This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

http://books.google.com

EX BIBLIOTHECA CARM
DISC CONV LUGD

C

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

20455

VETERUM SCRIPTORUM ET MONUMENTORUM HISTORICORUM, DOGMATICORUM, MORALIUM, AMPLISSIMA COLLECTIO.

TOMUS VII.

COMPLECTENS VARIA CONCILIA, EPISCOPORUM STATUTA SYNODALIA, ACTAQUE PLURIMA QUÆ CONCILIUM PISANUM PRÆCESSERUNT, AC SUBSECUTA SUNT.

Prodiit nunc primum ſtudio & opera domni EDMUNDI MARTENE, *& domni* URSINI DURAND, *Presbyterorum & Monachorum Benedictinorum è Congregatione S. Mauri.*

BIBLIOTHEQUE DE LA VILLE DE

PARISIIS,
Apud MONTALANT, ad Ripam PP. Auguſtinianorum, prope Pontem S. Michaëlis.

MDCCXXXIII.

CUM PRIVILEGIO REGIS, ET SUPERIORUM PERMISSU.

Digitized by Google

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Google

PRÆFATIO IN TOMUM VII.

POST ſacras ſcripturas, quas ad doctrinam & conſolationem Deus nobis indulſit, nihil ad corroborandam adverſus hæreticorum inſidias fidem catholicam, aut illuſtrandam eccleſiæ diſciplinam, emendandoſque mores utilius aut efficacius eſſe videtur ſacris conciliis, præſertim generalibus, quorum canones eodem, quo & ſacri codices Spiritu aſpirante, editi conſcriptique ſunt: unde & S. Gregorius ad Johannem Conſtantinopolitanum alioſque patriarchas ſcribens; *Sicut*, inquit, *ſancti evangelii quatuor libros, ſic quatuor concilia ſuſcipere ac venerari me fateor..... quia in his veluti in quadrato lapide ſanctæ fidei ſtructura conſurgit, & cujuſlibet vitæ atque actionis exiſtat, quiſquis eorum ſoliditatem non tenet, etiamſi lapis eſſe cernitur, tamen extra ædificium jacet.* Quam bene igitur de eccleſia meriti ſunt egregii illi viri, qui ſuam operam vigiliaſque ſuas in edendis ampliſſimis conciliorum collectionibus impenderunt. quos inter primus hic nominandus venit Jacobus Merlinus, ſacræ theologiæ doctor, & eccleſiæ Pariſienſis pœnitentiarius, & poſt eum Petrus Crabbeus Franciſcanus, quorum egregios conatus & accuratam diligentiam nemo eſt qui non prædicet. Hos ſubſecutus eſt Laurentius Surius, ſacri ordinis Carthuſienſis religioſiſſimus aſceta, qui cum contemplationi totus incumberet, non vulgarem eſt conſecutus eruditionem rerum eccleſiaſticarum; Romani deinde editores, quorum ſtudio generalium conciliorum Græco-latina collectio prodiit, tum Severinus Binius canonicus Colonienſis, Philippus Labbeus & Gabriel Coſſartius, Societatis JESU viri eruditiſſimi, & alii, qui nullis laboribus aut expenſis pepercere, ut accuratam ac numeris omnibus abſolutam conciliorum omnium editionem publica luce donarent. Taceo clariſſimum virum Jacobum Sirmondum, ſocietatis ſuæ decus & ornamentum, qui tria conciliorum Galliæ volumina notis illuſtrata vulgavit; Garſiam Loaiſiam archiepiſcopum Toletanum, primum conciliorum Hiſpaniæ editorem, quæ poſtmodum concilia noſter Joſephus Aguirius S. R. E. cardinalis multis acceſſionibus aucta, & eruditis diſſertationibus ac notis illuſtrata, quatuor voluminibus evulgavit; Henricum Spelmannum, qui inſularum Britannicarum concilia duos in tomos collegit; nec non & noſtrum Franciſcum Pommeraium, cui ſua concilia ſuaſque ſynodos Normannia refert accepta, uti & Juliano Bellaſio & Guillelmo Beſſino, noſtris æque fratribus, quorum maximo ſtudio typis novis nuper edita prodiere cum multis additionibus.

Lib. 1. epiſt. 24.

2. Jam vero quam uberes fructus ex immenſis illis collectionibus univerſo orbi provenerint, quotidieque proveniant, quis digne explicare poſſit? id vero nobis non ſumimus. Teruntur paſſim ab omnibus, avide tractantur & evolvuntur. Hinc mores emendati, inſtaurata diſciplina, ritus ſacri jam pene obſoleti, ad veteres reſtituti ordines. Hinc eccleſiæ præſides ac ceteri miniſtri ſacri, hinc religioſorum cœtus, doctores & theologi apoſtolica in-

Digitized by Google

ſtructi traditione, impias novitates & vana humani ingenii figmenta, quæ hac deploratiſſima ætate undique pullulant, radicitus exſtirpare cœperunt, evertere, abſumere. Hîc omnis ætas edocetur, & jam tenet quid fugiendum, quidve ſit ſequendum, ut jam ignorantiam excuſare nemo poſſit. Ex quibus colligitur, quam optime operam collocaverint ſuam viri illi egregii, quos modo dicebamus hiſce collectionibus incubuiſſe, viros a Deo electos, qui fructus afferrent in ævum tranſituros.

3. Poſt tot ac tantos eorum labores ac perquiſitiones, qui ut ſuis collectionibus nihil prorſus deeſſet, omnes bibliothecarum forulos ſummo ſtudio perſcrutati fuerant, vix hoc in genere quidquam inveniri poſſe videbatur. Nam poſt tam amplam nec indiligentem conciliorum meſſem, quis vel pauciſſimas ſpicas, quarum non modicam partem jam in ſuo Spicilegio collegerat noſter Acherius, ſibi relictas ſperet aut exiſtimet? Pergratam ergo litteratis omnibus futuram hanc noſtram opellam vix dubitare licet, cum tot nihilominus adhuc hujuſmodi ſpicas collegimus, ut præter eas quas jam non parvo labore tomo IV. Anecdot. collocaveramus, duos hîc conciliorum aut monumentorum ad concilia ſpectantium tomos, eoſque non modicæ molis exhibeamus: quos tamen non tam diligentiæ noſtræ acceptos referre debent viri eruditi, quam ardentiſſimo zelo reverendiſſimi admodum patris Caroli *de L'hoſtallerie* congregationis noſtræ præpoſiti generalis, qui cum novam ac numeris omnibus abſolutam conciliorum editionem meditaretur, hanc nobis provinciam commiſit, ut luſtratis Belgii ac Germaniæ bibliothecis impenſis noſtræ congregationis, vetera omnia ad ſuum propoſitum ſpectantia aliaque monumenta colligeremus. at brevior ei vita fuit, quam ut meditatum tantum opus exſecutioni demandari poſſet. Cum ergo ſummo omnium luctu & deſiderio nobis præreptus eſſet, quid reliqui ſupererat, niſi ut hæc omnia locum hac in ampliſſima collectione invenirent? nec dubitamus, quin ſtudioſi omnes & litterati viri eadem protegant voluntate & indulgentia, qua noſtrum hactenus Anecdotorum theſaurum, quem ſuis etiam ſcriptis ſæpiſſime laudare & uſurpare non dedignantur; atque ut illic placuerunt inprimis acta varia de ſchiſmate pontificum Avenionenſium, ut maxime hiſtorica; ſic nec forte diſplicebunt quæ hîc proferimus numero plura & potiora, cum prævia ad concilium Piſanum, quod continuando Johannes XXIII. Conſtantienſe indixit, tum pertinentia ad Baſileenſe generale concilium. Cum enim inveteratum per annos circiter XL. ſchiſma in priori ſit exſtinctum, novum vero in altero conflatum, quid aliud tot præclara monimenta ſtudioſo offerunt lectori, niſi accuratam utriuſque ſchiſmatis rerum & cauſarum cum pleriſque circumſtantiis expoſitionem: quorum omnium pars vel plane nova, aut perperam, ſeu modice, aut jejune ab æqualibus etiam ſcriptoribus enarrata hactenus fuerit? Quæ quantum lucis afferant hiſtoriæ illorum temporum, cum verbis explicari vix poſſit, paucis his quæ ſequuntur obſervationibus veluti ob oculos ponemus: ita ut ſpeciminis loco habeantur, alias hic texenda eſſet integra hiſtoria, quod nec noſtri eſt otii, nec propoſiti.

§. 1. *De origine ſchiſmatis poſt mortem Gregorii XI. in eccleſia exorti.*

Tranſlatio throni pontificii Avenionem, cauſa & origo ſchiſmatis.

4. Teterrimi hujus ſchiſmatis præcipua velut ſemina tum primum jacta credimus in agro Dominico, cum Romanam curiam Clemens V. Avenionem advexit. Nam cum ægre admodum ferrent Romani tanta ſe exui prærogativa, ſimulque nec ſine indignatione proſpicerent diuturniorem ſui pontificis abſentiam maximo ſibi fore detrimento; contra vero Galli ſeu potius Vaſcones tam inſperato bono elati ac prope inſanientes, nihil facerent reliqui, ut ne e manibus effflueret; vix fieri potuit, ut aliqua inter utroſque non

Digitized by Google

oriretur ſciſſio. Et vero defuncto XII. calendas Maii MCCCXIV. Clemente V. apud Rocham-Mauram prope Carpentoratum, ubi ſuam tunc curiam tenebat, ingreſſiſque ad futuram pontificis creationem conclave eadem in urbe cardinalibus numero XXIII. tanta ſubito inde velut e monte Æthna erupit diſſenſionum flamma, ut jam parum abfuerit, quin horrendo ſchiſmate eccleſia Romana conflagraret. Rem ita narrat Bernardus Guidonis in tertia vita Clementis V. ex editis a Baluzio: *Defuncto autem Clemente papa, cardinales numero* XXIII. *qui Carpentoratum cum alia curia reſidebant, intrantes conclave in palatio epiſcopali, pro electione ſummi pontificis facienda, cum ibidem aliquandiu perſtitiſſent, non valentes concordare, ſuborta gravi & grandi turbatione & commotione exterius inter familias eorumdem, ipſum conclave circa feſtum B. Mariæ Magdalenæ concorditer exierunt, ſtatuentes tempus infra quod redire deberent ad eumdem locum, ad electionem ſummi pontificis celebrandam: ſed ſubortis variis quæſtionibus & jurgiis invicem, quæ ſtilo magis relinquenda ſunt, quam ſcribenda, illuc minime redierunt, ſed in diverſis civitatibus & villis diſperſi ſunt; ſteteruntque ſic diviſi loco ac propoſito annis amplius quam duobus.* Ab his non multum diſcrepat Amalricus Augerii, prior S. Mariæ de Aſpirano in diœceſi Elnenſi, cujus in chronico hæc leguntur: *Defuncto iſto Clemente, cardinales numero* XXIII. *qui erant apud civitatem Carpentoratenſem, ubi tunc dictus Clemens ſuam curiam tenebat, in palatio epiſcopali, ſecundum juris formam, in conclavi incluſi fuerunt; & pro electione Romani pontificis uſque ad feſtum ſubſequens S. Mariæ Magdalenæ ibi pacifice & quiete interfuerunt. Sed ex tunc inſtinctu diaboli propter diſcordias graviſſimas, quæ inter familiares dictorum cardinalium exortæ ſunt, & quæ per aliquem tunc pacificari non poterant, ideo dictos cardinales de dicto conclavi oportuit exire: qui quidem inter ſe promiſerunt & ſtatuerunt, quod pacificatis eorum familiis, ad dictum conclave redire deberent. Cumque ipſi exiviſſent de dicto conclavi, dictos familiares pacificare nequiverunt: immo majores diſcordiæ & capitales inimicitiæ tam inter ſe, quam inter dictos familiares dictorum cardinalium, hoſte antiquo procurante, ſupervenerunt. Quare ipſi cardinales præcaventes & dubitantes plura pericula & ſcandala, quæ ſupervenire poterant, ad dictum conclave redire noluerunt; immo ipſi ſingulariter per civitates & caſtra per duos annos & plus diſperſi exſtiterunt.* Turbæ in conclavi excitatæ poſt mortem Clementis V.

5. His ſi credimus auctoribus, excitatus in conclavi tumultus inter cardinalium familiares erupit. At Johannes Pariſienſis S. Victoris canonicus, cujus ſincera fides magni debet hic eſſe ponderis, abſque ulla diſſimulatione, expreſſe atque ingenue teſtatur effuſam eſſe contentionem non *inter familiares*, ſed *inter principes*. Nam cardinales *Italici*, inquit, *talem eligere intendebant, qui ad Romanam ſedem curiam revocaret, quod cardinales Gaſcones facere formidabant: quia cum ſui de Gaſconia Italicis multas injurias irrogaſſent, certi erant, quod ſi in manibus Romanorum inciderent, æquipollentiam ſuſtinerent. Fuerunt ergo diu in tali diſcordia, licet incluſi multa incommoda ſuſtinerent, quia cibaria eorum ſubtrahebantur, & domus eorum deſuper diſſipata. Tamdem hæc Vaſcones non ferentes, ignem in palatio poſuerunt, per quem combuſta eſt pars maxima civitatis, & ſic diſperſi cardinales.* Addit idem auctor cardinales in hac rerum confuſione fuſos ac diſperſos paſſim evagaſſe. Ex quo refutata manet ſententia Bernardi Guidonis, aſſerentis cardinales *concorditer exiſſe de conclavi; ſtatuentes tempus, infra quod redire deberent, ad celebrandam electionem Romani pontificis*. Et vero quis concordiæ locus, ubi populi inſanientis impetus omnia vaſtabat; ubi Vaſcones intenta morte in quemcumque obvium velut belluæ immaniſſimæ ruebant; ubi cardinales ipſi, nulla habita ratione loci, temporis aut di- Unde ortæ & a quibus.

Digitized by Google

gnitatis, igne & ferro petiti, ſpoliati, cæſi, probris affecti & contumeliis, ut vix demum & jam deſperata ſalute evaſerint? Exſtant Italicorum cardinalium litteræ encyclicæ, quibus feralem hanc tragœdiam ſuis depingunt coloribus: *Et quidem dum nos & alii ejuſdem eccleſiæ cardinales*, inquiunt, *poſt obitum domini Clementis papæ V. eſſemus in palatio civitatis Carpentoratenſis, ad eligendum futurum ſummum pontificem, ſub uno conclavi, & nos cardinales Italici non quærentes quæ noſtra ſunt, ſed quæ Dei, neglectis ſingularibus affectionibus reciprocis in nos ipſos, peteremus hominem ad ſuſtinendas columnas eccleſiæ, qui dictam eccleſiam reformando dirigeret, eſſetque in hoc tantum noſtra omnis cura, omnis intentio, hic affectus, ſubito Vaſcones, ſeu quod libram examinis ſub futuro ſummo pontifice, teſte conſcientia, formidarent; ſeu quod armorum violentia crederent hereditario jure Dei ſanctuarium poſſidere, ex deliberato atque propoſito, tamen ſub palliato colore, deferendi videlicet corpus ejuſdem papæ, in copioſo peditum & equitum armatorum multitudine convenerunt, & ſcelus quod mente conceperant producentes in actum, die* XXII. *Julii arma ſumſerunt bellica, & ſub ordinatione Bertrandi de Guto & Raymundi Guillelmi domini papæ nepotum, civitatem Carpentoratenſem intrantes, multos curiales Italicos, cum ſoli Italici peterentur ad mortem, inhumaniter trucidarunt, & ſe ad prædam convertentes & ſpolia, creſcente rabie, & ad crudelia ferveſcente furore, in diverſis civitatis partibus incendia poſuerunt. nec iis contenti, plurimorum cardinalium ex nobis hoſpitia duris inſultibus & injectis ignibus invadentes, bella ibidem acerrima cum clangore tubarum hoſtiliter intulerunt. Invaleſcente tamdem graviori periculo & graviſſimo, ſicut in captis civitatibus aſſolet, increbreſcente rumore, multitudo Vaſconum & equitum armatorum oſtium conclavis obſedit, acclamando:* Moriantur cardinales Italici, volumus papam, volumus papam; *& ipſis in hujuſmodi acclamatione frementibus, alia multitudo Vaſconum & equitum armatorum plateam dicti conclavis invaſit, ſimilibus circumdato palatio vocibus acclamando. Nos vero præfati cardinales Italici circumſepti tantis anguſtiis, & mori tam turpiter, tam crudeliter metuentes, cum omnia circa conclave armatorum multitudo teneret, neque publicus pateret egreſſus, tamdem poſteriorem murum palatii, facto inibi parvo foramine, pro noſtra ſalute rupimus. De Carpentorate poſtmodum diſperſi diſcedentes, non ſine mortis periculo ad diverſa loca diſceſſimus, & per miſericordiam Dei, quæ eſt illa quæ nos ſalvos reddidit, ad terras pervenimus amicorum.*

Apud Baluz. tomo 2. vit. Pap. Aven. n. 42.

Diſperſi cardinales, ad conclave redire nolunt.

6. Cardinales fuſi, ut modo obſervatum eſt, & diſperſi, non jam de creando pontifice, ſed de quærendo ſibi loco a Vaſconum impetu & inſolentia tuto cogitarunt: quare nec aſſignato ad redeundum in conclave tempore, ſi tamen aliquot aſſignatum, reverti voluerunt, devitato ſemel mortis periculo iterum exponere ſeſe formidantes. Sicque per duos integros & amplius annos variis in civitatibus & caſtris ab invicem ſeparati & diviſi, nullis precibus aut artibus adduci potuerunt, ut interim ad providendum eccleſiæ viduatæ congregarentur. Nam etſi ſecundum eccleſiæ leges, ea in urbe qua ſummus pontifex diem clauſit extremum, ſucceſſoris ejus debeat electio celebrari, *Italici* tamen *diſcordabant, volentes quod electio ad Romanam curiam transferretur, & alii alibi*, inquit Johannes Victorinus. Nec ſane Italicorum cauſam parum adjuvabat Carpentoratenſis incendii recens memoria; addebant Clementem, quem ipſi ſpe melioris fortunæ elegerant, abuſum auctoritate, cum ſedem ſuam Avenione poſuerat. Hinc perturbatam eccleſiam, divina & humana jura violata, infinitas denique calamitates inde conſecutas, pluresque adhuc imminere, quæ Neapoleo de Urſinis epiſtola ad Philippum-Pulcrum Francorum regem his verbis exponit: *Urbs tota ſub*

Digitized by Google

ſub eo & per eum extrema ruina ſubjacuit, & ſedes B. Petri, immo Domini noſtri Jesu Christi *diſrupta eſt, & patrimonialis non per prædones potius, quam per rectores ſpoliata eſt & confuſa, & adhuc ſubjacet vaſtitati. Italia tota, ac ſi non eſſet de corpore, ſic quoad omnia eſt neglecta, quod poſſet fides Chriſti in Threnis Jeremiæ renovare lamenta: nam quaſi nulla remanſit cathedralis eccleſia, vel alicujus ponderis præbendula, quæ non ſit potius perditioni, quam proviſioni expoſita*, & plura hujuſmodi, quæ proſequitur in dicta epiſtola de ſtatu Romanæ eccleſiæ poſt obitum Clementis. Atque ut, non quæ ſua, ſed quæ Dei & univerſæ eccleſiæ erant, quærere ſe demonſtrarent, nulla eorum qui inter Italicos cardinales, aut aliis in regnis exiſtebant, proborum virorum habita ratione, non Italicum, ſed Gallicum, Aquenſem archiepiſcopum Guillelmum nomine, quem *bonæ famæ, recta conſcientia, excellentis ſcientia, probatum in multiplici regimine, in omnibus ſuis actibus a clero & populo commendatum* noverant, in papam eligendum propoſuerunt, in eumque ſua direxerunt vota, exiſtimantes *quod ſtatim Vaſcones acceptarent*. Sed longe aliter evenit, tantamque in eis repererunt *reſiſtentiam*, ut obſtupeſcerent, *nec apud nos*, inquit Neapoleon de Urſinis, *hujuſmodi reperire poſſumus cauſam, niſi forte, quod abſit, crederent aliqui proxime defuncti continuare defectus*.

7. In tanta igitur animorum contentione, quis non videat jam turgentia futuri ſchiſmatis ſemina? quis non advertat quam timendum foret, ne redeuntes Romam Italici cardinales ſuum, revertentes vero Carpentoractem Gallici ſuum crearent pontificem? & ſic, quod dictu horrendum, inconſutilis Chriſti tunica diſſcinderetur. Quapropter Philippus rex Francorum tantis volens obviare periculis & ſcandalis, cum litteris tum nunciis hortatus eſt, ut alio in loco regni ſui apto & idoneo, ubi integra gauderent libertate, non refugerent congregari, declarans, re Pariſiis in præſentia ſua diligenter diſcuſſa, Avenionem & Carpentoractem civitates Italicis merito viſas eſſe ſuſpectas: Italicos offerre acceptareque Lugdunum, ubi Romana curia olim diverſis ſucceſſive temporibus reſedit, pluraque celebrata fuere concilia generalia: quam proinde civitatem recuſare non debeant. Denique monet eos, quod in caſu diverſarum electionum, neutrum ex hujuſmodi *electis* haberet, nec urgente conſcientia habere deberet pro papa, idemque procul dubio ab aliis regibus & principibus præſtandum. Schiſmatis periculo it obviam rex Francorum.

8. His tamdem cardinales permoti monitionibus, atque induſtria ac ſollicitudine Philippi comitis Pictavenſis, regis Francorum fratris, Lugdunum convenere, fide prius accepta, *quod nulla eis violentia inferretur, nec cogerentur ad eligendum carcerem introire*. Verum defuncto mox rege, cum comes nec poſſet moram Lugduni facere, nec vellet cœptum electionis negotium abſentia ſua intermitti, aut omnino relinqui, quæſito eruditorum & ſapientum virorum conſilio, declaratum eſt juramentum de non includendis cardinalibus, in præſentiſſimo hoc diſcrimine non obligare. *Tunc omnes in domo Prædicatorum ad colloquium convocavit, quibus dixit, quod inde non recederent, donec de papa eccleſiæ providerent*, inquit Johannes Victorinus. *Poſitis ergo cuſtodibus, qui eos exire non permitterent, ipſe in Franciam reverſus eſt.* His in anguſtiis coacti cardinales, quadrageſimo & primo incluſionis ſuæ die, VII. ſcilicet idus Auguſti, poſtquam ſedes annos II. menſes VI. dies XVII. vacaſſet, in Jacobum de Portu vota direxerunt ſua, qui aſſumto Johannis XXII. nomine, curiam pontificiam Avenioni retinuit. Lugdunum conveniunt cardinales, ibique eligunt Johannem XXII.

9. Quam moleſte id pertulerint Romani, facile eſt conjicere; unde nec mirari debemus, ſi altercante cum Johanne papa Ludovico Bavaro, qui irrequiſito pontificis conſenſu, imperatoris nomen aſſumſerat, eidem Urbem accedenti cives Romani *cum apparatu & ingenti gaudio occurrerunt: quem* Nangii continuator ad ann. 1328.

Digitized by Google

cum hymnis & canticis ad eccleſiam S. Petri tam clerus quam populus perducentes, aſſenſu omnium imperator ſemper auguſtus nominatus eſt; & ſic conſummato toto myſterio, quod in coronatione imperatorum conſuetum eſt fieri, eum ad imperiale palatium perduxerunt. Vixque elapſo menſe, non contenti temporali capite, ſcilicet imperatore, ſpirituale ſibi præficere non ſunt cunctati: quod tantum nefas ſibi divinitus permiſſum temere jactabant & gloriabantur, uti legitur in continuato Nangii chronico: *Ex quo Deus dedit nobis & civitati Romanæ, quæ ab antiquo dicitur & eſt caput totius mundi, unum caput, ſcilicet imperatorem, in brachio potentiæ temporaliter nos & civitatem noſtram, immo totum mundum defendi & tueri, bonum eſt & omnino expedit, quod habeamus caput aliud, quod in ſede Petri reſideat, & more prudentium patrum nobis ſpiritualia miniſtret.* Subjungebantque, *quod haberent chartas authenticas, & prudentium patrum ſanctorum auctoritate factas, in quibus contineri videbatur, quod ubi papa ſufficienter requiſitus per cives & populum Romanorum, nollet vel differret ad ſedem S. Petri accedere, ex hoc ad canonicos S. Petri & S. Johannis Lateranenſis devolvebatur poteſtas & auctoritas papam alium eligendi. Quod verbum*, inquit chronici continuator, *toti populo placuit, & ſic ad electionem alterius papæ proceſſerunt*, Petro Corbario Franciſcano in thronum Petri intruſo. Addit continuator Nangii: *Aſſerunt tamen nonnulli, quod hujuſmodi non papæ, ſed antipapæ electio de Ludovici ducis aſſenſu & conſcientia non proceſſit; ſed nequiens tumultuationem tumultuantis populi ſedare, quod voluit populis facere, neceſſitate magis quam voluntate compulſus, toleravit.* Idem haud obſcuris verbis aſſerit Henricus Rebdoff in Annalibus; *Eodem anno idem Ludovicus ad complacendum populo Romano, & ad ſuggeſtionem quorumdam clericorum & laïcorum, quemdam fratrem de ordine Minorum, nomine Petrum de Corvario erexit, & poſt coronationem præfecit papam, vel potius antipapam, deponens papam Johannem XXII.* Clarius adhuc ipſe Johannes in proceſſu adverſus eumdem Corvarium habito, ubi ait Ludovicum Bavarum in ſubverſionem fidei & totius eccleſiaſtici ordinis ſpirantem, *una cum nonnullis Romanis clericis, qui cleri Romani ſe procuratores eſſe dicebant, ſeu ad eorum inſtantiam, ad electionem Romani, non quidem apoſtolici, ſed apoſtatici procedere* non expaviſſe. Quid vero ex tanto facinore ſecutum fuerit, dictu horrendum enarrat Cornelius Zantflietus in Chronico tom. 5. hujus collectionis a nobis edito: *Qui ambo*, inquit, *videlicet imperator & ſuus antipapa, in civitate Piſana imaginem ſive effigiem Johannis papæ induentes ſtraminibus, & papalibus circumfultam indumentis, præſente multitudine populorum, ſub hac forma Johannem papam condemnaverunt, degradaverunt, & tamdem ejus effigiem igne cremaverunt.*

Romani ſibi creant antipapam.

10. Qui Johanni ſucceſſit Benedict. papa XII. Romanorum ad ſchiſma propenſionem ex abſentia ſuorum pontificum animadvertens, ſtatim a ſua promotione, de reſtituenda Urbi ſede apoſtolica cogitavit, idque Philippo regi Francorum litteris ſignificavit, quas Raynaldus ad annum 1335. num. 3. edidit. in quibus hæc inter alia: *Nunciis namque Romani populi coram nobis fratribus in conſiſtorio pridem proponentibus & allegantibus plures cauſas efficaces, quare deberemus Urbem, in qua noſtri apoſtolatus ſedem divina providentia ſtatuit...... ac inſtanter & ſuppliciter a nobis petentibus, ut illuc vellemus cum curia noſtra nos transferre, tamdem cum eiſdem fratribus deliberatione ſuper iis præhabita diligenti, videntes quod tam piæ & honeſtæ petitioni non poteramus exauditionis aditum denegare, reſpondimus, quod noſtræ & prædictorum fratrum erat intentionis & voluntatis, facere, divina præeunte gratia, quod petebant; & ad declarandam voluntatem no-*

Benedictus XII. Romæ ſedem figere ſtatuit.

Digitized by Google

ſtram ſuper termini præfixione, in quo illuc eſſemus cum eadem curia, uſque ad calendas Octobris proxime futuri duximus differendum.

11. Quid vero cauſæ fuit, cur rem ſanctiſſimus pater tam ardenter petitam & ſolemnius promiſſam, quamque ipſe præ ceteris affectaret, execution non mandarit; ſi fides Raynaldo habeatur, hoc ſoli tribuendum Philippo Francorum regi, qui cœca ductus ambitione, ſummum pontificem intra regni ſui fines habere ſemper vellet, & revera arte & induſtria retinuerit. quod quam inique ab Uultramontano auctore, eodemque regibus noſtris alias infenſiori tradatur, teſtantur ſcriptores etiam æquales, quos ſane ipſe videre & conſulere poterat, qui nulla Philippi regis facta mentione, Benedictum aiunt perpetuis Bononienſium ſeditionibus deterritum a propoſito fuiſſe. Rem clare exponit vitæ Benedicti auctor anonym. a Boſqueto primum editus, qui teſtis omnium fuerat. *Sub pontificatus initium*, inquit, deliberaverant *transferre curiam ſuam in partes Italiæ, moramque facere in civitate Bononienſi, dummodo tamen debite & honorifice ejus incolæ & cives vellent eum recipere & tractare, ſibique obedientiam vellent præſtare & fidelitatem ſervare: & hoc ipſe dixit in publico conſiſtorio, voluitque ut divulgaretur & publicaretur ubique, præſertim in partibus Italiæ ſupradictis: volenſque experiri & ſcire, an ita facere vellent, miſit ad dictam civitatem certos nuncios ſuos, ad eis intimandum hujuſmodi voluntatem, intentionem & deliberationem ſuam; deditque eis in mandatis, ut ſi ipſi viderent dictorum civium voluntatem conformari pro manſione ſua, ibi palatium præpararent, libratasque pro cardinalibus præpararent, dividerent & ordinarent. Nuncii vero illuc accedentes, invenerunt civitatem prædictam ad hoc male fore diſpoſitam, cum adhuc cives ipſius eſſent in rebellione, & inobedientia contra Romanam eccleſiam, prout etiam erant tunc fere omnes aliæ terræ ad eamdem eccleſiam in illis partibus pertinentes, quæ non diu ante, ſcilicet tempore Johannis papæ XXII. ſuum legatum vituperoſe & violenter expulerunt de civitate memorata. Quod dicti nuncii videntes redierunt Avenionem, papæque retulerunt; qui de hoc doluit: ſed videns quia tunc aliud facere non poterat, mutato propoſito, deliberavit manere in Avenione cum dicta curia ſua.* Videns igitur Benedictus pacem in Italia atque etiam Romæ ſe ſperare vix poſſe, ne Romanis ingratus omnino videretur, quinquaginta florenorum millia, ad reparandas Vaticanam, Lateranenſem, aliaſque Urbis baſilicas, deſtinavit. Cur non impleverit propoſitum.

12. Benedicto XII. anno MCCCXLII. ſubrogatur Clemens VI. qui *audiens guerras, diſſenſiones & turbationes, quæ erant & vigebant quaſi communiter in Italiæ partibus*, de repetenda Urbe non cogitavit; ſed miſſo legato a latere viro ſtrenuo Guillelmo Curti cardinali, has, eo mediante, tempeſtates *per bonas treugas ſedavit.* Qua captata occaſione, Romani ſolemnes ei nuncios deſtinant, qui præmiſſis debitis gratulationibus, ſuo nomine exorarent, *ut ſenatum, capitanatum, ceteraque Urbis officia, quæ ſibi tunc, ad ejus dumtaxat vitam, tamquam Petro Rogerii, non ut Clementi ſummo pontifici, per eorum procuratores & ſyndicum præſentabant, acceptare benigne dignaretur.* Tum, *ut placeret ſibi civitatem Romanam & ſacro-ſanctam eccleſiam Lateranenſem, quæ mater eccleſiarum omnium Urbis & orbis exiſtit ..... viſitare.* Denique ut jubilæum a Bonifacio VIII. ſingulis centenis annis indultum, vellet ſolita clementia reducere ad quinquagenos. Quibus benigne auditis, pontifex *Urbis officia, quod non præjudicarent eidem, conditionaliter acceptavit; acceſſum ejus ad Urbem non poſſe tunc, licet vellet ſe aſſerens, ad tempus poſſibile reſervavit; quinquageſimum tunc & in poſterum per decretalem illam, quam papa tunc noviter edidit & dictavit, quæ incipit* Unigenitus Dei Filius, *in perpetuum ordinavit.* Vita tertia Clem. VI.

Digitized by Google

Innocentio VI. rebellant Romani

13. Defuncto anno MCCCLII. Clementi ſucceſſit Innocentius VI. qui ad compeſcendos ſedi apoſtolicæ rebelles, Ægidium Alvarum Albornotium miſit in Italiam. Verum cum ſeveriorem ejus diſciplinam ferre non poſſent Romani, a pontificis imperio ſubduxerunt ſeſe, commiſſa Urbis adminiſtratione Lello viro plebeio, qui ſutoriam inibi artem exercebat: ſed tamdem ignobilis viri arrogantia fatigati, & vitandi periculi, quod ſibi ab indigno gubernatore imminebat, anno MCCCLXII. ut ait Raynaldus, *rediere ad pontificis obſequium Romani, qui ob nonnullas inteſtinas turbas ab illius imperio ſe ſubduxerant*; ſed ea lege, *ne Ægidius cardinalis eis praeſſet.*

Rayn. ad an. 1362. n. 2.

14. Eo in ſtatu erant Romanæ res, cum Dei ordinante providentia, ac benignius Urbi proſpiciente, renunciatus eſt Innocentii nuper defuncti ſucceſſor Urbanus V. abbas Maſſilienſis S. Victoris, vir certe cum ingenii urbanitate, quam ipſo nomine præferebat, tum ſuavitate morum ad conciliandos animos, & reparandas diſcordiæ ruinas mire compoſitus; ſed Romanis in primis acceptus, ob ſingulares virtutes, ob ſanctitatem & religionem nemini comparandus. Quapropter cum recordarentur eum aliquando dixiſſe Florentinis, *ſi ſe pontificem creatum videret, Romam veniret, reductaque ad Petri ſedem eccleſia, & repreſſis moleſtiſſimis Italiæ tyrannis, non amplius viveret*, legatos Avenionem deſtinarunt, qui invitarent, & *cupientem* vehementius inflammarent. Peracta hæc legatio eſt anno MCCCLXIV. quo, ut ait auctor vitæ Urbani, *nuncii Romanorum venerunt Avenionem ad prædictum Urbanum papam, petieruntque inter alia, ut Romam cum ſua curia ſe transferret. qui eorum petitioni benigne annuit, dixitque eis circa eam taliter, Deo duce, facturum, quod ipſi merito deberent contentari.* Verum etſi de aggrediendo itinere Romano tunc cogitaverit Urbanus, illud tamen ita maturare minime potuit, ſive *propter infeſtationem prædonum*, ſive quod mortuo Johanne rege, nonnihil immutatum in rebus Gallicis fuiſſet, ut tradit Bzovius. His tamen haudquaquam immutatum ſemel infixum menti propoſitum. Sed tamdem anno MCCCLXVI. teſtante vitæ ipſius auctore, *publicavit ſeu manifeſtavit intentionem ſuper acceſſu ſuo, & tranſlatione curiæ verſus Romam; deſtinavitque certos nuncios tam Viterbium, ubi primo declinare & aliquandiu morari intendebat, quam Romam, cauſa diſponendi & ordinandi neceſſaria, reparandique ſua palatia, & libratas pro dominis cardinalibus dividendi; & ad hoc aſſignavit ſeu ordinavit tempus paſchale.*

Bzov. ad an. 1362. n. 12.

Urbanus a Romanis invitatus, Romam venire proponit.

Romam accedit.

15. Anno vero MCCCLXVII. Aprilis die ultimo, Avenione relicta, itineri ſe commiſit, atque Octobris die decimo ſexto *Romam intravit, occurrentibus ſibi clero & populo Romanis, ipſumque ſolemniter ſuſcipientibus cum magno gaudio, & Deum laudantibus de jucundo adventu ſuo.* Urbani Romam ingreſſum eleganti carmine cecinit Franciſcus Petrarcha poëta laureatus, qui & duabus ad Urbanum litteris ei gratulatus eſt. Has litteras vidit laudavitque Collutius Salutatus, qui tamen in ſecunda hoc carpit, *quod nimis mordax fuit* nationis Gallicæ, addit nihilominus: *Tamen ab illo ſummo mortalium apice benigne ſuſcepta eſt.*

Sacras ædes reſtaurat.

16. Tantæ Romanorum exultationi reſpondit Urbanus, non verbis, ſed factis: qua de re audiendus eſt idem Collutius, qui *mirabile Chriſticolarum decus* eum appellat. Sic autem ille ad prædictum Petrarcham ſcribens, quem Urbani adventus teſtem optaverat: *Cerneres Urbanum non ſolum reparatorem Urbis, ſed totius Italiæ, & ſi fata patiantur, etiam orbis...... Videres etiam, quod tu jam diu deploraſti, templa collapſa, quorum opificia & devotione & ſanctuariis veneranda, ipſa quidem mole admirabilia ſunt, ferventi opere refici. Delectareris, ſcio, novi enim animi tui pietatem, cum videres Lateranenſem baſilicam incendio pene conſumtam, undique reſarciri; Pauli*

Digitized by Google

Pauli ſacratiſſimam ædem, cujus rectores deformem ejus ruinam jam diu neglexere, nunc non minori ſtudio reſtaurari, quam constructa fuit. in quod opus nedum quicquid ex defuncto abbate repertum eſt; ſed de publico fiſco, ille omnium eccleſiarum princeps ingens aurum condonavit. Et nunc circa Petri delubrum, cujus de majeſtate tacere potius, quam pauca proſequi conſilium eſt, ne olim corrumpenti vetuſtate marceſcant, ſummopere provideri. Quid dicam Italicorum clericorum laſcivias, quibus etiam, ut audio, in hoc orbe Romano amplior licentia erat, quanta ſeveritate repreſſas? &c.

17. Poſtquam tam Romæ, quam in circumvicinis locis, per tres aut circiter annos commoratus fuerat Urbanus, Romanoſque ſuis cumularat beneficiis, Avenionem repetiit, ſpe pacis inter Franciæ & Angliæ reges procurandæ, iis tamdem, ſi fieri poſſet, conciliatis, Urbem rediturus. At vix Gallias attigerat, cum gravi affectus infirmitate, relicto Romanis magno ſui deſiderio, vitam ſanctiſſimam felici exitu complevit, ut probant miracula prope infinita, quibus glorioſum ejus ſepulcrum fuit. *Avenionem repetit.*

18. Gregorius XI. qui die XXX. menſis Decembris anni MCCCLXX. poſt Urbanum V. thronum apoſtolicum aſcendit, primos pontificatus ſui annos apud Avenionem exegit; ſed a Romanis invitatus, & aliunde turbis fatigatus Italicis, quos ſua præſentia comprimere ſperabat, Romam petere & ibidem commorari conſtituit anno MCCCLXXVI. Sunt qui Catharinam Senenſem virginem ſanctiſſimam, id a Gregorio ſuis exhortationibus obtinuiſſe aſſerant, nec deſunt qui dicant eum ad maturandam profectionem ſuam, non parum motum fuiſſe liberrimo cujuſdam epiſcopi reſponſo: *Cum enim*, inquit Bzovius, *iſtum, quod eccleſiam ſuam desereret, ſequereturque curiam, increpitaret, ille ubi perfamiliaritatem licuiſſe credidit, reſpondit: Eadem mea quæ tua eſt cauſa, maxime pontifex, quod ego meam, tuque Romanam deſerimus eccleſias, recteque me increpatum agnoſco.* Quidquid eſt, conſtat Gregorium de repetenda Urbe votum emiſiſſe, quod licet ſecretiſſimum, ſolique Deo cognitum, ei manifeſtavit Catharina Senenſis. Unde nullis repugnantium cardinalium aut amicorum, plura hoc ex itinere incommoda timentium, precibus retineri potuit. *Gregor. XI. Romam accedere deliberat.*

19. Iſtud Gregorii propoſitum a Deo minime probatum, ex his quæ proxime ſecuta ſunt, contendunt nonnulli. Audiendus vitæ Gregorii XI. auctor ſecundus. *Anno nativitatis prædictæ* MCCCLXXVI. *die ſabbati intitulata* XIII. *menſis Septembris, dominus Gregorius papa XI. receſſit ab Avenione, cauſa eundi Romam; & dum in palatio vellet aſcendere equum, equus vix permiſit ipſum aſcendere, & quando fuit in villa juxta macellum, ex toto recuſavit ipſum portare, & ipſum oportuit deſcendere, & aſcendere alium equum. Et propter hoc & multa alia pericula, quæ poſtea evenerunt, cogitatum & dictum fuit a multis, quod contra voluntatem Dei ibat Romam.* *Avenionem deſerit.*

20. Quanta vero, quam crebra, ne dicam quotidiana pericula in mari incurrerit, Petrus epiſcopus Senogienſis tunc incondito verſu, ſed quam accurate deſcripſit in ſuo Gregorii Itinerario apud Bzovium, & patriarcha Conſtantinopolitanus ſermone habito in depoſitione Urbani: *In tempeſtate*, inquit, *magna ſuper procellas maris & fluctus pelagi, ſuper pennas ventorum, in periculis plurimis cum ſuis fratribus, ingratum pervenit ad locum.* *Tomo 2. Anecdotor. pag. 1079.* Ex quibus refutatus manet Cornelius Zantflietus, cum Gregorium aſſerit *proſperis ventis* Romam appuliſſe. Certe iter illud maritimum, quod paucis ſolet confici diebus, quatuor integris menſibus & eo amplius emenſus eſt, ut vix Urbem ingredi potuerit XVI. cal. Februarii, S. Petri cathedræ pervigilio. Receptus autem in ſpeciem eſt quam honorifice, & applaudente omni populo, delatiſque ipſi, ut convenerat, ſicuti Urbis domino, primis honoribus; Præfecti, ſeu, ut vocabant, Bandarenſes, & duodecim capita re-

gionum, ad quos rerum ſumma attinebat, præfecturas depoſuere. Sed eis ſtatim reſumtis, ut ex arbitrio ſuo, præſente etiam ac renitente pontifice, omnia regerent, ſerius cognovit *ſe fuiſſe deceptum & illuſum tam per eos, quam per alios qui ſibi ſuggeſſerant, quod in ejus adventu tam prædicta, quam alia, quæ in ſui & dictæ eccleſiæ præjudicium & jacturam attentata fuerant in partibus illis, ad ſtatum debitum reducerentur, & ad nutum ſuum diſponerentur*, inquit primus ejus vitæ ſcriptor, qui ſtatim addit: *De reductione aliquali nihil pro tunc actum* fuiſſe, ſed potius *de nova rebellione*, &c.

21. Quid tum ageret pater ſanctiſſimus, quo ſe verteret prorſus neſciebat. *Non poterat*, ait prædictus auctor, *ſine ſcandalo eorum reſiſtere voluntati.* Fidum beneque meritum Gallum reviſeret? perfidum deſereret populum? utriuſque ſeſe patrem agnoſcebat, commotiſque viſceribus præferendos ducebat, qui magis opera ſua indigerent. Ad Romanos itaque & alios Italiæ populos verſus, tanta omnes benevolentia, tanta gratia & voluntate proſequebatur, ut quemvis alium populum & feras ipſas emollire potuiſſet. Sed deſolatæ interim & oppreſſæ eccleſiæ ut ſubveniret, totis nervis contendit. *Pro recuperatione dotis ejus*, ait laudatus jam patriarcha Conſtantinopolitanus, *pro pace & quiete miſeræ Italiæ labores paſſus, lugubria, ſuſpiria, ſingultus, lacrymarum imbres ſæpiſſime emittebat. Et norunt qui circa eum erant, quod dolor de ſponſa, & amor ad eam fuerit magna cauſa accelerationis mortis ejus.*

22. Multis itaque obitis laboribus, cum nihil ſe proficere adverteret, ac Romanos quo pluribus & majoribus cumularet beneficiis, eo experiretur ferociores, maxime eum pœnituit, quod ſic Romam invitis fere omnibus demigraſſet, jamque Avenionem reverti propoſuerat, cum contractus ex mœrore morbus, finem ipſi vivendi fecit. Auctor eſt Hugo de Britannia cardinalis, Gregorium morti proximum, convocatis omnibus cardinalibus, expoſuiſſe, *quod ipſe habebat conſcientiam, quare duxerat eos ad illas partes, & poſuerat eccleſiam Dei in periculo. nam dicebatur, quod poſt eum deberet aſſumi in papam unus quidam malus homo & diabolicus. Et propter hoc rogabat eos, quod vellent eſſe in perfecta caritate, & eligerent de collegio aliquem, de notabilibus perſonis quæ ibi erant, & non curarent de rigore illius decretalis* Ubi majus, *& expedirent ſe cito, & eligerent illum, in quem major pars collegii conſentiret. Nam ipſe ſuſpendebat decretalis illius rigorem, & alia quæ loquuntur de iſta materia, uſque in menſem Septembris.* Eadem fere prodidit Petrus de Croſſo S. R. E. cardinalis.

Apud Baluz. tom. 1. vit. pap. Aven. p. 1224.

Gregorius morti proximus providet electioni futuri pontificis.

23. Porro bullam, qua revocato decretalis *Ubi majus* rigore, permittit ſacro collegio, ut nunciato ſuo exitu, locum ſtatim idoneum ſive intra, ſive extra Urbem, ne expectatis quidem nec vocatis abſentibus, eligerent, atque etiam, ſi ita conveniret, ad maturandam futuri pontificis creationem, ſubinde mutarent, edidit Raynaldus ad annum 1378. num. 2. *Datam Romæ apud S. Petrum* XIV. *cal. Aprilis, pontificatus ſui anno octavo.* Tum converſo ad Petrum Roſtagni, arcis S. Angeli caſtellanum, quem pariter advocaverat, ſermone; *Caſtellane, ego ſentio, quod Romani ſperantes me non poſſe evadere, jam imaginantur velle facere ad eorum votum ſummum pontificem: qui ſi per violentiam fiat, pontifex non erit; & ideo nolo reddi caſtrum ſine conſenſu cardinalium qui remanſerunt Avenione.* Atque his dictis, ipſum *ita jurare voluit obſervaturum, ſub pœnis perjurii & proditionis, in manu ſuæ ſanctitatis*, uti atteſtatur ipſe Petrus Roſtagni in epiſtola ad cardinales Avenione tum commorantes. Quæ certe demonſtrant prævisam a Gregorio fuiſſe, quæ jam jam imminebat univerſæ eccleſiæ ſciſſionem. Jam vero ex dictis hactenus, & clarius luce meridiana patet, quod initio poſi-

Apud Baluz. tomo 2. vit. pap. Aven. p. 813.

Digitized by Google

tum eſt primam ac fere unicam ſchiſmatis originem repeti merito poſſe abs Romanæ curiæ Avenionem migratione, Romanis iniqua ac prorſus odioſa, nec ullo modo tolerabili. Jam de ipſius ſchiſmatis ortu agendum eſt.

§. II. *Quomodo ortum eſt ſchiſma poſt mortem Gregorii XI.*

24. Defuncto pie ſummo paſtore die XXVII. menſis Martii MCCCLXXVIII. *Sparſa eſt in Urbe fama*, inquit Raynaldus, *Gregorii mortem divinitus acceleratam, ut in Urbe ſedes apoſtolica defixa hæreret, cum illam Avenionem reducere meditaretur.* Eadem ſcribunt Thomas epiſcopus Lucerinus, Bido prior Sanctorum, & epiſcopus, quorum teſtimonia refert Baluzius in notis ad Vit. paparum Avenionenſium. Tunc Romani provide ſibi agendum exiſtimantes, ut futuri pontificis electio ex ſententia ſuccederet, omnem moverunt lapidem, ut vi aut aſtutia papam haberent Romanum, aut ſaltem Italicum, qui amore patriæ illectus, ſedem in Urbe figeret. Rem paucis enarrat Petrus Roſtagni epiſtola ad cardinales Avenione commorantes: *Romani claves omnium portarum Urbis & pontium acceperunt, & cuſtodes ad omnes exitus poſuerunt, & poſt multa conſilia, & varios tractatus habitos cum dominis cardinalibus, promiſſum fuit, quod ipſi libere juxta canones eligere poſſent ſummum paſtorem. Die itaque quo intraturi erant conclave, reverendiſſimi domini domini cardinales, cum maxima parte populi coadunati, incœperunt clamare:* Italicum volumus ſine fallo. *Et fere oſtia dicti conclavis clauſa erant, quando hominum multitudo armata clamare incœpit comminando:* Romanum vel Italicum volumus ſine fallo. *Et cum talibus clamoribus perdurarunt uſque mane: quo veniente, fregerunt domos conclavis violenter, ubi erant domini cardinales, & clamabant:* Romanum volumus vel ſaltem Italicum. *Et quidam ex dominis fuerunt tracti & peſſime pertractati, & quidam fugerunt. Quæ omnia vidi & audivi relatu dominorum cardinalium, qui mortis timore ad caſtrum prædictum fugerunt.*

Romanorũ motus ad habendum papam Rom. aut Italicum.

Apud Baluz. tomo 2. vit. pap. Aven. p. 813.

25. In tanta animorum commotione, ſi Froiſſardo credimus, cardinales aſpectu triginta armatorum millium, qui fractis etiam conclavis portis, mortem reluctantibus minitabantur, territi, in virum probum & ſanctum, cardinalem ſancti Petri vulgo appellatum, vota direxerunt ſua, quem mula alba vectum circumduxerunt, quo ex labore fatigatus optimus ſenex, triduo poſt mortem non evaſit: eoque fatis functo, cardinales iterum a Romanis territi, Bartholomæum Barenſem archiepiſcopum, tunc abſentem, elegerunt. Verum in tota hac narratione non ſemel erravit Froiſſardus: nam cardinalis S. Petri in ſummum pontificem electus non fuit. Sed cum inſtarent Romani, ut Romanus aut Italicus papa ſibi daretur, dictumque eis fuiſſet, *Ite ad ſanctum Petrum*; hæc verba gratanter excipientes, & cardinalem S. Petri papam eſſe non dubitantes, raptum & reluctantem, ſeque non papam eſſe nec eſſe velle proclamantem, inthronizaverunt. Errat etiam cum triduo poſt mortuum aſſerit, qui ſexto ſolum ſequentis menſis Septembris die exceſſit e vita. Errat adhuc cum Bartholomæum abſentem ſcribit electum fuiſſe, quem conſtat tunc Romæ verſatum, magnæ huic tragœdiæ fere ſemper adfuiſſe.

Froiſſardi lib. 2. cap. 12. non accurata narratio.

26. Theodericus Niemus, qui Bartholomæo erat ab epiſtolis, diſſimulata Romanorum impreſſione, ſic ejus electionem deſcribit: *Cumque omnes cardinales poſt obitum dicti Gregorii ..... ut moris eſt, intrarent conclave, in palatio papali, prope baſilicam principis apoſtolorum, ſupradictus etiam Urbanus cum eis, non tamen ut cardinalis, intrabat, & expectans inibi, donec omnes alii prælati, qui tunc pariter intraverunt, abinde receſſerant, ſolis eiſdem cardinalibus in cameris eorumdem ſigillatim loquebatur, ipſos devo-*

Theoderici Niemi ſententia.

Lib. 1. de Schiſm. c. 2.

Digitized by Google

tius deprecando, ut Deum & juſtitiam præ oculis haberent, & omni affectione ſemota, eccleſiæ Romanæ de utili & idoneo paſtore per electionem canonicam providerent: ſicut hæc fieri vidi & audivi, cum eodem Urbano ibidem exiſtens. Et quia dicti domini cardinales per multos dies, antequam eligerent, in dicto palatio ſeu conclavi remanſerant, ſingulis diebus ad altare ſecundum in ipſa baſilica legit miſſam, ut exiſtimo, Dominum deprecando, ut cardinalibus ipſis ſuam gratiam dignaretur infundere, quod cito pontificem utilem & idoneum eligerent, ut præfertur. Cumque poſtea dicti cardinales in eumdem Urbanum in ipſo conclavi, quod aſſumeretur in papam per electionem uniformem, ſcilicet nemine ipſorum diſcrepante, factam inſimul concordaſſent, quadam die Veneris, ſcilicet VI. *nonas Aprilis tunc currentis anno prædicto, paulo ante horam tertiam miſerunt pro eo* accerſendo,&c. An vero omnino ſincera ſit hæc enarratio poſtea videbimus. Certe quomodo ſtabit quod ait, cardinales in conclavi per plures ante electionem dies ſimul conveniſſe, cum aliunde conſtet eos feria IV. ſub veſperam ingreſſos conclavem, electionem vero biduo poſt feria VI. VI. idus Aprilis, non VI. nonas, ut ait, proclamatam fuiſſe?

27. Tunc data purpuratis exeundi poteſtate, quatuor ex ipſis aut quinque loca extra Urbem, ubi tute poſſent agere, quæſierunt, ſex in caſtrum S. Angeli confugerunt, reliqui ſuas ſe ſinguli in domos receperunt. Sedata vero utcumque animorum commotione, ad Urbanum acceſſerunt omnes, ac ſolito more ut verum papam ſalutatum inthronizavere, ac die Paſchæ pontificali thiara redimivere.

Lib. I. de Schiſm. c. 4. — Urbanus epiſcopos durius increpat.

28. Accidit autem, *ut die lunæ infra feſta paſchalia*, inquit Niemus, *dictis veſperis in ejus præſentia, in eodem palatio, in capella majori, me præſente, ipſe Urbanus publice incœpit increpare epiſcopos, qui illic venerant, dicendo quod omnes eſſent perjuri, quia eccleſias ſuas deſererent, in eadem curia reſidendo. Sed omnibus tacentibus ipſis prælatis, quondam dominus Martinus epiſcopus Pampilonenſis .... ſolus papæ reſpondit ſatis acerbe, dicendo, quod non eſſet perjurus, quodque dictam curiam, non propter ejus privatam, ſed potius propter publicam utilitatem ſequeretur, & paratus erat de illa recedere, nec non ad ejus eccleſiam accedere.*

Et cardinales Ibid. c. 5.

29. Addit Niemius; *Subſequenter die lunæ immediate poſt ſecundam Dominicam poſt Paſcha, ipſe dominus Urbanus tenendo publicum conſiſtorium, & confluentibus illic dictis dominis cardinalibus, nec non prælatis ac officialibus, & curialibus in magno numero, ut eſt moris, incœpit ſermonem facere in præſentia illorum, cujus thema fuit:* Ego ſum paſtor bonus, &c. *quem minus caute nec non minus ornate fecit; in quo etiam mores dictorum cardinalium & prælatorum incœpit redarguere: quod ipſi ægre tulerunt .... Veniens etiam illo tempore quidam collector fructuum cameræ apoſtolicæ, de quadam provincia ad præſentiam dicti Urbani, ei quamdam pecuniæ ſummulam ratione ſui collectaneæ officii offerebat: cui reſpondens, ait: Pecunia tua tecum ſit in perditionem; ac illam recipere non curavit.*

Hiſt. Richardi II. regis pag. 219.

30. His adde quæ ſcribit Thomas Walſinghamus auctor Anglus & Urbaniſta: Poſt adventum cardinalis Ambianenſis, *cum novus pontifex intraſſet conſiſtorium, cœpit ethice tractare de multis, & inter multa diſputare contra cardinalium avaritiam, qui fulvo corrupti metallo, aut excæcati pecunia, plus venabantur argentum, quam pacem gentium, ad quam miſſi fuerant inter regna reparandam. Ambianenſis autem amplius publice deteſtabatur & condemnavit perfidiam, imponendo ſibi, cum ſæpius miſſus fuiſſet a papa Gregorio prædeceſſore ſuo, ut quoquo modo pacem inter Angliæ & Franciæ reges firmaret, & ipſe inæſtimabiles auri & argenti ſummas pro labore ſui itineris, juſſu papæ, de utroque regno cepiſſet, omiſſo ſuæ legationis officio,*

non

Digitized by Google

non curavit paci providere regnorum; ſed potius elaboravit, ut diſſenſiones & odia continuarentur inter reges diutius, ut dum ſæpius deſcenderet taliter ſub umbra firmandæ concordiæ, rediretque multoties infecto negotio, ſuo provideret uberius inflando marſupio...... Ambianenſis vero, his auditis, in furore mentis erexit ſe cum indicibili faſtu, & in propatulo extento digito, domino papæ hæc verba furioſe reſpondit: Tu, inquit, tamquam Barenſis mentiris. Et mox relicto conſiſtorio, cum contumelia receſſit a conſpectu papali; quem illico ſecuti ſunt plures e cardinalibus, qui parti ſuæ favebant.

31. Paulo aliter cardinalium ab Urbano ſeceſſum enarrat Theodericus Niemius, ſingulos ſcilicet circa medium Maium ab Urbe, ubi adhuc agebant, ſenſim egreſſos, Anagniam civitatem commigraſſe *recreationis cauſa, æſtivali tempore, ut dicebant, quia tunc, ut communiter, incipit calor in eadem urbe vigere.* Sive, ut ait auctor vitæ ſecundæ Gregorii XI. *Poſt paucos dies domini cardinales incœperunt exire Romam, duo una die, unus alia, alter cum licentia, alter ſine licentia, & ſic de aliis, taliter quod nullus Gallicus remanſit, & omnes iverunt Anagniam.* Eorum Roma egreſſum acceleravit ipſius Urbani anxius ardor recuperandi caſtri S. Angeli, cujus cuſtodiam cuidam concivi ſuo Neapolitano committere volebat. Præerat ea in arce Petrus Roſtagnus, ſeu Gandelinus, vir nobilis, a Gregorio XI. ibi conſtitutus, in eaque remanſit uſque ad menſis Aprilis finem, quo ab Urbano juſſus eſt eam reſignare. Juſſionem declinare exiſtimavit Roſtagnus, mandanti pontifici reſpondendo, *quod ſolveret ſibi decem millia florenorum, quos debebat recipere de ſuis ſtipendiis, & de reparatione facta in dicto caſtro, & poſt daret ſibi dictum caſtrum.* Ad hæc Urbanus caſtellanum coram ſe citavit. Comparuit ille, prius accepta ſecuritate, de libero ſibi ad caſtrum reditu conceſſa, nihilque ab eo potuit obtinere, ut tradit Menandus epiſcopus Cordubenſis, homo partis Urbani, qui nihil aliud addit. Sed quod ille omiſit, diſcimus aliunde ex epiſtola Roſtagni patrui dicti caſtellani, quæ extat in codice olim Harleano, nunc Chauveliniano; Urbanum ſcilicet intactum nihil reliquiſſe, pecunias pro eo apud mercatores depoſuiſſe, maximos ei obtuliſſe honores, quos ille conſtanter recuſavit. Tamdem cum ſemper urgeret Urbanus, reſpondit Caſtellanus non ſibi integrum eſſe arcem reddere, niſi cardinales Avenione reſidentes aſſenſiſſent, id ſibi a Gregorio XI. paulo ante mortem, ſub pœna perjurii & perduellionis fuiſſe injunctum. *Propter quam cauſam*, pergit in epiſtola ſua Petrus Caſtellani, *ante diſceſſum dominorum cardinalium de Urbe, miſit mihi & meo nepoti, dicendo, quod niſi caſtrum redderemus, cardinales ante caſtrum per Romanos ligatos duci videremus; & niſi caſtrum reſtitueremus, videremus ipſos fruſtatim ſcindi per furioſas manus Romanorum.* Subdit Petrus Roſtagni: *Ob quam cauſam cardinales qui remanſerant, de receſſu celeri aviſavi, quem fecerunt.*

Cardinalium receſſus Anagniam.
Lib. 1. c. 7.

Petrus Roſtagnus recuſat Urbano reddere arcem S. Angeli.

32. Poſt cardinalium ab Urbe exceſſum, ſcripſit Roſtagnus ad eos qui Avenione remanſerant, quid ſibi agendum tanto in diſcrimine eſſet, non differrent indicare. Dedit & ipſe Urbanus litteras eiſdem, ſignificans, uti arcem ſancti Petri ſibi reſtitui mandarent prædicto Caſtellano. Erant tum Avenione ſex omnino cardinales, e quibus duo ſolum, Anglicus Albanenſis, & Petrus Pampilonenſis epiſcopi, præmiſſis Roſtagno de reſtituenda arce mandatis, Urbano reſcripſere, jam per ſe non ſtare, quin arce potiatur: at quatuor alios collegas *hoc differre volentes, ſuam ſuper hoc intentionem noluiſſe declarare, nec etiam ſcribere de præſenti, aſſerentes ſe velle prius per alios dominos cardinales, in illis partibus exiſtentes, vel eorum litteras de ſuper præmiſſis certius informari.* Qui hiſtoriam eccleſiaſticam Gallico idiomate conſcripſit abbas *Fleury*, qui has legerat epiſtolas, exiſtimavit Gan-

Digitized by Google

delinum ab omnibus cardinalibus Avenionenſibus mandatum de reddendo caſtro accepiſſe, cum duo tantum id præceperint; aliis quatuor intentionem ſuam declarare nolentibus, ſed nec tunc Urbano reſcribere volentibus. unde Raynaldus, qui Albanenſis & Pampilonenſis epiſcoporum ad Urbanum epiſtolam edidit, aſſerere non dubitat, Gandelinum *ad conjuratorum cardinalium nutum armatum in arce ſtetiſſe*. Et certe qui Anagniam ſeſe receperant purpurati, datis ad eum litteris, inhibuerunt, ne Urbano caſtrum reſignaret, *& pro fulcimento aliquali dicti caſtri, mille florenos auri tranſmiſerunt: reliquam autem partem munitionis dicti caſtri*, inquit Petrus Roſtagnus, *habuimus a certis Romanis non de infimo genere natis, ſed de majoribus dicta terra, qui nos animabant ad detentionem dicti caſtri, ut citius idolum evectum per furioſum populum Romanum ſubverteretur* Quæ poſtrema verba oſtendunt Urbanum non omnium Romanorum corda ſibi devinxiſſe, ſed multos etiam, nec ipſos infimos, habuiſſe adverſarios; & hac forte occaſione accidiſſe potuit id quod de ſancta Catharina Senenſi teſtatur Thomas Senenſis a nobis editus tomo ſexto hujus Collectionis, eam nimirum *Urbanum defendiſſe, & impediſſe ne a Romanis cum ipſo turbatis occideretur*. Retinuit igitur Roſtagnus arcem S. Angeli, nec ſine conditionibus, poſt annuam circiter obſidionem, & deficiente commeatu, reſtituit, uti habet Theodericus Niemius.

Ad an. 1378. num. 24.

Pag. 1297.

Theodericus Niem. lib. 1. cap. 8.

33. Interim Otto dux Brunſwicenſis & princeps Tarentinus, *cum eſſet vir totus catholicus, ac etiam ipſi Urbano compatiendo, cum decenti comitiva juriſperitorum & militum de Neapoli venit ad ipſum papam apud Tiburtum, conando eum cum dictis cardinalibus in amicitiam reponere ..... Sed videns ipſe princeps ſe non proficere in promiſſis, cum eodem Urbano, quia erat aliqualiter litteratus, quadam vice dolenter cum nonnullis dicebat: Pro certo pater noſter non Urbanus, ſed potius, ut timeo, Turbanus dicetur, & multis erit adverſitatibus involutus, & ruina multorum. quod audiens tunc præſens quondam ille celebris doctor legum Nicolaus de Neapoli, rector Provinciæ in Gallia, pro ipſis domino Ottone principe & Johanna regina, tunc temporis acceſſit ad eumdem Urbanum, qui erat ei valde familiaris ante papatum, & rogando ipſum, ut omnino conſiliis dicti principis acquieſceret, qui niſi bonum ipſius Urbani, & ut concordia vigeret in Romana eccleſia, quæreret & peteret ab eodem.. quem cum etiam obaudiret dictus Urbanus, ipſe dominus Nicolaus propterea ira commotus, ad præfatos cardinales infra pauca tempora acceſſit, ex tunc partem eorum publice fovendo, nec non eis aſſiſtendo conſiliis & auxiliis opportunis.*

Papatus Carolo regi oblatus.

34. Hæc dum in Italia agerentur, triſtis & acerbus nuncius, de vi & impreſſione in Bartholomæi electione facta allatus, & tota ſtatim Gallia diſſeminatus, Carolo regi illuſtri quamplurimorum ab Urbe redeuntium teſtimonio confirmabatur; atque eodem tempore accidere potuit id quod legitur in conſultatione tum facta Pragæ, cum Wenceſlaus imperator Rhemos acceſſit, de unione eccleſiæ cum Carolo rege tractaturus, cardinales ſcilicet papatum *Francorum regi*, defuncta non ita pridem regina, ultro obtuliſſe, quem quidem honorem ſapientiſſimus princeps non modo a ſe removit; ſed, qua erat modeſtia, vel ejus repudiati memoriam perpetuo videtur occultaſſe ſilentio. Exſtat hæc conſultatio tomo 2. Anecdotorum pag. 1272. & in Chronico Cornelii Zantflieti tomo quinto hujus Collectionis, pag. 349.

Urbanus offert conciliū generale, quod cardinales reſpuunt.

35. Cum vero Anagniam ſeceſſiſſent cardinales Gallici, Urbano Italici aliquanto tempore adhæſerunt; e quibus tres, Petrus Florentinus, Simon Mediolanenſis, & Jacobus de Urſinis ab eo miſſi, in agro Præneſtino convenere, cum totidem ex adverſariis, Roberto Gebennenſi, Guidone Pictavenſi,

Digitized by Google

& Roberto S. Euſtachii, quibus ad dirimendas enatas controverſias, Urbani nomine obtulerunt concilium generale. Reſponderant Gallici hac de re deliberandum eſſe cum collegis ſuis Anagniæ reſidentibus: qui quidem omnes viam concilii, in conſilio regis Francorum jam ante propoſitam & rejectam reſpuerunt. Eadem fuit ſententia S. Vincentii Ferrerii, & Roberti Gervaſii epiſcopi Senecenſis. Sed nec ſincere ab Urbano oblatam probat Baluzius in notis ad Vitas paparum Aven. pag. 1109.

36. Non multo poſt cardinales Italici, uno excepto cardinali ſancti Petri, qui numquam ab Urbano divelli potuit, obiitque die lunæ 6. Septembris, Gallicis adjuncti, Anagniam acceſſerunt. Tunc Urbanum imprudentiæ ſuæ pœnitere cœpit, ac mœrore confectum aliquando vidit Theodericus Niemius; videnſque ſe eſſe ſine cardinalibus, hortante ſancta Catharina Senenſi, novos creavit XXIX. ex quibus tres oblatam reſpuerunt dignitatem, duo ad Clementem, eo deſerto, migraverunt. Circa hanc cardinalium creationem tria licet obſervare. Nam 1. quidam aſſerunt auctores, viginti ſex tantum ab Urbano fuiſſe creatos, eos prætermittentes haud dubie, qui hunc dignitatis gradum accipere noluerunt. Ita Theodericus Niemius lib. 1. de Schiſm. cap. 12. Radulfus de Rivo de Geſtis epiſcoporum Leodienſium cap. 12. Onuphrius Panvinus in Epitome. 2. Cantelorius inter promotos recenſet Philippum Caraſam, Guillelmum cardinalem ſancti Euſebii, Ludovicum S. Mariæ-novæ, & epiſcopum Tiburtinum: quorum loco Gallicus Nangii continuator numerat epiſcopum Paduanum, epiſcopum *de Tuille* & archiepiſcopum Salernitanum. 3. Theodericus a Niem, Radulfus de Rivo, Onuphrius Panvinus, Odoricus Raynaldus, Gallicæ hiſtoriæ eccleſiaſticæ auctores dominus *Fleury* & ejus continuator, hanc cardinalium creationem poſt Clementis electionem conſtituere. Verum hi toto aberrant cœlo. Nam Clementis electio 20. Septembris, cardinalium creatio 18. ejuſdem menſis celebrata fuit: quæ cum ad aures cardinalium perveniſſet, indignati tot purpuratorum promotione, novi papæ creationem accelerare decreverunt.

Cardinales Italici Anagniam accedunt, novos creat Urbanus.

37. Monuerant jam per litteras Urbanum cardinales, ut nomen & inſignia pontificis deponeret, haud ignorans factam per impreſſionem electionem ſuam, ipſo jure nullam eſſe; at ille jure fretus ſuo, cum nullis voluiſſet monitis aut precibus obſequi, die 20. Septemb. non in feſto S. Michaëlis, ut habet Zantflietus, omnium Gallicorum cardinalium ſuffragiis electus eſt Robertus Gebennenſis, XII. apoſtolorum cardinalis, Clemens VII. deinceps appellatus, ad cujus perſonam, præter propria merita, reſpectum habuiſſe dicuntur propter duo. *Primo, quia inter alios erat admodum bene paratus, totuſque agilis & diſpoſitus ad laborandum. Et ſic tenebant eum eſſe cordatum, & animoſum, & voluntarium ad exponendam etiam propriam perſonam, ubi neceſſe exiſteret, pro liberatione & ereptione Romanæ eccleſiæ a manibus dicti Bartholomæi intruſi in ea, medio prætermiſſo, ac ipſam occupare præſumentis; præſertim cum in talibus pro negotiis memoratæ eccleſiæ alias exercitium & experientiam habuiſſet. Secundo, quia erat valde generoſus, cum gradu conſanguinitatis ſecundum majus & minus attingeret fere omnes majores principes Chriſtianos: propter quod ſperaverant, quod tam conſideratione eccleſiæ, quam contemplatione ſuæ perſonæ, ſibi vellent obedire, ac viriliter aſſiſtere & favere.*

Electio Clementis VII.

Vita prima Clementis.

38. At longe alia erat Roberto ſui ipſius opinio, vixque cardinalium votis ac precibus acquievit. Audienda eſt hic miſſi regii ad comitem Flandrenſem expoſitio, ex mſ. Gemmeticenſi edita tomo 4. hiſtor. Univerſitatis Pariſienſis, pag. 522. *Cardinalis Gebennenſis, præſentibus omnibus cardinalibus in civitate Fundorum.... videns ſe ſic electum ſecundum canonicas ſan-*

Ipſo repugnante & flente.

Digitized by Google

ctiones, renuit toto poſſe, allegans ſe defectuoſum, imperitum & inſufficientem, cum maxima humilitate, ita quod videntes provocabat ad fletum, & omnibus moventibus coactus conſenſit: qui ſicut eſt genere nobilis, ita moribus maturus & tacitus, devotus & honeſtus. Idem teſtatur Hugo cardinalis de Britannia in depoſitione ſua his verbis: *Quando fuit nominatus per dictos cardinales ipſe Clemens, remanebat plorando, excuſans ſe, quod expediebat habere alium, ſupplicando quod alium præficerent.*

§. 3. *De obedientia utriuſque electi.*

Orbis chriſtianus tres in partes diviſus.

39. Audita Clementis electione, ſtatim viſus eſt orbis Chriſtianus tres in partes diviſus, in Urbaniſtas ſcilicet, in Clementinos, & neutrales. Urbanum verum pontificem agnovere Alemanni, Hungari, Bohemi, Angli, Poloni, Daci, Sueci, Norwegi, Flandri, & Italiæ pars maxima. Clementi paruerunt Galli, Scoti, Siculi, Sabaudi, Lotharingi, & quidam Alemannorum populi. Neutrales fuere Hiſpaniarum reges, Caſtellæ, Legionis, Aragonum & Navarræ, qui tamen poſtea Clementinis acceſſerunt. Hannones ſemper neutrales fuere.

Urbanus Carolum imperat. ſibi devincit.

40. Cum deploratas fere cerneret Urbanus res ſuas, atque ex tot populorum defectione contractas, & pluribus quotidie dilabentibus, ſimulque Romanis & ceteris vicinis vacillantibus, ſalutem ſuam in ſummo diſcrimine poſitam, nullum vero præſenti procella ſubſidium certum adeſſe, quod a ſuis ſperare non poterat, ab exteris quærere inſtituit. Omnia igitur circumſpicienti optimum viſum eſt, Carolum IV. imperatorem ad partium ſuarum ſtudium allicere. Is paucis ante annis, vivente adhuc Gregorio XI. papa, Winceſlaum filium in regem Romanorum deligi procuraverat, atque electionis ejus confirmationem ab ipſo Gregorio petens, repulſam fuerat paſſus, exigente pontifice, ut ante omnia ſolita præſtaret juramenta. Hac capta occaſione, Urbanus quod merito negaverat deceſſor ſuus, ultro indulgens, Winceſlaum, ne quidem ipſo aut patre petente, confirmatum futurum imperatorem declaravit. Facta eſt ſolemnis hæc declaratio ante Clementis promotionem die XXVI. Julii MCCCLXXVIII. ut diſcimus ex epiſtola Marcilii de *Inghen* univerſitatis Pariſienſis olim rectoris, qui tum Tibure, ubi & Urbanus verſabatur. *Papa*, inquit, *heri publice in conſiſtorio confirmavit electionem factam de rege Alemannorum per electores, & ipſum denunciavit futurum imperatorem, quamvis ex parte imperatoris nulli ambaſſiatores pro eo fuerint miſſi.* Res pro voto ſucceſſit Urbano. nam, ut ait primus auctor vitæ Clementis VII. *Eodem tempore*, XXIX. Novembris MCCCLXXVIII. *obiit Carolus Romanorum imperator, qui paulo ante illectus & circumventus per dictum Bartholomæum intruſum, pro eo quod, omiſſis ſolemnitatibus in talibus obſervari conſuetis, electionem per prius ad ejus procurationem factam tempore Gregorii XI. per electores imperii, de Winceſlao rege Bohemiæ filio ſuo in regem Romanorum, approbaverat & confirmaverat, etiam non petitus & requiſitus per eum, ſibi obedire & adhærere decreverat, ac ipſum pro vero papa tenere & habere diſpoſuerat, ſicque ſervari & obſervari voluerat per præfatum filium ſuum: qui etiam in hoc inhærens paternis veſtigiis, ſic fieri voluit & ſervavit, mandavit & ordinavit in regno Bohemiæ, & generaliter in omnibus terris & dominiis ſuis, ſibique & imperio ſubjectis. Nec fuit qui hujuſmodi ordinationi voluerit, aut auſus fuerit contraire.* Si Theoderico Niemio credimus, Urbanus ad Carolum imperatorem & Ludovicum Hungariæ regem, cujus filiam Mariam duxerat Sigiſmundus imperatoris filius natu minor, ſe valde *humiliando nuncios ſuos deſtinavit, diverſis litteris propria manu ſcriptis, de violentiis & injuriis crebriſque damnis ſibi per Gallicos cardinales illatis conquerendo. Quod cum prædicti imperator*

Hiſt. Univ. Pariſ. to. 4.

Lib. 1. de Schiſm. cap. 15. & 17.

perator & Ludovicus audiſſent, ipſe Carolus imperator cum eodem Urbano tractavit, quod dictam electionem filii in regem Romanorum approbavit, & quondam Johannem tunc archiepiſcopum Pragenſem, & etiam ad honorem dicti regis Ludovici epiſcopum Quinquecclеſienſem creavit cardinalem. Quibus ex verbis patet Carolum imperatorem & Ludovicum Hungariæ regem eo potiſſimum inductos ad adhærendum Urbano fuiſſe, quod Winceslaum Romanorum regem electum confirmavit, ac futurum imperatorem declaravit, ſimulque adſcripſerit cardinalium cœtui Pragenſem & Quinquecclеſienſem antiſtites: tametſi Winceſlaus de Urbani jure nonnihil dubitaſſe viſus eſt, cum miſſis poſtea ad Clementem legatis, iterum petierit ejus auctoritate confirmari, ut ex regiſtro ejuſdem Clementis docet Bzovius ad annum 1377. n. 3.

41. Quid Richardum Anglorum regem impulerit ad obediendum Urbano, diſcimus ex his Theoderici Niemii verbis: *Stantibus autem iſtis, quondam Richardus rex Angliæ ſororem Winceſlai regis duxit uxorem, propter quam affinitatem, inter ipſos Winceſlaum & Richardum heredes contractam, ipſa obedientia Urbano tunc augebatur.* Aliam cauſam adducit Thomas Walſinghamus, quod ſcilicet excommunicato ab Urbano Carolo rege Francorum, opportuna ſe Anglis offerret occaſio regni ejus invadendi. Sic enim ille ad annum 1379. *Sub iiſdem rebus venit a Roma archiepiſcopus Caſſilienſis Hibernicus .... Cum autem veniſſet Londonias, habito ſermone ad populum, denunciavit regem Franciæ & quotquot antipapæ adhærebant, involutos excommunicationis ſententia: aſſeverans etiam Angliæ fore tempus acceptabile, tam in cauſa regis Angliæ ad invadendum regnum Franciæ, præſertim cum veriſimile eſſet, quod rex anathematizatus, non haberet fiduciam reſiſtendi.* Ex his patet quam vitioſa eſſet illa Germanorum & Anglorum adhæſio, cum ſuis eos potius quam eccleſiæ rebus conſuluiſſe manifeſtum ſit. Angli adhærent Urbano. Lib. 1. c. 17.

42. Religioſior forte videbitur illuſtris comes Flandriæ, qui cum Clementi eſſet proxima conſanguinitate conjunctus, ab Urbano divelli numquam potuerit, eum conſtanter aſſeverans ſummum pontificem Romanum, quem jam inauguratum Clemens ipſe, tum dictus Robertus de Gebennis, ſibi ſcripſiſſet libere & canonice electum: unde cum poſtea creatus ipſe pontifex litteris comitem vehementioribus allicere tentaret, priores litteras his poſterioribus, beneficiaque comes opponebat, quæ tum ſibi impetraverat ab Urbano pontifice. quamquam valde vereor, ne ſpe majorum ab Urbano beneficiorum, eidem fuerit ita addictus: quem, nuntiata a Roberto de Gebennis ejus electione, vehementer gaviſum tradit Thomas Walſinghamus, *quaſi per ipſum*, Robertum, *multa eſſet apud papam facturus & impetraturus, nec ſecus accidit.* Nam ſtatim Urbanus S. Donatiani præpoſitum ad ſedem Morinenſem comitis precibus transtulit, præfecto etiam ejus loco, quem comes poſtulabat, quodam alio clerico. Comes Flandriæ.

43. *Succeſſive cum Florentinenſi ac Peruſinenſi, nec non Marchiſanis, ſcilicet de Marchia Anchonitana, & cum dominis Barnabove & Galeatio fratribus, qui tunc Mediolanenſem & multas alias civitates Lombardiæ tenuerunt, & qui erant de ipſa liga contra eccleſiaſticam pacem, fecit, ſic eos paulatim ſuæ obedientiæ attrahendo, & cooperante dicto imperatore, ſuam obedientiam pene per totam Alemanniam dilatavit,* inquit Theodericus Niemius. Italiæ pars magna. Theodericus Niem. lib. 1, cap. 17.

44. Clementis obedientiam decoravit ſacrum purpuratorum collegium, qui cum ſint eccleſiæ columnæ, omneſque ad unum, poſthabito Urbano, Clementi, quem elegerant, ad mortem uſque adhæſerint, nobilioremque ejus obedientiam reddidere. Tres tamen Italici cardinales, celebrata Clementis Clementi adhærent cardinales.

electione, cui nec conſenſerant nec contradixerant, in Talacozi caſtrum ſeſe receperunt, non quod, rejecto Clemente, obedire vellent Urbano; ſed quod ſciſſuram in eccleſia videntes, rei exitum, & determinationem concilii generalis, quod poſtulabat Urbanus, exſpectarent, ut cui contendentium ſibi parendum eſſet, agnoſcerent. Extat hac de re Jacobi de Urſinis cardinalis declaratio, anno MCCCLXXIX. die XIII. menſis Auguſti coram notario facta apud Raynaldum; cui declarationi potius credendum cenſemus, quam aut his auctoribus, qui cardinalem eumdem in Urbani obedientia mortuum, aut qui ad extremum uſque Clementi adhæſiſſe tradunt.

45. Quod ſpectat ad duos alios cardinales, certum eſt eos in Clementis obedientia inconcuſſe perſeveraſſe: immo & cardinalis Mediolanenſis, qui Niciæ die XXVII. Auguſti anni MCCCLXXXI. obiit, morti proximus publice declaravit Bartholomæi electionem nullam, Clementis vero canonicam & validam, petiitque hanc ſuam declarationem in cunctis orbis partibus publicari: quæ quidem declaratio exſtat apud Bulæum edita tomo 4. Hiſt. Univerſitatis Pariſ. pag. 586.

46. Jam prædiximus, tres, ex deſignatis ab Urbano cardinalibus, oblatam dignitatem repudiaſſe, duoſque alios, Pileum de Prata, Ravennenſem vulgo appellatum, & Galeotum de Petra-mala, ea ſuſcepta, defeciſſe ad Clementem: immo ſi Gobelino Perſonæ credimus, ipſe *Pileus in majorem Urbani contumeliam, capellum, quem ab eo inſigne cardinalatus accepit, Papiæ in foro publice combuſſit.* Sed qua levitate, dimiſſo Urbano, ad Clementem ſe contulit, ad Bonifacium IX. reverſus eſt. At ex omnibus cardinalibus, qui Clementi nomen dederant, ne unus quidem, quem ſciam, eum aliquando dereliquit, omnibus ad mortem uſque ejus in obedientia perſeverantibus.

Gobel. 6. ætat. c. 81.

Carolus rex Francorum.

Paul. Emil.

47. Ex regibus & principibus Carolus V. rex Francorum, *qui litterarum & litteratorum amator erat ſummus & admirator, jus ex æquo ut diceretur in primis curabat, judiciiſque frequenter aderat, in pauperes liberalis & beneficus, proptereaque Sapientis nomen merito aſſecutus, quique in omni genere lectiſſimos viros habere voluit,* primus omnium, non cœco impetu, ſed poſt maturam & accuratam diſcuſſionem, Clementem agnovit pro vero ac legitimo Romano pontifice. Is poſt factam Urbani electionem, ſecrete monitus fuerat, ne litteris nunciiſve ab Urbano ſibi miſſis fidem ullam adhiberet. *Annales Franciæ,* inquit Paulus Emilius, *auctores ſunt purpuratos quamplurimos, poſt delectum Urbanum, extemplo ad Francorum regem miſiſſe, ne fidem ullam haberet litteris nunciiſve Urbani, ſe pontificem maximum creatum nuntiantis.* Idque confirmat Petrus de Croſſo papæ camerarius in ſua depoſitione, his verbis: *Poſt coronationem quadam die, cum ſcriberetur & notificaretur ubique coronatio ipſius Bartholomæi, præfatus dominus camerarius ſcripſit propria manu regi Franciæ, præſente domino cardinali S. Euſtachii, per litteram credentiæ per Petrum de Murlis, quod caveret ſibi, ne crederet quæ ſibi ſcribebantur, quia factum non ſic ſe habebat.* Sed & Henricus de Haſſia in dialogo de Schiſmate, unum aſſerit cardinalem ſecreto ſcripſiſſe regi Francorum, ne ullis cardinalium litteris, nec etiam ſuis fidem adhiberet, quamdiu Romæ eſſent, quia metu tenebantur populi. Similes ab aliis regibus, præſertim Navarræ & Portugalliæ acceptas fuiſſe litteras obſervat Baluzius in notis ad vit. paparum Aven. pag. 1006.

Tom. 4. hiſt. Univ. Pariſ. pag. 461.

48. His acceptis litteris, Carolus, ut erat Sapientiſſimus, nihil ſibi præcipitanter agendum ratus, omnem adhibuit artem & machinam, ut de facti veritate erudiretur ad plenum. Nam præter litteras quas a purpuratis accepit, die XV. Julii allatas ſibi per Nicolaum de S. Saturnino ordinis Prædicatorum, natione Arvernum, ſacri palatii magiſtrum & doctorem theologum;

Digitized by Google

jam publicum inſtrumentum die 2. Auguſti ſcriptum, ſibi fuerat tranſmiſſum per epiſcopum Famaguſtanum & prædictum Nicolaum de S. Saturnino, ac circa medium Auguſti præſentatum, quo cunctis teſtatum volunt irritam eſſe Urbani electionem. Jamque longe antea per communem famam plurium Roma redeuntium, certa ſibi fides facta fuerat de impreſſione, deinde menſe Maio per Petrum de Caſtro-Villano ſervientem armorum; tum initio menſis Junii per quatuor ſecretarios ſuos, & per quatuor famulos trium cardinalium, vocetenus eruditus fuerat; immo & per ipſos Urbani legatos, quos ille ad Carolum menſe Junio deſtinaverat. Nam cum ex eis unum rex ſecreto interrogaſſet, is impreſſionem ingenue confeſſus eſt, licet dominum ſuum, quod de ea eſſet inculpabilis, niſus fuerit excuſare.

49. Cum itaque factum die 2. Auguſti, nomine cardinalium [illegible]agniæ exiſtentium, de vitioſa Urbani electione inſtrumentum, atque enc[illegible]licas ad omnes fideles ea de re 9. Auguſti epiſtolas accepiſſet Carolus, coacto ad hortos Vincennarum patrum, procerum ac doctiſſimorum virorum concilio, rem, ut erat, expoſuit, atque, ut ait Paulus Emilius, *conſenſu ſex archiepiſcoporum, triginta epiſcoporum, complurium cœnobiorum patrum, ſimulque theologiæ juriſque civilis & pontificii profeſſorum conſtitutum, cardinalibus Romana comitia fando improbantibus non aſſentiendum, niſi majore conſilio, gravioreque deliberatione.* At ubi per certum nuncium atque ſibi familiarem & notum audivit, eoſdem cardinales Fundis exiſtentes, Robertum Gebennenſem in ſummum pontificem die xx. Septembris elegiſſe, atque ejus promotioni degentes Avenioni purpuratos aſſenſum præbuiſſe, rogatus ut ſe vellet declarare, nec differret amplius; *convocavit prælatos, clericos, conſiliarios ſuos, & alios nobiles Pariſius exiſtentes pro tunc, & in magno numero, qui ad eum accederent ad nemus Vincennarum; quos ibi congregatos ſigillatim adjuravit, quod omni favore poſtpoſito, ſibi conſuleretur, quid in hac materia eſſet acturus;* atque ex eorum *juratorum ſententia* cauſam Urbani, ut vi vitioque creati, averſatus, agnovit Clementem, ut piis liberiſque Fundanis comitiis lectum pontificem. Facta eſt hæc declaratio xvi. Novembris MCCCLXXVIII. Eamque confirmavit rex Carolus in tertio celeberrimo conventu apud Vincennas, præſentibus quatuor cardinalibus, die ſeptima menſis Maii MCCCLXXIX. Univerſitas vero Pariſienſis, quæ hactenus neutram in partem inclinare voluerat, tamdem ad regis inſtantiam, Clementi cenſuit obediendum die XXII. Maii, repugnantibus tamen Picardica & Anglica nationibus, quæ neutri favebant. Hujus declarationis actum habes apud Bulæum in Hiſt. univerſitatis Pariſienſis. Ceterum, ut quam religioſe in hac tota ſchiſmatis materia ſe geſſerit, rex Carolus coram omnibus palam faceret, ipſo quo obiit die XVI. Septembris MCCCLXXX. accerſito publico notario, teſtatus eſt, *ſe non invidia, odio vel favore* motum, *non ex cognatione carnali, ſeu ex alia inordinata affectione quacumque*, ſed ex determinatione & declaratione cardinalium, prælatorum, doctorum, ac conſilii deliberatione intervenientibus, exiſtimantem bene agere, adhæſiſſe Clementi, paratum eum, quem pro vero pontifice concilium declaraverit, agnoſcere.

Jac. Fab. in hiſt. univerſ. Pariſ. p. 524.

Paul. Emil.

Rayn. ad ann. 1380. n. 10.

50. Caſtellæ Legioniſque regna ſummo cum imperio adminiſtrabat rex Henricus, qui ut ſciſſam inter duos de papatu contendentes eccleſiam vidit, Rodericum Bernardi & Petrum Fernandi doctorem, legatos ad Carolum Franciæ regem miſit, qui ſuo nomine rogarent, ut ad neutram partem ante vellet deflectere, quam ipſe cum aliis Hiſpaniarum regibus, communicato conſilio, ſcirent veritatem, & tenerent partem veritatis in facto hujus ſchiſmatis. Quibus rex reſpondit, *quod ipſe informatus erat de veritate, ſicut poterat fieri, per homines in humanis, & quod ipſe non poterat differre declarationem, quia ageret contra conſcientiam; quia nullus modus proba-*

Henricus rex Caſtellæ Carolum orat, ut ſuam differat adhæſionem.

Digitized by Google

tionis poſſet inveniri in iſta materia, niſi quod ſciatur veritas a parte interiori conclavis, & alius modus a parte exteriori. Nam dicebat ipſe, quod impoſſibile eſſet alium modum probationis invenire? A parte utique exteriori eſt, ut ipſe dicebat, impreſſio Romanorum, clamor populi dicentis: Romanum volumus aut Italicum, alias omnes moriantur; *invaſio conclavis & diſruptio, & fuga cardinalium ad diverſa loca extra Urbem & in Urbe. Item, a parte interiori conclavis, ſcire mentes cardinalium, qua intentione elegerunt. Et quia omnes ſub juramento aſſerunt, ſe elegiſſe metu mortis, alias non facturi, videbatur ſibi, quod iſta erat ſufficiens ſibi probatio. Sed quod rogabat regem Caſtellæ, quod ſe informaret de veritate plenius quam poſſet, nam juravit ad ſancta Dei evangelia, & reliquias conſervatas in capella, quæ erat in illo palatio, quod nulla affectione ducebatur in iſto facto, ſed ſolum ſciebat, quod electio primi electi erat impreſſiva; ſecunda erat facta de voluntate libera cardinalium, & canonice celebrata. Et ideo adhærebat iſti Clementi, ut vero papæ, ſequens veſtigia prædeceſſorum ſuorum, qui ſemper ſteterunt pro ſervitio Dei, & eccleſiæ catholicæ honore, etiam ſub magnis periculis. Et jurabat ad illas ſanctas reliquias, quod ſi ipſe ſciret indubitabiliter, quod primus electus eſſet verus papa, quod ipſe dimitteret Clementem, & adhæreret primo, etiamſi omnes homines eſſent contra.* Hæc Roderici Bernardi verba, quæ mirum in modum ea confirmant, quæ Carolus rex morti proximus declaravit, recitata ſunt ab eodem Roderico, Romæ primum coram Urbano, deinde in celebri conventu apud Medinam del Campo coram Johanne rege, Henrici filio & ſucceſſore; exſtantque in notis Baluzii ad Vitas paparum Aven. tomo 1. pag. 1274.

Johannes rex Henrici filius jure utriuſque diſcuſſo,

51. Hoc Henricus accepto reſponſo, neutri adhærendum cenſuit, nec multo poſt 30. Maii moriens, Johannem filium, ut eodem ſe modo gereret, adhortatus eſt. Verum urgente utroque contendente, ut ſe verum pontificem agnoſceret, non regem Franciæ ſolum conſuluit, ſed utriuſque ad papatum contendentis jus per ſe inveſtigare decrevit. Itaque miſſis Romam Avenionemque legatis, oculatos teſtes ſcrutatus, faventium utrique parti rationes & teſtimonia accurate diſcuſſit. Sed & coram ſe in numeroſo apud Medinam del Campo conventu, præſentibus ac perorantibus pro parte Urbani Franciſco de Urbino epiſcopo Faventino, & Franciſco de Siclenis legum profeſſore; ex parte vero Clementis Petro de Luna cardinali, *in præſentia archiepiſcoporum, epiſcoporum, ac nobilium, & militarium, & quamplurium in ſacra pagina magiſtrorum, doctorumque juris canonici & civilis, & aliorum multorum etiam litteratorum regni ſui, examinatis diverſis tractatibus & ſcripturis, quæ hinc inde emanaverunt*, tamdem in civitatem Salmanticam cum tota curia ſua & ſequela ſe contulit, atque ibi die dominica XIX. Maii MCCCLXXXI. celebratis in eccleſia cathedrali miſſarum ſolemniis, præſente prælatorum, procerum, & litteratorum virorum multitudine copioſa, abjecto Bartholomæo, Clementi adhæſit, atque ſuos ei adhærere juſſit. Adhæſionis inſtrumentum edidit Raynaldus ad annum 1381. num. 30. & Baluzius tomo 2. Vit. paparum Avenionenſium. Quantam autem adhibuerit diligentiam rex Johannes examini juris utriuſque pontificum, teſtantur ampliſſimi duo codices manuſcripti in majori forma, in quibus acta varia, depoſitiones, tractatus, & alia hujuſmodi materiam tangentia continentur: quorum alter ex bibliotheca Harlæana tranſiit in Chauvelinianam, alter exſtat in bibliotheca Colbertina num. 81ꝫ. De quibus vide quæ ſcripſit Baluzius in notis ad Vit. pap. Aven. tom. 1. p. 1281.

Adhæret Clementi.

52. De hac Johannis ad Clementem adhæſione, ſic loquitur auctor vitæ primæ Clementis VII. *Johannes rex Caſtellæ habita plena informatione ſuper intruſione dicti Bartholomæi, & ſubſecuta electione canonica dicti Clementis*

Digitized by Google

mentis memorati, cum ſolemnitate & maturitate debitis, pro parte dicti Clementis ſe & regna ſua declaravit, volens abinde ſibi tamquam Romano pontifici obedire, ſicque fieri mandavit in regnis ſuis & dominiis per omnes ſubditos ſuos. Ad hoc autem proceſſit cum conſilio & conſenſu unanimi prælatorum, collegiorum, conventuum, ordinum, magiſtrorum, doctorum, magiſtratuum, nobilium dictorum regnorum ſuorum. Quibus expeditis, dictus Gutterus Gomecii perprius epiſcopus Palentinus, qui per præfatum intruſum Bartholomæum ad ſtatum, ſeu verius ad faſtum anticardinalatus aſſumtus exſtiterat, ipſumque acceptaverat, & pro tali, & etiam legato ejus in dictis regnis diu ſe geſſerat, de præmiſſis etiam informatus, ad cor rediens, dictum Bartholomæum abjuravit, & ad dictum Clementem ſe convertit, ipſumque verum papam profitens, Bartholomæum abnegans, ſtatum præfatum ab ipſo receptum totaliter relinquendo. Et idem per omnia fecerunt multi alii, qui tam ad epiſcopatus, quam ad alias veras dignitates & plurima beneficia per dictum Bartholomæum intruſum promoti exſtiterunt in eiſdem regnis, &c.

Petrus rex Aragonum primo neutralis, deinde de contendentium jure inquirens obit.

53. Petrus rex Aragonum, poſthabitis Urbani legationibus & ſcriptis ſibi miſſis, neutri obedire ſtatuit, ſicque ab omni partium ſtudio aliquot annis abſtinuit, dum ſuadente Petro de Luna, *volens ſuper veritate tam electionis dicti Clementis, quam intruſionis dicti Bartholomæi, plenius informari, & præſertim cum cardinalibus, qui talium ſuper omnes mortales notitiam certiorem habebant, miſit Avenionem certos nuncios ſeu ambaxiatores ſuos, utique viros litteratos, providos & diſcretos, tam ad dictum Clementem, quam cardinales memoratos, qui vice ſua ſuper præmiſſis cum eis haberent inquirere diligentius, quemadmodum perprius Romam miſerat ſimili de cauſa.* Audita vero legatorum relatione, receptis, viſis, ac diligentius inſpectis authenticis ea de re ſcriptis, habitaque regnicolarum multimoda deliberatione, tamdem ſecundum Clementem judicare, & verum ac legitimum pontificem declarare inſtituerat, cum morte præoccupatus die V. Januarii MCCCLXXXVII. prohibitus eſt ultimam declarationi manum imponere. At *qui ei ſucceſſit in regno, Johannes dux Gerundenſis, ſuus filius primogenitus, de paterna intentione plene certificatus, præmiſſis informationibus plenius recenſitis, & habita ſecum deliberatione cum ſuis regnicolis, de eorum conſilio & aſſenſu, ad dictam declarationem proceſſit*, &c.

Vita prima Clem. VII.

At Johannes primogenitus ejus Clementi accedit.

Ad eum etiā deflectit rex Navarræ.

54. Neutrius etiam partis fuit Carolus cognomento Malus, rex Navarræ; ſed neque Carolus dictus Nobilis, ejus filius & ſucceſſor, qui anno dumtaxat MCCCLXXXX. ad Clementem promulgato edicto deflexit, ſuaſu Martini epiſcopi Pampilonenſis. Si auctori primæ vitæ Clementis credimus, Carolus pater declarationem pro eodem Clemente, quam *certis ex cauſis diſtuliſſet, facere diſpoſuerat; ſed morte præventus non potuit, eam ad dictum filium ſuum per eum fiendam tranſmittens: in qua etiam ſibi aſtitit & efficaciter operatus eſt memoratus dominus Petrus de Luna diaconus cardinalis.*

55. Unus ex omnibus Hiſpaniarum regibus Ferdinandus Portugalliæ Urbano conſtanter inhæſit, quem ſecutus eſt Johannes ejus filius & ſucceſſor.

Johanna Siciliæ regina Urbano ſtatim adhæſit.

Theoderic. Niem. lib. I. c. 6.

56. In Sicilia Johanna regina primum *audiens Urbanum ad papatum promotum eſſe, gaviſa fuit gaudio magno valde, ac per multos dies Neapoli luminaria magna, more illius patriæ, per totam civitatem in crepuſculo veſpertino ad honorem dicti Urbani incendi fecit, nec non ambaſſiatores ipſi reginæ per eumdem Urbanum ſtatim poſt electionem ſuam deſtinatos, benigne recepit, & multis grandibus & liberalibus donariis prævenit, ipſique Urbano quadraginta millia ducatorum in auro partim, partim in moneta argentea, in illo principio deſtinavit, nec non paulo poſt vina, blada, carnes ſalſas & caſeos per mare in navigiis, in magnis quantitatibus ſibi tranſmittendo, regnum quoque ſuum & omnia quæ habebat, ſibi obtulit.* At ubi accepit Ur-

Deinde Clementi.

Lib. 1. cap. 17.

bani conſilium de tollendo ſibi Siciliæ regno, eoque in Franciſcum Prægnanum nepotulum ſuum transferendo, nullo negotio *inducta fuit*, etiam *contra voluntatem dicti domini Ottonis mariti ejus*, inquit Niemius, *ad obediendum ex tunc prædicto Clementi; ſed regnicolæ Trinacriæ ipſi Urbano fideliter adhæſerunt, quouſque Bonifacius IX. ſucceſſor ipſius Urbani ad papatum fuit aſſumtus.*

Metenſes, Lotharingi, Sabaudi, & quædam Alemanniæ regiones obediunt Clementi.

57. Jam conflato, uti vidimus, ſchiſmate, cum ambo contendentes de retinenda dignitate ſua ſerio cogitarent, non ſolum litteris, ſed miſſis etiam ad principes legationibus, jus ſuum tueri conati ſunt. Quapropter Johannem de Croſſo epiſcopum Præneſtinum Clemens deſtinavit ad Carolum regem Francorum; ad Hiſpaniarum Petrum de Luna; Guidonem de Maloſicco ad Anglicum, & Guillelmum de Agrifolio ad imperatorem: qui duo poſtremi Lutetiam Pariſiorum advenientes poſt Paſcha, recepti ſunt quam honorifice; nec multo poſt Carolum regem, jam Clementis partibus impenſe faventem, in novo apud Vincennas conventu ſolemni confirmarunt. A quo mox digreſſi Guillelmus Metas verſus, Tornacum Guido, legationes obituri ſibi impoſitas, diu ibi, ut convenerat, fruſtraque licentiam abs Romanorum & Angliæ regibus exſpectarunt, utriuſque adeundi regni. Interim Guillelmus cum vigeſimo ſeptimo die Metas attigiſſet, triduo poſt convocato majoris eccleſiæ capitulo, multiſque & graviſſimis rationum momentis probata clero & populo Clementis electione, ut canonica & legitima, id demum pervicit, uti omnes ſe ad ipſum converterent, reprobato una voce Urbano: quod porro Lotharingiæ Barrique ducatus Clementi adjeciſſe, innuit ipſius Clementis vitæ primæ ſcriptor jam ſæpe memoratus. Nam ubi obſervavit decretum a Carolo imperatore & ordinatum fuiſſe, *ut in omnibus terris ſuis & dominiis ſuis, ſibique & imperio ſubjectis*, Urbanus unus haberetur verus & legitimus pontifex S. R. E. ſubdit: *Nec fuit qui hujuſmodi ordinationi voluerit aut auſus fuerit contraire; comitibus Sabaudiæ conſanguineo & Gebennenſi fratre dicti Clementis, ducibus Lotharingiæ & Barrenſi, & aliquibus aliis comitibus & dominis temporalibus, civitatibus & locis, eorumque territoriis & dominiis circumadjacentibus exceptis:* quos Guillelmus de Agrifolio, legatus ad partes illas deſtinatus, *de juſtitia dicti Clementis informavit, & ad ipſum deduxit, & in bono propoſito confirmavit.* Ejus etiam opera Leopoldus dux Auſtriæ junior, *in propria terra dicto Clementi favit & adhæſit, & faveri voluit in terris ſuis & locis, non tamen omnibus.* Id quod confirmat Thomæ de Amanatis archiepiſcopi Neapolitani depoſitio his verbis: *Aliqui magni principes in Alemannia tenent partem Clementis papæ, ſicut eſt dux Auſtriæ Leopoldus, & dux Juliacenſis, & dux Barbinciæ, & dux Bavariæ.*

58. Ex his quæ hactenus diximus, id obſervare licet, quod olim Petrus Amelii cardinalis ſcripſit, omnes Clementi addictos reges primum edoceri voluiſſe atque *informari pro utraque parte de veritate eorum quæ proponebantur, tam in facto, quam in jure*, & poſtea ſe declaraſſe pro Clemente, *cum magna examinatione negotii, & probatione lucida veritatis.* Contra vero Urbani fautores longe aliam agendi rationem tenuiſſe conſtat, facileque poſſet pluribus probari exemplis. Primum miſſi a Clemente, ut prædiximus, ad Germaniæ & Angliæ reges cardinales de Agrifolio & Pictavenſis, non modo ipſos adire, ſed nec terras utriuſque regni aut civitates ingredi ſunt permiſſi. Deinde comitem Flandrenſem cupientes ex itinere officioſe ſalutare, *tantum abfuit, ut audirentur*, ait Radulfus de Rivo, *ut ne admiſſi quidem fuerint, ſed rejecti, ac faceſſere juſſi, niſi vincula mallent exſpectare.* Denique, ut ne ultra procedam, Petrus de Sortenaco cardinalis Vivarienſis, in tractatu tum edito de via concilii generalis, aſſerit Urbaniſtas magis in

Digitized by Google

Urbanum inclinaſſe *ex particulari affectione*, quam ex zelo juſtitiæ & veritatis; idque hinc colligi poſſe, *quia informationes veritatis recuſant recipere.* Idem quoque teſtatur Wenceſlaum Romanorum & Bohemiæ regem, nihil prorſus intendere voluiſſe, nihil audire, *ſive conſiſteret in facto, ſive in jure, per quod jus illius de Roma revocaretur in dubium.*

§. IV. *Præcipua rationum momenta, quibus uterque contendentium jus ſuum tuebatur.*

59. Non ſolis ad principes legationibus, aut epiſtolis, ac mandatis, ſed variis etiam ſcriptis, ſuum quiſque contendentium jus tueri & propugnare tentavit. Primi omnium Baldus de Peruſio, Johannes de Lignano, juriſperitorum illa ætate principes & anteſignani, difficilem hanc provinciam aggreſſi, Urbani cauſam doctiſſimis juxta ac acerrimis ſcriptis, quæ Odericus Raynaldus ad calcem tomi 17. Annalium ſuorum edidit, defenderunt. Quibus ſe continuo adjunxerunt Jacobus de Seva doctor Bononienſis, & Pileus de Prato archiepiſcopus Ravennenſis, pariter editi apud Bulæum in Hiſtoria univerſitatis Pariſ. tom. 4. Tum Franciſcus epiſcopus Faventinus in Allegationibus ad regem Caſtellæ, quæ ſecundo Anecdotorum noſtrorum tomo habentur, aliique quamplurimi viri egregii, ex quibus hic juvat graviora excerpere rationum momenta, quibus Urbani jus adſtruere ſatagebant.

60. Primum negant nonnulli, cardinales ante electionem impreſſione ulla petitos aut interpellatos fuiſſe, ſolaſque preces ab Urbis proceribus adhibitas contendunt, ut vel hac vice pontificem Romanum crearent aut Italicum: quidquid vero tumultuatum abs plebe inſolente fuit, id ſolum contigiſſe cum renunciatus eſt pontifex Bartholomæus archiepiſcopus Barenſis. Ita Theodericus a Niem teſtis oculatus, qui Urbano ab epiſtolis exiſtens, hac in re forte ſuſpectus videri poſſet. *Peracta*, inquit, *electione, cum quidam de palatio clamaret ad populum, in maxima turba præ foribus dicti palatii congregatum, in hæc verba videlicet:* Barenſis eſt electus in papam, *ad hoc vehemens commotio ſubito facta eſt in populo.* Hujus autem commotionis duas præſertim rationes adducit Niemius. Primo, *quia dictus Gregorius* (papa XI.) *habuit quemdam cubicularium*, Johannem de Bare *vulgariter nuncupatum, Gallicum, ſeu de terra Lemovicenſium oriundum, ſatis, ut fama erat, ſuperbum pariter & laſcivum, qui propterea nedum dictis Romanis, ſed etiam pro majori parte curialibus erat exoſus, & hunc credebant dicti Romani fuiſſe in papam electum loco Gregorii prælibati, & de illo ipſi Romani falſo errore ſeducti dolebant plurimum, & vehemens murmur factum extitit inter ipſos. Dicti vero Urbani electi in papam pauci Romani tunc notitiam habebant, & ejus habentes notitiam, reputabant ipſum quodammodo pauperem & deſpectum, nec domum vel hortum proprium pro tunc habebat in Urbe vel ejus diſtrictu.... At poſtquam Romani in veritate ſteterunt, quod dictus cubicularius, cognominatus Barenſis, non erat electus in papam, ab incœpto rumore penitus quieverunt, ulterius de ipſis cardinalibus & electione facta ſe nullatenus implicando.* Eadem fere eſt ſententia Oderici Raynaldi, a quo non multum diſcrepat Gallicæ hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſcriptor abbas *Fleury*.

Rationes pro Urbano.

Commotio populi facta poſt electionem, & quare.

61. *Alia etiam hujus rumoris popularis cauſa fuit*, ſubdit Theodericus Niemius: *Nam inter illos prælatos erant tunc aliqui Romani potentes, ſcilicet Petrus abbas monachus Montis-Caſſini, & alii, quorum cujuſlibet conſanguinei & amici credebant, quod amicus ejus electus eſſet in papam: unde repente maximus concurſus & ſtrepitus equitantium & concurrentium per contractas dictæ Urbis ad ipſum palatium illa tempeſtate auditus fuit, ibidem durans pene illa tota die.*

Digitized by Google

Cardinales antequam conclave intrarent, inter ſe convenerant de eligendo Bartholomæo.

62. II. Non levis eſſe videtur illa ratio, qua contendunt ante omnem Romanorum tumultum, immo longe antequam intrarent conclave, conveniſſe inter cardinales de eligendo Bartholomæo Barenſi archiepiſcopo, qui tum Romæ verſabatur. Nam cum tres in factiones ſcinderentur purpurati, ſcilicet in Lemovicenſes, qui Pictavenſem aut Vivarienſem volebant papam; in Gallicanos, qui in cardinalem S. Euſtachii vota ſua dirigere meditabantur; & in Italicos: cumque exoſos Lemovicenſes haberent Gallicani, quorum caput erat Gebennenſis, mallentque Italicum eccleſiæ præficere pontificem, quam Lemovicenſem; idque ad notitiam Lemovicenſium perveniſſet: hi Gallicanos ſupplantare cogitantes, mutato conſilio, Bartholomæum eligere conſtituerunt, ad quem proinde omnes tam Lemovicenſes, quam Gallicani inclinabant: quod uſque adeo verum eſt, ut tribus antequam conclave intrarent diebus, Glandatenſis aſſeruerit in quadam epiſtola ſua, quod brevi magnum onus ſuper humeros ejus imponeret, idemque adhuc expreſſius dixerit Gebennenſis.

Electio libere facta.

63. III. Cum conclave ingreſſi eſſent cardinales, deque electione facienda tractarent inter ſe, Florentinus qui primam in electione vocem habebat, cardinalem S. Petri nominavit; at Lemovicenſes eum ob ſenectutem ad tantum onus imparem dicentes, in Bartholomæum contulerunt vota ſua, computatiſque ſuffragiis inventus eſt electus: tum inter ſe deliberantes, utrum fieret proclamatio, an differretur, differendam cenſuerunt. Ex quibus non incongrue concludunt, electionem libere factam & conſummatam ſine impreſſione ulla, atque adeo ſine ullo mortis metu. Et certe ſi timuiſſent cardinales, metum illum, ſtatim declarata Italici viri electione, deponere poterant, jam laudes & applauſus a complicibus voti ſui Romanis pro minis & convitiis reportaturi.

Electionis reiteratio.

64. IV. His accedit iterata poſt tumultum electio, ſacro collegio approbante. Nam cum, cardinalibus ſimul congregatis, unus aſſurgens dixiſſet: Mane cum Barenſem elegimus, nonnulli propter populi clamorem movere dubium; nunc clamore ceſſante, nullus quietis nobis poteſt allegare mortis periculum: videamus jam igitur quid nobis faciendum incumbit. Tunc quaſi omnes, aut ſaltem duæ partes & ultra Barenſem elegerunt.

Electionis forma.

65. V. Ratio, ex hac nova eruitur forma eligendi, *ut eſſet verus papa*, quæ tum primum eo creditur conſilio inventa & uſurpata a cardinalibus, ut aperte conſtaret Bartholomæum, nulla habita impreſſionis ratione, in papam aſſumtum, atque alias, pacatis rebus, aſſumendum alium fuiſſe neminem.

Cardinales abhorrebant a fictione.

66. VI. Cum ad ſedandam populi commotionem unus ſuggeſſiſſet, fingendum eſſe cardinalem S. Petri eſſe electum, refragantibus aliis, Petrus de Luna conſtanter profeſſus eſt, malle ſe mori, quam reverentiam non vero papæ facere. *Non conflabo*, inquit, *vitulum, nec coram Baal flectam genua.* Igitur cum cardinales omnes adeo abhorrerent a fictione, quis credat eos non ſponte ſuas contuliſſe voces in Barenſem archiepiſcopum?

Bartholomæum libere inthronizarunt.

67. VII. His adde, quod omnes cardinales Urbanum libere inthronizarunt, coronaveruntque, ac litteras ad univerſos orbis principes de ejus electione dederunt. in quibus ſaltem tacitum purpuratorum conſenſum advertunt: quem ſufficere contendunt ad aſſerendum verum & certum ejus pontificatum.

Beneficia ab eo petunt & accipiunt.

68. VIII. Poſt factam papæ coronationem, omnes ei cardinales obedierunt, ei in conſiſtoriis publicis adfuerunt, gratias & beneficia ab eo petierunt & obtinuerunt, obtentaque retinuerunt. Legitimum ergo papam eum reputabant. Unico hoc argumento utitur Hermannus Cornerus ad comprobandam canonicam Urbani electionem: *Facta electione Urbani, poſt tres aut quatuor menſes, dicti cardinales & ceteri prælati ab electo & conſecrato*

papa

papa Urbano benedictiones papales, beneficia, bullas, abſolutiones receperunt: quæ omnia conſenſum manifeſtum in electionem factam & approbationem oſtendebant evidentem.

69. Verum hæc & hujuſmodi argumenta non multum moverunt eos, qui ſtabant a Clemente. Nam & ipſe ſuos invenit fautores & patronos, qui ſcriptis ejus promotionem aſſeruerunt. Hos inter recenſent Johannem Fabri Attrebatenſem, S. Vedaſti abbatem, Petrum de Barreria epiſcopum Auguſtodunenſem, anonymum monachum Clarevallenſem, priorem Carnotenſem Raymundum Bernardi, & alios plures, ex quorum diſſertationibus aliiſque partis Urbani, jus utriuſque contendentis adeo perplexum evaſit, ut vix dijudicari poſſet, ad quem amborum papatus pertineret. Rationes pro aſſerendo Clementis papatu.

70. I. Qui Clementis partes tuebantur, hi ante Urbani electionem, ea durante, & poſt factam ejus coronationem perſeveraſſe impreſſionem & mortis periculum, ac conſequenter nullam ipſo jure ejus electionem contendunt: ad quod demonſtrandum, non ex ſolis Clementinorum, ſed ex ipſis Urbaniſtarum teſtimoniis lucem inquirendam autumant. Impreſſionem accurate deſcribunt auctor vitæ primæ Gregorii XI. qui Romæ exiſtens, teſtis oculatus, quæ propriis hauſit oculis, aut quæ a cardinalibus didicit, refert; & Cornelius Zantflietus Urbaniſta in Chronico a nobis tomo quinto hujus Collectionis edito, ex quorum relationibus, aliiſque, nonnulla libet obſervare, unde veritas facti utcumque demonſtrari poteſt. Impreſſio ante & poſt electionem facta.

71. Primo quidem conſtat Romanos, vivente adhuc Gregorio, ſed ægrotante, inter ſe & ſuæ nationis prælatos habuiſſe conſilia, ut eo defuncto, Romanum vel Italicum haberent pontificem: *ad quod etiam incitabant & inflammabant eos præcipui prælati, immo & eis donaria magna promittebant, ſi ipſos eligi procurarent.* Id præſenſit ipſe Gregorius, qui accerſito caſtri S. Angeli cuſtodi prohibuit, ne cuiquam poſt mortem ſuam traderet arcem, niſi de degentium Avenione cardinalium aſſenſu; bullamque ad ſacrum collegium dedit, ut futuri pontificis electionem accelerarent, ne quid eis ſiniſtri ex parte Romanorum accideret: quam bullam auctor minime ſuſpectus Odericus Raynaldus edidit ad annum 1378. num. 3. Sed quod his majus eſt, cum adhuc Avenioni reſideret Gregorius, ſub finem Auguſti anni MCCCLXXVI. acceſſerunt ad eum Lucas de Sabellis princeps Romanus, & alius, ex parte Urbis & civium Romanorum nuncii, rogantes ut ſe Romam transferre, & continuam ibi reſidentiam facere dignaretur: *alias certificabant eumdem nomine quo ſupra, quod Romani providerent ſibi de papa, qui Romæ moram deinceps contraheret cum eiſdem.* Hæc teſtatur in depoſitione, quam initio ſchiſmatis emiſit Nicolaus Aymerici ordinis Prædicatorum, inquiſitor Aragoniæ, qui tum erat Avenione. Idem aſſerit Petrus Roſtagni, dominus S. Criſpini, in ſcripta ad Johannem regem Caſtellæ epiſtola anno MCCC LXXX. die x. Septembris, quod nimirum cum ipſe eſſet Romæ in caſtro ſancti Angeli, cujus cuſtodiam habebat ejuſdem Petri nepos, *tractatum fuit per nonnullos Romanos, etiam inductione illorum de Italia, qui temporalis dominii ipſius eccleſiæ ſubverſionem procuraverant, quod fieret per Romanum populum ex eis unus antipapa, Gregorio vivente & in Avenione exiſtente.* Romani, vivente adhuc Gregor. XI. papam Rom. habere voluerunt. Vita prima Gregorii.

72. II. Conſtat etiam, defuncto Gregorio, bandarenſes ſeu Urbis rectores ſæpius in capitolio congregatos tractaſſe, qua tamdem via papam Romanum aut ſaltem Italicum haberent, atque adeo optimates & nobiles Romanos, qui plebem continere poterant, Urbe ejeciſſe, atque eorum loco ruſticorum ſex millia advocaſſe, qui cardinalibus terrorem incuterent: atque ne Urbe egredi poſſent, cuſtodiam portarum & pontium factioſis commiſiſſe. Id patet ex confeſſionibus Franciſci Faventini epiſcopi Urbaniſtæ, in quibus hæc legimus: *Officiales Romani tenuerunt diverſa conſilia in capitolio juxta* Mortuo Gregorio ejecti Urbe nobiles & vocati ruſtici, qui purpuratis timorem incuterent. Tomo 2. Anecdotor. p. 1094.

morem, in quibus tractatum fuit, quis modus per eos teneri deberet in electione papæ, atque cuſtodiam pontium & portarum Urbis, præter portam pontis, quæ eſt juxta caſtrum, habuerunt: nobilibuſque Romanis mandaverunt ſub pœnis, ad tempus de Urbe excedere, & præfati officiales Urbis, pendentibus decem diebus, qui effluxerunt inter mortem prædicti Gregorii & introitum conclavis, ſemel adunatis cardinalibus pluries ſupplicaverunt atque requiſierunt, ut eligerent papam Romanum vel Italicum. His concinit Cornelius Zantflietus & ipſe Urbaniſta in Chronico: *Quo defuncto*, inquit, ſcilicet Gregorio, *officiales & rectores populi Romani, cum aliquantis Italicis prælatis, pluribus vicibus & horis ſuſpectis, diverſa conſilia tenuerunt in capitulo Urbis contra collegium cardinalium pro tunc Romæ conſtitutorum, quorum quatuor erant Italici, ceteri* XII. *Ciſalpini. In quibus quidem tractatibus decretum & concluſum fuit per Romanos, ut cardinales compellerentur eligere papam Romanum vel Italicum, ut ſic ſedes apoſtolica de cetero in Italia remaneret. Statim ergo dicti rectores miſerunt ad caſtella, pro ſex millibus ruſticorum, qui ſunt de obedientia & comitatu Romano, & ſub dominio Romano gubernantur. Hi ſic, ut præfertur, vocati, Romam armati intraverunt, quotidie vocibus inconditis cardinales Gallicanos irritantes, ac verbis injurioſis contra ipſos cachinnantes. Intromiſſis ruſticis, mox omnes, qui pridem deputati fuerant ad cuſtodiam portarum, pontium, & exituum urbis Romanæ, amoti ſunt, & novi cuſtodes illic locati, ne quiſquam de cardinalibus poſſet aufugere. nec quiſquam de ſatellitibus cardinalium aut exterorum, qui non erant Italici, permiſſus eſt cultellos longos aut arma deferre, ut per hoc medium & omnis materia renitendi vel contradicendi cœptis Romanorum tolleretur. Poſt quæ rectores Urbis juſſerunt diſcedere a Roma omnes nobiliores & notabiliores civitatis, nec quemquam illorum adeſſe permiſerunt pro cuſtodia conclavis, ut ad nutum ſuum cuncta diponerentur & ſuccederent.* Eadem gravioribus verbis aſſerit auctor primæ vitæ Gregorii XI. apud Baluz. tomo primo Vit. paparum Avenion. pag. 443. a quibus nec diſcrepare videtur Johannes de Lignano, qui pro Urbano ſcripſit: unde & ſincere fatetur electionem non tenuiſſe, ſed ſubſecutum ſacri collegii conſenſum tacitum ſufficere.

Ingreſſis conclavim minas intentant Romani

73. III. Conſtat denique, & Faventini epiſcopi teſtimonio comprobatur, milites, occupata S. Petri area, cardinales conclave ingreſſos obſediſſe, papam Romanum aut Italicum clamore horribili & inconditis vocibus, intentata etiam morte, petentes: *Ingredientibus cardinalibus*, inquit, *in conclave, erat platea ſancti Petri plena & populo Romano & aliis forenſibus, & magna pars populi Romani erat ibi in armis, inter quos ille Barenſis cum illis conneſtabulariis, qui fuerant deputati ad cuſtodiam conclavis. ipſique Romani ipſa nocte intraverunt palatium, & diverſarum domorum portas ejuſdem palatii ruperunt, & palatium hominibus armatis circumdantes & cuſtodientes, altis vocibus clamaverunt: Romanum volumus vel Italicum,* &c. Eadem habet Johannes de Lignano, qui etiam inter alia addit: In craſtinum, *miſſis auditis, cum domini ſe diſponerent, ut de electione tractarent, campana capitolii & eccleſia S. Petri, quæ eccleſia eſt juxta palatium, incœperunt pulſari pro congregatione populi, & populus fortius cœpit clamare:* Romano volemo, Italiano non volemo. *Fuerunt etiam domini adviſati ab his qui ab extra cuſtodiebant conclave, quorum aliqui erant Romani per dominos electi, & aliqui extramontanei, quod niſi ſtatim ſine aliqua mora eligerent Romanum vel Italicum, omnes cardinales erant in periculo, quod inciderentur per fruſta,* &c. Cornelius vero Zantflietus de hac impreſſione ſic loquitur: *Cum cardinales conveniſſent ante palatium ſancti Petri, in quo erat conclave paratum, iterato rectores Urbis, cum multitudine maxima*

Tomo 2. Anecdot.

Tom. 4. hiſt. Univ. Pariſ.

Tom. 5. hujus Collect. pag. 312.

Digitized by Google

ruſticorum & civium, inconditis vocibus perſtrepentes, requiſierunt eoſdem, ut ſine retractatione papam Romanum aut Italicum eligerent, alioquin immineret eis ſcandalum maximum & damnum irreparabile. Porro eodem ſero, quo cardinales pro eligendo papa ſunt ingreſſi, dum janua clauſæ fuiſſent, tredecim Romani, qui capita regionum vocabantur, cum multitudine armatorum, contra voluntatem cuſtodum, conclavis januas effregerunt, violenter ſunt ingreſſi, requirentes incluſos, ut papam Romanum vel Italicum nominarent, alioquin corda populi ſic erant ſublevata, quod non evaderent periculum perſonarum. Quibus ſic egredientibus, Romani qui circumdederant palatium, more ſuo clamare cœperunt cum inſultu magno, velut canes rabidi, & lapides ſuper tecta palatii ad terrorem incluſorum indeſinenter jactaverunt. Deinde effractis foribus & parietibus conclavis cum inſtrumentis ferreis, irruerunt ſuper cardinales enſibus evaginatis, clamantes ſuo vulgari: Par la bodella de Dio, vo moriere, o faretti papa Romano. *In quo tumultu dicti cardinales nominaverunt Bartholomæum de Prinhano Neapolitanum, pro tunc archiepiſcopum Barenſem.* Hæc vero teſtimonia & alia infinita; ab ipſis Urbaniſtis prolata, magni videntur ponderis; ſed longe graviora refert primæ vitæ Gregorii XI. ſcriptor, quæ brevitatis ſtudio omittimus, hoc ſolum obſervantes, Romanos non ſolum voce horribili inclamaſſe, ut ſuperius dictum eſt, *Romanum volumus aut Italicum*; ſed & aliquos addidiſſe: *Moriantur, moriantur. Illi vero*, inquit, *qui de directo erant ſubtus conclave, cum gladiis & lanceis ipſius ſolarium fortiter concutiebant, ad eoſdem cardinales amplius terrendum & moleſtandum. Aggravaverunt etiam arundines ſive cannas ſiccas & ſarmenta in grandi quantitate, ad ſupponendum ignem ſolario antedicto: propter quod cardinales nec immerito turbatiſſimi, fere totam noctem illam duxerunt inſomnem*, &c.

74. IV. De vi cardinalibus in conclavi illata, inſigne Romanorum habemus teſtimonium, Anecdotorum noſtrorum tomo ſecundo, pag. 1097. *Romani intrantes cum furia conclave, invenerunt aliquos cardinales propter eorum timorem fugientes, quos per violentiam & inhoneſte injunctos, reduxerunt ad capellam; & niſi finxiſſent aut dixiſſent, quod eligerent cardinalem S. Petri, omnes fuiſſent occiſi.* Romanorũ teſtimonia de vi illata.

75. V. Impreſſionem populi demonſtrat in primis factum Petri de Croſſo, S. R. E. camerarii, ad quem de jure ſpectabat conclavis procuratio; qui clamore & tumultu Romanorum territus, ad arcem S. Angeli confugit, vices ſuas epiſcopo Maſſilienſi committens, quas ille comitis Nolani & Petri Flandrini cardinalis ſuaſu vix accepit. Cuſtos conclavis, audito tumultu, fugit ad arcem S. Angeli.

76. VI. Idem ferendum judicium de conſecuta Bartholomæi electionem fuga cardinalium, quorum ſex omnino in arcem S. Angeli, quinque extra Urbem in loca munitiora ſe recepere, aliis in domibus ſuis ſe abdentibus, ſolo electo relicto. Quorſum enim hæc fuga? quæ hujus terroris cauſa? niſi quod Bartholomæi electionem nullam credentes, a Romanis timerent, qui, ut ait Walſinghamus, *crudeliſſimi viri ſunt, & nulla pietate præditi.* Pag. 217.

77. VII. Quamvis Urbanus probitatis ſibi famam hactenus comparaſſet, atque a ſacro collegio ideo maxime fuiſſet electus, quod tantæ eum eſſe virtutis & humilitatis exiſtimarent purpurati, ut de ſe factæ electioni, quam probe ſciebat ipſo jure nullam, minime aſſentiret; non erat tamen omnino ambitionis expers. Nam cum inſtarent apud cardinales Romani, ut Italicum eligerent, ipſe apud Romanos inſtabat, ut purpuratis patribus eum commendarent. Saltem ea tunc erat in Urbe fama: *Qui etiam Bartholomæus*, inquiunt in ſua relatione cardinales, *tum archiepiſcopus Barenſis, poſtea, ut aſſerunt fide digni, ſe multum recommendavit banderenſibus in eccleſia beata* Bartholom. ſe Romanis commendavit.

Maria-novæ, antequam conclave intraretur. Ingreſſis vero conclave cardinalibus, ſequenti die Jovis, *præfatus Barenſis remanſit in cameris papalibus, & fuit ter requiſitus per aliquos de dominis cardinalibus, qui de Urbe receſſerant, ut exiret, & noluit exire.*

Cardinales coacti, cum inthronizarunt.

78. VIII. Jam vero cum ſolus eſſet in palatio, accerſiti ab eo cardinales, ut ſe inthronizarent, venire recuſarunt, nec niſi minis adducti, cogi potuerunt. Audiendi ſunt hic Romani ipſi, juſſu regis Caſtellæ interrogati: *Die Veneris de mane*, aiunt, *B. exiſtens in palatio apoſtolico, miſit pro cardinalibus, qui ante diem confugerant ad caſtrum S. Angeli, & pro aliis cardinalibus, qui in ſuis remanſerant domibus, & reiteratis vicibus fecit eos requiri, etiam poſt cedulam miſſam per cardinalem Caſtri ſuper inthronizatione fienda, ut venirent ad ipſum inthronizandum. Cardinales vero venire noluerunt..... Tunc ipſe archiepiſcopus Barenſis miſit dicendum vauderenis, quod niſi facerent cardinales venire ad ipſum inthronizandum, nihil erat factum, & ipſi vauderenſes requiſierunt cardinales exiſtentes in caſtro, ſub minis, ut venirent ad eum inthronizandum...... Sed & duo bauderenſes iverunt ad cardinalem de Florentia, & ſibi venire recuſanti dixerunt, quod niſi veniret, eſſet pejus quam heri.* Quibus concinit Cornelius Zantflietus in Chronico: *Itaque ſic diſperſis cardinalibus, Bartholomæus in craſtino perpendens, quod nullus ex cardinalibus manſiſſet cum eo, dixit rectoribus Urbis: Ecce vos feciſtis me, iſti cardinales contemnunt venire ad me: niſi ergo veniant & obediant mihi, nihil actum eſt. His auditis, rectores Urbis miſerunt ad cardinales, qui in ſuis hoſpitiis latuerant, ut ad ſuum papam venirent, & ei obedientiam præſtarent, & conſuetas ſolemnitates ei facerent, alias ſimili vel majori periculo ſubjacerent, quo pridie. Idem mandatum miſſum eſt ceteris ſex in caſtro ſancti Angeli concluſis: qui ſinguli metu corporis inducti, non audentes reluctari, cuncta ad ordinationem & creationem papalem requiſita facere proceſſerunt.*

Tomo 2. Anecdotor. pag. 1097.

Tomo 5. pag. 311.

Nec reputabant papam.

79. IX. Non aliam ob cauſam cardinales tam præfracte detrectabant Urbanum ſolemni ritu inthronizare, quam quod eumdem una voce negarent vere electum: unde dicti Romani, juſſu regis Siciliæ interrogati, præmiſſis ſuperius addunt: *Et fuit dictum Barenſi, quod in caſtro S. Angeli dicebatur, ſpecialiter per camerarium, quod ipſe non erat papa, nec eſſet; & quod idem B. cuidam epiſcopo hæc ferenti dixit: Tace, non dicas: ego mando tibi, quod amplius non facias verbum hoc.*

Tomo 2. Anecdotor. pag. 1097.

Promotionē ſuam Urbanus non per ſe principibus nuntiat.

80. X. Suſpecta etiam ipſi Urbano, nec ſatis firma videbatur ſua electio; unde coronationem ſuam ipſo paſchatis die celebratam non auſus ex more ſignificare principibus Chriſtianis, provinciam hanc cardinalibus imponere non dubitavit, emendicatis, aut potius extortis ab ipſis litteris: quas cum poſtea Clementinis oppoſuiſſent Urbaniſtæ, Guido de Maleſicco, cardinalis & epiſc. Pictavenſis in ſynodo Cameracenſi reſpondit: *Quod cum illas B. litteras petiit, ab omnibus nobis reſponſum fuit ei, quod numquam de more ſacrum collegium notificat per ſuas litteras electionem Romani pontificis principibus vel aliis, & ſic ſe habet veritas....... Ipſe tamen, hoc non obſtante, cum omni inſtantia eas habere voluit. Ad quem finem? bene potes cogitare..... Immo etiam, cum ſecundum ſtilum curiæ, quando collegium ſcribit, litteræ ſigillantur ſolum ſigillis trium priorum trium ordinum, cum actu duo priores eſſent Italici, videlicet Florentinus & de Urſinis, ſuſpicans quod propter nationem, de qua etiam erant, ipſorum teſtimonia reputarentur ſuſpecta, petiit quod alii duo loco illorum ſigillarent; ſed reſiſtentibus dominis Italicis, non potuit obtinere, licet contriſtatus fuerit contra unum de dominis ſatis; propter hoc ad evitandum omnem ſuſpicionem & ſcandalum, quod poſſet inde ſuſcitari, litteras domini conceſſerunt.* His adde quod legitur in Chronico

Apud Baluz. in notis ad Vitas papar. Avenionenſ. pag. 1106.

Hermanni

Digitized by Google

Hermanni Corneri apud Eccardum tom. 2. *Inſuper Urbanus ſic electus & conſecratus, coëgit cum Romanis dictos cardinales, ut ab eo beneficia peterent, benedictionem reciperent, & reverentiam & obedientiam debitam in omnibus ſibi facerent, & quod ad principes terrarum & prælatos eccleſiarum ſcriberent, ſe dictum Urbanum elegiſſe canonice, & ipſum verum & legitimum papam eſſe Romanum. quæ omnia, ſi ex coactione & comminatione perditionis vitæ proceſſiſſent, ut conſtanter cardinales antiqui dixerunt, procul dubio ipſe Urbanus antipapa fuiſſet, & Clemens per eoſdem cardinales libere & canonice electus fuiſſet, verus papa fuiſſet.* Ne quid tamen diſſimulem, in eodem Chronico additur: *Sed alii opinionem contrariam tenentes, affirmant Romanos nullam electoribus intuliſſe violentiam.*

81. XI. Ex Theoderico etiam Niemio colligi poteſt id quod ſuperius demonſtravimus, haud probatam ſacro collegio fuiſſe Bartholomæi electionem. Nam ubi obſervavit magnam in eo imprudentiam, quod decimo quinto ab ejus coronatione die, adeo dure cardinales increpaverit, ſubdit: *Miror enim quare hoc ipſe fecerit, ſciens eos parum ipſum pro tunc curare.* Ut quid enim eum ita deſpexerant? niſi quod verum pontificem eum non credebant. Et certe ex ſacro collegio ſaltem duo cardinales, ante decimum quintum a paſchate diem, jam Roma exierant, ut teſtati ſunt frater Ferrerius de Vergos ordinis Minorum, Martinus de Virdunna canonicus Toletanus, & Petrus canonicus Tiraſonenſis, apud Baluz. tom. 1. pag. 1008.

Cardinales de Urbano parum curant.

82. XII. Nec prætereundum eſt Urbanum, ubi ſe a ſacro collegio deſertum ſenſit, nuncios duos Carolo Francorum regi, opem ejus adverſus rebelles imploraturos, deſtinaſſe, quorum alter ſeorſim ab ipſo rege interrogatus, Romanorum ingenue confeſſus eſt impreſſionem, dominum ſuum, quantum in ipſo fuit, excuſans.

Urbani nuncii impreſſionem fatentur.

83. XIII. Addimus pro coronide celeberrimam illam declarationem, quam Simon de Broſſano cardinalis Mediolanenſis, Niciæ lecto decumbens, morti proximus, antequam ſuum conderet teſtamentum, coram notario publico, pluribuſque teſtibus, ac præcipue cardinali Florentino, die XXVI. Auguſti anni MCCCLXXXI. pronunciavit hoc modo: *Dico & aſſero & aperte declaro, electionem Bartholomæi, tunc Barenſis archiepiſcopi, factam fuiſſe per impreſſionem, & nullam ipſo jure, ſicut etiam ipſi reverendiſſimi patres & domini domini cardinales Ultramontani hoc idem declaraverunt & publicaverunt, & electionem ſanctiſſimi in Chriſto patris & domini noſtri Clementis, divina providentia papæ VII. factam a numero ſufficienti reverendiſſimorum patrum dominorum cardinalium, eſſe validam & canonicam.* Quod quidem *in cunctis mundi partibus* publicari mandavit. Hanc declarationem cum alia ſimili ab Hugone cardinali Sabinenſi, de Britannia vulgo nuncupato, factam poſt receptum ab eo ſacrum viaticum, edidit Bulæus in tomo quarto hiſtoriæ univerſitatis Pariſ. pag. 586.

Declaratio duorum cardinalium morti proximorum.

84. XIV. Si quis forte objiciat Catharinam Senenſem virginem admirabilem, ſanctitate & miraculis illuſtrem, quæ Urbanum verum pontificem agnovit & ubique prædicavit; ſi Birgittam, quæ futurorum præſcia, ipſum ſchiſma diu ante prænunciaſſe fertur; ſi Catharinam Sueciam, aut Petrum infantem Aragonum, ordinis fratrum Minorum, qui Carolo Francor. regi ſcripſit, ſibi divinitus oſtenſum Urbanum ſolum in Petri cathedra legitime ſedere, ipſique uni adhærendum; ſi denique alii proferantur viri ſanctiſſimi, qui Urbani partes ſtudioſiſſime tenuere: his opponimus S. Vincentium Ferrerii, qui non modo Clementi adhæſit, ſed & ſucceſſori ejus Benedicto XIII. fuit a confeſſionibus; Bonifacium Ferrerii, majoris Carthuſiæ priorem, cujus ſanctitatem comprobat naſcens ſuper tumulum ejus herba, quæ morbos curabat: opponimus & Petrum de Luxemburgo, cardinalem & epiſ-

Viri ſanctitate inſignes pro Clemente.

copum Metenſem, de quo vitæ Clementis VII. ſcriptor hæc habet: *A die qua corpus ſuum ſepultum fuit in cimiterio communi pauperum, in quo præ nimia humilitate vivens ſuam elegerat ſepulturam, magnis & ſtupendis miraculis clareſcere cœpit. Ejus namque tumulum viſitantes, aut pro ſuis languoribus & neceſſitatibus ſuum patrocinium implorantes, confeſtim remedia invenerunt opportuna, & experti ſunt, nedum liberati a febribus & ab aliis infirmitatibus, quæ communiter accidere ſolent; ſed etiam cœci viſum, ſurdi auditum, claudi greſſum, muti loquelam, leproſi munditiam ſunt ejus meritis conſecuti: ſed & quod majus eſt, plurimi mortui ad vitam priſtinam ſunt reſtituti. quæ adeo continuata referuntur, quod fere ubique infra paucum tempus divulgata fuere. Propter quod de diverſis longinquis & remotis partibus venerunt quamplurimi ad ſuum dictum tumulum, qui perprius magnis gravati languoribus, ejus meritis & interceſſione ſani & incolumes ad propria redierunt*, &c. Hunc non pontifices Avenionenſes, ſed Clemens VII. papa Romanus ſanctorum catalogo inſcripſit, XI. Aprilis, anno MDXXXVII. pontificatus ſui anno quarto. Sed & S. Antoninus Florentinus archiepiſcopus 3. part. tit. cap. 2. §. 1. obſervat in utraque obedientia, *viros religioſiſſimos, & quod majus eſt, etiam miraculis fulgentes* extitiſſe.

§. V. *Quam funeſtum fuerit eccleſiæ ſchiſma ſub pontificatu Urbani VI. & Clementis VII.*

85. Si regnum omne diviſum in ſe deſolabitur, ſi civitas aut domus diviſa ſtare non poteſt; quanta ſit in eccleſia deſolatio ſubſecuta ex conflato inter Urbanum & Clementem ſchiſmate, quot & quanta inde mala nata ſint, quis poſſit verbis explicare? Ea utcumque deſcribere tentarunt viri multi & eruditione & probitate inſignes: quos inter conſuli poſſunt cardinalis Pictavenſis tractatu a nobis edito tomo ſecundo Anecdotorum, Colutius Salutatus in epiſtola ad marchionem Brandeburgenſem, a nobis etiam ibidem edita, & quibuſdam aliis epiſtolis nondum editis; & Petrus Regis abbas ſancti Michaëlis in periculo maris, qui plura hac de re conſcripſit. Hic ea ſolum referre ſufficiat, quæ paucis complectitur primus auctor vitæ Clementis VII. his verbis: *Ut in paucis multa comprehendam, hoc in tempore maligno, dictique peſtiferi ſchiſmatis occaſione, innumerabilia mala & pericula tam animarum, quam corporum provenerunt: videlicet corruptiones morum, ſtrages plurimorum, depreſſiones bonorum & humilium, exaltationes malorum & vilium, juvenum & indignorum promotiones, eccleſiarumque & ceterorum ſpiritualium & eccleſiaſticorum aperta venditio, hæreſum & errorum pullulatio, virtutum & bonorum operum ceſſatio, criminum & peccatorum multiplicatio, guerrarum & prœliorum commotio, omneque bonum obedientiæ in contumaciam & contemtum converſum eſt, & religio in apoſtaſiam eſt redacta. Et quia iſta partim audivi & partim vidi pratticari; ideo, licet flens & ejulans recenſeo, partem utramque tunc temporis ex ipſis fuiſſe læſam, ut adverſæ culpam recitando, meam excuſare non videar, cum ſatis hoc vulgus noverit, & officii per me aſſumti debitum exiſtat, ut nulli deferendo, ſicut meritorum, ſic & vitiorum veritas conſcribatur; & ſicut de adverſario, ſic de proprio veritas in omnibus referatur.* Hæc prædictus auctor, cui ſubjicere juvat Conradi *de Geilenhauſen* Wormatienſis eccleſiæ præpoſiti, viri tum doctrina conſpicui, teſtimonium ex epiſtola ad Carolum Francorum regem, quam tractatui ſuo de congregando tempore ſchiſmatis concilio præmiſit: *Ex hac*, inquit, *moderna miſeriali ſchiſmatica diviſione, experientia quotidiana docente, proveniunt & inſurgunt animarum & corporum pericula, corruptioque morum, quoniam hinc ſtrages plurimorum, depreſſio bonorum & humilium, exaltatio reproborum*

Quot mala ſchiſma pepererit.

Pag. 497.

Tomo 2. Anecd. pag. 1101.

Digitized by Google

& vilium, ſimplicium ſeductio, antichriſti introductio, gaudium Saracenorum, tripudium Judæorum, commotio atque continuatio guerrarum, vaſtatio terrarum & regionum & regnorum; ſpiritalis mutatio virorum fortiſſimorum, ablatio & diſſipatio eccleſiaſticorum patrimoniorum, ſanguine martyrum congeſtorum, ac fidelium devotione oblatorum; fraudatio animæ defunctorum, ſcandalizatio laïcorum, abjectio & vilipenſio clericorum. Devotio Chriſtianorum tepeſcet, fidei fervor areſcet, incorrigibilitas & impunitas delinquentium coacervabit multitudinem apoſtatarum & inobedientium, faſque nefaſque confunduntur, judicia in portis pervertuntur: non ea quæ Dei, non ea quæ juſta, ſed quæ placita ſunt, aguntur, dum quiſque de principatu eccleſiæ contendentium, ut multos ſibi fautores alliciat, & partem ſuam fortiorem efficiat, nulli potenti præſumet quicquam denegare, quatenus partem adverſam poſſit infirmare; & ſic indigni indigne ad dignitates promovebuntur, virtuoſi vero, ſimplices & emeriti, quibus hæc jure divino & naturæ debentur, aſpernabuntur, cultus divinus minuetur, ſacramentorum ſalutiferorum debita miniſtratio poſtponetur, &c.

86. Inter varia autem quæ ex ſchiſmate provenerunt incommoda, illud maxime eſt conſiderandum, quod eamdem ſæpe ſedem duo diverſæ partis occuparent epiſcopi, unus legitimus, ſpurius alter, & perſæpe indignus uterque, qui plerumque jus ſuum tanto æſtu propugnabant, tantaque pertinacia, ut infinitæ hac occaſione cædes editæ, diſperſæ plebes, & hereditas Domini miſerrime vaſtata memoretur. Exemplo ſit eccleſia Leodienſis, quæ hoc infortunio cœpit ante pleraſque alias affici, cum defuncto cal. Julii anni MCCCLXXVIII. Johanne *de Erkel* ejus ſedis epiſcopo, ſuffectus eſt per viam Spiritus-ſancti Perſandus de Rupe-forti. miſſi continuo ad Romanum pontificem, qui electionem ejus ex more confirmari peterent. Hi cum appuliſſent in Italiam, de ſchiſmate, quod tunc imminebat, a quibuſdam cardinalibus edocti, primum Anagniam diriguntur, non Avenionem, ut male legitur apud Radulfum de Rivo, ex eoque excerpſit Fizenius; indeque Fundas, ubi electum reperiunt Robertum Gebennenſem, a quo Perſandus confirmatur. Id ubi, fama vulgante, ad aures Urbani pervenit, Horneum epiſcopum Trajectenſem, qui tum Romæ agebat, ad Leodienſem eccleſiam tranſtulit, quod Leodienſi populo pergratum fuit. Rem paulo aliter narrat Theodericus Niemius: *Iſtis vero ſic procedentibus*, inquit, *ſucceſſit etiam obedientiæ ipſius* Urbani *civitas & patria Leodienſis, fugato per Leodienſem quemdam Perſando de Rupe-forti, quem dictus Clemens dederat eis in epiſcopum, ſibique Arnaldo* de Horne, *tunc Trajectenſi epiſcopo, per tranſlationem a ſede Trajectenſi per Urbanum factam, ſubrogato.* Uterque autem, cum generoſa eſſet ex ſtirpe ortus, jus ſuum armis defendere ſtatuit, tantaque ſecuta eſt ſtrages, ut triginta hominum millia hac occaſione periiſſe alicubi me legiſſe meminerim. *Tunc invaleſcente ſchiſmate*, ut ſcribit Petrus *de Herentals* prior Floreffienſis, *Urbanus perſonas eccleſiaſticas diœceſis Leodienſis, maxime in civitate Leodienſi, ſuis privavit beneficiis, quæ verbotenus Clementem prædictum aſſerebant fore papam & pontificem Romanum: unde plures privati tranſierunt ad ipſum Clementem.*

Duo in ead. eccleſia epiſcopi.

Lib. 1. c. 21.

In eccleſia Leodienſi jus ſuum armis tuentur.

Vit. ſecunda Clementis.

87. At longe inhumanius habuit Siciliæ prælatos adhærentes reginæ ſuæ Johannæ, quæ Clementi favebat, cardinalis de Sangro. Audiendus hac de re Theodericus Niemius: *Cardinalis de Sangro.... cum ipſo Carolo legatus de latere, per eumdem Urbanum ad ipſum Siciliæ regnum deſtinatus, multum crudeliter archiepiſcopos, epiſcopos, abbates, presbyteros, & clericos, qui dictæ reginæ Johannæ adhæſerunt, aliud forte facere non valentes, ſi ſuis proventibus eccleſiaſticis in ipſo regno gaudere volebant, plurimum afflixit: multos eorum in equuleo ſeu ad quæſtiones ponendo, eccleſiaſticis etiam præla-*

Siciliæ prælati Clementi adhærentes, inhumaniter tractati.

Lib. 1. de Schiſm. cap. 26.

Digitized by Google

turis, atque titulis eccleſiaſticis, rebuſque ac bonis eorum inhumaniter ſpoliando; nec parcendo in hoc ætati, ſacerdotio, ſtatui, aut ſcientiæ vel virtuti; nec compatiendo in hoc prælatis & epiſcopis, etiam quantumcumque miſeris in tanto diſcrimine conſtitutis, &c. Hanc procul dubio calamitatem plangere videtur auctor vitæ primæ Clementis VII. in qua hæc leguntur: *Sic tunc incaluit, invaluit & efferbuit ſchiſma prædictum, quod ..... qui prius veri prælati, aut aliorum beneficiorum miniſtri extiterant, adhærendo uni ipſorum (contendentium) per alium de ſedibus aut beneficiis ſuis expulſi ſunt, & alii novi eorum loco ſubrogati. quod permaxime contigit de adhærentibus dicto Clementi, qui perantea promoti aut beneficiati erant, aut partibus faventibus & obedientibus dicto Bartholomæo, qui eos in perſonis & bonis adeo immaniter perſecutus eſt, quod oportuit ipſos ad dictum Clementem recurrere, & ut eorum inopiæ ſubveniret, ab ipſo humiliter poſtulare, quod ſibi non fuit uſquequaque poſſibile, propter obedientiæ ſuæ parvitatem, tum etiam quia ad hoc & alia plurima ſibi incumbentia, ei non ſuppetebant facultates. Propter quod prædictorum quamplurimi, qui perprius abundaverant, erantque viri notabiles, in paupertate & miſeria vivere & mori habuerunt.*

Pag. 496.

Nec melius a Clementinis habiti ſunt Urbaniſtæ.

88. Verum ſi ita dure & atrociter Urbanus & ſui in Clementinos irruebant, non mitius in ipſos a Clementinis animadverſum fuit. *E contrario*, inquit Theodericus Niemius, *prædictus Clemens in Avenione cum curia ſua reſidens, ut præfertur, contra dictum Urbanum ejuſque cardinales & ipſi adhærentes, pœnales proceſſus fecit, & illorum proceſſuum occaſione, magnæ adverſitates ac prævaricationes in diverſis regnis & provinciis oriebantur. Multi etiam infelices prælati & presbyteri ac clerici, qui dicto Urbano obedierunt, per pleroſque de alia obedientia per mare ſeu terras tranſeuntes capiebantur, & male tractabantur; quorum multi in aquis ſubmerſi, aliqui ignibus cremati, nonnulli etiam alia ſæva morte perierunt.*

Urbanus reginæ Siciliæ infenſus.

89. Nec ſolos epiſcopos & eccleſiaſticos viros Urbanus inſectabatur, ſed ipſos etiam reges & principes ſibi non parentes, per fas & nefas violabat. Notum eſt Johannam Siciliæ reginam, de ipſo prius præclare meritam, hoc ſolum nomine, regno ac libertate ab eo privatam, quod prima omnium principum ad Clementem tranſiiſſet. nec aliam ob cauſam Ottonem Brunſwicenſem virum ejus, qui reginæ defectionem improbarat, exauctoraſſe fertur, accito in ejus locum Carolo Dyrrachii principe, quem regio diademate propria manu cinxit, cinctum regno Neapolitano ea conditione donavit, ut Franciſco nepoti ſuo Capuæ principatum, Amalfim, Cajetam, Averſam & plures alias arces traderet, atque ut facilius Siciliæ regnum idem Carolus acquireret, immenſas ei pecunias conceſſit; & ut ait Niemius, *proprietates & jura eccleſiarum & monaſteriorum Urbis dictus Urbanus in magna parte, multis civibus Romanis, ad ſubveniendum eidem regi Carolo in acquiſitione regni præfati, vendidit & diſtraxit, ultra ſummam* LXXX. *millia florenorum, etiam aureos & argenteos calices, & alia pretioſa jocalia earumdem eccleſiarum & monaſteriorum in magno numero & valore alienando, nec non & multas imagines ſanctorum etiam argenteas tunc conflando, in monetam reduci fecit, & pecunias quæ exinde provenerunt, ipſi Carolo regi, pro ſolvendis ſtipendiis ſui exercitus, aſſignando.* Neque hic forte ſtetiſſet pontificis indignatio, ni ſtatim Carolus, devicto & capto Ottone, reginam, quæ ſpe vitæ redimendæ ſeſe ſponte tradiderat, *captivam & diligenter cuſtodiendam ad quoddam caſtrum in Apruſio deſtinaſſet. In cujus caſtri capella*, pergit Niemius, *poſtea, cum quadam die oraret, ut fertur, ſedens ante altare genuflexa, de mandato ipſius Caroli, per quatuor ſatellites Hungaros fuit ſtrangulata.*

Lib. 1. c. 22.

Lib. 1. c. 25.

Urbanus a

90. Verum pro Urbano, qui tam inurbane erga Johannam reginam ſe

geſſerat,

Digitized by Google

geſſerat, ipſe poſtea Urbani ſenſit indignationem, jure regio ab eo privatus, teſtante Gobelino. At qui regio titulo exauctoratus ab Urbano fuerat, regis auctoritatem & poteſtatem demonſtravit, eodem pontifice Neapoli capto, & in Caſtro-novo *ſub bona cuſtodia* collocato. Tunc, ut ait Walſinghamus, *metuens ſibi papa, miſit ad regem nuncios pro concordia & pace reformanda; ſed rex multipliciter exaſperatus, reſpondit papam fore falſum, & ſemper conventiones factas inter eos infregiſſe, & nullum ex pactis cuſtodiſſe; & ideo nolle ſe de cetero credere ſuis ſponſionibus fraudulentis.* Verum cardinales de liberatione ejus ſolliciti, ſic tamdem effecerunt, ut *rex flendo publice* veniam a papa petierit, eumque donaverit libertate. At quis hoc de ſummo pontifice credere poſſet? plures ex iis cardinalibus, qui tunc pro ejus libertate ferventius laboraverant, ipſe poſtea incarceratos & immaniter tortos, trucidari crudeliter juſſit, atque *in ſtabulo equorum, in quadam foſſa repleta calce viva, eorum corpora projecta fuerunt, & in ea totaliter combuſta, in cineres converſa fuerunt.* Carolo rege capitur. Niem. lib. 1. cap. 31. Walſing. p. 341. Niem. lib. 1. cap. 32.

91. Hæc dum in Italia agebantur, res graviores nec minus odioſæ inquietum Urbani animum occupabant. Hactenus ægre admodum ferebat, Clementis partes, Galliæ & Caſtellæ regum ipſi adhærentium potentia fultas, novis quotidie incrementis invaleſcere: ne ulterius promoverentur, ad Anglum Galliæ hoſtem recurrere ſtatuit. Nec mora regem, patruos, & totius Angliæ prælatos blande invitat, ſpecieque religionis inducit, ſcriptis litteris ſeu *bullis amplius triginta*, ſi Froiſſardo fides ſit, ad ineundam adverſus utrumque regem ſacram expeditionem; & commiſſa Henrico epiſcopo Norwicenſi provincia prædicandæ crucis, eumdem privilegiis ampliſſimis ad proſequendum negotium inſtruit. Denique pro certo habens regni nobiles abſolutionibus & indulgentiis parum moveri, nec ſine multæ vi pecuniæ cogi exercitum poſſe, decimas redituum eccleſiaſticorum tota Anglia colligi facile indulget, dum tamen expeditionis dux præficeretur dictus epiſcopus Norwicenſis, qui cum totus flagraret zelo religionis, adeo omnes vel primis concionibus movit & accendit, *ut pene nullus in tam ſpatioſo regno reperiretur, qui non vel ſemetipſum offerret dicto negotio, vel de bonis ſuis aliquid erogaret. factumque eſt, ut in brevi magna pecuniarum ſumma, ex multis regni partibus acervata, epiſcopo deferrentur, & jam incœpit videri poſſibile, quod per ante regis conſiliariis vel hujuſmodi profectionis adverſariis impoſſibile viſum eſt: unde videlicet epiſcopo, inter epiſcopos regni pauperrimo, ſubſtantia tanta profectioni neceſſaria miniſtraretur.* Uno verbo obſervat Froiſſardus, Londini & in tota diœceſi collecta librarum quinquies & vicies millia: quæ ſumma regi ejuſque conſilio tanta viſa eſt, ut debellandis duobus ampliſſimis regnis, Galliæ & Hiſpaniæ, ſufficere crederent. Sed juvat hic ipſiſſima Froiſſardi verba promere: *A Londre & au dioceſe, il y eut un plein tonneau de Gaſcoigne d'or & d'argent; & qui plus y donnoit, ſelon la bulle, plus il gagnoit de pardon.... on cuillit tout l'hyvert & en la careſme parmi Angleterre, tant par aumoſnes que par diſmes des egliſes: car tout eſtoit cuillis, & d'eux meſmes ils ſe tailloient ſi volontier, qu'on amaſſa la ſomme de vingtcinq milles francs.* Urban. crucem prædicari juſſit in Anglia, in Gallos & Hiſpanos. Walſing. p. 320. Lib. 2. c. 132.

92. Annuente itaque rege, mari ſe commiſit epiſcopus cum ſuis, præſtito prius ſolemni juramento, nulli ſe umquam Urbaniſtæ bellum illaturum. Appulit Caletum die XXIII. Aprilis anni MCCCLXXXIII. teſtante Froiſſardo, vel, ut habet Walſinghamus, medio circiter menſe Maio, ibique, ut proſequitur Froiſſardus, ad diem IV. Maii commoratus eſt. Habebat inter alios, tres duces inſignes, & rei militaris expertiſſimos viros, Hugonem *Cavrelle*, Thomam *Trivet*, & Guillelmum *Hulmen*, quorum præſertim conſilio utebatur. His convocatis, quæſivit quo primum vellent arma convertere, pro- Epiſcopus dux exercitus Anglicani transfretat.

poſitum ſibi, inquiens, initium belli ab obſidione Gravelingarum ducere. Annuere Thomas & Guillelmus, unus Hugo contradixit, indignum reputans urbem, quam Romano pontifici devotiſſimam eſſe conſtabat, infeſtis eccleſiæ armis obſideri; comitem Flandriæ, cujus urbes invadere decreverat, omneſque ejus ſubditos Urbani partes ſuſcepiſſe, eaſque hactenus tenaciſſime tenuiſſe: ſatius ſibi videri Ariam aut Monaſterium circumvallare. Tam ſalubre conſilium, multis corroboratum rationibus, ſprevit irriſitque epiſcopus, feliciorique, quam ſperari poterat exitu, facta impreſſione, Gravelingas ſtatim expugnavit. Hinc factus audacior, Dunkerkam urbem muniтiſſimam aggreſſus, nullo labore cepit. Eodem prorſus modo Novus-portus, Burburgus, Poperingha, & aliæ quædam Flandriæ civitates ei ceſſerunt. Quæ nova ubi perlata in Angliam ſunt, infinita plebis multitudo, ſpe prædæ illecta, mare pertranſiit, ſeſeque illi adjunxit. Sic optimos Urbaniſtas expilabat epiſcopus Norwicenſis, qui recentibus acceptis copiis, quibus Gandavorum triginta hominum millia ſeſe adjunxerunt, corroboratus, Ipras urbem prædivitem & fortiſſimam obſidere non dubitavit. At Francorum rex Carolus, audita Norwicenſis epiſcopi audacia an temeritate, numeroſo exercitu collecto, Flandriam ingreditur, Ipreſibus laturus auxilium. Regem contemſit epiſcopus; at territus tantis copiis exercitus, ex tam longa obſidione aliquantulum jam imminutus, obſidionem ſolvere coëgit. Pars Bergas, pars Burburgum, epiſcopus Gravelingas ſe recepit; urbes & oppida, quæ feſtinus invaſerat, eadem velocitate amiſit, atque abſumto immenſo illo theſauro, quem ex eccleſiarum decimis & fidelium eleemoſynis collegerat, non ſine magno pudore reverſus eſt in Angliam, factus populo ludibrium & cachinnus.

Arma movet in Flandros.

Ipras obſidet

Solvit obſidionem, ac perditis quæ ceperat, in Angliam revertitur.

93. His non fractus Urbanus, Johanni Lancaſtriæ duci eaſdem indulgentias, eademque privilegia, quæ Norwicenſi epiſcopo dederat, miſit, ut regi Caſtellæ, quem *iniquitatis & perditionis filium* appellat, bellum inferret, eumque ſingulari diplomate eccleſiæ Romanæ vexilliferum creavit. *Verum hæc frequens venia & relaxationis conceſſio*, ut ait Walſinghamus, *tantum viluit & ſordebat in populo, ut pauci forent, qui huic poſtremæ crucis ſignationi aliquid erogarent.* Arripuit nihilominus iter, & in vigilia ſancti Laurentii, integra claſſe, appulit in Hiſpaniam, auxilio regis Portugalliæ, qui & ipſe favebat Urbano, regnum illud invadere proponens. Verum quid inde ſecutum? Nihil prorſus ad Urbani votum: nam dux ipſe ſic bellum geſſit, ut converſa in rem ſuam pecunia expeditioni parata, duas filias ſuas nuptui tradidit, alteram regi Portugalliæ, alteram Henrico filio regis Caſtellæ; & ſic propoſito alias infecto, ad propria remeavit.

Juſſu Urbani dux Lancaſtriæ Hiſpaniam intrat, ſed inani conatu.

Walſingh. pag. 350.

94. Dum res cum regibus ſic infeliciter Urbano ſuccederet, Romanoſque paſſim pateretur infenſos, ipſos etiam cardinales, quos purpura decoraverat; unum ei reſtare videbatur, ut amice cum adverſario componeret. Id ab eo multis precibus orabant plerique Germaniæ principes, qui eidem Lucæ exiſtenti legationem hac de re miſerunt. *Dum eramus Lucæ*, inquit Theodericus Niemius, *quidam magni principes Alemanni & prælati apud eumdem Urbanum per quoſdam ſecretos nuncios eorum ſollicite laborabant, conantes eum inducere, ut unionem faceret in eccleſia cum dicto Clemente, offerentes ei multa ſumtus loco, & alia ad illa perficienda quomodolibet opportuna.* Neque repugnabat ipſe Clemens, qui, ut ait ſanctus Antoninus, *deſtinavit ſolemnes oratores ex Avenione Florentiam*, qui deprecarentur, *ut communitas Florentinorum operam daret, ut fieret concilium univerſale, in quo determinaretur uter e duobus verus eſſet pontifex, & alter apoſtaticus. Et ſi in concilio determinaretur ipſum eſſe apoſtolicum, decernebat Urbanum facere cardinalem ſuum. Si autem judicaretur Urbanus papa le-*

Alemanniæ principes hortantur Urbanum, ut cum adverſario pacem faciat.

Lib. 1. c. 66.

Part. 3. tit. 22. c. 2. paragrap. 14.

Digitized by Google

gitimus, ſe totum ponebat in manibus ſuis, ut de ſe diſponeret quomodo ei placeret: multumque commendantes communitatem ipſam, multa obtulerunt, & inter cetera, ut Clemens faceret Florentinos vicarios in terris eccleſiæ vicinis ſibi, & interea reditus eccleſiæ nulli darentur, ſed tenerentur ſequeſtrati per communitatem, & uſque ad determinationem cauſæ poſtea declarandæ per concilium illi conſignarentur. Sed qui alias concilium obtulerat, tum ſe ab omni colloquio & conventione alienum oſtendit, cum ita ſe Romanæ eccleſiæ pontificem, excluſo quolibet alio, prædicaret, ut nec jus ſuum diſcuti aut in dubium vocari ſineret.

95. Tamdem cum Urbanus anno MCCCLXXXIX. collecto armigerorum opportuno exercitu, autumno appropinquante, redire ad regnum Siciliæ conaretur, *mulus ſuper quem ſedebat ſeſpitans, ad terram cum pontifice cecidit vehementer: quo caſu præcipiti in diverſis partibus corporis læſus, non potuit ulterius equitare.* Quapropter Romam, licet invitus & valde reluctans, ſe recipere coactus eſt, ubi demum, ingraveſcente infirmitate, idibus Octobris e vita migravit. De quo hæc habet Walſinghamus: *Menſe Octobris papa Urbanus VI. diem clauſit extremum, vir cujus capitoſitas multis fuit exitio, & ſibimet, ut fertur, damno. Arcte tamen vivere dicebatur, ita ut mores Carthuſienſium & conſuetudines, quantum res patiebatur, imitaretur. Rigidus erat ſibi, ſed ſuis multo rigidior; ita ut delinquentibus numquam ignoſceret, aut eorum ærumnis aliquatenus compateretur, ut probat hæc pœna ſuorum cardinalium ferociter inflicta, & æterna damnatio carceris ſubſecuta.* Præclara de eo adhuc archiepiſcopo Barenſi narrat Theodericus a Niem, vir, teſte Raynaldo, *ſinceræ fidei.* At quæ de eo poſt adeptam ſedem apoſtolicam ſcribit, inordinatum in ſuos, & maxime in Franciſcum nepotem virum perverſiſſimum, amorem, & immanem in cardinales crudelitatem, quam vix in truculentiſſimo tyranno quiſquam poſſet excogitare, demonſtrant.

Urbani obitus.

Theo. Niem. lib. 1. c. 69.

96. Nec lætior fuit in Clementis obedientia eccleſiæ facies. Is Fundis, ut dictum eſt, creatus omnium cardinalium ſuffragiis, ſperabatur ubique habendus pro vero & indubitato pontifice, propter notam in electione Bartholomæi impreſſionem. *Sed, Domino permittente, non ſic ſe res habuit,* inquit primæ ejus vitæ ſcriptor. *Fuit enim ortum ſchiſma peſtiferum in eccleſia, adeoque horrendum & deteſtabile, quod vix legitur alias gravius extitiſſe. Totus mundus diviſus fuit, ſed, proh dolor! multo major pars obedivit & adhæſit memorato Bartholomæo intruſo; immo pro tunc quaſi totus mundus, & hoc propter ignorantiam veritatis eorum, quæ contigerant in intruſione memorata: quæ licet notoria extitiſſent, tamen propter malitiam Romanorum & intruſi, fuerunt multimode palliata, occultata, & aliter quam extitiſſent, recitata & divulgata; nec in hoc fuit bene remediatum, etiam inter illos, qui dicto Clementi carnaliter perprius magis favere credebantur.* Nec multo poſt Britones, quos in ſui tuitionem advocaverat, ab Urbani copiis ita deleti ſunt, ut ex eis quinque hominum millia deſiderarentur. Hinc factum eſt, *ut Clemens de Fundis mutaverit curiam ſuam ad locum de Splonata, diœceſis Gaytanenſis, & abinde paulo poſt cum paucis cardinalibus per mare venerit Neapolim ad Johannam reginam,* quæ ipſum & ſolemniter & honorifice excepit. Verum nec ipſi tuto fuit ibi; & cum utrique, pontifici & reginæ, immineret periculum, *ipſum Clementem ſubito, unde venerat, oportuit remeare, ubi cum perveniſſet, ſatis a certo comperit, quod dictus intruſus ſibi continue inſidiaretur, moliebaturque eum comprehendere, aut alias in perſona damnificare: in quo quaſi totam Italiam tam in terra, quam in mari ſibi adhærentem & colligatam, habebat.* Si Walſinghamo credimus, *Clemens concito fugit ad quoddam caſtrum reginæ Nea-*

Eccleſiæ facies in obedientia Clementis.

Vita prima Clementis, p. 494.

Pag. 225.

Digitized by Google

polis, quod vocatur Spelunca, ibidem latitans, & in terra comitis Fundorum, donec furtive tranſvectus eſt a ſchiſmaticis Avenionem. Itaque, ut
Pag. 494. pergit ſcriptor primæ vitæ Clementis, *occurrentibus ſibi caſualiter, immo, ut creditur, divina diſponente gratia, certis galeis & navigiis, menſe Maii anni* MCCCLXXIX. *mare intravit cum cardinalibus, exceptis duobus, videlicet domino Jacobo de Iſtro tituli S. Praxedis, & domino fratre Leonardo tituli S. Sixti presbyteris cardinalibus, qui pro ſuorum & eccleſiæ negotiorum proſecutione, faventiumque ſibi conſolatione, in partibus illis tunc remanſerunt.*

Clemens imperatoris nuncios male tractat.

97. Cum autem Clemens adhuc Fundis verſaretur, Carolus imperator & Ludovicus rex Hungariæ, miſſis ad eum nunciis, rogaverunt ut ab incœpto ſchiſmate reſiliens, Urbano, quem ipſi elegerant, obediret. *Sed ipſe*
Lib. 1. c. 16. *Clemens & cardinales ejus*, inquit Theodericus Niemius, *imperatoris & Ludovici regis prædictorum precibus & rationibus hujuſmodi temere obauditis, dictos eorum nuncios dehoneſtaverunt & male tractaverunt, immo aliquos eorum honeſtos clericos, velut latrones inſignes in equuleo tormentaverunt, ſeu ad quæſtionem poſuerunt, & carceri manciparunt, & in illis diutius captivos detinuerunt.*

Ex aliis de obedientia Urbani.

98. Interim variis proceſſibus & cenſuris ambo contendentes, ſeipſos invicem lacerabant, & ſic contigit quod ait Niemius: *Prædictus Clemens in*
Lib. 1. c. 19. *Avenione cum curia ſua reſidens, ut præfertur, contra dictum Urbanum ejuſque cardinales & ipſis adhærentes, pœnales proceſſus fecit. Et illorum proceſſuum occaſione, magnæ adverſitates & prævaricationes in diverſis regnis & provinciis oriebantur: multi etiam infelices prælati, & presbyteri, & clerici, qui dicto Urbano obedierunt, per pleroſque de alia obedientia, per mare ſeu terras tranſeuntes, capiebantur & male tractabantur, quorum multi aquis ſubmerſi, aliqui ignibus concremati, nonnulli etiam ſæva morte perierunt. Multa etiam oppida, villæ, civitates & caſtra in eiſdem regno Siciliæ, & in provincia dicti patrimonii S. Petri in Tuſcia, nec non Marchia Anchonitana, & Campania Romana, & alibi per guerras capta & deſtructa, & etiam multa monaſteria, & eccleſiæ pene totaliter deſolatæ, & multæ ſtrages hominum & deprædationes rerum, nec non alienationes bonorum & jurium, proprietatum eccleſiarum & monaſteriorum, in Urbe & aliis diverſis locis conſiſtentium, fiebant continuo, & alia innumerabilia mala ſequebantur exinde.*

Urbaniſtæ peſſime habent Clementinos.

99. Nec meliorem Clementinorum ſortem fecerunt Urbaniſtæ: *Eodem tempore*, inquit primæ vitæ Clementis ſcriptor, *erant Neapoli duo presbyteri cardinales ſupra nominati, videlicet dominus Jacobus de Iſtro, & frater Leonardus de Giffonio, cum multis archiepiſcopis, epiſcopis, abbatibus &*
Pag. 502. *aliis viris eccleſiaſticis, qui dicto Clementi obediebant & favebant, qui una cum dicta regina (Johanna) captivati fuerunt, & demum diutius detenti, ac duris carceribus mancipati, in quibus, adminiſtrationibus boniſque ſuis perditis, in egeſtate, pœnis & miſeria aliqui vitam duxerunt, aliqui vero finiverunt; inter quos fuit dominus Jacobus cardinalis memoratus, qui totus cordatus & intrepidus, fidem ſuam illæſam ſervans, ibi poſt multas afflictiones vitam velut martyr conſummavit.* Hæc omnia exercebat cardinalis de Sangro Urbani legatus, & ab eo in expeditione Neapolitana adjunctus Carolo Duratio, qui & vi extorſit a Leonardo de Giffonio cardinali, ut *in templo ſanctæ Claræ ſacro, ſolemni ritu, pileum cardinalitium purpuramque abjecerit, profeſſus Clementem non eſſe verum papam, ſed vitio creatum. moxque in medio templo purpura ejus & pileus ſubjectis facibus* XVIII. *ſunt incenſa, ipſeque cum abbate Radeguſtæ & tribus aliis in carcerem conjectus eſt.*
Raynald. ad ann. 1381. num. 26.
Verum ubi libertate perfrui potuit, Leonardus ad ſuum ſtatim Clementem convolavit.

His

Digitized by Google

Creſcit ſenſim obedientia Clementis.

100. His non obſtantibus, crevit ſenſim Clementis obedientia. Nam præter ſereniſſimos & invictiſſimos reges Caſtellæ, Aragoniæ & Navarræ, anno MCCCLXXXII. teſte Raynaldo, *ſubduxerunt ſe ab Urbani obſequio Tudertini, quos ille qua minis objectis, qua oſtenſa veniæ ſpecie, in officium niſus eſt revocare.* Idem de Rhodiis ſcribit prædictus Raynaldus, quos ad annum 1387. aſſerit ſchiſmaticis ſeſe laqueis irretiiſſe, abjecto Urbano, *qui eam ob rem vectigalia, quæ in Germania Rhodii magiſtro pendebantur, pontificio fiſco inferri juſſit.* Defuncto etiam Urbano, Flandri magna ex parte acceſſere Clementi. Audiendus hac de re Cornelius Zantflietus: *Eodem tempore Flammingi volentes complacere ſuo principi, qui erat patruus regis Francorum, relicto Bonifacio IX. obedire cœperunt Clementi, præter Gandenſes & Antuerpienſes, qui ſimul confœderati, ab obedientia Romanæ ſedis non poterant ſequeſtrari, quantiſcumque tentarentur minis aut promiſſis.* Quod Antuerpienſes ſpectat, hi non ita conſtantes in Bonifacii perſtitere obedientia. nam anno MCCCLXXXX. ut obſervat Raynaldus, *Simon Morinorum epiſcopus ad antipapam defecerat, pariterque Antuerpienſes ejus laqueis ultro ſe irretierant.*

Tom. 3. hujus Collect.

Pinguiora beneficia data cardinalibus.

101. Erant Clementi ſex & triginta cardinales, fere omnes Galli ipſi acquiſiti, quibus tamen magis ac magis demerendis pinguiora conferebat ſacerdotia: qui proinde inſtar vigilum tota Gallia poſiti, in vacantes eccleſias opulentiores ſollicite intendebant, ſimulque exorato pontifice pleraſque ſoli abſorbebant. *Ita ſolis cardinalibus*, inquit Bulæus, *& viris potentioribus, eccleſiæ & ſacerdotia contingebant.* Addit idem auctor: *A clero decimæ, & de majoribus eccleſiis, dum paſtore orbatæ erant, primi anni proventus legebantur: quod exactionis genus annatam appellarunt, cameræque apoſtolicæ deberi contendebant. Tanto vero impurius iſtud pecuniæ genus exigebant, quod dux Andegavorum Ludovicus iis aperte faveret.* His adde quod ſcribit S. Antoninus: *Clemens antipapa Avenione reſidens; licentiam dedit eis, qui Neapolim pro duce Andegaviæ retinebant, ut venderentur vaſa aurea & argentea eccleſiarum conflata, ut ſtipendia poſſent militibus conductis conferre. indeque notabile detrimentum illatum eſt eccleſiis.*

Tom. 4. hiſt. Univ. Pariſ. pag. 582.

Vaſa ſacra vendita.

Univerſitas Pariſ. laborat pro unione eccleſiæ.

102. Tamdem cum jam ab excitato ſchiſmate ſexdecim effluxiſſent anni, gemeretque ſub peſtifero ejus jugo eccleſia, univerſitas Pariſienſis de eo exſtinguendo ſollicita, Carolum Francorum regem ſupplex exoravit, ut quod regiæ majeſtatis intereſſe videbatur, huic negotio unice intenderet. Obſervat Bulæus primos illos conatus ſæpe a Petro de Luna cardinali, qui ſchiſma occulte fovebat, mala arte eluſos retardatoſque fuiſſe. Verum petente demum rege, qua tamdem ratione conciliari res poſſe crederet, afflictæque eccleſiæ ſubveniri, tres vias ſive modos univerſitas ſcriptis ad regem litteris graviſſimis aperuit, ceſſionem utriuſque contendentis, compromiſſum, & concilium generale, neque his contenta, eadem Clementi & cardinalibus litteris aliis inſinuavit: quibus ille efferatus, in hæc verba fertur erupiſſe: Litteræ *iſtæ malæ ſunt & venenoſæ.* E contrario cardinales fere omnes, uno excepto Petro de Luna, in ſententiam univerſitatis ultro abierunt, ac ſuis chirographis obſignarunt, unde exulceratus pontifex, paucis poſt diebus ſuffocatus apoplexia Avenione interiit. Non tamen eſt prætereundum, tum paſſim diſſeminatum Petrum de Luna, e Gallica legatione reverſum, ceſſionis viam Clementi approbaſſe, veluti unicam ſedandi ſchiſmatis rationem, a qua nec ipſum Clementem abhorruiſſe tradit Anicienſis cardinalis, quin immo, inquit, *pluries renunciare promiſerat*, ut legitur in hoc tomo pag. 471. Idem teſtatur cardinalis Vivarienſis in Gallica ad Carolum regem epiſtola, hic etiam edita pag. 543. Clementem ſcilicet elegiſſe ſecreto viam ceſſionis, ac de ea ſcripſiſſe priori majoris Carthuſiæ. nec hanc ſolum ſecreto viam ele-

Digitized by Google

gerat, ſed ad eam voto obligaverat ſeſe, ut legitur in quibuſdam actis hoc tomo editis pag. 549. *Dominus Clemens videns flebilem ſtatum eccleſiæ, & quod non erat ad quem recurreret pro juſtitia conſequenda, eidem compatiens, diſpoſuit & ad hoc voto ſe adſtrinxit, unire quantocius eccleſiam per viam ceſſionis utriuſque. & hoc aliquibus cardinalibus & prælatis & dominæ matri eccleſiæ declaravit paulo ante mortem.* His ſuffragatur Simon Cramaudus patriarcha Conſtantinopolitanus, qui anno MCCCCVI. perorans in celeberrimo Gallicano concilio, patrio idiomate hæc dixit: *J'ai cogneu Clement, il n'avoit pas juré à ceder, mais je crois que s'il euſt veſcu par ung an, que nous euſſions maintenant la paix en l'egliſe. Je ſuis certain qu'il me en chargea, & me le bailla par eſcript, de dire à monſeigneur de Berry, qu'il eſtoit tout preſt de renoncer à la papaulté pour le bien de l'egliſe.*

De corrupto eccleſ. ſtatu, cap. 27.

103. Ceterum quam dolendam in pontificatu vitam duxerit Clemens, egregie deſcribit Nicolaus Clemangis his verbis: *Quid Clemente noſtro quoad vixit miſerabilius? qui ita ſe ſervum ſervorum Gallicis principibus adjecerat, ut eas ferret injurias & contumelias, quæ ſibi quotidie ab aulicis inferebantur, quas vix deceret in viliſſimum mancipium dici. Cedebat ille furori, cedebat tempori, cedebat flagitantium importunitati; fingebat, diſſimulabat, large promittebat, diem ex die ducebat, his beneficia dabat, illis verba. Omnibus quos aut aſſentatoria aut ludicra in curiis acceptos fecerat, ſummopere placere ſtudebat, eoſque beneficiis promereri, quo talium patrocinio dominorum gratiam & favorem aſſequeretur. His itaque, & juvenilibus nitidis & elegantibus, quorum conſortio maxime gaudebat, ſingulos fere vacantes epiſcopatus, ceteraſque præcipuas dignitates impendebat. Denique ut principum benevolentiam facilius aſſequeretur, aſſecutam foveret, fotamque conſervaret, conſervatam amplificaret, plurima ultro donaria atque xenia illis dabat; quaſcumque ſuper clero exactiones petere voluiſſent, annuebat ultro, ſæpius etiam ingerebat: ſicque omnem clerum ſæcularium, magiſtratuum diſpoſitioni ita ſubjiciebat, ut magis quilibet eorum, papa quam ipſe putaretur. In hac triſtiſſima ſervitute, non dico præſidentia, tria vel ſupra temporis luſtra cum incredibili eccleſiæ attritione conſumſerunt.* Ab his non multum diſcrepant ea quæ ſcribit primæ ipſius vitæ auctor: *Ipſe a Deo multa habere meruit, tam naturalia quam gratuita dona. Fuit enim ſtatura magnus, decorus facie, ſonorus in voce. Scripſit mirabiliter, dictavit notabiliter, & cantavit ſeu celebravit divina officia multum eleganter. Fuit inſuper providus in conſiliis, ſapiens in dubiis, & patiens in adverſis, non elatus in proſperis, non iratus in injuriis, aut commotus convitiis; tam in conviviis quam aliis locis, cum eſſet affabilis, gratus, ſolatiis cunctis loquebatur; egenis, orphanis & viduis libenter ſubvenit, & dedicatis ſtudiis providit frequenter. Tamen contra ritum & conſuetudinem ſuorum prædeceſſorum, conſiſtoria & conſilia tenuit ſatis raro & hora tardiori. Fuit etiam valde moroſus & longus in negotiis ſibi incumbentibus expediendis. Multum etiam ſæcularibus tam principibus, quam aliis fuit admodum familiaris & gratus, eorumque contemplatione & amore plures epiſcopavit, & alias promovit, eis aliquando ſufficientiores & idoneiores ætate, moribus & ſcientia poſtponendo, quandoque ut eorum benevolentiam & favorem ſibi & eccleſiæ acquireret, quandoque ut ipſorum odium & indignationem evitaret: in quibus ſe [parum] profuiſſe reperiit, & ſæpius defeciſſe, cum ex iis plurimi inventi fuerint, qui de ipſo aut factis ſuis modicum curaverint, poſtquam illa quæ voluerant, fuerunt aſſecuti.*

§. VI. *De ſchiſmate ſub Bonifacio IX.*

Bonifacii IX.

104. Defuncto menſe Octobri anni MCCCLXXXIX. Urbano VI. ſtatim ſuf-

Digitized by Google

fectus eſt die ſecunda Novembris Petrus Thomacellus, cardinalis Neapolitanus vulgo appellatus, Bonifacius IX. papa deinceps appellandus, atque in feſto S. Martini ſolemni ritu thiara redimitus. Hic, ſi Platinæ credimus, annos tunc natus triginta, *juventutem cum ipſa ſenectute commutaſſe videbatur*, laudatque in primis ejus caſtitatem. At Theoderico Niemio longe major videtur fides adhibenda, qui annos tum ei quadraginta quinque tribuit, moreſque ejus atro penitus depinxit colore. *Erat enim*, inquit, *inſatiabilis vorago, & in avaritia nullus ei ſimilis.* Et alibi: *Nec credo quod umquam adeo inverecundus & ingenioſus quæſtor pecuniarum repertus fuit.* Sic vero omnia Urbis vacantia beneficia ab eo vendita aſſerit, ut *ſi pecunias habere non poſſet, res alias in commutationem reciperet, ut porcos, ſues, equos, granum & frumentum, vaccas, oves & boves, nihil penitus refutando.* Denique vel in ipſo vitæ extremo conſtitutus, ſatis oſtendit, quanta ureretur divitiarum cupiditate, cum cuidam eum interroganti, *qualiter ſe haberet aut ſentiret, reſpondens ait: Si pecunias haberem, bene ſtarem.* Pudet ea referre omnia, quæ de ejus ſimonia & arte congregandi nummos ſcribit lib. 2. de Schiſm. cap. 7. 8. 9. 10. 11. 12. De defectu autem ſcientiæ, in pontifice adeo neceſſariæ, hæc de eo ſcribit: *Scribendi atque canendi imperitus ..... ignoravit gravitatem pontificalis officii, & adeo ſupplicationes ſibi porrectas indiſcrete ſignavit, ac ſi numquam fuiſſet in Romana curia conſtitutus, nec quæ petebantur intellexit, & propoſitiones factas coram eo per advocatos in ejus conſiſtorio, toto tempore ſui pontificatus non intelligens, ad petita nimis confuſe reſpondit. nemo enim proſperatur in eo quod ignorat. Unde inſcitia fere venalis facta fuit in ipſa curia tempore ſuo. Fuit tamen edoctus grammaticæ & diſertus; ſed non habuit in aliqua ſcientia præeminentiam ſive gradum.* Ceterum Bonifacius tam malis deturpatus moribus, non male officio ſuo functus eſt in procuratione rerum temporalium.

creatio & mores. — Lib. 1. c. 68. — Lib. 2. c. 11. — Lib. 2. c. 10. — *Ejus ignorantia.*

105. Primo pontificatus anno rem prorſus difficilem aggreſſus eſt, quam mediante Stephano duce Bavariæ, perficere fruſtra ſperavit: Clementi ſcilicet ſuadere, ut depoſitis pontificalis dignitatis inſigniis, agnoſceret Urbanum canonice electum, verum & indubitatum papam Romanum fuiſſe. Annuenti vero obtulit legationem in Gallias & Hiſpanias, aliaque non contemnenda beneficia. Sic enim ſcribens ad Stephanum ducem, & facultatem ei tribuens promittendi, *quod poſt petitam veniam & debitam abſolutionem, ac recognitionem publicam, quod felicis recordationis Urbanus papa VI. prædeceſſor noſter, poſt electionem de ſe factam, quamdiu vixit, fuit verus papa, Romanus pontifex, Chriſti vicarius, Petrique ſucceſſor, & quod poſt ejus obitum ſibi nos legitime ſucceſſimus in papatu; Robertus in primævo cardinalatus & ſequaces ejus præfati, in eo in quo reperientur ſtatu (quantum ſine juris alieni jam quæſiti præjudicio fieri poterit) ſervabuntur, ipſeque Robertus, per eum prius in ipſa reductione omnibus papatus inſigniis atque nomine depoſitis, in partibus Ultramontanis, quas Gallias & Hiſpanias appellant, regno Portugalliæ, & iis civitatibus atque terris, quæ per cariſſimum in Chriſto filium noſtrum Richardum regem Angliæ illuſtrem, & ſuæ ſequelæ perſonas in eis marinis partibus poſſidentur, dumtaxat exceptis, apoſtolicæ ſedis legatus, & pro eccleſia Romana prædicta, in temporalibus generalis vicarius deputabitur, & in hujuſmodi legationis & vicariatus officiis conſervabitur, donec vitam duxerit in humanis.* At Clemens qui de ſuo jure nec minimum dubitabat, propoſitionem hujuſmodi, quam nec Bonifacius ipſe admittendam credebat, longe a ſe rejecit, ipſumque diris devovit, atque horribili anathemate percuſſit, ſimili gladio ab eo feriendus.

Clementem hortatur ad deponenda pontificalia inſignia. — Raynald. ad ann. 1390. n. 8.

106. Anno ſequenti MCCCXCI. defuncto Johanni regi Caſtellæ ſucceſſit Henricus filius: ad quem proceresque Hiſpaniæ legationem decrevit Boni-

Hiſpanos ad ſuas partes attrahere tentat.

Digitized by Google

facius, juniorem regem a Clementis obedientia facilius eripere, ac ſibi alli- cere ſperans, alios poſtea reges & principes pari modo ſollicitaturus. Hanc difficilem provinciam Franciſco Burdigalenſi archiepiſcopo, & Johanni Guterio Aquenſi præſuli commiſit: qui Bonifacii litteris muniti, profecti ſunt in Hiſpaniam: at ſuborta inter proceres de gerenda regni procuratione controverſia, Petrus archiepiſcopus Toletanus, invocata Clementis & Franciæ atque Aragonum ope, ſperatum hujuſmodi legationis exitum eluſit. Nec feliciori uſus fortuna eſt Bonifacius apud alios principes, quos ubique ſurdos & Clementi tenaciſſime adhærentes invenit.

Petrus Carthuſiæ Auguſtenſis prior eũ ad unionem eccleſiæ hortatur.

Vita Caroli VI. auctore monacho Dionyſ.

Quem papa legatum ad Carol. regem mittit.

107. Dum ſic Bonifacius reges & principes a Clementis obedientia tentat avertere, Petrus Auguſtenſis Carthuſiæ prior, vir magni apud cardinales nominis, cum de neceſſitate ſedandi ſchiſmatis aliquando contuliſſet cum quodam cardinali, e re ſua exiſtimavit, Bonifacium ipſum convenire, atque ad dandam eccleſiæ pacem exhortari. Hunc Bonifacius loquentem placide audiit non ſemel, ac laudato ejus zelo, interrogavit quid in tanta neceſſitate facto opus exiſtimaret. Legationem ad Carolum regem Francorum Petrus ſuggeſſit, quam papa approbavit, nec alium ab ipſo Petro legatum mittendum cenſuit. Is acceptis a pontifice ad regem litteris, & modeſte rejecto, quem cum eo Bonifacius ire volebat, famoſo juriſconſulto, ſocium itineris & legationis aſſumſit Bartholomæum, Ravennenſis Carthuſiæ inſulæ Gorgoniæ priorem. Ambo Avenionem continuo greſſus direxerunt, ubi Clemens cum illuſtri duce Bituricenſi ſibi in paucis devoto commorabatur. Horum adventu non parum turbati papa & dux, duos priores in Villæ-novæ Carthuſia carceri mancipari juſſerunt: quod cum ad regis aures perveniſſet, ſuadente Pariſienſi univerſitate, rex tam inaudita & contra jus gentium crudelitate offenſus, vinctos libertate donari mandavit: nec reſiſtere auſus eſt Clemens, qui duos Carthuſianos longe clementius excipiens, hortatus eſt, ut regi ſignificarent ſe ad procurandam eccleſiæ unionem omnimodis paratum fore, etiam cum papatus ceſſione & evidenti mortis periculo.

Ab eodem honorifice exceptum.

108. Hac affectata manſuetudine, legationis effectum diſſipare cogitabat, eoque conſilio inſignem juriſperitum, fallaciis & ſophiſmatibus aſſuetum, duorum priorum veſtigia conſequi juſſit. Sed fruſtra, nec ulla enim arte cavillator ille impedire potuit, quin duo Carthuſienſes benigne a rege & proceribus admiſſi auditique ſint. Lectæ Bonifacii litteræ, & laudato ejus propoſito, omnia officia ſua rex ad tam glorioſum opus ultro obtulit: ad quod etiam ſuis epiſtolis Italiæ principes invitavit, ac duos priores, adjunctis eis duobus Gallicis Carthuſianis, quorum unus erat Carthuſiæ Pariſienſis prior, honorifice ad Bonifacium remiſit.

Supplicationes pro ſchiſmatis exſtinctione Pariſiis factæ.

109. Ad promovendam apud Deum piam regis intentionem, publicas preces & ſupplicationes conſtituit clerus Gallicanus. Primam ſupplicationem univerſitas Pariſienſis ad ſanctum Martinum de Campis, cum magna frequentia principum regii ſanguinis habuit dominica ſecunda menſis Januarii. Sequenti dominica rex ipſe cum proceribus & epiſcopo Pariſienſi, ejus capitulo, & omni civitatis clero, tam ſæculari quam regulari, pie luſtravit eccleſiam S. Germani a Pratis.

Et Avenione

110. Bonifacii reſcriptum jam Avenionem miſerat rex Carolus, ut quid de eo Clemens ejuſque collegium ſentirent, reſcire poſſet. Illi intruſi reſcriptum ſpernendum cenſuerunt; ne autem unioni adverſari viderentur, ſupplicationes regis exemplo indixerunt, ordinato etiam huic tempori officio proprio, quod Pariſios regi miſere, cum indulgentiis ampliſſimis illud recitantibus. At ubi Clemens univerſitatem ad utriuſque contendentium ceſſionem inclinare cognovit, Johanni Gelano Carmelitæ præcepit, ut eam publicis in concionibus elevare conaretur, cui quidem quam male ceſſerit

neminem

Digitized by Google

neminem latere credimus. Interim Galliæ & Angliæ proceres, ut de procuranda inter utrumque regnum pace tractarent, convenerant. Collationi intereſſe poſtulavit Petrus de Luna Clementis legatus, qui de ſui pontificis jure multis peroravit verbis, ægre ab Anglis auditus, & minime exauditus.

111. De mediis exſtinguendi ſchiſmatis ſolliciti doctores Pariſienſes, regis iterum adire conſpectum duxerunt operæ pretium: quibus admiſſis, ex his unus ita eleganter de neceſſitate comprimendæ diviſionis peroravit, ut commotus rex, vias aliquas ab eis exquiri ſcriptiſque redigi præceperit. Tam grato reſponſo læti doctores, novas ad ſanctum Martinum ſupplicationes indicunt, in quibus Guido de Moncellis, abbas ſancti Dionyſii, ſolemnem miſſam celebravit, & Guillelmus Barraldus prior de re præſenti ſermonem habuit. Idem Guillelmus Barraldus anno MCCCXCIV. ſcriptum a Nicolao de Clemangis tractatum de ratione exſtinguendi ſchiſmatis regi obtulit; in quo tres procurandæ unionis vias proponunt doctores, ceſſionis, compromiſſi, & concilii generalis, inclinantes tamen magis ad ceſſionem. Eumdem tractatum, annuente rege, Clementi miſit univerſitas. Quo exacerbatus pontifex, triduo poſt apoplexia, ut diximus ſupra, ſuffocatus eſt. Clementis mortem accelerare etiam potuit Petrus de Luna, qui poſtquam incredibili zelo & labore obedientiam ejus dilatavit, ceſſionis tamdem neceſſitatem agnovit & prædicavit, uti legimus in conſultatione facta de recuſanda ei tum papæ obedientia. *Benedictus viam ceſſionis ante papatum commendabat Pariſius, & in curia etiam papæ Clementis, ac domino Burgundiæ, & aliis cardinalibus. Immo voluit de curia recedere, & ire Aragoniam, male contentus de hoc quod Clemens non acceptabat illam viam.* Id confirmat univerſitas Pariſienſis in appellatione anno MCCCCVI. interpoſita his verbis; *Completa legatione, priuſquam ſarcinas & viæ ſupplementa ſolveret, dominis cardinalibus intimavit, quod niſi dominus præmemoratus Clemens papa ceſſionis viam acceptaret, ſe ne quidem una die in hoſpitio manſurum, ſed omnibus clauſis confeſtim ad propria reverſurum.* Immo Clementi ceſſionem reſpuenti, ſubtractionem ſuadebat. Legenda eſt hic ſcedula adverſus eum ſcripta, & a nobis ex mſ. Coiſliniano edita tomo ſecundo Anecdotorum: *Dominus Benedictus tempore quo cardinalis de Luna & legatus erat ad regem Franciæ, laudabat ſuper omnes vias, viam ceſſionis; & tunc dixit domino Burgundiæ qui tunc erat, quod dominus Clemens & cardinales niſi vellent in eam conſentire, quod eis debeat fieri ſubtractio. Item in regreſſu ſuo de præfata legatione, dixit pluribus cardinalibus, quod niſi dominus Clemens acceptaret eam, ipſe remearet ad propria cum ſarcinulis ſuis & negotiis: ita quod non intendebat fardellos ſuos diſſolvere, nec vaſalias ſuas, ſed remeare ad propria, niſi dominus Clemens tunc papa offerret pro unione eccleſiæ viam magnis præconiis in Francia prædicatam.* Ita hac arte homo verſipellis certiſſimam ad pontificatum viam ſibi aperiebat.

Rex ab univerſitate petit ſcriptū de viis exſtinguendi ſchiſmatis.

Quod ei præſentatur.

Clementis obitus.

Tomo 2. Anecd. pag. 1177.

Ibid. pag. 1297.

Ibid. pag. 1340.

112. Auditis de morte Clementis rumoribus, archiepiſcopus Colonienſis, dux Bavariæ & alii Germaniæ proceres, unionis eccleſiæ cupidi, Carolo Francorum regi ſcripſere, ut quoad poſſet, novi pontificis electionem retardaret. Eorum litteras edidimus tomo ſecundo Anecdotor. pag. 1132. Idem a rege petiere doctores Pariſienſes: quorum votis annuit, per celerem curſorem ſacrum deprecans collegium, ut dum ſuos eis legatos mittere properat, electioni ſuperſedeant. Idem præſtitit rex Aragonum, idem & plures Alemanniæ principes. Verum id fruſtra. Conclave jam ingreſſi erant patres purpurati, ſed necdum ad electionem proceſſerant, cum curſor Avenionem advenit. Decano cardinalium, is erat Petrus de Corſinis, Florentinus vulgo appellatus, redditæ ſunt regis litteræ: quarum ſubodorantes tenorem, eas ante peractam electionem, quam ideo acceleraverunt, legere noluerunt.

Novi pontificis electionem retardari petunt principes.

Digitized by Google

113. Ne tamen regem contempſiſſe viderentur, omnes ſe ſolemni & propria manu obſignato ſacramento aſtrinxere, ſeſe procurandæ eccleſiæ unioni, ſi eligerentur, operam daturos, nec quicquam omiſſuros, quod ſacro collegio conducere videretur; immo & futurum pontificem ultro ſe abdicaturum, ſi res ita exegerit. Præcipuum formulæ juramenti auctorem & architectum fuiſſe Petrum de Luna, colligitur ex conſultatione de recuſanda ei obedientia, a nobis edita. *Poſt aliquos inter dominos tractatus de periculis ſchiſmatis, ſemper viam ceſſionis approbantes, & ſpecialiter B. compoſuerunt cedulam, cujus contenta omnes & ſinguli juraverunt & ſubſcripſerunt.*

Tomo 2. Anecdotor. pag. 1177.

Ad electionē procedunt.

114. Pronunciato ac ſubſignato ab omnibus juramento, antequam ad electionem procederetur, cardinalis Saluciarum declaravit, ſe illius eſſe *opinionis, quod ad electionem alicujus non procederetur, deinde quod eligeretur intruſus; de qua opinione fuerunt plures domini cardinales, ſicut ipſimet confeſſi ſunt.* Nulla ſane brevior via, nulla exſtinguendo ſchiſmati aptior inveniri poterat, ſed nulla etiam ſatiandæ Petri de Luna ambitioni minus accommoda. Proponitur itaque unus e ſacro collegio eligendus; at cum ille mira eſſet humilitate & modeſtia præditus: *Agnoſco*, inquit, *fragilitatem meam, & timeo fieri perjurus, ceſſionem non amplectendo, cujus rei fieri periculum nolim: ad alium convertite vota veſtra.* Ad hæc quid Petrus de Luna? *Ego autem ſi eligerer, ſtatim ea celeritate & facilitate papatum abdicarem, qua cappam exuere poſſem.* Deſignatur deinde ab aliquo majoris Carthuſiæ prior, vir magnæ ſanctitatis. Nec iſte Petro de Luna placuit: *Solitarii*, inquit, *obſtinati ſolent eſſe animi, ſententiæ ſuæ tenaciores, ſuſpicioſi & nimis inquieti. quid de ceſſionis via cenſeat vos ignoratis, quid demum ſi forte nolit abdicare?* Breve hoc colloquium ingenue admodum expoſuit Johannes Parvi doctor Pariſienſis ea in oratione, quam Gallice in percelebri præſulum conventu anno MCCCCVI. præſentibus Franciæ principibus pronunciavit. *Et pourceque l'en vouloit deſcendre à eſlire ung des cardinaulx, il dit lors: Je ſuis trop fragile, paravanture que je ne pourroie deſcendre à ceder. Je ne m'en vueil point mettre en doubte. Et lors reſpondit Benedict: Cela n'eſt rien. Se le cas eſtoit à venir en moy, je y renonceroye auſſytouſt, comme je me depoüillerois de ma chappe. Apres fut parlé entre les cardinaulx de eſlire le prieur de la grand Chartreuſe. Et lors commença à dire: Ces ſolitaires ſont aucunes fois aheurtez & trop affichez à leur opinion, & trop ſcrupuleux, & vous ne ſçavez comment il appreuve ceſte voye de ceſſion, par avanture qu'il ne deſcenderoit pas à ceder.*

Tomo 2. Anecd. pag. 1172.

115. Sic callida vulpes fratres ſuos demulcebat, eorumque ſuffragia hac arte ſibi merebatur. Ceſſionem prædicare non ceſſabat, & quod olim Alexandrino patriarchæ dixerat, continuo refricabat, aſſerens *quod ſi eſſet papa & haberet mille papatus, libenter cederet;* & quod mallet pauperem fratrum Minorum vitam amplecti, quam ſchiſma tam fœdum pontificatus retinendi libidine fovere. Hinc cardinales diuturnitatem ejus ulterius ferre non valentes, alium neminem hoc ipſo creandum cenſebant, qui ad cedendum ceteris propenſior videretur. Itaque altero ab ingreſſu in conclavim die, omnes ad unum ſua in eum ſuffragia contulerunt. Tum adepto, quem ſummopere appetebat, honore ſupremo, *refutationem & lacrymas fingens*, exclamaſſe dicitur: *Heu me! domini mei, quid facitis? heu me! vos profecto deſtruitis eccleſiam ſanctam Dei.*

Hoc tomo pag. 718.

Petrus de Luna eligitur

Epiſt. ad Pet. Meld. epiſc. pag. 850.

116. Electionem tam præcipitem rex Carolus minime gratam habuit; ſed dubius hærens quid eſſet acturus, religioſum & eruditum virum Johannem de Varennis, Rotæ auditorem, & papæ capellanum, qui abjectis eccleſiaſticis beneficiis, quibus olim fuerat abunde cumulatus, in ſolitudinem Montis ſancti Læti prope Remos ſeceſſerat, conſuluit. At vir ſolitarius Ca-

De ejus electione conſulit rex Johannem de Varennis.

Digitized by Google

rolo reſpondere non eſt auſus, niſi præmonito Benedicto, a quo hoc tulit reſponſum: *Ut autem ſuper contentis in litteris rei veritatem agnoſcas, noverit tua diſcretio, quod tanti molem oneris, nobis Deo & conſcientia & omnibus qui in facto electionis affuerunt teſtibus, nobis injunctam* INVITIS *ad hoc ſolum ſuſcipere conſenſimus, ut unionis prædictæ negotium, per nos in tot regnis & populis, ac cum tot laboribus & ſollicitudinibus ante proſecutum, per ulterioris diligentiæ noſtræ ſtudium, optatum cœlitus ſortiretur effectum, & a certo tanto pacem & unionem eccleſiæ appetimus nunc ardentius & viſceroſius, quanto ſuſceptum per nos, licet immeritos & indignos, ipſius eccleſiæ regimen, ad ejuſdem procurandæ commoda, ſubmovendaque poſſetenus ſcandala, peramplius nos aſtringit.* Eodem fere ſenſu loquitur ea in epiſtola, qua regi per epiſcopum Avenionenſem & Petrum Blavi ſuam electionem ſignificavit: Dignitatis pondus *attenta meditatione penſantes, eligentium & offerentium inſtantiæ, inſufficientiæ noſtræ imparitatem objecimus, noſtram debilitatem, dictante conſcientia, cum repetita multoties relaxationis ſupplicatione humiliter allegantes. Cumque nec ſic ceſſaret inſtans fratrum importunitas eorumdem, ſed vim inferens noſtro propoſito, collegii juſſu urgeret, nos ex defectuum noſtrorum conſcientia diffidentes, de illius omnipotentis clementia, qui pacis & veritatis amator, utrumque fecit unum, & diverſos parietes in ſeipſo angulari lapide copulavit, confidentes: ſperantes quod operi manuum ſuarum dextram porrigens, nos in tam profunda maris altitudine poſitos non relinquet, noſtris per fratres eoſdem multiplicibus excuſationibus non exauditis, ne mundi gravi bellorum multiplicatione divulſi, potiſſime tamen eccleſiæ ſacroſanctæ, ſchiſmaticæ peſtis nunc miſerabiliter laceratæ diſſidio, noſtrum electioni prædictæ denegando conſenſum, diſcrimina negligere cenſeremus, quamquam injuncti oneris molem inſufficientia noſtra diffugeret, de ſuperabundanti tamen plenitudine miſericordiæ Dei noſtri confiſi, ei noſtræ imbecillitatis ſubjecimus imperfectum, ac debiles humeros apoſtolicæ ſuppoſuimus ſervituti.*

Petrus de Luna declarat ſe non accepiſſe pontificatum niſi ad dandam eccleſiæ pacem.

Pag. 485.

117. Non ſolum Francorum regi, ſed aliis etiam regibus atque univerſitati Pariſienſi ſuam ad pontificatum promotionem ſignificavit Benedictus, cui ſola ſpe ſedandi inveterati ſchiſmatis, & procurandæ eccleſiæ pacis & unionis, etſi reluctanti animo, aſſenſum ſe præbuiſſe declaravit: regem adhortans, ut ſuum ad tam ſalutiferum perficiendum opus, auxilium impendere non dedignetur: petens inſuper, ut ſibi aliquos mitteret regii ſanguinis nuncios, quibus certam & optimam exſtinguendi ſchiſmatis viam aperiret.

Ad quam implorat regis auxilium, petitque nuncios regii ſanguinis.

118. Pontificis nuncios Carolus benigne excepit, exultans quaſi de proxime futura eccleſiæ unione, ſcripſitque Benedicto revocaturum ſe Burgundiæ ducem, tum Andegavis juſſu ſuo agentem, ut ibi de pace inter ducem Britanniæ, comitem *de Pontievre* & Cliſſonum, qui bellum inter ſe gerebant, tractaret, cumque eo aliiſque regni ſui proceribus, congregatis epiſcopis, abbatibus atque doctoribus ſtudii Pariſienſis, Aurelianenſis, Andegavenſis, Toloſani, nec non & religioſis, de re tanti momenti collaturum in proximo Purificationis feſto, quidque eo in concilio ſtatutum ac deliberatum foret, indicaturum. At Benedictus moræ impatiens, alteram ad regem legationem deputavit, Ægidium nimirum epiſcopum Avenionenſem, & Petrum Blavi, quibus addidit epiſcopum Tiraſonenſem: urgens ut quantocius regii ſanguinis principes Avenionem mitteret: qui quidem nuncii Pariſios die ſecunda Februarii, cum jam concilium eſſet incipiendum, adventarunt.

Novam ad regem legationem mittit.

119. Eo in concilio interfuere patriarchæ duo, ſeptem archiepiſcopi, epiſcopi quinque & quadraginta, abbates duodecim, cum priore Sancti Martini a Campis, Carthuſienſium & Celeſtinorum, pluribuſque tam ſæcula-

Concilium Gallicanum, in quo decernitur ceſſio contendentium.

Digitized by Google

ribus, quam regularibus doctoribus. Congregatis regio in palatio patribus, Simon Cramaudus, qui ſacro cœtui præerat, quid rei eſſet expoſuit, atque omnibus mature ac diligenter diſcuſſis, ad octoginta ſeptem ſuffragiorum pluralitatem ea prævaluit ſententia, quæ ad viam ceſſionis amborum contendentium, tamquam breviorem, certiorem atque utiliorem inclinabat, duobus & viginti tantum aliam viam proponentibus; conſtitutumque fuit, ut ea papæ per modum conſilii, non per modum determinationis ſeu decreti proponeretur.

Legati regii ſanguinis & univerſitatis ad Benedictum miſſi.

120. His ita peractis, rex ducem Bituricenſem, ducem Burgundiæ patruos ſuos, ac ducem Aurelianenſem germanum ſuum legatione ad papam perfungi juſſit: quibus magni ponderis viros adjunxit, epiſcopum Silvanectenſem, Guillelmum vicecomitem Mileduni, Oudardum *des Moulins*, Johannem de Monte-acuto, Ægidium de Campis, & Gunterium Colli ſecretarium ſuum. Suos etiam Pariſienſis univerſitas nuncios eodem tempore miſit: qui omnes, celebratis Lutetiæ Pariſiorum paſchalibus feſtis, itineri ſe commiſerunt, ac die 22. Maii ad Villam-novam, urbem ad alteram Rodani fluminis ripam, in conſpectu civitatis Avenionenſis pervenerunt. Quorum adventus ut nuntiatus Benedicto eſt, cardinalium primarios, cum omnibus ſacri palatii præfectis ac miniſtris obviam præmiſit, a quibus honorifice comitati, Avenionem eodem die, hora circiter quarta ad pontificem acceſſerunt, eique oſculo pacis reverenter oblato, litteras regis obtulerunt. Alias etiam regias ad ſacrum collegium litteras Attrebatenſis epiſcopus cardinali Florentino purpuratorum decano præſentavit. Tum dux Bituricenſis legationis munere functurus, orationem a Benedicto petiit, qui feſſos ex itinere altera die adhibuit menſæ ſuæ. Poſtremo doctores Pariſienſes tertias litteras pontifici, cum regis tum ſtudii nomine directas obtulere, rogantes colloquii diem atque horam.

Ab eo petunt audientiam.

Et obtinent.

121. Sequenti die Dominica XXIII. menſis Maii illuſtriſſimos duces, regis conſilium, atque doctores Benedictus in prandio lepide nitideque accepit, eiſque colloquium ſequenti die lunæ promiſit: quo die coram papa & omnibus cardinalibus eximiam & celebri doctore dignam orationem habuit Ægidius de Campis: cui nulla interpoſita mora eleganter reſpondit Benedictus. Die Martis XXIV. Maii coram papa & cardinalibus, omnibus aliis excluſis, peroravit epiſcopus Silvanectenſis, regis nomine ſchedulam juramenti in conclavi ante & poſt electionem ſuam præſtiti petens, quam ille præmiſſis variis difficultatum nodis, vix tandem per Pampelunenſem cardinalem juſſit afferri, ac coram principibus legi, permittens illius exemplum regi mittendum deſcribi.

Eis viam conventionis proponit.

122. Die Veneris XXVIII. Maii, accedentibus ad palatium pontificium principibus, cum regis conſilio, Benedictus aperuit, quam tantopere laudaverat adinventam a ſe viam pacis, ut ſcilicet ipſe cum ſuo collegio, & intruſus cum ſuo, ſub illuſtris regis Francorum protectione ſecuro convenirent in loco, & ibi de mediis procurandæ pacis eccleſiæ inſimul tractarent.

Legati viam ceſſionis.

123. Inſequenti die Martis prima Julii, magiſter Ægidius de Campis, præſentibus sereniſſimis principibus regioque conſilio, coram papa & cardinalibus ſex vias conciliandæ in eccleſia unionis expoſuit, ex quibus quinque ſolide refutatis, ſextam ceſſionis a rege admiſſam & approbatam validiſſimis argumentis propugnavit, utque dicendi finem fecit, dux Bituricenſis aſſurgens omnia ejus dicta confirmavit, regemque ita velle & ſentire declaravit.

Quam ægre audit Benedictus.

124. His auditis, Benedictus ſuam defendens ſententiam, nihil ſe agere voluiſſe, niſi concordibus cum rege animis aſſeruit, petiitque viam illam, quæ regi ita placebat, ſuis argumentis munitam, cum exequendi modo ac

praxi

Digitized by Google

praxi ſcripto ſibi exhiberi, hac arte ſperans tempus prorogare. At fruſtra jacitur rete ante oculos pennatorum; reſponderunt principes, orante Ægidio de Campis, de via ipſum ſatis ſuperque eſſe inſtructum, quam ut tempus inutiliter conteratur, denique viam illam ſub uno comprehendi vocabulo *Ceſſio*.

125. Eodem die poſt prandium, accerſitis juſſu principum apud Villamnovam omnibus cardinalibus, rogavit dux Bituricenſis, ut omnes & ſinguli quid de aperta mane ab Ægidio de Campis via ſentirent, ex conſcientia vellent declarare: qui omnes, uno excepto cardinali Pampilonenſi, reſponderunt, ceſſionis viam omnibus tutiorem & breviorem ſibi videri. qua de re Gunterus Colli inſtrumentum confecit, hic a nobis editum pag. 466. Cardinales approbant.

126. Octo poſt diebus, Martis videlicet die, VIII. Junii, miſſo ad principes epiſcopo Tiraſonenſi, Benedictus poſtulavit, ut cum ſingulis privatim conferre ſibi liceret: quo conceſſo, die ſequenti, vigilia feſti corporis Chriſti acceſſere principes ad palatium, & ſumto cum pontifice prandio, veſperis ſolemnibus, quas ille cantavit, interfuere. His finitis, accedentibus ad cœnam Bituricenſi & Aurelianenſi ducibus, Benedictus cum duce Burgundiæ, qui illa die non cœnabat, longum ſermonem habuit, ſequenti die feſto ducem Bituricenſem allocutus eſt, die vero Veneris ducem Aurelianenſem: qui depoſitis apud eum peccatis, ſacroſanctam euchariſtiam de manu ejus accepit. His in colloquiis pontifex expoſuit, quanto hactenus honore eſſet regem proſecutus, quanto amore complexus, quanta denique ipſe, antequam ad ſummi pontificatus gradum proveheretur, pro eccleſia fecerit, quot pertulerit labores, paratum ſe eſſe vitam & ſanguinem pro eccleſiæ unione fundere, ac mirari, quod viam a rege oblatam ſcripto ſibi dari ac relinqui nolint, cum ipſe ea facile ſcripto tradiderit, quæ ab ipſo poſtulaverant. Ad quæ reſponderunt principes. Et primo dux Burgundiæ ad memoriam ejus revocavit, quanto olim ſtudio, quanto zelo, cum legationis munus obiret, ceſſionis viam prædicaverit; quam ſæpe ſecum colloquens, dixerit nullam videri viam breviorem ac certiorem, & ſemel quidem in caſtro de Tremollia, & bis in epiſcopi Pariſienſis palatio, ſemel in aula paramentorum, & ſemel in capella, præſente Attrebatenſi antiſtite: cui tunc ipſe dux Burgundiæ dixerat, Clementi, niſi ſponte cederet, ſubtrahendam fore in regno Franciæ obedientiam. Principes ſeparatim alloquitur.

127. Dominica die XIII. Junii ſereniſſimi principes comitem Sacri-cæſaris, vicecomitem Melodunenſem, cum Johanne *de Bueil* Benedicto miſerunt, orantes ut ſequenti die lunæ, præſente ſacro cardinalium collegio, ſuas eis rationes aperiret. Reſpondit papa, ſatius videri pauciores intereſſe colloquio. Die vero lunæ tres cardinales, Pictavenſem, Anicienſem, & Saluciarum ad duces direxit, qui cauſarentur, quod attenta rerum gravitate, comparare ſe nondum potuiſſet, orare ut ad Jovis diem uſque differrent, paucioreſque ſecum ducerent. De procraſtinatione conqueſtus eſt dux Burgundiæ, quater jam ſibi ſignificans per ſpeciales nuncios, mandatum a rege eſſe, ut præſente ſacro collegio negotium accelerarent. Et tamen nec die Jovis paratus fuit Benedictus, diſtulitque ad diem dominicam ſequentem. Die Sabbati XIX. Junii, epiſcopus Tiraſonenſis & Rhutenenſis comes miſſi a papa, deprecati ſunt duces, ut craſtina die cum paucioribus ad ipſum accederent. Adfuere principes die & hora præſtituta, & ſumto cum papa prandio, tres duces una cum regis conſilio colloquium cum Benedicto habuerunt, præſentibus tribus cardinalibus, Præneſtino, Albanenſi & Pampilonenſi, archiepiſcopo Narbonenſi, epiſcopis Avenionenſi, Aſtenſi, Xantonenſi, Tiraſonenſi, & Alectenſi. Generales dumtaxat propoſitiones expoſuit papa, quibus bullam adjecit, qua mentem ſuam exponebat, editam Spicilegii tomo ſexto. Eaque Principes petunt colloquium corã ſacro colleg. quod ille ægre concedit.

perlecta, cum revertentes honoris cauſa deducerent Albanenſis & Pampelonenſis cardinales, Albanenſis exprobravit Pampelonenſi, quod bullam illam quæ incipit *Cum dudum ad procurandam* compoſuiſſet, velletque ſolus pontificem regere. Cui Pampelonenſis, mirari ſe, ait, ab eo bullam imponi ſibi, qui prior quid contineret, quave eſſet occaſione data cognoſceret, ut verius ipſe tumultuum horumce auctor dicendus videatur. His accenſus verbis Albanenſis non ſine indignatione repoſuit, nec ſemel ingeminavit: *Mentiris impune.* Et ſic altercantes amplam ducibus ridendi anſam præbuere. Eadem die circa mediam noctem, pons civitatis Avenionenſis, Benedicti, ut opinio fuit, juſſu conflagravit, ut facilem ad ſe ducibus aditum occluderet.

Regis legatos vocat Benedictus.

128. Die XXII. menſis Junii Benedictus colloqui petiit cum Pictavenſi, Silvanectenſi & Attrebatenſi epiſcopis, Almarico *d'Orgemont*, Oudardo *des Moulins*, Ægidio *des Champs*, & Gunterio Colli. Quibus ſtatim ducum juſſu accedentibus dixit, ſe optimam ſedandi ſchiſmatis rationem ducibus aperuiſſe, & qua nulla melior excogitari poſſet: ceterum oblatam a ducibus viam ſe malle amplecti, ſi tuta & ſecura conſcientia admitti poſſe videretur, quam in ſuſpicionem venire eam a ſe ut malam reprobari ac rejici. Cui reſponderunt, ſe quicquid ſuggereret conſcientia ſecuturos, eoſque ſequenti die XXIII. Junii, annuentibus ducibus, ſua menſa excepit.

Principes apud Franciſcanos colloquium habent cum cardinalibus.

129. Die XXIV. Junii S. Johannis-Baptiſtæ nativitati ſacro, accedentes ſereniſſimi principes ad Franciſcanos Avenionenſes, ibique præſentibus cardinalibus, uno Pampelonenſi excepto & duobus ægrotis, ſermonem faciente epiſcopo Attrebatenſi, expoſuerunt, ut ſe hactenus Benedictus in ſchiſmatis negotio geſſiſſet, ac demum viam a ſe electam ſcripto tradidiſſet Dominica præcedenti XX. Junii; qua palam recitata, ingens ſtupor cardinales omnes, exceptis Peneſtrino & Albanenſi, qui ejus credebantur auctores, invaſit. Subjunxit Attrebatenſis articulos novem in papæ ſcripto reprehendendos: ſuper quibus quid illuſtriſſimis ducibus conſulerent requiſivit. Illi conſilio inter ſe habito, reſponderunt, cardinali Ambianenſi verba faciente, omnes a via Chriſtianiſſimi regis, tanta cum deliberatione a cunctis approbata ſtare, hortatoſque die ſequenti papam ut ei adhæreat: regis & eorum protectionem in re tam ardua petentes, ac papalis ſcripti exemplum. Sequenti die mane ad Benedictum accedentes, id omne quod promiſerant adimplevere: quibus papa reſpondit, ſe eis reſponſum craſtina die daturum. Sequenti vero die cardinalibus dixit, ſe die lunæ & Martis ad prandium duces invitaturum, taleque eis daturum ſe reſponſum, quod merito deberent approbare.

Conqueruntur de papa.

130. Dominica XXVII. Junii congregati ſunt apud Franciſcanos ſereniſſimi duces, ſacrum cardinalium collegium, conſiliarii regis, univerſitatis Pariſienſis nuncii, factaque per Florentinum cardinalem relatione eorum quæ cum pontifice tractaverant, epiſcopus Attrebatenſis, annuentibus ducibus, expoſuit quicquid hactenus actum eſſet a principibus cum papa, quoties ab eis requiſitus, ut viam tandem ſeu modum quem ceteris prætulerat, aperiret; nihil aliud, multis habitis colloquiis, exorari ab ipſo ſeu depromi potuiſſe, præter id ſcriptum quod Dominica die dederat. Jam vero cum ſatis piiſſimo regi facere non curet, nec ſereniſſimos principes a papa reſponſum, niſi coram ſacro collegio, accipere velle. Quod ſi pontifex id negare pergeret, tum cardinales qui ejus mentem apprime noverant, hæc ei declarare velint. Tunc cardinales, conſilio inter ſe habito, dixerunt, nihil ſe aliud poſſe declarare, quam quod cardinalis Florentinus fuerat prælocutus.

Principes ad prandium invitat.

131. Vix exierant cardinales, cum papæ camerarius, epiſcopus Tiraſonenſis, & vicecomes Benedicti nomine principes ad prandium ſecunda & tertia feria invitavere, placitum ab eo audituros reſponſum. Eadem Domi-

Digitized by Google

nica die prandium cum papa ſumere debebat vicecomes Melodunenſis, cui injunxere principes, ut a ſancto patre reſcire tentaret, an tale pararet reſponſum, quale eos deſiderare haud ignorabat, alioquin nullo modo illud eos audituros, niſi præſente collegio, idque papæ ſignificaret.

132. Sequenti die lunæ XXVIII. Junii, vigilia SS. apoſtolorum Petri & Pauli, hora circiter octava matutina, adfuere coram pontifice ſereniſſimi duces, cardinales omnes, regis conſilium, & miſſi ab univerſitate Pariſienſi. Tunc dux Bituricenſis, ſalutato Benedicto, omnes dixit adveniſſe, graviſſimum audituros reſponſum, quale per vicecomitem Melodunenſem eis promiſerat. Libenter, inquit papa, proferam, latine, an vulgari meo ſermone? latine, inquit Bituricenſis. Tunc Benedictus: Non ita pridem, inquit, declaraveram vobis adinventam a me ſedandi ſchiſmatis viam, quam, teſte Deo, exiſtimavi meliorem. Vobis illa non placuit, eamdem nunc clarius vobis explicabo, & ne quis vobis ſuperſit ullus ſcrupulus, ſcripto vobis tradam. Tunc eam legi juſſit, & quia lituris ſcatebat, curaturum ſe ait eam accuratius deſcribi, ut eis expurgata mendis traderetur: credens hac arte doctorum Pariſienſium, quorum ægre præſentiam ferebat, vitare cenſuram. Sequenti die, tranſacta cum pontifice ſolemnitate, novum ab eo ſcriptum acceperunt principes, cujus initium eſt: *Quamvis nuper dilectis filiis ducibus*, edit. Spicil. tom. 6. Quibus viam ſuam clarius exponit & ſcripto tradit.

133. Eadem die congregati ſunt apud Franciſcanos ſereniſſimi duces, conſiliarii regis, & cardinales novemdecim; tum lecta nova papæ ſcedula, dux Bituricenſis a cardinalibus expetiit quid facto opus eſſe cenſerent. Illi ſeorſim declinantes & inter ſe deliberantes, declaraverunt ſe in regis perſeverare ſententia, eamque aliis omnibus excluſis ſequendam jam intimaſſe pontifici. Petierunt inſuper a ducibus exponi ſibi, ſi qua in papæ ſchedula dubia & difficultates annotaſſent, ut iis privatim mature examinatis, quid videretur, conſulere poſſent. Die XXX. Junii comes Sacri-cæſaris, vicecomes de Meleduno, & Guido de Trimollia, nomine ducum, cardinales ad menſam invitaverunt, atque habito conſilio, rogati ſunt ut ſchedulam, qua ſe ſtare a regis ſententia de ceſſionis via ſæpius teſtati ſunt, ſuis nominibus ſubſignatam dare principibus non gravarentur. Cardinales apud Franciſcanos congregati, declarant ſe ſtare a via regis.

134. Eadem die congregato apud Franciſcanos regis conſilio, ante adventum cardinalium, accedentes univerſitatis Pariſienſis nuncii, qui ea die cum Benedicto pranſi, ab eo publice audiri petierant, reſponſum a papa ducibus retulerunt; quod ſcilicet eos libenter ad colloquium admitteret, modo ne in publico conſiſtorio perorarent; quod eos in aula, quam paramentorum appellabant, præſentibus aliquibus prælatis & viris doctis, loqui ſe præſente poſſent, quemadmodum Toloſana, Andegavenſis & Montiſpeſſulani univerſitates fecerant. At tanti res momenti, quæ perſonam Chriſti vicarii tangunt, non decere palam efferri.

135. Vix abierant univerſitatis nuncii, cum ecce cardinales ingrediuntur, & Florentino pro omnibus ſermonem faciente, declarant, utramque Benedicti ſchedulam, quædam falſa continere & captioſa; ideoque regis opinionem, omnibus aliis rejectis, eſſe amplectendam, cui porro ſe modo adhærere, & perpetuo adhæſuros jam quarta vice palam faciebant. His dictis, Attrebatenſis epiſcopus dubia quædam in dictis ſchedulis annotata exhibuit, quibus ſubſcripſere cardinales, longe plura aientes animadverſione digna his contineri, & præſertim ſecunda. Cardinales declarant papæ ſchedulas eſſe captioſas.

136. Prima die Julii cardinales omnes Benedictum adeunt, genibus flexis deprecantes, ut pro ſuo & totius eccleſiæ commodo, regis ſententiæ aſſentire non refugiat, plura ſubjicientes quibus ad ceſſionem ipſum induci poſſe exiſtimabant. His ille reſpondit, pacem ſe & eccleſiæ unionem magis dili- Benedictum orant ut regis adhæreat ſententiæ, quod recuſat.

Digitized by Google

gere quam explicari verbis poſſit, quam etiam cum vitæ periculo procurare maxime vellet, ad eamque aſſequendam media principibus ſuggeſſiſſe, quæ eos in virtute ſanctæ obedientiæ & ſub pænis juris proſequi jubebat, prohibens ne regis opinioni ullo modo adhærerent, ſubjunxitque eorum ſe eſſe dominum, & non ſolum eorum, ſed & omnium mortalium, nec ulli præter Deum, factorum ſuorum reddendam eſſe rationem. His auditis, cardinales, ut juratam in conclavi ſchedulam, & a duce Bituricenſi ſibi traditam reddere dignaretur, rogaverunt. At ille negavit, vetuitque ne petitam a principibus ſchedulam ſuperius memoratam ſuo chyrographo munirent. Hæc omnia poſt prandium purpurati patres ducibus recitaverunt.

Principes duas a papa ſchedulas petunt & publicam audientiam.

137. Die ſequenti ſecunda Julii convenere apud Franciſcanos ſereniſſimi principes, cardinales, & regis conſiliarii, repetenteque Florentino cardinali ea, quæ pridie ducibus retulerat, tres ex ſacro collegio Peneſtrinus, Anicienſis, & de Petra-mala pontificem adire jubentur, duas ab eo ſchedulas petituri, juratam in conclavi, quam ille negavit, & aliam quam die præcedenti recitari ipſis fecerat, quam eodem ſe die traditurum promiſit. Eodem die inito apud Franciſcanos cum conſiliariis regis conſilio, principes conſtituerunt, ut ipſi cum cardinalibus & regis conſilio Benedictum ſimul convenirent, humiliter deprecantes, vellet tandem ceſſionis viam ſponte acceptare: quam ſi pertinaciter recuſaret, publicam ab eo audientiam poſtularent: rogarent præterea, ut quæ cardinalibus inhibuiſſet, ut injuſta revocaret; poſtremo redderet ſchedulam ab ipſo & cardinalibus omnibus in conclavi juratam.

138. Sabbato congregati mane apud Franciſcanos cardinales conſilium inter ſe inierunt, de dando principibus, qui eos conſuluerant reſponſo. Poſt prandium vero hora poſt meridiem quarta illuſtriſſimis ducibus cum cardinalibus & nunciis univerſitatis ſimul convenientibus, omnium nomine Ambianenſis declaravit deliberatam mane a purpuratis ſententiam, conſtitutis pridie ab ipſis principibus in omnibus eſſe conformem.

139. Dominica, quarto Julii, miſſi ad pontificem comes Sacri-cæſaris, vicecomes Miledunenſis, Guido de Tremollia, & Oudardus *des Moulins*, nomine ſereniſſimorum principum, colloquium ipſis & cardinalibus ſequenti die petentes, quod ægre Benedictus annuit. nam cum ducibus optabat abſentibus cardinalibus colloqui. Eodem die apud Franciſcanos congregati Ambianenſis, Albanenſis & Thurienſis, cum principum cancellariis tractavere de mediis dandæ ſecuritatis ſacro collegio poſt ducum receſſum. Poſt prandium vero Silvanectenſis & Attrebatenſis epiſcopi, ducis Aurelianenſis cancellarius, magiſter Oudardus, Ægidius *des Champs* & Gunterius Colli, orationem ſeu propoſitionem, quæ a prædicto Ægidio pronuntiari debebat, examinaverunt. Quinto Julii novam duci Burgundiæ ſchedulam papa tranſmiſit, quaſi explicationis cauſa eorum quæ in ſecunda ejus ſchedula reprehendebantur. Die ſexto Julii, acceſſere ad palatium principes, ut condictum erat, & cardinales, cumque in ſeparatis aulis expectarent duces & cardinales; Albanenſis & de Agrifolio miſſi a Benedicto, cardinales primum dimiſerunt, nihil hoc die actum eſſe aſſerentes; qui ſtatim triſtes & ſubmurmurantes receſſere. Deinde ad principes accedentes, eos ſimili modo dimiſere. Quo facto, indignati duces, conſilium iniere cum regis conſiliariis & univerſitatis nunciis, cauſantes quod nihil aliud ſuis dilationibus & procraſtinationibus intenderet, quam verba dare & omnes ludificari, nullaque interpoſita mora, per Albanenſem, de Agrifolio & Thureium cardinales craſtinam diem papæ indixerunt ad eum adeundum.

Benedictus principibus correctam

140. Sequenti die VII. Julii, acceſſere ad palatium cum regis conſiliariis, univerſitatis nunciis & cardinalibus, illuſtriſſimi principes, quibus nomine

papæ

papæ Albanenſis & Peneſtrinus ultimam ejus ſchedulam, quam non probaverant, exhibuere correctam. Sequenti die VIII. Julii, exiſtentibus prædictis principibus cum regis conſilio, nunciis univerſitatis & cardinalibus, eamdem ſchedulam denuo emendatam attulere iidem Albanenſis & Peneſtrinus cardinales: quæ quidem ſchedula nec cum hac nova animadverſione placuit principibus: qui conſilio inter ſe inito, ſtatuerunt petendam ab ipſo Benedicto abſque ullis ambagibus ceſſionem, uti a rege & concilio Gallicano decreta fuerat, atque etiam ut reddita ipſis cardinalibus ſchedula in conclavi jurata, revocaret factas ipſis inhibitiones, idque etiam præſentibus Silvanectenſi, Pictavenſi & Attrebatenſi epiſcopis, G. vicecomite Melodunenſi, Johanne Sacri-cæſaris comite, Amalrico *d'Orgemont*, Oudardo *des Moulins*, & Ægidio *des Champs*.

Schedulam exhibet.

141. Hæc cum deliberarentur, adfuit in aula paramentorum dicta Benedictus pontifex, cujus pedibus cum ſe omnes provolviſſent, illuſtriſſimus dux Bituricenſis regis & ſuo eſt nomine deprecatus, ut cardinales de mediis procurandæ in eccleſia unionis dicentes audire dignaretur. Reſpondit Benedictus unionem eccleſiæ viis ſeu mediis rationabilibus & honeſtis ſe ſemper optaſſe & adhuc optare; verum quia nec decebat, nec ferre ulla ratione poterat, cardinales quid ſentirent, præſente hac hominum frequentia, declarare; ſatius ſibi videri, his ſeorſim & quoties libuerit admiſſis & auditis, nulla interpoſita mora reſpondere. Quo pontificis reſponſo principes non admodum contenti, iterato colloquium cardinalibus petiere, & ſtatim dato eis ſigno, ex ſacro collegio ſurrexit unus, ac facta pontifici reverentia pluribus expoſuit, quidquid hactenus ex quo Benedictus ſummi pontificatus apicem conſcendiſſet, præſtitum ab eis fuiſſet ad teterrimum ſchiſma comprimendum & eradicandum, denique viam nullam in pleriſque cardinalium & pontificis congregationibus ceſſioni prælatam; ad hanc omnes ſemper fuiſſe propenſiſſimos: quod ſi ſemel, eo urgente, ad conventionem inclinare viſi ſunt, ſolos reſpexiſſe ſereniſſimos principes, quibus ea grata fore videbatur. At audita deliberatione cleri Gallicani, regis & principum cum tanta maturitate facta acceptatione, non poterant ei non adhærere. Itaque omnibus precibus orabant, vellet tandem multitudini adjungi, & cedente adverſario, cedere & ipſe non gravaretur; denique reddita cardinalibus jurata in conclavi ſchedula, factas eis inhibitiones revocaret. Idem illuſtriſſimi principes petere & flexis etiam genibus obſecrare non ceſſabant.

Principes rogant papam, ut cardinales de unione dicentes audiret.

Petunt ut ceſſionis viam amplectatur.

142. Reſtabat ut dicendi publico in conſiſtorio facultatem concederet; ſed ea enixius in craſtinum diem poſtulata, & pertinacius denegata, abnuenti valedixerunt, non viſuri eum amplius. Egreſſi e conſpectu pontificis, Chriſtianiſſimi regis de ratione extinguendi ſchiſmatis ſententiam apud Franciſcanos, præſentibus cardinalibus, & prælatorum atque eruditorum virorum multitudine copioſa, exponi & recitari juſſerunt. Quo tandem peracto, non ſine magno applauſu univerſitatis nunciorum, regem de omnibus fecere certiorem.

Benedicto omnia neganti valedicunt.

143. Vigeſimo quarto die Auguſti, quo S. Bartholomæi apoſtoli feſtum ſolemni ritu celebratur, principes advenere Pariſios; & continuo rex coactis in palatio ſuo regni proceribus, cum deputatis univerſitatis, Johannem Cannartum epiſcopum Attrebatenſem legationis exitum ex ordine referentem attentius audivit: hinc illuſtriſſimorum ducum induſtriam, dexteritatem, ardoremque ad emolliendum Benedicti animum, illinc hujus artes & infinita ſubterfugia, quibus omnes conatus eludere ſatagebat, nihil denique omittentem eorum quæ acta fuerant. Quæ omnia ut ille dicere ceſſavit, confirmavere principes, flexis genibus regem obteſtantes, ut incœptum ne-

Acta cum papa regi referunt.

Vit. Carol. VI. auctore mon. Dionyſ. l. 17. cap. 10.

Legatos ad Germaniæ principes & regem Angliæ rex mittit.

gotium viriliter proſequi non gravaretur. Die ſequenti admiſſi ſunt univerſitatis deputati, atque annuente rege, expoſuerunt expedire in primis legatos in Germaniam & Angliam dirigere, qui principes omnes ad fovendam ceſſionis viam inclinarent. Nec mora, Girardus abbas S. Eligii Noviomenſis, & Ægidius de Campis, cum nonnullis aliis ad Colonienſem & Trevirenſem archiepiſcopos, ad Bavariæ & Auſtriæ duces, aliosque viciniores principes miſſi ſunt, ſed eventu omnino dubio. Nam præter Colonienſem, qui ceſſionis viam amplexus eſt, reliqui omnes legatos ad futuram Germanicæ nationis diætam remiſere. Qui vero ad regem Angliæ directi ſunt, Johannes de Vienna, ſummus maris præfectus, Guillelmus Meloduni vicecomes, Petrus Regis abbas S. Michaëlis in periculo maris, vir non vulgaris ſcientiæ & virtutis, & Johannes de Brevicoxa, qui poſtea fuit epiſcopus Pariſienſis, omni quidem honore a Richardo rege ſunt excepti, & præclaris muneribus donati, ſed eos nihilominus re infecta dimiſit; id tantummodo promittens, parlamentum ſuum de omnibus deliberaturum.

Benedictus principes circumvenire conatur.

144. Quod autem tam frigidi, tam alieni aut male affecti animi eſſent memorati principes, ſoli tribuendum Benedicto, qui vix audito ducum receſſu, nuncios paſſim ad univerſos principes direxerat, qui Carolum regem ubique diffamarent, falſo diſſeminantes eum ideo ceſſionis viam tanto ardore proſequi, ut papam Gallicum habere poſſet, ut teſtatur Maria Siciliæ regina in inſtrumento ſubtractionis ſuæ hic a nobis edito: *Ipſe vero Benedictus volens decipere mundum, & ſuam impiam ambitionem palliare, per diverſas Chriſtianitatis partes mandavit garrulatores, publice coadunatis turbis aſſerentes, dictos ambaſſiatores viam præſentis ceſſionis ſibi præſentaſſe, ad hoc ut Gallicum poſſent habere papam, quod non fuit verum, quia non fuit præſentata præſens ceſſio, ſed futura conditionalis, ſi antipapa faceret illud idem.*

Pag. 607.

Ejus colluſio cum Bonifacio. Ibid.

145. Nec his contentus Benedictus, *ſed addendo peſſima prioribus, miſit epiſcopum Terracinenſem ad antipapam Romæ ſine conſilio cardinalium & conſenſu*, inquit iterum Maria regina, *ſuper quibus rebus ipſum miſit ignoratur; ſed nihilominus res nova fuit: tamen vehementer & veriſimiliter præſumitur, quod fuit colluſio inter ipſos Benedictum & Bonifacium, quod quilibet ſcindentium eccleſiam Dei, ſit contentus parte ſua quam tenet, & irrevocabiliter ſub papæ nomine perſeveret: quia ex tunc alter contra alterum ceſſavit procedere, & inchoatos proceſſus continuare: quæ ceſſatio per biennium & ultra duravit. Ulterius de colluſione iterato vehementius ſuſpicatur, quia ambaſſiatoribus ipſius regis, regumque Angliæ & Caſtellæ ad eorum quemlibet pro ultima voce deſtinatis, ſupplicando & rogando humiliter & devote, ut viam eligerent ceſſionis, eadem & per eadem verba, ac ſi uno loquerentur ore, uterque reſpondit, videlicet quod nondum erant bene deliberati ſuper acceptanda renuntiationis via, ſed deliberarent cum fratribus ſuis & aliis, de quibus eis videretur, poſteaque eorum deliberatum propoſitum notificarent regibus ipſis.* Hæc dum ageret Benedictus, ceſſionemque a ſe longe removere tentaret, Johannes de Varennis ejus capellanus, eum iteratis & pungentibus epiſtolis urgebat ad eam acceptandam. Piiſſimi ac doctiſſimi viri epiſtolas hic habes pag. 664. & ſeq.

Rex legatos mittit ad varios principes.

Vita Caroli VI. auctore monacho lib. 16. c. 1.

146. Subſequenti anno MCCCXCVI. cum Pariſienſis univerſitas flagrantiſſimo ad eccleſiæ unionem zelo arderet, enixis regem efflagitavit precibus, ut alios legatos ad Chriſtiani orbis principes deſtinaret: quibus precibus exoratus rex optimus, patriarcham Alexandrinum Simonem Cramaudum, virum in rebus agendis peritum & exercitatum, ad Caſtellæ, Navarræ, & Aragonum reges miſit, adjuncto ei Ægidio de Campis celeberrimo doctore. Ad reges Bohemiæ & Hungariæ directus traditur Johannes Deodatus

Digitized by Google

epiſcopus Silvanectenſis, cum viro nominatiſſimo Petro *Plaot*. Hiſpaniæ legatis proprio motu adjunxit univerſitas Pariſienſis Johannem *Luquet* ſacræ theologiæ lectorem, & Robertum *Dours* juris canonici doctorem; directis vero in Germaniam Johannem de Brevicoxa & Petrum Regis doctores.

147. Et ii quidem qui fuerant ad Germanos deputati, a Colonienſi & Trevirenſi archiepiſcopis, ducibuſque Bavariæ & Auſtriæ favorabiliter exauditi ſunt: at vero rex Bohemiæ a Benedicto præoccupatus, & pretioſiſſimis muneribus devinctus, univerſitatis legatos nequidem audire voluit: verum ſi ſermonem vultis ad populum habere, inquit, quod veſtri muneris eſt & officii, patent regni mei eccleſiæ, ut libuerit in eis prædicate. Regis vero legatos longe urbanius, & eo quo decebat honore excepit: at præter verba & voces, nihil omnino reportaverunt. Longe alia fuit regis Hungariæ agendi ratio. Propoſitam a rege Franciæ ceſſionis viam approbare non contentus, omnem ſe operam collocaturum promiſit, ut Bohemiæ regem fratrem ſuum ad idem alliceret. Eadem fuit mens Colonienſis, Trevirenſis, Bavariæ, Auſtriæ & aliorum circumvicinorum principum, qui etiam univerſitatis nuncios ſuis muneribus honorarunt. Quomodo a Germanis excepti.

148. Hiſpanias legati a tribus Caſtellæ, Navarræ & Aragonum regibus lautiſſime diutiuſque retenti, idque apud eos effecerunt, ut eorum quilibet convocatis regni ſui prælatis & doctoribus, accederet ad Francorum regis ſententiam: quod tamen regis Aragonum mors ſuperveniens impedivit quoad Aragones. Hæc dum agerentur, nuncii a Benedicto Caſtellæ regi advenere, litteras deferentes his prope ſimiles, quas olim Carolus Francorum rex de electione ejus receperat: quippe hoc unum pontifex deprecabatur, ut ſuos ei legatos dirigeret, *quibus ipſe animi ſui ſecreta penitus, omneſque conceptus in hujuſmodi materia revelaret*. Quid hujuſmodi legationi rex Catholicus repoſuerit, quidve præſtiterit, ipſe declarat in ſubtractionis inſtrumento, hic a nobis edito: *Prudentius tam grave negotium volentes aggredi & operi mancipare, omnibus regni proceribus & baronibus convocatis, necnon univerſis prælatis, magiſtris, doctoribus, religioſis, & aliis rectæ inſtitutionis perſonis in civitate noſtra Segobienſi, eos conſulendos duximus, quæ via foret melior, brevior & utilior, ad unionem eccleſiæ conſequendam, impleturi pro poſſe quod per eos deliberatum eſſet, examinatum, concorditer & conſultum. Qui omnes jurati ſolemniter ſuper lignum crucis & ſancta Dei evangelia, & ſanctorum reliquias, nobis expoſuerunt, quod licet cariſſimus frater noſter rex Francorum viam ceſſionis præciſe offerendam duxerit eidem domino papæ, ac etiam ſupplicandum per conſanguineos noſtros duces ſuos patruos atque fratrem: nihilominus tamen pro Dei ſervitio & bono unitatis prædictæ, & honore papæ melius conſervando, & ut intentio domini papæ juſta per eum oblata præfatis ducibus, & intentio ejuſdem cariſſimi fratris noſtri ſanius concordarent, dixerunt & conſuluerunt, nos debere procedere in hunc modum, videlicet quod dictus dominus Benedictus cum ſuo collegio, ejuſque adverſarius cum ſuo anticollegio ſimul convenirent, & ſi uſque ad certum terminum non darent unicum papam toti eccleſiæ per viam quam ipſi duxerint eligendam, quod ex tunc ambo tenerentur cedere juri ſuo quod habebant, ſeu habere ſe prætendebant, ſub certis ſufficientibus ſubmiſſionibus & obligationibus ordinandis judicio peritorum.* Summa hæc fuit cleri & procerum Hiſpaniæ comitiorum, quam rex per legatos ſuos Benedicto ſignificavit, ſuppliciter petens & obteſtans, ut poſt elapſos triginta dies, quos ipſi colloquio cum adverſario habendo præfinierat, pacem eccleſiæ conciliare non differret. At longe aliud animo verſabat, ut ex mox dicendis colligitur. Hiſpaniæ reges approbant regis Franc. viam. Conventus Segobienſis.

149. Circa illud tempus, cum dux Burgundiæ apud Caletum de matri-

Digitized by Google

Benedictus legatos regis Angliæ admittere recuſat.

monio inter Richardum Angliæ regem & Iſabellam Caroli VI. filiam contrahendo tractaret, callide regem induxit, ut legatione inſtructa, duos de papatu contendentes ad procurandam eccleſiæ unionem efficacioribus verbis exhortaretur; quod ille gratanter præſtitit, miſſo ad utrumque abbate Weſtmonaſterii. Is commiſſam ſibi legationem a Benedicto incipiendam cenſuit: at ubi Villam-novam pervenit, ſciens ille in litteris ſibi a rege directis, Petrum de Luna non Benedictum ſe appellari, abbatem gradum ſiſtere juſſit, vetuitque ne ultra progrederetur, denegato ei omni colloquio.

Novi ad Benedictū miſſi legati.

150. Anno MCCCXCVII. illuſtriſſimi Franciæ, Caſtellæ & Angliæ reges novos ad utrumque contendentium legatos direxerunt. Hi Junii XI. die Villam-novam applicuerunt; at Caſtellæ regis nuncii decem ante diebus Avenionem adventarant. Die vero ejuſdem menſis XVI. trium regum legati ad Benedicti præſentiam admiſſi: Ægidius de Campis tam ſolemnis legationis cauſam expoſuit, ut ſcilicet Bonifacio cedente ad procurandam eccleſiæ pacem, ipſe cedere non denegaret. Ægidii orationem approbavere Caſtellæ & Angliæ nuncii: quibus reſpondit Benedictus, rem tanti momenti non leviter terminandam, deliberaturum ſe cum ſuo collegio, & habito cum fratribus maturo conſilio, quid fuiſſet concluſum eis ſignificaturum. Hic vide hominis fidem, quinto die Julii nondum cardinales hoc de negotio audierat: & duobus præcedentibus diebus ceſſionis viam publice impugnari a Bonifacio de Monatis juriſperito juſſit: cujus argumenta omnia ſequenti die ſolide confutavit Ægidius de Campis.

Pag. 557.

Conſulti cardinales ſuadent ceſſionem.

151. Eodem die & ſequenti cum ſuis cardinalibus deliberare cœpit, *Primo fraudulenter & ad malum finem, contra morem ſecrete cum ſingulis per modum ſcrutinii, & demum in communi, & finaliter ab omnibus cardinalibus, tribus aut quatuor exceptis, fuit deliberatum, & expreſſe papa conſultum, quod votis dominorum regum annueret, & viam ceſſionis vellet amplecti; & inſuper fuit ab ipſis dominis ſolemniter requiſitus, ut hanc viam acceptaret.* Pro finali reſponſo Benedictus ſeptima Julii dominis nunciis dixit, *quod attenta arduitate materiæ, nondum reputabat ſe deliberatum; ſed volebat adhuc deliberare plenius cum dominis regibus, antequam ſuam intentionem ſignificaret.* Indignati hac reſponſione legati, ſe aliquantulum ſubtraxere, moxque ad papam reverſi, ipſum præſentibus cardinalibus & pluribus aliis clariſſimis viris adoriuntur, verba faciente Nicolao de *Calleville* uno ex legatis, qui de perpetuis ejus dilationibus acerbe queſtus, ſalva debita reverentia, ſubjecit: *Quod rex requirebat & ſummabat eum una vice pro omnibus, quatenus infra feſtum Purificationis B. Mariæ Virginis proxime venturum, haberet talem modum in facto unionis tenere, quod infra dictum terminum haberetur in terra unus verus ſolus paſtor univerſalis.* Alioquin exacto tempore ſibi definito, ſic rex provideret, ut amota omni cunctationis cauſa, procederetur in hoc negotio. Vix ille verba fecerat, & ecce Petrus *Loupe de Ayale* regis Caſtellæ legatus idem argumentum proſequi cœpit, *ac multo magis pungitiva* oratione uſus, dixit *quod ab hoc propoſito rex Caſtellæ non recederet;* unde *papa fuit valde turbatus.* Eumdem fere in modum locuti ſunt regis Angliæ nuncii; verum ſurdo omnes cecinere. E contrario vero domini cardinales viam ceſſionis una voce approbavere. Tunc archiepiſcopus Toletanus, primas Hiſpaniarum, qui & ipſe ad pacem anhelabat, annuente rege, ſcripſit de eodem negotio ad cardinalem Pampelonenſem, cujus præſertim conſiliis Benedictus utebatur. Scripſit & ad ipſum Benedictum, quo non reſpondente, miratus eſt Caſtellæ rex hominis obſtinatum animum: ut tamen omnis excuſationis anſa amoveretur, litteras ei ex Abulenſi civitate direxit, deprecans ut quam Segobiæ viam ſuggeſſerat,

Pag. 558.

Regum nomine citatur ad cedendum.

Digitized by Google

geſſerat, cum ſuo videlicet adverſario conveniendi *ſine cujuſquam termini præfixione*, proſequeretur. Et his quoque litteris Benedictum non puduit non reſcribere; quod porro rex quo animo tulerit, excogitari facile poteſt.

152. Præter legatos ſupradictos a Franciæ & Angliæ regibus miſſos, Robertus etiam eremita ad utroſque contendentes miſſus eſt: qui & Avenionem & Romam profectus, omnem movit lapidem, ut ambos ad eccleſiæ unionem procurandam induceret. At nec ille quidquam profecit. Relationem ejus regi & proceribus factam infra edidimus pag. 591. quam ſi voles conſule. Robertus eremita ad utrumque contendentium miſſus.

153. His ita ſe habentibus, Carolus Franciæ rex Wenceſlaum Romanorum regem in ſuam ſententiam perducere tentavit, ſcripta ad eum epiſtola, quam hic habes pag. 622. Nec ea contentus, ſub prætextu matrimonii inter ducis Aurelianenſis natum & filiam Moraviæ marchionis contrahendi, eum Remos allexit. Id ubi reſcivit Rupertus dux Heydelbergenſis, omnes ingenii ſui vires adhibuit, ut vel eum ab hoc averteret itinere; aut ſi non poſſet, ne quidquam adverſus Bonifacium papam ſuum attentaret. Ejus hac de re litteras habes tom. 2. noſtrorum Anecdotorum. Venit nihilominus Remos Winceſlaus, a Carolo magnificentia vere regia exceptus, ac pretioſiſſimis muneribus donatus. Ejus receptionem fuſe deſcribunt monachus Sandionyſianus in Vit. Caroli VI. lib. 17. cap. 6. & Froiſſardus lib. 4. cap. 91. Concluſum eſt prædictum matrimonium: deinde inter reges tractatum eſt de mediis procurandæ in eccleſia unionis. Quid ea in collatione deliberatum ſit, ſilentio tegi voluere reges. Si monacho Dionyſiano credimus, ea ſoluta, miſſi ſunt in Germaniam, prout concluſum fuerat, ſolemnes legati, qui epiſcopos clerumque Germanicum ad regis Franciæ ſententiam inclinatos retulere, alios nihilominus huc deputandos, qui facta ab eis confirmarent. At Froiſſardus aſſerit Petrum *Dailly* epiſcopum Cameracenſem juſſu ac voluntate duorum regum allegatum ad Bonifacium IX. fuiſſe, ut ceſſionis viam ei perſuaderet. Et revera Cameracenſis præſul ſtatim Bonifacium Fundis tunc commorantem adiens, cauſam legationis eleganter expoſuit. Qua audita, reſpondit Bonifacius, nihil in re tanti momenti ſine fratrum cardinalium conſilio poſſe ſe concludere. Hac reſponſione pro tempore contentus, Petrus Romam divertit: quem Bonifacius, conſultis cardinalibus, ſubſequutus proxime eſt, & dato ipſi colloquio, quid cum fratribus deliberaſſet declaravit, ſignificans ſibi animo fixum Angliæ & Germaniæ Hungariæque reges diligenter conſulere, quid vero ſentirent, effecturum ſe libentiſſime, dummodo Petrus de Luna primus abdicet papatum. Quibus verbis graviſſime & velut ex cathedra prolatis, Romani proceres metu correpti, ne pontifices ſui relicta Urbe alio ſedem figerent, Bonifacio nomine ſuo miſerunt exoratum, ne dubitaret conſilium abjicere tam odioſum, & ſibi æterno dedecori futurum, Romanæque eccleſiæ damno irreparabili, quos ille e veſtigio delinivit, aſſerens ſe numquam abdicaturum. Horum omnium inſcius Cameracenſis epiſcopus, ad Romanorum regem primum revertitur, Bonifacii relaturus reſponſum: quod ut audivit Wenceſlaus, Bene, inquit, hæc eadem fratri meo regi Franciæ referas: quod ille in regno ſuo faciendum juſſerit, hoc ego in imperio meo jubebo; ſed ante omnia operæ pretium videtur, ut Benedictum cedere compellat. Conventus Remenſis inter Carolum regem Francorum, & Winceſlaum regem Romanorum.

154. Reverſus Pariſios epiſcopus Cameracenſis, quid in legatione ſua Fundis & Romæ cum Bonifacio, cum Winceſlao in Germania geſſiſſet, Carolo regi accurate expoſuit: qui ſtatim eccleſiæ unionis deſiderio fervens, regni ſui proceres, & epiſcopos, abbates, univerſitates, capitula eccleſiarum cathedralium, ac plures cum ſacræ theologiæ, tum juris utriuſque doctores ad diem primam Maii 1398. convocavit, tametſi vigeſima ſecunda Concilium Gallicanum.

Digitized by Google

Froiſſ. l. 4. c. 97. tantum die conveniſſe memorentur. Obſervat autem Froiſſardus haud invitatos ad concilium fuiſſe archiepiſcopos Remenſem, Rothomagenſem, & Senonenſem, ſed neque Belvacenſem, Pariſienſem & Autiſſiodorenſem epiſcopos, qui bene de Benedicto meriti, in ſuſpicionem venerant partes ejus plus æquo fovendi. At in actis hujus concilii tomo IV. hiſtoriæ univerſitatis editis, recenſentur inter prælatos, qui illi interfuere, Rothomagenſis & Senonenſis archipræſules, atque Pariſienſis & Belvacenſis epiſcopi; qui forte ſponte ſua ad illud acceſſerunt. *Pag. 830.* Quidquid eſt, conveniſſe dicuntur cum patriarcha Alexandrino archiepiſcopi XI. epiſcopi LX. abbates LXX. univerſitatis Pariſienſis rector cum decanis facultatum, & nationum procuratoribus, necnon Aurelianenſis, Andegavenſis, Toloſonæ & Magalonenſis univerſitatum, denique theologiæ & juris utriuſque doctorum infinita multitudo. Quibus patriarcha Alexandrinus concilii præſes, eleganti oratione expoſuit quidquid celeberrimo cœtui deliberandum incumberet in hoc potiſſimum verti, utrum Benedicto totalis aut ex parte obedientia ſubtraheretur. Vixque verba finierat, cum ecce miſſus a Benedicto Petrus *de Juis* epiſcopus Matiſconenſis concilio irrepens, facultatem petere auſus eſt pro Benedicto dicendi: cumque annuiſſent illuſtriſſimi principes, ut omnia ex æquo procederent, & ſuam quiſque ſententiam maturius conceptam ferre cautius poſſet, tutiuſque conſulere, quid ſedando ſchiſmati optimum foret aut magis opportunum, delecti ſunt auctoritate regia duodecim viri, omnes doctrinæ fama conſpicui, quorum ſex a Benedicto diſcedendum negarent, ſex alii affirmarent. Priores ad propugnandam Benedicti cauſam hoc ordine recenſentur, archiepiſcopus Turonenſis, Anicienſis epiſcopus, Petrus Rabanus epiſcopus S. Pontii, abbas Toloſanus S. Saturnini, Petrus Emilarii Dominicanus, & Johannes de Coſta, doctores omnes ac Benedicto impenſe faventes. Partem aliam tenebant Simon *Cramaud* patriarcha Alexandrinus concilii præſes, Johannes Canarti epiſcopus Attrebatenſis, Petrus Regis abbas S. Michaëlis in periculo maris, Ægidius de Campis, Johannes Brevis-coxæ, & Petrus *Plaout*, viri doctiſſimi. Primus in gratiam Benedicti die 29. Maii locutus eſt Petrus Rabanus epiſcopus S. Pontii, dictus etiam Petrus Renatus; poſt quem eodem die ſurrexit Petrus Emilarii Dominicanus; quos proxime ſecutus eſt die 30. Maii Johannes de Coſta legum doctor Toloſanus: qua etiam die impugnare cœpit partis adverſæ caput Simon *Cramaud*, & poſt eum ſubſequenti die Petrus Regis abbas S. Michaëlis in periculo maris; qui poſtquam dixit, ſequenti die ſabbati 1. Junii Ludovicus de *Tignonville* armatæ militiæ miles, & in litteris non modice verſatus, ſacro cœtui narravit, ſe olim legationis officio regis nomine fungentem in Aragonia, cum forte Avenionem pertranſiens Benedictum viſitaſſet, audiſſe eum dicentem: *Credit rex Franciæ facere quod cedam, non certe faciam: vult facere ſubtractionem, faciat debitum in ſuo regno, faciam in meo quod debebo*, eumdemque addidiſſe malle ſe excoriari quam cedere; cum vero Aragoniam advenisſet, multos, ait, inveniſſe ſe pecunia & donis corruptos. Hæc ubi dixerat, Ægidius de Campis celeberrimus doctor, qui pro ſubtractione agebat, ſuas partes egregie obiit. Cui contradictum ab alia parte eſt ſemel & iterum, ſicque rationes rationibus, argumentis argumenta acerrime oppoſita totos tres dies aut quatuor abſumſere. Ultimus peroraſſe videtur Petrus *Plaout* die ſeptimo Junii, univerſitatis nomine, pro ſubtractione.

Totalis obedientiæ ſubtractio ſtatuta, & ab Hiſpanis approbata. Demum omnibus per multos dies in utramque partem diſcuſſis, cum ventum eſt ad ſuffragia, omnes jurati, præſente ſanctæ crucis ligno, & tactis ſacro-ſanctis evangeliis, requiſiti, ſuam quiſque ſententiam aperuit, numeratiſque ſuffragiis, ex trecentis ad totalem obedientiæ ſubtractionem inclinarunt ducenti ſupra quadraginta ſeptem: quam approbavere regum Hiſ-

Digitized by Google

paniarum legati, qui præſentes aderant: aſſerentes etiam Caſtellæ regem mirari, quod tamdiu dilata fuiſſet ſubtractio. Eamdem & ſuo calculo confirmavit Carolus rex Navarræ, qui concilio interfuerat, hortatuſque eſt, ut nulla interpoſita mora exſecutioni demandaretur.

155. Conſequenter die 27. Julii anni 1398. rex ſingulari edicto omnimodam in toto regno ſuo obedientiam Benedicto ſubtrahi juſſit: deinde Robertum *Cordelerii* legum doctorem, Triſtandum de Boſco Attrebatenſem præpoſitum Avenionem miſit, qui prima die Septembris apud Villamnovam agentes, ſubtractionem promulgarunt, omnibus tam laïcis quam clericis ſub pœnis gravibus præcipientes, ut ab obedientia, officio & curia papæ recederent. *Propter quod capellani, familiares, auditores & alii officiales de domo papæ & curia receſſere. Domini cardinales etiam ad Villamnovam tranſierunt, ubi congregantes cives Avenionenſes, & cum eis conſilio habito, prædictæ regis ſubtractioni adhæſerunt, & ſolemniter ab obedientia papæ ſe ſubtraxerunt, & de rebellione fienda per cives Avenionenſes, & alios de comitatu Venayſini & terris papæ ordinaverunt.* Litteras cardinalium numero XVIII. hoc eſt totius ſacri collegii, præter Pampelonenſem & Terragonenſem cardinales, ad Carolum regem & ad ducem Bituricenſem, quibus animo concordi & voluntate ſincera adhæſiſſe ſe ejus edicto ſignificant, habes hoc tomo pag. 599.

Subtractioni promulgatæ adhærent cardinales & cives Avenionenſes.

Vit. pap. Avenion. tom. 2. p. 1120.

156. Cardinalium exemplum ſequutæ ſunt perplures eccleſiæ inſignes, ac principes. Nam eodem anno eccleſia Biſuntinenſis die 30. Octobris, clerus & civitas Cameracenſis 7. Decembris læti & exultantes a Benedicti obedientia abiere. Inter principes vero Maria Siciliæ & Jeruſalem regina eodem etiam anno die Novembris menſis ultimo, diſceſſionem a Benedicto in regno ſuo edixit. Subſequenti die 12. menſis Decembris, Henricus rex Caſtellæ, congregatis apud villam de Alcala *de Henares* regni ſui proceribus & prælatis & doctoribus, fruſtra tentatis apud Benedictum viis omnibus ad medendum eccleſiæ ſciſſioni, agnovit tandem nihil ſe aliter aſſequi poſſe. Subtractionis ejus litteras habes hoc tomo pag. 613. uti & Mariæ reginæ Jeruſalem & Siciliæ, pag. 602. Quibus accedit Caroli regis Navarræ epiſtola ad Carolum Franciæ regem data die 14. Januarii 1399. qua decretam in generalibus regni ſui comitiis ſubtractionem utrique contendentium ſignificat, pag. 629. His adde Johannis Bavariæ electi, ac totius cleri Leodienſis factam a Bonifacio ſubtractionem 6. Octobris 1390. quam legere eſt in hiſtoriæ univerſitatis Pariſienſis tom. 4.

Inſignes eccleſiæ.

Et principes multi.

157. Nondum decreta erat in Gallicano concilio ſubtractio, cum, jubente rege, & conſulentibus prælatis, miſſus Avenionem eſt Petrus de Alliaco epiſcopus Cameracenſis, una cum Bucicaldo mareſcallo: qui cum veniſſent Lugdunum, ſubſtitit Bucicaldus, donec legationis exitum a præſule Cameracenſi audiret. Hic ut primum adire Benedictum potuit, non quidem ut papam (ſic enim in mandatis acceperat) licet debita cum reverentia ſalutavit, nomine Franciæ & Alemanniæ regum adhortans, ut cedente aut mortuo Bonifacio, pontificatum reſignare dignaretur. Hæc ad verba mutato vultu, Benedictus exclamavit: Pro eccleſia multum laboravi, in papam « canonice ſum electus, urgent ut dignitatem reſignem. Abſit hoc a me. Sciat « rex Francorum nihil apud me valitura ejus edicta, & papatum ad mortem « uſque ſervabo. Ad quem Cameracenſis: Conſulite, inquit, beatiſſime pa- « ter, fratres veſtros cardinales, quid vobis facto opus ſit. Nam regi Franco- « rum & imperatori concordibus minime reſiſtere poteſtis. Tunc ex ſacro « collegio duo purpurati Benedictum alloquentes, recta, inquiunt, ſuadet Cameracenſis epiſcopus; ad ejus monita, rogamus, attendite. Sequenti die congregato conſiſtorio, adfuit Cameracenſis; cauſam ſuæ legationis expo-

Miſſus ad Benedictum epiſcopus Cameracenſis.

Hortatur ut papatum reſignet quod recuſat.

Digitized by Google

fuit, tum ut liberius inter ſe tractarent, aliquantulum receſſit. Suadentibus cardinalibus ut regi Benedictus obtemperaret, præfracte ille negavit. Tunc accedens Cameracenſis præſul, excepturus quid tandem vellet regi ſuo no-
„ mine renuntiari, hoc tulit reſponſi: Dicite, inquit, filio meo regi, quod eum
„ hactenus habui catholicum; at cum perverſorum ſeductus conſilio, ſit im-
„ mutatus, eum pœnitebit, parcat conſcientiæ.

Bucicaldus papam diffidat, qui ad reſiſtendum ſe parat. Froiſſ. lib. 4. c. 98.

158. Hæc ubi Bucicaldus audivit, coacto a tractu Vivarienſi & ab Alvernia ad uſque Montempeſſulanum milite, papam, cardinales & cives Avenionenſes diffidavit, qui habito inter ſe conſilio, adeunt Benedictum, declarantes ſibi minime ſufficere vires ad reſiſtendum armis regis Franciæ.
„ Quibus ille ait: Habetis civitatem muris validam & bene munitam. Ge-
„ nuenſium & regis Aragonum auxilium implorabo, quod nec denegabit,
„ cum duplici ex cauſa mihi ſit obſtrictus. nam & conſanguineus meus eſt,
„ & mihi ut papæ obedientiam debet; minima vos terrent, ite cuſtodite ve-
„ ſtram civitatem, ego palatium meum defendam. Hæc eo forte dicebat, quod commeatus ad tres annos comparatos haberet. At longe aliter cives purpuratique ſentiebant, qui ſtatim ad pactiones bellicas venientes, ſe ſuamque

Papæ palatium obſidet.

civitatem Bucicaldo dediderunt. Is urbem ingreſſus, ſtatim pontificis palatium armatis cinxit. Tum Benedictus, diſſimulato periculo, regem Aragonum ſupplicibus litteris deprecatur, ut miſſo exercitu adeſſe ſibi minime dubitaret, promittens, ſi inde eripiatur, tranſlaturum ſe eſſe ſedem ſuam curiamque Perpinianum aut Barcinonam. Has litteras non magni fecit rex Aragonum, nec bellum ejus cauſa regi Francorum indicandum eſſe exiſtimavit, maxime cum regina uxor ſua regis Franciæ conſobrina ad ceſſionem inclinaret, uti & ſuorum, maxime cleri, pars potior, atque inter alios Catalonici & etiam Hiſpani, idemque ſentiebant ii quorum conſilio rex utebatur.

Urget obſidionem. Vit. Car. VI. auctore monacho Dion. l. 18. c. 6.

159. Interim Bucicaldus urgebat obſidionem, nec quicquam commeatus ad Benedictum ingredi ſinebat. Equidem cibaria ad tres minimum annos ſibi providerat; at deficiebant ligna quibus ea poſſent coqui. Sed & cives jam facti milites, ſuffoſſo palatii muro, ignem ſubjicere parabant. Sed projectis interim interdum ignibus græcanicis, quicquid ligni ſupererat in palatio conſumſerant. Ea tamen rex uſus eſt clementia, ut Benedictum fame premi noluerit.

Rex Aragonum implorat clementiam Caroli regis.

160. Quamvis autem milites denegaverit Martinus rex Aragonum, eum tamen omnino noluit deſerere, ſed Francorum regi reconciliare tentavit. Quapropter Raymundum Rivipullenſis monaſterii abbatem, Gerardum de Cervilione militem, Petrum Marini ordinis Minorum, provinciæ Aragoniæ miniſtrum, & Petrum Zacalini legum doctorem Pariſios direxit, qui legationis munere egregie perfuncti, Carolum regem haud ægre ad clementiam inflexere, certaſque ab eo conditiones, ſeu ut vocant capitula Benedicto communicanda reportant, quibus ſi aſſentiretur, ceſſaret omnis hoſtilitas.

Capitula ad Benedictum deferenda.

161. Capitulorum illorum hæc ſumma erat: I. Ut Benedictus ceſſionis viæ acquieſcat, & cedente Bonifacio, vel eo mortuo aut ejecto, papatu ſe abdicet, ab omni facti via abſtineat; miſſoſque milites faciat ſibi operam dantes ubi ubi ſint. Quæ ſi adimpleverit, arma etiam cardinales & cives Avenionenſes, jubente rege dimittent.

162. II. Ut nullam moram nullumque impedimentum eccleſiæ unioni & ceſſionis viæ inferat, aut inferri ſinat; idem qui cum eo erant in palatio jurarent, neque Benedicto contrarium volenti conſenſuros, aut auxilium favoremque ei præſtituros.

163. III. Ut congregationibus pro eccleſiæ unione habendis, quoties expedierit, interſit.

164. Et

Digitized by Google

164. Et quia propoſitum a prædictis legatis fuerat, adeundum prius regem Aragonum eſſe, quam in fidem & clientelam a quoquam Benedictus ſuſciperetur, quod negotii exitum non modice retardaret: Carolus rex obtulit Benedictum ipſum cum centum ex ſuis exarmatis ſub ſua recepturum cuſtodia, modo illi de palatio, aut alio loco ipſis permiſſo non exeant, ſine conſenſu regum illi obedientium.

165. IV. Item, ut Benedicto relicti ad famulatum, jurejurando promittant, omnes ſe aditus obſervaturos diligenter, ne vel exire poſſit aut omnino fugere.

166. Præterea promiſit rex ipſi Benedicto, & centum exarmatis militibus cum eo commorantibus, cibaria impenſis eorum miniſtrari, dum interim cum Caſtellæ, Aragonum, & Navarræ & Scotiæ regibus ad conciliandam eccleſiæ pacem laborabit. Ceterum nullum per prædicta ſubtractioni fiet præjudicium.

167. Hæc ſi acceptare voluerit Benedictus, legati a rege miſſi palatium intrabunt cum eo tractaturi, nulla tamen ei papali reverentia exhibita.

168. Ubi hæc ad Benedicti notitiam perveniſſent, eſſentque ei undique anguſtiæ, cum Bucicaldi manus effugere non poſſet, ne ſibi deterius aliquid contingeret, prædictis capitulis ſubſcripturum ſe promiſit. Hac de promiſſione certior factus rex Francorum, Petrum abbatem S. Michaëlis in periculo maris, Guillelmum de Tignonvilla militem, atque Ægidium de Campis deputavit, qui cum prædictis Aragonum legatis ea Benedicto offerrent. Hi cum Avenionem adveniſſent, atque ad Benedicti conſpectum eſſent admiſſi, Petrus Zacalini, unus ex Aragonum regis legatis, expoſuit, quid cum rege Francorum pro eccleſiæ unione pertractaſſent, & decreta cum eo capitula, quibus ſubſcripturum ſe promiſerat; adeſſe Caroli regis legatos, ex ore ejus audituros, an oblatis capitulis condeſcendere vellet: quæ cum ille dixiſſet, Petrus abbas S. Michaëlis aſſeruit ſe ſocioſque ſuos hanc ob cauſam ejus præſentiæ ſiſti. Tunc Benedictus expoſuit quanta pro eccleſiæ utilitate eſſet hactenus proſecutus, paratum ſe ad omnia ejus unioni peropportuna; ceterum ſe multum de regis Francorum munificentia ſperare, quem probe ſciebat eccleſiam non oppreſſurum; tres cardinales adeſſe, Tiraſonenſem, Girundenſem, & de *Boyl*, quibus ea de re poterant conferre, præſentiam ſuam, ſi neceſſaria cenſeretur, non denegaturum. Hæc quarto Aprilis die anni MCCCXCIX. acta fuere, coram publicis notariis, præſentibus Didaco Segobienſi, & Franciſco Imolenſi, aliiſque pluribus teſtibus.

Offeruntur ei per Aragonum & regis Franciæ legatos.

Pag. 633.

169. Conſequenter decimo ejuſdem menſis, iidem amborum regum legati, coram notariis, prædicta capitula Benedicto papæ de verbo ad verbum legenda præbuere, eaque in pergameno ſcripta, regis ſigillo roborata, ac manu Johannis de Sanctis, regis Aragonum ſecretarii ſubſignata præſentarunt: quibus pro reſponſione tradidit cedulam prædicta capitula continentem, ſuumque & ſuorum ad ipſa conſenſum: quam a prædictis notariis recitari voluit: aſſerens multum ſe confidere regis humanitati, cujus litteras de ſua protectione. & de deſignatis ad ejus & ſuorum cuſtodiam tribus baronibus cum archiepiſcopo Narbonenſi ſibi reddi poſtulavit. Petiit inſuper ut contenta in capitulis legati ejus nomine confirmarent, & adimplenda promitterent: qui præſtito ad ſacras ſcripturas manu tactas juramento, capitula ſtatim confirmavere, & quantum in eis eſſet adimpleturos, litteraſque regis ei tutelam ejus aſſerentes tradituros promiſerunt. Eodem die legati coram publicis notariis exhibuerunt ac legi juſſerunt gallicas regis litteras ad cardinales, quibus annuebat Benedictum, ſi vellet, ſub ſacri collegii fidem & clientelam ſuſcipi. At ille purpuratorum recuſavit clientelam.

Pag. 638.

Benedictus ſe ſub regis cuſtodia ponit.

P. 641.

Digitized by Google

> Cardinales & cives Avenionenſes ei offerunt ſecuritatem.

170. Die vero Aprilis 23. cardinales coram publico notario omnimodam Benedicto ſecuritatem obtulere, ipſo nimirum ab omni vi abſtinente, & milites quos in palatio habebat dimittente, dimiſſuri pariter in eum hoſtilia, & commeatus aliaque neceſſaria, tam ipſi quam centum ex ſuis cum eo remanentibus exarmatis, eorum expenſis miniſtraturi, nec quicquam adverſus regis tutelam facturi. Si quid vero dubitationis aut ambiguitatis emerſerit, regis judicio omnia relaturi. Sequenti die 24. Aprilis, ſimilem ei ſecuritatem obtulere cives Avenionenſes, quam hic habes pag. 647.

> Evacuatur armatis palatium Avenionenſe.

171. His præmiſſis, evacuari cœpit palatium, ac die 29. & ſequentibus emiſſi omnes, qui centenarium perſonarum numerum excedebant, juxta pacta ſuperius capitula. Hi omnes, præſentibus regis legatis, antequam exirent coram notariis publicis juraverunt; numquam ſe bellum aut damnum aliquod cardinalibus, civibuſque Avenionenſibus, aut comitatui Venaiſino illaturos, deinde nihil uſquam mali per ſe aut per alios Franciæ regno, regiſque ſubditis procuraturos, ſed neque pretioſam ſuppellectilem aliave bona Romanæ eccleſiæ ablaturos, nec unionis eccleſiæ negotium aut ceſſionis ullo modo impedituros aut retardaturos.

> Juramentum exigitur ab his qui cum Benedicto remanent in palatio.

172. Nec multo poſt, quarto ſcilicet die menſis Maii, Petrus abbas ſancti Michaëlis in periculo maris, Guillelmus de Tignonvilla, & Ægidius de Campis regis legati, acceſſere cum publicis notariis ad palatium apoſtolicum, ab his qui ad Benedicti ſervitium erant cum eo remanſuri, ſequens exegere juramentum. 1. Quod nihil prorſus agerent, unde eccleſiæ unio aut ceſſio impediri poſſet aut retardari. 2. Quod ſi quicquam Benedictus adverſus unionem aut ceſſionem attentare præſumeret, nec ipſi conſentirent, nec favorem aut auxilium darent. 3. Quod nec Benedicto de palatio recedere volenti directe vel indirecte annuerent. 4. Quod deputatis ad Benedicti cuſtodiam eorum familiaribus injuriam nullam aut moleſtiam inferrent. Hoc præſtiterunt juramentum, præſentibus regis Aragonum legatis, Raymundo abbate Rivipullenſi, Gerardo de Cervilione milite, & Petro Zacalini doctore.

> Offeruntur Benedicto ad ſui cuſtodiam tres barones.

173. Eodem die prædicti regis legati Benedicto in palatio ſignificaverunt coram notariis publicis, illuſtrem Francorum regem conditionibus ſeu capitulis inter ſe contractis obſtrictum, cuſtodiæ ejus providere volentem, eam commiſiſſe provinciam reverendiſſimo archiepiſcopo Narbonenſi, nobilibuſque viris ſeneſcallo Bellicadri, dominiſque de Caſſenatico & de Volta baronibus, ac domino de Marla ſeneſcallo Provinciæ, jamque eos, ſi grati eſſent, in palatium ſineret introduci: quibus Benedictus viros illos alias notabiles & ſibi gratiſſimos, cuſtodiæ ſuæ & ſecuritati ex omni parte ſufficere non poſſe, reſpondit. Ceterum ſe ex relatu legatorum regis Aragonum accepiſſe, alios ſibi facile conceſſum iri, ſi deſignati iſti minus convenirent, *dum tamen eſſent de regno Frenciæ, & dicto regi bene affidati*, atque ita Carolum regem diſpoſuiſſe, velle & intendere. Quapropter petebat ad ſui cuſtodiam ducem Aurelianenſem regis germanum, in quo plurimum confidebat: idque regi & ducibus per vicecomitem Rodi & Gerardum de Cervilione ſignificavit.

> Petit ducem Aurelianenſem.

> Nova ei offeruntur capitula.
>
> Pag. 661.

174. Annuit quidem rex, at quia ducem ad præſens a ſe non poterat dimittere, nova neceſſe habuit Benedicto capitula proponere. Itaque die Octobris XI. præſentibus reverendiſſimis Martino Pampelonenſi, Ferdinando Tiraſonenſi, Berengario Gerundenſi, & Gaufrido de *Boyl* cardinalibus, perſonaliter conſtitutis, Petro abbate S. Michaëlis in periculo maris, Guillelmo de Tignonvilla milite, & magiſtro Ægidio de Campis ſacræ paginæ profeſſore, regis Francorum legatis, Johanne de Fontanis milite, & Petro *Beaublé* utriuſque juris doctore, ducis Aurelianenſis item legatis, nec-

Digitized by Google

non Raymundo abbate Rivipulli, & Geraldo Alamanni de Cervilione, Benedictus papa coram notariis publicis expoſuit ex parte regis Francorum & ducis Aurelianenſis ſibi recenter tradita nova quædam capitula, quibus ipſe ſuas ſubjecit reſponſiones, quas cum ipſis capitulis legi petebat. Capitula autem hæc erant:

175. I. Cum propter rationabiles cauſas, utilitatem regni tangentes, dux Aurelianenſis pro tempore non poſſet a rege abeſſe, rogabatur Benedictus prædictus, ut ſub manu regis certas notabiles perſonas, ſibi fidas & familiares ad eum in palatio cuſtodiendum poſſet ſubrogare. Reſpondit Benedictus ſe paratum mittendos per ipſum dominum ducem recipere, maximaſque habere prædicto duci gratias, quod hoc in ſe onus ſuſcipere voluerit.

176. II. Si pro unionis commodo, Benedictus velit credere & facere quidquid ſibi per ducem Aurelianenſem ſuggeretur, idque ſponte velit acceptare, ipſe dux dabit operam, ut quam citius fieri poterit perſonaliter ad eum accedat, unionem cum eo acceleraturus. Nec repugnavit Benedictus.

177. III. Deputatis ab ipſo duce ad ſui cuſtodiam, ſtipendia & expenſas ipſe ſuppeditabit. Quo nihil æquius ſibi videri reſpondit Benedictus.

178. IV. Per prædicta rex non intendebat quidquam immutare in capitulis ab ipſis regis Aragonum nunciis cum rege concordatis, & ab ipſo Benedicto approbatis & acceptatis. Ad hæc reſpondit Benedictus, aſſertum ſibi eſſe ab ipſis regis Aragonum legatis, conſtitutum in regis conſilio fuiſſe, concedendam ei electionem eorum qui ad ſui cuſtodiam deputarentur: elegiſſe ſe ducem Aurelianenſem, cujus miſſos recipere paratus erat.

179. Ceterum ad omnem tollendam ambiguitatem, cum in primis capitulis aliqua reſtarent adimplenda, die Octobris 14. Petrus abbas S. Michaëlis, Guillelmus de Tignonvilla, & Petrus *Beaublé* Ludovici ducis Aurelianenſis legatus, ipſum convenientes Benedictum, coram publicis notariis rogaverunt, ut ipſe clare & nude ſuam ſuper ſubjectis capitulis intentionem declararet, proprioque chirographo roboraret.

Exigitur a Benedicto, ut clare de ſubjectis capitulis intentionem declaret. Pag. 666.

I. *Quod acceptet viam ceſſionis, & promittat quod intruſo cedente, mortuo, aut ejecto, ipſe renuntiabit papatui, ſine aliqua modificatione in bona forma & debita.*

II. *Quod ipſe pure & abſolute promittat, quod ipſe directe vel indirecte, non faciet vel procurabit aliquid, per quod unio eccleſiæ valeat retardari, aut via ceſſionis quomodolibet impediri.*

III. *Quod ipſe pure & abſolute promittat, quod ipſe ibi ad conventum ſeu congregationem, quæ fiet pro unione matris eccleſiæ, veniet.*

IV. *Quod abſolute promittat non recedere de palatio in quo nunc eſt, vel alibi, ubi ejus manſio expediens & honorabilis videbitur, ſine conſenſu regum, qui ſibi obediunt, & ſacri collegii.*

V. *Quod iſta ſpecialiter concedantur ſub inſtrumentis publicis, & cum ſignatione manus propriæ.*

VI. *Quod ad ea quæ ſunt facti, ipſe & ſui remaneant ſine armis, & quod reſtringat ſe ad numerum familiarium in capitulis deſignatum, & reſtantes de facto recedant, &c.*

180. Ad hæc reſpondit Benedictus, *quod ſuper his oportebat ipſum deliberare, ut ipſis reſpondere valeret.* Quæ quidem omnia acta ſunt coram Ferdinando Tiraſonenſi, Berengario Gerundenſi, Gaudefrido de *Boyl* pro cardinalibus ſe gerentibus, Raymundo abbate Rivipulli, Geraldo de Cervilione, legatis regis Aragonum, Johanne Tirelli priore de Burgo-fonte in Valeſio ordinis Carthuſienſis, & multis aliis teſtibus. Quæ omnia hactenus cum Benedicto tractata a legatis regis fuerant, ea Caſtellæ ac Navarræ regibus per prædictos legatos nota facta fuere.

Digitized by Google

Nova ſecuritas data Benedicto a cardinalibus. Pag. 671.

181. Demum ultimo Octobris die novam a cardinalibus dandam Benedicto ſecuritatem exegerunt regum legati. Præſentibus itaque Guillelmo de Tignonvilla & Ægidio de Campis, regis Franciæ legatis, Geraldo de Cervilione Martini Aragonum regis miſſo, atque Petro *Beaublé* U. J. profeſſore, ducis Aurelianenſis nuncio, cardinales coram publico notario, annuentibus civibus Avenionenſibus, nihil ſe innovaturos de facto contra Benedictum, cibaria & alia neceſſaria ipſi & ſuis competenter & honeſte ſuis ipſorum expenſis miniſtraturos, *quouſque de Francia habeatur reſponſio ſuper materiis pro quibus dicti legati miſſi fuerant : ipſo tamen Benedicto nihil innovante contra dictos cardinales, vel ſuos, vel civitatem Avenionenſem & cives comitatus Venayſſini, per ſe vel per alios, quovis modo : ipſo etiam Benedicto in palatio in quo nunc eſt, quia etiam ita expedit, remanente.*

Quid interim Romæ Bonifacius Raynald. ann. 1391. n. 3. & ſeq.

182. Dum ſic Avenioni premitur Benedictus, Romæ Bonifacius maxime timebat, ne quid ſibi ſimile contingeret. Anno 1396. quatuor ad eum nuncios miſerat Benedictus, qui de reſtituenda eccleſiæ pace cum eo tractarent, ſed nunciorum ſe fingens metuere inſidias, ipſis Urbem interdixit. Illi denegato ſibi pontificis acceſſu, ad Honoratum Fundanum comitem ſe contulerant. Bonifacius vero ne publicæ concordiæ iter obſtruere videretur, Franciſcum Segobienſem epiſcopum illuc miſit interpretem, a quo tamen magis videtur conſultum Benedicto quam Romano pontifici.

Ibid. n. 4. & 5.

183. Eodem tempore, agente Martino Aragonum rege, a Bonifacio defecerat Trinacria. Sed & Liguriam a ſeipſo divelli ingemuit, quin & Genuenſes civilibus malis pertæſi ex ſenatus decreto, Carolo Francorum regi, exauctorato duce Adurnio, Genuæ imperium contulerunt. *Expavit Bonifacius*, inquit Raynaldus, *qui Gallos tunc ſchiſmate implicitos dolebat, ne ipſi, cum jam Neapolim Genuamque in ſuam redegiſſent poteſtatem, ad reliquam Italiam ſibi ſubjiciendam aſpirarent.*

Bonifacium ad ceſſionem hortantur Germaniæ principes. Theod. Niem. l. 2. c. 33.

184. Bonifacii anxietatem auxere Germaniæ principes, qui ex Francofordienſi conventu anni 1397. ad quem Galliæ & Angliæ regum, pluriumque aliorum principum, necnon univerſitatis Pariſienſis oratores acceſſerant, eum adhortabantur, ut Petro de Luna pontificia inſignia deponente, ea pariter ipſe deponere non dubitaret : quorum tamen nuncios ille beneficiis corrupit, ceſſionis negotio, cujus cauſa venerant, *in primis terminis* remanente. *Præfatus autem Bonifacius*, inquit Niemius, *multum ægre tulit, quod dicti principes eum hortabantur ad cedendum, & libenter eis nocuiſſet, ſi colore aliquo potuiſſet.* Hæc æquanimiter tolerarunt principes, quorum aliqui iteratis eum litteris hortati ſunt ut cederet, neutralitatem neganti comminantes.

Bonifacius de exauctorando Winceſlao cogitat.

185. His omnibus acceſſit, quod Winceſlaus anno MCCCXCVIII. de procuranda eccleſiæ per utriuſque contendentium ceſſionem pace, Remis habuerat colloquium cum Carolo VI. Francorum rege. Tantum malum ut a ſe averteret Bonifacius, Winceſlaum exauctorare cogitavit. res factu difficilis, ex qua conſequi poterat Bohemorum & Hungarorum diſceſſio ab obedientia ſua. Itaque arte utendum ratus, electoribus imperii occulte inſinuavit, indignum prorſus imperio Winceſlaum, nec præſentibus ejus malis ullum afferri poſſe remedium, niſi præciſo tam nefando capite. Offenſos aliunde principes in hanc inflectere ſententiam haudquaquam difficile fuit, congregatique in oppido *Lonſtein* Winceſlaum imperiali throno exturbant, ſubrogato ei Ruperto Bavariæ duce, die XX. Auguſti anni MCCCC. quam quidem depoſitionem ſibi poſtea adſcribere non eſt veritus Bonifacius. Sic enim de electoribus loquens : *Ad ipſius Winceſlai depoſitionem, ſeu amotionem a præfato regno Romanorum*, AUCTORITATE NOSTRA SUFFULTI *concorditer proceſſerunt.*

Rayn. ad ann. 1400. n. 12.

Digitized by Google

Electus rex Romanorũ Rupertus ſuſcipit Italicam expeditionem.

186. Electus in regem Romanorum Rupertus, cum ei pene tota Germania obediret, Coloniæ ab ipſo Colonienſi archiepiſcopo, ſacro epiphaniæ die argentea corona pro more redimitus eſt, Aquiſgranenſibus Winceſlao adhuc adhærentibus, civitatis ſuæ ingreſſum ei denegantibus. Moxque invitatus a papa, & promiſſo ei auxilio, expeditionem Italicam ſuſcepit, cum ad recuperanda imperii jura, & deturbandum Inſubriæ principatu Galeatium, quem Winceſlaus ducem Mediolanenſem creaverat, tum ut imperialis dignitatis inſignia de manu Bonifacii reciperet. Quapropter Conradum epiſcopum Verdenſem, nec multo poſt Philippum comitem de *Falckenſtein* & Nicolaum *Buman* Romam direxit, ut electionis ſuæ ab eo peterent confirmationem, ac ſubſequenter de manu ejus imperialem coronam, ſummam dans eis poteſtatem ſolitum papæ juramentum nomine ſuo præſtandi. At præter ſolitum & ab omnibus hactenus imperatoribus præſtitum, inauditum ab omni retro ſæculo juramentum exigere Bonifacius non dubitavit, nimirum *quod ipſe ſe deberet obligare, non ſe velle procurandæ ſanctæ eccleſiæ unitati immiſcere*, ut legimus in negotiatione cum principibus electoribus, & in negotiatione cum archiepiſcopo Salisburgenſi, hujus Collectionis tom. 4. Quod quidem juramentum merito reſpuit religioſus imperator, *cum non ſolum ſuam perſonam concernat, ſed quoque tangat ſanctam eccleſiam, imperium, ac totam Chriſtianitatem, necnon omnes qui ad imperium ſpectant*. Itaque *re bene perpenſa cum ſuis conſiliariis, ſtatuit prædicta non ſuſcipere, nec circa illa quicquam agere, ſine principum electorum, aliorumque ſuorum & imperii principum & fidelium ſcitu & conſilio*. Reſcripſitque Verdenſi epiſcopo, ut Romæ remaneret, invigilaretque cauſæ ſuæ.

Bonifacius inſolitum exigit juramentum. Tom. 4. p. 74. & 80.

Pag. 74.

187. Huic articulo affinis eſt & ille quem a Ruperto Bonifacius exigebat: ut nimirum *cum rege Franciæ & ſucceſſoribus quibuſcumque de domo ejuſdem, quamdiu in hoc nefando ſchiſmate perdurabunt, nec cum aliquo rege, principe, duce & quibuſcumque aliis ſimili ſchiſmate irretitis, cujuſque ſtatus, dignitatis & præeminentiæ exiſtat, ligam & confœderationem, pactionem, unionem aliquam per ſe vel per alium non faciat, nec fieri permittat. Et ſi aliqua facta fuerit, revocabit & annullabit*. His etiam addere non veretur, ut neque cum rege Franciæ, vel aliquo de ejus domo *aliquam parentelam contraheret*, irrequiſita ejus licentia. Quorſum hæc, nemo non videt. Videbat Carolum regem toto ſe niſu *immiſcere procurandæ eccleſiæ unioni*, quod ille a Ruperto volens avertere, imperialem ei denegavit coronam, niſi prædicto præſtito juramento. Verum ille concedere coactus fuit invitus & repugnans, quod primum recuſaverat, confirmationem enixe deprecantibus electoribus imperii. Ita Cornelius Zantflietus in chronico ad annum 1404. *Cum ante quadriennium principes imperii, & præſertim tres archiepiſcopi, videlicet Moguntinus, Trevirenſis & Colonienſis elegiſſent in regem Romanorum dominum Rupertum ducem Heidelbergenſem, Bonifacius papa prædictam electionem hoc anno victus importunitatibus electorum approbavit & confirmavit, quod adhuc facere diſtulit certas ob cauſas. Quo facto, paulo poſt, videlicet prima Octobris, idem papa morte ſubitanea & infeſtiſſima febre & calculo attritus, deceſſit a ſæculo*. Quibus ſuffragatur Theodericus Niemus: *Non diu ante ipſius* (Bonifacii) *obitum electionem de domino Roberto moderno rege Romanorum per archiepiſcopos Moguntinenſem, Colonienſem & Trevirenſem electores imperii, contra dictum Winceſlaum regem factam, me etiam præſente, in conſiſtorio publico approbavit, promittens quod ſibi favores apoſtolicos impendere vellet.*

Confirmat electionem Ruperti.

Lib. 2. c. 16.

Digitized by Google

§. VII. *De reſtituta Benedicto obedientia, & de continuato ſchiſmate ſub Innocentio VII.*

Benedictus ex palatio Avenionenſi furtim elapſus.

188. Jam fere quintus effluxerat annus, ex quo Benedictus in ſuo Avenionenſi palatio incluſus & quaſi incarceratus detinebatur, cum ecce, conniveute Aurelianenſi duce, faventibus veſpertini temporis tenebris, mutato habitu ex prædicto palatio elapſus eſt, & ſtipatus quingentis viris armatis, ad proximum caſtrum Raynaldi ſe recepit, nihil, præter euchariſtiam, quam ſub pectore geſtabat, & unicam regis Caroli epiſtolam, qua ſubtractionem ab ipſo factam ſignificabat, auferens ex omnibus. Sic elapſo reſtituta mox obedientia eſt, urgente duce Aurelianenſi, cui montes auri pollicitus, nihil quidquam præſtitit. Diſplicuit tamen multis, & maxime duci Bituricenſi, hæc obedientiæ reſtitutio, cujus, ut creditum eſt, juſſu, ab ignotis hominibus evulſa a cereo paſchali eſt in collegiatis & Mendicantium eccleſiis ſolita inſcriptio, cui inſertus erat annus ab electione Benedicti XIII. in papam. Id tamen quibuſdam eccleſiaſticis viris improbantibus, dux ipſe poſtea denegavit.

Vit. Car. reg. auctore monacho Dion. l. 23. c. 1.

Ei reſtituitur obedientia.

189. Ad accelerandam obedientiæ reſtitutionem, duos ad Carolum regem & principes nuncios direxit, Pictavenſem & Saluciarum cardinales, qui ſuo munere egregie perfuncti, regem & ſuos in ejus ſententiam inclinaverunt, duce Aurelianenſi vadem ſe pro Benedicto offerente. Ad majorem autem reſtitutionis ſolemnitatem, idem dux Aurelianenſis auctor fuit, ut ſingularis pontifici fieret delegatio: cui delecti ſunt Philippus *de Villette* abbas S. Dionyſii, & archidiaconus Attrebatenſis, quos proxime ſequuti ſunt Aquenſis archiepiſcopus & epiſcopus Cameracenſis, Benedictum rogaturi, ut factis duci promiſſis ſtaret. Ante horum adventum Philippus abbas, jam coram pontifice eleganter ea de re, ut virum doctum decebat, peroraverat. At Benedictus aliud ſe ore protuliſſe, aliud in pectore geſtaſſe mox demonſtravit. Nam abbatis electionem, quæ ſubtractionis tempore celebrata, ab epiſcopo Pariſienſi confirmata fuerat, duobus cardinalibus examinandam commiſit, moxque cum ſtomacho irritam eo ipſo declaravit, quod ei, ne expectato ſuo conſenſu, annuiſſet, denique abbati ad futuram ingenii ſeu morum & doctrinæ inquiſitionem ſubjecto, & in publico cardinalium conſiſtorio proclamato, bullas expediri juſſit. Hac vero agendi ratione, Carolus ſupramodum offenſus & indignatus, quæ acta ſubtractionis tempore fuerant, publico edicto, Benedicto ſtatim ſignificato, aſſeruit; ſed fruſtra. Spreto enim edicto, Benedictus nihil prorſus eorum quæ promiſerat effecit, quicquid in medium produxerint legati cum priores, tum poſteriores. Unde illuſtris dux Aurelianenſis, qui ſe vadem pro illo dederat, Avenionem properavit, fidem ejus velut ex jure repetiturus: quem quidem Benedictus, eo quo decebat honore receptum, ſed pariter illuſum ac plane inanem dimiſit.

Benedictus de promiſſis nihil ſervat.

Nuncios ad Bonifacium mittit.

190. Ne tamen crederetur eccleſiæ unioni plane adverſari, ſolemnes ad Bonifacium, prius occulte præmonitum, nuncios deſtinavit, Petrum Rabani epiſcopum S. Pontii, Petrum Ilerdenſem electum, Antonium S. Facundi abbatem, & Bertrandum Rodulfi ordinis Minorum, in curia Romana generalem procuratorem, quibus monachus Dionyſianus in vita Caroli VI lib. 24. c. 12. addit abbatem Malleacenſem, viros certe ipſi morem gerentes, & ad omnia officia paratos. Hi exorato per Florentinos ſalvo-conductu, Bonifacium adeunt, *& ſalutantes eumdem depoſitis biretis, atque aliquantulum capitibus inclinatis, nulla tamen eidem per eos alterius generis reverentia exhibita*, inquit Benedictus ipſe ad Carolum ſcribens, ipſum nomine ſui monuerunt & hortati ſunt, non ut ambo depoſita thiara pontificatum

Digitized by Google

abdicarent, uti promiſerat, ſed ut inſimul aliquo communi in loco ſecuro convenirent, de mediis procurandæ eccleſiæ pacis inter ſe tractaturi, (quam viam ſciebat regem ſemper repudiaſſe) idque *eodem die geminatis vicibus* ab eo requiſierunt. Addiderunt Benedictum paratum eximios quoſdam viros ſibi cooptaſſe Deum timentes, zelo flagrantes, pacificos & ad inſtaurandam unionem apprime inſtructos, hortarique ut tot e ſuis Bonifacius eligeret, qui præmiſſo juramento, utriuſque ad pontificatum jus diſcuterent. Denique ut ſuam ad ſchiſmatis extinctionem propenſionem amplius demonſtraret, obtulit ſe, prævia debita ſecuritate, in Italiam profecturum. Et quia uterque morti obnoxius erat, ut ſchiſmati facilius finis imponeretur, propoſuit, ut eorum alterutro ante completum unionis tractatum decedente, ad ſucceſſoris promotionem non procederetur. Hæc autem omnia Bonifacium præfracte negaſſe, prolatis etiam in Benedictum verbis contumelioſis, inde *juſto Dei judicio poſt paululum loquelam perdentem, ante duos completos dies miſerabiliter* expiraſſe.

191. Sic legationis illius exitum narrat ipſe Benedictus in epiſtola ad Carolum regem; at quamplurima omiſit vir malæ fidei, quæ aliunde repetere operæ pretium eſt. Et primo dignum obſervatu eſt, quod decreta fuerit hæc legatio, cardinalibus inconſultis & omnino inſciis. Secundo, quod nuncii reverentiam Bonifacio vero ac legitimo papæ debitam exhibuerint, idque, ut vero ſimile eſt, conſentiente, ne dicam mandante Benedicto. Tertio, quod prædicti nuncii, quoties libebat, ad Bonifacium accedebant, & ſecreta cum eo quotidie colloquia habebant, cum Angliæ regis legati nec difficilem ad eum acceſſum obtinere poſſent. Hæc omnia, quæ manifeſtam inter utrumque papam colluſionem indicant, diſcimus ex Johannis Parvi oratione habita anno MCCCCVI. in concilio Gallicano. Quod autem Benedictus ait Bonifacium contumelioſa in ſe verba protuliſſe, explicare videtur Theodericus Niemus: *Et cum ille Bonifacius*, inquit, *cardinales & nuncii, & multi curiales invicem conveniſſent, tunc præfati nuncii perquam diſcrete & ſolerter, quæ ipſis commiſſa fuerant propoſuerunt, rogando & exhortando, tamen, ut credebatur, ſubdole, dictum Bonifacium, quod finem daret huic ſchiſmati cum eorum domino ad hoc parato, ut dicebant. Quibus ad hoc cum parum benigniter reſpondiſſet, aſſerens ſe eſſe papam, & eumdem Petrum antipapam, & ſimilia verba parum vel nihil ad cauſam facientia. Tunc nuncii dedignati in ejus præſentia dixerunt, quod eorum dominus non erat ſimoniacus: notantes Bonifacium eſſe talem. Unde Bonifacius valde commotus, juſſit eos Urbem exire. Qui reſponderunt, quod ſalvum-conductum haberent ab ipſo & Romano populo, adhuc aliquantulum illuc manendi & inde recedendi, & quod illo gaudere vellent. Unde ipſe pontifex ira immoderatius incaleſcens, & pungente illum dicto morbo calculi, lectum ægritudinis intravit, in quo tertia die ſequenti in feſto S. Remigii mane deceſſit, dictis nunciis adhuc exiſtentibus in Urbe.*

Obſervanda in illa legatione.

Lib. 2. de ſchiſm. c. 23.

192. Defuncto ſic Bonifacio, cum prædicti Benedicti nuncii Urbe recederent, in ſuo confidentes ſalvo-conductu, nec aliunde petitam a purpuratis debitam ſecuritatem obtinere potuiſſent, per caſtellanum arcis S. Angeli ante Urbis ipſius portam capti & retenti, ac veluti ſicarii homines inhumaniter contrectati ſunt. Qui cupientes de proſpero ſtatu eccleſiæ cardinalibus conclave proxime ingreſſuris loqui, libertatem ſuam quinque ducatorum millibus redemerunt, quos Bonifacii ſucceſſor, etiam rogantibus & inſtantibus Florentinis, reſtituere recuſavit. Ita Benedictus in citata ad Carolum regem epiſtola. At Theodericus Niemus aſſerit cardinales & curiales de extorta a caſtellano caſtri S. Angeli, qui Bonifacii erat conſanguineus, pecunia valde doluiſſe, atque interponentibus ſe dictis cardinalibus, infra paucos dies relaxatos fuiſſe.

Legati ejus in carcere detenti.

Lib. 2. c. 24.

Digitized by Google

Liberati nuncii orant cardinales, ut ab electione ſuperſedeant.

193. Soluti e carcere nuncii die XII. Octobris, ad cardinales in camera eccleſiæ S. Petri contigua congregatos acceſſere, ac Benedicti nomine, ut ab electione ſuperſederent hortati ſunt, aientes jam extinguendo ſchiſmati peropporunum tempus advenisse, Benedictum, omiſſa electione, jamjam adfuturum, ut qua in urbe teterrimum ſchiſma fuerat excitatum, in ea & ſopiretur. Quibus cardinales, ſe aliis occupatos necdum reſpondere poſſe dixerunt: ſed accepto ad deliberandum ſufficienti temporis ſpatio, per nuncium aut epiſtolam eis tuto in loco exiſtentibus ſignificaturos, quid facto opus eſſet. Recedentes itaque ex Urbe ad caſtellum Soriani, quod Benedicto parebat, accedentes, cum reſponſum ſeptem diebus fruſtra expectaſſent, audita Innocentii VII. creatione, Florentiam verſus ſe receperunt: quo cum perveniſſent, ſignificatur eis ab Aquilegienſi cardinali, Innocentii papæ nomine, ut in Urbem reverterentur, cum novo papa concordiam haud dubium adepturi, atque ad id ſalvum-conductum offerente. Exhilarati nuncii duos ex ſuis Romam miſere, ſalvum-conductum reportaturos: qui jam omnino mutatum Innocentium reperientes, hoc ab eo reſponſum retulere, eos fruſtra Romam venturos, niſi aliud a Benedicto haberent in mandatis, quam quod Bonifacio prædeceſſori ſuo expoſuerant.

Benedicti fraudes detegit Innocentius VII.

194. Hæc omnia Benedictus exponit, mirumque in modum exaggerat in epiſtola ad Carolum regem: quam cum accepiſſet princeps Chriſtianiſſimus, dux Bituricenſis, nulla interpoſita mora, ſcriptis ad Innocentium VII. quem *hominem Dei* nominat, litteris, eum ad procurandam eccleſiæ unionem & pacem vehementer hortatur. Tunc Innocentius Benedicti fraudes & malam fidem detegens, prædicto duci reſcripſit in hæc verba: *Sæpe homines ea quæ numquam facta aut geſta ſunt aſſeverare parati, alios decipere & in ſuam partem trahere conantur: quod incommodum ut vitaremus, ſacris legibus diligentiſſime cautum ac proviſum eſt, ne prius quiſquam judicaret, quam utrimque eſſet res audita. Ad hæc ſcribenda non ſine cauſa movemur, ſuſpicando falſa pro veris ad tuam nobilitatem fuiſſe delata ab his, qui bonos potius videri quam eſſe malunt. Nam quod ſcribis per oratores, qui ad præſentiam felicis recordationis Bonifacii papæ IX. prædeceſſoris noſtri venerunt, de renuntiatione facienda oblatum fuiſſe; id novit Altiſſimus* JESUS CHRISTUS *nullam habere in ſe veritatem. Nihil enim oratores illi umquam obtulerunt, præter unicam conventionis perſonalis viam: quæ tamen conventio ſi fieret, arbitramur omnia bene proceſſura, & quomodocumque expediret, finem optatum habitura. Hanc viam cum prædeceſſor noſter adverſa corporis valetudine oppreſſus, ex qua infra paucos dies e vita migravit, implere nequiret, rogati dicti oratores, ut aliam viam offerre vellent, nullam omnino obtulerunt, ſed in eadem, quam primo abſolute obtulerant, perſeverarunt. Hæc vivente prædeceſſore noſtro facta ſunt. Poſt mortem vero ejus, cum omnium venerabilium fratrum noſtrorum S. R. E. cardinalium, de quorum numero tunc eramus, una eſſet mens, atque unus animi ardor ad hoc peſtiferum ſchiſma exſtirpandum, unanimiter, Deo teſte, decreveramus, ſi illi ſufficiens mandatum ad reſignandum aut cedendum haberent, idque facere vellent, ſuperſedere nos in nova pontificis electione, donec, Deo auctore, ſalutaris proviſio ſuper hoc ſchiſmate fieret. Cum igitur hanc mentem præfatum collegium haberet, vocatis dictis oratoribus, inter quos etiam, in caſu mortis prædeceſſoris noſtri, ſpecialia quadam ad dictum collegium habere unus affirmabat, intentionem collegii expoſuimus, & ſi facultatem haberent, ut eccleſiam Dei tam dira peſte liberarent, adhortati ſumus. At illi reſponderunt, ſe mandatum ad eam rem non habere, nec id conſonum juri ſuo arbitrari. Itaque cum eos apertiſſime tergiverſantes collegium videret, ne ſub prætextu alienæ malitiæ ſedes apoſtolica vacationis damnaretur,*

Pag. 704.

Digitized by Google

damnaretur, Dei nomine invocato, ad electionem novi pontificis, ſervatis ſolemnitatibus, proceſſit. Hæc ut narramus, ita geſta ſunt, nec per noſtros umquam ſtetit, ſed per illos potuit tunc certe res componi, potuit tam horrendum ſcandalum, ſi ipſi voluiſſent, ab eccleſia Dei exſulare; parata erant noſtrorum omnium mentes, parati animi, parata voluntates. Obtulerat ipſe Deus conficiendi idoneam facultatem, quam illi præſentes a nobis requiſiti repudiarunt, &c. Idem duci paulo ante ſcripſerat Innocentius, & univerſitati Pariſienſi, cujus ad eam breve refert monachus Dionyſianus in vita Caroli VI. lib. 25. cap. 3. Porro Innocentii dicta confirmat Johannes Parvi in præcitata oratione his verbis: Cum Bonifacius ex hoc mundo migravit, « erant Romæ Benedicti nuncii, a quibus cum anticardinales inquiſiviſſent, « an cedendi nomine ejus poteſtatem haberent; reſponderunt ſe poteſtatem « non habere. Inſtantibus illis, ut eorum aliqui, reliquis Romæ remanentibus, ad Benedictum reverterentur, prædictam facultatem ab eo reportaturi, « & promittentibus ab electione ſuperſedere, donec illi redirent, S. Pontii « epiſcopus & Ilerdenſis electus reſponderunt, fruſtra eos reverſuros, & *quod* « *non arbitrarentur dominum ſuum illam viam ceſſionis accepturum, tamquam non juridicam, neque bonam, ſed penitus inutilem & inuſitatam*. Et « ſic anticardinales proceſſerunt ad electionem intruſi.„ Sed nec ea diffitetur « Guillelmus Filacius decanus Remenſis, in oratione, quam tunc in gratiam Benedicti pronunciavit. Quin immo Petrus *Plaout*, qui ab univerſitate Pariſienſi orator ad pontificem Romanum miſſus fuerat, teſtatur liberum & gratum ſe & ſuos per omnes illius obedientiæ civitates tranſitum habuiſſe, atque ab omnibus tamquam viros pacificos benigne exceptos fuiſſe. Sed & Romæ a ſacro cardinalium collegio amanter, quoties libuit, auditos fuiſſe: ipſoſque purpuratos ceſſionis viam approbaſſe; utque viam ad pacem aperirent, antequam ad creandum novum pontificem procederent, omnes Deo promiſiſſe ac juraſſe, eum qui eligeretur, adverſario cedente, mortuo, aut ejecto, pariter ceſſurum.

(Oratione habita anno 1406. in conc. Gall.)

195. Hæc dum Romæ agerentur, Benedictus ut regi, principibuſque fucum faceret, ardentemque eis ad unionem propenſionem perſuadere poſſet, velle ſe verſus partes Italicas proficiſci, quo citius faciliuſque cum adverſario conveniret, regi ſignificavit, petiitque ab eo regii ſanguinis duces tanti itineris ſocios, quorum tutela ſecurus, eo uſque poſſet incedere. Annuit rex Chriſtianiſſimus, eique & ſuis librarum centum viginti millia diſtribui juſſit, conceſſo ei duce Borbonio. Hoc adjutorio munitus Benedictus Niciam, atque inde Januam contendit, ubi honorifice, ut pontificem maximum decebat, a Bucicaldo urbis gubernatore & civibus exceptus fuit. At cum equites & milites undequaque venientes, & magno quidem numero ſenſim in urbem introduceret; conſulentes ſuæ libertati Januenſes, eos mira arte, ſpecie ſcilicet exercitus recenſendi, e civitate ſua eduxerunt, nequaquam ulterius in eam admittendos. Hanc Januenſium agendi rationem Benedictus injuriæ duxit: at illi conquerentem hac de re placaverunt, dicentes ſecuras eſſe non poſſe uxores ſuas, cum viris incontinentibus habitantes. Ut autem regi & principibus amplius perſuaderet per ſe non ſtare, quin citius ſchiſma ſedaretur, novos ad Innocentium papam recenter creatum nuncios deſtinare decrevit: quos ille, dolos ejus expertus, admittere recuſavit. Januæ moram non traxit Benedictus; nam peſte omnia devaſtante, Maſſiliam acceſſit.

(Guil. Filac. orat. in conc. Gall. anno 1406.)

(Mon. Dion. in vita Caroli VI. lib. 25. c. 5.)

196. Interim novos ad Innocentium papam, qui concilium Romæ celebrandum indixerat, oratores mittere decrevit univerſitas Pariſienſis. Id ubi reſcivit Benedictus, hujus legationis exitum pertimeſcens, Chalantium cardinalem ſuum a latere legatum, qui tantum a ſe malum averteret, miſit ad regem & principes; ſed vix habito colloquio, ingratum pontifici ſuo reſ-

ponſum reportavit. Nam cum ille tandem die penultimo Aprilis regium in palatium fuiſſet admiſſus, elegantemque ad principes orationem habuiſſet, Benedicti laudes ad nauſeam uſque effutire non erubeſcens; Johannes Parvi ſacræ theologiæ prælector ſurgens, dicendi licentiam a principibus, jam prolixa Chalantii oratione fatigatis efflagitavit: qua ei ad diem Maii XXII. conceſſa, quidquid a cardinali declamatum fuerat, egregie refutavit: enixe poſtulans, ut infamis illa Toloſanæ univerſitatis littera, quæ ſubtractionem antea a rege & principibus decretam & declaratam temere damnaverat, igni addiceretur. Re ad parlamentum ad diem Junii ſeptimum remiſſa, auditis Petri *Plaout* rationibus, ſingulari fuit edicto pronunciatum, ut prædicta univerſitatis Toloſanæ epiſtola ad portas civitatis Toloſæ, ubi ortum habuerat, tamquam *pernicioſa, ſcandaloſa, & regi injurioſa* cremaretur, ejuſdemque exempla ad portas Avenionis, Montis-peſſulani, & Lugduni ignis devoraret; in auctores vero epiſtolæ tamquam reos legibus inquireretur: ſed hi exitum inquiſitionis in caput ſuum redundaturum formidantes, fugam arripuerunt: quos in fuga cardinalis Chalantius eſt imitatus, nullam a Benedicto gratiam ſperans aut reportans.

Toloſanæ univerſitatis littera damnata.

Concilium cleri Gallicani.

197. Jam vero cum nulla Benedicto fides adhiberi poſſet, de ſubtrahenda ei iterum obedientia cogitatum eſt, rexque, urgente univerſitate Pariſienſi, epiſcoporum Franciæ concilium ad menſem Novembrem Pariſiis indixit; atque ut res ex æquo procederet, conſtituit, ut ſex pro univerſitate perorarent, totidemque viri eruditione conſpicui cauſam Benedicti defenderent, ut ponderatis ex utraque parte rationibus, quid ſequendum eſſet dijudicaretur. Conventum aperuit Petrus *Aboves* Franciſcanus theologiæ prælector prolixo ſermone, qui præter ſtili barbariem nihil prorſus ſcitu dignum continet. Poſt hunc dixit coram Delphino, rege Ludovico, domino duce Borbonio, comite Alenconio, Petro a Navarra, & pluribus aliis, Johannes Parvi, ac duobus conſequenter diebus, ſolidis probavit rationibus a Benedicto eſſe recedendum. Idem argumentum ſabbato ante Dominicam primam adventus proſecutus eſt Simon Cramaudus patriarcha Alexandrinus: quo ſermonem abſolvente, illuſtris regis cancellarius ejuſdem Benedicti patronos admonuit, ut die ſequenti parati eſſent ad dicendum. Illis autem in menſem integrum differri poſtulantibus, cancellarius indixit diem Mercurii. Tunc adfuit Guillelmus *Filace* Remenſis eccleſiæ decanus, qui præſente rege, duce Bituricenſi, duce Borbonio & Petro a Navarra, Benedicti cauſam tam acriter defendit, ut poſtea purpura donatus ſit. At cum pontificis auctoritatem ſic extuliſſet, ut regiam deprimeret, juſſus eſt altera die, quod ea de re temere dixerat retractare. Poſt hunc quarto die Decembris Amelius archiepiſcopus Turonenſis coram rege, ducibus & prælatis pro Benedicto locutus eſt, qui ut ſinceram ejus ad cedendum voluntatem oſtenderet, dixit, eum jam papam creatum ea ſibi beneficia reſervaſſe, quæ cardinalis poſſidebat, ne depoſito pontificatu, nudus eccleſiaſticis reditibus remaneret. Subſecutus eſt Petrus de Alliaco epiſcopus Cameracenſis, qui tam libere Benedicti cauſam, præſente etiam rege, ſuſcepit, ut univerſitas Pariſienſis dubitaverit, an deinceps ad publicos actus eſſet admittendus, a quorum ſententia ille ad regem appellavit.

198. Stabilito ſic Benedicti jure, Petrus Regis abbas S. Michaëlis in periculo maris pro univerſitate doctiſſime locutus eſt. Quem ſubſequutus eſt Petrus *Plaout* canonicus Pariſienſis, vir doctiſſimus, qui inter alia Benedictum accuſavit, quod non ſolum cedere nollet; ſed etiam dixiſſet, quod eccleſiam ſic deprimeret, ut vix in poſterum reſurgere poſſet. Hic poſtquam duobus diebus peroravit, decanus Remenſis coram rege iterum petiit audiri: poſt quem patriarcha, & poſt eum archiepiſcopus Turonenſis ſuam quiſque cau-

Digitized by Google

ſam iterum propugnavit. Ultimus omnium pro univerſitate locutus eſt Johannes Parvi, probavitque quam longe a ceſſione eſſet Benedictus, qui non ſemel dixerat malle ſe mori, & vivum in camera ſua comburi, quam cedere, eoſque qui ceſſionem extollebant afflixiſſet, atque inter alios magiſtrum Johannem *Legay*, quem, eo quod ceſſionem commendaſſet, duobus integris annis in arctiſſimo carcere detentum habuerat.

199. Cum omnes ſufficienter dixiſſent, Johannes *Jouvenel* advocatus regius die Decembris 21. ultimus omnium cauſam agitavit. Qui poſtquam dicere ceſſavit, ſurgens cancellarius declaravit rem fuiſſe ſatis dilucide diſcuſſam, juſſitque principum nomine, ut ad concludendum cras convenirent prælati. Quid vero conſequenter deliberatum concluſumque fuerit, habes in tom. 2. Anecdotorum noſtrorum pag. 1312. quod nimirum Benedictus claram & ab omni ambage liberam ceſſionis oblationem daret, eique recuſanti obedientia totalis ſubtraheretur.

§. VIII. *De continuato ſchiſmate ſub Gregorio XII.*

200. Dum Gallicanum Pariſiis celebraretur concilium, Romæ ad meliorem vitam tranſiit Innocentius VII. die Novembris ſexto, cujus mors rerum faciem valde immutavit. Nam cardinales, quos, eo adhuc vivente, dux Bituricenſis, ſingulari epiſtola hic a nobis edita pag. 706. hortatus fuerat, ne vacante ſede apoſtolica, ad electionem novi pontificis procederent; ſchiſmatis & ipſi tædio affecti, conclave ingreſſi, diu deliberaverunt an electionis negotium aggrederentur. Et Aquilegienſis quidem cardinalis ſententia fuit, ut *electio ulterius tardaretur, quo ad unionem facilior eſſet acceſſus*, uti ipſe teſtatur in epiſtola ad cardinales Avenionenſes, atque idem quoſdam ſenſiſſe vix dubitari poteſt. Aſt alii varia, quæ ex diuturna vacatione provenire poterant, incommoda intuentes, ſic ad electionem procedendum cenſuerunt, ut prius omnes & ſinguli juramento præſtito promitterent, ſeſe, adverſario cedente, aut mortuo, aut ejecto, depoſituros eo ipſo pontificatum, nullumque creaturos cardinalem, nec gratias illas quas expectativas vocant, ulli conceſſuros, ſi eligerentur, idque auctore ac promovente, ut aiunt, Angelo Corrario: ita ut electus non tam poſſeſſor, quam cuſtos dignitatis ſuæ judicaretur, paratus toties eam dimittere, quoties unionis occaſio præberetur. *Obitus Innocentii VII.* *Pag. 714.*

201. Hac adhibita cautione, ultimo die menſis Novembris, ſancto Andreæ ſacro, omnes unanimi conſenſu vota ſua contulerunt in prædictum Angelum Corrarii cardinalem, *Conſtantinopolitanum appellatum, virum utique probatæ converſationis, probabilis & ſanctiſſimæ vitæ, laudabilis innocentiæ, ætate ſenem, honeſtate decorum, probitate conſpicuum, ſcientia præditum, moribus ornatum, ac unionis eccleſiæ ferventiſſimum zelatorem*, ut loquitur Aquilegienſis cardinalis, hoc unum in eo timentes, ne ætate jam nimis ingraveſcente, conſequi non poſſet optatiſſimæ unionis exitum. *Electio Gregorii XII.* *Pag. 715.*

202. Is aſcito ſibi nomine Gregorii XII. ubi eſt proclamatus pontifex, quod juratus ante electionem promiſerat, innovare ac confirmare non diſtulit: nec mora, promotionem ſuam regibus, principibus, epiſcopis, ceteriſque eccleſiæ præſulibus & fidelibus univerſis, ſcriptis ex more litteris ſignificavit: pro certo affirmans, ſe tanta animi propenſione, tam firma, tam conſtanti voluntate ad procurandam eccleſiæ pacem ferri, ut infulas non ita libenter acceptas libentius eſſet depoſiturus. Ipſum etiam Benedictum ad cedendum prætenſo juri ſuo invitavit. Sed & in primo a ſua coronatione conſiſtorio, facto coram ſacro collegio, curialibus & copioſa populi multitudine ſermone, *vota & juramenta repetiit, affirmans quod ea indubitanter executioni debitæ demandaret*, atque interim *aliquas gratias* *Electionem ſuam ac cedendi voluntatem principibus ſignificat.* *Theod. Niem. lib. 3. c. 22.*

Digitized by Google

beneficiales, præſertim expectativas facere noluit, aſſerens non fuiſſe aſſumtum ad aliud, niſi quo unionem faceret antedictam. In epiſtola vero ad univerſos fideles hic a nobis edita, teſtatur ſe non ſolum ceſſionis votum renovaſſe, cum electioni ſuæ annuere eſt coactus, verum etiam *tertio poſt aſſumtionem noſtram*, inquit, *non modo ſponte approbavimus, verum etiam ex integro votum emittentes, novi inſuper juramenti & propriæ ſubſcriptionis auctoritate munivimus.* Additque: *Nos id quod vovimus non tam ſponte quam* CUPIDE *& ſine ulla tergiverſatione facturos.* Et paulo poſt: *Quamobrem etſi juſtiſſimam foveamus cauſam, & clariſſimo aptiſſimoque jure utamur, tamen & juri noſtro & cauſæ noſtræ cedere ſumus parati, arbitrantes eſſe hoc boni paſtoris, hominiſque Chriſtiani, ſive ut auferenti pallium demus & tunicam, ſive cum relictis ovibus, unam quæ aberraverat, ſequamur, ut in ovile revocemus ... multo nobis glorioſius arbitramur ſummum pontificatum hujus rei cauſa deponere, quam retinere; multo profecto laudabilius numquam habuiſſe, quam vel una die cupide ambitioneque tenuiſſe, quem quidem ſi ea mente ſuſcepiſſe ut deponeretur laudabile eſt, multo certe erit laudabilius, cum ratio temporis exiget, depoſuiſſe ſuſceptum ... præ cujus deſiderio omnis hora nobis tarda videbitur, omnis jam dudum mora moleſta eſt; tantumque abſumus, ut pigeat nos id voviſſe, unde coacti facere forſan videamur, ut id etiam vinculum, quod ſponte tunc ſubivimus, nunc magnopere nos delectet, neque eo ſoluti eſſe vellemus.... Itaque tanto nobis pulchrius ſalubriuſque fore judicamus, aſtrictos id nos facere, quod vel ſoluti libenter eſſemus tandemque omnino facturi... Nihil itaque in tota vita noſtra obtigiſſe nobis excellentius judicamus, quam quod digni ſimus habiti, quibus ſummus pontificatus ita crederetur, ut omnium eſſet fides, reddendum eſſe a nobis in tempore hoc totum depoſitum, pro quo plerique forſan fidem fallere non dubitarent.* Quibus verbis nihil gravius, nihil validius afferri poteſt, ad demonſtrandum in Gregorio ſinceram pro bono pacis & unionis cedendi voluntatem, atque utinam in ea ſemper perſeveraſſet.

Pag. 731.

203. Accepto a Benedicto & cardinalibus ejus reſponſo, Gregorius ſolemnes ad eum nuncios Maſſiliam deſtinavit, qui cum eo convenirent de loco ubi cederet uterque. Legationem ducebat Antonius Motonienſis ipſius Gregorii nepos, mox futurus, etiam durante legatione, epiſcopus Bononienſis, duobus ſtipatus præſtantiſſimis viris, Guillelmo Tudertino theſaurario, & Antonio de Butrio U. J. doctore: qui circa finem Februarii anni 1407. Roma profecti, pauciſque poſt diebus Maſſiliam appulſi, non modo humaniter excepti ab ipſo Benedicto ſunt, ſed quam honorifice. At ubi fuit de conventionis loco tractandum, non parum vel ſemel eſt altercatum, ſi monacho S. Dionyſii credimus. Nuncii Gregorii offerebant Romam, Viterbium, Senas, Tudertum, Florentiam & Lucam: Benedictus Maſſiliam, Niciam, Forum-Julii, Genuam & Saonam: quas quidem civitates nuncii recuſarunt, ſicut & ipſe Benedictus oblatas a nunciis reſpuit. Cumque pluries inter ſe contuliſſent, nec concordare potuiſſent, ventum eſt tandem ad verba dura & injurioſa: quapropter cum nuncii ad receſſum ſe præpararent, ad regem Franciæ, ſicut in mandatis acceperant, venturi, Benedictus regis indignationem formidans, tractatum ingenioſe repetere tentavit. At Gregorii nunciis querentibus modeſteque exponentibus ſeſe & numero & facultate impares eſſe, qui cum tot egregiis viris, cum Benedicto ipſo, ampliſſimo ejus collegio, ac univerſa curia differerent & deliberarent, atque adeo inſtanter petentibus tres potius ex tanta frequentia deputari inſignes viros, quibuſcum de certo loco poſſet conveniri. Annuit Benedictus, huicque operæ delegit cardinalem de Thureio, cum Ilerdenſi epiſcopo & Franciſco

Nuncios Maſſiliam mittit ad Benedictum.

Vit. Caroli VI. lib. 24. c. 1.

De loco ad cedendum difficile conveniunt.

Digitized by Google

ciſco de Arenda, qui prædictis nunciis adjuncti, Saonam urbem in Benedicti obedientia poſitam elegerunt: nec ſane improbante Gregorio, qui tanto inſtaurandæ pacis ardore fervebat, *quod ipſe dederat ambaſſiatoribus ſuis in mandatis, quos miſerat Maſſiliam, ſcilicet nepoti ſuo, epiſcopo Tudertino, &c. manu propria, quod prius acceptarent locum Avenionenſem, vel Gandavum in Flandria, quam recederent ſine concordia loco aliquo. Et ita coram omnibus nunciis apud Aquenſem civitatem retulit dictus Tudertinus.* Nonnulla etiam capitula ad promovendam unionem neceſſaria pepigere prædicti nuncii, quæ tom. 2. Anecdotorum noſtrorum edidimus. Poſtremo Antonium Gregorii nepotem ad patruum ſuum deſtinant, Tudertinum epiſcopum & Antonium de Butrio ad Carolum regem, res cum Benedicto pactas & definitas ordine relaturos.

Tandem conveniunt de Saona.

Tom. 2. Anecdot. p. 1315.

204. Cum ſuam Carolo regi promotionem ad pontificatum, & veram ac certam abdicandi voluntatem Gregorius ſignificavit, rogavit ſimul, ut ſolemnes ad Benedictum nuncios deſtinaret, qui una cum mittendis a ſe eum ad ceſſionem inclinarent. Annuit votis pontificis rex Chriſtianiſſimus, ſolemniſſimamque, ſi qua umquam fuit, legationem deputat. Ejus princeps fuit Alexandrinus patriarcha, cui ſocii dati fuere Amelius archiepiſcopus Turonenſis, Petrus de Alliaco Cameracenſis, Petrus de *Savois* Belvacenſis, Meldenſis, Trecenſis, & Ebroïcenſis epiſcopi, abbates S. Dionyſii, Gemmeticenſis, S. Michaëlis in periculo maris, Clarevallenſis & S. Stephani Divionenſis, tres laïci viri inſignes, cum doctorum, inter quos Gerſonius, non parva caterva. His Aquas Sextias appulſis, occurrerunt nuncii Gregorii, non ſine magnæ humilitatis indiciis enarrantes, quid Maſſiliæ cum Benedicto peregiſſent, interque alia Saonam delectam ad colloquium utriuſque contendentis, utrique gratam & acceptam eſſe, utrumque ibi adfuturum die S. Michaëli ſacro, vel ad ſummum in Omnium-ſanctorum celebritate: exhortantes eos ne quovis modo Benedictum, hominem ad iram proclivem irritarent, ne forte pacis ipſe tractatus reſcinderetur: ſed neque Gregorium papam approbaturum, ſi vel ſubtractionis via, ut comminati ſunt, aut quovis alio modo cogeretur ceſſionis viam amplecti. His peractis, epiſcopus Motonenſis Romam verſus iter arripuit, Tudertinus & Antonius de Butrio Pariſios, pactorum cum Benedicto confirmationem a rege poſtulaturi.

Carolus rex ſolemnes ad Benedictum nuncios mittit.

205. Interim Maſſiliam advenientes regii legati, a Benedicto humaniter excipiuntur, dataque eis loquendi facultate, egregie peroravit reverendiſſimus patriarcha, pontificem graviſſime exhortans, ut egregium Gregorii exemplum imitaretur, qui ad conciliandam eccleſiam, pontificatu abire non detrectabat. Cui ille obſcuro, ac variis ambagibus impedito, intricatoque ſermone reſpondit, ſe nulla interpoſita mora abdicaturum: adeo ut de intimo ejus ſenſu dubitare omnes viderentur, nec ſane immerito: unde & bullam ab eo petiere, qua ſe revera pontificatu abiturum ſignificaret; ſed ea præfracte, nec ſine indignatione negata, ſuis ait fidendum promiſſis. Tum vero deliberantibus inter ſe an decretam a Gallicano concilio ſubtractionem denuntiarent, continuo Benedictus bullam, inconſulto ſuo collegio, edidit, qua omnes ſubtractioni adhærentes aut faventes excommunicantur, quam etiam regi & univerſitati Pariſienſi auſus eſt mittere. Videntes autem legati nihil ſe apud eum proficere poſſe, in tres partes diviſi, pars cum patriarcha Romam ad Gregorium proficiſcitur, pars Maſſiliæ remanſit cum Amelio archiepiſcopo Turonenſi & abbate S. Michaëlis, Benedicti agendi rationem exploratura, abbate S. Dionyſii & decano Rothomagenſi ad regem reverſis.

Regis legati a Benedicto bullam de ceſſione facienda petunt.

206. Interim Gregorii nuncii, præſente cardinali de Thureio, quatuor ex

Legati Greg. petunt a rege naves ad eum Saonam deducendum. regis legatis, patriarchæ, Meldenſi epiſcopo, Colardo militi, quartoque cujus nomen excidit, tantiſper ſubductis ſignificarunt, *quod ſi poſſent eis concedere galeas de Janua, vel alias, & eas mittere Romam pro dicto Gregorio, ut poſſet ire ad locum Saonæ a partibus accordatum, ipſe indubitanter illis uteretur.* Sed & poſtea epiſcopus Motonenſis Gregorii nepos, cum Meldenſi epiſcopo & duobus aliis regis legatis Januam celeriter accedentes, cum Bucicaldo urbis gubernatore *tractaverunt & procuraverunt tantum, quod ad illud opus debebant habere galeas, & ex nunc aliquas galeas habuerunt, expenſis dicti regis, quæ etiam ejus expenſis ducta ſunt ſub hac confidentia uſque Romam, in quibus ſine quocumque onere & expenſis etiam ductus eſt dictus Motonenſis.*

Tom. 2. Anecd. pag. 1347.

Gregorius confirmat pacta Maſſiliæ capitula. 207. In prædictis galeis ſimul profecti ſunt Romam P. Pulcri-nepotis regis legatus, nuncii civitatis Januenſis, & nuncii Saonæ cum ſufficienti poteſtate ratificandi & confirmandi, quantum eos tangebat, edita Maſſiliæ capitula: id quod & præſtiterunt coram cardinalibus, approbante etiam Gregorio, qui *per bullas regratiatur Saonenſibus ſibi offerentibus ſecuritates, &c. quas acceptat, & dicit ſe velle eis uti.* Et certe tanto Gregorius inflammabatur deſiderio unionis, ut palam diceret, quod *in quocumque loco, etiam quantumcumque ab ipſa Urbe remoto, illa fieri oporteret, & ſi galeis ſeu forte navigiis careret, paratus eſſet illic etiam in parva cymba ſeu carbaſa navigare: quodque ſi per terram magis illuc pertranſire expediret, ac convenienti equorum vectura careret, certe propter hoc non dimitteret, quin illuc iret, etiamſi eundo pedeſter baculo arundineo per iter ſuſtentari deberet.*

Theod. Niem. lib. 3. c. 6.

Niem. l. 3. c. 15. 208. Romam reverſus Motonienſis epiſcopus, legationis ſuæ acta coram pontifice enarraturus, pro themate aſſumſit: *Opus conſummavi quod dediſti mihi ut faciam*, cumque finem dicendi feciſſet, omnem ejus aliorumque nunciorum operam ratam habuit Gregorius. Verum ſecreto cum eum allocutus fuiſſet Motonienſis, narravit *quod præfatus Petrus* (de Luna) *& ſui cardinales ipſum comiteſque ſuos, qui ſecum iverant in eadem ambaſſiata, multum honorifice pertractaverunt, tamen dictum unionis negotium cum præfato errorio*, id eſt Ggregorio, *quantum potuit ſecretius impedivit.* Hinc conjicio tunc Benedictum cum papæ nepote ſecrete tractaviſſe de colluſione inter duos contendentes facienda. Nam ab eo tempore recalcitrare cœpit Gregorius. Hanc meam conjecturam confirmat Cornelius Zanflietus

Tom. 5. p. 352. in chronico: *Videns autem*, inquit, *Gregorius Benedictum vocaliter dumtaxat, & non ex animo ad unionem diſpoſitum, cœpit recalcitrare ex inſtinctu nepotum ſuorum Antonii epiſcopi Motonienſis & Pauli Corrario. Inſuper & omnes qui de ceſſione mentionem faciebant, exoſos habuit ſupra modum.*

Gregorius Saonam recuſat. 209. Mutatus itaque Gregorius in virum alterum, Saonam conventionis locum, ab ipſo prius approbatum recuſare cœpit, ejuſque juſſu aut ſaltem aſſenſu, Antonius Motonienſis epiſcopus ejus nepos, litteras ad Johan-

Tom. 2. Anecd. pag. 1348. nem Dominici dedit, ut Bucicaldum Januæ gubernatorem ad denegandum locum Saonæ inclinaret, vel ſaltem de alio loco uſque ad menſem Martii tractatus haberetur. Eodem tempore litteras plurium ex Roma nobilium accepit Bucicaldus, quibus Gregorium occaſione loci Saonæ, tractatum reſcindere velle ſignificabatur. Has ubi legatis regiis, qui Romam tendebant perlegit, ei minime aſſentire ſtatuerunt. Antequam autem Romam adventarent, ſcripſit menſe Julio Gregorius Benedicto, excuſans ſe quod propter defectum galearum Saonam ire non poſſet. Ad quem reſcribens Benedictus, hortatus eſt ut ſtaret promiſſis. Ejus litteras regi Gregorius poſt receſſum nunciorum tranſmiſit.

Digitized by Google

210. Interim legati regii, qui terreſtri itinere Romam migrabant, IV. Julii Urbem ingreſſi ſunt, undecim ante diebus, quam legati, qui mari ſe commiſerant, adventarent; pluriesque Gregorium & cardinales ejus viſitarunt, de unionis negotio non ſemel collocuti. Cum autem alii advenifſent, omnes ſimul ſe Gregorii conſpectui præſentaverunt, & factis ex parte regis & univerſitatis propoſitionibus, Gregorius *dixit palam, quod locus de Saona non erat idoneus, nec honeſtus pro obedientia ſua; ſed omnino mutandus. Addidit de via ceſſionis, quod non erat juridica, & multa ſonantia receſſum ab accordatis Maſſiliæ. Inter alia etiam dixit, ſe eſſe verum papam. Cui ſtatim dixit patriarcha: Non fatemur.* Reſilit a pactis Maſſiliæ. Ibid. p. 1349.

211. His licet verbis offenſi legati, iterum a Gregorio audiri petierunt, quo facile exorato, varia colloquia per dies XXIV. habuerunt, nunc cum ejus cardinalibus, *nunc per paucos, nunc per partes* negotium unionis proſequentes. Advocatis autem aliquando in camera ſua Cameracenſi & Belvacenſi epiſcopis, Moliſmenſi & Gemmeticenſi abbatibus, & cancellario Pariſienſi, atque magiſtro Jacobo de Noviano, ſuſpirans ac flens ait: *Ego dabo pacem eccleſiæ, non me deſeratis*, &c. Addiditque *viam ceſſionis ſic circumſtantionatam, ut eſt, hoc tempore eſſe bonam & juridicam, & juſtitiæ; & quod ad eam ex voto tenebatur*, at nihilominus Saonæ locum eſſe mutandum. Cum autem Gregorii paupertatem prætexeret ejus nepos, eam ſublevare promiſerunt legati. Et primo in ipſo Urbis ingreſſu quatuor Francorum millia patriarcha prædicto nepoti obtulit, qui cum pro ea recipienda miſiſſet, peteretque patriarcha, *quod daret cedulam recognitoriam de eundo Saonam, & de receptione dictæ pecuniæ pro hac cauſa, hoc negavit.* Præterea obtulerunt ei, *quod quinque aut ſex galeæ armarentur ſumtibus regis pro ipſo, durante tempore tractatus, & quod capitanei galearum jurarent ſibi fidelitatem ex conceſſione domini gubernatoris, immo omnes de galeis, & quod ibi poneret de ſuis quos vellet; & aliqui de patronis, ſcilicet dominus Johannes de Marinis, adhuc obtulerunt dare filios proprios obſides. Obtulerunt miniſtrare cum galeis navigia minora, ſi opus eſſet, pro cardinalibus & aliis ſecum venturis, ſicut dictus nepos rogaverat gubernatorem in Janua. Obtulerunt etiam pro dicto gubernatore Januæ, quod ipſe daret nepotem ſuum in obſidem, & duos milites, ſcilicet dominum Choletum, & dominum* Ro. de Milly, *centum cives Januenſes & quinquaginta cives Saonenſes, & ſeipſos, ſi opus eſſet. Obtulerunt etiam caſtra Januenſia in manu ſua ad expenſas Januenſium, ſic quod ſi plus oporteret, ipſi ſolverent. Quæ omnia offeruntur ſub ſpe & in caſu, quo dictas galeas vellet aſcendere pro eundo ad locum Saonæ, & cum hoc etiam ſalvos-conductus regis & gubernatoris in meliori forma quod fieri poſſet.* Et quia periculum de tradenda Ladiſlao regi Urbe in ejus abſentia objiciebat, *oblatum ipſi & cardinalibus ſuis, quod rex ſolveret per tres menſes mediam partem ſtipendiorum & requiſitorum pro ordinatis ad cuſtodiam Urbis: quæ quidem medietas pro quolibet menſe ad tria millia quingentorum francorum aſcendebat.* Verum hæc Gregorium, de ceſſione jam nihil minus cogitantem, ſed de retinendo papatu omnino occupatum non movebant. Itaque ſalutatis in capitolio Romanis, legati reditum ad Carolum regem parabant, cum retenti aliquandiu, pontificem iterum atque iterum adire cœpere, hortari, ſollicitare, modeſte exponentes, ex quo lubens confirmaſſet articulos Maſſiliæ digeſtos & concordatos, eum jam ab eiſdem deſciſcere ſine dedecore non poſſe. Denique aiebant: *Si pauca obtulimus, adhuc parati ſumus ſtare judicio cardinalium veſtrorum, ſi quid ultra facere debeamus, ſecundum poſſibilitatem noſtram, nihil tamen immutando de tractatu accordato Maſſiliæ. Ad hæc nihil reſpondit.*

Paupertatem prætexenti legati offerunt 4000. Francorum. Ibid. pag. 1350.

Et galeas regis ſumtibus armandas.

Et ſtipendia ad Urbis cuſtodiam.

Digitized by Google

Regis nuncii admoniti de ſtructis ſibi inſidiis perſevetant in negotio pacis.

212. Interim admoniti ſecrete dicti legati fuerunt *per graves & fide dignas perſonas, quod aliqui familiares dicti Gregorii ſuggerebant ſibi, quod poterat dictos nuncios detinere & arreſtare, immo interimere, & quod ſic feciſſet Bonifacius prædeceſſor ſuus, & nepos Innocentii alterius ſui prædeceſſoris, & multa his ſimilia, quibus ipſe præbebat aures.* Verum neque his territi minis, nec conviciis aliunde acceptis, nec perpetuis faſtidiis offenſi aut dejecti, a proſequenda unione ceſſabant, tametſi irrito conatu. Sed neque Benedicti nuncii, qui tandem Julii die XXIX. Roma exceſſere. At vix Hoſtiam attigerant, cum ecce revocati a Gregorio, prolixum accepere ab eo ſcriptum, ipſis regiiſque legatis commune, quod habes tom. 2. Anecdotorum pag. 1367.

Gregorius petit amandari Bucicaldum.

213. Hoc in ſcripto Gregorius minus recte videtur incedere, nihilque aliud moliri, quam ut fucum faciat. Primum cauſas allegat, cur ſuſpectam habuerit Saonam, cauſas vero futiles ac nullius prorſus ponderis. Tum eamdem urbem admittit, ſed conditionibus quas ingratas fore Benedicto ſperabat. Securitati ſuæ ultra modum providens, Bucicaldum Januæ proregem, virum certe ſtrenuum, & præſenti negotio perutilem, in Gallos amandari petit, tum alium ejus loco præfici, quem minus idoneum, ut veroſimile eſt, prævidebat, potiori jure revocandum. Quæ quidem quo tenderent facile eſt deprehenſum. Unde ſtatim impugnatum hoc ſcriptum fuit. Inquirentibus autem regiis legatis, an ei cardinales aſſenſum dediſſent, pars cum Florentino hæſitantes & quaſi vacillantes vix quicquam efferre auſi, unus Leodienſis cardinalis *expreſſe dixit ſe conſentire, in quantum non contradicebat articulis accordatis in Maſſilia. Poſtea, ut dicitur, accerſito tabellario, Florentinus & de Urſinis proteſtati ſunt ſe non conſenſiſſe dicta cedula.* Tribus poſt diebus, id eſt tertio Auguſti, obtulit Gregorius Petramſanctam, quam cum pluries *perſonaliter* obtuliſſet, ſequenti die negavit. Interrogatus quem ergo locum præeligeret, reſpondit Piſas, Florentiam, Senas, *dicens ſe non habere locum ſuſpectum in dominio Florentinorum.*

Anecd. tom. 2. p. 1372.

Novæ artes Gregorii ad declinandum Saonam. Niem. l. 3. cap. 17.

214. Dum ſic verba daret Gregorius cum Benedicti nunciis, tum legatis regiis, novas ad declinandum conventionis locum machinas ſtruebat, ac primum cardinales induxit, *ut ipſi per notabiliores in utroque jure peritos curiales dubium per ipſum compoſitum recenſeri facerent, quod eſt tale: utrum ex tractatu præſentis inſtrumenti Maſſiliæ celebrati, teneamur ire ad locum Saonæ; in caſu quo non poſſimus habere galeas, &c.* utque *ipſi periti conſulerent, & juxta conſcientias ſuas quoad hoc judicarent. Hoc autem dubium*, inquit Theodericus Niemus, *non feciſſet, niſi crediſſet, quod ipſi metu ipſius non eſſent auſi ſcribere veritatem.* At contra accidit. Nam deſignati per Angelum epiſcopum Hoſtienſem, Gregorii vicecancellarium, viginti quatuor peritiores in curia, omnes fere una voce pronuntiarunt, *quod idem errorius*, id eſt Gregorius, *ſive per mare, ſive per terram, quomodocumque hoc commodius fieri poſſet, in eadem civitate Saonenſi in altero ipſorum terminorum eſſe deberet ad faciendam unionem antedictam, ſicut jam concordatum & acceptum erat inter ipſum & ejus adverſarium.* Accepto hoc reſponſo, homo varius & mutabilis, haud erubuit dicere, ſuſpectos ſibi eſſe juriſperitos, utpote cardinalibus magis faventes, atque ad alia ſe convertit.

A juriſperitis ab eo electis condemnatur.

Cum Ladiſlao ſecrete tractat de tradenda ipſi Urbe. Niem. l. 3. cap. 15. Ibid. c. 18.

215. Multa jam pretioſa jocalia pro menſa ſua acceperat a Ladiſlao rege, qui & Franciſcanum quemdam, ſuum, ut inquiebat, confeſſarium, hominem multis criminibus irretitum, ei deſtinavit: quem apud ſe retinens Gregorius, ejus præſertim conſiliis adverſus unionem uti ſtatuit. Neque hic ſtetit, ſed *cum Ladiſlao rege per intermedias perſonas ſecrete tractavit, quod rex exercitum mitteret cum Nicolao & Johanne de Columna fratribus,*

&

& quibuſdam aliis baronibus & civibus Romanis, contra Urbem foventibus partes regis. Itaque ubi paratus exercitus Urbi ſe obtulit, aperta ſub noctem porta Tiburtina, duobuſque aliis locis immiſſus eſt, Romanis cum civibus tum curialibus profundo ſomno ſepultis, nihilque hujuſmodi ſuſpicantibus. Unde his territi cardinales, mutato habitu, nocte eadem Viterbium aufugerunt, Gregorio metum fingente, & in arcem S. Angeli ſe recipiente. Et vero quis ſibi perſuadeat Romanum pontificem Urbem ſanctam, & cives proprios inſolenti militi tradere potuiſſe, idque ea mente, ut quod jam ſæpe fuiſſet pollicitus, de eccleſiæ unione cum æmulo convenire eluderet. Quod tamen male ipſi ceſſit. Nam providente Deo optimo maximo, Paulus de Urſinis & Hermannus vir inſignis audaciæ, mane primo collecta feſtinanter quorumdam militum manu, adeo ſtrenue in regium exercitum irruerunt, ut illum omnino fuderint, proſtraverint, deleverint, captis non paucis, ex quibus Nicolaus & Johannes Columnenſes, cum baronibus & nobilibus Romanis eis adhærentibus, per Urbis vias ignominioſe traducti & meritis conviciis affecti, alii capitali ſententia debitas pœnas gladio ultore ſolverunt. *Ejus exercitus proſtratus.*

216. Gregorius hujus auctor tragœdiæ, in pervigilio S. Laurentii Urbe excedens, Viterbium contendit, ubi viginti moratus dies, Senas acceſſit, de unione, a qua longe abhorrebat, ſemper affectans loqui, nihilque prorſus omittens, ut fucum faceret. Quapropter ut eam ſe ſincere proſequi cardinalibus perſuaderet, petiit ut ſibi cedenti daretur, quoad viveret, patriarchatus Conſtantinopolitanus, quem ante papatum obtinebat, eique duæ in dominio Venetorum eccleſiæ adjicerentur, Motonienſis & Coronenſis, cum quodam prioratu ſibi olim in commendam conceſſo, atque eccleſia Eboracenſi in Auglia, quam tum vacare fingebat. *Gregorius Urbe excedens petit ſibi cedenti dari beneficia. Niem. l. 3. cap. 21.*

217. Cum Senis ageret, redierunt ex Gallia Tudertinus epiſcopus & Antonius de Butrio, quos ad Benedictum & Carolum regem direxerat nuncios: & epiſcopum quidem legationis ſuæ rationem ei reddere volentem minime alloquutus, adeo minaci ac torvo aſpexit oculo, fere ut exanimaverit, nec multo poſt deceſſerit. Nec melior Antonii de Butrio fortuna fuit, qui & mœrore confectus, vix epiſcopo ſupervixit. Atque hanc tulere mercedem clariſſimi viri, poſt tot ſuſceptos labores pro eccleſiæ unione, a qua tunc tantum abhorruiſſe dicitur, ut *aliis de nocte quieſcentibus, ipſe vigilaret, cogitans, qualiter aliquod comptum ſeu coloratum mendacium inveniret, per quod mane facto excuſaretur, quomodo per eum non ſtaret, quod dicta unio non fiebat.* Quapropter quoſdam Mendicantium ordinum fratres variis induxit promiſſis, ut Senis & aliis in locis infra miſſarum ſolemnia publice prædicarent, Gregorium, *ſalva conſcientia*, decretæ unioni incumbere non poſſe, nec eo fine cedere, ut illa ceſſionem ſubſequatur, ſine evidenti diſcrimine mortalis reatus, & futuræ damnationis æternæ. *Proprios nuncios ex Gallia redeuntes male excipit. Ibid. c. 23. Prædicari jubet contra unionem.*

218. Interim Benedictus ſuam perſonam agebat, ſtatuto tempore, immo ante condictum S. Michaëlis terminum Saonæ adfuit, ſimulans ſe flagrantiſſimo unionis & pacis deſiderio teneri; ſeque in firmo cedendi propoſito perſeverantem a Saona conventionis loco diverti nullo modo potuiſſe, non Gregorii ipſius urgentiſſimis litteris, aut Jacobi de Utino Utinenſis notarii, & Johannis abbatis de Pratalia, ac Franciſci Veneti ſpecioſis rationibus: jam per unum ſtare Gregorium, in ejus ſolius ſtudio & voluntate poſitum, ut omnia proſpere cedant. *Benedictus ſtatuto tempore Saonæ adeſt.*

219. Neque tamen hujuſmodi fictionibus animi ſui cupiditatem ita obtegebat, quin interdum data occaſione erumperet. Cum legatos ipſi uti & Gregorio miſiſſet illuſtris rex Caſtellæ, rogantes regis nomine, ut pro unionis commodo *viam ceſſionis abſque moroſa dilatione dignaretur acceptare:* *At cedere recuſat. Anecd. tom. 2. p. 1389.*

Digitized by Google

inſperato ſermone *turbatus non modicum, petiit dictam requeſtam in ſcriptis ſibi dari.* At cum ambiguis omnino verbis reſpondiſſet, legatique ſuppliciter inſtetiſſent, ut clare atque abſque ulla ambage declararet velle ſe cedere, ſi intruſus hoc idem faceret aut feciſſet, id *præciſe facere recuſavit.* Sed & ex Caroli regis Francorum legatis ad Gregorium unus, qui ſociis recedentibus, Romæ remanſerat, Gregorium ipſum & ſuos exploraturus, poſt ejus ab Urbe receſſum declaravit, manifeſtam ſe inter duos pontifices colluſionem deprehendiſſe: cujus litteras habes hoc tomo pag. 768.

Pag. 770. 220. Hæc ubi ad aures Caroli regis perlata ſunt, anno MCCCCVIII. die Januarii XII. Benedicto ſcripſit, ipſum exhortans, ut pacem eccleſiæ dare non differret, alias ſi nihil ultra proximum aſcenſionis feſtum eſſet proceſſum, ipſe cum toto regno ſuo & Delphinatu obedientiam ei & Gregorio ſubtraheret. Verum ſurdo rex optimus canebat. Sed nec Gregorium audire voluit, Lucanam & Piſanam civitates, directis nunciis calendis Aprilis, offerentem ad conveniendum. *Inſuper*, inquit, *civitatem Lucanam ex parte noſtra fecimus offerri, & præcipue Piſanam, qui locus eſt ſic idoneus, ut nullus magis valeat reperiri, diviſus flumine, galeis, ſecundum quod tu optare videris, acceſſibilis, abundans victualibus, capax multitudinis, tutus & omni reſpectu ſic accommodus, ut ad ipſam conventionem fabricatus videatur. In unius diei ſpatio nos per terram, & tu per mare ad eumdem locum convenientes, pacem Chriſtianitati poſſumus reddere, & tam infamem maculam de conſpectu eccleſiæ abolere. Hunc locum tam propinquum & tam idoneum & capacem declinare, & ad caſtruncula non capacia neque decentia, & multas & magnas difficultates continentia convertere, nullam habere poteſt ſinceritatem.*

Gregorius Lucam & Piſas ad conveniendum offert. Niem. lib. 3. c. 26.

221. Paulo poſt, hoc eſt Aprilis die XVI. Simon patriarcha Alexandrinus, Amelius archiepiſcopus Turonenſis, Petrus epiſcopus Meldenſis, Petrus *Plaout* magiſter in Theologia, & Johannes Franciſci magiſter in artibus & licentiatus in decretis, nuncii regis & eccleſiæ Gallicanæ ad Benedictum & Gregorium, cedulam Rothomagenſi & Terraconenſi archiepiſcopis, generali ordinis Prædicatorum, aliiſque Benedicti oratoribus Lucæ agentibus

Pag. 774. præſentarunt, in qua inter alia, *cum quanta*, inquiunt, *humilitate, regis nomine & eccleſiæ Gallicanæ eidem domino* (Benedicto) *ſupplicamus, ipſum in perſonas veſtras, quantum efficacius poſſumus, & dominos ſui ſacri collegii requirendo, quatenus pro bono pacis eccleſiæ, placeat ſibi ad civitatem Lucanam vel Piſanam, una cum dicto ſuo collegio accedere, mediantibus ſecuritatibus... ibique per mutuam renuntiationem pacem eccleſiæ Chriſti fidelibus dare.* Si vero Gregorius accedere nolit, aut aliquod unioni impedimentum objiciat, addunt, ut *Benedictus abſque conventione ejus perſonali, per alium, ad hoc ſufficientem poteſtatem habentem, prædicto domino Angelo ceſſionem offerat, & dicto modo cedat de facto, ut ceſſantibus quibuſcumque fruſtratoriis dilationibus & difficultatibus ſuperfluis, eccleſiæ Dei pax habeatur.* Verum hæc omnia fruſtra. Sed & totus incumbebat Gregorius in novis excogitandis artibus, quibus unionis negotium remoraretur.

Niem. lib. 3. c. 28. 222. Die Aprilis XXV. *rex Ladiſlaus, patrocinante ſibi Paulo de Urſinis memorato, temporale dominium Urbis interim adeptus eſt.* Quo audito, pontifex, & nepotes ejus & conſanguinei in Urbe commorantes, *ultra modum lætificati fuerunt, & aliqui in privatis ſuis hoſpitiis tripudia fecerunt*, inquit Niemius, *& tunc ne dicta unio fieret, & ne civitas Piſarum, vel alius aptus locus ad faciendam dictam unionem ipſis de papatu contendentibus concederetur, manifeſte impedire modis omnibus conabantur.* Addit

Gregorius lætatur de occupata a Ladiſlao Roma.

Ibid. c. 31. Niemius, tunc Errorium certiorem factum *de intentione regis Ladiſlai, quod*

Digitized by Google

rex unionem ne fieret, una cum ipſo modis omnibus impediret, Lucæ rectorem demereri & ad ſuas partes allicere ſtuduiſſe, oblata epiſcopo Lucenſi ejus conſanguineo & aliquot aliis dignitate cardinalitia. *Et deinde,* pergit idem auctor, *virus quod concepit de creandis novis cardinalibus expuendo, quadam die dictis cardinalibus coram eo ſimul congregatis, dicebat quod quatuor cardinales vellet creare.* Hæc ubi percrebuerunt in vulgus, Simon Alexandrinus patriarcha, Petrus Meldenſis epiſcopus, Petrus *Plaout* & R. de Queſneio, Chriſtianiſſimi regis oratores, cedulam ſacro collegio, ad proſequendam apud Gregorium unionem obtulerunt, *Cum quanta,* inquientes, *poſſumus humili inſtantia, vos requirimus, quatenus cum prædicto domino Gregorio ſic efficaciter laborare velitis, quod nullo modo ad creationem cardinalium procedat. Et ſi conſilio veſtro obtemperare noluerit, etiam, ut prædicitur, vos requirimus, quatenus ſicut Paulus Petro feciſſe legitur, ſibi in faciem reſiſtatis.* Obſtiterat jam ei aliquo modo ſacrum collegium, cum illi de quatuor creandis cardinalibus referenti ingenue expoſuit, ſe ipſi, ſalvis juramentis, aſſentiri nullo modo poſſe. Sed tum ira excandeſcens, acerbe conqueſtus eſt eos ſibi perpetuo adverſari. *Et tunc fecit quod tandem cardinales annuerent, quod Antonium nepotem ſuum crearet cardinalem, dum tamen ad faciendam dictam unionem cum Petro & ſuis cardinalibus ulterius procederet, quia in hoc eum vellent ad ipſius beneplacitum in omnibus adjuvare*: orantes interim ut a cardinalium creatione abſiſteret. Sed & multi venerabiles epiſcopi, & alii magnæ auctoritatis viri, qui de Polonia, Pruſſia, & diverſis aliis regionibus ad eum acceſſerant, eum ad unionem cohortaturi, eadem ſupplices petiere, ne hac data occaſione, Benedictus & ſui cardinales inchoatum unionis negotium male abrumperent, ſicque infecta re abirent. Quibus exoratus precibus, aliquot hebdomadis quievit. Sed & ipſe rector Lucæ hinc ſcandalum timens inter Gregorium & ſuos cardinales exoriri poſſe, oravit ne ullum ſacro collegio adſcribere cogitaret, dum paci eccleſiæ conſuleretur, ſed conciliatis ſibi ſenioribus patribus, huic uni negotio intenderet; addiditque *ſe nolle quod ſuum conſanguineum epiſcopum Lucæ crearet in cardinalem: & ſi ſecus fieret, certus eſſet, quod idem epiſcopus talem nullatenus acceptaret honorem.*

Legati regii orant cardinales, ut obſiſtant Gregorio volenti cardinales creare. Pag. 772.

Niem. l. 3. cap. 24.

Cardinales orant ut novis creandis cardinalibus abſtineat.

Idem erat rector Lucæ.

223. His omnibus poſtpoſitis, Gregorius id quod animo infixerat, nulla interpoſita mora exequi parabat, ac demum die definita cardinalibus in conſiſtorio adeſſe juſſis, hiſque abnuentibus, indignatus vocari præcepit epiſcopos & quoſdam cauſarum palatii apoſtolici auditores, atque his præſentibus, cardinales pronuntiavit Antonium camerarium, Gabrielem Condelmerium nepotes, Utinenſem prothonotarium, & Johannem Dominici ordinis Prædicatorum, eum qui Senis publicis in concionibus prædicaverat, Gregorium tuta conſcientia & abſque damnationis æternæ periculo operam ſuam unioni dare non poſſe. Contriſtati hac creatione patres, aliique curiales, ad Gregorium per aliquot dies non acceſſerunt. Juraverant enim ac mutuo promiſerant creationi novorum cardinalium minime aſſenſuros. Conſtante autem ac perſeverante in primo propoſito Gregorio, nec ſua dignitate novos cardinales exuere volente, negantibus antiquis ſe pro fratribus habituros, cauſatus eſt quod ſui in eum conſpiraſſent.

Novos cardinales creat.

§. IX. *De ſubtractione obedientiæ ab utroque contendente, & de conciliis Perpinianenſi, Aquilegienſi & Piſano.*

224. Tunc cardinales, captata hac occaſione, recedere a Gregorio deliberant. At ille deliberatione patefacta, prohibuit ne ullus ſine ejus licentia Luca exiret, neve cum aliquo ullo modo tractaret, maxime cum Petro de Luna & regis Francorum oratoribus. Quo cognito, rector civitatis Lucanæ

Antiqui cardinales, deſerto Gregorio, Piſas ſe conferunt.

Digitized by Google

vetuit ne per Gregorium ejuſque officiales ulla cardinalibus aut aliis in civitate Luca, ſive illius diſtrictu, fieret injuria. Hæc cum ita ſe haberent, Johannes cardinalis Leodienſis, non Alemannus, ut aſſerit Gallicus auctor hiſtoriæ eccleſiaſticæ, ſed natione Normannus, vir magnæ probitatis & induſtriæ, mutato habitu, cum paucis ad civitatem Piſanam quam citius potuit equitavit, fruſtra perſequentibus eum deſtinatis a Paulo Gregorii nepote militibus. Eum mox ſecuti ſunt alii cardinales, tribus dumtaxat exceptis, qui ſpe inclinandi ad unionem Gregorii, Lucæ cum eo remanſerant. Sed cum incaſſum ſe laborare viderent, ſimiliter & ipſi ad fratres ſuos qui Piſis erant ſe conferunt, a ſententia & bulla Gregorii appellantes, primo ab eo ad ipſum, deinde ad Chriſtum, tandemque ad futurum concilium & ad novum papam. Appellationis inſtrumentum habes in noſtrorum Anecdotorum tom. 2. pag. 1394.

Ab ejus ſententia appellantes.

In Gallia promulgatur ſubtractio ab utriuſque obedientia.

225. Nec mitius agebatur in Gallia cum Benedicto. Nam rex Carolus ſubtractionem ab ejus & Gregorii obedientia promulgaverat. Hinc irritatus Benedictus fertur dixiſſe, *quod ſi inde ſubtractio ſua obedientia ſequeretur, tantum taleque ſcandalum regno Franciæ inferret, quod in centum annis non repararetur*, atque ut hujus edicti impediret effectum, bullam ad regem & Franciæ principes dedit, qua omnes ſe ab obedientia ſubtrahentes, etiam reges & principes excommunicat. Allata regi eſt hæc bulla XIV. Maii a Sanctio Lupi nomine Benedicti; quæ cum die XXI. ejuſdem menſis in publico conſeſſu recitata fuiſſet, iniqua & regi injurioſa reputata eſt, *moxque pontificis litteras ſecretarii regii alte elevatas, duplicatas & cum cultello inciſas, rectori* univerſitatis *projecerunt: qui tunc eas inverecunde in fruſta dilaceravit minuta.* Eodem tempore decanus S. Germani Autiſſiodorenſis ſupremæ curiæ ſenator, qui primam ſedem poſt prælatos occupabat, a miniſtris regiis apprehenſus, ignominioſe ductus eſt ad palatium regium incarcerandus. Eamdem ſortem experti ſunt epiſcopus Wapincenſis, abbas S. Dionyſii, & quidam canonici Pariſienſes, aliique notabiles viri, ut Benedicti fautores, qui litteras ab eo mittendas non revelaſſent regi. Nec ſua etiam pœna defuit his qui bullam attulerant. Nam *magiſter Sanctius Lupi & equitator papalis die* 10. *Auguſti, ad majorem eorum ignominiam primo mitris papyreis coronati, cum nigris dalmaticis lineis, militaribus ſignis Petri caracteribus, ſcripturis quoque variis, quæ ipſos falſarios proditores, a proditore miſſos deſignabant, inducuntur. Inde in vehiculis quibus lutum & ſordes efferebantur ex urbe impoſiti, ad curiam palatii inducuntur*, &c. Sed & epiſcopus S. Flori U. J. doctor, cum elegantia admirabili, tum ſingulari memoria clarus, a legatione Hiſpanica ſibi ad ſuadendum regi neutralitatem impoſita revocatur.

Mon. Dion. in vit. Car. VI.

Eam probantes puniti.

M nachus Dionyſ. in vita Car. VI.

Benedictus Perpinian. indicit concilium.

226. Hæc dum gerebantur in Galliis, cardinales Benedicti Gregorii collegio uniri properant, habitis inter ſe variis tractatibus de danda eccleſiæ pace & ſchiſmatis extinctione; ſed antequam ultra procederent, Liburno Benedictum monuerunt de his quæ cum altero collegio hactenus peregerant. Eorum litteras habes hoc tomo p. 775. His receptis litteris, Benedictus e Portu-Veneris idibus Junii ſcripſit Gregorio, ejus accuſans contumaciam, quod Saonam venire recuſaret, ac ſalvum-conductum nunciis ſuis denegaſſet: utque cardinalium unioni incumbentium effringeret conatus, ſequenti die, indicto ad Perpiniannm in feſto Omnium-ſanctorum concilio, cujus convocationis inſtrumentum edidimus hoc tomo pag. 883. mox e Portu-Veneris diſceſſit, cum aliquot ante menſibus quadraginta aureorum millia mutuo * a Bucicaldo accepiſſet.

Pag. 780.

* Vide hujus mutui inſtrumentum tom. 9.

Gregorius in provincia Aquilegienſi.

227. Eodem fere tempore Gregorius obedientiæ ſuæ concilium indixit in provincia Aquilegienſi ad pentecoſtes diem, ut ſic duobus contendentibus

bus ab invicem ſeparatis, & magno locorum intervallo disjunctis, futuræ unionis ſpes prorſus evaneſceret. Neque ſane aliud uterque videtur mente intendiſſe. *Quis enim credat*, inquiunt cardinales in epiſtola ad Carolum regem, *vero poſſibile, quod per concilium Perpiniani, ubi nulli aderunt niſi pauci, affectionem inordinatam Benedicti ſequentes, pax utriuſque obedientiæ in univerſali eccleſia tribuatur? Idemque fore cenſendum de concilio domini prælibati. Nonne hæc clare demonſtrant, præfatos contendentes ad nihil aliud intendere, niſi ut per hoc ipſum roboretur ſchiſma, quin immo in perpetuitatem irrepat?* Eodem fere modo loquuntur in epiſtola ad regem Navarræ. Pag. 789. Pag. 792.

228. Benedictum ſecuti Perpinianum ſunt Ludovicus de Fliſco, Johannes de Armeniaco, & Antonius de Chalanco; Gregorio unus adhæſit Tudertinus. Si credimus monacho Dionyſiano, Benedictus timens ne a Bucicaldo caperetur, ſub finem Maii deſerto Portu-Veneris, navi impoſitus, duos circiter menſes Liguriæ littus legit, dum Cataloniam advectus Perpinianum ſe recepit. Verum hoc ſtare non poteſt. Nam ex Portu-Veneris idibus Junii ſcripſit ad Gregorium, & XVII. calendas Julii eodem ex loco concilium Perpinianenſe indixit. Jam vero idibus Julii apud Cocumliberum diœceſis Elnenſis litteras dabat ad Nicolaum Albanenſem & ad cardinalem S. Suſannæ, quibus eos ad ſuum invitabat concilium.

Benedictus Perpinianum fugit. Lib. 28. c. 5. Pag. 781. & 782.

229. Interim cardinales Gregorii die XIV. Julii litteras Liburno ad Carolum Francorum & Carolum Navarræ reges dirigunt, ſignificantes, duobus de papatu contendentibus viam pacis recuſantibus, concilium ſe generale cum cardinalibus alterius obedientiæ celebrare propoſuiſſe, pro cujus felici exitu regum & aliorum principum favorem & auxilium deprecarentur. Alias eodem tempore ſcripſere ad regem, reginam & infantem Caſtellæ & Legionis, ad ducem Bituricenſem, ad Ludovicum ducem Borbonii, ad ducem Albaniæ, & ad Robertum filium quondam regis Scotiæ, quas omnes habes hoc tomo pag. 788. & ſequentibus. Ut autem utriuſque collegii cardinales palam facerent, quam ſincero corde in viam unionis eccleſiæ procederent, ſolemne votum & juramentum, tam ſuo quam fratrum abſentium nomine, Liburni adhuc commorantes ediderunt, quo inter alia Deo & ſibi mutuo promittunt, neutri ſe umquam contendentium adhæſuros, *permanente in ipſis, vel ipſorum altero indiſpoſitione* ad unionem; deinde quod alterutro obeunte, durante unionis negotio, a creando ſucceſſore abſtinerent: utroque vero moriente, tum communicato inter ſe conſilio, quid faciendum eſſet conſtituerent. Promiſerunt inſuper, quod ſi cardinales contendentibus adhærentes, aut ab ipſis contendentibus recenter creati, alium in defuncti locum eligerent, electum illum numquam agnoſcerent. Præſtitum eſt hoc juramentum Liburni die XXIX. Junii MCCCCVIII. ſingulorum manu propria ſubſcriptum, atque ſigillis eorum roboratum, præſentibus Simone patriarcha Alexandrino, Petro antiſtite Meldenſi, Petro *Plaout* in ſacra pagina profeſſore, & aliis. Conſequenter die XXX. Auguſti, Angelus Laudenſis, Petrus Mediolanenſis, Johannes Ravennenſis, & Balthaſar Bononienſis in eccleſia majori Piſana prædicto juramento eorum in abſentia facto adhæſerunt, præſentibus Petro Meldenſi, Branda Placentino epiſcopis, Johanne abbate S. Juſtinæ de Padua, Nicolao de Robertis de Tripoli milite, & Roberto de Queſneio decretorum doctore & canonico Rothomagenſi. Similem adhæſionem in ſacriſtia eccleſiæ S. Martini Piſanenſis, ubi collegialiter erant congregati domini cardinales, die XIV. Septembris præſtiterunt Henricus Tuſculanus cardinalis vulgo Neapolitanus; die vero V. Octobris Landulfus S. Nicolai in carcere Tulliano, Barenſis appellatus, ac tandem die XI. Octobris epiſcopus Hoſtienſis.

Cardinales regum implorant tutelam pro futuro concilio.

Digitized by Google

Pag. 818. 230. Tunc Antonius de Luca ſecretarius apoſtolicus Petro Mediolanenſi cardinali ſcribens, dolet ejus vicem, quod a Gregorio pontifice defeciſſet. ſciebat enim eum tantæ eſſe auctoritatis, ut quoſvis in ſuas partes allicere facile poſſet. *Unum*, inquit, *hoc ſcio, ad quam acceſſeris partem, auctoritatis plurimum & honeſtatis feres, eaque in opinione multorum ſanctior eſſe putabitur, quam probaſſe videberis præſentia tua atque judicio: nec in Romana republica majoris fuit tanti momenti pro juſtificatione civilis, qui fuit tanti, ut Deorum judicio opponeretur, quam tu hodie in hac ad extremum laborantis Romanæ eccleſiæ novitate. Multi enim magni & excellentes viri te unum obſervant, ex his quæ feceris conſilium ſuſcepturi.* Quibus cardinalis eleganti epiſtola reſpondet, demonſtratque neceſſariam a duobus contendentibus ſeceſſionem fuiſſe, nec aliter poſſe extingui pernicioſum ſchiſma, quod ambo pontifices ambitionis ſpiritu inflati perpetuare nituntur. *Nam unus in Aquilone*, inquit, *thronum firmavit proprium, alius in medio ſitam conſtituit manſionem, ac per hoc ambo deſerentes radios Orientis, ſolem juſtitiæ perdiderunt*, &c. Data eſt hæc epiſtola Bononiæ, unde litteras etiam ſcripſit ſingulares ad regem Romanorum, regeſque Bohemorum & Angliæ, atque ad Cantuarienſem archiepiſcopum, quibus eos hortatur ad ſubtrahendam utrique contendentium obedientiam. Has habes hoc tomo epiſtolas pag. 813. & ſeq. Scripſere & alii Gregorii cardinales ad univerſos principes, & ſingulatim Franciæ regi & reginæ & eorum primogenito. Epiſtolas videre eſt pag. 823. & ſeq.

Pag. 818. Obedientiæ Gregorii pars major favet cardinalibus.

231. Nec ſane fuerunt inanes, nam ut ſcribunt ad Benedictum ipſum P. Peneſtrinenſis, N. Albanenſis, P. Tuſculanus, & P. S. Angeli cardinales, Gregorii cardinalibus, in omni virtuoſa actione conſtantibus *ſic aſtitit Spiritusſancti gratia, ut major pars prælatorum, regum & principum, & notabilium communitatum ſuæ partis & obedientiæ cum eis conveniat & concordet*, immo Gregorius *a ſervitoribus laïcis pro majori parte derelictus ſit.*

Libellus famoſus valvis eccleſiæ Piſanæ affixus in Gregorium.

232. Circa hoc tempus affixa eſt valvis eccleſiæ Piſanæ ampliſſima ſcriptura, ſeu mavis libellus famoſus, in quo duo contendentes, eiſque adhærentes mirum in modum lacerantur. In eo introducuntur nuper defuncti duo cardinales, Leodienſis & Florentinus, ea ſincere & abſque diſſimulatione narrantes, quæ de ſingulis in cœlum introducti viderunt. Et de duobus contendentibus inter alia hæc dicunt: *Duo noviſſimi, quorum unus ſe Gregorium nominat, homo vertiginis morbo laborans, multorum malorum patronus ſtolidus; alter lupus rapax & fera inſatiabilis, qui Benedictum XIII. ſe appellat, ſciſſuram illam continuant: ambo viri ſine conſcientia, ſine verecundia, ſine miſericordia, in quibus nulla fides, nulla devotio; in quibus animæ denudatæ virtutibus, extinctis caritatum fervoribus, odiorum diſſenſionumque frigoribus riguerunt. Ecce etiam unum quod admirationem auget, uterque eorum exſanguis, uterque annoſitate conſtrictus, uterque morti contiguus, & utrique jam ſolum ſupereſt ſepulcrum. Hi etiam duo ſe putantes ſimiles Altiſſimo, in Aquilone duas partes dignitatis animo numquam inde deſcendentes, poſuerunt, in quibus ſedentes, vel, ut ipſi ſuperbe dicunt, præſidentes, hunc populum veſtrum ad diviſiones aſſuefaciunt, quilibet unam partem ſecum trahens, fovent inceptum ſcelus ſchiſmatis, illud nutriendo, illud continuando, non aliter quam opus laudabiliter inchoatum. In hoc enim illorum omnis verſatur intentio, omne pervigil ſtudium & varii conatus, fatigationibus onerati, hinc nocturnarum conventionum conſilia, hinc tractatus ſubdoli, hinc mutuæ conſpirationes, hinc crebræ novitates conflatæ mendaciis, hinc inſuper per mundi ignota climata conſiliarii & placidi aſſentatores largifluis promiſſionibus attractabantur, & ne proſcripta peſte, ad portum ſalutis deduci queat; etiam novi de antiquitate vulneris ſicarii*

Digitized by Google

conquiruntur, *quorum jam abundans pluralitas palatium illius Errorii occupans, in numeroſum gregem crevit collegii.* Deinde poſtquam tetris depinxit coloribus novos Gregorii cardinales, alioſque ei adhærentes, tam curiales quam doctores, iterum de Gregorio ſubdit: *A prima ineunte ætate ſuperſtitionibus perverſis circumvolutus, ut fama communis eſt, ſemel de hæreſi convictus, lata ſententia pœnas, niſi corrigenda vitæ pœnitentiam aſſumſiſſet, nequaquam poterat evaſiſſe. Item fama eſt etiam eo exiſtente patriarcha, ſæpe collegiſſe Fratricellos, qui coram eo in modum choreæ ſalientes, neſcio quid ſuæ ignotum religionis myſterium præcedentes, ipſum inter carmina quæ canebant, nomine ſuo crebro vocitabant, Angele, Angele geminantes. At ille alta ſede compoſitus membris, ſenſu illapſus in extaſim, ut quondam Apoſtolus, ſe raptum mendoſo apparatu figurabat, quem illi læto clamore inſequentes, Rapitur, rapitur, immo raptus eſt Angelus, ſaltando proclamabant.* Deinde poſtquam multa in eum nefanda peroravit, ait eum viam ceſſionis, quam ipſe ut bonam & neceſſariam juraverat, *tamquam viam diabolicam, viam periculoſam, viam iniquiſſimam publica ſua in audientia damnaſſe*, ac demum pro impedienda eccleſiæ unione, *quam ipſe odit, non minus quam hoſtem capitalem ... a cacodæmonibus, ab incantatoribus & ſortilegis auxilia implorare & expoſcere*, &c.

Epiſtola doctorum Pariſienſium adverſus ambos contendentes.

233. Eodem fere tempore, quidam, ut videtur, Pariſienſes doctores Petro Meldenſi epiſcopo, regis Chriſtianiſſimi ad procurandam eccleſiæ pacem legato elegantem epiſtolam direxerunt, ſub nomine eccleſiæ Benedicto & Gregorio ſcriptam, qua nihil ad pacem utrique pontifici ſuadendam efficacius, nihil vehementius aut nervoſius afferri poterat; ſi vel tantillam ad eam habuiſſent propenſionem. At induratum erat cor eorum. *Bene vident ambo*, ut ibi legitur, *quod errant, & multi erraverunt propter illos. Manifeſte apparet quod volunt adhuc in errore manere, ſolum pro vana gloria, quod eſt de pejori, dum errata corrigere poſtponunt: ſuperaddentes quoque novos errores in malitiis & vanitatibus ſuis gloriantur*, & cetera quæ fuſius & eleganter proſequuntur. Tum ad Benedictum dirigentes ſermonem: *O mi Petre de Luna*, inquiunt, *qui per aliquos Benedictus, & per multos nominaris Maledictus, unde hoc tibi? Ab ineunte enim ætate dies tui laude communi & fama magna radiarunt. Unde hoc tibi nunc ſeneſcenti, cum lucidius virtutes & opera meritoria deberent in te quaſi luna plena clareſcere, & in aula Dei rutilare, ut quivis poſſit inibi recipere lumen? Unde hoc tibi, quod ſic in fine dierum miſerabiliter deficis, & vanitatibus obfuſcaris, turpiter maculans famam tuam? Tu promiſiſti frequenter dare pacem hominibus, ut teneris: nunc vero pacem fugis, pacemque recuſas, pandens quam intentionem habuiſti. Recogita quid pro pace habenda feciſti, & dixeris pluribus in locis, nunc ſecrete, nunc palam, antequam aſcenderes cathedram vanitatis, quam tibi erexiſti. Quid etiam faceres poſtea præpondera in animo, & intuere diligenter veram lucem perambulans ſemitas bonæ juſtitiæ & æquitatis*, &c. *Nonne tu ille es, qui dum aſcenderes ad honorem, quem appetebas, refutationem & lacrymas fingens aiebas promotoribus tuis ſic:* Heu me! domini mei, quid facitis? Heu me! vos profecto deſtruitis eccleſiam Dei: *& nihilominus jactaſti te poſtmodum in tribulationibus & miſeriis ob tui culpam*, quod ſi quandocumque fumus aſcenderet caput tuum, me Chriſti ſponſam unicam in tali ſtatu reponeres, quod de centum annis poſſem vix reſtaurari, *minus bene ſentiens, quæ, qualis & quanta ſum ego. Super his & quibuſcumque aliis, Petre, volo te ſcire, quia non ego per te, neque pro te, ſed magis tu per me, niſi reſipiſcas, deſtrueris.* Et poſt pauca ad ipſum Gregorium: *Tu vero, Angele mi Corrario, qui a paucis Gregorius, a multis Errorius appellaris, vide & conſidera quid agis, recordare pri-*

Pag. 842.

De Petro de Luna.

In Angelum Corrario.

Digitized by Google

mordia tua... Tu olim præbere conſueveras aliis pabulum vitæ æternæ maleſanis, doctrina pollens, vita, moribus, exemplo: nunc vero tui creatoris oblitus, in periculum damnationis tuæ viſibiliter inſanis, cum deberent in te virtutes ac bona meritoria potius augmentari. Quid tibi & aliis, Angele? quid agis? aut quid intendis? Es-ne tu ille ſatan vel angelus ſuus, qui, teſte Apoſtolo, ſæpe in lucis angelum ſe transformat, dum apparuiſti hominibus juſtus, bonus, ſanctus, pius & angelus Dei, parans cunctis gaudium inæſtimabile, aperiendo ſcilicet viam ac producendo materiam ſufficientem ad habendam generalem unionem & pacificationem Chriſtianam jam ardenti deſiderio concupitam? Et nihilominus adverſarium tuum per dulces litteras ad hoc induxiſti, quod forte non intendebas, ſperans ſi hoc ille recuſaſſet, bravium ſolus capere, ſoluſque reportare triumphum in honore papali. Et poſt aliqua oſtendentes, quam facile pacem eccleſiæ dare uterque poſſet; *Nec dicat*, inquiunt, *unus veſtrum, quod ſit defectus alterius, ſi pax non fiat: quia ſine dubio poterat is dare operam efficacem ad habendam illam, etiam altero invito, immo & confuſo... poterat & debebat unus alteri offerre ceſſionem fiendam certa die per eum ſtatim in loco ubi erat, cum ſolemnitate debita, vel etiam inibi de facto, aut per ſufficientem procuratorem ubilibet; quia tunc ſuperſtes ex vi promiſſorum... tenebatur hoc facere pari modo; alias autem compulſus & impulſus poterat juſte confundi, & veluti ſchiſmaticus, ac fraudator unitatis & pacis merito condemnari... Quæ licite devoviſtis, juraſtis, promiſiſtis, ſi non adimplere velitis, abſque ulteriori diffugio, contra vos provocatis Dei juſtitiam, & ſimulantes vitare peccatum, telo multiplici animas veſtras jaculatis, incidentes in gravioris peccati laqueum*, &c. ac tandem hortantur eos, citantque ad proxime futurum concilium Piſanum.

Gregorius privat beneficiis cardinalem Mediolanenſem.

Pag. 873.

234. Cum magnæ tunc auctoritatis in eccleſia eſſet Petrus de Candia, archiepiſcopus Mediolanenſis, ut invictum ejus ad unionem animum frangeret Gregorius, non ſolum eum ſede privavit, alio ejus in locum ſubſtituto, ſed & quæ in commendam poſſidebat beneficia omnia abſtulit, *de quo*, inquit idem cardinalis, *gratias Altiſſimo refero, qui propter hanc juſtiſſimam unionis cauſam dignatus eſt me contumelia & perſecutione dignum efficere; nec tamen, eo teſte, mens mea conſtans & fervida frangi poterit aut proſterni, ſed continue ferventius animabor, omne temporale commodum pro Chriſto libentiſſime contemturus.* Hæc ille ſcribit cardinali Præneſtino, cui gratulatur, quod eamdem ob cauſam perſecutionem pateretur. Verum hanc Petri cardinalis conſtantiam aliunde Deus compenſavit.

Creatur adminiſtrator Marchiæ Anconitanæ & ducatus Spoletani.

Nam utriuſque collegii cardinales Marchiæ Anconitanæ & ducatus Spoleti adminiſtratorem eum creaverunt. Inſtrumentum creationis habes hoc tomo pag. 858.

Concilium Piſanum indicitur, & ad illud invitantur prælati.

Pag. 860.

235. Deſperata, uti jam demonſtravimus, per duos de papatu contendentes, eccleſiæ pace, cum nullus toto in orbe locus, quo ad faciendam ceſſionem convenirent, reperiri poſſet, indicto per utrumque collegium concilio Piſano, archiepiſcopum Solacanienſem cum litteris ad Sigiſmundum Hungariæ regem direxerunt, regium ejus favorem implorantes, & orantes ut legatos ſuos regnique ſui prælatos ad prædictum concilium mitteret. Similiter & Palæologum Romeorum imperatorem per eumdem archiepiſcopum deprecati ſunt, ut & ipſe ſuos ad concilium oratores mitteret. Sed & ipſi regis Francorum legati Piſis tunc commorantes, ad eumdem regem Sigiſmundum, quem nonnulli a cardinalibus avertere, & omnino alienare ſtuduerant, ſignificarunt quanta e contrario eſſet Gregorii iniquitas. *Perſeverat*, inquiunt, *Gregorius in ſuo perverſo propoſito, & ad ſchiſma perpetuandum intendens; quam uſque ad illud tempus celavit hypocriſim,*

Pag. 864.

ſim, ſua perverſæ mentis injuſtitiam publice declaravit, omnes unionis tractatus abrupit, nobis ſalvum-conductum negavit: tandem contra ſua juramenta & vota, volens certos unionis inimicos creare, cum in hoc ſibi ſanctiſſime diſſentientes dominos cardinales aut captivare aut trucidare non potuerit, quoniam magnificus dominus Lucanus P. tantum facinus non permiſit, eiſdem cardinalibus ſub formidabilibus pœnis mandavit, ut amplius non convenirent nobiſcum, neque ipſi ad invicem convenirent, neque ſine ſua licentia civitatem Lucanam exirent; quod quid aliud fuerit, quam de unione nolle verbum fieri, ſerenitas veſtra dijudicet. Deinde narrant quo pacto dicti cardinales Piſis jam exiſtentes per Franciſcum archiepiſcopum Burdigalenſem ad Gregorium miſſum, alioſque U. J. viros doctos eum flectere aut emollire nequeuntes, obedientiam ei ſubtraxerunt, ac concilium ad feſtum Annunciationis indixerunt, Benedicto Perpiniani, Gregorio in exarchatu Ravennenſi, hoc eſt uno ad Occidentem, altero in Orientem concilium aliud indicentibus. Neque his contenti cardinales *collegii Italici, volentes experiri ſi poſſent ullo modo ejus emollire duritiem*, Aquilegienſem ac Mediolanenſem ipſi miſere cardinales, quos ille audire noluit, quem *cum renitentem movere & adhortari non poſſent, affixis patentibus litteris in valvis cujuſdam Senenſis eccleſiæ*, eum requiſiere, ut ſtatuto termino ad idem generale Piſanum concilium veniret. Hæc ubi legati narravere, regem hortantur ad obedientiæ ſubtractionem, & ad mittendos regni ſui prælatos ad concilium Piſanum.

236. Appropinquante vero termino, quo ſuum Perpiniani concilium Benedictus celebrare ſtatuerat, bullam dedit XII. calendas Novembris, qua Pariſienſem univerſitatem regiſque oratores in Italia, ſcilicet Simonem Cramaudum patriarcham Alexandrinum, Vitalem de Caſtro-maurono archiepiſcopum Toloſanum, Petrum Frenelli epiſcopum Meldenſem, Petrum *Plaout*, Arnulfum de Fonte, Jo. Garſiæ ordinis fratrum Minorum profeſſorem, Johannem Parvi, Johannem Guioti Mathurinorum miniſtrum, Stephanum Montani, Gaufridum de Penſio, & Johannem Franciſci, alias *Chauſſe-fourée*, nominatim citat ad comparendum coram ſe, & de ſibi objectis expurgandum. Benedictus citat doctores Pariſienſes.

237. Acta præcipua concilii Perpiniani diſcimus ex epiſtola Franciſci archiepiſcopi Narbonenſis ad cardinales. Statutum ibi fuit, *ut pro faciliori agendorum expeditione, eligerentur ex omni multitudine viri* LX. *boni teſtimonii, quorum deliberationi ſtaret totum concilium. Deinde quia difficulter illi convenire poterant, ſegniuſque expedirent negotia plures, fuit numerus ipſe ad* XXX. *redactus. Sed & iterum poſt aliquot dies etiam ipſi triginta fuerunt ad* X. *dumtaxat reſtricti, videlicet reverendiſſimos patres dominos Toloſanum & de Chalanco cardinales, dominos patriarcham Antiochenſem, & archiepiſcopos Cæſarauguſtenſem & Terraconenſem, cancellarium regis Caſtellæ, epiſcopos Valentiæ, Mimatenſem & Condomenſem, ac generalem fratrum Prædicatorum. Et iſti omnes poſt ſua multiplicia tenta conſilia, & cum quibus voluerunt collatione habita, remanſerunt in his concluſionibus, videlicet quod contra regem & regales, proceſſus dudum non aggravarentur. Secundo, quod via ceſſionis pro pace eccleſiæ alias acceptata & oblata executioni demandaretur. Tertio, quod pro executione fienda, papa, ſi debitas & ſufficientes ſecuritates habere poſſit, Piſis ſe transferat. Quarto, non habitis dictis ſecuritatibus, perſonas idoneas cum plena & irrevocabili poteſtate cedendi, alio cedente, illuc mittat.* Teſtatur etiam Bonifacius Ferrerii Majoris-Cartuſiæ prior, qui directa ad eum bulla ſingulari, juſſus fuerat concilio intereſſe, *in eo deliberatum fuiſſe, quod mitterentur ſolemnes ambaſſiatores Piſas, non ut aſtricti vel ligati, vel tamquam ad concilium, ſed* Acta concilii Perpiniani. Pag. 915. Anecdot. tom. 2. pag. 1476.

Digitized by Google

ut ſaltem tractando, ſi poſſet inveniri hic vel alibi aliquis modus unitatis eccleſiæ. Si ipſi credimus, eo in concilio, ſeu potius conciliabulo interfuere *omnes prælati de Hiſpania, omnes prælati dominationis regis Aragonenſis, quæ nequaquam minima eſt inter filias Iſraël, potentia, ſapientia, ſcientia & virtute, ſed & multi eorum reperti ſunt de Lotharingia & de Sabaudia, & de Francia aliqui prælati, ſcilicet de comitatu Fuxi, & de comitatu Armaniaci, & nonnulli alii epiſcopi, ſicut Biterrenſis, & ſimiles alii quamplurimi ſe excuſaverunt propter impreſſiones notorias & edicta facta in Francia.*

Appellatio P. de Monticulo a ſententia Gregorii.

238. Eo ipſo die quo inchoatum eſt Perpinianenſe concilium, P. de Monticulo litterarum ſacræ pœnitentiariæ ſcriptor & corrector, qui deſerto Gregorio, ad cardinales Piſis congregatos confugerat, inſignem a depoſitionis ſententia, quam in eum ille vibraverat, appellationem interpoſuit: in qua

Pag. 875.

inter alia ipſi exprobrat, quod ſuper facienda ceſſione ſubſcripſerit *quatuordecim publica documenta, & in eis contenta voto & juramento firmaverit;* quod ipſe & adverſarius ejus Benedictus, facti ſint *vulgi fabula,* utpote *cum quo,* inquit, *tu, & ipſe tecum tam aperte colluditis, ut omnes jam manifeſte veſtras mutuas artes intelligant, quod omnes pacificos ſuſpectos, omnes ſchiſmaticos fideles habeant;* quod injuria Chriſtianiſſimum regem ſibi ſuſpectum aſſerat: *quas enim,* inquit, *umquam ulli homini, etiam pagano, clariſſima domus Franciæ ſtruxit inſidias? quod vero contra infideles numquam molita eſt, in te moliretur Chriſtianum?* & cetera quidem lectu digniſſima.

Gregorius novos creat cardinales, Ariminumq; ſe recipit.

239. Gregorio Senis adhuc agente, graviuſque ferente ſe ab antiquis cardinalibus deſeri & derelinqui, die Septembris XXIX. novos creare non dubitavit; nec multo poſt, exeunte ſcilicet menſe Octobri, cum nec Senis ſibi

Pag. 919.

tuto remanere judicaret, *vixque haberet ubi caput reclinaret, a ſuis fere derelictus,* Ariminum ſe recepit, a Carolo de Malateſta perhumaniter exceptus.

Pag. 886.

Interim cardinales Piſis exiſtentes, duos ex ipſis *ad diverſas mundi partes pro bono unionis eccleſiæ ſanctæ Dei* deſtinarunt, atque Stenoni duci Venetorum commendarunt. Eo tempore Sigiſmundus rex Hungariæ egregium ac ſpectabilem virum Guillelmum de Prata comitem de Porciliis internuncium mittebat ad Gregorium, qui ipſum cum cardinalibus reconciliare tentaret, atque utramque partem ad generale concilium congregandum induceret: cui ſe Venetorum orator juſſu ſui ducis adjunxit. Verum quæ reconciliatio fieri poſſet cum homine pacis adverſario, qui ſeſe nervis

Varii principes paci procurandæ incumbunt.

Pag. 887.

omnibus opponebat eccleſiæ unioni? Aliunde Henricus rex Anglorum, qui ſacri collegii litteris & Franciſci archiepiſcopi Burdegalenſis & cardinalis relatu de omnibus edoctus fuerat, ad Rupertum Romanorum regem litteras dedit, exhortans, ut cardinalibus concilium celebrare deſiderantibus favere

Pag. 888.

non dedignetur; ſed & ipſi cardinales utriuſque collegii Carolo regi Francorum, atque Iſabellæ reginæ ſcripſere, ut ad futuram Alemanniæ diætam in feſto epiphaniæ Francofurti celebrandam oratores ſuos mitterent, ad promovendum eccleſiæ negotium, pro quo hortantur ut Ruperto imperatori, ſacrique imperii electoribus, aliiſque principibus ſcribere velint. Ea de cauſa jam Nurembergæ die XXI. Octobris congregata diæta fuerat, in qua cum Ruperto imperatore Moguntinus & Colonienſis atque Trevirenſis electores convenerant. At re ibi indefinita, ad futuram Francofurti in epiphania

Diæta Francofurdienſis.

congregationem delata fuerat. Huic congregationi Piſis deputatus ab utroque collegio Landulfus cardinalis Barenſis, in omnibus Alemanniæ civitatibus, ut pacis angelus, perhonorifice exceptus fuit, qui ubique negotium unionis latine per epiſcopum Laudenſem prædicari præcipiens, germanice vero per alium concionatorem, animos omnium tam populorum quam nobilium ſibi mirum in modum conciliavit. Advenienti autem Friburgum

Digitized by Google

progreſſus obviam illuſtris dux Auſtriæ magno cum honore affecit: ſæpe & ſtudioſe audiens de rebus a Gregorio & collegio geſtis graviter differentem; ac demum poſt multas cum conſiliariis ſuis deliberationes, palam declaravit, *quod intendit per omnia ſacro cardinalium collegio circa unionem eccleſiæ inhærere, & futuro ſummo pontifici credere & parere*; quod Landulfo cardinali magnum attulit gaudium, *attento quod eſt incredibilis potentiæ, domini novi electi Romanorum regis gener, & magnum ceteris principibus & populis Germaniæ exemplum.* Quin & ipſe dux quod promiſerat verbo, ſtatim confirmavit calamo, ſcripta ad cardinales epiſtola, hic edita pag. 908. qua eos hortatur *ad continuationem tam ſancti & mundo neceſſarii circa uniendam eccleſiam propoſiti, uſque ad perfectionem ejus incluſive*; promiſitque oratores ſuos ad ſacrum generale concilium per eos indictum Piſas miſſurum, ac ditionis ſuæ prælatos, ut ad illud accedant inducturum. Præclaram ad cardinales epiſtolam Argentina ſcripſit Barenſis de proſpero ſuæ in Germaniam legationis exitu: cujus ſub finem hæc addit: *Qualia in hanc horam geſta ſunt, puto me pro parte notabiliora expoſuiſſe, cetera quæ imminent non attingam, ſentiens apud Coloniam a Theoderico Niemo relata, qui meas ſubinde receperat litteras, cum quibus a Piſis domino Colonienſi ſcripſeram acceſſum meum. Venerabilis vir dominus abbas S. Juſtinæ Paduanæ, ſtatim verſus me ad informandum de ſingulis quæ ipſe reperit regreſſus eſt: quem apud Argentinam inveni. Biduo ante prævenerat me expectans: cujus informatione & aviſationibus uſus ſum. Eſt enim vir providus & fidelis, & merito ponendus inter caros. Eo referente percepi, & aliis etiam fide dignis, quod octava Januarii dominus archiepiſcopus Moguntinus concilium ſuum facit, in quo quid in provinciali apud* Francoford *ſentire debeat providebit. In illo itaque intereſſe, niſi alia melior ratio me moverit, diſpono, &c.* Quid in prædicto conventu Francofordienſi actum ſit, non ſcripſit cardinalis Barenſis; ſed totam rei geſtæ ſeriem ex Theoderico Niemio diſcimus: *Tunc*, inquit, *ad Francfordiam Moguntinenſis & Colonienſis archiepiſcopi multum potenter acceſſerunt. Fuit & tunc ibi præfatus rex Rupertus cum ſuis conſiliariis, necnon Henricus dux Brunſvvicenſis, Hermannus lantgravius Haſſiæ, Fridericus marchio Miſnenſis, & Fridericus burgravius Nurembergenſis, & multi epiſcopi, abbates, comites, barones & proceres, & plerique curiales, necnon regis Francorum & regis Anglorum, atque de diverſis provinciis & terris inſignes legati illic convenerunt ad tractandum de unione prædicta. Sed poſtquam ibi per ſex dies ſteterunt, venit etiam Antonius nepos Errorii (id eſt Gregorii) cui modica reverentia in Alemannia impendebatur, quia dicebatur de ipſo quod veniſſet illuc ad turbandam unionem: unde communis populus Germaniæ ipſum habere videbatur exoſum, ſalvo quod ipſe rex Rupertus eum per iter quod egit cum ſecuritate duci procuravit, & multum honoravit.* Admiſſus vero in publico conſeſſu, prolixum & tædioſum habuit ſermonem adverſus cardinales Piſis exiſtentes, gravia & turpia convicia evomens in cardinalem Barenſem, nec ſine magna principum omnium præſentium, excepto forte uno Ruperto rege, offenſione; *& poſtea infra duos dies, rex & Antonius prædicti, & paulatim etiam alii ad propria redierunt, concludendo finaliter, quod rex Rupertus ſuos, & Moguntinenſis & Colonienſis & marchio Miſnenſis prædicti eorum ambaſſiatores mittere vellent ad ſollicitandum factum unionis. Ipſe vero Rupertus eumdem Antonium ſecum ad Heydelbergam duxit, & ibidem multis diebus in ſuis expenſis procuravit.*

240. Hæc dum in Alemannia geruntur, Florentini in Italia die Januarii XII. ſalvum-conductum Benedicto papæ miſere, hortantes eccleſiæ pacem conferre ne tardet, veniatque ad indictum Piſis concilium: ad quod facien-

Pag. 899. Dux Auſtriæ promittit inhærere collegio.

Acta diætæ Francofordienſis.

Theoderic. Niem. l. 3. cap. 39.

Florentini Benedictum invitant ad concilium Piſanum.

Digitized by Google

Pag. 918. dum vel ſola promiſſorum fides eum inducere debebat: *Debet enim*, inquiunt, *veſtri jurisjurandi religio, quo nullum eſt vinculum majus, nullum arctius, nullum ſanctius, quo Deo & hominibus beatitudinem veſtram aſtrinxiſtis, pro Chriſtianorum pace libere juri veſtro cedere*: ſed etſi *nullum veſtrum extaret promiſſum, nullum jusjurandum, ſacrum tamen paſtoris officium, quo debetis obnixe ſtudere, ut ſi Dominicus grex diviſus ac diſcerptus ſit, in unum reducatur atque reintegretur, profecto debet inducere manſuetudinem veſtram ad delendam per crucem & quodvis acre martyrium, ſi aliter non poſſit, hanc tetram eccleſiæ maculam, pernicioſiſſimamque ſciſſuram tollendam.*

Pag. 931. Subtractio concluſa in concilio Florentino.

241. Die vero XXVI. ejuſdem menſis Januarii, ſubtracta a Gregorio beneficiorum collatione, facta eſt omnibus poteſtas ad concilium Piſis indictum accedendi, nec multo poſt congregatis ditionis Florentinæ epiſcopis, abbatibus, profeſſoribus ſacræ paginæ religioſis, & doctoribus U. J. ultra centum, exactoque ab omnibus de dicenda veritate juramento in manibus epiſcopi Florentini præſtito, declaraverunt Florentinos ex conſcientia & ſub gravioris reatus noxa teneri, cardinalibus eccleſiæ pacem ejuſque ſciſſuram reſarcire nitentibus adeſſe, ſubtractaque ab utroque contendente obedientia, eis in concilio Piſis indicto adjungi, & impenſe favere. Hæc omnium, Pag. 959. tribus exceptis, fuit concluſio & conſtitutio, quorum *unus dixit ſibi non videri, quod obedientia deberet auferri ſuæ ſanctitati, nec tamen aliter auſus eſt contradicere. Alius vero inquit, melius eſt bene mori, quam male vivere, & quod habebat dominum Gregorium in verum papam. Alius obtulit ſe velle in fornacem ignis ardentis introire, ſi aliquis ex adverſariis domini noſtri papæ Gregorii ſimiliter introire vellet in teſtimonium veritatis.*

Gregorio ſignificatur.

242. Conſequenter Florentini ſubtractionem ab omnimoda obedientia Gregorio ipſi ſignificavere, ſcripta ad eum epiſtola, in qua inter alia ſic eum alloquuntur: *Experti ſumus novem legationes noſtras, quas ad beatitudinem veſtram infra biennium, & duas alias præſtantiſſimorum civium noſtrorum ad adverſarium veſtrum, qui ſe Benedictum XIII. appellat, tranſmiſſas rogatu veſtro, nihil uſque in præſentem diem profeciſſe. Nihil etiam valuit, quod tam benigne tam multa florenorum millia infra tam parvum temporis ſpatium, pro unitate conſequenda ex beneficiis quæ in noſtris finibus ſunt, colligi ſumus paſſi. Nihil valuerunt infinitæ propemodum ſupplices exhortationes noſtræ, nihil preces quas ad vos porreximus, nihil tam uberes oblationes noſtræ, quibus non ſolum facultates noſtras, ſed ſanguinem quoque pro eccleſiæ ſalute benignitati veſtræ obtulimus. Nihil potuit quod Florentinam, Piſanam & alias civitates & oppida noſtra, non ſemel tantum concedere pro tractatu unitatis obtulimus. Nihil denique alia opera noſtra profuere.* Quapropter doctorum divina lege & Deum timentium conſilio, utriuſque collegii cardinalibus Piſanam ad celebrandum concilium civitatem conceſſerant, eumque per ſuos ſolemnes oratores deprecati fuerant, ut Piſas accedens papatui humiliter cedere non recuſaret: quod cum non profeciſſet, ditionis ſuæ prælatos, profeſſores ſacræ paginæ, doctores U. J. ac religioſos ſanctoſque viros congregaverant, quorum una omnium, tribus exceptis, ſententia fuerat, neceſſariam omnino fore ſubtractionem obedientiæ, nec tamen eam ante ſignificare voluerant, quam per egregium virum Stephanum Bona-curſum precibus & oblationibus eum inducere conarentur ad veniendum prædictam ad ſynodum. Verum his omnibus in caſſum tentatis, compulſi ab ejus ſe obedientia ſubduxerant, cum ea tamen moderatione, ut ſubtractio locum non haberet ante XXVI. diem Martii. Acta conventus prælatorum, & Florentinorum ad Gregorium epiſtolam habes hoc tomo pag. 937. & 942.

Digitized by Google

243. Id ubi ad aures cardinalium Piſis exiſtentium pervenit, ſingulari epiſtola magnificis viris dominis Florentinis gratulati ſunt, eoſque, ut magnificos viros Senenſes ad faciendam ſimilem ſubtractionem hortarentur, deprecati ſunt: id quod præſtiterunt, deputato Senas Ludovico epiſcopo Vulterano, a quo de unanimi eorum intentione informarentur ad plenum, Carolo etiam Francorum regi ſuam fecere notam deliberationem.

244. Accepta Gregorius Florentinorum epiſtola, mirum in modum exaſperatus, certa ſtatim ad eos miſit capitula, quorum hæc ſumma eſt: Indictum Piſis concilium legitimum nec eſſe, nec eſſe poſſe; acta conventus Florentini admittenda non eſſe, utpote qui *fuit ex perſonis ut plurimum paſſionatis contra juſtitiam ſuæ ſanctitatis, & quorum plurimi aſſenſerant conſpirationibus & terminationibus contra ſuam ſanctitatem factis*; falſo ſibi impingi, quod cum adverſario ad fovendum ſchiſma ſit concors, cum paratus ſit, *ſi expediat*, votum & juramentum implere, & renunciare papatui: Quapropter, *dilectos filios ſuos communitatis & populi Florentini cives univerſos requirit, & hortatur in Domino, & per Domini miſericordiam obſecratur, quatenus cum illis qui Piſis ſunt & cum adverſario intercedere placeat, & taliter partes interponere ſuas, quod ad unum locum communem a partibus non præelectum, & venientibus ſtantibuſque tutum, qui illas habeat circumſtantias, quas canones & æquitas dictant, cum quo convenire velint, ut fiat communi partium conſenſu congregatio & univerſale concilium, ubi paratus eſt intereſſe, & unionem cum effectu, promiſſa ſervans, populo dare quantum in eo erit*, &c. Et paulo poſt: *Et ne ſuſpicari valeat, quod ad dilatandum & ſubterfugiendam unionem, mutationem loci quærat, contentus eſt quod adverſarii ſuæ ſanctitatis unum virum eligant, qui ipſis placuerit, & ipſe ſimiliter pro parte ſua:* qui ambo locum ad celebrandum concilium aptum deſignabunt: quem ad locum *ſi ille adverſarius ſuus venire recuſaverit, paratus eſt etiam abſque adverſario ſuo, cum illis qui Piſis ſunt convenire in loco, prout ſupra dictum eſt, & ſua juramenta & vota integraliter obſervare.* Præter ſcriptam ad Gregorium Florentinorum epiſtolam, miſſæ ſunt & aliæ litteræ cunctis, qui in ejus curia tunc agebant, ſubditis prædictæ communitatis, *magnas injungentes pœnas, niſi a prædicta ſtatim diſcederent curia*: quæ litteræ datæ ſunt Florentiæ XVIII. Februarii. Die vero eodem orator Florentinorum a Gregorii curia diſceſſit.

Gregorii ad Florentinos reſponſio.

Pag. 950.

245. Jam pene ad nihilum redacta erat Gregorii obedientia, cum Ariminum perveniens, Malateſtæ de Piſauro & Caroli Malateſtæ ejus fratris loci ipſius dominorum protectionem invenit. Et Malateſta quidem de Piſauro per prudentem & circumſpectum virum Landulfum ſecretarium ſuum, quem nuncium & oratorem ad cardinales Piſis congregatos miſerat, quædam obtulit pacis capitula: quibus illi ſtatim reſponderunt, uti videre eſt hoc tomo pag. 988. Præcipuum indubitatæ pacis obtinendæ caput erat, mutatio loci celebrandi concilii. Ad quod cardinales reſpondebant, Piſas ſe ad concilium elegiſſe, tamquam locum idoneum & congruum, & ab utroque contendentium præelectum. Nam Benedictus Maſſiliæ, ad conventionis cum Gregorio locum Piſas ejus nepoti aliiſque ipſius nunciis obtulerat, atque idem Gregorius Benedicto apud Portum-Veneris agenti per nuncios & ſingularem bullam, eumdem locum, quem miris laudibus effert, indicavit. Atque ut probarent concilii convocationem ad eos maxime pertinere, inter alia dicunt: Utrique contendenti *opponantur enormia & gravia crimina notoria facti permanentis, de quibus pluries & ſolemniter moniti, fuerunt incorrigibiles, pertinaces & obſtinati. Et crimina ſunt talia, quæ enormiter ſcandalizant totam eccleſiam, immo ſunt in ſubverſionem, niſi occurratur, totius ſtatus eccleſiaſtici. Iſtis vero præſuppoſitis, quæ ſunt luce*

Malateſta de Piſauro quædam capitula cardinalibus mittit, ad quæ illi reſpondent.

Digitized by Google

meridiana clariora, qua præcidenda lingua phrenetica audebit aſſerere, quod ipſi vel eorum alter in iſta materia poſſit vel debeat eſſe judex? nec per conſequens auctoritative convocare concilium generale, cum multi opinentur eos jam eſſe præciſos. Et de facto amborum cauſa agitur, nemo autem judex eſſe poteſt in propria cauſa.

246. Ad id vero quod Bononiam, Forum-Julii, & Mantuam ad celebrandum concilium offerebat, reſpondent *quod mutatio dicti loci eſſet deſtructio totius negotii;* & quod *Benedictus & ſui loca quæ mutari contingerent, poſſent rationabiliter recuſare;* & ſic congregatio concilii impediretur: qua ſemel impedita, *non eſt ſpes,* inquiunt, *quod de tempore noſtro poſſet iterum congregari. Et ad iſtud tendunt iſti ſeductores populi Chriſtiani.*

Carolus Malateſta venit Piſas. Pag. 996.

247. Cum infelicem exitum habuiſſet Landulfi ſecretarii legatio, Carolus Malateſta meliora ſperans, venit ipſe Piſas, & petita per epiſcopum Cervienſem a ſacro collegio oratione, & obtenta, in S. Martini ſacriſtiam, ubi cardinales congregari ſolebant, acceſſit, certas eis conditiones compluribus articulis diſtinctas propoſuit: quibus auditis reſponderunt, cum eo ſe ſtatim tractaturos, vel in aliqua congregatione, vel certe per quoſdam ex ſe deputandos. Atque in eum finem deſignati ſunt quatuor, ſcilicet Albanenſis, Aquilegienſis, de Thureio & Mediolanenſis cardinales: coram quibus replicatis in domo Albanenſis quæ prius propoſuerat, Albanenſis ipſe prolixo ſermone, articulis XL. conſtante, ea refutavit omnia. Et quia præcipuum caput circa mutationem loci verſabatur, mirari ſe ait, quod Piſas urbem certe rei convenientem, quam ipſe bulla ſua *canonizaverat*, vellet declinare, nec mutationis hujus cauſam poſſe divinare, *niſi ad ſubterfugium, ut hactenus conſueverat;* nec poſſe Florentinorum dominium recuſare, cum ipſe in ejus *manibus & poteſtate paulo ante ſe poſuerat libere, & ſemper fuerat honorifice & optime per ſua territoria receptus & tractatus*, & per ſuos cives & gentes *aſſociatus*, & ad loca quæ voluit conductus.

Cardinales ejus refutant rationes pro mutatione loci concilii.

248. Deinde hanc loci mutationem nec poſſibilem ſacro collegio videri, nec honeſtam. Non poſſibilem, cum uterque contendens jam ad eum citatus ſit locum, quem unionis negotio aptum elegiſſet; ut ſi mutaretur, citatio ipſa *nullius redderetur roboris, & ſic uterque excuſaretur de jure.* Sed neque honeſtam, cum legati non pauci Piſis intra dies circiter quindecim expectarentur, cum quibuſdam cardinalibus & prælatis, quos inter recenſet *oratores ſereniſſimorum regum Bohemiæ, Angliæ, Hungariæ, Poloniæ, Portugalliæ & ſacri electorum imperii, Moguntinenſis & Colonienſis*, qui loci mutationem indigne ferrent.

249. Addidit minime eſſe timendum, ne Gregorii aut quorumdam ei adhærentium aſtutiis ſeductus, Carolus ea proponeret ac peteret, *quaſi admitterentur & fierent, non unionem afferrent, ſed potius ſubverſionem unionis;* Benedictum ſemper dixiſſe, ſuæ non eſſe intentionis, ad aliquam Italiæ civitatem accedere, quæ non ſit penes mare poſita; Gregorium vero eas ſolum proponere, ad quas Benedictum minime venturum pro certo habebat; ſicque phaleratis verbis ducere, protrahere, ac demum *omnino devaſtare* unionem, ſi quos forte credulos & minus cautos invenerit, quibus ſic imponere & fucum facere poſſit. Ipſum denique ſi plane vellet cedere, ut aperte jactabat, & voto ſe obligaverat, id facile poſſe, vel miſſo procuratore exequi, vel veniendo Piſas; aut ſi Piſas accedere dubitaret, miſſurum concilium ad ipſum competenti ac honorabili numero cardinales alioſve prælatos, qui nomine totius eccleſiæ, quam repræſentabat, ejus ceſſionem recipiant. Ceterum concilium petitis ab eo aſſentiri non poſſe, cum multum elaberetur temporis, antequam ea per orbem nota fierent; atque ii

quibus ſignificarentur, illo accedere poſſent: idque præſertim intendere Gregorium, ut congregati Piſis patres, aut laboribus, aut paupertate, aut ſuis & eccleſiarum ſuarum neceſſitatibus fracti & afflicti, intacto unionis negotio, ad propria remeare cogerentur. Et ſic ſoluto concilio, de unione deſperaretur. Quin & ex longa illa mora *ſequeretur deſolatio & lapidatio bonorum temporalium S. R. E. Nam ex una parte rex uſurpat, & ex alia Gregorius diſpergit & alienat.*

250. *Quibus attentis*, aiebat, *ſe omnino compulſos fuiſſe negativam præbere venerabilibus oratoribus ſereniſſimi regis Hungariæ & inclyti dominii Venetorum, qui ad eos acceſſerant, ſimilia poſtulantes, necnon reverendiſſimis oratoribus ſereniſſimi ſecundi electi Romanorum regis, qui nuper propterea huc acceſſerant, & adhuc Piſis erant.* Quapropter Carolum totius concilii nomine deprecabantur, ut pacem & unionem daret eccleſiæ, *quoniam poterat ſi volebat, videlicet modum ſervando, quod dominus Gregorius, qui erat in domo ſua & in ejus poteſtate, Piſas accedat, & renuntiet ſicut promiſit, vovit, vel juravit, vel ſtans ubi eſt, vel per procuratorem.*

251. His omnibus addidit cardinalis Mediolanenſis, non eſſe prudentis viri, certa & parata ad unionem media pro incertis & nondum paratis relinquere, viam ſacro collegio a Deo inſpiratam, *certam & paratam & celerem fore ad ſacram unionem, & divino cooperante auxilio, cito perficiendam: viam vero per Carolum propoſitam non inceptam nec paratam, immo longiſſimam.* Deinde in memoriam revocat Caroli, quid ſibi pluries Mediolani prædixerit. Nam cum ibi factus ſermo fuiſſet *de colluſionibus amborum contendentium & de eorum ſubterfugiis, & prava intentione erga ſacram unionem;* convenit Carolus, *quod ultimum remedium & potiſſimum erat quod ambo collegia, dimiſſis contendentibus, convenirent in unum & convocarent concilium, & ſecundum quod concilio videretur, ſuper unione providerent.* Atque in ea opinione ſæpius interrogatus conſtans fuit. Quapropter ſi pacem eccleſiæ non procuret, *excuſare ſe non valebit, cum dominus Gregorius in ejus ſit manibus & poteſtate, neque hoc facere non teneri, cum juxta patrum decreta & ſanctiones quiſquis fidelis obligetur ſchiſmaticos ſchiſmatiſque fautores, prout dominus Gregorius, per brachium ſæculare compeſcere, & in carcerem trudere, ſi opus extiterit.* Carolus duorum collegiorum unionem ad dandam eccleſiæ pacem laudavit.

252. Quibus Carolus prolixa eademque eleganti oratione replicavit, manifeſte probans electam a cardinalibus viam non adeo certam & paratam videri. *Quis enim*, inquit, *non perpendat aperte, quod dominus Benedictus cum ſuis ſequacibus non eſt pariturus concilio Piſano, nec ſimiliter dominus Gregorius cum ſuis? Unde ſi non concordant ſaltem cum altero illorum, nonne certum eſt, quod alium eligi non expediat per eos, qui non faciliter omnium, ſi forte plurium, obedientiam habebit.* Et ſic tantum abeſt ut hinc amoveatur diviſio, ut potius *triviſio*, ut ipſius verbo utar, ſtatim conſequi debeat. Econtrario vero ſi concilii locus mutetur, & Gregorius, ut promiſit, cedat, *cum concilium domini Benedicti terminaverit ipſum cedere debere & renuntiare papatui, domino Gregorio cedente & renuntiante, ipſum cedere oportebit & renuntiare, vel a ſuis relinquetur, & ſic unio de jure & de facto erit.* Replicat cardinalium rationibus, probatque eos non tollere diviſionem, ſed triviſionem facere.

253. Ut autem finem dicendi fecit, cardinales deputati continuo replicaverunt, ſeſe omnia quæ ab ipſo audierant accurate relaturos ſacro collegio; ceterum *credere non poſſent, quod aliud quam dixerat, non haberet.* Igitur *rogabant quod vellet ea prponere, quæ ſibi poſſibilia forent, juſta & æqua, & libentibus animis exſequerentur.* Quibus ille reſpondit nihil aliud ſibi a Gregorio mandatum. Tandem poſt varia habita inter ſe hac de re colloquia privata, Carolum, priuſquam diſcederet, in propria habitationis Cardinales inquirunt an aliud habeat proponendum.

Digitized by Google

Deputati ad eum quatuor, miſſi a capitibus nationum.

ejus domo convenerunt A. Piſarum archiepiſcopus, Petrus epiſcopus Cameracenſis, alius dominus Gallicus, & Thomas de Firmo ordinis Prædicatorum, ſacræ theologiæ profeſſor, miſſi a capitibus nationum pro univerſali concilio congregatarum. Et primo quidem Cameracenſis epiſcopus cum inſtantius oravit, ut cum in manibus ejus eſſet Gregorius, vellet hac captata occaſione eccleſiæ paci unice intendere, ipſum inducendo ad ceſſionem, vel certe abnuentem auctoritate canonum declarando hæreticum & ſchiſmatis fautorem; idque magnam ei pariturum gloriam. Ceterum cum patribus relatum ſit, Piſas eum acceſſiſſe, ut de loci & concilii mutatione tractaret, ipſum monebat hujuſmodi petitionem unioni obeſſe. Idem aſſeruit archiepiſcopus Piſanus, addens magnificam Florentiæ communitatem hanc mutationem graviſſime laturam. Gallicus vero dixit expertam Gregorii inconſtantiam & verſutias multas dictis ejus omnino fidem detrahere. Denique Thomas de Firmo aſſeruit *prædictam mutationem loci certe futuram fore omnimodam diſſolutionem ſacri concilii, & per conſequens unionis.*

Negant poſſe locum mutari.

Carolus ſe videm offert pro Gregorio.

254. Ad quæ reſpondit Carolus, Gregorium non eſſe cogendum ad cedendum, cum ceſſionem ipſe pluries obtuliſſet, offerretque, & ne qua in verbis ejus eſſet ſuſpicio fraudis, *offerebat ſe in Galliam, vel in quemcumque locum pergere pro obſide, ut quæ promiſerat ſervarentur*, & cetera quæ multis peroravit. Quibus auditis, & conſilio inter ſe habito, reſponderunt, loci mutationem videri patribus impoſſibilem. Et quidem *manifeſtum eſſe multos ex patribus congregatis Piſis eſſe impeditos, alios ſenio, alios languoribus, alios egeſtate, qui non poſſent concilio intereſſe, ſi locus mutaretur.* Ad hæc replicavit Carolus, & ne de inconſtantia diffiderent, obtulit ſe iterum obſidem, immo pro abundantiori cautela obtulit omnes *fortalitias*, quas gubernabat, *in eorum ponere manibus*. Rogavitque *ne pavere vellent quod dominus Gregorius ipſum Carolum decipiat, cum in ſuis ſecundum ſæculum manibus & poteſtate ſit; neque tam ſtultus eſt, quod non agnoſcat, quod potius & prius ſe deciperet, quam ipſum Carolum.*

Et omnia quæ gubernabat caſtra.

Carolus promittit Gregorii ceſſionem, ſi locus mutetur, etiam Benedicto non cedente.

255. His auditis, attentaque ſecuritate, quam de futura Gregorii ceſſione dabat, omnia ſe relaturos promiſerunt patribus uniti collegii & capitibus nationum, quos non dubitabant cuncta poſſibilia facturos, *niſi probata eſſet verſutia de papatu contendentium, & eorum ſubterfugia quibus hactenus uſi fuerunt.* Ceterum unum ab eo reſcire cupiebant, in congregando quod petebat concilio, an *Gregorius cedere intendebat, ſi locus mutaretur, etiam domino Benedicto non cedente?* Reſpondit illico Carolus, *quod ſi petitis jam per eum aſſentirent, quidquid iſtiuſmodi concilium ſacrum terminabit, dominum Gregorium facturum, pro ſacra unione abſque contradictione faciet, non ſolum uſque ad ceſſionem incluſive, etiam domino Benedicto non cedente, verum etiam uſque ad mortem.*

Invitatur ad novum colloquium.

256. *Hoc quidem nondum ſermone completo, ecce nuncius ex parte reverendiſſimorum auditorum nuncians horam adeſſe, in qua cum Carolo ſimul intereſſe convenerant, & quod propterea congregati in domo domini Aquilegienſis ipſum expectabant... Acceſſit igitur, & ipſos octo congregatos invenit*, cum Meldenſi epiſcopo. Tunc ipſum alloquutus Albanenſis dixit, petita ab eo patribus adeo exoſa videri, ut illis ea proponere non auderet, *ne ſacræ unionis haberetur hoſtis, & quod vellet ſacrum illudere concilium, & diſſolvere putaretur. Verum ſi alium cogitaſſet modum*, aperire dignaretur, quoniam patres ad omnia poſſibilia pro ſacra unione paratos eſſe pro certo ſciret. Addebat *quod eis difficillimum videretur credere, immo quaſi impoſſibile, quod aliud quam dixiſſet non haberet;* & quod, ſi ipſi videretur, per eos aliquid offerendum Gregorio & ſuis, ut cederet per ſe in manibus

Digitized by Google

bus concilii, vel per procuratorem, vel in manibus procuratorum ſacri concilii, illud domini ſui in ſua relinquerent diſcretione, facturi quidquid erga Gregorium ipſi videretur eſſe faciendum. Sperandam, eo mediante, unionem. Nam attentis exhibitis ab eo Gregorio obſequiis, ipſum quaſi ab omnibus derelictum & repulſum recipiendo, ejuſque defendendo jura, non dubitabant, quin ipſe Carolus videns impoſſibilem loci mutationem, apud ipſum inſtet, ut cardinalium petitionibus, proprio conſulens lucro, annuat, ſicque ſacra fiat unio. Si autem aſſentiri recuſet, Carolus tunc ipſius malitia & deceptione commotus, totius eccleſiæ pacem ejus præferat ambitioni. His & alia addiderunt alii, quæ cum Carolo non probarentur, reditum ad Gregorium urgens, petiit dari ſibi in ſcriptis rationes, quibus loci mutationem impoſſibilem eſſe credebant.

257. *Tunc replicaverunt allegantes nedum fore impoſſibile mutare locum, ſed de mutatione loci tractare, ſine concilii & unionis diſſolutione; ipſum vero expediri ſtatim a dominis ſuis procurarent.* Carolus tum, omnibus deſperatis, valefaciens ipſis, ad propria reverſus eſt. Cum autem exeuntem eum deduceret archiepiſcopus Mediolanenſis, *prope oſtium cameræ ipſis duobus exiſtentibus, in hæc verba prorupit: Antiquitus & diu fuimus dominus Gregorius & ego conſtituti in minoribus valde domeſtici & amici cariſſimi. Rogo ergo, quamquam magnus nuncius ſis, dicas ſibi mei parte, quod perventis nobis ad ſenium expedit cogitare animas ſalvare noſtras. Relinquamus ergo dignitates iſtas, quæ magis vanitati, quam ſaluti proficiunt. Cedat ipſe papatui, & ego volo cardinalatui cedere. Eamus ad ſanctum Nicolaum de Littore ſerrvituri Deo, & ibi ſibi paratus ſum ſervire per annum & ultra. Hæc omnia junctis manibus in modum orandi cum maxima efficacia dicere videbatur, dicens: Rogo te, Carole mi, dicas ſibi hoc mei parte,*

Mediolanenſis offert exuere purpuram, ſi Gregorius velit thiaram deponere.

258. Altera poſt die ad Carolum acceſſit magiſter Thomas de Firmo, obtulitque ei in ſcriptis quædam capitula, quorum hæc præcipua: Cedenti Gregorio *providebitur de legatione Foro-Julii & Marchiæ Triviſanæ per totum tempus vitæ ſuæ; & ſi in curia voluerit prope futurum pontificem morari, venerabiliter tractabitur inter cardinales ceteros, & de tot ſibi providebitur beneficiis, quod vitam ducere valebit honeſtam.* Deinde *cum Gregorii collegium ad ſui inſtantiam promiſerit nepotibus ſuis providere in patrimonio de Monte-Flaſconis, de Corneto, de Urbe-veteri, & in Romandiola, de Foro-Pompilio, Forlivio & Faventia,* eis providebitur *de terris illis alias ſibi in patrimonio oblatis.* Et quia dubium inerat, an Bononiæ legatus aſſentiretur Romandiolæ terras eis dari, rogabat Carolum ut æquipollens aliud beneficium excogitare vellet. *Inſuper cogitaverat intra ſe, cum Caroli ſororem in uxorem habeat Johannes Galeaz, ut ipſe Carolus libenter tractaret alteri, quam cognato ſuo Faventiam dandam fore.* Hæc conſtantem in primo propoſito Carolum non moverunt, urgentem *quod vel dominus Gregorius ſervaret quod promittebat, & ſic unio certa & indubitata & ſacra; vel non, & ſic confuſus & ab omnibus derelictus ejicietur.*

Gregorio cedenti offertur legatio Foro-Julii & Marchiæ Triviſanæ, &c.

259. Omnibus tandem fruſtra tentatis, monitus Carolus, congregatos ad S. Martinum patres eum expectare, eo ſtatim acceſſit. Tunc expoſuit Albanenſis pluribus, quanto hactenus zelo & deſiderio unionis negotium fuerant proſecuti: quod deſiderium ut demonſtrarent amplius, cum nec Piſas Gregorius accedere vellet, nec per procuratorem proprium, aut concilii procuratorem cedere, ſed loci mutationem urgeret, parati erant *per* xx. *aut* xxx. *milliaria ad plus ultra Piſas infra terram ad locum congruum accedere, dummodo ſecuri forent quod ipſe accederet & cederet;* obtulerunt-

Patres Piſani offerunt mutationem loci ad Piſtorium vel S. Miniatum.

Deputati ad eum quatuor, miſſi a capitibus nationum.

ejus domo convenerunt A. Piſarum archiepiſcopus, Petrus epiſcopus Cameracenſis, alius dominus Gallicus, & Thomas de Firmo ordinis Prædicatorum, ſacræ theologiæ profeſſor, miſſi a capitibus nationum pro univerſali concilio congregatarum. Et primo quidem Cameracenſis epiſcopus cum inſtantius oravit, ut cum in manibus ejus eſſet Gregorius, vellet hac captata occaſione eccleſiæ paci unice intendere, ipſum inducendo ad ceſſionem, vel certe abnuentem auctoritate canonum declarando hæreticum & ſchiſmatis fautorem; idque magnam ei pariturum gloriam. Ceterum cum patribus relatum ſit, Piſas eum acceſſiſſe, ut de loci & concilii mutatione tractaret, ipſum monebat hujuſmodi petitionem unioni obeſſe. Idem aſſeruit archiepiſcopus Piſanus, addens magnificam Florentiæ communitatem hanc mutationem graviſſime laturam. Gallicus vero dixit expertam Gregorii inconſtantiam & verſutias multas dictis ejus omnino fidem detrahere. Denique Thomas de Firmo aſſeruit *prædictam mutationem loci certe futuram fore omnimodam diſſolutionem ſacri concilii, & per conſequens unionis.*

Negant poſſe locum mutari.

Carolus ſe vadem offert pro Gregorio.

254. Ad quæ reſpondit Carolus, Gregorium non eſſe cogendum ad cedendum, cum ceſſionem ipſe pluries obtuliſſet, offerretque, & ne qua in verbis ejus eſſet ſuſpicio fraudis, *offerebat ſe in Galliam, vel in quemcumque locum pergere pro obſide, ut quæ promiſerat ſervarentur*, & cetera quæ multis peroravit. Quibus auditis, & conſilio inter ſe habito, reſponderunt, loci mutationem videri patribus impoſſibilem. Et quidem *manifeſtum eſſe multos ex patribus congregatis Piſis eſſe impeditos, alios ſenio, alios languoribus, alios egeſtate, qui non poſſent concilio intereſſe, ſi locus mutaretur.* Ad hæc replicavit Carolus, & ne de inconſtantia diffiderent, obtulit ſe iterum obſidem, immo pro abundantiori cautela obtulit omnes *fortalitias*, quas gubernabat, *in eorum ponere manibus*. Rogavitque *ne pavere vellent quod dominus Gregorius ipſum Carolum decipiat, cum in ſuis ſecundum ſaculum manibus & poteſtate ſit; neque tam ſtultus eſt, quod non agnoſcat, quod potius & prius ſe deciperet, quam ipſum Carolum.*

Et omnia quæ gubernabat caſtra.

Carolus promittit Gregorii ceſſionem, ſi locus mutetur, etiam Benedicto non cedente.

255. His auditis, attentaque ſecuritate, quam de futura Gregorii ceſſione dabat, omnia ſe relaturos promiſerunt patribus uniti collegii & capitibus nationum, quos non dubitabant cuncta poſſibilia facturos, *niſi probata eſſet verſutia de papatu contendentium, & eorum ſubterfugia quibus hactenus uſi fuerunt.* Ceterum unum ab eo reſcire cupiebant, in congregando quod petebat concilio, an *Gregorius cedere intendebat, ſi locus mutaretur, etiam domino Benedicto non cedente*? Reſpondit illico Carolus, *quod ſi petitis jam per eum aſſentirent, quidquid iſtiuſmodi concilium ſacrum terminabit, dominum Gregorium facturum, pro ſacra unione abſque contradictione faciet, non ſolum uſque ad ceſſionem incluſive, etiam domino Benedicto non cedente, verum etiam uſque ad mortem.*

Invitatur ad novum colloquium.

256. *Hoc quidem nondum ſermone completo, ecce nuncius ex parte reverendiſſimorum auditorum nuncians horam adeſſe, in qua cum Carolo ſimul intereſſe convenerant, & quod propterea congregati in domo domini Aquilegienſis ipſum expectabant... Acceſſit igitur, & ipſos octo congregatos invenit*, cum Meldenſi epiſcopo. Tunc ipſum alloquutus Albanenſis dixit, petita ab eo patribus adeo exoſa videri, ut illis ea proponere non auderet, *ne ſacræ unionis haberetur hoſtis, & quod vellet ſacrum illudere concilium, & diſſolvere putaretur. Verum ſi alium cogitaſſet modum*, aperire dignaretur, quoniam patres ad omnia poſſibilia pro ſacra unione paratos eſſe pro certo ſciret. Addebat *quod eis difficillimum videretur credere, immo quaſi impoſſibile, quod aliud quam dixiſſet non haberet;* & quod, ſi ipſi videretur, per eos aliquid offerendum Gregorio & ſuis, ut cederet per ſe in manibus

Digitized by Google

bus concilii, vel per procuratorem, vel in manibus procuratorum ſacri concilii, illud domini ſui in ſua relinquerent diſcretione, facturi quidquid erga Gregorium ipſi videretur eſſe faciendum. Sperandam, eo mediante, unionem. Nam attentis exhibitis ab eo Gregorio obſequiis, ipſum quaſi ab omnibus derelictum & repulſum recipiendo, ejuſque defendendo jura, non dubitabant, quin ipſe Carolus videns impoſſibilem loci mutationem, apud ipſum inſtet, ut cardinalium petitionibus, proprio conſulens lucro, annuat, ſicque ſacra fiat unio. Si autem aſſentiri recuſet, Carolus tunc ipſius malitia & deceptione commotus, totius eccleſiæ pacem ejus præferat ambitioni. His & alia addiderunt alii, quæ cum Carolo non probarentur, reditum ad Gregorium urgens, petiit dari ſibi in ſcriptis rationes, quibus loci mutationem impoſſibilem eſſe credebant.

257. *Tunc replicaverunt allegantes nedum fore impoſſibile mutare locum, ſed de mutatione loci tractare, ſine concilii & unionis diſſolutione; ipſum vero expediri ſtatim a dominis ſuis procurarent.* Carolus tum, omnibus deſperatis, valefaciens ipſis, ad propria reverſus eſt. Cum autem exeuntem eum deduceret archiepiſcopus Mediolanenſis, *prope oſtium cameræ ipſis duobus exiſtentibus, in hæc verba prorupit: Antiquitus & diu fuimus dominus Gregorius & ego conſtituti in minoribus valde domeſtici & amici chariſſimi. Rogo ergo, quamquam magnus nuncius ſis, dicas ſibi mei parte, quod perventis nobis ad ſenium expedit cogitare animas ſalvare noſtras. Relinquamus ergo dignitates iſtas, quæ magis vanitati, quam ſaluti proficiunt. Cedat ipſe papatui, & ego volo cardinalatui cedere. Eamus ad ſanctum Nicolaum de Littore ſervituri Deo, & ibi ſibi paratus ſum ſervire per annum & ultra. Hæc omnia junctis manibus in modum orandi cum maxima efficacia dicere videbatur, dicens: Rogo te, Carole mi, dicas ſibi hoc mei parte,*

Mediolanenſis offert exuere purpuram, ſi Gregorius velit thiaram deponere.

258. Altera poſt die ad Carolum acceſſit magiſter Thomas de Firmo, obtulitque ei in ſcriptis quædam capitula, quorum hæc præcipua: Cedenti Gregorio *providebitur de legatione Foro-Julii & Marchiæ Triviſanæ per totum tempus vitæ ſuæ; & ſi in curia voluerit prope futurum pontificem morari, venerabiliter tractabitur inter cardinales ceteros, & de tot ſibi providebitur beneficiis, quod vitam ducere valebit honeſtam.* Deinde *cum Gregorii collegium ad ſui inſtantiam promiſerit nepotibus ſuis providere in patrimonio de Monte-Flaſconis, de Corneto, de Urbe-veteri, & in Romandiola, de Foro-Pompilio, Forlivio & Faventia*, eis providebitur *de terris illis alias ſibi in patrimonio oblatis.* Et quia dubium inerat, an Bononiæ legatus aſſentiretur Romandiolæ terras eis dari, rogabat Carolum ut æquipollens aliud beneficium excogitare vellet. *Inſuper cogitaverat intra ſe, cum Caroli ſororem in uxorem habeat Johannes Galeaz, ut ipſe Carolus libenter tractaret alteri, quam cognato ſuo Faventiam dandam fore.* Hæc conſtantem in primo propoſito Carolum non moverunt, urgentem *quum vel dominus Gregorius ſervaret quod promittebat, & ſic unio certa & indubitata & ſacra; vel non, & ſic confuſus & ab omnibus derelictus ejicietur.*

Gregorio cedenti offertur legatio Foro-Julii & Marchiæ Triviſanæ, &c.

259. Omnibus tandem fruſtra tentatis, monitus Carolus, congregatos ad S. Martinum patres eum expectare, eo ſtatim acceſſit. Tunc expoſuit Albanenſis pluribus, quanto hactenus zelo & deſiderio unionis negotium fuerant proſecuti: quod deſiderium ut demonſtrarent amplius, cum nec Piſas Gregorius accedere vellet, nec per procuratorem proprium, aut concilii procuratorem cedere, ſed loci mutationem urgeret, parati erant *per* xx. *aut* xxx. *milliaria ad plus ultra Piſas infra terram ad locum congruum accedere, dummodo ſecuri forent quod ipſe accederet & cederet;* obtuleruntque

Patres Piſani offerunt mutationem loci ad Piſtorium vel S. Miniatum.

que ad conveniendum Piſtorium aut S. Miniatum. *Et quia dilatio temporis, qua petebatur a domino Gregorio, ut pars ſua cum aliis valeat convenire, in deſolationem concilii & unionis redundare poſſet, propterea volebant ſcire, quantum differri concilium petebat.* Ad hæc reſpondit Carolus, Gregorium ad Florentinorum oppida, qualia erant Piſtorium & S. Miniatus, numquam acceſſurum, a quibus ſe graviter læſum conquerebatur. Et tamen ante concilium Piſanum palam & publice dicebat Florentinos ſibi minime eſſe ſuſpectos.

260. Carolo itaque ad reditum ſe accingente, patres *inter ſe mutuo conferebant, ſi melius foret aliquos cum pleno mandato uniti collegii & concilii univerſalis Ariminum tranſmittere cum ipſo, informatos plane de eorum intentione.* Conſultus ea de re Carolus; non conſuluit pro tunc, ne forte animis in diverſa perſeverantibus, odii fomes augeretur: at infra xv. a reditu dies, explorata Gregorii intentione, quid facto expediret ipſis ſignificaret. Antequam vero diſcederet, Angelus de Reate concilii ſecretarius, obtulit ei cum aliis in concilio, ſi vellet, ſedere, aſſerens honorabilem ei ſedere volenti locum ab his qui præerant eſſe deſtinatum. Libenter annuit Carolus, dummodo permitteretur ſibi aliquid patribus proponere. Cui cum eſſet reſponſum, non eſſe conſuetudinis, laicos aliquid in concilio proponere, tali prælegit privari honore.

261. *Diſceſſit igitur a Piſis, & Florentiam venit, dominiſque & eorum collegiis acta Piſis ſubſtantialiter retulit; quos viſus eſt per eorum reſponſa plene ſuper ea informatos reperire,* omnemque Gregorio Piſtorium aut S. Miniatum acedere volenti ſecuritatem promiſerunt. Ad hæc Carolus paratum ſe ait, *quicquid poterat pro ſacra unione operari, & quod dominus Gregorius Piſtorium accederet.* Ariminum autem appulit xxvi. Aprilis, hoc eſt integro poſt inceptum concilium menſe, atque hora circiter veſpertina obſequium reverentiæ domino ſuo obtulit, juſſus in craſtinum redire. Reverſus die ſequenti mane ad palatium, Gregorio in camera paramenti ſedenti, circumſtantibuſque cardinalibus, acta Piſis & Florentiæ enarravit, concludens eccleſiæ pacem minime dari poſſe, niſi amplius aliquid ille ageret. Circa veſperam autem ejuſdem diei convenit Gregorium, præſentibus Antonio cardinali & camerario, Pauloque papæ nepotibus, atque ea expoſuit omnia, quæ a patribus Piſanis petebantur, *retulitque etiam oblationes quas ſuæ perſonæ & ſuis faciebant, & certitudines quod promiſſa ſervarent oblata.*

Reverſus Ariminum, Acta Piſis & Florentiæ refert.

262. His quidem auditis, lacrymans Gregorius exclamavit: Anguſtiæ mihi ſunt undique. Nam ſi quod illi petunt egero, mei meorumque proditor ero; ſi non egero, quanta, Deus bone, in eccleſia excitabuntur ſcandala? At cum illi aſſentiant unum tuto in loco communi voto celebrari concilium, indictum jam a me accelerabo, in eoque, divina favente gratia, ea tentabo omnia quæ paci atque unioni eccleſiæ poterunt prodeſſe. Ad hæc repoſuit Carolus: *Quod ex duobus alterum eſſet, vel Piſis exiſtentes & Florentini ipſum ſufficienter tutum redderent & ſuos fideles, ſi Piſtorium ſeu ad S. Miniatum accedere inclinaret, vel non: ſi ſic, non poterat perpendere qua ratione ſua ſanctitas conculcationis & deſolationis ſuorum olim & tunc fidelium, ſuæ etiam perſonæ & ſuorum perditionis eſſet cauſa,* &cetera quæ fuſe & patetice proſequitur; addiditque *quod vere per ea quæ propriis oculis viderat, & propriis palpaverat auribus, niſi ſanctitas ſua cum his qui erant Piſis concors fuerit, majus longe quam putetur ab hominibus, ſcandalum populo Chriſtiano fieret & in eccleſia Dei.* Ceterum *accelerationem acceſſus ſui ad partes Foro-Julii, accelerationem futuram eſſe maximi futuri ſcandali, non exſtirpandi in diebus ſuis.* Sed neque ipſum cum pauciſſimis ad concilium ſuum confluentibus quidquam ad unionem facere

Gregorius concilium ſuum accelerare ſtatuit.

Quod Carolus improbat.

Digitized by Google

poſſe, reclamantibus omnibus eum non *ad unionem faciendam, ſed quantum in eo fuerit ad deſtruendam* accelerare. Deinde poſtquam multis demonſtravit præproperam concilii ſui celebrationem nullam parere poſſe utilitatem, ſed multa graviaque incommoda, concludit *longe præſtantius certitudini unionis & ipſi domino Gregorio fore Piſtorium accedere, quam feſtinare ſuum concilium celebrare.* Alioquin acceleratio concilii, acceleratio erit tertii ad nomen papatus eligendi: quo facto, nihil diebus ſuis ſperandum eſſe de unione. *Sciebat quidem multos ſuæ ſuggeſſiſſe ſanctitati congregatos Piſis multum inter ſe diſcordes fore. Verum tamquam fidelis præceptor & relator, ſuam reddebat ſanctitatem certam, quod ſi non certificaret populum Chriſtianorum aliter quam illuc uſque feciſſet, ſe potius pacem eccleſiæ, & unionem divini populi diligere, quam papatum, quaſi cunctos ſibi adverſantes reperiet, etiam uſque ad majorem numerum eorum quos ſibi fideliſſimos reputabat. Se quidem vidiſſe dicebat, eos qui obedientiæ fuerunt domini Urbani, magis infeſtos & adverſos contra ſanctitatem ſuam, quam alios longe: ſed & omnes contra eum & adverſarium ſuum unanimes cognoviſſe; & licet in aliis particularibus minus concordes eſſent, contra tamen eos ambos nuſquam diſcordes erant. Per ea inſuper quæ viderat, certe nullus eorum hoſtem habebat, quem non vellet prius in pontificem eligi, & quantum ſibi incumberet in pontificem eligere, quam alter eorum pontifex remaneret.*

263. Ad hæc ſtupefactus Gregorius dixit, Carolum mutatum eſſe in virum alterum, ab illo quem ante præferebat, quam Piſas accederet: & præ admiratione ab eo petiit, an conſuleret ei Piſas ire. Reſpondit Carolus, quod *non credebat ſanctitatis ſuæ perſonam tutam Piſis eſſe, poteſtate civitatis illius exiſtente, velut erat, in favorem congregatorum Piſis promta; multo minus concilium;* ſed *conſiderabat quod concilium Piſtorio congregatum non privatum, ſed commune eſſe oportebat, quia communi conſenſu & auctoritate congregari iſti aſſentiebant, nec amplius ſuæ præjudicabat ſanctitati, ipſum Piſtorii congregari communi partium conſenſu & auctoritate, quam ſi Bononiæ & ceteris locis, quibus ſe congregandum eſſe aſſenſerat, qui Piſis erant aſentirent congregari...* quod ſi *Piſtorium humiliaverit ſe ire; vel exhibita ſibi & ſuis tutela ſufficienti, unio fiat, apud Deum & homines juſtificatus erit penitus*, quod nihil eorum omiſerit, quibus ad procurandam unionem tenebatur. Cui Gregorius repoſuit, *quid* ſe cedente *fieret de cardinalibus ſuis, quid de rege Romanorum, quid de rege Ladiſlao & de rege Hungariæ, & de aliis ſuis curialibus & fidelibus, quos ſciebat propter eorum conſtantiam erga eum illis exoſiſſimos eſſe. Et concludebat valde ſe apud Deum errare credere, & maximam agere impietatem, ſi ſui & ſuorum proditionis cauſa foret; ut aliorum ſatiaret impiam voluntatem.* Propterea mallet *mortis periculo ſe ſubmittere; ſperans in Domino, quod ipſum & ſuos adjuvabit.* Has Gregorii rationes ſolide refutavit Carolus. Cumque ille pertinacius dictis ejus annuere pernegaret, diceretque *quod nullo modo ad terras Florentinorum accedere audebat, de quibus confidere minime poterat, nec debebat ulla ratione;* Carolus non diſſimulavit apparere ſibi, *quicquid ſua ſanctitas dixerit, quod omne quærebat ſubterfugium ne cederet, licet plurimos fingeret honeſtatis colores.* Gregorius queritur Carolum eſſe mutatum.

264. Quod per Carolum Malateſtam non potuit Gregorius, hoc per legatos Ruperti regis Romanorum obtinere tentavit. Is audito Wenceſlaum, cujus loco ſuffectus fuerat, patribus Piſis congregatis ſignificaſſe, ſeſe regni ſui prælatos & oratores ad concilium ea lege miſſurum, ut debitum ipſis *locum tamquam [illegible]eri & juſti Romanorum & Bohemiæ regis ambaſſiatoribus* aſſignarent, *necnon cum conſilio & ſcientia ipſorum, ſingula tam ſanctæ* Quod per Malateſtam non potuit hoc per Rupertum Gregorius tentat.

Digitized by Google

Romanæ eccleſiæ, quam imperii ſacra negotia tractarent. His, inquam, auditis, ſecum animo deliberavit adhærere Gregorio; unde & in diæta Francofordienſi, cum omnes ſacri imperii principes Barenſem cardinalem honorifice excepiſſent, ille e contrario Antonium Gregorii nepotem & nuncium ſolus fovere viſus eſt, dimiſſa diæta, cum eo profectus Heidelbergam, unde

Lib. 3. c. 39. tres ad Gregorium miſit oratores. *Poſt hoc*, inquit Niemius, *oratores dicti Ruperti in Italiam ad Errorium acceſſerunt, apud eum diutius remanentes, iſti videlicet archiepiſcopus Rigenſis, & epiſcopus Wormacenſis, necnon electus Verdenſis: quem quidem epiſcopum Errorius fecit cardinalem, ſed noluit acceptare, timens ne forte ſi acceptaret honorem, alius ſibi ſubrogaretur in eccleſia Wormacenſi. Prædictus vero electus Verdenſis illectus & inductus doloſe per ipſum Errorium, ad differendum proceſſum unionis, acceſſit ad Piſas, & cardinalibus ibidem congregatis; & ubi tunc erat magna multitudo aliorum eccleſiaſticorum, prælatorum, diverſorumque regum & principum oratores, quoſdam articulos pro parte domini regis Ruperti tradidit: qui inter alia continebant, quod ſi dicti cardinales ad alium locum prædicto Errorio & eis communem & idoneum & ſecurum convenire vellent, quod illuc etiam dictus Errorius convenire deberet; & ſive dictus Petrus illuc veniret, vel non, in termino per generale concilium ſtatuendo, nihilominus idem Errorius illuc ſuo papatui cedere vellet.* Verum concilii patribus animo perpendentibus propoſitam loci mutationem maximo unioni damno ac prope exitio fore, quæ petita ab epiſcopo Verdenſi fuerant longe repulerunt, maxime cum jam celebrata eſſet quarta concilii ſeſſio. Tunc ille Ruperti nomine varia propoſuit dubia, quorum enodationem omnibus præmitti poſtulabat. At mandatum imperatoris cum ſibi patres exhiberi, tum dubia illa ſcriptis tradi concilio petiiſſent, ille nihil dubitans quin ſatis omnibus e veſtigio ſolideque fieret, ut revera factum eſt, hoſpite inſalutato receſſit, reclamatione atque appellatione eccleſiæ valvis affixa. Hæc omnia

Ibid. diſcimus ex Theoderico Niemio: *Ipſe*, inquit, *vices procuratoris aſſumens, ejuſdem Ruperti regis nomine appellavit, innuens in ipſa appellatione, quod hoc caſu convocatio concilii generalis ſpectaret ad dominum Romanorum regem, ſeu ipſo ſuam poteſtatem præſtante, dumtaxat celebrari deberet. Et quia hujuſmodi concilium, ſpreto dicto rege, nec illud fieri mandante, congregaretur in Piſis, propterea contra ipſum Errorium per hujuſmodi concilium non poſſet aliquid definiri de jure. Et qua quidem appellatione valvis cujuſdam eccleſiæ affixa per eumdem Electum in Piſis, poſtea hoſpite inſalutato, ac clanculo, nec vale dicto ipſis cardinalibus, inde receſſit, cum tamen illum actum, ſi utique voluiſſet, etiam abſque omni periculo ibi facere potuiſſet.* Simile aliquid refert monachus Sandionyſianus, qui & de prædictorum legatorum receſſu ſic loquitur: *Iterum dum hæc agebantur, qui extra valvas eccleſiæ cuſtodiebant equos ſuos, magnam contentionem commoverunt, & ad invicem rixati ſunt. Præfati enim domini recedentes in ſcandalum omnium aſpicientium mutuo altercabantur: indeque clare patuit, quod non venerant, niſi ad impediendum factum eccleſiæ.*

Benedicti & regis Aragonum nuncii Piſas applicant.

265. Interea agitabatur in concilio depoſitionis negotium utriuſque contendentis, jamque ad valvas eccleſiæ tertio ſolemniter vocati, non comparentes, declarati fuerant contumaces, contumaciaque ipſa aggravata, exauctorationiſque ſententia pronunciata, cùm Piſas advenerunt regis Aragonum & Petri de Luna legati, & quidem, ſi Bonifacio Ferrerii ſit fides, quatuor ante diebus quam purpurati conclavim intrarent, ampliſſimam habentes a Benedicto & a concilio Perpiniani poteſtatem de pace tractandi. Sic enim ipſe Bonifacius in prolixa epiſtola ad ſuos Carthuſienſes a nobis edita tom. 2. Anecdot. cap. 62. *Nos ambaſſiatores domini noſtri papæ*

Benedicti

Benedicti & totius generalis concilii, & omnium regum & principum obedientiæ, qui habebamus firmum propoſitum numquam redire ad papam, quouſque unitas vera & cum effectu obtenta fuiſſet, & ire ad primum intruſum, & ad omnes illos qui in his opem, favorem, & auxilium, & conſilium poterant dare; habentes ſuper his agendis, tractandis & perficiendis pleniſſimam poteſtatem, & copioſiſſimas inſtructiones tam patentes quam ſecretas, parati nihilominus obligare & ponere nos in vinculis, quod ea quæ promitteremus opere & efficaciter complerentur, dum tamen fierent debito modo & canonico, ne novum ſcandalum in Dei eccleſia oriretur. Et cap. 58. *Habentes pleniſſimam poteſtatem pro exſequendo & complendo effectualiter quicquid eſſet neceſſarium pro vera unitate eccleſiæ.*

266. Eo ipſo die quo pronuntiata in duos contendentes eſt depoſitionis ſententia, *ambaſſiatores regis Aragonum petierunt audientiam, quæ fuit eis conceſſa. Et tunc cancellarius dicti regis, licet incœpiſſet loqui, de ſede ejectus eſt. Tum ad inſtigationem & clamorem multorum de concilio aſcendit pulpitum; & tunc cœpit proponere quod die præcedente petierat a dictis dominis cardinalibus audientiam publicam.* Cum vero petitum fuiſſet ab eo regis mandatum, reſpondit, *illud ſecum non habere, ſed eſſe in eorum hoſpitio.* Tunc prædicti legati exierunt eccleſiam illud quæſituri & allaturi. Interim dictus cancellarius orationem petiit, quæ non ſine gravi difficultate conceſſa eſt ei. Aſcenſo itaque iterum pulpito, regis ſui zelum ad procurandam eccleſiæ unionem maxime laudavit, exquiſivitque de omnibus in concilio actis plene edoceri, *ut regem poſſet debite & ad plenum informare*, nuncioſque Petri de Luna a patribus audiri. Quibus addidit ſe de rebus hactenus geſtis nondum plene inſtructum, nullatenus intendere ea firmare ſua præſentia, aut quovis modo approbare. Cui reſponſum eſt, *quod libenter ex parte concilii deputarentur & darentur aliqui ſolemnes viri, qui de præmiſſis eos ad plenum informarent.* Ad petitam autem Petri de Luna nunciis orationem, *quod cum jam tarda eſſet ipſa hora, tunc audire non poterant, ſed darentur commiſſarii, qui viderent eorum mandatum: quo viſo, darent eis audientiam, ſi danda eſſet, aut alias facerent quicquid faciendum eſſet.* Act. concil. Piſ. p. 1101.

267. Die Junii XIV. hoc eſt pridie quam purpurati intrarent conclave, *hora veſperorum in præſentia plurium dominorum cardinalium, & nobilium prælatorum, & aliorum ambaſſiatorum, hic (id eſt Piſis) exiſtentium, fuit latum mandatum ſeu poteſtas per Petrum de Luna datum ſuis oratoribus, continens in effectu, quod dabat eis poteſtatem ad tractandum de ſecuritatibus convenientibus, & loco idoneo, in quo conveniret per ſe vel procuratorem ad tractandum de unione eccleſiæ per viam ceſſionis incluſive... Et hora eis aſſignata pro audiendo quæ dicere vellent, fuit lecta coram eis ſententia ejectionis duorum contendentium per ſacrum concilium lata.* Deinde excuſantes ſe quod tardius ad horam ſibi aſſignatam conveniſſent, culpam in capitaneum Piſarum rejecerunt, qui donec ab eo moniti fuiſſent, ne ſuum exirent hoſpitium ſignificaverat: cujus poſtea vicarius declaraverat fore aliqua Florentinos inter & patres Piſis exiſtentes pacta capitula, quibus cautum erat, ne his concederetur ſalvus-conductus, qui Piſas impediendæ unionis cauſa venirent, quos per Florentinos dominoſque Piſanos puniendos eſſe conſtitutum erat. Epiſt. Rob. prioris Celſin. ad abbatem Gluniac.

268. Tandem cum dicendi finem feciſſet archiepiſcopus Terraconenſis, *eis reſponſum eſt in effectu, quod audierant ſententiam ſacri concilii, qua ambo contendentes erant ejecti, ut hæretici, & ſciebant pœnas juris, &c. Secundo quod capitula non poterant nec debebant per ipſos præſentes infringi. Si tamen pro reductione dictorum duorum contendentium, vel utilitate pu-*

Digitized by Google

blica ſeu bono unionis volebant aliquid boni dicere, poterant, quia illud non eſſet contrarium capitulis. Tunc habita inter ipſos & regis Aragonum legatos deliberatione, petierunt exhiberi ſibi ipſa capitula: quibus viſis & accurate diſcuſſis poſſent ſecum deliberare. *Sed in craſtinum intraverunt galeam & receſſerunt hoſpite inſalutato, & manſerunt nuncii regis Aragonum petentes informari de geſtis in dicto concilio.* Hæc omnia diſcimus ex epiſtola Roberti prioris Celſiniarum ad abbatem Cluniacenſem, cujus nomine intererat concilio. In mandatis autem acceperant, ut Piſis ad Gregorium contenderent. At petenti ſalvum-conductum per terras Bononiæ dictum eſt: *Dicatis eis, quod vel cum ſecuritate, vel ſine, ſi illic poſſum eos reperire, ego tradam eos igni vivos concremandos.*

Benedicti nuncii recedunt.

269. Conclavim ingreſſi ſunt purpurati die Junii xv. atque ut omnia rite, pacifice, atque ex ordine procederent, ſtatutum fuerat ut ita cuſtodiretur, nemini ut liceret eos alloqui. Cuſtodes & cuſtodiæ modum egregie deſcripſit Robertus prior Celſiniarum epiſtola 2. ad abbatem Cluniacenſem hic a nobis edita. Incluſi per decem dies electionis negotium agitavere cardinales. Interim regis Aragonum oratores, qui recedentibus Petri de Luna legatis, Piſis remanſerant, atque in primis Geraldus *de Cervillon* miles, maritus neptis Petri de Luna & caſtellanus regis, declaravit patriarchæ poteſtatem ſe habere *offerendi cum effectu renuntiationem pure & præciſe præfati Petri de Luna*, etiamſi minime cederet Angelus Corrario, petiit ante admitti quam ad electionem papæ procederetur. Cui reſponſum eſt, *quod domini cardinales erant in conclavi, & non poterant retardari, nec eis verbum fieri; ſed poſtquam elegiſſent, cetera quæ opportuna eſſent fierent.* Perſtitere Piſis ad diem Junii trigeſimum, quo *hoſpite inſalutato* receſſerunt, *non loquuti cum aliquo, niſi cum domino Vivarienſi.*

Et regis Aragonum oratores.

Pag. 1114.

270. Pridie autem quam fieret electio papæ, Piſas ingreſſus eſt quidam doctor, regis Caſtellæ oratorem ſe fingens, eoque nomine orationem petens. Verum *videns quod non poterat docere de mandato regis, quia nec venerat ex parte illius; ſed dominis cardinalibus portavit litteras ex parte infantis Caſtellæ impetratas pro Petro de Luna, in quibus rogabat quod tractaretur locus conventionis pro ceſſione mutua, & darentur cautiones.* Sed & audiens ſolemnes oratores a Caſtellæ rege miſſos proxime adfuturos, cum mandato ea omnia recipiendi quæ regi Franciæ placerent, *& quod ſua fraus detegebatur*, tacuit, eumque facti ſui pœnituit.

Fictus orator regis Caſtellæ.

271. Vidimus ſupra quanta Carolus Malateſta in Gregorii gratiam fecerit; cum autem ab unitis collegiis obtinere non potuiſſet concilium alium in locum ſibi commodum & tutum transferri; ſed nec ipſi Gregorio perſuadere ut Piſas aut Piſtorium per ſe vel procuratorem accederet; idem Gregorius, reluctante licet Carolo, conſtituit ſuum accelerare concilium, quod ad feſtum Pentecoſtes indixerat. Verum non prævidebat, quæ ſibi hoc in propoſito perſiſtenti difficultates occurrerent. Audiendus hic Robertus prior Celſiniarum in ſecunda epiſtola ad abbatem Cluniacenſem: *Ille intruſus Angelus Corrario cum vellet tenere ſuum concilium in patriarchatu Aquilegienſi, tantam perſecutionem paſſus eſt per patriarcham Aquilegienſem, quod quaſi vagator & profugus venit ad Venetiam: ſed Veneti noluerunt eum recipere, & mandaverant ſub magnis pœnis omnibus de terra ſua, in qua ſunt plus quam ſex viginti caſtra, quod nullus eum reciperet, & aufugit cum valde paucis, in quodam modico caſtello cujuſdam ſcutiferi, in quo eſt valde miſerabiliter.*

Gregorius ſuum accelerat concilium.

Pag. 1118.

Lib. 3. c. 45.

272. Et Theodericus Niemius: *Dictus vero Errorius etiam cognoſcens quod dicta ſententia contra ipſum lata fuerat, & timens quod contra eum executioni cum invocatione brachii ſæcularis demandaretur, quodque Ve-*

Digitized by Google

neti ei forſan non aſſiſterent, eo quod per ipſum dominus Antonius patriarcha Aquilegienſis privatus fuerat; qui contra eum ſuoſque cardinales potenter & ſollicite laborabat, ipſis ponendo inſidias in omni loco circumcirca dictam terram civitatis Auſtriæ, habebatque exploratores ſemper in eadem terra, qui ſecrete etiam quæ fecerat Errorius, aut facere proponebat, ſolertius exquirere nitebantur, & utrobique ſtabat minus tute, deficerentque ſibi & ſuis cardinalibus paſſim ſumtus & victualia, cogitavit inde recedere qualitercumque, &c.

273. Schiſmati finem non impoſuit Alexandri V. electio. Nam etſi ei Roma ipſa atque Italiæ pars maxima obediret, Francia, Anglia, Germania fere tota, Bohemia, Polonia, Dacia & Suecia, aliqualem nihilominus obedientiam duo contendentes habebant. Benedicto adhærebant Caſtellæ, Aragonum & Scotiæ reges; Gregorio Ladiſlaus rex cum quibuſdam Italiæ civitatibus: qui tamen *Ladiſlaus eum poſtea deſeruit*, ſolo ex omnibus principibus Carolo Malateſta Arimini domino perſeverante, & cauſam ejus indefeſſe propugnante. Alexandr. V. electio.

274. Hic ſtatim poſt factam Alexandri V. promotionem, egregium virum Garſiam de Turribus ad Benedictum miſit, qui expoſita ſchiſmatis calamitate, & ope ejus implorata, ad ſubveniendum eccleſiæ laboranti concilium generale ex tribus obedientiis celebrandum propoſuit. Miſit & ad Alexandrum epiſcopum Cervienſem, qui eadem admoneret, revocans in memoriam ea quæ ſibi olim apud cardinalem Aquilegienſem dixerat, paratum ſe eſſe cardinalatum abdicare, ſi Gregorius papatui cedere vellet, & ſimul cum eo ad S. Nicolai de Littore monaſterium ſecedere, ibidemque ei tota vita ſua ſervire, *ambitionem in eo non creviſſe, ſed bene affectionem ad proficiendum eccleſiæ*. Cui Alexander reſpondit, Gregorium & Benedictum non ſolum eſſe ſchiſmaticos, ſed etiam hæreticos, nec decere verum & indubitatum pontificem cum eis de ſua dignitate tractare. *Ego*, inquit, *electus fui non ſolum a toto collegio, ſed etiam a concilio papa; in quo papatu ita bonum jus habeo, ſicut umquam alius certus & indubitatus papa in præteritum habuit: ita quod pro faciendo hæreticos renuntiare, bonum non eſt neque neceſſe, quod ego renunciem... Et junctis manibus hæc verba dixit: Epiſcope mi, Dominus Deus ſcit, quod hunc papatum ego numquam concupivi, neque quæſivi, neque in eo ſpem habui. Ab ipſo (Deo) proceſſit quod fuerim creatus de mirabili cunctorum concordia, & ſpero quod ipſe me juvabit, & ipſi me recommendo.*

Carolus proponit concilium celebrari ex tribus obedientiis.

Pag. 1140.

§. X. *De continuato ſchiſmate ſub Johanne XXIII. & ejus extinctione in concilio Conſtantienſi.*

275. Papatum diu non tenuit Alexander, nam decem exactis menſibus cum diebus octo, e vivis exceſſit. Tunc Carolus Malateſta, qui omnem captabat occaſionem bene de Gregorio merendi, Paulum epiſcopum Cervienſem & Johannem de Petra-longa judicem curiæ generalis Romandiolæ, Bononiam, ubi ille obierat, cardinalibus direxit, qui præmiſſis ſolitis hortationibus ad pacem eccleſiæ procurandam, traderent ipſis nomine ejus prolixam orationem, eiſdem jam ante Alexandri creationem Piſas miſſam, ſed prohibentibus conclavis cuſtodibus, nec tum datam. Hac oratione quam hic habes pag. 1143. novam extinguendi ſchiſmatis viam proponit patribus, quam pluribus verbis ſuadere nititur. Obitus Alexandri V.

276. Verum cum nullum hæc legatio effectum eſſet conſecuta, animo non deſpondit Carolus, ſed facta electione Baltazaris de Coſſa, qui Johannes XXIII. dictus eſt, alteram ſtatim ad eum legationem conſtituit, eum exhortans ad ceſſionem, aut ſi cedere nollet, ipſe cum Gregorio & Petro de

Carolus novam Johanni viam proponit ad unionem.

Digitized by Google

Luna, duos quilibet pro parte ſua vel tres, aut plures deſignaret, quibus uterque liberam & irrevocabilem congregandi concilii poteſtatem faceret modo ac loco ab eis ſtatuendo, in quo de procuranda eccleſiæ unione efficaciter tractaretur. Ad quod reſpondit Johannes, *quod jus habens certum & indubitatum, nolebat in dubio ponere per commiſſionem in alias perſonas, & ſe poteſtate quam habebat & jure ſuo privare. Sed quod paratus erat, prout deliberatum fuerat in concilio Piſano, tempore tunc ſtatuto concilium convocare in loco tuto, ſcilicet Bononiæ, datis caſtris, rochis & fortalitiis, in manus dominationis veſtræ, (nempe Caroli) pro tutela & ſecuritate ad concilium accedendi, &c. ad quod concilium Gregorius, ut dixerat, venire poterat;* jam Bononiam ab eo recuſari non poſſe, cum eam urbem Piſanis patribus ad celebrandum concilium obtuliſſet, ad quam accedens Angelus Corrarius convocare poterat etiam prælatos obedientiæ ſuæ ad nihilum jam pene redactæ, ut vix infra Apuliæ limites contineretur. Firmam quippe ſpem defuncto Ruperto imperatore affulgere, Alemanniam omnem ſuas ad partes acceſſuram, ut jam Hungariæ rex & regina Sueciæ præiverant. Nec multo præſtare Petri de Luna ſortem, a quo pariter ſperabat Hiſpaniam, cui legatum parabat cardinalem Barenſem, brevi ad ſe defecturam, & ſic ſolo Aragonum rege Petro de Luna remanente, totum pene orbem ſibi ſubjectum iri. Hæc ex epiſtola Pauli Cervienſis epiſcopi ad Carolum Malateſtam data Bononiæ die xx. Junii MCCCCX.

Pag. 1175.

Johanni bellum indicit.

277. Vix effluxerat menſis, cum alteram ad eumdem Johannem legationem deſtinavit: quæ cum feliciorem exitum ſortita non eſſet, tandem armis pontificem domare decrevit. Hac belli denunciatione perculſus Johannes, miſſo Divo de Penſauro juris doctore, Carolo declaravit, *quod primum vinculum caritatis, quod cum Carolo ipſe contraxerat, ſemper ejus animo ſtatuerat indiſſolubile fore, & nonniſi vita obeunte diſſolvi... dolere Carolum, quem ſemper præ ceteris dilexerat, & in quo ſpem geſſerat ſingularem; & quem ſuæ intentionis fuerat, & erat toto poſſe ſublimare & honorare, ceteris fere omnibus Chriſtianis & eorum principibus & magnatibus in obedientia ſua exiſtentibus, ſolum ſibi contradicere & illi ſe opponere: de quo non tantum propter ſeipſum dolebat, quantum propter ipſius Caroli honoris ſtatus detrimentum, quod ex ſua opinione ſibi cernebat imminere. Dolebat inſuper ſumme, quoniam audierat Carolum arma parare: non quia bellum formidaret, ſciens ſe potentem inimicum; ſed quia undique ſe nimis conſpiciebat amiſſurum, quomodocumque res exitum ſortiretur, &c.* Quibus Carolus ſeſe *contractam cum illo amicitiam ſemper ſervaſſe* reſpondit, necnon adhuc ſperare *in divina bonitate & miſericordia, ſe probaturum opere, quod ipſe illum non minus in ſui ſalutem diligebat, quam ille Carolum ad gloriam & commodum orbis. Diligebat namque ipſum caritate non ficta; ſed tranquillitatem matris & dominæ ſuæ (id eſt eccleſiæ) amplius diligebat... Non quærebat ipſe Carolus ſuſcitare ſcandalum, ſed ſuſcitatum extinguere, & propter hoc omne privatum commodum derelinquere.* Quod autem bellum ei indixiſſet, id *non propter amorem alicujus privatæ perſonæ, nec propter odium, nec propter munus, aut ſtatus ſui exaltandi ſpem; ſed ſolum propter divinum honorem & zelum domus ejus ſanctiſſimæ. Ratio fuit, quia ille homo propter ambitionem cauſa fuit triſchiſmatis, contra omnem ſpem ipſi Carolo exhibitam.*

Sigiſmundum certum facit de omnibus actis cum Johanne papa.

278. Neque his contentus Carolus, Sigiſmundum imperatorem fecit certiorem de omnibus a ſe cum Johanne papa per ſuos oratores actis, deque modis illi ad extinguendum ſchiſma propoſitis, ceſſione ſcilicet, aut concilio generali, quorum primum ab eximia univerſitate Pariſienſi, alterum ab Avenionenſi fuerat approbatum. Quapropter ejus clementiæ per

viſcera

Digitized by Google

viſcera miſericordiæ Domini noſtri Jesu Christi, *qui illum creavit & redemit, & qui a tot periculis liberavit, atque ad culmen Romani evexit imperii*, ſupplicabat, quatenus *omni privata voluntate abjecta*, divinum viriliter ſibi proponens honorem, eccleſiæ matris ſuæ quieti provideret. Atque ut Sigiſmundum facilius flecteret, narravit id quod a quodam obedientiæ Johannis, ſed unionis zelatore, acceperat: *Dominum Johannem*, inquit, *quamvis illi obediat, non minus ægre fert ipſe quam Carolus, cum ipſe ſit homo notorie infamatus de homicidio, & aliis criminibus etiam, cum omni die ſcandaloſa operetur, & ſi ipſe haberet ſolium ſine freno, ipſe cum ſua crudelitate & nequitia deſtrueret totum mundum.* Addit quod *timet exinde propter ejus demerita, quod in futuro concilio non deponatur, ut detur pax eccleſiæ univerſali: quoniam Pariſienſes jam nonnulli incœperunt tangere iſtum paſſum, cujus cauſa ipſe quærit facere concilium in loco ſibi fido, & ubi ipſe habeat utrumque gladium*, &c.

279. Interea Johannes concilium generale indicere cogitabat, juxta præſcripta concilii Piſani, in quo ſtatutum fuerat, ut triennio tranſacto concilium aliud celebraretur. *Et cum propoſuiſſet, ubi concilium fieri deberet, nonnulli, ut Francigenæ, dixerunt quod fieret ultra montes, in Sabaudia vel in Francia, aliqui licet pauci in Alemannia, ipſe dixit quod fieret in confinibus Italiæ pro commodiori & utiliori commodo omnium: & in hoc ſolus fuit, nominando locum tutum, videlicet Veronam & Paduam. Alii vero, ut Romani, dixerunt de Roma, & de Roma ſe fideliter concordaverunt.*

Johannes concilium generale indicit.

280. Et revera anno 1412. menſe Aprili generale concilium indixit, ad quod accedendi cauſa tam primates & archiepiſcopi, quam epiſcopi & alii prælati ex Italia, Bohemia, Hungaria, Anglia, Scotia, Alemannia, itineri ſe commiſerunt, perinde ac regis Franciæ oratores, atque univerſitatis Pariſienſis doctores. Ex quibus pauci, prohibentibus Ladiſlai copiis, quæ exteriora Romæ occupabant, Urbem intrare potuere. Unde ſi bullam in Wicleffiſtas Huſſitaſque excipias, per paucos omnino prælatos in eccleſiæ commodum & utilitatem tractari & diffiniri quidquam potuit. Quapropter cum pro tempore majoris aliquid momenti conſtituendi ſpes non affulgeret, Johannes concilium diſſolvi, & in alium transferri locum commodiorem, & tempore magis opportuno cenſuit.

281. Interim Ladiſlaus, ſprêto fraudulento cum Johanne tractatu, corruptiſque pontificii exercitus ducibus, ac ſimul occupata Urbe, papam mutato habitu, nocte intempeſta fugere coëgit octava Junii die, anno MCCCCXIII. Qui continuo Florentiam ſe conferens, Sigiſmundum imperatorem tunc in Longobardia agentem, in ſui auxilium, miſſo Chalantio cardinali, adverſus Ladiſlaum advocat. Sed & cum nec Florentiæ ſibi tuto eſſe exiſtimaret, Bononiam acceſſit, unde Chalantium iterum & Zarabellam cardinales atque Emanuelem Chryſoloram ad Sigiſmundum direxit, qui cum eo de tempore & loco congregandi novi concilii deliberarent. Conſtantiam ad Rhenum propoſuit imperator, cui legati, penſata mature utilitate publica, aſſenſum præbuere. Locum moleſte tulit pontifex, at reluctari non vacabat. Itaque Placentiam primum, deinde Laudem-Pompeiam contendit, varioſque per menſem cum Sigiſmundo tractatus habuit, ac tandem de incipienda primo die Novembris MCCCCXIV. Conſtantiæ ſynodo convenerunt.

Ladiſlaus Romam occupat, ac papam fugere cogit.

282. Poſt indictam concilii congregationem, pontifex ſub initium quadrageſimæ Bononiam ſe recepit. At nuntiato ſequenti Auguſto Ladiſlaum regem, qui dominium eccleſiæ occupabat, ab hoc ſæculo migraſſe, ſtatim in Urbem regredi inſtituit, & revera eſſet profectus, niſi tum cardinales hoc prævidentes reditu concilium indictum diſſipandum fore, obſtitiſſent viri-

Mortuo Ladiſlao, Johannes Urbem regredi cupit, at obſiſtere cardinales.

liter. Coactus itaque die 1. Octobris iter ad Conſtantiam arripuit, atque ex Bononia Ferrariam, inde Veronam, unde cardinales duos N. S. Ceciliæ presbyterum, & R. SS. Coſmæ & Damiani diaconum Conſtantiam præmiſit, qui de rebus omnibus in ſolemni ejus ingreſſu cum neceſſariis tum rite agendis cum regis Romanorum oratoribus & civibus convenirent & ordinarent. Nec mora Conſtantiam appulſi octavo & decimo Octobris die, debitos pontifici honores Johanni deferri petierunt, utque pro vero & uno papa haberetur, ut poſſet in civitate remanere vel ea egredi pro libitu, ut juriſdictionem ſuam per officiales integre exerceret, itinera tuta accedentibus ad concilium redderentur, & papæ & camerario ejus ſalvum-conductum inviolate tenerent & obſervarent. Quibus omnibus a magiſtratu receptis, Johannes in monaſterium ad muros urbis die XXVIII. deſcendit, atque inde ſequenti die ingreſſus in urbem eſt.

Initium concilii Conſtantienſis. Pag. 1408.

283. Indicta prima concilii ſeſſione ad diem tertium Novembris, *papa repentina quadam perturbatione & doloribus correptus, coactus eſt ad cameram redire, quapropter dilata eſt ſeſſio ad diem decimum ſextum*, ante quam habita eſt una congregatio, in qua Italica natio petiit acta concilii Piſani, quod jam Conſtantiæ continuabatur, confirmarentur, & ibi latæ in contendentes ſententiæ aggravarentur. At obſtitit Petrus de Alliaco cardinalis Cameracenſis, affirmans expectandos eſſe audiendoſque Petri de Luna & Angeli Corrarii oratores & nuncios, qui ad concilium veniebant. Interim Conſtantiam advenit Sigiſmundus rex Romanorum die XXIV. Decembris, *poſt quem veniebant nuncii Angeli Corrarii & Petri de Luna, quorum aliqui anticardinales erant: propter quos fuit altercatio, ſi permitterentur ingredi in rubro capello, & pro bono pacis obtentum eſt quod ſic, & ita ſunt ingreſſi*. Conſtantiam tamen jam intraverat Johannes Dominici Gregorii nuncius die Novembris XIX. *qui cum inſignia Gregorii valvis hoſpitii ſui affixiſſet, his nocte amotis, diſceptatum eſt an reſtitui deberent, & variatis votis demum reſolutum eſt, niſi ipſe acceſſerit, non repetenda, nec affigenda in aliena obedientia.*

Diarium conc. Conſt. p. 298.

Pag. 1409.

Pag. 1410.

284. Die Decembris undetrigeſimo recitari juſſit Sigiſmundus coram papa & cardinalibus ac prælatis ſimul congregatis res a ſe geſtas pro eccleſiæ unione, tribuſque horis huic lectioni inſumtis, *propoſuit admittendos oratores & nuncios Benedicti & Gregorii, expectandos prælatos & oratores regum Franciæ, Angliæ & aliorum principum*, &c. *Admiſſi coram rege ipſius Angeli nuncii propoſuerunt publice, & in effectu ſe fecerunt fortes de via ceſſionis pro domino ſuo, nullum tamen mandatum oſtenderunt.* Eamdem etiam ceſſionis viam propoſuit Ludovicus dux Bavariæ, qui Gregorio obediebat. Sed & ipſi prælati & doctores ac magiſtri ejuſdem obedientiæ paratos ſe exhibuerunt ad tractandum efficaciter unionis negotium: ita tamen *ut Johannes XXIII. non præſideat, nec interſit concilio, immo omnis obligatio per perſonas concilii ſibi ſpecialiter facta, quoad tractanda in concilio relaxetur*; peracto autem unionis negotio, Gregorius a rege invitetur ad concilium, ut per ſe aut per ſufficiens ejus mandatum tractata in concilio approbet & confirmet. *Conſequenter auditi ſunt nuncii Petri de Luna, qui nihil aliud obtulerunt, niſi conventionem regis Romanorum, cum rege Aragonum & Petro de Luna.* Ipſe etiam Petrus de Luna poſtea interrogatus a Sigiſmundo rege de ſalubri ad procurandam unionem eccleſiæ via, nullam reſpondit ſibi meliorem videri juſtitiæ via, quam ſemper obtulerat offerebatque. Quæ ſi non placeret, voluntariam etiam offerebat papatus renunciationem, ſed *amoto obſtaculo Piſano*, id eſt abrogatis actis concilii Piſani, appoſita etiam hac conditione, ut facta per eum ceſſione, ipſe ſolus *eligat hac vice Romanum pontificem*; nec poſſe id ſibi denegari, cum electio

Nuncii Gregorii & Benedicti in concilio admiſſi.

Diar. conc. Conſt. pag. 298.

Ibid. pag. 299.

Pag. 1109. hujus tomi.

Pag. 1109.

Digitized by Google

papæ ad ſolos pertineat cardinales, ipſeque ſolus a Gregorio XI. vero ſummo pontifice creatus, pro legitimo & indubitato cardinali haberi debeat, aliis omnibus purpura in ſchiſmate donatis.

285. *Die* XII. *Januarii* MCCCCXV. *archiepiſcopus Moguntinus armatus ac veſtitus velut coloris rubei veſtibus, cum* CC. *armigeris, præcedente vexillo cum ejus armis, & de latere enſis ingreſſus eſt Conſtantiam, cui obviam occurrerunt cardinalis Barenſis, magiſter hoſpitii papæ, & Bertoldus de Urſinis.* De hoc archiepiſcopi Moguntini Conſtantiam ingreſſu hæc habent oratores Colonienſis univerſitatis in epiſtola II. ad ſuos Colonienſes: *Inſuper eſt in Conſtantia maxima multitudo prælatorum, cardinalium, archiepiſcoporum, epiſcoporum, abbatum, ambaſſiatorum, & doctorum, inter quos dominus Moguntinus intravit multum ſolemniter in profeſto octavarum epiphaniæ cum ſeptingentis equis.* Adventus archiepiſcopi Moguntini. Pag. 1410. Tom. 2. Anecdot. p. 1611.

286. Necdum Conſtantiam advenerant Pariſienſis univerſitatis nuncii, qui XXI. die Februarii tantummodo applicuerunt, ab ipſo papa & imperatore gratanter excepti. Horum præcipui fuere Johannes *Dacheri*, Benedictus Gentiani monachus Dionyſianus, vir doctiſſimus, & Johannes Gerſonius cancellarius: de quorum zelo hæc leguntur in epiſtola VII. oratorum univerſitatis Colonienſis: *Univerſitas Pariſienſis bene ſe habet in negotiis eccleſiæ, & habet magnam audientiam. Solent enim in arduis doctores & magiſtros ſuæ univerſitatis Conſtantiæ exiſtentes* CC. *in numero vel plures congregare, & de conſilio eorum concludere.* Oratorum univerſitatis Pariſienſis. Ibid. pag. 1619.

287. *Subſequenter vero ambaſſiatores regis Franciæ intraverunt Conſtantiam* V. *die menſis Martii, & fuit eis obviam imperator cum buccinis & velis ſuis, quaſi per dimidiam leucam Franciæ, & dux Lotharingiæ, qui intravit quaſi per dimidiam horam in villa Conſtantiæ, ante ambaxiatores, non deſcendit de equo, ſed ivit eis obviam. Similiter & magnus camerarius papæ, comes Bertholdus, Nicolaus de Robertis ambaxiator regis Daniæ, Poloniæ, & aliorum plurium regum, necnon archiepiſcopi, epiſcopi in magno numero, ſicque fuerunt plus quam duo millia hominum, inter quos erant ſolum duo Anglici. Item magnus dux Bavariæ cum magna copia militum Alemanniæ.* Oratorum regis Franc. Diar. conc. pag. 307.

288. Interim ad procurandam eccleſiæ pacem, cum Johanne papa de ceſſione facienda tractabatur; ſtatimque ille obtulit formulam ceſſionis, quæ cum tribus nationibus non videretur ſufficere, oblata eſt ei altera, immo & tertia, quibus pariter rejectis, quarta demum formula in domo fratrum Minorum, præſente imperatore, die XXVII. Februarii compoſita & approbata ab omnibus fuit. Quatuor has formulas exhibet Diarium concilii Conſtantienſis. Conſequenter VI. nonas Martii Johannes bullam dedit de facienda ceſſione ad tenorem quartæ formulæ, cui Benedictus Gentiani auctor fuit ut adderetur *Voveo & juro*, approbantibus tribus nationibus, Gallicana, Germanica & Anglicana, & ex Italica duodecim prælatis, cum archiepiſcopo Januenſi. Quibus peractis, imperator papam adduxit, & præſentibus cardinalibus, & nationibus omnibus, quartam præſentavit formulam, quam ut acceptaret ſupplicaverunt. His ille promto animo annuit; ſed neque his contentus, eam ipſam celebrata ſequenti die ſeſſione recitare non dubitavit; cum vero ad illa verba pervenit, *Juro & voveo, deſcendens de cathedra inclinavit ſe cum genuflexione verſus altare, & ponens manum ad pectus, dixit: Ita vere facio. Et rurſum in fine prædictæ prælectionis, idem cum eadem reverentia juravit & vovit.* Poſtea imperator, gratiis pontifici actis, depoſito imperiali diademate, ac flens præ gaudio, proſtravit ſe ad pedum oſcula beatorum. Interrogatus deinde Johannes an per propriam perſonam, an per procuratorem facienda eſſet ceſſio, reſpondit in- Johannes papa ſolemniter promittit ceſſionem.

Digitized by Google

Diar. pag. 310.

cunctanter, *quod ipſa ceſſio ad pacem eccleſiæ multo certius, multo ſecurius, multo celerius, multo honeſtius, multo melius fiet per nos in propria perſona, quam per procuratores.* Acta ſunt hæc die Martii XVI. At ſequenti die congregatæ nationes, de papæ reſponſione non contentæ, petierunt inſtanter ab eo procuratorium ad cedendum. *Nec multo poſt per multorum ora vulgatum eſt, quod papa volebat nationes prævenire, & tam procuratorium quam alia requiſita facere.*

Ibid. p. 312.

Johannes fugit e Conſtantia.

289. Hinc univerſalis omnium lætitia, quæ brevi poſt in luctum mutata eſt. Nam XXI. Martii ipſe Johannes, cujus mens numquam ſincera fuit, mutato habitu vili, nocte Conſtantia *Schafhuſen* Friderici ducis Auſtriæ oppidum fugit: unde brevem eodem die epiſtolam imperatori miſit, ſignificans ſe Schafhuſam *abſque duce Auſtriæ* veniſſe, *non animo declinandi ab his quæ promiſimus*, inquit, *per renuntiationem noſtram facere pacem eccleſiæ ſanctæ Dei; ſed ut in libertate ac ſalute propriæ perſonæ poſſimus, prout indubie volumus, ea exſecutioni mandare.* Verum alia eum mente fuiſſe diſcimus ex cedula paucis poſt diebus valvis eccleſiæ Conſtantienſis affixa, hæc inter alia continente. *Dominus papa Johannes XXIII. ſuorum promiſſi, voti & juramenti immemor, volens... iſtum ſacrum concilium dirimere & diſſolvere, quod eccleſiam Dei militantem repræſentat, clam, furtive, & nocturno tempore, ſui cordis ſequens tenebras, ab hinc cum ſuo comite duce Auſtriæ, & in habitu vili receſſit, oves deſerens, pro quibus ſeipſum impendere tenebatur, in dedecus, ſcandalum ac vilipendium iſtius ſacri concilii.* Et paulo poſt: *Suam volens palliare malitiam, ſcripſit in dolo Romanorum regi litteras mendaces & falſas, quod abſque ſcitu ducis Auſtriæ receſſerat. Et hoc conſtat eſſe falſiſſimum.*

Tom. 2. Anecd. p. 1618.

Ibid. p. 1620.

290. Dum vero ſic imperatori & prælatis imponeret Johannes, contra regi Poloniæ, & Bituricenſi ac Burgundiæ ducibus ſignificabat, nullam prorſus libertatem ſibi Conſtantiæ relictam, quin & paratas vitæ ſuæ inſidias eſſe. Scriptas ad eos hac de re epiſtolas datas XXII. Martii habes in Diario Conſtantienſis concilii pag. 316. & ſeqq. Et tamen Sigiſmundus *die præcedenti noctem receſſus papæ, fuit cum domino papa & coram quinque cardinalibus, & coram principibus dixit ſibi, quod nullo modo deberet timere, quia deberet eſſe ſecuriſſimus: de quo papa tunc videbatur multum contentus.*

Tom. 2. Anecd. pag. 1626.

Imperator tunc ut ſe geſſerit.

Diar. p. 313.

291. Imperator audita Johannis fuga, congregatos patres conſolatus, hortatuſque eſt ut in propoſito firmi permanerent: id quod ita Diarium expreſſit: *De mane hora* VII. *cognito papæ receſſu, ex parte imperatoris fuit voce præconis ad ſonum tubæ Conſtantiæ proclamatum, quod nullus moveretur aut timeret, & quod in majori ſecuritate ſtabat concilium generale tunc quam inantea, & quod victualia eſſent in majori foro, & quod quilibet erat in libertate eundi, ſtandi & redeundi.* Atque ut Johannes a ſperato ab Auſtriæ duce præſidio fruſtraretur, eumdem ducem imperator denunciato bello aggreſſus, brevi ad extremas redegit anguſtias. Quapropter *cum per nationes ordinatum fuiſſet habendam eſſe ſeſſionem abſente pontifice*, die Martii XXV. ſolemnis habita eſt ſeſſio, præſide Petro de Alliaco cardinali Cameracenſi, ac præſente Franciſco cardinali Florentino. Sed Venetiarum & Aquilegienſis *negarunt ſe interfuturos, nonnulli excuſarunt infirmitatem: De Columna vero, S. Angeli & de Comitibus clara luce de Conſtantia Schafhuſam venerunt.* Johannes vero *compellebat officiarios curiæ ſuæ tremendis edictis ſua ſequi veſtigia. Propter quod ipſum plures numero cardinales comitabantur, & concurrebant ad eum quamplurimi, forte prædam ſequentes, non hominem: quorum tamen pars major, paſtore ſic per abrupta gradiente derelicto, ad hoc ovile derelictum eſt reverſa.* Ita legimus in epiſtola concilii

Continuatur concilium.

Pag. 1412. hujus tomi.

Digitized by Google

concilii ad univerſitatem Colonienſem, tom. 2. Anecd. pag. 1627.

292. Interim miſſi a ſacro collegio ad Johannem tres cardinales, de Urſinis, S. Marci, & Salutiarum, ut mentem ejus explorarent: præter quos etiam cardinales de Piſis; de Chalanco, Barrenſis, S. Angeli, Brancaſſus, de Columna & de Comitibus ſponte acceſſerunt ad papam, promtum ei reditum conſulentes. *Cardinales papam hortantur ad reditum.*

293. Reverſi feria IV. majoris hebdomadæ tres cardinales, retulerunt non eſſe Johannis intentionis declinandi a promiſſis, aut concilii diſſolvendi; immo paratum eum eſſe *conſtituere procuratores ad cedendum in forma. De regreſſu autem ſpem non dabant.* Verum dum fictis verbis cardinales deluderet, feria VI. Paraſceves, relicta Schafuſa, venit *Louffenberch*, atque non multo poſt Friburgum & Briſacum; immo etiam fugere in Burgundiam tentavit. Quapropter cum ſacrum concilium nullam jam ei fidem adhiberi poſſe animadverteret, adverſus eum judicio procedere cenſuit. In ſeſſione tamen, quæ XVIII. Aprilis habita eſt, conſtitutum adhuc fuit, ut procuratoria formula ad cedendum ei mitteretur, deſignatis ei procuratoribus ex omnibus nationibus aſſumendis, ex quibus duo aliis invitis, immo ipſo etiam invito, poterant cedere. Conſtitutum etiam fuit, ut ipſe ad concilium ſub fide publica invitaretur. Quid vero inde ſecutum ſit diſcimus ex epiſtola oratorum univerſitatis Colonienſis, in qua hæc leguntur: *Miſit ſacrum concilium dominos cardinales cum aliis octo prælatis & doctoribus, qui credentes eum invenire in* Friburg, *non invenerunt eum ibi, quia proceſſerat ad Briſacum, ubi invenerunt eum. Et prima die ipſe prætendens infirmitatem non dedit eis audientiam; ſed die ſequenti audivit eos, & poſt auditionem dixit ſe velle deliberare & reſpondere; & die immediate ſequenti mane receſſit ab illo loco, ipſis inſalutatis & inſciis, tendens ad Burgundiam, ſed Deus aliter ordinavit: quia dux Auſtriæ ipſum licet invitum reduci fecit in* Friburg, *ad quem locum nuncii dicti concilii ipſum comitabantur: ſed quod rationabiliter petebant nomine concilii non obtinuerunt, niſi ſub certis conditionibus difficilibus, concilio non placentibus. Præſumſit etiam concilium quod cum allegaſſet metum ſe habuiſſe in Conſtantia, quod a fortiori ſuo tempore allegaret ſe metum habuiſſe in* Friburg, *& propter hoc totum quod ibi feciſſet foret irritum & inane. Quapropter ſacrum concilium concorditer, quoad omnes nationes, deliberavit amplecti viam juſtitiæ & rigoris contra papam. Et in ſecunda die Maii in ſeſſione publica citatus fuit papa ad comparendum nona die ſequenti in publica ſeſſione, viſurus decerni & declarari ſuum receſſum clandeſtinum eſſe, & fuiſſe damnoſum & opprobrioſum eccleſiæ ſanctæ Dei, de hæreſi ſuſpectum, deviativum a juramentis & votis per ipſum factis, & alias reſponſurus cur propter malam adminiſtrationem ac alia crimina univerſalem eccleſiam notorie ſcandalizantia ejici debeat de papatu.* *Diar. p. 330. Johannes a Schafuſa fugit. Tom. 2. Anecd. pag. 1630.*

294. Hæc ſcribebant oratores univerſitatis Colonienſis ſeptimo die menſis Maii, cum duobus ante diebus Fridericus dux Auſtriæ, deſerto Johanne, reconciliatus fuit Sigiſmundo imperatori, mediantibus Bavariæ duce & Burgravio Nurembergenſi: quam quidem reconciliationem deſcribunt oratores univerſitatis Colonienſis his verbis: *Quinta die Maii, hora tertia poſt meridiem, domino rege exiſtente in refectorio fratrum Minorum cum multis prælatis, & aliis deputatis quatuor nationum, præſentibus etiam pluribus illuſtribus, prædictus dux Fridericus per illuſtres Ludovicum de Bavaria fratrem reginæ Franciæ, & Borgravium de Noremberga præſentatus fuit regiæ celſitudini, ubi procidit ad genua ſua, & borgravius pro eo dixit hæc verba, vel ſimilia in effectu: Avunculus meus dux Auſtriæ de omnibus offenſis factis ſacro concilio & regiæ celſitudini humiliter petit indulgentiam,* *Auſtriæ dux reconciliatur imperatori. Ibid. pag. 1631.*

& ſuam perſonam, & totum ſuum dominium, totam terram & omnem populum ſibi ſubjectum plene & plane ponit ad gratiam veſtram, rex ſereniſſime, ut de illis facere poſſitis, ſicut veſtræ placuerit celſitudini. Promittit etiam quod faciet dominum papam ad hunc locum Conſtantiæ reduci, & ſacro concilio præſentari. Supplicat tamen idem avunculus meus pro honore ſuo conſervando, quatenus per ſacrum concilium & vos dominum regem papa de ſua vita aſſecuretur, & etiam de bonis ad ſuam perſonam pertinentibus, quæ ſecum adducet ad dictam civitatem, & quod ſimilis ſecuritas detur venturis cum eodem, & quod etiam idem ſacrum concilium velit eidem papæ poſt ceſſionem ſuam de ſtatu competenti providere. Quæ ubi abſolvit Burgravius, eadem dux Fridericus proſtratus repetiit, *atque his geſtis, rex verba propoſita per Burgravium diſtincte repetiit, & quæſivit an ita dixiſſet: quo reſpondente ſic, & duce conſentiente, & ſuper genibus ſedente, recepit eum in gratiam, & ſurgere fecit.* Addunt oratores Colonienſes: *Et non modica neceſſitas impulit dominum ducem ad faciendum ea quæ præmiſſa ſunt: quia certum eſt, quod dominus rex per ſuam potentiam latam & extenſam jam abſtuliſſet ab eo vi armorum quadraginta fortalitia, civitates & caſtra, & viſibiliter eum exterminaſſet.* Verum etſi Fridericum Sigiſmundus in gratiam ſuam reſtituerit, ejus tamen caſtella aliquandiu retinuiſſe fertur. Audi anonymum Cartuſianum e Conſtantia die XIX. Maii ſcribentem: *Dux Auſtriæ non eſt captus; ſed honeſte ſtat hic in bona cuſtodia, non poteſt hinc recedere. Et Svvitzch ac alii inimici ſui capiunt poſſeſſionem ſuorum caſtrorum, oppidorum, &c. Perdidit huc uſque* XLVIII. *oppida & caſtra quæ vidi nominatim in ſcriptis.*

Ibid. p. 1635.

295. Quid vero conſequenter actum ſit a concilio adverſus Johannem XXIII. paucis exponunt oratores Colonienſes epiſtola ſua XI. *In craſtino aſcenſionis Domini*, inquiunt, *fuerunt miſſi per concilium & dominum regem ad conducendum papam archiepiſcopus Rigenſis, & quidam archiepiſcopus de natione Gallicana, & dominus Burgravius Noremberga, nobilis genere & virtute, quos papa multum ſponte, ut apparuit, ſecutus eſt, & erunt hac nocte in oppido* Selle *prope Conſtantiam ad duo milliaria, & quo cras ibunt non certifico. Et fuerunt deputati commiſſarii ad audiendum teſtes ſuper mala adminiſtratione ſua & criminibus; & fuerunt deputati judices ad audiendum cauſas devolutas & devolvendas ad concilium. Et fuit lecta littera univerſitatis Pariſienſis miſſa concilio: quæ univerſitas plene & conſtanter ſe concilio conformat. Et licet in eadem ſeſſione fuerit per dominum cardinalem Florentinum exhibitum procuratorium pro parte papæ, ubi conſtituit cardinales Cameracenſem, S. Marci & Florentinum in procuratores, nullus tamen ipſorum onus acceptavit, & non apparet aliud quin cardinales velint ſtare cum concilio.* Auditis autem teſtibus, & probato accuſationes in Johannem intentatas ex omni parte veras juſtaſque eſſe, ſuſpenſus ab omni papali functione eſt declaratus lata ſententia in ſeſſione habita XIV. Maii. Sed neque hic ſtetit concilium, *ſed in* XXVI. *die Maii in ſeſſione publica fuerunt lecti quamplures articuli, quinquaginta aut plures contra papam ſufficienter probati, & alii multi articuli, quia nimis ſordidi erant, omiſſi, quamvis ſcripti fuerint & probati. Die vero ſequenti miſſi fuerunt ad ipſum in* Selle, *ubi ipſe jam ſtat, quatuor prælati de quatuor nationibus, cum notariis & teſtibus, ad exhibendum ſibi hujuſmodi articulos, cum atteſtationibus eorumdem, ut reſponderet ad quemlibet eorum, prout ſibi videretur, &c. Quibus nunciis comparentibus coram ſe, recuſavit hujuſmodi articulos videre vel audire, & dixit quod vellet ſe in omnibus dare ad gratiam ſacri concilii; & ſi contingeret ipſum ſacrum concilium procedere ad ſententiam contra ipſum, illi ſententiæ nollet contradicere, ſed potius eam*

Pag. 1632. — *Suſpenditur ab officio ſuo.* — *Pag. 1636.* — *Submittit ſe concilio.*

laudare & approbare, eiſdem nunciis ſupplicando, quatenus vellent eum ſacro concilio & regiæ majeſtati fideliter recommendare: qui domino regi per eoſdem nuncios litteram ſcripſit valde provocativam ad clementiam & pietatem, ſibi ſupplicando quatenus ſuam ſolitam clementiam & pietatem circa perſonam ſuam non negligeret, cum pluribus aliis, de quibus tranſeo. Deinde menſis Maii XXIX. *in publica ſeſſione valde ſolemni, in præſentia domini regis & dominorum cardinalium* XVI. *in numero, fuit dictus Johannes papa per ſententiam concilii depoſitus & ejectus de papatu, & omnibus fidelibus inhibitum, ne inantea aliquis ipſum pro papa habeat, nominet, aut ei obediat. Et ex parte concilii dominus rex tamquam advocatus & protector eccleſiæ, ipſum tenere debeat ſub bona cuſtodia, quamdiu concilio viſum fuerit expedire. Pœnas quoque ſibi infligendas pro ſuis criminibus ſacrum concilium ſibi reſervavit. Quæ ſententia erit per omnes cardinales, alios prælatos, & nuncios & ambaſſiatores ſubſcribenda.* Extat hæc depoſitionis ſententia in actis concilii Conſtantienſis apud Labbeum pag. 95. Deponitur.

296. Johannis depoſitionem proxime ſubſecuta eſt ſpontanea Gregorii XII. renuntiatio papatui: quæ tamen nec difficultate caruit. Nam Carolus de Malateſta, quem ille procuratorem ad cedendum creaverat ſuum, defectu ſalvi-conductus, quem ei dux Mediolanenſis denegabat, tardius ad concilium acceſſit. Sublevato hoc obſtaculo, aliud ſupervenit de loco & tempore, quo ceſſio eſſet recipienda. Nam Carolus Benedicti mentem exploraturus Niciam cum imperatore pergere volebat. At Sigiſmundus has aliaſque difficultates dexteritate & auctoritate ſua diſſipavit. Itaque die IV. Junii nuncii Gregorii approbatum concilium, quantum ex parte ſua erat, ex ſuperabundanti convocaverunt. *In quam approbationem ex ſuperabundanti cautela, & in favorem unionis ſacrum concilium Conſtantienſe expreſſe conſenſit, & ſtatim cardinalis Gregorii ibi præſens noſtris cardinalibus, patriarcha patriarchis, epiſcopi epiſcopis in publica ſeſſione ſe fraternaliter conjunxerunt.* Tum celebrata miſſa, Carolus de Malateſtis, *ſine omni pacto pravio, occulto, vel manifeſto, ex parte domini ſui tamquam procurator irrevocabilis & ſufficiens, libere & ſponte ceſſit & renuntiavit papatui domini ſui, adminiſtrationi & omni juri quod domino ſuo quomodolibet competebat, aut competere poterat in eodem.*

Gregorius XII. renunciat papatui.

Tom. 2. Anecd. pag. 1639.

297. Nec Gregorium pœnituit pontificatu abiiſſe, cui tam munifice fuit a patribus conſultum in ſeſſione habita XV. Julii, ut delato ei primo honore in ſacro collegio, neminem deinceps ſuperiorem a pontifice haberet. Præterea commiſſa ipſi ad vitam Marchiæ Anconitanæ legatione, in poſterum fuit cautum ne ulla de præteritis nota, nullave injuria affici poſſet, aut vocari in judicium. Qua liberalitate & munificentia mire recreatus, ac ſupramodum contentus, ampliſſimas concilio gratias egit, & quam poterat demiſiſſime ſe ſubjiciens, ſcripſit hanc in rem epiſtolam Recanati die VII. Octobris, quam habes tom. 2. noſtrorum Anecdotorum pag. 1646.

Concilium eidem munifice providet.

298. Johanne XXIII. canonice, ut diximus, in concilio depoſito, & Gregorio XII. ſponte cedente, unus amovendus ſupererat obex unionis eccleſiæ, Petrus de Luna, cui paruerant hactenus Aragonum & Caſtellæ reges, cum Armeniaci & Fuxi comitibus. At omnibus diuturni ſchiſmatis tædio affectis, Ferdinandus Aragonum rex ejus exſtirpationi impendio ſtudens, litteras propria manu exaratas Sigiſmundo imperatori miſit, eum efficaciſſime adhortans ad conveniendum ſecum, ut condictum fuerat, promittens ſeſe *concurſurum cum omni conatu ad unionem eccleſiæ.* His receptis litteris, imperator ſalutatis concilii patribus, die XV. menſis Julii, quo celebrabatur feſtum diviſionis apoſtolorum, itineri ſe commiſit, comitantibus eum Jacobo archiepiſcopo Turonenſi, Petro Rigenſi antiſtite, Conrado de Su-

Sigiſmundus Narbonam ad regem Aragonum & ad Benedictum accedit.

Tom. 2. Anecd. pag. 1637.

Digitized by Google

ſato, Lamberto de Stipite, ſacrorum canonum profeſſoribus, & quibuſdam aliis a concilio deſignatis. Hi decimo die menſis Auguſti ſalvi & incolumes applicuere Narbonam, quo Sigiſmundus imperator xv. die advenit, termino Petri de Luna & Ferdinandi regis conſenſu ac voluntate prorogato. Illuc etiam contulit ſe xix. Auguſti Petrus de Luna, qui ſequenti die per ſolemnes oratores imperatorem ſalutavit: at obſtante regis Ferdinandi morbo, nihil de principali negotio actum eſt. Is ubi tantiſper convaluit, e Valentia mari iter arripuit verſus Perpinianum, repugnantibus licet medicis. At prævaluit ſincerum unionis deſiderium, quam ſanitati, immo vitæ ſuæ præferebat.

Ibid. p. 1642.

Colloquium imperatoris cum Benedicto & rege Aragonum apud Perpin.

Tom. 2. Anecd. pag. 1647.

299. Tandem xix. Septembris Sigiſmundus ingreſſus eſt Perpinianum, *& cito poſt introitum ſuum aſcendit ad caſtrum munitiſſimum, in quo erat Benedictus, a quo erat honeſtiſſime receptus, & habuit ſingulare colloquium cum eo per duas horas vel ultra, ex quo ipſe Benedictus fuit ad profluvium lacrymarum permotus, & poſuit regem in bona ſpe, dicens, quod intentionis ſuæ eſſet omnino dare pacem eccleſiæ. Deinde idem Sigiſmundus ſequenti die viſitavit regem Aragonum in lecto decumbentem, & expectantem parochiſmum ſuum, qui cum magna lætitia recepit eum, & omnes ſui, promittens efficaciter ſe cooperaturum ad finem pro quo venerat.* Nihil revera prætermiſit rex optimus, nec per eum ſtetit, quominus ſtatim pacem eccleſia conſequeretur. At cœca ambitio, & pontificatus retinendi impotens libido, ita Petri mentem ſubverterat, ut miſeram, inquietam & odioſam vitam cum vano & ſubrepto honore trahere maluerit, quam in placidiſſima privati ſtatione conſiſtere. Obtulit quidem ceſſionem, ſed iniquis adeo conditionibus, ut ſinceram ejus oblationem nullus umquam crediderit. Unde oratores univerſitatis Colonienſis in epiſtola xvii. data vii. Decembris, *Ille obſtinatus Petrus de Luna*, aiunt, *malevole ſe habet.* Verum quanta eſſet malitia inſtructus, quam inflexibili animo occupatus, nihil prohibere potuit, quin tandem optatum pacis bonum omnipotens Deus annueret omnibus hominibus bonæ voluntatis, *de quorum numero*, inquiunt oratores Colonienſes, *non eſt ille maligniſſimus hoſtis pacis Petrus de Luna;* quippe *concluſio facta inter dominum regem & alios reges, ac reliquos de obedientia Petri de Luna, tendit ad hoc; quod dictus Petrus de Luna, vel in Conſtantia per ſe vel per procuratores reſignet, vel quod in Conſtantia ejiciatur, aut declaretur ejectus, quatenus non relinquantur veſtigia ſchiſmatis, & quod ipſi cum noſtris eligant ſummum pontificem.* A quibus non diſcordat Jacobus archiepiſcopus Turonenſis, unus ex imperatoris comitibus in epiſtola ad concilium. Facta autem hæc concluſio Decembris die xiii. uti videre eſt in litteris ipſius imperatoris ad patres Conſtantienſes a nobis editis tom. 2. Anecdot. pag. 1656.

Pag. 1654.

Ibid. p. 1655.

Subtrahitur obedientia Petro de Luna.

Pag. 1657.

300. Nec multo poſt, hoc eſt ipſo epiphaniorum die anni MCCCCXVI. præſules Aragoniæ, Valentiæ, & Cataloniæ, probata Petri de Luna pertinacia in ſchiſmate protrahendo, conſilio S. Vincentii Ferrerii, impium ejus jugum ultro excuſſerunt, ſubtracta ei omnimoda obedientia. Litteras Ferdinandi regis hac de ſubtractione habes apud Raynaldum datas Perpiniani die vi. Januarii, & propter ejus invaletudinem ſignatas ab Alfonſo ejus primogenito. De ea & actis antea cum Petro de Luna audiendi ſunt oratores Colonienſes in epiſtola xix. data Conſtantiæ vii. Februarii: *Nedum ex relatione dictorum ambaxiatorum concilii Conſtantienſis, ſed etiam ex forma ſubtractionis vobis miſſa conſtat de inflexibili pertinacia cum impietate impermixta illius crudeliſſima belluæ, quæ ſibi ſumſit nomen Benedictus, ſuis nefandiſſimis operibus omnino diſſonum uſurpare. Vix ſermone poſſet explicari, quantis dolis, quantis aſtutiis, & nequiſſimis machinationibus ſe nitebatur*

Digitized by Google

nitebatur & nititur in ſuo prætenſo papatu conſervare, ut odibilis Deo & hominibus memoria ſua in maledictione perſeveraret. Quanto tempore tenuit Chriſtianiſſimum regem noſtrum fortiſſimum zelatorem unionis? qui tamen illius beſtia malitiam ſua humilitate, ſua longanimitate, ſua patientia ſuperavit. Quot vicibus ille refuga conatus fuit ponere diviſionem in ambaſſiatoribus ſacri concilii? Sed ille, cujus opus agebant, conſervabat illos in perfecta animorum unitate. Demum quando proceſſum ad finales tractatus, dictus refuga petiit totalem caſſationem concilii Piſani. Item petiit, quod poſt renuntiationem ſuam, ipſe ſolus eligeret papam, quia ipſe ſolus ſupereſſet de cardinalibus ante ſchiſma. Quando iſtud negabatur, petiit quod ſoli cardinales eligerent, vel quod illi de ſua obedientia. Et noviſſime adjunxit ſe velle in hoc condeſcendere, quod fierent duæ conclaves, una pro ſuis, alia pro electoribus de aliis obedientiis: ita tamen quod quemcumque eligerent electores de noſtris obedientiis, non eſſet papa, niſi duæ partes de electoribus ſuæ obedientiæ conſentirent in eum. His & his pluribus deluſionibus conabatur dominum regem & alios pro renuntiatione ſua laborantes fruſtrare ſuo fine. Etiam iſtis tractatibus pendentibus, ipſe doloſe practicavit cum Romanis & aliis quibuſdam comitatibus Italiæ, & dominos ipſos variis modis ad ſuam obedientiam alliciendo; ſed, ſicut Domino placuit, ſua verſutiarum maligna machinatio tam clare patuit univerſis, quod pene omnes reges, principes & prælati ipſum tamdiu manutenentes ſibi facti ſunt inimici, volentes toto conatu cum ſacro concilio Conſtantienſi pro dicti vocati Benedicti ejectione, & unici ſummi pontificis electione efficaciſſime laborare.

301. Facta ſubtractione, Ferdinandus rex ſuos ad concilium oratores ſtatim miſit, qui ultimo die Februarii Conſtantiam ingreſſi ſunt. Interim Petrus de Luna excandeſcens in Ferdinandum regem Aragonum excommunicationis & privationis fulgura vibravit: quæ rex ſapientiſſimus, ut debuit, omnino contempſit. *Et dicitur,* inquiunt oratores Colonienſes epiſt. xx. *quod ille infeliciſſimus hominum Petrus de Luna poſt ſubtractionem obedientiæ ſibi factam, miſit bullam regi Aragonum privationis & maledictionis: quam bullam ipſe rex in præſentia nuncii portantis fecit coram ſe comburi, & addidit, quod ſi haberet magiſtrum ſuum, faceret ſibi ſimiliter, vel mitteret Conſtantiam. Et adjunxit dicens: Magiſter tuus tot habet maledictiones a populo Chriſtiano, quod poſſent ſufficere pro omnibus maledicendis. Sed ſpero non eſſe de numero eorum. Revertatur ergo maledictio in ſuum auctorem.* Addunt Colonienſes oratores: *Poſt hæc idem Petrus de Luna receſſit de loco in quo fuit, & retraxit ſe ad unam inſulam, ubi dicitur eſſe obſeſſus tam in mari quam in terra, & coram fortalitio in quo ſtat, ſunt erecta patibula pro illis qui dictum Petrum non derelinquent, & pro apportantibus ſibi victualia.* Conſequenter *Petrus de Luna deſeritur ab omnibus, immo unus cardinalis, qui ſecutus fuerat eum, per funem ſe ſubmiſit de illo fortalitio, cum non poſſet ab eo recedere,* ut ſcribebant oratores Colonienſes, ipſiſſimo die Paſchatis. Die vero ſecundo Aprilis, piiſſimus rex Aragonum Ferdinandus felici morte migravit ad Dominum, eccleſiam & unionis negotium Alfonſo primogenito & reginæ matri ejus commendans.

Ferdinandus ſuos mittit oratores ad concilium, quem Benedictus excommunicat.

Pag. 1660.

Deſertus ab omnibus.

Pag. 1661.

302. Subtractionem regis Aragonum ſubſequuta aliorum regum Navarræ, Caſtellæ & Scotiæ, atque etiam comitis Fuxenſis ſubtractio: qua facta, iidem reges & comes uniti ſunt concilio Conſtantienſi. Cum vero jam nulla ſpes eſſet Petri de Luna ad debitum officium revocandi, in ſeſſione publica die xxiii. menſis Novembris, de conſenſu & voluntate omnium nationum citatus fuit, deſignatique ſunt nonnulli, qui citationem ipſam in Paniſcola ei ſignificarent. Præcipui hujus legationis duces fuere Lambertus de Stipite natione Alemannus, monachus Leodienſis monaſterii S. Lauren-

Subtractio Caſtellæ, Navarræ & Scotiæ regum.

Digitized by Google

tii, prior de Bertreia ordinis Cluniacenſis, & Bernardus de Planca Anglus & ſacriſta S. Crucis Burdegalenſis, ambo doctores. Legationis exitum ita deſcribit Lambertus in epiſtola ad epiſcopum Rigenſem a nobis edita tom. 2. Anecd. his verbis: *Et primo in ſolo verbo regio, ſine ſalvo-conductu Petri de Luna, etiam ſine comitiva armigerorum, magiſter Bernardus Anglicus, & ego Alamannus perſonaliter intravimus Paniſcolam, habentes nobiſcum tres notarios apoſtolicos, quos nobiſcum de Conſtantia duxeramus, etiam unum ex parte domini regis Aragonum, duos milites, & alios ſcutiferos, & perſonas honeſtas pro teſtibus. Et in introitu villæ Paniſcolæ reperimus dominum Rodigonem, nepotem Petri de Luna, aſſociatum bene de ducentis armigeris ſatis bene armatis, qui læto animo, ut apparebat, nos ſuſcepit. Et quidam vocatus Simon Salvatoris venit in obviam nobis per medium milliare, tractans ut vellemus retrocedere uſque ad craſtinum, quia ſuus dominus volebat nos amplius honorare. Renuimus iſta, ita quod contra voluntatem ſuam intravimus, ut præſcripſi. Iſti diaboli videntur ſalvari, quando poſſunt materiam unionis differre, etiam per horam. Reverende pater, quanta fuit nobis gloria, quando vidimus iſtum Petrum de Luna in tanto timore poſitum, quod propter duos monachos inermes fecit talem armaturam, ut oſtenderet ſuam potentiam aut magnificentiam ſuam. . . .*

Citatur nomine concilii apud Paniſcolam.

303. *Die* XXI. *Januarii B. Agnetis virginis & martyris, in craſtino noſtri introitus, ſtatim poſt octavam horam comparuimus in caſtro Paniſcolæ, ubi reperimus ipſum Petrum de Luna cum tribus cardinalibus ſuis, aliis epiſcopis, ac clericis & laïcis ad numerum trecentorum virorum utriuſque generis, & inclinatione facta ſine genuflexione more monachorum, facto ſummo ſilentio, ego incœpi exordiri factum noſtrum, & alta & intelligibili voce, prout potui, legi totam citationem diſtincte. Demum citavi de verbo ad verbum, prout in citatione continebatur, nihil omittendo. Unde iſte homo tantam impatientiam habebat, quando eum nominabam ſchiſmaticum & hæreticum, quod non poterat ſe continere: immo dicebat non eſſe verum, & alia vice,* Non eſt ſic; *alia;* mentiuntur, *& ſic de ſingulis. Ipſo ſic citato per me & notarios requiſitos & rogatos ſuper confectione inſtrumentorum, &c. magiſter Bernardus citavit eodem modo ſicut ego feceram in Latino. Et quia ibidem erant milites, & aliæ perſonæ ſæculares Latinum non intelligentes, ipſe dominus Bernardus intelligibili voce eum citavit in vulgari de verbo ad verbum, ſicut feceram in latino: unde ipſe Petrus de Luna fuit ſatis confuſus propter ſimul diſcumbentes.*

Reſponſio Petri de Luna.

304. *Ipſe Petrus de Luna reſpondit in gallico & in latino, quod quia materia erat magna & ardua, ideo finaliter non poterat ibidem reſpondere; ſed habita deliberatione cum ſuis cardinalibus, in brevi reſponderet. Quo dicto, ad juſtificationem dixit ſe quatuor dicturum: & non dixit niſi tria, quia adeo ſe commovit in loquendo, quod quartum dimiſit in capſa. Totus malus eſt.* Subjicit prolixam ejus reſponſionem, in qua inter alia proferre non eſt veritus, quod *Conſtantia non eſt eccleſia, ſed in Paniſcola eſt vera eccleſia, & verberando manum ad cathedram dixit: Hic eſt arca Noë & vera eccleſia, &c. Quo ſilente, ego petivi inſtrumentum ſuper ſua reſponſione, & maxime ſuper illo verbo, quod dixerat ſe reſponſurum cito, quod erat tempus incertum. Statim feſtinanter dixit: Non, non do vobis iſtud pro reſponſo, ſed habita deliberatione cum cardinalibus meis infra paucos dies dabo vobis reſponſum, & ita debetis expectare juxta formam citatorii in fine, & requiſivit notarios ne clauderent inſtrumenta, donec feciſſet reſponſum. Iterum cepi inſtrumentum ſuper reſponſione incerta, & dixi nos velle recedere. Inſtitit ipſe deceptor, ut vellemus ibi manere, ad finem quod nos corrumperet, aut multa bona diceremus de eo, dum ad Conſtantiam veni-*

Digitized by Google

remus. Sed non ſic impii, non ſic, quia vel magis eſt obſtinatus quam umquam fuit, & nullo modo bene diſpoſitus; ſed ad omnia mala paratus.

305. *Ad convincendam ejus pertinaciam, ibidem dimiſimus penes eum ſecretarium regis Aragonum, quia conſuetudo eſt patria, quod ſecretarii ſeu notarii regis non claudunt inſtrumenta, factis talibus actis, uſque poſt triduum, & ita receſſimus & venimus hic hodie ſero in civitate* Derthuſen, *ubi eſt dominus rex Aragonum. Et expectato notario regis per tres dies intendimus recedere, & venire Conſtantiam, Deo dante.*

306. Facta per deputatos relatione citationis Petri de Luna, patres concilii ad canonicam ejus exauctorationem ſeſe accinxerunt. Quapropter XXII. *Julii de mane hora* VII. *de conſenſu & voluntate dominorum cardinalium, & omnium nationum, etiam Hiſpanorum, tenta eſt ſolemnis ſeſſio, præſentibus omnibus ſupradictis; in qua decreta eſt citatio contra Petrum de Luna, ut die lunæ proximo ipſe Petrus de Luna compareat in ſeſſione publica, ad audiendam ſententiam per ſacrum concilium ferendam, juxta proceſſum factum contra ipſum, &c. Et ſic divino adjutorio, a die præſenti, quinta die delebitur iniquitas terræ, & conculcabitur illud crudeliſſimum caput draconis, quod machinabatur ſanctam eccleſiam abſorbere.* Conſequenter in celebrata die XXVI. Julii ſeſſione, nemine reclamante, Petrus de Luna dejectus eſt a præſumto papatu, *quia perjurus, turbator eccleſiaſticæ pacis, ſcandaloſus, incorrigibilis, ſchiſmaticus, & hæreticus.* Deponitur. pag. 1677.

307. Depoſito Petro de Luna, agitatum eſt inter patres de legitimo ei ſubſtituendo pontifice. Multi autem tractari ante electionem volebant de reformatione eccleſiæ in capite & in membris, nonnullaque hac de re condita fuere ſtatuta, verum non tot, nec tanta, quam exigebat præſens rerum ſtatus. Urgebant nonnulli electionem, objicientes pericula diuturnioris vacationis ſedis apoſtolicæ. Conſtitutum itaque eſt, ut procederetur ad ſummi pontificis creationem, & delectis ex qualibet natione ſex clariſſimis viris, qui cum cardinalibus XXIV. Conſtantiæ agentibus, omnes ſimul in conclave ingreſſi ex more, die VIII. Novembris anni MCCCCXVII. Ottonem de Columna diaconum cardinalem poſt triduum una voce creaverunt verum & unicum Romanorum pontificem, indito ei nomine Martini V. Eumdem agnovere, eique ſeſe ſubjecere Balthaſar de Coſſa, olim Johannes XXIII. & Angelus Corrario Gregorius XII. in ſua obedientia appellatus. At Petrus de Luna in ſua pertinacia conſiſtens, ut pontificatum abjicere noluit, ita nec ea dignitate canonice ornatum agnoſcere voluit, ſchiſma quantum in ipſo fuit fovens atque enutriens ad annum uſque MCCCCXXIII. ut vult Raynaldus, vel MCCCCXXIV. ut alii contendunt, quo rationem Deo redditurus ex hac vita migravit menſe Novembri. Electio Martini V. papæ.

308. Defuncto Petro de Luna, ſpes erat firmam ac ſolidam pacem in eccleſia univerſa conſecuturam. Tantum bonum nonnihil retardarunt, quæ moriens reliquit enutriendi ſchiſmatis ſemina, cum duobus quos penes ſe habebat cardinalibus præcepit, ne differrent, ubi expiraſſet, ſucceſſorem aliquem eligere: quibus mandatis obſequentes, hortante etiam Alfonſo rege Aragonum, qui moleſte ferebat Martinum V. cum ſui præjudicio inclinaſſe ad ducem Andegavenſem & regem Neapolitanum, elegerunt Ægidium Munionis canonicum Barcinonenſem, qui nonnihil repugnans electioni de ſe factæ, ſolo placendi regi ſtudio aſſenſum præbuit. Ita fere Raynaldus & nonnulli alii. At in veteri inſtrumento caſtri Fuxenſis a nobis edito tom. 2. Anecdotorum pag. 1714. res paulo aliter narratur. Nimirum anno 1424. die 17. Novembris Petrum de Luna in morbum incidiſſe, die vero 27. ejuſdem menſis quatuor creaſſe cardinales, duos Aragonenſes, Gallicos duos, videlicet Julianum tituli XII. apoſtolorum, & Eximinum tituli S. Laurentii Electio Ægidii Munionis in antipapam.

Digitized by Google

in Lucina Aragonenſes; Dominicum tituli S. Petri ad Vincula, & Johannem tituli S. Stephani in Cœlio-monte Gallicos. Agebant tunc in curia prædicti cardinales Aragonenſes, ad eamque applicuit ſabbato quatuor temporum cardinalis S. Petri. At cardinali S. Stephani extra curiam in caſtro de Turena diœceſis Ruthenenſis reſidenti, mors Benedicti latuit, eique adusque electionem ex induſtria celata, immo & omnibus catholicis in curia reſidentibus, paucis exceptis, uſque ad XXIII. Maii ſequentis. Atque interim tam Benedicti quam eccleſiæ bona & reditus dicti cardinales adminiſtrabant atque inter ſe dividebant. Quin immo fingentes Benedictum vivere, conſuetis diebus in miſſis dabant indulgentias, perinde ac ſi viveret. Plures ad diverſos ejus nomine bullas plumbeo ſigillo obſignatas ſcripſere. Uni Alfonſo Aragonum regi circa Neapolitanas partes detento, Benedicti mortem ſecreto ſignificantes, atque conclave ex propoſito intrare negligentes. Cumque inſtaret ſæpius cardinalis S. Petri, ut ingrederentur conclave, reſpondebant: Domine, ne curetis, quia non intendimus alium eligere quam vos, ſic ei verba dantes uſque ad medium circiter ſequentem Maium, quo reſponſum a rege acceperunt. Interim Rodericus de Luna defuncti Benedicti fratris filius, varios habuit tractatus cum Ægidio Sancii Munionis, eique ut credunt papatum promiſit. Habito vero a rege reſponſo, litteræ ejus in domo Ægidii apud Valentiam per bajulum recitatæ ſunt. Quibus auditis, dictus Ægidius ſibi mandatum a bajulo Valentino ſocero ſuo ſororio dari procuravit regio & ejus nomine notificandi dictis cardinalibus contenta in dictis litteris. Quamobrem Paniſcolam veniens, cardinalibus jam conclave ingreſſis, & de reſponſione regia edoctis, ſignificavit regem intendere, aut ut ab omni electione abſtinerent, aut ſi eligerent, vota ſua in Aragonenſem aut regis ſubditum dirigerent: cumque cardinales inter ſe diſcordarent, furibundus receſſit, ſcribenſque Roderico de Luna, conqueſtus eſt quod promiſſis non ſtaret ſuis: qui Rodericus ad januam accedens conclavis, vocatis duobus cardinalibus Aragonenſibus, dixit: *Cur non eligitis dominum Sancii Munionis in papam, qui tenet viginti vel triginta millia florenorum in capſa: unde cum tendatis in perſonam potentem & divitem, quæ poſſit ſuſtinere ſtatum veſtrum, ille eſt quem quæritis.* Quibus auditis verbis, dicti duo cardinales regi & patriæ, ut creditur, obſequentes, & ad dicti Roderici inſtantiam Ægidium elegerunt, fide prius accepta & jurata certas adimplendi conditiones, quas ipſi exigebant. Acta fuerunt hæc X. Junii anni MCCCCXXV. abſente & neſciente cardinali S. Stephani. Sequenti menſe Septembri Ægidius vocatis tribus cardinalibus declaravit conditiones prædictas ſimoniam ſapere, teſtantibus doctoribus quos conſuluerat, repetitoque quo ſe obligaverat inſtrumento, illud continuo igni tradidit.

Electio Benedicti XIV. antipapæ.

309. Poſt hæc cardinalis S. Stephani de Thorena vi ejectus, Paniſcolam applicuit die XII. Decembris MCCCCXXVI. qui antequam Ægidio ſe ſiſteret, coram notario & tribus teſtibus denuntiavit nullum ſe creationi ejus aſſenſum præbere, nec ullo modo intendere jus illi aliquod per quoſvis actus coram ſe exercendos attribuere, vel ampliare. Hac facta conteſtatione apud Paniſcolam reſidens, de omnibus in electione Ægidii geſtis, & de promiſſis ab eo factis ſecreto inquiſivit, conſultiſque viris, ut ſibi videbatur doctis, ad promotionem novi pontificis proceſſit: qua facta, ad vitanda quæ ſibi imminebant vitæ pericula, e Paniſcola, captata hora noctis opportuna, per funem e muro dimiſſus, quam citius diſceſſit, & ad Franciæ regnum, licet gravi febrium infirmitate detentus migravit. Ibi viros doctos de electione a ſe ſolo facta an valeret, conſuluit: quam licet, ut ipſe ait, validam approbaverint, eam tamen promulgare diſtulit, tentare peroptans, an Romanum pontificem & Paniſcolenſem ad pacem valeret reducere. Super quibus, mediante

diante Armeniaco comite, viam, ut ſibi videbatur, opportunam utrique exhiberi & præſentari fecit, ſcilicet Ottoni de Columna ſeu Martino V. per nobilem virum Antonium de Capralario, & per archiepiſcopum Auxitanum: Ægidio vero in Paniſcola per reverendos in ſacra pagina magiſtros, Johannem Fabri & Johannem Martini familiarem dicti Auxitani, nuncios, a prædicto comite ipſi miſſos, qui cum omnino nihil profeciſſent, *Nos*, inquit, *præmiſſa attendentes, & quod dicti duo de papatu contendentes Otto & Ægidius ad pacem eccleſiæ dandam deſideratam diutius venire minime curant, ſuper quam tres annos & ultra expectavimus, ſed negligunt & malitioſe differunt... pro nobis & vice & nomine totius ſacri collegii, & dominorum ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalium, elegimus in ſummum Romanum pontificem, papam verum, & ſanctum Chriſti vicarium in terris, videlicet dominum Benedictum XIV. papam hodiernum*, virum ſcilicet Aquitanicum, anno, menſe, die, loco, & regnantibus in inſtrumento expreſſis.

310. Facta eſt hæc declaratio die xx. Januarii MCCCCXXIX. quo circiter tempore, Alfonſo rege cum Martino V. ad pacem redeunte, juſſu ejuſdem Alfonſi Ægidius Munionis pontificatum, quem, repugnante conſcientia, ſuſceperat, ſponte depoſuit die XXVI. Julii ejuſdem anni, cardinalibus ejus Martinum papam V. eligentibus, finis eſt tandem luctuoſiſſimo ſchiſmati impoſitus. De hac Ægidii promotione & abdicatione audiendus eſt Franciſcus Taraffa canonicus Barcinonenſis, in mſ. hiſtoria epiſcoporum Barcinonenſium: *His temporibus defuncto Petro de Luna Benedicto papa XIII. nuncupato, in Paniſcola oppido regni Valentiæ, duo anticardinales, qui Benedictum fovebant, Ægidium Munios, Barcinonenſem canonicum, genere nobilem, pontificem delegerunt, Clementemque VIII. appellarunt: qui ſtatim cardinales creavit, & fecit quæ a pontificibus fieri conſueverunt, Alfonſo rege hortante. Verum cum Martinus V. in gratiam cum Alfonſo rege rediiſſet, cum antea hoſtes eſſent, ſtatim jubente Alfonſo, Ægidius omnia pontificatus jura depoſuit: erga quem hac benignitate Martinus poſtea uſus eſt, ut eum Majoricenſem epiſcopum declararit. Cardinales autem ab Ægidio creati, ſponte cardinalatu ſe abdicaverunt.* Idem de Benedicto XIV. dicendum videtur, qui ex ſolo diplomate caſtri Fuxenſis nobis innotuit.

ERRATA IN PRÆFATIONE CORRIGENDA.

Pag. IV. lin. 40. aliquot, *lege* aliquod. Pag. VIII. lin. 8. Uultramontano, *lege* Ultramontano. Lin. 13. deliberaverant, *lege* deliberaverat. Pag. 13. lin. 35. caſtellani, *lege* Gandelini. Pag. XV. lin. 2. reſponderant, *lege* reſponderunt. Pag. XVII. lin. 7. confirmavit.... declaravit, *lege* confirmarit ... declararit. Pag. XXXII. lin. 35. cinxit, cinctum, *dele* cinxit. Pag. XXXIV. lin. 37. tradidit, *lege* tradiderit. Pag. LI. lin. 3. directis, *lege* direxit. Pag. LVII. l. 32. quibus ea, *lege* quibuſcum ea. lin. 49. & quantum, *lege* & ſe quantum. Pag. LX. lin. 6. Avenionenſibus, *adde* promiſere. Pag. LXXXV. lin. 49. opponantur, *lege* opponuntur.

Digitized by Google

INDEX CONTENTORUM
IN HOC TOMO.

Commonitorium cujuſque epiſcopi ad ſacerdotes ſubditos ſibi, ceteroſque miniſtros cujuſque ordinis eccleſiaſtici. 1
Capitulare Caroli magni regis Francorum. 5
+ Antiquum capitulare per miſſos Caroli-magni promulgatum. 12
Gaerbaldi epiſcopi Leodienſis inſtructio paſtoralis. 16
+ Epiſtola Caroli magni imperatoris ad Garibaldum Leodienſem epiſcopum. 19
Ghaerbaldi epiſcopi Leodienſis epiſtola ad presbyteros ſuæ diœceſis. 20
+ Caroli magni edictum de jejunio pro publicis neceſſitatibus indicto. 21
Judicia ſacerdotalia de diverſis criminibus ex canonica auctoritate ſumta. 28
Libellus de remediis peccatorum. 37
Libellus alter de remediis peccatorum. 40
Editio S. Bonifacii. 48
Capitula ſynodi Wormatienſis. 49
Concilium Barchinonenſe anni DCCCCVI. 50
Concilium Ratiſponenſe anni DCCCCXXXII. 53
Conventus epiſcoporum apud Coloniam anno DCCCCLV. 54
Statuta anno DCCCCLXII. edita. 54
Concilium Narbonenſe ſub Wifredo archiepiſcopo. 56
Concilium Silvanectenſe anni MXLVIII. 58
Concilii Romani ſub Nicolao II. papa anno MLIX. celebrati ſubſcriptiones. 59
+ Diploma Philippi regis Francorum anno MLXXI. editum in concilio Senonenſi ad confirmandam donationem eccleſiæ S. Andreæ factam monaſt. Cellenſi ab epiſcopo Trecenſi. 63
Concilium Romanum ſub Gregorio VII. 64
Obſervationes in concilium Romanum anno MXCIX. celebratum. 65
+ Epiſtola Hugonis legati & archiepiſcopi Lugdunenſis, Daimbertum archiep. Senonenſem citantis ad concilium Trecenſe, reſponſurum ſuper querimoniis abbatis S. Petri Vivi. 66
Concilii Trecenſis anni MCVII. decreta. 67
Concilii Viennenſis anni 1112. ſubſcriptiones. 67
Synodus Engoliſmenſis anni circiter 1112. 68
Concilii Lateranenſis ſub Calixto II. quidam canones. 68
+ Charta Ludovici VI. regis Francorum data Burdigalæ in epiſcoporum conventu. 69
+ Charta Ludovici VII. regis Francorum pro epiſcopis provinciæ Burdigalenſis. 70
Concilium Trevirenſe juſſu Eugenii III. celebratum in quo Matthæus dux Lotharingiæ ſatiſfacit Judithæ abbatiſſæ Romaricenſi de illatis damnis. 71
Concilii Lateranenſis ſub Alexandro III. anno MCLXXIX. celebrati ſubſcriptiones. 73
Sententia Henrici Albanenſis epiſcopi A. S. legati anno 1182. lata adverſus abbatem S. Severi in gratiam monaſt. S. Crucis Burdigalenſis in qua plurium fit conciliorum mentio. 87
Sententia Navarri epiſcopi Conſeranenſis & apoſtolicæ ſedis legati, lata in concilio provinciali anno 1208. apud S. Severum in capite Waſconiæ adverſus villæ burgenſes. 91
Addenda ad concilium Pariſienſe anno 1212. ſub Roberto de Corcone celebrato. 99
Statuta in concilio Toloſano promulgata anno MCCXIX. per Romanum cardinalem A. S. L. 106
Concilium Trevirenſe anno MCCXXVIII. celebratum. 107
Conſtitutio Jacobi regis Aragonum adverſus hæreticos &c. anno MCCXXXIII. (edita in publico epiſcoporum conventu apud Terraconem.) 123 +
Epiſtola Gaufridi abbatis majoris monaſterii ad Juhellum archiepiſcopum Turonenſem, excuſantis ſe quod non poſſit intereſſe concilio Cenomanenſi. 126
Concilium Trevirenſe anno MCCXXXVIII. celebratum. 126
Conſtitutiones epiſcopi Sabinenſis anno MCCXXXIX. in concilio Terraconenſi confirmatæ. 132
Concilium Senonenſe ſub Galterio Cornut circa MCCXXXIX. celebratum, 137
Concilii Stampenſis anno MCCXLVII. indictio. 138
Concilium Pariſienſe ſub Gilone archiepiſcopo Senonenſi anno MCCXLVIII. celebratum. 139
Concilium Pruvinenſe anno MCCLI. celebratum. 142
Concilium Pariſienſe anno MCCLIII. celebratum. 143
Concilium Pariſienſe anni MCCLV. 144
Litteræ Henrici archiepiſcopi Senonenſis ad canonicos Carnotenſes. 145
Concilii Senonenſis anni MCCLVI. decretum de clericis bannitis & in peregrinatione Joroſolymitana miſſis propter cædem cantoris Carnotenſis. 146
Concilii Melodunenſis anno MCCLVII. convocatio. 147
Acta varia de diſſidio inter Robertum epiſcopum & Hugonem comitem Engoliſmenſem. 148 +
Sententia excommunicationis lata in Seneſcallum Engoliſmenſem ob clauſas Roberto epiſcopo civitatis portas, & interdicti in comitis familiam. 148 +
Epiſtola Roberti epiſcopi Engoliſmenſis ad capitulum Pictavenſe. 149
Mandatum decani & capituli Pictavenſis de pu-

blicanda ſententia excommunicationis in comitem Engoliſmenſem & interdicti in ejus uxorem. 151

Epiſtola Roberti epiſcopi Engoliſmenſis ad Gerardum archiepiſcopum Burdigalenſem. 152

Epiſtola Roberti epiſcopi Engoliſmenſis ad Ludovicum regem Francorum. 153

Epiſtola Geraldi archiepiſcopi Burdigalenſis, & Pontii epiſcopi Xantonenſis ad S. Ludovicum regem Francorum. 155

Epiſtola Roberti epiſcopi Engoliſmenſis ad generalem viſitatorem domorum militiæ Templi citra mare. 156

Epiſtola Pontii epiſcopi Xantonenſis ad præceptorem templi in Pictavia. 158

Epiſtola ejuſdem ad viſitatorem domuum militiæ Templi. 158

Epiſtola epiſcoporum provinciæ Burdigalenſis ad plures archiepiſcopos & eorum ſuffraganeos. 159

Epiſtola eorumdem ad Alexandrum IV. papam. 161

Item ad cardinales. 161

Epiſtola Roberti epiſcopi Engoliſmenſis ad Alexandrum papam. 162

Epiſtola ejuſdem ad P. epiſcopum Petragaricenſem. 164

Epiſtola ejuſdem ad electum Ebroicenſem. 165

Epiſtola ejuſdem ad Ludovicum regem. 166

Epiſtola epiſcoporum provinciæ Burdigalenſis ad Ludovicum regem. 167

Epiſtola Alexandri papæ IV. ad archiepiſcopum Burdigalenſem, qua hortatur eum ad concilium congregandum, in quo deliberetur de modo reſiſtendi Tartaris. 168

Reſponſio concilii Burdigalenſis ad Alexandri epiſtolam. 170

Concilium Terraconenſe anni MCCLXVI. 172

Extractiones de libro quem fecit venerabilis vir & religioſus frater Humbertus de Romanis, magiſter quondam V. *ordinis Prædicatorum, de his quæ tractanda videbantur in concilio Lugdunenſi ſub Gregorio papa X. ſub anno* MCCLXXIV. *in calendis Maii.* 174

Acta varia ad reconciliationem Græcorum, quæ in concilio Lugdunenſi anno 1274. *facta eſt, ſpectantia.* 199

Epiſtola I. Clementis papæ IV. 199

Epiſtola II. Clementis papæ IV. ad Palæologum Græcorum imperatorem. 200

Epiſtola collegii cardinalium ad epiſcopum Albanenſem apoſtolicæ ſedis legatum. 208

Epiſtola collegii cardinalium ad S. Ludovicum regem Francorum. 214

Epiſtola Gregorii papæ X. Michaëli Palæologo. 217

Epiſtola Gregorii papæ X. patriarchæ Græcorum. 226

Epiſtola Gregorii papæ X Hieronymo de Eſculo, Remundo Berengarii, Bonagratiæ de S. Johanne in Perſeceto & Bonaventuræ de Mugello ordinis Minorum apoſtolicæ ſedis nunciis. 227

Epiſtola Gregorii papæ X. regi Siciliæ illuſtri. 229

Epiſtola ejuſdem eidem. 230

Epiſtola Gregorii papæ X. magiſtro Simoni de Pariſius archidiacono Vindocinenſi in eccleſia Carnotenſi regis Siciliæ cancellario. 231

Epiſtola Gregorii papæ X. regi Siciliæ illuſtri. 232

Epiſtola Gregorii papæ X. fratri Hieronymo de Eſculo, &c. nunciis apoſtolicis. 233

Epiſtola Gregorii papæ X. Michaëli Palæologo Græcorum imperatori illuſtri. 233

Epiſtola Gregorii papæ X. regi Siciliæ illuſtri. 235

Epiſtola Gregorii papæ X. ad univerſos prælatos eccleſiarum, barones & rectores civitatum. 236

Epiſtola Gregorii papæ X. abbati Caſinenſi. 236

Epiſtola Gregorii papæ X. fratribus Hieronymo & Bonagratiæ ordinis Minorum. 237

Epiſtola Gregorii papæ X. archiepiſcopo Panormitano. 237

Epiſtola Gregorii papæ X. Michaëli Palæologo. 238

Epiſtola Gregorii X. Andronico filio Michaëlis Palæologi imperatoris Græcorum. 239

Epiſtola Gregorii papæ X. prælatis Græcorum. 240

Epiſtola Gregorii papæ X. fratri Jo. dicto Belaſtro ordinis Minorum. 241

Epiſtola Gregorii papæ X. Siciliæ regi illuſtri. 241

Epiſtola Gegorii papæ X. Neapoleoni & Franciſco de la Turre. 241

Epiſtola Gregorii papæ X. Michaëli Palæologo illuſtri. 242

Epiſtola Gregorii papæ X. abbati Caſinenſi. 242

Epiſtola Gregorii papæ X. abbati Caſinenſi. 244

Epiſtola Innocentii V. Michaëli Palæologo imperatori Græcorum. 244

Epiſtola ejuſdem ad eumdem. 246

Ejuſdem ad eumdem. 248

Epiſtola Innocentii V. papæ prælatis Græcorum. 249

Epiſtola Innocentii V. Andronico primogenito Palæologi imperatoris. 251

Epiſtola Innocentii V. Jacobo Ferentinati, Gaufrido Taurinenſi epiſcopis, & Raynerio priori Viterbienſi & Salvo lectori Lucanenſi ordinis Prædicatorum. 252

Epiſtola Innocentii V. eiſdem. 253

Ejuſdem eiſdem. 257

Alia ejuſdem eiſdem. 257

Epiſtola Innocentii V. fratri Bartholomæo de Bononia ordinis Minorum. 258

Epiſtola Nicolai papæ III. Michaëli Palæologo imperatori Græcorum illuſtri. 258

Epiſtola Nicolai papæ III. Michaëli Palæologo Græcorum imperatori illuſtri. 261

Epiſtola Nicolai papæ III. Andronico primogenito Palæologi imperatoris. 263

Epiſtola Nicolai papæ III. patriarchæ, archiepiſcopis, epiſcopis, abbatibus & ceteris Græcorum prælatis. 264

Epiſtola Nicolai papæ III. Bartholomæo epiſcopo Groſſetano, Bartholomæo de Senis miniſtro

Digitized by Google

Syriæ, Philippo Peruſino & Angelo Urbevetano ordinis Minorum lectoribus. 265
Epiſtola Nicolai papæ III. eiſdem. 267
Item ejuſdem eiſdem. 267
Epiſtola Nicolai III. eiſdem. 274
Epiſtola Nicolai papæ III. regi Siciliæ illuſtri. 275
Ejuſdem eidem. 275
Concilium Senonenſe anno MCCLXXX. *celebratum.* 276
Concilium Terraconenſe anni MCCLXXXII. 277
Epiſtola Martini papæ IV. ad J. cardinalem S. Ceciliæ, in Francia legatum. 281
Concilium Melfitanum anno MCCLXXXIV. *celebratum a Gerado Sabinenſi epiſcopo.* 283
Littera capituli Majoris-monaſterii ad capitulum Turonenſe, quibus excuſat abbatis ſui abſentiam, qui propter profectionem in Angliam concilio Andegavis indicto intereſſe non poterat. 288
Concilium Terraconenſe anno MCCXCV. 289
Concilii Remenſis anno MCCXCIII. *celebrati epiſtola ad Bonifacium papam VIII. adverſus capitula eccleſiarum cathedralium.* 298
Concilium Pariſienſe anno MCCXCIV. *celebratum.* 300
Concilium Terraconenſe anni MCCCXVIII. 305
Statutum Adulfi epiſcopi Leodienſis anno MCCCXX. *editum.* 308
Concilium Terraconenſe anni MCCCXXIII. 309
Concilium Armenorum anno MCCCXLII. *celebratum.* 320
Concilium Rothomagenſe anno MCCCXLII. *celebratum.* 404
Concilium Terraconenſe anni MCCCXLII. 416
Concilium Remenſe anni MCCCCVIII. 416
Acta varia quæ præceſſerunt concilium Piſanum. 425
De initio ſchiſmatis. 426
Copia litterarum quæ fuerunt per dominos cardinales tranſmiſſæ archiepiſcopo Barrenſi exiſtente in Tuille, a dominis cardinalibus exiſtentibus in Anagnia in forma monitionis. 433
Lettre envoyée de par le roi à noſſeigneurs les cardinaux aprés la mort du pape Clement. 436
Inſtruction baillée par le roy noſtre ſire à meſſeigneurs les ducs de Berry; de Bourgogne & d'Orleans, & autres conſeillers & ſerviteurs, leſquels il envoye preſentement devers noſtre S. pere pour le fait de la paix & union de l'egliſe univerſelle. 437
Inſtrumentum per quod dominus noſter papa miſit erga dominum noſtrum regem epiſcopum Avinionenſem & dominum Petrum Blavi, ambaſſiatores, ſuos ut dictus dominus noſter ſuos ſolemnes ad præfatum dominum noſtrum papam mitteret ambaſſiatores. 458
Inſtrumentum per quod domini cardinales interrogati fuerunt per juramentum ut dicerent, quæ via videbatur eis eſſe melior & utilior pro exſtirpatione ſchiſmatis. Et hoc fuit coram dominis ducibus ambaſſiatoribus regis ubi dixerunt opiniones ſuas. 466
Copia bullæ faciens mentionem quod dominus noſter rex celeriter mittat ambaſſiatores ad dominum papam, quibus aperire liberius poſſit intentionem ſuam. 472
Opinio Carturienſium ſuper via ceſſionis. 474
Icy commence l'ambaſſade de meſſieurs les ducs au pape Benedict dernier elu pape, ordonnée par le roy noſtre ſire. 479
Littera credentiæ ambaſſiatorum domini noſtri Benedicti. 486
Alia littera credentiæ ambaſſiatorum domini noſtri Benedicti. 486
Lettre écrite au roy par les ambaſſadeurs, qui luy rendent compte de la conduite du pape à leur égard. 528
Lettre clauſe envoyée au roy par le cardinal de Vergi. 530
Littera domini cardinalis Venetiarum directa domino noſtro regi. 531
Littera domini cardinalis Florentini. 532
Littera domini cardinalis Albanenſis miſſa domino regi. 534
Littera domini cardinalis de Agrifolio miſſa domino regi. 536
Lettre cloſe envoyée au roy par le cardinal de Murot. 536
Lettre cloſe envoyée au roy par le cardinal d'Aux. 537
Littera cardinalis Peneſtrini miſſa domino regi. 538
Littera cardinalium de Florentia de Agrifolio & de Vernhia miſſa domino regi. 538
Littera domini cardinalis de Giffono directa domino regi. 540
Lettre cloſe envoyée au roy par le cardinal de la Vergne. 541
Lettre cloſe envoyée au roy par le cardinal de Vivier. 542
Lettres clauſes envoyées de par pluſieurs cardinaux au roy noſtre redouté ſeigneur. 543
Lettre clauſe envoyée au roy par le cardinal de Naple. 545
Lettre clauſe envoyée au roy par le cardinal de Jeruſalem. 546
Lettre clauſe envoyée au roy par le cardinal de Thury. 547
Lettre clauſe envoyée au roy par le cardinal de Saluce. 548
Arreſtorum a tempore intruſionis uſque in præſens ſimplex narratio. 548
L'opinion du roy de Caſtille ſur le fait de l'union de l'egliſe, miſe de langage caſtillain en françois. 553
Proceſſus nunciorum Franciæ, Angliæ & Caſtellæ, habitus in curia Romana per eoſdem. 556
Johannis de Varennis epiſtola ad Benedictum XIII. papam. 559
Reſponſio papæ ſub bulla ad præfatas litteras. 561
Epiſtola II. Johannis de Varennis ad Benedictum XIII. papam. 563

Digitized by Google

Epiſtola III. 564
Epiſtola IV. 576
Epiſtola V. Benedicti XIII. ad Johannem de Varennis. 576
Via pro pace ſanctæ matris eccleſiæ. 577
Epiſtola VI. Johannis de Varennis ad Benedictum XIII. papam. 581
Epiſtola VII. Johannis de Varennis ad cardinales. 583
Relatio domino noſtro regi Francorum facta XV. *die Januarii Pariſius in domo regia S. Pauli præſentibus rege Navarreo, duce Bituriæ, comitibus S. Pauli & Armeniaci, domino Carolo le Bret, & pluribus aliis per Robertum eremitam, qui ex parte domini regis Angliæ ad dominum noſtrum papam Avinionem & Romam ad alterum tranſmiſſus fuerat.* 591
Caroli regis Francorum littera executoria ſubtractionis obedientiæ factæ Benedicto XIII. 598
Epiſtola collegii cardinalium illuſtriſſimo principi domino duci Bituricenſi. 599
Subtractio facta per vicarium domini archiepiſcopi Biſuntinenſis. 601
Subtractio reginæ Jeruſalem. 602
Subtractio totius cleri & omnium capitulorum civitatis Cameracenſis. 610
Subtractio ſcabinatus & communitatis villæ Cameracenſis. 611
Subtractio eccleſiæ regis Caſtellæ. 613
Epiſtola Caroli VI. Francorum regis ad Wenceſlaum regem Romanorum. 622
Quædam laudabilis littera directa domino regi. 625
Littera domini regis miſſa populo & communitati civitatis Florentiæ. 627
Epiſtola Caroli regis Navarræ ad Carolum regem Francorum. 629
Proceſſus tentus in curia Romana per regem Aragonum. 630
Reſponſio domini noſtri papæ facta ambaxiatoribus regis Aragonum poſt ſupplicationem ipſorum, ut condeſcenderet ad capitula per ambaxiatores regis Franciæ ſibi propoſita. 633
Acceptatio capitulorum regis per dominum Benedictum. 636
Iſta eſt reſponſio domini noſtri regis Franciæ facta ambaxiatoribus domini regis Aragonum, videlicet domino abbati de Rivipullo, domino Geraldo de Cervilione militi, fratri Petro Marini miniſtro ordinis fratrum Minorum in provincia Aragonum & domino Petro Zacalin legum doctori, nuper pro parte ipſius regis Aragonum miſſis, pro pace & unione eccleſiæ, ad dominum regem Francorum prædictum. 638
Qualiter dominus Benedictus refutavit cuſtodiam a collegio cardinalium. 641
Securitas data domino Benedicto per cardinales. 644
Securitas data domino Benedicto per villam Avenionenſem. 687
Juramentum illorum qui receſſerunt de palatio Avenionenſi. 650
Juramenta ſervitorum domini Benedicti cum eo manentium in palatio. 653
Qualiter dominus Benedictus refutavit cuſtodes ſibi datos per regem. 656
Subtractio civitatis Leodienſis. 659
Reſponſio domini Benedicti ad ultima capitula regis. 661
Qualiter dominus Benedictus fuit requiſitus, ut magis declararet ſuam intentionem circa ultima capitula ſibi miſſa per regem. 666
Relatio facta dominis regibus Caſtellæ & Navarræ, ſuper his quæ facta fuerant Avenione per ambaxiatores regis. 669
Secunda ſecuritas data domino Benedicto per dominos cardinales. 671
Quædam propoſitio per epiſcopum Zamorenſem propoſita coram rege. 674
Littera revocationis ſubtractionis per regem. 677
Littera directa archiepiſcopis & eorum ſuffraganeis. 680
Bulla Benedicti papæ XIII. de remiſſione injuriarum, damnorum & offenſionum. 681
Bulla Benedicti XIII. de celebrando generali concilio. 682
Bulla Benedicti XIII. de non faciendo mentionem de ſubtractione in concilio celebrando. 683
Bulla Benedicti XIII. de dandis bullis ſuper contentis in tractatu cardinalium. 684
Bulla Benedicti XIII. qua declarat omnem ſe viam ad eccleſiæ unionem & ſchiſmatis extinctionem opportunam amplecti & proſequi velle. 684
Bulla Benedicti XIII. qua declarat ſe nolle cedulæ in conclavi factæ effectum immutare. 685
Epiſtola Benedicti XIII. ad archiepiſcopum Lugdunenſem. 686
Bulla Benedicti papæ XIII. ad Carolum VI. Francorum regem. 686
Epiſtola Johannis ducis Bituricenſis ad Innocentium VII. 695
Epiſtola Innocentii papæ VII. ad Joh. ducem Bituricenſem. 702
Copia litteræ ducis Bituricenſis miſſæ dominis cardinalibus tempore Innocentii VII. 706
Propoſitio patriarchæ facta præſentibus dominis rege Navarræ, ducibus Bituriæ, Burgundiæ, Aurelianenſi, Borbonii, comite Nivernenſi & multitudine cleri & populi copioſa. 712
Copia litteræ per duos cardinales de parte Gregorii miſſæ domino Benedicto. 719
Copia litteræ per dominos cardinales de parte Gregorii cardinalibus ex parte Benedicti. 721
Littera miſſa per dominos cardinales imperatori poſt electionem Gregorii. 721
Littera domini Aquilegienſis directa dominis cardinalibus Avenionenſibus. 723
Littera miſſa dominis cardinalibus de parte Benedicti per dominum Gregorium poſt ejus coronationem. 726

Digitized by Google

Bulla miſſa regi Franciæ per dominum Gregorium XII. 727
Epiſtola Gregorii papæ ad G. archiepiſcopum Magdeburgenſem & ejus ſuffraganeos. 728
Bulla Gregorii papæ XII. ad univerſos Chriſti fideles. 730
Reſponſio domini Benedicti ad litteram dominorum cardinalium de parte Gregorii ſcriptam poſt ejuſdem Gregorii electionem. 733
Littera domini Benedicti directa regi Franciæ. 734
Epiſtola Benedicti papæ XIII. ad Ludovicum ducem Aurelianenſem. 735
Reſponſiva ſacri collegii ad cardinales Gregorii. 736
Littera credentialis Gregorii XII. 737
Epiſtola Gregorii XII. ad Carolum regem Francorum. 737
Epiſtola Caroli regis Francorum ad cardinales Benedicti XIII. 738
Littera Caroli VI. regis faciens mentionem de ordinatione regia & eccleſiæ Gallicanæ ſuper collatione beneficiorum cujus executio prorogatur. 741
Epiſtola Gregorii papæ XII. ad Petrum de Luna. 745
Epiſtola Gregorii papæ XII. ad cardinales Petri de Luna. 746
Epiſtola Gregorii XII. ad Carolum VI. regem Francorum. 747
Copia litteræ directæ per Ricium Roffenſem epiſcopum ad curiam Romanam ſuper via ceſſionis electa ad unionem eccleſiæ. 748
Copia geſtorum in Maſſilia per dominum Benedictum & ſuum collegium & ambaſſiatores domini Gregorii. 750
Epiſtola Gregorii papæ XII. communi & conſilio Ancianorum civitatis Saonæ. 754
Copia litteræ directæ domino de Thureyo per dominum noſtrum Benedictum papam XIII. 755
Epiſtola Benedicti papæ XIII. ad Johannem ducem Bituricenſem. 756
Epiſtola Gregorii papæ XII. ad Petrum de Luna. 759
Epiſtola Gregorii papæ XII. ad Januæ gubernatorem. 760
Gregorii XII. littera ad Jacobum de Torſo, Johannem abbatem de Pratalia & Franciſcum Juſtinianum nuncios ſuos. 762
Benedicti reſponſio ſuper mutatione loci Saonæ. 763
Copia litteræ per Gregorium intruſum Benedicto miſſa. 767
Littera continens concluſiones promiſſas & juratas inter duos contendentes. 768
Epiſtola Caroli VI. regis Francorum ad Benedictum XIII. 770
Tenor cedulæ præſentatæ dominis cardinalibus de Parte Gregorii paulo poſt receſſum eorum de Luca pro parte ambaſſiatorum regis Franciæ. 771
Cedula præſentata oratoribus Benedicti in civitate Lucæ exiſtentibus per oratores regis Franciæ & univerſitatis. 773
Epiſtola cardinalium ad Benedictum XIII. 775
Sequuntur ea quæ fuerunt aviſata per dominos cardinales utriuſque collegii qui in Liburno convenerunt ſuper facto unionis procurandæ. 775
Copia litteræ quam dominus cardinalis Leodienſis miſit domino Lucanenſi ſtatim poſt receſſum ipſius domini cardinalis a civitate Lucana. 778
Epiſtola Januenſium ſacratiſſimæ regiæ majeſtati Francorum. 775
Epiſtola Benedicti papæ XIII. ad Gregorium XII. 780
Benedicti XIII. litteræ quibus concilium, apud Perpinianum indicit in feſto omnium ſanctorum. 781
Epiſtola cardinalium Gregorii XII. ad Carolum regem Francorum. 788
Epiſtola cardinalium ad Carolum regem Navarræ. 791
Epiſtola cardinalium regi Caſtellæ & Legionum. 793
Epiſtola cardinalium reginæ Caſtellæ. 793
Epiſtola cardinalium infanti Caſtellæ. 794
Prima aviſamenta dominorum cardinalium ſuper exſtirpatione ſchiſmatis & congregatione concilii generalis. 795
Epiſtola cardinalium Johanni duci Bituricenſi. 795
Cardinalium utriuſque obedientiæ votum & juramentum præſtitum Liburnii aliquibus menſibus ante concilium Piſanum. 798
Adhæſio aliorum cardinalium ad prædictum votum. 803
Adhæſio Landulfi cardinalis S. Nicolai in carcere Tulliano. 806
Adhæſio cardinalis Oſtienſis. 807
Epiſtola Antonii de Luca ſecretarii apoſtolici ad cardinalem Mediolanenſem. 808
Reſponſio ad præcedentem. 811
Epiſtola ſcripta regi Romanorum per cardinalem Mediolanenſem. 813
Epiſtola ſcripta ad quemdam conſiliarium regis Bohemiæ. 814
Epiſtola ſcripta regi Angliæ per dominum Mediolanenſem. 815
Epiſtola ſcripta archiepiſcopo Cantuarienſi per dominum Mediolanenſem. 817
Epiſtola Benedicti XIII. ad Petrum cardinalem S. Suſannæ. 817
Littera ad dominum Benedictum per quatuor cardinales. 818
Salvus conductus Florentinorum limitatus. 819
Copia litterarum directarum principibus per dominos cardinales de parte Gregorii. 820
Copia litterarum directarum ad univerſitates ſtudiorum per dominos cardinales de parte Gregorii. 823
Littera ad reginam Franciæ. 824
Littera ad primogenitum regis Franciæ. 825
Hæc affixa ſunt valvis eccleſiæ Piſanæ, ambobus collegiis unitis, mortuis cardinali Florentino

Digitized by Google

& cardinali Leodienſi. 826

Epiſtola P. R. M. V. doctorum, ut opinor Pariſienſium, ad Petrum epiſcopum Meldenſem regis Francorum ad eccleſiæ reintegrationem procurandam legatum. 840

Littera utriuſque collegii cardinalium, quibus Petrus tituli XII. *apoſtolorum cardinalis, marchiæ Anconitanæ & ducatus Spoletani adminiſtrator creatur.* 858

Requeſta univerſitatis Pariſienſis adverſus Petrum de Luna. 859

Littera cardinalium ad regem Hungariæ. 860

Littera ad imperatorem Romeorum. 862

Epiſtola nunciorum regis Franciæ ad regem Hungariæ. 864

Bulla Benedicti papæ XIII. contra Pariſienſem univerſitatem. 867

Epiſtola cardinalis Mediolanenſis domino duci Mediolanenſi. 869

Epiſtola Petri de Candia cardinalis Mediolanenſis ad A. cardinalem Peneſtrinum. 872

Epiſtola ejuſdem ad eumdem. 874

Appellatio B. de Monticulo litterarum ſacræ pænitentiariæ ſcriptoris & correctoris a ſententia Gregoriana. 875

Epiſtola cardinalis Mediolanenſis domino Hermolao Bragadino Civi Venetiarum. 881

Nomina eorum qui ex parte provinciarum fuerunt electi pro concilio generali die VI. *Novembris in præſentia domini cancellarii Franciæ.* 883

Epiſtola Michaëlis Stenonis ducis Venetiarum ad cardinales. 886

Epiſtola Henrici Anglorum regis ad Rupertum imperatorem. 887

Epiſtola cardinalium utriuſque collegii ad Carolum Francorum regem. 888

Epiſtola eorumdem ad reginam Franciæ. 889

Copia litteræ miſſæ cardinalibus a rege Aragonum. 890

Epiſtola Venceſlai regis Romanorum ad cardinales. 891

Sequuntur VIII. *concluſiones quarum dogmatizatio utilis videtur pro exterminatione moderni ſchiſmatis.* 892

Aliæ concluſiones per ſtudium Bononienſe. 894

Littera univerſitatis Pariſienſis ad cardinales utriuſque collegii. 898

Epiſtola Caroli VI. regis Francorum ad Florentinos. 899

Epiſtola domini Barenſis ad dominos cardinales. 899

Littera ducis Auſtriæ ad cardinales. 908

Sequuntur aliquæ propoſitiones utiles ad extinctionem præſentis ſchiſmatis per viam concilii generalis. 909

Epiſtola Petri epiſcopi Cameracenſis ad cardinalem S. Angeli. 912

Concilium Aquenſe ex Arelatenſi, Ebredunenſi & Aquenſi provinciis congregatum. 912

Epiſtola Franciſci archiepiſcopi Narbonenſis ad cardinales. 915

Capitula data in Taraſcone a Petro epiſcopo Cameracenſi. 916

Littera miſſa domino Benedicto a Florentinis. [illegible]8

Forma ſalvi conductus a Florentinis tranſmiſſi Benedicto XIII. ad inſtantiam dominorum cardinalium plebis ſuæ. 921

Epiſtola Caroli regis Francorum ad Venetos. 922

Littera Wenceſlai Romanorum & Bohemiæ regis ad univerſos regni ſui fideles. 923

Epiſtola cardinalium Benedicti ad eumdem Benedictum. 925

Epiſtola Johannis ducis Burgundiæ. 930

Littera ſubtractionis, collationis beneficiorum, &c. facta per Florentinos. 931

Epiſtola Petri de Giralfredinis de Pona ſcripta domino Malateſtæ de Malateſtis. 936

Conventus prælatorum Florentinorum ad ſubtrahendam ſeu ſubtractam a Gregorio XII. obedientiam approbandam & confirmandam. 937

Epiſtola Florentinorum ad dominum Gregorium papam XII. 942

Ad magnificos viros dominos Florentinos poſt ſubtractionem factam Gregorio. 946

Ad magnificos dominos Senenſes hortatoria, ut idem faciant. 947

Epiſtola ad ſereniſſimum Francorum regem per magnificos priorem, vexilliferum juſtitiæ populi & communis Florentinorum 994

Capitula domini noſtri papæ ad Florentinos. 950

Difficultates adverſus concilium Piſanum & ante ejus celebrationem ſolvendæ. 962

Anonymi epiſtola ad cardinales Piſis congregatos. 966

Benedicti papæ XIII. epiſtola ad cardinales. 981

Epiſtola Caroli VI. regis Francorum ad cardinales utriuſque collegii. 985

Epiſtola Gregorii papæ XII. ad civem & mercatorem Lucanum. 987

Epiſtola concilii Piſani ad Bucicaldum. 988

Reſponſio facta per reverendiſſimos patres dominos S. R. E. cardinales pro unitate. S. R. E. proſequenda, &, ut ſperant, in Deo feliciter concludenda, in civitate Piſana degentes, prudenti & circumſpecto viro Rodulpho ſecretario & nuncio atque ambaſſiatori viri magnifici domini Malateſtæ de Penſauro ad quædam capitula petita per eum. 988

Acta & tractata inter Carolum de Malateſtis & cardinales Piſis exiſtentes pro extinctione ſchiſmatis. 996

Acta concilii Piſani anni MCCCCIX. 1078

Epiſtola Roberti prioris Celſinienſis ad abbatem & conventum Cluniacenſem. 1112

Epiſtola Roberti prioris Celſinienſis ad abbatem Cluniacenſem. 1116

Libellus ſupplex oblatus papæ in concilio Piſano, continens articulos reformationis faciendæ cum ſummi pontificis ad eos reſponſione. 1124

Gregorius papa XII. ad ſchiſmatis extinctionem offert celebrari concilium ex tribus obedientiis. 1132

Reſponſio domini Caroli ad relata ſibi per dominum epiſcopum Cervienſem parte domini

Digitized by Google

Alexandri. 1136

Replicatio domini Alexandri ad ambaſſiatam factam ſibi per dominum epiſcopum Cervienſem parte Caroli de Malateſtis. 1140

Littera Caroli ad egregium doctorem Marcum miſſa & in latinum traducta. 1141

Oratio nomine Caroli de Malateſtis miſſa cardinalibus Piſis congregatis. 1143

Epiſtola Caroli Malateſtæ ad cardinales Bononiæ exiſtentes. 1162

Epiſtola oratoris Caroli de Malateſtis ad eumdem Carolum. 1163

Reſponſio ad epiſtolam præcedentem. 1165

Epiſtola oratoris Caroli de Malateſtis ad eumdem Carolum. 1168

Exponenda metuendo domino Balthaſaro per collegium cardinalium Bononiæ commorantium in ſuum pontificem electo ſuper materia unionis. 1171

Ambaxiata pro parte domini Caroli ad Johannem papam Bononiæ electum commiſſa epiſcopo Cervienſi. 1174

Epiſtola Pauli epiſcopi Cervienſis ad Carolum de Malateſtis. 1177

Ejuſdem ad eumdem. 1177

Inſtrumentum publicum de exhibitis nomine Caroli de Malateſtis ſacro cardinalium collegio modis ad procurandam ſchiſmatis extinctionem. 1179

Informatio miſſa regi Romanorum & Hungariæ de geſtis inter Carolum de Malateſtis & Johannem papam XXIII. 1187

Proteſtatio nomine Caroli facta de bello ab ipſo indicto Johanni XXIII. papæ recuſanti vias pacis & unionis eccleſiæ. 1206

Copia cedularum in concilio Perpiniani traditarum per dominum papam Benedictum XIII. 1208

Tenor cedulæ oblatæ per epiſcopum Zamorenſem. 1209

Epiſtola Raymundi abbatis Cluniacenſis ad concilium Cluniacenſe. 1217

Epiſtola prioris majoris & conventus Cluniacenſis ad clerum Gallicanum in concilio Conſtantienſi exiſtentem. 1218

Addenda & emendanda in ſubſcriptionibus quæ in concilii Conſtantienſis ſeſſione xx. *leguntur.* 1219

Statuta ſynodalia eccleſiæ Ambianenſis. 1223

Statuta ſynodalia capituli Ambianenſis. 1269

Statuta ſynodalia eccleſiæ Aurelianenſis. 1275

Statuta ſynodalia eccleſiæ Cameracenſis. 1291

Digitized by Google

COMMONITORIUM CUJUSQUE EPISCOPI

AD SACERDOTES SUBDITOS SIBI, ceteroſque miniſtros cujuſcumque ordinis eccleſiaſtici.

Ex duobus antiquis mſſ. uno Viconienſis monaſterii ante annos 500. exarato; altero Pariſienſis ſancti Victoris bibliotheca ejuſdem fere ætatis.

FRATRES ſacerdotes Domini A cooperatores noſtri ordinis eſtis, & nos quidem quamvis indigni locum Aaron tenemus, vos locum Eleazari & Itamari. Nos vice duodecim apoſtolorum fungimur, vos ſeptuaginta duorum diſcipulorum. Nos paſtores veſtri ſumus, vos plebis vobis commiſſæ. Nos de vobis rationem reddituri ſumus ſummo paſtori Domino noſtro JESU CHRISTO, vos de plebe vobis commiſſa. Ideoque, cariſſimi, veſtrum videte periculum. Admonemus itaque & obſecramus fraternitatem veſtram, ut quæ vobis ſuggerimus, memoriæ commendetis, & opere exercere ſtudeatis.

I. In primis admonemus ut vita & converſatio veſtra irreprehenſibilis ſit, ſcilicet ut cella veſtra ſit juxta eccleſiam, & in domo B veſtra feminas non habeatis.

II. Omni nocte ad vigilias ſurgite; curſum veſtrum horis certis decantate.

III. Miſſarum ſolemnitates celebrationeſque religioſe peragite; corpus & ſanguinem Domini cum timore & reverentia ſumite; vaſa ſacra propriis manibus abluite & extergite.

IV. Nullus cantet niſi jejunus; nullus cantet qui non communicet.

V. Nullus cantet ſine amictu, alba, ſtola, fanone, caſula. Et hæc veſtimenta nitida ſint, & ad nullos alios uſus ſint.

VI. Nullus cum alba, quâ in ſuos uſus utitur, præſumat miſſam celebrare. *(a)* Nullus in ligneo aut vitreo calice audeat miſſam celebrare. *(b)* [a] [b]

VII. Nulla femina ad altare accedat, nec calicem Domini tangat.

VIII. Corporale mundiſſimum ſit. Altare ſit coopertum de mundis linteis. Super altare nihil ponatur niſi capſæ & reliquiæ & *(c)* quatuor evangelia & pyxis cum corpore Domini ad viaticum infirmis, cetera in nitido loco recondantur. [c]

IX. Miſſale, plenarium *(d)*, lectionarium, antiphonarium, *(e)* utrumque librum XL. homeliarum unuſquiſque habeat. [d] [e]

X. Locus in ſecretario vel juxta altare ſit præparatus, ubi aqua effundatur quando ſacra vaſa abluuntur, ibique vas nitidum cum aqua pendeat, ubi ſacerdos manus lavet poſt communionem.

XI. Eccleſiæ ſint bene coopertæ & cameratæ, atrium eccleſiæ undique *(f)* muratum. [f]

XII. Nullus extra eccleſiam per domos, vel in locis non conſecratis, miſſam cantet, *(g)* nec ſolus cantet. [g]

XIII. Quiſque preſbyter clericum habeat qui epiſtolam vel lectionem legat, eique ad miſſam reſpondeat & cum quo pſalmos cantet.

(a) al. *cantare*. *(b)* al. iterum *cantare*.

(c) al. *aut forte quatuor evangelia*.

(d) Plenarium aliqui cum miſſale confundunt; aliqui ita diſtinguunt, ut miſſale ſit liber eccleſiaſticus continens officium miſſarum, plenarium librum complectens epiſtolas & evangelia. Crediderim tamen miſſale plenarium eſſe librum, in quo non modò canon, orationes & præfationes continentur, ſed etiam epiſtolæ & evangelia, omnia denique quæ in choro cantantur.

(e) In Victorino codice deſideratur *utrumque librum* XL. *homiliarum*.

(f) Victor. *Sepi munitum*.

(g) In Victor. deeſt *nec ſolus cantet*.

Digitized by Google

XIV. Infirmos viſitate, eoſque Deo reconciliate, oleo ſancto ungite, & propria manu communicate. Nullus præſumat tradere communionem laïco vel feminæ ad ferendum infirmo.

XV. (*a*) Nullus ſacrum chriſma vendat, nullus pro baptizandis, vel pro corpore Domini, vel pro reconciliatione, vel pro ſepultura, vel pro conſecrandis eccleſiis precium quærat, vel eccleſias aliquorum datâ pecuniâ ſubripiat.

XVI. Videte ne per negligentiam veſtram ullus infans ſine baptiſmo moriatur.

XVII. Nullus veſtrûm ſit ebrioſus, litigioſus, (*b*) nullus arma in ſeditione ferat, (*c*) nullus canum vel avium jocis inſerviat, nullus in tabernis bibat.

XVIII. Unuſquiſque veſtrûm, quantum ſapit, plebi ſuæ de evangelio, (*d*) de epiſtola, vel aliqua divina ſcriptura Dominico die vel feſtis diebus adnuntiet.

XIX. Curam pauperum, peregrinorum, orphanorum habeat, eoſque ad prandium invitet, (*e*) ut in his & aliis hujuſmodi a vobis alii exemplum capiant.

XX. Omni die Dominico ante miſſam, aquam benedictam facite, unde populus (*f*) & loca fidelium aſpergantur.

XXI. Sacra vaſa vel veſtimenta ſacerdotalia non dentur in vadimonium (*g*) negotiatori, vel alicui ſeculari.

XXII. Nullus veſtrûm minus digne pœnitentem cujuſcumque rei gratiâ ad reconciliationem adducat, & ei reconciliationis teſtimonium ferat.

XXIII. Nullus veſtrûm uſuras exigat, & conductor ſui (*h*) ſenioris exiſtat. Res & facultates quas poſt diem ordinationis veſtræ adquiritis, ad eccleſiam cui deſervitis pertinere ſciatis.

XXIV. Nullus ſine ſcientia & conſenſu noſtro eccleſiam adquirat. Nullus per poteſtatem ſecularium eccleſiam obtineat; (*i*) nullus eccleſiam ad quam titulatus eſt dimittat, & ad aliam cauſâ quæſtûs migret.

XXV. Nullus plures teneat eccleſias ſine aliorum auxilio preſbyterorum, nullatenus una eccleſia inter plures dividatur.

XXVI. Nullus alterius parochianum, niſi in itinere, aut ſi ſibi placitum fuerit, ad miſſam recipiat. Nullus in alterius parochia ſine (*k*) licentia illius cantet.

XXVII. Nullus decimam ad alium pertinentem recipiat.

XXVIII. Nullus pœnitentem invitet carnem manducare vel vinum bibere, niſi pro eo ad præſens eleemoſynam dederit.

XXIX. Nullus (*l*) præſumat baptizare, niſi in vigilia Paſchæ & Pentecoſten, niſi pro periculo mortis.

XXX. Unuſquiſque fontes habeat, ſi non poteſt habere lapideos, habeat aliud vas ad hoc tantummodo præparatum. (*m*)

XXXI. Omnibus parochianis veſtris ſymbolum & orationem Dominicam inſinuate.

XXXII. Jejunium 4. temporum, rogationes, letaniam majorem (*n*) eis indicite.

XXXIII. Feria IV. ante quadrageſimam eos ad confeſſionem invitate, eiſque juxta qualitatem delicti pœnitentiam injungite, non ex corde veſtro, ſed ſicut in pœnitentiali ſcriptum eſt.

XXXIV. Tribus vicibus in anno, ſcilicet in Natale Domini, Paſcha, Pentecoſten, omnes (*o*) fideles communicent.

XXXV. Certis temporibus conjugati ab uxoribus (*p*) abſtineant.

XXXVI. Eulogias poſt miſſas in diebus feſtis accipiant.

XXXVII. Nullus preſbyter in itinere ſine ſtola (*q*) incedat; nullus induatur veſtimentis laïcalibus; nullus rem aut poſſeſſionem aut mancipium eccleſiæ vendat, aut commutet, vel quocumque ingenio alienet.

XXXVIII. Dominicum diem aliaſque feſtivitates (*r*) a veſpera uſque ad veſperam celebret unuſquiſque.

XXXIX. Cantus & choros mulierum in atrio omnino prohibete.

XL. Carmina diabolica quæ ſuper mortuos nocturnis horis vulgus cantare ſolet, & cachinnos quos exercent, ſub conteſtatione omnipotentis Dei prohibete.

XLI. Excommunicatis miſſam ne cantetis, (*s*) & plebi vobis commiſſæ ne hoc faciat interdicatis omnino.

XLII. Nullus preſbyter ad nuptias eat.

XLIII. Nullus (*t*) uxorem, niſi publicè celebratis nuptiis, accipiat. Raptum nullus faciat. Nullus proximam ſuam accipiat.

(*a*) In codice Victorino hic articulus ſic legitur: *Nullus veſtrum pro baptizandis infantibus, aut infirmis reconciliandis, aut mortuis ſepeliendis, præmium vel munus exigat.* Omiſſis reliquis.

(*b*) Codex Victorinus addit, *quia ſervum Domini non oportet litigare.*

(*c*) Addit Victorinus, *quia arma noſtra debent eſſe ſpiritualia.*

(*d*) Victorinus codex: *De evangelio vel apoſtolo die Dominico vel feſtis diebus annunciet. Verbum Dei debetis prædicare.*

(*e*) Codex Victorinus totum hunc articulum in ſecunda perſona enunciat, tum hæc ſubdit: *Eſtote hoſpitales, ut a vobis alii exemplum bonum ſumant.*

(*f*) Vict. *Aſpergatur*, omiſſo *& loca fidelium*, additque: *Et ad hoc ſolum vas habete.*

(*g*) Victor. *Nolite in vadium dare negotiatori aut tabernario.*

(*h*) Vict. *Novi fœnoris.*

(*i*) Codex Vict. addit: *Nullus per pecuniam alterius eccleſiam ſupplantet.*

(*k*) Vict. *abſque proprii preſbyteri voluntate vel rogatu.*

(*l*) Hic articulus deſideratur in Victorino.

(*m*) Vict. addit, *in quo nihil aliud fiat.*

(*n*) Victor. *plebibus veſtris omnimodis obſervandum inſinuate.*

(*o*) Vict. *omnes fideles ad communionem Corporis & Sanguinis accedere ammonete.*

(*p*) Vict. *abſtinere exhortamini.*

(*q*) In codice Vict. deeſt *nullus preſbyter in itinere ſine ſtola incedat.*

(*r*) Vict. *abſque opere ſervili celebrare docete.*

(*s*) Vict. *cum excommunicatis nolite communicare, nullus præſumat illis miſſam cantare, ſed & plebibus vobis commiſſis hoc annuntiate.*

(*t*) Codex Vict. *omnibus annuntiate, ut nullus*, &c.

Digitized by Google

Nullus ſponſam alterius ducat.

XLIV. Unuſquiſque porcarios & alios ſervos ſuos dominicis diebus vel feſtivis ad miſſam venire faciat.

XLV. Patrini ſuos ſpirituales filios ſymbolum & orationem dominicam vel doceant, vel docere faciant.

[a] XLVI. Chriſma ſemper ſit in ſera (a) propter quoſdam infideles.

[b] XLVII. (b) Quiſque preſbyter expoſitionem ſymboli vel dominicæ orationis habeat ſcriptam juxta traditionem orthodoxorum patrum, & eam pleniter intelligat, & inde prædicando populum ſibi commiſſum aſſiduè ore inſtruat. Orationes miſſarum, præfationem canonis, eumdem canonem pleniter intelligat, ut memoriter ac diſtinctè proferre valeat. Epiſtolæ & evangelii ſenſum ſaltem juxta litteram ſciat. Pſalmorum verba & diſtinctiones memoriter teneat. Exorciſmos & orationes ad catechumenum faciendum, ad baptiſmum conſecrandum, & preces ſuper maſculum & feminam ſingulariter & pluraliter diſtinctè proferre ſciat, & ordinem baptizandi ad ſuccurrendum infirmis, & ordinem reconciliandi ſecundùm auctoritatem canonum, & ordinem ungendi infirmos, & ordinem in exequiis defunctorum, exorciſmos quoque & preces ſuper ſalem & aquam, cantum nocturnum & diurnum, compotum ſi non majorem, ſaltem minorem, id eſt, epactas, concurrentes, regulareſque terminos, martyrologium, pœnitentialem unuſquiſque habeat.

CAPITULARE
CAROLI MAGNI
regis Francorum.

Ex mſ. codice bibliothecæ Chigianæ eruit Mabillonius.

OBSERVATIO PRÆVIA.

Sequens capitulare ex vetuſtiſſimo codice ſæculo nono exarato, olim Romani S. Pauli monaſterii, tunc Chigii cardinalis bibliothecæ, eruit Mabillonius. Auctor ſeipſum prodit capite 12. *ubi Pippinum genitorem ſuum appellat, & cap.* 14. *quod ſic incipit :* Placuit nobis Carolo magno glorioſiſſimo regi. *Hinc patet capitulare hoc editum fuiſſe antequam Carolus imperiali diadema-* A *te decoraretur. Nec refert quod capite* 29. *citetur capitulare* domni imperatoris : *nam reges ſe olim etiam imperatores appellabant. Ita Pippinus imperatoris nomine donatur in lib.* 2. *legis Longobardorum, tit.* 46. *num.* 1.

I. De Metropolitanis, ut ſuffraganei epiſcopi eis ſecundum canones ſubjecti ſint; & ea quæ erga miniſterium illorum emendanda cognoſcunt, libenti a- B nimo emendent atque corrigant.

II. De epiſcopis, ut ubi in præſens ordinati non ſunt, ſine tarditate ordinentur.

III. De monaſteriis quæ regularia fuerunt, ut ſecundum regulam vivant, necnon & monaſteria puellarum ordinem ſanctum cuſtodiant, & unaquæque abbatiſſa ſine intermiſſione in ſuo monaſterio reſideat.

IV. Ut epiſcopi preſbyteris & clericis infra illorum parochiam vel de ſuo miniſterio poteſtatem habeant ſecundum canones facere.

V. Ut epiſcopi de inceſtuoſis hominibus C emendandi licentiam habeant ad regendum : & ſi de ipſis inceſtuoſis aliquis poſt judicium epiſcopi in ipſo inceſtuoſo iterum miſerint, ſi alaudem habuerint, ipſam fiſcus regis recipiat.

VI. Nulli liceat alterius clericum recipere, nec ordinare in aliquo gradu, ſine dimiſſoria ſui epiſcopi de cujus parochia [exſiſtit.]

VII. De decimis ut unuſquiſque homo ſuam decimam donet, & per juſſionem & conſilium epiſcopi in cujus parochia fuerint, diſpenſentur.

D VIII. De homicidis & ceteris malefactoribus, qui legibus aut pro pace facienda mori debent, nemo eos ad excuſationem in eccleſiam ſuam introire permittat : & ſi abſque voluntate paſtoris ibidem introierit, tunc ipſe, in cujus eccleſia eſt, nullum victum ei donet, nec alium dare permittat.

IX. Ut latrones de infra emunitatem illorum judices & advocati, ad comitum placitum, quando eis annunciaverint, præſentent : & ſi dixerint, quod illos latrones præſentare non potuiſſent; poſtquam eis de- E nunciatum fuerit, nec pro nulla juſtitia dilatanda illis latronibus non conſenſiſſent, nec pro cauſa dilatationis de ſua poteſtate, vel de ſuo miniſterio ipſos latrones non jactaſſent, & hoc iret ut pro ſua voluntate, ſi poſſunt, ipſos latrones præſentare debeant ad juſtitias faciendum. Similiter & vaſſi do-

(a) Vict. addit, *aut ſub ſigillo.*

(b) Quæ ſequuntur deſunt in codice Victorino, quorum loco hæc leguntur : *Volumus autem, fratres cariſſimi, quatenus quæ noſtra percepiſtis traditione, quantum humana patitur infirmitas, bonis ſtudeatis operibus adimplere, præſtante Domino noſtro* Jesu Christo, *qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat Deus, per omnia ſecula ſeculorum. Amen.*

Digitized by Google

minici ipſum exemplum exinde ſuſtineant; A & qui ſupraſcripta ſacramenta ſine perjurio jurare non potuerint, ſi beneficium habuerint, aut actum per ipſum perdant: & ſi beneficium non habuerint; bannum dominicum ſolvant.

X. Si quis perjurium fecerit, nullam redemptionem ei facere liceat, niſi manum perdat: & ſi ille qui prius illi ſacramentum jurat, de illo perjurio probatus fuerit, & aliqui de ſuis juratoribus dixerint, quod neſciens ſe ſibi perjuraſſet, aut hoc apud judicium Dei approbet verum eſſe: aut ſimiliter manum perdat, de cujus cauſa perjuria fecerit, ſicut lex loci illius, ubi perjurium factum eſt, B à longo tempore fuit: de quorum pretio emendare ſtudeat. De furto videlicet. De minoribus cauſis inſtituimus, ſi ille homo, cujus cauſa jurata fuerit, dicere voluerit, quod ille qui juravit ſe ſciens perjuraſſet, ſtent ad crucem: & ſi ille qui juravit victus fuerit, quod ſe per juraſſet: ſupraſcriptam ſententiam ſuſtineat. De majoribus vero cauſis lex quam à longo tempore habuerunt obſervetur.

XI. De vindicta & judicio in latrones, facto teſtimonio epiſcoporum, abſque pec- C cato Comites facere poſſint, ſi ibi nec invidia, nec alia occaſio mala, nec injuria non interpoſuerit, niſi vera juſtitia ad perficiendum & pacem confirmandam: ut ſi quis latro de uno furto probatus fuerit, oculum perdat: & ſi de duobus furtis probatus fuerit, oculum perdat & naſum ei cappiletur: & ſi de tribus furtis probatus fuerit, moriatur. Et his duobus furtis, unde oculum unum & naſum perdere deberet, conſtituimus, ut domini ſervi illius ſecundum legem cui facta furta fuerint, ſolvere debeat: de D tribus vero furtis unde mori debet, mors illius furta excludat. Et ſic omne ſine culpa per invidiam aut injuſtam occaſionem, niſi per juſtitiam & pacem faciendam, hominem disfecerit, honorem ſuum perdat, & legibus contra quem juſte fecit, ſecundum pœnam quam intulit emendet.

XII. De cauſis vero, quas bonæ memoriæ genitor noſter Pipinus in ſuis placitis & ſynodis conſtituit, conſervare volumus.

XIII. De rebus vero eccleſiarum quæ uſque nunc per verbum domni regis homines ſæculares in beneficium habuerunt, ut E inantea ſic habeant, niſi per verbum domni regis ad ipſas eccleſias fuerint revocatæ: & ſi inde uſque nunc à parte eccleſiæ decima & nona exivit, & nunc inantea faciat. Et inſuper illas eccleſias de quinquaginta caſatos ſolido uno reddat: de triginta medio ſolido uno reddat; de viginti tremiſſe, & quiſque nunc alium cenſum dedit, inantea ſicut prius fecit, ita faciat: & uſque nunc nullum cenſum exivit, & ipſæ res eccleſiæ ubi ſunt cenſentur & ubi non ſunt ſcribantur: & ſit diſcretio inter precarias de verbo dominico factas, & inter eas quas epiſcopi, & abbates, & abbatiſſæ eorum arbitrio vel diſpoſitione faciunt: ut liceat eis, quando quidem eis placuerit, res quas beneficiaverint, ad partes ipſius eccleſiæ recipere, facientes ut unuſquiſque homo ad cauſam Dei in honore Deo fideliter & firmiter deſerviat.

XIV. Placuit nobis Karolo Magno glorioſiſſimo regi, ut vitia quæ noſtris temporibus in ſancta Dei eccleſia emerſa ſunt eradicentur & evellantur.

XV. Volumus igitur præordinante Deo eccleſias noſtras ſecundum auctoritatem canonicam ordinare, & ordinem clericorum diſponere.

XVI. Monaſteria, quæ jampridem regularia fuerunt tam virorum quam & puellarum, ſeu quæ ſub noſtro dominio ſita ſunt, volumus ut ſecundum regulam diſponantur & vivant: & ſi abbates vel abbatiſſæ ſine regula vivunt, ſeu inordinati inventi vel inventæ fuerint; ſi correpti vel correptæ emendare noluerint, abjiciantur, & de ipſa congregatione, ſi digni inventi fuerint, abbas vel abbatiſſæ eligantur: ſin autem aliunde & de monaſteriis regularibus ſimiliter.

XVII. De xenodochiis vero nobis pertinentibus, quæ bene ordinata ſunt ipſa permaneant: quæ vero deſtructa ſunt, ſecundum qualitatem temporum ad priorem cultum perducere cupimus, & ibi pauperes reficiantur, & per perſonas idoneas fiant ordinata, qui ea juxta Dominum regant, & de eleemoſynis pauperum nihil ſubtrahant,

XVIII. De eccleſiis baptiſmalibus ità cenſemus, ut per preſbyteros ordinatæ ſint, & nullam violentiam ab epiſcopis ſuis aut ſuppoſitam ab epiſcopis ſuis patiantur, ſed ſecundum canonicam inſtitutionem & antiquam conſuetudinem faciant.

XIX. Quando epiſcopus ſuam parochiam circumeat, ne plus ab ea exigat vel capiat, niſi ſecundum canones vel antiquam conſuetudinem, & oppreſſionem ab epiſcopis ejuſdemque hominibus ipſa plebs non patiatur. Tam epiſcopi quam preſbyteri, ſeu diaconus, vel abbas, & monachi, nullam venationem per ſe facere præſumant, aut ubi ipſi præſentes ſunt: neque illa jocorum genera ante ſe fieri permittant, quæ contra canonum auctoritatem veniunt.

XX. De ſtipendiis quoque clericorum, ut tam redditus vel oblationes fidelium pleniter ſecundùm canones ipſi clerici habeant.

XXI. Ut præpoſiti cardinalium eccleſiarum obedientes ſint epiſcopis ſuis, & epiſcopi eos à ſuis vel aliis juſtis utilitatibus expellere non præſumant abſque culpa & juſta ratione, & nulla eis per violentiam imponatur.

XXII. Propter ordinationes vel conſecrationes preſbyterorum ceterumque clericorum

Digitized by Google

corum nulla nos præmia amodo accepturos promittimus, neque ab ipſis, neque à parentibus, vel amicis.

XXIII. Exenia quoque quæ eccleſiis noviter impoſita ſunt, amputanda, & non majora quam conſuetudo fuerat accipienda cenſemus.

XXIV. De decimis verò, quæ à populo in plebibus vel baptiſmalibus eccleſiis offeruntur, nulla exindè paſtori eccleſiæ vel epiſcopo imponatur.

XXV. Nolumus, 1°. ut neque abbates, aut preſbyteri, aut diaconi, neque quislibet de clero de perſonis ſuis ad publica vel ſæcularia judicia trahantur vel diſtringantur: ſed à ſuis epiſcopis adjudicati juſtitias faciant. Si autem de poſſeſſionibus, ſeu eccleſiaſticis, ſeu propriis, ſuper eos clamor ad judicem venerit, mittat judex clamantem cum miſſo ſuo ad epiſcopum, ut faciat eum per advocatum juſtitiam recipere. Si verò talis aliqua contentio inter eos orta fuerit, quam per ſe pacificare non velint, aut non poſſint; tunc per advocatum epiſcopi, qualem juſſerit ipſe, cauſa ipſa ante comitem vel judicem veniat, & ibi ſecudùm legem finiatur, ante poſita perſona clericorum, ſicut ſupra diximus.

XXVI. Ut clerici ſeu monachi vagantes ſive de ipſa parochia, ſeu aliunde ſupervenientes, ſine conſenſu epiſcopi à nemine ſuſcipiantur.

XXVII. Ut eccleſiæ baptiſmales ab his qui debent reſtaurentur, & ſingulis, prout ejus poſſibilitas fuerit, reſtaurandi menſura reputetur. Hoc ideo dicimus, quia in quibuſdam locis quoſdam per pecuniam conſentientibus magiſtris ſe ſubtrahunt. Audivimus autem homines eccleſiaſticos pro eccleſiæ miniſterio ordinari oportere.

XXVIII. Ut placita publica vel ſæcularia nec à comite, nec à nullo miniſtro ſuo vel judice, nec in eccleſia, nec in tectis eccleſiæ circumjacentibus vel cohærentibus nullatenns teneantur.

XXIX. Ut ſervi, aldiones, libellarii antiqui, & alii noviter facti, qui non per fraudem, neque per malum ingenium de publico ſervitio ſe ſubtrahentes, ſed per ſolam neceſſitatem & paupertatem terram eccleſiaſticam vel colunt, vel colendam ſuſcipiunt, non à comite vel aliquo miniſtro illius, ad ullam angariam ſeu ſervitium publicum vel privatum cogantur vel compellantur; ſed quidquid ab eis juſte agendum eſt, à domino vel patrono ſuo ordinandum eſt. Si verò de aliquo crimine accuſantur, epiſcopus primò compelletur, & ipſe per advocatum ſuum, ſecundùm quod lex eſt, juxta conditionem ſingularum perſonarum, juſtitiam faciat. Si verò culpabilis fuerit, ſicut in capitulari domini Imperatoris ſcriptum eſt, ita fiat. Ceteri verò liberi homines, qui vel commendationem, vel beneficium eccleſiaſticum habent, ſicut reliqui homines juſtitiam faciant.

XXX. Audivimus etiam quod juniores comitum, vel aliqui miniſtri reipublicæ, ſive etiam nonnulli fortiores vaſſi comitum aliquas redhibitiones vel collectiones, quidam per paſtum, quidam eriam ſine paſto, quaſi deprecando à populo exigere ſolent. Similiter quoque operas collectionis frugum, arare, ſeminare, runcare, carrucare, vel cetera his ſimilia à populo per eamdem & per alias machinationes exigere conſuevere. Non tantum ab eccleſiaſticis, ſed etiam à reliquo populo quæ juſte removenda eſſe videntur, quia in quibuſdam locis in tantum inde populus oppreſſus eſt, ut multiferre non valentes, per fugam à dominis vel à patronis ſuis lapſi fuerint, & terræ ipſæ in ſolitudinem redactæ ſunt. Potentioribus autem vel ditioribus ex ſpontanea tantùm voluntate vel mutua dilectione volentibus ſolatia præſtare invicem, minime prohibemus.

XXXI. De pontibus veró vel reliquis ſimilibus operibus, quæ eccleſiaſtici per juſtitiam & antiquam conſuetudinem cum reliquo populo facere debent, hoc præcipimus, ut rector eccleſiæ interpellet ei, & ſolum quod poſſibilitas fuerit, ſua portio deputetur, & per alios exactores eccleſiaſtici homines non compellantur. Si verò opus ſuum conſtituto die impletum non habuerit, liceat comiti pro pæna præpoſitum operis pignorare juxta æſtimationem vel quantitatem perfecti operis, quouſque perficiat. Comes autem ſi neglixerit, à rege vel miſſo regis judicandus eſt.

XXXII. De decimis ut dentur, & dare nolentes ſecundùm quod anno præterito denuntiatum eſt, à miniſtris reipublicæ exigantur, id eſt obligantur quatuor vel octo homines, vel pro ut opus fuerit, de ſingulis plebibus juxta æqualitatem, ut ipſi inter ſacerdotes & plebem teſtes exſiſtant, ubi datæ vel non datæ fuerint. Hoc ideo ne ibi juramentum aliquod faciendi neceſſitas contingat. Non tamen ideo tantos teſtes mittendum dicimus, ut ipſi ſemper in dandis decimis præſentes eſſe pariter neceſſe ſit: ſed ut dum pluribus committitur, minus graventur. In duobus autem, ſi affuerint, ſufficere credimus. Negligentes autem à preſbyteris admoneantur ante eccleſias uſque ad tertiam vicem, ut ipſam decimam dent. Quod ſi contemſerint ab introitu eccleſiæ prohibeantur: & ſi tunc minime emendaverint, à miniſtris reipublicæ diſtricti ſinguli per caput ſex ſolidos eccleſiæ componant, & inſuper decimam dare cogantur. Nam ſi iterum contemtores exstiterint, tunc per publicam auctoritatem domus vel caſæ wiſſen-

tur, * quouſque pro ipſa decima, ſicut ſupra dictum eſt, ſatisfaciant. Quod ſi denuo rebelles vel contradictores eſſe voluerint, & ſuper wiſſam ſuam auctoritate intrare præſumſerint; tunc à miniſtris reipublicæ in cuſtodiam mittantur, uſque dum ad judicium publicum perducantur, & ibi ſecundùm legem ad comitem vel parte publica componant: reliqua autem, ut ſupra dictum eſt de decimis, & ſex ſolidos contra eccleſiam ſatisfaciant. Hæc interim, ut ſupra dictum eſt, inter cetera pia chriſtianitatis opera ſervare convenit, quo uſque in ſequenti conventu medio Octubris ut conditum eſt, niſi forte à rege aliter præcipiatur, aliquid melius addendum, mutandum vel Deo duce inveniatur.

* Id eſt, claudantur ſigno publico.

XXXIII. Qui ſubdiaconum occiderit ccc. ſolidos componat, qui diaconum cccc. qui presbyteros ſexingentos, ſi epiſcopum DCCCC. qui autem monachum cccc.

XXXIV. Si quis immunitati aliquod damnum fecerit DC. ſolidos componat.

DE ALODE.

Ex eodem mſ. cod.

I. SI quis homo mortuus fuerit & filios non dimiſerit, ſi pater aut mater ſuperſuerint, ipſi in hæreditatem ſuccedant.

II. Dum relegiſſemus aliqua capitula ex Romanis legibus, in novella Juſtiniani invenimus ſcriptum inter cetera de conſtitutione Theodoſii imperatoris & Valentiniani auguſti ad Albinum præfectum.

III. Ut nullus audeat epiſcopos, presbyteros, diaconos accuſare. Audemus quidem facere ſolerter plus ſermone de ſanctis ac venerabilibus ſacerdotibus vel levitis omni timore quibus omnis terra inclinat caput, tamen adhuc audivimus perfidia in urbe ad Deum vivum aut impium nomen fieri.

IV. Sed ſi quis auſus aut temerarius legi eccleſiæ vel clerus per quem omne pollet imperium invidia audere voluerit, & ſi accuſationem ſeditor perſona fuerit repoſita pœna fiſco noſtro id eſt centum pondi auri & centum pondi argenti inferre cogatur, & ſic cum actoribus eccleſiæ cauſam dicat. Si verò infirmis fuerit perſona, prius cogitet animo ſuo perfido, & ſic aut accuſet aut injuriam faciat, & criminis cauſam dicat numquam objecto patrimonio noſtro, neſcio qua perfidia attentare aſſuevit militantes in palatio Chriſti terra curiæ obducit, juſſimus manum ejus implum dari. Si autem voluerit ſuperſcripta degere vita, nihil ſit cura eccleſiæ catholicæ.

Ex codice monachorum. Sententia.

V. Si quis percuſſerit ſacerdotem, id eſt presbyterum ſive diaconum, decretum eſt ut det pœnam auri libras x. id eſt ſolidos ſeptingenti viginti. Si quis percuſſerit ſubdiaconum & defenſorem eccleſiæ, det pœnam auri libras quinque, hoc eſt ſolidos ccc. ſexaginta. Si quis lectorem percuſſerit, det pœnam auri libras III. hoc eſt ſolidos ducenti ſexdecim.

ANTIQUUM CAPITULARE

Per miſſos Caroli Magni Imperatoris promulgatum.

Ex mſ. Andaginenſis monaſterii S. Huberti ante annos 800. exarato.

DIligendo nobis in Domino illo comiti (a) HADALHARDUS, (b) FULRADUS, UNROCUS, SENHROCCULFUS miſſi domni Imperatoris, in Domino ſalutem.

Non incognitum bonitati veſtræ, qualiter domnus Imperator in iſtis partibus injunctam, nobis habuit legationem ſuam (c) RADONI ſcilicet, FULRADO & (d) UNROCO, ut nos quantum voluiſſemus & Dei & ſuam voluntatem in ipſa legatione agere decertaremus. Sed quia modò RADO ex parte infirmatus eſt, & hac vice in ipſa legatione ſecundùm quod neceſſe eſt ire non poteſt, placuit domni imperatori, ut ADALHARDUM & (e) HROCCULFUM in ſupra dicta legatione adjungeret, qualiter omnes pariter, ſecundùm quod tum ratio permittit, vel neceſſitas docet, ſicut prædictum eſt, ad Dei & ſuam voluntatem peragendam decertando laboremus. Nos igitur in ipſa * lectione poſiti, idcirco ad vos hanc direximus epiſtolam, ut vobis & ex parte domni imperatoris juberemus, & ex noſtra parte exhortando precaremur, ut de omni re, quantum ad miniſterium veſtrum pertinet, tam ex his quæ ad Dei cultum, quamque ex his quæ ad domni noſtri ſervitium, ſeu ad chriſtiani populi ſalvationem vel cuſtodiam pertinent, totis viribus agere ſtudeatis. Præcep-

* ſ. legatione.

(a) Hic eſt magnus ille Adalardus abbas Corbeienſis, Caroli magni imperatoris patruelis frater, & regni Italici ſub Pippino rege adminiſter, multis legationibus auctoritate imperatoris perfunctus.

(b) Fulradus iſte non inclytus ille abbas S. Dionyſii, qui jam fato functus erat ab anno 784. ſed Fulradus abbas ſancti Quintini apud Auguſtam Viromanduorum, qui S. Adalardi patruelis erat, uti & Folcuinus epiſcopus Morinenſis ex Hieronymo patre.

(c) Rado erat abbas Attrebatenſis S. Vedaſti, & Caroli-magni cancellarius, obiitque anno 815. teſte Mabillonio in Annalibus Benedictinis.

(d) Unrocus hoc tempore extitit comes, qui anno 811. adfuit cum Wala S. Adalardi fratre pacto pacis inter Carolum-magnum & Hemmingum regem Danorum, uti & diviſioni theſaurorum, quam eodem anno fecit piiſſimus imperator, ut videre eſt apud Eginardum in vita Caroli-magni.

(e) Hrocculfus non alius fuiſſe videtur a Ricolfo ſeu Riculfo palatii archicapellano, & Caroli-magni conſiliario, deinde archiepiſcopo Moguntino, cujus obitum ad annum 814. refert Serrarius.

Digitized by Google

tum eſt enim vobis omnino, & omnibus reliquis miſſis à domno noſtro, ut medio Apreli ei veraciter renunciemus, quid in regno ſuo ex his quæ ipſe in iſtis annis per miſſos ſuos fieri juſſit, factum ſit, vel quid dimiſſum ſit, ut facientibus gratias condignas reddat, & non facientibus, ſecundùm quod ei placet increpationes meritas rependat. Et quid plura vobis deinde dicere poſſumus? non vult omnino niſi ut ſic adimpletum ei nunciemus ſicut juſſit, & quid exinde dimiſſum ſit, & per cujus negligentiam dimiſſum ſit. Nunc autem admonemus, ut capitularia veſtra relegatis, & quæque vobis per verba commendata ſunt recolatis, & tale exinde certamen habere ſtudeatis, pro quo & apud Deum mercedem, & apud ipſum magnum dominum noſtrum condignam retributionem ſuſcipiatis.

I. Primo igitur inter cetera præcipimus & admonemus, ut tam vos ipſi, quamque omnes juniores, ſeu pagenſes veſtri epiſcopo veſtro hoc præſenti, ſeu per miſſum ſuum mandanti, per omnia quantum ad ſuum miniſterium pertinet obedientes ſitis, & nullam exinde negligentiam habeatis: deinde & de juſtitiis domni imperatoris ſecundùm quod vobis vel ſcriptum, vel verbis eſt dictum, tale certamen habeatis, ſicut vos exinde debitores eſſe cognoſcitis.

II. Deinde, ut juſtitias eccleſiarum, viduarum, orfanorum & reliquorum omnium ſine ullo malo ingenio, & ſine ullo injuſto pretio, vel ſine ulla dilatione, aut non neceſſaria ora * pleniter & inreprehenſibiliter, & juſte, ac recte per omnia faciatis, ſive ad vos ipſos, ſive ad juniores veſtros, ſeu ad quemcumque hominem pertinet, ut exinde & apud Deum mercedem, & apud dominum noſtrum bonam recipiatis retributionem.

* f. mora.

III. Deinde, ut quicumque vobis rebelles aut inobedientes fuerint, & vobis nec ſecundùm juſtitiam auſcultare voluerint, inbreviate illos quanticumque fuerint, & aut antea, ſi neceſſe fuerit, remandate, aut nobis ipſis cum inſimul fuerimus dicite, ut exinde ſecundùm quod dominus noſter commendatum habet faciamus.

IV. Deinde, ut hoc certiſſime provideatis, ſi aliquid eſt de omni illo mandato, ſive ſecundùm Deum, ſive ſecundùm ſæculum, quod vobis domni noſtri, aut ſcribendo aut dicendo commendatum eſt dubitetis, ut celeriter miſſum veſtrum bene intelligentem ad noſtras perſonas mittatis, qualiter omnia & bene intelligatis, & adjuvante Domino bene perficiatis.

V. Deinde, obſervate etiam valde, ne aut vos ipſi, aut aliquis, quantum vos prævidere poteſtis, in veſtro miniſterio in hoc malo ingenio deprehenſus fiat, ut dicatis tacete, tacete, donec illi miſſi tranſeant & poſtea faciamus nobis invicem juſtitias & per illam occaſionem ipſæ juſtitiæ aut remaneant, aut certe tarde fiant, ſed magis certate, ut ante factæ fiant, quam nos veniamus ad vos.

VI. Nam ſi tale aliquod malum ingenium inter vos factum fuerit, aut ſi ipſæ juſtitiæ, quas ſine nobis facere poteſtis, aut per negligentiam, aut per malitiam tamdiu retractæ fuerint, donec nos veniamus, ſciatis certiſſime, quod grandem contra vos rationem habebimus.

VII. Deinde, ut iſtam epiſtolam & ſæpius legatis & bene ſalvam faciatis, ut ipſa inter nos & vos in teſtimonium ſit, utrum ſic factum habeatis, ſicut ibi ſcriptum eſt, aut non habeatis.

CAPITULA.

I. Sicut ſancta ſynodus Nicæna interdicit, nullus umquam preſbyter in domo ſua habitare ſecum permittat mulierem extraneam, preter matrem & ſororem adque amitam, vel materteram, vel etiam ſecretum cubiculi, vel cellario nullus preſbyter aliquam feminam adire permittat. quod ſi fecerit poſt hæc, ſciat ſe honore epiſcopatus deponi: quia hæc frequenter ſecundùm canonice inſtitutionem prohibuimus. & pleniter à preſbyteris obſervatum non fuit. Ideoque præcipimus, ut qui gradum honoris ſui retinere vult, omnimodis à familiaritate extranearum mulierum ſe abſtinere faciat, ut nulla occaſio inimico pateat ſuggerendi peccatum, & famam malam à populo nullus eorum incurrat.

II. Ut nullus preſbyter derelicta ſua eccleſia (a) ſanguinum ſeminare præſumat ad domum quamlibet ullius feminæ, vel Deo dicatam, vel laicam, ſed domum eccleſiæ ſuæ unuſquiſque ſuam oportunitatem agat, ut ibidem ad eccleſiam ſuam ſemper inveniatur expetenti aliqua miniſteria ejus cauſa. [a]

III. Sicut dudum interdiximus, & ſancti canones prohibent, nullus preſbyter arma portare audeat.

IV. Ut nullus preſbyter tabernas ingredi audeat ad bibendum, nec ſe miſceat in tali conventu ſæcularibus hominibus, ubi turpia verba audiat aut loquatur, aut contentiones ibi aliquas audiat, aut interſit ſicut ſæpe contingere ſolet.

V. Ut nullus preſbyter pro baptizandi cauſa & communionem tribuendi aliquod precium exactare faciat, nec in minimum, nec in maximum: quia gratis accepimus, gratis dare debemus: quia nec vendere debent donum & gratiam Dei, quod gratis datur. Quod ſi fecerit, & ad noſtram noti-

(a) *Sanguinum* pro *ſanguinem*, & infra hoc capitulo *aliqua* pro *aliqua*. Plures hujuſmodi voces barbaras reperies, quas olim in legum conditoribus illa tempora permittebant.

Digitized by Google

tiam pervenerit, ſciat ſe poſt hæc à gradu ſui ordinis periclitari.

VI. Ut preſbyteri vocati ad convivium à quolibet de fidelibus, contentiones inter ſe non habeant de ulla re, niſi caritatis & ſobrietatis verba, & Deo placabilia, & continentiam honeſtam, ut det & ſacerdotibus.

VII. Ut nullus preſbyter baſilicam ſuam petat, & nullus preſbyter aliam eccleſiam accipere audeat infra parochiam ad miſſam celebrandum, niſi illam ubi ordinatus eſt, abſque licentiam & permiſſionem epiſcopi.

VIII. Ut unuſquiſque preſbyter omni hora, ſive die, ſive nocte, ad officium ſuum explendum paratus ſit, ſi fortuitu aliquis infirmus ad baptizandum venerit, pleniter poſſit implere officium ſuum, & ab ebrietate ſe caveat, ne propter ebrietatem non valeat adimplere officium ſuum, neque titubet in eo.

IX. Ut unuſquiſque ſecundùm poſſibilitatem ſuam certare faciat, de ornatu eccleſiæ ſuæ, ſcilicet in patena & calice, planetam & albam, miſſale, lectionarium, martyrologium, pœnitentiale, pſalterium, vel alios libros quot potuerit, crucem, capſam, vel, ut diximus, juxta poſſibilitatem ſuam.

X. Ut qui de homicidio confeſſi fuerint, jubeat eos preſbyter abſtinere XL dies ab eccleſia & communione, antequam ab epiſcopo reconcilientur, aut epiſcopus eos preſbyteris reconciliare juſſerit.

XI. Ut omnis preſbyter curam & ſollicitudinem agat, ne aliquis in infirmitate poſitus, ad extremum veniens, ſine viaticum permittat de hoc ſæculo exire eos ad quos accedere potuerit, quod ſi exinde negligens fuerit, periculum ſui honoris ſubjacebit.

XII. Ut unuſquiſque preſbyter ad ſuam eccleſiam admonitionem aliquam & exhortationem ad populum faciat, ut unuſquiſque ſe corrigat ab iniquitate, & tranſeat ad bonitatem, ſicut ſcriptum eſt, declinaverit.

XIII. Ut in ſacramento corporis & ſanguinis Domini ſemper aqua in calice miſceatur.

XIV. Ut nullus preſbyter ſuam pecuniam ad uſuram non donet, ne à quoquam plus recipiat quam commodaverit.

XV. Ut unuſquiſque preſbyter, ſi venerit ad infirmum, & ille jam privatus fuerit officium loquendi; ſi teſtes adſunt, qui eum audierunt dicere, quod confeſſionem ſuam donare voluiſſet, omnia circa eum expleat ſecundùm miniſterium ſuum, ſicut circa pœnitentem adimplere debet.

XVI. Ut preſbyter negotiator non ſit, nec per ullum turpiloquium pecunias congreget.

XVII. Ut ullus preſbyter alicubi fidejuſſor non exiſtat.

XVIII. Ut nullus preſbyter ullum clericum recipere præſumat de aliena parochia.

XIX. Ut preſbyteri quando ad infirmum accedunt, cum oleo conſecrato veniant, & oleo ſancto unguent eum in nomine Domini, & orent pro ipſo, & oratio fidei, ſicut ſcriptum eſt, ſalvet infirmum, & allevet eum Dominus, & ſi in peccatis fuerit, dimittantur ei.

XX. Ut preſbyter non ſine chrimate & oleo ſacrato ad baptizandum alicubi proficiſcatur, neque ſine ſacrificio, ut ubicumque contigerit ſuum miniſterium circa infirmos impleri poſſit, & ipſum oleum cum chriſmate adque ſacrificium cum omni cuſtodia & reverentia atque religione cuſtodiat, nec per ebrietatem aut per aliquod neglectum ſuum inhonoratum fiat ſacrum illum ſupraſcriptum.

GHAERBALDI EPISCOPI Leodienſis,

Inſtructio Paſtoralis ad gregem ſuum,

Ex mſ. Andaginenſi S. Huberti ante annos 800. exarato.

(a) GHAERBALDUS omnipotentis Dei miſericordia epiſcopus omnibus parochianis noſtris in pago (b) Condruſtinſe (c) Lomicenſium, (d) Haſbanienſium, (e) Ardanenſium, filiis cariſſimis in Domino plurimam ſalutem.

Commune nobis votum communis proſequatur oratio. Ut quod nos debitores ſumus verbi divini & prædicationis vobis impendere veſtra oratio ſuppleat, ut ſicut dignum eſt & Deo acceptabile, proferamus ad utilitatem & profectum animæ veſtræ: quia commendatum gregem Chriſti qui Chriſtum diligit, paſcat. Ergo quia nobis ſermo divinus adhortatur & admonet, ut erga nobis commiſſos non pigro vigilemus affectu, ſed inceſſanter & præſenti conloquio & ſcriptis commoneamus eos qui nobis commiſſi ſunt, qualiter ad perpetuam vitam tendere & pervenire omnipotenti Deo auxiliante valeant.

I. Primùm quidem omnium monere vos volumus, ut jam dudum prædicavimus ipſi, & prædicare juſſimus, de fide catholica & oratione dominica. Inter cetera quæ vobis ſæpe prædicavimus, primùm omnium fidem rectam & orationem qua Salvator diſcipulis orare inſtituit, & diſcipuli nobis commiſſam

(a) Ghaerbaldus ſeu Gerbaldus, vir nobilis & honeſtus, præfuit eccleſiæ Leodienſi annis vigintiquinque, obiitque anno 808.

(b) Condruſtinſis pagus is eſt, quem occupabant Condruſi, de quibus Cæſar, Leodium inter & Namurcum, cujus caput eſt Hoyum, Gallice *Huys*.

(c) Lomicenſium pagus olim fuit totus ille tractus qui Moſam & Sabin interjacet.

(d) Hasbania tractus in Brabantia, cujus caput Trudonopolis, *S. Tronc*, ad dioceſim Leodienſem pertinens.

(e) Ardenna ampliſſimus eſt tractus, cujus pars maxima eſt in ditione Leodienſi, in ducatu Lucenburgenſi & in Eyſalia.

commiſſam tradiderunt, exemplum orandi & credulitatis exemplum verbis paucis, ſed in myſterio magnum, ubi ſalus noſtra & ſpes omnium continetur. Eſt enim oratio dominica ubi dicimus *Pater noſter qui es in cælis*, & cetera quæ ſequuntur. Symbobolum verò quod duodecim Apoſtoli, unuſquiſque verſiculum ſuum edidit, ſicut duodecim fuerunt Apoſtoli, duodecim verſiculos ediderunt ad noſtram fidem & credulitatem. Sicut unuſquiſque chriſtianus tenere & credere debet atque profiteri, & quod in baptiſmo fidejuſſor ejus promiſit credere deberet, in his verſiculis duodecim continetur, ubi ſalus noſtra profiteri potuerit, ita ut corde credat & ore profiteatur, quia ut ait Apoſtolus: *Corde creditur ad juſtitiam, ore confeſſio fit ad ſalutem.* Ideo & unuſquiſque chriſtianus qui profitetur ſe Deum credere, debet ore confiteri quod corde credit, ut alii audiant quomodo credat, & quomodo Deo fidelis ſit: quia ſi dicit ſe Deum credere, & ore non profitetur, quis ſcit utrum fidelis aut infidelis ſit? Palam eſt quod dicimus, & unuſquiſque veſtrum qui ſervum habet, exemplo illius capere poteſt. Si ſervum quis habeat, & interroget eum utrum ei fidelis ſit; ſi tacet & non reſpondet utrum fidelis ſit, dominus non bene credit ei antequam profiteatur ſe fidelem eſſe domini ſui; & poſt profeſſionem fidelitatis, ſi non demonſtratur in opere, non placet domini ſolis verbis profiteri fidelitatem, ſi opus non ſequatur, & in opere demonſtretur qualiter fidelis ſui domini exiſtat ſervus. Qua propter de hac re vobisexh ortationis & communionis noſtræ cauſâ paſtoralis direximus, ut amplius negligentia de veſtra oratione, id eſt dominica, ubi dicimus, *Pater noſter qui es in cælis*, & de ſymbolo duodecim Apoſtolorum, quod inchoatur ſic: *Credo in Deum Patrem omnipotentem*, & ceteri verſiculi qui ſequuntur, ut diximus, negligentes non exiſtatis. Sed omnes ſive majores ſive minores, ſive viri ſive feminæ, ſive infantes qui diſcere poſſunt, omnes diſcatis & in memoriam retineatis: quia hæc eſt ſalus veſtra & ſpes veſtra & arma juſtitiæ.

II. Iſtud enim, admonere & prædicare caritas Chriſti urget nos, & ſollicitudo domni & imperatoris noſtri, qui circa omnem religionem eccleſiaſticam ſollicitiſſimam curam prævigilat, & excitat pigritiam noſtram, ut non dormiamus, ſed vigilemus in cuſtodia mandatorum Domini, & prædicationis officium, unuſquiſque conſideret, quis ſit talis unde propheta loquitur: *Væ qui conſurgitis mane ad ebrietatem ſectandam & potandum uſque ad veſperam*, ut vino æſtuetis & *cetera*, *& opus Domini non reſpicitis, nec opera manuum ejus conſideratis.* Ad imaginem quippe Dei factus eſt homo,

A & unuſquiſque ſublimitatem & nobilitatem conditionis humanæ conſiderare debet, quia ad imaginem Dei factus eſt, ut imaginem Dei ad quam factus eſt, non faciat ſimile animalibus & pecoribus, qui nihil aliud quærunt, niſi quod terrenum eſt, id eſt manducare, bibere, luxuriare, atque dormire. Illi qui ad imaginem Dei facti ſunt, diſcreti ab his ſunt, quia ſciunt rationem & diſcretionem boni & mali, neque de his ſolis quæ videntur, cogitare debent, ſed de his quæ non videntur, & per fidem creduntur, & per ſpem expectantur, id eſt æternam. *Quæ autem vi-*
B *dentur*, ait apoſtolus, *temporalia ſunt: quæ autem non videntur æterna ſunt.* Item apoſtolus: *Eſt autem fides ſperandarum ſubſtantia rerum non apparentium.* Quæ autem videmus in præſenti ſunt. Quæ autem non videmus, ſperamus, & per patientiam expectamus. Ideoque non debetis ea ſola ſequi, quæ terrena & negotiationis, atque ambitionis, terrenæ cupiditatis inſiſtunt, ſed ea quæ æterna ſunt & finem non habent, id eſt vitam futuri ſæculi & lucem æternæ beatitudinis; quam lucem, non iſtam quæ corporeis oculis videmus, ſed illam quæ eſt Chriſtus, qui dixit, *Ego ſum lux mundi*, nec illam lucem quam
C cum pecoribus communiter videmus, ſed illam lucem quæ eſt Jeruſalem cœleſtem, quæ eſt viſio pacis, in qua nulla perturbatio, ſed ſumma pax & lux, ita ut ſcriptum eſt, *Civitas illa non eget ſole neque luna, nam claritas Dei illuminabit illa, & lucerna ejus eſt Agnus*, id eſt Chriſtus, illam vitam & illam lucem toto affectu, tota mente, toto intellectu deſiderare debetis, ut ad illam ſubvenire & illam poſſidere poſſetis, protegente & adjuvante Domino Deo & ſalvatore noſtro Jesu Christo, qui omnes homines vult ſalvos fieri, & ad agni-
D tionem veritatis venire. Via enim illa, qua illuc pervenitur, Chriſtus eſt, qui dixit *Ego ſum via, & nemo venit ad Patrem niſi per me.* Ideoque fides noſtra vobis tenenda eſt, per quam veniamus ad viam, ut non erremus, ſed per viam veniamus ad patriam, ubi ſine perturbatione, & abſque ulla anxietate perpetuo cum Domino & ſanctis ejus vivere poſſemus.

III. Hæc autem omnia ut promereamur, fide & operatione inſtantiſſima pervenire debemus, quia fides ſine operibus ocioſa eſt, & opus ſine fide inanis eſt: quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, & fides ſi-
E ne operibus inanis eſt. Et ideo in utrumque placere poſſumus Deo, & fide cum operibus, & opus cum fide. Ideoque fides vera nobis tenenda eſt per quam veniamus ad viam, ut non erremus, ut ſit fides recta cum opere, & opus bonum cum fide. Unum ſine altero non valet, & ad fidem rectiſſimam & ad orationem inſtantes, & ad opus bonum promtiſſimos vos ſollicita commonitione & prædicatione exhortor,

ne forte in vacuum curram aut excurriſſem in vobis. Sæpe enim prædicatione noſtra, quamvis imperitus ſermone, ſed tamen ſollicita admonitione prædicavimus in vobis verbum Domini. Unuſquiſque veſtrum videat, ut aliquem fructum habeam in vobis, ſicut credo quod & habeam. Nam devotio veſtra circa eccleſias, & conventus ad miſſarum ſolemnia, & vigilias, & luminaria eccleſiæ, ſufficienter vos promptos & Deo devotiſſimos exiſtere novimus, nam de oratione & credulitatis veſtræ fide ſollicitiores & promtiores vos volumus eſſe. [a] Nam & qui in poſterum in (a) Paſcha & Pentecoſten filios & filias de ſacro fonte ſuſcepturi ſunt, ſciant ſe orationem dominicam & fidem ſymbuli Apoſtolorum reddere rationem, ut ſciamus qualiter verus fidejuſſor ſit unuſquiſque illius quem ſuſcepturus eſt à ſacro fonte. Igitur & *qui dormiunt, nocte dormiunt; & qui inebriantur,* ait apoſtolus, *nocte inebriantur. Nos autem qui diei ſumus, ſobrii ſimus,* & vigilemus in orationibus. Anre omnia autem in invicem caritatem habeamus, quia caritas operit multitudinem peccatorum. Et vos in omni opere bono fructificantes perveniatis ad gloriam, quam oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quam præparavit Deus diligentibus ſe. His præmiſſis, moneo vos, ſicut filiis cariſſimis, quia in omnibus cariſſimi nobis facti eſtis, ita ut ſitis ſinceres & ſine offenſa, ut ait apoſtolus, repleti omnem fructum juſtitiæ in gloria & laudem Dei. Salutamus vobis iterum in Domino & Salvatore noſtro JESU CHRISTO perpetuam ſalutem.

EPISTOLA CAROLI MAGNI Imperatoris,

Ad Garibaldum Leodienſem Epiſcopum,

De cura quam inſtruendis populis præcipue ante baptiſmum adhibere debent Paſtores.

Ex mſ. Andaginenſis monaſterii S. Huberti ante annos 800. *exarato.*

IN nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. CAROLUS ſereniſſimus auguſtus à Deo coronatus, magnus, pacificus, imperator, gubernans imperium, qui & per miſericordiam Dei rex Francorum & Langobardorum, GARIBALDO epiſcopo in Domino ſalutem.

Bene igitur recordari credimus ſanctitati tuæ, qualiter ſæpius in conventu & concilio noſtro monuimus de prædicatione in ſancta Dei eccleſia unuſquiſque veſtrum ſecundùm ſanctorum canonum autoritatem & prædicare & docere deberet. Primò omnium de fide catholica; ut & qui amplius capere non valuiſſet, tantummodò orationem dominicam & ſymbolum fidei catholicæ, ſicut apoſtoli docuerunt, tenere & memoriter recitare potuiſſet, & ut nullus de ſacro fonte baptiſmatis aliquem ſuſcipere præſumeret antequam in veſtra aut miniſtrorum veſtrorum ſacri ordinis præſentia orationem dominicam & ſymbolum recitaret, & ſicut in proximo comperimus in die (b) apparitionis Domini multi fuerunt apud nos inventi, qui volebant ſuſcipere infantes de ſacro fonte baptiſmatis, quos juſſimus ſingulariter & diligenter examinare & requirere, ſi orationem dominicam & ſymbolum, ut ſupra diximus, ſcirent & memoriter tenerent; & plures fuerunt qui nulla exinde in memoriam habebant: quibus præcepimus abſtinere, ut antequam orationem & ſymbolum ſcirent, & recitare potuiſſent, neque aliquem de ſacro fonte baptiſmatis ſuſcipere præſumerent. Et valdè erubeſcentes fuerunt ex hac re, & ſpondere volebant, ut ſi conceſſum eis fuiſſet, ad tempus hoc improperium a ſe potuiſſent auferre, In quo loco intelleximus, quod non eis fuit convenientia, & ſicut in capitulari noſtro poteſtis reperire, diſcretionem factam habuimus, quanto tempore ſe unuſquiſque abſtinere debuiſſet ab hoc opere, uſque dum bonus fidejuſſor eſſe valeret in hoc negotio, ſcilicet, aut certe ſtatim alium inveniret ſcientem, aut ſi infirmitas non impediret, expectaret de Paſcha uſque in Pentecoſten, donec ipſe diſceret ea quæ ſupra dicta ſunt. Nunc autem denuò monemus ut memores ſitis, ſicut condecet de miniſterio ſacerdotali, & conventum habeatis cum veſtris ſacerdotibus, & diligenter omnem rei veritatem requirite & examinate: ita ut opus Domini non prætereat, nec aliqua requiſitio vobis exinde fiat ante conſpectum ſanctæ majeſtatis.

EPISTOLA GHAERBALDI EPISCOPI LEODIENSIS,

Ad ſuæ diœceſis preſbyteros,

Ut ſolliciti ſint populos ſuos docere orationem Dominicam & ſymbolum apoſtolorum.

Ex mſ. Andaginenſis monaſterii S. Huberti in Arduenna.

GHAERBALDUS clementia Dei epiſcopus omnibus preſbyteris, qui infra parochia noſtra conſiſtunt, & eccleſias Domini una nobiſcum Deo auxiliante regunt, in

(a) Olim baptiſma nonniſi in Paſchate & Pentecoſte celebrabatur, atque aliquo ante tempore ſymbolum & oratio dominica catechumenis tradebantur, ac poſtea ab eiſdem reddebantur. Quibus autem diebus hæc præſtarentur, diximus in lib. 1. de antiquis eccleſiæ ritibus cap. 1. art. 11. Porro hactenus eccleſia Leodienſis ſcrutinia illa catechumenorum obſervat feriâ quartâ hebdomadæ quartæ Quadrageſimæ.

(b) Hinc apparet tempore Caroli-magni baptiſmum non ſolum in Paſchate & Pentecoſte celebratum fuiſſe, ſed etiam in Epiphania: quod aliàs demonſtravimus ex antiquiſſimo Sacramentorum libro monaſterii Gellonenſis ipſius tempore ſcripto. Vide lib. 1. de antiquis eccleſiæ ritibus, capite 1. art. 1.

Digitized by Google

Domino perpetuam optamus ſalutem.

Cognoſcatis, quia epiſtola domni & ſereniſſimi imperatoris noſtri ad nos venit, quæ relicta in præſentiam noſtram, ubi comperimus, quia domnus noſter exiſtimat noſtram eſſe negligentiam, ut non adnunciemus populum pleniter de oratione dominica, ut ſciant & ſymbolum quod apoſtoli docuerunt: & domno noſtro dictum eſt, quia noſtra pigritia ſit, qui ſacerdotes ſumus in populo, & prædicare & docere populum debemus, qualiter per rectam fidem & orationem & opus bonum ad cæleſtia regna perveniant; & ex ea parte credo quod veſtra aliquorum negligentia ſit: propterea mandamus vobis atque conteſtamur per tremendam omnipotentis majeſtatem, ut negligentes de hac re amplius non exiſtatis, ſed pleniter cum omni ſtudio & omni diligentia, ut unuſquiſque veſtrum ad ſuam baſilicam vel in quantaſcumque baſilicas miſſarum ſolemnia celebrat, prædicare & commonere unuſquiſque juxta modum capacitatis ſuæ faciat de præcepto Dei omnipotentis, & verbo domni noſtri imperatoris ſui & parvitatis noſtræ, quia tantum pondus nobis ſuprapoſitum inter vos partire debemus, ut unuſquiſque orationem Dominicam, id eſt *Pater noſter qui eſt in cœlis* & reliqua quæ ſequuntur, & ſymbolum ſicut docuerunt ſancti apoſtoli diſcere, & in memoriam retinere ſtudeat & ore proferre, quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, & opus bonum, & adnuncietis populo, quia hæc eſt arma, unde ſe contra diabolum defenſare debet, & adverſum generis humani inimicum pugnare debent. Hæc eſt arma ſpiritalis, in qua vincitur diabolus, & gaudent de victoria illi qui cum iſta arma pugnant, id eſt rectam credulitatem, fidem, & rationem & opus bonum ſufficiant iſta* vobos. Ceterum ſi vos aliquando de iſta adnunciatione negligentes eritis, arcius & diſtinctius vos diſtringere debemus. [a]

CAROLI MAGNI EDICTUM,

Quo jejunium pro neceſſitatibus publicis maxime pro fame, peſte & bello indicitur.

Ex eodem mſ.

IN nomine Patris & Filii & Spirtus-Sancti. CAROLUS ſereniſſimus auguſtus a Deo coronatus, GHAERBALDO epiſcopo, cum univerſis tibi omnipotente Deo & noſtra ordinatione commiſſis in Domino ſalutem.

Notum ſit dilectioni veſtræ, quia nos cum fidelibus noſtris tam ſpiritualibus, quam ſæcularibus tractantes, cum conſenſu & pari conſilio invenimus neceſſarium, & propter inſtantes quaſdam neceſſitates, quas ſubter ſignificaturi ſumus, tria triduana jejunia ab omnibus nobis generaliter eſſe celebranda, atque ab eo in quo vivimus, movemur & ſumus auxilium eſſe quærendum, a quo quicquid juſte ac rationabiliter fides veſtra, ſpes certa, ſeu caritas perfecta poſtulat, ſine dubio tempore congruo impetrat: ipſo Domino dicente: *Petite & dabitur vobis, quærite & invenietis, pulſate & aperietur vobis.* Ipſa autem jejunia, ſicut nobis omnibus viſum eſt, hac diſcretione poſſe fieri, domino largiente, congruenter impleta, ſcilicet ut primum XI. diebus poſt feſtivitatem S. Andreæ tranſactis, id eſt III. idus, & idus Decembris, & XVIII calendas Januarii tali ratione fiat, ut omnes à vino & carne his III. diebus abſtineant & uſque horam nonam jejunent, excepto quæ aut ætas aut infirmitas non permittit, qui tamen ſecundùm ſuam qualitatem vel vitæ ſuæ profeſſionem, aut (b) rationibus ſatis, aut eleemoſynis congruis id ipſum ſecundùm conſilium magiſtrorum redemere ſtudeat, quod jejunando & abſtinendo complere non valet. [b] Hora autem nona omnes generaliter ad eccleſias vicinas, ubi eis denuntiatur, devota mente occurrant, & ſi hora vel locus permiſerit, aliquo ſpatioſo loco letania procedant, atque pſallendo eccleſiam intrantes, cum omni devotione miſſam audiant. Qua ſubacta, unuſquiſque domum redeat, & ſtatutis cibis corpori ſatisfaciat, non ad voluntatem, ſed ad neceſſitatem ac ſobrietatem. Similiter quoque monemus unumquemque, ut eleemoſynam faciant ſecundùm quod commodum ſubſtanciæ ſuæ permiſerit, & mentis devotio Domino inſpirante ſuaſerit; & unuſquiſque preſbyterorum miſſam cantet, & alterius ordinis clericus vel monachus, ſive Deo ſacrata, qui pſalmos didicit, L. pſalmum ſimiliter cantet. Opera autem ea his diebus operare permittimus, quæ nec ad eccleſiam venire impediant, nec ante ſtatutam horam manducare, aut (c) bibere cogant. [c] Duo quoque cetera triduana jejunia his diebus pari ratione per omnia erunt celebranda, unum poſt Theophaniam VII. idus, & IV. idus, & II. idus Januarii. Aliud verò poſt Septuageſimam, II. idus Februarii, & XV. calendas Martii, & IV. calendas Martii. Neceſſitates verò quas ſupra nos dicturos eſſe promiſimus inter ceteras, quas tamen hac vice commemorare neceſſarius diximus, hæc ſunt. Denique compertum habemus per fideles noſtros, qui nobis de ſingulis regni noſtri partibus hæc nuntiaverunt, quod inſolito more, & ultra conſuetum ubique terræ ſterelitas eſſe & famis periculum imminere videtur. Aeris etiam intemperies frugibus

(a) *Id eſt* vobis.

(b) *f.* orationibus.

(c) Hinc patet illicitum fuiſſe jejunantibus extra tempus refectionis bibere; unde colliges quam cœco illi laborant errore, qui liquidum non frangere jejunium docent, maxime ſi de vino agatur aut alio potu confortativo & nutriente. Certe jejunantes hic etiam in refectione a vino abſtinere jubentur.

Digitized by Google

valde contraria; peſtilentia quoque per loca & pagorum gentium circa marcas noſtras ſedentia bella continua, multa præterea quæ & nunc enumerare longum eſt, & nobis experimentum poſſunt eſſe notiſſima, ſi recordare volumus, qualia incommoda ſingulis diebus propter merita noſtra ſentiamus, certiſſimeque ab his exterioribus colligere poſſumus, nos per omnia Domino non placere interius, qui tanta mala compellimur tolerare exterius. Quamobrem bonum nobis omnino videtur, ut unuſquiſque noſtrum cor ſuum humiliare in veritate ſtudeat, & in quocumque loco, ſive actu, ſive cogitatu ſe Deum offendiſſe deprehenderit, pœnitendo tergat, flendo doleat, & ſemetipſum in quantùm ipſo largiente poteſt ab his malis in futurum cavendo cuſtodiat, & hæc debet eſſe præmiſſæ orationis intentio, ut omnipotens Deus, qui non ſolum facta, verum etiam antequam fiant omnia novit, corda noſtra compungat, & nos ſibi ſupplices atque ſubjectos in vera humilitate faciat, & unumquemque noſtrum ab obſervantia mandatorum ſuorum, depulſo à nobis omni errore, convertat, miſereaturque, ſive à nobis mala repellendo, ſive bona quibus indigni ſumus tribuendo, ſicut ipſe novit nos indigere, & tribuat ut in membris ſuis, id eſt in corpore ſanctæ eccleſiæ numerari mereamur, quam pacificare, adunare, & regere, atque ab omni malo protegere dignetur, nobis etiam in illa unitate comprehenſis, qui ut gratiam illius promereri poſſimus, hæc jejunia atque has orationes ab omnibus vobis generaliter fieri decrevimus. Hanc quoque epiſtolam relegentes ſecundùm tibi a Deo datam ſapientiam coram omnibus diligenter relege, & tradere facias: ita ut omnes intelligant, pro qua neceſſitate hæc agenda ſunt, & unuſquiſque veſtrum per ſingulas eccleſias baptiſmales dirigite, & bonos interpretes mittite, qui omnia tradant, ſicut ſuperius diximus. Nam & per ſingula monaſteria infra parochia tua ita facias.

CAPITULA.

I. PRimitus ergo quæ chriſtianæ legis adverſa ſunt, ea præponimus, ſcilicet qui orationem dominicam & ſymbolum fidei chriſtianitatis memoriter non tenent, neque didicere volunt, eos notate, & ad præſentiam noſtram veniant, ſeu majores ſeu minores, ſive nobiles, ſive ignobiles omnes generaliter ante veniant, & dicant orationem dominicam & ſymbolum apoſtolorum; ubi catholicæ fidei plenitudo continetur: quia impoſſibile eſt ſine fide placere Deo.

II. Ut ſic fidem unuſcujuſque opera ſequantur.

III. Ut ſi patrini vel matrinæ, qui infantes de fonte ſuſcipiunt, ſive maſculos ſive feminas, ſi ipſum ſymbolum & orationem dominicam ſciunt, & filios & filias ſpirituales quos & quas de fonte ſuſceperunt, pleniter inſtructos habeant de fide, de qua pro eis fidejuſſores extiterunt.

IV. Si omnes ſecundùm legem Domini ſive nobiles ſive innobiles uxores legitime ſortitas habent, non uxores ab aliis dimiſſas, non Deo ſacratas, non anes, non raptis & contra parentum voluntatem habentibus, non parentum neque propinquitatis alicujus adfinitate conjunctis, id eſt primum non matris inceſtor, non ſororis, non materteræ, id eſt matris ſororis, non amittæ id eſt ſororis patris, non privignæ, ideſt filiaſtram, non fratris uxorem, non abunculi uxorem, non nepotis uxorem, non quis patris uxorem cocubito inlicito violet, non conſobrinam, id eſt in tertiam generationem, vel de una in tertia, de alia in quarta, vel ambabus in quartam generationem. Una lex ſive de viro ſive de femina in iſtis generationibus conjunctis, ſive aliquam feminam quam ſuus conſobrinus aut ſobrinus in ſecundam, aut tertiam, aut quartam generationem accepit, id eſt aut in tertium articulum, vel in quartum ſibi de una parte in tertiam, & de alia in quarta pertinentes fuerunt poſt obitum defuncti propinqui ejus uxorem illius accipere non poteſt.

V. Ut inquiratur ab omnibus in parochia noſtra conſtitutis, ſi dies dominicus ſecundum ſuam venerationem veneratur & colitur, ut nullus homo opera ſervile in die iſto ſancto faciat. Quod ſi fecit, ante nos veniat, & in præſentia noſtra rationem deducat, ſi ſua præſumptuoſitate aut cupiditate alicujus rei adquirendum hoc opus ſervile fecit, aut ſui Domini juſſionem.

VI. Si feſtivitates ſanctorum, qui prædicantur ab epiſcopo & preſbyteris, quas colere debent & feriatos habere, ſi cuſtodiantur, an non; & qui eas feſtivitates in contemto habet, & ad miſſam venire deſpicit, & operatur in illis diebus.

VII. Si legitima jejunia per quatuor tempora celebrantur ab omnibus, & jejunent.

VIII. Si dictum jejunium propter aliquam neceſſitatem denuntiatum quis infringere auſus fuit, & non ſecundùm quod ei denuntiatum fuit a preſbytero eccleſiæ, vel a comite & decanis, ut hoc ſciamus, & ante nos veniant.

IX. Ut quiſquis decimas pleniter non dedit de ſua conlaboratione, ut exinde ante nos rationes deducat, ſive nobiles ſive ſervientes, & unuſquiſque ſive epiſcopus, ſive abba, ſive comes, ſive vaſſus dominicus, ſive qui proprietate ſua habent, omnes ſuam familiam ante nos habeant in locis ubi per epiſtolam noſtram denuntiamus, ſi ita poſſibile fuerit.

X. Ut inquirantur ſortilegi & auruſpices,

&

& qui menſes & tempora obſervent, & qui omnia obſervant, & ita filacteria circa collum portant, neſcimus quibus verbis ſcriptis & veneficiis, id eſt quæ mulieres potiones aliquas donent, ut partes excutiant, & aliquas divinationes faciunt, & pro hoc ut a maritis ſuis majorem amorem habeant. Omnes malificos ante nos, de qualibuſcumque cauſis blaſphemantur, ante nos adducere faciatis, ut cauſa eorum ante nos diſcutiatur.

XI. De homicidis & perjuriis, id eſt qui homicidia egerunt, & de perjuriis reprobati ſunt, & pœnitentiam non egerunt, neque agunt, ut ipſi ante nos veniant, & ſi confeſſi fuerunt, quod pœnitentiam exinde accipiſſent a preſbyteris, dicant qualem pœnitentiam agant, & qui preſbyteri fuerunt, qui eos dijudicaſſent de furtis, aut de perjuriis, aut de homicidiis, quas in quibuſcumque peccaverunt.

XII. Si alicubi in noſtra parochia locus talis eſt, aut ad fontes, aut arbores, aut ad petras, ſi aliqui ſtulti ibi vota faciant aut obſervent pro aliquam ſanitatem aut deuotionem aliquam, ut illos nobis notos faciatis, & ante nos adducite, & ſi alia loca, infra noſtram parochiam innoteſcere faciatis, & iterum cultores, & vota oblationum.

XIII. Ut ſi preſbyteri aliqui infra noſtra parochia recepti ſunt, non a nobis ordinati, neque ab anteceſſoribus noſtris, ſi aliquis eos receptos habet ad ſuam baſilicam, ante nos eos venire faciat quicumque eos habuerit.

XIV. De preſbyteris qui infra noſtra parochia conſtituti ſunt, qualiter ſe habent. Si infra ſuum officium ſe continent ſecundùm canonicam auctoritatem & admonitionem noſtram aut non, vel quale teſtimonium inter eos habent, id eſt in populo, aut bonam famam aut malam. Et ſi bona eſt fama, denuntietur, & ſciatur omnibus. Et ſi mala eſt fama, depublicetur ab omnibus, non per invidiam, neque per alicujus mala perſuaſione, ſed ex veritate proferendum.

XV. Admonendum eſt, ut inquiratur, quod dici nefas eſt, eos qui incontinentes & per maximam libidinem ſe circumferentes, etiam cum quadrupedibus miſcentur, ſi aliquis talem hominem habuerit aut paſtorem, aut qualiſcumque ſit, qui in hoc crimine inventus probatus fuerit, ante nos adducatur.

XIV. De his qui commatres habent ad conjugium, de fonte vel ſacro chriſmate ab epiſcopo conſignatum, id eſt de confirmatione; ſi publicè eas habent, aut ſi adulteratur; ſimiliter de filiolis quiſquis eas de fonte ſuſcepit, & cum ea adulteravit, vel ad manum epiſcopi eam tenuerit, & poſtea in conjugium eam accepit, adulteravit.

XVII. Si quis vir filiaſtum aut filiaſtram ad manum epiſcopi tenuit, id eſt ad confir-

A mationem, ubi ſeptiformis gratia Sancti Spiritus datur, ſi quis in tali conjugium, aut adulterium miſcuerit, ante nos venire faciatis: & quia dicitis, quia multa erga religionem chriſtianitatis apud pagenſes veſtros geruntur, in quantum recordare potuimus, in his capitulis commemoravimus modo, quia Domino Deo auxiliante domini noſtri imperatoris licentia, præſentem me oſtendo ad omnia emendanda, & in his cauſis quæ in præfatis capitulis denuntiantur, & in ceteris in quibus ante me proferuntur.

B

HÆC SUNT CAPITULA
Ex divinarum ſcripturarum ſcripta, quæ electi ſacerdotes cuſtodienda atque adimplenda cenſuerunt.

I. Ut unuſquiſque ſacerdos eccleſiam ſuam cum omni diligentia ædificet, & reliquias ſanctorum cum ſummo ſtudio vigiliarum noctis & divinis officiis conſervet.

II. Ut omnes ſacerdotes horis competentibus diei & noctis ſuarum ſonent eccleſiarum ſigna, & ſacra tunc Deo celebrent officia, & populos erudiant quomodo, aut C quibus Deus adorandus eſt horis.

III. Ut omnibus feſtis diebus & dominicis unuſquiſque ſacerdos evangelium Chriſti populo prædicet.

IV. Ut unuſquiſque ſacerdos cunctos ſibi pertinentes erudiat, ut ſciant qualiter decimas totius facultatis eccleſiis divinis debite offerant.

V. Ut ipſi ſacerdotes populi ſuſcipiant decimas, & nomina eorum & quæcumque dederint ſcripta habeant, & ſecundùm autoritatem canonicam coram teſtibus dividant, & ad ornamentum eccleſiæ primam D eligant partem, ſecunda autem ad uſum pauperum adque peregrinorum per eorum manus miſericorditer cum omni humilitate diſpenſant. Tertiam vero partem ſibimetipſis ſoli ſacerdotes reſervant.

VI. Ut unuſquiſque ſacerdos orationem dominicam & ſymbolum populo ſibi commiſſo curioſe inſinuent, ac totius religionis ſtudium & chriſtianitatis cultum eorum mentibus oſtendant.

VII. Ut cuncti ſacerdotes precibus aſſiduis pro vita & imperio domni imperatoris E & filiorum ac filiarum ſalute orent.

VIII. Ut unuſquiſque ſacerdos quotidianis adſiſtat orationibus pro pontifice cujus gubernatur regimine.

IX. Ut nullus ſacerdos in domibus vel aliis locis, niſi in eccleſiis Deo dicatis celebrare miſſas audeat.

X. Ut cunctis ſacerdotibus jus & tempus baptiſmatis temporibus congruis ſecundùm

canonicam inſtitutionem cautiſſime obſer- A
vetur.

XI. Ut omnes ſacerdotes quibuſcumque horis omnibus indigentibus baptiſmum infirmitatis cauſa diligentiſſime tribuant.

XII. Ut nullus preſbyter ſacrum officium, ſive baptiſmale ſacramentum, aut aliquid bonorum ſpiritalium, pro aliquo precio vendere præſumat, ne vendentes & ementes in templo columbas imitentur, ut pro his quæ adepti ſunt, gratia divina non pretia concupiſcant terrena, ſed ſolum regni cœleſtis gloriam promereantur accipere.

XIII. Ut nullus preſbyter a ſede propria B
ſanctæ eccleſiæ ſub cujus titulo ordinatus fuit, ammonitionis cauſa ad alienam pergat eccleſiam, ſed in eadem devotus uſque ad vitæ permaneat exitum.

XIV. Ut nullus ex ſacerdotum numero ebrietatis (a) initium nutriet, nec alios cogat per ſuam juſſionem inebriari.

XV. Ut nullus ſacerdos extranearum mulierum habeat familiaritatem, nec in ſua domu, in qua ipſe habitat, nullam mulierem umquam permittat habitare.

XVI. Nulli ſacerdotum liceat fidejuſſorum eſſe, neque derelicta propria lege, ad ſæcularia judicia accedere præſumat. C

XVII. Nemo ex ſacerdotum numero arma pugnantium umquam portat, nec litem contra proximum ullam excitet.

XVIII. Ut nullus preſbyter edendi aut bibendi cauſa ingrediatur in tabernis.

XIX. Ut nullus ſacerdos quicquam cum juramento juret; ſed ſimpliciter cum puritate & veritate omnia dicat.

XX. Ut cuncti ſacerdotes omnibus illis confitentibus eorum crimina, dignam pœnitentiam cum ſumma vigilantia ipſis indicant, & omnibus infirmis ante exitum vitæ viaticum & communionem corporis
Chriſti miſericorditer tribuant. D

XXI. Ut ſecundùm diffinitionem ſanctorum patrum, ſi quis infirmatur, a ſacerdotibus oleo ſanctificato cum orationibus diligenter unguatur.

XXII. *De nonis & decimis.*

Volumus atque jubemus, ut de omni conlaboratu, & de vino, & fœno fideliter & pleniter ab omnibus nona & decima perſolvatur. De nutrimine vero pro decima ſicut hactenus conſuetudo fuit ab omnibus
obſervetur. Si quis tamen epiſcoporum fue- E
rit, qui argentum pro hoc accipere velit, in ſua maneat poteſtate.

XXIII. *De antiquis eccleſiis, ut non rem ſuam habeant.*

Ut nec decimis nec aliis poſſeſſionibus priventur, ita ut oratoriis tribuatur.

(a) *f.* vitium.

XXIV. *De ſpiritalibus filiolis.*

Deinde præcipimus, ut unuſquiſque compater vel proximi ſpiritales filios ſuos catholice inſtruant.

XXV. *De ſacerdotibus.*

Ut juxta apoſtoli vocem irreprehenſibiles ſint & moribus ornati, & nequaquam turpibus lucris deſerviant juxta illud quod ait ſcriptura: *nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus, ut ei placeat cui ſe probavit*, & a turpibus lucris & uſuris non ſolum ipſi abſtineant, verum etiam plebes ſibi ſubditas abſtinere inſtruant.

XXVI. *De inceſtuoſis.*

Ut inceſtuoſi juxta canonicam ſententiam pœnitentia multentur. Qui vero decimas poſt crebras admonitiones & prædicationes ſacerdotum dare neglexerint, excommunicentur. Juramento vero eos conſtringi nolumus.

XXVII. *De diſcretione in corporis & ſanguinis Domini perceptione.*

Cavendum eſt enim, ne ſi nimium in longum differatur, ad perniciem animæ pertineat, dicente Domino: *niſi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Si vero indiſcretè accipiatur, timendum eſt illud quod ait apoſtolus: *Qui manducat & bibit indignè, judicium ſibi manducat & bibit.* Juxta ergo apoſtoli documentum, probare ſe debet homo, & ſic de pane illo manducare, & de calice bibere, ut videlicet abſtinens ſe aliquot diebus ab operibus carnis, & purificans corpus animamque ſuam, præparet ſe ad percipiendum tantùm ſacramentum, exemplo David, qui niſi ſe confeſſus fuiſſet abſtinuiſſe ſe ab opere conjugali ab heri, & nudius tertius, nequaquam panes propoſitionis a ſacerdote accepiſſet.

IN NOMINE SANCTÆ TRINITATIS

Incipiunt judicia ſacerdotalia de diverſis criminibus ex canonica auctoritate ſumpta.

Ex mſ. Andaginenſis monaſterii S. Huberti in Arduenna.

I. De homicidio voluntarie facto.
II. De homicidio caſu.
III. De conſenſu homicidii.
IV. De fornicatione.
V. De conſenſu fornicationis.
VI. De perjurio.
VII. De coacto aut neſciente perjurio facto.
VIII. De furto.

Digitized by Google

IX. De adulterio.
X. De maleficiis.
XI. De amore inlicito.
XII. De meretricibus.
XIII. De clericis qui uxores proprias relinquunt.
XIV. De ſanctemonialibus.
XV. De concupiſcentia inlicite.
XVI. De ſepultura violata.
XVII. De libidine.
XVIII. De Euchariſtia.
XIX. De infantibus oppreſſis.
XX. De maleficiis.
XXI. Si quis membrum ſuum truncaverit.
XXII. De uſuris.
XXIII. De oppreſſione pauperum.
XXIV. De ſacrilegio.
XXV. De ariolis.
XXVI. De iracundia.
XXVII. De ceteris vitiis.
XXVIII. De ebrioſis.
XXIX. De ſorte ſanctorum.
XXX. De voto ad fontes.
XXXI. De dæmoniacis.
XXXII. De voto vel monachis.
XXXIII. De falſitate.
XXXIV. Si quis cum quadrupedia fornicaverit.
XXXV. De calendis Januarii & de cervulo.
XXXVI. De mathematicis.
XXXVII. De abortu.
XXXVIII. De raptu.
XXXIX. Si quis parentibus honorem non ſervat.
XL. Si quis hominem captivaverit.
XLI. De incendio.
XLII. De balationibus.
XLIII. De miniſterio eccleſiæ.
XLIV. Si quis obtrectaverit puellam aut mulierem.
XLV. De uxore proximi, & de uxore ſuæ ſororis, vel nepte, aut conſobriæ.
XLVI. De repudiata.
XLVII. Si quis in balneo cum mulieribus laverit.
XLVIII. De ſinodochiis & decimis.
XLIX. De conjugatis.
L. Si quis infantem gentilem occiderit.
LI. De filia vel ſorore ex ſacro fonte vel chriſmate ſuſcepta.
LII. De converſis vel pœnitentibus.
LIII. De votu mortuorum.
LIV. De præcantationibus.
LV. De ſecundis nuptiis.
LVI. De potionibus mulierum.
LVII. De converſatione viri & mulieris.
LVIII. Si quis fornicaverit cum mundis animalibus.
LIX. De piſce.
LX. De idolis immolatum & coinquinatum.
A LXI. Si in vino aut in mel vel oleo aliquid immundum ceciderit.
LXII. De cauſa ſacerdotum.

I. Si quis clericus vel laïcus homicidium commiſerit, decem annis pœniteat communione privatus. Si vero bene egerit, teſtimonio ſacerdotis reconcilietur, & teſtimonium accipiat.

II. Si quis vero homicidium caſu fecerit, id eſt non volens, quinque annis pœniteat.

III. Si quis homicidium faciendum conſenſerit, & factum fuerit, ſeptem annis pœniteat. Si vero factum non eſt, tribus annis
B pœniteat.

De fornicatione.

IV. Si quis fornicaverit ſicut ſodomitæ fecerunt, decem annis pœniteat, & numquam cum alio dormiat.

De conſenſu fornicationis.

V. Simili judicio feriatur communione privatus. Poſt annos vero quinque ſi bene egerit, communionem percipiat. Quod ſi mors illi evenerit, viaticum ei non negetur, tam his quam de omnibus culpis.

De perjuriis.

C VI. Si quis perjuraverit, ſeptem annis pœniteat, & ultra non juret.

De coactu aut neſciens.

VII. Qui vero coactus aut neſciens pro qualibet neceſſitate perjuraverit, tribus annis pœniteat.

De furtu.

VIII. Si quis furtum capitalem commiſerit, id eſt quadrupedia vel caſas effregerit, & quicumque majorem præſidium furaverit, ſeptem annis pœniteat, & quod furatum eſt reddat.

D *De adulterio.*

IX. Si quis adulterium commiſerit, id eſt cum uxore aliena aut ſponſata virginitatem ruperit, ſeptem annis pœniteat, aut certe exſilio deſtinetur, & eleemoſynas plures faciat. Quod ſi bene egerit, tranſactis annis communionem percipiat, quia ſacrum viaticum illis tantum jubent percipere. Qui vero conſenſerit, aut locum fecerit ad hoc malum agendum, quinque annis pœniteat; & mulier vel ſponſa, ſi voluntarie conſenſerit, ſimili judicio ut vir excipiant. Quod
E ſi vim perpeſſæ ſunt in agro, aut ubi occurſus non fuit, vir qui hoc egerit duplum pœnitentiam, ut ſupra, accipiat. Tantum illi cum de corpore egreditur, viaticum tribuetur. Quod ſi cum virgine non deſponſata viro fornicaverit, quinque annis pœniteat; monachus vero vel conſenſor....

De maleficiis.

X. Si quis maleficio ſuo aliquem perdide-

Digitized by Google

rit, ſeptem annis pœniteat, & eleemoſynas A multas faciat.

De amore inlicito.

XI. Si quis pro amore maleficus fuerit, & neminem perdiderit, unum annum in pane & aqua pœniteat: monachus vero V. maxime ſi per hoc mulieris partum deceperit, unuſquiſque tribus annis augeatur, ne homicidii reus ſit.

De meretricibus.

XII. Si quis fornicaverit cum his feminis, qui cum aliis fornicaverunt & virginitatem amiſerunt, vel viduis, tribus annis B pœniteat: monachus vero ſeptem.

De clericis qui uxores relinquunt.

XIII. Si quis clericus uxorem propriam relinquerit, & gradu honoris exceperit, poſteaque eam iterum agnoverit, ſciat ſe adulterium perpetraſſe, honore ſuo privetur, & diebus vitæ ſuæ pœniteat; & pro humanitatis cauſam, ſi bene egerit, poſt annos VII. communionem percipiat.

De ſanctemonialibus.

XIV. Si qua puella ſe Deo voverit deſervire, & mutato habitu ſeculari maritum duxerit, communione privetur, & a viro ſeparetur; agat pœnitentiam, & viro ultra non ſocietur. Si vero conſecrata fuerit, ſimiliter, quia ſcriptum eſt: *Vovete & reddite Domino Deo veſtro.* Qui vero cum eiſdem fornicaverit, ita pœnitet ſicut ille qui cum deſponſata aut uxore alterius fornicaverit.

De concupiſcentia inlicito.

XV. Si quis preſbyter concupiſcentiam vel libidinem per ſeipſum fornicaverit, uno anno pœniteat.

De ſepultura.

XVI. Si quis ſepulcrum violatus fuerit, quinque annis pœniteat.

De libidine.

XVII. Si quis concupiſcit mulierem, & non poteſt cum ea peccare, aut illa non vult eum ſuſcipere, anno integro pœniteat. Monachus III.

De Euchariſtia.

XVIII. Si quis Euchariſtiam, id eſt communionem corporis & ſanguinis Domini neglexerit, aut exinde perdiderit, anno uno pœniteat. Quod ſi per ebrietatem aut voracitatem illum vomuerit, tribus quadrageſimis in pane & aqua pœniteat. Si vero per infirmitatem, hebdomada una.

De infantibus oppreſſis.

XIX. Si quis cum uxore ſua infantem oppreſſerit, tribus annis pœniteat. Si vero per ebrietatem aut neglegentiam obpreſſerit, V. annis pœniteat.

De maleficis.

XX. Si quis maleficus immiſſor tempeſtatis fuerit, vel reliqua, ſeptem annis pœniteat.

Si quis membrum ſuum truncaverit.

XXI. Si quis quodlibet membrum voluntarie ſibi truncaverit, tribus annis pœniteat, & ad ſacerdotium non accedat.

De uſuris.

XXII. Si quis uſuras undecumque exercuerit, tribus annis pœniteat; ſi clericus eſt, ad ſacros ordines non perveniat; ſi diaconus aut preſbyter, proprio honore privetur.

De oppreſſione pauperum.

XXIII. Si quis per poteſtatem aut quolibet ingenio vel malo ordine res alienas tulerit aut invaſerit, tribus annis pœniteat, & res male oblatas perdat, & eleemoſynas faciat.

De ſacrilegio.

C XXIV. Si quis ſacrilegium fecerit, id eſt quod aruſpices vocant. Si ad fontes vel ad cancellos in quadruvio, vel ad arbores vota reddiderit, aut ſacrificium obtulerit, aut divinos de qualibet cauſa interrogaverit, aut per aves aut quocumque malo ingenio auguriaverit, quinque annos pœniteat, & eleemoſynam.

De ariolis.

XXV. Si quis ariolos, id eſt ſortilegos, prædicatores vel herbarios veneraverit, aut D ſecutus fuerit, tribus annis pœniteat & eleemoſynas faciat.

De iracundia.

XXVI. Si quis alium per iracundiam percuſſerit, & ſanguinem fuderit, ſi clericus aut laïcus eſt, XL. diebus in pane & aqua pœniteat. Si diaconus aut preſbyter, menſes ſex communione privetur, & in pane ſolo & aqua pœniteat, eo quod canonica auctoritas non iracundum, ſed inreprehenſibilem quærit ſacerdotem.

De ceteris vitiis.

E XXVII. Si quis cupidus aut ſuperbus aut avarus, aut fratrem ſuum odio habens, vel dæmonia quæ his ſimilia ſunt, vel detractiones habuerit, clericus vel laïcus tribus annis pœniteat, ſi preſbyter vel diaconus, communione privetur, & ſi emendati fuerint per gratiam Dei, poſt quinquennium communionem percipiant.

De

Digitized by Google

De ebrioſis.

XXVIII. Si quis aſſidue ebrioſus fuerit, ſuſpenditur à vino, dominicis diebus tantùm percipiat vinum, ne ſtomachus debilitetur. Quod ſi non adquieverit, tribus annis pœniteat & cotidianas eleemoſynas faciat.

De ſorte ſanctorum.

XXIX. Si quis ſortes, quas ſanctorum contra rationem vocant, vel alias ſortes habuerint, vel per qualemcumque alium ingenium ſortitus fuerit, vel veneràverit, tribus annis pœniteat.

De voto ad fontes.

XXX. Si quis ad fontes vota voverit, & ſolverit vel biberit, anno uno pœniteat, quia & hoc ſacrilegium eſt.

De dæmoniacis.

XXXI. Si clericus vexatus fuerit a dæmonio, decem annis pœniteat, inter audientes ſit, & ad ſacros ordines non adducatur. Si bene egerit, & per gratiam Dei liberatus fuerit, ſit in reliquis officiis eccleſiaſticis.

De voto vel monachis.

XXXII. Si quis votum voverit, aut monachus effectus fuerit, nullatenus liceat immutari.

De falſitate.

XXXIII. Si quis falſitatem commiſerit qualemcumque, aut in ſcripturis, aut in menſuris, aut in ponderibus, VII. annis pœniteat. Qui autem vel conſenſerit quinque annis pœniteat.

Si quis cum quadrupede fornicaverit.

XXXIV. Si quis quadrupedia immunda fornicaverit, XV. annis pœniteat.

De calendis Januarii & cervulo.

XXXV. Si quis in calendis Januarii cervolam vel (a) vetolam obſervaverit, quæ de paganis remanſit, tribus annis pœniteat.

De mathematicis.

XXXVI. Si quis mathematicus fuerit, id eſt invocator dæmonum, mentes hominum tulerit, aut debacchantes fecerit, VII. annis pœniteat.

De aborſu.

XXXVII. Si quæ mulier aborſum fecerit voluntarie, X. annos pœniteat.

De raptu.

XXXVIII. Si quis virginem vel viduam

A raptus fuerit, & contra voluntatem ejus, eam ſibi aut alteri ſociaverit per vim, tribus annis pœniteat.

Si qui parentibus honorem non ſervant.

XXXIX. Si quis inhonoraverit patrem aut matrem, III. annos pœniteat. Quod ſi manum levaverit, aut ferita fecerit, VII. annis exſul pœnitentiam agat. Quod ſi per veniam parentum redierit, aut ei indulſerint, ſuſcipiatur in communionem, aut ibidem ederit.

Si quis hominem captivaverit.

XL. Si quis hominem quolibet ingenio

B captivaverit, aut tranſmiſerit, tribus annis pœniteat.

De incendio.

XLI. Si quis domum aut arcam cujuſcumque igne cremaverit, ſublata vel incenſa omnia reſtituat, & tribus annis pœniteat.

De balationibus.

XLII. Si quis balationes ante eccleſias ſanctorum fecerit, ſeu qui faciem ſuam transformaverit in habitu mulieris aut ferarum, ſeu mulier in habitu viri, emendatione pollicita, tribus annis pœniteat.

C

De miniſterio eccleſiæ.

XLIII. Si quis de miniſterio eccleſiæ fraudaverit, id eſt vaſa altaris, pallas, vel ſindonem ſubtractum vendiderit, Judæ ſimilis æſtimabitur. Si ſacerdos eſt, communione privetur, VII. annis pœnitentiam agat. Si vero aream domus, vel familias, ſimiliter; & ſi pallas vel vela, & mortuos exinde cooperuerit, tribus annis pœniteat. Clericus vero vel monachus annis quinque, ſubtractis vel venditis rebus, ſed nec ad vela eccleſiæ quis manus tergere præſumat.

D

Si quis obtrectaverit puellam aut mulierem.

XLIV. Si quis obtrectaverit puellam aut mulierem, pectus vel turpitudinem earum, clericus vel laicus annum unum pœniteat. monachus vel ſacerdos a miniſterio remotus tres annos pœniteat. Scriptum eſt enim *neque tetigeritis, neque obtrectaveritis.*

De uxore proximi & uxoris ſuæ ſorore, nepta aut conſobrina.

XLV. Si quis acceperit uxorem conſobrini vel patrui, ſeu ſororem uxoris, amitam vel neptam, omnimodo ſeparentur,

E & quinque annis pœniteant.

De repudiata.

XLVI. Si quis repudiatam duxerit uxorem, abjiciatur a thoro conjugii, & agat pœ-

(a) Hic deſignat prophanos illos ludos ethnicorum, qui in Januarii calendis belluarum & vetularum formas induentes, huc illucque diſcurſare ac petulantius ſe habere ſolebant; adverſus quos in ſuis homiliis & in ſacris conciliis inſurrexerunt ſancti Patres, in quibus hujuſmodi ludi prohibentur, atque in eorum deteſtationem jejunia & letaniæ præſcribuntur.

nitentiam anno uno. Ipſe Dominus dixit: *Qui dimiſſam duxerit, adulterat.*

Si quis in balneo cum mulieribus.

XLVII. Si quis in balneo cum mulieribus ſe lavare præſumſerit, emendatione pollicita, anno uno pœniteat, & ulterius non præſumat.

De ſynodochias vel decimas.

XLVIII. Qui ſynodochia pauperum adminiſtrant, decimas populi ſuſcipiunt, & ſibi exinde vel ſuis ſæcularibus lucris ſectandum aliquid ſubtraxerint, quaſi dominicarum rerum invaſor, reus reſtituatur, ſub canonico reformetur, & agat pœnitentiam annis tribus. Scriptum eſt enim *talem diſpenſatorem Dominus quærit, qui ſibi exinde nihil accipiat.*

De conjugatis.

XLIX. Si quis cum propria uxore ſua quadrageſimorum diebus, vel feſtivitatibus martyrum vel dominicis concubuerit, offerre non pôſſunt eo die, agant pœnitentiam quadrageſimas duas, & cotidianas eleemoſynas faciant.

Si quis infantem gentilem occiderit.

L. Si quis infantem gentilem obpreſſerit, tres annos pœniteat. Si vero nolens, II.

De filia vel ſorore ex ſacro fonte vel chriſmate ſuſcepta.

LI. Si quis filium vel ſororem ex ſacro [a] fonte vel (*a*) chriſmate in conjugio ſociaverit, dividantur, & agant pœnitentiam annis V. Si vero fornicaverit, VII. annis pœniteat, unuſquiſque exſilio proficiſcant, & elemoſyna tradentur pro ipſis.

De converſis & pænitentibus.

LII. Qui vero pœnitentiam agunt, & jam converſi ſunt à negotiis ſæcularibus & litibus, ſe abſtineant a concubitu mulierum, & mulieres a viris, ut nec retroacta committant, & a futuris ſe cuſtodiant.

De luctu mortuorum.

LIII. Si quis ſe laceraverit ſuper mortuum ſuum cum ferro aut ungulis, aut capillos traxerit, aut veſtimenta ſciderit, XL. diebus pœniteat.

De præcantationibus.

LIV. Si quis præcantaverit ad faſcinum vel qualeſcumque præcantationes, excepto ſymbolum ſanctum aut orationem dominicam, qui cantat & cui cantatur, tres quadrageſimas in pane & aqua pœniteat.

De ſecundis nuptiis.

LV. Licitum ſit cuiquam viris & mulieribus ſecundas vel tertias nuptias facere, quia hoc apoſtolica ſinit auctoritas. Sed jejunet unuſquiſque hebdomadas tres, qui vero quartas fecerit, jejunet hebomadas XXXIII.

De potionibus mulierum.

LVI. Si quis potiones acceperit ut mulier non concipiat, aut conceptos occiderit, aut vir ſemen effuderit a coitu mulieris ut non concipiat, ſicut filii Judæ fecerunt in Thamar, jejunet unuſquiſque annos X.

De converſatione viri & mulieris.

LVII. Conjuncti eo tempore cum concubent, in eccleſia intrare non præſument priuſquam lavent corpora ſua; & quamquam lavent, in ſancta ſanctorum non intrent, ſed ſtent in inferiore loco eccleſiæ, niſi ſeptimo aut octavo die; & ſi aliter fecerint, quadrageſimas tres in pane & aqua pœniteant.

Si quis fornicaverit cum mundis animalibus.

LVIII. Si quis fornicaverit cum mundis animalibus, XII. annis pœniteat. Si vero clericus eſt, ad ſacros ordines numquam accedat. Si ſacerdos eſt, anathematizetur, & fructus animalis, neque animal ullus comedat, nec cum eodem animali animal maſculus concubat.

De Piſce.

LIX. Piſcis mortuus in flumine inventus non eſt edendus, quia non eſt venatio hominis. Si vero piſcando tritus fuerit, & ipſa die fuerit inventus, quia non eſitat, manducetur.

De idolis immolatum, vel coinquinatum.

LX. Si quis immolatum idolis comederit, annum integrum pœniteat. Si vero coinquinatum ſanguine aut morticinum, vel fera captum, jejunet quadrageſimis duabus in pane & aqua.

Si in vino aut in melle, vel oleo aliquid immundum ceciderit.

LXI. Si in vino, in oleo, aut in melle avis munda ceciderit, ſanctificetur, & ſumatur. Si vero immunda avis, aut ſorix, foris projiciatur. Et ſi quis exinde alicui vendiderit, anno uno pœniteat. Si vero in (*b*) peteum ceciderit, evacuetur. Si vero [b]
homo in peteo mortuus fuerit, non exinde ſumatur aqua.

De cauſa ſacerdotum.

LXII. Si quis diaconus vel ſacerdos capitalia crimina commiſerit, ſive publicatus fuerit, ſive propria confeſſione, ſive manifeſtè, ſive in occulto, gradu honoris privetur, & inter audientes ſit, eccleſia enim inreprehenſibilem ſacerdotem quærit. Ideo

(*a*) Id eſt ex confirmatione, propter chriſma, quod in eo ſacramento conferendo adhibetur, ſic appellata.

(*b*) *l.* puteum.

Digitized by Google

non ſolum qui poſt ordinationem ſuam mortalia commiſerunt, ſed etiamqui ante ordinationem ſuam, mortalia crimina admiſerunt, rejiciendi ſunt: quia juxta Pauli vocem, *omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod eſt idolorum ſervitus, non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei.* Ideo agat pœnitentiam ſupplex adque ſubmiſſus eo die, nec offerre, nec communionem præſumant.

EXPLICIT.

A

LIBELLUS ANTIQUUS De remediis peccatorum.

Ex mſ. Andaginenſis monaſterii S. Huberti ante annos 800. exarato.

DE remediis peccatorum pauciſſima hæc quæ ſequuntur ex priorum monumentis excerpſimus, in quibus tunc omnibus non auctoritate cenſoris, ſed conſilio potius compatientis uſi ſumus, ſelerter ammonentes doctum quemque ſacerdotem Chriſti, ut univerſis quæ hic adnotata repperit, ſexum, ætatem, conditionem, ſtatum, perſonam, ipſum quoque cor pœnitentis curioſe diſcernat; & ſecundùm hæc, ut ſibi viſum fuerit, ſingula quæque judicet, quibuſdam namque cibis abſtinendo, aliis eleemoſynam dando, nonnullis flectendo ſæpius genua, ſive in cruce ſtando, aut aliud aliquid hujuſmodi, quod ad purgationem peccatorum pertineat, faciendo. Plurimis univerſa hæc agenda ſunt, neceſſe eſt errata corrigere, quæ verſa in examine diſcreti debent pendere judices.

De fornicationibus & de eorum pœnitentia.

1 Adoleſcens ſi cum virgine peccaverit, annum unum pœniteant. Si ſemel & fortuitò, levietur, & tamen unuſquiſque ad annum. Si intra xx. annos puella & adoleſcens, III. XL. & ferias legitimas. Si propter hoc peccatum ſervitio humano addicti ſunt, XL. dies; ſi nitens tantum & non coinquinatus, xx. diebus. Si Judæa conſtuprata, annum totum & dies jejuniorum in altero. Si uſque ad generationem filii, duos annos integros, & duos alios levius. Si & occiderit, annos tres & alios III. levius. Si monachus laïcam, tres annos, illa duos & legitimas ferias. Si monacham laïcus, duos annos & legitimas ferias, illa tres. Si uſque ad generatum filium, annos IV. Si & occiderit, VII. annos. Si monachus cum monacha, IV. annos. Si quis vacans uxorem alterius polluit, duos annos. ſi uxoratus virginem, ſimiliter, ita ut primo horum a ſua contineat ſi ei conſenſerit, alioquin addatur modus pœnitentiæ. Si uxoratus uxorem alterius, III. annis pœniteat. primo horum a propria conſentiente abſtineant. Si uxoratus ancillam ſuam, annum unum & III. quadrageſimas & legitimas ferias tribus menſibus, & a ſua ſe continens, illa ſi invita paſſa eſt, XL. dies. Si conſentiens, III. XL. & legitimas ferias. Si adoleſcens ſororem ſuam, V. annis. Si matrem, VII. annis, & quamdiu vixerit numquam ſine continentia.

2. Sodomitæ quatuor annis. Si in conſuetudine ſit annis VII. vel ſi monachi, annis VII. Si inter femora, tres quadrageſimas. Si parvulus vi oppreſſus talia patitur, XL. dies, vel pſalmis, vel continentia caſtigetur. Mulier qualicumque molimine, aut ſe ipſam, aut cum altera fornicans, tres annos. Sanctimonialis cum ſanctimoniali per machinam, VII. annos. Qui cum pecude peccat, annum unum. Si monachus annos II.

B

3. Qui ſæpe fornicatur laïcus cum laïca, III. annos pœniteat. Sæpius ac negligentius, tanto magis & tempus addat & modum. Quæ diutius fornicationi, perjurio, latrociniis ceteriſque flagitiis ſerviret, annos VII. pœniteat.

4. Si mater cum filio ſuo parvulo fornicationem imitatur, annos II. & III. quadrageſimas cum legitimis feriis, pueri ſe invicem manibus inquinantes, dies XL. Majores, dies C. Pueri ſeſe inter femora fordidantes, dies C. Majores III. quadrageſimas & legitimas ferias. Parvulus a majore puero oppreſſus, ſeptimana, ſi conſenſerit, dies XX. qui complexu feminæ inlecebroſo vel oſculo polluitur, dies XXX. Qui contactu ejus inverecundo ejus ad carnem, tres menſes. Puer ſe ipſum voluntate polluens, XXX. dies, Juvenis, LX. Qui in turpiloquio polluitur negligens, VII. dies. Qui in pugnatione cogitationis & naturæ inquinatur nolens, per VII. dies quinquagenos pſalmos cantent, & quarta & ſexta feria jejunent ad nonam vel veſperam.

C

5. Qui in eccleſia conſecrata nubunt, qui in eccleſia per ſomnium polluitur, tres dies pœniteat.

D

6. Uxoratus contineat (*a*) XL. dies ante Paſcha vel natale Domini & omni dominica, & IV. & VI. feria, & a conceptione manifeſta uſque poſt natam (*b*) ſubolem, ſi filius eſt, dies XXX. filia XL. ſed & in tempore menſtrui ſanguinis, nam qui tunc nupſerit, XXX. dies pœniteat, qui dominica VI. dies, [*a*] [*b*]

7. Si quis uxore ſua retro nubit, XL. dies primo pœniteat; ſi in tergo, IV. annis pœniteat, quia ſodomiticum ſcelus eſt.

E

8. Parens cujus filius per negligentiam non baptizatus obiit, I. anno, & numquam ſine aliqua pœnitentia. Si ſacerdos ad quem pertinebat vocatus venire neglexit, ipſe damnationem animæ judicio epiſcopi ſui caſti-

(*a*) Vide ſi lubet quæ de continentia conjugatorum diximus in libro I. de antiquis eccleſiæ ritibus, cap. 9. art. IV.
(*b*) *f.* ſui prolem vel ſobolem.

Digitized by Google

get. ſed & omnibus licet fidelibus ubi forte A morituros invenerint non baptizatos, immo præceptum eſt animas eripere diabolo per baptiſma, id eſt benedicta ſimpliciter aqua in nomine Domini; baptizare illos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus-Sancti, intinctos aut ſuperfuſos aqua: unde oportet eos qui poſſunt fideles, monachos maxime, & ſcientiam habere baptizandi, & ſi longius [*] alicubi exierint, (a) euchariſtiam ſemper ſecum habere.

9. Qui occiderit monachum aut clericum, arma relinquat & Deo ſerviat, vel VII. annis pœniteat. Qui laïcum odii meditatione vel poſſidendæ hæreditatis ejus, an- B nis IV. Qui vindictam fratris annum unum & in ſequentibus duobus quadrageſimas ac legitimas ferias. Qui per iram ſubitam & rixam, tres annos. Qui caſu, unum annum. Qui in bello publico, dies XL. quilibet jubente domino ſuo ſervus, XL. Qui liberum jubente majore ſuo innocentem, annum I. & ſequentes duas quadrageſimas & legitimas ferias. Qui per rixam ictu debilem vel deformem hominem reddidit, impenſas in medicos, & maculæ pretium, & opus ejus, do- C nec ſanetur, reſtituat, & dimidio anno pœniteat. Si vero non habet unde reſtituat hæc, anno integro.

10. Qui ad feriendum hominem ſurrexerit volens eum occidere, tres ſeptimanas pœniteat. Si clericus fuerit, ſex menſes. Quod & ſi vulneraverit, dies XL. Si clericus annum totum; ſed & pecuniam pro modo vulneris, licet lex non commendat, cui inflixit tribuat, ne læſus ſcandalizetur.

11. Mulier partum ſuum ante dies XL. ſponte perdens annum pœniteat. Si vero poſt XL. dies, tres annos. Si vero poſtquam ani- D matus fuerit, quaſi homicida, ſed diſtat multum utrum paupercula per difficultatem nutriendi; an fornicaria cauſa ſui ſceleris celandi faciat.

12. Qui perjurat ſciens, compulſus a domino ſuo, tres quadrageſimas pœniteat & legitimas ferias. Qui ſciens virtutem juramenti vel perjurii, perjurat in manu epiſcopi vel preſbyteri, vel in altari, vel cruce conſecrata, annum unum. Si autem in manu hominis, apud Græcos nihil eſt. Qui ſeducit neſcium perjurare pro noxio, qui & poſtea perjurium ſuum cognovit, annum unum.

E 13. Qui manducat carnem immundam, aut morticinam, aut dilaceratam a beſtiis, XL. dies pœniteat. Si neceſſitate famis cogente, multo levius.

14. Mus ſi ceciderit in liquorem, tollatur inde, & interaſpergatur liquor ille aqua benedicta. Si vero mortua ſit, abjiciatur totus liquor, nec ab hominibus ſumatur, ſive lac, ſive cerviſia, vel aliquid hujuſmodi. Quod ſi multus ſit liquor ille, in quo mus illa vel muſtella incidens moritur, purgetur, & aſpergatur aqua ſancta, & ſumatur, ſi neceſſe ſit. Si aves ſtercorant in quemcumque liquorem, hujuſmodi tollatur ſtercus, & mundetur cibus aqua benedicta, & ſumatur.

15. Qui ſanguinem neſcius cum ſaliva ſorbet, non ei nocet. Qui manducans ſanguine proprio polluitur, inſcius non nocet. Si autem ſcit, pœnitentiam agat juxta modum pollutionis.

(a) Olim ſolebant viri pii, maxime monachi, euchariſtiam ſecum in itinere portare, ut ſibi adverſus varia pericula eſſet præſidio. Idem uſus hic præſcribitur, ut ſi forte quem ex neceſſitate baptizari in itinere contingat, habeant unde neophytum communicare poſſint.

LIBELLUS ALTER

De remediis peccatorum.

1. INſtitutio illa ſancta, quæ fiebat in diebus patrum noſtrorum, rectas vias numquam deſeruit, qui inſtituerunt pœnitentibus atque lugentibus ſuas paſſiones ac vitia, medicamenta ſalutis; quia diverſitas culparum diverſitatem facit pœnitentibus medicamentorum, vel adſunt medici corporum, diverſa medicamina vel potiones ſolent facere contra diverſitatem infirmitatum; vel judices ſæcularium cauſarum. Diverſa igitur judicia, qui boni ſunt & recti, penſant atque tractant quomodo recte judicent, inter miſeros & divites, inter cauſam & cauſam. Quanto magis, ô ſacerdotes Dei, diverſa medicamenta animarum inviſibilium hominibus penſare & tractare oporteat, ne per ſtultum medicum vulnera animarum fiant pejora, propheta dicente: *Computruerunt & deterioraverunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ.* O ſtulte medice, noli decipere animam tuam & illius, ne duplicem pœnam accipias, vel ſeptuplam vel millenam! Audi Chriſtum dicentem: *Si cæcus cæcum duxerit, ambo cadunt in foveam.* Si tu non cogitas judicium meum, alter homo non audit; neque vidit qui me judicet. O! non intelligitis, quæ Deus judex juſtus & fortis vidit & audit, & in palam abſcondita deducet, & reddet ſecundum opera. Et item vere ſunt nonnulli cœcorum canum ſimilitudine currentium ad cadavera mortuorum, & corvorum volantium; qui ad ſacerdotium vehuntur, non propter Deum, ſed plus propter homines, & honorem terrenum inhiantes, cœci divina ſapientia. De talibus dixit Gregorius Nazianzenus: Timeo hoc quod canes adſectantur officium paſtorale, maxime cum in ſemetipſis nihil paſtoralis præparaverunt diſciplinæ. Ezechiel namque ait: *Væ ſacerdotibus qui paſcebant ſemetipſos, & non gregem: lac bibebant, & lanis eorum operiebantur; & quod craſſum fuit manducabant, quod fractum fuit non alligabant.* Item Ezechiel ait: *Væ ſacerdotibus*

qui

qui comedunt populi mei peccata, hoc eſt ſibi eorum ſumentes victimas, & non orantes pro eis, comedentes hoſtias & non corripientes: qui ubi morituros homines audiunt, inde gaudentes & præparant ſe ad prædam, quaſi corvi ad cadavera mortuorum. Nunc ergo, o fratres, qui voluerit ſacerdotalem auctoritatem accipere, in primitus propter Deum cogitet, & præparet arma ejus, antequam manus epiſcopi tangeat capud, id eſt pſalterium, lectionarium, antiphonarium, miſſale, baptiſterium, martyrologium in anno circuli, ad prædicationem cum bonis operibus & compotum, ordo, hoc eſt jus ſacerdotum, poſt autem ſuum pœnitentialem, qui hoc ordine ſecundum auctoritatem canonum ordinatur, ut diſcretiones omnium cauſarum inveſtiges primitus, ſine quibus rectum judicium non poteſt ſtare, quia ſcriptum eſt: In nulla re appareas indiſcretus, ſed diſtingue quid, ubi, qua de re, quando, qualiter debeas facere. Non omnibus ergo in una eademque libra penſandum eſt, licet in uno conſtringantur vitio, ſed diſcretio ſit in unoquoque eorum, hoc eſt inter divitem & pauperem, liber, ſervus, infans, puer, juvenis, adoleſcens, ætate, ſexu, hebes, gnarus, laïcus, clericus, monachus, epiſcopus, preſbyter, diaconus, ſubdiaconus, lector in gradu vel ſine, in conjugio vel ſine, peregrinus, virgo, femina, canonica vel ſanctimonialis, debiles, infirmi, ſani. De qualitate peccatorum: continens vel incontinens, voluntate vel caſu, in publico vel in abſcondito, quali compunctione emendat, neceſſitate vel voluntate, loca & tempora diſcernat. Hanc inſtitutionem conlationum conſtituerunt SS. apoſtoli, deinde SS. patres, & ſanctus Penufius. Deinde canones ſanctorum patrum, deinde alii atque alii, ut Hieronymus, Auguſtinus, & Gregorius & Theodorus, ex quorum omnium iſta deſcripſimus dictis & ſententiis veraciter, ut ſalvi ſint omnes, & non puſillanimes, quia potentes potenter tormenta patiuntur. Item in Geſu fili Sidrach: *In judicando eſto miſericors, pupillis ut pater, & pro viro matri illorum.* Item ſanctus Jacobus dicit: *Judicium ſine miſericordia erit illi qui non facit miſericordiam. Superexaltet autem miſericordia judicium, ut idem ipſe conſequatur*, ut S. Benedictus. Hoc eſt qui veram pœnitentiam faciunt in jejunio, in fletu, in eleemoſynis, in orationibus, & perpetrata iterum non faciunt, & ſi faciunt, tamen non perſeverant in eis: quia Deus dixit: Malum cogitaſti, ignovi; malum dixiſti, ignovi; malum feciſti, ignovi: perſeverare in malum non ignoſco. Ergo quia perſeverant in malo non ignoſce, ſed judica diſtrictum judicium ſecundum canones, ut alii timorem habeant.

2. Nunc igitur capitalia crimina ſicut ca-

A nones explicabo. Prima ſuperbia; invidia, fornicatio, inanis gloria, ira longo tempore, triſtitia, ſæculi avaritia, ventris ingluvies; & Auguſtinus adjecit ſacrilegium, id eſt ſacrarum rerum furtum, & hoc maximum eſt furtum, vel idolothitis ſervientem, id eſt auſpiciis & reliqua. Deinde adulterium, falſum teſtimonium, furtum, rapina, ebrietas aſſidua, idololatria, molles, ſodomita, maledici, perjuri. Iſta ſunt ergo capitalia crimina quæ S. Paulus & Auguſtinus & alii ſancti computaverunt. Pro iſtis oportet fieri eleemoſynas largas, & longo tempore jejunium teneatur, id eſt, ut alii judicant; B pro capitalibus, id eſt adulteriis, homicidiis, perjuriis, fornicariis & ſimilibus, laïcus IV. annis, clericus V. annis, ſubdiaconus VI. annis, diaconus VII. annis, preſbyter X. annis, epiſcopus XII. annis, ſi conſuetudine erat. De minoribus peccatis, id eſt furtum, falſum teſtimonium & ſimilibus, laïci uno anno, clerici II. ſubdiaconi III. diaconi IV. preſbyteri V. epiſcopus VII. annis. Item Sodomitis, ſi conſuetudine erat, epiſcopus XIV. annis, preſbyter XII. diaconus X. ſubdiaconus VIII. clericus VII. laïcus V. monachus ſi fornicatum facit cum ancilla Dei, VII. annis; ſi cum puella, III. annis. De parrici- C diis & fratricidiis, quidam VII. quidam XIV. id eſt VII. cum eis. De cupiditate ceteriſque flagitiis, itemque cupidus, vel avarus, vel ebrioſus, vel ſuperbi, vel invidioſus, vel rapax, vel iracundia longa, vel maledicus, vel his ſimilia quæ enumerare longum eſt, III. annis pœniteat. Item ſi clericus cum quadrupede fornicaverit, II. annis, ſubdiaconus III. annis, diaconus V. annis, preſbyter VII. annis, epiſcopus X. annis. Qui cum matre fornicaverit, XV. annis pœniteat; ſi cum filia vel ſorore, XII. annis. Qui cum fratre naturali fornicaverit per commixtio- D nem carnis, ab omni carne abſtineat XV. annis. Si clericus venenationes exercuerit, uno anno pœniteat, diaconus II. preſbyter III. Si mater cum filio ſuo parvulo fornicaverit, III. annis abſtineat ſe a carne, & diem unum in hebdomada ad veſperam jejunet. Si preſbyter, vel diaconus, vel monachus uxorem duxerit, in conſcientia populi deponantur. Si adulterium perpetraverit cum ea, & in conſcientia populi devenit, projiciatur extra eccleſiam, & inter laïcos pœniteat, quamdiu vivit. Qui dimiſerit alteri E uxorem ſuam conjungi, ſeptem annis pœniteat.

3. Si clericus homicidium fecerit & proximum ſuum occiderit, decem annis pœniteat, exſul ſeptem annis pœniteat ſi odii meditatione fuit.

4. Si laïcus homicidium fecerit per furorem & meditationem, IV. annis, vel V. vel VII. annis pœniteat; ſi per rixam, IV. annis. Qui caſu occiderit nolens, annum I. pœniteat.

F

5. Item qui immolant dæmonibus in magnis, ſi conſuetudo eſt, decem annis pœniteat; in minimis uno anno. Auguria & divinationes, quinque annis; emiſſores tempeſtatum ſeptem annis pœniteant, ut pœnitentia ſemper iſto ordine ſervata ſit, ab uno anno & deinceps de qualecumque peccato, id eſt in unaquaque hebdomada tres dies ſine vino & medone & ſine carne, & jejunet ad veſperam, & manducet de ſicco cibo, & tres quadrageſimas ſemper de ſicco cibo, & jejunet tres dies ad nonam, tres dies ad veſperam, & in diebus Dominicis & Natali Domini IV. dies, & Epiphania, & Paſcha uſque ad albas, & Aſcenſa Domini, & Pentecoſtes, & ſancti Michael, & S. Maria, & S. Johannis-Baptiſtæ, & duodecim Apoſtolorum, & S. Martini, & illius Sancti feſtivitatem, qui in illa provincia eſt; in his prædictis diebus faciat caritatem. Sint ſi compatres clerici ſive laïci, & ebrietatem & ventris diſtentionem in omnibus caveant. Faciant quod Apoſtolus ait: *Sive manducatis, ſive bibimus, ſive quicquam faciatis, omnia ad gloriam Dei facite.* Tunc ergo digne pœnitentia eſt, ſi hoc impletur de clericorum pœnitentia.

6. Item in canone Apoſtolus judicat, ut epiſcopus, preſbyter, diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, aut furtu captus eſt, deponatur, non communione privetur, quia non judicat Dominus bis in idipſum. Si quis pontifex fornicationem faciens naturalem, judicavit duodecim annis pœnitere, per multas lacrymas & eleemoſynas veniam a Domino petat. Poſt annos tres vel quatuor levius pœniteat. Preſbyter cum puella non prælato monachi voto, annos tres vel quatuor, & quadrageſima, ſecunda & quarta feria & ſexta ſemper de ſicco cibo. Si cum ancilla Dei aut cum maſculo, plus addetur, id eſt ſeptem annos, ſi conſuetudine. Similiter diaconi ſi monachi non ſunt, duos vel tres annos. Si & monachi ſine gradu, ſi cum puella, id eſt tres annos; ſi diaconi monachi ſunt, quinque vel ſex annis. Monachi cum gradu, ſeptem annis. Si ſine votu monachi cum puella, novem vel decem annis. Clericus ſine votu monachi fornicans, uno anno pœniteat; ſi frequenter, duobus annis. Si cum canonica, II. annis; frequenter, III. annis. Si genuerit filium, plus pœniteat, id eſt quatuor vel quinque annis. Alii dicunt ſeptem, & exſul fiat. Sic & virgo ſanctimonialis cum laïcis ſine gradu, ſicut clerici qui canonici ſunt, uno anno; frequenter, duobus; in gradu aut ſunt monachi, id eſt tribus annis. Theodorus dixit: Monachus faciens fornicationem, ſeptem annis pœniteat. Si monachus quærens fornicari & non inveniens, uno anno & dimidio pœniteat. Item monachus faciens fornicationem cum puella, tribus annis; ſi cum

A ſanctemoniali, ſeptem annis pœniteat. Laïcus maculans ſe cum ancilla Dei, duobus annis; ſi genuerit ex ea, tribus annis; ſi ſine conjugio ſunt, tres quadrageſimas, quidam XL. diebus judicant, id eſt conſuetum. Sodomitæ quidam decem annis, id eſt qui ſæpe fecerit, vel in gradu: quidam VII. annis: quidam III. mollis quidam C. diebus, ut pueri viri inter femora fornicantes, I. anno; iterans, duobus annis pœniteat. Si in terga fornicantur, III. annis; ſi pueri, II. annis. Qui cum pecode peccaverit vel jumento, decem annis, quidam ſeptem, quidam tribus, quidam uno, quidam centum

B diebus, ut pueri: oportebit diſcretio eſſe inter qualitatem pecodum vel hominum, ſicut ſupra diximus. Item epiſcopus fornicans cum quadrupede, ſeptem annis, conſuetudine decem, preſbyter quinque, diaconus tribus, clericus tribus.

7. De juramento. Qui juramentum fecerit in eccleſia aut in evangelium, ſive in reliquiis ſanctorum, ſeptem, alii undecim annis judicant, ſive in manu epiſcopi, aut preſbyteri, vel diaconi, ſeu in cruce conſecrata, uno anno pœniteat, alii tribus annis

C vel ſeptem judicant; in cruce non conſecrata, uno anno vel ſeptem menſes, ut alii. Qui autem ſeductus ignorans & poſtea cognoſcit, anno uno, vel tribus quadrageſimis, vel quadraginta dies pœniteat. Si quis coactus pro qualibet cauſa neceſſitatis, tres quadrageſimas, alii tribus annis, uno ex his in pane & aqua, ut alii judicant. Item perjuri tribus annis pœniteant. Qui ſuſpicatur quod pius in juramentum ducitur, & tamen jurat per conſenſum, duobus annis pœniteat. Si quis in manu laïci juraverit, apud Græcos nihil eſt.

D 8. De machina mulierum. Mulier abſtineat ſe a viro tres menſes quando concepta eſt, antequam pareat & poſt partum XL. dies. Qui autem nupſerit his diebus, XL. dies pœniteat vel XXX. vel XX. Qui in matrimonio ſunt abſtineant ſe III. VI. quadrageſimas, & in dominica nocte; & in ſabbato, & feria III. & VI. quæ legitimæ ſunt, & III. noctes abſtineant ſe antequam communicent. Qui in quadrageſima ante Paſcha cognoſcit mulierem ſuam, & noluit abſtinere, annum pœniteat, vel ſuum precium reddat ac eccle-

E ſiæ vel pauperibus dividat, vel XXVI. ſolidos reddat. Et per ebrietatem vel aliqua cauſa acciderit ſine conſuetudine XL. diebus pœniteat.

9. Mulier ſi divinationes fecerit vel incantationes diaboli, uno anno pœniteat, vel tres quadrageſimas, vel XL. diebus, juxta qualitatem culpæ. Mulier ſi aliqua interminante malificia ſua, id eſt per poculum aut partem aliquam, VII. annis pœniteat. Si paupercula, IV.

10. Mulier ſi occiderit filium ſuum per

Digitized by Google

homicidium, x. annis pœniteat.

11. Si vir cum muliere ſua retro nupſerit præ.... cum animalibus, id eſt ſi conſuetudine erit, tribus annis pœniteat. Si vero in terga nupſerit & conſuetudo erat, vii. annis pœniteat.

12. De auguriis vel auguria vel ſortes, quæ dicuntur falſo ſanctorum vel divinationibus obſervare, vel quarumcumque ſcripturarum in conſpectione futura promittunt, vel votum voverit in arbore, vel in quanlibet rem, excepto eccleſiæ, ſi clerici laïci excommunicati ab eccleſia, vel tribus annis clerici pœniteant, laïci ii. annis vel uno & dimidio. Mulier ſi filiam ſuam ſupra tectum ponit, vel in fornacem pro ſanitate febri, v. annis pœniteat. Nolite exercere quoniam lumen obſcuratur, ut clamoribus ſuis ac maleficiis ſacrilego uſu ſe defenſare poſſe confidunt carajios & divinos præcantatores filacteria etiam diabolica, vel herbas, vel ſuccinum, ſuis vel ſibi impendere, vel v. ferias in honore Jovis, vel calendas Januarii ſecundum paganam cauſam honorare, ſive v. annos pœniteat clericus, ſive laïcus tribus annis pœniteat, vel pœniteat de minutis peccatis.

13. De ebrietate, vel maledictione, vel detractione, cauſa invidiæ, vel his ſimilibus, laïci ſeptem diebus * quatuor pœniteat, clericus vii. diebus vel xiv. Subiaconus ii. tres hebdomadas. Diacunus iii. iv. preſbyter ix. hebdomadas. Sacerdos per turpiloquium ſeu aſpectu coinquinatus, non tamen voluit fornicare, xx. dies pœniteat, vel quale ſit delictum. Preſbyter ſi oſculatus eſt feminam per deſiderium, xx. dies pœniteat. Si ſemen funderit clericus, vii. diebus, diaconus ii. hebdomadas, monachus xx. diebus. Item preſbyter ſi ſemen funderit per cogitatione, vii. diebus pœniteat. Si tangit manu cum manu, tres hebdomadas. Epiſcopus iv. hebdomadas. Si cogitatione fundit, xx. dies pœniteat. Si monachus, vii. dies pœniteat, ſi diaconus, iv. dies, ſi clericus, ii. dies pœniteat, laïci unum. Si tangit manu diaconus, xiv. dies. Monachus, tres hebdomadas, vel duas hebdomadas, clericus vii. dies. Aliter ſi clericus manu cum manu xxx. dies vel xx. pœniteat, quanto magis alii gradus. Qui impugnatione mentis violenter coinquinatus eſt, vii. dies pœniteat, vel quouſque cogitatio vincitur. Qui in ſomnis non voluntate pollutus ſit cantet quidem ſeptem pſalmos pœnitentiales, id eſt *Domine, ne in ira tua : Beati quorum : Domine ne in ira tua : Miſerere mei, Deus, ſecundum* : *Domine exaudi orationem : De profundis* : *Domine exaudi orationem* ; vel unuſquiſque ſecundum ſuam virtutem in mane xxx. pſalmos cantet. Volens autem in ſomnis peccare, ſive qui pollutus ſit ſine voluntate, xv. pſalmos cantet. Peccans non pollutus,

* ſ. quater.

A xxiv. pſalmos. Si in ſomno peccans ſine cogitatione, xv. pſalmos. Item in ſomno peccans ſi ex cogitatione pollutus, xxv. pſalmos. Si ſemen fundit in eccleſia per dormitatione, cantat pſalterium, vel tres dies pœniteat. Si voluntariè ſemen in eccleſia fundat mala cogitatione; ſi clericus, xiv. dies pœniteat; ſi diaconus, xxv. pœniteat, preſbyter xl. epiſcopus vel monachus xxx.

14. De Furtu. Item ſi aliquis de myſterio eccleſiæ vel qualecumque opus quolibet modo fraudaverit vel neglexerit, vii. annis pœniteat. Si laïci conſecrata furaverit, B iii. pœniteat ſine pinguedine, etiam communicent. Item ſi quis furtum capitale commiſerit, id eſt quadrupedia, vel domos effringerit, ſi laïci uno anno pœniteant, & pretium reddant, vel duobus annis pœniteat. Si majus aliquid furtum fecerit, iii. annis pœniteat, vel quod ſacerdos judicaverit. Si clerici talem furtum fecerit, v. annis, vel quomodo ſacerdos judicet, vel epiſcopus judicet. Qui ſæpe furtum fecerit, vii. annis pœniteat, vel quod ſacerdos judicavit.

De Ebrietate. Si quis epiſcopus, vel aliquis ordinatus de conſuetudine ebrietatis C vitium habuerit, aut deſinat, aut deponatur. Si monachus per ebrietatem vomitum facit, xxx. dies pœniteat. Si preſbyter, vel diaconus per ebrietatem facit, xl. dies pœniteat. Si clericus, xx. dies pœniteat, alii ſeptem dies ſine pinguedine. Laïci tribus diebus ſine cervifia vel vino & carne. Alii xv. dies. Si fidelis laïcus ſit, qui per nequitiam inebriat alterum, xl. dies pœniteat. Si vomitum facit infirmitatis cauſa, ſine culpa eſt. Si per ebrietatem vel voracitatem evomuerit euchariſtiam, xl. dies pœniteat. Clerici monachi, vel diaconus lx. preſbyter, lxx. epiſcopus, xc. Si infirmitatis cauſa, vii. D diebus. Unuſquiſque ſi non infirmitatis cauſa ſacrificii die, vii. diebus, quidam pſalterium, quidam bis pſalterium. Si ſuum ſacrificium die in ignem projiciat vel in flumen, c. pſalmos cantet. Si canes comedunt talem vomitum, c. diebus, ſi ſcit; ſi non, xl. Qui vero inebriantur contra præceptum Domini, ſi vomitum ſanctitatis habent, hoc eſt ebrietas quando ſtatum mentis mutant, & lingua balbuzat, & oculi turbentur, & vertigo erit, & ventris diſtentio ac dolor ſequitur; ſi clericus, vii. diebus; ſi monachus, E xiv. Diaconus tribus hebdomadis, preſbyter iv. epiſcopus v. pœniteat; laïci tres dies ſine vino & carne.

De Eucharistia. Si quis Euchariſtiam negligentiæ cauſa perdiderit, uno anno, vel tres quadrageſimas, ſeu xl. dies pœniteat. Si ſacrificium in terra ceciderit cauſa negligentiæ, l. pſalmos cantet. Qui neglexerit ſacrificium ut vermes in eo ſint, aut colorem non habet ſaporemque, xx. vel xxx. vel xl. dies pœniteat, & in igne accen-

Digitized by Google

datur, cinis ejus ſub altare abſcondatur. Si A uſque ad terram ceciderit I. die pœniteat. Si ſtilla ſuper altare ceciderit, tres dies pœniteat. Qui in eccleſia modicam partem perdiderit, & non invenerit, xx. dies pœniteat, vel unoquoque die pſalmos LXX. cantet. Qui autem in ple.... ſuum criſmal perdiderit & non invenit, XL. dies pœniteat, vel tres quadrageſimas pœniteat. Qui perfunderit calicem in fine ſolemnitatis, xxx. pœniteat.

17. De diversis causis. Qui creaturam perdiderit, hoc eſt thus, tabulas, aut ſchedulam ſuam, ſal benedictum, panem novum conſecratum, vel aliquid huic ſimile, VII. diebus pœniteat. Qui morticinum comedit, XL. dies pœniteat inſcius: ſciens c. diebus pœniteat. Qui per fraudem comedit & ſcit, & eſt inops & ebidis, VII. diebus pœniteat. Sani aut & infirmi, ſi ſciunt, XL. diebus pœniteant. Qui ſæpe faciunt, tres quadrageſimas, vel annum. Qui comedit, vel bibit intinctum a familiari beſtia, id eſt cane vel gatto, & ſcit, c. pſalmos cantet, vel duos dies jejunet: ſi neſcit, L. pſalmos, vel unum diem. Si quis dederit alicui C loquorum,* in quo mus vel muſtella mortua inveniuntur; ſi ſæcularium, VII. diebus pœniteant, in cœnubiis, CCC. pſalmos cantet, qui poſtea noverit, qui talem potum biberit, ſaltim nunciari. Si quis ſemicoctum comederit, tribus diebus vel pſalterium cantet; ſciens autem ſeptem diebus pœniteat. Pro modico furtu xx. dies pœniteat. In xx. annis pueri, x. annis aliquid furtum faciens, VII. diebus. Si quis tinxerit manum in aliquo cibo liquido, & non idonea manu, c. palmatis emendetur. Si in farina aut in ali- D quo cibo ſicco, aut in pulte, aut in lacte coagulato mus vel muſtella inveniuntur, quæ in circuitu ejus, rem projicietur foras, quod reliquum eſt manducetur.

* al. liquorem.

18. Item, qui autem in pœnitentiale quæ ſcriptum eſt implere poterit, bonum eſt. Qui autem non poteſt, conſilium donamus per miſericordiam Dei. In primitus pro uno die in pane & aqua L. pſalmos & genu flectando, aut ſine flexu LXX. pſalmos infra eccleſiam, vel in uno loco per ordinem pſallat, & pro uno die valent cc. genu flexu, vel unus denarius pro die valet, & III. eleemoſynas III. pauperibus valent. Quidam dicunt L. percuſſiones vel pſalmos pro die valent, id eſt in hieme, in autumno, in verno, c. percuſſiones vel pſalmos, & in æſtate CL. pſalmos vel percuſſiones. Item pro uno menſe in aqua & pane pœnitere debet, pſalmos mille, & cc. genu flexu, vel ſine flexu mille DCLXXX. & poſtea omnes dies reficiant ad ſextam niſi quarta & ſexta feria jejunet, ad nonam a carne & vino, abſtineat ſe alium cibum. Poſtquam pſallit in ſecundo anno remiſſior pœnitentia erit.

19. De natale Domini uſque in Epiphaniam, & illos prædictos dies qui ſupra ſcribuntur, quæ in pœnitentia non computantur. Item qui non poteſt ſic agere pœnitentiam, ſicut ſuperius diximus, in primo anno eroget eleemoſynam ſolidos XXVI. pro uno anno pane & aqua donet eleemoſynam ſolidos XXV. & in unaquaque hebdomada, una die jejunet ad nonam & alium ad veſperam, & tres quadrageſimas. In ſecundo anno, xx. ſolidos, pro III. anno XVIII. id ſunt LXIV. ſolidos potentes homines pro culpis criminalibus faciant, ſicut Zachæus ait: *Domine omnium bonorum meorum dimidium do pau-* B *peribus, & ſi aliquid injuſte abſtuli in quadruplum reddam*, & de mancipiis dimittat liberos, & captivos redimat. Et a quo die deſinit peccare, non deſinat communicare, ſicut apoſtolus dixit: *Qui per corpus peccat, per corpus emendet*, hoc eſt jejuniis, vigiliis & orationibus ad Deum, qui converſus fuerit, & omne malum fecit in effundendo ſanguine, in furtu, in fornicari, in mendacio & juramento, & omnibus malis, & poſtea Deo ſervire vult uſque in finem, tres vel duos annos pœniteat, vel quomodo ſacerdos judicaverit. Ipſe tamen cogitet de medicamento animarum, quomodo ſuam & aliorum animas ſalvare valeat in erudiendo, in docendo ſanum ſermonem, qui bene miniſtrat, bonum gradum ſibi adquirit apud eum qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula ſæculorum. Amen.

EDITIO S. BONIFACII.

Ex mſſ. Corbeiæ novæ & S. Huberti.

QUomodo poſſumus pœnitentiam VII. annorum uno anno pœnitere, triduanum vero per xxx. dies & noctes. Cantatio pſalmorum cxx. pſalteria, pro uno menſe, XII. pro uno die pſalmos L. & V. *Pater noſter*. Unum pſalterium pro tribus & XV. *Pater noſter*. Item pro una die quatuor vicibus *Beati immaculati*, & VI. *Miſerere mei Deus*, & V. *Pater noſter*, & LXX. vices proſternat ſe in terra, & cum injectione dicat *Pater noſter*, ſic faciat pro uno die. Si vult E minus pſallere & non vult patire, proſternet ſe, canet frequenter in oratorio, videlicet vicibus centum, & dicat: *Miſerere mei Deus*, & *Dimitte Domine delicta mea*. Hæc faciat pro uno die: qui vult confiteri peccata ſua cum lacrymis faciat, quia lacrymæ veniam non poſtulant, ſed merentur; rogetque preſbyterum ut pro eo miſſam cantet, niſi ſint capitalia crimina, quæ debet ante lavare cum lacrymis. Cantatio unius miſſæ poteſt XII. dies redimere. x. miſſæ quatuor menſes. xx. miſſæ octo menſes. xxx. miſſæ XII. menſes poſſunt redimere

Digitized by Google

mere ſi volunt confeſſores. Tamen pœnitentes cum lacrymis agant orationes, & Deo gratias referant, ſeuque pro hebdomada trecentes pſalmos flectendo genua in eccleſia, in uno loco per ordinem canet qui poteſt, qui pſalmos neſcit & jejunare non poteſt, quantum ſumit, penſet & tribuat medietatem in eleemoſyna ſua.

CAPITULA SYNODI WORMACENSIS.

Ex mſ. codice Andaginenſi S. Huberti annorum circiter 700.

I. SI quis epiſcopum aut preſbyterum aut diaconum falſis criminibus appetierit, & probare non potuerit, nec in finem dandam eſſe communionem.

II. Ut nullus epiſcopus vel infra poſitus die Dominico cauſas judicare præſumat.

III. Ut nullus clericus ab epiſcopo ſuo recedat, & ad alium ſe transferat.

IV. Ut ſi quis quemlibet exſpoliaverit, & ammonente epiſcopo non reddiderit, excommunicetur.

V. Qui crimen objicit, ſcribat ſe probaturum revera, ut ibi cauſa agatur ubi crimen admittitur, ut qui non probaverit quod objecit, pœnam quam intulit ipſe patiatur.

VI. Ejus qui frequenter litigat, & ad accuſandum eſt facilis, acuſationem nemo abſque gravi examine recipiat.

VII. Teſtimonium laïci adverſus clericum nemo ſuſcipiat.

VIII. Nemo clericum quemlibet in publico examinare præſumat, niſi in eccleſia, &c.

IX. Si quis clericus ſuper quibuslibet criminibus pulſatus fuerit, in provincia in quâ conſiſtit ille qui pulſatur, ſuas exerat actiones, nec æſtimet eum accuſator illius alibi, aut longius pertrahendum in judicium, ille vero qui pulſatus fuerit, ſi judicem ſuſpectum habuerit, liceat appellare.

X. Hi qui aliquibus criminibus inretiti ſunt, vel qui ſunt ſuſpicioſi, voces adverſus majores natu non habeant accuſandi, ſed hi qui omni ſuſpicione careant.

XI. Nullus epiſcopus alterius parochiam præſumat retinere, aut ordinare abſque ejus voluntate, vel judicare; quia ſicut irrita erit ejus accuſatio, ita & dijudicatio; quoniam cenſemus nullum alterius judicis, niſi ſui ſententia teneri. Nam qui eum ordinari non potuit, nec judicare omnino poteſt.

XII. Peregrina judicia generali ſanctione prohibemus, quia indignum eſt ut ab exteris judicetur, quia provinciales & a ſe ele- A ctos debet habere judices.

Ne ſine accuſatore legitimo condemnetur quiſpiam.

Dignum eſt ut vita innocens non maculetur pernicie accuſatorum, adeo quiſquis à quolibet criminatur, non ante accuſatus ſupplicio deputetur, quam accuſator præſentetur, atque legum & canonum ſententia exquiratur, ut ſi indigna ad accuſandum perſona invitetur, ad ejus accuſationem non judicetur.

B

CONCILIUM BARCHINONENSE anno DCCCC VI. celebratum confirmat Hemmæ abbatiſſæ quaſdam eccleſias.

Ex archivis S. Victoris Maſſilienſis eruit Dominus Furnerius.

ANno Dominicæ Incarnationis DCCCC. VI. ſub indictione VIII. conventus factus ſanctorum epiſcoporum apud (a) Barchinonam civitatem, quorum hæc ſunt nomina: ARNUSTUS Archiepiſcopus almæ Narbonenſis eccleſiæ, SERVUS DEI Gerundenſis, C NANTIGISIUS Urgellenſis, IDILCHARIUS Auſonenſis, THEUDERICUS Barchinonenſis, REINARDUS Cavellicenſis. Dum igitur reſiderent in eccleſiam S. Crucis una cum præcellentiſſimo principe & marchione WIFREDO, ſeu plurimorum diverſi ordinis clericorum & religioſorum laïcorum non minima caterva, ut plurimorum audirent querimonias, & Deo favente, quæ prolata erant juſtiſſime determinarent. In ſupradictorum præſentiam affuere legati Deo devotæ & religioſiſſimæ abbatiſſæ HEMMÆ præ manibus D habentes ſcripturam confirmationis rerum monaſterii ſui, quod ſitum eſt in honore S. Johannis-Baptiſtæ, edita ſcilicet & roborata a prænominato ſummo antiſtite ARNUSTO, ceterorumque venerabilium epiſcoporum, quorum hæc ſunt nomina: AMELIUS Ucætienſis, AGLARDUS Nemauſenſis, (b) RICULFUS Helenenſis, ARTMANNUS Toloſenſis, SERVUS DEI Gerundenſis, NANTIGISIUS Urgellenſis, (c) REINARDUS Biterrenſis, GONTARIUS Magdalonenſis, AUTGARIUS Lutovenſis, GIMERA Carcaſſenſis, GERARDUS Agathenſis. Qui vero in præſenti coadunatione afuerunt, petiit præfata Deo dicata E abbatiſſa per ſuam legationem eaſdem res monaſterii ſui, ut juxta canonicam & epiſcopalem auctoritatem confirmarent. Nam iſtæ ſunt eccleſiæ parochiæ vel cellæ, atque prædia, quas ſub jure canonico ſibi petiit roborari. Primùm quidem ipſum monaſterium

Anno 906. [a] [b] [c]

(a) Hujus concilii brevem dumtaxat notitiam dant editores generalium conciliorum his verbis : *Anno Domini 906. Barcinone celebratum eſt concilium, cui præfuit Arnuſtus archiepiſcopus Narbonenſis, & epiſcopi novem interfuerunt : quo in concilio diſputatum eſt, utrum Auſonenſis eccleſia, tributaria eſſe deberet eccleſia Narbonenſis.*

(b) Hic Riculfus deſideratur in vulgatis indicibus epiſcoporum Helenenſium, ubi locum vacuum occupare debet inter Stephanum & Sonarium.

(c) In vulgatis indicibus epiſcoporum Biterrenſium appellatur Bernardus.

in honore S. Johannis-Baptiſtæ & præcurſoris Domini ſub tuitione & cura epiſcopali, ſicut ſacri canones docent cum parochia & finibus, vel adjacentiis ſuis, parochiam quoque S. Mariæ & S. Kyrici, & Saura cum finibus ſuis, cellam etiam S. Martini cum ſua parochiuncula, necnon & eccleſiam S. Columbæ cum parochia ſua. Hæc omnia conjacent in epiſcopio Auſonenſe. In pago autem Vallenſe parochiam S. Geneſii, in villa quæ dicitur Amigdala, & in pago Cerdanienſe parochiam S. Mariæ quæ dicitur Liliætam, & Bergogiam & Anguſtrinam, & juxta Cardonam cellam S. Johannis cum ſua parochia, & in confluente pago, villa Foliano eccleſiam in honore S. Eulaliæ cum ſua parochia, & in eodem territorio parochiam de ipſa eccleſia ſubdita, quæ dicitur Campilias; in Beſuldunenſe cellam quæ dicitur cella Witiſane, eccleſiam S. Vincentii cum ipſa parochia, & in Porcarias eccleſia S. Mariæ. Hæc igitur omnia nos præſcripti atque ſignati præſules, ſecundum hoc quod S. Patres canonicis legibus inſtituerunt confirmamus ad monaſterio, vel ipſi abbatiſſæ: obſecrantes & imprecantes ſub divina cenſura, ut nulli Chriſtiano liceat...... notario...... aut irrationabiliter aliquid ex ipſis rebus ab ipſo monaſterio auferre vel minuere, niſi tantum quod ex ipſis parochiis cenſum annuale, quod ſolis epiſcopis vel matricis eccleſiis eorum ſolvere ſolitum eſt, per ſingulos annos ſolvatur. Alia vero quæ ſuperſunt ad adjutorium & ſupplementum ipſius monaſterii, vel ipſi abbatiſſæ, & creditis ſibi a Deo devotis feminis ad regendum cuſtodiantur, & ſub ejus poteſtate ſerventur. Si quis autem contra hoc pontificale decretum a nobis ſtatutum agere de ipſis rebus monaſterii præfati aſſumere aut agere tentaverit; ſciat ſe ſeveriſſimo mucronis vinculo anathematis feriendum, & a regno Dei extorrem. Ut autem hoc certius ab omnibus credatur, propriis manibus ſubterfirmando roboravimus. **Anno primo regnante Charlarie rege.*

* *Alia manu.*

✠ Arnustus ſanctæ Narbonenſis eccleſiæ humilis epiſcopus SS.

Nantigisus epiſcopus humilis SS.

Idelherus humilis epiſcopus SS.

Servus Dei epiſcopus.

Teudericus Barchinonenſis eccleſiæ humilis epiſcopus SS.

Ego Sigoinus preſbyter hoc ſcripturæ decretum ſcripſi & ſubſcripſi ſub die & anno quo ſupra.

SYNODUS VIENNENSIS
ANNI DCCCCVII.

Ex chartario Viennenſi illuſtriſſimi domini Chauvelin regiorum ſigillorum cuſtodis.

Anno Incarnationis Dominicæ DCCCCVII. indictione x. Acta eſt ſynodus apud Viennam metropolim juſſu domini ac venerabilis Alexandri ejuſdem eccleſiæ archipræſulis, in eccleſia videlicet Domini & Salvatoris noſtri, ubi a multis in ejus præſentia ſuorumque miniſtrorum, nec non & venerabilium, videlicet Eierlei præpoſiti, Erlei archidiaconi, Valdonis abbatis, Terdonis abbatis, multorumque aliorum reverendorum ſacerdotum, a diverſis diverſæ prolatæ ſunt querimoniæ, inter cetera vero, quæ in hac ſynodo diſcutienda ac diffinienda erant, orta eſt quædam altercatio inter Aribertum abbatem Romanenſis monaſterii, necnon & Bernardum venerabilem monachum, ſanctique Mauritii abbatem ex territorio, de quadam capella S. Severi, in parochia S. Primi in villa Tauſiaco, quam quidam homo in preſtariam tenebat, nomine *Fulche*..... Dicens jam dictus Aribertus abbas, quod ex prædicto territorio decimæ juſtè & legaliter ad capellam S. Severi pervenire debuiſſent. Sed Bernardus abbas affirmando contradicebat, non ita eſſe; ſed omnes decimæ ex præmemorato territorio legaliter & rationabiliter plus pertinerent ad eccleſiam S. Primi, quam ille in manu ad ordinandum habebat, præter primum monachorum laboratum, quam ad ſupradictam S. Severi capellam. Tunc a ſancta ſynodo judicatum eſt, illi ne forte deinceps ex eadem, cauſa aliqua moliretur injuria, ut ſicut ille propriis teſtificabatur verbis, ita teſtes ſui ſacerdotes ſub jurejurando affirmaſſent. Prædictus quoque Bernardus abbas ſuos in ſancta ſynodo præſentes oſtendit teſtes, quorum nomina ſunt hæc: Chriſtianus preſbyter, Siguinus preſbyter, Albaricus preſbyter, Folmarus preſbyter, Badinus preſbyter, Archinerius preſbyter, Giroldus preſbyter, & ſacramentis datis omnia legaliter explevit ſicuti judicatum fuit, & prædictas decimas ad eamdem eccleſiam S. Primi evindicavit.

Anno 907.

Ego Alexander ſanctæ Viennenſis eccleſiæ epiſcopus propria manu roboravi, & aliis roborare juſſi. Erleus humilis præpoſitus, Andræas preſbyter.

A

CONCILIUM RATISPONENSE anno DCCCCXXXII celebratum.

Ex mſ. Stabulenſis monaſterii.

Anno 932. IN nomine æterni Dei, anno ab Incarnatione Domini DCCCCXXXII. indictione V. XIX. calendas Februarii, regnante Arnolfo venerabili duce anno X. congregata eſt ſynodus generalis apud Radaſponam metropolim Norici regni civitatem, in quâ primitus congregati ſunt venerabiles domini præſules ODULPERTUS Juvavenſis eccleſiæ archiepiſcopus, VODALFREDUS Rubilocenſis eccleſiæ epiſcopus, WOLFRAMMUS Frigiſienſis B epiſcopus, HIZINGRIMUS Radaſponenſis ſedis antiſtes, GEHARDUS Patavienſis eccleſiæ epiſcopus, SUARZLOH corepiſcopus, EGILOLF abbas cum reliqua non modica ſacerdotum coadunatione. Igitur ab omni populo crucibus decenter portatis, & ſacris letaniis more ſolito celebratis, convenerunt omnes epiſcopi, cum copioſa ſacri ordinis frequentia in eccleſia S. Petri apoſtolorum principis, quæ mater eccleſiarum regiæ civitatis juxta portam aquarum antiquitus excreverat, ibique juxta aram S. Petri antiſtites, cetera ſancta ſynodus in media conſiderunt eccleſia. Tùm demum hi quibus maxima C cura eſt injuncta paſtoralis, ſemetipſos fraterno caritatis amore monere curabant, ut ſi aliquid in ſemetipſis dignum eſſet emendationis, haud ſegniter emeliorare ſtuderent. Deinde vera paterna ſollicitudine omnem ſanctam congregationem hortabantur, monebant, arguebant, & inſtruebant de omnibus rebus & juſticiis, ad veram religionem orthodoxæ & catholicæ fidei pertinentibus, ut moribus bonis malas devincerent conſuetudines & inreprehenſibiles ſe exhiberent ad docendum populum Chriſti ſanguine redemtum. Inter cetera vero cum totius ſynodi conſilio hoc decreverunt, ut quiſ- D quis illorum id eſt epiſcoporum de hac luce migraret, ſuperſtites epiſcopi miſſas XII. pro anima ipſius celebrare non tardarent. Similiter & preſbyteri, ceteri vero clerici & ſanctimoniales pſalteria IV. Epiſcopi vero tribuant de ſuis facultatibus pro anima defuncti epiſcopi de ſicera carradas III. de panibus modios, VI. Friſk. VI. Bachon. unum.

[a]

STATUTA (a) ANNO D. CCCC. LXII. edita.

Ex mſ. S. Germani à Pratis. E

Anno 962. I. QUod antiquæ eccleſiæ a novis nec decimis, nec ulla poſſeſſione ſunt ſpoliandæ.

II. Quod dotes eccleſiæ non auferantur.

III. Quod eccleſiaſtica ſtatuta & privilegia ab apoſtolis & reliquis magiſtris eccleſiæ tradita integra ſerventur, & prævaricatores eorum excommunicentur.

IV. Quod conſuetudines eccleſiaſticæ pro lege ſunt tenendæ.

V. Quod triennalis poſſeſſio firma ſit.

VI. Sicut diœceſim alienam triennalis poſſeſſio tollit, ita territorii conventum non admittit; ideoque baſilicæ quæ novæ conditæ fuerunt, ad eum procul dubio epiſcopum pertinebunt, cujus conventus eſſe conſueverit.

(a) Hæc ſtatuta deſcripſimus ex mſ. chronico Saxonico, in quo ad codicis marginem leguntur, videnturque edita occaſione erectionis archiepiſcopatus Magdeburgenſis & epiſcopatus Merſeburgenſis.

CONVENTUS EPISCOPORUM

APUD COLONIAM ANNO DCCCC LXV.

habitus, in quo præſente Ottone imperatore, Ottone rege ejus filio, ac Lothario Francorum rege, fundatio collegiatæ S. Martini Leodienſis eccleſiæ confirmatur. Anno 965.

Ex mſ. cl. V. domini de Louvrex.

IN nomine Domini Jeſu Chriſti Salvatoris & individuæ Trinitatis, EVERACUS ſervorum Chriſti ſervus univerſis eccleſiæ catholicæ & apoſtolicæ filiis.

Quam ſit arduum & antiquum proclive ſe-ipſum regere, virtutibus indulgere, vitiis temperare, cum prudens quiſque ſui ſuorumque curam gerens conſiderat, neſcio an quicquam ſublimius hanc vitam degens agere queat, ſi tamen ab animi ſui deliberatione exeat homo ad opus ſuum, & operationem ſuam extendat uſque ad veſperam, Inde mihi (b) aliud ſollicite meditanti, poſtquam voluntate Domini mei dictum eſt: [b] *Vade in domum tuam ad tuos, & annuntia quanta tibi fecerit Dominus.* Inde, inquam, anguſtiæ mihi factæ ſunt undique, & quid deligerem ignoravi. Subdita eſt mihi cogitatio frequenti impulſu ſummi & incomparabilis viri domni BRUNONIS archiepiſcopi, ut ſi quos poſſem ad apoſtolicam colligerem diſciplinam, ubi multitudinis credentium erat cor unum & anima una. Hoc eſt enim, niſi fallor, quod bonum & jucundum monſtrat pſalmiſta habitare fratres in unum, monacho quidem omni, ſed non ſoli aptum. Et ut antiquus noſtræ ſedis locus ipſe quoque in perpetuum honorabilis habeatur, nec ob noſtri rudimenta laboris detrimentum aliquod patiatur, delegi locum ſatis amœnum, in edita montis ſpecula, cui publicum nomen eſt, quo & ſedem noſtram & eam quæ domus epiſcopi diceretur, auctoritate domni BRUNONIS archiepiſcopi, cui omnia debeo, juſſu etiam magni imperatoris & Cæſaris Auguſti OTTONIS, cleri quoque noſtri & plebis quiſque vir melior eſſet aſſenſu transferrem, ubi in eccleſia, cujus

(b) f. illud.

Digitized by Google

ego fundamenta jeci in honore beatiſſimæ A
Dei genitricis & virginis MARIÆ, ſanctique
[a] Lamberti pontificis & martyris, (a) de prædiis quæ vel precariis, vel ingenio quolibet contraxi, quæve de antiquioribus eccleſiæ rebus rationabiliter his addere potui ſecundum ſtatuta canonum & decreta, vel conſilio confratrum meorum, quorum id interrat, cum præceptis regiis oves dominicas quæ ſummi paſtoris vocem audiant pro captu meo facere deſtinavi, quorum vitam con-
[b] ſtituimus ut (b) unum cibum capiant, prop-
Nota canonicorum vitam. ter dormiant, prælatis obediant, nihil citra præfixam ſibi legem faciant, ad ſummam
domitores exiſtant ſuæ voluntatis, ut pax il- B
lis ſit in terra hominibus bonæ voluntatis. Quod ut notum eſſe poſſit, non his tantum qui modo ſunt, ſed etiam poſteris noſtris hoc monimentum confirmationis conſcribi fecimus, quod & imperatoria dignitate & principum aſſenſu bonorumque omnium notitia & pio favore roborari volumus: in quo & prædia quæ in ſupra memorato loco ad ſervientibus Deo victum & veſtitum miniſtrare ſufficiant, & teſtes quibus hæc probentur aſcribi ſanximus. Eccleſiam in *Bertheim*, *Butſeheim*, *Oreſeheim*,
Wittereſlucka. Eccleſiam in villa Beincho- C
uum *Flaredesheim* cum eccleſia, villam *Benoite* cum eccleſia Woltenſi, villam *Camus* cum eccleſia. In villa *Helſi* tres manſos, in villa *Althuolſe* I. in villa *Hakeſi* II. in villa Frera V. *Utheri. Geroldingun*, Woromia cum eccleſia, *Velez* cum eccleſia, *Ruvanſeis*, *Sluzin*. In villa *Liedes* manſum I. *Scozes Malgrehis* eccleſiam in Olſeio, Summa, *Fumenſuſmont*, marchinus, *Slies*, Aſleza cum eccleſia.

Signum OTTONIS invictiſſimi cæſaris.

Signum OTTONIS ſereniſſimi regis.

[c] Signum LOTHARII (c) regis.

Signum BRUNONIS Colonienſis archiepiſ- D
copi.

Signum THIEDERICI Trevirenſis archiepiſcopi.

VODALRICI Remenſis archiepiſcopi.

EVERACRI Leodienſis.

BALDRICI Trajectenſis.

HIDEBOLDI Mimigadeſurenſis.

LANTWARDI Mindenſis.

DROGONIS Oſneburgenſis.

THIEDERICI Metenſis.

WICFRIDI Virdunenſis.

GERARDI Tullenſis.

INGRANNI Cameracenſis. E

INGRANNI Abbatis.

ALBERTI Abbatis.

JOHANNIS præpoſiti.

Giſleberti, Natrani, Buduonis, Rutthardi, Rucberti.

Signum HERIMANNI ducis.

FREDERICI ducis.

Godefridi, Werinheri, Rincheri, Arnoldi, Auſfredi, Rudtberti, Sinmonis, Everhardi, Waltegeri, Volquini, Franconis, Arnoldi, Hellimanni, Helrinmanni, Gerenbardi, Voinviri, Grutſonis, Waltelmi, Ermonranni, Lietberti, Hellini, Heribrandi, Linnonii.

Ego BRUNO gratia Dei archiepiſcopus & primiſcrinius recognovi.

Data IV. nonas Junii anno Dominicæ Incarnationis DCCCCLXV. indictione octava, anno imperatoris Auguſti XXX. Item anno OTTONIS regni V.

Actum Coloniæ palatio feliciter.

CONCILIUM NARBONENSE SUB WIFREDO ARCHIEPISCOPO confirmat privilegia Canigonenſis monaſterii.

Ex archivis S. Victoris Maſſilienſis eruit Furnerius.

IN nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis, circa 1031.
GUIFRIDUS primæ ſedis Narbonenſis archiepiſcopus, & univerſa conveniens apud
præfatam urbem (d) ſynodus SDUANO ve- [d]
nerabili abbati atque ſuis in perpetuum ſucceſſoribus cunctis, & omnibus matris eccleſiæ filiis univerſis. Quoniam icciſco Dominus gratiæ ſuæ nos rectores conſtituit eccleſiæ, ut prælatio maiorum infirmitati ſubveniat ſubditorum; æquum nobis eſt ea quæ ſuæ partis fuerint adjuvare, & ne cuilibet adverſitati ſuccumbant, totis viribus ejus auxilio ſuſtentari..... ei maxime credimus nobis divinum adeſſe præſidium, ſi rebus ad ipſum pertinentibus intulerimus pro poſſe ſubſidium. Ideoque nos omnes in unum ſecundum venerabilis papæ SERGII privilegium & noſtrorum conſtitutionem prædeceſſorum confirmamus beatiſſimi confeſſo-
ris Chriſti Martini cœnobium in (e) Canigoni [e]
montis altitudinibus a cultoribus divinæ religionis conſtructum & conſecratum ad ſerviendum Deo ſecundum legem patris beatiſſimi BENEDICTI digne diſpoſitum, ut quodcumque uſque hodie juſte & legaliter adquiſivit, vel in perpetuum adquiſierit in pace, teneat & poſſideat, nec alicujus inquietudinis damna ex qualibet perſona ſuſtineat.

(a) *Adde* & beati confeſſoris Martini: quæ verba ſcriptoris oſcitantia videntur omiſſa.

(b) *f.* unà.

(c) Regis Francorum. Quippe hoc anno Otto imperator Italia rediens, *navigio Coloniam attingens*, *matrem ſuam dominam* Mathildam, *& ſororem ſuam* Gerbirgam *reginam*, *filiumque ejus regem* Lotharium *ſibi obvios condigno ibi amore & honore tractavit*, ut habet chronicon Saxonicum.

(d) Quo anno celebratum fuerit hoc concilium non profert S. Victoris chartarium, unde illud eruimus; ſed ex chronicis notis epiſcoporum qui ei interfuerunt, annum conjicere poſſumus. Certe Raimbaldus Arelatenſis archiepiſcopus anno 1031. conſecratus eſt, Odombellus vero epiſcopus Lodovenſis anno 1032. extinctus dicitur. Igitur alterutro anno coactum & celebratum eſt.

(e) Canigonenſe S. Martini monaſterium anno 1001. a Guifredo comite Ceritaniæ fundatum in diœceſi Helenenſi, hactenus perſtat, ſed valde exiguum.

Digitized by Google

ſtineat. Hoc ante omnia ſub divini judicii obteſtatione & noſtri ordinis interdictione ſtatuentes, ut nulla quælibet cujuſcumque ordinis magna parvaque perſona prædicta..... cuilibet loco audeat ſubrogare. Semper autem ſit liberum, nullæque ſervituti alterius loci obnoxium, ſed ſicut cetera monaſteria regiis præceptis & apoſtolicis privilegiis exaltata per ſe maneat ſublimatum. Deferat vero debitum honorem ſuo pontifici, & propriæ ſedi, ſicut tantum deferre præcipiunt canones ſancti. Si quis autem hæc noſtri concilii ſtatuta parvipendere auſus fuerit, hunc de poteſtate Dei omnipotentis Patris, Filii, & Spiritus ſancti, & omnium cœleſtium virtutum, ſanctorumque omnium, eccleſiaſtici ordinis, & noſtra, niſi reſipuerit, excommunicationis ab univerſorum fidelium cœtu extorrem..... noſtræque conſtitutionis præceptum propriis manibus confirmamus.

GUIFREDUS ſanctæ primæ Narbonenſis eccleſiæ epiſcopus SS.

† RAIMBALDUS archiepiſcopus Arelatenſis.

† PETRUS Iherundenſis epiſcopus.

† BERINGARIUS epiſcopus.....

..... epiſcopus Auſonenſis.

† ERMENGAUDUS, ac ſi indignus epiſcopus Regienſis.

† AMALIUS epiſcopus Albienſis.

† GUIRFEDUS epiſcopus Carchaſſenſis.

† BERINGARIUS epiſcopus Conſeranenſis.

† STEPHANUS epiſcopus Biterrenſis.

† ODOMBELLUS epiſcopus Lutevenſis.

† STEPHANUS epiſcopus Agatenſis.

Item, alio in tempore collecti in præfata urbe eodem modo quamplures epiſcopi his qui necdum ſubſcripſerant libenter annuerunt, ac propriis manibus proprio nomine ſubſcripſerunt. † FROTERIUS epiſcopus Nemauſienſis.

† STEPHANUS epiſcopus Attenſis.

† GUADALDUS epiſcopus Barchinonenſis.

† UGO epiſcopus Uzetenſis.

† PETRUS epiſcopus Cabilonenſis.

† BERNARDUS epiſcopus Comonenſis.

† ARNALLUS Magalonenſis epiſcopus.

† ARNALLUS Toloſanus epiſcopus.

† HERIBALDUS gratia Dei epiſcopus Urgellenſis.

† WILLELMUS Auſonenſis gratia Dei epiſcopus.

† WILLELMUS epiſcopus Urgellenſis.

† RAIMUNDUS gratia Dei epiſcopus Elnenſis.

† BERINGARIUS epiſcopus Iherundenſis.

A

CONCILIUM SILVANECTENSE
anno MXLVIII. celebratum.

Reſtituit & confirmat monaſterio S. Medardi caſtellum de Vico.

Ex autographo Sueſſionenſis monaſterii S. Medardi.

ANno Incarnati Verbi milleſimo quadrageſimo octavo, agente in ſceptris regni Francorum rege HENRICO ſub anno octavo decimo, poſt multas tyrannicæ dominationis preſſuras & pericula, quas per Anno 1048.
B ſeptennium venerabilis locus abbatiæ ſanctorum Medardi, & Sebaſtiani atque Gregorii papæ perpeſſus fuerat, divina præveniente gratia, ejuſdem regis induſtria, ipſam abbatiam de poteſtate STEPHANI comitis in ſua mundeburde recepit propria. Ea tempeſtate privatur præfatus ſanctorum locus caſtello dicto nomine Vico, cum beneficiis ad ipſum caſtrum pertinentibus; quod malum & venerabilis loci detrimentum præfati STEPHANI comitis incuriæ & nugacitati ſignatur adſcriptum. Denique domnus rex pro remedio animæ ſuæ, & pro anima genitoris ſui videlicet B. memoriæ ROBERTI
C regis, compatiens utilitatibus loci, & conſiderans quod idem ipſe locus jam ſatis pœnas luerit, ob reverentiam & meritum B. Gregorii papæ, cui antiquis temporibus ſupradictum caſtrum cum omnibus appenditiis ſuis donatum fuerat, per liberalitatem BERTÆ ſororis CHLODOVICI imperatoris, regia poteſtate clementer monaſterio reſtituit per petitionem WILLELMI Normannorum principis, & induſtria RAINALDI abbatis ipſius monaſterii, epiſcopali auctoritate firmavit, ut nemo abbatum per ſucceſſiones quemquam de ſua linea vel pro-
D genie ſupradicto caſtro præficiat, nec ſubtrahere vel minuere, vel immutare audeat, vel alicui quiddam in beneficium tribuere præſumat. Qui vero aliter facere præſumſerit, & hujus præcepti noſtri confirmationem violaverit, a Deo cujus exstiterit contemtor, pœnis æternalibus cum Juda traditore Domini ſe damnandum cognoſcat. Hoc autem noſtrum decretum ut verum eſſe credatur, & a præſentibus ſervetur & futuris, ſubſcriptionibus epiſcoporum cum maledictionis anathemate roborare ſtuduimus, & ſigillo noſtro ſigillare decrevimus. Actum civitate Silvanectenſium in ſacro palatio glorio-
E ſi regis HENRICI, ſub die ſancto Pentecoſten, indictione ſecunda.

S. HENRICI regis.

S. WIDONIS Remorum archiepiſcopi.

S. GELDUINI Senonum archiepiſcopi.

S. GEROLDI Sueſſorum epiſcopi.

S. DROGONIS Belvagorum epiſcopi.

S. GIBUINI Laudunenſis epiſcopi.

S. FROTLANDI Silvanectenſis epiſcopi.
S. BALUDUINI Noviomenſis epiſcopi.
S. MAINARDI.
S. HEZELINI Pariſiorum epiſcopi.
S. ROTGERI Catalaunenſium epiſcopi.
S. FULCONIS Ambianenſium epiſcopi.
S. WALTERI Meldenſium epiſcopi.
S. BALDUINI Flandrenſium comitis, S. TETBALDI comitis, S. WALTERI comitis, S. WILLELMI comitis, S. RODULFI comitis, S. ODDONIS comitis, S. IVONIS comitis, S. INGRANNI comitis, S. WALTERI DE BRIENNA comitis, S. HILDUINI comitis, S. MANASSE comitis, S. GELDUINI comitis, S. HUGONIS BARDULPHI, S. RODULFI camerarii, S. EVERARDI, S. WALTERI, S. BERNARDI, S. NIVELONIS.

CONCILII ROMANI
Sub Nicolao papa II. anno MLIX. celebrati ſubſcriptiones.

OBSERVATIO PRÆVIA.

Anno 1059. *ANno* MLIX. *Nicolaus papa II. congregatis in baſilica Lateranenſi centum & tredecim, vel, ut aliis placet, centum viginti tribus epiſcopis, ſolemne celebravit concilium, in quo Berengarius hæreſi ſua tertium abjurata, fidem catholicam tertio profeſſus eſt, de Romani pontificis electione conſtitutio fuit edita, variaque decreta adverſus ſimoniacos & alios prodierunt. Hujus concilii canones, cum decreto contra ſimoniacos & conſtitutione de electione ſummi pontificis, extant in Labbeana collectione conciliorum tomo IX. pag.* 1099. *ſed ſine epiſcoporum ſubſcriptionibus. Verum in appendice ejuſdem tomi eaſdem ſubſcriptiones poſtea ex mſ. Vaticano a R. P. Petro Poſſino depromtas, edidit Gabriel Coſſartius ejuſdem ſocietatis vir eruditus. Nobis autem Floreſienſis monaſterii vetuſtiſſimos codices evolventibus, occurrit ejuſdem Nicolai conſtitutio de electione ſummi pontificis, præſulum qui concilio intererant, chirographis ornata, quam cum editione Labbeana conferentes, invenimus plurimas epiſcoporum ſubſcriptiones in codice* A *Romano deſiderari, eorum nomina & ſedes aliter plerumque enuntiari: quapropter utriuſque codicis hic ſubſcriptiones proferre operæpretium duximus, aſteriſcum duplicem apponentes epiſcopis qui in altero deſiderantur, ſimplicem ubi nomen aut ſedes eorum aliter enuntiantur. In Floreſienſi autem codice hic præmittitur titulus.*

B IN nomine Domini Dei Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti.

Anno ab Incarnatione ejus MLIX. menſe aprili, indictione XII. propoſitis ſacroſanctis evangeliis, præſidente quoque reverentiſſimo ac beatiſſimo NICOLAO apoſtolico papa in baſilica Lateranenſis patriarchii, quæ agnominatur Conſtantiniana, conſidentibus etiam reverentiſſimis archiepiſcopis, epiſcopis, abbatibus, ſeu venerabilibus preſbyteris atque diaconibus, idem venerabilis pontifex auctoritate apoſtolica decernens de electione ſummi pontificis, inquit: Noverit beatitudo veſtra, &c. *ut in editis tom.* 9. *conciliorum* C *Labbæi.*

SUBSCRIPTIONES CODICIS FLOREFIENSIS.

Ego NICOLAUS epiſcopus ſanctæ, catholicæ & apoſtolicæ Romanæ eccleſiæ, huic decreto a nobis, ſicut ſuperius legitur, promulgato ſubſcripſi.

BONIFACIUS Dei gratia Albanenſis epiſcopus ſubſcripſi.

HUBERTUS Silvæ-candidæ epiſcopus ſubſcripſi.

PETRUS Hoſtienſis epiſcopus ſubſcripſi.

JOHANNES Portuenſis epiſcopus ſubſcripſi.

D JOHANNES cardinalis tituli S. Marci.

LEO cardinalis tituli S. Damaſi.

* UVIUS tituli ſanctæ Mariæ trans Tiberim.

DESIDERIUS cardinalis tituli S. Ceciliæ. Hi omnes ſubſcripſerunt.

* MANCIUS archidiaconus.

CRESCENTIUS diaconus.

* AMANTIUS diaconus. Omnes S. Romanæ eccleſiæ ſubſcripſerunt.

* HILDEBRANDUS monachus diaconus & ceteri Romanæ eccleſiæ ſubſcripſerunt.

E ** GUIDO archiepiſcopus.

* DOMINICUS Gradenſis patriarcha.

* HUGO Chryſopolitanus archiepiſcopus.

* HILLEBRANDUS Capuanus archiepiſcopus.

* VOLDELRICUS Beneventanus archiepiſcopus.

* ALFANUS Salernitanus archiepiſcopus. Hi omnes ſubſcripſerunt.

JOHANNES Sabinenſis epiſcopus.

JOHANNES Tiburtinenſis epiſcopus.

Rolandus Sutrinenſis epiſcopus.
* Alardus epiſcopus & abbas S. Pauli Romæ.
Leo Gajetanæ epiſcopus.
** Johannes epiſcopus Terracinenſis.
Pandolfus Marſienſis epiſcopus.
* Atto epiſcopus Teatenſis.
* Dominicus epiſcopus Balbenſis.
* Johannes epiſcopus Permenſis.
Palumbo epiſcopus Suranenſis.
* Petrus epiſcopus Caſtellanus.
* Lodiucus epiſcopus Nucerinus.
* Herimannus epiſcopus Caſtalenenſis.
Henricus epiſcopus Spolitinus.
* Meinardus epiſcopus Urbinenſis.
* Godefridus epiſcopus Peroſinus.
** Hageno epiſcopus Eduenſis.
** Godefridus epiſcopus Attelanenſis.
* Udulricus epiſcopus Firmanenſis.
Berardus epiſcopus Eſculanus.
Hugo epiſcopus Camerinenſis.
* Willelmus epiſcopus Numanus.
* Erasmus epiſcopus Feſulanus.
* Johannes Suanæ.
* Rofredus epiſcopus Ateſtenſis.
* Marius epiſcopus Fundenſis.
** Albertus epiſcopus Narianenſis.
** Bernardus epiſcopus Agathenſis.
** Teuzo epiſcopus Urbibetanus.
** Johannes epiſcopus Cluſinus.
** Johannes epiſcopus Senenſis.
* Guido epiſcopus Wlturnenſis.
* Petrus epiſcopus Wlturnenſis.
Benedictus epiſcopus Sueſſanus.
Azo epiſcopus Fullienenſis.
* Petrus epiſcopus Penſaurenſis.
Andulfus epiſcopus Fertranus.
* Petrus epiſcopus Aprutianus.
Gerardus epiſcopus Roſellanus.
* Anselmus epiſcopus Lucienſis.
Rodulfus epiſcopus Egubinus.
* Theotius epiſcopus Senogalenſis.
* Arduinus epiſcopus Tudertinus.
* Arduinus epiſcopus Fanenſis.
** Arnulfus epiſcopus Cuſentinus.
** Stephanus epiſcopus Trojanenſis.
** Benedictus epiſcopus Simphronienſis.
Hugo epiſcopus Gallenſis.
* Gerardus epiſcopus Teatinus.
** Gislebertus epiſcopus Tuſcanenſis.
** Achinus Aſiſinus epiſcopus.
* Ingo epiſcopus Balneoregis.
* Tegruno epiſcopus Populonienſis.
Ubertus epiſcopus Januenſis.
* Deodatus epiſcopus Corbinenſis.
* Johannes epiſcopus Trebenſis.
* Johannes epiſcopus Alatrinenſis.
* Placitus epiſcopus Berolanenſis.
Erasmus epiſcopus Signienſis.
* Arechis epiſcopus Aliphonæ.
** Gunibertus epiſcopus Paulinonenſis.
** Opizo epiſcopus Bolienſis.
** Benzo epiſcopus Albenſis.

A
* Otto epiſcopus Novarienſis.
* Henricus epiſcopus Ypoligienſis.
* Guillelmus Pampuliæ epiſcopus.
* Gregorius Vercellenſis. Omnes confirmaverunt.

Summa epiſcoporum qui interfuerunt ſanctiſſimæ ſynodo, fuit CXXIII.

Subscriptiones codicis Vaticani.

Nicolaus epiſcopus ſanctæ, catholicæ & apoſtolicæ Romanæ eccleſiæ, huic decreto a nobis ſic ſuperius legitime promulgato ſubſcripſi.

Bonifacius Dei gratia Albanenſis epiſcopus.

B
Ubertus epiſcopus Sylvæ-candidæ eccleſiæ.
Petrus Oſtienſis epiſcopus.
** Petrus Laricanus epiſcopus.
Hujuſmodi Romani epiſcopi ſubſcripſerunt cum Johanne Portuenſi epiſcopo.
Johannes cardinalis tituli S. Marci.
Leo cardinalis tituli S. Damaſi.
*..... cardinalis tituli ſanctæ Mariæ trans Tiberim.
Desiderius cardinalis tituli S. Ceciliæ.
Hujuſmodi ſubſcripſerunt.

C
* Mancinus diaconus.
Crescentius diaconus.
* Amarigus diaconus.
Hujuſmodi diaconi S. R. E. ſubſcripſerunt.
* Hildebrandus monachus & ſubdiaconus & ceteri Romanæ eccleſiæ ſubſcripſerunt.
* V. archiepiſcopus Bomegradenſis patriarcha.
* Ugo Gryſopolitanus archiepiſcopus.
* Hildeprandus Capuanus archiepiſcopus.
* Uldericus Beneventanus archiepiſcopus.

D
* Ulphanus Salernitanus archiepiſcopus.
Hujuſmodi ſubſcripſerunt.
Johannes epiſcopus Savinenſis.
Johannes epiſcopus Tiburtinus.
Rolandus epiſcopus Sutrinenſis.
* Eilardus epiſcopus & abbas S. Pauli.
Leo epiſcopus Cajetanus.
* J. epiſcopus Firmanenſis.
Pandulfus epiſcopus Marſienſis.
* Atto epiſcopus Reatenſis.
* Dominicus epiſcopus Vabenſis.
Palumbus epiſcopus Suranenſis.

E
* P. epiſcopus Caſtellanenſis.
* Johannes epiſcopus Pavenſis.
* Lodoicus epiſcopus Amiterninus.
* Hermannus epiſcopus Caſtellanus.
Henricus epiſcopus Spoletinus.
* Maginandus epiſcopus Arbinenſis.
* Gottifredus epiſcopus Avellanenſis.
* Uldericus epiſcopus Firmenſis.
Berardus epiſcopus Eſculanus.

Digitized by Google

Hugo epiſcopus Camerinenſis.
* Hugo epiſcopus Numantinus.
* Transmundus epiſcopus Feſulanus.
* J. epiſcopus Suanæ.
* Nofredus epiſcopus Senenſis.
* Vido ep . . . . .
* P. epiſcopus Wlturnenſis.
Benedictus epiſcopus Sueſanus.
Azo epiſcopus Fulinenſis.
* P. epiſcopus Apicrenſis.
Girardus epiſcopus Roſelanus.
* Anselmus epiſcopus Lunenſis.
** P. epiſcopus Penſarienſis.
Adulfinus N. epiſcopus . . . . .
Rodulfus epiſcopus Eugubinus.
* Visodonus epiſcopus Senogalienſis.
* Martinus epiſcopus Fundenſis.
* Martinus epiſcopus Tudertinus.
* Arduinus epiſcopus Tianenſis.
** B. epiſcopus Sipontinus.
Hugo epiſcopus Gallienſis.
* Gerardus epiſcopus Reatinus.
* Isidorus epiſcopus Balneoregenſis.
* Regino epiſcopus Populonienſis.
* Erasmus epiſcopus Signenſis, archiepiſcopus Aliphanæ.
** Cumbertus epiſcopus Maurinenſis.
* Alto epiſcopus Novarienſis.
* Henricus epiſcopus Iporegenſis.
* W. epiſcopus Populoniæ.
Ubertus epiſcopus Januenſis.
* Duatus epiſcopus Corbinenſis.
* J. epiſcopus Trebenſis.
* J. epiſcopus Alathenenſis.
* Placidus epiſcopus Iterolanenſis.
Hujuſmodi omnes ſubſcripſerunt.

DIPLOMA PHILIPPI I.

Francorum regis, anno MLXXI. in concilio Senonenſi editum, ad confirmandam donationem eccleſiæ S. Andreæ, factam ab Hugone epiſcopo Trecenſi aſcetis Cellenſibus.

Ex chartario Cellenſi eruit D. Brayer canonicus Trecenſis.

Anno 1071. IN nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis. Ego Philippus gratia Dei Francorum rex. Cum in exhibitione temporalium rerum quas humana religio divino cultui famulando locis ſanctorum & congregationibus fidelium devotione animi largitur, tam præſentis quam perpetuæ vitæ, ut jam pridem multis expertum eſt judiciis, ſolatium acquiratur; ſaluberrimus valde & omnibus imitabilis hic fructus primitivæ virtutis, videlicet caritatis, per quem & mundi proſperatur tranquillitas, & felici remuneratione æterna ſuccedit felicitas. Noverit ergo & præſens ſtatus & poſteritas ſanctæ matris eccleſiæ filiorum, noſtrorum quoque primatum, & omnium ſub noſtro regimi- A degentium, quod quidam abbas Bernardus nomine, noſtræ ſerenitatis adierit præſentiam, rogans & obnixe poſtulans, donum quod Hugo Tricaſſinæ eccleſiæ pontifex pro ſalute animæ ſuæ monaſterio B. Petri Cellenſis cognominato, cui ipſe prædictus abbas tunc temporis præerat, æternaliter tribuerat, ſcilicet eccleſiam S. Andreæ apoſtoli, non longe ab eodem monaſterio, cui conlata eſt, ſitam, laudaſſem & conceſſiſſem: cujus petitionibus conſilio Richerii Senonenſis eccleſiæ metropolitani, ceterorumque præſulum; atque fidelium noſtrorum, B quorum nomina ſubſcripta eſſe videntur, benigne annuimus, & hoc privilegium ſigilli noſtri impreſſione adſignari præcipimus. Actum publice in Senonico palatio, anno Incarnati Verbi MLXXI. VII. calendas Maii, indictione IX. regnante Philippo rege anno XII.

Sigillum Philippi regis.
S. Richerii archiepiſcopi.
S. Hugonis Trecenſis epiſcopi.
S. Gualterii Meldenſis epiſcopi.
S. Gauffredi Pariſienſis epiſcopi.
S. Arraldi Carnotenſis epiſcopi.
S. Rainerii Aurelianenſis epiſcopi.
C S. Gauffridi Autiſſiodorenſis epiſcopi.
S. Hugonis Lingonenſis epiſcopi.
Ego Petrus cancellarius ſcripſi & ſubſcripſi.

CONCILIUM ROMANUM

anno IX. Gregorii papæ VII. celebratum.

Ex mſ. codice bibliothecæ regiæ.

PEr capitulum hoc, IV. nonas maii anno IX. Gregorii ſeptimi papæ, convenientibus ſimul epiſcopis, cardinalibus, abbatibus, archipreſbyteris, ut dicerent utrum bona eccleſiarum poſſint poni in pignore pro pecu- Anno 1081.
D nia colligenda ad reſiſtendum Wiberto archiepiſcopo Ravennati Romanam ſedem invadere conanti: quæſitis auctoritatibus exemplisque ſanctorum, unanimiter laudaverunt ſacras res eccleſiarium nullatenus in militia ſæculari expendendas, niſi in alimenta pauperum, in ſancto uſu rerum divinarum, & redemtione captivorum. Ita quippe ſub procuratione Joſeph fuerant immunia a tributo prædia ſacerdotum, nec exponebatur aut mittebatur in corbanam pretium ſanguinis. Nec Eliodorus raptor ſacrarum rerum ſub Onia pontifice fuit impunitus. Qui-
E bus actis interfuerunt Johannes epiſcopus Portunenſis, Johannes epiſcopus Tuſculanenſis, Umbertus epiſcopus Præneſtinus, Brunus epiſcopus Signinus, Beno cardinalis S. Martini, Petrus cardinalis Chyſogonius, Benedictus cardinalis S. Pudentianæ, Cono cardinalis S. Anaſtaſiæ, Ato cardinalis S. Marci, Romanus cardinalis S. Suſannæ, Bonus ſenior cardinalis S. Mariæ,

Maurus

Maurus abbas S. Sabbæ, Parentius cantor, Petrus archipreſbyter de Porta latina, Johannes archipreſbyter de S. Sebaſtiano, Johannes archipreſbyter de S. Cecilia, ...us.. archipreſbyter Salvatoris, & alii plures.

OBSERVATIONES in concilium Romanum anno MXCIX. celebratum.

Anno 1099. I. *Celebratum fuiſſe anno* 1099. *Romæ concilium ab Urbano* II. *tradunt antiqui ſcriptores Bertoldus, chronicon Malleacenſe, & Rogerius de Hoveden. De die autem non conſentiunt. Nam chronicon Malleacenſe* VII. *calendas Maii adſignat. Ejuſdem concilii exemplum eruditi viri Jacobi Sirmondi manu deſcriptum* VI. *calendas Maii habet, Bertoldus vero pridie calendas Maii habitum fuiſſe aſſerit, in codice vero eccleſiæ Attrebatenſis notatur Dominica* II. *poſt albas qua cantatur* Miſericordia Domini, *quæ illo anno incidebat in primam diem Maii. Sed conciliari forte poterunt omnes illæ opiniones, ſi dixerimus concilium illud per plures perduraſſe dies.*

II. *Concilium illud* magnum *vocat Rogerius Hovedenſis, cui interfuiſſe epiſcopos centum & quadraginta, abbates vero & clericos innumeros tradit Bertoldus, at nullum nominatim refert. Verùm ex codice Attrebatenſi diſcimus omnes Remenſis provinciæ epiſcopos, atque in his Lambertum Attrebatenſem illi adfuiſſe.*

III. *Hujus ſynodi canones* XVII. *edidit Labbaus conc. tom.* x. *omnes fere adverſus ſimoniacos & ordinatos a Guiberto antipapa alioſque hæreſiarchas & ſchiſmaticos. Celebratam etiam fuiſſe adverſus errores Græcorum conſtat ex codice Attrebatenſi, cui præmittitur ſequens epigraphe ab erudito viro domino Blondin canonico illius eccleſiæ, & doctore Sorbonico excerpta, nobiſque humaniter tranſmiſſa.*

Anno igitur Domini Chriſti MXCIX. domnus Urbanus papa II. qui jam prius apud Clarum-montem generale celebraverat concilium, rurſum Romæ in eccleſia beati Petri apoſtoli, pro errore & hæreſibus Græcorum diverſarum regionum & provinciarum primates, archiepiſcopos & epiſcopos ad celebrandum concilium ſtuduit convocare in ſecunda Dominica poſt *albas* qua *Miſericordia Domini* cantatur. Huic quoque concilio cum ceteris Remenſis provinciæ epiſcopis interfuit *Lambertus* Attrebatenſis epiſcopus.

EPISTOLA HUGONIS archiepiſcopi Lugdunenſis, & apoſtolicæ ſedis legati, Daimbertum archiepiſcopum Senonenſem ad concilium Trecenſe citantis, reſponſurum ſuper querimoniis abbatis S. Petri Vivi.

Ex mſ. S. Victoris Pariſienſis.

Anno 1105. Hu. Lugdunenſis eccleſiæ ſervus, apoſtolicæ ſedis legatus, venerabili fratri & coepiſcopo D. Senonenſi metropolitano, ſalutem & ſervire Domino in timore.

Pro quorumdam adverſus vos querimoniis abbatum veſtrorum, ſæpius nos vobis ſcripſiſſe meminimus; ſed quod in nullo apud vos profecerimus, nec veſtræ dignationis reſponſa aliqua habuerimus, non minima admiratione ſtupemus. Sane ſi vos Romanæ eccleſiæ legatus eſſetis, ſicut noſtrum ſalubriter eſſet vobis obedire; ita veſtra magnificentia ex auctoritate noſtræ ſupra vos legationis parvitati noſtræ deberet obedire. Ecce itidem venerabilis noſtri fratris abbatis S. Petri Vivi querimonias vobis recenſemus. Queritur enim ſub occaſione cujuſdam debilis preſbyteri & juſtitiam reclamantis, quamdam ſuam a divino per vos ceſſare eccleſiam. Cuidam etiam preſbytero defuncto, nulla culpa, dum adhuc viveret, notato, bene & ſapienter teſtato, ſepulturam negatam; ipſis quoque qui eumdem pie & officioſe ſepelierint communionem eccleſiæ interdictam. Mandamus igitur, & ſicut fratrem attentius commonemus, ut, intermiſſa interim, ſi qua eſt, juſtitia, abbati & eccleſiis ſuis pacem conſervetis, taliter excommunicatos ſalubrius abſolvatis, & in concilio quod ſecunda poſt octavas Pentecoſtes feria adjuvante Domino Trecis *(a)* celebraturi ſumus, de veſtris pariter ac ejuſdem abbatis querimoniis juſtitiam & accipiatis & exhibeatis. Verendum profecto vobis eſt, ſi aliter egeritis, ne & ſacris obvietis canonibus, & domni papæ indignationem aliquatenus incurratis, a cujus liberalitate libertatis privilegium idem abbas nuperrime acceperat, & hac quoque vice noſtra videamini contempſiſſe mandata. [a]

(a) Quo anno concilium hoc celebraturus eſſet Hugo legatus non aperit. Tres autem habemus apud Labbeum Trecenſes Synodos an. 1104. 1107. & 1128. habitas. Sed illarum nulli hæc convenit; non primæ, cui præfuit non Hugo, ſed Richardus legatus; non duæ poſteriores, quæ defuncto Hugone noſtro celebratæ ſunt. Quartum itaque concilium Trecenſe hic admittere neceſſe eſt, quod anno 1105. aut ſequenti celebratum cenſemus; poſt obtentum ſcilicet ab abbate ſancti Petri Vivi libertatis privilegium anno 1104. Eo quippe anno, teſte Gauſrido a Colone in chronico, *Arnaldus abbas Romam petiit, & impetravit a domno Paſchali II. privilegium apoſtolicum huic eccleſiæ.*

A

CONCILII TRECENSIS anno MCVII. a Paſchali papa II. celebrati decreta.

Ex mſ. S. Germani a Pratis.

Anno 1107. I. QUI ab hac hora inveſtituram epiſcopalem, ſeu aliquam ſpiritalem dignitatem a laïcali manu ſuſceperit, ſi ordinatus fuerit, deponatur, ſimul & ordinator ejus.

II. Decani, quos nos vocamus archipreſbyteros, niſi adepto preſbyteratus ordine, non ſint: ſi autem fuerint, beneficio & dignitate priventur, quo uſque ordinem adipiſcantur, & tunc, ſi digni ſunt, reſtituantur.

III. Archidiaconi, niſi adepto diaconatus ordine non ſint; ſi autem non fuerint, ſecundum ſententiam de archipreſbyteris datam judicentur.

IV. De uxoratis ſacerdotibus, ſive concubinariis, niſi ceſſaverint, ut ab altari moveantur, ſimul & de choro ſegregentur, præcipiendo mandamus. Quod ſi nec tunc ceſſaverint, procul a liminibus eccleſiæ arceantur, nec ipſa laïcali communione fruantur. Idem quoque de diaconibus ſtatuimus.

CONCILII VIENNENSIS anno MCXII. celebrati ſubſcriptiones.

Ex mſ. eccleſiæ Attrebatenſis eruit vir cl. dominus Blondin doctor ſorbonicus, & ejuſdem eccleſiæ canonicus.

Anno 1112. EGo GUIDO Viennenſis archiepiſcopus, & S. R. E. legatus,

BENEDICTUS Ebredunenſis archiepiſcopus ſubſcripſit, & ſubſcripſerunt.

GALO Leonenſis epiſcopus.

GODEFRIDUS Ambianenſis epiſcopus.

AIMERICUS Arvernorum epiſcopus.

HUGO Gratianopolitanus epiſcopus.

GUALTERUS Magalonenſis epiſcopus.

[a] BERENGARIUS Frandienſis (*a*) epiſcopus.

AUGERIUS Regenſis epiſcopus.

LEODEGARIUS Vivarienſis epiſcopus.

PONTIUS Tricaſtrinus epiſcopus.

PETRUS Senecenſis epiſcopus.

BERENGARIUS Auraſicenſis epiſcopus.

[b] LEODEGARIUS Antenſis (*b*) epiſcopus.

[c] GERALDUS Iſiſtaricenſis (*c*) epiſcopus.

MAINFRIDUS Antinopolitanus epiſcopus.

ATIMINUS Tolonenſis epiſcopus.

LEODEGARIUS Vapincenſis epiſcopus.

RAIMUNDUS Maſſilienſis epiſcopus.

BOSO S. Romanæ eccleſiæ cardinalis diaconus ſubſcripſi.

(*a*) *l.* Forojulienſis, qui præfuit ab anno 1094. ad 1131.
(*b*) *l.* Aptenſis. Nam præerat tum eccleſiæ Aptenſi Leodegarius ſeu Laugerius.
(*c*) *l.* Siſtaricenſis.

ENGOLISMENSIS SYNODUS anni circiter MCXII.

Ex chartario Silvæ-majoris.

PRæcipimus ſcribi quod notitiæ omnium volumus commendare, videlicet quod ego B. (*d*) Vaſatenſis epiſcopus dedi eccleſiam ſancti Stephani de *Rus*, juſtè & canonicè, remota omni querimonia, abbati & fratribus ſanctæ MARIÆ de Silva-majore. Huic tam canonico dono Blavimentenſes monachi injuſtè conabantur obſiſtere, mendaciter aſtruentes, me ſibi ſupradictam eccleſiam contuliſſe. Verum ego mendacibus eorum verbis irritatus, indixi eis inducias, & diem reſpondendi in capite jejuniorum Vaſatis, ſi quid juſtitiæ viderentur habere. Iterum invitavi eos Engoliſmæ, ut de hoc, ſicut de ceteris negotiis, ibi tractaretur. Ipſi vero nec Vaſatim voluerunt venire, nec in concilio Engoliſmæ, cùm adeſſent, reſpondere: ſed me neſciente ante finem concilii diſceſſere. Ad ultimum, invitavi eos Vaſatis, ad ſynodum, ut ibi eſſent parati agere, ſeu reſpondere ſuper hoc negotio. Affuit quidem unus ex illis, juſſu aliorum: qui cum agere vel reſpondere nollet, me neſciente ſubterfugit. Nos vero, juſtitiæ zelo ſuccenſi, ex auctoritate beati Petri apoſtolorum principis, & noſtra, prohibemus ne ulterius præſumant inquietare fratres Silvæ-majoris ſuper hanc eccleſiam. Quod ſi fecerint, a liminibus ſanctæ matris eccleſiæ cum complicibus ſuis arceantur.

Circiter annum 1112. [d]

CONCILII LATERANENSIS anno MCXXII. ſub Calixto papa II. celebrati, quidam canones, qui paulo aliter quam in editis leguntur.

Ex mſ. illuſtriſſimi marchionis de Laubes.

I. NUllus etiam in præpoſitum, nullus in archipreſbyterum, nullus in decanum, niſi preſbyter vel diaconus, nullus in archidiaconum niſi diaconus ordinetur. Anno 1122.

II. Sanctorum patrum canonibus conſona ſentientes, oblationes de ſacratiſſimo & reverendiſſimo altari B. Petri, & Salvatoris, & S. Mariæ Rotundæ, & S. Nicolai Barenſis, S. Ægidii, aut de aliis omnium eccleſiarum altaribus ſive crucibus, a laïcis auferri penitus interdicimus, & ſub anathematis diſtrictione prohibemus.

III. Quidquid vero de pace & trevia Dei, de incendio, ſeu de publicis ſtratis ab anteceſſoribus noſtris Romanis pontificibus conſtitutum eſt, nos Sancti Spiritus auctoritate confirmamus.

IV. Sanctorum etiam patrum veſtigiis in

(*d*) Bertrandus de Baſlada.

Digitized by Google

hærentes, generali decreto ſancimus, ut monachi propriis epiſcopis cum omni humilitate ſubjecti exiſtant, & eis uti magiſtris & eccleſiæ Dei paſtoribus debitam obedientiam & devotam in omnibus ſubjectionem exhibeant, publicas miſſarum ſolemnitates nuſquam celebrent, a publicis etiam infirmorum viſitationibus, inunctionibus, ſeu etiam pœnitentiis, quod ad illorum nullatenus officium pertinet, ſeſe omnino abſtineant. In eccleſiis vero quibus miniſtrare noſcuntur, preſbyteros non niſi per manum ſui epiſcopi habeant, qui ei de ſuſcepta animarum cura reſpondeant.

CHARTA LUDOVICI VI. Francorum regis, data Burdigalæ in epiſcoporum conventu.

Ex chartario Engoliſmenſi domini Chauvelin.

Anno 1137. IN nomine Sanctæ & Inviduæ Trinitatis. Amen.

Ludovicus Dei gratia Francorum rex, tibi dilecte in Domino Gaufride Burdegalenſis archiepiſcope, cum ſuffraganeis epiſcopis Remundo Aginnenſi, Lamberto Engoliſmenſi, Guillelmo Xanctonenſi, Guillelmo Pictavenſi, Guillelmo Petragoricenſi, nec non cum abbatibus Burdegalenſis provinciæ, veſtriſque ſucceſſoribus in perpetuum.

Regiæ majeſtatis eſt eccleſiarum quieti pia ſollicitudine providere, & ex officio ſuſceptæ a Domino poteſtatis earum libertatem tueri, & ab hoſtium ſeu malignantium incurſibus defenſare. Sic nimirum regalis apicem dignitatis nos a Domino, a quo omnis poteſtas eſt, conſecutos eſſe conſtabit, ſi juxta evangelicam inſtitutionem, & apoſtolicæ doctrinæ traditionem, in ſanctæ Dei eccleſiæ miniſterium accincti, pro ejuſdem contuenda libertate, qua Chriſtus eam liberavit, & pacis quiete operam demus. Quapropter petitionibus veſtris, communicato prius epiſcoporum, abbatum & procerum noſtrorum conſilio, aſſentiente Ludovico filio meo, jam in regem ſublimato, duximus annuendum & in ſede Burdegalenſi & in prænominatis epiſcopalibus ſedibus abbatiis ejuſdem provinciæ, quæ defuncto illuſtri Aquitanorum duce & comite Pictavis Guillelmo, per filiam ipſius Alienordim jam dilecto filio noſtro Ludovico ſorte matrimonii cedit, in epiſcoporum & abbatum ſuorum electionibus canonicam omnino concedimus libertatem, abſque hominii, juramenti, ſeu fidei per manum datæ obligatione. Porro decedentis archiepiſcopi & ſuffraganeorum ipſius epiſcoporum ſive abbatum decedentium res univerſas ſucceſſorum uſibus regia auctoritate ſervari volumus, & concedendo præcipimus illæſas; hoc adjicientes, ut omnes eccleſiæ infra denominatam provinciam conſtitutæ, prædia, poſſeſſiones & univerſa ad ipſas jure pertinentia, ſecundum privilegia & juſtitias & bonas conſuetudines ſuas habeant & poſſideant illibata. Quin immo eccleſiis ipſis univerſis & earum miniſtris cum poſſeſſionibus ſuis canonicam in omnibus concedimus libertatem, quod ut perpetuæ ſtabilitatis obtineat munimentum, ſcripto commendari, & ſigilli noſtri auctoritate & nominis noſtri caractere corroborari præcipimus.

Actum Pariſius in palatio noſtro publice, anno incarnati Verbi MCXXXVII. regni noſtri XXIX. Ludovico filio noſtro in regem ſublimato anno ſexto, in præſentia Gauffridi venerabilis Carnotenſis epiſcopi & apoſtolicæ ſedis legati, Stephani Pariſienſis epiſcopi, Sugerii abbatis beati Dionyſii, Girardi abbatis Joſaphatenſis, Algerii a ſecretis noſtri, aſtantibus in palatio noſtro, quorum nomina ſubtitulata ſunt & ſigna. Signum Radulphi Viromandorum comitis & dapiferi noſtri, S. Guillelmi buticularii, S. Hugonis camerarii, S. Hugonis conſtabularii.

Data per manum Stephani cancellarii.

CHARTA (a) LUDOVICI VII. Francorum regis. [a]

Ex chartario Engoliſmenſi domini Chauvelin.

IN nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis. Amen.

Ego Ludovicus junior magni Ludovici filius, Dei gratia rex Franciæ & dux Aquitaniæ, tibi dilecte in Domino Gaufride Burdegalenſis archiepiſcope, cum ſuffraganeis epiſcopis Remundo Agennenſi, Lamberto Engoliſmenſi, Guillelmo Xanctonenſi, Guillelmo Pictavenſi, Guillelmo Petragoricenſi, nec-non cum abbatibus Burdegalenſis provinciæ veſtriſque ſucceſſoribus in perpetuum. Anno 1137.

Regiæ majeſtatis eſt eccleſiarum quieti pia ſollicitudine providere, & ex officio ſuſceptæ a Domino poteſtatis, earum libertatem tueri, & ab hoſtium ſeu malignantium incurſibus deffenſare. Sic nimirum regalis apicem dignitatis nos a Domino, a quo omnis poteſtas, conſecutos eſſe conſtabit, ſi juxta evangelicam inſtitutionem & apoſtolicæ doctrinæ traditionem in ſanctæ Dei eccleſiæ miniſterium accincti, pro ejuſdem contuenda libertate, qua Chriſtus eam liberavit, & pacis quiete operam demus. Quapropter petitionibus veſtris, communicato prius epiſcoporum, abbatum & procerum noſtrorum conſilio, duximus annuendum, & in ſede Burdegalenſi, & in prænominatis epiſcopa-

(a) Hanc chartam edidit noſter Sanmarthanus tomo 2. Gall. Chriſt. ſed truncam cum in ipſo initio tum in fine, eam integram damus.

Digitized by Google

libus ſedibus, abbatiis ejuſdem provinciæ, quæ defuncto illuſtri Aquitaniæ duce & comite Pictavis GUILLELMO, per filiam ipſius ALIENORDIM nobis ſorte matrimonii cedit, in epiſcoporum & abbatum ſuorum electionibus canonicam omnino concedimus libertatem, abſque hominii, juramenti, ſeu fidei per manum datæ obligatione.

Porro decedentis archiepiſcopi & ſuffraganeorum ipſius epiſcoporum ſive abbatum decedentium res univerſas ſucceſſorum uſibus regia auctoritate ſervari volumus, & concedendo præcipimus illæſas. Hoc quoque adjicientes, ut omnes eccleſiæ infra denominatam provinciam conſtitutæ, prædia, poſſeſſiones, & univerſa ad ipſas jure pertinentia, ſecundum privilegia, & juſtitias, & bonas conſuetudines ſuas habeant & poſſideant illibata. Quin immo eccleſiis ipſis univerſis & earum miniſtris cum poſſeſſionibus ſuis canonicam in omnibus concedimus libertatem. Quod ut ſtabilitatis obtineat munimentum, ſcripto commendari, & ſigilli noſtri auctoritate, & nominis noſtri caractere corroborari præcipimus.

Actum Burdigalæ in palatio noſtro publice, anno incarnati Verbi MCXXXVII. regni noſtri ſexto, in præſentia GAUFFRIDI venerabilis Carnotenſis epiſcopi, apoſtolicæ ſedis legati, ALVERRICI Bituricenſis archiepiſcopi, GAUFFRIDI Burdegalenſis archiepiſcopi, HELIÆ Aurelianenſis epiſcopi, LAMBERTI Engoliſmenſis & GUILLELMI Xanctonenſis epiſcoporum, SUGERII abbatis S. Dionyſii, aſtantibus in palatio noſtro, quorum nomina intitulata ſunt & ſigna. Signum RADULPHI Viromanduorum comitis & dapiferi noſtri, S. GUILLELMI buticularii, S. HUGONIS camerarii, S. HUGONIS conſtabularii.

Data per manum ALGRINI cancellarii.

CONCILIUM TREVIRENSE provinciale, juſſu Eugenii papæ III. celebratum, in quo, judicio epiſcoporum & abbatum, aliorumque eccleſiaſticorum virorum, Mathæus illuſtris dux Lotharingiæ, Romaricenſi eccleſiæ ad hanc diem infenſus, ad concordiam adducitur, juraque omnia prædictæ eccleſiæ confirmat, ablata reſtituit, &c.

Ex autographo.

Anno 1152. IN nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis, HELLINUS Dei gratia Trevirenſis archiepiſcopus, dilectæ filiæ JUDITH eadem gratia abbatiſſæ Romaricenſi & ſororibus ejus in poſterum. Querimonias tuas contra ducem MATHÆUM jam per tempora multa agitatas, & tandem ſecundum præceptum domini papæ coram epiſcopis & abbatibus & principibus terræ a nobis definitas, utile duximus tibi & eccleſiæ tuæ ſigillo noſtro, & auctoritate tam noſtra quam ſuffraganeorum noſtrorum diligenter munire. De diverſis igitur querimoniis aſſenſu communi ſtatuiſtis, quod capitulum veſtrum liberam electionem habebit, de præpoſitis & de cancellariis præficiendis, & dux electioni illi celerem præbebit aſſenſum, ſalvo jure ſuo. Si autem perſona quæcumque electa poſtmodum eccleſiæ inutilis fuerit, ipſa voce capituli, qua præſtituta fuit, deponetur. Quibuſdam vero præpoſitis beneficia & redditus ſuos unde vivere debent, quos ab eccleſia tenent, alicui in feodum dare non licebit, neque dux feodiſare eos coget, immo etiam dare & accipere in fide & veritate prohibebit. Quando autem præpoſitus Voſagi & cancellarii in poteſtatibus placitum tenere voluerint, laudante & aſſentiente advocato, diem placitandi præfigere debent. Summam autem quæſtus definient præpoſitus & cancellarii conſilio & aſſenſu advocati, conſilio tamen miniſtri eccleſiæ præcedente. Tallias autem, quas ipſe dux & advocati ſui injuſte ſuper homines eccleſiæ facere conſueverant, penitus quirpiverunt. Clerici & eccleſiales, & res eorum a duce & ab advocatis, & a venatoribus non inquietabuntur; ſed in nobili libertate, ut dignum eſt, in pace remanebunt. Servitium vero quod venatores ab eccleſialibus exigebant, ex toto dimiſſum eſt. Dominus autem dux vel miniſtri ſui non cogent homines eccleſiæ exire extra bannum ſuum ad placitandum, neque dux quempiam hominum eccleſiæ abſque abbatiſſa placitabit. De omni autem quæſtu ſuper homines ſumto, in omni negotio & in omni proventu, eccleſia medietatem recipiet. Advocati vero in poteſtatibus avenam non accipient, niſi paſtione cum fidelitate renunciata, & niſi eccleſia plenarie avenam ſuam ad cerviſiandum prius acceperit. Vaccas vero, quas nuper advocati injuſte in poteſtatibus accipere in natale Domini conſueverant, penitus a modo non accipient. Suppræpoſiti vero & ſubadvocati, qui a duce & ab advocatis injuſte ſubſtituebantur, a modo radicitus exſtirpantur. Super mundiculos vero miniſter eccleſiæ & advocatus placitum tenere debent, & eccleſia totum cenſum habebit, niſi in duabus poteſtatibus, videlicet Campi & Archarum, in quibus nonniſi dimidia pars cenſus eſt eccleſiæ, quæſtus vero ubique dimidius eſt eccleſiæ: idem vero de placito fabrorum, eccleſia videlicet medietatem quæſtus recipiet. Quando vero dux in quolibet caſtrorum ſuorum morabitur, de ſuo vivet: ſi vero per terram tranſiens, ad quamlibet eccleſiæ curiam pernoctaverit, villicus de communi quæſtu per curiam cum fidelitate ſumto, eum procurabit, & hoc ſemel in anno, & in mane recedet. Si vero advocati per curias aliquando pernoctaverint, de jure ſuo vivent. Qui

ſi

Digitized by Google

ſi forte in aliquo pacem iſtam infregerint, niſi ammoniti a duce infra ſex ſeptimanas ablata reſtituerint, dux terram eorum ſaſibit, eiſque prohibebit, ne in eis aliquid accipiant, donec eccleſiæ ſatisfecerint. Inſuper ex præcepto domini papæ ſub vinculo anathematis nexi tenebuntur, donec reſipuerint & eccleſiæ ſatisfecerint. Forum vero Archarum eſſe concedimus, ita ut abſque omni dolo, & abſque multa acquiſitione, & abſque omni genere exactionis teneatur. De tabernis relatione fidelium diſcuſſum eſt, quod in tertio anno in XXX. duabus poteſtatibus dux ſuum vinum vendet ſolo obolo carius; quod vinum ruſtici debent deducere & infra abbatiam accipere, & in loco nominato ſolo die expectare. Apud Girbeſpath medietatem veneraciarum & quæſtus in placitis & avenam recuperavimus. Uſuagium nemorum recognovit dux, & conceſſit hominibus eccleſiæ ubi antiquitus habere ſolebant ex ratione fidelium. Si vero poſtmodum dux terram veſtram aliquibus minis, aliqua exactione, aliqua precatione, vel alicujus extorſionis genere oppreſſerit, vel aliquam ſupradictarum pactionum aut per ſe aut per advocatos ſuos infregerit, quotieſcumque eccleſia reclamaverit, abſque omni retractatione ipſe cum ſuis & cum terra ſua vinculo anathematis iterum nexus teneatur, niſi ammonitus vel reprehenſus infra quadraginta dies pœnituerit & ſatisfecerit, ipſo duce in hunc modum concedente.

Ego MATHÆUS Dei patientia Lotharingorum dux & marchio, ductus pœnitentia, ſpe retributionis æternæ, in his in quibus læſeram Romaricenſem eccleſiam, conſilio religioſorum virorum, clericorum & laïcorum, cum Romaricenſi eccleſia feci præſcriptam compoſitionem, & poſui in ſacratam manum domni archiepiſcopi, & chartam Treverenſi & Tullenſi eccleſiæ inde feci, quod hoc bona fide ſervabo; & ſi aliquando, quod abſit, per me vel per meos fuerit contra hoc factum, niſi infra quadraginta dies, ſi ammonitus fuero, ſatisfaciam & ablata reſtituam, meo aſſenſu Treverenſis & Tullenſis eccleſia in me & in terram meam ſine judicio dent anathematis ſententiam. Hujus compoſitionis teſtes ſunt STEPHANUS Metenſis epiſcopus. HENRICUS Tullenſis epiſcopus. ALBERO Verdunenſis epiſcopus. Donnus Godefridus præpoſitus eccleſiæ S. Petri. Arnulfus, Alexander, Bruno Treverenſes archidiaconi. Henricus cantor, Baldricus magiſter ſcolaris. SIGERIUS abbas S. Maximini. BERTOLFUS abbas ſancti Eucharii. RICHARDUS abbas de Sprinchirback. Philippus decanus Metenſis. Roſcelinus archidiaconus. Hugo magiſter ſcolaris. Richerius præpoſitus S. Salvatoris. Albertus primicerius Virdunenſis. Willelmus decanus. Richardus archidiaconus. Andreas archidiaconus. ISEM-

A BALDUS abbas Gordienſis. MANEGALDUS abbas S. Michaelis. Hugo Albus decanus & archidiaconus Tullenſis. Henricus archidiaconus. Magiſter Haimo archidiaconus. Roricus archidiaconus. Ciſternenſis ordinis RANNULPHUS abbas de Clauſtro. RENARDUS abbas Morimondenſis. MILO abbas de Criſta. ODO abbas Belli-prati. RICHARDUS abbas de Vallibus. Romaricenſis eccleſiæ teſtes ſunt Theobaldus præpoſitus. Cono cancellarius. Petrus cancellarius. Magiſter Widricus Salſurienſis. Theodericus de Domno-martini. Magiſter Hagano. Nobiles & milites: HENRICUS dux de *Lenburc*. HENRICUS comes de *Namur*. HENRICUS comes de *Salm*. FRIDERICUS comes de *Viann*. GOSVINUS comes de *Facermont*. FOLMARUS comes de *Caſt*. ALBERTUS comes Chiniacenſis. CONRARDUS comes Salvagii. ULRICUS comes de Aira. De familia S. Petri, Engelbertus & Fridericus frater ejus; Iſembardus & Guillelmus frater ejus; Hermannus & Galterus frater ejus de Palatio; Theodericus de *Romont*, Ulricus de *Sampinn*. Hi duo cum duce erant. Magiſter Bovo Tullenſis archidiaconus. RORICUS abbas Calmoſiacenſis, DURANNUS abbas Belli-campi. Actum autem eſt hoc anno ab incarnatione Domini MCLII. epacta XII. indictione XV. concurrente ſecundo. Data Treveris per manum HELLINI Treverenſis archiepiſcopi XVII. cal. ſeptembris.

CONCILIUM REMENSE anno MCLVII. ſub Samſone archiepiſcopo celebratum.

Ex mſ. eccleſiæ Attrebatenſis eruit eruditus vir dominus Blondin.

I. De Piphilis. (a) [a]

Anno 1157.

QUoniam impuriſſima Manichæorum ſecta tergiverſatione lubrica ſub ſpecie religionis apud imperitiſſimos ſe occultans, ſimplicium animas perditum ire molitur, & per abjectiſſimos textores, qui ſæpe de loco fugiunt ad locum, nominaque commutarunt, captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis: Nos gregi dominico, cujus curam ſuſcepimus, ne per illos in præcipitium eat, conſulentes, ſtatuimus ut quoniam inter ſacrilega nefandaque, quibus non inquinare ſolum, verum etiam inficere eccleſiam conantur, conjugium quod a Domino inſtitutum ſanctumque eſt, ut quaſi puriores mundioreſque valeant apparere, impudenter damnant, & tamen in ſuggillatione mendaciſſimæ ſimulationis feminarum

(a) Piphili ſive piſli, Gallice *piſres*, dicti ſunt Hæretici Albigenſes per contumeliam. *Hos noſtra Germania Catharos*, inquit Eckbertus Schonaugienſis a Cangio laudatus, *Flandria* Piphles, *Galli* Texerans, *ab uſu texendi appellat*. . . . *quia veram fidem Chriſti, verum cultum Chriſti, non alibi eſſe dicunt, niſi in conventiculis ſuis, quæ habent in cellariis & textrinis*, &c.

K

*f. etiam.

*n. conſanguinearum contubernia affectant & frequentant, ut niſi commoniti à cohabitatione ſua illas removerint, ab epiſcopo excommunicentur. Quod ſi nec ita deſtiterint, bona eorum publicentur. Majores vero quibus alii ſeducuntur, ſi confeſſi fuerint vel convicti, carcere perpetuo, niſi gravius aliquid mihi eis fieri debere viſum fuerit, recludentur. Sequaces vero itidem confeſſi vel convicti, his exceptis qui ab eis ſeducti correptique facile reſipiſcant, ferro calido frontem & facies ſignati pellantur. Quique eos poſtmodum ubicumque locorum repererit, libere capiat. Sic enim & eis non deerit pœnitentiæ locus, & ab eorum imitatione execrabili ceteri revocabuntur. Si quis vero de hac impuriſſima ſecta infamis fuerit, & quaſi innocens purgare ſe voluerit, igniti ferri judicio ſe purgabit. Si reus comprobatus fuerit, ut ſuperius dictum eſt, calido ferro ſignatus pellatur: ſi innocens fuerit, catholicus habeatur.

II. *De invaſoribus eccleſiaſticarum rerum.*

Adverſus improborum temeritatem & audaciam, qui perſonas ſive res eccleſiaſticas vexare & lacerare neque timent neque erubeſcunt, ſollicite ſuper gregem dominicum vigilantes, decrevimus ut nemo quicquam eccleſiarum bona invadere vel auferre præſumat; ſed ſi quis adverſus eccleſiam ſive monaſterium aliquid ſe habere juſte crediderit, ad epiſcopum illius dioceſis, ſive ad metropolitanum querelam deferat, qui evocatis partibus, examinationeque diligenti cura præcognita, finem legitimum imponat. Si vero epiſcopus vel metropolitanus, quod abſit, neglegentior fuerit, apud regiam poteſtatem querela deponatur, ipſiuſque mandato per eos quos oportet, juſtitiam obtinere qui injuriam ſe pati quæritur, mereatur; miſſaque cum eo qui cauſatur, ſi regi placuerit, legatione, ut per eam cognoſcat quam juſte cauſa ſit ventilata ſive terminata. Quicumque vero importunus, hoc ordine non ſervato, etſi juſtam ſe dixerit habere rationem, in perſonas ſive res eccleſiaſticas irruere vel invadere præſumſerit, animadverſione canonica feriatur.

III. *De pace.*

Clerici, monachi, converſi, peregrini, feminæ, & qui cum eis ad eos pertinentes ambulant, in perpetua pace ſint. Greges, armenta, agricolæ, aratra, vinearumque cultores & mercatores ſemper in pace ſint. Ceterum pax illa, quam treugam Dei vocant, a veſpera feriæ quartæ uſque ad mane feriæ ſecundæ debet obſervari. Quorum vero improbitas temerare iſta præſumſerit, niſi commoniti emendare feſtinaverint, canonica ultione ferienda * ſunt. Porro dominus ſuus, cujus hoc eſt, conveniatur, ut

*l. feriendi.

A eum ſatisfacere vel judicium ſubire compellat. Quod ſi noluerit, eadem lex erit illius. Deinde regia ſublimitas interpellabitur. Ipſa vero pro ſuo officio, quo tueri eccleſias debet, ad emendationem cogere poterit improbos. Hac igitur ratione & prædonum manus comprimentur, & eccleſiæ tranquillam & quietam vitam agent in omni pietate & caſtitate.

IV. *De tornamentis.*

Quicumque in hac deteſtanda diabolicaque malitia, lethali vulnere accepto, mortuus fuerit, ſive a monachis ſive a fratribus B Templi vel Hoſpitalis, vel quibuſcumque, etiamſi monachum vel converſum vel fratrem fecerint, ſicut ſancti patres decreverunt, chriſtiana careat ſepultura. Nemo autem eos euntes vel redeuntes ſuſcipiat hoſpitio, neque eis, quando capti ſe redimant, auxilium impendat.

V. *De ſacerdotibus.*

Quia nonnullarum eccleſiarum vel monaſteriorum vel perſonarum levitas, ſeu, quod deterius eſt, cupiditas eccleſiis ſuis mercenarios conſuevit præficere ſacerdotes, C eoſque crebrius commutare, qui ipſi ſuas operas locant, inſuper a quibuſdam malivolis miniſterium animale vituperatur; quia ſacerdotibus oblatis curas committere differunt, quo ab illis aliquid extorqueant, ſanctorum patrum veſtigia ſequentes, præcipimus, ut qui modo per totum archiepiſcopatum ſine cura ſunt ſacerdotes, præſentantibus eis ad quos ſpectat uſque ad inſtantem ſeptuageſimam, ab epiſcopis, ſi idonei viſi fuerint, eccleſiarum curas ſuſcipiant. Poſtquam vero vacaverint, intra dierum quadraginta ſpatium alio ſubſtituto, eumdem epiſ- D copo offerant, moxque ille, niſi rationabilem cauſam ei objicere poterit, curam illi committat: ſin autem hi quorum intereſt, juxta prædictum tempus ſacerdotem epiſcopo præſentare neglexerint, per epiſcopum idoneus ſtatuatur: ſic enim & populus, quod ei expedit, ſtabilem habebit ſacerdotem, & quid adverſus epiſcopos oblatret malivolus non habebit. Sacerdotes quoque honeſtis & clauſis veſtibus utantur.

VI. *De regularibus qui tenent parrochias.*

Statuimus quoque, ut ſi quando arbitrati E fuerint abbates eccleſiis ſuis aliquem de canonicis, qui eis ſubſunt, miniſtraturum, non aliter id fiat, niſi epiſcopo eum præſentaverint; & ſi epiſcopus eum ſuſcipere voluerit liberum & emancipatum, abbas illum epiſcopo tradat, ſicque cura accepta, ulterius ſine licentia epiſcopi eum removere a miniſterio, atque revocare ad clauſtrum poteſtatem abba non habeat.

Digitized by Google

VII. *De ſanctimonialibus.*

Quaſdam ſanctimonialium longioribus atque pretioſioribus veſtibus quam expediat, monaſteriis eſſe novimus oneroſas, aliarumque, quæ tales habere non poſſunt, adverſum ſe invidiam excitare. Porro quod longe deterius multoque periculoſius exiſtit, ſingulas vel binas vel tertios * in villis aut in agris novimus manſitare, & ex eo peſſimæ opinionis rumorem ſæpius excitari. Statuimus ergo ut, ſecundum profeſſionis ſuæ normam, ſimplicibus agniniſque pellibus ſint contentæ, omneſque ad clauſtrum ab habitaculis indecentibus revocentur, ut intra clauſtra monaſterii, ubi vix tutæ ſunt, earum corpora & corda inviolata Domino conſerventur. Solent quoque, quod valde reprehenſibile patet, cum prædicatoribus circumire, & in comitatu juvenum clericorum ſive laïcorum per diverticula viarum ambulare, & ad idem hoſpitium quaſi itineris neceſſitate divertere: quod quam mali exempli ſit neminem poteſt latere. Placet ergo, ut ſi quando monaſteria earum vaſtata fuerint vel accenſa, aliudve acciderit eis ſupra vires, ſupra quod videatur eleemoſyna imploranda, id per clericos vel converſos fiat. Ipſæ autem domi ſedeant, memores beatam Virginem ſolam repertam, quando eſt ab angelo ſalutata. Recordantes quoque Dinam filiam patriarchæ, patriarcharum ſororem, dum exit videre filias regionis alienæ, vim paſſam.

l. * ternas.

CONCILII LATERANENSIS anno MCLXXIX. ſub Alexandro III. celebrati ſubſcriptiones, ſive nomina prælatorum qui eidem interfuerunt.

Ex mſ. codice S. Victoris Pariſienſis.

OBSERVATIO.

Nomina epiſcoporum qui Lateranenſi ſub Alexandro III. concilio interfuerunt, jam dudum ex mſ. Branenſis monaſterii edidit noſter Acherius in Spicilegii tomo XII. atque inde in generali conciliorum collectione Johannes Harduinus. Eadem cum in pervetuſto codice ſancti Victoris Pariſienſis reperiſſemus & cum editis contuliſſemus, adeo invenimus diverſa, ut novis committenda prælis neceſſarium duxerimus. Nam præterquamquod aliquot epiſcoporum nomina in Spicilegio prætermittuntur, quæ etiam in Ughelli Italia Sacra deſiderantur, reliquorum nomina eorumque ſedium adeo ſunt depravata, ſive id ex defectu codicis Branenſis, ſive ex amanuenſis oſcitantia contigerit, ut novam editionem expetere videantur.

Anno ab Incarnatione Domini MCLXXIX. præſidente ſanctæ Romanæ eccleſiæ SS. papa Alexandro III. pontificatus ejus xx. menſe Martio, indictione XI. quinta, ſeptima & nonadecima die menſis, ſedata jam diſcordia, quæ inter eccleſiam & imperium occaſione ſchiſmatis per OCTOVIANUM hæreſiarcham adverſus prædictum ſanctiſſimum papam introducti, & per ſucceſſores ejuſdem Octoviani GUIDONEM Cremenſem & JOHANNEM Strumenſem diutius perdurantis longo tempore invaluerat, prædicto Johanne (a) ultimo hæreſiarcha & FREDERICO Romanorum imperatore, qui huic rei ſe fautorem præſtiterat, ad unitatem matris eccleſiæ redeuntibus, ſedit præſidente eodem ſummo pontifice ALEXANDRO, ſancta & generalis ſynodus in baſilica Lateranenſi, quæ appellatur Conſtantiniana, trecentorum duorum epiſcoporum a diverſis mundi partibus convocatorum, quorum nomina ſubtus annexa ſunt. Anno 1179.

De provincia Romana.

Hubaldus Hoſtienſis epiſcopus.
Hugo Terracenſis.
Johannes Fundanus.
Jonathas Soranus. (b)
Zacharias Marſus.
Odalriſius Walvenſis.
Dodo Reatinus.
Formundus (c) Verulanus.
Leo Aletrinus.
Rodulfus Ferentinas.
Aſaël Agninus. (d)
Petrus Signinus.
Milo Tiburtinus.
Gulfranus Senenſis. (e)
Willelmus Lucenſis.

(a) Corrupte in Spicilegio pro *Johanne* legitur *id eſt.*

(b) Male in Branenſi codice legitur *Fundanus*; alioquin duo eodem tempore extitiſſent ejuſdem ſedis epiſcopi. Porro hic Jonathas deſideratur in ſerie epiſcoporum Soranorum apud Ughellum, ubi locus eſt vacuus ab anno 1167. ad annum 1221.

(c) Dictus etiam Fromundus, Faramundus & Fraiamundus.

(d) Sive Anagninus.

(e) Corrupte in Spicil. *Senenſis.*

Digitized by Google

Petrus (*a*) Lunenſis.
Rufinus (*b*) Aſſiſinas. (*c*)
Rainerus (*d*) Caſtellanus.
Tranſericus (*e*) Spoletinus.
Offreductus (*f*) Eugabinus.
Alloderius Callenſis.
Giſſo (*g*) Urbinas.
Nicolaus Sipræthonius. (*h*)
Jacobus Senogalienſis.
Acceptabilis Camerinenſis.
Jordanus Humanenſis.
Petrus Firmanus.
Rainaldus Eſinus.
Gentilis Auſumanus. (*i*)
Munaldus (*k*) Fanenſis.
Joſeſilinus Ariminenſis.
Johannes Sutrinus.
Martinus Nepezinus.
Gentius (*l*) Tuſcanenſis. (*m*)
Petrus civitatis Caſtellanenſis.
Amatus (*n*) Narnienſis.
Paulus Hortanus.
Petrus Amelinus.
Richardus Urbeventanus.
Gratianus Tudertinus.
Vivianus Peruſinus.
Petrus Caſtrenſis.
Leo Cluſinus.
Martinus Groſetanus.
Paulinus Sunenſis. (*o*)
Petrus Piſaurenſis. (*p*)
Julius Florentinus.
Lamfrancus Feſculanus.
Tedaldus (*q*) Placentinus.
Stephanus Monopolitanus.
Anſelmus Melitenſis. (*r*)
Radulfus Melfenſis S. Martii.

De provincia Capuanæ.

Alphanus (*s*) Capuanus archiepiſcopus.
Petrus Theanenſis. (*t*)

(*a*) Hic emendandus videtur Ughellus, qui Petri pontificatum ad annum 1183. rejiciens, ait Alexandrum epiſcopum Lunenſem interfuiſſe anno 1179. concilio Lateranenſi, eique ſubſcripſiſſe inter epiſcopos provinciæ Ravennatenſis. Verum neque in Branenſi neque in Victorino codice ullus inter epiſcopos provinciæ Ravennatenſis reperitur Alexander epiſcopus Lunenſis, ſed Juvenſis ut in Victorino, aut Lurenſis ut in Branenſi.
(*b*) Hic iterum allucinatur Ughellus, qui in ſerie epiſcoporum Aſſiſienſium pro Ruffino hoc loco collocat Petrum, quem ait interfuiſſe concilio Lateranenſi: verum Petrus ille non Aſſiſienſis ſed Lunenſis fuit epiſcopus.
(*c*) Spic. *Aſiſinas.*
(*d*) Spic. *Raimerus.*
(*e*) Spic. *Raſiſericus Spolentinus.*
(*f*) Dictus etiam *Offredus* & *Offreduccius.*
(*g*) Spic. *Guiſſo.*
(*h*) Spic. *Simphronius.*
(*i*) Spic. *Aufumanus.*
(*k*) Spic. *Mimaldus.*
(*l*) Spic. *Cenſius.*
(*m*) Ex hac ſubſcriptione caſtigandus venit Ughellus, qui in ſerie epiſcoporum Viterbienſium ait nullum eo tempore extitiſſe Tuſcanenſem epiſcopum.
(*n*) Hujus loco ſubſtituitur in Italia Sacra Mazzius.
(*o*) Spic. *Funenſis.*
(*p*) Spic. *Piſcarienſis.*
(*q*) Spic. *Tedbaldus.*
(*r*) Spic. *Methenſis.*
(*s*) Spic. *Falphanus.*
(*t*) Spic. *Themenſis.*

A Rainaldus Benefranus.
Rainaldus Aquinas.
Herveus Sueſſanus.
Porfirius Caſertanus.

De provincia Amalfitanæ.

Dionyſius Amalfitanus archiepiſcopus.
Johannes Licturenſis (*a*) epiſcopus.
R. Avellenſis. (*b*)

De provincia Neapolitanæ.

Sergius Neapolitanus archiepiſcopus.
Bernardus Nolanus epiſcopus.
Bartholomæus Aceranus. (*c*)
B Petrus (*d*) Inſulanus.

De provincia Salernitanæ.

Romoaldus (*e*) Salernitanus archiepiſcopus.
Arnulfus Caputaquenſis (*f*) epiſcopus.
Johannes Marſicanus.
Petrus Aënenſis. (*g*)
Johannes Sarnengis. (*h*)

De provincia Beneventanæ.

Balduinus Aliſanus (*i*) epiſcopus.
Petrus Teleſinus.
Potio (*k*) Triventinus.
C Andreas Bozanenſis. (*l*)
Alarſius (*m*) Gardianus.
Gaufridus Termulanus. (*n*)
Petrus Larinenſis.
Robertus Civitatenſis.
Nicolaus Dracozanenſis. (*o*)
Robertus Florentinenſis.
Roſfridus Monticorbinenſis. (*p*)
Rainaldus Luterinus.
Johannes de Monte-maran.
Johannes Aſculenſis.
Bartholomæus Arranenſis.
Jaquintus Frequentinus.
D Rogerius Vicenſis.

De provincia Sipontinæ.

Gerardus Sipontinus archiepiſcopus. (*q*)
Simeon Veſtanus epiſcopus.

De provincia Tranenſi.

Amandus Vigilienſis epiſcopus. (*r*)
Richardus Andrenſis.

(*a*) Spic. *Lictrenſis.* (*b*) Spic. uno verbo *Ravellenſis.*
(*c*) Spic. *Achanus.*
(*d*) Omiſſus in Italia Sacra.
(*e*) Spic. *Rainaldus*, melius *Romualdus*, cujus chronicon habes apud Muratorium.
(*f*) Spic. *Capreaquenſis.*
E (*g*) Spic. *Eeunenſis.*
(*h*) Spic. *Sernenſis.*
(*i*) Spic. *Aliſanus.*
(*k*) Spic. *Petio.*
(*l*) Spic. *Boravenſis.*
(*m*) Spic. *Alaſius.*
(*n*) Spic. *Termilanus.*
(*o*) Spic. *Dracoranenſis.*
(*p*) Hic deſideratur in Spicilegio, ſed & apud Ughellum, qui ejus loco collocat Johannem.
(*q*) Hic & ſequens epiſcopus deſiderantur in Spicilegio.
(*r*) Hic & ſequens in Spicilegio collocantur ſub provincia Sipontina.

Digitized by Google

De provincia Barenſi.

Rainaldus Barrenſis archiepiſcopus.
Johannes Botuntinus (*a*) epiſcopus.
Maio Catharenſis.
Paulus Salpitanus.
Arpinus Paliniacenſis.
Caſiſus (*b*) Cuperſanenſis.
Rao Bithecenſis. (*c*)
Johannes Melficenſis.
Johannes (*d*) Cannenſis.
Johannes Lavellanus.

De provincia Brunduſinæ. (*e*)

Willelmus Brunduſinus archiepiſcopus.

De provincia Idrontinæ.

Jonathas Idrontinus (*f*) archiepiſcopus.
Petracius (*g*) Litienſis Caſtrenſis.

De provincia Tarentinæ.

Baſilius Tarentinus archiepiſcopus.

De provincia Acherontinæ. (*h*)

Petrus Venuſinus (*i*) epiſcopus.
Johannes Potentinus.
Robertus Tricaricenſis. (*k*)
Robertus Gravinenſis.
Robuam (*l*) Anglonenſis.

De provincia Coſanæ. (*m*)

Ruffus Cuſentinus archiepiſcopus.
Michaël Mathuranenſis.

De provincia Reginæ.

Thomas Reginenſis archiepiſcopus.
Guido Neocaſtrenſis epiſcopus.
Philippus Crotonias Græcus.
Leratinus (*n*) epiſcopus Græcus.

De provincia S. Severini. (*o*)

Peregrinus (*p*) Embriacenſis (*q*) epiſcopus. D
Perentinus (*r*) Strumbinus.

De provincia Siciliæ Meſſanenſis.

Nicolaus Meſſanenſis archiepiſcopus.
Guido Cephaledienſis epiſcopus.

(*a*) Spic. *Botintinus.*
(*b*) Spic. *Caſiuus.*
(*c*) Spic. *Briecenſis.*
(*d*) Hic corrigendus venit Ughellus, qui hunc Johannem ſubjicit Bonifacio Cannenſem eccleſiam adhuc adminiſtranti anno 1187. quo privilegium ab Urbano III. obtinuit, aitque Johannem anno ſequenti interfuiſſe concilio Lateranenſi ſub Alexandro III. qui ante ſeptem annos diem obierat ſuum. E
(*e*) Spic. *Brundeſicia.*
(*f*) Spic. *Hidrotinus.*
(*g*) Spic. *Petureius*, dictus etiam ab Ughello *Penetranus.*
(*h*) Spic. *Veroſina.*
(*i*) Spic. *Veroſinus.*
(*k*) Spic. *Tritacenſis.*
(*l*) Spic. *Roboam.*
(*m*) Spic. *Cuſentina.*
(*n*) Spic. *Eterantinus.*
(*o*) Spic. *Siciliæ Meſſanenſis.*
(*p*) Spic. *Pegrinus.*
(*q*) Sive *Umbriaticenſis.*
(*r*) Spic. *Ierenus.*

A *De provincia Orientis Phenicis.*

Willelmus Tyrenſis (*a*) archiepiſcopus.
Jocius Aconenſis epiſcopus.
Romanus Tripolitanus.

De provincia Calesyriæ.

V. Gambulenſis (*b*) epiſcopus.

Provinciæ Palæſtinæ ſecundæ.

Heraclius Cæſarienſis archiepiſcopus.
Radulfus Sebaſtenus.

Provinciæ Palæſtinæ primæ.

B Petrus Jeroſolymitanenſis eccleſiæ prior loco patriarchæ.
Albertus Bethleemitanus. (*c*)

Provinciæ Piſanæ.

Hubaldus Piſanus archiepiſcopus.
Saganenſis epiſcopus de Corſica. (*d*)

De provincia Turrenſi (*e*) *Sardiniæ.*

Johannes Adarenſis. (*f*)
Cometa Ampurienſis. (*g*)

Provinciæ Januenſis.

C Hugo (*h*) Januenſis archiepiſcopus.
Lodius Martinenſis. (*i*)

Provinciæ Ravennatis.

Girardus Ravennas archiepiſcopus.
Bernardus Parmenſis.
Albericus Reginus.
Arditio Mutinenſis.
Johannes Bononienſis. (*k*)
Henricus Cornolienſis. (*l*)
Johannes Faventinus. (*m*)
Alexander Juvenſis. (*n*)
Lamfredus Pompilienſis.
Leonardus Ceſanas. (*o*)
Gabriel Adrienſis. (*p*)
Alericus (*q*) Bobienſis.

Provinciæ Mediolanenſis.

Algiſus (*r*) Mediolanenſis archiepiſcopus.
Johannes Bricienſis epiſcopus.
Galo (*s*) Bergamenſis.
Umfredus (*t*) Cremonenſis.

(*a*) Spicil. *Tyrenenſis.*
(*b*) Spic. *Glambulepcenſis.*
(*c*) Spic. *Beellemitanus.*
(*d*) Spic. *Corſim.*
(*e*) Spic. *Turrenenſi.*
(*f*) Spic. *Adarenenſis.*
(*g*) Spic. *Apurienſis.*
(*h*) Hic deſideratur in Italia Sacra, ubi locus vacuus eſt in ſerie archiepiſcop. Januenſium ab anno 1156. ad 1188.
(*i*) Spic. *Joaphus Maranenſis epiſcopus de Corſica.* Neque Joaphus neque Lodius locum habent in Italia Sacra.
(*k*) Omiſſus in Spicilegio.
(*l*) Spic. *Cornelienſis.*
(*m*) Spic. *Favetinus.*
(*n*) Spic. *Lurenſis.*
(*o*) Spic. *Caſarias.*
(*p*) Spic. *Arienſis.*
(*q*) Ab Ughello in Italia Sacra prætermiſſus.
(*r*) Spic. *Algeſius.*
(*s*) *Gaula* appellatus in Italia Sacra.
(*t*) Spic. *Vinfredus.*

Albericus Laudenſis. A
Obertus Terdonenſis.
Hubertus Aquenſis.
Guido (*a*) Saonenſis.
Lauterius Albiganenſis.
Stephanus Vigintimilienſis.
Milo (*b*) Taurinenſis.
Garmarus (*c*) Ipporienſis.
Bonifacius Novarienſis.

De provincia Aquileienſi.

Garſentinus Mantuanus.
Anſelmus Cumanus.
Gerardus Paduanus. B
Salomon Tridentinus.

Provinciæ Venetiæ.

Henricus Gradenſis patriarcha.
Marinus Clogenſis (*d*) epiſcopus.
Leonardus Trecellenſis (*e*) epiſcopus.

De provincia Jadarenſi. (*f*)

Andreas (*g*) Albenſis archiepiſcopus.
Lamfredus Abſarenſis.
Drobo Vigilenſis. (*h*)

De provincia Spaletenſi. (*i*)

Rainerius Spaletenſis archiepiſcopus. C
Matthæus Nonenſis epiſcopus.
Michaël Scardonenſis. (*k*)

Provinciæ Remenſis.

Willelmus Remenſis archiepiſcopus.
Nevelo Sueſſionenſis epiſcopus.
Theobaldus Ambianenſis epiſcopus.
Reinoldus (*l*) Noviomenſis.
Rogerius Laudunenſis.
Deſiderius Morinenſis.
Rogerius Cameracenſis.

De provincia Rotomagenſi.

Egidius Ebroicenſis epiſcopus. D

Provinciæ Senonenſis.

Guido Senonenſis archiepiſcopus.
Johannes Carnotenſis.
Simon Meldenſis.
Matthæus Trecenſis.
W. Autiſſiodorenſis.
Obaldus Nervernenſis. (*m*)

(*a*) Spic. *Guigo.*
(*b*) In Italia Sacra non comparet, ubi locum habere debet inter Albertum, qui anno 1168. & Bonaldum, qui 1196. præfuit eccleſiæ Taurinenſi.
(*c*) Spic. *Gannarus*, apud Ughellum dictus *Germanus* ſeu *Goemanus.* E
(*d*) Spic. *Glogenenſis.*
(*e*) *Tercellenenſis.*
(*f*) Spic. *Ladarenſi.*
(*g*) Collocandus inter Ottonem & Bonifacium, ubi locum vacuum habet in Italia Sacra.
(*h*) Spic. *Viglenſis.*
(*i*) Deeſt hic titulus in Spicilegio, ſed ſine ulla diſtinctione legitur *Reuerus Spalitenſis archiepiſcopus.*
(*k*) Spic. *Sardonenſis.*
(*l*) Spic. *Reinaldus.*
(*m*) Spic. *Navernenſis*, lege *Nivernenſis.*

Provinciæ Bituricenſis.

Guarinus Bituricenſis archiepiſcopus.
Girardus Caturcenſis.
Seibrandus Lemovicenſis.

Provinciæ Turonenſis.

Radulfus Andegavenſis epiſcopus.
Gaufridus Briocenſis.
Eudo Lehonenſis.

Provinciæ Burdegalenſis.

W. Burdegalenſis archiepiſcopus.
Johannes Pictavenſis epiſcopus.
Ademarus Santonenſis.

Provinciæ Auxitanæ. (*a*)

Arſius Convenarum epiſcopus.
Bernardus Olorenſis. (*b*)
Ademarus Baionenſis.
Garſias Vaſatenſis.
Arnaldus Bigoritanus. (*c*)
W. Aquenſis.

Provinciæ Narbonenſis.

Pontius Narbonenſis archiepiſcopus.
Johannes Magalonenſis epiſcopus.
Raimundus Uticenſis.
Bernardus Biterrenſis.
Otho (*d*) Thercacenſis.

Provinciæ Bracarenſis.

Johannes Lucenſis.
W. Elenenſis.

Provinciæ Arelatenſis.

Raimundus Arelatenſis archiepiſcopus.
Fulco Maſſilienſis.
Pontius Cabilonenſis. (*e*)
Petrus Avinionenſis.
W. Tricaſtrinus.
Petrus Tolonenſis.

Provinciæ Aquenſis.

Bernardus (*f*) archiepiſcopus Aquenſis.
Petrus Aptenſis.
Hericus (*g*) Regenſis.
Bermundus (*h*) Seſtrenſis.

Provinciæ Ebredunenſis.

Petrus Ebredunenſis archiepiſcopus.
Fulco Antipolitanus.
Raimundus Glandetenſis. (*i*)
W. Vincienſis.

Provinciæ Viennenſis.

Robertus Viennenſis archiepiſcopus.

(*a*) Spic. *Auticanæ.*
(*b*) Spic. *Clorenſis.*
(*c*) Spic. *Bigonitanus.*
(*d*) Spic. *Odo.*
(*e*) Spic. *Cabellionenſis.*
(*f*) Spic. *Rainardus.*
(*g*) Spic. *Henricus.*
(*h*) Spic. *Bermerdus Seſterenſis.*
(*i*) Spic. *Glatenſis.*

Digitized by Google

Odo Valentinus.
Robertus Dienſis.
Johannes Gratianopolitanus.
Artutius (*a*) Gebennenſis.
Lambertus Maurianenſis.

Provinciæ Darentaſienſis.

Aimo Darentaſienſis archiepiſcopus.
Cono Serdinenſis.

De provincia Lugdunenſi.

Engebertus Gabilonenſis epiſcopus.

De provincia Biſontina.

Rogerius Lauſanenſis epiſcopus.
Rainaldus (*b*) Belicenſis.

Provinciæ Terragonenſis.

Berengarius (*c*) Terragonum archiepiſcopus.
Raimundus Gerundenſis. (*d*)
Bernardus Barchinonenſis.
Petrus Auſonenſis.
Pontius Bertoſanus. (*e*)
Bergarius Ylerdenſis.
Arnaldus Urgellenſis.
Stephanus Oſcenſis.
Ruinenſis. (*f*)
Petrus Pampilonenſis.
Rodericus Calagoritanus.

Provinciæ Toletanæ.

Celebrinus Toletanus archiepiſcopus.
Raimundus Palentinus (*g*) epiſcopus.
Gonſaldus Sogobienſis.
Michael Olxumenſis. (*h*)
Oderricus Sequentinus.

Provinciæ Compoſtellanæ.

Petrus Compoſtellanus archiepiſcopus.
Santius Abulenſis.
Petrus Civitatis Roderici.

De provincia Trevirenſi.

Arnaldus Trevirenſis archiepiſcopus.
Fredericus Metenſis.

Provinciæ Colonienſis.

Radulfus Leodienſis (*i*) epiſcopus.

Provinciæ Maguntinæ.

Chriſtianus Maguntinus archiepiſcopus.
Otho (*k*) Babebergenſis epiſcopus.
Arduicus Aguſtenſis.
Bertholdus Conſtancienſis.

(*a*) Spic.. *Alvicius.*
(*b*) Spic. *Rantaldus.*
(*c*) Spic. *Bernardus.*
(*d*) Spic. *Gerdenſis.*
(*e*) Spic. *Dertoſanus.*
(*f*) Spic. *Hugo Rutenenſis.*
(*g*) Spic. *Paletinus.*
(*h*) Spic. *Oximenſis.*
(*i*) Spic. *Leodinenſis.*
(*k*) Spic. *Odo Bambergenſis.*

A Olricus Spirenſis. (*a*)
Goradus Garmatienſis. (*b*)
Ulricus Curienſis.

De provincia Madeburgenſi.

Udo (*c*) Citenſis epiſcopus.
Sifridus Brandeburgenſis. (*d*)
Martinus Miſinenſis.

De provincia Salſeburgenſi.

Conradus Salſeburgenſis (*e*) archiepiſcopus.
Coronatis Ponenſis. (*f*)
B Theobaldus (*g*) Patavienſis.

Provinciæ Bremenſis.

Bernoz Virinenſis (*h*) epiſcopus.

Provinciæ Daniæ.

Omerus Burgalenſis epiſcopus.

Inſulæ Angliæ (i) provinciæ Cantuaricenſis.

Robertus Herfordenſis epiſcopus.
Rainaldus Batthonienſis. (*k*)
Johannes Norvicenſis.
Adam de Sancto Aſaph.
Richardus (*l*) Menevenſis.

C

Item in Anglia provinciæ Eboracenſis.

Hugo Dunelmenſis epiſcopus.

Provinciæ Scotiæ.

Gregorius Roſenſis epiſcopus.

De inſula Hiberniæ.

Catholicus Tuaïmenſis (*m*) archiepiſcopus.
Laurentius Dublinenſis archiepiſcopus.
Conſtantinus epiſcopus de Quilldalina. (*n*)
Bricius Lunbrienſis. (*o*)
D Auguſtinus Guaterfordenſis. (*p*)
Felix epiſcopus Leſmorienſis.

De Ungaria.

Andreas Bahaſinenſis archiepiſcopus.

(*a*) Spicil. *Ypirenſis*, omiſſus in Gallia Chriſtiana Sammartanorum.
(*b*) Spic. *Guamarcienſis.*
(*c*) Spic. *Odo Ciſtenſis epiſcopus.*
(*d*) Spic. *Branderburgenſis.*
(*e*) Spic. *Salteburgenſis.*
(*f*) Spic. addit *epiſcopus.*
(*g*) Spic. *Thebaldus Pataïnenſis.*
(*h*) Spic. *Virrenſis.*
(*i*) Spic. *Provinciæ Angliæ.*
E (*k*) Spic. *Barovienſis.*
(*l*) Spic. *Petrus.*
(*m*) Spic. *Terconenſis.*
(*n*) Spic. *de Culerne.*
(*o*) Spic. *Lumbrenſis.*
(*p*) Spic. *Guaterfundenſis.*

Digitized by Google

SENTENTIA HENRICI Albanenſis epiſcopi, & apoſtolicæ ſedis legati, data anno MCLXXXII. adverſus abbatem S. Severi in gratiam Burdigalenſis monaſterii S. Crucis, in qua plurium fit mentio conciliorum.

Ex archivis S. Crucis Burdigalenſis eruit noſter Stephanus Dulaura.

Anno 1182.

HEnricus Dei gratia Albanenſis epiſcopus, apoſtolicæ ſedis legatus, dilectis in Chriſto filiis ARNALDO abbati, & fratribus ſanctæ Crucis Burdegalenſis ſalutem & ſinceræ dilectionis affectum.

Cauſam quæ inter vos & abbatem ſancti Severi, ejuſque monaſterium, ſuper eccleſiam ſanctæ MARIÆ de Solaco vertebatur, dominus ALEXANDER papa tertius ſub certa forma nobis commiſit, appellatione remota, terminandam. Nos itaque mandatum apoſtolicum exequi volentes, partem utramque ante noſtram præſentiam convocavimus, diem in octabis nativitatis S. Johannis aſſignantes. Ad quam diem cum tu, dilecte fili abbas ſanctæ Crucis, ad caſtrum DESCURA, quod in Albigienſi epiſcopatu eſt, ad noſtram præſentiam paratus & inſtructus veneris, abbas S. Severi nec venit, nec reſponſalis pro eo aut pro monaſterio ſuo comparuit, qui cauſam vellet ſubire, licet ipſius actores eſſent, & cauſam eamdem coram Romano pontifice ſuſcitaſſent. Tamen abbas de Altoponte & duo clerici ſine litteris abbatis vel capituli venerunt, qui dicentes ſe ab abbate S. Severi tranſmiſſos, allegaverunt eum gravi ægritudine detentum, quare ad diem aſſignatam non veniſſet. Verum fidem ſuper his nobis nullam fecerunt. Et licet tu, ſanctæ Crucis abbas, per advocatos tuos expenſas tibi adjudicari propter defectum adverſæ partis, inſtanter poſtulares; tamen tam quæſtionem expenſarum, quam totam cauſam duximus protelandam; diem utrique parti peremtoriam aſſignantes octabam nativitatis S. MARIÆ. Ad quam diem apud Anicium, ad nos tu nihilominus paratus, & inſtructus teſtibus & inſtrumentis, cum multa difficultate laborum & expenſarum veniſti, nec pars S. Severi venit, nec reſponſalis apparuit, qui pro eo vel ſaltim cauſam abſentiæ allegaret. Sed cum te per plures dies detenuiſſemus, adverſarios tuos expectantes, rationes & allegationes tuas, tam ſuper cauſa principali, quam ſuper quæſtione expenſarum, per advocatos tuos proponens, ut diffinitivam de omnibus daremus ſententiam, inſtanter poſtulaſti. Nos vero cum venerabilibus fratribus noſtris Pictavienſi, Anicienſi, Magalonenſi & Lodovenſi epiſcopis, aliiſque perſonis in utroque jure peritis, quæ nobis aſſiſtebant, conſilio habito, abbatem & monaſterium ſancti Severi tibi condemnavimus in expenſas quas feciſti pro cauſa ad eumdem terminum proſequenda. Et licet major pars aſſeſſorum noſtrorum in eo conveniret, quod totam cauſam diffiniremus, quia diem peremtoriam aſſignaveramus. Et quia pars ſancti Severi, quæ monaſterium ſanctæ Crucis traxerat in cauſam, contumaciter abſens videbatur, cùm nec reſponſalis ejus abſentiam excuſans, appareret; tamen eamdem partem manſuetius portantes, aliam diem peremtoriam aſſignavimus in octabis kalendarum decembris, credentes quod in eadem terra tunc eſſemus, & ibi plenius de cauſa nobis poſſet liquere. Sane ad eam diem apud Vaſatum, ubi venerabiles fratres noſtri Auxitanus archiepiſcopus & ſuffraganei ſui, & prælati ejuſdem provinciæ ad concilium quod ibi celebravimus convenerant: ambæ partes coram nobis præſentes fuiſtis. Et abbas ſancti Severi pro ſe & monaſterio ſuo cauſam per advocatos ſuos movens, aſſeruit, quod olim cum monaſterium ſancti Severi per priorem & monachos ſuos eccleſiam ſanctæ MARIÆ de Solaco in pace poſſideret, a monachis ſanctæ Crucis Burdegalenſis exinde per violentiam fuerunt expulſi, & ſuper eadem expulſione coram Romanis pontificibus & in ſynodis multas fecerant proclamationes, & in jus litteræ fuerant conteſtati. Quare poſſeſſionem ejuſdem eccleſiæ ſibi reſtitui poſtulaverunt. Ad quod per advocatos tuos reſpondens, tam violentiam, quam expulſionem, & proclamationes, & litis conteſtationes conſtanter negaſti; ſed eccleſiam de Solaco monaſterio ſanctæ Crucis per AMATUM quondam Olorenſem & HUGONEM Dienſem epiſcopos, tunc apoſtolicæ ſedis legatos, in concilio quod Burdegalæ celebraverunt, & poſtmodum per papam PASCHALEM tibi adjudicatam fuiſſe, aſſeveraſti. Quarum ſententiarum munimenta præ manibus dixiſti habere. Addidiſti etiam, quod poſt ipſas ſententias, non ſolum per quadraginta annos eccleſia ſanctæ MARIÆ de Solaco a monaſterio ſanctæ Crucis in pace poſſeſſa fuerat & obtenta, ſed ultra quam hominum memoria extaret. Sed ante omnia volebas tibi reſtitui expenſas, quas tibi apud Anicium adjudicaveramus. Cumque ſuper his hinc inde diu diſputatum fuiſſet, & propter mutuas inficiationes de facto nobis minime conſtaret; præcepimus utrique parti, ut teſtes ſuos produceret ad ſuam intentionem probandam. Ubi abbas ſancti Severi quatuor teſtes produxit, & tu conſequenter quamplures. Quibus productis, abbas ſancti Severi pro aliis teſtibus producendis inducias poſtulavit; allegans per machinationem & metum abbatis ſanctæ Crucis teſtes ſuos ſibi fuiſſe ſubductos. Sed quamvis hoc, tu abbas ſanctæ Crucis, conſtanter negares, allegans

Vaſatenſe concilium.

Digitized by Google

gans quod poſt duos dies peremtorios ſibi aſſignatos induciæ ulterius non eſſent dandæ; tamen alium diem peremtorium aſſignavimus, tertiam diem poſt Epiphaniam, ita quod tunc ad ſententiam plenarie hinc inde veniretis inſtructi. Ad eamdem diem cum ambæ partes ad noſtram præſentiam Santonas veniſſetis, pars abbatis S. Severi prædictam ſubductionem teſtium a te, abbas ſanctæ Crucis, ſibi factam conſtanter iterato allegavit; & ſuper hoc monachum quemdam & duos ſervientes ſuos teſtes produxit, quibus præſtito juramento receptis, & diligenter examinatis, cum de facto minime convenirent, & viles & ſuſpecti eſſent, nullam nobis in hac parte fidem fecerunt. Verum, licet tu & advocati tui atteſtationes publicari & ſententiam dari poſtularetis, & conſilium noſtrorum eſſet aſſeſſorum, quod id ageremus; tamen ſacramento in quarta monachorum manu ab abbate ſancti Severi ad ipſius oblationem ſuſcepto, quod dilationem, prout videbatur, malitioſe non requireret, atque ad diem quam ſibi aſſignaremus, ſine ſubterfugio de cauſa ipſa ſententiam noſtram reciperet, & quod eam obſervaret ac faceret a fratribus ſuis inviolabiliter obſervari; ad convincendam omnem malitiam, quartum diem peremtorium, tertiam ſequentis Quadrageſimæ Dominicam ei aſſignavimus, & teſtes quos ſibi ſubtractos aſſerebat, ſub excommunicationis pœna per litteras noſtras diſtricte commonuimus, ut ſuper cauſa eadem perhiberent teſtimonium veritati. Et interim perſonis ab ipſis partibus electis, teſtium ipſorum commiſimus receptionem. Termino ſiquidem aſſignato, ambæ partes ad noſtram præſentiam apud Lemovicas, ubi concilium de prælatis Bituricenſis & Burdegalenſis provinciarum celebravimus, inſtructi acceſſiſtis, & tres teſtes juratos abbas ſancti Severi produxit. Quibus receptis & examinatis, de aſſenſu utriuſque partis publicavimus atteſtationes; cumque atteſtationes ipſas partes conſcripſiſſent, & ſuper eis diu diſputaſſent, pars ſancti Severi poſtulavit alias iterum inducias ſibi dari, ad producendos teſtes de interruptione quietæ & longiſſimæ poſſeſſionis, quam de prædicta eccleſia de Solaco pars ſanctæ Crucis per multos teſtes ſe habuiſſe videbatur probaſſe. Ad quod advocati tui, abbas ſanctæ Crucis, reſponderunt, quod nulla penitus dilatio foret inde ulterius concedenda, cum jam quatuor peremtorias dilationes, præter omnem juris formam, præſertim cum abbas & fratres ſancti Severi actores eſſent, eis conceſſiſſemus, & violentam expulſionem, & ſecutam poſſeſſionis interruptionem inter primos litis congreſſus fuiſſent conteſtati, & ſuper violentia & interruptione teſtes, quorum atteſtationes erant publicatæ, producti eſſent & examinati. Id

Lemovicenſe Concilium.

A etiam contra teſtes abbatis ſancti Severi addiderunt, ſcilicet quia quidam eorum de auditu tantum factæ violentiæ & interruptionis teſtificati erant, non quod ipſi fieri vidiſſent. Alii quidam, qui ſe violentiam vidiſſe teſtabantur, & vacillabant, & in atteſtationibus ſuis ita contrarii ad invicem erant, quod eorum teſtimonia omnino repellenda erant & contemnenda, & propterea quia in probatione violentiæ defecerant, non erant admittendi ad probationem interruptionis quam proteſtabantur, violentiam quam probare non potuerant, fuiſſe ſubſecutam. B Nec non Amati quondam Olorenſis epiſcopi, tunc apoſtolicæ ſedis legati, privilegium ejuſdem ſigillo ſignatum nobis tradidiſti, in quo continebatur, quod coram ſe & Hugone Dienſi epiſcopo, qui ſimiliter legatus erat, in concilio quod apud Burdegalam celebrarunt, in quo Burdegalenſis, Auxitanus, Turonenſis & Dolenſis archiepiſcopi cum ſuffraganeis ſuis reſidebant, inter Arnaldum Trencardi olim abbatem ſanctæ Crucis, & Arnaldum ſancti Severi, ſuper jam dicta eccleſia ſanctæ Mariæ de Solaco quæſtio ventilata fuit; & ad ultimum ita definita, quod cum in ipſo Burdegalenſi C concilio multis teſtificationibus canonicis probatum fuiſſet Gregorium abbatem prædeceſſorem ipſius Arnaldi ſancti Severi, Romæ coram Alexandro papa de injuria quam faciebat Alnaldo abbati ſanctæ Crucis, de eccleſia ſanctæ Mariæ de Solaco, adeo convictum fuiſſe, quod ipſe abbas Gregorius in manu ejuſdem Romani pontificis eccleſiam ipſam dimiſit, firmiter promittens ſe ipſam non amplius invaſurum. Et quod idem papa Alexander præfatum Arnaldum abbatem ſanctæ Crucis, de eadem eccleſia ſanctæ Mariæ reinveſtiſſet; ipſi Arnaldo ſan- D ctæ Crucis abbati & ſucceſſoribus ſuis, apoſtolica & concilii fultus auctoritate, eccleſiam ſanctæ Mariæ de Solaco, cum omnibus ad eam pertinentibus perpetuo jure poſſidendam adjudicavit, & eum exinde reveſtivit, & privilegium ſigillo ſuo impreſſum exinde ſibi fecit. Porrexiſti etiam nobis privilegium Urbani papæ, in quo eadem ſententia expreſſe confirmatur. Præſentaſti & aliud privilegium Paschalis papæ, in quo manifeſte declaratur, quod cum inter Suavium ſancti Severi abbatem, & Fulconem E ſanctæ Crucis abbatem ſuper eadem eccleſia ſanctæ Mariæ de Solaco, in Lateranenſi palatio iterato querela fuiſſet advecta, & coram eodem papa diu agitata, relectis inſtrumentis utriuſque eccleſiæ, ac diligentius indagatis ab epiſcopis & preſbyteris cardinalibus, qui præſentes aderant, judicatum fuiſſe, præfatam diffinitionem, quæ in Burdegalenſi concilio ſupra memorato facta fuiſſet, perpetuum debere robur obtinere: atque idem Paschalis papa eamdem diffinitionem ſua

Burdigalenſe concilium.

firmans aſſertione, ſcripto apoſtolico ſancivit ſæpe fatam eccleſiam beatæ MARIÆ de Solaco, ſicut diffinitum fuerat, a ſanctæ Crucis monaſterio quiete in perpetuum poſſideri; & eodem ſcripto prohibuit, ne ex tunc clamor inde aliquis audiretur. Auditis itaque utriuſque partis rationibus, & allegationibus, & atteſtationibus, atque inſtrumentis diligentius inſpectis & ſufficienter intellectis, & habita plenaria deliberatione cum venerabilibus fratribus noſtris S. Lemovicenſi epiſcopo, G. Autiſſodorenſi electo, abbate ſancti Martialis, aliiſque pluribus perſonis honeſtis, & in divino & humano jure peritis, de communi eorum conſilio, cum nobis conſtaret per multos teſtes juratos, contra quos nihil dicebatur, eccleſiam ſanctæ MARIÆ de Solaco a monaſterio ſanctæ Crucis, per prædictam AMATI olim Olorenſis & HUGONIS olim Dienſis epiſcoporum, & apoſtolicæ ſedis legatorum, ſententiam, & URBANI papæ confirmationem, & PASCHALIS papæ deciſionem, non ſolum per quadraginta annos, ſed etiam per ſeptuaginta & plures quiete poſſeſſam fuiſſe, neque de violenta ejectione, quam abbas ſancti Severi allegaverat, præter teſtium ſuorum vacillationem, contrarietatem & ſuſpicionem, fides nobis aliqua facta fuiſſet, licet quatuor dies peremtorios ad teſtium productionem ei aſſignaviſſemus, & nullam concedendam ſibi amplius dilationem cognoſceremus; conſiderata forma commiſſionis, quam de eadem cauſa dominus ALEXANDER papa tertius nobis injunxerat, abbatem & monaſterium ſanctæ Crucis ab impetione abbatis & monaſterii ſancti Severi ſuper eccleſia ſanctæ MARIÆ de Solaco, per ſententiam abſolvimus diffinitivam, & eamdem eccleſiam ab abbatibus & monaſterio ſanctæ Crucis, ſine inquietatione abbatum & fratrum ſancti Severi, adjudicavimus perpetuo poſſidendam; abbatibus & monaſterio ſancti Severi ſuper repetitione ipſius eccleſiæ perpetuum ſilentium imponentes. Datum apud Pictavim per manum Raimundi de Capella, ſanctæ Romanæ eccleſiæ ſubdiaconi, anno Dominicæ Incarnationis MCLXXXII. kalendis aprilis.

SENTENTIA NAVARRI epiſcopi Conſeranenſis & apoſtolicæ ſedis legati, lata in concilio provinciali anno MCCVIII. apud ſanctum Severum in capite Vaſconiæ celebrato, adverſus ejuſdem villæ burgenſes.

Ex ſchedis noſtri Stephani Dulaura.

Anno 1208. QUoniam labenti inhæremus, & omnia temporalia ad occaſum veniunt ſucceſſive: Fidelium charitati præſentium & futurorum luce clarius innoteſcat, quod homines ſancti Severi de Vaſconia in dioceſi Adurenſi, conqueſti ſunt de abbate & conventu ejuſdem loci, mihi NAVARRO Coſeranenſi epiſcopo, apoſtolicæ ſedis legato; attentius ſupplicantes, ut ad eumdem locum accederem, & cauſam eorum fine debito terminarem. Quorum precibus acquieſcens, veni ad locum ſuperius nominatum, & poſt multa verba hinc inde prolata, ad ultimum partes convenerunt, ut homines ſancti Severi coram nobis de querimoniis abbati & conventui reſponderent, inviolabiliter ſervaturi quidquid nos per ſententiam diceremus. Hoc utique viginti de melioribus totius villæ pro ſe & reliquo populo communiter juraverunt; & hoc idem ut ſimiliter abbas & conventus coram nobis de omnibus querimoniis hominibus reſponderent, & ſententiam noſtram inviolabiliter obſervarent. Abbas ad noſtrum libitum firmavit, ut decebat. Quapropter, & ut de communi bono totius provinciæ terminaretur, maturiori uſi conſilio, ibidem celebravimus provinciale concilium. Homines vero ſtatim ab eo quod firmaverant, voluerunt aliquatenus deviare. Tandem epiſcoporum conſilio ad viam regiam revertentes, illi iidem viginti pro ſe ac reliquo populo, ſub religione ſui juramenti, ſolemniter promiſerunt, ut quidquid ego NAVARRUS Coſeranenſis epiſcopus, apoſtolicæ ſedis legatus, ſuper prædictis querimoniis per arbitrium definirem, ipſi modis omnibus obſervarent; vel quinque millia ſolidorum morlanorum ſolverent mulctati. Abbas etiam compromiſit ſimiliter illa obſervare. Igitur in præſentia noſtra conſtituti, propoſuerunt homines in hunc modum, videlicet quod abbas & monachi vendebant in exequiis mortuorum, cruces, thuribula, locum ubi defunctus ponebatur, indumenta ſacerdotalia, pulſationem campanarum, locum etiam in clauſtro vel cœmeterio ad corpora tumulanda, benedictionem in nuptiis, & ſignaculum parvulorum. Dicebant inſuper, quod quamdam partem villæ claudere tenebantur. Abbas quidem & monachi de ſæpe dictis hominibus hujuſmodi querimonias in medium protulerunt: videlicet quod contra prohibitionem eorum capellani, quemdam hominem mortuum extraxerunt de domo, & ſepelierunt eum in cœmeterio, ac deinde poſt eamdem prohibitionem, auctoritate dioceſani epiſcopi confirmatam, in malitia perſtiterint uſque ad undecim corpora in eodem cemeterio per violentiam tumulantes. In eodem quoque cœmeterio tumbas lapideas conſtruxerunt, quas jure hereditario non probabant amodo poſſidere. Poſtea in contemtum univerſalis eccleſiæ horribilius erigentes calcaneum, in loco publico pinnaculum conſtruxerunt, ibidem campanas & cymbalas ſuſpendentes, quas ad matutinas & ſingulas horas diei pulſare, contemnentes matrem eccleſiam, præ-

Digitized by Google

ſumpſerunt. Populus inſuper ad eumdem locum conveniebat, matutinarum & aliarum horarum officia a quibuſdam laicis auditurus; ibidem novo & inaudito modo horas minus catholicas celebrabant. Unam de campanis contra eccleſiam ſæpe dicto abbati abſtulerunt & monachis, occaſione cujuſdam dominæ, cui jus decimarum illius eccleſiæ, unde campana fuerat, competere aſſerebant; & in eodem facto violentas manus in quemdam monachum injecerunt. Portas itaque fregerunt eccleſiæ. Oblationes in diebus Lunæ per violentiam aſſumentes, pauperibus tribuebant. In januis eccleſiæ offerentes diebus dominicis & feſtivis, quidquid offerebatur dabant pauperibus minus juſte. Baptiſaverunt parvulos ſuos in parrochia aliena, cum capellanus præſto eſſet eos libentiſſime in porta eccleſiæ baptiſare. Conſtituerunt, quod mulieres tempore prægnationis, & ipſi in miſſis mortuorum, & nuptiarum, more ſolito non offerrent. Et quia una offerre poſtea auſa fuit, quidam dehoneſtavit eam, verba plena convitiis inferendo. Decimas & primitias de omni re acquiſita licite non ſolvebant. Extraneos inſuper atrocius affligentes, ut nihil penitus monachis venderetur prohibuerunt omnibus publice per præconem. Abbatis præconem obmuteſcere facientes, alium qui quotidie præconaretur, auctoritate conſulum & populi creaverunt. Claves etiam villæ, quas abbas jure dominii penes ſe tenebat, auferre ei per violentiam præſumpſerunt. Cum monaſterium ſilvam haberet, quæ vulgo dicitur *Bedat*, clamavit præco ut omnes pariter, cauſa ſecandi arbores, ad ſilvam irent; quod adimplentes celeriter cum ſecuribus...... & aliis ferreis inſtrumentis, ligna & arbores ſuccidentes, cum jumentis nemus communiter intraverunt. Poſſeſſiones etiam ruſticorum & villanorum ſancti Severi emptionis titulo & pignoris ſibi vendicant violenter. Quid plura? Volentes monaſterium privari omni dominio, leges conſuetudinarias condiderunt, quas ſi quis tranſgreditur, certa punitur ſumma pecuniæ. Quarumdam confratriarum occaſione, conjurationes faciunt manifeſte. Jus quoddam, quod vulgo dicitur *Lezna*, de quibuſdam, quæ extra villam in foro, pacis tempore vendebantur, & pedagium ſalis, ferri & piſcium, negant, pariter retinentes. Pro clauſura in januis villæ quaſdam conchas ad tempus abbas conceſſerat, ſed ipſi replicant, quod pro clauſura villæ eſſent in perpetuum, ac ideo eas ſibi vendicant & uſurpant. Cum monaſterium donatione fundatoris aquas habeat ab antiquo, ipſi novo piſcandi genere, & ubicumque volunt, retia immittere in capturam non verentur. Homines monaſterii cenſuales, qui propter guerras vel etiam ſponte villas deſerunt; ex quo villam intraverunt, burgenſes reputant; & multoties eos qui remanſerunt in villulis, vexant indebite & prædantur. In eadem villa propria auctoritate collectas faciunt, in quibus quaſdam domos monaſterii; & ſervientes abbatis & monachorum, computant, & damnificant ut vicinos. Ad ultimum, quemdam hominem abbatis & monaſterii occiderunt. Omnia ſuperius prælibata fuerunt propoſita coram epiſcopis, abbatibus, & aliis bonis viris, qui ob hoc a nobis fuerunt convocati. Quorum conſilio voluimus dare ſententiam, cum jam, excepto Adurenſi, receſſiſſent omnes epiſcopi. Sed homines villæ proceſſum noſtrum impedientes, ex certa ſcientia, ut videbatur, addiderunt aliqua in hunc modum: Petrus *de Gavared* conqueſtus eſt, quod de conſilio abbatis & monachorum ejuſdem loci, molendinum ejus quondam fuerat deſtructum. Conqueſtus eſt ſimiliter quidam alius, quod quemdam conſanguineum ſuum monachaverunt pro molendino quodam, quod ſibi jure hereditario competere contendebat. Conquerebatur etiam tota vicinia, quod abbas apud Miremontem ad expeditionem eos adduxerat, & inde Petrus *de Mauleon* & alii vicini damna plurima populo inferentes, eos quotidie infeſtabant.

His igitur rite peractis, primum capitula quæ coram epiſcopis fuerunt propoſita atque diligentiſſime ventilata, Deum ſolum præ oculis habentes, diffinimus tali modo. Abbas & conventus nihil ex pacto ulterius requirant pro omnibus ſpiritualibus ſuperius memoratis; ſed oſtendatur hominibus locus cimiterii: licet enim commune ſit omnibus, qui eccleſiaſtica indigent ſepultura, in abbatis tamen eſt cuſtodia conſtitutum. Conſuetudines a prædeceſſoribus erga eccleſiaſtica uſu approbatas, ſcilicet in donationibus relictis, & oblationibus, decernimus eos cogi per cenſuram eccleſiaſticam obſervare. De parte villæ dicimus quod eam non tenetur claudere abbas, nec monachi, ut iidem confitentur homines . . . . conchas conceſſerit; de quibus conchis dicimus ut ſecundum arbitrium per quaſcumque manus hominum villæ abbas voluerit, clauſuræ villæ vel annuatim vel in perpetuum aſſignentur. Super querimonias abbatis & monachorum, dicimus quod pro mortuo quem homines villæ de eccleſia extrahentes in cimiterio poſuerunt, duplici pœna ſacrilegii puniantur, & mortuus ad eccleſiam reportetur, & iterum in cimeterio ſepeliatur. Alii mortui, quia excommunicati mortui ſunt, a cimeterio projiciantur: pro quorum quolibet pœnam ſacrilegii ſolvant homines, & pro quolibet tumulo, quem contra prohibitionem abbatis, vel monachorum, in cimeterio conſtruxerunt, pro pinnaculi erectione, & campanis, celebrationeque horarum, de jure ad multas pœnas ſacrilegii tenentur, quas miſe-

Digitized by Google

ricorditer relaxamus. Injungentes, ut infra annos id eſt diſcretionis, omnes a minimo uſque ad maximum, jurent communiter, ne de cetero tale quid vel ſimile attentent; pinnaculum ſine mora & dilatione aliqua deſtruatur; campanæ dentur eccleſiæ, vel deleantur, ea excepta quæ monachis fuit ablata, quibus ſine mora reſtituetur. Et pro violenta manuum injectione in monachum, ac quia januas eccleſiæ confregerunt, & oblationes acceperunt per violentiam, ad pœnam ſacrilegii teneantur. Pueros quos fecerunt alibi baptizare, reportent ad eccleſiam, cum conſuetis oblationibus, & illas quas in januis eccleſiæ receperunt pauperibus largientes, reſtituant monachis & abbati. Violentiam quam fecerunt oblationes in eccleſia capientes, de cetero non attentent, & pro parvulis alibi baptizatis ad pœnam eccleſiaſticam, ſcilicet ſeptem ſolidos & dimidium teneantur. Quia mandaverunt uxoribus & aliis hominibus quod non offerrent, ut conſueverant, quilibet reddat legem eccleſiæ, & ſic vitium corrigatur, ut manifeſtum ſit jus eccleſiæ non perire. De decimis & primitiis dicimus quod de omnibus licite acquiſitis integre perſolvantur. Quod niſi fecerint, utraque poteſtate, videlicet eccleſiaſtica, & civili, eas reddere compellantur. Quia præconem auctoritate propria conſtituerunt, ſecundum leges ad confiſcationem tenentur rerum & corporum; ſed quia tantum eos punire noluimus, pro qualibet clamatione quam præco fecerit, ad legem conſuetam, id eſt ad mulctam & emendam, quilibet de populo teneatur. Quicumque nemus intraverit, legem ſolvat ſimiliter conſuetam. Pro quolibet roſſino & qualibet ſecuri & arbore inciſa eamdem nihilominus perſolventes. Quia claves villæ abbati per violentiam abſtulerunt, licet ad confiſcationem omnium tenerentur, tamen quod factum gerere nolumus, ab illa die qua abſtulerunt ei claves, pro qualibet die quilibet de populo legem conſuetam abbati & monachis ſolvat. De jure quod *Lezna* dicitur, quod in die mercati nihil vendatur in villa penitus de illis quæ in foro vendi ſolent, unde abbas illud jus accipit. Quod ſi forte contingeret, abbas *Leznam* accipiat; & pro injuria damnum inſuper conſuetum. Conjurationes quæ nomine confratriarum vel alio modo factæ ſunt, penitus deleantur, & contra voluntatem abbatis nullo modo fiant de cetero. Si forte fierent, teneantur ad damnum, & conjuratio deſtruatur. Collectæ vero ab abbatis nuncio ſemper fiant; quod ſi non fieret, quilibet de populo conſuetum damnum ſolvat. In quibus utique collectis domus quæ in horto abbatis ſunt, & ſervientes abbatis, vel monachorum, qui tamen eorum panem comedunt, nullam præbeant portionem; niſi forte domos vel alia bona in villa habeant, quibus juſtum ſit & idoneum partem dare. De terris

A ruſticorum & villicanorum, quos ſine conſenſu abbatis in pignus accipiunt, vel emunt, decernimus quod de cetero non fiat; quod ſi fieret, hujuſmodi contractus decernimus irritandos. Super pedagio ferri, ſalis, & piſcium, abbas curiam convocet, & quod curia dixerit, faciat obſervari. De aliis leznis & pedagiis dicimus quod, ſicut quiete habuit, poſſideat nunc & ſemper. Quocumque modo homines monaſterii cenſuales villam intraverint, ſic intra villam abbas plenum jus in illis habeat, ac ſi in villulis permanerent. Si vero aliquis ruſticorum ad villam voluerit B pervenire, ut ibi uxorem recipiat; ſi a burgenſibus requiratur, abbas non deneget, niſi forte manſus vacuus remaneat. De damno illato hominibus monaſterii, qui habitant in villulis, dicimus quod illi de quibus conqueritur abbas, damnum reſtituant, & legem dent nihilominus conſuetam, vel jurent quod non fecerint, ſi voluerint ſubterfugere prælibata. De homicidio, ſi forte a conſanguineis vel amicis defuncti aliquis perſonaliter impetatur, abbas juſtitiam faciat ſicut oportet. De piſcibus capiendis, dicimus quod infra terminos de quibus ſupra molendinorum, vel etiam infra opus protenditur, nulla ex- C tendant retia, nec alio modo piſces capiant; ſed extra terminos modum non ponimus nec menſuram. Quia prohibitum fuit ne monachis victualia venderentur, duodecim jurati principales jurent, quod de mandato eorum vel conſilio non emanavit; & ſi jurare noluerint, quilibet eorum, & etiam omnes alii abbati & monachis legem ſolvant. Hæc, inquam, auctoritate epiſcoporum & concilii ſunt peracta: ſed ea quæ poſt diſceſſum concilii homines, ut ſuperius, addiderunt, aliorum conſilio terminavimus, ſecundum quod credimus, ut decebat. De priori molendino D non cognoſcimus, quod domus vel collegium teneatur. Sed ſi de aliquo perſonaliter querimonia proponatur, abbas ſibi faciat juſtitiam competentem. De ſecundo molendino, quia in vita monachi poſſederunt illud in patientia, dicimus quod in pace poſſideant nunc & ſemper. Querimoniam abbatis de quodam homine, & querimoniam populi de Miremonte, & de alienatis monaſterii poſſeſſionibus ab abbate, vel monachis, fruſtratorias judicamus. Quædam capitula uſque modo dicere diſtulimus, quæ nunc aperire decrevimus: videlicet quod claves portarum E villæ ſub cuſtodia abbatis ſint nunc & ſemper. Præconem villæ abbas eligat & conſtituat. Juſtitiæ & placita in manu abbatis & coram eo, vel ſuo præpoſito diffiniantur. Mandata & prohibitiones ex parte abbatis factæ non violentur. Conſtitutiones, collectæ, taliæ, conſilio & arbitrio abbatis ſemper fiant. Et ut hæc & prælibata cautius & inviolabiliter obſerventur, ſigillo noſtro proprio corroboravimus. Hæc omnia per me Navarrum diſ-

finitive

Digitized by Google

finitive per ſententiam promulgata fuerunt apud S. Severum in clauſtro, anno milleſimo ducenteſimo octavo ab Incarnatione Domini idibus Octobris.

ADDENDA AD CONCILIUM Pariſienſe, anno 1212. a Roberto de Corceone celebratum.

Ex mſ. Aquicinctenſi.

Anno 1212. *IN mſ. Aquicinctenſi habetur illud concilium cum titulo:* Incipiunt inſtitutiones domini papæ & magiſtri Roberti cardinalis. *Et inprima quidem parte capitis* 19. *lacuna ita repleri debet.* Adhuc autem auctoritate prædicta decernimus, ut ſi quis beneficium, cui annexa eſt cura animarum, ſciens & prudens alicui clerico habenti in alia eccleſia perſonatum vel beneficium, cui annexa eſt cura animarum, tam dans quam accipiens ſe noverint excommunicationis vinculo innodandos. Sed & ſecundam collationem decernimus non tenere. Inſuper ſtatuimus quod ſi quis in diverſis eccleſiis ſive in eadem plures habuerit perſonatus, quibus animarum cura ſit annexa, & uterque ſit ſufficiens, uno illorum quem maluerit infra duos menſes dimiſſo, altero ſit contentus, alioquin omnes perſonatus amittat, &c.

Poſt quod ſtatutum ſequitur.

I. Cum multa oriantur ſcandala & opprobria *quæ nocent* eccleſiæ libertati, de eo quod perverſa conſuetudine quorumdam eorum filii ad interventum pecuniæ vel alio turpi modo ſuccedunt in præbendis & parochiis ipſorum, auctoritate qua fungimur, ſtatuimus ut filii priventur beneficiis ſic impetratis.

Poſt cap. XX.

II. Si prælatus vel quæcumque perſona emerit prioratum continentem decimas vel parochias, vel alia bona ſpiritualia, cum hæc de jure vendi non poſſint, denuntiamus talem contractum illicitum penitus irritandum. Et ſi ceperit talem prioratum ad vitam ſuam pro certa pecunia cauſa meliorationis, & non illum melioraverit, ſed potius in deteriorem ſtatum reddiderit, ſoluta ſumma pecuniæ, quam pro illo tradidit, reſtituat priſtinæ dignitati.

III. Statuimus præterea, ut quicumque officialis infamatus fuerit ſuper venditione juſtitiæ vel cujuſcumque ſacramenti, ab illo officio removeatur ab epiſcopo. Epiſcopus autem ſi eum amovere neglexerit, canonice puniatur.

IV. Item ſtatuimus, ut nulli habenti curam parochialem liceat ſæculares ſcientias addiſcere, ex quibus nullatenus poſſit ſubditorum ſuorum ſaluti prodeſſe. Immo ſi a prælato ſuo licentiam adeundi ſcholas obtinuerit, nihil niſi veram litteram aut ſacram paginam ad informationem parochianorum ſuorum addiſcat. Si enim de ſcholis ſuis omnibus quiſquilias ſæcularis ſcientiæ attulerit, & nullos flores de pratis cæleſtis philoſophiæ, ſecundum evangelium tamquam infatuatus rejiciatur, & ab omnibus conculcetur.

V. Item ſtatuimus contra prælatos & patronos, ne intuitu mutui, aut indebiti ſervitii a feneratoribus accepti, ad præbendas vel eccleſias filios vel nepotes feneratorum admittant.

VI. Si abbas, vel prior, vel patronus aliquis indignum præſentat epiſcopo pro cura paſtorali obtinenda, ſtatuimus ut talis præſentator & receptor canonica pœna lata contra illos qui opus Dei faciunt fraudulenter, puniantur.

VII. Si quis autem prælatus beneficium non vacans contra concilium Lateranenſe alicui contulerit, in eo puniatur in quo deliquit, ſcilicet, ut illa vice careat auctoritate conferendi tale beneficium, quod indigne præſumſit conferre, & major cui data eſt poteſtas, auctoritatem habeat conferendi illud.

VIII. Si abbas, vel prior, vel alius prælatus conceſſerit beneficium non vacans, & ſuper hoc det ei litteras patentes, vel certas penſiones, decernimus illam penſionem non tenere, & penſiones illas non debere perſolvi. Quod ſi factum fuerit, irritetur, & in pœnam ipſorum concedimus, quod epiſcopus loci conferat beneficium illud cum vacaverit.

IX. Nullus quæſtuarius vel conductitius prædicator pro hoſpitali vel pro alia domo admittatur ad prædicandum aliquo modo, propter enormia ſcandala quæ ſeminant hujuſmodi pſeudoprædicatores, tamen nuntii fideles canonici vel capellani cathedralis eccleſiæ boni teſtimonii, vel boni preſbyteri, parochiales ſcilicet, ad arbitrium archiepiſcopi vel epiſcopi loci, vel eorum quorum intereſt, pro hoſpitali & aliis cauſis pietatis admittantur pro adquirendis eleemoſynis ad uſus pauperum, vel reparationem eccleſiarum, nec talis admittatur, qui ſuper areas & aſſeres miſſam celebret in contemtum Dominici Sacramenti.

X. Item ſtatuimus ſub pœna ſuſpenſionis, ne aliquis ſacerdos aut in nundinis aut alibi bifaciet *(a)* aut trifaciet miſſas contra canonicas ſanctiones. [x]

XI. Cum multæ parochiales eccleſiæ propter inopiam ſacerdotum debito ſervitio defraudentur, ſtatuimus ut auctoritate legationis noſtræ, & ſub pœna excommunicationis præcipimus, quatenus a patronis & ab aliis quorum intereſt, tam competenter provideatur ſacerdoti, ut divina ibidem poſſit honeſte celebrare. Competens autem judicamus ſecundum interpretationem domini papæ factam. Si autem aliquæ eccleſiæ, quæ olim

(a) Biſaciare eſt duas miſſas ſub uno canone dicere; triſaciare vero tres. Vide ſi lubet lib. 1. de antiquis eccleſiæ Ritibus, cap. 3. art. 1. num. 10.

Digitized by Google

opulentæ, ab aliquo fuerint reſectæ, niſi canonice factum fuerit, id irritum judicamus, & beneficia eccleſiarum redintegrari pleniſſime præcipimus, & ne de cetero fiat, ſub pœna excommunicationis inhibemus.

XII. Nullus ſacerdos ſæcularis vel religioſus, vel alius clericus ab epiſcopo admittatur ad curam animarum, niſi præmiſſa canonica examinatione. Unde ſi epiſcopo præſentetur ſacerdos, qui ſit quaſi truncus, neſciens idioma illius parochiæ ad quam præſentatur, talis non recipiatur. Et epiſcopus, ſi dignus præſentetur, non differat illum recipere bona fide, & talis ſit ætatis qui fuerit præſentatus, qualem determinat concilium Lateranenſe, & in brevi poſſit & debeat ordinari.

XIII. Cum quidam canonici juraverint, quod reſidentiam facerent in diverſis eccleſiis; ſtatuimus ut compellantur ad alterius reſignationem, & in altera debitam facientes reſidentiam, una illarum ſint contenti.

XIV. Statuimus ut de novalibus laïci nullo modo decimam percipiant, immo eam ſine aliqua diminutione eccleſiæ perſolvant.

XV. Si quis habens parochiam in aliqua eccleſia præbendetur, ad alterius beneficii reſignationem, cujus voluerit, compellatur.

XVI. De canonicis & clericis tenentibus parochias & præbendas, in inferioribus ordinibus conſtitutis, & nihilominus matrimonio copulatis, ſtatuimus & ſub pœna ſuſpenſionis & excommunicationis prohibemus, ne ſic uxorati in ſcandalum populi miniſtrent altari. Decrevimus etiam eos privandos beneficio eccleſiaſtico, illis dimiſſis in matrimonio, eo quod nullatenus debent arare in bove & aſino.

XVII. Si quis uxoratus clericus in inferioribus ordinibus conſtitutus, teneat præpoſituras & baillivas eccleſiæ, in qua non poteſt de jure, obſtante matrimonio, deſervire; cum illa bona quæ tenet, de eccleſia non poſſint ad laïcos uſus tranſire, ſtatuimus ſub pœna excommunicationis, quod tales quod tenent, eccleſiæ penitus reſtituant.

XVIII. Si quis in ſacris ordinibus conſtitutus de facto contraxerit matrimonium, ab omni officio & beneficio ſuſpendatur, & non poſſit abſolvi, niſi per dominum papam.

XIX. Sacerdotes qui ex negligentia vel avaritia noluerunt habere libros ad matutinas per ſingulas ferias decantandas, immo tota ſeptimana, omiſſis canonicis horis & matutinis, miſſam celebrant; ſtatuimus, & ſub pœna ſuſpenſionis præcipimus, ut libros ad hoc deputatos, aliis expenſis omiſſis, adquirant, & ſecundum canonicas ſanctiones horas matutinales & alias canonicas decantent.

XX. Item ſecundum canonicas ſanctiones ſub pœna excommunicationis præcipimus, quod ſi quis clericus infamatus fuerit, quod illud beneficium per ſimoniam adquiſierit: ſi defecerit in purgatione, vel alias canonice A ſuper hoc convictus fuerit, a beneficio & officio ſic adquiſito ſuſpendatur.

XXI. Statuimus ut cum contigerit aliquam præbendam in eccleſia vacare, ſtatim dignæ perſonæ, ne perdat ſervitium, ſecundum inſtituta canonica conferatur, ut illa prava aboleatur conſuetudo, qua quædam eccleſiæ ſolent tot vacantes præbendas a collatione tamdiu ſuſpendere, ut unuſquiſque ex communi aſſenſu nepoti vel conſanguineo ſuo quocumque parvo vel indigno poſſit ad arbitrium ſuæ voluntatis mendicare.

XXII. Inhibemus ne quis clericus in ſacris ordinibus conſtitutus, in ſotularibus habeat B roſtra, & ne palliolo de cendallo inhoneſte amictus, ſaltem per plateas incedat.

XXIII. Item, ne quis clericus in ſacris ordinibus conſtitutus, niſi forte quem paupertas attenuat, in ſupertunicali, ſine cappa vel mantello per vicos civitatis incedat.

EXPLICIUNT INSTITUTIONES DE CLERICIS.

INCIPIUNT DECRETA de regularibus & monachis.

CAp. 8. *poſt hæc verba*, Recipiatur in aliud cœnobium religionis, *additur*: Salva regula B. Benedicti & privilegio domini papæ.

C *Poſt caput* IX.

Quia multa ſcandala & enormia contingunt ex crapula quorumdam monachorum, ante carniprivium per tres ſeptimanas vel per menſem ſe delicatis carnibus & exquiſitis ſallamentis ſeſe ingurgitantium; ſtatuimus ſub pœna excommunicationis, ne a modo talibus intendant commeſſationibus, ſed ſicut in aliis temporibus monaſticæ vitæ & ordinationi religioſæ ſe conforment.

Cap. XXVI. *ita legitur*: Prioratum etiam nulli clerico vel laïco liceat ad vitam emere, nec ad terminum, nec in fraudem iſtius conſtitutionis aliquid facere præſumat, cum dicat D Apoſtolus, *Ab omni ſpecie mala abſtinete vos*, & in clerico tale lucrum turpis quæſtus reputari debeat; generaliter vero nec clericis nec laïcis prioratus vel domus religioſæ ullo modo dentur ad firmam.

Poſt caput XXVII.

Conſtituimus etiam ut abbates & priores & præpoſiti religioſorum, ſi fuerint manifeſte remiſſi & negligentes circa obſervantiam ordinis, & correptionem ſubditorum, non promoveantur ad dignitates ſeu majora officia: & ſi poſt admonitionem ſuperioris ſe non correxerint, ab officio quod eſt abbatis, vel E prioratus, vel præpoſituræ deponantur. Si vitam reprobam manifeſte duxerint, id conſtituimus obſervandum.

Item, cum abbates & monachi & viri religioſi præ aliis omnibus ſignum humilitatis debeant habere; ne a modo dextrarios (a) [a]

(a) Dextrarii ſunt equi majores & cataphracti, quibus in bellis & præliis potiſſimum utebantur.

Digitized by Google

equitare præſumant prohibemus diſtricte. Non etiam frequenter & manifeſte excedant in ſumtibus, nec juvenes evidenter nimis laſcivos & ſuſpectos in familia ſua habeant.

De prælatis institutiones.

Sequentes conſtitutiones in concilio Pariſienſi quartam partem faciunt, hic vero tertiam.

Poſt caput IX. *additur*, Nullas exactiones ſuper ſacerdotes vel abbatias vel clericos alios facere præſumentes.

Poſt caput XVII.

Item, ſi prælatus aliquis in officio ſuo doloſe vel negligenter manifeſte ſe habuerit, ita quod ſit veriſimile, quod bonus vir ita ſe non haberet; ad majorem adminiſtrationem non promoveatur de cetero.

Cap. XIX. *additur*, Ad quæ facienda ſacerdotes proprios præcipimus advocari.

Poſt caput XX.

Si autem prælati aut canonici aut quæcumque aliæ perſonæ in hoc ſummæ infamationis vitium poſt Remenſe concilium inciderint, ipſo facto, tamquam ſi in clericum manus violentas injecerint, ſciant ſe excommunicationis & tanto arctiori vinculo ſe noverint innodatos, quanto hoc vitium quod fit contra formam & figuram Jesu-Christi flagitioſius noſcantur incurriſſe, juxta illud Auguſtini ſuper Geneſim: *Fere dimiſit Dominus incarnari, quia pravidit hoc tam pernicioſum flagitium patrandum in forma quam ſumſit de Virgine glorioſa.* Et tales non abſolvantur niſi a papa.

Poſt cap. XXI.

Si vero magiſtri puerorum & alii qui ſuper hoc manifeſte ſuſpecti & infamati ſunt, de cetero incidant in hoc vitium, ipſo facto ſciant ſe excommunicatos.

Hoc autem & cetera ſupradicta ſub pœna ſuſpenſionis & excommunicationis epiſcopis præcipimus.

Institutiones de monialibus.

In concilio Pariſienſi non quarto ſed tertio loco ponuntur.

Cap. II. *additur*, Et ſint lampades ardentes tota nocte in dormitorio.

Cap. V. *additur*, Ante ſeptennium nulla de cetero recipiatur.

Omittuntur vero cap. IX. X. XI. XII. XIII. XV. *& ſeq.*

Pars V. De usurariis et raptoribus.

I. Statuimus quod nullus ſimoniacus vel fenerator, vel raptor poſſit condere teſtamentum, vel legare aliquid uxori ſuæ, vel filiis, aut filiabus, vel nepotibus, aut monaſteriis, aut quibuſcumque perſonis; cum offerre aliquid de rapina nihil aliud ſit quam immolare filium in conſpectu patris, & cum ex præcepto Domini nulli liceat offerre pretium carnis aut proſtibuli ſuper altare Domini.

II. Statuimus ſub pœna excommunicationis, ne nutrix Chriſtiana nutriat filium Judæi, & ne Chriſtianæ obſtetrices interſint puerperio Judæarum, nec alii Chriſtiani eis ſerviant, ne per ſuperficialem legis ſuæ probabilitatem, quam prave exponendo prætendunt, ſervientes Chriſtianos ſecum commorantes in ſuæ incredulitatis inducant baratrum.

III. Statuimus ſub pœna excommunicationis, ne quis clericus nundinarius vel alius feneratori ſerviat, aut computationes uſurarum aut venditiones uſurarii ad terminum vel contractus ejus uſurarios de nundinis ad nundinas ſcribat, & quod nullus advocatus cauſam uſurarii vel hæreſis defendat. Cum ſubmonitus deſiſtere noluerit, primo ab officio & beneficio ſuſpendatur, deinde excommunicetur.

IV. Statuimus de ſpeciali mandato domini papæ in remedium uſurariorum volentium converti ab uſuris, ut ea quæ per uſuram adquiſierunt vel rapinam, in manus ſui prælati, legati, vel miſſi, corde & ore reſignent, ut ipſe Deum habens præ oculis, de illicite adquiſitis ex quo poſita ſunt in ordinatione ſua, conſideratis diligenter omnibus penes ipſum circumſtantiis, ordinet ſecundum Deum quæ viderit ordinanda: ut ſi indigeat, ſi plures parvulos habeat, ſi crucem accipiat, ſi valetudinarius exiſtat, cum eo licite diſponere valeat, dando ei auctoritate eccleſiæ, cujus vice in hac parte fungitur, quæ viderit ſecundum ſtatum ejus expedire, vel militibus, aut monaſteriis, aut quibuſcumque perſonis de eis conquerentibus, a quibus fenerator uſuras accepit reſtituat. Prædictus prælatus mediator inter feneratores & ſpoliatos partem uſurarum ab eo raptarum, ſecundum quod Deus ei inſpiraverit, dummodo ſpoliatus ſicut fenerator in arbitrium prælati ſe abſolute poſuerit, reſtituat. Si autem per iſta ſana & dulcia conſilia feneratores ſe magis contra eccleſiam obduraverint, & converti ab uſura noluerint aliquo modo, immo eam & ſtatum ſuum in ea pertinaciter defenderint, nolentes audire aut prælatum ſolum, aut eum cum teſtibus, aut eccleſiam, tunc ferro eſt utendum ad reſecandum talia putrida membra, ne totum corpus ſcandalizent, & ne per eos ſincera pars trahatur, ſicut fit per hæreticos, quibus hi obdurati ſunt deteriores.

V. Omnibus prælatis in virtute Spiritus-ſancti & ſub interminatione diſtricti judicii præcipimus, ut ad extirpandam infectionem totius eccleſiæ, videlicet uſuram quocumque modo aut manifeſtam, aut aliqua ſimulatione palliatam, inquiſitiones faciant canonicas & legitimas de his qui ſuper hoc fuerint infamati, non habito reſpectu ad mundanum timorem, vel amorem, vel gratiam, vel odium. Sub pœna igitur excommunicationis & in remedium pœnitentiæ minoribus parochianis

injungant, & ſi neceſſe fuerit, ſpecialiter per cenſuram eccleſiaſticam compellant, ut ſuper his veritati teſtimonium perhibeant. Nomina autem illorum, de quibus ſic eis per teſtes conſtiterit, quod ſint uſurarii, in matricula ſcribantur, & ſi poſt trinam admonitionem factam publice & nominatim, tamquam nolentes audire ſolum prælatum, vel ipſum cum teſtibus, vel eccleſiam; tamquam ethnici & publicani coram omnibus denuntientur excommunicati, pulſatis campanis, extinctis candelis, ſingulis Dominicis diebus & feſtivis excommunicentur, nec eis liceat appellare, & omnia eccleſiaſtica ſacramenta eis denegentur, oblationes eorum nullatenus recipiantur, & cum in fine vitæ ſuæ ad ammonitionem prælatorum ſuorum noluerint deſiſtere, vel uſuras reſtituere pro poſſe ſuo recuſaverint, præcipimus ne quis ſacerdos vel monaſterium eleemoſynam ejus, vel eum ad ſepulturam in morte recipiat, immo de ipſis conſilio prudentium duximus ſic ſtatuendum, ut dominus terræ burſam & totam ejus poſſeſſionem per uſuram adquiſitam ſaiſiat, ut ordinet de ea arbitrio eccleſiæ, & canes civitatis carnem eorum turpiter ab eccleſiæ foribus ejectam corrodant, & dæmones eorum animas impœnitentes divino judicio aſportent.

VI. Sub eadem diſtrictione præcipimus, quod poſtquam fenerator nominatim fuerit excommunicatus, omnes ei ſervientes, præter perſonas exceptas a canone Gregorii & iſtius Innocentii, excommunicationis ſimili vinculo innodentur.

VII. Si qui ſacerdotes, vel abbates, vel quæcumque perſonæ religioſæ hujuſmodi feneratores poſt denuntiationem in eccleſiis factam, ad oblationem, aut ſepulturam, vel habitum religionis ſine ſufficienti ſatisfactione ſpoliatis exhibitæ, ſcienter receperint, ipſo facto ſe noverint excommunicatos, & ab officio & beneficio ſuſpenſos, & non poſſint abſolvi, niſi a ſummo pontifice.

VIII. Cum ex inſita antiqui hoſtis malitia ſint a feneratoribus & exactoribus fere in ſingulis urbibus & oppidis & villis totius regni Franciæ pertinaciſſime ſynagogæ conſtitutæ, quas vulgariter communias vocant: quæ diabolica inſtituta, eccleſiaſticis inſtitutis contraria penitus in converſionem * totius eccleſiaſticæ juriſdictionis adinvenerint, præcipimus ſub interminatione diſtricti judicii, ne quis occultatione conqueſtionis factæ coram epiſcopo, de uſura vel aliis criminibus illatis a prædictis feneratoribus, compellantur ſuſtinere pœnas ſtatutas a prædictis ſynagogis, quas in defenſione ſuæ uſuræ, & ſubverſione totius eccleſiæ ſtatuerunt. Eſt autem hæc una pœna, quod ſi quis conqueratur epiſcopo de uſuris vel indebitis exactionibus, tot a caviliationibus accuſatur erga dominum terræ, quod ſtatim ad interventum magnæ ſummæ pecuniæ datæ domino terræ ab ipſo capiatur, & captus tandem in carcere detineatur, quoad uſque deſtiterit a cauſa propoſita coram epiſcopo contra feneratorem. Alia eſt pœna eorum, quod ſi quis coram epiſcopo proponat querelam de aliquo tali feneratore, ſtatim judicio ſynagogæ, id eſt communiæ, & nihilominus pœna XL. librarum puniatur, & aliæ multæ pœnæ infligantur eiſdem. Unde ſub pœna ſuſpenſionis & excommunicationis ſtatuimus, quod nullus advocatus ſciens & prudens defendat tales ſynagogas contra eccleſias vel epiſcopos, cum jura eccleſiaſtica nihil in his, quantum in ſe eſt, pro quæſtu enervare videantur.

* f. ſubverſionem.

IX. Generaliter autem omnibus principibus, baronibus, vel quibuſcumque juſtitiariis ſæcularibus & ſub pœna excommunicationis diſtricte inhibemus, ne aliquid ſtatuant vel præcipiant manifeſte vel occulte, quominus fideles quicumque venire audeant ad eccleſiam, juſtitiam & ibi plenum jus accipere vel facere, quominus audeant dare vel offerre eccleſiæ vel ſacerdoti vel ad alios pios uſus, eleemoſynas, oblationes, & alia quæ ſolent facere more conſueto vel ex debito, vel ſecundum quod Deus eis inſpiraverit: indubitanter ſcituri, quod ſi hoc fecerint & pertinaces extiterint, cum illud hæreſim ſapiat, ne tamquam hæretici puniantur, poterunt ſibi timere.

X. Cum uxor feneratoris agit cauſam ſpoliatorum, vivat parce de iis quæ miniſtrat ei vir ſuus de ſpoliis uſuræ, non quia ipſe poſſit ei dare, cum non ſint ſuæ, ſed quia ipſa advocatrix eſt ſpoliatorum pro melioranda eorum cauſa, emolliendo cor viri ſui, & inducendo virum ſuum ad faciendam condignam reſtitutionem ſic ablatorum. Si autem invenerit cor viri ſui impœnitens & incorrigibile, & ſe nihil erga ipſum perficere poſſe pro facienda debita reſtitutione; tunc tenetur modis omnibus quærere ſeparationem menſæ ejus & convivii, ſed numquam thori, ut prius mendicet ab amicis vel aliis quo veſcatur & veſtiatur, quam hujuſmodi tam morticino & quaſi idolotito fœdæ uſuræ contra Deum paſcatur. Et ſi ad tantam devenerit valitudinem, ut ſit tota decrepita vel leproſa, aut ab omnibus deſerta, ut nullus ei velit panem porrigere, in ingruentis mortis articulo; in tanta neceſſitate, poteſt ſumere cibum a viro ſuo, non animo rapiendi ſicut vir, ſed animo reſtituendi, cum Deus conceſſerit ei opportunitatem. Hoc idem præcipimus filiis & filiabus, & nepotibus fœneratorum, quam cito paternis alis volitare incipiunt, ſicut cum pulli corvorum ſunt implumes, & ſolo rore cœli, non morticino paſcuntur: ita a malitia paterna judicantur immunes, cum adeo pueriles ſint quod animum non habent conſentiendi.

ITEM DE USURARIIS.

I. Cum feneratores & maligni eccleſiæ perſecutores

Digitized by Google

A perſecutores ubique erigant ſynagogas malignantium, contradictionibus ſuis contra Deum & eccleſiam propoſitis, ipſi de novo erexerunt novas ſcholas filiorum ſuorum & doctrinas illorum contra vera rudimenta ſcholarum, facientes eos informari ad ſcribenda debita patrum ſuorum per uſuram adquiſita: ideoque ſtatuimus, ut a modo non liceat illis hæc artificia ſcribendi, ſed veram doctrinam addiſcere, cum nulli liceat locupletari jactura alterius.

II. Statuimus quod ſi quis vaſſallus, vel filius ejus, vel quæcumque perſona ſubjecta principi per violentiam ceperit clericum vel B bona ipſius, vel cruce ſignatum, vel aliquam perſonam religioſam, vel bona eccleſiæ; ſi raptor poſt primam & ſecundam admonitionem ſatisfacere noluerit, excommunicationis vinculo innodetur, & ſi princeps ſub cujus dominio noſcitur permanere, monitus noluerit compellere eum ad ſatisfactionem, prout debet, vel ſi manum auxiliatricem ei ad hujuſmodi maleficia perpetranda exhibuerit, ſimili coërcionis vinculo conſtringatur.

III. Dicimus de parte raptoris, quod ſi filium ſuum poſt ammonitionem factam receperit, nec pro ipſo emendaverit, excommunicationis vinculo innodetur.

De ſtratis publicis.

I. Si qui clerici aut laïci publicas ſtratas per ſe vel per alios frangant,& bona tranſeuntium rapiant, & ipſos in carcere detineant, ſi moniti a tali malitia non deſiſtant, vel ſuos deſiſtere faciant, ſimili ſententia percellantur.

II. Statuimus etiam quod cum villa aliqua ſubjicitur interdicto, non relaxetur interdictum, nec excommunicatio ſine aſſenſu epiſcopi, donec ſatisfactum ſit ſacerdoti de ſuis damnis quæ paſſus eſt ratione interdicti.

III. Cum nulla inſtitutio principis poſſit infringere ſtatuta novi & veteris teſtamenti, aut inſtituta canonum, præcipimus ut in omni cauſa liceat cuilibet fideli inducere teſtes fideles contra Judæum & infideles.

De Templariis & Hoſpitalariis.

Statuimus ut Templarii & Hoſpitalarii canonici in eccleſiis ſuis idoneos conſtituant capellanos, qui curam habeant animarum in eiſdem, & ſub excommunicatione inhibemus, ne formam privilegiorum ſuorum excedant.

De decimis ſolvendis.

In decimis reddatur eccleſiis decima portio cum integritate. Qui non reddiderint, excommunicentur.

De ſortilegis.

Phitoniſſas, & ſortilegas, & earum fautores & receptatores, & ad ipſas currentes excommunicamus.

De meretricibus.

Inhibemus etiam ne publicæ meretrices, quarum cohabitatio ex frequenti uſu ad nocendum efficacior peſtis eſt, intra civitatem vel oppida permittantur habitare, immo potius juxta leproſorum conſuetudinem ſequeſtrentur. Quod ſi præmonitæ ſecedere noluerint, per excomunicationis ſententiam percellantur.

De leproſis.

De domibus, *extat in concil. Pariſ. part. 3. cap. 9.*

EXPLICIUNT INSTITUTIONES DOMINI PAPÆ ET CARDINALIS.

STATUTA IN CONCILIO apud Toloſam promulgata per dominum Romanum S. Angeli diaconum cardinalem, apoſtolicæ ſedis legatum, anno Domini MCCXIX.

Ex mſ. codice bibliothecæ regiæ.

I. INhibemus ne prælati, barones, milites, ſeu quicumque domini terrarum hæreticis vel credentibus eorum ballivias ſeu adminiſtrationes terrarum ſuarum committant; ſed nec eos, aut etiam aliquos diffamatos de hæreſi, vel quos credant de hoc eſſe ſuſpectos, in ſua familia vel ſuo conſilio habere vel retinere præſumant. Illos autem debent pro diffamatis habere, contra quos publica fama clamat, vel de quorum diffamatione apud bonos & graves coram epiſcopo loci legitime conſtiterit conſtitiſſe. C

II. Item, ſtatuimus quod parrochiani, dominus & domina cujuſlibet domus, dominicis & feſtivis diebus, in quibus ab operibus eſt ceſſandum, teneantur ad eccleſiam venire, audituri ex integro prædicationem & divinum officium: nec inde receſſuri donec miſſa compleatur omnino. Quod ſi alter illorum abſens, fuerit extra villam, vel alia legitima cauſa rationabili præpeditus, alter ſaltem teneatur venire. Quod ſi non fecerint, dummodo ſint in villa præſentes, nulla infirmitate ſeu alia rationabili cauſa detenti, duodecim denarios Turonenſes ſolvere quilibet teneatur, quorum medietas ſit domini villæ, & alia ſacerdotis eccleſiæ. D

III. Sabbato quoque circa veſperas, ob reverentiam B. MARIÆ Virginis, eccleſias ſuas cum devotione viſitent. E

IV. Dies feſtos dicimus ſicut in canone continetur, Natale Domini, S. Stephani, S. Johannis Evangeliſtæ, SS. Innocentium, S. Silveſtri, Circumciſionem Domini, Epiphaniam, Purificationem, Adnuntiationem, & Aſſumtionem & Nativitatem B. Mariæ Virginis, Paſcha cum duobus diebus ſequenti-

Digitized by Google

[a] bus, Rogationum tribus diebus, (a) natale S. Johannis-Baptiſtæ, inventionem & exaltationem Sanctæ Crucis, XII. Apoſtolorum, S. Mariæ Magdalenæ, S. Laurentii, S. Martini, S. Nicolai, dedicationem S. Michaëlis, dedicationem cujuſcumque eccleſiæ, etiam feſtivitates cujuſlibet ſancti, in cujus honore conſtituta eſt eccleſia. Item, omnem Dominicam. In his itaque diebus, & etiam in aliis feſtivitatibus eſt feriandum pro locorum conſuetudine, prout prælatus injunxerit, &c.

CONCILIUM TREVIRENSE anno MCCXXVII. celebratum.

Ex mſ. codice monaſterii S. Matthiæ.

OBSERVATIO PRÆVIA.

SEquens Trevirenſe concilium deſcripſi ex veteri codice mſ. inſignis monaſterii S. Matthiæ Trevirenſis, ante annos 400. exarato, cujus initio habetur Lugdunenſe ſub Gregorio X. concilium, deinde hoc Trevirenſe, tandem liber inſtructionum ad clerum, compoſitus per venerabilem dominum G. Durand epiſcopum Mimatenſem. *In fine vero hujus concilii celebratum dicitur Treviris in eccleſia S. Mariæ Majoris, anno Domini* MCCXXVII. *cal. Martii. Sed vereor ne omiſſa littera* L. *error ſit in numero, & legendum ſit* MCCLXXVII. *& certe hic fit mentio Lugdun. concilii, quod anno* LXXIV. *celebratum eſt.*

INCIPIUNT STATUTA CONCILII TREVIRENSIS.

1. PRæcipimus firmiter & diſtricte, quatenus omnes ſacerdotes de cetero nigris cappis & rotundis vel ſuperpelliciis cum ſtolis ſynodum intrent, & tam eundo quam redeundo ita honeſte in hoſpitiis ſuis ſe habeant, ne ſtatus clericorum vertatur in contemtum.

2. Item præcipimus firmiter ſub pœna ſuſpenſionis, ut unuſquiſque ſacerdos penes ſe habeat ſtatuta concilii Trevirenſis & præcepta ſynodalia, & ſingulis menſibus legant, vel legi ſibi faciant, & librum, in quo continentur, ad ſynodum ſecum deferant, & in manibus ſuis teneant ibidem.

(a) Hic haud dubium oſcitantia ſcriptoris omiſſa ſunt feſta Aſcenſionis & Pentecoſtes cum duobus ſequentibus diebus.

I. *De baptiſmo & ejus ſpeciebus.*

3. Baptiſmus cum reverentia & honore celebretur in aqua communi ſub hac forma: *N. ego baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* Et laïci doceantur a ſacerdotibus ſuis ſic baptizare, etiam mulieres, ut ſciant in articulo neceſſitatis, & diſtincte proferantur, id eſt cum quadam magna diſcretione, omnia verba in baptiſmo, maxime prædicta, in quibus tota vis ſacramenti conſiſtit. Et Gallici ſacerdotes in Romano doceant laïcos quomodo debeant baptizare parvos pueros ſuos in neceſſitate, etiam pater & mater cum intentione baptizandi, *Je te baptoi en nomme do Patre, & do Fis, & do Sainte Eſperit.* Theutonici vero dicant: *Jeh deuffen dich N. in de me name des Vaderez, in de des Sounes, in de des Heilegen geiſtos.* Et ſemper interroget ſacerdos laïcum, cum in neceſſitate baptizaverit, quid dixerit, aut quid fecerit; & ſi invenerit cum diſcretione baptizaſſe, & formam verborum obſervaſſe, & intentionem baptizandi habuiſſe, approbet factum, & faciat ſibi deferri puerum, & non baptizet eum, ſed chriſmate inungat eum, & dicat illa verba quæ dici ſolent. Sin autem, rebaptizet eum. Ad levandum puerum de fonte tres admittantur, quod amplius eſt a malo eſt.

II. *Sequitur de confirmatione & inunctione.*

4. Moneant ſacerdotes populum ſibi ſubditum frequenter ad confirmationem, quia in hoc ſacramento datur Spiritus ſanctus ad corroborationem fidei per ſanctam Trinitatem; & pueri adulti accedentes ad confirmationem, prius pure confiteantur.

5. Item, ad ſacramentum extremæ-unctionis moneant ſacerdotes populum ſibi ſubditum, quia in medicina corporis & animæ, & pluries poteſt iterari, quando contingit pluries lethaliter, id eſt mortaliter ægrotare; ſed baptiſmus nec confirmatio pluries non poſſunt iterari: & ſacerdotes exhibentes devote exhibeant, & ipſa verba extremæ unctionis proprio ore proferant, nihil inde exigentes ab infirmis.

III. *Sequitur de Euchariſtia.*

6. Sacramentum Euchariſtiæ ad minus ſemel in anno ſuſcipiant laïci, prius contriti & pure confeſſi ſuo proprio ſacerdoti, vel viris litteratis, hominibus auctoritatem delegatam & habentibus licentiam a ſacerdote loci, ubi volunt vel debent audire confeſſionem. Si qui autem hoc obminiſtrant ſine licentia ſuorum propriorum ſacerdotum, illi nobis vel officiali noſtro denuncientur, ſuper hoc, ut juſtum fuerit, corrigendi.

7. Corpus Domini cum campanula & lucerna & luminibus honorifice & decenter portetur ad infirmos.

Digitized by Google

8. Si aliqua negligentia contigerit in hoc ſacramento, videlicet obmittendo, effundendo, ſpargendo, vel evomendo, juſſa canonum obſerventur.

9. Item, ſacerdotes moneant populum ſibi ſubditum, ut inducant eum ad ſequendum corpus Domini devote ſine clamore, cum contigerit ſic portari.

10. Item, hoſtia ante tranſubſtantiationis verba non elevetur, ut videri poſſit a populo, ne panem adoret.

11. Item ſacerdos, quando in neceſſitate oportet eum duas miſſas celebrare, ſi ad primam miſſam poſt ſumtum ſanguinem ablutionem ſumſerit, jejunus non eſt ad ſecundam miſſam, nec ei licebit celebrare ſecundam miſſam. Tamen illa ablutio tradatur alicui homini exiſtenti bonæ vitæ & honeſtæ & continenti perſonæ, & non detur cuilibet rudi & indiſcreto ruſtico exiſtenti.

12. Item ſacerdos, quando celebrat miſſam, ſumat ipſemet corpus Domini, & alteri non det ad ſumendum, nec pro infirmis ſumat, quia nullo modo fieri debet. Qui autem contra fecerit, pœna gravi punietur, quia plus peccat dimittendo quam ſumendo.

13. Item, ſacerdos qui celebrat miſſam, debet conficere corpus Chriſti, & canonem legere: aliàs peccat mortaliter, quia facit populum adorare panem ſimplicem, quod eſt idololatria.

14. Item, nullus ſacerdos celebret miſſam cum hoſtia conſecrata aliquo modo, quia graviſſime peccaret, & graviſſime puniretur.

15. Item, nullus ſacerdos det hoſtias non conſecratas pueris vel aliis hominibus pro corpore Chriſti, quia nullo modo fieri debet.

16. Item, nullus ſacerdos det corpus Domini pueris vel infirmis, qui cibum non valent retinere.

17. Item, nullus ſacerdos propter occulta peccata mortalia, quæ ſcit per confeſſionem, debet negare corpus Domini alicui publice: peccat enim graviter quilibet ſacerdos faciens hoc quod facere non debet.

18. Item, ex relatione multorum audivimus, quia quidam ſacerdotes ſunt, qui in Paſcha Domini licentiant ſuos ſubditos ad communicandum non confeſſos in mortalibus peccatis, ut poſt Paſcha confiteantur, eo quod ipſi ſacerdotes nimis tarde inceperunt audire confeſſiones ſuorum ſubditorum, & ideo non poſſunt eos audire; quod ne de cetero fiat ſub pœna ſuſpenſionis & excommunicationis firmiter præcipimus, & diſtricte inhibemus.

IV. *In quo loco confeſſio ſit audienda.*

19. Sacerdotes confeſſiones ſuorum ſubditorum recipiant in loco patulo, & ſacerdotes non abſolvant confitentes, niſi pœnitentiam promittentes.

20. Item, ſacerdotes remittant ad nos vel noſtrum pœnitentiarium peccata graviora, ſcilicet homicidia, ſacrilegia, & maxime de corpore Chriſti, de chriſmate & oleo ſancto, de aqua baptiſmi; perjuria & falſa teſtimonia, & peccata quæ ſunt contra naturam, ſimonia, inceſtum monialium, conſanguineorum, & deflorationem virginum, veneficia, injectores manuum in parentes, vota fracta, incendiarios, uſurarios, etiam illos qui parvulos pueros ſuos opprimunt, etiam & illos qui pueros ſuos ſine baptiſmo perire permittunt.

21. Item, nullus ſacerdos præſumat abſolvere aliquem exiſtentem reum in caſibus pertinentibus ad dominum papam vel ejus legatos, niſi cautione idonea vel ſatisfactione præcedente, vel in articulo mortis. Primus caſus eſt de illo qui verberat clericum vel religioſum. Secundus caſus eſt de illo qui incendit eccleſiam, & eſt denunciatus excommunicatus ab epiſcopo. Tertius caſus eſt de illo qui frangit eccleſiam, & eſt ſimiliter excommunicatus ab epiſcopo. Quartus caſus eſt de illo qui ſcienter & ſponte communicat excommunicato a domino papa, & eos recipit in divinis officiis. Quintus caſus eſt de illo qui falſificat litteras domini papæ. Sextus caſus eſt de illo qui communicat alicui excommunicato a domino papa, in crimine ſcienter impendendo ei conſilium, auxilium & favorem.

22. Item, nullus ſacerdos abſolvat aliquem a ſententia excommunicationis . . . . . in eum auctoritate ſuperioris, niſi in articulo mortis.

23. Item, præcipimus firmiter & diſtricte, ut ſacerdotes in caſibus perplexis, id eſt dubitamentis & erroneis, mittant ſubditos ad peritiores ſe, qui habent auctoritatem ſuper hoc delegatam.

24. Item, nullus ſacerdos revelet confeſſionem, directe vel indirecte, nutu, verbo vel ſigno, generaliter vel ſpecialiter; alioquin in degradatione honoris ſui graviſſime & indeſinenter punietur.

25. Item, in uſura, furto, rapina, fraude acquiſitis, caveant ſibi ſacerdotes, ne injungant pœnitentias vel miſſarum, vel eleemoſynarum, vel hujuſmodi, priuſquam ablata reddiderint, vel de reddendo cautionem præſtiterint, ſi habeant unde reſtituant.

26. Item, nullus ſacerdos ex cupiditate ſua injungat in confeſſione miſſas, nec ſeptennale, nec tricennale, nec annale; & pro vivis nullum fiat tricennale, nec annale.

27. Item, in confeſſione non requirat ſacerdos nomina perſonarum cum quibus peccaverint confitentes, ſed circumſtantias tantummodo & qualitates, quæ notantur in hoc

Digitized by Google

verſu, *Quis, quid, ubi, per quos, quotiens, cur, quomodo, quando.*

28. Item, ſacerdotes cauti ſint in interrogationibus de peccatis, ne ſimplicibus detur occaſio faciendi quod prius neſciverunt.

29. Item, nullus ſacerdos non ſibi ſubditum recipere præſumat in confeſſione, ligare, vel abſolvere, niſi de licentia noſtra, *alia manu*, vel preſbyteri ſui, & ex cauſa rationabili & honeſta.

30. Item, ſacerdotes in caſibus in quibus abſolvere poſſunt, his verbis utantur in abſolutionibus ſuis: *Auctoritate qua fungor ego te abſolvo a vinculo excommunicationis, & reſtituo te unitati eccleſiæ ſanctæ, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus-ſancti. Amen.*

31. Item, inhibemus firmiter & diſtricte, ne aliquis ſacerdos ſcribat peccata confitentium in litteris apertis, ſed tantummodo clauſis.

V. *Sequitur de matrimonio & ejus ſpeciebus.*

32. Matrimonium cum honore & reverentia in facie eccleſiæ celebretur.

33. Item præcipimus diſtricte, ut antequam matrimonium contrahatur, fiant edicta in tribus diebus dominicis & feſtivis, quod tales volunt contrahere; ſi aliquis ſcit impedimentum, votum ſcilicet, conſanguinitatem, affinitatem, compaternitatem, & hujuſmodi, dicat. Et ſi nullum impedimentum invenerit ſacerdos neque a populo, neque a contrahentibus, conjungat eos ſub debita forma verborum, & proſequatur officium nuptiarum, ſicut ſcriptum eſt in libris ordinarii.

34. Item, clandeſtina matrimonia prohibemus ſacerdotibus, ne aliquo modo ab eis fiant.

35. Item, nulla perſona ignota recipiatur ab aliquo ſacerdote ad contrahendum matrimonium, ſine littera epiſcopi ſui, vel officialis, vel perſonæ autenticæ cui fides ſit adhibenda.

36. Item, prohibemus firmiter & diſtricte, ne laïci, quicumque ſint, auctoritate ſua ſine ſacerdote aliquos matrimonialiter audeant conjungere. Quod ſi fecerint, tam ipſis quam eis in hoc aliqui conſentientes, uſque ad dignam ſatisfactionem excommunicentur, & alias pœna gravi puniantur, & hoc diebus dominicis præcipimus per preſbyteros ſubditis ſuis denunciari & intimari. In matrimonio autem celebrando obſervetur hæc forma verborum, ut dicat vir mulieri: *Accipio te in meam uxorem;* mulier autem e contrario viro dicat: *Accipio te in meum maritum,* & hæc verba ſint de præſenti, non de futuro. Verba autem in ſponſalibus obſerventur: *Accipiam te in meam uxorem, Accipiam te in meum maritum,* ita ut ſint verba de futuro & non de præſenti.

37. Item, præcipimus ut pro benedictionibus nuptiarum, ſicut nec pro aliis ſacramentis conferendo, nullus ſacerdos aliquid exigere audeat aut præſumat.

38. Item, cum libera debeant eſſe matrimonia, inhibemus, ne quis conſanguineus, affinis, vel alius habens poteſtatem ſuper volentes matrimonio conjungi, recipiat quocumque colore quæſito aliquam pecuniam pro matrimonio contrahendo, vel contrahendo impediendo.

VI. *De eccleſiis & ad eas pertinentibus.*

39. Item, munda ſerventur vaſa miniſterii, & veſtes & pallæ altaris; ampullæ chriſmatis non ſint vitreæ, ſed de aliquo metallo, maxime de ſtagno; & diligenter diſcernant ſacerdotes, in quo vaſe ſit chriſma, in quo vaſe ſit oleum ſanctum, in quo vaſe ſit oleum infirmorum.

40. Item, præcipimus ut illi qui tenentur ornare eccleſias, in coopertura videlicet, in libris, in veſtimentis, & aliis neceſſariis ad eccleſias pertinentibus, eas exornent, & faciant hoc quod tenentur: ita quod exinde non poſſint redargui, ſed ut magis debeant & poſſint ab aliquo commendari.

41. Item, ſacerdotes ſive preſbyteri habeant hoſtias decentes & non putridas vel muſcidas, in mundo vaſe.

42. Item, quando corporalia lavanda ſunt, primo ponantur a ſacerdote in aquam, & poſtea tradantur alicui religioſæ perſonæ ad lavandum.

43. Item, præcipimus firmiter & diſtricte, ut aqua baptiſmi, oleum ſanctum, chriſma, oleum infirmorum, corpus Domini diligenter & ſub firma cuſtodia & ſera cuſtodiantur, & in tali vaſe, quod cum ipſo ſacramento non valeat leviter apportari. Quicumque autem ſacerdotes in hoc negligentes fuerint, graviſſime punientur.

44. Item, ſacerdotes non dimittant altaria ita parva, ut in eis cum timore celebrare oporteat.

45. Item, ſacerdotes firmiter præcipiant ſubditis ſuis, ut cimiteria eorum firmiter ſerentur, ne pecora & alia animalia intrent.

46. Item, nullus eccleſiam audeat obligare pro debitis alienis, alioquin nihil valeat,* & ſic ſit ſuſpenſus ab adminiſtratione ſpiritualium & temporalium. Idem dicimus de monacho pro laïci debitis obligato.

* Videtur deeſſe contractus.

47. Item, nullus ſacerdos portionem ab antiquo aſſignatam audeat minuere, ſeu eccleſiam conſtituere cenſualem.

48. Item, non permittant ſacerdotes ludos theatrales fieri in eccleſia, & alios ludos inhoneſtos.

49. Item, eccleſia debet reconciliari, ſi conjuges vel alii in eccleſia commiſceantur. Idem dicimus de cimiterio. Item pro ſimplici fornicatione. Item pro adulterio & homicidio

Digitized by Google

micidio. Item pro effuſione ſanguinis violenta ibi facta.

50. Item, nullus in odium alterius altaria denudet, vel crucifixum deponat, vel ſpineis coronis circumdet, vel pro vivis cantet miſſam pro defunctis, vel nomine eorum, quos odit, feretrum cum exequiis mortuorum in eccleſia ponatur, ut citius moriantur; quia graviſſime puniretur, & deponeretur.

51. Item, nullus ſacerdos permittat ſibi ad altare feminam miniſtrare.

52. Item, campanariæ non vendantur, ſed gratis alicui honeſtæ perſonæ concedan- B tur.

53. Item, inhibemus ne fontes, arbores, aut aliæ creaturæ quæcumque ſint, vel etiam oſſa mortuorum in muris inventa, de quibus nec ſacra ſcriptura loquitur, nec aliqua veritatis apparent argumenta, aliquatenus ab aliquibus adorentur; quia idololatria eſt, & etiam zelus gentilitatis.

54. Item, præcipimus ut feſtum S. Katerinæ virginis & martyris ſolemniter celebretis, & faciatis a veſtris ſubditis devote celebrari. Item feſtum S. Elizabeth.

VII. *Sequitur de canonicis & beneficiatis.* C

55. Item, præcipimus ut omnes faciant ſe ordinari, ſcilicet alii in ſubdiaconos, alii in diaconos, alii in ſacerdotes, ſecundum quod nobis, decano & ſuo capitulo viſum fuerit expedire.

56. Item, tales caveant diligenter, ne ab eis patrimonium crucifixi male expendatur.

57. Item, monemus omnes & ſingulos habentes beneficia curam animarum habentia, ut ſecundum quod conſtitutum eſt in concilio Lugdunenſi, infra annum ſe faciant in preſbyteros ordinari, & reſidentiam faciant perſonalem; alioquin contra ipſos, D quantum potuerimus, procedemus, & de ipſis beneficiis ordinabimus prout ad noſtrum officium pertinebit.

58. Item, inhibemus omnibus perſonis eccleſiaſticis ſub pœna ſuſpenſionis, quam in contra facientes ferimus, ne quis præſentet vel præſentatas admittat ad beneficia curam animarum habentia, manifeſtum vel notabilem in ætate defectum......

Hic relinquitur locus vacuus in mſ. 2. pag.

VIII. *Sequitur de decanis.*

59. Item, præcipimus firmiter & diſtricte, E ut omnes decani collegiorum & chriſtianitatis in ſuis capitulis legi faciant ſtatuta concilii tertii, & ſtatuta ſynodalia, & ad obſervationem omnes moneant & efficaciter introducant. *

f. inducant.

60. Item, præcipimus quod decani accuſent vel deferant nobis vel officiali noſtro omnes ſacerdotes vel clericos luſores & taberniarios, fornicatores manifeſtos, & cele- A bratores clandeſtinorum matrimoniorum, & uſurarios, & negotiatores. Similiter alii clerici de decanis hoc idem facere teneantur.

61. Item, nullus ſacerdos celebret miſſam ſine matutinis & horis dictis debitis, & in mortali peccato exiſtens, & ſuſpenſus ab officio ſuo, & communicans excommunicato, niſi abſolutus.

62. Item, præcipimus firmiter & diſtricte, ne quis ſacerdos quacumque occaſione aliquid exigat pro ſepultura, aut pro aliquo eccleſiaſtico ſacramento; ſed piæ conſuetudines obſerventur.

63. Item, moneant ſacerdotes populum ſibi ſubditum ad confeſſionem puram & integram faciendam proprio ſacerdoti ſuo, vel viris litteratis habentibus auctoritatem ſuper hoc delegatam.

64. Item, præcipimus ſervare jejunia conſueta, & ſacerdotes doceant populum ſibi ſubditum, quæ ſunt peccata mortalia in communi, & quæ ſolita ſunt fieri, ſicut furtum, uſura, rapina, venditio ad novum vel emtio, blaſphemiæ, fornicatio, operari in diebus feſtivis, & aliorum inobedientia divinorum mandatorum; mala decimatio, falſum judicium, malum exemplum, ſacrilegium, homicidium, incendium, & violentia, error in fide, fictio, hypocriſis, & invidia, ira, gula accidia, ſuperbia, ſimonia, & hujuſmodi. De talibus vero & articulis fidei, & de decem præceptis ſacerdotes ſubditos ſuos inſtruant, & alias illitterati & inexperti ſacerdotes nullatenus populo ſibi ſubdito prædicare præſumant, ne contingat eos fieri magiſtros erroris, qui nequaquam fuerunt diſcipuli veritatis; ſed cum ab aliis viris litteratis ſubditis ſuis contigerit prædicari, verbum Dei devote audiant & diſciplinate, & inde propter ſcandalum hominum non recedant, & nullatenus verbum Dei, quod pro ſuorum fit ſalute ſubditorum, impedire audeant, ſed in omnibus promoveant in quantum poſſunt.

65. Item, præcipimus firmiter & diſtricte, ut viros religioſos, ſcilicet fratres Prædicatores & Minores, cum ad vos veniunt, benigne ſuſcipiatis & caritative pertractetis, & plebes vobis ſubditas ad hoc inducatis, ut ab ipſis verbum Dei audiant, & alias eorum conſiliis ſanis acquieſcant, diligenter & fideliter moneatis. Alios vero cujuſcumque ordinis vel ſtatus cujuſcumque, ſine noſtris litteris ad prædicandum, vel confeſſiones audiendas, ſeu pœnitentias indulgentiaſque injungendas, nullatenus recipere præſumatis.

66. Item, præcipimus firmiter & diſtricte ſacerdotibus, ne prædicare permittant aliquos illitteratos, videlicet Begardos vel Converſos ſeu alios, cujuſcumque ordinis ſint, etiam extra eccleſiam, videlicet in vicis vel

Digitized by Google

in plateis, & ſacerdotes parochianis ſuis præcipiant, ne tales audiant propter hæreſes & errores quos ſeminant in populo. Similiter & quæſtionarii prædicatores, formam prædicandi in generali concilio Lugdunenſi promulgatam excedentes, & falſa veris intermiſcentes, de falſitate interpoſita etiam coram populo redarguantur. Et quia quæſtionarii hujuſmodi per litteras falſas aut revocatas, ſuper quibus deliberare non ſciunt ſimplices ſacerdotes, quæſtum faciunt; diſtricte præcipimus & firmiter inhibemus, ut nullus deinceps ſine litteris noſtris vel officialis noſtri aliquatenus recipiatur.

67. Item, inhibemus diſtricte, ne quis ſacerdos mulieres ſuſpectas in domo ſua habeat. Et decani noſtri nuncient nobis de ſacerdotibus illis, quos ſciunt habere focarias, negotiatores, aut uſurarios; alioquin ipſi decani ab officio ſint ſuſpenſi.

68. Item, præcipimus quod ſacerdotes veſtes decenter longas, & non viridis aut rubei coloris gerant, & cingulum habeant contectum. Superpellicea vel cappas habeant rotundas, & deferant ad eccleſiam. Ornamentis ſuperfluis, maxime nodis aureis vel argenteis in veſtibus ſuis & in caputiis ſuis, nec in ſe nec in equis ad aliquam vanitatem pertinentibus non utantur. Tonſuram clericalem ſacerdotes portent, & bonorum morum honeſtatem digna converſatione prætendant.

69. Item, tripudia, & choreas, & hujuſmodi ludos ſæculares in conviviis & in eccleſiis fieri non permittant; alioquin a divinis per triduum ipſo facto ſe noverint ſuſpenſos. A talibus etiam tripudiis, & hujuſmodi ludis ſæcularibus & choreis ſub pœna ſuſpenſionis ſe ipſos ſacerdotes abſtinere omnino præcipimus firmiter & diſtricte.

70. Item, præcipimus ut ſacerdotes ſcribant omnes reditus eccleſiarum ſuarum in miſſalibus ſuis.

71. Item, ſacerdotes numquam exponant aliquid de ornamentis eccleſiaſticis, nec aliquid religioſi audeant exponere Judæis ſine licentia noſtra ſpeciali.

72. Item, prohibemus ne vicarii perpetui ponant mercenarios, alioquin conſtituens & conſtitutus uterque ab officio ſuo ſuſpenſus denunciabitur.

73. Item, præcipimus diſtricte, ut nullus ſacerdos præſumat habere plures eccleſias parochiales cum effectu, niſi prius habita nobiſcum diſpenſatione.

74. Item, præcipimus quod omnes ſacerdotes curati ſigilla ſua infra unum menſem ſibi fieri procurent.

75. Item, præcipimus quod nullus presbyter deſerviat cum patre ſuo presbytero, nec poſt patrem immediate.

76. Item, faciles ſint ad audiendas confeſſiones pauperum, & ad conferendum ſacramenta, nihil ab eis exigentes.

77. Item, caveant ſibi ſacerdotes ſub privatione honoris ſui, ne ſollicitent aliquam perſonam in confeſſione, quod & ubique fieri prohibemus, contrarium facientes excommunicamus.

78. Item, præcipimus quod ſacerdotes ſuſpenſi, excommunicati, ſimoniaci, notorii fornicatores, cum ſuſpenſi ſunt quoad ſe & quoad alios, celebrare non præſumant, niſi prius habita diſpenſatione.

79. Item, præcipimus quod ſacerdotes illitterati non conferant cum Judæis coram laïcis, & ſacerdotes præcipiant omnibus ſubditis ſuis, ne aliquam potionem vel medicinam ab eis ſumant.

80. Item, caveant ſibi omnes ſacerdotes, ut filios ſuos vel filias ſuas non permittant contrahere cum illis quos baptizaverint, quia non ſtaret matrimonium.

81. Item, ſacerdotes non prohibeant mulieribus, ſi ſtatim poſt partum volunt reconciliari eccleſiæ, quia poſſunt. Non tamen debent commiſceri viris.

IX. *De ſacerdotibus & clericis.*

82. Item, præcipimus diſtricte, ut omnes ſacerdotes habeant breviaria ſua, in quibus poſſunt horas ſuas legere quando ſunt in itinere.

83. Item, nullus ſacerdos celebrare miſſam præſumat ſine clerico reſpondente.

84. Item, ſacerdotes ante prandium ſuum cibum ſuum benedicant, & poſtea omnes ſacerdotes gratias agant, & ſedentes in menſa pias collationes habeant, utiles & honeſtas.

85. Item, nullus ſacerdos celebret de die duas miſſas, niſi in caſibus conceſſis, videlicet in Nativitate Domini poteſt dicere tres miſſas.

86. Item, ſacerdos in aliis diebus poteſt unam miſſam celebrare pro defunctis, & aliquam de die, ſi neceſſe fuerit propter neceſſitatem peregrinorum hoſpitum & infirmorum, vel forte nuptiarum.

87. Item, nullus ſacerdos vel prælatus vaſa eccleſiæ, vel ornamenta, vel cortinas ad uſus ſæculares convertat, vel ad convivia concedat.

88. Item, nullus presbyter arma deferat vel clericus.

89. Item, nullus ſacerdos candens ferrum benedicat.

90. Item, nullus ſacerdos inungat infirmos oleo * benedicto. (* f. non benedicto.)

91. Item, nulli ſacerdotes duellis, torneamentis, furum ſuſpendiis, & judicio ſanguinis, & etiam clerici non interſint.

92. Item, ſolemnia jejunia ab eccleſia inſtituta diligenter obſervent omnes ſacerdotes, & faciant a ſubditis obſervari.

93. Item, præcipimus ut omnes ſacerdotes ignoti aut extranei ſine noſtra, aut ejus

qui a nobis ſuper hoc poteſtatem habeat, licentia, præſumant in noſtra diœceſi celebrare.

94. Item, præcipimus ut omnes ſacerdotes non permittant trutannos, & alios vagos ſcholares, aut goliardos cantare verſus ſuper *Sanctus* & *Agnus Dei* in miſſis, vel in divinis officiis, quia ex hoc ſacerdos in canone quamplurimum impeditur, & ſcandalizantur homines audientes.

95. Item, inhibemus ſub pœna excommunicationis, quam in contra facientes ferimus, ne quis ſæculari quacumque præditus poteſtate, juriſdictionem eccleſiaſticam impedire vel perturbare præſumat, & quod presbyteri dictos contrafacientes diebus Dominicis denuntient ſic ligatos.

96. Item, præcipimus illos omnes qui abſolutionem a ſententia excommunicationis in eos lata, & revocationem ejuſdem per vim vel metum extorquent, excommunicatos ſingulis diebus Dominicis & feſtivis nuntiari, & quod abſolutio hujuſmodi ſeu revocatio nullam penitus obtineat firmitatem.

97. Item, monemus omnes clericos, qui concubinas ſuas manifeſte detinent, ut infra xv. dies ab earum converſatione omnino deſiſtant, eaſque a ſe rejiciant & expellant, nec eas vel alias recipiant, ſub pœna excommunicationis, quam in his ſcriptis ferimus in contra facientes.

X. *Sequitur de uſuris.*

98. Item, præcipimus diſtricte, ut omnes uſurarii reſtituant quidquid ultra ſortem perceperunt, ſub pœna contra eos in Lateranenſi concilio edita, quæ talis eſt: Statuimus ut omnes uſurarii manifeſti nec ad communionem admittantur altaris, nec chriſtianam, ſi in hoc peccato deceſſerint, accipiant ſepulturam: ſed nec oblationes eorum quiſquam accipiat; qui autem acceperit, aut chriſtianæ tradiderit ſepulturæ, & quæ acceperit reddere compellatur, & donec ad arbitrium ſui epiſcopi ſatisfaciat, ab officii ſui executione ſit ſuſpenſus.

99. Item, præcipimus diſtricte, ne in mutuo ultra ſortem exigant, & ne propter moram ſolutionis aliquid petant. Ne etiam propter inducias ſua mercimonia carius vendant, & ne pecuniam ſuam ad Camvercinos vel Judæos ponant propter lucrum, & ne ex pacto procurent ſibi fieri remunerationes, quia non excuſantur apud Deum.

100. Item, præcipimus ut ſorte deducta, reddant pignora & remittant.

101. Item, diſtricte præcipimus, ne nomine tutelæ vel procurationis, vel timore domini ſui, aliqui committant uſuras, quia ſicut non ſuo, ita nec alieno nomine debet quis fenus in duplicem uſuram exercere.

102. Item, præcipimus ne ea intentione mutuent pecuniam ſuam ante meſſem, vel vindemias, recepturi in meſſe vel vindemiis bladum vel vinum pro multo minori pretio quam valeat in tempore, ne bladum vel vinum emant illicite paciſcendo ante meſſem vel vindemias ad exponendum ſive expendendum in domibus tantum, & non ad vendendum.

103. Item, inhibemus ſacerdotibus & clericis beneficiatis, ne tempore meſſis vel vindemiarum emant vilius bladum vel vinum a pauperibus, ut poſtea carius vendant.

104. Item, omnes vitioſos contractus animalium ſive in locatione, ſive in ſegetibus in campis adhuc emendis in futurum, niſi fiant ſecundum æſtimationem aliquorum peritorum, firmiter inhibemus.

105. Item, nullus ſcienter emat rapinam, quia tenetur ad reſtitutionem.

XI. *Sequitur de nobilibus & advocatis.*

106. Item, monemus & ſub divinæ ultionis pœna præcipimus, ut nobiles & domini terræ homines ſuos permittant celebrare dies feſtos, & non compellant eos arare, nec alias eis angarias feſtivis diebus imponant.

107. Item, præcipimus diſtricte, ut ſe contra Camvercinos & alios uſurarios ita habeant, ut in generali concilio eſt ſtatutum.

108. Item, dominis terræ præcipimus aut Judæis ſuis, ut eos cogant ſub aliqua pœna, ut non intromittant ſe de aliqua medicina, nec aliquam potionem dent Chriſtianis.

109. Item, cum de conſuetudine approbata & tamdiu obſervata, quod non extat memoria, tam religioſi quam clerici injuriantes vel moleſtatores ſuos coram judicibus eccleſiaſticis in cauſam traxerint, & nonnulli nobiles, barones, ballivi, præpoſiti, villici & laïci poteſtatem ſæcularem habentes Trevirenſis diœceſis, tam religioſos quam clericos coram ſe litigare compellant, & non patiantur eos ſuum proſequi jus coram judicibus eccleſiaſticis; præcipimus univerſis & ſingulis presbyteris, quatenus in eccleſiis veſtris prædictas perſonas moneatis, ut ab hujuſmodi tam religioſorum quam clericorum moleſtatione deſiſtant: nos enim prædictas perſonas, quæ jam poſt dictam monitionem religioſos & clericos coram ſe compulerint litigare, excommunicationis vinculo innodamus, & præcipimus eos ſingulis diebus Dominicis & feſtivis excommunicatos publice denuntiari.

110. Item, cum hodie cauſæ non debeant agitari niſi in civitatibus, vel locis magnis & ſolemnibus, ubi poſſit haberi copia juriſperitorum, inhibemus ne cauſæ ex juriſdictione ordinaria deſcendentes ab aliquo vicario, rectore, & decano Chriſtianitatis, inter ſubditos audiantur, niſi vel de plano vel conſenſu partium, partes ſuas, vel compoſitionem amicabilem interponant, maxime cum in negotiis diffiniendis, duo, ut ſacrorum canonum teſtatur auctoritas, ſententia videlicet & poteſtas, neceſſario requirantur.

Digitized by Google

111. Item, moneantur laïci a ſacerdotibus ſuis, ut in omni juramento tria obſervent, alioquin ſunt perjuri, videlicet veritatem, judicium, & juſtitiam; quia ſi aliquid iſtorum trium defecerit, perjurium dicitur. Veritas enim debet eſſe in conſcientia, hoc eſt ut firmiter ſciat ſic eſſe vel non eſſe; aliàs ſi credit tantum, non debet de ſcientia, ſed de credulitate jurare, propter quod omnes committunt perjurium, qui ita jurant eſſe vel non eſſe, quibus firmiter non conſtat de facto. Item, judicium debet eſſe; judicium, diſcreta deliberatio, id eſt ut etiam non juret verum, niſi propter neceſſitatem vel utilitatem. Item, juſtitia debet eſſe, ut id quod juratur ſit licitum & honeſtum.

112. Item, non excuſatur a perjurio qui compulſus ſciens perjurat, quia ambo ſunt perjuri, ſcilicet præcipiens & faciens.

113. Item, moneantur laïci ne proni ſint ad jurandum, & pro modica cauſa.

114. Item, præcipimus omnibus ſacerdotibus, ut mala juramenta impediant in quantum poſſunt.

115. Item, in omnibus diebus Dominicis & feſtivis moneant ſacerdotes ſubditos ſuos ne juvent aliquem jurare ratione conſanguinitatis, timoris, pecuniæ vel amoris, quia omnes taliter jurantes, niſi firmiter ſciant & conſtet eis de facto, perjuri ſunt, cum videlicet jurant ita eſſe vel non eſſe quod ignorant.

116. Item, diligenter intimetur omnibus laïcis a ſacerdotibus ſuis, quam graviter illi delinquunt qui perjurium committunt.

XII. *Sequitur de religioſis.*

117. Item, præcipimus ut monaſteria ordinum, ſanctorum videlicet Benedicti & Auguſtini, ad obſervationem regulæ & ordinis ſui reformentur.

118. Item, nulli monacho vel moniali duo officia in monaſterio aſſignentur, niſi de providentia abbatis, & de conſenſu capituli, propter evidentem neceſſitatem vel utilitatem monaſterii, & niſi aliter abbas & conventus judicaverit eſſe ordinandum.

119. Item, præcipimus diſtricte, ut omnes novitii poſt annos diſcretionis vel probationis, ſtatim faciant profeſſionem ſuam in manu abbatis.

XIII. *Sequitur de voluntate, paupertate, & communi vita.*

120. Item, præcipimus diſtricte, ut omnes monachi & moniales, omnibus proprietatibus ſuis mobilibus & immobilibus quas hactenus habuerunt, ſine difficultate renuntient, & omnia in communes uſus monaſterii redigantur. Qui vero renuntiare renuerint, excommunicentur; quod ſi nec ſic reſipuerint, per abbatem aut abbatiſſam; aut ſi non poſſunt, per nos reſtringantur.

121. Item, quicumque monachi aut moniales in morte habuiſſe proprium deprehenſi fuerint, eccleſiaſtica careant ſepultura. Si qui vero talium in cimiterio fratrum hactenus ſepulti fuerant, ejiciantur.

122. Item, præcipimus, ne monachi denarios quos in miſſis vel privatis recipiunt, vel publicis in ſacrificio, ſibi reſervare præſumant; ſed abbati vel cui ipſe præceperit aſſignentur in communes uſus expendendi. De denariis anniverſariorum vel triceſimorum & omnium quæ ad manus eorum devolvuntur, nemo ſibi quicquam appropriare præſumat, nec per monachos, nec per moniales dividantur de cetero, ſicut hactenus per abuſionem fieri conſuevit, ſed in communes uſus omnia redigantur.

123. Item, præbendæ quæ per abuſionem hactenus diviſæ fuerunt, in communitatem redigantur. Nulli ergo omnino pro victu denarii aſſignentur, ſed de communi ſalario ſive cellario paſcantur.

124. Item, monachis & monialibus vel converſis curtes vel allodia pro certa penſione de cetero nullatenus aſſignentur; ſi quæ vero jam aſſignata ſunt, ſtatim omnino revocentur.

XIV. *Sequitur de dormitorio & refectorio.*

125. Item, abbates cum monachis, abbatiſſæ cum monialibus dormiant in dormitorio communi, & omnes tam monachi quam moniales in dormitorio communi dormiant, niſi illi qui ægrotant, & nuſquam utantur coopertoriis in lectis de pannis coloratis vel etiam cortinis.

126. Item, præcipimus diſtricte abbatibus & abbatiſſis, ut ſuis ſubditis tam in victu quam in veſtitu, ſecundum uniuſcujuſque monaſterii poſſibilitatem, neceſſaria adminiſtrent. Panis vero & vinum & alia neceſſaria dentur fratribus in communi ad ſufficientem neceſſitatem, nec alicui aliquid ſpecialiter aſſignetur; & quod unicuique in communi ſuperfuerit, iterum communi communitati reſervetur, vel pauperibus diſtribuatur; & hoſpitalia pauperum in omnibus monaſteriis reſtaurentur, & eis conſueti reditus aſſignentur.

127. Item, inhibemus diſtricte, ne monachi vel moniales habeant ſervos vel ancillas ſpeciales, niſi forſitan in talibus conſtituti ſint officiis, quod eis omnino carere non poſſint; & tunc de conſcientia prælatorum ſuorum eos aſſumant. Si quis autem alias tales perſonas retinere præſumſerit, expelli eos de monaſteriis per prælatos præcipimus.

XV. *Sequitur de caſtitate & alia vita.*

128. Item, præcipimus quod quicumque monachus vel monialis in lapſu carnis ceciderit, de quo erit manifeſtum, ad nullam deinceps dignitatem vel officium poſſit aſſumi in monaſterio, niſi per emendationem manifeſtam & honeſtam converſationem ſuam

per

Digitized by Google

per ſedem apoſtolicam, vel ejus legatum, vel loci ordinarium ſecum meruerit diſpenſari.

129. Item, præcipimus quod ſi quis abbas vel monachus in officio poſitus, in vitium carnis lapſus fuerit, de quo fuerit manifeſtum, ab officio moveatur in continenti, & in pœnam ſui criminis de cetero ſtet ultimus in choro, vocem in capitulo non habeat, ad aliquam monaſterii ordinationem non veniat, niſi propter manifeſtam emendationem providentia abbatis eum de conſilio conventus duxerit admittendum: ad abbatem vero vel officium aliquod numquam eligatur deinceps, niſi, ut dictum eſt, per ſedem apoſtolicam, vel ejus legatum, vel loci ordinarium, ſecum meruerit diſpenſari. Idem contra abbatiſſas & moniales & canonicas regulares diſtricte præcipimus obſervari.

130. Item, præcipimus diſtricte & firmiter omnibus abbatibus, ut prohibeant ſuos ſubditos a mulierum ſuſpecta familiaritate, & ne aliquando aliquis eorum ubicumque ſolus cum ſola ſedere vel ſtare aliquatenus præſumat.

131. Item, ludos chorearum, alearum, ſchaccorum, taxillorum, anulorum monachis & monialibus omnino interdicimus, & ne infra ſepta ſui clauſtri, vel ipſum clauſtrum tabernas habere, ipſas ibi vel alibi intrare, ibi ſedere, bibere vel ludere aliquis audeat firmiter inhibemus.

XVI. *Sequitur de veſtiaria & procuratione veſtimentorum honeſta.*

132. Item, præcipimus diſtricte, ut abbates & monachi, abbatiſſæ & moniales, nec mantella nec ſurchotos *(a)* portent de cetero, nec habeant pannos de nigra bruneta, nec de moreto, *(b)* ſed quanto poſſit haberi melioris pretii, prout regula præcipit. Cucullas autem habeant cum amplis capuciis & latis, & quando equitant cappis utantur nigris, & clauſis clamidibus.

133. Item, ſtatuimus ut habeant abbatiſſæ & moniales habitum decentem & religioſum. Sorchotas autem laneas & tunicas nullo modo habeant.

134. Item, ut dictum eſt, mantella de bruneta nigra ſive moreto, & pellicia de vario, & alias exquiſitas & ſumtuoſas pelles diſtricte omnibus inhibemus.

135. Item, non habeant moniales manicas ſtrictas vel conſutitias, nec habeant monilia, nec fibulas, nec annulos aureos, vel argenteos, nec aurifrigia, nec cingulos ſericos, nec aliquem ſæcularem ornatum.

136. Item, abbatiſſæ & moniales quando eas egredi contingit, non utantur habitu ſæculari, nec habeant ſellas deauratas aut phaleratas, aut frena deaurata, ſed modeſte incedant & religioſe.

137. Item, ſuperpellicia habeant & religioſe formata, non criſpata, nec nimis longa.

XVII. *Sequitur de porta & feneſtra.*

138. Item, præcipimus ut abbates oſtia clauſtrorum ſuorum claudant, & portas, nec egredi permittant aliquos monachorum ſine ſocio & ſine cauſa legitima & rationali neceſſitate. Qui autem propria temeritate egredi præſumſerit, hoc ipſo careat videlicet quod vocem in capitulo non habeat, & locum tenebit ultimum in choro, donec per nos vel officialem noſtrum fuerit reveſtitus.

139. Item, claves clauſtri ſint ſemper apud priorem, nec ſicut dictum eſt, aliquis ſine licentia exire audeat, vel aliquam mulierem cujuſcumque conditionis vel dignitatis introducere præſumat, ſine abbatis licentia ſpeciali, introducta tamen cum licentia non intus [intret,] nec comedat ullo modo.

140. Item, claves ſemper habeant abbatiſſæ ſuper ſe, & ſi eas quandoque contingat abeſſe, committant eas prioriſſæ.

141. Item, prohibemus ne monialibus de cetero detur licentia egredi de monaſterio, etiam cauſa viſitandi parentes vel amicos, niſi forſitan inevitabilis urgeat neceſſitas, ut puta fames, vel incendium, vel aliud hujuſmodi, & tunc quanto citius poteſt fieri revertantur.

142. Item, in quolibet monaſterio ordinetur monialis Deum timens, diſcreta, pudicitiæ & religionis amatrix, quam feneſtrariam vocant, quæ diligenter cuſtodiat feneſtram, quam ſonante completorio firmiter ſeret, nulli datura locum ibi amplius fabulandi uſque mane poſt dictam primam, & capitulo celebrato.

143. Item, ſtatuimus & diſtricte præcipimus, ut nulla monialis ſupervenientibus amicis vel parentibus loqui audeat ſine licentia abbatiſſæ vel prioriſſæ, quæ ſtatim ad feneſtram loquuturæ jungat ſociam honeſtam & maturam, & nihil omnino ſine licentia feneſtrariæ loquatur; quod ſi moniales facere præſumſerint, graviter punientur.

144. Omnia quæ de monachis dicta ſunt, a canonicis regularibus præcipimus in omnibus firmiter & diſtricte obſervari.

Expliciunt ſtatuta & præcepta ſynodalis concilii Trevirenſis. Celebratum eſt hoc concilium in eccleſia ſanctæ matris Mariæ majoris Trevirenſis a venerabili domino Trevirenſi archiepiſcopo, præſentibus provincialibus epiſcopis & provinciæ prælatis, anno Domini MCCXXVII. *calendis Martii.*

EXPLICIT.

(a) Veſtis ſpecies quam Galli *ſurcot* ſeu *ſurtout* vocant, eo quod aliis indumentis ſuperveſtiatur.
(b) Moretum eſt panni ſubfuſci ſpecies.

Digitized by Google

CONSTITUTIO JACOBI regis Aragonum, adverſus hæreticos, &c. anno MCCXXXIII. edita in publico epiſcoporum conventu apud Terraconem.

Ex mſ. Colbertino.

Anno 1233. IN nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis, quæ mundum pugillo continens, imperantibus imperat, & dominantibus dominatur. Manifeſtum ſit omnibus tam præſentibus quam futuris, quod nos Ja. Dei gratia rex Aragonum & regni Majoricarum, comes Barchinonæ & Urgelli, & dominus Montiſpeſſulani, volentes circa commiſſum nobis regnum proviſionem debitam adhibere, & ſtatum regni noſtri cupientes in melius reformare, una cum ſalubri conſilio ac diligenti tractatu venerabilium G. Terraconæ electi, G. Gerundenſi, Bn. Vicenſi, B. Ilerdenſi, S. Cæſar-Auguſtan. P. Dertuſenſi epiſcoporum, H. domus militiæ Templi, H. domus Hoſpitalis magiſtrorum, abbatum etiam & aliorum totius regni noſtri quamplurium prælatorum exiſtentium nobiſcum perſonaliter apud Terraconam, irrefragabiliter ſtatuentes decernimus, & firmiter inhibemus, ne cuiquam laïcæ perſonæ liceat publice vel privatim de fide catholica diſputare, & qui contra fecerit, cum conſtiterit, a proprio epiſcopo excommunicetur, & niſi ſe purgaverit, tamquam ſuſpectus de hæreſi habeatur.

II. Item, ſtatuitur, ne aliquis libros veteris vel novi teſtamenti in Romancio habeat. Et ſi aliquis habeat, infra octo dies poſt publicationem hujuſmodi conſtitutionis a tempore ſententiæ, tradat eos loci epiſcopo comburendos. Quod niſi fecerit, ſive clericus fuerit, ſive laïcus, tamquam ſuſpectus de hæreſi, quouſque ſe purgaverit, habeatur.

III. Item, ſtatuimus ne aliquis infamatus de hæreſi vel ſuſpectus, ad bajuliam, vicariam, juriſdictionem temporalem vel officium publicum admittatur.

IV. Item, ne fiat receptaculum ſordium ubi fuit latibulum perfidorum, ſtatuimus ut domos recipientium hæreticos ſcienter, ſi alodia fuerint deſtruantur, ſi cenſualia, ſuo domino applicentur, & hæc tam in civitatibus quam extra præcipimus obſervari.

V. Item, innocentes pro innocentibus habeantur, aut ne quibuſlibet per aliquorum calumniam hæretica pravitas impingatur; ſtatuimus ne aliquis credens vel hæreticus puniatur, niſi per epiſcopum loci vel aliquam perſonam eccleſiaſticam fuerit credens vel hæreticus judicatus.

VI. Item, ſtatuimus quod quicumque in terra ſua ſive dominicatura de cetero ſcienter vel negligenter, per pecuniam vel aliam quamcumque cauſam, hæreticos permiſerit commorari, ſi minime fuerit confeſſus vel

A convictus, ipſo facto amittat in perpetuum terram ſuam: ita tamen quod ſi feuda fuerint, ſuo domino applicentur; ſi vero alodia, noſtro dominio confiſcentur, & corpus ſuum in manu noſtra prout debuerit puniendum.

VII. Si autem de ſcientia convictus non fuerit, & probata fuerit negligentia diſſoluta, vel frequenter inveniatur in terra ſua, vel credentes, & ſuper hoc fuerit diffamatus, noſtro arbitrio puniatur. Bajulus vero qui ſemper eſt reſidens in loco quem præſumit, vel vicarius, niſi contra hæreticos & eorum credentes valde ſollicitus inveniatur, & negligens, ab officio bajuliæ & vicariæ perpetuo

B deponatur.

VIII. Item, ſtatuimus ut in locis ſuſpectis de hæreſi, in quibus epiſcopus viderit expedire, unus ſacerdos vel clericus ab epiſcopo, & duo vel tres a nobis laïci vel noſtro vicario vel bajulo eligantur, qui hæreticos vel credentes & receptores eorum in ſuis parochiis perquirere teneantur, omnia loca quantumcumque ſecreta intrandi, vel perſcrutandi, cujuſcumque dominii vel privilegii habeantur, nulla eis licentia denegata, ſub pœna quam idem epiſcopus denegantibus velit imponere: ſuper quo eidem epiſcopo publice auctoritatem regiam impertimur.

C IX. Qui etiam inquiſitores hæreticos, credentes, fautores, & receptatores, ex quo invenerint, cautela adhibita ne fugere valeant, archiepiſcopo, & epiſcopo, & noſtro vicario ſeu bajulo loci, dominis etiam locorum ſeu eorum bajulis, non differant nuntiare. Illi vero quos ad prædictum negotium epiſcopus loci & nos, vel vicarius noſter ſeu bajulus, duxerimus negligendos, ſi in executione officii hujus fuerint negligentes; ſi clericus, per ſubtractionem proprii beneficii; ſi laïcus, per pœnam pecuniariam, noſtri bajuli vel vicarii judicio puniatur.

D X. Statuimus etiam quod paces & treugæ factæ & confirmatæ apud *Almudaver* ſimiliter obſerventur apud Barchinonam, & omnia ſtatuta ibidem facta tempore exercitus Majoricarum inviolabiliter obſerventur.

XI. Item, ſtatuimus, ut paces & treugæ factæ & confirmatæ apud *Almudaver* ſimiliter obſerventur.

XII. Statuimus etiam, ut litteræ de ſimplici juſtitia in noſtra curia XII. denariorum pretio concedantur.

XIII. Item littera, privilegia & inſtrumenta ſuper quocumque negotio a nobis

E impetrata, irrevocabiliter obſerventur, & abque cauſæ cognitione in præjudicium alterius minime revocentur.

XIV. Item, ſtatuimus, ut reſcriptum a nobis ſuper prolongatione debita ab aliquo impetratum non valeat, niſi debitor caveat creditori, quod ad terminum quod nos ei dedimus, perſolvantur, niſi tempore exercitus.

XV. Item, ſtatuimus, quod ad preces ali-

Digitized by Google

cujus non remittamus juſtitiam.

XVI. Item, ſtatuimus quod non committamus alicui infra terram noſtram ſigillum noſtrum minus vel majus, præterquam in curia noſtra.

XVII. Item, ſtatuimus quod clerici & religioſi & homines eorumdem non dent pedagia ſive leudas, niſi eas quas dabant tempore P. regis Aragonum patris noſtri & domini ILDEFONSI avi noſtri.

XVIII. Item, ſtatuimus quod ſi aliquis excommunicatus fuerit propria culpa, & perſeveraverit contumaciter in excommunicatione per annum, deinde compellamus eum vel ſuos per nos & noſtros vicarios ſatisfacere, ut debebat; quia tales non carent ſcrupulo hæreticæ pravitatis, ut extra de pœnis C. gravem.

XIX. Item, ſtatuimus quod quilibet poſſit dare, dimittere & alienare quocumque modo voluerit, eccleſiis & locis religioſis de poſſeſſionibus ſuis; ſalvo jure noſtro & dominio generali & conſuetudinibus antiquis. Et hoc per Cataloniam & Aragoniam volumus obſervari.

XX. Item, ſtatuimus quod ſi inſtrumentum venditionis factum fuerit in fraudem vel uſuram, tamquam inane & irritum habeatur, & contractus uſurarius cenſeatur.

XXI. Item, ſtatuimus quod clericus ratione rei mobilis ad aliquam quæſtam non teneatur, ſalvis cenſibus, & agrariis conſtitutis, & antiquis ſtatutis, ſecundum diverſitatem locorum.

XXII. Item ſtatuimus, quod Saracenus & Saracena non poſſit fieri Judæus & Judæa; vel Judæus & Judæa non poſſit fieri Saracenus vel Saracena; & qui hoc fecerint, amittant perſonas ſuas.

XXIII. Item, ſtatuimus quod bajuli, vicarii, milites totius Cataloniæ & Aragoniæ non hoſpitentur per violentiam in monaſteriis, eccleſiis & domibus Templi & Hoſpitalis, & aliis locis religioſis, & dominaturis eorum, & manſis ruſticorum ſuorum; quod ſi fecerint, per nos & vicarios noſtros, & homines, & per canonicas [ſanctiones] diſtringuantur & prohibeantur.

XXIV. Item, rogamus dominos epiſcopos, quod ſinguli in ſuis epiſcopatibus, & per ſingulas parochias diſtringant per cenſuram eccleſiaſticam homines ſuos & alienos a XIV. annis ſupra, ad pacem jurandam, ſervandam, & defendendam, ſecundum formam quæ continetur in chartis pacis & treugæ factæ apud Barchinonam tempore exercitus Majoricarum.

XXV. Homines vero eccleſiarum & locorum religioſorum ad mandatum ſui epiſcopi, ad pacem defendendam exire & ire teneantur, ſecundum quod ipſi epiſcopo videbitur expedire, habito reſpectu ad negotii qualitatem, & ſalva juriſdictione Terraconæ eccleſiæ.

A XXVI. Et nos ipſi ſupradicti & magiſtri militiæ Templi & Hoſpitalis, & abbates, & alii eccleſiarum terræ noſtræ prælati, promittimus vobis Terraconæ electo, omnia ſupradicta & ſingula pro poſſe noſtro attendere & complere. Nos itaque JA. rex prædictus promittimus omnia ſupradicta & ſingula attendere & complere bona fide ſine enganno. Quod eſt actum apud Terraconam VII. idus Februarii anno Domini MCCXXXIII.

EPISTOLA GAUFRIDI ABBATIS Majoris-monaſterii, ad Juhellum archiepiſcopum Turonenſem.

B

Excuſat ſe quod non poſſit intereſſe concilio Cenomanenſi ab eo indicto.

VEnerabili in Chriſto patri JUHELLO Dei gratia Turonenſi archiepiſcopo, Fr. GAUFRIDUS divina permiſſione Majoris-monaſterii miniſter indignus, ſalutem, & patri in Chriſto omnem reverentiam & honorem. Anno 1237. *Ex Autographo.*

Quoniam hac die Martis poſt feſtum Omnium-Sanctorum ad concilium celebrandum a vobis Cenomanis indictum perſonaliter C non poſſumus intereſſe, magnis & arduis negotiis alias præpediti, veſtram in Domino paternitatem attentius exoramus, quatinus in hac parte noſtram habeatis abſentiam excuſatam. Bene & diu valeat paternitas veſtra in Domino. Datum anno Domini MCCXXXVII.

CONCILIUM TREVIRENSE anno MCCXXXVIII. celebratum.

Ex mſ. S. Victoris.

ANno Domini MCCXXXVIII. in feſto beati Matthæi apoſtoli, in civitate Trevirenſi, Anno 1238. D in eccleſia majori, celebratum eſt concilium, reſidentibus domino THEODORICO Trevirorum archiepiſcopo, & reverendis in Chriſto patribus RODULFO Virdunenſi, JOHANNE Metenſi, ROGERO Tullenſi epiſcopis; & hæc ſtatuta concilii.

I. Quoniam creſcente malitia perverſorum hominum, adverſus ſpiritales nequitias, ſanctorum patrum canones ad reprimendas quorumdam inſolentias non ſufficiunt, novis morbis nova medicamenta præparamus, neceſſitate eorum compulſi. Itaque præcipimus E religioſorum locorum incendiarios & eorum receptatores, ſingulis diebus Dominicis excommunicatos nuntiari per omnes conventuales eccleſias, & per parochias, & monaſteria monachorum & monialium. Cum autem ipſi incendiarii poſt publicationem abſolvi non poſſint, niſi a papa; nos expenſis eorum & laboribus parcere volentes, ſtatuimus ut ante denuntiationem hoc ipſis denuntietur, videlicet quod niſi ſatisfecerint ante publicationem, eos oporteat ad papam

Digitized by Google

laborare, ut ſic territi ad ſatisfactionem facilius inducantur. Idem de violatoribus & fractoribus eccleſiarum ſtatuimus.

II. Quam frequenter præcipimus, quod ſi quis ad locum aliquam prædam locorum eccleſiaſticorum vel perſonarum eccleſiaſticarum, vel perſonas eorum duxerit, per totam illam parochiam ceſſetur a divinis, dum ibi præda & prædo aut prædæ emtor fuerit. Si autem in ipſa parochia conventus fuerit, clauſis jan❘is & excluſis ipſius parochiæ parochianis, divina ibi celebrentur ſubmiſſa voce; ita quod foris audiri non poſſint. Si quis autem parochianorum deceſſerit, ſepeliatur in atrio ſine officio miſſæ, & cum ſola tantum B commendatione, exceptis prædone, emtore, receptatore, vel fautoribus eorumdem; vel ſi conſumta fuerit præda, ſententiæ prædictæ ſerventur, ſi de præmiſſis conſtiterit vel per evidentiam facti, vel per juramentum, quod his ſpoliati, ſi honeſta fuerit perſona: ſi quis [a] autem circa hæc emerſerit, (a) in judicio judicis relinquatur. Sacerdotes locorum quibus de præmiſſis conſtiterit, ſtatim ſententias prædictas obſervent & faciant obſervari. Adjicimus, quod ſi raptor rerum ſacrorum locorum, vel patrum eccleſiaſticorum ammonitus non ſatisfecerit, excommunicetur; & ſi dominum habet ſuperiorem, ille moneatur, C ut raptorem ad ſatisfactionem compellat, ut infra menſem a tempore monitionis ſibi factæ ſatisfaciat; quod ſi ſatisfacere contemſerit, ex tunc terra ejus eccleſiaſtico ſupponatur interdicto; prius tamen interdicta terra raptoris, ſi quam habet.

III. Quod diximus de raptore, hoc extendi volumus ad eum qui procurat quod rapina fiat. Si raptor excommunicatus fuerit, vel terra ejus interdicta ab ordinario unius diœceſis; ordinarii qui ſuper hoc fuerint requiſiti, in ſuis diœceſibus eumdem raptorem denuntient, & vitari faciant: terram ſi quam habet nihilominus ſupponentes interdicto. D Idem de captivatoribus & captoribus clericorum.

IV. Si locus interdictus fuerit propter exceſſum domini, ejuſdem loci homines non admittantur ad divina in locis tam vicinis quam externis, ne rumpi poſſit nervus diſciplinæ eccleſiaſticæ; & ſi quis tales admittit ſcienter conventus, quot diebus in hoc peccaverit, tot ſeptimanis celebret januis clauſis, ſine pulſatione campanarum, voce ſubmiſſa, & aliàs graviori animadverſione puniendus, ſi iſtud neglexerit obſervare. Si vero paſtor, aut vicarius perſonas loci interdicti admiſe- E rit, ſuſpendatur. Simili pœna involvi volumus admittentes quemcumque excommunicatum ad divina.

V. Item, ſtatuimus ut captivatores clericorum, adjutores & defenſores eorum excommunicati in continenti nuntientur. Si autem a die denuntiationis captivatum cum ſatisfactione infra triduum non reſtituerit, terra ipſorum ſupponatur interdicto. Si autem a tempore interdicti intra menſem non receperint, principales eorum domini, qui poteſtatem habent eos coërcendi, ab ordinariis ſuis moneantur, ut captivatores & detentores ad eorum reſtitutionem inducantur & compellant in continenti; alioquin ipſi domini excommunicentur. Et ſi ſententia excommunicationis non ſufficit circa eos, ipſorum terra ſupponatur interdicto.

VI. Si quis laïcus alicui eccleſiaſticæ perſonæ minas intulerit de proprio corpore, & admonitus a judice ordinario, eum aſſecurare noluerit, nec de ipſa recipere rationem, per excommunicationis & interdicti ſententias ad id compellatur.

VII. Item, ſtatuimus, quod ſi clericus celebraverit in loco interdicto, vel ipſe interdictus vel excommunicatus divina celebrare præſumſerit, & ammonitus a prælato ſuo non deſtiterit, per epiſcopum loci capiatur, arctæ cuſtodiæ & pœnitentiæ deputandus.

VIII. Idem fiat de qualibet perſona religioſa taliter adminiſtrante, & in ſua pertinacia perſiſtente.

IX. Omnem negotiationem clericis inhibemus beneficiatis, vel in ſacris ordinibus conſtitutis.

X. Sacerdotum veſtis ſuprema talaris & clauſa ſit, & quando ad divina accedunt, camiſia, id eſt rocheto induantur.

XI. Quando ad infirmos vadunt cum Euchariſtia, ſimiliter camiſiam habeant, vel ſuperpellicium, vel cappam choralem, & ſi neceſſe fuerit, cooperiant ſe cappa pluviali non manicata, tamen ipſam deponant cum venerint ad infirmum.

XII. Argenteas fibulas & deauratas corrigias ſacerdotibus inhibemus, nullam cordam vel nodum in tunica vel ſupertunicali habeant, niſi ſolum in capa.

XIII. Clerici tam honeſte ſe gerant in tonſura & corona, ne propter hoc ipſos ſeveritate debita puniamus; & clericus qui non ſervaverit ſtatuta circa tonſuram & habitum, in cauſis minime audiatur.

XIV. Tabernas clericis inhibemus omnino, niſi in peregrinatione & in itinere id fiat neceſſitatis cauſa.

XV. In ſimplicibus tunicis vel ſupertunicalibus ſacerdotes non compareant in eccleſiis, judiciis, & plateis.

XVI. Campanarii ſine camiſia in ſuperiori non ſerviant in eccleſia vel aliàs in divinis.

XVII. Circa clericos habentes manifeſtam cohabitationem cum mulieribus, ſtatuimus quod non admittantur ad ordinationem eccleſiæ,

(a) Videtur hic aliquid omiſſum, v. g. *dubii locus*, aut quid ſimile.

Digitized by Google

cleſiæ, nec valeat electio ab ipſis vel de ipſis celebrata.

XVIII. Quicumque clericus manifeſte mulieribus cohabitans ſuum fuerit executus officium, ad curiam tranſmittatur cum litteris ordinarii ſui, rei ſeriem continentibus, ſana tamen poteſtate ordinarii, ſi quam habet in hoc caſu.

XIX. Eccleſiæ paſtoralis paſtor vel vicarius habens redditus octo marcarum, ſcholarem habeat ſecum ſervientem in divinis.

XX. Clerici ludos alearum, & deciorum & globorum devitent, & ad hoc per ſubtractionem beneficii compellantur.

XXI. Sacerdotes cappas non habeant manicatas, nullus preſbyter ſine caligis ſive æſtivalibus celebrare divina præſumat.

XXII. Cum ſtatutum ſit, ut clerici, miniſtri, vel baillivi, vel juſtitiarii laïcorum auxilium ab eccleſia, ſi capti fuerint, non habeant; adjicimus quod ſi prius admonitus non ceſſaverit, eccleſiaſticis beneficiis ſpolientur.

XXIII. Preſbyteri ſeu perſonæ eccleſiaſticæ, qui mandatum exequuntur alicujus ſententiæ a ſuis prælatis, ſi negligentes inventi fuerinnt in exequendis, illi per quos mandatum receperint, tenentur ad intereſſe, ſecundum boni viri æſtimationem coram judice faciendam; ſi vero pro obſervatione mandatorum ipſorum damnum paſſi fuerint, nec relaxetur ſententia, antequam de damnis datis ſatisfaciat; & ſi prius relaxata fuerit, nihilominus ſatisfaciat de pœnis.

XXIV. Si clericus obſervans ſententiam propter damnum ſibi propter hoc illatum ſuſtentationem non habeat, ab ordinario ei provideatur; nec relaxetur ſententia antequam expenſæ refundantur, quæ in proviſione preſbyteri ſunt impenſæ.

XXV. Suſpenſi vel clerici excommunicati celebrantes, a domino papa tantum abſolvantur; cum eo cui talis hactenus fuerit facilis abſolutio, diſciplina ſit eccleſiaſtica vilipendenda.

XXVI. Cum aliàs inſtitutum ſit, quod vicariis competens portio debeat aſſignari, adjicimus, ut ſi iidem vicarii minorem acceperint & acceptaverint portionem, nihilominus actionem habeant ad petendam competentem, cum hoc inductum ſit perſonæ non in favorem; ſed in favorem totius ordinis clericalis.

XXVII. Sicut ſæpe præcepimus, ſic iterum præcipientes innovamus, ut Corpus Domini, ſanctum oleum infirmorum, & fores ſacri baptiſmatis ſub diligenti ſint cuſtodia & clauſura cum ſacra Euchariſtia, nec eant ad infirmum ſine lumine & campana.

XXVIII. Item, præcipimus, ut Corpus Domini poſt quindenam non ſervetur, ſed in fine quindenæ, ſi tamdiu ſervatum fuerit, ſumatur a ſacerdote cum oblatione.

XXIX. Cum ſecundum Apoſtolum, *qui non laborat, non manducet*, prælatis eccleſiarum conventualium præcipimus, ut per ſubtractionem beneficii compellant ſubditos ſuos ad frequentationem chori & reſidentiam qua tenentur.

XXX. In parochialibus eccleſiis pulſentur horæ canonicæ, & de villis cum adjacentibus & capellis attinentibus compellantur homines Dominicis diebus & ſolemnibus ad miſſam venire ad matricem eccleſiam, ne honor matricis eccleſiæ depereat per capellas, niſi forte remota ſit capella, & ei proviſum ſit in beneficio, ut in eo valeat & ſoleat & debeat miniſtrare ſacerdos.

XXXI. Ut hæreticæ peſtilentiæ, quæ radices jam mittit in provincia Trevirenſi, omni ſollicitudine occurramus, omnibus archidiaconis, paſtoribus, & vicariis, necnon & aliis tam clericis quam laïcis noſtræ juriſdictioni ſubjectis, in virtute ſanctæ obedientiæ præcipimus, ut ubicumque inveniantur doctores hujus ſceleris, vel auditores ipſorum, ad epiſcopi audientiam, ne oves Domini ſuis ſuperſtitionibus inficiant & corrumpant, denuntientur, & ſingulis diebus Dominicis & feſtivis excommunicentur hæretici, auditores, receptatores, fautores, & illi qui eos non accuſant cum ſciunt.

XXXII. Decimæ non in domibus, ſicut fieri conſuevit hactenus, ſed in agris, vineis, pratis, & in locis aliis ex quibus proveniunt, perſolvantur. Nullis deditis expenſis circa rem hujuſmodi decimandam. conſuetudinem illam ſecundum quam non decima, ſed undecima vel duodecima pars ſolvitur, pro decima in annona vel in rebus aliis quanticumque temporis ſit, improbamus.

XXXIII. De cauſis matrimonialibus nullus paſtor, vicarius, vel decanus ruralis cognoſcere præſumat.

XXXIV. Uſurarii manifeſti vel convicti poſt hujus ſtatuti publicationem pœnis coërceantur, quæ a jure infliguntur eiſdem, ut videlicet non admittantur ad communionem altaris, nec ad Chriſtianam ſepulturam, nec nec eorum oblationes ſuſcipiantur, dum fuerint in hoc peccato. Uſurarios cenſemus ſub pignore mutuantes, & ultra ſortem percepta in ſortem minime computantes.

XXXV. Cum adulteri & adulteræ & alia enormia committentes, pecuniaria pœna perſoluta, minus timeant reclinare; ſtatuimus ut de cetero conjuncti publicam pœnitentiam agant: mulieres infra parochiam portantes cyphum in ſcapula & baculum in manu, in habitu & cypho per omnia tales quales eſſe conſueverunt, peragentes carinas. Viri autem infra parochiam vel extra pœnitentiam agant modo præſcripto. Et hoc fieri procurent epiſcopi vel eorum officiales, ſi ea archidiaconi vel ſubditi neglexerint procurari.

XXXVI. Cum plures excommunicati ſen-

Digitized by Google

tentiam vilipendant; ſtatuimus quod ſi excommunicatus in ſua pertinacia ſex ſeptimanas perſiſtat, ſtatim recepto mandato excommunicatoris ordinarii per litteras ipſius, quas ad probationem faciendam ſufficere volumus: in hoc caſu excommunicatus per ſuperiorem ſuum ad unitatem eccleſiæ compellatur redire, alioquin idem ſuperior poſt ammonitionem ſententia percellatur.

XXXVII. Conjurariones quæ fiunt per inſpectationem ignis, vel gladii, ſeu alio quovis modo, cum ſint penitus reprobatæ, ſtatuimus ut ſi clericus in talibus deliquiſſe inveniatur, ſuſpendatur, manens in ea ſuſpenſione uſque ad ſatisfactionem condignam; ſi vero laïcus, excommunicetur.

XXXVIII. Statuimus ne habitu monachorum vel regularium canonicorum cujuſcumque ordinis mulieres pernoctent.

XXXIX. Si quis monachus vel monialis proprium habuerit, vel in vitium carnis lapſus fuerit, & fuerit hoc manifeſtum, in pœnam ſui criminis ſtet ultimus in choro, vocem non habeat in capitulo, non ad aliquam ordinationem in capitulo vel extra admittatur, nec valeat electio ab ipſo facta, vel de ipſo.

XXXX. Illos autem cenſemus proprietarios quibus aſſignantur curtes vel allodia pro certa penſione: qua ſoluta, de reſiduo tamquam de proprio ſuo faciunt voluntatem.

XLI. Item, præcipimus ut abbates & monachi obſervent regulæ ſuæ ſtatuta, alioquin quicumque tranſgreſſores per diœceſanos ſuos animadverſione debita puniantur.

XLII. Item, inhibemus ne alicui monacho non profeſſo adminiſtratio aliqua in ſuo monaſterio concedatur, nec ad aliquam ordinationem admittatur. Abbas ſuus eos qui profeſſi non ſunt, ſi adminiſtrationem aliquam habuerint, amoveat ab adminiſtratione uſque ad quindenam, alioquin ſe ſuſpenſum ſciat.

XLIII. Cum novo avaritiæ genere, quidam in noſtris diœceſibus laborantes indebitas faciant fabricari monetas; univerſis preſbyteris eorumdem locorum præcipimus, quatenus quam cito perceperint iſtud, ibi ſtatim ceſſent a divinis, quouſque de tali injuria ad mandatum eccleſiæ fuerit ſatisfactum.

XLIV. Item, præcipimus ſingulis diebus Dominicis & feſtivis denuntiari excommunicatos facientes falſam monetam, vel mandantes, vel procurantes, ut fiat. Item utentes ſcienter falſa moneta vel indebita moneta.

XLV. Annum Domini gratiæ, propter multas ejus abuſiones revocamus: volumus tamen, ut bonæ conſuetudines ante ipſum in præbendis clericorum decedentium obſervatæ in ſuo vigore maneant & perſiſtant.

Explicit concilium Trevirenſe.

CONSTITUTIONES
Episcopi Sabinensis
anno MCCXXXIX. in concilio Terraconenſi confirmatæ.

Ex mſ. Colbertino.

A

CONſtitutiones venerabilis patris J. Sabinenſis epiſcopi bonæ memoriæ, apoſtolicæ ſedis legati, ad memoriam reducentes, quas poſt earumdem publicationem in congregato provinciali concilio Terraconæ in
B anno Domini MCCXXXIX. XIV. calendas madii, præſentibus venerabilibus fratribus Barchinonenſi, Dertuſenſi, Gerundenſi, Urgellenſi, Vincenſi, Oſcenſi, Ilerdenſi epiſcopis præcipimus obſervari.

I. *Contra illos qui faciunt juſtas in monaſteriis.*

Item, præcipimus omnibus judicibus & advocatis litteratis, ne conveniant vel interſint alicui juſtæ, quæ fit vel fiat in monaſteriis vel grangiis religioſorum. Et hoc
C ſub pœna excommunicationis præcipimus & mandamus.

II. *Contra quæſtores.*

De quæſtoribus autem eccleſiarum, hoſpitalium vel pontium duximus ſtatuendum, quod ſine noſtris vel epiſcoporum litteris non recipiantur, & tunc ad prædicationem non admittantur, ſed ad expoſitionem ipſorum, quæ in epiſcoporum litteris continentur.

III. [*De feſto S. Teclæ, SS. Franciſci, Dominici & Antonii.*]

D Item, ſacro approbante concilio, quod feſtum S. Teclæ per totam noſtram provinciam ſolemniter celebretur: ita quod in ipſius ſolemnitate IX. fiant in eccleſia lectiones. Et feſtivitates B. Franciſci & B. Dominici & B. Antonii ſimiliter celebrentur.

IV. *Contra Judæos & Sarracenos.*

Item, ſtatuimus quod Judæi & Sarraceni a Chriſtianis in habitu diſtinguantur, & nutrices vel mulieres non teneant Chriſtianas. Et ſi quæ ſunt Chriſtianæ, quæ Judæis vel
E Sarracenis cohabitent, niſi infra duos menſes a tempore publicationis iſtius conſtitutionis, receſſerint, quantumcumque pœnitentiam fecerint, numquam tradantur eccleſiaſticæ ſepulturæ, niſi de metropolitani licentia ſpeciali.

V. *Quæ feſta debeant celebrari.*

Item, cum otium & deſidia fomentum pariant vitiorum, feſtivitatum multitudinem duximus temperandam cum illis, eo quod [ſi] non laborant pauperes, aggraventur, &

Digitized by Google

otioſi & deſidioſi ad illicita promoventur. Quare feſtivitates colendas neceſſario ſubnotavimus, quas qui contemſerint colere, per ſuum preſbyterum compellantur. Feſtum ſcilicet Circumciſionis, Epiphaniæ, S. Vincentii, Purificationis B. Mariæ, Cathedræ ſancti Petri, Mathiæ apoſtoli, Annunciationis B. Mariæ, & duorum dierum octabarum Paſchæ, S. Marci evangeliſtæ, Philippi & Jacobi apoſtoli, Inventionis Sanctæ Crucis, Aſcenſionis Domini, feriæ ſecundæ octabarum Pentecoſtes, Johannis Baptiſtæ, Petri & Pauli apoſtolorum, S. Mariæ Magdalenæ, Jacobi apoſtoli, S. Felicis Gerundæ, Transfigurationis Domini, S. Laurentii, Aſſumtionis B. Mariæ, S. Bartholomæi, Nativitatis B. Mariæ, Exaltationis S. Crucis, Matthæi apoſtoli, S. Michaelis, S. Lucæ evangeliſtæ, Simonis & Judæ apoſtolorum, Narciſſi epiſcopi, Omnium Sanctorum, S. Martini, S. Andreæ, S. Nicolai, S. Thomæ, Nativitatis Domini, S. Stephani, S. Johannis apoſtoli. Et quælibet parrochia obſervet feſtivitatem illius ſancti, in cujus honore eſt conſtructa ejus major eccleſia. Officia vero harum ſolemnitatum & omnium aliarum, ſive ſint IX. ſive III. lectionum, prout hactenus conſuevit fieri, a clericis in eccleſiis & in portionibus obſerventur, & ad audiendum laïci nihilominus moneantur.

VI. *Quod nullus ſacerdos plures miſſas una die celebret.*

Item, quia aliqui ſacerdotes plures celebrant miſſas [una die] contra canonicas ſanctiones; inhibemus, quod niſi in die Natalis Domini tres miſſas nullus audeat celebrare. Quod ſi fecerit, in excommunicationem incidat, ipſo facto, & officio beneficioque privetur. Duas toleramus, tolerandoque permittimus una & eadem die, quando urgens neceſſitas fuerit, celebrari, quouſque dominum papam ſuper eodem negotio conſulamus. Neceſſitatem ſiquidem declaramus, quando unicus ſacerdos habet duas eccleſias, quarum una dependet ab alia, & altera illarum non poteſt habere proprium ſacerdotem, & ſunt tenues [ejus reditus] nec parrochiani propter diſtantiam loci, vel aliam rationabilem cauſam poſſunt commode ad alteram convenire, & in aliis caſibus a jure conceſſis. Quandocumque vero duas miſſas celebrare contigerit, ſacerdos caveat, ne poſt ſumtionem ſanguinis in prima miſſa, vinum perfuſionis accipiat. Quod ſi fecerit, eadem die non poterit aliam miſſam celebrare.

VII. [*Contra interfectores clericorum.*]

Item, ſtatuimus de interfectoribus clericorum & virorum religioſorum, ut cum conſtiterit, loca ad quæ devenerint, ceſſent, quamdiu ibi fuerint, a divinis, quouſque pervenerint ad ſatisfactionem condignam.

VIII. *Qualiter ſunt conficiendæ hoſtiæ.*

Item, ſtatuimus quod ſacerdos in propria perſona hoſtias faciat ad conficiendum corpus Chriſti de pulcra & nitida farina frumenti, & non apponatur ibi ſal, neque fermentum. Et hæc cum ſumma diligentia fiant.

IX. [*Ne parrochiales eccleſiæ per laïcos adminiſtrentur.*]

Item, cum eccleſiæ parrochiales per laïcos adminiſtrari non debeant; ſtatuimus, quod laïcis de cetero nullo modo attribuantur, ſed per clericos viros eccleſiaſticos eccleſiæ gubernentur ſecundum canonicas ſanctiones.

X. *Contra conſpiratores & colligationes illicitas facientes.*

Conſpiratorum genus odibile cupientes a perverſitate hujuſmodi coercere, ſacro approbante concilio, excommunicamus omnes conſpiratores & colligationes illicitas facientes in clero, & contra conſtitutos in clero. Sententiam autem hujuſmodi ad præterita duximus extendendam, niſi infra menſem a tempore ſententiæ quis conſpirationem & colligationem hujuſmodi pro poſſe duxerit revocandas.

XI. *Contra illos qui famoſos libellos componunt.*

Simili ſententia innodamus omnes illos, qui contra conſtitutos in clero libellos famoſos compoſuerint, & qui compoſitioni faverint, & qui compoſitos inventos non ruperint ſine mora.

XII. *Contra invaſores & raptores rerum eccleſiaſticarum.*

Item, cum quidam in aliorum prædis propria commoda ſtudeant invenire, ſacro approbante concilio, excommunicamus invaſores, & raptores, & deprædatores hominum eccleſiarum, rerum eccleſiaſticarum & locorum religioſorum, qui bona prædicta rapuerint vel invaſerint violenter, dummodo perſonæ, de quibus querelam habuerint, paratæ fuerint, prout decuit, juri ſtare. Eadem etiam excommunicatione ligamus fautores & receptores prædictorum malefactorum, ſtatuentes, ut quamdiu principales malefactores in aliqua villa vel civitate fuerint, eccleſiæ ceſſent a divinis penitus; & ſi forte principales malefactores mortui fuerint abſque ſatisfactione condigna, licet in articulo mortis abſoluti fuerint, eorum corpora non tradantur eccleſiaſticæ ſepulturæ, quouſque heredes morientium ſatisfecerint injuriam paſſis, & damnum datum fuerit penitus emendatum. Nec prædicti in ſanitate aliquatenus abſolvantur, niſi cum de præmiſſis om-

nibus ſatisfecerint competenter. Simili excommunicationis ſententia innodamus omnes illos, qui prædam clericorum, & locorum religioſorum, & hominum eorumdem receperint ſcienter, & voluntarie in caſtris ſuis vel emerint; & caſtra illa, & villæ, in quibus retenta fuerit præda, ceſſent penitus a divinis, quouſque damnum datum pro poſſe ſtuduerint emendare. Et licet invaſores & raptores eccleſiæ in genere ſint excommunicati, non tamen vitentur, niſi facti evidentia vel confeſſione propria hoc conſtaret, quouſque fuerint in ſpecie denuntiati; & poſtquam fuerint in ſpecie denuntiati, abſolutio talium cuilibet epiſcopo in ſua diœceſi auctoritate ſacri concilii eſt commiſſa.

XIII. [*Ut epiſcopi diœceſim viſitantes honorifice recipiantur.*]

Cum epiſcopi ex ſuo officio teneantur ſuam diœceſim viſitare, ſacro approbante concilio, ſtatuimus, ut cum epiſcopus cauſa viſitationis ad eccleſiam ſuæ diœceſis declinaverit, a rectore ſeu a clericis ejuſdem eccleſiæ recipiatur cum reverentia & honore, præſcriptione aliqua non obſtante, & eidem mandata procuratio juxta facultates eccleſiæ non negetur.

XIV. [*De inſtitutione rectorum animarum.*]

Statuimus, quod nullus inſtitutus vel præſentatus in parrochiali eccleſia a clerico vel laico, in eadem adminiſtrare præſumat, quouſque a diœceſano epiſcopo curam in eadem eccleſia receperit animarum, contraria conſuetudine non obſtante, quæ potius corruptela dicitur. Quicumque autem contra fecerit, jure quod habet vel habere credit in eccleſia, ſit privatus: ea vice poteſtate data diœceſano removendi inſtitutum ſeu præſentatum. Et nihilominus ſtatuentes, quod inſtitutus & confirmatus per epiſcopum, nullo caſu valeat ab alio quam ſuo epiſcopo removeri.

XV. *Contra invaſores rerum eccleſiaſticarum.*

Olim excommunicaſſe recolimus invaſores, & raptores, & deprædatores hominum eccleſiarum, rerum eccleſiaſticarum & locorum religioſorum, qui bona prædicta rapuerint vel invaſerint violenter, dummodo perſonæ de quibus querelam habuerint, paratæ fuerint, ut debuerunt, juri ſtare. Eadem etiam excommunicatione ligamus fautores & receptores prædictorum malefactorum: ſtatuentes, ut quamdiu principales malefactores eſſent in aliqua civitate vel villa, ceſſarent eccleſiæ penitus a divinis. Et ſi forte principales malefactores abſque ſatisfactione condigna ab hoc ſæculo transmigrarent, licet eſſent in mortis articulo abſoluti, eorum corpora non tradantur eccleſiaſticæ ſepulturæ, quouſque heredes morientium

A ſatisfeciſſent injuriam paſſis, & damnum datum penitus emendaſſent. Nec prædicti in ſanitate abſolvi poterant, niſi de præmiſſis omnibus prius ſatisfeciſſent paſſis injuriam competenter. Simili excommunicatione innodamus omnes illos, qui prædam clericorum, locorum religioſorum, & hominum eorumdem ſcienter receperint, & voluntarie in caſtris ſuis emerint, & emtores ab eis, & quod caſtra, in quibus præda eſſet retenta, ceſſarent penitus a divinis, quouſque damnum datum ſtuduiſſent pro poſſe ſuo penitus emendare. Verum quidam prædictam conſtitutionem perverſe intelligentes,

B eam trahunt ad res modicas, & ad ea quæ non ex propoſito nocendi, ſed ex neceſſitate non credentibus offendere capiuntur. Nos autem perverſum intellectum & dubitationem hujuſmodi penitus declarantes in omnibus ſupradictis caſibus, ſic duximus declarandum, quod illi tantum intelligantur excommunicati, qui ex propoſito cum armis violenter invaſerint vel deſtruxerint loca prædicta, & ceperint homines ipſorum, & res eorumdem, in hoc graviter delinquentes. Loca autem in hoc ſolo caſu ceſſare volumus penitus a divinis, quamdiu ibi præda

C fuerit violenter accepta. Fautores autem & receptores prædæ poſt ammonitionem legitimam, juxta diœceſani arbitrium excommunicentur: & ſi aliquem prædictorum excommunicatorum abſque ſatisfactione condigna mori contigerit, tamdiu careat eccleſiaſtica ſepultura, quouſque per heredes ipſius damnum datum per eum, plenarie paſſis injuriam vel eorum heredibus fuerit reſtitutum.

XVI. *De bonis prælati defuncti.*

Item, cum non ſine peccato quod ſuum non eſt poſſit aliquis retinere, antiquum canonem nunc hujuſmodi beneplaciti ad me-

D moriam reducentes, ſacro approbante concilio, ſtatuimus, ut poſt mortem archiepiſcopi, cujuſlibet epiſcopi, vel alterius prælati ſeu beneficiati Terraconenſis provinciæ, bona ipſius eccleſiaſtica ad manus aliquorum fide dignorum perveniant, ſecundum quod in eccleſia defuncti de conſuetudine eſt optentum; vel ſi conſuetudo ceſſerit, duo eligantur fide digni, ſi præerat defunctus conventui, ab epiſcopo diœceſano vel ejus locum tenente; ſi defunctus conventui non præerat, qui bona recipiat ſupradicta, & infra decem dies tales amminiſtratores ſeu pro-

E curatores, adhibito tabellione publico & teſtibus ad hoc ſpecialiter convocatis, conficiant de omnibus rebus defuncti mobilibus & immobilibus, & ſe moventibus inventarium; & ſi per negligentiam fuerit omiſſum, prædicti procuratores ad duplum teneantur. Si vero prædicti amminiſtratores, vel aliquis alius de bonis prædictis aliquid invaſerit, rapuerit,

Digitized by Google

puerit, vel retinuerit fraudulenter, & legitime monitus bona ſic retenta ſine diminutione non reſtituerit ſucceſſori, auctoritate concilii ſe noverit excommunicationis ſententia innodatum. Ammonemus autem epiſcopos & alios prælatos Terraconenſis provinciæ, ut in vita ſua, ſi commode fieri poterit, de rebus prædictis conficiant inventarium. Hanc autem ſententiam vel illam de invaſoribus eccleſiarum, vel rerum earum, per conſtitutionem quæ incipit *Olim*, ad perſonas archiepiſcopi vel epiſcoporum extendi nolumus ullo modo.

CONCILIUM SENONENSE,

ſub Galterio *Cornut* circa MCCXXXIX. celebratum.

Communicavit cl. vir D. Brayer canonicus Trecenſis.

Anno 1239. I. STatuimus ut abbates & priores conventuales, qui nec venerint ad ſynodum, nec ſe excuſaverint, prætendendo canonicum impedimentum, per octo dies ab ingreſſu eccleſiæ ſuſpendantur, & hæc pœna quantum ad hoc a conciliis ſtatuta eſt, ſub excommunicationis majoris pœna, ſi aliis annis ſuper his culpabiles inveniantur.

II. Propter ſcandala gravia, quæ ex monialium converſatione proveniunt, ſtatuimus de monialibus nigris, ne aliquem diſpoſitum * recipiant in domibus ſuis ab aliquibus perſonis, niſi de licentia epiſcopi ſui, maxime arcas clericorum, cuſtodiæ cauſa, minime permittant apud ſe deponi.

* *f.* depoſitum.

III. Item, communiter omnes in refectoriis comedant, & in dormitorio dormiant, niſi ex cauſa juſta & neceſſaria, de licentia ſpeciali abbatiſſæ aliter fieri permittatur.

IV. Item, cameræ monialium omnes deſtruantur, niſi aliqua, quæ in ſuſceptione epiſcopi neceſſario reſervatur, vel ad infirmariam faciendam, vel alia de cauſa quæ epiſcopo juſta & neceſſaria videatur.

V. Item, quod moniales nullatenus exire permittantur, vel extra pernoctare, niſi in magna cauſa & raro, & abbatiſſis injungatur ne aliter egredi permittantur; & ſi aliquando abbatiſſa ex cauſa juſta alicui permittat, eidem injungat quod ſine mora revertatur.

VI. Oſtia ſuſpecta & ſuperflua obſtruantur, circa hoc autem epiſcopi diligentiam adhibeant & curam, per ſe & per miniſtros ſuos, & vitas & converſationes ipſarum reſtringant, ut per eorum diligentiam ſcandala quæ in præſenti de vita earum proveniunt, ſopiantur.

VII. Statuimus ut omnes judices tam ordinarii quam delegati, temperent ſe & refrenent a generalibus excommunicationibus, nec in generali participantes excommunicent, niſi valde gravis & enormis exceſſus contingat.

VIII. Moneantur capitula ſæcularium perſonarum, maxime cathedralia, ut ipſi conveniant & ordinent & tractent, quod in eccleſiis ſuis die & nocte, per ſe & per clericos eccleſiarum, divinum officium aſſidue, competenter, ſecundum numerum inſtitutorum & facultatem eccleſiarum, celebretur; & circa ſervitium divinum diligentiam & curam adhibeant efficacem; ita quod modus habendi ſe in eccleſia tam in choro quam extra evidenter & ſufficienter, ubi emendatione opus erit, emendetur infra annum.

IX. Moneantur etiam canonici & clerici ſæculares, quod ipſi in habitu ſuo & aliis præcepta tradita in generali concilio fideliter & obedienter obſervent. Conc. Later. 4. cap. 16.

X. Statuimus, ut in locis ſive prioratibus, ubi conventualis congregatio ſolet eſſe, ſi facultates illius eccleſiæ ſuppetant, conventus ibidem reſtauretur.

XI. Item, quod in domibus ſive locis ubi ſolebant eſſe prioratus, ſi facultates locorum ſufficient, monachi vel canonici regulares ad divinum ſervitium celebrandum reducantur.

XII. Monemus abbates & priores conventuales, quod tot ſervitores in abbatiis & prioratibus ſibi ſubditis inſtituant, ſi ad hoc ſufficiant facultates locorum, quot ibi deſervire ſolent; & ne penſionem ſive cenſum ab eiſdem exigant, quam non ſolent exigere ab antiquo, niſi forte alicui ex juſta cauſa ab epiſcopo ſuo permittatur.

XIII. Statuimus quod clerici ribaldi, maxime qui vulgo dicuntur de familia Goliæ, per epiſcopos, archidiaconos, officiales, decanos Chriſtianitatis tonderi præcipiantur, vel etiam radi: ita quod eis non remaneat tonſura clericalis: ita tamen quod ſine periculo & ſcandalo iſta fiant.

XIV. Item, antiquum ſtatutum concilii provincialis rurſus renovantes, præcipimus quod quando aliqua terra propter delictum domini terræ vel baillivorum ſuppoſita fuit interdicto, nullatenus relaxetur, donec ad arbitrium & moderamen epiſcopi preſbyteris parochialibus de damnis & de perditis interdicti occaſione illatis plene fuerit ſatisfactum, vel de ſatisfaciendo cautum.

LITTERÆ GILONIS ARCHIEPISCOPI SENONENSIS,

Quibus concilium provinciale apud Stampas anno MCCXLVII. indicit, & citatio ſuffraganeorum ad illud.

Ex cartario Trecenſi eruit Cl. V. dominus Brayer canonicus Trecenſis.

REverendis patribus ac dominis omnibus epiſcopis ſuffraganeis eccleſiæ Senonenſis, J. decanus & univerſitas capituli Carno- Anno 1247.

S

tenſis, ſalutem cum reverentia & honore.

Litteras reverendi patris G. Dei gratia Senonenſis archiepiſcopi recepimus ſub hac forma : Gilo Dei gratia Senonenſis archiepiſcopus, venerabilibus viris dilectis in Chriſto decano & capitulo Carnotenſi ſalutem & ſinceram in Domino caritatem. Cum nos ſuper ſtatu eccleſiæ, negotiis clericorum ac eccleſiaſticarum perſonarum provinciæ Senonenſis cum venerabilibus fratribus epiſcopis ſuffraganeis Senonenſis eccleſiæ, capitulis cathedralibus, & abbatibus prænotatæ provinciæ diligentem proponamus habere tractatum cum Dei timore, ut de communi conſilio ſuper præmiſſis ſalubre concilium apponatur, vobis auctoritate metropolitana mandamus, quatenus in craſtino octavæ aſſumtionis B. Mariæ Virg. coram nobis apud Stampas per procuratores diſcretos & providos comparere [curetis &] citetis venerabiles fratres epiſcopos ſuffraganeos eccleſiæ Senonenſis, ut perſonaliter compareant, necnon & abbates veſtræ civitatis ac diœceſis ; mandantes ex parte noſtra eiſdem ſuffraganeis, ut citent capitula ſua cathedralia, ut per procuratores providos & diſcretos, & abbates civitatum ſuarum ac diœceſeon, ut dicta die apud Stampas compareant ad concilium nobiſcum ſuper præmiſſis omnibus celebrandum, & ordinandum quod concilio videbitur expedire, & quid inde feceritis nobis reſcribere ſtudeatis. Datum apud Montegnium anno Domini MCCXLVII. in craſtino inventionis S. Stephani. Hujus igitur de prædicti auctoritate mandati, vos citamus in craſtino octavæ aſſumtionis B. Mariæ primo venturæ apud Stampas, coram dicto domino archiepiſcopo perſonaliter interſitis : vobis etiam eadem auctoritate mandantes, ut capitula veſtra cathedralia citare curetis, ut per procuratores providos & diſcretos ac abbates veſtrarum civitatum & diœceſeon, ut dicta die apud Stampas perſonaliter compareant ad concilium cum dicto archiepiſcopo ſuper præmiſſis omnibus celebrandum & ordinandum quod concilio videbitur expedire. Datum, &c.

CONCILIUM PARISIENSE anno MCCXLVIII. a Gilone archiepiſcopo Senonenſi celebratum.

Ex chartario epiſcopatus Trecenſis eruit Cl. V. dominus Brayer *canonicus Trecenſis.*

Anno 1248. I. STatuimus ut abbates & priores conventuales, qui non venerunt ad concilium, nec ſe excuſaverunt prætendendo canonicum impedimentum, per menſem ab ingreſſu eccleſiæ ſint ſuſpenſi... Et hæc pœna quantum ad hoc concilium ſtatuta eſt, ſub comminationis majoris pœna, ſi aliàs ſuper hoc culpabiles inveniantur.

II. Statuimus ut illi qui ad concilium pro- A vinciale venire tenentur, ſi per impedimentum remaneant, ſe excuſent per idoneum nuncium litteratorie deſtinatum, quod poſſit fidem facere de canonico impedimento, ſupra quo volumus ipſum facere mandatum.

III. Statuimus ut in locis ſive prioratibus ubi conventus ſolet eſſe, ſi facultates ipſius eccleſiæ ſuppetant, conventus ibi reſtituatur.

IV. Statuimus quod in domibus ſive locis ubi ſolet eſſe prioratus, ſi facultates ſufficiant, monachi ſive canonici regulares ad divinum ibidem celebrandum ſervitium reducantur.

V. Monemus abbates & priores conventuales, quod tot ſervitores in abbatiis & B prioratibus ſibi ſubditis inſtituant, ſi ad hoc facultates locorum ſufficiant, quot ſolent deſervire ; & ne penſiones ſive cenſum exigant ab eiſdem, quem non ſolent exigere ab antiquo, niſi forte alicui ex juſta cauſa ab epiſcopo ſuo permittatur.

VI. Statuimus, ut abbates, abbatiſſæ, priores, prioriſſæ & alii obedientiarii de ſingulis proventibus, redditibus & expenſis ſingulis annis computent in capitulo diligenter, & ut ſtatus abbatiarum & prioratuum conventualium a clauſtralibus cognoſcantur, & C compotus redigatur in ſcriptis : ita quod conventus penes ſe unum ſcriptum habeat, & abbas ſive prior aliud. (a) Abbates vero [a] coram ſenioribus eccleſiæ ſuæ computent, & in genere exponant in capitulo ſtatum monaſterii ſui.

VII. Nullus abbas ſive abbatiſſa, prior vel prioriſſa conventuales mutuo recipiant pecuniam, ſine capituli ſui vel majoris & ſanioris partis licentia, ultra ſummam ab epiſcopo ſuo taxandam, ſecundum monaſterii facultates ; qui contra fecerit per epiſcopum ſuum puniatur.

VIII. Præcipimus abbatibus & abbatiſſis, D prioribus & prioriſſis, ut ipſi veſtibus ſuo ordini congruentibus utantur ; & ſi abbas vel abbatiſſæ de his obſervandis, vel ſuis ſubditis corrigendis ſint negligentes, per ſuos epiſcopos puniantur.

IX. Statuimus ne prior conventualis ultra quadraginta ſolidos, ſine licentia abbatis ſui vel epiſcopi, ſi abbas non fuerit, mutuo pecuniam recipiat : quod ſi forte fecerit, abjiciatur a prioratu, nec denuo valeat prioratum adipiſci, quouſque per provinciale concilium (b) fuerit reſtitutus. Eidem pœnæ ſub- [b] E jaceat prior, qui quamcumque ſummam pecuniæ recepit a Judæo.

X. Propter ſcandala quæ ex monialium converſatione proveniunt, ſtatuimus de monialibus nigris, ne aliquod depoſitum recipiant in domibus ſuis ab aliquibus perſonis, niſi de licentia epiſcopi ſui, maxime arcas clericorum vel etiam laicorum cauſa cuſtodiæ.

(a) Quæ ſequuntur hujus canonis alia manu ſcripta ſunt.
(b) In mſ. codice ſuper illa verba *provinciale concilium*, hæc leguntur : *epiſcopum ſuum*.

Digitized by Google

XI. Item, quod omnes comedant in refectorio communiter, in dormitorio dormiant, niſi ex cauſa juſta & neceſſaria ex indulgentia abbatiſſæ aliter fieri permittatur. Item, cameræ monialium omnes deſtruantur, niſi aliquæ per inſpectionem epiſcopi neceſſario retineantur ad infirmariam faciendam, vel alia de cauſa, quæ epiſcopo juſta & neceſſaria videatur.

XII. Item, quod moniales exire non permittantur, vel extra pernoctare, niſi forte ex magna cauſa & raro, & abbatiſſis injungatur, ne aliter egredi permittant. Et ſi quando abbatiſſa ex juſta cauſa alicui permittat, eidem injungat quod ſine mora revertatur. Oſtia ſuſpecta & ſuperflua obſtruantur. Circa hoc autem epiſcopi diligentiam adhibeant & curam per ſe & per miniſtros ſuos, & vitas & converſationes earum reſtringant, & per eorum diligentiam ſcandala quæ in præſenti de vita ipſarum proveniunt, ſopiantur.

XIII. Moneantur capitula ſæcularium perſonarum, maxime cathedralia, ut ipſi conveniant & tractent, quod in eccleſiis ſuis die ac nocte per ſe & clericos eccleſiarum divinum ſervitium competenter ſecundum numerum inſtitutorum & facultates eccleſiarum celebretur, & circa divinum officium diligentiam adhibeant efficacem, præcipue circa pſalmodiam tractatim & per pauſationes congruas in medio verſuum pſalmos dicant, nec verſum incipiat pars chori pſallitura nondum alio finito, & quod a confabulationibus præcipue in choro abſtineant, ſimiliter cum diligentia moneantur.

XIV. De capitulis vero quæ vocata fuerint, & conſueverint ad concilium evocari, & quæ ſufficienter non miſerunt, perſonæ & canonici non reſidentes per octo dies, a quotidianis diſtributionibus ſuſpendantur, quæ in uſus pauperum & fabricæ majoris eccleſiæ per epiſcopum diœceſis loci erogentur.

XV. Statuimus, ut litteræ quas habent preſbyteri vel perſonæ eccleſiarum aut capellaniarum de requiſitione redditūum conſcribantur, & conſcripta penes ſe retineant, & deponant litteras illas de conſenſu diœceſani vel archidiaconi in arca, & hoc faciant infra menſem.

XVI. Statuimus, ut rectores eccleſiarum in vicarios & capellanos de aſſenſu diœceſani, vel archidiaconi, vel officialis, ſeu decanorum inſtituant in eccleſiis: qui vero ſecus egerit, puniatur.

XVII. Statuimus, quod in cauſis minimis non obſervetur illa ſolemnitas judiciorum, quæ eſt de petitione ſcribenda, vel induciis dandis, niſi ſit controverſia de re quæ excedat ſummam viginti ſolidorum, vel niſi de voluntate partium procedatur, vel niſi judex aliud ex cauſa viderit faciendum.

XVIII. Statuimus, ut ea quæ debentur vel legantur eccleſiis ad emendos reditus, illi A ad quos pertinet recipiant a debitoribus, ut deponantur cum aliis in utilitatem eccleſiarum convertenda, non in uſus proprios ſacerdotum convertantur.

XIX. Statuimus, ut nullus qui propter quæſtum veniat, recipiatur ad publicum ſermonem faciendum, nec reliquias exhibeat, ſine teſtimonio diœceſani epiſcopi.

XX. Antiquum ſtatutum concilii renovantes ſtatuimus, ut ſi quis per annum & diem excommunicationem ſuſtinuerit publicatam, moneatur poteſtas ſæcularis, ut excommunicatum ad unitatem eccleſiæ per ſuam poteſtatem venire compellat, B mittendo manum in ipſum & res ejus, & nihilominus tales excommunicati per diœceſanum citentur ad provinciale concilium, tamquam de fide ſuſpecti reſponſuri, quorum nomina in ſequenti concilio referantur.

XXI. Statuimus, ut ille ad quem unius pluriumve judicum mandatum dirigitur, ſive de citatione facienda, ſive de alio aliquo faciendo, non faciat quod mandatur, niſi in ipſo mandato contineantur expreſſe & deſignentur nomina locorum diœceſis & partium, & etiam cognomina, vel aliæ tales circumſtantiæ, per quas, quæ & unde ſint C poſſit agnoſci, & niſi etiam exhibeant authenticum, cujus auctoritate procedit mandatum, vel authentici tranſcriptum, ſub ſigillis authenticis & notis.

XXII. Statuimus, ut ſinguli epiſcopi per ſuas diœceſes provideant viros providos & diſcretos, qui ſuper executionibus teſtamentorum per ſuas diœceſes vacationes requirant, & voluntates defunctorum per executores & alios ad quos ea res pertinet, faciant executioni demandari.

XXIII. Statuimus, & in virtute obedientiæ præcipimus, ut omnes abbates & priores D conventuales, ac etiam nuncii capitulorum præſentis ſtatuta concilii recipiant, ac ea in ſuis capitulis habeant, legant & publicent infra menſem.

CONCILIUM PRUVINENSE anno MCCLI. celebratum.

Ex chartario Trecenſi eruit Cl. V. dominus Brayer *canonicus Trecenſis.*

ANno Domini MCCLI. die Mercurii poſt festum B. Mariæ Magdalenæ celebravit Anno 1251. E idem dominus GILO archiepiſcopus Senonenſis, concilium apud Pruvinum, in quo concilii prædicti (anni MCCXLIII.) ſtatuta renovata fuerunt, & ea de novo ſtatuta quæ ſequuntur.

De excommunicatis ultra annum & diem, ita fiat ut ſuperius eſt ſtatutum, hoc addito, quod ſi venerint, concilium, prout juſtum fuerit, & viſum fuerit expedire, contra ipſos procedat; ſi non venerint, denuntientur ex-

Digitized by Google

communicati in pleno concilio. Moneantur per diœceſanos, ut infra dictum terminum ad emendationem veniant: quod ſi non venerint, diœceſanus contra ipſos procedat, prout juſtum fuerit & viſum fuerit expedire; & hoc de illis, qui pro cauſis propriis & culpis propriis ſunt excommunicati, & qui habent poteſtatem emendandi.

Item, ſtatuimus, ut contra illos qui capiunt res illorum ad quorum inſtantiam aliquis excommunicatur, vel trahitur in cauſam coram eccleſiaſtico judice, vel qui capiunt eorum corpora, vel amicorum ſuorum, vel res ipſius judicis, procedatur ſecundum conſtitutionem domini Honorii, & & in hoc epiſcopi ſibi invicem mutuum conſilium & auxilium impendant.

CONCILII PARISIENSIS anno MCCLIII. celebrati decretum de tranſlatione capituli Carnotenſis ad Meduntam.

Ex chartario Carnotenſi illuſtriſſimi domini Chauvelin *regiorum ſigillorum cuſtodis.*

MILO Dei gratia Senonenſis archiepiſcopus, R. Pariſienſis, G. Aurelianenſis, G. Autiſſiodorenſis, B. Meldenſis, & N. Trecenſis, eadem gratia epiſcopi, venerabilibus viris & in Chriſto dilectis R. decano totique capitulo Carnotenſi ſalutem & ſinceram in Domino caritatem. Verſutiis humani generis inimici, qui nocte dieque circuit quærens quem devoret, eſt a Chriſtianis Deo fidelibus, maxime ab illis quibus eſt aliorum cura commiſſa, prout videtur expediens, obviandum; præſertim in loco, ubi idem inimicus ſuæ crudelitatis aculeos miniſtrorum ſuorum pernicioſo officio præſentialiter noſcitur exercere, ut in tuto ſit innocentia, & refrenetur audacia malignandi, furorque in curſu exiſtens lædendi, nocere nequeat, ut jam fecit. Cum igitur cauſâ necis horribiliter horrendæ, piæ recordationis R. quondam cantoris Carnotenſis, communi & deliberato conſilio, concilii auctoritate ad locum ipſum duxerimus recedendum, invenientes ex certis indiciis & conjecturis non multum dubiis, tutum non eſſe nec expediens Carnotenſi eccleſiæ his diebus, quod moram ibi faciat capitulum, propter pericula quæ inde poſſent contingere infinita; & quia prodeſſe quandoque loci mutatio conſuevit, ut innocentes ſecuri, impiis nocendi opportunitate ablata, horis conſuetis & debitis valeatis Domino famulari, non ſine cordis amaritudine & dolore, ſed quia via tutiori ſemper eſt procedendum, approbatione provincialis concilii, & conſenſu majoris & ſanioris partis canonicorum Carnotenſium inventorum ibidem, cum omnes eſſent coram nobis vocati ad locum eum-

A dem, ordinamus, quod capitulum Carnotenſe a Carnoto infra feſtum B. Thomæ apoſtoli proxime venturum recedat, & apud Meduntam moram faciat, & in eccleſia B. Mariæ ejuſdem loci ab epiſcopo & capitulo, & canonicis divina officia celebrentur horis debitis & ſolitis in eccleſia Carnotenſi, & ſuam primam reſidentiam faciant infra muros caſtri ejuſdem, ſicut infra muros civitatis Carnotenſis fieri conſuevit; nec in alio loco quam apud Meduntam capitulum faciant, ſeu de electionibus vel aliis negotiis ſpiritualibus vel ſæcularibus ad capitulum

B ſpectantibus tractent vel ordinent, ſed in loco prædicto hæc omnia faciant, ſicut antea facere conſueverunt in eccleſia vel in capirulo Carnotenſi, nec aliquis canonicorum Carnotenſium Carnoti moram faciens, vel alibi, niſi in locis ubi hactenus extra Carnotenſem civitatem conſueverunt percipere fructus ſuos, reſidentiam ſuæ præbendæ faciat, vel groſſum ipſius præbendæ ſeu diſtributiones aliquas percipiat, nec officiat Carnotenſi eccleſiæ vel altari, donec aliud ſuper prædictis fuerit ordinatum. Hunc autem locum eligimus quod in Carnotenſi diœceſi ſub ſecura dominatione, videlicet domini regis, conſiſtit,

C Et ex nunc excommunicamus in ſcriptis omnes illos qui contra hanc ordinationem noſtram aliquid præſumſerint attentare. Datum Pariſius anno Domini MCCLIII. die Mercurii poſt feſtum B. Martini hiemalis.

CONCILII PARISIENSIS anno MCCLV. celebrati ſententia adverſus interfectores Cantoris Carnotenſis.

Ex chartario Carnotenſi illuſtriſſimi domini Chauvelin *regiorum ſigillorum cuſtodis.*

D IN nomine Patris & Filii & Spiritus-ſancti. Amen. Anno Domini MCCLV. die Martis ante feſtum B. Arnulfi continuata a die Lunæ præcedenti, nos HENRICUS Dei gratia Senonenſis archiepiſcopus, REGNAUDUS Pariſienſis, GUILLELMUS Aurelianenſis, GUIDO Altiſſiodorenſis, NICOLAUS Trecenſis, Dei gratia epiſcopi, & ALERMUS miſeratione ejuſdem electus Meldenſis confirmatus, in negotio inquiſitionis factæ auctoritate concilii provincialis ſuper interfectione bonæ memoriæ R. quondam Cantoris Carnotenſis, auditis pro hominibus & præſumtionibus habitis

E contra Hugonem de Chattergueio canonicum Carnotenſem, & Colinum fratrem ejus, qui ſe voluntati & ordinationi concilii ſubmiſerunt, præſtito ſuper hoc juramento, & appoſita pœna de bonorum conſilio, dictum noſtrum & ordinationem noſtram proferimus in hunc modum: videlicet quod dicti Hugo & Colinus frater ejus per quinquennium continuum *Obtencfort* in Anglia morentur, & elapſo dicto quinquennio, non revertentur

Digitized by Google

vertentur citra mare, niſi prius nos archiepiſcopus Senonenſis & ſuffraganei noſtri certificati fuerimus a diœceſano loci illius, & aliis perſonis authenticis per patentes litteras, quod per dictum continuum quinquennium in loco ſupradicto [peregerunt,] & præcipimus ut iter corripiant infra octabas aſſumtionis B. Virginis continue profecturi. Et ex nunc privamus dictum Hugonem voce & loco in capitulo Carnotenſi: ita quod in electionibus vel aliis tractatibus in Carnotenſi capitulo ſe non ingerat de cetero, nec aliquatenus admittatur. Item, nos iidem ſupradicti eiſdem anno & die in negotiis inquiſitionis factæ auctoritate provincialis concilii ſuper interfectione cantoris prædicti, auditis confeſſionibus Gileberti dicti loci & Jacobi dicti *Labefore* clericorum, & aliis pro hominibus habitis contra ipſos, de conſilio bonorum, auctoritate ejuſdem concilii ſententialiter definimus dictos Gillebertum & Jacobum in carcere retrudendos, donec auctoritate concilii extrahantur. Et ſi extrahentur auctoritate concilii, ex nunc definivimus ipſos ultra mare in terra Jeroſolymitana exilio perpetuo deportandos. Actum Pariſius anno & die Martis prædictis.

LITTERÆ HENRICI archiepiſcopi Senonenſis ad canonicos Carnotenſes.

Auctoritate concilii provincialis reverſis a Medunta Carnotum, prorogat terminum ad revertendum Meduntam.

Ex chartario Carnotenſi illuſtriſſimi domini Chauvelin.

Anno 1255. HENRICUS divina permiſſione Senonenſis archiepiſcopus, venerabilibus viris dilectis ſuis in Chriſto R. decano & capitulo Carnotenſi ſalutem & ſinceram in Domino caritatem. Cum vos auctoritate concilii provincialis apud Meduntam, ſecundum formam ordinationis ab eodem concilio promulgatæ, & a domino papa poſtmodum confirmatæ, occaſione necis & interfectionis bonæ memoriæ R. quondam cantoris eccleſiæ Carnotenſis, reſidentiam faceretis, & ad preces & ad inſtantiam domini regis, tam nos quam noſtri ſuffraganei, vobis auctoritate dicti concilii jam diu eſt dedimus in mandatis, ut ad Carnotenſem rediretis eccleſiam, ibidem uſque ad octabas nativitatis B. Virginis proxime præteritas, commoraturi, & dictæ Carnotenſi eccleſiæ more conſueto & debito ſerrvituri; injuncto vobis nihilominus auctoritate ſupradicti concilii ſub pœna excommunicationis jam latæ, quod ex tunc ad dictum locum Meduntæ, niſi per dictum concilium aliud vobis eſſet injunctum, rediretis: ſervientes ibidem, & veſtras reſidentias facientes, ſecundum formam ordinationis prædictæ, & a ſede apoſtolica poſtmodum confirmatæ; ac poſtea dicti receſſus terminus ex cauſa uſque ad octabas Omnium-Sanctorum, & a dictis octabis Omnium-Sanctorum uſque ad craſtinum octabarum Purificationis B. Virginis, auctoritate ejuſdem provincialis concilii fuerit prorogatus, ſperantes, quod per dominum regem poſſit competens ſecuritas impetrari; terminum prædicti receſſus de civitate Carnotenſi, ad preces & inſtantiam noſtram, a craſtino octabarum Purificationis B. Virginis uſque ad inſtantem Brandonum dominicam, de voluntate & aſſenſu venerabilium fratrum noſtrorum epiſcoporum ſuffraganeorum eccleſiæ Senonenſis, venerabili fratre noſtro G. Autiſſiodorenſi epiſcopo extra regnum abſente, & commiſſa ſuper hoc nobis auctoritate apoſtolica, auctoritate concilii prorogamus, privilegiis & indulgentiis a domino papa conceſſis canonicis Carnotenſibus, auctoritate concilii Meduntæ commorantibus, in ſuo robore permanſuris. Injungentes vobis ſub pœna excommunicationis in rebelles auctoritate concilii prolatæ, quod ex tunc ad prædictum locum Meduntæ redeatis, ſub prædictis modo & forma in ordinatione contentis, & in eccleſia Meduntæ Domino ſerviatis, donec ſuper hoc a nobis & noſtris ſuffraganeis aliud auctoritate concilii fuerit ordinatum. Datum anno Domini MCCLV. in feſto converſionis S. Pauli apoſtoli.

CONCILII SENONENSIS anno MCCLVI. celebrati decretum, de clericis bannitis & in peregrinatione Jeroſolymitana miſſis propter mortem cantoris Carnotenſis.

Ex chartario Carnotenſi illuſtriſſimi domini Chauvelin.

HENRICUS divina permiſſione Senonenſis archiepiſcopus, M. Carnotenſis, P. Pariſienſis, G. Aurelianenſis, G. Autiſſiodorenſis, A. Meldenſis, N. Trecenſis Dei gratia epiſcopi, & G. Nivernenſis electus confirmatus, religioſis viris ſibi in Chriſto, B. Petri, B. Johannis in Valleia, B. Karauni Carnotenſis abbatibus ſalutem & ſinceram in Domino caritatem. Cum nos ducti miſericordia ac pietatis intuitu ſalutem animarum zelantes, Jacobum dictum *Beloce*, & Gillebertum dictum *Coquin*, clericos Carnotenſes, quos occaſione necis felicis recordationis R. quondam cantoris Carnotenſis captos, aliquandiu auctoritate ſacri provincialis concilii Senonenſis fecimus detineri, liberare deliberavimus tali modo, quod ſtatim poſt liberationem ſuam abſque dilatione aliqua, ſine reddito vel appropinquatione verſus Carnotum, in terram Jeroſolymi- Anno 1256.

tanam dirigant greſſus ſuos, ab eadem terra nullatenus regreſſuri, neque inde ullatenus revocandi, & de iſtis integre ac finaliter adimplendis ſufficientem præſtent uſque ad mille libras Turonenſes cautionem. Mandamus vobis, auctoritate ejuſdem concilii firmiter injungendo, quatenus in præſentia diſcretorum virorum Carnotenſis decani & ſubdecani Carnotenſium officialium, bonos & ſufficientes plegios uſque ad quingentas libras Turonenſes pro quolibet, nomine dicti concilii recipere ſtudeatis, quod ipſi fideliter adimplebunt prædicta ſecundum quod ſuperius ſunt expreſſa, dictorum officialium litteras ſuper præmiſſis, ſecundum tenorem quem vobis tranſmittimus, confici facientes, & nobis quid ſuper hoc feceritis, per veſtras patentes litteras reſcribatis. Datum anno Domini MCCLVI. die Lunæ in vigilia B. Petri ad Vincula.

CONCILII MELEDUNENSIS anno MCCLVII. celebrati indicatio.

Ex chartario eccleſiæ Trecenſis eruit cl. vir dominus Brayer canonicus Trecenſis.

Anno 1257. NICOLAUS miſeratione divina Trecenſis eccleſiæ miniſter humilis, dilectis in Chriſto filiis archipreſbytero & decanis civitatis & diœceſis Trecenſis, ad quos litteræ pervenerint, ſalutem in Domino.

Auctoritate domini archiepiſcopi Senonenſis (Henrici) cujus mandatum ſuper hoc recepimus, & noſtra, vobis mandamus, quatenus vos archipreſbyter, S. Petri de Cella, S. Lupi, & S. Martini abbates Trecenſes, & capitulum S. Stephani Trecenſis; vos autem decani, abbates & capitula veſtrorum decanatuum, qui conſueverunt ad provinciale concilium evocari, citetis: ut abbates perſonaliter & capitula per procuratores providos & diſcretos die Sabbati poſt inſtantes octabas feſtivitatis Omnium-Sanctorum apud Meledunum compareant ad provinciale concilium celebrandum, habituri cum ipſo archiepiſcopo ac ejus ſuffraganeis, nec non cum aliis ad dictum concilium congregatis ſuper urgentibus eccleſiæ negotiis conſilium diligens & tractatum; ſignificantes abbatibus & capitulis prædictis, quod ipſi de rebus ac negotiis ſuis ſic ſtudeant ordinare, quod per duos aut tres dies morentur ad dictum concilium celebrandum: intimantes abbatibus prænotatis, quod ſi quis eorum, niſi neceſſitate urgente, ſe præſumſerit excuſare, ipſius excuſatione non admiſſa, pœna propter hoc debita eidem infligetur. Datum anno Domini MCCLVII. die Veneris ante feſtum B. Dionyſii.

ACTA VARIA
de diſſidio inter Robertum epiſcopum, & Hugonem comitem Engoliſmenſem.

SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS lata in ſeneſcallum Engoliſmenſem ob clauſas Roberto epiſcopo civitatis portas, & interdicti in comitis familiam.

Ex chartario Engoliſmenſi illuſtriſſimi domini Chauvelin ſigillorum regiorum cuſtodis.

ANno Domini MCCLIX. die Sabbati in Aſcenſione Domini, monitus competenter de mandato noſtro G. Salomonis, tunc ſeneſcallus Engoliſmenſis, per venerabiles viros magiſtrum Johannem decanum Legion. Hel. magiſtrum ſcholarum, Wilhelmum Celabracha, Arn. de Stangno canonicos Engoliſmenſes, & magiſtrum Wilhelmum de Campohaſterii, auditorem cauſarum venerabilis decani & capituli Engoliſmenſis, ad hoc a nobis ſpecialiter deſtinatos, ut portam civitatis Engoliſmenſis, quæ dicitur porta S. Petri, nobis ROBERTO epiſcopo Engoliſmenſi, volentibus ingredi civitatem Engoliſmi, faceret aperiri, quam clauſam inveniebamus. Per quam etiam portam nobis & prædeceſſoribus noſtris, canonicis & clericis, & aliis communiter conſuevit patere ingreſſus pariter & regreſſus; quæ de mandato ipſius clauſa publice dicebatur. Reſpondit, quod de mandato comitis eam claudi fecerat, nec eam faceret aperiri; & nobis longa mora expectantibus, in hunc modum civitatis ingreſſum injurioſe & contra juſtitiam denegavit: nec non & aliam portam, quæ appellatur porta de Bello-loco, per quam ſimiliter patere conſuevit ingreſſus & egreſſus, quæ obſerata fuerat per eumdem, intrare volentes, clauſam invenimus. Item & aliam portam, quæ appellatur porta de Paleto, per quam tentavimus ingredi civitatem, ſed non potuimus; quia de præfati ſeneſcalli mandato clauſa a portæ cuſtodibus nos intrare prohibentibus dicebatur. Quo in loco etiam nobis publice dictum fuit ab ipſis cuſtodibus, quod numquam civitatem illam a modo intraremus; & ſic inde, multis contumeliis affecti, neceſſe habuimus recedere verecunde. Unde ipſum ſeneſcallum nominatum, alias excommunicatum a nobis in ſcriptis ex pluribus cauſis & pluries, etiam ex hac nova cauſa excommunicamus in ſcriptis; nec non & omnes illos, de quorum auctoritate, præcepto vel mandato, ope, conſilio vel auxilio; mandando, præcipiendo vel parendo præceptis; banna, edi- Anno 1259.

Digitized by Google

ƈta vel præconia, clam vel patenter, contra nos vel canonicos Engoliſmi, homines noſtros vel homines eorum, clericos etiam nominatim vel indiſtinƈte, ſuper ſubtraƈtione publicorum commerciorum, alimentorum & etiam elementorum, ſcilicet aquæ & ignis, & aliorum, quæ Deus & natura ad uſum hominum præpararunt, emiſſa ſunt, & plura alia nefanda commiſſa. Illos etiam, qui hujuſmodi, vel aliqui de his ſunt in poſterum per ſe vel per alium commiſſuri, in ſcriptis excommunicamus, & excommunicatos publice nuntiamus. Civitatem etiam Engoliſmenſem totaliter ex his cauſis diſtriƈto in ſcripto ſupponimus interdiƈto.

Item, cum nobilis vir HUGO comes Engoliſmi, variis ex cauſis dudum excommunicatus a nobis in ſcriptis, maligno fretus conſilio, non vereatur ſuperaddere mala malis, & nequioribus peſſima cumulare, ut quia proprium in ſe dolorem non ſentit, laterum dolorem recogitet * ...... uxorem & familiam ejus in ſcriptis interdicimus, juſtitia compellente, & utramque interdiƈtam publice nunciamus in ſcriptis, mandantes prædiƈtas ſententias in omnibus locis, in quibus divina celebrantur in Engoliſmenſi civitate & diœceſi expreſſim, ubi ſecreto ſecrete, & ubi publicum publice nunciari, & uſque ad ſatisfaƈtionem condignam inviolabiliter obſervari. Datum ut ſupra.

*Alii non ordim

EPISTOLA ROBERTI Engoliſmenſis epiſcopi ad capitulum Piƈtavenſe,

Ut latas in comitem excommunicationis, & in comitiſſam interdiƈti ſententias faciant obſervari.

Ex eodem mſ.

Anno 1253.

HOnorabilibus viris providis & diſcretis dominis utique & amicis venerabilibus magiſtro ſcholarum & capitulo Piƈtavienſi, R. Dei miſeratione Engoliſmenſis eccleſiæ miniſter humilis, cum omni devotione, honore & reverentia, ſalutem, ac paſſionibus proximi compati & doloribus condolere.

Cum nemo ſibi fere ſufficiat, ſed grata viciſſitudine præſtita vel præſtanda omnes auxilio egeamus, & lex Chriſti ſecundum Apoſtolum impleatur, cum res exigit, onera mutua ſupportando, ad vos recurrimus pro ſperato ſubſidio, non de meritis propriis, ſed affluentia bonitatis veſtræ, & celeberrima univerſalis eccleſiæ conſuetudine confidentes. Hinc eſt, cariſſimi domini, quod cum poſt plures enormes injurias & damna graviſſima in rebus & hominibus noſtris commiſſa, quæ fortaſſis vobis oneroſum eſſet per ſingula enarrari, nobilis vir HUGO comes Engoliſmi, ſpretis viliter & contemtis monitionibus eccleſiaſticis competentibus, excom- A municatus ſit a nobis, juſtitia compellente, & exinde longo intervallo poſtea uxor ejus cum familia interdiƈta; benignitati veſtræ quibuſcumque modis poſſumus ſupplicamus, & pro communi utilitate requirimus, ſi tamen & adhuc licentia protendatur, ut excommunicationis & interdiƈti ſententias ſupradiƈtas, in diƈtum ..... comitem & uxorem & familiam ejus latas, obſervari faciatis uſque ad ſatisfaƈtionem condignam, &, ut moris eſt, denuntiari per totam civitatem & dioceſim Piƈtavenſem, & nominatim in locis, quæ potius noſcitur frequentare; illud poeticum diligenter corde verſari:

B

Tua res agitur paries cum proximus ardet.

Nec non & quod alius poeta canit:

Nemo ſibi ſatis eſt, eget omnis amicus amico.
Si non vis alii parcere, parce tibi.

Ut enim vera fateamur, licet inviti, de præfati comitis & conſiliariorum ſuorum tyrannide, in huc jam deventum eſt, ut novas & inauditas crudelitates & inexcogitatas ante tempora ſua ſævitias contra eccleſiam Dei & eccleſiaſticos viros novitate damnabili audeat exercere. Inter quæ monſtrum illud peperit novitas, quod præfatus comes pravo C fretus conſilio, imprudenter & pariter impudenter in civitate Engoliſmi fecit edici voce præconia, ne aliquis canonicis Engoliſmi & clericis quibuſcumque aliquid venderet, nec hominibus eorum vel nuntiis, vel ſervientibus ipſorum, nec aquam de fontibus vel flumine publico portaret, nec permitterentur in furnis publicis panem coquere, vel ad molendina molere, vel commercium aliquod cum eis habere. Et cum contingeret, quod aliquis de canonicis vel aliis clericis de civitate exiret, vel equi, vel res eo- D rum, non permitterentur poſtea ingredi civitatem; quod de multis poſtea accidit. Idem de nobis epiſcopo, & de hominibus epiſcopi, & generaliter de omni clero ex parte comitis, ſub interminatione amiſſionis rerum & perſonarum, in ſupradiƈta civitate fuit voce præconia promulgatum, & firmiter poſtea obſervatum.

Additum etiam fuit in præconio publico, ut pauperibus clericis, qui erant in civitate ſtudiorum cauſa, nullus auderet eleemoſynam erogare; & ſic per hunc modum præ- E diƈta civitas eſt canonicorum & clericorum ſolatio deſtituta, per ſubtraƈtionem alimentorum.

Nobis etiam ingredi volentibus civitatem, & portas clauſas invenientibus, monitione ſolemni faƈta ſeneſcallo, ut nobis faceret aperiri; reſpondit ſeneſcallus, quod comes prohibuerat, ne nos perſonaliter intrare volentes civitatem, admitteremur; & ſic in tribus portis fuit nobis civitatis aditus denegatus; ſicque turpiter & verecunde, nec ſine verborum & faƈtorum contumeliis repulſi, & juris interpretationem non admitten-

Digitized by Google

do dejecti, compulſi fuimus ea die aliò declinare.

De prioratibus & eccleſiis invaſis poſtea & ſpoliatis, & aliis ſceleribus poſtea perpetratis, ſciente ſeneſcallo comitis, & aliis de familia ſua impia facta negligentibus, ſed magis, ut credimus, procurantibus, non proſequimur, ne de cedula factum volumen tædium pariat auribus multis negotiis deputatis. Datum, &c.

De prolixitate verborum veniam petimus, quoniam onerata intentio non potuit paucioribus explicari.

MANDATUM R. DECANI & capituli Pictavenſis, de publicanda ſententia excommunicationis in comitem Engoliſmenſem, & interdicti in ejus familiam.

Anno 1259. R. decanus & capitulum Pictavenſe, dilectis in Christo decanis, archipreſbyteris, prioribus, & aliis eccleſiarum rectoribus in civitate & diœceſi Pictavenſi conſtitutis, ad quos præſentes litteræ pervenerint, ſalutem in Domino.

Litteras venerabilis patris in Chriſto R. Dei gratia Engoliſmenſis epiſcopi, graves & dolore non vacuas recepimus, continentes, quod cum ipſe in nobilem virum HUGONEM comitem Engoliſmenſem excommunicationis, in uxorem vero & familiam ejus interdicti ſententias tulerit, juſtitia exigente, propter exceſſus intolerabiles & offenſas comitis memorati; nihilominus idem comes ſententias ipſas ſpernens viliter & contemnens, mala malis accumulans, novas & inauditas crudelitates & inexcogitatas ante tempora ſua ſævitias contra eccleſiam Dei & eccleſiaſticos viros exercere præſumſit damnabili novitate. Quare nobis humiliter ſupplicavit, ut excommunicationis & interdicti ſententias ſupradictas in dictum comitem & uxorem & familiam ejus latas, obſervari uſque ad ſatisfactionem condignam, & denuntiari per totam civitatem & diœceſim Pictavenſem, prout moris eſt, & juri conſonum, faceremus. Quia vero ſuper hæc eidem deeſſe non poſſumus nec debemus, cum ad hoc ſanctiones canonicæ nos invitent, vobis in virtute obedientiæ & ſub pœna excommunicationis diſtricte præcipiendo mandamus, quatenus memoratas excommunicationis ſententias inviolabiliter obſervantes, præfatum comitem excommunicatum, uxorem vero ejus & familiam interdictas ab epiſcopo ſupradicto, in veſtris eccleſiis publice nuntietis diebus ſingulis Dominicis & feſtivis, necnon in veſtris decanatibus & archipreſbyteratibus faciatis diſtrictiſſime obſervari & publice nuntiari, vos archipreſbyteri & decani. Datum ſabbato poſt Aſcenſionem Domini.

Eodem modo fuit ſcriptum domino P. Xanctonenſi epiſcopo, & ab eo reſcriptum.

EPISTOLA ROBERTI EPISCOPI Engoliſmenſis, ad Geraldum archiepiſcopum Burdigalenſem.

De vi ſibi a comite Engoliſmenſi illata.

Reverendiſſimo domino in Chriſto patri G. Dei providentia venerabili Burdegalenſi archiepiſcopo, ſuus R. Engoliſmenſis eccleſiæ miniſter humilis & indignus, cum ſalute ſeipſum, & quidquid vas figulo debet, aut ſurculus plantatori. Anno 1259.

Quia fortaſſis longa relatio litteralis veſtris fieret auribus oneroſa, Arn. de Stangno canonicum Engoliſmenſem, de quo plene confidimus, ad vos mittimus, ut eidem viva voce referenti, quæ dixerit credatis, & omnimodam fidem adhibeatis, ac ſi præſentes ore ad os & verbo ad verbum dominationi veſtræ perſonaliter loqueremur; videlicet ſuper expulſione canonicorum & clericorum de civitate Engoliſmenſi, & bannis juſſu & nomine comitis Engoliſmæ factis de perſona noſtra, de canonicis, de clericis omnibus & hominibus noſtris intrinſecis & extrinſecis; & qualiter nobis civitatem intrare volentibus, in tribus portis fuit nobis ingreſſus inhoneſte & vituperabiliter denegatus, & per nullam partem civitatis conceſſus. Et qualiter nobis remanentibus eadem die apud ſanctum Eparchium, ſeneſcallus & homines civitatis victualia nobis denegaverunt de civitate ferenda, & avenam etiam propriam pro equis noſtris. Quibus utique plenius intellectis per relationem dicti canonici, qui præſens factis interfuit, de cujus relatione dubitare nullatenus vos oportet: Paternitati veſtræ modis quibus poſſumus ſupplicamus, quatenus ſalubre, expeditum & promtum ſuper hoc conſilium apponatis; domino ſiquidem Xanctonenſi videtur, quod vos cum ſuffraganeis veſtris domino regi Franciæ ſuper facto iſto celeriter ſcribere debeatis, & inauditam novitatem, immo potius monſtruoſam crudelitatem litteratorie nuntiare.

Nos quidem ſcripſimus capitulo Pictavienſi, ſupplicando ut ſententias excommunicationis in dictum comitem, & interdicti in ejus uxorem & familiam latas a nobis, exigente juſtitia, per civitatem & diœceſim faciant publicari. In aliis procedemus, dante Domino, ſecundum quod conſilium veſtrum paternum duxerit intimandum. Paternitatem veſtram corroboret Dominus & confirmet in omni opere bono, & conſervet per tempora longiora.

EPISTOLA

Digitized by Google

EPISTOLA ROBERTI EPISCOPI Engoliſmenſis, ad Ludovicum Francorum regem.

Significat regi exceſſus enormes comitis Engoliſmenſis in ſe & ſuos.

Anno 1259. REverendiſſimo domino ſuo LUDOVICO, Dei providentia excellentiſſimo Francorum regi, R. ejuſdem permiſſione Engoliſmenſis eccleſiæ miniſter humilis, cum omni devotione ac ſubjectione ſalutem, & de regno ad regnum per glorioſa virtutum merita, duce Domino, pervenire.

Placuit regiæ majeſtati, quam Altiſſimus ſibi ſuiſque conſervet ad tempora longiora, ut cauſam intimaremus eidem, ex qua terram nobilis viri H. comitis Engoliſmenſis ſuppoſuimus interdicto. Ne igitur verborum coloribus certa veritas aliquatenus deliteſcat, ſed potius ſtatim in lucem prodeat, factum ipſum, prout ſe habet & habuit, rudi ſtilo, luctuoſo tamen & pleno fletibus duximus intimandum.

Proinde noverit dominatio veſtra, quod excommunicato a nobis legitime ſeneſcallo dicti comitis, propter exceſſus ſuos graviſſimos & notorios, quem etiam parati eramus ſecundum juris formam abſolvere, ſi pareret dictus comes: nec, ut decuit vel debuit, ſed ut voluit & valuit, irruit in res noſtras, multos homines noſtros & mulieres, etiam de villa noſtra propria & in ipſa villa capiens & incarcerans, ſine juris defectu, & diu carcerali cuſtodia maceratos detinens & affligens; & quos abire permiſit, cautiones & redemtiones, & quod vulgo perſonagium dicitur, recipiebat ab eis; furnarium etiam noſtrum de furno noſtro proprio, quem habemus in eadem villa, quem capi fecerat, adhuc detinet, de quo ſit viuus an mortuus ignoramus. Vias publicas, fontes publicos, paſcua antiquiſſima, & ſemper uſitata noſtris hominibus, voce præconia, non ſine percuſſionibus, ictibus, vulneribus factis crudelibus, immo crudeliſſimis, & pecuniarum extorſionibus interdixit. Uſum, quem habueramus nos & prædeceſſores noſtri, a temporibus quorum non extat memoria, in quodam nemore, quod etiam a nobis movet, ad hoſpitia noſtra & furnos noſtros, nobis abſtulit, & adhuc aufert, & uſu illo nos contra juſtitiam ſpoliavit. Furcas etiam novas & de novo erexit ibidem juxta villam noſtram, in noſtrum præjudicium & gravamen. Hæc utique & longe plura fecit & fieri fecit in villa noſtra propria, quæ *Toluera* dicitur, idem comes.

Sed & quæ fecerit vel fieri fecit atrocia his diebus in civitate Engoliſma, non ſit oneroſum, quæſumus, audire veſtræ regiæ dignitati. Canonicos quidem & univerſum clerum A de civitate illa expulit per hunc modum. Voce enim præconia publice edici fecit ſub interminatione perſonarum & rerum, quod nullus venderet, donaret vel traderet canonicis vel clericis, vel hominibus clericorum vel epiſcopi victualia vel alimenta, vel aliud quidlibet, nec aliquid emeret ab eis, nec permitterentur panem coquere in furnis, nec aquam haurire de flumine publico, vel fontibus publicis, nec aliquis ferraret equos eorum, nec opportunitatem lignorum ad cibaria coquenda concederet aliquis alicui clerico; & ſi contingeret quod aliquis de B canonicis vel clericis, vel eorum hominibus exiret de civitate, iterum ingredi non permitterentur, neque aliqui clerici vel homines clericorum permitterentur ingredi civitatem. Sicque factum eſt, quod, denegato omni commercio, omnique opportunitate vivendi canonicis & clericis & hominibus eorum, ac ſubtractis alimentis, &, ut ita dixerimus, elementis, compulſi fuerint canonici & clerici & eorum familiæ poſt dies aliquot egredi civitatem, & deſerere eccleſiam Dei. Non enim poterant ex ſolo vento trahere nutrimentum. Et qui talibus ſævitiis præerant, C non permittebant quod aqua, vel lapides, vel calx ad fabricam eccleſiæ portarentur; &, ut audivimus, multa contra fidem catholicam, quæ etiam deteſtabilem hæreſim ſapiunt, verba dicta ſunt in eadem civitate & factis commiſſa ab illis qui actores erant & executores criminum præmiſſorum.

Quæ etiam facta cum audivimus, ad locum acceſſimus, volentes ingredi civitatem; ſed non fuimus permiſſi ingredi per aliquem locum vel portam. Aperte enim dixit ſeneſcallus comitis, quod comes prohibuerat ingreſſum noſtrum, nec ingrederemur, niſi de D mandato comitis ſpeciali; ſicque a tribus portis repulſi, & ab illa nominatim, per quam aliis patebat ingreſſus tunc temporis, non ſine multorum verborum & factorum contumeliis, receſſimus verecunde.

Porro cum nec per propriæ defenſionis auxilium vim vi poſſimus repellere, nec, deficientibus facultatibus, cum epiſcopatus noſter exilis ſit, & in reditibus tenuis, de pari ſub throno judiciali valeamus cum comite diſceptare, & manifeſta vel notoria judiciaria cognitione non egeant, ad arma Chriſti & eccleſiæ recurrentes, ipſum comitem ex dictis cauſis, poſt multas monitiones canoE nicas, excommunicavimus, licet inviti, juſtitia compellente; uxorem ejus & familiam interdiximus, ſervatis legitimis intervallis; civitatem Engoliſmam, terram etiam ad ipſum comitem jure dominii vel jure feodi pertinentem, finaliter ſuppoſuimus eccleſiaſtico interdicto.

Verum, quia modicitas fidei his noſtris temporibus operatur, ut eccleſiæ gladius vilipendatur a multis, licet, tamquam ſpiri-

tualis, interiora percellat, ad ſerenitatis veſtræ clementiam, quæ numquam piis ſuffragiis ſe ſubtraxit, neceſſe habemus confugere, ſupplicando, ne ſub aliquo velamento ſuſtineat hujuſmodi flagitia & enormitates procedere, fidem ſuccumbere, & veſtras ac prædeceſſorum veſtrorum eleemoſynas deperire. Niſi enim vos oppoſueritis murum pro domo Domini, audacter dicimus, quod in partibus iſtis cadit eccleſia, perit fides; & ut de præſagiis malorum non a longe petantur exempla, nos & canonici noſtri de propria ſede expulſi ſumus, clerus de civitate ejectus de mandato comitis ſpeciali. Decem vel plures eccleſiæ de novo per prædonum & raptorum manus, bonis quæ ibi inventa fuerunt ſpoliatæ, &, ut publice dicitur, & firmiter credimus, de conſilio & voluntate ipſius comitis & ſuorum. Vadunt enim & redeunt, & civitatem ingrediuntur prædones, aliquando nullius formidantes occurſum.

Sane hæc quæ prædiximus, ſereniſſime princeps, jam dudum vobis intimata credebamus & cognita: Sed qui miſſi fuerunt, blanditiis vel terroribus aliquorum callide depravati, cum jam ad veſtram curiam perveniſſent, quæ denuntiare debuerant tacuerunt.

Datum die ſabbati ante nativitatem beati Johannis-Baptiſtæ, anno Domini MCCLIX.

EPISTOLA GERALDI archiepiſcopi Burdigalenſis, & Pontii epiſcopi Xantonenſis, ad Ludovicum regem Francorum.

Ejuſdem argumenti.

Excellentiſſimo domino ſuo LUDOVICO Dei providentia illuſtriſſimo Francorum regi, G. ejuſdem permiſſione Burdegalenſis archiepiſcopus, PONTIUS ejuſdem patientia Xanctonenſis eccleſiæ miniſter humilis, ſeipſos cum ſalute, & poſt præſentis temporis curſum æternæ beatitudinis bravium feliciter obtinere.

Graves & luctuoſas querelas eccleſiæ auribus veſtris audacter referimus, quibus novimus indubitanter placere Deo placentia, & eidem diſplicentia diſplicere; confidentes firmiter & ſperantes per veſtræ majeſtatis clementiam imprudenter acta prudenter corrigi, & indecenter commiſſa zelo veſtræ ſolitæ rectitudinis emendari.

Quia igitur factum turpe & inhoneſtum fideique Chriſtianæ contrarium, quod nuper in civitate Engoliſma contigit, celerem correctionem feſtinamque reformationem deſiderat, quod aliter expediri non poteſt, niſi manum apponat ſollicitudo veſtræ regiæ majeſtatis, ſerenitatis veſtræ clementiam rogamus, obſecramus & exhortamur in ſanguine JESU CHRISTI, ut tanto vulneri curando opem & operam in promtu dignemini adhibere.

Factum vero tale eſt, prout publice dicitur, & firmiter credimus verum eſſe; quod de mandato comitis Engoliſmæ, præconis voce, fuit publice promulgatum in prædicta civitate ex parte comitis Engoliſmæ, ſub pœna amiſſionis & commiſſionis bonorum, quod nullus venderet canonicis, vel clericis, vel hominibus canonicorum vel clericorum, victualia vel aliud quidlibet, vel emeret aliquid ab eis, nec permitterentur aquam haurire de flumine publico, vel fontibus communibus; nec permitterentur molere in molendinis, vel coquere in furnis publicis; nec permitterentur clerici vel homines eorum ingredi civitatem, nec aliquis ferraret equos eorum, & quod hoc edictum vel præconium diſtrictiſſime ab omnibus ſervaretur; ſicque factum eſt, quod, ſubtracto beneficio publici commercii alimentorum & elementorum, ſcilicet aquæ & ignis nominatim, compulſi ſunt canonici & clerus univerſaliter deſerere civitatem, tam canonici, quam capellani eccleſiarum, & generaliter totus clerus. Epiſcopo etiam civitatis fuerunt omnes portæ civitatis clauſæ; cui ingredi volenti & poſtulanti inſtanter, ut ſibi aperirentur; & venienti ad portas tres, & nominatim ad illam, per quam alii tunc ingrediebantur; ſeneſcallus, monitus ut portas aperiret eidem, dixit quod comes prohibuerat ne intraret, nec aperirentur ei portæ ſine mandato comitis ſpeciali; & ſic ingreſſus civitatis fuit eidem epiſcopo penitus denegatus. Effractiones etiam eccleſiarum & deprædationes bonorum clericorum in pleriſque locis fuerunt in Engoliſmenſi diœceſi, prout publice dicitur, de conſenſu vel conniventia comitis vel ſuorum.

Placeat ergo pietati veſtræ hujuſmodi peſtibus & periculis obviare, & monſtra fugare inſolita, & in regno Franciæ fere uſque ad hæc tempora inaudita. Indiget enim nunc plurimum auxilio veſtro in ſuis Deus omnipotens omnium gubernator, qui paſſionibus ſuorum compati debet & doloribus condolere. Regat rex regum, confirmet & roboret veſtram regiam majeſtatem, baſem inconcuſſam eccleſiæ ſuæ ſanctæ.

Datum ut ſupra.

EPISTOLA ROBERTI EPISCOPI Engoliſmenſis, ad H. generalem viſitatorem domorum militiæ Templi citra mare.

Queritur quod fratres ſui non ſervarent interdictum in civitatem Engoliſmenſem latum.

R. Dei miſeratione Engoliſmenſis eccleſiæ miniſter humilis, venerabili ac reverendo viro fratri H. generali viſitatori domorum militiæ Templi citra mare, ſalutem in eo, qui eſt omnium vera ſalus.

Digitized by Google

A Cum, & quando eramus in minori officio conſtituti, & poſtea, jugiter militiæ Templi commodum dilexerimus & honorem, & ad omne votum fratrum, nomine Templi a nobis quicquam petentium, nos pro viribus & ultra vires interdum promtos, faciles exhibuerimus & benignos; non debet nobis petentibus quod juſtum eſt denegari, nec conditio noſtra deterior fieri, ex quo juſtum eſſet favorem & auxilium expectare. Sane cum propter enormes & intolerabiles injurias, & facta uſque ad hæc tempora inaudita, quæ nobilis vir Engoliſmenſis comes contra nos & canonicos Engoliſmenſes homineſque noſtros & univerſalem clerum exercuit & exercet, a civitate expellendo, victualia ſubtrahendo, nos a civitatis ingreſſu perſonaliter prohibendo, & mala plurima pejoribus cumulando, Engoliſmam civitatem eccleſiaſtico ſuppoſuimus interdicto; & quidam de fratribus veſtris ſententiam noſtram contemnant, derideant & illudant, in dicta civitate januis apertis, receptis excommunicatis & interdictis, divina officia celebrando, Deo, rationi & omnimodæ honeſtati emolumentum lucri vilis & modici præferendo, quod eſt juri contrarium, æquitati diſſonum, ac ſacris canonibus inimicum. Prudentiam veſtram bonis moribus, ut credimus, affluentem exoramus, requirimus & obſecramus in ſanguine Jesu Christi, de quo univerſalis eccleſia formata eſt & creata, quatenus dictos fratres a tam pernitioſis injuriis & contumeliis ſollicitudine provida compeſcatis. Cum enim tota eccleſia unum corpus ſit in Chriſto, & tam vos quam nos omnes unum corpus ſimus in eo; & licet diverſi ſint habitus & colores, ſimus tamen omnes unius corporis membra: crudeliſſimum atque turpiſſimum eſt, quod membro dolenti membrum aliud, quod ſibi ſanum videtur, dolorem ingerat, cum debet potius ejus amminiculo relevari. Dato enim, ut liceret, quod abſit, quia nec audivimus nec vidimus, nec legendo invenimus tale privilegium cuiquam fuiſſe conceſſum, per quod ſic impudenter libertas eccleſiaſtica tolleretur: eſſet tamen ab hujuſmodi male licito abſtinendum. Dicit enim juris civilis regula: Non omne quod licet honeſtum eſt. Et Apoſtoli verba ſunt hæc, licet in diverſis locis poſita: *Omnia quidem licent, ſed non omnia expediunt: omnia licent, ſed non omnia ædificant: omnia licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate.* Per quæ, juxta ſanctorum doctorum expoſitiones, intelligitur abſtineri debere ab illicitis, per quæ honeſtas læditur, ſcandalum oritur, vel fraterna caritas vulneratur. Vale, cariſſime domine. Speramus in Domino & in potentia virtutis ſuæ, quod per diſcretionis veſtræ benignitatem, cujus longe lateque patent præconia, in hac parte iniquitati juſtitia, & impietati pietas prævalebunt.

EPISTOLA PONTII EPISCOPI Xanctonenſis, ad Præceptorem Templi in Pictavia.

Conqueritur de ejus fratribus, quod non ſervarent interdictum ob illatam epiſcopo & canonicis Engoliſmi injuriam.

Pontius Dei miſeratione Xanctonenſis eccleſiæ miniſter humilis, viro religioſo provido & diſcreto .... venerabili Præceptori militiæ Templi in Pictavia, ſalutem & ſinceram in Domino caritatem. *Ex eodem mſ.*

B Cum Engoliſmenſis civitas ſuppoſita ſit interdicto, propter graves & intolerabiles injurias epiſcopo & capitulo ejuſdem civitatis & ſuis ac toti clero a nobili viro H. comite Engoliſmenſi ſine juſta cauſa, ut creditur, firmiter, ſcilicet pro ſuo libitu, irrogatas; inter quas illud notiſſimum eſt, & quod aliqua tergiverſatione celari non poteſt, quod ejuſdem canonici eccleſiæ banno publico ex parte comitis facto, canonici & totus dictæ civitatis clerus, per ſubtractionem alimentorum & beneficii omnium elementorum, quæ Deus & natura pararunt, a dicto loco turpiter & inhoneſte, C & quodam inaudito modo expulſi ſunt; necnon & ipſi epiſcopo intrare civitatem volenti, clauſis in facie portis, ejuſdem civitatis ingreſſus, non ſine verborum & factorum contumelia, negatus eſt; quidam veſtri ordinis fratres ibidem in quadam domo veſtra & eccleſia manentes, interdicti ſententiam ab epiſcopo poſitam non obſervant, ſed paſſim interdictos & excommunicatos admittendo, eiſque communicando, aliàs multipliciter violant & infringunt, non ſolum D in ipſius, ſed & univerſalis eccleſiæ præjudicium & gravamen. Quapropter diſcretionis veſtræ providentiam rogamus & exhortamur in Domino Jesu Christo, honorem Dei altiſſimi, necnon & veſtri ordinis in hoc communiter attendentes, quatenus fratres veſtros curetis & procuretis ab hujuſmodi indecentibus factis ſollicitudine provida cohibere. Cum etenim tota Dei eccleſia unum ſit corpus in Chriſto, ſecundum Apoſtolum, licet ſint membra diverſa diſtinctaque officia, compati debet in afflictionibus membrum membro, & Chriſto qui caput eſt E eccleſiæ, accepta viciſſitudine condolere.

EPISTOLA PONTII EPISCOPI Xanctonenſis, ad viſitatorem domuum Militiæ Templi.

Conqueritur de ejus fratribus, quod non ſervarent interdictum latum in civitatem Engoliſmenſem.

P. Dei miſeratione Xanctonenſis eccleſiæ miniſter humilis, viro religioſo provido & diſcreto .... generali viſitatori domuum mi-

Digitized by Google

litiæ Templi citra mare, ſalutem & ſinceræ A vinculum caritatis.

Cum Engoliſmenſis civitas eccleſiaſtico ſuppoſita ſit interdicto propter exceſſus enormes & graviſſimas injurias, quas nobilis vir H. comes Engoliſmenſis contra eccleſiam Dei dicitur commiſiſſe; inter quæ illud luctuoſum, ac quaſi monſtruoſum manifeſte ſe offert, quod canonicos & univerſum clerum de dicta civitate noſcitur expuliſſe, omne commercium, alimenta & victualia, necnon & beneficium elementorum, ſcilicet aquæ & ignis, quæ Deus & natura hominibus præpararunt, pro ſuæ voluntatis libitu, voce præconia, denegando, necnon & Engoliſmenſem B epiſcopum ab ejuſdem civitatis ingreſſu turpiter repellendo; quidam de fratribus veſtris commorantes ibidem, obſervare dictam interdicti ſententiam vilipendunt, apertis januis eccleſiæ & alta voce, receptis etiam interdictis & excommunicatis, in eccleſia officia divina celebrando: ex quo ſiquidem facto ſcandalum non modicum naſcitur, juſtitia læditur, fraterna caritas apertiſſime vulneratur. Quapropter prudentiam veſtram ac diſcretionem modis quibus poſſumus deprecamur, quatenus in facto hujuſmodi tale conſilium apponatis, quod de recta providentia C merito commendari poſſitis, tanti ſcandali materiam ab eccleſia Dei celeriter removendo. Etſi etenim liceret ordini veſtro, quod nullo modo credimus, quia nulli omnino umquam audivimus vel legimus hoc conceſſum: tamen honeſtas, quæ fœda & turpia prohibet, & jubet mutuæ caritatis unionem ſervari, eſt inter bonæ voluntatis homines præferenda.

EPISTOLA EPISCOPORUM provinciæ Burdegalenſis, ad plures regni archiepiſcopos & eorum ſuffraganeos. D

Ut comitem Engoliſmenſem denuntient excommunicatum.

Reverendiſſimis dominis & cariſſimis in Chriſto patribus Dei providentia Remenſi, Senonenſi, Rotomagenſi, Bituricenſi, Turonenſi venerabilibus archiepiſcopis & eorum ſuffraganeis univerſis, G. ejuſdem patientia Burdigalenſis, W. Aginnenſis, P. Petragoricenſis, Pontius Xanctonenſis epiſcopi, ſalutem cum omni reverentia & honore, & fraternis condolere doloribus in viſceribus E caritatis.

Illa ſinceræ dilectionis unio, quæ ſpirituali vinculo filias Sion copulat & conjungit, juxta illud quod in Cantico amoris legitur: *Una eſt columba mea; una eſt dilecta mea*, ſua virtute operari debet in ſingulis, ut unius afflictio, per compaſſionem ab omnibus debitam, omnibus ſit communis. Quapropter paternitati veſtræ duximus intimandum, quod cum venerabilis frater noſter R. epiſcopus Engoliſmenſis, propter multas & intolerabiles injurias & manifeſta gravamina, quæ nobilis vir H. comes Engoliſmenſis ſibi & eccleſiæ ſuæ intulerat, pro ſuæ libitu voluntatis, eumdem comitem dudum excommunicationis vinculo innodaſſet, non ſolum requirente vel exigente juſtitia, ſed etiam compellente, prout ab eodem epiſcopo & pluribus aliis intelleximus & credimus firmiter verum eſſe; idem comes nequaquam veritus mala malis, vel pejoribus peſſima cumulare, in illum tandem crudelis novitatis ac novæ crudelitatis gradum ſe rapuit, ut ſeneſcallus ejus, ipſius comitis nomine, & de illius ſpeciali mandato, ſicut publice aſſerebat, voce præconia edici fecerit in civitate Engoliſmenſi ſub pœna commiſſionis perſonarum & rerum, quod nullus venderet victualia vel alia epiſcopo vel canonicis, ſeu aliis clericis, undecumque eſſent, vel hominibus eorumdem, vel aliquid ab eis emeret, nec permitterentur civitatem ingredi, vel aquam haurire de fontibus communibus vel fluminibus publicis per ſe vel per alios, clibanis ad coquendum panem & molendinis etiam propriis, omnique genere commercii eiſdem per eamdem vocem præconiam totaliter interdictis. Quod etiam interdictum præcepit dictus comes in terris & caſtris baronum ſuorum proponi publice & inviolabiliter obſervari. Propter quod ſubtracto alimentorum ac elementorum, nominatim ignis & aquæ beneficio, canonici & univerſus clerus, necnon & capellani parochiales, qui baptiſmum & pœnitentiam & ſacramenta cetera miniſtrabant, compulſi ſunt deſerere civitatem, multaque alia ſunt commiſſa, ut dicitur, quæ ſapiunt hæreticam pravitatem. Inter quæ illud notorium nequaquam prætermittendum ſe offert, cum ſit uſque ad hæc tempora apud nos inauditum; quod præfatum epiſcopum Engoliſmenſem, volentem ingredi civitatem, præfatus ſeneſcallus comitis & alii homines ſui de ſpeciali & expreſſo mandato comitis, ut dicebat, intrare civitatem nullatenus permiſerit, ſed eumdem cum verbis contumelioſis, portis clauſis, hominibus armatis portas cuſtodientibus, turpiter repulerunt.

Supplicamus igitur benignitati veſtræ, ut corda veſtra moveat, vel potius percellat atrocitas hactenus inaudita, & novo genere malitiæ introducta; ipſumque comitem tamquam excommunicatum publice, & ſaxei cordis pertinacia induratum, a communione veſtra, prout jura ſuadent & exigunt, offenſa perſeverante maxime, penitus repellatis, & eumdem a ſubditis veſtris faciatis arctius evitari. Datum ut ſupra.

EPISTOLA

Digitized by Google

EPISTOLA EORUMDEM ad Alexandrum papam IV.

Ejuſdem argumenti.

SAnctiſſimo in Chriſto patri ac domino ALEXANDRO divinæ providentiæ munere ſacroſanctæ ac univerſalis eccleſiæ ſummo pontifici, G. Dei miſeratione Burdegalenſis archiepiſcopus, W. Aginnenſis, P. Petragoricenſis, PONTIUS Xanctonenſis epiſcopi, pedum oſcula beatorum.

Caſum referimus, clementiſſime pater, dolendum pariter & horrendum, & idcirco ſano conſilio & promto auxilio indigentem. Equidem cum comes Engoliſmenſis multiplices injurias graves & intolerabiles R. venerabili fratri noſtro epiſcopo & canonicis Engoliſmenſibus irrogaſſet, ad illam tandem facti crudelitatem conſcendit, ut ſeneſcallus ejus, ipſius comitis nomine, & de illius ſpeciali mandato, &c. *ut in ſuperioribus litteris eorumdem antiſtitum*, Remenſi, Senonenſi, Rothomagenſi, Bituricenſi, Turonenſi archiep. *uſque ad hæc verba*, turpiter repulerunt.

Cum igitur in perſecutionum & tribulationum anguſtiis, quibus frequenter concutitur navis Petri, ſit ad Romanæ ſedis velut ſingulare ſubſidium pro ſalutis remedio recurrendum; ſanctitati veſtræ preces offerimus cum lacrymis, ſuſpiriis, & vehementi dolore, quatenus huic novæ peſti tale curationis antidotum præparetis, ut & præſentis exceſſus monſtruoſa tranſgreſſio modis convenientibus puniatur, & forma pœnæ terribilis fiat impiis in exemplum.

EPISTOLA EORUMDEM ad S. R. E. cardinales.

Ejuſdem argumenti.

REverentiſſimis dominis & in Chriſto patribus, divinæ providentiæ munere honoratiſſimis apoſtolicæ ſedis cardinalibus, ſuper quos axis univerſalis eccleſiæ volvitur, G. ejuſdem permiſſione Burdegalenſis archiepiſcopus, W. Aginnenſis, P. Petragoricenſis, Pontius Xanctonenſis epiſcopi, cum omni devotione, reverentia & ſubjectione ſalutem, & honeſtas juſtaſque preces pietate ſolita benignis auribus exaudire.

Frequens eſt & quaſi conſuetudine longiſſima jam obtentum, ut inferiorum eccleſiarum prælati gravamina & preſſuras, quæ filii diffidentiæ nequiter ingerunt, beatiſſimo cœtui fratrum ſacroſanctæ ſedis denuntient, & eorum implorent ſubſidia, qui contra magnos & periculoſos ſubditorum morbos noverunt altius curationum remedia poſcentibus exhibere. Proinde ſerenitati veſtræ duximus intimandum, quod cum comes Engoliſmenſis multiplices injurias graves & intolerabiles R. venerabili fratri noſtro epiſcopo & canonicis Engoliſmenſibus irrogaſſet, ad illam tandem facti crudelitatem conſcendit, ut ſeneſcallus ejus, ipſius comitis nomine, &c. *ut ſupra Epiſtola eorumdem*, Remenſi, Senonenſi, Rothomagenſi, Bituricenſi, Turonenſi archiepiſcopis, *uſque ad hæc verba:* turpiter repulerunt. *Deinde ſequitur:*

Ideoque dominationi veſtræ, non ſine lacrymoſis precibus unanimiter ſupplicamus, quatinus in facto iſto quodammodo monſtruoſo, quod omnium eccleſiarum reſpicit libertatem & ſtatum, taliter dignemini vos habere, ut honor Dei & voluntas ipſius omnibus aliis præferatur, & tranſgreſſionis enormitas juſtis pœnarum ictibus feriatur. Ne ſi forte, quod abſit, aliud accideret, flagitiorum mater & nutrix impunitas auſum præſtet ad paria vel majora, non ſolum in præjudicium eccleſiæ, ſed & magnam ſubverſionem fidei chriſtianæ. Deteſtabile enim apparet & pluſquam abſurdum, quod in poteſtate comitis vel tyranni cujuſlibet reſideret expellere poſſe cum vellet epiſcopos, canonicos, & univerſum clerum; elementa & alimenta, nec non & rerum commercia in civitate & dioceſi voce præconia interdicere, & ſic eis auferre per conſequens eccleſiaſticorum ſacramentorum auctoritatem, confectionem & uſum; cum & in rebus vel de rebus ſacramenta fiant & ſacrificia, & perſonæ ſint per quas res hujuſmodi conſecrantur.

Conſervet vobis Altiſſimus longam vitam & gratiam ad honorem eccleſiæ ſuæ ſanctæ. Datum ut ſupra.

EPISTOLA ROBERTI epiſcopi Engoliſmenſis ad Alexandrum papam IV.

De vi ſibi & clero ſuo illata a comite Engoliſmenſi.

SAnctiſſimo in Chriſto patri ac domino ALEXANDRO, Dei providentiæ munere ſacroſanctæ & univerſalis eccleſiæ ſummo pontifici, R. Engoliſmenſis eccleſiæ ejuſdem miſeratione miniſter humilis, pedum oſcula beatorum.

Familiare eſt filiis hominum & inſitum a natura paternis auribus denunciare moleſtias, quæ ſibi plerumque a filiis perditionis per vexationes indebitas ingeruntur. Hinc eſt, clementiſſime pater, quod lacrymis profluentibus ad maxillas, caſum lamentabilem ac lugubrem veſtræ refero ſanctitati, a qua confidenter, nedum in communibus, ſed & in deſperatis morbis plenæ curationis auxilium, vel ſaltem oportunæ conſolationis remedium ab univerſis in preſſuris & accidentibus expectatur.

Digitized by Google

Eſt autem caſus hujuſmodi, quod cum H. comes Engoliſmenſis multiplices injurias graves & intolerabiles mihi & canonicis Engoliſm. irrogaſſet, ad illam tandem facti crudelitatem conſcendit, ut ſeneſcallus ejus, ipſius comitis nomine, & de illius ſpeciali mandato, ſicut publice aſſerebat, voce præconia edici fecerit in civitate Engoliſmenſi, ſub pœna commiſſionis perſonarum & rerum, quod nullus venderet victualia vel alia epiſcopo, vel canonicis, ſeu aliis clericis, undecumque eſſent, vel hominibus eorumdem, vel aliquid ab eis emeret; nec permitterentur civitatem ingredi, nec aquam haurire de fontibus communibus vel fluminibus publicis per ſe vel per alios, clibanis ad coquendum panem, & molendinis etiam propriis, omnique genere commercii eiſdem per eamdem vocem præconiam totaliter interdictis. Quod etiam interdictum præcepit dictus comes in terris & caſtris baronum ſuorum proponi publice & inviolabiliter obſervari. Propter quæ, ſubtracto alimentorum ac elementorum, nominatim ignis & aquæ beneficio, canonici & univerſus clerus, nec non & capellani parochiales, qui baptiſmum & pœnitentiam & ſacramenta cetera miniſtrabant, compulſi ſunt deſerere civitatem, multaque alia ſunt commiſſa, quæ ſapiant hæreticam pravitatem. Inter quæ illud notorium nequaquam prætermittendum ſe offert, cum ſit uſque ad hæc tempora apud nos inauditum, quod me præfatum epiſcopum Engoliſmenſem, volentem ingredi civitatem, præfatus ſeneſcallus comitis & alii homines ſui, de ſpeciali & expreſſo mandato comitis, ut dicebant, intrare civitatem nullatenus permiſerunt; ſed me, cum verbis contumelioſis, portis clauſis, hominibus armatis portis cuſtodientibus, turpiter repulerunt. Qui utique ſic indecenter expulſus, propter mortis periculum, quod non ſine cauſa timebam & timeo, revelata mihi per perſonas fide dignas ſeditione ſecreta, nec civitatem nec diocesim a feſto Pentecoſtes auſus ſum introire. Sed nec illud licet ſilentio præterire, quod in civitate Engoliſmenſi & dioceſi per terram comitis contemnuntur divina, & contra generale interdictum legitime promulgatum, & poſitum in terra ipſius comitis, propter flagitia quæ fiebant, cum tubis & tympanis ac aliis horrendis ſolemnitatibus per manus laïcales in locis ſacris humantur corpora defunctorum, & alia multa execrabilia fiunt, quæ ſunt contraria fidei chriſtianæ.

Placeat igitur beatitudini veſtræ, pater, quæ profugis & currentibus ad ſe debet eſſe pro civitate refugii, & ad quam, quaſi ad ſecundam tabulam, palpitant naufragantes, hujus feræ peſſimæ morſibus circumſpecta promtaque diligentia contraire, & crudelis novitatis ac novæ crudelitatis factum puni- A re taliter, ne omnis inſolentiæ mater & nutrix impunitas viam ad ſimilia præparet, & auſum præſtet ad paria vel majora.

Profecto in eo confidit dictus comes, non dubito a majoribus ſuis & conſimilibus exemplum trahens, quod quicquid ordinaria juridictio ſtatuerit contra eum, juſtitia mediante, impetratio litterarum ad remotos judices & ſuſpectos, per gratiam vel favorem nobilitatis, vel aliam quamlibet quolibet modo obtentam, maxime cum clauſula, *Non obſtante*, in irritum deducatur, ut & ſic juſtitia pereat, ſuccumbat æquitas, iniquitas dominetur. B Civili etenim jure noſcitur eſſe cautum, quod potentioribus non poſſumus eſſe pares. Verum ne talia fiant, dante Domino, pia veſtra paternitas providebit.

Conſervet Altiſſimus perſonam veſtram eccleſiæ ſuæ ſanctæ, cum multiplicibus optatæ gratiæ incrementis.

EPISTOLA ROBERTI
epiſcopi Engoliſmenſis, ad P. epiſcopum Petragoricenſem.

C *De collato ſibi ſubſidio gratias agit, quantave patiatur exponit.*

REverentiſſimo domino & in Chriſto patri P. Dei providentia venerabili Petragoricenſi epiſcopo, R. ejuſdem miſeratione Engoliſmenſis eccleſiæ miniſter inutilis & indignus, ſeipſum cum omni ſubjectione, devotione, reverentia & ſalute.

De miſſione nuncii, de compaſſione benigna, de communicatione doloris, de dilectione ſincera, de conſolatione paterna, & de oblato ſubſidio laborantibus nobis in ferrea fornace Ægypti, quæ omnia veſtræ D pietatis & probitate bonitatis litteræ complectuntur, non ad quas debemus, ſed quas, utcumque poſſumus, gratiarum aſſurgimus actiones. Non enim ſe offert facultas ſuper hoc in præſenti, etiamſi omnes capilli capitis verterentur in linguas facundas, & humanis vocibus reſonarent. Sed morem, quem in hac parte miſericorditer geritis, vobis retribuat bonorum omnium retributor.

Plane quia de ſtatu noſtro certiorari litteratorie veſtra clementia poſtulavit, quod pluris eſt apud nos, quam grande auri pondo donatum, illud ſcribimus, quod in fri- E xorio tribulationum poſiti, per Dei gratiam gravia & importabilia dictis & factis a filiis iniquitatis patimur. Qui etſi res noſtras & eccleſiarum noſtrarum quamplures raptas detineant & invaſas, nobis etiam & eccleſiæ noſtræ canonicis de propria ſede dejectis, & multis ignominioſis bannis præconia voce contra nos & univerſalem clerum, ſubtractis alimentis & elementis, nequiter promulgatis, non, quod res facinoroſas & inauditas perpetraverint, dolent, ſed facturos

Digitized by Google

ſe pejora jugiter comminantur. Nos tamen A de miſericordia Altiſſimi confidentes, qui non relinquit ſperantes in ſe, & qui etiam, Johanne teſtante, dicit : *In mundo preſſuras habebitis : ſed confidite, quia ego vici mundum.* Ipſe etiam ait : *Si quid propter juſtitiam patimini, beati.* De ſpecioſa etiam ſua Sion in Iſaia ſic loquitur : *Oculi tui videbunt Juruſalem civitatem opulentam, tabernaculum quod nequaquam transferri poterit, nec auferentur clavi ejus in ſempiternum, & omnes funiculi ejus non rumpentur, quia ſolummodo ibi magnificus Dominus noſter.* Item & alibi ſuis loquitur : *Vobiſcum ero uſque ad conſummationem ſæculi.* His & conſimilibus, cariſſime pa- B ter, in Domino confortati, nec non & infinitis majorum exemplis, qui talia & in infinitum pejora paſſi ſunt, provocati, quanto levius poſſumus, ferimus perſecutionum flagella, quæ filii Belial excogitatis ſtudiis ſubminiſtrant. Super his dominationi veſtræ ſcripſiſſemus jam diu eſt, ſed qui mittendi erant nuncii, ſtrages & incendia, quæ fiebant in Petragoricenſi dioceſi uſque ad mortis periculum, formidabant.

Valeat paternitas veſtra.

C

EPISTOLA ROBERTI episcopi Engoliſmenſis ad electum Ebroicenſem.

Gratias agit pro collato auxilio, &c.

REverendiſſimo domino in Chriſto patri R. Dei providentia venerabili electo Ebroicenſi, R. ejuſdem miſeratione Engoliſmenſis, &c. cum omni devotione, reverentia & honore.

De compaſſione quam geritis & habetis D ad eccleſiam Dei & nos, ſuper tribulationibus, perſecutionibus & injuriis, quibus comes Engoliſm. parvitatem noſtram affligit, & de conſilio atque auxilio hac in parte propenſius a pietate veſtra impenſo, benivolentiam veſtram remuneret bonorum omnium erogator. Nos enim nec facto nec verbo poſſemus vobis in hoc condigna viciſſitudine reſpondere. Sed ſi ſe uſque ad aliquid extenderet modica noſtra poſſibilitas, quod placeret parati eſſemus juſſibus veſtris ſine omni cunctatione humiliter obedire. Plane quia re urgente neceſſe habemus adhuc inſtare apud dominationem veſtram, non uti- E nam moleſtare, clementiam veſtram rogamus & obſecramus in Domino noſtro Jesu Christo, ut ejuſdem intuitu & amore, præcipue quod pie cœpiſtis dignemini producere ad effectum, & eccleſiam Engoliſmenſem, quam jamdudum, tamquam alumnam proprio gremio confoviſtis, domino regi & ejus patrocinio commendare, ipſamque a ruina & quaſi a morte, quæ imminet, veſtro ſtudio liberare.

Vale. Conſervet vobis Dominus dona gratiæ ſuæ, & augeat gloriam meritorum.

EPISTOLA ROBERTI episcopi Engoliſmenſis ad Ludovicum Francorum regem.

De vi ſibi illata & canonicis Engoliſmenſibus a comite Engoliſmenſi, & contemtu cenſurarum.

EXcellentiſſimo domino ſuo Ludovico Dei providentia illuſtriſſimo Francorum regi, R. ejuſdem miſeratione Engoliſmenſis eccleſiæ miniſter humilis, cum omni reverentia & honore ſalutem, & poſt multa regni temporalis incommoda, ad regnum alterum, duce Domino, pervenire.

Licet fortaſſis videri poſſimus occupatis auribus oneroſi, quæ jam a nobis & aliis dicta ſunt repetendo, videlicet injurias, contumelias, damna & multiplices ſpoliationes, quas nobis & capitulo noſtro, nec non & hominibus noſtris, quin imo & univerſo clero comes Engoliſmenſis, dira tyrannide ſæviens, contra juſtitiam irrogavit, alimenta & etiam elementa ac civitatis habitationem inſuper auferendo. Quia tamen perſecutio nondum ceſſat, ſed manus ejuſdem comitis adhuc extenta, gladios tribulationum contra nos & noſtros de pharetra malitiæ aſſidue evaginat, ſine clamore denuntiationis non poſſumus enormia quæ patimur ſuſtinere, nec dimittere quin vocibus luctuoſis pulſemus auditum illius, a quo ſolo poſt Deum conſolationis remedium expectamus.

Porro nec illud tacere debemus, quod nos in perſona propria propter mortis periculum, quod non ſine cauſa timemus, a feſto Aſcenſionis præterito nec civitatem nec dioceſim auſi ſumus introire. Sed nec illud licet ſilentio præterire, quod in civitate Engoliſmenſi & dioceſi per terram comitis contemnuntur divina, & contra generale interdictum legitime promulgatum & poſitum in terra comitis, propter flagitia quæ fiebant, cum tubis & tympanis ac aliis horrendis ſolemnitatibus per manus laïcales in locis ſacris humantur corpora defunctorum, & alia execrabilia multa fiunt contraria fidei chriſtianæ.

Placeat igitur pietati veſtræ, clementiſſime princeps, hujus peſtilentis nequitiæ audaciam refrenare, & in præſenti caſu taliter providere, ut amoris divini zelus, qui ſemper in pectore veſtro viguit & valuit, ad laudem ipſius & bonitatis veſtræ titulum non tepeſcat, ſed igne ſancti Spiritus inflammatus creſcat & fortius accendatur.

Valeat majeſtas regia, ut valeat eccleſia ſancta Dei. Datum cal. ſeptembris anno ut 1259.
ſupra.

EPISTOLA EPISCOPORUM provinciæ Burdigal. ad Ludovicum regem Francorum.

Ejuſdem argumenti.

EXcellentiſſimo domino ſuo L. Dei providentia præclaro Francorum regi, G. ejuſdem permiſſione Burdegalenſis archiepiſcopus, W. Aginnenſis, P. Petragoricenſis, Pontius Xanctonenſis epiſcopi, cum omni devotione, reverentia & dilectione ſalutem, & poſt temporalis regni certamina, diadema cœleſtis beatitudinis feliciter obtinere.

Ad aures majeſtatis veſtræ jam dudum per quoſdam ex nobis & aliorum plurium inſinuationem firmiter credimus perveniſſe, qualiter comes Engoliſmenſis poſt multiplices injurias, quas idem comes venerabili fratri noſtro epiſcopo & canonicis Engoliſmenſibus pro ſuæ voluntatis libitu dicitur irrogaſſe, ad illam facti crudelitatem conſcenderit, ut ſeneſcallus ejus, ipſius comitis nomine, & de illius ſpeciali mandato, ſicut publice aſſerebat, voce præconia edici in civitate Engoliſmenſi fecerit, ſub pœna commiſſionis perſonarum & rerum, quod nullus venderet victualia vel alia epiſcopo vel canonicis, ſeu aliis clericis undecumque eſſent, vel hominibus eorumdem, vel aliquid ab eis emeret, nec permitterentur civitatem ingredi, vel aquam haurire de fontibus communibus vel fluminibus publicis per ſe vel per alios; clibanis ad coquendum panem & molendinis etiam propriis, omnique genere commercii eiſdem per eamdem vocem præconiam totaliter interdictis: quod etiam interdictum præcepit dictus comes in terris & caſtris baronum ſuorum proponi publice & inviolabiliter obſervari. Propter quod ſubtracto alimentorum ac elementorum, nominatim ignis & aquæ beneficio, canonici & univerſus clerus, nec non & capellani parochiales, qui baptiſmum & pœnitentiam & ſacramenta cetera miniſtrabant, compulſi ſunt deſerere civitatem, multaque alia ſunt commiſſa, ut dicitur, quæ noſcuntur eſſe contraria chriſtianæ fidei. Inter quæ illud notorium nequaquam prætermittendum ſe offert, cum ſit uſque ad hæc tempora apud nos inauditum, quod epiſcopum Engoliſmenſem volentem ingredi civitatem, præfatus ſeneſcallus comitis, & alii homines ſui de ſpeciali & expreſſo mandato comitis, ut dicebat, intrare civitatem nullatenus permiſerunt; ſed eumdem cum verbis contumelioſis, portis clauſis, hominibus armatis portas cuſtodientibus, turpiter repulerunt.

Plane cum per nos Burdegalenſem archiepiſcopum, & nos epiſcopum Xanctonenſem ſerenitati veſtræ hæc prædicta jam fuerint intimata, & per comitem vel per ſuos nulla facta fuerit adhuc dictis epiſcopo vel canonicis ſatiſfactio vel emenda; immo, prout audivimus, in irrogandis injuriis ex parte comitis non ceſſetur, licet idem comes, exigente juſtitia, pluribus ex cauſis a prædicto epiſcopo excommunicatus exiſtat, & terra illius ſuppoſita eccleſiaſtico interdicto; idemque epiſcopus in Engoliſmenſi dioceſi propter inſidias, quæ parari ſibi dicuntur, ſecure non audeat commorari; clementiæ veſtræ, modis quibus poſſumus, nos omnes unanimiter ſupplicamus, obſecrantes in pretioſo ſanguine Domini [Jeſu] Chriſti, quatinus huic peſtiferæ novitati dignemini competentibus remediis obviare, nec regiæ bonitatis oculus in hac parte conniveat vel dormitet, qui pietate Deo placita pro tuitione eccleſiarum conſuevit hactenus vigilare. Negari etenim vel celari non poteſt diligenter conſiderantibus, quin hujuſmodi facta, quæ præmiſſa ſunt, venena ſapiant hæreticæ pravitatis. (a) [4]

Valeat magnificentia veſtra, quam Deus omnipotens conſervet & roboret per tempora longiora.

Datum cal. ſeptembris anno ut ſupra. 1259.

ALEXANDRI PAPÆ IV. LITTERÆ ad archiepiſcopum Burdigalenſem, quibus hortatur eum ad congregandum ſuffraganeorum concilium, in quo deliberetur de modo reſiſtendi Tartaris.

Ex mſ. codice illuſtriſſimi domini Chauvelin *regiorum ſigillorum cuſtodis.*

. . . . Anno 1260.

Hinc eſt quod univerſitatem veſtram monemus, rogamus & exhortamur, attente vobis per apoſtolica ſcripta in virtute obedientiæ diſtricte præcipiendo mandamus, quatenus convocatis per te, frater archiepiſcope, ac per eos quibus id commiſeris, &, ſi opus fuerit, eccleſiaſtica cenſura coactis ad provinciale concilium provinciæ tuæ prælatis, tam regularibus quam ſæcularibus, tam exemtis, (quibus ex convocatione tua nullum volumus ad libertates & immunitates eorum in poſterum præjudicium generari, nullumque ipſis contra convocationem & coactionem hujuſmodi, quantum ad hunc ſpectat articulum, ex privilegiis vel adminiculis libertatum

(a) Poſt acceptas hujuſmodi querimonias, rex, evocato ad cauſam dicendam comite, decrevit compromiſſum, ut per arbitros Lemovicenſem ſcilicet & Caturcenſem epiſcopos res terminaretur. Horum decretoria ſententia comes juſſus eſt celebri ſupplicationi, quæ reducendis in urbem epiſcopo ac clero univerſo, die feſto indicaretur, adſtare in ſago nudus caput & pedes; decretum præterea, ut civitatis portæ, per quas ingreſſurus erat epiſcopus in platea ante cathedralem eccleſiam concremarentur. Demum crimen publice comes fateretur, & veniam ſupplex peteret ab epiſcopo. Quinquagintas etiam libras actoribus mulctæ loco penſitaret, & inſuper Engoliſmenſi baſilicæ eos reditus aſſignaret, qui cereis tribus ante majus altare, dum ſacra fierent, perpetuo accendendis, ſufficerent.

exemtionum

excmtionumve ſuarum excuſationis ſeu exceptionis provenire præſidium,) quam etiam non exemtis, celeriter convenientes in unum communi providentia diſponatis, quomodo per exhortationis verbum populi vobis ſubditi ad reconciliandum ſe Deo, Deumque ſibi dignis pœnitentiæ fructibus, necnon & ad reformandam in ſeipſis communionem pacis mutuæ efficaciter inducantur, ut divinæ ultionis iracundia contemtu ſuccenſa, ſpectantium devotâ pœnitentium, & in cœlum ad Deum clamantium humilitate placetur. Quia nulla eis hoſtium nocebit adverſitas, qui nullam ſibi vitiorum aut diſſentionum dominari B permiſerint pravitatem.

Deinde circumſpectæ deliberationis examine præcogitare curetis, quibus modis, quibuſve remediis, ac quibus ſubſidiis eccleſiaſticis & mundanis, ad reſiſtendum eiſdem Tartaris, tam in terra ſancta, quam impetunt & invadunt, quam in regno Hungariæ atque terra Poloniæ, aliiſque locis, unde ad alia occupanda Chriſtianorum regna violentum nituntur habere ingreſſum; conſlentur in unum vires populi Chriſtiani: nam tantæ tamque improbæ multitudinis irruptionibus C cohibendis unius regis vel regni non ſufficerent facultates.

Proſpiciendum eſt quoque, quibus pœnis quibuſve diſtrictionibus & cenſuris ſpiritualibus & temporalibus coërceri Chriſtianos cujuſcumque præcellentiæ ſeu conditionis oporteat a confœderationibus cum eiſdem Tartaris ineundis; ne qui fidem, quam habent cum Deo & religionis catholicæ proximis, irritam facientes, quicquam attentent in contumeliam & jacturam nominis vel populi Chriſtiani. D

Quæ inſuper regio, cui, quibuſve modis & viribus contra eoſdem Tartaros ſuccurrere teneatur: qui etiam duces ſive capitanei præfici debeant fidelis exercitus in bello Domini contra infidelium ſatellitia proceſſuri: quæ demum & qualia ſubventionis auxilia pro his exequendis particulariter indici debeant clericis & populis Chriſtianis.

De reliquis nihilominus providentiæ opportunæ ſuffragiis in tanto negotio aliquid contingentibus conferendis, ſecundum datam vobis a Deo providentiam, Dominum & univerſale periculum habentes præ oculis, E & ſuper omnibus deliberatione habita diligenti, uſque ad octavas apoſtolorum Petri & Pauli proxime futuras, quod utique temporis ſpatium, inſpecta neceſſitatis inſtantia, nulli videri debet anguſtum, aliquos ex vobis, vel alios nuncios veſtros, viros idoneos, providos & honeſtos, ac ſufficienter inſtructos, & a vobis plenum mandatum habentes ſuper præmiſſis omnia faciendi, quæ vos perſonaliter præſentes facere valeretis, ad ſedem apoſtolicam deſtinetis, per quos nobis ſuper præmiſſis omnibus circumſpectionis veſtræ

A voluncas & conſilium innoteſcat; & quorum communicato conſilio prædicta ſedes provida deliberatione ſtatuat, diſponat & ordinet quæ in tam arduo Chriſtianitatis negotio publicæ ſalutis utilitas poſtulabit.

Confidimus enim conſtanter in Domino, quod ſi congruo univerſa hæc ordine inſtruantur, Tartarica feritas Chriſtianos ad reſiſtentiam paratos inveniens, & divinæ gratiæ præſidio, ac humanæ providentiæ conſilio præmunitos, experietur ſibi apud eos terrorem multitudinis, pavorem, monſtra fictitia, circumventionum dolos, & diſſentionum ſchiſmata, per quæ inconſultis & alienis a Deo prævaluere nationibus, minime profuiſſe: quin potius, Deo ſuis favente, probabunt quantum in bello fidelium contra perfidos, ac digne invocantibus valeat nomen Chriſti.

Si vero te, frater archiepiſcope, abeſſe, vel, quod abſit, deeſſe contingat, vos filii Burdegalenſe capitulum, auctoritate apoſtolica freti, hæc omnia exequi procuretis. Datum Laterani xv. cal. Decembris, pontificatus noſtri anno ſexto.

RESPONSIO CONCILII Burdegalenſis, ad Alexandri IV. epiſtolam.

Ex chartario Engoliſmenſi domini Chauvelin *regiorum ſigillorum cuſtodis.*

I. ILla tuba terribilis, quæ ſub incertis rumoribus noſtris dudum auribus inſonuerat, nos plus ſolito terruit aliquantulum, receptis veſtræ ſanctitatis litteris, proceſſum continentibus Tartarorum, prout diverſis mundi partibus delatus fuerat ad eamdem.

II. Sane quia de conflando in unum vires populi Chriſtiani fiebat mentio in eiſdem, ad quod viam neſcimus nec poſſumus aperire, cum regna ſingula ſuis regantur conſiliis, quorum ſententiam ignoramus; ut tamen vires regni Francorum provida deliberatione collectæ ad tuitionem ipſius & aliorum defenſionem, pro loco & tempore cum inclyto domino & Chriſtianiſſimo rege noſtro & majoribus regni baronibus tractatum habuimus diligentem; & ut poſſet, ſi res exigeret, efficaciter reſiſti Tartaris, tractavimus cum eiſdem quod communis collecta fieret, ſicut commune periculum imminebat, in qua conferrent prælati cum baronibus, milites cum principibus, & tam religioſi quam laïci univerſi. Nec enim ſola eccleſia ad tot & tanta onera ſupportanda ſufficeret, multis aliis negotiis jam attrita.

III. Verum cum in tanta nobilium multitudine diverſitatem corporum ſequeretur diverſitas animorum, & alii circa alias traherentur ſententias, licet dominus rex Francorum inſtiterit fideliſſime, ut omnes uno ſpiritu onus hujuſmodi ſubiremus, tamen non potuit tam repente inter nos & barones de

Digitized by Google

forma ſervanda finaliter convenire. Propter quod domino regi placuit, quod nos & ipſi infra quindenam Pentecoſtes ad ipſius præſentiam redeamus, & ſperatur quod tunc, Domino concedente, tractatus laudabiliter & utiliter inchoatus, laudabilius & utilius conſummetur.

IV. Nos vero interim juxta beatitudinis veſtræ mandatum, communi providentia diſpoſuimus, quod nos populos nobis ſubjectos ad reconciliandum ſe Deo, Deumque ſibi, per nos exhortabimur diligenter, & faciemus per alios exhortari. Proceſſiones prima die Veneris cujuſlibet menſis, orationes & jejunia, eleemoſynas & alia bona in ſingulis provinciis, prout expedire videbitur, inducturi; & etiam ſpeciales collectas in miſſis cum pſalmo: *Deus venerunt gentes*, pro flagello Domini removendo. Et nihilominus operam dabimus quod inter diffidentes pax mutua reformetur.

V. Item, præcogitavimus, quod ſi periculum adhuc immineat, quod a multis ceſſare dicitur, utpote Tartaris tam in tranſmarinis quam in ciſmarinis partibus pro magna parte, ut aſſeritur, jam devictis, de communi aſſenſu omnium eccleſiaſticarum & ſæcularium perſonarum commune fiat, ut ſupraſcriptum eſt, ſubſidium, cum periculum & negotium ſit commune. Sola enim eccleſia pluribus hominibus & gravaminibus jam attrita, tantum onus portare jam non poſſet aliquatenus, nec intendit. Quod ſi, urgente neceſſitate, oportuerit fieri ſubſidium, ſicut communi conſenſu levabitur, ita communi conſenſu, & de domini regis conſilio ſervetur, & in illam cauſam, non aliam, ſive in illud negotium & non aliud expendatur, cum pro certo credamus, quod aliàs barones, milites & alii laïci induci non poſſent ad hujuſmodi ſubſidium cum eccleſiis faciendum.

VI. Proſpeximus etiam, quod omnes Chriſtiani, cujuſcumque conditionis vel dignitatis exiſtant, qui fidem Chriſtianam irritam facientes, confœderati ſunt vel confœderabuntur Tartaris antedictis, pœnis illis ſubdantur in perſonis & rebus ac eorum heredibus, quas jura contra hæreticos ſtatuerunt.

VII. Item, proſpeximus, quod quælibet regio vicinior illi regioni ſive regno ſuccurrat, cui majus periculum videbitur imminere.

VIII. De capitaneis certum dare reſponſum non poſſumus, quia qui principes vel magnates ſunt aſſumturi negotium ignoramus; ubi tamen neceſſitas id expoſcet, conſulimus, ut viri ex ſe potentes & ſtrenui & prudentes in armis, quibus ſubeſſe non dedignentur diverſarum homines nationum, præficiantur exercitui Chriſtiano.

IX. Quamvis autem videatur expediens, immo potius neceſſarium, ſaltem quantum ad regnum Franciæ, quod ſuper præmiſſis ordinatio nulla fiat, donec parlamenti prædicti, quod dominus rex ad quindenam Pentecoſtes propter hoc convocavit, ſciatur finalis eventus. Nos tamen propter bonum obedientiæ, ... tales nuncios noſtros, viros utique providos & diſcretos ad veſtræ ſanctitatis præſentiam deſtinamus, dantes eiſdem poteſtatem faciendi præmiſſa, prout ſuperius ſunt expreſſa, quæ faceremus ſi præſentes eſſemus; nec alia, inſpectis gravaminibus & oppreſſionibus eccleſiarum noſtrarum propter ipſarum grave incommodum facere valeremus.

X. Ceterum extitit ordinatum de conſenſu prælatorum, ne torneamenta fiant uſque ad duos annos; nec etiam aliquis præſumat dextrarium emere ultra ſummam centum librarum Turonenſium, nec palafredum ultra ſummam xxx. librarum Turon. Quod ſi acciderit, venditor pretium, & emtor dextrarium amittat, vel etiam palafredum.

XI. Item, extitit ordinatum, quod omnis ludus penitus poſtponatur, niſi ludus arcuum vel etiam baliſtarum.

XII. Item, quod omnes villæ, ſive caſtra, vel etiam firmitates, arma habeant & neceſſaria ad pugnandum.

XIII. Item, quod ſtatutum aliàs factum de non jurando turpiter membra Dei, melius ſolito obſervetur.

XIV. Voluit dominus rex & petiit a prælatis ne figura crucis poneretur in tumulis, neque in aliis locis, ubi poſſet aliquatenus inhonorari vel etiam deturpari.

XV. Petiit etiam a prælatis, quod in eccleſiis ſeu locis aliis facerent nuntiari, quod in paſſione Domini, ubi ejuſdem tranſitus nuntiatur, preſbyteri, plebes & clerici genua flectant, ob reverentiam tanti beneficii, nobis a Deo collati, & gratiarum multimodas actiones. (a)

CONCILIUM TERRACONENSE anno MCCLXVI. celebratum.

Ex mſ. Colbertino.

ANno Domini MCCLXVI. XII. calendas Novembris, cum nos BENEDICTUS miſeratione divina Terraconenſis archiepiſcopus eſſemus in civitate Terracona perſonaliter conſtituti, præſentibus venerabilibus fratribus ARNALDO Cæſar-auguſtano, ARNALDO Va-

(a) De his ita Guillelmus Nangius in Chronico: *Anno Domini* MCCLX. *Dominica in Paſſione, congregavit rex Francia Ludovicus Pariſius concilium epiſcoporum & principum regni ſui, eo quod dominus papa ſcripſiſſet ei Tartaros in tranſmarinis partibus irruiſſe, Saracenos viciſſe, Armeniam, Antiochiam, Tripolim, & Damaſcum, Alapiam & terras alias ſubiugaſſe, & tam Acconi civitati, quam toti Chriſtianitati periculum imminere. Unde ordinatum fuit de orationibus multiplicandis, proceſſionibus faciendis, & blaſphemiis in Deum puniendis, peccatis & ſuperfluitatibus cibariorum ac veſtium reprimendis. Inhibita etiam fuerunt uſque ad biennium torneamenta, & injunctum eſt, quod non luderetur aliis ludis, niſi quod homines ſe exercerent in arcubus & baliſtis.*

Digitized by Google

lentino, Ar. Barchinonenſi, Petro Gerundenſi, D. Dertuſenſi, G. Ilerdenſi, F. Tiraſonenſi, & R. Vicenſi epiſcopis, aliorum etiam ſuffraganeorum noſtrorum & capitulorum eccleſiarum cathedralium & aliorum prælatorum Terraconenſis provinciæ procuratoribus, ac venerabilibus & diſcretis viris fratre Guidone de Laguespa caſtellano Empoſtæ, & fratre Petro de Queraldo tenente locum magiſtri domus militiæ Templi in Aragonia & Catalonia præſentibus, ad honorem ſanctæ & individuæ Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus-ſancti, concilium celebrantes ſuper tuitione & conſervatione eccleſiaſticæ libertatis, & corrigendis clericorum exceſſi- B bus, & moribus in melius reformandis, ac ſuper ſalubri & tranquillo ſtatu totius provinciæ Terraconenſis, cum prædictis tractavimus diligenter, & de aſſenſu prædictorum, venerabiles fratres noſtros dominos Cæſar-auguſtanum & Vicenſem epiſcopos, & fratrem Petrum de Quiraldo pro tractanda pace inter nobiles viros comitem Urgellenſem & Rimundum vicecomitem de Cardona & eorum valitores, dicto pendente concilio, duximus deſtinandos, qui epiſcopi nobis vices ſuas totaliter commiſerunt in his quæ agenda & tractanda eſſent in concilio memorato. Attendentes igitur quod conſtitutiones editæ ac C edendæ parum eſſent, ſi non eſſet eorumdem diligens executor, ſacro approbante concilio, mandamus firmiter & diſtricte, quod conſtitutiones quæ per bonæ memoriæ dominum J. Sabinenſem epiſcopum olim in Hiſpaniæ partibus apoſtolicæ ſedis legatum, & prædeceſſores noſtros, ac nos etiam in conciliis provincialibus editæ ſunt, ab univerſis & ſingulis noſtræ provinciæ inviolabiliter obſerventur, eaſdem conſtitutiones ex certa ſcientia confirmantes. Verum cum in conſtitutione bonæ memoriæ domini Petri prædeceſſoris noſtri, quæ incipit: *Olim excommunicaſſe, &c.* caveatur quod loca, ad quæ D præda clericorum, eccleſiarum, vel perſonarum religioſarum, ſeu hominum eorumdem violenter accepta pervenerit, quamdiu ibi fuerit, ceſſent penitus a divinis; volentes invaſorum & raptorum excogitatis malitiis & machinationibus, quantum cum juſtitia poſſemus, obviare, declaramus & conſtituimus quod loca in quibus hujuſmodi præda vendita, vel alio modo alienata vel conſumta fuerit, tamdiu ceſſent penitus a divinis, quouſque condigna ſatisfactio damna paſſis facta fuerit per eoſdem.

II. *Contra capientes clericos.* E

Item, cum clerici & perſonæ eccleſiaſticæ majori quam res eorumdem debeant privilegio & immunitate ſive libertate gaudere, ſacro approbante concilio, ſtatuimus quod loca ad quæ occiſores & mutilatores clericorum, & perſonarum eccleſiaſticarum, ac capientes eoſdem pervenerint, ceſſent penitus a divinis.

III. *Contra invaſores & occiſores clericorum.*

Item, quia facientes & conſentientes pari debent pœna damnari, eodem concilio approbante, receptores eorum qui occidunt & mutilant, vel capiunt clericos, vel perſonas eccleſiaſticas, excommunicationis ſententia innodamus.

EXTRACTIONES DE LIBRO quem fecit venerabilis vir & religioſus frater Humbertus de Romanis, magiſter quondam v. ordinis Prædicatorum, de his quæ tractanda videbantur in concilio generali Lugduni celebrando ſub Gregorio papa X. ſub anno Domini MCCLXXIV. in calendis Maii.

Ex ſchedis Mabillonii.

Prima pars agit de negotio eccleſiæ contra Sarracenos, & habet XXVII. capitula. Anno 1274.

CAP. I. *Quod ad ſummum pontificem pertinet vigilare diligenter ſuper populum Chriſtianum.*

Ad omnes ſiquidem prælatos pertinet vigilare, ſecundum illud Lucæ 2. *Paſtores erant vigilantes & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum.* Nam latro ex improviſo ſuperveniens gregi, transjugulat paſtorem quem invenit dormientem; & Dominus dicit Apocal. 3. *Si non vigilaveris, veniam ad te tamquam fur;* ſed hoc ſumme ſeu maxime pertinet ad ſummum paſtorem, tum quia habet maximum gregem, tum quia grex ſuus eſt omnibus periculis expoſitus, tum quia ipſe habet maximam mercedem, non ſolum æternam, ſed etiam temporalem, quia Dominus univerſorum eſt. Unde ceteris dormientibus, Petrus ſpecialiter increpatur Marci XIV. *Simon dormis, non potuiſti una hora vigilare mecum?* Maxime ad illum, ait papa Gregorius, hoc eſt vigilans quodam præſagio futurorum.

CAP. II. *Quod populus Chriſtianus ſubjacet triplici incommodo, ſicut olim populus Iſraëliticus.*

Sicut enim populus Iſraëliticus primo a tempore Abrahæ uſque ad finem fuit quaſi continue ab infidelibus impugnatus. Secundo ſub Roboam & Jeroboam circumbiliter* diviſus. Tertio, pars illa quæ veri Dei cultui adhæſit, majoribus ſceleribus ſe involvit; ſic populus Chriſtianus ſemper a foris infidelium perſecutionem habuit & habebit. Secundo, patitur diviſionem inter Græcos & Latinos, qui in ventre Rebeccæ, eccleſiæ, colliduntur, ex quo regnum eccleſiæ in ſe diviſum miſerabiliter deſolabitur. Tertio, eccleſia Latinorum, ſalva fide, quoad mores pluribus fœditatibus implicatur.

* Vox corrupta.

Digitized by Google

CAP. III. *Quod ad ſummum pontificem pertinet contra prædicta tria remedium adhibere.*

Sicut enim paſtor nititur oves a lupis defendere, diſperſas congregare, ægras ſanare; ſic ad ſummum paſtorem pertinet contra hoſtes forinſecos eccleſiæ defenſionis bravium providere, diſperſos ſchiſmate reunire, Latinos ægros moribus reformare, implendo illud Ezechielis, *Quod pingue & forte cuſtodiam, &c.*

CAPUT IV. *Quod Chriſtianitas impugnata fuit a ſui initio uſque nunc a* VII. *generibus hominum.*

Primi impugnatores fuerunt Judæi a Stephano inchoantes. Secundi fuerunt idololatræ perſequentes apoſtolos & martyres. Tertii fuerunt philoſophi gentiles, de quibus Act. XVII. *Diſſerebant cum Paulo; alii dicebant: Novorum dæmoniorum videtur annuntiator.* Quarti ſunt hæretici diverſarum ſectarum. Quinti fuerunt imperatores ante Conſtantinum magnum, qui moverunt decem generales perſecutiones ſignificatas per decem cornua beſtiæ monſtruoſæ, de qua habetur Apocalypſi XVI. Septimi fuerunt barbari, videlicet Wandali, Gothi, & Huni, qui & Hungari dicuntur, & Tartari. Septimi fuerunt & ſunt Saraceni, quorum ſeductor Mahometus finxit ſe eſſe prophetam a Deo miſſum ad exponendum & corrigendum legem Judæorum & Chriſtianorum. Iſti ſeptem ſunt ſeptem gentes Iſraël impugnantes, de quibus habetur Deuter. VII. & ſeptem capita beſtiæ, de quo habetur Apocalypſ. XVI.

CAPUT V. *Quod iſta ſeptem genera perſecutorum jam pene enervata ſunt præter Saracenos.*

Primum quidem Judæi ſcientia convicti, potentia ſubacti, nihil ultra ſciunt aut poſſunt contra populum Chriſtianum. Secundo idololatria cum crucis vexillo exſufflata, tantum in partibus Aquilonis apud Prucinos & quoſdam alios paucos exſultat. Tertio, philoſophia per veram ſapientiam deſtructa eſt, immo in obſequium fidei per viros excellentis ingenii explanata. Quarto hæretici olim contra eccleſiam palam latrantes ſua latibula ſunt ingreſſi. Quinto, imperatores eccleſiam quam olim conculcabant, a multo tempore jam exaltant. Sexto, barbari non comparent præter Tartaros, qui etſi ſolos Hungaros perſequantur, contra tamen Saracenos præbent auxilium Chriſtianis. Septimo autem, Saraceni ſemper in malitia perſeverant.

CAPUT VI. *Quam gravis ſit perſecutio Sarracenorum?*

Septem ſunt circumſtantiæ quæ aggravant iſtam perſecutionem. Prima pertinet ad diuturnitatem temporis quo duravit. Decem enim perſecutiones duraverunt circiter annos CXXXV. Nam ſicut habetur in libro qui dicitur Imago mundi, prima fuit ſub Nerone qui imperavit annis XIII. & menſibus VIII.

A Secunda, ſub Domitiano, qui imperavit annis XV. & menſibus V. Tertia, ſub Trajano, qui imperavit annis XVIII. & menſibus VI. & dimidio. Quarta, ſub Marco Antonino, qui imperavit annis XVIII. & menſibus V. Quinta, ſub Severo, qui imperavit annis XVII. Sexta, ſub Maximo, qui etiam Maximianus imperavit annis III. Septima, ſub Decio, qui imperavit annis VI. Octava, ſub Valeriano, qui imperavit annis XV. Nona, ſub Aureliano, qui imperavit annis V. & menſibus VI. Decima, ſub Diocletiano, qui imperavit annis XX. Perſecutiones autem Vandalorum, Gothorum & Hunorum, licet fuerint valde graves,

B tranſierunt tamen valde velociter ut tempeſtas. Perſecutio vero Saracenica, quæ incœpit a tempore Eraclii, jam duravit plus quam annos DCLX. & ſic plus quam aliæ ſimul junctæ. Secunda circumſtantia pertinet ad continuitatem perſecutionis. Nam imperatorum non fuerunt continuæ, ſed fiebat ſilentium in cœlo, ſuccedente tyranno perſecutori aliquo principe catholico Chriſtiano. Similiter nec perſecutio barbarorum fuit continuata, ſed interpolata; perſecutio vero Saracenica, ex quo cœpit, numquam fuit niſi paucis & male ſervatis treugis interrupta. Tertia

C circumſtantia pertinet ad loca, primo quia fere ubique terrarum invaluit, nam de tota fere Aſia ſunt expulſi Chriſtiani. Totam etiam Africam tenent Saraceni, in qua aliquando fuerunt CCCCXLIV. epiſcopi, nunc vero unus ſolus apud Marrochiam ſuper Chriſtianos ſibi ſubjectos. Europæ vero multas partes occupaverunt, Hiſpaniam, Siciliam, Italiam, & licet per Johannem Tuſculanum principem depulſi ſunt ab Italia, & per Carolum ab Hiſpania, adhuc obtinent magnam partem. Item, perſecutio eorum ferventior exarſit circa loca ſacratiſſima quæ profanant. Quarta circumſtantia pertinet ad generalitatem per-

D ſecutionis; ceteri enim diviſim aut animas tantum ſicut hæretici, aut corpora tantum ſicut Barbari, aut terras tantum ſicut Tartari: Saraceni vero hæc tria inſimul perſequuntur. Quinta circumſtantia eſt quantum ad animoſitatem obſtinationis ipſorum; quia multi Judæi & hæretici & philoſophi & imperatores, & plures idololatræ converſi ſunt & baptizati. Nam Vandali, qui & Poloni; & Huni, qui & Hungari; Gothi, qui & Daci, ſunt effecti catholici: Saraceni vero nulli vel pauciſſimi ſunt converſi. Sexta circumſtantia eſt quantum ad calliditatem. Sicut enim lex illorum callide eſt conficta, quod contra difficulta-

E tem in credendis, auſteritatem in præceptis & pœnis divinis, carnalia permittit, voluptuoſa, ſenſibilia, ad preces Mahometi omnes ſalvandos fore finaliter dogmatizat. Septima circumſtantia eſt quantum ad multitudinem perſecutorum, multiplicati ſunt enim ſuper numerum, propter multitudinem uxorum & ancillarum.

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT VII. *Quam ſit dolendum ſuper dejectione Chriſtianitatis facta a Saracenis.*

A

Poſſumus enim lamentari dicendo Thren. 1. *Quomodo ſedet ſola civitas plena populo?* de Jeruſalem ſentiendo; & iſtud Thren. ultimo, *Hereditas noſtra verſa eſt ad alienos, domus noſtræ ad extraneos*, intelligendo de terra promiſſionis, quæ debetur veris Abrahæ filiis Chriſtianis. Sequitur ibidem, *Servi dominati ſunt noſtri*, videlicet Saraceni, non de Sara libera, ſed de Agar ancilla progeniti. Impletum eſt illud pſalmi, *Deus venerunt gentes in hereditatem tuam, polluerunt templum ſanctum tuum*, quia ſepulcrum, & omnia loca ſancta in regione illa vidi ego oculis propriis, qui tractatum ipſum conſcripſi, capellam in qua ſe receperant Saraceni, qui ibant cum FREDERICO imperatore, & dicebatur pro certo, quod ibi noctu dormiebant cum mulieribus ante faciem Crucifixi. Sequitur, *Effuderunt ſanguinem ſanctorum tuorum tamquam aquam*, quia ſicut non poſſunt numerari guttæ aquæ, ſic non poſſunt numerari clerici, religioſi, nobiles, & alii, quorum ſanguis eſt effuſus a Saracenis a tempore Mahometi, qui legem ſuam per gladium docuit promovendam.

B

CAPUT VIII. *Quantum ſpecialiter hic dolor tangit clerum, & ſpecialiſſime ſummum pontificem.*

C

Clerici enim & ſacerdotes, ſicut quorum eſt dolere pro malo totius corporis; unde Jeremias, qui fuit de ſacerdotibus, civitate deſtructa, maxime eam flevit. Heli ſacerdos uſque ad mortem doluit archam Dei captam, quæ ſignificavit ſepulcrum ſanctum Chriſti. Mathathias cum filiis fleverunt ſancta in manu extraneorum data. Ergo *plorabunt ſacerdotes, miniſtri Domini, & dicent: Parce, Domine, parce populo tuo, & ne des hereditatem tuam in opprobrium, ut dominentur eis nationes.* Sed ſummus pontifex ſuper alios lugere debet, quia violatur Chriſtianitas cum periculo depoſiti animarum. Nam propter timorem violationis templi & ablationis depoſiti dicitur 2. Machab. 3. *Jam vero qui videbat ſummi ſacerdotis vultum, mente vulnerabatur.*

D

CAPUT IX. *Quot ſunt rationes quæ movere debent cor Chriſtianum ad impugnandum Saracenos, & quæ ſunt retractivæ, & quæ ſunt remedia contra illa.*

E

Sciendum igitur quod multi dolent ſuper his malis nihil auxilii deferentes; ſimiles mulieribus, obſeſſa civitate, plorant in domibus, nec egrediuntur ad præliandum, nec inſultui reſiſtunt. Sunt autem quæ ad hoc movere debent, 1. Zelus divini honoris. 2. Zelus Chriſtianæ legis. 3. Caritas fraterna. 4. Devotio ad terram ſanctam. 5. Conditio belli. 6. Exempla præcedentium patrum. 7. Gratia eccleſiæ. De quibus omnibus plenius habetur in opuſculo de cruce prædicanda contra Saracenos, titulo XI. & ſex ſequentibus. Sunt autem octo retractiva Chriſtianorum a bello Saracenorum. 1. Eſt illaqueatio peccati. 2. Eſt nimius timor pœnæ corporalis. 3. Nimius amor propriæ patriæ. 4. Mala hominum verba. 5. Aliorum prava exempla. 6. Nimia affectio erga ſuos. 7. Ficta impotentia. 8. Minor fides. Tertio notandum eſt, quod contra hæc omnia ponuntur remedia in opuſculo ſupradicto, titulo XVIII. & ſeptem ſequentibus.

CAPUT X. *Quod ſeptem ſunt genera hominum obloquentium contra negotium quod exercet eccleſia contra Saracenos.*

Notandum quod obloquentes paſſagio terræ ſanctæ ſimiles ſunt exploratoribus, qui detraxerunt terræ promiſſionis, deterrentes populum, & ideo cum ſibi acquieſcentibus perierunt, ſicut habetur numero XIV. Sunt etiam ſimiles illis quibus Deus dicit: *Clauditis regnum cælorum ante homines; vos enim non intratis, nec intrantes ſinitis introïre.* Hi etiam ſunt per quos via veritatis blaſphematur, 2. Petri 2. Bene enim hujus via peregrinationis multos ad cœlum duxit, & ab inferno reduxit. Horum autem obloquentium ſeptem ſunt genera, quorum per ſeptem capitula ſequentia obſtructum eſt loquentium iniqua.

CAPUT XI. *Reſponſio contra primum genus obloquentium.*

Dicunt igitur primi quod non licet Chriſtiano fundere ſanguinem Saracenorum, exemplo Chriſti, *qui cum pateretur, non comminabatur*, 1. Pet. 2. & dixit Petro: *Mitte gladium in vaginam.* Apoſtoli etiam pro nomine JESU non pugnabant, dicentes: *Non vos defendentes, cariſſimi, non reddentes malum pro malo*, & multa hujuſmodi. Mauritius & ſocii arma & gladios projecerunt, æſtimati ſunt ſicut oves occiſionis. Reſpondeo tripliciter, 1. Quod vinea eccleſiæ aliter producitur in eſſe, ſcilicet plantando & rigando, aliter conſervatur, gladio putando, & contra volentes extirpare gladio defendendo. 2. Quod aliter proceſſit impotens populus Chriſtianus, quia per humilitatem; aliter nunc potens, quia per gladii poteſtatem. Non enim ſine cauſa gladium portat. 3. Quod ſicut artifex amiſſo uno inſtrumento, utitur alio ſibi relicto; ſic non habens nunc miracula, & habens arma, defendit ſe per ea. Iſti autem obloquentes nolunt eſſe pauperes, humiles, & afflicti modo, ſicut fuit eccleſia tempore primitiæ. Sicut ergo mutant iſti eccleſiæ ſtatum pro ſuis voluptatibus, ſic permittunt eccleſiam variari in ſuis diſſentionibus. Quis enim diceret non reſiſtendum Saracenis, ſi parati eſſent omnes Chriſtianos perimere, & totum cultum Chriſti delere? Propter hoc enim Machabæi ſabbatis pugnaverunt; nec Chriſtus dixiſſet, vendere tunicam & emere gladium, niſi utendum eſſet aliquando gladio Chriſtianis. Cetera vero quæ arguuntur in contrarium, ad præpara-

tionem animi, non ad executionem gladii referuntur, vel quia eſt tempus evaginandi gladium ut nunc, & eſt tempus recludendi gladium, vel quia non ad quodlibet membrum Corporis Chriſti, quod eſt eccleſia, pertinet hoc gladio uti, ſed tantum ad brachium laïcale.

CAPUT XII. *Reſponſio contra ſecundum.*

Secundi obloquentes dicunt ab iſta pugna ceſſandum, propter multum ſanguinem in ea effuſum vel etiam effundendum, ne dens ſanus propter putridum extrahatur, & ſanguis innoxius propter noxium & amplior quam noxius effundatur. Sed iſti debent recolere hiſtorias & res geſtas antiquorum. Nam Carolus Martellus occidit de Saracenis, qui venerunt contra eum in auxilium ducis Aquitaniæ, CCCLXX. millia, cum parvo detrimento ſuorum. Item, Godefridus *de Bullon*, capta Jeruſalem cum ſuis Chriſtianis, tot de Saracenis occidit, quod in porticu Salomonis ſanguis occiſorum aſcendebat uſque ad genua equorum. Carolus etiam Magnus in Hiſpania bis de Saracenis innumeras ſtrages fecit. Plures ergo Saraceni occiſi ſunt a noſtris, quam e converſo. Quod ſi multi de noſtris occiſi ſunt pugnando, plures occiſi fuiſſent, niſi viriliter reſtitiſſent. Sicut enim venientes cum claſſibus de Africa Januam depopulantes, quaſi omnes trucidaverunt; ſi illis permitteretur, vellent Chriſtianorum genus totaliter extirpare. Nec eſt etiam fatuum pro ſalute morti ſe exponere; unde martyres ſe mortibus obtulerunt, quamvis ex hoc minui videretur populus Chriſtianus, ſicut per hoc quod a multis virginitas obſervatur, quia eccleſia magis intendit replere cœlum quam mundum. Qui autem in hoc bello moriuntur, licet vacuent mundum, tamen replent cœlum, forte aliter non ſalvandi, & per paucorum mortes pluribus ſalus & incolumitas procuratur.

CAPUT XIII. *Reſponſio contra tertium.*

Tertii a paſſagio retrahentes dicunt, pugnam iſtam eſſe indiſcretam & Dei tentativam, quia illi multi in terra ſua aëre conſueto, cibis abundant, paſſus norunt; nos omnia habentes contraria, ſine diſcretione imus ad bellum. Sed dicendum eſt ad iſtos: *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Sunt enim angeli in adjutorium Elizei. Oſias, Jeremias, & ceteri ſancti orant pro populo Dei. Oratio enim fit in tota eccleſia ad Deum pro populo, ſicut olim pro S. Petro, & ſicut angelus Domini proſtravit multa millia Sennacherib. Unde cum poſt captam Jeruſalem Saraceni, reſumtis viribus, multitudine innumerabili invaderent Chriſtianos, Chriſtiani non plures quam quinque millia equitum, & XII. millia peditum, occiderunt centum millia Saracenorum, & in porta Aſcalonis qua fugiebant, duo millia ſuffocantur. De his autem qui perierunt in mari, & inter fruteta conſumti

A ſunt, non fuit numerus certus. Noſtri etenim ut communiter in bello ſunt fortiores, probiores, & melius armati, non ſolum corporaliter, ſed magis ſpiritualiter, propter ſpem certam mox gloriam conſequendi; quia mors non fugitur, ſed optatur.

CAPUT XIV. *Reſponſum contra quartum.*

Quarti obloquentes dicunt, quod etſi liceat Chriſtianis ſe defendere, non tamen contra Saracenos, vel terras eorum invadere. Quibus reſpondendum eſt, quod immo; primo quia aliter ipſi invaderent nos quietos. B Secundo, quia ſi extirpantur ſpinæ de terris ſterilibus, ut fiant novalia; multo magis ſuperſtitioſa gens expelli debet, ut introducatur cultus Dei. Tertio, quod ipſi habent legem ne umquam audiant loqui de Chriſto, ut convertantur ad ipſum. Chriſtus autem dicit Luc. 19. *Inimicos meos illos qui noluerunt me regnare ſuper ſe, adducite huc, & interficite ante me.* Quarto, quia ſicut zizania intro, non permixtum. Quinto, quia ſicut ficulnea ſine fructu habito & ſperato. Sexto, quia ſicut Sodomitæ concedentes uxoribus abuti ut placet, & alias nefandas turpitudines, dicentes ſufficere ſibi quod in mane aqua ſe C abluant. Septimo, quod irritam quis faciens legem Moïſi, ſine ulla miſeratione moritur, & multo magis illi, qui Filium Dei conculcant. De terris autem ipſorum dicendum eſt, quod ante Mahometem fuerunt Chriſtianorum; ſed ipſe cum ſuis poſteris vi abſtulit & injuſte. 2. Quod tempore Godefridi de *Bullon* Chriſtiani juſto bello recuperaverunt terram promiſſionis. 3. Quod ex dono Dei ipſa eſt filiorum Abrahæ, qui ſecundum ſpiritum hujuſmodi ante ſunt Chriſtiani. Saladinus autem & alii Saraceni injuſte iterum abſtulerunt. 4. Quia ſcriptum eſt Matthæi: *Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti* D *facienti fructum ejus.*

CAPUT XV. *Reſponſio contra quintum.*

Quinti oblocutores dicunt, quod non debemus Saracenos proſequi, ſicut nec perſequimur Judæos, nec Saracenos nobis ſubditos, nec idololatras, nec Tartaros, nec Barbaros. Quibus reſpondendum eſt, primo de Judæis qui tolerantur, quia *reliquiæ Iſraël ſalvæ fient.* Item, quia crudele eſſet mactare ſubjectos. Item, propter prohibitionem prophetæ dicentis: *Ne occidas eos, ne quando obliviſcantur populi mei.* Saraceni autem nobis E ſubditi tolerantur, quia nocere non poſſunt. Item, quia in multis ſervitiis utiles ſunt, & facilius converti poſſunt. De idololatris autem qui ſunt in partibus Aquilonaribus, ſicut ſunt Phiteni, ſperatur eorum converſio, quia *omnis lingua ſerviet ei*, nec ipſi nos infeſtant, quare dimittuntur. Tartaros autem nec ſic leviter invadimus, quia inter nos & eos medii ſunt Saraceni, & ideo primitus expugnandi. Item, certas manſiones non habent,

Digitized by Google

in quibus poſſunt ſemper inveniri, ſicut nec Cumani.

CAPUT XVI. *Reſponſio contra ſextum.*

Sexti dicunt, quod ex iſta pugna non ſequitur fructus ſpiritalis, quia Saraceni magis convertuntur ad blaſphemiam, quam ad fidem: occiſi autem ad infernum mittuntur; nec etiam fructus temporalis, quia terras acquiſitas non poſſumus retinere. Quibus reſpondendum eſt: in hoc eſt fructus triplex. Primus ſpiritualis, quia propter indulgentias & alia bona annexa plures Chriſtiani citius ſalvantur. Secundus corporalis, quia per hoc a Saracenorum invaſione Chriſtiani corporaliter defenduntur. Tertius temporalis, quia ſpolia adquiruntur, & ipſi tributis ſubduntur, & licet temporaliter ad Dei cultum reducuntur.

CAPUT XVII. *Reſponſio contra ſeptimum.*

Septimi oblocutores dicunt, quia non videtur eſſe de voluntate Domini hoc bellum, propter infortunia quæ permittit, ſicut quod Saladinus quaſi ſubito recuperaverit totam terram promiſſionis, tanto ſudore ac labore Chriſtianorum vix obtentam. Item, quod FREDERICUS imperator vadens illuc ad ſuccurrendum, perierit in parva aqua. Item, quod pius rex Franciæ LUDOVICUS cum fratribus ſuis & tot nobilibus captus fuit in Ægypto, & negotio infecto mortuus eſt cum filio apud Tunicium, & in ſpiritu vehementi contuſæ ſunt naves ejus. Quibus reſpondendum eſt primo, quia ſunt juſti, quibus mala proveniunt quaſi mala egerint impiorum. Secundo, quia ſi diabolus triumphavit de multis & multotiens, propter hoc non deſiſtendum eſt a pugna contra ipſum, nec ſimiliter contra ejus membra. Tertio, quia filii Iſraël, licet de conſilio Domini in ultionem leviter pugnarent, & in bello devicti ſunt, ſed finali bello victoriam ſunt adepti. Quarto, quamvis vellet Dominus quod pugnaretur contra Philiſtæos, ſui fœderis tamen ſuſtinuit arcam capi, Saül regem cum filiis ſuis occidi, & populos fugari. Igitur iſta evenerunt, non quia Deo non placeat bellum, at propter peccata pugnantium, vel propter merita adaugenda: unde pius rex Franciæ

NOTA. LUDOVICUS gloriabatur dicens, quod Domino in die judicii dicturo, quia pro nobis male tractatus fuiſſet, reſponderet quod ipſe captus fuiſſet pro ipſo, & ſimiliter male tractatus. Aliquando autem hoc accidit propter indiſcretam audaciam noſtrorum, ſicut accidit Judæ Machabæo, qui nolens ponere maculam in gloria ſua, cum octingentis militibus præſumſit aggredi viginti millia peditum & duo millia equitum contra conſilium ſociorum, debemuſque non propter hoc a pugna deſiſtere, ſed nos ipſos humiliare, & ad Deum clamare, quia malleis adverſitatis bonos conſolidat, non enervat.

CAPUT XVIII. *Quod ſeptem ſunt cauſæ, quare quidam ſunt tepidi in negotio contra Saracenos.*

A Prima cauſa eſt avaritia clericorum, qui de ſudore & labore pauperum decimas extorquentes, nolunt illas decimari pro recuperanda terra ſancta rorata ſudore ſanguinis JESU-CHRISTI, opulenti, delibuti, nihil compatientes ſuper contritione veri Joſeph. Secunda cauſa eſt mors ſuorum; qui magis deberent recordari, quod ſanguinem ſuorum a Chriſtianis fuſum nolunt remittere, donec vindicaverint juxta votum, & propter hoc perpetuo arma ferunt. Tertia cauſa eſt malus

B eventus noſtrorum, contra quod dicit David, *Non refrangat iſta res.* Quarta cauſa eſt ex multitudine hoſtium effrenata deſperatio, contra quod dicit Judas: *Non in multitudine exercitus victoria belli eſt.* Item, Deuteronomii 20. *Si videris multitudinem, non timebis.* Quinta cauſa eſt tepor fidei, contra quod ſcribitur 2. Machabæorum, *Maxima autem ſollicitudo erat pro templo.* Sexta cauſa, ſapientia mundi, ſecundum quam videtur non poſſe negotium proſperari. Sed virga Moyſi devorat virgas magorum, quia ſapientia Dei vincit malitiam hujus mundi, & Magi ab

C Oriente venerunt ad JESUM, ſequentes ſtellam. Sic relicta mundi ſtultitia, in fide & ſpe Chriſti peregrinandum eſt ad ejus ſepulcrum & tumulum. Septima cauſa eſt, oblocutiones prædictæ. Sed qui terræ promiſſionis detraxerunt, & qui detractoribus conſenſerunt in deſerto perierunt, & non viderunt Dominum Deum in terra viventium.

CAPUT XIX. *Quod ex hujuſmodi tepiditate venerunt ſeptem mala in Chriſtianitate.*

Primum malum, quod tepidi in hoc negotio non dant conſilium virile, quia ſunt pueri & effeminati. Secundum malum eſt, quod

D non juvant niſi inviti & cum murmure, ſicut malus ſervus ſequitur cum murmure dominum prælientem, contra quod 1. Machab. 3. *Præliabantur prælia Iſraël cum lætitia.* Tertium malum eſt, quia numquam excitant alios ad hoc ipſum, contra quod dicit Thomas, Joh. 11. *Eamus & nos, & moriamur cum illo.* Quartum malum eſt, quia faciunt alios tepeſcere. Quintum malum, quod exponunt Chriſtianitatem deſtructioni, ſicut tepide agentes in caſtro obſeſſo exponunt captioni ipſum caſtrum. Sextum malum eſt, quia tepiditas eo-

E rum tepeſcere facit audaciam adverſariorum, contra quos dicitur Apocalypſis 3. *Quia tepidus es, incipiam te evomere de ore meo.*

CAPUT XX. *Quod expediat eſſe in eccleſia aliquos, qui circa hoc negotium ſint ferventes.*

Fervor iſte accenditur primo per illud: *Qui gladium accipit, gladio peribit.* Sicut ergo Mahometus legem ſuam per gladium multiplicavit; ſic lex ſua per gladium peribit. Sic in Ser.... fere omnia regna per gladium ac-

Digitized by Google

quiſita finaliter per gladium ſunt amiſſa. Secundo, accenditur iſte fervor, ex eo quod magiſter Jacobus in Hiſtoria transmarina refert, Dominum apparuiſſe in ſomnis Petro Heremitæ, cum pernoctaret in eccleſia nocte Dominicæ Reſurrectionis, injungens ei legationem ad Urbanum papam & principes Occidentis, ut ſuccurrerent Chriſtianis in terra ſancta conculcatis; quod & fecit, & commovit fere totam Europam, & recuperata eſt terra ſancta. Tertio fervor poteſt accendi ex eo quod Turpinus in epiſtola de actis ſeu geſtis Caroli refert, quod B. Jacobus apparuit in ſomnis eidem Carolo, ter invitans eum, quod ſicut alias terras multas ſubjugaverat, ita iret in Hiſpaniam, & locum ſuum liberaret a Saracenis, ut eſſet via fidelibus ad ipſum perpetuo viſitandum.

CAPUT XXI. *Quod hujuſmodi fervor magis pertinet ad prælatos, quam ad alias perſonas.*

Prælati debent fervere pro recuperatione terræ Chriſti, & defenſione, tum quia ſunt ejus baillivi, tum quia ejus vaſſalli, tum quia ejus ſtipendiarii, a quo habent quidquid habent. Unde Mathatias & ſui filii ſacerdotes pro lege & pro templo & civitate & populo Dei, ſe & ſua totaliter dedicavit.

CAPUT XXII. *Quod iſte fervor ſumme pertinet ad papam.*

Quamvis hoc negotium quod omnes tangit, ab omnibus debeat approbari, ſpecialiter tamen hoc pertinet ad ſummum pontificem. Primo, quia majora negotia ſibi reſervata ſunt; hoc autem eſt de maximis, quod fidem tangit. Secundo, quod ſolus papa poteſt ad hoc negotium pro auxilio cogere totum clerum ad id quod neceſſarium ad hoc ipſum. Tertio, quia ipſe ſolus poteſt dare plenam indulgentiam, quæ eſt maximum promotivum. Quarto, quod ſi ipſe qui eſt caput tepeat vel tremiſcat, omnia membra tremiſcent. Quinto, quia ſcriptum eſt Deuteronom. 20. *Appropinquante bello, ſtabit ſacerdos ante aciem.*

CAPUT XXIII. *Quod per ſummos pontifices ſuper hoc negotium bellum eſt promotum.*

Primum hoc bellum habet auctorem a ſede Romana, 23. quæſt. 7. omnibus Hiſpaniæ epiſcopis ſcribit, quod in Saracenos juſte pugnatur. Secundo, ab eadem ſede habuit exemplum; unde 23. quæſt. 8. dicit Leo papa
[a] nuntia quædam in Romanum pontificem (a) Saracenos clam furtiveque venturos eſſe dicebant, pro quo noſtrum congregari populum maritimumque ad littus deſcendere decrevimus; & egreſſi ſumus. Tertio, datæ ſunt cruces & inventæ ab Urbano II. in concilio Claromontenſi, & recuperata eſt tunc terra. Quarto, diverſæ religiones armorum per diverſas provincias ſunt ad hoc inſtitutæ. Quinto, amiſſa Jeruſalem civitate, & tradita

(a) Apud Gratianum, non *pontificem*, ſed *pontem* legitur.

A Saladino, miſſæ ſunt a Gregorio papa VIII. cum promiſſione de relaxatione peccatorum; ſed ipſe poſt menſem unum & dies 27. ſuæ creationis obiit; cui ſucceſſit Clemens papa III. & in diebus ejus rex Franciæ PHILIPPUS & rex Angliæ RICHARDUS recuperaverunt Accon. Sexto, in concilio Lateranenſi Innocentius papa III. plenitudinem indulgentiæ inchoavit, & libertates multas conceſſit, quæ hodie dantur cruce-ſignatis, & de proprio theſauro triginta millia marcharum dedit, & duo millia marcharum de quibuſdam eleemoſynis pro transfretatione pauperum dedicavit. B Septimo, per diverſas provincias datæ ſunt nunc decimæ, nunc vigeſimæ, & hujuſmodi, uſque ad hæc tempora.

CAPUT XXIV. *Quod etſi hoc negotium non ſit per quemcumque adjutorem terminatum, non eſt deſiſtendum, & maxime a ſummo pontifice, quod adhuc nova adjutoria inſtaurentur.*

Non eſt ab hoc negotio deſiſtendum propter infortunia tribus de cauſis. Primo, propter ſalutem Chriſtianorum, quorum multi per hoc ſalvantur, qui alias damnarentur. Secundo, propter repreſſionem Saracenorum, qui, ut ſupradictum eſt, aliter nos in-
C vaderent quietos. Tertio, propter ſpem de finaliter triumphando. Nam antiquus ille populus ſæpedictus ad Deum revertens, finaliter ſemper vincebat. Hiſtoria Caroli-Magni, Antiochena & transmarina, oſtendit Chriſtianos ſemper in fine victores. Recuperatas etiam cernimus multas terras ab eis primitus occupatas, Siliciam ſeu Siciliam, Sardiniam, Januam, Cataloniam, Inſulas, Hiſpaniam, excepto uno angulo, nec eſt abbreviata manus Domini, quæ interfecit CLXXXV. millia de Aſſyriis una nocte.

CAPUT XXV. *Qualiter procedendum eſt de novo ad adjutoria.*

D Notandum quod pro iſto negotio neceſſaria ſunt tria cum ſuis annexis. Primo orationes, ſecundo cogitationes, tertio conſultationes. Orationes autem faciendæ ſunt in publico & in privato, proceſſiones, letaniæ, jejunia, eleemoſynæ, & hujuſmodi injungenda, confeſſiones etiam & correctiones de peccatis faciendæ ſunt, ſine quibus orationes parum valent. Cogitationes autem debent eſſe diutinæ, non ſubitæ, cum multa collatione cum viris idoneis, inſpiciendo hiſtorias cum iis, quæ de talibus ſcripta repe-
E riuntur. Conſilia vero de talibus habenda ſunt, non cum inexpertis, nec cum involuntariis, nec ſpecialiter cum malis, qui non habent ſpiritum Dei; ſed expertis, voluntariis, & ſanctis & juſtis viris, qui habent ſpiritum conſilii ſanioris.

CAPUT XXVI. *Quid de hoc ſentiat communis opinio.*

Communis opinio ſentit, quod oporteret illuc continue tenere tot pugnatores, quot probabiliter

Digitized by Google

probabiliter crederentur ſemper poſſe reſiſtere Saracenis, ad quod eligerentur non mercenarii homines, habentes ſolum oculum ad ſtipendia, ſed habentes zelum fidei; nec homicidæ, aut peſſimi ſicut hactenus factum eſt, ſed homines a peccatis abſtinentes; quia neſcit juſtitia Dei patrocinari criminoſis, & illis morientibus, aut redeuntibus, aut ejectis propter malam vitam, mox alii ſubſtituerentur. Suſtentatio autem eorum faciliter poſſet haberi præter adjutorium laïcale; primo, ſi de ſuperfluo theſauro eccleſiarum in lapidibus, vaſis, & veſtimentis & hujuſmodi emerentur redditus perpetui. Secundo, ſi de collegiis ſingulis una vel plures præbendæ illi uſui aptaretur & deputaretur. Tertio, ſi prioratus, in quibus pauci aliquando cum ſcandalo morantur, illic applicarentur. Quarto, ſi abbatiæ deſtructæ, quarum reformatio deſperatur, illic ſimiliter applicarentur. Quinto, de beneficiis vacantibus fructus unius vel plurium annorum ad hoc ſervarentur, & multa alia hujuſmodi.

CAPUT XXVII. *De his quæ pro toto negotio ante concilium ſunt agenda.*

Primo igitur laïcis & clericis habentibus cordi negotium diligenti conſilio tractandum eſt, & conferendum de omnibus adjutoriis & ſubſidiis a quibuſcumque petendis. Debent etiam magnates ad hoc induci, primo, quia ſunt vaſalli Dei, a quo tenent potentiam, ne permittant ei auſſerri terram ſuam. Secundo, exemplo regum & principum Iſraël, qui ſemper pugnabant contra Philiſtæos; prophetæ autem & ſacerdotes exhortabantur, & pro pugnantibus orabant & ſacrificia offerebant. Tertio, exemplo nobilium chriſtianorum. Carolus enim magnus contra Saracenos uſque ad mortem pugnavit, & multas libertates Francis dedit, ut eos paratiores haberet ad hanc pugnam, propter quod non ſunt digni nomine Francorum, qui non gerunt bellum Saracenorum, multi etiam reges nobiles, qui mori citra mare inertiam reputabant. Quarto, quia cum aliis pœnitentias facere nolunt aut non poſſunt, nobilius quam in armis ſatisfacere nequeunt.

EXPLICIT PRIMA PARS.

SEQUITUR DE SECUNDA, in qua agitur de ſchiſmate Græcorum.

IN ſecunda parte agitur de ſchiſmate Græcorum, & habet XIX. capitula.

I. CAPUT. *Quod una ſit eccleſia.*

Quod una ſit eccleſia probatur per auctoritates. In Canticis: *Una eſt columba mea.* Item in Evangelio dicit Dominus in ſingulari: *Super hanc petram ædificabo eccleſiam meam.* Et Apoſtolus: *Deſpondi vos uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto.* Et multa hujuſmodi leguntur. Item in ſymbolo fidei: *Unam ſanctam eccleſiam catholicam.* Secundo probatur per rationem, quia Chriſtus ſponſus eccleſiæ non eſſet monogamus, cum tamen minimus epiſcopus prohibeatur eſſe bigamus. Tertio, ſciendum eſt quia eſt una, unitate Domini, fidei, baptiſmi & animi, juxta illud: *Unus Dominus, una fides, unum baptiſma.* Et iterum in Actibus apoſtolorum: *Multitudinis credentium erat cor unum & anima una.* Item unitate finis.

II. CAPUT. *Objectiones in contrarium.*

Contra hanc unitatem eſt illud Apocalypſis: *Septem eccleſiis, quæ ſunt in Aſia.* Item dicitur eccleſia Gallicana & eccleſia Anglicana. Item alia militans, alia triumphans. Item alia primitiva, alia moderna. Item in typo Chriſti patriarchæ plures habuerunt uxores. Sed major eſt gloria regis habere ſub ſe plura regna, quam unum tantum. Et in Canticis: *Sexaginta ſunt reginæ, octoginta concubinæ; adoleſcentularum vero non eſt numerus.* Item malignantium eccleſia eſt una. Cum autem unum uni opponitur & non plura, item plures homines non ſunt unus homo.

III. CAPUT. *Reſponſiones ad prædicta.*

Primo, ſciendum quia eccleſia univerſalis eſt una, particulares autem eccleſiæ ſunt plures, ſicut ſunt lapides multi, acervus autem unus. Univerſalis autem diſtinguitur particulariter vel ex parte rectorum, ſicut in prima inſtantia; vel ex parte nationum, ut in ſecunda; vel ex parte ſtatuum, ut in tertia; vel ſecundum tempus, ut in quarta; & nihilominus eſt una, ſicut juvenis & ſenex, pauper & dives. De bigamia autem patriarcharum, fuit figura Chriſti in Jacob, quia duæ uxores liberæ ſignificant eos, qui ex Judæis & gentibus ſerviunt ex amore; ancillæ vero ſignificant eos, qui de utriſque ſerviunt ex amore. De pluritate vero regnorum dicendum eſt, quod conſtituit unum imperium, & ſic omnes eccleſiæ unam matrem eccleſiam integrant, quæ dicitur Regnum cœlorum. Ad illud Canticorum, dicendum quod ſexagenarius numerus propter ſenarium & decalogum ſignificant perfectos in præceptis, qui generant Chriſti filios prædicando. Octoginta concubinæ, quia quatuor bis ſignificant volubilitatem temporalium propter quatuor partes mundi, & quatuor elementa ſignificant eos, qui in prædicatione habent oculos ad temporalia. Adoleſcentulæ vero ſine numero ſignificant imperfectos ad germen prædicationis. Eccleſia vero malignantium non eſt eccleſia ſimpliciter, ſicut nec angelus Satanæ non eſt angelus in modo loquendi ſimpliciter. Quod vero dicitur de contrarietate, verum eſt in eodem genere & non in diverſis: nam plura mala opponuntur uni bono. Ad ultimum dicendum eſt, quod una non eſt de unitate reali, ſed unitate rationis, ſicut eſt. Nam ternarius & quaternarius ſunt plures numeri, & tamen fa-

ciunt unum numerum majorem, putà ſeptenarium.

IV. CAPUT. *Quod tota eccleſia univerſalis debet habere unum ſummum pontificem.*

Quod in eccleſia ſit tantum unus rector probatur primo, quia omnes unum corpus ſumus. Si enim haberet plura capita, monſtruoſum eſſet. Secundo, quia totus mundus, ut ſit bene ordinatus, habet unum principem ſummum, ſimiliter & eccleſia. Tertio, quia ſi hæc particularis eccleſia non habet niſi unum epiſcopum, nec alia niſi alium, ut ſit melius ordinata. Ergo tota chriſtianitas, quia eſt una eccleſia, habet unum ſummum pontificem. Quarto, quia ſicut plures epiſcopi habent ſuper ſe unum archiepiſcopum, & plures archiepiſcopi unum patriarcham, ita omnes patriarchæ debent habere ſuper ſe unum ſummum pontificem. Quinto, quia diſcordia exeunte inter æqualiter ſummos, ſi eſſent, non eſſet ſuperior qui manum poneret in ambobus, & confunderetur tota chriſtianitas. Sexto, quia facta eſt ſicut navis inſtitoris, in qua debet eſſe unus ſummus gubernator. Septimò, quia dicitur regnum Dei, in quo debet eſſe bonus rex, ne regnum diviſum in ſe ipſum deſoletur. Octavo, quia David ſuper XXIV. ſacerdotes conſtituit unum ſummum pontificem. Nono, per illud Oſee: *Filii Iſrael & Judæi ponent ſibimet caput unum.* Decimo, quia *fiet unum ovile & unus paſtor.* Si enim dicatur quia Chriſtus eſt unum caput, verum eſt; ſed quia abſens viſibiliter per ſuos vicarios regit, ſicut unam diœceſim per unum epiſcopum, unam provinciam per unum archiepiſcopum, & unum regnum per unum regem; ſic univerſalis eccleſia per unum paſtorem. Diſcretus enim paterfamilias recedens præter particulares vicarios, derelinquit unum generalem, cui ceteri obſequuntur.

V. CAPUT. *Objectiones in contrarium.*

Primo objicitur contra ita; quia cœleſtis hierarchia non habet caput niſi Deum. Secundo, quia apoſtoli non leguntur fuiſſe ſub obedientia Petri, ſed de pari omnia faciebant, quæ nunc papa ſibi appropriat. Tertio, quia *qui operatus eſt Petro in apoſtolatum, operatus eſt & mihi inter gentes*, & ſunt omnes immediate a Chriſto. Quarto, quia in temporalibus non oportet unum eſſe ſuper omnes, cum multi reges non recognoſcunt ſuperiores, niſi Deum. Quinto, quia plures ſunt parochiæ, in quibus multi ſunt curati de pari & in ſolidum. Sexto, quia ſicut inveniuntur ſimul fuiſſe duo imperatores, ſic poſſunt eſſe ſimul duo papæ. Septimo, quia ſicut dictum eſt Petro, *Quodcumque ligaveris ſuper terram;* ſic dictum eſt aliis: *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.* Ergo idem de ſucceſſoribus.

A VI. CAPUT. *Reſponſio ad objecta.*

Ad primum dicendum eſt, quod non eſt ſimile de eccleſia triumphante, in qua ceſſat omnis prælatio conſervorum; quia in exercitu indigent homines duce, quo non indigent ducti & perducti ad victoriam & quietem. Secundo, quia habent Chriſtum viſibilem præſentem viſibiliter, unde eſt illud: *Non docebit vir proximum ſuum.* Sicut Chriſto converſante inter apoſtolos, non habebant alium ſuperiorem, ſed compeſcuit eos dicens: *Qui voluerit major eſſe, erit inter vos minimus, omnes autem vos fratres eſtis. Magiſter autem veſter unus eſt Chriſtus.* Et *Quandiu ſum in mundo, lux ſum mundi.* Tertio, quia prælatus datur ad coercendum a malo & ducendum ad bonum, quo illi non egent. B Ad ſecundum & tertium dicendum eſt, quod quia apoſtoli a Chriſto vocati & miſſi, non indigebant ad Chriſtum requirere, nec ſtatus ille patiebatur, & ſimiliter etiam poſtea aliquo tempore obſervatum eſt, ſed a Spiritu ſancto hæc obedientia eſt explanata, ſicut eſt in multis pertinentibus ad ſacramentum. Ad quartum dicendum, quia non eſt ſimile, quia coæquales in temporalibus habent C ſuperiorem ſimpliciter, ſed in ſpiritualibus, qui poteſt corrigere etiam in regimine temporalium ratione delicti. Qui autem non haberent ſuperiorem in ſpiritualibus contendentes de eis, non poſſent ab alio cohiberi. Et ſimiliter ad quintum de curatis in ſolidum, qui habent ſuperiorem epiſcopum. Ad ſextum de imperatoribus ſimiliter, quibus papa præerat, vel non erant in ſolidum, ſed ſibi imperium dimidiabant. Ad ultimum, ſicut ad ſecundum & tertium, quia multa fecerunt apoſtoli & immediati ſucceſſores de privilegio ſpeciali, quæ modo aliis non licerent.

D VII. CAPUT. *Quod iſte ſummus, eſt pontifex Romanus.*

Quod autem Romanus pontifex ſit iſte ſummus, patet per auctoritates. Dictum eſt Petro: *Tu vocaberis Cephas*, quod eſt caput, & *Super hanc petram ædificabo eccleſiam meam*, & *Paſce oves meas*, & *Confirma fratres tuos*, & *Tibi dabo claves regni cælorum*, & *Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua*; & primus eorum Simon-Petrus ſemper in catalogo ponitur, & in confeſſione fidei primus pro omnibus reſpondit: *Tu es Chriſtus filius Dei vivi*, & in electione Mathiæ pri- E mus locutus eſt, & in proſecutione fidei primus prædicavit, & in concilio legalium primus propoſuit. Deinde per rationes, primo quia non eſt aliqua ſedes in mundo, cujus præſules tot & tanta pertulerint propter fidem: plures enim martyres epiſcopos habuit, quam eccleſia aliqua; & quia Roma eſt locus communis & medius occidentalibus & orientalibus, ut per mappam mundi patet; & quod Roma fuit caput mundi,

Digitized by Google

quando Petrus illic tranſtulit ſedem, & Conſtantinus ordinavit Dei nutu, quod omnes eccleſiæ ſubeſſent Romanæ; ſicut David, quod omnes ſacerdotes ſubeſſent ſummo ſacerdoti. De hac etiam ſubjectione extant multa concilia patrum. Item, non eſt alia ſedes inobediens, quæ dicat ſibi deberi univerſalem ſubjectionem, quæ tamen alicui debetur. Item, Romana ſedes fuit multo tempore in poſſeſſione pacifica vel quaſi hujuſmodi ſubjectionis.

VIII. CAPUT. *Objectiones in contrarium.*

Primo, objicitur quod Chriſtus eſt caput, non Petrus. Secundo, quia Jeruſalem in medio gentium poſita eſt, ubi & Dominus illorum crucifixus eſt, ubi cœpit chriſtianitas & omnia ſacramenta, quæ ſunt eccleſiæ fundamenta. Tertio, quia in primo concilio Jacobus epiſcopus Jeroſolymorum protulit ibi ſententiam quaſi ſuperior, non Petrus. Quarto, quia quatuor concilia, quæ ſicut evangelia venerantur, & tria alia apud Græcos celebrata ſunt & non apud Latinos, exquo videtur magis eſſe caput apud eos. Quinto, quia ſicut Petrus fuit pontifex Romanus, ita & Antiochenus. Non ergo magis debetur primatus illi ſedi, quam iſti. Sexto, quia ſi Petrus hunc primatum habuiſſet, non propter hoc debetur cuilibet ſucceſſori, ſicut nec gratia miraculorum ipſius.

IX. CAPUT. *Reſponſio ad objecta.*

Ad primum dicendum, quod Chriſtus eſt caput per ſe, Petrus autem ſicut vicarius. Ad ſecundum, quod Jeruſalem ſolum erat caput Judæorum, Roma autem eſt caput totius mundi, cui Chriſtus dominaturus erat, & non ſolum Judææ. Ideo Romana ſedes primatum tenet, & etiam ne eccleſia videretur judaïzare: propter quod eccleſia Jeroſolymitana uſque ad tempus Juſtiniani imperatoris habuit dignitatem ſimpliciter epiſcopi; ſed ſub eo in concilio Conſtantinopolitano datus eſt ei patriarchatus propter honorem Dominicæ reſurrectionis. Ad tertium dicendum, quod nondum erat determinatum de præeminentia Petri. Ad quartum dicendum, quod concilia non potuerunt congregari niſi per virtutem imperatorum Catholicorum, quorum primus Conſtantinus apud Conſtantinopolim, ubi poſuerat ſedem ſuam, & ſic deinceps in partibus illis, propter potentiam ſucceſſorum, ubi & magis vigebat chriſtianitas, quia ſub ſolo patriarcha Antiocheno erant CLIII. epiſcopi, præter illos qui ſuberant Alexandrino & Conſtantinopolitano. In occidentalibus enim erant pauci, nondum converſis Polonis, Hungaris, Anglicis & aliis multis, tum quia in occidente plures erant turbationes; nuſquam tamen nec umquam ſine auctoritate Romanæ ſedis fit verum concilium generale. Ad quintum dicendum, quod Petrus poteſtatem ſuam Romam tranſtulit, & non eam

A reliquit illi, quem Antiochiæ præfecit. Ipſe autem pontifex Antiochenus eſſe deſiit, ne eſſent duo ſimul, & Romanus pontifex eſſe cœpit. Poteſtas autem ejus, eo per martyrium conſummato, debuit ad aliquem tranſire ſuper terram, & magis ad Romanum, qui ſucceſſit morienti, quam ad Antiochenum, qui ſucceſſit viventi, ne ſimul fierent duo papæ ſeu duo pontifices. Ad ſextum dicendum, quod ſucceſſor carnalis non habet quidquid prædeceſſor habuit, illo diſtribuente ad libitum. Secus autem eſt in ſpirituali, qui nihil habet a prædeceſſore, ſed B a Deo, qui apud eccleſiam ſemper vult eſſe plenitudinem poteſtatis: non ſic autem de gratia miraculorum, quæ non ſic eſt neceſſaria ad ſalutem.

X. CAPUT. *Quare Græci potius dicuntur ſchiſmatici, quam Latini.*

Videretur quod Latini eſſent magis, vel æque ſchiſmatici, quam Græci, ſicut enim ipſi dividuntur a nobis: ita e converſo & ipſi magis conſervant antiquas conſuetudines apoſtolorum in barbis & carentia campanarum & hujuſmodi; & Latini a Græcis habuerunt jura & philoſophiam, quorum ſtudium de Athenis venit Romam, & inde C Pariſius tempore Caroli-magni. Item, novum teſtamentum ſcriptum fuit prius in Græco, præter evangelium Matthæi, qui ſcripſit in Hebraïco; & apud Græcos plures apoſtoli prædicaverunt, Johannes, Paulus, Andreas, & plures epiſtolas Paulus ſcripſit ad eos, quam ad Latinos, & plus eis prædicavit verbo, quam Latinis, & ab eis habemus ſcripta Dionyſii, Damaſceni, Gregorii Nazianzeni, Gregorii Nyſſeni, Baſilii & Chryſoſtomi, & fere omnia concilia, & ſic quaſi a patribus filii dividemur. Reſpondeo. Schiſmaticus uno modo cujus culpa fit diviſio, ſecundo modo rebellans capiti, tertio vero conſti-D tuens ſibi caput, propter quæ tria, Græci & non Latini dicuntur ſchiſmatici, & omnes Orientales, qui Græcis ſe conformant.

XI. CAPUT. *Quæ fuit cauſa & ſit adhuc ſchiſmatis Græcorum.*

Cauſa diſpoſitiva hujus ſchiſmatis fuit multiplex varietas rituum in barba nutrienda, in materia ſacramenti Euchariſtiæ, in continentia miniſtrorum eccleſiæ. Item, gravamina Romanæ eccleſiæ in exactionibus, excommunicationibus & ſtatutis, in oppreſſione tyrannica principum Latinorum, in verbo & facto, quia vocabant eos canes, E trahebant per barbam, & multa hujuſmodi, ſicut duritia Roboam diviſit regnum. Fertur in quadam hiſtoria, quod cum adhuc regnum Saracenorum eſſet ſubjectum Romano imperio, & quidam ex parte imperatoris diſtribueret togas militibus, & veniſſent Saraceni ad hujuſmodi togas recipiendas; dixit diſtributor: Quid ad nos de iſtis canibus? Verbum autem iſtud ita con-

Digitized by Google

turbavit Saracenos, quod propter hoc ſubtraxerunt ſe ab imperio Romano. Et ideo conſtat, quod exaſperatio potuit eſſe diſponens Græcos ad ſchiſma. Item, ſecundum hiſtorias Latinorum, regna maxima, ut Romanorum, Francorum & Anglorum, proceſſerunt a Græcis ab excidio Trojæ, & ab eis Chriſtianitas proceſſit, propter quod ſe majores reputant, & magis dolent de negligentia aut contemtu; & quia Latini, ipſis non requiſitis, addiderunt in Symbolo Nicæno, *Filioque*, & quia ſubjectione reſignavit. Hæc igitur, tertia ſcilicet varietas rituum, exacerbatio Latinorum, ſuperbia eorum, diſpoſuerunt ad ſchiſma. Cauſa autem contemplativa ſchiſmatis fuit, quod quamvis Conſtantinus tranſtulerit ſedem imperii apud Conſtantinopolim, tamen imperium remanſit unum, Græcorum ſcilicet & Latinorum, uſque ad tempus Caroli-magni; quoniam, ſicut habetur in chronicis, incœperunt diviſim nominari imperatores Græcorum & Latinorum; propter quam diviſionem eccleſia Romana favendo magis imperatori Romano contra imperatorem Græcum, probabile eſt quod tunc ille cœperit rebellare, & populus propter dominum. Unde in chronicis invenitur, quod Conſtantinopolim faciebant vocari primam omnium, quia apud illam erat ſedes imperii; ſed per Phocam imperatorem, procurante Bonifacio papa, ordinatum fuit, quod Romana eccleſia, ſicut erat, ſic & diceretur Caput omnium. Cauſa autem durationis ſchiſmatis, eſt primo cauſa perſeverans & durans diſpoſitiva. Secunda, conſuetudo, ſicut in ſimili patet inter illos, qui dicunt ſe Guelphos & Gibelinos in Italia: quia anteceſſores ſui ſic tenuerunt ſine alia ratione. Tertia eſt inſcitia ſeu ignorantia eorum, qua nec res reſponſis intelligunt. Quarta eſt diverſitas linguarum, qua eis prædicare non poſſumus. Quinta eſt defectus tractatorum & magnitudinem negotii propter diſtantiam locorum. Sexta & maxima eſt diſſenſio de imperio, quod eccleſia vult haberi & teneri a Latinis, ipſi vero a ſuis. Nam Græci qui ſunt in poteſtate Latinorum, ſicut patet in Calabria, obediunt Romanæ eccleſiæ. Septima poteſt addi, quia Græci quondam ſchiſmatici, ſucceſſivis temporibus paulatim prolapſi ſunt in diverſos errores & hæreſes, quibus pertinaciter inhærent. Itaque modernis temporibus non tantum ſchiſmatici ſunt cenſendi, ſed etiam hæretici manifeſti: in quibus erroribus & hæreſibus nutriuntur & imbuuntur maxime per illos, quos vocant ſuos calogeros. Prædicti autem errores alibi notati ſunt & collecti.

XII. CAPUT. *Quod ſcripſit Leo Tuſcus de cauſis iſtius ſchiſmatis.*

Cauſæ hujus ſchiſmatis ſunt duodecim. Prima, quia papa Paulinum, quem Gratianus imperator Græcus Antiochiæ poſuerat, A reprobavit. Secunda, quia ſub Theodoſio imperatore CL. epiſcopi concilium celebrantes ſine conſcientia papæ, Conſtantinopolitano epiſcopo nomen patriarchæ attribuerunt. Tertia, quia ſub Marciano imperatore Leo papa depellere voluit Conſtantinopolitanum præſulem, & ex tunc de pari contenderunt. Quarta, quia cum Zenone imperatore Felix papa & Gelaſius ſucceſſor ejus excommunicaſſent Achacium præſulem Conſtantinopolitanum, ipſe e contrario excommunicavit ſummum pontificem. Quinta, quia cum Anaſtaſius declinans in partem B Achacii in excommunicatione mortui, & ſucceſſoris ſui Eucharii in eadem malitia perſeverantis, nollet recipere legatos eccleſiæ Romanæ, tamen ſub papa Hormiſda receptos ludibrio habuit & abjecit; propter quod idem imperator, ut dicunt Latini, fulmine periit, & XL. epiſcopi Græci dederunt obedientiæ dextram apoſtolicæ ſedi. Sexta, quia Agapitus papa Conſtantinopolim veniens contra duos hæreticos, qui negabant in Chriſto duas eſſe voluntates, a Juſtiniano pio imperatore ſuſceptus, depoſuit præſulem Conſtantinopolitanum, epiſcopum hæreticum & alium ſubſtituit. Septima eſt, quia C Martinus papa evocatus a Roma Conſtantinopolim, a Conſtantino imperatore, favente Paulo Conſtantinopolitano præſule, cum nollet ei conſentire, & propter hoc excommunicavit eum, miſſus eſt Terdonæ in exilium, ubi & miracula faciens defunctus eſt. Octava, ex hoc quia Juſtinianus Conſtantini filius . . . . . clam Romano pontifice ſynodum fecit, quam vocavit ſextam, in qua cum condemnatione eccleſiæ Latinorum editi ſunt canones multi. Nona, quia cum Leo imperator inſurrexiſſet in ſacras imagines, & per litteras papales ac legatos monitus & coercitus nollet reſipiſcere, Gregorius D papa propter hoc excommunicavit Conſtantinopolitanum præſulem cultum ſacris imaginibus detrahentem. Decima, ex hoc quod Conſtantinus cum Irene matre ſua parum a peſſimis prædeceſſorum ſemitis diſcedens, præcipue tamen ad ſacrarum imaginum cultum revocare nolens, congregavit ſynodum ſine papa. Undecima, quia cum Bulgari converſi vellent Romanis inſtrui diſciplinis, ille imperator cum ſuo patriarcha legatos Romanos ad hoc miſſos a ſuis finibus expulerunt. Duodecima, quia cum tempore Manuelis imperatoris Græci & Alexandri III. E omnia fere fuiſſent pacificata, legati Manuelis, inuncto papa apud Venetias, ubi Fredericum I. imperatorem Romanorum reconciliaverat, negotium tepeſcere dimittentes, non ſunt proſecuti.

XIII. CAPUT. *Quod damnoſum ſit ſchiſma Græcorum in eccleſia Dei.*

Damnoſum hoc ſchiſma eſt valde, quia per hoc quicumque ſubſunt patriarchæ Con-

Digitized by Google

ſtantinopolitano, Alexandrino, & Antiocheno, & fere Jeroſolymitano, ſunt ab eccleſia Romana præciſi; & qui in varias hæreſes devoluti ſunt & ejecti, non ſunt in ſtatu ſalutis, & excommunicati indigne ſuſcipiunt & adminiſtrant ſacramenta Dei, & adjiciunt falſa dogmata, ut a devotione Romanæ eccleſiæ ſe magis ſubtrahant & avertant, ſicut Jeroboam fecit vitulos aureos.

XIV. CAPUT. *Quod graviter offendant qui dant occaſionem minis inſtantibus ſchiſmati.*

Notandum autem, quod non fuit ex culpa Moyſi ſchiſma Dathan & Abiron, quos vocant, ſed Roboam, qui dura & injuſta comminatus fuit; & ſi grave eſt ſcandalizare unum ex puſillis, multo magis gravius eſt tantam multitudinem & patres exaſperare, & coram cœco offendiculum ponere..... Sciendum eſt illud quod ſchiſma non eſt ſingulare. . . . . inter Saracenos poſt mortem Mahometi exortum eſt ſchiſma, quod adhuc durat inter Saracenos de Ægypto & de Africa, & ſimiliter inter multas nationes Chriſtianorum.

XV. CAPUT. *Quantam curam debent ponere Latini ad reconciliationem Græcorum.*

Ad iſtam reconciliationem curam debent apponere Latini. Sed ſacerdos & levita pertranſeunt vulneratum, nec compatiuntur membris, & propter hanc injuriam ſchiſma magis ac magis crevit, & profectum in pejus, ſicut rima ſeu ſciſſura in pariete quando non apponitur remedium, & ſicut in guerra a principio faciliter fit pax, quæ poſt ſtrages multorum hinc inde fieri non poteſt. Et ſicut turris, quæ propter caſtrum cadit, multas domos vicinas ſecum pertrahit ad ruinam; ſic & ipſi Græci Jacobitas & multos alios orientales ſecum traxerunt, ut cauda draconis tertiam partem ſtellarum; propter quod in eccleſia primitiva ſtatim ſciſſuræ apponebatur remedium, ut habetur Act. 6. Ortum eſt murmur, ſtatim duodecim apoſtoli convocantes multitudinem ſedaverunt, inſtitutis diaconibus ſeptem; & ſimiliter orta diſſenſione propter obſervantiam legalium, Paulus & Barnabas aſcenderunt Jeruſalem, ut habetur Act. xv. Et Romæ orta diſſenſione inter Judæos & Gentiles, Paulus eiſdem Romanis epiſtolam ad, &c.

XVI. CAPUT. *Quod iſta cura maxime pertinet ad dominum papam.*

Iſta cura maxime ad papam pertinet, primo, quia eſt vicarius Domini Jesu-Christi, qui ideo de cœlo deſcendit, ut faciat utraque unum, & papa in Græciam deberet deſcendere, ſi ſpes eſſet probabilis, quod propter hoc remunerararetur * ovile. Secundo, quia eſt pater omnium, & deberet occurrere filio prodigo renitenti, ut inducat in domum, & dare ſtolam primam, id eſt recipere ad dignitates. Tertio, quia eſt paſtor in medio ovium diſſipatarum, & aliis dimiſſis, ire ad illam quæ periit. Quarto, quia ſponſus Rebeccæ dicitur dolere, quod in ventre ejus filii extant. Quinto, quia judex ad nihil aliud tendere debet, niſi ut a diſcordiis ſubditi recedant, dicendo cum Moyſe: *Viri fratres eſtis qui occidiſtis alterutrum.* Sexto, quia rector navis debet agere, ut ad portum ſalutis concorditer remigatur.

* f. reuniretur.

XVII. CAPUT. *Quæ ſint utilia ad hujuſmodi negotii executionem.*

Ad hanc reconciliationem neceſſaria videtur ſcientia ſeu peritia linguæ græcæ, quia per genera linguarum diverſitas gentium in unitate fidei congregatur; & ſicut ſcientia, quæ prius per infuſionem habebatur, nec per ſtudium acquiritur, ſic debet eſſe ſtudium de linguis, cum prius eſſet donum infuſum, & ſicut fiebat tempore Hieronymi & Auguſtini, ut noſtri percurrerent libros eorum, & viderent quibus innituntur. Sed vix in curia Romana invenitur, qui ſciat legere litteras ab eis miſſas, & legatos ad eos miſſos oportet habere interpretes, de quibus neſcitur utrum intelligant aut decipiantur. Secundo, neceſſaria videtur copia librorum græcorum, ut ſcilicet latini haberent omnia ſcripta eorum, theologicorum, expoſitorum, conciliorum, ſtatutorum, officii eccleſiaſtici, & hiſtoriarum. Veriſimile eſt enim multa inveniri pro nobis, quia non conſonant omnia, & curatum eſt de libris philoſophiæ & jure transferendis, non ſic de theologicis, qui ſunt arma militiæ noſtræ, & curant milites parare arma corporalia contra eos. Clerici non curant de crimine ad deſtitutionem, monitionem, & altitudinem extollentem ſe adverſus ſcientiam Dei. Tertio, neceſſaria videretur frequens miſſio ſolemnium nunciorum, ſicut Ezechias miſit ad decem tribus diviſas, ut reverterentur ad Dominum; qui nuncii etiam Latinos in Achaia viſitarent, & corrigerent, qui propriis ſumtibus irent, non extorſiones facerent. Quarto, videretur neceſſaria miſſio exploratorum, militum, mercatorum, vel religioſorum, ſicut Moyſes & Joſue fecerunt. Quinto, videtur neceſſaria honorabilis receptio ipſorum, & non habere eos contemtui, ſicut rex filiorum Amon. Sexto, attractio aliquorum Græcorum magnorum, prudentium per matrimonium, vel aliter, qui docerent & dirigerent quomodo eſſet agendum erga eos. Septimo, ceſſatio Latinorum ab oppreſſionibus illorum. Octavo, caritativa ſervitia hinc & inde inter magnates. Nono, tranſlatio librorum noſtrorum in linguam eorum, in quibus proficient.

CAPUT XVIII. *Quod in tribus conſiſtit diſcordia inter Græcos & Latinos.*

Prima diſcordia de imperio Conſtantinopolitano. Cum enim Conſtantinus illuc ſedem imperii tranſtuliſſet, ſucceſſores ejus pa-

cifice imperabant Orienti ſcilicet & Occidenti, quouſque Saracenis irrumpentibus Italiam, Pippinus Francorum rex evocatus a Stephano papa ad defenſionem, factus eſt Romæ patritius, & deinceps reges Francorum patricii Romanorum, facti ſunt imperatores Romani, & ſic tranſlatum eſt jus eligendi imperatorem a Græcis in Germanos in perſonam Caroli-Magni filii Pippini, quem Leo papa Romæ coronavit in imperatorem, & poſtea eccleſiæ auctoritate propter culpas imperantium in Conſtantinopoli capta fuit civitas Conſtantinopolis a Francis & Venetis, & repulſis imperatoribus Græcis, Petrus comes Autiſſiodorenſis coronatus eſt ab Honorio papa III. in imperatorem Conſtantinopolitanum. Poſt cujus mortem orta eſt diſſentio, ſucceſſoribus Petri dicentibus ad ſe jus imperii pertinere, Græcis e contrario aſſerentibus. Secunda diſcordia eſt de pertinentibus ad fidem. Nam Græci invidia moti quando Burgari converſi ſunt ad fidem, & vellent imbui a Romana fide, ut illos averterent, Latinis impoſuerunt hæreſim de proceſſione Spiritus-ſancti, & paulatim cœperunt in aliis articulis diſſentire a Latinis. Tertia diſcordia, de obedientia & ſubjectione; nam propter ſedem imperii illuc tranſlatam, volentes parificari Romanis, quia ſecunda Roma dicta eſt, ſeu nova a Conſtantino, & paribus privilegiis dotata, & propter hoc ſententiam quamdam latam a papa Romano contra ſuum patriarcham non receperunt, & tandem obedientiam quam prius exhibuerant, negaverunt, & ſibi ſine auctoritate & confirmatione papæ patriarcham fecerunt, & patriarchæ Latino per papam creato non obedierunt, ſicut ſuperius prætactum eſt.

CAPUT XIX. *De remediis contra hæc tria.*

Contra diſcordiam de imperio, qua durante aliæ perſeverant, videretur remedium, quod vel per pecuniam a Latino principe acquiratur, ſicut principatus de Morea, & quidam alii, ſi tamen liceat, vel quod per pacta aut matrimonia imperator ille ad obedientiam reducatur, quod eſſet magis ſine effuſione ſanguinis & ſine periculo; neceſſarius non eſt eventus belli, & nunc hunc, nunc illum conſumit gladius. Contra ſecundam diſcordiam videretur remedium, quod in omnibus ritibus ſuis in quibus poteſt eccleſia diſpenſare, ipſi tolerarentur, dum tamen in his quæ ſunt de ſubſtantia fidei conſentirent, nec noſtros ritus reprobarent. Contra tertiam diſcordiam videretur remedium, quod ab eis plenitudo obedientiæ non expeteretur, dummodo patriarcha eorum a papa confirmaretur, & ab eis legati Romani cum honore reciperentur.

EXPLICIUNT EXTRACTIONES II. PARTIS.

IN TERTIA PARTE AGITUR de corrigendis in eccleſia Latinorum.

CAPUT I. *De corrigendis contra cultum divinum.*

Circa cultum divinum videretur ſtatuendum, quod non cogerentur homines ad colendum nova feſta præter auctoritatem Romanæ eccleſiæ, & præter quam in majoribus feſtis ab eccleſia inſtitutis liceret hominibus operari poſt auditum officium, tum quod in feſtis magis multiplicantur peccata in tabernis, choreis, & lupanaribus; quæ mala docet otioſitas; tum quod dies operabiles vix ſufficiunt pauperibus ad acquirendum ſibi victum. Secundo, quod propter canonicos non ſolventes non ceſſaretur a divinis; ſed culpabiles aliter punirentur. Tertio, quod in omnibus eccleſiis ars cantus melius doceretur & addiſceretur. Quarto, quod divinum officium ſic abbreviaretur, quod devote & integre diceretur & audiretur. Quinto, quod in magnis eccleſiis ad omnes horas haberetur numerus ſufficiens clericorum.

CAPUT II. *De corrigendis circa eccleſiam Romanam.*

Circa Romanam eccleſiam videretur maxime ſedis vacatio brevianda, primo per hoc quod cardinales, ea durante, nihil poſſent percipere de bonis papæ vel eccleſiæ, nec munia quæcumque, alioquin contrarium faciens, ipſo facto eſſet voce privatus. Secundo, quod ſi infra certum tempus non elegiſſent, quod per electionem notariorum adjungerentur eis aliqui de primariis vel aliis officialibus curiæ, vel etiam e converſo, vel metropolitanus illius provinciæ cum ſuffraganeis, ſeu aliqui alii, prout magis videretur circa hoc expediens providendum.

CAPUT III. *De corrigendis circa religioſos.*

Primo, quod religiones Mendicantium minuerentur, & exceptis religioſis approbatis & confirmatis, quorum vita exemplaris & doctrina ſalutaris eſt, alii non ſuſtineantur. Tot enim alii ſunt qui Truttani (*a*) vocantur, & correctio non viget apud eos. Secundo, quod nulla religio mulierum ſuſtineatur, niſi habeat unde poſſit ſuſtentari in domo ſine mendicitate & diſcurſu. Tertio, quod de prioratibus ſolitariis & deſtructis fierent collegia, in quibus religio ſervaretur, præviſo unde valerent ſuſtentari. Quarto, quod nullus, niſi debilis & infirmus, aut hoſpes tranſiens comederet extra refectorium.

CAPUT IV. *De corrigendis circa prælatos.*

Circa prælatos primo, videretur diligens examinatio facienda in deligendis & pro-

(*a*) Truttani ſunt errones, plani & mendici, qui per provincias paſſim vagantur, & mendaciis ac ſtrophis ſuis omnibus illudunt, dum alios ſe fingunt, quam revera ſint.

Digitized by Google

movendis, etiamſi nullus ſe opponat, timore vel amore, quia ad faciendum cuſtodem theſauri, non ſufficit patrifamilias quod nihil mali ſibi de illo opponatur, niſi etiam ipſe, aliis tacentibus, de idoneitate ipſius inquiſierit diligenter. Secundo, quod prælati facilius deponerentur, quia ab eis non cito profertur contra malos ſententia, ſed per multos annos protrahitur cauſa, idcirco abſque timore perpetrant mala. Tertio, quod ſæpius viſitarentur, & eorum vita & fama ſummo pontifici referretur. Quarto, quod pompæ eorum & familiarum reſtringerentur.

CAPUT V. *De corrigendis circa curias prælatorum.*

In curiis prælatorum videtur vigilandum quomodo juſtitia melius ſervaretur, extorſiones pro ſigillo tollerentur, & uſuræ loco ſortis non ſigillarentur.

CAPUT VI. *De corrigendis circa parochias.*

In parochiis videtur reprehenſibile, primo quod aliquæ earum ita ſunt pauperes, quod nulla bona perſona vult eas recipere. Secundo, quod divites parochiæ dantur talibus qui nolunt vel nequeunt reſidere. Tertio, quod ponuntur vicarii non meliores, ſed melius forum de vicariæ ſervitiis facientes. Quarto, quod non dantur propter Deum melioribus, ſed indignis, aliquando propter munus a manu, vel a lingua, vel ab obſequio. Quinto, quod non corriguntur diffamati, ſed peccare libere ſæpius pro pecunia dimittantur. Sexto, oporteret quod fieret aliquod opuſculum pro inſtructione ignorantium idiotarum in ſuis officiis, ex quo neſciunt ſcripturas.

CAPUT VII. *De corrigendis circa clerum.*

In clero quantum ad communem ſtatum, quoad multos vigent gula, luxuria, pompa, prodigalitas, otium, & alia multa mala, quæ eſſent corrigenda propter ſcandalum laicorum.

CAPUT VIII. *De corrigendis circa quæſtuarios prædicatores.*

Quæſtores mendaciis & immunditiis maculant eccleſiam & reddunt irriſibilem. Secundo, prælatos muneribus corrumpunt, & propter hoc dimittunt eis dicere quidquid volunt. Tertio, in brevibus ſeu cartellis ſuis tot indulgentias fingunt, & mentiuntur, & male exponunt, quæ fere nullus credit. Quarto, multa acquirunt, & pauca ad domos principales remittunt, falſis reliquiis decipiunt.

CAPUT IX. *De corrigendis circa uſum clavium.*

Circa claves eſt primo reprehenſibile, quod committuntur neſcientibus ſolvere vel ligare. Secundo, quod indulgentiæ indiſcrete laxantur & reſtringuntur. Tertio, quod excommunicationes in multorum laqueum multiplicantur.

CAPUT X. *De corrigendis circa ſcientias.*

Primo, in grammatica corrigendum eſt quod aliqua turpia leguntur, per quæ juvenes ad laſciviam excitantur. Secundo, pro theologia videretur expediens, quod biblia gloſſaretur continue de dictis ſanctorum in libris non gloſſatis. Tertio, circa ſtatuta patrum, quod concilia, maxime univerſalia, in metropolitanis eccleſiis omnibus haberentur.

CAPUT XI. *De corrigendis circa imperium.*

Circa imperium vacans videtur conſtituendus vicarius ad quem haberetur recurſus propter guerras & caſus varios emergentes, vel addendo quod ſtatueretur cum pace comitatus, quod rex Teutoniæ fieret non per electionem, ſed per ſucceſſionem, & eſſet deinceps contentus regno illo, & magis timeretur, & magis juſtitia in regno Teutoniæ ſervaretur. Item, quod in Italia provideretur de rege uno vel duobus, ſub certis legibus & ſtatutis, habito conſenſu communitatum & prælatorum, & per ſucceſſionem regnarent in poſterum, in certis caſibus poſſent deponi per apoſtolicam ſedem. Aliquando enim Lumbardi regem habuerunt, vel quod rex in Lumbardia inſtitutus eſſet vicarius imperii in Tuſcia, vacante imperio, & imperatori confirmato & coronato per apoſtolicam ſedem, & non aliter, regnum recognoſceret ut vaſallus. Imperium enim quaſi ad nihilum eſt redactum, & a pluribus quotquot fuerunt electi ad imperium ſeu promoti, plura mala ſub eorum dominio ſecuta ſunt, & pax & unitas turbata, & ſtrages hominum factæ, & pauca bona ſecuta; & alia multa ſunt quæ realiter perſuadent, ut quæratur modus aliquis conveniens ad providendum circa hoc, ſi valeat inveniri.

CAPUT XII. *De modo procedendi in concilio.*

Non videtur expediens de his quæ papa poteſt per ſe ſine prælatis exhibere, quod de ipſis cum prælatis habeat tractatum, ſed ante concilium vel poſt illa expediat ſine ipſis.

EXPLICIUNT EXTRACTIONES DE TERTIA PARTE.

ACTA VARIA

ad reconciliationem Græcorum, quæ in concilio Lugdunenſi anno MCCLXXIV. facta eſt, ſpectantia.

Ex mſ. illuſtriſſimi Domini Chauvelin regiorum ſigillorum cuſtodis.

INCIPIT NEGOTIUM SUPER RECONCILIATIONE GRÆCORUM.

EPISTOLA I. CLEMENTIS PAPÆ IV.

Ut patriarcha Græcorum ſuper reconciliatione promtus exiſtat, & ad eam imperatorem & alios inducat.

TUarum nobis miſſarum nuper ſeries litterarum, tui deſiderii ad eccleſiarum, Latinæ videlicet & Græcæ, laudabilem unionem reſeravit affectum, tanto procul dubio gratiorem, quanto & nos plenius ad illam afficimur, quantoque eam tamquam Deo acceptam, mundo acceptabilem, & animabus, gratia divina propitia, ſalutarem, totis viribus affectamus. Hæc eſt ſiquidem, quæ inter ſollicitudines noſtris humeris incumbentes perpeti cura revolvimus. Hoc eſt ad quod ardentius noſtra ſuſpirat intentio. Hoc eſt quod in ſolidæ caritatis ardore crebris orationibus poſtulamus, ut ille lapis angularis, qui fecit unum ſuam ſanctam catholicam & univerſalem eccleſiam, ſchiſmatum ſciſſura diviſam, miſericorditer uniens in unitate fidei orthodoxæ, toto orbe dignanter adjuvet. Innumera etenim, & inæſtimabilia præcipue animarum, ſed & corporum commoda, quæ populo Chriſtiano hujuſmodi unio tam deſideranda, tam ſalubris afferret, diligenter advertimus, nec numeroſa diſcrimina, quæ jam intulit, proh dolor! inveterata diſſenſio ignoramus. Propter quod ne tam utile, tam pium negotium per verba inefficacia ulterius deducatur, viam ad accelerationem hujuſmodi nobis admodum votivi negotii, de fratrum noſtrorum conſilio, compendioſam, ut ſperamus, elegimus, quam ideo præſentibus non duximus inſerendam; quia eam magnifico viro MICHAELI PALÆOLOGO imperatori Græcorum illuſtri, noſtris litteris plenius explicamus. Ideoque fraternitatem tuam monemus, rogamus & hortamur attente in Domino JESU CHRISTO, per aſperſionem ſui pretioſi ſanguinis obſecrantes, quatenus præmiſſum affectum, quem eædem tuæ litteræ prætendebant, per efficacem operis evidentiam exhibens, ad celerem executionem illorum, quæ in prædictis noſtris litteris paterne requirimus in humilitatis ſpiritu, te ipſum promtum & propitium offeras, & tam præfatum Græcorum imperatorem, quam alios, quo poteris ſtudio exhortationis ſolertis inducas, ut cum Altiſſimi dexterâ tam glorioſum opus utilitatis tantæ profecerit, tu in hoc te utilem extitiſſe cooperatorem ipſius, ſub ſpe nihilominus divinæ gratiæ ac favoris apoſtolici, quem tibi ex hoc accreviſſe digne lætaberis, poſſis non immerito gloriari.

EPISTOLA II. CLEMENTIS PAPÆ IV.

Exhortatio ad imperatorem Græcorum, ut redeat ad eccleſiæ unitatem, & mittuntur ei articuli fidei, quos Romana eccleſia profitetur.

MICHAELI PALÆOLOGO illuſtri imperatori Græcorum, gratiam per quam gloriam obtineat in futuro.

1. Magnitudinis tuæ litteras ac viros providos & diſcretos, latores earum, apocriſarios tui culminis, ad noſtram venientes præſentiam, ſerena facie, ſed & animo læto recepimus, & eis ſuper omnibus quæ proponere voluerunt, coram nobis & fratribus noſtris audientia benigna conceſſa, fideles adhibuimus interpretes, qui noſtrum eis & ſuum nobis in omnibus per omnia panderent intellectum. Ipſum quoque litterarum tuarum initium, quod ex pſalmis aſſumſeras ſpiritualis & nobilis cytharœdi, cordis tui gaudium manifeſtans, ex eo juſta ratione conceptum, quod in domo Domini te ſperabas iturum, illuc etiam tribus Domini, Latinorum videlicet & Græcorum, pariter aſcenſuras, acceptum nobis plurimum cum gaudio accepimus exultationis ingentis. Hoc eſt enim quod & nos totis viſceribus concupiſcimus, & in ipſis miſſarum ſolemniis a Domino petimus inceſſanter, ut ſuam videlicet eccleſiam toto orbe terrarum adunare dignetur. Hoc eſt quod videre ſummopere cupimus, ut ipſius ruinas impleat, ſciſſuras reparet, muros ædificet, ſanctorum cuſtodia muniat angelorum. Non ſunt enim nobis incognita damna populi Chriſtiani, quæ jam dudum Latinorum & Græcorum diſſenſio peperit, annoſa pariter & damnoſa, dum diviſos inter ſe populos, & in ſua ſe adverſis mutuo debilitando conatibus converſos, viſcera, frequentius & libentius fur hoſtilis invaſit, qui eiſdem glutino veræ caritatis unitis obeſſe minime potuiſſet.

2. Sane olim ad felicis recordationis URBANUM papam prædeceſſorem noſtrum, cum tuis litteris ſolemnes nuncios deſtinans, tuum modo conſimili per eoſdem nuncios & litteras pium deſiderium explicando, inter cetera poſtulaſti, ut ad tuam præſentiam apocriſarios ſuos mitteret ſeu legatos, pacis homines, & pacificos Chriſti diſcipulos, non gaudentes

Digitized by Google

gaudentes in vanitate verborum, nec bono pacis mundanam ſapientiam præponentes. Qui tuis votis annuens in hac parte, viros electos de fratrum Minorum ordine, viros utique pauperes in hoc mundo, in fide divites, in lege Domini plenius eruditos, fratres ſcilicet Simonem de Alvernia, Petrum de Moras, Petrum de Cristas, & Bonifacium de Yrona, cum ſuis ſub certa forma litteris ad te miſit.

3. Licet autem idem prædeceſſor noſter celſitudinis tuæ litteras ſupradictas cum magno gaudio recepiſſet, & in ipſis contenta litteris ſigillatim inſpecta pietatis perpenderet ſpeciem obtinere, ad contentum tum in B eis ordinem, ſicut non debuit, ſic nec voluit ſe arctare. Tu quidem eorumdem Latinorum & Græcorum concordiam, diſſolutis inimicitiis, in caritate mutua prius decreveras ſolidandam, & tunc tibi videbatur commodior de dogmatibus fidei & rituum diverſitate tractatus; & ad hujuſmodi probationem ordinis, ex ſcripturis authenticis argumenta multa compegeras, ad probandum quod horum omnium ſit caritas fundamentum. Ipſe vero tuis non obvians argumentis, nec præconia caritatis attenuans, quam ſedes apoſtolica illibatam ſervat in filios etiam indevotos; ſed fidei primum & ſolidum funda- C mentum attendens, ſine qua Deo impoſſibile eſt placere, non injuſte de conſonantia fidei tractatum cenſuit præmittendum. Abſit enim ut Romanam eccleſiam, quæ nec rugam habet nec maculam, illam non tenere hodie, quam ſemper hactenus tenuit fidei unitatem, filios etiam ſe avertentes ab ea odio proſequi fateamur: cum procul dubio eadem mater eccleſia juſtis & peccatoribus, obedientibus & rebellibus exhibens piæ caritatis affectum, ad ſalutem omnium, quibus poteſt modis, intendat, nec ideo minus diligens ſit cenſenda, quod interdum, exigente D juſtitia, peccatorum confringit cornua, qui ſalutaribus monitis obtemperare contemnunt, ſicut nec recto judicio poteſt dici medicus odioſus, qui curandis vulneribus ferrum vel ignem adhibet, quæ melioris antidoti medicamine non curantur. Stetit itaque cum fide caritas apud ipſam; ſed qui fidem contaminant, neceſſario deſerunt caritatem, ad quam nullus eſt reditus, niſi prius quam non ceperant, vel receptam abjecerant fidei veritatem agnoſcant, cum ſit ille fons vivus caritas, cui nullus communicat alienus.

4. Ut igitur rectior eſſet ad pacis optatæ colloquium & tractatum ingreſſus, miſſi ſunt E ad tuam magnitudinem dicti fratres, de dogmatibus fidei & eccleſiaſticis ritibus tractaturi, ac inſuper de concordia ſuper aliis inter prædeceſſorem ipſum & te, tuumque populum reformanda. In ejuſdem prædeceſſoris litteris hoc expreſſo, quod ſi ex hujuſmodi tractatu tibi & ipſis fratribus videretur, quod

A tam pium tamque ſalubre negotium, laudabilem egreſſum deberet habere & felicem, per te ordinari poſſet, & eos qui pro ejus confirmatione negotii ſolemnes nuncii, cum auctoritate ac poteſtate plenaria & ſufficienti mandato ad ſedem apoſtolicam ex parte tuæ celſitudinis mitterent, vel alia inveniretur via conveniens, per quam promtius ad negotii conſummationem ipſius, Deo procederetur auctore. Ceterum fratres ipſi in tua curia aliquandiu commorati, cum non poſſent ad plenum aſſequi quod volebant, volentes tandem obtinere quod poterant, in quamdam tecum, ut dicitur, convenere ſcripturam, certos articulos continentem, magnitudini tuæ bona fide ſpondentes, apud ſedem apoſtolicam dictam ſe inſtituturos, quantum eſſet in eis, ut ſcripturam hujuſmodi ſedes eadem acceptaret.

5. Nuper autem tuis apocriſariis ſupradictis ad noſtram præſentiam accedentibus, & a nobis prius ſecreto, ut eis placuit, ac in fratrum noſtrorum præſentia ſubſequenter auditis, ſuper fidei vero dogmatibus cum eiſdem conferre voluimus, non contentioſæ diſputationis certamine, ſed verbis ſimplicibus & evangelicæ conſonis veritati: quod recuſantibus illis admittere, tractatores eis obtulimus de dictorum fratrum collegio, qui colloquio familiari diſcuterent cum eiſdem, quibus modis, quibuſve gradibus, tam ſalubre poſſet negotium conſummari. Sed ipſi nec iſtud recipere voluerunt, proponentes finaliter, quod nec ad diſputandum, nec ad tractandum venerant, ſed per nos roborari petebant, quæ a prædictis fratribus, Simone ſcilicet & collegis ipſius in tua, ut dicebant, præſentia fuerant acceptata: quæ cujuſdam ſcripturæ ſeries, quam in noſtra protulerunt præſentia, continebat; de qua tam pro te tuiſque ſubditis roboranda, etiam ſi nos acceptare vellemus eamdem, nullam ſe recepiſſe penitus poteſtatem, coram nobis & eiſdem noſtris fratribus iidem tui apocriſarii ſunt confeſſi.

6. Quibus auditis, mirati ſumus tanti apocriſarios principis, qui, ſi ea quæ in ejuſdem prædeceſſoris litteris expreſſa ſupra meminimus, a Deo proceſſiſſent, quod juxta eorum ſeriem extimares non immerito nuncios deſtinandos, mitti a te debuerant, ut primitus cum auctoritate & poteſtate plenaria & ſufficienti mandato, ſic inſtari ſuper ejuſdem corroboratione ſcripturæ: cum tamen ad hæc petendum nec in ſcriptis nec alias mandatum aliquod exhiberent; immo nec prædictæ tuæ celſitudinis litteræ nobis præſentatæ per ipſos, de petitione hujuſmodi, vel præfata ſcriptura, ſeu etiam de prædictis ſedis ejuſdem apocriſariis aliquam facerent mentionem, aut quod ipſis tuis apocriſariis fides a nobis deberet ſuper his quæ pro parte tua proponerent adhiberi. Sed ne ipſos contem-

nere videremur, benigne ipſis oſtendimus, A quod præfata ſcriptura nobis per ipſos exhibita, non potuit a ſæpedictis fratribus dictæ ſedis apocriſariis, ejuſdem ſedis nomine approbari, cum ad id ab ea non habuerint poteſtatem. Tractatores ſiquidem miſſi fuerant, non negotii perfectores: ſicque per conſequens eorum incumbebat officio tractatus ſui ſummam ipſi ſedi referre, illiuſque approbationem ejuſdem ſedis judicio reſervare. Quod & ipſimet conſultius attendentes, circa finem præfatæ ſcripturæ fatentur, ex injuncti miniſterii debito, dictæ ſedi ſe inventa renuntiare debere, nec approbatoris ſibi uſurpaverunt officium, ſed inſtantiæ ſuæ B miniſterium promiſerunt, ſpondentes, ut prædiximus, ſe inſtituros apud dictam ſedem, quantum in eis erat, ut ſcripturam approbaret eamdem. Videat igitur tua ſublimitas, quam jure, quam liquide dicti fratres apocriſarii ſedis ejuſdem ſuæ poteſtatis & miniſterii reſerarunt ſeriem, & fines ſeu terminos expreſſerunt, quam clare, quam aperte ſuæ intentionis aperuere propoſitum. Quid enim clarius dici vel ſcribi potuit, ut nondum actum quis diceret, quod adhuc ex alterius approbatione pendebat? Fratres igitur memorati apocriſarii dictæ ſedis nec roboraverunt, nec intenderunt, ſicut nec etiam C potuerunt, prædictam, ſine ſedis ejuſdem conſcientia, roborare ſcripturam. Nos quoque petitionem a præfatis tuis apocriſariis ſuper ipſius ſcripturæ corroboratione propoſitam, ejuſdem ſcripturæ inſpecto tenore, cum nonnulla quæ continentur in ea, nec accommoda, nec utilia, ſed diſpendioſa & damnoſa potius, tanto & tali negotio reputemus, de fratrum noſtrorum conſilio, ejuſdem negotii qualitate penſata, non duximus admittendam, præſertim cum ipſi tui apocriſarii, ad roborandam eamdem pro te tuique imperii clero vel populo, nullum, ut præmiſimus, mandatum vel poteſtatem ha- D berent, nec tu de petitione præmiſſa tuis aliquid litteris duxeris inſerendum: immo ab eadem ſcriptura, de cujus utpote corroboratione jam elapſo fere triennio non curaſti, nec per noſtros apocriſarios ſuperius nominatos, noviſſime ad te miſſos, qui apud te moram diutius contraxerunt, nobis miſiſti aliquid verbo vel ſcripto, receſſiſſe veriſimiliter credi poſſes: quamquam alias non fuiſſet a nobis eadem petitio admittenda. In his etenim quæ ſunt fidei & veritatem reſpiciunt, ſine qua ſalus eſſe non poteſt, explicite, non ſub involuto, eſt agendum. Ideo- E que ut in lucem omnia veniant, ne verborum ambagibus intentionis noſtræ puritas involvatur, tenore præſentium duximus declarandum, quid tibi & prælatis ac ceteris ſub tua ditione degentibus faciendum incumbat, ut ad ſinum ejuſdem ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ & matris tuæ, ſano fretus conſilio, redeas reverenter. Et ſi faciendum Domino decreveris inſpirante, ipſa mater piiſſima filio redeunti ſinum largiſſimæ pietatis aperiens, in tuos læta properabit amplexus.

7. Ecce ergo quod corde firmiter credimus, & ore ſimpliciter confitemur, tibi plene proponimus & exponimus, nec in velamentis ænigmatum dogmata noſtra tegimus; ſed omnino verbis explicitis & apertis notam eſſe volumus univerſis profeſſionem fidei quam tenemus, quam a te, clero & populo prædictis exigimus, ut eadem tu & ipſi confiteantur, ſi ad noſtram, ut deſideramus, redire volueritis unitatem. Ea inſuper quæ circa ejuſdem eccleſiæ Romanæ principatum, de cujus veritate nonnulla præfatæ ſcripturæ ſeries continebat, a te ac ipſis clero & populo recipi & acceptari volumus, plenius & apertius explicantes.

Et quidem credimus ſanctam Trinitatem, Patrem, & Filium, & Spiritum-ſanctum, unum Deum omnipotentem, totamque Trinitatem Deitatem coeſſentialem & conſubſtantialem, coæternam, coomnipotentem, unius voluntatis, poteſtatis & majeſtatis; creatorem omnium creaturarum, a quo omnia, per quem omnia, in quo omnia quæ ſunt in cœlo & in terra viſibilia & inviſibilia, corporalia & ſpiritualia.

Credimus ſingulam quamque in ſancta Trinitate perſonam, unum verum Deum, plenum & perfectum.

Credimus ipſum Filium Dei, Verbum Dei æternaliter natum de Patre, conſubſtantialem, omnipotentem & æqualem per omnia Patri in divinitate, temporaliter de Spiritu-ſancto conceptum ac natum ex Maria ſemper Virgine, cum anima rationali; duas habentem nativitates, unam ex Patre æternam, alteram ex matre temporalem, Deum verum & hominem verum, proprium in utraque natura atque perfectum, non adoptivum, neque fantaſticum, ſed unum & unicum Filium Dei in duabus & ex duabus, divina ſcilicet & humana, naturis; ſed in unius perſonæ ſingularitate, impaſſibilem & immortalem divinitate; ſed in humanitate pro nobis & pro ſalute noſtra paſſum vera carnis paſſione, mortuum & ſepultum, & deſcendiſſe ad inferos, ac tertia die reſurrexiſſe a mortuis vera carnis reſurrectione, die quadrageſimo poſt reſurrectionem cum carne qua reſurrexit, & anima aſcendiſſe in cœlum, & ſedere ad dexteram Patris, inde venturum judicare vivos & mortuos, & redditurum unicuique ſecundum opera ſua, ſive bona fuerint ſive mala.

Credimus etiam Spiritum-ſanctum plenum & perfectum verumque Deum, ex Patre & Filio procedentem, coæqualem & coeſſentialem, & coomnipotentem, & coæternum per omnia Patri & Filio.

Digitized by Google

Credimus hanc ſanctam Trinitatem, non tres Deos, ſed unum Deum omnipotentem, æternum, inviſibilem & incommutabilem.

Credimus ſanctam catholicam & apoſtolicam unam eſſe veram eccleſiam, in qua unum datur baptiſma, & vera omnium remiſſio peccatorum.

Credimus etiam veram reſurrectionem ejuſdem carnis quam nunc geſtamus, & vitam æternam.

Credimus etiam novi ac veteris teſtamenti, legis & prophetarum, & apoſtolorum unum eſſe auctorem Deum & Dominum omnipotentem.

8. Hæc eſt fides catholica, & hanc ſuper dictis articulis tenet & prædicat ſacroſancta Romana eccleſia. Sed propter diverſos errores a quibuſdam ex ignorantia, & ab aliis ex malitia introductos, dicit & prædicat, eos qui poſt baptiſmum in peccata labuntur, non rebaptizandos; ſed per veram pœnitentiam ſuorum poſſe conſequi veniam peccatorum. Quod ſi vere pœnitentes in caritate deceſſerint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commiſſis ſatisfecerint & omiſſis, eorum animas pœnis purgatoriis poſt mortem purgari, & ad pœnas hujuſmodi relevandas prodeſſe eis fidelium vivorum ſuffragia, miſſarum ſcilicet ſacrificia, orationes, & eleemoſynas, & alia pietatis officia, quæ a fidelibus pro aliis fidelibus fieri conſueverunt ſecundum eccleſiæ inſtituta. Illorum igitur animas, qui poſt ſacrum baptiſma ſuſceptum, nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam qui poſt contractam peccati maculam, vel in ſuis manentes corporibus, vel eiſdem exutæ, prout ſuperius dictum eſt, ſunt purgatæ, in cœlum mox recipi. Illorum autem animas qui in mortali peccato vel cum ſolo originali decedunt, mox in infernum deſcendere, pœnis tamen diſparibus puniendas, eadem ſancta Romana eccleſia credit, & firmiter aſſeverat. Et quod nihilominus in die judicii omnes homines ante tribunal Chriſti cum ſuis corporibus comparebunt, reddituri de factis propriis rationem.

9. Tenet etiam & docet eadem Romana eccleſia ſeptem eſſe eccleſiaſtica ſacramenta, unum ſcilicet baptiſma, de quo dictum eſt ſupra. Aliud eſt ſacramentum confirmationis, quod per manus impoſitionem epiſcopi conferunt chriſmando renatos. Aliud eſt pœnitentia, aliud eſt Euchariſtia, aliud eſt ſacramentum ordinis, aliud eſt matrimonium, aliud eſt extrema-unctio, quæ ſecundum doctrinam B. Jacobi infirmantibus exhibetur. Sacramentum Euchariſtiæ ex azymo conficit eadem Romana eccleſia, tenens & docens, quod in ipſo ſacramento panis vere tranſubſtantiatur in Corpus, & vinum in Sanguinem Domini noſtri Jesu Christi. De matrimonio vero tenet, quod nec unus vir ſimul plures uxores, nec una mulier ſimul habere permittitur plures viros. Soluta vero lege matrimonii per mortem alterutrius conjugum, ſecundas & tertias, & deinceps nuptias ſucceſſive licitas eſſe dicit, ſi impedimentum canonicum ex cauſa alia non obſiſtat.

10. Ipſa quoque ſacroſancta Romana eccleſia ſummum & plenum primatum & principatum ſuper univerſam catholicam eccleſiam obtinens, quem ſe ab ipſo Domino in B. Petro apoſtolorum principe ſeu vertice, cujus Romanus pontifex eſt ſucceſſor, cum poteſtatis plenitudine recepiſſe veraciter & humiliter recognoſcit, ſicut præ ceteris creditur fidei veritatem defendere, ſic & ſi quæ de fide ſubortæ fuerint quæſtiones, ſuo debet judicio definire: ad quam poteſt gravatus quilibet in negotiis ad forum eccleſiaſticum pertinentibus appellare. Sed in omnibus cauſis ad examen eccleſiaſticum ſpectantibus, ad ipſius poteſt recurri judicium, & eidem omnes eccleſiæ ſunt ſubjectæ, ipſarumque prælati & obedientiam & reverentiam ſibi debent; apud quem ſic plenitudo poteſtatis conſiſtit, quod eccleſias ceteras ad ſollicitudinis partem admittit curarum, multas patriarchales & parochiales eccleſias præcipue diverſis privilegiis eadem Romana eccleſia honoravit. Sua tamen prærogativa, tam in generalibus conciliis, quam in quibuſcumque aliis ſemper ſalva.

11. Porro præſcriptam puriſſimam, certiſſimam & ſolidiſſimam orthodoxæ fidei veritatem, evangelicæ doctrinæ conſonam, a ſanctis patribus traditam, & Romanorum pontificum in ſuis ſynodis diffinitione firmatam, ſicut nec decet, ſic nec volumus novæ diſcuſſioni ac diffinitioni ſubjacere, ipſum quaſi per hoc quomodolibet contrafaciendo, & licitum in dubium revocando. Ideoque licet in præfata ſcriptura de convocatione concilii ageretur, licet per tuas præfatas litteras concilium in terra tua teneri petieris, nos tamen nullo modo proponimus concilium ad diſcuſſionem ſeu diffinitionem hujuſmodi convocare. Non quod cujuſcumque faciem vereamur, vel eamdem ſacroſanctam Romanam eccleſiam Græcorum ſuperari prudentia timeamus; ſed quod prorſus indecens foret, immo nec licet, nec expedit, in dubium revocari præmiſſam veræ fidei puritatem, tot ſacræ paginæ auctoritatibus, tot ſanctorum roboratam ſententiis, tot Romanorum pontificum ſtabili diffinitione firmatam; pro cujus defenſione, ſi neceſſe foret, parati eſſemus ſubire martyrium, & morti etiam exponere corpus noſtrum: quam ideo ad præſens nequaquam auctoritatibus, quarum tamen ſatis nobis copia pro voto ſuppeteret, munire curavimus; ſed in ſimplicitate veridica ſic pure, ſic explicite tam prædictis tuis exhibendam nunciis, quam tibi, decrevimus deſtinandam; quia vel notam prolixitatis nimiæ diffuſus epiſtolæ textus in-

curreret, ſi auctoritatum multitudinem, quibus eadem roboratur veritas, contineret; vel ſi notam volens vitare hujuſmodi, tam prolixam tot articulorum materiam brevi ſermone perſtringeret, de defectu forſitan, qui procul dubio nimis foret in tanto notabilis & periculoſus negotio, notaretur.

12. Et quia provida deliberatione concepimus apocriſarios aliquos in lege Dei peritos ad tuam præſentiam deſtinare, cum quibus tu ac prædicti clerus & populus ſuper præmiſſis conferre poteritis, &, ſicut ſperamus, ipſi nobis ſufficienter, divina eis id donante clementia, reſpondebunt. Sed nihilominus ſi quid tuum tuorumve animos concutit, ſi quid turbat, ut eorum aliquid, quæ ſupra ſcripſimus, vereamini, ut petimus, profiteri; aliquos de peritioribus, quos in prædictis reperies clero & populo, ad noſtram mitte præſentiam, noſque, qui juxta ejuſdem principis apoſtolorum ſententiam, parati ſumus omni poſcenti nos, de ea quæ in nobis eſt fide & ſpe reddere rationem; illos quos miſeris caritative tractabimus, & patienter quidquid proponere voluerint, audiemus, & tam pleno, donante Domino, ſatisfaciemus eiſdem, quod amoto cujuſlibet dubietatis ſcrupulo, fidei veritatem agnoſcent, & in agnita ſalubriter gloriantes, ad te cum gloria remeabunt. Ipſis quoque apocriſariis tuis, cum de præmiſſa profeſſione fidei eis, ut præmittitur, copiam fecimus, clementer obtulimus benigne eis ſatisfacere, ſi ſuper eo in aliquo dubitarent.

13. Ideoque excellentiam tuam monemus, rogamus, & hortamur in Domino Jesu Christo, per aſperſionem ſui pretioſi ſanguinis obſecrantes, quatenus diligenter attendens, quantum tibi accreſcet ad meritum, quantum accedet ad gloriam & exaltationem tui nominis ampliandam, ſi datum tibi deſuper fuerit, ut oves quæ perierant, tuæ diligentiæ ſtudio, ad caulam Domini reducantur, ſi tuis fiat laboribus, ut unum ſit ovile, unuſque paſtor Latinorum & Græcorum populis, tuis temporibus in unitate præmiſſæ orthodoxæ fidei adunatis, ſic ſtudeas habilitare materiam, ſicque animos tuos tuorumque diſponere, quod in prædictorum apocriſariorum noſtrorum adventu, te ac præmiſſis clero & populo præſcriptam humiliter ſuſcipientibus, & fideliter profitentibus fidei veritatem, facilis ſit ad reliqua, Domino favente, proceſſus. Quod ſi poſtquam taliter ſuppoſitam tu iidemque clerus & populus veritatem fidei ſuſceperitis ac profeſſi fueritis, & ad obedientiam, ut præmiſimus, ejuſdem veneritis matris eccleſiæ, concilium per ſedem ipſam ad locum, qui ad hoc eidem ſedi videatur idoneus, convocari petieritis, ad caritatis vinculum inter Latinos & Græcos fœdere perpetuo roborandum, legatos ſuper hoc ad nos poteritis deſtinare, quibus, favente Domino, reſponſum dabitur, quo tuum deſiderium ſatiari poterit & debebit.

14. Ad præmiſſæ igitur tam ſalutiferæ unionis ſalutare commercium, ſollicitudo tuæ ſublimitatis intendat, & ut animarum & corporum diſcrimina, quæ ingerit inveterata diſſenſio præcidantur, præmiſſa, quæ paterna monitione requirimus, implere feſtinet: ſciturus, quod occaſione tractatus hujuſmodi, nec his qui a tua magnificentia ſe gravatos eſſe queruntur, ſicut nec debemus in ſua juſtitia deeſſe, proponimus, nec a proſecutione tanti negotii per alias vias, quas ad animarum ſalutem Dominus miniſtraverit, deſiſtemus.

EPISTOLA TERTIA COLLEGII cardinalium Albanenſi epiſcopo, apoſtolicæ ſedis legato.

Committit collegium, ſede vacante, ad inſtantiam regis Franciæ, negotium reconciliationis Græcorum epiſcopo Albanenſi.

Inter cetera, quæ in excellenti & Chriſtianiſſimo principe domino Ludovico rege Francorum illuſtri, dignis in Domino laudibus attollenda recti judicii cenſura dijudicat, ſingularem ipſius zelum ad incrementa fidei orthodoxæ conſiderationis oculis intuentes, in vocem exultationis & confeſſionis erumpimus, & exultantes in Domino ac ejus beneficia confitentes, ipſi ſuper hoc vitulum labiorum exſolvimus, a quo dicto regi credimus pia miſeratione conceſſum, ut & alias affluenter caritatis ubera in opere pietatis effundat; & pro defenſione ipſius fidei, quaſi abnegans ſemetipſum, ad id ſe, & ſuos ſua promtitudine ſpontanea exponendo, ſic illius ſpecialem ſe exhibeat defenſorem, & in ejus dilatatione miniſtrum, quod laudabilium evidentia operum ſatagit eidem fidei non ſolum filios ab initio alienos venire, ſed & per erroris devium alienatos ab ipſa ſuæ ſollicitudinis ſtudio ad ejus reducere unitatem, ſicut Terræ-ſanctæ negotium auſpiciis, Deo auctore, felicibus per eumdem tam feliciter aſſumtum, & porrecta nobis ex ipſius parte ſuper Græcorum reconciliatione petitio, liquido proteſtantur.

2. Nuper ſiquidem nobis præfatus rex, religioſis viris fratribus Eustachio de Attrebato & Lamberto de Cultura ordinis fratrum Minorum, ſuis nunciis, & litteris ad noſtram præſentiam deſtinatis, expoſuit, quod magnificus vir Palæologus eorumdem Græcorum imperator illuſtris, per apocriſarios & litteras eidem regi expoſuit, quod ipſe, clerus & populus ſuæ ditioni ſubjecti, deſiderantes ad obedientiam eccleſiæ Romanæ redire, ipſique in ejuſdem fidei profeſſione uniri, varios ſuper hoc nuncios & litteras ad ſedem apoſtolicam deſtinarant; quo-

rum etiam aliqui in via detenti, non pervenerunt ad eamdem, & frequenter ac humiliter ad hæc poſtularant admitti, nec adhuc eorum circa id fuerat deſideriis ſatisfactum, & apud eumdem regem ſuper hoc multiplicatis nunciis & litteris inſtitit, depoſcens inſtanter, ut ipſe rex in tam pio & utili negotio, arbitri partes aſſumens, ad ipſius conſummationem ſollicita intenderet pietate. Ipſe namque imperator, ut ſuis verbis, prout nobis referuntur, utamur, ſe velle regem eumdem arbitrum in hoc conſtituere aſſerens, promittebat quidquid idem rex ſuper hoc diceret, ſe plene ac inviolabiliter obſervaturum. Et ut circa hoc ſuum magis oſtenderet dictus imperator affectum, prædictum regem adjurabat per aſperſionem ſanguinis Jesu-Christi, quod nequaquam aſſumere onus hujuſmodi recuſaret; & ſi ſecus faceret, ad ſummum judicem, ut ipſe rex in extremo judicio coram eo de hoc rationem redderet, appellabat.

3. Propter quod memoratus rex ſolitum proſequens ad ejuſdem fidei augmenta propoſitum, & ad præfatam Romanam eccleſiam conſuetæ non omittens devotionis affectum; ſed prudenter attendens ac humiliter cognoſcens, quod ſuum non erat tale in eodem negotio, quod ſpecialiter pertinere dignoſcitur ad ejuſdem ſedis examen, etiam ad ipſius imperatoris inſtantiam, officium uſurpare; conſulte reſpondit, quod in eodem negotio hujuſmodi partes nequaquam aſſumeret; ſed pro ipſius ſalubri conſummatione apud eamdem ſedem, ad quam id pertinet, libenter inſtaret. Ne itaque negotium, cujus expeditio, ſi eam concedet Altiſſimus, tot animarum diſcriminibus obviat, eiſque viam aperit ad ſalutem, in proſecutione defectum aliquem patiatur, ac nobis, quibus nunc, eadem ſede vacante, cum alius qui hoc poſſit tempore vacationis hujus non ſuperſit, ſpectat providere, humiliter per eoſdem nuntios ſuos poſtulavit, ut negotii executionem ejuſdem ſollicitudini veſtræ committere curaremus.

4. Nos autem, quæ per ſedem ipſam de noſtro conſilio acta novimus in præmiſſis, commemoratione ſollicita recenſentes, invenimus, quod tempore felicis recordationis Urbani papæ IV. religioſi viri fratres quondam Simon de Alvernia ejuſque collegæ prædicti ordinis, per eumdem papam ad ſæpedictum imperatorem, poſt aliquos receptos ab eo nuncios & litteras, cum certis ſub certa forma litteris deſtinati, de dogmatibus fidei & eccleſiaſticis ritibus, ac inſuper de reformanda concordia ſuper aliis inter papam & imperatorem eoſdem ac Græcorum populum tractaturi, apud eumdem imperatorem aliquandiu mora facta, cum non poſſent aſſequi quod volebant, tandem recipientes quod poterant obtinere, in quamdam cum eodem imperatore dicuntur conveniſſe ſcripturam, certos articulos continentem, præfato imperatori bona fide ſpondentes, ſe apud ſedem inſtituros eamdem, quod quantum eſſet in eis, ut ſcripturam ipſam ſedes eadem acceptaret.

5. Poſtmodum vero memorato pontifice viam univerſæ carnis ingreſſo, & recolendæ memoriæ domino Clemente papa IV. eidem in apoſtolatus officio ſubſtituto, quidam præfati imperatoris nuncii, cum ejus litteris ad ipſius domini Clementis præſentiam acceſſerunt, quibus ab eo ſecreto primo, ut eis placuit, & poſtmodum publice in noſtra præſentia benigne auditis, idem pontifex Clemens ſuper fidei veræ dogmatibus, non contentioſæ diſputationis certamine, ſed verbis ſimplicibus & evangelicæ conſonis veritati, conferre voluit cum eiſdem, ipſiſque de noſtro collegio ad diſcutiendum cum eis familiari colloquio, quibus modis quibuſve gradibus poſſet idem negotium conſummari, obtulit tractatores. Sed ipſi proponentes finaliter, quod nec ad diſputandum nec ad tractandum aliquid venerant, recuſaverunt utrumque, prædictam ſcripturam ab eo roborari petentes, cum tamen confiterentur ſuper hoc vel ad corroborandum ipſam ſcripturam, pro parte imperatoris ejuſdem ab eo, clero & populo ſupradictis, poteſtatem vel in ſcriptis, aut alias mandatum aliquod non habere, prædictæque ipſius imperatoris litteræ de fratribus aut ſcriptura præmiſſis, vel quod eiſdem nunciis fides adhiberi deberet, nullam penitus facerent mentionem. Super quo licet fuerit idem papa Clemens non indigne miratus, tamen ne ipſos nuncios contemnere videretur, benigne oſtendit eiſdem, quod dicti fratres ad approbandum ſcripturam eamdem, nullam a dicta ſede habuerant poteſtatem, ſed ipſis tractatus ſui ſummam ipſi ſedi referre, illiuſque approbationem ejuſdem ſedis arbitrio reſervare. Quod & ipſimet conſultius attendentes, fuerunt circa finem ſcripturæ præfatæ confeſſi, ex injuncti ſibi miniſterii debito, dictæ ſedi inventa renunciare debere, non uſurpantes approbatoris officium, ſed ad optinendam approbationem a ſede prædicta, ſuæ, ut præmittitur, inſtantiæ miniſterium promittentes.

6. Sane petitionem ab eis nunciis de approbatione dictæ ſcripturæ propoſitam idem ſummus pontifex, ſcripturæ ipſius inſpecto tenore, cum nonnulla quæ continebantur in ea, nec utilia nec accommoda, immo diſpendioſa potius & damnoſa eidem negotio non immerito reputaret, ipſius negotii qualitate penſata, de noſtro conſilio non admiſit, maxime cum, ut ſuperius eſt expreſſum, ſæpefati ejuſdem imperatoris nuncii, ad eam pro ipſo, ſupradictis clero & populis roborandam, poteſtatem aliquam non haberent,

Digitized by Google

nec ipſe imperator vel per fratres eoſdem, qui longam moram traxerant apud eum, vel alios, elapſo jam nunc fere triennio, ſuper hoc aliquid miſiſſet ſcripto vel verbo, propter quod veriſimiliter credi poterat, receſſiſſe ab ea; quæ tamen etiam ex ſui qualitate non fuerant approbanda. Verum ut omnia in luce procederent, & de his quæ ad fidem & veritatem pertinent explicite, non ſub involucro ageretur, nec tam ſalubre negotium ulterius contingeret per inefficacia verba deduci, memoratus ſummus pontifex Clemens aperte ſuas ad eumdem imperatorem litteras directas expreſſit, quid ei, clero & populo ſupradictis faciendum incumberet, ut reverenter ſano freti conſilio, ad ſinum ejuſdem ſacroſanctæ eccleſiæ Romanæ redirent, in eiſdem litteris veræ catholicæ fidei profeſſionem, quam eadem Romana firmiter tenet eccleſia, fideliter docet, conſtanter prædicat, & publice profitetur, quamque ab ipſis imperatore, clero & populo ipſe ſummus pontifex exigens, ipſos profiteri volebat, ſi vellent juxta ejus deſiderium redire ad ipſius eccleſiæ unitatem, ea inſuper, quæ circa ejuſdem eccleſiæ Romanæ primatum, de cujus veritate præfatæ ſcripturæ ſeries continebat, ab eiſdem imperatore, clero & populo acceptari & recipi voluit, plenius explicando. De ipſa præterea fidei profeſſione dictis imperatoris præfati nunciis copiam faciens, clementer obtulit benigne ipſis ſatisfacere, ſi ſuper ea in aliquo dubitarent.

7. Provida quoque deliberatione conceperat, ſicut in litteris prædictis adjecit, apocriſarios aliquos in lege Dei peritos, ad ejuſdem imperatoris præſentiam deſtinare, ut ipſe dictique clerus & populus cum illis, per quorum reſponſionem ei ſatisfieri poſſe, Domino concedente, ſperabat, ſuper præmiſſis conferre valerent: ita ut ſi nihilominus aliquid ipſius imperatoris ſuorumve animos concuteret aut turbaret, propter quod aliqua de his quorum, ut præmittitur, exigebatur profeſſio, vererentur forſitan profiteri, aliqui de petitionibus ejuſdem cleri & populi ad ipſius pontificis præſentiam mitterent, qui eos, quos apud ipſum mitti contingeret, ſe tractaturum caritative, ac ea quæ vellent proponere, patienter obtulit auditurum, & taliter, donante Domino, id ſatisfacturum eiſdem, quod amoto cujuſlibet dubietatis ſcrupulo, fidei agnoſcerent veritatem. Et licet idem papa Clemens apocriſarios hujuſmodi, pro eo quod aliqui de his qui ad id fuerant de longinquis partibus evocati, & ipſimet morte præventi fuerant, nequiverit prout diſpoſuerat deſtinare, tamen memoratum imperatorem per eaſdem ſuas litteras monuit, rogavit, & hortatus eſt in Domino Jesu-Christo, ipſum per aſperſionem pretioſi ſanguinis obſecrando, ut diligenter attendens, quantum ad meritum ſibi accreſceret, quantum accederet ad gloriam & exaltationem ſui nominis ampliandam, ſi ſuis proveniret laboribus, ut unum fieret ovile, unuſque paſtor Latinorum & Græcorum populis, ſuis temporibus in unitate præmiſſæ orthodoxæ fidei adunatis, ſic ſtuderet habilitare materiam, ſic animos ſuum ſuorumque diſponere, quod in præmiſſorum apocriſariorum adventu, ipſo imperatore ac prædictis clero & populo præſcriptam humiliter ſuſcipientibus, & fideliter profitentibus fidei veritatem, facilius foret ad reliqua, divina gratia favente, proceſſus. Et ſi poſtquam taliter iidem imperator, clerus & populus eamdem veritatem fidei ſuſcepiſſent forentque profeſſi, & ad obedientiam, ut præmiſſum eſt, ejuſdem veniſſent eccleſiæ matris ſuæ, per ſedem ipſam ad locum, qui eidem ſedi videretur idoneus, idem imperator peteret concilium convocari, ad caritatis vinculum inter Latinos & Græcos fœdere perpetuo roborandum, legatis quos per ipſum imperatorem ad id petendum contingeret deſtinari, reſponſum, Domino favente, daretur, quo ſuum deberet & poſſet deſiderium ſatiari. Ad hæc idem dominus papa Clemens in prædictis ſuis litteris aperte eidem imperatori prædixit, quod occaſione tractatus hujuſmodi, nec illis, qui ſe ab eodem imperatore quererentur eſſe gravatos in ſua deeſſe juſtitia, nec a proſecutione tanti negotii per alias vias, quas ad animarum ſalutem Dominus miniſtraret, deſiſtere intendebat.

8. Quocirca debita meditatione penſantes tam ſalubre negotium, tam utiliter, tamque perpenſo conſilio & exacta maturitate diſpoſitum, non immutatione ſed proſecutione potius indigere: inſtantiæ memorati regis Francorum, in votiva admodum expeditione ipſius negotii noſtris deſideriis concurrentis, conſenſu promto concurrimus; & præmiſſa vobis ad plenioris inſtructionis auxilium ſerioſius exponentes, executionem prædicti negotii fraternitati veſtræ præſentium tenore committimus, ut in ipſo juxta præmiſſarum ejuſdem domini papæ Clementis litterarum tenorem, quem vobis ſub ſigillis noſtris de verbo ad verbum ſine immutatione aliqua deſtinamus, ſecundum datam vobis a Deo prudentiam procedentes, imperatorem, clerum & populum memoratos ad ejuſdem fidei orthodoxæ profeſſionem & acceptandam, & recipiendum ipſius eccleſiæ Romanæ primatum, juxta ſubſcriptam formam, idoneis ſecuritatibus & cautelis adhibitis, admittatis. Volumus ſiquidem, quod in concilio de Græcis generaliter congregando, memoratus imperator, patriarcha Græcorum, archiepiſcopi, epiſcopi, archimandritæ, abbates, & alii eccleſiarum prælati, clerus & populus ſupradicti, eamdem fidei

veritatem & primatum eccleſiæ Romanæ, juxta ſeriem in præmiſſis litteris ejuſdem domini papæ Clementis expreſſam, plene ac ſerioſe lectam, & expoſitam fideliter, explicite ac aperte hoc modo recognoſcant, acceptent & profiteantur, præſtito juramento.

9. *Ego..... Græcorum imperator ſupraſcriptam fidei veritatem, prout plene lecta eſt & fideliter expoſita, veram, ſanctam, catholicam & orthodoxam fidem eſſe cognoſco: eam accepto, & corde & ore profiteor; ipſamque, prout eam veraciter tenet, fideliter docet & prædicat ſacroſancta Romana eccleſia, me inviolabiliter ſervaturum, & in ea omni tempore perſeveraturum, nec ab ea ullo umquam tempore receſſurum, quoquo modo deviaturum vel diſcrepaturum promitto. Primatum quoque ipſius ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ, prout in præmiſſa ſerie continetur, recognoſco, accepto, & ſponte ſuſcipio, & me omnia præmiſſa, tam circa fidei veritatem, quam circa ejuſdem eccleſiæ Romanæ primatum, & ipſorum recognitionem, acceptationem, ſuſceptionem, obſervationem, præſtito corporaliter juramento, promitto & confirmo. Sic me Deus adjuvet & hæc ſancta Dei evangelia. Quod ſi contra hæc aliquid ſentire, confiteri, aut aliàs agere præſumſero, me ſchiſmaticum & anathematizatum eo ipſo recognoſco, ac ſeveritati ſacrorum canonum ſubjacere. Huic autem præſcripto de mea recognitione, acceptatione, profeſſione, ſuſceptione, promiſſione, ac juramenti præſtatione ſponte mea facto, lecto & perlecto, ſponte ſubſcripſi, & ſigillum meum apponi feci.*

10. Porro a prælatis erunt prædicta & alia exigenda, videlicet ut & manualem obedientiam & reverentiam exhibeant, & ſe ab illa nullo umquam tempore receſſuros, præſtito juramento promittant; & nihilominus in eorum promiſſione veniat, quod nec contra ſuam profeſſionem aliquid publice prædicare aut occulte ſuadere præſumant, adjiciendis nihilominus veſtra ſollicitudine in omnibus profeſſionibus, quas fieri continget, aliis idoneis ſecuritatibus & cautelis, quas vobis facti circumſtantiæ ſuggerent exigendas. Ceterum ad faciliorem & pleniorem conſummationem prædictorum expedire putamus, ut per ſingula loca inſignia illarum partium perſonas idoneas deſtinetis, per quas profeſſiones ſimiles in locis eiſdem cum ſolemnitate ac obſervatione ſimili admittantur. De hujuſmodi autem profeſſionibus fient publica inſtrumenta, multiplicanda in varia omnino ſimilia, & ſigillanda ſigillis authenticarum perſonarum, quas contigerit eſſe præſentes, ut aliqua penes vos retinere, nonnulla poſſitis deponere, ſi & prout videritis expedire, & alia per diverſos nuncios propter inopinatos caſuum fortuitorum eventus ad ſedem apoſtolicam, ut in ejus conſerventur archivis cum cautela & diligentia omnimode remittatis, & ut quanto ſolemnius & ſalubrius eſt negotium, tanto in eo

A ſtudioſius procedatur, veſtris volumus cura & ſtudio provideri, ut in cathedralibus & aliis ſolemnibus eccleſiis & monaſteriis locorum, in quibus profeſſiones eædem fient, in libris authenticis redigantur in ſcriptis, ut in futurum conſervent rei geſtæ memoriam, & ipſius recentem poſteris notitiam repræſentent, diligentius conſervanda.

EPISTOLA IV. COLLEGII cardinalium, regi Franciæ illuſtri.

Ut rex Franciæ intendat ſollicite circa negotium reconciliationis Græcorum commiſſum epiſcopo Albanenſi.

B

1. Inter cetera quæ in vobis tamquam in Chriſtianiſſimo principe dignis in Domino, &c. *ut in præcedenti uſque* exſolvimus, a quo vobis pia miſeratione conceſſum, ut & alias affluenter caritatis ubera in pietatis opera effundatis, & pro defenſione ipſius fidei quaſi abnegantes totaliter voſmetipſos, ad id vos, veſtros & veſtra, promtitudine ſpontanea exponendo, ſic vos ſpecialiter exhibeatis defenſorem ipſius, & in ejus dilatatione miniſtrum, quod laudabilium evidentia ſatagitis operum, eidem fidei non ſolum filios ab initio alienos unire, ſed per erroris devium alienatos ab ipſa veſtræ ſollicitudinis ſtudio ad ejus reducere unitatem, ſicut terræ ſanctæ negotium auſpiciis, Deo auctore, felicibus per vos tam potenter aſſumtum, & porrecta nobis ex parte veſtra ſuper Græcorum reconciliatione petitio liquido proteſtatur. Nuper etenim religioſis viris fratribus Eustachio & Lamberto ordinis fratrum Minorum veſtris nunciis & litteris ad noſtram præſentiam deſtinatis, nobis exponere curaviſtis, quod magnificus vir Palæologus eorumdem Græcorum imperator illuſtris, per apocriſarios & litteras vobis expoſito, quod ipſe, clerus, & populus ſuæ ditioni ſubjecti deſiderantes ad obedientiam eccleſiæ Romanæ redire, ipſique in ejuſdem fidei profeſſione uniri, varios ſuper hoc nuncios & litteras ad ſedem apoſtolicam deſtinaverant, quorum aliqui in via detenti, non pervenerunt ad eamdem, & frequenter ac humiliter ad hoc poſtularant admitti, nec adhuc eorum circa id fuerat deſideriis ſatisfactum, apud vos ſuper hoc multiplicatis nunciis & litteris inſtitit, depoſcens inſtanter, ut in tam pio & utili negotio partes arbitri aſſumentes, ad ipſius conſummationem ſollicita niteremini pietate. Ipſe namque imperator, ut ſuis verbis, prout nobis referuntur, utamur, ſe velle vos arbitrum in hoc conſtituere aſſerens, promittebat, quidquid ſuper hoc diceretis, ſe plene & inviolabiliter ſervaturum. Et ut circa id ſuum magis oſtenderet dictus imperator affectum, adjurabat vos per aſperſionem Sanguinis Domini noſtri Jesu Christi, quod

C

D

E

Digitized by Google

nequaquam onus hujuſmodi recuſaretis aſſumere; ſi ſecus faceretis ad ſummum judicem, quod coram eo de hoc rationem redderetis in extremo judicio appellando. Propter quod vos ſolitum proſequentes ad ejuſdem fidei augmenta propoſitum, ad præfatam Romanam eccleſiam conſuetæ non amittentes devotionis affectum, ſed prudenter attendentes, ac recognoſcentes humiliter, quod veſtrum non erat, tale in eodem negotio, quod ſpecialiter pertinere dinoſcitur ad ejuſdem ſedis examen, etiam ad ipſius imperatoris inſtantiam officium uſurpare, conſulte reſpondentes, quod in eodem negotio nequaquam partes aſſumeretis hujuſmodi; ſed libenter pro ipſius ſalubri conſummatione apud eamdem ſedem, ad quam id pertinet, inſtaretis, ne idem negotium, cujus expeditio, ſi eam concedat Altiſſimus, tot animarum diſcriminibus obviat, eiſque viam aperit ad ſalutem, in proſecutione defectum aliquem patiatur a nobis, quibus, eadem nunc ſede vacante, cum alius qui hoc poſſit, tempore vacationis hujuſmodi non ſuperſit, incumbit in talibus providere, humiliter per eoſdem veſtros nuncios poſtulaſtis, ut negotii executionem ejuſdem venerabilis fratris epiſcopi Albanenſis apoſtolicæ ſedis legati ſollicitudini committere curaremus. Nos autem, &c. *ut in ſuperiori, uſque* intendebat.

2. Quocirca debita meditatione penſantes tam ſalubre negotium, tam utile, tamque propenſo conſilio & exacta maturitate diſpoſitum, non invitatione, ſed proſecutione potius indigere, inſtantiæ veſtræ in votiva nobis admodum expeditione ipſius negotii noſtris deſideriis concurrenti conſenſu promto concurrimus, & præmiſſa eidem legato ad plenioris inſtructionis auxilium ſerioſius exponentes, executionem ejuſdem negotii ſibi commiſimus, ut in ipſo juxta præmiſſarum ejuſdem domini papæ CLEMENTIS litterarum tenorem, quem tam ſibi quam vobis ſub ſigillis noſtris de verbo ad verbum ſine immutatione aliqua deſtinamus, ſecundum datam ſibi a Deo prudentiam proceſſurus; imperatorem, clerum & populum memoratos ad ejuſdem fidei orthodoxæ profeſſionem, & ad acceptandum & recipiendum ipſius eccleſiæ Romanæ primatum, juxta ſubſcriptam formam, adhibitis idoneis ſecuritatibus & cautelis admittat. Volumus ſiquidem, &c. *ut ſupra uſque* ſuadere præſumant. Adjiciendis nihilominus ſollicitudine ipſius legati & noſtra in omnibus profeſſionibus, quas fieri continget, aliis idoneis ſecuritatibus & cautelis, quas facti circumſtantiæ ſuggerent exigendas.

3. Ceterum ad faciliorem & pleniorem conſummationem prædictorum expedire putamus, ut per ſingula loca inſignia illarum partium, perſonæ deſtinentur idoneæ, per quas profeſſiones ſimiles in locis eiſdem cum A ſolemnitate ac obſervatione ſimili admittantur. De hujuſmodi autem profeſſionibus fiant publica inſtrumenta, multiplicanda in varia omnino ſimilia & ſigillanda ſigillis authenticarum perſonarum, quas contingerit eſſe præſentes, ut aliqua penes vos & ipſum legatum remaneant, nonnulla deponi poſſint, ſi & prout viſum fuerit expedire, & alia per diverſos nuncios propter inopinatos caſuum fortuitorum eventus, ad ſedem ipſam, ut in ejus cuſtodiantur archivio cum cautela & diligentia, omnino remittantur. Et ut quanto ſolemnius & ſalubrius eſt negotium, tanto in B eo ſtudioſius & diligentius procedatur, ipſius legati cura & ſtudio volumus provideri, ut in cathedralibus & aliis ſolemnibus eccleſiis & monaſteriis locorum, in quibus hujuſmodi profeſſiones factæ fuerint, & etiam aliorum, profeſſiones eædem in libris authenticis redigantur in ſcriptis, ut in futurum conſervent rei geſtæ memoriam, & ipſius recentem poſteris notitiam repræſentent, diligentius obſervandæ.

4. Licet autem neceſſarium non credamus vos de ingenti utilitate tanti negotii ammonere, vel excitare ad ejus promotionem re- C giæ pietatis affectum, cum illum fervere noverimus circa iſta, quia tamen ad felicem ejuſdem negotii conſummationem, per quam inveterati ſchiſmatis ſeminaria omnino tollantur, reintegretur corpus eccleſiæ per illud, tanto membro, eorumdem videlicet Græcorum imperio, tam longis & deflendis temporibus mutilatum; præcordiis totis afficimur, & ad eam plenis deſideriis ſuſpiramus. Serenitatem regiam monemus, rogamus & hortamur in Domino, in remiſſionem peccatorum ſuadentes, quatenus utilitates innumeras, & præcipue animarum ſalutem ex hujuſmodi negotio, Deo auſpice, proventu- D ras pia meditatione penſantes, necnon & attendentes ſollicite, quod circa illud quamquam frequenti repetitione tentatum, pro eo quod, ſicut eventus indicat, dicti Græci non in veritatis ſimplicitate in illo procedere, ſed tempus deducere in cautelis & ſimultatibus intendebant, fruſtrata longæ deductionis ambagibus ſæpefatæ ſedis intentio ad optatum exitum non pervenerit, memorato legato, cui, ſicut per eaſdem noſtras litteras directas ad ipſum, videre poteritis, dicti negotii executio ad veſtræ petitionis inſtantiam E demandatur, ſi, annuente Domino, forſan appareat dictos Græcos efficaciter velle procedere in præmiſſis, veſtræ cooperationis ſuffragium in directione ac proſecutione ipſius negotii exhibentes, ad evitandum conſuetæ ſimultatis inſidias, & idem negotium ſecuritatibus & cautelis accommodis reformandum, divinæ retributionis intuitu, & ob reverentiam ſedis ejuſdem ſic ſollicite intendatis, quod vitatis ſciſſuræ antiquæ diſpendiis, & in fidei, caritatis, & obedientiæ unitate,

Digitized by Google

tate Latinis & Græcis memoratis unitis, eamdem eccleſiam ſuis reintegratam partibus, & ſolida membrorum reſtitutione firmatam, in his veriſimiliter timere non oporteat ulterius retroivum, veſtraque devotio illi exinde reddatur acceptior, cujus in veritate res geritur, quique labores veſtros, quos pro ſervitio ſibi tam grato & accepto ſubibitis, in retributione juſtorum inæſtimabili munificentia compenſabit.

EPISTOLA V. GREGORII PAPÆ X.

Ut imperator Græcorum ad unitatem eccleſiæ redeat, & mittat ſuos apocriſarios ad concilium generale.

MICHAELI PALÆOLOGO illuſtri imperatori Græcorum, gratiam per quam gloriam obtineat in futuro.

1. Qui miſeratione ineffabili, cum venit temporis plenitudo, vocavit ab Oriente avem, & virum voluntatis ſuæ de terra longinqua; ipſe nos in orientalibus peregrinantes partibus, ut, licet immeritos, ejus vicarium ſua ſola dignatione ſtatueret, qui ore prophetico avis nomine in metaphora præmiſſa ſignatur, vocari ad gerendum apoſtolatus miniſterium, dignanter potius quam digne permittens vota noſtra, quæ dum nos minor ſtatus haberet, ſicut firmiter credimus & fatemur humiliter, in pacis direxit ſemitas, & eadem a noſtræ promotionis auſpiciis ad illius commoda in omnes pretioſo Chriſti ſanguine redemtos, præcipue autem in Chriſtiani nominis titulo inſignitos diffundenda pro viribus accendit, quo ſalutem animarum ad quam nos & affectus interior afficit, & debitum ſuſcepti officii paſtoralis aſtringit, ſperamus exinde liberius & efficacius, divina favente clementia, proventuram.

2. Unde quam primum ad locum, in quo cum fratribus noſtris ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalibus, quorum ſpecialiter conſilio utimur & auxilio communimur, convenire potuimus, nos, hibernis maris calcatis fluctibus, potentia divina perduxit, nequaquam torpuimus otio; ſed non ſine gravi amaritudine attendentes præfiguratam in piſcatoris Petri rete, quod præ multitudine piſcium rumpebatur, ſciſſuram univerſalis eccleſiæ, quam in ſuis fidelibus, non in fide, pro qua ille qui pro ſua reverentia eſt in omnibus-exauditus, ſe rogaſſe teſtatur, ne deficiat fides ejus, aperte videmus non ſolum damnoſe divelli, verum & in eorumdem ſciſſura caſu & everſione fidelium periculoſe divulſam & ruinis gravibus deformatam, elaborandum ſummopere fore putavimus, ut illo qui eſt lapis angularis, utraque unum faciens, & parietem utrumque connectens, ſua immenſa pietate donante, ſalubris exquiratur & deſiderata proviſio, per cujus proſecutionem, dicente Domino Aquiloni: da; & Auſtro: noli prohibere; ipſa mater eccleſia ſuos afferens filios de longinquo & filias ſuas ab extremis terræ, ſciſſuris coeuntibus, cadentibus relevatis, averſiſque converſis, ruinis impletis, & deformitatibus reformatis, diſſidentium multitudine in unitate fidei & vinculo caritatis unita juxta prophetæ vaticinium dilatet tentorii ſui locum, fines tabernaculorum ſuorum extendat, & conſolidet clavos ad dexteram & lævam penetret, ſemen ejus gentes hereditet, & deſertas inhabitet civitates.

3. Hoc eſt enim quod ab ipſo largitore bonorum omnium profundis ſuſpiriis petimus, hocque effuſis lacrymis poſtulamus, ut ipſe in cujus unitate fundatur fidei unitas, & unitatis eccleſiaſticæ fundamentum, dicente Apoſtolo, *unus Dominus, una fides*, ſuam ſanctam atque catholicam eccleſiam reintegrando uniat, & uniendo reintegret, in ſinu ejus populis univerſis latinis & græcis ſpecialiter adunatis in fide integra, ſpe ſolida & caritate ſincera.

4. Et quia hoc, ſi fons miſericordiæ deſideriis noſtris benignus annuerit, ad communem cederet utilitatem omnium, communi ad ea deliberavimus conſilio inſiſtendum. Ideoque cum eiſdem fratribus noſtris multiſque aliis prudentia & veritatis amore pollentibus deliberatione præhabita, propter hæc, & ad providendum utiliter & efficaciter de neceſſario terræ ſanctæ ſuccurſu, de generali morum reformatione, quorum reformatio in clero & populo nimis generaliter obrepſiſſe noſcitur; necnon & propter alia quæ cunctis Chriſti fidelibus ſperamus, actore Domino, ſpiritualiter maxime, ac inſuper temporaliter profutura, de ipſorum fratrum noſtrorum conſilio ſynodum generalem, univerſis catholicis mundi principibus & eccleſiarum prælatis ad illam per noſtras ſub certa forma litteras evocatis, indiximus in calendis Martii anni ab incarnatione Domini MCCLXXIV. annuente Domino congregandam. Super quo, licet ab exordio indictionis hujus ad magnificentiam tuam litteras & nuntios diſpoſuerimus deſtinare, ipſorum tamen conſulto ſuſpendimus miſſionem, anxii exſpectantes ut a te ſuper iis quæ felicis recordationis CLEMENS papa predeceſſor noſter noviſſime tuæ celſitudini ſcripſerat, apocriſariis receptis aliquibus, noſtros plenius mitteremus inſtructos. Nobis vero de tuorum apocriſariorum exſpectatione ſollicitis, dilectus filius frater Johannes de ordine Minorum a tua ſerenitate tranſmiſſus, bonus de terra longingua nuntius ſupervenit, tuas nobis devotione plenas & lætitiæ cauſa non vacuas litteras repræſentans, in quibus gaudium de noſtro quem ſperabas ad tuas partes adventu conceptum, & honorem ac reverentiam nobis ut patri

Digitized by Google

affectuoſiſſimo a te ac tuis velut a dilectis filiis exhibendos, & ſubſequutum dolorem ex noſtro tranſitu aliunde reverenter exprimeres: inter cetera inferebas nos debere diligenter advertere, qualem affectum & zelum tuum gerit, ut dicebas, imperium ad pacem & unionem populi Chriſtiani; ſperans, ſicut eædem litteræ continebant, ex hujuſmodi noſtro adventu diſtantiam, quam inter paſtorem & ovile ſatanæ induxit ſuggeſtio, diſſolvendam. Ac deinde in litteris ipſis edicens, quod idem frater tuo dilectus imperio, ut earumdem litterarum verba ſequamur, enarraret ore tenus reverentiam quam gerit idem imperium erga ſummam & apoſtolicam ſedem ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ matris tuæ, & maximum dolorem quem habes propter ſchiſmata, quæ intra eccleſiam Chriſti permanent doloroſa, & præcordialem affectum quem obſervas thalamo cordis tui pro pace ac unione populi Chriſtiani, & ferventem zelum contra omnes impios crucis vivificæ ac honorabiliſſimæ inimicos. Demum in calce litterarum ipſarum ejuſdem fratris verbis tamquam ex ipſius ore prolatis imperii nos fidem adhibere plenariam petiiſti.

5. Sane tantæ ad nos tuæ devotionis indicia, nobis in præmiſſis exhibita, valde nimirum gratanter accepimus, ſed laudabile tuum propoſitum & affectum ad reparandas ipſius populi Chriſtiani ſciſſuras, ac ipſum in identitate catholicæ fidei & caritatis glutino uniendum, necnon & recognitionem reverentiæ debitæ præfatæ ſedi apoſtolicæ, ipſique Romanæ eccleſiæ matri tuæ, per fratrem & litteras prædictos expreſſa, cum tanto majori gaudio acceptamus, quanta id credimus Deo acceptius, populo eidem utilius, & tuæ ac ipſorum ſaluti noſtriſque perinde affectibus plenius convenire.

6. Adjicit quoque non modicum ad conceptam ex præmiſſis cordis noſtri lætitiam, quod hujuſmodi laudabilem zelum tuum ad ejuſdem populi unionem, claræ memoriæ Ludovico regi Francorum illuſtri, ſicut intelleximus, apertius revelaſti, & eidem patenter inſinuans, quod tu, clerus & populus tuæ ditioni ſubjecti deſiderantes ad obedientiam ejuſdem Romanæ eccleſiæ redire, ipſique in ejuſdem fidei profeſſione uniri, ac varios ſuper hoc ad eamdem ſedem litteras & nuntios deſtinantes, quorum etiam aliqui in via detenti, non pervenerunt ad eamdem, frequenter & humiliter ad id vos poſtulaſtis admitti: nec adhuc tuæ ac ipſorum fuerat inſtantiæ ſatisfactum apud eumdem regem, multiplicatis ſuper hoc litteris & nuntiis inſtitiſtis petens inſtanter, ut ipſe tam pio & utili negotio arbitri partes aſſumens, ad ipſius conſummationem ſollicita intenderet pietate; ac inſuper, ut tuis verbis prout nobis referuntur utamur, te velle regem eumdem arbitrum in hoc conſtituere, aſſerens, promittebas quidquid idem rex ſuper hoc diceret te plene ac inviolabiliter ſervaturum. Et ut plenius circa hoc tuum manifeſtares affectum, adjuraſſe diceris regem eumdem per aſperſionem ſanguinis Jesu Christi, ne aſſumere onus hujuſmodi recuſaret; & ne ſecus faceret, ad ſummum judicem, ut ipſe rex in extremo judicio coram eo de hoc rationem redderet, appellaſſe.

7. Et licet idem rex prudenter attendens ac humiliter recognoſcens, quod ſuum non erat, tale in eodem negotio, quod ſpecialiter pertinere dignoſcitur ad ejuſdem ſedis examen, officium uſurpare, conſulte reſponderit, quod in ipſo nequaquam hujuſmodi partes aſſumeret; ſed pro ipſius conſummatione apud ſedem ipſam libenter inſtaret, ac propterea litteras & ſuos ad eamdem ſedem nuntios deſtinaret, qui hæc omnia ipſa tunc ſede vacante coram prædictis fratribus retulerunt; ad quorum etiam pro parte ipſius regis inſtantiam bonæ memoriæ L. Albanenſi epiſcopo, tunc in partibus illis ejuſdem ſedis legato, ſuper hoc plena commiſſio facta fuit; tamen ipſis rege ac legato humana de hac luce forte ſubtractis, proceſſus aliquis haberi non potuit per eamdem.

8. Habent hæc itaque multæ jocunditatis cauſam, & materiam exultationis in Domino repræſentant. Si enim, prout eſt de tanto principe ſupponendum, de arcano mentis ori conſonæ in veritate procedant, veriſimiliter credi poteſt, quod ille qui ubi vult ſpirat, tuum ad tale tam utilis unionis deſiderium animum inſpiravit. Quæſumus itaque ſpiritum non extinguas, nec irrita facias quæ ad eamdem tuam matrem eccleſiam, & ad tantum principem per diverſos, ut præmittitur nuntios & litteras de tuis dicuntur labiis proceſſiſſe: ſed attende potius & in conſpectu attentæ conſiderationis expande, quod ille, qui eſt verum caput corporis myſtici, eccleſiaſticæ videlicet unitatis, juxta illud apoſtoli, *omnes ſumus unum corpus in Chriſto*, inſtante ſuæ paſſionis articulo, pro hac ſibi perplacida unitate legitur ſignanter oraſſe; *volo* inquiens, *pater, ut omnes in nobis unum ſint.*

9. Si ergo juxta ſcripturæ ſacræ teſtimonium, conſilium ejus ſtabit, & fiet omnis voluntas ipſius, neceſſe profecto eſt hanc unionem impleri. Feſtina itaque, tolle moras, & conſulte tui fac eſſe muneris, quod omnino alicujus futurum eſt temporis. Feſtina, & conſiderans incertam humani temporis brevitatem, tantum bonum non ultra differendo procraſtines, ne forte cum voluntas adfuerit, ad perficiendum quod volueris vita deſit; ſed celeriter viam ſalutis & pacis, per deſiderabilem cordi tuo, ut tam publice tam laudabiliter profiteris, unionem

Digitized by Google

Latinorum pariter & Græcorum in unius proſeſſione fidei & caritatis ſolidæ unitate tuis ſubditis aperi, tuis poſteris præpara, & incomparabile meritum tibi ſollicite ac prudenter ex tam utili, tam ſalubri præparatione præoccupa. Conſidera, conſidera quam intrepidus, quam ſecurus in extremo judicio coram tremendo judice tantis ad ejuſdem matris gremium tecum tuo miniſterio reductorum ſtipatus cuneis, aliis tuis ad id concurrentibus meritis apparebis. Quam gratus advenies, quam gratanter etiam admitteris, quando comitiva gratiſſima ornandus illorum, quos innumeros, ut ſperamus, de tam numeroſa multitudine quam ad illius ovile ipſo præſtante reduces, tandem ipſe paſtor bonus, qui pro eis animam ſuam poſuit, in dilecta ſua tabernacula introducet, tu in eamdem exultans & jubilans de ſuo munere introibis! O te felicem ſi ad hoc te Dominus præparavit, ſi facultatem, quæ ad ea tibi data videtur, cum omni diligentia efficaciter proſequens, & de contingentibus nil omittens, multis ab olim ad eamdem laborantibus, per diverſos modos & vias tu in labores eorum introiens, pervenias ſolus ad bravium, optatum illorum finem obtineas, & inæſtimabilem gloriam, quam ſpecialiter ſequi debes, finaliter aſſequaris.

10. Ceterum ut ſit incœpti ſuper iis tractatus proſequutio, Deo adjuvante, felicior, & deſideratus exitus promtior, felicis recordationis prædeceſſorum noſtrorum Urbani & ejuſdem Clementis Romanorum pontificum geſta circa inſtans negotium habita recenſuimus diligenter, & eos, prius de fidei veræ dogmatibus, quam de concordia inter eoſdem Latinos & Græcos in pace mutua ſolidanda tractandum, evidentibus ad hoc inductos rationibus, licet aliud continere tua petitio videretur, elegiſſe comperimus, nec indigne, cum ſpiritualem unionem fides nuntiet, dicente Domino per prophetam; *ſponſabo te mihi in fide*; caritaſque confirmet, egregio gentium doctore teſtante, quod *qui adhæret Deo unus ſpiritus eſt*, unus profecto cum illo, non tantum identitate ſubſtantiæ, ſed gratiæ participatione ac gloriæ.

11. Memoratus itaque prædeceſſor noſter Clemens aprocriſariis & litteris tuis ad ipſius præſentiam ſuper hujuſmodi negotio deſtinatis benigne receptis, & tam ſecrete quam publice, prout eis placuit, plene ac patienter auditis, multiſque aliis ejuſdem negotii utilitate ac juſtitia exigente peractis, quæ ipſius prædeceſſoris Clementis litteræ per eoſdem tuos apocriſiarios ad te miſſæ ad tuam, ut credimus, notitiam detulerunt. Demum ut hujuſmodi conjunctionis ſpiritualis initium, ipſius conſummationem ordinate præcederet, idem prædeceſſor Clemens ad utilem & finalem expeditionem

A tanti negotii, præmiſſum ordinem, quem rationibus probaverat, facto etiam approbavit. Et ne ultra contingeret idem negotium per inefficacia verba deduci, manifeſte in prædictis litteris ſuis expreſſit, quid tibi, tuis, clero & populo ſupradictis faciendum incumberet, ut reverenter ad ejuſdem ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ ſinum tu & ipſi ſano freti conſilio rediretis, in eiſdem litteris veræ catholicæque fidei profeſſionem, quam eadem Romana firmiter tenet, fideliter docet, conſtanter prædicat & publice profitetur eccleſia, quamque a te, tuis, clero & populo B ſupradictis idem prædeceſſor noſter expoſtulans, te ac ipſos profiteri, ſi velletis juxta ejus deſiderium redire ad eccleſiæ unitatem, ea inſuper quæ circa ejuſdem eccleſiæ Romanæ primatum a te ac ipſis tuis clero & populo acceptari & recipi voluit plenius explicando.

12. De ipſa præterea fidei profeſſione dictis tuis apocriſariis copiam faciens, clementer obtulit eiſdem ſatisfacere, ſi ſuper ea in aliquo dubitarent; adjecto nihilominus in litteris ſupradictis, qualiter provida deliberatione conceperat aliquos in lege Dei peritos ad tuam præſentiam deſtinare, cum quibus tu, iidemque tui clerus & populus C ſuper præmiſſis conferre poſſetis; & quod nihilominus ſi aliquid tuum tuorumve animos concuteret aut turbaret, propter quod aliquid de contentis in præſcriptæ fidei profeſſione tu vel ipſi vereremini profiteri, aliquos de peritioribus eorumdem tuorum cleri & populi mitteres ad eumdem, quibus ſe paratum obtulit, ſicut eadem Romana eccleſia parata ſemper extitit & exiſtit, omni poſcenti de ea quæ in ipſa eſt fide ac ſpe reddere rationem.

13. Quamquam autem hujuſmodi ſuos apocriſarios, pro eo quod aliqui ex eis qui ad hoc fuerant de longinquis partibus advocati, & ipſemet morte præventi fuerunt, non D potuerit mittere, ut concepit; tuam tamen excellentiam per eaſdem ſuas litteras monuit, & variis exhortationibus invitavit inſtanter, ut ſic ſtuderes habilitare materiam, ſic animos tuum tuorumque diſponere, quod in eorumdem apocriſariorum quos ad te, ut prædicitur, mittere ſperabat adventu, te ac prædictis tuis clero & populo præſcriptam humiliter ſuſcipientibus & fideliter profitentibus fidei unitatem, facilis foret ad reliqua, divina gratia favente, proceſſus. Ad quorum E proſecutionem & ſpecialiter ad caritatis vinculum inter eoſdem Latinos & Græcos ſolido fœdere conſummandum, ſi poſt receptionem & profeſſionem ejuſdem fidei, & poſtquam ad obedientiam ejuſdem Romanæ eccleſiæ tu ac iidem tui clerus & populus rediiſſetis, ad locum, de quo eadem Romana expedire videret eccleſia, generale concilium peteres convocari, ſatis aperte ſpem tribuit, quod tuum in hoc deſiderium

adimpleret, non ad prædictæ diſcuſſionem vel novam diffinitionem fidei, quam tamquam innumeris ſacræ paginæ auctoritatibus, numeroſis ſanctorum patrum ſententiis & Romanorum pontificum ſtabili diffinitione firmatam, nec ipſe voluit, nec nos intendimus, ſicut nec decet nec foret expediens, in dubium novo ipſam exponendo examini revocare. Cujus ſeriem ad majorem certitudinem, ne forſan ejus copiam caſus abſtulerit, vel illius memoriam obliterarit oblivio, necnon & illorum quæ circa ejuſdem eccleſiæ Romanæ primatum idem predeceſſor Clemens a te, tuis clero & populo ſupradictis acceptari & recipi voluit, licet eadem per prædictas ipſius prædeceſſoris Clementis litteras ad tuam notitiam perveniſſe credamus, præſentibus duximus annectendam quæ talis eſt: *Credimus ſanctam Trinitatem, &c.* ut in prima uſque *in quibuſcumque aliis ſemper ſalva.*

14. Nos igitur debita meditatione penſantes, idem negotium tam utiliter, tam perpenſo conſilio & exacta maturitate diſpoſitum, & electum ad executionem ipſius ab eiſdem prædeceſſoribus noſtris ordinem imitandum potius quam mutandum, dilectos filios religioſos viros fratres Hieronymum de Euſcolo, Raymundum Berengarii, Bonagratiam de ſancto Johanne in Perſeceto, Bonaventuram de Mugello de ordine Minorum, viros quidem pauperes ſpiritu, ſed divites fide, mundi hujus contemtis divitiis, ceteriſque abjectis illecebris, poſt Chriſtum, ſimul in unum, divitem & pauperem, per ſuorum, quantum eis ab ipſo conceditur, gradiendo ſemitam mandatorum, ipſius veram ſapientiam imitantes, decrevimus ad tuam celſitudinem deſtinandos. Ideoque magnificentiam tuam monemus, rogamus & hortamur in unigenito Dei filio Jesu Christo per ſuæ crucis myſterium & immenſum redemtionis humanæ beneficium in caritatis viſceribus obſecrantes, quatenus ipſos benigne recipiens, & ad illum reſpiciens, ſalutis & pacis actorem, qui operatus eſt in medio terræ ſalutem, qui oriens ex alto pacem ſibi acceptam, & ab omnibus acceptandam evidenter oſtendens, eam in ortu ſuo angelorum miniſterio bonæ voluntatis hominibus nuntiavit, & inter homines converſatus, verbo docuit, prædicavit exemplo, ut ad ovile Domini redeas, ac ipſos tuos clerum & populum, eo concedente, reducas, tibi & ipſis quietem tribuas, innumerabilibus periculis animarum & corporum rerumque diſpendiis, quæ guerrarum induceret, quam avertat Altiſſimus, horrenda calamitas, prudenter occurras, & de tam pii negotii conſummatione in æternum tibi memoriale conſtituas, hujuſmodi ſalutarem unionem Latinorum & Græcorum, quam tibi votivam admodum evidentibus fateris affatibus, ſedulis proſequuturus affectibus, præſcriptam catholicæ fidei unitatem, immo puram & ſolidam veritatem agnoſcas, ſuſcipias corde humili & ſincero, & coram eiſdem fratribus apocriſariis veſtris profitearis ore veridico ac fideli. Præmiſſum etiam ejuſdem eccleſiæ Romanæ primatum ad illius obedientiam ſpontaneus veniens recognoſcas, ipſum acceptes & ſponte recipias: prædictoſque tuos clerum & populum ipſam fidem ſimiliter profiteri, ſuſcipere, ac ad obedientiam ipſius eccleſiæ Romanæ venire, primatum ejus recognoſcere ac acceptare procures.

15. Præmiſſis primitiis adimpletis, ad memoratam ſynodum, cui una cum aliis catholicis principibus te decebit, & nos deſideramus & petimus, intereſſe in loco in quo ipſam congregari continget, ut ad cetera quæ imminent, ipſorum & tuo fulti conſilio, ſecurius procedamus, vel perſonaliter venturus, ſi facultas adfuerit, vel apocriſarios magnæ auctoritatis & prudentiæ viros tuo miſſurus nomine, per quos tuum nobis ſuper agendis inibi conſilium reveletur. Peracta ſiquidem hujuſmodi utriuſque populi Latinorum videlicet & Græcorum in prædictis profeſſione fidei, & recognitione primatus, tam ſancta, tam deſiderabili unione, per quam præmiſſum tuum zelum laudabilem, a te verbis & litteris frequenter expoſitum, facto manifeſtabis & probabis apertius, per quam noſtrum & eorumdem fratrum noſtrorum aliorumque Latinorum tibi animos attrahere poteris, & in iis quæ agenda ſupererunt, noſtrum & ipſorum favorem, in quibus ſine offenſa Dei præſtari poterit, merito vendicare, ad præmiſſa ſolide roboranda, commodius, & ad tractatum caritatis inter ipſos Latinos & Græcos radicibus zizaniarum evulſis, omnibuſque diſcordiis, Domino annuente, ſedatis, inviolabiliter ſolidando, tanto efficacius tantoque favorabilius intendemus, quanto liberius tibi de regione diſſimilitudinis jam reverſo, poſt productam in ſpe recuperandæ innocentiæ ſtolam primam, poſt annulum in manu tua ex fidei profeſſione poſitum, condeſcendere poterimus, & ſine conſcientiæ læſione rationabilibus acquieſcere votis tuis. Sic namque præmiſſa cordi noſtro inſident, ſic ad ea totis præcordiis aſpiramus, ut pro eorum executione non ſolum labores impendere, ſed etiam ſuper impendi modicum reputemus.

16. Propter quod, licet tam tibi & tuis hæc via ſalubrior, quam ipſius negotii qualitati ſit aptior, cum fidei puritas conſenſum purum ac liberum exigat, & conditionem aliquam non admittat; tamen ſi peccatis exigentibus populi utriuſque nondum datum eſt deſuper, ut ad ea prædicto modo complenda tuus tuorumque animi ſint parati, nos non intendentes idem ſalutare negotium

deſperatione præcidere, ſed ſaltem manu- A ductione qua poſſumus promovere, tolerabimus patienter.

17. Quod ſi velis ad ſedem eamdem ante prædictam ſynodum, vel in ipſa ſynodo, (ut ibi ordine ſuo prædicta omnia tam circa profeſſionem fidei, cum recognitione primatus ejuſdem eccleſiæ Romanæ, quam circa ipſos Latinos & Græcos, diſſenſionis cujuslibet inter eos ſublata materia, in caritate mutua uniendos, plenius & ſolidius compleantur,) tuos apocriſarios deſtinare, ad eadem pro te ac ipſis tuis clero & populo facienda, ſecure cum poteſtate plenaria ſolemnes, B prout facti qualitas exigit, mittas apocriſarios ad præmiſſa.

18. Volumus tamen, quod prius tam tu, ſerenitatis tuæ apices, quam omnes, vel ſaltem patriarcha Græcorum, & aliqui alii majores prælati ejuſdem imperii, prædictis noſtris nunciis (in forma quam deſtinamus ſub bulla noſtra, per ipſos tibi, cum eis te ac eoſdem tuos clerum & populum ad hoc procedere velle patuerit, oſtendendam,) litteras concedatis de præmiſſis profeſſione fidei, & recognitione primatus ejuſdem eccleſiæ Romanæ, primo apud nos per eoſdem ſolemnes mittendos apocriſarios, C (Domino viam ad ſedandas inter eoſdem Latinos & Græcos diſcordias alias demonſtrante,) tuo & tuorum nomine ineffabiliter faciendis, & poſtmodum per te, prælatos omnes, ac tuos clerum & populum ſupradictos, cum a ſede ipſa mandatum fuerit, perſonaliter iterandis. Nos enim eoſdem tuos apocriſarios conceſſis prædictis tuis apicibus & prælatorum litteris deſtinandos recipiemus alacriter, caritative tractabimus, & ad conſummationem præmiſſorum cum omni diligentia, prout Dominus conceſſerit, procedemus; & nihilominus ſuper ſedatione diſcordiarum ipſarum, tam per ipſos apocriſarios, quos ad D præſens mittimus, quam per alios hinc inde mittendos, poterit interim tractatus haberi, & exquiri diverſæ viæ ac modi, qui ad expeditionem faciliorem idem negotium, favente Domino, præparabunt.

19. Quia vero cordi nobis eſt, de ipſo negotio ſaltem in eadem ſynodo providere ſalubriter, & ideo deſideramus, quod diu ante ipſam ad nos de illorum exitu felici utinam perveniat certitudo, celſitudinem tuam affectuoſe requirimus, & rogamus inſtanter, ut eoſdem fratres apocriſarios noſtros feli- E citer & ſic celeriter ſtudeas expedire, quod redeuntes cum tuo certo ad præmiſſa reſponſo, dictum tempus pro ejuſdem ſynodi congregatione præfixum adeo valeant commode prævenire, quod ad ejuſdem negotii proviſionem ante ipſam ſynodum poſſit ut decet habilitari materia, ſufficientis ad hoc temporis opportunitate conceſſa. Scire quidem te volumus, quod ſi eoſdem noſtros nuntios contra hujuſmodi noſtrum deſiderium retardari contingat, nos de tua reſponſione incerti, tam utilis negotii proſecutionem per vias, quas ad animarum ſalutem Dominus aperire dignabitur, propterea nec omittere intendimus nec differre.

EPISTOLA VI. GREGORII PAPÆ X. patriarchæ Græcorum.

Ut patriarcha Græcorum imperatorem inducat ad perficienda ea, quæ ſibi per papam mandantur.

1. PAtriarchæ Græcorum ſpiritum gratiæ ſalutaris. Multo, ſicut te noſſe credimus, labore ſudatum eſt, ut inter Latinos & Græcos, ſubductis ſeminariis antiquæ ſciſſuræ, vigeret inter eos fidei unitas, conſolidaretur inter eos unio caritatis; ſed impediente illo, ut credimus, qui primum ſchiſma excitavit in cœlo, nondum eſt votis laborantium ſatisfactum: Nos autem de illius omnipotentia ſpe concepta, qui concordiam in ſublimibus operatur, a labore tam utili non putavimus deſiſtendum, ſed inſiſtendum potius tanto propenſius, quanto fructus ex eo, Deo auſpice, proventurus, ipſi erit acceptior, mundo utilior, & ſaluti convenientior animarum. Et ideo cum fratribus noſtris deliberatione præhabita, propter hæc, & ad providendum utiliter de ſuccurſu neceſſario terræ ſanctæ, nec non & de reformatione morum, qui videntur in clero & populo graviter deformati, ac aliis quæ animarum ſalutem reſpiciunt, & ad ſtatum orbis pacificum actore Domino redundabunt; concilium de ipſorum fratrum conſilio indiximus generale, in calendis Martii anni ab Incarnatione Domini MCCLXXIV. annuente Domino, congregandum, univerſos Catholicos orbis principes & prælatos ad ipſum per noſtras ſub communi forma litteras advocantes. Et quia tractatum concordiæ inter Latinos & Græcos a felicis recordationis prædeceſſoribus noſtris URBANO & CLEMENTE Romanis pontificibus invenimus laudabiliter ordinatum, ordinem ab ipſis provido approbatum conſilio, dignum proſecutione potius quam invitatione cenſentes, ad feliciorem expeditionem tractatus ejuſdem & conſummationem tam pii negotii, concedente Domino, promtiorem, ipſum deliberavimus proſequendum. Ad quod magnifico viro MICHAELI PALÆOLOGO imperatori Græcorum illuſtri nuncios & litteras deſtinamus, per eas ſibi perſuaſiones varias, qualitati tractatus ipſius aptas & utiles, nec non & alia, quæ ad felicem exitum tam ſalutaris negotii expedire putavimus, plenius explicando. Quæ cum tibi per eaſdem litteras innoteſcenda ſperemus, conſulto præſentibus non duximus repetenda.

Digitized by Google

2. Quia vero tuum ſpecialiter in his credimus conſilium utile ac auxilium opportunum, fraternitatem tuam monemus, rogamus, & hortamur in Domino Jesu Christo, per ſua immenſa beneficia obſecrantes, quatenus divinæ remunerationis obtentu, te non ſolum cooperatorem, ſed etiam ſpecialem in his conſtituas promotorem; ad celerem & felicem expeditionem illorum, quæ per eaſdem litteras paternis affectibus & piis deſideriis poſtulamus, ſtudio piæ devotionis intendens, ſic ad illa celeriter exequenda, tam memoratum imperatorem, quam alios qua potes inductionis diligentia exhorteris, & efficacia exhortationis inducas, quod negotio hujuſmodi tuo ſuffragio feliciter conſummato, in retributione juſtorum ab eo, qui nullum bonum ſine remuneratione relinquit, cum ſpe favoris apoſtolici tibi proinde non immerito acquirendi mercedem condignam tam utilis cooperationis, immo potius promotionis ſecurus expectet. Ceterum, quia his, Domino præſtante, peractis, te ac alios prælatos Græcorum, prout priſca conſuetudo ſuggerit, decebit eidem concilio intereſſe, ut una cum principibus & prælatis nobis in dirigendis quæ inibi ſunt agenda, tu & ipſi conſilio & auxilio aſſiſtatis: Rogamus & petimus, ut tu & illi, quibus per te id denuntiari volumus, ad idem concilium, in loco in quo illud congregari continget, perſonaliter veniatis. Nos enim te ac illos benigne recipiemus, caritative tractabimus, & honore quo decuerit proſequemur.

EPISTOLA VII. GREGORII PAPÆ X. Hieronymo de Eſculo, Raymundo Berengarii, Bonagratiæ de S. Johanne in Perſeceto, & Bonaventuræ de Mugello de Ordine Minorum, apoſtolicæ ſedis nunciis.

Quæ forma profeſſionis fidei & recognitionis primatus eccleſiæ Romanæ ſit ab imperatore Græcorum petenda.

1. In litteris, quas magnifico viro Michaeli Palæologo imperatori Græcorum illuſtri per vos mittimus, inter cetera continetur, quod ſi dictus Palæologus velit ante indictum a nobis generale concilium, vel in ipſo concilio, ut ordine ſuo inibi omnia quæ tam circa profeſſionem fidei catholicæ cum recognitione primatus eccleſiæ Romanæ, quam circa Latinos & Græcos, diſſenſionis cujuſlibet ſublata materia, in caritate mutua uniendos, ut in eiſdem litteris præmittitur, plenius & ſolidius compleantur, ſuos apocriſarios deſtinare, mittat ſolemnes, prout negotii qualitas exigit, apocriſarios, cum poteſtate plenaria ad præmiſſa: & in litteris ipſis exprimitur, quod noſtræ voluntatis exiſtit, ut prius tam ipſe imperator apices ſuos, quam omnes, vel ſaltem patriarcha, & aliqui alii majores prælati Græcorum litteras ſuas vobis concedant in forma quam per vos in eiſdem litteris nos prædicimus ſub bulla noſtra miſſuros de præmiſſis, promiſſione fidei cum recognitione primatus, primo apud nos per hujuſmodi ſolemnes mittendos apocriſarios, Domino viam ad ſedandas inter eoſdem Latinos & Græcos diſcordias, alias demonſtrante, ipſius imperatoris Græcorum & ſuorum nomine infallibiliter faciendis, & poſtmodum per ipſum, prælatos omnes, clerum & populum Græcorum, cum a ſede apoſtolica mandatum fuerit, perſonaliter iterandis.

2. Ut igitur formam eamdem, ſicut in litteris præmiſſis edicitur, deferatis, ipſam per verba ſubſcripta vel æquipollentia, eadem tamen ſubſtantia omnino ſervata, vobis concedi volumus, quæ præſentibus duximus exprimenda: quæ præmiſſa ſalutatione qua idem imperator ad nos uti voluerit, talis erit.

Nos Michael, &c. præſenti ſcripto fatemur nos recepiſſe ſub bulla noſtra profeſſionem catholicæ fidei, quam ſacroſancta Romana eccleſia firmiter tenet, fideliter docet, conſtanter prædicat, & publice profitetur, cum expreſſione primatus ipſius eccleſiæ, cujus ſeries talis eſt: Credimus ſane tam, &c. Nos itaque memoratus imperator ſupraſcriptam catholicæ fidei veritatem, coram nobis plene & diſtincte lectam, & aperte & fideliter expoſitam recognoſcimus, & promittimus quod poſtquam in generali concilio a vobis indicto, ſive ante vel poſt ipſum concilium, inter nos, clerum, & populum noſtrum ex parte una, & Latinos ex altera, ſuper diſcordiis exortis hinc & inde, concordia fuerit reformata, eamdem fidem, ſicut præmittitur, infallibiliter primo apud vos in curia veſtra per apocriſarios ſolemnes, prout tanti negotii qualitas exigit, agnoſcemus, ſuſcipiemus corde humili & ſincero, & profitebimur ore veridico & fideli. Præmiſſum etiam eccleſiæ Romanæ primatum, ad ipſius eccleſiæ obedientiam ſpontanei venientes, recognoſcemus, ipſum acceptabimus, & ſponte recipiemus. Et poſtmodum cum ſedes apoſtolica id mandaverit, præmiſſa tam circa fidei profeſſionem, quam circa primatum ejuſdem eccleſiæ, iterabimus perſonaliter per nos ipſos, prædictoſque clerum & populum procurabimus ſimiliter primo per apocriſarios apud vos, & poſtmodum ad mandatum ipſius eccleſiæ perſonaliter per ſeipſos fidem agnoſcere, profiteri, & ad obedientiam ipſius eccleſiæ Romanæ venire, primatum ejus recognoſcere ac etiam acceptare, vel ſi prædictum verbum *recognoſcimus* haberi non poſſit, recipiantur loco ejus verba hæc ſeu æquipollentia:

Nos itaque memoratus imperator vobiſcum & cum eadem ſancta Romana eccleſia

Digitized by Google

matre noſtra convenimus in ſupraſcriptam catholicæ fidei veritatem.

3. Et deinde promiſſio de recognitione ipſius fidei cum expreſſione primatus tam per apocriſarios, quam per ipſum imperatorem, ac prædictos clerum & populum facienda, ſicut ſupra ponitur, repetatur. Quod ſi nec prædictum verbum *Convenimus* poſſit haberi, obtineantur ſaltem loco ejus, ſive pro ipſo, verba ſubſcripta vel æquipollentia, deſideramus eamdem fidem agnoſcere, ſuſcipere, & profiteri, ac vobiſcum & cum ſacroſancta Romana eccleſia matre noſtra, ſeu ipſi ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ matri noſtræ in ejuſdem fidei profeſſione uniri, & ad ipſius ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ obedientiam venire, primatum ipſius recognoſcere, acceptare ac etiam recipere. Et poſt hæc repetatur ſimiliter promiſſio ſupradicta. Litterarum quoque quas a memoratis patriarcha Græcorum & prælatis omnibus vel aliquibus majoribus, vobis, ut prædicitur, concedi volumus, eadem erit forma, mutatis quæ perſonarum diverſitas ſuggeret immutanda.

EPISTOLA VIII. GREGORII PAPÆ X. regi Siciliæ illuſtri.

Ut rex Siciliæ treugas cum Palæologo ad tempus ineat, ne tractatus unionis Græcorum impediatur.

TRactatum de reductione Græcorum ad Romanæ eccleſiæ unitatem, frequenti hactenus repetitione tentatum, ſed ad deſideratum finem, peccatis exigentibus, non deductum, proſequi tamquam Deo acceptum, animarum ſaluti accommodum, mundo utilem, & noſtris valde votivum affectibus, omni qua poſſumus ſollicitudine intendentes, cum fratribus noſtris deliberatione præhabita, diſpoſuimus de ipſorum conſilio nuncios ſpeciales, quoſdam videlicet fratres Minores electos ad hoc, & jam quaſi paratos, ad Palæologum cum noſtris ſub certa forma litteris deſtinare. Verum quia, ſicut nobis a dignis fide ſuggeritur, ipſe, niſi treugis tecum initis, quieta ſibi ad tractandum de præmiſſis & ſecura tempora concedantur, occaſionem aſſumet, & cauſam ex hoc incolorate prætendet hujuſmodi recuſandi tractatum, & forſan ingreſſum ad eumdem; ne tantum bonum, talis prætextu impedimenti, obicem habeat, vel dilationis alicujus diſcrimen incurrat, expedire putamus, ut ſi dictum Palæologum petitioni treugarum hujuſmodi contingat inſiſtere, ad modicum tempus concedantur eidem, infra quod ſtatum tuæ militiæ in illis partibus conſtitutæ non oportebit aliquatenus immutare; ſed ſi potuerit infra illud, prædictis fratribus Minoribus id aſſerentibus, eumdem Palæologum ſuper dicto tractatu de Græcis ad ſinum ipſius Romanæ eccleſiæ A in ejuſdem profeſſione fidei cum debita recognitione & ſuſceptione primatus ipſius, annuente Domino, reducendis, non in corde ficto, ſed ſic in veritate procedere, quod ſpes veriſimiliter, immo quaſi palpabiliter poſſit haberi de ſolida unione inter Latinos & Græcos eoſdem, per quam antiqui ſchiſmatis ſeminaria omnino tollantur, inter cariſſimum in Chriſto filium noſtrum imperatorem Conſtantinopolitanum illuſtrem, & te ipſum ex parte una, & eumdem Palæologum ex altera, nihilominus omni diſſenſionis occaſione ſublata, ad quod præmiſſorum, quæ fidem contingunt, expedito tractatu, efficaciter intendimus laborare. B Ad requiſitionem eorumdem fratrum ineantur treugæ cum ipſo ulterioris temporis, quod ſufficiat ad prædicta ſuper obſervatione ipſorum, adjiciendis hoc caſu ſecuritatibus idoneis & cautelis, prout facti qualitas ſuggerit, & opportunitas miniſtrabit. Quocirca ſerenitatem regiam monemus, rogamus, & hortamur attente, obſecrantes in Domino Jesu Christo, ac in remiſſionem tibi peccaminum ſuadentes, quatenus, ut te conſtituas in tanti boni proſecutione participem, & retributionis ex ea debitæ non expertem, beneplacitis noſtris tua C in præmiſſis vota coaptans, aliquos viros diſcretos, de quorum poſſis induſtria & fidelitate confidere, ſecreto propter utilitatem negotii, & tui conſervationem honoris, aſſumas ad partes illas ſub colore alio deſtinandos, & eos ſic in prædictis inſtruere, ſic in omnibus & ſpecialiter quoad navigium pro eis & prædictis fratribus Minoribus tua curet magnificentia præparare, quod eiſdem fratribus Brunduſium pervenientibus, aliquis qui eis de mandato tuo in navigio competenti velit & valeat providere, non deſit, ne propter hujuſmodi defectum, iter retardetur ipſorum; ſed in ipſo abſque ulla tarditate D procedant, & iidem tui aſſumendi nuncii eos cum poteſtate plenaria ad prædicta celeriter ſubſequantur, denuntiaturi eiſdem fratribus Minoribus ubi morari proponant, ut ſuper præmiſſis inibi requirantur, cum fuerit opportunum.

EPISTOLA IX. GREGORII PAPÆ X. Siciliæ regi illuſtri.

Ut rex papam certificet de tractatu habito inter ipſum & imperatorem Conſtantinopolitanum ac Palæologum.

E

SIcut in litteris tam tibi quam ad ceteros Chriſtianitatis principes & prælatos ac alios ſuper concilio congregando directis evidenter apparet, inter cetera in ipſo tractanda, imminet ſpecialis articulus de revocatione Græcorum ad eccleſiæ unitatem, ad cujus proſecutionem eo credimus diligentius intendendum, quo major, ſi Dominus deſi-

deriis noſtris annuerit, ex ipſius conſummatione ſequetur utilitas, ſalus videlicet fere innumerabilium animarum. Propter quod & deſideramus, & veriſimiliter credimus, te ipſum ad votivam negotii executionem hujuſmodi tua vota dirigere, præſertim cum interdum lætanter audiverimus te dicentem, placere Deo in tuis affectibus eſſe præſtantius quolibet commodo temporali, & ideo regalem excellentiam affectuoſe rogantes, ac tibi tamquam ſpeciali eccleſiæ filio & devoto, apoſtolica nihilominus auctoritate mandantes, ut quæ tibi ſuper his ſcribimus ſecreto conſerves. Circumſpectioni regiæ ſecure communicanda decrevimus, quæ ad revocationem prædictam, auctore Deo, felicius & facilius obtinendam credimus expedire. Nobis ſiquidem attentione qua decet vias exquirentibus varias, per quas in prædicto negotio, Deo auſpice, ſalubrius procedatur, occurrit inter alia, quod inter cariſſimum in Chriſto filium noſtrum imperatorem illuſtrem & te ipſum, necnon inter nos ex una parte, & Palæologum ex altera, quædam tractata dicuntur, per quæ in noſtram deducta notitiam pateret nobis via forſan promtior ad prædicta. Quocirca ſerenitatem regiam rogamus & obſecramus in Domino JESU CHRISTO, quatenus ad promotionem tanti & tam inæſtimabilis ac Deo accepti boni prudenter & ſolerter intendens, prædictorum tractatuum ſeriem cum omnibus eorum circumſtantiis, tuumque in his beneplacitum plene ac explicite nobis non differas intimare, ut ex ipſis inſtructi, reddamur ad procedendum in præmiſſis, prout tua etiam intereſſe credimus, de cetero cautiores.

EPISTOLA X. GREGORII PAPÆ X. magiſtro Simoni de Pariſius archidiacono Vindocinenſi in eccleſia Carnotenſi, regis Siciliæ cancellario.

Ut cancellarius regis eum inducat ad certificandum papam ſuper his ſuper quibus papa requiſivit ipſum.

QUo magis per theſaurum ſcientiæ tibi a Domino creditum, ipſe Lumen luminum animi tui judicium illuſtravit, ut quæ ſunt ſibi placita non ignores; eo illi magis aſtringeris, ut te totum & cuncta ſibi tua devoveas, & in præterita mentis conſtantia beneplacitis ipſius inhærens, perſeveranter illa totis viribus proſequaris. Ideoque conſiderans quam brevis eſt vita hominis, quam incertus eſt exitus, quam frequenter etiam repentinus, quodcumque poteſt manus tua cum omni quæ datur inſtantia operare, proſecuturus inſtantius quæ ipſi tuo acceptiora noveris creatori. Hinc tibi, qui credimus & ipſum regem & temet velle dirigere in divinorum ſemitam mandatorum, confidenter communicamus quæ imminent, ut nobis coopereris in illis, præmium exinde ab illo, cujus res agitur, recepturus. Ecce, fili, grandis profecto inſtat articulus, cujus ſi, clementia divina præambula, votivus daretur eventus, cum ſuper uno peccatore agente pœnitentiam gaudium eſſe angelis cœli teſtetur evangelica veritas, profecto de converſione tam numeroſæ multitudinis averſorum, in exultationis jubilum hierarchia cœleſtis exſurgeret, & angelorum chori novo non immerito tripudio exultarent. Inſtat ſiquidem inter cetera in generali concilio a nobis indicto tractanda, ille nobis propter innumerabilem quaſi animarum ſalutem deſiderabilis admodum tractatus, habendus de revocatione Græcorum ad eccleſiæ unitatem: ad cujus proſecutionem dum ſollicite vias exquirimus, per quas ejuſdem confirmatio deſideranda ſequatur, & ſi difficultates aliquæ non leves videantur occurrere, occurrit tamen inter cetera, quod ſi quid inter memoratum regem & Palæologum hactenus ſit tractatum, non modicum expediret illud in noſtram deduci notitiam, cum proinde ad proſequendum quod intendimus poſſet forſitan via promtior aperiri. Illa inſuper mentem noſtram conſideratio gravius anxiat, quod inter cariſſimum in Chriſto filium noſtrum imperatorem Conſtantinopolitanum illuſtrem & regem eumdem aliqua tractata dicuntur, quæ vel grave poſſent tanto negotio impedimentum afferre, vel per ignorantiam forte vel negligentiam graviter ipſorum imperatoris & regis animos perturbare. Propter quod memorato regi ſuper præmiſſis litteras noſtras dirigimus, tibi primitus præſentandas, devotionis tuæ in virtute obedientiæ ac ſub excommunicationis pœna diſtrictius injungentes, quatenus quæ tibi ſuper hoc ſcribimus, ſecreto conſervans, & eumdem regem ad hujuſmodi ſecreti obſervantiam diligentia qua potes aſtringens, poſt hæc prædictis directis ad eum ſibi litteris præſentatis, ipſum ſuper præmiſſis ſecretius & diligentius alloquaris ex parte noſtra, & ad meritum tibi perſuaſurus eidem, ut tanto bono, tam immenſo & inæſtimabili animarum lucro quantumlibet commodum temporale non præferens, prædictorum tractatuum ſeriem, & ſuum in his beneplacitum, per ſuas non differat litteras intimare: quod ſuper his inveneris nobis celeriter & fideliter per latorem præſentium reſcripturus.

EPISTOLA XI. GREGORII PAPÆ X. regi Siciliæ illuſtri.

Ut rex Siciliæ apocriſariis Palæologi venientibus ad papam provideat de ſecuro conductu.

SIcut ad tuam novimus perveniſſe notitiam, nos tractatum de revocatione Græcorum ad eccleſiæ unitatem a felicis recordationis

dationis prædeceſſoribus noſtris Romanis pontificibus inchoatum, de fratrum noſtrorum conſilio proſequentes, nuncios ſpeciales, quoſdam videlicet fratres Minores latores præſentium ad Palæologum cum noſtris ſub certa forma litteris deſtinamus, in quibus inter cetera continetur, ut ſi velit, ad proſecutionem illorum de quibus in eiſdem litteris agitur, ante indictum a nobis generale concilium in ipſo concilio ſolemnes apocriſarios ad nos mittat. Propter quod ne forſan idem Palæologus ſe hujuſmodi apocriſarios, a tua excellentia ſuper ſecuritate non habita, commode mittere non poſſe cauſetur; ſerenitatem regiam monemus, rogamus, & hortamur in Domino, quatenus circa hæc iſta ſtudeas providere apocriſariis ipſis ad præmiſſa mittendis de ſecuritate in veniendo, morando, & etiam redeundo, prout expedire videris, proviſurus: quod tractatum eumdem occaſione hujuſmodi non contingat aliquatenus impediri.

EPISTOLA XII. GREGORII PAPÆ X. fratri Hieronymo de Eſculo, &c. apoſtolicæ ſedis nunciis.

Ut apoſtolicæ ſedis nuncii provideant apocriſariis Palæologi de ſecuro conductu.

CUm vos ad magnificum virum Palæologum imperatorem Græcorum illuſtrem cum noſtris ſub certa forma litteris deſtinemus, in quibus inter cetera continetur, ut ſi velit ad proſecutionem illorum, de quibus in eiſdem litteris agitur, ante indictum a nobis generale concilium, vel in ipſo concilio ſolemnes apocriſarios ad nos mittat; ne forſan idem imperator ſe hujuſmodi apocriſarios, ſecuritate non habita, commode mittere non poſſe cauſetur, vobis omnibus, vel tribus, aut duobus ex vobis, ſi reliquos impediri contingat, concedendi eiſdem apocriſariis ſecuritatem veniendi ad ſedem apoſtolicam, ibi morandi, & exinde ad propria redeundi, prout videritis expedire, plenam & liberam auctoritate præſentium concedimus facultatem, ſecuritate hujuſmodi tantummodo uſque ad dictum concilium duratura. Ex tunc enim, ſi apocriſarios ipſos ad eamdem ſedem venire contigerit, eis ſuper hoc ſedes eadem plenius providebit.

EPISTOLA XIII. GREGORII PAPÆ X. Michaeli Palæologo Græcorum imperatori illuſtri.

Lætatur papa de intentione quam habet Palæologus circa negotium unionis, & rogat ut perſeveret in eo, & nuncios mittat.

1. LItterarum ſeries, quas nobis noviſſime tua magnificentia deſtinavit, cunctis qui ſpiritu Dei aguntur ipſas audientibus,

A gaudii & exultationis in Domino materiam ſubminiſtrant. Siquidem circa inſtans unionis Latinorum & Græcorum deſideratæ, perutilis ac Deo acceptæ negotium, & intenſum tuum teſtatur affectum, & votivum illius exitum repromittit. Adjiciens inter cetera, quod cum qualem te oſtendis in verbo, talis & ferventior invenïaris in opere, nullius dubitationis ſcrupulus in noſtro corde remaneat de conſummatione ac perfectione negotii ſupradicti.

2. Hæc quidem catholicos rei conſcios in jubilum excitant animos, ſed multorum circa hoc motus reprimit, quod, ut verum B fateamur, quamplures magnæ conditionis & ſtatus aſſerunt unionis prædictæ tractatum ex Græcorum parte diutius in figmentis verborum & ſimultate deductum. Propter hoc & nobis ſuper apocriſariorum noſtrorum qui ad tuam pervenere præſentiam, deliberantibus miſſione, id diſſuaſere frequentius, viam aliam quæ ſe videbatur offerre præ manibus potius ſuadentes.

3. Licet autem illius credulitatis aures non duximus inclinandas, hæc tamen excellentiæ tuæ ad ſtimulum quaſi ſollicitationis exponimus, C ut attendens quod ex his quæ de prædictis tuis litteris brevis ſupercommemoravit epilogus, & aliis quæ patent latius in eiſdem, te oris tui verbo non ſolum Deo, ſed & univerſis audientibus, ſi famam tuam non negligas, ad conſummationem prædicti negotii quaſi obligaſſe videaris, ad illam ſic ſolerter intendas, ſic efficaciter in veritate procedas, quod tuæ promiſſionis effectu per evidentiam operis apparente, obſtruantur ora inique loquentium, qui celſitudinem tuam libenter forte notarent, quaſi non in ſinceritate debita hoc tam ſalubre negotium D proſequaris: ſed & nunc poſt nuncios noſtros tempore tanto detentos, quaſi neceſſitate dilationis ingeſſeris, ſicut hactenus ex eadem parte frequenter ingeſtas aſſerunt, ut & per anguſtias temporis & per inopinatos caſus, qui perſæpe in negotiis tractandis emergunt, deſiderato fructu memoratum negotium fruſtraretur, ne quando nobis ſupergaudeant qui inſultent ac dicant, Ecce quod verebamur accidit: ſicut enim vobis prædiximus, ſolam perditionem temporis habuit veſtrorum miſſio nunciorum.

E 4. Hæc ſicut ad tuam inſtructionem & proviſionem de paterna dulcedine prodeunt, ita in tuæ conſiderationis attentione dulceſcant. Sic enim ad ſalutem animæ tuæ afficimur, ut & perſonæ in via hac, quam præmiſſæ litteræ te ambulare deſcribunt, zelemus honorem, & deſideremus te diligentiſſimum fore opinionis tuæ cuſtodem, curam habentem de bono nomine, nec famam aliquatenus negligentem. Perſta igitur; noſti enim quod perſeverantiæ palma debetur. Perſta, & quæ te præmiſſæ tuæ litteræ tam

Digitized by Google

ſollicite incœpiſſe commemorant, & nuncii noſtri, qui ad nos rediere, teſtantur, ſollicitudine continuanda, & quantum facultas permiſerit augmentanda, proſequere ad obtinendum immenſum divinæ retributionis præmium, & memoriale inter homines, de tam pio, tam amabili, Deo & Chriſtianitati tam votivo, tam utili opere in æternum: miſſurus apocriſarios quorum eædem magnitudinis tuæ litteræ pollicentur adventum, cum poteſtate plenaria, & ad omnia quæ noſtrarum miſſarum ad te per eoſdem nuncios litterarum tenor exigit, plene, prout decet, inſtructos, de quorum ſecuro conductu ſicut inſerta tuis litteris petitio continebat, per viam a celſitudinis tuæ nunciis ad nos propter hoc inter cetera deſtinatis, de ſpeciali mandato tuo, ut dicebant, electam, ſalubriter duximus providendum.

EPISTOLA XIV. GREGORII PAPÆ X. regi Siciliæ illuſtri.

Ut rex nunciis Palæologi venturis ad concilium litteram de conductu concedat.

TAmquam rem ex temporis brevitate recentem, regalem adhuc non dubitamus tenere memoriam, quod ad Palæologum nuncios deſtinavimus, cum ſuper unionis Latinorum & Græcorum jam dudum initiato tractatu cum debita inſtantia requirentes. Ipſe vero, prout oſtendit litterarum ſuarum ſeries, ſatis efficaciter & devote reſpondens, promittit ſolemnes nuncios plene ad hujuſmodi negotii proſecutionem inſtructos, ad generale quod imminet concilium deſtinare, quibus per nos de ſecuritate petiit provideri. Quocirca ſerenitatem regiam rogamus & obſecramus in Domino, in remiſſionem tibi peccaminum ſuadentes, quatenus prædictis ejuſdem Palæologi nunciis ad idem concilium deſtinandis patentes litteras in forma, quam intercluſa præſentibus cedula exhibebit, non ſolum de plena pro ſe & familiis & bonis eorum in eundo, morando, & redeundo aſſecuratione concedas; ſed etiam quod per totam terram tuæ ditioni ſubjectam recipi [debeant] ſub tuo conductu, ipſos nihilominus in tota terra eadem per aliquot idoneos, quos ad hoc deputandos duxeris, conducturus.

Eodem modo imperatori Conſtantinopolitano illuſtri.

EPISTOLA XV. GREGORII PAPÆ X. archiepiſcopis, epiſcopis, & dilectis filiis abbatibus, prioribus, decanis, archidiaconis, archipreſbyteris, præpoſitis & aliis eccleſiarum prælatis, ac nobilibus viris marchionibus, comitibus, baronibus, militibus, poteſtatibus, capitaneis, & vicariis eorumdem, necnon conſulibus, conſiliariis, communitatibus, ſive populis civitatum, caſtrorum, aliorumque locorum ad quos litteræ iſtæ pervenerint.

Super eodem eccleſiarum prælatis & baronibus ac rectoribus civitatum.

Sub ſpe illius angularis lapidis, noſtri videlicet Redemtoris, qui duos ex diverſo venientes parietes in ſua nativitate copulare dignanter incœpit, tractatum de reducendis Græcis ad eccleſiæ unitatem a nonnullis prædeceſſoribus noſtris Romanis pontificibus inchoatum aſſumentes, a noſtræ promotionis initiis proſequendum, quoſdam fratres ordinis Minorum ad Palæologum Græcorum imperatorem illuſtrem duximus deſtinandos, cum ſuper unione hujuſmodi cum debita inſtantia requirentes. Ipſe vero, prout oſtendit litterarum ſuarum ſeries, ſatis efficaciter & devote reſpondens, promittit ſolemnes nuncios plene ad hujuſmodi negotii proſecutionem inſtructos, ad generale quod imminet concilium deſtinare, quibus per nos petiit de ſecuritate provideri. Quocirca univerſitatem veſtram rogamus, & hortamur, & per apoſtolica vobis ſcripta mandamus, quatenus prædictis ejuſdem Palæologi nunciis ad idem concilium deſtinandis, pro ſe, familiis, & bonis eorum, cum ad vos pervenerint, de ſecuro conductu per omnes terras, diſtrictus & loca veſtra, pro apoſtolicæ ſedis & noſtra reverentia, ita liberaliter providere curetis, quod eis felicem ad idem concilium acceſſum ſe habere gaudentibus, nos devotionem veſtram merito proinde commendare poſſimus.

EPISTOLA XVI. GREGORII PAPÆ X. Abbati monaſterii Caſinenſis ad Romanam eccleſiam nullo medio pertinentis.

Ut abbas Caſinenſis quam cito venient nuncii Palæologi, ſe ad eos perſonaliter conferat, & ipſos conducat.

VIrum magnificum Palæologum Græcorum imperatorem illuſtrem ſuper unione Latinorum & Græcorum, cujus tractatus diutius fluctuavit, per noſtros nuncios duximus, ſicut te noſſe credimus, requirendum: qui apertius ſolito cum multa, prout litterarum ſuarum ſeries manifeſtabat, devotione reſpondens, promittit in eiſdem litteris ſolemnes nuncios proſecuturos efficaciter tractatum eumdem, ad concilium quod imminet, cum poteſtate plenaria deſtinare, petens ipſis de ſufficientis ſecuritatis remedio provideri. Nos autem & per cariſſimos in Chriſto filios noſtros imperatorem Conſtantinopolitanum & regem Siciliæ illuſtres, & per eccleſiarum prælatos, marchiones, comites, & barones, & communia civitatum

Digitized by Google

A ipſis de ſecuritate idonea curavimus provideri. Verum ut proviſio noſtra ſit plenior, volumus & devotioni tuæ præſentium auctoritate mandamus, quatenus quamprimum tibi eorumdem nunciorum adventus ad portum, in quacumque parte regni Siciliæ innotuerit, perſonaliter occurras eiſdem, eos in tua comitiva deducturus ad noſtram præſentiam, & ipſis auctoritate noſtra de competentibus ſecuritatis remediis, compeſcendo etiam per cenſuram eccleſiaſticam omnes quos ad contrarium niti compereris, proviſurus, non obſtante, ſi aliquibus cujuſcumque ſint dignitatis, conditionis aut ſtatus, quod interdici, ſuſpendi, &c.

B

EPISTOLA XVII. GREGORII PAPÆ X.

Fratribus Hieronymo & Bonagratiæ, ordinis fratrum Minorum.

Ut apoſtolicæ ſedis nuncii ſic inſtent penes Palæologum, quod eos cum ſuis nunciis cito remittat, ut poſſint intereſſe concilio generali.

LAbores veſtros humano penſantes affectu, ad vos propter eos multa compaſſione movemur: ſed dum levamus conſiderationis oculos altius, & attendimus vos in illius ſervitio laborare, cui numquam ſine remuneratione ſervitur, vobis ſuper illis non dubitamus potius congaudendum. Verum non intendimus in talibus plene doctos inſtruere, ſed hortari potius, ut laborum magnitudinem certa ſpes immenſæ retributionis alleviet, & laborantium zelum accendat, quatinus ad obtinendum votivum ſuſceptæ commiſſionis exitum, laborent inſtantius, & ſi augmentum poſſit ipſorum ſollicitudo recipere, inſtantia majoris attentionis intendant, recepturi a Domino illud, ut prætangitur, inæſtimabile retributionis indubitatæ D præmium, & apoſtolici favoris augmentum, [proinde non immerito hortari.*] Ceterum, apud magnificum virum Palæologum Græcorum imperatorem illuſtrem vos ſpecialiter inſtare volumus, ut cum ſuis nunciis venturis ad concilium, ſic celeriter vos remittat, quod, auctore Domino, eidem concilio poſſitis perſonaliter intereſſe.

* Verba ſuperflua.

EPISTOLA XVIII. GREGORII PAPÆ X.

epiſcopo Panormitano.

Ut archiepiſcopus inducat regem ad dandum litteras nunciis Palæologi de ſecuro conductu.

CAriſſimo in Chriſto filio noſtro Carolo illuſtri regi Siciliæ, per latorem præſentium litteras deſtinamus, rogantes eumdem, ut nunciis, quos magnificus vir Palæologus ad generale concilium quod indiximus, ad proſequendum efficaciter tractatum, qui ſuper unione Latinorum & Græcorum longo tempore fluctuavit, deſtinare promittit, ſuas patentes litteras de ſecuritate concedat, in forma, quam continet cedula dictis nunciis & etiam regi litteris intercluſa. Quocirca fraternitatem tuam affectuoſe rogamus, per apoſtolica tibi ſcripta mandantes, quatenus apud eumdem regem ſolerter inſiſtas, ut prudenter advertens, quantum eſſet ei apud Deum & homines oneroſum, ſi per ipſum memorato Palæologo detur occaſio eumdem ſubterfugiendi tractatum, hujuſmodi ſecuritatis litteras in forma prædicta, cum nullum ſit in illarum conceſſione periculum, ſine qualibet difficultate concedat. Hujuſmodi autem noſtrum mandatum ea diligentia proſequaris, quod devotionem tuam exinde non immerito commendare poſſimus.

EPISTOLA XIX. GREGORII PAPÆ X.

Michaeli Palæologo imperatori Græcorum illuſtri.

De multiplici gaudio habito de profeſſione fidei, quam fecerunt nuncii Palæologi in concilio generali.

C

1. EXultat mater eccleſia renaſcentis prolis fecunditate jocunda. Exultat & jubilat gaudenter attendens ſe dragmam deperditam inveniſſe. Immenſæ lætitiæ rore perfunditur, dum ruinas, quas in ea ſchiſma multiplicarat antiquum, impleri per tuum aliorumque reditum ad ipſius eccleſiæ unitatem ſine ſtragis cujuſque periculo, ſolo pacis amore prævio intuetur. Exultamus & nos paſtoris, prout Domino placuit, vices gerentes in ea. Exultamus procul dubio in illo vero paſtore, qui animam ſuam pro ſuis ovibus ponere non expavit: ipſi vitulum labiorum exſolvimus, de cujus non eſt dubium munere proceſſiſſe, ut ovis quæ perierat ſit inventa, & revixerit filius, quem mors animæ, mors utique gravior occuparat. Occurrentes itaque tibi de regione diſſimilitudinis redeunti; collo tuo brachiis paternæ affectionis accumbimus, & te ſolidæ caritatis oſculo preſſius oſculamur. O utinam tibi, fili, pateret ad plenum, cum quanto in his occurrit tripudio eadem eccleſia nuper in Lugdunenſi concilio congregata! O ſi voces pſallentium, Deumque flexis genibus & nudatis capitibus laudantium, præcipue prælatorum E in tuis ſonuiſſent auribus, & revelata facie ipſorum oculos deducentes quaſi aquarum exitus, inſpexiſſes; profecto providenter adverteres, quod erant eorum lacrymæ tam excuſſi doloris indices, quam adeptæ lætitiæ proditrices. Nec minus patenter intelligeres, quam grati tui advenerunt nuncii, quam fuerint gratanter accepti; cum quanto etiam jubilo tua profeſſio acceptata!

Anno 1174.

Digitized by Google

2. Exulta igitur & tu, fili, exulta & lætare in eo qui eſt ſplendor lucis æternæ, divinæ quædam emanatio claritatis, qui tuum ſic animum ſuo lumine illuſtravit, ut lumen veritatis intelligens, non ſolum redires ad illam, ſed ad redeundum aliis dux & prævius effici mereretis. Exulta & gaude talem ac tantum jam datum laboribus tuis effectum, ut & de tuo ad ſinum unitatis eccleſiaſticæ reditu indubitatum expectare valeas præmium, & de aliis per te redeuntibus tibi plenioris debeatur retributionis augmentum. Perſta ergo, & quod cœpiſti ſollicite, cum omni diligentia ac ſollicitudine proſequaris, efficacem pro poſſe daturus operam, ut nec in aliquibus ejuſdem ſchiſmatis reliquiæ qualeſcumque ſuperſint. Dei quidem perfecta ſunt opera, & tu, creatura illius, creatorem tuum in tam placidi conſummatione operis pro viribus imitare, ut ſpei conceptæ de præmio res ſuccedat, & præmiſſum debitum exhibitio realis exſolvat. Super his autem & aliis habitis circa præmiſſa proceſſibus, præfati tuæ celſitudinis nuncii, quorum tibi notior eſt virtus & probitas, ad te plenius revertuntur inſtructi, quibus te non dubitamus fidem indubiam adhibere.

EPISTOLA XX. GREGORII PAPÆ X.

Andronico primogenito cariſſimi in Chriſto filii noſtri Michaelis Palæologi imperatoris Græcorum illuſtris.

Ut totis viribus ſatagat ad antiquati ſchiſmatis reliquias abolendas.

HAbes, fili, unde Domino Deo tuo in vocem exultationis & confeſſionis erumpas, exultes in eo, & fatearis humiliter tibi de immenſo ipſius dono conceſſum veræ fidei agnoſcere veritatem, illam amplecti piis affectibus, & devotis miſſis nobis affatibus confiteri. Hæc ſi corde contrito & humiliato ſpiritu recognoſcens, a cœptorum proſecutione ſollicita non deſiſtas, plura tibi ſalutaribus inhærenti ſtudiis procul dubio ipſe bonorum omnium dator adjiciet, perfectæ tandem retributionis præmium largiturus. Ideoque magnitudinem tuam monemus & hortamur in Domino Jesu Christo, quatenus in præmiſſis, ſicut diſcrete ſcripſiſti, tui genitoris inclyti laudabili propoſito, nobis per ejus & tuas expreſſo litteras, conſtanter adhærens, totis viribus ſatagas, ut antiquati ſchiſmatis aboleantur omnino reliquiæ, ſitque Latinorum & Græcorum unitas perpetuis temporibus inconcuſſa.

EPISTOLA XXI. GREGORII PAPÆ X.

Prælatis Græcorum.

Ut prælati Græcorum ſatagant toto poſſe ad antiquum ſchiſma totaliter abolendum.

1. CAriſſimi in Chriſto filii noſtri Palæologi Græcorum imperatoris illuſtris & veſtros nuncios ac litteras tanto nimirum recepimus gratius, quanto procul dubio gratiora & noſtris acceptiora deſideriis retulerunt. Hoc eſt enim quod fervor zeli patrum ſedis apoſtolicæ a longis retro temporibus exquirebat: hoc eſt ad quod profundis anhelabat ſuſpiriis, & totis conatibus ſuſpirabat: ad hoc noſter inardeſcebat animus: ad hoc ſemper amplius accendebatur affectus, ut videlicet antiquo ſubducto ſchiſmate, una eſſet columba Domini, formoſa ejus, perfecta ipſius, una quidem eccleſia Latinorum pariter & Græcorum, unita in ejuſdem veræ fidei & capitis unitate: his & veſtra, ut ſcripſiſti, vota ex intimis concurrebant.

2. Adſtitit itaque his diebus multiplicatis interceſſoribus virtus Chriſti, qui vere teſtatur nos nihil poſſe facere abſque ipſo: adſtitit benignus ſapientiæ Spiritus, & prædicti principis ac veſtros animos miſericorditer inſpiravit; taleque ac tantum dedit ipſius ac veſtro miniſterio deſideratis initium, ut ipſo ac vobis perſiſtentibus, ut ſperamus, in identitate propoſiti, conſummationis celeris & perfectæ proſperitas indubia ſubſecutura ſperetur.

3. Illi ergo laus, illi gloria, illi actio gratiarum, qui vere lapis angularis parietem utrumque connexuit, utraque unum fecit; qui largitor bonorum omnium, tantam nobis & vobis largitus eſt gratiam, ut nos in hæc tempora reſervarit, ut diem hunc nobis videre conceſſerit, quem videntes ſumus in immenſum non indigne gaviſi, ex immenſitate gratiæ menſuram lætitiæ metientes. Vos igitur fratres & filios monemus, rogamus & hortamur in Domino Jesu Christo, in remiſſionem vobis peccatorum injungentes, quatenus ad perfectionem ſolidam inœptorum totis viribus ſatagentes, ejuſdem ſchiſmatis abolere ſtudeatis omnino reliquias, abjicientes oves morbidas, ne gregem valeant contaminare dominicum, aut fidei a vobis noviter agnitæ in veſtris cordibus inficere puritatem. In his autem exſequendis utilius, & efficacius adimplendis eidem principi conſtanter & fideliter adhærete, ipſum fulcite conſiliis, & auxiliis adjuvate. Decet enim vos prælatos, præcipue qui conſtituti eſtis in ſpecula veritatis lumen aliis oſtenſuri, oberrantes de tenebris errorum educere, devios in viam rectitudinis revocare, ut vobis adimplentibus officii debitum, æterni plenitudine præmii veſtrorum laborum exitus compleatur.

Digitized by Google

EPISTOLA XXII. GREGORII PAPÆ X.
Fratri Jo. dicto Belaſtro, ordinis fratrum Minorum.

Mandatur cuidam fratri Minori, ut cum nunciis Græcorum ad conſummationem unionis intendat.

CUm in negotio quod actum eſt his diebus de reductione Græcorum ad eccleſiaſticam unitatem diu & utiliter laboraris, & adhuc ſit circa illud utilis labor tuus, volumus, & præſentium tibi auctoritate mandamus, quatenus perſonaliter cum nunciis prædictorum Græcorum ad partes illas accedens, conſummationi ejuſdem negotii fideliter & ſolerter intendas.

EPISTOLA XXIII. GREGORII PAPÆ X.
Regi Siciliæ illuſtri.

Ut rex nuncios Græcorum redeuntes favorabiliter proſequatur, & eis det conductum.

PRoceſſum habitum cum Græcorum nunciis, licet ad notitiam tuam, ut credimus, jam detulerit fama celerior, dilectus tamen filius B. (a) abbas monaſterii Montis-Caſini tibi ſerioſius explicabit. Ceterum, ſerenitatem regiam ſuper eo quod nuncios ipſos, ſicut per eorum gratam relationem accepimus, benigne recipiens, cum multa curialitate tractaſti, condignis proſequentes actionibus gratiarum, rogamus & obſecramus in Domino Jesu Christo, quatenus ipſos, poſt acceptabilem inchoationem tam accepti Deo negotii, ad propria redeuntes, plenioris favoris & curialitatis beneficio proſequaris, proviſurus eis eorumque familiis per totam terram tuam de ſecuro conductu, & ipſos cum ſuis bonis omnibus redire libere permiſſurus. Super illo autem ſecreto, quod de quodam affinitatis vinculo contrahendo nobis dictus abbas ex parte tua retulit, idem tibi ſecretiori colloquio reſpondebit.

In eodem modo Philippo imperatori Conſtantinopolitano illuſtri.

EPISTOLA XXIV. GREGORII PAPÆ X.
Neapolioni & Franciſco de la Turre.

Ut nuncii Græcorum favorabiliter recipiantur, & eis provideatur de ſecuro conductu.

REtulit ad vos, ut credimus, fama præambula, qualiter in Græcorum negotio per Dei gratiam feliciter ſit proceſſum; in

(a) Bernardus Ayglerius Gallus, monaſterii Savinjacenſis in diœceſi Lugdunenſi primum monachus, deinde abbas Lerinenſis, tum Caſſinenſis anno 1263. ab Urbano IV. creatus, qui poſt decem & novem regiminis annos obiit Caſſini anno 1282.

A cujus proſecutione latores præſentium, eorum nuncii, labores plurimos pertulerunt. Nobilitatem itaque veſtram, de honoribus & curialitatibus impenſis eiſdem, condignis proſequentes actionibus gratiarum, monemus, rogamus, & hortamur in Domino, per apoſtolica vobis ſcripta mandantes, quatenus nuncios eoſdem ad propria cum noſtræ benedictionis gratia redeuntes, ob reverentiam apoſtolicæ ſedis & noſtram, benigne recipere, ac ſolita curialitate tractare curetis, eis & aliis noſtris nunciis, quos ad pleniorem ſecuritatem duximus deputandos, eorumque familiis nullam inferri, quantum B in vobis fuerit, injuriam patientes, immo potius de ſecuro conductu, cum requiſiti fueritis, providentes eiſdem.

In eodem modo Poteſtati, capitaneo, conſilio & communi Cremonenſi.

EPISTOLA XXV. GREGORII PAPÆ X.
Michaeli Palæologo illuſtri.

Mittitur nuncius Palæologo ad treugas ineundas, & ad quædam alia explicanda.

DIlectum filium B. abbatem monaſterii Montis-Caſini, latorem præſentium, C virum utique fidelem & providum, ad tuam præſentiam deſtinamus, gaudium quo Latinorum corda replevit unio inter ipſos & Græcos feliciter inchoata, vivæ vocis miniſterio plenius expreſſurum, & daturum nihilominus operam, ut inter te ac cariſſimos in Chriſto filios noſtros Philippum imperatorem Conſtantinopolitanum & Carolum Siciliæ regem illuſtres, treugæ ſufficientis temporis ineantur, infra quod legato, quem ad tuam excellentiam intendimus deſtinare, ſit via paratior, & inter te ac ipſos imperatorem & regem confirmari valeant fœdera concor- D diæ plenioris. Per eumdem inſuper abbatem intelliges cauſas propter quas eumdem legatum mitti tam ſubito, vitanda nimirum inconſulta feſtinantia, non permiſit. Prædictum itaque abbatem benigne recipiens, indubitatam ſibi fidem adhibe in præmiſſis, & eum cum qua poteris celeritate remitte.

EPISTOLA XXVI. GREGORII PAPÆ X.
abbati monaſterii Caſinenſis.

E *Ut abbas Caſinenſis ad faciendas treugas inter Palæologum, & imperatorem CP. & regem intendat.*

IN conventionibus ſub certa forma inter cariſſimum in Chriſto filium noſtrum regem Siciliæ illuſtrem, & claræ memoriæ B. imperatorem Conſtantinopolitanum habitis circa negotium imperii Romaniæ, de communi imperatoris & regis eorumdem con-

Digitized by Google

ſenſu, certi termini, ſicut intelleximus, præfixi fuerunt, infra quos idem rex quamdam ad proſecutionem ejuſdem negotii militiam deſtinare, ſeu cum quanta vellet equitum & peditum comitiva, illuc accedere tenebatur. Hoc tandem in conventionibus ipſis adjecto, quod eas altera partium non ſervante, ad obſervationem earum reliqua pars minime teneretur. Et demum quia noſtris deſideriis inſidebat, Græcos per vias pacificas ad eccleſiæ reducere unitatem; cujus rei exſecutioni ejuſdem regis ad partes illas acceſſus, & præfatæ militiæ miſſio grande poterant impedimentum afferre, rex & imperator præfati, tamquam Catholici principes & Chriſtianæ fidei zelatores, commune bonum & animarum ſalutem ſuis præponentes affectibus, & dilatationem ejuſdem fidei affectantes, ad noſtram inſtantiam terminos eoſdem uſque ad calendas primo venturas menſis maii, ſub certis tum inter eos conventione ac expreſſione, voluntate unanimi prorogarunt. Noſque poſtmodum ipſorum regis & imperatoris ſupplicationibus inclinati, per noſtras litteras ſtatuendum duximus & etiam decernendum, nullum ex prorogatione prædicta eiſdem conventionibus parari præjudicium, vel eis proinde in aliquo detrahi, ſed ipſas omnino eaſdem vires, quas habebant antea, obtinere, ſicque remanere per omnia in ſuo robore firmitatis, ſicut inter ipſos actum ſuperius exprimitur & conventum, & proinde utramque partem ad obſervationem teneri conventionum ipſarum, ſicut ante prorogationem hujuſmodi tenebantur. Cum autem reductionis prædictæ negotium ſit per Dei gratiam feliciter inchoatum, & ad pleniorem conſummationem ipſius treugæ ſint neceſſariæ, ſicut noſti, ut tractari poſſint commodius fœdera concordiæ plenioris, tibi duximus committendum, ut treugis eiſdem tractandis inter eos diligenter intendas. Ut igitur id poſſis commodius exequi, petendi a cariſſimo in Chriſto filio noſtro Philippo imperatore Conſtantinopolitano illuſtri, & rege prædicto prorogationem ejuſdem termini prorogati taliter ulteriorem, prout negotio videris expedire, nec non ſtatuendi & decernendi, ut nullum ex hujuſmodi prorogatione eiſdem conventionibus paretur præjudicium, nec eis proinde in aliquo detrahatur; ſed omnino eaſdem vires, quas habebant antea, obtineant, ſicque remaneant per omnia in ſuo robore firmitatis, ſicut inter ipſos B. imperatorem & regem actum ſuperius exprimitur & conventum, & proinde pars utraque ad obſervationem conventionum teneantur ipſarum, ſicut ante factam prorogationem aliquam tenebantur, auctoritate tibi præſentium plenam & liberam concedimus facultatem.

EPISTOLA XXVII. GREGORII PAPÆ X. abbati monaſterii Caſinenſis.

Lætatur de proſpero reditu abbatis, & de treugis procuratis per eum.

Proſperitatem tui proceſſus & reditus miſſarum nobis litterarum tuarum ſeries compendioſe deſcripſit, affirmans te cum integro familiæ numero rediiſſe, treugis, quas appaſſamentum in eiſdem litteris nominabas, inter cariſſimum in Chriſto filium noſtrum imperatorem Conſtantinopolitanum & regem Siciliæ illuſtres, ex una parte, & Michaelem Palæologum imperatorem Græcorum ex altera procuratis, duraturis per unum annum a proximis præteritis calendis Maii numerandum. Sane de tuo & tuorum reditu proſpero, illi credimus gratias referendas, cujus tu & ipſi ſervitio laborando in commiſſo tibi negotio vacaviſti. Ulteriorem autem proceſſum circa idem negotium habitum, cujus certitudinem per nuncium deſtinandum in proximo eædem litteræ promittebant, benigne, cum ad nos pervenerit, audiemus.

EPISTOLA XXVIII. INNOCENTII papæ V. Michaëli Palæologo imperatori Græcorum illuſtri.

Reſpondet Palæologo ſuper multis ſuper quibus eum duxerat requirendum.

1. Dudum ad ſedem apoſtolicam dilectus filius Georgius archidiaconus Conſtantinopolitanus, & Theodorus magnus tuæ curiæ diſpenſator, tuæ magnitudinis nuncii, accedentes in præſentia felicis recordationis Gregorii papæ prædeceſſoris noſtri & fratrum ſuorum adhuc in Ultramontanis partibus exiſtentium, retulerunt, quod tu olim intellecto ferventis intentionis propoſito, quod circa liberandam de impiorum manibus terram ſanctam Romana gerit eccleſia, eos mittere curaviſti, ut ſuper hoc voluntatem prædeceſſoris ejuſdem plenius indagarent, & ſpecialiter utrum ipſe prædeceſſor ac reges perſonaliter transfretare diſponerent, vel eidem terræ per miſſionem ſubſidii ſubvenire, quo tempore generale paſſagium ſit futurum, qui & quot reges crucis aſſumſere ſignaculum, quantumve ſubſidium iidem prædeceſſor & reges, ſi eos non transfretare contingeret, deſtinarent; & an pacifice vel per guerram intenderent habere proceſſum. Poſtmodum vero pro parte tua iidem nuncii petierunt, ut in recedentes & etiam receſſuros a fidelitate tua, quos apoſtatas appellarunt, excommunicationis ſententia per ſedem proferretur eamdem, nec tales ab ipſa eccleſia, vel Latinorum regibus, aut Latinis aliis quibuſcumque recipiantur vel etiam de-

Anno 1276.

Digitized by Google

ſendantur; quodque ſi quem etiam filium, nepotem vel abnepotem tuum a throno imperiali per Græcos interdum contingat excludi; ſi talis ab eadem ſede ſuper hoc imploret auxilium contra illos, ſedes ipſa non hoſtiliter in hac parte, ſed per litteras potius monitaque procedat, & quod Latini qui ſunt tecum ab excommunicationum ſententiis abſolvantur.

2. Sane dictus prædeceſſor nuncios ipſos ſolita benignitate audivit, & quæ proponere voluerunt; ſed arduis occupatus negotiis, quæ ad honorem divini nominis ferventer aſſumſerat, & de prædictis partibus reditum verſus Italiam proſequens, jam fratribus ipſis abſentibus, & per diverſas vias aſſumtum iter agentibus, demum in civitate Aretina, ſicut Domino placuit, morte præventus, ſæpefatos nuncios non potuit expedire. Nos autem, prout Domino placuit, ad apicem apoſtolicæ dignitatis aſſumti, terræ memoratæ negotium, immo Chriſti, qui eam ſuo pretioſo ſanguine conſecravit, cupientes feliciter promoveri, gaudemus & exultamus in Domino, plenis te laudibus proſequentes, quod ſicut eorumdem patefecit aſſertio nunciorum, intendis in terræ prædictæ ſubſidio non minor aliis inveniri.

3. Porro, fili cariſſime, non ignorare te volumus, quod, actore Deo, cujus eſt terra ipſa hereditatis funiculus, multi reges & principes, & ſpecialiter cariſſimi in Chriſto filii noſtri Romanorum, Franciæ, ac Portugalliæ reges illuſtres, primogenitus regis Siciliæ, multique magnates, nobiles & potentes, crucis ſignaculum aſſumſerunt, quorum numerus jugiter augmentatur; propter quod numerus ipſe jam fere innumeros continens, & quotidie augmenta ſuſcipiens, non poteſt determinate deſcribi. Illud etiam magnitudinem tuam non lateat, quod hoc habet inſitum votum crucis, ut omnes abſolute recipientes eamdem, transfretare perſonaliter teneantur. Ad paſſagium quoque vigilanter intenditur, & illud quotidie præparatur; ſed quia plura poſſent contingere, quæ accelerationem vel prorogationem ipſius rationabiliter ſuaderent, non poteſt ſuper hoc ad præſens certitudinaliter reſponderi. Licet autem pacis ſemitas amplectamur, & per vias pacificas libenter ad eccleſiæ gremium revocemus errantes: quia tamen id incertitudo facti non patitur, non potuit qualiter ſit contra Saracenorum proterviam procedendum reſponſionis certitudine comprehendi; ſed hoc habendæ deliberationis exitus indicabit.

4. Tu igitur calamitatibus pluribus, quibus terra ipſa indeſinenter affligitur, affectu compatiens pietatis, ejus negotium plenis favoribus proſequaris, ut tuo tandem & aliorum principum dicto negotio promoto ſuffragiis, terra ipſa de tribulationibus quæ mirabiliter circumdederunt illam, ſummi Regis

A operante potentia, liberetur. Speramus etenim, quod ſi cum ceteris tuum extenderis brachium cum potentia circa ipſam, dies ſibi votivæ deliberationis erumpet, & arcus perſequentium conteretur, illo a Domino tibi proinde grandi præmio proventuro, quod ejus munificentia largitatis propriis actibus recompenſat. Et ne in hoc impedimentum aliquod ex eo forſitan verearis, quod tu & Soldanus Babyloniæ amicitiam ſimpliciter, ſicut iidem retulerunt nuncii, ad invicem juraviſtis, ut ipſum Soldanum cum aliis Chriſtianis proſequentibus terræ prædictæ negotium impugnare valeas, liberam tibi, non

B obſtante juramento prædicto, eſſe decernimus facultatem. Ceterum ſæpedictis petitionibus ex parte tua nobis exhibitis, quod habet facti veritas reſeramus. Nam cum a nonnullis principibus Latinorum, ab olim aliqua petita fuerint & adhuc petantur inſtanter, quæ hujuſmodi petitionibus tuis omnino dinoſcuntur adverſa: nos ne alterutri partium ad tam diverſas petitiones inſtantium fieri forſan putaretur injuria, conſulto neutri earum ſuper illis duximus reſpondendum, non irrationabiliter æſtimantes id pacis tractatibus inter te ac ipſos principes ineundis, quo-

C rum conſummationem ſummopere affectamus, multipliciter expedire.

EPISTOLA XXIX. INNOCENTII papæ V. Michaëli Palæologo imperatori Græcorum illuſtri.

Ut Palæologus mittat nuncios ad tractandum de pace inter eum & imperatorem CP. & regem Siciliæ.

1. PAcis æmulus, invidus caritatis, ſator ille zizaniæ, antiquus humani generis Anno 1276.

D perſecutor, a longis retro temporibus inter Latinos & Græcos, quos ejuſdem fidei religio copulabat, ſemen diſcordiæ ſeminavit; ſed quamquam ſuæ inquietæ malignitatis aſtutia jactum ſemen ſategerit mortiferis nutrire fomentis; ſperamus tamen humiliter, quod Regis pacifici, qui pacis opera diligit, vincet in hoc benigna clementia dolos ejus, & ipſius fraudibus metam ponet. Siquidem inter Latinos & Græcos per ipſius miſericordiam quoad ſpiritualia jam concordiæ ſegete ſuccreſcente, poteſt veriſimiliter ſpes devota ſup-

E ponere, quod ipſe qui defectum cujuſlibet imperfectionis ignorat, cujus perfecta ſunt opera, ipſos Latinos & Græcos non ſolum in ſpiritualibus, tua illi cooperante ſolertia, perfectius uniet, ſed & in temporalibus ſua virtute reducet ad plenæ concordiæ unitatem.

2. Quare nos ferventi animo proſequi, quod mediator Dei & hominis JESUS CHRISTUS, cujus, licet immeriti, vices exercemus in terris, pie inchoaſſe conſpicitur, inten-

Digitized by Google

dentes, & noſtræ humilitatis ſtudia volentes A illius beneplacitis, prout poſſibilitas patitur, coaptare; votis uberibus affectamus, ut cujuſuis diſcordiæ ſeminariis amputatis, & fomite diſſenſionis extincto, eorumdem Latinorum & Græcorum una ſit fides mentium & una pietas actionum, eadem in illis animorum identitas vigeat, eadem concordia voluntatum, nec eidem unionis prædictæ negotio, ex diſſenſione quam temporalium inducit occaſio, detrahatur in aliquo, ſed illa omnino ſubducta, eadem Latinorum & Græcorum unio plenioris recipiat roboris firmitatem.

3. Sane habebat hactenus tranſmiſſæ variis prædeceſſoribus noſtris Romanis pontificibus tuæ petitionis inſtantia, quod ſuper B tractandæ inter Latinos & Græcos unionis negotio, tractatus initium a temporalibus ſumeretur. Sed apoſtolicæ ſedis circumſpectio provida diligenter attendens, quod te ad Romanæ eccleſiæ gremium redeunte, poterat & utilitati communi provideri facilius & favorabilius, etiam in temporalibus agi tecum, prælegit a ſpiritualibus inchoandum, ut illis tamquam dignioribus & potioribus ſolidatis, minora poſſent commodius promoveri. Licet autem ea quæ per te quoad ſpiritualia ſuper eodem ſunt acta negotio repererimus, C de fratrum noſtrorum conſilio, ſicut per alias tibi notificavimus litteras, plenioris ſoliditatis robore indigere; tamen conſulto pro tui cautela providimus ex nunc in temporalibus procedendum. Veremur etenim turbationum fluctus, colliſiones gentium, ſtrages hominum, perſonarum diſcrimina, damna rerum, & cetera gratiarum diſpendia non facile numeranda, quæ non ſolum e vicino imminere conſpicimus, ſed jam quaſi digito licet invito palpamus, pro eo maxime, quod cariſſimus in Chriſto filius noſter Philippus imperator CP. ad ſedem Conſtantinopolitanam pertinere imperium, & notorium fore D claræ memoriæ Balduinum imperatorem Conſtantinopolitanum patrem ſuum, in cujus locum & jus ipſe ſuccedit, civitate Conſtantinopoli fuiſſe per violentiam ſpoliatum; & Carolus rex Siciliæ illuſtris in nonnullis ipſius imperii partibus jus ſibi competere aſſerentes, ac de ſua, prout aſſeverant, juſtitia præclaro ſanguine, victorioſis titulis, & ſtrenuæ nationis potentia confidentes, non ſegniter tantum negotium aggredi, quin potius totis illis conatibus, intentis ſtudiis, ac ſuis ſuorumque amicorum conflatis undique viribus proſequi propoſito firmato diſponunt. E

4. Deſideramus itaque ſtatum tuum eo magis fore tranquillum, quo te continuatione laudabilium operum ſecutura ſincere ad eamdem eccleſiam devotionis affectu propenſius ſolidatis intentis deſideriis anhelamus, ut tot malis, tantiſque periculis, ſollicitis apoſtolicæ providentiæ ſtudiis obvietur, & pacis convertantur ad bonum; quæ, conſiderata principum prædictorum inſtantia, & aliquorum imminentium negotiorum circumſtantiis attente penſatis, evidentius ad guerrarum diſpendia diſponunt. Quocirca magnificentiam tuam rogandam, monendamque attentius duximus, & hortamur, paterno tibi ſuadentes affectu, quatenus tuæ quantæcumque potentiæ non innitens, nec ceteris exponens eventibus ſtatum tuum, ſed provida meditatione conſiderans, quam dubii ſunt guerrarum exitus, quantis ſolent diſpendiis præveniri, ac tibi, poſteris, aliiſque tuis ſano ſalubrique conſilio providens, animum tuum ad concordiam præpares, diſponas ad pacem, vias excogitans per quas facilius, annuente Domino, valeant provenire, quaſque dilectis filiis Hieronymo generali, Guidoni Romano & Angelo S. Franciſci provinciarum miniſtris, ac Gentili de Rectovio ordinis Minorum fratribus, nunciis noſtris, de quorum fide poteris ſecure confidere, prout utilius fore putaveris, communices, & eos informes etiam ſuper illis, nihilominus apocriſarios tuos & animum & mandatum plenum habentes ad vias concordiæ proſequendas, & pacis actore prævio, celeriter conſummandas, ad prædictam apoſtolicam ſedem infra quinque menſes poſt receptionem præſentium tranſmiſſurus. Noſtri quidem pectoris intima uberius lætabuntur, ſi ſic in præmiſſis agi concedat Altiſſimus, ut pax exinde perpetuis duratura temporibus ſubſequatur. Revera expedit, ut præmiſſa negligentiæ non exponas. Niſi enim adeo efficaciter reſpondeatur & cito, prædicti principes ſibi reputantes illudi, nullo modo paterentur, ut aſſerunt, ſe inſtantis temporis commoditate, quam procul dubio non modicum æſtimant, defraudari. Nec nos ipſis jus ſuum permiſſis remediis proſequi ſine juris injuria, prohibere poſſumus. Quia vero dum tractim præmiſſa ſuſcipiunt, a quibuſvis moleſtiis & injuriis quæ poſſunt exaſperare negotium, & pacis perturbare tractatum, expedit hinc inde penitus abſtinere, de treugis alicujus temporis propter hoc ſpecialiter ineundis, juxta eorumdem noſtrorum perſuaſionem provideas nunciorum. Nos enim eorumdem imperatoris & regis animos ad treugas hujuſmodi jam duximus inclinandos.

EPISTOLA XXX. INNOCENTII papæ V. Michaëli Palæologo imperatori Græcorum illuſtri.

Hortatur Palæologum, ut quæ nuncii apoſtolicæ ſedis pro ſoliditate unionis petierint, ſtudeat adimplere.

QUanto gaudio, quantaque lætitia univerſalis eccleſia de unionis negotio inter Latinos & Græcos, tuis laudabilibus promoto

moto ſtudiis, in Domino exultavit felicis recordationis GREGORIUS papa prædeceſſor noſter, dum adhuc peregrinationem præſentis vitæ perageret, tibi nunciis & litteris, quamquam exultationis hujuſmodi magnitudo in re potior fuerit, quam relatus expreſſerit, intimare curavit, per alias exprimens litteras, ſuæ intentionis exiſtere, legatum ad tuam præſentiam deſtinare. Et quidem & nos, quem tunc de fratrum collegio exiſtentem, quaſi cooperatorem, hujuſmodi ſalubre negotium contingebat, de ipſius felici proceſſu tuis directo ſtudiis & ſolertia procurato, grande concepimus gaudium, ad illud firmius ſolidandum intenſum deſiderium dirigentes. Cumque diſpoſitione divina fuiſſemus, licet inſufficientibus meritis, ad apicem ſummi apoſtolatus aſſumti, non ſolum lætitia de promotionis dicti negotii felicitate ſuccrevit; verum etiam idem proſequendi negotium ſuſcepiſſe recognovimus incrementum, cum jam illud in nobis ſpecialis exquireret ſtudium promotoris. Et ideo piæ intentionis propoſito, ut conſultius debitum circa hoc noſtri proſequeremur officii, ſollicitam operam exhibentes, ſtatum ejuſdem negotii perſcrutationis attentæ diligentia duximus recenſendum: quo cum fratribus noſtris penſato prudentius, ea quæ per te acta ſunt, ſoliditate roboris plenioris comperimus indigere. Ad quam celeriter obtinendam, ut in illis, in quorum imminet morâ periculum, efficacius, & quoad tuam magnificentiam favorabilius procedatur, dilectum filium HIERONYMUM generalem, GUIDONEM Romanum, & ANGELUM S. Franciſci provinciarum miniſtros, & GENTILEM de Rectovio ordinis Minorum fratres, viros utique claros veræ fidei claritate, voluntariæ paupertatis humilitate conſpicuos, humiles Chriſti pauperis ſectatores, de ipſo fratrum conſilio deliberavimus præmittendos, excellentiam tuam rogantes & hortantes in Domino, quatenus pro noſtra & apoſtolicæ ſedis reverentia, prædictos nuncios benigne recipiens, quæ ad præmiſſam ſolidationem petierint, ſtudeas cum omni plenitudine adimplere, opem nihilominus impenſurus & operam, ut ea etiam in aliis efficacius impleantur. Ex hoc enim tibi apud retributorem omnium bonorum, non ſine laudis humanæ præconio & apoſtolici favoris augmento accreſcet cumulus meritorum.

EPISTOLA XXXI. INNOCENTII papæ V. prælatis Græcorum.

Ut prælati Græcorum, quæ nuncii ſedis apoſtolicæ ſuper profeſſione fidei & recognitione primatus petierint, ſtudeant adimplere.

1. GRandis affectus, quem circa tractatæ jam dudum inter Latinos & Græcos unionis negotium, Dei beneficio, laudabili- A ter hucuſque promotum, in minori olim conſtituti officio tamquam filius gerebamus, in paternum creviſſe dinoſcitur, nobis diſpoſitione divina, licet immeritis, ad apicem apoſtolicæ dignitatis aſſumtis. Crevit quoque cum onere præconcepta præfati negotii felici promotione jocunditas, cum nos jam non contingat ut filium, non ſolum ut cooperatorem reſpiciat, ſed ſpecialis in nobis ſtudium promotoris exquirat. Et ideo ad illius proſecutionem, utpote inſidentis admodum cordi noſtro, intentum ſtudium dirigentes, & attendentes etiam diligenter conſummationem ipſius in vobis unionis, actore B Deo, fidei catholicæ perutilem, mundo neceſſariam, & animabus etiam fructuoſam, illu... ab ipſis pene promotionis noſtræ primordiis, quaſi præcipuum prælegimus proſequendum, diligentem curam & curioſam diligentiam adhibentes, ut ejus circumſtantiis plenius indagatis, ad votivam conſummationem eamdem efficacius procedatur, ... ro piæ ſollicitudinis & devotionis affectum, quem vos ad ipſius unionis proſequendum negotium impendiſſe, miſſæ hactenus felicis recordationis GREGORIO papæ prædeceſſori noſtro veſtræ litteræ teſtabantur, ſe- C dula meditatione penſantes, ac firmius ſperantes in Domino, quod veſtris mentibus veræ lucis radiis illuſtratis, affectus hujuſmodi de bono in melius augeatur, & per evidentiam efficacioris operis clarius eluceſcat, plenis quoque deſideriis affectantes, ut antiqui diſcrimen ſchiſmatis, quod malorum incentoris aſtutia nefanda ſuggeſſit, novæ unionis antidoto terminetur, ad cariſſimum in Chriſto filium noſtrum MICHAELEM PALÆOLOGUM imperatorem Græcorum illuſtrem, & vos, dilectos filios JERONYMUM generalem, GUIDONEM Roman. & ANGELUM S. Franciſci provinciarum miniſtros, GENTI- D LEM de Rectovio ordinis Minorum fratres, viros utique claros veræ fidei claritate, voluntariæ paupertatis humilitate conſpicuos, & humiles Chriſti paupertatis ſectatores, noſtros nuncios, latores præſentium deſtinamus, deſiderantes inter cetera, ut ad communis utilitatis augmentum, non ſolum quæ acta ſunt per eumdem plenius robur accipiant, ſed & in vobis per ipſum, ac vos in aliis, quoad profeſſionem fidei, & recognitionem primatus eccleſiæ Romanæ, ipſa unio deſiderata perfectione lætetur.

E 2. Quocirca univerſitatem veſtram monemus & hortamur attente, obſecrantes in Domino JESU CHRISTO, quatenus recogitantes ſollicite, quod ad hoc prælatos Dominus in eccleſia ſua præfici voluit, ut exerceant in ea quæ ſolliciti ſunt paſtoris: ad hoc in vineam ſuam illos operarios introduxit, ut ſuæ culturæ ſtudio uberior illa conſtituatur in fructu; ad hoc illos in ſpecula ſtatuit, ut aliis lumen veritatis oſtendant. Ea quæ vobis præfati

Digitized by Google

nuncii, quos ad hoc prævidimus deſtinandos, ſuper eiſdem profeſſione fidei & recognitione primatus eccleſiæ Romanæ, aliiſque contingentibus præmiſſa ſuaſerint, & vos ipſi cum omni promtitudine adimplere, & opportune inſerere, ac fovere in aliis cum omni ſollicitudine ſtudeatis, ut illis glorioſius dilatatis, propagatiſque diffuſius ab eo qui bonorum eſt omnium retributor, affluentis retributionis præmium cum laudis humanæ præconiis & pleniori ſedis apoſtolicæ gratia reportetis.

EPISTOLA XXXII. INNOCENTII papæ V. Andronico primogenito cariſſimi in Chriſto filii noſtri Michaëlis Palæologi imperatoris illuſtris.

Hortatur primogenitum Palæologi, ut ad conſolidandum negotium unionis promtus exiſtat.

1. Lucis creator omnipotens, qui mirabiliter ab æternis proferens lumina mentibus, cunctos in hunc mundum illuminat venientes, mentem tuam, ut lætantes in Chriſto referimus, veræ lucis radio illuſtraſſe videtur, dum tu, prout miſſæ dudum felicis recordationis Gregorio papæ prædeceſſori noſtro tuæ litteræ continebant, ſalubre propoſitum laudabiliter tui proſequens genitoris, ad profeſſionem catholicæ fidei, & recognitionem primatus eccleſiæ Romanæ matris fidelium & magiſtræ, te promtum non ſine ſpe retributionis æternæ, aliis tuis concurrentibus ad id meritis tribuiſti. Revera, fili, ſi diligenti meditatione diſcutias, ſi attentæ conſiderationis indagine perſcruteris, ſane ſic habere te noveris, unde Regi regum gratiarum uberrimas referas actiones...... unde laudis ſacrificium offeras Domino Deo tuo, qui te tanta proſecutus eſt gratia, tanto beneficio te prævenit, ex quo, ſi veritas non celetur, ſub tuo dominio univerſali Latinorum eccleſiæ ac nobis & fratribus noſtris eo plenior exorta eſt lætitia, quo majus in te fidei orthodoxæ dilatationis jam ſuſcipere noſcitur incrementum.

2. Cum itaque circa tractatæ jam dudum inter Latinos & Græcos unionis negotium, quod per tuæ operationis ſolertiam ſperamus potiſſime ſolidandum, apoſtolicæ ſedis deſiderium dirigatur, plenæ diſcuſſionis examine invenerimus, tam ea quæ per cariſſimum in Chriſto filium noſtrum Michaelem Palæologum imperatorem Græcorum illuſtrem, patrem tuum, quam per te in ejuſdem unionis ſunt acta negotio, firmitate plenioris roboris indigere, ac ſuper hoc litteras noſtras & nuncios ad ejuſdem imperatoris & tuam præſentiam deſtinemus, magnitudinem tuam monemus, & hortamur in Domino Jesu Christo, quatenus provide penſans, attenteque recogitans, quod operis conſummatio ad fructum uberioris præmii tibi cedet, ad roborationem pleniorem prædictorum, tam ab eodem imperatore, quam a te, actore Domino, celebrandam, te ſtudioſum & favorabilem largiaris, & ab horrendo ſchiſmate, quod ab olim ſator zizaniæ ſuæ ſuggeſſit malignitatis aſtutia, diſſipato, inter Latinos & Græcos, tamquam ſub unius paſtoris cuſtodia permanentes, animorum concordia vigeat, voluntatum identitas perſeveret, perpetuis, Domino faciente, temporibus duratura, tuque proinde clari nominis augmentum ſuſcipias, & retributionis cæleſtis larga præmia merearis.

EPISTOLA XXXIII. INNOCENTII papæ V. Jacobo Ferentinati, Gaufrido Turinenſi epiſcopis, & dilectis filiis fratribus Raynerio priori conventus Viterbienſis, ac Salvo lectori Lucanenſi ordinis Prædicatorum.

Nunciis ſedis apoſtolicæ euntibus ad Græcos pro unione conſolidanda, datur poteſtas abſolvendi, & quædam alia faciendi.

In litteris, quas cariſſimo in Chriſto filio noſtro Michaeli Palæologo imperatori Græcorum illuſtri & prælatis Græciæ per vos mittimus, inter cetera continetur, quod cum ea quæ per eumdem imperatorem & dilectum filium Andronicum primogenitum ejus acta ſunt circa unionis Latinorum & Græcorum tractatæ negotium, invenerimus ſoliditate plenioris roboris indigere, imperator & primogenitus ſupradicti quæ ad hujuſmodi ſolidationem petieritis, ſtudeant cum omni promtitudine adimplere, impenſuri nihilominus opem & operam, ut ea etiam in aliis efficaciter impleantur; quodque iidem prælati ea quæ ipſis ſuper profeſſione fidei & recognitione primatus Romanæ eccleſiæ ſuaſeritis, cum omni promtitudine adimplere, & opportune in aliis inſerere ac fovere procurent. Volumus igitur, & diſcretioni veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ad partes illas perſonaliter accedentes, tam circa prædictos imperatorem & primogenitum, quam circa prælatos & alios, præmiſſa ſtudeatis exequi diligenter, & ut illa commodius & facilius valeant provenire, vobis audiendi confeſſiones confiteri volentium, & eis injungendi ſalutarem pœnitentiam pro commiſſis, & ipſis vobis etiam, venerabiles fratres noſtri epiſcopi, abſolutionis impendendi beneficium ſuper illis, niſi forte talia fuerint, propter quæ ſedes apoſtolica ſit merito conſulenda; excommunicandi auctoritate apoſtolica eos de partibus illis, quos vobis & utrilibet veſtrum negotii unionis ejuſdem fore conſtiterit turbatores, cujuſcumque præeminentiæ, conditionis, aut ſtatus exiſtant, & in terras ipſorum interdicti

Digitized by Google

ſententias proferendi, necnon procedendi alias ſpiritualiter & temporaliter contra ipſos, & terras eaſdem prout utilitati negotii, conſideratis ejus circumſtantiis, videritis expedire; abſolvendi quoque juxta formam eccleſiæ Latinos & Græcos, tam clericos quam laïcos illarum partium ab excommunicationis ſententia, quam pro violenta manuum injectione in clericos & perſonas eccleſiaſticas incurrerint, niſi adeo gravis fuerit & enormis exceſſus, propter quem ad ſedem eamdem oporteat haberi recurſum, & diſpenſandi cum eiſdem clericis ſuper irregularitate, ſi quam contraxiſſe noſcuntur, ſe ſic ligati divinis officiis immiſcendo; concedendi etiam ſecuritatem plenariam noſtro & eccleſiæ Romanæ nomine, nunciis imperatoris, primogeniti, ac prælatorum ipſorum pro negotio ſupradicto ad ſedem prædictam venire volentibus, hac vice in prædictis partibus exiſtentibus, uſque ad certum tempus, quod eis duxeritis præfigendum, plenam & liberam præſentium auctoritate concedimus facultatem.

EPISTOLA XXXIV. INNOCENTII papæ V. eiſdem.

Inſtructio nuntiorum apoſtolicæ ſedis, qualiter in commiſſis ſibi negotiis debeant ſe habere.

IN commiſſi vobis executione negotii, dilectiſſimi filii Hieronyme generalis, Guido Romane, & Angele S. Franciſci provinciarum miniſtri, ac Gentilis de Rectovio ordinis Minorum fratres, talis veſter proceſſus habendus.

1. In primo igitur adventu veſtro benigne ſalutetis, & affectuoſe benedicatis ex parte noſtra cariſſimum in Chriſto filium noſtrum Michaelem Palæologum imperatorem Græcorum illuſtrem, & dilectum filium nobilem virum Andronicum primogenitum imperatoris ejuſdem.

2. Item, referetis pium, ſincerum & ingentem affectum, quem nos & fratres noſtri gerimus circa negotium ſupradictum, & etiam circa illos, ex eo maxime quod idem imperator tamquam ſupernæ lucis radio illuſtratus, ad promotionem dicti negotii ſic laudabiliter & efficaciter laboravit.

3. Poſt hæc autem præſentandæ ſunt imparatori litteræ apoſtolicæ, quæ mittuntur ſuper ſpiritualibus, & ſic incipiunt: Innocentius, &c. *Cariſſimo in Chriſto filio noſtro Michaëli Palæologo imperatori illuſtri, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Quanto gaudio.*

4. Item, præſentabitis litteras, quæ ſuper ſpiritualibus diriguntur patriarchæ & prælatis.

5. Item, poſtmodum, ut ad temporalia competentior habeatur acceſſus, præmittetis qualiter Romana eccleſia mater fidelium & magiſtra, illos utpote jam ad ſuum gremium venientes, inter alios catholicos principes, plenis favoribus, quantum cum Deo, & ſine offenſa juſtitiæ poterit, intendens proſequi & fovere, ſollicite cogitavit & cogitat, ut unionis prædictæ negotium, ſic ſubmotis impedimentis quibuſlibet ſolidetur, quod, actore Domino, eorumdem imperatoris & primogeniti ac etiam poſterorum ſuorum ſtatus tranquillior & firmior perſeveret. Et ideo eadem Romana eccleſia non ſolum ad ſolidandum ipſius unionis negotium quoad ſpiritualia; ſed ad tollendam etiam quoad temporalia omnem diſſenſionis & turbationis materiam, aciem ſuæ proviſionis extendens, nihil eidem imperatori celat, nihil operit, ſed tamquam ſollicita mater & diligens, omnia illi velut dilecto filio aperit, omnia manifeſtat, ſanumque ac ſalubre conſilium tribuit, eumque reddit attentum, ut præſcius diligenter conſideret, & ſibi ſuoque ſtatui conſulte valeat per vias pacificas providere, ſuper eo præſertim, quod nonnulli principes Latinorum ab imperatore præfato injuriam ſibi aſſerunt irrogari, qui multum de ſua juſtitia & potentia gentis ſe dicunt confidere.

6. Ad hæc autem proſequenda & amplius dilatanda, prout Dominus dederit, magna ſumi poteſt inſtructio ex aliis litteris, quæ mittuntur ſuper temporalibus eidem imperatori, & incipiunt: *Pacis æmulus*; & poſt iſta cautius prælibata, ipſi ſunt imperatori præſentandæ.

7. Quoad ſpiritualia ergo petatur ab imperatore prædicto, ut profeſſionem fidei & recognitionem primatus eccleſiæ Romanæ factas olim ab ipſo, quarum tranſcriptum portatis, ad præſens firmet, proprio præſtando corporaliter juramento.

8. Item, licet Logotheta nomine ipſius imperatoris abjuraverit ſchiſma in concilio Lugdunenſi; quia tamen Logotheta ſuper hoc mandatum ejus non oſtendit, petatur ab ipſo imperatore, quod illud perſonaliter abjuret.

9. Item, perſuadeatis & dicatis imperatori prædicto, quod ex abjuratione hujuſmodi magis apparebit ſinceritas mentis ſuæ, quodque Romanam eccleſiam magis favorabilem & gratioſam exinde ſibi reddet.

10. Item, ſimile juramentum, quoad profeſſionem fidei & recognitionem primatus prædicti factas, & abjurationem ſchiſmatis faciendam, petatur & recipiatur a primogenito ſupradicto.

11. Item, ſuper his tam ab imperatore quam a primogenito petantur litteræ ipſorum, quæ ſcribantur in conſervabili pergameno, muniantur ſua ſubſcriptione ſolita, & aurea bulla bullentur, & multiplicentur tam in papyro, quam in pergameno hujuſmodi.

12. Item, ſuadeatur diligenter eidem im-

Digitized by Google

peratori, ut det operam ſuggerendo prælatis, ut cum ipſi nondum fecerint profeſſionem fidei & recognitionem primatus, faciant, & cetera etiam quæ petuntur ab eiſdem prælatis ad ſolidationem negotii.

13. Deinde quia dum ea quæ agenda ſunt tractum ſuſcipiunt ab injuriis & moleſtiis, quæ poſſent exaſperare negotium, & pacis perturbare tractatum, expedit hinc inde penitus abſtinere.

14. Agendum eſt in primis de treugis alicujus temporis propter hoc ſpecialiter ineundis, de quibus præfatus imperator juxta perſuaſionem veſtram provideat. Perſuadeatur autem de tempore in quo imperatoris CP. & regis Siciliæ conſenſus habebitur.

15. Item, ſuper eo quod idem imperator Græcorum petiit, videlicet ut Romana eccleſia unita Græcis, ritus obſervet eorum, reſpondendum eſt ſic: quod ipſa eccleſia intendit eos, quantum cum Deo poterit, favorabiliter proſequi & fovere in illis ritibus eorum, de quibus ſedi apoſtolicæ videbitur, quod per eos & catholicæ fidei non lædatur integritas, & ſacrorum ſtatutis canonum minime derogetur.

16. Item, petendum eſt a ſingulis prælatorum & clero, quod ipſi fidei veritatem & ejuſdem Romanæ eccleſiæ primatum, juxta ſeriem in litteris felicis recordationis Gregorii papæ prædeceſſoris noſtri, dudum per te, fili frater Hieronyme, ac tuos collegas eidem Palæologo deſtinatis expreſſam, quarum tenorem vobiſcum portatis ad præſens, plene ac ſerioſe lectam & expoſitam fideliter, explicite ac aperte, infraſcripto modo, abſque ulla conditione vel adjectione occaſione præteriti temporis apponenda, ſeu etiam facienda, ſed ſimpliciter & pure, ſicut petitur, recognoſcant, acceptent, & profiteantur, præſtito juramento.

17. *Ego prælatus fidei veritatem, prout plene lecta eſt, & fideliter expoſita, veram, ſanctam, catholicam, & orthodoxam fidem eſſe recognoſco, eam accepto, & corde & ore profiteor, ipſamque, prout eam veraciter tenet, fideliter docet & prædicat ſacroſancta Romana eccleſia, me inviolabiliter ſervaturum, & in ea omni tempore perſeveraturum, nec ab ea ullo umquam tempore receſſurum, quoquomodo deviaturum vel diſcrepaturum promitto. Primatum quoque ipſius ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ, prout in præmiſſa ſerie continetur, ad ipſius eccleſiæ obedientiam ſpontanee veniens, fateor, recognoſco, accepto, & ſponte ſuſcipio, & me omnia præmiſſa, tam circa fidei veritatem, quam circa ejuſdem Romanæ eccleſiæ primatum, & ipſorum recognitionem, acceptationem, ſuſceptionem, obſervantiam, ac perſeverantiam ſervaturum promitto. Manualem inſuper obedientiam & reverentiam vobis, ſanctiſſimi patris domini* Innocentii *quinti divina providentia ſummi pontificis & ipſius eccleſiæ* A *Romanæ nomine, ex nunc exhibeo, & me ab illis nullo umquam tempore receſſurum, corporaliter præſtito juramento promitto & confirmo. Sic me Deus adjuvet & hæc ſancta evangelia.*

18. Volumus præterea, ut in eorumdem prælatorum & clericorum promiſſione veniat, quod nec contra ſuam profeſſionem aliquid publice prædicare, aut occulte ſuadere præſumant; quin immo illi qui officium prædicationis exercent, publice prædicent, & exponant fideliter ſuis populis eamdem fidei veritatem, & cantent etiam ſymbolum, videlicet cum adjectione illa *Filioque*.

B 19. Cauſa ergo quare ſic cantari volumus ſymbolum, hæc eſt, quia de hoc ſpecialiter actum eſt, & recognitio veræ fidei occultari non debet, ſed revelari potius & publice prædicari.

20. Adjiciatis nihilominus veſtræ ſollicitudinis ſtudio in omnibus prædictis profeſſionibus & recognitionibus, quas fieri contigerit, alias idoneas ſecuritates & cautelas, quas vobis circumſtantiæ ſuggerent exigendas. Ceterum ad faciliorem & pleniorem conſummationem prædictorum expedire putamus, ut ad ſingula loca inſignia illarum partium C ad quæ poteritis, & de quibus videbitis expedire, vos perſonaliter conferatis conjunctim & diviſim, promiſſiones ſimiles in eiſdem locis cum ſolemnitate ac obſervatione ſimili recepturi.

21. De hujuſmodi autem profeſſionibus & recognitionibus fiant publica inſtrumenta, multiplicanda in varia omnino ſimilia, ſigillanda ſigillis authenticarum perſonarum, quas contigerit eſſe præſentes, ut aliqua penes vos retinere, nonnulla poſſitis deponere, ſi & prout videritis expedire, & alia per diverſos nuncios propter inopinatos caſuum fortuitorum eventus, ad ſedem apoſtolicam, D ut in ejus conſerventur archivio, cum cautela & diligentia omnimoda remittatis.

22. Et ut quanto ſolemnius & ſalubrius eſt negotium, tanto in eo ſtudioſius & diligentius procedatur, veſtris volumus cura & ſtudio provideri, ut in cathedralibus & aliis ſolemnibus eccleſiis & monaſteriis locorum, in quibus profeſſiones & recognitiones hujuſmodi factæ fuerunt, & etiam aliorum profeſſiones & recognitiones eædem in libris authenticis redigantur in ſcriptis, ut in futurum conſervent rei geſtæ memoriam, & ipſius recentiorem poſteris notitiam repræ- E ſentent, diligentius conſervandæ.

Digitized by Google

EPISTOLA XXXIV. INNOCENTII papæ V. eiſdem.

Alia inſtructio nunciorum apoſtolicæ ſedis, de his quæ habent facere cum imperatore ac aliis Græcis.

Licet ea quæ in memoriali vobis exhibito continentur, prout exprimuntur ibidem, vel eadem ſaltem, ſicut in alia cedula vobis a nobis tradita mitigantur, plenis cupiamus affectibus adimpleri; quia tamen unionis inter Latinos & Græcos tractare negotium intendimus, ſtudiis præmonere ſollicitis, & ne per alicujus doloſam aſtutiam diſpendia turbationis incurrat, cautis præſidiis confovere volumus, & diſcretioni veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus duce prudentia in negotio procedentes, tam a Palæologo & primogenito ejus, quam a prælatis & clero Græcorum, prædicta omnia & ſingula in memoriali contenta præfato, vel ſaltem eadem, prout in prædicta tradita vobis ſunt cedula mitigata, recipere ſtudeatis. Quod ſi prædicti ea, prout ipſius memorialis habet expreſſio, vel ſaltem ejuſdem cedulæ mitigatio comprehendit, noluerint adimplere, vos ab ipſis ea quæ poteritis commoda recipere ſtudeatis, eis tunc apertius exprimentes, quod illa taliter mitigata in hujuſmodi caſu nequaquam ſufficere dinoſcuntur. Verumtamen ad apoſtolicæ ſedis notitiam eadem vivæ vocis oraculo perducetis.

EPISTOLA XXXV. INNOCENTII Papæ V. eiſdem.

Alia inſtructio eorumdem nuntiorum ſuper his quæ ſunt agenda per ipſos.

1. Inter cetera quæ continentur in memoriali, habetur inſertum, ut Palæologus abjuret ſchiſma publice. Si autem obtineri non poterit, quod hujuſmodi abjuratio fiat publice, fiat ſaltem præſentibus pluribus viris probis, prælatis videlicet ac religioſis & nobilibus, qui ſuper hoc perhibeant per ſuas litteras teſtimonium veritati.

2. Item, cum dicatur in memoriali, quod Palæologus abjuret ſchiſma proprio juramento. Si id haberi non poſſit, ſaltem ratificet quod fecit Logotheta ejus nomine in concilio Lugdunenſi, cum repetitione & expreſſione omnium & ſingulorum, quæ per eumdem Logothetam in eodem concilio facta ſunt, quia mandatum ejus ſuper hoc non oſtendit, ſuper hujuſmodi ratificatione ejuſdem imperatoris litteris concedendis.

3. Item, licet in dicto memoriali dicatur, quod multiplicentur litteræ ipſius imperatoris & filii: tamen ſi hoc obtineri non poteſt, A ſaltem habeantur duæ vel una.

4. Item, licet dicatur in forma juramenti præſtandi a prælatis, quod promittant manualem obedientiam & reverentiam: tamen ſi id omnino habere non poſſit, dimittantur ſub cauta & colorata dilatione, ne in totum videantur negligi vel omitti. Inſtetur tamen prudenter, ſi umquam valeat obtineri, & inducantur prælati ad id.

5. Item, licet dicatur in memoriali, ut de profeſſionibus & recognitionibus prælatorum fiant publica inſtrumenta multiplicanda in varia: tamen ſi non poteſt haberi mul- B tiplicatio inſtrumentorum, habeantur tamen plura, prout melius fieri poterit, & haberi.

6. Item, caute & provide, ſicut Dominus dederit procuretis, quod negotium ſuper temporalibus ponatur in manibus Romani Pontificis, apoſtolicæ proviſionis arbitrio terminandum.

EPISTOLA XXXVI. INNOCENTII Papæ V. (a) Fratri Bartholomæo de Bononia de ordine Minorum, paginæ ſacræ doctori. [a]

C *Volens papa quemdam fratrem Minorum ad Græcos mittere, mandat ei quod veniat ſine mora.*

Ad negotium unionis tractatæ inter Latinos & Græcos proſequendum in partibus Romaniæ, proponimus aliquos viros idoneos celeriter deſtinare. Inter quos te ſcientiæ dono, & aliis virtutibus tibi collatis a Domino attente penſatis, duximus eligendum, præſentium tibi auctoritate mandantes, quatenus omni mora poſtpoſita, D cum quanta potes celeritate ad præſentiam noſtram venire procures.

EPISTOLA XXXVII. NICOLAI papæ III. Michaeli Palæologo imperatori Græcorum illuſtri.

Inſiſtit penes Palæologum, ut quæ deſunt ad unionem conſolidandam faciat adimpleri.

1. Sicut ex litterarum tuæ magnitudinis ſedi apoſtolicæ noviſſime directarum, grata lectione collegimus, illud ad laudem tui nominis magis claret, immo clarius ſyde- E ribus irradiat, quod ad catholicæ fidei veritatem, quam ſedes eadem tenet, docet & prædicat, zelo devotionis afficeris, ipſam devotus amplecteris, ad ejus unitatem cunctos tibi ſubditos adducere ſatagis, & debitam ei reverentiam invariabili propoſito conſervare promittis. Quid enim puriore luce relucet in principe, quam fidei rectæ ſinceritas & vera religio, quæ cum in luminis & vitæ di-

(a) In codice Colbertino habetur hæc epiſtola inter epiſtolas Nicolai III.

Digitized by Google

rigantur actorem, tenebras reſpuunt, ſubjacere defectui neſciunt, nec verentur occaſum. Probant autem laudabilem tuæ in eis ſinceritatis affectum ejuſdem veræ catholicæque fidei tua fidelis, clara, & aperta profeſſio; primatus ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ devota recognitio, ſpontaneaque ſuſceptio debitæ ſibi obedientiæ, promta & humilis ſponſio corporaliter a te præſtito juramento firmata; ſchiſmatis abjuratio per te publice facta, ac in earumdem litterarum ſerie juxta formam per eamdem ſedem traditam, plenius ſeriatim expreſſæ, quas ipſi ſedi per tuos apocriſarios præſentatas, non ſolum ad veritatis testimonium, ſed & ad memorabile tuæ laudis præconium tam præſentibus quam poſteris memorandum, in archivis ejuſdem eccleſiæ facimus conſervari.

2. Sane, fili, dum ardorem deſiderii, quoad Latinos & Græcos antiquo ſchiſmate ſeparatos, in caritatis mutuæ vinculo & unitate fidei uniendos, per ſanctos patres Romanos pontifices prædeceſſores noſtros eſt ſuſpiratum ardentius: & labores immenſos, quibus eſt hinc inde diutius laboratum, memoria recenſemus, quod in præmiſſis actum ab excellentia tua comperimus, tanto votis noſtris cedet acceptius, quanto ſolet haberi gratius, & reputari præcarius, quod anxie quæritur, & laborioſius obtinetur.

3. Et quidem cunctis Chriſtianæ religionis communionem habentibus in iis de redintegratione religionis ejuſdem communis præſtantur excitativa lætitiæ; ſed nobis eo majoris jucunditatis & gaudii ſpecialior cauſa ſuccreſcit, quo magis, dum minori fungebamur officio, eorumdem fuimus laborum participes & deſiderii non expertes; quo ſingularius hæc a nobis ad apoſtolatus culmen aſſumtis diligentiam promotionis expoſcunt, quæ prius cooperationis tantum modo commune nobis & aliis miniſterium exigebant. Sed & tu princeps magnifice, te lætanter in his conſidera præducem, & lætare per alios etiam tuum imitaturos exemplum, tibi retributionis præmium, aliis concurrentibus meritis, adaugendum. Conſidera quod fortes animo nec debiles viribus, qui prudenter ſui operis afficiuntur ad exitum, quo plus fini propinquant, diligentius operantur. Sic & ii qui in agone contendunt, quo minus reſtat decurſus inſtantia, eo currere nituntur inſtantius; & quo de victoria magis ſperant, ad bravium plus aſpirant.

4. Eia igitur & tu, fili, qui tantum in te & aliis, ac præcipue in dilecto filio nobili viro Andronico nato tuo, ſic deſideratis dediſti principium, tantum in ſic accepto unionis perutilis opere proceſſiſti; cum præſto tibi fatearis potentiam virium, nec promtum diffitearis, aut diffiteri deceat animum; inſta opportune, immo ſi opus fuerit, etiam

A importunius inſiſte: inſta, ut quæ in te ipſo cœpiſti feliciter, in prælatis & aliis etiam, ore & opere compleantur: ſuppleantur omnino, quæ deſunt; nec ulterius prætermittantur, aut differantur omiſſa, cum igitur non ſolum famæ, verum etiam miſſorum dudum ad te nunciorum ipſius eccleſiæ relatio perhibeat, & veritas, & tua nihilominus aſſertio habeat, quod totaliter a te hujuſmodi negotium, ejuſque dependet conſummata perfectio; tuæ decet eſſe ſollicitudinis, tuæ curæ, ut idem negotium celerem deſideratæ, ſed procul dubio nimium propagatæ conſummationis conſequatur effectum.

B 5. Ideoque nos, qui ad hoc ſummo deſiderio ſuſpiramus, tibi ſingulariter innitentes, ad id apud tuam excellentiam; & cum ea, quin potius & per eam apud ceteros ſcilicet prælatos & alios exacta diligentia procurandum, venerabilem fratrem noſtrum Bartholomæum epiſcopum Groſſetanum, & dilectos filios fratres Bartholomeum de Senis miniſtrum Syriæ, Philippum Peruſinum & Angelum Urbevetanum, lectores ordinis Minorum, viros catholicæ fidei zelatores, ſcientia præditos, obſervatores voluntariæ paupertatis, & veræ humilitatis amicos, ad tuam præſentiam deſtinamus; celſitudinem tuam rogantes, & obſecrantes in Domino Jesu Christo, quatenus ipſos ob reverentiam apoſtolicæ ſedis & noſtram, ea quæ tantum decet principem, benignitate recipens, illa quæ ad pleniorem ejuſdem negotii conſummationem, ſoliditatem, roburque ſolidius tam per te ipſum, quam per alios facienda ſuaſerint, clementer audias: & ut efficaciter impleantur, ad augendum retributionis tuæ præmium, & ampliandum laudis titulum operoſus intendat.

6. Ceterum moram aprocriſariorum tuorum apud ſedem eamdem, quam ipſius ſedis vacatio tibi, ut credimus, non ignota, & noſtræ promotionis novitas induxerunt, habeat tuæ manſuetudinis circumſpectio excuſatam. Ad petitiones autem per eos coram felicis recordationis Gregorio & Innocentio V. Romanis pontificibus, prædeceſſoribus noſtris, nomine tuo propoſitas, & noviſſime in noſtra & fratrum noſtrorum præſentia repetitas, ſcimus per ſpeciales litteras ejuſdem prædeceſſoris Innocentii plene, prout ſuaſit facti qualitas, fuiſſe reſponſum: quam, quia nulla poſtmodum novitas immutavit, nec nos ad eas reſponſionem putavimus immutandam.

Digitized by Google

EPISTOLA XXXVIII. NICOLAI PAPÆ III. Michaeli Palæologo imperatori Græcorum illuſtri.

Ut Palæologus mittat nuncios ad tractandum de pace inter eum & imperatorem Conſtantinopolitanum & regem Siciliæ.

Anno 1278. 1. EX more quemvis opificem conſervatio ſui operis afficit, & ad vitanda ſollicite quæcumque contrarii etiam ſuſpicionem inducerent inſtinctus quaſi naturalis inducit. Porro circa negotium unionis inter Latinos & Græcos, non ſine multo & B mutuo hinc inde labore promotum, eminet evidenter ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ nec ſollicitudo diſſimilis, nec diſpar affectus. Siquidem felicis recordationis JOHANNIS papæ prædeceſſoris noſtri tempore, apoſtolicis directis magnificentiæ tuæ litteris, ne unio eadem ex diſſentione, quam inter te ex parte una, & cariſſimum in Chriſto filium noſtrum imperatorem Conſtantinopolitanum & CAROLUM Sicilæ reges illuſtres ex altera, temporalium ſubminiſtrat occaſio, C diſpendium ſentiret in aliquo, facti circumſtantias non ſub involucro verborum, nec ſub aliquo velamine velare ſtuduit, ſed revelata veritate, dictorum principum quærelas aperuit, & detexit inſtantiam, & propoſitum non celavit nec omiſit, ſed ad communem cautelam, ſuæque puritatem conſcientiæ conſervandam, pia denuntiavit intentione pericula, quæ diſſentio eadem comminatur. Ad quæ vitanda conſultius, prædictis principibus exhortatis ad pacem, magnificentiam tuam monuit & rogavit attentius, D paterno affectu nihiominus perſuadens, ut provide dubiis guerrarum conſideratis, & vitatis eventibus, quos ſolent innumera diſpendia prævenire, animum tuum ad concordiam præparans & diſponens ad pacem, ac vias & modos, per quos inter te ac principes memoratos pax & concordia poſſent provenire facilius, diligenter excogitans; illos ſedis apoſtolicæ nunciis, tunc ad tuam præſentiam deſtinatis, communicare, ac ipſos ſuper eis informare curares, & nihilo minus apocriſarios tuos, animum & plenum ad proſequendum eoſdem modos & vias, E & etiam conſummandum mandatum habentes, infra certum terminum in litteris ipſis expreſſum, ad ſedem deſtinares eamdem. Sed & ne medio tempore per moleſtias vel injurias aliquas inter te ac ſæpe fatos principes poſſet exaſperare negotium, ut ab illis abſtineretur omnino, treugas aliquas, ad quas memoratos principes variis inductionibus inclinarat, prout prædicti nuncii ſui ſuggererent, perſuaſit iniri.

2. Super his autem nullo a magnitudine tua recepto reſponſo, ex eo nobis & fratri- A bus noſtris datur admirationis non injuſtæ materia, quod cum prædiceris vir eſſe conſilii, vir magnæ prudentiæ, tantum ac tale ſpiritualis tui patris conſilium ne contemſiſſe dicaris, taliter præteriſti, nec ipſum facto proſequens, nec ad illud ſcripto ſeu verbo reſpondens, præſertim cum habuerit hactenus tua inſtans & repetita petitio, quod ad Latinos & Græcos in caritate mutua ſolidandos tractatus erat temporalium præmittendus, licet ejuſdem eccleſiæ circumſpecta proviſio, non indigne a ſpiritualibus eligeret initium aſſumendum. Quia vero per hæc monitioni carorum inſiſtitur, ad quorum B caritatem ſtimulis caritatis urgemur, quamquam ex parte tua non fuerit efficaciter præmiſſa, ut decuit, admiſſa monitio. Nos tamen propterea nequaquam deſiſtendum a cœptis; ſed ad conſervationem unionis ipſius, & vitandum pervigili ſtudio quæcumque poſſent occaſionem turbationis ejus inducere, præmiſſum affectum ejuſdem eccleſiæ proſequendum potius exiſtimantes, excellentiam tuam attente rogamus, & affectuoſe monemus, exhortantes in Domino C JESU CHRITO, quatenus prudenter attendens, quanta ex hujuſmodi ſedatione diſcordiæ, detur non ſolum utrique parti, ſed etiam toti quaſi Chriſtianitati tranquillitas, quanta vitentur ex ea pericula, quam ſit eadem animarum ſaluti congrua, & ſoliditati tui tuorumque tractatus commoda, juxta præmiſſas exhortationes ejuſdem tuæ matris eccleſiæ, ſine cunctatione aliqua, pacis ſemitas proſequaris, & in excogitandis prædictis viis & modis, venerabili fratri noſtro BARTHOLOMEO epiſcopo Groſſetano, & dilectis fratribus D BERTH. de Senis miniſtro Syriæ, PHILIPPO Peruſino, ANGELO Urbevetano, lectoribus ordinis Minorum, nunciis noſtris circa illos, prout utilius fore putaveris, informandis, nullam ulterius negligentiam habiturus, apocriſarios tuos, viros quidem idoneos, viros pacificos, ad pacem & concordiam, ut præmittitur, animum & mandatum habentes, infra quinque menſes poſt receptionem præſentium, deſtinare ad ejuſdem ſedis præſentiam non omittas. Sed & ad compeſcendum hinc inde moleſtias & injurias, quæ poſſent partium animos irritare circa treugas certi temporis cum dictis principibus ineundas, E eorumdem nunciorum noſtrorum perſuaſionibus acquieſcas; penſans conſultius, quod cum treugarum conventio ex utriuſque partis conſenſu dependeat, non expedit alterutram partium certam formam eligere, ſed ad communem & æqualem decet eas animos inclinare, nec aliquid petere, quod vel abſurditatem ſapiat, vel a juſtitia & ratione diſcordet.

Digitized by Google

EPISTOLA XXXIX. NICOLAI PAPÆ III.
Andronico primogenito cariſſimi in Chriſto filii Michaelis Palæologi imperatoris Græcorum illuſtris.

Primogenito Palæologi ut in his quæ faciunt ad unionem conſolidandam operam ſtudioſe impendat.

1. Age, fili, prudenter, & humiliter immenſa beneficia tui creatoris attende; attende quanta tuæ juventutis auſpicia ſuæ dulcedinis benedictione prævenit. Ipſe quidem, ut ſuæ circa te largitatis abundantiam in temporalibus taceamus, in te oculos interioris hominis ſuo lumine illuſtravit, & miſit in tuæ mentis habitaculum lucem ſuam. Dedit intelligere catholicæ fidei veritatem, ut in montem ſanctum ſuum, in communionem videlicet & unitatem ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ, per profeſſionem ipſius fidei, recognitionem & ſuſceptionem primatus ejuſdem eccleſiæ, ſponſionem debitæ ſibi obedientiæ, abjurationem ſchiſmatis, quæ omnia tuæ teſtantur litteræ, quas noveris per ſedem apoſtolicam gratanter & benigne receptas, ſuo ducatu deductus, tandem in dilecta ejus tabernacula per continuationem horum operum feliciter adducaris.

2. Ipſe ſic erga cariſſimum in Chriſto filium noſtrum Michaelem Paleologum imperatorem Græcorum illuſtrem genitorem tuum, & teipſum pium direxit ejuſdem matris eccleſiæ ſtudium; ut non ſolum per hæc ei & tibi ſpiritualiter conſuluerit ad ſalutem, ſed & ſalubribus & multiplicatis perſuaſionibus quæ in aliis eidem genitori tuo, tam a felicis recordationis Johanne prædeceſſore noſtro, quam a nobis directis littetis exprimuntur, temporaliter ad ſecuritatem ſtatus ſatagat providere. Decet igitur ut & tu, ne periculoſe de tantis gratiis comperiaris ingratus, eidem creatori tuo præ omnibus quæ tibi tribuit aliquid gratitudinis pro tuæ poſſibilitatis viribus recompenſes.

3. Cum itaque ad perfectionem & conſummationem unionis jam per ipſius genitoris & tuam ſollicitudinem promotæ feliciter inter Latinos & Græcos, non ſolum quæ per ipſum & per te acta ſunt, in prælatis & aliis agenda ſuperſint, ſed & alia nonnulla ſupplenda, ad quorum proſecutionem de tua cooperatione ſpecialiter confidentes, venerabilem fratrem noſtrum Bartholomeum epiſcopum Groſſetanum, & dilectos filios fratres Bartholomeum de Senis miniſtrum Syriæ, Philippum Peruſinum & Angelum Urbevetanum lectores ordinis Minorum, viros catholicos, fidei zelatores, ſcientia præditos, obſervatores voluntariæ paupertatis & veræ humilitatis amicos, ad ipſius imperatoris & tuam præſentiam deſtinamus, magni- A tudinem tuam monemus, rogamus & hortamur attente in Domino Jesu Christo, quatenus provide penſans quod ſolum bene cœpiſſe non ſufficit, niſi perſeveranter uſque ad operis exitum perſiſtatur, ob reverentiam apoſtolicæ ſedis & noſtri, eiſdem nuntiis te favorabilem exhibens & benignum, in his quæ ad perfectionem ſolidam dictæ unionis facienda ſuaſerint, & ſpecialiter apud ſæpe fatum genitorem tuum, ut noſtris conſiliis & ſuaſionibus tibi & eidem procul dubio, ut ſperamus, utilibus acquieſcat, ſollicitam operam ſtudioſus impendas. Per hoc etenim B non ſolum tibi laudis titulum & retributionis præmium ampliabis, ſed & ſtatui tuo conſultius actore Domino providebis.

EPISTOLA XL. NICOLAI PAPÆ III.
Patriarchæ, archiepiſcopis, epiſcopis & dilectis filiis abbatibus ceteriſque prælatis Græcorum.

Ut prælati Græcorum juxta requiſitionem nunciorum apoſtolicæ ſedis fidem profiteantur, recognoſcant primatum, & ſchiſma abjurent.

1. Fraternitatis tuæ litteras, frater patriarcha, profeſſionem veræ catholicæ fidei C quam Romana eccleſia tenet & prædicat, aſpernationem & abjurationem antiqui ſchiſmatis, ut earumdem litterarum verbis utamur, recognitionem & ſuſceptionem primatus ipſius eccleſiæ, ac ſponſionem obedientiæ ſpontaneam ad eamdem, per te nomine tuo & totius ſynodi apud vos antea celebratæ, certo modo factas, inter alia continentes, ſedes apoſtolica benigne recipit & eas diligenter inſpiciens, veſtrum ad negotium unionis inter Latinos & Græcos divino beneplacito incohatum, & cariſſimi in Chriſto D filii noſtri Michaelis Paleologi Græcorum imperatoris illuſtris, dilecti filii noſtri, videlicet Andronici nati ejus, ac veſtra ſolerti cooperatione promotum, quem eædem litteræ prætendebant notavit affectum, probat multipliciter & commendat. Super quo illi ſacrificium laudis offerimus, jubilationis hoſtiam immolamus, qui eorumdem imperatoris nobilis & veſtros oculos mentis aperuit, intellectum tribuens, & vos ad agnitionem veritatis adducens. Et quidem fratres & filii lætanter attendimus, & gratanter accepimus, multa in eiſdem litteris contineri E profeſſioni ejuſdem veræ fidei conſona, recognitioni dicti primatus accommoda, & obedientiæ ſponſioni congrua, & abjurationi præfati ſchiſmatis opportuna.

2. Verum cum in prædictis perpenſo conſilio & diſcuſſione ſollicita ejuſdem eccleſiæ, circa quam eſſe decet in omnibus uniformem, forma ſit prodita per memoratos imperatorem & nobiles acceptata, jamdudum per eorum nuntios in generali Lugdunenſi publicata

Digitized by Google

publicata concilio, & ab ipſis nuper in perſonis propriis publice & ſolemniter iterata, illam cenſuimus omnimodis obſervandam; præſertim cum expediat in his uniformiter ab omnibus per hujuſmodi unionem uniendis in fidei unitate procedi; & vos velut jam factos obedientiæ filios deceat ipſius eccleſiæ, veſtræ omniumque matris fidelium & magiſtræ, fideli magiſterio, per obſervationis promtitudinem humiliter adhærere, ac juxta ejus beneplacita & diſpoſitionem circa hujuſmodi negotium adimplere ſollicite omnia, & maxime illa quæ ad ipſum conſummandum plenius & ſolidius roborandum per nuntios noviſſime ad hoc miſſos ex ejuſdem eccleſiæ parte requiſita nec adimpleta fuerunt: ideoque venerabilem fratrem noſtrum Bartholomæum Groſſetanum epiſcopum, & dilectos filios fratres Bartholomæum de Senis miniſtrum Syriæ, Philippum Peruſinum, & Angelum Urbevetanum lectores ordinis Minorum, viros catholicos catholicæque fidei zelatores, ſcientia præditos, obſervatores voluntariæ paupertatis, & veræ humilitatis amicos, ad hoc inter cetera ſpecialiter deſtinantes, univerſitatem veſtram monemus, rogamus & obſecramus in Domino Jesu Christo per apoſtolica vobis ſcripta mandantes, quatenus juxta requiſitionem ipſorum omnes & ſinguli ſingulariter præmiſſam veram fidem profiteamini, recognoſcatis & ſuſcipiatis primatum, abjuretis ſchiſma, obedientiam promittatis; in iis ſupradictam formam vobis per eoſdem noſtros nuntios præſentandam ſic ſtudioſe per omnia obſervando, & in ceteris, ut prædicitur, non impletis, ac aliis quæ iidem nuntii ad conſummationem ejuſdem negotii duxerint requirenda, ipſis acquieſcendo humiliter & cooperando efficaciter, quod idem negotium celeriter abſque ulterioris moræ diſpendio, ſtudio veſtro perfectius conſummatum, nos qui anxio & immenſo id deſiderio affectamus, ac univerſalem eccleſiam ſanctam Dei lætificet civitatem, vobiſque non ſolum apud nos ad uberioris favoris cumulum, ſed apud retributorem bonorum omnium ad fecundioris cedat retributionis augmentum.

EPISTOLA XLI. NICOLAI PAPÆ III.

Venerabili fratri Bartholomæo epiſcopo Groſſetano, & dilectis filiis Bartholomæo de Senis miniſtro Syriæ, Philippo Peruſino, & Angelo Urbevetano lectoribus ordinis Minorum.

Nunciis apoſtolicæ ſedis euntibus ad Græcos datur poteſtas abſolvendi excommunicatos, & multa alia explicandi.

Anno 1278. *Ex mſſ. Colbertino & Chauvelino.*

DEſiderantes ut ea quæ ad unionis inter Latinos & Græcos tractatæ negotium conſummandum plenius & firmius roborandum, nec non ad tollendum materiam turbationis ſeu impedimenti unionis ipſius, quam inter cariſſimos in Chriſto filios noſtros imperatorem Conſtantinopolitanum & Carolum Siciliæ regem illuſtres ex parte una, & cariſſimum in Chriſto filium noſtrum M. Palæologum imperatorem Græcorum illuſtrem ex altera, diſcordia ſuper temporalibus ſubminiſtrat, in litteris, quas per vos eidem Palæologo, patriarchæ, prælatis, & clero Græcorum, ac nobili viro Andronico ejuſdem imperatoris Græcorum primogenito deſtinamus, & in memoriali ſuper illis ſub bulla noſtra vobis tradito plenius continetur, deſiderato, Deo auſpice, impleantur effectu. Volumus, & diſcretioni veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ad partes illas perſonaliter accedentes, tam circa prædictos imperatorem & primogenitum, quam circa prædictos prælatos & alios præmiſſa ſtudeatis exequi diligenter. Et ut illa commodius & facilius valeant provenire, vobis audiendi confeſſiones confiteri volentium, & eis ſalutarem injungendi pœnitentiam pro commiſſis, ac ipſis abſolutionis impendendi beneficium ſuper illis, niſi forte talia fuerint, propter quæ ſedes apoſtolica ſit merito conſulenda; excommunicandi præterea auctoritate apoſtolica eos de partibus illis, quos negotii unionis ejuſdem fore vobis conſtiterit turbatores, cujuſcumque præeminentiæ, conditionis aut ſtatus exiſtant, & in terras ipſas interdicti ſententias proferendi, nec non procedendi alias ſpiritualiter & temporaliter contra ipſos & terras eaſdem, prout utilitati negotii, conſideratis ejus circumſtantiis, videritis expedire; abſolvendi quoque juxta formam eccleſiæ Latinos & Græcos, tam clericos quam laicos illarum partium, ab excommunicationis ſententia, quam pro violenta manuum injectione in clericos & perſonas eccleſiaſticas incurrerunt, niſi adeo gravis fuerit & enormis exceſſus, propter quem ad ſedem apoſtolicam oporteat haberi recurſum, & diſpenſandi cum eiſdem clericis ſuper irregularitate, ſi quam contraxiſſe noſcuntur, ſe ſic ligati divinis officiis immiſcendo; concedendi etiam ſecuritatem plenariam, noſtro & Romanæ eccleſiæ nomine, nunciis imperatoris, primogeniti, ac prælatorum ipſorum, pro negotio ſupradicto ad ſedem prædictam venire volentibus, vobis hac vice in prædictis partibus exiſtentibus uſque ad certum tempus, quod eis duxeritis præfigendum, plenam & liberam præſentium auctoritate concedimus facultatem. Datum Viterbii.

Sequitur epiſtola ad eoſdem, Qualiter iidem nuncii in commiſſis ſibi negotiis debeant ſe habere. Licet ea, &c. *Ejuſdem eſt tenoris cum ſecunda inſtructione Innocentii V.*

Digitized by Google

EPISTOLA XLII. NICOLAI PAPÆ III. eiſdem.

Ut apoſtolicæ ſedis nuncii poſſint aſſumere perſonas ad exequenda negotia ſibi commiſſa idoneas, cujuſcumque profeſſionis exiſtant.

Collata cum codice Colbertino.

CUm vos ad partes Romaniæ, cum cariſſimo in Chriſto filio noſtro MICHAELE PALÆOLOGO imperatore Græcorum illuſtri, & prælatis illarum partium, tractaturos aliqua ſuper magnis & arduis negotiis, deſtinemus, ad quorum proſecutionem non eſt dubium vos fidelibus in utraque lingua peritis interpretibus indigere; aſſumendi perſonas aptas & idoneas ad miniſterium, ſeu alias ad commiſſa vobis negotia utiles, cujuſcumque ordinis vel profeſſionis exiſtant, & ipſas ad proſecutionem ipſius etiam compellendi, plenam & liberam vobis auctoritate præſentium concedimus facultatem; ita quod ſi duo ex vobis in executione præmiſſorum contingat quomodolibet impediri, reliqui duo nihilominus proſequantur, non obſtante ſi perſonis eiſdem, aut quibuſlibet aliis, cujuſvis ordinis, profeſſionis vel religionis exiſtant, vel ipſis etiam religionibus, profeſſionibus vel ordinibus ſit indultum, quod profeſſores earum ad aliquod officium vel miniſterium cogi, ſeu quod interdici, ſuſpendi vel excommunicari non poſſint per litteras apoſtolicas non facientes plenam & expreſſam & de verbo ad verbum de indulto hujuſmodi mentionem, & qualibet alia præfatæ ſedis indulgentia generali & ſpeciali, per quam præſentibus non expreſſam vel totaliter non inſertam effectus præſentium quomodolibet impediri valeat vel differri. Datum Viterbii.

EPISTOLA XLIII. NICOLAI PAPÆ III. eiſdem.

Memoriale datum nunciis apoſtolicæ ſedis, continens qualiter in commiſſis negotiis debeant ſe habere.

1. IN commiſſi vobis exſecutione negotii, venerabilis frater Bartholomæe epiſcope Groſſetane, & dilecti filii fratres Bartholomæe de Senis miniſter Syriæ, Philippe Peruſine, & Angele Urbevetane, lectores ordinis Minorum, talis veſter proceſſus habendus.

In primo igitur adventu benigne ſalutetis & affectuoſe benedicatis ex parte noſtra cariſſimum in Chriſto filium noſtrum M. PALÆOLOGUM imperatorem Græcorum illuſtrem, & dilectum filium nobilem virum ANDRONICUM primogenitum imperatoris ejuſdem.

2. Item, referetis eis diligenter, quam A gaudenter, quam benigne nos & fratres noſtri receperimus litteras eorum ſuper fidei profeſſione, primatus Romanæ eccleſiæ recognitione ac ſuſceptione, ſchiſmatis abjuratione, ac obedientiæ ſponſione tranſmiſſas; quantum etiam gaudium fuit & eſt exinde apud univerſos Latinos & Græcos.

3. Poſt hæc præſentandæ ſunt Palæologo litteræ quæ mittuntur ſuper ſpiritualibus, & ſic incipiunt: NICOLAUS, &c. *cariſſimo in Chriſto filio noſtro M. Palæologo*, &c.

4. Deinde præſentandæ ſunt litteræ quæ B mittuntur nobili viro Andronico nato ejuſdem imperatoris, & ſic incipiunt: NICOLAUS, &c. *nobili viro Andronico primogenito*, &c. *Age, fili*, &c.

5. Tertio, præſentabitis litteras, quæ ſuper ſpiritualibus diriguntur patriarchæ, archiepiſcopis, epiſcopis, & aliis eccleſiarum prælatis, quæ incipiunt: NICOLAUS, &c. *venerabilibus fratribus patriarchæ, archiepiſcopis, & epiſcopis, & dilectis filiis abbatibus*, &c. *fraternitatis tuæ litteras*, &c.

6. Demum, ut ad temporalia erga ipſos C imperatorem & primogenitum competentior habeatur acceſſus, præmittetur qualiter Romana eccleſia mater omnium fidelium & magiſtra, ipſos, utpote ad ſuum gremium jam reverſos, inter alios catholicos principes, plenis favoribus, quantum cum Deo ſine offenſa juſtitiæ poterit, intendens proſequi & fovere, ſollicite cogitavit & cogitat, ut unionis prædictæ negotium ſic ſubmotis quibuſlibet ſolidetur, quod, actore Domino, eorumdem imperatoris & primogeniti, ac etiam poſterorum ſuorum ſtatus tranquillior & firmior perſeveret. Et ideo D eadem Romana eccleſia non ſolum ad ſolidandum ipſius unionis negotium, quoad ſpiritualia, ſed ad tollendam etiam quoad temporalia omnem diſſenſionis & turbationis materiam, aciem ſuæ proviſionis extendens, tempore felicis recordationis JOHANNIS papæ prædeceſſoris noſtri, nihil eidem imperatori celavit, nihil operuit; ſed tamquam ſollicita mater & diligens, omnia illi velut filio prædilecto per litteras ſuas aperuit & manifeſtare curavit, ſanumque ac ſalubre conſilium tribuit, & eum attentum reddidit, ut præſcius diligenter attenderet, & ſibi ſuoque ſtatui per vias pacificas conſultius pro- E videret, ſuper eo præſertim, quod nonnulli principes Latinorum, qui multum ſe dicunt confidere de ſua juſtitia & potentia gentis ſuæ, ab imperatore præfato injuriam ſibi aſſerunt irrogari. Ad hæc amplius autem dilatanda & efficaciter proſequenda, prout Dominus miniſtrabit, magna ſumi poteſt inſtructio ex litteris memorati prædeceſſoris JOHANNIS, quarum tenorem habetis, quæ incipiunt: JOHANNES, &c. *cariſſimo in Chriſto filio M. Palæologo*, &c. *Pacis æmulus*, &c. & ex noſtris, quæ per vos ſuper temporalibus

Digitized by Google

eidem imperatori mittuntur, & incipiunt: Nicolaus, &c. *cariſſimo in Chriſto filio*, &c. *Ex more quemvis opificem*, &c. quæ quidem noſtræ litteræ, poſt præmiſſa, ut prædicitur, prælibata, eidem imperatori per vos ſunt præſentandæ, & ſuper his quæ continentur in eis, caute ac prudenter inſtandum.

7. Sed ante præſentationem & inſtantiam hujuſmodi, petenda eſt ab imperatore prædicto multiplicatio litterarum ſuper fidei profeſſione, primatus recognitione ac ſuſceptione, & obedientiæ ſponſione miſſarum ab ipſo per nuncios qui noviſſime redierunt; hoc tamen mutato, ut non ſcribatur felicis recordationis prædeceſſori noſtro Gregorio, ſed nobis. Ad hujuſmodi autem mutationem non eſt importune inſtandum, ſed ita, ſi de plano poſſit haberi. Similis multiplicatio petenda eſt a dicto primogenito, & attendendum, quod hujuſmodi multiplicatio facienda eſt in conſervabili pergameno, non in papyro.

8 Item, attendendum quod litteræ ſic multiplicandæ bullandæ ſunt bulla aurea, ſicut & prædictæ jam miſſæ bullatæ fuerunt.

9 Item, ſuadeatur diligenter eidem imperatori, ut cum patriarcha & alii prælati nondum fecerint profeſſionem fidei, recognitionem & ſuſceptionem primatus ejuſdem eccleſiæ Romanæ, abjurationem ſchiſmatis, & obedientiæ ſponſionem juxta formam ab eadem eccleſia traditam, cui debent ipſi velut obedientiæ filii, maxime in his quæ conſummationem, robur & firmitatem unionis tractatæ reſpiciunt, tamquam omnium eccleſiarum capiti ſive matri & magiſtræ devote parere; ipſe imperator, qui fatetur & aſſerit a ſe dependere negotium, ſuamque fore in his omnibus liberam poteſtatem, det operam efficacem, ut & præmiſſa fiant a prælatis eiſdem, & cetera omnia, quæ ad ſolidationem unionis ejuſdem per nos, ut inferius exprimitur, ſunt petenda, plenarie per omnia compleantur.

10 Item, ſuper eo quod dictus imperator in præfatis ſuis litteris petiit, ut eccleſia Græcorum dicat ſanctum ſymbolum, ſicut dicebat hoc ante ſchiſma, & ipſi Græci maneant in ritibus ſuis: Reſpondendum eſt, quod unitas fidei non patitur diverſitatem in profeſſoribus ſuis, ſive in profeſſione, ſive in decantatione, vel alia ipſius fidei publicatione, & maxime in decantatione ſymboli, quod quanto magis in eccleſia frequentatur, tanto apparere debet amplius uniforme: & ideo deliberavit eadem Romana eccleſia, & vult ipſum cum adjectione illa, *Filioque*, tam a Latinis quam a Græcis uniformiter decantari. Et quia de adjectione illa ſpecialiter actum eſt, & recognitio veræ fidei occultari non debet, ſed revelari potius & publice prædicari.

11. De ceteris autem Græcorum ritibus ſic reſpondendum eſt, ſcilicet quod eadem Romana eccleſia intendit Græcos, quantum cum Deo poterit, favorabiliter proſequi, & ipſis favere in illis eorum ritibus, de quibus ſedi apoſtolicæ viſum fuerit, quod per eos catholicæ fidei non lædatur integritas, nec ſacrorum ſtatutis canonum derogetur.

12. Ceterum, dum ea quæ agenda imminent tractabuntur, ab injuriis & moleſtiis, quæ poſſent exaſperare negotium, & pacis perturbare tractatum, expedit hinc inde penitus abſtinere. Agendum eſt in primis de treugis alicujus temporis propter hoc ſpecialiter ineundis: de quibus præfatus imperator Græcorum juxta proviſionem veſtram provideat. Perſuadeatur autem de tempore, in quo imperatoris Conſtantinopolitani & regis Siciliæ illuſtrium conſenſus habebitur.

13. Hæc autem ſunt illa quæ petenda ſunt a patriarcha ceteriſque prælatis & clero cujuſlibet civitatis, caſtri, vici ſeu loci, ſcilicet quod ipſi omnes & ſinguli ſingulariter fidei veritatem & ejuſdem eccleſiæ Romanæ primatum juxta ſeriem in litteris ejuſdem prædeceſſoris Gregorii quarum tenorem vobiſcum defertis, ad præſens plene ac ſerioſe lectam & expoſitam fideliter, explicite ac aperte, infraſcripto modo, abſque ulla conditione vel adjectione occaſione præteriti temporis apponenda, ſeu etiam facienda, ſed ſimpliciter & pure ſicut petitur recognoſcant, acceptent & profiteantur præſtito juramento.

Forma juramenti præſtandi a prælatis Græcorum.

14. Ego .... prælatus, fidei veritatem, prout plene lecta eſt & fideliter expoſita, veram, ſanctam, catholicam & orthodoxam fidem eſſe recognoſco, eam accepto, & corde & ore profiteor; ipſamque prout eam veraciter tenet, fideliter docet & prædicat ſacroſancta Romana eccleſia, me inviolabiliter ſervaturum, & in ea omni tempore perſeveraturum, nec ab illa ullo umquam tempore receſſurum, quoquomodo deviaturum vel diſcrepaturum promitto. Primatum quoque ipſius ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ, prout in præmiſſa ſerie continetur, ad ipſius eccleſiæ obedientiam ſpontaneus veniens fateor, recognoſco, accepto & ſponte ſuſcipio, & me omnia præmiſſa tam circa fidei veritatem, quam circa ejuſdem eccleſiæ Romanæ primatum, & ipſorum recognitionem, acceptationem, ſuſceptionem, obſervationem ac perſeverantiam ſervaturum promitto. Manualem inſuper obedientiam & reverentiam vobis, ſanctiſſimi patris domini Nicolai tertii divina providentia ſummi pontificis & ipſius eccleſiæ Romanæ nomine ex nunc exhibeo, & me ab illis nullo umquam tempore receſſurum corporaliter præſtito juramento promitto, & confirmo: ſic me Deus adjuvet, & hæc ſancta Dei evangelia.

Digitized by Google

15. In præmiſſis autem nullam decet patriarcham, prælatos prædictos aut clerum conſuetudinem, quod jurare non conſueverunt, allegare, cum numquam ſimilis caſus acciderit, cujus poſſit conſuetudo prætendi; nec hujuſmodi conſuetudines per uſurpationem adverſus ſuperiores & jura ipſorum, & maxime adverſus Romanam eccleſiam tali tempore, videlicet ſchiſmatis contra canones uſurpatæ, ſunt aliquatenus obſervandæ; nec dicendæ tam conſuetudines quam abuſus.

16. Volumus præterea, ut in eorum prælatorum & clericorum promiſſione veniat, quod nec contra ſuam profeſſionem aliquid publice prædicare vel occulte ſuadere præſumant; quin immo illi qui officium prædicationis exercent, publice prædicent & exponant fideliter ſuis populis eamdem fidei veritatem, & cantent etiam ſymbolum cum additione illa, ſicut præmittitur, videlicet *filioque*.

17. Adjiciatis nihilominus veſtræ ſollicitudinis ſtudio in omnibus prædictis profeſſionibus & recognitionibus quas fieri contigerit alias idoneas ſecuritates & cautelas, quas vobis circumſtantiæ ſuggerent exigendas.

18. Ceterum ad faciliorem & pleniorem conſummationem prædictorum, expedire putamus, ut ad ſingula loca inſignia illarum partium ad quæ accedere poteritis, & de quibus videbitis expedire, vos perſonaliter conferatis conjunctim vel diviſim, promiſſiones ſimiles in eiſdem locis cum ſolemnitate ac obſervatione ſimili recepturi.

19. De hujuſmodi autem confeſſionibus & recognitionibus fiant publica inſtrumenta, multiplicanda in varia omnino ſimilia, & ſigillanda ſigillis authenticarum perſonarum, quas contigerit eſſe præſentes, ut aliqua penes vos retinere, nonnulla poſſitis deponere, ſed & prout videritis expedire, & alia per diverſos nuncios, propter inopinatos caſuum fortuitorum eventus ad ſedem apoſtolicam, ut in ejus conſerventur archivio, cum cautela & diligentia omnimoda remittatis. Et ut quanto ſolemnius & ſalubrius eſt negotium, tanto in eo ſtudioſius & diligentius procedatur, veſtris volumus cura & ſtudio provideri, ut in cathedralibus & aliis ſolemnibus eccleſiis & monaſteriis locorum, in quibus profeſſiones, & recognitiones hujuſmodi factæ fuerunt, & etiam aliorum profeſſiones & recognitiones eædem, in libris authenticis redigantur in ſcriptis, ut in futurum conſervent rei geſtæ memoriam, & ipſius intentionis poſteris notitiam repræſentent diligentius conſervandæ.

20. Item memorandum quod poſt expeditum tractatum præmiſſorum, vel dum præmiſſa tractantur & executioni mandantur, prout opportunitas obtulerit, & videbitur expedire negotio, tangendum eſt quomodo

A eccleſia Romana miratur, quod prælati & alii non curaverunt adhuc ſtatui ſuo ex conſideratione præteriti temporis providere. Cum enim ratione ſchiſmatis in quo erant, multotiens latæ ſint ſententiæ contra eos, mirandum occurrit, quod ipſi quoad relaxationem ſententiarum ipſarum tam prælati quam alii clerici & perſonæ eccleſiaſticæ ſuper irregularitate, quam ex conſequentia incurrerunt, ſe immiſcendo divinis, nullum adhuc petierunt remedium adhiberi.

21. Item miratur eccleſia, quod patriarcha & alii prælati poſt confeſſionem fidei B factam, recognitum & ſuſceptum primatum eccleſiæ Romanæ, ac obedientiam promiſſam eidem, ſuper confirmatione ſtatus ſui nullam proviſionem petere curaverunt.

22. Ex hoc autem ſumi poteſt occaſio & ingreſſus ad ſuggerendum imperatori & aliis, ut petant ab eccleſia Romana cardinalem, qui ſuper his valeat providere, & ad omnia alia, quæ infra de legato dicuntur.

23. Scire quidem vos volumus, quod noſtræ intentionis exiſtit legatum ad partes illas mittere cardinalem, ut omnia majori ſoliditate firmentur, & quaſi quamdam exC ſecutionem habeant per eumdem, ipſo tamquam legato ſedis apoſtolicæ, ipſius auctoritate ac nomine juriſdictionem, & alia quæ ad legati ſpectant officium, inibi exercente: propter quod volumus, quod caute ac diligenter ſtudeatis viam ejus adventui præparare, in collationibus habendis cum dicto imperatore Græcorum aliqua inſerendo, quod multum eſſet utilis in partibus illis præſentia cardinalis, qui auctoritatem plenam haberet. Et tandem poſt talia tractata, & quaſi circa conſervationem ipſorum, ultra in verbo hujuſmodi procedendo, & ſugD gerendo eidem imperatori, quod ipſe legatum peteret cardinalem, & ſive ad hoc induci poſſit, ſive non, inveſtigandum eſt cum diligentia & cautela, quomodo ſecure poſſit intrare terram, & ibi eſſe legatus, & unde ſumtus habere, & quales; & forſan ad hoc melius & cautius inveſtigandum, utilius erit a primo uti quæſtionibus, quam aſſertionibus, ut quæratur ab eo, ſi habetur ſcriptum vel eſt memoria apud eos, qualiter ibi legati ſedis apoſtolicæ ſint admiſſi, qualiter honorati, qualiter exhibiti, qualis obedientia & reverentia exhibeatur eiſdem, ubi ſpeciaE lius conſueverant converſari, quomodo prælati & alii veniebant ad vocationem ipſorum, qualiter parebatur eis in judiciis contentioſis, & aliis etiam, cum qualibet & quanta familia conſueverant ibi eſſe.

24. Et ſi reſpondeat ita plene, quod ea quæ dixerit ſufficiant, prout ſtatus exigit cardinalis legati, danda eſt opera, ut ipſius reſponſio habeatur in ſcriptis, vel in ſcripturam, eo, ſi fieri poſſit, conſcio, redigatur; ſi vero non ſufficiant ea quæ dixerit, tunc

Digitized by Google

exprimenda ſunt ea quæ inter Latinos obſervantur circa legatos cardinales, tam de conſuetudine, quam de jure, videlicet quam plenam poteſtatem habeant in provinciis ſibi creditis, quam plene honorantur, & reverenter tractantur, & humiliter paretur eiſdem, & honorifice exhibetur.

25. Hæc autem nec ita ſimul, nec ſic effuſo ſermone dicenda ſunt, quod gravia videantur; ſed verbis temperatis & moderatis, qui non ſeducant vel retrahant, ſed inducant & attrahant animum audientis, inductis etiam aliquibus rationibus, & ſpecialiter quomodo legatus, maxime cardinalis, vicem papæ gerit, & perſonam repræſentat in provincia ſibi decreta, & tam ſpiritualiter quam temporaliter conſulere ac remedium adhibere poteſt in multis.

26. Item, quia multa puritas & ſinceritas videretur ex parte ipſius, & familiaritas inter eccleſiam Romanam & ipſum, necnon inter ipſam eccleſiam Romanam & Græcam evidentius appareret, ſi cardinalis legatus ad ipſius petitionem & inſtantiam mitteretur, ſed & in eo diligentia eſt adhibenda, ut quicquid circa hoc poſſet ab ipſo per ſcripturam haberi, habeatur.

27. Item, quia omnia, quæ circa iſtam materiam invenientur, ſive per ſigna, ſive per conjecturas, ſive per verba, illo attendantur diligentiæ ſtudio, quod poſtmodum plenarie, ſeriatim, & certitudinaliter, quantum fieri poterit, referantur.

28. Item, attendendum quod in quibuſdam litteris quæ vobis nunciis diriguntur, & incipiunt, *Deſiderantes ut ea quæ ad unionis, &c.* datur vobis ſub certa forma poteſtas excommunicandi auctoritate apoſtolica eos de partibus illis, quos negotii unionis ejuſdem fore vobis conſtiterit turbatores, cujuſcumque præeminentiæ, conditionis aut ſtatus exiſtant, & in terras eorum interdicti ſententias proferendi, necnon & procedendi alias ſpiritualiter & temporaliter contra ipſos & terras eaſdem, prout utilitati negotii, conſideratis ejus circumſtantiis, videritis expedire. Quodque cum ſimilis poteſtas data fuerit per ſedem eamdem duobus epiſcopis, videlicet Ferentinati & Taurinenſi, qui una cum aliis noviſſime per ſedem ipſam ad idem negotium deſtinati fuerunt, dictus Palæologus ipſos inſtantiſſime requiſivit, & apud eos multotiens & multipliciter inſtitit, ut contra quoſdam magnates & nobiles Græcos partium illarum, qui prædictis imperatori Conſtantinopolitano & regi Siciliæ adhæſerunt, & ipſis ſe confœderaverunt, ipſumque Palæologum impugnare dicuntur, tamquam contra turbatores prædictæ unionis procederent, eos excommunicando & excommunicatos publice nuntiando, ac ipſorum terras ſupponendo eccleſiaſtico interdicto: ipſi tamen epiſcopi poſt inquiſitionem ſuper hoc factam non proceſſerunt in aliquo contra eos, conſultius attendentes, quod nec prædicti prædeceſſores GREGORIUS & INNOCENTIUS hujuſmodi Palæologi ejuſdem inſtantiæ ipſis generaliter contra omnes recedentes & receſſuros a fidelitate ſua porrectæ annuere voluerunt, ſicut apparet in litteris ejuſdem Innocentii, quæ miſſæ fuerunt eidem Palæologo, quæ incipiunt ſic: *Innocentius epiſcopus, &c. Cariſſimo in Chriſto filio noſtro Palæologo, &c. Dudum ad ſedem apoſtolicam, &c.* quarum tenorem vobiſcum portatis, & ad illas remittunt in fine ſuo prædictæ noſtræ litteræ quas modo portatis Palæologo quæ incipiunt ſic: *Sicut ex litterarum, &c.* Unde & vos ſi forſan idem peteretur a vobis, multum habetis attendere, tam ipſius prædeceſſoris INNOCENTII proceſſum, quam dictorum in hac parte conſtantiam & maturitatem, ut & vos non faciles nec præcipites in hoc inveniamini; ſed diligentes, ſolliciti & maturi, & ita demum contra illos procedatis, ſi manifeſte vobis conſtiterit eos eſſe turbatores unionis ejuſdem, non eo ipſo quod a fidelitate ſeu ſubjectione dicti Palæologi ſe ſubtraxiſſe, præfatis imperatori Conſtantinopolitano & regi Siciliæ adhæſiſſe, eiſque ſe confœderaſſe, ac eumdem Palæologum impugnare dicuntur; ſed ſi directe veniunt contra ipſam unionem, & directe impediunt ne Græci & Latini in caritate mutua, unitate fidei, eccleſiæ Romanæ primatu recognito & ſuſcepto, ſub ipſius obedientia uniantur.

29. Item, licet in proſecutione illorum, quæ vobis commiſſa ſunt, ſummopere ſit cavendum, ne per vos aliquid dicatur vel fiat, per quod negotium rumpatur, aut ipſius, quantum in vobis eſt, rupturæ detur occaſio, volumus tamen, ut non illa ſuperficie tenus, ſicut ab aliquibus hactenus factum eſt: ſed ſic eorum intima & profunda ſcrutemini, & reſponſionem affirmativam vel negativam, ſeu reſponſionis denegationem expreſſam habere ſatagatis ad ſingula, ut in veſtro reditu, divina propitiante clementia, ita poſſit eadem ſedes ſuper toto negotio informari, quod aperte videre valeat, quid in eo ſibi ſuperſit agendum.

EPISTOLA XLIV. NICOLAI PAPÆ III. eiſdem.

Inſtruuntur nuncii ſedis apoſtolicæ qualiter ſuper quibuſdam articulis cum Græcis debeant ſe habere.

1. Licet memoriali vobis tradito ſuper his quæ apud cariſſimum in Chriſto filium noſtrum M. Palæologum Græcorum imperatorem illuſtrem, ejus primogenitum, & prælatos, totumque clerum Græcorum, vobis imminent promovenda, inter cetera continetur in forma juramenti præſtandi a

prælatis in eodem memoriali contenta, quod iidem prælati promittant manualem obedientiam & reverentiam, tamen ſi id haberi non poſſit, dimittatur ſub cauta & colorata dilatione, ne in totum videatur negligi vel omitti. Inſtetur tamen prudenter, ſi umquam valeat obtineri, & inducantur prælati ad id.

2. Item, licet dicatur in eodem memoriali, ut de profeſſionibus & recognitionibus prælatorum fiant publica inſtrumenta multiplicanda in varia; tamen ſi non poteſt haberi multiplicatio inſtrumentorum, habeantur plura, prout melius poteſt fieri.

3. Item, caute & provide, ſicut Dominus dederit, procuretis, quod negotium ſuper temporalibus ponatur in manibus ſummi pontificis, apoſtolicæ ſedis arbitrio terminandum.

EPISTOLA XLV. NICOLAI PAPÆ III. regi Siciliæ illuſtri.

Ut rex nunciis imperatoris Græcorum per totam terram ſuam in perſonis & rebus provideat de ſecuro conductu.

VEnerabilem fratrem noſtrum . . . & dilectum filium . . . . nuncios cariſſimi in Chriſto filii noſtri Michaelis Palæologi Græcorum imperatoris illuſtris, ad propria de noſtra curia redeuntes, deſiderantes, ut decet, plena in rebus ſecuritate gaudere, ſerenitatem regiam rogamus & obſecramus in Domino Jesu Christo, quatenus ob reverentiam apoſtolicæ ſedis & noſtram, nunciis memoratis per totam terram, tam circa mare, quam in partibus Romaniæ, tuæ ditioni ſubjectam, de ſecuritate hujuſmodi proviſurus, nullam eis in perſonis, familiis, equis, aut bonis aliis per totam terram eamdem injuriam patiaris inferri, ſed eos ſub umbra alarum tuarum ab omni offenſa & moleſtia ſic facias cum diligentia cuſtodiri, quod ipſi, tua eos protegente potentia, ſecure ad ſui domini præſentiam revertantur, tibique apud omnes exinde laudis accreſcat titulus, & a nobis proveniat gratiarum actio.

EPISTOLA XLVI. NICOLAI PAPÆ III. Regi Siciliæ illuſtri.

Ut rex ineat treugas cum Palæologo, ut interim poſſit inter eos & Conſtantinopolitanum imperatorem de pace tractari.

SIcut tuam novimus excellentiam non latere, felicis recordationis Johannes papa prædeceſſor noſter, certis ad partes Græciæ ſuper tractatu ſpiritualium proſequendo nunciis deſtinatis, cariſſimum in Chriſto filium noſtrum Michaelem Palæologum imperatorem Græcorum illuſtrem, per ſuas ſub certa forma litteras, quas fecit cariſſimo in Chriſto filio noſtro Philippo imperatori Conſtantinopolitano illuſtri, & tibi tunc in curia Romana præſentibus exhiberi, diligenter monuit & induxit, ut ſuper temporalibus quæ inter memoratum CP. imperatorem & te ipſum ex parte una, & eum ex altera, diſſenſionis materiam ſubminiſtrant, animum ſuum habilitans & diſponens ad pacem, ac vias ac modos excogitans, per quos poſſet ſuper eiſdem temporalibus ſedari diſcordia, & concordia provenire, ſuper illis prædictos prædeceſſoris nuncios informare, & ſuos apocriſarios ad pacem animum & mandatum habentes, proſecuturos eoſdem modos & vias, ad ejuſdem prædeceſſoris præſentiam infra certum tempus in eiſdem litteris comprehenſum, deſtinare curaret; & ne interim hinc inde moleſtiæ vel offenſæ procederent, quæ ſuper eiſdem temporalibus inter partes concordiam impedirent, inter eas treugas certi temporis perſuaſit iniri. Verum quia ſuper his adhuc optatus exitus non pervenit; nos venerabilem fratrem noſtrum epiſcopum Groſſetanum, & dilectos filios fratres B. de Senis miniſtrum Syriæ, Philippum Peruſinum & Angelum Urbevetanum lectores ordinis Minorum, ad partes Græciæ, ad proſequendum quæ circa tractatum ſpiritualium inter Latinos & Græcos opportuna putavimus, deſtinantes, ſuper temporalibus memoratis per noſtras ſub certa forma litteras apud eumdem imperatorem Græcorum eamdem monitionis, inductionis, & perſuaſionis inſtantiam iteramus. Ideoque ſerenitatem regiam monemus, rogamus, & hortamur attente in Domino Jesu Christo, quatenus prudenter conſiderans, quod ſedatio diſſenſionis ejuſdem ſpiritualiter & temporaliter eſt multipliciter utilis, & ob hoc valde nobis votiva, ſæpe dictis treugis ineundis ita provideas, & ab eodem imperatore CP. provideri procures, quod ei vel tibi ſedationis ipſius impedimentum non valeat imputari; ſed & cum apocriſarios ejuſdem Palæologi juxta noſtram præmiſſam inſtantiam venire contigerit, ejuſdem imperatoris CP. & tuis nunciis ad hoc concurrentibus coram nobis, libere in negotio & efficaciter, actore Domino, procedatis.

CONCILIUM SENONENSE anno MCCLXXX. celebratum.

Ex archivis monaſterii Pontis-Levii.

GIlo miſeratione divina archiepiſcopus Senonenſis, Renoldus Pariſienſis, Guillelmus Autiſſiodorenſis, Johannes Meldenſis, Johannes Trecenſis, & Gilo Nivernenſis, ejuſdem gratia epiſcopi, totumque provinciale concilium Senonenſe, ſede Aurelianenſi vacante, venerabili in Chriſto fratri * S.

* Simoni.

Dei gratia epiſcopo Carnotenſi, ſalutem & ſinceram in Domino caritatem.

Gravem religioſorum virorum abbatis & conventus B. Mariæ de Ponte-Levio ordinis B. Benedicti Carnotenſis diœceſis, nunc & alias recepimus querimoniam, quod JOHANNES dominus de Ambazia & de Calvo-monte, vacante ſede Carnotenſis diœceſis, quamplurimas violentias, injurias manifeſtas, & damna gravia intulit, Dei timore poſtpoſito, ac etiam irrogavit, & adhuc non ceſſat damnabilius irrogare abbati & conventui prædictis ac rebus monaſterii prænotati. Propter quas violentias, ac injurias ſacrilegas in perſonas & res præfati monaſterii commiſſas, a venerabili viro archidiacono Bleſenſi in eccleſia Carnotenſi, judice ordinario ejuſdem loci, fuit in judicium evocatus ad inſtantiam eorumdem religioſorum, & cum mandato dicti archidiaconi, & monitioni ejuſdem canonice factæ nollet obedire, fuit, ſua contumacia exigente, & adhuc eſt excommunicationis vinculo canonice innodatus, prout in actis coram eodem archidiacono confectis plenius continetur. Verum cum ipſius domini perverſa rabies non ceſſaret peccatum peccato, malitiam malitiæ cumulando, ſuper violentiis & injuriis poſtmodum perſonis & monaſterio prædictis ab eodem irrogatis & illatis fuit ad judicium evocatus ad inſtantiam eorumdem religioſorum coram venerabilibus decano & capitulo Carnotenſis eccleſiæ, ſede vacante; qui quidem decanus & capitulum excommunicationis ſententiam certis ex cauſis, & ſua inobedientia exigente, in eumdem dominum promulgaverunt, prout in actis coram eiſdem decano & capitulo confectis plenius continetur: quas quidem ſententias idem Dominus, Deum non habens præ oculis, vilipendens, ad emendam venire recuſavit, & adhuc pertinaciter venire recuſat, animo indurato claves ſanctæ matris eccleſiæ contemnendo: propter quæ dicti archidiaconus, decanus, & capitulum judices ordinarii dicti loci aggravando ſententias prædictas, familiam ſuam & terram ſuam Carnotenſis diœceſis ſuppoſuerunt eccleſiaſtico interdicto, quas more ſolito vilipendens, eas ſuſtinuit diutius, & adhuc ſuſtinet animo indurato. Et quia creſcente contumacia, creſcere debebat & pœna, Corpus Chriſti de terra ſua Carnotenſis diœceſis fuit amotum de mandato decani & capituli prædictorum, juſtitia exigente. Porro cum dictus dominus Deum non habendo præ oculis, ſententias hujuſmodi jam ſuſtinuerit per quadriennium & amplius animo indurato, & adhuc ſuſtineat, quod quidem non caret ſcrupulo hæreticæ pravitatis, vobis auctoritate prædicti concilii mandamus, quatenus moneatis canonice dictum dominum, ut infra menſem a tempore monitionis, abſolutionis beneficium poſtulet, & commiſſa emendet,

A & de eis ſatisfaciat, ac obtineat ſe abſolvi redeundo ad gremium ſanctæ matris eccleſiæ, prout forma eccleſiæ hæc requirit. Quod ſi hæc facere contemſerit, ex tunc citetis eum perſonaliter coram nobis ſuper fide & articulis fidei vobis loco noſtri ſufficienter reſponſurum & contra eum proceſſurum, prout poſtulaverit ordo juris. Vobis enim quantum ad omnia præmiſſa & ſingula & dictum negotium contingentia committimus vices noſtras, facientes quod decreveritis per cenſuram eccleſiaſticam auctoritate dicti concilii firmiter obſervari. In quorum teſti-
B monium, ad requiſitionem præfati concilii, ſigilla noſtra præſentibus duximus apponenda. Datum & actum Senonis in noſtro provinciali concilio, anno Domini milleſimo ducenteſimo octogeſimo, die Mercurii poſt feſtum S. Michaëlis archangeli. (a) [a]

Infra pendent ſex prædictorum epiſcoporum ſigilla.

CONCILIUM TERRACONENSE anno MCCLXXXII. celebratum.

Ex mſ. Colbertino.

C I. CUm nos BERNARDUS miſeratione divina Terraconenſis archiepiſcopus eſſemus in civitate Terracona perſonaliter conſtituti, præſentibus venerabilibus fratribus AL. Barchinonenſi, G. Ilerdenſi, F. Tiraſonenſi, R. Vicenſi, A. Dertuſenſi, JA. Oſcenſi, epiſcopis ſuffraganeis noſtris; ſed V. Calagurricenſi, A. Pampilonenſi, P. Cæſar-auguſtano, A. Valentino, P. Gerundenſi, P. Urgellenſi abſentibus, & ſe per procuratores & litteras excuſantibus, & capitulorum eccleſiarum cathedralium & aliorum prælatorum Terraconenſis provinciæ procuratoribus, ac venerabilibus & diſcretis fratre ARNALDO DE
D CASTRO-NOVO magiſtro militiæ Templi in partibus Aragoniæ & Catalaniæ, & fratre BERENGARIO DE ALMANARRA tenente locum magiſtri Ultramanni S. Johannis Jeroſolymitani in Caſtellania Empoſtæ ſimiliter præſentibus, ad honorem ſanctæ & individuæ Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus-ſancti, ſacroſanctum concilium celebrantes, de aſſenſu omnium prædictorum laudamus, concedimus, approbamus & per omnia confirmamus omnes conſtitutiones factas per prædeceſſores noſtros ad utilitatem, libertatem &
E defenſionem eccleſiarum, clericorum, religioſorum, monaſteriorum, & rerum omnium prædictorum.

II. *De honeſtate veſtium.*

Item, ſtatuimus quod clerici omnes pro-

(a) Conſequenter Simon Carnotenſis epiſcopus Johannem dominum de Ambaſia citavit die Jovis poſt feſtum S. Dionyſii 1280. qui Johanne Turonenſi archiepiſcopo & eodem Simone Carnotenſi antiſtite arbitris, ad cor reverſus, concordiam iniit cum abbate & monachis Pontis-Levii die Martis poſt feſtum S. Andreæ.

vinciæ Terraconenſis, ſive ſint in ſacris, ſive in minoribus ordinibus conſtituti, non portent nec induant camiſias, tunicas, vel alias veſtes cordatas, nec botoneos aureos vel argenteos, vel alicujus alterius metalli deferant in pectore, nec in manicis, nec in aliqua parte veſtis; nec portent ſotulares conſutitios, nec rota tractos; nec aliquas induant ſeu portent veſtes virgatas cum cabiſcio fiſſo in longum. Et ſi quis contra fecerit, pœnam x. ſolidorum uſualis monetæ pro quolibet exceſſu incurrat: quam exigat quilibet diœceſanus, & in proprios uſus convertat.

III. *Contra invaſores, raptores & clericos percutientes.*

Item, declarando conſtitutiones prædeceſſorum noſtrorum, videlicet dominorum Petri & Benedicti bonæ memoriæ, quarum prima incipit, *Olim excommunicaſſe*; & ſecunda, *Cum nos dictus, &c.* ſtatuimus quod quamdiu perſonæ invaſorum & raptorum rerum eccleſiaſticarum, & perſonæ etiam illorum qui in prælatos cathedralium eccleſiarum & aliorum locorum religioſorum Terraconenſis provinciæ ſupradictæ, aut infra terminos locorum fuerint prædictorum, quod ipſæ civitates, caſtra, ſeu villæ & alia loca ceſſent, ipſis invaſoribus, raptoribus, ſeu percuſſoribus præſentibus, penitus a divinis; & dicti malefactores, percuſſores, ſeu raptores, per rectorem ſeu capellanum loci ipſius excommunicati nihilominus nuntientur, & tamquam excommunicati ubique ab omnibus evitentur.

IV. *Contra diffidantes clericos.*

Item, ſacro approbante concilio, addimus conſtitutioni olim editæ per dominum Petrum bonæ memoriæ prædeceſſorem noſtrum, contra illos qui clericos diffidarent, quod ſi aliquis temeritate propria diffidaverit ſeu acunydari fecerit aliquas perſonas religioſas Terraconenſis provinciæ, fatica juris in diœceſano, in cujus diœceſi prædictæ perſonæ religioſæ morentur, primitus non inventa, ipſum ex tunc, recepta per dictum diœceſanum ab ipſis perſonis de parendo juri idonea cautione, ſi monitus diffidationem non relaxaverit, decernimus excommunicationis ſententiæ ſubjacere, & per ipſum diœceſanum aut rectorem loci illius ubi ipſe diffidator fuerit, excommunicatus, ab omnibus evitetur.

V. *Quod Chriſtianæ non habitent cum Judæis, & eorum filios non nutriant.*

Statuimus etiam, ſacro approbante concilio, quod nulla mulier alicujus loci provinciæ Terraconenſis audeat habitare cum Judæis, aut filios eorum nutrire ſeu lactare; & quæcumque contra hujuſmodi inhibitionem noſtram, poſtquam monita ſuper hoc fuerit, præſumſerit ſupradicta, decernimus eam ex tunc excommunicationis ſententiæ ſubjacere: ita videlicet, quod cum illud diœceſano aut rectori loci illius ubi mulieres ſuper hoc culpabiles inventæ fuerint, extiterit nuntiatum, per jam dictum diœceſanum aut rectorem ipſæ mulieres excommunicatæ nuntientur, & tamquam excommunicatas ab omnibus faciant evitari; & ne ipſæ mulieres de facili in excommunicationis laqueum incidere valeant, ipſo facto, volumus & mandamus, quod præſens conſtitutio per diœceſanum, aut rectorem locorum, in quibus Judæi morantur, ſemel annis ſingulis publicetur.

VI. *De publicatione conſtitutionum.*

Ut autem prædictæ conſtitutiones ad notitiam perveniant ſingulorum, mandamus omnibus epiſcopis ſuffraganeis noſtris, quod in ſynodis ſuis prædictas conſtitutiones faciant publice nuntiari.

VI. *Contra illos qui epiſcopos interficiunt, vulnerant, capiunt, vel percutiunt, vel alium prælatum.*

Quoniam exempla præterita cavere nos ammonent in futurum, idcirco nos Bernardus divina miſeratione Terraconenſis epiſcopus, aſſiſtentibus nobis venerabilibus fratribus noſtris Arnaldo Barchinonenſi, R. Vicenſi, P. Urgellenſi, Jac. Oſcenſi, Jasperto Valentinenſi, Garcia Tiraſonenſi, Bn. Gerundenſi, & G. Ilerdenſi epiſcopis, ac procuratoribus aliorum epiſcoporum abſentium, necnon & capitulorum cathedralium eccleſiarum & collegiatarum, & quamplurimis aliis prælatis præſentibus, ſacro Terraconenſi approbante concilio, ſtatuimus, ut quicumque, inſtigante diabolo, per ſe vel per alium interfecerit, vel vulneraverit, vel ceperit, aut percuſſerit aliquem epiſcopum, omnibus feudis, ac rebus aliis, & beneficiis univerſis quæ in eccleſiis quibuſcumque Terraconenſis provinciæ tempore commiſſi ſceleris obtinebit, ipſo facto, perpetuo ſit privatus, & pleno jure eccleſiis a quibus prædicta tenuerit, applicentur; nec deſcendentes ab eodem malefactore uſque ad quartam generationem ad gradum aliquem clericatus provehantur, nec beneficium aliquod eccleſiaſticum feudale, vel aliud quodlibet in Terraconenſi provincia aſſequantur, ne minus vindictæ quam exceſſus memoria tanti facinoris prorogetur. Adjicientes, quod ſi quis epiſcopus, vel alius quicumque prælatus, aliquem de prædictis deſcendentibus ad aliquem ordinem promovere, vel aliquod eccleſiaſticum beneficium, ſeu quodlibet aliud conferre præſumſerit, & a collatione illius ordinis, quem ſcienter contulit, per biennium ſit ſuſpenſus, & collatio ejuſdem beneficii ſit irrita ipſo jure, & ea vice per pro-

ximum

Digitized by Google

ximum ſuperiorem de illo beneficio ordinetur. Si vero aliquem de prælatis inferioribus ab epiſcopis, ſeu alios, vel canonicum eccleſiæ cathedralis auſu temerario quiſquam interficere aut mutilare præſumſerit, & filii ſui incurrant pœnam expreſſam ſuperius ipſo facto, proviſo quod illis feudis & poſſeſſionibus quibuſcumque tantummodo ſint privati, quæ ab eccleſiis quarum perſonas ſic læſerint, modo quolibet obtinebunt. Hoc ſalvo quod alias ſuper hoc in canonibus continetur. Et prælatus qui tales malefactores, vel filios eorum ad aliquem ordinem promovere, vel cuiquam beneficium eccleſiaſticum conferre præſumſerit, a collatione illius ordinis, quem ſcienter contulit, per annum noverit ſe ſuſpenſum, & collatio hujuſmodi ſit irrita ipſo jure, & ea vice de beneficio per ſuperiorem proximum ordinetur. Quicumque autem de prædictis malefactoribus vel filiis ſuis a quocumque epiſcopo ſciente vel ignorante ordinem receperit, executionem non habeat ordinis ſic ſuſcepti, nec beneficii collatio valeat, ut eſt dictum, ſalvis tamen omnibus aliis pœnis canonicis, quibus per hanc conſtitutionem non intendimus in aliquo derogari. Hæc autem ſtatuta ſalubriter per diœceſanos epiſcopos provinciæ Terraconenſis ſingulos in ſynodis ſuis & diœceſibus præcipimus publicari, & nihilominus hi qui prædictas pœnas incurrerint, in ſynodis nuncientur. Datum apud Terraconam XI. calendas Aprilis, anno Domini MCCLXXXII.

EPISTOLA MARTINI PAPÆ IV. ad J. tituli S. Ceciliæ preſbyterum cardinalem in Franciam apoſtolicæ ſedis legatum.

Ut quædam ſtatuta per archiepiſcopum Turonenſem in ſuo provinciali concilio facta corrigat.

Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

MARTINUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei dilecto filio J. tituli S. Ceciliæ preſbytero cardinali S. & A. B.

Non indignæ ſollicitudinis ſtudium apoſtolica ſibi ſedes inducit, ut veluti cunctorum mater & magiſtra fidelium quæ corrigenda viderit, & quæ cognoverit reformanda confirmet, ut humanis actibus regula limitatis, grex dominicus, cujus nobis eſt, diſponente Domino, commiſſa cuſtodia, pacis tranquillæ commodis gratuletur. Intelleximus ſiquidem, quod venerabilis frater noſter archiepiſcopus Turonenſis favens propriæ voluntatis arbitrio, pridem (a) inter cetera, quæ in ſuo provinciali concilio noſcitur ſtatuiſſe, ut poteſtates ſæculares eccleſiaſticaſve perſonas opprimentes, quos ſtatuta canonum volentia immunitati eccleſiæ providere, ſtatuunt uſque ad ſatisfactionem congruam excommunicationis ſententiæ ſubjacere, præcepit ejuſdem proviſione concilii excommunicatos per omnes cathedrales, collegiatas & parrochiales eccleſias Turonenſis provinciæ diebus domincis nunciandos, nec non & ſingulos qui juridictionem ordinariam eccleſiaſticam, antiquas eccleſiaſticas conſuetudines & etiam libertates impedire, diminuere, turbare, vel in aliquo uſurpare præſumſerint quoquo modo, ac omnes illos qui conſilium, auxilium, auctoritatem, mandatum opemve præbuerint ad præmiſſa, clam vel palam, cujuſcumque conditionis, ordinis aut ſtatus exiſtant, prædicti auctoritate concilii excommunicationis ſententia innodavit. Illos etiam qui de oppreſſione, uſurpatione, læſione aut diminutione, perturbatione ſeu impedimento, vel aliquo præmiſſorum hujuſmodi ſuſpecti fuerint, niſi ad mandatum ordinariorum ſe purgare curaverint, tamquam de hoc ob hoc convictos merito, quos auctoritate prædicta, uſque ad ſatisfactionem congruam excommunicationis ſententiæ voluit præfatus archiepiſcopus ſubjacere ipſo facto, præcepit nominatim modo ſimili publice nunciari. Statutum quoque provincialis concilii contra illos, qui, ut ejuſdem archiepiſcopi verbis utamur, ponunt in religioſis domibus comeſtores, olim editum, ad illos archiepiſcopus memoratus extendit, qui comeſtores hujuſmodi vel cuſtodes in domibus prælatorum aut aliarum perſonarum eccleſiaſticarum etiam quarumcumque ponere dinoſcuntur, quoſque ſimili ſententia innodavit. Cum itaque ſtatuta hujuſmodi eorum generalitate, perplexitate, involutione ac qualitate penſatis, ſpiritualiter & temporaliter quampluriмum captioſa fore, ſi diligenter attenditur, dinoſcantur, ac proinde limam debitæ correctionis expoſcant, diſcretioni tuæ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ſtatuta ipſa tibi faciens exhiberi, ea prudenter & provide corrigas, immutes, emendes, temperes, modereris, & reformes, in quibus, & prout tibi ratio ſuggeret, & æquitas ſuadebit, contradictores auctoritate noſtra appellatione poſtpoſita compeſcendo. Datum apud Urbem-veterem IV. nonas Maii pontificatus noſtri anno III.

(a) Iſtud concilium celebratum fuit anno 1282.

Digitized by Google

CONCILIUM MELFITANUM anno MCCLXXXIV. celebratum a Gerardo Sabinenſi epiſcopo, apoſtolicæ ſedis legato.

Ex mſ. bibliotheca regia.

CONSTITUTIONES DOMINI G. SABINENSIS EPISCOPI, IN REGNO SICILIÆ APOSTOLICÆ SEDIS LEGATI.

I. *Ut Græci in regno Siciliæ conſtituti addant in ſymbolo*, Filioque procedit.

SPonſa Chriſti, fidelium mater omnium & magiſtra, ſacroſancta videlicet Romana eccleſia, orthodoxorum patrum atque doctorum firmiſſimis vallata ſententiis, Spiritum-ſanctum a Patre & Filio ab æterno publice tenet, docet & prædicat, & etiam profitetur. Cum itaque unumquemque fidelium, ſi ſalvus eſſe voluerit, & æternæ damnationis non ſubire judicium, cum ea ſentire & tenere oporteat & etiam profiteri; nos inter eos, quos catholicæ fidei fovere debet integritas, nullius varietatis involutum vendicet locum, ſalubriter conſtitutione duximus ſtatuendum, ut omnes Græci clerici in regno Siciliæ exiſtentes, ut diſcrepare nequaquam videantur a capite, ſed in præmiſſis ſalubriter ſentire, cum ipſa in illa parte ſymboli, ubi dicitur *& in Spiritum ſanctum Dominum & vivificantem, qui ex Patre*, hoc ſalubriter adjiciant, cantent & profiteantur firmiter & obſervent, *Filioque procedit*, illud in ſuis libris, in quibus ſymbolum ſcriptum habent, infra duos menſes a tempore publicationis conſtitutionis hujus ad perpetuam & futuram memoriam faciant annotari. Ad quod ſi in animarum ſuarum periculum ſuper hoc non fuerint concordes, volumus eos per locorum ordinarios vel prælatos per ſubtractionem & privationem beneficiorum compelli. Si vero locorum ordinarii vel prælati infra unum menſem prædictos duos immediate ſequentem, ſuper compulſione & correctione hujuſmodi fuerint negligentes, tamdiu a pontificalibus, ſi epiſcopi vel ſuperiores fuerint, quam minores qui immediate præeſſe noſcuntur, ab officio, ipſo facto, auctoritate conſtitutionis hujus noverint ſe ſuſpenſos, donec per illationem debitæ caſtigationis innoxios negligentiam ſuam in melius reformaverint. Et ad hoc ut hujus noſtræ conſtitutionis ſalubre edictum effectum debitum efficaciter ſortiatur, volumus quod per epiſcopos ſive prælatos eoſdem, ſub pœna prædicta contra prædictos Græcos, ſingulis annis ſuper hoc diligentius inquiratur. Datum Melfiæ v. calendas Aprilis potificatus domini Martini IV. anno IV.

A II. *Contra gravantes eccleſias & perſonas eccleſiaſticas.*

Cum felicis recordationis dominus GREGORIUS X. in concilio Lugdunenſi omnes illos qui clericos vel quaſlibet alias perſonas eccleſiaſticas, ad quos in aliquibus eccleſiis, monaſteriis, aut aliis piis locis ſpectat electio, pro eo quod rogati, ſeu alias inducti, eum, pro quo rogabantur ſeu inducebantur, eligere noluerunt, [ipſos] vel conſanguineos eorum, aut ipſas eccleſias, monaſteria, ſeu loca cetera beneficiis ſeu aliis bonis ſuis, per ſe vel alios ſpoliando, ſeu alias B injuſte perſequendo gravare præſumſerint, ipſo facto excommunicationis ſententia ſe noverint innodatos: nos eidem conſtitutioni, ut in regno Siciliæ ſervetur in poſterum, ſalubriter duximus adjungendum, quod quicumque clericos vel perſonas eaſdem, ad quos electio ipſa in locis prædictis noſcitur pertinere, vel ipſorum conſanguineos in perſonis ſeu rebus vel bonis eorum, vel alias quomodocumque per ſe, vel alium, ſeu alios, directe vel indirecte, ut aliquem vel aliquos eligere debeant, opprimere ſeu etiam gravare præſumſerint, ex hujuſmodi injuriis, vel gravaminibus, vel preſſuris, ſive ſecuta C electio fuerit, vel etiam non ſecuta, ipſo facto, ut ſuperius eſt expreſſum, excommunicationis ſententiæ volumus ſubjacere: quam quidem conſtitutionem noſtram volumus etiam ad proviſionem extendi, ut idem in eo quod in electionibus ſuperius exprimitur, obſervetur.

III. *Contra illos filios Græcorum, qui contrahebant vel duxerant matrimonia, & faciebant ſe ad ſacros ordines promoveri.*

Sicut nuper ad noſtrum pervenit auditum, nonnulli, qui nati ſunt ex Latinis parentibus, D dum in minoribus ſunt ordinibus conſtituti, matrimonia contrahunt, & poſtmodum ritus volentes obſervare Græcorum, quos iidem Græci ſemper habuiſſe ferunt ab eccleſia primitiva, durantibus matrimoniis hujuſcemodi, ſe faciunt ad ſacros ordines promoveri. Nos itaque inſolentiis hujuſmodi obviare volentes, prælatis omnibus diſtrictius inhibemus, ne aliquem clericum conjugatum, uxore non emittente caſtitatis votum, ad ſacros ordines promovere præſumat, niſi evidenter eiſdem conſtiterit, quod iidem promovendi de Græcis parentibus ſunt producti. Volumus E autem quod prælatis, qui ſcienter tales duxerint ordinandos, per annum a collatione ordinum quos contulerint, ſint ſuſpenſi, & ordinati ab officio & beneficio perpetuo ſint privati.

IV. *Contra epiſcopos & alios prælatos, qui ducebant presbyteros Græcos ad ſacrificandum Latinis.*

Licet felicis recordationis dominus INNO-

Digitized by Google

CENTIUS papa IV. diſtricte ſtatuendo præceperit, ut quoties intra eamdem civitatem atque dioeceſim, permixti ſunt populi diverſarum linguarum, habentes ſub una fide varios ritus & mores, locorum pontifices viros idoneos debeant ordinare, qui ſecundum diverſitatem rituum & linguarum divina illis celebrent, & eccleſiaſtica ſacramenta miniſtrent, inſtruendo verbo pariter & exemplo; nonnulli tamen abbates & perſonæ eccleſiaſticæ, qui ſub ſe habent eccleſias & populum Latinorum, avaritiæ dediti, quæ idolorum eſt ſervitus, non conſiderantes præmiſſa, quodque in diverſitate hujuſmodi, ſi Græcus Latinis divina officia celebret, ignorans Latinus populus & Græci ſermonis ignarus, neſciet, ut eſt moris in eccleſia, ſacerdoti *amen* &c. reſpondere, minime advertentes, ſacerdotes Græcos Latinos ipſis præficiunt, qui eiſdem celebrant & miniſtrant eccleſiaſtica ſacramenta, pro eo quod eos minori pretio poſſunt obtinere conductos. Nos itaque volentes inſolentias hujuſmodi protinus amovere, hoc fieri ſub pœna ſuſpenſionis, quam ipſos abbates & alios incurrere volumus, ipſo facto, ſi confecerint, diſtrictius inhibemus.

V. *Contra clericos habentes concubinas, & etiam contra ipſas concubinas.*

Licet felicis recordationis dominus ALEXANDER papa III. duxerit ſtatuendum, quod clerici, qui focarias habere noſcuntur, per prælatos, ut eas a ſe amovere debeant, moneantur, eas de cetero minime admiſſuri; ita quod, ſi adquieſcere contemſerint, eos ab eccleſiaſticis beneficiis uſque ad ſatisfactionem condignam ſuſpendere debent, & ſi eas ſuſpenſi detinere præſumſerint, debent ipſos ab eiſdem beneficiis perpetuo removere: quia tamen ex conſtitutione hujuſmodi nulla vel modica utilitas provenit, propter negligentiam prælatorum, nos huic conſtitutioni, quam in regno Siciliæ obſervari volumus, duximus adjungendum, ut ſi clerici qui nunc habent publice concubinam, infra duos menſes a tempore publicationis præſentis conſtitutionis hujuſmodi computandos, concubinas a ſe taliter non amovent, ipſas vel alias in domo propria vel aliena minime admiſſuri, ipſo facto, ab officio & beneficio ſint ſuſpenſi, & ſi eas retinuerint uſque ad menſem alium beneficiis per locorum ordinarios perpetuo ammoveantur: quam extendi volumus ad eos etiam qui publice concubinas recipient in futurum. Quod ſi archiepiſcopi, epiſcopi, & alii inferiores exemti, vel non exemti, ad quos ſpectat correctio clericorum, ad procedendum per correctionem hujuſmodi contra tales clericos obſervandam fuerint negligentes, tamdiu ab ingreſſu eccleſiæ noverint ſe ſuſpenſos, donec conſtitutionem ipſam debitæ executioni mandabunt. Ut autem mulieres ſeu concubinæ hujuſmodi, quæ in eodem crimine ſcienter participant criminoſis, pœnam [debitam] non poſſint effugere, ſi infra tempus præfixum concubinarii, quod ſuperius expreſſum eſt, ab eis non receſſerint, numquam ad eos poſtmodum redituræ; vel aliæ fuerint, quæ de novo ſibi concubinarios fecerint, ex tunc, ipſo facto, excommunicationis ſententiæ volumus ſubjacere. Ceterum ne prælatus aliquis ad pecuniarum quæſtum vel lucrum conſtitutionem hujuſmodi præſumat convertere, diſtrictius inhibemus, ne quis pecuniam vel emolumentum aliquod in utilitatem propriam concedere recipiat in hac cauſa: quod ſi contra fuerit perpetratum, ſi archiepiſcopus, epiſcopus, aut abbas, vel alius prælatus exemtus extiterint, qui delinquunt in receptione hujuſmodi, donec duplum ejus quod receperit in pios uſus convertat; archiepiſcopus vel epiſcopus a pontificali officio; abbas vero vel alius prælatus exemtus ab officio ſit ſuſpenſus; alii vero abbates, minoris & inferioris gradus perſonæ, ſententiæ excommunicationis ſubjaceant, ipſo facto, a qua abſolvi non poſſint, niſi duplum ejus quod receperint, in opus pietatis duxerint convertendum.

VI. *De procuratore ſtatuendo poſt mortem prælati, & de ratione reddenda.*

Cupientes eccleſiarum vel locorum eccleſiaſticorum vacantium indemnitatibus providere, ſalubri hoc edicto in perpetuum valituro duximus ſtatuendum, ut mortuo archiepiſcopo, epiſcopo, vel abbate, ſeu quovis alio abbate, canonici, monachi, vel alii clerici eccleſiæ, monaſterii, ſeu loci vel monaſteriorum prædictorum procuratores conſtituant, qui cuſtodiant bona, ac fructus, reditus & proventus, provenientes de bonis eccleſiæ, monaſterii, ſeu loci hujuſmodi recipiant, exigant, & conſervent, de illis reddant capitulo annis ſingulis rationem. Nullus autem monachus, canonicus, converſus, clericus, vel laicus de bonis eccleſiarum & locorum hujuſmodi appropriare ſibi, detinere, diſtrahere, vel in alios [uſus] quomodolibet illicite transferre præſumat; ſed omnia futuro pontifici integre reſerventur. Procuratoribus vero pro labore ipſorum, conſideratis eccleſiarum & locorum facultatibus, & qualitatibus perſonarum, competens ſalarium ſtatuatur. Si quis autem aliquid appropriare ſibi contra conſtitutionis præſentis tenorem præſumſerit, duplum eidem eccleſiæ infra menſem reſtituere teneatur. Canonici vero vel clerici eccleſiarum & locorum ipſorum, procuratores, qui & inventarium [non] fecerint ac ablata reddere, & rationem, ut ſuperius eſt expreſſum, ponere vel recipere contemſerint, a beneficiis

Digitized by Google

quæ ab eadem eccleſia tenent per triennium ſint ſuſpenſi, ſi fuerint ſæculares, & ſi infra tempus prædictum ſe ipſis ingeſſerint, ipſis perpetuo ſint privati: ſi autem monachi ſeu canonici regulares, ineligibiles ad quamlibet dignitatem ſeu officium vel beneficium perpetuo habeantur.

VII. *De prohibitis alienationibus.*

Quia nonnulli prælati eccleſiarum, etiam eccleſiaſtici viri, cupiditatis vitio laborantes, terras, domos & alia bona eccleſiaſtica immobilia ad longum tempus locare præſumunt, in ipſius contractus initium recipientes aliquam pecuniæ quantitatem, & poſtmodum annis ſingulis longe minorem, quam ipſorum bonorum ſeu poſſeſſionum fructus valere noſcuntur; & alii ad locationes hujuſmodi faciendas inducuntur minis & terroribus laïcorum: ſtatuimus, & hoc edicto perpetuo inhibemus, ne aliquis prælatus ſeu clericus ſæcularis ſeu etiam regularis, domos, terras, poſſeſſiones, vel quævis alia bona, loca eccleſiaſtica immobilia, aliquibus ultra quinquennium, niſi evidens & manifeſta neceſſitas vel utilitas eccleſiæ prolixius locationis tempus expoſcat, locare audeat vel præſumat: ex qua quinquennali vel prolixiori locatione pecuniam nullam recipiant, niſi, ſicut tangit ſingulos, nomine penſionis; & locatio eadem ſemper licitationibus exponatur. Inhibemus inſuper permutationes, venditiones, emphiteoſim, & quoſlibet contractus alios de rebus eccleſiaſticis fieri, niſi in caſibus a jure permiſſis: ita tamen quod in eis debita juris ſolemnitas obſervetur. Nos enim omnes contractus ſuperius nominatos, ſi aliter eos fieri contingeret, irritos decernimus & inanes. Locatores vero & clericos etiam præbentes conſenſum eis, ſive regulares fuerint, ſive etiam ſæculares, nec non directe vel indirecte, ut prædicitur, compellentes eoſdem, excommunicationis ſententia innodamus, a qua abſolvi non poſſint, quouſque de facto revocetur contractus, & eccleſia reddatur indemnis. Poſſeſſiones vero & quælibet bona immobilia ultra tempus prædictum aliis jam locata ab eiſdem prælatis, protinus revocentur, & cum ad eccleſias ipſas redierint, non alienentur, vel locentur aliter, niſi ſicut ſuperius eſt expreſſum.

VIII. *Contra appropriantes & ſpoliantes eccleſias bonis ſuis.*

Cultum divinum nonnulli eccleſiarum prælati & perſonæ eccleſiaſticæ diminuere & enervare non verentes, parrochiales eccleſias & capellas ſibi ſubjectas, vel in quibus monachus vel clericus ſæcularis inſtitui conſuevit ad vitam vel ad tempus non modicum, cupiditatis vitio ſeu carnalitatis affectu, aliquibus laïcis ſub annuo cenſu concedunt, alii vero ad conceſſionem hujuſmodi minis & terroribus inducuntur, nonnulli etiam, niſi timentes facere fraudem legi, bona eccleſiarum & capellarum ipſarum modo prædicto locare præſumunt, ex quo capellæ & eccleſiæ hujuſmodi remanent bonis omnibus ſpoliatæ, ita quod in ipſis nullatenus vel minus debite in divinis officiis deſervitur: Nos igitur locationes hujuſmodi a jure damnatas penitus reprobantes, expreſſius inhibemus, ne aliquis prælatus, ſeu perſona eccleſiaſtica, ſæcularis vel etiam regularis, locationem hujuſmodi faciat, ſeu facienti conſentiat vel ſubſcribat. Nam locationi conſentientes & etiam ſubſcribentes, nec non & laïcos recipientes eccleſias ſeu terras modo prædicto, excommunicationis ſententia innodamus, a qua nequaquam abſolvi poſſint, quouſque contractus ſic de facto habitus revocetur totaliter, & eccleſia ipſa indemnis etiam conſervetur.

IX. *Ut dictæ conſtitutiones inviolabiliter obſerventur.*

Quia conſtitutionum editio, quæ ut plurimum pro reformatione ſtatus hominum producuntur, obtinere debet roboris firmitatem, univerſis archiepiſcopis & epiſcopis, & aliis eccleſiarum prælatis per regnum Siciliæ conſtitutis, tenore præſentium diſtricte præcipiendo mandamus, ut conſtitutiones, quas in generali vacatione prælatorum regni Siciliæ apud Melfiam in præſenti edidimus, obſervent, & a ſubditis ſuis faciant inviolabiliter obſervari; & hoc ut efficacius ad notitiam perveniat ſingulorum, volumus quod conſtitutiones ipſæ per prælatos locorum ſingulis annis in eorum ſynodis publice recitentur. Datum Melfiæ v. calendas Aprilis, pontificatus domini Martini papæ IV. anno quarto.

LITTERÆ CAPITULI Majoris-monaſterii ad capitulum Turonenſe, quibus excuſat abſentiam ſui abbatis, qui propter profectionem in Angliam concilio Andegavis indicto non poterat intereſſe.

Ex autographo.

Viris venerabilibus & diſcretis decano & capitulo Turonenſibus eorum devoti fratres capituli Majoris-monaſterii Turonenſis, ſalutem & ſinceram in Domino caritatem.

Cum vos auctoritate apoſtolica vobis in hac parte commiſſa, nos & abbatem noſtrum ad provinciale concilium Andegavis die dominica ante inſtans feſtum Purificationis B. Mariæ Virginis, ibidem auctoritate apoſtolica, favente Domino, celebrandum, feceritis evocare, & idem abbas noſter diu, an-

Digitized by Google

tequam ad nos veſtræ litteræ perveniſſent, A pro negotio ejuſdem monaſterii extra regnum Franciæ in Anglia eſſet abſens, & adhuc ſit, ſicque non poſſit dicta die dominica Andegavis intereſſe; dilectos nobis in Chriſto fratres Bartholomæum magiſtrum priorem dicti monaſterii noſtri, prioremque de Vivonio Martinum camerarium, Amauricum tertium priorem, ac Oliverium generalem procuratorem monaſterii ſupradicti, exhibitores præſentium ad excuſandum ipſum abbatem propter præmiſſa, ad audiendum & referendum ſtatuta & ordinata . . . . . tam pro nobis, prædicto capitulo, quam pro prioribus eidem monaſterio ſubditis, & ad de- B liberandum, loco noſtri & priorum prædictorum, ſuper negotio pro quo permanavit citatio concilii memorati, & ad faciendum in eo omnia quæ occurrerint facienda, & quæ nos & priores prædicti facere poſſemus & deberemus, ſi præſentes eſſemus, & quæ mandatum exigunt ſpeciale, facimus, & conſtituimus quemlibet eorum in ſolidum procuratores noſtros & nuncios ſpeciales, ratum & gratum habentes & habituri quicquid per dictos procuratores noſtros vel al- C terum eorumdem factum fuerit in præmiſſis. Et hoc diſcretioni veſtræ, & ſæpedicto concilio, & omnibus quibus ſignificandum eſt, & quorum intereſt, ſignificamus per præſentes litteras ſigillo noſtro ſigillatas. Datum die Jovis ante converſionem B. Pauli apoſtoli, anno MCCXCI.

CONCILIUM TERRACONENSE anno Domini MCCXCI. celebratum.

Ex mſ. Colbertino.

[a] I. ANno Domini MCCXC primo (a), die ſabbati quæ fuit idus Martii, nos RODERICUS permiſſione divina ſanctæ Terraconenſis eccleſiæ archiepiſcopus in civitate Terraconenſi perſonaliter conſtituti, de mandato ſpeciali litteris nobis facto, & auctoritate ſanctiſſimi patris & domini, meritiſque beati, domini NICOLAI divina providentia ſanctæ Romanæ eccleſiæ ſummi pontificis, aſſiſtentibus nobis venerabilibus fratribus R. Vicenſi, P. Urgellenſi, A. Dertuſenſi, fratre BERENGARIO Barchinonenſi, V. Cæſarauguſtano, fratre ADEMADERIO Oſcenſi, GERALDO Ilerdenſi, abſentibus MICHAELE Pampilonenſi, ALMORAVIO Calagurritano & Calciatenſi, P. Tiraſonenſi, R. Valentino, Bn. Gerundenſi, ſe per procuratores & litteratorie excuſantibus, nec non nobili ac religioſo viro fratre BERENGARIO de Cardona, domorum militiæ Templi in partibus Aragoniæ & Cataloniæ magiſtro, & procuratore magiſtri S. Johannis Jeroſolymitani, procuratoribus capitulorum eccleſiarum cathedralium ac collegiatarum, monaſteriorum, aliorumque prælatorum Terraconenſis provinciæ præſentialiter conſtitutis; præſentibus etiam diſcretis & religioſis viris abbatibus, præpoſitis, prioribus, archidiaconis & decanis, nec non & pluribus aliis eccleſiarum prælatis præfatæ provinciæ, tam exemtis quam non exemtis, ad hoc ſpecialiter evocatis, ad honorem ſanctæ & individuæ Trinitatis Patris, & Filii, & Spiritus-ſancti, apud civitatem & eccleſiam Terraconenſem ſponſam noſtram, cui licet immeriti divina clementia paſtoralis officii debito præſidemus, ſanctum provinciale concilium celebrantes, præfato ſacro concilio approbante, prædeceſſorum noſtrorum veſtigiis inhærentes, laudamus, concedimus, approbamus, & irrefragabiliter per omnia confirmamus conſtitutiones factas per prædeceſſores noſtros ad utilitatem, libertatem & defenſionem eccleſiarum, clericorum & religioſarum perſonarum, monaſteriorum, hominum, rerum, ac bonorum omnium prædictorum.

II. *De vita & honeſtate clericorum.*

Quoniam pium eſſe dinoſcitur & conſentaneum rationi, ut clerici qui in ſortem Domini eliguntur, decentius & honeſtius inter alios in habitu & in aliis agendis ſuis ſe debeant gerere & habere, qui per vitæ munditiam & converſationem laudabilem, formam & exemplum in moribus & vita ceteris dare debent, qualiter in domo Domini alios oporteat converſari; ſacro approbante concilio, ſtatuimus, ac diſtricte præcipiendo mandamus univerſis & ſingulis clericis, D præſertim ſacerdotibus, & prælatis beneficiatis, atque in ſacris ordinibus conſtitutis, ut honeſta deferant indumenta, nimia brevitate vel longitudine non notanda, coronam & tonſuram habeant congruentem. Si quis vero comam nutritam, ſive barbam, ſive tonſuram non deferat congruentes, & infra duos menſes a tempore publicationis conſtitutionis iſtius, ſe non emendaverit in hac parte, ingreſſum eccleſiæ auctoritate præſentis conſtitutionis ſibi noverit interdictum. Sane quia, ut in nonnullis ejus provinciæ cathedralibus eccleſiis ac collegiatis uſus inor- E dinatus permiſit hactenus, ne dicamus abuſus, canonici & miniſtri unius diei ſervitio deputati, unum intrant, quorum ad unum & idem officium faciendum, adeo tamen ab unitate habitus diſcrepantes, quia non repræſentant hujuſmodi debitam unitatem, propter quod non abſque rubore ab illo patrefamilias, cui ſerviunt, audire forſan poterunt: *Amice, quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem?* Ideo nos cupientes univerſos prædictos & ſingulos ad uniformitatem debitam coaptare, quod vere in eccleſia Dei unum ovile apparere valeat &

(a) Alibi dicitur hoc concilium anno 1292. celebratum, quo revera idus martii incidunt in ſabbatum.

Digitized by Google

etiam unus paſtor: præſertim cum hujuſmodi dumtaxat conformitatis habitus divitibus nequeat eſſe oneroſus, nec ſuo modo pauperibus nimium ſumtuoſus, ſacri approbationi concilii ſtatuimus, ut archiepiſcopus, epiſcopi, canonici regulares, ſæculares cathedralis eccleſiæ ſeu collegiatæ intra eccleſiam ſuam vel extra ad divina officia cappas non deferant niſi nigras, ſericis dumtaxat exceptis, quæ ratione ſolemnitatis vel officii juxta conſuetudinem cujuſlibet eccleſiæ certis temporibus deferuntur. Qui vero contra facere præſumſerit, tamdiu ab ingreſſu eccleſiæ noverit ſe ſuſpenſum, donec præſens ſtatutum effectu duxerit obſervandum.

III. *Contra diffidantes clericos.*

Exigit perverſorum audacia, ut non ſolum ſimus delictorum prohibitione contenti, ſeu pænam etiam delinquentibus imponamus. Sacri igitur approbatione concilii adjicientes præſentis ſtatuti ſuffragio conſtitutionibus olim editis per prædeceſſores noſtros contra illos qui clericos diffidarent, ſtatuimus, ut clericus aut religioſus, cujuſcumque dignitatis, ordinis, conditionis, ſeu ſtatus exiſtens, diffidaverit, acunydaverit ſeu acunydari fecerit vel procuraverit prælatum, clericum, aut beneficiatum, vel in ſacris ordinibus conſtitutum, aut aliam perſonam religioſam, ſeu canonicum eccleſiæ cathedralis Terraconenſis provinciæ temeritate propria, quæ lege damnatur, grave damnum intulerit vel inferri procuraverit, niſi diffidamenta fecerit revocari, & damna exinde illata non curaverit emendare, infra menſem a tempore diffidationis vel damni alias dati, quem ſibi monitione canonica duximus aſſignandum; quia juxta quantitatem & qualitatem culpæ debet eſſe quantitas & qualitas pænæ, ut fructus condignos faciant pænitentiæ; ſiquidem prælatum ſuum diffidaverit vel diffidari procuraverit, vel grave damnum dederit, aut dari procuraverit, ab officio & beneficiis omnibus per triennium completum ſit eo ipſo ſuſpenſus, ac nihilominus, ipſo facto, ſententiam excommunicationis incurrat. Si vero alium quam prælatum diffidaverit, vel diffidari procuraverit, ſimiliter ſit ſuſpenſus & excommunicatus, & deinde perpetuo ſuſpenſus & excommunicatus remaneat, donec diffidamenta revocari, aut damna illata fecerit emendari. Si vero interea ſic ſuſpenſus aut excommunicatus perceptioni ſuorum beneficiorum ſe ingeſſerit per ſe vel per alium, quocumque colore quæſito, aut divinis officiis ſe immiſcuerit, ſit inhabilis ad alia beneficia obtinenda, nec ſuper hoc per alium quam per Romanum pontificem cum alio valeat diſpenſari, nec ſuper aliquem poſſint hujuſmodi ſententiæ revocari, donec diffidamenta revocaverit & revocari fecerit, & de damnis illatis & injuriis ſatisfecerit cum effectu: aliter autem facta abſolutio vel relaxatio nullius penitus ſit momenti. Medietas autem fructuum beneficiorum talium ſuſpenſorum & excommunicatorum, durante contumacia & rebellione ipſorum, ordinariis applicetur; alia vero medietas in terræ ſanctæ ſubſidium per eoſdem ordinarios convertatur. Si vero is qui præfatos exceſſus commiſerit, vel aliqua præmiſſorum, non ſit beneficiatus, ipſo facto, ſententiæ excommunicationis ſubjaceat, donec de prædictis commiſſis ſatisfecerit, ut de aliis eſt jam dictum. Aliter autem ſibi impenſa abſolutio ſit irrita ipſo jure, ac nihilominus abſolutione obtenta, tanto tempore ſit inhabilis ad eccleſiaſticum beneficium obtinendum, quanto in excommunicatione perduraverit animo indurato, nec ſuper hoc per alium quam per Romanum pontificem cum eodem valeat diſpenſari.

IV. *De perjuris.*

Item, quamvis pia ſit conſideratione ſtatutum, quod non merentur eccleſias regere, qui ſunt perjurii crimine irretiti, nec vivere de patrimonio crucifixi, quem ſic irreverenter & enormiter contemſerunt. Attendentes quod nonnulli antiqui hoſtis invidia procurante, in contumeliam Redemtoris & non modicum animarum ſuarum diſpendium, temere violant per eos præſtita juramenta, nos huic morbo damnabili & peſtifero, quantum poſſumus, competentibus remediis obviare volentes, hac edictali conſtitutione ſancimus, ut ſi quis clericus famæ ſuæ prodigus, & proprii perſecutor honoris, juramenti religionem ſpernit, nulla cogente neceſſitate, ſed libero arbitrio & voluntate contra jus, jurandum a ſe præſtitum, putaverit eſſe veniendum, & de hoc coram ſuo judice ſit confeſſus, vel legitima probatione convictus, vel alias de præmiſſis conſtiterit evidenter, pœnam xx. morabotinorum, ipſo facto, ſe noverit incurriſſe, ejus ordinario abſque remiſſione aliqua confiſcandam. Dignum eſt enim, ut quos Dei timor a malo non revocat, temporalis ſaltem coherceat ſeveritas diſciplinæ. Quod ſi ſolvendo non fuerit, ſicut alii reatus taliter caſtigetur, quod pænâ ipſorum ceteris auferatur audacia talia præſumendi, ſalvis tamen omnibus aliis pœnis canonicis contra tales editis, quibus per conſtitutionem præſentem non intendimus in aliquo derogari.

V. *Contra excommunicatos abſolutionem non petentes.*

Item, cum medicinalis ſit excommunicatio, non mortalis; diſciplinans, non eradicans, dum is in quem lata fuerit, non contemnat, hoc conſultiſſimo ſtatuimus edicto, quod ſi clericus in quocumque ordine con-

Digitized by Google

ſtitutus, canonice fuerit excommunicationis ſententia innodatus, & publice nunciatus, & negligens in abſolutione petenda, per ſex menſes continue in excommunicatione ipſa contumaciter ex certa ſcientia perſtiterit, quia nihil obedientia prodeſſe videretur humilibus, ſi contemtus contumacibus nunciatus non obeſſet: ſi beneficium eccleſiaſticum habuerit, pœnam xx. morabotinorum incurrat. Quod ſi beneficiatus non fuerit, ideo propriæ ſalutis oblitus, per annum continuum in prædicta excommunicationis ſententia perduraverit, pharaonico animo damnabiliter obſtinatus; quia creſcente contumacia, creſcere debet & pœna, ſtatuimus ut lx. aureos ſuo ordinario applicandos ſolvere teneatur. Si vero ultra annum in excommunicatione perſtiterit, tamdiu ab officio & omnibus beneficiis quæ obtinet, ſit eo ipſo ſuſpenſus, donec ſe abſolvi fecerit: & poſtea nihilominus tanto tempore, quanto poſt annum, ut præmittitur, in excommunicatione permanſerit. Nec per ordinarium aliter poſſit abſolvi, nec pœna prædicta remitti, aliter autem abſolutio ei impenſa & remiſſio facta nullius penitus ſit momenti.

VI. *Contra illos qui miniſtrant ſacramenta eccleſiæ alieno parochiano.*

Item cum eccleſiaſtica ſacramenta ſint miniſtranda per proprium ſacerdotem, juxta canonica inſtituta, ſacri approbatione concilii duximus providendum, quod nullus clericus præſumat quodcumque ſacramentum alteri parochiano aliquatenus miniſtrare, abſque licentia proprii rectoris vel diœceſani, ſeu officialis ejuſdem. Qui vero contrarium temeritate propria, quæ lege damnatur præſumſerit attentare, pœnam xx. morabotinorum diœceſano vel ordinario, cui ſubeſſe dinoſcitur, ſolvere compellatur. Volumus tamen quod ſacramentum baptiſmi & pœnitentiæ tempore neceſſitatis cogentis extremæ poſſit conferri & diſpenſari a quolibet ſacerdote, memorata pœna in aliquo non obſtante.

VII. *Contra Toletanum archiepiſcopum.*

Item, ſacro approbante concilio ſtatuimus, quod ſi Toletanus archiepiſcopus, vel quicumque alius archiepiſcopus, per Terraconenſem provinciam tranſitum faciens crucem ante ſe portare fecerit, vel palleo uſus fuerit, vel indulgentias dederit in noſtra provincia, quæ, ſicut dicitur, fuerunt per aliquos temere attentata; ſi diœceſanus in cujus diœceſi committuntur, non ſe oppoſuerit, & hoc non inhibuerit, quantum poterit, bono modo; ſit ab ingreſſu eccleſiæ ſuſpenſus; & ſi aliquis litteris indulgentiæ aliquorum archiepiſcoporum in noſtra provincia uſus fuerit, tamquam falſarius puniatur.

A

B

C

D

E

VIII. *De Hæreticis.*

Nonnulli a via veritatis averſi, euntes per devium falſitatis, linguas ſuas laxare ad talia non verentur, ut dicere audeant, quod non ſit reſurrectio mortuorum, nec vita alia ſit futura; quod quidem eſt hæreſis peſſima, immo plurium hæreſum fundamentum, ſtatuimus itaque ſancientes, quod qui talia dixerit ex propoſito, capiatur, & ſi perſtiterit in eiſdem, tamquam hæreticus condemnetur. Quod ſi jocoſe dixerit, vel quacumque animi levitate, nihilominus ſecundum qualitatem culpæ & perſonæ conditionem, pœnis legitimis puniatur per inquiſitores hæreticorum a ſede apoſtolica deputatos. Omnes inſuper fidei catholicæ detractores pœnam ſubeant, quam merentur, ut ſciant loqui de fide catholica cum reverentia & timore. Volumus etiam & mandamus quod dilecti fratres Prædicatores, inquiſitores hæreticorum a ſede apoſtolica deputati, qui laborant ad extirpandam hæreticam pravitatem, a rectoribus eccleſiarum, vel eorum vicariis benigne recipiantur, & in tam neceſſario & coram Deo accepto fidei negotio juventur efficaciter per eoſdem.

IX. *Contra falſos apoſtolos.*

Cum quidam qui ſe dicunt apoſtolos & religioſos ſe effingunt, ſint ſuis exigentibus meritis per ſedem apoſtolicam excommunicationis vinculo innodati, & poſtmodum per orbem vagabundi in multis malis fuerint deprehenſi, ſintque periculoſi homines circa fidem, volumus & ordinamus, ut ubicumque inventi fuerint, capiantur, & de tota provincia expellantur.

X. *De immunitate eccleſiarum.*

Quorumdam oculos ſic excœcat ambitio, ut temporalibus commodis inhærentes, plus temporali majeſtati, quam æternæ placere ſtudentes, libertates, & emunitatem eccleſiaſticam, quam Chriſtiani tenentur defendere, lædere ac minuere moliuntur, inflammando principes & poteſtates ſæculares & univerſitates locorum, ſive rectores eorum, eiſque impendendo conſilium & patrocinium, necnon eccleſiarum, a quibus beneficia recipiunt, exhibendo & tradendo inſtrumenta & alia documenta contra ipſas perſonas eccleſiaſticas, ipſorum homines & bona & privilegia & etiam libertates. Et idcirco cupientes, ut eccleſiæ in plenitudine juris ſui & libertatis integritate lætentur, ac deteſtabilis malignorum audacia, inſolentium nefaria temeritas propulſetur, ſacri approbatione concilii ſtatuimus, quod quicumque prælati eccleſiaſtici, vel perſonæ religioſæ, vel ſæculares quorumcumque ordinum, conditionis ſeu ſtatuum exiſtant, palam vel occulte principem, vel ſæculares poteſtates,

Digitized by Google

vel univerſitates locorum , aut rectores eorum inflammaverint , vel eis conſilium vel patrocinium ſcienter dederint, vel eccleſiarum , in quibus beneficia obtinent, abſque licentia ſui prælati & capituli vel conventus exhibuerint , vel tradiderint inſtrumenta vel alia documenta contra ipſas eccleſias , monaſteria vel loca religioſa, aut jura , vel bona, vel privilegia , immunitates earum vel libertatem , in excommunicationis ſententiam incidant ipſo facto ; & nihilominus beneficiis quæ habuerint in eccleſiis vel locis , quæ ſic ſcienter & fraudulenter læſerint, perpetuo ſint privati. Et ut prædictorum malitiis obvietur, & eccleſiæ debitis ſervitiis non fraudentur , ac vagandi & diſſolutionis materia ſubtrahatur, ſtatuimus ne aliqua prædictarum eccleſiaſticarum perſonarum, quæ in ſacris ordinibus ſit vel fuerit conſtituta, vel beneficium eccleſiaſticum obtinens, vel religioſa, præſumat ſequi continue vel quaſi continue aliquam curiam ſæcularem, ſicut quæ ſit de familia ſua, niſi prælati , ſeu conventus, vel majoris partis ejuſdem licentia prius habita & obtenta. Si quis vero horum temerarius violator extiterit, excommunicationis incurrat ſententiam ipſo facto. Epiſcopos vero propter prærogativam pontificalis officii, ligari nolumus hac ſententia ſuperioris ultimo lata. Sed nihilo minus a nobis archiepiſcopo vel ſucceſſoribus noſtris ſuper his petere licentiam teneantur.

X. [*Contra indebitas paſtiones & procurationes.*]

In nonnullis Terraconenſis provinciæ diœceſibus & eccleſiis, ſic avida guloſitas quorumdam laïcorum animas excœcavit, quod certis anni temporibus parochiani dictarum eccleſiarum abbatibus, vicariis ſeu rectoribus earumdem , certa prandia , bevragia , comeſtiones, paſtus, potationes ſeu abadagia exigere quaſi ex debito non formidant, & ipſos rectores , vicarios, ſeu abbates ad ea ipſis juxta abuſum hujuſmodi exhibenda per ſubtractionem & retentionem decimarum & aliorum jurium eccleſiaſticorum inverecunde compellere non verentur. Aliqui ex laïcis ſupradictis una die cujuſlibet ſeptimanæ quaſi ex debito volunt comedere cum rectore, vicario, ſeu abbate, & ultra comeſtionem habere & exigere aliquam pecuniam ab eiſdem : ita per totum anni circulum continue facientes, quouſque omnes parochiani cum eis comederint, & certum quid habuerint ab eiſdem, poſtque inchoant & repetunt illud idem. Suntque alii laïci ex prædictis, qui ſolemnibus diebus Natalis Domini, Paſchæ, & Pentecoſtes, immediate poſt communionem , & receptionem Corporis JESU CHRISTI, quod cum humilitate & devotione recipere tenentur, & aliquibus anni temporibus, quaſi ex debito exigunt improbe

A ab eccleſiis, abbatibus, vicariis, ſeu rectoribus unum certum ex abuſu hujuſmodi, vel etiam juxta votum, adeo quod interdum decem vel quindecim onera in potationibus expenduntur : propter quæ ingurgitationes, ebrietates & comeſſationes indebitæ committuntur, & multotiens mortes & vulnera ſunt hactenus ſubſecuta. Quamplurimi inſuper ex laïcis antedictis tempore quo decimarum ac primitiarum granaria dividuntur, non permittunt per illos ad quos dictæ decimæ & primitiæ bladi pertinent, portari libere dictum bladum ſuis propriis animalibus vel B etiam alienis, ut pro apportaturis præfati in duplo bladi, vel in triplo quam alii portarent , neceſſario eis detur. Nonnulli etiam qui juxta locorum conſuetudinem ad horrea eccleſiarum bladum decimarum & primitiarum deferunt, per multas vices multoſque dies excogitata malitia deferunt minutatim, quas portare poterant una die, ut ſingulis diebus & vicibus reficiantur ab ipſis eccleſiis & ipſarum rectoribus, ac cibentur, noſtra conſtitutione, quæ hoc prohibet, non obſtante. Alii vero laïci cum ſubſidio ex certis cauſis portionariis, vicariis, ſeu clericis ipſorum C laïcorum conſanguineis, affinibus, ſeu amicis per locorum ordinarios, nuncios ſeu legatos ſedis apoſtolicæ imponuntur, vel cum ipſis portionariis, vicariis, ſeu clericis beneficiatis in eccleſiis prælibatis per ipſos rectores, ſeu abbates, vel eorum loca gerentes, ex eo quod ſervitium non faciunt ut tenentur, vel alia cauſa juſta, licita & honeſta interdum ad tempus ſuorum beneficiorum fructus forſan ſubtrahuntur ad inquiſitionem, ſuaſionem, nuntiationem hujuſmodi clericorum eccleſiæ retinent ſibi decimas & alia jura eccleſiaſtica, & dant portionariis ſeu clericis D memoratis, propter quod negligentia dictorum portionariorum, clericorum & aliorum circa divinum officium remanet impunita, & de alieno ſolvunt, quod de ſuo proprio ſolvere tenebantur, & dictis laïcis nihilominus participes ſunt in furto: allegantes omnes prædicti & ſinguli ad excuſandas excuſationes in peccatis, quod conſuetudines obſervant atque uſus. Nos igitur volentes ex debito noſtri officii eccleſiarum indemnitatibus providere, ac maliciis, uſurpationibus, & morbis hujuſmodi obviare, ſacro approbante concilio, prædictas conſuetudines at- E que uſus, corruptelas & abuſus penitus reputantes, ac etiam judicantes, prædicta omnia & ſingula deinceps omnino fieri prohibemus, cum non ſit dubium ea eſſe contra bonos mores & canonicas ſanctiones, & in gravamen jurium eccleſiarum & eccleſiaſticæ libertatis. Et nihilominus , quia parum proficit jura condere, niſi pœna tranſgreſſoribus imponatur, in omnes & ſingulos laïcos qui prædicta prandia , comeſtiones ſeu paſtus, potationes ſeu bevragia & alia prædicta,

Digitized by Google

dicta, ſeu aliqua de eiſdem exegerint cum effectu, & qui occaſionibus memoratis, de eorumdem primitiis, decimis vel aliis juribus eccleſiaſticis aliquid ſibi ſcienter retinuerint, vel per alios procuraverint, ſeu mandaverint, ac conceſſerint retineri, excommunicationis ſententiam promulgamus. In locis vero, in quibus univerſitates in his culpabiles ſteterint, ceſſetur penitus a divinis, ſub pœna excommunicationis: abbatibus, rectoribus, vicariis & aliis perſonis interdicentes & prohibentes expreſſe, quod dictis laïcis, vel eorum aliqui comeſtiones & paſtus, potationes & bevragia, vel aliquid aliud ex cauſis vel occaſionibus ſupradictis non dent, nec dari faciant vel permittant, ſi aliquas pœnas canonicas voluerint evitare.

XI. *Quod in ceſſationibus a divinis ſervetur conſtitutio* Alma mater.

Item, cum in quibuſdam conſtitutionibus ſacrorum conciliorum Terraconenſium ſit cautum, quod in certis caſibus debeat ceſſari penitus a divinis, ſacri approbatione concilii declaramus, prædictam ceſſationem debere fieri prout tempore generalis interdicti per conſtitutionem ſanctiſſimi patris domini Bonifacii papæ VIII. quæ incipit: *Alma mater*, & per alias conſtitutiones ſtatutum eſt.

XII. [*De teſtamentorum executione.*]

Periculoſæ negligentiæ perverſæque heredum malitiæ defunctorum, & eorumdem ultimarum voluntatum executorum occurrere cupientes, ut piæ defunctorum voluntates effectum debitum ſortirentur; Nos Rodericus divina miſeratione ſanctæ Terraconenſis eccleſiæ archiepiſcopus, ſacro approbante concilio, ſtatuimus, ut tam nos & ſucceſſores noſtri, quam venerabiles fratres noſtri epiſcopi provinciæ Terraconenſis, & eorum ſucceſſores viſitationis officium exercentes, & alias quandocumque nobis vel eis videbitur expedire, poſſimus maxime ſuper executionibus teſtamentorum, & potiſſime circa relicta ad pias cauſas inquirere, & procedere ex mero & puro officio, abſque libelli oblatione & litis conteſtatione, & abſque ſtrepitu & figura judicii ſimpliciter & de plano, ipſaque negotia veritate cognita decidentes, voluntates ultimas defunctorum executioni debitæ demandare, cum nihil tantum hominibus debeatur, quam ut extremæ voluntatis liber ſit ſtilus, ut liberum, quod poſtea non redit, arbitrium.

XIII. [*De uſuris & reſtitutionibus.*]

Eademque poſſit forma ſervari ſuper uſura & reſtitutionibus faciendis. Et cum hæc fuiſſent jam a jure præviſa, volumus quod præſens ſtatutum non tantum ad futura negotia, ſed ad præterita & adhuc pendentia amplietur.

CONCILII REMENSIS anno MCCCII. celebrati epiſtola ad Bonifacium papam VIII. adverſus capitula eccleſiarum cathedralium.

Ex mſ. codice regii collegii Navarræ.

SAnctiſſimo patri & domino ſuo ac refugio ſingulari, domino B. divina providentia ſacroſanctæ Romanæ ac univerſalis eccleſiæ ſummo pontifici, ſui humiles & devoti, Dei & ſui gratia R. (a) Remenſis archiepiſcopus, G. (b) Sueſſionenſis, S. (c) Belvacenſis, &c. epiſcopi, ſe & eccleſias ſuas ad devotiſſima pedum oſcula beatorum, & Petri naviculam feliciter gubernare. [a] [b] [c]

Speculator qui adſtat deſuper, cuncta per mundum proſpiciens & diſponens, idemque paſtor piiſſimus, qui ad oves quæ perierant ſe miſſum profitetur, ipſis ſua divina potentia de luporum infernalium faucibus vi ereptis, ceteris inſuper quæ percuſſo paſtore eodem diſperſæ erant, ſua ſimul humana prudentia recollectis, ac in unius adductis ovilis Dominici unitatem, cum unde deſcenderat vellet aſcendere, gregem ſuum pro cujus vita mortem ſubierat, abſque cuſtodia deſerere noluit, ſed eidem loco ſui ſpeculatorem & paſtorem conſtituit, non delegatum, ſed verum vicarium generalem, cui licet homini ſuam eamdem quam habebat contulit poteſtatem. Verum quia in hoc humani differunt oculi a divinis, quod illis ſunt omnia velut præſentia, notoria & aperta: iſtis vero poſſunt faciliter, maxime de his quæ in remotis mundi partibus aguntur, quotidie plurima occultari; ea propter divina ipſa ſapientia non ſine miniſterio ordinavit hujuſmodi vicarii ſui ſpiritum in plurium coadjutorum ſpiritus propagari, quatenus ſinguli, in ea, in qua poſiti ſunt, ſollicitudinis ſpecula, ſpeculatoris & paſtoris officium exercentes ſub eodem, ad ipſius exonerationem, quod per ſe poſſunt peragant, & viriliter exequantur, cetera referant ad ipſum penes quem poteſtatis eſſe noſcitur plenitudo, ut idem in terris cunctipotens, quæ non poterunt ipſe lima ſuæ correctionis emendet, & ſi forte ex vera eorum relatione perſpexerit in ovili Dominico effracturam ſeu foramen, illud ſera ſuæ juſtitiæ reſarciat & reformet; quod in propagatione ſpiritus Moſaïci propenſius edocetur. Hinc eſt, pater ſanctiſſime, quem Deus ipſe vicarium ſuum in terris, & tamquam oculatiſſimum in ſanctæ matris eccleſiæ ſpecula ſpeculatorem conſtituit & paſtorem, nec hoc immerito, quo ſiquidem judicio omnium non poterat alius oculatior inveniri. Nos qui ſumus veſtri devoti ſervuli, contagioſum morbum, qui apud nos in ovili

(a) Robertus de Courtenay. (b) Guido de Charitate. (c) Simon de Nigella.

veſtro quotidie invaleſcit, cui per nos non poſſumus obviare, beatitudini veſtræ ex qua medelam firmiter ſperamus, tenore præſentium indicamus. Capitula namque eccleſiarum cathedralium, etſi quaſi per totum regnum, potiſſime tamen in ea in qua ſumus veſtra Remenſi provincia, ſuis juribus non contenti, ſed aliena uſurpare multipliciter ſatagentes, privilegiis Romanorum pontificum temere abutentes, conceſſa ſibi contra malefactores ſuos, ad debitores indiſtincte, & quandoque ad proprii epiſcopi perſonam, de quibus nulla fit in eis mentio, injurioſe extendendo, multa enormia ſæpiſſime committentes correctione digna, in veſanam Luciferi quodammodo ſuperbiam ſe extollunt, & ſe pares in hoc opinantur Altiſſimo, qui prius quam aſcenderat ad Patrem, noluit ſe a peccatrice tangi, quod & ipſi propter peccata ſua ſe a quoquam, nedum in ſe, ſed nec in ſuis familiaribus clericis ſeu capellanis tangi minime patiuntur; ſed ſe gerunt omnino pro exemtis ab omni humana poteſtate, humana dicimus, ut veſtram, quæ immediate a Deo eſt, & quam ſaltem effugere per Dei gratiam non poterunt, excludamus. Sed & ecce, pater ſanctiſſime, quomodo tanta eorum arrogantia, non ſolum in noſtram, quin etiam in Dei, glorioſæ Virginis, & ſanctorum injuriam & præjudicium, ſed & in populorum ſcandalum convertatur, ſtatim cum noſtrum aliquis contra quemquam ex eis propter ſuos defectus aut exceſſus manifeſtos ad finem correctionis paterne intendit procedere vel attentare, ipſi ad articulos proſiliunt, quos vere libellos famoſos poſſumus nominare, in quibus vitam & famam prælati proprii lacerant dentibus venenoſis, omnino falſa & incogitata enormia contra eum convenientes, & niſi ſatisfaciat eis ad votum, comminantur ceſſationem a divinis, & deinde ad ejus criminationem facillime inclinantur. Sic eorum remanent ſcelera impunita, ſic datur occaſio delinquendi, nedum ipſis, ſed ceteris exemplum ſumentibus ab eiſdem; ſic naſcuntur rancores & odia, detractiones pullulant, ſic deturpatur & vilipenditur ſtatus eccleſiaſticæ dignitatis, & breviter, ſicut melius nobis ſcitis, pater ſanctiſſime, præmiſſa ſunt ad omnia malorum & ſcandalorum genera porta patens. Throno igitur veſtræ piiſſimæ ſanctitatis ſupplicamus unanimiter & devote, ad pedes veſtros beatos flexis genibus humiliter provoluti, quatenus in præmiſſis de opportuno dignemini paterno remedio providere: ita quod vobis cedat ad gloriam, ac univerſali eccleſiæ ſponſæ veſtræ pacem perpetuam & ſaluberrimum incrementum. Valeat & vigeat in Domino Jesu Christo veſtræ ſanctitatis paternitas, quam conſervet ſuæ ſanctæ eccleſiæ ad diuturna. Datum anno MCCCII. die Dominica poſt feſtum B. Michaëlis archangeli.

CONCILIUM PARISIENSE anno MCCCXIV. celebratum.

Ex mſ. reginæ Succiæ eruit Mabillonius. (a) [a]

PHILIPPUS miſeratione divina archiepiſcopus Senonenſis in provinciali concilio anno MCCCXIV. die Martis ante tranſlationem B. Nicolai cum continuatione dierum ſequentium Pariſius celebrato ad perpetuam rei memoriam.

I. Sanctorum patrum pia conſideratione ſalubriter conſtituit veneranda proviſio, ut metropolitani cum ſuis ſuffraganeis, pro corrigendis ſubditorum exceſſibus, refrenandis moribus, eccleſiarum juribus ac libertatibus obſervandis, eorumque oppreſſionibus relevandis, tenerentur ſub pœnis canonicis provincialia ſingulis * concilia celebrare, & quæ pro prædictorum expeditione in illis ſtatuerant obſervari facere, publicando per ſuffraganeos in epiſcopalibus ſynodis celebrandis in ſuis diœceſibus annuatim, prout antiquorum & novorum canonum teſtantur & præcipiunt inſtituta, quod recolendæ memoriæ nonnulli prædeceſſores noſtri devote penſantes, & fideliter adimplentes, laudabili ſtudio plurima in provincialibus conciliis ſtatuerunt, quorum obſervantia eccleſiis & perſonis earum fructus uberes allatura, cum illorum deſertio ignorantiæ obumbrata nebulis, huc uſque ſtatum eccleſiæ vaſtavit enormiter, & damnabiliter impedivit. Quapropter nos conſideratione præjudicandæ jacturæ pro futuris temporibus occurrere cupientes, ac omnis excuſationis vel ignorantiæ cauſam amputare, ſacro approbante concilio, ſuffraganeis noſtris in virtute ſanctæ obedientiæ & ſub pænis canonicis juxta ſtatuta Lateranenſis concilii duximus injungendum, ut præfatas ordinationes prædeceſſorum noſtrorum, & ſi quas in hoc ſacro concilio vel ſubſequentibus per nos aut ſucceſſores noſtros ſtatui vel ordinari contigerit, in ſcriptis fideliter redigentes vel redigi facientes, illas in ſuis epiſcopalibus ſynodis ſubjectis ſuis, prout melius expedire providerint, ſtudeant publicare, ad eorum obſervantiam illos opportunis remediis omni excuſatione vel palliatione poſtpoſita compellentes.

* Videtur deeſſe annis.

Conciliorum provincialiũ ſtatuta ſuffraganeis publicauda.

II. Item, ut eo potentius eccleſiæ libertas vigere invaleat, & grex dominicus paſtorali cura ab oppreſſionum incurſibus ſollicitius præſervetur, quo plurimorum ſpectantium fuerit ſollicitudinis ſtudio communitus, & temerariæ rapacitatis abuſus multiplicibus fuerit acclamationibus confutatus, ſacro nos ad hoc ſollicitante concilio, duximus ſtatuendum, ut curati eccleſiarum parrochia-

Contra clericorum detentores.

(a) Hujus concilii ex mſ. codice Victorino Ludovicus Bais, & poſt eum Labbeus ſeu Coſſartius ediderunt caput ſecundum, capitis tertii concluſionem, & caput quartum; integrum vero hic damus ex codice reginæ Sueciæ.

Digitized by Google

lium noſtræ provinciæ, detentores clericorum infra parrochiarum ſuarum limites conſtitutos ſollicite monere & requirere teneantur, ut præfatos detentos clericos ab eis ordinariis ſuis reſtituant indilate. Si ab eis requiſiti non adimpleverint abſque mora, detentionem hujuſmodi confitentes, vel cum alias detentio adeo notoria & manifeſta exiſtat, quod non poſſit aliqua tergiverſatione celari, detentores ipſos excommunicatos a canone, in ſuis eccleſiis ſtudeant publice nunciare, & eos faciant ab omnibus arctius evitari, donec a locorum ordinariis, ſatisfactione eiſdem & paſſis injuriam de tantis exceſſibus competenter facta, vel ab aliis competentibus judicibus abſolutionis beneficium meruerint obtinere: ſtatutis ſynodalibus aliàs ſuper hoc editis, ſi & prout locorum ordinariis expedire videbitur, nihilominus in ſuo robore duraturis.

Generales citationes prohibitæ.

III. Item, exigit deteſtandæ perverſitatis abuſus, ut illorum audacia, qui citationum, monitionum & aliorum canonicorum proceſſuum remediis abutuntur, & ea quæ ſuadente juſtitia ad ſubditorum tranquillitatem & pacem perinde adinventa fuerant, ad eorum vexationem & perturbationem convertere moliuntur, tanto diſtrictius canonicis pungantur aculeis, & præſidentium ſtudioſis proviſionibus refrenentur, quantum per illorum ſcelerata facinora in eccleſiæ Dei ſcandalum conſtat perniciofius gravari ſæcularium inſolita & indefenſa devotio, ac propter calumnias talium, ad indevotionem aſcendere conſpicientur, inde emanare calumnias, ubi conſuevit omnis calumniarum occaſio profugari: temporalibus inſuper dominis ex iſtorum protervia damnabilis paratur occaſio infringendæ non modicum eccleſiaſticæ libertatis. Quapropter, ſacro approbante concilio, duximus ſtatuendum, quod in noſtra provincia omnibus eccleſiaſticis judicibus generales citationes, quæ ſub eadem forma conſueverunt concedi: *Citent omnes illos & illas, quos & quas lator præſentium*, &c. intelligantur penitus interdictæ, & ab eiſdem in poſterum nullatenus concedantur. Quod ſi forſan obtentæ extiterint quoquo modo, nullius penitus ſint effectus, & eis non * patiatur impingere.

* *Edit.* non pareatur impune.

Citationes quomodo faciendæ.

IV. Statuimus inſuper, quod nullus ſuper participatione cum excommunicatis citetur, niſi primo monitus fuerit nominatim, nec ſcribat notarius citatorium, niſi prius monitionem viderit tam ſigillo judicis, quam executoris ſigillatam; ac impetrator citationis jurare teneatur, ſe credere quod citandi cum excommunicato participaverint in caſibus a jure non permiſſis, & ſcienter, antequam citationem obtineat ſæpedictam: quodque in ipſa citationis littera talis inſeratur clauſula, videlicet præfatum impetratorem antedictum ſubiiſſe juramentum, & in ipſa

A citatione quinque tantummodo contineantur nomina perſonarum. Si vero poſtquam perſonæ citatæ ſuper participatione prædicta, per earum juramenta, prout moris eſt, ſe debite purgaverint, eo ipſo actores, ad quorum inſtantiam tales citationes impetrantur, perſonis ſic citatis ſuper hoc inſtantibus & ſupplicantibus, niſi præfati actores contrarium legitime probare voluerint, in expenſis ob hoc factis legitime condemnentur. Et ſi qui modo ſuperius annotato citationem impetrantes ſuper ipſa participatione fraudulosi reperti fuerint, pro extorquenda pecunia taliter a citatis, tamquam fures & B perjuri efficaciter pro crimine puniantur.

Abſolutiones extortæ per vim irritæ declarantur.

V. Abſolutionis beneficium ab excommunicationis ſententia, vel quamcumque revocationem ipſius aut ſuſpenſionis ſeu etiam interdicti, per vim vel per metum extortam, præſentis conſtitutionis auctoritate omnino vacuamus. Ne autem ſine vindicta violentiæ creſcat audacia, eos qui abſolutionem ſive revocationem hujuſmodi vi vel metu extorſerint, excommunicationis ſententiæ decernimus ſubjacere.

Pignorationes ſeu repræſaliæ prohibitæ.

C VI. Etſi pignorationes, quas vulgaris elocutio repræſalias nominat, in quibus alius pro alio prægravatur, tamquam graves legibus & æquitati naturali contrariæ, civili ſint conſtitutione prohibitæ, cum earum prohibitio in perſonis eccleſiaſticis tanto amplius timeatur, quanto in his inhibentur eas concedi contra perſonas prædictas, ſeu bona ipſarum, aut quantumcumque generaliter prætextu cujuſvis conſuetudinis, quam potius abuſum reputamus, a foro conceſſas ad illas extendi de cetero præſenti decreto diſtrictius inhibemus. Illi autem qui fecerint, adverſus D perſonas prædictas pignorationes ſeu repræſalias concedendo, vel extendendo ad eas, niſi præſumtionem hujuſmodi revocaverint, a conceſſionis vel executionis tempore infra menſem, ſi perſonæ ſingulares fuerint, ſententias excommunicationis incurrant; ſi vero univerſitas eccleſiaſtica, eccleſiaſtico ſubjaceat interdicto.

Ne exemti ad divina excommunicatos & interdictos admittant.

V. Epiſcoporum & aliorum prælatorum querelis frequentibus & queruloſis clamoribus excitati, præſenti decreto duximus ſtatuendum, ne aliqui ſæcularium aut regularium, quantocumque exemtionis, libertatis E ſedis apoſtolicæ privilegio muniti, cujuſcumque ordinis, religionis, ſtatus, aut conditionis exiſtentes, celebrent aut celebrari faciant divina, in civitatibus, caſtris & villis, niſi quatenus eis a jure conceditur: & ne in locis interdictis ab ordinariis ſeu delegatis judicibus, aut a jure excommunicatos publice ſive interdictos ad divina officia vel eccleſiaſtica ſacramenta, ſeu ad eccleſiaſticam ſepulturam admittant. Qui vero contra præſumſerit, præter alias pœnas a jure ſtatutas, ingreſſum eccleſiæ ſibi noverint interdictum,

Digitized by Google

donec de tranſgreſſione hujuſmodi ad arbitrium ejus quem contemſerit, ſatisfecerit competenter.

Contra impedientes juriſdictionem eccleſiaſticam.

VI. Quoniam, ut intelleximus, quorumdam juſtitiariorum, ballivorum, judicum, vel ſæcularium, ac temporalium dominorum, quibuſdam in partibus præſumtuoſa temeritas ſic excrevit, ut in terris eorum ſive ſtratibus litteras apoſtolicas impetrantes, vel ad judices ordinarios eccleſiaſticos recurrentes ſuper cauſis, negotiis ſeu quæſtionibus, quæ de jure aut antiqua conſuetudine ad forum eccleſiæ pertinent, non poſſint in eis per eoſdem judices ordinarios, & apoſtolicas litteras juſtitiæ complementum obtinere, quin potius ſuper illas recurrere ad judicem ſæcularem, vel a cauſa deſiſtere compellantur, nos juſtitiam noſtram & eccleſiæ noſtræ ſponſæ nolentes negligere, qui alios in ſua juſtitia conſervamus, ſtatuimus ne quis impetratores litterarum noſtrarum, vel alios ad forum eccleſiaſticum recurrentes, ſuper cauſis quæ ad idem forum de jure vel de antiqua conſuetudine pertinere noſcuntur, per ſe vel per alios ad deſiſtendum, vel in foro ſæculari de quæſtionibus litigandis agendum, per eorumdem judicum eccleſiaſticorum, vel impetrantium, vel litigantium, aut litigare volentium, ſeu propinquorum ipſorum, ſeu rerum illorum aut eccleſiarum ſuarum etiam captionem, vel aliis modis quibuſcumque compellat, aut compelli faciat, ſeu procuret per ſe vel per alium, nec impediat quominus eorum judicibus eccleſiaſticis delegatis, ſeu ordinariis querelantes de cauſis, quæ, ut præmiſſum eſt, ad cognitionem pertinent eorumdem, poſſint juſtitiam libere obtinere, ut ad prædicta facienda det conſilium, auxilium vel favorem. Si quis vero contra fecerit, excommunicationi ſe, ipſo facto, noverit ſubjacere, a qua, niſi tam judici cujus cognitioni fuerit impedita juriſdictio uſurpata, quam parti quæ turbata fuerit in proſecutione ſui juris, de injuriis & damnis & intereſſe prius per eumdem fuerit integre ſatisfactum, nullatenus abſolvatur.

Ut tempore interdicti pœnitentiæ ſacramentum etiam ſanis poſſit conferri, &c.

VII. Alma mater eccleſia plerumque nonnulla rationabiliter ordinavit & conſulte, quæ ſuadente ſubditorum utilitate poſtmodum conſultius revocat in meliuſque commutat. Sane ſicut locis eccleſiaſtico ſuppoſitis interdicto, nulla certis caſibus exemtis... divina officia celebrantur & miniſtrantur eccleſiaſtica ſacramenta: quia vero ex diſtrictione hujuſmodi ſtatuti excreſcit indevotio populi, pullulant hæreſes, & infinita pericula animarum inſurgunt, ac eccleſiis ſine culpa earum debita obſequia ſubtrahuntur, cum fratribus noſtris deliberatione ſuper hoc habita diligenti, concedimus quod tempore interdicti ab homine vel a jure prolati non tantummodo morientes, ſed etiam viventes, tam ſani quam etiam infirmi ad pœnitentiam, quæ propter pronitatem & facilitatem hominis ad peccandum ſumme neceſſaria eſt, licite admittantur: dum tamen excommunicati non fuerint, quos admitti præcipimus in mortis articulo ad eamdem. Illis etiam propter quorum culpam, dolum vel fraudem lata eſt interdicti ſententia, vel qui ad perpetrandum delictum, cujus occaſione ipſum interdictum eſt latum, præbuerunt auxilium, conſilium vel favorem, niſi delicto, ſi ſit tale quod eidem ſatisfacere valeant, prius ſatisfecerint, vel de ſatisfaciendo idoneam dederint cautionem; aut ſi ſatisfacere nequeant, vel hujuſmodi cautionem præſtare juraverint, & ad ſatisfactionem hujuſmodi, per eos qui eam facere debent & poſſunt præſtare, dabunt conſilium, auxilium, ac juxta poſſe ſuum laborabunt fideliter, non pœnitentiæ beneficium aliquatenus concedendum, nec tunc & quoad iſtos vel alios qui certamine deliquerint, niſi civitas & locus alius, ſeu univerſitas exiſtat, interdicti facienda eſt relaxatio; ſolum interdictis injungenda pœnitentia ſalutaris. Addimus præterea, quod ſingulis diebus in eccleſiis & monaſteriis miſſæ celebrentur, & alia divina officia, ſicut prius, ſubmiſſa tamen voce, januis clauſis, excommunicatis & interdictis excluſis, & campanis non pulſatis, & tam canonici quam clerici, quibus diſtributiones quotidianæ illis qui interfuerint canonice tribuuntur, ſi ad officia non venerint, ſupradictas diſtributiones amittant ſicut interdicti, quas demum non haberent, ſi divinis officiis non intereſſent.

Ut in præcipuis feſtis divina publice celebrentur tempore interdicti.

VIII. In feſtivitatibus Natalis Domini, Paſchæ, ac Pentecoſtes, & Aſſumtione Virginis glorioſæ, campanæ pulſentur, & januis apertis alta voce divina officia celebrentur, excommunicatis excluſis, & interdictis admiſſis quibuſcumque ob reverentiam dictarum ſolemnitatum, ut ipſi ad humanitatis gratiam & reconciliationis effectum facilius inclinentur. Præfatis diebus participationem permittimus divinorum, ſic tamen quod illi propter quorum exceſſum hujuſmodi interdictum eſt prolatum, altare nullatenus appropinquent, ceteris quæ contra obſervantiam interdictorum a noſtris prædeceſſoribus inſtituta ſunt, in ſuo robore duraturis, non obſtantibus quibuſcumque privilegiis eccleſiarum, monaſteriorum, ordinibus, religionibus, ſeu perſonis eccleſiaſticis & ſæcularibus, vel exemtis & non exemtis, ſub quavis forma vel expreſſione verborum ab apoſtolica ſede conceſſis, quæ ſunt contra tenorem præſentis conſtitutionis, nulli volumus ſuffragari, cum quibus tam ſæcularibus quam regularibus ſufficere debeat.

Ne in locis non exemtis fiant oratoria aut capellæ ſine licentia.

IX. Auctoritate ſedis apoſtolicæ, de fratrum noſtrorum conſilio ſtatuimus, quod oratoria vel capellas in locis non exemtis

Digitized by Google

diœceſanorum locorum, ipſorum ſine licentia, exemti conſtruere non præſumant, caſibus expreſſis a jure dumtaxat exceptis, in locum exemtum celebrent vel celebrari faciant divina; qui'ſi talia præſumſerint, ob hoc a prælatis ſeu eorum ordinariis compeſcantur. Si quas propter hoc exemtorum ipſorum conſervatores privilegiorum in eos ſententias protulerint, illas penitus revocamus. Inhibemus autem ne ipſi in locis exemtis facere audeant, niſi ſi per hoc licentiam, & privilegium habeant.

Ne exemti hominum ſuorum liberorum lites ſuſcipiant.

X. Speciales cauſas quoque ſive lites proprias hominum ſuorum liberorum, quæ tamen ad ipſos homines pertinent, iidem exemti nomine ſuo, ut actores, ſive ut defenſores aliquatenus non aſſumant, etſi ſunt dicti homines cenſuales, cum id nequaquam licitum ſit eis.

CONCILIUM TERRACONENSE anno MCCCXVII. celebratum.

ANno Domini MCCCXVII. die Mercurii, quæ fuit VIII. calendas Martii, nos EXIMINUS miſeratione divina ſanctæ Terraconenſis eccleſiæ archiepiſcopus, in civitate Terraconenſi provinciale concilium celebrantes, præſentibus venerabilibus fratribus MARTINO Oſcenſi, BERENGARIO Vicenſi, fratre RAYMUNDO Urgellenſi, GUILLELMO Gerundenſi, fratre GUILLELMO Ilerdenſi, BERENGARIO Dertuſenſi, & PETRO Tiraſonæ eccleſiarum epiſcopis & principibus, procuratoribus quorumdam ſuffraganeorum noſtrorum, videlicet Cæſar-auguſtani, Pampilonenſis, Calagurrenſis, Valentinenſis, & Barchinonenſis eccleſiarum epiſcoporum abſentium, & aliis quamplurimis viris religioſis, abbatibus, prioribus, & clericis, & procuratoribus capellanorum cathedralium eccleſiarum noſtræ provinciæ in dicto concilio exiſtentibus, habita deliberatione & tractatu ad reformationem ſtatus totius provinciæ noſtræ, communi voto & aſſenſu confirmantes conſtitutiones prædeceſſorum, ſacro approbante concilio, ordinationes fecimus ſubſcriptas.

I. *Contra Beguinos & Beguinas.*

Cum in quibuſdam partibus provinciæ Terraconenſis ſeminarentur & dogmatizarentur aliqui errores & hæreſes per aliquos homines & mulieres, ut per religioſum inquiſitorem hæreticæ pravitatis nobis totique ſacro concilio extitit nunciatum, quorum errorum & hæreſum Beguini & Beguinæ dicebantur eſſe auctores. Volentes ne ſub ſpecie ſanctitatis, hæreſum latens venenum aſpidum & inſanabile corda ſimplicium valeat in poſterum ſubintrare, ſacro approbante concilio, ſtatuimus & perpetuo ordinamus, A quod Beguinæ & Beguini plures quaſi conventicula facientes ſimul non ſtent, nec etiam duo in eadem domo, niſi caſualiter & unum diem ad plus, vel ratione conſanguinitatis veræ & propinquæ, qui etiam ſi non eſſent Beguini, ſimul alias habitarent. Mantellos non portent, nec conjuncta præter modum communem, ne novum ritum vivendi & ab eccleſia non approbatum introducere videantur, nec audeant congregari ad legendum aliquid, dicendum vel repetendum, niſi in eccleſiis, prout aliis laïcis fidelibus eſt permiſſum; & qui inaudientes reperti fuerint, excommunicentur, & ſi aliqui extraneæ provinciæ ſub conſimili habi- B tu Beguinorum iſtam Terraconenſem provinciam intraverint ſine litteris teſtimonialibus illius diœceſani, a cujus diœceſi receſſerunt, per diœceſanos iſtius provinciæ vel eorum loca tenentes vocentur, & de fide examinentur catholica, & ſi neceſſe fuerit, capiantur, etiamſi ſuſpecti reperti non fuerint de fide, vel deponant habitum, vel exire provinciam compellantur.

II. [*Ne habeant libros theologicos in vulgari.*]

C Statuimus etiam & ordinamus, quod nullus Beguinus vel Beguina teneat, habeat & legat libros theologiæ in vulgari, niſi libros in quibus ſolum orationes continentur, & habentes prædictos volumus, quod ad tradendum ipſos diœceſanis per cenſuram eccleſiaſticam compellantur.

III. *De regula tertia ſancti Franciſci.*

Item, volentes prædictos errores a Terraconenſi provincia penitus evitare, approbante ſacro concilio, ſtatuimus & perpetuo D ordinamus, quod illi qui revera fuerunt de tertia regula B. Franciſci, ipſam fuerint profeſſi, ſimul non cohabitent, niſi prout & quantum eis ex regula per felicis recordationis dominum NICOLAUM III. eis conceſſa eſt permiſſum, nec libros habeant theologicos in vulgari, nec prædicent, doceant aut repetant aliquid de fide, niſi in eccleſiis, prout aliis fidelibus laïcis eſt permiſſum, aliis omnibus & ſingulis in dicta regula contentis in ſuo robore duraturis, quibus nolumus in aliquo derogari.

E IV. [*Ne exigatur votum virginitatis.*]

Item, ſub pœna excommunicationis inhibemus, ne aliquis votum virginitatis ab aliqua puella exigat vel recipiat, niſi eo modo & ab illis cui & quibus de jure fieri permiſſum eſt. Mandantes univerſis & ſingulis ſuffraganeis noſtris, ne alicui dent licentiam talia recipiendi ſeu etiam exigendi.

V. *De rebus eccleſiæ.*

Volentes eccleſiarum indemnitatibus providere, ſtatuimus quod aliquis prælatus vel

Digitized by Google

clericus, cujuſcumque ſtatus vel conditionis exiſtat, bona dignitatis vel beneficii ſui obligare ſub ſigillo regio non præſumat, & qui contra fecerit, eo ipſo excommunicationis ſententiæ ipſum decernimus ſubjacere.

VI. *Quod canonici & clerici beneficiati communicare debeant bis in anno.*

Item, cum clerici exemplum & forma eſſe debeant laïcorum, ſtatuimus & ſub virtute ſanctæ obedientiæ præcipiendo mandamus, quatenus omnes canonici cathedralium & collegiatarum eccleſiarum, & alii clerici beneficiati, qui ſacerdotes non fuerint, ſaltem communicent bis in anno, niſi ex cauſa de licentia proprii confeſſoris ea vice duxerint abſtinendum. Rectores vero eccleſiarum & alii in ſacerdotio conſtituti ad minus celebrent ter in anno.

VII. [*Ut clerici tonſuram & veſtes ac mores clericales induant.*]

Item, ad reformandam in clericis honeſtatem, & vitandam materiam quæſtionum, quæ frequenter ſuper clericatu quorumdam inter eccleſiaſticos & ſæculares judices oriuntur, ſtatuimus, eodem concilio approbante, quod omnes clerici conjugati, vel alii in minoribus ordinibus conſtituti, volentes gaudere privilegio, infra tres menſes a præſenti ordinatione inantea ſuo epiſcopo vel officiali, ſi in ejus civitate vel diœceſi fuerit, vel alias infra menſem cum redierit ad eaſdem, perſonaliter ſe præſentent, facientes ſcribi nomina eorumdem, & moneantur nominatim per eumdem epiſcopum vel officialem, quod tonſuram congruam & veſtes deferant clericales, & abſtineant a negotiationibus & aliis actibus inhoneſtis, & ſpecialiter carnificum ſeu macellorum aut tabernariorum officium publice & perſonaliter non exerceant, nec taſuraneas teneant, nec in eis etiam converſentur, contractus uſurarios non exerceant. Baſtaxii, mimi, hiſtriones vel lenones, carbonerii ſeu fornerii, curſarii ſeu piratæ, niſi forſan contra infideles, vel ſagiones curiæ ſæcularis non exiſtant, nec ſe guerris voluntarie immiſceant, niſi pro defenſione ſua vel eccleſiæ. Qui ſi taliter moniti ab his non deſtiterint infra menſem, quamdiu præmiſſis vel alicui præmiſſorum inſtiterint, pro clericis minime defendantur. Curent inſuper epiſcopi taliter punire ſeu puniri facere clericos delinquentes, ne prætextu livoris pane aliquis præſumat allegare ſeu aſſumere clericatum.

Expliciunt conſtitutiones.

STATUTUM ADULFI Leodienſis epiſcopi, anno MCCCXX. editum.

Ex mſ. monaſterii S. Jacobi Leodienſis.

ADULFUS Dei gratia Leodienſis epiſcopus, univerſis abbatibus, prioribus, præpoſitis, archidiaconis, decanis, capitulis, conventibus & capellanis, plebanis, rectoribus, clericis noſtrarum civitatis & diœceſis Leodienſis, necnon & ceteris preſbyteris & clericis in eiſdem civitate & diœceſi degentibus, ſalutem in Domino ſempiternam.

Dudum in concilio Lugdunenſi dignoſcitur ſtatutum, ne cauſæ quæ auctoritate litterarum ſedis apoſtolicæ vel legatorum ejuſdem committuntur, alibi quam in civitatibus, vel in locis inſignibus, ubi copia juriſperitorum haberi poteſt, ullatenus audiantur. Quod attendens bonæ memoriæ dominus JOHANNES dudum epiſcopus Leodienſis prædeceſſor noſter, ſpeculator & ordinarius totius ſuæ diœceſis, in ea perſonam Chriſti repræſentans, duxerit in quantum potuit in generali ſynodo, ut ſciri poſſet in quibus locis diœceſis Leodienſis cauſæ hujuſmodi poſſent & deberent agitari, de ipſis ſuper hoc ordinando, conſideratis locis ipſius civitatis & diœceſis, in quibus juriſperiti tunc temporis reſidebant, & eorum copia frequentius habeatur, loca ipſa propriis vocabulis exprimenda, videlicet Leodium, Hoyum, Dionantum, Namurcum, Foſſis, Thudinium, Nivella, Lovanium, Aquis, Trajectum, Tongris, & Thenis-in-monte, prohibendo ne in aliis locis ipſius diœceſis quam prædictis, cauſæ hujuſmodi tractarentur in futurum, nec hoc de partium procederet voluntate. Verum cum ſuccedente tempore felicis recordationis Bonifacius papa VIII. id quod in dicto fuerat actum concilio renovans, edita ſuper hoc nova decretali, ſtatuerit, ne cauſæ prædictæ alibi quam in civitatibus & locis in quibus commode juriſperitorum copia haberi poſſit. Nihilominus tamen quidam defenſionis & conſilii copiam ſuis adverſariis auferre conantes, in locis ipſis litterarum apoſtolicarum auctoritate ſuos adverſarios citari faciunt, & eos ibidem judices a ſede prædicta deputati litigare compellunt, in ſui erroris fomentum ordinationem ipſius noſtri prædeceſſoris allegantes, & non attendentes quod ceſſante ibidem juriſperitorum copia, & quod ibi commode haberi non poteſt, ex tenore ipſius domini Bonifacii decernitur irritum & inane, quidquid in talibus locis auctoritate litterarum apoſtolicarum fuerit attentatum. Quocirca nos diverſis ac frequentibus noſtrorum ſubditorum clamoribus & querelis excitati, nolentes ulterius noſtros ſubditos prætextu ordinationis præfatæ, cujus

Digitized by Google

cauſa jam ceſſavit, a juris tramite deviare, & animarum periculis & malignantium malitiis, in quantum poſſumus, obviare volentes, ordinationem, declarationem & conſtitutionem ipſas prædeceſſoris noſtri prælibati, habita cum noſtro venerabili capitulo Leodienſi deliberatione diligenti, & multis juriſperitis, dicimus non tenere, nec loca ipſa præter civitatem Leodienſem,talia eſſe,quod ſecundum conſtitutionem antedicti domini Bonifacii, cauſæ auctoritate litterarum apoſtolicarum audiri poſſint ibidem, cum notorium ſit & exiſtat, quod juriſperitorum copia ibi non ſit, nec commode haberi poſſit ibidem. In quorum omnium teſtimonium præſentem noſtram declarationem fecimus noſtri ſigilli munimine roborari. Datum anno Domini MCCCXX. in craſtino Dominicæ quo cantatur *Cantate*.

CONCILIUM TERRACONENSE anno MCCCXXIII. celebratum.

Ex mſ. Colbertino.

I. EXIMINIUS *in ſecundo concilio celebrato Terraconæ*, VIII. *cal. Februarii* MCCCXXIII. *contra diffidantes prælatos & perſonas eccleſiaſticas.*

Prædeceſſorum noſtrorum qui condemnaverunt diffidari prælatos & perſonas eccleſiaſticas, veſtigiis inhærentes, ſacro approbante concilio, ſtatuimus, ut ſi quis deinceps, cujuſcumque ſtatus vel conditionis exiſtens, diffidaverit ſeu aculendaverit diffidari, ſeu aculendari fecerit aut procuraverit, publice vel occulte archiepiſcopum vel epiſcopum, vel eorum officiales, vel prælatum, aut religioſum, vel alium clericum beneficiatum in ſacris ordinibus conſtitutum, ſeu prædictorum occaſione homines & loca eorum miniſtrationi commiſſa, ſive in hac ſcienter dederit conſilium, auxilium vel favorem, ipſo facto, ſententiam excommunicationis incurrat, & denuntietur excommunicatus quotidie, dum in excommunicatione perſtiterit, pulſatis campanis, & candelis extinctis, & nihilominus terræ ſeu caſtra ipſius, ſi quæ habuerit, eo ipſo ſubjaceant eccleſiaſtico interdicto, a qua ſententia nullatenus abſolvatur, nec interdictum ipſum relaxetur, donec de injuria & damnis propterea irrogatis ſatisfecerit competenter. Quod ſi clericus, cujuſcumque ſtatus vel conditionis exiſtens, aut religioſus in his deliquerit, ſi beneficium vel adminiſtrationem obtineat, præter pœnas prædictas, a beneficiis omnibus & amminiſtratione ſit eo ipſo privatus. Si vero beneficiatus non fuerit, perpetuo ſit inhabilis ad eccleſiaſticum beneficium obtinendum, donec ſecum ſuper hoc per ſedem apoſtolicam fuerit diſpenſatum.

II. [*Contra laicos invadentes juriſdictionem eccleſiaſticam.*

Eccleſiaſtica juriſdictio a ſæculari diſtincta eſſe dinoſcitur, & una per alteram impediri non debet, ſed potius adiuvari. Quia vero nonnulli ſæculares judices ſtatuta canonum circa hæc edita contemnentes, clericos & alias perſonas eccleſiæ ſuper rebus & cauſis injurioſe coram ſe compellunt in judicio litigare, & alias perſonas recurrentes ad eccleſiaſticum forum ſuper cauſis quæ ad idem forum de jure vel de antiqua conſuetudine pertinere noſcuntur, ad deſiſtendum compellunt, ſacro approbante concilio, ſtatuimus, & univerſis prælatis in virtute ſanctæ obedientiæ præcipiendo mandamus, quatenus ſtatutum felicis recordationis BONIFACII papæ VIII. quod incipit: *Quoniam ut intelleximus*, in ſuis epiſcopalibus ſynodis ac in eccleſiis etiam ſuarum diœceſeon ubi expedire viderint, faciant publicari, prædictoſque judices excommunicatos publice nuntiari.

CONCILIUM ARMENORUM anno MCCCXLII. celebratum, in quo objecti Armenis in libello errores condemnantur, eorumque fides amplius declaratur.

Ex mſ. codice bibliothecæ regiæ.

OBSERVATIO PRÆVIA.

CUm Leo rex Armenorum, miſſis ad Benedictum papam XII. legatis, auxilium ab eo poſtulaſſet adverſus Sarracenos, a quibus graviſſimas clades acceperat; reſpondit pontifex nullam ab eccleſia Romana opem eſſe ſperandam, niſi prius Armenorum populi, quibus infecti erant, errores penitus omnes ejurarent. Nam fide dignorum acceperat relatione, non pauca apud eos prævaluiſſe prava dogmata, quæ quidem ante omnia erant præcidenda. Facta quippe diligenti inquiſitione, interrogatiſque Armenis nonnullis, atque aliis viris probis, qui aliquandiu in Armenia erant converſati, errorum libellum collegit ampliſſimum, quo ad regem & patriarcham miſſo, mandavit, ut generali totius regni congregato concilio, objectos errores

Digitized by Google

emendarent. Libellum illum, qui articulis decem & ſeptem ſupra centum conſtat, ad annum 1341. *edidit Odoricus Rainaldus, ubi obſervat Leonem regem graviter tuliſſe regnum ſuum ea fœditate inquinatum, & Armenos ut hæreticos apud ſedem apoſtolicam fuiſſe traductos, Danielemque monachum ejus juſſu ad excuſandos Armenos commentarium edidiſſe, atque ad Benedictum papam tranſmiſiſſe. Juſſit præterea Leo generale ſui regni coadunari concilium, in quo objecti ſuis errores damnarentur, & fidei ratio publico teſtimonio redderetur.*

Acta concilii illius, ſeu reſponſiones ad ſingula objectorum errorum capitula, ex mſ. cod. bibliot. reg. hic exhibemus, in quibus etſi purgare ſe Armeni tentaverunt, non omnino tamen apparet illorum fides in omnibus illibata. Quapropter qui Benedicto XII. ſucceſſerat Clemens papa VI. novos ad eos anno 1346. *direxit nuncios, qui ſingulos fidei Chriſtianæ articulos credendos, atque traditiones eccleſiæ Romanæ deferrent obſervandas, ut ex hac diſcimus epigraphe, quæ ad calcem regii codicis legitur.*

Anno Domini MCCCXLVI. de menſe Aprili ſcriptum fuit hoc opus per me fratrem Johannem Dei gratia epiſcopum Sutrinum, quando de mandato domini noſtri papæ debui mitti ad gentem Armenorum, ad portandum eoſdem articulos fidei & traditiones eccleſiæ Romanæ: in quo continentur 1. articuli ſanctæ Romanæ eccleſiæ, ad quos tenetur omnis fidelis Catholicus, ſine quibus non eſt ſalus: quos dominus Benedictus XII. diſpoſuit mittere antedictis. 2. Errores Armenorum cum reſponſionibus eorum ad colorandum falſitates contentas in dictis articulis convocato eorum generali concilio. 3. Impugnationes errorum prædictorum auctoritatibus ſacræ ſcripturæ & rationibus. 4. Errores Græcorum cum impugnationibus eorum. 5. Errores Jacobitarum cum impugnationibus eorum.

Sutrinus tamen epiſcopus ad Armenos non videtur profectus, ſed alios miſit Clemens internuncios, ſcilicet Antonium epiſcopum Cajetanum, & Johannem electum Coronenſem, quos deſignat in ea quam ad Catholicon Armenorum ſcripſit epiſtola, apud Raynaldum ad annum 1346. *n.* 6.

In nomine, in gloria Dei Patris, & Filii, & Spiritus-ſancti. Amen. Anno Incarnationis Domini MCCCXLII. honorabiliſſimus pater dominus BENEDICTUS XII. ſanctiſſimus pontifex Romanus miſit ad eccleſiam Armenorum libellum unum de erroribus, quos errores dicebat ſe audiviſſe ab aliquibus detractoribus eccleſiæ: ideo paterna pietate rogabat Catholicon (a) & regem Armenorum, petendo ab eis, ut cum ſynodo antiſtitum eccleſiæ Armenorum ſupraſcriptos errores prædicti libelli audirent, cum examinatione condemnarent tamquam inimicos catholicæ fidei, ut fides orthodoxa catholicæ eccleſiæ ſine quocumque errore teneatur, prædicetur, & colatur, & in partibus Armenorum, ſicut in eccleſia Romana. Ideo ego dominus MEKQUITAR, quamvis indignus, tamen providentia divina Catholicon omnium Armenorum, de voluntate & conſenſu glorioſi domini CONSTANTINI gratia & electione Dei regis omnium Armenorum, venerabilium principum ejus, & diligentium Chriſtum; etiam cum conſilio & adjutorio omnium epiſcoporum, magiſtrorum, abbatum monaſteriorum, aliquorum aliorum eccleſiaſticorum virorum idoneorum qui ſunt hi: [a]

Archiepiſcopi.

Dominus BASILIUS Siſſi.
Dominus VARTAN Tarſenſis.
Dominus STEPHANUS Ananarſenſis.
Dominus MARCHUS Cæſareæ Cappadociæ.
Dominus BASILIUS Iconienſis.
Dominus SIMEON Sebaſtienſis.

Epiſcopi.

Dominus BASILIUS de *Partepett.*
Dominus GREGORIUS Actanenſis.
Dominus JOHANNES de Leace.
Dominus NERSES Campanienſis.
Dominus JOHANNES de *Mathekar.*
Dominus GREGORIUS Germanicenſis.
Dominus BASILIUS Augurienſis.
Dominus DAVID Taronenſis.
Dominus DANIEL de Themeſca.

(a) Ouid ſit apud Armenos Catholicon explicat Jacobus a Vitriaco in Hiſt. Hieroſ. cap. 78. *Habent*, inquit, *prædicti Armeni primatem, quem Catholicon appellant, cui cum ſummo honore & reverentia, omnes a minimo uſque ad maximum, tamquam alteri papæ obediunt.* Unde & a Guillelmo Tyrio l. 15. c. 18. dicitur: *Maximus Armenorum pontifex.*

Dominus

Digitized by Google

Dominus STEPHANUS Trapiſanenſis.
Dominus PAULUS Coquanenſis.
Dominus DAVID Camando.
Dominus GREGORIUS *Maſgacim.*
Dominus MESROBUS de *Sorcanant.*
Dominus GREGORIUS *Tartuyn.*

Epiſcopi vero nullatenſes ſunt iſti.

Dominus JOHANNES.
Dominus CONSTANTINUS.
Et alius dominus JOHANNES.
Dominus STEPHANUS.

Et epiſcopi de curia Catholicon.

Dominus SERGIUS.
Dominus BASILIUS.
Dominus GREGORIUS.
Et publicus notarius dominus Baſilius.

Et magiſtri eccleſiæ ſunt iſti.

DANIEL de ordine Minorum lector Siſſi.
BASILIUS lector de *Mageguar.*
JOHANNES magiſter domus catholicon.
Magiſter STEPHANUS.
Magiſter NERSES de *Poſenant.*

Et abbates monaſteriorum ſunt hi.

JOHANNES abbas de *Agner.*
KARABET abbas de *Cſtorim.*
THORAS abbas de *Moiſmos.*
STEPHANUS abbas de *Queſſedan.*
JOHANNES abbas de *Pelor.*
CONSTANTINUS abbas de *Leſernat.*
HERABIET abbas S. Romani.
JOHANNES abbas de *Kaylcoyn.*
LEON abbas de *Quemerqueçon.*
DAVID abbas de *Perger.*

De ordine ſacerdotum idoneorum ſunt iſti.

LEON archipreſbyter palatii regis.

JACOBUS archipreſbyter Siſi, & alii ſacerdotes.

BASILIUS archipreſbyter de Athana, & alii ſacerdotes.

DEODATUS archipreſbyter de Tharſo, & alii ſacerdotes.

CONSTANTINUS ſacriſta, etiam ſacriſtæ majorum eccleſiarum.

CONSTANTINUS de ſancta Sophia, & canonici ejuſdem eccleſiæ.

JOHANNES de ſancta *Ethennacine*, & aliqui canonici ejuſdem eccleſiæ.

Congregati inſimul legimus & audivimus libellum errorum & falſitatum, quem in omni parte ſua examinavimus, & ſeparavimus veritates orthodoxæ fidei & ſacramentorum ſanctæ eccleſiæ a falſis & variis erroribus, quos nobis impoſuerunt, ſicut quemlibet in articulis errorum ubi memorantur, manifeſtamus piiſſimo & ſacratiſſimo patri noſtro domino CLEMENTI papæ Romano, ſucceſſori præmemorati domini Benedicti & & apoſtolicæ ſedi ejus. Scilicet fidem & ſacramenta ſancta, ſecundum ritum & modum, ſecundum quem habuit eccleſia Armenorum, & nunc habet & confitetur. Et errores aliquorum Armenorum, quæ quandoque demanaverunt, tamen a nobis non recipiuntur, ſed ſpernimus ſemper & condemnamus errores hæreticorum alienigenarum, quos non tenuimus, nec habemus, & quos alias non audivimus, quos falſe nobis impoſuerunt, condemnavimus omnes cum anathemate, ſicut ſemper apud vos anathematizati ſunt. Et hæc patent in præſenti libello malorum, in cujus principio dicit hoc.

Et primo, quod aliqui antiqui magiſtri Armenorum dixerunt & prædicaverunt, quod Spiritus-ſanctus procedit a Filio, ſicut & a Patre. ARTIC. I.

RESPONSIO. Verum eſt hoc, quod quamvis valde parum habeamus ſuper iſta materia, tamen in aliquibus locis invenitur in libris noſtris proceſſio Spiritus a Filio ſicut a Patre, ſicut in oratione Pentecoſten, quæ omni anno communiter legitur in tota eccleſia Armenorum, & oratio dicit ſic: *Qui es, Domine, Dominus virtutum, & Deus verus, fons luminis, & in te procedens inſcrutabiliter ex Patre & Filio, mirabilia operans Spiritus-ſanctus.* Et S. Cyrillus dicit: *Neceſſe eſt Spiritum Filii confiteri eſſe eſſentiæ, quia ſicut ab ipſo eſt ſecundum eſſentiam, ad creaturas ab eo miſſus renovationem operatur;* & ſimilia. Sequitur.

Sed a ſexcentis & duodecim annis citra, magiſtri & prælati, & alii Armeni de majori Armenia, dimiſerunt prædicare & dicere quod Spiritus-ſanctus procedat a Filio ſicut a Patre, quia in dicto tempore factum fuit concilium apud Armenos, ubi fuerunt Catholicon, epiſcopi & magiſtri Armenorum & patriarcha Aſſyriorum, & ibi determinaverunt, quod de cetero non diceretur apud eos, quod Spiritus-ſanctus procederet a Filio ſicut & a Patre, & condemnaverunt antiquos doctores Armenorum, qui fuerant ante dictum concilium, eo quod dixerant & docuerant quod Spiritus-ſanctus procedit a Filio, ſicut a Patre; perſecuti ſunt incarcerando eos & in vinculis ponendo; & ſic apud Armenos nullus audet hoc dicere vel docere, niſi ſoli illi qui reüniti ſunt ſanctæ Romanæ eccleſiæ.

RESPONSIO. Hæc omnia ſunt verba confuſionis noviter inventa, & abſque veritate, quoniam ſi tale quid inter Armenos fuiſſet factum de proceſſione Spiritus, tunc vel per libros, vel per ſucceſſionem perveniſſet ad nos, quod tamen numquam audivimus, & quod ſupradicta non ſunt vera duplici ratione manifeſtamus. Primo, quia dicitur in primo articulo, Et ſic apud Armenos nullus audet hoc dicere vel docere; ſed nos oſtendimus in prima parte hujuſmodi articuli in oratione Spiritus-ſancti, quod per totam eccleſiam Armenorum Spiritus-ſanctus prædicatur, ut dicitur, procedere a Filio ſicut & a Patre. Secundo, quia dicit, quod in concilio illo erat

patriarcha Aſſyriorum; & in tertio articulo dicit, quod in dicto concilio condemnaverunt concilium Calcedonenſe; ſed concilium ubi invenitur fuiſſe patriarcha Aſſyriorum & contra concilium Calcedonenſe, illud eſt concilium Manaſgardenſe, & ibi non fit mentio de proceſſione Spiritus. Ergo falſum eſt quod dicunt. Item, ſciendum eſt, quod quando proceſſio Spiritus-ſancti determinata fuit a Filio ſicut a Patre per eccleſiam Romanam, quamvis Græci contrarii fuerint, tamen magiſtri Armenorum cum ſynodo receperunt, ſicut invenitur apud nos in hiſtoriis quæ ſunt in majori Armenia; ſed nomen papæ qui miſit, manifeſte non habemus; & in minori B Armenia, tempore regis magni HECON, & catholicon domini CONSTANTINI, GREGORIUS papa miſit legatum, & mandavit per epiſtolam dicere & confiteri Spiritum-ſanctum procedere a Filio ſicut a Patre, & ipſi cum concilio receperunt, & confirmaverunt, & miſerunt in Oriente, & illi etiam receperunt & conſenſerunt; ſed poſt tempora unionis noſtræ cum eccleſia Romana, magis declaratum fuit & diſperſum in tempore ESYN regis & domini CONSTANTINI catholicon. Illud vero quod dicunt, quod de novo uniti eccleſiæ Romanæ dicunt proceſſionem a Filio ſicut & a Patre, verum eſt. Sequitur.

C *Et ſi quandoque invenitur in libris eorum, quod Spiritus-ſanctus procedit a Filio, hanc proceſſionem Spiritus-ſancti intelligunt de ejus proceſſione temporali ad ſanctificandam creaturam, non de proceſſione ejus æterna, qua proceſſit æternaliter a Patre & Filio in eſſe perſonali.*

RESPONSIO. Et hoc etiam non eſt verum, quoniam ubi in libris noſtris invenitur Spiritus-ſanctus procedere a Patre & Filio, vel ſpiritualiter, vel una perſona, ubi verba non aſpiciunt, nec dirigunt ad creaturas, ſed ad perſonas Patris & Filii, tunc illam pro æterna proceſſione intelligimus, ſicut in oratione D ſuperius; ſed quando datur vel mittitur Spiritus-ſanctus a Filio ad creaturas renovationem operari & ſanctificare, tunc illam intelligimus pro temporali ejus proceſſione: ideo non bene dicunt:

ART. II. *Item, quod Armeni articulum fidei in ſymbolo poſitum de Spiritu-ſancto ſic pronunciant*: Credo in Spiritum-ſanctum, increatum & perfectum, qui locutus eſt in lege & prophetis, & in evangeliis, & deſcendit in Jordane, & prædicavit in apoſtolis, & habitat in ſanctis. *Nullam mentionem facientes, quod Spiritus ſanctus procedat a Patre, vel a Patre & Filio.* E

RESPONSIO. Sciendum eſt, quod *increatum & perfectum* addiderunt ſancti patres contra hæreticos, qui creatum & imperfectum Spiritum dicebant. Et illud quod dicit, quod nullam mentionem faciunt in ſymbolo, quod Spiritus-ſanctus procedat a Patre, nec a Patre & Filio, quamvis in aliquibus locis

A ex defectu ſcriptorum & ex negligentia prælatorum inveniatur, ſicut dicunt ſupra; communiter tamen invenitur in libris, & ſic dicitur in eccleſia Armenorum, *& in Spiritum-ſanctum, qui a Patre emanat.* Et poſtquam eccleſia Armenorum unita fuit cum eccleſia Romana, dicimus manifeſte & docemus Spiritum-ſanctum procedere a Filio ſicut a Patre. Sequitur.

Quando tamen legunt evangelium Johannis, ubi dicitur, quod Paraclitus procedit a Patre, hæc dicunt & confitentur.

RESPONSIO. Verum eſt hoc. Sequitur.

Sed multi ex eis negant quod Spiritus-ſanctus procedat a Filio. Et ſi aliqui hoc credant, tamen non audent hoc manifeſte dicere.

RESPONSIO. Numquam invenimus quod eccleſia Armenorum contraria fuit proceſſioni Spiritus-ſancti a Filio, vel quod non auſa fuerit confidenter prædicare, maxime nunc, quia unita eſt eccleſiæ veſtræ, licet membra Chriſti non fuerint ſine aliquibus adverſariis. Sequitur.

Licet in concilio Calcedonenſi non fuit determinatum expreſſe, quod Spiritus-ſanctus procederet a Filio ſicut & a Patre, ſed hoc fuerat determinatum in conciliis Conſtantinopolitano & Epheſino; quod tamen concilium Calcedonenſe approbavit determinationem in dictis conciliis prioribus, ideo reprobando dictum concilium Calcedonenſe, dicti Armeni reprobaverunt dicta concilia, quæ per dictum concilium approbata fuerunt, inter quæ erat, quod Spiritus-ſanctus procedit a Filio ſicut & a Patre.

RESPONSIO. Concilium Calcedonenſe aliqui de Armenis non propter hoc reprobaverunt, quia recipit Conſtantinopolitanum & Epheſinum concilia, etiam determinata in eis quæ Armeni univerſaliter recipiunt ſancta & orthodoxa cum omnibus determinationibus ſuis, & feſtivant omni anno in memoriam eorum qui non reprobaverunt concilium Calcedonenſe; propter hoc fuit, quia ab aliquibus malis & falſis ſeminantibus turbationem in eccleſia, quos abhorret Spiritus-ſanctus, diffamatum fuit apud Armenos, quod ſanctum & glorioſum concilium Calcedonenſe recepit hæreſes Neſtorii; ideo crediderunt aliqui Armeni ignoranter errantes, & reprobaverunt ſanctum concilium, & nefandum judicaverunt. Et cauſa non recipiendi Leonem papam fuit duplex. Primo, quia in quatuordecim capitulis epiſtolæ ſuæ, quam miſit ad ſynodum Calcedonenſem, invenitur hoc verbum: *Verbum caro factum eſt, & tabernaculavit in nobis*, ſicut in lingua noſtra eſt tranſlatum: apud vos vero quomodo invenitur ignoramus. Et hoc reprobant Armeni. Secunda eſt, quia erat caput & celebrator concilii Calcedonenſis; ſed aliqui perverſi, qui diffamaverunt concilium Calcedonenſe, dixerunt ipſum habere errorem Neſtorii; ſimiliter & caput concilii B. Leo-

Digitized by Google

nem, quem nos ſanctum reputamus ſimul cum concilio, & docemus ignorantes.

ART. III. *Item, quod in dicto concilio condemnaverunt concilium Calcedonenſe, ex eo principaliter, quod in dicto concilio Calcedonenſi erat determinatum, quod in Domino* JESU CHRISTO *erant duæ naturæ, humana ſcilicet & divina, & unica perſona ſubſiſtens in duabus naturis; & in dicto concilio determinaverunt, quod ſicut in Domino* JESU CHRISTO *erat una perſona, ita erat una natura divina, & una voluntas & una operatio; & anathematizaverunt dicentes contrarium, & illos qui contrarium dicebant perſecuti ſunt, eos incarcerando, vinculando, & morti tradendo; in dicto etiam concilio condemnaverunt B. Leonem papam & epiſtolas ejus, quas miſerat ad concilium Calcedonenſe & ad Flavianum patriarcham Conſtantinopolitanum, in quibus B. Leo ſcripſerat, quod in Domino* JESU CHRISTO *erant duæ naturæ, & una perſona, duæ voluntates & duæ operationes.*

RESPONSIO. Sciendum eſt, quod concilium Manaſgardenſe factum fuit contra Armenos illos, qui a tempore ESDRAS catholicon uſque tunc receperant concilium Calcedonenſe & determinationes ejus, ut manifeſte invenimus, & cauſam condemnationis Calcedonenſis concilii poſuimus in ſecundo articulo, quod Armeni illi qui reprobaverunt concilium Calcedonenſe, propter hoc fuit, quod divulgatum fuit, quod recepit hæreſes Neſtorii. Sed poſt hoc fuerunt duo concilia facta, unum in Siſio per dominum GREGORIUM, ſecundum in Adana per dominum CONSTANTINUM, contra dictum concilium Manaſgardenſe, quæ ſine comparatione erant ſolemniora, quam Manaſgardenſe concilium. Et in conciliis Siſi & Adanæ determinatum fuit contra determinationes Manaſgardenſis concilii, ſcilicet recipere concilium Calcedonenſe & determinata in eo per ſanctos patres, qui propter duas naturas, voluntates & operationes Chriſti Domini determinaverunt taliter ſicut fuerunt in Chriſto propter perfectam humanitatem & divinitatem ejus, ſicut nunc habet univerſalis eccleſia Romana, & nos eadem confirmando facimus & docemus, ſicut prænominati prædeceſſores noſtri determinaverunt. Sequitur.

Et in dicto etiam concilio Dioſcorum condemnatum per dictum concilium Calcedonenſe canonizaverunt, & pro ſancto haberi voluerunt, & adhuc ter in anno faciunt feſtum de eo ſicut de ſancto, & eum laudant ut ſanctum, & maledicunt B. Leonem & concilium Calcedonenſe, qui condemnaverunt dictum Dioſcorum. Dicunt etiam quod illi qui conſenſerunt determinatis in dicto concilio Calcedonenſi, Chriſtum negaverunt.

RESPONSIO. Sciendum eſt, quod Dioſcorum ideo aliqui tamquam ſanctum receperunt, quia audierant, ſicut ſcriptum eſt, quod concilium Calcedonenſe recepit hæreſes Neſtorii, & dictus Dioſcorus contrarius fuit concilio Calcedonenſi, quaſi zelator veritatis. Ideo excommunicaverunt concilium Calcedonenſe & papam Leonem, quaſi diviſores veritatis eccleſiæ, & cum canticis ſemel in anno laudant ipſum Dioſcorum ſicut teſtem veritatis. Et hoc tunc faciebant, quando ignorabant veritatem; ſed poſtea ſcientes veritatem, ceſſaverunt a quinquaginta annis citra in Cilicia & in Armenia majori, qui obediunt nobis, & dictum canticum extraxerunt de libris, & novum canticum compoſuerunt pro ſancta ſynodo Calcedonenſi. Et eſt hoc: *Ex duabus naturis unitis, inconfuſe oſtendiſtis unum Filium, unum Deum, unum Chriſtum. Idem Deum Verbum cum corpore indiviſum, Verbum incarnatum. Ergo matrem Dei genitricem.* Non in humanatione Verbi confundimus naturam corporis in rem fantaſticam, & non in duas perſonas diviſas unum id eſt Chriſtum dividimus; & propterea anathematizamus Neſtorium, & contra illos qui reprobant concilium Calcedonenſe & determinata in eo.

Item, Armeni dicunt & tenent, quod peccatum primorum parentum perſonale ipſorum tam grave fuit, quod omnes eorum filii ex ſemine eorum propagati, uſque ad Chriſti paſſionem, merito dicti peccati perſonalis ipſorum, damnati fuerunt, & in inferno poſt mortem detruſi. ART. IV.

RESPONSIO. Mente genita & de novo inventa ſunt hæc verba, quia tranſgreſſionem mandati Dei a primis parentibus intelligimus perſonale peccatum eorum, unde ortum fuit peccatum originale in natura, per quod iverunt nati ex eis in infernum, etiam propter actualia peccata ſua, ſicut de Dathan & Abiron, ut habetur Num. x. propter inobedientiam ſuam, & non propter tranſgreſſionem primorum parentum deſcenderunt vivi in inferno, & cooperti ſunt terra, & perierunt in medio multitudinis populi. Et Luc. XVI. dicitur: *Mortuus eſt dives, & ſepultus eſt in inferno.* Et hæc etiam veritas Dei non propter cauſam peccati perſonalis Adæ dicit, ſed quia erat homo dives, per quem oſtendit abundantiam divitiarum & concupiſcentiam oculorum: qui induebatur purpura & biſſo, & per hoc deſignat ſuperbiam & vanam gloriam hujus vitæ; & comedebat quotidie abundanter, & per hoc deſignat delicias & deſideria carnis: quibus de cauſis hic dives & alii etiam homines vadunt ad infernum, & non propter peccatum perſonale Adæ; & alia multa ſimilia, quæ propter brevitatem dimittimus. Sequitur.

Non propter hoc quod ipſi ex Adam aliquod peccatum originale contraxerint, cum dicat pueros nullum omnino habere peccatum, nec ante Chriſti paſſionem, nec poſt.

Digitized by Google

Responsio. Sciendum eſt quod hæreſis iſta eſt Pelagiana, & Cœleſtini, qui Armeni non erant. Nam iſti dicebant, quod peccatum primæ tranſgreſſionis non originaliter tranſit ad alios, ſed conſequenter, ſcilicet eadem operando; & ideo dicebant, quod in parvulis peccatum non eſt, & ſic dicebant, quod in baptiſmo parvulorum non fit remiſſio peccatorum, & contra hæreſim iſtam in Quarqueton fuit concilium, & anathematizati fuerunt à ſanctis patribus, qui negant & non confitentur, quod parvuli baptizentur in remiſſionem peccatorum, vel quod nihil de Adam traxerint de originali peccato, quod neceſſe eſt purgari per lavacrum regenerationis. Nos pariter cum dictis ſanctis patribus ſupra ſcriptam hæreſim una cum hæreticis anathematizavimus, & anathema ſit adhuc. Amen. Quod autem manifeſtum ſit, quod eccleſia Armenorum in errore iſto numquam fuit, ponimus orationes eccleſiæ Armenorum, per quas petit noviter natis remiſſionem peccatorum in baptiſmo, & alias gratias. Et ſunt hæ.

Miſiſti apoſtolos tuos jubens prædicare & baptizare in nomine Patris & Filii & Spiritus-ſancti omnes gentes. Sed ordinaſti veriſſimo verbo tuo non renatis ex aqua & Spiritu vitam æternam non videre: a quo verbo pertimeſcens ſervus tuus, deſiderans vitam æternam, venit voluntarie ad baptiſmum hujus aquæ ſpiritualis. Deinde dicit: *Concede aquam iſtam, in qua nunc baptizatur iſte in remiſſionem peccatorum, & in receptionem Spiritus-ſancti, in adoptionem Patris cœleſtis, in hereditatem regni cœlorum, ut ſanctificatus a peccatis, in beneplacito tuo ſtet in hac vita, & in futuro bonum indeficiens recipiat cum omnibus ſanctis.* Item, alia oratio.

Qui vocaſti ſervum tuum, Domine, in ſanctificationem & illuminationem baptiſmi, rogamus te, Domine, fac hunc dignum magna gratia, & exſpolia ab eo antiquitatem peccati, & cetera. Poſt vero formam baptiſmi in oratione quæ incipit, *Qui illuminaſti*, ſequitur ſic: *Liberaſti eum, ſanctificaſti & juſtificaſti, ei dediſti adoptionis honorem.* Nunc cogitent ſubtiliter quomodo eccleſia Armenorum parvulis de quo peccato remiſſionem peccatorum petit, & a quibus peccatis parvulos dicit & credit liberari, ſanctificari, & juſtificari. Igitur non de actuali, quod non habent. Ergo neceſſe eſt dicere & confiteri, quod de originali, & neceſſe eſt ipſos confiteri quod falſum dixerunt. Sequitur.

Sed dicta damnatio ante Chriſti paſſionem eos ſequebatur ratione gravitatis peccati perſonalis; quod commiſerunt Adam & Eva tranſgrediendo divinum præceptum eis datum.

Responsio. De hoc ſuperius reſpondimus quomodo intelligimus in principio hujus capituli. Sequitur.

Sed poſt Domini paſſionem, in qua peccatum A *primorum parentum deletum fuit, pueri qui naſcuntur ex filiis Adæ non ſunt damnationi ſubjecti, nec in inferno ratione dicti peccati ſunt detrudendi, quia Chriſtus totaliter peccatum primorum parentum delevit in ſua paſſione.*

Responsio. Hoc falſum eſt, quia apoſtolicæ & evangelicæ doctrinæ, quibus credimus, & etiam ordinationibus eccleſiæ Armenorum contrarium eſt; quia quamvis perſonale peccatum primorum parentum deletum fuit per paſſionem Chriſti, tamen originale neceſſe eſt per baptiſmum mundari. Ideo dicit Chriſtus: *Qui non renaſcitur ex aqua &* B *Spiritu, non poteſt intrare in regnum Dei.* Et Petrus etiam dicit: *Baptizetur quilibet veſtrûm in nomine* Jesu Christi *in remiſſionem peccatorum veſtrorum, & recipiatis gratiam Spiritus-ſancti.* Et ſecundum fidem & conſuetudinem eccleſiæ Armenorum, nullus poteſt intrare ad vitam, niſi ſolum illi, qui per regenerationem baptiſmi ſunt mundati a peccatis, ſicut ſuperius in oratione manifeſtavimus. Igitur non eſt verum quod dicunt.

Art. V.

Item, quidam magiſter Armenorum vocatus Mechicarin,* *qui interpretatur Paraclitus,* C *de novo introduxit & docuit, quod anima humana filii propagatur ab anima patris ſui, ſicut corpus a corpore; & angelus etiam unus ab alio: quia cum anima humana rationalis exiſtens, & angelus exiſtens intellectualis natura, ſunt quædam lumina ſpiritualia, ex ſeipſis propagant alia lumina ſpiritualia, & in hoc ſequuntur eum quaſi omnes de provincia Argicienſi, quæ eſt magna provincia continens* VII. *dietas. Alii vero Armeni non dicunt hoc, ſed quod Deus omnes animas creat; & Armeni de dicta provincia habent illum* Mechicarim *pro ſancto.*

* al. Mechitariz.

D Responsio. Tale quid ab aliquo alio non audivimus de ſupradicto Mechicarim, & illis qui hoc dixerunt non eſt dignum nobis credere, quouſque certificati fuerimus a fidelibus viris, quia ipſi etiam maxima mala dicunt de Armenis, quæ numquam audivimus. Tamen hic error quod anima hominis propagatur ab anima patris ſui, ſicut corpus à corpore, & unus angelus ab alio, ſemper fuit excommunicatus in eccleſia Armenorum, & maledictus ſit, quia dicta eccleſia ſicut ſemper credidit, ita idem credit, quoniam animæ creantur noviter a Deo, & in tempore animandi ſimul fit creatio animæ E de novo a Deo, & poſitio in corpus: animæ vero virorum poſt quadraginta dies ſeminis, & mulierum poſt octuaginta dies, ſicut dicit Gregorius Niſſenus. Sicut audivimus ſupradictus Mechicarim mortuus eſt, mittens magiſtris ut caveant, quod ſi inveniatur talis error factus, quod non attendant, nec conſentiant, & ſi aliquis libellus ejus remanſerit, in quo talem blaſphemiam locutus fuerit, tollatur & igni comburatur.

Digitized by Google

ART. VI. *Item, dicunt Armeni, quod animæ puerorum qui naſcuntur ex Chriſtianis parentibus, poſt Chriſti paſſionem, ſi moriantur antequam baptizentur, vadunt ad paradiſum terreſtrem, in quo fuit Adam ante peccatum. Animæ vero puerorum qui naſcuntur ex parentibus non Chriſtianis, poſt Chriſti paſſionem, & moriuntur ſine baptiſmo, vadunt ad loca ubi ſunt animæ parentum ſuorum ipſorum.*

RESPONSIO. Eccleſia Armenorum inter pueros non baptizatos, ſive de Chriſtianis ſint nati, ſive de infidelibus differentiam non facit, ſicut ſupponunt in articulo; ſed eos uniformiter ſecundum ſententiam Domini privat a paradiſo cœleſti, & quamvis gloriam non habent, nec pœnam ſenſibilem habebunt, ut dicit Saulius, pueri fidelium qui non baptizantur, & pueri infidelium, nec ad pœnam intrabunt, nec ad regnum, quoniam nec bonum nec malum fecerunt; & locum in quo vadunt non manifeſte oſtendunt, ſed indifferenter dicebant, quod vadunt ubi Deus ordinavit pro eis, & non ſicut ipſi dicunt, quod vadunt in paradiſo. Poſtea vero addiſcentes a vobis quod vadunt in limbo, qui eſt ſuper infernum, & de hoc docti ſic dicimus, quare reprehenditur falſitas eorum.

ART. VII. *Item, dicti Armeni dicunt, quod animæ hominum adultorum qui mortui ſunt vel morientur poſt Chriſti paſſionem, vadunt in aëre vel in terra, quæ eſt juxta paradiſum terreſtrem, vel alibi ubi Deus ordinat ipſas manere uſque ad diem judicii, ſive ſint Chriſtiani, ſive non. Nulla tamen anima ipſorum vadit ad infernum, vel paradiſum cœleſtem vel terreſtrem, uſque ad dictum tempus judicii.*

RESPONSIO. Omnia ſupradicta ſunt falſa, & crimінoſa dicere communiter eſſe in eccleſia Armenorum, quia quamvis aliquis de magiſtris habentes opinionem Græcorum, dicebant quod animæ juſtorum, quamvis in requie ſint, tamen uſque ad reſurrectionem generalem, quando animæ accepturæ ſunt corpora ſua, in regnum cœlorum non ibunt; tamen eccleſia Armenorum, maxime nos omnes juſtas animas de quocumque ſtatu ſint, cantamus & credimus, quod iverunt & vadunt ad vitam æternam, & non juxta paradiſum, & ad alia loca ſicut ſupra dicit. Unde primo cantamus de B. Virgine: *Hodie* [*in*] *habitaculum Spiritus-ſancti ſupernæ virtutes transſmutantur in cœlum introiens in ſuperna Jeruſalem, in thalamum incorruptibilem, in incredibilem Creatoris... cum Trinitate*, & alia ſimilia multa. De Adam autem dicitur: *Qui fructum vitæ ex te obtuliſti mortuo Adæ, cujus cum jejuniis quadraginta dierum guſtum fructus purgavit, & in vitam ſine fine perduxit eum.* De prophetis: *Qui morte tua, Domine, dolores mortis ſolviſti, deſcendens in infernum reduxiſti tecum animas juſtorum prophetarum ad lumen ſine umbra*, &c. De apoſtolis: *Qui recepit ad vitam incorruptibilem ſanctos apoſtolos, & collocavit in lucidis.* Item, *Paſſi fuerunt pro Chriſto, & in eum poſuerunt ſpem ſuam, & ſanguinem ſuum effuderunt in terram, & coronati ſunt de immortali rege.* De martyribus: *Cum victorioſa patientia compleviſtis curſum veſtrum, & tranſlati fuiſtis de terrenis ad cœleſtia, & recepiſtis a Chriſto coronam incorruptibilem.* Item: *Qui de exercitu terrenorum militantes tibi cœleſti regno, collocati ſunt cum angelis in cœlis, teſtes tui veraces.* De confeſſoribus: *Splendent juſti in regno, & anachoriten in requie martyres coronantur.* Lampades virginum accenduntur, *Domine, cum eis, qui te Deum confitentur.* Item: *Qui curſum ſuum perfecerunt cum beneplacito tuo, Chriſte, & coronam incorruptibilem receperunt de te.* Iterum: *Martyrizati per anguſtias contra inimicum, & tranſmutati ſunt in regnum cœlorum.* De virginibus: *Ædificia cœleſtia in terra firmata, & columnæ lucidæ ad cœlum erectæ ipſæ aſcenderunt, & aliis oſtenderunt viam deſiderabilem ſupernæ Jeruſalem.* Iterum: *De gloria ad gloriam exaltatæ, gloriantur in honore & gloria triginta ſeptem, quoniam hic eſt munus beatarum virginum, quæ immarceſſibiliter coronatæ fuerunt in æternum ſine fine.* Iterum: *Pluſquam luminaria in medio ſtellarum ſplendent in choris angelorum filiæ ſupernæ Jeruſalem.* Generaliter autem pro omnibus defunctis dicimus: *In civitate Domini virtutum, & in civitate regis magni, ubi congregatio ſanctorum eſt, in pace ibunt cum ſpe, & requieſcent in choris angelorum, videntes lumen æternum.* De illo autem quod dicebatur, quod nulla anima ibat ad infernum, Matth. VII. dicitur: *Lata eſt porta & larga via, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt qui intrant per eam.* Quod audientes, credimus quod nunc poſt paſſionem Domini, multi ſecundum verbum Domini per latam portam & largam viam vitiorum intrant infernum. Idem Apocalypſis xx. dicit: *Mors & infernus dederunt mortuos ſuos & judicati ſunt, quilibet ſecundum opera ſua, & mors & infernus traditi ſunt in ſtagno ignis, hæc eſt mors ſecunda, & qui non fuit in libro vitæ ſcriptus, projectus fuit in ſtagno igneo.* Beatus Johannes, cujus verbis firmiter & ſine ſcrupulo credimus ſicut Chriſto, manifeſtat quod mors, quæ eſt diabolus & infernus, nunc recipiunt filios perditionis poſt mortem, & in finali judicio dandi ſunt judici omnium, ut unuſquiſque reſpondeat de factis ſuis, & quia filiorum perditionis nulli inveniuntur in libro vitæ, a judice ſimul cum morte & inferno iterum in lacum igneum mittentur, id eſt in inferno in ſæcula ſæculorum, qui eſt mors ſecunda. Iterum B. Cyrillus a quodam interrogatus: Recordanturne de nobis animæ recedentes a nobis ſicut angeli, aut non? Reſpondit, animæ ſanctorum recordantur omni tempore: tamen peccatorum qui in inferno ſunt, Dei non recor-

dantur. Qualiter ergo noſtri? Audi de hoc quid dicit David, *Non eſt in morte, qui memor ſit tui*, aut, *in inferno quis confitebitur tibi?* Iterum: *Non mortui laudabunt te, Domine, neque omnes qui deſcendunt in infernum.* Eccleſia Armenorum habet & prædicat, quod poſt paſſionem Domini peccatores non pœnitentes vadunt ad infernum, & juſti ad regnum cum anima, ſed poſt finale judicium ibunt cum anima & corpore, ſicut ſuperius manifeſtavimus, & non ſicut in illo mendacio quod dicitur in articulo, quod nulla anima illorum vadit ad infernum vel regnum: & ſi ſunt aliqui ſimplices & errantes, qui ſunt extra veritatem, qui de regno & inferno aliud dicunt vel ſcribunt, eos non recipimus, ſed habemus ut contrarios veritatis & errantes. Sequitur.

Et, ut dicunt, animæ puerorum non baptizatorum ad generale judicium venient cum corporibus ſuis, & poſt judicium ibunt ad paradiſum terreſtrem, in quo volabunt ſicut columbæ de una arbore ad aliam, & ſicut angeli de cælo ad terram, & de una parte ad aliam; non tamen habebunt gloriam, nec ſuſtinebunt pœnam aliquam.

Responsio. Hæc omnia ſunt falſa & fantaſtica verba, & etiam reſpondimus ſupra in ſexto articulo. Sequitur.

Poſt generale vero judicium, animæ adultorum ibunt ad loca, quæ eis deputabuntur poſt dictum generale judicium.

Responsio. Juſti ad vitam æternam, & peccatores ad tormenta, ſicut ſuperius dictum eſt, & non aliter.

Art. VIII. *Item, Armeni dicunt, quod animæ puerorum baptizatorum & animæ multum perfectorum hominum, poſt generale judicium intrabunt in regnum cælorum, ubi carebunt omni malo pœnali hujus vitæ, quia nec eſurient neque ſitient, nec nubent nec nubentur, ſed erunt ſicut angeli Dei in cælis, nec peccare poterunt, nec cadere a ſtatu in quo erunt.*

Responsio. Hæc omnia vera ſunt non ſolum pro valde perfectis hominibus, ſed & pro omnibus animabus juſtorum, quæ nunc ſine corpore intrant in vitam, & poſt generale judicium cum anima & corpore ſimul. Sequitur.

Non tamen videbunt Dei eſſentiam, quia nulla creatura eam videre poteſt; ſed videbunt claritatem Dei, quæ ab ejus eſſentia emanat, ſicut lux ſolis emanat a ſole, & tamen non eſt ſol.

Responsio. Hoc quod dicit, quia non videbunt eſſentiam Dei, &c. ſicut ſupra, contrarium eſt evangelicæ & apoſtolicæ doctrinæ, quibus credit eccleſia Armenorum, quoniam eodem modo videbimus Deum ſicut & angeli vident. Unde de angelis Matth. XVIII. *Angeli eorum videbunt ſemper faciem Patris mei qui in cælis eſt.* Et quod nos etiam ſicut angeli Deum videbimus, ad Cor. XIII. teſtatur: *Videmus nunc per ſpeculum & in ænigmate; tunc facie ad faciem.* Facie ad faciem dicit, quoniam videbimus manifeſte eſſentiam Dei. Item apoſtolus comparando viſionem illam manifeſtat, & dicit: *Nunc cognoſco ex parte, tunc vero cognoſcam, ſicut & cognitus ſum*, id eſt, ſicut Deus videt & cognoſcit nos tunc, & nos etiam videbimus Deum, ſecundum menſuram dignitatis & potentiæ noſtræ, & non quantum Deus ſeipſum videt. Et quod videbimus Dei eſſentiam Johannes teſtatur: *Scimus quod quando ille revelabitur, ſimiles ei erimus; quia videbimus eum ſicuti eſt.* Scilicet quia videbimus eſſentiam, magnitudinem, claritatem, ſapientiam & bonitatem ejus; quæ omnia in Deo Deus ſunt: tamen non tantum quantum ipſe ſe videt; & ſcientia Dei eſt immenſa, infinita, incomparabilis, incomprehenſibilis, & incircumſcriptibilis.

Item, in Canticis noſtris cantat eccleſia noſtra: *Chriſte Deus noſter, concede nobis cum Petro & filiis Zebedæi eſſe dignos divinæ viſionis tuæ.* Item: *Munda, Domine, peccatorum ſervorum tuorum ſenſus, & concede videre te, & audire paternam vocem: Hic eſt Filius meus dilectus.* Vide quoniam hic & in multis aliis locis petimus videre eſſentiam Dei; tamen ſi ſunt aliqui ignorantes, quos neſcimus, qui dicunt vel ſcribunt ſicut ſuperius in articulo, non acceptantur a nobis; ſed potius reprobantur & ſpernuntur. Sequitur.

Et in dicta viſione dictæ claritatis erunt diverſi gradus, ita quod perfectius dictam claritatem videbunt angeli, quam quicumque homines; & prophetæ, & apoſtoli, & martyres, & virgines, quam pueri baptizati. Et in hoc dicunt, quod conſiſtit ſanctorum perfectorum & puerorum baptizatorum beatitudo.

Responsio. Quamvis diverſos gradus ponimus in viſione divinæ eſſentiæ, tamen non in claritate, quæ non eſt Deus, ut videtur dicere in articulo; quia claritas Dei & omne quod eſſentialiter eſt in Deo Deus eſt, & differentiam graduum viſionis Dei ſic dicimus, quoniam eſſentia Dei videbitur, & diligetur intentius ab uno, quam ab alio; quia quemadmodum virtus intellectualis unius magis erit perfecta lumine gloriæ, quam alterius, tanto magis videbit unum & eumdem Deum; ſicut in ſenſibilibus etiam unus & idem ſol a multis plus & minus videtur ſecundum quantitatem virtutis viſivæ, & quod unus plus videbit quam alter, Paulus teſtatur ad Corinthios XV. *Sicut ſtella alia ſtella eſt glorioſior, ſic & in reſurrectione.*

Item, de pueris non baptizatis & de non perfecte juſtis hominibus, qui ſimul non pervenerunt ad perfectionem apoſtolorum, martyrum, confeſſorum & virginum, Armeni dicunt quod poſt generale judicium ibunt ad paradiſum terreſtrem & non cæleſtem, ubi carebunt Art. IX.

omni moleſtia corporali, & delectabuntur inter ligna paradiſi; non tamen comedent nec bibent, nec nubent nec nubentur, & ita perpetuo ibi remanebunt, & in hoc conſiſtet eorum beatitudo.

Responsio. De pueris non baptizatis numquam audivimus, & falſitas hujus dicti per ſe patet, quia animæ puerorum non baptizatorum & imperfecte juſtorum hominum in unam requiem ire valde eſt inconveniens propter tres cauſas. Primo quia parvulus opera bona non habet. Secundo, quoniam cum originali peccato deceſſit. Tertio quia ad gratiam baptiſmi non pervenit: tamen imperfecte juſtorum animæ iſtorum trium contrarium habent. Primo quia purgati ſunt ab originali peccato. Secundo quia habent gratiam baptiſmi. Tertio quia operati ſunt opera bona. Ergo inconveniens eſſet iſtos in unam requiem ire. Sequitur.

Differentia tamen erit inter pueros non baptizatos Chriſtianorum filios, & adultos non perfecte juſtos; quia adulti non perfecte juſti habebunt coronam de lumine ignis, quo terra comburetur ante judicium, videbunt etiam claritatem ligni crucis Chriſti: quæ claritas tunc maxima erit, quia omnes claritates quæ ſunt in hoc mundo, adjungentur claritati Chriſti; & dicti adulti, ſecundum quod magis vel minus perfecti erunt, dictas coronas luminis differentes habebunt, & dictam claritatem crucis Chriſti differenter videbunt, ſecundum eorum merita: dictas tamen coronas luminis non habebunt pueri non baptizati, nec videbunt claritatem crucis Chriſti, & in hoc erit differentia inter illos.

Responsio. Quamvis igitur Armeni dicant quod in adventu ſecundo Chriſti ſancta crux glorificata apparebit ante eum, & omnes electi videbunt eum, & de hoc docti per evangelium Mathæi. *Tunc apparebit ſignum filii hominis in cælo, & videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli in virtute & gloria multa.* Unde alias infamias numquam audivimus, & ſunt mendacia mente genita, & eccleſia noſtra de ſupradictis intelligit ſicut ſuperius diximus.

Art. X. *Item, dicunt quod mediocriter homines mali Chriſtiani poſt generale judicium non ibunt ad paradiſum cæleſtem vel terreſtrem; ſed remanebunt in terra in qua nunc habitant homines, quæ tota erit plena arboribus, ſicut paradiſus terreſtris; & tamen non comedent nec bibent, & tunc morientur. Et hic locus dabitur eis, ex hoc quod mediocriter mali fuerunt. Vocant autem homines mediocriter malos, homines conjugatos, & alios in ſæculo communiter viventes.*

Responsio. Quamvis inveniatur in dictis aliquorum ſimplicium, quod paradiſum & terram habitationem animarum dicunt poſt judicium, non tamen injuſtorum animarum, ut dicunt in articulo. Apud nos autem ſive bonarum ſive malarum animarum non eſt acceptabile ſed eſt ſpernibile & reprobabile valde, quoniam nos locum electorum poſt judicium vitam æternam dicimus, & damnatorum infernum, & non ſecundum falſitatem ſuprascriptæ opinionis, paradiſum & terram; illud vero quod mediocriter malos vocant conjugatos, & alios qui communiter vivunt in ſæculo, falſum eſt, & anathematizatum, quoniam nos actum legitimum matrimonii malum non invenimus eſſe nec dicimus, abſit, qui propter multiplicationem hominum, a Deo in natura ordinatus eſt; ſed malum dicimus peccatum, quod eſt accidentale naturæ.

Item, de multum malis hominibus, ſicut ſunt generaliter infideles, omnes etiam Chriſtiani malam vitam ducentes, habent duas opiniones, quarum una eſt, quod tales poſt generale judicium ponentur in oceanum, quod tunc erit igneum, & ibi graviter cruciabuntur, per vermes qui erunt ſicut dracones; & ſicut magis vel minus peccaverunt, ita dicti dracones majores vel minores erunt; quia ut dicunt, ſtatim quando homo graviter peccat, dictus draco naſcitur in oceano, & creſcit, ſecundum quod plus vel minus homo peccat; & aliqui ex hominibus malis, qui multa peccata & diverſa commiſerunt, plures dracones ibi habebunt, quorum unus cruciabit eos in oculis, alter in auribus, & ſic de aliis membris. Cruciabuntur etiam ibi dæmones, qui ibi cum eis erunt, juxta illud quod Dominus dicturus eſt malis: Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis ejus. *Et ita perpetuo ibi mali homines cruciabuntur.* Art. XI.

Responsio. Pœna maris oceani ignei & vermium qui ex peccatis generantur ibi ad tormenta infidelium & peccatorum Chriſtianorum ſunt fabulæ & non acceptabilia in eccleſia Armenorum, & non omnia verba mendoſa, quæ inveniuntur in libris ſtultorum, recipiuntur in eccleſia Armenorum; ſicut & apud vos non putamus eſſe, & excommunicamus dictam opinionem, & ſi aliquando inveniantur talia in libris ſtultorum, non approbamus. Sequitur.

Alia vero opinio eorum dicit, quæ magis communis eſt apud Armenos, quod poſt generale judicium, nullus infernus erit, nec nunc eſt, nec fuit poſtquam Chriſtus ad inferos deſcendit, & infernum totaliter deſtruxit; ſed unuſquiſque peccator, peccato quod commiſit cruciabitur, & ſecundum quod plus vel minus peccaverit, ſecundum hoc a dictis peccatis cruciabitur, & ſic talia peccata dicuntur eſſe infernus, in quo peccatores poſt generale judicium cruciabuntur.

Responsio. Licet aliquando inveniebatur in dictis aliquorum ſuprascripta opinio, tamen non communiter, quia multi multis modis dicebant. Aliqui ſicut ſupra in ſecunda opinione: aliqui alii dicebant, quod licet Chriſtus animas omnium liberavit, tamen infernum non deſtruxit, quia dicebant quod

poſt judicium iterum omnes animæ peccatorũ rediture erant ad infernum: & alii dicebant, quod quamvis Chriſtus animas ſanctorum, quæ exſpectabant liberationem ejus, liberavit de inferno, non tamen peccatorum animas, quæ damnatæ erant æternaliter in inferno. Et iſti varii errores inde proveniebant, quia cum audiebant aliqui, quod Chriſtus infernum deſtruxit, deſtructionem hanc intelligebant totaliter, & non ſecundum partem. Poſtquam vero novimus eccleſiam Romanam, ſcivimus hoc quod dicunt, quod poſt generale judicium nullus infernus erit, nec nunc eſt, nec fuit poſtquam Chriſtus ad infernum deſcendit, & infernum totaliter deſtruxit, nocivum eſſe animabus. Ideo abhorremus & & anathematizamus talem erroneam opinionem & habentes eam, & confitemur ſicut eccleſia Romana, quod in loco ſuo perfectius dicemus.

ART. XII. *Item, prædicti Armeni dicunt, quod omnes mediocriter mali in judicio cum operibus ſuis ponentur in ſtatera, & ſi plus ponderaverint eorum mala quam bona, tunc ponentur in oceanum ſecundum opinionem prædictam, de qua ſupradictum eſt, & affligentur ibi ſecundum quod demeruerunt. Si vero plus ponderaverint eorum bona quam mala, tunc ponentur in iſta terra, quæ erit arboribus plena, non tamen ita delectabilis, ſicut eſt paradiſus terreſtris. Si vero bona eorum & mala æqualiter ponderent, tunc ad preces B.* MARIÆ *& aliorum ſanctorum, Deus ponet eos in iſta terra, in qua nullum malum afflictivum patientur.*

RESPONSIO. Sciendum quod ſupradicta verba ſunt fabulæ & mendacia, & tædium auditori. Ideo nolumus credere hæc nos, nec umquam talia audivimus.

ART. XIII. *Item, licet in ordinario Armenorum contineatur, quod illi qui baptizantur, etiam ſi pueri ſint, quod veniunt ad baptiſmum de diaboli ſervitute, tamen dicunt quod tales pueri nullum peccatum habent, ſed omnino innocentes & ab omni peccato etiam originali immunes, nec dicunt, ut baptizentur, ut conſequantur remiſſionem peccatorum; ſed ut ſint Chriſtiani, & ut poſt generale judicium intrent cum perfectis ſanctis in regnum cœlorum, & ad hæc duo valet eis baptiſmus ſecundum eos.*

RESPONSIO. Sciendum eſt quod ſupradictus articulus omnino falſus eſt & criminoſus, & in quarto articulo ubi actum fuit de originali peccato, ſufficienter reſpondimus; ſed hic etiam falſitatem hanc breviter manifeſtamus, quia in doctrina eccleſiæ Armenorum ſcilicet Actuum Apoſtolorum dicitur de JESU: *Ei omnes prophetæ teſtificantur remiſſionem peccatorum accipere in nomine ejus.* Et Petrus in ſecundo idem confirmat. *Baptizetur unuſquiſque veſtrum in nomine* JESU CHRISTI, &c. Et quia Armeni dicunt & docent & credunt in ſymbolo: *Credimus unum baptiſma in pœnitentiam & propitiationem & remiſſionem peccatorum.* Ergo Armeni accipiunt remiſſionem peccatorum veraciter, ſecundum mandatum apoſtoli Petri, qui credunt in JESUM, & baptizantur in nomine Patris & Filii & Spiritus-ſancti, ſecundum mandatum Chriſti, & purgantur ab originali peccato. Qui vero hæc mala impoſuerunt Armenis, de difficili ſalvabuntur. Hoc autem quod dicit: Baptizentur ut ſint Chriſtiani, & ut poſt generale judicium, &c. Verum eſt, nunc cum anima, & tunc cum anima & corpore, & non ſolum valet ad iſta duo bona, ſed etiam ab originali peccato purgat, ut ſuperius dictum eſt.

ART. XIV. *Item, quod dicti Armeni dicunt & tenent quod Chriſtus deſcendit ad inferos.*

RESPONSIO. Quod Chriſtus deſcendit ad inferos cum anima rationali, hoc verum eſt, ut Petrus dicit Act. 2. *Sicut & vos ſcitis, habent definito conſilio & præſcientia Dei traditum in manus & affigentes in ſigno occidiſtis, quem Deus ſuſcitavit, ſolvens dolores mortis, quoniam non erat poſſibile eum teneri ab ea.* Et idem pér prohetam confirmat dicens, *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* Sequitur.

Prædicavit ibi, & illas animas, quæ ei credere voluerunt, juſtificavit: illas autem quæ ei credere noluerunt, in ſuo peccato dereliquit.

RESPONSIO. Opinionem hanc licet aliqui dixerint: tamen alii contrarium dixerunt communiter, quod poſt mortem per pœnitentiam non eſt ſalus nec credulitas liberandi a peccato, ut dicitur Eccleſiaſtes XII. *Si ceciderit lignum in auſtro, ſive in aquilone: ubi ceciderit, ibi manebit in æternum.* Nos vero deſcenſum Chriſti ad inferos ad ſanctos patres dicimus, & liberationem eis factam & peccatoribus qui condemnati erant in æternum. Illos autem una cum opinionibus ſuis, qui dicunt, quod peccatores, qui damnati erant in æternum, crediderunt in Chriſtum & juſtificati ſunt in inferno, reprobamus & deſpicimus. Sequitur.

Exiens autem ab inferis deſtruxit totaliter infernum, & omnes animas, quas ibi invenit, ſive eſſent bonæ ſive malæ, inde eduxit; & poſuit eas in iſto aëre & terra, & circa paradiſum terreſtrem, ubi erunt uſque ad finale judicium.

RESPONSIO. Quamvis aliqui dixerint, quod Chriſtus exiens de inferno extraxit omnes animas bonas & malas, & dicebant malas redituras in infernum, opinio iſta ſicut in XIII. articulo diximus, communis non erat, nec acceptabilis, totaliter ablata eſt; & illi qui dicebant quod omnes animæ exierunt de inferno poſt mortem Chriſti, locum proprium non ponebant, ſicut in articulo dicitur. Nunc vero qualiter veraciter habemus in VIII. oſtendimus. Sequitur.

Interim tamen animæ mediocriter malæ &

Digitized by Google

& malæ ſimpliciter, non patientur aliquam pœnam ſenſibilem, ſed ſolum patientur timorem: mediocriter tamen malæ, quia timent ſuum periculum, quod erit in die judicii, ut ſupra dictum eſt, quando ponentur in ſtatera: malæ vero ſimpliciter, quia timent pœnam oceani, ubi ponentur poſt generale judicium, patientur pœnam timoris, quæ eas multum affligit mentaliter.

RESPONSIO. In x. & xi. reſpondimus ſufficienter de hoc. Sequitur.

Mediocriter vero malas & perfecte bonas poſuit in iſta terra vel aere circa paradiſum terreſtrem, &c, ut dicunt, tales animæ ſunt in magna conſolatione, propter ſpem quam habent de remuneratione, quam conſecuturæ ſunt poſt generale judicium. Et dicunt quod ante dictum generale judicium non erit alia remuneratio operum bonorum vel malorum, inducentes ad hoc dictum Apoſtoli: Oportet nos præſentari ante tribunal Chriſti, ut recipiat unuſquiſque, prout in corpore geſſit, ſive bonum fuerit, ſive malum.

RESPONSIO. In ſexto articulo diximus de hoc tantum quod ſufficit. Sapientiæ veſtræ igitur hic manifeſtamus, quoniam magiſtri diverſimode locuti ſunt ſuper hoc. Aliqui ſecundum opinionem Græcorum uſque ad generale judicium retributionem bonorum & malorum, ſic dicebant, ſicut in articulo ſupra ſcriptum eſt. Alii autem dicebant veritatem, quod juſtæ animæ recipiunt retributionem regni & peccatores retributionem inferni, ſed poſtquam venimus in notitiam eccleſiæ Romanæ, totaliter in ultima opinione confirmati ſumus.

ART. XV. *Item quod dicti Armeni non dicunt, nec tenent, quod Chriſtus deſcendens ad inferos prædicaverit dæmonibus, nec quod dæmones eduxerit de inferno.*

RESPONSIO. Verum eſt. Sequitur.

Sed bene dicunt quod dæmones uſque ad generale judicium ſunt in iſto aere, vel in terra; ſi tamen ibi exiſtentes aliquam pœnam ſenſibilem ſuſtinent vel ſuſtinebunt uſque ad dictum generale judicium, non exprimunt. Dicunt tamen quod patiuntur carentiam gloriæ, & quod ipſi qui prius erant clari, effecti ſunt nigri, & quod multum timent pœnam oceani in quo ponendi ſunt poſt generale judicium cum malis hominibus.

RESPONSIO. Uſque ad iſta tempora de ſenſibili pœna diaboli nec affirmabant, nec negabant. Nunc autem nos dicimus, quod ipſi puniuntur ſenſibiliter, & verum eſt, quod gloriam non habent, nec claritatem primam. Sed timor etiam fabula eſt, ſicut ſuperius diximus & idem de dæmonibus, ſicut de hominibus.

ART. XVI. *Item inter Armenos ſunt duæ opiniones de tempore quo fuerunt creati angeli, quia eorum aliqui dicunt, quod ante iſtum mundum ſenſibilem angeli creati fuerunt, alii vero dicunt quod cum iſto mundo ſenſibili creati fuerunt, ſed cum cœlo empireo ante omnem diem.*

RESPONSIO. Opinio Gregorii theologi hæc eſt, quod angeli fuerunt antequam omnes creaturæ, & dicit ſic. Primo cogitabat angelicas & cœleſtes virtutes, & cogitatio fiebat opus, & Job XL. *ipſe eſt principium viarum Dei.* Et aliqui alii dicunt, quod poſtquam cœlum, quod eſt locus eorum, quod tamen ante eſſe hominis omnes confitemur. Damaſcenus non putat convenientia dicta Gregorii theologi, dicens, quod decebat primo intelligibilem eſſentiam ducere ad eſſe, & deinde ſenſibilem & ita ex duabus hominem, tamen ſanctus Nerſes, Glanenſis catholicon Armenorum cœlum empireum, & angelos & primam materiam a principio & de nihilo ſimul de novo creata dicit. Et iſtius opinionem recipit eccleſia Armenorum, & omni Dominica die hanc dicit cantando *noviter creavit verbum in principio cœlum cœlorum & cœleſtes virtutes incorporalium, &c.* Sequitur.

Dicunt etiam quod omnes Angeli boni creati fuerint.

RESPONSIO. Verum eſt, quia a creatore nullum malum veſtigium in ſe habuerunt, ſed boni erant & pro bono creati, ſed, ut dicit Damaſcenus, non potuit comprehendere in ſe claritatem & honores quos dederat ſibi creator; ſed ipſe per liberum arbitrium converſus fuit de naturali bono extra naturam, & ſuperbivit contrariando Deo creatori ſuo, & rebellando ei induratus eſt, & primo diviſus a bono remanſit in malitia. Quapropter malum nihil eſt aliud, niſi ſolum carentia boni, ſicut tenebræ carentia luminis, & ideo qui lux creati ſunt, & creaturæ & boni fuerunt. *Et vidit Deus omnia quæ fecerat, & erant valde bona*, & ex libero arbitrio tenebræ factæ ſunt. Sequitur.

Et in dicta bonitate ſteterunt, ut eorum aliqui dicunt, uſque ad quartam diem, quando Deus luminaria fecit. Aliqui vero eorum dicunt quod ſexta die, quando Adam creatus fuit, dæmones peccaverunt, & de cœlo ceciderunt, per illam partem cœli, quæ apud eos vocatur Artecos, apud nos vero dicitur Galatia, cum quibus etiam per dictum foramen unus bonus angelus cecidit, & multi alii cecidiſſent, niſi Deus eis dixiſſet: Pax vobis. Ille vero bonus angelus, qui ceciderat, ad preces B. Baſilii in cœlo reſtitutus fuit.* * al. Arocea.

RESPONSIO. Hæc ſunt verba deriſoria & puerorum, & non magiſtrorum, quoniam cœlum eſt natura valde ſimplex, & eſſentiæ valde ſubtilis, & incorruptibilitate durabile valde, & angelus eſt ſubſtantia intellectualis & incorporalis, & non ſicut corpus habet longitudinem & latitudinem & profunditatem, ſed intellectualiter ſubito ibi ſunt & operantur, ubi mandat divinæ voluntatis intimatio. Ideo quando angeli de cœlo ve-

niunt in terra, foramen non faciunt, ſicut in articulo dicunt; quia ſi ſic eſſet, tunc neceſſe eſſet, quod in cœlo tot foramina eſſent, quot angeli mittuntur in miniſterium hominis. Sequitur.

Dicunt etiam eorum aliqui, quod feria VI. *de mane Adam creatus fuit; ſed circa ſextam dictæ diei Æva fuit formata, & ſecundum aliquos eorum eodem die fuit per diabolum tentata, ſecundum vero alios feria* VI. *ſequentis ſeptimanæ.*

Responsio. Verſus Glonenſis dicit, quod in eodem die in qua creati fuerunt ceciderunt: in tertia hora mens Ævæ per ſerpentem fuit decepta, & in ſexta hora primus homo conſentiit verbis ejus, & cecidit; & Chriſtus eadem hora elevatus fuit in cruce ad delendum peccata eorum. Et quando exivit Adam antiquus, Chriſtus latronem poſuit in medio paradiſi. Illud autem quod dicit ſexta feria alterius ſequentis ſeptimanæ omnino falſum eſt.

Art. XVII. *Item quod Armeni communiter tenent quod in alio ſæculo non eſt purgatorium animarum.*

Responsio. Hoc verbum per unum modum verum eſt, & per alium non. Quod ſi aliquis accipiat ſolum nomen purgatorii, tunc verum eſt, quod Armeni a parvo tempore citra intellexerunt purgatorium; ſi vero dicant quod animæ peccatrices, quæ cum fide, ſpe, & contritione & confeſſione exiverint de mundo, non tamen cum perfecta pœnitentia, in alia vita nullam pænam ſuſtinebunt pro peccatis non ſatisfactis in aliquo loco vel aliquo tempore, hoc falſum eſt. Et per hoc patet, quod Armeni proprie pro uno defuncto & pro multis ſtatim poſt mortem, & poſt tempora per ſeipſos faciunt, & aliis faciunt facere vigilias, eleemoſynas & miſſas, & mediantibus iſtis bonis, petunt a Deo pro defunctis remiſſionem peccatorum, & a tormentis liberationem, & hereditatem regni cœlorum, & iſta tria oſtendimus in canticis defunctorum. Primo pro remiſſione peccatorum: *Quoniam te laudant principatus cœlorum, ſcilicet rex gloriæ omnipotens & omnia tenens, dimitte peccata defunctorum noſtrorum, & acquieſcere fac in tabernaculo tuo in regali quiete.* Item: *Qui es creator ignitorum & terrenorum, & ſemper glorificaris a rationabilibus miniſtris, a te petimus, ut concedas remiſſionem defunctis noſtris.* Item: *Deus qui es dator remiſſionum, dimitte peccata defunctorum noſtrorum omnipotens & fortis & miſericors Deus ſalvator & benefactor.* Secundo liberari a pænis; *Defeci a generatione mea fatigatus. Dimiſi vitam hujus ſæculi, & cum vanitate corporis converſus ſum in terra, unde creatus fui. Miſereamini mei, miſericors Deus & Salvator, & allevies dolores animæ meæ. Ecce in pace reverſus ſum in terra, de qua creatus fui, renovator artifex, dator miſericordiæ, miſerere mei, miſericors ſalvator, &*

A *allevies dolores animæ meæ.* Tertio propter regnum Dei: *Propterea & nos te rogamus, pater cœleſtis, colloca defunctos noſtros in ſupernam Jeruſalem in congregatione primogenitorum ſcriptorum in cœlis, unanimiter a te petimus Spiritum-ſanctum vivificantem, interceſſione ſanctæ Dei genitricis, fac dignos defunctos noſtros in cœleſti tuo ſancto talamo, & cum ſupernis virtutibus benedicere ſanctam Trinitatem.* Sed poſteaquam venimus in notitiam magnæ, ſanctæ & glorioſæ Romanæ eccleſiæ, recepimus & confirmavimus verba purgatorii, ſicut præmemorata eccleſia, & quod nos recepimus, aliis prædica- B mus & docemus. Sequitur.

Quia, ut dicunt, ſi Chriſtianus confiteatur peccata ſua, omnia peccata ejus & pæna peccatorum ei dimittuntur.

Responsio. Verum eſt, ſi pænituerit: ſi vero ſine ſatisfactione pœnitentiæ moritur; tunc eccleſia juvat eum jejuniis, orationibus, eleemoſynis, & miſſis: quia Deus nullius mali ſine punitione remiſſionem concedit; ſed vel hac vita, vel in futuro punit, ſecundum Job. *Scio quod non dimittis peccatori.* Sequitur.

Nec etiam Chriſtum orant pro defunctis, ut C *eis in alio ſæculo peccata dimittantur.*

Responsio. Quamvis ſupra contrarium diximus ſufficienter, tamen & hic modicum ſcribamus ad ſtirpandam hanc falſitatem per cantica defunctorum. *Cum natura noſtra quam induiſti, in ligno crucis affixus fuiſti, ſolvendo nos a peccati primi patris vinculo, ſolve & hunc de tranſgreſſionibus per ſanctam tuam paſſionem, cum plenis lampadibus introduc in talamum cum ſapientibus ſanctis virginibus.* Et in oratione defunctorum quæ incipit ſic. *Qui regnas ab æterno recipere animam ſervi tui cum ſanctis tuis, qui a principio placuerunt tibi, recipe hunc cum juſtis* D *tuis, & in tabernaculo amicorum tuorum conſtitue eum, & ſi aliquid humaniter tranſgreſſus eſt iſte, cogitatione verbo & opere, tu ſicut benefactor & miſericors Deus, dona ſibi remiſſionem.*

Item in oratione. *Deus animarum: Qui dixiſti omnipotenti & forti verbo tuo:* Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos, *quieſcere facias Domine Deus animam ſervi tui, & ſcribe in libro quietis glorioſæ beatitudinis, & concede ei portionem & partem in manſionibus æternis, & ſi tranſgreſſus eſt per tranſgreſſiones hujus* E *ſæculi ſine fine, verbo tuo concede remiſſionem ſibi, & ab omnibus peccatis & vanis deceptionibus libera animam hujus, & recipe in quiete tua.* Et aliæ multæ tales orationes & ſupplicationes, quas propter prolixitatem tranſimus. Sequitur.

Sed generaliter orant pro omnibus defunctis, ſicut pro B. Maria, *apoſtolis, martyribus & aliis ſanctis, ut in die judicii intrent*

Digitized by Google

in regnum cœleſte, vel in aliis locis, ut ſupradictum eſt, & quod ibi requieſcant.

Responsio. Licet in miſſali inveniatur una oratio, in qua videtur quod pro ſanctis oramus, non tamen illo modo, ſicut in articulo dicitur, quod in die judicii ſancta Dei genitrix, apoſtoli, martyres, & alii ſancti intrent in regnum cœlorum, ac ſi modo non eſſent. Et oratio dicit ſic: *Per hunc quieſcere facias omnes præcedentes defunctos ſanctos patres, patriarchas, apoſtolos, prophetas, martyres, epiſcopos, ſacerdotes, diaconos & totum collegium eccleſiæ tuæ ſanctæ, & omnes de ordine ſæculari viros, mulieres, cum fide finientes, cum quibus & nos viſites pius & miſericors Dominus rogamus.* Sciendum eſt quod ſicut habeamus a domino Merces qui exponit miſſam, & nos etiam intelligimus, non petimus ibi pro præmemoratis, ut quieſcant a pænis, tribulationibus & laboribus. Abſit, quia omnina carent miſeria, & habent beatitudinem æternam; ſed quia ſancti Dei quieſcunt & gaudent de ſalute noſtra & honore Dei, ſicut angeli gaudent de ſalute peccatorum. Igitur petendo in miſſa quietem ſanctorum, petimus nobis gratiam, honorare Deum, & ſalvari, & collocari cum eis. Item quod oratio iſta a ſancto Athanaſio dicta, qua intentione dicit ignoramus. Sequitur.

De animabus paganorum dicunt, quod animæ eorum ſunt ſuper ſepulcra eorum vel in ſepulcris, uſque ad diem judicii, & frequenter audiuntur in ſepulcris Sarracenorum voces & gemitus, & etiam quandoque anima eorum, vel dæmones pro eis videntur circa ſepulcra ipſorum in diverſis ſpeciebus animalium & hominum, propter quod Sarraceni non libenter ſtant juxta ſepulcra Sarracenorum; & ex hoc etiam quandoque Sarraceni faciunt baptizare filios ſuos, & inungi in diverſis locis, ut poſt mortem non egrediantur de ſepulcris; non tamen eos faciunt baptizari, ut efficiantur Chriſtiani.

Responsio. Armeni credunt & habent, quod animæ Sarracenorum & aliorum infidelium, & fidelium peccatorum ante & poſt Paſſionem Chriſti vadunt cum anima in inferno, & poſt judicium etiam cum anima & corpore; ſed quando Deus dæmones permittit in corpora Sarracenorum mortuorum intrare, & faciunt ea ſtare & ire, & aliæ ſigna quæ fiunt circa ſepulcra eorum, ſicut ſupra in articulo dicitur, putamus ex permiſſione Dei fieri, propter confirmationem fidei Chriſtianorum, & ut error Sarracenorum manifeſtus ſit Chriſtianis, qui vident talia ſigna, & ex hoc judicent quod a dæmonibus ſit operatio illa; & quando aliquando Chriſtianum contingit eſſe prope, & nominat nomen Chriſti, & ſignat ſigno crucis, ſubito cadit corpus illud dæmoniacum, & remanet immobile; & illud etiam quod quandoque Sarraceni propter ſupradictas

A cauſas baptizare faciunt filios ſuos, verum eſt, & ut etiam non faciant.

Item, quod Armeni credunt & tenent, quod Chriſtus deſcendit de cælo, & incarnatus fuit propter hominum ſalutem, non pro eo quod filii propagati ex Adam & ex Eva poſt peccatum eorum ex eis contrahunt originale peccatum, a quo per Chriſti incarnationem & mortem ſolventur, cum nullum tale peccatum dicant eſſe in filiis Adæ; ſed dicunt quod Chriſtus propter ſalutem hominum eſt mortuus & paſſus, quia per paſſionem filii Adam, qui dictam paſſionem præceſſerunt, fuerunt liberati ab inferno, in quo B *erant, non ratione originalis peccati, quod in eis eſſet; ſed ratione gravitatis peccati perſonalis primorum parentum.* Artic. XVIII.

Responsio. Hoc in quarto articulo reſpondimus falſum eſſe, quia ſecundum fidem & doctrinam Armenorum, Incarnatio & Paſſio Chriſti ſine ſacramento baptiſmi ab originali peccato non purgat, nec ante Incarnationem, nec poſt; ſed per baptiſmum purgat, ſicut ante per circumciſionem: quare veritas Dei dicit: *Qui non regeneratur ex aqua & Spiritu, non poteſt intrare regnum Dei.* Sequitur.

C *Credunt etiam quod Chriſtus propter ſalutem puerorum qui nati fuerunt poſt ejus paſſionem, incarnatus fuit & paſſus; quia per ſuam paſſionem deſtruxit totaliter infernum, & ita poſt ejus paſſionem nullus ex dictis pueris vadit ad infernum.*

Responsio. Gratia ſalutis puerorum Chriſtus dedit baptiſmum, & mandavit baptizari in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti, & non deſtructionem inferni, ut mentitur hic, & quod etiam alias non audivimus. Sequitur.

Credunt etiam quod propter ſalutem hominum adultorum Chriſtianorum Chriſtus fuerit D *incarnatus & paſſus; quia ſi tales pæniteant de peccatis ſuis, poſt ejus paſſionem, quando moriuntur, non vadunt ad infernum.*

Responsio. Verum eſt, quia [per] pænitentiam Chriſtiani poſt paſſionem Chriſti non vadunt ad infernum; ſed ad Chriſtum in cœlo ſecundum verbum ſuum, quod *Ubi ego ſum, & miniſter meus erit.*

Item, quod Armeni credunt & tenent, quod primi parentes & tota eorum poſteritas, uſque ad Chriſti paſſionem mortui fuerunt in corpore & anima, & ad infernum deſcenderunt. Artic. XIX.

E Responsio. Verum eſt hoc, quoniam locus ille ubi etiam primi parentes iverunt, quandoque vocatur in ſacris libris Gremium Abrahæ, & quandoque Infernus, etiam & Locus peccatorum, manifeſtus & eſt per evangelium, ſecundum illud: *Mortuus eſt dives, & ſepultus eſt in inferno.* Sequitur.

Non propter peccatum originale, quod filii Adam contraxerunt ab Adam, ſed ratione gravitatis peccati perſonaliter primorum parentum: propter quod licet eorum filii non pecca-

Digitized by Google

A *verint, tamen propter peccatum primorum parentum paſſi fuerunt mortem corporalem, & apud inferos punita eorum anima fuerunt, uſque ad dictum tempus.*

Responsio. Hoc in quarto, & tertio-decimo articulis manifeſtavimus falſum eſſe. Sequitur.

Credunt etiam & tenent, quod poſt Chriſti paſſionem & ante, uſque ad generalem reſurrectionem, filii Adam habent concupiſcentiam inordinatam carnis, & mortalitatem propter gravitatem peccati primorum parentum, & non propter originale peccatum, quod ex eis contraxerunt, a qua concupiſcentia & mortalitate ſancti liberabuntur in generali reſurrectione per Chriſtum.

Responsio. Licet infirmitas & corruptio concupiſcentiæ carnis, & pronitas ad vitia corporalia ex peccato Adæ cauſata fuerint, & intraverint in naturam carnis, tamen nunc ex corpore corpus corruptionem habens, & infirmitatem concupiſcentiæ, & mortalitatem in ſeipſo habendo, generat alia corpora vitioſa & infirma, & mediante corruptione corporis, vitiat etiam & animam; & ex hoc manifeſtum eſt, quod peccatum originale, & in corpore & in anima, ſed in corpore originaliter, & in anima formaliter. Sequitur.

Etiam tantum dicunt, quod dicta concupiſcentia carnis eſt peccatum & malum, quod parentes etiam Chriſtiani, quando matrimonialiter concumbunt, committunt peccatum, & propter hoc pœnitentia eis imponitur per ſacerdotes, quia actum matrimoniale dicunt eſſe peccatum, & etiam matrimonium.

Responsio. Reſponſionem iſtius Paulus Tarſenſis mandat: *Pretioſa eſt conjugatio, & ſancti ſunt thori; ſed fornicatores & adulteros judicat Deus.* Secundum doctrinam Apoſtoli noſtri matrimonium dicimus pretioſum, & conjugationem propter generationem prolis, & retributionem debiti, & cuſtodiam ſui ipſius a fornicatione, ſecundum cauſam, ſi cauſa conjunctionis non ſunt: ſed ſolum pro concupiſcentia animalis delectationis, vel extra terminos conjunctionis, tunc ſine peccato non ſunt; qua de cauſa pœnitentiam injungimus, non propter actum matrimonialem: quare dicunt falſa de nobis. Sequitur.

Dicunt, & credunt, & tenent, quod ſi Adam & Eva non fuiſſent tranſgreſſi mandatum, non fuiſſet inter eos carnalis conjunctio, nec per ſeminum conjunctionem fieret generatio humana; ſed homines propagarentur ab hominibus ſine carnali conjunctione, ſicut lumen a lumine. Dicunt etiam quod Deus præſciens quod homines tranſgrederentur ejus præceptum, membra genitalia fecit in eis, per quæ poſt peccatum fieret hominum propagatio.

Responsio. Zacharias catholicon Armenorum dicit, quod primi parentes per generationem ſine vitio creſcendi erant & multiplicandi ſine animo & numero, ſi mandatum Dei non fuiſſent tranſgreſſi; ſed hanc generationem ſine vitio dicunt aliqui, ſcilicet ſine concupiſcentia vitii; ſed hoc quod dicit, ſicut lux propagatur a luce, numquam audivimus, nec eſt verum, quia lux a luce deciditur, & per materiam multiplicatur, & non generatur ſicut conjunctio a ſemine & a voluntate carnis, & ſimilem ſibi producit.

Artic. XX.

Item, quod Armeni credunt & tenent, quod æternus Dei Filius natus de ſubſtantia Patris, in tempore ſibi univit humanam naturam, & B *factus fuit homo.*

Responsio. Verum eſt hoc & rectum. Sequitur.

Sic tamen quod in ipſa unione humanæ naturæ ad Dei Filium, humana natura converſa fuit in divinam ejus naturam; ſic quod poſt dictam unionem in Chriſto non eſt niſi una natura, ſcilicet divina, non humana, ſicut ipſe eſt una perſona.

Responsio. Hoc eſt falſum, quia licet aliqui ante nos unam naturam dixerint propter ineffabilem unionem in Chriſto, tamen non mutatione nec confuſione, ſicut dicitur hic C in articulo, quia tale dictum eſt Indicii, quem eccleſia Armenorum ſemper anathematizavit, & cum eo ſit etiam anathematizata ſupradicta hæreſis ſimul cum tenentibus eam: ſed a tempore illo, a quo appropinquavimus eccleſiæ Græcorum, & poſtquam uniti fuimus eccleſiæ Romanæ, ita intelleximus & intelligimus de duabus naturis, quod in unione & divinæ & humanæ naturarum in Chriſto, divina natura non fuit mutata in humanam, nec humana in divinam, nec ex divina & humana fuit una alia natura per corruptionem earum, quia per hoc Chriſtus D non eſſet Patri conſubſtantialis, quia eſt natura ſimplex, nec matri, quia natura matris ex divina & humana natura non eſt compoſita, & Chriſtus nec Deus eſſet, nec homo, ſed aliqua alia ſpecies; ſed nos credimus, quod perfecta Dei natura, & perfecta humana natura unitæ fuerunt, in uno Chriſto, in uno Filio, in una perſona Verbi indiviſibiliter & inconfuſibiliter, immutabiliter & inalterabiliter, in unum & eumdem Chriſtum. Poſt unionem credimus & dicimus non factum ſecundum divinam naturam, ſed E factum ſecundum humanam; immortalem ſecundum divinam, & mortalem ſecundum humanam, quod & dominus Nerſes Glanenſis catholicon Armenorum, in epiſtola Meſopotamiæ ſcribit & dicit ſic: « Confitendum eſt, qui pie volunt ſtare in Chriſto, quia cum erat unicus Dei Filius, Deus & homo, immortalis & mortalis, mortuus eſt & per mortalitatem non alius mortuus, nec alius vivus remanens, ſed unus & idem unicus ex duabus, mortuus eſt ſecundum humanitatem ſicut homo, & ſicut ipſe voluit,

Digitized by Google

& immortalis remanſit, ſecundum divinitatem, ſicut immortalis natura Dei, & quod mortuus eſt veraciter, & remanſit immortalis, certitudinaliter in morte manifeſtant ſancta miracula; ſimiliter expiratio ſuper crucem, involvi pannis, & poſitio in ſepulcro mortem verificat; ſed poteſtative dare ſpiritum in manu Patris, & duplex emanatio fontium ſanguinis & aquæ, quaſi ex vivo de mortuo corpore, immortalitatem ſignificant, quæ non fuit ſeparata ab eo propter hominem. Et iterum idem dicit: quod confitendum eſt a nobis poſt unionem non ipſum hominem ſolum, nec Deum nudum propter divinitatem; ſed Deum & hominem, non alium Deum & alium hominem ſecundum Neſtorium, & ad invicem adhærentes, ſed unum & idem, & hominem verum & Deum perfectum, quoniam Deus homo ſanctus & Verbum caro, non quod eſſentia in eſſentia habitavit; ſed una eſſentia illa Verbi Dei, quæ facta eſt caro, quandoque patiebatur humana ſicut homo, quandoque permittebat animam, & corpus humanum pati, quæ ſua erant, ſcilicet famem, ſitim, dormitionem, laborem, lacrymas, triſtitiam, timorem & alia omnia; & quandoque multiplicia ſigna & virtutes de eſſentia Dei manifeſtabat divina, non alius patiebatur imbecillia ſigna, & alius oſtendebat fortaram *(a)* ſicut dividunt diviſores, lacrymari & ſimilia homini, & reſuſcitare Lazarum, & aliam Verbi Dei; ſed qui unitus erat in una perſona, operabatur ſecundum qualitatem ſuæ naturæ, quando volebat humane, ut homo, quia homo erat; & divine, ut Deus, quia Deus erat, & ideo verba evangeliſtarum & apoſtolorum magiſtri eccleſiæ duobus modis loquuntur, quia ſcripſerunt pro divinitate & incarnatione Domini noſtri, quoniam humilia narrant; ut dicit: *Pater meus major me eſt*, & *Spiritus promtus eſt, caro autem infirma. Non mea voluntas, ſed tua ſit*; & effuſio ſudoris ut gutta ſanguinis ex timore, & *Deus Deus meus quare me dereliquiſti?* & *Aſcendo ad Patrem meum, & ad Patrem veſtrum, Deum meum & Deum veſtrum*; & dicta Pauli: *Deus Domini noſtri* JESU CHRISTI *& Pater gloriæ*; & Jeſus fidelis factori ſuo, & paulo minus humiliatus ab angelis, & in diebus carnis ſuæ orationes & deprecationes offerebat cum magno clamore & ſuſpiriis ad Deum, qui poterat ſalvare eum, & obedire ei qui ſubjecit ſibi omnia. Hæc omnia & ſimilia ſecundum humanitatem dicimus ſcripta pro eo & quare, ut non quando revelaretur divinitas mundo poſt reſurrectionem & aſcenſionem in cœlo, putarent homines de eo vel non accepiſſe naturam humanam, vel accepiſſe & mutaſſe in naturam divinam, quia ſi tanta locuti ſunt in infirmiora,

(a) Sic legitur in manuſcripto. Per fortaram intelligere videtur fortitudinem; nam eam opponit imbecillibus ſignis.

A & adhuc etiam auſi fuerunt hæretici dicere, quod fantaſtice accepit corpus; ſed ſi ſemper altiora narraſſent, & numquam humiliora, in quo igitur lacu non cecidiſſent; ſed dicta Evangeliſtæ: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Et illud: *Antequam Abraham eſſet, ego ſum.* Et Apoſtolus, quod *per eum formata ſunt omnia, quæ in cœlo & in terra, & lux gloriæ & figura eſſentiæ ejus*; & talia ſimilia proprie de divinitate ſunt dicta. Et illud: *Ego & Pater unum ſumus.* Et *qui vidit me, vidit & Patrem meum.* Et quod *nullus cognoſcit Patrem niſi Filius.* B Et quod *tu es Chriſtus Filius Dei.* Hæc & ſimilia his ſecundum unionem Verbi ſunt ſcripta & ſpecialia divinitatis. Ideo ſcripſerunt quod non putant de Virgine accepiſſe principium, ſecundum Paulum Samoſatenum; ſed quod ante ſæcula & a Patre eſt genitus, & poſt unionem indifferenter humanitatis & divinitatis ponunt ſcripturæ nomina & res propter ineffabilem unionem, quoniam quandoque eſt quod opera propria dimittantur, divine humanitati, & eſt quod propria humaniter Deitati ſicut ſupra. Et eſt ſciendum, quod hæreſis Endici & ſequacium C ſuorum ſimilatur ſupradictæ novæ & falſæ hæreſi, quam imponunt Armenis. Et quoniam Endicius unam naturam dixit per confuſionem & per alterationem, ſcilicet quod Verbum Dei figuram & alterationem ſolum accepit a ſancta Virgine, & non veraciter homo factus eſt, iſtam hæreſim eccleſia Armenorum ſemper anathematizavit, & cum ea etiam anathematizata ſit ſupradicta hæreſis cum habentibus eam, quæ latrat quod humana natura in Chriſto, non eſt niſi una natura, & illa divina & humana. Sequitur.

Et dicti Armeni maledicunt omnes qui con- D *trarium dicunt, & in tantum deteſtantur illos qui dicunt poſt unionem duas naturas eſſe in Chriſto, divinam ſcilicet & humanam. Quod ſi aliquis Armenus prius baptizatus ſecundum ritum eorum hoc diceret, non participarent cum eo, ſed haberent eum ac ſi paganus fuiſſet; & ſi vult reverti ad fidem Armenorum, eum iterum baptizant ſic, ſicut ſi ſemper paganus fuiſſet, & poſt ſecundum baptiſmum imponunt ei pænitentiam viginti annorum.*

RESPONSIO. Hæc omnino ſunt falſa, quia numquam in eccleſia Armenorum hæc alias E audivimus, nec vidimus, nec fecimus, quia licet a dicentibus duas naturas, ſicut Neſtorius & ſequaces ejus, quos deteſtamus & abrenuntiamus, tamen eos non baptizamus, nec tantam pœnitentiam imponimus ſicut dicunt.

ARTIC. XXI.

Item, quod Armeni credunt & tenent, quod ſecundum eos poſt unionem naturarum in Chriſto, natura humana converſa fuit in divinam naturam, ita quod in Chriſto ex tunc non fuit niſi natura divina.

RESPONSIO. Hoc ſuperius in XIX. articulo

Digitized by Google

manifeſtamus ſufficienter falſum eſſe, & replicare neceſſe non eſt. Sequitur.

A

Tamen dicta natura divina in Chriſto fuit paſſibilis & impaſſibilis, mortalis & immortalis, ſecundum quod Chriſto placebat, & ſic dicunt Chriſtum fuiſſe paſſum & mortuum ſecundum naturam divinam, quia ſic voluit ipſe, licet humana natura in eo non eſſet, quando paſſus & mortuus fuit.

Responsio. Sciendum eſt, quod in xx. articulo dicitur de Armenis, quod humanam naturam dicunt & credunt & tenent converſam in divinam ejus naturam; & hic iterum replicant, quod natura humana converſa fuit in Dei naturam, & quod humana natura ſecundum hanc opinionem, quod Chriſtus homo non erat, quia quidquid mutatur a ſubſtantia & natura ſua, quod erat non manet; & hic etiam in xxi. articulo dicitur de Armenis, quod dicunt Chriſtum paſſum & mortuum ſecundum naturam divinam, & per hoc manifeſtum eſt quod Chriſtus etiam non eſt Deus ſecundum dicta eorum, quoniam paſſibilis & mortalis & mutabilis natura Deus non poteſt eſſe. Sic ſequitur ſecundum dicta eorum, quod Chriſtus non eſt Deus nec homo, quod abſit, quia Chriſtus veraciter Deus eſt & perfectus homo eſt, ſicut ſymbolum eccleſiæ Armenorum teſtatur in articulo Filii dicendo : *Credimus & in unum Dominum* Jesum Christum *Filium Dei unigenitum, a Deo Patre genitum, ſcilicet de eſſentia Patris, Deum de Deo, Lumen de Lumine, Deum verum de Deo vero, genitum & non factum, eumdem ipſum de natura Patris per quem omnia facta ſunt in cælo & in terra, viſibilia & inviſibilia.* Neceſſitatem expoſitionis non habetis vos qui mente illuminati eſtis, videntes quod eccleſia Armenorum per confeſſionem ſupradictam Jesum Christum verum Deum & creatorem omnium creaturarum credit, & ſtatim poſt hæc dicit ſymbolum: *Qui propter nos homines & propter noſtram ſalutem deſcendens de cælis incarnatus eſt, humanatus eſt, natus eſt perfecte ex* Maria *ſancta Virgine, per Spiritum ſanctum, per quem accepit corpus, animam & omnia quæ veraciter ſunt in homine, non habens dubium.* Et per hoc manifeſte confitetur eccleſia Armenorum, quod ille qui erat Deus verus & creator omnium creaturarum, ille manet homo verus ſine ullo dubio. Ergo falſum eſt, quod natura humana mutata fuit in Dei naturam. Falſum eſt & hoc etiam, quod divina natura paſſa eſt, in Chriſto crucifixa eſt, & mortua eſt. Item, ſciendum quod divinitatem Verbi dicere eſſe paſſibilem eſt hæreſis Ariana, ſicut & Gregorius Theologus manifeſtat & dicit in verbis ad Clodium contra Apollinarem : quod ſi abſque anima erat homo, hoc Arriani dicunt, ut in divinitatem paſſiones introducant, quaſi in movente corpus illud.

In eodem ſenſu dicit ſanctus Athanaſius contra Arrianos, quod Deitas non vulneratur, quia Spiritus eſt Deus, impaſſibilis & impalpabilis, quia carnem vulneraverunt Judæi. Et Nerſes Glanenſis Catholicon Armenorum, dicit contra quoſdam tales hæreticos : Qui hoc dicunt, ſimiles ſunt eis qui cavent a parvo lapide in via ut non offendantur, & voluntarie a præcipitio alto projiciunt ſeipſos; ſicut & vos cavendo ab illo, ut non ſolum homini dabitis paſſionem, & crucem, & naturam immortalem dicitis comprehenſam eſſe a morte, quod nec dæmones audent dicere, nec aliquis de peſſimis hæreticis,

B

excepto Arrio, qui non confitebatur eum ex natura Patris genitum, ſed quaſi unum de creaturis poſt tempora factum. Ideo ſecundum creaturas in operibus paſſionum ponebat eum, quoniam naturæ creatæ ſub vitiis paſſionum cadunt ſenſibiles & intelligibiles, intelligibiles ſolum paſſione ſpirituali, ſed homines ſpirituali & corporali: tamen increata natura Dei libera eſt a paſſionibus vitiorum, & tantum diſtant a natura ejus paſſiones, quod ſi vellet mori & pati, non poſſet, quia licet omnipotens eſt, tamen in natura ſua, quæ eſt impaſſibilitas & immortalitas, mutationem recipere non

C

poteſt. Item, dicit Gregorius Theologus in ſermone Nativitatis : quaſi homo mortuus, & quaſi Deus reſurgens, non alius reſurgens & alius mortuus; ſed dicit quod Verbum unicum in corpore ſecundum humanitatem moriens, & ſecundum divinitatem reſurgens. Item alibi dicit: Paſſibilis corpore, & divinitate impaſſibilis, ipſemet cæleſtis & terreſtris, viſibilis & inviſibilis, comprehenſibilis & incomprehenſibilis. Et contra Arrianos ſcribit dominus Nerſes Glanenſis catholicon Armenorum de verbis S. Athanaſii ad Meſopotameos : Quomodo verbum increatum paſſibile dicitis, vel quomodo paſſibile corpus

D

increatum appellatis? Ergo increatam eſſentiam Verbi dicendo paſſibilem, blaſphematis, & paſſibile corpus dicendo increatum, ad duos defectus caditis, vel fantaſticam operationem, & paſſionum patientiam putatis ſecundum impietatem Manichæi, vel increatæ naturæ Dei paſſiones imponitis, & hæc dicendo ipſam divinitatem Patris & Spiritus ſancti dicitis mortis eſſe receptibilem, quoniam mors corporis conſubſtantialis mortalium fuit; unde nos cum ſancto Athanaſio confitemur Chriſtum Deum & hominem; non propter diviſionem hoc dicimus, abſit,

E

quia paſſiones & mors dicuntur de eo, quoniam confitemur paſſionem & mortem corporis Verbi, & ipſummet Verbum immutabile & inalterabile credimus, & quia ipſemet eſt paſſibilis & impaſſibilis, divina natura immutabilis & impaſſibilis, ſed corpore paſſus, ut dixit Petrus, & mortem guſtans. Ideo errant qui dicunt, quod alius eſt qui paſſus

Digitized by Google

eſt, & alius eſt qui non eſt paſſus; ſed non A eſt alius niſi Verbum quod paſſum eſt, & mortem recepit corpore, quia ipſummet impaſſibile & incorporale Verbum placuit eſſe corpus paſſibile, ut per paſſiones ſuas ſalvaret homines. Ideo alapatus a miniſtro, quaſi in Verbo ſuo alapam recipiens dicebat: *Quare cædis me?* & eſſe Verbum impalpabile dicebat per prophetam: *Dorſum meum dedi verberibus, & genas meas alapis, & faciem meam non averti a confuſione ſputi;* quoniam quidquid humane patiebatur corpus Verbi, hoc cum eo ſtando Verbum in ſe recipiebat, ut nos communicari poſſimus divinitati Verbi. B Et valde erat mirabitis res, quoniam ipſe erat qui patiebatur, & ipſe erat qui non patiebatur. Patiebatur per paſſibile, quoniam ſuum corpus patiebatur, & in ipſo paſſibili erat ipſe ſive paſſibile indiviſibiliter & a paſſibili corpore, quia Deus eſſendo Dei Verbum, impaſſibilis erat natura, tamen cum paſſibili corpore unitus; incorporalis & corpus habebat in ſe impaſſibile Verbum mundans infirmitates ejus. Ergo falſum dicunt contra eccleſiam Armenorum, quod ſolam naturam dicunt divinam paſſibilem & impaſſibilem, C mortalem & immortalem, quod abſit, quia error iſte ſemper maledictus eſt ab eccleſia Armenorum, & anathema ſit. Sequitur.

Credunt etiam & tenent quod in Domino Jesu Christo *poſt unionem non fuit niſi unus intellectus, una voluntas, & una operatio, ſcilicet divina, non humana.*

Responsio. Licet multi multis modis propter duas voluntates, duas operationes, & duas naturas, & aliqui perverſe dicendo una voluntas, una natura, una operatio; ſed nos ſecundum doctrinam ſanctam evangelii ma- D lum abjiciendo & bonum in ſpiritu & in corde, & in fide noſtra colligendo unum eumdemque Chriſtum credimus & confitemur, perfectum Deum & perfectum hominem, ſicut ſupra; ſed ſecundum illud quod perfectus Deus eſt, habet omnes proprietates divinitatis, quas habet Pater & Spiritus-ſanctus abſque perſonali proprietate Patris & Spiritus-Sancti, per quas dividitur ab eis. Sed ſecundum hoc quod perfectus homo eſt, habet omnia quæ habebat primus Adam abſque peccato, E ſcilicet corpus animatum & ſpiritum rationalem cum virtutibus ſuis voluntate & operatione, & aliis omnibus.

Art. XXII. *Item, quod Armeni dicunt & tenent, quod ab illa hora quod Dominus mortuus fuit in cruce, ipſe deſcendit ad inferos, & infernum deſtruxit totaliter, ita quod ex tunc non fuit infernus, nec aliquæ animæ hominum, vel etiam dæmones ex tunc fuerunt in inferno, nec erunt poſtea.*

Responsio. Quod Chriſtus deſcenderit in inferno & corporaliter deſtruxit infernum, ubi erant ſancti patres, verum eſt & diximus ſupra illud quod dicit quod omnino deſtruxit infernum, & deinde non eſt infernus, &c. & iſtud etiam diximus in XI. articulo, & de dæmonibus diximus in XV. ſed apud nos & apud alios ſapientes Armenorum confirmatum eſt veraciter, quod peccarores qui erant ante Chriſtum, in inferno ſunt, & vadunt in inferno nunc etiam, & illuc remanſuri ſunt in ſæcula ſæculorum. Sequitur.

Quod vero Chriſtus reſurrexit, educens de inferno ſanctorum animas, qui ibidem erant, duxit eas in paradiſum terreſtrem, & cum ipſis dictum paradiſum intravit, dicens eis: Ecce locus in quo fuiſtis; & ſtatim de iſto paradiſo eas ejecit, & poſuit eas in terra vel aëre circa paradiſum terreſtrem.

Responsio. Quod Chriſtus ſurrexit a mortuis, & animas ſanctorum eduxit ſecum de inferno, verum eſt confitendum, ſed alia omnia falſa ſunt, inſana & vana.

Art. XXIII. *Item, quod de anima Latronis Chriſtum confitentis in cruce apud Armenos ſunt diverſæ opiniones, quarum una eſt, quod illud quod ponitur in evangelio:* Hodie mecum eris in paradiſo *tò* hodie *non tenetur ibi determinate pro illa die qua mortui fuerunt Deus & latro, ſed tenetur pro die finalis judicii, quando ſancti perfecti intrabunt in paradiſum cœleſtem, quomodo dies accipitur in Pſalmo:* Melior eſt dies una in atriis tuis. *Tunc enim, non ante, latro intrabit in paradiſum cœleſtem ſecundum eos cum aliis ſanctis perfectis. Alia vero opinio dicit, quod die quo dictus latro mortuus fuit, ejus anima venit ad partem paradiſi terreſtris, volens illuc intrare, ſed per angelos, Enoch, & Elyam intrare illuc prohibitus fuit; ſed in die reſurrectionis Domini, quando Dominus cum aliis animabus ſanctorum, quas extraxerat de inferno, venit ad portam paradiſi terreſtris, invenit ibi dictam animam latronis, & cum Dominus oſtendiſſet manus & latus, angelis, Enoch & Elyæ aperientibus ei portam paradiſi, intravit illuc cum dicta anima latronis & aliorum ſanctorum, & cum eis dixiſſet:* Ecce locus de quo exiviſtis, *cum omnibus dictis animabus exivit de paradiſo, & eas poſuit in terra vel aëre circa dictum paradiſum, ubi erunt uſque ad diem judicii, & tunc introducentur in paradiſum cœleſtem. Alii vero dicunt quod illa vere hora pro qua Adam exivit de paradiſo feria* VI. *Dominus poſuit animam latronis in paradiſo terreſtri, ſi tamen poſtea eduxit inde eam vel non, non dicunt.*

Responsio. Sciendum eſt quod ſupradictæ tres opinionis licet inveniantur; prima & ultima in opinionibus aliquorum Armenorum, & media Aſſyriorum, tamen nos & alii qui ſapientes ſunt, in opinionibus hominum non ſumus ligati inſolubili ligatione, maxime in perverſa, ſed in verbis evangelii, ut dicit Chriſtus ad hoc: *Hodie mecum eris in paradiſo*; & Dominus cum anima ratio-

nali, unà cum Deitate ſua ivit ad locum patriarcharum, & aliorum ſanctorum, qui quandoque vocantur ſinus Abrahæ, & quandoque infernus, ut cantat & confitetur eccleſia noſtra, quod anima latronis etiam cum Chriſto ivit illuc ſecundum verbum Domini, & quando liberavit alias animas ſanctorum, & latronis etiam cum eis in die reſurrectionis ſuæ, & quando duxit alias animas ad cœlum, quando aſcendit, animam latronis etiam cum eis, & ſicut viderunt aliæ animæ ſanctorum Deitatem Chriſti in inferno, & ſemper ex tunc, quia eſt gloria cœleſtis paradiſi, ſimiliter & anima latronis, & ſupradictas tres opiniones nos non recipimus, ſed ſpernimus & condemnamus.

ART. XXIV. *Item, quod dicti Armeni dicunt & tenent, quod animæ malorum hominum, qui multa peccata actualia gravia commiſerunt, qui mortui fuerunt ante Chriſti paſſionem, fuerunt poſitæ in inferno, & ibi pœnas infernales pro peccatis ſuis ſuſtinuerunt.*

RESPONSIO. Verum eſt & adhuc hodie ſuſtinent, & ſuſtinebunt in ſæcula ſæculorum, ſecundum præceptum Domini ibunt peccatores ad ſupplicia æterna. Sequitur.

Sed cum Dominus poſt paſſionem ſuam infernum deſtruxiſſet, dictas animas poſuit in terra, vel in aëre, & ibi vadunt huc vel illuc, non patientes aliquam pœnam ſenſibilem uſque ad diem judicii.

RESPONSIO. Falſum eſt, & non alias audivimus, quia animas peccatorum dicimus in inferno in æternum manſiſſe. Sequitur.

Hominum autem malignorum animæ, qui fuerunt poſt Domini paſſionem, quando mortui ſunt dicti homiues, angeli mali & terribiles accipiunt eas, & adducunt ad oceanum, de quo ſupra mentio facta eſt, & oſtendunt eis oceanum, & vermes & dracones, qui ibi ſunt, & dicunt eis, quod poſt generale judicium ibi ponentur, & per dictum oceanum & dracones cruciabuntur, & ex hoc dictæ animæ multum timent propter dictas pœnas, quas paſſuræ ſunt poſt generale judicium, non tamen interim aliam pœnam ſenſibilem patientur.

RESPONSIO. In VII. articulo & in XI. ſufficienter dictum eſt de peccatoribus & inferno, & hæc quæ ſupra ſcribuntur ſunt phantaſiæ & fabulæ. Sequitur.

Animæ vero hominum bonorum & perfectorum quando moriuntur, accipiuntur per bonos angelos, & ducuntur in cœlum ante thronum Dei; & vident ſub throno Dei, qui thronus ſunt angeli, gloriam quam poſt generale judicium habituræ ſunt, & de hoc multum conſolantur. Poſtea tamen ab angelis ducuntur ad terram vel ad aërem, & ſunt ibi uſque ad diem judicii, & propter dictam ſpem dicuntur requieſcere.

RESPONSIO. Licet aliqui dicebant hoc, quod in exitu juſtarum animarum de corpore angeli ducunt in cœlis facere adorare Deum, & poſt hæc ſecundum divitates ſuas & voluntatem Dei ducuntur ad locum quietis; ſed quod dicit in articulo, quod poſt adorationem, iterum ducunt ad terram vel ad aërem, non audivimus. Sequitur.

Dicunt etiam & credunt, quod poſt generale judicium homines mali, qui fuerunt vel ante Domini paſſionem vel poſt, ponentur in corpore & in anima in dicto oceano, & ibi cruciabuntur perpetuo.

RESPONSIO. Falſum eſt hoc, & in multis locis ſuperius manifeſtavimus, quia numquam a ſacra ſcriptura audivimus nos oceanum eſſe infernum, ſicut nunc ſuperius diximus, & item in VII. & in XI. articulis manifeſtavimus opinionem eccleſiæ Armenorum de inferno & de peccatoribus.

ART. XXV. *Item, quod Armeni dicentes unam ſolam naturam eſſe in Chriſto, ſcilicet divinam & non humanam, reſpondere non poſſunt ad dicta poſita in ſcriptura de Chriſto, per quæ manifeſte oſtenditur Chriſtum habuiſſe humanam animam, quæ divina natura non erat ſicut:* Non derelinques animam meam in inferno; *nec ad illud.* Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem; *nec ad illud quod dicit Dominus.* Pater in manus tuas commendo Spiritum meum, & inclinato capite emiſit ſpiritum; *per quæ omnia manifeſte ſcriptura dicit fuiſſe in Chriſto poſt unionem animam humanam: ſed cum eis prædicta dicuntur, non habentes quod reſpondeant, recurrunt ad baculos, vel ad pœnas corporales, ut male tractent eos qui talia eis dicunt.*

RESPONSIO. Licet aliqui de Armenis aliquando unam naturam dixerint in Chriſto propter indiviſibilem & ineffabilem unionem verbi & corporis & animæ rationalis, contra diviſionem Neſtorii & ſuorum ſimilium, quia in lingua noſtra natura æquivoca eſt, quandoque etiam perſonam ſignificat, ut dominus Nerſes Glanenſis dicit; & quia Cyrillus qui in ſynodo Epheſi erat principalis ad condemnandum hæreſes Neſtorii, una cum omnibus ſanctis patribus qui ibi erant, dicit in multis locis; una eſt natura Verbi incarnati contra diviſores & propter ineffabilem unionem; ſed ſecundum opinionem hæreticorum confuſione, alteratione, vel converſione nullus dixit, ut hic, & in multis aliis locis in falſitate & confuſione iſtius libelli mentitur, dicendo quod Armeni dicunt ſolam unam naturam in Chriſto, ſcilicet divinam & non humanam. Ideo dictis ſupra ſanctæ ſcripturæ eccleſia Armenorum non fuit contra, nec ſiſtit; ſed credit & prædicat, prout in XX. & XXI. articulo manifeſtavimus de humanitate & divinitate Chriſti; ſed quod poſſumus reſpondere de verbis noſtris patet, ideo baculare non eſt neceſſe; ſed illi qui iſtas falſitates dixerunt, & alii eis ſimiles, quos non cognoſcimus, taliter errantes errant, licet Armeni eſſent, tamen de eccleſia

Digitized by Google

cleſia Armeniorum non erant, ſed de ſynagoga ſathanæ, ſicut dicit Johannes: *de nobis exierunt, ſed non erant ex nobis*: quia eccleſia Armeniorum tales errores ſemper excommunicat & anathematizat cum conſitentibus eum, & anathema ſit. Sequitur.

Dicunt etiam & credunt quod anima Chriſti, quando deſcendit ad inferos, ne cognoſceretur, induit ſe Deitate, ſicut & quando erat in vita præſenti, ne cognoſceretur, induit Divinitatem ſuam corpore.

Responsio. Hic manifeſte dicunt contra dicta ſua ſupra, qui teſtificantur veritatem ſecundum dictum Armenorum, quod in Chriſto poſt unionem erat Deitas & anima rationalis & corpus; quia deſcenſus animæ rationalis Chriſti ad inferos, ut dicit, quod induta Deitate ut non cognoſceretur, & quando erat in vita præſenti ſic dicit, quod Deitas induta corpore, hæc poſt unionem erant, licet non eſt rectum quod dicit, quod anima Chriſti quando deſcendit ad inferos, ut non cognoſceretur, induit ſe Deitate; quia deſcendens ad inferos non occultatus eſt, ſed manifeſtatus fuit, quoniam mors morti factus eſt, & liberatio vinculatis, & ſalus & gloria ſanctorum ſuorum. Item, dicit hic ſecundum fidem Armenorum, quod in Chriſto poſt unionem erat Deitas, anima & corpus, eſt verum, & confeſſum a nobis; ſed in xx. articulo contra dicit, quia humana natura converſa fuit ad divinam ejus naturam, & natura [divina] ad humanam ſine converſione animæ & corporis mutari non poteſt; & in articulo xxvi. etiam dicit: Armeni dicunt & credunt quod in Chriſto nec corpus erat nec anima poſt unionem. Hæc falſitas per ſe patet, quoniam quomodo Chriſtus ſimul & ſemel corpus & animam habet & non habet, vel natura humana in Chriſto eſt converſa & non converſa? quod eſt valde inconveniens.

Art. XXVI. *Item, quod Armeni dicunt & credunt, quod licet reſurrectio a morte ſolum ad carnem pertineat, quæ mortua fuerat; tamen in Chriſto, quia non erat niſi divina natura poſt unionem ipſam, ſecundum quod volebat faciebat opera carnis & animæ, quamvis in Chriſto nec caro eſſet nec anima poſt unionem.*

Responsio. Et in xxviii. articulo etiam dicit, Armeni dicunt, voluntas divina ſicut volebat faciebat, & oſtendebat ſe humanum corpus habere, licet non haberet. Quare per ſupradicta manifeſtum eſt, quod omnia opera Chriſti phantaſtica erant, & non vera. Si ſic eſt, ut dicit, & in xx. articulo dicunt Chriſtum, ſecundum fidem eccleſiæ Armenorum, non eſſe hominem; ſed dicentes Armeni credunt & tenent, quod in homine humanæ naturæ ad filium Dei humana natura converſa fuit in divinam ejus naturam, ſic quod poſt dictam unionem in Chriſto non erat, niſi una natura, divina ſcilicet & non humana. Item, in xxi. poſt unionem naturarum in Chriſto humana natura converſa fuit in naturam divinam, ſic quod in Chriſto ex tunc non erat niſi natura divina. Item, in xxviii. dicunt Armeni, quod in unione ipſa humana natura converſa fuit in Deitate, de quibus patet, quod ſecundum hanc falſitatem Chriſtus homo non eſt, ſic dicendo: Armeni dicunt & credunt, quod natura divina in Chriſto fuit paſſibilis & impaſſibilis, mortalis & immortalis, ſicut Chriſto placebat, & ſic dicunt Chriſtum paſſum & mortuum ſecundum divinam naturam. Item, in xxix. Armeni dicunt & tenent, quod quando voluit divina ejus natura mortalis fuit & mortua, etiam & quando voluit facta fuit immortalis; ex quo ſequitur manifeſte, quod ſi ſic eſſet, Chriſtus etiam Deus non eſſet, quia paſſibilis, mortalis & mutabilis natura de ſe & ratione naturæ ſuæ Deus eſſe non poteſt. Ecce prima hæreſis Manichæorum, qui dicunt Chriſtum non verum hominem factum, ſed phantaſticum. Secunda eſt Eudici & ſequacium, qui unam naturam dicebant in Chriſto confuſam. Et tertia Arrii, qui Deitatem Verbi paſſibilem dixit, ſicut in xx. articulo manifeſtavimus; ſed quod Chriſtus ſecundum fidem eccleſiæ Armenorum eſt verus Deus, verus homo, & quod omnia opera ejus veraciter ſint, Johannes evangeliſta oſtendit in canonica, ubi dicit: *Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus-ſanctus, & hi tres unum ſunt*: per quod manifeſtatur, quod Chriſtus verus Deus eſt; *& tres ſunt qui teſtimonium dant in terra, Spiritus, caro, & ſanguis*; & per hoc oſtenditur, quod Chriſtus verus Deus homo eſt. Igitur ad eſſe homini duo ſunt neceſſaria principaliter, eſſe anima & corpus, quoniam per unionem iſtorum verus homo fit: ſed per hoc quod Chriſtus clamavit in morte voce magna, & emiſit ſpiritum, manifeſte oſtenditur, quod animam habebat, non ſolum vitalem, ſed etiam rationalem, de qua ante dicit: *Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem*, & *poteſtatem habeo ponere animam meam & iterum accipere*, & per hoc quod una apertione lateris per lanceam exivit aqua & ſanguis, certificatur veraciter, quod Chriſtus verum corpus habebat, quia a phantaſtico corpore nec aqua nec ſanguis exire poteſt, & quod hæc omnia alia opera Chriſti divina & humana vera ſunt, non phantaſtica, dicit Evangeliſta, *qui vidit & teſtatur, & teſtimonium ejus verum eſt*. Item, ſi non habebat animam, quam igitur emiſit? & ſi non habebat corpus, quod fixerunt in cruce, volverunt pannis, & poſuerunt in ſepulcro, & poſt reſurrectionem numquam pedes divinitatis tenuerunt in via mulieres. Et ſi non erat verus homo, qui in cœnaculo intrans ad diſcipulos dixit: *Palpate & videte quia ego idem ipſe ſum*, quare

Digitized by Google

in confuſione negantium dicebat, quod *anima corpus & oſſa non habet, ſicut me videtis habere.* Et ad ſolvendum opinionem Thomæ dicebat Dominus: *Fer manum, & mitte in latus meum, & mitte digitos ad locum clavorum, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis;* & talia ſimilia multa habemus in evangelio & ab apoſtolis, quod Chriſtus erat perfectus Deus & perfectus homo, & omnes operationes ejus veraciter ſunt, quibus firmiter credimus ſine ullo dubio, & contradictores habentes contradictionem maledicimus.

ART. XXVII. *Item, quod Armeni credunt & tenent, quod die ſabbati poſt paraſceve, hora ſexta, Dominus reſurrexit, & hoc dicunt ſe habere ex traditione Gregorii, qui fuit antiquitus eorum catholicon, cui, ut dicunt, fuit revelatum cum eſſet in ſepulcro Domini, quod hora ſexta dictæ diei ſabbati reſurrexerat Dominus; & ſic apud Armenos eſt determinatum, & dicta hora faciunt feſtum de reſurrectione Domini, & poſtea eadem die comedunt ova, caſeum, non tamen carnes.*

RESPONSIO. Eccleſia Armenorum, ſicut recepit a Gregorio illuminatore uſque ad hanc diem, in dominica die facit reſurrectionem Domini, & non in ſabbato; per cujus prædicationem credit Chriſtum Deum & hominem, vetus & novum teſtamentum recipit ad doctrinam & magiſterium & inſtructionem ſuam; & non, ſicut detractores & maledictores ſancto patri noſtro dicunt, per traditionem ejus datum fuit & ordinatum in eccleſia Armenorum ſexta hora magni ſabbati facere reſurrectionem Domini, dicentes manifeſtatum fuiſſe ſancto Gregorio in ſepulcro Domini. Sed quod eccleſia Armenorum in dominica facit reſurrectionem Domini, & non in ſabbato, multipliciter oſtenditur: Primo per evangeliſtas, quorum verbis credit eccleſia Armenorum, & Marcus dicit, reſurget JESUS diluculo, *Una ſabbatorum apparuit Mariæ Magdalenæ.* Lucas vero: *Una ſabbatorum valde diluculo audiverunt mulieres ab angelo, Non eſt hic, ſurrexit.* Similiter & alii duo evangeliſtæ teſtificantur de his. Secundo, ab officio eccleſiæ Armenorum, quod canticum ſupradicti ſabbati totaliter ſepulturam Domini recolit & honorat, & nullam mentionem de reſurrectione facit, excepto illo, quod ſecundnm conſuetudinem Armenorum in feſto reſurrectionis, & in omnibus aliis feſtivitatibus totius anni in vigilia feſtum colere incipimus, ſicut apud vos etiam in ſabbato ſancto legitur evangelium S. Matthæi de reſurrectione, & dicitis alleluia, & ſimilia alia. Tertio, quia tantum paſchatis una ſabbatorum totaliter reſurrectionem Domini honorat & colit, ante omnia cantat: *Hodie ſurrexit a mortuis ſponſus immortalis & cæleſtis, tibi gaudium & lætitia, ô eccleſia ſponſa de terra, benedic in voce exultationis Deum tuum Syon. Hodie Angelus cum ſplendore lucis deſcendens de cœlis, & terruit cuſtodes, & ſanctis mulieribus prædicabat, dicens: Chriſtus reſurrexit a mortuis, gaude & lætare mater, & Virgo, quoniam genitus de te Virgine hodie per reſurrectionem genitus de ſepulcro virgine. Hodie lapis fidei Petrus, & dilectus Johannes cum adverſariis feſtinantes ad ſepulcrum reſurgentis,* & ſic omnia cantica dicta una ſabbatorum reſurrectionem Domini multis modis narrant. Quarto, quia per totum annum in dominica reſurrectionem ſemper colimus, excepto pentecoſtes & aliis magnis feſtivitatibus, quæ in dominica veniunt, & reſurrectionis officium impediunt. Quinto, in omnibus diebus dominicis dicimus hoc canticum, quod dominus Nerſes Glanenſis catholicon dicit magiſterialiter: *Manifeſtemus & miniſterium ſecretum noſcamus, quia lux invisibilis, intelligibilis, mundis autem ſpiritibus viſibilis, in hac una ſabbati nobis eſt ortus ſancta reſurrectionis ſplendor. Iterum & deſcendens in ſepulcro, incorruptibili corpore & ſancto reſurgens, tertia die & lux orta eſt mundo.* Sexto, quia totius anni dominicas colimus & honoramus propter reſurrectionem Domini, & ſic per traditionem Gregorii illuminatoris noſtri, & per doctrinam evangelii & apoſtolorum, reſurrectionem Domini in dominica recipimus, facimus & credimus, & contra facientes & dicentes anathematizamus. Sed quod de ovis & caſeis, ſciendum eſt, quod in primis diebus univerſaliter comedebant caſeum & ova in ſero ſabbati ſancti, tamen reſurrectionem una ſabbati diluculo faciebant. Et hæc conſuetudo antiqua eſt, & multotiens prohibita per Mons catholicon, maxime in ſynodis de Siſio & de Adana, quæ factæ fuerunt propter unionem eccleſiæ Romanæ, ordinaverunt cum piſcibus & oleo ſolvere, & abſtulerunt ova & caſeum, & nos ſic facimus, & populum noſtrum, quantum poſſumus, facimus obſervare. Sequitur.

Computant autem tres dies & tres noctes, quibus fuit Dominus in ventre terræ ſic, quia in nocte ſequente feriam quintam Dominus tradidit corpus ſuum & ſanguinem diſcipulis ſuis, & ipſi diſcipuli, qui terrei erant, corpus ejus & ſanguinem comederunt & biberunt, & ſic in ſeipſis Chriſtum ſepelierunt; & computant illam noctem, & poſtea diem ſequentem uſque ad illam horam, qua in die paraſceve tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam terram, pro prima die & nocte; tempus vero illud quod dictæ tenebræ duraverunt, computant pro ſecunda nocte, & diem qua fuit poſt dictas tenebras, computant pro ſecunda die, noctem vero quæ præcedit ſabbatum, computant pro tertia nocte, & diem ſabbati uſque ad meridiem, pro tertia die.

RESPONSIO. Licet talia verba inveniantur in libris noſtris, quæ aliqui ſtulti locuti ſunt, ad probandum quod Chriſtus tribus diebus

Digitized by Google

& tribus noctibus manſit in corde terræ, tamen communiter a magiſtris Armenorum ſpernitur hæc perverſa expoſitio, maxime de nobis; ſed ad confirmandam tertiam diem reſurrectionis Domini, accipimus partem pro toto, ſcilicet in paraſceve in hora nona poſitus fuit in ſepulcro cui nox præceſſerat, & poſt hæc nox & dies ſabbati, quæ faciunt duos dies, & in nocte una ſabbati diluculo, ut dicunt evangeliſtæ, ſurrexit Dominus, & ſic ſunt tres dies & tres noctes. Sequitur.

Et dicunt, quod dicta eorum opinio confirmata fuit per B. Silveſtrum papam ad inſtantiam dicti Gregorii, & plus credunt dicta opinioni, quam evangeliis Marci & Lucæ, qui dicunt, quod prima ſabbati, id eſt dominica Dominus ſurrexerit.

Responsio. Hæc omnino falſa ſunt, & detrectationes & opprobria ſanctorum Dei.

Art. XXVIII. *Item, quod Armeni neſciunt reſpondere ad illa quæ in evangeliis continentur, ubi manifeſte ſcribitur, quod Chriſtus poſt reſurrectionem ſuam unum corpus humanum habuit, cum dicant quod in ipſa unione humana natura converſa fuit in Deitatem, niſi hoc ſolum quod voluntas divina ſecundum quod volebat faciebat, & oſtendebat ſe corpus humanum habere, cum tamen non haberet.*

Responsio. Sciendum eſt, quod in xx. & in xxi. articulis oſtendimus ſufficienter ſupraſcriptum errorem falſum eſſe, tamen quia multotiens replicatur, prolixitati parcatis. In xxvi. dicitur ſecundum quod volebat faciebat opera corporis & opera animæ, licet in Chriſto nec corpus erat, nec anima poſt unionem, & hic dicit quod voluntas divina ſecundum quod volebat faciebat, & oſtendebat ſe corpus humanum habere, cum tamen non haberet; ſed per hoc quod dicit quod Armeni neſciunt reſpondere ad illa quæ in evangeliis continentur, ubi manifeſte ſcribitur, quod Chriſtus poſt ſuam reſurrectionem verum corpus habuit. Sciendum eſt, quod Armeni dicunt illa quæ ab evangelio didicerunt, quod in Chriſto ſunt tria, ſcilicet Divinitas, rationalis anima humana & corpus humanum; ideo neceſſitatem reſpondendi non habent, ut cantat eccleſia Armenorum in canticis Nativitatis Domini: *Te rogamus, Fili Patri coætanee, qui hodie cum natura protoplaſti de Virgine natus es, Deus & homo.* Numquam protoplaſti natura ſine anima & corpore erat, vel quomodo eſt homo, ſi animam & corpus non haberet? ſed ſuper converſationem Chriſti ſuper terra cantat eccleſia veraciter, *Incarnatus eſt, & cum hominibus converſatus eſt.* Et pro anima rationali cantat: *Voluntarie expiraſti, & in ſinu Patris tradidiſti ſanctam animam tuam, & pro corporis claritate inclinatus fuiſti, & pro ſalute noſtra incarnatus fuiſti, &c.* Igitur eccleſia Armenorum habet & credit & confitetur, quod Chriſtus animam rationalem quam accepit, tradidit in morte, & cum eodem corpore quod acceperat crucifixus eſt, quod eſt poſt unionem. Quomodo ergo & animam & corpus non haberet, ſicut ſunt in xxvi. & xxviii. articulis, & in ſymbolo dicimus omni die: *Aſcendens in cœlum cum eodem corpore ad dextram Patris venturus, cum eodem corpore in gloria Patris judicare vivos & mortuos.* Igitur ſi poſt unionem anima & corpus non erant in Chriſto, ut dicunt in articulo, quomodo eodem corpore in Aſcenſione aſcendit ad cœlum? & nunc quomodo eodem tempore ſedet ad dextram Patris? & quomodo eodem corpore venturus eſt judicare vivos & mortuos? Ergo ex hoc patet, quod falſe dicunt contra eccleſiam Armenorum.

Item, licet ſecundum Armenos, in Chriſto poſt unionem non fuerit niſi natura divina, in qua converſa fuit humana ejus natura. Art. XXIX.

Responsio. Ut in xx. articulo manifeſtavimus, hoc veraciter falſum eſt. Sequitur.

Armeni tamen dicunt & tenent, quod voluntati Chriſti ſubjecta erat divina natura, ut de ea faceret quod vellet, & ut dicunt, quando voluit, divina ejus natura mortalis fuit, & etiam mortua, & quando voluit fuit facta immortalis, ſicut factum fuit poſt ſuam reſurrectionem, accipientes ad hæc probandum illud quod dicitur in Johanne: Ego vivo, & vos vivitis.

Responsio. Credendum eſt quod in xx. & xxvi. art. & in multis aliis locis hæc manifeſtavimus ſufficienter falſa eſſe, quod naturam divinam dicit eſſe mutabilem, tamen & hic idem manifeſtat eccleſia Armenorum in ſymbolo, quod omni die dicunt, quod increata & immutabilis natura Filii Dei. Igitur quod dicunt de eo, quod erat aliquando quando non erat Filius, vel erat quandoque quando non erat Spiritus-ſanctus, vel de nihilo factus, vel de aliqua eſſentia vel ſubſtantia dicunt eſſe increatum Filium, vel Spiritum-ſanctum, vel alterabilem vel mutabilem, ut dicitur in xix. & in xx. articulis, & in xxi. & in xxvi. & in xxviii. articulis, taliter dicentes anathematizat ſancta catholica & apoſtolica eccleſia, & anathema ſit.

Item, quod Armeni dicunt & tenent, quod ex hoc quod Chriſtus aſcendit in cœlum, in eo poſt unionem deſiit eſſe natura humana, alioquin ſi in Chriſto fuiſſet humana natura poſt unionem, non aſcendiſſet in cœlum, ſed tranſlatus fuiſſet in paradiſum terreſtrem, ſicut de Enoch & Elia factum fuit. Art. XXX.

Responsio. Armeni credunt & tenent, quod Chriſtus cum eodem corpore quod accepit a Virgine aſcendit in cœlum, ſedet ad dextram Patris, & cum eodem corpore venturus eſt judicare vivos & mortuos in confuſionem & opprobrium falſitatis illorum quam ſuperius dicunt: *Si in Chriſto fuiſſet humana natura poſt unionem, non aſcendiſſet*

in cœlum. Sciendum eſt, quod eccleſia Armenorum credit & tenet, quod ſancta Dei genitrix virtute Chriſti aſſumta fuit in cœlum cum corpore. Igitur nutus Chriſti, qui alios aſſumſit cum corpore ad cœlum, ſeipſum non poterat mutare? Item, ſancti poſt generalem reſurrectionem cum corporibus aſcenſuri ſunt in cœlum, ut in VII. articulo manifeſtavimus, ſecundum fidem eccleſiæ Armenorum, qui ſimpliciter homines ſunt; ſed Chriſtus qui Deus erat & homo, quomodo non poterat aſcendere in cœlum? Ergo falſitas hæc per ſe patet. Ideo dicit Apoſtolus: *Nolite omni ſpiritui credere.* Et Propheta: *Sepulcrum patens eſt guttur eorum*; & *Linguis ſuis doloſe agebant*; & *perdet Dominus loquentes mendacium.*

ART. XXXI. *Item, quod Armeni tenent, quod illæ auctoritates Prophetæ & Apoſtoli*: Aſcendens Chriſtus in altum captivam duxit captivitatem, *& quod* Chriſtus exſpoliavit principatus & poteſtates, tranſduxit eas in ſemetipſum, *non intelliguntur, quod hoc faceret quando Chriſtus aſcendit in cœlum; ſed intelliguntur quando Chriſtus aſcendens ab inferis, & duxit ſecum animas hominum, quæ ibi erant, & poſuit eas in iſta terra vel aëre uſque ad diem judicii.*

RESPONSIO. Licet magiſtri locuti ſunt differenter de hoc, ſed nos non dicimus, & credimus, quod Chriſtus poſt paſſionem ſuam deſcendit ad inferos cum anima rationali, ubi erant ſancti patres, & liberavit eos ab inferis, & quando aſcendit in cœlum, eos duxit in cœlum ſecum, ſecundum verbum evangelii quo dicit: *Quando exaltatus fuero de terra, omnes traham ad me ipſum.*

ART. XXXII. *Item, quod dicunt Armeni & tenent, quod Chriſtus deſcendens ad inferos ligavit dæmones qui ibi erant, & etiam ſuper terram, ut non poſſent tentare vel offendere homines, ſicut ante faciebant; ſed ſunt trecenti anni, quod dæmones omnes ſunt diſligati, & ſeduxerunt homines a fide Chriſti per totum mundum, exceptis Armenis; a triginta annis citra, illos homines de minori Armenia, & a* XXV. *citrà, Armenos de majori Armenia ſeduxerunt a fide Chriſti, quia, ut dicunt, ex tunc Armeni poſuerunt in ſacrificio aquam in vino, & fecerunt feſtum Nativitatis Domini* XXV. *die Decembris; & ſic a dæmonibus ſeducti fidem Chriſti dimiſerunt.*

RESPONSIO. Sciendum eſt, quod milleſimo anno poſt baptiſmum Domini, in quo tempore catholicon Armenorum erat PETRUS, & rex Græcorum erat BASILIUS, & Armenorum rex erat JOHANNES, tertio die Octobris terribile & mirabile factum fuit in cœlo tertia hora diei, quoniam firmamentum cœli ſciſſum fuit ab Oriente uſque ad Occidentem, & vehemens lux effuſa fuit in terra a parte Aquilonari, & antequam lux deficeret, factus fuit rugitus & ſtrepitus ſupra totum mundum, & attenebrata fuit terra, ſic quod ſtellæ apparebant quaſi in medio noctis. Item, poſt quinque annos obſcuratus fuit ſol taliter, quod omnes ſtellæ de die ſicut de nocte apparebant, & terra clamavit communiter, & tremuit vehementer longo tempore, & mare fluctuabat valde vehementer; tunc ſupradicti catholicon & rex Armenorum miſerunt ad quemdam devotum & virtuoſum magiſtrum Armenorum, vocatum Johannem *Ceſeirie*, ut diceret cauſam ſignorum: qui reſpondit eis cum lacrymis & ſuſpiriis, quod nunc mille anni ſunt a vinculo ſathanæ, quem ligavit Dominus noſter JESUS CHRISTUS: nunc autem ſolutus eſt a vinculis ſecundum Apocalypſim Johannis Evangeliſtæ, cui dixit angelus Domini, quod mille annis ligabatur ſathanas, & iterum ſolvetur a vinculis; hodie ſolutus fuit ſuper mundum, & ſciſſionem firmamenti cœli accepit ſuper debilitates & infirmitates eccleſiæ, quæ debebant debilitari in virtutibus, & obſcuritate ſolis & ſtellarum; accepit ſuper vitia & incredulitatem hominum, ubi dicit, quod deficiet quilibet in operibus ſuis, & quaſi per modum prophetiæ dicit multiplicari Agarenos & gentiles ſuper terram ad deſtructionem eccleſiæ, quem vidimus & videmus oculatim, & alia multa quæ propter prolixitatem tranſimus; ſed in fine dicit, quod exitura eſt virilis gens Romanorum, & accipient Jeruſalem, & liberabunt Chriſtianos, & ædificabuntur eccleſiæ, & quod breviter ſcripſimus invenitur nobiſcum. Cetera omnia quæ dicit in articulo, apud nos non inveniuntur, & ſunt verba mente genita & falſe compoſita. Tamen de aqua & feſto Nativitatis Domini, verum eſt quod Armeni non unici detrahunt nobis, qui ſumus uniti eccleſiæ Romanæ, & multas alias detractiones & blaſphemias loquuntur de nobis, & deſpiciunt nos; at non debilitamur a veritate quam accepimus a ſancta eccleſia Romana.

ART. XXXIII. *Item, Armeni dicunt & tenent, quod Chriſtus poſt ſuam aſcenſionem habuit humanitatem, ſed non habuit naturam humanam, nec voluntatem, nec operationem humanam.*

RESPONSIO. Hoc quod dicit, quod Chriſtus poſt aſcenſionem ſuam habebat humanitatem, verum eſt, quoniam ſecundum fidem Armenorum perfectus homo eſt, ſicut & perfectus Deus; ſed illud quod dicit quod non habebat naturam humanam, nec voluntatem, nec operationem, falſum eſt, & in XX. & XXI. & XXV. & XXVI. articulis ſufficienter oſtendimus, quod ſecundum hoc quod perfectus homo eſt, perfecte habet naturam, voluntatem, & operationem, & omnia alia naturalia animæ & corporis. Sequitur.

Etiam dicunt & tenent, quod Chriſtus in cœlum aſcendens, non ſubito pervenit ad dexteram Patris, ſed decima die poſt ſuam aſcen-

Digitized by Google

ſionem, & in novem diebus qui ſunt a die aſcenſionis ejus uſque ad diem Pentecoſtes, Chriſtus fuit inter angelos, ita quod per unam diem fuit in uno ordine angelorum, & alio die in alio, & quilibet ordo angelorum feſtivavit eum una die: decima vero die pervenit ad dextram Patris, & tunc ſtatim miſit apoſtolis Spiritumſanctum, & propter hoc Armeni feſtivant illos decem dies.

Responsio. Sciendum eſt, quod S. Gregorius poſt tormenta amariſſima duorum annorum ſuorum pro teſtimonio Chriſti & increpatione idolatriæ Cheridati regis Armenorum, poſitus fuit & in lacum tormentorum, & erant ibi multi ſerpentes & ſcorpiones, & cibabant eos de condemnatis ad mortem. In ſupradicto lacu B. Gregorius fuit per tredecim annos, de mandato regis, & angelus Dei omni die apparebat & conſolabatur eum, & iſte angelus erat de quarto ordine; a quo didicit B. Gregorius, quod angeli etiam feſtivant Aſcenſionem, qui audivit ab angelo, quod feſtum magnum eſt hodie ordini meo qui in cœlis eſt, quod eſt feſtum Aſcenſionis. Eccleſia autem Armenorum de hac materia nihil plus habet, niſi iſtud de B. Gregorio; ſed aliqui alii inveniuntur, qui dixerunt in ſermonibus putative, quod quilibet ordo per unam diem feſtivat, & in quolibet ordine per unum diem ſtetit, & hoc non habemus a S. Gregorio, nec eſt acceptabile apud nos, maxime nunc quando habuimus notitiam Romanæ eccleſiæ; ſed magis veritatem dicimus & prædicamus, ſcilicet quod cœlitus aſcendit in cœlum, & ſedet ad dextram Patris, ſecundum prophetam: *Exultavit ut gigas ad currendam viam.*

Art. XXXIV. *Item quod Armeni de majori Armenia dicunt, quod ipſi ſunt eccleſia catholica & apoſtolica, & propter hoc quod ipſi habent catholicon; & etiam eorum eccleſia eſt apoſtolica, quod ipſi tenent fidem quam apoſtoli prædicaverunt, & propter hoc ſunt eccleſia catholica & apoſtolica.*

Responsio. Quod Armeni de majori Armenia, propter hoc quod habent catholicon dicunt ſe ſolam eccleſiam catholicam & apoſtolicam, hoc non audivimus: ſed quod eccleſia Armenorum eſt apoſtolica, propter hoc quod habent fidem, quam apoſtoli prædicaverunt, hoc verum eſt, quia ſymbolum eccleſiæ Armenorum, quod nunc habet, eſt ſanctum & rectum & conveniens evangelicæ & apoſtolicæ prædicationi, ſicut recepimus a ſancta eccleſia, & a ſanctis patribus noſtris. Sequitur.

Græca vero eccleſia non eſt eccleſia catholica vel apoſtolica, quia ponunt aquam in vino in ſacrificio, & quia dicunt duas naturas eſſe in Chriſto, & quia faciunt feſtum nativitatis Domini xxv. *die menſis Decembris.*

A Responsio. Sciendum eſt quod Græci primo in ſacrificio non ponebant aquam, & feſtum nativitatis, ſicut Armeni faciebant ſexto die Januarii, ſed poſtea in diebus Johannis Osauri eccleſia Græcorum a pontifice Romano recepit aquam ponere in ſacrificio, & feſtum nativitatis facere xxv. Decembris; ſed eccleſia Armenorum non recipit, quia catholicon Armenorum S. Isaac dejectus eſt de ſede ſua, & non habebat eccleſia Armenorum caput quod recepiſſet ſupradicta, ſicut aliæ eccleſiæ, & ſic remanſit ad priſtinam conſuetudinem. Græci autem B poſtquam receperunt aquam in ſacrificio ponere & feſtum nativitatis colere xxv. Decembris, incœperunt obprobriari Armenis, & Armeni Græcis. Sequitur.

Dicunt etiam & tenent quod eccleſia Romana non eſt eccleſia catholica & apoſtolica, propter eaſdem cauſas, quas dicunt de eccleſia Græca, & etiam quia corrumpunt fidem Chriſtianam faciendo & acceptando concilium Calcedonenſe ad inſtantiam B. Leonis papæ.

Responsio. Quia eccleſia Armenorum cum eccleſia Romana numquam bellavit, quare obprobria & convicia eccleſiæ Romanæ patrum inveniuntur, ſicut de B. Leone in C canticis Chriſtianorum & cauſam quare, in ſecundo articulo memoravimus. Tamen nos de minori Armenia, & qui de majori Armenia obediunt & conveniunt nobiſcum, jamdiu eſt, cum duabus ſolemnibus ſynodis abſtulimus obprobria S. Leonis papæ & glorificamus eum cum ſanctis, & ſynodum Calcedonenſem cum aliis ſanctis ſynodis, licet aliqui de majori Armenia, qui non conveniunt nobiſcum, remanſerunt ſic ſicut ante erant. Sequitur.

Dicunt etiam & tenent, quod eccleſia Romana & Græca deſinent eſſe ante generalem D reſurrectionem, vel tempore antichriſti: Eccleſia vero Armenorum durabit uſque ad finem.

Responsio. Hoc falſum eſt, quia licet de Armenis dicunt aliqui de ruſticis, quod non venient uſque ad antichriſtum, ſed pro Græcis & pro Francis numquam audivimus talia. Sequitur.

Et quod illi de Armenia minori, excepto rege & quibuſdam nobilibus, ſunt de eccleſia majoris Armeniæ, & ſunt pejores, quam illi de majori Armenia, nec volunt recipere aliquem magiſtrum, niſi ſit de majori Arme- E *nia. Dicunt etiam quod rex & nobiles minoris Armeniæ, quia tenent ſupradictos articulos cum eccleſia Romana & Græca, non ſunt de eccleſia catholica & apoſtolica.*

Responsio. Populus Ciliciæ communiter, ſicut catholicon, rex, & alii prælati eccleſiaſtici & ſæculares uniti ſunt eccleſiæ Romanæ, ſimiliter & populares. Ideo pejores quam inobedientes manifeſtare non poſſunt eſſe, & ſi ſint aliqui in corde ſuo, non ſunt inobe-

Digitized by Google

dientes manifeſtare non poſſunt, quia corriguntur de inobedientia etiam per mortem.

Art. XXXV. *Item, quod Armeni dicunt & tenent quod eccleſia catholica fuit per totum orbem diffuſa a principio, quia aliqui ex omnibus crediderunt in Chriſtum.*

Responsio. Verum eſt hoc & acceptabile. Sequitur.

Sed poſtea in concilio Calcedonenſi fuit fides eccleſiæ corrupta & deſtructa, ex eo quod ibi determinatum fuit, quod in Chriſto erant duæ naturæ & una perſona, & omnes qui dictum concilium receperunt fuerunt extra eccleſiam catholicam: & quia dicti Armeni dictum concilium non receperunt, ſed condemnaverunt, ideo ſolum apud eos eſt catholica, exceptis paucis de eccleſia minoris Armeniæ.

Responsio. Cauſam non recipiendi ſynodum catholicon in ſecundo & tertio articulis breviter manifeſtavimus, & illud etiam, quia nos jamdiu eſt cognoſcentes veritatem, recepimus ſynodum ſanctam : tamen non eſt mirum ſi Armeni defecerunt de facto duarum naturarum; quia ut vos bene ſcitis in ſynodo Epheſina univerſaliter a tota eccleſia condemnatus fuit nefandus Neſtorius cum hæreſi ſua, qui dicebat duas naturas, duas perſonas, & duos filios in Chriſto; & condemnationem iſtam Neſtorii & hæreſis ejus Armeni condemnaverunt in tota eccleſia, ſed poſt modicum tempus facta fuit ſynodus Calcedonenſis, in qua determinatum fuit duas naturas confiteri & unam perſonam in Chriſto, licet ii dixerint naturas eſſe unitas in perſona, & in hac ſynodo Armeni non erant, ut veritatem ſciviſſent. Ideo quoniam audiverunt ab Aſſyriis, quod confirmaverunt hæreſes Neſtorii, tunc incœperunt declinare a ſynodo, ſicut ab hæreſi Neſtorii. Sed tamen eccleſia Armenorum in diebus Erach cæſaris, & Esdræ catholicon Armenorum, quærentes veritatem cum ſolemni ſynodo, receperunt concilium Calcedonenſe cum determinationibus ſuis, cum aliis ſanctis ſynodis, & a dicto Esdra uſque ad ſeptem catholicon ſic tenuerunt; ſed poſt hæc Johannes de Oſna fecit ſynodum in Manaſgarde cum ſex epiſcopis Aſſyriis, & paucis Armenis contra catholicon prædeceſſores ſuos, & fecit declinari multos a veritate, dicendo unam naturam, unam voluntatem, unam operationem in Chriſto contra concilium Calcedonenſe: tamen alii catholicon dominus Gregorius & dominus Nerſes Glanenſis, videntes impietatem eorum voluerunt iterato redire ad priſtinum ſtatum, & uniri cum Græcis; & licet duæ partes concordaverint ad invicem, & perveniſſent ad unionem, ſi a morte non fuiſſent præventi, & remanſit ſic uſque ad tempora prædeceſſorum noſtrorum, qui cum duobus conciliis uniti ſunt cum eccleſia Romana, & receperunt concilium Calcedonenſe, & abſtulerunt omnes cauſas turbationis, & nos una cum omnibus nobis obedientibus ſic ſtamus ſic ſumus & docemus.

Art. XXXVI. *Item, quod Armeni credunt & tenent quod ſolum apud ipſos eſt eccleſia catholica, quia, dicunt, apud illos ſunt quæ faciunt eſſe unam tantum eccleſiam, ſcilicet verus baptiſmus & unica fides Chriſti, & unicus Spiritus-ſanctus & unus Deus & Dominus, quæ apud alias eccleſias, quæ vocantur Chriſtianæ, non ſunt.*

Responsio. Si aliqui talia dixerunt nos ignoramus, quia nec audivimus, nec diximus: quoniam licet eccleſia Armenorum, ſecundum fidem Chriſtianam in qua eſt, de catholica eccleſia eſt; tamen ipſa per ſe non eſt tota & univerſalis eccleſia; & ſi dicit habere, ſicut & habet veraciter res iſtas, ſcilicet verum baptiſmum, & unicam fidem Chriſti, unum Sanctum Spiritum, unum Deum & Dominum, tamen non dicit quod aliqui Chriſtiani non habent, ſicut in articulo dicitur, & ex hoc patet quod dicunt, quod omnes venientes ad eos ab aliis eccleſiis rebaptizant, quoniam baptiſmus datus in aliis eccleſiis, non putant verum baptiſmum eſſe; & hoc falſum eſt, quia univerſaliter in tota eccleſia Armenorum hominem venientem ad eos ab aliis eccleſiis rebaptizant, quia baptiſmum aliarum eccleſiarum putant verum eſſe, & non ſicut mentiuntur in prædicto articulo, ſed aliqui ex eis qui articulum iſtum falſum ponunt ſuper Armenos, baptizaverunt plures contra verbum apoſtoli qui dicit: *Non eſt poſſibile ſemel baptizatis iterum renovari ad pœnitentiam, & ſibi ipſis reiterato crucifigere filium Dei.* Sequitur.

Quia, ut dicunt, Armeni habent etiam veram fidem, quam aliæ eccleſiæ deſtruxerunt recipiendo concilium Calcedonenſe. Habent & vere Spiritum-ſanctum & verum Deum & Dominum, quæ aliæ eccleſiæ non habent, quia negaverunt Deum & Dominum in concilio Calcedonenſi, dicendo quia in Chriſto ſunt duæ naturæ & una perſona.

Responsio. Cauſam non recipiendi concilium Calcedonenſe in xxx. articulo manifeſtavimus & replicandi neceſſitas non eſt. Sequitur.

Propter quæ in ſymbolo non dicunt ſimpliciter : Et unam ſanctam eccleſiam, *ſed in* iſtam ſanctam eccleſiam, *accipiendo ly* iſtam, *pro eccleſia Armenorum.*

Responsio. Falſum eſt hoc, quia talem intellectum numquam in ſymbolo audivimus, licet & hoc vocabulum dupliciter invenimus in ſymbolo Armenorum, univerſaliter dicunt, *credit in his ſola univerſalis & apoſtolica eccleſia*, & de hoc ſic intelligimus, quia quicquid dicit ſymbolum, a principio uſque hic, & quod poſt ſequitur uſque ad finem, credit ſola & univerſalis & apoſtolica eccleſia. Sed qui dicunt: *credimus in hanc ſolam univerſalem, &c.* intelligimus *in hanc*

Digitized by Google

pro una catholica & apoſtolica eccleſia, quæ orthodoxa confitetur omnia quæ ſunt in ſymbolo, & non ſolum pro generatione noſtra, ut falſe detrahimur.

ART. XXXVII. *Item, quod a tempore Eraclii imperatoris citra, fuerunt tres catholicon in Armenia tenentes diverſam fidem & diverſum baptiſmum ad invicem.*

RESPONSIO. Sciendum eſt quod in hoc articulo ponunt multa inaudita, & inſitas peſſimas falſitates ſuper Armenos, quia licet catholicon *de Alnanc*, quod interpretatus *Columbarum* & Jurgianorum quandoque obediebant catholicon Armenorum, tamen tres catholicon, ut dicitur in articulo, Armeni non tenuerunt, nec poſt Eraclium nec ante diverſas fides, & diverſum baptiſma tenuerunt ad invicem. Catholicon *de Alnanc* eſt antiquus, & conſtitutus a B. Gregorio; ſed Archamarenſis archiepiſcopus eſt, & quandoque obediebat catholicon, & de parvo tempore citra nomen catholicon impoſuit ſibi, quare excommunicatus fuit a catholico Armenorum, & adhuc eſt in excommunicatione; tamen baptiſmum, fidem, & officium & ordinationes eccleſiæ & doctrina eorum trium per unum modum fuerunt uſque ad illud tempus, quod catholicon, qui eſt in Armenia minori, & rex ſimul cum obedientibus eis uniti fuerunt cum eccleſia Romana. Nunc autem iſta eſt differentia inter nos & eos, quia nos ponimus aquam in ſacrificio & facimus feſtum nativitatis XXV. Decembris, & dicimus in Chriſto duas naturas unitas in una perſona filii Dei, & recipimus ſanctam ſynodum Calcedonenſem, & confitemur purgatorium & cognoſcimus primatum eccleſiæ Romanæ; ſed ipſi ſecundum antiquam conſuetudinem non ponunt aquam in ſacrificio, & faciunt feſtum nativitatis & Epiphaniæ ſexta Januarii, & dicunt Chriſtum perfectum Deum & perfectum hominem, tamen unam naturam propter ineffabilem unionem, ſecundum verbum Cyrilli, qui dicit quod una eſt natura Verbi incarnati, & adhuc non recipiunt concilium Calcedonenſe, neque nomen purgatorii audiverunt, niſi de quinquaginta annis citra, & non cognoſcunt primatum eccleſiæ Romanæ. Sequitur.

Nam catholicon Columbarum dicit quod Pater & Filius & Spiritus-ſanctus fuerunt crucifixi in cruce.

RESPONSIO. Falſum eſt hoc & crimen. Sequitur.

Et illi qui ſubjecti ſunt ei baptiſant in aqua.

RESPONSIO. Verum eſt hoc. Sequitur.

Catholicon vero medius & ſubjecti ejus dicunt quod ſolus Dei Filius fuit crucifixus in cruce.

RESPONSIO. Verum eſt. Sequitur.

Et pro majori parte baptiſant in aqua, licet aliqui, pauci tamen, baptizent in vino, non tamen baptizatos mergunt in nomine Patris & Filii & Spiritus-ſancti.

RESPONSIO. Falſum eſt & criminoſum, quia omnes cum aqua baptizant in nomine Patris & Filii & Spiritus-ſancti, quia eumdem librum, & ejuſdem rubricas, & eamdem conſuetudinem baptiſmi, quam nos habemus, & ipſi habent, & numquam audivimus quod aliquis in eccleſia Armenorum cum vino baptizaret, nec eccleſia Armenorum talem errorem ſuſtinere poſſet. Sequitur.

Catholicon vero tertius a quinquaginta annis citra tenet illud quod tenet eccleſia Græcorum.

RESPONSIO. Catholicon tertius tenet omnia eccleſiæ Græcorum, per quæ convenit cum eccleſia Romana: tamen illud in quo cum eccleſia Romana non convenit, non tenet, nec vult tenere, ſed tenet ſicut ſancta eccleſia Romana. Sequitur.

Conveniunt tamen dicti tres catholici & ſubjecti eorum in iſtis, quod in Chriſto eſt una natura ſicut una perſona, quæ natura eſt divina, & quod non ponunt [aquam] in vino in ſacrificio, nec faciunt feſtum nativitatis Domini XXV. *die Decembris, excepto catholicon tertio, qui a quinquaginta annis citra in iſtis a primis duobus eſt ſeparatus.*

RESPONSIO. Defferentiam tertii catholicon qui eſt in Armenia minori & archiepiſcopi Archamarenſis & catholicon *de Elnanc* ſuperius diximus, & non eſt neceſſe reiterare; ſed illud quod dicit quod Chriſtus eſt una natura ſicut una perſona, & natura iſta eſt divina, omnino falſum eſt, & crimen tam de his, quam aliis quæ de nobis aſſerunt, ut ſuperius diximus, in multis locis. Sequitur.

Quilibet autem de dictis catholicon, dicit quod ipſe tenet veram fidem, & verum baptiſmum habet, & quod aliqui catholicon ab eo non habent veram fidem, nec verum baptiſmum, & ſic quia ſunt diviſi inter ſe, non eſt una eccleſia inter eos, ſed alia & alia.

RESPONSIO. Contrarietas hæc quæ ponitur de fide & baptiſmo de ſupradictis tribus catholicon falſum eſt crimen, quia catholicon *de Alnanc* & *de Archamar* uniti ſunt omnino in fide, & in baptiſmo, & nos differentiam noſtram ab eis in iſto articulo demonſtravimus.

Item, quod Armeni credunt & tenent, quod in aliis eccleſiis ab eccleſiis Armenorum non datur peccatorum remiſſio, quia aliæ eccleſiæ negaverunt veram fidem, recipiendo concilium Calcedonenſe. ART. XXXVIII.

RESPONSIO. Talia verba ſunt dicta a malignis & a ſtultis, & ſunt valde ſpernibilia apud nos & maledicta. Sequitur.

Nec etiam habent unum baptiſmum, quia miſcent aquam in vino in ſacrificio dicentes, quod aqua quæ fluxit de latere Chriſti, virtutem tribuit ſoli ſacramento baptiſmi, & ideo

Digitized by Google

illæ eccleſiæ, quæ miſcent aquam in vino, baptiſmum perdiderunt, propter quod remiſſio peccatorum non fit apud ipſos, ſed ſolum fit in eccleſia Armenorum.

Responsio. Hæc omnino falſa ſunt, quia ſi eccleſia Armenorum crederet, quod in aliis eccleſiis baptiſmus non eſt, quia miſcent aquam in vino in ſacrificio, baptizatos ab eis rebaptizaret, ſed eccleſia noſtra, ut in XXXVI. articulo diximus, nullum baptizatum ab aliis eccleſiis rebaptizat, & ſicut credit quod habent verum baptiſmum, ita habent & remiſſionum peccatorum. Sequitur.

Et ideo presbyteri Armenorum prohibent ſubjectis ne ſacramenta recipiant ab aliis, quam ab Armenis; quia illa ſacramenta alii non habent.

Responsio. Eccleſia Armenorum maxime in Cilicia ſemper indiviſibiliter omnia ſacramenta ab eccleſia Romana recepit, & dedit eis, maxime ex tunc, quando iterum in caritate ligata fuit cum dicta eccleſia: ſimiliter, & ab eccleſia Græcorum ſacramenta accipiebat, & ei dabat quamdiu diligebant ſe mutuo; ſed poſtquam per diabolum turbatio intravit inter eas, cœperunt declinare ab invicem: tamen Armeni non propter hoc principaliter, quia judicabant eos ſacramenta eccleſiæ non habere; ſed propter invidiam & inimicitiam utriuſque.

Art. XXXIX. *Item, quod Armeni dicunt & tenent, quod populus ſubjectus uni catholicon poteſt recipere dicta ſacramenta ab alio catholicon vel preſbyteris ejus, & dicta ſacramenta valent dicto populo; ſed epiſcopi & presbyteri unius catholicon non poſſunt recipere ſacramenta ab alio catholicon vel ſubjectis ejus, vel ſi reciperent, talia ſacramenta eis non valerent.*

Responsio. Populus totius eccleſiæ Armenorum individicabiliter de una diœceſi in aliam diœceſim, & vice verſa accipit omnia ſacramenta, & uſque nunc non eſt prohibitum. Simili modo eſt de epiſcopis in *Alnanc* & in *Archamar*, accipiunt mutuo ſacramenta individicabiliter; ſed archiepiſcopus Archamarenſis, ex tunc quod fuit rebellis nobis, & excommunicavimus ſimul cum ſuffraganeis ſuis, non poſſunt participare nobiſcum, niſi primo obediant & abſolvantur ab excommunicatione, in qua ſunt. Similiter & catholicon Alnancenſis cum ſuffraganeis ſuis non participant nobiſcum nec nos cum eis, poſtquam uniti fuimus cum eccleſia Romana. Sed quando conveniunt nobiſcum in unione eccleſiæ Romanæ, non eſt differentia inter nos & ipſos.

Art. XL. *Item, quod Armeni credunt & tenent, quod nullus Armenorum poteſt conſequi remiſſionem peccatorum per epiſcopos vel presbyteros eccleſiæ Romanæ vel Græcæ.*

Responsio. Hæc dicere de epiſcopis & ſacerdotibus Romanis falſum eſt communiter, quia ſicut in XXXVIII. manifeſtavimus, quod ſic eccleſia Armena ſemper tenuit pacem & amorem cum eccleſia Romana, & eamdem opinionem quam pro ſe habuit, & etiam pro eccleſia Romana: tamen de Græcis non dicunt quod populo ſuo non poſſint dare remiſſionem peccatorum, ſed populum ſuum prohibent, ne vadat ad eos. Sequitur.

Sed aliqui ex Armenis dicunt, quod dicta peccatorum remiſſio poteſt fieri in Armenis per epiſcopos & presbyteros Armenorum.

Responsio. Hæc opinio generalis eſt omnium, & non ſolum aliquorum. Sequitur.

Alii vero dicunt, quod epiſcopi vel presbyteri Armenorum nihil faciunt ad peccatorum remiſſionem, nec principaliter, nec miniſteraliter; ſed ſolus Deus peccata remittit: nec epiſcopi vel presbyteri adhibentur ad faciendum dictam peccatorum remiſſionem, niſi quia ipſi acceperunt poteſtatem loquendi a Deo & cum Deo; & ideo cum abſolvunt, dicunt: Deus dimittat tibi peccata tua, *vel:* Ego dimitto tibi peccata tua in terra, & Deus dimittat tibi in cœlis.

Responsio. Hoc quod dicit, quod epiſcopi & preſbyteri Armenorum nihil faciunt ad peccatorum remiſſionem, falſum eſt, & non audivimus, quia licet principaliter dare remiſſionem ſolius Dei eſt, de ſe habet & facit, ſed miniſtrabiliter datum eſt a Deo miniſtris eccleſiæ dimittere peccata. Sed quod dicit Apoſtolus: *Quodcumque ligaveritis ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcumque ſolveritis ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis.* Et iterum in evangelio ſufflavit in eis & dixit: *Accipite Spiritum-ſanctum, & quibus remiſeritis peccata, remittentur eis, & cui retinueritis retenta ſunt;* quoniam ſecundum quod accepit a Deo, dare poteſt aliis; ſed pro forma abſolutionis ſciendum eſt, quod licet intentio ſacerdotis, & illius qui confitetur, eadem eſt ſicut veſtra, quia intentio intendit dare, & populus recipere remiſſionem peccatorum; tamen formam non perfecte ponebant, ſed ſic dicebant, ut ſupradictum eſt. Sed ex tunc quod habuimus notitiam Romanæ eccleſiæ, multi de nobis addiſcentes formam ejus, cum eadem forma facimus remiſſionem peccatorum, & docemus alios facere.

Item, Armeni dicunt & tenent, quod poſtquam aliquis peccando perdidit gratiam Dei, numquam poſtea in æquali gratia reſurgit. Art. XLI.

Responsio. Nos dicimus & habemus, quod poſt peccatum cum pœnitentia & gratia Dei poteſt aliquis in æquali & altiori gratia aſcendere, ſicut antiquitus de David propheta, & in novo teſtamento de Petro apoſtolo, & aliis eis ſimilibus.

Item, Armeni dicunt & tenent, quod ſola Dei paſſio ſine omni alio dono Dei, etiam gratificantis, ſufficit ad peccatorum remiſſionem, nec Art. XLII.

Digitized by Google

nec dicunt quod ad peccatorum remiſſionem faciendam requiratur gratia Dei gratificans vel juſtificans, nec quod in ſacramentis novæ legis detur gratia gratificans.

Responsio. Arbor ex fructu cognoſcitur, ut dicit Veritas Dei, ſive ab operibus Armenorum poteſt agnoſci, quoniam qui hæc dicunt mentiuntur. Armeni vero baptizatos baptizant in remiſſionem peccatorum, abſolvunt & abſolvuntur a peccatis; ſimiliter & alia ſacramenta accipiunt, quæ de Chriſto ſunt ſpirituales medicinæ pro ſalute noſtra data, quoniam credunt, quod ſub velamine viſibilis Dei divina gratia inviſibiliter operatur ſalutem humanam, quoniam ſacramenta non ſolum ſignant vel oſtendunt; ſed etiam dant gratiam ſanctificationis digne recipientibus, & recipientes faciunt placere Deo; & licet omnia ſacramenta habeant gratiam a paſſione Chriſti ſicut a fonte, ſi tamen ſine omni alia gratia Dei ſolum per paſſionem remiſſio nobis fieret, alia ſacramenta vana eſſent, & non baptizati & impœnitentes occiſi ſalvarentur, quod eſt falſum & contra Deum qui dicit: *Qui non regeneratur ex aqua & Spiritu, non intrabit regnum Dei.* Et Marcus dicit: *Si non pœniteamini, peribitis.* Et Matthæus: *Securis ad radicem arboris poſita eſt: omnis arbor quæ non facit fructum bonum abſcindetur & in ignem mittetur.* Item, *Sine gratia Dei data creaturis in auxilium, nullum opus facere poſſunt, nec etiam in eſſe manere.* Quare dicit Apoſtolus: *Gratia Dei ſum id quod ſum.* Et per gratiam Dei paratur quibuſque recipere donum Dei, & per eamdem gratiam liberum noſtrum arbitrium prohibetur a malo, & excitatur ad bonum; & ſine hac gratia nullus poteſt ſufficienter parare ſe ad ſalutem Dei, ſecundum Apoſtolum, *Et gratia ejus, quæ in me vacua non fuit;* & ſine gratia gratificante gratiam Dei nec lucrari poſſumus, nec creſcere in bonum, nec recipere gloriam, ſecundum Apoſtolum: *Non ego, ſed gratia Dei mecum.*

Artic. XLIII. *Item, Armeni tenent & dicunt, quod liberum arbitrium humanum non ſufficit ſibi ad peccandum; ſed diabolus facit & inſtigat homines ad peccandum: ita quod ſi dæmones non eſſent, nullus homo peccaret.*

Resp. Sciendum eſt, quod liberum arbitrium naturaliter liberum eſt a neceſſitate, & nulla cauſa extranea ſufficienter cogere poteſt eum, licet aliquando cauſæ extraneæ debilitent eum in malo, ſicut aliqui qui tribulantur a malo, & negant Chriſtum: ideo nos dicimus quod homo libera voluntate elegit bonum per auxilium gratiæ, & malum per defectum gratiæ; ſimiliter quando dicunt homines, quod ſatanas decipit me, dicunt decipere & non cogere, ſicut invenitur XXII. Regum. Etiam *& ero ſpiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus.* Ergo quando Deus permittit malos ſpiritus ſuper homines, quicquid volunt faciunt.

Item, licet Armeni orent in miſſa & alibi pro bonis tam ſpiritualibus quam temporalibus adipiſcendis, & pro malis removendis. Artic. XLIV.

Responsio. Verum eſt hoc, oramus recipere bona ſpiritualia & corporalia, æterna & temporalia, & liberari æternali & temporali a malo. Sequitur.

Pro mortuis tamen non orant, ut in præſenti requiem habeant, ſed tantummodo in futuro.

Responsio. Falſum eſt hoc, quia nos oramus ut animæ mortuorum in præſenti, qui vadunt ad purgatorium, & ſunt in tormentis, ut quieſcant nunc in anima, & in futuro in anima & corpore, ut cantica & orationes noſtræ pro defunctis teſtantur.

Item, apud Armenos cum aliquis ex eis mortuus eſt, talis obſervatio fit, quod de ſero ducunt animalia munda, ſecundum legem Moyſi, cujuſmodi ſunt oves, capræ & boves, cooperta pannis ſericis ad oſtium eccleſiæ, ad quem locum exeunt clerici dictæ eccleſiæ, & ſacerdos benedicit ſali, & de ſale benedicto ponit in ore animalium dictorum, & poſtea cum oleo de lino inunguntur dicta animalia, & deinde effuſo ipſorum ſanguine occiduntur, & de carnibus dictorum animalium ſequenti nocte comedunt clerici cum ſale; ſed ſacerdos qui in craſtinum debet celebrare pro mortuo, non comedit de carnibus dictorum animalium uſque poſt miſſam. Artic. XLV.

Responsio. Secundum conſuetudinem Armenorum quando aliquis moritur, parentes mortui, ſi poſſunt & volunt, faciunt benedicere ſal, & benedictum ſal dant animalibus, & animalia illa occidunt, & ſacerdotibus & pauperibus dant comedere, & vigilias & orationes faciunt fieri pro anima mortui, ut Deus aſpiciens ad orationes & eleemoſynas vivorum, mortuis miſericordiam concedat; & hanc conſuetudinem eccleſia Armenorum recepit a S. Gregorio, quia invenitur in hiſtoriis, quod ſacerdotes idolorum, qui per ſanctum Gregorium crediderunt in Chriſto, dicebant B. Gregorio, quod in gentilitate noſtra de nefandis immolationibus habebamus cibaria pro nobis & filiis noſtris; de cetero autem mandet & oſtendat dominatio veſtra cauſam vitæ noſtræ per quam vivemus: tunc ipſe ordinavit eis dare decimas de omnibus, & mandavit populo, ut pro ſacrificiis quæ idolis ante offerebant, illam darent Deo oblationem de mundis animalibus, benedicerent ſal, & darent animalibus; ſed in feſtivitatibus & Dominicalibus, & in magnis feſtivitatibus ſanctorum, ad memoriam mortuorum in Chriſto, & eleemoſynam ad cibum pauperum pro mortuis, & de immolationibus iſtis ordinaverunt dare fidelibus ſacerdotibus partem; tamen illud quod dicunt, quod ducunt animalia in ſero, & animalia ſint ſecundum legem Moyſi, & quod cooperiunt cum ſericis ad portam eccleſiæ, & quod inun-

guntur cum oleo lini, & cetera quæ ſequuntur, non ſunt vera, quoniam nec vidimus, nec audivimus; & ſi in aliquibus locis inveniatur ab aliquibus ſimplicibus, quos neſcimus, talia facientes, de numero beſtiarum reputamus; & ſi quandoque in aliquo tempore fuerunt talia in aliquibus locis, & particulariter, nunc autem nullo modo inveniuntur. Sequitur.

Faciunt autem prædicta, quia dicunt & tenent, quod licet remiſſio peccatorum principaliter fiat per ſanguinem Chriſti: tamen non fieret dicta remiſſio peccatorum, niſi ſanguis animalium prædictorum effunderetur in peccatorum vivorum & mortuorum remiſſionem.

Responsio. Quia lex Moyſi dicit, quod remiſſio peccatorum fit per effuſionem ſanguinis animalium brutorum mundorum, & ſine eo non fit peccatorum remiſſio vivorum & mortuorum. Et Dominus dicit in evangelio, quod ipſe non venit ſolvere legem, ſed adimplere, quam ſolviſſet, ſi peccatorum remiſſio fieret ſine effuſione ſanguinis animalium: tamen ſecundum novam legem credit & habet eccleſia Armenorum, quod per Corpus & Sanguinem Domini fit; quæ celebratur ad propitiationem & remiſſionem peccatorum vivorum & mortuorum, & non per effuſionem ſanguinis animalium, ſecundum legem antiquam; tamen immolationem animalium quare & qua intentione facit eccleſia Armenorum, ſuperius manifeſtavimus, & non eſt neceſſe replicare. Et quia nos ſecundum legem Moyſi non facimus, per hoc patet, quoniam pro vivis faciebant, & nos pro mortuis; licet quandoque pro vivis etiam & altera ceremonialia ſecundum legem antiquam nos non facimus. Quomodo ergo eleemoſyna noſtra ſimilis eſt immolationibus eorum? Ergo falſum eſt quod dicunt hi de nobis. Item, quod quando veritas venit, quod eſt ſacrificium Chriſti, ſacrificia antiquæ legis completa fuerunt, quæ figuræ erant veritatis; ideo non ſolum quod nos facimus ſecundum legem antiquam; ſed abhorremus valde, ſi aliquis de Chriſtianis inveniatur Judaïce vivere. Sequitur.

Et de hoc etiam reprehendit eos Damaſcenus, dicens quod dicti Armeni accipientes de erroribus Judæorum, Sarracenorum, paganorum, & aliorum errantium, de illis erroribus ſuam fidem compoſuerunt.

Responsio. Fidem & confeſſionem eccleſiæ Armenorum mittimus ſanctitati veſtræ, & inde videre poteritis utrum de Chriſti evangelio eſt, & ab apoſtolis ejus eſt, an de errore Judæorum, Sarracenorum & paganorum. Et mentiuntur, quoniam inde manifeſtabitur falſitas eorum qui injuſte contemnunt Armenos. De Damaſceno vero non habemus talia dicta de nobis, ſicut ſuperius fuit dictum: tamen ſi dixerit, ut homo Græcus, tunc non ſolum nobis dixit, ſed vobis

A plus quam nobis, quod inconveniens putavimus ſcribere. Sequitur.

Et de dicta fide in concilio Manaſgardenſi librum compoſuerunt, qui apud eos vocatur Radix fidei.

Responsio. Nos concilium Manaſgardenſe una cum omnibus determinationibus ſuis reputamus contra veritatem, & a magno tempore citra non recipimus eum, ſicut ſuperius multotiens manifeſtavimus.

Item, quod dicti Armeni obſervant diſcretionem ciborum mundorum & immundorum animalium, ſecundum quod lex Moyſi dicit. Artic. XLVI.

B Responsio. Licet Armeni aliqua animalia ſeparent & aliquas volucres, & non comedant: tamen hoc non faciunt propter ceremonialia legis Moyſi, ſed propter inconſuetudinem gentis. Qui ſani ſunt, cum gratiarum actione recipiunt omnia ſecundum Apoſtolum. Omnes creaturæ Dei bonæ ſunt, nec eſt aliud dejicibile, iis maxime qui cum gratiarum actione recipiunt, quoniam omnia mundantur per verbum Dei. Sequitur.

Et licet aliqui de Armenia comedant porcum: tamen ſecundum eos, ſi ſacerdos comederet de porco, poſtea non poſſet expellere dæmones de obſeſſis corporibus, quia, ut dicunt,
C *Dominus expellens dæmones de duobus hominibus, miſit eos in porcos.*

Responsio. Illi monachi de Armenis, qui carnes non comedunt, nec carnes porcinas comedunt: licet aliqui particulariter inveniantur in majori Armenia, qui non comedunt, ad quos non pervenit poteſtas noſtra ut corrigantur.

Item, quod [cum] Armeni jejunant diebus jejuniorum inſtitutis inter eos, non comedunt carnes, nec piſces, nec ova, nec caſeum, nec butyrum, nec lac, nec oleum, quia dicunt, quod omnia iſta ſunt quædam carnes. Art. XLVII.

Responsio. Verum eſt hoc, excepto oleo,
D quod communiter comedunt, & de piſcibus multi comedunt; & cauſam quam dicunt non comedendi, dicentes quod ſunt quædam carnes, hoc falſum eſt, quoniam non propter hoc quod dicit, non dimittimus comedere; ſed quia ab eccleſia noſtra prohibita ſunt, & quia habemus exemplum a Chriſto, ab apoſtolis, & a ſanctis patribus in Thebaïda, qui in diebus jejuniorum ab omni pinguedine & ſapido cibo abſtinebant, ad affligendum & ſubjiciendum corpus, ut dicit apoſtolus, quod per neceſſitates & de-
E ſideria ſe ipſos crucifigebant. Sequitur.

Comedunt autem herbas, panem & vinum: poſſunt tamen comedere, quotiens volunt, illis diebus quibus jejunant.

Responsio. Hoc quod dicit quod comedunt, verum eſt, & alia multa cibaria de ſeminibus & fructibus, & de dulcibus etiam comedunt: illud tamen quod dicit, quod poſſunt comedere quotiens volunt in diebus jejuniorum, licet in jejuniis hebdomadarum

Digitized by Google

A & in quarta & ſexta feria, verum eſt, & pauci ſunt qui ſolum ſemel comedunt; ſed in diebus jejuniorum quadrageſimæ, abſtinent uſque ad horam nonam, & plures ſemel comedunt, exceptis quibuſdam vitioſis, qui nolunt facere ſecundum legem, ſed ſecundum voluntatem; & exceptis laborantibus & infirmis, pauperibus, prægnantibus & lactantibus. Sequitur.

Dicunt & prædicant, quod illi qui in diebus jejuniorum comedunt piſces, ova, caſeum, butyrum & oleum, ſunt maledicti & infideles, & extra fidem conſtituti, & ſunt ab ovili Chriſti ſeparati.

B Responsio. Iſta ſunt verba rixæ & contrarietatis, quoniam qui Chriſti ſunt, ſecundum apoſtolum faciunt, qui dicit: *Is qui manducat, non manducantem non ſpernat; & qui non manducat, manducantem non judicet.* Et, *qui manducat, Domino manducet, gratias enim agit Deo; & qui non manducat, Domino non manducet, & gratias agit Deo.* Et non maledicimus, nec dicimus, nec credimus, quod propter cibaria ſeparati ſint comedentes ab ovili Chriſti. Et ſi quandoque aliqui dicunt talia verba, ſicut ſuperius dicitur, propter rixas & controverſias dicunt, non ſecundum legem.

Art. XLVIII. C *Item, Armeni dicunt & tenent, quod ſi Armeni committunt ſemel quodcumque crimen, quibuſdam exceptis, eccleſia eorum poteſt abſolvere eos tantum ad culpam & pœnam de dictis criminibus; ſed ſi aliquis commiſerit dicta crimina iterum, abſolvi non poſſunt per eorum eccleſiam.*

Responsio. Hoc falſum eſt, & contra doctrinam Chriſti, cui credimus & obedimus: qui dixit Petro, Dimitte peccanti, non ſepties, ſed ſeptuagies ſepties. Item, ſecundum conſuetudinem eccleſiæ noſtræ, quotieſcumque peccatores pœnitentes veniunt ad confeſſionem, audimus eorum confeſſionem, & D ſecundum demerita pœnitentiam injungimus; tamen ſi confeſſor ignorat mederi, mittit eum ad magiſtros vel ad epiſcopos. Quare falſum dicit, quod ſi quis committeret dicta peccata iterum, abſolvi non poſſet per eorum eccleſiam; & licet abſolvimus peccatorem a peccatis, non tamen a pœna communiter.

Art. XLIX. *Item, dicunt quod ſi aliquis eorum poſt baptiſmum acceptat primam & ſecundam uxorem, abſolvi poteſt per eos; quod ſi accipiat tertiam & quartam & deinceps, non poteſt abſolvi per eorum eccleſiam; quia dicunt, quod tale matri-* E *monium fornicatio eſt, & talem habent pro pagano: ita quod nec erit in fine communicandus, neque ducunt de domo ſua ad ſepeliendum per portam domus; ſed frangunt parietes domus, & per foramen parietis educunt corpus ejus; nec miſſam celebrant, nec ſepultura eccleſia eum ſepeliunt, ſed faciunt de eo ſicut de pagano.*

Responsio. Armeni qui non ſunt uniti eccleſiæ Romanæ in majori Armenia, ſecundum conſuetudinem Græcorum duas uxores accipere putant eſſe legitimum; ſed tertiam & quartam & deinceps adulterium putant. Tamen, quando illi qui tertiam uxorem vel quartam acceperunt, convertuntur, ad pœnitentiam recipiunt, & faciunt pro eis & in vita & in morte, ſicut pro aliis peccatoribus: ideo illud quod dicit, quod tales putant paganos, & in morte non communicantur, & quod non extrahant per portam domus, & talia opprobria quæ dicit contra eos, falſum eſt, nec alias vidimus, nec audivimus. Nos vero de Cilicia, & qui obediunt nobis, poſtquam uniti fuimus cum eccleſia Romana, qui recipiunt tres vel quatuor, & ſic deinceps unam poſt aliam, recipimus eos, & alios Chriſtianos legitime nubentes. Sequitur.

Si tamen ille qui recipit tertiam uxorem dum vivit, eam dimittit ſic, ut poſtea non revertatur ad eam, recipiunt eum ad pœnitentiam, & imponunt ei xv. annos pro pœnitentia, ſic quod in dictis annis non comedat carnes, piſces & ſupradicta lacticinia; & ſi dictam pœnitentiam perfecerit, & poſtea moriatur, faciunt de eo, ſicut de alio Chriſtiano in vita & in morte.

Responsio. Verum eſt hoc, quod recipiunt ad pœnitentiam tales in majori Armenia, ſicut & alios peccatores; tamen non ſic, ſicut dicitur in articulo.

Item, Armeni dicunt & tenent, quod ſi aliquis ante ſuſceptionem ordinis ſacri commiſit aliquod peccatum luxuriæ carnalis exterioris, quod ille habet confiteri confeſſori dictum peccatum. Art. L.

Responsio. Verum eſt quod eccleſia Armenorum omnes quos ordinat, prius facit eos confiteri, poſtea ordinat. Sequitur.

Deinde epiſcopus qui ordines facit, interrogat dictum confeſſorem, ſi ille eſt dignus ordinari. Cui ſacerdos reſpondet, quod non, & ſic repellitur a ſuſceptione ordinis ſacri.

Responsio. Verum eſt hoc, quod antequam eſſemus uniti cum eccleſia Romana, tales defectus fiebant, ut ſuperius dicitur; tamen non communiter, ut ſupra; & adhuc aliqui in majori Armenia, qui non obediunt nobis, forte ſic faciunt. Sequitur.

Si vero poſtquam ordinatus eſt commiſerit tale peccatum luxuriæ, oportet quod ſi abſolvi velit, quod confiteatur confeſſori ſuo, & tunc ille confeſſor deponit eum ab executione ordinis; & ſi poſtea exſequatur actus dicti ordinis, dictus confeſſor dicit hoc epiſcopo in præſentia aliorum, & cum qua vel cum quo peccaverit, revelat.

Responsio. Communiter hoc non eſt verum; tamen principaliter poſſibile eſt eſſe inique; ſed ubi poteſtas noſtra pervenit, non

Digitized by Google

dimittimus tales ſine pœna tranſire. Sequitur.

Mulieres etiam cum quibus tales peccaverint, jactant ſe dicendo: Ego depoſui talem ſacerdotem.

Responsio. Poſſibile eſt, quia aliquando fuerunt talia; ſed tamen quando inveniuntur, puniuntur. Sequitur.

Ex quo contingit apud Armenos, quod multi ſunt qui dicta peccata nolunt confiteri dum vivunt, ne repellantur a ſuſceptione ſacrorum ordinum; & ſi eos ſuſceperint, ne poſtea deponantur ab ordinis executione.

Responsio. Sciendum eſt, quod plures propter timores & verecundiam non confitebantur, ut putamus; nunc autem omnes confitentur.

Art. LI. *Item, quod Armeni dicunt & tenent, quod iſta peccata ſunt irremiſſibilia, nec eorum eccleſia poteſt hæc peccata remittere, quia Chriſtus non dedit eccleſiæ poteſtatem, quod talia peccata remittat, ſcilicet ſi aliquis peccatum luxuriæ committat in ore hominis vel mulieris.*

Responsio. Tale quod numquam nos audivimus. Sequitur.

Et ſi blaſphemat Chriſtum, vel fidem Chriſtianam, aut crucem, & tales blaſphemos non reputant Chriſtianos, nec ſacramenta eccleſiæ eis miniſtrant dum vivunt, nec quando moriuntur faciunt eis ſicut de Chriſtianis; nec eorum filios reciperent ad baptiſmum, niſi convertantur, & pœnitentiam agant.

Responsio. Hæc omnia falſa ſunt, quoniam omnia peccata quæ confitentur & pœnitentur, remittuntur, ſicut Chriſtus dedit eccleſiæ poteſtatem, & eccleſia noſtra facit, excepta finali impœnitentia, quod eſt irremiſſibile apud nos. Ideo eccleſia noſtra non pœnitentibus & induratis in peccatis, qui in hora mortis etiam non avertuntur a peccatis, non dat eis ſacramenta eccleſiæ. Tamen numquam hæc audivimus nec vidimus, quod pueri geniti a peccatoribus parentibus, puniantur pro peccato parentum, non dando eis caracterem baptiſmi; quod eſt valde falſum & deſpectuoſum, & contra prophetam dicentem: *Filius non portabit iniquitatem patris ſui.*

Art. LII. *Item, quod dicti Armeni dicunt & tenent, quod ſi aliquis commiſerit ſemel peccatum adulterii, ſodomiæ, beſtialitatis, vel homicidii, vel apoſtaſiam a fide, faciendo ſe Saracenum, vel Judæum; & etiam ſi aliquis dicat, quod in Chriſto ſunt duæ naturæ & una perſona, poteſt abſolvi per eorum eccleſiam, non tamen debet communicari, niſi in fine vitæ ſuæ.*

Responsio. Hoc verum eſt, exceptis duobus. Primum, quod dicit quod tales peccatores non debent communicari niſi in fine vitæ; quia talibus peccatoribus, quando conteruntur, & confitentur peccata ſua, & pœnitentiam peregerint, damus eis ſacramenta. Secundum eſt quod dicit, quod ſi aliquis

A dicat, quod in Chriſto ſunt duæ naturæ & una perſona, dupl‍ici modo intelligimus hoc; ſi dicentes dicunt duas naturas diviſas in Chriſto, ſicut Neſtorius, tales infideles reputamus: ſed qui dicunt duas naturas unitas in una perſona Filii Dei, quod credidit eccleſia noſtra, & credit firmiter, & hoc peccatum non putamus, ſed potius juſtitiam, ſanctitatem & veritatem, ſicut ſuperius diximus. Sequitur.

Et ſi quis commiſit dicta peccata vel etiam alia pluries, non poteſt abſolvi per eccleſiam, niſi prima vice; & ſi poſtquam ſemel confeſſus

B *fuerit & abſolutus de aliquo peccato, de prædictis iterato committat dictum peccatum, prima abſolutio non valet.*

Responsio. Falſum eſt hoc, quia eccleſia Armenorum ſemper recipit pænitentes, ſive ſint peccata ejuſdem ſpeciei, ſeu alterius ſpeciei; & prima abſolutio valet confeſſis, licet in peccata confeſſa recidivent.

Item, quod dicti Armeni dicunt & tenent, quod ſi ſacerdos habens uxorem, cum ipſa committat ſodomiam, non peccat, nec ſi hoc confiteatur, deponitur, ſed in hoc derelinquitur Art. LIII.

C *conſcientiæ ſuæ quod confiteatur, vel non confiteatur ſi vult.*

Responsio. Sodomitæ, ut habemus ex ſacra ſcriptura, propter gravitatem turpitudinemque peccati, cum maximis pænis puniti fuerint a Deo, ſicut ſodomitæ & gommorritæ, propter quod ſi aliquis de ſæcularibus inveniatur in hoc peccato, punitur: Ergo multo plus clerici, ſi inveniantur in hoc peccato; ſed mirum eſt quod dicit, quod ſi ſacerdos ſodomiam committat cum uxore, non peccat, & relinquitur conſcientiæ ſuæ

D confiteri & non confiteri. Unde poteſt hoc probari? ipſe ſibi contradicit ubi in 50. articulo peccatum fornicationis aggravat, & hic ſodomiam peccatum non dicit: ex quo patet quod falſum eſt.

Item, quod inter Armenos catholicon & epiſcopi excommunicant Armenos ſine omni culpa excommunicatorum, & nulla monitione præmiſſa, ſicut placet eis. Art. LIV.

Responsio. Falſum eſt communiter, quoniam nos pro peccatis excommunicatorum monemus homines: ſi audiant & dimittant peccata, bonum eſt: tamen ſi non obediant,

E tunc excommunicamus, licet multotiens propter debilitatem noſtram & injuſtitiam tyrannorum excommunicandos etiam excommunicare non poſſimus; & hoc etiam multotiens accidit in eccleſia Dei nobis & aliis, quia injuſti prælati injuſte communicant populum ſuum propter vitia ſua. Sequitur.

Et dicunt quod excommunicati per eos non poſſunt abſolvi de aliquo peccato, niſi per catholicon vel epiſcopos, qui eos excommunicaverunt.

Responsio. Excommunicatos a catholicon,

Digitized by Google

ſine verbis & auctoritate catholicon, nullus de epiſcopis poteſt abſolvere. Excommunicatos vero ab epiſcopis, ſi injuſte fuerit factum, catholicon juſtitiam faciens abſolvit eos, vel abſolvere facit. Sequitur.

Si tamen vadant ad alium catholicon vel epiſcopos alii catholicon ſubjectos, poſſunt abſolvi per eos a dicta excommunicatione & peccatis ſuis.

Responsio. Verum eſt hoc, quia ſunt inobedientes & injuſti; quia quod de jure non poſſunt facere, injuſte faciunt; & eccleſia corrigere non poteſt, quia ſub potentia infidelium ſunt. Sequitur.

Dicunt & tenent quod excommunicatis non debent ſacramenta eccleſiaſtica miniſtrari.

Responsio. Verum eſt hoc. Sequitur.

Et ſi aliquis excommunicatus moriatur, amici ejus vadunt vel mittunt ad illum qui eum excommunicavit, & dant ei pecuniam, vel alias res valentes pecuniam, prout conveniunt cum eo; & tunc excommunicans dat eis licentiam, quod ipſum ſepeliant eccleſiaſtica ſepultura, & quod faciant pro eo illa quæ ſupradicta ſunt de animabus, non tamen aliter abſolvunt illum ab excommunicatione.

Responsio. Si excommunicatus in die mortis pænitet de peccatis, & rogat præſentes, ut vadant ad excommunicantem, rogare eum, ut pacificetur, reddendo debibitum, ſi poſſibile eſt, etſi non miſericordiam petere, tunc excommunicans convenit cum eis, & dat licentiam facere ei ſicut & aliis Chriſtianis. Multotiens vero injuſti epiſcopi & officiales eorum faciunt injuſtitiam, ſicut ſcriptum eſt hic & prius.

Art. LV. *Item, Armeni dicunt & tenent, quod excommunicationis ſententia etiam juſte lata, & ſecundum Domini ordinationem, quia monitus non vult eccleſiæ obedire, nec ſe de peccato quod commiſit emendare, non excludit a regno Dei, quia ita bene excommunicatus vadit ad regnum Dei.*

Responsio. Falſum eſt hoc, quia tale opus infidelium eſt, qui ſpem gratiæ eccleſiæ non habent, nec bonorum ſpiritualium, ut dicit apoſtolus: *qui terrena cogitant ſolum, quorum abſtractum eſt cor, alienati ſunt a vita Dei*, generatio vero Armenorum maxime ſæculares turmæ, valde timent ab excommunicatione vel juſte vel injuſte [lata.] Sed ſi Armeni excommunicationem nihil putent, ut dicit, quo modo ergo in LIV. articulo contra ſe dicit, Armeni dicunt & tenent, » quod excommunicatis non oportet dare ſacramenta. Item, Si aliquis excommunicatus » moriatur, parentes ejus vadunt & mittunt » ad eum qui excommunicavit eum, & conveniunt cum eo, &c. Hinc patet quod falſe dicunt. Sequitur.

Sed fornicatio, homicidium, adulterium, & ſi ſacerdos accipiat ſecundam uxorem, & ſi aliquis ex Armenis dicat eſſe in Chriſto duas naturas, & duas voluntates, & duas operationes, & unam perſonam; iſta excludunt a regno Dei, & non excommunicatio lata propter inobedientiam eccleſiæ. Unde Armeni parum vel nihil reputant excommunicationem valere.

Responsio. Verum eſt quod peccata quæ a lege divina prohibita ſunt, operantes ſine contritione & pænitentia excludunt a regno, & peccata quæ ſunt contra canones & ſtatuta eccleſiæ, ſicut in eccleſia Armenorum confirmatum eſt per ſynodum, quod ſacerdos unam uxorem habeat & non plures, & qui plures accipiunt, peccant, & ſi impænitentes moriantur, pereunt; ſed de duabus naturis, & duabus voluntatibus & duabus operationibus & una perſona quo modo intelligimus in Chriſto, reſpondimus ſupra in multis locis.

Item, quod Armeni dicunt & tenent, quod ſi aliquis fuiſſet baptizatus in eccleſia, & poſtea lapſus fuiſſet in hæreſim vel in apoſtaſiam a fide, faciendo ſe Saracenum, vel Judæum, & deinde vellet reverti ad eccleſiam Armenorum, non rebaptizaretur, ſed ſolum cum chriſmate inungeretur, nec aliter abſolvatur; imponitur tamen ei, quod vadat ad locum illum in quo commiſit apoſtaſiam a fide, & ibi coram omnibus confiteatur peccatum ſuum, & abneget illam perfidiam quam commiſit. Art. LVI.

Responsio. Verum eſt hoc, quia baptizatos iterum non baptizamus; ſed apoſtatantes a fide Chriſti ſecundum ſeptimum canonem Laodicenſem, ſive etiam ſecundum canonem Conſtantinopolitani concilii, qui mandat primo abrenunciare hæreſes in quas crediderunt, & confiteri orthodoxam fidem, & eos ungere cum oleo ſancto in fronte. Sic & nos quandoque facimus, tamen non injungimus converſis iterato ire ad locum ubi negaverunt Chriſtum, niſi forte ipſi voluerint; & ſi aliquis confeſſor interrogaverit converſum, utrum valuerit ire ad locum illum ubi negavit Chriſtum, & confiteri eum, & ipſe reſpondeat, non, propter hoc non dimittitur recipi ad gratiam. Sequitur.

Si tamen aliquis fuiſſet baptizatus in eccleſia alicujus catholicon Armenorum, & poſtea converteretur ad fidem Romanæ eccleſiæ vel Græcæ; ſi poſtea vellet venire ad eccleſiam primam, in qua fuerat prius baptizatus; illa eccleſia ſic baptizaret eum, ac ſi numquam baptiſatus fuiſſet & ſemper fuiſſet Saracenus vel paganus. Si vero aliquis fuiſſet primo baptizatus in eccleſia Romana vel Græca, & poſtea vellet venire ad eccleſiam Armenorum: illa eccleſia ad quam veniret, rebaptizaret eum, ac ſi numquam baptizatus fuiſſet, ſed ſemper fuiſſet paganus vel Sarracenus.

Responsio. Falſum eſt hoc ut in XXXVI. articulo ſufficienter manifeſtavimus & reſpondimus, ubi hoc etiam dicit quod & hic. Sequitur.

Et quod Armeni ideo dicunt, quod baptizati in eccleſia Romana vel Græca, quando veniunt ad eccleſiam Armenorum, rebaptizari debent; quia eccleſia Romana vel Græca in eo quod dicunt duas naturas eſſe in Chriſto, fidem negaverunt; & ex eo quod ponunt aquam in vino in ſacrificio, non habent aquam baptiſmi, quia aqua quæ fluxit de latere Chriſti, non poteſt ſervire in ſacramento baptiſmi. Unde cum ponatur aqua in ſacrificio per dictas eccleſias, eædem eccleſiæ non habent baptiſmum; quia non habent verum chriſma, ſine quo verum baptiſma non datur; & propter prædicta, quia eccleſia Latina & Græca non habent verum baptiſma, ſed ſolum eccleſia Armena dictum baptiſmum verum habet, quia contraria dictis eccleſiis tenet & habet; & ideo eccleſia Armena baptizat baptizatos in eccleſia Latina vel Græca, quando veniunt ad eam.

Responsio. Cauſæ baptiſmi quod eccleſia Armenorum baptizat baptizatos a Latina eccleſia vel Græca, ut dicunt detractores Armenorum, tres ſunt. Primo quia Romana eccleſia & Græca dicunt duas naturas eſſe in Chriſto. Secunda, quia aquam ponunt in ſacrificio. Tertia, quia non habent verum chriſma; ſed eccleſia Armenorum numquam baptizavit, nec nunc baptizat baptizatos a ſupradictis eccleſiis. Ergo falſum & criminoſum eſt, quod dicunt de nobis.

Art. LVII. *Item, Armeni dicunt & tenent, quod verum chriſma ſic conficitur, quod habent diverſos flores aromaticos, & alios quos invenire poſſunt in die ramis palmarum, & illos decoquunt in vino, & deinde dictum vinum accipiunt, & per quatuor dies ante diem cœnæ ponunt dictum vinum in oleo, decoquunt inſimul, & aſtant tunc multi epiſcopi & ſacerdotes, dicentes multas orationes dum hæc decoctio fit; & deinde die cœnæ accipitur unus flaſco de dicto oleo, & in ipſo flaſcone ponit catholicon balſamum, & poſtea catholicon celebrat miſſam; & quando catholicon elevat corpus Chriſti, unus epiſcopus qui adſtat ei, elevat dictum flaſconem, & catholicon dicit orationes. Deinde de dicto flaſcone ponitur in diverſis vaſis quæ ſtant ibi juxta altare, & ſic verum chriſma conficitur ſolum per catholicon modo prædicto.*

Responsio. Verum eſt hoc, exceptis duobus, primo quia cum vino non decoquimus, & ſecundo quia in oleo vinum non immiſcemus; ſed odoriferos flores & aromata decoquimus in aqua, ut accipiat aqua odorem ſuavitatis; & poſt hæc accipimus aquam illam claram & odoriferam, & in dicta aqua decoquimus oleum uſque totaliter quod deficit aqua, & remanet ſolum in oleo odor ſuavitatis, & hoc ideo facimus, ut incorrupte & odoriſere remaneat, & ut propter longitudinem temporis non corrumpatur; quia in multis provinciis, ubicumque ſunt obedientes nobis, de nobis recipiunt oleum unctionis ſive chriſma; & epiſcopi qui ſunt ſub poteſtate noſtra, & ſub dominio infidelium, a nobis prohibiti ſunt conſecrare chriſma, ut non propter diſtantiam ſint rebelles nobis. Et balſamus miſcetur ſimul cum oleo, & ſimul conſecrantur in vaſe ſuper altare, licet tantum unus flaſco elevatur, ut populus videat. Sciendum, eſt quod alias orationes non dicunt, niſi quatuor evangelia leguntur quando decoquitur criſma. Sequitur.

Et ſine tali chriſmate non poteſt dari verus baptiſmus.

Responsio. Falſum eſt hoc, quia licet non ſic facimus, ſicut diximus, tamen baptizatos cum chriſmate aliarum eccleſiarum veraciter habemus baptizatos, & non deſpicimus, & ſupradictam falſam opinionem alias non audivimus. Sequitur.

Unde contigit apud eos, quod pueri portati ad baptiſmum, quia ſacerdos non habet de dicto chriſmate, vel illi qui puerum portaverunt, nolunt tantum dare quantum ſacerdotes vellent, frequenter moriuntur ſine baptiſmate.

Responsio. Licet ſecundum conſuetudinem gentis noſtræ ſacerdos ſemper chriſma & corpus Chriſti cuſtodit, tamen ſi contingat in aliquo loco, quod chriſma non inveniatur, & neceſſitas erit baptizandi, tunc baptizant ſolum cum aqua, & baptizati ſunt; & licet ſacerdotibus, qui baptizant, dent unum dragma, vel plus ſecundum voluntatem dantis; ſed numquam audivimus, quod ſacerdos quando baptizat, acceperit pretium pro chriſmate, quare falſe dicunt. Sequitur.

De quibus pueris dicunt Armeni, quod in die judicii baptizabuntur de ſanguine qui fluxit de latere Chriſti: quia, ut dicunt, quando Chriſtus moriebatur in cruce, luna deſcendit, & accepit ſanguinem Chriſti, qui adhuc manet in luna, & ex hoc apparet aliqua nigredo in luna, quæ priùs non apparebat: in die autem judicii effluet dictus ſanguis de luna, de quo baptizabuntur dicti parvuli, quod ſic poſſint intrare regnum cœlorum.

Responsio. Hoc omnino falſum eſt, nec audivimus uſque nunc, & valde miramur de tam falſa compoſitione. Tamen notandum eſt, quod in IX. articulo contrarium dicunt. Armeni dicunt quod non baptizati pueri, poſt generale judicium ibunt ad paradiſum terreſtrem & non cœleſtem.

Item, quod Armeni dicunt & tenent, quod ad hoc quod ſit baptiſmus verus, iſta tria requiruntur, ſcilicet aqua, chriſma [quod] modo prædicto factum eſt, euchariſtia: ita quod ſi aliquis baptizaret in aqua aliquem dicendo: Ego te baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritus-ſancti amen, *& poſtea non ungeretur dicto chriſmate, non eſſet baptizatus. Si etiam non daretur ei Euchariſtia, ſacramentum baptiſmi ratum non eſſet.* Art. LVIII.

Responsio. Licet ſecundum conſuetudi-

nem eccleſiæ noſtræ noviter natis tria ſacramenta ſimul damus. Primo baptizamus tali modo, quod ſacerdos ponit puerum in aqua fontis, & accipit de eadem aqua ſancta, in qua ſtat puer, & ponit ſuper verticem pueri, dicendo : *Talis veniens de catechumenio ad baptiſmum, baptizetur in nomine Patris & Filii & Spiritus-ſancti amen.* Et poſt hæc cum chriſmate confirmant eum ad modum crucis in fronte pueri, & dicunt : *Oleum ſuave in nomine* JESU CHRISTI *fuſum ſuper te, ſit caracter divinus & cœleſtis donorum in nomine Patris & Filii & Spiritus-ſancti amen.* Et cetera alia, & poſtea puerum baptizatum communicant ſic : cum corpore Chriſti ſicco tangunt labia pueri, & reponunt ; & ſi ſacerdos celebrat & in tempore illo baptizatur puer, tunc modicum ſacerdos digitum ſuum tingit in ſanguine, & inde tangit labia pueri, & hoc fit ſecundum conſuetudinem eccleſiæ Græcorum tantum. Si neceſſitas contingat baptizandi, ubi chriſma & corpus Chriſti non inveniuntur, tunc baptizant cum ſola aqua, & baptiſmus eſt, ſicut in LVII. articulo diximus. Ideo non eſt verum quod dicunt, quod baptizati ſola aqua in tempore neceſſitatis, qui non fuerunt uncti cum chriſmate, vel communicati de corpore Chriſti, baptizatos non putant eſſe. Sequitur.

Et etiam apud eos non baptizantur pueri quo uſque habeant VIII. *dies.*

RESPONSIO. Hoc falſum eſt, quia poſt & etiam ante baptizamus, & ſecundum voluntatem parentum, & neceſſitatem noviter natorum. Sequitur.

Et tunc ſpecies ſacramenti Euchariſtiæ liqueſiunt in aqua vel vino, & ponunt in ore pueri baptizati, & ſic accipiunt euchariſtiæ ſacramentum, & tunc dicuntur vere baptizati : quæ tria ſi non fierent, Armeni non reputarent puerum vere baptizatum.

RESPONSIO iſtius prius fuit habita, ſed illud quod dicunt, quod balneant in aqua vel in vino, omnino falſum eſt. Sequitur.

Dicunt etiam quod pueri baptizantur in peccatorum remiſſionem, tamen nullum peccatum habent.

RESPONSIO. Falſum eſt hoc ; quia pueri baptizantur in remiſſionem peccati originalis, ut Armeni dicunt & credunt, & hoc ſufficienter oſtendimus in articulis IV. & in XIII. Sequitur.

Adulti vero baptizantur in remiſſionem peccatorum, non quia in aqua baptizantur ; ſed quia dicto chriſmate inunguntur, & accipiunt Euchariſtiæ ſacramentum.

RESPONSIO. Falſum eſt hoc, quia Armeni in unctione non petunt remiſſionem peccatorum, ſed gratiam ; quoniam remiſſionem peccatorum in aqua fontis baptiſmatis recepit in nomine Patris & Filii & Spiritus

A ſancti, quæ eſt ante unctionem & communionem : & in LXX. articulo dicit aliam falſitatem contra iſtam, quod Armeni non dicunt vel tenent, quod ſacramentum Euchariſtiæ digne ſuſceptum operetur in ſuſcipientem remiſſionem peccatorum, vel pœnarum debitarum pro peccato relaxationem ; vel quod per ipſum detur gratia Dei, vel ejus augmentum : ex quibus patet quod falſum dicunt, quod corpus Chriſti operetur remiſſionem peccatorum in ſuſcipientibus digne, & non operetur ſimul. Hoc falſum eſt & impoſſibile.

B *Item, quod Armeni diverſimode baptizant, & quantum ad materiam, & quantum ad formam baptiſmi. Quantum ad materiam quidem, quia aliqui, licet pauci, baptizant in vino puro : alii vero in lacte, alii vero communiter in aqua.* ART. LIX.

RESPONSIO. Omnino falſum eſt & crimen, quoniam materia baptiſmatis Armenorum eſt ſola aqua, in qua Chriſtus baptizatus fuit, & quæ exivit de latere Chriſti ad ablutionem noſtram, & etiam a Chriſto audivimus quod in evangelio dicitur : *amen amen dico vobis, qui non fuerit renatus ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt intrare regnum Dei.* C Ideo eccleſia Armenorum dixit in oratione baptiſmi : *Concede aquam iſtam in qua baptizatur iſte nunc in remiſſionem peccatorum, & receptionem Spiritus-ſancti, & adoptionem patris cœleſtis, & ad hereditatem regni cælorum, ut mundatus a peccatis, in beneplacito tuæ voluntatis ſtet in hac vita, & in futuram bonum indeficiens hereditabit.* Et cum lacte & vino baptizare numquam vidimus, nec audivimus, nec in libris noſtris hoc invenitur. Ideo poſſumus dicere cum D propheta *ſepulcrum patens eſt guttur eorum, & linguis ſuis doloſe agebant.* Sequitur.

Quantum vero ad formam, nulla forma baptiſmi certa eſt apud eos, ſed quilibet epiſcopus vel presbyter ordinat ſibi formam in qua baptizet.

RESPONSIO. Falſum eſt hoc, quoniam forma baptiſmi eccleſiæ Armenorum una eſt, & non alia ; & talis eſt iſta, quod ſacerdos ponit puerum in fonte baptiſmatis, accipit aquam benedictam, in qua ſtat puer & ponit ſuper verticem pueri, dicendo : *Talis veniens a catechumeno ad baptiſmum, baptizetur in nomi-* E *ne Patris & Filii & Spiritus-ſancti.* Aliqui autem mergunt ter in aqua ter recipiendo dictam formam. Hæc eſt forma eccleſiæ noſtræ. Sed quod quilibet epiſcopus vel ſacerdos componat ſibi formam ſpecialem & baptizet, numquam vidimus, nec audivimus, nec ſcimus. Sequitur.

Et modum baptizandi tenet quem vult. Aliqui enim ex eis qui in aqua baptizant, non nominant dum baptizant tres perſonas divinas : dicendo : Baptizetur iſte in nomine Patris & Filii & Spiritus-ſancti, *ſed dum baptiſ-*

Digitized by Google

mum in aqua lavant, dicunt evangelium ab illo loco: Venit Jesus a Galilæa in Jordanem ad Johannem *uſque ad illum locum*: Et vox facta eſt dicens: Hic eſt filius meus. *Alii vero dum baptiſatum lavant.* Vox Domini ſuper aquas, Deus majeſtatis intonuit, Dominus ſuper aquas multas. *Alii vero dum baptizatum lavant, dicunt antiphonam ſcilicet* Dum erant apoſtoli in cœnaculo, repente venit ſonitus tamquam ſpiritus vehemens cum magna voce, & accendit eos in igne ſine ardore. *Dicunt etiam illam antiphonam:* Repente deſcendit Spritus-ſanctus in ſimilitudinem gloriæ ſuper apoſtolos. *Et aliam etiam quæ talis eſt*: Benedictio in excelſis Spiritus-ſancti procedentis a Patre, per quam inebriati ſunt apoſtoli vino immortali, & invitaverunt terram ad cœlum.

Responsio. Quia ſicut materia & forma eccleſiæ Armenorum uniformes ſunt, ut ſuperius eſt dictum, ſimiliter & modus baptiſmatis per totam eccleſiam Armenorum per unum modum eſt; & differentias iſtas quas dicit in articulo, modo quo dicuntur, nec habemus, nec in libris noſtris invenimus, quia licet dicamus: *Vox Domini ſuper aquas*, quando aquam ad fontem baptiſmatis ponimus, & poſt hæc legimus de Ezechiele: *Hæc dicit Dominus: accipiam vos, &c.* & ab apoſtolo, *Ergo lex pædagoga, &c.* Et poſt hæc evangelium: *Et erat homo ex phariſæis nomine Nicodemus, &c.* Et poſt hæc duæ orationes, & poſt hæc baptizant in fonte baptiſmi in aqua, *in nomine Patris & Filii & Spiritus-ſancti.* Et poſt hæc ſacerdos tenens puerum in fonte dicit hoc evangelium: *Tunc venit Jeſus de Galilæa in Jordanem ad Johannem, &c.* uſque illuc. *Exivit* Jesus *velociter de aqua illa.* Et quando verbum hoc dicit, extrahit puerum de fonte & ponit puerum in ulnis compatris, & poſt hæc dicunt: *Pater noſter*, & aliqua talia cantica. Et ſic eſt modus baptiſmi noſtri, & non ſicut ſuperius dicunt. Sequitur.

Illi vero qui baptizant in vino, dum lavant illum qui baptizatur, dicunt. Ego te lavo in vino, ut ſis fortis & non patiaris frigus. *Illorum vero qui baptizant in lacte non exprimitur aliqua forma.*

Responsio. Hæc ſunt verba falſa, ſicut ſuperius diximus, & detractiones. Sequitur.

Aliqui vero dum lavant baptizando, dicunt, quod ipſi vellent committere turpia cum matre pueri, qui baptizatur.

Responsio. Iſtud eſt verbum turpe & obprobrioſum ſacramentis Dei, & grave auditui noſtro, & eſt inconveniens ponere in ſcriptis. Sequitur

Aliqui etiam ex Armenis quando ponunt baptizandum in aqua, dicunt: Baptizetur talis in nomine Patris & filii & Spiritus-ſancti. *Et deinde cum baptizandum lavant, dicunt iterum eadem verba; & deinde quando extrahunt de aqua, dicunt eadem verba.*

Responsio. Sciendum eſt, quod quia communiter omnes Armeni ſic faciunt, quia ſive mergant puerum in aqua, ſive fundant ſuper caput, pro qualibet vice mergendi & effundendi aquam, dicitur: *Talis veniens a catachumeno ad baptiſmum, baptizetur in nomine Patris & Filii & Spiritus-Sancti.* Nunc autem nos communiter ſecundum conſuetudinem eccleſiæ Romanæ dicimus ſemel tribus ſub merſionibus & effuſionibus aquæ factis, cum iſta forma: *Ego baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritus-ſancti*; ſed illud quod dicunt, quod quando ponitur & extrahitur, dicitur forma baptiſmi, non eſt verum, ſed in baptizando verum eſt. Sequitur.

Et deinde inungunt baptizandum cum chriſmate in oculis, in auribus, in ore, ſub aſellis, in genu & ſub genu, in pedibus & in plantis pedum, dicendo certa verba; & poſtea baptizatum communicant de ſacrificio altaris, & ſic, ut dicunt, homo plene & vere eſt baptizatus & aliter non.

Responsio. Verum eſt hoc, excepto hoc, quod ſub aſella nec ſub genu non ungunt, ſed bene alia loca, ſicut ſupra ſcriptum eſt, & ultra ungunt concavum manus, pectus & humeros, quæ non dicunt: modum autem communionis in LVIII. articulo manifeſtavimus.

Art. LX. *Item, quod ſi aliquis Armenus baptizatus in aqua vel vino aut lacte modis ſupradictis, etiamſi dum baptizaretur in aqua dicatur:* Baptizetur iſte in nomine Patris & Filii & Spiritus-ſancti, *tranſeat ad eccleſiam Latinam vel Græcam, & poſtea revertatur ad primam eccleſiam, ita rebaptizatur, ac ſi paganus ſemper fuiſſet. Si vero de eccleſia unius catholicon tranſeat ad eccleſiam alterius catholicon, ille catholicon ad cujus eccleſiam vadit, facit eum negare fidem illius catholicon, qui eum baptizavit, & chriſmat eum modo prædicto, dicens quod chriſma alterius catholicon nihil valet, niſi ſuum, non tamen rebaptizat eum excepto catholicon Armeniæ minoris, qui baptizatos chriſmatos in eccleſiis catholicon majoris Armeniæ venientes, ad eccleſiam minoris Armeniæ rebaptizat, & chriſmat modo ſupradicto.*

Responsio. Hæc omnia quæ hic in LX. articulo dicunt, ſunt totaliter falſa & verba inaudita.

Art. LX[I]. *Item, Armeni dicunt quod virtute ſacramenti baptiſmi baptizatus ſit membrum eccleſiæ, & poteſt participare ſacramentis & efficitur Chriſtianus, & poſt finale judicium, niſi aliud obſiſtat, intrabit regnum cœlorum.*

Responsio. Vera ſunt hæc, nunc autem intrant in vitam cum anima, & poſt generale judicium intrabunt cum anima & corpore, ſicut in VII. articulo & alibi in multis locis.

Item,

Digitized by Google

ARTIC. LXII. *Item, Armeni dicunt & tenent, quod licet in eorum ordinario antiquo dicatur, quod per baptiſmum datur remiſſio peccatorum; ipſi tamen hoc ſic expoſuerunt, quod hoc veritatem non habet de pueris, qui in ætate puerili baptizantur infra ætatem* XII. *annorum, quia tales reputant innocentes & ſine peccato, quia Armeni pro maximo peccato habent peccatum luxuriæ, quod committere non poſſunt tales pueri; ſed de illis qui baptizantur poſtquam peccatum luxuriæ commiſerunt, dicunt quod tales baptizantur in remiſſionem peccatorum.*

RESPONSIO. In quarto articulo & in decimo tertio, & in quinquageſimo octavo ſufficienter manifeſtavimus falſum eſſe quod dicunt, quia parvuli baptizantur in remiſſionem originalis peccati, & adulti in remiſſionem originalis & actualis peccatorum. Notandum eſt autem quod in LVIII. articulo dicunt, quod adulti in aqua baptizati non recipiunt remiſſionem peccatorum; & hic dicunt quod qui baptizantur poſtquam peccatum luxuriæ commiſerunt, quod tales baptizantur in remiſſionem peccatorum, ex quo patet quod falſum eſt & dicunt. Sequitur.

Tenent etiam dicti Armeni, quod illi qui non commiſerunt peccatum luxuriæ, ſunt virgines & innocentes, etiamſi non baptizati decederent.

RESPONSIO. Licet non baptizati ſecundum corpus poſſunt vocari virgines, nondum corrupti corpore, innocentes vero non, quia habent maculam originalis peccati, maxime ſi cum actuali peccato etiam peccaverunt.

ARTIC. LXIII. *Item, apud Armenos utriuſque Armeniæ non datur ſacramentum confirmationis, quia, ut dicunt, illi qui eis fidem a principio prædicaverunt, tale ſacramentum eis non dederunt.*

RESPONSIO. Omnes Armeni per totum mundum & in utraque Armenia ſacramentum confirmationis dant poſt baptiſmum [per] epiſcopos & ſacerdotes indifferenter. Primo confirmant cum chriſmate ad modum crucis frontem pueri, & dicunt: *Oleum ſuave in nomine* JESU CHRISTI *fuſum ſuper te ſit caracter divinus cœleſtium donorum in nomine Patris & Filii & Spiritus-ſancti. Amen.* Simili modo & alios ſexus* inungunt dicendo quædam verba, & per hunc modum dant ſacramentum confirmationis. Licet poſtquam prædeceſſores noſtri uniti fuerunt cum eccleſia Romana, aliquot in minori Armenia epiſcopi confirmant ſecundum modum eccleſiæ Romanæ, & alii ſecundum modum antiquum, quem habuerunt ab eccleſia Græca. Sequitur.

* *f.* nexus.

Et quamvis apoſtoli miſerint Petrum & Johannem ad illos qui baptizati fuerant in Samaria per Philippum, ut imponerent eis manus, & acceperunt Spiritum-ſanctum, quod ad ſacramentum confirmationis pertinere videtur; dicunt tamen Armeni, quod illi qui baptizati fuerunt per Philippum, non acceperant verum baptiſmum, quia Philippus erat ſolum diaconus, & non presbyter vel epiſcopus: qui presbyter & epiſcopus ſolum poſſunt dare verum baptiſmum, & ideo miſſi fuerunt dicti duo apoſtoli ad eos, ut verum baptiſmum & Sanctum-Spiritum acciperent.

RESPONSIO. Secundum [librum] Actuum apoſtolorum, qui dicit: *Sed poſtquam crediderunt Philippo, qui evangelizabat regnum Dei & nomen* JESU CHRISTI, *baptizabantur omnes viri & mulieres;* aliqui ex magiſtris ſuper hoc verbo opinantur, quod iſte Philippus de ſeptem diaconibus erat, & ſic baptizati per eum non erant vere baptizati. Hoc non dicimus nos, nec alias audivimus, quia licet ſcriptum ſit in Actibus apoſtolorum de Petro & Johanne, quod miſſi fuerunt de Jeruſalem ab aliis apoſtolis in Samaria, quæ Samaria receperat verbum Dei, ipſi euntes oraverunt ſuper eos, qui ſolum baptizati erant in nomine JESU CHRISTI, tunc poſuerunt ſuper eos manus, & accipiebant Spiritum-ſanctum, tamen iterato non baptizaverunt. Ex quo patet, quod perfecte & veraciter baptizati erant, ſicut nos credimus. Sequitur.

Dicunt etiam dicti Armeni, quod Eunuchus baptizatus a Philippo, in tali baptiſmo non acceperit Spiritum-ſanctum; ſed poſtquam Philippus raptus fuit ab eo, Spiritus-ſanctus venit ſuper Eunuchum.

RESPONSIO. Hoc contra textum ubi dicitur in Actibus apoſtolorum; *& deſcenderunt ambo in aquam Philippus & Eunuchus, & baptizavit eum: & cum exierunt de aqua illa, Spiritus-ſanctus venit ſuper Eunuchum, & angelus Domini rapuit Philippum.* Quare non eſt credendum, ſi milleſies exponerent illa, quamvis expoſitiones non acceptamus, nec alias audivimus.

Item, catholicon minoris Armeniæ dicit, quod ſacramentum confirmationis nihil valet, & ſi valet aliquid, ipſe dedit licentiam presbyteris ſuis, ut idem ſacramentum conferatur. ARTIC. LXIV.

RESPONSIO. Falſum eſt dupliciter. Primo, quia ſacramentum confirmationis recipit eccleſia Armenorum, ſecundum conſuetudinem Græcorum, & hoc eſt valde antiquum, antequam minor Armenia eſſet Armenorum. Secundum falſum eſt & crimen dicere de catholicon minoris Armeniæ, quod ſacramentum confirmationis nihil putat.

Item, Armeni dicunt & tenent, quod illa inunctio cum chriſmate facta in novem locis, de qua ſupradictum eſt, valet Chriſtianis dum vivunt, pro omnibus inunctionibus quæ fiunt per eccleſiam Latinam: unde apud eos non eſt ſacramentum confirmationis, nec extremæ-unctionis, nec quando conſecrantur epiſcopi vel presbyteri, unguntur eorum manus vel capita. ARTIC. LXV.

RESP. Hoc quod dicunt, quod unctio puerorum, quæ fit in novem locis, ſicut ſupra di-

ctum eſt, valet Chriſtianis dum vivunt pro omnibus unctionibus, quæ fiunt per eccleſiam Latinam, hæc ſunt verba ſtultitiæ & inania; quoniam quamvis obſervatio extremæ unctionis communiter deficiat in eccleſia Armenorum, particulariter non faciebat, ſecundum modum eccleſiæ Græcorum: unctionem aut confirmationem univerſaliter per omnes Armenos cum baptiſmo dabant ſacerdotes ſine defectu ſicut & Græci, ut ſuperius, etiam in LVIII. articulo diximus. De unctione vero ſacerdotum ſciendum eſt, quod a tempore domini Nerses Glanenſis citra ducentos annos, hæc veritas intravit eccleſiam Armenorum, quoniam in conſecratione epiſcopi & ſacerdotis ungimus caput & pollicem epiſcopi; ſacerdoti autem totam manum ungimus ſub hac forma, quia duabus manibus ſacerdotis ad invicem conjunctis epiſcopus ungit, incipiendo a pollice dextro manus, ducendo ad indicem ſiniſtræ manus, & incipiendo a pollice ſiniſtræ manus, ducendo ad indicem dextræ manus, dicendo: *Domine, tu unge ſanctitate & benedictione manus iſtorum, & omnia quæcumque iſti benedicent, tu benedic, & quæcumque manus iſtæ ſignabunt in nomine tuo confirma, & perfice, ut confortentur per gratiam Domini noſtri* Jesu Christi. Caput vero epiſcopi ungimus per modum crucis & dicimus: *Caput tuum ſit unctum & benedictum cæleſti unctione cum honore epiſcopali, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Amen.* Deinde ungimus pollices, & dicimus: *Deus Pater Domini noſtri* Jesu Christi, *qui per voluntatem ſuam exaltavit te ad honorem epiſcopalem, potentia ſua ſignet te per unctionem ſanctam, & impleat abundanter ſpiritali benedictione: quare conſecratus de te, conſecratus ſit, & ſanctificatus de te, ſanctificatus ſit, & omnia quæcumque ſignabis cum manu & pollice ſanctificentur, & ſuper quem acquieſcet dextera tua, ſit ei ad ſalutem & ſanitatem.* Et hæc receperunt patres noſtri ab eccleſia Romana, & ad nos ſicut pervenit, ſic facimus, & docemus omnes obedientes nobis. Illi vero qui ante dictum Nersesfuerunt, ſecundum conſuetudinem eccleſiæ Græcorum faciebant. Sequitur.

Sed quando presbyteri vel epiſcopi ſunt mortui, portantur ante altare, & ibi eorum capita & frontes & manus dextræ inunguntur, & tunc populus venit, & oſculatur manum dextram prædictorum, & faciunt oblationes ſuas, ac ſi primam miſſam haberent celebrare; poſtea adducuntur ad oſtium eccleſiæ animalia munda, cooperta pannis ſericeis, & modo ſupradicto occiduntur & comeduntur.

Responsio. Verum eſt hoc, tribus exceptis. Primum, licet inungunt frontem, caput vero non. Secundum, nec oblationem faciunt ut in prima miſſa. Tertium, de animalibus in XL. articulo manifeſtavimus.

Art. LXVI. *Item, omnes Armeni communiter dicunt & tenent, quod per verba poſita in canone miſſæ, quando dicuntur per ſacerdotem:* Accepit panem, & gratias agens fregit & dedit ſuis ſanctis electis, & recumbentibus diſcipulis dicens, Accipite & manducate ex hoc omnes, hoc eſt Corpus meum, quod pro vobis & multis diſtribuitur in remiſſionem peccatorum. Similiter & calicem accipiens, benedixit, gratias egit, bibit, dedit ſuis ſanctis electis & recumbentibus diſcipulis, dicens: Accipite & bibite ex hoc omnes: Hic eſt Sanguis meus, novi teſtamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum, *non conficitur, nec ipſi conficere intendunt Corpus & Sanguinem Chriſti, ſed ſolum dicunt verba recitative recitando, ſcilicet quod Dominus fecit quando ſacramentum inſtituit.*

Responsio. Omnes Armeni univerſaliter credunt & dicunt, quod panis & vinum per verba Chriſti poſita in canone miſſæ eorum, quando accipit ſacerdos panem in manu ſua, & dicit alta voce: *Accipite & bibite ex eo omnes: Hic eſt ſanguis novi teſtamenti, qui pro vobis & multis effundetur in propitiationem & remiſſionem peccatorum,* conficitur veraciter Corpus & Sanguis Chriſti, ſecundum fidem eccleſiæ Armenorum, & ſecundum intentionem ſapientum, quamvis multi de ſimplicibus incipientes a principio miſſæ dicunt & legunt uſque ad finem canonis miſſæ, & putant fuiſſe miſſam, ideo non dicit verum quod non conficitur, nec ipſi conficere intendunt Corpus & Sanguinem Chriſti, ſed ſolum dicta verba recitative recitando, ſcilicet quod Dominus fecit, quando ſacramentum inſtituit. Sequitur.

Et poſt dicta verba dicit ſacerdos multas orationes poſitas in eorum canone, & poſt dictas orationes venit ad locum ubi ſic in eorum canone dicitur: Adoramus, ſupplicamus, petimus a te, benigne Deus, mitte in nobis & in hoc propoſitum donum coeſſentiale tibi Spiritum-ſanctum, per quem panem benedictum Corpus veraciter efficiens Domini noſtri & Salvatoris Jesu Christi; *& dicta verba dicit ſacerdos ter, deinde dicit ſacerdos ſuper calicem:* Et vinum benedictum Sanguinem veraciter efficiens Domini noſtri & Salvatoris Jesu Christi, *& per hæc verba credunt quod conficitur Corpus Chriſti & Sanguis.*

Responsio. Quamvis illud quod dicit ſuperius invenitur in miſſali S. Athanaſii, quod nos habemus, & facimus, & Johannes Oſauri etiam poſt verba Chriſti, quæ ponuntur in canone miſſæ: *Accipite & comedite, accipite & bibite,* & cetera alia ſic dicit, *etiam faciens panem hunc pretioſum Corpus Chriſti tui, & vinum hoc pretioſum Sanguinem Chriſti tui.* Similiter & S. Baſilius dicit indifferenter in eodem loco & eodem modo ut S. Chryſoſtomus; ideo & nos ſic diximus, ut dixerunt & ordinaverunt iſti, tamen non

Digitized by Google

credimus confici Corpus & Sanguinem Chriſti, ut dicunt, quod ante eſt confectum. Et tamen qua intentione ſupradicti ſancti magiſtri fecerunt ignoramus; & ſi aliud melius videatur vobis, quod neceſſarium ſit facere, parati ſumus perficere. Sequitur.

Diverſum ritum etiam habent dicti Armeni ad celebrandam miſſam, quia quidam illorum in altari ponunt duos calices, in quibus ponunt panem & vinum, & calices apud eos ſunt vel terrei vel lignei: & quidam celebrant miſſam in communibus veſtimentis, quidam induuntur ſacris veſtibus, & quidam celebrant populo præſente, & quidam excluſo populo, & clauſis jannis ſacerdos ſolus celebrans intrat eccleſiam & exit, & penitus non oſtendit populis Corpus Chriſti, & adhuc in pluribus locis fit iſto modo, quod celebrant ſuper janua clauſa, quouſque ſacerdos dicit: Reſpicite, *quando ſcilicet elevat Corpus ſacramentum, ut populus videat, & tunc aperiuntur januæ eccleſiæ.*

Responsio. Nos in minori Armenia per omnia facimus, ſicut & vos, quia quando nos celebramus, veſtimur veſtimentis ſacris, & ponimus unum calicem argenteum vel aureum cum patena, & alii nimis pauperes de metallo ſtannato, vel de vitro groſſo. Ligneus autem vel terreus apud nos non inveniuntur, & numquam clauſis janius celebramus; ſed ſemper in aſpectu populi: tamen in Armenia majori in aliquibus locis inveniuntur particulariter, ſicut ſuperius dictum eſt in articulo, propter metum infidelium, & nos quantum poſſumus corrigimus, & docemus non facere ſic. Sciendum eſt autem, quod in majori Armenia, qui januis clauſis celebrant in quadrageſima, in ſabbato tantum fit & in Dominica, & hoc particulariter, & in tempore quo elevatur Corpus Domini, aperiunt portas eccleſiæ, ut populus videat, quod elevatio Corporis Domini fit neceſſario, ſive ſit ibi populus, ſive non.

Art. LXVII. *Item, Armeni non dicunt, quod poſt dicta verba conſecrationis panis & vini ſit facta tranſubſtantiatio panis & vini in verum Corpus & Sanguinem, quod natum fuit de Virgine* Maria, *& paſſum & reſurrexit.*

Responsio. Contra hoc eſt textus canonis miſſæ eccleſiæ Armenorum, qui dicit: *Per quem*, ſcilicet per Spiritum-ſanctum, *panem habens, & vinum benedicens, Corpus & Sanguinem veraciter faciens Domini noſtri* Jesu Christi, *convertens per Spiritum ſanctum.* Ex quo patet, quod eccleſia Armenorum panem & vinum per operationem Spiritus-ſancti intendit conſecrare, & tranſubſtantiare in verum Corpus & Sanguinem Chriſti, qui natus eſt de Virgine Maria, crucifixus & ſepultus, & reſurrexit, & aſcendit in cœlum, ſedet ad dexteram Dei Patris, & venturus eſt judicare. Et Chriſtus idem dicit: *Hoc eſt Corpus meum.* Et *Hic eſt Sanguis meus.* Et *Qui manducat Corpus meum, & bibit meum Sanguinem, ipſe in me habitabit, & ego in eo.* Ergo qui aliud dicet, vel putabit, vel prædicabit, quam illud quod Chriſtus dicit, anathema ſit ſecundum Apoſtolum. Sequitur.

Sed tenent quod illud ſacramentum ſit exemplar, aut ſimilitudo, aut figura veri Corporis & Sanguinis Domini; & hoc ſpecialiter aliqui magiſtri Armenorum dixerunt, videlicet quod non erat ibi Corpus Chriſti verum & Sanguis, ſed exemplar & ſimilitudo ejus.

Responsio. Tales magiſtros cum tali doctrina non cognoſcimus; ſed maledicimus. Sequitur.

Dicunt etiam, quod quando Chriſtus ſacramentum inſtituit, non tranſubſtantiavit panem & vinum in Corpus ſuum & Sanguinem; ſed ſolummodo inſtituit exemplar & ſimilitudinem Corporis & Sanguinis ſui; propter quod ſacramentum altaris non vocant Corpus & Sanguinem Domini, ſed hoſtiam vel ſacrificium, vel communionem.

Responsio. Error maximus eſt iſte, & quem alias numquam audivimus; quoniam Chriſtus in celebratione Corpus & Sanguinem ſuum dixit, ſicut & nos credimus, & non exemplar & ſimilitudinem Corporis & Sanguinis ſui. Sciendum eſt vero, quod nos panem miſſæ hoſtiam vocamus, quando nondum conſecrata eſt in altari, & Corpus Chriſti poſt conſecrationem: communionem autem propter communionem noſtram cum eo: ſacrificium vero, quia oblationem facimus Deo Patri pro nobis. Sequitur.

Quidam etiam magiſter vocatus Nerses, *habet in ſuis libris expreſſum, quod quando ſacerdos dicit hæc verba:* Hoc eſt Corpus meum, *tunc eſt ibi Corpus Chriſti mortuum; ſed quando ſacerdos dicit:* Per quem, *ut ſupra poſitum eſt, ibi eſt Corpus Chriſti vivum; non tamen expreſſit, ſi erat verum Corpus Chriſti ibi, vel ſimilitudo ejus.*

Responsio. Opinio dicti magiſtri ſuper hoc verbo, & ſi qua alia ſunt, quæ non ſunt recta, non recipiuntur a nobis. Et poteſt iſte errare ſicut homo, quoniam & alii magni magiſtri, qui tamquam ſancti honorantur, in multis defecerunt, quæ ab eccleſia non recipiuntur pro vero. Quod dicit quod dictus magiſter non expreſſit utrum erat Corpus Chriſti ibi vel ſimilitudo ejus, non dicit verum; quoniam verum Corpus & Sanguinem dicit panem & vinum poſt celebrationem. Sequitur.

Et quod etiam Armeni illud quod ponitur in eorum canone miſſæ, Per quem panis benedictus efficiatur verum Corpus Chriſti, *ſic verum Corpus Chriſti exponunt, quia efficitur vera ſimilitudo & exemplar Corporis & Sanguinis Chriſti.*

Responsio. Talem falſam & pernicioſam expoſitionem numquam alias audivimus, niſi in iſto libello. Sequitur.

Unde & Damaſcenus propter hoc reprehen-

Digitized by Google

dens eos, dixit quod ducenti tunc anni erant, quod Armeni perdiderant omnia ſacramenta, & quod illa ſacramenta quæ habebant, non erant eis tradita ab apoſtolis, vel ab eccleſia Græca vel Latina; ſed ipſi, ut voluerunt, ſacramenta ſibi finxerunt.

Responsio. Non putamus quod Damaſcenus dicat talia de nobis; & ſi dicit, forte propter diviſionem noſtram ab eis. Sciendum eſt vero, quod ſacramenta quæ recepimus a principio ab eccleſia per ſanctos patres noſtros, ita habemus; primo matrimonium & pænitentiam, quæ ante incarnationem Chriſti dedit Deus hominibus in adjutorium perficere mandata ejus, & pervenire ad bona promiſſa, & Chriſtus etiam confirmavit iſta; pænitentiam, prædicando, ut dicitur in Marco: *Si non pænitemini, peribitis;* & matrimonium, eundo ad nuptias, & Armeni ita habent; quia peccatoribus prædicat eccleſia Armenorum conteri de peccatis ſuis, & confiteri, & pænitere, ſecundum illud: *Facite fructus dignos pænitentiæ;* & matrimonium habet & prædicat pretioſum, ſanctum, & ſimile Chriſto & eccleſiæ, ſecundum apoſtolum; & ſicut Chriſtus recepit baptiſmum in aqua, & mandavit nobis baptiſmum in aqua in nomine Patris, & Filii, & Spiritus-ſancti, quod & nos facimus & habemus ſimili modo, ſic in articulo LIX. & in multis aliis locis manifeſtavimus. Sed quando fecit diſcipulos ſacerdotes, dedit poteſtatem ligandi atque ſolvendi, ſecundum illud Marci: *Amen dico vobis quodcumque ligaveritis ſuper terram, erit ligatum & in cælis; & quodcumque ſolveritis ſuper terram, erit ſolutum & in cælis.* Sic & nos habemus & facimus, & primam miſſam ipſe Chriſtus fecit, & ſecundum [eam] corpus & ſanguinem ſuum dedit, quod pro nobis in multis diſtribuitur in propitiationem & remiſſionem peccatorum, & mandavit apoſtolis facere, ſecundum illud Matthæi: *Hoc facite in meam commemorationem.* Et hæc ſimiliter nos facimus, ſicut ſuperius in LXV. & in LXVI. articulis manifeſtavimus. Et confirmationem etiam, ſecundum conſuetudinem totius orientalis eccleſiæ uſque nunc, epiſcopi & ſacerdotes qui baptizant, dant conſequenter poſt baptiſmum, ſicut in XVIII. articulo & in LXIII. manifeſtavimus, & licet per hoc differamus ab eccleſia Romana, in qua ſoli epiſcopi dant; Græca autem non, quoniam & ipſi ita faciunt ſacramenta quæ apoſtoli didicerunt a Chriſto, & docuerunt eccleſiæ. Hæc ſunt quæ etiam & nos habemus, & invenimus in libris apoſtolorum. Quare falſum eſt dicere de nobis, quod non habemus ſacramenta quæ apoſtoli docuerunt eccleſiæ, & quod nova ſacramenta finximus pro nobis. Igitur oſtendat nobis veritatem ſacramentorum, & antiquitatem ſacramentorum apoſtolorum, & tunc corrigemur. Et ſi non ſit ita, ceſſent a detractionibus ſuis.

De ſacramento vero extremæ-unctionis, ſciendum eſt, quod aliqui licet pauci faciunt ſecundum conſuetudinem Romanæ eccleſiæ, quemadmodum & nos & aliqui ſecundum modum Græcorum. Secundum autem majorem partem non faciunt: nunc conamur hoc ſacramentum per gratiam Dei, quantum poſſumus, conformari conſuetudini eccleſiæ Romanæ.

Art. LXVIII.

Item, Armeni dicunt & tenent, quod ſi presbyter vel epiſcopus ordinatus committat fornicationem etiam in ſecreto, perdit poteſtatem conficiendi & miniſtrandi omnia ſacramenta, quæ pertinent ad epiſcopum vel presbyterum, & tamen omnia ſacramenta per eos confecta, nullam efficaciam vel virtutem habent, ex eo quod per tales fornicationes perdiderunt poteſtatem conficiendi & adminiſtrandi.

Responsio. Quamvis publici fornicatores prohibentur ab eccleſia Armenorum, ut non celebrent, non propter hoc quia perdiderunt poteſtatem celebrandi & adminiſtrandi omnia ſacramenta, quæ pertinent ad epiſcopum vel preſbyterum, & quod nullam virtutem vel effectum habeant ſacramenta confecta per eos, ut dicunt ſupra; ſed propter canones ſanctorum patrum & ſcandalum populi, & quia miniſtri hujus magni ſacramenti juxta poſſe mundi ſint. Qui vero in ſecreto peccat, ſi de voluntate ſua dimittit celebrare propter conſcientiam, tunc confeſſor celebrare non cogit. Si vero veraciter contritus eſt, & non velit ceſſare a celebratione, tunc confeſſor habet diſpenſare eum per pænitentiam. Sequitur.

Dicunt tamen, quod bonus laïcus fidelis Euchariſtiam confectam per epiſcopum vel presbyterum habentem poteſtatem conficiendi ſacramentum Euchariſtiæ, eam aliis miniſtrare poteſt.

Responsio. Falſum eſt hoc, quia tale, quod ad nos non pervenerit.

Art. LXIX.

Item, dicti Armeni dicunt, quod ſi epiſcopus vel presbyter committat fornicationem, vel quamcumque aliam ſpeciem luxuriæ ſecrete vel publice, perdit poteſtatem conficiendi & miniſtrandi ſacramenta, quæ ad Deum pertinent. Si vero efficiatur hæreticus & apoſtata a fide, ut Saracenus vel Judæus, vel committat quodcumque aliud crimen, ut homicidium, perjurium, & ſic de aliis criminibus, dictam poteſtatem conficiendi & adminiſtrandi ſacramenta non perdit; ſed ſufficit, quod de talibus peccatis pæniteat, ſive dicta peccata commiſerit publice vel occulte.

Responsio. De fornicatione manifeſtavimus in LXVIII. articulo. Tamen de homicidiis ſciendum eſt, quoniam ſacerdotes Armenorum contra inimicos fidei tempore neceſſitatis ad bellum vadunt, & ſi in bello de infidelibus occidunt, tunc propter hoc ab ordinibus non prohibemus; nec quando in-

Digitized by Google

fideles venientes ſuper Chriſtianos ad occidendum eos, tunc ſi ſacerdotes noſtri liberando ſe, occidunt eos, non inhibemus eis quin poſſint celebrare, quia pro fide & juſtitia bellant. Aliter vero homicidæ pænitent & ceſſant a celebratione. Apoſtatam a fide non vidimus celebrare poſt apoſtaſiam.

ART. LXX. *Item, Armeni non dicunt nec tenent, quod ſacramentum Euchariſtiæ digne ſuſceptum operetur in ſuſcipiente peccatorum remiſſionem, vel pænarum debitarum pro peccato relaxationem, vel quod per ipſum detur gratia Dei, vel ejus augmentum.*

RESPONSIO. Dicta Chriſti in canone miſſæ Armenorum, cui credunt Armeni, ſine omni dubitatione ſunt contra hoc, quia dicit Dominus: *Accipite & comedite ex hoc omnes, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis & pro multis diſtribuitur in propitiationem & remiſſionem peccatorum.* Item: *Bibite ex eo omnes, hic eſt ſanguis meus, novi teſtamenti, qui pro vobis & multis effundetur in propitiationem & remiſſionem peccatorum.* Et alibi in canone miſſæ ſcriptum eſt de corpore Domini, ut hoc ſit omnibus nobis accedentibus ad eum, non ad condemnationem, ſed propitiationem & remiſſionem peccatorum; de quo dicit Johannes evangeliſta: *Sanguis* JESU *mundet nos ab omnibus peccatis.* Et in LVIII. articulo etiam contra ſe ipſos dicunt, quod adulti baptizantur in remiſſionem peccatorum, non quia in aqua baptizantur, ſed quia dicto chriſmate inunguntur, & accipiunt Euchariſtiæ ſacramentum. Ergo ſumtio corporis Chriſti remiſſionem peccatorum operatur etiam ſecundum verba eorum, quod eſt contrarium ſupraſcriptis; quoniam ſicut per comeſtionem cibi mors intrat in nobis, ſic per ſpiritualem cibum iſtum vivificamur & augmentamur in gratia, ſecundum illud: *Qui manducat corpus meum & bibit ſanguinem meum, mortem non videbit in æternum.* Sequitur.

Sed ſolum dicunt, quod effectus ſacramenti Euchariſtiæ ſunt iſti; ſcilicet, quod ille qui recipit hoc ſacramentum, Chriſtus manet in eo, quia ſcilicet corpus Chriſti intrat in ejus corpus, & in ipſum convertitur, ſicut & alia alimenta convertuntur in alimentum.

RESPONSIO. Sciendum, quod numquam nos alias talem hæreſim audivimus, quoniam ſi effectus corporis Chriſti ſolum hoc eſſet, quod verteretur in alimentum ſicut & alia cibaria, nihilominus tamen apoſtolus ipſum oſtendit eſſe majus quam alia cibaria, dicens: *judicium ſibi manducat & bibit, qui non dijudicat corpus Domini.* Eccleſia Armenorum effectum corporis Chriſti in canone miſſæ exprimit aliter: *Recipe a nobis propoſitionem hanc, & perfice hanc in ſacramentum corporis & ſanguinis unigeniti tui, & medelam remiſſionis peccatorum concede nobis manducantibus hunc panem & vinum.* Sequitur.

A *Et quia euchariſtia manet in ſuſcipiente, dicunt quod presbyter qui accipit corpus Chriſti non debet flebotomari poſtea per triduum: & quia quidam presbyter contrarium fecit, exivit de flebotomia ſanguis & ignis.*

RESPONSIO. Poſſibile eſt quod aliqui de ſimplicibus faciunt ſic, tamen non propter hoc quod corpus Chriſti & ſanguis maneat & convertatur in eis; ſed propter inſipientem conſuetudinem, nec fit de mandato noſtro, nec de ſtatuto eccleſiæ. Sequitur.

Dicunt etiam Armeni quod effectus euchariſtiæ ſunt ut cuſtodiatur accipiens a fulgure B *& grandine, & ab aliis aëris nocuis impreſſionibus, & ab infirmitatibus corporis, & talibus malis corporalibus ſuis vel carorum ſuorum; & idem dicunt quo ad iſtas pœnalitates corporales de ſacramento pœnitentiæ, quod ſcilicet homines per dictum ſacramentum a talibus pænalitatibus cuſtodiuntur.*

RESPONSIO. Effectum euchariſtiæ ſupra in parte manifeſtavimus. Quamvis per gratiam ſacramenti recipimus multa data optima, & dona perfecta ſpiritualia & corporalia, & liberamur a multis periculis, tentationibus ſpiritualibus & corporalibus. De pœnitentia vero ſic eſt ſicut in loco ſuo patefecimus.

C ARTIC. LXXI. *Item, quod ſexcenti & XXII.* * *anni ſunt, quod concilium ſupradictum fuit celebratum per Armenos in civitate Manaſgardenſi, & ibi patriarcha Aſſyriorum* *, *catholicon, epiſcopi, & magiſtri Armenorum determinaverunt, quod in ſacrificio altaris non debet miſceri aqua in vino.*

* *al.* XII.

* *al.* Surianorum.

RESPONSIO. Verum eſt hoc, quamvis multotiens ſuperius diximus quod nos dictum concilium cum omnibus determinationibus ejus non recepimus. Sequitur.

Nihilominus determinaverunt ibi, quod illi qui miſcent aquam in vino in ſacramento D *altaris, non habent verum baptiſmum, quia illa aqua quæ fluxit de latere Chriſti in cruce, non poteſt ſervire niſi ſacramento baptiſmi; & ideo qui aquam ponunt in vino, perdiderunt ſacramentum baptiſmi. Determinaverunt etiam in dicto concilio, quod ſi aqua in ſacramento altaris poneretur, quod illud ſacramentum nullum eſſet, quia Dominus poſt conconſecrationem ſacramenti euchariſtiæ dixit:* non bibam de hoc genimine vitis; *& ita ſolum germen vitis debet poni in ſacrificio & non aqua.*

E RESPONSIO. Superius multoties diximus quod concilium Manaſgardenſe cum omnibus determinationibus ſuis, quæ ſunt contra veritatem, non recipimus. Hoc autem quod dicunt, quod illi qui miſcent aquam in vino in ſacrificio altaris, non habent verum baptiſmum, ex eo quod aqua ſolum ſacramento baptiſmi ſervire poteſt, & quod in miſſa in qua erit aqua, non eſt miſſa; iſta ſunt verba ſtultitiæ, & neſcimus certitudinaliter utrum in dicto concilio determina-

Digitized by Google

A tum fuit hoc vel non : quoniam quamvis Armeni propter antiquam conſuetudinem in ſacrificio aquam non ponebant, tamen non dicunt quod in ſacrificio in quo aqua erit, euchariſtia non ſit, vel ex eo quod aquam ponant, propter ſacramentum baptiſmi. Forte aliquis impius propter rixas & inimicitias dixit tale quid, quod ignoramus. Sequitur.

In quo etiam concilio anathematizaverunt illos qui ponebant vel ponerent aquam in dicto ſacrificio, & in tantum hoc deteſtantur, quod ſi in eccleſia Armenorum celebretur miſſa B *in qua miſceatur aqua in vino, aliqua pars tecti eccleſiæ diſcooperitur, ut radius ſolis in eo intrare poſſit, per cujus introitum conſecratio dictæ eccleſiæ tollitur, & poſtea antequam aliquis Armenus in dicta eccleſia miſſam celebret, oportet quod dicta eccleſia reconcilietur.*

Responsio. Hæc omnino falſa ſunt & verba nequitiæ.

Art. LXXII. *Item, quod Armeni antiqui dixerunt & tenuerunt quod nullus non ordinatus in preſbyterum, quantumcumque eſſet bonæ vitæ,* C *poterat conficere ſacramentum euchariſtiæ.*

Responsio. Verum eſt hoc ſecundum opinionem antiquorum Armenorum & novorum. Sequitur.

Et quod illi qui erant in presbyteros ordinati, ſi malæ vitæ eſſent, non poterant dictum ſacramentum conficere; ſed boni presbyteri hoc facere poterant, & non alii.

Responsio. Quamvis ſacerdotes malæ vitæ de facto poſſint celebrare ſicut boni; tamen de jure ſolum bonis convenit facere ſecundum apoſtolum, *primo probet quis ſeipſum, & tunc de pane illo edat, & de ca-* D *lice bibat, quia qui manducat & bibit indigne, judicium ſibi manducat & bibit*, quoniam non dijudicat corpus Domini &c. Sequitur.

Armeni vero moderni dicunt quod boni & mali presbyteri, dummodo non dimiſerint legem Armenorum, nec effecti fuerint de lege eccleſiæ Latinæ vel Græcæ, nec commiſerint peccata de quibus ſupradictum eſt, poſſunt conficere dictum ſacramentum : ſed illi presbyteri qui dimiſerunt legem Armenorum, vel facti de lege eccleſiæ Græcæ vel Latinæ, quia eam dimittendo effecti ſunt hæretici, non poſſunt conficere dictum ſacramentum.

E Responsio. De bonis & malis ſacerdotibus ſupra breviter diximus, quomodo poſſunt & non poſſunt. Si vero Latinorum & Græcorum legem dicant rebaptiſari & reordinari, tunc verum eſt, quod illud non recipimus ſive ſit de nobis, ſive ſit de aliis, forte baptizatus non erit. Si vero de ritu eccleſiæ Latinæ dicunt, tunc verum non eſt, quia ſacerdotes ejuſdem eccleſiæ amore ſimili accipimus, ſicut & noſtros, & baptizatos per eos, & rebaptizati in opprobrium baptiſmi & reordinati in opprobrium ſacerdotii deponuntur ab ordinibus ſecundum ſtatuta canonum.

Art. LXXIII. *Item, Armeni habent in quodam canone, quod ſi aliquis fuiſſet baptizatus in quibuſcumque eccleſiis, quæ tenerent quod in Chriſto eſſent duæ naturæ & una perſona, & vellet a presbyteris Armenorum recipere euchariſtiæ ſacramentum, idem ſacramentum non daretur ei per dictos presbyteros, niſi prius abnegaret baptiſmum, quod prius acceperat, & malediceret illos, qui dicunt duas naturas eſſe in Chriſto, & qui miſcent aquam in vino in ſacrificio, quibus factis, rebaptizant eum modo Armenorum, & tunc dant ei euchariſtiæ ſacramentum, per eos modo Armenorum confectum.*

Responsio. Quamvis Armeni ſeparentur ab illis qui dicunt duas naturas diviſas, ut Neſtorius, qui una cum hæreſi ſua fuit anathematizatus in ſancta & univerſali ſynodo Epheſina, talibus non damus ſacramentum euchariſtiæ, niſi prius abnegent illam hæreſim, tamen non ſeparantur ab illis qui duas naturas dicunt unitas in uno Chriſto & in una perſona, quod & Armeni confitentur & credunt. Illud vero quod dicit, quod faciunt abnegare baptiſmum & rebaptizant, omnino falſum eſt, & crimen, quod etiam multotiens ſuperius diximus. Sequitur.

Et quod presbyteri Armenorum, dum celebrant miſſam januis clauſis eccleſiæ, ſecundum quod ſupradictum eſt, maledicunt illos qui dicunt duas naturas eſſe in Chriſto, & qui miſcent aquam in vino in ſacrificio, & qui aliquam reverentiam faciunt imaginibus Dei vel ſanctorum.

Responsio. Quamvis aliquando inter Græcos & Armenos per ſimplices fuerit controverſia de imaginibus, nunc autem ablata eſt turbatio illa : prælati vero Armenorum ſemper receperunt imagines ſanctorum, & ſunt in eccleſiis noſtris. Illud vero quod dicunt quod januis clauſis maledicunt, dicentes duas naturas eſſe in Chriſto, & ponentes aquam in ſacrificio euchariſtiæ, hoc non audivimus alias niſi nunc.

Art. LXXIV. *Item, quod apud Armenos majoris Armeniæ non ſit imago crucifixi, nec aliæ imagines tenentur ſanctorum.*

Responsio. Quamvis quandoque aliqui ignorantes de Armenis contrarii fuerint, ſicut ſupra in LXXIII. articulo diximus; tamen a prælatis dictæ eccleſiæ numquam ſunt abjectæ, ſed potius habentur in multis eccleſiis depictæ; ſed cauſa quod non habentur imagines communiter in majori Armenia, eſt perſecutio Saracenorum, qui dominantur Armenis, & valde perſequuntur imagines & habentes.

Art. LXXV. *Item, quod magiſter Armenorum cum veniſſet ad quemdam locum ubi fiebat ſolemniter* [*ſacrificium*], *& ſacerdos elevaſſet eu-*

Digitized by Google

chariſtiæ ſacramentum, ut videretur a populo, dictus magiſter maledixit eidem ſacerdoti, dicens quod myſterium fidei in ſecreto debebat teneri, & non populo oſtendi, & quod oſtendendo dictum ſacramentum, ſacerdos videbatur dicere populo: non timeatis unum fruſtum panis eſt hoc ſacramentum.

Responsio. Sciendum eſt quod Nerses epiſcopus de Orui, qui nunc in Romana curia falſe ſe nominat archiepiſcopum Manaſgardenſem, ſcripſerat ſupradictum errorem a populo Hangæ, quod eſt caſtrum magnum & a populo de villa Sahap, quæ ſunt loca notabilia, domino Jacobo, qui tunc temporis erat catholicon Armenorum, & dictus dominus Jacobus miſit legatos dominum Basilium de Malmescia qui eſt epiſcopus Iconienſis, & Baſilium publicum notarium, ad inquirendum & certificandum utrum ita eſſet, ſicut ſcripſerat ſupradictus epiſcopus ex parte populi dictorum caſtrorum vel non, ſed dictus publicus notarius catholicon Armenorum cum juramento teſtimonium perhibuit coram domino Makzinitar, qui nunc eſt catholicon Armenorum & coram domino Sergio, & domino Baſilio, & domino Gregorio, & fratre Daniele, & coram multis aliis, quod de mandato catholicon ivimus ad Hanga caſtrum ſolemne, & ibi congregavimus quinque epiſcopos & XII. ſacerdotes, & plures burgenſes ejuſdem loci & magiſtrum Matzzinchar & Diracoë ſacerdotem qui miſſam celebraverat, propter quem & dequo ſupradictus Nerses epiſcopus ex parte dictorum caſtrorum ſcripſerat errorem domino Jacobo, & ibi Nerses epiſcopus inventus eſt mendax; quia populus ille ad inſtantiam cujus ſcripſerat errorem, teſtimonium dederunt unanimiter, & una voce jurando, quod de dicto Makznichar & Diracoë ſacerdote talia verba quæ ſcripſit Nerses epiſcopus de ipſis non audiverunt, nec de voluntate & licentia eorum ſcripſit litteram. Tunc rumor magnus fuit, quod ſi non fuiſſemus ibi, plures lapidaſſent eum & nepotem ſuum, qui litteram falſam ſcripſerat de voluntate ſui avunculi, & illud fuit principium, & cauſa perſecutionis ſuæ a diœceſi, & fugiens venit ad nos. Nos vero propter hanc falſitatem & alias multas injuſtitias, quas fecit apud nos & in aliis locis, non potuimus eum recipere in amorem. Quare fugiens de nobis, venit ad vos, & hæc multoties impoſuit nobis.

Art. LXXVI. *Item, quod fuerunt Boloniæ tres Armeni, qui prius fuerant baptizati in forma Armenorum, & poſtea fuerunt baptizati in forma eccleſiæ Latinæ, qui homines cum poſtea veniſſent apud Florentiam, duo Armeni interrogaverunt eos an fuiſſent balneati, vocantes balneationem baptiſmum receptum in eccleſia Latina; qui cum reſpondiſſent quod ſic, dixerunt eis quod abnegarent dictam balneatio-* A *nem; quod cum facere nollent, tantum verberaverunt eos, quod unus ex eis poſt paucos dies deceſſit: alios vero duos tamdiu in carcere retinuerunt, quo uſque dictam balneationem abnegarent, dicendo quod dictam balneationem reputabant ac ſi unus canis minxiſſet ſuper eos, & fuerunt per eos, ut creditur, rebaptizati, ſecundum modum Armenorum, alioquin talibus non darent euchariſtiæ ſacramentum, etiam in fine, quantumcumque peterent.*

Responsio. Supradicta facta nos ignoramus, tamen de hoc valde miramur, quod cum apoſtolus baptiſmum unum dicit, & B forma cum qua baptizamus eſt ſancta & accepta ab omnibus generalibus ſynodis, in quibus primatum eccleſia Romana habebat, quomodo ſuſtinet eos qui rebaptizant baptizatos cum illa forma, quam ſanctam & rectam tenet maxime quando vi faciunt.

Item, cum clerici & laici Armeni fuiſſent baptizati in forma eccleſiæ Latinæ, catholicon minoris Armeniæ fecit eos capi & dehoneſtari, radendo totaliter eorum capita & medietatem barbæ, & ſcindendo veſtes eorum, & poſtea in carcerem poni; & cogebat eos, quod ſacramentum baptiſmi quod acceperant, C *in forma eccleſiæ Romanæ abnegarent; & quia facere noluerunt, diu fecit eos in carcere detineri.* Art. LXXVII.

Responsio. Sciendum eſt quod ſupradicti eccleſiaſtici & ſæculares, non propter hoc fuerunt dehoneſtati, quia cum forma Latinæ eccleſiæ baptizati fuerant, ſed quia præſumſerant tam in occulto quam in ſecreto errorem introducere in eccleſia: quia ipſi reordinati fuerant, rebaptizati, & multos alios trahentes ad ſe rebaptizaverunt & re- D ordinaverunt: aliquos rebaptizabant in balneis, alios in domibus, alios in tranſitu aquarum, & in occultis locis & ſilvis reordinabant. Et cauſas dedicationis has dicebant primo, quia quando primo baptizati fuiſtis, non eratis capaces rationis, & neſcitis utrum ſacerdos dixit: *Baptizo te in nomine Patris & Filii & Spiritus-ſancti*; & forte non dixit propter ebrietatem, ideo neceſſe eſt vobis baptizari in ætate perfecta, ut certitudinaliter a ſacerdote formam baptiſmi recipiatis, & auferatis dubium de cordibus veſtris. Secundo quia peccata quæ feciſtis, ſi contingat quod cum pœnitentia non delever- E itis, nunc per baptiſmum ſanctificabimini, & ſine pænis purgatorii poteſtis tranſire ad regnum cœlorum; & ſi verum eſſet quod baptizati non eſſent, rebaptizari & reordinari neceſſe fuiſſet; tunc oportebit notificare prælatis eccleſiæ, & medelam ſanitatis quærere, & non occulte & in ſecreto novum errorem & malum in eccleſiam Dei introducere, & bonas conſtantias Chriſtianorum corrumpere. Ideo correxerunt eos in modico tempore eccleſia & rex per ſuum forum judiciale, & irarum miſericordiam fecerunt,

Digitized by Google

dando eis res ſuas & conſtituendo eos ad executionem ordinum.

Art. LXXVIII. *Item, quod cum archiepiſcopi dubitantes an eſſent vere ordinati & baptizati per Armenos, veniſſent ad catholicon, qui nunc eſt minoris Armeniæ, dictus catholicon vocavit dictos archiepiſcopos, & inhibuit eis hoc primo, quod non celebrarent miſſam Latinam, ſed miſſam antiquam Armenorum.*

Responsio. De duobus archiepiſcopis quos dixit, unus vocatur Simeon Bech & alter Nerses Balo. De Simeone Bech verum eſt, quod Theotopolis archiepiſcopus erat; de Nerſes vero, qui nunc eſt in curia Romana, qui archiepiſcopum Manaſgardenſem ſe nominat, falſum eſt; quia ipſe erat epiſcopus Urni, & non de Manaſgarde; & iſti ad dubitationes ſuas erroneas alios inducebant rebaptizando, & in miſſis eorum dubium introducendo, dicentes quod miſſæ Armenorum non veraciter ſunt miſſæ. Ideo dominus Jacobus, qui tunc catholicon erat, vocavit eos & monuit, ut non facerent a ſe ipſis novam deceptionem, nec perderent homines in civitate & in habitatione ſua, & non dixit eis quod miſſam Latinam non celebrarent, quoniam uſque in hodiernum diem, qui vult & ſcit facit. Sequitur.

Secundo præcepit eis quod non ſervarent jejunia eccleſiæ Romanæ, ſed antiqua jejunia Armenorum.

Responsio. Falſum eſt hoc, quia dominus Jacobus, qui tunc catholicon erat, multotiens multos condemnabat ad ſententiam pecuniariam, qui non obſervabant quinque dies ſtatutos pro jejunio nativitatis, incipiunt in xix. die Decembris, ſed cuſtodiebant jejunium Epiphaniæ ſecundum antiquam conſuetudinem Armenorum, qui faciebant feſtum nativitatis & epiphaniæ ſimul ſexto die Januarii. Sequitur.

Tertio, præcepit eis quod non baptizarent aliquem, qui dubitaret de ſuo baptiſmo, & veniret ad eos ad petendum verum baptiſmum; ſed ut dicerent ei quod baptiſmus Armenorum eſt melior, quam baptiſmus eccleſiæ Romanæ.

Responsio. Quia ſupradicti duo epiſcopi non ſolum baptizabant, qui dubitaret an eſſet baptizatus, & dubium eſſet conveniens; ſed etiam totam gentem in erroneam opinionem inducebant, & rebaptizabant, ſicut in lxxvii. articulo etiam diximus; ideo monebat eos dominus Jacobus quod non facerent, & non dicebat, quod baptiſmus Armenorum melior eſſet, quam baptiſmus Romanæ eccleſiæ, quoniam nos baptiſmum Romanæ eccleſiæ & Armeniæ eccleſiæ unum ſcimus, ſecundum Apoſtolum, & unus baptiſmus non eſt uno bonus & melior. Sequitur.

Quarto, inhibuit eis, ne facerent populum ſuum Armenum Latinum, quia dicebat ille dictus catholicon, quod melius erat quod populus

A *ſuus ſicut Armenus vadat in infernum, quam ſi fierent Latini, & omnes irent in paradiſum.*

Responsio. Hoc mandatum per ſe patet, quia nullus habens rationem hoc diceret, neque vellet, quoniam melius eſt de quacumque natione voluerit eſſe, ire ad vitam, quam Chriſtianus peccator eſſe & ire ad infernum: quamvis ſecundum canones generalium conciliorum populum & diœceſim noſtram ab aliis rapi nolumus.

Quinto, præcepit eis quod non docerent pueros Armenos nec linguam, nec litteram Latinam, quia quando addiſcerent linguam Latinam, B *amitterent linguam Armenorum: & ad teſtimonium & confirmationem horum dictorum eſt hoc, quod in eodem anno ſupradictus catholicon conſecravit ſex epiſcopos Armenos, & accepit ab eis litteram publicam, quod ipſi non darent pueros de partibus ſuis ad diſcendum litteram Latinam.*

Responsio. Hoc falſum eſt, & per hoc patet, quod ipſi qui hæc dicunt, tunc nec linguam, nec litteram * faciebant; quomodo ergo alios docere potuiſſent? De ſex epiſcopis etiam quos ad teſtimonium pro confirmatione mendacii ſui dicunt, nec dominus Jacobus hoc fecit, ſicut dicit, nec etiam vi- C dimus, nec audivimus. Sequitur.

* *f.* ſciebant.

Nec dimitterent aliquem prædicatorem Latinum, qui prædicaret veritatem ſanctæ Romanæ eccleſiæ, in diœceſi & provincia ſua. Item, quemlibet epiſcopum quem ipſe conſecrat, facit anathematizare illos Armenos, qui volunt fieri veri catholici & obedientes eccleſiæ Romanæ.

Responsio. Et hoc falſum eſt, quia multi prædicatores de eccleſia Romana prædicaverunt & prædicant in eccleſia Armena; & nullum de Armenis umquam excommunicavimus ex eo, quod obediret eccleſiæ Romanæ, ſed potius excommunicamus ſemper, & manum adjutricem porrigimus & D contrarios corrigimus.

Sexto, inhibuit eis quod non prædicarent papam Romanum caput eſſe eccleſiæ in Orientalibus partibus, ſed ipſe ſe dicit & facit papam in partibus Orientalibus, a fine maris uſque ad imperatorem magnum Tartarorum; & multa alia verba inconvenientia & errorem ſapientia locutus eſt.

Responsio. Summam poteſtatem papæ Romani, & obedientiam noſtram in multis locis manifeſtavimus; tamen catholicon Armenorum a primitiva eccleſia uſque nunc habet curam omnium Armenorum. Propter E hoc vocatus fuit catholicon Armenorum. Nos vero interrogavimus dominum Jacobum, qui tunc catholicon erat, de ſubſcriptis verbis; & ipſe admiratus reſpondit talia verba numquam dixiſſe. Sequitur.

Hæc omnia inhibuit eis dictus catholicon, & quia noluerunt ei obedire in prædictis, gravem perſecutionem contra eos fecit, propter quod unus ex eis poſt annum cum dimidio ivit ad

Digitized by Google

ad inſulam Cypri, & ibi audivit quod dictus catholicon, conſentiente rege Armeniæ, illos quos illi & aliqui Latini baptizaverant & ordinaverant ſub conditione in forma eccleſiæ Romanæ, capi fecit, & aliquos ſacerdotes ex eis degradavit, & in duro carcere regis poſuit: alios vero incarceravit, & adhuc ſunt incarcerati, & eorum bona & poſſeſſiones fuerunt confiſcata, & aliis vendita.

Responsio. Cauſa perſecutionis eorum non eſt hæc quam dicunt; quæ autem ſit in articulo LXXVII. manifeſtavimus in parte, ſicut & vos audietis per litteras multorum qui ſciunt facta Nerses.

Art. LXXIX. *Item, quod presbyteri & epiſcopi Armenorum imponunt pœnitentiam illis Armenis, qui veniunt ut baptizentur in eccleſia Græca vel Latina per aliquot annos, ut ſcilicet jejunent modo Armenorum. Modus autem Armenorum talis eſt, quod in dicto tempore non debent comedere carnes, piſces, lac, caſeum, vel ova. Poſſunt tamen comedere quoties volunt in die. Illis vero Armenis, qui accipiunt Euchariſtiæ ſacramentum in eccleſia Græca vel Latina, imponunt pœnitentiam quinque annorum, ut ſcilicet jejunent per dictum tempus modo ſupradicto.*

Responsio. Qui non ſunt baptizati, ut ſunt cathecumeni Armenorum, ſi volunt parentes, tunc indifferenter faciunt baptizari in eccleſia Latinorum ſicut Armenorum; quia plures de principibus Armenorum & filiis eorum baptizati ſunt ſecundum conſuetudinem eccleſiæ Romanæ. Tamen ſi baptizati fuerunt & rebaptizentur in opprobrium & contumeliam ſacramenti Dei, tunc tales non ſolum cum jejuniis, ſed cum igne neceſſe eſt corrigere. Pænitentiam vero jejuniorum quam dicunt pro baptiſmate & communione, nec nos fecimus, nec audivimus talia fuiſſe inter Armenos: quoniam multi de nobis, qui volunt, indifferenter & cum magna ſpe communicantur a Latinis ſicut a nobis. De jejuniis autem verum eſt, quoniam ſupramemorata cibaria non comedimus, excepta quadrageſima, in qua ſemel comedunt: in aliis autem quando & quantum volunt comedunt: in quadrageſima vero communiter jejunant quouſque horam nonam diei, & poſtquam dixerint officium comedunt aliqui ſemel, & aliqui incontinentes contra ſtatuta prout placet comedunt.

Art. LXXX. *Item, quod apud Armenos in quadrageſima, quam incipiunt Dominica in quinquageſima, non celebratur miſſa in eccleſiis, niſi in die ſabbati & Dominica.*

Responsio. Verum eſt hoc, ſecundum conſuetudinem totius Orientalis eccleſiæ, in palatio vero regis Armenorum celebratur omni die in quadrageſima; & in aliis eccleſiis quando faciunt, non prohibemus. Sequitur.

*Nec decem * aliis ſeptimanis anni in quibus Armeni jejunant.*

* vel nec dicitur aliis ſeptimanis.

Responsio. Falſum eſt hoc, excepta ſeptimana ante Dominicam ſeptuageſimæ, in qua in Armenia majori non celebrant niſi in ſabbato & Dominica: in Armenia vero minori, in ſecunda ſeptimana omni die celebrant, & in aliis etiam x. ſeptimanis; in majori vero per IX. ſeptimanas faciunt ſicut & nos, excepta ſeptimana ante ſeptuageſimam. Sequitur.

Magis autem celebrant miſſas in die ſabbati, quam in diebus dictorum temporum, quia communiter omnia feſta quæ veniunt in ſeptimana, celebrant in die ſabbati, exceptis feſtis Aſſumtionis B. Mariæ, & Exaltationis S. Crucis, quæ feſta celebrant in Dominica; alio vero tempore anni communiter in eccleſiis non celebrant, niſi dictis duobus diebus in ſeptimana, & tunc etiam ducunt animalia ad oſtium eccleſiæ, & occidunt modis ſupradictis.

Responsio. Quamvis aliquas feſtivitates faciant in die ſabbati in majori Armenia, quæ cadunt in fine ſeptimanæ jejunii, tamen non omnes; feſtum vero B. Mariæ & S. Crucis, & omnes alias feſtivitates, ut docet martyrologium, nos in minori Armenia facimus; & licet quandoque in feſtivitatibus ſanctorum aliqui ob ſolemnitatem feſti præmittunt eleemoſynam dare pauperibus, tunc occidunt animalia, & cibant famelicos, non tamen ſecundum ſupradictum modum.

Art. LXXXI. *Item, quod apud Armenos populus non communicat, niſi in vigiliis epiphaniæ & in die; ita quod illi qui jejunaverunt per ſeptimanam ante dictam vigiliam, in dicta vigilia vel nocte ſequenti communicant, & faciunt feſtum Natalis Domini, & ibi anathematizant omnes illos qui faciunt feſtum Natalis Domini* XXV. *die Decembris. In ſequenti vero die faciunt feſtum epiphaniæ, & tunc illi de populo qui volunt communicant, & etiam illi qui non jejunaverunt dictam ſeptimanam. Communicant etiam aliqui in die cœnæ & in ſabbato ſancto.*

Responsio. Armeni communicant in vigilia epiphaniæ poſt veſperas in occaſu ſolis, quoniam celebrant miſſam & in mane, & in cœna Domini, & in ſabbato ſancto, & in Paſchate communiter, & quamvis ante univerſaliter tota eccleſia Armenorum ſexto Januarii faciebant feſtum Nativitatis & epiphaniæ, ſecundum antiquam conſuetudinem Orientalis eccleſiæ: illos vero qui XXV. die Decembris faciebant feſtum Nativitatis Domini, non anathematizabant, ut dicunt falſe & criminaliter. Nos autem a magno tempore citra in minori Armenia, & qui ſequuntur ritum noſtrum de majori Armenia etiam feſtum Nativitatis XXV. die Decembris facimus & docemus.

Art. LXXXII. *Item, quod quando aliqui communicari debent per ſacerdotem, fit confeſſio generalis, dicendo genera peccatorum, non deſcendendo ad*

Digitized by Google

*aliquod peccatum ſingulare, & poſtea populus * recitat dictam confeſſionem in ſecreto, tamen raro vel numquam aliquis Armenus confitetur ſacerdoti ſua peccata.*

* al. populus reiterat.

Responsio. Populus Armenorum communiter ſecundum conſuetudinem eccleſiæ Armenorum confeſſus fuit, & confitetur peccata ſua ſacerdoti ſingulariter, & ſine ſingulari confeſſione apud nos non debet communicare, nec communicari: ſed ſi aliquando non fit, hoc non eſt ſecundum conſuetudinem legis noſtræ, ſed fit ex ignorantia confeſſoris vel confeſſi, quoniam Chriſtiani qui non confitentur, valde reprehenſibiles ſunt & vituperabiles apud nos. Sequitur.

Et ſi confitetur, non dicit quod hoc vel illud ſingulare peccatum commiſerit, ſed dicit quod diabolus dictum peccatum fecit, vel quod ad ſuggeſtionem alterius hominis dictum peccatum fecit.

Responsio. Licet aliqui ignorantes dum confitentur dicunt: Satanas decepit & peccavit, tamen non intelligunt, quod non obſtante ſatana; qui fuit culpabilis, quoniam ſi intelligerent ſe eſſe innocentes, non confiterentur. Sequitur.

Dimittunt autem confiteri peccata ſua ſecrete & ſingulariter, quia ſacerdotes peccata eorum revelarent, & multum graves eis pœnitentias imponerent, propter quod communiter Armeni non confitentur, niſi in genere peccata ſua.

Responsio. Secundum conſuetudinem eccleſiæ Armenorum nulla de cauſa debet confeſſio revelari. Si vero aliquis hoc fecerit, tunc deponitur & punitur; nec propter gravem pœnitentiam deſiſtunt a confeſſione. Sequitur.

Facta autem dicta generali confeſſione per populum, ſacerdos dicit: Ego dimitto vobis peccata veſtra, *vel* Deus dimittat vobis; *& aliqui dicunt*: Ego dimitto vobis peccata veſtra in terra, & Deus dimittat vobis in cœlo.

Responsio. De forma abſolutionis noſtræ diximus in xl. articulo ſufficienter. Sequitur.

Dicti autem ſacerdotes dicunt eis, quod niſi dictas pœnitentias compleverint, non debent communicare in vita præſenti, nec ingredientur in regnum Dei, & erunt excluſi a gratia & benedictione Dei.

Responsio. Quamvis confeſſores pœnitentiam quam injungunt confeſſis, volunt quod compleant, & ſi accidat quod non compleant, non propter hoc prohibentur a communione, niſi deſpexerint pœnitentiam & noluerint facere, & ſint potentes ad hoc, vel per canones & ſtatuta prohibiti ſint. In hora vero mortis ſine prohibitione communicant. Sequitur.

Et apud Armenos nullam certam formam habent presbyteri & ſacerdotes abſolvendi ſubjectos eorum a peccatis ſuis.

Responsio. Formam abſolutionis noſtræ modo quo habemus in xl. articulo diximus. Sequitur.

Quod dicti Armeni dicunt & tenent, quod dicta generalis confeſſio ſufficit ad remiſſionem peccatorum & abſolutionem, nec apparet quod ſecrete & ſingulariter aliquis confiteatur peccata ſua ſacerdoti; dicta etiam abſolutio generalis valet ad peccatorum abſolutionem, etiamſi contritio non præceſſerit.

Responsio. Non ſine cauſa dicit Spiritusſanctus per prophetam, quod os talium maledictione, amaritudine, & nequitia plenum eſt, & ſub lingua eorum labor & dolor. In l. articulo ſingularem confeſſionem dicunt neceſſariam eſſe ſecundum conſuetudinem Armenorum, ſic dicendo: Si vero poſtquam ordinatus eſt, commiſerit tale peccatum luxuriæ, oportet quod ſi abſolvi velit, quod confiteatur ſuo confeſſori. Et hic dicit, quod non oportet quod ſecrete & ſingulariter aliquis confiteatur peccata ſua ſacerdoti, ſed confeſſionem generalem dicunt ſufficere ad abſolutionem & remiſſionem peccatorum, etiam ſi contritio non præceſſerit, quod eſt falſiſſimum & contra omnes canones.

Art. LXXXIII

Item, Armeni infirmi, quando dicitur eis quod morti appropinquant, ipſi vel eorum amici petunt communionem, & eam faciunt portari; & quandoque contigit quod quando multum debiles ſunt, ſacerdotes ponunt in ore eorum communionem; & quando ſunt proximi morti, faciunt ſacerdotes de communione ſignum crucis ſuper os eorum, & ſic reportant communionem.

Responsio. Non oportet dari niſi his qui volunt & poſſunt accipere. Hoc autem verum eſt, quod quandoque talia accidunt, ut dicitur in articulo, & nos correximus & corrigemus juxta poſſe quod hoc non fit plus.

Art. LXXXIV

Item, Armeni dicunt & tenent, quod catholicon, epiſcopi & presbyteri Armenorum eamdem & æqualem poteſtatem habent ligandi vel ſolvendi, quantam & qualem habuit B. Petrus apoſtolus, cui a Domino dictum eſt: Quodcumque ligaveritis ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcumque ſolveritis, &c.

Responsio. Secundum jura canonica & civilia, ſucceſſores habent auctoritatem prædeceſſorum ſuorum; papa autem eſt ſucceſſor apoſtoli Petri, & habet auctoritatem Petri, & catholicon eſt ſucceſſor Thadæi apoſtoli, & habet auctoritatem ejus. In Nicæna vero ſancta ſynodo ſancti patres congregati, quorum determinationes & canones valde acceptabiles ſunt apud nos, ſententiam dederunt Romanam eccleſiam caput eſſe omnium aliarum eccleſiarum, cujus caput eſt papa. Ideo catholicon Armenorum & alii patriarchæ ſub poteſtate ejus ſunt, & minores eo, ſcilicet archiepiſcopi minores ſunt catholicon ſecundum gradum, & non æquales, ut dicitur hic ſupra in articulo, & apud nos

Digitized by Google

nullus ignorat hoc, quod catholicon majorem poteſtatem habet quam epiſcopi, & epiſcopi quam ſacerdotes, quamvis ſecundum conſuetudinem eccleſiæ Armeniæ non aſtringimus auctoritate ſubditorum noſtrorum populos, ſcilicet audire confeſſionem & abſolvere large ab omnibus peccatis. Tamen ſi vobis videatur inconveniens, parati ſumus facere ſecundum voluntatem veſtram, modo quo ſcribetur nobis.

Artic. LXXXV. *Item, Armeni dicunt & tenent, quod uſque ad concilium Nicænum Romanus pontifex non habuit majorem poteſtatem, quam alii patriarchæ; ſed tunc de voluntate dicti concilii fuit ordinatum, quod dictus Romanus pontifex haberet poteſtatem ſuper alios patriarchas; quam poteſtatem habuerunt Romani pontifices uſque ad concilium Calcedonenſe; ſed quia in dicto concilio congregato ad inſtantiam B. Leonis papæ fuit determinatum, quod in Chriſto erant duæ naturæ & una perſona, Romani pontifices perdiderunt dictam poteſtatem, & omnes illi qui dicto concilio conſenſerunt, & ex tunc illa plena poteſtas ligandi vel ſolvendi, quam Chriſtus dedit eccleſiæ in perſona B. Petri, apud ſolos Armenos remanſit: & hoc etiam Armeni determinaverunt in ſupradicto concilio Manaſgardenſi, quod congregatum fuit ibi de mandato cujuſdam Sarraceni nepotis Mahometi.*

Responsio. Si ante concilium Nicænum papa Romanus majorem auctoritatem habebat, quam alii patriarchæ, nos huic rei non contradicimus; ſed ſicut in ſancta ſynodo Nucerii* determinatum fuit, ſic diſcimus, cognoſcimus & habemus; & pontifex Romanus major eſt auctoritate aliis patriarchis, ſicut in LXXXIV. diximus. Quod autem dicitur poſtea in articulo: auctoritatem hanc habuerunt ſummi pontifices Romani, &c. *uſque in finem*, ſunt verba rixæ & controverſiæ, quæ numquam audivimus.

* *f.* Nicæna.

Art. LXXXVI. *Item, Armeni dicunt & tenent, quod poſt concilium Calcedonenſe Romanus pontifex non habet plus de poteſtate ſuper ſubjectos ſuos, quam ille pontifex qui præeſt Neſtorianis ſuper Neſtorianos, & ille qui præeſt Græcis ſuper Græcos. Dicunt etiam ulterius, quod papa ſcit quod poteſt, & Armeni ſciunt quod poſſunt.*

Responsio. Hæc nos non dicimus, nec alias audivimus, & maledicimus dicentes, & in LXXXIV. articulo manifeſtavimus quod papa Romanus major eſt aliis patriarchis.

Art. LXXXVII. *Item, quod rex Armenorum interrogavit catholicon minoris Armeniæ, an ſi papa excommunicaret eum, reputaret ſe excommunicatum, quod reſpondit quod non, quia papa nihil habet facere de eo, nec ipſe aliquid accepit a papa. Rex tamen dixit, quod ſi papa mandaret ei, quod dictum catholicon deponeret, ipſe deponeret eum.*

Responsio. Utrum rex dominum Jacobum, qui tunc erat catholicon, ſuper talia interrogavit ignoramus, quia non eramus præſentes; ſed quando poſt mortem regis interrogavimus dominum Jacobum, ipſe dixit: hæc ignoro.

Art. LXXXVIII. *Item, catholicon Armenorum hoc modo eliguntur, inſtituuntur & confirmantur, & poteſtatem pertinentem ad catholicon accipiunt, & deponuntur, & aliter puniuntur: quia catholicon Columbarum & catholicon de* Hactamar *viventes eligunt aliquem de genere ipſorum, quem volunt, & poſtea conſecrant eum in catholicon; non tamen utitur hanc poteſtatem quouſque mortuus fuerit ille catholicon qui eum elegit. Poſtquam autem mortuus eſt dictus catholicon, primus ſequens catholicon vadit ad imperatorem Tartarorum qui eſt paganus, & ab ipſo confirmatur in catholicon, & ut confirmetur in catholicon per eum exigitur ab eo pecunia quam ſolvere poteſt: qui modus eligendi & confirmandi catholicon introductus fuit in eccleſia majoris Armeniæ per* Saporem *regem Perſarum paganum, qui colebat ignem, & durat uſque nunc. Qua confirmatione facta per dictum regem, idem rex dat litteras ſuas, quod epiſcopi & ſubjecti ei obediant, quia eſt confirmatus per eum, & quod dent ei certam quantitatem pecuniæ, & poſtea annuatim alias, & omnes presbyteri ad minus dant ei valorem unius floreni annuatim, & de quolibet foco Chriſtianorum ei ſubjectorum habet ad minus valorem ſex groſſorum argenti annuatim, & dictus catholicon dicto regi quolibet anno habet dare certam magnam ſummam pecuniæ, quam ſi non daret, vel aliud, crimen committeret; dictus rex deponit eum, & ſecundum qualitatem criminis commiſſi per eum, punit etiam ad mortem.*

Responsio. Supraſcripta communiter vera ſunt, exceptis paucis, quoniam quamvis catholicon Alnancenſis & archiepiſcopus Akchamacenſis vadunt ad canem tamquam ad tyrannum, tenentem mundum, & accipiunt confirmationem ſuper poteſtate temporali & non ſpirituali, quia canis de ſpiritualibus Chriſtianorum non curat. Secundo, utrum Saporius rex Perſarum, qui colebat ignem, hoc modo fecerit, ſicut ſcribitur ſuperius, vel non, tunc vero non propter hoc ſic fit, quia Saporius ſic fecit; ſed quia tyranni hujus temporis qui ſunt canes ſic volunt, quia dominantur in illis partibus, & ſicut volunt ita faciunt ſubditis ſuis. Tertio, licet epiſcopi & ſacerdotes ſerviant ſupradictis catholicon & archiepiſcopo, & populares epiſcopis & ſacerdotibus ſecundum conſuetudinem ſuam; tamen ſupradicti prælati non poſſunt vi extorquere pecuniam a populo, niſi a cane accipiant mandatum ſpeciale, & hoc poteſt eſſe valde raro. Quarto, quia quamvis ſupradictus catholicon Alnancenſis & archiepiſcopus Aktamacenſis heredes ſibi eligant, tamen in vita eorum non conſecrantur electi, ſed poſt mortem. Sequitur.

Catholicon vero minoris Armeniæ ſic fit;

Digitized by Google

quia mortuo catholicon, rex Armeniæ convocat epiſcopos quos vult, & eligunt tres epiſcopos minoris Armeniæ in catholicon & præſentant eos regi, qui rex coram quolibet electorum prædictorum flectit genua, & deinde ille de dictis electis, qui plus de pecunia dederit regi, per regem ſtatuitur catholicon, & confirmatur per hoc quod rex imponit annulum in digito manus ejus, & iſte catholicon qui nunc eſt, dedit pro confirmatione ſua dicto regi L. *millia groſſorum vel valorem ipſorum, & quolibet anno dat ei* XX. *millia groſſorum vel valorem. Dictus autem rex poteſt deponere dictum catholicon, & aliter punire quando vult; & apud Armenos catholicon, epiſcopi, & presbyteri nullum ordinem alicui dant, niſi interveniente pecunia, nec chriſma, nec aliquod aliud ſacramentum; ſed omnia alia talia venalia ſunt apud eos.*

RESPONSIO. Veritas hæc eſt, quod poſt mortem catholicon, archiepiſcopi, epiſcopi, magiſtri, abbates & archipreſbyteri de mandato regis congregantur, & quilibet horum dat vocem cui vult, ſcilicet epiſcopis, magiſtris, abbatibus & monachis: & voces omnium in ſcriptis dant regi ſub ſigillis ſuis. Si vero plures ſunt, rex mandat ut conveniant in duobus vel in tribus; deinde rex cum concilio ſuo de tribus his eligit unum quem vult, & in die conſecrationis rex flexis genibus ponit annulum in digito ejus, oſculando manum dextram, & redit ad locum ſuum, & tunc accipiunt eum prælati, & conſecrant eum ſecundum conſuetudinem catholicatus. Tamen conſenſus regis in electione catholicon cum argento non fit, ut dicitur in articulo. Sequitur.

Dictus autem rex poteſt deponere dictum catholicon, & alias punire quando vult.

RESPONSIO. Rex catholicon de jure nec deponere poteſt, nec punire; ſed ſi aliquod malum fecerit contra canones, illa de cauſa canones deponunt eum & puniunt; tunc rex congregat epiſcopos qui elegerunt illum catholicon, & deponit eum & punit; ſed de hoc quod in articulo dictum, quod apud eos catholicon, epiſcopi, & ſacerdotes nec ordines, nec criſma, nec aliquod aliud ſacramentum dant aliqui, niſi interveniente pecunia, falſum eſt hoc: quamvis aliqui ante & poſt ordinationem epiſcopo dant aliquid per modum encœnii ſecundum quod volunt, & non pretium gratiæ ordinum.

ART. LXXXIX. *Item, quod imperator majoris Armeniæ quando confirmat dictos catholicon, dicit eis:* Eatis & faciatis officium ſecundum fidem veſtram, & mandamus quod poſſitis benedicere, maledicere, & ligare & ſolvere ſecundum fidem veſtram, prout vobis videbitur expedire; & volumus quod Chriſtiani qui ſunt ſub nobis obediant vobis, & ſi obedire nollent, mandamus quod illi qui præſunt terræ, eos cogant vel puniant, *& de hoc dat eis privilegium.*

RESPONSIO. Hæc nos neſcimus utrum ligandi vel ſolvendi mandatum dent ipſi, nec fit de voluntate noſtra vel per canones, nec nos corrigere & dirigere poſſumus, eo poſito, quod ſic fieret, ſicut dicitur in articulo. Sequitur.

Et eodem modo fit per regem minoris Armeniæ, de catholicon minoris Armeniæ.

RESPONSIO. Falſum eſt hoc, quoniam rex ipſi catholicon non dat privilegium, nec auctoritatem ligandi, abſolvendi, maledicendi & benedicendi; quia quod non habet, dare non poteſt: catholicon vero habet auctoritatem hanc de Chriſto, mediantibus apoſtolis & eorum ſequacibus. Sequitur.

Et rex minoris Armeniæ eligit ipſos epiſcopos & presbyteros, accepta pecunia ab eis; & poſtea illos electos in epiſcopos mittit ad catholicon, ut conſecrentur per eum, & presbyteros ad epiſcopos, ut ordinentur per eos: qui etiam epiſcopi & presbyteri ordinantur per catholicon & per epiſcopos pecunia.

RESPONSIO. Epiſcopi minoris Armeniæ de voluntate regis eliguntur & conſtituuntur, & cauſa iſta eſt, quoniam monaſteria cum redditibus ſuis de patrimonio regis ſunt, & diœceſes epiſcoporum & monaſteria cum reditibus ſuis mixti ſunt ſimul, qua de cauſa ſine voluntate regis non fit; & ſi quandoque catholicon electionem putat eſſe inconvenientem, violenter non facit fieri. De pecunia vero ſciendum eſt, quod non per bonam conſuetudinem nec per canones poteſt fieri. Si vero facit, peccat. Qui nunc de majori Armenia veniunt, cum litteris teſtimonialibus, catholicon conſecrat eos auctoritate ſua. Tamen illud quod dicitur de ſacerdotibus, quod rex accipit pecuniam, & mittit eos ad epiſcopos ut conſecrentur, omnino falſum & in LXVIII. articulo breviter manifeſtavimus modum dandi & accipiendi de ſacerdotibus: ſic fit de epiſcopis. Sequitur.

Eo autem ipſo quod ſunt conſecrati vel ordinati, a Deo immediate poſt conſecrationem accipiunt poteſtatem ligandi & ſolvendi, conſimilem illi quam dedit Chriſtus B. Petro apoſtolo, & tantam poteſtatem habent presbyteri, ſicut epiſcopi & catholicon.

RESPONSIO. De hoc reſpondimus in LXXXIV. articulo ſufficienter.

ART. XC. *Item, quod Armeni dicunt & tenent, quod poteſtas illa quam Chriſtus dedit B. Petro dicendo ei;* Quodcumque ligaveris ſuper terram, &c. *Fuit ſolum data perſonæ Petri, & pro ipſo ſolo: ita quod hæc poteſtas non tranſivit ad aliquem ejus ſucceſſorem.*

RESPONSIO. In articulo LXXXIV. manifeſtavimus quomodo ſucceſſores habent auctoritatem prædeceſſorum, ſicut nos habemus & dicimus, & malum hoc noviter inventum, nullus qui utitur ratione cogitat.

ART. XCI. *Item, quod Armeni dicunt & tenent, quod generalis poteſtas ſuper totam eccleſiam Chriſti*

Digitized by Google

non fuit data Petro, nec ſucceſſoribus ejus a Chriſto; ſed hæc poteſtas fuit eis data per concilium Nicænum, quam tamen poteſtatem poſtea ſucceſſores Petri perdiderunt.

Responsio. Hæc de novo audivimus; ſed nos bene habemus hoc in ſcriptis, quod volumus dicere, quod in prima & ſecunda ſynodo Nicæni patres ſententiam dederunt, quod eccleſia Romana caput eſſet aliarum eccleſiarum. Similiter & pontifex Romanus excellentior quam alii pontifices. Igitur nos ſic dicimus & habemus non ſolum, quia in ſancta ſynodo determinatum fuit; ſed quia Chriſtus oves ſuas Perro recommendavit paſcere. Illud vero quod dicunt, quia ſucceſſores Petri auctoritatem perdiderunt. Hæc ſunt verba rixæ & non caritatis, nec veritatis; & abſit quod talia verba ſtolida per mentes noſtras tranſierint.

Art. XCII. *Item, quod apud Armenos non ſunt niſi tres ordines, ſcilicet, acolytatus, diaconatus & presbyteratus.*

Responsio. Secundum conſuetudinem noſtram acolytum vocamus oſtiarium, quem facimus ſub iſta forma; quia in fine orationis oſtiario dat epiſcopus clavem in manu, accedenti, dicendo *Accipe auctoritatem claudendi & aperiendi portas eccleſiæ ſanctæ*, & ſcindit crines per modum crucis, & in nomine Patris & Filii & Spiritus-ſancti. Secundo dat candelam in manu ejus, & dicit: *Accipe auctoritatem accendendi lampades ſanctæ eccleſiæ.* Tertio dat libros in manu ejus, & dicit: *Accipe auctoritatem legendi libros divinos ſanctos novi & veteris teſtamenti.* Et hæc tria vocamus acolytatus ordinem. Poſt ſubdiaconos ordinamus: poſt orationem & alias orationes, ponit epiſcopus manum ſuper capita eorum, & in fine induunt veſtimenta, & ponunt manipulum in manu ſiniſtra, & iſtos vocamus ſubdiaconos & exorciſtas, & ſic ſunt quinque ordines. Ordinem vero diaconatus ſic damus: poſt multas ordinationes & orationes quas dicit epiſcopus ſuper diaconum juxta altare; deinde convertit epiſcopus faciem diaconi ad populum, & ambas manus ponit ſuper caput ejus, & aſtantes ſacerdotes ponunt unam manum ſuper humerum, & aliam elevant ad Deum dicendo alta voce epiſcopus & ſacerdotes: *Divina & cæleſtis gratia quæ ſemper imples neceſſitatem adminiſtrationis apoſtolicæ eccleſiæ, voca talem de ſubdiaconatu in diaconatum & ad miniſtrationem ſanctæ eccleſiæ ſecundum teſtimonium perſonæ ſuæ & populi*, & populus dicit ter: *Dignus eſt.* Deinde convertit eum ad orientem, flectendo genua coram epiſcopo, & ponit manum ſuper caput ejus dicendo: *Ego ponam manum meam ſuper eum vos omnes orate, ut dignus ſit iſte gradum diaconatus incorrupte obſervare ante ſanctum altare Dei.* Poſt hæc dicit multas orationes & epiſtolas. In fine vero epiſcopus ponit ſto-

A lam ſuper humerum ſiniſtrum dicens: *Accipe mundam & ſanctam ſtolam de manu Domini noſtri* Jesu Christi, *& tradidit evangelium in eccleſia Dei ad auſcultationem vivorum & memoriam mortuorum.* Deinde tradit thuribulum cum incenſo dicens: *Accipe licentiam dare odorem ſuavitatis ad miniſtrationem ſacramenti Dei.* Quando vero ſacerdotem ordinamus, hoc modo facimus: poſt aliquas orationes, quas habet dicere epiſcopus tenendo manum ſuper caput ejus, convertit eum ad populum, & dicunt: *Divina & cæleſtis gratia, &c.* Illo modo ſicut B ſuperius in ordinatione diaconi diximus, & deinde dicit epiſcopus multas orationes, & legunt multas lectiones, & poſt hæc omnia ſacerdos qui noviter ordinatur aperit manus adhærentes ad invicem, & epiſcopus cum chriſmate per modum crucis ſignat ambas manus ejus, ſicut ſuperius diximus, ſic dicens: *Tu, Domine magne, ſanctitate & benedictione manus iſtorum & omnia quæ hi benedicent benedic, & quod manus iſtorum ſignabunt in nomine tuo confirma, & perfice ut ſint confortati per gratiam Domini noſtri* Jesu C Christi. Poſt hæc accipit epiſcopus patenam cum corpore Domini & calicem cum ſanguine, & dat in manibus eorum dicendo: *Accipe poteſtatem per gratiam Dei ſignare & perficere ſanctam euchariſtiam pro vivis & mortuis.* Deinde ponit epiſcopus dextram ſuper novos ſacerdotes & dicit: *Benedictio Dei Patris, & Filii, & Spiritus-ſancti, deſcendat ſuper vos, qui perfecti eſtis in ordine ſacerdotali, offerre propoſitionem corporis & ſanguinis Chriſti Dei noſtri pro pace in remiſſionem peccatorum, populo Dei, cui det gloria,* D *potentia & honor, &c.* Modum & reſponſionem iſtorum ordinum dominus Bermundus comes Quiquenſis ſecundum antiquam conſuetudinem Armenorum, & ſecundum novam conſuetudinem, quas eccleſia Armenorum impetravit ab eccleſia Romana a cc. annis citro interpretravit in lingua latina, & miſit vobis & demum etiam poteritis videre veritatem. Sciendum quod a prædeceſſoribus noſtris ſic pervenit ordo ſacerdotis, & ita ſic nos fecimus & facimus. Sequitur.

Quod ordines conferunt epiſcopi promiſſa vel accepta pecunia.

Responsio. Item iſtius in lxxxviii. articulo E diximus. Sequitur.

Eodem modo dicit ordines presbyteratus & diaconatus conferunt, ſcilicet per manus impoſitionem, dicendo quædam verba, hoc ſolum mutato, quod in ordinatione diaconi exprimitur ordo diaconatus, & in ordinatione presbyteri ordo presbyteratus.

Responsio. Veritatem ſicut habemus ſupra manifeſtavimus. Sequitur.

Nullus autem epiſcopus apud eos poteſt ordinare alium epiſcopum, niſi ſolus catholicon; qui catholicon tenet penes ſe pontificale

Digitized by Google

ubi continetur modus conſecrandi epiſcopum dictum; qui catholicon nullum in epiſcopum conſecrat, niſi data vel promiſſa pecunia ſecundum facultates conſecrandi in epiſcopum vel valorem epiſcopatus.

Responsio. Verum eſt quod ſecundum conſuetudinem eccleſiæ catholicon ſolus conſecrat omnes epiſcopos vel archiepiſcopos Armeniorum, aſtantibus epiſcopis vel archiepiſcopis, & facimus ſecundum canones ſine pecunia, & epiſcopi conſecrati a catholicon ſerviunt ſecundum valorem epiſcopatus. Sequitur.

Et in majori Armenia conſecrantes epiſcopos, presbyteros, diacones, vel acolythos in communibus veſtibus ſtant, dum prædicta faciunt, & etiam ordinandi.

B

Responsio. Quamvis talia prius facta fuerunt, & ab aliquibus paucis & ſimplicioribus: nunc vero cum ſanctis veſtimentis communiter faciunt, maxime qui obediunt nobis, & de die in diem quantum poſſumus corrigimus.

Art. XCIII. *Item, quando aliquis ordinatus eſt in diaconem, epiſcopus dat ei licentiam quod contrahat matrimonium cum virgine: quo matrimonio contracto, miniſtrat in dicto ordine, & poteſt etiam, ſtante matrimonio, promoveri in ſacerdotem.*

C

Responsio. Semper apud nos in acolytatus ordine qui volunt ſacerdotes ſæculares fieri, accipiunt uxores virgines, & deinde ſubdiaconi & diaconi fiunt, & ſerviunt in ordine diaconatus, & ideo falſum dicit, quod prius diacones fiunt, & deinde uxorem accipiunt. Sequitur.

Si exiſtens diaconus, accipiat ſecundam uxorem, poſtea non promovetur ad ſacerdotium.

Responsio. Verum eſt hoc.

D

Art. XCIV. *Item, in Armenia majori quando aliquis ordinatur in diaconem, non datur liber evangeliorum nec ſtola, ſub certa forma verborum; nec quando aliquis ordinatur in presbyterum, datur ei calix cum vino, nec patena cum pane ſub certa forma verborum quibus utitur eccleſia Romana, nec inunguntur ejs manus.*

Responsio. In majori Armenia epiſcopi qui a nobis conſecrantur, ita ſicut manifeſtavimus in xcii. articulo: qui vero non obediunt nobis, eos non bene cognoſcimus veraciter. Sequitur.

E

Nec quando aliquis ordinatur in epiſcopum, ponitur liber evangeliorum in cervice & in ſpatulis ejus, nec caput nec manus inunguntur ejus chriſmate, ut fit in eccleſia Romana. Catholicon etiam majoris Armeniæ ſoli conſecrant epiſcopos, aſſiſtentibus eis aliis epiſcopis.

Responsio. De minori Armenia ponimus evangelium ſuper ſpatulas, & ungimus pollicem & caput, ſicut in lxv. articulo expreſſimus, & aſtant multi epiſcopi in conſecratione. In majori vero Armenia, qui non

A obediunt nobis, quomodo faciunt, nos neſcimus veritatem.

Item, quod catholicon majoris Armeniæ dedit poteſtatem cuidam presbytero, ut poſſit ordinare in diacones quos vellet de ſubjectis, cum tamen apud Armenos minoris Armeniæ, nullus poſſit ordinare aliquis in presbyterum & diaconum niſi ſolus epiſcopus. Art. XCV.

Responsio. Hoc vero falſum eſt, quia non invenimus aliquem catholicon minoris Armeniæ, qui dederit ſacerdoti licentiam diacones ordinare, quoniam apud nos ſolus epiſcopus poteſt diaconos ordinare, & non ſacerdos.

Item, catholicon minoris Armeniæ, quando vult conſecrare epiſcopos, induit ſe veſtimentis ſacris; ipſe tamen ſolum dictam conſecrationem facit, & ſi aliqui epiſcopi ſint præſentes propter honorem ejus, non conſecrant cum eo epiſcopum; ſed ſolum aſſiſtunt in miſſa, quando celebrat catholicon, ſicut cardinales quando papa celebrat, nec tenent librum pontificalem, nec orationes dicunt, quæ dicuntur per epiſcopos aſſiſtentes in conſecratione epiſcoporum. Art. XCVI.

Responsio. Quamvis catholicon ſolus dicat orationes conſecrationis, tamen epiſcopi qui aſſiſtunt participant cum eo, quia aliqui de aſſiſtentibus epiſcopis tenent manus accedentis, & alii evangelium tenent ſuper humeros accedentis, & alii tenent manus ſuper humeros ejus, quando catholicon conſecrat, & unus epiſcopus legit evangelium ſecundum quod convenit, & omnes alta voce dicunt: *Divina & cæleſtis gratia, &c.* ſicut in ordine diaconatus ſcripſimus. Ideo verum non eſt quod dicit, quod nihil faciant epiſcopi aſſiſtentes ei, quamvis epiſcopi aſſiſtentes non habeant librum pontificalem.

Item, quod catholicon Armeniorum conveniunt cum epiſcopis eis ſubjectis, qui non per ſucceſſionem veniunt, ad certam quantitatem pecuniæ ei dandam; quam ſi non ſolvunt deponit eos, & conſecrat alios epiſcopos loco ejus, & cum ſuis litteris ſcribit populo, quod ipſe epiſcopum primum depoſuit & alium conſtituit, ex quo contigit quod frequenter propter talem cauſam in uno epiſcopatu ſunt tres vel quatuor epiſcopi: venientes ſimul epiſcopos & depoſitos per eum iterum reſtituit ad ſuos epiſcopatus, ſi bene ſolvant ei pecuniam de qua cum ipſis convenit. Art. XCVII.

Responsio. Epiſcopos non dantes pecuniam raro contigit deponere; tamen multoties quia ſunt in ſubjectione infidelium non obediunt aliquando catholicon, vel alter alterius epiſcopatum rapit, vel contrariatur veritati, vel unioni eccleſiæ orthodoxæ, vel quia propter mala merita ſua populum ſcandalizat, & quando vocamus eos, ut veniant ad nos ut corrigantur, ipſi non obediunt, nec veniunt, ideo deponimus eos, & propter tales cauſas tales privantur ab epiſcopati-

Digitized by Google

bus ſuis, & alii in loco eorum ſubſtituuntur; tamen epiſcopus depoſitus ſi injuſte ſit depoſitus, propter invidiam & falſum teſtimonium, proceſſu temporis examinatione facta & veritate reperta, qui injuſte fuit depoſitus, tunc reſtituitur ad epiſcopatum ſuum. Sequitur.

Illos vero epiſcopos, qui veniunt per ſucceſſionem, quando non ſolvunt ei pecuniam de qua cum eis convenit; dictus catholicon eos excommunicat, nec dat eis chriſma, quouſque ſolvant dictam pecuniam.

Responsio. Quoniam inobedientes reperiuntur epiſcopi, & cenſum debitum de jure noſtro & conſuetudine quam tenentur dare ſedi noſtræ, & non dant; tunc propter hoc puniendo increpat in ſpiritualibus, quouſque reddiderint cenſum eccleſiæ debitum.

Art. XCVIII. *Item, catholicon minoris Armeniæ tenet penes ſe ulnam brachii & manum adhuc integram B.* Gregorii, *qui fuit catholicon, & fuit ordinatus epiſcopus more eccleſiæ Græcæ; quam ulnam & manum dictus catholicon ponit ſuper caput & manus illorum quos ordinat in epiſcopos, & dicit, quod ſi dicta manus impoſitio & brachii non fieret ſuper caput & manus illorum, qui per eum ordinantur in epiſcopos, non eſſent ordinati in epiſcopos; quia impoſitio dicti brachii & manus faciunt conſecrationem epiſcoporum, & propter hoc ipſe nullos epiſcopos ut epiſcopos recipit, qui ordinati fuerunt per alios catholicon Armeniæ majoris, quod nullus alius catholicon, niſi ipſe, dictum brachium & manum Gregorii habeat.*

Responsio. Hoc omnino falſum eſt, quia quamvis dextra B. Gregorii ſancti patris noſtri, qui fuit ſucceſſor B. Thadæi apoſtoli, & convertit gentem Armenorum, cum multis paſſionibus & miraculis de idolatria ad cultum Dei, ponamus ſuper capita epiſcoporum ſignando, tamen non dicimus nec habemus, prout habetur in articulo, quod impoſitio dicti brachii ſeu ulnæ faciat conſecrationem epiſcoporum, quoniam patet manifeſte falſum; quia ſecundum hoc ſequeretur, quod nullus de aliis epiſcopis eſſet epiſcopus; quos omnes tamen reputamus epiſcopos, & illos etiam qui de catholicon Alnanenſi & archiepiſcopo Akathamarenſi conſecrati ſunt, quamvis cum ipſis propter eorum rebellionem non participamus; tamen quando uniunt ſe eccleſiæ noſtræ, recipimus eos ut epiſcopos.

Artic. XCIX. *Item, quod Armeni venientes ad Italiam, dicunt ſe eſſe expulſos de epiſcopatibus ſuis per Sarracenos, cum tamen hoc verum non ſit; & dicunt ſe eſſe archiepiſcopos, cum tamen in Armenia nullus ſit archiepiſcopus, ad hoc ut poſſint pro pecunia vendere religioſis mendicantibus epiſcopatus; & multi ex eis magnas pecunias exigunt, & multos epiſcopos taliter fecerunt, & in curia Romana etiam multos ordinaverunt* A *in presbyteros & diaconos ſine licentia diœceſanorum, in quorum diœceſi habitabant, & pro pecunia & perſecuti ſunt & perſequuntur illos Armenos, qui ſecundum ritum eccleſiæ Romanæ baptizabantur, & illos qui fidem Romanæ eccleſiæ tenent: & dicunt quod eccleſia Romana errat; ſed epiſcopi Armeni bonam & rectam fidem tenent.*

Responsio. Poteſt eſſe quod ſupradicti epiſcopi fugientes de tribulationibus veniunt ad vos, ut quieſcerent tamquam pueri ad patrem, licet non cum litteris & verbis noſtris. Ideo ipſi reſpondeant pro ſe ipſis. De hoc vero quod dicunt, quod Armeni non B ſunt archiepiſcopi, falſum eſt hoc, quia multi archiepiſcopi ſunt in minori & majori Armenia, quamvis ſuffraganeos non habeant, quia aliqui epiſcopatus vacant, qui diſſipati ſunt per infideles, & aliqui de archiepiſcopis in majori Armenia epiſcopatus ſuffraganeorum ſuorum rapuerunt; & quia ſub poteſtate infidelium ſunt, eos vi dirigere non poſſumus. Pro perſecutione vero Armenorum, qui iterum rebaptizati ſunt, ſciendum eſt, quod nos contrarium audivimus ab aliquibus qui appellaverunt ad nos, quod ſine mandato papæ condemnaverunt illos qui ſunt in monaſteriis Armenorum in terra La- C tinorum, & condemnant & incarcerant, quouſque coacti chirographum propria manu dent ſcriptum, quod non ſunt baptizati, & tunc baptizant eos, & perſequuntur eos quouſque fugiunt de partibus veſtris. Notandum quod ipſe ſibi contrarium dicit, quia in articulo lxxviii. dicit, quod duo archiepiſcopi dubitantes, &c. & nunc dicunt, quod in Armenia nullus ſit archiepiſcopus: ex quo patet ſimplicitas & falſitas eorum.

Item, quod apud Armenos nulla eſt certa forma verborum exprimens conſenſum matrimonii inter virum & uxorem; immo multi per Art. C. D *parentes & amicos coguntur venire ad eccleſiam, ut matrimonium fiat inter eos; & quamvis unus vel ambo dicant, quod nolunt inter ſe matrimonialiter copulari, tamen matrimonium fit inter eos in facie eccleſiæ.*

Responsio. Apud Armenos eſt forma verborum, quæ conſenſum matrimonialem manifeſtant inter virum & uxorem. Igitur primo mediantibus parentibus ſponſi & ſponſæ loquuntur ad invicem, & ſi conſentiunt, deſponſant ſe mutuo per traditionem annuli; & quando veniunt ad portam eccleſiæ, E tunc promittit fidem unus alteri cum talibus verbis: Interrogat ſacerdos ſponſum, dicendo: *Si talis mulier efficiatur cæca, clauda, leproſa, infirma, dominus es?* quod ſonat in lingua Armenica: *Vis accipere eam?* Tunc ſponſus reſpondet: *Dominus ſum*, hoc eſt, conſentio in eam. Deinde ſponſam interrogat, & ipſa reſpondet in ſimili forma, & cetera talia; & in libro quem olim miſeramus vobis, invenietis ſufficienter ſuper iſta ma-

Digitized by Google

teria. Deinde introducit in eccleſiam, & dat benedictionem, & huic reſpondent, *ad domum*. Et hæc eſt conſuetudo generalis omnium Armenorum. De violentia vero, quam dicit fieri per parentes & amicos, contra voluntatem viri & uxoris, in terra noſtra non fit. Si vero accidat in terra infidelium, tunc per epiſcopos cum excommunicationibus & pæna pecuniaria corriguntur & diriguntur.

ART. CI. *Item, quod inter Armenos gradus conſanguinitatis & affinitatis, qui apud eos pro eodem habentur, obſervantur uſque ad ſeptimum gradum. Si tamen aliqui exiſtentes in tertio gradu & infra inter ſe matrimonium contrahant, permittuntur ſtare in tali matrimonio, & non inquietantur ſuper hoc per epiſcopos.*

RESPONSIO. Secundum antiquam conſuetudinem gradum conſanguinitatis cuſtodiebamus uſque ad ſeptimum gradum : nunc vero uſque ad quintum gradum obſervamus; & ſi infra contrahatur per ſimplices, dirimuntur, & gradum affinitatis uſque ad duos vel tres, & non amplius, ut dicunt.

ART. CII. *Item, quod apud Armenos, ſi poſt matrimonium contractum, & carnali copula ſubſequuta, & prole ſuſcepta, viro non placeat uxor, vel e converſo; ille cui non placet alter conjunx vel ambo, ſi ſibi mutuo non placent, vadit vel vadunt ad epiſcopum ſeu ſacerdotem, & eis data pecunia, ſecundum quod ad invicem conveniunt, epiſcopus ſeu ſacerdos ſeparat dictum matrimonium, & licentiam dat alteri nubendi, etiam tum altero conjuge invito, & hoc fit multoties apud Armenos.*

RESPONSIO. Hoc nunc non facimus, & ſi inveniatur qui talia fecerit amplius, ſecundum præcepta eccleſiæ noſtræ, ipſum epiſcopum dejicimus ab epiſcopatu ſuo, & privamus ab executione ordinum, & bona confiſcantur ad palatium regis. Et hoc confirmatum eſt per ſpiritualem & temporalem curias noſtras. Tamen eunuchos & dæmoniacos poſt ſpatium ſeptem annorum ſeparamus. In Armenia autem majori adhuc multotiens fit illud quod ſuperius dictum eſt.

ART. CIII. *Item, apud Armenos multi ſunt qui habent plures uxores ſimul, quia viri habentes uxores in uno loco, cum ſe propter mercaturas vel alias transferunt ad alia loca, accipiunt alias uxores in dictis locis ad quæ ſe tranſtulerunt: in locis etiam propriis manentes, multi ſunt qui duas uxores viventes ſimul habent, quarum unam accipiunt poſt aliam, etiam in facie eccleſiæ talia matrimonia facientes.*

RESPONSIO. Plures uxores ſimul habere non fit apud nos legitime, & non vidimus: tamen uxorem & fornicariam multotiens inlegitime accidit ſimul habere. Quod de mercatoribus dicit, poteſt fieri incongrue, & ſine lege. Illud etiam quod dicit, quod duas uxores ſimul viventes matrimonialiter habent communiter, falſum eſt, & contra canones; quia Chriſtus non plures, ſed dixit : *Duo erunt in carne una*. Sequitur.

Spurii etiam apud eos ita ſuccedunt in hereditatem, ac ſi legitimi eſſent, & promoventur ſine alia diſpenſatione ad omnes ordines, & ad epiſcopatum, & etiam ad ſtatum catholicon, ſicut de facto eſt de nepote Zachariæ, qui erat filius concubinæ fratris dicti Zachariæ, qui promotus eſt in epiſcopum poſt patruum ſuum.

RESPONSIO. Apud nos ſpurii ad gradum ſacerdotii non poſſunt aſcendere, ſecundum conſuetudinem & canones eccleſiæ noſtræ; & ſi contingat, fit contra ſtatuta. De nepote autem dicti domini Zachariæ, de quo dicitur quod eſt ſpurius fratris domini Zachariæ, hoc non audiveramus, & cum audivimus & quæſivimus, tunc fuit nobis dictum, quod de licentia domini Johannis fuit factum.

ART. CIV. *Item, quod cum Armeni dicunt, quod in ipſa unione natura humana in Chriſto converſa fuit in divinitatem; dicti Armeni dicunt & credunt, quod Chriſtus in judicio, in forma divina apparebit & judicabit, & non in forma humana.*

RESPONSIO. In XX. & in XXI. & multis aliis manifeſtavimus, quod ſecundum fidem Armenorum, nec humana natura converſa fuit in divinam, nec divina in humanam; ſed divina & humana naturæ unitæ fuerunt in uno Chriſto non confuſe & indiviſibili unione, & ita falſum imponunt Armenis; & ſic neceſſe non eſt hoc repetere : tamen de modo & apparitione Chriſti in judicio, eccleſia Armenorum in ſymbolo, contra hoc oſtendit quod habet & credit, dicens : *Venturus eſt in corpore eccleſiæ forma hominis & gloria Patris judicare vivos & mortuos.* Ecce forma Dei. Idem & Matthæus dicit: *Venturus Filius hominis in gloria Patris ſui.* Et Johannes Apocal. I. *Ecce veniet in nubibus cæli, & videbunt eum omnes oculi & qui vulneraverunt eum.* Quomodo ergo Chriſtus erit in judicio Filius & eodem corpore quod accepit a Virgine, & non habebit figuram hominis? quod eſt valde falſum & phantaſticum.

ART. CV. *Item, Armeni dicunt & tenent, quod poſt generale judicium juſti & impii in æternum vivent, quia ex tunc non morientur.*

RESPONSIO. Verum eſt; juſti autem in gloria, & impii in pœnis. Sequitur.

Dicunt tamen, quod ex juſtis hominibus aliqui ibunt in paradiſum cæleſtem poſt judicium, & alii in paradiſum terreſtrem, & alii in terram iſtam, ut ſupra dictum eſt, in quibus locis nullam pœnam ſuſtinebunt.

RESPONSIO. Quamvis invenitur quod aliqui putaverint hoc, tamen opinio iſta non capitur a nobis, quoniam nos recepimus & credimus, ut Chriſtus dicit, quod juſti ibunt in vitam æternam, & peccatores ad pœnas æternas. Sequitur.

Dicunt tamen, quod vita æterna etiam in illis qui

Digitized by Google

qui ibunt in paradiſum cœleſtem, non conſiſtit in Dei viſione faciali & fruitione; quia Dei eſſentia a nulla creatura umquam videbitur, ſed ſolummodo claritas ejus.

Responsio. In VIII. articulo ſufficienter ad hæc fuit reſponſum.

Art. CVI. *Item, quidam catholicon Armenorum ſcripſit & dixit, quod in generali reſurrectione cum corporibus ſuis omnes homines reſurgent.*

Responsio. Verum eſt. Sequitur.

Sed tamen in corporibus eorum non erit ſexuum diſcretio, quia ſi talis diſcretio ſexuum eſſet inter eos, tunc viri ducerent uxores, & mulieres nuberent, cujus contrarium Dominus dixit: ſed reſurgent viri & mulieres cum corporibus ſuis in alia forma, in qua non erit ſexuum diſcretio.

Responsio. Sicut audivimus & didicimus a ſancto evangelio, quando reſurgent omnes in reſurrectione generali cum propriis corporibus ſuis, nec viri uxores accipient, nec mulieres viros; ſed erunt ut angeli, qui in cœlis ſunt; & ita credimus & habemus, quoniam poſt reſurrectionem generatio non erit, tamen quod cum ſexu virili & femineo reſurgendi ſunt, de hoc communiter ab eccleſia Romana certificati ſumus & placet; & contrarium non recipimus, quamvis apud nos inveniatur opinio nunc dicta in articulo.

Artic. CVII. *Item, Armeni tenent, quod ſi aliquis ſit in periculo moriendi, & non habeat tempus recipiendi communionem, quod faciunt crucem cum manu in terra, & de quolibet brachio dictæ crucis accipiunt modicum de terra & comedunt, & hæc comeſtio terræ habetur per eos pro communione.*

Responsio. Hæc ſunt phantaſiæ vetularum & ſimplicium, & reſponſionis non digna: quoniam non quicquid vetulæ quandoque dicunt, apud nos eſt lex; quia hoc anno in terra noſtra plus quam decem millia Chriſtianorum a gladio infidelium occiſi ſunt, & numquam ab aliquo audivimus, quod aliquis cum terra communicatus fuerit.

Item, quod aliqui magni homines Armeni laïcis dixerunt, quod ſicut beſtiæ in morte exſpirant, & ſic moriuntur: ita & homines: & ſicut beſtiæ cum ſemel mortuæ fuerint, numquam reſurgent: ita nec homines poſtquam mortui fuerint, reſurgent.

Artic. CVIII. Responsio. In terra noſtra per gratiam Dei tales hæretici non inveniuntur, ſicut ipſi dicunt: tamen ſi in majori Armenia inveniantur, ignoramus, & talia alia non audivimus, excepto de quibuſdam hæreticis, qui ſunt in majori Armenia in contrata *Manaſguer*, & vocantur filii ſolis, & quamvis ipſi habitent in majori Armenia, & loquantur Armenice, tamen Armeni non ſunt; ſed colunt ſolem, & ſunt infideles manifeſti, & operantur multas alias turpitudines, quas propter prolixitatem tranſimus.

Artic. CIX. *Apud Armenos nullus punitur de quocumque errore quem teneat.*

Responsio. Falſum eſt hoc, quia multi puniuntur de erroribus ſpiritualibus, & de malis corporalibus, quantum convenit & poſſibile eſt ſecundum conditiones temporum.

Art. CX. *Item, apud Armenos ſunt multi alii errores a prædictis, qui errores continentur in infra ſcriptis libris Armenorum quorum primus intitulatur* Tonapachaz*, *id eſt contra feſtivitates quas eccleſia Romana celebrat & Græca. Secundus liber vocatur* Anadoarmat, *id eſt Radix fidei. Tertius liber vocatur* Johannes Mandagonenſis. *Quartus liber vocatur* Johannes Oſſinenſis. *Quintus liber vocatur* Myaſtoſuruy*, *id eſt unius locutionis. Sextus vocatur* Michael Patriarchæ Anthiocheni. *Septimus vocatur* Paulus Taronenſis. *Octavus intitulatur* Occenenſis.* *Nonus vocatur* Matthæus. *Decimus vocatur* Canonum apoſtolorum, *in quo continentur omnes errores Armenorum. Undecimus dicitur* Sergium. *Duodecimus dicitur* Marocha *a nomine magiſtri, qui ſic vocabatur, in quo libro exponuntur evangelia. Decimus tertius dicitur* Vanam *in quo exponitur evangelium Johannis. Decimus quartus dicitur* Ignadius, *in quo exponitur evangelium Lucæ. Decimus quintus vocatur* Guanazan, *id eſt liber virgarum. Decimus ſextus vocatur* Neginus Pataraquin, *in quo exponitur miſſa. Decimus ſeptimus vocatur* Teytorgunt * *id eſt liber epularum. Decimus octavus vocatur* Aiſmavort*, *id eſt martyrologium, & quod ſunt plures alii libri Armenorum in quibus multi continentur errores.*

* al. Tonophacen.

* al. Myaſcoſurum.

* al. Octavenſis.

* al. Textorquire.

* al. Aiſmanore, id eſt, martyrologium.

Responsio. Sciendum eſt quod de ſuper ſcriptis libris ſunt aliqui quos neſcimus, & ſunt iſti primus *Toctanenſis*, ſecundus *Mathæus*, tertius *Miaſcoſurus*, libri vero quos audivimus & vidimus & qui ſunt ſpernendi & reprobandi, nec a nobis recipiuntur, ſunt *Johannes Oſſinenſis*, *Mandagonenſis*, *Paulus Taronenſis*, *Marucha*, *Michaël*; ſed libri qui ſunt in eccleſia Armenorum approbati & acceptabiles in parte non ſunt iſti *Tonapachar*, *Hanadoarmat* ideſt radix fidei *canones apoſtolorum*, *liber Sergium*, *Vanam*, *Ignadius*, *Guanazam*, *Ayſyjanot*, *Pataraquin*, *Mehging*, id eſt expoſitio miſſæ, in iſtis, quando inveniuntur aliqua, quæ contra veritatem ſunt & unionem noſtram cum eccleſia Romana, ſed vel de una natura, vel de aqua in ſacrificio, vel de feſto nativitatis, vel de ſynodo Calcedonenſi, & ſi quæ ſimilia, de quibus ad præſens non recordamur, illa ſpernimus, reprobamus, nec recipimus.

Art. CXI. *Item, dicunt Armeni quod Chriſtus non depoſuit ſuperflua naturæ, & ut dicunt, cauſa eſt quia corruptio talium ſuperfluitatum eſt peccatorum gravatio*, & quia Chriſtus peccata*

* al. generatio.

Digitized by Google

non fecit, ideo non dominabatur ſibi talis corruptio.

Responsio. Opinio iſta communiter inveniebatur inter Armenos; tamen ex tunc quod uniti fuimus cum eccleſia Romana particulariter & non generaliter invonitur tale dictum, maxime nos volumus ſequi intellectum veſtrum ſuper hoc verbo.

Art. CXII. *Item, dicunt quod licet Chriſtus fuit circumciſus ſecundum legem, non tamen ſibi fuit amputatum præputium, quia non licebat a Deificato corpore aliquid amputari, & maxime quia ſic fuerat ordinatum, quod primogenitus circumcideretur, findendo pellem præputii, & nihil amovendo, & Chriſtus fuit primogenitus.*

Responsio. Quamvis inveniatur in dictis aliquorum ſicut ſcriptum eſt in articulo, tamen nos ſic dicimus, & credimus ſicut in evangelio dicitur, quod Chriſtus octava die fuit circumciſus ſecundum legem Moyſi, & vocatum fuit nomen ejus Jesus, & in honorem & memoriam ejus omni anno feſtum facimus ſolemniter; & opinio propoſita in articulo a nobis non recipitur.

Art. CXIII. *Item, dicunt quod Deus propter amorem hominis victus fuit, quia in ſuis comminationibus non fuit inventus verax; ſed ſemipartialis; quia dixerat homini quod moreretur, ſi manducaret lignum vetitum; & tamen non fuit totaliter mortuus poſt commeſtionem fructus, quia anima numquam fuit mortua, iterum etiam nec in corpore fuit mortuus uſque ad nongenteſimum trigeſimum annum. Iterum quia animalia omnia non revellaverunt ſibi, ſed neceſſaria in ejus ſervitio remanſerunt.*

Responsio. Si opinio iſta inveniatur ab aliquo dicta, ad nos tamen non pervenit, nec tale quid alias audivimus, quia nos naturam divinam & incommutabilem credimus & ſcimus, & Deum in verbis ſuis ineffabilem & veracem ſcimus & credimus, quoniam ſicut dicit Deus Adæ, quod in die qua comedes morte morieris, & ſic factum eſt, & ex tunc ſub potentia mortis cecidit, & perdidit gloriam paradiſi, & poſt tempora mortuus fuit corpore, & animalia etiam poſt tranſgreſſionem Adæ non ſic obedierunt Adæ & filiis ejus, ſicut ante faciebant ante tranſgreſſionem mandati Dei.

Art. CXIV. *Item, dicunt, quod ſignum poſuit Deus non occidendi Cain, & ita fuit ad litteram, quia ſecundum eos nullus eum occidit; ſed ipſe de præcipiti ſe ſubmiſit: ex quo innuunt ſcripturam Geneſis quoad hoc eſſe falſam, quæ videtur dicere, quod Lamech interfecit Cain.*

Responsio. Si ſupradicta opinio invenietur in dictis alicujus ſtulti, tamen apud nos ſic non invenitur, quoniam in biblia noſtra, & in libris qui leguntur in ſcholis invenimus, quod Lamech interfecit Cain. Sicut Geneſ. 4. dicitur: *Audite uxores Lamech vocem meam, & auribus percipite, quoniam occidi virum.* (a) [a]

Art. CXV. *Item, quia, cum rex Armenorum vocatus Ethon, ut Armeni unirentur eccleſiæ Romanæ, congregaſſet omnes epiſcopos Armeniæ & magiſtros, & catholicon, ut diſputarent cum legato miſſo ei per Romanam eccleſiam; & facta dicta diſputatione, cognoviſſet dictus rex, quod veritatem tenebat ſancta Romana eccleſia, & quod Armeni errantes errant a veritate, ex tunc reges minoris Armeniæ tenent fidem Romanæ eccleſiæ; ſed epiſcopi, magiſtri & principes Armenorum non fuerunt de hoc contenti; & poſt receſſum dicti legati, quidam magiſter dictus* Varcham *de Nigro-monte* (b) [b] *compoſuit unum librum vocatum* de Riſma *contra papam, & ſuum legatum, & contra eccleſiam Romanam, in quo vocant papam Romanum ſuperbum Pharaonem cum ſuis ſubditis in mari hæreſum ſubmerſos, & legatum ejus ambaſſiatorem Pharaonis fuiſſe reverſum cum maxima verecundia. Et dixit quod eccleſia Romana erat multum decepta, quia nativitatem & aquam a maledicto Archomano recepit, & multas alias blaſphemias ſcripſit, qui magnus eſt, & multi magiſtri Armenorum & epiſcopi & presbyteri dictum librum habent, & honorant tamquam canones apoſtolorum.*

Responsio. Invenimus quod in diebus magni Ethimy regis venit legatus a papa pro unione, & rex recepit eum caritative, & dictum legatum miſit in Hormengela ad dominum Constantinum catholicon; & ipſe etiam cum caritate & honore recepit eum, & in tempore illo erat in Nigro-ponte ſupradictus *Varchan*, vir ignotus & amator rixæ, qui ſcripſit aliqua verba inſipida, erronea, & inordinata contra verba legati, quæ non placuerunt regi, nec catholicon, & ſunt valde reprehenſibilia apud nos, & ubicumque inveniuntur igne comburuntur.

Art. CXVI. *Item, quod Armeni non habent omnino veram fidem quam tenet eccleſia Romana, nec ſacramenta, blaſphemantque eccleſiam Romanam & papam & cardinales, dicentes eſſe hæreticos; & quod catholicon minoris Armeniæ dixit quod papa & omnes cardinales qualibet die plures quam ipſi haberent capillos in capite, faciunt homines occidere: & licet prædicent quod ſimonia non ſit committenda, ipſi tamen ſine labe ſimoniæ nullas gratias faciunt, & pauciſſimi ſunt homines in majori Armenia præter regem & nobiles, qui teneant fidem veram Romanæ eccleſiæ.*

Responsio. Mentiuntur, Armeni namque habent fidem veram, quam receperunt a ſancta catholica & apoſtolica eccleſia per ſanctum Gregorium illuminatorem, & hæc eſt, *Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, viſibilium &*

(a) Hic deſideratur unus articulus de catholicon, quem rex petentibus duobus epiſcopis deponere recuſavit.

(b) In reſponſione legitur *Nigro-ponte*.

Digitized by Google

A *inviſibilium*, *& unum Dominum* JESUM CHRISTUM, *Filium Dei unigenitum, a Deo Patre genitum, ſcilicet ex eſſentia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, eumdem ipſum de natura Patris, per quem omnia facta ſunt in cœlo & in terra, viſibilia & inviſibilia, qui propter nos homines & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis, incarnatus eſt, humanatus eſt, natus eſt perfecte ex Maria Virgine per Spiritum ſanctum, per quem accepit corpus, animam, mentem & omnia quæ veraciter ſunt in homine, indubitanter paſſus eſt, crucifixus eſt, ſepultus eſt,* B *tertia die reſurrexit, aſcendit in cœlum, ſedet ad dexteram Patris, venturus eſt eodem corpore & gloria Patris judicare vivos & mortuos, cujus regni non erit finis. Credimus & in Spiritum ſanctum, increatum & perfectum, qui ex Patre Filioque emanat, qui cum Patre & Filio adoratur & glorificatur, qui locutus eſt per prophetas in lege & in prophetis & in evangelio. Qui deſcendit in Jordanem, prædicavit in apoſtolis, & habitavit in ſanctis: credit in his ſola univerſalis & apoſtolica eccleſia, in unum baptiſma pænitentiæ in propitiationem & remiſſionem peccatorum & in reſurrectionem mortuorum, in judicium æternale animarum & corporum, in regnum cœ*- C *lorum & in vitam æternam.* Qui vero dicunt de eo, quod erat quandoque quando non erat Filius, vel erat quandoque quando non erat Spiritus-ſanctus, vel de nihilo factus vel de alia eſſentia vel ſubſtantia dicunt eſſe increatum * Filium Dei vel Spiritum ſanctum, vel alterabilem, vel mutabilem, talia dicentes anathematizat catholica & apoſtolica eccleſia. Nos vero glorificemus illum qui eſt ante ſæcula, adorando ſanctam Trinitatem & unam Deitatem. Sciendum eſt quod quamvis primo Spiritum ſanctum in ſymbo- D lo a Patre ſolum dicebamus emanare, tamen ex tunc quod uniti fuimus cum eccleſia Romana, a Patre & Filio dicimus. Similiter habent Armeni & ſacramenta ſancta, quorum quodlibet in loco ſuo ſuperius manifeſtavimus, & in LXVII. articulo, & omnia in uno loco breviter diximus, ſicut habemus & docemus, idem replicare neceſſe non eſt. Sequitur.

* *f. creatum.*

Blaſphemant ſanctam Romanam eccleſiam, & papam, & cardinales, dicentes eos eſſe hæreticos.

E RESPONSIO. Omnino hoc falſum eſt, quia ſi nos tales malas opiniones haberemus de vobis, non fuiſſemus uniti vobiſcum in confeſſione fidei orthodoxæ, & eo quod hoc dicit, anathematizatum ſit. Iſta etiam interrogavimus de illo qui tunc temporis catholicon erat, & ipſe reſpondit: ignoro, amen.

CONCILIUM PROVINCIALE Rotomagenſe anno MCCCXLII. celebratum.

Ex mſ. Aquicinctenſis monaſterii.

GUILLELMUS miſeratione divina epiſcopus Bajocenſis, dilectis nobis in Chriſto filiis capitulo eccleſiæ noſtræ Bajocenſis, ſalutem in Domino. Cum in concilio provinciali nuper in capella archiepiſcopali Rotomagenſi, gratia Spiritus-ſancti prævia, celebrato, ſtatutum novum editum fuerit ſub hac forma. Quoniam ſecundum canonicas ſanctiones pro reformandis moribus, & exceſſibus corrigendis concilia provincialia ſint a ſingulis metropolitanis cum ſuis ſuffraganeis celebranda, idcirco nos J. (*a*) miſeratione divina Abrincenſis epiſcopus, vi ſpecialis commiſſi vices gerentes reverendi patris ac domini domini Ay. (*b*) Dei gratia Rotomagenſis archiepiſcopi abſentis, & nomine noſtro, & G. (*c*) Sagienſis, ac G. (*d*) Lexovienſis perſonaliter, nec non & G. (*e*) Bajocenſis, R. (*f*) Ebroicenſis, ac G. (*g*) Conſtantienſis epiſcopi per procuratores ad hoc idoneos conſtituti in provinciali concilio, in capella archiepiſcopali Rotomagenſi inſimul congregati, & inibi ſacrum concilium provinciale celebrantes, vocatis etiam ad dictum concilium abbatibus, prioribus conventualibus, & capitulis tam cathedralium quam aliarum collegiatarum, ac conventibus ſæcularium & regularium eccleſiarum & monaſteriorum provinciæ Rothomagenſis, & per ſe vel per procuratores præſentibus in concilio memorato pro corrigendis exceſſibus, præſertim in perſonis eccleſiaſticis perpetrandis, & moribus, quantum in nobis eſt, reformandis, ſalva ſemper in omnibus apoſtolicæ ſedis auctoritate; poſt multas deliberationes præhabitas, præfato approbante concilio, conſenſu unanimi ſtatuimus infraſcripta.

Quoniam multis graſſantibus [vitiis] opus eſt exemplo, ut pœna unius metus ſit multorum, & meta præſumtionis exiſtat. Et quia experientia docuit in Rotomagenſi provincia fuiſſe & eſſe quamplures ſuæ ſalutis immemores & oblitos, ac nomen Domini recipientes in vanum, qui perhorrenda inhumanitate, deteſtandaque ſævitia, nonnullas perſonas etiam eccleſiaſticas diffidarunt, & earum vitæ pararunt inſidias, domoſque ipſarum invaſerunt, necnon & ipſas perſonas eccleſiaſticas impediverunt, & eiſdem impedimentum præmiterunt, & etiam procuraverunt, quominus pacifice, libere & ſecure

[*a*] [*b*] [*c*] [*d*] [*e*] [*f*] [*g*]

(*a*) Johannes *Hautfrinc*. (*b*) Aymerici qui eodem anno obiit. (*c*) Guillelmus *Mauger*. (*d*) Guillelmus de Caromonte. (*e*) Guillelmus. (*f*) Robertus de *Brucourt*. (*g*) Guillelmus *de Thieville*.

ad eccleſias & alia loca incedere poſſent, & a ſuis exire domibus, pro libito voluntatis, eiſdemque quamplurimas irrogarunt injurias, ac ipſas fuerunt hoſtiliter inſecuti, & in futurum pejora contingere veriſimiliter formidantur, niſi celeriter occurratur. Quapropter nos volentes & tantis conſimilibus exceſſibus ac malis exemplis & animarum periculis obviare, ſacro approbante concilio, provida deliberatione ſtatuimus, quod ſi quis in provincia Rothomagenſi de cetero aliquam perſonam eccleſiaſticam, cujuſcumque ſtatus aut ordinis exiſtat, diffidaverit, vel paraverit inſidias, quamvis mors, vulneratio vel percuſſio ſecuta non fuerit, vel domos ipſas invaſerit, vel eam impediverit indebite, aut eidem impedimentum dederit, vel procuraverit, quominus libere, pacifice & ſecure ad eccleſias & alia loca incedere valeat, & a ſuis exire domibus pro libito voluntatis, aut alias ipſos fuerit hoſtiliter inſecutus, vel præmiſſa, aut aliquid præmiſſorum fieri mandaverit, vel nomine ſuo facta rata habuerit, aut facienti auxilium, conſilium aut favorem impenderit, ſeu facientes vel mandantes ſcienter receptaverit; ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrat, a qua abſolvi valeat a diœceſano loci, quo dictum facinus fuerit perpetratum & non ab alio, præterquam in mortis articulo, niſi ſuper hoc a dicto diœceſano mandatum habeat ſpeciale, ſatisfacto tamen primitus diffidato ſeu inſidiato, arbitrio diœceſani loci, in quo præmiſſa, aut aliquid præmiſſorum fuerit perpetratum, & tam diffidator, quam alii quivis ſupradicti ſic excommunicati, quamdiu in ſua perduraverint contumacia, ſingulis Dominicis diebus & feſtivis, pulſatis campanis & candelis accenſis, per omnes illius diœceſis eccleſias, in quo præmiſſa vel aliquod præmiſſorum fuerit perpetratum, necnon civitates diœceſeon vicinarum ad mandatum diœceſani excommunicati publice nuntientur. Pœnas vero ſupradictas extendi volumus ad eos, qui diffidationes jam factas, vel aliquod præmiſſorum de cetero proſequentur. Et ne quis prætextu ignorantiæ a pæna hujuſmodi ſtatuti ſe valeat excuſare, ſtatuimus & ordinamus, quatenus præſens ſtatutum in ſingulis ſynodis & decanorum calendis, ac etiam in parochialibus eccleſiis ad minus ter annis ſingulis publicetur. Ejuſdem auctoritate concilii vobis diſtricte præcipiendo mandamus, quatenus dictum ſtatutum in noſtra Bajocenſi eccleſia prædicta, palam, publice & ſolemniter, ad hoc facto ſilentio, publicari cunctis & mandetis per omnes eccleſias vobis, capitulo, ſeu ſingularibus dignitatibus aut præbendis ſubjectas modo ſimili publicari, juxta dicti ſtatuti continentiam & tenorem, ita quod non poſſitis aut debeatis de inobedientia aut negligentia reprehendi. Datum ſub ſigillo noſtro, anno Domini MCCCXLII. die XIV. menſis Decembris.

CONCILIUM TERRACONENSE
anno MCCCLXIX. celebratum.

Hanc conſtitutionem fecit Petrus Terraconenſis archiepiſcopus VII. *die Martii, anno Domini* MCCCLXIX.

CUm juri ſit conſonum, ut quilibet in ſuis juribus foveatur, & factum unius alteri nocere non debeat, eodem approbante concilio, ſtatuimus & ordinamus, quod quilibet epiſcopus cum clericales tonſuras vel alios ordines in aliqua villa vel caſtro duxerit conferendas, habeat in principio proponere edictum per ſe vel per alium loco ſui, quod ipſe epiſcopus non intendit promovere ad dictam clericalem tonſuram vel alios ordines, nec admittere aliquem de redemtione exiſtentem alicujus domini eccleſiaſtici vel laïci temporalis. Et ſi aliquis de redemtione apparuerit, qui velit dicta clericali tonſura vel aliis ordinibus inſigniri; ſi ſui interfuerint, velut ejus pater, tutor, vel curator, vel alius, pro eo autem habeat præſtare cautionem idoneam cum juramento in poſſe dicti epiſcopi, quod conveniet cum domino ſuo de jure ſibi competenti ratione redemtionis, ſi & quando ipſi domino placuerit, de qua proteſtatione & cautione habeat fieri ſcriptura in libro vel regiſtro ordinum ipſius epiſcopi ad memoriam rei geſtæ.

INSTRUCTIO BONA
in & pro viſitantibus, in concilio provinciali Remenſi compoſita anno Domini MCCCCVIII.

Ex mſ. codice regii collegii Navarræ.

AD laudem Dei & ædificationem populi Chriſtiani, compilata eſt hæc brevis & rudis inſtructio tempore quo celebrabatur Remis provinciale concilium, anno Domini MCCCCVIII. ultima Aprilis, collecta tam ex ſermone illic habito, quam ex cedulis & dictis variis plurimorum; & in primis cum inſtitutiones canonicæ ſint inefficaces & languidæ, niſi per paſtorem qui eſt lex viva, demandentur effectui, ſaluberrimum videtur pro reformatione morum & ſubditorum emendatione, quod paſtor juxta canonicas ſanctiones, viſitet diligentius & crebro ſuum gregem, aut per ſeipſum, aut per vicarios doctos, habentes plenariam ab eo poteſtatem, in negotiis præſertim ſpiritualibus ordinandis & expediendis, præcipue circa materiam pænitentiæ, prout eis viſum fuerit expedire, & cum moderato ſtipendio eis ordinando per prælatum: qua in re videntur attendenda pro quadam generali rememo-

Digitized by Google

ratione ea quæ ſequuntur, cum additione vel diminutione, ſecundum circumſtantiarum occurrentium qualitatem, & cum appoſitione remediorum, ſecundum prudentiam viſitantis.

1. Primo, quod viſitaturus perſonaliter aliquam parochiam, prænuntiet adventum ſuum per dies aliquot, prius indicens per ſchedulam, ut ſi quis conſilio vel remedio ſalutari indigeat pro facto ſuæ conſcientiæ, ſive in commutatione votorum, ſive in caſibus reſervatis, ſive in aliis quibuſcumque, ſit paratus tali die & hora, ut tunc confidenter adveniat, & indicatur omnibus parochianis ceſſatio ab omni opere, ut in eccleſia compareant.

2. Item, ſi viſitator ſit prælatus, indicatur eis ultra hæc, quod ad ſacramentum confirmationis digne ſuſcipiendum ſe præparent, & illud recipiant. Quod ſi non ſit prælatus, inducantur adire eum quam primum commode potuerint.

3. Item, viſitator in principio ſui adventus poterit ad populum in eccleſia per ſe vel per alium facere commonitionem brevem, conformiter ad illa quæ continentur in tractatulis compoſitis pro eruditione ſimplicium ſacerdotum & populorum in materia præceptorum & conſcientiæ.

4. Item, viſitator poterit prius, ſi voluerit, vel poſtmodum interrogare ab illo vel de illo qui deſervit curæ parochiali, ſi ſit curatus, vel ſolum vicarius, vel mercenarius conductus.

5. Item, qualis eſt in habitu, in tonſura, in victu, in converſatione, & eruditione.

6. Item, quales reditus ſint in cura, & quomodo miniſtrantur.

7. Item, de presbyteratus domo & utenſilibus, & de reparationibus, & hæc concernent quoſdam ex prælatis.

8. Item, qualia habet ſtipendia ille qui deſervit, & fiat ſufficiens proviſio per principalem, & ſciatur quo privilegio gaudet non reſidens, & ſi juſte.

9. Item, ſi in parochia ſit alia villa adjuncta pro ſuccurſu, propter quam oporteat celebrare duas miſſas quandoque in die.

10. Item, videatur ſi ille ſciat ea quæ ſpectant ad officium curati, & ſpecialiter in materia ſacramentorum, ubi majus eſſet periculum, ut ſi ſciat formam pro baptiſmo, pro euchariſtia, pro abſolutione tam ab excommunicatione quam a peccatis, necnon pro matrimonio & extrema-unctione.

11. Item, ſciatur ab eo qualiter ſe haberet in caſibus dubiis emergentibus quandoque circa miniſtrationem ſacramentorum, aut circa celebrationem miſſæ, cum cadit aliquid in calicem, vel dum ſanguis effluit, vel dum non reperitur eſſe vinum in calice, vel ſi in pixide ubi eſt hoſtia ſacra inveniuntur vermes, &c.

12. Item, circa baptiſmum dum puer eſt baptizatus ab obſtetrice, qualiter ſe habet, & ſi obſtetrices ſciant unam formam baptizandi in parochia ſua, & ſuper hoc etiam poterunt obſtetrices interrogari & doceri, quod hæc eſt forma, aſpergendo aquam ſuper puerum: *Enfent, je te baptiſe ou nom du Pere & du Filz & du S. Eſperit. Amen.*

13. Item, qualiter ſe habet erga infirmos viſitandos in articulo mortis.

14. Item, ſi celebret ſemper jejunus, hoc eſt quod nihil ſumſerit poſt mediam noctem ejuſdem diei.

15. Item, ſi oſtendit hoſtiam populo antequam ſit conſecrata.

16. Item, ſi umquam celebraverit ſuſpenſus a jure vel ab homine per excommunicationem, quia de irregularitate ſolus papa vel pænitentiarii tunc abſolvunt.

17. Item, ſi celebraverit coram excommunicatis cauſa timoris vel favoris, vel quia nolebant recedere.

18. Item, ſi dicit primam antequam celebret, & ſi poſt pollutiones nocturnas aut diurnas ſtatim celebret.

19. Item, quomodo ſe habeat in foro pænitentiæ erga confitentes ſibi, qualiter interrogat de peccatis, qualiter inſtruit, qualiter abſolvit, qualiter remittit pro caſibus reſervatis, & qui ſint caſus ſibi reſervati, qualiter abſolvit excommunicatos & participantes, qualiter injungit pænitentias, & ſi abſolvit eos qui nolunt habere propoſitum deſiſtendi a peccatis, ut rancore, furto, luxuria. Quibus locis & temporibus audit confeſſiones, ſi pro peccatis occultis dat pænitentiam publicam vel ſolemnem.

20. Item, ſi eccleſiam ſuam cum ornamentis & ſacro chriſmate, & fontibus pro baptiſmo teneat decenter & honeſte & ſecure; ſi altare ſuum ſit integrum, ſi hoſtiam ſacram mutat de menſe in menſem, vel crebrius.

21. Item, ſciatur caute & ſecrete per parochianos vel alios de moribus ſuis, ut ſi ſit continens vel concubinarius, ſi ſollicitat mulieres confitentes ad malum, ſi per iram & crapulam frangit ſigillum confeſſionis ſigno vel verbo, ſi ſit luſor ad taxillos, vel aliter ſcandaloſus in populo, in tabernis, & juramentis & alias.

22. Item, ſi ſe reconciliat & per quos dum vult celebrare.

23. Item, quos accipit adjutores in confeſſionibus audiendis circa Paſcha.

24. Item, ſi per negligentiam ſuam aliqui pereunt ſine ſacramentis, ut pueri vel ægroti: Si mulieres habentes pueros ex concubinatu admittit ſolemniter ad purificationem.

25. Item, qualiter denuntiat feſta ſervanda.

26. Item, qualiter facit abſolutionem generalem in Paſcha.

Digitized by Google

27. Item, ſi habeat ſtatuta ſynodalia, ſi ſciat legere ea, & ſi publicet ea quæ debet ex talibus populo nuntiare.

28. Item, ſi ſciat cantare & legere in miſſali.

29. Item, ſi habeat in ſcriptis tenorem generalium præceptorum divinæ legis, & ſi denuntiat ſuis parochianis, & qualiter, & ſi ſciat ſeptem peccata mortalia, & hic videatur de Doctrinali ſimplicium, vel de tractatulis aliis ordinatis.

30. Ceterum poſt inquiſitiones de moribus curati vel ſui ſubſtituti, poterit fieri inquiſitio ab eodem vel aliis probis ſuper conditionibus parochianorum, & hoc caute in generali, petendo qualia vitia magis regnant in parochia ſua, non nominando perſonas, niſi vitia ſint notoria.

31. Inquiratur etiam ſi in parochia ſint plures excommunicati, & quibus cauſis.

32. Item, ſi regnant ibi hæreſes, ſortilegia & qualiter, & ſi ſint ſuperſtitiones in ligaturis, ſcripturis, & brevibus appenſis, ſi blaſphemiæ, uſuræ, vel falſæ incantationes, ſi furta, ſi peccata contra naturam, ſi adulteria, & ſimilia: quia ſecundum iſta poterit viſitator prædicationem ſuam, vel viſitationem, vel confeſſiones fructuoſius adaptare.

33. Item, ſi parochiani bene ſervent feſta principalia, veniendo ad miſſam & ſtando per totam, vel ſi recedunt ſumta aqua benedicta, vel poſt elevationem corporis Chriſti.

34. Notetur hic de moderatione, qualiter fieri poſſit in tot feſtis, & notetur de feſto Trinitatis ſolemnizando, prout papa noviter inſtituit.

35. Item, ſi ſolvunt decimas & de quibus & quibus. Si veniunt omnes ad confeſſionem ſaltem in Paſcha; ſi ſciunt *Credo* & *Pater noſter*, & ſi dicunt.

36. Item, ſi vexantur ab officiariis prælati, vel aliis, vel qualiter.

37. Item, ſi teſtamentorum executores faciunt diligenter ſuum onus impoſitum.

38. Item, ſi ſint inter aliquos inimicitiæ capitales.

39. Item, ſi ſint inter eos lites motæ judicialiter & quibus cauſis, & ſi poſſent ad concordiam ſummarie revocari.

40. Item, ſi obſervent jejunia eccleſiæ, vel ſi irrideant.

41. Item, qualiter inſtruuntur pueri in parochia, & ſi ſint ſcholæ ibidem vel prope. Similiter quæratur hoc in omni loco viſitando, ſive ſit in religione vel alibi, quia a pueris debet inchoari reformario eccleſiæ; & prohibeatur hic nimia familiaritas fratrum & ſororum ad invicem, & cum parentibus, quia jacendo cum eis aliquando ſuffocantur in corporibus, & deterius aliquando provenit in moribus.

42. Item, ſi morientes in puerperio aperiuntur, ut infans vivus recipiatur & baptizetur.

A 43. Item, qualiter ſe habent parochiani in eccleſia, ſi reverenter & ordinate, & quiete.

44. Item, ſi fiant ſermones apud eos, & per quos & quando.

45. Item, ſi quæſtuarii veniunt ad eos, & quomodo miſſi ſunt, & quid dicunt.

46. Item, ſi laïci & mulieres intrant chorum, & ſi ducunt choreas in locis ſacris, & ſi illic celebrant convivia.

47. Item, ſi irreverenter ſe habent dum baptizantur pueri, vel dum fiunt matrimonia, vel in aliis ſacramentis ridendo, jocando, garrulando, & ſi fiant nuptiæ cum bannis, & in eccleſia parochiali. Si infirmi prius quærunt medicos animarum quam corporum.

B

48. Item, ſi parochiani turbant per ſe vel per canes, infantes clamantes divinum ſervitium.

49. Item, ſi diebus feſtivis exerceantur a juſtitiariis ſæcularibus torturæ & quæſtiones ad mortem. Si impediunt ne confiteantur ante mortem.

50. Item, ſi qui loquuntur irreverenter de prælatis, & dominis, & aliis.

C 51. Item, ſi quærunt extremam-unctionem in infirmitate; ſi abortivos & excommunicatos ſepeliunt in cimiterio. Si exercent mercaturas in feſtis & in locis ſacratis, & ſi exercent tunc opera ſervilia. Et ſi in eccleſia ſunt arcæ ſine neceſſitate guerrarum.

52. Si parochiani excedunt in crapulis & ludis prohibitis & ſimilibus, ſpecialiter in nocte Natalis & aliis vigiliis ſacris.

53. Amplius ſi in parochia ſunt domus religioſorum vel hoſpitalia, fiet inquiſitio ſecundum ſtatus eorumdem, ut quomodo ſervant vota, ſpecialiter continentiæ & paupertatis ſine appropriatione, quomodo curant de pauperibus, & ſpecialiter in ſpiritualibus, & ſi antequam recipiantur, confiteantur.

D

54. Item, ſi illic ſint monachi compatres, ſi obligant eccleſias ſuas, & ſi fidejubeant.

55. Rurſus applicet ſe viſitator per ſe vel ſuos comites ad audiendum confeſſiones diligenter & moroſe, tam parvorum quam magnorum modis idoneis, & ſecundum inſtructiones alibi memoratas, præſertim quoad peccata carnis, quæ difficilius & periculoſius extrahuntur. Nam in hoc ſtabit fructus principaliſſimus reformationis.

E

56. Item, ſi ille qui deſervit curæ repertus fuerit idoneus, detur ſibi bona poteſtas ſuper caſibus occultis reſervatis, & præſertim quæ ſunt frequenter repetita & erga juvenes & feminas.

57. Item, ſi non reperiatur eſſe talis, inſtituatur in proximiori loco unus idoneus ſæcularis vel religioſus tamquam pænitentiarius, ad quem poſſunt remitti parochiani ſuper talibus caſibus reſervatis, & ſuper ha-

Digitized by Google

bendo conſilio in caſibus dubiis conſcientiæ. A

58. Item, pro debita appoſitione remediorum per viſitantem expedit ut habeat & haberi faciat tractatulos per parochias breves in vulgari de examinatione conſcientiæ, de caſibus reſervatis ad hos vel illos cum ſtatutis ſynodalibus abbreviatis, pro cognoſcendo quæ ſunt formæ præciſe ſacramentorum, necnon de præceptis Dei atque ſimilibus.

59. Item, pro tractando certum & fructuoſum modum reſervandi peccata, videtur primo quod nullus caſus debeat reputari reſervatus apud pueros & puellas minores XIV. annis.

60. Item, modus traditus in ſynodalibus epiſcopi Cameracenſis videtur idoneus.

Primo loquitur epiſcopus dicens:

61. Reſervamus nobis magna peccata, videlicet peccata contra naturam in viris ultra vigeſimum annum, homicidia, incendium, ſimonias, hæreſes, apoſtaſias, & ſacrilegium ultra XL. ſolid. inceſtus cum patre, matre, filio, filia, fratre, ſorore, & cum religioſis mulieribus & profeſſis, injectiones violentas manuum in parentes ex deliberatione factas, ſortilegia in ſacramentis, videlicet in euchariſtia vel chriſmate, oppreſſiones parvulorum, voluntarias & procuratas negligentia parentum in igne vel aqua natos perdentium, perjuria ſolemnia, & fidei fractiones ſolemnes in curia Cameracenſi, votorum ſolemnium tranſgreſſiones, maleficia impedientia coitum, procurationes ſterilitatum vel abortivorum, propinationes veneni, magnas blaſphemias Deo factas, caſus eorum qui falſificant litteras curiæ noſtræ vel abutuntur eiſdem, omnes excommunicationes tam a nobis quam a canone latas, exceptis inferius nominatis & expreſſis, & omnia alia peccata iſtis graviora.

Caſus pœnitentiarii per decanatus commiſſi.

62. Committimus pœnitentiariis noſtris per decanatus deputatis, peccata contra naturam in omni ætate a mulieribus perpetrata, & in viris infra XX. annum, pollutiones manuum in omni ætate, perjuria & fidei fractiones quæ non fuerunt factæ in curia Cameracenſi, votorum non ſolemnium tranſgreſſiones, injectiones manuum in parentes, ubi non fuit gravis læſio vel deliberatio, ſortilegia quæ non fiunt de euchariſtia vel chriſmate, injectiones manuum parvulorum in clericum uſque ad XX. annum, oppreſſiones parvulorum non voluntarias, ſed caſuales, clandeſtinas nuptias, inceſtus excepto patre, matre, filio, filia, fratre, ſorore; omnia adulteria, hoc ſalvo quod ſi clandeſtinæ nuptiæ, inceſtus, adulteria per duos teſtes aut plures qui iis interfuerunt, aut alias per communem famam vel infamiam probari poſſint, prius ſuper his eccleſiæ vel noſtram juridictionem exercentibus ſatisfiat. Injectiones manuum in clericum vel ſacerdotem, ubi non eſt enormis læſio, quæ tamen ſi probari poſſit, ut prædictum eſt, prius læſo & eccleſiæ ſatisfiat. Sacrilegia uſque ad XL. ſolidum, ita tamen quod debita fiat reſtitutio eccleſiæ de eiſdem. Omnia peccata in quibus curati habent poteſtatem.

Item, reſtitutiones incertæ committendo in pios uſus.

Caſus presbyteris parochialibus commiſſi.

63. Curatis & eorum vices gerentibus B committuntur inordinatus concubitus cum mulieribus, mollities, peccata contra naturam in ætate pueril, in viris uſque ad XIV. annum, & in mulieribus uſque ad XXIV. annum, adulteria ex parte viri provenientia, damnificationes & furta, dummodo fiat reſtitutio quam cito ſe facultas obtulerit, ſacrilegium uſque ad decem ſolidos, dummodo fiat reſtitutio eccleſiæ, injectio levis manuum in parentes, ſortilegia in rebus minimis & communibus, ubi non eſt horror & turpitudo, perjuria privata in quibus nullus damnificatur, ſtuprum, virginum abor- C ſus non procurati, ſed caſuales.

64. De caſibus nobis & pænitentiariis noſtris reſervatis, curatis & eorum vices gerentibus, excepto mortis articulo, aut alia manifeſta neceſſitate, abſolvendi omnem interdicimus poteſtatem.

65. Sacerdotes confeſſiones mulierum cum quibus peccaverunt, fautorum & mediatorum non audiant, donec ſaltem de peccatis inter eos patratis alias confeſſi fuerint competenter, & ceſſaverit infamia, ſi quæ fuerit propter hoc contra eos, ſed mittant eas ad honeſtos & idoneos confeſſores.

D 66. Porro ſi talis viſitatio non fiat per parochias, videntur tamen iſta diligenter interroganda a quolibet ſecundum ſtatum ſuum, & hoc dum venerit ad ſynodum epiſcopi vel aliorum, & hoc publice vel ad partem, gallice vel latine.

67. Item, fiet talis examinatio de omnibus qui approbantur ad regimen curarum, priuſquam eis litteræ concedantur.

68. Item, domini prælati & alii habentes juriſdictiones poterunt facere ſimiles inſtructiones pro inquiſitione facienda ſuper abu- E ſibus qui dicuntur fieri in curiis ſuis, ut ſciant & provideant tamquam incipientes reformationem a ſeipſis & domo ſua.

69. Notetur hic de juramentis omnium officiariorum requirendis & ſervandis.

70. Item, de juramento exacto ab his qui quæſtionantur, vel per impoſitores a mercatoribus, quorum tamen juramento non ſtatur, cum finis omnis controverſiæ ſit juramentum, ſecundum Apoſtolum.

71. Item, de teſtamentis expediendis ſine tali ſumtu & fractu.

Digitized by Google

72. Item, de excommunicationibus tam frequenter & leviter fulminatis a jure & a judice.

73. Item, de promotoribus, qui dum fecerunt vexationes injuſtiſſimas, nihil ſolvunt de expenſis, nec puniuntur, ſed reportant ſalaria ab innocentibus abſolutis, diffamatis & vexatis.

74. Item, de applicatione pecuniarum pro emendis taxatarum in pios uſus & publicos.

75. Item, ad evitandam notam vel ſpeciem ſimoniæ in omnibus ubi dantur pecuniæ adminiſtrando ſpiritualia, ſicut ſunt ordines, ſepulturæ, baptiſma, miſſæ, &c. expediens videretur & conformiter ad jura, aut quod nihil reciperetur, aut cum moderatione majori, aut quod per prius darentur ſpiritualia quam aliquid exigeretur & reciperetur temporale; ſed poſtmodum quærerentur conſueta; quæ ſi renuerentur contumaciter ſolvi, fieret tunc honeſtius actio contra tales renuentes.

76. Item, in miniſtratione ordinum fiat diligentior inquiſitio & obſervatio ætatum inſtitutarum per canones, & hoc pro religioſis ſicut pro aliis, niſi ſint privilegiati, quia hic eſt laqueus formidabilis pro prælatis, & pro talibus ordinariis propter ſuſpenſiones & alias pœnas juris, vel propter defectum prælati in intentione. Sit ſubdiaconus in XVIII. diaconus in XX. ſacerdos in XXV. anno.

77. Item, quod non promoveantur ſine certo & ſtabili titulo beneficii vel patrimonii ſine fraude.

78. Item, quod ſciant competenter loqui Latinum & intelligere.

79. Item, denuncietur recipientibus ordines ſacros, quod faciant votum caſtitatis ſolemne, nec reputent ſe liberos ad fornicandum.

80. Item, contra prædones & vexatores terrarum eccleſiæ videretur procedendum per viam publicæ & piæ prædicationis ad dominos, inſinuando gravamina particulariter & oſtendendo pericula ſuarum animarum, niſi providerint.

81. Item, quæratur executio conſtitutionis quam dominus noſter fecerat pro theologia, ſupplicando eidem ex parte concilii hujus, ſi opus eſt, ut ſcilicet in qualibet eccleſia cathedrali & collegiata notabili ſit una præbenda affecta in perpetuum pro uno theologo lecturo. Et ſimiliter providendum eſſet abbatiis & monaſteriis, quod non carerent viris docentibus eos, etiam a puero meditari in lege Domini die ac nocte.

82. Item, reformetur honeſtas in divino ſervitio contra ludos fatuorum contumelioſos Deo & eccleſiis, & hoc per excommunicationem, privationem diſtributionum, vel incarcerationem.

83. Item, contra garrulationes indecoras in choro tempore ſervitii.

84. Item, deberet fieri ſpecialis inquiſitio ſicut & viſitatio pro mendicantibus, tam in facto ſermonum quam confeſſionum & aliorum, & ſpecialiter quod evitent conſortia mulierum in camerulis, & detractiones in ſermonibus & fabulas aniles & aſſertiones temerarias diffiniendo aliquid generaliter eſſe peccatum mortale.

85. Item, inquiratur de qualibus peccatis remittunt ad pœnitentiarios.

86. Si miniſtrent ſacramenta contra prohibitionem.

87. Si prædicant contra curatos & ſepulturas & decimas.

88. Si admittunt excommunicatos a judicibus ad ſua conſortia in divino ſervitio.

89. Item, prioratibus deſolatis, ubi non ſunt niſi unus vel duo religioſi ſæpe in ſcandalum ſui & aliorum, eſſet providendum.

90. Item, de obſervatione Benedictinæ pro monachis nigris & aliis.

91. Item, videatur de modo conferendi bene & libere beneficia in caſu reductionis beneficiorum ad ordinarios, & de reliquis conſequentibus.

92. Item, providendum erit in proceſſibus viſitantium plus ſæpe ad quæſtum & pompam & deſtructionem, quam ædificationem.

93. Item, videatur de modo habendi certam contributionem pro tota provincia ad defendendum & proſequendum ea quæ fuerunt ordinata, & quod hoc viriliter & prudenter exequatur.

94. Item, ordinentur aliqui qui habeant inquirere reformanda pro qualibet diœceſi, & conferre cum aviſamento proviſionum decentium.

95. Item, fiat in qualibet diœceſi monitio ſimilis illi quam fecit epiſcopus Pariſienſis contra loquentes ſub ſpecie joci contra fidem & ſacramenta, ut ſcilicet audientes denuntient tales epiſcopo loci, vel officiali, vel curato infra octo dies, aut quamprimum fieri commode poterit, & hic eſſent puniendæ graviter cantilenæ erroneæ & lubricæ, & contra quo... matrimonialis ſacramenti.

Et ſic finis PH.

Digitized by Google

ACTA VARIA

quæ concilium Piſanum præceſſerunt.

ADMONITIO PRÆVIA.

Acta celeberrimi concilii generalis Piſani, anno 1409. *celebrati ad extinctionem inveterati per annos* XXX. *ſchiſmatis, non ſemel nec ab uno ſcriptore litteris ſunt conſignata. Ea ſiquidem jam a quatuor ſaltem ſcriptoribus collecta, publicam in lucem prodierunt. Prima ex manuſcripto codice bibliothecæ regiæ Pariſiis anno* 1612. *prælo fuere commiſſa; alia his fuſiora ex codice Gemmeticenſi edidit benemeritus de re litteraria noſter Acherius Spicilegii tom. 6. Utraque in generali omnium conciliorum collectione recudit Philippus Labbe, ſeu ejus continuator Gabriel Coſſartius, ſocietatis Jeſu presbyter eruditus, qui & alia addidit ex Oderico Raynaldo in continuata ab eo Baronii hiſtoria eccleſiaſtica ad annum* 1409. *Hæc præter, duplicia quoque ex duobus manuſcriptis, uno Vindobonenſi, altero ex Wolfenbutelenſi vulgavit anno* 1697. *vir clariſſimus Hermannus* Von-der-Hardt, *in ampliſſima collectione actorum ad concilium Conſtantienſe ſpectantium.*

His in omnibus actis illud commodi eſt, quod ſingula aliquid ſingulare contineant ab aliis prætermiſſum, adeo ut ad perfectam & integram hiſtoriæ concilii Piſani cognitionem omnia neceſſaria videantur. Ab his etiam omnibus diſcrepant ea quæ hic ex manuſcripto codice S. Laurentii Leodienſis proferimus, eo lectoribus & viris eruditis, uti ſperamus, gratiora, quo plura hactenus ignota exhibent. Plura etiam complectitur idem codex acta, quæ Piſanum præceſſerunt concilium: quorum aliqua jam in Theſauri noſtri Anecdotorum tomo ſecundo dedimus, aliqua in Spicilegii Acheriani tomo ſexto, nonnulla in Hiſtoria Univerſitatis Pariſienſis reperiuntur, quæ proinde hic conſulto prætermiſimus. Verum quamplura etiam habet, de quibus altum hactenus apud auctores ſilentium, quæ ſi diutius in tenebris latere ſineremus, male omnino de viris litteratis, deque eccleſia ipſa mereremur, cum ex hujuſmodi vetuſtiſſimis monumentis non parum proficiat. Igitur operæ pretium duximus præponere brevem hiſtoriam de initio ſchiſmatis, quod concilii Piſani celebrationi occaſionem dedit; deinde varia & quaſi prævia ad illud adverſus duos de papatu contendentes acta cum in Francia tum in Italia ſubjungemus, quæ omnia ſuppeditavere codex antiquus S. Laurentii Leodienſis, & alii Chauveliniana, regiæque Bibliothecæ atque Colbertina.

DE INITIO SCHISMATIS QUOD MULTUM PERTURBAVIT CHRISTIANUM POPULUM.

Ex mſ. ſancti Laurentii Leodienſis.

1. ANno MCCCLXXVIII. menſe martii, die XXVII. obiit Romæ papa GREGORIUS XI. & ſepultus fuit ad ſanctam Mariam novam. Quo defuncto, officiales & rectores populi Romani cum aliquibus Italicis prælatis pluribus vicibus, & hominibus ſuſpectis, diverſa conſilia tenuerunt in capitolio Urbis contra collegium cardinalium pro tunc Romæ conſtitutorum, quorum quatuor erant Italici, ceteri XII. Ciſalpini. In quibus quidem tractatibus decretum & concluſum fuit per Romanos, ut cardinales compellerentur eligere papam Romanum vel Italicum, ut ſic ſedes apoſtolica de cetero in Italia remaneret; ſtatimque præſcripti Romanorum officiatores miſerunt ad caſtella pro VI. millibus ruſticorum, quæ ſunt de obedientia & comitatu Romano, qui Romam intrantes armati, cardinales Gallicos ſæpe irritaverunt, & omnes qui deputati fuerant ad cuſtodiam portarum, pontium & exituum urbis Romanæ, amoti ſunt per eos, & novi cuſtodes illic locati, ne aliquis cardinalium clam poſſit aufugere, nec quiſquam de famulis cardinalium permiſſus eſt arma aut cultellos longos deferre. Poſt hoc Romani rectores juſſerunt diſcedere omnes nobiles & notabiliores de Roma, nec quiſquam illorum adeſſe permiſerunt pro cuſtodia conclavis, ut ad nutum ſuum cuncta diſponerentur & ſuccederent.

2. Quæ cum cardinales cognoviſſent, illi congregati in eccleſia S. Spiritus prope ca-

Digitized by Google

ſtrum S. Angeli, vocatis rectoribus Urbis, rogabant ut amotis novitatibus, abſque impreſſa violentia permitterent eos novum papam eligere & creare, quod illi cum juramento gravi ſe facturos pollicebantur. Sed cum cardinales conveniſſent ante palatium S. Petri, ubi conclave erat præparatum, cum tumultu maximo & ruſtica multitudine grandi cum civibus requiſierunt cardinales, ut ſine retractatione papam Romanum aut Italicum eligerent, alioquin immineret eis ſcandalum maximum & damnum irreparabile. Porro eodem ſero quo cardinales conclavem ingreſſi ſunt, dum januæ clauſæ fuiſſent, XIII. Romani, qui capita regionum vocabantur, januas conclavis effringentes, violenter ſunt ingreſſi, requirentes incluſos, ut papam Romanum vel Italicum nominarent, alioquin corda populi ſic erant elevata, quod non evaderent pericula perſonarum. Et cœperunt Romani clamare, & ſuper tecta conclavis lapides jactare, ad incutiendum timorem cardinalibus; & effractis januis & parietibus conclavis cum inſtrumentis ferreis, irruerunt ſuper cardinales enſibus evaginatis, clamantes in ſuo vulgari: *Par la bodella de dyo vo morere o ferrate papa Romano;* in quo tumultu cardinales nominaverunt BARTHOLOMÆUM DE PRINHANO Neapolitanum, tunc archiepiſcopum Barrenſem. Aſſerunt quidam, quod cardinales volentes ſedare populum, primo dixerunt eis: *Ecce recipiatis dominum cardinalem ſancti Petri;* qui putantes eum ſinceriter electum, exhibuerunt ei reverentiam, petentes ab eo benedictionem. Qui renitens, clamabat: *Vos eſtis gens mala, Ego nec ſum, nec volo eſſe papa.* Et ſic videntes ſe illuſos, modicum quieverunt, donec poſtmodum audiſſent deſignatum BARTHOLOMÆUM Barrenſem archiepiſcopum. Igitur hac nominatione facta, cardinales latenter omnes fugerunt ex conclavi, quidam in ſuis domibus abſcondebantur, quidam extra Urbem in caſtro S. Angeli fugerunt, BARTHOLOMÆUM ſolum relinquentes cum Romanis, abſque ſolemnitate quacumque facta conſueta.

3. In craſtino BARTHOLOMÆUS perpendens quod nullus cardinalium manſiſſet cum eo, dixit rectoribus Urbis: *Vos feciſtis me, & niſi cardinales veniant & obediant mihi, nihil factum eſt.* Qui ſubito miſerunt ad cardinales, qui in ſuis domibus latebant, & ad ſex qui in caſtro ſancti Angeli fuerant concluſi, quod venirent ad papam & ei obedirent, & conſuetas ſolemnitates ei facerent, alias ſimili vel majori periculo ſubjacerent. Qui ſinguli metu corporis inducti, non audentes reluctari, cuncta ad ordinationem & creationem papalem requiſita facere proceſſerunt. Nam in die cœnæ Domini proceſſionaliter cum eo a ſancto Petro ad Lateranum proceſſerunt, & in die Paſchæ poſt miſſam coronaverunt, & URBANUM VI. appellaverunt, beneficia & rotulos pro ſe & ſuis amicis ab eo impetrarunt. Cardinalis Gebennenſis Oſtienſem epiſcopatum ab eo poſtulavit & accepit. Litteras etiam pro eo ad reges & prælatos Chriſtianos deſtinarunt, & inſuper mente ficta ad omnia ſuper quibus requiſiti fuerant, verbo tenus conſenſerunt.

4. Poſtquam igitur ſpatio trium menſium cum ſuo URBANO infra Urbem cardinales inſediſſent, adveniente menſe Iunio, Gallici intemperiem aeris & æſtivos calores allegantes, petierunt a papa licentiam eundi ad Anagniam civitatem. Qua conceſſa, ad civitatem Fundanam pervenerunt: ſub dominio comitis Fundorum: qui jocunde nimis & hilariter eos ſuſcepit, omnem eis libertatem & ſecuritatem promittens.

5. Tunc ipſi cardinales Gallici videntes ſe jam in libertate conſtitutos, ſcripſerunt papæ, & perſuaſerunt eidem, ut papatui cederet, quia electio ejus non fuiſſet canonica, ſed violenta, & per impreſſionem ſeditioſam Romanorum facta. Papa vero confidens in juſtificatione ſua, & nolens renunciare, obtulit eis concilium generale, ubi poſſit res decidi. Tandem intervenere multi tractatus per medium trium cardinalium Italicorum, videlicet Florentini, Mediolanenſis & de Urſinis. Nam cardinalis S. Petri jam obierat. His in nullo proficientibus, die IX. Auguſti cardinales citra montani ſub ſuis patentibus bullis ſcripſerunt univerſis pene principibus per univerſum orbem, quod electio BARTHOLOMÆI Barrenſis non eſſet canonica & vera, ſed per impreſſionem Romanorum facta, qui ipſis mortem intentabant, niſi papam Romanum vel Italicum nominarent, quem tam bonæ conſcientiæ putabant, quod numquam illam frivolam & coactam electionem debuiſſet acceptare, exorantes per viſcera miſericordiæ Domini noſtri JESU CHRISTI, & requirentes omnes & ſingulos, ne ipſi de cetero adhærerent, ſed ut antipapam & prophanum declinarent, &c. Verum URBANUS in jure ſuo confidens, in menſe Septembri ſabbato quatuor temporum XII. cardinales Ciſalpinos privavit, & XXIX. novos cardinales creavit. Quibus illi in civitate Fundana perceptis, ipſo die S. Michaelis, vocatis tribus cardinalibus Italicis, ROBERTUM Gebennenſem tituli XII. apoſtolorum in papam elegerunt, quem & CLEMENTEM VII. vocaverunt. Sed tres Italici prædicti electioni ejus non conſenſerunt. Deinde ſequenti menſe duo papæ terribiles ſententias excommunicationum & maledictionum contra ſe mutuo fulminari cœperunt, beneficiis & honoribus privantes adhærentes &c.

6. Unitas eccleſiæ tunc diviſa eſt in partes, ita ut quidam vocarentur Urbaniſtæ, alii Clementini. Nam regna Alemanniæ,

Digitized by Google

Hungariæ, Angliæ, Bohemiæ, Daciæ, Sueciæ, Norvvegiæ, Portugalliæ, Italiæ & quaſi Siciliæ cum multis provinciis adhærebant Urbano: regna vero Franciæ, Aragoniæ, Hiſpaniæ, Scotiæ, Navarræ, Majoricæ, Sardiniæ & plures provinciæ adhærebant Clementi. Qui propter favorem regis Franciæ tranſtulit curiam ſuam in Avenionem. Cardinales utriuſque obedientiæ ſcripſerunt principibus ad illiciendum eos in partem ſuam. Univerſitas Pariſienſis inſtigante rege Franciæ, Clementem ut verum papam acceptavit, & Urbanum intruſum, ſchiſmaticum & antipapam determinavit. Alii aliter ſenſerunt,

7. Anno MCCCLXXVIII. papa Urbano apud Neapolim reſidente, ubi erat natus, & frequenter cauſa ſolatii ad caſtrum Luceriæ equitante, octo de cardinalibus quos ipſe creaverat, conſpiraverunt contra eum, auctorante cardinale Aretino. Unde ipſis procurantibus captus fuit a Carolo rege Siciliæ & in carcerem tuitialem poſitus. Unus autem ex cardinalibus nimis pænitens, confeſſus fuit papæ, quod ipſe cum ſeptem aliis hoc procuraſſet, petens ſibi indulgeri. Papa ſtupens valde & admirans de his quos tantum exaltaverat ſibi hoc procuratum, datis & promiſſis pecuniis dimiſſus eſt liber. Qui diſſimulans omnia ac ſi nihil eſſet factum, finxit ſe cum cardinalibus velle Romam reverti, ſociatis ſibi equitibus multis, & caſtrum ſuum Luceriam cum omnibus intravit. Caſtro igitur debite obſerato, pontibuſque levatis, cratibuſque dimiſſis, in craſtino paratum eſt conſiſtorium; ad quod cum cardinales conveniſſent, dato ſigno, papa univerſos fecit comprehendi per ſtipendiarios milites latenter incluſos, & in ergaſtulo profundiſſimo dimitti, ſcalis ſtatim levatis. De quo uſque ad diem obitus ſui numquam ſunt revocati, pœnam condignam luentes pro ſcelere patrato. Aretinus autem nimis callidus ſe obſervaverat, & ſic captus non fuit. Rex Siciliæ his auditis ſtatim caſtrum obſidione vallavit, ſed papa per quemdam comitem ereptus fuit cum ſuis per varia artificia: qui a Januenſibus cum ſolemnitate ſuſceptus, ſtetit ibi per annum & tres menſes. Igitur papa Urbanus in civitate Januenſi reſidens, in ſpiritu vehementi excanduit in hoſtes ſuos Clementinos, fautores ſingulos dignitatibus & beneficiis privando & alios ſubrogando.

Item, cardinalibus de Petra-mala & Ravenna, de quibus ſuſpicionem habebat, demandavit, ut feſtinato accelerarent venire Januam ad colloquium ſibi: qui ex infortunio fratrum ſuorum timentes pelli ſuæ, non auſi ſunt proficiſci, niſi ommimoda ſecuritate & corporum ſoſpitate repromiſſa. Qua non conceſſa, papa pileis rubeis eos privavit, & omnibus præbendis & dignitatibus privavit. Qui ſic dehoneſtati per Urbanum, confeſtim Italiam egreſſi, ad Clementem in Avenionem ſe tranſtulerunt; qui ſtatim eos in ſuam gratiam recepit, & priſtinis dignitatibus, additis amplioribus, reſtituit.

8. Anno MCCCLXXXIX. Urbanus papa audiens regnum Siciliæ a diverſis tam Francis quam Alemannis diſcerpi, relicta Janua, venit in Lucam civitatem opulentam, deinde ivit ad Peruſium, dehinc ad Florentiam. Quod audientes Romani, promiſſa ſatisfactione condigna de moleſtiis ſibi pridem illatis, reduxerunt eum Romam numquam receſſurum, & ibidem XV. Octobris ab hac luce ſubtractus eſt. Sedit annis XI. menſibus V. diebus XXVII. Cui mox ſubrogatus eſt ſecunda Novembris Bonifacius IX. prius dictus Petrus de Tornacellis Neapolitanus, non obſtantibus precibus regis Franciæ, qui libenter reduxiſſet eos ad obedientiam Clementis reſidentem in Avenione. Iſte Bonifacius dedit epiſcopatum Leodienſem Johanni de Bavaria. Iſte Bonifacius annum jubilæum reduxit ad XXXIII. annum, qui celebratus fuit Romæ anno XC. Iſte Bonifacius miſit gratiam anni jubilæi Leodii anno nonageſimo primo per dominum Willelmum de Vineis epiſcopum Anchonitanum, qui ſedebat in eccleſia S. Crucis. Anno XCIII. inſtituta eſt celebrari feſtivitas viſitationis B. Mariæ. Eodem tempore, ſcilicet anno XCIIII. XVIII. Septembris ſedens in palatio in Avenione Clemens VII. ſupra cathedram ſuam, hora prandii ſubitus defunctus eſt, & ſubito ventus horriſonus exortus eſt, qui multos conſternavit. Eo ſic mortuo, alma univerſitas Pariſienſis, miſſo ſolemni nuncio, ſupplicavit collegio cardinalium, ne ad electionem novi pontificis procederent, donec alias litteras eis deſtinarent. At illi contemtis hujuſmodi ſupplicationibus, intraverunt conclave, & elegerunt dominum Petrum de Luna de regione Aragonum, unum de antiquis cardinalibus Gregorii XI. quem appellaverunt Benedictum XIII. Univerſitas Pariſienſis audiens ſuas requeſtas contemtas fuiſſe, ſubtraxit ſe ab obedientia novi papæ, appellando contra electionem factam, ſperans per hoc medium dictum noviter electum compellere ad ceſſionem papatus, & in die S. Dionyſii rectores univerſitatis, propoſitis multis argumentis juſtis & rationi conſonis, ad opinionem ſuam inflexerunt regem & optimates univerſos, aſſerentes, quod per ſolam viam ceſſionis poſſet fieri unio in eccleſia Dei, & alias non. Miſſi igitur ſolemnes nuncii ex parte regis ſuorumque procerum & almæ univerſitatis, exhortarunt collegium cardinalium, ut ipſi una ſecum ſuum novum papam ad renuntiandum papatui vellent inducere, præſertim cum ipſe idem in ſuis ſermonibus publicis & privatis ſæpius aſſeruiſſet, numquam poſſe ſchiſma illud extingui, niſi per viam ceſſio-

Digitized by Google

nis, & inſuper juraſſet ad ſancta Dei evangelia ante ſuam electionem, quod ſi eum contingeret eligi in ſummum pontificem, libentiſſime propter bonum pacis & unionis cederet papatui, quotiens fuiſſet requiſitus ſuper eo, & BONIFACIUS IX. eamdem viam vellet ſimiliter acceptare. Continuo cardinales omnes, uno tantum excepto, cum præfatis ambaſſiatoribus dominum PETRUM DE LUNA humiliter & ſerioſe adorſi ſunt, ut propter bonum pacis ſe vellet benigne inclinare ad viam ceſſionis. Quibus auditis, ille poſt aſſumtum honorem mutatus in virum alterum, ex toto contradixit, affirmans hujuſmodi ceſſionem eſſe diabolicam, injuſtam, & Deo diſplicentem. De quo reſponſo nimium ſtupefacti præmiſſi viri præcipui, iterato rogaverunt eum, ut melius deliberaret, & reſponſum primarium immutaret. At ille nimium efferatus, minabatur ſe ablaturum univerſitati Pariſienſi ſuas libertates & beneficia quæ poſſidebant, ipſiſque cardinalibus præcepit, ne de talibus eum amplius moleſtarent, ſicque infecto negotio dicti ambaſſiatores reverſi, nuntiaverunt regi ſuiſque proceribus induratum eſſe cor PETRI DE LUNA. Ex tunc ventilata ſunt multa quoad neutralitatem proſequendam, quæ tamen propter infirmitatem regis longo tempore ſunt intermiſſa.

9. Anno XCVIII. WENZELAUS rex Bohemorum & Romanorum venit Remis ad colloquium regi Francorum, ubi ambo reges ſe dulcibus oſculis amplexi ſunt cum gaudio univerſorum qui illic convenerant; propoſitaque fuerunt ibi multa de neutralitate tenenda. Sed cum rex Romanorum non poſſet induci, ſupplicavit rex Francorum ut BONIFACIUM ad hoc induci feſtinaret, ut papatui cederet pro bono ſacræ unionis: qui reſpondit, quod libentiſſime ſcriberet ei, ut ſi abſque præjudicio cauſæ & honoris ſui hoc facere poſſet, quod hanc viam ceſſionis acceptaret, alias non. Sicque infecto negotio ambo reges regreſſi ſunt ad propria. Sed univerſitas Pariſienſis ſupplicabat regi Francorum, ut papam ſuum non Benedictum, ſed maledictum ad cedendum juri ſuo, quod in papatu prætendebat, aſtringeret, & omni die fiebant tales poſtulationes. Tandem rex cum magno exercitu armatorum venit ad civitatem Avenionem, ubi BENEDICTUS cum curia ſua reſidebat, mandavitque prædicto BENEDICTO, quod incontinenti cederet papatui, & omni juri quod in eo ſe habere affirmabat; alioquin ſi contingeret civitatem expugnari, ſine mora eum juberet occidi. Ille manebat fixus in propoſito maligno, finaliter tamen juſſit portas aperiri regi, ceſſitque penitus papatui juxta requeſtam regis. Quo facto, ad ceteros principes & communitates Chriſtianorum rex miſit ſuas litteras & ambaſſiatores, poſtulans ut nec uni nec

A alteri papæ adhærerent, ſed neutrales eſſe dignarentur, quouſque res plene eſſet deciſa. Et inflexit ad ſuam partem ducem Burgundiæ, & duciſſam Brabantiæ, & Leodienſes, & ſequeſtrata ſunt bona ſpectantia ad menſam papæ & cardinalium, ut per hoc medium ad ea quæ pacis & unionis ſunt citius compellerentur.

10. Cum igitur grave ſchiſma inter BONIFACIUM papam IX. & BENEDICTUM XIII. graſſaretur, rex Franciæ cœpit infirmari de freneſi, habebat tamen lucida intervalla, & ipſe & proceres ſui ad neutralitatem intendebant. B Sed anno MCCCCIII. cardinales qui ſuo papæ Benedicto certis ex cauſis obedientiam ſubtraxerant, una cum civibus Avenionenſibus XXIX. Martii in caſtro Rainaldi ſub certis pactis & conditionibus ei plenam obedientiam reſtituerunt, præſente illic domino LUDOVICO Siciliæ & Jeruſalem rege, duce Andegavenſi & comite Provinciæ.

11. Anno MCCCCIV. BONIFACIUS papa prima Octobris infeſtiſſima febre & calculo graviter attritus, morte ſubitanea deceſſit a ſæculo, cum ſediſſet annis XIV. Porro cardinales illius obedientiæ ſchiſmati novum fomitem præbentes, nec ad unionis formam C mentes dirigentes, ſtatim elegerunt in ſummum pontificem Coſmatum cardinalem Bononienſem, de regno Neapolitano etiam oriundum, quem INNOCENTIUM nuncupare voluerunt, PETRO DE LUNA in ſuo errore apud Avenionem permanente. Hic JOHANNEM ÆGIDII præpoſitum Leodienſem, venerabilem valde virum natione Normannum, ad cardinalatum promovit, unde electus Leodii cum clero & populo, reprobato Petro de Luna adhæſit.

Anno V. ſcilicet INNOCENTIUS papa apoplexia & paralyſi diſſolutus, ſexta Novembris obiit, cum vix duobus annis & uno D menſe præfuiſſet. Quo ſepulto, priuſquam cardinales ad electionem procederent, exiſtentes in conclavi inter ſe magno zelo ſtatuerunt & ſolemniter juraverunt, quod ſi eorum aliquis in papam aſſumeretur, pro unione in eccleſia Dei reducenda & ſchiſmatis extirpatione renuntiaret papatui & juri quod ſibi competere poſſet in illo, dum tamen dominus BENEDICTUS ſimiliter renuntiaret vel moreretur: dummodo cardinales, qui ipſi Benedicto adhæſerant, vellent convenire cum cardinalibus Romæ exiſtentibus, quod ſe-E queretur electio unius veri & indubitati paſtoris. At ANGELUS CORRARIO ſtatim in papam electus, natione Venetus, vocatus eſt GREGORIUS XII. qui ſtatim idem juramentum renovavit, & manu propria ſub nomine Gregorii iterato ſubſcripſit. Sed & bullas ſuas ad dominum BENEDICTUM & ad omnes fere principes Chriſtianitatis tranſmiſit, quod ea volebat inviolabiliter obſervare. Sed paulo poſt videns BENEDICTUM, vocaliter tantum

Digitized by Google

& non ex animo ad id diſpoſitum, coepit A recalcitrare. Duo enim nepotes ſui, ſcilicet ANTONIUS epiſcopus Mothonenſis, & PAULUS CORRARIO inſtigaverunt eum in contrarium. Inſuper deinceps omnes qui ſibi de ceſſione mentionem faciebant, exoſos habebat ſupra modum. Nam cum ex condicto cardinalium utriuſque partis pro unione adipiſcenda GREGORIUS in Luca, BENEDICTUS in Portu Veneris conveniſſent, poſt multas colluſiones inter ſe factas, videntes cardinales in Luca exiſtentes pertinaciam ſui Gregorii, omnes, uno demto, ab eo receſſerunt verſus civitatem Piſanam. B Quorum receſſum GREGORIUS moleſte ferens, ſuos armigeros miſit ad comprehendendum vivum vel in fruſta conſcindendum dominum JOHANNEM ÆGIDII cardinalem Leodienſem dictum : qui cum protegente Deo, manus ſicariorum evaſiſſet, domus ejus in Luca exiſtens prædæ expoſita eſt, & omnia mobilia ad manus camerarii papæ apportata.

12. Anno VIII. cardinales utriuſque obedientiæ, tam Italici quam Gallici, perpendentes GREGORIUM & BENEDICTUM de papatu contendentes, C nolle venire ad viam mutuæ ceſſionis per eos oblatæ & juratæ, & voto multiplici roboratæ, & fere ab omnibus Chriſti fidelibus approbatæ, nec in locum velle concordare in quo fieret partium conjunctio pro pace eccleſiæ danda, ſed magis e contrario ex propoſito ſeparabant ſe ad loca valde remota; ipſi domini cardinales apud Liburnium ſub dominio & epiſcopatu Piſano conſtitutum convenerunt, illic ex conſenſu decernentes, ut concilium generale utriuſque partis & obedientiæ ad civitatem Piſanam XXV. die Martii proxime futurum convocaretur, D ubi prædicti GREGORIUS & BENEDICTUS de papatu contendentes citarentur, eo fine ut ipſi generali concilio utriuſque partis, tamquam viæ ordinatæ, præbeant conſenſum & opem, quodque dicto concilio dicti contendentes perſonaliter interſint debitum ſuum facturi, & ut alias extitit promiſſum & concordatum exhibituri. Super quibus ita concordatis cardinales ſuas patentes & clauſas litteras direxerunt principibus & prælatis, quarum copiæ habentur in hoc volumine circa finem.

E

COPIA LITTERARUM

Quæ fuerunt per dominos cardinales tranſmiſſæ archiepiſcopo Barrenſi exiſtente in *Tuille*, a dominis cardinalibus exiſtentibus in Agnania in forma monitionis.

Anno 1378. Ex mſ. Colbertino.

EPiſcopi, presbyteri & diaconi cardinales, ſede vacante, BARTHOLOMÆO olim archiepiſcopo Barrenſi ſpiritum conſilii ſanioris.

Exigit ſanctæ & catholicæ fidei puritas, exigit & catholici ac Chriſtiani populi devotio ſalutaris, exigit totius eccleſiæ ſtatus, clara profeſſio, ac ſalus animarum Chriſti fidelium ſingulorum, ut ea quæ diſſimulata in fide maculam, ſubverſionem in Chriſticola populo, ſtatus eccleſiaſtici enervationem ac evidentiam inducerent, ſuper tecta prædicentur, ne indiſcretum ſilentium in errorem derelinquat qui poterant erudiri; ac ii ad quos ex officio pertinet, ſubjaceant reprehenſioni prophetæ dicentis: *Prædicatores tui videbant tibi falſa & ſtulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad pœnitentiam provocarent.* Cum igitur nuper apoſtolica ſede vacante per obitum piæ & ſanctæ memoriæ domini GREGORII papæ XI. qui de menſe Martio ultimo præterito in Urbe diem ſuum clauſit extremum, noſque in electione ſummi pontificis, ut juris & moris eſt celebranda, in conclavi ad hoc in palatio apoſtolico, in quo idem ſanctæ memoriæ dominus GREGORIUS obierat, deputati conveniſſemus; populus Romanus, etiam ad campanæ ſonitum congregatus, hoſtili more, totum circumdans ab extra, & ab intus fere implens palatium, & terrori tam vehementi minas etiam ſuperaddens, quod niſi eligeremus & ſine mora Romanum vel Italicum, ſtatim incideremur per fruſta, etiam congruo ſpatio temporis, in quo ſaltem de perſona deliberare poſſemus, nobis ſubſtracto; contra voluntatem & propoſitum noſtrum ad eligendum Italicum, ſubito & ex abrupto per violentiam & metum mortis coëgerunt invitos : propter quod ad evitandum mortis dumtaxat periculum, alias non facturi, ut etiam tunc palam inter nos diximus, te in papam duximus eligendum, extimantes te, cui tam nefanda impreſſio, ſicuti & toti clero & populo nota erat, talis eſſe conſcientiæ, quod eam nullatenus acceptares. At tu propriæ ſalutis immemor, omni pura conſcientia procul pulſa, ambitionis alias inauditæ ardore quam maxime inflammatus, præſentationi electionis hujuſmodi ab illis ex nobis qui in Urbe remanſerant, etiam per metum extortæ, contra canonicas ſanctiones, in ſcandalum maxime cleri & populi Chriſtiani, ac exempli perniciem, electioni hujuſmodi, licet nullæ & invalidæ, ipſo jure conſenſiſti, necnon metu & ipſius metus cauſa adhuc procul dubio perdurantibus, in Urbe ipſa inthroniſatus & coronatus, de facto te in papam & apoſtolicum nominaſti, qui a ſanctis patribus & jure communi apoſtaticus, anathematizatus, antichriſtus, & totius Chriſtianitatis invaſor & deſtructor potius & merito nominaris. Nempe cum iſta tua tam nefaria intruſio in papatu, jam ſic ſit divulgata per orbem, veluti tam notoria, quod jam alicubi celari non poteſt: cum eo tempore, ſcilicet modicum ante Paſcha facta fuerit, quando

Digitized by Google

de univerſis partibus Chriſtianitatis major adeſt in Urbe populi multitudo, quod errores quamplurimi pullulare incipiunt, & fidelium Chriſtianorum illaqueari conſcientiæ, tuque diutius expectatus, ac in ſecreto caritative admonitus, immemor ſalutis propriæ, tecum in præcipitium cupiens trahere clerum & populum univerſum, ad cor redire non cures, ſed inanem & tranſitoriam mundi gloriam ſaluti animæ tuæ propriæ & aliorum Chriſti fidelium anteponens, animo obſtinato ſatagis ipſum papatum tyrannice poſſidere, qui per oſtium non intraſti. Nos non valentes præmiſſa ſalvis conſcientiis amplius ſub diſſimulatione tranſire, ad tuam & aliorum Chriſti fidelium notitiam præmiſſa omnia, licet ipſa tibi quam pene toti clero & populo exiſtant notiora, deducentes, te anathematizatum ac tamquam intruſum in papatu, nulla electione canonica præcedente, totius Chriſtianitatis invaſorem, qui caput ipſius ſanctæ Chriſtianitatis invadere non formidas, deſtructoremque, qui ſub tua occupatione tyrannica efficere ſatagis, ut fere ſacramenta deficiant, ut Chriſticola populus vero paſtore carens, per abrupta ducatur in devium, publicamus ac etiam denuntiamus: te nihilominus exhortantes & obſecrantes per viſcera miſericordiæ Jesu Christi, cujus eccleſiam ſanctam ſuam non erubuiſti invadere, ut de fine cogitans ad quem jam te trahit plenitudo dierum, ad Deum & puram conſcientiam dirigas aciem mentis, ipſamque B. Petri ſedem ſanctiſſimam, quam ſine titulo occupas, liberam ac vacuam omnino dimittas, inſignia deponas papalia, & ab adminiſtratione ſpiritualium & temporalium papatus Romanæ eccleſiæ abſtineas indilate, & alias Deo & eccleſiæ ſanctæ ſuæ per fructus veræ pænitentiæ ſatisfacere ſtudeas juxta poſſe. Quod ſi feceris, coronam Dei, gloriam mundi, ac laudes cleri & populi univerſi mereberis obtinere, & acerbarum pænarum per jura communia tibi impoſitarum & etiam imponendarum remiſſionem, cum miſericordioſa indulgentia merearis obtinere; alias indignationem Dei omnipotentis, ac beatiſſimorum apoſtolorum Petri & Pauli ſanctorumque omnium non immerito incurſurus. Noſque divinum & humanum auxilium, cum Chriſti ſponſa & omnium Chriſtianorum communis mater per te procul dubio violetur, invocabimus, aliiſque utemur remediis per canonicas ſanctiones conceſſis abunde, in antea nullam ſpem de miſericordia habiturus. Datum Anagniæ.

LETTRE ENVOYE'E DE PAR LE ROY à noſſeigneurs les Cardinaux incontinent après la mort du pape Clement VII.

Anno 1394. Ex mſ. bibliotheca regia.

CHARLES &c. à nos tres chers & eſpeciaux amis du ſaint College des cardinaux eſtant en Avignon ſalut & dilection.

Tres chers & eſpeciaux amis, incontinent que ſceu avons le treſpaſſement de ſainte memoire pape Clement VII. dont Diex par ſa ſainte grace vueille avoir l'ame, nous en ſuivant les traces & bonnes mœurs de nos predeceſſeurs, qui tousjours, comme vous ſçavez, ont eſté vrais catholiques & ſinguliers protecteurs & deffendeurs de l'univerſelle egliſe, & qui deſirons ſur toutes choſes, comme raiſon eſt, la bonne paix, & union d'icelle egliſe, & la ceſſation de cet horrible & douloreux ſchiſme, qui ſi longuement a ja duré, & qui eſt diſpoſé d'encore durer, ſi bonement n'y eſt pourveu, avons par bonne & meure deliberation de pluſieurs de notre ſang & lignage, & de notre grand conſeil, eſtant à preſent pardevers nous, ordené & deliberé, comme n'agueres vous avons eſcrit, denoncier brievement pardevers vous, nos meſſages ſolemnels, c'eſt à ſçavoir nos amez & feaux Loys de Sancerre, & Jehan le Maingre dit Bouciquaut mareſchaux de France, Regnaut de Roye nos conſeillers & chambellans & maiſtre Jehan Bertaut notre ſecretaire, leſquels nous y envoyons & preſentement, pour vous informer par eux de notre entention & voulenté, ſur les choſes deſſus dittes, & aucunes autres plus plainement, que par lettres ou eſcrit informer ne pourrions. Si vous prions tres cher & eſpeciaux amis tant affectueuſement & de cuer, comme nous plus povons, que noſdits meſſagers vous vueillez plainement croire de tout ce qu'ils vous diront & expoſeront de par nous, & le faire & accomplir tout ainſy comme ſi nous meſmes le vous diſions ou expoſions de bouche, & ſur tout pour l'amour & affection que vous avez & devez avoir à laditte paix & union de l'egliſe, & le plaiſir que faire nous voulez, ne vueillez aucune choſe faire, ny ſouffrir faire au contraire. Donné à Paris le XXVII. jour de Septembre.

Digitized by Google

INSTRUCTION BAILLE'E PAR le roy notre ſire à meſſeigneurs les ducs de Berry, de Bourgogne, & d'Orleans, & autres ſes conſeillers & ſerviteurs, leſquelx il envoye preſentement devers notre ſaint Pere pour le fait de la paix & union de l'egliſe univerſelle.

Anno 1395. Ex mſ. bibliotheca regia.

PRemierement ſera recité que le ſchiſme de l'erreur qui eſt en l'egliſe a moult longuement duré par l'eſpace d'environ dix-ſept ans, & que moult de grands perils des ames, maux & inconveniens en grant leſion de noſtre ſoy chreſtienne s'en ſont enſuis, & ſe pourroient enſuis, ſi noſtre mere ſainte egliſe n'eſtoit ramenée à vraye union.

II. Item, que notre ſaint pere le pape CLEMENT du temps du roy CHARLES, que Dieu pardoint, & depuis a envoyé pluſieurs fois ſes meſſagers ſolemnels devant luy, & auſſy devers le roy noſtre ſire qui eſt à preſent, en leur priant, que eux voulſiſſent mettre en peine, & travailler à oſter le ſchiſme, & mettre ſainte egliſe en paix, & que eux y ont grandement labourré par devers les autres rois, princes & ſeigneurs de la chreſtienté, & neantmoins dure encore ce ſchiſme, & eſt moult enraciné; & que plus dureroit ou temps à venir, de tant plus ſeroit-il difficile à appaiſier, & ſi bievrement remede n'y etoit mis, il ſeroit grand peril, qu'il fut perpetuel, que Dieu ne vueille, ainſy que eſt la diviſion de l'egliſe Grecque & de l'egliſe Latine.

III. Item, que le roy a touſiour reſpondu & fait reſpondre aux meſſages, qui ſont devenus par devers luy de par noſtre ſaint pere Clement, & de par noſtre ſaint pere, qui eſt à preſent, comme il eſt en verité, que c'eſt le fait du monde qu'il a plus à cœur, que de mettre paix & union en ſainte egliſe, en ſuivant les voyes de ſes predeceſſeurs, & qu'il y veut expoſer ſa perſonne, les ſeigneurs de ſon lignage, ſa chevance, & y faire tout ce qu'il pourra.

IV. Item, que il eſt aſſes toſt apres la creation de noſtre ſaint pere BENOIST, il envoya devers le roy ſes meſſages ſolemnels, monſieur l'eveſque d'Avignon, ſon mareſchal, & meſſire Pierre Blau, qui dirent au roy entre les autres choſes, que noſtredit ſaint pere avoit accepté cet eſtat & ſon election, principalement pourtant faire en ſon temps au plaiſir de Dieu, que le ſchiſme ceſſat, & que l'egliſe fut en paix, & qu'il eſtoit tout pret ſans aucun delay d'entendre à l'union de l'egliſe par toutes voyes poſſibles & honeſtes, qui ſeroient aviſées, & qu'il avoit toute ſa fiance au roy & à noſſeigneurs ſes oncles & freres, plus qu'en autres princes de la chreſtienté; & ſupplioit au roy, qu'il luy pleuſt envoyer ſes meſſages ſolemnels par devers luy, & par eux luy faire ſçavoir ſon intention ſur cette matiere, & qu'ils fuſſent de telle auctorité, & ſi prouchain de lui, & tellement inſtruits, que quand ils ſeroient par dela, notre ſaint pere par le bon avis & deliberation d'eux & des ſeigneurs cardinaux du college puſt conclure en cette matiere, ſans qu'il falluſt les meſſages retourner par devers le roy.

V. Item, que aſſes toſt apres le roy en ſa preſence fiſt reſpondre auſdits meſſages, qu'il ſe vouloit expoſer & travailler en ce fait, comme deſſus eſt dit, & qu'il envoyroit volontier ſes meſſages pardevers noſtre dit ſaint pere pour la maniere qu'il avoit requis, & que quand monſieur de Bourgogne ſon oncle és marches de Bretagne ſeroit retourné, il auroit avis quiex meſſagers il envoyroit devers le pape, & auſſi ſur ce qu'il les chargeroit pour lui dire.

VI. Item, que pourceque cette matiere eſt la plus grande qui puſt eſtre, & que le roy & noſdits ſeigneurs l'ont tant à cuer que plus ne peuvent, & que ſur ce le roy vouloit avoir bon & grand conſeil, & a mandé les prelats de ſon royaume, pluſieurs abbez, prieurs, maiſtres en theologie, docteurs, deputez des etudes de Paris, d'Orleans, d'Angers, & de Toulouſe, & pluſieurs religieux des ordres des Chartreux, des Celeſtins, des Mandians, & autres ſages hommes, & auſſi a voulu avoir la deliberation de l'univerſité de Paris, & ainſy la fait ſçavoir à noſtre ſaint pere.

VII. Item, qu'environ la journée aſſignée aux prelats pour venir devers le roy, qui fuſt à la Chandeleur, noſtre ſaint pere envoya derechef ſes meſſages pardevers le roy, les deſſuſdits eveſque d'Avignon, & Meſſire Pierre Blau, & l'eveſque de Tiraſon, leſquiex ont encore ſupplié moult inſtamment au roy qu'il luy pluſt avancer l'allée de ſes meſſages pardevers le pape; & outre que le pape pour la ſedation du ſchiſme avoit aviſé une bonne voye & brieve, qui ſeroit plaiſante au roy, & à tout le monde, & laquelle il diroit aux meſſages du roy, quand ils ſeroient pardevant luy, & non à autres perſonnes.

VIII. Item, que ces aſſemblées & conſultations qui ont eſté faites du commandement du roy, tant par les prelats & autres, qui ont eſté avec eux, comme diſt eſt, & auſſi quant au fait principal par l'univerſité de Paris, auſſy comme le roy ſçeut par le rapport que luy a eſté fait, pluſieurs voyes ont eſté touchées & ouvertes par maniere d'avis & d'opinion tant ſeulement, non pas par maniere de determination, mais pour donner conſeil au roy, à ce que le roy peuſt chargier ſes meſſages pour faire expoſer par eux ſon intention & advis au pape, ainſy qu'il l'a requis.

IX. Tous ont deliberé, que pour avoir la grace du ſaint Eſprit en la proteſtation & bonne concluſion de ce fait, eſt neceſſité

d'avoir recours à Dieu par devotes oraiſons, meſſages, predications, proceſſions, aumoſnes, & autres œuvres preciſes *, combien qu'il ne ſuffiſe pas. Mais avec ce faut proceder à querir & elire la plus convenable & plus brieve voye pour mettre paix en ſainte egliſe.

* f. pieuſes ou precieuſes.

Prima via facti.

X. Entre les voyes qui ont eſté ouvertes a eſté touchié de la voye de fait, c'eſt à ſçavoir que l'intrus, ſes anticardinaux, & tous ceux qui tiennent ſa partie & ſon obeiſſance fuſſent contraints par la puiſſance du roy à venir à la verité, & à l'obeiſſance de notredit ſaint pere pape Benoist, lequel le roy, les ſeigneurs, le clergé, & le peuple de ſon royaume tiennent fermement & ſans doute eſtre vray pape & vicaire de notre Sauveur Jesus Christ, & que és temps paſſez pluſieurs des roys predeceſſeurs du roy noſtre ſire ont bouté hors du ſaint ſiege de Rome les intrus, & remis le vray pape en ſon ſiege, & contraint par une voye de fait les rebelles luy obeir, & que ce ſeroit l'honneur du roy de le faire par cette maniere.

Reſponſio viæ facti.

XI. Neantmoins il ſemble aux deſſus dits, que cette voye n'eſt point à conſeiller au roy, à noſtre ſaint pere. car elle ſeroit tres perilleuſe, & avec les guerres que le roy a de preſent, il prendroit guerre à toutes les autres nations, qui ſont de l'obeiſſance de l'intrus. Pourquoi d'inconveniens ſe pourroient enſuir, que c'eſt ſans nombre, & ſi pourroit aucun pour nos pechez par la puiſſance de noſtre Seigneur, & pour nous punir, que noſtre ſaint pere, qui a bonne & vraye juſtice, ſuccomberoit, & que l'intrus obtiendroit; & ſuppoſé que par la voye de fait & de guerre l'intrus & tous ſes anticardinaux fuſſent morts ou pris, & que noſtre ſaint pere Benoist fuſt par le roy mis en ſon ſiege à Rome, ne ſeroit pas pour ce le ſchiſme oſté, ny l'egliſe en union. Car ja pour ce les nations d'Allemagne, d'Angleterre & d'Italie, d'Hongrie, & autres, ne croiroient ja en noſtre ſaint pere Benoiſt: mais diroient que a tort, par force & contre raiſon occuperoit l'egliſe, & ſeroit le ſchiſme plus fort qu'il n'eſt de preſent, & n'eſt pas pareil le ſchiſme qui eſt en l'egliſe aux ſchiſmes qui ont eſté du temps paſſé. Car lors il etoit clair & evident, que l'un etoit intrus, combien qu'il fut ſoutenu de fait par aucun ſeigneur; mais à preſent combien que la partie de l'intrus ſoit fauſſe, toutesfois eſt-elle grandement colorée & fondée ſur diverſes ecritures & raiſons, & ſoutenue par plus grand nombre de clercs notables, qu'il n'en a en l'obeiſſance de noſtre ſaint pere Benoiſt, & ſi eſt certain que au commencement du ſchiſme les deux clercs furent eleus par tout le college des cardinaux; ce qui n'eſt pas eſcrit.

Secunda via eſt reductionis.

XII. Une autre voye qui a eſté touſchiée eſdittes aſſemblées, eſt de reduction, c'eſt à ſçavoir, que par bonnes exhortations & demonſtrations de la juſtice de noſtre ſaint pere Benoist, par meſſages & eſcritures, les roys, princes & ſeigneurs, le clergé & le peuple de l'obeiſſance de l'intrus fuſſent ramenés à la verité & obeiſſance de noſtre ſaint pere Benoiſt, laquelle voye fut commencée au temps de noſtre ſaint pere Ctement, par laquelle pluſieurs roys & royaumes vindrent à ſon obeiſſance, comme ce royaume, les roys de Caſtille, d'Aragon, de Navare, d'Ecoſſe, & leurs ſujets, & ſembleroit que ſi le roy procedoit encore & y perſeveroit, qu'il y pourroit bien profiter.

Repulſio ejuſdem.

XIII. Cette voye ne ſemble pas poſſible, ny à conſeiller au pape, pour ce que le ſchiſme eſt trop fort enraciné & a duré trop longuement, & que durant icelui les intrus de Rome ont pourveu de fait tous les prelats, preſque tous & autres gens d'egliſe, qui tiennent obeiſſance de l'intrus, & ſont auſſi fort obſtinez les roys, princes, prelats, les clercs & laïs de ſon obeiſſance, & leur erreur, comme les roys & autres ſeigneurs, les clercs & les laïs de l'obeiſſance de notre ſaint pere Benoiſt, ſont fermes & conſtans en ſa bonne juſtice, & qui plus eſt à preſent les nations eſtranges, Anglois, Allemands & autres ſont tellement obſtinez, que eux ne voudroient point oüir la verité de noſtredit ſaint pere par meſſages, ny par lettres, auſſi peu comme le roy & ceux qui tiennent la verité de noſtredit ſaint pere Benoiſt voudroient oüir l'iniquité.

XIV. Et outre ſuppoſé que l'intrus de Rome & tous ſes anticardinaux par exhortations ou autrement ſe declaraſſent à l'obeiſſance de noſtredit ſaint pere Benoiſt, qui n'eſt pas à croire que jamais ſe puſt faire, ja pour ce les nations deſſus nommées d'Allemans, d'Anglois & autres n'obeiront à noſtre ſaint pere Benoiſt, mais feroient par elections de leurs prelats un nouvel intrus, comme ſi noſtredit ſaint pere Benoiſt & tous ſes cardinaux ſe declaroient à l'obeiſſance de l'intrus de Rome, ja pour ce les roys, les princes, les prélats & le peuple de ſon obeiſſance ne croiroient audit intrus, ni ne lui obeiroient.

Tres viæ contentæ in epiſtola univerſitatis Pariſienſis.

XV. Item, és aſſemblées qui ont eſté faites dernierement ſur cette matiere, ont eſté repriſes les trois voyes autrefois ouvertes par l'univerſité

Digitized by Google

l'univerſité de Paris, contenant en une epiſtre, qui par elle fut baillée au roy depuis la ſaint Jean dernierement paſſée, de concile general, de compromis, & de ceſſion.

Via concilii generalis.

XVI. Quand à la voye de concile general, il ſembleroit que ce fut la plus raiſonnable de droit, car és faits concernans la foy ou l'eſtat de l'univerſelle egliſe, comme eſt le ſchiſme, le pape eſt ſujet au concile, & en peut le concile juger & determiner. Si le jugement étoit donné par le concile general, chacun y obeiroit, & ſi eſt à croire que la ſentence ſeroit juſte & raiſonnable, & que Dieu ne ſouffriroit qu'en ce fait qui touche la foy, le concile general erraſt, & ſuppoſé qu'il erraſt, chacun en ſeroit excuſé en ſa conſcience, en obeiſſant en la ſentence, & dient aucunes ecritures anciennes que autrefois a ainſy eſté fait.

Reprobatio quo ad præſens propter prolixitatem.

XVII. Cette voye quant à preſent ne ſemble point à conſeiller pour pluſieurs raiſons, l'une que pour la diviſion de l'egliſe, ou concile n'y aroit point de chef, ou il y en aroit deux pour les deux obeiſſances, l'un noſtre ſaint pere Benoiſt, & l'autre intrus, qui ſeroient contraires enſemble, & ſi l'en vouloit aſſembler les prelats & clercs notables de la chreſtienté, ce ſeroit trop difficile de les aſſembler, & ſi ſont ceux de la partie de l'intrus en plus grand nombre la moitié, ou les deux parts, & ſi faudroit appeller & oüir les deux parties en leur fait & raiſons, ceux qui tiennent la vraye obeiſſance de noſtredit ſaint pere ſoutiendroient ſa juſtice, ceux de l'obeiſſance de l'intrus ſoutiendroient la ſienne; & dient aucuns qu'il y auroit des faits contraires, ſi n'y auroit point de fin: & s'il avenoit que ſentence fut donnée, il pourroit avenir qu'elle ſeroit pour l'intrus, ce nonobſtant ceux de l'obeiſſance du pape Benoiſt; ou pourroit avenir qu'il ſeroit adjugié, que l'un ny autre n'y aroit point de droit, ſi demouroit l'egliſe en grand erreur & ſans chief, & outre par la ſentence du concile qui ſeroit donnée pour l'un d'eux, il n'auroit pas droit acquis en la dignité de pape, s'il n'y avoit droit paravant, & touſjours pourroient dire ceux qui paravant n'y croyoient pas, qu'ils ne ſeroient point appaiſiez de leur conſciences, & ſi noſtre ſaint pere eliſoit celle voye du concile, l'intrus pourroit dire, qu'il repute tous les prelats, clercs, & autres de l'obeiſſance de noſtredit ſaint pere excommuniez, ſchiſmatiques, privez de tous eſtats, & qu'ils ne devroient avoir voix au concile, & les tiendroit pour ſuſpects, & pareillement pourroit dire noſtre ſaint pere de ceux de l'obeiſſance de l'intrus.

XVIII. Item, qui eſt fort à noter en toutes les voyes ouvertes en cette matiere. Il eſt à croire qu'il y faudra garder egalité, & l'honneur de chacune des parties, & des roys, princes, & autres ſeigneurs, qui ont tenu l'un & l'autre obeiſſance, & s'il eſtoit determiné par le concile pour l'intrus, il s'enſuivroit que le roy, & tous ceux qui ont tenu l'obeiſſance de noſtre ſaint pere Clement euſſent erré, qui ſeroit grand reproche au roy. Car il n'eſt pas trouvé que aucun de ſes predeceſſeurs erraſt oncques au fait de la foy, & s'il eſtoit ſententié pour pape Benoiſt, les autres nations ſe tiendroient pareillement injuriées, & pour ce n'eſt-il point à croire que jamais le concile en oſaſt ou puſt determiner.

Via compromiſſi continens in ſe ceſſionem videtur eligenda, quia mitior quam concilii generalis, & non tam præciſa, quam via ceſſionis.

XIX. La voye de compromis, c'eſt à ſçavoir que les deux parties du conſentement de leurs colleges ſe ſoumiſſent en arbitrage ou ordonnance d'aucunes bonnes perſonnes qu'ils eliroient, leſquels euſſent puiſſance de mettre paix en l'egliſe par toutes voyes que ils pourroient adviſer, & par la voye de ceſſion, ſi bon leur ſembloit, & que dés maintenant chacun renonçaſt à ſon droit, s'il eſtoit ordonné par les arbitres, que ainſy deuſt eſtre fait, ſemble de premiere face bien amiable & raiſonnable. Car à cette voye les parties devroient eſtre aſſez enclines, pour ce qu'elle n'eſt pas ſi rigoureuſe que la voye du concile general, & n'eſt pas ſi dure, ny ſi preciſe, comme ſeroit la voye de renonciation ouvrir de prime face, & ſi ſeroit bien brieve ſi les parties la vouloient conſentir.

Non videtur conſulenda propter rationes tactas in reprobatione concilii generalis.

XX. Neantmoins à la partie la plus grande de ceux qui ont eſté enſembles, cette voye ne ſemble pas à conſeiller. Car il ſemble à pluſieurs, que la dignité de pape, qui eſt choſe pure ſpirituelle du vicaire de Jesus-Christ, ayant puiſſance de lier & abſoudre, & qui à la cure des ames de tous chreſtiens, ne peut cheoir en compromis ou arbitrage, ne en paction, comme convenances ou obligations quelconques, & ſi auroit tres grande difficulté à elire les arbitres: chacun eliroit perſonnes à luy favorables, & ne ſe pourroient les arbitres accorder; car chacun voudroit ſoutenir ſa partie, & s'en enſuivroit les inconveniens deſſus touchiez en la voye de concile general. Car il faudroit appeller les parties, oüir leurs faits & raiſons, & ne pourroit la ſentence des arbitres attribuer droit à celuy qui ne l'auroit paravant. Et ſi l'une des parties obtenoit ſentence des arbi-

tres, les roys, princes & autres de l'obeiſſance de la partie adverſe, ne croiroient point en celuy qui auroit ſentence pour ſoy, & ne luy obeïroient point, pourquoy touſiours tenroient le ſchiſme, & ne ſeroient point les conſciences appaiſiées.

Ad idem non videtur conſulenda, quia ex quo oporteret per compromiſſum, fruſtra eſſent arbitri, & ſic eſſet circuitus.

XXI. Item, ſi le compromis encloüoit en ſoy la voye de ceſſion, qui ſeroit de neceſſité, comme diſt eſt, il n'eſt point à croire que les parties le voulſiſſent conſentir, & ſi ſeroit un circuit ſuperflus de faire compromis, puiſqu'il faudroit venir à ceſſion, & eſt à preſumer que chacunes des parties, s'il le falloit faire, aimeroit mieux & deliberalment & de ſa franche volonté, que par ordonnance des arbitres, & que ce ſeroit plus grand merite à Dieu, & plus grand honneur au monde. Et diſent aucuns, que ſi en faiſant le compromis, chacunes des parties renonçoit à ſon droit, ſi les arbitres l'ordonnoient, cette renonciation ne ſeroit pas valable, & que la renonciation devroit eſtre ſimple, pure & abſolue, ainſy comme l'acceptation; & auſſi la ſentence des arbitres ne pourroit eſtre executée, car elle ne cauſeroit point d'action fors de la peine, ſi elle y eſtoit apposée, & ſi n'y auroit point de ſouverain, qui en fit droit ny execution.

Ad idem non videtur conſulenda, quia orirentur diſputationes.

XXII. Item, ſuppoſé que cette voye de compromis & de ceſſion par condition ſe puſt ſouſtenir, & que les arbitres peuſſent jugier du droit des parties, ou de la ceſſion, toutesfois pluſieurs le pourroient ramener en doute, meſmement ceux de la partie de l'intrus, & ſemble pour le bien de la paix & d'union, que l'on ne doit point conſeiller par quelconque voye la diſcuſſion du droit des parties, qui ſeroit impoſſible, ny voye quelconque qui chiet en doute ou diſputations; mais doit eſtre conſeillée la voye plus claire, plus brieve, plus egale, tant d'un coſté comme d'autre, & par laquelle les cuers & les conſciences ſoient du tout appaiſiées.

Per omnia referent papæ, quæ facta & dicta fuerint.

XXIII. Aucuns ont touchié que ſans conſeiller par maniere ou d'opinion aucune voye particuliere, toutes les voyes qui ont eſté ouvertes en ces aſſemblées, les raiſons pour les fonder, & les doutes au contraire, fuſſent rapportées à noſtre ſaint pere, afin qu'il euſt bon avis & conſideration, ſur tout avec nos ſeigneurs les cardinaux, & que l'on s'en rapportaſt à ſa diſcretion, qu'il euſt la meilleure des voyes qui auroient eſté ouvertes, ou autre meilleure, ſi elle avoit eſté aviſée, & que ce ſeroit plus garder ſon honneur, qui doit bien eſtre gardé en cette maniere, & qu'il en ſeroit plus enclin à condeſcendre à toute bonne voye, & que l'on ne pourroit plus dire, qu'il ait eſté reduit à elire aucune voye particuliere, mais l'auroit eſleu de ſon mouvement meſmement: car, comme dit eſt, les derniers meſſages du pape ont dit au roy, que le pape a adviſé une tres bonne voye, qu'il dira aux meſſages du roy, quand ils ſeront pardevers luy.

XXIV. Ce non obſtant, il a ſemblé que ceux qui ont eſté mandez par le roy pour cette cauſe, & qui ont fait ſerment de le loyaument conſeiller, luy doient conſeiller la voye qui leur ſemble la meilleure, la plus brieve, la plus appuiſſante, & que autrement eux ne ſe acquitteroient pas bien envers luy, ne le roy envers le pape & l'egliſe meſmement. Car de toutes les voyes qui ont eſté touchées, il n'y en a aucune, qui leur ſemble convenable quant à preſent à la plus grande partie de trop loing de ceux qui ont eſté enſemble, fors celle qui cy aprés ſera declarée, ſi ſeroit contre leur conſcience de conſeiller au roy les autres pour les faire monſtrer au pape en general, ſi un ne luy diſoit toute la verité du conſeil; c'eſt à ſçavoir qu'elles ont bien eſté ouvertes, mais elles ne ſemblent pas ſouffiſantes, & les cauſes pourquoy. Et outre, le roy pour neant auroit mandé ſes prelats, ſe il ne ſçavoit leurs advis de la meilleure voye, meſmement que il y a plus de demy an que par l'epitre deſſus ditte baillée par l'univerſité de Paris, les voyes ont eſté ouvertes, & les raiſons ſervans à icelles; laquelle epitre eſt toute notoire. Et avec ce ſi le pape demandoit aux meſſages du roy laquelle de toutes les voyes ſembleroit au roy la meilleure, & ils n'en diſoient l'advis du roy, le pape pourroit differer juſqu'à temps qu'il euſt ſçeu ſur le certain l'intention du roy, & conviendroit retourner ou renvoyer devers le roy, qui ſeroit grand delay, en grand dommage de la beſoigne, qui requiert celerité, meſmement pour eviter le peril des ames & des conſciences, qui eſt ſi miſerable, que de damnation, ſi Dieu n'y pourvoit.

Quod non eſt veriſimile, quod papa ſciat aliam viam ceſſionis æque bonam & brevem.

XXV. Et ne doit mouvoir ce que le pape doit une bonne, &c. car s'il la dit meilleure que celle qui eſt conſeillée au roy, qui n'eſt pas bien à croire Benoiſt, & s'il ne la dit meilleure, les meſſages du roy doivent eſtre inſtruits ſur le certain de la voye qui ſemble au roy la meilleure, afin que la concluſion y ſoit priſe par delà par l'ordonnance de noſtre ſaint pere; tellement qu'il ne faille point retourner pardevers le roy, qui

Digitized by Google

eſt ce que noſtre ſaint pere a fait requerir, ſi n'eſt au cas qui cy aprés ſera declaré.

Quod conſulendum ſit papæ, quod eligat viam ceſſionis, tamquam meliorem & breviorem, &c.

XXVI. Item, que aprés que toutes les voyes que ceux qui ont eſté aſſemblez par pluſieurs journées pour cette matiere ont pû adviſer, ont eſté grandement ouvertes & debattues, conſideré que ce douleureux ſchiſme a trop duré, & qu'il eſt choſe neceſſaire à l'egliſe, que brievement il prenne fin, autrement il ſeroit taillé d'eſtre perpetuel; ils ont eſté d'opinion plus des trois parts de conſeiller au roy, qu'il conſeille & exhorte noſtredit ſaint pere par les meſſagers qui ſeront envoyez devers luy, eſlire la voye de renonciation, pourveu que l'intrus de Rome pareillement renonce, & non autrement, & que aucune autre voye ne leur ſemble ſouffiſante pour pluſieurs raiſons.

XXVII. La premiere : car de toutes les autres voyes qui ont eſté touchées s'enſuivroient grands inconveniens, & ne ſeroit pas le ſchiſme appaiſié, ne ſainte egliſe en paix, comme deſſus eſt dit; & par la voye de renonciation ceſſent tous inconveniens, & s'en peut brievement enſuir la vray paix de l'egliſe, l'appaiſement des cœurs & des conſciences, egalité gardée, & tous eſclandes oſtez; à cette voye ſe deſcendent continuellement, comment meus du S. Eſprit, ceux qui longuement y ont penſé, comme l'univerſité de Paris, les religieux deſſuſdits & autres perſonnes devotes, les clercs, theologiens & decretiſtes.

XXVIII. La ſeconde, car aucuns qui ſentent de l'intention de l'intrus & de ſes anticardinaux, & auſſi des rois & princes de ſon obéïſſance, diſent qu'ils ſont enclins à la voye de renonciation de chacune des parties, & non à autre, & ne doivent point douter ni differer les parties à renoncer chacun à ſon droit pour la paix de ſainte égliſe, qui autrement ne ſe peut faire, mais y ſont tenus; car le bon paſteur doit expoſer ſon ame & ſa vie pour la paix & conſervation de ſes ſujets, deſquiex il a le gouvernement, & doit plus vouloir renoncer à ſon eſtat, que ſouffrir la deſolation de ſa dignité pour eſchiver l'eſclandre de la Chreſtienté, qui autrement ne peut être appaiſié. Et ſi comme les prelats ſujets de notre ſaint pere ſont tenus de droit renoncer à leurs prelatures pour eſchiver l'eſclande de leur pueple, par plus forte raiſon tant noſtredit ſaint pere comme l'intrus, ſont tenus de renoncier à leurs eſtats pour la vraye union de la Chreſtienté, & celle voye doivent conſeiller tous les ſujets de l'une obéïſſance & de l'autre. Car eux doivent avoir plus de regard à la réintegration & conſervation de la dignité du pape, & à l'honneur de ſainte égliſe, que à l'honneur ou eſtat de l'une partie ni de l'autre, comme perſonnes privées, attendu que les ſujets ne ſont tenus à la perſonne du pape, fors que pour raiſon de ſa dignité.

XXIX. La tierce, ſi eſt que l'on dit aſſez communément, que vivant notre ſaint pere Clement, noſtre ſaint pere qui eſt à preſent, lors cardinal de la Lune, étoit de cette opinion, & que après ſon retours de la legation qu'il fit en France, il le dit à noſtredit ſaint pere en la preſence des cardinaux, qu'il n'y avoit point d'autre voye ſouffiſante, que la ceſſion; & depuis le treſpas de noſtredit ſaint pere Clement, quand nos ſeigneurs les cardinaux furent aſſemblez ou conclave pour faire leur élection, chacun d'eux promit & jura, ſi comme l'on dit communément, que s'il avenoit qu'il fût élû, il mettroit peine à la paix & union de l'égliſe par toutes voyes qui ſur ce lui ſeroient conſeillées, juſqu'à renonciation incluſe. Et depuis que noſtredit ſaint pere fuſt élû, il l'a auſſi dit à pluſieurs perſonnes, & l'a eſcrit à pluſieurs de ſes amis tant en France comme ailleurs, & dient aucuns qui ſont venus d'Avignon de nouvel, qu'il l'a preſchié publiquement, & qu'il perſevere en ce ſaint propos ſans variation aucune, en démontrant ſa prudomie, & que ce qu'il diſoit étant cardinal, procedoit de vraye entention.

XXX. La quarte, que combien que és aſſemblées deſſuſdites aucuns en bien petit nombre ayent fait doute de conſeiller ſimplement la voye de renonciation, & ayent touchié de faire ouvrir à noſtre ſaint pere toutes les voyes adviſées, ſans en élire aucune, & aucuns d'eux & tres-peu ayent été enclins à la voye du concile general, ou du compromis, toutesfois ont eux declarez comme tous, que leur intention étoit que le concile ou les arbitres ordonnaſſent finablement, que chacune des parties renonçât, & que à cette voye falloit-il venir, & que les parties fiſſent leurs devoirs & grande charité, s'ils offriſſent cette voye de leur mouvement ſans induction, & par conſequent tous tiennent que c'eſt la meilleure & la plus brieve. Pourquoi s'enſuit, que ſans aucun circuit, elle eſt conſeillée au roy, & que le roy doit chargier ſes meſſages de la conſeiller à noſtre ſaint pere par la forme & maniere qui ſera cy-après declarée. Car le délai peut être cauſe de la perdition des ames ſans nombre, & pourroit avenir, que l'une des parties mourroit, ou autres empêchemens ſurviendroient, que l'en ne puſt voir à preſent.

Quod domini nec alii nuncii regis non faciant ſupplicationem papæ.

Soient bien recors les ambaſſadeurs du roy & chacun d'eux, quand ils ſeront en

Digitized by Google

Avignon, du ſerment qu'ils ont fait, quand ils ſe chargerent de cette legation, qui eſt telle qu'ils ont promis & juré ſolemnellement, que eux ne feront, ni feront faire aucune ſupplication ou requeſte pour eux, ni pour quelconque cauſe ou beſogne que ce ſoit, par voye directe ou oblique, à noſtredit ſaint pere, aux cardinaux, ni à autres, juſques à temps que le fait principal de l'égliſe, pour lequel ils ſont envoyez par-delà, ſoit expedié, tellement qu'ils aient reſponſe ſur ce qu'ils auront expoſé au pape.

A

De juramento facto per quemlibet cardinalium in introitu conclavis.

B

XXXII. Item, pour ce qu'il étoit tout commun à Paris & ailleurs, que avant l'élection de noſtredit ſaint pere, luy & tous les autres cardinaux de ſon college firent ſerment ſolemnel chacun par ſoy, contenant que s'il avenoit qu'il fût élû, il laboureroit à l'union de l'égliſe par le conſeil du college & du roy par toutes voyes, juſqu'à renonciation incluſe, avec aucuns autres points, & que du ſerment fût fait inſtrument; le roy pour eſtre mieux adviſé, dès avant la journée de la Chandeleur, écrit bien affectueuſement à noſtredit ſaint pere, & à pluſieurs des cardinaux, que la cedule qui fut faite ſur ledit ſerment lui fût envoyée, ou au moins une copie collationnée à l'original & inſtrumentée, & ſembloit au roy & à noſſeigneurs auſquiex en fut parlé, que le pape le deuſt ainſi faire, & y envoya le roy en une cedule encloſe dedans ces lettres la forme telle que aucuns diſoient être du ſerment deſſuſdit.

C

Quomodo papa reſcripſit dictam ſchedulam eſſe confectam, &c. ſed fatetur plura ſecreta fuiſſe dicta, quæ pandet nunciis regiis.

D

XXXIII. Item, que après aſſez grand délay, & que le chevaucheur eut demouré quatorze jours en Avignon, noſtre ſaint pere a reſcrit par ſes bulles au roy, que ladite cedule encloſe és lettres du roy étoit feinte, non contenant verité; mais il eſtoit vray que avant l'entrée du conclave & depuis l'iſſuë, pluſieurs choſes avoient été traitées, & pourparlées, & miſes par écrit, qui étoient à tenir ſecretes pour l'utilité de la beſoigne, & que aux meſſages que le roy envoyroit par delà, le pape communiqueroit toutes choſes comme ſecretes qu'elles fuſſent, ſans rien celer de ſon entention, en priant au roy qu'il avançât ſes meſſages, qui fuſſent tels que le pape leur peuſt tout ouvrir, & que le roy connoitroit que le pape ne l'a pas fait pour délayer.

E

Quod domini habeant ſupplicare papam, quod tradat eis in ſcriptis quæ fuerint dicta & promiſſa in introitu conclavis & in exitu.

XXXIV. Item, ſemble expedient que leſdits ambaſſadeurs, quand eux parleront à part à noſtredit ſaint pere, comme cy-après ſera dit, lui requierent de par le roy leſdites eſcritures faites au conclave par noſtre ſaint pere & le college, pour tout voir & conſiderer, & mieux entendre la matiere, ainſi comme noſtredit ſaint pere a écrit au roy.

XXXV. Item, ont aucuns adviſé, que avec les ambaſſadeurs du roy voiſent en Avignon les députez de l'univerſité de Paris des quatre facultez, pour témoigner leur opinion, ou pour la ſoûtenir, ſi meſtier eſt, & répondre aux grands clercs qui ſont en cour de Rome, ſi eux la vouloient impugner, ou conſeiller autre voye qui ne fuſt meilleure ou plus brieve.

Quæ dicentur in publico.

XXXVI. Quand les meſſagers du roy ſeront devers noſtre ſaint pere, ils pourront expoſer en public en conſiſtoire, comment le pape a envoyé ſes meſſages ſolemnels par deux fois devers le roy, la créance qu'ils luy ont dite, & les reſponſes en general que le roy leur a faites, & mercieront le pape de ce que ainſi a envoyé devers le roy, & de ce qu'il lui a fait dire, & expoſeront la grande affection du roy à la paix de l'égliſe, & qu'il veut aidier, conforter & conſeiller de toute ſa puiſſance; & que pour cette cauſe a fait aſſembler les prelats & pluſieurs du clergié de ſon royaume, & y a envoyé tels ſeigneurs de ſon ſang, ſi grands & ſi prouchains de lui, comme ſes oncles & ſon frere.

Quod papa primo aperiat viam, quam dicit ſe habere æque bonam, &c. & ſi nolit aperiat ſibi ceſſionis viam.

XXXVII. Item, que après ce que les ambaſſadeurs du roy auront porté en public & en general à noſtredit ſaint pere, eux lui diront qu'ils deſirent à parler à lui ſecretement & à part en preſence de pou de gens, tels qu'il lui plaira: & quand ils ſeront à part, lui pourront dire qu'il a fait ſçavoir par ſes meſſages, qu'il a adviſé une tres-bonne voye & brieve pour l'union de l'égliſe, laquelle il ouvriroit aux ambaſſadeurs du roy, quand ils ſeroient pardevers lui, pourveu qu'ils fuſſent ſeigneurs de telle autorité & ſi prochains du roy, qu'il leur puſt tout dire ainſi comme à la perſonne du roy, & que s'il lui plaît ouvrir la voye, les meſſagers du roy l'oiront volontiers, & que pour cette cauſe le roy y a envoyé tels ſeigneurs comme dit eſt. Si ſupplieront au pape, qu'il leur ouvre la bonne voye qu'il a adviſée; & toutefois ſi noſtre ſaint pere vouloit ouvrir premierement l'avis du roy & de ſon conſeil, ſi en ſoit fait à ſon plaiſir, combien qu'il ſemble qu'il vaudroit mieux, que le pape s'ouvrît le premier.

Digitized by Google

Si ambæ eſſent via & eadem quomodo practicarentur.

XXXVIII. Item, s'il avenoit par la grace de Dieu, que la voye adviſée par le pape, & celle qui eſt conſeillée au roy fuſſent tout une, c'eſt-à-ſçavoir, la ceſſion des deux parties, benoit ſoit noſtre Seigneur, & lors ſeroit traitée de la maniere de la pourſuite de l'exécution d'icelle voye, & de l'élection d'un ſeul chief en ſainte égliſe, comme cy-après ſera touchié, & ſi noſtredit ſaint pere avoit meilleure voye, & plus brieve clairement, que la voye de renonciation, & qu'il n'y eût point de doute, laquelle choſe ceux qui ont eſté aſſemblez pour cette matiere ne peuvent imaginer, ſi les ambaſſadeurs du roy n'en faiſoient point de doute, ils l'accepteroient, & avec noſtredit ſaint pere & le college aviſeroient enſemble comment elle ſeroit executée. Et ſi noſtredit ſaint pere éliſoit la voye du concile general & du compromis, ou aucune des autres voyes deſſus recitées, ou aucune autre voye, qui n'ait point eſté ouverte par-deça, qui ne fuſt pas ſi bonne, ſi brieve, ny ſi appaiſante, comme la voye de renonciation, les ambaſſadeurs du roy la debattront & expoſeront tout au long la maniere par laquelle le roy a procedé en cette matiere; & diront les cauſes & les raiſons pour leſquelles la voye que noſtre ſaint pere éliroit, puiſque ce ne ſeroit la renonciation ou autre meilleure & plus brieve, ne ſeroit pas ſoufiſante, en gardant touſjours l'honneur & la reverence, qui eſt à garder à notre ſaint pere, & l'exhorteront par toutes bonnes paroles, & par le moyen d'aucun de nos ſeigneurs les cardinaux, qui ſont de cette opinion, comme de condeſcendre à la voye de ceſſion. Et ſi finablement ne vouloit condeſcendre, ni ouvrir meilleure voye & plus brieve, lui pourront, à telle reverence comme dit eſt, les ambaſſadeurs du roy dire qu'ils croyent que puiſque notre ſaint pere nommera meilleure voye, le roy voudra perſeverer & pourchacier de mettre à effet par toutes manieres raiſonnables & honneſtes la voye qui lui aura été conſeillée pardevers les roys, princes, prelats & autres, tant de l'une obéïſſance comme de l'autre, ainſi comme il y eſt tenu, & ainſi ſont tous bons Chreſtiens, & que noſtredit ſaint pere & les cardinaux y ſont encore plus tenus que nul autre. Et en ce cas faudroit retourner les ambaſſadeurs du roy pardevers luy, & auroit le roy nouvel conſeil ſur ce qu'il auroit à faire au ſurplus.

Modus practicandi viam ceſſionis.

XXXIX. Item, ès aſſemblées qui ont eſté faites ſur cette matiere du commandement du roy, comme dit eſt, a eſté ouvert par les clercs, theologiens & canoniſtes la forme A par laquelle de droit divin & canonique, ſi l'égliſe de l'une obéïſſance & de l'autre perſeveroit à la voye de renonciation, elle pourroit eſtre raiſonnablement executée par l'aide des roys, princes & ſeigneurs d'une partie & d'autre; toutefois pour la bonne eſperance que l'on doit avoir, que noſtredit ſaint pere conſentira liberalement la meilleure voye, il n'eſt pas expedient de preſent d'en plus avant ouvrir, ſe Dieu plaiſt, il ne ſera ja neceſſité.

XL. Item, ſi noſtredit ſaint pere ouvroit aucune autre voye, que l'une de celles qui B ſont cy-deſſus touchées, & que les ambaſſadeurs du roy fiſſent doute ſi elle ſeroit meilleure & plus brieve, ou auſſi bonne que la voye de ceſſion, & ne leur apparuſt pas clairement qu'elle ne fuſt point ſouffiſante, eux ne l'accepteroient ni refuſeroient, mais la feroient ſçavoir au roy par leurs lettres ou par l'un d'eux ſelon leur diſcretion, pour en avoir la déliberation du roy.

XLI. S'il plaiſoit à noſtre Seigneur que noſtre ſaint pere ouvrît la voye de renonciation, telle que deſſus eſt touchiée, & que luy & les cardinaux voulſiſſent traitier avec les C ambaſſadeurs du roy de la maniere de la proſecution, il ſemble qu'il ſeroit expedient que haſtivement noſtredit ſaint pere & le roy ſignifiaſſent cette voye qui ainſi ſeroit adviſée, aux roys, princes, & ſeigneurs notables de ſon obéïſſance, pour avoir leur conſeil & leur conſentement, ſur la maniere de la pourſuir, afin qu'ils en fuſſent miex content, & que ceux aidaſſent à l'execution, & ne puſſent pas dire que le pape & le roy voulſiſſent proceder en cette matiere de leur autorité, ſans l'avis des autres roys & princes de leur partie. Et ſi ſeroit la voye élûë par entr'eux de trop plus grande autorité par- D devers les autres roys & princes de la partie adverſe, que ſi elle n'eſtoit élûë, fors par le roy & le pape ſeulement.

XLII. Item, que au cas deſſuſdit du conſentement de noſtredit ſaint pere, pour abreger l'execution de cette voye, eſt adviſé par aucuns de noſdits ſeigneurs qui vont devers le pape, tantoſt après ſon conſentement, l'eſcrivent aux roys de Caſtelle, d'Arragon & de Navarre, en leur priant de par le roy & de par eux, que ſur le bon & ſaint propos de noſtre ſaint pere de renoncier, &c. chacun d'eux ait avis & bonne deliberation, & E à ce ſe veuillent conſentir, & leur deliberation le plus haſtivement que faire le pourront ſignifier par leurs meſſages, ou au moins par leurs lettres contenant le fait tout clairement au roy, afin qu'il en puiſſe certifier les autres roys, princes & ſeigneurs de la Chreſtienté.

XLIII. Item, que obtenu le conſentement des roys & grands ſeigneurs de cette obéïſſance à la voye de renonciation, elle ſeroit

Digitized by Google

à ſignifier aux roys, princes & grands ſeigneurs de la partie adverſe és citez d'Italie, pour eux induire par les cauſes & raiſons deſſuſdites & autres, à conſentir cette bonne voye, & à induire l'intrus de Rome & ſes anticardinaux à la conſentir, & eſt à préſumer que autant ils deſirent la paix & l'union de l'égliſe, comme font ceux de l'obéiſſance de noſtre ſaint pere Benoiſt, & qu'ils induiront leur intrus & ſon college par toutes manieres à conſentir cette voye; & pourront eſtre adviſez les roys & ſeigneurs de ſa partie, que s'il ne la vouloit conſentir, eux le doivent reputer comme fauteur & auteur du ſchiſme de l'égliſe, & monſtreroit évidemment, qu'il n'auroit point de droit au ſaint ſiege de Rome, & lui devroient ſouſtraire toute obéiſſance, & y pourroient eſtre mis autres remedes de droit.

XLIV. Item, ſelon ce que les faits ſe diſpoſeront en la proſecution de la matiere, le roy en pourroit eſcrire à l'intrus, & à aucuns de ſes anticardinaux, en reprenant les lettres dudit intrus par lui envoyées au roy, par leſquelles il exhorte & induit le roy par pluſieurs belles cauſes & raiſons, à mettre peine à l'union de l'égliſe, & le reprend de ce qu'il a tant attendu, & ſemble qu'il innuë, que le roy devroit eſtre principal moyen d'appaiſer ce ſchiſme, ſi auroit le roy bonne matiere de luy écrire la diligence qu'il y a miſe, & la voye qui ſera adviſée pour avoir paix, & de le ſommer & requerir, qu'il veuille condeſcendre, & que s'il ne le vouloit ainſi faire, il montreroit qu'il n'auroit point bonne intention à la paix de l'égliſe.

XLV. Item, diſent aucuns que le roy devroit eſcrire plus eſpecialement à l'anticardinal Reatin de cette matiere; car c'eſt celui que l'on dit avoir plus grande affection à l'extirpation du ſchiſme. Il eſt un grand clerc, il eſt bien puiſſant, il ne craint point l'intrus, & que ſi le roy & aucuns autres ſeigneurs le veulent ſoûtenir, il pourra faire du bien aſſez.

XLVI. Et pour ce que aucuns ont touchié que le roy devroit requerir aux autres roys & princes de la partie adverſe, qu'ils s'aſſemblaſſent en aucun lieu, & que le roy envoyeroit devers eux pour eux ſignifier la voye qui ſeroit adviſée par noſtredit ſaint pere, & lui & les autres ſeigneurs de ſon obéiſſance; ou qu'ils envoyaſſent leurs meſſages devers le roy, auſquiex la voye deſſuſdite ſeroit expoſée, pour icelle rapporter à leurs ſeigneurs; il ſemble qu'il ne ſeroit pas expedient de faire ainſi: car il n'eſt pas à croire que ſi legierement les autres roys & princes aſſemblaſſent ſans aucune certaineté; & ſuppoſé qu'ils s'aſſemblaſſent, ne voudroient-ils rien déliberer, ni répondre en ſi haute matiere ſans avoir le conſeil de leurs prelats, clercs & autres; & pour les aſſembler & oüir, les conviendroit retourner en leur pays, & paſſeroit le temps avant que le roy puſt eſtre certifié de leur entention, & ſi ne ſouffiroit pas que leſdits roys & princes envoyaſſent leur meſſages devers le roy, pour ſçavoir la voye qu'il auroit adviſée pour la paix de l'égliſe; car trop plus ſûrement le roy feroit ſçavoir par ſes meſſages cette voye aux roys & princes, que par leurs meſſages meſmement, qu'en la déclaration de la voye qui ſera éluë, & en l'impugnation des autres voyes & en l'execution de tout le fait ſont a expoſer moult de difficultez, qui ne ſont pas à commettre à gens eſtrangers.

XLVII. Item, ſi à l'execution des roys, princes, ſeigneurs, & ſujets de l'intrus, il condeſcendoit à la voye de ceſſion, il ſemble qu'il faudroit que les parties & leurs colleges s'approchaſſent és marches des deux obeiſſances, & que noſtre ſaint pere Benoiſt & ſes cardinaux ſe tranſportaſſent en aucune cité en bonne ville de ſon obeiſſance és partie de Piemont, comme pourtoit eſtre la cité d'Aſt, ou autre voiſine, & que l'intrus & ſes anticardinaux ſe tranſportaſſent en aucune cité prochaine à une journée ou à deux, & que aucuns grands ſeigneurs tant de l'une obeiſſance comme de l'autre, accompagnez des prelats, chevaliers & de bons clercs ſe tranſportaſſent au pays en tel lieu qu'il ſeroit adviſé pour tenir les deux parties, & leur colleges en leur franchiſe & liberté, & pour traiter & accorder entr'elles de pluſieurs grandes difficultez, qui ſeront à traittier avant les renonciations des deux parties par eſpecial ſur la matiere de l'election d'un nouvel ſucceſſeur paiſible, qui ne fut pas rappellé en doute.

XLVIII. Et eſt moult à noter en celle matiere, que toutes les difficultez ſoient appointées avant la renonciation. Car autrement l'egliſe demourroit ſans chief & ſans paſteur, & ſeroit auſſy grand inconvenient ou plus, que celuy qui eſt à preſent.

XLIX. Item, ſi les parties ou aucunes d'icelles avant quelles s'approchaſſent, comme dit eſt, requeroient que les points & difficultez qui ſeroient à traittier & accorder entr'elles pour avoir paix fuſſent traittiées & accordées par procureur d'une partie & d'autres, & qu'elles ſouffriſſent de leur bailler plain pouvoir à cette voye, ne ſeroit point ſouffiſant ne convenable, tant pour doute des revocations des procureurs, pour ce qu'ils pourroient avoir inſtructions à part, qu'ils n'oſeroient paſſer, mais eſt de neceſſité que les parties & les colleges s'approchent au plus pres que faire ſe pourra, pour abbregier la concluſion, & ſi pouvoit ſurvenir pluſieurs doutes, que les procureurs ne pourront accorder, & s'il les falloit retourner devers les parties, ce ſeroit trop grand delay; & ſi eſt à preſumer, que ſi les par-

Digitized by Google

ties ſont bien approuchées, comme dit eſt, jamais ne s'en partiront ſans accord.

L. Item, il ſemble que avant la renontiation faudra ordonner que tous ſoient abſous d'une partie & d'autre, & ſoient faites diſpenſations d'irregularitez, & d'autres vices, & tous les proces, ſentences & fulminations d'une partie & d'autre rappellées & miſes au neant, que tous les prelats & beneficiers d'une partie & d'autre demeurent en leurs eſtats, & leur ſoient leurs benefices confirmez ou conferez de nouvel, & pareillement des cardinaux tant d'un coſté comme d'autre; & pource qu'il y a pluſieurs eveſchiez en diviſion, deſquiex l'une partie eſt obtenuë par un qui a titre de l'intrus, pourroit eſtre ordonné, que celui qui eſt receu par l'egliſe cathedrale & par le chapitre ſeroit reputé poſſeſſeur, & auroit le tout, & l'autre ſeroit aucunement recompenſé. Et quant aux autres benefices, le poſſeſſeur ou de la plus grande partie obtiendroit. Et auſſy pour ce que leſdits cardinaux du college de noſtre ſaint pere obtiennent aucuns des titres anciens qui ſont à Rome pour les cardinaux, & que les anticardinaux & l'intrus en occupent une grande partie, il ſeroit pourveu ſelon la diſcretion des parties & de leurs colleges, & de ceux qui ſeroient avec eux aſſemblez pour celle cauſe, & pour ce eſtre adviſié devers noſtre ſaint pere.

LI. Pource qu'il pourroit y avoir grand peril de confirmer ou de conferer de nouvel les eſtats des anticardinaux, des prelats & benefices de la partie adverſe, & de rappeller les procés faits contr'eux avant les renonciations, ou cas que l'une des parties trepaſſeroit, ou que l'intrus en venant contre ſa promeſſe, ne voudroit renoncier; ſemble que apres les points traittiez & accordez, & iceux mis par ecrit, la concluſion ſe devroit faire tout enſemble confirmer, & aſſurer les eſtats d'une partie & d'autre, & renoncier les deux parties.

LII. Item, encore avant leſdites renonciations devroit l'en traittier & accorder ſur la maniere de l'election de nouvel ſucceſſeur, quand les renonciations ſeroient faites, & ſemble à pluſieurs, qu'il ſeroit expedient pour cette fois, que les parties du conſentement des colleges ordonnaſſent certaines bonnes perſonnes en nombre non pair, qui ne fuſſent pas deſdits colleges, leſquelles euſſent puiſſance d'eſlire pour celle fois apres les renonciations faites. car ceux des colleges ſont principaux parties, & comme ennemis, & tres haineux enſemble, & eſt à douter que ceux ne fuſſent pas ſitoſt bien appaiſiez, & que pour les haines & envies d'entr'eux, la grace de Dieu n'y ouvraſt point, & pourroit eſtre ordonné pour abregier, que il ſouffiſit à celui qui ſeroit eſleu d'avoir la plus grande partie des voix des compromiſſaires, leſquiex compromiſſaires feroient tres fort ſerment de l'oyaument proceder à l'election d'aucun du college, ou de dehors, ou de noſtre ſaint pere, ou de l'intrus, ſi l'un d'eux avoit plus de voix ſans faveur, ou haine, ſans aucune acceptation de perſonne. Et ſi les colleges ne pouvoient eſtre induits à cette forme, qui attendu le grand nombre des perſonnes deſdits colleges, & les divers nations dont ils ſont, qu'ils eſleuſſent certain nombre de perſonnes de chacun college, comme ſix ou ſept, qui euſſent puiſſance par maniere de compromis d'eſlire, & ſouffiſſe que l'eſleu ait la plus grande partie des voix, comme dit eſt. Et en outre ſi à cette ſeconde forme les deux colleges ne pouvoient eſtre d'accord, que au fort tous ceux des deux colleges procedaſſent à l'eſlection, & fuſſent mis au conclave ſans en partir, & contraints par la forme de droit.

LIII. Item, que tous les points deſſus dicts, & autres difficultez non porveuës qui pourront ſurvenir, traittiées & accordées, les parties & les colleges s'aſſembleront en une même cité ou bonne ville, & là ſeroient mis à execution les points qui auroient eſté traittiez, tant de confirmations, reconciliations, renonciations, comme de l'eſlection du nouvel ſucceſſeur.

Reſponſiones ad dubia & objectionem, quæ poſſet fieri contra modum pratticandi.

LIIII. S'enſuivent les reſponſes à pluſieurs doutes faites par aucuns ſur la forme de proceder par la maniere que deſſus eſt recitée. Car aucuns diſent, que ſi le roy par la deliberation de ſon conſeil des prelats & de l'univerſité de Paris, veut induire noſtre S. pere Benoiſt à renoncer, ce ſera fortifier le ſchiſme, la puiſſance & l'autorité de la partie adverſe, & de ceux de ſon obeiſſance, qui diront malitieuſement, que le roy ne l'a fait que pource qu'il doute du droit de noſtredit ſaint pere, & pareillement ſi noſtredit ſaint pere le conſent, l'on dira que c'eſt pource qu'il ſe defie de ſon droit. Et outre pourroit aucun dire que ou temps du pape Clement, qui eſtoit du lignage du roy & de nos ſeigneurs, le roy n'euſſe pas ſouffert, que l'on euſt parlé de ceſte voye de ceſſion, & que pource que noſtredit ſaint pere Benoiſt n'eſt pas de ſon lignage ny de ſon royaume, il n'a pas ſi grande affection à lui, & le veut induire à renoncer, &c. L'en peut ainſy reſpondre, que cette voye procede originaument de noſtredit ſaint pere, laquelle comme ſaint homme, vertueux & de grande conſcience a fait expoſer au roy ſon intention par la maniere deſſus dite, en requerant qu'il y aviſaſt toutes les bonnes voyes poſſibles pour la paix de l'egliſe, & que pourceque le roy eſt conſeillé, que ſi noſtre ſaint pere n'a adviſié aucune voye

Digitized by Google

meilleure & plus brieve que celle de la ceſſion, il lui doit conſeiller cette voye comme meilleure & plus brieve, en eſperance ferme que les roys, princes, & obeiſſant de l'intrus tiendront cette opinion, parquoy le ſchiſme ne ſera pas confirmé, mais extirpé.

LV. Quant à l'autre de ce que noſtre ſaint pere CLEMENT eſtoit du lignage du roy, & ceſtui non, &c. Il eſt aſſes clair, que ce n'eſt point la cauſe, & que le roy & tous ceux de ſon royaume tiennent auſſy fermement pour vray pape noſtre ſaint pere le pape Benoiſt, que eux firent oncques pape Clement, & autant luy voudroient obeir. Et que au temps dudit pape Clement, il luy ſembloit que le ſchiſme pourroit prendre fin pour ramener à ſon obeiſſance les roys, royaumes & pays qui n'y eſtoient pas, & qu'il eſt vray que le ſchiſme a tant duré, & eſt ſi fort enraciné, que cette voye eſt impoſſible; & ſçait certainement noſtre ſaint pere le pape Benoiſt, qui a n'agueres eſté legat en France, qu'il eſt ainſi. Car par deux années il a eſté à Boulogne, & pardevers les oncles du roy d'Angleterre, & autres grands ſeigneurs de ſon conſeil, & a eſcrit & envoyé pluſieurs fois en Angleterre, & mis toute la peine qu'il a pû d'eſtre ouy en Angleterre pour monſtrer la bonne juſtice de noſtre ſaint pere Clement, à quoi finablement apres pluſieurs dilations & journées, qui ſur ce luy ont eſté miſes, il n'y a pû eſtre ouy ni receu, & luy ont reſpondu les Anglois, qu'il eſtoient bien informez de la verité & du fait de l'egliſe, & qu'ils n'en recevroient point d'autres informations. Et pource que noſtredit ſaint pere ſçait certainement qu'il faut proceder par autre voye, il s'eſt offert comme ſaint prud'homme à toutes autres voyes à luy poſſibles qui luy ſeront conſeillées, & s'il ne trouve meilleure, ny plus brieve que la ceſſion, le roy par la deliberation de ſon conſeil & de ſon college la lui doit conſeiller.

LVI. A cette matiere tant neceſſaire, & qui requiert ſi grant celerité, nous ne devons point avoir regard aux paroles des haineux ou envieux, mais à l'effect & bien de la beſoigne, & ſi eſt certain qu'il n'y a quelconque voye à parvenir à la paix de l'egliſe, qu'il n'y ait aſſez de doute & de difficultez, de grands labours & miſſions, toutefois ſi faut-il une fois commencier, ou jamais n'en ſeroit fin, & prendre la voye où il y a moins de difficulté, par la bonne deliberation de noſtredit ſaint pere & du college de la pourſuir diligemment & au miex que faire ſe pourra, en eſperance que la conduiſe & mette à bonne fin.

LVII. A ce que diſent aucuns, que s'il eſt ordonné que les deux colleges eſliſent enſemble, nous aurons pape Italien, & ſera le roy privé d'avoir pape de ſon royaume & de la cour de Rome eſtant en Avignon, & faudra que la cour s'envoiſe à Rome, ou en Italie, & en tres grand dommage du roy & de ſon royaume, & que les Romains & Italiens veuë l'impreſſion & violence que eux deux firent apres la mort du pape Gregoire, qui deuſſent eſtre privez de cet honneur & de la cour, en auront l'honneur & le profit, veu qu'il y aura plus de la moitié, ou le tiers d'Italiens à faire l'election, que d'aucunes des autres nations; peut eſt reſpondu que l'en ne doit point avoir regart aux nations, ny aux lignages, mais qu'il y ait bonne perſonne, & qu'il voudroit trop miex, ſans nulle comparaiſon, qu'il y euſt un bon prud'homme Italien qui fuſt pape, que plus demourer en ceſte perilleuſe diviſion; & ſeroit moult difficile d'exclure les cardinaux Italiens de leur voix à l'election, s'ils ne le conſentoient, & ſi aucuns font mention d'en debouter les Italiens, ou aucuns d'eux, ils s'efforcent d'en debouter ceux des autres nations.

LVIII. Aucuns ont touchié que l'election ſe fit par les anciens cardinaux, qui eſtoient du temps du pape Gregoire, des eſtats deſquiex n'eſt d'aucun doute, ſur quoy pourra eſtre traittié quand les parties & les colleges ſeront enſemble, & y ſoit adviſé ſelon la diſcretion de noſtre ſaint pere, & du college. Toutes fois il eſt fort à douter, que les autres qui ſont nouveaux, tant d'un coſté comme d'autre, ne les voudroient point conſentir. Car il leur ſembleroit que ce feuſt de leur honneur & de leur eſtat. Attendu qu'ils ſe reputent de telle auctorité, & d'avoir auſſy bien leur voix en l'eſlection, comme ſont les anciens cardinaux, & meſmement ceux de la partie de l'intrus ne le conſentiroient point, pource que leur coſté n'en ce nuls des anciens, & ſi reputent les anciens autant leur adverſaire ou plus aſſez que les nouviaux. Car ce ſont ceux qui procederent à l'eſlection de noſtre ſaint pere Clement, & pourroit eſtre occaſion de mettre diviſion entre les colleges, & nous devons tendre à fin d'union, & querir tous les bons moyens à ce convenables, reſequer toutes difficultez, qui pourroient eſtre cauſe de debats ou de diſcords.

LIX. D'autre part aucuns ont trop fait doute, que ſi noſtre ſaint pere eſliſoit la voye de compromis, ou autre voye qui luy ſemblaſt auſſy bonne ou meilleure que la voye de ceſſion, il y pourroit prendre deplaiſance, & s'en pourroit troubler, & s'il ne l'acceptoit, une diviſion s'en pourroit enſuivre en ce royaume contre noſtre ſaint pere, &c. Il ſemble que ce doute n'eſt point de luy, & que aucuns ne doyent croire qu'elle puſt avenir, car noſtre ſaint pere eſt plus tenu à pourchacier la paix de l'egliſe, que nul autre, & à ce s'eſt offert, comme deſſus eſt dit, &

Digitized by Google

& y perſevere comme ſes meſſages affer- A ment ; ſi eſt à preſumer, qu'il ſe conſentira par le conſeil du roy à la ceſſion, s'il n'a adviſé meilleure voye, & ſi par le conſeiller loyaument pour l'union de l'egliſe, il prenoit deplaiſance, & que parce s'en enſuiſſent aucuns inconveniens, que Dieu ne veuille, la charge n'en ſeroit point au roy, ny à ſon oncle, mais à ceux qui auroient empeſchié ou voulu differer de bon propos de noſtredit ſaint pere.

LX. Item, ſoyent advertis noſdits ſeigneurs ambaſſadeurs du roy, que ſi noſtre ſaint pere, ou aucuns des cardinaux, ou autres de la cour s'efforçoient de donner charge ou blaſme à aucun des prelats, ou de ceux du conſeil du roy & de l'univerſité, ou des clercs qui ont eſté aux aſſemblées tenuës ſur cette matiere, en leur impoſant qu'ils euſſent eſté trop durs ou trop rigoureux, & que ceux n'euſſent point gardé l'honneur & la reverence qu'ils doivent au pape & au college, ainſy comme deja aucuns ont voulu dire, leſdits ambaſſadeurs les excuſent, & deffendent que leſdites aſſemblées ont eſté faites du commandement du roy, pour donner plus ſeurement conſeil au pape ſur ce qu'il avoit requis, & que le roy & noſdits ſeigneurs tiennent fermement, que ceux qui ont deliberé la voye que le roy conſeille au pape pour l'union de l'egliſe, l'ont bien & loyaument conſeillé ſelon leurs conſciences, & qu'il deplairoit au roy, ſi aucun pour cette cauſe vouloit donner charge à ceux qui ont donné ce conſeil.

LXI. Item, il plaiſt au roy, & auſſi de ſa grace l'accorde à ſes prelats, que ſur ce que eux ont à faire aucunes requeſtes à noſtredit ſaint pere touchant les libertez, franchiſes & droits de leurs egliſes, qui ſont de la fondation & garde du roy, deſquels il eſt protecteur & deffenſeur, noſdits ſeigneurs ambaſſadeurs du roy ſoyent inſtruits deſdites requeſtes, par ceux qui ſeront envoyez par les prelats pour cette cauſe devers noſtre ſaint pere, & en ſuppliant de par le roy & de par eux, & en priant au college, pourveu toutesfois que le fait principal de l'union de l'egliſe ſoit premierement conclu & appointié.

LXII. Item, qu'ils reſcrivent ſouvent au roy tout ce qu'ils pourront beſoigner, & luy faſſent ſçavoir de leurs eſtats, de celuy de la cour de Rome, & des nouvelles de par delà.

S'enſuit les ecritures que nos ſeigneurs feront porter.

LXII. Premierement les deux epiſtres de l'univerſité, l'une addreſſante au pape, & l'autre au roy.

Item, les lettres envoyées au roy par l'intrus.

Item, s'il y a aucunes lettres notables envoyées par aucuns des roys ou princes de l'obeiſſance de l'intrus, ſoyent priſes & portées.

Item, les bulles de noſtre ſaint pere deſquels deſſus eſt faite mention, par leſquels il eſcrit, qu'il monſtrera aux meſſages du roy tout traittié à ſa creation touchant l'union de l'egliſe, & auſſy la cedule que le roy envoya querir devers le pape, pour ſçavoir quelle difference il y a entre icelle cedule, & ce qui fut fait à l'entrée & iſſuë du conclave.

B Item, ſoit porté un inſtrument public, qui contiendra, que és aſſemblées qui ont eſté faites du commandement du roy par les prelats & autres clercs notables, ont eſté cent & neuf perſonnes, deſquelles les quatrevingt & un ont eſté tous d'une opinion, & les autres vingtdeux y ont mis une petite difference, combien qu'en effet & en ſubſtance la concluſion ſoit toute une, ſi comme par les cedules, qui ſeront encorporées audit inſtrument, pourra apparoir.

C *INSTRUMENTUM PER QUOD dominus noſter papa miſit erga dominum noſtrum regem epiſcopum Avinionenſem & dominum* PETRUM BLAVI *ambaſſiatores ſuos, ut dictus dominus noſter rex ſuos ſolemnes ad præfatum dominum noſtrum papam mitteret ambaſſiatores.*

In nomine Domini. Amen. Per hoc publicum inſtrumentum cunctis pateat evidenter, quod cum ſanctiſſimus in Chriſto pater & dominus noſter, dominus BENEDICTUS divina providentia papa tredecimus, pontificatus ſui anno primo, videlicet paulo poſt D aſſumtionem ſuam ad ſummi pontificatus apicem, miſiſſet, ut dicebatur, ambaſſiatores ſuos, nuncios ſpeciales, ſcilicet reverendum in Chriſto patrem dominum epiſcopum Avinionenſem, & dominum Petrum Blavi legum doctorem, ejuſdem domini noſtri papæ referendarios, ad ſereniſſimum principem & dominum noſtrum dominum CAROLUM Dei gratia Francorum regem ; qui quidem ambaſſiatores ſeu nuncii ex parte ipſius domini noſtri papæ requiſierunt, ut dicitur, præfatum dominum noſtrum regem, quatenus E ipſe vellet mittere ſuos ſolemnes nuncios ad eumdem dominum noſtrum papam, ad finem, quod cum ipſius domini noſtri regis bono conſilio via inveniri, per quam cito poſſet in eccleſia pax & unio haberi, & ſchiſma inceſſanter dolendum, quod jam per ſexdecim annos & ultra duravit, ſedari penitus & aboleri valeret ; præfatuſque dominus noſter rex ſuper hoc matura deliberatione præhabita, mandaſſet ſeu ſcripſiſſet archiepiſcopis, epiſcopis, aliiſque pluribus prælatis & perſonis aliis eccleſiaſticis, magiſtris

Digitized by Google

in theologia, doctoribus utriuſque juris, litteratis, expertis & notabilibus ſui regni, ut in feſto purificationis B. MARIÆ Virginis nuper præterito ad ipſum Pariſius intereſſent, ut cum ipſis negotio mature digeſto, poſſet ſuos ambaſſiatores inſtructos, prout negotii qualitas exigebat, ad eumdem dominum noſtrum ſummum pontificem deſtinare. Poſtmodumque idem dominus noſter rex hujuſmodi domini noſtri ſummi pontificis laudabile propoſitum in mente revolvens, & illud ad effectum, ut citius fieri poſſet, & non ſine magnis & ſanctis deliberationibus & conſiderationibus deducere ferventer affectans, ordinaverit, quod prælati & plures alii tam de ſuo conſilio, quam alii viri licentiati, valentes, famati, & ſcientifici Pariſius exiſtentes pendente termino ſeu die ad quem alii erant mandati, congregarentur in palatio ſuo regio Pariſius, ad conferendum ſuper hujuſmodi facto ſeu negotio diligenter, & quod ſpectabilis vir ARNALDUS DE CORBEYA miles cancellarius ſuus Franciæ, & certi alii notabiles viri de conſilio ſuo, quoties commode poſſent, ibidem intereſſent: ipſique prælati & alii plures, & quandoque dicto domino cancellario, & certis aliis de conſilio ipſius domini noſtri regis, ac nobis notariis publicis infra ſcriptis præſentibus, fuerunt congregati ſuper hujuſmodi materia, ſeu negotio conferendo, deliberando, & adviſando, prout cuilibet melius & ſanctius videbatur; nec non ſubſequenter die dicti feſti purificationis & diebus ſubſequentibus uſque ad præſentem diem decimam octavam menſis februarii, in dictorum dominorum prælatorum & aliarum perſonarum in hujuſmodi congregatione præſentium, in qua quidem congregatione præſentium, quæ ſemper facta fuit in dicto palatio domini regis Pariſius in camera ſua viridi, fuerunt ſicut de die in diem ſucceſſive veniebant,

Reverendiſſimi patres & domini, domini patriarchæ Alexandrinus, Carcaſſonæ, & Jeroſolymitanus, S. Pontii Thomeriarum eccleſiarum perpetui adminiſtratores.

Archiepiſcopi.

Lugdunenſis.
Senonenſis.
Remenſis.
Rothomagenſis.
Bituricenſis.
Et Biſuntinus.

Dicti archiepiſcopi Lugdunenſis epiſcopi.

Eduenſis.
Matiſconenſis.
Lingonenſis.
Cabilonenſis.

Dicti Senonenſis archiepiſcopi epiſcopi.

Pariſienſis.
Carnotenſis.
Aurelianenſis.
Autiſſiodorenſis.
Trecenſis.
Meldenſis.

Dicti archiepiſcopi Remenſis epiſcopi.

Cathalaunenſis.
Tornacenſis.
Morinenſis.
Attrebatenſis.
Noviomenſis.
Laudunenſis.
Sueſſionenſis.

Dicti archiepiſcopi Rothomagenſis epiſcopi.

Bajocenſis.
Abrincenſis.
Ebroicenſis.
Lexovienſis.
Conſtantienſis.

Archiepiſcopi Turonenſis epiſcopi.

Cenomanenſis.
Andegavenſis.
Redonenſis.
Nannetenſis.

Mimatenſis,
Anicienſis, archiepiſcopi Bituricenſis ſuffraganei.

De provincia Burdegalenſi.

Pictavenſis.
Malleacenſis.
Lucionenſis.
Condomienſis.
Petragoricenſis.
Xantonenſis.

De provincia Auxitana.

Aquenſis.
Lectorenſis.
Conſeranus.

De provincia Narbonenſi.

Magalonenſis.
Nemauſenſis.
Uticenſis.

De provincia Tholoſana.

Apamienſis.
Rivenſis.

De provincia Viennenſi.

Valentinenſis.
Gratianopolitanus.
& Bethleem epiſcopi.

Necnon abbates.

Ciſtercienſis.
S. Dioniſii.
S. Remigii.
S. Benigni Divionenſis.
Montis S. Michaelis.
Reſbacenſis.

Digitized by Google

Fiſcanenſis.
De Lyra.
S. Victoris prope Pariſios.
S. Georgii prope Rothomagum.
Jumetenſis.
S. Eligii Noviomenſis, abbates.
Ac prior S. Martini de Campis.
Rothomagenſis.
Andegavenſis.
Remenſis.
Et capellæ Divionenſis decanus.
Magiſter Petrus *Dailly*.
Guillelmus de Gardino.
Ægidius de Campis.
Petrus *Plaouſt*.
Johannes Brevis-coxæ.
Fratres Michaël *Piquier*, & quidam alter de ordine Minorum.
Johannes de Huſſaria prior Auguſtinenſium Pariſienſium.
Petrus de Cornuo prior B. Mariæ de Carmelo Pariſienſis.
Dominicus Herbolii de Aragonia dicti ordinis B. Mariæ, in ſacra pagina & decretorum magiſtri & doctores.
Necnon magiſtri Radulfus de *Karadoc*.
Johannes de Matiſcone.
Geraldus *Bagoul*.
Geraldus de Caſtro-Morono & ejus ſocius, & Petrus Januti de ſtudiis Aurelianenſi, Tholoſano, & Andegavenſi, decretorum & legum doctores ſolemnes.
Jacobus *Coſſon*.
Guillelmus de Cauteriis.
Robertus de Donis in curia parlamenti conſiliarii regii.
Andreas Grangerii.
Johannes *de Melly*.
Radulfus de Ulmonte etiam in curia parlamenti cauſarum patroni.
Magiſtri Robertus de Freta.
Amelius de Brolio auditores ſacri palatii apoſtolici.
Et Guillelmus Bonnaterii, licentiatus in legibus, ſocius domini epiſcopi Anicienſis.
Prior Carthuſienſium Pariſienſium.
Prior Cæleſtinorum Pariſienſium.
Necnon Johannes Capitis Bituricenſis.
Johannes Plaonis Agathenſis.
Prior Prioratuum S. Columbæ de Savardino & de Volvento Caſtrenſ.
Guillelmus Muneti Abrincenſis.
Jacobus de Manſaugia *Chido* Ambianenſis.
Quidam alius Mimatenſis epiſcoporum vicarii & nuncii officialis Lugdunenſis.

Bertrandus Geneſte archidiaconus Conſtantienſis, & quidam religioſus Almannus de ordine Minorum, magiſtri viri litterati & juriſperiti... & noſtrum notariorum prædictorum, præſtito ante omnia a ſingulis prænominatorum juramento de dando fidele conſilium in hac materia dicto domino noſtro regi, ſecundum eorum conſcientias & diſ-

A cretiones, antequam fuerint requiſita ſingulorum vota, fueritque materia repetitis vicibus ſolemniter diſcuſſa, & poſt hujuſmodi diſcuſſionem opiniones petitæ, & per unumquemque, paucis exceptis, certa die, immo certis diebus, ſecundum quod materia ipſa repetebatur, ſua opinio dicta fuiſſet. Hinc eſt quod in noſtrûm notariorum prædictorum præſentia, præfatis dominis patriarchis, archiepiſcopis, epiſcopis, abbatibus & aliis perſonis ſupradictis in camera viridi prædicta congregatis, & ſuper materia ſeu negotio hujuſmodi ſuam opinionem dicentibus, quia B pro majori parte domini prædicti adhærebant opinioni unius dictorum dominorum, quæ erat in ſcriptis, & quædam alia opinio quæ per quemdam alium dominum tangebatur etiam in ſcriptis, fuit dictum quod ambæ opiniones ſic in ſcriptis redactæ, alta voce & intelligibili legerentur: quibus lectis & intellectis, præfatus reverendiſſimus in Chriſto pater dominus patriarcha Alexandrinus ibidem præſidens requiſivit omnes aſſiſtentes, quatenus ipſi per juramenta ſua jam præſtita, Deum ſolum habendo præ oculis, dicerent in hac parte quod conſcientia C ſibi dictaret. Quo audito, ipſiſque dominis ſedentibus, & propter hoc congregatis & interrogatis ſuper præmiſſis ſingulariter & ſigillatim, fuerunt octoginta ſeptem ex ipſis, qui unanimiter tenuerunt opinionem contentam in cedula ſuper hoc tradita, cujus opinionis articulus, omiſſis cauſa brevitatis aliis in ipſa cedula contentis, ſequitur in hæc verba: Concludendo & eligendo per modum opinionis & conſilii ſolum, attenta deliberatione religioſorum ordinis Cartuſienſis & Cæleſtinorum & univerſitatis Pariſienſis, & quod neceſſe eſt eccleſiæ ſanctæ Dei ſub periculo D deſolationis ejuſdem, iſtud deteſtandum ſchiſma brevius quam fieri poterit extirpari, & eccleſiam uniri, nec viæ prætactæ aut aliæ quæ per ſcribentem imaginari valeant, ſint ſufficientes ad veram unionem, pacem firmam & concordiam animarum, præter viam ceſſionis utriuſque partis, iſtam viam ſatis communem, quaſi Sancti Spiritus eligit... regi conſulit per nuncios ſolemnes domini regis domino Benedicto conſulendam, ipſum & ejus collegium ad hanc omnibus bonis modis cum honore & reverentia decentibus, exhortando, exponendo tamen domino no-E ſtro primitus alias vias prætactas cauſas, propter quas non approbantur de præſenti, & cauſas propter quas ceſſio utriuſque videtur eligenda. In caſu vero quo ſic dominus noſter rex cum dominis de genere ſuo & aliis de conſilio ſuo ſic deliberaverit, modus ſignificandi & proſequendi poſſet eſſe talis, videlicet quod in conſiſtorio publice nuncii regis regratiarentur domino noſtro & cardinalibus de bonis intentionibus ſuis, de nunciis ſolemnibus per papam miſſis domino

Digitized by Google

regi; ſignificarent etiam in genere bonam intentionem domini regis, diligentiam per ipſum habitam circa materiam, convocando ſuos prælatos & alios notabiles viros, quorum & univerſitatis Pariſienſis habuit conſilium, & quod nuncii regis miſſi ſunt ad papam, ad ſciendum ipſius intentionem & viam per ipſum deliberatam, prout ipſe ſe dicturum per ſuos nuncios regi ſignificavit. Demum ad partem & ſecrete nuncii regis loqui poterunt cum domino noſtro, relinquentes ejus arbitrio, ſi primo voluerit eis viam per ipſum deliberatam aperire, vel audire viam ex parte regis conſulendam, & quicumque primus viam aperiat, ſi ſunt concordes in nomine Domini. Si vero clare pateat nunciis regis, vel quod eligere vellet viam compromiſſi, ſeu concilii generalis, iſtas vias impugnent, ſecundum ſuas inſtructiones per media prætacta & alia ſatis communia; ſed ſi via per papam exponenda foret alia de tribus prætactis concilii, compromiſſi vel ceſſionis, revocaretur in dubium, an eſſet melior vel æque bona, quod eſt incredibile ſeu multum difficile. Tunc ſuper hoc rex eſſet conſulendus, & ejus beneplacitum expectandum. Præterea ſi dominus noſter elegerit viam concilii vel compromiſſi, aut unam aliam viam quam ceſſionis, quæ non videtur ita fructuoſa, ſicut renuntiatio, poſt diſcuſſionem materiæ & inductionem aliquorum dominorum cardinalium, qui plus ad factum aſpiciuntur, exponerent nuncii regis domino noſtro Benedicto ſemper cum reverentia & honore, quod ex quo melior & brevior via quam ceſſionis non referretur regi, crederent quod rex viam ſibi conſultam per omnes vias & modos rationabiles & honeſtos ſibi conſultos & conſulendos, uſque ad effectum finalem penes reges & principes & ſubditos utriuſque partis proſequeretur, ſi melior & brevior reperiri non poſſet.

Item, fuerunt viginti duo, qui in toto tenore dictæ cedulæ non bene concordabant cum præfatis octoginta ſeptem, quorum unus tradidit unam cedulam manu ſua ſcriptam: qua lecta, eidem cedulæ decem & novem ex ipſis viginti duobus potius quam primæ ſupraſcriptæ adhærebant. Duo vero alii ex ipſis viginti duobus, ambo epiſcopi, dixerunt expreſſe, quod dictæ ſecundæ nullatenus adhærebant: cujus cedulæ tenor ſequitur:

[a] (a) Ad principale quæſitum, quo quæritur quid regi, principi, & domino noſtro conſulto per eum domino noſtro papæ conſulendum pro breviori, honeſtiori & faciliori modo unionis habendæ in univerſa Dei eccleſia, Deus cujus cauſa agitur, judicet ſcribentem, ſi aliter loquatur quam credit & ſentiat, negotio de quo agitur profuturum. Eſt igitur

A iſte modus ſecundum eum qui in pauco, aut nullo differt a modo aliorum ſaltem effectualiter. Sed quia ducendi ſunt non trahendi, a quorum voluntate principaliter hoc dependet, eſt eis mos gerendus, præſertim cum nihil de ſpecialibus obmittitur. Mittantur ergo ſolemnes ambaxiatores ex parte regis domino noſtro, & ſi ſit poſſibile, domini patrui, aut alter ex eis, quoniam illis fas erit magis negotium accelerare, & illis veriſimiliter dominus noſter ſe effuſius aperiet, & cum illi ſint viri litterati & timentes Deum, habenteſque rectum zelum cauſæ hujus, qui
B ſecum deferant, tacitis nominibus opinantium, effectualiter quæcumque hic geſta; fiatque in conſiſtorio publico propoſitio ſtans in generalibus terminis regratiatoria, exhortatoria, & oblatoria auxilii & favoris, poſtmodumque ad partem coram illis, de quibus domino noſtro placuerit, petatur ab eo apertio viæ ſeu viarum, quas in hac materia dominus noſter, ut aſſeritur, dicit ſe habere: quibus per eum apertis, ſi conveniat in via grata ambaſſiatoribus regis ſecundum inſtructiones illis datas, benedictus Deus, tunc ad executionem illius, abſque hoc, quod per hæc
C verba ultra hic redire oporteat, incipiat manum apponere juxta ea in quibus ibidem invicem concordabunt. Sin autem, quod non opinor, viam dominus non aperiret, vel ſaltem non factibilem aut nimis longam, vel aliter cum regiis ambaſſiatoribus & litteris per eos portatis non conveniret, tunc aperirent domino noſtro omnia hic tacta, & vias exprimendo, quæ via habet plures ſequaces, cottando omnes vias in mundo, totum ſine expreſſione perſonarum, & con-
D venientia cujuſlibet viæ, & inconvenientia etiam exprimendo in quo reſedit univerſitas, & in quo major pars hujus concilii. Et ſi dominus noſter reduceretur cum ambaxiatoribus, bene quidem, aliter tunc per dominos cardinales quæ tanguntur, & alios de quibus videretur, honeſtiori tamen & ſecretiori modo quo eſſet poſſibile, & in terminis concilii, ſecluſa omni etiam artatione cauſativa, ſibi tangi facerent, etiamſi opus eſſet, addendo quod dominus noſter ad viam brevem & factibilem ſe diſponeret, quia rex erat propoſiti non ultra in hoc diſſidio ſchiſ-
E matis remanere; & ſi tunc non haberetur optatus finis, de cujus contrario credo eſſe certus, redirent ambaſſiatores ad regem, qui per convocationem ſecundam concilii, vel alias, ut materia exigit, provideret. Hoc tamen non omitto, quod ſi dominus noſter offerret viam factibilem & bonam, licet non illam de qua eſſent ambaſſiatores per regem onerati, quod antequam redirent, hoc nunciarent regi & ejus expectarent reſponſum, ut videretur, an via per dominum noſtrum aperta, licet eſſet alia, regi eſſet accepta, qui in via rationabili decenter dominum no-

(a) Hanc cedulam per manus epiſcopi Xanctonenſis traditam in conſilio alibi legimus in eodem mſ.

Digitized by Google

ſtrum papam præſertim in hac materia ſequi deberet. A

Quibus ſic actis, prædicta die decima octava Februarii, præfati domini prælati & perſonæ acceſſerunt ad præſentiam prædicti domini noſtri regis, in domo ſua S. Pauli Pariſius exiſtentis, in camera parlamenti baſſa, ubi ipſo domino noſtro rege ſedente in ſolio ſuo regio, aſſiſtentibus ſibi dominis ducibus Bituricenſi & Burgundiæ patruis, Aurelianenſi germano, Borbonii avunculo, comite Augi conſtabulario, Arnaldo de Corbeia cancellario, dicto *Boucicaut* mareſcallo, domino Johanne de Vienna admiraldo, Guichardo Dalphini magiſtro baliſtariorum, multiſque comitibus, baronibus, militibus, cambellanis & perſonis aliis, de conſilio dicti domini regis, præfatus dominus, dominus patriarcha Alexandrinus in præſentia omnium prædictorum alte & intelligibiliter retulit regi omnia ſupradicta. Qua relatione ſic facta, ante & poſt ac pluries prædictus dominus patriarcha de omnibus prædictis, dum modo prædicto fierent & dicerentur, petiit a nobis notariis prædictis fieri publicum inſtrumentum, unum vel plura, ad opus ipſius & omnium quorum intereſt vel intereſſe poterit in futurum, & etiam præfatus dominus noſter rex petiit ſibi fieri de hujuſmodi relatione publicum inſtrumentum. Acta fuerunt hæc Pariſius, anno, diebus, locis, & præſentibus quibus ſupra.

Et ego Johannes de Bordis in utroque jure baccalaureus archidiaconus Pariſienſis, publicus auctoritate apoſtolica notarius, congregationibus, diſcuſſionibus, cedularum traditionibus, relationi factæ per dictum dominum patriarcham Alexandriæ dicto domino noſtro regi & omnibus aliis, dum fierent & dicerentur, prout in præſenti inſtrumento ſupraſcripto continetur, præſens fui, exinde ipſum inſtrumentum aliena manu ſcriptum ſigno meo manuali ſignavi, & in eo me ſubſcripſi, & hic rogatus & requiſitus in teſtimonium præmiſſorum. *Bordes.*

Et ego Gunterus Colli domini noſtri regis ſecretarius, publicus apoſtolica & imperiali auctoritate notarius, congregationibus, diſcuſſionibus, cedularum traditionibus, relationi factæ per dominum patriarcham Alexandrinum dicto domino regi & omnibus aliis, dum fierent & dicerentur, prout in præſenti inſtrumento ſupraſcripto continetur, fui præſens, & ob hoc ipſum inſtrumentum alia manu ſcriptum ſigno meo ſecretariatus manu mea ſignavi, & me ſubſcripſi hic ſuper hoc requiſitus & rogatus in teſtimonium præmiſſorum. *Gontier.*

INSTRUMENTUM

Per quod domini cardinales interrogati fuerunt per juramentum, ut dicerent, quam viam videbatur eis eſſe meliorem & utiliorem pro ſtirpatione ſchiſmatis, & hoc fuit coram dominis ducibus ambaxiatoribus regis, ubi dixerunt opiniones ſuas.

IN nomine Domini. Amen. Per hoc præſens publicum inſtrumentum cunctis pateat evidenter, quod anno Domini M. CCC. LXXXV. indictione III. menſis Junii die prima, pontificatus SS. in Chriſto patris & domini noſtri, domini BENEDICTI divina providentia papæ XIII. anno primo, in notariorum & teſtii infraſcriptorum præſentia, perſonaliter exiſtentibus illuſtribus & magnificis principibus & dominis, dominis Bituricenſi & Burgundiæ patruis, & Aurelianenſi fratre domini noſtri regis ducibus, necnon reverendiſſimis in Chriſto patribus & dominis dominis videlicet de Florentia, Peneſtrino, Ambianenſi, de Albano, de Novo-caſtro, de Agrifolio, *de Giffons*, Jeruſalem, Neapolitano, Venetiarum, de Murolio, de Thureio, de Vivariis, Pampilonenſi, Auxitano, Anicienſi, de Vergeyo, de Saluciis, de Petramala, S. R. E. cardinalibus, ac etiam reverendis in Chriſto patribus, Silvanectenſi, Pictavenſi & Attrebatenſi epiſcopis, Guillelmo vicecomite Meldunenſi cambellano, Johanne comite de Sacro-Cæſare, domino Guidone de Trimoilla, domino Johanne de *Bueil*, domino Petro de Gyaco, domino Odardo de *Chazeron*, domino Jaqueto *de Blaru*, domino Almarico de Ordeo-monte, domino Odardo de Molinis, Johanne de Monte-acuto, & magiſtro Ægidio de Campis, dicti domini noſtri regis conſiliariis, apud Villam-novam juxta Avinionem, hora quaſi quarta poſt meridiem, in domo quæ quondam fuit defuncti cardinalis Boloniæ, in quadam camera dicti hoſpitii, ſedentibus in conſilio januis clauſis, dictus illuſtris princeps & dominus, dominus dux Bituricenſis vivæ vocis oraculo recitavit in brevi dictis dominis cardinalibus cauſam adventus eorum, & quomodo eodem die in mane ipſi audierant viam aperiri per os dicti magiſtri Ægidii de Campis coram dicto domino noſtro papa Benedicto, & ipſis cardinalibus, quam dictus dominus noſter rex repererat in concilio ſuo, quod ob iſtam cauſam multis diebus celebraverat Pariſius, domino noſtro papæ per ipſum conſulendam ad ſedationem ſchiſmatis & eccleſiæ unionem obtinendam. Poſtea cum inſtantia requiſivit eoſdem dominos cardinales ex parte regis, & etiam ipſorum dominorum ducum, quod quilibet ipſorum per juramentum quod habebat eccleſiæ Dei, & in ipſius conſcientia, diceret qua via ei vi-

Anno 1395. *Ex mſ. bibliothecæ regis.*

B C D E

Digitized by Google

debatur melior, brevior, tutior & factibilior ad dictum ſchiſma ſedandum, quod in Dei eccleſia, proh dolor! viguerat & vigebat, & ad obtinendam pacem & unionem ipſius Dei eccleſiæ, & pacificationem conſcientiarum omnium Chriſti fidelium. Et primo petiit a dicto Florentiæ cardinali, qui quidem reſpondit : Domini mei, hora eſt tarda, & poſſemus vos attædiare propter prolixitatem materiæ & multitudinem opinionum ; & ſi placeret vobis, cras de mane reverteremur ad vos ; attamen ſi velitis, nunc expediemus nos ; & tunc plures alii cardinales dixerunt : Nunc, nunc ; qui dictus dominus Bituricenſis dixit, quod non attædiarentur propter hoc ipſi domini duces, immo requirebat quod ſine aliqua mora unuſquiſque diceret opinionem ſuam. Quo dicto, idem cardinalis de Florentia dixit, quod eccleſia Dei erat de præſenti judicio ſuo in duriori ſtatu quam umquam fuerat poſt mortem B. Petri apoſtoli, & adduxit aliquas rationes facientes ad iſtud propoſitum. Dixit inſuper quod ipſe fuerat hactenus ab exordio ipſius ſchiſmatis, erat adhuc & eſſet continuo præſto & paratus laborare juxta poſſe ſuum pro bono pacis & unionis eccleſiæ, & in conſcientia ſua videbatur ſibi, quod ad dictam pacem & unionem obtinendam via ceſſionis erat melior, brevior, tutior, factibilior, & magis pacificans conſcientias fidelium & ſedativa ſchiſmatis, quam quæcumque alia via tacta, vel quæ ſibi occurreret.

2. Dominus Peneſtrinus aſſeruit viam magis Deo gratam fore meliorem ad ſedationem ſchiſmatis, ad quod diverſis mediis deveniri poteſt, & quod ſi via ceſſionis bene practicetur, illa ſibi pulchra & bona videtur, eamque conſulit, cum tali modo poſſet practicari, quod eſſet Deo grata.

3. Dominus Ambianenſis dixit per conſcientiam ſuam, partem ſuam paradiſi, juramento quo ad eccleſiam Romanam, necnon ad dictum dominum noſtrum regem aſtringitur, quod via ceſſionis eſt melior, brevior, & ſanctior, factibilior, honorabilior Deo, mundoque, placans conſcientias, & corda fidelium pacificans, plus ſedativa ſchiſmatis, pacis & unionis in eccleſia univerſali, quam quæcumque alia via, & quod judicio ſuo per nullam aliam viam pax nec unio apponi vel reperiri poſſunt, & propter hoc ad ipſam ſe tenet, eamque ſolam approbat ; pro cujus viæ corroboratione plures adduxit rationes. Dixit inſuper quod ſibi videbatur opus eſſe, quod de modo executionis dictæ viæ fieret mentio de præſenti.

4. Dominus Albanenſis poſt regratiationes per ipſum regi & dominis noſtris præfatis ducibus de bona & magna affectione, quam ad pacem & unionem eccleſiæ habere noſcuntur, exhibitas, dixit viam ceſſionis a tempore Chriſti non fuiſſe viſam, & quod certum eſt, quod qui de iſta materia diſputaret, melior via & honorabilior pro eccleſia, domino noſtro papa, ac domo Franciæ, quam via ceſſionis poſſit reperiri. Dixit ulterius, quod cognoſcebat aliquos, quos tacebat pro tunc, qui oculum & intentionem habebant ad hoc quod dominus noſter de papabilitate amoveretur. Deinde quod præſupponit & firmiter tenet, quod rex & domini noſtri duces ad pacem & unionem eccleſiæ aſpirant, & quod nolunt quod dominus noſter papa cedat, niſi intruſus renuntiet ; & quia tenent viam ceſſionis meliorem & breviorem, dixit præciſe, quod ſi per viam ceſſionis pax & unio eccleſiæ citius quam per aliam quamcumque ſequerentur, & intruſus cedere velit & renuntiet, quod ſimiliter dominus noſter papa Benedictus in hoc caſu renuntiet ſuo juri.

5. Dominus cardinalis de Novo-caſtro dicit, quod in conſcientia ſua firmiter tenet, quod rex & ſui patrui, necnon frater & eorum conſilium fuerunt & ſunt in vera, juſta, & ſancta opinione pro pace & unione eccleſiæ conſequenda, & quod cum magna & matura deliberatione hanc viam conſuluerunt & elegerunt, & propter hoc ad eam ſe tenet, tamquam meliorem & breviorem.

6. Dominus cardinalis de Agrifolio dicit quod præſupponit & firmiter tenet, quod rex & domini noſtri habuerunt & habent veram intentionem atque propoſitum veniendi ad pacem & unionem eccleſiæ brevius & meliori modo quam fieri poterit, & ob hoc dixit, quod ſi via ceſſionis quam elegerunt poſſet tali modo practicari, quod pax & unio eccleſiæ ſequeretur, quodque eccleſia in ſuis libertatibus remaneret, eam tenet & reputat meliorem, & ipſam domino noſtro papæ, etiam ſi pater ſuus aut frater eſſet, conſulit.

7. Dominus *de Giſſons* aſſeruit in conſcientia ſua ſe totis affectibus ſuper omnia pacem & unionem eccleſiæ optaſſe & optare, quod ad dictam unionem, prout ſibi videtur, papa pertingere non poſſet, niſi mediante potentia regia & dominorum : ex quo nulla alia per regem in ſuo conſilio præter viam ceſſionis eſt acceptata, quam præ omnibus aliis, per quas eſt poſſibile ad unionem eccleſiæ devenire, apertis & tactis elegit, & quæ fuit ſibi conſulta tamquam melior, papa non deberet reſiſtere opinioni regis, cui adhæret idem dominus cardinalis, & eam pro meliori tenet, proviſo quod diligenter & honeſte executioni deducatur.

8. Dominus cardinalis Jeroſolymitanus dicit quod tenet regem foviſſe veram partem eccleſiæ, & ut in ea pax & unio poneretur, magnum & maturum conſilium per plures dies celebraſſe, per quod reperiit viam ceſſionis aliis viis fore meliorem & etiam breviorem. Quapropter dictus dominus cardinalis eidem viæ ceſſionis adhæret, & eam

Digitized by Google

tamquam meliorem approbat, ſupponendo quod eccleſia in ſuis libertatibus & franchiſiis remaneat, & quod rex & domini in ipſis eam manu teneant & ad manutenendum adjuvent.

9. Dominus cardinalis Neapolitanus tria dixit, primo quod ſanctæ memoriæ Clemens papa nuper defunctus, erat verus papa, cui ſucceſſit dominus noſter Benedictus. Secundo, quod rex & domini regales pacem & unionem eccleſiæ deſideraverunt & optant. Tertio, quod domus Franciæ eccleſiam, ſchiſmate urgente, ſuſcepit, ſemperque tenuit veram partem, nec reperit eos umquam a fide deviaſſe. Tenet etiam quod vellent quod dominus noſter remaneret papa: quare ſecundum quod rex tenet, quod pro pace & unione eccleſiæ via ceſſionis eſt melior, brevior, eodemque modo tenet dominus cardinalis. Dixit ulterius quod ſi aliqua via æque bona, ſicut via ceſſionis, reperiretur, nihilominus ad iſtam, videlicet ceſſionis, ſe teneret, & eo quod rex, qui ſuper ipſam tam mature & maturam deliberationem habuit, eam tenet.

10. Dominus cardinalis Venetiarum dixit ſe ſemper tenuiſſe, necnon tenere, quod conſideratis terminis & ſtatu in quibus eccleſia conſiſtit de præſenti, via ceſſionis eſt melior, quam fortius ſolito approbat, attento quod rex huic adhæret, qui in ipſius viæ executione nihil facere vellet, quin eſſet ad honorem eccleſiæ.

11. Dominus de Murolio ſimiliter ſemper tenuit, quod via ceſſionis erat melior & brevior pro pace & unione eccleſiæ conſequenda, & inductus rationibus per gentes regis, qui prout tenet, in tali convocatione quam fecit, meliorem viam elegit, propoſitis, adhuc tenet firmius, quod dicta via ceſſionis ſit melior & brevior quam quæcumque alia.

12. Dominus cardinalis de Thureyo dixit, quod ſemper tenuit & firmiter tenet papam Clementem fuiſſe verum papam, & eodem modo dominum noſtrum Benedictum fore, & quod pro pace & unione eccleſiæ obtinenda ſibi videntur duæ viæ dumtaxat, reductionis videlicet intruſi ad credentiam & obedientiam domini noſtri Benedicti, aut renuntiationis dicti domini noſtri, dum tamen intruſus pari modo cederet, quæ quidem in principio ſchiſmatis non fuiſſet conſulta, ſed prædicta reductionis, quæ per XVII. annos practicata; qua non obſtante, his diebus ſchiſma fortius radicatur. Et quia per dictam viam reductionis minime fieri poſſet, quod eſſet ſedativa ſchiſmatis, & pacificatrix conſcientiarum, viſa temporis prolixitate, omnino viam ceſſionis ambarum partium, tamquam breviorem, ſedativam, pacificantem, veriorem & ſanctiorem approbat, pro cujus executione bonæ viæ reperirentur, de quarum practica diligenter ſupplicavit.

13. Dominus Vivarienſis dixit & aſſeruit in ſua conſcientia, ſe nihil in hac materia dicturum, quod in præſentia papæ Clementis, cui multum tenebatur & obligabatur, non dixiſſet, & quod non diceret in præſentia domini noſtri Benedicti, ſi præſens eſſet; & dixit quod in conſcientia ſua videtur ſibi, quod via melior atque factibilior eſt via ceſſionis, & credit firmiter, quod qui eam obtuliſſet tempore Clementis papæ, ipſe contra ſuum adverſarium ſatis obtinuiſſet.

14. Dominus Pampilonenſis dixit & affirmavit per ſuam conſcientiam in hac materia ſi nihil dicturum timore, amore, favore, odio, vel alias præter ſecundum conſcientiam, veram veritatem, & Deum ſuper hoc teſtatur, & quod præſupponit & firmiter tenet, quod rex Franciæ & domini noſtri pacem & unionem eccleſiæ totis affectibus cupiunt, quod & facit. Ulterius quod non eſt modus, nec antiquæ cerimoniæ, quod collegium coram quocumque vel cuicumque reſpondeat abſque deliberatione ad invicem habita & de conſenſu papæ, & per modum collegialem, & non per modum opinionis, nec per aliquem poſſunt aut debent in contrarium cogi: quod ſi fiat, effectus nullius roboris aut valoris debet reputari. Deinde pro fundamento ſumſit ſupponendo quod dominus noſter Benedictus ſit verus noſter papa & ſolus vicarius Jesu Christi, & per conſequens ipſum diligere tenemur, fovere, deſtendere, manutenere, & etiam cuſtodire tamquam verum papam, & partem adverſam, intruſum ſcilicet odio habere & expellere. Idcirco dixit in ſua conſcientia, quod recta & vera via Dei & juſtitia pro veniendo ad pacem & unionem eccleſiæ eſt, ut intruſus expellatur, aut ſaltem quod de hoc faciamus poſſe noſtrum, & hoc quod in nobis eſt, quod nondum vidit aggredi; nec capere poſſet aut intelligere, quomodo proſequendo pacem & unionem eccleſiæ, incipere debamus ad viam ceſſionis, nec eſt ratio, quod ab ea incipiatur, quia hæc via eſt contra Deum & rigorem juſtitiæ. Nam juſtitia minime vult, quod quis renuntiet juri ſuo. Item, nec juſtum aut rationi conſonum, quod ſchiſmaticus vero catholico æquiparetur domino noſtro papæ. Item, via ceſſionis in ſe nec habet, nec continet, aut impedit aliquem honorem vivis aut mortuis, quin immo nec domui Franciæ, quæ tenuit defunctum dominum noſtrum papam Clementem verum papam, & tenet ſimiliter dominum noſtrum Benedictum. Quin pars adverſa dicet & ſuſtinebit, dum nos procurare videbit quod dominus noſter papa ſuo bono juri renuntiet, nos errare; quod minime fuit viſum nec in ſcripturis aut aliis reperitur domum Franciæ regalem umquam erraſſe, tenuiſſe malam partem, aut alteri quam vero papæ credidiſſe.

Digitized by Google

Quare præfatus dominus cardinalis ſe tenet ad viam expulſionis intruſi, nec intelligere poteſt aut concipere, quod via ceſſionis, quam periculoſiorem eſſe credit animabus, & infinitas perplexitates continere, ſit præferenda aut conſulenda, ſed omnibus omiſſis, eſt veritas diſcutienda, cujus modum ſciendi ipſe dominus cardinalis bene dabit & docebit, dum fuerit requiſitus. Et inſuper paratus eſt ſuſtinere, monſtrare & deducere cum clericis, quod per viam ceſſionis pro veniendo ad pacem & unionem eccleſiæ non eſt incipiendum. Vult etiam quod domini noſtri ſuper iſto adviſentur, quod in cedula juramenti ante electionem præſtiti, continetur, quod dicta cedula non intelligitur de hac via ceſſionis, nec in ea de præſenti habet locum dicta via, vel debet habere, aut in dicta cedula intelligi, nec præfata cedula dominos cardinales aliqualiter ligat in hoc caſu, nec quantum ad viam ceſſionis. Dixit ulterius in fine quod per viam conventionis & congregarionis papæ & collegii cum intruſo & ſuis anticardinalibus facilius & citius ad pacem & unionem eccleſiæ veniremus, quam per viam ceſſionis.

15. Dominus cardinalis Auxitanus dominum Pampilonenſem, ſi per viam quam tenet ad unionem deveniri poſſit, inſequitur: verum tamen bene dixit, quod ſi honor & libertas eccleſiæ, domini noſtri papæ Benedicti, & etiam domus Franciæ, & eorum qui crediderunt, & foverunt noſtram partem ſervaretur per viam ceſſionis, & intruſus primo cedere vellet, ipſe dominus cardinalis tenet quod dominus noſter papa cedere teneretur, & hanc viam ceſſionis in hoc caſu tamquam meliorem conſulit.

16. Dominus cardinalis Anicienſis, viam regis, ſcilicet ceſſionis approbat; & tenet quod dominus noſter hanc acceptabit, ſuppoſito quod praticetur modo debito ad honorem Dei & eccleſiæ, maxime quia defunctus papa Clemens pluries renunciare promiſerat.

17. Dominus cardinalis de Vergeyo, dixit quod attentis in materia præſenti conſiderandis, via ceſſionis eſt juſta, ſancta & rationabilis, & quod ea domino noſtro papæ tamquam melior conſuli debet.

18. Dominus cardinalis *du Vergne* dixit quod via reductionis ſibi pro ſchiſmatis ſedatione videtur impoſſibilis, quoniam partes in factis contrariis exiſtunt, & diverſas habent intentiones ſuper facto principali, & ob hoc eam non approbat aliquo modo, ſed eidem apparet in ſua conſcientia, quod via ceſſionis partis utriuſque eſt melior. Nam per eam omnes errores auferentur, & conſcientiæ plus quam per aliam quamcumque pacificabuntur, & eſt minus præjudicialis minuſque ſcandaloſa pro partibus, & etiam rex & ſuum conſilium eam tamquam meliorem elegerunt, & propter hoc eidem tamquam meliori minuſque præjudiciali adhæret.

19. Dominus cardinalis Saluciarum dixit, quod ſi per viam ceſſionis amborum pax & unio in eccleſia poſſit haberi, eam approbat, & ad eam ſe tenet, pro honore domini noſtri papæ conſervando. Dixit ulterius, quod ante electionem domini papæ, ipſe fuit opinionis, quod ad electionem alicujus non procederetur, deinde quod eligeretur intruſus, de qua opinione fuerunt plures domini cardinales, ſicut ipſimet ibi confeſſi fuerunt.

20. Dominus cardinalis de Petra-mala dixit ſe firmiter tenere quod rex & domini noſtri habuerunt & habent factum domini noſtri papæ & eccleſiæ univerſalis recommendatum. Quo præſuppoſito, dixit quod viſa opinione regis, quæ eſt via ceſſionis, ipſe tenet in ſua conſcientia, ſi per hanc viam ceſſionis pax & unio eccleſiæ poſſit haberi, & intruſus renuntiare velit, quod dominus noſter papa renunciare debet. Super quibus omnibus & ſingulis ſuperius declaratis, & per prædictos dominos cardinales ſic prolatis, prædicti domini duces requiſierunt a nobis notariis publicis ſubſcriptis unum vel plura fieri inſtrumentum vel inſtrumenta, ad opus omnium quorum intereſſe poteſt vel poterit quomodolibet in futurum.

21. Et ego Gonterius Colli clericus Senonenſis, domini noſtri Francorum regis ſecretarius, apoſtolica & imperiali auctoritatibus notarius, dum hæc omnia & ſingula ſuperius ſic, ut præmittitur, agerentur, & fierent, ac dicerentur & proferrentur præſens fui, eaque vidi & audivi una cum prænominatis dominis & patribus dominis cardinalibus, nec non illuſtriſſimis ducibus ceteriſque ſupraſcriptis dominis comitibus, baronibus, dominis, & conſiliariis regiis, & ſignum meum ſecretariatus tunc præſenti paginæ ſubſcripſi in teſtimonium veritatis, anno, indictione, menſe & die quibus ſupra. *Gontier.*

Sequuntur in mſ. duæ Bonifacii IX. *bullæ ad Carolum regem Francorum, utraque edita in ſpicilegii tom.* 6. *prima ſic incipit* Regia circumſpectio. *Data Romæ apud ſanctum Petrum* IV. *nonas Aprilis pontificatus ſui anno* I. *Secunda initium eſt* Præfari non eſt diu. *Data Peruſii* XII. *Cal. Julii pontificatus ſui anno.* IV.

COPIA BULLÆ

faciens mentionem quod dominus noſter celeriter mittat ambaſſiatores ſuos ad dominum noſtrum papam, quibus aperire liberius poſſit intentionem.

Benedictus epiſcopus ſervus ſervorum Dei, cariſſimo in Chriſto filio Carolo regi Francorum illuſtri ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Serenitatis tuæ litteras nobis noviter deſtinatas paterno affectu recepimus,

cepimus, & earum intellecto tenore, ſinceritatem regii animi circa eccleſiæ unitatem & ſolertem tuam diligentiam, qua quodammodo poſtpoſitis aliis etiam arduis negotiis regni tui, principaliter ad id vacas in Chrito Jesu, cujus res agitur, plurimum commendamus, ſibi regratiantes humiliter, qui cor tuum dirigit ad ſedulam proſecutionem tam ſancti operis & negotii ſalutaris, tibique grates referimus, qui illud ſic firmiter & prudenter aſſumis: tenentes indubie, quod votis tuis ipſe Deus aſſiſtet, & quod laudabiliter cœpiſti, laudabiliter confirmabis. Et quia ab aliquibus tibi ſcribis eſſe relatum, per nos & venerabiles fratres noſtros S. R. E. B cardinales factum fuiſſe unum publicum inſtrumentum, dum adhuc eſſemus in conclavi, cujus quæ dicitur copia, jam per aliquos his diebus de Pariſius extitit nobis miſſa, ipſiuſque originale vel tranſumtum in publica forma pro expedientiori utilitate negotii, & pro his quæ tractanda erunt in congregatione prælatorum regni tui, quos pro materia iſta convocari feciſti tibi poſtulaſti per latorem præſentium vel alium celebrem deſtinari: immo quodam modo mirabaris, attento tenore aſſerti inſtrumenti præfati, cur tamdiu tardavimus tibi inſtrumentum ipſum tranſmittere, cujus copia ibidem aut a pluribus C habebatur, de quo aliqui murmurabant, nobis adſcribentes, quod ad ejus impedimentum vel dilationem diſtulimus inſtrumentum prædictum tuæ celſitudini deſtinare. Ad hæc ſerenitati tuæ, fili cariſſime, reſpondemus, quod qui tibi vel aliis iſta ſcripſerunt, vel quomodolibet retulerunt, minus viridice id egerunt, & propterea dictam copiam, quam confectam eſſe conſtanter aſſerimus, tibi remittimus præſentibus intra ſcriptam. Verum eſt, amantiſſime fili, quod per nos & dictos cardinales ante & poſt introitum conclavis, & etiam poſtquam inde D exivimus, fuerunt multa condita, multaque prolocuta, & aliqua ſcripturæ commiſſa, quæ de ſui natura & pro utilitate negotii ſecreto expedit reſervari: quæ nihilominus illis, quos mittes ad nos, quia ſperamus quod erunt tales, cum quibus fieri poterit ſolidum firmamentum, libere communicabimus, & eis omnia quatenus ſecreta pandemus, cum firmæ noſtræ intentionis exiſtat, nihil apud te & tuos de omni conceptu noſtro remanere incognitum vel occultum. Et propterea, fili cariſſime, te rogamus & obſecramus per viſcera miſericordiæ Jesu Christi, quod miſſionem acceleres eorum quos miſſurus E es, tales ad hoc eligendo, quibus poſſimus omnia libere aperire, & tunc clare percipies, quod non differre vel turbare volumus, ſed accelerare totis affectibus eccleſiæ unitatem, cum teſte Chriſto ad id principaliter tota noſtra verſetur intentio, ut operibus eluceſcat. Datum Avenionis III. nonas A Februarii pontificatus noſtri anno I.

OPINIO CARTURIENSIUM
ſuper via ceſſionis.

1. Deo gratias ſuper inenarrabili dono ejus qui diſſipat gentes quæ bella volunt, lætificans eos qui rogant quæ ad pacem ſunt Jeruſalem, ut omnes ſentiant quam bonum ſit & jocundum habitare fratres in unum. Siquidem illorum opinio, vel potius error, qui huc uſque honorem ſuum paci univerſalis eccleſiæ inaniter prætulerunt, (dilexerunt enim gloriam hominum magis quam gloriam Dei) ecce, divino flante Spiritu, rareſcere ac pene deficere voluerit, & vel ſero operti ſicut diploide confuſione ſua, experti quod juſtum eſt ſubditum eſſe Deo, & mortalem non contraria Deo ſentire: quoniam qui eccleſiam Dei conturbat, portabit judicium quicumque eſt ille. Hujus rei gratia freti, reverendi patres, eccleſiarum prælati, glorioſaque theologorum ac juriſperitorum multitudo his diebus in civitate regia congregantur, tractaturi de viis, modis & remediis competentibus, quibus præſens ſchiſma per ſucceſſores abyron, heu! vetuſtate nimia roboratum, finem accipiat, & populus Dei optata cunctis fidelibus pace fruatur. Super quo pauperes quidem idiotæ & abjecti, non quidem dare conſilium, quod extremæ dementiæ foret, præſumunt; ſed ſuum qualemcumque quem habent ad unionem eccleſiæ inſinuant dilectionis affectum.

2. Primo, quoniam prophetica maledictione notantur qui ordiuntur telam, & non per Spiritum Dei; (Nemo quippe ordinem cœli & rationes ejus ponet in terra) operæ pretium videtur, ut etiamſi incerta & occulta ſapientiæ ſuæ ſuper hoc facto manifeſtaverit Deus, ut res effectum habeat, & is qui incœpit, bonum opus perficiat uſque in diem Jesu Christi, qui dat velle & perficere pro bona voluntate, ne forte, quod abſit, interim aliqua radix amaritudinis ſurſum germinans impediat, & per illam inquinentur multi.

3. Item, cum error hujus ſchiſmatis ex ſuperbia & propriæ gloriæ cupiditate convaluiſſe noſcatur, & humilitas utriuſque partis, quæ nunc ad amorem unitatis & pacis inclinare ſe cœpit, ſatis tenella & læſibilis merito ſuſpicetur, cavendum valde videtur, ne ſi recens & nondum forte radicata humilitas reſpectu partis adverſæ depreſſam aut confuſam ſe ſenſerit, a bono propoſito reſipiſcat, & fiat noviſſimus error pejor priore. Sed ſi ex æquo ſic fiant omnia, ut integraliter utriuſque collegii & principum ac prælatorum populorumque partibus adhærentium honor & reverentia conſervetur, non dabitur occaſio maligno ſpiritui, & omnium ora prorſus claudentur.

Digitized by Google

4. Item, ſi ex prædicta æqualitate aliquis zelo partis ſuæ aut infrendens murmurat, aut ſtomachans tacitus ingemiſcat, quod ſcilicet pars quam ſchiſmaticam & falſam eſſe aut opinatur, aut firmiter credit, parti ſuæ, quam ſanam & catholicam non dubitat, ne in modico quidem ſuccumbat, ſed in omnibus comparetur; noverit qui hujuſmodi eſt, quod caro & ſanguis hanc ſibi ſapientiam revelavit, & manifeſte quæ ſua ſunt quærere, non quæ JESU CHRISTI. Difficile huic hujuſmodi perſuadebitur, ut ſicut Chriſtus pro nobis animam ſuam ponit, ſic debeat & ipſe pro fratribus animam ponere, qui nec modico ſaltim pro ſalute hominum humiliari conſentit: quod certe ſi volens ageret, & in præſenti & in futuro ad magnam ſibi cederet gloriam, ſcriptura dicente: *Quanto major es, humilia te in omnibus, & coram Deo & hominibus invenies gratiam.* Eſto non eſt propheta, aut filius prophetæ, ut Jonam imitetur, qui pro pauculis hominibus, hiſque idolatris, de navi propter ipſum periclitante deponi voluit, & ſeipſum belluinis faucibus obtulit glutiendum: nec poteſt comparari perfectioni Moyſis, qui pro ſalute populi petiit deleri de libro Dei; aut ſequi Paulum, qui cupit anathema eſſe a Chriſto pro fratribus. Sed erubeſcat neceſſe eſt, ipſe Chriſti diſcipulus juſtitiam illius meretricis, quæ verum & certum partum ejus penes æmulam manere voluit integrum, quem nulla poterat ratione diviſum.

5. Item, qui præſens ſchiſma magna ex parte principum ſæcularium partibus adhærentium favore & adminiculo creditur roboratum, ſatis rationabilis videtur, quod ſuper hoc prudenter & reverenter moveantur, ne pro gloria ſua temporali in præjudicium eccleſiaſticæ pacis ſuam de cetero partem confoveant, negotiumque ſpirituale ſpiritualibus determinandum committant, dicente propheta: *Non in exercitu, neque in robore, ſed in Spiritu meo, dicit Dominus.* Et loquitur de his qui templum Domini ædificabant poſt reditum Babilonicæ captivitatis. Hinc eſt quod rex Oſias inanis gloriæ vento repletus, dum ultra quam decens erat, rebus ſpiritualibus ſe ingeſſit, offerendo incenſum uſque ad diem mortis ſuæ lepra percuſſus contabuit. Sane articulus iſte & immediate præcedens, quamvis fortaſſis quibuſdam ex ſuperfluo videantur adjungi, nonnullis tamen videtur, quod, ut vulgo dicitur, hic jacet lupus: quoniam ſi principes & prælatos obſtinata non detinet proprii honoris ambitio, ſperamus quod eccleſia Dei facile pacem recuperabit optatam.

6. Item, nonnullis videtur rationi conſonum, ut quia eccleſia Dei per principes ſæculares de diverſis regnis ad hanc deſideratam pacem ſecurius peragendam convocentur, tum, ut dignum eſt, ex hoc honorentur, gaudeantque tanti boni tantæque lætitiæ ſe eſſe mediatores, cooperatores, & participes, qui de diviſione multiplices ſuſtinuere dolores; tum ut pondere auctoritatis eorum, ſi qua forte, quod abſit, partibus adunatis controverſia emergeret, ſopiatur.

7. Item, cum ſalus ſit, ubi multa ſunt conſilia, non videtur abſurdum, ut ad locum ordinandum, ad quem utraque pars convenient, aſſumantur ab utraque parte decem vel quindecim ſacræ theologiæ magiſtri, & totidem canonici juris doctores, ſive ſint prælati, aut religioſi, aut ſæculares, qui magnæ litteraturæ & bonæ conſcientiæ putabuntur, tum ad præſtandum in re tam ardua, ſi opus eſt, ſanum conſilium, tum ut ad certum actum inferius deſcribendum, ſi juſtum & rationabile viſum fuerit, eligantur.

8. Item, cum objectum præſens multum moveat multis conſiderationibus, ad pacem facilius obtinendam apparet quam plurimum expedire, ut utrumque collegium cum ſuo capite ad certum locum conveniat. Et difficile quidem eſt, ut communi utriuſque partis conſenſu, vel in Roma vel in Avinione laudabilis ſynodus congregetur. Sed potius juſtum videtur pro utriuſque partis honore ſervando, ut in aliqua civitate, ſive Bononia, ſive alia, quaſi inter duas partes media, ambæ partes cum principibus & doctoribus memoratis conveniant, & finem huic calamitati, modo quo Deus inſpiraverit, ardenti zelo pacis imponant.

9. Item, cum utrumque collegium, Deo miſerante, una cum principibus, magiſtris & doctoribus ſupradictis ad condictum locum pervenerit, pium & ſanctum videtur quibuſdam, ut a peritiſſimis & Deum timentibus certa conſcribatur forma verborum, quæ quidem a quolibet duorum de jure papatus contendentium ſucceſſive & immediate legatur, audientibus univerſis: in qua quidem forma verborum, qui primo legerit, auctoritate quantacumque poteſt, & de conſilio fratrum ſuorum revocet, quaſſet, & penitus annullet omnes proceſſus, ſententias, & pœnas ſub quacumque forma verborum a ſuo prædeceſſore, vel a ſe ipſo contra quoſcumque ſchiſmaticos, & ſibi vel ſuo prædeceſſori non obedientes, modo quolibet promulgatas, ipſoſque abſolvat, & cum eis diſpenſet, prout forma verborum latiſſime & perfectiſſime continebit.

10. Item, in prædicta verborum forma ſcribatur, quod idem auctoritate & conſilio quibus ſupra, primo illum qui de jure papatus contendit, & omnes fratres ſuos, quos ſuos nuncupat cardinales, creet, conſtituat & ordinet S. R. E. cardinales, itemque omnes indifferenter prælatos, religioſos vel ſæculares, aut alios in quacumque dignitate,

gradu, ordine, vel officio eccleſiaſtico conſtitutos, quos dudum ipſe vel prædeceſſor ejus pro ſchiſmaticis reputavit, in eiſdem dignitatibus, gradibus, vel officiis denuo creet & conſtituat, prout in prædicta forma verborum ſapientia peritorum dictanda uberius exprimetur; & hæc dicuntur ad cautelam, propter illos, qui de utraque parte variis conſiderationibus, dubiis & ſcrupuloſitatibus vel læſam vel turbatam conſcientiam habuerunt.

11. Item, in præfata verborum forma continetur, quod idem ad Dei gloriam & ſanctæ eccleſiæ unitatem & pacem, ſponte ſua & de conſilio fratrum cedit & plenarie renunciet totali juri quod in papatu habet, vel habere ſe credit. Et cum hanc verborum formam, omnibus audientibus, pronunciaverit, alter immediate, nihil addito vel remoto, hanc eamdem formam verborum, omnibus audientibus, conſimili modo pronunciet. Tunc in conſpectu omnium domini cardinales ex utroque latere in gaudio Spiritus-ſancti & oſculo pacis reconcilientur, agentes gratias Deo, qui concordiam in ſublimibus ſuis faciens & ſolvens inimicitias, utraque unum, ex tunc omnis amaritudo, clamor, & indignatio tollatur ab eis cum omni malitia, omnes denique præteritæ injuriæ, infirmationes, & improperia, & irriſiones, quaſi numquam fuerunt, ab ore & corde talium virorum cum ingenti proſcribantur horrore, & ſempiterno ſint conſopita ſilentio.

12. Item, cum ad electionem futuri pontificis, Domino favente, pervenerint, unum collegium effecti, non abſonum quibuſdam videtur, ut quia forſan una pars cardinalium aliam excedit in numero, quod ab utraque parte eligantur cardinales ad æqualem numerum, in quos ſub facto electionis ceteri compromittant, ut negotium tam ſanctum & pium omnis invidiæ & ſuſpicionis omnino careat, quod ſumma mentium ſuavitate & unitate debet compleri. Ceterum non deſunt, qui arbitrantur commodius, ſi in præfata electione aſſumantur de qualibet parte tres vel quatuor cardinales, & de præfatis magiſtris & doctoribus ex parte qualibet decem vel duodecim, in quos totum electionis devolvatur negotium. Cum autem electus in plenam & pacificam poteſtatem papatus fuerit, poterit, ſi ei placet, ſecundum ſapientiam datam ſibi a Deo ad omnimodum ſcrupulum in perpetuum removendum, ea quæ in præſcripta verborum forma contenta & perlecta fuerint, ſua certa & vera auctoritate plenarie confirmare.

13. Deus autem qui dixit de tenebris lumen ſplendeſcere, per quem legum conditores juſta decernunt, illuminet corda ſanctorum & reverendorum patrum horum, ad dandam ſcientiam ſalutis plebi ejus, & ſic

A zelus domus Dei comedat eos, ut antequam unuſquiſque redeat ad propria, aliquid ſalubre ad invicem de reformatione & emendatione ſanctæ matris eccleſiæ conſtanter pertractent, quod loco & tempore offerant effectui mancipandum, & cui dictum eſt: *Et tu aliquando converſus confirma fratres tuos;* cui, ne ſubditorum ſanguinem requirat Deus de manu ejus, juſtum eſt ut evellat & diſſipet, & ædificet & plantet. Decebat quidem ut emendaremus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei, eſſemuſque perfecti B ſicut & Pater noſter cæleſtis perfectus eſt. Verum quoniam mirabilis facta eſt juſtitia, hæc ex nobis confortata eſt, & non poterimus ad eam. Declinemus ſaltem quorumdam hominum peccata manifeſta præcedentia ad judicium, quo ipſos etiam laïcos ſcandalizant illis ſubſannantibus & dicentibus nobis. *Jam non eſt ſicut populus, ſic ſacerdos;* qui cum clavem ſcientiæ habeat, nec ipſe moratur in regnum cæleſte, nec alios intrare permittit, quia cum limpidiſſimam aquam intelligendo bibat, reliquam pedibus ſuis male vivendo conculcat. *Egreſſa eſt quippe iniquitas de Babylone a ſenibus judicibus, qui* C *videbantur regere populum*, & quia *prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum, publicani & meretrices præcedent eos in regno Dei.* Putamus, aiunt, tempus gratiæ impletum iri, quod dicitur per prophetam, in die illa non erit ultra mercator in domo Domini, qui facto de reſticulis funiculo, columbas vendentes negotiatoreſque de templo ejecerit, &.... & Simon qui olim deſcendentes in profundum lacus cum incircumciſis & interfectis gladio dormierant, ſurrexerunt & venerunt in ſanctam civitatem, & apparuerunt multis, & ſibi januam uſurpantes, clauderunt, & nemo aperuit; aperuerunt & nemo clau- D dit. Sunt & alia extirpatione digniſſima, quæ provocant oculos majeſtatis ejus, qui *diſſimulat peccata hominum propter pænitentiam*, quæ nulla ſi ſubſecuta fuerit, etiamſi per eum obducta fuerit cicatrix ſchiſmatis hujus, verendum eſt ne dicatur de nobis: *Curavimus Babylonem, & non eſt ſanata*; verendum eſt, inquam, ne forte in his omnibus ſit averſus furor ejus, ſed & adhuc manus ejus extenta, & cum diu in multa patientia ſuſtinuit, via iræ aperta in interitum, tandem excitatus tamquam potens crapulatus a vino, E repellat altare ſuum & maledicat ſanctificationem, percutiens eccleſiam ſuam plaga inſanabili, caſtigatione crudeli, & derelinquatur filia Sion, ut umbraculum in vinea, & ſicut tugurium in cucumerario, & ſicut civitas quæ vaſtatur.

14. Ut autem ea quæ ſuperius prolixioribus quam decuerat, ob imperitiam dictantis, verbis, brevi coarctemus epilogo, quod tamen non immerito in re tam ardua ſub tremore

Digitized by Google

& correctione omnium hominum dicimus, videtur nobis ſimplicibus & idiotis hoc eſſe bonum & expediens ad Dei gloriam & celerem eccleſiæ pacem, ac utriuſque partis magnum meritum & honorem, ut utrumque collegium, accerſitis principibus & magiſtris & doctoribus prælibatis, ad locum certum conveniat, ibique præſentibus omnibus, nulla alia de jure partium diſcuſſione facta, ambo contendentes de jure papatus cedant & plenarie renuntient totali juri quod in papatu habent vel habere ſe credunt, ibidemque reconciliatis in oſculo pacis cardinalibus, omnes utriuſque, immo jam unius collegii, ad ſummi pontificis electionem procedant.

CY COMMENCE L'AMBASSADE de meſſieurs les ducs au pape Benedict dernier éleu en pape, & ordonnée par le roy noſtre ſire.

1. MArdy 22. Septembre 1394. vindrent lettres au roy noſtre ſire au matin par Colleçon lieutenant en Avignon de M. Simon de Bury, procureur dudit ſeigneur en cour de Rome; & tantoſt que le roy ot oye ſa meſſe, il ſe mit au conſeil pour la cauſe deſſuſdite, & renvoya les gens de ſon parlement, qui celuy jour devoient entendre en ſa preſence au fait de l'archeveſque de Lyon: & ce jour en ladite matiere n'y fut rien fait, auquel conſeil furent ceux qui s'enſuivent: Le roy, monſieur d'Orleans, monſieur de Bourbon, meſſire Pierre de Navarre, M. le chancelier, le patriarche, l'eveſque de Langres, l'eveſque de Meaux, Orgemont, le vicomte de Melun, le mareſchal Bouciquaut, le ſire de Couſans, le vicomte d'Acy, meſſire Regnault de Trye, le M[rs] des arbaleſtriers, Martel, Regnault de Roye, Cocherel, Colart de Tanques, J. Aucher & Montagu, & moy ſeul ſecretaire. Et illec en plein conſeil fut demandé par la bouche de monſieur le chancelier que le roy avoit à faire, & fuſt dit qu'on demandaſt par opinion. Et fut premierement demandé au patriarche d'Alexandrie, lequel dit que pour venir à bonne paix & union de l'égliſe, il lui ſembloit le plus expedient, que l'en ne procedât point à eſlire pape juſqu'à ce que le roy, les cardinaux, & les roys qui obéiſſent à noſtre part, euſſent adviſé, ſi on pourroit trouver voye comment fin fuſt miſe à ce douloureux ſchiſme, qui eſliroit, ou auroit à faire à deux contendans, que à un ſeul, & que le roy eſcriviſt tantoſt haſtivement au ſaint college eſtant en Avignon, qu'ils ne procedaſſent autrement en aucune maniere à l'élection d'aucun pape, juſqu'à ce qu'ils eu le conſeil & advis du roy, lequel il leur feroit brievement ſçavoir par ſes meſſages, que pour cette cauſe il envoyroit devers eux, & qu'on eſcrive haſtivement à M. de Bourgogne ces choſes, & auſſi qu'on envoye leſdits meſſagers en Avignon le pluſtoſt que on pourra, à laquelle opinion ſe tindrent tous, ſans contradiction, fors que l'eveſque de Meaux diſt que il doutoit, que qui diffèreroit à élection, on donroit occaſion à la partie de l'intrus de croire que nous ferions doute du droit de noſtre ſaint pere dernier treſpaſſé; & fut conclu de eſcrire. Et eſcrivit le roy audit college les lettres, dont la minute fut faite en la place, & leuë devant le roy & le conſeil, dont la teneur s'enſuit.

2. Tres-chiers & eſpeciaux amis, tantoſt après la douloureuſe nouvelle à nous venuë du treſpaſſement de feu noſtre ſaint pere pape CLEMENT de bonne memoire, duquel noſtre Seigneur vueille recevoir l'ame en paradis, de laquelle nous avons eſté & ſommes moult dolens en noſtre cuer; nous avons tenu noſtre conſeil avec ceux de noſtre ſang, eſtant de preſent devers nous, & autres de noſtre grand conſeil, pour aviſer que nous avons à faire pour le bien & union de l'égliſe univerſelle, & pour ce que cette beſoigne eſt moult grande, & touche toute la Chreſtienté, ne pouvons ſi brievement avoir deliberé & conclu en cette matiere; ſi vous prions & requerons tant affectueuſement & à certes que plus pouvons, ſur tout le bien que vous voulez à l'égliſe de noſtre Seigneur, & à la paix & union d'icelle, & que vous deſirez avoir l'obéiſſance & creance de nous & de noſtre royaume, & que nous y mettions ſoigneuſement diligence & cure par œuvre, que vous ne procedez en aucune maniere à élection d'aucun, juſqu'à ce que vous ayez ouy nos ſolemnels meſſages, que pour cette cauſe envoyerons brievement devers vous, leſquiex y feront le plus brief que faire ſe pourra bonnement: ſachant veritablement que nous ne vous ſolliciterons ne requerrons de eſlire aucun par amour, ni par faveur aucune. Donné à Paris ce XXII. jour de Septembre.

3. Et auſſi reſcrivit le roy aux cardinaux d'Amiens, d'Albanie, & de Thury, & au chambellan, qui lui recrivirent la mort de noſtredit ſaint pere, & reçûrent les lettres par Colinet chevaucheur de monſieur de Thury, qui les apporta ledit jour, le roy eſtant au conſeil deſſuſdit, & contiennent les lettres du roy exhortation de accomplir ce qu'il eſcrit au college.

Item, envoya le roy devers le duc de Berry ſon oncle, qui eſtoit mal diſpoſé en ſon oſtel de Neele à Paris, pour avoir ſon opinion de ce qui eſtoit à faire; mais avant que ceux qui allerent devers luy fuſſent à l'oſtel, il avoit ja euë ſa déliberation avec pluſieurs notables perſonnes qui eſtoient avec luy, & eſtoient de l'opinion qui avoit eſté conſeillée devant le roy, & l'avoit fait ſçavoir au roy par Jean

Digitized by Google

d'Eſtouteville, & auſſi par le duc de Bourgogne, quand il oït les nouvelles, qui eſtoit pour lors à Angers du commendement du roy, pour traiter la paix du duc de Bretagne, du comte de Pontieure, & du ſire de Clichon, qui avoient debat enſemble, & a reſcrit au roy ſadite opinion.

4. Item, fut illec conclu que le patriarche & le vicomte d'Acy iroient, & fut tout reſcrit à monſieur de Bourgogne, & qu'il s'en veniſt haſtivement, &c. fit ſes lettres P. Maignac audit M. de Bourgogne.

5. Item, le mercredi XXIII. jour dudit mois vint l'univerſité devers le roy, & lui dirent la mort du pape, & lui firent quatre requeſtes, l'une qu'il reſcriviſt haſtivement au college, qu'ils ne procedaſſent en aucune maniere à eſlection d'aucun, juſqu'à ce que le roy eût avis & conſeil comment il auroit à proceder pour l'union de l'égliſe, & leur ſembloit la premiere des trois voyes declarées en l'epiſtre par eux baillée au roy, c'eſt-à-ſçavoir la voye de ceſſion, la plus legiere. La ſeconde, qu'il mandaſſe tous les prelats de ſon royaume, les meilleurs clercs & de bonne vie, & autres grands clercs, tant de religion comme ſeculiers, & les barons & nobles, pour avoir avis ſur cette beſoigne. La tierce, qu'il reſcrivit à l'intrus, & aux princes terriens, tenant la partie contraire à la noſtre. La quarte, qu'on fiſt proceſſions & prieres pour la paix de l'egliſe, & puis parlerent de la défenſe qui leur avoit eſté faite. Et ſur tout leur fut reſpondu tant qu'ils ſe partirent bien contens, & promirent de reſumer leurs leçons lendemain matin; & aprés-diſné le roy fut à Neelle au conſeil avec M. de Berry ſon oncle, & furent audit conſeil le roy, monſieur d'Orleans, monſieur de Bourbon, meſſire Pierre de Navarre, meſſire Charles de Lebret, le chancelier, l'eveſque du Puis, le vicomte de Melun, le comte de Sancerre, meſſire Guillaume Martel, le mareſchal Boucicaut, Regnaud de Roye, Hervée le Cocq, Couſans, Regnaud de Trye, Jehan d'Eſtouteville, Montagu. Et illec par la bouche de monſieur le chancelier fur recité ce qui avoit eſté fait le jour précedent, & les meſſagers qui avoient eſté ordonnez, & que le roy avoit depuis ordonné, que l'aumoſnier iroit avec eux, & auſſi ce que l'univerſité de Paris avoit dit au roy, & la réponſe qui faite leur avoit eſté. Et puis fut demandé par opinion que on avoit à faire. Et premierement monſieur de Berry dit qu'il avoit eſté & repairé en cour de Rome plus que aſſez d'autres, & connoiſſoit les cardinaux, & qu'il lui ſembloit, tout veu & conſideré, que combien que le patriarche, l'aumoſnier & le vicomte fuſſent bons & ſages, néantmoins tenoit-il que le college ſeroit plus content & enclin à faire ce que le roy leur a eſcrit, s'il y envoyoit gens laïs, que gens d'égliſe, & que ils n'avoient pas

A l'aumoſnier bien agréable en Avignon, pour ce qu'ils tenoient que c'eſtoit lui qui conduiſoit le fait de l'univerſité, & que s'il y envoyoit un chevalier & un ſecretaire avec le mareſchal de Sancerre, qui déja eſtoit pardelà, & que le college avoit moult agréable, qu'il ſouffriroit. Et puis fut demandé au vicomte de Melun, lequel dit qu'il lui ſembloit qu'il ſuffiroit de gens laïs mielx que clercs, & que ce fuſſent gens qui n'y euſſent que faire, fors ce que on leur auroit enchargié, & que on eſcrivit cet appointement, & le nom des meſſages à monſieur de Bourgogne. B Car ou le college n'avoit pas fait pape avant la reception des lettres du roy, ou ils attendoient par vertu deſdites lettres, ou reſcriroient au roy leur intention, & entredeux on pourroit conſeiller ou adviſer ſur le fait. A laquelle opinion ſe tindrent le plus, & fut conclu que chevalier inſtruit avec le mareſchal de Sancerre & un ſecretaire iroient, & fut eſlu meſſire Regnault de Roye, & puis fut ouvert par M. de Berry, que il eſtoit expedient de ecrire & envoyer aucune perſonne à meſſire Raymon de Turenne, afin qu'il ceſſât de faire guerre au college & à la royne, C & fut conclu que le mareſchal Boucicaut iroit, & leurs lettres commandées faiſant à toute cette matiere à moy Gontier, mais depuis leſdits meſſages firent demander leurs lettres à M. Loys, lequel les ſigna & leur inſtruction auſſy.

6. Le XXIV. du mois de Septembre me furent commandées lettres iteratives addreſſantes par le roy au college, & furent baillées icelles lettres celuy jour à Colinet le chevaucheur, qui eſtoit venu d'Avignon, comme devant eſt dit.

Charles par la grace de Dieu roy de France, à nos tres chers & ſpeciaux amis les cardinaux du ſaint college de Rome eſtant à D Avignon, ſalut. «

Tres chers & ſpeciaux amis, vous ſçavez que tantoſt apres la dolente nouvelle à nous venuë du trepaſſement de feu noſtre ſaint pere le pape Clement VII. de bonne memoire, dont Dieu veuille avoir & recevoir l'ame en la gloire de paradis, nous vous avons eſcrit par Prierre le Verrier noſtre chevaucheur, & prié & requis moult inſtamment & affectueuſement, que pour le bien, paix E & union de l'egliſe univerſelle, vous ne procediſſiez en aucune maniere à election d'aucun nouvel pape, juſqu'à ce que vous euſſiez autres nouvelles de nous par nos meſſages ſolemnels; & pour cette cauſe envoyons devers vous, & pour ce, tres chers & ſpeciaux amis, que pour la grandeur de la matiere, qui eſt telle, & qui regarde toute la chreſtienté, nous n'avons pu encore conclure & deliberer ſur tout, meſmement que noſtre tres cher & tres amé oncle le duc de Bourgogne, duquel la preſence, conſeil & avis «

Digitized by Google

nous ſemblent neceſſaires, n'eſt encore arrivé devers nous, nous vous prions encore derechef, tant & ſi cordialement & à certes comme plus pouvons, & ſur l'amour de noſtre Seigneur, & le deſir que avez à la paix de ſon egliſe, & auſſi ſi cher que vous avez avoir obeiſſance, creance & port de nous & de nos royaumes & ſujets, que ainſi le faciez, & que en aucune maniere ne procediez à l'election de pape, juſqu'à ce que noſdits meſſagers ſoient devers vous. Car nous veons clairement, ſi autrement le faiſiez, l'horrible & douleureux ſchiſme, qui tant longuement a duré en noſtre mere ſainte egliſe, eſtre affermé à longue durée, outre nos aages, qui ſeroit douleur ineſtimable, & playe non poſſible eſtre reparée, laquelle nous pourroit eſtre imputée. Donné à Paris le 24. jour de Septembre.

7. Et eſt à ſçavoir que par la relation dudit Pierre le Verrier à moy faite, il ne fut en Avignon juſqu'au ſamedy prochainement en ſuivant à heure de veſpres, que les cardinaux eſtoient tous en conclave, mais n'eſtoit encore ledit conclave fermé, car il bailla leſdites lettres du roy au cardinal de Florence, ſi comme il dit. Et quand ledit Colinet fut à Avignon, ils avoient ja eſleu noſtre ſaint pere BENOIST, neantmoins bailla les lettres au college & aux cardinaux particuliers qui baillées luy avoient eſté, comme deſſus eſt dit. En apres partirent le mareſchal Boucicaut, Meſſire Regnaut de Roye, & Meſſire Jean Bertrand, qui allerent de par le roy à Avignon, & eurent inſtruction ſur ce qu'ils avoient à dire & monſtrer au college, afin qu'ils ne procedaſſent aucunement à election, leſquels eurent nouvelles en leur chemin, que on avoit eſleu le cardinal de la Lune, & le reſcrivirent au roy pour ſçavoir ce qu'ils avoient à faire, & leur fut reſcrit qu'ils procedaſſent à leur voyage, & entendiſſent ſur aucunes choſes qui leur eſtoient commiſes touchant le fait de royne de Scicile, & ſes enfans d'une part, & Meſſire Raymon de Turenne.

8. Puis envoya le pape apres ſa creation ſes meſſages devers le roy, c'eſt à ſçavoir l'eveque d'Avignon, & Meſſire Pierre Blavi, qui apporterent lettres au roy en bulle concernant la forme qui s'enſuit.

BENEDICTUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei cariſſimo in Chriſto filio Carolo regi Francorum illuſtri S. & A.B.

Mirabiles elationes maris hujus ſæculi magni quidem & ſpatioſi. Illic enim reptilia quorum non eſt numerus, ſpiritualis videlicet monſtra nequitiæ, quæ cum ipſum mare navigantibus, portumque ſalutis remige fide petentibus formidabili congreſſione luctantur. Denſis nempe ſurgentibus undique ventis, horrida ſævit tempeſtas, & exaltantur terribiliter fluctus ejus: quod etſi ſit turbidum, ſemper penitus inquietum, his tamen infauſtis temporibus, ſuperabundantibus & exigentibus demeritis peccatorum ſolito vehementius intumuit. Flavit enim aquilo frigidus, & refrigerata plurium, proh dolor! Chriſti fidelium caritate, præter bellorum & diſſenſionum exitioſa diſcrimina, quibus inter ſe diffident, ac non ſine gravibus humanorum coroporum ſtragibus, miſerandiſque cædibus * debacchantur, omnes fere reges & populi chriſtiani, præterque mala cetera vix enarrabilia, quibus miſerabiliter circuitur totus orbis ſchiſmaticæ diviſionis in Dei eccleſia ſupervenit diſcordia, cujus pernitioſiſſimum diluvium catholica climata nunc inundans, non modicam fidelium abſorbuit portionem. Mirabilior tamen in altis dominus, dominans poteſtati maris, & motum fluctuum ejus mitigans, & tranquillans Petri naviculam ipſius fluctivagis agitatam procellis, & variarum perſecutionum alliſam ſcopulis, tumentemque, cum Chriſti fidelibus, qui præfati diluvii clade territi, ad ſalvificum ipſius præſidium confugerunt, tum ſævis inundationibus prorſus obrui, tantaque tempeſtate demergi, ſemper a perditione naufragii liberat, & dum magis de ſuprema periclitatione formidat, tunc eam mirabilius præter mortalium ſpem erigit in ſublime; dumque naucleri ſui eidem pro tempore præſidentis ab hac luce migratio pro mortalitatis humanæ neceſſitate contingit, ne pro rectoris defectu periculum ſubmerſionis ſubeat, ſecundum temporis exigentiam, & inferiorum merita, ex ineffabili ſuæ bonitatis clementia providit ſucceſſorem, nec ſemper ad tanti oneris ſupportationem ſatis idoneum, ſed infirma mundi eligens, ut fortia quæque confundat, utque liquide pateat, quod ipſe naviculam ipſam per ſe conſtructam, ſuoque ſanguine pretioſo redemtam, per ſe ipſum regit, protegit & gubernat; & ne dictæ naviculæ inter tanta pericula ſalvatio humanis adſcribatur ſuffragiis, nonnumquam ejus regimini præficit imbecillem, ſicut nos homuncionem, viribus debilem ac inſufficientem meritis, ad ipſius navis clavum, ſuæ videlicet eccleſiæ regimen ſua dignatione vocando feciſſe noſcitur his diebus. Felicis ſiquidem recordationis CLEMENTE papa VII. prædeceſſore noſtro, ab hujus terreſtris incolatu miſeriæ nuper ad ſupera, ſicuti pie credimus, Chriſto vocante, tranſlato, corporeque ſuo, prout mos & debitum expoſcebant, honorificæ tradito ſepulturæ, venerabiles fratres noſtri S. R. E. cardinales inter quos & de quorum numero tunc eramus, in palatio apoſtolico Avinionenſi, ubi dictus prædeceſſor vitam temporalem finierat, pro electione futuri Romani pontificis congregati, in humilitatem noſtram, utinam non exorbitante judicio, concorditer & unanimiter per viam ſcruti-

* al. cladibus

Digitized by Google

» nii concordantes, nos tunc Petrum S. Mariæ in Coſmedim diaconum cardinalem ad ſummi pontificis cathedram evexerunt. Verum nos gradus altitudinem & oneris imminentis tantæ celſitudinis aſcenſuri molem, præſertim hujus deflendi ſchiſmatis procelloſo tempore, nobis in cardinalatus diverſarumque legationum officio experientiæ longo participio non ignotam, attenta meditatione penſantes, eligentium & offerentium inſtantiæ inſufficientiæ noſtræ imparitatem objecimus, noſtram debilitatem, dictante conſcientia, cum repetita multoties relaxationis ſupplicatione humiliter allegantes. Cumque nec ſic ceſſaret inſtans fratrum importunitas eorumdem, ſed vim inferens noſtro propoſito collegii juſſu urgeret, nos ex defectuum noſtrorum conſcientia diffidentes, de illius omnipotentis clementia, qui pacis & veritatis amator utrumque fecit unum, & diverſos parietes in ſeipſo angulari lapide copulavit: ſperantes, quod operi manuum ſuarum dexteram porrigens, nos in tam profunda maris altitudine poſitos non relinquet, noſtris per fratres eoſdem multiplicibus excuſationibus non admiſſis, nec lacrymoſis deprecationibus exauditis, ne mundi gravi bellorum multiplicatione divulſi, potiſſime tamen eccleſiæ ſacroſanctæ ſchiſmaticæ peſtis nunc miſerabiliter laceratæ diſſidio, noſtrum electioni prædictæ denegando conſenſum, diſcrimina negligere cenſeremus, quamquam injuncti oneris molem inſufficientia noſtra diffugeret, de ſuper abundanti tamen plenitudine miſericordiæ Dei noſtri confiſi, ei noſtræ imbecillitatis ſubjecimus imperfectum, ac debiles humeros apoſtolicæ ſuppoſuimus ſervituti. Incuſſam vero menti noſtræ de tantæ molis gravitate formidinem non mediocriter minuit, & ad eam ſubeundam minus timidos nos effecit ea quam de ſublimitatis tuæ potenti juvamine circa prætacti totalem extirpationem ſchiſmatis & procurandam eccleſiaſticam unionem, opportunoſque favores nobis in his & aliis impendendos principaliter poſt Deum gerimus, firma ſpes & confidentia ſpecialis. Nos enim ad ſedationem ſchiſmatis & procurationem pacis ac unionis hujuſmodi animum regium non modo relatibus, tuiſque & alienis ſcriptionibus, ſed ex collocutione ſerioſa inter nos & te, dum in partibus Franciæ nuntiationis apoſtolicæ nuper fungeremur officio, ſuper hoc ſæpius habita, a certo ſcimus voluntarium & intentum, ad quæ nos etiam, ſicut officium urget aſſumtum modis omnibus nobis poſſibilibus intendere ceteris omiſſis proponimus, ac toto conamine laborare. Quare ſerenitatem tuam attente rogamus, & per Dei miſericordiam obſecramus, quatenus penſato propenſius, quantum ſupernæ retributionis præmium, quantum humanæ laudis acquires præconium, ſi eccleſiam non dubie nunc nutantem, noſque ipſius miniſtrum adjuves, & ad ipſius unionem cum fidei ſinceritate labores, noſtrum cor filialis affectionis exhibitione lætifices, & ad inſtar claræ memoriæ progenitorum tuorum, per quorum potentiam, ac per operam efficacem eccleſia ſemper hactenus fuit, quoties perſecutionum ſeu ſchiſmatum clades efferbuit, mirifice relevata, nunc accingaris ad opus, & tuum præfatum ſanctum utique piumque propoſitum, prout Deus permiſerit, ad exſecutionem deducere non poſtponas. Nunc itaque, cariſſime fili, exſurgens miſereaaris Syon, quia tempus miſerendi ejus, quia nunc, ut credimus, opitulante Domino, venit tempus. Inſuper etiam, amantiſſime fili, potentiæ tuæ ſubſidio in his quæ ad robur ſunt, eccleſiaſticæ libertatis impoſiti nobis oneris, quæſumus, alleves gravitatem, ut per hæc apud Regem æternum & temporalis proſperitatis augmentum, & perennis gloriæ coronam merearis, noſque in te gaudentes benedictionis filium & ſalutis reperiſſe miniſtrum, ea quæ ad honorem commodumque glorioſi ſceptri tui redundare ſenſerimus, favorabiliter proſequi teneamur. Datum Avenionis VI. idus Octobris, pontificatus noſtri anno primo. «

Littera credentiæ ambaſſiatorum domini noſtri Benedicti.

9. BENEDICTUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei, cariſſimo in Chriſto filio CAROLO regi Francorum illuſtri S. & A. B.

Per apoſtolicos patentes apices tibi per dilectos filios nobiles viros Ruffilum de Brancaciis Romanæ curiæ mareſcallum, & Reginaldum de Ruffigniaco milites, ipſorum & horum gerulos præſentandos noſtræ promotionis auſpicia, quæ cordialem lætitiam illatura menti tuæ credimus, principaliter intimamus, ſerenitatem tuam attente rogantes, quatenus de dicendis ulterius ſuper his noſtri parte præfatis Ruffilo & Reginaldo plenam credentiam adhibere. Alios autem nuncios noſtros ſolemnes ad celſitudinem tuam continuo poſt iſtos mittemus, de intentione noſtra ſuper nonnullis aliis magnis negotiis plenius informatos. Datum Avinione XV. cal. Novembris, pontificatus noſtri anno I.

Alia littera credentiæ ambaſſiatorum domini noſtri Benedicti.

10. BENEDICTUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei, cariſſimo in Chriſto filio CAROLO regi Francorum illuſtri S. & A. B.

Mittentes nunc ad celſitudinis tuæ præſentiam venerabilem fratrem noſtrum ÆGIDIUM epiſcopum Avinionenſem, & dilectum filium Petrum Blavi decretorum doctorem, nuntios noſtros apoſtolicos, præſentium la-

Digitized by Google

tores, pro nonnullis magnis & arduis negotiis, nos & Romanam eccleſiam, ac ipſius unionem tangentibus, ac non mediocriter inſidentibus nobis cordi, ſerenitatem tuam paternaliter exhortamur, ac affectuoſe rogamus, quatenus ipſos nuntios benigniter audiens, eiſdem in dicendis noſtri parte fidem velis omnimodam adhibere. Datum Avinione xv. cal. Novembris, pontificatus noſtri anno primo.

11. Benedictus epiſcopus ſervus ſervorum Dei, cariſſimo in Chriſto filio Carolo regi Francorum illuſtri S. & A. B.

Serenitatis tuæ litteras nobis noviter deſtinatas paterno affectu recepimus, & earum intellecto tenore, ſinceritatem regii animi circa eccleſiæ unitatem, & ſolertem tuam diligentiam, qua quodammodo poſtpoſitis aliis etiam arduis negotiis regni tui, principaliter ad id vacas in Chriſto, cujus res agitur, plurimum commendamus, &c. *ut ſupra pag.* 472.

12. Et quant toutes ces choſes furent rapportées au roy par tous les prelats & autres gens de ſon conſeil, qui avoient eſté aux congregations & conſultations faites au palais, ſi comme plus à plain eſt contenu en un inſtrument public cy aprés incorporé. Et je Gontier requis par le roy en ay fait, & auſſy en doit maiſtre Jean des Bordes avoir fait un, &c. Le roy ordonna que ſes oncles & frere, c'eſt aſſavoir meſſieurs les ducs de Berry & d'Orliens, accompagniez de l'eveſque de Senlis, du vicomte de Melun, de maiſtre Oudard du Moulins, Montagu, maiſtre Gilles Deſchamps, & moy, iroient à Avignon, auquel lieu ils arriverent le 22. jour de may, jour de ſamedy à quatre heures aprés midy, & allerent tout droit devers le pape, & luy preſenterent les lettres du roy eſcrites de ſa main, deſquelles la teneur s'enſuit.

13. Tres ſaint pere, pour le tres grand deſir & affection ſinguliere que j'ay touſiours euë & ay à la paix & union de l'egliſe univerſelle, & à l'extirpation du douloureux ſchiſme, qui trop longuement a duré & dure encore en icelle, & auſſy que pour cette cauſe avez envoyé vos meſſages, & eſcrit pluſieurs fois devers moy, comme vous ſçavez; j'envoye preſentement pardevers vous mes tres chiers & tres amez oncles & frere, les ducs de Berry, de Bourgogne, & d'Orleans, & ſous eux aucunes notables perſonnes mes conſeillers & ſerviteurs, inſtruits & informez à plain de mon conſeil & avis ſur la matiere deſſuſditte. Si vous prie & ſupplie, tres ſaint pere, que vous les veuillez croire & beſoigner avec eux, comme ſi j'y eſtois en propre perſonne &c. Eſcrit de ma main &c.

14. Item, une pareille en ſubſtance addreſſante au college, ſignée de ſa main & de la mienne, laquelle fut baillée & preſentée par la main de l'eveſque d'Arras, aprés que nos ſeigneurs les ducs eurent fait la reverence au pape en plein conſiſtoire, où il les receut moult honorablement, & tous les meſſages auſſy; & fut baillée laditte lettre au cardinal de Florence, pour ce qu'il eſt doyen des cardinaux; & receut noſtredit ſaint pere nos ſeigneurs les ducs & les autres du conſeil moult honorablement, & baiſerent tous pied, main & bouche. Puis monſieur de Berry parla, & diſt en cette maniere.

15. Tres ſaint pere, monſieur le roy envoye devers vous beaufrere de Bourgogne, & beauneveu d'Orleans, & moy, & vous envoye par nous ces lettres eſcrites de ſa main au long, & nous a enjoinct de vous dire & expoſer de par luy certaines choſes pour le bien & union de l'egliſe univerſelle, leſquelles nous vous dirons & expoſerons plus à plain, quand il vous plaira. Lors le pape dit, qu'ils eſtoient travaillés, & qu'ils prendroient vin & eſpices à cette heure, & le landemain diſneroient avec luy, & lors leurs diroit quand ils auroient audience; & allerent en la chambre de parement, & là prindrent vin & eſpices, & aprés ceux de l'univerſité, qui pareillement aprés nos ſeigneurs avoient fait la reverence à noſtre ſaint pere, & receu à baiſer le pied, main & bouche, preſenterent par la main de maiſtre Jean Luquet lettres au pape de par le roy & de par l'univerſité de Paris, & ſupplierent pour avoir audience. Leſquelles choſes faites, tous ſe departirent delà, & allerent à Ville-neuve, où ils eſtoient tous logiez; & là fut tenu conſeil par les deſſuſdits ſeigneurs ducs & autres meſſages & conſeillers du roy deſſus nommez, & fut recité par ledit monſieur de Berry ce que deſſus eſt dit, en concluant que maiſtre Gilles Deſchamps, qui devoit propoſer en conſiſtoire la generale propoſition de par le roy, diſt devant eux, ou touchant aucunement les poincts qu'il entendoit à dire, afin que s'il y avoit rien à oſter ou adjouter, ils le conſeillaſſent ou adviſaſſent illec; lequel maiſtre Gilles leur recita en bref ſon propos & ſon entention, & illec furent d'accord noſdits ſeigneurs & les autres du conſeil, que trois choſes que ledit maiſtre Gilles propoſoit à dire devant le pape, fuſſent toutes en la generale propoſition, *ſcilicet quod papa non poteſt deponi a papatu, niſi in duobus caſibus, &c. Secundo, quod regnum Franciæ fuerat connexum cum imperio. Tertio, de Tunica inconſutili.* Et là fut dit par l'eveſque d'Arras, que tout ce qui ſeroit là dit, ſeroit fort peſé, & diligemment entendu par les cardinaux & autres grands clercs qui là ſeroient, & pour ce s'avoit on moult à garder de dire choſe qui ne fuſt vraye, & que on puſt bien monſtrer eſtre telle.

16. Le dimanche enſuivant XXIII. jour de may

Digitized by Google

may diſnerent nos ſeigneurs les ducs & le A conſeil du roy & ceux de l'univerſité, avec noſtre ſaint pere le pape en ſon palais, & furent grandement receus & honorablement ſervis ; & aprés diſner à collation fuſt appointé, que lendemain au matin ils aroient audience publique & generale, dont ils regratierent noſtredit ſaint pere, & prinrent congé de luy, & de-là tantoſt s'en allerent repoſer à Ville-neuve.

17. Le lundy enſuivant xxiv. jour de may tint le pape conſiſtoire general, où furent tous les cardinaux, qui montent au nombre de vingt, & là propoſa maiſtre Gilles Deſchamps B publiquement en la preſence du pape, des cardinaux, de nos ſeigneurs les ducs & conſeil du roy, de ceux de l'univerſité, & de tres grant multitude d'autres gens, prelats & clercs de la cour & d'ailleurs, & fut laditte propoſition faite en latin, & prit ledit maiſtre Gilles ſon theme : *Illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis ſedent, ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis.* Lequel theme ledit maiſtre Gilles Deſchamps deduit, pourſuit, & diviſa notablement & aſſez longuement en termes generaux ſelon la teneur des inſtructions, & recommanda C moult paix, unité & concorde, & comment elle ſauve & conſerve toute police, & tous biens naiſſent d'elle, & par le contraire tous maux, diviſions & diſcords, & comment toutes choſes ſelon leur nature la deſirent & quierent, & à ce amena pluſieurs belles raiſons, concordances & auctoritez, tant de ſainte eſcriture comme d'ailleurs. Puis recommanda le royaume de France, le roy & ſes predeceſſeurs, qui ont touſiours deſſus les autres princes Chreſtiens aimé l'egliſe, ſervie, gardée & ſecouruë en ſes adverſitez ou neceſſitez, & ont aidé ou temps D paſſé à exſtirper & oſter les ſchiſmes d'icelle, & à ce amena hiſtoires : puis recommanda le pape de la bonne volunté qu'il avoit touſiours euë, & eſperoit le roy que encore euſt à la paix de l'egliſe, & expoſa comment le roy à ſa requeſte luy envoyoit ſes ambaſſadeurs tres notables, ſes oncles & frere, ſur cette matiere, pour luy expoſer ſon conſeil & volunté, & traittier avec luy de cette paix, ſi comme il avoit requis. Et pour ce qu'il ne vouloit pas tout expoſer en public, qu'il luy pleuſt à eux une autrefois quand il voudroit, à les oüir à part, & à ce leur donner E journée, & ils luy expoſeroient du tout à plain l'entention du roy.

18. Adonc noſtre ſaint pere pour fonder ſa réponſe, print ce theme : *Eſtote ſubditi omni creaturæ propter Deum, ſive regi tamquam præcellenti, ſive ducibus tamquam ab eo miſſis*, & pareillement le deduiſit & deviſa tres-bien & grandement en trois parties, & pourſuit & fonda moult bien leſdites parties par pluſieurs auctoritez & allegations de droit divin & autres, & remercia moult honorablement de ſi noble legation, & cieux ambaſſadeurs, & noſſeigneurs les ducs pareillement remercia, qui pour l'égliſe s'avoient ainſi voulu expoſer, & prendre cette charge, & illec recommenda tres-grandement le royaume de France, le roy & ſes prédeceſſeurs, comme avoit fait maiſtre Gilles, en recitant hiſtoires, comment touſjours l'égliſe avoit eſté aidée & ſecouruë par eux, & en concluſion dit, qu'il eſt preſt & appareillé de ſoy expoſer, labourer & travailler à l'union de ſainte égliſe, par toutes les voyes raiſonnables & honneſtes, qui lui ſeroient conſeillées, comme il avoit touſjours eſté, & que on ne le trouveroit point mué de ſon bon propos, mais s'y expoſeroit, ſi meſtier eſtoit, juſques à la mort. Et finablement dit, que pour ce que la propoſition avoit eſté generale, & que on vouloit plus à plein luy expoſer l'intention du roy, que oye l'intention du roy plus en particulier, il ouvriroit auſſy la ſienne plus à plein. Lors ſe departit le conſiſtoire, & prindrent noſſeigneurs congié du pape, & fut illec appointé que le mardi enſuivant au matin ils aroient audience ſecrete à expoſer ce qu'ils voudroient. Adonc s'en allerent les ducs & le conſeil à Ville-neuve.

19. Le mardy enſuivant xxv. jour de May au matin euſmes noſtre audience à part & en la preſence de noſtre ſaint pere, & de tous les cardinaux ſans autres perſonnes eſtranges, & propoſa l'eveſque de Senlis, & prit ſon theme : *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem*; & faite la diviſion & fondation de ſon theme, requiſt noſtre ſaint pere qu'il nous baillaſt la cedule & toutes les eſcritures qui avoient eſté faites à ſon élection, tant à l'entrée du conclave comme depuis, en lui monſtrant que ainſi en eſtions chargié de par le roy, & que autrefois le roy luy en avoit eſcrit, & le pape reſcrit à luy ſur bulle, que à ceux qui ſeroient de par luy envoyez il monſtreroit tout ; & luy fut quant à cet article expoſé bien à plein l'inſtruction de noſſeigneurs les ducs, tant par ledit eveſque propoſant, comme par eux-mêmes, pourtant que c'eſtoit un point & préambule bien neceſſaire à la beſoigne. Sur quoi le pape reſpondit, qu'il vouloit parler à noſſeigneurs les ducs à part, auſquels il montreroit tout : & leſdits ſeigneurs par avis eu entr'eux, luy reſpondirent que il leur pourroit dire ſon bon plaiſir toutes fois qu'il leur plairoit, & qu'ils eſtoient preſts de l'oüir, mais ſur ce qu'il leur diroit, ne lui donroient aucune reſponſe juſques à tant qu'ils euſſent vû ladite cedule, & deliberé ſur le contenu d'icelle, car ils ne vouloient point entrer avec lui en paroles juſques à tant qu'ils euſſent le fondement de la cedule, & qu'ainſi leur eſtoit enchargié. Lors il envoya querir ladite cedule par le cardinal de Pampelune, qui l'avoit en garde ;

Digitized by Google

lequel l'apporta à noſtre ſaint pere, auquel A nous requiſmes derechef, qu'il nous baillaſt icelle cedule, ou que nous en euſſions une pareille ſignée & ſouſcrite de tous les cardinaux comme icelle eſtoit, ou que nous en euſſions autant par bulle; en laquelle ladite cedule fuſt incorporée. Sur quoi noſtredit ſaint pere euſt deliberation avec leſdits cardinaux, & puis diſt que ce n'eſtoit point la couſtume de bailler telle choſe, ni auſſy que ceux qui l'avoient ſignée, la ſignaſſent plus; & quant eſtoit de luy, il n'eſtoit plus en l'eſtat qu'il eſtoit, quand il & les autres cardinaux la ſignerent. Finablement ladite cedule fut leuë en la preſence de luy, des cardinaux & B de tout le conſeil du roy illec eſtant; & reconnurent leſdits cardinaux que c'eſtoit celle qu'ils avoient faite, jurée & ſouſcrite, & fuſt baillée à noſſeigneurs les ducs par noſtre ſaint pere pour en prendre copie par inſtrument public, comme fait a eſté par M. Gontier Col ſecretaire du roy. Et pria moult auſdits ſeigneurs noſtre ſaint pere, qu'elle fuſt tenuë ſecrete & peu communiquée: de laquelle cedule fut par ledits ſeigneurs envoyée copie au roy dedans une lettre encloſe, par l'inſpection de laquelle ſembla auſdits ſeigneurs les ducs & à tout le conſeil, qu'elle ſervoit C grandement au fait & à l'intention du roy, & à conduire la voye qui par les inſtructions eſtoient chargiées à noſſeigneurs à pourſuir la forme de ladite cedule, ſi comme elle a eſté tranſcrite de l'original ſigné & ſouſcrit de la main des cardinaux, & collationnée avec ledit original par meſſeigneurs l'eveſque de Senlis, l'eveſque d'Arras, Me Amaury d'Orgemont, M. Oudard de Moulins, & moy Gontier Col ſecretaire, qui d'icelle cedule & de tout le procés ay fait public inſtrument, ſi comme requis en eſtois; s'enſuit ici de mot à mot.

» Nos omnes & ſinguli S. R. E. cardinales » congregati, &c. *Extat in Spicilegii tom.* 6. D » *& apud Baluz. tom.* 1. *Vitarum paparum Avenionenſium p.* 570.

20. Le vendredy enſuivant XXVIII. jour de May vindrent noſſeigneurs les ducs & tout le conſeil du roy au palais, & illec à eux tous en la preſence de tous les cardinaux ouvrit le pape la voye dequoy il avoit eſcrit au roy, & dit que lui & les cardinaux l'avoient aviſée, & qu'elle venoit de l'entention du college; & eſt la voye ceſte, que les deux parties, c'eſt-à-ſçavoir luy & l'intrus avec leurs colleges, s'aſſemblaſſent en aucun lieu ſeur près du E royaume de France, ſous la protection du roy, & illec aſſemblez traitaſſent de la voye d'obtenir paix en ſainte egliſe, & oüiſſent les raiſons de l'une & de l'autre partie, qui ſont de neceſſité à oüir premierement, & tient que ainſy ſe doit faire, ni autrement ne ſe peut faire bonnement; car il faut de neceſſité avoir le conſentement des parties, & que à ce elles ſoient appellées, & tient que cette voye eſt meilleure, que ne ſeroit d'ouvrir quant à preſent aucune autre particuliere. Car on donroit par ce à l'adverſaire matiere d'y contredire & repugner; & tient outre que cette voye eſt la plus brieve, & la plus legiere de toutes, & meſmement que celle de renonciation. Car ſi les deux parties s'aſſemblent par cette maniere, jamais ne ſe départiront ſans paix avoir, & ſi prenoit quelqu'autre voye, avant qu'elle puſt eſtre executée, l'une ou l'autre des parties pourroit mourir, ou avenir aucun autre accident, qui empeſcheroit la beſoigne, & pour ce tient finablement que cette voye eſt ſainte & juſte, & ne doit eſtre refuſée de quelque bon Chreſtien.

21. Le mardy enſuivant premier jour de Juin vindrent noſſeigneurs les ducs de Berry, de Bourgogne, & d'Orliens, & les gens du conſeil du roy à noſtre ſaint pere au palais, & là en preſence de noſtredit ſaint pere & de ſes cardinaux, qui eſtoient XX. propoſa maiſtre Gilles des Champs en la grande chambre de parement la voye & entention du roy en particulier, & print ſon theme à ce propos, *Viam veritatis elegi, & judicia tua non ſum oblitus.* Et illec toucha ſix voyes qui ont eſté touchées & ouvertes au roy au conſeil qu'il a celebré ſur le fait de l'egliſe. La premiere eſt de prieres & oraiſons, de jeunes & afflictions, & autres bonnes œuvres. La ſeconde eſt reduction des nations, royaume, & pays de l'intrus à noſtre obeiſſance par predications & demonſtrations de noſtre droit. L'autre eſt la voye de fait de mettre & de mener à Rome noſtre ſaint pere par main armée & par force de gens. La quarte eſt du concile general. La quinte, d'aſſembler enſemble en lieu ſeur ſous la protection du roy les deux parties, pour traiter illec entr'eux de voye convenable pour avoir union & contient en ſoy cette voye de compromis & autre. Toutes leſquelles voyes ont eſté reprouvées audit conſeil, chacune par ſoy, par moult de raiſons vives & efficaces. La ſixiéme, & celle où le roy avec ſon conſeil s'eſt arreſté, & qu'il a trouvé en conſeil qu'il devoit conſeiller au pape, eſt la voye de franche ceſſion & volontaire renonciation des deux parties en leur droit en la papalité, laquelle comme il a trouvé en ſon conſeil eſt la meilleure & la plus brieve, la plus ſaine, la plus legiere, & plus aiſée à faire & executer, & cette voye prouva & couloura par moult de notables raiſons, que la voye, qui avoit par noſtre ſaint pere eſté ouverte, eſtoit moins ſouffiſante. Aprés leſquelles choſes, monſieur de Berry parla en confirmant les choſes deſſuſdites, & teſmoignant qu'elles venoient de l'entention du roy. Lors le pape en répondant reprit ce que maiſtre Gilles avoit dit, premierement de la bonne affection qu'il avoit

Digitized by Google

touſjours euë & a, & dit que encore y eſtoit-il preſt de labourer par toutes voyes convenables, & en ce propos demourroit toute ſa vie, &c. puis dit comme il avoit envoyé devers le roy ſes meſſages pour luy dire & expoſer ſon affection, & que ſans luy il ne vouloit, ni ne penſoit à proceder en cette choſe, & qu'en ce luy avoit le plus grand honneur que oncques pape fit à roy, & comment à nul autre il n'avoit ſemblablement fait & commercié, le roy luy avoit eſcrit qu'il ne concluroit rien en apert, mais l'y feroit ſçauoir ce qu'il auroit trouvé, & envoyeroit pardevers luy ſes oncles & ſon frere, pour luy dire ſa volonté & ſon entention, ſans aucune determination, mais ſeulement par maniere d'avis; puis vint à ſa voye, qui avoit eſté reprouvée comme moins ſouffiſante, & la couloura de nouvel, & diſt qu'il cuidoit qu'elle fuſt bonne & convenable, &c. puis pria & requiſt à noſſeigneurs, que cette voye qui luy avoit eſté ouverte & conſeillée de par le roy, luy fuſt baillée par eſcrit, fulcie & & corroborée de toutes ſes raiſons & la maniere de la pratiquer; car il ne vouloit point reculer de eſcrire bon conſeil, & eſtoit tout reconforte, comme il diſoit.

22. Puis noſſeigneurs & le conſeil ſe retraierent à part, & fut demandé par opinion que on avoit à reſpondre au pape, & fut conclu que on avoit à reſpondre, que on ne le vouloit à rien contraindre, mais par maniere de conſeil tant ſeulement, & qu'il n'eſtoit ja nul meſtier de lui bailler la voye par eſcrit, car il n'y avoit que deux mots, & qu'ils pouvoient ladite voye avoir aſſez entenduë & retenuë, & pareillement les raiſons de maiſtre Gilles propoſées, & pour ce ſembloit que cette maniere de proceder cy n'eſtoit que querir delay & altercation d'argumentation, pourquoy l'on ne luy devoit bailler par eſcrit ny la voye, ny les raiſons, ny la maniere de la pratiquer: car auſſy n'eſtoit-il point contenu és inſtructions, &c. Et ces choſes furent dites au pape & aux cardinaux par la bouche de maiſtre Gilles des Champs.

23. Puis parla le pape, & diſt qu'il s'eſmerveilloit moult de la maniere de proceder, & s'en pouvoit trop eſmerveiller. Car combien que la voye ſoit contenuë en briefs mots & en pou de termes, neantmoins comme vous ſeigneurs ſçavez, qui traitez les grandes beſoignes temporelles, il convient en hautes matieres & la pratique & execution non mie ſeulement pluſieurs journées, mais ſemaines, mois, & années. Et puiſque cette matiere eſt la plus haute du monde, qui regarde toute Chreſtienté, & par plus forte raiſon convient en ceſte eſcriture & maniere de pratique & laps de temps, avant que en puiſſe determiner ne appointier ou condeſcendre en particulier, & pour ce prioit moult affectueuſement, que on vouſiſt à ce avoir

A bon regard; car nul ne pouvoit à rien contraindre, fors Dieu, de qui il eſt vicaire, & auquel il a & aura à rendre compte de ce qu'il a en gouvernement, & dit outre que on pouvoit & devoit croire & tenir, que quand il verra temps & heures convenables pour venir à la paix de l'egliſe, il en fera tant qu'il ſouffira, ou devra ſouffire à tout le monde; car il n'y eſpargnera rien, ny bien, ny corps, ne vie, &c. Et ceci fut fait au matin. Et lors nos ſeigneurs ſe partirent, & s'en allerent au diſner à Ville-neuve. Et fut le pape moult troublé de cette voye que le roy luy conſeilloit.

B 24. Ce même jour après-diſner vindrent à Ville-neuve du mandement de nos ſeigneurs les ducs tous les cardinaux, & illec environ quatre heures après-midi en l'oſtel de monſieur de Berry, en la preſence de tout le conſeil du roy, leur fut prié & requis par la bouche de monſieur de Berry de par le roy & de par eux; que chacun d'eux comme privée perſonne, non mie par maniere de college, dit en ſa conſcience, & ſelon qu'il eſtoit tenu par ſerment, ſon opinion, laquelle voye lui ſembloit meilleure, plus brieve, & C plus faiſable, & appaiſant les cueurs des creatures pour venir à la paix & union de ſainte egliſe; & ſi celle que le roy avoit conſeillée au pape, & fait expoſer ce jour au matin par maiſtre Gilles des Champs, leur ſembloit la meilleure, &c. Et premierement fut demandé au cardinal de Florence, lequel après regratiations, &c. diſt qu'il eſtoit bien tard, & qu'ils pourroient trop tenir noſſeigneurs, & leur pourroit ennuyer, & s'il leur plaiſoit, ils leur en répondroient lendemain au matin. Et lors monſieur de Berry diſt qu'il ne leur ennuyeroit point, & leur requit que D preſentement en voulſiſſent reſpondre. Adonc dit le cardinal de Florence.

Le cardinal de Florence dit que l'egliſe eſtoit à preſent au plus dur eſtat, &c. *ut in inſtrumento Latino ſuperius relato pag.* 466.

25. Le mardy enſuivant VIII. jour de Juin firent noſſeigneurs les ducs aſſembler tous ceux du conſeil du roy pour avoir leur deliberation & advis ſur une requeſte, qui de part noſtre ſaint pere leur avoit eſté faite, lequel noſtre ſaint pere avoit paravant envoyé pardevers eux à Ville-neuve l'eveſque de Tyraſonne, en eux ſignifiant par luy, qu'il avoit tres grant volonté & grand deſir E de parler à un chacun d'eux à part, & leur prioit moult affectueuſement, qu'il leur pluſt en cette maniere parler à luy, & s'adreſſa ledit eveſque de Tyraſonne premierement à M. de Berry comme l'aiſné. Sur laquelle requeſte eurent noſdits ſeigneurs premierement entr'eux collation, & finablement conclurent, que pourtant que la matiere eſtoit grande, & haute & perilleuſe, & qu'ils avoient le conſeil avec eux, afin qu'ils ne peuſſent de

Digitized by Google

rien eſtre chargiez, que c'eſtoit le plus ſeur d'aſſembler ſur ce le conſeil, lequel ils firent aſſembler cette journée, & fut le conſeil diviſé ſur ce, quant à opinions; car ſept diſoient qu'il n'eſtoit pas bon ny expedient, qu'ils parlaſſent ainſi à luy tout ſeuls; & autre ſept diſoit qu'il n'y avoit point de peril, & conſeilloit qu'ils y allaſſent. Finalement nos ſeigneurs appointerent que lendemain eſtoit la vigile du ſaint Sacrement, qu'ils viendroient oüir le ſervice de noſtre ſaint pere au palais, & lors s'il vouloit parler à aucuns d'eux, qu'il parlaſt.

26. Le mercredy prouchaint enſuivant IX. jour de Juin, qui fut la vigile du Sacrement, vindrent noſſeigneurs au palais environ heure de diſner, & illec diſnerent avec noſtre ſaint pere, & de leurs gens les principaux avec eux, & illec ils demourerent juſqu'au vendredy matin, & furent ce jour aux veſpres de la ſolemnité que noſtre ſaint pere chanta. Après leſquelles monſieur de Berry & monſieur d'Orleans allerent ſouper, & adonc tandis qu'ils ſoupoient, le pape & monſieur de Bourgogne qui ne ſoupoient point ce jour, eurent collation enſemble & parlerent bien longuement.

27. Le jeudy enſuivant, qui eſtoit jour du ſaint Sacrement, parla noſtre ſaint pere à monſieur de Berry à part; & le vendredy enſuivant au matin parla pareillement à monſieur d'Orleans, lequel ſe confeſſa à luy, & de ſa main reçut le ſaint Sacrement de l'autel. Leſquelles choſes faites, noſſeigneurs ce vendredy matin prirent congié du pape, & s'en retournerent à Ville-neuve. Et ce vendredi au matin XI. jour de Juin aſſemblerent noſſeigneurs le conſeil à Ville-neuve; & illec chacun d'eux recita ce que noſtre ſaint pere luy avoit dit, & ce qu'il avoit reſpondu, & toute la collation que le pape avoit avec eux. Et pourtant que noſtre ſaint pere parla ſemblablement, & diſt en ſubſtance une meſme choſe à chacun d'eux; pour ce ſouffit d'écrire la relation de l'un d'eux, & comme monſieur de Bourgogne avoit premier parlé, nous mettrons ſa rélation.

28. Le pape en parlant à lui premierement regratia moult fort le roy, noſſeigneurs les ducs, & toute la maiſon de France, de la tres-bonne affection qu'ils avoient à l'egliſe, & des peines, & des labeurs qu'ils prenoient pour icelle. Secundo, dit que pareillement pour la paix de l'egliſe il avoit moult longuement labouré, & fait moult de pas, & autant comme vivant, entant que par ſon bon pourchas, il avoit fait convertir toutes les Eſpagnes à l'obeiſſance de noſtre ſaint pere Clement, & comment il en avoit parlé aux Anglois, & en propos d'aller en Angleterre, ſi comment ſçavent noſſeigneurs. Puis dit comme il avoit touſjours eu & avoit ſinguliere affection au roy, au royaume, & à l'oſtel de France, & que il le monſtreroit bien par effet, & que il avoit fait plus grand honneur au roy de France, que oncques mais pape ne fit, & que lui-même n'avoit fait à nul autre prince Chreſtien, comment il avoit telle, & ſi grant affection à la paix de l'egliſe, que s'il ſçavoit, que par entrer en chartre perdurable, il deuſt eſtre paix en l'egliſe, il y voudroit ſans plus attendre entrer demain, & de ce fit tres-grand ſerment, & que on ne devoit point douter, que tout ce qu'il ſçauroit eſtre profitable à la paix & union de la ſainte egliſe, qu'il ne lui procuraſt juſqu'à la mort, & que bien monſtreroit par fait ce qu'il diſoit, & que à l'aide de Dieu tant en feroit, que tout le monde devroit eſtre content de luy. Puis dit que comment de cette matiere il avoit parlé eſpecialement autrefois à monſieur de Bourgogne au chaſteau du ſeigneur de la Trimoille lez Paris, & que ledit ſeigneur de Bourgoigne ſçavoit bien ſon entention & ſon affection. Puis dit que comme il avoit touſjours crû & en ferme eſperance, que le roy & noſſeigneurs ſe deuſſent rapporter à la voye que luy & les cardinaux aroient adviſé; car à eux appartient ce fait principalement, & pour ce fut bien merveilleux, quand il leur oüit propoſer & ouvrir cette voye de ceſſion, & par eſpecial s'eſmerveilla de la maniere de proceder que on avoit trouvé envers luy en luy demandant la cedule, laquelle maniere luy avoit ſemblé trop rigoureuſe & aſpre, & qu'il n'avoit pas eſté veu d'ainſi proceder contre pape, & que s'il eut eſté du royaume de France, on n'eut pas ainſi procedé contre luy. Puis dit comment laides paroles & deshonneſtes eſtoient ſemées & publiées encontre luy & ceux de ſon pays, leſquels on avoit menaciez en ſon palais de bouter hors de deux mois; mais encore qui plus eſtoit luy avoit eſté rapporté, que luy-meſme on menaçoit de voye de fait, & de mettre la main à luy, s'il ne faiſoit la volonté de noſſeigneurs. Finablement en concluant, leur ſupplioit affectueuſement & humblement qu'ils ne voulſiſſent pas ſi rigoureuſement proceder contre luy, mais doucement & amiablement, en gardant ſon honneur & l'honneur de cette partie, laquelle avoit touſjours tenuë, comment en Avignon y avoit tres-grands clercs & des meilleurs du monde. Car quand on avoit eſté à Paris & par tout, ſi venoit-on en Avignon pour trouver les bons clercs, & que pareillement comme il avoit tout ouvert & baillé à noſſeigneurs ce qu'ils avoient voulu & demandé, que ſemblablement ils luy baillaſſent leurs raiſons & leurs motifs & toute leur entention par eſcrit, afin qu'il en peuſt avoir avec ſes clercs plus ſeure deliberation & diſcuſſion, & voulentiers pareillement il bailleroit les ſiennes; à miex voir la verité que les raiſons fuſſent impugnées & d'un coſté &

Digitized by Google

d'autre, & lors pourroit-on voir leſquelles ſeroient plus fortes & plus concluantes, & pourroit-on plus ſeurement ſoy appointer, & à ce point il s'arreſta, & moult inſtamment le requit, & ſupplia que tout ſe fit ſecretement, & que c'eſtoit tres-mal fait de publier ce qui eſtoit traitié entr'eux en cette matiere. Et dit outre qu'il y avoit tel cardinal, qui de preſent pourſuivoit plus aigrement, & conſeilloit la voye de ceſſion, qui eſtoit venu pluſieurs fois devers luy en luy diſant: Tres-ſaint pere, ces ſeigneurs & meſſages du roy viennent devers vous comme vous ſçavez, & ne ſçay qu'ils ont en propos, ny à quelle concluſion ils tendent; mais par ce que j'en puis ſentir & que on doit preſumer en cette matiere, il me ſemble que ils tiendront à la voye de ceſſion, ſi ſoyez bien conſeillé & adviſé ſur ce; car ſi vous m'en créez & uſez de mon conſeil, vous ne renoncerez pour quelconques paroles ou raiſons qu'ils vous dient; car ce ſeroit grant faute de mettre ſous voſtre pied ce qui eſt ſur voſtre teſte, & vous faire varlet dont vous eſtes maiſtre; car il n'y a nul qui à ce vous puiſſe contraindre ſi vous ne voulez.

29. Et lors monſieur de Bourgongne luy dit: Saint pere, ſi je oſaſſe, ſi je vous ſuppliaſſe que vous le me nommiſſiez. Et lors le pape luy dit, ne vous chaille, vous le ſarez tout à temps, & le porez aſſez penſer, parce que vous l'avez oüy parler. Adonc monſieur de Bourgogne reſpondit, & s'excuſa qu'il n'eſtoit pas homme ſage ny clerc pour parler de ſi grant & ſi haute matiere à ſi haute & ſi ſage perſonne, comme noſtre ſaint pere le pape eſtoit, & qu'il ſçauroit moult pou dire en cette matiere; puis regratia moult grandement à noſtre ſaint pere de la bonne affection qu'il avoit euë, & qu'il avoit au roy & au royaume & à la maiſon de France, en diſant que pareillement avoit le roy & eux tous bonne affection & volenté à ſa perſonne, & de luy complaire par tout où ils pourroient; & que il croyoit, que pour la bonne voulenté & ſainte affection qu'il avoit touſjours euë à la paix de l'egliſe, Dieu l'avoit ainſi retribué, & mis au rang & dignité où il eſtoit, & luy donne pleine puiſſance d'y mettre paix. Puis dit comment le roy & eux procedoient & avoient procedé par bonne & ſainte entention, & tout pour le bien de l'egliſe en cette matiere. Puis quant à ce qu'il avoit dit que autrefois on avoit parlé à monſieur de Bourgogne, ledit ſeigneur [dit] que par trois fois de cette choſe il luy avoit parlé, l'une des fois au chaſteau de la Tremoille, comme il avoit dit, & deux autres fois en l'oſtel de l'eveſque de Paris, à l'une des fois en la chambre de parement, & l'autre fois en la chapelle, preſent l'eveſque d'Arras ſon chancelier, & que lors il luy avoit dit, qu'il n'y veoit autre voye fors que celle de ceſſion. Et

A lors monſieur de Bourgogne luy avoit dit, que ſi pape Clement qui lors eſtoit, ne vouloit condeſcendre, que on pourroit bien ſouſtraire l'obeiſſance & l'adminiſtration de l'egliſe de France. Adonc il avoit reſpondu: Helas! ſire, pour Dieu ne dites pas cela, ni allez ſi avant; puis dit comment le roy n'avoit pas procedé en cette matiere ſoudainement, mais meurement, & par tres-grand & bon conſeil, & que ce n'eſtoit point pour haine, ni malveillance de luy; car la choſe avoit eſté encommencée du temps de ſon prédeceſſeur, & comment le pape ne devoit

B croire que le roy le voulſiſt contraindre ne eux outre ſa voulenté; car ils le voudroient touſjours ſervir & honorer, & ja ne pleuſt à Dieu que par voye de fait vouſiſſent aller contre luy, & qu'ils ſçavoient bien que ce n'eſtoit pas la maniere de proceder, & qu'ils eſtoient tres-mauvais & faux menteurs, qui telles paroles rapportoient & ſemoient. Puis dit monſieur de Bourgogne, qu'il ne devoit pas reputer, que on procedât aſprement contre luy, en luy conſeillant cette tres-ſainte voye, & l'exhortant à icelle, qui par tant

C de notables gens, prelats & clercs a eſté approuvée pour la meilleure, & l'induiſit ledit ſeigneur moult fort à cette voye par pluſieurs & bonnes raiſons qui eſtoient és inſtructions, entre leſquelles il luy dit que ſi ſon adverſaire offre cette voye, il aura pour ce toute l'amour que noſtre ſaint pere deuſt avoir, & ſi ne pourra refuir honneſtement noſtre ſaint pere qu'il ne l'accepte, & par ainſi il y ſera contraint, & n'y ara jamais honneur; mais s'il l'offre premierement, toute l'honneur en ſera ſienne, & ſi juſtifiera ſa

D cauſe tres-parfaitement; & ſe lors l'autre ne la veut accepter, ce ſera cauſe ſouffiſante de le laiſſier, & venir à l'obeiſſance de noſtre ſaint pere, avec la bonne procuration que on y fera. Puis luy dit qu'il ne peſaſt pas tant un petit d'honneur temporel, comme le bien de ſainte egliſe univerſelle; & luy expoſa bien l'honneur perpetuel, les loüanges & la bonne renommée qu'il en ara à touſjours mais; & d'autre part la villenie & deshonneur qu'il peut avoir en refuſant cette voye; & moult d'autres belles raiſons lui amena, qui ſont plus à plain contenuës és inſtructions,

E en tant que à la fin le pape reſpondit audit ſeigneur parlant, qu'il avoit dit tant de belbes paroles & bonnes choſes, qu'il ne ſaroit ne pourroit rien reſpondre au contraire, & que touſjours il ſeroit preſt de faire tout ce qui ſeroit de raiſon, & tant que on en devroit eſtre content.

30. Le ſamedy enſuivant XII. jour de Juin au matin noſſeigneurs les ducs & tout le conſeil aſſemblez à Ville-neuve, fut mis en déliberation entr'eux, ſi on oiroit les gens du pape avec les raiſons, &c. devant le pape & le college, ou devant noſſeigneurs & le con-

Digitized by Google

ſeil tant ſeulement, & à quel jour on les oiroit; & fut conclu & appointié par la plus grande partie du conſeil, qu'il eſtoit plus expedient que tout ſe fiſt devant le pape; car le pape ſera plus meu, quand il oira les raiſons que on fera pour fulcir noſtre opinion & impugner la ſienne; car la preſence & la vive voix y fait moult, & que pareillement tout ſoit fait devant le college; car ils ſont tous ou pou s'en faut de noſtre opinion, & ainſi nous pourront aidier à elle ſouſtenir & fulcir par les raiſons qu'ils ont autrefois dites en leur déliberation ſur cette matiere; & avec ce feront teſmoins des raiſons que le pape fera touchier, & de toute ſon entention; & d'autre part, ſi on oyoit les gens du pape en ſon abſence, ou en l'abſence du college, & on luy faiſoit la reſponſe en la preſence d'eux, il ſeroit doute que la choſe ne ſe cogneuſt pas ſi bien, ny ſi parfaitement; car la collation & collocution que on ara avec eux en leur preſence y puſt moult faire. Outre fut dit que ceux de l'univerſité y fuſſent preſens. Car ainſi eſtoit contenu és inſtructions, & avec ce ils pourront conſeiller & moult aidier les gens du roy en conferant & reſpondant, ſi meſtier eſt, aux raiſons qui ſeront baillées contr'eux; car ils tendent à une meſme entention avec les gens du roy, & s'il leur pourra eſtre tres-grand avantage de miex parler en leurs propoſitions; & que oies les raiſons du pape, on y face reſponſe une fois & non plus; & ſe il ne ſe tourne à noſtre opinion, que on luy requiere audience publique pour nous & pour l'univerſité, &c. Et ces choſes le devront fort mouvoir, car il verra la choſe ſi avant publiée, qu'il devra condeſcendre pour peur d'eſclandre contre luy, & de grand note. Du jour il fut appointé que on envoyroit devers le pape pour luy dire que on eſtoit tout preſt de oüir ſes raiſons & ſon opinion le lundy enſuivant, & luy fut ſupplié que le college y fût.

31. Le dimanche enſuivant XIII. jour de Juin allerent par l'ordonnance de noſſeigneurs devers le pape, le comte de Sancerre, le vicomte de Melun, & M. Jean de Bucil, & luy ſupplierent de par noſſeigneurs, que lendemain il luy pleuſt leur faire dire & monſtrer en la preſence des cardinaux, les raiſons qu'il vouloit propoſer; lequel leur reſpondit, qu'il luy ſembloit le meilleur, qu'il y eut moins de gens que faire ſe pourroit, & que plus ſeroit la choſe publiée & ſcandaliſée, & pis en pourroit valoir la beſoigne; & pour ce leur prioit tres-affectueuſement, qu'il leur pleuſt à le faire au moins de gens qu'ils pourroient, & ſemblablement s'y feroit-il; & quant à la journée, il leur feroit à ſçavoir quand il ſeroit preſt: & à tant partirent de luy.

32. Le lundy XIV. jour de Juin environ trois heures aprés-midy vindrent en l'oſtel de monſieur de Berry de par noſtre ſaint pere trois cardinaux; c'eſt-à-ſçavoir le cardinal de Poictiers, le cardinal du Puy, & le cardinal de Saluces; & illec en la preſence de noſſeigneurs & de tout le conſeil, dit le cardinal de Poictiers, que pourtant que noſſeigneurs avoient fait ſupplier au pape, qu'il leur vouſit ce lundy meſme monſtrer & ouvrir ſes raiſons en la preſence du college des cardinaux, noſtre ſaint pere les envoyoit pardevers eux, pour leur dire, qu'il n'eſtoit pas encore preſt, & que c'eſtoit grande matiere, & qui ne ſe pouvoit faire ſoudainement, mais à jeudy prochain venant il ſeroit preſt, & leur prioit que à ce jour vouſiſſent eſtre devers luy, & amener à ce le moins de gens qu'ils pourroient, & ainſi avoit-il entention de faire; car il y avoit peril grand de publier tant la beſoigne. Lors euë déliberation avec le conſeil, monſieur de Bourgongne reſpondit, & dit que le pape expreſſement leur avoit prié & requis, comme ils luy vouſiſſent bailler en cette matiere leurs raiſons, & il leur bailleroit les ſiennes tres-voulentiers, & que point ce n'avoit eſté à leur requeſte, mais bien luy avoit conſenti & accordé à ſa requeſte. Et quant à la journée de jeudy qu'il diſoit, elle leur ſembloit bien longue, veu que le roy avoit à faire d'eux pour grandes beſoignes qui touchoient & luy & ſon royaume, & qu'ils ne pouvoient ſi longuement demourer; car le roy par quatre meſſages leur avoit ja mandé qu'ils s'avançaſſent, & pour ce leur pleuſt moult qu'elle euſt eſté plus brieve; neantmoins puiſqu'il luy plaiſoit a eſlire cette journée, il leur plaiſoit bien, & y ſeroient volontiers; mais quant à mener peu de gens, ils l'avoient tous déliberé entr'eux, & que tous les cardinaux y fuſſent, & que autrement rien n'y orroient ne ouvreroient, & c'eſtoit bien raiſon. Car le pape diſoit que tous les cardinaux avoient avec luy trouvée & approuvée celle voye qu'il propoſa; & auſſi il pourroit ſembler & ſembleroit ſi le college n'y eſtoit, qu'il y euſt diviſion entre le pape & le college, & que le pape ne ſe fiaſt pas d'eux. Item, ce ne ſeroit pas l'honneur du college, que en cette matiere, qui tant & ſi principalement le touche, fuſſent deux ou trois clercs, & il n'y fuſt point appellé, & ſembleroit grand deshonneur & grand contempt. Item, car ainſi le portoient leurs inſtructions, qu'ils ne fiſſent rien ſans le college, & outre qu'ils avoient conclu de mener ceux de l'univerſité avec eux; car ils vouloient eſtre à la journée garnis de clercs pareillement comme le pape; & pour ce diſoient en concluſion, que veu que cette matiere eſt publique, & touche toute Chreſtienté, qu'elle ſe doit traiter ouvertement & publiquement, & non pas en ſecret, ne en mucette; & pour cette cauſe vouloient venir tres-bien accompagnez à la

Digitized by Google

journée de beaucoup de notables gens. Lors dit le cardinal, qu'ils avoient bien oy leur bonne réponſe & voulenté, & qu'ils le diroient au pape, qu'ils appelloient leur ſeigneur, & à tant ils prindrent congié & ſe partirent.

33. Le mercredy enſuivant xv. jour de juin aprés diſné, fut tenu le conſeil à Villeneuve, auquel furent nos trois ſeigneurs, enſemble tous ceux du conſeil & ceux de l'univerſité, ſur le fait d'un faux & mauvais Jacobin d'Angleterre, appellé maiſtre Jean Hacon, lequel avoit dogmatizé & publié, & eſtoit prés de ſouſtenir, comme il diſoit, huit propoſitions eſcrittes cy deſſous, touchant tres grandement l'honneur du roy en cette matiere, de nos ſeigneurs, & de tout le royaume de France, & ſingulierement en eſpecial l'univerſité de Paris; & combien que oudit conſeil euſt eſté par aucun touchié, qu'il n'eſtoit pas expedient de pourſuir à maintenant iceluy Jacobin, car ce pourroit eſtre delay du principal, & que par aventure, pour empeſcher & delayer le principal, avoit eſté fait; neantmoins par commun accord fuſt conclut & deliberé pour le plus ſeur, que le pape fuſt requis inſtamment de par nos ſeigneurs, qu'il gardaſt bien le Jacobin, & qu'il fuſt ſaiſy de ſon corps, afin que fuir ne s'en peuſt, & qu'il fuſt puny par aprés ſelon que le cas requeroit; & ainſy de par nos ſeigneurs fut prié à noſtre ſaint pere, lequel en deteſtant l'erreur & la folie du Jacobin, reſpondit qu'il le feroit volontier, & maintenant eſt au palais ledit Jacobin. Item, ce meſme jour allerent ceux de l'univerſité pardevers ledit Jacobin, qui leſdittes concluſions avoit envoyées, pour ſçavoir ſon entention & la forme de ſes paroles; lequel moult orgueilleuſement reſpondit, que leſdittes propoſitions venoient de par luy, & eſtoient de ſon invention, & eſtoit prés de les ſouſtenir & deffendre devant tous hommes, & leur bailla une copie deſdittes propoſitions corrigée & pointée de ſa main; & de toutes ces choſes prindrent public inſtrument.

34. Item, ce meſme jour le pape envoya dire à nos ſeigneurs, que la journée qu'il avoit baillée au lendemain ne ſe pouvoit tenir. Car il n'eſtoit pas encore preſt, & qu'il leur feroit aſſavoir quand ils viendroient devers luy, & touſiours leur prioit, qu'ils veniſſent à pou de gens, & luy auſſy.

CY S'ENSUIVENT COPIÉES les huit concluſions, que le faux maudit Jacobin Anglois a miſes en la forme de la cedule, qu'il envoya à ceux de l'univerſité, ſi comme il approuva depuis.

» Iſtas concluſiones ſubſcriptas poſuit frater Johannes Haconis ordinis Prædicatorum, ſacræ theologiæ magiſter, pænitentiarius domini papæ, paratus illas defendere & tenere in favorem veritatis catholicæ & auctoritatis apoſtolicæ, contra quoſcumque contraria facientes, ſubmittendo ſe tamen in omnibus reverentiæ & correctioni ſuorum ſuperiorum.

I. Chriſtus ita vere dedit claves uni ſicut unitati, & qui pertinaciter hujus oppoſitum aſſerit, hæreticus eſt.

II. Qui dicit quod quilibet impediens vel differens unionem eccleſiæ, eſt ex hoc ſchiſmaticus & anathemandus, nimis generaliter loquitur, & temerarie falſum affirmat. Sed ſi diceret ſic: quilibet ſcientiâ, vel quem non excuſat ignorantia, nec eſt dilationis aliqua juſta cauſa, impediens vel differens unionem eccleſiæ, eſt ſchiſmaticus & anathemandus: ſuum dictum colorem aliqualem haberet: in diverſis tamen caſibus inſtantiam caperet, & veritate careret.

III. Illa congregatio, quæ in epiſtola ſic incipiente: *Chriſtianiſſimo ac religionis orthodoxæ, &c.* miſſa illuſtriſſimo, circa paſtorales curas invigilare cum aliis præcedentibus & ſubſequentibus in eadem, tamquam filia ſathanæ, mater erroris, nutrix ſeditionis, ſummi pontificis diffamatrix & aliorum prælatorum, nec non tamquam Romanæ eccleſiæ inimica, falſa locuta eſt. Et patent per partes ſigillatim ex dicta ſcandaloſa & nefanda epiſtola; verum a conſcientioſis & probis magiſtris ſive doctoribus non conſentientibus, ad tolerandam tamen talem epiſtolam emanare per multitudinem improbant fortaſſis impreſſis, cujuſmodi nonnullos ibi fuiſſe præſumo, *non intelligo concluſionem iſtam.*

IV. Non debet papa compelli per viam facti ad renuntiandum papatui, & recuſans viam ceſſionis, ex hoc ſchiſmati conſentiens judicari; & qui hujus oppoſitum pertinaciter tenet & aſſerit, hæreticus eſt.

V. Illi qui dogmatizaverunt & mundo divulgarunt papam ſic debere compelli ad renuntiandum papatui, vel ipſum in caſu quo recuſaret viam renunciationis, ex hoc conſentientem ſchiſmati judicari, & conſequenter hæreticari, dictam viam ad unitatem eccleſiæ procurandam ineptam reddiderunt, & diſpoſitionem ad fortius ſchiſma fecerunt; propter quæ magis cenſendi ſunt pacis eccleſiæ turbatores, quam unitatis eccleſiæ zelatores ſeu procuratores.

VI. Illi qui ſic audacter & improbe, immo malitioſe & peſtifere dogmatizant, ut ſummum pontificem aſſerere præſumant fore hæreticandum, & a principibus aſſignata pro cauſa non cauſa per ſuas frivolas rationes juſte deberent omni honore, auctoritate magiſtrali ſeu doctorali privari, ac plus quam regum ſæculariumque principum proditores ignominioſe tractari.

VII. Quicumque princeps temporalis per-

tinaciter adhæreret & faveret dogmatizanti A & dogmatizantibus, quod videlicet papa debet compelli per viam facti ad renuntiandum papatui, vel quod debeant ipſum perſequi tamquam ſchiſmaticum & hæreticum, ſi recuſaret viam renunciationis admittere, eſſet de jure omni dominio ſuo privandus, vel ipſo jure privatus.

VIII. Quod papa præter viam conſuetam reuniendi eccleſiam, teneatur acceptare iſtam viam, vel aliam, ut puta viam ceſſionis; vel non habet Deum, cujus eſt immediatus vicarius, & propriam conſcientiam, & confeſſorem ſuum in foro conſcientiæ judices, & nullum ſuper hoc alium habet mortalem judicem. Qui vero hujus oppoſitum pertinaciter aſſerit, hæreticus vel temerarius eſt cenſendus.

36. Le jeudy enſuivant XVII. jour de juin vindrent à Villeneuve à nos ſeigneurs & aux meſſages de l'univerſité huit freres Jacobins cy deſſous nommez, & envers eux excuſerent la religion, & tous les freres ſujets à icelle, & dirent en ſubſtance ces paroles, comment ils n'eſtoient point coupables des concluſions faites & publiées par un faux Anglois dudit ordre, penitentier de noſtre C ſaint pere le pape, & le deſavoüerent du tout en tout avec tous ſes adherens; & dirent outre, comment ils avoient fait leur devoir envers noſtre ſaint pere, que ledit Anglois fuſt puni, ſelon ce que le cas requerroit; & ſupplierent à noſdits ſeigneurs, qu'il leur pleuſt d'eſcrire au roy & à l'univerſité de Paris, que eux ou nom de la religion avoient faite ſolemnelle proteſtation devant eux & devant les meſſieurs de laditte univerſité, & qu'ils n'en ſont nullement conſentans, ains leur deſplait de tout leur cueur &c. & que noſdits ſeigneurs en ſont bien contens, & les reputent veritablement in- D nocens &c. Et nos ſeigneurs leur reſpondirent, qu'ils les avoient aſſez excuſez, quant eſtoit d'eux, puiſqu'ils affermoient ainſy, & leur accorderent les lettres qu'ils demandoient. Les noms deſdits Jacobins ſont ceux: Frere Nicole maiſtre de l'ordre des freres Preſcheurs. Frere Jean Gay maiſtre du ſaint palais. Frere Antoine Coſte maiſtre en divinité, & procureur general de l'ordre. Frere Pierre Corrigier maiſtre en divinité, & provincial de la province d'Arragon. Frere Jacques Vincent maiſtre en divinité, & provin- E cial de la province. Frere Guillaume Malzas maiſtre en divinité, & prieur des penitentiers noſtre ſaint pere le pape. Frere Hervé Cadoret maiſtre en divinité, & penitentier noſtre ſaint pere le pape. Frere Clement Polougier bachelier du ſaint palais.

37. Le lundy* enſuivant XIX. jour de juin envoya le pape à Villeneuve pardevers nos ſeigneurs, l'eveſque de Tyraſonne & le vicomte de Roddes à leur dire, qu'il leur pleuſt venir devers luy au lendemain, & pour l'amour de la chaleur qui eſtoit grande, qu'ils vouſiſſent venir matin, & diſneroient avec luy, & puis aprés diſner ils parleroient enſemble, & moult fort tousjours leur prioit, qu'il y euſt pou de gens avec eux, & que pareillement comment ils avoient oüy les cardinaux & leurs opinions en ſon abſence, ainſy le vouſiſſent oüir en l'abſence des cardinaux, & lors s'il ne leur ſouffiſoit, il eſtoit preſt de dire publiquement devant tout le college, ce qu'il leur vouloit dire à part.

* l. le ſamedi

B 38. Le dimanche enſuivant XX. jour de juin environ neuf heures devant diſner, vindrent nos ſeigneurs au palais, & là diſnerent avec noſtre ſaint pere, & puis aprés diſner nos trois ſeigneurs & le conſeil du roy parlerent à noſtre ſaint pere en la preſence de trois cardinaux, c'eſt aſſavoir Peneſtre, Albanie & Pampelune, & en la preſence de l'archeveſque de Narbonne ſon chambellant, des eveſques d'Avignon, d'Aſt, de Saintes, de Tyraſonne & d'Alet: & leur parla le pape d'aucunes voyes en general, qu'il diſoit avoir adviſées pour la paix & union de ſainte egliſe, & finablement en concluſion leur bailla pour reſponſe de ſon entention, la copie d'une bulle, qui là fut leuë publiquement devant tous les deſſus nommez; & puis à la requeſte de moy Gontier Col ſecretaire fut ſignée à la fin d'une chacune marge du nom du notaire apoſtolique là appellé Matthias Sancta, & à la fin d'icelle furent eſcrits de ſa propre main tous les preſens, l'an & le jour &c. de laquelle bulle la copie s'enſuit de mot à mot.

Benedictus, &c. Cum dudum ad procurandum & accelerandum ſciſſæ dominicæ veſtis inconſutilem unitatem, & ſeneſcentis erroris ſævam profligandam eradicandamque, Deo auctore, perniciem, &c. *Edita Spicil. tom. 6.*

39. Laquelle bulle leuë, & par nos ſeigneurs à plus diligemment conſiderer receuë, noſdits ſeigneurs ſe departirent, & en les convoyant deux des cardinaux deſſuſdits, c'eſt aſſavoir Albanie & Pampelune, eurent enſemble noiſe & altercation ſur le faict de la bulle deſſus eſcrite; diſant le cardinal d'Albanie, que Pampelune l'avoit faite, & qu'il vouloit tout ſeul gouverner le pape & l'egliſe. Et Pampelune reſpondit, qu'il ſçavoit la teneur d'icelle auſſy bien que luy, & l'avoit autrefois oye, & qu'il ne vouloit pas tout gouverner, mais Albanie qui eſtoit cauſe & fondement de tout ce trouble, & que l'effet le monſtreroit. Lors luy diſt Albanie, qu'il mentoit par la gueulle, & pluſieurs fois luy repeta celle parole, & nos ſeigneurs ſi ſe rioient & mocquoient d'eux. Item, celle nuit environ minuit nos ſeigneurs eſtant à Villeneuve, furent toutes arſes deux arches de

Digitized by Google

de bois qui eſtoient au pont d'Avignon, ſans y rien demourer juſques à l'eau, & ne ſçait-on qui le feu y bouta, & eſconvint doit adonc tout homme aller & venir par battiaux de Ville-neuve en Avignon, & d'Avignon à Ville-neuve, & fut la ville d'Avignon de ce faict tres troublée & en grant paeur, & le pape pareillement, ſi comme on dit.

40. Le mardy enſuivant XXII. jour de juin furent aſſemblez nos ſeigneurs les ducs & tout le conſeil du roy à Ville-neuve en l'hoſtel de monſieur de Bourgogne avant diſner, & fut demandé par deliberation, que on avoit à faire ſur ce que le pape avoit baillé par eſcrit à nos ſeigneurs le dimanche precedant, & en la fin fuſt conclu, que nos ſeigneurs iroient en Avignon le jeudy au ſoir, & là aux Cordeliers manderoient les cardinaux, & que illec on leur monſtreroit la reſponſe du pape, & oye leur opinion, on pourroit conclure, ſi on parleroit plus au pape à part, ou ſi on luy expoſeroit en public toute la matiere, & fuſt dit que ceux de l'univerſité fuſſent preſens, quand on parleroit auſdits cardinaux, & que illec on montraſt tant la cedule du ferment, comme la depoſition des cardinaux faite à Ville-neuve, & tout ce qui pourroit ſervir à la matiere.

41. Ledit mardy aprés diſner manda le pape à nos ſeigneurs, qu'ils luy envoyaſſent des gens du conſeil clercs & lettrez, & que il vouloit aucunes choſes dire à iceux ; & mes ſeigneurs luy envoyerent l'eveſque de Poictiers, de Senlis, & d'Arras, monſieur Amaury d'Orgemont, monſieur Oudard de Moulins, maiſtre Gilles Deſchamps, & moy Gontier Col. ſecretaire. Et lors nous dit le pape, comment il cuidoit en ſa conſcience avoir ouvert bonne voye & convenable pour la ſedation du ſchiſme, & la plus convenable qu'on vid, & que ſi il cuidoit en ſa conſcience que la voye de nos ſeigneurs, ou quelconque autre fuſt meilleure & plus convenable, il la voudroit tantoſt, & ſans nul delay accepter : mais il ſçavoit aſſez que la voye de ceſſion qu'ils demandoient, n'eſtoit pas ſeure ny profitable, pour aucunes certaines choſes qu'il ne pouvoit pas dire. Puis diſt qu'ils eſtoient gens d'egliſe pour la plus grande partie & gens lettrez, & par qui les ſeigneurs ſe conſeilloient, & qu'ils leur vouſiſſent monſtrer ces choſes cy, & qu'ils aidaſſent à ſouſtenir l'egliſe, & non pas à confondre, & tant faire, qu'ils en euſſent renommée perdurable, & non pas villenie, ny blaſme. Reſponſe luy fut fait, que chacun garderoit ſa conſcience.

42. Le Mecredy enſuivant XXIII. jour de Juin, qui fut vigile de ſaint Jehan, envoya le pape ſemondre noſſeigneurs à diſner le lendemain avec luy. Leſquex s'en excuſerent en diſant que pour l'amour de la feſte ils ne pouvoient. Car ils avoient accouſtumé à la ſaint Jehan faire leur feſte, & veiller preſque toute nuit, ſi que ils ſe leveroient par avanture trop tard, & feroient trop muſer le pape. A donc le pape fit ſemondre audit diſner ceux du conſeil deſſus nommez, leſquiex prindrent congé à noſſeigneurs d'y aller, & pleut bien auſdits ſeigneurs, & y allerent lendemain, comme dit eſt.

43. Le Jeudy enſuivant XXIV. jour de Juin & jour de ſaint Jehan-Baptiſte, environ quatre heures apres midy, noſſeigneurs & tout le conſeil furent aſſemblez aux Cordeliers en Avignon, & illec du mandement de noſſeigneurs vindrent dix-huit cardinaux, c'eſt à ſçavoir tout le college, excepté trois. Car le cardinal de Pampelune n'y eſtoit point mandé, & ſaint Martial & le Vergne ne vindrent pas pour maladie. Et illec fut recité par la bouche de monſieur d'Arras, toute la maniere de proceder d'entre le pape & noſſeigneurs ſur le fait de l'egliſe, depuis ſa creation juſqu'alors, & comment Dimanche paſſé le pape ouvrit & bailla une voye par eſcrit à noſſeigneurs, laquelle leſdits cardinaux demanderent eſtre leuë devant eux, & ainſi leur fut octroyé. Leſquels, oye laditte voye & reſponſe du pape, furent tous moult eſbahis, comme il ſembloit, excepté les deux qui avoient été à la bailler, qui là eſtoient, c'eſt aſſavoir Peneſtre & Albanie. Puis recita ledit eveſque d'Arras aucuns points contenus en ladite reſponſe, qui touchoient & chargeoient le roy & noſſeigneurs, ſi comme il ſembloit, & y avoit neuf points.

44. Le premier, car le pape ne mettoit point en ſa reſponſe qu'il euſt demandé le conſeil du roy, ſi comme il avoit fait.

Le ſecond, car en la premiere voye qu'il ouvre de conſeil de ſes freres, comme il dit, il n'adjoute point la condition, ſi le roy & noſſeigneurs en eſtoient contens.

Le tiers, ſur ce qu'il dit en la premiere voye, que les parties s'aſſemblaſſent ſous la protection du roy. Car l'autre partie jamais ne s'y accorderoit.

Le quart, car il met ſus à noſſeigneurs, qu'ils le requierent d'accepter tant ſeulement la voye de ceſſion. Car ce ne fut mie requeſte, mais ſupplication.

Le quint, car en ſoi excuſant de la voye de ceſſion, il dit qu'il ne voult rien accepter inconſiderement, ny impourveuement, ne qui tourne au domage ou eſclande, ou mal exemple de l'egliſe ou de chreſtienté, ainſi comme ſi la voye de ceſſion fut inductive de telles choſes.

Le ſixieme, car en reprouvant la voye du roy, il ne garde pas bien, ce ſemble, là l'honneur du roy ny du clergé de France.

Le ſeptieme, car en recitant comment les ſeigneurs ne luy ont voulu ouvrir la prati-

Digitized by Google

que de la ceſſion. Il fait comme ils luy dirent, qu'en ſon conſentement ils vouloient aidier & s'offroient à pratiquer laditte voye de ceſſion, & que ſur ce ils ſont chargiez en leur inſtructions, &c.

Le huitieme, que parcequ'il dit en la ſeconde voye qu'il touche, que ceux qui ſeroient eſlus examinaſſent les raiſons de fait & de droit, requiert voye de diſcuſſion, qu'il eſt trop longue difficulté & perilleuſe.

Le IX. & dernier point, car par la fin de ſa reſponſe, & par les raiſons touchées, il exclut du tout la voye de ceſſion.

Finablement ledit eveſque requit tous les cardinaux illec aſſemblez, qu'ils vouſiſſent aidier & conſeiller noſſeigneurs en cette matiere, car elle les touchoit principalement, & plus que matiere du monde, en tant comme ils ſont les colonnes & piliers de ſainte egliſe, &c.

45. Lors leſdits cardinaux ſe trairent a part, & puis quand ils eurent collation enſemble, revindrent devers noſſeigneurs, & dit le cardinal de Florence, qu'il ne ſavoit pas tous langages, & que le ſaint Eſprit ne les luy avoit pas apprit, dont il luy deplaiſoit: & pour ce les cardinaux avoient tous commis & chargié monſieur d'Amiens de dire en cette matiere leur voulenté: lequel regratia premierement le roy & noſſeigneurs les ducs de la bonne & ſaincte affection qu'ils avoient au bien de ſainte egliſe. Item, les regratia moult de la peine & travail qu'ils avoient pris pour cette choſe, en venant pardevers eux & en paſſant le Roſne, qui eſtoit perilleux, pour le grand vent qu'il faiſoit, & les cardinaux feroient tres volontier allez à eux à Ville-neuve, s'il leur euſt pleu. Puis dit qu'il luy eſtoit enjoint de par tout le college là preſent, qu'il diſt à noſſeigneurs, qu'ils ſont tous & ont eſté & ſont avec l'opinion du roy & de noſſeigneurs, c'eſt à ſçavoir de la voye de ceſſion, comme autrefois ils avoient dit à noſſeigneurs à Ville-neuve le premier jour de ce mois; & qu'ils ſçavoient bien que cette voye avoit eſté tres ſaintement, ſagement, & meurement deliberée & concluſe, & qu'elle eſtoit la plus brieve, la plus expediente & la meilleure, la plus ſedative du ſchiſme, & plus inductive de paix, & qui plus appaiſoit les cueurs & conſciences de toutes bonnes gens. Puis dit qu'ils auroient tous le pape comme chief & ſeigneur, & qu'ils le voudroient ſervir, & à luy obeir comme de raiſon eſt, & qu'ils iroient le lendemain tous pardevers luy, & luy monſtreroient les choſes devant dittes, & l'induiroient tous enſembles par une meſme entention, en toutes les voyes & manieres qu'ils ſçauroient ou pourroient d'accepter cette voye; & oye ſa reſponſe, ils viendroient pardevers noſſeigneurs, leur ſignifieroient icelle, auſquelles

A paroles dudit cardinal d'Amiens nul des autres cardinaux aſſiſtant ne contredit en aucune maniere. Puis dit le devant dit cardinal que on diſoit pluſieurs choſes, & couroient diverſes paroles deça & dela, & qu'il pleut aux ſeigneurs de les avoir en leur eſpeciale garde & protection. Car ils avoient entention d'aidier le roy & noſſeigneurs de tout leur pouvoir à executer & pratiquer cette voye de ceſſion. Et noſſeigneurs leur dirent qu'ils ne ſe devoient point douter, & qu'ils les garderoient bien, & de toutes ces choſes demanderent à moy Gontier noſſei-

B gneurs les ducs, & les autres du conſeil public inſtrument. Finablement leſdits cardinaux ſupplierent à noſſeigneurs la copie de la reſponſe du pape, laquelle du commandement de noſſeigneurs je Gontier leur baillay.

46. Le vendredy enſuivant XXV. jour de Juin, les cardinaux qui le jour devant avoient eſté devers noſſeigneurs, allerent au matin pardevers le pape, & noſſeigneurs ce dit matin tindrent leur conſeil aux Cordeliers, & là furent preſens les meſſages de l'univerſité, & fut illec demandé, qu'ils avoient entention de dire au pape. Car noſſeigneurs

C vouloient ſçavoir qu'elle eſtoit leur entention, afin qu'il n'y euſt repugnance, ny contradiction aucune entre le fait du roy & eux, car ils pourroient dire choſes qui pourroient plus nuire que aidier. Adonc dirent leur ordonnance & leur inſtructions, & quantes audiences ils vouloient avoir, & en general qu'ils diroient en chacune. Dirent comment en l'epiſtre de l'univerſité qu'ils devoient preſenter, il eſtoit contenu expreſſement en deux ou en trois lieux, que l'univerſité n'entendoit mie à condamner ou à reprouver les autres voyes qu'elle avoit approuvée en la premiere epiſtre, qui avoit

D eſté envoyée au roy. Lors dirent noſſeigneurs que qui monſtreroit cette choſe au pape, il s'en pourroit aidier contre l'entention du roy. Quant a la voye de compromis qu'il reçoit & accepte, en diſant qu'il prent une voye que l'univerſité de Paris a ſolemnellement approuvée comme juſte, ſainte & convenable, qui eſt un ſi noble college, &c. Et le roy a entention de reprimer toute autre voye que celle de ceſſion. Et pourtant il n'eſtoit pas bon de bailler cette epiſtre. Adonc ceux de l'univerſité reſpon-

E dirent qu'ils avoient ja aviſé & conſideré ſur cecy, & que laditte epiſtre avoit eſté faite en grand haſte, & avoit eſté accomplie d'eſcrire & ſcellée le propre jour qu'ils ſe partirent de Paris, & pourtant ils eſtoient bien d'opinion, qu'il n'eſtoit que trop expedient de la bailler lors à noſſeigneurs, & ceux du conſeil demanderent la copie. Et ceux de l'univerſité reſpondirent, qu'ils n'en pouvoient à nul donner copie par ferment

Digitized by Google

qu'ils avoient fait juſqu'à ce qu'elle fut preſentée: mais volontiers ils la liroient devant tout le conſeil, s'il leur plaiſoit, & ainſy finablement fut conclu, qu'ils l'envoyroient querir à Villeneuve où elle eſtoit, & le lendemain ils la lûrent au conſeil.

47. Ce meſme jour apres diſné noſſeigneurs les ducs & le conſeil & tous les cardinaux, excepté Pampelune & S. Martial, furent aſſemblez audit lieu des Cordeliers, & firent leſdits cardinaux expoſer à noſſeigneurs par la bouche du cardinal d'Amiens, comment celle journée au matin ils avoient eſté devers le pape, & l'avoient tous exhorté diligemment & inſtament, & luy avoient ſupplié moult humblement reveramment, & inſtament qu'il s'accordaſt à la voye du roy, qui tant ſanctement & tant meurement & grandement avoit eſté deliberée & concluſe par ſon conſeil, & qui par ſi notables gens luy eſtoit preſentée & denoncée en luy monſtrant & declarant les biens, les profits & honneurs qui en pouvoient venir à ſainte egliſe; & par l'oppoſite, les maux, les eſclandres, & perils qui s'enſuivroient contr'elle, s'il la refuſoit: qui reſpondit que lendemain apres diſné il leur douroit ſur ce reſponſe, & leur demanda qu'ils ouvriſſent la maniere de prattiquer & executer celle voye; & les cardinaux reſpondirent que ſans le conſeil & l'inſcu de noſſeigneurs ils ne pourroient.

48. Le Samedy enſuivant xxvi. jour de Juin matin fut leuë l'epiſtre de l'univerſité par les meſſagers de l'univerſité à ceux du conſeil du roy, & elle oye, fut conclu qu'elle ne ſeroit point preſentée, pour celle clauſe, qui diſoit que ce n'eſtoit point l'entention de l'univerſité de reuoquer ou condamner les autres voyes, car celle clauſe, comme ils diſoient, pourroit trop nuire à l'entention du roy, & s'en pourroit le pape aidier contre la voye de ceſſion, & fut dite que celle concluſion fuſt dite à noſſeigneurs.

49. Item, ce meſme jour matin fut aſſiſe par noſſeigneurs les ducs la premiere pierre en l'egliſe qui de nouvel eſt edifié en Avignon à ſaint Pierre Celeſtin, où poſe le corps du ſaint cardinal de Lucembourg, & y ot notable ſervice & ſolemnité, & grant multitude de gens, & y ot ſermon ſolemnel, lequel fit maiſtre Gilles d'Orleans; & dit entre les autres choſes en ſon ſermon, en recommandant les merites & miracles du ſaint cardinal, que ſi la diſſenſion qui eſtoit entre ſaint pere & noſſeigneurs les ducs ſur le fait de l'union de l'egliſe, eſtoit miſe en deux cedules, & que chacune des parties miſt en une cedule ſa voye & ſon opinion, & lors fut eſlevé le corps du ſaint cardinal, & là devotement miſes les deux cedules, qu'il vouloit prendre ſur ſa vie, que le ſaint cardinal, qui tant en ſa vie avoit euë cette matiere à cœur, y monſtreroit auqun miracle & declaration, laquelle opinion & voye ſeroit la meilleure, & plus profitable pour ſainte egliſe.

Ce meſme jour apres diſné furent tous les cardinaux devers le pape pour oüir ſa reſponſe, ſi comme il avoit eſté appointié le jour devant.

50. Le Dimanche enſuivant xxvii. jour de Juin au matin, noſſeigneurs les ducs, les cardinaux, & le conſeil du roy, & les meſſages de l'univerſité furent aſſemblez aux Cordeliers, & à chacun de noſſeigneurs les ducs & au college des cardinaux furent preſentées lettres de par l'univerſité par ceux de l'univerſité illec preſens, & virent noſſeigneurs les ducs chacun les leurs tout en preſent, mais les cardinaux ne virent pas les leurs. car ils ne les purent ouvrir ſinon en conſiſtoire. Apres devant tout le conſeil illec aſſemblé, fut recité à noſſeigneurs par la bouche du cardinal de Florence ce qu'ils avoient le jour devant fait avec le pape, c'eſt aſſavoir comment eux trois l'avoient induit & admoneſté tres diligemment de condeſcendre de cette voye, & comment le pape leur avoit reſpondu que lendemain il envoiroit pardevers noſſeigneurs les ducs, & les prieroit qu'ils vouſiſſent eſtre à diſner avec luy par ces deux jours, c'eſt aſſavoir le Lundy & le Mardy, & avoit eſperance que à l'aide de la miſericorde de Dieu, il leur feroit telle reſponſe, qui ſeroit agreable à Dieu & à eux, & là eſtoit le cardinal de Pampelune, qui aux autres fois n'avoit pas eſté avec le conſeil de noſſeigneurs. Puis par la bouche de l'eveſque d'Arras, du commandement & en la preſence de noſſeigneurs, & des autres aſſiſtans, fut dit auſdits cardinaux, comment autrefois noſſeigneurs les ducs avoient parlé avec noſtre ſaint pere à ſa requeſte, chacun à part, & puis eux trois enſemble par divers & pluſieurs fois, & n'avoient eu de lui nulle reſponſe, fors celle que Dimanche dernier paſſé, il leur avoit baillée par eſcrit, laquelle reſponſe ne leur eſtoit point agreable, ny n'avoient entention de l'accepter, de laquelle reſponſe leſdits cardinaux avoient copie, qui leur avoit eſté par noſſeigneurs baillée, & que ce n'eſtoit pas l'entention de noſſeigneurs d'oüir doreſnavant aucune reſponſe du pape en cette matiere, ſinon en la preſence du college deſdits cardinaux, mais eſtoit leur entention de luy requerir audience publique, au cas qu'il ne leur voudroit pas donner reſponſe en la preſence de tout le college, & requirent noſſeigneurs aux cardinaux, que s'ils ſentoient aucune choſe de l'entention du ſaint pere, & de la reſponſe qui leur eſtoit à donner, qu'il leur vouſiſſent ouvrir & denoncier. Adonc les cardinaux ſe retrairent à conſeil, & puis revindrent, quand ils orent parlé enſembles, & dirent à noſſeigneurs, que le pape nulle autre choſe ne

Digitized by Google

leur avoit dit, fors ce qu'ils avoient oy par le cardinal de Florence, ny autre choſe ils ne leur pouvoient dire, fors ce que ſonnoient les paroles devant dites. Adonc tous les cardinaux ſe partirent. Verité eſt que quand les lettres de l'univerſité furent preſentées à noſſeigneurs les ducs & au college, vindrent pardevers noſſeigneurs le chambellan du pape, l'eveſque de Tyraſone, le vicomte de Roddes, & leur dirent que le pape leur prioit que lendemain & le mardy enſuivant, ils vouſiſſent eſtre à diſner avec luy, il leur diroit la reſponſe qu'il leur devoit donner. Auſquiex noſſeigneurs reſpondiſſent par ces paroles: Veez cy le vicomte de Melun, qui doit huy diſner, ſi comme il dit, avec noſtre ſaint pere, il ſera icy au conſeil, & li dira ſi nous irons ou non. Et adonc eux trois ſe partirent. Et pourtant fini le conſeil, dirent noſſeigneur au vicomte de Melun, qui alloit diſner avec le pape, qu'il dit au pape qu'ils avoient entendu des cardinaux, que le pape avoit entention de les avoir lundy & mardy enſuivant à diſner, & qu'il leur douroit telle reſponſe, qu'il leur ſeroit bien agreable. Et pour ce s'ils avoient eſperance, qu'il leur d'euſt donner la reponſe qu'il ſçavoit bien qu'ils deſiroient, ils iroient tres volontiers, mais ſinon, ils n'accepteroient ne n'orroient nulle reſponſe, ſinon en la preſence du college des cardinaux. Et lors ledit vicomte leur requit qu'ils luy baillaſſent maiſtre Oudard qui entendoit mieux latin, pour ouir & rapporter au vray ce que leur diroit, lequel maiſtre Odard alla avec ledit vicomte, & y diſna.

51. Le lundy enſuivant 28. jour de Juin & vigile de S. Pierre & S. Paul noſſeigneurs vindrent au palais environ huit heures ou neuf du matin, & là en preſence de tous les cardinaux & des gens du conſeil du roy & de l'univerſité, monſieur de Berry dit au pape comme il leur avoit fait dire par le vicomte de Melun, qu'il leur douroit ſi bonne reſponſe, qu'ils ſeroient contens de luy, & qu'il luy pleuſt à leur ouvrir telle reſponſe. Lors le pape leur dit, que voulentiers, & demanda lequel ils avoient plus chier, ou qu'il dit ſa reſponſe en Latin, ou en ſon langage; & monſieur de Berry diſt, qu'il leur plaiſoit bien qu'il dit en Latin. Adonc recita le pape comment le dimanche penultiéme paſſé, il leur avoit baillé ſa reſponſe & ſon entention par eſcrit, & qu'il cuidoit en ſa conſcience leur avoir baillé bonne voye & ſouffiſante, & plaiſante à Dieu pour l'extirpation du ſchiſme, & la paix de l'egliſe avoir; neantmoins pourtant qu'ils n'en eſtoient pas contens, ſi comme il avoit entendu, encore d'abondant il leur donneroit plus à plain ſon entention, & afin qu'il ne faillit en aucune maniere en l'expliquer de bouche, il leur bailleroit par eſcrit. Et lors fit lire une cedule devant eux tous, & il leur dit qu'elle n'eſtoit pas miſe au net, mais eſtoit interlinée, & qu'il la feroit mettre au net, & qu'ils l'auroient le lendemain, ou quand il leur plairoit. Verité eſt que le pape au commencement refuyoit fort, que ceux de l'univerſité fuſſent preſens, mais noſſeigneurs vouldrent qu'ils fuſſent appellez, & que tout ſe fiſt en leur preſence. Adonc noſſeigneurs allerent diſner avec le pape, & demourerent tout le jour & lendemain juſques à diſner pour la ſolemnité.

52. Le mardy enſuivant XXIX. jour de Juin & feſte de S. Pierre & S. Pol après diſner à collation, noſſeigneurs demanderent au pape la cedule qu'il leur avoit promis à bailler le jour devant, & il leur dit qu'ils l'aroient quand ils voudroient, ou lors ou lendemain, & luy prierent qu'ils l'euſſent tantoſt, & lors le pape leur bailla. La teneur de ladite cedule s'enſuit en cette forme:

« BENEDICTUS, &c. Quamvis nuper dilectis filiis ducibus JOHANNI Bituricenſi, PHILIPPO Burgundiæ patruis & LUDOVICO Aurelianenſi fratri cariſſimi in Chriſto filii noſtri CAROLI regis Francorum, &c. *Edita Spicil. tom.* 6.

53. Ce meſme jour après diſner noſſeigneurs partirent du palais, & allerent aux Cordeliers, & là fut le conſeil du roy & les cardinaux 19. en nombre; auſquiex cardinaux M. de Berry dit comment ils avoient ce jour avant diſner fait demander au pape par le vicomte de Melun, le comte de Sancerre, & M. Guy de la Trimoille la cedule de la reſponſe du pape, qui avoit eſté lûe le jour devant en leur preſence, & derechef après diſner à la collation de vin & eſpices luy avoient eux-mêmes requis qu'il leur vouſiſt bailler, & comment lors il les fit retraire en la chambre de la tour, & la leur bailla. Dit outre auſdits cardinaux, qu'ils l'orroient lire s'il leur plaiſoit, & les pria qu'ils le vouſiſſent en cette choſe conſeiller. Et fut adonc la cedule leuë en leur preſence en la forme deſſus eſcrite. Puis leſdits cardinaux ſe retrairent à part, & demanderent copie de ladite cedule pour miex avoir leur advis & deliberation ſur le contenu d'icelle, laquelle leur fut baillée par la main de moy maiſtre Gontier Col ſecretaire, & leur en bailla trois copies à trois d'eux. Et quand ils orent parlé enſemble, ils retournerent, & dirent par la bouche du cardinal de Florence, qu'ils avoient oüy lire & veu ladite cedule diligemment, & auſſi avoient-ils la premiere baillée le XX. jour dudit mois. Mais pour ce ne ſe demouroient en aucune maniere de leur propos, ny de leur opinion, en quoy ils avoient eſté & eſtoient, c'eſt-à-ſçavoir en l'opinion du roy, laquelle ils conſeilloient au pape, c'eſt-à-ſçavoir la ceſſion de l'une & l'autre partie, & que noſſeigneurs aviſaſſent les doutes qu'ils faiſoient eſdites reſponſes, & les diſſent auſdits cardinaux, & ils leur donroient

Digitized by Google

deſſus le meilleur conſeil qu'ils ſçauroient & pourroient, & fut conclu que chacune des deux parties, c'eſt-à-ſçavoir noſſeigneurs & le conſeil du roy d'un coſté, & les cardinaux d'autre, s'aſſembleroient le lendemain au matin chacun à part, & puis diroient enſemble leur advis pour conclure ſur celle choſe, que on devroit outre faire; & de tout me fut requis inſtrument.

54. Le mardy 30. & dernier jour de Juin au matin, furent invitez les cardinaux à diſner le lendemain avec noſſeigneurs, & les allerent inviter le comte de Sancerre, le vicomte de Melun, & la Trimoille, & les ſemonnirent tous enſemble, car ils tenoient leur conſeil enſemble à part aux Cordeliers, & noſſeigneurs d'autre coſté enſemble, & le conſeil du roy le leur, & fut mis en déliberation entre nous & le conſeil ce qu'ils avoient à faire, & comment ils devoient en outre proceder; & là furent touchées les difficultez & doutes adviſées par le conſeil és deux cedules que le pape avoit baillées pour reſponſe; & finablement fut conclu, qu'ils preſenteroient premierement aux cardinaux la cedule, qui avoit eſté faite & aviſée par le conſeil du roy, comment ils eſtoient conſentans en la voye de ceſſion avec l'opinion du roy, & qu'en ladite cedule ils fuſſent tous requis de ſouſcrire de leurs propres mains, en approuvant & teſmoignant la verité d'icelle, laquelle ils avoient pluſieurs fois confeſſée. De laquelle cedule la forme cy enſuit.

» 55. Nos omnes & ſinguli S. R. E. cardi-
» nales propriis manibus in præſenti cedula
» ſubſcripti, qui dudum vita functo felicis re-
» cordationis domino Clemente VII. congre-
» gati pro electione futura in conclavi, &,
» prout tenemur, cupientes abolere peſtiferum
» ſchiſma, proh dolor! in eccleſia vigens & ani-
» marum ſaluti, amputatis prolixarum viarum
» ambagibus, providere & procurare totis vi-
» ribus unionem eccleſiæ ſanctæ Dei, promiſi-
» mus & juravimus ad ſancta Dei evangelia,
» ad hoc per nos & ſingulos noſtrûm tacta,
» prout continetur latius in quadam cedula per
» nos in eodem conclavi facta & ſubſcripta
» propriis noſtris manibus, cujus tenor ſequi-
» tur in hæc verba:
» Nos omnes, &c. Cum itaque aſſumto ad
» ſummi pontificatus apicem domino Bene-
» dicto moderno, qui tunc de numero noſtrûm
» exiſtens, cardinalis de Luna vulgariter dice-
» batur, de ipſius mandato diverſa tenuerimus
» conſilia, fuerintque per nos de hujuſmodi
» mandato pro prædicto ſchiſmate tollendo
» diverſæ viæ diſcuſſæ. Hinc eſt quod bona fi-
» de & in noſtris conſcientiis atteſtamur, quod
» inter nos habita deliberatione provida & ma-
» tura ſuper omnibus viis & modis quibus ſchiſ-
» ma nunc in Dei eccleſia vigens poſſet melius,
» brevius & facilius ſedari & extirpari, & ipſa
» eccleſia ad unionem reduci, viam ceſſionis
A utriuſque partis, ſcilicet domini noſtri papæ «
Benedicti XIII. de papatu, & intruſi de jure «
quod prætendit ſe habere in papatu, propo- «
ſitam pro parte sereniſſimi principis domini «
regis Francorum Chriſtianiſſimi, per illuſtriſ- «
ſimos principes dominos duces Bituriæ & «
Burgundiæ patruos, & Aurelianenſem ger- «
manum domini regis prædicti, ad eumdem «
dominum noſtrum papam pro prædicta cauſa «
ab eodem domino rege nuncios deſtinatos, «
præ ceteris quibuſcumque viis elegimus & «
eligimus, tamquam convenientiorem, bre- «
viorem & utiliorem, ad dictam unionem fa- «
B ciendam, & toti populo gratiorem ad ſchiſ- «
ma tollendum & ſingulorum conſcientias «
ſerenandum, viamque hujuſmodi ceſſionis «
expedire pro bono eccleſiæ & unitatis præ- «
dictæ diximus eidem domino noſtro papæ, ac «
etiam dicimus, atteſtamur, & aſſerimus per «
præſentes, conſuluimuſque eidem & conſu- «
limus, ut illam acceptet & exequatur, prout «
eccleſiæ per præfatos illuſtriſſimos principes, «
pro parte dicti domini regis eſt eidem ſup- «
plicatum. Inſuper aſſerimus & confitemur «
nos velle in hujuſmodi propoſito cum dicto «
rege firmiter perſiſtere, & de prattica execu- «
tionis hujuſmodi dictæ ceſſionis & aliis circa «
C illam & poſt illam neceſſariis & opportunis «
debite, prout pertinebit, conſulere, & etiam «
providere. In quorum omnium teſtimonium «
quilibet noſtrûm præſentem cedulam pro- «
pria manu ſubſcripſit, ſub anno Domini «
MCCCXCV. die, &c. «

56. Ce meſme jour aprés diſner fut tout le conſeil aſſemblé aux Cordeliers, & illec avant que les cardinaux veniſſent, les meſſagiers de l'univerſité, qui avoient ce jour diſné avec le pape, & ſi demandé audience publique & ſolemnelle, dirent à noſſeigneurs & aux gens du conſeil la réponſe du pape, qui
D eſtoit telle en ſubſtance, que le pape leur douroit volontiers audience, & ne leur avoit point refuſée, mais eſtoit touſjours preſt de les oir, ces veſpres meſmes, s'ils vouloient, mais l'audience ne ſeroit pas publique en plain conſiſtoire, ſi comme ils demandoient, mais elle ſeroit, s'ils vouloient, en la chambre de parement, en la preſence de grande multitude de notables clercs & prelats, qui là ſeroient, & qu'il leur devoit aſſez ſouffire qu'il les oiſt, ſans qu'ils luy vouſiſſent im-
E poſer loy de la maniere de les oüir. Car de ce appartient à luy élection & la determination, & par eſpecial en telle matiere qui touche ſa perſonne & ſon eſtat ſi grandement, & qu'il n'appartient point que telle matiere ſe traite devant meſchans gens. Dit outre comme les autres univerſitez de Toulouſe, d'Angiers, de Montpeillier, &c. avoient eſté bien contentes d'avoir ainſy eſté oüyes, où il y avoit de vaillans clercs & bien notables. A ces paroles ils repliquerent deux ou trois fois, & le pape à chacune fois leur reſpondit touſ-

Digitized by Google

jours qu'il les oiroit en cette maniere, & non autrement. Et adonc de luy ſe departirent. Puis après quand les cardinaux furent venus, ils s'aſſirent au conſeil avec noſſeigneurs, & par la bouche du cardinal de Florence regratierent moult eſpecialement à noſſeigneurs de la grande affection qu'ils avoient à l'egliſe, & de la peine & du travail qu'ils en prenoient, & que ſi comme autrefois avoient dit, & encore le diſoient qu'ils eſtoient fermes & fichez ſans demouvoir, avec l'opinion du roy en la voye de ceſſion, & comment en icelle ils demouroient & perſeveroient, & de tout leur pouvoir labouroient à l'execution d'icelle; & que lendemain ils iroient tous enſemble pardevers le pape au palais, & luy conſeilleroient & ſupplieroient humblement, qu'il vouſiſt prendre cette voye, toutes autres laiſſiées, & luy monſtreroient les perils, les eſclandres & inconveniens, qui autrement s'en enſuivroient contre luy & contre l'egliſe, & oye ſa reſponſe, ils la diroient à noſſeigneurs; ſuppliant outre ledit cardinal à noſſeigneurs, que pareillement ils vouſiſſent demourer & perſeverer en cette opinion, & qu'en ce faiſant ils feroient œuvre vertueuſe & de tres-grande loüange. Dit outre qu'ils avoient les reſponſes du pape en deux cedules, & qu'elles leur ſembloient captieuſes & contenant fauſſeté, & s'eſmerveilloient moult qu'il vouloit maintenant ramener en doute & en condition, ce qu'ils avoient publiquement, notoirement, & ſimplement juré. Adonc le cardinal d'Amiens afin que noſſeigneurs ſeuſſent plainement l'entention des cardinaux, repeta en François, tout ce que Florence avoit dit en Latin, & confirma bien longuement, & ſe fit advoüer par tous les autres cardinaux preſens, & dit que c'eſtoit ja la quarte fois qu'ils avoient publiquement ſoy déterminé pour cette voye, & le dit à noſſeigneurs. Puis après monſieur de Berry parla, & pareillement les regratia de la bonne affection qu'ils avoient, & de ce qu'ils eſtoient & propoſoient à eſtre ſi fermes & conſtans en l'opinion du roy, en leur ſuppliant, qu'ils vouſiſſent diligemment labourer & entendre a l'execution d'icelle; car ils n'avoient pas bonne entention, ny de proceder, ny de rien faire en cette matiere ſans leur conſeil, & adonc leur preſenta la cedule faite en leur nom deſcrite deſſus, en leur priant qu'eux tous qui là eſtoient, ſe vouluſſent en icelle ſouſcrire; car elle ne contenoit rien, fors ce qu'ils avoient dit & confeſſé & repeté, & maintenant & pluſieurs fois; & lors ils prirent la cedule, & ſe retrairent à part, & la lûrent entr'eux, & au revenir dirent qu'ils prioient noſſeigneurs, qu'ils leur vouſiſſent bailler copie de ladite cedule, & eſpace de deliberer ſur icelle, & adonc leur en reſpondroient. Lors monſieur de Berry dit, qu'il n'y falloit pas moult grande deliberation; car il n'y avoit rien dedans contenu, fors ce qu'ils avoient pluſieurs fois dit. Neantmoins comme ils requeroient, leur fut baillée la cedule. Leſquelles choſes faites, l'eveſque d'Arras, du commandement de noſſeigneurs, recita aux cardinaux les doutes adviſez par le conſeil és cedules du pape: leſquels doutes ſont deſſus eſcrits au XXIV. jour de ce mois. Et ores leſdites doutes leſdits cardinaux confeſſerent que ces doutes-là y eſtoient & pluſieurs autres, & que les cedules eſtoient captieuſes & moins ſouffiſantes, & non acceptables, & par eſpecial la ſeconde plus que la premiere; car elle revoque en doute & par condition, ce qui eſt tout affirmatif & notoire, & par deux fois ſolemnellement juré par luy. A tant le conſeil ſe parti. Puis dirent les cardinaux de Giffons, du Puy, d'Albanie, de Petremale, de Jeruſalem, de Saluces par leurs conferences, qu'aprés ſon élection l'y virent jurer & confirmer derechef la cedule du conclave. Dient que pareillement vit maiſtre Henry de Chalon, qui là étoit préſent.

57. Le jeudy enſuivant premier jour de Juillet au matin les cardinaux allerent tous devers le pape, ainſi comme ils avoient promis à noſſeigneurs, & furent moult grandement feſtiez, & aprés diſner ou chapitre dudit lieu en la preſence de noſſeigneurs les ducs & du conſeil, & de ceux de l'univerſité, ils reciterent par la bouche du cardinal de Florence tout ce qu'ils avoient fait, & dit envers le pape le matin, c'eſt aſſavoir comment eux tous luy avoient tres-humblement, reveremment & affectueuſement ſupplié à genoux, qu'il luy pleuſt pour le bien de l'union de l'egliſe accepter la voye de ceſſion, qui avoit eſté par le roy ſi meurement déliberée, & de par luy luy eſtoit preſentée, & qu'ils eſtoient fermes & joints avec le roy en cette opinion, & qu'ils luy avoient touchié les inconveniens & maux innumerables qui s'en pourroient enſuir, & vray-ſemblablement s'en enſuivroient s'il la refuſoit, & les grands honneurs & profits qui à l'egliſe & à luy & à ſa poſterité s'en enſuivroient perpetuellement, s'il l'acceptoit en ſon temps, il faiſoit paix en ſainte egliſe, & qu'il fuſt tout ſeur & certain, que le roy & noſſeigneurs avoient luy & ſon eſtat pour bien recommandé, & luy garderoient ſon honneur pareillement comme le leur propre, & pluſieurs autres choſes inductives & exhortatoires luy dirent: leſquelles choſes oüies, le pape reſpondit, qu'il avoit touſjours quis juſques à cy la paix & union de ſainte egliſe, & procuré de ſon pouvoir de bonne & ſainte entention, & que encore à ce tendoit toute ſon entention, & que s'il ſçavoit que par ſa mort deuſt eſtre union en l'egliſe, il la ſouffriroit volontiers & de plein gré, & que à l'acceleration de la

Digitized by Google

paix de l'egliſe il couroit ſi legierement par A la ſtimulation de ſoy-même, qu'il luy conviendroit adjouter ſon frein pour luy l'arreſter. Puis leur dit comment il avoit éleuë & baillé en eſcrit à noſſeigneurs les ducs par grande & meure deliberation la voye ou voyes par leſquelles il cuidoit en ſa conſcience que l'egliſe de Dieu puſt pluſtoſt eſtre miſe à union, & pour ce en vertu de ſainte obeiſſance, & ſur peine d'infidelité, & ſur les autres peines inſtituées de droit, leur commandoit & eſtroitement enjoignoit, qu'ils pourſuiſſent & ſouteniſſent & avançaſſent à executer ſes voyes qu'il avoit baillées, ne nul- B les autres n'acceptaſſent, ne pourſuiſſent, que s'ils faiſoient le contraire, il proteſtoit de proceder contr'eux, comme inobeiſſans & deſloyaux, & d'executer ſur eux les peines de droit ordonnées. Adonc les cardinaux luy dirent les doutes qui leur avoient eſté touchiez par le conſeil du roy ſur les voyes par luy données, en ſuppliant tout derechef treshumblement à genoux, & les aucuns d'eux en plourant, qu'il ne vouſiſt pas ainſi ficher ne ahurter à ſon opinion, mais qu'il pleuſt à ſe reduire & condeſcendre à la concorde & deliberation de ſes freres, & de ſi haut & ſi noble prince, qui cette voye luy conſeilloit. C Auſquiex il reſpondit, qu'ils eſtoient tous ſes ſujets, & il eſtoit leur ſouverain & leur ſeigneur, & non pas ſeulement à eux, mais à tous mortellement vivans, & qu'il avoit à rendre compte à Dieu tant ſeulement, &c. Puis leur dit, qu'il avoit entendu que nos ſeigneurs les ducs leur avoient baillé une cedule, en les requerrant que eux tous ſe ſouſcriſſent en icelle de leurs propres mains, laquelle il leur requis exhiber : & adonc un d'eux la luy bailla, & quand l'ot leuë & veuë, il la retint pardevers luy, & leur deffendit ſur les peines deſſus dittes, qu'ils ſe gardaſſent bien de la ſigner, laquelle eſtoit perni- D tieuſe. Puis leur fit lire une cedule qu'il avoit, laquelle comme il leur ſembla, deſtruit toute la maniere du procés de nos ſeigneurs, de laquelle il leur promis à bailler lendemain copie. Puis les cardinaux luy requirent, que il leur rendiſt la cedule faite au conclave, laquelle monſieur de Berry luy avoit renduë, en diſant qu'elle eſtoit du college, & que au college appartenoit de la garder. Auſquiex il reſpondit, que quand elle luy fut baillée dernierement, ils ne luy avoient pas baillée, & pourtant ne leur rendroit point, mais bien en convenoient enſemble. Finablement E diſt au cardinal d'Aux, que ſi ces ſeigneurs ſe confiaſſent bien de luy, qu'il fiſt à maiſon de France le plus grand bien que oncques mais il fuſt fait pape, & qui fuſt à la grand honneur du roy & du royaume. Leſquelles paroles le cardinal de Giffons expoſa à nos ſeigneurs, en leur diſant que ce bien n'eſtoit autre choſe que peine & deſpenſe pour eux. Car il entendoit qu'il leur douroit le patrimoine de l'egliſe qui eſt en Italie, lequel n'eſt pas en ſa puiſſance ny faculté de donner, mais en la leur plus. Et eſtoient avec le pape à cette collation faire douze de ſes conſeillers, chambriers & autres, deſquiex les cardinaux requirent au pape, qu'il les fiſt partir, car ils ne devoient pas eſtre au conſeil avec eux; & le pape leur reſpondit, qu'ils ne ſe partiroient point, car ils eſtoient ſes conſeillers & ſes loyaux ſerviteurs. Finablement fut appointé par nos ſeigneurs, que lendemain le conſeil ſeroit aſſemblé ſur les choſes deſſus dittes.

58. Le vendredy enſuivant ſecond jour de juillet, furent aſſemblez au matin aux Cordeliers nos ſeigneurs, & les cardinaux, & tout le conſeil ; & derechief à la requeſte de nos ſeigneurs repeta le cardinal de Florence ces paroles deſſus eſcrittes, traittées entre le pape & eux les cardinaux le jour devant, & envoyerent leſdits cardinaux trois eux devers le pape, c'eſt aſſavoir Peneſtre, le Puy & Petremal, pour luy demander deux cedules, c'eſt aſſavoir celle du conclave & celle que le pape avoit faite, de quoy il leur avoit promis copie. Auſquiex quant à la premiere cedule le pape reſpondit, qu'il y avoit ſa part, & qu'il la garderoit bien, mais s'ils en vouloient copie, ils l'arroient volontiers. Quant à l'autre cedule il leur reſpondit, qu'il leur envoyroit dedans veſpres s'il pouvoit. Finablement de par nos ſeigneurs les ducs fut dit aux cardinaux par la bouche de l'eveſque d'Arras, qu'il ſembloit à nos ſeigneurs, que les inhibitions qui leur avoient eſté faites par le pape eſtoient iniques & injuſtes, & contre le ſerment que le pape & eux avoient fait.

59. Ce meſme jour aprés diſner nos ſeigneurs furent au conſeil enſembles aux Cordeliers entr'eux & le conſeil, & là fut mis en deliberation comment on avoit à proceder, veu l'eſtat des beſoignes tel comme il eſtoit, & finablement fut appointié que nos ſeigneurs & le conſeil & tous les cardinaux iroient encore devers le pape, & luy ſupplieroient derechef tous enſembles tres affectueuſement, qu'il vouſiſt accepter & recevoir cette voye de ceſſion pour le bien de l'egliſe &c. & au cas qu'il ne le vouldroit pas faire, & qu'il demoura aheurté à ſon opinion, qu'ils luy demanderoient audience publique, en laquelle ſeroit recité tout le procés de nos ſeigneurs & de ſes cardinaux avec luy, & la voye de ceſſion ouverte & publiée avec toutes ſes raiſons & couleurs &c. & la juſtification du procés du roy monſtrée, & la diligence de nos ſeigneurs &c. & que il ne tient en rien par eux que paix en ſainte egliſe ne ſoit. Fut outre dit, que le pape fuſt requis de revoquer les inhibitions faites à ſes cardinaux, comme iniques & deſrai-

Digitized by Google

ſonables & contre droit. Et ce veſpre meſme les cardinaux envoyerent devers le pape pour avoir la cedule qu'il leur avoit promiſe ; lequel reſpondit qu'elle n'eſtoit pas encore miſe au net, mais l'y feroit mettre, & l'aroient le lendemain.

Item, que on demanderoit la cedule du conclave, & que on entraſt en aucun nouvel traittié pour le fait de l'egliſe, & que on en pourſuis aux cas autresfois ouverts.

60. Le ſamedy enſuivant tiers jour de juillet, furent au matin les cardinaux aſſemblés aux Cordeliers, pour avoir enſembles conſeil & avis, comment noſſeigneurs & eux avoient à proceder, veu l'eſtat des beſoignes, & pour ſçavoir qu'ils pourroient conſeiller à nos ſeigneurs, qui leur conſeil leur avoient requis ſur ce. Et ce jour aprés diſner environ quatre heures nos ſeigneurs & leſdits cardinaux & ceux de l'univerſité furent tous aſſemblez en ce meſme lieu, & là de par les cardinaux parla le cardinal d'Amiens, & premierement regratia moult ſolemnellement noſſeigneurs, & les loüa, & recommenda moult de la grande diligence, affection & travail &c. qu'ils avoient pris & prenoient continuellement en cette matiere, & diſt comment ils avoient procedé humblement & doucement avec le pape, ny on ne pouvoit pas dire, qu'ils luy euſſent fait aucune force ou violence. Dit outre que ce qu'il leur diſoit par le commandement de tous les autres cardinaux, qui là eſtoient, par la deliberation qu'ils avoient euë au matin ſur ce, & ſoumettoient tout à la correction de noſſeigneurs & de ſes compagnons les cardinaux, & qu'ils vouliſſent ſuppleer s'il oublioit quelque choſe, & s'il diſoit mal, ou autrement que à ce point, qu'il fuſt reputé pour non dit. Puis dit que l'avis & opinion des cardinaux eſtoit, qu'un jour qui ſeroit advisé en brief, noſſeigneurs les ducs avec les cardinaux, le conſeil du roy avec ceux de l'univerſité allaſſent tous enſembles devers le pape, & là luy fuſt recité au long toutes les choſes faiſant à ce propos, qui ont eſté faites par le roy puis ſa creation ; la voye que le roy luy a conſeillée pour le bien & union de l'egliſe, laquelle tant ſainctement & par meure deliberation de tant ſi ſages gens & lettrez a eſté approuvée & concluë comme la meilleure & la plus brieve, & comment pour garder ſon honneur, & eſchiver l'eſclandre de l'egliſe, noſſeigneurs les cardinaux luy ont par pluſieurs fois requis & ſupplié à part, que cette voye il vouliſt accepter, & les reſponſes qu'il leur a faites & baillées par eſcrit, & luy ſoient monſtrez les inconveniens & fautes, qui ſont eſdittes reſponſes qu'il a baillées, qui chargent grandement le roy, & damnent ſa voye, & comment il a tenu & fait tenir pluſieurs conſaux en ſa preſence & abſence aucunes fois par tous les cardinaux, autresfois par une partie d'eux, pour adviſer & trouver voyes & manieres pour venir à l'union de l'egliſe, & que touſiours ont eſté de l'opinion de la voye que le roy luy conſeille, c'eſt à ſçavoir de ceſſion ; & penſoient bien que le roy luy conſeilleroit cette, & ainſy luy ont dit & rapportez leſdits cardinaux par pluſieurs fois avant la venuë de noſſeigneurs ; & quant à ſa voye qu'il a ouverte, c'eſt à ſçavoir d'aſſemblée des deux parties & de compromis, laquelle il dit eſtre de l'entention des cardinaux : bien eſt verité, qu'il leur ouvrit telle voye, & leur pria qu'ils en fuſſent contens, & ils luy accorderent en cas que le roy & ſes meſſages en ſeroient contens & non autrement. Et ces choſes faittes, que noſdits ſeigneurs les ducs & les cardinaux & tous autres là preſens luy ſupplient tres humblement & requierent tres inſtamment, euë conſideration au grand bien & honneur que ce ſera à luy & à l'egliſe & à toute chreſtienté, qu'il ſe vueille condeſcendre à cette voye de ceſſion & l'accepter. Et dit ledit cardinal, qu'il avoit eſperance en noſtre Seigneur : car la choſe eſtoit, qu'il le inſpireroit & enclineroit à ce : laquelle choſe ſi faire la vouloit, benoiſt fuſt Dieu ; & ſe non, que lors luy ſoit requis de par nos ſeigneurs tres inſtamment, que la cedule du ſerment faite au conclave, qu'ils luy ont baillée, leur ſoit renduë, & auſſy luy requierent les cardinaux cette meſme choſe, & qu'il vueille accomplir le ſerment fait par luy en ladite cedule, & par aprés ratifié par luy meſme aprés ſa création, & qu'il leur ſemble qu'il y euſt eſté tenu & obligié. Item, luy ſupplierent & requirent noſdits ſeigneurs les ducs, qu'il vueille rappeller l'inhibition faite par luy aux cardinaux & baillée par eſcrit comme injuſte, & contre le bien & union de l'egliſe & ſerment par luy fait. Laquelle cedule illec leuë & exhibée, de quoy la teneur s'enſuit.

« Benedictus &c. Cum ad noſtrum pervenerit auditum, quod vos venerabiles fratres noſtri S. R. E. cardinales requiſiti fueritis, &c. *Edita Spicil. tom.* 6.

61. Et ſoit monſtré tres bien au pape, comment laditte cedulle eſt inique & contre le propre ſerment fait par le pape & par eux, contre le bien & union de ſaincte egliſe, & pour ce ils ne doivent point obeïr, ny la mettre à execution, & par eſpecial, pour ce que par laditte cedulle le pape fait impreſſion aux cardinaux. Item, oüie & leuë publiquement la cedulle devant ditte, diſt le cardinal qui parloit, c'eſt aſſavoir Amiens, qu'il luy ſembloit, que on avoit mué en laditte cedule depuis qu'ils l'avoient oüie premierement devant le pape, & que le pape avoit tabellions à ſon commandement. Item, dit ledit cardinal, que eux tous les cardinaux ſont preſts & appareillez de pourſuire la

la voye de ceſſion, & ſeront touſiours conſtans en ce propos, & que eux tous ou aucun d'eux, leſquiex que le roy & nos ſeigneurs voudront, iront à toutes heures par le commandement du roy par tout où on les voudra envoyer pour executer cette choſe. Item, ſupplierent leſdits cardinaux par la bouche du devantdit parlant, que aprés le departement de nos ſeigneurs les ducs, ils demeurent en ſeureté, & que par les chanceliers de nos ſeigneurs avec les cardinaux d'Amiens, d'Albanie & de Thury ſoit adviſié la voye & maniere d'avoir cette ſeureté & liberté, que ſur ce ils ayent leur avis & conſeil. Et quand le cardinal eut fini ſa parole, monſieur de Berry parla, & de par nos ſeigneurs & tout le conſeil les regratia grandement de leur bonne conſtance, oblation & conſeil qu'ils bailloient à nos ſeigneurs; & fut illec dit pour concluſion, que lundy enſuivant nos ſeigneurs les ducs & les cardinaux allaſſent au palais devers le pape en la maniere deſſus ditte, que les cardinaux avoient conſeillée, & ſuppliaſſent, requiſſent & expoſaſſent à noſtre ſainct pere les choſes devant dittes, comment il vueille condeſcendre à cette voye &c. Item, luy ſoit requiſe inſtamment audiance publique, pour & au nom du roy ſur cette matiere, en laquelle ſoit expliqué au long tout le procés de cette choſe, & par le pape & par le roy dés le commencement. Item, octroient noſdits ſeigneurs bailler aux cardinaux protection, faveur & aide en toutes manieres qu'ils pourroient, & leur accorderent, comme ils avoient requis, que leurs trois chanceliers avec leurs trois cardinaux deſſus nommez, s'aſſemblaſſent à lendemain pour adviſier & traittier de la maniere de leur ſeureté.

62. Le dimanche enſuivant quatrieſme jour de juillet au matin, envoyerent nos ſeigneurs pardevers le pape le comte de Sancerre, le vicomte de Melun, monſieur Guy de la Trimoille, & maiſtre Oudard de Moulins, & luy ſupplierent de par nos ſeigneurs, qu'il luy pleuſt le lendemain à les oüir avec les cardinaux : car ils avoient entention de venir pardevers luy, s'il luy plaiſoit, & luy expoſer aucunes choſes tous enſembles; auſquiex le pape dit, qu'il auroit grande joye que nos ſeigneurs y veniſſent ſans les cardinaux, & qu'il s'eſmerveilloit pourquoy ils y amenoient ces cardinaux : mais toutesfois bien luy plaiſoit, qu'il en fuſt à leur volonté. Ce meſme matin aux Cordeliers furent aſſemblez les cardinaux d'Amiens, d'Albanie & de Thury, & les chanceliers de nos ſeigneurs les ducs, pour adviſer ſur la ſeureté des cardinaux, ſi comme ils avoient [reſolu] le jour devant. Ce meſme jour aprés diſner l'eveſque de Senlis, l'eveſque d'Arras, le chancelier d'Orleans, maiſtre Oudard, maiſtre Gilles Deſchamps, & moy Gontier Col

A fuſmes aſſemblez aux Cordeliers, pour oüir la propoſition que devoit faire maiſtre Gilles Deſchamps, laquelle il nous leut devant nous.

63. Lundy cinquieſme jour dudit mois de juillet ne fut rien fait ny conſeillé au matin, pour ce que le mardy matin on devra eſtre devers le pape. C'eſt aſſavoir nos ſeigneurs les ducs, avec eux le conſeil du roy, ceux de l'univerſité de Paris & les cardinaux, dire & requerir ce que deſſus eſt dit, comme deliberé a eſté. Le meſme jour au ſoir envoya le pape à monſieur de Bourgongne par le cardinal d'Albanie, une cedule de

B quoy la teneur s'enſuit.

Benedictus, &c. Quoniam, ſicut ad noſtrum de novo pervenit auditum, aliqui nobis impingunt, quod in ſecunda reſponſione, quam nuper fecimus dilectis filiis ducibus Johanni Bituricenſi, Philippo Burgundiæ patruis, ac Ludovico Aurelianenſi germano cariſſimi in Chriſto filii noſtri Caroli regis Francorum illuſtris, ubi diximus nos ſuper facto unionis eccleſiæ velle facere prout ex debito officii commiſſi nobis incumbit, & alias in quantum virtute cujuſdam cedu-

C læ factæ in conclavi teneamur, nos voluerimus effectum obligationis ipſius cedulæ immutare &c. & hanc noſtram declarationem volumus prędictæ noſtræ reſponſioni adjungi.

64. Laquelle cedule fut leuë devant monſieur de Bourgongne : laquelle oye, dit que l'effet eſtoit bien petit, & qu'elle ne mettoit rien affermement, mais tant ſeulement eſt negative.

65. Le mardy enſuivant au matin ſixieſme jour de juillet, vindrent nos ſeigneurs au palais, & les cardinaux auſſy, comme auparavant ordonné avoit eſté; & nos ſei-

D gneurs eſtant en leurs chambres, & une partie des cardinaux dans la chambre de parement, où le conſeil ſe devoit tenir, le cardinal d'Albanie & le cardinal d'Aigrefeuille, qui eſtoient devers le pape avec aucuns autres, vindrent en ladite chambre de parement, & dirent aux autres cardinaux illec eſtans, s'en allaſſent, car on ne feroit rien cette matinée, & lors s'en allerent moult courrouciez. Puis les deux devant dits cardinaux allerent devers nos ſeigneurs, & leur dirent que on ne feroit rien, & que les cardinaux s'en eſtoient allez, dont ils furent trés mal contens; & lors ſe mirent à conſeil eux

E & ceux du conſeil & ceux de l'univerſité, & firent lire la cedule bailliée le jour precedent, & comment on avoit à proceder : laquelle leuë, fut dit qu'elle ne ſervoit de rien, car elle ne mettoit rien affermativement, ny ne s'obligeoit à tenir le ſerment du conclave. Et fut appointé que on allaſt dire au pape, que leur entention eſtoit d'eſtre lendemain à quatre heures aprés midy devers luy, & qu'ils feroient à ſçavoir pareillement

Digitized by Google

aux cardinaux qu'ils y fuſſent, & leur ſembloit qu'il ne les menoit que par delais, & que choſe qu'il leur baillaſt, ne envoyaſt, ne faiſoit rien au fait ; & ainſy fut dit par nos ſeigneurs aux cardinaux d'Albanie, d'Aigrefeuille & de Thury, pour le rapporter au pape, & à tant ſe partirent nos ſeigneurs.

66. Le mercredy enſuivant VII. jour de juillet aprés-diſner, nos ſeigneurs les ducs vindrent au palais, & le conſeil du roy, & ceux de l'univerſité avec, & pareillement les cardinaux y vindrent, & furent leſdits cardinaux en la chambre de parement, où devoit eſtre le conſeil, & ceux de l'univerſité furent en la chambre de monſieur de Berry ; & illec vindrent à eux de par noſtre ſaint pere deux cardinaux, c'eſt aſſavoir Albanie & Peneſtre, & pourtant que de la cedule derniere baillée par le pape, nos ſeigneurs n'avoient pas eſté contens, ils leur apporterent de par le pape ladite cedule corrigée & additionnée de nouvel, & eſtoit la correction telle ; en lieu de cette clauſe qui fut oſtée, *vel quoad obligationem vel liberationem noſtram in aliquo immutare*, fut miſe cette qui ſuit.

67. Le jeudy enſuivant VIII. jour de juillet au matin, vindrent nos ſeigneurs au palais, & les cardinaux, & ceux de l'univerſité. Et nos ſeigneurs les ducs eſtant en la chambre de monſieur de Berry, vindrent à eux deux cardinaux, c'eſt aſſavoir Peneſtre & Albanie, & leur baillerent de par le pape la cedule d'hier corrigée. car cette clauſe-cy : *juxta ipſius tenorem & ordinem*, & cette-cy, *nec nos noviter obligare*, &c. eſtoient oſtées. Et cuidoient leſdits cardinaux par ce nos ſeigneurs contenter. Laquelle cedule reveuë, nos ſeigneurs les ducs ſe retrairent en la petite chambre, & appellerent le conſeil & ceux de l'univerſité ; & là firent lire laditte cedule par monſieur Amaury d'Orgemont chancelier de monſieur d'Orleans, puis demanderent par opinions qu'il en ſembloit ; & dirent tous concordement, qu'en laditte cedule ne contenoit rien de profitable au fait de l'union ny à la voye qu'ils queroient &c. & pour ce eſtoit à proceder au principal, ſi comme il avoit eſté adviſé & conclu pluſieurs fois, c'eſt aſſavoir que nos ſeigneurs ſuppliaſſent & requiſſent au pape, qu'il acceptaſt la voye de ceſſion, & qu'il oyſt l'opinion des cardinaux ſur icelle. Et quant on requis les cardinaux qu'ils la diſſent devant le pape, ſi comme ils l'avoient tant de fois ditte devant nos ſeigneurs, & que l'en luy requiſt, qu'il rendiſt la cedule du conclave, & qu'il revoquaſt les cedules qu'il avoit baillées, quant à deux poincts, c'eſt aſſavoir, quant à ſa voye, & quant aux inhibitions faites aux cardinaux, & s'il refuſoit les choſes devant dittes, que l'en luy demandaſt audience publique. Puis nos ſeigneurs les ducs monterent en la chambre de parement, où eſtoient tous les cardinaux, & où ſe devoit tenir le conſeil, & illec nos ſeigneurs les ducs requirent à moy Gontier Col ſecretaire & à maiſtre Nicolas instrument public, un ou pluſieurs, de tout ce que par eux & par les cardinaux ſeroit dit à noſtre ſaint pere, & de par luy à eux & auſdits cardinaux, preſens à laditte requeſte les eveſques de Senlis, de Poictiers & d'Arras, monſieur G. vicomte de Melun, monſieur Jean comte de Sancerre, monſieur Amaury d'Orgemont, monſieur Guy de la Trimoille, & maiſtre Oudard de Chaſeron, maiſtre Oudard de Moulins, & maiſtre Gilles Deſchamps. Adonc le pape vint en laditte chambre de parement, où eſtoit tout le conſeil aſſemblé de noſſeigneurs, des cardinaux &c. Et premierement noſſeigneurs les ducs s'agenouillerent devant luy, & parlerent à luy humblement & devotement par la bouche de monſieur de Berry, & luy requirent & ſupplierent de par le roy & de par eux, qu'il luy pleuſt à oüir l'opinion & la voye des cardinaux ſur l'union de ſaincte egliſe. Adonc le pape en faiſant ſa reſponſe, s'offrit premierement à procurer & pourchaſſer l'union de l'egliſe par toutes voyes raiſonnables & honneſtes à luy & à l'egliſe, & à vouloir complaire au roy & à noſſeigneurs les ducs. Puis diſt que ce n'eſtoit pas choſe honneſte ny convenable pour ſaincte egliſe, que leſdits cardinaux luy diſent adonc leur opinion en public. car la preſente beſoigne touchoit communement luy & leſdits cardinaux ; & s'ils vouloient eſlire autre heure, en laquelle luy & le college tant ſeulement fuſſent preſens, il eſtoit preſt & appareillé de les oüir, & oüie leur volonté, leur reſpondre en telle maniere, & leur ouvrir ſon cœur en laditte union, qu'ils ſeroient trés bien d'accord, ſi comme il avoit eſperance. Oye laditte reſponſe du pape, luy fuſt derechef ſupplié par noſſeigneurs les ducs devant nommez, de par le roy & de par eux, leſdits cardinaux il luy pleuſt à oüir. auſquiex cardinaux leſdits ducs requirent, qu'ils voulſiſſent expoſer au pape leur entention ſur l'union de ſaincte egliſe. A laquelle requeſte le pape reſpondit, qu'en la verité de Jesus-Christ, il ne luy ſembloit pas honneſte choſe pour l'egliſe de Dieu, que leſdits cardinaux declaraſſent ſi en public leur entention : toutes fois il eſtoit tout preſt de les oüir, & s'ils ne luy diſoient autre choſe que ja n'agueres autrefois luy avoient dit, tantoſt ſur piez leur reſpondroit. Aprés leſquelles paroles & requeſtes faites au college des cardinaux, un excepte reveremment & à grant humilité recita à noſtre ſaint pere la maniere que leſdits cardinaux, deſquiex il eſtoit pour le temps, tindrent à l'entrée du conclave pour l'election avenir, & la teneur de la cedule

Digitized by Google

faite au conclave par tous les cardinaux, & par eux & luy meſme, lors eſtant cardinal, jurée, de laquelle il fut ordonné entre eux devant la confection d'icelle, que nul ne ſeroit eſleu en pape, s'il ne juroit. Dit outre comment noſtre ſaint pere depuis ſa creation & election avoit voulu, commandé & ordonné, que voyes ſouffiſantes & convenables à oſter l'eſclandre du ſchiſme fuſſent adviſées entre eux, tant par luy & les cardinaux, comme par les cardinaux par ſoy; & adonc furent ouvertes pluſieurs, c'eſt à ſçavoir de concile general, de ceſſion, de compromis & de convention enſemble, & aucunes autres; & pourtant qu'il y ot diverſes opinions, & qu'ils n'eſtoient pas tous d'un accord en une voye, combien que la plus grande partie fut touſjours pour la voye de ceſſion. Voult noſtredit ſaint pere que dix des cardinaux fuſſent derechief aſſemblez, qui luy rapportaſſent tout ce qui entr'eux ſeroit adviſé ſur cette matiere. Et ainſy fut fait: leſquels pour la plus grande partie furent tous d'accord en la voye de ceſſion, comme en la plus convenable & meilleure & plus brieve. Puis diſt comme noſtre ſaint pere, oye la bonne diſpoſition de noſſeigneurs les ducs, fit derechief aſſembler le college en ſa preſence, afin qu'on eſleuſt une voye qui leur fuſt preſentée & de laquelle ils puſſent & deuſſent eſtre contens. Et adonc fut conclu, que la voye de convention mutuelle leur fut ouverte, à laquelle pour lors ſe tindrent leſdits cardinaux, ou cas que le roy & noſſeigneurs les ducs en ſeroient d'accord, non autrement: laquelle choſe a eſté faite depuis la venuë deſdits ſeigneurs, & par le conſeil du roy eſté reputée non ſouffiſante, ains par pluſieurs moyens, raiſons & écritures par iceux reprouvées, les devant dits cardinaux furent le premier jour de Juin dernier paſſé tous aſſemblez en la preſence deſdits ſeigneurs, & à leur requeſte, non pas par maniere de college, & eux querans & conſiderans toutes les voyes & manieres par leſquelles le ſchiſme peuſt eſtre terminé, eſlurent la voye de ceſſion des deux parties, comme la meilleure, la plus brieve, la plus profitable, la plus ſaincte & la plus ſedative du ſchiſme; en laquelle pour lors ſe tindrent & ſe tiennent encore, & adonc tous les cardinaux, excepté Pampelune, ſupplierent à genoux au pape, que pour la reverence des ducs, l'onneur de ſaincte egliſe, & afin qu'en ſon tems paix & concorde ſoit miſe en ſaincte egliſe, (Car ſchiſme envieilly devient à hereſie) qu'il voulſit condecendre à cette voye; & qu'il la doit accepter, & à rendre aux cardinaux la cedule faite au conclave qu'il avoit, & revoquer certaines inhibitions & monitions de par luy à eux faites, eſquelles ils ſembloient eſtre grevez, c'eſt aſſavoir en ce qu'en une cedule il les exhorte, & admoneſte, & requiert en vertu de ſainte obedience, &c. ils ſoient tous aſſiſtans avec luy en la pourſuite de ſes voyes, & leur defend qu'ils ne ſe ſouſcrivent en une cedule de laquelle eſt faite mention en la monition & inhibition devant ditte, & que à autres voyes nullement ils ne ſe conſentent, &c. car le college es faits de l'egliſe, & de la foy a touſjours eu & a le privilege de franchement deliberer, ſelon le jugement de ſa conſcience, comme il appert par un decret, où la liberté du college eſt par pluſieurs fois repetée, & parce qu'il acquereroit nom & renommée perdurable & la gloire du paradis. deſquelles ſupplications accomplir il fut pareillement requis de par le roy, & noſſeigneurs tres humblement & à genoux. Auſquelles choſes il reſpondit, que pour ce que les reſponſes autrefois par luy faites ne ſembloient pas ſouffiſantes, il avoit baillé certaines cedules, expoſans & declarans plus à plain ſon entention: nonobſtant leſquelles, & afin qu'il pût clairement apparoir, qu'il vouloit garder le ſerment de la cedule du conclave, il avoit fait faire une autre cedule, laquelle en preſent il fit lire devant eux, dont la teneur s'enſuit.

68. Benedictus, &c. Quoniam ſicut ad noſtrum de novo pervenit auditum, aliqui nobis impingunt, quod in ſecunda reſponſione quam nuper fecimus dilectis filiis ducibus Johanni Bituricenſi, Philippo Burgundiæ patruis, ac Ludovico Aurelianenſi germano cariſſimi in Chriſto filii noſtri Caroli regis Francorum illuſtris, ubi diximus nos ſuper facto unionis eccleſiæ velle facere, prout ex debito officii commiſſi nobis incumbit, & alias in quantum virtute cujuſdam cedulæ factæ in conclavi teneamur, nos voluerimus effectum obligationis ipſius cedulæ immutare. Ideo ad ſerenandas mentes fidelium, declaramus noſtræ intentionis non fuiſſe, nec eſſe per prædictam cedulam ipſam in conclavi factam aut ejus effectum ſuſpendere, ſeu conditionem aliquam in ipſa apponere, vel circa eamdem aliquid immutare; ſed eam ſervare. Per hoc non intendimus dictæ cedulæ in aliquo derogare, nec ei adjicere aliquod novum robur. Et hanc noſtram declarationem volumus prædictæ noſtræ reſponſioni adjungi.

69. Prians & requerans les ducs qu'ils voulſiſſent eſtre contens d'icelle, & deliberer ſur icelle, non mie avec gens paſſionnez, mais affectez à la matiere & au bien de l'egliſe. Quant à la requeſte de reſtituer la cedule, il diſt, qu'il eſtoit commun avec le college, & que les choſes qui ainſi en commun les touchoient, devoient demourer pardevers luy, ſi comme il avoit touſjours eſté fait: neantmoins il eſtoit appareillé, toutes fois qu'ils voudroient, à eux bailler copie de

Digitized by Google

laditе cedule ſous inſtrument & ſeing public, A laquelle cedule il cuidoit ja eſtre connuë par toute Chreſtienté. Quant à la requeſte de la revocation, il dit que les cardinaux luy donnaſſent par eſcrit les choſes deſquelles ils ſe diſoient eſtre grevez, & il leur pourvoiroit en telle maniere, qu'ils demourroient bien enſemble d'accord, & qu'il ne ſçavoit pas qu'il euſt rien fait qui fuſt à revoquer. Laquelle cedule lûë & recitée, l'opinion des cardinaux & la reſponſe du pape, noſſeigneurs les ducs devant dits ſupplierent derechef tres-humblement & à genoux à noſtre ſaint pere, & luy requirent de par le roy & B de par eux, que pour la reverence de Dieu, pour l'honneur & profit de ſainte egliſe, & pour le bien & union de toute Chreſtienté, il ſe vouſiſt & daignaſt condeſcendre à cette voye ſalutaire; lequel ſuppoſant ladite cedule, dit qu'il lui ſembloit que les choſes qu'il avoit baillées, qu'il ſe offroit à tant faire, que il devoit ſouffire & à Dieu & aux hommes; & que pourtant que à la ſedation du ſchiſme, à laquelle il tendoit de toute ſon affection, il vouloit uſer du conſeil du roy. C Le roy pareillement devoit aucunes choſes faire pour luy, eſpecialement en ce qui feroit de droit & de raiſon. Et outre requit leſdits ducs pour la reverence de Dieu, qu'ils vouſiſſent labourer à ce que le roy fût content des voyes par lui offertes ſous la modification des cedules devant dites, comme ladite voye de ceſſion ſoit fortifier la partie de l'intrus & engendre eſclandres aux obeiſſans à la juſtice de cette partie; & qu'il aimeroit mieux recevoir mort, que voir cet inconvenient avenir en ſon temps. Mais pource que ladite cedule n'avoit point eſté acceptée, les de- D vant dits ducs demanderent au lendemain matin de par eux & de par le roy audience publique en plain conſiſtoire, afin qu'ils peuſſent expoſer aucunes choſes, qui leur eſtoient enjointes en ladite matiere: laquelle choſe le pape ne voult pas octroyer ni conſentir, en prétendant pluſieurs moyens & pluſieurs raiſons au contraire. Pour laquelle choſe les devant dits ducs prindrent adonc congié du pape, & ſe offrent à rapporter au roy tout ce que ſa ſainteté par eux lui voudroit denoncier. Auquel dirent finablement après les choſes devant dites, que ce n'eſtoit point, E ne n'avoit eſté de leur entention de luy expoſer ou faire expoſer aucune choſe qui ne cedât au bien de la beſoigne, l'honneur de Dieu & de l'egliſe & de ſa ſainteté. Aprés leſquelles choſes ainſi dites, le pape leur pria moult affectueuſement, que le lendemain ils voulſiſſent diſner avec luy, & il parleroit encore à eux; & ils répondirent qu'ils y avoient aſſez mangé, & qu'il avoit parlé à eux tant comme il luy avoit plû, & que s'il ne leur vouloit autre choſe dire, & venir à la voye que le roy luy conſeilloit, qu'ils ne lui parleroient plus, & qu'ils s'en alloient devers le roy qui les avoit mandez, & les haſtoit fort, & lui rapporteroient ce qu'ils avoient trouvé, & à tant ſe partirent & s'en allerent.

70. Ce jour après diſner noſſeigneurs furent aux Cordeliers, & ordonnerent qu'on mandât aux prelats eſtre à Avignon, & à l'univerſité qu'ils fuſſent le lendemain aux Cordeliers pour oüir la parole de Dieu.

Le ſamedy matin furent noſſeigneurs, & les cardinaux & tous les clercs d'Avignon, &c. *Sic deſinit codex.*

LETTRE ECRITE AU ROY
Par ſes ambaſſadeurs, qui luy rendent compte de la conduite du pape à leur égard.

Tres-haut & tres-puiſſant prince, plaiſe vous ſçavoir, que pource que noſtre ſaint pere, tantôt après ſa création envoya ſes meſſages ſolemnels, c'eſt-à-ſçavoir l'eveſque d'Avignon & Pierre Blau, devers monſieur le roy, qui luy expoſerent le grand deſir que noſtre ſaint pere avoit de mettre paix & union en ſainte egliſe, & qu'en ce fait noſtredit ſaint pere vouloit uſer principalement du bon conſeil de mondit ſeigneur, & ne vouloit rien faire ſans ſon conſeil, pour la grande fiance qu'il avoit en luy, en luy priant qu'il vouſiſt envoyer des plus prochains de ſon lignage pardevers luy, chargez de l'entention de mondit ſeigneur, & auſquels noſtredit ſaint pere puſt declarer la ſienne; & ſeconde fois y renvoya noſtredit ſaint pere ſes meſſages, ledit eveſque d'Avignon, & meſſire Pierre, & auſſi l'eveſque de Teraſcon, qui requirent moult inſtamment mondit ſeigneur qu'il vouſiſt avancer l'allée des ſeigneurs qu'il devoit envoyer devers noſtredit ſaint pere, & qu'il leur diroit une tres-bonne voye & brieve qu'il avoit aviſée pour oſter le ſchiſme de l'egliſe; & pour ce que mondit ſeigneur deſire de tout ſon cœur l'extirpation dudit ſchiſme, & l'union de l'egliſe, & pour obtemperer aux prieres & requeſte de noſtredit ſaint pere, il nous a envoyé pour oir la voye que noſtredit ſaint pere diſoit avoir adviſée, & auſſi pour dire à noſtredit ſaint pere la voye qui eſtoit conſeillée à mondit ſeigneur de ſon lignage, de ſon grand conſeil, les prelats & univerſitez & pluſieurs docteurs & clercs de ſon royaume, que pour cette cauſe avoit fait aſſembler. Et depuis que nous ſommes cy venus, aprés pluſieurs dilations avons oy la voye que noſtredit ſaint pere avoit adviſée, qui eſt en effet d'aſſembler les deux parties & leurs colleges, pour traiter de cette matiere, & de faire un compromis ou ſoûmiſſion en certain nombre de perſonnes, qui euſſent puiſſançe de declarier le droit des parties: laquelle voye en ſubſtance avoit été prévûë par mondit ſeigneur & ſon conſeil,

Digitized by Google

& ne luy ſembloit pas ladite voye de compromis raiſonnable pour appaiſier le ſchiſme & les conſciences des créatures; & auſſi pour quelconque choſe, mondit ſeigneur, les ſeigneurs de ſon lignage, les prelats & autres perſonnes notables de ſon royaume, ne conſentiroient que leur honneur fût mis en mains d'arbitres ou commiſſaires, qui euſſent pouvoir de jugier, ſe mondit ſeigneur & entre nous aurions tenu bonne créance, ou ſi nous aurions été ſchiſmatiques (que Dieu ne veuille) & auſſi tenons-nous fermement, que vous & les autres princes, ſeigneurs & perſonnes notables, qui tiennent l'obeiſſance de noſtredit ſaint pere en la preſence du college des cardinaux, de la voye que mondit ſeigneur par la déliberation deſſuſdite luy conſeille, qui eſt la renonciation des deux parties, & que, ce fait, fût procedé à l'élection d'un ſeul chef en ſainte egliſe par la maniere qui ſeroit adviſiée & conſeillée, qui eſt la voye la plus commune, plus equale, appaiſante les conſciences, conſervant l'honneur des roys, princes, ſeigneurs & prelats de l'une partie & de l'autre, la plus brieve, où il y a moins de difficulté: laquelle voye oye, enſemble les cauſes & raiſons, qui à ce ont meu mondit ſeigneur, tous leſdits cardinaux, fors le cardinal de Pampelune, ont eſté & ſont de cette opinion & l'ont conſeillée à grant inſtance & reverence à noſtredit ſaint pere, lequel n'y eſt voulu condeſcendre, combien qu'il ne nous ait expoſé cauſe, ne raiſons valables, qui le puiſſent mouvoir à refuſer cette voye, dont nous ſommes moult eſmerveillez, conſideré l'opinion qu'il avoit, ſi comme l'on dit communément, avant ſa promotion, le ferment qui par luy & les autres cardinaux fut fait au conclave avant ſon élection, & qu'il a réiteré depuis qu'il fut pape. Et quand nous avons cogneu que noſtredit ſaint pere demouroit arreſté en la voye deſſuſdite du compromis, & reprouvoit la voye de ceſſion des deux parties, nous luy avons ſupplié qu'il donnât audience publique en ſa preſence en ſon conſiſtoire, pour faire monſtrer les cauſes & raiſons pour leſquelles la voye de compromis ne ſe pouvoit ſoûtenir; & auſſi pour leſquelles la voye de la ceſſion des deux parties étoit raiſonnable, la meilleure & la plus brieve. Laquelle audience noſtredit ſaint pere nous a refuſée, qui nous a ſemblé bien dure choſe. Pourquoy nous par bonne deliberation, & pour le bien de la beſoigne avons fait expoſer publiquement par mondit ſeigneur par un vaillant clerc, maiſtre en theologie, en l'egliſe des freres Mineurs, en la preſence du college des cardinaux, de pluſieurs prelats & de grand foiſon de clercs & autres perſonnes notables, la voye que mondit ſeigneur a conſeillée à noſtredit ſaint pere, pour l'extirpation du ſchiſme & l'union de l'egliſe, à ce que chacun peut connoiſtre la grant & bonne affection que mondit ſeigneur a en cette matiere. Et auſſi ont publié les deputez de l'univerſité de Paris, qui y ſont moult portez, l'opinion de ladite univerſité, qui eſt celle de mondit ſeigneur. Et pour ce que noſtredit ſaint pere, ou autres vous pourroient autrement informer par eſcritures, ou par meſſages de cette matiere, nous vous ſignifions en brief la verité telle comme eſt, en vous priant, tres-haut, &c. de par mondit ſeigneur & de par nous, que pour quelconques lettres ou meſſages, vous ne vueillez croire le contraire ne autrement que ainſi comme deſſus eſt dit. Et nous retournez vers mondit ſeigneur, qui ſera le plus brief que nous pourrons, nous penſons bien qu'il envoyra ſes meſſages ſolemnels pardevers vous, pour vous expoſer plus à plain tout ce que fait avons par-deça, & pour vous ſignifier ſon entention, & auſſi pour avoir votre bonne aide ſur ce qui ſera à faire au ſurplus, à ce que vous & luy & les autres princes & ſeigneurs qui ſont de l'obeiſſance de noſtre ſaint pere, procediez enſemble au fait de l'union de ſainte egliſe.

LETTRE CLOSE ENVOYÉE AU roy de par le cardinal de Vergi.

Regi notum facit ſe alioſque cardinales in voluntate proſequendæ viæ ceſſionis perſeverare, nec quicquam a cardinali Ambianenſi fuiſſe attentatum.

Au roy mon tres redouté ſeigneur.

MOn tres redouté ſeigneur, je me recommande à vous tant & ſi humblement comme je puis; & vous plaiſe ſçavoir, mon tres redouté ſeigneur, que j'ay reçu vos lettres, données à Paris le XVI. jour de ce preſent mois, & bien veu le contenu d'icelles, par leſquelles vous, mon tres redouté ſeigneur, que ne povez & devez touſjours mander & commander comme au tout voſtre, me priez, exhortez & requerez, qu'en l'opinion que j'ai tenuë & tiens ſur le fait de l'union de l'egliſe, c'eſt aſſavoir de la voye de ceſſion, je veille eſtre conſtant & ferme, ſans faire ny ſouffrir eſtre fait par quelque voye au contraire & reſiſter aux vueillans y contrarier ou varier. Surquoi, mon tres redouté ſeigneur, je vous certifie ſous le peril de l'ame de moy, qu'en l'opinion que j'ay tenue & tiens ſur le fait deſſus dit, ſi comme vous pouvez avoir ſçeu & ſçavoir, je n'ay oncques varié, ny varie de preſent aucunement: car ſoyez certain, mon tres redouté ſeigneur, que j'ay fondé mon opinion en Dieu, principalement ſous le deſir, que j'ay de la brieve ſedation de ce ſi long, ſi enorme & ſi douloureux ſchiſme, pour vou; Anno 1395. *Ex mſ. regio.*

Digitized by Google

loir y obvier & reſiſter de mon povoir aux grand perils & inconveniens qui s'en enſuivent de jour en jour plus grans que s'en peuvent enſuir. Si vous plaiſe ſçavoir, mon tres redouté Seigneur, que tant pour acquitter ma conſcience envers Dieu, de qui eſt la beſoigne, plus eſpecialement pour le bien de l'egliſe & de toute conſcience, comme pour obvier & complaire à vous, mon tres redouté ſeigneur, ainſy que tenu y ſuis, que de la grace du Saint Eſprit, en enſuivant les traces de vos progeniteurs avec cette beſoigne de tres bon cuer encommencer, & tres grand povoir de la mettre à fin; & auſſi pour mon devoir, qui ne doit, ny ne voudroit dire fors verité, ne faire fors equité, ne eſtre repris du contraire, je ſuis & ſeray tousjours conſtant, ferme & perſeverant en ceſtuy même propos, ſans variation aucune. Et ou cas que je y verray ou ſçauray aucunes machinations, variations, ou contrarieté, je y reſiſteray de tout mon povoir & pour reverence de vous, mon tres redouté ſeigneur, & ma conſcience acquitter, en feray plus grande diligence. Mon tres redouté ſeigneur, monſieur le cardinal d'Amiens m'a dit & à pluſieurs autres de meſſeigneurs les cardinaux, qu'il a ſçeu comment l'on vous a informé, & ſur ce luy avez eſcrit, que puis le departement de meſſeigneurs les ducs vos oncles & frere, il a varié en ſon opinion, & ſoy efforcié d'y contrarier & obvier, & m'a requis que je vous en eſcrive plainement, en luy expoſant la verité de ce que j'en ay ſçeu, veu & oy. Pourquoy je vous certifie, mon tres redouté ſeigneur, que en ceſtuy fait, je ne lay oncques vû, ne ſçû, ne ouy avoir eſté ne eſtre aucunement variable, ne qu'il ait voulu y contrarier par voyes quelconques, ſi le vous plaiſe avoir pour excuſé ſur ce. Car en verité je tiens qu'il a eſté, eſt & ſera touſjours ferme & conſtant en noſtre opinion commune. Autre choſe ne vous eſcris pour le preſent, mon tres redouté ſeigneur, ſenon qu'il vous plaiſe moy avoir & tenir tousjours en voſtre benigne grace, mander auſſi & commander toutdits à moy, comme au tout voſtre fiablement, vos bons plaiſirs, leſquels je accompliray à mon povoir de tres bons cuer. Mon tres redouté ſeigneur, le benoiſt fils de Dieu par ſa ſainte grace vous doint bonne vie & longue. Eſcrit en Avignon le penultieme de ſeptembre.

Voſtre tres humble chapelain, G. CARDINAL DU VERGY.

LITTERA DOMINI CARDINALIS Venetiarum directa domino noſtro regi.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1395. Ex mſ. bibliotheca regia.

SEreniſſime princeps chriſtianiſſime domine Francorum rex illuſtriſſime, & recommendatione præmiſſa, non cum ea qua decuit, ſed quæ mihi poſſibilis fuit reverentia, majeſtatis veſtræ recepi gratioſas litteras continentes ad veſtram notitiam perveniſſe, quod nonnulli conantur & ſatagunt facere deviare cardinales à via ceſſionis, quam tenuerunt: ſuper quod dicta majeſtas latius ſcribit collegio, rogando, exhortando & requirendo me per litteras ſupradictas, quod perſeverarem firmiter in via prædicta veluti communiori, æquiori, conſcientiarum magis pacificativa, honoris regum prælatorum aliorumque omnium magis conſervativa, brevioris & minoris difficultatis ad unionem eccleſiæ ſponſæ Chriſti. Poſt hæc vidi litteras directas collegio cardinalium. Ad quarum litterarum mihi directarum tenorem, cum reverentia & humilitate qua poſſum reſpondeo, quod omnia ſcripta veſtra, exhortationes, & rogamina pro præceptis ſuſcipio reverenter, & quod vere nullus tentavit ſeducere me ſeu avertere a via prædicta: quod ſi feciſſet, laboraſſet in vanum, a qua, propter Deum principaliter, cui puto eam fore gratam, numquam cogitavi recedere, directe vel indirecte, publice vel occulte, quia non intendo Deum creatorem meum, & qui me multipliciter in ſua eccleſia militante ſublimavit, ita contemtibiliter irritare, & contra me damnabiliter provocare, & ultra hoc, abſit a me quod tantis & tam chriſtianiſſimis principibus, ſicut eſt majeſtas veſtra præfata, patrui & germanus veſtri, qui ſemper fuiſtis ſuſtentamentum ſingulare & unicum eccleſiæ militantis in tribulationibus ſuis, cogitarem vel vellem fidem per me cum aliis dominis meis cardinalibus, non ſolum ſemel, ſed pluries & pluries promiſſam, rumpere, alterare, vel in aliquo minuere, niſi per inadvertentiam hoc accideret, quod Deus avertat; vel niſi evidentiſſima ratione convincerer, quod eſſet Deo contraria vel exoſa. Quod autem à dicta via non recedam, & in ea pro poſſe quoſcumque firmabo, pro conſtanti teneat ante dicta majeſtas, quam & regnum ſuum, & omnes de dicta domo, eorumque benevolos conſervet Altiſſimus feliciter & longæve. Scriptum Avenioni die penultima ſeptembris.

Veſter ſervitor JOANNES tituli S. Cyriaci in Thermis preſbyter cardinalis, Venetiarum vulgariter nominatus, propria manu ſubſcripſit ad majorem præſcriptorum roboris firmitatem.

LITTERA DOMINI CARDINALIS Florentiæ.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1395. Ex mſ. bibliotheca regia.

SEreniſſime princeps ac domine mi, nuper recepi cum reverentia litteras ſerenitatis veſtræ, ſcriptas Pariſius die XVI. men-

Digitized by Google

ſis ſeptembris, in effectu continentes, quomodo excellentia veſtra intellexerat quod aliqui dabant operam, quod domini mei cardinales & ego diverteremus ab opinione quam tenuimus & tenemus pro habenda eccleſiæ unione, videlicet a via ceſſionis, requiritque regia veſtra majeſtas, ut in via ipſa ceſſionis per nos dicta & conceſſa illuſtribus principibus, dominis, ducibus patruis & germano veſtris perſeveraremus, tamquam in via magis æquali & expedientiori rationibus in ipſis veſtris litteris expreſſis; & concludit gloria veſtra quod in via ipſa ſimus conſtantes & firmi, obviando quod nulla fiat variatio circa viam hujuſmodi ceſſionis. Excellentiſſime domine mi, novit dominus genitor veſter dum viveret, ſollicitudinem quam ſecundum poſſibilitatem meam ab initio orti ſchiſmatis poſui, ut ſchiſma ceſſaret & eccleſia in unitate eſſet, novit idem veſtra ſerenitas, cui animum meum aperui & declaravi a jamdiu. Audierunt prædicti domini duces patrui & frater veſtri, & totum conſilium quid dixerim in iſta materia, adhærendo viæ ceſſionis ante eorum adventum. Audiverunt & viderunt & tetigerunt quid ipſis præſentibus & toto conſilio non ſemel, ſed pluries ſuper iſta via ceſſionis dixerim & propoſuerim de voluntate ſacri collegii coram domino noſtro papa & ipſo collegio, aliquando ipſis dominis patruis & fratri abſentibus, aliquando ipſis præſentibus, rememorando etiam & recenſendo omnia acta, geſta & tractata a principio introitus conclavis. Efficacius enim illa dici non poterant, nec via illa ceſſionis expreſſius approbari. Itaque teneat a certo veſtra excellentia, quod ſum in ipſa opinione per me ſic clare dicta & prædicta firmiſſimus, nec eſt homo vivens, quod poſſit me opinionem declaratam facere variare vel mutare, ſed in ipſa perſevero & perſeverabo, & ad idem omnes hortabor. Novi tamen, domine mi glorioſe, quod ex hoc ſum in periculis non levibus, quæ veſtris patruis & fratri verbo dixi & declaravi; ſed in majeſtatis veſtræ præſidio & auxiliis fixi ancoram ſpei mei, cui me recommendo, & offero promtum ad mandata ſerenitatis veſtræ, quam conſervet feliciter Altiſſimus & juxta votum. Scriptum Avinionis prima octobris. Veſter, CARDINALIS FLORENTINUS.

PRæterea, ſereniſſime princeps, quia videtur quod reverendiſſimus pater dominus cardinalis Ambianenſis ſpecialius apud veſtram majeſtatem fuerit nominatus, quod ad divertendum aliquem ſeu aliquos laboravit; coram Deo & veſtra majeſtate teſtificor, quod numquam ſuper hoc ſcivi vel cognovi, vel perpendi modo aliquo laborantem, immo eum vidi & ſcivi quotidie & continuo intendentem & operantem pro ip-
A ſius viæ ceſſionis concluſione & fine optato fideliter procedentem.

Totus veſter PETRUS Portuenſis epiſcopus cardinalis Florentinus.

LITTERA DOMINI CARDINALIS Albanenſis miſſa domino regi.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1395. Ex mſ. bibliotheca regia.

SEreniſſime ac chriſtianiſſime rex, poſt humilem recommendationem. Culminis veſtri apices datos Pariſius XVI. menſis
B ſeptembris proxime præteriti, mihi per latorem præſentium præſentatos, cum honore & reverentia debitis me recepiſſe noveritis; de quorum continentia in tantis tribulationibus & anxietatibus reſpirans in Domino, non quas debeo, ſed quas poſſum, Deo gratias perſolvi, qui cor regium ſemper ad meliora diſponit, & ſanctum ejus propoſitum tam ferventis amoris igne ſuccendit. Fateor enim, illuſtriſſime princeps, & quietis & unitatis eccleſiæ defenſor, prædeceſſores veſtros inclytos reges Franciæ, pugiles
C ſemper defenſores in quibuſcumque imminentibus & neceſſariis Romanæ eccleſiæ caſibus unicum fuiſſe præſidium. Fateor eos ſolos pro domo Iſrael murum ſe poſuiſſe, ac propterea defenſionis clypeum aſſumſiſſe. Fateor ſupra omnes viventes veſtram ſacram domum eam conſiliis, auxiliis & favoribus protexiſſe, & cum opus fuit, poſita manu ad fortia, eam a quibuſcumque eruiſſe periculis, ac multa ſchiſmata etiam in perſonam propriam radicitus extirpaſſe, ipſam communiviſſe gratiis, extuliſſe honoribus, ac infinitis privilegiis & libertatibus ampliaſſe. Et quia de his glorioſis & antiquis bene-
D ficiis pleni ſunt codices, comprimo calamum ne deficiam & opprimar magnitudine dicendorum. Cum vero minus ſit omne quod dixero, omne quod ſcripſero, ſed veniam ad hæc noviſſima tempora, recolam quæ coram vidi, & beneficiorum nunc in præſentia receptorum non immemor recordabor. Vidi, inclyte principum, & quæ vidi ac experientia probata didici & cognovi, fideliter aſſero, veſtrum glorioſiſſimum genitorem, voſque ſuum genitum, non tam regni quam fidei & virtutis hæredem, totamque veſtram regiam domum primo & præ ceteris agno-
E viſſe juſtitiæ eccleſiæ veritatem, aperuiſſe iter ceteris, & ad idem ſequendum ſalutaribus monitis & exemplis omnes reges & populos alios induxiſſe, ipſamque Romanam eccleſiam veſtris laboribus & expenſis de naufragio quo erat in Italia poſita, liberaſſe, ipſam deffendiſſe, præſidiis protexiſſe, favoribus, & propriis ſubſtantiis aluiſſe, in gremio confoviſſe, ipſamque in tanto rerum turbine pro honore impendendo perſonali-

Digitized by Google

ter viſitaſſe. Noviſſime, princeps inclyte, ad domini noſtri inſtantiam & requeſtam pro danda pace & unitate eccleſiæ fuiſtis dignatus huc mittere illuſtres principes dominos Bituricenſem & Burgundiæ & Aurelianenſem, duces veſtros patruos & germanum. Qua ambaxiatâ nec fuiſſe nec eſſe poſſe credo noſtris temporibus digniorem. Verum, illuſtris princeps, dominus meus dominus Burgundiæ poſt aliqua mutua colloquia reſerans veſtræ mentis arcanum, mihi aperuit pro faciliori & commodiori viam renunciationis ſpontaneæ domini noſtri papæ, ubi idem adverſarius faceret. Ego autem conſiderans nihil in factis eccleſiæ & pro ejus felici ſtatu per quemquam ſalubrius poſſe provideri, quam per vos, qui eſtis dextera & ſola ſpes labentis eccleſiæ, veſtræ opinioni me devote conformans, viam ceſſionis utriuſque, tamquam meliorem, honeſtiorem, & ad ſerenandum conſcientias principum & omnium populorum magis utilem, & expedientem quibuſcumque aliis viis tactis, & niſi fallar, etiam tangendis in poſterum prætuli & prælegi, ipſam primò dicto domino meo Burgundiæ ſoli & deinde in publico approbavi, & diverſis vicibus repetivi, & eam ſequendam in conſcientia mea, & propterea eam ſequi promiſi. Nunc autem, illuſtriſſime princeps, quia, ut ſcribitis, vobis ſuggeſtum eſt, quod ego ad mutandum propoſitum, vel opinionem aliquorum perſuaſionibus inducor, & propterea a me requiritis & rogatis, ut dictæ opinioni firmiter inſiſtam, & ab ea nullo modo divertam, nec me permittam quoquomodo per quoſcumque diverti, veſtræ celſitudini reſpondeo, quod veſtram ſanctam intentionem propenſius attendens atque conſiderans, ad quantum bonum & favorem unitatis eccleſiæ tendit via per veſtram celſitudinem primo electa, & cum quanta deliberatione & digeſtis conſiliis per me extitit approbata, tenore præſentium ſerenitati veſtræ firmiter reſpondeo, quod ego in promiſſione, quam primo domino meo Burgundiæ, deinde aliis præfatis dominis ducibus feci, perſiſto, nec ab iſta in aliquo hominis ſugeſtione variabo: immo illam conſtanter & firmiter teneo & tenebo, nec ab ea, chriſtianiſſime princeps, quomodo libet evelli vel abduci me poſſe credatis: immo fixus & conſtans donec vixero, in illa perſiſtam tamquam viæ quam commodiorem & meliorem aſſero & cenſeo, pro tollendo ſchiſmate, & eccleſiæ unitate celerius conſequenda. Sic enim mens mea meumque propoſitum, & ita ſerenitati veſtræ fideliter & audaciter iterato promitto, & maxime quia certum me reputo, quod conformans me ſanctæ veſtræ opinioni in factis eccleſiæ, cum Dei adjutorio nullo modo deficere potero, cum iſta ſit ſola via, quæ clarius & melius ducat ad terminum. Veſtram regiam majeſtatem, quæ mihi fideli ſuo ſervitori quæque præcipere dignetur, conſervet Altiſſimus feliciter & longæve. Scriptum Avenioni die VII. octobris.

Humilis ſervitor veſter NICOLAUS ALBANENSIS.

LITTERA DOMINI CARDINALIS de Agrifolio miſſa domino regi.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1395. Ex mſ. bibliotheca regia.

SEreniſſimo principi domino CAROLO regi Francorum illuſtriſſimo. Sereniſſime ac illuſtriſſime princeps, ſuper contentis in veſtris litteris mihi noviſſime directis, per harum exhibitorem reſpondendo vobis reſcribo, quod in tenendo, & in quantum in me eſt & erit proſequendo viam pro ſedatione ſchiſmatis in eccleſia nunc vigentis, oblatam per vos & dominos duces patruos & germanum veſtros, quemadmodum coram ipſis dudum cum ceteris omnibus dominis meis cardinalibus ibi tunc præſentibus, uno ſolum excepto, ad hoc meliorem, expedientiorem & breviorem eſſe atteſtatus ſum, videlicet quod tam per dominum noſtrum papam, quam ſuum adverſarium renuncietur juri, quod quilibet ex ipſis habet ſeu habere prætendit in papatu, ſum conſtans & firmus; nec ab ipſo propono divertere quovis modo, niſi forte maturiori ſuperveniente conſilio, ab ea etiam diverteret veſtra regia celſitudo, cujus votis in his & aliis mihi poſſibilibus me conformatum offero, & alia exſequi, quæ ipſa mihi duxerit injungenda; cui humiliter ſupplico, ut ſi fortaſſis in poſterum ſibi ſuggeratur aut hactenus ſuggeſtum extiterit contrarium, nolit omnino credere; ſed me potius quoad hoc immutabilem æſtimare. Et eam conſervet Altiſſimus votive & feliciter per longa tempora. Scriptum Avenionis die VII. octobris.

Veſter G. CARDINALIS DE AGRIFOLIO.

LETTRE CLOSE ENVOYE'E AU ROY par le cardinal de Murol.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1395. Ex mſ. regio.

AU roy mon tres-redouté ſeigneur.

Mon tres-redouté ſeigneur, après toute & tres-humble recommandation. Il n'a gueres que j'ai reçû humblement les lettres qu'il a plû à voſtre majeſté à moy eſcrire, contenant que ſur ce que aviez entendu, que aucuns s'étudioient de faire divertir & varier meſſeigneurs les cardinaux du ſaint college & moy de la voye & ſainte opinion qu'ils & moy auſſi, euë ſur ce meure deliberation, avions tenuë & tenons pour venir à l'unité de l'egliſe; c'eſt aſſavoir la voye de ceſſion de la partie de noſtre ſaint pere, & auſſi de la

Digitized by Google

la partie de l'intrus contendant de la papalité, voſtredite majeſté eſcrivoit audit college ſelon que luy ſembloit bon, comme me apparoiſt par icelles lettres, & me priez & exhortiez & requeriez, que encore ſur la foy & loyauté que je vous dois, comme nay de voſtre royaume; qu'en ladite opinion je vouſiſſe eſtre ferme & conſtant, attendu qu'elle eſt commune, la plus équale, & à appaiſier les conſciences, & garder l'honneur des roys, des prelats, des ſeigneurs, & de toutes autres gens, & plus brieve, & à moins de difficultez pour oſter la diviſion, & venir à ladite union de l'egliſe, laquelle tous vrais Chreſtiens doivent deſirer ſur toutes choſes aprés le ſalut des ames, dont maintes ſont en grand peril pour ladite diviſion. Si vous plaiſe ſçavoir, mon tres-redouté ſeigneur, que j'ay veu leſdites lettres addreceans à meſſeigneurs du college, & ay eſté avec eux en la deliberation de la reſponſe, que à preſent vous ſont clairement ſur la teneur d'icelles lettres, & ſi ſuis & veux eſtre voſtre ſujet, nay de voſtredit royaume, & par ainſi de mon petit povoir faire voſtre plaiſir, & obéir aux commandemens de voſtre excellence, comme de mon ſeigneur naturel, & meſmement en ce cas qui touche le ſauvement des ames, ſi n'ay point varié, ni penſé varier, & mon tres-redouté ſeigneur, con ait voulu donner à entendre à voſtredite magnificence, ſauve la reverence d'un chacun, je n'ay point veu ne ſceu que aucun ſe ſoit efforcié de faire l'un l'autre, de laiſſier ladite opinion. Si ſupplie tres-humblement à voſtre excellent magnificence, que me vueille pardonner de cette prolixe & mal ordonnée eſcriture, faite toutesfois de bon cœur & loyale volenté Et en teſmoin de ce, car ſuis mal-aiſié d'eſcrire, je ſeulement me ſuis ſuſcrit de ma main, en ſuppliant pardon, comme deſſus. Et Dieu tout-puiſſant par ſa ſainte miſericorde vous octroye ſainte & bonne vie, & longue, & en la fin la gloire de paradis, & grace en ce monde, que parmi voſtre main, force & vertu, puiſſions voir l'union de l'egliſe. Ecrit en Avignon le VII. jour du mois d'Octobre.

Voſtre humble chapelain & volontaire, combien que inutile ſerviteur

LE CARDINAL DE MUROL.

LETTRE CLOSE ENVOYE'E AU ROY par le cardinal d'Aux.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1395. Ex mſ. regio.

AU roy mon tres-redouté ſeigneur. Mon tres-redouté ſeigneur, je me recommande à la voſtre royale majeſté ſi tres-humblement comme je puis; & vous plaiſe à ſçavoir que j'ay receu vos lettres, contenans en effet, que vous me priez & exhortez, que je ne vouſiſſe point ſouffrir, à mon povoir, nulle variation eſtre faite entre meſſeigneurs les cardinaux ſur le fait de l'union de l'egliſe. Car, mon tres-haut & tres-redouté ſeigneur, je ſuis & ay touſjours eſté voſtre ſerviteur, & vueil eſtre toute ma vie. Pour ce, en reſpondant au plus brief que je puis à voſdites lettres, je vous ſupplie tres-humblement & de tout mon cuer, qu'il vous plaiſe de tenir & croire fermement, que je ſuis en l'opinion en laquelle je demouray à Ville-neuve avec meſſeigneurs vos oncles & frere, & en celle opinion ou autre plus expedient, que par la voſtre majeſté royale ſera trouvée, je vueil demourer juſquà la mort, ne il n'eſt homme vivant de tous ceux qui s'étudient à faire divertir le ſaint college, qui de celle me puiſſe faire divertir. Mon tres-ſingulier ſeigneur, le Saint Eſprit vous doint bonne vie & longue, & conſervation de tout voſtre royaume, & au confort de la ſienne ſainte egliſe. Ecrit en Avignon le VIII. jour du mois d'Octobre.

Le voſtre humble chapelain

LE CARDINAL D'AUX.

LITTERA CARDINALIS PENESTRINI miſſa domino regi.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1395. Ex mſ. bibliotheca regia.

SEreniſſimo principi & excellentiſſimo domino domino CAROLO Dei gratia Francorum regi illuſtri. Sereniſſime princeps & illuſtriſſime domine, litteras regiæ majeſtatis recepi, inter alia continentes, quod nonnulli, ut ſerenitas veſtra intellexerat, conabantur dominos meos de collegio ac me retrahere ab opinione viæ ceſſionis per dominum noſtrum papam & intruſum faciendæ, quam cum dominis meis de collegio tenueram fore utilem & rationabilem pro unione ſanctæ Dei eccleſiæ; quodque ſtudiis talium, ſeu requiſitionibus nollem aliquatenus aſſentire. Unde ſublimitati veſtræ notifico, quod opinionem hujuſmodi, quæ mihi, ut præfertur, æqua & rationabilis viſa fuit, & adhuc videtur, ſicut dixi dominis patruis & germano veſtris, Dei gratia, firmiter tenui ſemper & teneo, nec fui pulſatus ab aliquo, ut diverterem ab eadem, neque ſcio quod aliquis ex dominis meis ſollicitatus fuerit ſuper illo. Celſitudinem veſtram omni tempore conſervet & regni ſui participem faciat Rex æternus. Datum Avenioni die VIII. Octobris.

Veſter G. CARDINALIS PENESTRINUS.

LITTERA CARDINALIUM de Florentia, de Agrifolio & de Vernhia, miſſa domino regi.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1395. Ex mſ. bibliotheca regia.

SEreniſſime princeps, ſerenitatis veſtræ litteras directas nuper ſacro concilio vide-

Digitized by Google

runt domini cardinales ſiſtentes iſtic. Vidimus & nos pariter eas, continentes quod veſtræ majeſtati ſignificatum fuerat ac ſuggeſtum, qualiter nonnulli conabantur alios dominos cardinales & nos divertere ac facere reſilire a ſalubri propoſito, quod pro bono unionis eccleſiæ tenuimus & tenemus in & ſuper via ceſſionis domini noſtri & intruſi contendentium de papatu : ad quam viam tamquam magis communem, æquam, melius ac celerius conſcientias ſerenantem, conſervantemque honorem regium, dominorum, & prælatorum utriuſque partis, necnon breviorem, accommodioremque, & minus difficilem pro integritate eccleſiæ aſſequenda, veſtra ſerenitas grandi & matura deliberatione præcedente, prout etiam ex relatione illuſtrium principum dominorum Bituriæ, Burgundiæ & Aurelianenſis ducum patruorum & germani veſtrorum eramus plenius informati, determinata eſt penitus, eamque intendit proſequi diligenter, & ſicut ipſæ litteræ ſubjungebant, licet veſtra majeſtas eoſdem dominos atque nos firmos & conſtantes credat procul dubio in hac via, præſertim propter ea quæ de nobis fuere per præfatos illuſtres principes veſtræ majeſtati relata, nihilominus ipſa majeſtas nos ſimul & diviſim hortabatur, rogabat, & eadem per litteras requirebat, ut in hoc ipſo propoſito ſanctaque via pariter cum majeſtate prædicta vellemus firmi perſiſtere & conſtantes; ſed nec facere vel permittere directe aut indirecte quicquam contrarium, vel derogans ipſi viæ : ad quarum ſeriem, rex Chriſtianiſſime, nos ex ordinatione ac de conſcientiis & mente prætactorum dominorum omnium, præterquam illius domini, de quo litteræ veſtræ faciunt mentionem, ac domini noſtri de Novo-caſtro, qui licet hujus opinionis primus ſit, præſentialiter tamen in curia non exiſtit, necnon domini S. Martialis, qui tunc & nunc infirmitate oppreſſus, deliberationibus ſuper hoc habitis non interfuit, reſpondentes in veritate & noſtris puris conſcientiis per præſentes aſſerimus, & certificamus majeſtatem eamdem, quod poſtquam domini duces veſtri patrui & germanus prædicti his diſceſſerunt a partibus, quicumque cujuſcumque ſtatus aut conditionis exiſtat, qui nos aut noſtrum aliquem, directe vel per obliquum, ſtuduiſſet aut ſtuderet in futurum divertere a præfata ſerenitate & via hujuſmodi, labores ſuos fudiſſet funderetque incaſſum, nec in veritate umquam aliquos ſuper hoc ſenſimus laborantes. Et quoniam omnes & ſinguli in prædicto propoſito ſumus quotidie perſiſtentes, ſupplicamus, ut ſi majeſtas ipſa de nobis forſan aliqualiter hæſitaverit, a modo dignetur omne mentis dubium amputare. Nos enim certificamus majeſtatem præfatam, quod in jam dicta via ceſſionis ipſa majeſtate permanente, in illa firmi erimus & conſtantes, ac procurabimus meliori modo quo poterimus, ut tenemur, quod mediante veſtræ majeſtatis ſuffragio, via prædicta bonum & brevem ſortiatur effectum. Præterea quoniam reverendiſſimus pater dominus cardinalis Ambianenſis videtur ſpecialius fuiſſe apud ſæpedictam majeſtatem nominatus, quod ad divertendum nos, ſeu noſtrûm aliquos, laborabat, ecce in veritate & noſtris conſcientiis teſtificamur, ut ſupra, quod nuſquam eum ſuper hoc ſcivimus aut cognovimus laborantem : immo ubilibet & jugibus horis intendentem, ac in cunctis pro ipſius viæ concluſione optata fideliter procedentem. Ideo repetitis vicibus ſupplicamus majeſtati eidem, quatenus dignetur circa hujuſmodi deteſtanda ſuſurria, tam eumdem dominum Ambianenſem, quam omnes alios dominos de collegio, ac nos excuſatos habere; verum & in cunctis ſuſcipere propenſius recommiſſos, & linguas hujuſcemodi in magniloquia ſe laxantes abigens de cetero non audire. Nec miretur, quæſumus, ipſa majeſtas, ſi collegialiter non ſcribimus ſuper his. Etenim quia aſſuetum non eſt, apoſtolica ſede plena, prætacti domini cardinales nos tres infraſcriptos, ſuper præmiſſis ſic ſcribere voluerunt majeſtati memoratæ, quæ nobis dignetur inceſſanter injungere ſingula quæ fuerint præcordiis ſuis grata, quamque Virginis Filius votive conſervet longævis & felicibus auſpiciis regnaturam. Scriptum Avenioni, die octava Octobris.

Veſtri P. Florentinus, G. de Agrifolio, P. de Vernhia, cardinales.

LITTERA DOMINI CARDINALIS de Giffono, directa domino noſtro regi.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1395. Ex mſ. bibliotheca regia.

Sereniſſime & Chriſtianiſſime rex, poſt humilem recommendationem. Veſtri culminis litteras datas Pariſius die XVI. menſis Septembris proxime præteriti, mihi per latorem præſentium præſentatas cum honore & reverentia debitis me recepiſſe noveritis: de quarum continentia, non quas debeo, ſed quas poſſum Deo gratias retuli, qui cor regium ad tam ſanctum ejus propoſitum ferventis amoris igne ſuccendit, ad proſequendam viam ceſſionis domini noſtri papæ, atque alterius adverſarii ejus, quam egomet ipſo conſcientiæ ſtimulo juramentoque ſpontaneo elegi, approbavi, & tenui tamquam meliorem, & ad ſerenandas conſcientias principum & omnium populorum magis utilem & expedientem, quibuſcumque viis aliis tactis, prout mihi ſecundum Deum & veram conſcientiam viſum fuit, & quam in præſentia illuſtrium dominorum ducum Bituriæ, Burgundiæ, & Aurelianenſis diverſis vicibus approbavi & in publico repetivi, atque ipſam

Digitized by Google

ſequi pariter repromiſi. Nunc autem, illuſtriſſime princeps, quia, ut ſcribitis, vobis ſuggeſtum eſt, quod ego ad mutandum propoſitum vel opinionem aliquorum perſuaſionibus inducor, & propterea me requiritis & rogatis, ut dictæ opinioni firmiter inſiſtam, & ab illa nullo modo divertam, nec permittam me quoquo modo per quoſcumque diverti, veſtræ celſitudini reſpondeo, quod veſtram intentionem attendens ſolertius, atque conſiderans ad quantum bonum & favorem unitatis eccleſiæ tendit via ceſſionis hujuſmodi per veſtram celſitudinem prælecta, & cum quanta deliberatione & digeſtis conſiliis per me extitit approbata, tenore præſentium ſerenitati veſtræ firmiter reſpondeo, quod ego in promiſſione, quam feci prædictis dominis meis ducibus perſiſto, nec ab illa in aliquo cujuſcumque hominis ſuggeſtione variabo, immo illam conſtanter & firmiter teneo & tenebo, nec ab ea quomodolibet aliquis me abducet: immo fixus & conſtans in illa perſiſtam tamquam via quam commodiorem & meliorem aſſero & cenſeo pro tollendo ſchiſmate & eccleſiæ unitate celerius conſequenda. Sic enim eſt mens mea, meumque propoſitum; & maxime quia certum eſt, & reputo, quod conformans me veſtræ ſanctæ opinioni in factis eccleſiæ, cum Dei adjutorio nullo modo deficere potero, cum iſta ſit ſola via quæ clarius & melius ducat ad terminum. Regiam veſtram majeſtatem, quæ mihi ſuo fideli ſervitori quæque præcipere dignetur, conſervet Altiſſimus feliciter & longæve. Scriptum Avenioni die octava menſis Octobris.

Servitor veſter
L. CARDINALIS DE GIFFONO.

LETTRE CLOSE ENVOYE'E AU ROY par le cardinal de Vergne.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1395. *Ex mſ. bibliotheca regia.*

A Tres-haut & tres-ſouverain prince le roy de France mon tres-redouté ſeigneur.

Tres-haut & tres-ſouverain prince & mon tres-redouté ſeigneur, je me recommande tres-humblement à voſtre benigne grace. J'ai reçû vos dignes lettres, contenant que je ſois ferme & conſtant en l'opinion que j'ai tenuë en & ſur la voye de ceſſion pour venir à l'union de noſtre mere ſainte egliſe. Si vous plaiſe ſçavoir, redouté ſeigneur, que en icelle opinion pour l'honneur de Dieu, de noſtre ſainte foy, de ladite egliſe, de toute Chreſtienté, & de vous qui tres-ſaintement l'avez encommencée, comme le tres-Chreſtien roy, fils, protecteur & bras dextre d'icelle egliſe, je ſuis conſtant & ferme, & ſans variation quelconque, & ſuis touſjours preſt à obvier & reſiſter de tout mon povoir à tous ceux qui ladite voye voudroient troubler, empeſchier, changier, & machiner au contraire, & reſiſter tous les jours. Car ladite opinion, ſelon mon avis, eſt tres-ſainte, juſte, tres-ſeure, & à moins d'offenſe des adherans de l'une & de l'autre partie, ſelon ce qu'il eſt contenu en vos deſſuſdites lettres, pour plûtôt venir à ladite paix & union, que tous bons princes, prelats, ſeigneurs catholiques, & loyaux Chreſtiens doivent deſirer & pourchaſſier à leur povoir, & pour éviter & eſchiver les tres-grans & tres-horribles maux, eſclandres & perils, qui pourroient venir & viennent continuellement en Chreſtienté, & en l'egliſe d'une part & d'autre, par le délay que la choſe prend de jour en jour, pour laquelle voye j'ay autrefois deliberé, preſens meſſeigneurs vos oncles & frere; & de moy en ce ne convient faire doute, qui ſuis touſjours appareillé à obeir de tout mon cœur parfaitement à vos nobles commandemens, comme le tout voſtre diacre cardinal en ce & en toutes autres choſes. Tres haut & tres-ſouverain prince, & mon tres-redouté ſeigneur, le Saint Eſprit vous ait en ſa ſainte & benoiſte garde, & vous doint bonne vie & longue. Eſcrit en Avignon le IX. jour d'Octobre.

Le tout voſtre
CARDINAL DU VERGNE.

LETTRE CLOSE ENVOYE'E AU ROY par le cardinal de Vivier.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1395. *Ex mſ. bibliotheca regia.*

AU roy mon tres-redouté ſeigneur.

Mon tres-redouté ſeigneur, j'ai reçû vos lettres à tres-grant reverence, ainſi comme je en ſuis tenu, contenant voſtre benigne exhortation, que je ne me partiſſe point de la voye que j'avois priſe ſur le fait du ſchiſme, & qui s'accordoit à celle que voſtre royale majeſté avoit élûë avec ſon conſeil, laquelle je avois priſe & declarée par le temps que meſſieurs les ducs de Berry, de Bourgogne & d'Orleans eſtoient ici, c'eſt-à-ſçavoir, que noſtre ſeigneur le pape & l'intrus renonçaſſent au droit que chacun d'eux prétend à avoir en la papalité. Si vous plaiſe à ſçavoir, mon tres-redouté ſeigneur, que je eliſi cette voye par grant deliberation, & par conſcience, & pour ſauver le ferment que j'avois fait en conclave. Car j'ai oy diſputer ſouventefois devant le pape CLEMENT, que Dieu abſoille, & devant noſtre ſeigneur le ſaint pere de preſent, de toutes les voyes, que li college pouvoit imaginer, & ne me ſembloit nulle autre ſouffiſant à obvier és inconveniens qui s'en peuvent enſuire d'une part & d'autre, entre clercs, lais, princes, & prelats, & qui ſoit tant appaiſant les conſciences d'eux, & tant gardant l'honneur des adherans de l'une partie & de l'autre. Et quand je oy que voſtre conſeil avoit élû celle voye, je en loë Dieu

Digitized by Google

moult humblement, ne de celle je n'ay point entention de moy departir, ſe ce n'eſtoit que voſtre royale majeſté avec noſtre ſaint pere le pape trouvaſt plus brieve voye & meilleure à l'honneur de Dieu & de l'egliſe, & de toute Chreſtienté, qui s'en attend moult à vous. Et en verité, mon tres-redouté ſeigneur, ſe pape Clement veſquit, qui eſtoit mon ſeigneur naturel, je la luy conſeillaſſe, toutesfois l'avoit-il ja eſlûë ſecretement, & mandé par ſon aumoſnier au grand dom de Chartrouſe, un pou après que les deux Chartreux furent premierement envoyez de Rome, & l'avoit dit à aucuns de noſſeigneurs les cardinaux, ne ne doutez point que nul me puiſſe oſter ny divertir de ladite voye, ne nuls auſſi ne s'en eſt eſſayé. Car je n'ay pas tant grand paour de mon eſtat, que je n'ayme plus ma conſcience, pour acquerir paix à Chreſtienté, combien que je me fie bien que voſtre royale majeſté m'auroit pour recommandé en mes neceſſitez, pour honneur & memoire du pape Clement, qui n'a laiſſié de ſa terre cardinal fors que moy, qui fus appareillé de ſervir à voſtre royale majeſté de tout mon povoir tant humblement & cordialement comme homme de voſtre royaume. Mon tres-redouté ſeigneur, je prie le benoiſt Fils de Dieu, qu'il vous doint bonne vie & longue au telle comme je voudrois pour moy-méme. Eſcrit en Avignon le x. jour d'Octobre.

Le tout voſtre humble chappelain,
le cardinal de Viviers.

LETTRES CLOSES ENVOYE'ES de par pluſieurs des cardinaux au roy noſtre tres redouté ſeigneur.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1395. Ex mſ. bibliotheca regia.

NOſtre tres redouté ſeigneur, nous nous recommandons à vous ſi tres-humblement que plus pouvons, & vous plaiſe ſçavoir, noſtre tres redouté ſeigneur, que tres reverend pere en Dieu, monſieur le cardinal d'Amiens, nous a monſtré une lettre à luy addreſſée de par vous, contenant, ſi comme entendu aviez, aucuns s'eſtudioient, & mettoient peine de faire divertir & varier les autres ſeigneurs cardinaux du ſaint college, & nous de l'opinion que tenuë avions & tenons ſainctement, & bien ſur la voye de ceſſion de noſtre ſaint pere & l'intrus contendans de la dignité papal, & que de nouvel eſtoit venu à voſtre notice, que ledit monſieur d'Amiens conferoit tous les jours avec monſeigneur le cardinal de Pampelune, ſur cette matiere, & eſtoit adjoint avec luy pour nous traire à ladite variation & faire departir de noſtre propos & bonne opinion ſur laditte voye de ceſſion, dont ſi, comment contenoient vos dittes

A lettres, eſtiez moult merveilleux, s'il eſtoit ainſy. Si nous a requis & prié ledit monſieur d'Amiens à tres grant inſtance, que ſur ce vous vueillons eſcrire la pure verité, afin que voſtre royale majeſté en ſoit veritablement & plainement informée: & pour ce, noſtre tres redouté ſeigneur, que ce ſeroit grand pitié, que contre verité vous fuſſiez informé des choſes deſſus dites, ou pour cauſe & achoiſon d'icelle troublé ou eſmu en aucune maniere contre ledit monſieur d'Amiens, qui a tousjours eſté & eſt tout voſtre. Nous vous faiſons ſçavoir, teſ-

B moignons & affermons en nos leautez & conſciences, que depuis le departement de noſſeigneurs vos oncles & frere de pardeça, nous avons eſté par pluſieurs fois en conſeil & autrement avec ledit monſieur d'Amiens, & il avec nous, & parlé, traittié & conferé des matieres, qui ſe devroient tenir ſur laditte voye de ceſſion pour la plus brieve & meilleure proſecution d'icelle, & certainement & veritablement avons toujours clairement veu, ſceu, & connu & apperceu par ſes paroles, opinions & deliberation, que il eſtoit & eſt continuellement plus ferme &

C plus conſtant en laditte voye de ceſſion ſans mutation ou variation aucune, qu'il n'avoit eſté avant la venuë de noſdits ſeigneurs, ou eux eſtant icy. Et auſſy, noſtre tres redouté ſeigneur, vous faiſons ſçavoir pour verité, que des choſes à nous eſcrites deſſus contenües ne fuſt aucune mention à cette cour. Luy avec nous, & nous avec luy, avons du commun aſſentement parlées & & accordées juſtes & raiſonnables, qui nous ſemble eſtre grandement profitable à la continuation, fermeté & ſeureté de laditte voye de ceſſion de l'un & de l'autre, & à oſter

D toute matiere de variation ou changement ſur icelle. Et ſemblablement, noſtre tres redouté ſeigneur, vous teſmoignons & affermons en nos leautez & conſciences, que oncques ledit monſieur d'Amiens ne parla à nous enſemble, ou aucun de nous, de nous delaiſſer, ou nous departir de laditte voye, ny avons ſceu ne cogneu qu'il en ait parlé à quelques autres de noſſeigneurs les cardinaux, ou de ce faire ſe ſoit travaillé ou entremis en aucune maniere. Si vous ſupplions tres humblement, noſtre tres redouté ſeigneur, que ſur leſdites choſes impoſées au-

E dit monſieur d'Amiens, & chacune d'icelles, deſquels il eſt pur & innocent, il vous plaiſe le tenir pour excusè, & avoir pour recommandé, & en voſtre bonne grace, ſi comme vous avez accouſtumé, & nous mander & commander en ce & toutes autres choſes vos bons plaiſirs, leſquiex nous accomplirons de nos pouvoirs, ſi comme nous nous y reputons à eſtre tenus. Noſtre tres redouté ſeigneur, le ſaint Eſprit vous ait en ſa ſainte garde, qui vous doint bonne vie

Digitized by Google

& longue. Eſcrit à Avignon le xi. jours d'octobre.

Vos tres humbles ſerviteurs les cardinaux,

DE GIFFON.	DE MUROL.
DE NAPLES.	DE THURY.
DE VENISE.	DE VIVIERS.
DU PUY.	DE SALUCES.
DE VERGY.	DE PETRAMALE.
DE VERGNE.	

LETTRE CLAUSE ENVOYE'E au roy par le cardinal de Naples.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1395. Ex mſ. regia bibliotheca.

A Tres excellent & ſouverain prince le roy de France mon tres redouté ſeigneur.

Tres excellent & tres ſouverain ſeigneur, & mon tres redouté prince, je me recommande tres humblement à voſtre benigne grace, à laquelle plaiſe ſçavoir, que à deüe reverence j'ay receuës vos lettres, leſquelles il a pleu à voſtre royale majeſté à moy eſcrire, contenant que ſur ce que vous aviez entendu, que aucuns s'eſtudient de faire divertir & varier meſſeigneurs les cardinaux du ſaint college, & moy de la voye de ſainte opinion, laquelle eux & moy, euë ſur ce meure déliberation, avons tenuë & tenons pour venir à l'union de ſainte egliſe, c'eſt à ſçavoir la voye de ceſſion de la partie de noſtre ſaint pere, & auſſi de la partie de l'intrus de Rome, voſtre ditte majeſté eſcrivoit audit college ſelon qu'il luy ſembloit bon, comme il m'apparoit par icelles lettres, & me priez, exhortiez & requeriez qu'en laditte opinion je vouſiſſe eſtre ferme & conſtant, attendu qu'elle eſt la plus commune & miex égale à appaiſer les conſciences, & à garder l'honneur des roys, des ſeigneurs & prélats de l'une partie & de l'autre, la plus brieve & à moins de difficultez pour oſter la diviſion & venir à l'union de laditte ſainte egliſe, laquelle tout vrai chreſtiens doivent deſirer apres le ſalut de leurs ames, dont maintes ſont en grand peril pour laditte diviſion. Si vous plaiſe ſçavoir, mon tres redouté ſeigneur, que j'ay veu leſdittes lettres qui s'addreſſoient à meſſeigneurs du college, & ay eſté avec eux en deliberation de la reponſe que à preſent vous font clairement ſur la teneur d'icelles lettres. Si vous certifie, tres excellent prince, que en celle opinion de ceſſion je ſuis & ay eſté de long temps encore paravant que noſtre ſaint pere qui eſt à preſent fuſt eſleu pape, & fu tres lié, quand je ſceus que voſtre royale majeſté avoit deliberé celle voye pour la meilleure, & ſi n'eſt homme au monde qui me puſt oſter ne deſvoyer d'icelle pour les ſaintes & bonnes raiſons que vous mettez en vos dittes lettres, fors ſeulement votre tres haute majeſté. Car tousjours j'ay eſté d'opinion, que toute voye qui vous ſembleroit bonne pour laditte union, ſans Dieu offendre, nous de cette partie la devions tenir & ſuivre. Car vous eſtes le prince, qui ſur tous autres tousjours nous avons maintenu & deffendu, & nous devons connoiſtre que ſans vous nous ne povons, ne vouloir devons venir à la concluſion de ce ſchiſme; ainçois vous devons tousjours honorer, comme tres-Chreſtien & tres-catholique prince, & noſtre principal défenſeur. Et en verité je n'ay pas apperceu, que aucun ſe ſoit efforcié, ou entremis de divertir meſdits ſeigneurs les cardinaux ne moy hors de cette opinion de ceſſion. Si vous ſupplie, mon tres-redouté ſeigneur, que il vous plaiſe mettre diligence & cure pour venir à l'union de ſainte egliſe, comme tres-bien & tres-ſaintement l'avez encommencé, & comme vos prédeceſſeurs ont toûjours fait & accompli; & qu'il vous plaiſe de voſtre benigne grace moy commander & enjoindre vos bons plaiſirs, comme à celui qui eſt tres-deſirant de vous obéir, honorer, & ſervir. Tres-excellent & tres-ſouverain prince, & mon tres-redouté ſeigneur, le benoiſt Fils de Dieu vous ait en ſa ſainte garde, & vous oćtroye bonne vie & longue. Eſcrit en Avignon le xi. jour d'Oćtobre.

Le tout voſtre,

CARDINAL DE NAPLES.

LETTRES CLAUSES ENVOYE'ES au roy par le cardinal de Jeruſalem.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1395. Ex bibliotheca regia.

SErenissimo principi & excellentiſſimo domino CAROLO Dei gratia regi Francorum.

Sereniſſime princeps & excellentiſſime domine, per veſtræ regiæ majeſtatis litteras, quas recepi nuperrime, de conſtantia & perſeverantia primæ opinionis execrabilis evellendi ſchiſmatis exhortatus, ſublimitatem veſtram certifico per præſentes, quod hucuſque in propoſito & opinione ejuſdem ſchiſmatis per duorum mutuam renunciationem ſedandi, perſeverare curavi, nec ab ipſis intendo diſcedere, niſi per eamdem majeſtatem ejuſque conſilium via altera tutior & brevior, quod credo difficile, fuerit adinventa; nec credat contrarium regia celſitudo, quam rex æternus ad vota dignetur feliciter conſervare, & ſui regni efficere coheredem. Scriptum Avenione xi. Oćtobris.

Totus veſter,

CARDINALIS JEROSOLYMITANUS.

Digitized by Google

LETTRE CLOSE ENVOYE'E par le cardinal de Thury.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1395. Ex mſ. bibliotheca regia.

AU roy mon tres-redouté ſeigneur & ſouverain.

Mon tres-redouté & ſouverain ſeigneur, je me recommande à vous tant & ſi humblement comme je puis, & vous plaiſe ſçavoir, mon tres-redouté ſeigneur, que j'ay vû une lettre, qui vous a pleu eſcrire au ſaint college, & auſſi ay receu & veu les lettres que eſcrites m'avez particulierement, ſi comme avez fait à chacun des autres ſeigneurs cardinaux, contenant en effet comment l'on vous avoit donné à entendre, que aucuns s'eſtudioient & mettoient peine de faire divertir & varier les autres ſeigneurs cardinaux & moy auſſi de l'opinion que tenuë avons & tenons ſaintement, & bien en & ſur la voye de ceſſion de noſtre ſaint pere & de l'intrus contendant de la dignité papale ; & par icelles lettres priez & requerez tous nous enſembles & particulierement un chacun de nous, que ſans quelconques variations nous demouriſſiens fermes & eſtables, conſtans en ladite voye de ceſſion, laquelle vous aviez eſluë, & à icelle vous eſtiez ſaintement & juſtement determinez par tres-bonne & meure deliberation, & nous auſſi pareillement avec voſtre royale majeſté. Sur toutes leſquelles choſes, mon tres-redouté ſeigneur, vous reſpons & certifie, que avant que le pape fuſt eſleu, & touſjours depuis j'ay eſté & ſuis de cette opinion ; car en ma conſcience, je croy qu'il n'y ait autre voye quelconque pour oſter ce douloureux ſchiſme, fors que cette voye de ceſſion, & que tout homme de quelconque eſtat ou condition qu'il ſoit, qui par eſpecial depuis le département de meſſeigneurs vos oncles & frere, ſe fût travaillié ou pour le temps à venir ſe travailleroit de moy faire changer, muer ou varier en quelconque maniere, directement ou indirectement de ladite voye de ceſſion, & moy departir aucunement de voſtre royale majeſté, euſt perdu ou perdroit ſa peine, & ſe travailleroit en vain. Car, mon tres-redouté ſeigneur, je vous certifie & ainſi le vous promets loyaument, que jamais de cette voye & de voſtre opinion, je ne me entens, tant comme je vivray, à departir : mais y feray & demourray ferme & conſtant, & feray & pourchaſſeray tout le mieux que je pourray, que moyennant voſtre bonne aide, cette voye prenne bonne & brieve concluſion, ſi comme je y ſuis tenu, & le deſire de tout mon cuer, pour le bien & appaiſement de ſainte egliſe & de toute Chreſtienté, & auſſi pour l'honneur & reverence de voſtre ſeignourie. Et vous ſupplie que doreſnavant A ne vueillez croire le contraire, pour quelconque rapport qui vous en ſoit fait. Mon tres-redouté ſeigneur, autre choſe ne vous eſcris de preſent, mais qu'il vous plaiſe moy touſjours mander & commander feablement vos bons plaiſirs, leſquels je accomplirai de mon pouvoir, ſi comme je y ſuis bien tenu. Le ſaint Eſprit vous ait en ſa ſainte garde, qui vous doint bonne vie & longue. Eſcrit à Avignon le XII. jour d'Octobre.

Voſtre treshumble & obeiſſant ſerviteur
P. CARDINAL DE THURY.

B LETTRE CLOSE ENVOYE'E AU ROY de par le cardinal de Saluces.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1395. Ex mſ. bibliotheca regia.

A Tres-excellent & ſouverain prince le roy de France.

Tres-excellent & ſouverain prince, je me recommande à vous, ſi humblement comme je puis. Si ay receu vos bonnes & gratieuſes lettres contenans en effet, que en l'opinion de ceſſion que vous tenez eſtre comme la plus brieve, la plus expediente & profitable au bien & union de l'egliſe, & C par laquelle les cuers des perſonnes pourront miex eſtre paceſiez, je vueille demeurer ferme & non la muer en aucune maniere. Tres-redouté ſire, plaiſe vous ſçavoir que depuis le departement de meſſeigneurs vos oncles & frere, je ne ſuis, ne penſay eſtre d'autre opinion, & ne ſeray, ſi autre voye plus expediente au vouloir de vous & de voſtre conſeil, ne ſe trouvoit ; & mercie à votre royale majeſté le plus de cœur & affectueuſement que je puis, de ce qu'il vous plaiſt avoir l'egliſe recommandée, comme touſjours ont eu vos prédeceſſeurs, & luy ſupplie treshumblement & devotement, que vueille D perſeverer à y mettre aucune bonne & brieve concluſion. Car la demeure a eſté, & touſjours eſt, & ſera perilleuſe & damnable. Tres-excellent & ſouverain prince, le benoiſt Fils de Dieu vous doint bonne vie & longue, ainſi comme de tout mon cuer le deſire. Ecrit en Avignon le..... jour d'Octobre.

Voſtre tres-humble ſerviteur
A. CARDINAL DE SALUCES.

ARRESTORUM A TEMPORE INTRUSIONIS uſque in præſens ſumma narratio.

E

Ex mſ. bibliotheca regia.

DIviditur proceſſus totius negotii in tria tempora, videlicet tempus domini CLEMENTIS. II. Tempus vacationis apoſtolicæ ſedis. III. Tempus aſſumtionis domini noſtri moderni uſque in præſens.

1. Circa primum veritas ſic ſe habet, quod poſt intruſionem BARTHOLOMÆI, receſſum dominorum, & ea quæ Anagniæ geſta ſunt,

Digitized by Google

electus fuit ibidem dominus CLEMENS, qui poſtea quatuor cardinales, ſcilicet tales qui ſciebant veritatem facti, apoſtolicæ ſedis legatos ad tales regiones tranſmiſit &c. Similiter & rex CAROLUS genitor hujus regis, qui per ſacrum collegium &c. fuerat informatus & declaratus ſolemniter pro hac parte, miſit ſolemnes ambaſſiatores ad Hiſpanias, Italiam, Bohemiam, Hungariam, JOHANNAM reginam Siciliæ, & Scotiam; & hujuſmodi legationes & ambaſſiatas poſuerunt in aliquibus regionibus a principio eo tempore quo factum recens erat. Attamen a quindecim annis citra, noſtra obedientia quaſi in nullo fuit dilatata; immo in aliquibus, puta in Portugallia, fuit decurtata; quamvis per dominum Clementem, dicto tempore durante, & per regem Franciæ factum fuerit & procuratum quicquid fieri potuerit pro reductione partis adverſæ, nunc per potentiam maximam & favorem principum Andegav. & Burgundiæ, nunc tractatibus, modo legationibus, modo prædicationibus, diſputationibus, allegationibus & ſcripturis, adeo quod quicquid poteſt dici & allegari pro hac parte, eſt plene ad notitiam alterius partis deductum, & nihilominus obſtinatiores & conſtantiores in eorum opinionibus remanſerunt. Unde multis nobilibus viris, domino CLEMENTE vivente, qui certos ſuper facto unionis eccleſiæ deputaverat, videntes ex hoc taliter eccleſiam deſtrui, inter multas vias per diverſos apertas, via ceſſionis utriuſque cum debitis circumſtantiis melior viſa fuit, tamquam brevior, clarior, & minus periculoſa, & magis ſerenativa conſcientiarum, poſtquam juſtitiam noſtram pars adverſa recuſabat nedum agnoſcere, immo & audire, prout cum Anglicis, &c. dominus noſter modernus ob hoc miſſus in Franciam, probavit, non obſtante requeſtis factis ex parte regis per dominos duces &c.

2. Et inter hanc viam ſequentes aſſerunt aliqui magni principes per dominum noſtrum tunc temporis hanc viam ipſis fuiſſe notam, ſuggeſtam & conſultam; propter quæ dominus CLEMENS videns flebilem ſtatum eccleſiæ, & quod non erat ad quem recurreret pro juſtitia conſequenda, eidem compatiens diſpoſuit, & ad hoc voto ſe adſtrinxit unire quanto citius eccleſiam per viam ceſſionis utriuſque, & hoc aliquibus ex dominis cardinalibus & prælatis, & dominæ matri eccleſiæ declaravit paulo ante mortem.

3. Circa igitur tempus ſecundum, ſcilicet vacationis ſanctæ ſedis, veritas ſic ſe habet, quod vacante ſede per obitum domini CLEMENTIS, major pars collegii, immo duæ partes hanc viam ſpecialiter præ oculis habuerunt. Unde cum per nonnullos ex dominis moneretur, ſi propter hoc foret electio differenda, fuit finaliter concluſum, quod non, quia pro executione hujus viæ, oportebat quod eſſet papa, per quem neceſſaria pro unione expedirentur; ſed ne ille qui eligeretur faceret difficultatem, fuit certa ordinatio in ſcriptis facta, & ſolemniter per dominum noſtrum & omnes ſuos & ſingulos jurata, & manibus propriis ipſius domini noſtri ac noſtris ſubſcripta; quæ poteſt ac ejus copia exhiberi, & ſub iſta intentione quæ regulat actus gentium domini cardinalis, dominum noſtrum, qui hanc taliter commendabat, quorum aliqui prius per eumdem dominum de ſua voluntate ſuper hoc voluerunt certificari &c. quoniam antea aliqui ex dominis fuerant propter iſtud de domno Carthuſiæ collocuti.

4. Circa tertium tempus veritas eſt, quod electo domino noſtro in papam, ipſe in continenti juramentum quod fecerat per prius, ut eſt dictum, multis dominis & aliis præſentibus, ſolemniter renovavit, & ex poſt idem dominus noſter ſatis cito poſt ſuam coronationem ſolemnes ambaſſiatores tales cum certis inſtructionibus datis in ſcriptis, quorum copia poteſt dari, ad dominum regem, ejus patruos & fratrem tranſmiſit, quibus mandabat, quod dominus noſter rememorans quæ fecerant & faciebant pro eccleſia &c. eligerent in principales proſecutores negotii; & volebat quod per ipſos reduceretur eccleſia ad unionem. Rogabat de acceleratione, ex eo quod quæcumque dilatio quantumcumque modica, erat nociva. Rogabat etiam, quod circa hoc factum & praticam ejus perſonas mitteret, & ad partem mandabat, quod eſſent de ſanguine regio, inſtructas de omnibus viis, quæ viderentur regi utiliores pro acceleratione negotii; & certificabat regem, quod ipſe dominus noſter erat diſpoſitus ad omnes vias rationabiliter ſibi poſſibiles, & quod a nulla via rationabiliter poſſibili declinaret, immo in illa conſentiret. Propter quæ taliter requiſitus per papam, habito ſolemni conſilio ducum, prælatorum, comitum, procerum, doctorum, & devotarum perſonarum in multitudine copioſa, & ſuper hoc deliberatione recepta, miſit tales dominos. Interim ſuper his fuerunt multa conſilia inter papam & dominos, & in ipſius domini noſtri præſentia per duas partes dominorum ad hanc viam fuit concluſum, licet ſub diverſis pratticis, bene tamen fuit dictum papæ per dominos, quod de omni bona via eſſent contenti, dummodo faceret, quod domini duces manerent contenti, quia ſine aſſiſtentia regis per noſmet non poterat unio procurari.

5. Poſt hæc vero domini duces venerunt, qui viam ſolius nudæ conventionis per papam oblatæ non acceptantes, ex eo quod ipſis videbatur, ita crude convenire habere poterat grandia pericula, dicti domini hortando & conſulendo dixerunt ex parte regis,

Digitized by Google

quod pro cæteris viis apertis in conſilio regis & alibi, videbatur expedientior pro bono unionis eccleſiæ, & pro ſingulari gloria papæ offerret, quod ipſe quantum in ipſo eſſet, viam ceſſionis utriuſque, ita tamen, & non alias, quod idem faceret intruſus, & quod unio optata in Dei eccleſia ſequeretur. Et promiſerunt ſibi ad partem, quod ſi intruſus recuſaret, ipſe &c. Si vero aſſentiret, ipſe eſſet cauſa tanti boni, & circa reelectionem laborarent, & multa alia promiſerunt. Finaliter propria non acquieſcens obtulit certa, prout in tribus cedulis continetur, quarum copiæ poſſunt dari, quas ſub bulla ad diverſas partes tranſmiſit; & poſt multas humiles preces & ſupplicationes, dicti domini duces nihil aliud reportare volentes, receſſerunt, ipſis & ſacro collegio invicem concurrentibus in hac via, prout & concurrunt, & hæc eſt tota diviſio quæ poteſt allegari.

6. Poſt hoc autem domini cardinales videntes quanta mala, quanta pericula imminebant ex hac diverſitate eccleſiæ ſanctæ Dei, ducere non valentes dominum noſtrum aliquibus modis ad hanc viam, licet poſt receſſum dominorum longo tempore tentaſſent, tandem ſupplicaverunt domino noſtro, quod aliquod medium caperet; & cum nihil aliud reperiret, domini cardinales, de domini noſtri mandato pluries congregati aviſaverunt unum medium, & ſi domino noſtro placeret laborarent apud regem quatenus acceptaret, videlicet quod primo loco cum omni efficacia, etiam data fide proſequeremur viam papæ: ita quod ex nunc papa conſentiret, quod ſi illa via non habuiſſet effectum, acciperet viam regis & collegii; & iſtud medium papa non habuit gratum, nec aliquid aliud aperuit. Iterum poſt magni temporis intervallum domini de ipſius domini mandato congregati aperuerunt domino ſolam viam conventionis ſub fida protectione & cuſtodia dicti regis, prout alias in ſcriptis obtulerat, & ſuper hoc laborarent apud regem. Nec iſtud papa gratum habuit. Et poſt, nec eſt diu, aperuerunt aliqua domini, & dixerunt papæ, ſi ei placeret, quod laborarent apud collegium, & inde collegium apud regem, quod illa quæ reſponderat dominis ducibus in ſcriptis, in tribus cedulis, de quibus ſupradictum eſt, ponerentur in practica, prout ſcriptum eſt, & ubique ſub bulla tranſmiſſum, & per regem & collegium acceptarent: reſpondit quod non, ſed dedit unam cedulam, cujus quaſi ſimilem longe tamen pinguiorem regi ſine ſcitu dominorum per nuncios Caſtellæ tranſmiſerat; ſed in illa cedula detrahitur quicquid boni continetur in prædictis tribus cedulis: quam quidem cedulam rex repulit, prout rex ſignificavit per ſuas litteras, in quibus omnia quæ acta ſunt per regem Caſtellæ cum eo ſignificat, prout ipſi regi Aragoniæ, ſi placet, poterit oſtendi, & iſta quæ geſta ſunt uſque in præſens.

7. Ex præmiſſis apparet quot modis & diligentia eſt tentata reductio partis adverſæ, & ſine fructu a quindecim annis, nec ſpes manet. Secundo apparet, quantum papa & nos ad hanc obligamur, tam jure communi quam jure ſpeciali ſub juramento, præſertim attenta intentione electorum, quæ multum debet attendi. Tertio apparet, quod non eſt via nova quæ fuerit tempore domini noſtri inchoata. Quarto, quod a domino noſtro eſt regi data occaſio huc mittendi eo modo quo tranſmiſit. Quinto, quod per dominos cardinales pro tollendo omnem diviſionem factum eſt quicquid fieri per eos potuit. Sexto apparet, cum reverentia loquendo, minus honeſta domini noſtri variatio, & eccleſiæ multum damnoſa.

8. Cum autem objicitur & dicitur: Cur non proſequimur viam ordinariam juſtitiæ? Reſpondetur, quod via juſtitiæ eſſet voluntaria reductio partis adverſæ, quæ ex prædictis patet, non de cetero expectanda. Eſſet etiam via juſtitiæ, ſecundum aliquos, humana potentia, quæ nobis non ſuffragatur, nec hodie expedit. Eſſet etiam via juſtitiæ per recurſum ad ſuperiorem judicem, & illum in hac materia habere non poſſumus. Illa ergo in caſu noſtro eſt vera via juſtitiæ, attenta diſpoſitione eccleſiæ & totius populi Chriſtiani, quæ eſt brevior, & habet minora pericula, & magis ſerenativa conſcientiarum omnium, & per quam utriuſque magis honor ſervatur. Et hæc eſt, proh dolor! via ceſſionis utriuſque cum debitis circumſtantiis.

9. Dum autem dicitur: Certæ perſonæ hinc inde eligentur in pari numero, quorum vel majoris partis judicio ambo contendentes de papatu ſe ſubmittent. Certe pauci notabiles hujus obedientiæ, idem creditur de alia, huic viæ tam periculoſæ aſſentirent, nec alteri, per quam poſſemus ſubjici obedientiæ alterius partis contra propriam conſcientiam, legitime informatam. De rege Franciæ & Caſtellæ & de ſacro collegio certum eſt, & idem dicit rex Angliæ, & multi alterius obedientiæ. Et hæc via locum habere non poteſt, nec enim obligaret, niſi ſe ſolum aſtringentes, nec revera hæc materia, quæ eſt tam ſpiritualis, & circa quam vertitur tantum periculum animarum, eſt receptibilis, nec umquam per hanc viam eſſet conſcientiis hominum ſatisfactum; & hoc eſt tamen quod principaliter eſt quærendum pro vera unione realiter conſequenda.

10. Supplicetur ergo regi, quod apud dominum noſtrum pertinet, quod ad hanc viam ſcilicet ſolius oblationis veniat, & quod a rege Franciæ & ſuis, nec etiam a collegio taliter ſe ſeparet, quia ſperamus, quod per hoc poterit venire ad magnam gloriam & triumphum; & ſi videatur regi quod aliquid boni poſſimus

poſſimus, promtos nos reperiet & paratos ad ſervitium Dei & eccleſiæ, ac honorem domini noſtri & ipſius.

C'EST L'OPINION DU ROY DE CASTELLE ſur le fait de l'union de l'egliſe, miſe de langage Caſtelain en François.

C'Eſt la reponſe que nous dom Henry par la grace de Dieu roy de Caſtelle & de Leon faiſons à vous dom Symon patriarche d'Alexandrie, & à vous dom meſſire Colart de Calleville chevalier, & conſeillers & ambaſſadeurs du roy de France noſtre tres cher & amé frere, nouvellement avec aucuns autres par luy & nous ſur le fait de l'union de l'egliſe envoyez.

Premierement, à ce que nous ledit noſtre tres cher & amé frere envoye prier, que conſiderées les raiſons & motifs par vous ſeſdits ambaſſadeurs par ſa part à nous declarées, vouliſſions pourſuivre avec luy enſemble l'union de l'egliſe par la voye de renonciation d'eux deux qui contendent du papat, laquelle voye eſt meilleure, plus brieve & plus conveniente & plus ſedative des conſciences, que nulle autre.

Auquel reſpondons & diſons, que nonobſtant que nous ſemble & à noſtre conſeil aſſemblé ſur ce que ladite voye aſſignée pour la part du roy de France noſtre tres cher & tres amé frere, ſoit la meilleure, la plus brieve, & la plus conveniente, & la plus ſedative des conſciences de tous les bons Chreſtiens, mais toutesvois pour tant que noſtre ſeigneur le pape nous a envoyé dire que nous envoiſſons à luy nos ambaſſadeurs, auſquiex il diroit & declareroit toute ſon intention. Item, pour quoy leuſmes en aucunes reſponſes, que noſtre ſeigneur le pape a donné à nos tres chers parens les ducs de Berry, de Bourgogne & d'Orliens, eſquelles a dit qu'il eſtoit advis qu'ils deuſſent convenir en aucun certain lieu & ſeur, ſur deffendement & garde dudit roy noſtre frere, noſtre ſeigneur le pape Benedict XIII. qui maintenant eſt avec ſes cardinaux, & l'intrus avec ſes anticardinaux, & promettroit de non partir ſans donner vraye union en l'egliſe de Dieu, ainſy que plus largement eſt contenu eſdites reponſes, leſquelles reponſes, ainſy que creons auxdis ducs, pour lors ne furent agreables pour doute des grans perils & dilations qui pourroient recroiſtre, ſe cils hommes s'aſſembloient ſans avoir aucune choſe appointée & declarée. Et pour ce nous voulans eſtre mediateur de cette beſogne, aſſemblons la voye de noſtre ſaint pere le pape avec celle du roy de France noſtre tres cher & tres amé frere, & concordons aux deux leurs ententions tendans à une bonne fin : c'eſt à ſçavoir au bien & union de noſtre mere ſainte egliſe par la maniere qui s'enſuit. Que noſtre ſaint pere le pape Benedict avec ſes cardinaux, & l'intrus avec ſes anticardinaux, s'aſſemblent & conviennent en un certain lieu & ſeur, & illec noſtre ſeigeur le pape dedans trois jours, ou neuf, ou quinze, ou vingt, ou vingt-cinq juſqu'à trente jours au plus, donne voyes & manieres concluſives de l'union de l'egliſe, en maniere que nous ayons un pape certain, ſeul & pour le tout pour toute la Chreſtienté, tel qu'il ne ſoit mie l'intrus : au roy de France & à nous & à tout le monde doit plaire & plaira de cecy. Et en cas que dedans les trente jours inclus non ne douroit tel pape que dit eſt, que au jour enſuiant aprés leſdits trente jours, il ſoit tenu de renoncier ſi l'intrus veut renuncier tantoſt de fait en la maniere deſſus & deſſous par la pratique eſcrite, & renunce noſtre ſire le pape principalement au papat. Et parce que noſtre ſeigneur le pape Benedict en la maniere deſſus declarée, & par la pratique deſſous eſcrite, confeſſe & reconnoiſſe mauvaiſement & ſans raiſon & contre droit de tenir & uſurper le papat, & que contre luy ſoit procedé comme antechriſt & apoſtat & invaſeur du papat, & deſtruiſeur de toute Chreſtienté. Et pour quant que le roy de France noſtre tres cher & tres amé frere nous a envoyé prier, que nous envoiſſions ſur cette union à noſtre ſeigneur le pape & à luy, nous nos ambaxateurs, & vous leſdits patriarche & meſſire Colart, vous doutez que vous departiez, nous envoyerons nos ambaxateurs, & que cette beſogne ſe elognera, & demandaſtes que nous promiſſions de les envoyer à certain terme, & que à certain terme fuſſent en Avignon, & à certain terme à Paris, & nous pourtant & pour que ſoyez de ce plus certains, vous promettons que noſdits ambaxateurs, leſquels ſont. . . . . partiront de cy par telle maniere que ils ſeront en Avignon par tout le mois de novembre, & ſeront avec ledit roy de France noſtre tres cher & tres amé frere par tout le mois de janvier : & ou cas que N. S. P. le pape ne vueille accorder ne faire les choſes deſſuſdites, que les noſtres ambaxateurs ne ſoient à Paris audit temps, dés maintenant promettons de tenir & pourſuir l'union de l'egliſe par la voye de ceſſion nommée & accordée avec la pratique que vous nous diſtes pour la partie du roy de France noſtre tres cher & tres amé frere, laquelle pratique eſt deſſous eſcrite, & par les manieres qui ſeront adviſées par le roy de France & ſon conſeil, preſens nos ambaxateurs, & vous leſdits dom Symon patriarche, & meſſire Colart de Calleville chevalier, de noſtre priere & mandement pour le bien de cette ſainte beſogne, nous juraſtes ſur la croix & ſur les ſaints evangiles de Dieu par vous cor-

porellement touchées, & nous promiſtes par voſtre foy de non ouvrir cette cedule preſente, qui eſt cloſe & ſcellée de noſtre ſcel ſecret, ne conſentir qu'elle ſe ouvre juqu'aprés tout le mois de janvier paſſé, qui ſera en l'an de la nativité Noſtre-Seigneur mil trois cent quatre vingt dixſept ans, & ſi devant ledit terme les nos ambaxateurs approchent au roy de France, que vous puiſſiez donner audit roy de France ladite noſtre cedule, & ſe puiſſe lire & ouvrir devant ledit roy de France noſtre tres cher & tres amé frere, & devant nos tres chers & tres amez parens les ducs de Berry, de Bourgogne, d'Orleans & de Bourbon, & du chancelier, & nos ambaxateurs preſens.

Modus praticandi viam cessionis posset esse talis.

Primo. Quod ſi habito conſenſu domini noſtri & intruſi ſuper via ceſſionis, ipſi congregentur cum collegiis ipſorum, in aliquo loco bono & ſecuro, in limitibus utriuſque obedientiæ, & cum domino noſtro ad ſecuritatem ſuam erunt gentes regis Franciæ & regis Caſtellæ, ſi ſibi placet.

Item, quod ipſis ſimul congregatis, quilibet ipſorum revocet & adnullet proceſſus per ſe & prædeceſſorem ſuum contra alterum & ſibi adhærentes, quantum melius & ſecurius fieri poterit.

Item, quod prædictis revocationibus factis, quilibet ipſorum approbet, ratificet, & confirmet promotiones, beneficiorum collationes, & alia facta utrobique : ita tamen, quod ſi in uno epiſcopatu ſint duo epiſcopi, quorum unus teneat civitatem, & alter partem diœceſis, quod ille qui tenebit civitatem, etiam totum epiſcopatum adminiſtrabit, & per modum proviſionis faciet penſionem annuam alteri; juxta valorem proventuum partis quam in diœceſi tenebat, ſolvendam quouſque papa futurus ſibi providerit. Ubi autem nihil poſſideret in epiſcopatu, etiam nihil habebit, ſed proviſionem ſummi pontificis futuri expectabit; & idem in aliis caſibus emergentibus circa materiam, quantum de jure rationabiliter fieri poterit judicio peritorum.

Item, ſic ordinatis procederetur in uno inſtanti ad renuntiationem amborum : qua facta, ſtatim omnes cardinales, tam ab una parte quam ab alia, qui omnes facient unum collegium, intrabunt conclave, in forma juris procedent ad electionem futuri Romani pontificis.

Item, ad evitandam confuſionem & diſcordiam propter multitudinem cardinalium, qui longo tempore fuerunt diſcordes, videretur bonum, quod pro iſta vice procederetur ad electionem per viam compromiſſi, & quod ipſi ambo eſſent de compromiſſariis, & poſſent eligere de ſeipſis. Rex ad hoc cum cardinalibus libenter laboraret, & ipſi ambo ante renuntiationem poſſent canonice ſtatuere, quod pro iſta vice fieret electio per viam compromiſſi.

Item, fuit tactum per aliquos in conſilio prælatorum regis Franciæ, quod ſi forſan per modos prætactos leviter fieri non poſſet, expediret quod poſt renuntiationem, iſtis duobus tamquam compromiſſariis daretur poteſtas eligendi tertium.

Item, ante renuntiationem videtur regi, quod debetur fieri bona & notabilis proviſio pro ſtatu domini noſtri, & intruſi, & in iſta pratica quidquid rex dicit eſt per modum adviſamenti, quia ubi dominus noſter vel rex Caſtellæ aut aliquis alius melius viderent, ipſe ſemper ſe refert judicio meliori. Sic ſignatum *yo* el *Roy*.

Et nos Symon patriarcha Alexandrinus, & Nicolaus de Calleville miles ſupranominati, juravimus & juramus per venerabile ſignum crucis, & per ſancta Dei evangelia, coram ſerenitate prædicti domini regis Caſtellæ per nos corporaliter tacta, præſentem cedulam non aperire, & penes nos tenere uſque ad tempus prænominatum in præſenti ſcriptura. Ita juravi ego Symon patriarcha, & hoc manu propria ſcripſi, & ſigno conſueto ſignavi. Symon patriarcha Alexandrinus. Et moy auſſi Colart de Calleville ay juré & ſigné cette cedule de mon ſigne manuel accouſtumé. C. Calleville.

Processus nunciorum Franciæ, Angliæ & Caſtellæ habitus in curia Romana per eoſdem.

1. Primo applicuerunt Villam-novam prope Avenionem hora prandii dicti nuncii Franciæ & Angliæ, die lunæ poſt Pentecoſten, quæ fuit XI. Junii. Nuncii vero Caſtellæ intraverunt per prius Avenionem fere per decem dies ante.

2. Item, dato ordine ſuper receptione eorumdem, prædicti nuncii Franciæ, Angliæ & Caſtellæ ſimul aſſociati domino camerario papæ, patriarchæ, archiepiſcopis, epiſcopis, aliiſque multis prælatis, ac etiam familiaribus papæ & dominorum cardinalium, die Mercurii, hora veſperarum Avinionem intraverunt, & juxta ordinationem præhabitam, nuncii Franciæ, aſſociati omnibus ſupradictis, intrantes Avinionem recta via aſſociarunt, & duxerunt nuncios Angliæ ad domos eorumdem, & deinde ſine mora nuncii Franciæ cum prædicta comitiva venerunt ad palatium, ubi in camera paramenti reverentiam ſolitam papæ fecerunt, & poſt ad domos eorum redierunt.

3. Item, die Jovis ſequenti nunciis Franciæ & Angliæ per papam ad prandium invitatis, una cum quatuor dominis cardinalibus, prædicti nuncii Franciæ paulo ante pran-

Digitized by Google

dium nuncios Angliæ ad papæ præſentiam duxerunt, &c. & demum cum papa & quatuor cardinalibus ad prandium fuerunt, & poſt prandium omnibus nunciis die ſabbati aſſignavit, ad proponendum quæ vellent.

4. Item, dicta die ſabbati fuit ambaſſiata ſolemniter & ſcientifice per magiſtrum Ægidium de Campis propoſita, & demum per ambaſſiatores Caſtellæ & Angliæ approbata.

5. Item, illico dicta die ſabbati, quæ fuit XVI. Junii, papa dictis nunciis reſpondit, quod ſuper eorum petitione, continente materiam tam grandem, volebat cum dominis cardinalibus fratribus ſuis deliberare, & habita deliberatione cum ipſis dominis, dictis nunciis quanto citius reſponderet.

6. Item, ab illa die inantea uſque ad diem Jovis, quæ fuit quinta dies Julii, non dedit verbum ſuper hac materia dictis dominis cardinalibus, niſi ſolum cardinali Pampelonenſi: verumtamen die Martis præcedenti, quæ fuit tertia dies Julii, & die Mercurii ſequenti fecit proponi per magiſtrum Bonifacium de Menatis rationes, ſuam viam & ſuum propoſitum ſequentes, & viam ceſſionis reprobantes, quas die Jovis prædicta de mane ſequenti magiſter Ægidius ſub terminis generalibus, non in modum diſputationis, confutavit.

7. Item, dicta die Jovis & die Veneris ſequenti habuit deliberationem cum dominis cardinalibus, & primo fraudulenter & ad malum finem contra morem ſecrete cum ſingulis per modum ſcrutinii, & demum in communi, & finaliter ab omnibus cardinalibus, tribus vel quatuor dumtaxat exceptis, fuit deliberatum & expreſſe papæ conſultum, quod votis dominorum regum annueret, & viam ceſſionis vellet amplecti; & inſuper fuit ab ipſis dominis ſolemniter requiſitus, ut hanc viam acceptaret.

8. Item, die ſabbati ſequentis, quæ fuit ſeptima Julii, papa pro finali reſponſione dictis nunciis dixit, quod attenta arduitate materiæ, nondum reputabat ſe deliberatum, ſed volebat adhuc deliberare plenius cum dictis dominis regibus [antequam] ſuam intentionem ſignificaret, & ſperabat in Domino, quod eſſet talis, quod dicti reges deberent rationabiliter contentari.

9. Item, quod audita dicta reſponſione dicti omnes ambaſſiatores ſe trahentes ad partem, incontinenti ad præſentiam papæ redierunt, & tunc dictis dominis cardinalibus & multis aliis præſentibus fuit reſponſum per dominum Nicolaum *de Calleville* valde prudenter & audacter, pro & nomine omnium ambaxiatorum Franciæ papæ, quod erant ſumme triſtes & admirati, quod moram tam longam dabat in tradendo finalem & præciſam reſponſionem, & etiam quod ipſos ſuper hoc tamdiu detinuerat & detinebat, & nunc pro reſponſo non dederat, niſi dilationem ſine præfixione termini, & ideo dixit papæ cum omni reverentia, quod rex requirebat & ſummabat eum una vice pro omnibus, quatenus infra feſtum Purificationis B. Mariæ Virginis proxime venturum haberet talem modum in facto unionis eccleſiæ tenere, quod infra dictum terminum haberetur in terra unus verus ſolus paſtor univerſalis, & vicarius JESU CHRISTI, & qui ab omnibus Chriſtianis concorditer recipiatur, & tranſacto dicto termino rex intendebat providere taliter, quod cauſæ prolongationis, quæ fuerant datæ in hoc facto ſchiſmatis, tollerentur, & etiam provideret omnibus aliis melioribus modis, quibus poſſet.

10. Item, quod poſtquam finivit ſermonem ſuum idem dominus Nicolaus, locutus eſt pro & nomine regis Caſtellæ dominus Petrus *Louppe de Ayalle*, & dixit papæ in ſubſtantia & effectu verba ſimilia, quæ protulerat dictus dominus Nicolaus, & multo magis pungitiva. Dixit etiam ulterius idem dominus Petrus, quod ab hoc propoſito rex Caſtellæ non recederet, nec umquam ſe mutaret, de quo papa fuit valde turbatus.

11. Item, finito verbo ipſius domini Petri, ambaxiatores regis Angliæ formalia & ſimilia verba dixerunt, prout & quemadmodum fecerunt ambaxiatores regum Franciæ & Caſtellæ, & hoc eſt id quod potuerunt dicti ambaxiatores regum Franciæ & Caſtellæ a domino noſtro papa reportare, quamvis ipſum cum majori diligentia qua fieri potuit ſunt proſecuti.

12. Item, cum per aliquot dies ante nuncii Franciæ requiſiſſent dominos cardinales collegialiter, quatenus vellent in eorum opinione, ſcilicet viæ ceſſionis perſiſtere, & ſuper hoc de eorum intentione eis reſpondere, dicti domini cardinales fuerunt in palatio propter hoc congregati, ubi omnes ſimul habita deliberatione concluſerunt ſicut alias, videlicet quod firmi manerent in via ceſſionis, nec ab illa deſiſterent; & ita per ipſos dominos cardinales fuit reſponſum dictis nunciis Franciæ in monaſterio S. Martialis, Dominica ſequenti quæ fuit octava Julii.

13. Item, die lunæ ſequenti IX. die menſis nuncii Franciæ fuerunt per aliquos de dominis cardinalibus, quantum ſciverant & potuerant, inſtructi & informati de omnibus quæ ipſi domini cardinales crediderunt accommoda & expedientia pro feliciori directione eorum quæ per eos & alios nuncios collegas tam in via, quam in urbe ſunt agenda.

14. Item, die Martis de mane immediate ſequenti, dicti nuncii Franciæ & Angliæ uno cum ipſis ſolum nuncio de dictis ambaxiatoribus Caſtellæ, bene & honeſte receſſerunt.

15. Item, licet papa multa conſilia tenuerit ſuper aliis materiis, nullum tamen conſilium cum dominis cardinalibus tenuit

Digitized by Google

uſque in præſentem diem, quæ eſt quinta Auguſti, ſuper reſponſione danda dominis regibus, prout dictis nunciis reſponderat.

EPISTOLÆ JOHANNIS DE VARENNIS ad Benedictum papam XIII.

EPISTOLA I.

Rogatus a rege, ut quid de ipſius celeri electione & eccleſiæ unione ſentiret, aperiret ſibi, petitque a Benedicto quid reſponſi facturus ſit regi.

Anno 1394. Ex mſ. S. Victoris.

SAnctæ matris eccleſiæ ſummo pontifici.

1. Pater a Deo benedicte, poſt pedum oſcula beatorum, in Filio Virginis glorioſæ devotiſſima præmiſſa recommendatione. Hac autem die nova de veſtra audivi ſanctiſſima in apoſtolatum aſſumtione, de qua non modicum felici interna jocunditate exultavit ſpiritus meus in CHRISTO JESU ſalutari meo; ſed non minus voce altiſſima corde & animo ſi pacem ex eadem in eccleſia ſponſa veſtra aſſequi mereamur cum populo Iſraëlitico lætabundus in Domino, exclamabo inquiens: *Benedictus qui venit in nomine Domini, oſanna in excelſis.*

2. Nuper autem intellexi, pater ſancte, quod rex illuſtriſſimus Franciæ, per quem, ut æſtimo, lux pacis præcipue e cœlo adveniet inclytæ ſponſæ veſtræ, dominis meis ac patribus reverendis ſcripſerat, ut aliquantulum in electione ſuperſederent Romani pontificis, quouſque antipapa conſuleretur, an vellet deſiſtere, &c. Cujus littera recepta & non admiſſa, ad electionem veſtræ nihilominus proceſſerunt ſanctitatis, de qua, ut percipio, multi gaudent: ſed de modo aliquantulum turbantur adeo celeri procedendi: quibus ſiquidem apparet, quod per modum hujuſmodi fere perpetuatur ſchiſma, quoniam eodem modo, experientia docente, ſero intruſo vita functo, anticardinales non minus perperam agent, & ita numquam erit finis, niſi piiſſimus JESUS, cujus cauſa in patulo agitur, propter ſcelera noſtra adhuc dormitans, aliter ſua pietate in brevi diſponat. Proinde Pariſius clamitant * ſortiſtæ parvuli fari vix geſtientes, pax, pax, pax, & non erit pax, quia ſecundum eos ſolo mutato nomine, reincidimus in idipſum.

* f. Sorboniſtæ.

3. Rex inde cauſis ex præmiſſis aliquantulum motus, velut filius timoratus, pia viſcerali compatiens affectione matri, in præcordiis ſuæ majeſtatis clementia regia ejus ſolita pauperi vermiculo ſuo ſuper montem gradienti, ſcribere non dedignatus eſt, quidnam ſentiret in hac tam grandi materia, & eidem reſcribere intentum ſuum pro unitate non formidaret; alias ſi calamo committere pertimeſceret, paratus eidem erat tranſmittere aliquem de domo ſua, quem eligeret. Cui incontinenti reſpondi de præſenti cum benigna ſupportatione ſuæ regiæ majeſtatis, quod nec ſcribere poteram, aut pro aliquo mitterem, niſi prius veſtra conſulta ſanctitate. Et ut velocius, cum res ipſa exigat, ab eadem veſtra ſanctitate reſponſum obtinerem, eidem ſupplicavi quod litteras præſentes veſtræ per proprium nuncium dirigeret beatitudini.

4. Heu me! pater ſancte, quid tanto regi excelſo terræ in præſenti altiſſima profecto, non terrena, ſed cœleſti potius materia potero reſpondere, niſi tua mihi ſuffragante ſanctitate? Reſponde mihi quid dicam, aut ſi fugere debeam a facie ejus. Si pro pace inſtes, veluti & antea inſtabas legationis tuæ tempore, ſecurus tibi reſpondebo. Clama nunc apud eum & balbutire non ceſſabo, & ſi novo homine nunc induaris, tamquam ſponſus & pater patrum, magis laborare teneris. Pro pace itaque almæ tuæ ſponſæ inſta nunc opportune & importune. Si vero, quod abſit, mutatio novi hominis priſcos mutaret mores, nedum a facie regis terreni, qu in immo Regis ſummi, oporteret me fugere, quia tantam Chriſti neſcirem injuriam & Petri opprobrium diſſimulare, cum jam propterea facultates omnes famamque expoſuerim ludibrio. Deinde ſic in me aliud nihil reſtat, niſi caput proprium, cum res, Chriſto diſponente, exegerit, gladiis hoſtilibus objectare. Et utinam pro re adeo celebri, orbi toti fructuoſa, tanta jucunditate, in remiſſionem peccatorum meorum apud Deum mererer inſigniri. Arbitror enim vos oblivioni non dediſſe, veſtræ me Pariſius dixiſſe ſanctitati, qua ex cauſa inutilis & indignus huc acceſſi, & ſi pro pace ſanctiſſimæ ſponſæ veſtræ atteſtetur Dominus ille, qui ſervum ſuum Moyſen in montem diſcalceatum tranſmiſit Sinaï, ut legem mereretur ſuſcipere Domini, per quam pax orbis reparetur univerſi.

5. Ceterum quia ab experto dudum veſtræ ſanctitatis novi circa præſentem materiam rectam intentionem, propterea eidem ſignifico veſtræ ſanctitati, quia cum piæ veſtræ ſanctitatis juvamine, per quemcumque modum imaginari queam, pacem ſponſæ veſtræ, tranquillitatem illam apud quoſcumque, modis tamen juridicis, aut alias rationabilibus, ad ſanguinis uſque effuſionem poſſe tenus, favente Domino, proſequi non deſiſtam. Et ſi contrarium peragerem, crederem procul dubio ædificare ad gehennam. Præmiſſis ita conſideratis, veſtræ ſupplico pietati, quod omnia mihi mandare dignemini quæ volueritis circa materiam hujuſmodi me facturum, & dante Deo, pro pace non deſiſtam in commiſſis. Veſtram ſanctitatem diu & feliciter conſervare dignetur piiſſimus JESUS in eccleſia ſua ſancta, ut pacem ſuo in tempore videat ſponſæ ſuæ digne. Amen.

6. Pater beatiſſime, regi obnoxius dominiſque ducibus regalibus tenetur ſanctitas

Digitized by Google

veſtra regratiari bonam affectionem, quam erga pacem ſanctæ matris eccleſiæ unanimiter gerunt omnes piæ ſponſæ veſtræ; quam etſi ab experto noveritis, tandem ante per litteras novi regis & dominorum præcipue ducum tantum inde facientes quod orbis totus veſtræ piæ mentis agnoſcat erga pauperem eccleſiam ſinceritatem & pacis affectum antequam emergat ſcandalum, ne dicatur, *Væ illis per quos ſcandalum venit.* Dubito tamen propter peccata noſtra, quod vix eccleſia abſque illo reparabitur, quod flens ſcribo. Ab illo ſiquidem præſervet nos Deus,

Indigniſſima veſtra creatura

[a] In monte (a) S. Læti reſidens.

RESPONSIO PAPÆ SUB BULLA ad præfatas litteras.

Dilecto filio magiſtro Johanni de Varennis capellano noſtro.

Laudat ejus zelum, ſuumque declarat pro eccleſiæ unione, ad quam diligenter ſe elaboraturum promittit.

Anno 1394. BENEDICTUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei, dilecto filio magiſtro Johanni de Varennis S. & A. B.

Litteras cariſſimi in Chriſto filii noſtri CAROLI regis Francorum illuſtris, tuas nobis directas incluſas habentes recepimus, quæ tuæ te cordialem de noſtra ad ſummi pontificatus apicem promotione lætitiam, ſpemque de ſecutura proinde unione eccleſiaſtica concepiſſe, ſincerum etiam ad nos devotionis & dilectionis affectum gerere nobis luculentius indicarunt: de quibus gratiarum tibi perſolvimus actiones, zelum quem ad unionem prætactam habere te perpendimus in Domino commendantes. Ut autem ſuper contentis in litteris rei veritatem & noſtram intentionem agnoſcas, noverit tua diſcretio, quod tanti molem oneris, nobis Deo & conſcientia & omnibus qui in facto electionis affuerunt teſtibus, nobis injunctam invitis, ad hoc ſolum ſuſcipere conſenſimus, ut unionis prædictæ negotium per nos in tot regnis & populis, ac cum tot laboribus & ſollicitudinibus antea proſecutum, per ulterioris diligentiæ noſtræ ſtudium, optatum cœlitus ſortiretur effectum, & a certo tanto pacem & unionem eccleſiæ appetimus nunc ardentius & viſceroſius, quanto ſuſceptum per nos, licet immeritos & indignos, ipſius eccleſiæ regimen ad ejuſdem procuranda commoda, ſubmovendaque poſſe tenus ſcandala per amplius nos aſtringit: quam pacem & unionem omnibus poſſibilibus nobis viis & modis proſequi, ceteris omiſſis, intendimus, ac ſine moræ diſpendio toto conamine pro-

(a) Mons S. Leti locus eſt in diœceſi Remenſi duabus dumtaxat a civitate leucis diſſitus, gallice *Le Mont S. Lié.*

A curare; pro quo negotio jam ad præfatum ceteroſque reges & principes orthodoxos nuncios noſtros miſimus, viros utique litteratos, commendabiles & ſolemnes, unioniſque prædictæ fervidos, ni fallimur, zelatores, de mente noſtra ſufficienter inſtructos, ipſorum regum & principum ad noſtri præfati faciliorem & compendioſiorem executionem propoſiti juvamen, favorem & conſilium pro nobis & eccleſia petituros, præſertim regis prædicti Franciæ, ceterorumque de glorioſa domo ſua principum, quos, ſicuti claræ memoriæ progenitores eorum hactenus in ſimilibus extiterunt, ad abſtergendum B a facie ſponſæ Chriſti tam inhoneſtam maculam, eſſe ſcimus indubie voluntarios, benivolos & intentos; & per quorum directionem & ſollicitudinem operoſam principaliter poſt Deum confidimus & ſperamus dictum negotium feliciter & celeriter conſummari. Circa quæ, concedente Domino, tantum & taliter faciemus, quod totus mundus noſtram bonam ac omni ambitione vacuam cognoſcere poterit voluntatem; nec nobis quominus dicta ſequatur unio, quicquam per C Dei gratiam poterit imputari. Ad hoc autem quod ſcribis, electionis accelerationem minus gratam fuiſſe regi prædicto; profecto, fili, venerabiles fratres noſtri S. R. E. cardinales, inter quos & de quorum numero tunc eramus, deductis in medium & diſcuſſis prolixius ac maturius ponderatis rationibus, quæ pro parte utraque facere videbantur, in facto electionis modos & ordinem tenuerunt, quos ſecundum Deum ad bonum & utilitatem eccleſiæ facilioremque & tutiorem extirpationem ſchiſmatis crediderunt potius expe- D dire, confidentes etiam ita fieri placitum regi fore: quæ diſcretioni tuæ ſic ſcribenda ducimus, ut memorato regi ſuper petitis per ipſum conſultius valeas reſpondere: Diſcretionem eamdem caritative rogantes, ac perſonaliter exhortantes, quatenus Regis æterni piis & ſedulis precibus implores clementiam, ut eccleſiæ ſuæ tandem ignoſcat, ipſamque regere, pacificare, & adunare dignetur. Statum autem & ſucceſſus tuos, utinam ſemper ſecundum utrumque hominem proſperos & felices, nobis per crebras litteras tuas gaudebimus intimari. Datum Avenione IV. ca- E lendas Novembris, pontificatus noſtri anno primo.

G. PARMETI.

EPISTOLA II. JOHANNIS de Varennis, ad Benedictum XIII. papam.

Mittit ei formulam pacis & unionis per abbatem Igniaci, oratque ut fidum ſibi aliquem nuncium mittere dignetur, cui ſua mentis arcana poſſit aperire; tandem petit facultatem ipſius adverſario ſcribendi.

SAnctiſſimo in Chriſto patri domino BENEDICTO ſanctæ ſedis Romanæ almo pontifici.

1. Pater beatiſſime & domine noſter a Deo Benedicte, devotiſſima poſt pedum oſcula beatorum in CHRISTO JESU præmiſſa ſemper [a] recommendatione. Per priorem Igniaci (a) harum geſtorem quamdam modicam litterulam pacem eccleſiæ continentem veſtræ dirigo beatitudini; & quia magni dignoſcitur eſſe ponderis, veſtra penſata cœlica majeſtate, hac ſimpliciter de cauſa, ipſum veluti mihi fidelem nuncium earumdem eligere decrevi. Cui propterea, ſi libeat, veſtra magnificentia credere mei ex parte dignetur in dicendis.

2. Verum, pater ſancte, quia per litterulam memoratam aut per eum nunc ad votum mentis non poſſum explicare conceptum, veſtræ pro tanto per viſcera miſericordiæ JESU CHRISTI ſupplico clementiæ, quod illum mihi benivole tranſmittere curetis Deum timentem, in quo cœleſti in hujuſmodi materia poſt Deum cœtumque dominorum magis confiditis, cum quo fari viſceroſius geſtiam, tamquam cum veſtra mihi peramantiſſima ſanctitate. Et per illum viam talem quam ſub cœlo viventi nuſquam detegi, eidem veſtræ dirigam excellentiæ, quod ipſam, veluti reor, rationi conſonam recuſare non valebit quovis modo, ad decoremque domus ſuæ & locum habitationis gloriæ ſuæ, cum reparatione dedecoris, proh dolor! nuper jam elapſi. Et interim apud domum poſſe tenus, Domino concedente, laborare contendam Franciæ, quod omnis via ceſſet facti. Obſecro itaque, pater ſancte, quod hunc non contemnatis puſillum, ſed poſt harum infra xv. dies vel citius, ſi placet, receptionem litterarum, animæ ſuæ celeriter complere dignemini deſiderium, cum Spiritus ſancti gratia tarda neſcit molimina, & magnum, ut arbitror, orthodoxis cunctis exhibebitis ſuffragium, ſi viæ illi, Deo, ut æſtimo, gratæ, acquieſcere velitis.

3. Secure enim, pater ſancte, in ſervulo veſtro & in quibuſvis aliis veſtra confidere non formidet beatitudo, quoniam bifaciem novi nuſquam, ſed quidquid memoror non celandum palam ad Dei laudem nunciare mundo non erubeſco; vir autem nullus duplex A dolo malo omni profecto evacuatur iniquitate.

4. Litterula vero præfata, quam, ut prælibavi, veſtræ dirigo beatitudini, viam prætendit ſæpefatam per me tandem, Chriſto prævio, adinventam. Et idcirco animum veſtrum, ſi eidem moleſta ſit, ipſa non exaſperet. Juro autem vobis quod illam vivens numquam legit, niſi quidam fidus hic mihi juratus, qui hic poſt manum meam eam ſcripſit, quam reſcribere nimis gloſſatam fas mihi non fuit. Quæſo non attendatis corticem, B ſed mentem, Deo teſte, ſanctæ ſedi, vobis necnon ſinceram zelo utinam fidei non ſemiplenam.

5. Pacem veſtro in tempore, cœlo tenus vobis triumphante, glorioſa Dei genitrice ſuffragante, prout die noctuque ſuppliciter exoro, breviter in eccleſia vos feliciter videre piiſſimus JESUS concedere dignetur, ad laudem & gloriam nominis ſui. Amen.

6. Sanctitas veſtra licentiam mihi dignetur impertiri, adverſario veſtro quæ mihi videbuntur ſcribendi, & cum ſibi litteras per aliquem regium tranſmiſero, ſi poſſum, C curſorem, harum veſtræ mox copiam dirigam beatitudini. Jam autem dudum poſt veſtram de qua ſpero indulgentiam effectui mancipaſſem, ſed vix formam reperire geſtio, cum intra & extra ſecundum Deum eidem injuriari nolens, intitulandi.

Veſtræ ſanctitatis ſervulus humilis
pauper peccator ſancti Læti.

EPISTOLA III. JOHANNIS de Varennis, ad Benedictum papam XIII.

D *Salutaria ei dat monita, urgetque ut viam ceſſionis in conclavi juratam amplectatur.*

SAnctiſſimo patri domino BENEDICTO S. R. E. almo pontifici, ejuſdem beatitudinis pauper catulus non leonis, ſed vermiculi potius, habitans nunc in abditis S. Læti, omnem ſubjectionem poſt pedum oſcula beatorum, pacem & lætitiam ſempiternam.

1. Tuas dudum, pater ſancte, bullas recepi devotiſſimas, inutilis cujuſdam litterulæ meæ reſponſivas, in quibus tua ſincera canebatur affectio, quam ad pacem geris eccleſiæ E terreſtris Jeruſalem ſponſæ tuæ, ſubjungens quod in apoſtolatu hac ſolum de cauſa præbuiſti conſenſum, ut ardentius per te pax eadem celeriuſque ſortiretur effectum, nonnulla alia gratioſa continentes, de quibus omnium retributor tuæ ſit majeſtati condigna merces.

2. Has autem, pater ſancte, circa primordium tuæ in apoſtolatus aſſumtionis mihi direxiſti; ſed multifaria tandem præmiſſis, proh dolor! pleriſque aſſerentibus contraria, extiterunt innovata, quibus vix adhibere fidem valeo, ſollicitudinibus attentis quas in tot regnis

(a) Igniacum inſigne ordinis Ciſtercienſis monaſterium in diœceſi Remenſi.

Digitized by Google

ſudoribuſque variis viſceroſis antea pro eadem pace ſubegiſti, de quibus, præfatis attentis, non ſinerer, ſi vera forent, per nimium admirari.

3. Quis enim ſanæ mentis arbitrari præſumeret, orbis lumen, Chriſtum Domini velle dejerare. Tuæ etenim impingitur ſanctitati, juramento te in introitu conclavis ſpopondiſſe, quod ſi eligereris, papatui renunciares dum opus foret pro via pacis celeriori, ſi pars ad hoc dominorum ſanior aſſenſum præberet cardinalium.

4. Si hoc denique veritate fulciatur, te & dominos reor memoratos apud Deum orbemque univerſum de tam celebri eccleſiæ proviſione, a cunctis Chriſticolis merito extollendos, ut unde mors oriebatur, inde vita reſurgeret.

5. Si autem pars illa dominorum major aſſenſum tandem præbuerit, ducibus inſtantibus tribus, Bituricenſi & Burgundiæ avunculis, Aurelianenſique germano Francorum regis tam inclytis; ubi vero tunc fuit ſummus pontifex verus papa, ſal terræ, veritatiſque aſſertor, qui opus Deo tam amabile, necnon toti mundo gratum executioni demandare renuerit. Si ſal namque tunc evanuerit, in quo ſalietur? Ad nihilum quoque valet ultra, Chriſto vociferante, niſi ut mittatur foras & conculcetur ab hominibus. Si enim, quod abſit, illa quæ præceſſerunt ex labiis tuis facias irrita, cui in poſterum credetur? debet namque obmuteſcere veritas in tanta temporis egeſtate.

6. Ubi autem nunc dormitat dux Chriſtianorum, plebis paſtor, & gentium cunctarum doctor? turpe numquid tanto foret doctori, ſi culpa redarguit ipſum? at vero turpior numquam eſt pars quæ ſuo non congruit univerſo.

7. Ceterum ubi nunc adeſt via juſtitiæ, virga potentum, fidei defenſor, malleuſque tyrannorum, qui de cetero reprimere audeat inſidias calumniantium; cujus tandem vultus debet eſſe ſuper facientes mala? Si ergo ſacerdos qui eſt unctus, peccaverit, numquid faciet delinquere populum? quod vero a ſuperioribus agitur, faciliter hodie trahitur a ſubditis in exemplum : per hos ſiquidem modernis in diebus a via erramus veritatis, & lumen juſtitiæ non illuxit nobis, ſed ad viam laxati ſumus iniquitatis.

8. Numquid enim tempus adeſſet, quod tutor pupillorum, refugium oppreſſorum, viduarum judex & pauperum advocatus ſuæ nunc deſolatæ indulgeret eccleſiæ, tantarumque obviaret periculo animarum. Super quo pauci aut verius nulli ex clero elaborare contendunt?

9. O pietatis exemplar & ſanctimoniæ ſpeculum! quis enim ſuper unionem gregis dominici, ſuppoſito juramento non firmaſſet, in hoc tam peſtiferi ſchiſmatis devio vacare A debet, niſi tu qui ſolus altiſſimus eſſe debes ſuper omnem terram? Obſecro nulli tradas in opprobrium, quoniam mali mala deaurando tegunt crebrius ſimulando virtutes.

10. Rememoror enim tuæ dudum ſcripſiſſe beatitudini, quod cauſa præſens ſopiri vix poſſet abſque ſcandalo gravi; & ſi illud in januis jam vidiſti, crede alias Mariæ veraci potius quam peccatorum turbæ fallaci. Si autem in proximo majus tibi contingat & eccleſiæ Dei, niſi aliter juſtitiam de te ipſo opereris, fidem per præſentes adhibe, non prophetæ, ſed pauperi peccatori; & recordare quid tuo ante ejus obitum fere per ſex B ſeptimanas ſcripſerim prædeceſſori, & ſi copiam habueris, curſor apoſtolicus teſtificetur quem mihi ob hoc tranſmiſiſti.

11. Stude itaque, pater beatiſſime, per ſancta opera, pompa quavis a Petri ſede relegata, & humilitate non ſemota, placare Regem ſummum, & non paſcere verbis regem ſibi ſubditum, boliſque eccleſiam ſtrangulantibus. Egredietur enim ſplendor juſtus e cœlo per conceſſionem principibus decimarum eccleſiæ obnoxiam, alias per nominationem perſonarum ad certa beneficia eiſdem factam, pro beneficiandis eorum famulis famulabuſque C ad pacis non modicam prorogationem, ſive per conceſſionem prælatis de certis eorum beneficiis ad votum ipſorum conferendis ad ſchiſmatis totalem radicationem. Æſtimo profecto quod non, quidquid enim tibi ab eccleſiæ æmulis conſulatur, legi nuſquam fraudem & dolum cuiquam patrocinari; hi vero ſolam ſenſualitatis aſſequuntur imaginem, non autem rationis appetunt veritatem.

12. Arbitrantur etenim matrem interim noſtram, talium prætextu munerum, & per promotiones ad præſulatus, fama crebreſcente, D inſignium denuo principum ad inſtantiam factas, in peccatis noſtris prolixius permanere, velut adulteram continuo & repudiatam. Sed advertat piiſſimus ejus ſponſus, ne per hoc diutius ab iis pſeudocæcis ſic flagelletur, quæ ſua ſunt quærentibus, non quæ Jesu Christi.

13. Opinionem quampiam nuſquam in hac materia formaliter eligere decrevi, licet ante a nonnullis requiſitus plerumque extiterim ; & ratio eſt, quoniam illam remitto E ſummo regi, cujus cauſa in patulo agitur. Exilem etiam fructum afferret electio mea in hac tam grandi materia cælica. Verumtamen ſi ſcirem quod in aliquo poſſet prodeſſe, illam pro vivente non pertimeſcerem eligere, & uſque ad necem incluſive: quoniam arbitror congruentius mihi fore mori in bello eligere, quam languens mala videre gentis noſtræ & ſanctorum.

14. Rememorare itaque, pater beatiſſime, in ſcrinio pectoris tui, omni procul pulſa affectione carnali, ſi via illa ceſſionis per te jam-

Digitized by Google

dudum electa regemque memoratum, & alios nonnullos, quos zelum habere æſtimo religionis orthodoxæ, tui forte ad inſtantiam amplexata, ſit apud Deum brevior & efficacior, & ſic, tua quæſo arbitretur caritas, an pro bono pacis per te abſque mora, ſana conſcientia, debeat eligi. Si enim animarum diſpendium ſit in mora etiam unius horulæ aut momenti, judicet Dominus, qui hic quotidie & in partibus ſchiſmatis hic prope populum ſuum plaga crudeli, peccatis noſtris exigentibus, flagellat mortalitatis; & totum perpetrare, ſceleribus noſtris crebreſcentibus, hoc duo non verentur ſoli homines in univerſo orbe, qui, prout nec hæſito, horum rationem in diſtricto reddent examine.

15 O utinam tanta carnalis non foret dulcedo in hac glorioſa Petri ſede, quam pars ſanior præceſſorum tuorum ſolum optarunt, ut palmam felicem martyrii valerent obtinere! Illam ſiquidem hodie, prout longâ didici experientia, quilibet exoptat, ut præ ceteris pompa eminentior cenſeatur, ſuos vero exaltet, & alienos deprimere non vereatur. O Deus unigenite! quamdiu hoc tolerabis? Utinam pedes illius beatos noſtro oſculari mererer in tempore, qui velut in terra unicus Chriſti vicarius pompam omnem in Petri ſede evellat, Chriſti humilitatem ſectando, viros provectos exaltet, utroque homine ſanctos, indignos repellendo. O piiſſime CHRISTE JESU! cœlos nunc diſrumpe, nec ultra moreris, & illum breviter nobis cœlitus tranſmitte, per quem eccleſiam tuam ultra modum ſchiſmate in præſenti laceratam reconciliare & pacificare digneris. Amen.

16 Et ſi ita velociter non fiat, prout die noctuque apud ipſum inceſſanter, piiſſimam ejus nec non genitricem balbutire non ceſſo, ſceleribus meis graviſſimis adſcribere non verebor. Quicquid enim profecto patimur, peccata noſtra hoc meruere.

17 Præpares denique adverſario tuo nunc ignominiam, cum tempus adeſt, & improperium, ad omnem viam licitam te ſubjiciens, cum nulli de præſenti ſe ſubjicere velit, prout per copiam ejus novi litterarum, quas regi nuper direxit Romanorum.

18 O quam benedictus a toto populo exclamari dignus fores, ſi per te pacem in eccleſia Dei ſancta conſequi mereremur, etiam adverſario tuo reſiliente præfato! Æſtimo procul dubio, quod glorioſius tibi eſſet, etiamſi viam ceſſionis eligeres, quam ſi papatu unicus per diſcurſum vitæ tuæ triumphum reſidendo pacifice obtineres.

19 Jube ergo, domine, quod fiat lux, & facta utique mox erit lux. In te, domine, pendent leges & prophetæ. Præpara te ad viam per te dudum electam, & omnis populus adverſarium tuum contabeſcet; cujus via in cœlo & in terra, colubri ad inſtar tortuoſi, procul dubio ſine mora in ictu oculi, tuba noviſſima canente, nunc reperietur. Eſſet ipſe dignus vivere, ſi pacem eccleſiæ, commune tantum cunctis bonum, te inſtante, recuſaret?

20 Cunctis enim Chriſticolis talem pro homine mortali in monticulo meo non expaveſcerem pacem eccleſiæ impedientem, antichriſtum ſatanæ altiſſime dogmatizare, hominem perditum, & fidei negatorem, & ab ejus merito obedientia recedendum. Et ſi ambo in mora, quod a cordibus abſit fidelium, concordes exiſteretis, quid enim niſi opus zabuli in fide noſtra foret æſtimandum? Quis vero in hoc caſu adeo enormi provideret, niſi ſolus Altiſſimus, aut ipſo permittente via facti? Per ſimilem quoque caſum ſchiſma radicatum eſt Latinorum atque Græcorum, & imperium ſciſſum eſt Romanorum. Patientiam enim in hoc caſu, Spiritu ſancto ſtimulante, profecto neſcirem habere, quin gladium verbi Dei in guttur cujuſpiam præſumerem immergere, & uſque ad ſanguinis effuſionem vocem meam extollere. O quale foret ſcandalum, ſi eccleſia ſancta Romana rurſus in duo partiretur regna! Quid enim aliud eſſet niſi utriuſque diſſipatio, Chriſto proclamante, quod regnum in ſeipſum diviſum deſolabitur? Ridiculoſum a certo nimis eſſet, ſi ambo infelici hoc, quod abſit, idiomate uteremini: Transeamus tempus noſtrum, ſatis habemus quilibet pro ſtatu noſtro; ſapias tu in obedientia tua, & ego in mea. O quam tale linguagium a cunctis orthodoxis foret exſtirpandum! & gladio materiali: ad illud ſiquidem prorſus evellendum cunctis auderem bene Chriſticolis conſulere, quod qui non haberet gladium, tunicam ſuam venumdaret pro illo emendo, aut pallium.

21 Quis enim eſſet ille filius diaboli, qui tantum bonum præſumeret impedire, ſimpliciterve imaginari? Profecto illum æſtimare neſcirem Chriſtianum, ſed hæretico, deteriorem Judæo aut pagano, etiamſi toto tempore vitæ ſuæ panem oſtiatim deberet mendicare.

22 Crudeliorem enim plagam ſchiſmate Deus in orbem non poteſt tranſmittere. Teſtis ſit ipſe, ſi omni die experiar in pauperes audiendo oves errabundas, in limitibus exiſtens utriuſque partis, quæ velut diſperſæ, quo non geſtientes divertere, juxta illud propheticum: Vulnerato nempe capite, curandis omnibus quis cohibebit medicinam? & ſi languor in capite curatus non fuerit, totum corpus morbus invadet.

23 Ad hanc ergo pacis viam eligendam, pater ſancte, non te terreat honor mundanus, aut aliud momentaneum dedecus, ſi jam in primordio eam non quæſiiſti aut acceptare illam renuiſti, verbum Chriſti humilis magiſtri

giſtri tui præ oculis rememorans dicentis : *Quod majus eſt in cœlo gaudium ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, quam ſuper nonaginta novem juſtis pœnitentiâ non egentibus.*

24. O quale gaudium, angele Dei benedicte, in cœlo & in terra angelis pariter & hominibus nuntiares, ſi ſolum verbum illud cum effectu proferres angelicum : *In terra pax ſit hominibus bonæ voluntatis.* Quis enim in eccleſiaſtica hierarchia verus profitetur angelus pacis ſupernus, niſi pontifex ſummus, propter veram ejus pacis mundo quam facere debet nuntiationem, propter angelicam ejus puritatem in exemplari vita, & propter ejus felicitatem in Dominici gregis unione atque cuſtodia : & ſi quid horum in eo aut alterum deſit, angelus numquam meretur dici pacis, ſed zizaniæ ſeminator & orbis totius conturbator. Talem denique videntes angeli pacis flent in cœlo, & diſſipatæ ſunt viæ illius ; ceſſat enim tranſiens per ſemitam rectam, & irritum factum eſt pactum ejus.

25. O glorioſe papa Benedicte, noſtro quæſo in tempore effici digneris angelus pacis & columba lætabunda, quæ ad arcam Domini ramum ferens olivæ, virentibus foliis pacem nuntiavit patriarchæ ſummo Noe, caput eccleſiæ typicanti. Quis vero ſi tam celebre opus compleas, nomen tuum in cœlo & in terra glorioſum merebitur extollere ? Profecto id recipere vix poterit totus orbis. De te ipſo concinant angeli pacis in terra bonæ voluntatis, id quod in laudem prorumpit de Chriſto ſacra ſcriptura, cujus vicarius es ; ſeipſum dedit nobis tot modis, quod non ſolum caritas, ſed quodammodo tranſgreſſio & prodigalitas nuncupatur.

26. O quam beatiſſima fuit ipſius noſtri Salvatoris ſumma illa memorata prodigalitas, per quam ſuo inimicos proprios, ſervos indignos, pretioſo ſanguine morte ab æterna liberavit ! Sed ô quam benedicta tua fere ſimilis liberalitas eſſet, & apud te prodigalitas, ſi filios tuos a dæmonio in terra nunc errante, eriperes meridiano !

27. Eſto ſimilis, obſecro, nunc leoni in operibus ſuis, ut de te illud alta voce concinam propheticum : *Venite & videte opera domini* Benedicti, *quæ poſuit prodigia ſuper terram, auferens bella uſque ad finem terræ ; arcum conterens & confringens arma, ſcutaque comburens igni.* Quæ omnia pacis laudabilia ſunt ſigna.

28. Et numquid meritò illud quod ſequitur glorioſe poteris dicere : *Vacate & videte quoniam ego ſum Deus*, ſcilicet in terra, quia pacem univerſo annuntiavi mundo : propterea *exaltabor in gentibus & exaltabor in terra.* Et ſi, pater a Deo benedicte, in medium pacis æmuli deducere non erubeſcant, quod numquam via illa ceſſionis a ſæculo legitur electa, numquid pro tanto, ſi illam nunc primus adipiſci merearis, major erit tibi gloria ? æſtimo procul dubio quod ſic, quin immo præ ceteris cum jocunditate propterea a populo Dei obnixius exclamaberis : Ecce plus quam Othoniel hic, qui populum Iſraëliticum a regis Syriæ captivitate & Meſopotamiæ liberavit ; & tu illum nunc liberabis a principe hujus mundi catenis non vinctum, qui per te ejicietur foras.

29. Judith quoque numquid laudatur ex eo quod pro ſalute populi periculis ſe expoſuit, & gratia Dei periculis ullis te non expones ? quoniam præ omnibus Benedictus diceris, illum quippe habens ſtatum quem eligere æſtimabis : quin immo Domino poſſes reeligi ſuffragante, & tandem in pace velut angelus pacis, ſæculum, dante Domino, reformare molieris.

30. Memorare, pater ſancte, quomodo dilectiſſima ſponſa & mater tua vociferat nunc gemens : Apud te, fili, inquiens, dilecteque ſponſe mi, modo non obliviſcaris mei, ſicuti nec ſum diebus in tuis oblita tui. Te enim in pace regali genui progenie, maternum tibi præbens gremium : in ſcientia te erudivi, & in honoribus præ ceteris conſortibus tuis exaltavi. Mater nempe cupio effici, ut alios filios legitimos valeam procreare ; ſed mihi fas non eſt, te obſtante, quia mihi non auxiliaris in præſenti hac neceſſitate. Nunc ſiquidem in compedibus vinculata exiſto, maniciſque ferreis per adverſarium tuum, nec minus meum carceribus mancipata, qui me diu noctuque virginem deflorare molitur. Solebam quippe præ filiis hominum eſſe ſpecioſa ; nunc vero palleſcit jejunio facies mea, victualibus interdictis, & ſic vernans in facie decor meus natura ſuccumbente marceſcit : unde verſa per vos ambos eſt in luctum cythara mea, & organum meum in vocem flentuum, & non eſt qui commoveatur ſuper contritione mea.

31. Ego quidem ſum illuſtriſſima olim mater tua, quæ magiſtra ſolebam eſſe orationum, modo facta per vos ſpelunca latronum & habitatio exterorum, catenis carceralibus circumdata, in opprobriumque data cunctis gentibus. Miſerere igitur mei, fili mi, quoniam ferrum pertranſivit animam meam dolore tabefactam. Hodie effeminati mihi dominantur, & concupiſcentia garrula in ſolio meo ſedet. Primipilarii mei, fili mi, terga mihi verterunt, a quibus nunc egreſſa eſt pollutio ſuper omnem terram ; unde navicula mea fluctibus fere periclitatur. Archiflamines mei ægroti hodie medicos ſe jactant ; mortui alios reſuſcitant ; claudi perduces ſunt & præcurſores. In optimatibus meis ſola remanſit miniſtra. Pro me non mugientes, ſed adverſus me ſua erigentes cornua ; via in Bethſamis nec minus gradientes regia. Animarum quoque rectores ſenſu pueri atque ætate, præ aliis imbecilles magiſtri ſunt ſeniorum ; unde in eis vitæ exempla deficiunt. Et idcirco ſubditi

Digitized by Google

mei miſerabiliter corruunt; & horum denique omnium duo homines ſoli propter peccata populi ſunt in cauſa: judicium nihilominus duriſſimum fiet iis qui ſic præſunt.

32. Si quod igitur in te ſolatium ſit caritatis, ſi quis reſpectus ad Chriſtum, ſi qua viſcera miſerationis, ſi qua vero memoria judiciorum Dei, formoſe ſponſe mi, tuus apud me ſponſam tuam excitetur affectus pariter & effectus. Adjuva me, fili mi, & ſalva ero, ne diutius omnis populus Chriſtianus doloribus & fletu intabeſcat. Aſpice in me & miſerere mei, quoniam non eſt dolor ſimilis dolori meo; ne de manu tua ſanguis innocens requiratur.

33. Per quemcumque autem modum, ſponſe mi amantiſſime, procura mihi pacem, & recordare quomodo in omni dignitate nihil cenſetur dignius, quam pro pace mea honoris abjectio & contemtus. Alta nimirum ſapere mors eſt; facile quoque periclitatur, qui ſe in eminenti conſiderans obſtupeſcit; libido namque dominandi malis magnis probos agitat, & totum ſolita eſt conterere genus humanum.

34. Pater ergo beatiſſime, in hac ſiquidem materia laude omni extollenda diſciplinam audi matris tuæ, velociter & exaudi, illorum pſeudo non acquieſcens conſilio, qui eccleſiam Dei palpant, eidem dicentes, Euge, euge, cornua addentes pectori. Iſti vero ſunt qui in hypocriſi eam ſalutant, in labiis habentes oſculum, jaculum occulta in corde detractione; ſimulatam zelantes ſanctitatem, ut mundanam ambiant gloriam. Res enim magni diſcriminis eſt impietatem ſub pietatis obumbraculo, & antichriſtum ſub Chriſti veſtibus occultare.

35. Illorum quippe ſane acquieſcas crebrius conſilio, quibus in ore eorum non ſit mendacium, aut verbum Domini non ſit alligatum, nec in eis timor humanus ſpiritum obruat libertatis: fideles quippe ſunt ſervi illi qui diſſimulare injuriam Chriſti recuſantes & opprobrium Petri, incidere potius cupiunt in manus hominum, quam delinquere in legem Domini. Aſſume apud temetipſum hominem talem in conſiliarium, qui ſpiritum Dei habeat in ſemetipſo, & ſtatum tuum felix, Deo gratus pones ſuper eum.

36. O quam abſurdum eſt, pater ſancte, quod pro duorum lite tota Chriſtianitas adeo ruat, & in tenebris ſic ambulet, quæ nimio, proh pudor! tempore cœca a cœcis conducta ſic peregrinavit. Totis ergo viribus vias exquirere non tepeſcas exuberes pacis & unitatis: unde ſi electa ſit verior, illam mente ſincera amplectere facto & non verbo, ut totus mundus agnoſcat piæ mentis tuæ erga pacem ſinceram effectum.

37. Perniciosum quoque eſt, quod ſcandalum ambo expectetis totius Chriſtianitatis, quod non longe eſt a vobis, niſi aliter in vobis

A providеatis. Debetis enim arbitrari quod non diu ſic eccleſiam ſuam propter duos homines Chriſtus derelinquat, quam pretioſo ita care ſuo redemit cruore, cum totidem animarum quotidie pereuntium diſcrimine? Reor etenim quod ſic eam diu pollui non patietur ab indignis.

38. Ex ore ejus una dierum procedet gladius bis acutus, cujus exterminium obſecro devitare ambo curetis, ejuſque furorem pertimeſcere non immerito etiam ambo debetis, ex eo quod corpus & animam perdere poteſt in gehennam.

B 39. Sed rurſus regum furorem terræ una cum præfato expaveſce; & ſi non propter te, ſaltem propter eccleſiam tibi commiſſam, ne manibus in tuis culpa tua pereat, quorum iram in cordibus eorum diebus a non paucis jam ſentio accenſam: & ſi ſcandalum eccleſiæ toti peregerint, quis illud reparare ſciet aut conabitur? Melius quippe foret ante tempus occurrere, quam poſt tantum vulnus remedium explorare. Et ſi ſcandalum per te, quod abſit, tantum oriatur, quis linguas illorum refrenabit contra te ſuſurrantium palam & dicentium: Utinam natus non fuiſſet homo

C ille! Audi quam pœnam Deus illi infert puſillum ſuum ſcandalizanti, contra quem lege ſua ſanxit, quod in illius collo mola ſuſpendatur aſinaria, & in profundum maris demergatur: & alias neceſſe ſit quod veniant ſcandala, verumtamen væ homini illi per quem venit. Si autem manus tua, hoc eſt honor & divitiarum appetitus, aut pes tuus, id eſt conſiliarii tui nequam ſcandalizant te, obſecro abſcide illos, & projice abs te. Melius ſiquidem eſt tibi ad vitam ingredi debilem vel claudum abſque illis, quam cum iis mitti in ignem æternum. Et ſi tanta inferatur a Domino pœna unum dumtaxat puſillum ſcan-

D dalizanti, quid ergo fiet de te, ſi per te mundus ſic ſcandalizetur univerſus?

40. Cauſa nempe efficieris ſcandali & peccati illorum adverſus te ſuſurrantium. Scelus numquid grande eſt patri maledictionem imprecari? Qui enim patri maledicit, lumen extinguetur ejus in mediis tenebris. Pater namque es patrum, filios ergo tuos ceſſare facias a ſui tam enormi patris maledictione, ne pater cum filiis maledictionem, quod abſit, conſequatur æternam. Adimple igitur pii patris officium, ut vulneribus nunc curandis peccatorum non adjungas dominandi libidi-

E nem, ſed prorſus adhibeas reſignandi, ſi pro pace congruum ſit, medicinam, ne tibi a Deo paſtori ſuo dicatur: Væ qui diſpergit, & ſic dilacerat gregem paſcuæ meæ.

41. Ut autem ſcandalum eccleſiæ toti formidandum ceſſaret, primus CLEMENS ſanctiſſimus papatui numquid renuntiavit, ne ejus occaſione Romani pontifices poſteri alium ſui loco ſubſtituerent? O quam floridam ergo toti exhiberet Chriſtianitati gra-

Digitized by Google

tiam non modicam, ſi, cum alias pacem obtinere non valeamus, præſulatui renuntiares, cum via illa ſecundum te jam dudum electa efficacior cenſeatur, ut ſcandalum eccleſiæ tantum ceſſaret, quod in mente mea formido a Deo regibuſque ipſius miniſtris ſuper eccleſiam univerſalem breviter emergere, niſi aliter noſtri ſui miſereatur pietate. Scandala quippe hic infererem, ſed dubitans ne ad alias præſens litterula manus deveniat, illa omitto, etiam nolens inſtruere Minervam.

42. Eſto igitur tui ipſius, pater ſancte, judex & medicus, qui ſolum Deum habes ultorem, impia facta tua, ſi qua ſint, ulciſcentem, ne contra jura apoſtolica tibi breviter in facie dicatur, cur ita facis? & ne alias pro tam celebri bono pacis invitus renuntiare cogaris: hilarem enim datorem diligit Deus. Abſurdum quoque eſt quod filii matrem negligentiæ, prætextu autem iniquitatis, cunctorum dominam corripiant, quæ pro nullius olim reminiſcitur perſona fuiſſe corrupta. Abſit autem quod per tam generoſam perſonam moribus & ſcientia flagrantem, temeritate creſcente, univerſalis eccleſiæ confuſio naſcatur; & ſi ultra per te quam ſit humilietur, ad cujus demum confugiemus auxilium, & ubi relinquemus gloriam noſtram?

43. Licet autem, pater ſancte, ut me luce clarius noſti, princeps legibus ſit ſolutus, nihilominus tamen ſecundum leges vivere debet. Quis ergo eum ab illo pro tanto ſacro eximet canone eccleſiæ unionem zelante, formaliter ſic inquiente: facientes in ſancta Dei eccleſia ſciſſuras, non ſolum exiliis, ſed etiam proſcriptione rerum & dura cuſtodia per publicas debent poteſtates coërceri. Non puto majeſtati divinæ nec evangelicæ congruere diſciplinæ, ut pudor & honor eccleſiæ tam turpi diu & infami contagione fœdetur.

44. Si autem tam diu, quod abſit, pater ſancte, in opinione hujuſmodi adeo dura univerſali eccleſiæ Dei velles perſiſtere, pro ſingulari tibi nunc conſulerem ſuffragio, quod ad fontem gratiæ recurreres & ad miſericordiam ſummi Regis, ſine quo in ejus navicula diu non vales præſidere. Sed audivi nuſquam quod hoc peregeris: ridiculum quoque grande æſtimo in navi quapiam velle dominari, ejus diſſentiente patrono.

45. Ubi enim ſunt proceſſiones quas pro pace almæ ſponſæ tuæ per orbem ad hoc fieri mandaris? Ubi namque ſunt indulgentiæ quas populo ex eccleſiæ theſauro quem in hac præſenti neceſſitate abundanter aperire debes, ad hoc elargitus ſis? Ubi vero ſunt orationes eccleſiæ, fuſæ lacrymæ, miſſæ, ceteraque ad Deum placandum ſuffragia, quas ad hoc fieri in univerſo orbe ordinaveris? Legatos nempe tuos apud viros inclitos, Deum timentes, ipſum placare valentes audivi numquam ad hoc quod miſeris, ſed pro pecuniis illecebroſis bene diverſa ſubſidia poſtulando, decimas A & medias decimas ſuper clerum, principibus fere invitis concedendo. Utinam Pharao hodie reviviſceret, ſub cujus tyrannico pro certo licet dominio, clerus majori potiebatur libertate. Et ſi mille horum prætextu cenſuram vilipendentes eccleſiaſticam in regno Franciæ celebrent excommunicati, audiat clamorem eorum Dominus, quos eximia novit egeſtate prægravari. Eos verumtamen non excuſo, mulcta dignos corporali, ſed eorum rectores accuſare coram judice ſummo non erubeſcerem, ſi dignus forem exaudiri. Cœci ergo ſunt & principes cœcorum. Arbitraris B enim quod per aurum & argentum, in quorum defectu decoratus eſt princeps apoſtolorum, cujus vices geris, pacem conſequi valeamus. Si ſic, non ambigo quod ultra juſti medium pretii tempore certo deceptum te æſtimabis. Ubi autem Chriſtus lapis angularis ſtabile non eſt fundamentum, nullum profecto diu permanere poteſt ædificium.

46. Placandum denique primum reor Regem altiſſimum, ſi pacem ab eo, qui ſolus eam dare poteſt, conſequi peroptemus, præ ſuperbiis noſtris pompiſque illecebroſis contra eccleſiam ſuam non mediocriter furore C accenſum. Sed audi quid propheta Dei nomine tempore prænuntiavit pro præſenti. Et ſi a planta pedis uſque ad verticem non ſit in te ſanitas, eccleſiæ ſuæ, proh dolor! inquientis, quomodo tui miſerebor? Ubi enim ſunt filii eccleſiæ, qui a Deo pro ea miſericordiam popoſcant? pro certo illos ignoro, quoniam fere omnes converſi ſunt retrorſum, de ejus ſanctitate non curantes, opera potius ſcelerata in ea committentes, veneralia carnaliaque nimis planctu digna atque luctu; gloriam ſuam quæritantes humanam; & idcirco de die in diem magis ſemper ejus multiplicatur ignominia. Et ſi conniventibus oculis ſub diſ- D ſimulatione tranſiens hoc non corripias, quis conſiſtorii te advocatus in die retributionis excuſabit?

47. Ad thronum ergo gratiæ, pater ſancte, recurrere non tepeſcas, ut gratiam nomine ſponſæ tuæ conſequi merearis; quoniam ultra eam vana abſque dubio eſt ſalus hominis. Et ſi dicas, quam durus eſt ſtolidi hujuſmodi ſermo, quis poterit eum audire? Reſpondeo quod tu, ſi Deum diligas atque timeas. Si enim in rege quocumque plus quam in eo ſperes, procul dubio hæſito ne tibi dicat illud propheticum: *Ecce ego ſepiam vias tuas ſpinis, E & eas muniam lapidibus quadris.* Per quod foramen igitur tranſire cupis, cum Dominus exiſtat cœli, terræ atque maris. Memento quod tu factura ejus es pulvis & terra, & quod in cinerem breviter, niſi ejus crebrius acquieſcas conſilio, reverteris cum ignominia perſonali, irreparabilique temporalis famæ tuæ, necnon generis tui, & ſcandalo non mediocri eccleſiæ univerſalis ſanctæ Dei.

48. In cor autem tuæ propter præfata,

Digitized by Google

quæſo, non deſcendat ſinceritatis, quod tuam optem almam quovis modo non præſidentiam, quoniam illi juro quam indignus hodie tractamus, & audacter tantam fidem adhibeas jurijurando incredulam, quod vellem te in Petri ſede unicum hodie pacifice ad Dei laudem, & quoad vixeris præſidere; & quod cras poſt miſſam meam, in remiſſionem omnium ſcelerum meorum, tanti necnon boni pacis eccleſiæ, ſpiculator viliſſimus ſubtus crucis patibulum caput deberet mihi amputare: & ſi mentiar, in regnum nuſquam cœlorum merear introire.

49. Pater ergo ſanctiſſime, præſumtioni obſecro non aſcribas aut temeritati, ſed caritati potius & ſponſæ tuæ fervidæ dilectioni, quod vermis talis & non homo, opprobrium hominum & abjectio plebis adeo aſpere apud pias aures patris & domini ſui, altiſoneque velut inſenſatus non formidet exclamare. Ex vi enim obnoxius ſum juramenti tam nefaria non diſſimulare ſanctæ ſedi, cui divina non ambigo præes patientia.

50. Noſti enim, ut legatus ante apoſtolatum tuum qua de cauſa huc acceſſi; & ſi pro pace almæ ſponſæ tuæ Dominus hoc atteſtetur qui teſtis eſt in cœlo fidelis: unde propterea non erubeſco voce alte adeo fari, aut membranas occupare, unde in hac tam cœlica materia æſtimo poſſe quidquam proficere; nec obmuteſcam, Domino concedente, vita comite. Ex quo famam expoſui jam ludibrio, fortunamque periculis, indeque opprobrium factus ſum abundantibus & deſpectio, prout in dubium non revoco, ſuperbis. Et utinam poſt hoc effici dignus mererer caput gladiis hoſtilibus primis velut exiguum munus Deo præſentare, cum nil aliud habeam, quod ſummo valeam offerre capiti eccleſiæ.

51. Cum autem de hac cœlica materia fari geſtio, pater alme, aut de eadem quibuſvis ſcribo, finem verbis aut calamo vix frenum rememoror imponere. Tua ergo ſanctitas in prolixa hac inutili ſcriptura, dolabro tamen caritatis fabricata, habere me dignetur excuſatum, in patientiaque eam ſuſcipe; & canticum præſens audi lætabundus ſervi tui fidelis, quamquam non prudentis, obnixius & exaudi ſalutem animæ tuæ zelantis, nec minus reipublicæ; auribus tamen humanis fortaſſis minus ſuave, verius non tamquam meum, ſed ejus qui miſit me huc patris, ad quod crebrius advertere non differas; quoniam ſi ſcintillam hanc ſermonis ejus non audieris, tonitruum magnitudinis ejus breviter non dubito quod vix poteris intueri. Et ſi illud ſilere, quod abſit, diſſimulando vellem, lapides non hæſito contra me utique exclamarent.

52. Age nunc, pater beatiſſime, jubeque ut reſonet vox tua toto terrarum in orbe. In te enim ex toto poſt Deum pax reſonat eccleſiæ. Eia ergo lucem nobis emitte, & iis illuminare qui in tenebris & in umbra mortis ſedent, ut per te pedes dirigant ſuos in viam pacis. Quod tunc celeriter ſic agere piiſſimus Jesus ad interceſſionem almæ genitricis ſuæ concedere dignetur; tandemque poſt hujus ſæculi naufragia ad gaudia te perducat æterna, ubi pax eſt perpetua & perennis lætitia. Amen.

EPISTOLA IV.

Johannis de Varennis, ad Benedictum XIII. papam.

Mitit ei per priorem Igniaci adinventam a ſe viam pacis & unionis eccleſiæ.

Beatiſſimo patri domino Benedicto ſanctæ Romanæ eccleſiæ ſummo paſtori.

Pater beatiſſime, devotiſſima in Filio Virginis almæ uſque ad pedum oſcula beatorum præmiſſa ſemper recommendatione. Per priorem Igniaci præſentium geſtorem, ſcripto veſtræ dudum ſupplicavi ſanctitati, quod fidum aliquem mihi dignaremini tranſmittere, cui viam certam pro pace ſanctæ matris eccleſiæ, veſtræ beatitudini poſſem aperire; quæ ſua benigna clementia mihi reſcribere dignata eſt, prout inferius harum in fine copia deſcribitur. Unde lætatus ſum in his quæ tunc ſcripta ſunt mihi, quamquam eumdem nuntium meum plus quam optaſſem detinueritis in expectando reſponſum. Expectans enim poſt datam litterarum veſtrarum per ſeptem & quadraginta dies illum expectavi; ſed quod non intendit mihi, eumdem decrevi amplius non expectare. Idcirco viam memoratam per eumdem priorem nuncium præfatum veſtræ dirigo ſanctitati, quam juro, Deo ſuperſtite, numquam revelavi, niſi ſoli ejuſdem fido ſcriptori. Veſtra beatitudo mei ex parte credere nuntio memorato dignetur in dicendis: quam unigenitus Dei & Virginis præcelſæ Filius in eccleſia ſua ſancta feliciter conſervare jubeat. Amen.

Veſtræ ſanctitatis ſervulus indignus, incola minimus ſancti Leti.

EPISTOLA V.

Benedicti papæ XIII. ad Johannem de Varennis.

Continet viam ad pacem.

Dilecto filio magiſtro Johanni de Varennis, apoſtolici palatii cauſarum auditori.

Benedictus, &c. Dilecte fili, litteras tuæ devotionis per latorem præſentium nobis deſtinatas recepimus; & ſuper tactis in eis unum ex noſtris fidum & ſecretum ad te infra duos vel tres dies ad tardius tranſmittemus, cui fideliter loqui poteris & ſecure. Datum Avinioni XVIII. Novembris.

VIA

Digitized by Google

VIA PRO PACE S. MATRIS ECCLESIÆ,

De qua ſit mentio in litteris apoſtolicis præcedentibus.

Ave Pater omnipotens, Jeſus-Chriſtus, Maria, & beatiſſime Spiritus.

1. GLorioſiſſimo Chriſti nomine triumphali primitus invocato, ſuæ necnon ſacratiſſimæ genitricis Mariæ, pro via arbitror pacis ſanctæ matris eccleſiæ celerius obtinenda, meliori ſalvo quorumcumque judicio, primo examinandum unde peſtiferi hujus ſchiſmatis emanavit exordium; ad quod plane infantuli reſpondere poſſent, fari vix geſtientes, quod propter peccata communia eccleſiaſticorum, magnatum & popularium.

2. Quia igitur contraria contrariis conveniens eſt ſanari, eccleſiam reor univerſalem ſuper his, ut noſtri Deus miſereatur, antea reformandam: imaginari quoque aliter nequirem pacem quomodo debemus habere eccleſiæ, niſi per orbis reparationem. Qualiter autem cum Deo pacem habebimus, niſi cum eo reformemur & reüniamur? Niſi vero celeriter fiat, formido quod Chriſtianitati toti breviter alias enorme ſcandalum continget inauditum. Cunctis etenim debet eſſe notum, Deum contra nos fore non mediocriter turbatum, quando in eccleſiam ſuam execrabilem adeo tranſmiſit plagam, quam adeo care ſuo pretioſiſſimo plaſmavit cruore. De remedio igitur cum Deo crebrius eſt providendum.

3. Remedium itaque ſecundum fragilem intellectum meum, Spiritu Dei utinam vallatum, eſt iſtud, quod Dominus noſter papa Benedictus concilium Lugduni celebret, ex eo quod locus ille fere medius eſt ſuæ totius obedientiæ, aut alibi, tamen ubi ſuæ libuerit ſanctitati.

4. Ad illud autem reges convocentur ſibi obedientes, Franciæ, Hiſpaniæ, Arragonum, Navarræ & Scotiæ, una cum ducibus inclitis aut comitibus ejuſdem obedientiæ, ſi accedere voluerint; cum intimatione, quod ſi ibidem commode intereſſe non valeant, ſaltem fideles ibi tranſmittant, pacis præfatæ, ſi placet, eccleſiæ zelatores.

5. Papæ autem ex parte iidem exhortentur, quod ad concilium accedant memoratum, pompa ſpreta quacumque, ſed cum omni Deo grata humilitate.

6. Deinde ibidem omnes ſuos convocet prælatos, eiſdem mandans, quod cum ſingulari illuc accedant humilitate, videlicet quod horum major ſecum ultra octo non adducat equitaturas. Et ſi patriarchis octo ſufficiant aut primatibus equi, ſive archipræſulibus, epiſcopis ſex, & abbatibus quatuor etiam capitibus religionum hoc diſcretiones arbitrentur tranſmittentium. Ad iſtud equidem concilium etiam congregari poterunt abbates, capita religionum & Mendicantium principales, de qualibet univerſitate duo vel tres doctores, ut in omni ſtatu eccleſia ibidem reformetur.

7. Et ſi a nonnullis in dubium fortaſſis revocetur, an domini præfati debeant conſuli, ſi concilium expediat hujuſmodi celebrare, reſpondeo quod non; ſed ſufficit quod papa cum conſilio fratrum eoſdem evocet, ut veniant quicumque venire voluerint. Sed ut libentius veniant aut mittant, expedit quod duæ hæ clauſulæ in bullis inſerantur apoſtolicis, videlicet quod in illo dominus noſter eccleſiam intendit in capite & in membris primo reformare, & eam ſecundo reünire, etiam uſque ad ceſſionem incluſive, ſi ſit opus. Si vero fieri Deo poſſet prævio, ſatis cito poſt paſcha, jocundo in illo tempore Spiritus-ſancti, magna hujus rei ſanctæ efficeretur acceleratio.

8. Ad concilium autem hujuſmodi dominus noſter una cum ſuo ſacro collegio aut majori parte ejuſdem, cum omni, ut præfertur, accedere dignetur humilitate, cunctis in eodem Domino gratiarum præbentes exemplum. Et ne merito dicatur: Turpe namque eſt doctori, &c. Arbitratur idem dominus noſter an curia ſua in capite & in membris prius circa præmiſſa vel tunc veniat reformanda.

9. Cum vero in ſacro hujuſmodi concilio dominus noſter papa præſidebit, Spiritus-ſancti gratia in miſſa ſermone quoque ſolemnibus primitus invocata memoratis per ſe dicere, aut alium in concilio, ad partem tandem poterit cauſam, quare congregationem hujuſmodi fecit; videlicet quod tota ejus verſetur intentio circa pacem eccleſiæ, & quod a Deo jugis eam precibus obtinere valeamus.

10. Inſuper quod ad duos fines tam celebre convocavit concilium, ut eccleſiam per eum in tribus præcipue, in ſuperbiæ execratione per humilitatem, avaritiæ deteſtatione per ejus exſtirpationem, & luxuriæ procul pulſa fœditate per ſanctam caſtitatem primitus reformetur, per quæ eccleſia, proh dolor! de præſenti in tanta propterea ſubnixa eſt ruina.

11. Et quia caſus particulares nonnullos in quadam tetigi litterula, quam dominis Pariſius dudum congregatis direxi prælatis, idcirco hos cauſa brevitatis hic ſubticeo. Sed ſi iſtud Deo gratum ibi aut alibi celebretur concilium, illos rurſus tranſmittam una cum aliis, Virgine auxiliante beata, mihi demum in omni ſtatu multifarie, proh pudor! omni die occurrentibus: Jesus autem piiſſimus, quæſo, atteſtetur, ſi eccleſia ſua tali nunc bene egeret in capite & in membris glorioſiſſima reformatione, etiam ſi pax hodie alias in ipſa foret, quoniam illius ſolum audire nefaria Deo eſt & abominabile & univerſo orbi.

12. Secundus autem finis hujus almæ ſit congregationis per dominum noſtrum aut alium uno contextu explicandus; quod proviſo primitus ibidem verbaliter meliori quo poterit modo ſuper illis, promtus eſt omnem viam acceptare pacis ſanctæ matris eccleſiæ, etiam uſque ad viam ceſſionis, ſi per concilium diffiniatur tam celebre: & ſe excuſare exinde congrue poterit, ex eo quod viam tantum hujuſmodi eligere decrevit propter præmiſſa quæ in mente geſſit in reparatione per prius ſalutari orbis.

13. Cum autem domini in concilio exiſtentes ſæpefato, ſinceram in præfatis ipſius domini noſtri erga eccleſiæ pacem, orbis necnon reparationem, intuentur affectionem; opinor enim in Domino quod pro ejus jure omnes inſurgent, altiſone nec immerito clamitantes: Iſte eſt verus paſtor, & non mercenarius, legitimuſque pater illi ſimilis, qui filium proprium dividere recuſavit. Glorioſe igitur perducamus eum ad ſedem Petri omnes, quoniam ipſe ille Benedictus, qui plenus gratia, virtutibuſque refulgens, velut luna plena in diebus ſuis, nos qui in umbra mortis ſedemus illuminans, venit in nomine Domini ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis.

14. Quin immo & plebeii a majori uſque ad minorem poſt ipſum fere cuncti vociferabunt, etiam ſchiſmatici: Benedictus Dominus Deus Iſraël, quia in tali Benedicto viſitavit & redemtionem fecit plebis ſuæ. Tantæ beatitudinis ergo omnes imitemur veſtigia, quoniam adverſarius ejus meretrici non diſſimilis infantem anhelat dividere, antichriſtus dici meretur ſatanæ, & noſter Benedictus verus eſt Chriſti vicarius, cujus vocem palam cognovimus, velut noſtri veri paſtoris, in reformatione almæ ſponſæ ſuæ, totius necnon orbis. Per hanc ſiquidem viam reges imaginor quod placabuntur, & univerſi fines terræ. Ad tantum denique clamoris obedientiæ ſuæ ſpectaculum cuncti etiam exſurgent e cœlo angeli, jus ejuſdem tuentes, & juxta prophetæ vaticinium, ſpiritu labiorum ſuorum Chriſtus profecto interficiet adverſarium ſuum impium: animas quoque introducet fidelium in paradiſum exultationis, fietque tunc unum ovile, & ipſe unus orbis paſtor, dante Domino, remanebit. Unum autem iſtorum breviter non dubito quin contingat, quoniam eccleſia univerſalis ſic reformabitur, quod fieri abſque concilio non poteſt, ibi aut alibi particulari celebrando, cum generale fieri pro nunc fere eſſet impoſſibile; aut ipſa ſcandalum tantum in capite & in membris patietur, quod inimici etiam fidei illud dicent propheticum: *Ubi* vero *eſt Deus eorum?*

15. Concludo igitur congruentius fore concilium alicubi celebrare, quam Deum ſic tentare, & enormem adeo plagam infeliciter expectare. Erubeſcerem enim voce fari quanta regnet hodie iniquitas in omni ſtatu in eccleſia ſancta Dei. Quare ergo pacem cum ſceleribus noſtris expectamus, gladio in manu evaginato pro nobis crucifixi, quem rurſus quotidie recrucifigere non expaveſcimus?

16. Æſtimo etenim quod ſi dominus noſter viam hujuſmodi, prout & dubito, non eligat, quod peccata ejus & noſtra communia cauſam præpedient tanta indignius benedictione, quam in tanta temporis egeſtate ſuo utinam non reſervet ſucceſſori; & nos ſiquidem tanta utinam jocunditate per eum non fruſtremur, peccatis noſtris non officientibus, pacis glorioſiſſimæ ejuſdem matris noſtræ.

17. Via autem hujuſcemodi Chriſticolis univerſis per dominum noſtrum, ſi eidem placita ſit, mox propaletur; & orthodoxi ſui inde audient quantas benedictiones Benedictus ab eis conſequatur, cum reparatione dedecoris nuper jam elapſi: quin immo amplius ejuſdem non eſſet memoria, dummodo illibato illam amplectetur affectu.

18. Si vero, quod abſit, quæcumque interius ingrueſceret etiam maculæ ſcintilla, reor quod exterius ſplendor nullus eluceſceret, nec fructus quiſpiam exinde ſequeretur opportunus. Ubi vero Spiritus-ſanctus ab intra & in hac præcipue tam cælica materia non eſſet fundamentum, quis æſtimare obſecro ſciret, quod aliquid validum ſuperædificari ulterius poſſet ædificium? In dubium enim & ex cauſa non revoco, quin pacem conſequamur eccleſiæ ad preces miraculoſæ præcelſæ Dei genitricis Mariæ. Idcirco dominus noſter una cum ſuo ſacro collegio, ut noſtri erga Filium ſuum glorioſum benignus miſereatur, vovere dignetur pro pace habenda, quod eccleſia univerſaliter feſtum deinceps ſuæ ſanctiſſimæ celebrabit Conceptionis una cum octavis: & votum hujuſmodi, ſi placet, in proceſſione in curia compleat ſolemni, antequam ad concilium accedat memoratum.

19. Si vero præmiſſa effectivæ executioni demandare idem dominus noſter renuat, vitam viſibiliter ipſius formido breviſſimam, velut Deo non acceptam. Quæ omnia, dante Domino, atque majora ejus adimplebit immediatus ſucceſſor; ſed utinam hodie citius fieret quam cras, ut pacem cœlo tenus obtinere in eccleſia Dei ſancta jocundius mereremur.

20. Exile ſiquidem noviſſimum conſilium, quæſo, non reſpuat idem dominus noſter, ſi a Deo eſt, & non admittatur illud profecto quod per homines impediet carnalis angelus ſatanæ, zizaniæ ſeminator: ſi vero ab homine provenit, ille pacis atteſtetur zelator, qui pro ea, & ut filios Dei congregaret in unum, in cruce mori ſua pietate non erubuit.

21. Unum tamen calamo hic committere non verebor, quod ſi via hujuſmodi reſpuatur, & melior abſque mora non eligatur, ſcandalum adeo pernicioſum cunctis & bre-

Digitized by Google

viter vere continget reſpuentibus, quod poſt Dathan & Abiron viam inſequetur miſerabilem una cum ſuis ſatrapibus; & ipſis nihilominus in confuſionem prolapſis, pacem in eccleſia Dei, Virgine glorioſiſſima ſuffragante, prævio tamen, proh dolor! inenarrabili ſcandalo, conſequemur peroptatam, quam celeriter illo procul pulſo nobis elargiatur unigenitus Dei Filius & Virginis glorioſæ. Amen.

22. Via hujuſmodi in ſancto Leto per pauperem peccatorem ibidem degentem adinventa fuit die beati Dionyſii IX. Octobris, ejus durante miſſa, & in ſcriptis illa die redacta, anno Domini MCCCXCV.

EPISTOLA VI.

Johannis de Varennis, ſanctiſſimo papæ domino Benedicto XIII.

Inſtat ut viam ceſſionis accipiat.

1. PRæſul beatiſſime, uſque ad pedum oſcula ſanctorum, ſincera prævia in CHRISTO JESU ſemper recommendatione. Veſtræ nuper ſcripſi ſanctitati per priorem Igniaci, viam quamdam modicam, Domino ſuffragante, mihi occurrentem, pacem ſanctæ matris eccleſiæ, ſicuti mihi videbatur, ſatis accelerantem; ſed quia viſibiliter ambigo, titulo de dilationibus attento, qui nunc in curia, prout audio, regnare dinoſcitur, illam quod non acceptetis, propterea veſtræ juſſus amplius non diſſimulare intimo beatitudini, quod ſi illam, quod abſit, renueritis, aut meliorem, ſi placet, non elegeritis, quid vobiſcum a prima littera egerim uſque ad præſentem incluſive, illico ſignificabo eccleſiæ. Si autem eccleſia ipſa me non audierit, aliam viam in promtu habeo a ratione non deviam, nec juri diſſonam, per quam pacem breviſſime & abſque mora reportabimus, Deo duce, velint nolint objurgantes tunicæ Domini, quicumque ſcindere eam molientes: quam cum palam, ſolum Deum pertimeſcentes, altiſone dogmatizavero, principibuſque ſæculi inſinuavero, mihi non eſt neceſſe veſtræ pro tunc illam ſcripto intimare ſanctitati: quum ſi cœli & terra tunc audiant, verba mea, gratiarum actiones referam cunctipotenti.

2. Pauliſper labuntur tempora, & ego infelix ad hæc quid egi, ejulante anima mea? Optabilius mihi ſiquidem eſt cras mori in bello, quam diu ſic languens oculis meis cernere mala gentis noſtræ & ſanctorum. Vos & adverſarius veſter in calidis cameris nutitantes, nefaria non aſpicitis, quæ, vobis mediantibus, conniventibus oculis fiunt in orbe palam. Juro Deo, quod ſi tales eſſetis quales ambo eſſe deberetis, per unam ſic noctem ſomno gravi non dormitaretis, quominus mundo pacem daretis univerſo, culpis veſtris non mediocribus labefacto. Et unde hoc quod A duo ſoli homines in bonis ediis ſe tenentes, tantam orbi plagam inferre toti adeo non vereantur, pax, pax corvi more coram hominibus aientes, & pacem in occulto ſagittare non erubeſcentes.

3. Unum ex litterula præſenti notare, pater ſancte, crebrius poteſtis, quod ſi ſapiens forem ſapientia hujus mundi, memorata tantæ veſtræ nec immerito formidarem patefacere majeſtati; ſed dolore tabefactus grandi, neſcio quid aut cui ſcribo, perſonam in mundo non agnoſcens obnoxiam paci hujuſmodi: fatuus quippe ſpiritualis ubi percutiat non aſ- B picit, illum ſolum denique pertimeſcens, qui occidere poteſt corpus & animam. Sæpius autem emergit pro mundi reſtauratione totali, quod ſtultiori Dominus ſolitus eſt donare clavam, ut per illam fortia quæque confundere dignoſcatur. Sapientes vero hujus mundi in pace nuperrime defecerunt hujuſcemodi, quos jam quieſcere, fama crebreſcente, feciſtis. Sed cum fatui ſilebunt, lapides utique contra vos, non hæſito, exclamabunt, cum pacem præſentem adſcribere nolit Deus ſapientiæ humanæ.

4. Rememoremini, quæſo, ſi antequam C huc accederem, auribus veſtris Pariſius innotui, quem mundi hebetiorem Dominus elegerat pro pace procuranda hujuſcemodi; & ſi invitus, putrida reſiliente carne mea, pacem cunctis præfatam ignoſcam, hoc mihi teſtetur Dominus ille, qui pro nobis paſſionis ſuæ beatiſſimæ in tempore humanitus ait: *Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem*; ſed propterea velut pugil inclytæ ſponſæ ſuæ, a prælio pro eadem uſque ad finem non diſceſſit, ſed deitate eum impellente, de inimicis noſtris crucis in arbore victoriam reportare meruit, & eccleſiam ſuam glorioſiſſimam pretioſiſſimo tunc ex ſuo cruore plaſmavit,

D 5. O quam beatiſſimus noſtro foret in tempore, qui, Deo jubente, illuſtris tam pugilis pro almificæ eccleſiæ ſuæ reünione poſſet imitari veſtigia, qui pro unione mori non erubuit, cuique inquierit: Univerſa quæcumque dixero tibi illis ſcribe, qui pacem impediunt eccleſiæ meæ; nec timeas a facie eorum, quoniam tecum ego ſum ut eruam te, dicit idem Dominus exercituum; qui pacem breviter nobis donare dignetur per veſtri medium, & veſtram diu tunc ſanctitatem in eccleſia ſua ſancta conſervare, & tandem feliciter in ævum. E Amen.

Veſtra ſupplex creatura, pauper peccator ſancti Leti.

Digitized by Google

EPISTOLA VII.

Johannis de Varennis, ad cardinales.

Hortatur eos ad reformandam eccleſiam in capite & in membris, & ad eccleſiæ unionem procurandam.

BEatiſſimis in Chriſto patribus ſanctæ ſedis apoſtolicæ Romanæ eccleſiæ reverendiſſimis cardinalibus, pauper cœcus in deſerto S. Leti nunc devius, quo dirigere pedes ſuos neſcius in viam pacis, iter ad ſalutare Dei pacis & concordiæ, ſanctæ matris eccleſiæ unitatem, & in æterna tandem beatitudine jocunditatem perennem. Amen.

1. Glorioſiſſimi terræ principes & orbis indefeſſi pugiles, mundi reor ab exordio a Deo vos conſtitutos fore cardines terræ, ſuper quos ipſe ſuum firmaret orbem, pro tanto in deſerto velut errabundus, ad quos confugere vere non geſtio pro pace ſanctæ matris eccleſiæ, niſi ad divinas veſtras piaſque aures pacis auditus utinam ſitibundas.

2. O igitur digna dici lux mundi, ſuper aſtra ſplendidior, illuminare digneris oculos pauperis cœci nati, qui in umbra nunc mortis ſedet, dirigere pedes ſuos aliter neſciens in via pacis, niſi per tuæ beatitudinis poſt Deum ſuffragium ſalutare e veſtigio tibi ſuccurratur.

3. Auribus meis nuper nihilominus innotuit, quod illam, ducibus inſtantibus Franciæ generoſis tribus inclytis, pauliſper tunc quæſiiſtis, ſed a tramite ejuſdem cum ab oppido veſtro terga verterunt, mox audivi gemens quod deſiiſtis. Poſt pedes veſtros beatiſſimos iter meum in viam pacis æſtimabam arripere: ſed ex quo a ſemita recta ſi jam declinaſtis, cœcus ego præ cunctis mœſtis deſiderio meo fraudatus, quo pergere debeam ignoro, niſi quod in montem tranſmigrare celſiorem ſolitarius degens ſicut paſſer in tecto. Si cœcus autem cœcum imitari non deſinam, quis ſecurum me proteget, quominus in foveam cœcus abſque lumine introrſus cadam?

4. O cœleſtis aulæ utinam milites, ubi tellus eſt namque craſſa, perditionis timor videlicet beneficiorum veſtrorum, aut verius maleficiorum, quæ ita cito pedes veſtros terræ præ pinguedine declinare non expavent a pacis recto & ſuavi tramite. Aliud quoque geſtio non æſtimare, niſi quod plus illa zelatis maleficia non perdere, quam totius populi Chriſtiani ejulantes animas, ut de veſtris obmuteſcam neſcius quid dicere.

5. Si enim militantis eccleſiæ oſtii cardo beatiſſimus in imo proſtratus nunc jaceat confractus, & per hoc ejuſdem clauſura compedita ſit & apertura, ad quem ego fabrum cœcus infelix, ut conſolidetur e veſtigio, percurram, niſi ad ſummi fabri Filium, qui diei auroram fabricavit atque ſolem?

6. O veſtrum utinam quilibet nunc cum A propheta fari non erubeſceret: *Zelus domus Dei comedit me*; qui in menſis opiparis cibis deſuper exquiſitis comedere, vaſiſque in aureis, criſtallinis, atque poculis peregrinis bibere non veremini. An non vobis magis quam divo Agricolæ vermes parcent.

7. O firmæ baſes ſuper lapide angulari CHRISTO JESU utinam ſolidati! Quis eccleſiæ jugum leve nihilominus ſuper humeros ſuos deinceps ferre auſus erit, ubi eam conlabi conniventibus oculis ultro ſic permittitis? qui fundamenta nihilominus eſſe debetis militantis eccleſiæ in montibus ſanctis. Per montes quippe dici apoſtolos & prædicatores Apoſtolus patenter inſinuat. B Qui vero Dei proprie ſunt apoſtoli & prædicatores, niſi ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardines? Et ſi ſanctorum apoſtolorum ſonus exivit in orbem terrarum, vox veſtra præſenti in eccleſiæ egeſtate modo numquid ſilet in finibus orbis terræ per contrarium? Per eos ſiquidem evangelium ratione reſplenduit; ſed doctrina eorum per vos arbitror modo quod non eluceſcit. Per eos autem civitas Romana ſacerdotalis & regia gens ſancta effecta fuit, & populus acquiſitionis; ſed per vos modo fertur quod effecta eſt civitas meretrix, gens non ſancta & populus perditionis. C Suo equidem beatiſſimo ſanguine eccleſiam Dei conſecrarunt, & in tantam eam altiſſimi culminis ſectatores gloriam provexerunt. Hi autem qui poſt eos confeſſores fieri non lucidi concupierunt & non martyres inclyti, eam prorſus tandem ad nihilum deducere non erubuerunt, vita & ſanctitate eis diſſimiles, aurum cumulantes, parentes abſque menſura ditantes, & eos licet aſinos præ ceteris exaltantes; in Babylonia turres & palatia ædificantes; bona eccleſiarum ſic diſſipantes: indignos atque per ſimoniam promovere ſatagentes; de ſalute animarum nihil prorſus curantes. D Ad cujus igitur confugiam auxilium, quoniam in æn igmate gemens nuper aſpexi gloriam Iſraël mox tranſlatam ad alienos? O utinam Pſalmiſta non reminiſcat, & vobis veſtroque cœtui non exprobret: *Aſtiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum adverſus Dominum & adverſus Chriſtum ejus*!

8. Pacem autem quomodo concupiſcitis habere eccleſiæ, vitam talem ſic geſtando? pacem verbo interdum poſtulantes paci obſtatis, quia tres vobis principales in laribus veſtris fovetis pacis hoſtes: ubi quæſo majores E dominantur ſub orbe pacis hoſtes, quam ſuperbia, avaritiaque ſint, nec minus luxuria, qui in curia veſtra ſemiplene regnare non dinoſcuntur?

9. Quid enim curiæ veſtræ domina egregia confert ſuperbia? Numquid inſana ambitio eſt fimum purpura tegere, aut magno circuiri equorum in quaſſum & mularum famulantiumque cumulatu; bona pauperum ſic diſſipantes, militum agminibus ſtipati incedere

dere non verentes. Multi ſervi, multi pacis hoſtes, domuum veſtrarum latebras introſpicientes, conſiliaque pacis prodentes. Belli profecto genus eſt pace carens, quorum vel ſpectator fœdus, vel laborioſus compoſitor eſt. Per hos autem ſacros pauperes obliviſcimini non ſeminudos, quorum bona editis, hirſutis togis hibernum frigus arcentes. Scio quod peccatrix opulentia ſanctam ſpernit inopiam: in omnibus autem medium tenuere beati. Veſtrum autem, ſi ſane attendatis, exordium, fuit ſancta humilitas; ſed ex quo potentia in vobis creverunt, honor atque divitiæ, decreverunt utique virtutes: aucta ſiquidem eſt poſſeſſio, ſed diminuta eſt religio: creviſtis quippe in exterioribus, ſed utinam non minorati ſitis in interioribus.

10. Si vero avaritia veſtra in curia veſtra proſperetur, inde judicent illi qui experientiam ab experto dudum noverunt, unde injuſtitia, juſtitia prorſus relegata, præ ceteris triumphatur, ſancta ſimonia nequaquam pulſa, quæ nec minus ibi dominatur. Ille autem qui modico ſatis antea beneficio debuiſſet contentari, fluvium numquid modo abſorbet beneficiorum, manus porrigens, non in cœlum, ut in os ejus influat, Jordanis fluvius demum Secanam expectans atque Rodanum? Et numquid ignis tabernacula devorabit illorum qui cumulo ſatiantur nuſquam beneficiorum, pariterve illorum qui manibus cum ambabus ſuſcipere munera etiam non verentur pauperum? Ex iis autem calamitoſæ nunc ſubvenite eccleſiæ, quoniam alias non arbitrarer vos pro ejuſdem ſalute animam aut ſanguinem effuſuros, ſi ſubſtantiarum veſtrarum particulam genitrici veſtræ denegaretis. Impudentes rutilas auro veſtes nunc abjicite, canes, aves, ſtratos ſplendentes, mulas, frena aurea ceteraſque obſcœnas libidines, quæſo, repellite, ut unde habeatis ſubvenire matri veſtræ. O quid vobis conferunt divitiæ, eadem naufragante? Quis cœleſtium frenabit impetus? Quis vero illorum a vobis auferet injurias ipſa periclitante. Aſpicite quod primo eccleſiæ naſcimur, deinde nobis.

11. Sed vigilantiſſima libido, cujus cantibus ſonoriſque vocibus permulcetur curia, non regis ſummi, ubi regnat niſi inibi? Illius quippe ornatus inſignis vexillum eſt & nidus luxuriæ. Sed ab hinc voluptates; non jam deportatur lautus victus quæ pacis conturbatrix non minus eſt almæ noſtræ matris. Hos vero in deliciis viventes pacis hoſtes æternum in exilium pellite, & pax e cœlo mox deſcendet vobiſcum. O utinam dracones non ſint juxta arcam circumeuntes Domini.

12. Optabilius ſiquidem eſt pacem abſque peccato ſervare, quam ſceleribus crebreſcentibus eam ſperare. Stulti equidem eſt res certas faſtidire, ambiguas vero ſpe amplecti. Rari quoque ſunt qui pacem non inveniant, ſi bona fide quæritare eam cœperint. Iis denique ſæpius quibus dulce nomen pacis eſt, pax amara crebrius eſt.

13. Culpas veſtras tempori, quæſo, neque diebus adſcribere nolite; ſed ſcelera veſtra abjicite, voſmetipſos reformantes, cum ſolum Deum habeatis ultorem, & tempora bona utique erunt nec minus dies. Male autem agere molientibus nil periculoſius eſt quam libertas cœca præceps. Qui vero nil metuit, proximus eſt ruinæ.

14. Si injuſtum dominium reſpublica patiatur, quid autem aliud æſtimatis; niſi quod huic ſceleri ſcelus eſt debitum. In omni fere hodie curia boni juſtitia comite exulant: ſed ſi inibi fures dominentur atque imperent, poſco non ambigite. Iis autem vulneribus eccleſia hodie vulneratur graviſſimis; quodque funeſtius eſt non ſentit.

15. Vulnus grande, obſecro, pertimeſcite, ſuper capita veſtra e cœlo quoddam non hæſito breviter deſcendere, hoſtili mucrone loricam penetrante. Vos propterea non armate, ſed ultro ſceleribus veſtris ſpoliare mox vos non poſtponite. Cui vulnerum comes accedat humilitas una cum ſororibus ſuis, ut illud in vobis locum habeat Pſalmiſtæ: *Humiliaſti ſicut vulneratum ſuperbum.* Vulnus quoque ſpecioſum eſt atque utile, quod plurium aut majorum vulnerum medicina eſt; veraciter æſtimantes neminem lædi poſſe niſi lædatur a ſeipſo. Vix autem fallitur qui ſe in ipſo non fidit: male autem agendo, & pacem eccleſiæ ſperando, arbitror nil ſtolidius.

16. Ubi jam quieſcunt divinæ atque præclaræ animorum veſtrorum dotes, qui pauperem intuimini nunc eccleſiam tantis ſubnixam periculis, ludibrio pro tanto a cuncto populo habetur. Et quid aliud hoc nobis indulget, quam ſcelera veſtra atque mollities? Sola denique virtus veſtra reor quod nos faciet victores.

17. Miſeremini eia nunc, cum tempus adeſt, cuncto populo, & pervigiles quoque eſtote, attento quod in vobis leges prorſus pendent & prophetæ. Cum nautis quidem rectore domino noſtro Benedicto papa XIII. crebra, obſecro, habeatis colloquia, ut nautæ velut non inexperti portum nobis patefaciatis ſalutis, auribus ſuis jugiter acclamantes: abba pater, ſalva nos, quia naufragio periclitatur navis noſtra.

18. Et ſi immemor, quod abſit, ſuæ exiſteret ſalutis, eccleſiæ quare non adhærebitis, veluti ſidera firmamento annexa? Illa quippe vos genuit, & incorrupta eſt mater noſtra. Audete, quæſo, eidem ſuccurrere, ne tamdiu permaneat adultera culpa veſtra non mediocriter labefactata.

19. Eccleſia ſiquidem malignantium alis fallacibus attollitur, & ſterilium diſputationum ventoſa jactantia inane circumvolvitur.

Digitized by Google

Sed beatiſſima genitrix noſtra certis atque modeſtis compendio gradibus ad ſalutem pergere, ſi per nos non ſtet, aſſidue non deſinit.

20. O triſtis cœcus ego devius in monte Domini naufragus, propter crebra ſcelera mea a Deo ejectus. Quis ad portum vero me tutum transfretabit ſalutis? In tenebris quoque per deſertum pergo, & lumen cœli videre erubeſco. A quibus autem in tremebundo judicio inſolertem repetam animam meam, niſi ab orbis terræ rectoribus, qui nautæ hujus eſſe debetis navis, ſine qua portus nullus fertur eſſe ſalutiferus?

21. Heu me! quando audire illud divinum merebor oraculum adimpletum: *Cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua juſti?* O utinam hodie celebris ille dies coleretur pro reparatione mundi totali, & cras poſt miſſam meam capite dignus forem plecti, & audacter cum omni ignominia & dedecore grandi. Simeonis autem adinſtar, utinam illum adhuc ſanctum angelicum paſtorem oculis propriis cernam antequam moriar, quoniam oculis meis aliam nunc cerno corporis vehementer tabefactis prophetiam adimpletam: O Deus, *venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum ſanctum tuum.* Et illud: *Poſuerunt in pomorum cuſtodiam.* Quis vero oppreſſum relevabit orbem, niſi ille ſacer divinus paſtor angelicus? Quis ſparſas recolliget oves? Quis autem paſtores arguet erroneos? Quis everſos mores reformabit? Sed quis eccleſiam collapſam reparabit, niſi cito ad nos exules pergere feſtinet? O paſtor unice, ovibus tuis nunc miſerere, cœlos equidem & nunc diſrumpe; & utinam breviter deſcendat ille qui te Chriſtum exulem in ſancta ſede inthronizet apoſtolica, & antichriſtum ejuſdem nunc dominum deportare perpetuum in exilium non erubeſcat. Nimis enim profecto regnavit transfigurata hypocriſis.

22. Sacro hoc propterea numquam videmus in tempore agnos in vinculis bonos mergi, lupos liberos & malos erigi; reptare aquilas, aſinos volare; vulpes in turribus, & columbas in ſterquilinio. *Intelligite hæc qui obliviſcimini Deum, ne quando rapiat, & non ſit qui eripiat;* minis atque prodigiis nunc ſentit cor Pharaonis, quod utique obduratum eſt, cunctos ſuaviter obdormit. Sed heu me! ullus non advertere non expaveſcit.

23. O cardinalium cœtus propagine veteri atque generoſa ceteris, atque luce clarior, noli, gemens poſco, eccleſiæ hac in egeſtate nunc degenerare: prædeceſſorum enim merita ſucceſſorum degenerantium notæ ſunt maculæ. O totius orbis decus populo Dei Chriſtifero clam non oſtende; ubi jam nunc, quæſo, ſalutiferus in pace reſidet amor tuus? O viri incly ti, aſtris cunctis in terra ſplendidiores, ubi nunc clara rutilant in orbe dona

A veſtra? Totius autem populi Chriſtiani ſalus in veſtra, non ambigo, ſalute fundata eſt; at ſalus mea in veſtra non minus incluſa eſt. Non igitur ſimulato tremore in veſtra infirmitate, neque enim alieno periculo, cum vos in Chriſto exhortari cogor, ſimpliciter permoveor, ſed vere proprio.

24. Blandiloquentem utinam non æſtimetis me, obſecro, ſcribentem; nam amare fleo, dum vos audio febricitantes, ſed in grabato magis, proh dolor! cum audivi nuper vos jacentes. Cum vero dolor teterrimus abſque longæ moræ diſpendio vos apprehendet, niſi plagæ quam genitrici noſtræ ſaluti- B feræ non nuper intuliſtis, medelam adhibere curetis, quis me ad mortem ſaucium uſque curabit, niſi mihi præ ceteris deſiderata ſalus veſtra nec minus mea? Si autem ægritudine in longæva, quod abſit, permanſeritis, ad metallum ex nunc remedio abſque provinciæ a Perſide æſtimo me damnatum, quoniam a veſtra ſalute unica dependere fragilis dignoſcitur ſpes mea.

25. Optabilius equidem fatui conſilio judicare reor vos ſalvari, quam juriſperitorum conſilio tantum cœtum una cum populo Dei naufragio periclitari. Pauperem, obſecro, fatuum nec irrideatis, Minervam ſatagentem C inſtruere; ſed caritate, Deo teſte, compulſum veſtris hæc prodigia magnificentiis indicantem, ne cum labentibus ejulans naufragetur anima ſua.

26. Scio equidem Dominum delectari cum hos cernit dejectos, quos per fraudem ſimulatamque hypocriſim conſtat celſos regnorum apices conſcendiſſe. In illo itaque propterea confidite, cujus ſolius potentes eſt deponere, & pauperem de ſtercore, dum volet, erigere. Quis namque poteſt facile manus effugere ultoris criminum Dei? horrorem enim pariter & timorem membris meis D non noviſſime attulit, cum auribus noſtris innotuit capitis noſtri febris non modica, quæ, prout dubito, incurabilis eſt, ferroque inviolabilis, niſi confeſtim accedat Dei miſericordia.

27. Sæpius autem eidem domino noſtro papæ ſcribere propter zelum quem apud eum gero, fiſus ſum, & magis reipublicæ, ſed modicum aut verius ſceleribus meis obſiſtentibus, aut ſuis profecit inlecebris anima mea.

28. Duo veſtris nunc reſerabo paternitatibus beatiſſimis eiſdem fortaſſis prorſus oc- E culta, & hac de cauſa præcipue glorioſiſſimo cœtui veſtro ſcribere decrevi. Quare primo eidem domino papæ etiam in ſui apoſtolatus primordio ita rigoroſe ſcripſi, & ſecundo quem proceſſum cum eo tenui.

29. Primum quoque duo includit, quare videlicet primo ſibi ſcripſi, & illud in cauſa præſenti habeo in pagina ſubtitere: ſi tamen orbis ſtultiori Deus clavam præbuerit, hoc clara cunctis palam edocet experientia. Eidem

Digitized by Google

vero domino noſtro, tempore quo Pariſius legationis fungebatur officio, nudius tertius, antequam huc accederem, viva voce a quo miſſus eram, & qua de cauſa huc pergebam, cum omni tremore pariter & amore indicavi. Qui tamen commiſſionem meam in pace proſequenda hujuſmodi voluerit videre, illam palam cunctis innoteſcam, ubi ſummus Dei auditor CHRISTUS JESUS ſuam manifeſtavit beatiſſimi Patris ſui crucis in arbore, mulctave in acriori, ſi meritus forem illam tolerare. Quamquam autem in ſcriptis eam, miſſam in curia Romana indignus celebrans, teſtibus abſque ullis humanis redegerim, quantum a Deo potui perpendere, pro hujuſmodi autem non gloriabor, ſed ſummo attribuatur navis rectori noſtro in tempore præſenti gloria, laus & decor.

30. Si alio namque proceſſerim cum eo ordine, in poſterumve procedam quam ſolitus ſum, vicarii Dei auditor, procedere nullus admiretur, quoniam ubi Spiritus Dei, ibi libertas; & ubi vult Spiritus-ſanctus ſpirat. Aſinam lego quod reprehendere fecit prophetam, & bovem Romæ magiſtrum ſuum, perperam agere adverſus rempublicam non verentes.

31. Quare autem ſecundo eidem etiam apoſtolatus ſui in primordio ita exaſpere ſcribere non veritus ſum, duo ad hoc me compulerunt. Primum fuit mei ipſius deceptio: cum domino enim CLEMENTE, ſanctæ utinam memoriæ, per dona, litteras ſuaves, aſperiores tandem, aſperrimaſque poſtremo procedere decrevi; ſed cum in ſpe ſuæ advenit converſionis, mox me gemente, vita, ut audivi, tali quali fuit functus.

32. Ultimarum namque litterarum copiam ſuarum domino meo de Saluciis veſtro concordiali, ſalutiferamque harum reſponſionem ſi effectui mancipaſſet, nuper tranſmiſi ultra pro tanto medium juſti deceptus pretii, aliter cum ejus ſucceſſore terminis etiam non ſervatis, abſque ſtrepitu & figura judicii procedere confeſtim inchoavi.

33. Sed alia nempe fuit ratio, quoniam ex ipſo cum per regem in apoſtolatus ejuſdem audivi aſſumtionem, in mente mea mox geſſi ipſius contra ſtimulum futuram non mediocrem recalcitrationem, quam per regis nuncium in inſtanti domino Philippo de Maceriis & non regi ſcripto nuntiavi, quæ tandem, proh dolor! auribus cunctorum altiſone nimis inſonuit.

34. Quia vero prolixum nimis foret juxta ſtudium proceſſus ſeriem, quem cum eodem domino noſtro papa tenui, per extenſum reſerare, in mente mea geſſi ipſius copiam veſtris propterea dirigere beatitudinibus, ut me teneatis, ſi libet, excuſatum, etiamſi aliter & rigoroſius tempore compulſus procedam aſſuturo. Pro pacem vero proſequentibus corpus exponam & animam; pro perſequentibus autem eam Dominum JESUM obnixius exorabo, veluti pro perſecutoribus ejus, pro quibus nihilominus, quacumque præfulgeant dignitate, etiam apoſtolica, quidquam de contingentibus uſque ad mortem incluſive non omittam. Mori namque non timeo, quoniam bonum Dominum habeo, & ſi plane cum eo forem adjunctus, omnes mortalium minas utique ſpernerem: verumtamen ſi in hac tam celebri perſecutione corpus perdam, animam meam Deo veſtriſque ſuppliciter beatiſſimis interceſſionibus devotiſſime recommendo.

35. Si in hac vero Deo grata materia in viſceribus veſtris aliqua geratis aviſamenta, mihi ſignificare ſupplico non pigritemini; pro remuneratione nil aliud quærito diù noctuque, niſi viliſſimum cruorem meum fundere. Heu me! ſi tanta gloria dignus eſſem, ſanctiſſimi Patris mei CHRISTI JESU imitari cupiens veſtigia, qui pro unione ſanguinem ſuum effundere beatiſſimum ſua pietate non dedignatus eſt. Et utinam ad tam enorme ſcandalum reſecandum, glorioſiſſimamque pacem conſequendam unus modo pro populo moreretur beatiſſimo Chriſtiano, ne pereat tanta gens ſancta.

36. Si cœcus igitur in hac Chriſtifera materia exiſtam, gemitus præ dolore & balbutiens nimis anxietatis præ timore, cardines Dei, quæſo, indulgete, nec aſpectum geratis ad ſterilia verba mea; cum de ea ſiquidem fari ſcribereve exordior, frenum linguæ profecto aut calamo etiam inutiliter neſcius ſum apponere. Quamquam enim non ignorem, quod brevem dicet eſſe ſermonem, qui in divinas aures ore humano transfunditur. In patientia igitur ſtoliditatem meam tantam inutili hoc in opere, obſecro, ſuſcipite, Altiſſimum flagitans immenſum, quod in hac cœlica materia taliter, ipſo cooperante, vos ſinat procedere, quod tota Chriſtianitas ſancta veſtro beatiſſimo per vos in tempore reſidere jocunde valeat in pace; indeque digni efficiamini pacem cum beatiſſima genitrice ſua Maria conſequi ſempiternam. Amen.

37. Patres reverendiſſimi, præſentium in effectu concluſio eſt hæc, quod veſtri pietate in capite & in membris curiam veſtram reformare dignemini, antequam cunctarum dominæ atque magiſtræ eidem per vos tantum emergat ſcandalum fere irreparabile, quod jam paratum nunc gemens aſpicio in ænigmate. Si autem cœtui veſtro indicavero coram Deo, univerſo necnon orbe excuſatus ero, nec immerito. Domino noſtro papæ vicibus repetitis pari forma inſinuavi, ſed non intendit mihi: reor quod ſi me nec exaudieritis, cœli & terra audient verba mea.

38. In dubium quoque non revocans, quod pacis viam, quam eidem nuperrime deſtinavi, non haberet acceptam, litteram quamdam mox ſibi direxi, quam non longe magis gra-

Digitized by Google

tam habuit. Ad pacis viam dare mihi reſponſum protinus recuſavit; ſed pro ultimarum a ſomno excitatus reſponſione, per curſores nuncium meum quæri fecit, qui ſi in curia per biduum latitavit, inſipiens arbitror quod non fuit. In perenni utinam beatitudine nos omnes reperire valeamus. Amen.

---

[a] *RELATIO (a) DOMINO NOSTRO REGI Francorum facta* xv. *die Januarii, Pariſius in domo regia S. Pauli, præſentibus rege Navarreo, duce Bituriæ, comitibus S. Pauli & Armeniaci, domino Carolo* Lebret, *& pluribus aliis, per Robertum eremitam, qui ex parte domini noſtri regis Angliæ ad dominum noſtrum papam Avenionem, & Romam ad alterum tranſmiſſus fuerat.*

Anno 1397. *Ex mſ. bibliotheca regia.*

ROBERTUS eremita Avenionem veniens, domino noſtro papæ regum litteras tradidit, & quæ ſibi per articulos ſcripta . . . . expoſuit. Quibus auditis: An, inquit, dominus noſter papa, eoſdem articulos Romam ad alterum deferes? Reſpondit Robertus: Ita mihi a regibus injunctum. Scripſit itaque litteras prædictus dominus noſter papa ad regem Aragonum, eaſque per Robertum Maſſiliam miſit, ubi pro tunc rex præfatus erat. Quibus traditis, Robertus rurſus ad papam cum rege reverſus eſt; fuitque informatus quomodo hi duo in partibus Romæ & Fundorum convenire debuerant. Scripſit autem papa quamdam ſchedulam, intentionem ſuam ſuper pace eccleſiæ continentem, eamque Roberto tradidit, dicens: Hanc, inquit, Roberte, illi de Roma meo nomine trades, & qua poteris cura perquires tam Romæ, quam ubilibet poteris, omnia quæ ad pacem & unionem eccleſiæ pertinebunt, ut omnibus his mihi relatis... res ſi commode ſe habeat. Et his dictis, Robertus, petita licentia, Romam profectus eſt.

2. Ubi vero Robertus Romæ venit, litteras regum & papæ cedulam alteri de Roma præſentavit, exponens omnia quæ ſibi credita fuerant, ut papæ Avenionenſi fecerat; ille vero ut regis Franciæ litteras eſt intuitus, miratus eſt quod eum nomine privato appellaſſet. Et quomodo, inquiens, rex Angliæ illi de Avenione reſcribit? Et dixit Robertus: Cognatum ſuum illum vocat, & cardinalem de Luna, eo quod cardinalis ante hanc eccleſiæ diviſionem exiſteret.

3. Robertus interea fide dignorum relatione cognovit, qualiter dominus noſter papa & rex Aragonenſis cum comite Fundorum & epiſcopo Aſſiſii, aliiſque pluribus magnis & potentibus dominis earum partium, loco certo deſignato ejuſdem comitatus convenire diſpoſuerant, utque inter memoratum dominum noſtrum papam & illum de Roma pacta fuerant, confirmarent. Erat autem tractatus hujuſmodi, ut dominus noſter confidebat: Illo de Roma cedente, dominus noſter ſolus permanere debebat, & alius in partibus illis legatus cum plenitudine poteſtatis, quamdiu viveret, exiſtere. Nam & ita dicti domini ſe adimplere ſpoponderant his qui ex parte domini noſtri miſſi fuerant, & quod abſque dubio alius in hoc ſuum præberet aſſenſum: pro quibus ita complendis dominus noſter, ut unicuique dictorum ſatisfaceret dominorum, grandes pecuniarum ſummas expoſuit, nec minores ille de Roma dedit, ut tamen pro ipſo e contrario totum fieret. Inſuper magnæ eccleſiæ terræ comiti Fundorum, comitatus ſcilicet Campaniæ, civitas Terracinenſis cum adjacente patria traditæ ſunt. Sicque prævaricatores egregii & ſuum papam & noſtrum pariter, prius tamen hinc inde, quas optabant, exhauſtis pecuniis, a ſuo deſiderio defraudabant.

4. Poſtea illi de Roma Robertus ſuaſit, ut viam ceſſionis acceptare & offerre dignaretur, pro tanto, inquit, bono, quantum eſt univerſalis eccleſiæ pacem obtinere; aut ut ipſe & dominus noſter, ita alias fierent hac in re concordes, ut non minus hæc ipſa pax in eccleſia haberi poſſet; aut certe Chriſtianorum regum & principum hanc eſſe, ait, intentionem ſcitote, ut ab utroque veſtrum obedientia ſubtrahatur.

5. Poſt quæ omnia inſuper & alia hanc tam altam materiam tangentia, ille de Roma cardinales omnes, avunculum, duoſque fratres ſuos, & plures Romanos archiepiſcopos, epiſcopos & alios prudentes viros convocari præcepit, a quibus expetiit, ut in eorum conſcientiis ſibi conſulerent, quid hac in re eſſet facturus. Conſulunt igitur tribus diebus, ipſo præſente, & abſente duobus; cumque in unam ſententiam conveniſſent, unum elegerunt, qui ſuo papæ deliberata referret, qui præſentibus cunctis, Pater ſancte, vos, inquit, conſcientias noſtras oneraſtis exquirere, quo facto opus ſit. Igitur ſcire dignemini, omnes nos in hanc deliberationem incidiſſe, quam ſi exequamini, adverſarius veſter, ut confidimus, victus & de papatu dejectus eſt. Verum eſt, inquit, regem Franciæ, avunculos ejus, & univerſitatem Pariſienſem, in qua tota ineſt ſapientia, ſatis eſſe prudentes; ſed & cardinales intruſi veſtrum adverſarium perſequuntur, & ut dicitur, tertium intendunt eligere: quæ & omnia, quantum in hac materia perpendere potuimus, pro vobis faciunt. Sciunt nempe ſuum papam non plus juris habere in papatu, quam diabolus in paradiſo poſſideat. Sed errorem ſuum, quem diu tenuerunt, honeſte volunt contegere. Unde quod nobis viſum eſt expedire, totum ſtat, totum in vobis eſt. Adjungamini igitur regibus

(a) Hujus relationis fragmentum edidit Raynaldus, refertque ad annum 1397. quo conflatam adverſus Bonifacium IX conſpirationem contendit. Integram hic damus.

Digitized by Google

gibus & principibus Chriſtianis tam veſtræ quam alterius partis, & quoad poteritis, illis vos confœderetis, eoſque requiratis, ut in ponenda pace eccleſiæ ab ipſis adjuvemini, veſtriſque patentibus bullis vos ſpontaneum oſtendatis, voſque cum illis intereſſe, quemcumque locum, ſive in Alemannia, ſive in Francia, aut alibi delegerint, cum veſtro collegio convenire. Scire etiam velle & tempus & diem quo id fieri voluerint. Sed cuncta ſint inter ſe ſic apta atque compoſita, ut veſter adverſarius cauſam non habeat breve nimis longumve dicendi. Hæc ſi feceritis, non revocamus in dubium Chriſtianos principes eo modo quo dictum eſt, quoque intenditis, vobiſcum proceſſuros; & ut melius æſtimamus, veſter adverſarius jure ſuo diffiſus, aut ſuis offenſus partibus, huic tanto conventui non aderit. Cumque univerſi referentem approbaſſent atque collaudaſſent, reſpondit ſe libenter omnia facturum, quod ante hac ſalubrius conſilium non audiſſet, ſicque læti hac reſponſione & ſecurum omne conſilium dimiſſum eſt.

6. Verum poſt biduum, avunculus ejus, fratres ſui, mater ejus, cardinales aliqui, & aliqui Neapolitani rem totam perverterunt, & ad eum accedentes: Pater ſancte, inquiunt, ſi prætheri eramus alia in opinione concordes, omnibus tamen conſideratis, merito nobis [aliter] videtur, ſententiam mutavimus, attentis germanitate, propinquitate, & affinitate, quas ad alios reges rex Franciæ & avunculi ejus habent. Nam rex Angliæ regis Franciæ gener eſt. Reges Romanorum & Ungariæ germani ſunt, avunculis dicti regis & regi ipſi & ſuo fratri ſemipuncto minus attingunt, quos mutatos germanos dicunt. Ceteri reges omnes, Hiſpaniæ, Aragoniæ, Navarræ, Scotiæ, ita ſunt aut generis conjunctione, aut uxorum, aut firmiſſima confœderatione devincti, ut non dubium, ſi vos inter eos ſemel & intruſos cardinales immiſeritis, & papatum amittere, & ex toto veſtro ſtatu dejiciemini atque deampunctuabimini. Gallici nempe & Pariſienſis univerſitas, non conſiderata veſtra juſtitia, Gallicum papam habere contendent, & reliquos omnes facile ad ſe trahent, vel aſtutia circumventos, vel benevolentia delinitos; ſicque errorem ſuum operient, & eos tanti manebit gloria facti. Quibus auditis, quid igitur ſumus acturi? Reſponderunt, mittite prudentem aliquem virum ac vobis fidelem ad principes Chriſtianos, maxime ad regem Franciæ, qui multa, ſpecialiter autem unionem eccleſiæ vos velle optime ſimulet. Interea ut ſpecialius poterit, voluntatem regis inquirat, ſi ad veram obedientiam velit aliquando reverti, ut aliqui illarum partium vobis ſcripſerunt; aut ſi forte armata manu, ut dicitur, huc venire diſponat, faciatque qui rem veſtram geret, ut nihil poſſetenus intentatum relinquat, multa veſtro nomine promittat, verbis & dilacerationibus * quoad poterit, tempus detineat. Hic proceſſus longus erit, fluent forte octo aut decem anni, interim ad veſtram veſtrorumque conſervationem muniri & fortificari poteritis, & in pace remanere, omni timore ſublato: quibus acquievit, omiſſo priori conſilio.

* f. dilationibus.

7. Rogavit eum poſtea Robertus de finali habendo reſponſo. Cui ille reſpondit: Ego, inquit, præter id quod regum legatis jam dedi, aliud reſponſum non dabo. Cum mihi bonum videbitur, ipſe etiam meam ambaſſiatam ſive legationem mandabo. Quo non obſtante, Robertus, ut potuit, perſuaſit quantum bonum faceret, ſi ad regum requeſtam cederet. Nam per hoc inæſtimabile bonum illud, ſcilicet unio in eccleſia haberetur: Numquam, inquit, verbum hoc ab ore meo excidet: quod ſi contingeret, infernus me merito haberet. Cum Robertus replicaſſet, quod apud reges & principes, tam in Francia, Alemannia, Avenione, & alibi diſſeminatum eſſet eum pro bono unionis obtuliſſe vias concilii generalis, compromiſſi, etiam uſque ad viam ceſſionis, quodque, ut communiter, certum ab omnibus teneretur.

8. Reſpondit: Per beatum Petrum, Roberte, qui hoc dicunt, male conſcientiam ſcrutati ſunt. Hanc ego inhonorationem eccleſiæ non faciam: quod ſi mihi violentia inferatur, nolo* mori martyr. Tamen, auxiliante Deo, bene providi. Alias violentia illata eſt, quam qui fecerunt maledictiones adhuc comitantur.

* f. Volo.

9. Et rurſus Robertus: Ne, inquit, ſtatui veſtro timueritis: nam ego a regibus ſæpe & a magnis & nobilibus viris audivi, in caſu quo veſtro conſenſu fieret electio, de centum millibus ducatis ante foret vobis promiſſum. Et ubi, ait, hæc ſumma caperetur? Robertus: archiepiſcopatus, epiſcopatus & aliæ eccleſiaſticæ dignitates uſque ad valorem prædictum vobis in commendam traderentur, ſicque per manus veſtras levaretur. Qui reſpondit: Roberte, inquit, qui volet loquatur, & violentiam inferet qui poterit, numquam juſtitiam meam in manus alterius ponam, & regi veſtro dicere poteritis: Si hoc umquam ego fecero, numquam bibam aut manducem, numquam agam aliquid quod Deo non ſit acceptum, numquam ejus particeps fiam.

10. Robertus cum reſponſum aliud habere non poſſet, ut intentiones illorum ſciret, qui prius conſilium donaverant, ad eos reverſus eſt. Qui dixerunt: Roberte; mutatum eſt propoſitum. Neque enim tam bene nobiſcum Deus agit, ut papa tam ſalubri tamque fideli ſine dato noſtro acquieſceret conſilio. Hæc certe via erat, qua ſuperare ſuum adverſarium potuiſſet.

11. Ubi vidit Robertus ſe nihil acturum, ſecum tacitus quæ dicta ſunt recolligens, Avinionem reverſus eſt, omnia domino noſtro

papæ exponens quæ geſta quæve dicta fuerant, & qualiter optimi illi mediatores, & ipſum & ſuum adverſarium deceperant, & ambos ſuis exſpoliatos pecuniis irridebant. Omniaque retulit Robertus quæ audierat ac viderat, ſive generaliter, ſive ſpecialiter, quæ ad unionem eccleſiæ pertinerent, tam adverſa quam proſpera.

12. Cujus relationem cum dominus noſter audiviſſet, reſpondit: Roberte, novit Dominus quam magno propterea dolore afficimur, quod apud adverſarium noſtrum & alios illarum partium aliud non ſit repertum, quodque ad unionem minime ſint diſpoſiti. Nam quantum in nobis eſt; veriſſime perfecta voluntate trahimur, & parati ſumus omnia exponere, neque proprio parcere labori, neque amicis, neque facultatibus univerſis: tantum ut unioni & reformationi eccleſiæ in capite & in membris intendere & vacare valeamus, inimiciſque fidei reſiſtere, quod fieri, quamdiu peccatis exigentibus eccleſia diviſa perſiſtet, commode certe non poterit.

13. Et rurſus: Etſi, Roberte, in eo quem per mediatores illos barones & epiſcopos Romanarum partium facere ſperabamus tractatu, deluſos nos eſſe, te narrante, & alias cognoſcimus: totus tamen cupimus noverit mundus, id propterea nos tentaſſe, ut & tum brevius tumque facilius & abſque ſcandalo unio fieret. Maxime autem ne principes ſæculares vexati tam gravem ſubire laborem contingeret, & congruentius videbatur, ſi hæc unitatis maledicta ſciſſura ad pacem eccleſiæ & omnium Chriſtianorum ſolamen per eccleſiaſticos integrata finem perciperet.

14. Item, ut tuo, Roberte, relatu videmus, unio eccleſiæ nondum parata eſt, tamen quod cum adverſario noſtro diutius converſatus, deque plurimis circa hanc materiam inſtructus ſis, & de tuo ſenſu & probitate confiſi, quippe de quibus reges Franciæ & Angliæ non diffidunt, volumus ut quæ nobis agenda ſunt, ut tibi videbitur ediſſeras.

15. Robertus humili & prolixa de ſui ruditate excuſatione præmiſſa: Poſtquam, inquit, pater ſanctiſſime, veſtrum, excuſationibus omnibus prætermiſſis, urget imperium, inter vias omnes ac practicas, ut ſemel ad ceſſionem ſuo in tempore ordinatam, atque veram eccleſiæ unionem, viris probis & juſtis omnibus multum diuque cupitam aliquando veniatur, nihil occurrit convenientius illo conſilio, quod a cardinalibus magnis & prudentibus viris adverſario veſtro datum fuerat, ut plene ſuperius explanatum, ut videlicet convenientibus præſentialiter in unum principibus, ſua cura, diligentia, potentia, & maxime Dei gratia mediante, adinveniatur modus unionis, aliquando ſecundum Deum ſuo tempore neceſſarius, & via ſolemnis adverſariis fidei reſiſtendi.

16. Hanc ſi adverſarius veſter attentaſſet, A & ſumma cum diligentia ad effectum uſque perduxiſſet, in grandi veſtro præjudicio, ut forte dicerent aliqui, verſa eſſet, ſicut Romæ vivis & efficacibus, ut mihi videbatur, rationibus prudentes illi viri confidenter demonſtrarunt: quippe rationabiliter univerſa nobilitas, ſed & cardinales & clerus omnis toto proſequerentur favore; qui deliberationi atque conſilio regum, cardinalium ac prudentium virorum ob Dei reverentiam & eccleſiæ tranquillitatem & pacem ſponte ſuum præbuiſſet aſſenſum, & pro concluſione ſecundum meum tenuem intellectum, nullus, qui B tamen pacem affectet, hanc viam recuſare deberet, per quam ſolemniter unio obtineri, & turbatæ Chriſtianorum conſcientiæ, Deo præſtante, ſerenari valebunt, ut longe melius prudentiores noverunt: maxime autem alta illa veſtra ſapientia, quæ & eccleſiæ & peſtiferi facta ſchiſmatis certo jam experimento didicerit.

17. Quamobrem, beatiſſime pater, ſalutarem iſtam, quam adverſarius veſter recuſavit, ingrediamini & inſequamini viam, neu antea deſiſtatis, donec ad optatam vos perſeverantia metam deduxerit. Sic enim Dei gra- C tiam, principum favorem, eccleſiæ unionem & reformationem non ſolum eccleſiaſtici, ſed etiam ſæcularis ſtatus adquirere & parare poteritis. Forſitan & hoc, rerum ordine & temporis opportunitate ſervata, reges ac principes Chriſtiani animoſe, confidenter & fortiter, adverſus hoſtes fidei bella Chriſti gerant, terramque ſanctam gravi qua diu premitur ſervitute expediant. Amplius, ſi hæc exordiamini, effugieritis verba jam vulgata per multos, & magna vos prorſus ſuſpicione liberabitis. Aiunt namque veſtræ obedientiæ plurimi, ſola vos papatus ambitione permotum viam ceſſionis refugere, parumque unio- D ni affectum.

18. Robertus eremita ſermonem finierat, & dominus noſter papa, cum mora aliquanta tacitus perſtetiſſet, Roberte, inquit, etſi plures a pluribus viæ nobis oſtenſæ ſint, nulla tamen, quantum aſpectu primo ſe res offert, Deo gratior, nulla rebus & tempori accommodatior, nulla eſt poſtremo, quæ ſit amplius a ſuſpicione remota: carpam quam nobis diffuſe ſatis expreſſiſti, & quam, ut dicis, adverſarius noſter abnuerit. Nam ſi & nos & noſtrum adverſarium cum utriuſque colle- E gio, præſentibus regibus & principibus Chriſtianis ſimul eſſe, Deo volente, contingat: ſi tamen caritate unanimes & abſque ſimulatione ad unionem inveniamur diſpoſiti, Deus, ut pie credimus, ſeu etiam principes ipſi Chriſtiani nobis non deerunt: ſed nos favore, opera, conſilio, & labore juvabunt, ad inveſtigandum vias omnes & modos, quibus eccleſia uniri & in ſtatu reponi melius poſſit, tantum paratos nos acquieſcere & ſummitti ſuo ac bonorum omnium qui præſentes ade-

Digitized by Google

runt conſilio ac deliberationi cognoverunt. Et quia teſtis nobis eſt Deus, ex omnibus quæ ſub cœlo ſunt, unioni iſtiuſmodi nihil præferimus, nihilque eſt cujus tam vehemens nos cura ſollicitet. Hanc, Roberte, quantum ex parte noſtra eſt, & ſub divina miſeratione, elegimus & probamus.

19. Quæ ad effectum ut perduci citius poſſit, adibis, Roberte, memoratos reges, qui te huc ad nos & Romam ad noſtrum adverſarium miſerunt, plenaque hujus viæ relatione facta, nomine noſtro eis dices, hanc nos viam ſequi & amplecti, noſque illis offerre, ſi acceptam habuerint. Igitur ſi duo hi reges, rexque Romanorum & rex Hiſpaniæ, itemque alii, maxime autem propter rem breviandam hi ſolum quatuor, hac noſtra ſint oblatione atque præſentia contenti, diem & locum quem volent ſtatuant, & nos, præſtante Deo, una cum noſtro collegio aderimus, inquiſituri & inveſtigaturi cum ipſis quæ ad unionem commodiſſima via ſit, eamque præterea quam ipſi, qui ad rem hanc evocandi fuerint, expeditionem approbaverint & nos approbaturos, hancque pro viribus exequi certo ſciant.

20. Adhuc, Roberte, regibus alterius obedientiæ noſtra ex parte dicetis, nos orare eos & precari, ut adverſario noſtro diem & cauſam inſinuent, quo & ipſe cum ſuo collegio præſens eſſe debeat, perfecturus etiam pro ſua parte, quæ ad rem pertinere videbuntur.

21. Amplius, Roberte, illis dices, ut omnes aliquando intelligant, nos unione nihil pluris facere, nihil optatius nobis eſſe, nihil tam timere, quantumque in nobis eſt, magis effugere, quam ne infanda iſta diviſio diutius permaneat; conſentimus & volumus, ut qui noſtrûm duorum præfinito die, ut ſupra dictum eſt, defuerit, is a collegiis ipſis & regibus & ab aliis ad quos ſpectabit, ſchiſmaticus & hæreticus cenſeatur, ſitque omni eccleſiaſtico honore privatus. Quod ſi ea quæ offerimus, grata rataque præfati reges tulerint, idque eorum litteris, quas ad nos ipſe deferes, conſtabit, illis indilate patentes bullas noſtras confirmativas priorum mittemus, dieique aſſignato, Deo favente, intererimus quæ ſunt prædicta facturi.

In mſ. codice S. Laurentii Leodienſis poſt Caroli regis Francorum litteras, quibus obedientiam Benedicto XIII. ſubtrahit, quæque editæ ſunt primum a Pitheo inter probationes libertatum eccleſiæ Gallicanæ, deinde apud Odericum Rainaldum ad annum 1398. *n.* 8. *& in tomo* 4. *hiſtoriæ Univerſitatis Pariſienſis. Sequitur*

LITTERA EXSECUTORIA EJUSDEM.

PIerre de Bueil, chevalier chamburlain du roy noſtre ſire, ſon bailli de Tours & des reſſorts & exemtions d'Anjou, du Maine & de Poitou, commiſſaire du roy noſtre ſire en cette partie, au premier ſergent du roi noſtre ſire, qui ſur ce ſera requis, ſalut.

Nous avons rechuës les lettres royaulx, deſquelles la teneur s'en ſiet. CHARLES par la granze de Dieu roy de Franche, au bailli de Touraine, & à tous nos autres juſtichiers & offiſiers, ou à leurs litenant ſalut. Comme tres-grande & meure deliberation des prelaus & du clergié por chu aſſembleis en noſtre ville de Paris repreſumans l'englize univerſelle de noſtre royalme, de princes de noſtre lignage, & autres de noſtre conſeil, nos & ladite englize de noſtredit royalme, & auſſi de noſtre Dalphiné, nous ſoyons du tout departis de l'obéiſſance de BENEDIC, qui derenement fut élû en pape, & aions volu & ordiné entre tuite chouſe, que nuls de quelque état que ils ſoient paient ou reſpondent audit BENEDIC, à ſes collecteurs, ou officiers, ne à aultres ſes complices ou adherans, aucune choſe des revenus & emolumens qu'ils ſoloient prendre en nos realmes & Dalphiné deſeurdis. Et auſſi que vacans les prelatures ou autres beneſiſſes electifs, l'en pourvoye auſdits beneſiſſes par election. Et quant aux aultres beneſiſſes, que ils ſoient conferez par ceulx auſquels la collation en appartient, gardées les ſolemniteiz accoutumeis; & avec chu que des benefices des complices & adherans dedit BENEDIC, l'on pourvoye par les ordinairs, & ſoient baillé en commende à perſonne ydoines, ſans ſaire aucune alienation des biens immeubles, ne des meubles pretioux, ſi comme ces chouſes & autres peuvent plus plainement apparoir par nous lettres patentes & ſolempnez faites & publiez ſor ledit departement. Nous deſirans leſdites chouſes eſtre miſes à exſecution deuë, vous mandons & commettons, ſi meſtier eſt, par le tenure de ces preſentes, & al chacun de vos, ſi comme à lui appartiendra, que leſdites ordinanches faites ſolemnement publier, tenir, gardeir, & accomplir ſelon leur fourmes, es termes & mettes de vos juridiction; en contraignant à ce ceulx qui feront à contraires par toutes voyes deuës & raiſonnables, toutes les perſonnes qui les enfrainderont, ou s'efforceront de venir directement ou indirectement à l'encontre, puniſſez & corrigiez, ainſi que affaire ſiera par raiſon, & en oultre vos informeiz de ceulx qui aprés ladite publication adhereront ou demorront avec ledit BENEDIC, ou en ſa cour; & ſe vos trouveis que accun d'eulx tengnent beneſiſſes ou aultre bien temporeil en noſtre royaulme, preneiz ou faites prendre & mettre realement & de fait en noſtre main leſdits biens, & yceulx le gouverneir deſſoubs ycelles, juſques à tant que par ceulx qu'il appartenra en ſoit diſpoſé ſelon ce que en nos autres lettres ſur ce faites eſt plus à plain contenu, & ce faites en telle maniere, que les autres y prengnent

exemple, & que vous n'en doyez eſtre repris de negligence de ce faire, vous donnant pouvoir & mandement eſpecial ; mandons & commandons à tous nous juſticier, officier, & ſubgez, que à vous & à chacun de vous en faiſant les chouſes deſſuſdittes, & dependent d'icelles, obeiſſent & entendent diligemment, & vous donnent confort & ayde, ſi meſtier eſt, & requis en ſont. Donneit à Paris le XXVII. jour de Juillet l'an de grace MCCCXCVIII. & de noſtre regne le XVIII. Ainſi Saugneur par le roy, preſens meſſeigneurs les ducs de Berry, de Bourgogne, & de Bourbon, le conneſtable, & vous l'amirale, & aultres. J. HUE.

Par vertu & auctoritez deſquelles lettres royaulx deſſus tranſcrites & du pouver à nous donneit & commis en ceſt partie par ycelles nous vous mandons & commettons que leſdites ordinances de par le roy noſtre ſire faites ſolempnellement publier, tenir, gardeir & accomplir ſelon leur forme, és fins & mettes de voſtre ſergenterie, & où il appartiendra à faire de raiſon ; ainſi & par la maniere que eſdites lettres eſt faite mention : de ce faire deuëment te donnons pouvoir & commandement eſpecial ; mandons & commandons à tous à qui il appartient, que à vous en ce fays obeiſſent & entendent diligemment. Donné ſous noſtre ſcel le II. jour de Septembre l'an de grace MCCCXCVIII.

JEHAN DE VALEC por Boiſlanfrois.

Publié en plaine feyre à Luçon le IX. *jour du mois de Septembre l'an* MCCCXCVIII. *par moy Guillaume Racodet ſergain du roy noſtre ſire, preſent à ce honorable hommes .... Martine, Maiſtre Guillaume Garun, frere Robier Toulouſin.*

---

[a] EPISTOLA (a) COLLEGII CARD. illuſtriſſimo principi domino duci Bituricenſi.

Mittunt ei litteras quas regi ſcripſerant ſuper ſubtractione obedientiæ facta Benedicto tam a rege quam a ſacro collegio.

Anno 1398. *Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.*

ILluſtriſſime princeps & domine, Chriſtianiſſimus & ſereniſſimus princeps dominus rex Francorum, nuper per venerabiles viros magiſtros Robertum Cordelerii, & Triſtanum de Boſco ſuæ regiæ majeſtatis conſiliarios & nuncios, ad nos cum certis litteris tam patentibus quam clauſis tranſmiſit, pro arduis negotiis veſtræ excellentiæ non ignotis, concernentibus eccleſiam ſanctam Dei, ſuper intentionem noſtram & concluſionem, quam poſt maturam & digeſtam deliberationem inter nos unanimiter & concorditer, nemine diſcrepante, urgentibus conſcientiis, recepimus, eidem Chriſtianiſſimo principi per noſtras litteras tenoris ſubſequentis duximus nuntiandum.

Chriſtianiſſime & ſereniſſime princeps, nuper per honorabiles viros magiſtros R. Cordelerii & T. de Boſco veſtræ claræ majeſtatis conſiliarios & nuncios litteras ejuſdem majeſtatis recepimus, per quos elegantiſſime & prudenter veſtræ ſerenitatis ex parte expoſita fuere, quæ eadem ſerenitas ſuper receſſu a totali obedientia BENEDICTI ultimo in papam electi, in illo grandi & celeberrimo concilio nuper tento Pariſius decreverat, prout nobis innotuit per litteras authenticas & publicas veſtræ ſacræ regiæ majeſtatis, quas nobis præſentes nuncii præſentarunt : quæ omnia audivimus, conſpeximus, & intelleximus luculenter, & quanto magis credimus quod per hoc cunctorum corda fidelium in viam pacis optatæ celerius dirigentur, tanto affectuoſius ſerenirati veſtræ uberiores gratiarum reddimus actiones : hortantes eamdem ex intimis, ut huic tam catholico quamque laudabili principio per ſerenitatem eamdem finis optatus impendatur, videlicet eccleſiæ unionis, cum non ſufficiat grandia invenire principia, ſi non fine debito concludantur. Nec enim in principiis, ſed in fine majores noſtri laudes & gloriam poſuerunt. Ad quæ ut proclivius & ardentius veſtra excellentiſſima claritas attingat,* eidem notum facimus per præſentes, quod conſideratis & ponderatis omnibus, quæ per veſtram ſerenitatem ac etiam per nos in hac parte facta, necnon cauſis & motivis, quæ, prout in veſtris litteris plenius continentur, veſtram ad hoc ſacram majeſtatem impulerunt, aliiſque rationibus, quibus in conſcientiis noſtris urgemur, multiſque inter nos litteris, conſiliis & deliberationibus digeſtis, nos omnes numero XVIII. exiſtentes & ſacrum collegium Romanæ eccleſiæ facientes, unanimi omnium voluntate & aſſenſu, ea quæ per ſerenitatem veſtram ac eccleſiam, clerum & populum regni veſtri ac etiam Delphinatus facta ſunt, concernentia receſſum ab obedientia totali Benedicti, collegialiter laudavimus & approbavimus, laudamus & approbamus. Nos nihilominus a totali obedientia ipſius recedere decrevimus, recedimus & aſſerimus receſſiſſe, & cum ſerenitate prædicta concurrere in proſecutionem ulterius agendorum : ſperantes in Domino, quod ex hoc, veſtro regali præſidio ſuffragante, repulſis ambitionibus hominum non timentium thronum Dei, eccleſia ſancta Dei tot inundationibus concuſſa elevabitur in ſublime. Et qui poſt nubilum dat ſerenum, inclytam ſponſam ſuam oculo clementiori ex alto reſpiciat, non ferens eam in ſui nominis injuriam diutius conculcari. (b) Ad veſtram vero regiam majeſtatem, infra biduum, hominem nobis fidum ſuper nonnullis plenarie informatum tranſmittemus, & poſt [b]

* *al.* accingatur.

(a) Hæc epiſtola extat in Spicilegii tom. 6. ſed mutila initio & in fine, integram hic damus.

(b) Quæ ſequuntur deſiderantur in Spicilegio.

ſatis

ſatis cito aliqui ex nobiſmet, ſuper proſecutione negotii principalis accedent ad magnitudinem eamdem, quam ille, cujus res in præſentiarum agitur, feliciter proſperet incolumem, ut oramus. Eapropter veſtram excellentiam duximus exorandam, quatenus ſuper ulteriori proſecutione, ad finem optatæ unionis, & conſervationis ſtatus eccleſiæ, ac noſtrum factum hujuſmodi, prout plenius confidimus, velitis ſuſcipere recommiſſum. Excellentiam veſtram conſervet Altiſſimus, & dirigat ad unionem eccleſiæ ſuæ ſanctæ. Scriptum apud Villam-novam prope Avinionem, XVII. Septembris.

Sacrum collegium ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalium.

SUBTRACTIO FACTA PER VICARIUM domini archiepiſcopi Biſuntinenſis.

Anno 1398. Ex mſ. bibliotheca regia.

SEreniſſimo ac Chriſtianiſſimo principi domino KAROLO Dei gratia Francorum regi illuſtriſſimo.

Sereniſſime ac Chriſtianiſſime princeps, dudum per reverendum in Chriſto patrem & dominum dominum C. (a) Dei & apoſtolicæ ſedis gratia epiſcopum Cabilonenſem, nobilem & potentem virum dominum Guillelmum de Vienna militem, & venerabilem virum magiſtrum Girardum Boſandi illuſtriſſimi & potentiſſimi principis domini domini ducis & comitis Burgundiæ conſiliarium, veſtræ regiæ majeſtatis nuncios ſpeciales, vicarius generalis in ſpiritualibus & temporalibus reverendi in Chriſto patris & domini domini G. (b) Dei & apoſtolicæ ſedis gratia archiepiſcopi Biſuntinenſis litteras veſtræ regiæ majeſtatis cum devotione humiliter recepimus & honore; per quem reverendum patrem dominum Cabilonenſem elegantiſſime ac prudentiſſime veſtræ ſerenitatis ex parte expoſita fuerunt, quæ eadem ſerenitas ſuper receſſu a totali obedientia BENEDICTI, ultimo in papam electi, in illo grandi & celeberrimo concilio nuper tento Pariſius, decreverat, prout & nobis innotuit per litteras autenticas & publicas veſtræ ſacræ majeſtatis, quas nobis præfati nuncii præſentarunt. Quæ omnia audivimus & intelleximus luculenter, & quanto magis credimus, quod per hoc cunctorum corda fidelium in viam pacis optatæ celerius dirigentur, tanto affectuoſius ſerenitati veſtræ uberiores gratiarum reddimus actiones, eamdem devotiſſime deprecantes ex intimis, ut huic tam catholico, tamque laudabili principio, per ſerenitatem veſtram finis optimus impendatur, videlicet eccleſiæ unionis, ad quæ, ut ardentius veſtra excellentiſſima claritas accendatur, eidem ut univerſis notum facimus per præſentes, quod conſideratis & ponderatis omnibus, quæ per veſtram devotionem in hac parte facta ſunt, necnon cauſis & motivis, quæ, prout in veſtris litteris plenius continetur, veſtram ad hoc ſacram majeſtatem impulerunt, aliiſque rationibus, quibus cum infra nominatis in conſcientiis noſtris urgemur, multiſque per nos habitis conſiliis & deliberationibus digeſtis: Nos vicarius præfatus auctoritate dicti reverendi patris domini Biſuntinenſis, ac de ejus ſpeciali mandato vivæ vocis oraculo nobis facto, de unanimi & concordi voluntate & aſſenſu venerabilium virorum dominorum decani & capituli dignæ eccleſiæ Biſuntinenſis, reverendorumque dominorum abbatum ſeptem numero, ac quorumdam aliorum capitulorum diœceſis Biſuntinenſis, ea quæ per ſerenitatem veſtram ac eccleſiæ clerum & populum regni veſtri, ac etiam Delphinatus facta ſunt, concernentia receſſum ab obedientia totali dicti Benedicti laudavimus & approbavimus, laudamus & approbamus, noſque nihilominus nomine quo ſupra, a totali obedientia ipſius Benedicti recedere decrevimus, receſſimus & aſſerimus receſſiſſe: ſperantes in Domino quod ex hoc veſtra regali proſapia ſuffragante, repulſis ambitionibus hujuſmodi non timentium thronum Dei, eccleſia ſancta Dei in ſublime poterit elevari. Datum in capitulo dignæ ſanctæ eccleſiæ Biſuntinenſis, multo clero & populo ibidem præſentibus, ſub ſigillo dicti reverendi patris domini Biſuntinenſis, die triceſima menſis Octobris, anno Domini milleſimo trecenteſimo nonageſimo octavo. Sic ſignatum. T. DE PRET.

SUBTRACTIO REGINÆ JERUSALEM.

Anno 1398. Ex mſ. bibliotheca regia.

MARIA Dei gratia regina Jeruſalem & Siciliæ, ducatus Apuliæ, principatus Capuæ, duciſſa Andegaviæ, comitatuum Provinciæ & Forcalquerii, Cenomaniæ, Pedemontis & Rouciaci comitiſſa, bajula, tutrix, & adminiſtratrix cariſſimi nati noſtri LUDOVICI eadem gratia regnorum regis, ducatuum ducis, comitatuum comitis prædictorum, univerſo populo Chriſtiano ſalutem & magnum ſtudium ad unionem ſanctæ matris eccleſiæ per exſtirpationem ſchiſmatis nunc vigentis.

2. Semper in voto nobis fuit unitatem ſanctæ Romanæ eccleſiæ, quantum nobis a Deo conceſſum eſt, conſervare, & radices nocivi ſchiſmatis totis viribus exſtirpare, quod ſui malitia religionem impedit Chriſtianam, devotionem minuit, nervos diſrumpit eccleſiæ, cenſuram eccleſiaſticam deducit in contemtum, ad bellum civile incitat Chriſtianos, turbat pacem eccleſiæ, hoſtes barbaros irritat, urbes impugnat, artes machinat, & arietes

(a) Sedebat tunc in ſede Cabilonenſi Oliverius *de Martreüil*, qui ex decano Eduenſi factus epiſcopus Vivarienſis, ad Cabilonenſem eccleſiam tranſlatus eſt anno 1387. eamque rexit ad annum 1405. quo fato functus eſt.

(b) Guillelmus *de Vergi*.

contra muros; unde mortes ſequuntur & vulnera, prædæ fiunt dignitates eccleſiæ, captivitates hominum offenduntur.

3. Sane proceſſus conſultiſſime nuper factus, nobiſque deſtinatus per illuſtriſſimum & catholicum principem dominum meum Franciæ regem ad ſubtrahenda patrocinia & tollenda juvamina, quibus fera & periculi ſui ignara ſchiſmaticorum inſania ſuſtentatur, noſtræ inſinuavit majeſtati, quod Benedictus poſt obitum felicis recordationis Clementis papæ VII. ante & poſt aſſumtionem de ipſo factam in papam, juramentum ad ſancta Dei evangelia præſtitit pro Dei ſervitio, unitate eccleſiæ ſuæ, ac ſalute animarum fidelium omnium, promittendo quod abſque dolo, fraude & machinatione quibuſlibet, ad unionem eccleſiæ, ad finem imponendum ſchiſmati, quantum in eo eſſet, quantumque pertineret ad eum, laboraret fideliter & etiam diligenter, nec ad eam differendam daret conſilium vel favorem, directe vel indirecte, publice vel occulte: quin immo ſi ad apoſtolatum aſſumtus eſſet, ſervaret ſane & veraciter hæc omnia ſine machinatione, excuſatione vel dilatione quibuſlibet, uſque ad ceſſionem incluſive per ipſum de papatu faciendam, ſi cardinalibus, qui tunc erant vel eſſent in futurum de tunc exiſtentibus, aut majori parte eorumdem, id expedire videretur pro bono eccleſiæ & unitate prædicta. Deinde per ſuos ambaxiatores ſolemnes nunciavit ipſi regi, quod magnum zelum gerebat ad exſtirpationem ſchiſmatis, & eccleſiæ unionem, quodque nihil in hoc facere volebat ſine conſenſu & directione & voluntate ipſius regis, exhortans ipſum & deprecans, ut in hoc negotio vellet ſine intermiſſione intendere, & ad ipſum deſtinare notabiles & fideles viros, verum & cordialem affectionem ad eccleſiæ unitatem gerentes, plene de viis & modis utilibus & accommodis per regem in hac materia deliberatis inſtructos, fulcitoſque poteſtate opportuna; ſic quod deliberata poſſent executioni mandare, poſſet ſuos conceptus, ſubjungens ſe adviſaſſe unam viam optimam, qua faciliter unio ſequi poſſet, quam aperiret ambaxiatoribus ipſius regis, dum tamen tantæ fuiſſent auctoritatis, quod expediret eis hoc revelare, ſubjiciens quod quamcumque viam non recuſaret aptam producere unitatem.

4. Quibus per regem intellectis, ipſe rex convocavit concilium prælatorum, capitulorum, nobilium, univerſitatum, plurium ſacræ paginæ & utriuſque juris doctorum, religioſorumque, & aliorum procerum regni ſui, quod concilium conſulte deliberavit & ſanctæ viam eligere ceſſionis ab utroque, videlicet Benedicto & Bonifacio, faciendam; & merito, quia ſola eſt ſufficiens ad plene tollendum ſchima, & eſt conſcientiarum hominum totaliter purgativa: quam viam ceſſionis jam dictæ practicandam docuit dictum concilium modo pacifico & honeſto.

5. Deinde rex ipſe ſuos ambaxiatores ad ipſum Benedictum mandavit, videlicet illuſtriſſimos principes dominos Johannem Bituriæ, Philippum Burgundiæ, patruos, Ludovicum Aurelianenſem fratrem, duces, ipſius regis fratres & nepotem noſtros cariſſimos, munitos perſonis conſilii in tanto negotio requiſiti, præditos etiam poteſtate petita, qui cum magna devotione ſe præſentarunt conſpectui apoſtolico, ſicut regalium Franciæ eſt de more. Poſt quæ opportunitate captata eidem Benedicto ſuæ legationis cauſam exponunt, ſupplicantes eidem, quod viam quam ſe adviſaſſe regi deſcripſerat, pro ſchiſmate faciliter finiendo, vellet eis aperire; quam ſi talis eſſet, uſque ad finem perducere promiſerunt. Qui Benedictus eis viam non erubuit offerre compromiſſi, novam rem & inuſitatam, & ad magis ſuam velandam ambitionem, in forma compromiſſi voluit inferri duas ſpecies ceſſionis, unam videlicet tacitam, cum dicit quod pronunciatio ſeu ordinatio vim habet ceſſionis; aliam expreſſam, cum dicit quod victus cedat ſeu renuntiet ad cautelam. Sed in tanta retia & tot modis involutus tradit formas, quæ vix poſſent in vita hominis reſolvi, & eſt quodam in ænigmate Domini, præſertim conſideratis perſonis eligentium, & in arbitros electorum. Sunt enim pars formata, qui numquam judicabunt taliter, quod poſſint dici fuiſſe ſchiſmaticos in detrimentum famæ ſuæ, nec etiam principales ſollicitabunt negotium, habentes ambitioſum optatum compromiſſi, viam videlicet litigii immortalis. Conſiderato etiam quod vult ut eligantur arbitri in numero pari contra conſilium utriuſque juris. Numquam enim aut raro etiam de loco tuto erit proviſum, ut placeat ambobus: ita quod calumnioſum actorem & principium iſta via videtur habere; & ſi conſideretur medium, hoc eſt procedendi modus in compromiſſo, quod hodie redactum eſt adinſtar judiciorum, libellus dabitur ſuper poſſeſſorio, & inſtantia durabit quantum volent. Deinde ſi finis erit poſſeſſorio, ad petitorium venietur, quod & in ipſa inſtantia dabitur libellus, conteſtabitur lis, dabuntur poſitiones & articuli, reſponſiones, inſtrumenta, teſtes probatorii & reprobatorii producentur, utrimque proponentur exceptiones, examinabuntur juris allegationes, ſuper quibus audientur advocati; ideo videtur iſta via tyrannica, & habere videtur tyrannum directorem. Finis autem hujus compromiſſi non veniet ex immortali proceſſu, iniquitates habet plurimas, & importat periculum animarum. Eſſe autem poterit, ut dicunt jura, perperam ignorantia facti forte vel juris, aut corruptione pro pecunia vel ambitione. Quo caſu etiam dubium erit, utrum ipſo jure valeat, vel ſit nulla ſen-

Digitized by Google

tentia pro illo qui non eſt papa, aut eſſe ſecundum canonicas ſanctiones non poteſt, pronuntiabitur, aut proviſio fiet; & eſt mirum quod in tanto negotio tantus tunc reputatus homo viam obtulerit compromiſſi, cum nec in modicis beneficiis, nec in integrum reſtitutionis cauſa, nec in matrimoniali, nec in liberali, neque etiam in criminali publici judicii, aut etiam popularis, aut de ingenuitate, aut fidei commiſſoria libertate poſſit compromitti ex rationabilibus cauſis, quæ poſſunt in propoſito rationabiliter applicari. Etiam ſecundum canonicas ſanctiones non poteſt compromitti ſuper re de qua poſſit etiam particulari eccleſiæ damnum ſequi, ſicut in propoſito contingere poteſt; etiam papa non poteſt rem facere de qua univerſalis turbetur eccleſia, quæ ſine dubio turbari poterit ex tali compromiſſo. Ceterum qua firmitate validari poterat deciſio compromiſſi, ſi acceptum fuiſſet alia quam jurisjurandi religione; quoniam penes ipſum Benedictum nec eſt firmitas rerum, nec divini numinis timor, cum ſuper re tam grandi, tamque tangente eccleſiam Dei & catholicam fidem, violaverit in conclavi præſtitum juramentum, & poſt ejus aſſumtionem per ipſum iteratum.

6. Cum ipſo ergo a modo nihil eſt agendum; nam ſi iſte caſus eſſet applicabilis ad legem, quia adverſus pacta, quæ, invocato omnipotentis Dei nomine, eo auctore ſolidaverat, putavit eſſe veniendum, non adimplendo promiſſa; non ſolum notaretur infamia, verum etiam careret emolumento quod ex electione fuiſſet conſecutus. Ideo ſancte & merito dicti ambaxiatores improbaverunt, & improbatam recuſarunt dictam viam compromiſſi, ut nocivam toti reipublicæ Chriſtianorum, & ſanctiſſimam providamque viam ſimplicis ceſſionis ſeu renuntiationis amborum obtulerunt, ſequentes veſtigia S. Clementis papæ immediate ſucceſſoris B. Petri apoſtoli, qui ipſum ſibi elegerat in ſucceſſorem, qui pro longe minori utilitate ſanctæ eccleſiæ quam ſit iſta, ceſſit papatui & ejus oneri & honori; non tamen ſic ipſe Benedictus, ſed dictam viam ceſſionis totaliter deſpexit, ex cauſis, ut noſtræ relatum eſt majeſtati, quæ non habent juſtitiam, nec fundantur ratione.

7. Dicit enim idem Benedictus, quod res nova eſt & inuſitata, cauſam ſchiſmatis terminari per ceſſionem; in hoc eſt ſibi ipſi contrarius, quia in via compromiſſi per ipſum oblata, offert duplicem ceſſionem, quæ ſi perſpicaciter attendantur, potiores ſunt rebus ceteris in compromiſſo contentis. Ceterum urgens ſchiſma novum eſt in eccleſia Dei, quia numquam ſimile fuit, nec ex omnibus ſuis partibus ita fundatum ſicut iſtud. Ideo ſicut in novo caſu nova debet adhiberi proviſio.

A 8. Dicit ulterius quod peccaret mortaliter viam ceſſionis ſequendo. Sed quare melius hic quam ſupra in compromiſſo peccaret non videmus; & quid nunc videt in obſervatione juramenti, quod non viderit in præſtatione ignoramus, niſi quod tunc libenter præſtitit, ut eligeretur in papam; nunc autem ambitioſe recuſat, ut non deſtituatur; ſed dicti ambaſſiatores numquam feſſi, ut poſſent ſtatum & pacem eccleſiæ reformare, ſæpe & ſæpius aliquoties ſibi, aliquando cum ſacro collegio ſimul, quandoque aliquibus ſecum ductis cardinalibus, & multotiens ſa- B crum collegium per ſe ſolum, & etiam cardinales diviſim, aliqui etiam cum lacrymarum effuſione, flexis genibus, manibus comploſis, humiliter ſupplicarunt eidem Benedicto, ut pie miſereri dignaretur eccleſiæ ſanctæ Dei, & totius Chriſtianitatis periclitantium, etiam in periculis animarum, & miſerendo vellet viam eligere ceſſionis, quæ per ſui æquitatem & formam ſibi datam per regem apta eſt totius ſchiſmatis pleniſſimum dare finem. Adjicientes quod cedula per ſacrum facta collegium prius quam de electione ſummi pontificis tractaretur, in omni ſui parte ſervaretur. Tempeſtivius autem quam C continebatur in cedula, dictam nolebat ceſſionem, ſed ejus proſecutionem, prout in ipſa cedula continetur. Juravit autem bis ipſe Benedictus fideliter & diligenter non differendo laborare ad unionem eccleſiæ, & finem imponendum ſchiſmati uſque ad ceſſionem incluſive, & ita juravit fideliter & diligenter proſequi ceſſionem, & ad eam differendam non dare favorem, cujus contrarium facere videtur proſequendo viam inextricabilem compromiſſi, & recuſando viam facillimam ceſſionis. Nec debet adeo vel ad ſe remiſſionem ſeu diſpenſationem ſperare pro tanta utilitate fidei catholicæ & totius Chri- D ſtianitatis præſtiti juramenti. Et in eo quod allegat quod non tenetur dictum juramentum ſervare, ſed peccaret mortaliter ſi ſervaret; gignit novam opinionem, & ſic vinculis ſacri canonis illaqueatur.

9. Sed his omnibus ſpretis & deſpectis, ille prophanus ardor ambitioſæ avaritiæ, quæ ſecundum divinum eloquium radix eſt omnium malorum, ipſum Benedictum ſic miſerabiliter captivaſſe videtur, quod non videt quod expedit, & quod decet, aut quod neceſſitati ſubjacet non diſcernit. Semper & E ubique dictam viam ceſſionis recuſavit & repellit, Sed hæc res mira eſt de Benedicto, qui in verum papam fuit aſſumtus, & debebat malle integritatem eccleſiæ in alium eligendum in papam canonice deſiderare, & ad hoc dare operam cum effectu, quam cum tanto ſcandalo & ſuæ damnationis perpetuæ detrimento partem habere. Et debebat exemplo illius moveri matris pueri vivi, quæ obtinuit in judicio Salomonis; & ſic ambaſſiatores ſua

Digitized by Google

intentione fruſtrati reverſi ſunt ad regem. Ipſe vero Benedictus volens decipere mundum, & ſuam impiam ambitionem palliare, per diverſas Chriſtianitatis partes mandavit garrulatores publice coadunatis turbis, aſſerentes dictos ambaſſiatores viam præſentis ceſſionis ſibi præſentaſſe, ad hoc ut Gallicum poſſent habere papam, quod non fuit verum, quia non fuit præſentata præſens ceſſio, ſed futura & conditionalis, ſi antipapa faceret illud idem. Nam ſui ſolius renuntiatio non haberet effectum deſideratum per regem, ut eſt quod ceſſio talis fiat, quod totaliter tollat ſchiſma. Nec intereſt regis unde ſit papa, quia in annalibus & hiſtoriis ſummorum pontificum reperientur tot favores exhibitos regi & regno per exteros fore conceſſos, ſicut per Gallicos papas. Nec enim in hoc caſu eſt ſibi Teutonicus, Gallus, Anglus, vel Hiſpanus, dum tantum ſit utilis eccleſiæ ſanctæ Dei; quia non eſt perſonarum acceptio, ſicut de Deo dicunt Apoſtolus & Juſtinianus. De ipſo autem Benedicto dicere poſſumus cum divina ſcriptura: *Poſuerunt mendacium ſpem ſuam, & mendacium operis paraverunt.* Et iterum qui ſecundum prophetam dicunt Domino: *Recede a nobis, vias tuas ſcire nolumus*; propter quod Salomon dicit: *Per ſemitas propriæ culturæ erraverunt, colligunt autem manibus infructuoſa.*

10. Sed addendo peſſima prioribus, miſit epiſcopum Terracinenſem ad antipapam Romæ, ſine conſilio cardinalium & conſenſu: ſed ſuper quibus rebus ipſum miſit ignoratur. Sed nihilominus res nova fuit: tamen vehementer & veriſimiliter præſumitur, quod fuit colluſio inter ipſos Benedictum & Bonifacium, quod quilibet ſcindentium eccleſiam Dei ſit contentus parte quam tenet, & irrevocabiliter ſub papæ nomine perſeveret: quia ex tunc alter contra alterum ceſſavit procedere, & inchoatos proceſſus continuare: quæ ceſſio per biennium & ultra duravit. Ulterius de colluſione iterato vehementius ſuſpicatur, quia ambaſſiatoribus ipſius regis, regumque Angliæ & Caſtellæ ad eorum quemlibet pro ultima voce deſtinatis, ſupplicando & rogando humiliter & devote, ut viam eligerent ceſſionis, eadem & per eadem verba, ac ſi uno loquerentur ore, uterque reſpondit, videlicet quod nondum erant bene deliberati ſuper acceptanda renuntiationis via, ſed deliberarent cum fratribus ſuis & aliis de quibus eis videretur, poſteaque eorum deliberatum propoſitum notificarent regibus ipſis: ſed tamen in eorum ambitioſa duritie perſiſtentes, nec hoc, nec illud fecerunt: tamen de Bonifacio nihil ad nos, quia ſemper habuimus ipſum & habebimus pro apoſtatico & antipapa.

11. Ex quibus manifeſte concluditur Benedictum, nedum facere, ſed etiam nutrire ſchiſma, peccans in ſe & in aliis ſequentibus A eum, quos amplectitur favoribus, gratiis & promotionibus, etiam ad majora: contradicentes autem odio proſequitur, & in diverſis proceſſibus & gravaminibus involvit. Schiſmaticus ergo eſt, & ſchiſma eſt ad hæreſim via. Ideo de ipſo Benedicto dicere poſſumus cum Johanne papa ad Auguſtum, alienum ſane a communione ſe ipſe & ab eccleſia judicavit eſſe catholica. Obediamus ergo Paulo apoſtolo inquienti: *Denuntiamus autem vobis, fratres, in nomine Domini noſtri* Jesu Christi, *ut ſubtrahatis vos ab omni fratre inambulante inordinate, non ſecundum traditionem quam accepit a nobis.* Et ne dicat nobis ipſe Paulus: B *Eccleſiam Dei contemnitis*, cognoſcentes nos debere eſſe reddituros rationem propter eccleſiam quam Chriſto tuendam ſuſcepimus. Nam ſive augeatur pax & diſciplina eccleſiæ per nos & illos fideles principes, ſive ſolvatur a nobis, & ejus rationem exigit, qui noſtræ & eorum poteſtati ſuam eccleſiam credidit. Principes autem ſæculi nonnumquam intra eccleſiam poteſtatis adeptæ culmina tenent.

12. Nos igitur cupientes reintegrationem unitatis & pacis eccleſiæ, & in hoc cum aliis principibus inſiſtere, ſequentes veſtigia dicti domini regis, etiam ducti exemplo ſanctiſſimo & ſalutari hortatione ſacri collegii ſacroſanctæ C Romanæ eccleſiæ cardinalium, qui per duos ex ipſis nobis ſignificarunt, quod ſeipſos ſubtraxerant ab omni obedientia ipſius Benedicti, per dictam juſtitiam nos rogantes, quod illud idem facere vellemus. Quam hortationem & rogamina devote ſuſcipientes, præſertim in hac cauſa quæ concernit pacem eccleſiæ, Chriſtianorum unitatem ſalutemque animarum, ad ſuper his conſultius deliberandum, ad nos vocavimus prælatos, nobiles & alios proceres, univerſitatum magiſtros, in ſacra pagina & utriuſque juris doctores dictorum noſtrorum comitatuum D Provinciæ, terrarumque adjacentium, præſente dilecto & cariſſimo filio noſtro Carolo principe Tarentino, & aliis ſupradictis, quia expedit reipublicæ Chriſtianorum, tales ambitioſos & turbantes pacem eccleſiæ ſemper egenos eſſe, munientes nos ſigno venerabili ſanctæ crucis, inquientes: In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus-ſancti. Poſtquam dictus Benedictus ſe alienum a communione fidelium & ſacroſanctæ eccleſiæ judicavit, non agnoſcens articulum Unius eccleſiæ, ſed vult, in quantum in eo eſt, eſſe duas, nos eccleſia, clerus, & populus dictorum comitatuum E noſtrorum & terrarum adjacentium eiſdem, de prædictorum vocatorum judicio & aſſenſu recedimus, nuntiamuſque auctoritate præſentium ex nunc receſſiſſe ab obedientia totali ipſius Benedicti: volentes inter cetera, quod ab inantea ipſi Benedicto ſuiſque collectoribus, & aliis ſuis officiariis quibuſcumque, ſuiſque complicibus, fautoribus & ſequacibus

bus ac procuratoribus eorumdem, nullus, A cujuſcumque conditionis fuerit, de reditibus, proventibus & emolumentis eccleſiaſticis quomodocumque vel ex quacumque cauſa ſolvere aut reſpondere præſumat: quod etiam occurrentibus vacationum caſibus, aſſumantur ad prælaturas, dignitates & alia beneficia electiva per electionem, etiam ceteris beneficiis provideatur per collationem eorum, ad quos hujuſmodi electio & collatio ſpectant quomodolibet, ſeu etiam ſpectabunt, adhibitis ad hoc ſolemnitatibus & aliis ſolitis & opportunis. De beneficiis vero complicum, fautorum, & ſequacium prædictorum B per ordinarios provideatur debite vel alias ea concedantur in commendam perſonis idoneis, alienatione bonorum immobilium & pretioſorum mobilium eis ſingulis interdicta, regenda ſcilicet & adminiſtranda, donec alias canonice ſit proviſum: diſtrictius inhibentes univerſis & ſingulis ſubditis noſtris ac incolis comitatuum prædictorum, tam eccleſiaſticis quam ſæcularibus, quacumque etiam pontificali dignitate vel quovis alio titulo ſeu nomine cenſeantur, ne præfato Benedicto ejuſque ſequacibus aut officiariis & auditoribus ſeu juſtitiariis quibuſlibet obedire quomodolibet, C aut contra tenorem præſentium aliquid attentare præſumant, ſi pœnas graves noſtra & eccleſiæ auctoritate eis infligendas cupiant non ſubire. Et inſuper mandamus earumdem præſentium auctoritate univerſis & ſingulis juſtitiariis & officiariis noſtris infra limites prædictos conſtitutis & eorum cuilibet, quatenus ſervato præſentium tenore, prout ad eorum quemlibet pertinebit, quemcumque his deprehenderint ac noverint aliquatenus contraire, taliter puniant, quod cedat ceteris D exemplum: ponentes, dantes & ſuſcipientes, ipſarum auctoritate præſentium, dictam eccleſiam & omnes & ſingulas perſonas eccleſiaſticas, earumque familiares, & bona in noſtra ſalvagardia & ſpeciali protectione. Datum in villa noſtra Taraſconiæ, ſub noſtro magno ſigillo pendenti per magnificum virum Raymundum Bernardum Flamingi militem, legum doctorem, magnæ noſtræ & regiæ curiæ magiſtrum rationalem majorem, & ſecundarum appellationum Provinciæ judicem collateralem, conſiliarium noſtrum & regium fidelem dilectum, anno Domini MCCCXCVIII. die E ultimo menſis Novembris ſeptimæ indictionis, regnorum vero dicti filii noſtri regis anno XV.

Per reginam, præſentibus domino principe Tarentino, ſeneſcallo Provinciæ, domino de Saltu, domino de Aſſeyo, domino de Coreis, & domino de Seſanſta, & pluribus aliis. Antonius Iſnardi, M. *de la Crois.*

SUBTRACTIO TOTIUS CLERI & omnium capitulorum civitatis Cameracenſis.

IN nomine Domini. Amen. Notum ſit univerſis præſens publicum inſtrumentum inſpecturis, quod cum anno ejuſdem Domini milleſimo trecenteſimo nonageſimo octavo, indictione ſeptima, menſis Decembris die ſecunda, pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto patris domini Benedicti divina providentia papæ tertii decimi anno quinto, nobiles & circumſpecti viri magiſtri & domini Petrus Blancheti & Johannes *de Boiſſay*, excellentiſſimi principis Francorum regis conſiliarii, magiſtri requeſtarum ſui hoſpitii, & per eumdem regem ambaſſiatores ad infraſcripta deputati, in loco capitulari Cameracenſis eccleſiæ unà cum clero civitatis Cameracenſis, ad ipſorum inſtantiam ibidem adunato, conveniſſent, eidemque clero litteras creditivas dicti domini regis præſentaſſent, fidem continentes creditivam; hiſque litteris ibidem perlectis, injunctam ſibi credentiam expoſuiſſent, litteraſque ejuſdem domini regis patentes exhibuiſſent, continentes rationes, motiva, & proceſſum, quæ poſt ſolemnes deliberationes & indagines antedictum regem moverant ad denegationem obedientiæ domini Benedicti prædicti, ad finem unionis eccleſiæ ſanctæ Dei procurandæ, & ſchiſmatis peſtiferi quod diutius, proh dolor! graſſatum eſt, extirpandi: requiſiverunt ex parte domini regis dictos de clero, & exhortati fuerunt ob animarum ſuarum ſalutem, & zelum unionis, & exſtirpationis jam dictarum, quatenus determinationi & obedientiæ denegationi factis per præfatum dominum regem ad finem prætactum & bonum eccleſiæ militantis ſe conformarent. Tandem dicti de clero reſponderunt, quod ſuper viſis, auditis & expoſitis, tamquam univerſalis eccleſiæ pacis & unionis zelatores, deliberationem inter ſe & cum aliis abſentibus haberent, quam citius opportunitate captata acturi & reſponſuri poſt hujuſmodi deliberationem quod juſtum & rationabile foret, Domino miniſtrante; advenienteque quinta die dicti menſis, congregatis præfatis dominis ambaxiatoribus & clero in loco capitulari ſupradicto, pro parte dictorum de clero, per organum venerabilis viri magiſtri Walteri de Bello-viſu, præpoſiti Cameracenſis eccleſiæ jam dictæ, de mandato & commiſſione omnium de dicto clero præſentium, dictis dominis ambaxiatoribus data & facta fuit reſponſio viva voce, & in ſcriptis, ad veriorem cautelam modo & forma inferius annotatis.

Anno 1398. Ex mſ. bibliotheca regia.

IN Dei nomine. Amen. Viſis & diligenter recenſitis per nos capitula majoris eccleſiæ, ſanctorum Gaugerici & Crucis; abbates &

conventus monaſteriorum ſanctorum Auberti & Sepulchri Cameracenſis, litteris credentiæ ſereniſſimi domini noſtri regis Francorum, & metuendiſſimi domini noſtri ducis Burgundiæ per vos eleganter expoſitæ, proceſſibus, & determinatione ejuſdem domini regis ſuper denegatione obedientiæ domini noſtri Benedicti papæ tertii-decimi in litteris patentibus comprehenſis, & per nos lectis, & auditis requiſitionibus per vos factis de ejuſdem regis mandato, cum nonnullis aliis cauſis & rationibus, & inter ceteras adhæſione collegii ſacri dominorum cardinalium ad finem unionis univerſalis eccleſiæ,& exſtirpationem ipſius ſchiſmatis peſtiferi, quod diutius eccleſiam commaculavit, proh dolor! non aliter aut alias determinationi præfati domini regis Chriſtianiſſimi principis adhæremus. Quia reſponſione facta & perlecta, præfati domini ambaxiatores pro parte dicti domini regis, & ad opus omnium quorum intereſt & intereſſe poterit, quæſierunt a me notario publico ſubſcripto ibidem præſenti, & ad hoc ſpecialiter vocato, ſibi confici de præmiſſis publicum inſtrumentum unum vel plura publica inſtrumenta ſub aſtantium teſtimonio perſonarum. Acta fuerunt hæc in loco capitulari prædicto anno, indictione, menſe, diebus & pontificatu prædictis, præſentibus ibidem venerabilibus viris magiſtro Jacobo Gregorii officiali Cameracenſi, & domino Johanne Louberti preſbytero, notario publico Cameracenſis diœceſis, teſtibus ad præmiſſa vocatis, ſpecialiter & rogatis. Sic ſignatum.

Et ego Johannes de Pontiſara preſbyter Noviomenſis diœceſis, publicus auctoritate apoſtolica & imperiali notarius, quia præmiſſis omnibus & ſingulis ſic, ut præmittitur, factis & geſtis, una cum prænominatis teſtibus præſens interfui; ideo præſens publicum inſtrumentum inde confectum, quod per alium ſcribi feci, aliis legitime impeditis, ſigno meo conſueto ſignavi, me propria manu ſubſcribens in teſtimonium omnium & ſingulorum præmiſſorum requiſitus & rogatus.

SUBTRACTIO SCABINATUS & communitatis villæ Cameracenſis.

Anno 1398. *Ex mſ. bibliotheca regia.*

IN nomine Domini. Amen. Tenore præſentis publici inſtrumenti cunctis pateat evidenter, quod anno Domini milleſimo treceteſimo nonageſimo octavo, indictione ſexta, menſis Decembris die ſeptima, pontificatus domini noſtri Benedicti papæ XIII. anno quinto, in mei notarii publici & teſtium infraſcriptorum præſentia perſonaliter conſtitutis venerabilibus & circumſpectis viris, magiſtro Waltero de Bello-viſu in legibus licentiato, præpoſito & canonico majoris eccleſiæ, necnon Martino de Tornaco eccleſiæ ſanctæ Crucis Cameracenſis canonico, Willelmo *Biredelare* præpoſito, Gerardo *Cordelois*, Triſtando *Godene*, & Johanne *Faux*, ſcabinis civitatis Cameracenſis, & quampluribus aliis, ex parte totius ſcabinatus & communitatis jam dictæ civitatis ſpecialiter deputatis. Qui quidem ad tenorem litterarum credentiæ die præcedenti eiſdem ſcabinis pro parte ſereniſſimi & illuſtriſſimi principis domini CAROLI Dei gratia Francorum regis eiſdem per venerabiles & circumſpectos viros dominos & magiſtros Petrum Blancheti & & Johannem *de Boiſſay* archidiaconum parvi Caleti in eccleſia Rothomagenſi conſiliarios & magiſtros requeſtarum hoſpitii præfati dicti domini regis, ambaſſiatores regiæ majeſtatis prædictæ præſentatas, poſt expoſitionem credentiæ eiſdem per hujuſmodi litteras regias commiſſæ, continentes in effectu, quatenus attento quod præfatus ſereniſſimus princeps cum cleri & procerum totius ſui regni conſilio decreverat recedere ab obedientia dicti domini Benedicti dudum in papam electi, certis & legitimis ex cauſis ipſum moventibus, ad finem unionis eccleſiæ ſacroſanctæ, iidem conſiliarii dictæ villæ, ſcabinique & communitas idem facere vellent, ſe dicti illuſtriſſimi principis & totius ſui regni opinioni & ordinationi reddendo conformes, per jam dictos conſiliarios & ſcabinos reverenter exauditam & conceptam; habita ſuper hoc matura deliberatione cum ſuis conſcabinis, conſiliariis, juratis, & aliis quorum poterat intereſſe, per organum memorati venerabilis viri magiſtri Walteri, alterius conſiliariorum principalium dictæ civitatis, reſponderunt in effectu modo ſubſequenti, ſcilicet quod ipſi volentes in omnibus, ut tenebantur, regiæ majeſtati totis virium conatibus in quibuſcumque poſſibilibus complacere, attendenteſque denegationem obedientiæ dicti domini Benedicti & cetera dictæ ordinationis fuiſſe facta provida deliberatione ac matura, ad finem unionis eccleſiæ ſacroſanctæ per hoc citius recuperandæ, dicti illuſtriſſimi principis & domini regis ſuorumque conſilii & regni ordinationi, quantum in eis erat, in hac parte adhærere volebant, & adhærebant, prout ſimiliter fecerunt domini de capitulo & monaſteriorum eccleſiarum civitatis Cameracenſis prælibatæ; ſuper quibus præfati domini ambaxiatores petierunt a me notario publico infraſcripto ſibi fieri publicum inſtrumentum.

Acta fuerunt hæc Cameraci in hoſpitio, in quo tunc erant hoſpitati præfati ambaxiatores, anno, indictione, menſe, die, & pontificatu prædictis, præſentibus ibidem venerabilibus & circumſpectis viris magiſtris Jacobo Gregorii officiali, necnon Radulpho preſbytero canonico & ſigillifero Cameracenſi, ac etiam Ægidio de Vitriaco, Salomone Foreſtarii de Pariſius, & Petro Boſſandi Cameracenſis, Noviomenſis & Senonenſis diœce-

Digitized by Google

ſum teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter & rogatis. Sic ſignatum.

Et ego Petrus *de Caudry* Cameracenſis clericus, auctoritate apoſtolica & imperiali curiæ Cameracenſis notarius juratus, prædictis reſponſioni & adhæſioni, ceteriſque præmiſſis, dum ſic agerentur, una cum prænominatis teſtibus vocatis præſens fui, & hoc præſens publicum inſtrumentum inde confectum propria manu ſcripſi, ſignoque meo ſolito ſignavi rogatus in teſtimonium præmiſſorum.

---

[a] *SUBTRACTIO (a) ECCLESIÆ regis Caſtellæ.*

Anno 1398. Ex mſ. bibliotheca regia.

1. IN Dei nomine. Amen. ENRICUS Dei gratia rex Caſtellæ & Legionis, univerſis Chriſti fidelibus [ſalutem] & ad pacem properanti militanti eccleſiæ ſub uno rectore caritatis vinculo coüniri. Ad tollendum hujus ſchiſmatis peſtiferi rabiem, proh dolor! in Dei eccleſia nunc vigentis, tanto ardentius conamur inſurgere, quanto periculoſius ipſum cernimus perdurare, quantoque foret ſalubrior toti corpori myſtico proviſio unionis, ne ſi in nobis ardens zelus unitatis eccleſiæ orthodoxæ, & quæ ex ea pendet proſperitatis fidei catholicæ, qui noſtra ad id fervide ac ſinceriter accenderat pectora, a fidelium mentibus remitti ſeu tepere putetur, præcipue cum cernimus, Deo propitio, cauſam magis ac magis jugiter deſiderato fini dirigi ac diſponi. Quamobrem ſuperna dirigente clementia, ſolertiam, diligentiam, & curam noſtram inſtantius atque indefeſſius impendere non ceſſamus. Videmus nempe tam nubiloſum atque tenebroſum turbinibus horrendiſſimum ſchiſma peritorum pariter atque innocentium per tot annorum & temporum curricula corda lethalibus vulneribus ſauciare, ne vetuſtatis oblivione arbitremur, niſi cauteriſaretur ferri rigore, plagam hujuſmodi fiſtulari. Quid namque nobis commendatius ſentiemus, quam ut animarum ſaluti provideamus propenſius, indefeſſos ferendo labores, & murum nos objiciendo pro fidei conſervatione, necnon & matris eccleſiæ unitate aſcendere volentibus ex adverſo, magiſtri noſtri veſtigiis inhærentes, qui licet omnium Dominus, nihilominus tamen ſervi formam ſuſcipiens, pro generis humani ſalute ſeipſum morti ſubjecit; cujus inter cetera notanter illud ſervare debemus, ne occaſionem ſcandalis præbeamus, qui ea nullis obnoxius culpis vitavit, atque ſub interminatione gehennæ vitare docuit ac juſſit. Beatiſſimus etiam Paulus, ille doctor gentium eximius, auriga fidei, apoſtolorum gemma, utriuſque tam novi quam veteris teſtamenti divinus interpres, ſcandali perniciem exſecratus, & præſidentibus exempla relinquens, libertatem propriam ultroneus dereliquit, judicia atque diſſidia fugere, immo potius ferre injurias perſuadens, fraudemque pati divinitus hortabatur. Numquid tam ſacrilegum atque lamentabile ſchiſma defleviſſet, & in ſancta eccleſia ad quartum uſque luſtrum venenum ita peſtiferum ſchiſmatis, ſine cujuſque antidoti remedio impune tuliſſet? Nonne languente matre, hos duos, ſi dicamus filios, pertinaci animoſitate per cavilloſas jurium aſtutias viſcera genitricis inhumaniter lacerantes, tam ... membrorum ceterorum compagine merito depuliſſet? utrumque compellens deſiſtere, aut nihilominus certantes diutius cum tanto diſcrimine, pro libidinoſa dominandi ambitione, præſidendi faſtu, ſublimi ſtatu, lautis cibis, ornatibus variis, & hoc unicæ vocis applauſu beatiſſimæ pacis, a vicariatu Chriſti magiſtri humilis, eorum etiam providendo ſaluti, noxios eccleſiæ vaſtatores abigendos a præſidentia tam noxia prædicaret, tantumque ſe terrenæ poteſtati conformantes, extincto prorſus humilitatis ſpiritu, antiſtitum indignos obedientia judicaret. Quibus Phares merito, quod interpretatur diviſio, improperare poſſumus. Dividit namque qui vel oves diſpergit, vel diſperſas ponendo pro eis animam non congregat: quin potius hi fortaſſe animas ultronei auferunt, ne diſperſum aut bipartitum gregem ſub Chriſti veri paſtoris unici paſſi pro illis ovili concludant. Sed quomodo animam ſuam dabit, qui pro ſuis ovibus non dat cappam, aut hujus tranſitoriæ vitæ ſubſtantiam, non videmus: ut dicamus eccleſiæ matri noſtræ: Ut quid mater eos lactaſti, puerperii enixa labore fomentis multiplicibus educaſti, & prætuliſti honorum culminibus variorum? Immo, proh dolor! ipſi ſpreverunt te, turbant te, te impugnant, ſuper te conantur, ſuper tuam veſtem miſerunt ſortem, immo eamdem inconſutilem lacerare .... & nedum hoc, quin immo in te cum totius Chriſtianitatis inter ſe ad invicem agonizantis diſcrimine deſævire, & lethali vulnere in duo paria vel imparia fruſta conſcindere, ac bipartitam perpetuo detinere, erumpentibus inde velut cumulatiſſimo grege vermibus: adeo ut ſi citius proviſio quæ ſequitur, adhibita non fuiſſet, putridæ huic plagæ & tabidæ ſaniei fortaſſe, niſi omnipotentis provideret digitus, numquam fomentorum juvarent medicamina, nec ſine figuræ typo loquentes, unionis eſſentia potiremur.

2. Conſtanter autem atque gementes aſſerimus, quod prælibatum ſchiſma eſt innumerabilium guerrarum pariter & turbationum totius Chriſtianitatis exordium, cujus utique ſedatio ſchiſmatis illis eſſet remedium opportunum; quod prudenter conſiderans cardinalium ſanctum & venerandum collegium, quodque tam valide diutius fuerat radicatum, quod facile non poſſet funditus exſtirpari,

(a) Ejus partem edidit Raynaldus ad annum 1398. Integram hic damus.

Digitized by Google

immo quod ſi unitatis differretur proviſio, poſſent merito perpetuitate ejuſdem ſchiſmatis diſpendia cæmentari; omnibus inſimul dicti collegii cardinalibus in conclavi pro futuri electione pontificis celebranda, & domino PETRO vulgariter nuncupato de Luna cum eis poſt obitum domini CLEMENTIS VII. conſtitutis, ordinaverunt & ſtatuerunt cedulam quamdam juramenti vinculo roboratam per omnes; quam & idem PETRUS DE LUNA tunc cardinalis ſimiliter jurejurando firmavit, inter cetera effectualiter continentem, quod electus in papam procurabit ſane veraciter & abſque machinatione, excuſatione vel dilatione quacumque, omnes vias utiles & accommodas ad utilitatem unionis eccleſiæ prædictæ, uſque ad ceſſionem incluſive de papatu faciendam, ſi eiſdem cardinalibus vel majori parti eorum pro bono unionis prædictæ videretur expedire. O Pater omnipotens, qui cordium & renum ſcrutator exiſtis, ſi, quod dictio illa uſque ad omnes vias serioſe actualiter practicandas referri ſano debeat intellectu primitus quam ad ceſſionis viam pro habenda eccleſiæ unione, fuerit talis dictantium cedulam animus, cum tam ſanctis adjacentibus ſermonibus, talis etiam tergiverſationis illuſionem tali ſubſecuta pertinacia ad immane flagitium non ſentires, ut talis hujus jurisjurandi obſervantia non tam improbabilis, quam a ſiniſtri ſpiritus ſuggeſtione procedens merito judicetur. Sapit ſeu deſipit qui ſic ſentit.

Locus obſcurus & intricatus.

3. Quibus ſic peractis, prædictus dominus PETRUS DE LUNA fuit per omnes concorditer electus, & vocatus BENEDICTUS XIII. Subſequenter autem fere novem elapſis menſibus, prædicti domini cardinales, intentione ſua ſuper dicta cedula conſiderata atque propoſito ſuperius præſtiti juramenti; attendentes aliàs quàm per amborum de papatu contendentium ceſſionem, non poſſe unionem in eccleſia veriſimilius evenire, cujus vel cujuſvis alterius viæ diſpoſitio eorum humeris, juxta cedulæ præſcriptæ ſeriem, incumbebat, intentionem ſuam declarantes, quamdam ediderunt cedulam, cui ſe ſubſcribentes ſub
» hac forma dixerunt: « Viam ceſſionis præ ce-
» teris quibuſcumque viis elegimus & eligimus
» tamquam convenientiorem, breviorem &
» utiliorem ad dictam unionem faciendam, &
» toto populo Chriſtiano gratioſam, ad ſchiſma
» tollendum & ſingulorum conſcientias ſere-
» nandum, viamque hujuſmodi ceſſionis expe-
» dire pro bono unionis eccleſiæ prædictæ,
» & dicimus eidem domino noſtro papæ & e-
» tiam diximus, & atteſtamur, & aſſerimus,
» conſuluimus & conſulimus, ut illam accep-
» tet & exequatur. Inſuper aſſerimus & confi-
» temur nos velle in hujuſmodi propoſito fir-
» miter perſiſtere, & de practica executionis
» hujuſmodi viæ ceſſionis & aliis circa illam &
» poſt illam neceſſariis & opportunis debite,
& prout ad nos pertinebit, conſulere & etiam providere. »

4. Cum autem complerentur hæc omnia, idem Benedictus ſcripſit nobis per ſuum ſpecialem nuncium inter alia, quod ad eum dirigeremus ambaxiatores noſtros, quibus ipſe ſui animi ſecreta penitus omneſque conceptus in hujuſmodi materia revelaret; quod cum Seneca recenſendo, & commemorando præterita, & futura diligentius cogitando, prudentius tam grave negotium volentes aggredi & operi mancipare, omnibus regni proceribus & baronibus convocatis, necnon univerſis prælatis, magiſtris, doctoribus, religioſis, & aliis rectæ intentionis perſonis in civitate noſtra Segobienſi, eos conſulendos duximus, quæ via foret melior, brevior & utilior ad unitatem eccleſiæ conſequendam, impleturi pro poſſe quod per eos deliberatum eſſet, examinatum concorditer & conſultum; qui omnes jurati ſolemniter ſuper ſignum crucis, & ſancta Dei evangelia, & ſanctorum reliquias, nobis expoſuerunt, quod licet cariſſimus frater noſter rex Francorum viam ceſſionis præciſe offerendam duxerat eidem domino noſtro papæ, ac etiam humiliter ſupplicandum per conſanguineos noſtros duces, ſuos patruos atque fratrem: nihilominus tamen pro Dei ſervitio & bono unitatis prædictæ, & honore papæ melius conſervando, & ut intentio domini papæ juxta per eum oblata præfatis ducibus, & intentio ejuſdem cariſſimi fratris noſtri ſanius concordarent, dixerunt & conſuluerunt nos debere procedere in hunc modum; videlicet quod dictus dominus BENEDICTUS cum ſuo collegio, ejuſque adverſarius cum ſuo anticollegio ſimul convenirent, & ſi uſque ad certum terminum non darent unicum papam toti eccleſiæ, per viam quam ipſi ducerent eligendam, quod ex tunc ambo tenerentur cedere juri ſuo quod habebant, ſeu ſe habere prætendebant, ſub certis ſufficientibus ſubmiſſionibus & obligationibus ordinandis judicio peritorum. Ad quod fuit datus & ordinatus certus modus practicæ ex parte noſtra eidem domino papæ, in cujus fine cavetur, quod ſi papa vel quiſquam alius in dicta practica aliquid in melius cerneret immutandum, ordinandum vel etiam minuendum, nobis gratum erat ſtare judicio meliori. Super quibus eidem domino BENEDICTO per noſtros ambaxiatores extitit humiliter ſupplicatum: quibus ſupplicationi & poſtulationi per nos factis minime condeſcendit.

5. Sane poſt prædicta, lapſo magni temporis ſpatio, eidem BENEDICTO per ambaxiatores noſtros una cum ſolemnibus ambaxiatoribus cariſſimi fratris noſtri regis Franciæ, & cum ambaxiatoribus regis Angliæ, fuit denuo ſupplicatum cum humilitate debita, quod placeret eidem acceptare viam ceſſionis quam ipſe juraverat, ut ſupraſcripta cedula

Digitized by Google

dula continetur; ipſe vero reſpondit quod præhabito conſilio ſuper his, deliberationem ſuam ſignificaret regibus antedictis, quod uſque in hodiernum diem facere prætermiſit. Subſequenter fuit idem dominus papa ſolemniſſime per eoſdem ambaxiatores eorumdem regum & noſtros ſummatus, ſeu etiam requiſitus, quod uſque ad feſtum Purificationis beatiſſimæ Virginis ipſe per ſe aut cum adverſario provideret quovis modo eccleſiæ de paſtore, alioquin ex tunc reges provideremus cauſas tollendi, quæ ſunt occaſio ſchiſmatis nutriendi, qui terminus Purificationis præteriit, infecto adhuc per eum negotio penitus, aut etiam inchoato.

6. Ceterum ut quiſque fidelis intentionis noſtræ juſtitiam ſentiret apertius, quam in hoc negotio ſemper habuimus, ad eumdem Benedictum rurſus alium ambaxiatorem noſtrum deſtinavimus, per quem eum ſuper præmiſſis fecimus iterato requiri: jubentes eidem domino papæ narrari denuo ſupplicationes, requiſitiones, & ſingula ſupradicta, & ut inter cetera idem ambaxiator noſter ſibi unam exhiberet cedulam, cujus tenor materialiter ſequitur in hæc verba: Idcirco flexis genibus in ſuæ ſanctitatis præſentia humiliſſime noſtri ex parte ſuæ clementiæ ſupplicabitis, & etiam omnipotenti Deo requirentes exponetis eidem, quod pro gratia & miſericordia ſpeciali recto libramine ponderare dignetur ſingula negotium præſens concernentia, & veriſimiliter ſecutura, & dignetur placare atque lætificare omnes Chriſti fideles, qui cum via ceſſionis præ ceteris contentantur, quia eſt brevior & melior, pluſque conſcientiarum cunctorum in orbe degentium ſerenativa, & ſcandalorum omnium ſedativa, quam ſervare jurejurando promiſit, & quam conſtanter cardinalium ſacrum collegium aſſerit atque tenet, dicentium iſtam fore meliorem, & per quam eccleſia Dei citius ad veram perveniret unitatem. Dignetur etiam convenire, & pro unione concordare cum adverſario ultra prædictum feſtum Purificationis in competenti termino, qui per ambaxiatores & procuratores cariſſimi fratris noſtri regis Francorum & noſtros ſupplicative atque requiſitive extitit aſſignatus. Si autem objiciat quod practica, ſeu via quam nunc ipſe offert ſit melior, tutior & brevior; reſpondebitis, quod eamdem vel aliam practicet, quæ ſibi placuerit, infra dictum terminum noviſſime aſſignatum, qui eſt terminus in quo ambo contendentes concordare debebunt, ut ſi concordes non fuerint, in eodem termino providendo eccleſiæ de certo & indubitato paſtore, ex tunc ambo cedere teneantur cum ſufficientibus ſubmiſſionibus & obligationibus, ut melius fieri poterit judicio peritorum, cum ordinationibus etiam apoſtolicis, ut ipſe fieri depoſcit in via quam nobis per Conchenſem epiſcopum deſtinavit, quæ nihilominus inſufficiens & ad unionem infructuoſa patere poterit cuilibet intuenti; & caſu quo noluerit iſtud facere, aperietis eidem noſtri ex parte, ne ſuſcipiat ad moleſtum, quoniam neceſſarium eſt nobis ſecundum Deum & bonæ conſcientiæ debitum viam proſequi per prælatos, magiſtros, religioſos, doctores, atque perſonas bonæ & ſanctæ intentionis regnorum noſtrorum nobis conſultam concorditer atque electam, cujus contrarium faciendo, arbitraremur in noſtri damnationem adaugeri, ſi tanto errori & pernicioſo exemplo hujus peſtiferi ſchiſmatis, quod viginti annis jam duraverit, univerſi reges non curarent remedio congruo providere, ne totus populus tanto ſe periculo, tribulationi atque cœcitati ſubactum eſſe cognoſcat. » Quibus idem papa ſatisfacere effectualiter, immo nec reſpondere curavit.

7. Poſt hæc autem omnia archiepiſcopus Toletanus, Hiſpaniarum primas, ad pacem eccleſiæ ferventer anhelans; de conniventia noſtra ſcripſit cardinali Pampelonenſi, in cujus litteris inter cetera continebatur exhortatio quædam, quæ ſequitur in hæc verba: « Compellat ergo dominum noſtrum papam ad iſtam viam ſanctiſſimam eligendam, immo apertis brachiis amplectendam, ſincera & immaculata ejus conſcientia, ſuaque bona & ſanctiſſima atque recta intentio: quoniam ipſe in minoribus conſtitutus, ſemper laboravit indefeſſe angariationibus jugibus diverſas peragrando provincias, ut haberetur unio in eccleſia ſancta Dei; & etiam poſtquam fuit ad apicem ſummi apoſtolatus aſſumtus, clamavit & clamat, & etiam regibus ſcripſit ſe velle tollere illud ſchiſma & reducere eccleſiam Dei brevius quam poſſet ad veram unitatem. Sed nulla alia via melior, brevior & ſecurior, quam iſta. Igitur ultroneus ſe debet ad eam recipiendam offerre; ardeat utique intra viſcera ejus paſſio Domini noſtri Jesu Christi, qui expanſis membris mori voluit antequam gens tota periret. Ferveat & bulliat in acie mentalium oculorum ſanguis pretioſiſſimus Domini noſtri Jesu Christi, qui effuſus eſt, ut totum genus humanum redimeret. Ipſe enim languores noſtros voluntarie ſuſtinuit, & peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, cujus livore tota Chriſtianitas ſanata eſt, quæ tota, vel ſaltem major pars ipſius Chriſtianitatis propter illud horrendum ſchiſma eſt in perditione. Dicam de eo & ei, Vicarie Jesu Christi, tibi Dominus noſter Jesus Christus reliquit exemplum, ut ſequaris veſtigia ejus qui peccatum non fecit, nec inventus eſt dolus in ore ejus. tibi enim commiſit oves ſuas paſcendas, pro quibus tamquam bonus paſtor mori teneris, quanto magis ſi eas videas, ſicut per viginti annos vidiſti & adhuc perire cernis, non offeres modicam ceſſionem, quam approbat tuum collegium cardinalium, & majores prin-

Digitized by Google

» cipes, reges, duces, & barones totius mundi;
» & inſuper fere omnes prælati, & doctores
» totius orbis, & communitates plures, ac om-
» nes populi, & omnes majores & mediocres
» & minores una voce dicentes: non eſt alia via
» ad ſerenandas conſcientias noſtras, præter
» iſtam. Non dubites, beatiſſime pater, & do-
» mine mi, non dubites eam acceptare, nec
» trepides ubi non eſt timor, quia ſine dubio
» principes mundi, & tu pacificatus cum ovi-
» bus tuis remanebis in pace. O quanta laus erit
» tibi, remedium animæ tuæ, immo refrige-
» rium, & per ſæcula laudabilis gloria & exem-
plum!

8. Scripſit etiam idem archiepiſcopus Toletanus eidem domino Benedicto, cum copia litteræ prædictæ ad dominum Pampilonenſem directæ, & cum exhortationis clauſula in ejus littera intercluſa, ut ad ejus notitiam deveniret. Ad quæ idem dominus Benedictus minime reſpondere curavit. Noviſſime autem poſt omnia & ſingula ſupradicta, abundantius volentes eumdem dominum Benedictum, quantum in nobis erat, quomodolibet contentare, ſcripſimus in noſtra civitate Abulenſi, effectualiter eidem ſignificando, quod dignaretur adhuc acceptare prædictam primam viam, quam primo loco ſibi de Segobia miſeramus, ſine cujuſque termini præfixione, quod ſcilicet ipſe cum adverſario convenirent, vel taliter laborarent, ut nobis darent unum papam indubitatum, alioquin nobis neceſſarium erat exequi, quod per prælatos & concilium regni noſtri matura digeſtione deliberatum fuerat, & proinde ordinatum. Ipſe autem neglexit accommodare conſenſum in aliquo præmiſſorum, quin immo continuata intentione hucuſque, licet toties & multiplicatis vicibus tam humiliter quam ſolemniter pulſatus & requiſitus, tamque rationabiliter, ut eſt dictum, ſemper recuſavit, & recuſat acceptare, aut offerre viam ſufficientem ad prædictum ſchiſma tollendum, & per quam lacerata etiam eccleſia ſub unici paſtoris regimine requieſcat, & tranquillæ ſortita pacis effectum, unionem debitam aſſequatur.

9. Attendentes etiam quod poſt idem rex Francorum, nedum proſapiæ ſuæ, ſed etiam multorum aliorum principum & eccleſiæ regni conſilio & aſſenſu, jam diu eſt, ſe ſubtraxit a totali obedientia ejuſdem Benedicti. Attento etiam quod ſacrum cardinalium collegium ab ejuſdem obedientia ſimiliter ſe ſubtraxit. Conſiderato etiam inſuper & attento quod ſupradictos contendentes in obedientia ſuſtineri, eſt occaſio ſive cauſa plures habendi ſequaces, participes vel fautores, beneficiorum eccleſiaſticorum ſeu gratiarum intuitu, vel dum nunc hos, nunc illos alliciunt muneribus ſive donis. Quidam etiam quibus cum conſcientiæ ſinceritate via ceſſionis apparet melior, ut eidem aſſiſtentes accepti atque grati beneficia poſſint aſſequi, & digni- A tatibus ſublimari, nihilominus ſuadent ceſſionem non fieri: quæ omnia ſunt ſchiſmatis fomenta non minima, & unionis offendicula manifeſta: quibus per obedientiæ ſubtractionem ceſſantibus, unio facilius ſequi poſſet. Penſantes ſiquidem, quod in nos Deus animadverteret acrius, immo, quod abſit, in damnationem acerbiſſimam verteretur, ſi nos ac ceteri reges, quibus ipſe juſtitiæ commiſit imperium atque gladii poteſtatem, & eccleſiam ſuam ſignanter in hujuſmodi caſibus commendavit, prout uniuſcujuſque opportunitas ſe obtulerit, ſufficienti remedio pro B ejus adjutorio deeſſemus, præcipue cum juxta ſanctorum decreta patrum & traditiones tam peſtilenti morbo nequeat congrua & ſalubris proviſio, niſi per poteſtates ſæculares atque terræ principes procurari, nec alius ſupereſt qui ſufficienti remedio provideret. Suadet itaque ſic expleri naturalis cujuſque prudentis, circumſpecti, ſeu oculati viri diſcretio, divini juris & humani clamat auctoritas, urget invincibilis ratio, cui reſiſti nequit, aut rationabiliter obviari. Unde ſi poſt hujuſmodi multiplices ſupplicationes & requiſitiones eidem Benedicto per noſtros ambaxiatores factas, modis debitis, ut præfertur, ipſius partem ſuſtineremus, ulterius merito nobis poſ- C ſet adſcribi, quod allecti muneribus & gratiis eidem Benedicto faverimus indebite, & nefando ſchiſmati præberemus aſſenſum, Chriſtianitatis peſti mortiferæ fomenta cladifera miniſtrantes, deque reünienda Chriſti eccleſia minime curaremus.

10. Ideo præmiſſis & aliis debita meditatione penſatis, quæ longum foret deſcribi per ſingula, ut cunctis pateat nos ſciſſuræ veſtis Dominicæ condolere, ac etiam eam, quantum in nobis eſt poſſibile, reſarcire: Nos omnipotentis & altiſſimi Regis regum nomine invocato, cum conſilio & aſſenſu illuſtris & D cariſſimi germani noſtri infantis domini Fernandi, necnon prælatorum, ducum etiam, comitum, procerum, & baronum, magiſtrorum, doctorum, religioſorum virorum regni noſtri ad hoc ſpecialiter vocatorum, eumdem omnipotentem Deum præ oculis ſemper habendo, declaramus ſubtrahi debere totalem obedientiam eidem Benedicto in ſpiritualibus & temporalibus, in terris omnibus noſtri diſtrictus atque dominii ſive regni: & denuntiamus præſentibus fore ſubtractam, ſubtrahimuſque nos, regna, dominia, ter- E ras, loca cujuſcumque diſtrictus noſtri, eccleſiam, clerum & populum regni noſtri ab eodem Benedicto, inhibentes firmiter, ut nullus audeat eumdem Benedictum ut papam tractare, nec eidem aut ejus præceptis obedire, aut cum redditibus quibuſcumque, vel obedientia ſpirituali, vel temporali, vel cuivis alteri pro eo ex quacumque cauſa & ſuper quibuſcumque aliquatenus reſpondere, quodque in prælatiis, dignitatibus & benefi-

Digitized by Google

ciis ceteris vacantibus & etiam vacaturis, ſi A electiva fuerint, per electionem & per confirmationem archiepiſcoporum provideatur, adhibitis ſolemnitatibus in præmiſſis. Sane ut ſancta & recta intentio, quam nos ad unionem ſanctæ matris eccleſiæ ſemper habuimus & habemus, univerſis pateat manifeſte, nec arbitretur quiſquam nos quacumque ſiniſtra intentione moveri, niſi dumtaxat propter zelum unionis eccleſiæ ſupradictæ, voluntatis & propoſiti noſtri eſt, numquam & nuſquam obedire intruſo, qui ſe BONIFACIUM appellat, nec eum habere aut ſuſcipere in ſummum pontificem, nec etiam obedire B cuiquam alteri eligendo in papam, niſi fuerit electus canonice, & obeditus per univerſalem eccleſiam, verus, unicus, ſummus pontifex & receptus. Jubemus inſuper, quod omnes & ſinguli noſtri regnicolæ plenarie pareant ſuis archiepiſcopis, epiſcopis, ceteriſque prælatis, habentes eos in ſuos veros pontifices & paſtores. Si quis autem in præmiſſis aut eorum quolibet temerarius violator extiterit, poſt voluntatis noſtræ acrimoniam, adverſus eum dira procedat ultio, velut in eum qui regis ſui præcepta contemnit, & domini ſui audet juſſionibus contraire. Præſentium C inſuper auctoritate noſtra mandamus univerſis & ſingulis juſtitiariis & officialibus regni noſtri & eorum cuilibet, ut quoſcumque deprehenderint præmiſſa vel eorum quodlibet violare, taliter puniant, ut cedat ceteris in exemplum. Datum in villa de Alcala de Henares ſub noſtro ſigillo plumbeo, cum noſtri appoſitione nominis, & ſigno Johannis Martini cancellarii noſtri ſigilli ſecreti, & etiam notarii cameræ noſtræ & omnium noſtrorum diſtrictuum & regnorum, XII. die menſis Decembris, anno a Nativitate Domini MCCC. XCVIII.

11. Acta fuerunt hæc anno, die, & menſe D quibus ſupra, præſentibus illuſtriſſimo domino FERRANDO infante, fratre domini noſtri regis, duce de *Pentorfiel*, comite Majoricæ & de *Albuquerque*, & domino de Lara, ac proceribus dictorum regnorum atque baronibus, tam abſentibus quam intereſſentibus, ac reverendiſſimo in Chriſto patre & domino PETRO cardinali Hiſpaniæ, necnon reverendo in Chriſto patre domino PETRO archiepiſcopo Toletano, Hiſpaniarum primate, pro ſe & prælatis dictorum regnorum tam abſentibus quam præſentibus, domino etiam LAURENTIO SUGGERII magiſtro militiæ S. Jacobi, E ENRICO comite de *Montelegre*, & domino MARTINO comite Valentiæ, domino etiam Petro Lupi de Mala cancellario majore domini noſtri regis, & pleriſque aliis cancellariis.

12. Et ego prænominatus Johannes Martini prædictis omnibus & ſingulis, dum præmiſſa obedientiæ ſubtractio & inhibitiones & præcepta per dictum dominum meum regem viva voce publicarentur, promulgarentur, & fierent, una cum prænominatis interfui, & præſentem ſubtractionis teſtimonialem litteram per alium fideliter, me aliis occupato negotiis, ſcribi feci, & præhabita collatione ſigno proprio ſolito conſignavi in teſtimonium veritatis.

EPISTOLA CAROLI
Francorum regis, ad Wenceſlaum Romanorum regem.

Hortatur ad procurandam eccleſiæ pacem & unionem.

Ex mſ. bibliotheca regia.

SEreniſſimo & illuſtriſſimo principi WENCESLAO Dei gratia Romanorum & Bohemiæ regi, conſanguineo prædilecto, CAROLUS eadem gratia Francorum rex, ſalutem.

Sereniſſime princeps, ecce quomodo diebus noſtris verſutus ille hoſtis, qui mille habet modos nocendi, & a principio ruinæ ſuæ conatur unitatem eccleſiæ ſcindere, ſic prævaluit, quod eccleſia Dei jam per decem & novem annos per ſchiſma dominorum contendentium de papatu ſic lacerata lamentabiliter permanſit, & adhuc eſt diſpoſita in diviſione permanere proſtrata, niſi veſtra celſitudo, quæ ad hoc præ ceteris regibus, eo quod Deus omnipotens majora commiſit, eſſe noſcitur obligata. Nos & reges ceteri catholici via regia incedentes ad Deum, & ſalutem populi non a dextris, neque a ſiniſtris oculum habentes, ſicut divinitus per organum regis ſancti creator omnium nos excitat dicens: *Nunc reges intelligite, &c.* more noſtrorum viriliter, quibuſcumque favoribus poſtpoſitis, manum apponamus. *Regnum enim in ſe diviſum*, ut proceres antiqui prædixerunt, *deſolabitur*; & lex adverſum ſe diviſa deſtruetur, & ſive augeatur pax in eccleſia per fideles principes, ſive ſolvatur, ille a nobis omnibus, & plus ab eo cui plura commiſit, in tremendo judicio rationem exiget, qui regum poteſtati eccleſiam ſuam tuendam commiſit: pro cujus unione in diverſis mundi partibus ſunt viæ multæ a Chriſti fidelibus exquiſitæ: quarum, ut videtur, ſunt aliquæ ad pacem & unionem habendam, vel non bene poſſibiles, vel omnino inutiles & ineptæ: nam via diſcuſſionis juris partium ad ſedationem ſcandali, nunc ſicut Deo placuit in eccleſia exiſtentis, non eſt bene poſſibilis, ſicut veſtra oculata majeſtas regia clare videre poteſt. Si enim dicamus, generale concilium congregabitur, quis in tali concilio, quoniam Chriſtianitas ſuper unitate capitis ſic diu diviſa extitit, præſidebit? Et quomodo prælati per utrumque contendentium, vel eorum prædeceſſores promoti, qui utique pars ſunt, (nam de eorum ſtatu agitur, quia promoti ab illo qui reprobaretur, utique etiam reprobati remanere deberent, ſicut alias quando

Digitized by Google

ſchiſma per viam diſcuſſionis legitur fuiſſe ſe-
datum, ſemper factum fuit,) macula ſuſpicio-
nis quacumque ceſſante, canonice judicare
poterunt? & præcipue quia materia non eſt
taliter fidei, quando concilium in his quæ
ſunt facti & in facto conſiſtunt, humanitus
errare poſſet, illi etiam per quos poſſet melius
veritas haberi, nonne jam mortui ſunt? Quid
diceret pars quæ per viam diſcuſſionis ſuc-
cumberet? nonne ſatis colorate diceret, quod
æterni tribunal judicis illum reum non habet,
quem judex injuſte condemnat, teſtante pro-
pheta, qui dicit: *Nec damnabis eum, cum judi-
cabitur illi;* & fortius multo remaneret ſcan-
dalizata quam nunc, ſi in ſchiſmate perſeve-
raſſe ſic diu & forſan contra juſtitiam per ſen-
tentiam declararetur: & ſi viam prædictam
amplecteremur, attenta fixa & antiquata opi-
nione partium, veriſimiliter pars una diceret:
Papa noſter habet jus, & ita nos qui ſumus
major pars ordinamus; alia vero & forſitan
canonice reſponderet: licet nos ſimus minor
pars in numero perſonarum, ſumus tamen,
omnibus attentis, major & ſanior, quia pars
quæ meliori & ſaniori ratione innititur, ſe-
cundum ſacros canones major & ſanior re-
putatur; & ſic dum anſam ſolvere credere-
mus, nedum ſchiſmaticos ſine dubio fortius
firmaremus. Et ſi iſta via concilii per rationes
prædictas & alias multas, quas veſtra ſerenitas
melius conſiderare novit, ad ſedationem
ſcandali non eſt bene poſſibilis, quanto mi-
nus via compromiſſi vel concilii particularis,
quæ pro certo non eſſet quoquo modo ſcan-
dali ſedativa. Nam ſola canonica electio fa-
cit papam, non compromiſſariorum ſenten-
tia, quæ profecto novum jus non tribuit, ſed
ſolum declarat antiquum. Et licet dicatur: ille
qui habebit ſententiam concilii generalis vel
compromiſſariorum, facta per alium omnia
confirmabit, credo quod veſtra ſerenitas non
libenter audiret ſententiam, per quam in effe-
ctu appareret felicis memoriæ dominum CA-
ROLUM patrem veſtrum malam in facto ec-
cleſiæ opinionem tenuiſſe, & in ea dies ſuos
finiviſſe; nec etiam nos vice verſa de nobis &
patre noſtro talem declarationem, teſtis eſt
nobis Deus, libenter audiremus, & contra
promotos qui adhuc vivunt, remaneret labes
indelebilis, immo potius inſania facti. Nonne
diceret populus: principes & prælati noſtri
deceperunt nos, qui utique ſunt promoti per
papam ſchiſmaticum; & ita principes & viri
eccleſiaſtici eſſent opprobrium hominum &
abjectio plebis. Et de compromiſſariis quando
eſſet concordatum? forſan numquam; & ſi
eſſent in numero pari, veriſimiliter cauſa ſine
fructuoſo exitu remaneret, & imparitas ma-
gis de una parte, quam de alia rationabiliter
haberi non poſſet, quia pars quæ majorem
haberet numerum perſonarum, poſſet etiam
contra juſtitiam damnabiliter obtinere. Via
facti eſt, ut videtur, a Chriſto expreſſe repro-
A bata, qui dicebat apoſtolis contendentibus de
primatu: *Reges dominantur, vos autem non ſic,
&c.* Et per iſtam vere non ſedaretur ſcanda-
lum, immo fortius multo creſceret & aug-
mentaretur, attenta fixa & probabili partium
opinione. Nam ſi reges qui obediunt uni, per
viam facti alium impugnarent, illi qui alteri
obediunt, ſuum pro viribus defenſarent, mor-
tes, raptus, incendia fierent, & alia multa
infinita, quod abſit. Quid dicam? ut jam fere
totus mundus clamat, nulla ad delendum
penitus ſchiſma præſens eſt via habilis & ſuf-
ficiens, niſi amborum contendentium ceſſio,
ſeu renuntiatio. Luce enim clarius eſt, quod
B verus papa poteſt papatui renuntiare, & quod
pro ſedatione gravis ſcandali tenetur ad hoc
ſecundum canonicas ſanctiones; & ſi propriæ
ſalutis immemor hoc facere renuat, lex ec-
cleſiaſtica clamat, immo potius Spiritus-ſan-
ctus, cujus dono dictata eſt, quod malum eſt
ſchiſma eſſe, & per regales poteſtates canoni-
cæ ſcripturæ auctoritas, & paternarum nos
regularum veritas docet. Et ſi illi qui in ſchiſ-
matibus inveniuntur, ad unionem redire non,
quia coguntur, reprehendant; ſed, quod
coguntur, attendant; & alibi cur hoc fieri
C non poteſt, ut de ſedibus quæ illicite uſur-
pantur, vel ad Dei injuriam retinentur, pius
expellat impium & juſtus injuſtum? & nos Deo
dupliciter ſervire debemus, aliter quia homi-
nes ſcilicet vivendo fideliter; aliter, quia re-
ges, leges juſtas præcipientes, contraria pro-
hibentes, convenienti vigore exequendo.
Quæ prudenter attendens tempore BENE-
DICTI IX. & alias, ut referunt hiſtoriæ, impe-
rator, veſtræ ſerenitatis anteceſſor, realiter
practicavit, duobus contendentibus expulſis,
& CLEMENTE II. promoto, & in hoc claudat
D os male loqui volentium canon Auguſtini ſic
dicentis: Mirantur quia commoventur reges
contra diſſipatores eccleſiæ, ſi non commo-
verentur, quomodo redderent rationem de
imperio ſuo Deo? Quid dicam? Ad reges ſæ-
culi ſpectat, ut temporibus ſuis velint ma-
trem ſuam eccleſiam eſſe pacificam, de qua
ſpecialiter nati ſunt; nec fixa determinatio
patrum & longa adhæſio, quam iſtis ambo-
bus fecimus, debet nos a proſecutione hujus
viæ in aliquo retrahere, quia alma mater ec-
cleſia, cujus actio noſtra debet eſſe inſtructio,
plerumque nonnulla rationabiliter ordinat
E & conſulte, quæ ſuadente ſubjectorum utili-
tate poſtmodum conſultius & rationabilius
revocat, in meliuſve commutat. Et vere ſi
bene videantur hiſtoriæ, numquam aut raro
ſchiſma, quod nihil aliud eſt, ut dicunt ſancti
doctores, niſi contentio illicita de primatu
eorum, inter quos unitas eſſe debet, legitur
fuiſſe ſedatum niſi per reges & principes fide-
les. Illuminare ergo, ſereniſſime princeps,
his qui in tenebris & in umbra mortis ſedent,
dirigendo pedes veſtros in viam pacis, in qua
jam reges multi conveniunt, & ſic de facili
veſtra

Digitized by Google

veſtra ſerenitas conveniet populos in unum, & reges ut ſerviant Domino, ad iſta attenti & ſolliciti more majorum noſtrorum, poſtquam pluries per vos fuimus ad laborandum in hoc requiſiti, & nos etiam vos pluries per nuncios noſtros, ſicut decuit, excitavimus, veſtrum ſalubre reſponſum cum ſummo deſiderio expectamus. Nec vos malorum ſeductiones moveant, qui dicunt, quod principum ſæcularium poteſtas & auctoritas, quam nunc habent, minuetur, ſi eccleſia ad unionem reducatur: abſit quod princeps catholicus talibus ſeductionibus aurem præbeat, ſed potius claræ memoriæ Juſtiniani imperatoris veris aſſertionibus firmiter credat, dicentis quod ſi ad hoc vera Dei dogmata omnes attendamus diligenter & ſine mora, magna nobis a Deo dona dabuntur, & quæ nunc ſunt firma habebimus, & quæ numquam hactenus evenerunt, acquiremus & finaliter æternæ gloriæ coronam, quam repromiſit Deus diligentibus ſe. Quod vobis concedere dignetur ille cujus cauſa agitur, Dei Filius benedictus, amen.

---

[a] QUÆDAM NOTABILIS LITTERA (a) directa domino regi.

Hortatur ad pacem eccleſiæ procurandam.

Ex mſ. bibliotheca regia.

POtens & inclyte rex, dignetur veſtra majeſtas regia adeo multis virtutibus inſignita advertere, quod a jam diu Dei eccleſia, de qua ſpiritualiter natus eſtis, adverſa pertulerit, & quod per ambitioſos & ſimoniacæ hæreſis trapeſitas repetitis malleis crebris concuſſionibus ſubjacuerit, ſic quod diebus veſtris columna Dei viventis jam pene videtur nutare, & ſagena ſummi pontificis procellis intumeſcentibus cogitur in naufragii profunda ſubmergi; quam ſi pernicioſum eſt in tranquillitate projectam deſerere, quanto magis in procella? Et vere recidiva mala, quibus majores noſtri, ſi executor adeſſet, forſitan bene providerant, fortius quam umquam hodie prævalent, cum diutius quam aliàs eſt auditum, ſic per paucos lacrymabiliter plurimi fluctuamus. Heu! Chriſtianiſſime rex, ecce nunc tempus illud flebile, ut videtur, de quo Salvator prædixit in evangelio, pſeudoepiſcopos & pſeudoprophetas ſurgere & multos ſeducere, & fideles ſuos in mundo multas habituros preſſuras, & quod uno peccante, ira Dei deſuper omnem populum venit; & hoc, inquit Hieronymus, accidit, quando qui populo præſunt erga turbatores eccleſiæ benivoli videri volunt, verentes eorum linguas, ne de ipſis male loquantur, & dum, inquit, pro tunc uni univerſæ eccleſiæ

A moliuntur interitum. Quæ iſta bonitas? quæ benevolentia, uni vel duobus parcere, & omnes in diſcrimen adducere? Exſurgat ergo Deus, & vos ejus miniſter attendite ex adverſo, & conſtituite vos murum pro domo Iſraël. Nam vere diſſipatoribus eccleſiæ ſicut rugitus leonis eſt terror regum, & rex qui debite ſedet in ſolio diſſipat omne malum intuitu ſuo, nec legitur ſchiſma fuiſſe ſedatum niſi per bonos reges. Adverſitas enim quæ bonis votis objicitur, vera eſt probatio virtutis, & ſicut flatus premitur ut creſcat, ita virtuoſus in tribulationibus compremitur, ut
B ejus virtus augeatur. Aſcendat ergo veſtra majeſtas ad cor altum, & procul dubio exaltabitur Deus, qui non niſi pacis in tempore bene colitur pacis actor. Eſt enim magnanimitas quæ proprie regibus competit, ut inquit Tullius. Mittens manum ad aratrum ne reſpiciat retro; ſed ſicut cum rege noſtro patre veſtro eadem majeſtas ſalubriter incœpit, via regia incedat, & a dextris neque a ſiniſtris ullatenus declinet. Sæpe enim fit ut poſt ſe redeant qui præibant, & hi terminum præ-
C veniant qui ſequuntur, nec coronabitur niſi qui legitime certaverit. Et quia, rex illuſtriſſime, qui ſuis meritis firmus eſt, ſæpe turbatur alienis, videte quomodo caute ambuletis, & ne quis vos ſeducat. Docet enim Ambroſius, cavere perfidos, quorum hodie defectus multifarie multiſque modis a rege circumſpecto clare poſſunt deprehendi. Sunt enim præcipue de nobis eccleſiaſticis aliqui vecordes & formidoloſi, qui effecti ſunt canes muti, non audentes latrare, qui ad foros regum & principum inceſſanter potius clamare deberent, & quaſi tuba pro pace eccle-
D ſiæ exaltare vocem ſuam. Alii vero qui ut citius promoveantur, regibus & principibus, proh dolor! falſa ſuggerunt, & mentiuntur & fingunt. Fingere enim & mentiri, ut dicit Lactantius, eorum eſt, qui opes quærunt & lucra deſiderant. Alii vero qui cum propheta ad litteram dicere poſſunt, *A, a, a, Domine, neſcio loqui, quia puer ego ſum*, puer ego, inquam, quandoque maledictus etiam centum annorum. Alii vero ſcuto bonæ voluntatis coronati, & deſurſum a Patre luminum, a quo eſt omne datum optimum & omne donum perfectum, talento ſcientiæ
E decorati, qui viriliter omni tepiditate ſubmota conſilium & auxilium in hoc Dei opere, ſicut tenentur, ſunt præbere parati. Providete igitur, rex devotiſſime, vobis viros potentes de omni plebe timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderunt avarum; & attendite ſic vobis & univerſo gregi, quod navis habeat Petrum, & ſic non turbabitur; ſed erunt prava in directa, & aſpera in vias planas, & ego utique, Deo teſte, devotus veſtræ ſerenitatis, qui miſſus ad inquirendum & proſequendum pacem eccleſiæ pro parte patris veſtri, regna diverſa peragrando circa

(a) Auctorem non prodit codex regius unde eam deſcripſimus; id unum prodit epiſtola ipſa, illum a Carolo V. rege atque ab ejus filio tunc regnante diverſas in provincias fuiſſe miſſum ad procurandam eccleſiæ pacem.

Digitized by Google

modum proſequendi ad unionem eccleſiæ, diverſa opinantes audivi: nec mirum, quia ad diverſitatem corporum ſequitur ſæpe diverſitas opinionum, & audita in libello quædam de mandato regis, ſicut melius potui, recollexi, quæ veſtræ majeſtati de pace eccleſiæ devote & ſollicite mittere diſpoſui. Non, abſit, quod velim ſenſus regalis ſolem meis facibus adjuvare, nec docere Minervam. Quis enim tanto faſtidio tumidus quod ſenſum tanti regis ſpernat? Sed quia materia eſt ardua & multis extranea, & cauſæ præcipue talis merita clarius partium aſſertione panduntur, dubius & anxius ad partem, tamen, ut verum loquar, affirmativam, quæ ſecundo loco in quæſtionibus ambabus ponitur, de præſenti magis inclinatus, cauſas meæ dubitationis ad veſtræ majeſtatis conſiſtorium humiliter refero, ſicut relatio eſt de jure dubitando ad ſuperiorem facta conſultatio. Eia ergo, rex clementiſſime, cujus pectus tam ferreum, & cujus cor tam lapideum, ut gemitus non exprimat, & lacrymas non effundat, cum eccleſiæ Dei morbum intuetur, vel potius interitum? ad cujus ſananda vulnera vere, ut ait Auguſtinus, neceſſe eſt quod veniat magnus medicus, nam magnus pro certo ubique jacet infirmus; & recolere debet veſtra celſitudo, quid pro vobis Deus fecit, & vere ſi in ejus vinea fideliter laboretis, majora faciet, & quod juſtum erit dabit vobis, & finaliter coronam, quam diligentibus ſe promiſit. Et ſi in libello prædicto, vel in litteris iſtis ſint aliqua, quantum ad veſtræ majeſtatis reverentiam, vel illius quem ipſam tenet aut alias minus decenter dicta, parcat mihi, quæſo, veſtræ ſublimitatis benignitas. Nam vere dum in libello prædicto contenta ſcribebam, ad ejuſdem ſublimitatis veſtræ notitiam hæc deducere non credebam, de cujus immenſa bonitate confiſus, poſt recepi audaciam, nec veſtra regalis providentia curat de verborum foliis, ſed potius de radice rationis, quam Deus omnipotens benedicat, & ſic vivere faciat, quod pacem eccleſiæ videat omnibus diebus vitæ ſuæ, filioſque filiorum ſuorum, & pacem inter reges & regna, & finaliter ad futuram gloriam perducat, ad quam non ſunt condignæ paſſiones hujus ſæculi, quæ per ſui clementiam revelabitur in nobis.

LITTERA DOMINI REGIS miſſa populo & communitati civitatis Florentiæ.

Hortatur eos ad ſubtractionem faciendam papæ Romano.

Anno 1399. *Ex mſ. bibliotheca regia.*

CAROLUS Dei gratia Francorum rex. Prudentes & magnifici viri, amicitiam veſtram tanto nobis certiorem æſtimamus, quanto cum patribus vetuſtiorem hactenus fuiſſe recordamur. Faciliter enim mutari non poteſt quod per longa fuit ſæcula cuſtoditum, nec aliquid de facili credere volumus vel debemus, aut leviter recipere, quod diſſidium inter nos valeat operari, hujuſque amicitiæ fomes erit ſuaviſſimus rerum honeſtarum mutua collatio & parilitas voluntatum. Nunc vero, proh dolor! limina apoſtolorum, ſicut jam omnibus notum eſt, per plures annos non tenuit devotio, ſed potius ambitio, vitiorum origo, ſubtile malum, ſecretum virus, peſtis occulta, doli artifex, mater hypocriſis, livoris parens, & tinea ſanctitatis, quæ ſi ſic clare dicamus, verenda non detegimus, ſic quod niſi ejus verſutiæ qui mille habet modos nocendi, lædendi aditus præcludamus, ecce mala in januis quæ fortius ſolito eccleſiam, quæ congregatio eſt fidelium, ſic diviſam deſolabunt, & legem Chriſti, niſi Deus avertat, deſtruent. Quibus cum debita penſatis meditatione, nuper inquirendo pacem eccleſiæ, & eam debite proſequi volentes, egimus quæ in litteris noſtris apertis, ſigillo noſtro in cera viridi & filo ſerico ſigillatis, quas per dilectum noſtrum oſtiarium armorum Johannem *Soudant* præſentium portitorem, veſtris magnificentiis deſtinamus, latius videbitis contineri, & ultra contenta in litteris antedictis deliberamus, quod cum deputandis aliorum regnorum ac veſtris, & cardinalibus utriuſque collegii, duobuſque contendentibus, prælati videlicet regni noſtri in certo notabili numero, & unus de principibus noſtris vel plures, cum certis aliis perſonis notabilibus ſufficientem a nobis & clero regni & Delphinatus noſtrorum poteſtatem habentes, conveniant in loco decenti & tuto, de quo per Dei gratiam bene concordabitur, ut ſic ſaltim per repræſentationem eccleſia congregata huic mortifero ſchiſmati finem imponat, & eccleſia Dei unum verum & indubitatum paſtorem habeat ſucceſſorem Petri & vicarium JESU CHRISTI: quæ omnia recenter regi Romanorum, Hungariæ, Angliæ, Hiſpaniæ, Arragoniæ, Navarræ & Scotiæ per noſtros ſignificavimus nuncios, ipſos quantum plus potuimus ad pacem & unionem eccleſiæ exhortantes, cauſam Dei more progenitorum noſtrorum proſequi volentes indefeſſe uſque ad finem optatum. Et nunc ad amicitiæ noſtræ notitiam etiam diſpoſuimus hoc deduci, ejus poſcentes non oneroſum obſequium, ſed quo illuſtrabitur perpetuo, voſque cum quanta poſſumus affectione requirimus & rogamus, quatenus nobiſcum unanimiter cauſam Dei proſequi velitis, & propter bonum unionis eccleſiæ & totius Chriſtianitatis ab obedientia illius qui reſidet in Roma, ibique papam ſe facit vocari, una cum amicis noſtris & veſtris recedere, ſicut nos a BENEDICTO jam fecimus, & tenor confœderationum inter nos & vos initarum hoc ſalubriter continet ſatis clare, ut ſic iſtorum

Digitized by Google

contendentium, qui quo fine res terminetur non curant, ſed lucris inhiant, diſrumpamus vincula, & abjiciamus a nobis jugum damnationis ipſorum. Habetis namque copioſe viros potentes de omni plebe timentes Deum, in quibus eſt veritas, inter quos COLUSIUS per ea quæ ſatis recenter ſcripſit in materia, apud nos ſic virtuoſus cognoſcitur, ſicut ubique etiam, fama teſte, laudatur, quorum prius maturo digeſta conſilio fuerunt, ea quæ unionem eccleſiæ concernunt promiſſa, & in litteris confœderationum ſignanter inſerta. Hoc vere gratum in hoc Dei opere veſtris magnificentiis debet eſſe ſubſidium, cujus ſolutio vobis ſolventibus ſic creſcit in commodum, ſicut nobis exigentibus proficit in augmentum, voſque dantes juvat, & nos recipientes pro temporis neceſſitate non modicum lætificat; quæ ſi feceritis in hac mercatione Dei noſtrûm uterque deſiderata commoda per Dei gratiam ſe percepiſſe gaudebit. Hæc autem ſcripta noſtra vobis de præſenti ſingulariter dirigimus, ut ſicut confœderationis fuiſtis primi & præcipui factores, ſic & in eiſdem contentorum ad laudem Dei ſitis etiam veri principaliter exhibitores, nobiſque per eumdem noſtrum oſtiarium præſentium portitorem, de veſtro, ut indubitanter tenemus, conſtanti, ſancto & fructuoſo propoſito per litteras veſtras apertas ad plenum certificari velitis. Datum Pariſius ſecunda die Januarii.

Venerabilibus & magnificis viris priori artium & vexillifero juſtitiæ populi & communis civitatis Florentiæ, amicis noſtris cariſſimis.

EPISTOLA CAROLI regis Navarræ, ad Carolum Francorum regem.

Decretam eſſe in regni ſui generalibus comitiis ſubtractionem obedientiæ utrique contendentium faciendam.

Anno 1399. *Ex mſ. bibliotheca regia.*

[*a*]

MOn tres-redouté ſeigneur, j'ai receu vos tres-honorables lettres, qu'il vous a plû m'envoyer par l'abbé de Saint Marc (*a*) de Soiſſons voſtre conſeiller, porteur de ceſte; & ay oy & entendu tout ce qu'il m'a voulu dire de par vous, par vertu de ſa créance, touchant le fait de la ſubſtraction de l'obéiſſance du pape. Si vous plaiſe ſçavoir, mon tres-redouté Seigneur, que ſur ce j'ai fait aſſembler les prelats & les autres eſtats de mon royaume; & combien qu'une grande partie d'eux ayent eſté & ſoient de contraire opinion, toutefois par conſideration du ſervice de Dieu principalement, & après pour eſtre avec vous en toutes choſes, s'il vous plaît, & par eſpecial en ce cas, ouquel vous avez noble & ſainte entention pour mettre l'egliſe à union, j'ai conclu & deliberé de faire ſemblablement ladite ſouſtraction, ſelon que ledit abbé vous dira de ma part touchant cette matiere; & vueillez commander & faire délivrer brievement un mien conſeiller que j'envoye de par delà en la compagnie dudit abbé pour aucunes choſes qu'il vous dira. Mon tres-redouté ſeigneur, plaiſe vous de avoir touſdis en memoire, & pour eſpecialement recommandés moy, mon frere, & mes beſoignes de par delà, en moy commandans vos bons plaiſirs pour les accomplir à mon pouvoir, & prie le benoiſt Fils de Dieu qu'il vous ait en ſa ſainte garde, & vous doint bonne vie & longue à ſanté de voſtre excellente perſonne, comme votre cuer deſire. Eſcrit à Olit le XIV. jour de Janvier.

Votre humble & obeiſſant couſin le roy de Navarre CHARLES.

A mon tres-redouté ſeigneur le ſeigneur le roy.

PROCESSUS TENTUS IN CURIA Romana, per regem Arragonum.

1. PRimo ad cujus motum huc venit rex Aragonum, cui obviam ſuper multorum informatione Pampilonenſis miſſus eſt, & de modo receptionis ipſius, & impenſis ſibi honoribus inſolitis ſpecialiter circa menſam, &c. contra ordinem deputatorum.

2. Item, de collocutionibus & de conſiliis habitis primis ſex diebus, omnibus cardinalibus, excepto Pampilonenſi, excluſis: quibus diebus ſuper multis videtur fuiſſe pro voluntatis arbitrio informatus.

3. In ſequenti ſabbato mane dictus rex locutus eſt ſacro collegio ſatis plene, proponens principaliter quatuor, videlicet propoſitum ſuum ſuper proſecutione unionis, amotione diviſionis inter papam & dominos cardinales exiſtentis, generalem oblationem viæ promtæ pro ſedatione ſchiſmatis, aſſerendo ſe habere tractatum cum intruſo, & ſuper hoc bullam ipſius, quam tamen non oſtendit, nec ſic eſſe creditur per dominos. Quarto requiſivit, quod certi pro parte ſacri collegii ad tractandum cum ipſo deputarentur. Et fuit finaliter proteſtatus, quod caſu quod per nos remaneret, quominus cum papa remaneremus concordes in ſervitium papæ, per alium modum ſe interponeret inter papam & intruſum; & hæc omnia fecit tendens & ſperans divertere ſacrum collegium ab opinione domini Francorum regis.

4. Item, per collegium ſeptem, de quorum numero fuimus, (*b*) deputati fuerunt: qui deputati ſequenti die Lunæ de mane prius [*b*]

(*a*) Id eſt ſancti Medardi, quem adhuc hodie vulgus apud Sueſſiones gallice vocat *Saint Marc*.

(*b*) Hinc patet proceſſum hunc ab aliquo cardinali fuiſſe conſcriptum.

Digitized by Google

& ante omnia, ne procederetur per ignota, dictum regem de veritate ſtatus eccleſiæ plenarie informarunt, prout apparet per cedulam datam, tam de omnibus his quæ tempore fere domini Clementis per ipſum dominum Clementem felicis recordationis, regem CAROLUM, ac etiam regem modernum Franciæ geſta ſunt, necnon de his quæ facta & condita fuerunt tempore vacationis ſedis, & aſſumtionis domini moderni, ac etiam de toto proceſſu habito a tempore dictæ aſſumtionis, uſque in diem præſentem, ſciebamus quod rex fuerat aliter informatus perprius quam rex eſſet.

5. Item, rex voluit habere aviſamentum dictorum deputatorum ſuper modo procedendi, quod quidem dederunt verbo, & demum ad ejus requeſtam, in ſcriptis, prout apparet per cedulam quæ incipit : *ad tollendum*; ſuper quo debebat dare reſponſum, quod tamen numquam poſtea dedit.

6. Item, die Veneris ſequenti ad requeſtam regis fuerunt omnes cardinales in palatio congregati, credentes quod eſſet ad audiendum reſponſionem regis ſuper ſibi datis: loco tamen reſponſionis faciendæ, dictus rex requiſivit dominos cardinales ſuper creatione duorum cardinalium ſui regni, qui domini cardinales, deliberatione præhabita, non obſtantibus omnibus modis impreſſivis adhuc adhibitis, ſe a dicta congregatione excuſarunt, offerentes ſe circa hoc velle ſibi complacere, dum tempore opportuno alias de creatione cardinalium ageretur.

7. Item, per plures dies ſuper hac re per papam & regem dominos cardinales infeſtantes multa etiam cum modis indebitis facta fuerunt.

8. Item, Dominica in Ramis Palmarum hora veſperarum, ad requeſtam regis fuerunt cum eo dicti deputati, quibus idem rex expoſuit, qualiter offerebat dare unam practicam in viam juſtitiæ, per quam infallibiliter cito imponeretur finis ſchiſmati, requirens cum inſtantiis repetitis, quatenus ipſi deputati ipſam viam vellent pro tunc acceptare, & cum ipſo proſequi, fingens illam papæ ignotam. Ipſi vero deputati & merito facere recuſarunt, dicentes tamen, quod illam libenter vellent videre; & in craſtinum de mane dictus rex pari modo totum collegium congregatum requiſivit, prout in una cedula data per regem continetur, & modo ſimili reſponſum eſt, dicta cedula data eſt alibi.

9. Item, quod illa practica regis collegio data fuit, præſtito prius juramento de non revelando, & ſub pœna excommunicationis per papam lata, eo tamen caſu, quo poſtea non fuiſſet per collegium acceptata, vel quouſque fuiſſet aliter publicata, ſicut eſt hodie tam in Francia, quam hic, & incipit, *ut optamus*, unio quæ fuit data alibi.

10. Item, quod illa practica quam rex prætendit per ipſum fore inventam, licet eam non intelligat, addit ad practicam papæ miſſam regi Pariſius per nuncios Caſtellæ, ubi, prout nunc dicitur, per papam & regem multum plene complectuntur viæ juſtitiæ, compromiſſi, ceſſionis & concilii generalis, domini cardinales dederunt magna dubia & rationabilia, confutantia dictas vias.

11. Item, die ſabbati de mane poſt paſcha rex & omnes domini fuerunt ſimul congregati, & ibi multis & variis modis per papam & regem ſervatis, papa fecit reſponderi ad objectiones datas circa practicam ſuam pro parte collegii, & demum rex approbans ſtatim reſponſiones papæ, licet illas non intelligeret, ad objectiones factas circa practicam ſuam reſponderi fecit.

12. Item, illa die rex dixit papæ in præſentia dominorum, quod de via ceſſionis non auderet ipſum requirere, ſed hoc ſuæ conſcientiæ relinquebat.

13. Item, cum pro vitando novitates paratas collegium dediſſet papæ & regi reſponſum, quanto dulcius & amicabilius potuerunt, parviter tenendo negotium in ſtatu, quouſque dominus rex Francorum fuiſſet plenarie de omnibus informatus; nihilominus papa & rex Aragonum prædictus de dicto reſponſo fuerunt multum turbati, ſpecialiter propter duo; primo, propter proteſtationem expreſſe appoſitam de non reſpondendo, &c. Secundo, quia expreſſam voluntatem regis in omnibus ſervaverunt.

14. Item, illo mane iterum dictus rex Aragonum papam licet non renitentem, & dominos cardinales inſtanter ſuper creatione dictorum dominorum cardinalium requiſivit. Super quo voluit papa habere cardinales cum ipſo illa die hora veſperarum, & etiam die ſequenti eadem hora.

15. Item, die Lunæ ſequenti de mane ad tollendum gravia ſcandala & longe majora, fuerunt circa hujuſmodi creationem aliqua apunctata; ſcilicet quod poſſet facere dominos cardinales ad requeſtam regis Aragoniæ circa medium Septembris proxime futuri.

16. Item, dictus rex eſt deliberatus ſtatim mittere ſuos ambaſſiatores ſolemnes Pariſius ad regem ſuper facto eccleſiæ, &c. & ſuper ſuis propriis, ut creditur.

17. Item, papa eſt in ſua ſolita diſpoſitione, &c. etiam longe plus ſolito, & omnimode ad novitatem diſpoſitus, ad quas tamen non creditur procedere dicta ambaxiata, tractatu pendente dicti regis Aragonum cum domino rege Franciæ.

18. Item, videtur quod non eſt facienda reſponſio ambaxiatoribus regis Aragonum, ſed ad ipſum mittendum ambaxiatores ſolemnes.

19. Item, de munitione palatii, &c.

20. Ad tollendam omnem diviſionem, immo verius opinionum diverſitatem domino

mino regi Aragonum, per nos mota ſunt quæ ſequuntur, ſuper quibus nos obtulimus ſecuturos cum reverendiſſimis dominis ſacri collegii, ut exinde ſacrum collegium cum præfato domino rege Aragonum, ſi placeat, ſe apud ſereniſſimum principem dominum regem Franciæ interponat.

21. Videlicet quod cedula continens practicam ſuper facto unionis eccleſiæ, tranſmiſſa per dominum noſtrum regi, per ambaxiatores Caſtellæ ſupplcatur, & emendetur juxta continentiam trium cedularum reſponſalium dicti domini noſtri, & dominis ducibus, dum hic fuerunt, traditarum, & in diverſis regionibus & provinciis ex parte domini noſtri publicatarum: quo facto, per dominum regem Aragonum procuret apud papam, quod præmiſſis velit addere tale quid ob reverentiam domini regis Aragonum, quod domino regi Franciæ, & toti populo debeat eſſe gratum.

RESPONSIO DOMINI NOSTRI PAPÆ *facta ambaxiatoribus regis Aragonum, poſt ſupplicationem ipſorum, ut condeſcenderet ad capitula per ambaxiatores regis Franciæ ſibi propoſita.*

Anno 1399. Ex mſ. bibliotheca regia.

1. IN nomine Domini. Amen. Noverint univerſi hoc præſens publicum inſtrumentum inſpecturi, quod anno ejuſdem Domini milleſimo trecenteſimo nonageſimo nono, indictione ſeptima, menſis Aprilis die quarta, ab electione domini BENEDICTI ultimo in papam electi anno v. conſtitutis perſonaliter coram præfato domino Benedicto in palatio apoſtolico civitatis Avinionenſis exiſtente, reverendo in Chriſto patre domino PETRO abbate monaſterii Montis S. Michaëlis in periculo maris, ordinis S. Benedicti Abrincenſis diœceſis, & nobili viro domino domino Guillelmo de Trignonvilla milite, ac circumſpecto viro magiſtro Ægidio de Campis, ſacræ paginæ profeſſore, Chriſtianiſſimi principis & domini domini KAROLI Dei gratia regis Francorum illuſtriſſimi, necnon reverendo in Chriſto patre domino RAIMUNDO abbate monaſterii beatæ Mariæ de Rivipullo ejuſdem ordinis, domino Geraldo de Cervilione milite, fratre Petro Marini fratrum Minorum ordinis, provinciæ Aragoniæ miniſtro, ſacræ paginæ magiſtro, & Petro *Zacalin* legum doctore ſereniſſimi principis & domini domini MARTINI Dei gratia regis Aragonum illuſtriſſimi, ambaxiatoribus ad præfatum dominum Benedictum pro parte ipſorum dominorum regum ſuper facto unionis eccleſiæ deſtinatis & tranſmiſſis, vocatiſque nobis notariis publicis & teſtibus infraſcriptis, dominus Petrus *Zacalin* prædictus, de voluntate & conſenſu aliorum ambaxiatorum domini regis Aragonum prædictorum, dixit & propoſuit talia, vel conſimilia verba in effectu: « Beatiſſime pater, jam ſcit ſanctitas veſtra, qualiter ſocii mei & ego, ut ambaxiatores ſereniſſimi principis domini mei regis Aragonum, ivimus ad illuſtriſſimum principem dominum Francorum regem ſuper factis & negotiis unionis eccleſiæ ſanctæ Dei, ſuper quibus habita per ipſum dominum regem Franciæ & illos de conſilio ſuo deliberatione, tum per certa capitula pro parte ipſius nobilis oblata & veſtræ ſanctitati per nos oſtenſa, eidem ſanctitati intimavimus: quorum capitulorum continentiæ ſeu dictæ deliberationi eadem ſanctitas pro bono dictæ unionis animum condeſcendit, & propter hoc venerunt ad præſentiam ejuſdem ſanctitatis ambaxiatores dicti ſereniſſimi principis regis Francorum, ad ſciendum & audiendum a dicta ſanctitate, ſi condeſcenderet capitulis ſupradictis. Igitur placeat eidem ſanctitati in eorum præſentia hæc dicere, approbare, annuere, & condeſcendere dictis capitulis, prout eadem ſanctitas eis abſentibus antea fecerat, nobis præſentibus coram ſanctitate jam dicta. » Quibus verbis finitis, dictus dominus abbas Montis S. Michaëlis pro ſe & aliis ſuis dixit, quod propter hoc ad ipſius præſentiam venerant, & ſtatim dictus dominus BENEDICTUS reſpondit per talia vel ſimilia verba in effectu.

2. Ad præſens non quæro dilatare ſermones; unde ad propoſita veniens, dico breviter tria. Et primum exſtirpationem hujus, proh dolor! nefandi ſchiſmatis, & veram unionem ſanctæ matris eccleſiæ, prout decet verum catholicum, me ſemper optaſſe, & ſuper omnia deſiderabilia in hac vita cunctis viribus & multis intervenientibus periculis & laboribus attentius procuraſſe; ſi verbis non creditur, cernantur opera quæ in promtu ſe exhibent inveſtigare volenti. Hunc affectum & zelum Dei, quem ſub prædeceſſore meo, ut vottam in tantum optabilem cunctis exponerem, non depoſui poſtquam mihi onus principaliter incumbebat. Teſtis eſt Chriſtus, non ambitione hujus ſtatus mihi...non optare; ſed impoſitæ ſervitutis, quam magna devictus inſtantia tandem receperam, & vere anxius retinebam, quod ſi expediret, ſatis poſſet faciliter declarari. Vias me fateor ipſius reſutaſſe unionis aliquas, & alias obtuliſſe, per quas credebam Dei negotium ſecurius, utilius & honeſtius expediri. Hoc non ad jactantiam dixerim, ſed ne mihi voluntate illuſtriſſimi principis Francorum regis,... dictis capitulis confidenter aſſentio, confidens primo & principaliter in Deo cujus res agitur, immo graviter agitatur, qui eccleſiam ſuam rexit in proſperis, in adverſitate non deſeret, ſed inter fluctus ſævientes ſpeciali providentia gubernabit. Secundum, dum poſt creatorem ad creaturam me referens, quantum in homine licet confidere, confido in præfati ſereniſſimi regis Francorum excellentia, quod

» a præclariſſimis progenitoribus exemplar animo impreſſum retineat protegendi eccleſiam, qui etiam in minoribus caſibus ſe ei devotum exhibuit protectorem, quod in tam periculoſo articulo, quantum ad ſe pertinet, eam non volet opprimere, nec permittet ruere, vel incidere in errorem; ſed erga fidem ſuam & devotionem catholici principis & erga me, etſi indignum, verum Chriſti in terris vicarium, in tanta ruina & afflictionibus anxium, humanitatem & munificentiam tanto regi convenientem oſtendet. Amen.

» 3. Eſt verum & hoc ſit certum, quod dicere propoſueram, quod circa hujuſmodi negotia inter vos ambaxiatores præfati illuſtriſſimi regis Francorum & dominos cardinales Tiraſonenſem, Gerundenſem, & *de Boyl*, qui præſentes ſunt ad invicem, de aliquibus ſimul conferatis & tractetis, ac ea concordetis; & ſi præſentia mea neceſſaria fuerit in eiſdem, ſemper me offero paratum ad eam vobis exhibendam quotieſcumque oportuerit, & faciendum quæ ad me ſpectant, & ſi placet, prædicta videantur & expediantur, dilationibus & diffugiis quibuſvis procul pulſis omnibus.

4. Quibus per præfatum dominum Benedictum dictis, præfati tres ambaxiatores dicti domini regis Franciæ in ejuſdem domini Benedicti præſentia conſtituti, ſe retraxerunt ad partem, & habito inter ſe aliquo ſecreto colloquio, eiſque demum ad præſentiam ipſius domini Benedicti regreſſis, prædictus dominus abbas Montis S. Michaëlis loquens pro ſe & aliis ſociis ſuis, regratiatus fuit primitus Deo, & ſubſequenter dicto domino Benedicto de ſua bona & grata reſponſione, per quam oſtendebat ſe habere bonas affectionem & intentionem ad eccleſiæ unionem; dixitque quod merito idem dominus Benedictus habere poterat ſingularem ſpem & confidentiam poſt Deum in prædicto domino rege Francorum, & quod ſemper ipſum reperiret zelatorem unionis eccleſiæ, & promtiſſimum ad ipſam procurandam, quodque tres ipſi ambaxiatores dicti domini regis Franciæ, omni mora & dilatione poſtpoſitis, erant parati indefeſſe laborare & intendere circa practicam & executionem capitulorum ſæpedictorum.

5. De quibus omnibus & ſingulis ſupradictis, dicti domini ambaxiatores, tam domini regis Francorum prædicti, quam dicti domini regis Aragonum, petierunt eis fieri & tradi unum & plura publica inſtrumenta. Acta fuerunt hæc anno, indictione, menſe, die, loco, & ab electione prædictis, præſentibus reverendis in Chriſto patribus dominis Didaco Segobienſi, & Francisco Immolenſi epiſcopis, ac venerabilibus viris dominis Garaldo *Lencot* præpoſito Gerundenſis, Johanne Romani canonico Branchinonenſis eccleſiarum, fratre Hieronymo *de Oton* monacho monaſterii Sublacenſis dicti ordinis S. Benedicti, Juliano de *Loba* canonico eccleſiæ Tiraſonenſis, & Petro de Ponte clerico Gerundenſis diœceſis, iſtis duobus notariis publicis teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter & rogatis. Signatum per eoſdem notarios apoſtolicos, Robertus *de Vauvendrin*, & Adam *de Sahurs*.

ACCEPTATIO CAPITULORUM REGIS per dominum Benedictum.

Anno 1399. Ex mſ. bibliotheca regia.

IN nomine Domini. Amen. Noverint univerſi præſentis publici inſtrumenti ſeriem inſpecturi, quod anno ejuſdem Domini milleſimo trecenteſimo nonageſimo nono, indictione ſeptima, die decima menſis Aprilis, ab electione domini Benedicti ultimo in papam electi anno quinto, vocatis nobis notariis publicis & teſtibus infraſcriptis, coram præfato domino Benedicto in palatio apoſtolico civitatis Avinionenſis exiſtente, conſtitutis perſonaliter reverendo in Chriſto patre domino Petro abbate Montis S. Michaëlis in periculo maris, ordinis S. Benedicti, Abrincenſis diœceſis, ac nobili & circumſpectis viris dominis Guillelmo de Tignonvilla milite, & magiſtro Ægidio de Campis ſacræ paginæ profeſſore, ambaxiatoribus Chriſtianiſſimi principis domini Karoli Dei gratia regis Francorum, ac reverendo in Chriſto patre domino Raimundo abbate monaſterii beatæ Mariæ de Rivipullo dicti ordinis, Vicenſis diœceſis, & circumſpectis viris dominis Giraldo Alamanni de Corvillione milite, fratre Petro Marini, ordinis fratrum Minorum, provinciæ Aragoniæ miniſtro, & magiſtro ſacræ paginæ, ac Petro Zacalini legum doctore, ambaxiatoribus ſereniſſimi principis domini Martini eadem gratia regis Aragonum, exhibitis ibidem in ſui forma, & lectis de verbo ad verbum certis capitulis ſcriptis in pergameno, & ſigillo dicti domini regis Franciæ, ut apparebat prima facie, roboratis & ſignatis manu magiſtri Johannis de Sanctis ſecretarii præfati domini regis Aragonum, de Pariſius redeuntis, præfato domino Benedicto, ut ipſe aſſeruit, præſentatis: idem dominus Benedictus pro reſponſione ad dicta capitula per eum facienda, tradidit, ſeu tradi fecit nobis notariis publicis infraſcriptis quamdam cedulam ſcriptam quam ibidem alta & intelligibili voce legi petiit & fecit. Quorum cedulæ & capitulorum tenores ſequuntur per ordinem. Et primo tenor dictæ cedulæ talis eſt.

« Benedictus epiſcopus, ſervus ſervorum Dei. Cum nuper dilecti filii Raymundus abbas monaſterii de Rivipullo, nobilis vir Geraldus Alamanni de Corvillione miles, frater Petrus Marini ordinis fratrum Minorum, in provincia Aragoniæ miniſter, magiſter in theologia, Petrus *Zacalin* legum doctor, ambaxiatores cariſſimi in Chriſto filii noſtri

» MARTINI regis Aragoniæ illuſtris de Pariſius A
» ſedeuntes, certa capitula inferius deſignanda
» pro parte cariſſimi in Chriſto filii noſtri KA-
» ROLI regis Francorum illuſtris, ejuſque robo-
» rata ſigillo, ſuper modo unionis eccleſiæ no-
» bis præſentaverint. Et deinde accedentibus
» ad noſtram præſentiam dilectis filiis PETRO
» abbate monaſterii Montis S. Michaelis in pe-
» riculo maris, & nobili viro Guillelmo de
» Tignonvilla milite, & Ægidio de Campis
» magiſtro in Theologia, ambaxiatoribus præ-
» fati regis Francorum eadem capitula verbo
» replicantibus, & ex parte ipſius regis confir-
» mantibus. Nos confidentes primo & princi-
» paliter in Deo cujus res agitur, quod eccle- B
» ſiam ſuam quam rexit in proſperis, in adver-
» ſitate non deſeret, ſed inter fluctus ſævientes
» ſpeciali providentia gubernabit. Deinde poſt
» creatorem ad creaturam nos referentes, quan-
» tum in homine licet confidere, etiam con-
» fidentes in prædicti ſereniſſimi regis Franco-
» rum excellentia, quod a præclariſſimis ac
» Chriſtianiſſimis progenitoribus exemplar ani-
» mo impreſſum retineat protegendi eccleſiam,
» qui etiam in minoribus caſibus ſe ei devo-
» tum exhibuit protectorem, quod in tam pe-
» riculoſo articulo, quantum ad ſe pertinet,
» eam non volet opprimere, nec permittet ruere
» vel incidere in errorem, ſed erga ipſam fi- C
» dem ſuam & devotionem catholici principis
» & erga nos, etſi indignum, verum ipſius &
» terris vicarium, humanitatem & magnifi-
» centiam tanto regi convenientem oſtendet,
» annuerimus dictis capitulis, prout etiam nunc
» in præſentia omnium ipſorum ambaxiato-
» rum, ac notariorum & teſtium aſſiſtentium
» annuimus, ipſaque capitula, ac omnia & ſin-
» gula contenta in eis, ſcienter, voluntarie &
» ſpontanee acceptamus, firmamus & appro-
» bamus, ac bona fide promittimus tenere, fa-
» cere, complere & inviolabiliter obſervare,
» & etiam faciemus per noſtros qui nobiſcum D
» remanebunt in palatio, eadem capitula, ac
» omnia & ſingula in eiſdem capitulis deſignata
» teneri, fieri, compleri & firmiter obſervari.
» Renuntiantes expreſſe quibuſcumque prote-
» ſtationibus, ſi quæ per nos factæ fuerint, quæ
» contra prædicta capitula, vel contenta in eis
» poſſent in aliquo derogare, neque per nos
» amodo ſtat quin iidem ambaxiatores poſſint
» & debeant ſtatim ad totalem executionem
» commiſſorum eis pro noſtra, ac noſtrorum
» plena ſecuritate, & tractatione & ſuſtentatio-
» ne honeſta, ſicut decet, procedere. Ea prop-
» ter nos ambaxiatores in noſtra præſentia con-
» ſtitutos hortamur, requirimus & rogamus, E
» quatenus nobis & noſtris tradant & exhibeant
» litteras regias, ac etiam plenam & effectua-
» lem ſecuritatem ſuſtentationemque mini-
» ſtrari faciant, & omnia alia & ſingula exe-
» quantur, ac exequi & adimpleri procurent &
» faciant juxta dictorum capitulorum conti-
» nentiam & tenorem. Pro quorum omnium majori firmitate, nos huic cedulæ propria manu ſubſcribimus.

Tenor autem dictorum capitulorum ſequitur in hunc modum.

ISTA EST RESPONSIO DOMINI NOSTRI regis Franciæ, facta ambaxiatoribus domini regis Aragonum, videlicet domino abbati de Rivipullo, domino Geraldo de Cervillione militi, fratri Petro Marini miniſtro ordinis fratrum Minorum in provincia Aragoniæ, & domino Petro Zacalin *legum doctori, nuper pro parte ipſius regis Aragonum miſſis pro pace & unione eccleſiæ ad dominum Francorum regem prædictum.*

1. SUper quadam cedula per BENEDICTUM aliàs electum in papam confecta & ſignata, & per ipſos mittere diſpoſuit, qui ad plenum de intentione ſua ipſum ſuper pace & unione eccleſiæ ulterius proſequenda informabunt.

2. Item, ut via facti quæ inter ipſum BENEDICTUM & cardinales ſacri collegii & cives villæ Avinionenſis jam ſcandaloſe multum incœpit, ceſſet penitus & omnino, & ad ea quæ ad pacem ſunt eccleſiæ liberius intendatur; dominus rex noſter procurabit cum effectu quod ambaxiatores prædicti habebunt acceſſum ad Benedictum prædictum, & intrabunt palatium, ad ſciendum ejus intentionem ſuper his quæ ſequuntur.

2. Primo, ſi propter reverentiam Dei & ſalvationem gregis Chriſti, BENEDICTUS prædictus velit acceptare viam ceſſionis & promittere quod intruſo cedente, mortuo, vel ejecto, ipſe renuntiabit papatui, ad finem quod eligatur tertius, unicus verus paſtor & vicarius JESU CHRISTI, & penitus dimittere viam facti, & abjicere a ſe gentem armigeram quam ſecum habet in palatio & alibi, tam in terra, quam in aqua, rex faciet & procurabit cum effectu, quod domini cardinales ſacri collegii, civeſque & habitatores villæ Avinionenſis a quacumque via facti ceſſabunt penitus & omnino.

4. Item, etiam BENEDICTUS teneatur promittere & promittat, quod ipſe directe vel indirecte quovis modo non faciet, nec procurabit aliquid, per quod unio eccleſiæ valeat retardari, nec via ceſſionis quomodolibet impediri, & hoc etiam jurabunt perſonæ quæ apud ipſum manebunt, quodque eidem Benedicto, ſi contrarium facere vellet, non conſentient, nec ei dabunt conſilium aut favorem.

5. Item, ſimiliter promittat quod quoties expedierit, ipſe ibit ad conventum, ſeu congregationem quæ fiet pro unione ſanctæ matris eccleſiæ, una cum illis qui ad eumdem conventum, ſeu congregationem prædictam ſunt vel erunt ordinati de parte quæ obedivit felicis recordationis domino CLEMENTI papæ:

ſeptimo, & eidem Benedicto, & mediantibus prædictis, quia dicti ambaxiatores præfati domini regis Aragonum ſatis aperuerunt, quod antequam aliquis pro parte domini regis Aragonum reciperet ipſum Benedictum in ſua regia & ſpeciali protectione, etiam cum domino noſtro Francorum rege prædicto, oporteret primitus ipſum dominum regem Aragonum adire, & per hoc bonum hujuſmodi negotii poſſet multum differri, dictus dominus rex obtulit eis, quod ipſe recipiet perſonam ipſius Benedicti, & illorum qui ſecum erunt uſque ad numerum centum perſonarum ſine armis cum eorum bonis omnibus in ſua ſpeciali cuſtodia, ſeu protectione; & ex tunc deputabit ſibi perſonas notabiles eccleſiaſticas & ſæculares, qui ipſum cuſtodient, aſſociabunt & honorabiliter tractabunt in palatio, in quo nunc eſt, vel alibi, ubi ejus manſio expediens & honorabilis videbitur; de quo tamen loco promittet non recedere ſine conſenſu regum qui ſibi obediverunt & ſacri collegii, & ad hoc dabunt operam de conſenſu ſuo deputandi ex parte regis, quantum fieri poterit honeſtius.

6. Item, quod perſonæ quæ cum ipſo & ad ejus ſervitia manebunt, jurabunt & promittent ſimiliter quod ipſum Benedictum non permittent a dicto loco recedere, nec ad hoc ſibi dabunt directe vel indirecte, auxilium, conſilium, vel favorem.

7. Item, faciet rex ſibi & illis qui cum eo erunt uſque ad numerum centum perſonarum ſine armis miniſtrari victualia & alia neceſſaria eorum expenſis honeſte, ſicut decet, & una cum regibus Caſtellæ, Aragoniæ & Navarræ & Scotiæ, ad pacem & unionem eccleſiæ ha bendam quantum plus poterit, laborabit, ſic quod per Dei gratiam in brevi idem Benedictus & ceteri omnes Chriſticolæ pacem eccleſiæ ſe videre gaudebunt. Per prædicta tamen in nullo intendit rex prædictus a concluſione denegationis obedientiæ nuper per eccleſiam regni ſui & Delphinatus recepta, in aliquo recedere, ſeu ab ea aliqualiter deviare.

8. Item, ſi Benedictus prædictus ſupraſcripta facere velit, ambaxiatores dicti domini noſtri regis intrabunt palatium ad loquendum cum eo ſuper prædictis, & faciendum circa prædicta quæ videbuntur neceſſaria, ſeu etiam opportuna; proviſo tamen quod ſibi reverentiam papalem non exhibeant. Si vero concordare & promittere prædicta noluerit, ingreſſus & collocutio ambaxiatorum domini noſtri regis non videtur neceſſarius, nec honeſtus. Et ut brevius prædicti ambaxiatores poſſint eſſe expediti, ex nunc rex tradidit gentibus ſuis litteras ſuas ſuper ſecuritate prædicti Benedicti, & litteras etiam per quas committet effectum dictæ ſecuritatis, gardiamque ſeu cuſtodiam gentium & bonorum ſuorum archiepiſcopo Narbonenſi, & tribus baronibus ſuis, videlicet ſeneſcallo Bellicadri, & dominis de Caſſenatico & de Volta, & etiam domino Georgio *de Marle* ſeneſcallo Provinciæ, vel eorum tribus aut duobus. Et ne iſta cauſa Dei ducatur per dilationes fruſtratorias, prædicti ambaxiatores promittent & jurabunt in ingreſſu palatii, non remanere ibidem ultra tres aut quatuor dies.

9. Quibus quidem capitulis & cedula de verbo ad verbum lectis, ac etiam per dictum dominum Benedictum ore proprio acceptatis, firmatis, approbatis & promiſſis, ut in præinſerta cedula continentur, & per eum dicto & affirmato, quod ipſe dictam cedulam ſua propria manu ſignaret, & ſignatam nobis notariis publicis infraſcriptis traderet, idem dominus Benedictus petiit & requiſivit præfatos dominos ambaxiatores dicti domini Franciæ regis, ut ipſi tamquam ambaxiatores dicti domini regis Franciæ vice verſa promitterent complere & compleri facere, & complerent omnia & ſingula in præinſertis capitulis expreſſata. Qui quidem domini ambo ambaxiatores præfati domini regis Franciæ ipſius domini Benedicti petitionibus & requiſitionibus reſpondentes dixerunt, convenerunt & promiſerunt eidem domino Benedicto, ut ambaxiatores dicti domini regis Franciæ, & etiam medio juramento eorum, manibus tactis ſacris ſcripturis, quilibet ipſorum promiſit, quod ipſi tamquam ambaxiatores præfati domini regis Franciæ exhiberent & traderent eidem domino Benedicto litteras dicti domini regis Franciæ, ſecuritatem ejuſdem domini Benedicti continentes, ac exequerentur, & exequi & adimpleri procurarent & facerent, quantum eſſet in eis, omnia & ſingula contenta in capitulis præinſertis, juxta ipſorum capitulorum ſeriem & tenorem. De quibus omnibus & ſingulis ſupradictis tam præfatus dominus Benedictus, quam præfati dominorum Franciæ & Aragoniæ regum ambaxiatores petierunt ſibi fieri per nos notarios publicos infraſcriptos publicum inſtrumentum & publica inſtrumenta.

Acta fuerunt hæc anno, indictione, menſe, die, & loco prædictis, præſentibus ad hæc reverendis in Chriſto patribus domino Francisco epiſcopo Immolenſi, Petro abbate monaſterii S. Johannis de Pinna dicti ordinis ſancti Benedicti, Oſcenſis diœceſis, nobilibus viris dominis de Praxida archidiacono Elnenſi, Geraldo *Lencol* præpoſito Gerundenſi, & Johanne Romani canonicò Barchinonenſi eccleſiarum, ac Gondiſſalvo *Forien* milite Tiraſonenſis diœceſis, necnon Petro Soriani preſbytero dictæ eccleſiæ Barchinonenſis canonico, & Petro de Ponte clerico Gerundenſis diœceſis, iſtis duobus notariis publicis cum pluribus aliis teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter & rogatis. Sic ſignatum.

Et ego Adam de *Sahurs* clericus Cenomanenſis

Digitized by Google

manenſis diœceſis, publicus apoſtolica & imperiali auctoritate notarius, præmiſſis omnibus & ſingulis, dum ſic, ut præmittitur, agerentur & fierent, una cum ſubſcripto notario & prænominatis teſtibus præſens interfui, eaque ſic fieri vidi & audivi. Ideo huic præſenti publico inſtrumento propria manu ſcripto, me ſubſcripſi, ſignumque meum ſolitum appoſui requiſitus & rogatus in teſtimonium veritatis præmiſſorum. Sic ſignatum.

Et ego Robertus de *Vauvendrin* clericus Rothomagenſis diœceſis, publicus apoſtolica & imperiali auctoritate notarius, quia præmiſſis omnibus & ſingulis, dum ſic, ut ſuprascribuntur, dicerentur & fierent, una cum notario & teſtibus ſupraſcriptis præſens fui, eaque ſic fieri vidi & audivi, hoc præſens publicum inſtrumentum ſigno meo ſolito ſignavi, hic me ſubſcribens in teſtimonium præmiſſorum.

QUALITER DOMINUS BENEDICTUS refutavit cuſtodiam a collegio cardinalium.

Anno 1399. Ex mſ. bibliotheca regia.

IN nomine Domini. Amen. Noverint univerſi & ſinguli præſens publicum inſtrumentum inſpecturi & audituri, quod anno ejuſdem Domini milleſimo trecenteſimo nonageſimo nono, indictione ſeptima, die vero decima menſis Aprilis, ab electione domini Benedicti ultimo in papam electi anno quinto, conſtitutis perſonaliter coram dicto domino Benedicto exiſtente in palatio apoſtolico civitatis Avinionenſis, reverendo in Chriſto patre domino PETRO abbate monaſterii Montis S. Michaëlis in periculo maris ordinis S. Benedicti, Abrincenſis diœceſis, & nobili ac circumſpectis viris Guillelmo de Tignonvilla milite, ac magiſtro Ægidio de Campis ſacræ paginæ profeſſore, Chriſtianiſſimi principis & domini domini CAROLI Dei gratiâ regis Francorum illuſtriſſimi ambaxiatoribus; exiſtentibus etiam ibidem reverendo in Chriſto patre domino RAYMUNDO abbate monaſterii de Rivipullo ejuſdem ordinis Vicenſis diœceſis, & nobili & circumſpectis viris Geraldo Alamani de Cervillione milite, fratre Petro Marini ordinis fratrum Minorum provinciæ Aragoniæ miniſtro, magiſtro ſacræ paginæ, & Petro *Zacalin* legum doctore, ambaxiatoribus ſereniſſimi principis & domini domini MARTINI Dei gratia regis Aragonum illuſtriſſimi, & vocatis nobis notariis publicis & teſtibus infraſcriptis, præfati domini ambaxiatores domini regis Franciæ oſtenderunt & exhibuerunt, ac ibidem per unum ex nobis notariis infraſcriptis legi fecerunt quamdam cedulam, ſeu copiam cujuſdam litteræ dicti domini regis Franciæ eis noviter, ut dicebant, tranſmiſſæ, cujus quidem cedulæ in vulgari Gallico ſcriptæ ſupraſcriptio erat talis:

A *A nos amez & feaux chevaliers & conſeillers l'abbé du Mont S. Michel, Robert Cordelier, Guillaume de Tignonville, & maiſtre Gilles des Champs, & à chacun d'eux.*

Tenor vero contentorum intus dictam litteram, erat hujuſmodi ſeriei.

Nos amez & feaux, nous avons reçû lettres d'Avignon, & auſſi nous avons oüy par la relation des cardinaux eſtant par-deça comme BENEDICT *dernierement éleu en pape s'eſt conſentu & veut mettre ſoy & le palais apoſtolique en la garde & main du college, dont nous avons tres-grande joye & plaiſir; & pour ce avons eu ſur* B *ce avis & deliberation avec nos tres chers, tres-amez, oncles & frere, & autres de notre grand conſeil, & ſommes d'accord, & nous plaiſt bien, que s'il ſe veut mettre en la main & garde du college des cardinaux, ou d'aucuns d'eux, de ceux qui ont été & ſont de l'opinion de la ſuſtraction, que on l'y reçoive, & que on l'y mette, & ledit palais auſſi; ſi voulons & vous mandons que en tant que à vous pourra toucher & appartenir, vous accompliſſez & demandez à execution les choſes deſſuſdites à bonne diligense & ſagacité dûë en telle maniere, que par vous n'y ait faute, & que la beſongne vienne à bonne conclusion. Donné à Paris le jour de Paſque.*

C In fine ipſius litteræ ſcriptum erat de manu prædicti domini regis Franciæ, ut prima facie apparebat, hujuſmodi nomen, CHARLES. Et erat ipſa littera ſic ſignata, *Gontier*. Qua quidem cedula, ſeu copia lecta, dicti domini ambaxiatores præfati domini regis Franciæ juxta ea quæ in dicta littera continebantur, & mandatum regium in ea deſcriptum, requiſierunt & interrogaverunt præfatum dominum BENEDICTUM, petieruntque ab eo, an ipſe vellet ſe ponere in cuſtodia & manu collegii dictorum dominorum cardinalium, juxta tenorem dictæ litteræ regiæ, ſecundum quod, D ut dixerunt, id fuerat his diebus ſcriptum & datum intelligi præfato domino regi Francorum, prout eiſdem dominis ambaxiatoribus ſcriptum fuerat per dominum regem, & contentum erat in littera præinſerta: offerentes ſe, quantum in ipſis erat, complere & executioni demandare mandatum regium ſupradictum. Ipſe vero dominus BENEDICTUS ad contenta in dicta littera, & requiſitionem ei factam reſpondit & dixit, quod licet ipſe ſemper optaverit, prout etiam optabat & vellet, in quantum honeſte poſſet, bonum & honorem collegii cardinalium ſanctæ Romanæ E eccleſiæ, affectumque ſincerum ad dictos cardinales eorumque proſperum ſtatum habuerit, tamen quia jam diu ante exhibitionem certorum capitulorum ex parte domini dicti regis Franciæ ſibi præſentatorum, ſecuritatem perſonæ ſuæ & ſtatum unionis eccleſiæ & certa alia tangentium, & etiam poſt exhibitionem dictorum capitulorum, ad quæ condeſcenderat idem dominus Benedictus, juxta continentiam ipſorum capitulorum, diſpo-

Digitized by Google

ſuerat ſe & ſuos ponere in ſpeciali ſalva-gardia & protectione domini regis Francorum, nec decebat eumdem dominum Benedictum ab his retrocedere, vel etiam variare. A

Item, conſiderata excellentia & magnificentia dicti domini regis Franciæ, ulterius etiam propter nonnullas alias rationabiles cauſas, quæ animum ſuum movebant & inclinabant ad præmiſſa, & ad vota regia complectenda, nullo modo volebat, nec intendebat quemcumque alium ipſi domino regi Francorum præponere in hac parte, nec alium acceptare, maxime cum ipſe dominus Benedictus, ut ibidem aſſeruit, numquam prædicta concluſerit, ſeu concordaverit cum cardinalibus memoratis. B De quibus omnibus & ſingulis ſupradictis, tam præfatus dominus Benedictus, quam præfati domini ambaxiatores præfati domini regis Franciæ petierunt per nos infraſcriptos notarios confici, eiſque dari & tradi unum & plura publicum inſtrumentum, ſeu publica inſtrumenta.

Acta fuerunt hæc anno, indictione, die, menſe & loco prædictis, præſentibus reverendis patribus dominis Ferdinando Tiraſonenſi, Berengario Gerundenſi presbyteris, & Gaufrido *de Boyl* diacono pro cardinalibus C ſanctæ Romanæ eccleſiæ ſe gerentibus, ac reverendis patribus dominis FRANCISCO epiſcopo Immolenſi, & PETRO abbate monaſterii ſancti Johannis de Pinna, dicti ordinis ſancti Benedicti, Oſcenſis diœceſis, & nobilibus viris dominis Gondiſſalvo *Foren* milite Tiraſonenſis diœceſis, Johanne de Praxida archidiacono Elnenſi, & Geraldo *Lencol* præpoſito Gerundenſis, ac venerabilibus viris Johanne Romani canonico Barchinonenſis eccleſiarum, & Petro Garceſii de Carmyana laïco Ceſaraugustenſis diœceſis, teſtibus ad præmiſſa D vocatis ſpecialiter & rogatis. Sic ſignatum.

Et ego Adam *de Saburs* clericus Cenomanenſis diœceſis, publicus apoſtolica & imperiali auctoritate notarius, qui præmiſſis omnibus & ſingulis, dum ſic, ut præmittitur, dicerentur, agerentur & fierent, una cum notario ſubſcripto & prænominatis teſtibus præſens interfui, eaque ſic fieri vidi & audivi. Ideo huic præſenti publico inſtrumento me ſubſcripſi, ſignumque meum ſolitum appoſui rogatus & requiſitus. Sic ſignatum.

Et ego Robertus *du Vauvendrin* clericus E Rothomagenſis diœceſis, publicus apoſtolica & imperiali auctoritate notarius, quia præmiſſis omnibus & ſingulis, dum ſic, ut ſupraſcribuntur, dicerentur & fierent, una cum notario & teſtibus infraſcriptis præſens fui, eaque ſic fieri vidi & audivi, huic præſenti publico inſtrumento ſignum meum appoſui rogatus in teſtimonium veritatis.

SECURITAS DATA DOMINO Benedicto per cardinales.

IN nomine Dei. Amen. Anno a nativitate ejuſdem milleſimo trecenteſimo nonageſimo nono, indictione ſeptima, die verò vigeſima tertia menſis Aprilis, in domo domini de Saluciis, quam inhabitat dominus cardinalis Vivarienſis, noverint univerſi tam præſentes quam futuri hoc præſens publicum inſtrumentum viſuri & audituri, quod reverendiſſimi in Chriſto patres & domini, domini PETRUS miſeratione divina Portuenſis, NICOLAUS Albanenſis, BERTRANDUS Sabinenſis epiſcopi, GUILLELMUS tituli ſancti Stephani in Celio monte, JOHANNES tituli ſanctæ Anaſtaſiæ, PETRUS tituli ſancti Petri ad vincula, GUILLELMUS tituli ſanctæ Ceciliæ presbyteri, & PETRUS ſancti Angeli diaconus, ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinales, ſacrum collegium facientes, ob Dei reverentiam, & pro bono unitatis ipſius eccleſiæ, & ad honorem ſereniſſimi principis domini CAROLI regis illuſtriſſimi, ſolemniter promittunt, & per pactum expreſſum ſolemni vallatum ſtipulatione nobis notariis infraſcriptis, ut perſonis publicis, pro omnibus illis quorum intereſt ſeu intereſſe poterit, quomodolibet in futurum ſtipulantibus, pro domino BENEDICTO ultimò in papam electo, viam facti contra ſacrum collegium, ac ſingulos dominos cardinales dicti collegii, civitatem Avenionenſem, & alias terras eccleſiæ, incolas & habitatores earum, per ſe & ſuos penitus dimittente, & abjiciente a ſe gentem armigeram, quam ſecum habet in palatio & alibi, tam in terra quàm in aqua, ipſi a quacumque via facti contra ipſum & ſuos ceſſabunt penitus & omnino, & permittent & non impedient victualia & alia neceſſaria ſibi & ſuis expenſis ejus, uſque ad numerum centum perſonarum ſine armis in ſuo ſervitio exiſtentium miniſtrari, nec aliquid facient per ſe vel alios contra ſalvam gardiam regis Francorum, ſeu quomodolibet attentabunt, eodem domino Benedicto contra dictam ſalvam gardiam dicti regis, in qua ſunt prænominati domini cardinales, villa Avinionenſis, comitatus Venayſſini, & terræ eccleſiæ nihil faciente nec quomodolibet attentante. Si quid autem circa hoc dubitationis vel ambiguitatis emerſerit, ratione cujus inter præfatum dominum Benedictum & prælibatos dominos cardinales, & alios ſupra nominatos materia quæſtionis orietur, ſeu oriri poſſet, voluerunt & conſenſerunt ſuper hoc ſtare judicio, declarationi & interpretationi præfati domini regis Francorum, dicto domino Benedicto eadem per omnia promittente & faciente; & quod hoc pendente, a via facti hinc inde ceſſetur, & victualia ei præſertim miniſtrentur.

Anno 1399. Ex mſ. bibliothecæ regia.

Digitized by Google

Ubi autem præfatus dominus Benedictus a A ſe abjiceret gentem armigeram, quam habet in palatio, & diligentiam debitam faceret de abjiciendo reforciatum *Dagout*, illos homines armorum qui ſunt in Tailladis & alibi nomine ipſius, & de faciendo quoad hoc omnis ceſſare viam facti & guerræ, voluerunt & conſenſerunt omnino ceſſare a via facti & guerræ contra ipſum dominum Benedictum & ſuos ſecum in palatio exiſtentes, victualiaque & alia neceſſaria ſibi & ſuis, ut præfertur, miniſtrari. Si vero circa hujuſmodi diligentiam inter ipſum dominum Benedictum & præfatos dominos cardinales altercatio oriretur occaſione guerræ, quam faceret & moveret reforciatus *Dagout*, & ſui vel alii nomine ipſius domini Benedicti contra ſupra nominatos dominos cardinales collegialiter & ſingulariter, ſeu aliter, præfato domino Benedicto aſſerente ſe diligentiam debitam & exactam circa hoc adhibuiſſe, nec ad aliud de ratione arctari poſſe; præfatis dominis cardinalibus contrarium aſſerentibus, dicentibuſque reforciatum & ſuos, ſeu alios & damna & guerram ipſis dominis & ceteris ſupraſcriptis ipſius domini Benedicti culpa facere & inferre, ſeu aliàs ipſos dominos cardinales per factum ipſius & negligentiam incommoda & injurias pertuliſſe, voluerunt & conſenſerunt ſuper hoc, nec non damnis, intereſſe & expenſis ſtare judicio & declarationi præfati domini regis Francorum; dicto domino Benedicto idem ſimiliter promittente & faciente: ita tamen quod ipſius domini regis ambaxiatores in Avenione nunc propter hujuſmodi negotium exiſtentes, quamdiu propter hoc ibidem præſentes fuerint, poſſint circa hoc providere & ordinare, dicto domino Benedicto, ut ſupra, acceptante. Hujuſmodi vero altercatione pendente, a via facti hinc inde ceſſabitur, victualiaque & alia neceſſaria miniſtrabuntur, ut præfertur; & proteſtantur ſolemniter præfati domini cardinales collegialiter & ſingulariter, quod per prædicta, nec per aliqua alia facta, dicta, fienda, vel dicenda quomodocumque per eos, vel eorum aliquem, ipſi nolunt recedere, vel aliquando deviare a receſſu quem ipſi domini ſolemniter fecerunt a totali obedientia ipſius domini Benedicti. De quibus omnibus & ſingulis ſupraſcriptis præfati domini cardinales, nec non dicti ambaxiatores domini regis prælibati, ad cautelam pleniorem omnium & ſingulorum quorum intereſt, vel poterit intereſſe quomodolibet in futurum, petierunt & requiſiverunt ſibi fieri unum vel plura, publicum ſeu publica inſtrumentum vel inſtrumenta, & quæ fuerint neceſſaria, aut aliàs quomodolibet opportuna per notarios publicos infraſcriptos. Datum & actum Avenione anno, indictione, die, menſe & loco quibus ſupra, præſentibus ibidem venerabilibus & diſcretis viris Adam de *Saburs* magiſtro in artibus, Roberto de Vallevendrini Cenomanenſis & Rothomagenſis diœceſum, dictorum ambaxiatorum notariis, domino Jordano de Niomis baccalario in legibus, & nobili viro Ponceto Aſtrandi, Pauleto Lartiſſuti burgenſibus de Avenione, & Raymonneto de Vaucio mercatore & cive Avenionenſi, teſtibus ad præmiſſa vocatis & ſpecialiter rogatis. Subſequenterque non divertendo ad alios actus extraneos ſeu peregrinos, ſed potius continuando negotium ſupraſcriptum, nos notarii infraſcripti, de mandato prædictorum dominorum ivimus ad domos habitationum B reverendiſſimorum in Christo patrum dominorum *de Giffono*, de Veruhio, pro habendo ipſorum conſenſum ſuper præmiſſis. Qui quidem domini & quilibet ipſorum ſingulariter, lecta ſibi nota hujus præſentis inſtrumenti, in domo ſua exiſtens, prædictis omnibus ſuum præbuit conſenſum pariter & aſſenſum. Dein conſecutive reverendiſſimus in Chriſto pater dominus cardinalis Ambianenſis in camera ſua paramenti exiſtens, auditis omnibus ſupraſcriptis & intellectis ipſis, & eorum ſingulis, ſponte conſenſit, præſentibus in præmiſſis teſtibus ſupra, & notariis C infraſcriptis. Subſequenti verò die ivimus etiam de mandato prædicto ad domum habitationis reverendiſſimi in Chriſto patris domini cardinalis Venetiarum, quem in camera reperientes, requiſivimus ex parte dictorum dominorum, ut ſuper præmiſſis vellet conſentire: qui ipſis intellectis, ſponte conſenſit, præſentibus quibus ſupra. Sic ſignatum.

Et ego Guillelmus Dominici preſbyter Claromontenſis diœceſis, publicus auctoritate apoſtolica notarius, quia præmiſſis omnibus D & ſingulis dum, ut præmittitur, per dictos dominos fierent & concederentur, unà cum teſtibus ſupra & notariis infraſcriptis præſens interſui, eaque omnia & ſingula ſic fieri vidi & audivi; idcirco hoc præſens publicum inſtrumentum per alium ſcriptum, in hanc publicam formam redegi, cui me manu propria ſubſcripſi, meumque ſignum appoſui conſuetum in fidem & robur omnium præmiſſorum, requiſitus & rogatus. Sic ſignatum.

Et ego Petrus Fabri clericus Gebennenſis diœceſis, publico auctoritatibus apoſtolica E & imperiali notario, qui præmiſſis omnibus & ſingulis, dum ſic, ut præmittitur, per præfatos dominos cardinales fierent & concederentur, unà cum prænominatis teſtibus & notario præſens interſui, eaque ſic fieri vidi & audivi, ac in notam recepi; ideoque huic præſenti publico inſtrumento per alium fideliter ſcripto, me hic ſubſcribendo, ſignum meum rogatus & requiſitus appoſui conſuetum in robur & teſtimonium præmiſſorum.

Digitized by Google

SECURITAS DATA DOMINO *Benedicto per villam Avinionenſem.*

Anno 1399. Ex mſ. bibliotheca regia.

IN nomine Domini. Amen. A nativitate ejuſdem Domini milleſimo trecenteſimo nonageſimo nono, indictione ſeptima, & die vigeſima quarta menſis Aprilis, in præſentia noſtrûm notariorum publicorum & teſtium infraſcriptorum ad hæc ſpecialiter vocatorum & rogatorum, congregato in loco infraſcripto venerabili conſilio civitatis Avenionenſis, de licentia & auctoritate expreſſis nobilis & potentis viri Petri de Balayſone, domicelli, vicarii ejuſdem civitatis Avenionenſis ibidem præſentis, ipſo quidem conſilio prius ad ſonum tubæ, ut moris eſt, per loca ſolita ejuſdem civitatis, per diſcretum virum Johannem Sarcelli præconem publicum curiæ temporalis ipſius civitatis, pro eodem conſilio congregando tubicinante, congregato: in quo nempe conſilio interfuerunt dictus dominus vicarius præſidens in eodem, ac nobiles, venerabiles & providi viri Johannes *Rathoncon* domicellus, Salvator Yriſſoni burgenſis ſindici univerſitatis ejuſdem civitatis, domini Raymundus Bernardus Flamingi miles, Stephanus Caprioli dictorum ſindicorum aſſeſſor, Petrus *de Candouc*, Franciſcus de Cario, Petrus de ſancta Cruce, Antonius de Paniſſeriis, Johannes de Sadone legum doctores, Stephanus Regis in legibus licentiatus, Jordanus de Nicomis, Johannes de Cabaſſale, Pontius Aſtrandi, Galhardus Chapucii, Jacobus Rebolli, Giraudus Raynaudi, Guillermus Johannis, Johannes Arquerii, Johannes Artaudi, Syffredus Raynaudi, Johannes Ralherii, & Antonius Alamanni conſiliarii ejuſdem civitatis cum ſolemnitate debita congregandi, ad hujuſmodi conſilia, ſicut præmittitur, congregati, ac majorem & ſaniorem partem ipſius conſilii dictæ civitatis Avinionenſis facientes & conſtituentes, promiſerunt omnes unanimiter & concorditer, collegialiter & ſingulariter nobis notariis publicis infraſcriptis, ut publicis perſonis, nomine, vice & ad opus omnium & ſingulorum quorum intereſt aut intereſſe poteſt, ſeu poterit in futurum ſtipulantibus & recipientibus, quod domino BENEDICTO ultimò in papam electo, viam facti contra ſacrum collegium & eos, villam Avinionenſem, comitatum Venayſſini, epiſcopatum Avinionenſem, & alias terras eccleſiæ, incolas & habitatores eorum per ſe & ſuos penitus dimittente, & abjiciente a ſe gentem armigeram, quam ſecum habet in palatio & alibi, tam in terra quàm in aqua, ipſi a quacumque via facti contra ipſum & ſuos ceſſabunt penitus & omnino, & permittent & non impedient victualia & alia neceſſaria ſibi & ſuis expenſis ejus, uſque ad numerum

A centum perſonarum ſine armis in ſuo ſervitio exiſtentium, miniſtrari, nec aliquid facient per ſe vel alios contra ſalvam gardiam regis Francorum, ſeu quomodolibet attentabunt, eodem domino BENEDICTO contra ſalvam gardiam dicti regis, in qua ſunt prænominati domini cardinales, civitas & epiſcopatus Avinionenſis, comitatus Venayſſini & terræ eccleſiæ prædictæ, nihil faciente, nec quomodolibet attentante, & obſervante ea quæ continentur in capitulis nuper per illuſtriſſimum principem regem Franciæ nuntiis regis Aragoniæ datis, in quantum ipſum dominum Benedictum concernunt. Si quid B autem circa hæc dubitationis aut ambiguitatis emerſerit ratione, cujus inter præfatum Benedictum & prælibatos materia quæſtionis orietur, ſeu oriri poſſet, voluerunt & conſenſerunt ſuper hoc ſtare judicio, declarationi & interpretationi præfati domini regis Francorum; eodem domino Benedicto hæc promittente & faciente per omnia, & quod, hoc pendente, a via facti hinc inde ceſſetur, & victualia, ut præfertur, miniſtrentur. Ubi autem præfatus Benedictus a ſe abjiceret gentem armigeram, quam habet in palatio, & diligentiam debitam faceret de abjiciendo C reforciatum *Dagout*; & illos homines armorum, qui ſunt in Talhadis & alibi nomine ipſius, & de faciendo quoad hoc omnino ceſſare viam facti & guerræ; voluerunt & conſenſerunt omnino ceſſare a via facti contra ipſum Benedictum & ſuos ſecum in palatio exiſtentes, victualiaque & alia ſibi neceſſaria & ſuis, ut præfertur, miniſtrari. Si vero circa hujuſmodi diligentiam inter ipſum dominum Benedictum & præfatos ſindicos & conſiliarios altercatio orietur occaſione guerræ, quam faceret & moveret reſervatus *Dagout*, & ſui & alii nomine ipſius, D ſeu aliter præfato domino Benedicto aſſerente ſe diligentiam debitam & exactam circa hoc adhibuiſſe, nec ad aliud de ratione arctari poſſe: præfatis dominis contrarium aſſerentibus, dicentibuſque reforciatum & ſuos ſeu alios damna & guerram ſuis dominis & ceteris ſupraſcriptis, ipſius domini Benedicti culpâ, facere & inferre, ſeu aliàs ipſos per factum ipſius & negligentiam, incommoda & injurias pertuliſſe; voluerunt & conſenſerunt ſuper hoc, nec non damnis, intereſſe, E & dependentiis, ſtare judicio & declarationi præfati domini regis Francorum, dicto domino Benedicto idem per omnia ſimiliter promittente & faciente; ita tamen quod ipſius domini regis ambaxiatores, in Avenione nunc propter hujuſmodi negotium exiſtentes, quamdiu propter hoc ibidem præſentes fuerint, poſſint circa hoc providere & ordinare, dicto domino Benedicto, ut ſupra, acceptante; hujuſmodi vero altercatione pendente, a via facti hinc inde ceſſabitur, victualiaque & alia neceſſaria miniſtrabuntur, ut

ut præfertur. Et proteſtantur ſimiliter præfati ſindici & conſiliarii, nomine ipſorum, & civium, & incolarum ac habitantium, collegialiter & ſingulariter, quod per prædicta, nec per aliqua alia facta, dicta, fienda vel dicenda quomodocumque per eos, vel eorum aliquem, ipſi nolunt neque intendunt recedere, vel quomodolibet deviare a receſſu, quem ipſi domini ſolemniter fecere a totali obedientia ipſius domini Benedicti. De quibus omnibus, univerſis & ſingulis ſupradictis, prædicti ſindici & concilium voluerunt & conceſſerunt ac petierunt fieri publicum inſtrumentum & publica inſtrumenta per nos notarios publicos infraſcriptos. Acta fuerunt hæc Avinioni in hoſpitio habitationis ſupradicti nobilis Johannis Rathouchini, anno, indictione, die & menſe quibus ſupra, præſentibus reverendo patre domno PETRO, Dei gratia abbate monaſterii Montis ſancti Michaëlis, ac nobilibus & circumſpectis viris dominis Roberto Cordellerii in legibus licentiato, & Guillelmo de Tignonvilla militibus, Raymundo de Columberiis domicello, Johanne de Sadone, & Raymundo de Baucio, iſtis tribus civibus Avenionenſibus, teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter & rogatis, & me Petro Baſſurelli clerico Mimatenſis diœceſis, publico apoſtolica & imperiali ac civitatis Avinionenſis auctoritatibus notario, qui in prædictis omnibus & ſingulis, dum ſic, ut præmittitur, agerentur & fierent, unà cum prænominatis teſtibus ac diſcretis viris magiſtris Adam *de Sahurs* & Roberto de Vallevendrino, Cenomanenſis & Rothomagenſis diœceſum clericis infraſcriptis, notariis publicis, præſens fui, & requiſitus unà cum ſubſcriptis notariis de eis notam recepi, de qua hoc inſtrumentum per alium, me aliis negotiis occupato, extrahi & groſſari feci; & facta collatione de præſenti inſtrumento cum dicta nota & cum notariis infraſubſcriptis, hic me ſubſcripſi propria manu, in publicumque relegi, & ſigno meo conſueto ſignavi in teſtimonium præmiſſorum. Sic ſignatum.

Et ego Adam *de Sahurs* clericus Cenomanenſis diœceſis, publicus apoſtolica & imperiali auctoritate notarius, quia præmiſſis omnibus & ſingulis, dum ſic, ut præmittitur, agerentur & fierent, unà cum prænominatis teſtibus ac notariis, præſens interfui, eaque ſic fieri vidi & audivi; ideo huic altera manu ſcripto inſtrumento publico me ſubſcripſi, ſignumque meum ſolitum appoſui requiſitus.

Et quia ego Robertus *du Vauvendrin* clericus Rothomagenſis diœceſis, publicus apoſtolica & imperiali auctoritate notarius, præmiſſis omnibus & ſingulis, dum, ut ſupra ſcribuntur, agerentur, dicerentur & fierent, unà cum notariis & teſtibus ſupra nominatis, præſens fui, eaque ſic fieri vidi & audivi, huic præſenti publico inſtrumento per alium ſcripto, ſignum meum conſuetum appoſui, hîc me ſubſcribens in teſtimonium veritatis rogatus.

JURAMENTA ILLORUM qui receſſerunt de palatio Avinionenſi.

Anno 1399. Ex mſ. bibliotheca regia.

IN nomine Domini. Amen. Noverint univerſi quod anno ejuſdem Domini milleſimo trecenteſimo nonageſimo nono, indictione ſeptima, menſis Aprilis die vigeſima nona, ab electione domini Benedicti ultimò in papam electi, anno quinto, reverendus pater dominus PETRUS abbas monaſterii Montis ſancti Michaëlis in periculo maris, ordinis ſancti Benedicti, Abrincenſis diœceſis, nobilis & circumſpecti viri domini Guillelmus de Tignonvilla miles, & magiſter Ægidius de Campis, ſacræ paginæ profeſſor, ambaxiatores Chriſtianiſſimi principis ac domini CAROLI Dei gratia regis Francorum illuſtriſſimi, in mei notarii publici & teſtium infra ſcriptorum præſentia, narraverunt & expoſuerunt, quod ſecundum contenta in capitulis reſponſionis præfati domini regis Francorum, factis & compoſitis per eum pro bono unionis eccleſiæ per viam ceſſionis procurandæ, traditiſque nuper ex parte ipſius ambaxiatoribus domini regis Aragonum, & poſtmodum per ipſum dominum Benedictum ſpontaneè firmatis, acceptatiſque & approbatis, ipſe dominus Benedictus habebat penitus dimittere viam facti in dominos cardinales ſacri collegii, civeſque & habitatores villæ Avinionenſis, & exinde dominus Benedictus prædictus volens, ut dicebat, ſecum retinere ſolum numerum centum perſonarum in dictis capitulis deſignatum, voluerat & promiſerat abjicere a ſe gentem armigeram, & certos homines eccleſiaſticos & ſæculares ſecum in palatio apoſtolico civitatis Avinionenſis exiſtentes, juramenta inferius deſignanda præſtituros; ideo coram ipſis dominis ambaxiatoribus præfati domini regis Francorum, meque notario publico, & præſentibus teſtibus infraſcriptis, perſonaliter conſtituti venerabiles viri Antonius de Bonora, Galcerandus Pinos, Ferdinandus de Eceſa, Franciſcus Laurentii, Petrus de Portu, Johannes Eledo, Martinus Ferdinandi, Ferdinandus Alvari, Gondiſſalvus de Sibilia, Nundinus de Ytalia, Johannes Gondiſſalvi de Sibilia, Ferdinandus de Deoniedo, Johannes Ferdinandi de Cordona, Andreas Martini, Bernardus Fabri, Petrus *Boſch*, Andræas Boubarclarius, Petrus Oliverius de Majoricis, Gabriel de Barchinona, de conſenſu ipſius domini Benedicti a dicto palatio recedere volentes, juraverunt & promiſerunt bona fide, ac quilibet ipſorum in quantum ipſum tangit ſingulariter, eorum manibus tactis ſacris ſcripturis, mihi notario publico

infraſcripto, tamquam perſonæ publicæ, vice & nomine illorum quorum intereſt, aut intereſſe poterit in futurum legitime ſtipulanti, juravit & promiſit illa quæ ſequuntur.

Primò, quod ipſi non facient, nec facient fieri guerram, neque damnum quodcumque, quomodocumque, publice vel occulte, collegio dominorum cardinalium villæ Avinionenſis, comitatui Venayſſini, nec alicui ſingularium ipſorum collegii, villæ & comitatus, neque alicui alteri occaſione ſubſtractionis obedientiæ factæ domino Benedicto ultimò in papam electo, nec etiam occaſione guerræ, quæ nuper fuit inter ſupradictos collegium, villam Avinionenſem, & comitatum Venayſſini, neque etiam occaſione eorum, quæ ex ſubſtractione & guerra prædictis ſunt ſecuta.

2. Item, juraverunt quod ipſi non facient malum per ſe nec per alium regno Franciæ, neque ſubditis ipſius quovis modo.

3. Item, quod ipſi non auferent nec alienabunt aliqua jocalia, aut alia bona quæcumque eccleſiæ Romanæ pertinentia.

4. Item, quod ipſi non dicent, nec facient aliquid, per quod unio eccleſiæ poſſit retardari, neque via ceſſionis quomodolibet impediri, præſentibus ad hoc juxta portam exteriorem palatii apoſtolici prædicti verſus eccleſiam cathedralem dictæ civitatis, nobilibus viris dominis Buffilo Bruncaſſio de Neapoli mareſcallo Romanæ curiæ, Georgio de *Marle* ſeneſcallo Provinciæ, Roberto *Cordelier* conſiliario dicti domini regis Francorum, & Gondiſſalvo *Forcen* ipſius domini Benedicti familiari militibus, cum pluribus aliis teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter & rogatis. Subſequenter vero die ultima menſis Aprilis de mane, anno prædicto, coram domino Guillelmo de Tignonvilla milite ambaxiatore prædicto, meque notario publico infraſcripto perſonaliter conſtituti, domini Johannes de ſancto Clemente, & Franciſcus de ſancto Clemente milites, Bernardus *Aymerich*, Bartholomæus Bajuli, Andræas Giberti, Raymundus *Gueraut*, Aryas Petri, Turybius *de Burgos*, Petrus Navarro, Johannes *Aycart*, Antonius *Maltes*, Johannes *Doniedo*, Guillelmus *Le Grand*, Jacobus *de Caragos*, Petrus *de Alfars*, Johannes *Garcie*, Garcias de Bermeo, Guillelmus Fabri, Arnaldus *Vich*, Garcias de Vimieſta, Dominicus Lupi, Guillelmus *Franch*, Franciſcus Johannes, Petrus *Ram*, frater *Dantomelles*, Dominicus Navarro, Guillelmus Capelli, Michaël *de Altoſoſſée*, Berengarius *Tarrago*, a dicto palatio recedere volentes, lecta ſibi primitus de verbo ad verbum forma juramentorum prædictorum, juraverunt & promiſerunt bona fide, ac quilibet ipſorum ſingulariter modo ſupraſcripto juravit & promiſit præmiſſa omnia & ſingula tenere & firmiter obſervare, ac contra ea non venire quovis modo, publice vel occulte.

5. Item, juraverunt & promiſerunt ſolvere & contentare omnes debitores ſuos antequam a Villa-nova recedant, præſentibus ad hoc teſtibus quibus ſupra; deinde vero die prima menſis Maii anno prædicto, coram prænominato domino Guillelmo de Tignonvilla, meque notario publico infraſcripto, perſonaliter conſtituti, dominus Bernardus *Maillot Encomelles*, dominus Matthæus Sancii decanus Cordubenſis, Petrus *Sican*, Dominicus Gatorii, Johannes de Corduba, Raymundus de Villa-franca, Petrus Sagarra, dominus Jacobus de Lomponibus, Johannes *Gallego*, Gondiſſalvus Roderici de Alna, Alfonſus *de Burgues*, Martinus de Biſcaya, magiſter Michaël Geraudi Cirurgicus, Eximinus *de Lutreſſas*, Nicolaus Alamanni, Jacobus de Ayuſa, Antonius de Oſta, Simon de Prato, Jacobus de Caſis, Johannes Sancii *de Urrun*, Johannes de Soria, a dicto palatio recedere volentes, lecta ſibi primitus de verbo ad verbum forma juramentorum prædictorum, juraverunt & promiſerunt bona fide, ac quilibet ipſorum ſingulariter modo ſupraſcripto juravit & promiſit omnia & ſingula ſupradicta tenere & firmiter obſervare, ac contra ea non venire, publice vel occulte, quovis modo, præſentibus ad hoc teſtibus ſupraſcriptis. Et conſequenter die tertia menſis Maii anno prædicto, dominus Geraldus *Lencol*, Bernardus de Jaqua, Emmanuel de Argento, Antonius de Rupe, frater Andræas *Malle* miles, Bernardus Marini, Antonius *Garcil*, Jacobus *Duart*, Johannes Petri de Orro, Blaſius de Brugi, Martinus *de Aldut*, Johannes de Maya, Johannes de Ripalda, Arnaldus Afine, Ferdinandus de Sibilia, Antonius de Corduba, Martinus de Alcala, Alfonſus de Cuença, Johannes de Miranda, Johannes Sancii de Coqua, Petrus *de Vernier*, Johannes de S. Auderio, Johannes Serra, Johannes *Caſtellain*, Benedictus de Avilla, omnia præmiſſa juraverunt modo ſupraſcripto tenere & contra ea non venire quovis modo, publice vel occulte, præſentibus ad hoc dominis Roberto *Cordelier*, Gondiſſalvo *Forcen*, & Georgio *de Marle*, militibus teſtibus ſupraſcriptis.

6. Item, die quarta menſis Maii anno prædicto, Ægidius Petri, Julianus de Loba, Blaſius de Erla, Simenus *de Sucas*, Garcias de Vera, Petrus *Sancii de Evcoons*, Martinus *de Rus*, Johannes *de Alugon*, Johannetus famulus de Saia, Martinus de Lagranho, modò & forma præſcriptis, juramenta prædicta præſtiterunt & juraverunt coram me notario publico & præſentibus teſtibus, videlicet dominis Gondiſſalvo *Forcen*, Georgio *de Marle*, & Roberto *Cordelier* militibus ſuperius nominatis.

7. Item, die duodecima menſis Maii anno prædicto, coram magiſtro Ægidio de Cam-

pis ambaxiatore prædicto, meque notario publico infraſcripto, & præſentibus pro teſtibus dominis Gondiſſalvo *Forcen* & Georgio *de Marle* militibus prædictis, dominus Bertrandus de Acromonte protonotarius, Arnaudus *de Dagueys*, & Didacus de Foria ſecundum formam ſuperius deſignatam juraverunt.

8. Item, die quinta decima menſis Maii anno prædicto, coram domino abbate Montis ſancti Michaëlis in periculo maris, & magiſtro Ægidio de Campis ambaxiatoribus ſupradictis, magiſter Petrus *Roys*, magiſter in medicina, & Petrus Eximini juraverunt omnia ſupradicta ſecundum formam ſupradictam, B & ipſis ambaxiatoribus abſentibus, eadem die Arnaudus de Pampilona, Andræas *Roys*, præmiſſa juramenta præſtiterunt coram me notario publico & præſentibus pro teſtibus domino Georgio *de Marle* milite prædicto, & Jordano de Nyomis habitatore Avinionenſi.

9. Item, die vigeſima menſis Maii anno prædicto, coram domino abbate Montis S. Michaëlis, & magiſtro Ægidio de Campis ambaxiatoribus ſæpedictis, meque notario publico infraſcripto, perſonaliter conſtituti, dominus noſter de Proxida, Matthæus de Tarraſſa, Matthias Oliverii, Jacobus *Mouſon*, & Johannes Bernardi, a dicto palatio etiam re- C cedere volentes, modo & forma ſuperius nominatis, juraverunt & promiſerunt præmiſſa omnia obſervare, ac contra ea non venire publice, vel occulte quovis modo, præſentibus pro teſtibus dominis Georgio *de Marle*, & Gondiſſalvo *Forcen*, militibus ſupradictis. Super quibus omnibus & ſingulis ambaxiatores præfati domini regis Franciæ petierunt ſibi fieri per me notarium publicum infraſcriptum, publicum inſtrumentum unum, vel plura. Acta fuerunt hæc Avinionis ante portam palatii apoſtolici prædictam, anno, indictione, menſibus & diebus ſupraſcriptis. Sic ſignatum.

10. Et ego Adam *de Sahurs* clericus Ce- D nomanenſis diœceſis, publicus apoſtolica & imperiali auctoritate notarius, quia præmiſſis omnibus & ſingulis, dum ſic, ut præmittitur, agerentur & fierent, una cum prænominatis teſtibus præſens interfui, eaque ſic fieri vidi & audivi. Ideo huic præſenti publico inſtrumento propria manu ſcripto, ſignum meum ſolitum appoſui requiſitus & rogatus.

JURAMENTA SERVITORUM E *domini Benedicti cum eo remanentium in palatio.*

IN nomine Domini. Amen. Noverint univerſi hoc præſens publicum inſtrumentum inſpecturi, quod anno ejuſdem Domini milleſimo trecenteſimo nonageſimo nono, indictione ſeptima, menſis Maii die quarta, ab electione domini Benedicti ultimo in papam A electi anno quinto, cum reverendus pater dominus PETRUS abbas monaſterii Montis ſancti Michaëlis in periculo maris, ordinis ſancti Benedicti, Abrincenſis diœceſis, nobilis vir dominus de Tignonvilla miles, & magiſter Ægidius de Campis ſacræ paginæ profeſſor, ambaxiatores Chriſtianiſſimi principis & domini domini KAROLI Dei gratia Francorum regis illuſtriſſimi, affirmarent & exponerent, quod ſecundum contenta in capitulis reſponſionis præfati domini regis Francorum, factis & compoſitis per eum pro bono unionis eccleſiæ per viam ceſſionis procurandæ, traditiſque ex parte ipſius ambaxiatoribus domini regis Aragonum, & poſtmodum per ipſum dominum Benedictum ſpontanee acceptatis, firmatis & approbatis, perſonæ quæ cum ipſo domino Benedicto & ad ejus ſervitia manebunt, habebant aliqua juramenta præſtare & jurare; idcirco coram ipſis dominis ambaxiatoribus præfati domini regis Francorum, in palatio apoſtolico civitatis Avinionenſis exiſtentibus, & juramenta prædicta audire volentibus, meque notario publico, & præſentibus teſtibus infraſcriptis, perſonaliter conſtituti venerabiles viri Petrus *Garcoys*, Petrus Eximini, magiſter *Sere*, Andræas *de Burſach*, Johannes *Delmers*, Johannes Munionis, Johannes Lupi de Attiença, Simon Salvatoris, Romerius de Pilaribus, Ferdinandus de ſancta Maria, Gondiſſalvus de Victoria, Antonius Gomeſſy, Martinus *de Tahuſt*, Raymundus *de Villarovir*, Alfontius de Manfrella, Johannes de Tortaſello, Johannes de Virnieſta, Michaël Martini, Johannes *Deſpagne*, Antonius *Garcye*, Turibius *Garcye*, Martinus de Corduba, Petrus Navarro, Johannes *d'Aguillar*, Johannes de Mora, Dominicus Barohardi, Johannes Ferdinandi, Johannes Martini, Johannes de Vera, Andræas de Meſſida, Bernardus Fortis, Arnaldus Berteloti, Jacobus de Berlis, Antonius Vincentii, Martinus Sancii, Simon *de la Nage*, Philippus de Camonibus, Guillelmus Floniani, Benedictus *Rouſſignol*, Antonius de Utrera, frater Raymundus Galvaneti, Johannes *du Dailla*, Nicolaus Balaguerii, Rodericus Gomeſſii, Stephanus Toletani, Guillelmus *Forcen*, Johannes *de Forung*, Diadacus de Soria, Didacus Navarri, frater Hieronymus *Deceon* ordinis S. Benedicti, Matthæus Vergerii, Antonius de Campis, Michaël Eximini, Diadacus de Oviedo, Boſſolacius Folquerii, Raymundus *Lult*, Alfonſus *Maldonado*, frater Guillelmus de Peyriotis ordinis Prædicatorum, Enecus Orticii, Petrus *de Verah*, Petrus Romani, Guillelmus Coma ipſius domini Benedicti familiares, cum ipſo in palatio prædicto, ut dicebant, remanere volentes, de conſenſu domini Benedicti juraverunt & promiſerunt bona fide, ac quilibet eorum, manibus tactis ſacris ſcripturis, mihi notario publico infraſcripto, tamquam perſonæ publicæ, vice &

nomine illorum quorum intereſt, aut intereſſe poterit, in futurum legitime ſtipulans juravit & promiſit illa quæ ſequuntur.

Primo ſcilicet quod ipſi directe vel indirecte quovis modo non facient, nec procurabunt aliquid per quod unio eccleſiæ valeat impediri, vel retardari; nec via ceſſionis quomodolibet impediri.

2. Item, quod ſi dictus Benedictus aliquid facere vellet, per quod unio eccleſiæ poſſet retardari, vel via ceſſionis quomodolibet impediri, ipſi eidem Benedicto non conſentient, nec ei dabunt conſilium aut favorem.

3. Item, quod dictum Benedictum non permittent a palatio recedere, nec ad hoc ſibi dabunt directe vel indirecte conſilium, auxilium, vel favorem.

4. Item, quod cuſtodibus deputandis, vel deputatis ad cuſtodiam dicti Benedicti familiaribus eorum nullam injuriam, moleſtiam, offenſam, ſive damnum in perſonas vel bona inferent ſeu inferri facient, directe vel indirecte, occulte vel publice, per ſe vel per alios, immo facere volentibus, prout poterunt, reſiſtent & ſe opponent; & ſi non poſſent reſiſtere, ſaltem ad notitiam dictorum cuſtodum & familiarium quam primum poterunt deducent, quodque dictam cuſtodiam nullatenus impedient; immo quoad eam cuſtodibus debite parebunt, præſentibus ad hæc in quadam capella parva dicti palatii juxta cameram conſiſtorii, reverendo patre domino RAYMUNDO abbate monaſterii beatæ Mariæ de Rivipullo ordinis S. Benedicti, Vicenſis diœceſis, nobili circumſpectis viris dominis Geraldo Alamanni de Cervillione milite, & Petro *Zacalin* legum doctore, ambaxiatoribus præfati domini regis Aragoniæ, & domino Johanne de Boſco preſbytero Gerundenſi notario publico cum pluribus aliis teſtibus ad præmiſſa vocatis & rogatis. Subſequenter vero die quinta menſis Maii, anno prædicto, coram ipſis domini regis Franciæ ambaxiatoribus, meque notario publico, & præſentibus teſtibus ſupraſcriptis, perſonaliter conſtituti dominus FRANCISCUS epiſcopus Imolenſis, Martinus *Molerit*, Cypreſſus Eraudi, frater Guillelmus Blanqueti ordinis S. Benedicti, Petrus *Conill*, Johannes Ægidii de Alfaro, Jacobus Raymundi, Johannes Fabri, Johannes de Monte-Peſſulano, Ægidius Comeſſii, Franciſcus Matthæi, Petrus Andreæ de Conangla, Petrus Quinada, frater Antonius de Margina ordinis fratrum Minorum, Diadacus Alvari, Bartholomæus Garigoſa, Sancius Dayſa, Andræas Laurentii, ipſius domini Benedicti familiares, & cum ipſo in palatio prædicto, ut dicebant, remanere volentes, lecta ſibi primitus de verbo ad verbum forma juramentorum prædictorum, juraverunt & promiſerunt bona fide, ac quilibet ipſorum ſingulariter modo ſupradicto juravit & promiſit præmiſſa omnia & ſingula tenere & firmiter obſervare, ac contra ea non venire publice vel occulte quovis modo. Deinde vero eiſdem anno, die & loco, coram ipſis ambaxiatoribus præfati domini regis Franciæ, meque notario publico, præſentibus teſtibus infraſcriptis, perſonaliter conſtituti dominus PETRUS abbas S. Johannis de Pinna, dominus Johannes Romani cubicularius, dominus Petrus Soriani notarius publicus, magiſter Franciſcus Bibalta magiſter in medicina, dominus Gondiſſalvus *Forcen* miles, ipſius domini Benedicti familiares, & cum ipſo in palatio prædicto, ut dicebant, remanere volentes, lecta ſibi primitus de verbo ad verbum forma juramentorum prædictorum, juraverunt & promiſerunt bona fide, ac quilibet ipſorum ſingulariter modo ſupraſcripto juravit & promiſit, præmiſſa omnia & ſingula tenere & firmiter obſervare, ac contra ea non venire quovis modo publice vel occulte.

5. Item, eadem die & hora in mei notarii publici & teſtium infraſcriptorum præſentia, in quadam camera palatii prædicti perſonaliter conſtitutus, Eximinus Lupi *de Amben* ipſius domini Benedicti familiaris & cum ipſo in dicto palatio volens, ut dicebat, remanere, lectis ſibi primitus de verbo ad verbum juramentis ſupradictis, ipſa omnia & ſingula juravit & promiſit tenere & firmiter obſervare, ac contra ea non venire quovis modo, præſentibus ad hæc nobilibus ac diſertis viris domino Bernardo de Podio milite Elnenſis diœceſis, Roberto de Campis Rothomagenſi, & Comino *de Lande* notario publico cive Avinionenſi, teſtibus ad præmiſſa vocatis, ſpecialiter & rogatis. Super quibus omnibus & ſingulis ambaxiatores præfati domini regis Franciæ petierunt ſibi fieri per me notarium publicum infraſcriptum publicum inſtrumentum. Acta fuerunt hæc Avinionis, anno, indictione, menſe, diebus & loco, ac præſentibus teſtibus ſupraſcriptis. Sic ſignatum.

Et ego Adam *de Sahurs* clericus Cenomanenſis diœceſis, publicus apoſtolica & imperiali auctoritate notarius, præmiſſis omnibus & ſingulis, dum ſic, ut præmittitur, agerentur & fierent, una cum prænominatis teſtibus præſens interfui, eaque ſic fieri vidi & audivi; ideo huic præſenti publico inſtrumento altera manu ſcripto ſignum meum ſolitum appoſui requiſitus.

QUALITER DOMINUS BENEDICTUS refutavit cuſtodes ſibi datos per regem.

Anno 1399. Ex mſ. bibliotheca regia.

IN nomine Domini amen. Noverint præſens publicum inſtrumentum inſpecturi & audituri, quod anno ejuſdem Domini milleſimo trecenteſimo nonageſimo nono, indictione ſeptima, menſis Maii die quarta, ab electione Domini BENEDICTI ultimo in papam electi, anno quinto, in noſtri notariorum

Digitized by Google

infraſcriptorum publicorum & teſtium infra ſcriptorum præſentia, perſonnaliter conſtituti, reverendus pater dominus PETRUS abbas monaſterii Montis ſancti Michaëlis in periculo maris, ordinis ſancti Benedicti, Abrincenſis diœceſis, ac nobilis & circumſpecti viri domini Guillelmus de Tignonvilla miles, & Ægidius de Campis ſacræ paginæ profeſſor, chriſtianiſſimi principis domini KAROLI regis Francorum illuſtriſſimi ambaxiatores, exposuerunt præfato domino BENEDICTO, in palatio apoſtolico civitatis Avinionenſis exiſtenti, quomodo ſecundum capitula reſponſionis præfati domini regis Francorum, facta & compoſita per eum pro bono & unione eccleſiæ, traditaque ex parte ipſius ambaxiatoribus regis Aragoniæ. Quæ ſiquidem capitula dominus Benedictus prædictus promiſerat bona fide adimplere. Inter cetera continebatur quod ipſe dominus rex Francorum commiſerat gardiam, ſeu cuſtodiam perſonæ præfati domini Benedicti, gentium ipſius & bonorum, domino archiepiſcopo Narbonenſi, tribus Baronibus ſuis, videlicet ſeneſcallo Bellicadri, dominis de Caſſenatico & de Volta, & etiam domino de Marla, ſeneſcallo Provinciæ, vel eorum tribus aut duobus; nunc autem Deo faciente, negotia de quibus cavetur in capitulis antedictis, erant ad talem ſtatum deducta, quod procedendum videbatur ad introductionem cuſtodum in palatio apoſtolico. Et ideo ipſi domini ambaxiatores inter ſe deliberaverant, quod ipſi præfatis dominis archiepiſcopo & ſeneſcallis, qui utiles & convenientes ad cuſtodiam præfati domini Benedicti videbantur, traderent litteras commiſſionis hujuſmodi gardiæ ſive cuſtodiæ quas habebant, & de hoc jam cum ipſis locuti fuerant, & ipſos de hoc requiſiverant, & inde requirebant præfatum dominum BENEDICTUM inſtantius ut poterant, tamquam ambaxiatores ex parte ipſius domini regis Francorum, quatenus ipſos archiepiſcopum & ſeneſcallos, ſeu ſaltem duos vel tres de nominatis, ut præfertur, in capitulis antedictis, acceptaret & reciperet pro cuſtodia & gardia prædictis, & introduci permitteret in palatio apoſtolico ad ſecuritatem perſonæ ipſius Benedicti, obedientiæ ſuæ, & negotii unionis eccleſiæ. Ipſe vero dominus BENEDICTUS reſpondit, quod ambaxiatores domini regis Aragonum de Pariſius redeuntes ſibi retulerant, quod quamvis præfati fuiſſent nominati in capitulis ſupradictis & litteris commiſſionis, tamen ipſi ambaxiatores ſciebant eſſe de mente dicti domini regis Francorum, & hoc fuerat eis per aliquos de conſilio dicti domini regis Pariſius declaratum, & etiam in hoc actu duo ex ipſis ambaxiatoribus, videlicet dominus abbas de Rivipullo & dominus Guerardus Alamanni de Cervillione miles hoc affirmaverunt, quod ſi aliquis ſeu aliqui eſſent ſeu viderentur dicto domino Benedicto magis expedientes & grati pro tuitione & cuſtodia perſonæ ſuæ & ſuorum, dum tamen eſſent de regno Franciæ & dicto domino regi bene affidati, ipſe dominus rex libenter in hoc ſibi complaceret, & ideo dictus dominus BENEDICTUS, licet ſuperius nominatos bonas perſonas & notabiles, & aliter ſibi gratas reputaret: non tamen reputat eos potentes ad cuſtodiam & ſecuritatem prædictas, & ad alia quæ neceſſario pro executione capitulorum prædictorum, quoad executionem ſalvæ gardiæ dicti domini regis ſunt agenda; & ideo confiſus de magnificentia & nobilitate domini ducis Aurelianenſis, quem ad cuſtodiam perſonæ ſuæ & ſuorum neceſſarium reputabat, & per cujus medium & induſtriam ſperabat in negotio eccleſiæ multa bona proventura, ipſum pro hujuſmodi cuſtodia & ceteris nomine dicti domini regis exequendis, nominabat & nominavit, nec intendebat aliquem alium pro dicta cuſtodia admittere, nec permittere in palatium introduci: nec videretur honeſtum eidem domino duci eam recipere poſt introductionem dictorum cuſtodum, & in hoc eis ſuccedere; requirendo præfatos dominos ambaxiatores dicti domini regis Francorum, quod data eidem domino Benedicto ſalva gardia ipſius domini regis, proviſo ſibi de ſecuritate perſonæ ſuæ & ſuorum, ac bonorum, ab hac civitate Avinionenſi non recederent, ſed dicti domini ducis adventum, cui jam ſcripſerat, & iterum ad eum mittere & ſcribere intendebat, expectarent. Qui quidem domini ambaxiatores ſibi reſponderunt, quod impletis capitulis reſponſionis regis, prout ad ipſum dominum Benedictum pertinebat, ſibi traderent dictam ſalvam gardiam, & quod ad reliqua facerent quod deberent. De quibus omnibus & ſingulis ſupradictis dicti domini ambaxiatores præfati domini regis Francorum petierunt per nos notarios infraſcriptos ſibi fieri unum, vel plura, inſtrumentum publicum, vel publica inſtrumenta. Acta fuerunt hæc in dicto apoſtolico palatio, in camera nuncupata de Turri, anno indictione, menſe, & die prædictis, præſentibus reverendis patribus dominis Ferdinando Tiraſonenſi, Berengario Gerundenſi presbyteris & Gaufrido *de Boyl* diacono pro cardinalibus ſanctæ Romanæ eccleſiæ ſe gerentibus, nec non dominis Petro Forlani canonico Barchinonenſi & Johanne de Boſco presbyteris, notariis publicis, teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter & rogatis. Sic ſignatum.

Et ego Robertus *du Vauvendrin* clericus Rothomagenſis diœceſis, publicus apoſtolica & imperiali auctoritate notarius, præmiſſis omnibus & ſingulis, dum ſic, ut ſupra ſcribitur, agerentur, dicerentur & fierent, una cum prænominatis teſtibus & notario ſubſcripto, præſens fui, eaque ſic fieri vidi &

Digitized by Google

audivi. Et ideo huic præſenti publico inſtrumento mea propria manu ſcripto, ſignum meum ſolitum appoſui, hic me ſubſcribens requiſitus in teſtimonium præmiſſorum. Sic ſignatum.

Et ego Adam de *Sahurs* clericus, Cenomanenſis dioceſis, publicus apoſtolica & imperiali auctoritate notarius, qui præmiſſis omnibus & ſingulis, dum ſic, ut præmittitur, agerentur & fierent, una cum notario & teſtibus ſupraſcriptis, præſens interfui, eaque ſic fieri vidi & audivi, ideo præſenti publico inſtrumento ſignum meum ſolitum appoſui requiſitus.

SUBTRACTIO CIVITATIS *Leodienſis.*

Anno 1399. Ex bibliotheca regia.

EN nom de Dieu, amen. Nous li maiſtres jurez conſeaux & toute li univerſité de la citoit, franchiſe & banliew de Liege; ſçavoir faiſons à tous bons chreſtiens, que nous à jourd'hui, à la priere & requeſte de tres haut, tres puiſſant & tres catholique roy le roy de Franche, faite à nous par tres honorables & ſages perſonnes, maiſtre Pierre *Blanchet* conſeiller dudit ſeigneur, & maiſtre des requeſtes de ſon hoſtel, & maiſtre Pierre *Plaot* docteur en theologie, ambaxateurs ſolemnels de celi ſeigneur, aſſemblez en palais epiſcopal à Liege, aveulrez pluſieurs autres ſeigneurs, barons, chevaliers & maiſtres, & conſeillers de y pluſieurs bonnes villes & oppides de païs de Liege & de Looz, entre les autres par nos demandes leſdis ambaſſadeurs, & auſſi venerable perſonne maiſtre Guillaume *de Bruges* conſeiller de haute princeſſe la duceſſe de Braybant, nous deſſent & remonſtront comment par la tres doloreux & damnable ſciſme & diviſion, qui ja par long termine avoit eſteit, & encor eſtoit en notre mere ſainte egliſe, pour la contantion lamentable ſuſcitée du papaut, la chreſtienneté avoit ſouſtenut evidemment & ſouſtenoit tres grand adverſaires, & pluſieurs aennemis ſe multiplioent chacun jour en la dite egliſe, & y avendroient pluſieurs mals & inconvenienches en gran ſcandele de la foid chreſtienne, & en perils des ames; & ſe porveut n'y eſtoit briefment, & enſi que lidits ambaſſateurs deſſent, li roys & pluſieurs tres hauts princes & ſeigneurs avoit de y chu faire, eſteit priiez & requis afin que li tres doloreux ſciſme fuſt extirpeiz de notre mere ſainte egliſe, & union mieſe en icelle, telement que ſans doubte fuſt au ſiecle un ſeul pape & paſteur approuveit par l'univerſelle egliſe & chreſtientot, come ſes predeceſſeurs avoient fait en leurs temps. Pourquoy lidiz catholique roy enſivvant les œvres recommandables de ſes predeceſſeurs, deſirant de tout ſon cuer ſur toute autre chouſe à troveir voies & manieres de venir à l'union devant dite, pour celi cas a fait pluſieurs grandes & notaubles ambaſſantes, enſi que lidis ambaſſateurs nous deſſent, tant devers les contendant du papaut, com devers notre tres excellent & puiſſant ſeigneur & prince le roy des Romains, & autres, & auſſi pluſieurs convocations de grands ſeigneurs du ſang royaut, & de ſon conſeil, avec les prelauz & deputeiz des egliſes, univerſitez & eſtudes de ſon païs, ou la matiere dudit ſciſme, d'une partie & d'autre, avoit eſteit notablement debattuës, & ouvertes les voies à plaiſir de Dieu, de venir à celle union deſja tochiée. En quelz conſeaux le roy meymement aviſeit & delibereit ſoy concludi delaiſſier & de y departir d'elle obeiſſanche totale de celi d'Avignon, que tenut avoit pour pape, enſi qu'il & pluſieurs autres ſeigneurs & princes extans de celi obeiſſanche, s'en ſont departis pour le bien & le union d'elle l'egliſe. Et ſembloit au roy enſi que lidis ambaſſateurs ramantirent cheaus qui eſtoient d'elle obeiſſanche de Rome, & afin que on poſiſt avoir un ſeul pape & paſteur approuveit par l'univerſelle egliſe, ſoy devoient d'iceli departir par pluſieurs raiſons, que leſdits ambaſſateurs lors propoſarent, priant à nous & requerant inſtamment de part le roy de Franche & la duchoiſe de Braybant, que a chu pour le commun bien & l'union d'elle egliſe, nous vouſiſſiens condeſcendre. Pourquoy entendu la relation deſdits ambaſſateurs, & leur requeſte, Nous ſur chu aviſeis & deliberez, convoitans le ſalut des ames, le union, dou commun accort avons elut & eliſons de ſuſtraire & oſteir l'obedience total que oynt avons à celi de Rome, & que à li, ni à cely d'Avignon ne ſoit faire aucune obeiſſanche, afin que de venir à plaiſir de Dieu à brief termine alle union ſouvent tochié, pourveu en chu que toutez graſſiez, bulles & impetrations faites juſques alle journeye d'huy à ceaux du payis par celi de Rome demeurent en leur forche & vertut: meſme ſe chu pendant etoit en noſtre mere ſaincte egliſe elut un ſeul paſtre & pape, voir dont les bulles & lettres de dans trois ſemaines prochaines venantes ſeront exhibuées & demonſtrées pardevant le Juge ordinaire de notre tres cher & redouteit ſeigneur l'eleut du ſiege & comté de Looz preſent un notaire de par nous chu deputeit & autrement non; & que caſcun enſi que dit eſt avans graccez uſe de celi ſelon leur forme & dattes com appartient, & que les elections faites deuement des prelauz de la citeit & dioceſe de Liege par ceaus qui faire les doiient admiſez, ratifiez & conſentiez par noſtre dit redouté ſeigneur l'eſlû du Liege, tant celles aſquelles li oppoſiteurs ſoy ſont aſſentis comme autres quelconques, remanent en leur vigheur, & auſſi tous poſſedans benefices par

impetrations ſans graces nommées *diez obitus*, leſquelles nous ne voulons aucunement avoir leur cours, remanent en leurs beneſices paiſiblement, & puis toutes ces graces enſi emplies les beneſices, dignitez & offices eccleſiaſtiques, qui adonc & apres chu vaqueront, ſoient ordineiz & diſpoſeiz par les prelats, collateurs & patrons à cui cellation ils percevront, tant & ſi longuement que union, & un ſeul paſtre pour le univerſelle egliſe approuveit ſerat en noſtre mere ſainte egliſe; & que plus hativement ladite union puiſt avoir effet, nous voulons que tantôt, & de preſent tous biens & emolumens extant aſdis païs partenant à pape de Rome, à ſes cardinals & autres, qui ne ſeront de cette opinion, ſoient pris, ſaiſis & mis en ſequeſtre pour la deffenſion d'icelle egliſe, & de païs ſans deport aucun. Et afin que ce ſoit ferme, couſe, & eſtauble, & en temoignage de chu, nous avons fait apendre à ces preſentes le ſeaul de notre citeit ſour l'an de grace noſtre ſeigneur Jesus Christ mille trois cent nonante & nueſle douzies jour du mois de Junet.

Sequitur conſequenter ejuſdem tenoris, ſubſtractio villarum Hoyenſis 16. *Junii, Dionanti* 18. *ejuſdem menſis & Theduini* 19. *etiam Junii.*

RESPONSIO DOMINI BENEDICTI ad ultima capitula regis.

Anno 1399. *Ex mſ. regia bibliotheca.*

IN nomine domini. Amen. Noverint univerſi, quod anno a nativitate ejuſdem milleſimo trecenteſimo nonageſimo nono, indictione ſeptima, die undecima menſis Octobris, pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto patris ac domini domini noſtri Benedicti divina providentia papæ XIII. anno ſexto. Vocatis ad hæc nobis Petro Foriani & Petro de Ponte notariis publicis & teſtibus infraſcriptis, a præfato domino noſtro papa Benedicto in palatio apoſtolico civitatis Avinionenſis perſonaliter reſidente, præſentibus ibidem reverendiſſimis in Chriſto patribus & dominis dominis Martino tituli ſancti Laurentii in Lucina, Ferdinando baſilicæ duodecim apoſtolorum de Urbe, Berengario tituli ſancti Clementis preſbyteris, & Gaufrido ſanctæ Mariæ in Aquiro diacono ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalibus, Pampilonenſis, Tiraſonenſis, Gerundenſis, & *de Boyl* vulgariter nuncupatis, conſtitutis perſonaliter reverendo in Chriſto patre domino Petro abbate monaſterii Montis ſancti Michaëlis in periculo maris, ordinis ſancti Benedicti, Abrincenſis dioceſis, ac nobili & circumſpectis viris dominis Guillelmo de Tignonvilla milite & magiſtro de Campis ſacræ paginæ profeſſore, ſereniſſimi principis domini Karoli regis Francorum, ac Johanne de Fontanis milite & Petro *Beaublé* utriuſque juris doctore, illuſtriſſimi domini Ludovici ducis Aurelianenſis ambaxiatoribus, nec non reverendo in Chriſto patre domino Raymundo abbate monaſterii beatæ Mariæ de Rivipullo, ordinis prædicti, Vicenſis dioceſis, ac nobili & circumſpecto viro Geraldo Alamanni de Cervillione milite ſereniſſimi principis domini Martini regis Aragonum ambaxiatoribus, præfatus dominus papa aſſerens, quod per ipſos dominos ambaxiatores prædictorum dominorum regis Franciæ & ducis Aurelianenſis, ex parte ipſorum dominorum regis Franciæ & ducis Aurelianenſis fuerunt ſibi tradita noviter quædam capitula in ſcriptis, ad quæ ipſe ſuas ordinaverit reſponſiones, quas in ſcriptis in quadam papyri cedula, cum inſertione ipſorum capitulorum, idem dominus noſter papa tradidit nobis notariis, quorum capitulorum & reſponſionum tenores inferius deſcribuntur; volens & mandans ſupradictus dominus noſter papa eas legi præfatis dominis ambaxiatoribus, ſibique copiam tradi de illis, ſi eam habere vellent, per nos notarios ſupradictos: proteſtans expreſſe ipſe dominus noſter papa, & poteſtatem ſibi retinens, quod reſponſiones ſuas hujuſmodi poſſet habilitare, corrigere, & ab eis detrahere, ac ipſis addere, facti ſubſtantia non mutata. Quorum quidem capitulorum & dictarum reſponſionum tenores ſequuntur per ordinem in hunc modum.

Iſta ſunt quæ retulerunt in effectu ambaxiatores domini regis Franciæ & domini ducis Aurelianenſis domino Benedicto, faciendo reſponſionem ad ea, quæ dominus vicecomes Rodi & Geraldus de Cervillione milites expoſuerunt nomine dicti domini Benedicti domino regi & dominis ducibus Bituriæ, Burgundiæ & Aurelianenſi, tangentia gardiam & ſecuritatem perſonæ dicti domini Benedicti & bonorum ſuorum. Qui quidem dominus Benedictus per præfatos milites requirebat regem, quatenus pro dicta gardia & ſecuritate mitteret ad eum dictum dominum ducem Aurelianenſem, ex certis cauſis & rationibus plenius in litteris dicti domini Benedicti & dictorum militum credentia contentis.

Et primo quod præfatus dominus rex ſignificat eidem domino Benedicto, quod nec ipſe, aut aliquis de ſuo ſanguine vellent quin honeſte tractaretur, nec quod ipſi domino Benedicto fieret aliqua diſplicentia. Et quia memoratus dominus Benedictus confidit & ſperat quod ſi dictus dominus Aurelianenſis haberet gardiam perſonæ dicti domini Benedicti, æmuli ſui aliquid attentare contra ipſius perſonam, ſine bona ratione veriſimiliter magis dubitarent, & præfato domino regi & ejus conſilio, ex certis & juſtis cauſis arduis & neceſſariis ipſum & utilitatem regni ſui concernentibus, non videtur expediens, quod prælibatus dominus dux ſe de præſenti

Digitized by Google

a ſæpedicto domino rege abſentet; ideo & eſt ipſis ambaxiatoribus injunctum præſcripto domino Benedicto ea dicere quæ ſequuntur, & ſuper his ſcire ſuam intentionem.

Primo ſi prædictus dominus Benedictus foret contentus, quod ſæpetactus dominus dux ſub manu domini regis convertat certas perſonas notabiles, eidem domino duci fidas & familiares ad eumdem dominum Benedictum aſſociandum, cuſtodiendumque, ut honeſte tractetur, & ne ſibi fiat aliquod gravamen ſive diſplicentia quævis, in palatio apoſtolico, in quo nunc eſt vel alibi, ubi manſio ejus videbitur expediens & honeſta.

SEQUITUR RESPONSIO DOMINI noſtri papæ circa materiam contentam in duobus ſupra proximis capitulis, & in principio ſequentis uſque ad verbum ſperans quod, &c. *etiam ad materiam contentam in capitulo penultimo infra quod incipit*, tertio intentio eſt, &c. *uſque ibi*, quia dictis perſonis, &c.

Idem dominus papa reſpondendo dixit, quo ad illa quæ ipſe illuſtriſſimus rex ſignificabat, quod nec ipſe, nec aliquis de ſuo ſanguine vellent quin ipſe dominus noſter papa honeſte tractaretur, nec ſibi aliqua diſplicentia fiat, unde præfato domino duci Aurelianenſi cuſtodiam perſonæ ſuæ & ſuorum ſub manu regia tenendam commiſerat, quam præfatus dominus dux ob Dei & eccleſiæ ſuæ reverentiam, ut percepit, liberaliter receperat, & aliquos ſibi fidos pro dicta cuſtodia mittere intendebat. Prædictus dominus noſter præmiſſa acceptans, paratus eſt per ipſum dominum Deum mittendos recipere, Deo laudes reddens, & præfato domino regi & ducibus, ſpecialiter domino Aurelianenſi, qui onus præmiſſorum dignatus eſt ſua benignitate recipere, gratias referens, quod hanc humanitatem ſibi offerebant, in qua, prout ſecundum beatum Jeronimum latius habetur in canone, regum conſiſtit officium, ſcilicet liberare minimum Chriſti vicarium, quin imo & alios vi oppreſſos; ſperans quod per jam dictam cuſtodiam, & ipſe ab inſtantibus oppreſſionibus & periculis liberabitur, & pius & ſtrenuus liberator æternum inde præmium conſequetur.

Sequitur aliud capitulum.

Secundo quod ſi ſupradictus dominus BENEDICTUS contentetur de præmiſſis immediate, dominus rex ſe conſentit quod pro ſecuritate & gardia ipſius domini Benedicti & bonorum ſuorum, dominus dux committat ſub manu dicti regis aliquos de gentibus ſuis notabiles atque fidos, ut præmiſſum eſt; ſperans quod pro bono unionis eccleſiæ ſupraſcriptus dominus Benedictus velit credere & facere cum effectu quidquid ſibi conſuletur, per eumdem dominum ducem Aurelianenſem, ex ordinatione domini regis & deliberatione dictorum dominorum ducum & dicti domini regis; & ſi iſta & præmiſſa ſponte velit acceptare & facere, ut præfertur, idem dominus dux Aurelianenſis diligentiam faciet pro poſſe veniendi perſonaliter, & citius quam bono modo poterit, ad præſentiam dicti domini Benedicti, ad dicendum & conſulendum modo prætacto ea quæ ſibi videbuntur fienda per ipſum dominum Benedictum, pro bono & acceleratione unionis eccleſiæ. Et quia, prout ſibi alias prædicti ambaxiatores aſſeruerant, ipſi non poterant in eiſdem capitulis aliquid interpretari, declarare, ſeu quomodolibet mutare, vel addere; ſed tantum juſſa ſibi retulerunt, reſponſionem audituri ſimpliciter, & maxime, ut ab ipſis audiverat, fere omnes erant, non ad præfatum dominum regem Francorum pro nunc, ſed ejus mandato ad partes alias profecturi. Idcirco ſuper illis abſque dilatione aliqua perſonas idoneas mitteret quæ ex parte ſua tam ipſi ſereniſſimo regi, quam dictis dominis ducibus, & præſertim domino duci Aurelianenſi, qui ſuper hoc ſibi ſpeciales nuntios deſtinaverat, taliter fideliter referrent, de quibus ipſi contentarentur, domino annuente.

Sequitur aliud capitulum.

Tertio, intentio eſt domini ducis in caſu præfato committere, ſeu deputare ſub manu regia ſuperius memorata, duas perſonas notabiles & ſibi fidas, ut præinſeritur, cum ſex vel octo perſonis nobilibus ad eum aſſociandum, cuſtodiendumque, & faciendum quod non fiat dicto domino Benedicto violentia ſeu diſplicentia, ut præfertur. Et quia dictis perſonis deputandis neceſſe erit providere de ſtipendiis & expenſis ſecundum ſtatum eorumdem, cum nulli veriſimiliter reperirentur, qui vellent iſtud onus ſuſcipere ſuis ſtipendiis & expenſis. Ideo dictis ambaxiatoribus eſt injunctum quod ſciant ab ipſo domino Benedicto, ſi vellet ſolvere & tradere ſtipendia & expenſas perſonis prædictis; etiam de hoc ipſum requiſierunt.

Sequitur reſponſio domini noſtri papæ.

Quia contentis in principio ejuſdem capituli jam eſt ſupra reſponſum uſque ad verbum illud, *& quia, &c.* ad contenta vero ab verbis illis uſque ad finem, reſpondit dominus noſter papa, quod non eſt intentio ſua, quod dominus rex ſeu etiam dominus dux Aurelianenſis graventur onere expenſarum iſtorum deputandorum & mittendorum per ipſum dominum ducem, vel etiam iſti deputandi vel mittendi, ut præmittitur, onus ſuſcipiant ſuis ſtipendiis & expenſis, ſed de his mittendi per dictum dominum noſtrum papam

Digitized by Google

pam loquentur domino duci, & dabitur bonus ordo.

Sequitur aliud capitulum.

Quarto & ultimo dixerunt dicti ambaxiatores præfato domino Benedicto, quod dictus dominus rex per prædicta non intendit aliquid immutare ſuper contentis in capitulis, aut aliquo eorumdem, aliàs per ambaxiatores regis Aragonum ex parte ſæpe expreſſi domini regis eidem domino Benedicto præſentatis, & per ipſum acceptatis & concordatis.

Sequitur domini noſtri reſponſio circa contenta in capitulis.

Ultimo dixit dominus noſter prædictus, quod veritas facti ſic ſe habet, quod dum per ambaxiatores regis Aragonum prædicta capitula fuerunt ſibi portata, ipſi dixerunt ſibi quod licet in ſcriptura capitulorum hoc expreſſe non caveretur, tamen per gentes conſilii regis ad tractandum cum eis de materia dictorum capitulorum deputatas, fuit eis dictum & aſſertum, quod dominus noſter papa haberet electionem perſonarum ad cuſtodiam deputatarum, ſeu etiam deputandarum, dum tamen eſſent ſubditæ regis & ſibi fidæ, & quod ſecundum hoc ex cauſis certis rationabilibus & expedientibus nominavit dominum ducem Aurelianenſem, & ſuper hoc ſcripſit regi ac dominis patruis & præfato duci Aurelianenſi germano regis, & nunc dictus dominus rex & dominus dux Aurelianenſis fecerunt dici per eoſdem ſuos ambaxiatores & exponi de miſſione aliquorum deputandorum, ut ſupra in capitulis continetur. Et his reſpondens dictus dominus noſter acceptavit cuſtodiam dictorum deputandorum & mittendorum per dictum dominum ducem, ut in reſponſione ſua data ſupra continetur; & præmiſſis ſtantibus reſpondit, quod ipſe idem ſemper voluerat & nunc volebat, nec crederetur cuique aſſerenti contrarium; immo attendens pericula ſibi & ſuis & etiam eccleſiæ ſanctæ Dei veriſimiliter imminentia, ipſos nuncios antedictos, quorum aliqui ſibi quandoque de ipſis periculis aliqua retulerant, inſtanter rogabat & requirebat, quatenus pro executione præmiſſorum traderent ſibi ſalvam-gardiam regis, & ipſam in locis debitis publicando, & alia quæ ad ſui & ſuorum ſecuritatem pertinent, faciendo; nam iſte præſto ſe offerebat, ſi qua per eum fieri reſtarent, opere adimplere, juxta prædictorum capitulorum ſeriem & tenorem, quorum quidem capitulorum & reſponſionum eiſdem capitulis per dictum dominum noſtrum papam factarum, cedula tradita nobis dictis notariis, & lectis ipſis reſponſionibus præfatis dominis ambaxiatoribus dictorum dominorum regis Franciæ & ducis Aurelianenſis, per me Petrum Soriani notarium ſupradictum, memoratus dominus noſter papa petiit, & requiſivit, & mandavit, de præmiſſis omnibus & ſingulis fieri unum & plura, publicum inſtrumentum & publica inſtrumenta per nos notarios ſupra & infra ſcriptos. Acta fuerunt hæc anno, indictione, menſe, pontificatu & loco quibus ſupra, præſentibus religioſo, & venerabilibus ac diſcretis viris dominis patre Hieronymo *de Ocon* monacho monaſterii Sublacenſis prædicti ordinis, & Johanne Romani canonico eccleſiæ Barchinonenſis, cubiculariis dicti domini noſtri papæ, teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter & rogatis. Sic ſignatum.

Et ego Petrus Soriani clericus Segobricenſis, publicus apoſtolica auctoritate notarius, ſupradictis omnibus & ſingulis, dum ſic, ut præmittitur, agerentur & fierent per dictum dominum noſtrum papam, & coram eo una cum prænominatis teſtibus & infraſcripto notario, præſens interfui, & huic inſtrumento in hanc publicam formam redacto per alium ſcripto, ſignum meum conſuetum appoſui, hic me propria manu ſubſcribendo in fidem & teſtimonium præmiſſorum omnium requiſitus & rogatus.

Et ego Petrus de Ponte clericus Gerundenſis diœceſis, publicus apoſtolica auctoritate notarius, præmiſſis omnibus & ſingulis, dum ſic, ut præmittitur, per dictum dominum noſtrum papam & coram eo agerentur & fierent, una cum prænominatis teſtibus & notario interfui, & huic inſtrumento in hanc publicam formam redacto, & per alium ſcripto ſignum meum ſolitum appoſui, hic me propria manu ſubſcribendo, rogatus & requiſitus in fidem & teſtimonium præmiſſorum.

QUALITER DOMINUS BENEDICTUS fuit requiſitus ut magis declararet ſuam intentionem circa ultima capitula ſibi miſſa per regem.

Anno 1399. Ex mſ. bibliotheca regia.

IN nomine Domini. Amen. Noverint univerſi, quod anno ejuſdem Domini milleſimo trecenteſimo nonageſimo nono, indictione octava, menſis Octobris die quarta decima, ab electione domini Benedicti ultimo in papam electi anno ſexto, coram domino BENEDICTO prædicto, in palatio apoſtolico civitatis Avinionenſis exiſtente, vocatis ad hæc me notario publico, & teſtibus infraſcriptis, propter hoc conſtituti perſonaliter reverendus pater dominus PETRUS abbas monaſterii Montis S. Michaëlis in periculo maris, ordinis S. Benedicti, Abrincenſis diœceſis, nobilis vir dominus de Tignonvilla miles, ambaxiatores Chriſtianiſſimi principis & domini KAROLI Dei gratia Francorum regis illuſtriſſimi, & dominus Petrus *Beaublé* utriuſque juris profeſſor, illuſtris principis ac domini LUDOVICI ducis Aurelianenſis ambaxiator, cum certis aliis ad dominum Benedi-

ctum ſupraſcriptum ſuper facto unionis eccleſiæ deſtinati & tranſmiſſi, eidem domino Benedicto expoſuerunt, qualiter in reſponſione prædicti domini Benedicti per eum facta ad certa capitula pro parte ipſius domini regis & ejus fratris domini ducis Aurelianenſis prædicti ſuper facto gardiæ & ſecuritatis perſonæ ipſius domini Benedicti & bonorum ſuorum, per ambaxiatores prædictos eidem nuper præſentata, videbantur aliqua declaranda, ſeu etiam reformanda. Unde aſſeruerunt ambaxiatores memorati, quod ipſi intentionem ipſorum dominorum regis & ducis ſæpedicto domino tradiderant per articulos ſeu capitula in ſcriptis, quodque ſibi nedum articulos ſeu capitula ſupradicta eidem domino Benedicto expoſuerant, ſed etiam petierant ac requiſierant ſcire ſuper illis ſuam intentionem, prout per dominum regem ſupradictum & dominum ducem fuerat illis injunctum. Super quo dominus Benedictus prædictus, ut dicebant, conformiter non reſpondet, immo ipſos ambaxiatores ſuper multis in eiſdem capitulis contentis reliquit incertos, ſicut prius. Quare ſuper illis requirebant dicti ambaxiatores ſcire ipſius domini Benedicti plenam intentionem, quam præfati dominus rex & dominus dux eis mandaverant ſpecialiter ſcire. Ad quod memoratus dominus Benedictus reſpondit, quod ſi circa prædictam ipſius reſponſionem videantur aliqui errores, defectus aut dubia, bene volebat ſuper his habere collationem cum ipſis ambaxiatoribus, & quod habita deliberatione, haberet confici publicum inſtrumentum de præmiſſis, rogans nihilominus inſtanter & requirens dictos ambaxiatores, quatenus ſalvam gardiam dicti domini regis ſibi traderent, ipſam in locis debitis publicando, & alia quæ ad ſui ſecuritatem pertinerent faciendo; & ſi qua per eum de primis capitulis reſtarent facienda, paratus erat opere adimplere. Ipſi autem ambaxiatores prænominati nolentes, nec intendentes, ut dicebant, ſuper contentis in primis capitulis, aut aliquo eorumdem, domini regis Franciæ, nuper traditis ex parte ipſius ambaxiatoribus domini regis Aragoniæ, ac per ipſum dominum Benedictum acceptatis & concordatis, aliquid immutari ſuper requeſta prædicta ipſius domini Benedicti, de ſalvæ gardiæ regis traditione aut ejus publicatione, reſponderunt juxta tenorem cujuſdam cedulæ in papyro ſcriptæ, & per ambaxiatores prænominatos, una cum magiſtro Ægidio de Campis ſacræ paginæ profeſſore eorum collega tunc abſente, confectæ, mihique notario publico infraſcripto poſtmodum traditæ, ac eidem domino Benedicto exhibitæ & præſentatæ: cujus quidem cedulæ papyri tenor de verbo ad verbum ſequitur in hunc modum.

1. Quantum vero ad requeſtam per dominum Benedictum factam, de ſalvæ-gardiæ regis traditione aut ejuſdem publicatione, &c. ſic pro parte ambaxiatorum regis reſpondetur, quod cum eam juſtificare contendat, eo quod præſto ſe offert, ſi qua per eum fieri de primis capitulis reſtarent, opere adimplere; & dictis ambaxiatoribus multa videntur in ſpeciali evidenter reſtare fienda, ſuper quo tamen loquitur conditionaliter & dubie ex illa particula, *Si qua per eum, &c.* Ideo bona fide in negotio procedentes, ad vitandum intricationes, dubias generalitates, & negotii prolongationes, prædicta notificant domino Benedicto, ut ſuper his & eorum ſingulis ſuam aperiat intentionem, quam neceſſe eſt eis præſtare ſecundum inſtructiones eis datas, antequam valeant ad dictam requeſtam plene reſpondere. Et primo quod acceptet abſolute executores ſalvæ-gardiæ in primis capitulis nominatos ſecundum eorum ſeriem & tenorem, nec per ultima capitula in aliquo eis detrahitur, ſed potius per ea confirmantur, ut in ultimo capitulo eorumdem luculenter apparet. Secundo, quod pure & abſolute purificet omnia alia ipſum tangentia, ſecundum tenorem primorum capitulorum, ſicut etiam ſalva-gardia regis eſt pura & abſoluta, & in purificatione tangentium dominum Benedictum rex principaliter ſe fundat, & ea impleta præſupponit, ut puta, quod acceptet viam ceſſionis, & promittat quod intruſo cedente, mortuo, vel ejecto, ipſe renuntiabit papatui ſine aliqua modificatione in bona forma & & debita, ſecundum quod littera ſalvæ-gardiæ, cujus dominus Benedictus habet copiam, continet per expreſſum.

2. Item, quod pure & abſolute promittat, quod ipſe directe vel indirecte non faciet, nec procurabit aliquid, per quod unio eccleſiæ valeat retardari, aut via ceſſionis quomodolibet impediri.

3. Item, quod pure & abſolute promittat, quod ipſe ibi ad conventum, ſeu congregationem, quæ fiet pro unione ſanctæ matris eccleſiæ, veniet, ut in capitulo ſuper hoc confecto plenius continetur.

4. Item, quod abſolute promittat non recedere de palatio in quo nunc eſt, vel alibi, ubi ejus manſio expediens & honorabilis videbitur, ſine conſenſu regum, qui ſibi obedieverunt, & ſacri collegii, &c. ſicut in capitulo de hac materia plenius continetur.

5. Item, quod iſta ſpecialiter concedantur ſub inſtrumentis publicis, & cum ſignatione manus propriæ.

6. Item, quod ad ea quæ ſunt facti, ipſi & ſui remaneant ſine armis, & quod reſtringat ſe ad numerum familiarium in capitulis deſignatum, & reſtantes de facto recedant. Super his autem & eorum quolibet plena reſponſione habita, tam rationabiliter & favorabiliter apud dictum dominum Benedictum ſe habebunt dicti ambaxiatores in facto ſalvæ-gardiæ & ſecuritate ſua, quod, Deo an-

Digitized by Google

nuehte, meritò habebit contentari.

7. Item, cum ſupradictis requirunt ſpecialiter ſcire intentionem ſuam de inſtrumentis faciendis ad partem; ſuper quibus duobus capitulis, ceſſionis ſcilicet & comparitionis, & quæ alias promiſit expedire, novis auditis de cuſtodia ſua pro parte domini ducis Aurelianenſis, &c. Qua quidem cedula papyri ipſi domino Benedicto exhibita & præſentata, & per ipſos dominos ambaxiatores dicto & requiſito ſicut eis æquum & juſtum videbatur, quod in inſtrumento reſponſionis domini Benedicti antedictæ tenor cedulæ prædictæ infereretur, ſæpedictus dominus Benedictus præfatis ambaxiatoribus reſpondit, quod ſuper his oportebat ipſum deliberare, ut ipſis reſpondere valeret. Super quibus omnibus & ſingulis dicti ambaxiatores petierunt per me notarium publicum infraſcriptum ſibi fieri publicum inſtrumentum. Acta fuerunt hæc Avinionis in palatio apoſtolico prædicto, in camera nuncupata de Turri, anno, indictione, menſe & die ſupraſcriptis, præſentibus ad hæc reverendis patribus dominis FERDINANDO Tiraſonenſi, BERENGARIO Gerundenſi preſbyteris, & GAUFRIDO DE BOYL diacono, pro cardinalibus ſanctæ Romanæ eccleſiæ ſe gerentibus, necnon reverendo patre domino RAYMUNDO abbate monaſterii beatæ Mariæ de Rivipullo, ordinis S. Benedicti, Vicenſis diœceſis, nobili viro domino Gerardo Alamanni de Cervillione milite, ambaxiatoribus præfati domini regis Aragonum, fratre Johanne Tirelli priore monaſterii beatæ Mariæ de Burgofonte in Valeſio ordinis Cartuſienſis, Sueſſionenſis diœceſis, dominis Johanne Romani & Petro Soriani preſbyteris & canonicis eccleſiæ Barchinonenſis, cum pluribus aliis teſtibus, ad præmiſſa vocatis ſpecialiter & rogatis. Sic ſignatum.

Et ego Adam *de Sahurs* clericus Cenomanenſis diœceſis, publicus apoſtolica & imperiali auctoritate notarius, quia præmiſſis omnibus & ſingulis, dum ſic, ut præmittitur, agerentur & fierent, una cum prænominatis teſtibus præſens interfui, eaque ſic fieri vidi & audivi. Ideo huic præſenti publico inſtrumento altera manu fideliter ſcripto me ſubſcripſi, ſignumque meum ſolitum appoſui requiſitus in teſtimonium præmiſſorum.

RELATIO FACTA DOMINIS regibus Caſtellæ & Navarræ, ſuper his quæ facta fuerant in Avinione per ambaxiatores regis.

Anno 1399. Ex mſ. bibliotheca reg.

IN nomine Domini. Amen. Noverint univerſi, quod anno ejuſdem Domini milleſimo trecenteſimo nonageſimo nono, indictione octava, menſis Octobris die vigeſima ſeptima, ab electione domini Benedicti ultimò in papam electi anno ſexto, in mei no-

A tarii publici, teſtiumque infraſcriptorum præſentia, perſonaliter conſtituti reverendus in Chriſto pater dominus PETRUS abbas monaſterii Montis ſancti Michaëlis in periculo maris, ordinis ſancti Benedicti, Abrincenſis diœceſis, & venerabilis & circumſpectus vir magiſter Ægidius de Campis ſacræ paginæ profeſſor, Chriſtianiſſimi principis ac domini CAROLI Dei gratia Francorum regis ambaxiatores, ex parte ipſius ad dominos cardinales ſacri collegii, ſuper aliquibus negotiis factum unionis ſanctæ matris eccleſiæ concernentibus, deſtinati & tranſmiſſi; expoſuerunt &
B narraverunt, qualiter per certas litteras ipſius domini regis nuper eis fuerat intimatum & mandatum, quatenus omnia illa quæ per ipſos in Avinione, tam erga dictos dominos cardinales, quàm erga præfatum dominum Benedictum & aliàs acta fuerunt ſeu proſecuta circa materiam præfatæ unionis, haberent diligenter illuſtriſſimis principibus & dominis H. Caſtellæ & K. Navarræ regibus per certum nuntium notificare & communicare. Eâ propter domini ambaxiatores præfati volentes hujuſmodi mandatis regiis, ut dice-
C bant, obtemperare cum effectu, exhibuerunt & tradiderunt venerabili viro Petro Alfonſi de ſancto Auderio, clerico Burgenſis diœceſis, filio Johannis Alfonſi, tunc præſenti & recipienti, duos fardellos in tela cerata, in quorum quolibet continebantur illa quæ ſequuntur; videlicet litteræ ſecretæ præfati domini regis Francorum, in pergameno ipſis ambaxiatoribus tranſmiſſæ, & mandatum prædictum continentes. Item, litteræ ſecretæ ipſorum ambaxiatorum in papyro, narrativæ eorum quæ per ipſos facta fuerunt in Avenione cum prædicto domino Benedicto. Item,
D copia cujuſdam inſtrumenti continentis viam aliàs apertam per ſereniſſimum principem dominum MARTINUM regem Aragoniæ, unà cum copia cedulæ domini Benedicti, miſſæ domino regi Franciæ ſæpedicto per ambaxiatores dicti regis Aragonum. Item, copia collationata inſtrumenti firmationis primorum capitulorum domini regis Franciæ memorati, per ipſum dominum Benedictum acceptorum. Item, copia ultimorum capitulorum ipſius domini regis Franciæ, tangentium dominum ducem Aurelianenſem, & reſponſio domini Benedicti prædicti ad ea-
E dem. Item, quædam cedula, in qua continentur illa quæ dominus Benedictus tenetur adimplere per acceptationem primorum capitulorum ſupradictam; ſuper quibus ipſi ambaxiatores in receſſu ſuo ab ipſo domino Benedicto, ipſum requiſiverunt; in quibus quidem litteris & ſcripturis dicebant & aſſerebant domini ambaxiatores memorati totam narrationem & proceſſum ſuæ ambaxiatæ in effectu contineri. Ipſe vero Petrus Alfonſi onus hujuſmodi in ſe recipiens, coram ipſis dominis ambaxiatoribus promiſit bona fide

Digitized by Google

in manu mei notarii publici infraſcripti legitime ſtipulantis & recipientis corporaliter præſtita, ac etiam tactis ſacris ſcripturis, juravit diligentiam debitam ſe facturum de præſentando & tradendo prædictis dominis regibus Caſtellæ & Navarræ dictos fardellos, videlicet cuilibet ipſorum dominorum regum alterum dictorum fardellorum; recognoſcens dictus Petrus Alfonſi ſe pro ſalario ſuo a præfatis dominis ambaxiatoribus eſſe contentum & bene ſolutum.

Item, reverendus in Chriſto pater dominus ROBERTUS DE NOYERS epiſcopus Elborenſis, tunc præſens juravit ad ſancta Dei evangelia, & per juramentum quod habebat ad dominum regem Francorum prædictum, quod de ipſo Petro Alfonſi & de induſtria ſuæ perſonæ, ac diligentia tantum confidebat in hoc facto, ſicut faceret de propria ipſiuſmet perſona, & inde ſpem firmabat, quod dictus Petrus in hoc debitum ſuum faceret; ſuper quibus ipſi ambaxiatores petierunt inſtrumentum. Acta fuerunt hæc Avinioni in hoſpitio Cervi-volantis, ſito in vico magnæ fuſteriæ, præſentibus ad hoc religioſo & honeſto viro fratre Stephano Limoſini pœnitentiario eccleſiæ Romanæ, ordinis fratrum Prædicatorum, & Roberto de Boſco clerico Ebroïcenſis diœceſis, teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter & rogatis. Sic ſignatum.

Et ego Adam *de Sahurs* clericus Cenomanenſis diœceſis, publicus apoſtolica & imperiali auctoritate notarius, præmiſſis omnibus & ſingulis, dum ſic, ut præmittitur, agerentur & fierent, unà cum prænominatis teſtibus præſens fui, eaque ſic fieri vidi & audivi: ideo huic præſenti publico inſtrumento manu aliena fideliter ſcripto, ſignum meum ſolitum appoſui requiſitus & rogatus.

SECUNDA SECURITAS DATA domino Benedicto per dominos cardinales.

Anno 1399. *Ex mſ. bibliotheca reg.*

IN nomine Domini. Amen. Noverint univerſi, quod anno ejuſdem Domini milleſimo trecenteſimo nonageſimo nono, indictione octava, menſis Octobris die ultima, ab electione domini BENEDICTI ultimò in papam electi anno ſexto, reverendiſſimis in Chriſto patribus ac dominis, dominis GUILLELMO tituli ſancti Stephani in Celio monte, L. tituli ſancti Sixti, JOHANNE tituli ſanctæ Anaſtaſiæ, PETRO tituli ſancti Petri ad vincula, GUILLELMO tituli ſanctæ Ceciliæ presbyteris, & PETRO ſancti Angeli diacono, ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalibus ſacrum collegium facientibus, in domo reverendiſſimi in Chriſto patris domini cardinalis Hiſpaniæ collegialiter congregatis, exiſtentibus etiam ibidem nobilibus & circumſpectis viris dominis Guillelmo de Tignonvilla milite, magiſtro Ægidio de Campis in ſacra pagina profeſſore, Chriſtianiſſimi principis domini KAROLI Dei gratia Francorum regis, Gerardo Alamanni de Cervillone milite, ſereniſſimi principis domini MARTINI eadem gratia regis Aragonum, & Petro *Beaublé* utriuſque juris profeſſore, illuſtris principis domini LUDOVICI ducis Aurelianenſis ambaxiatoribus, ad dictos dominos cardinales pro parte ipſorum principum ſuper facto unionis eccleſiæ deſtinatis & tranſmiſſis, & vocatis ad hoc me notario publico, & teſtibus infraſcriptis; præfati domini cardinales pro reſponſione facienda ad certam requeſtam eis factam, ut dicebant, per dominos ambaxiatores prædictos ſuper ſecuritate dicti domini Benedicti, in palatio apoſtolico civitatis Avinionenſis exiſtentes, eiſdem ambaxiatoribus reſponderunt juxta tenorem cujuſdam cedulæ in papyro ſcriptæ, & ibidem exhibitæ, quam per alterum ipſorum dominorum cardinalium alta & intelligibili voce legi voluerunt & fecerunt; promittentes bona fide iidem domini cardinales collegialiter & ſingulariter mihi notario publico infraſcripto, ut perſonæ publicæ, vice & ad opus ipſius domini Benedicti & omnium quorum intereſt, aut intereſſe poterit in futurum, legitime ſtipulanti & recipienti omnia & ſingula contenta in dicta cedula, rata & firma habere, & firmiter obſervare; cujus quidem cedulæ papyri tenor de verbo ad verbum ſequitur in hunc modum.

Domini cardinales hîc præſentes nomine ſuo & aliorum dominorum cardinalium abſentium, reſpondendo ad requeſtam factam per nuntios ſeu ambaxiatores dominorum regum Franciæ & Aragoniæ, & domini ducis Aurelianenſis, ſuper ſecuritate per eos petita pro domino Benedicto, reſpondent quod numquam fuerunt, ſunt vel erunt intentionis per viam facti contra ipſum procedere, vel aliquid attentare; attamen ſatisfaciendo dictæ requeſtæ, & ad majorem cautelam, etiam de voluntate civium Avinionenſium præſentialiter promittunt nihil innovare de facto contra ipſum & ſuos, & facere ſibi & eis miniſtrare victualia & alia neceſſaria competenter & honeſte ipſorum ſumtibus & expenſis, quouſque habeatur reſponſio de Francia ſuper materiis pro quibus huc miſſi fuerant ambaxiatores ſupradicti; ipſo tamen domino Benedicto nihil innovante contra dictos dominos cardinales, vel ſuos, aut civitatem Avinionenſem & cives & comitatum Venayſſini per ſe vel alios quovis modo, ipſo etiam domino Benedicto in palatio in quo nunc eſt, quia etiam ita expedit, remanente. Quæ quidem cedula, ſicut præmittitur, ibidem lecta, mihique notario publico infraſcripto tradita, memorati domini cardinales voluerunt & conſenſerunt, ac domini ambaxiatores præfati petierunt & requiſiverunt per me notarium publicum infraſcriptum,

Digitized by Google

» ad opus ipſius domini Benedicti fieri & con-
» fici publicum inſtrumentum unum vel plura.
» Acta fuerunt hæc Avinioni anno, indictione,
» menſe, die & loco prædictis, præſentibus ad
» hæc venerabilibus & diſcretis viris magiſtro
» Thoma Coiffurelli in utroque jure licentia-
» to & canonico Aurelianenſi, & Nicolao Ra-
» didini caſtellano S. Columbæ prope Vien-
» nam, teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter
» & rogatis.

Poſtmodum vero eiſdem die & anno continuando dictum negotium, ego notarius publicus infraſcriptus, de voluntate & mandato prædictorum dominorum cardinalium, adivi domum habitationis reverendiſſimi in Chriſto patris domini cardinalis Ambianenſis pro habendo conſenſum ipſius ſuper præmiſſis; qui quidem dominus cardinalis lecta ſibi de verbo ad verbum per me notarium publicum in præſentia teſtium infraſcriptorum cedula ſupradicta, præmiſſis omnibus in ea contentis ſuum præbuit conſenſum pariter & aſſenſum, præſentibus pro teſtibus fratre Johanne Mileti baccalario in theologia priore prioratus de Gigniaco, ordinis ſancti Benedicti, Biterrenſis diocesis. Deinde conſecutive eiſdem die & anno reverendiſſimus in Chriſto pater dominus cardinalis Jeroſolimitanus in domo habitationis ſuæ exiſtens, lecta ſibi de verbo ad verbum per me notarium publicum cedula prædicta, omnibus & ſingulis in ea contentis ſuum præbuit conſenſum, præſentibus pro teſtibus domino Petro Gravaſſii capicerio de Mirabello Pictavienſis diœceſis, & nobili viro Roberto domino *Dougleirs* ſcutifero Lemovicenſis diœceſis. Conſequenterque anno & die preſcriptis, reverendiſſimus in Chriſto pater dominus cardinalis de Veruhio in domo ſua exiſtens, lecta prius & intellecta dicta cedula, omnibus & ſingulis in ea contentis ſponte conſenſit, præſentibus ad hæc pro teſtibus Johanne Michaelis & Johanne Baſſeti clericis Wratiſlavienſis & Claromontenſis diœceſis. Et poſtmodum die & anno prædictis reverendiſſimus in Chriſto pater dominus cardinalis Florentinenſis in domo ſuæ habitationis exiſtens, in præſentia mei notarii publici & teſtium infraſcriptorum ſuper præmiſſis ſuum præbuit conſenſum, intentionem ſuam magis explicite declarando circa particulam dictæ cedulæ, quæ facit mentionem de victualibus & aliis neceſſariis, ipſi Benedicto & ſuis miniſtrandis, ad illum intellectum, ſcilicet quod hæc fiant ipſius Benedicti & ſuorum ſumtibus & expenſis, præſentibus ibidem magiſtro Alberto de Albicio ſacri collegii ſecretario, Petro de Moloro Turonenſis diœceſis, & Diechelino *le Nian* canonico Turienſi. Subſequenti vero die quæ fuit prima Novembris anno prædicto, adivi etiam de prædicto mandato domum habitationis reverendiſſimi in Chriſto patris domini cardinalis Albanenſis, & ipſum in camera ſua exiſtentem requiſivi ex parte dominorum dictorum cardinalium, ut præmiſſis vellet conſentire; qui quidem dominus cardinalis lecta primitus per eum & intellecta dicta cedula, omnibus & ſingulis in ea contentis ſuum ſponte præſtitit conſenſum pariter & aſſenſum, præſentibus ad hæc dominis Johanne *Bryſſecane* Morinenſis diœceſis, Villardino Fliſſardi Ambianenſis preſbyteris, teſtibus ad præmiſſa vocatis ad hoc ſpecialiter & rogatis. Sic ſignatum.

Et ego Adam *de Saburs* clericus Cenomanenſis diœceſis publica apoſtolica & imperiali auctoritate notarius, quia præmiſſis omnibus & ſingulis dum ſic, ut præmittitur, agerentur & fierent, una cum prænominatis teſtibus præſens interfui, eaque ſic fieri vidi & audivi, ideo huic præſenti publico inſtrumento altera manu ſcripto ſignum meum ſolitum appoſui, requiſitus & rogatus.

QUÆDAM PROPOSITIO per epiſcopum Zamorenſem propoſita coram rege.

Ex mſ. S. Laurentii Leodienſis.

L'Eveſque de Zamorre embaſſeur du roy de Caſtelle, propoſa le ſamedi xv. jour d'Avrilhe, en la preſence du roy, de mes ſeigneurs les ducs de Berry & d'Orleans, les cardinales, & autres prelats etans à Paris en gran multitude de gent, en la ſale bas de S. Paul, & fu ſon commenchement que pource que par maiſtre Jehan Courtecuiſſe en la propoſition que il fit, &c. avoit eſté dit, que pour obvier aux eſclandres & inconveniens qui ſont de preſent, ſembloit expedient, que on fiſt conſeil de toute ceſte obeiſſance, par maniere de ouvrer la matiere, il toucheroit les difficultez, qui pevient venir oudit conſeil. Et premierement meuſt les difficultez qui ſieroient en l'aſſemblée. Secondement les difficultez qui ſieroient en traitter & determiner quelque choſe oudit conſeil. Tiercement les difficultez qui ſieroient à mettre en execution les choſes determinées oudit conſeil.

Quand au premier membre il meuſt dix difficultez. La premiere qui l'appellera. Les obeiſſans diront que non autre que BENEDICT, & allegueront pour eulx ſes droits communs. Les ſouſtraits diront, que non, car ce ſeroit reſtituer obeiſſance. Les autres diront que les cardinauls, & alligeront aulcuns doucteurs pour eulx. Les autres diront que les roys appelleront ledit conſeil, & miſt en exemple le quart conſeil de Symac. Les autres diront que BENEDIC appellera ceulx qui luy obeiſſent, & les cardinaulx ceulx qui ſont ſoubſtraits, les autres qui ne ſe puiet faire ainſi, car ce ſieroit un monſtre.

La ſeconde difficulté en queil lieu ſera fait ledit conſeil. Les obeiſſant diront que

Digitized by Google

Benedict l'eſlira, & que à luy appartient par les droys commun, & pourra eſlire Perpegnam ou Barſelegem, pource que la ſieroient plus ſeurement. Les cardinaulx contredirent, que la ne ſieroit pas à ſeurté. Les autres dirent que ledict conſeil ſieroit bien en Avignon: les obeiſſant oppoſierent que la citeit eſt entredit, les citoiens ſont excommuniez, & anemis morteuls de Benedict, & que les cardinaulx ont la leurs maiſons & leurs amis. les aultres dirent que le roy de France eſlira le lieu, pource qu'il a plus de provinces que nul aultre, & pourra eſlire Lyon, Thouluze, le roy d'Eſpaigne eſlira Tholet, pource que aultrefois a eſté le conſeil general là tenu & celebré.

La tierce difficulté qui preſidera. Les obeiſſant diront que Benedic par les drois devant alleguez, les autres diront que les cardinaulx, ou qui ſe fera ſains preſident, come de Symac le pape. Les ſouſtraits diront que Benedic ne preſidera pas, car ce ſieroit contre la ſubſtraction. Les autres diront que Benedic preſidera à ceulx qui luy obeiſſent, & les cardinaulx & aultres.

La quarte difficulté, quels gens y ſieront appellez. Les uns diront, que tous generalement clers & lays, & que à tos appartient, les aultres que les prelaulx tant ſeulement.

La quinte, queles gent y auront voys. Les obeiſſans diront que non mie les ſouſtraits, car ils ſont ſchiſmatiques. Les ſubſtraits diront que non mie les obeiſſant, car ils participent en ſchiſme avec Benedict. Les aultres diront que les obeiſſans & ſubſtraits y aront voys.

La ſixieme, ſi les prelats qui ont eſté promus depuis la ſubſtraction y auront voix. Les obeiſſant diront que non. car les prelatures eſtoient reſerveye. Les ſubſtrais diront que juſtement ſe ſont ſubſtrais, & pour ce les reſervations ceſſent, & ſont les promotions retournées à droit commun.

La vii. comment Benedic venra à conſeil, ou bien come priſonnier, & à ce aligera pluſieurs droits, ou en ſa liberté, come Simac ou quart concile.

La viii. quant il ſera au conſeil, ſe on le tenra come priſonnier, ou ſera en ſa franchiſe, & à cauſe de ce s'en pourront enſir grans ſeditions.

La ix. qui le menra au conſeil, ou les ſubſtrats, ou les obeiſſans, ou tos enſembles.

La x. qui ſera garde du conſeil. Diront aucuns que Benedict eſlira le roy d'Arragon, ou le duc d'Orleans: les cardinaulx les ducs de Berri & de Bourgogne. Le roy de Franche y commettra ſon frere ou ſon coneſtable, le roy de Caſtelle y commettra ſon frere Luiſent.

Pour le ſecond membre y propoſa à mouvoir onze difficultez.

La i. ſe on traittera ſe la ſubſtraction a eſté bien faite ou non. Et verront les ſubſtraits movoir la queſtion par purgier leur infaniote, ou les obeiſſans la mouront par ſavoir ſi elle a eſté bien faite ou non, & ſe efforcera chacun à juſtifier ſa partie, & quelque decision qu'il y ait, y faut dire que les uns & les aultres ont été ſchiſmatiques.

La ii. difficulté, ſe reſtitution d'obeiſſance ſera faite à Benedic, & il dira que oie. Car il a eſté depouillé, & doit eſtre reſtitué avant toute euvre, & alligera fort droits pour ceſte partie, & que depuis que ſera reſtitué, demandera autant de temps au chois qu'il reponde aux accuſations, come il a eſté depouillé, & a maintes aura temps competent arbitraire. Les autres diront que la reſtitution lui pourra eſtre faite, porce qu'il a accepté la voye de ceſſion, & s'enſuit que depuis le temps qu'il accepta laditte voye de ceſſion juſqu'à la reſtitution, les ſouſtraits auront eſté ſchiſmatiques. Les autres diront que la ſouſtraction fera confermée, & les obeiſſant venront à l'encontre por leur honour.

La tierce, ſe Benedic ſera accuſé de hereſies ou d'autres crimes, allegera pluſieurs raiſons pour une partie & pour l'autre.

La quarte, qui ſera juge de cette accuſation. Les cardinaulx diront que eulx, par cauſe de ſerment, qu'il a fait: Benedict dira que non, car ils on ſeulement à connoitre s'il devoit accepter la voye de ceſſion ou non, & allegera Benedic qu'il ne pourra ſubmettre par le chapitre *ſi diligenti* de foro compet. Item, qu'ils ſont ſes ennemis.

La quinte, qui jugera le pape, ou le conſeil, & allegera que non, ou le chapitre *nemo* ix. *q.* 3. ou les cardinaulx & ſemble que non. Car ſe ſieroit, ou les cardinaulx qui ont ſouſtrait, ou ceulx qui obeiſſent, & tendront les parties à concluſions contraires.

La ſixiame, quelle ordre de droit on y tendra, car Benedic demandera toutes dilations de droit, & dira qu'il ne doit pas eſtre jugies par clameur, mais par ordre de droit, & par cette partie alligera pluſieurs drois.

La ſeptieme, il la treſpaſſe.

La huitieme, par quels temoins on prouvera contre lui, non pas par teſmoins qui ſerient ſouſtraits, car ils ſont ſes anemis, ni par teſmoins qui lui obeiſſent, car ils ſont ſuſpects à ceaulx qui ſont ſouſtraits.

La neufieſme. En cas qu'il ne ſieroit debout de preſent, ſi on lui donra coadjuteurs, les obeiſſant diront que non. Car il eſt bien diſpoſeiz, &c. Les aultres diront au contraire, afin que il ne puiſt fere quelque choſe mal à point.

La dixieme, s'il ſera conſtraint à renonchier, & diront aucuns que oïs, car à mains eſt il cauſe du grand eſclandre qui eſt en cete obeiſſance, & allegera. Les autres diront

Digitized by Google

qu'il n'en eſt pas en coulpe, mains ceulx qui ſe ſont ſouſtrais. Item, on doceroit ſe la renonciation fait par conſtraint ſieroit valable ou non.

De l'unzieme difficulté, il n'en voloit pas parleir, c'eſt à ſçavoir de ce que aulcuns demandent que BENEDIC ſe ſubmette generalement au conſeil. Car y ſemble que ceſt requeſte ſoit trop general & captieuſe.

Quant au tierce membre principaut, il meut tant ſeulement trois difficultez. La premiere, ſi le conſeil ſe depart en diviſion quele mal ce ſeroit, & s'il y avoit rien conclut, qui mettra à execution, ou les ſouſtrais ou BENEDIC & les obeiſſans.

La ſeconde difficulté, car nous traictons maintenant de appeller le conſeil ſains les princes.

La tierce difficulté, ſe le conſeil poroit faire ordinance ou conſtitution ſains le conſentement de BENEDIC. Pour leſquels difficultez il concluoit que ſemble que cette voye devroit eſtre rebourre, pourquoy ſupplioit au roy qu'il ſe departat de rien conclure en cette matiere, juſqu'à ce qui fuſt plus à plaint infourmé de la volenté du roy de Caſtelle.

---

[4] *LITTERA (a) REVOCATIONIS ſubſtractionis per regem.*

Anno 1403. Ex mſ. S. Laurentii Leodienſis.

CAROLUS Dei gratia Francorum rex, univerſis Chriſti fidelibus, tam præſentibus quam futuris, per præſentes notum facere duximus, quam benigno, quam pio, quamque filiali animo eccleſiæ ſacroſanctæ, heu! nunc ſupra nimium deſolatæ ac laceræ, cauſam cogitamus, ut noſter hic labor animo tam ſincero ſuſcipiatur, quam integra mente depromtus eſt, & non malignis interpretationibus, ut plerumque fieri ſolet, in ſiniſtram partem trahatur. Cum enim nos vehementiſſimo mentis intuitu peſtem hanc ſchiſmaticam in ejus eccleſiæ medio firmis, proh dolor! radicibus hæreſcere cerneremus, juſtiſſimo mœrore acerbiſſimoque dolore vehementer angebamur: ita ut nos ferventiſſima caritate flagrantes, impulſi fuimus ei manus adjutrices pro virili portione ocius præbere, id cautum animo gerentes, teſte Deo, ut funditus ſchiſmate ſublato, pax deſideratiſſima greſſus ad nos celeraret, nec remorati fuimus aut occurrentium difficultatum mole, aut operum aſperitate, aut impenſarum copia. Inter ceteros vero labores convocavimus ſæpe numero prælatos atque clerum totius regni noſtri, arbitrati eorum conſultationibus viam optimam inveniri poſſe, qua memoratam unionem inveniremus. At vero, ut brevitatis gratia multa omittamus, ad ultimum concilium quinquennio fere jam exacto Pariſius celebratum libet accedere, in quo deliberatum eſt faciendam domino noſtro papæ BENEDICTO XIII. ſibi jam exhibitæ obedientiæ ſubſtractionem, veluti practica idonea viæ ceſſionis; ad quod conſtruendum multæ perſuaſiones in medium afferebantur: quæ tametſi tum vacationi conſentaneæ videbantur; nunc tamen rebus circumſtantiiſque variatis, ob id nullius efficaciæ vigoriſque putandæ ſunt, quia ceſſant penitus cauſæ quibus velut radicibus utebantur. Nam prædictus dominus noſter papa BENEDICTUS, prout nobis publicis inſtrumentis & alias legitime apparuit, illam viam ceſſionis longe uberius, quam initio ab eo petita fuiſſet, intruſo videlicet cedente, atque caſibus aliis eccleſiæ unioni profuturis, acceptavit. Qua in re pro parte ſua cauſam ceſſare neceſſe eſt, propter quam ab eo diſceſſum fuerat, nec minus ceſſavit pro parte intruſi, ac eorum qui ſibi adhærent. Nam ille oblatam ſibi ceſſionis viam pertinaci animo recuſavit; hi vero quos exinde ſpes fuerat, ab eo ſeſe quamprimum ſubtractum ire, non modo non ſubtraxerunt, ſed, ut certiſſime novimus, magis atque magis in ſua duricie erroreque obfirmati perſtant, confortantur, atque roborantur; ceſſavitque denique parte regum aliorum atque principum obedientiæ noſtræ, quos aliquando ſperatum eſt nobis non diſſimiliter ad pacem progredi, qui aut nullatenus ſubtraxerunt, aut jam certe reſtituerunt, uti ſereniſſimus princeps frater noſter cariſſimus rex Caſtellæ, atque conſanguineus rex Siciliæ, & quod permaximi faciendum arbitramur, ſacrum collegium cardinalium, quos ea res proxime reſpicit; poſt plurimas cum domino noſtro papa conventiones collocutioneſque, animi libra ponderans accurata diligentia, & viam per eum oblatam ad pacem perquirendam, ferventiſſimum ardorem, diſpoſitionemque gratiſſimam pro faciliori unionis aſſecutione, reſtituendam cenſuit: Nos quoque ut in reſtitutione conſenſum præbeamus, magna inſtantia, jugi prece, ingenti etiam affectione obſecravit. Audivimus inſuper ſubditos noſtros pene omnes unanimi ſono hujus ſubtractionis finem petere, ut jam matura voce conveniri videatur. Nam conſenſus omnium vox matura dicendus eſt. Idipſum voluerunt, immo conſuluerunt celebriores moderatioreſque viri univerſitatis noſtræ Pariſienſis; conſulunt ceteræ quoque univerſitates regni noſtri, Tholoſana, Aurelianenſis, Montis-Peſſulani, Andegavenſis. Conſulunt litteratiſſimi probiſſimique viri religioſorum ordinum Cluniacenſis, Ciſtercienſis, ceterorumque omnium. His rationibus aliiſque in numero copioſo, quas minime enarrare brevitas non ſinit, pla-

(a) Litteras revocationis ſubſtractionis alias habes cum apud Pitheum inter probationes Libertatum Gallicanæ eccleſiæ, tum in tomo 5. Hiſtoriæ Pariſienſis univerſitatis. Verum quæ hic a nobis exhibentur, longe prolixiores ſunt & ad ſingularia magis deſcendunt, adeo ut neceſſario hic videantur edendæ.

Digitized by Google

ne conſtat ſubtractionem ſæpedictam dudum pro ſedando ſchiſmate opportuno remedio quæſitam & executioni mandatam, in perniciem potius pacis vertendam, & pergrave nocumentum, ſi longiori tempore perſeveret. Quamobrem nos Deum præ oculis tantummodo habentes, ac eccleſiæ ſuæ maturam reintegrationem, volenteſque conſervare caſtum amorem ac integrum, qui ſemper inter ſedem apoſtolicam & noſtros progenitores Chriſtianiſſimos, inde plus ceteris exaltatos atque ſublimatos, extitit, ſumme obviare incommodis, periculis & ſcandalis, quæ jam caput erigere cernimus, pacare conſcientias fidelis populi nobis ſubditi, ceteriſque regibus ac principibus obedientiæ noſtræ, quo facilius ad unionem univerſalis eccleſiæ invicem uniti pergamus reüniri: ex certa noſtra ſcientia volumus & ordinamus, univerſos ſubditos noſtros, cujuſcumque ſtatus, conditionis, auctoritatiſve, firmiter adhærere & obedire ſupradicto domino noſtro papæ Benedicto, & eos qui obedientiam ei ſubtraxerunt, ad obedientiam reduci, ſubtractionem olim factam penitus revocantes, annullantes, & caſſantes, ſubdentes nos, ſicuti decet verum & integrum eccleſiæ ſacroſanctæ filium, obedientiæ prædicti domini noſtri papæ Benedicti, forma & modo ac circumſtantiis quibus antehac Clementi ultimo fuit obeditum: volentes omnino noſtros ſubditos pari via proficiſci. Idcirco diſtricte præcipimus, expreſſeque mandamus per præſentes, ſingulis quibuſque regni noſtri accolis, cujuſcumque conditionis exiſtant, ut eadem forma dictas reductiones, reſtitutionem, ac ordinationem firmiter teneant, neque quovis modo rumpere ac infringere temerario conatu præſumant, aut præſentibus litteris co[illegible]ire, etiamſi per inſtrumenta, aut alias a nobis adverſe contrariæ, noſtræ litteræ proceſſerint, emanaverint, ſeu obtentæ fuerint, quas ex nunc & pro tunc revocamus, annullamus, interimimus, nullum effectum ſortiri volumus. Mandamus inſuper omnibus juſtitiariis, officiariiſque noſtris, ac eorum cuicumque, quoad ſua intererit, ut has præſentes paſſim promulgari ac publicari faciant locis omnibus regni noſtri famoſis aut reputatis, adeo ut nullus noſtrum in hac re propoſitum ignorare poſſit. Quod ut perpetuo conſtans, ſtabile, fixum, firmumque permaneat, ſigillum noſtrum ſecretum præſentibus imprimi juſſimus, quas non minorem ob id effectum conſequi volumus, quam ſi ſigillum noſtrum magnum eis eſſet appenſum. Datum Pariſius, die Lunæ, XXVIII. menſis Maii, anno Domini MCCCCIII.

Et afin que tout le monde ſçache & connoiſſe noſtre vraye conſcience & entention, & enſuivant noſtre tres-chir ſeignour & pere, que Dieu ait l'arme, avons ordenné & determiné le contenu en l'eſcripture chi deſſus

A eſcript, & nos determinons eſtre vraye obeiſſant à noſtre tres-ſaint pere le pape Benedic XIII. & lui rendons vraye obeiſſance, tant en Lengedouel comme en Langedot, & en noſtre Dalphiné, teile comme il avoit avant la ſouſtraction, & comme vraye vicaire de Dieu, & renonchons & annullons ladite ſubſtraction, & promettons en bonne foy en parole de roy de tenir vraye ladite obeiſſanche, de non venir au contraire, ne la revoquer aucunement. En teſmoing de ce nos avons ce eſcrit de noſtre main, & volons que celle foy & obeiſſance ſoit donnée à ces preſentes,
B comme ſe elle fuſſent ſcellées de noſtre grand ſcel, annullons & renonchons toute choſe que nos avons peu faire encontre ou ferons le temps à venir.

Ceſte eſcripture eſcript de la main du roy at eſté leuë en la preſence dudit ſire en ſa chapelle de ſon hoſtel de S. Poul le XXVIII. jour de may l'an de grace M. CCCC. & III. & aprés la lecture ly roy diſt, qu'il avoit agreable, & le aprevat, & diſt qu'il voloit obeïr au pape Benedic, comme ſes predeceſſeurs ont obeïs au ſains peres és temps paſſeis, en diſant que ſi le pape vouliſt tenir ce qu'il luy
C avoit envoyé par VII. inſtrument baillés par meſſeigneurs les cardinals de Peneſtre & de Saluces, & aprés jurat ſor la croye par luy tochié tenir ce qu'il at eſcript, preſent à ce monſeigneur le duc d'Orliens, leſdicts cardinaux, les archeveſques d'Aux & de Tours, les eveſques de Rodez, de Cambray, de Conſeran, de Lodeves, d'Uiſez, d'Ates en Guaſcoigne, de Nantes, de Sarlates, d'Angiere, les abbez de Moyſſac, de la Graſſe, & pluſieurs autres en tres grand nombre.

D LITTERA DIRECTA ARCHIEPISCOPIS & eorum ſuffraganeis.

DE PAR LE ROY,

ARcheveſques de Bourges, & vos ſes ſuffragans, nos amez & feauls, nos vous ſignifions que à jourdui environ III. heures aprés un jour, en la preſence de noſtre tres cher & tres amé frere le duc d'Orliens, de nos tres chier & feval amis les cardinals de Peneſtre & de Saluces, & de pluſieurs autres prelas, des meſſages des univerſiteiz des eſ-
E tudes d'Orleans, de Thoulouſe, de Montpellier, d'Angiers, & de pluſieurs autres perſonnes d'egliſe & ſeculeirs de noſtre royalme, nos avons reſtitués plerſere obeiſſance à noſtre S. pere pape Benedic XIII. pour nous, noſtre royame, & tous nos ſubgis. Sçachant que noſtredit ſaint pere eſt bien diſpoſé à toutes voyes, par leſquelles l'en poura avoir union en noſtre mere ſainte egliſe, ſi come il nos eſt apparu par inſtrument publiques, & auſſi en ſommes informes par la relation deſdits cardinaulx & de pluſieurs autres notables

Ex mſ. ſancti Laurentii Leodienſis.

tables perſonnes. Si volons & vos commandons ſur foy & leauté, en quoy vos nous eſteis tenus, que en ce nous enſiwez, ainſi comme faire le deveis. Et publiez & faites publier ſolempnement noſtredit reſtitution par tous vos dioceſes, & obeïſſez & faites obeïr par nos ſubgiez & les voſtres de voſdits dioceſes à noſtre dit ſaint pere, comme à pape & vraye vicaire de noſtre Seignour Jesus-Christ, ainſi comme vos & eulx aveis obeïs aus ſains peres ſes predeceſſeurs ou temps paſſeit. Et gardes ſur quanques vous doubtez encourra noſtre indignation, qu'il ny ait faute. Donné à Paris le xxviii. jour de May.

Charles.

A nos ameis & feaulx conſeillers l'archeveſque de Bourges & ſes ſuffragans.

Binio.

BULLA BENEDICTI PAPÆ XIII. De remiſſione injuriarum, damnorum & offenſarum.

Anno 1404. *Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chanvelin.*

Benedictus, &c. ad futuram rei memoriam. Miſericordi & miſeratori domino, cujus, licet immeriti, vices gerimus, gratum impendere nos arbitramur obſequium, dum in gregem ſuum noſtro commiſſum regimini, maternæ potius pietatis manſuetudinem, quam paterni rigoris judicium exercemus. Sane dilectus filius nobilis vir Ludovicus dux Aurelianenſis, cariſſimi in Chriſto filii noſtri Caroli regis Francorum illuſtris germanus, qui pro certis magnis & arduis negotiis ſtatum & proſecutionem unionis eccleſiæ concernentibus ad noſtram pervenit præſentiam, & inter alia nobis expoſuit, quod quia dudum in regno Franciæ obedientiæ debitæ eccleſiæ Romanæ & ſummo Pontifici, nobiſque in eodem regno eatenus exhibitæ, certis temporibus fuit facta ſubtractio, quæ poſtmodum fuit nobis, agente Domino, reſtituta. Cujus quidem ſubtractionis occaſione, quam plures ex regnicolis ejuſdem regni, multas nobis injurias, offenſas, & damna irrogarant & fecerant, veriſimiliter formidatur, quod contra ipſos regnicolas de præmiſſis culpabiles, vel eorum aliquos, proceſſus apoſtolicos excommunicationis, ſuſpenſionis, interdicti, nec non privationis à jam obtentis beneficiis eccleſiaſticis, ac inhabilitationis ad in poſterum obtinenda, & notæ infamiæ ſententias, cenſuras & alias pœnas continentes, jam per nos vel alium vel alios auctoritate apoſtolica fecerimus & promulgaverimus, quodque ad publicationem, denuntiationem, & executionem ſententiarum & pœnarum in eiſdem proceſſibus contentarum contra præfatos ſic culpabiles etiam procedamus. Quarum pro parte regis ejuſdem A dux ipſe nobis cum inſtantia ſupplicavit, quatenus dictis regnicolis ſuper præmiſſis culpabilibus, ut præfertur, tam eccleſiaſticis quam ſæcularibus, qui ad noſtram plenam & veram obedientiam ſunt reverſi, & in ea fideliter permanſuri, quicumque & cujuſcumque ſtatus, gradus, ordinis, dignitatis vel conditionis exiſterent, injurias, offenſas & damna nobis occaſione ſubtractionis irrogata & facta remittere, & ſi quos proceſſus contra prædictos ex cauſa dictæ ſubtractionis feceramus, caſſare, tollere, & annullare de ſpeciali gratia dignaremur. Nos igitur qui regem prædictum, ac domum & regnum Franciæ peculiariter & ſpecialis brachiis dilectionis B amplectimur, ipſius regnicolis magis miſericordiam quam judicium exhibere volentes, ſupplicationem prædicti regis favorabiliter inclinati, inſtantia etiam dicti ducis attenta, prædictis regnicolis, illis ſcilicet, qui ad noſtram veram & plenam obedientiam, ut præmittitur, ſunt reverſi, & in ea per Dei gratiam fideliter & filialiter permanebunt, omnes injurias, offenſas & damna nobis per dictam ſubtractionem irrogata & facta, ex certa ſcientia, ſpeciali gratia & libertate * noſtris remit- C timus, quittamus, concedimus & donamus, ac etiam relaxamus. Proceſſus inſuper, ſi qui forſan contra eos, ſicut prædictum eſt, reverſos ad noſtram obedientiam, permanſuros in ea, vel eorum aliquos ex cauſa prædictæ ſubtractionis per nos, vel alium, ſeu alios, noſtris auctoritate, nomine, vel mandato, generaliter vel particulariter facti fuerint, quaſvis cenſuras & pœnas in eos eis contentas caſſamus, annullamus, & tollimus, ac haberi volumus penitus pro infectis. Concedentes inſuper quod nullos proceſſus contra eos vel eorum aliquos, in noſtra tamen, D ut præfertur, exiſtentes & permanſuros veraci & plenaria obedientia, per nos vel alium ſeu alios ex præmiſſæ ſubtractionis cauſa, ſub quacumque verborum forma vel ſerie in poſterum facimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ remiſſionis, quittationis, conceſſionis, donationis, relaxationis, caſſationis, annullationis & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumſerit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus, ſe noverit incurſurum. Datum Taraſcone Avenionenſis diœceſis vi. idus Januarii pon- E tificatus noſtri anno x.

* *f.* liberalitate.

BULLA BENEDICTI PAPÆ XIII. de concilio generali celebrando.

Anno 1404. *Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chanvelin.*

Benedictus, &c. univerſis Chriſti fidelibus ad quos præſentes litteræ pervenerint S. & A. B.

Nuper ſiquidem cum dilectus filius noſter

nobilis vir Ludovicus dux Aurelianenſis, cariſſimi in Chriſto filii noſtri Caroli regis Francorum illuſtris germanus, ſuper nonnullis negotiis eccleſiam & unionem tangentibus, ad noſtram præſentiam acceſſiſſet, inter cetera pro parte dicti regis nobis expoſuit, quod pro directione & proſecutione unionis eccleſiæ ſanctæ Dei, eidem regi videbatur expediens celebratio concilii generalis; nobis propterea ex parte ipſius regis & ſua cum inſtantia ſupplicando poſtulavit, quatenus dignaremur generale concilium ſecundum formam ſacrorum canonum celebrare. Nos autem qui a pluribus citra temporibus, hoc captata opportunitate gerebamus in votis, ſupplicationem hujuſmodi gratam habentes pariter & acceptam, dictique regis motum & zelum commendantes, eidem ſupplicationi omni promtitudine duximus annuendum. Et quia ad celebrationem hujus concilii, favorem præfati & aliorum fidelium regum & principum nobis & eccleſiæ Dei cenſuimus & cenſemus fore multipliciter opportunum; ſuper nonnullis circumſtantiis concernentibus ipſum concilium, ipſius regis honori in his & aliis cupientes juxta poſſe deferre, dicto duci aperuimus latius mentem noſtram, paterno eum deprecantes & exhortantes affectu, quatenus apertum ſibi noſtræ mentis propoſitum ſerenitati regis ipſius serioſius vellet per ordinem explicare, ut ſic de omnibus neceſſariis & opportunis tanto negotio habita proviſione Deo grata, eccleſiæ utili, & ipſius & aliorum regum fidelium honeſtati congrua & honori, ad ulteriorem tanti negotii executionem ſalubrius & commodius divina nobis ſuffragante clementia procedere valeamus. Datum Taraſcone Avenionenſis diœceſis, VI. idus Januarii, pontificatus noſtri anno X.

BULLA BENEDICTI PAPÆ XIII.
De non faciendo mentionem de ſubtractione in concilio generali celebrando.

Anno 1404. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

BENEDICTUS, &c. ad futuram rei memoriam. Regum & principum inclytæ domus Franciæ ſtrenua & magnifica geſta fidelibus prodita monumentis, ac alia grandia laudum eorum præconia merito nos inducunt, ut regem & domum & principes ipſos, nec non etiam totum regnum Franciæ gratioſis proſequamur favoribus, ac ipſorum honori, quantum cum Deo eſt nobis poſſibile, conſulamus. Cum itaque in dicto regno fuerit nobis obedientia per aliquod tempus ſubtracta, quæ poſtmodum fuit nobis, agente Domino, in cujus manu ſunt corda regum cunctorumque fidelium reſtituta. Nos eorum honori, quantum cum Deo poſſumus, providere paternaliter affectantes, eis de ſpeciali gratia concedimus, quod in concilio,

A quod in proximis intendimus celebrare vel etiam alibi, nullam quæſtionem ſeu diſcuſſionem de prædicta ſubtractione vel ejus viribus faciemus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ conceſſionis infringere, &c. Datum Taraſcone Avenionenſis diœceſis, VI. idus Januarii, pontificatus noſtri anno X.

BULLA BENEDICTI PAPÆ XIII.
De dandis bullis ſuper contentis in tractatu cardinalium.

Anno 1404. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

B BENEDICTUS, ad futuram rei memoriam. Cum dilectus filius noſter nobilis vir Ludovicus dux Aurelianenſis, cariſſimi in Chriſto filii noſtri Caroli regis Francorum illuſtris germanus, ſuper nonnullis negotiis eccleſiam & ejus unionem tangentibus, ad noſtram præſentiam acceſſiſſet, nobis pro parte regis cum inſtantia ſupplicavit, quatenus contenta in articulis tractatus concordiæ inter nos & venerabiles fratres noſtros cardinales mittere & firmare apud Caſtrum-Raynardi Avinionenſis dioceſis, prædicto regi & regnicolis regni ejus, in quantum ipſos & C eorum ſalutem, ſtatum, favorem, & honorem poſſent concernere, & noſtras ſuper eis litteras apoſtolicas, cum ipſi & contentas & litteras & hujuſmodi habere voluerint, & petierint pro ſeipſis concedere dignaremur. Nos igitur inclinati hujuſmodi ſupplicationis inſtantiæ & inſuper regi & regnicolis prædictis, qui ad noſtram obedientiam, agente domino, ſunt reverſi, & in ea fideliter permanebunt, in his quæ eorum ſalutem, ſtatum, honorem, & favorem concernunt, paterna affectione conſulere cupientes, dicto duci conceſſimus, quod regi & regnicolis prædictis, ad noſtram, ut præmittitur, reverſis D obedientiam & permanſuris, omnia contenta in prædictis articulis, cum ea pro ſeipſis habere voluerint & petierint, concedemus, & ad exſecutionem eorum in quantum eos reſpiciunt favorabiliter procedemus, ipſiſque tradémus noſtras apoſtolicas litteras in forma debita ſuper eis. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ conceſſionis infringere vel ei, &c. Datum *ut ſupra*.

BULLA BENEDICTI PAPÆ XIII.
E *Qua declarat omnem ſe viam ad eccleſiæ unionem & ſchiſmatis extinctionem opportunam amplecti & proſequi velle.*

Anno 1404. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

BENEDICTUS, &c. quamvis nuper dilectis filiis ducibus Johanni Bituricenſi, Philippo Burgundiæ patruis, & Ludovico Aurelianenſi fratri cariſſimi in Chriſto filii noſtri Caroli regis Francorum illuſtris, ad nos ſuper facto unionis in Dei eccleſia per eumdem

Digitized by Google

regem ſpecialiter deſtinatis explicaverimus die xx. hujus menſis, & in ſcriptis dederimus intentionem noſtram, ſuper viis & modis tenendis & obſervandis ad unionem prædictam procurandam: quas vias credimus eſſe juridicas, honeſtas, utiles, & ſufficientes ad tollendum ſchiſmatis ſcandalum & unionem habendam; adhuc tamen ex ſuperabundanti declaramus mentem noſtram circa præmiſſa & ipſis ducibus in noſtra præſentia conſtitutis dicimus, quod nos dictas vias proſequi intendimus toto poſſe, & alia facere quæ ad hæc fuerint neceſſaria & etiam opportuna, prout nobis incumbit ex debito officii nobis commiſſi; & alias in quantum virtute cujuſdam cedulæ factæ in conclavi tenemur. Et ſic in præmiſſis, Chriſto duce, dabimus operam efficacem laboribus adhibitis continuis & indefeſſis, quod ipſis regi & ducibus ac toti chriſtianitati apparere poterit, quod per nos non ſtabit, prout nec ſtetit, quominus eccleſia Dei unionem conſequatur optatam. Idcirco prædictos regem & duces per viſcera miſericordiæ JESU CHRISTI, cujus res agitur, hortamur & deprecamur, ut ipſi more progenitorum ſuorum, pro Dei reverentia & animarum ſalute, tanto bono procurando velint diligenter intendere, vias prædictas per nos alias eis explicatas aſſumendo virtuoſe & potenter proſequendo, una nobiſcum, qui in præmiſſis intendimus, divina gratia ſuffragante, exponere nos & noſtra & alia facere, quæ hujuſmodi negotii qualitas & conditio poſtulabunt & requirent. Datum, &c.

BULLA BENEDICTI PAPÆ XIII.
Qua declarat ſe nolle effectum cedulæ in conclavi factæ immutare.

Anno 1404. *Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.*

BENEDICTUS, &c. Quoniam, ſicut ad noſtrum de novo pervenit auditum, aliqui nobis impingunt, quod in ſecunda reſponſione, quam nuper fecimus dilectis filiis ducibus JOHANNI Bituricenſi, PHILIPPO Burgundiæ patruis, & LUDOVICO Aurelianenſi, germano cariſſimi in Chriſto filii noſtri CAROLI regis Francorum illuſtris, ubi diximus nos ſuper facto unionis eccleſiæ velle facere, prout ex debito commiſſi officii nobis incumbit, & alias in quantum virtute cujuſdam cedulæ factæ in conclavi tenemur, nos voluerimus effectum obligationis ipſius immutare. Ideo ad ſerenandas mentes fidelium, declaramus noſtræ intentionis non fuiſſe, nec eſſe per prædictam cedulam præfatam in conclavi factam, aut ejus effectum ſuſpendere, ſeu conditionem aliquam in ipſa apponere, vel circa eam aliquid immutare; ſed eam ſervare. Per hoc autem non intendimus dictæ cedulæ in aliquo derogare, ſed hanc noſtram declarationem volumus præ-

A dictæ reſponſioni adjungi. Datum, &c.

EPISTOLA BENEDICTI PAPÆ XIII. ad archiepiſcopum Lugdunenſem.
Suas ad Carolum regem Francorum litteras ei mittit, ad ejus ſuffraganeos per eum deſtinandas.

Anno 1405. *Ex mſ. bibliotheca regia.*

BENEDICTUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri archiepiſcopo Lugdunenſi S. & A. B.

B Ne de occurrentibus circa univerſalis eccleſiæ negotia devotionem tuam quicquam de nobis cognitis lateat, ſed de his quæ per venerabilem fratrem PETRUM epiſcopum ſancti Pontii Thomeriarum, & dilectos filios PETRUM Ilerdenſem electum, ANTONIUM abbatem monaſterii S. Facundi ordinis S. Benedicti, Legionenſis diœceſis, & BERTRANDUM RODULFI ordinis fratrum Minorum in Romana curia generalem procuratorem, nuntios noſtros, quos dudum ad Urbem miſeramus, ad procurandam, &, quantum in C nobis eſt, efficaciter conſequendam eccleſiaſticam unitatem, facta ſunt, ferre veritatem. Copiam litterarum quas cariſſimo in Chriſto filio noſtro CAROLO regi Francorum illuſtri dirigimus, dictæ nuntiationis proceſſum, & geſtorum ſerioſam veritatem continere, fraternitati tuæ mittimus præſentibus interclusam, fraternitati eidem per apoſtolica ſcripta mandantes, quatenus contentis in dicta copia viſis ad plenum, ejuſdem tenorem cuilibet ſuffraganeorum tuorum per litteras tuas tuo conſignatas ſigillo, abſque tarditatis mora, deſtinare procures, & tamdem ſubditos D tibi clerum & populum de veritate taliter informare, quod ad juvandam eccleſiam & nos in tanto neceſſitatis articulo merito inclinentur. Tuque, frater cariſſime, quanto in eccleſia Dei locum obtines celſiorem, tanto ſuper horum negotiorum directione vires tuas efficaces oſtendas taliter, ut pro tam glorioſa exercitatione præmium conſequi merearis æternum. Datum Januæ quinto calendas Julii, pontificatus noſtri anno XI.

BULLA BENEDICTI PAPÆ XIII. ad Carolum VI. Francorum regem.
E *Regi intimat geſta pro unione eccleſiæ per ſuos nuntios apud Bonifacium IX. & Innocentium VII. Romanos pontifices.*

Anno 1405. *Ex mſſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin & regio.*

BENEDICTUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei, cariſſimo in Chriſto filio CAROLO regi Francorum illuſtri S. & A. B.

1. Cum nos dudum, cariſſime fili, videlicet de menſe Junii præterito proxime Maſſiliæ reſidentes, venerabilem fratrem PETRUM epiſcopum S. Pontii Thomeriarum, & dilectos filios PETRUM electum Ilerdenſem, AN-

Digitized by Google

TONIUM abbatem monaſterii ſancti Facundi ordinis ſancti Benedicti, Legionenſis diœceſis, & BERTRANDUM RODULFI ordinis fratrum Minorum procuratorem in Romana curia generalem, de conſilio fratrum noſtrorum cardinalium, aliarumque notabilium perſonarum deſtinaſſemus nuntios noſtros, ad quondam PETRUM THOMASCELLUM in ſede apoſtolica intruſum, & ſuos anticardinales, pro procuranda & efficaciter exſequenda pace & unitate debita eccleſiæ ſanctæ Dei, ad quam, ut novit cui nulla eſt inviſibilis creatura, deſideriis ardentibus anhelamus, tam miſſionem eorum, quam geſta per eoſdem in partibus Italiæ, modo & quantum per ipſorum litteras ſucceſſive accepimus, tuæ ſerenitati ſæpe ſcripſimus ſatis late: verum quia nolumus, cum hoc credamus bono unitatis & pacis hujuſmodi expedire, quod te ac alios eccleſiæ Romanæ fideles & devotos quicquam lateat veritatis, ne forte ſi preſſa jaceret, ac ſub labiis perſiſteret intercluſa, in ipſam ſpiritus mendacii audacius debaccharetur; ad tuam & cunctorum Chriſti fidelium notitiam deducimus per præſentes, quod nuntii noſtri præfati, juſſa noſtra in partibus Italiæ per menſes aliquot proſequentes, redierunt ad nos in Nicia, & die XI. menſis Aprilis, nobis & fratribus noſtris collegio cardinalium, aliis præſentibus plurimis, ibidem publice retulerunt, quod ipſi poſt multotiens denegatum & tamdem difficulter obtentum ſalvum conductum, per medium dilectorum filiorum communis Florentiæ ab ipſo PETRO DE THOMASCELLIS, tunc temporis in ſede apoſtolica intruſo, acceſſerunt ad Urbem, & ipſum PETRUM, quem XXII. die menſis Septembris proxime præteriti repererunt in palatio ſancti Petri, ſalutantes eumdem, biretis depoſitis atque aliquantulum capitibus inclinatis, nullâ tamen eidem per eos alterius generis reverentia exhibita, ipſum ex parte noſtra monuerunt, requiſierunt, hortati fuerunt, præſentibus ſuis anticardinalibus ſupradictis novem numero, & cleri ac populi multitudine copioſa, quatenus vellet conſiderare & diligenter attendere innumerabilia & fere inæſtimabilia mala Chriſtianæ fidei detrimenta, evidentia animarum pericula, quæ provenerunt ex iſto tam inveterato ſchiſmate, præter confuſionem totius univerſalis eccleſiæ, quæ propter hanc ſciſſuram velut deluſa ab infidelibus deridetur. Ea propter conſiderantes quæ per dictos noſtros nuntios deducta fuerunt latiſſime ante ipſum, nos monebamus, requirebamus & hortabamur eumdem, ut vellet nobiſcum in tam bono & ſancto propoſito unanimiter concordare, omnemque propriam affectionem & vanam hujus mundi gloriam poſtponendo, tot malis & periculis, quantum in eo eſſet, de celeri & ſufficienti remedio providere, ſimulque nobiſcum in aliquo loco communi utrique

A parti ſecuro & idoneo convenire, ut ibi, Deo inſpirante, ſublato ſchiſmate, reformaretur eccleſia in ejus antiquo decore, ad laudem & gloriam Redemtoris, ſalutemque cunctarum fidelium animarum; quæ quidem conventio omnium viarum unionis habendæ nedum erat diſpoſitiva & præparativa, ſed etiam incluſiva, & nullius excluſiva præcluſivaque impedimentorum, quæ poſſent ipſius unionis concluſionem debitam & celerem perturbare, prout hæc & alia per prædictos noſtros nuntios ipſi PETRO intruſo efficaciter demonſtrata, fundataque fuerunt auctoritatibus & exemplis novi & veteris te- B ſtamenti, utriuſque juris divini pariter & humani.

2. Quo conventionis modo tam ſalubri ad eccleſiæ debitam unionem, die XXIX. dicti menſis Septembris, per dictum PETRUM intruſum refutato penitus atque publice negato, præfati noſtri nuntii, ut retulerunt ibidem nobis & fratribus noſtris, eumdem PETRUM intruſum eodem die geminatis vicibus ex parte noſtra hortati fuerunt, requiſierunt & monuerunt, quatenus vellet nobiſcum, ut præmittitur, convenire, & nedum ſaluti aliarum animarum fidelium, ſed etiam ſuæ pro- C priæ debite providere ad quod nos, ut tenebamur, ex debito noſtri paſtoralis officii & vinculo caritatis benigne monebamus eumdem per viſcera miſericordiæ JESU-CHRISTI, & quod vellet conſiderare de ſuo ſtatu, modoque ſuæ aſſumtionis & prædeceſſoris ſui, & viam cognoſcere veritatis; ſuper qua re, ſi volebat nobiſcum, ut dictum eſt, convenire, parati eramus ipſum pleniſſime informare taliter, quod ipſemet, Deo inſpirante, manifeſte perciperet, quomodo ſuæ propriæ conſcientiæ & eccleſiæ Chriſti, quantum ipſum concernebat, debebat commode providere; & vice verſa, quod nos parati eramus ab eo audire, ſi qua D nobis volebat dicere ſuper materia præjacenti: adeo ut nullus noſtrum ante Deum & homines ſe poſſet per ignorantiam excuſare: verum cognita veritate, nos duo provideremus, ſicut pro Dei ſervitio foret expediens & neceſſe; quilibetque noſtrum cognoſceret, urgente conſcientia, ſe fore obligatum ad hoc de neceſſitate ſalutis æternæ, quam præferre debebamus tranſitoriis commodis & honoribus hujus vitæ. quod ſi faceremus, uterque noſtrum conſequeretur inextimabile meritum apud Deum, (a) & honeſtam laudem & gloriam apud mundum. Nam cun- [a] E cti manifeſte viderent, quod, ſicut decet viros catholicos, motu proprio volebamus, ut tenebamur, divinæ voluntati in tanto negotio nos conformare: quodque ſi hoc volebat realiter experiri, procul dubio audiret talia, Spiritu-ſancto id agente, quæ ipſum rationabiliter nedum ad concordiam inducerent, immo concludente ratione & urgente

(a) *al. addit* & homines.

Digitized by Google

conſcientia neceſſario inclinarent. ſi vero hæſitabat, quod in jure vel in facto difficulter concordaremur.

3. Dicti noſtri nuncii addiderunt, quod nos parati eramus pro parte noſtra poſt conventionem prædictam, & in ea, certas perſonas in certo numero eligere, Deum timentes, bonumque zelum habentes ad eccleſiæ unitatem, & quod ipſe PETRUS intruſus pro parte ſua eligeret totidem, quæ convenientes ſimul cum electis a nobis, juramento prius præſtito per eaſdem de bene & diligenter procedendo in negotio hujuſmodi, ad ſolum Deum & eccleſiam reſpectum habentes, amore, odio & timore ceſſantibus, quibuſcumque auditis & examinatis facti & juris utriuſque partis rationibus, eiſque recta intentione diſcuſſis, declararent quis noſtrum duorum jus haberet in papatu, data ad hoc eis poteſtate, & adhibitis hinc inde proviſionibus in præmiſſis neceſſariis & utilibus, ſeu etiam opportunis ad ipſius negotii debitam & optatam concluſionem, prout ejus qualitas patitur & requirit, ut ſic, fine impoſito ſchiſmati, reduceretur eccleſia ad concupitam a cunctis fidelibus unionem. Et ut ipſum ad tam piam tamque rationabilem oblationis & requiſitionis acceptationem efficacius animarent, noſtræ intentionis propoſitum explicarunt; ſcilicet quod ſicut ſemper fuerat & tunc erat, ut doloroſo ſchiſmati finis debitus imponatur, & optata in Dei eccleſia vera & debita unio habeatur, nullos recuſare labores, nulla pericula evitare, etiamſi expedierit ſtatui ſeu dignitati papali, ac juri indubio quod in eis habemus, cedere, & tamdem mortem corporalem ſubire, ſicut, auxiliante Domino, intendebamus ſuis loco & tempore per effectum operis demonſtrare.

4. Præterea addiderunt, quod licet nos non teneremur ire ad ipſum, ſed potius e converſo; ut tamen nota fieret toti orbi affectio quam habebamus & habemus ad ipſius eccleſiæ unionem, parati eramus cum eo, loco communi, ut prædicitur, convenire, nedum ſito in limitibus obedientiæ utriuſque, ſicut in ſimilibus conventionibus communiter obſervatur; verum infra Italiam, dum tamen utrique parti ſervaretur decus, honor, & æqualis ſecuritas immineret. Requiſierunt eumdem PETRUM prænominati noſtri nuncii, omni colluſione aut fraudulenta pactione ſemota, ſicut ex parte noſtra fuerunt expreſſe proteſtati, quod quia uterque noſtrum mortalis erat, ſciebatque ſe mortis legibus ſubjectum; vellet cum ſuis fratribus ordinare, quod in caſu quo ipſe primo decederet, ipſi ſui fratres ceſſarent ab electione, donec & quouſque diſpoſita & ordinata forent quæ expedientia, immo neceſſaria eſſent, pro vera & perfecta ipſius eccleſiæ unione, cum ipſis hoc ordinantibus, nos parati eramus unà cum fratribus hoc idem conſimiliter ordinare; tamen quod per hoc non intendebamus, ſicut nec intendimus ceſſare a proſecutione unionis eccleſiæ per annum, non per menſem, non per diem, non per horam, nec per punctum unicum ſeu momentum, neque per hoc ſtatum ipſius vel ſuorum intendebamus in aliquo approbare.

5. Quibus omnibus & ſingulis per ſæpedictos noſtros nuntios præfato PETRO cum debitis modeſtia, benevolentia & caritate, dictis, & ex parte noſtra propoſitis, oblatis, ac etiam declaratis, ipſe PETRUS ſuæ ſalutis immemor, reſpondit ſimpliciter negative. Cumque præfati nuntii noſtri iteratis vicibus præmiſſa ipſi PETRO ex parte noſtra proponerent, ac, ut præmittitur, publice intimarent, requirerentque eumdem, quod ſi prædicta ei non placebant, ipſe viam ſeu modum alium aperiret; reſpondit, quod prædictæ viæ per ipſos noſtros nuntios oblatæ ſibi ullatenus non placebant, neque volebat aliquam aliam viam offerre ſeu etiam aperire: addens quod ipſe qui poteſtatem haberet a Deo, nolebat renuntiare. Demum vero fremens & dolens in verba contumelioſa prorumpens, quibus reſponſum extitit per dictos noſtros nuntios, quantum honori expediebat eccleſiæ & noſtro, juſto Dei judicio poſt paululum loquelam perdens, ante duos completos dies miſerabiliter expiravit.

6. Quo ſublato de medio, præfati noſtri nuntii pro morte ipſius PETRI, plurimis in urbe rumoribus excitatis, mortis pericula formidantes, quæ in eos veriſimiliter imminebant, licentiati recedentes ab Urbe in confidentia ſui ſalvi conductus, quem credebant inviolabiliter obſervari, præſertim cum non potuiſſent ab anticardinalibus, quos ſuper hoc requiri fecerant, ſecuritatem debitam obtinere, in porta ipſius urbis per quemdam caſtellanum caſtri ſancti Angeli capti, unà cum dilecto filio Franciſco de Pavo milite, retentique infra ipſum caſtrum, ubi non tamquam viri, quorum eſt ingreſſus pacificus & egreſſus, ſed velut ſicarii homines, inhumaniter contractati; tamdem vero cupientes pro ſtatu proſpero unitatis eccleſiæ loqui anticardinalibus, qui eodem die erant eorum conclave, ſeu potius latibulum intraturi, præcipue cum viderent ſe non poſſe commode aliter liberari, quinque millium ducatorum ſumma in vinculis retenti, mortis eorum pericula redemerunt: quam quidem ſummam & alia eis illata damna, ille qui moderno tempore in ſede B. Petri ultimo damnabiliter ſe intruſit, de reſtitutione fienda litteris & ambaxiatoribus prædictorum filiorum communis Florentiæ inſtigatus, eiſdem noſtris nunciis reſtituere, ſeu reſtitui facere recuſavit. Qui poſtquam fuerunt a dictis carceribus, ut præmiſſum eſt, liberati, ſicut re-

Digitized by Google

tulerunt nobis & fratribus noſtris, qui præ- A
dicta audiebamus, maximo cum dolore cernentes facta fuiſſe ambaxiatoribus, viris Catholicis, per viros qui ſe gloriantur Chriſti nomine inſignitos, qualia non feciſſent quique inimici nominis crucifixi, die duodecima menſis octobris præteriti, proxime venerunt ad ipſos anticardinales, quos invenerunt in quadam camera juncta eccleſiæ ſancti Petri pariter congregatos, & quos ex parte noſtra requiſierunt, hortati fuerunt, ac etiam monuerunt, quatenus per JESUM CHRISTUM attenderent gravia facinora & irreparabilia damna, quæ ſequebantur ex neſando
ſchiſmate, nedum eccleſiæ, ſed toti populo B
Chriſtiano; ideoque placeret eis dare operam unioni, & ab electione deſinere, ne futura electio, quæ verius intruſio eſt dicenda, ipſum ſchiſma tam horrendum per ulteriora tempora protelaret, præſertim cum ipſi intimarent eiſdem ex parte noſtra, quod nos parati eramus, ut finem ſuſciperet vetus error, omnia & ſingula ſupradicta cum eis proſequi cum effectu, quæ per ipſos noſtros nuntios, ipſis præſentibus, ex parte noſtra præfato PETRO dum vivebat, intimata fuerant & expreſſa; requiſieruntque eoſdem, quod ſi
eis illa aut eorum aliqua non placebant, ipſi C
vellent aperire viam ſeu modum ſalubrem ad unionem tantis temporibus concupitam; quoniam ſi eſſet accommoda, ipſi eam proſequerentur totis viribus ſine mora. Inſuper notificaverunt eiſdem, quod nos ad præmiſſa exequenda, & ad dandam eccleſiæ unitatem, parati eramus, ipſis ab electione ceſſantibus, ad Urbem accedere indilate, ut præfatum deteſtandum ſchiſma, ubi ortum habuerat, ſopiretur.

7. Quibus omnibus per dictos nuncios noſtros expoſitis, ut præfertur, prædicti, qui ſe
in Urbe dicebant Romanæ eccleſiæ cardina- D
les, finaliter reſponderunt, quod ipſi pro tunc aliis negotiis occupati, cum nondum deliberaſſent, eis non poterant reſpondere; ſed cum deliberaſſent, nunciique noſtri perveniſſent ad locum ſecurum, ipſi reſponderent eis per nuncium vel per ſcripturam. Aliqui autem ipſorum dixerunt, quod eligendus per eos de proximo ad eorum propoſita reſponderet. Unus vero ex eis loquens, ut aſſeruit, a ſe ipſo, dixit prædictis noſtris nunciis, ut in continenti ex parte noſtra ad ceſſionem tali conditione adjecta, quod ne ceſſario haberet eligi de novo Italicus natione, E
licet ab aliquibus anticardinalibus de hoc fuerit reprehenſus. Cum autem præfati noſtri nuncii videntes ſe in Urbe non poſſe morari ulterius commode, præſertim cum attentis dictis, & quæ fiebant per ſupra nominatos anticardinales, cum jam intraſſent eorum conclave, ſeu verius latibulum, propter futuram aſſumtionem novi intruſi, omnem eorum ulteriorem moram cernerent infructuoſam, receſſerunt ab ipſa Urbe, veneruntque plurimis laboribus & periculis fatigati ad caſtrum noſtrum Soriani, ubi reſponſionem dictorum anticardinalium, quam eis ſpoponderant, expectarunt.

8. Qui videntes, cum exſpectaſſent jam per dies ſeptem continuos, quod reſponſum habere non poterant antedictum, audita ipſius COSMATI nova intruſione, & quoniam eorum ſalvus conductus infra decendium expirabat, receſſerunt verſus Florentiam. Ad quam dum perveniſſent, receperunt quamdam litteram ex parte cujuſdam anticardinalis, dicti Aquilegienſis: quæ inter cetera continebat, quod ipſe ex parte domini ſui tunc intruſi noviter, qui talia ſibi mandaverat oraculo vivæ vocis, rogabat dictos dominos noſtros nuncios, quod pro tam bono publico pratticando placeret eis ad Urbem iterum reverti, cum tunc, ut ſcripſit, & ut ejus verbis utamur, non eſſet ambigendum, quin dominus ipſius nobiſcum concordaret, & in bono propoſito conveniret, aſſerendo quod ſi ſalvum conductum, aut alium ductum ſecurum volebant, eis concederetur, juxta eorum beneplacitum voluntatis, nec non ipſe intruſus modernus ſcripſit quamdam brevem litteram dilectis filiis prioribus arcium & vexillifero communis Florentiæ inter cetera continentem, quod, ut præfatis noſtris nunciis ac aliis ad ipſum venire volentibus de ſecuritate plenaria & receptione gratiſſima, quantum daret dominus, provideretur, quolibet occurreret caſu, quo paratum * foret, prout hæc in ipſorum intruſi * al. petitum.
& anticardinalium litteris latius ſunt expreſſa. Qua littera prædicti & anticardinalium per ipſos noſtros nuncios recepta gratiſſime, attentis nihilhominus ſcriptis per ipſum intruſum ipſis filiis prioribus Florentinis, cum ipſi noſtri nuncii ſcirent deſiderium tanti boni noſtris viſceribus affectantiſſime inſidere, miſerunt protinus ad Urbem duos ex familiaribus noſtris tunc degentibus cum eiſdem, ad obtinendum ſalvum conductum in forma a ſuo prædeceſſore prius habita & obtenta: quem dicto novo intruſo ex faſtu ſui pernicioſi dominii a via ſancti propoſiti, quod a principio ſui damnati aſcenſus oſtendebat multipliciter ſe habere, alienato intrinſecus penitus & mutato; neque per eorum crebras inſtantias, neque per plurificatas litteras, ambaſſiationes, & interventus devotiſſimos plurimorum, & præcipue dilectorum filiorum communis Florentiæ atque rectorum, & nonnullorum principum & civium Romanorum, potuerunt finaliter obtinere: verum memoratus intruſus modernus ſcripſit præfatis filiis prioribus Florentinis nuncios noſtros ſupervacue fore, audire, & ſalvum conductum propterea deſtinare, niſi aliud de novo cognoſceret eos habere, quod rei efficaciter conveniret, quoniam enarrata per

Digitized by Google

dictos noſtros nuncios ante ſuum prædeceſſorem, ut aſſerebat, nihil ad rem * ſubſtancialiter concludebat; ſed ſi circa materiam hujuſmodi aliquid effectivum cognoſceret eos habere, & ſibi antequam accederent intimarent, ipſis & aliis ad eum venire volentibus ſalvum conductum concederet antedictum.

* al. ſpecialiter.

9. Duo inſuper ex ſuis anticardinalibus præfatis noſtris nunciis ſcripſerunt idem per ſuas litteras in effectu: addentes, quod cum intruſus ipſe nonnullos ſibi obedientes ad audiendum eorum conſilia convocaſſet uſque ad feſtum omnium ſanctorum, indubie arbitrabantur quod ante tractatum novum circa iſtam materiam non intraret. Ex quibus omnibus, cum audiremus, fuimus attoniti, & quam plurimum admirati. Quis enim umquam audivit, legit, aut vidit, fili cariſſime, quod ſalvus conductus hominibus pacem nedum temporalem, ſed ſpiritualem etiam & ſalutem quærentibus animarum fuerit denegatus, & quod ea, quæ ſuper tam glorioſo negotio, qualis eſt materia pacis, non denegarentur a quovis barbaro infideli, denegata ſunt ab eo qui ſe dicit Chriſti vicarium, licet falſe? Et quis doctus, ſi ad præmiſſa per ipſos noſtros nuncios ex illa parte noſtra dicta, propoſita, ac etiam declarata diligenter attenderet, non cenſebit quod illa ad rem de qua agitur ſubſtantialiter concludebant. Sed quis umquam vidit vel audivit, quod ab ambaxiatoribus ſalvum conductum quærentibus, petatur per antea quid habent proponere, & quod illud præmittant per nuncium aut ſcriptum, quodque ſibi rem prius commiſſam referant, quam accedant. Sed ad quid, quæſumus, notificaretur, cum ſcribant dicti duo anticardinales, quod ante feſtum omnium ſanctorum tractatum novum indubie non intrabit? & quis contrarietatem & veritatem in præfatis litteris excuſabit? Prius enim ſcriptum fuerat per dictos anticardinales Aquilegienſem & per intruſum modernum, quod placeat noſtris nunciis retroverti, & quod providebitur eis de ſalvo conductu, ſeu alio ductu ſecuro, receptioneque gratiſſima, caſu quolibet, quo petitum foret juxta eorum beneplacitum voluntatis.

10. Poſtea vero cum dicti noſtri nuntii intendunt efficaciter ad oblata, exquiſitis & confictis coloribus dictus ſalvus conductus etiam in forma prius obtenta finaliter denegatur. Eſt ne hoc velle nobiſcum in bono & ſancto propoſito convenire, non obtuliſſe uſque nunc modum, viam, neque formam, quibus tollatur peſtiferum ſchiſma, & dictis noſtris nunciis volentibus ex parte noſtra dare & offerre denegaſſe audientiam penitus & acceſſum? Quæ ſupradictorum ſingula, ſi dictus intruſus novus aut ejus prædeceſſor a nobis per litteras aut nuncios ſuos poſtulaſſet, denegaſſemuſque eamdem ſine erubeſcentia, quemadmodum hi fecerunt, conſideret tua regia celſitudo, non obſtante quod juſtam cauſam foveamus, nulliuſque mortalium ſubjiciamur imperio voluntatis, quodque linguæ bicipites in noſtram infamiam laboraſſent. Verum tamen unum eſt unde gratias agimus Deo noſtro, quod tum non parcamus noſtræ ſenili ætati, quam conquaſſatam laboribus plurimis duximus uſque Januam, ubi ipſo agente nos & fratres noſtri collegium cardinalium, ac ceteri noſtram curiam ſequentes, recepti fuimus in exultatione cum jubilo, & tractamur jugiter maximo cum honore, non periculis, non expenſis deterriti definimus hinc inde noſtros nuncios deſtinare, eccleſiæ adverſarios requirere & invitare, quantum potuimus & poſſumus, ad pacem & unitatem eccleſiæ antedictam; quod ipſi adverſarii fecere minime uſque modo. Creſcit ad nos multorum devotio, ut aſſidue diſcimus ab experto, ipſeque intruſus in ſua negligentia & contemtu plus ſolito redditur odioſus, cum nullus fidelis præſumere debeat, ipſum velle dare operam unioni, qui ſalvum conductum ſuper tanto bono & perículoſo negotio non erubuerit denegare.

11. Qua de re memorati nuncii attendentes quod ſuper præmiſſis omnem congruentem diligentiam adhibuerant juxta poſſe, ipſiſque dictus intruſus novus in cor pravum converſus, ſalvum conductum denegaverat, atque eos audire ſuper tam glorioſa materia recuſaverat abſolute, ad nos redeuntes ſupradicta ſingula nobis & fratribus noſtris publice, ut præmiſſum eſt, retulere, quæ tibi ex noſtro immediato receſſu de Nicia præpediti, ac aliis ſupervenientibus negotiis in acceſſu protinus uſque nunc nequivimus intimare. Idcirco, cariſſime fili, cum viderimus & audierimus iniqua ſubterfugia, atque de nigrationem expreſſam eorum, quæ ad pacem ſunt eccleſiæ, in perſonam quondam Petri de Thomacellis, necnon fucos & fictitios colores, quos dicti qui ſe in Urbe gerunt pro cardinalibus, una cum intruſo per eos aſſumto, noviter invenerunt, ut pacem & unitatem fugiant antedictam, ipſoſque requiſierimus & monuerimus ferventi deſiderio aſpirantes ad eccleſiæ ſalubrem unionem forma & modo ſuperius annotatis. Cumque prædictus Petrus, dum viveret in humanis, nec poſt ejus mortem ſæpedicti ejus fratres, nec per eos intruſus noviter prædictis omnibus vel eorum alicui tam juſtis & neceſſariis populo chriſtiano noluerit condeſcendere, nec viam aliquam aperire, licet ſuper his fuerint ex parte noſtra cum debita & diligenti inſtantia requiſiti, & ſic nec dare operam ad eccleſiæ unionem; proteſtamur & declaramus cunctis fidelibus mentem noſtram, quod nos intendebamus contra dictum Petrum, ſi ſupervixiſſet, & intendimus contra ſæpedictos, qui ſe in Urbe nominant cardinales, ac contra

Digitized by Google

intruſum per eos noviter, ſic renitentes ad cor reverti, & ad ſemitas juſtitiæ & pacis dirigere greſſus ſuos in virtute exurgere altiſſimi Dei noſtri, & primo & principaliter providentiam divini conſilii, deinde auxilium cunctorum Chriſti fidelium invocare, tamquam contra pacis eccleſiæ turbatores & impedientes ipſius debitam unionem, de quibus hoc renuentes apud Deum & homines ſe non potuerunt excuſare; quos omnes nos ex nunc hortamur, requirimus, & rogamus per viſcera miſericordiæ Jesu Christi, quatenus nos habentes a culpa hujus tam horrendi ſchiſmatis excuſatos, nos qui in dicto propoſito fuimus, prout ſumus etiam de præſenti, cum effectu velint juvare ad executionem debitam præmiſſorum, & unionem debitam reſtaurandam, præſervandamque a tanto periculo eccleſiam ſponſam Chriſti, ejuſque ſe eſſe filios profitantur, & inter ceteros eccleſiæ Romanæ fideliſſimos & devotos te, cariſſime fili, hortamur paternis affectibus & rogamus, ut tanto fortius & ſingularius ſuper horum negotiorum directionem vires tuas oſtendere velis, ut poteris, efficaces, quanto largitor munerum Deus te dignatus eſt inter ejus membra efficere celſiorem. Taliter quod pro tam glorioſa exercitatione, præter laudem hujus ſæculi, præſtet tuæ regiæ majeſtati gloriam perpetuis temporibus immortalem. Datum Januæ v. calendas Julii pontificatus noſtri anno xi.

EPISTOLA JOHANNIS DUCIS Bituricenſis ad Innocentium papam VII.

Hortatur ad viam ceſſionis amplectendam, oratque ſuam regi ſibique intentionem ad eccleſiæ unionem aperiat.

Anno 1405. Ex mſ. illuſtriſſimi viri domini Chauvelin.

FAma & nomine nunc viro glorioſo domino Cosmato, quem Romani & alii plures Innocentium VII. vocant.

1. Homo Dei, ſi pacem quæris eccleſiæ, ſicut velox apud multos fama jam percrebuit, caput languidum, membrorum omnium vehemens dolor, & principatus ſollicitudo ſuſcepti cor meum ſic acerbo compungunt aculeo, quod pene lugendo plangere me compellunt, & ad medicum properare, qui morbo poteſt medelam ſalubrem propinare. Ecce quod apoſtolus ſanctus eccleſiam Dei, quæ in univerſitate fidelium conſiſtit, corpus Chriſti myſticum vocat; & ſicut corpus humanum per membra, hoc corpus Chriſtum diſpoſuiſſe ſcribens ad Corinthios clare denunciat. Sicut enim varietas membrorum per diverſa officia & robur corporis ſervat & pulcritudinem repræſentat; ita varietas perſonarum per diverſa officia diſtributa, & fortitudinem & venuſtatem eccleſiæ Dei manifeſtat. Neque univerſitas alias poſſet ratio-
A ne ſubſiſtere, niſi eam diverſitatis magnus & differentiæ ordo ſervaret. In hoc quippe corpore ſicut ſacri canones docent, Romanus Pontifex ſub Chriſto caput eſt, cujus oculus ſunt prælati, auditus clerici, odoratus religioſi qui directe cœleſtia magis reſpirant, manus vero principes laici, & pedes populi, qui ſuo laboris artificio totum corpus ſuſtentant; & ſicut in corpore humano non poteſt dicere oculus manui, opera tua non indigeo; nec manus pedibus, non eſtis mihi neceſſarii: ita in corpore eccleſiæ caput eget manibus ne lædatur, & oculi terſione ſi fœdantur, & ne
B ſit ſchiſma, convenientia requiritur membrorum ad caput; quia quorum caput eſt unum, unus animus eſſe debet.

2. Et rurſum Paulus illorum caput languidum vocat, qui Chriſti ſermonibus non acquieſcunt; ſed per quæſtiones vagantur & pugnas verborum, quia ſenſus hominis in capite eſt, quo langueſcente cetera membra dolent, & corpus morbus invadit, ſi languor fixus in capite non ſanetur. Hæc eccleſia mater fœcunditatis incorrupta, quando multitudinis credentium fuit cor unum & anima una, luce Dei olim diffuſa per totum orbem ſuos radios porrigebat. In ea epiſcopatus unus
C epiſcoporum numeroſitate concordi per mundum ubique diffuſus, ſicut multi radii ſunt & unum lumen, & rami arboris multi ſunt robur unum tenaci radice fundatum, Galliæ, Britanniæ, Italia, Perſæ, Oriens, India & omnes barbaræ nationes, teſte Hieronymo, unum prædicant Chriſtum, unam ſervant regulam veritatis. Sed olim vetus Oriens, peccatis hominum exigentibus, inter ſe populorum furore colliſus, indeciſam Domini tunicam & ſupertextam minutatim per fruſta diſcerpit, nunc obruta ſulcis frumenta in lolium avenaſque degenerant. Ibi pudor deperiit, honeſtas evanuit, religio ce-
D cidit, & velut fracto agmine omnium ſanctarum virtutum turba procul abſceſſit. Quod ſi geſta Arrii, Donati, Novati & Nicolai cardinalis, qui introduxiſſe creditur a multis perfidam ſectam Mahumeti, legantur; bonæ meſſi ſuperſeminata zizania in domo Dei per contentionis ſacerdotalis incendium inveniemus. Fecit hæc inimicus homo, & inde Hieronymus veteres ſcrutans hiſtorias, non invenit eccleſiam Dei ſcidiſſe, & in domo Domini populum ſeduxiſſe, præter eos qui in ſacerdotio poſiti ſunt. Vertimur, inquit, in laqueum tortuoſum, in omnibus locis po-
E nentes ſcandalum; & quia prioris ſtatus in pejus commutatio eſt capitis diminutio indicant ſedes quatuor patriarchales, quantum eccleſia Romana, quæ aliorum caput eſt, ab aſſueta celſitudinis ſuæ perfectione langueſcat. Et licet non juvet errores, merſa jam puppe, fateri; hæc tamen neglecta & quæ hactenus ſi ſunt omiſſa poſt tergum, referuntur in memoriam ultionis divinæ, ut nobis

Digitized by Google

nobis terrorem incutiant. Prudentis enim eſt A præterita recordari, ut præſentia melius valeat diſponere & prævidere futura. Sed perdit memoriam labiorum mens terrenis obligata carceribus.

3. Et quia neglecta ſolent incendia ſumere vires, in eccleſia Romana nunc ambitio, vitiorum origo uberius pullulat, & tamquam viroſæ propaginis ramos per totum orbem feralium vitiorum portenta dilatat; ſic quod jam pridem in capite per ſchiſmaticæ hæreſis trapezitas repetitis malleis lethalis facta eſt ſciſſura, & in uno corpore humano elementorum humorumque turbata concordia, B infirmitas quæ corpus affligit naſcitur. Ita in eccleſia capitis & membrorum antiquata diſcordia corpus reſolvitur, & membra fiunt debilia, ſic quod penitus a debita ſui miniſterii exhibitione tepeſcunt oculi. Oculi enim diverſis nubibus obfuſcati quaſi non vident, dum enim majores ſenſus terrena ſtudia occupant, vento tentationis impulſus oculos eccleſiæ pulvis cœcat. Et ſi aliquorum ingenium ad cognitionem veritatis emicat; carnalia tamen opera viſum obſcurant & aliorum oculorum, qui viam videre non ſinuntur, nec veritatem veri luminis penetrare, C qui ſe per arrogantiam juſtitiæ vel ſapientiæ exaltant, ut ſic cœcos ducentes omnes cadant in foveam. Utinam velit Deus quod oculi ſub nube erroris obducti ſupernæ illuſtrationis lumine fiant ſereni. Clerici vero qui corporis eccleſiæ auditus ſunt, aures habent quamplures, non vero audiunt. O Deus, inquiunt viri juſti plures, quid in iſto tanto diſcrimine canonice fieri debuerat, auribus noſtris audivimus, & patres noſtri annunciaverunt nobis. Chriſtus in evangelio, D apoſtolis certantibus de primatu, legitur dixiſſe: *Si quis voluerit eſſe major inter vos, fiat ſicut minor*. Et vide temeritatem contendentium. Ad papatum electos contra fas in eccleſia Romæna lex canonica jus non habere decrevit, & alium de novo canonice electum in ea præeſſe ordinavit. Et electionem duorum tunc factam contra fas exiſtimant ſancti doctores, quando ex ea in eccleſia Dei oritur grave ſcandalum, ſicut nunc videmus. Et ſuppoſito quod unus optimum jus habeat, pro tam gravi vitando ſcandalo renunciare tenetur; quia eccleſiæ ſalus ſub alio E poteſt eſſe tuta. Paſtori namque & fabri filio ſucceſſorem quærimus, non Auguſto: ſed, proh dolor! plures alii in domo Domini pravæ doctrinæ ignem graviter accendunt, & Balaam ſequuntur, qui mercedem iniquitatis amavit. Circa quæſtiones vagatur & pugnas verborum, ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blaſphemiæ, ſuſpiciones malæ, conflictiones hominum mente corruptorum, quia veritate privati ſunt, eorum alloquio unitas audientium confunditur. Talia enim ſic aſtute proponunt, quod infirmitate nunc mentes dicentium auditorum ad veritatis perceptionem venire valentes, ad neceſſitatem ſchiſmatis adducuntur, & ſimplex populus in utroque diviſus corporum congruentia ſeparatur, ad ſenſum ſuum incongrua aptant teſtimonia, nec verentur ad voluntatem ſuam ſcripturam trahere repugnantem. Nihil enim eſt tam facile, quam plebem indoctam linguæ volubilitate decipere; & ita tenent eccleſiam inter incudem & malleum, & continue ſic ſuper dorſum ejus fabricant peccatores. Heu! eccleſia Dei non litigioſis opinionibus figitur, ſed divinis, inquit Auguſtinus, atteſtationibus comprobatur. Sed ſcriptum eſt: cauſa ruinæ populi ſacerdotes mali.

4. Odoratus vero, ut prædicitur, ſunt religioſi; naſo quippe odores fœtoreſque deſerimus, & recte per naſum diſcretio exprimitur, per quam virtutes eligimus & delicta reprobamus. Sed ſunt nonnulli, qui dum hebetes æſtimari nolunt, ſæpe ſe in quibuſdam inquiſitionibus plus quam neceſſe eſt exercentes, ex nimia ſubtilitate falluntur, & indubitanter hodie calidiſſimus hoſtis pro utraque parte multos hypocritas ſub habitu religionis diſperſit, qui circumeuntes provincias, labiorum ſtrepitu benedicunt Domino, & immunda mente interius unitati contradicunt; & illos qui craſſam ruſticitatem ſolum pro ſanctitate habent, miſerabiliter ſeducunt. Nolite, inquit Petrus Damiani, quæſo, monachi, nolite ſub eccleſiaſticæ compaſſionis ſpecie regum aulas irrumpere; nolite aulas principum ſuggerendo faſtidioſa impertinenter propulſare. Experto credite, quod utinam diligenter advertant alii religioſi devoti, quia ſancta ruſticitas, quantum ex vitæ merito eccleſiam ædificat, tantum nocet, ſi eam deſtruentibus non reſiſtat. Manus vero eccleſiæ per iſtos ſic ſunt nodis difficilibus alligatæ, quod in quam partem declinent metuunt & obedire trepidant, & non obedire formidant. Ne autem obedientes Deum in ſuis præceptis deſerant, aut rurſum non obedientes Deum in electo priore contemnant, vel manus aliquorum in terrenis hodie fortes ſunt; ſed ad ſuperiora deficiunt. Nam pro temporali gloria uſque ad mortem deſudare appetunt; ſed pro ſpe perpetua, nec parum quidem in labore ſubſiſtunt, ſuperna laborioſe quærere tanto magis diſſimulant, quanto ea tardius retribui putant: & ille manus ad cœleſtia erigere non valet, quem terrenæ uſus ſollicitudinis curvum tenet. Per diſcordias principum eccleſia Dei diviſionis damna pati non deberet. Avaritia tamen & mens potentiæ avida ſenſus hebetant & opiniones pervertunt. Sæpe etiam reverentia ordinis manus remiſſas erigere non permittit. Nemo amplius quippe in eccleſia nocet, quam qui perverſe agens nomen vel ordinem ſanctitatis & ſacerdotis habet. Delinquentem namque hunc redarguere

nullus præſumit, & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reverentia ordinis peccator honoratur.

5. Populi vero qui ſunt pedes, non tenentibus paſtoribus fræna eorum, in delicta laſciviunt, & dilaniandi inſidiatorum dentibus patent, & quo pergere debeant aſpiciunt, ſed per infirmitatem mentis vitæ viam perfectæ non valent tenere quam vident. Ceterum languente ſic capite, membra etiam incaſſum vigent, ſicut in exploratione hoſtium exercitus fruſtra velociter ſequitur, ſi ab ipſo duce itineris erretur. Eia in ſede Petri ſol juſtitiæ oriri conſueverat, & terra fœcunda Dominici ſeminis puritatem centeno fructu referebat. In ea manebat patrum auctoritas incorrupta, in qua nunc conſpicimus caput languidum & cor mœrens, & fere a planta pedis uſque ad verticem non eſt in ea ſanitas. Porro hujus turbationis immanitate ſatrapæ cruenti & ſceleratiſſimi criminis ſui adulteros vincunt, homicidas excedunt, raptores, ſacrilegos, patricidas, atque omnium pene reorum flagitia ſuperant. Idolatria namque gladio punita eſt, ſciſſura vero hiatu terræ, ſepultis actoribus vivis, & ceteris cœleſti igne conſumtis. Quis, inquit Hieronymus, jam dubitat hoc eſſe ſceleratius commiſſum, quod eſt gravius vindicatum? Nunc profecto ſentiunt ſatrapæ mortui, quantum valet honoris tranſacti horrenda ambitio. Nam tales a conſpectu ſuo Deus abjicit, & tortoribus tradit, ut eos tartarus infinite patens abſorbeat, & gehennæ crudelis olla concludat. Sane tanti reatus pondera vitaſſent, ſi Veritatis ſententiam ſollicita cordis aure penſaſſent: *Qui ſcandalizaverit*, inquit, *unum de puſillis iſtis qui in me credunt, melius erat ei ut ligaretur mola aſinaria collo ejus, & projiceretur in profundum maris.* Et neminem Saliberienſis ita ſtupidum credit, qui non malle deberet ſe deleri, quam pro eo tanta fieret turbatio.

6. Hæc ſiquidem & alia devote meditando, dominum Benedictum vino compunctionis ſic reficiunt, quod amplius de primatu ſic ſcandaloſe certare non curat, rogat quæ ad pacem ſunt, & zelo domus Dei accenſus, pro bono pacis in conſpectu noſtro, ut aſſeritur, papatui renuntiare per oratores ſuos prædeceſſori veſtro obtulit ſe paratum. Sed prædeceſſor ille ad modum aſpidis ſurdæ obturavit aures ſuas, & noluit intelligere ut bene ageret. Heu! quam cœcus ineſt vitiis amor, quam frivola mundi gloria, quam rerum fugitivus honor, quam nomen inane. Prælatus qui præeſſe cupit & prodeſſe recuſat, cui non ſufficit orbis, ſufficit exciſo defoſſa marmore terra quinque pedum fabricata domus. Sed veſtra a Deo inſpirata devotio, voto & juramento firmata, jam cum dicto Benedicto ſatis in animi voluntate concordat; ſicque, Chriſto juvante, in domo ſua Chriſti fideles breviter unanimes habitare ſumus diſpoſiti; quia ab illis repellitur error in diverſa trahens, quos ſpiritus effecit unum. Ecce quod jam pro parte aquilo faciem cœli tranquillam reddit, quam per tot annos auſtralis aura turbavit, & ſic emenſo pelago clavum ſtringentes vela ſubmittimus, & duce Chriſto, littus aſpicientes appropinquamus. Nunc ſchiſmaticæ tempeſtatis procella declinat, & portum ſecuriorem naviculæ Petri promittit aura clementior. Ex quo merito Chriſti fideles omnes magna debemus exultatione gaudere, completo quod ſcriptum eſt: Diſcurre, feſtina, excita competitorem tuum. Nihil enim habet fortuna majus, quam ut poſſit, & natura melius, quam ut velit juvare quamplurimos. Immo nulla melior in hominum genere natura, quam eorum qui ſe natos ad homines juvandos & conſervandos arbitrantur. Quidquid poteſt manus tua inſtanter operare, uſu gloriæ permutatur, & dum inchoata bona fortis operantis manus ad perfectionem non ſublevat, ipſa operandi remiſſio contra id quod inchoatum eſt pugnat. Et inde per Salomonem dicitur: *Qui mollis & diſſolutus eſt in opere ſuo, ſimilis eſt ſua opera diſſipantis*; quia videlicet, qui cœpta bona diſtricte non exequitur, diſſolutionem negligentiæ manum deſtruentis amplectitur. Cum enim omnes virtutes currunt in ſtadio, ſola, inquit Beda, perſeverantia accipit bravium. Videte quod ea quæ nunc in veſtram gloriam proferuntur, niſi anxio & ſollicito labore ſerventur, in infamiam procul dubio maximi criminis intumeſcent. Et licet devotionis veſtræ ſint verba optima, hucuſque tamen hic non audivimus niſi generalia. Et qui quo deſtinat, inquit Seneca, pervenire vult, unam debet ſequi viam, non vagare per multas. Non enim ire iſtud eſt, ſed errare. Neſcienti quippe quem portum petat, nullus eſt ventus aptus. Sed abjicite remedia quæ periculis ſunt graviora. Nam qui poſt ſanctitatis habitum terrenis actibus ſe inſerit, quaſi colore mutato ante humanos oculos ejus reverentia deſpecta paleſcit. Ideo quidam ambitionis filii aperire non verentur, quod dominus Benedictus & vos in ſede Petri ſimul ſedeatis, & quod ſupermanenti omnes obediant.

7. Hæc, ut videtur multis, non modicam hæreſim ſapiunt. Quæ iſta bonitas duorum perverſæ voluntati parcere & omnes in diſcrimen adducere? Qui talia dicunt, ſine dubio totius eccleſiæ moliuntur interitum. Quare, inquit Hieronymus, proferunt in medio quod Petrus & Paulus cedere noluerunt? Cur poſt mille annos docere nunc nituntur quæ ante neſcivimus? In ea, inquit, fide ſenex moriar, in qua puer natus ſum. Aliquando etiam viæ plures deducuntur in medium, quæ licet perſuaſionibus variis obumbrentur, ad ſcandalum tamen penitus dolendum, omnibus attentis, nullæ ſunt in effectu. Vulnus detegimus, quia operam meditantis expe-

ſtamus, & communi morbo communis eſt adhibenda medela. Et qui præcepta Platonis tenent, totum corpus reipublicæ curant, ne dum aliquas partes ſanant, reliquas deſerant. Tutela enim reipublicæ, inquit Tullius, ad eorum utilitatem qui commiſſi ſunt, non ad eorum quibus eſt commiſſa, gerenda eſt. Sed antiquus hoſtis videns militem Chriſti in procinctu ſancti certaminis poſitum, non aliter ſe poſſe a ſui propoſiti fervore tepeſcere, machinatur uberioris cujuſdam fructus ſuperficie fallaciter obumbrare, ut dum lucrum majus attenditur, bonum quod in præſenti eſt, ad tempus quaſi diſpenſatorie poſtponitur. Sed qui labentis mundi conſuetudinem frequenter expertus eſt, novit & vana ſuggerentium commerita reſpuere, & ſe ab infructuoſi laboris exercitio cuſtodire. Et qui deterioribus promiſſis, inquit Didimus, meliora ſectatur, non ipſe qui Deus eſt, ſed Dei amicus efficitur. Et inde Salomon: *Non te tradas via laborioſa, ne ponas anima tua ſcandalum.* Æmulamini igitur cariſmata meliora, quia viam ceſſionis excellentiorem fore denuntiant canonicæ ſanctiones, & dum factum notorium conculcatur, luce clarius conſtat. * Quid namque, dicit Gregorius, eſt poteſtas culminis, niſi tempeſtas mentis, in qua cogitationum ſuper procellis navis cordis quatitur, huc illucque inceſſanter impellitur, & per repentinos exceſſus oris & operis, quaſi per obviantia ſaxa frangitur? Ad omnia vos facere paratum timor Dei & fides debet.

* Hic videtur aliquid deeſſe.

8. Sic Abraham placuit Deo, quia nec amittere filium renuit, nec gerere parricidium recuſavit. De Leone IX. legimus, quod pro vitando ſcandalo, plane & ſine ruga papatui renuntiavit, qui poſtmodum reelectus, apud Tullum ſicut ſanctus veneratur & colitur. Et primo idem de B. Clemente ſcriptum. Ut quid, ait Auguſtinus, dubitamus redemtori noſtro ſacrificium iſtud humilitatis offerre? Nonne ipſe de cœlo deſcendit, ut nos membra ejus eſſemus? Et nos ne membra ejus crudeli diviſione lanientur, cur de cathedris deſcendere formidamus? Et ſequitur; Qua fronte promiſſum a Chriſto in alio ſperabit honorem, ſi in hoc ſæculo veſter honor eccleſiæ impedit unitatem. Et quia ſpes eſt in dubiis comes ſemper optima rebus, ſentimus jam diu ſuper prædictis expectantes beatam ſpem bonitatis veſtræ, ſed nihil difficilius quam gaudium differre; unde ſalutationis præmiſſo alloquio, veſtram manſuetudinem deprecamur, quatenus propter Deum, non ſub modio, ſed ſupra candelabrum velitis ſuper prædictis domino meo regi & mihi veſtram ſinceram intentionem litteratorie manifeſtare, ut luceat lux veſtra coram hominibus, & videant opera veſtra bona. Ad hæc autem ſcribenda moneor, ſicut militaris exercitus tubæ & claſſici comportantur, ut eorum clangoribus claſſenſes excitentur excubiæ, ut ſe valeant milites a nocturna hoſtilis impetus incurſione munire; ita nos qui in cœleſtis militiæ ſumus ſacramento jurati, & in tremendo judicio de pace eccleſiæ rationem reddere aſtricti, noſtris vos debemus excitare, ut robuſtos vos omnes atque pervigiles nocturnus inſidiator inveniat, & caſtrorum, pro quibus ſtamus, aditus non irrumpat, præcipue qui de ſtipite regalis domus Franciæ deſcendimus, quorum laudes beatus Gregorius per hæc verba ſcripſiſſe legitur: Quanto ceteros homines regia dignitas antecedit, tanto ceterarum gentium regna regni veſtri profecto culmen excellit; & ſicut magnæ lampadis ſplendor in terræ noctis obſcuritate luminis ſui claritate fulgeſcit, ita fidei veſtræ claritas inter aliarum gentium regna rutilat & coruſcat.

9. Hæc, teſte Deo, ad jactantiam non dico; ſed quia devotionem meorum majorum ad eccleſiam Dei poſſe tenus, Chriſto juvante, cupio imitari. Nam paterna gloria illos facit inglorios, qui patrum veſtigia non ſectantur. Et ſi in hac mea littera non inſerui verba majoris reverentiæ vel honoris, veſtigia B. Gregorii inſequendo, curare non debetis. Noli, inquit, proſperari verbis, ſed moribus, honor eſt fratrum meorum ſolidus vigor. Et talia verborum lenocinia fugienda docebat Hieronymus. Sapientiam, inquit, quæras, non verborum folia, & qui numquam ſeneſcit, requieſcat in ſinu tuo. Magiſtrum Jo. Arnaldi in ſacra theologia profeſſorem antiquum præſentium exhibitorem ad vos mitto, ut veſtræ bonitatis reſponſionem ad litteras meas, quantum magis opportune poteritis, procuret, & ſicut materia exigit, etiam importune, cujus perſonam & exhibitionem ſuppliciter vobis recommendamus. Deus omnipotens in his quæ pacis ſunt vos conſtanter perſeverare faciat, & finaliter pacis præmia vobis concedat æterna. Prædictus magiſter contenta in iſta littera, ſi placet, non mutata ſubſtantia, latius declarabit. Scriptum Pariſius, &c.

Sanctæ Romanæ eccleſiæ fidelis & devotus
Jo. quondam regis Francorum filius
dux Bituricenſis & Alverniæ, &c. comes.

EPISTOLA INNOCENTII PAPÆ VII. ad Johannem ducem Bituricenſem.

Declarat per ſe non ſtare quin eccleſiæ pax & unio procuretur, falſa eſſe quæ a regis oratoribus relata ſunt aſſerit, ſeque ſemper legitimam amplexaturum viam ad unionem.

INNOCENTIUS, &c. dilecto filio JOHANNI duci Bituricenſi quondam regis Francorum filio, S. & A. B.

Anno 1405. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chamvlin.

Quod pacem eccleſiæ totis affectibus quærimus, & in lege Domini ambulare cupimus, non ſolum Deus, qui videt ſecreta cordium,

Digitized by Google

teſtis eſt, verum etiam legationes noſtræ per varias orbis partes a nobis hujus rei gratia deſtinatæ. Neque enim eſt quiſquam viventium, ut putamus, qui hoc nefarium & deteſtabile ſchiſma per omne tempus magis abominatus ſit, magiſque unitatem & reintegrationem eccleſiæ tota mente cupierit. Hoc nos dum adhuc in minoribus eſſemus ardenter optavimus, & nunc per Dei gratiam in hoc loco conſtituti, eamdem mentem per Dei gratiam ſervamus, & huic teterrimo & peſtilenti morbo ſalutarem medelam afferre properamus; ita quod grata & accepta nobis fuerint ea quæ in epiſtola tua contra hoc peſtiferum & horrendum malum ſcripta legimus, cum membrorum officia totamque corporis myſtici compaginem inter ſe diſſidere miſerabiliter deploraſti, & quanta mala ex hac peſte obvenirent multis verbis memoraſti, ut manifeſtum appareret cor tuum humile & contribulatum ſuper calamitate eccleſiæ vehementer compungi. O utinam hæc tanta mala, quæ jam tunc futura cernebantur, corda illorum ſimiliter compunxiſſent, & ad commiſerationem flexiſſent eos, qui auctores hujus diſſidii atque ſeditionis populo Dei ab initio fuerunt: qui ſi Salvatorem mundi Dominum ante oculos habuiſſent, ſi rationem atque bonitatem ſequi voluiſſent, ſacroſancta eccleſia Dei in præſentes calamitates numquam profecto incidiſſet, nec expediret nunc, ut tanta incommoda lugeremus. Etenim ſi unus, ut tua nobilitas ſcribit, etiam jus optimum habens, pro tam gravi ſcandalo vitando juri ſuo renuntiare tenetur; quanto magis illos contra leges feciſſe putandum eſt, qui cum viderent graviſſima ſcandala imminere & oritura eſſe, ad invalidam electionem ab initio ſchiſmatis in civitate Fundorum attentatam, quæ omnia turbatura manifeſtiſſime intelligebant, ambitione ducti convolarunt, & cum ſtando & nihil de jure ſuo remittendo pacem eccleſiæ conſervare poſſent, in alienum jus impetum faciendo, omnia diſcordiis & ſcandalis impleverunt. Et quando iſti homines pro vitando ſcandalo juri ſuo renuntiaſſent, qui nec jus ſuum retinendo quieſcere potuerunt? Tunc igitur debebat domus regalis inſurgere, tunc omnes Galliæ proceres ſe interponere, & ne tantum nefas committeretur prohibere. Hoc pium fuiſſet opus, hoc Deo acceptum. Nam qui non vetat peccare cum poſſit, jubet. Erat tunc facile naſcentem morbum opprimere; & qui ex regia domo erant, ne a majorum virtute degenerarent, putare debuerunt, id ad ſuam curam operamque pertinere. Quare laudanda nunc videtur nobis iſta tuæ mentis affectio, & circa pacem eccleſiæ ſollicitudo. Hæc enim res maxime convenit virtuti majorum tuorum, quos non ſine cauſa beatum Gregorium præclaris laudibus proſecutum arbitramur. Illud tamen diligenter & tibi & ceteris providendum eſt, ne ea pro veris teneatis, quæ a veritate longiſſime ſunt remota. Sæpe enim homines ea quæ numquam facta aut geſta ſunt aſſeverare parati, alios decipere, & in ſuam partem trahere conantur. Quod incommodum ut vitaretur, ſacris legibus diligentiſſime cautum ac proviſum eſt, ne prius quiſquam judicaret, quam utrimque eſſet res audita. Ad hæc ſcribenda non ſine cauſa movemur, ſuſpicando falſa pro veris ad tuam nobilitatem fuiſſe delata ab his, qui bonos potius videri, quam eſſe malunt. Nam quod ſcribis per oratores, qui ad præſentiam felicis recordationis BONIFACII papæ IX. prædeceſſoris noſtri venerunt, de renuntiatione facienda oblatum fuiſſe, id novit Altiſſimus JESUS CHRISTUS nullam habere in ſe veritatem. Nihil enim oratores illi umquam obtulerunt, præter unicam conventionis perſonalis viam; quæ tamen conventio ſi fieret, arbitramur omnia bene proceſſura, & quomodocumque expediret finem optatum habitura. Hanc viam cum prædeceſſor noſter adverſa corporis valitudine oppreſſus, ex qua infra paucos dies e vita migravit, adimplere nequiret, rogati dicti oratores, ut aliam viam offerre vellent, nullam omnino obtulerunt; ſed in eadem quam primo abſolute obtulerant, perſeverarunt. Hæc vivente prædeceſſore noſtro facta ſunt. Poſt mortem vero, cum omnium venerabilium fratrum noſtrorum S.R.E. cardinalium, de quorum numero tunc eramus, una eſſet mens, atque unus animi ardor, ad hoc peſtiferum ſchiſma extirpandum, unanimiter, Deo teſte, decreveramus, ſi illi ſufficiens mandatum ad reſignandum aut cedendum haberent, idque facere vellent, ſuperſedere nos in nova pontificis electione, donec, Deo auctore, ſalutaris proviſio ſuper hoc ſchiſmate fieret. Cum igitur hanc mentem præfatum collegium haberet, vocatis dictis oratoribus, inter quos etiam in caſu mortis prædeceſſoris noſtri, ſpecialia quædam ad dictum collegium habere unus eorum affirmabat, intentionem collegii expoſuimus, & ſi facultatem haberent, ut eccleſiam Dei tam dura peſte liberarent, adhortati ſumus. At illi reſponderunt, ſe mandatum ad eam rem non habere, nec id conſonum juri ſuo arbitrari. Itaque cum eos apertiſſime tergiverſantes collegium videret, ne ſub prætextu alienæ malitiæ, ſedes apoſtolica vacationis damnum pateretur, Dei nomine invocato, ad electionem novi pontificis, ſervatis ſolemnitatibus, proceſſit. Hæc ut narramus ita geſta ſunt, nec per noſtros umquam ſtetit, ſed per illos potuit tunc certe res componi, potuit tam horrendum ſcandalum, ſi ipſi voluiſſent, ab eccleſia Dei exſulare, paratæ erant noſtrorum omnium mentes, parati animi, paratæ voluntates; obtulerat ipſe Deus conficiendi idoneam facultatem, quam illi præſentes a nobis requiſiti repudiaverunt.

Digitized by Google

Hæ ſunt obligationes, hæ ſunt renunciationes, quas illi forſitan inter inſcios homines magnifice jactant, & a noſtris ſpretas fuiſſe prædicant. Sed nihil tam facile eſt quam falſa prædicatione mentes audientium decipere, præſertim ubi contradictor non ſit, qui poſſit & falſa refellere, & veritatem docere. Sed jam illos relinquamus, & ad epiſtolam tuam redeamus, in qua partim de jure docere, partim ſimpliciter adhortari pergis. Sed exhortationes quidem majoris roboris ſunt quam ea quæ de jure diſceptas. Nam ſi ad veritatem oculos erigere tua nobilitas volet, nec ſeipſam affectione aliqua decipere, non apud noſtros, ſed apud alios invenies temeritate certantium electionem a principio factam. Nec tamen dicendum eſt, ut aliquorum temeritas ea quæ prius rite facta erant, ad irritum queat reducere. Nimia enim hoc modo erroribus hominum tribueretur licentia, niſi forte ſi pſeudo-prophetæ vel pſeudo-apoſtoli quidam extiterunt, qui populos ſeducerent, ea de cauſa veris prophetis & veris apoſtolis inſtitutum vitæ ſuæ deferendum fuit, ne quid ſcandali inter homines oriretur. Non enim ab apoſtolis & prophetis ſcandalum erat, ſed ab iis qui maligne alienam perſonam induti populum ſeducebant. Quare ſi jus ſequimur, in eodem perſeverandum eſt. Sed tamen noſtrum conſilium ſemper fuit, ut ea faceremus, quæ & Altiſſimo Domino noſtro Jesu Christo magis placere, & populo ſuo magis prodeſſe putaremus. Semper enim hoc nefarium & abominabile ſcandalum deteſtati ſumus. Semper hanc noſtri ſæculi calamitatem deploravimus, & tot adverſitates in populo Dei videre doluimus. Horum malorum, eos qui cauſa & principium fuerunt, æquiſſimum erat medicinam afferre: at ſi corda eorum obdurata ſunt, nec ſaltem poſt tot annorum curricula ſe reſpicere volunt, & in viam Domini redire; nos quod reliquum eſt temporibus obſequemur, ſperantes id quod ſcriptum eſt: *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus vero dat gratiam.* Itaque quantum ad nos attinet, univerſi qui Deum & pacem amant, bonam ſpem habere debent. Nam nulla umquam in nobis erit mora, quominus probabilibus & honeſtis modis eccleſia Dei pacem & tranquillitatem recipiat. Hac de cauſa jam ante ad principes atque univerſitates fidelium oratores miſimus, eiſque propoſitum noſtræ mentis palam fecimus, & ut ipſi ad noſtram præſentiam venire aut oratores ſuos mittere vellent poſtulavimus, ut ſuper hac re ſalutaris proviſio fiat. Cupimus enim toto corde videre diem, in qua populus Dei tranquilla pace & unione gaudens, Gloria in excelſis Deo & in terra pax hominibus, cantare poſſit. Datum Romæ, &c.

COPIA LITTERÆ DUCIS Bituricenſis miſſæ dominis cardinalibus tempore Innocentii VII.

Exemplum epiſtolæ ab ſe ad Innocentium VII. ſcriptæ mittit eis, hortaturque eccleſiæ unioni ut invigilent, nec procedant ad novi pontificis electionem, ſi contingat Innocentium mori.

1 FRatres in Domino noſtro Jesu Christo, qui ſuis fidelibus dixiſſe legitur: *Vos omnes fratres eſtis*, illi domino cujus præſidentiam accepiſtis, ſuper facto unionis eccleſiæ iterum ſcribimus per hæc verba: Homo de humo, limus de limo, qui de terra es, de terra vivis, & in terram reverteris, miſerere animæ tuæ placens Deo; & ſicut Apoſtolus docuit, *Attende tibi & univerſo gregi.* Erue eos qui ducuntur ad mortem; & qui trahuntur ad interitum liberare ne ceſſes. Nam procul dubio mortem languentibus infligis, ſi eam, cum potes, non excludis. Ecce quod fideles Chriſti, ſex luſtris jam fere lapſis, incerto doctrinarum vento dormitaverunt & dormierunt, fluctuantes & vagi, ſic quod alter alteri anathema fuit per contentionis incendium; & quia in aſſumtionis tuæ primordio percepi eccleſiam Dei voto & juramentis pacis amœnitate componi, credidi quod portans facem & illuminans eccleſiam ipſam, pacem amiſſam quærere, turbatam componere, compertam efficaciter tenere veniſſes, & quod tempus placidum dediſſet nobis Deus, & poſt noctis tenebras floridum lumen, & poſt glaciem & nivem hiemis tranſeuntis, aurea nobis tempora & ſerena ſucceſſiſſent. Et quia nihil difficilius eſt quam differre gaudium, ut facta verbis compenſares, & eccleſiæ Dei pacem dares, cum quanta inſtantia potui, te per meas litteras excitavi. Nunc vero quia nihil umquam gravius quam deſtituta ſpes, torquet quando acies manus eſt & prælium glorioſi certaminis in proſecutione fervet, toto hortatu & pleno impetu ſunt militum vires excitandæ & omnium voces fidelium animandæ, te iterum, quem obdormiſſe ſuſpicor, verbis quibus poſſum evigilo, ut leves in circuitu oculos tuos ut videas, & excitatus ſaltem pacem exquiras, dicens: Numquid qui obdormis non adjicies ut reſurgas? Hoc enim ſchiſma peſtiferum Dominus evenire permiſit & patitur, manente propriæ voluntatis arbitrio, ut dum corda & mentes noſtras veritatis diſcrimen examinat, probatorum fides integra manifeſta luce clareſcat, ſic probantur fideles, ſic perfidi deteguntur: ſic & ante diem judicii hic quoque juſtorum atque injuſtorum animæ dividuntur, & a frumento paleæ ſeparantur. Probes autem te ipſum homo, dic mihi ubi

Anno 1405. Ex mſ. illuſtriſſimi dom. Chanvelin.

ſunt amatores mundi, qui nuper de papatu contendebant, & ante pauca tempora nobiſcum erant? nihil ex eis remanſit, niſi cineres & vermes. Attende diligenter qui fuerunt homines: fuerunt ſicut tu, comederunt, biberunt, riſerunt, duxerunt in bonis dies ſuos, & forſan in puncto, quia opera eorum ſequuntur illos, ad inferna deſcenderunt. Hic caro illorum vermibus, illic ignibus anima eorum deputatur, donec rurſus infelici collegio colligati, ſempiternis involvantur incendiis. Qui eorum ſocii fuerunt in vitiis, ſocii erunt in pœnis: una namque pœna implicat, quos vivos amor in crimen ligat. Quid profuit illis inanis gloria, brevis lætitia, mundi potentia, carnis voluptas, falſæ divitiæ, magna familia, mala concupiſcentia? De tanta lætitia quanta triſtitia, poſt tantam voluptatem tam gravis miſeria, de illa exultatione ceciderunt in magnam ruinam & magna tormenta. Quidquid illis accidit, tibi accidere poteſt, quando veniet dies ultima, quæ ſubito venit, & forſitan hodie erit. Certum eſt quod morieris, ſed incertum eſt quando, & quo, vel ubi, quoniam mors ubique te expectat, tu quoque, ſi ſapiens fueris, ubique eam. * O beata regio paradiſi! o beata regio deliciarum, ad quam ſuſpira de valle lacrymarum! ubi ſapientia ſine ignorantia, ubi memoria ſine oblivione, ubi intellectus ſine errore, ubi ratio ſine obſcuritate fulgebit. Beati qui habitant ibi. Nulla erit in futuro diſcordia, ſed cuncta conſona, cuncta convenientia, omnium ſanctorum erit una concordia. Nullus ibi diaboli metus, nullæ inſidiæ dæmonum. Futura vita ubi ipſa civitas, quæ eſt angelorum ſanctorumque omnium. Congregatio enim beata meritis fulgentibus micat, æterna ſalus exuberat, veritas regnat. Ibi nec fallit quiſquam, nec fallitur: unde nullus beatus ejicitur, ubi nullus miſer admittitur.

* *ſupple expectabis.*

2. Et quia quod ſine dilatione per juramentum accelerari debuerat, jam procraſtinatur in annos, Chriſti fideles multi contra te non modicum murmurant. Si pax, dicunt, ſemper per iſtum prædicata, cum animi voluntate concordaret, & virtus devotionis in intimis iſtius hominis eſſet, omnis ſtrepitus pravæ ſuggeſtionis abeſſet, & non iret ſic per ambages. Et ſi is qui murmurat, ſecundum animam mortuus eſt, ille qui eſt in cauſa non vivit, immo reus eſt mortis illius & ſuæ. Nam gladium dat unde ambo moriuntur. Et non ſolum murmurant, ſed vos ambos contendentes viri conſcientioſi, maxime litterati, valde increpant. Ubi eſt, quæſo, dicunt, quod Apoſtolus dicit: *Omnibus per omnia placeo; non quærens quod mihi utile eſt, ſed quod multis, ut ſalventur. Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti.* Et iterum: *Factus ſum infirmus ut infirmos lucrarer.* Et alibi nos ammonet Apoſtolus, ut invicem noſmetipſos ſuſtineamus, nec ab unitate quam Deus conſtituit, recedamus. *Suſtinentes*, inquit, *invicem in dilectione, ſatis agentes ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis.* Et Salvator in evangelio apoſtolis certantibus de primatu dixiſſe legitur: *Reges dominantur, vos autem non ſic; ſed qui voluerit eſſe major, fiat ſicut minor.* Et de talibus ſcribitur: Qui deſiderat primatum in terra, inveniet confuſionem in cœlo. Et Auguſtinus: Quando perſona quæritur, & ſalus eccleſiæ ſub alio poteſt eſſe tuta; tunc fugere debet prælatus. Ut quid dubitamus Redemtori noſtro ſacrificium illud humilitatis offerre? Nonne ipſe de cœlo deſcendit, ut nos membra ejus eſſemus? Et nos, ne membra crudeli diviſione lamententur, cur de cathedris deſcendere formidamus? Nonne fuerunt, inquit, epiſcopi, qui olim fecerunt ſchiſmata? Si populi non dividerentur, erubeſcerent utique ipſi in diviſionibus ſuis, & ad compagem remearent. Sed dividuntur duces, dividuntur & plebes, ut cœci cœcos ducant, & omnes cadant in foveam. Quantus arrogantiæ tumor, quanta humilitatis oblivio, contra veritatem ſacræ ſcripturæ, ſacros canones, & doctrinam ſanctorum doctorum, contra votum & juramentum, ſic damnabiliter eccleſiam tenere in ſchiſmate... divitias ſiquidem & honores ſollicitudo inſeparabiliter comitantur. Mundi pompa & favor populi fumus eſt & aura ſubito evaneſcens. Quæ ſi plerumque placeant, pœnitudinem inducunt; & ſi delectent ad modicum, productiori ſpatio diſplicebunt.

3. Ille, inquit Iſidorus, hæreticus eſt, qui rectam fidem tenere ſe ſimulat, ſed traditiones patrum ſuperbe contemnit, & per hoc eccleſiam dividit. Tales procul dubio contra ſacramenta unitatem offendunt, & damnatam in hæreſim dilabuntur. Hanc, inquit Cyprianus, unitatem qui non tenet, legem Dei non tenet, Patris & Filii fidem, vitam non tenet & ſalutem. Qui nec fraternam caritatem, neque eccleſiaſticam unitatem tenuit, etiam quod prius fuerat, amiſit. Ideo Leo IV. luculentius & magna voce pronuntiare non timuit, quod qui ſic canones contemnere convincitur, nec fidem catholicam, nec ſancta quatuor evangelia efficaciter tenere probatur. Contumacia etiam talis in papa hæreſis eſt. Nam peccatum ariolandi eſt non obedire, & ſcelus idololatriæ non acquieſcere. Ille contra, quod eſt vehemens præſumtio, ſi ſchiſma vel hæreſim abjuret, & poſtea relabitur, ſine quacumque audientia puniendus eſt tamquam hæreticus. Electores vero utriuſque partis, quando electio præſidentis eorum facienda imminebat, quemlibet electum ad proſequendum unionem eccleſiæ ſine dilatione, ſine machinatione, etiam per viam ceſſionis voto & juramento ſolemniter aſtrinxerunt; qui vehementer ſuſpicabantur, quod ſchiſma fovendo, in proſe-

Digitized by Google

cutione unionis, ſicut prædeceſſores, negligenter dormirent. Per hoc dicunt clerici plures, quod verum eſt dicere, quod vos ambo nunc contendentes, ſchiſma ſolemniter abjuraſtis.

4. Quid autem de ſolemniter abjurantibus & relapſis fieri debeat, tu ipſe perpende. Sapienti legem loquor, ſed ſæpe dum quoſdam major ſcientia erigit, a ceterorum ſocietate disjungit, & quaſi quo plus ſapiunt, eo a concordiæ virtute diſcipiſcunt. Sed hi, inquit Gregorius, audiant quid per ſemetipſum Veritas dicat: Habete ſal in vobis, & pacem habete inter vos. Sal quippe ſine pace, virtutis non eſt donum, ſed damnationis argumentum. Quo enim melius ſapit, eo deterius delinquit, & idcirco inexcuſabiliter merebitur ſupplicium, quia prudenter, ſi voluiſſet, potuit vitare peccatum. Iſta & longe majora nunc ubique inter ſtudioſos currunt, quod medicorum eſt promittunt medici, tractant fabrilia fabri. Multa per patientiam tolerantur, quæ ſi deducantur in judicium eccleſiæ, diſtricte examinabuntur. Felices, inquit Salvianus, erunt artes, quando de illis ſoli artifices judicabunt. Noli tamen, rogo, ſacerdos Dei, propter hæc verba mea irritari. Nam amici non ſunt, qui blandimentis adulantibus palpant, ſed qui conſilio fortiori redarguunt. Errorem enim cum manſuetudine & fræno rationis compeſce, quæſo, & potius ad auxilium, quam ad convicium meditare. Sed ſi ab increpatione idcirco reticemus, quia contra nos inſurgere deriſionis odia formidamus; jam non lucra Dei, ſed noſtra quærimus. Monſtrat enim Seneca cujus penuria laborant magna faſtigia, & quia omnia poſſidentibus deſit unus, ſcilicet qui verum dicat. Ecce menſurabiles poſiti ſunt dies tui, ut ſcias quid deſit tibi. Et homo vanitati ſimilis factus eſt, nam dies ejus ſicut umbra prætereunt; & inter abuſiones hujus ſæculi ſola major eſt ſenis obſtinatio, qui morti proximus, mortis non abhorret adventum. Quid ſtolidius fieri poteſt, ſi mens ad perfectionem feſtinare non contendit, quando totius corporis habitus ſenectute confractus ad interitum properat? oculi caligant, aures graviter audiunt, capilli fluunt, facies pallore mutatur, dentes lapſi numero minuuntur, cutis areſcit, flatus non ſuaviter olet. Hæc omnia ruituram jamque domum corporis cito pronunciant. Quid ſupereſt, dum hujus vitæ defectus appropinquat, niſi cogitare quomodo aditus futuræ proſperitatis acquiras? Juvenibus etiam incertus eſt vitæ terminus. Senioribus vero cunctis maturior ex hac luce receſſus. Et inde Cyprianus plus omnibus religioni operam dare ſenibus convenit, quos præſentis ſæculi florida ætas tranſacta deſerit.

5. Eia ergo, miles Chriſti, da pacem eccleſiæ in diebus tuis, quia quando vita finietur neſcis: quæ cum finita fuerit, judex reſtat, miniſter, & carcer. Sed ſi in pace conſenſeris, pro judice invenies patrem, pro miniſtro angelum te extollentem in ſinu Abrahæ, & pro carcere paradiſum. Vereor autem ne te ſeducant ſermones adulatorum. Iſti ſunt qui in hypocriſi te ſalutant, habentes in labiis oſculum, jaculum in corde, & in occulta detractione venenum. Sedechiæ regi dictum eſt: *Viri pacifici te ſeduxerunt, & qui te glorificant in errorem ducunt.* Utinam caput tuum oleum peccatoris non impinguet. Clamat & dicit Dominus. *Noli audire ſermones pheudoprophetarum, quoniam viſiones cordis eorum fruſtrantur eos. Sunt enim*, dicit Eccleſiaſtes, *qui ſe nequiter humiliant, interiora eorum plena ſunt dolo.* Illorum, inquit Lactantius, eſt proprium fingere & mentiri, qui opes quærunt, & lucra deſiderant. Ecce prædicta ſequuntur, non hominem ad beneficia petenda properant. Non curant quo fine res terminetur. Sed quia diligunt munera, ſequuntur retributiones. Si tui non fuerint dominati, tunc immaculatus eris. Nude nuda loquor, non detego verenda, ſed inverecunda confuto. Nec decet gravem virum & ſemel ſupra petram robuſtam ſolida ſtabilitate fundatum, ab eo quod non ſine librata & ponderata ratione voto & juramento promiſſum eſt, non dicam aura levi, ſed nec vento aut turbine commoveri, ne animus dubius & incertus variis opinionibus velut quibuſdam ventorum incurſantium flatibus frequenter ageretur, & a bono propoſito, quadam levitatis reprehenſione mutetur, Paulus in anteriora extentus, eorum quæ retro ſunt oblitus fuerat, quia temporalia deſpiciens, quæ ſola ſunt æterna quærebat. Ea ergo quæ retro ſunt oblitus, ad anteriora te extendens, palmam ſupernæ vocationis acquire. Ab æmulo, ut opinor, inter nos tibi imponitur, quod cum tuis fratribus ſuper juramento de proſequendo unionem eccleſiæ per viam ceſſionis, ſicut luce clarius eſt expedire, recenter diſpenſaſti. O fruſtrandæ fraternitatis irriſio! Non eſſet hæc diſpenſatio, ſed damnabiliſſima, non ſine macula hæreſis, diſſipatio. Non fuit enim, etiam Petro data poteſtas ad deſtructionem eccleſiæ, ſed ad ædificationem. Nec cum ſedis privilegio licentiam peccandi recepit, ſed neceſſitatem bene faciendi. Hoc vere credere non poſſum, quia hæc eſt via, quam excellentiorem nominat apoſtolus ſanctus. Sicut enim ſine via nullus venit quo tendit: ita ſine caritate, ex qua procedit dicta via, non ambulare hodie poſſunt homines, ſed errare. Sed hoc eſt opus diaboli, ut ſervos Dei mendacio laceret, & opinionibus falſis bonum nomen infamet, ut qui concupiſcentiæ luce clareſcunt, alienis id eſt minoribus ſordidentur. Tota igitur mentis intentione ita lucrum animarum Deo facere feſtinato, ut digna te merces ante conſpectum

Digitized by Google

A ejus in die retributionis inveniat. Nam adhuc de bonitate veſtra non deſperamus omnino, immo quod huc uſque facere diſtuliſti, conſilio jam habito maturiori, perficies expectamus. Tale bonum eſt bonum pacis, & in rebus creatis nihil gratioſius ſolet audiri, nihil delectabilius concupiſci, & nihil utilius poſſideri. Spiritus enim humanus numquam vivificat eccleſiæ membra, niſi fuerint in pace unita. Rogo igitur ſuppliciter & devote, quatenus propter reverentiam Dei, me ſuper prædictis & aliis quæ ad pacem ſunt eccleſiæ per nuntios tuos aut litteras dare B de bona intentione tua, aut ſine alicujus moræ diſpendio certificare velis. Nam pacem eccleſiæ inquirere & proſequi toto poſſe ſum ſincero corde paratus. Amator eſt enim ſalutis propriæ, qui vitat alienæ mortis incurſum; & ipſe providus, qui ſollicitus eſt cladibus ceterorum; & Robertum tibi notum præſentium portitorem breviter expedire. Deus omnipotens ad pacem eccleſiæ te feliciter diſponat, diſpoſitum dirigat, & finaliter tribuat gloriam ſempiternam.

6. Tenorem ergo hujus incompoſitæ litteræ, quæſumus ſollicita cordis aure penſate, C & ad vos ipſos introrſum recurrite, & ſi Deum vere amatis, exquirite. Nec ſibi quiſquam credat animum bonum ſufficere ſine operis atteſtatione. Veniet profecto dies illa, in qua paſtor paſtorum apparebit, & uniuſcujuſque facta in publicum deducet. Si votum & juramentum ſuper proſecutione unionis eccleſiæ per vos, qui hoc egiſtis, ſic ſolemniter emiſſum in ſtatera non doloſa, ſed de ſcripturis ſanctis appendatis, quantum horum tranſgreſſio ponderet clare percipietis. Os enim quod mentitur occidit animam, & quantum ſanctius eſt quod juratur, tanto gravior eſt pœna perjurii. Si tamquam cardina- D les pars corporis hujus hominis eſtis, ſicut in conſtitutione antiqua doctores notant, & ad latus ejus coadjutoris officium exercetis, facientes procul dubio culpam habebitis ſi quod poteſtis negligitis emendare. veritas quæ per vos non defenſatur opprimitur, error cui non reſiſtitur approbatur. Illum enim qui inter vos præſidet, ex debito officii arguendo, obſecrando, & increpando reducere tenemini, & ut faciat quod debet, opportune & importune inſtare, & Paulum qui Petro in fa- E cie reſtitit utiliter imitari. Quæ, inquit Hieronymus, eſt illa bonitas, unipartes & omnes in diſcrimen adducere. Hodie quippe qui ſic paucis parcunt, univerſæ eccleſiæ moliuntur interitum. Iſtis & aliis in parte noſtra mature digeſtis, ſit, Deo juvante, ut inde diſpoſuimus, quod pro bono unionis eſt ad viam ceſſionis & erit omnino paratus, ſi conſimiliter inter vos præſidens ad viam iſtam ſuum, ſicut tenetur, velit præbere aſſenſum. Ad hoc ergo inceſſanter omnes unanimiter laboremus, ut de labyrintho hujus ſchiſmatis valeamus ſalubriter exire. Et ſi ante concluſionem optatam, nihil tamen de concurrentibus obmittendo, contingeret veſtrum ab hac luce migrare, nolite cum participatione noverca juſtitiæ ad electionem procedere, ſed per tempus conveniens cum diſcretione matre virtutum expectate. Nam ſi ita contingeret, per renunciationem noſtri & electionem communem indubitanter haberemus pacem eccleſiæ. Et ſi vice verſa noſtrum mori contingeret, indubitanter noſtrum collegium conſimiliter expectaret. Rogamus igitur vos quatenus ob reverentiam Dei, ad iſta quantum efficacius poteritis laborare non obmittatis, & quid ſuper prædictis intenditis, nobis ſcribere per præſentium portitorem, vel alias per nuncium ſignificare. Nullum enim omnipotenti Deo tale ſacrificium ſicut zelus bonus pro ſalute animarum, & illo teſte qui nihil ignorat in his quæ ad pacem ſunt eccleſiæ, ſumus & erimus cum ſinceritate cordis laborare parati, & omnipotentem Deum precamur, ut ſicut ſua gratia vos creavit, ita laborando in hac cauſa in omnibus ſua protectione vos cuſtodiat. Scriptum Pariſius, &c.

Sanctæ Romanæ eccleſiæ fidelis & devolus JOHANNES quondam regis Francorum filius, dux Bituricenſis, &c.

PRIMA PROPOSITIO (a) PATRIARCHÆ facta XXII. *præſentibus dominis rege Navarræ, ducibus Bituriæ, Burgundiæ, Aurelianenſi, Borbonii, comite Muternenſi, & multitudine prælatorum & cleri copioſa.* [a]

Ex mſ. S. Laurentii Leodienſis.

1. HOc pertinet ad reges ſæculi chriſtianos, ut ſuis temporibus pacatam eſſe velint matrem ſuam eccleſiam, unde ſpecialiter nati ſunt in cap. *quando* XXIV. q. Unde ad omnes reges & alios principes ſæculi pertinet extirpare ſchiſma, ad hoc habent poteſtatem, quia propter hoc eſt eis datus gladius, ad hoc obligantur, nec debent ab hoc quacumque occaſione vel cauſa retrahi, in cap. *principes*, &c. *non vos* XXIII. q. Hoc ſpecialiter fecerunt retroactis temporibus reges Francorum, ſpecialiter Pipinus, Carolus-Magnus, & multi alii, qui multa ſchiſmata ſedarunt, & multos ſummos pontifices expulſos de ſede reſtituerunt, utpote Sergium, Benedictum IX. Alexandrum, & plures alios. Quandoque etiam vacationi ſedis occurrerunt & fecerunt ibi providere de paſtore, quod alias erat multum difficile, ut PHILIPPUS LONGUS poſt mortem CLEMENTIS V. Quandoque papam errantem reduxerunt ad viam veritatis, ut JOHANNEM XXII. cui in fide erranti rex miſit certos magiſtros in theologia & certos do-

(a) Simonis *de Cramaud* ſcilicet Alexandrini patriarchæ qui fuit etiam epiſcopus Pictavenſis, adminiſtrator Carcaſſonenſis, ac poſtea archiepiſcopus Remenſis ac cardinalis.

ctores

Digitized by Google

ctores, & reductus eſt ad veritatem aliquorum errorum quos tenebat. In initio autem præſentis ſchiſmatis nunc, proh dolor! vigentis, rex (a) KAROLUS ſummam fecit diligentiam, ut apparuit in declaratione ſua, & aliis quæ fecit pro cardinalibus, qui erant ultra montes. Deinde dominus rex modernus ante mortem domini CLEMENTIS, videns quod ſchiſma nimis durabat, voluit quod videretur via, per quam poſſet ſedari, & fuerunt ordinati certi tam de univerſitate, quam de conſilio ſuo, & reperierunt certas vias, & ſpecialiter viam ceſſionis, & ordinavit quod dictus dominus CLEMENS ſummaretur, qui tamen fuit morte præventus. Sed quare non reſtituit vi ſuum papam, ſicut fecit alios? Dico quod hoc non poteſt fieri, quia ſchiſma eſt magis coloratum & magis radicatum, & habet magnam adhæſionem. Exinde dominus BENEDICTUS aſſumtus, qui exiſtens cardinalis, fuit hic legatus ſuper facto ſchiſmatis, qui ut probus & valens vir ſe habuit, & viam ceſſionis multum laudavit, & multum eam dixit. Aſſumtus denique miſit hic nuncios ſuos ad regem, videlicet dominum Avenionenſem & PETRUM BLAVI, nunc cardinalem S. Angeli, rogando regem, ut vellet deliberare vias ſuper unione eccleſiæ, & mittere ſibi certas perſonas, cum quibus poſſet ſecure deliberare viam & modum proſequendi unionem. Quo audito, rex mandavit hic prælatos, qui deliberaverunt viam ceſſionis. Deinde miſit ibi dominus rex duces, qui multum humiliter rogaverunt eum de via ceſſionis, & habuerunt multos tractatus cum eo, & finaliter noluit condeſcendere, quamquam ad hoc teneretur tam propter brevitatem viæ, quia brevior & ſecurior, quam virtute juramenti per eum præſtiti, ut apparet ex cedula conclavis, ex qua oportet eum dicere perjurum. Aut enim eſt clarum, quod juramentum eſt licitum & eſt obſervandum, aut eſt dubium, & in dubio eſt etiam ſervandum juxta n°. 3. c. *Venerabilem* de electione &c. Sed opponetur mihi quod juramentum non liget eum, nuncque mutavit ſtatum. Dico quod hoc non ſolvit eum a juramento, ut patet de juramento facto per canonicum factum epiſcopum, &c. 8. q. 3. in ſumma.

2. Item, opponetur mihi quia via ceſſionis nunc non eſt in ordine ſuo. Dico quod ſtatim facta per cardinales condicio juramenti eſt primificata, & ita eſt in ordine ſuo, & ita juramentum ligat eum, & ſic cum ſit perjurus, non debet ſibi obediri, cum tale juramentum vergat in deſtructionem univerſalis eccleſiæ. Nota quod Innocentius, qui fuit papa in 3. quæſt. in fine de ſententia excom. de declaratione dominorum cardinalium conſtat per inſtrumentum, licet non fuerit ſigillatum, quia papa impedivit, & etiam de requiſitione facta in præſentia dominorum ducum, conſtat per inſtrumentum ſignatum per magiſtrum Gonterum ſecretarium regium, & etiam ſuper hanc viam ſummaverunt papam alii principes, ſcilicet Hiſpaniæ, Aragoniæ, & Navarræ, & etiam Angliæ, qui eſt de obedientia intruſi, qui plaudit viæ ceſſionis, ut patet per inſtructiones nuntiorum ſuorum hic miſſorum. Hanc etiam voluerunt communitates & civitates Italiæ, ſcilicet Janua, Florentia, Padua & aliæ, & ſuper hoc rex laboravit, quia miſit me, & quoſdam alios ad reges Caſtellæ, Aragoniæ, & Navarræ; dominum Belvacenſem quondam & quoſdam alios ad reges Romanorum, Ungariæ & duces Alamaniæ; & deinde ego fui iterato ad regem Romanorum, & finaliter intendit ſummari utrumque ſuper via ceſſionis, & rex Caſtellæ in via ſubtractionis, ut patet per litteras ſuas hic miſſas ad regem. Iſta eſt ergo cauſa, quare rex vocavit vos, ſcilicet an via ceſſionis debeat pratticari per modum ſubtractionis, vel qualiter, & quamquam rex de ſe poſſet hoc facere, ipſe vult habere deliberationem vobiſcum, & pro Deo eſtote diligentes, quia in caſu negligentiæ rex ordinabit, ut ſibi videbitur. Inhibetur tamen vobis ex parte regis & dominorum, quod nullus audeat diſceptare ſuper via ceſſionis diſceptive, alias per ipſum electa. Rex mandabit, quando & quod ſi videbitur, & conſultabit ſuper materia. Deinde ſurrexit quidam Hiſpanus & rogavit hic omnes præſentes, quod vellent conſulere regi, ut eſſet unanimis in via ſubtractionis cum rege Caſtellæ domino ſuo. Çedula conclavis, declaratio & requiſitio cardinalium, inſtructio ambaſſiatorum regis Angliæ, & littera regis Caſtellæ fuit lecta in præſentia concilii. Motivis ſequentibus perſuadetur ſubtractionem fore fiendam. Pro quo eſt primo ſic præſupponendum, quod de neceſſitate ſalutis eſt habere unionem eccleſiæ, & tenere unum verum vicarium Chriſti in eccleſia *Veſtram ſanctam*, in c. *nulli fas* 19. d. ratio quia cum ea quæ ſunt juridictionis dependeant a papa c. *In illis* 80. d. illi qui obediunt intruſo, cum non poſſit abſolvere nec ligare, & ita etiam diſpenſare, in c. *Audiamus* 24. q. non ſunt ſine periculo damnationis: ex quo ulterius ſequitur quod ad principes ſæculares pertinet procurare unionem & ſchiſma extirpare in c. *Principes* 23. q. vel c. *Ubi non legiſtis* 96. d. in no. ſub pœna peccati mortalis obligantur c. *Relegentes*, in c. *Ibi utimnr*, &c. tunc ſicut principes habent poteſtatem uniendi eccleſiam, eis injungitur ſub pœna peccati mortalis erga hanc poteſtatem faciendi omnia quæ ſunt neceſſaria ad illud in l. 2. ff. de jure omnium judicum. Alias juriſdictio eſſet deriſoria, & nihil valeret l. 1. in principio ff. Si quis juriſdicenti non obtemperaverit l. 2. c. *Poſt originem* ff. de origine juris, & obliga-

(a) Carolus V. cui anno 1380. ſucceſſit Carolus VI. qui tum regnabat.

Digitized by Google

rentur ad peccatum ſive culpam, quod non eſt dicendum. Ultra, quilibet de neceſſitate ſalutis tenetur procurare unionem, & amovere omnia quæ nutriunt ſchiſma. Ergo multo magis principio. Cuilibet ad conſervationem unitatis eccleſiæ datus eſt gladius c. *quando* 23. q. &c. & ſic patet fundata poteſtas principum.

3. Sed quod per medium ſubtractionis debet procedere ad unionem eccleſiæ,& quod propterea poſſit & omnino debuit ſubtrahi obedientia prima, & ſic ſecunda, eſt præſupponendus tenor cedulæ conclavis per papam juratæ arbitramentis dominorum cardinalium ſuper ea, & requiſitio ſubſecuta, requiſitio regum totius iſtius obedientiæ, & Angliæ reſponſiones, & legationes principum factæ: ex quibus eſt notorium, quod ipſe verbo & opere refutat viam ceſſionis & impedit. Ubi aliquis perjurus eſt publice, pertinaciter, & incorrigibiliter, non eſt ſibi obediendum c. *Sacerdotes*, &c. Sed certum eſt quod papa eſt notorie perjurus, quia juravit viam ceſſionis. Ergo non debet ſibi obediri.

4. Item, ubi aliquis eſt ſuſpectus de fautoria ſchiſmatis, non debet ſibi obediri. Papa eſt ſuſpectus de fautoria ſchiſmatis, immo publicus fautor. Ergo, &c. c. *Alienus* 24. q. 1. Quod ſit fautor patet, quia refutat viam ceſſionis, quæ eſt unica ad viam unionis, præſertim ex quo eſt concluſa per obedientiam ſuam, cui ſe tenetur conformare c. *Omnibus conſideratis* 24. q. 1. alias ſchiſma. Et poteſt proinde recedi ab eo ac ſi eſſet hæreticus manifeſtus c. *Non aſſeramus* 24. q. 1. c. *Sicut quævis* cum gloſſa 96. d. Item ubi duo eliguntur, quorum electio eſt nulla, vel ſaltem dubia, uterque debet expelli c. *Si duo forte* 79. d. præſertim ubi gereratur ſcandalum c. *ſi cum* gloſſa 63. d. Ergo etiam ſine jure papa tenetur cedere, alias de facto poteſt expelli ſecundum hoc dictum S. Auguſtini in libro de doctrina chriſtiana, ubi dicit, quod ubi duo contendunt de pontificatu & ambo ſunt duræ cervicis, & neuter vult ſe ſubdere rationi, uterque debet expelli. Item, ubi ſunt plures domini intermedii, ſi medius eſt infidelis ſuperiori, inferiores debent obedire ſuperiori, & non medio infideli; ſed certum eſt quod papa degenerans eſt infidelis domino ſuo Chriſto, cui juravit. Ergo debemus obedire Chriſto, qui eſt caput & ſponſus eccleſiæ militantis, juxta no. in c. *Ne Romani* extra de elec. in Cle. non vero vicario ſuo papæ ſibi infideli & degeneranti. Item, papa videns concluſionem principum ſtatus eccleſiæ, non cedendo ſcandalizat eccleſiam, ergo ad ſedandum ſcandalum ipſe tenetur cedere, præſertim cum hoc ſit ſcandalum puſillo, & non cedendo publice & pertinaciter, peccat c. *Niſi cum*, &c. Principes cum bono zelo & favore fidei ad hanc viam ceſſionis ſe determinaverunt; & ſic eſt ſcandalum puſil-

A lorum, & ſic ſcandalizat obedientiam ſuam, cui ſe tenetur conformare in omnibus conſideratis 23. q. 1. Et ſic cum ſit in peccato pertinaciter & ſcandaloſe, poteſt ab eo recedi, in c. *Si propria* cum gloſſa 40. d.

5. Item, ubi prælatus eſt malus vel diſcolus, faciendo contra ſubſtantialia & eſſentialia ſui officii, non eſt ſibi obediendum, quia magis tenemur obedire eccleſiæ, quam prælato 1. ff. *de relig. & ſumtibus funeris*. Cum papa teneat eccleſiam in ſchiſmate & culpa ſua, non debet ſibi obediri, quia in malis præ-
B ceptis non eſſet ſibi obtemperandum, juxta notata per Innocentium in c. *In acquiſitione ſi* extra de ſen.

6. Item, ubi papa eſt ſuſpectus de hæreſi, poteſt ab eo recedi in c. *Anaſtaſius* 19. d. Ergo multo fortius ubi eſt notorium, ut in caſu noſtro, quia notorium eſt quod papa eſt perjurus, & colluſit cum intruſo, & impedit ceſſionem verbo & facto, mittendo ad intruſum, ad regem Alamanniæ & alios principes, ſic per conſequens unionem, &c.

7. Item, ubi princeps deſtruit, dilacerat & diſſipat ſtatum reipublicæ notorie, debet
C interdici adminiſtratio tamquam prodigo, immo ipſam perdit ipſo jure juxta not. in l. *is cui* ff. *de teſtamentis*. Faciunt notata per Innocentium in c. *Si extra de ſuper neglexit*, in c. *Si quis autem* Inſtitu. de ſuſpectis tutoribus, in c. *Si quis presbyterorum* de rebus eccleſiæ non alienandis. Papa tenendo eccleſiam in ſchiſmate deſtruit univerſalem ſtatum eccleſiæ. Ergo ſic privatus eſt adminiſtratione.

8. Item, principes tenentur ſervare eccleſiam ſui territorii in ſua primitiva libertate, & cavere quod non opprimatur, præſertim
D a papa qui non habet ſuperiorem; & ad hæc teneretur rex de jure communi, & ratione juramenti præfati in coronatione ſua, & ita papæ occupanti collationes, procurationes, &c. non eſt obediendum. Faciunt notata per Innocentium c. inquiſitioni ab eo. Non obſtat ſi dicatur: Ipſe in his in quibus poteſt judicari; a ſolo concilio judicatur, & non ab alio: quod dico quoniam ubi notorium eſt notorietate actus permanentis, non requiritur ſententia ſive declaratio cap. *Quanto* & ibi not. per Innocentium de tranſlatione epiſcopi, vel c. *Ex parte* de verborum ſignif. facit c.
E *Acacio* 24. q. 1. &c. quia ſententia & manifeſtata æquiparantur. In l. emptorie ff. de actionibus empti. Nunc notorium eſt papam perjurum, & per conſequens fautorem ſchiſmatis, quia juramentum erat factum in favorem unionis, & ſic per perjurium fovet ſchiſma, & per conſequens hæreticus, quia inveteratum ſchiſma, &c. Item, ipſe hic non judicatur, ſed abigitur, ut ſe corrigat, ut fuit factum de Anaſtaſio II. & de pluribus aliis. Immo quo ad ſcientiam, non poteſt ſtari in ejus obedientia, quia eſſet ipſum fovere in malitia ſua & peccato. Nam obſtat ſi dicatur

Digitized by Google

quod cardinales non arbitrati ſunt rite, quia parte non vocata, in præſentia ſua deliberarunt hanc viam; nec recte, quia propoſuerunt viam ceſſionis, quod facere non debuerunt, &c.

Hic in mſ. intermedius locus eſt vacuus: unde conjicio ſequentia eſſe alterius, forte domini S. Pontii.

1. Primo dicit quia de neceſſitate ſalutis debemus habere unionem & papam unicum, ut in c. *Nulli fas*, & c. *Unam ſanctam*, & c. *Audivimus*. Ergo videte in quali periculo ſunt illi, qui obediunt intruſo, propter abſolutiones & diſpenſationes, quia ea quæ ſunt juriſdictionis dependent a papa. Item, quod dominus noſter papa eſt vicarius Chriſti, & pari modo Romani prætendunt & credunt, quod eorum intruſus ſit vicarius Chriſti: quare conveniens eſt quod ipſos reducamus ad unitatem. Facit 7. q. 1. *Novatianus* 24. q. 1.

2. Item, error populi in hoc eſt maxime, qui error eſt ſufficiens cauſa ſubtractionis. Quia magnum ſcandalum non poteſt ceſſare ſine alio ſcandalo, quia regnum in ſeipſum diviſum deſolabitur, & fides Chriſti ſive lex noſtra debilior eſt propter ſchiſma, ut in c. *Si ea*. Et legitur quod lex Machometi incœpit propter duos contendentes. Item, diviſio Græcorum propter papam, qui ab eis plus exigere volebat, quam debebat vel neceſſarium erat. Et dicit S. Hieronymus quod tempus fuit, quod omnes a modo erant & fuerunt Chriſtiani, ut in c. *Legimus*. Item, quod cardinales in conclavi fecerunt unam cedulam, & juraverunt ad ſancta Dei evangelia ſervare in ea contenta. Continetur, &c. Item, quia dominus noſter papa ſolemniter fuit requiſitus per reges Franciæ, Hiſpaniæ, Angliæ, & Navarræ, ut contenta in cedula adimpleret, & ceſſioni ſe offeret. Quid dominus noſter reſpondit? Dedit viam conventionis, quæ non valet, potiſſime quia non exprimitur ſuper quo debet fieri conventio.

3. Item, dicit patriarcha, quod papa recuſavit viam ceſſionis, dicendo quod non eſt juridica, & aliàs fuit reprobata. Item, quod dominis noſtris regalibus exiſtentibus in Avenione, rogaverunt cardinales & totum collegium, ut dominum noſtrum requirerent, quatenus viam ceſſionis acceptare dignaretur, qui fuit requiſitus per priorem collegii; ſed tamen renuit. Item, quod domini regales requiſierunt cardinales, quod in cedula darent viam, per quam eis videbatur, quod ad unionem eſſet procedendum: qui reſponderunt, quod via ceſſionis eſt bona, & ſancta, & ſufficiens, & decens. Item, quod cedulam conclavis oſtenderent, fuerunt requiſiti domini cardinales; ſed dominus noſter inhibuit quod nullam. Item, ipſe fecit proteſtationem, quod ſi contingeret ipſum facere aliquid, per quod videretur viam ceſſio-

A nis approbare, quod illud habet pro non facto.

4. Item, reſpondit ad hoc quod aſſeritur, quod illi qui conſulunt viam ceſſionis, vel etiam ſubſtractionis faciendæ, ſunt perjuri; quod prælati ſunt primo obligati ſic multum Deo, cujus modò cauſa agitur, quod ipſe facit cap. *Ego enim* de jurejurando: quare primo eſt obediendum regi, qui cauſam Dei agit. quod ipſi & quod illi qui conſulunt viam ceſſionis, benefaciunt; ſed aliàs poſſent dici fautores ſchiſmatis, &c.

5. Item, dicit patriarcha quod dolenter B recitat, quod ſit ſchiſma in eccleſia Dei, & quod bona remedia aliàs data in ſedatione ſchiſmatis, debent apponi. Et dicit quod debet recipi remedium, quod fuit tempore Honorii, quo fuit ordinatum, quod ambo condecenter deponerentur. in cap. *Si duo* 79. d. & ponit intellectum Hug. & gloſſa decreti poſitis in cap. *Si*. 63. d.

6. Item, quod ambæ partes contendentium ſunt duri & fortes, ambo debent deponi, ſecundum Auguſtinum de Doctrina Chriſtiana. Item, in ſimili habemus, quod perplexitas actum vitiat, ut L. *Sunt duo Titii*. C de re jud. & L. *Si fuerint duo*.

7. Item, fatetur quod papa CLEMENS habebat jus in papatu, ſed quando videtur duritia intruſi, papa debet & tenetur condeſcendere ad viam ceſſionis; aliàs habet locum cap. *Nulli fas*. & maxime in caſu præſenti, & per conſequens debet fieri ſubſtractio.

8. Item, papa refutavit viam ceſſionis, & per conſequens tale jus quod habuit, perdidit. Facit cap. *Si petere* Spo & c. *Indigne* XII. q. ultima. Item, qui obediret papæ, timendum eſſet de pœnis poſitis in cap. *Minore domini*. Poſtmodum facit patriarcha proteſ- D tationes ſuas, & dicit, quod diligit honorem domini BENEDICTI, & gaviſus fuit quod fuit ad papatum aſſumtus, & conſiderans quod per ipſum haberemus unionem in eccleſia, etiam proceſſit, prout aliàs proprio ore ſibi dicit, & mirabatur de domino CLEMENTE, qui tamen viam Univerſitatis abhorrebat, quia ipſe ſi fuiſſet papa, & haberet mille papatus, cederet libenter.

9. Item, reſpondit patriarcha concluſionibus poſitis per dominum ſancti Pontii, videlicet quod dominus noſter papa negando viam ceſſionis, facit contra ſtatum univerſa- E lis eccleſiæ, & per conſequens non debet ei obediri. Probatur, quia dicit S. Gregorius, quod ille eſt deſtructor qui facit res ſcandali, & eſt magiſter erroris & non veritatis. Papa eſt hujus generis. Item, dicit quod Petrus Bertrandi movet unam quæſtionem, in qua quærit ſi papa vellet alienare majorem patriarchatum eccleſiæ, an eſſet ei obediendum? & determinat quod non. ut in cap. *Non liceat* 12. q. 6. & dicit Apoſtolus 2. Cor. ut dicit

etiam Paulus 2. q. 6. Paulus Petrum reprehendit. dicit & facit cap. *An Balaam heri* pro parte adverſa allegat. Item Jo. no. Hoſtienſis t. *Inquiſitionis* dicit, quod dubium eſt an animo ſit perjurus vel non. In dubio debet ſervari juramentum, videlicet utrum papa debeat acceptare ceſſionem vigore cedulæ conclavis. Si non acceptet, eſt perjurus, ut eſt   animal, quia concludit, quod via ceſſionis oblata eſt juſta, & per principes & cardinales ſervari debet. Item, ad hoc quod alii dicunt, quod non eſt tempus quod fiat ſubſtractio &c. reſpondetur quod rex ſervavit ſolemnitatem; & ſi peccavit, habet locum in ipſum, ut notat gloſſa in cap. *Si papa* in tit. *Si propoſuit* in fun. ſo. lecte. videlicet impium videatur totum contrarium.

10. Item, dicit quod caſus intermedius in cap. *Auferatur* 24. q. 1. & accitat de tempore Anaſtaſii in cap. *Anaſtaſius* 19. d.

11. Item, dicit patriarcha quod non petitur ut cedat, niſi quod offerat ſe ceſſurum, in caſu quod intruſus cedere voluerit, & interim obediatur ei.

12. Item, aliqua ratione papa tenetur cedere propter ſcandalum vitandum, ut in cap. *Cum pridem.* pro quo vitando ſcandalo *de renunciatione.* & dicit Innocentius, quod papa poteſt compellere, licet debeat ſibi in alio compenſare, quia dico quod cardinales non potuerunt & debuerunt meliorem viam proponere, cum iſta ſit melior, immo ſolam hanc debuerit proponere Benedictus. Ultra papa juravit omnes vias rationabiles. Ergo iſtam. Ergo cardinales potuerunt iſtam eligere. Ultra quia iſta verba, *etiam uſque ad ceſſionem*, ſic fuerunt appoſita ad declarationem ac additionem, ad augmentum habetur dictum, ut aliquid adderet ultra jus commune, non propter, ut patet ſecundum Gregorium, propter.... ultra contrarium, non diſcuſſio. Aliis viis tenetur ſtatim ad ceſſionem, quia ſine juramento poſt diſcuſſionem aliarum viarum teneretur.

13. Item, tale juramentum debet intelligi ſecundum mentem cardinalium, &c.

COPIA LITTERÆ PER DOMINOS cardinales de parte Gregorii miſſæ domino Benedicto.

Gregorio renunciare papatui parato, hortantur Benedictum, ut danda eccleſiæ paci cum effectu laboret.

Anno 1406. Ex mſſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin & monaſterii ſancti Laurentii Leodienſis.

MIſeratione divina epiſcopi, preſbyteri & diaconi S. R. E. cardinales cum deſiderio R. in Chriſto domino PETRO DE LUNA, quem nonnulli in hoc miſerabili ſchiſmate Benedictum XIII. appellant, pacis & unionis affectum.

Qui cæleſtia ſimul & terrena ex throno ſuæ ineffabilis potentiæ moderatur, miſertus calamitatum Chriſtiani populi, quem ſuo ſacratiſſimo redemit ſanguine, viam aperuit & paravit, ut oculos piæ ac ſalutaris conſiderationis & proviſionis poſſitis erga ſalutem dicti populi, tantis hactenus ex lugubri ſchiſmate miſeriis laceſſiti, ut debetis quidem, aperire. Nam ſanctiſſimus dominus noſter, dominus GREGORIUS papa XII. prout ex ſerie litterarum ejuſdem vobis directarum, quarum copiam intercluſam præſentibus deſtinamus, juxta vota & conventiones in conclavi intra collegium noſtrum, de quo erat, ante aſſumtionem ſuam concorditer emiſſa ac celebrata, & poſt aſſumtionem ſuam per eum confirmata & propria manu ſubſcripta, prout patet ſerioſius in publicis documentis, & vobis liquere poterit pro pace ac ſalute chriſtianæ religionis, quamvis clariſſimum jus & veriſſimum habeat, offert ſe paratum cedere juri ſuo & papatui modo & forma in prædictis litteris denotatis, & ad omnem viam rationabilem, per quam dictum tollatur ſchiſma, & unio in Chriſtianorum eccleſia deſiderabilis ſubſequatur, nec eligere, nec aſſumere aliquem cardinalem, niſi prout in ipſis litteris contentum eſt. Quare vos tota cordium noſtrorum affectione requirimus, & per miſericordiam Domini noſtri JESU CHRISTI precamur ab intimis, quatenus jam tamdem pio compatientes affectu tantis calamitatibus & populo, hujuſmodi placeat ſalutaris conſiderationis & piæ proviſionis affectus extendere, & ad remotionem dicti ſchiſmatis, ex quo tam promta vobis & ſancta diſpoſitione ejuſdem Domini noſtri occaſio eſt oblata, effectualiter pervenire. Venit enim tempus acceptabile, ac ſalutis dies, in quo ſi aſſerta plerumque & oblata ac promiſſa etiam, ut vovimus & jurata operum ab effectu volueritis comprobare, patebit aditus ad rem gerendam, & ſalutaris dicto populo concluſio deſiderabilis unionis, divina favente clementia, cujus res agitur, procul dubio ſubſequetur; ad quod, novit ſcrutator almus cordium, ſuprema deſideria noſtra tendunt. Chriſtus omnipotens indirecta dirigens, & convertens aſpera in vias planas, mentem veſtram & omni Chriſtianorum aſperſione roris ſui cæleſtis luminis ita vivificet ac illuſtret, ut corda Chriſtianorum tantis afflicta incommodis, refici valeant dulcedine tanti boni. Datum Romæ in palatio apoſtolico XI. die aſſumtionis præfati domini noſtri, X. vero Decembris MCCCCVI.

Digitized by Google

COPIA LITTERÆ PER DOMINOS cardinales de parte Gregorii, dominis cardinalibus ex parte Benedicti directæ.

Ejuſdem argumenti.

MIſeratione divina epiſcopi, preſbyteri & diaconi S. R. E. cardinales cum deſiderio R. univerſis & ſingulis pro cardinalibus PETRI DE LUNA, quem nonnulli in hoc miſerabili ſchiſmate Benedictum XIII. appellant, pacis unionis affectum.

Qui cæleſtia ſimul & terrena ex throno ſuæ ineffabilis potentiæ moderatur, &c. *ut in præcedenti uſque* Quare vos tota cordium noſtrorum affectione requirimus, & per miſericordiam Domini noſtri JESU CHRISTI precamur ab intimis, quatenus jam tamdem pio compatientes affectu tantis calamitatibus & populo, hujuſmodi placeat conſiderationis & piæ proviſionis affectus extendere, & cum præfato Petro adverſario dicti domini noſtri, veſtroque domino.... Expoſcit enim neceſſitas, ac publicæ utilitatis ratio perſuadet, jam de ſomno ſurgere, tota cordium affectione & effectiva exſecutione opem & operam divinitati & humanitati acceptiſſimas ac profuturas modis omnibus adhibere circa remotionem dicti ſchiſmatis, ex quo tam promta ſibi & vobis ex ſancta diſpoſitione ejuſdem Domini noſtri occaſio eſt oblata, & de hoc effectualiter pervenire. Venit enim tempus acceptabile, &c. *ut ſupra uſque ad finem.*

Reſponſio cardinalium Benedicti ad præcedentem extat apud Theodericum de Niem *in Nemoris unionis via, tract.* 1. *cap.* 6.

LITTERA

Miſſa per dominos cardinales imperatori poſt electionem Gregorii.

De electione Gregorii papæ XII.

Anno 1406. *Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.*

SEreniſſimo principi domino RUPERTO regi Romanorum illuſtri, miſeratione divina S. R. E. cardinales, ſalutem in Domino ſempiternam.

Tenentes indubie ſerenitatem veſtram tota cordis affectione deſiderabiliter affectare, ut miſerabile Chriſti fidelibus ac peſtiferum ſchiſma tollatur de medio, & in ſacroſancta eccleſia ſubſequatur deſiderabilis unionis integritas, quæ poſt obitum ac ſolemnes exſequias felicis recordationis domini INNOCENTII papæ VII. ab hujus vitæ mortalitate ſubtracti, die vero VI. Novembris proxime præteriti, per nos circa præmiſſa ac electionem ſummi & futuri pontificis, ejuſdem INNOCENTII ſucceſſoris celebrata fuerunt, A quamvis SS. dominus noſter, dominus GREGORIUS ea notificet; nihilominus ſub compendio decrevimus intimare. Defuncto ſiquidem eodem INNOCENTIO, celebratis de more exſequiis, ac illius corpore in baſilica principis apoſtolorum de Urbe depoſito, implorata Spiritus-ſancti gratia, conclave in palatio apoſtolico mox omnes intravimus, & ante omnia de divinæ pietatis miſericordi omnipotentia confidentes, & exoptantes innumeris calamitatibus & preſſuris Chriſtianitatis tam lacrymabiliter ex diuturno dicti ſchiſmatis morbo afflictæ, quantum in nobis eſſet, finem imponere, unanimiter & concorditer non- B nulla vovimus, alias obligando & jurando promiſimus, & maxime ſi quis noſtrum aſſumtus eſſet ad apicem ſummi apoſtolatus, pro integratione unitatis Chriſtianorum, renunciaret effectualiter juri ſuo & papatui pure, libere & ſimpliciter, ſi & quando aſſumti adverſarius qui eſt, & qui pro tempore eſſet, conſimiliter renuntiaret & cederet prætenſis juri ſuo & papatui, ſive decederet, dummodo illi qui apud dictum adverſarium pro cardinalibus ſe gerunt, effectualiter vellent cum collegio noſtro ſic convenire & concordare; C quod ex hoc collegio & ipſo ſequatur juſte canonica electio unici ſummi Romani pontificis, ac etiam promitteret ſimpliciter, ut præfertur, quod pendente tractatu unionis hujuſmodi effectualiter & realiter ex utraque parte, non crearet nec faceret aliquem cardinalem, niſi cauſa coæquandi numeri ſui collegii cum numero illorum gerentium ſe pro cardinalibus adverſarii ſupradicti, niſi ex defectu ſteterit adverſæ partis, quod unionis præfatæ concluſio infra annum & tres menſes a die ſuæ inthroniſationis computandos non fuerit ſubſecuta: quo caſu eidem liceret car- D dinales eligere & creare, prout pro ſtatu ſanctæ matris eccleſiæ eidem videbitur convenire, prout de præmiſſis & aliis conventis latius patet in publicis documentis, manu cujuſlibet noſtrum etiam ſubſcriptis, ad majorem valitudinem præmiſſorum. Quibus ſolemniter celebratis, poſt ſolemnes futuri pontificis electionis tractatus, illo divinitus inſpirante, qui cuncta perpetua ratione gubernat, vota noſtra in reverendiſſimum in Chriſto patrem & dominum, ex noſtro collegio, dominum ANGELUM tituli S. Marci preſbyterum cardinalem, confratremque noſtrum, ad culmen dignitatis apoſtolicæ, poſt divinæ gra- E tiæ munera, univerſis ejus exigentibus meritis, nec immerito aſcenſurum, nemine diſcrepante, direximus, ipſumque confratrem noſtrum die ultima Novembris in dominum noſtrum elegimus atque patrem. Tandem poſt reluctationem & condeſcentionem ad vota noſtra eligentem ſe G. XII. appellari; quem cum adoraviſſemus, inthronizavimus, & mox coronationis inſigniis decoravimus, juxta morem. Qui poſt inthronizationem

Digitized by Google

A ipſam, omnia & ſingula per nos & ipſum tunc fratrem noſtrum conventa & firmata confirmavit & denuo vovit, promiſit conſimiliter, & juravit, propriaque manu ſubſcripſit inde confecta publica documenta, prout in ipſis latiſſime continetur. Quæ ideo præfatæ ſerenitati veſtræ intimare decrevimus, ut iis cognitis, de pace & unitate præfatæ eccleſiæ bonam ſpem poſſitis ſuſcipere, & de promotione hujuſmodi collætari. Nam profecto confidimus tempus adveniſſe acceptabile, in quo anxia Chriſtianorum vota complebuntur. In ceteris autem rebus, quæ ad eamdem ſerenitatem veſtram ac veſtros attinent, nos offerimus ſemper pronos. Datum Romæ in palatio apoſtolico die XI. aſſumtionis præfati domini noſtri, X. vero die Decembris anno MCCCCVI.

LITTERA DOMINI AQUILEGIENSIS directa dominis cardinalibus Avenionenſibus.

Eos invitat ad eccleſiæ unionem.

Anno 1406. *Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chanvelin.*

REverendi domini, ſanctam matrem eccleſiam, a cunctis Chriſti fidelibus venerandam, quam Chriſtus Dei Filius, pro ſalute humani generis de cœli excelſo ſolio ſinuque Dei Patris, cujus conſubſtantialis exiſtit, ad infimum mundi ſolum deſcendens, & electæ Virginis utero, ſancti Spiritus cooperatione, conceptus, veſteque carnis indutus humanæ, clauſaque demum maternæ porta virginitatis egreſſus, cunctis viſibilem ſe oſtendens, certandam, ſalubribus homines inſtitutis informans, viamque ipſis perfectæ doctrinæ demonſtrans, poſt ſacræ converſationis exempla & evangelicæ inſtitutionis eloquia, ſubiens ſupplicia ſanctæ crucis, mortem paſſus, ut pœnali vitæ præſentis fine, pœnam mortis perpetuæ, quam poſteritas protoplaſti ipſius introierat tranſgreſſione, finiret, & de amaro ſuæ mortis calice, temporalis hauriret vitæ dulcedinem, ſempiterne ſe hoſtiam exhibens, * illud ſuæ ſalutis, hoſte proſtrato, de opprobrio ſervitutis eripiens, ad gloriam libertatis ſupernæ ſibi patriæ oſtium reſerando: ſed demum reſurgens a mortuis, cœlumque aſcendens, non ſine magna ſui ſanctiſſimi effuſione cruoris, unitam in terris reliquit, ut in unitate viveremus, in illa tanti tetri ſchiſmatis ictibus lethiferis ſauciatam, & in tot forte animarum periculo ſic reſperſam, quis non fleat? Eſt-ne tanta abhominatio per prælatos eccleſiæ, in quorum gubernatione perſiſtit, tanto tempore toleranda? An ſemper erimus tantorum facinorum, quæ aſſidue committuntur in populo adverſus Deum, cauſante ſchiſmate, auditores, immo oditores, fautores, quin etiam & factores? Numquamne remedium adhibebimus, quod ipſa Dei eccleſia uniatur? Quid agimus, boni viri? quem rebus exitum, quem præſenti naufragio finem? Cernimus portum, non tenemus. An mediis tempeſtatibus obruemur? Æquoreis ſenis cimba tantis impar eſt fluctibus; nimis carbaſa ventus implevit, & carina graviſſimo feſte * deprimitur, remos agunt inexperti clavi, aut rector artis nauticæ præcepta deſpiciens, terrenam oram amat, quod navigantibus ingens ſolet eſſe periculum; idem & ſereno nimium fidit, demens, & ſtellas vagas intuens,..... Archon fidam puppibus ducem ſpernit. Hæc inter humo madidus atque gravis, & ſoporifero rore perfuſus, jam muſſitat, jam dormitat, jam ſomno præceps, atque ut ſolus ruit, jam naufragantium murmur, audiuntur ſparſa jam pelago fluctuanti armamenta, & niſi Deus omnipotens ſuam nobis porrigat ſalutiferam manum, valde timendum eſt, ne, urgente æſtu, inter piratas & ſcopulos pereamus. Hoc ingens periculum, quod Deus avertat, nonne eſt ab omnibus, qui Chriſti fidem adorant, cum amaritudine continue deplorandum? Certe, dum hæc omnia in mente revoluto, & quanta mala quantaque ſcandala ex dicto ſchiſmate producuntur, aſpicio, illud ſæpiſſime & amare fleo, illud opto de Dei eccleſia removeri, & quantum fuiſſet in me, Deus novit, fuiſſet a diu veriſſime jam remotum; nec minus credo in veſtra voluntate diſpoſitum: ſed, temporum faciente nequitia, hucuſque tantum bonum non valuit adimpleri. Non propterea a tali cogitatu receſſi: ſed ſpem ſemper habens in eo, qui juſta deprecantes exaudit, quod meas in hoc aſſiduas preces admitteret, non ceſſavi, nec ceſſabo ad Dominum proclamare, quoniam, quamvis fluentibus Petri navicula tempeſtatum turbinibus & procellarum fluctibus agitetur, ſpero tamen in eo, cui venti obediunt atque mare, qui procellam convertit in auram, quod tempeſtas & procellæ hujuſmodi ipſam ſubmergere non valebunt, neque ſubmergent: quia reſidens in ea Dominus tandem clamoribus excitatus, dum fugat ſpiritus inſufflantes, & mari ventiſque imperat, dabit portum reddita ſecuritate, tranquillum. Nam clementis Dei inæſtimabilis clementia, quæ non deſpicit ſperantes in ſe, de cœlo proſpiciens, & nolens ipſam ſanctam eccleſiam, tanto pretio tantoque * pro utilitate conſtructam, mergere in profundum, ad clamantes aures ſuæ pietatis adhibuit, & miſerata deſiderio noſtro diſpoſuit annuere. Pridem quippe, ſuperveniente obitu felicis recordationis INNOCENTII divina providentia papæ VII. qui, ſicut Domino placuit, debitum naturæ perſolvit, ad electionem alterius ſummi pontificis intendentes, una cum aliis reverendiſſimis patribus & dominis meis ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalibus conclave ingredientes, quamvis mihi viſum fuiſſet quod electio ulterius tardaretur, ut ad unio-

* *f.* illam.

* *f.* faſce.

* Hic eſt aliquis hiatus.

Digitized by Google

A nem hujuſmodi facilior eſſet acceſſus, nihilominus, quia aliis dominis meis, eiſque dominis cardinalibus, ad remotionem dicti ſchiſmatis ferventiſſime etiam aſpirantibus, viſum fuit pro meliori, ut ad electionem procederetur eamdem. Nos ad electionem procedentes divina nobis ſuffragante gratia aſpiravit : ipſa enim nobis divina gratia aſſiſtente, reverendiſſimum patrem & dominum dominum Angelum, tituli S. Marci preſbyterum cardinalem, Conſtantinopolitanum nuncupatum, virum utique probatæ converſationis, probabiliſque & ſanctiſſimæ vitæ, laudabilis innocentiæ, ætate ſenem, honeſta- B te decorum, probitate perſpicuum, ſcientia præditum & moribus ornatum, ac unionis eccleſiæ ferventiſſimum zelatorem, Angelum, inquam, Dei nuncium, ad uniendam illam divinitus deſtinatum, in verum Romanum pontificem canonice elegimus, qui GREGORIUS XII. eſt vocatus. Hic eſt vere, qui tamquam alius Jeremias arcana ſedis apoſtolicæ in mentis arcano concipiens, eloquentiæ lepore ſuadentis illuſtratur. Hic ſanguine Bartholomæum, claritate nobilitatis excedit; hic Andream nobilium morum lenitate præcellit, & Paulo electionis & ſcientiæ vaſculo in claritate eccleſiaſtici dogmatis C æquipollet. Hic eſt de cujus electione omnes exultant Chriſticolæ nationes, quoniam firmiſſimis eſt cautelis pollicitus ad remotionem tetri ſchiſmatis per omnem mundum intendere, uſque ad ceſſionem etiam incluſive, ſi is, quem ſequimini, pro unione eccleſiæ cedere ſimiliter ſit paratus, prout hæc omnia, poſt creationem ejuſdem, documentis publicis & opportunis ſolemnitatibus roboravit. Ecce, reverendiſſimi domini, lumen ineffabile, cujus ſplendor quaſi ſtella matutina prærutilans, & e cœlo proveniens, mundum incœpit undique illuſtrare, nobiſque D viam aperuit, per quam ad uniendum eccleſiam omnes poſſumus introire. Surgite igitur in nomine Domini, & viam quam vobis oſtendit Dominus introite, ſequentes eum in cujus manu ſunt omnia, & qui poteſt exponere de omnibus prout vult, quippe vos vocat ſua voce benigna ad unionem eccleſiæ ſanctæ ſuæ, dicentes eidem : *Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis.* Hoc enim eſt tempus nobis divinitus ordinatum, & Deo nobis miſerante, proficuum, in quo videbimus membra ſponſæ Chriſti a ſuo corpo- E re vivido ſeparata, per remotionem dicti ſchiſmatis, eidem corpori counire; in quo videbimus varias gentium nationes ſub ejuſdem obſervantia fidei, in unum acceptabilem populum congregatas, in domo ſancta Domini habitare. Expergiſcamini igitur, & venite, vos ad unionem dictæ eccleſiæ totis mentibus exponentes, quia his vocibus vos patris appellat affectus, matris invocat amplexus, & reditum veſtrum univerſalis religio individuæ veritatis expectat. Illud præterea eſt etiam attendendum, quod ſi proponetis adverſus tanti mali perniciem, celebrem reconciliationis procurare medelam, ſi ad hunc inæſtimabilis boni proventum vos venire contigerit, univerſalis per vos gratulabitur eccleſia, in his qui extiterant ab ejus inſeparabili unitate diviſi, eductam eſſe enormem vetuſti ſchiſmatis cicatricem; per id creſcet fides, religio augebitur, minuentur hæreſes, fœcundæ pacis læta pulchritudo ſubcreſcet, multaque, quibus genus atteritur & luget humanum, malorum incommoda curabuntur; in cœlo quoque feſtivum creſcet gaudium angelorum, & nos in terris angelicis utemur canticis, una voce dicentes: *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Datum Romæ die decima quinta Decembris, decima quarta indictione, anno Domini MCCCCVI.

LITTERA MISSA DOMINIS cardinalibus de parte Benedicti per dominum Gregorium poſt ejus coronationem.

Ut extirpando ſchiſmati laborent.

Anno 1406. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

GREGORIUS, &c. univerſis, qui in hoc miſerabili ſchiſmate PETRO DE LUNA, qui ſe Benedictum XIII. appellat, tamquam cardinales adhærent, pacem & unitatem affectione.

Ut vobis & omnibus pateat, erga extirpationem peſtiferi, lugubris & inveterati ſchiſmatis in populo Chriſtiano, & reintegrationem deſiderabilis unionis in Chriſtianorum eccleſia, immutabilis & ardentiſſimæ noſtræ intentionis propoſitum, quæ pridem ante coronationis ſolemnia Petro de Luna adverſario noſtro, domino veſtro, quem nonnulli in dicto ſchiſmate Benedictum XIII. nominant, providimus intimare, & vobis per alias noſtras litteras reſerata, nunc poſt coronationem noſtram repetenda decrevimus per præſentes, a quorum obſervatione & executione plenaria, quantum in nobis fuerit, actiones noſtras nullatenus ſubtrahemus. Tenor litterarum præfato adverſario noſtro directarum, ſequitur & eſt talis, Gregorius &c. *Extant apud Raynaldum & Theodericum de Niem.* Obſecramus itaque vos, atque obteſtamur per viſcera miſericordiæ JESU CHRISTI, quatenus in Deum oculos erigentes, & ad calamitatem ob ipſum ſchiſma afflictæ Chriſtianitatis piis affectibus inſpicientes, velitis exſurgere, omnemque conatum cum eodem veſtro domino, ac reliquos quis hoc tangit negotium, excitare, ut tam deſiderabile cunctis Chriſticolis bonum unionis hujuſmodi ſubſequatur. Datum Romæ apud S. Petrum XI. calendas Januarii anno I. &c.

Digitized by Google

BULLA MISSA REGI FRANCIÆ per dominum Gregorium.

Suam ei ſignificat creationem, declaratque ad procurandam eccleſiæ unionem ſe paratum eſſe papatui cedere & omnem aliam viam rationabilem amplecti.

Anno 1406. Ex mſ. illuſtriſſimi viri domini Chauvelin.

GREGORIUS, &c. cariſſimo in Chriſto filio CAROLO regi Francorum illuſtri, S. & A. B.

Ad te & ad regnum tuum famoſiſſimum, fili cariſſime, exigentibus progenitorum tuorum meritis glorioſis, & amplitudine nominis Chriſtiani tui regni, etiam dum eſſemus in minoribus, interno animus noſter inclinabatur affectu, &, ut credimus, inſpirante Altiſſimo, ut ſi per aliam viam non poſſit ſacroſancta eccleſia mater tua, te ac regnum tuum lucrifacere, uſque ad renuntiationem noſtri juris deveniretur, pro ſalute tanti regni & reunione populi Romani; ad quam nos modo infraſcripto firmavimus, ut videbit. Tu ergo & regnum tuum ad Deum oculos elevate, in quo videbitis nos obligari ad veritatem cunctis præferendam. Sane felicis recordationis INNOCENTIO papa VII. prædeceſſore noſtro VIII. idus Novembris ab hujus ſæculi mortalitate ſublato, cum poſt exequias, ut moris eſt, celebratas, venerabiles fratres noſtri S. R. E. cardinales, de quorum numero tunc eramus, invocata ſancti Spiritus gratia, in palatio apoſtolico apud S. Petrum pro electione futuri Romani pontificis conclave intraviſſent, multis ac variis tractatibus per plures dies habitis, in nos tunc tituli S. Marci preſbyterum cardinalem unanimiter oculos direxerunt, nos in Romanum pontificem concorditer eligentes. Nos vero quamquam pro imbecillitate noſtra tantum onus ſubire formidabamus, tamen in eo qui mirabilia facit, ſpe concepta, ſubmiſimus humeros, non de noſtra virtute, ſed de ſummi Dei, cujus procul dubio res agitur, benignitate confiſi. Cura igitur paſtoralis officii non pro nobis; ſed pro Dei honore & publicæ utilitatis commodo ſuſcepta, ad illud ante omnia convertimus animum, ut cum effectu hanc peſtiferam exitialem ſciſſuram, quæ per tot jam annorum curricula populum Chriſtianum pervaſit, ad reintegrationem & unitatem reducamus. Super quo tantam gratiam ſperamus nobis ex alto præſtari, ut jam nobis ſuaſerimus, brevi temporis ſpatio hoc quod cupimus ad effectum perducere. Atque ut omnibus notum ſit animi noſtri propoſitum, decrevimus, non juri noſtro, quod veriſſimum eſt, tollere omnem affectum & effectum tam juris quam facti, quantum nobis rationabiliter eſſe poterit, quo impediri valeat gratiſſima Chriſtianorum unio, ne tan- A tis calamitatibus ſubjiciatur ſacroſancta eccleſia: ſed quo validiora & firmiora & certiora ſunt jura noſtra, & quanto magis de illis nullatenus dubitamus, tanto laudabilius ducimus eſſe pro pace Chriſtianorum illa deponere. Non enim ſemper juri inhærendum eſt. Sæpe utilitatis & temporis habenda eſt ratio. Ita quod omni contentione depoſita, ad adverſarium noſtrum jam ſcripſimus, ipſum ad pacem & unionem benigne invitantes, atque offerentes nos paratos ad juris noſtri ceſſationem, & ad papatus renuntiationem efficaciter per nos faciendam, ſi & quando B ipſe adverſarius noſter vel ſucceſſor ejus quicumque hoc idem faciat, renuntiet ſcilicet prætenſis juri & papatui ſuo, vel decedat, dummodo illi qui apud dictum adverſarium pro cardinalibus ſe gerunt, ſic convenire & concordare cum prædictis noſtris fratribus, velint cum effectu, ut exinde canonica unici ſummi Romani pontificis ſequatur electio; necnon offerimus omnem aliam viam rationabilem per quam ſchiſma tollatur, & unionis ſequatur integritas. Quam oblationem, ut ſtrictiori vinculo fieret, juravimus, vovimus & promiſimus ante electionem noſtram eodem vinculo efficaciter adimplendam, C cum ſingulis ex fratribus noſtris antedictis, in caſu quo aliquis noſtrum ad apicem ſummi apoſtolatus eſſet aſſumtus. Poſt noſtram aſſumtionem ad ipſum, ad firmiorem conſtantiam denuo jurantes, voventes, promittentes, atque ratificantes: oratores etiam noſtros celeriter miſſuri ſumus, qui de loco idoneo & condecenti cum eiſdem diſponant ad hujuſmodi unionem faciendam. Te igitur per glorioſiſſimum ſanguinem Domini noſtri JESU CHRISTI obteſtamur, atque obſecramus, ut ſine mora exſurgens, omnem diligentiam atque omnem conatum tuum ſic interponas, D ut tam pium, tam ſalubre, tam expectatum, tam denique univerſo populo Chriſtiano gratum atque acceptum opus cum effectu adimpleas. Tenor vero litterarum quas ad dictum adverſarium noſtrum tranſmiſimus, &c.

EPISTOLA GREGORII PAPÆ XII. ad G. archiepiſcopum Magdeburgenſem & ejus ſuffraganeos.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1406. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

E GREGORIUS, &c. venerabilibus fratribus G. archiepiſcopo Magdeburgenſi ac univerſis ſuffraganeis eccleſiæ Magdeburgenſis, S. & A. B.

Confidimus in Domino noſtro JESU CHRISTO, cujus poteſtati ſubjecta ſunt omnia, quod per ſuam ineffabilem pietatem noſtris temporibus finem dabit turbini quo eccleſiam ſuam incurſu peſtiferi ſchiſmatis etiam diu permiſit multipliciter agitari. Cum enim pro..... & univerſorum Chriſti fidelium

Digitized by Google

lium mater, ſacroſancta videlicet eccleſia etiam ſponſa noſtra, ex tam diuturna ſchiſmatis labe pene proſtrata, adeo ut ſummi Piſcatoris navicula lamentabiliter pene nutare videretur, eſſetque obſcuratum aurum pluribus annis, & mutatus color optimus, nec eam conſolatus quiſquam foret ex omnibus caris ejus, ac luſtris fere ſex peractis, eccleſia ipſa eſſet in tantum languore infecta, quod in ea ſpecies videri nequiret, neque decor, diſperſis undique ſanctuarii lapidibus omnium platearum; ſicque concuſſum exiſteret ejus ædificium, quod niſi Deus ex alto proſpiceret, nihil aliud expectaretur, quam ruina cunctis fidelibus non immerito formidanda. Nos qui felicis recordationis INNOCENTIO papa VII. prædeceſſore noſtro, ſicut Altiſſimo placuit, de terrenis ad cœleſtem patriam, ut pie creditur, evocato, fuimus, divina favente clementia, ad apicem ſummi apoſtolatus aſſumti, cupientes a regno Dei, militante videlicet eccleſia, quantum in nobis eſſet, ſcandala ſubmovere, ac pro ea holocauſta offerre Domino ſuavitatis in odorem, eidemque eccleſiæ prodeſſe potius quam præeſſe; ac conſpicientes Chriſtianæ religionis infamiam, & gravia fidelium detrimenta, moleſtias, ac pericula, quæ ex hujuſmodi deteſtabili ſchiſmate in divinæ majeſtatis offenſam tunc emerſerant, & in futurum, niſi ſuper hac celeriter & utiliter provideretur, veriſimiliter poſſent emergere, nec piam proviſionem ſuper hoc alias factam, pro hujuſmodi tollendo ſchiſmate effectum aliquem produxiſſe; ſub ejus confidentia, qui ſperantes in ſe non deſerit, ad fortia manum miſimus, & ad gravia coaptavimus humeros imbecilles, & quod poſſibilitas noſtra non obtinet, in eo nos poſſe confidimus, apud quem non eſt impoſſibile omne verbum. Verum totius populi Chriſtiani pondus impoſitum nobis novimus, compatientes anguſtiis & preſſuris, eo inter alias curas angimur gravius, quo profundius mergamur in eiſdem. Quamobrem, ſicut etiam antipapæ & ejus prætenſo collegio duximus intimandum, pro certo ſcire vos volumus & habere, quod quamvis de jure noſtro, quod veriſſimum eſt, nullatenus dubitemus; tamen ut de ferventi zelo, quem ad unionem ſic quaſſatæ ac pene, ut ita dixerimus, concuſſæ domus Domini, habere dinoſcimur, vos & cunctos alios Chriſticolas reddamus in hac parte certiores, omnino diſpoſiti ſumus ad omnem viam rationabilem attendere, per quam hujuſmodi unio in Dei eccleſia utilius, celerius, ac ſalubrius valeat provenire. Nam ſi noſter in hac parte adverſarius cedere velit, aut interim forſan diſceſſerit, ſuique prætenſi cardinales una cum venerabilibus fratribus noſtris S.R.E. cardinalibus, adæquato numero partis utriuſque, in loco ad hoc partibus ipſis magis congruo voluerint convenire pro electione novi pastoris, & nihil in his omnibus de neceſſariis aut utilibus contingentibus omittendo: quæ omnia hodie in conſiſtorio publico per nos propterea celebrato, coram prædictis fratribus noſtris ac prælatorum & magnatum, aliorumque fidelium multitudine copioſa, juravimus, vovimus, & promiſimus firmiter obſervare. Vos igitur, fratres, & quemlibet veſtrum hortamur in Domino, in remiſſionem vobis peccaminum injungentes, quatenus ubi, & quando, & apud quoſcumque videritis expedire, præſentes litteras ſolemniter publicantes, ſic efficaciter, prout ſcietis & poteritis, apponatis partes veſtras, quod exinde optati fructus in eccleſia Dei, ſublato nefando ſchiſmate hujuſmodi, noſtra ſollicitatione mediante, Deo propitio, valeat celerius provenire, voſque propterea apud Deum & homines valeatis merito commendari. Datum Romæ apud S. Petrum XI. cal. Januarii, pontificatus noſtri anno primo.

BULLA GREGORII PAPÆ XII.
ad univerſos Chriſti fideles.

Ut tollatur ſchiſma declarat ardentius ſe nihil avere quam ut pontificatum ſponte deponat.

Anno 1406. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

GREGORIUS epiſcopus, &c. univerſis Chriſti fidelibus ſalutem & deſideratæ unionis effectum.

Quam fuerit ſemper in omni republica omnique hominum multitudine pernitioſa ſeditio, & ratio per ſe quemque propria, & multa inſuper ceterarum exempla nationum nos facile edocent; in populo vero chriſtiano, cui & fidei auctor & nominis Chriſtus pacem teſtamento reliquit, hæreditariamque ſuis fidelibus eſſe voluit, quot quantorumque ſit cauſa malorum, præter ſuperiorum temporum longam memoriam XXX. jam fere annis quibus hoc peſtiferum ſchiſma invaluit, accepta detrimenta ſatis abundeque declarant; quippe ex hujuſmodi pernicioſi mali radice neglecta eſt utrimque ſacro ſancta religio, cultus divinorum abjectus, ſacrorum culcata eſt omnis auctoritas, & clericalis ordinis, ut mores corrupti, ſic ſolitus eſt honor & reverentia diminui: ita quod fides in pectoribus hominum non ſolum tepuit, ſed jam alte gelata eſt, ſpes æternorum ſtudio terrenorum depulſa dudum evanuit, caritaſque tam Dei quam proximi pene prorſus extincta eſt: unde & multa inter ſe chriſtianorum jam bella ſunt nata, & qui foris ſunt multoquam antea per hoc tempus chriſtiano nomini inſolentius & vehementius inſultarunt: quarum rerum cum alios damna moverent, alios pudor ignominiaque confunderent, omnes vero ſummo pacis unitatiſque deſiderio tenerentur, multa ſæpe varieque pro ingeniis divina favente clementia providerint,

Digitized by Google

inter fratres noſtros S. R. E. cardinales, ex quorum numero tunc eramus, quædam efficacius convenerunt, per quæ ſi idem erit animus iis qui ſunt in parte adverſa conſtituti, tolli hoc ſchiſma cito facileque ſperamus, quæ nos & in hoc publico conſiſtorio divulgari, & prælatis principibuſque ac univerſitatibus populorum innoteſcere ſumma cura ſtuduimus, illiſque potiſſimum intimari, quos in ſanctæ catholicæque eccleſiæ adduci cupimus unitatem. Earum conventionum caput erat & ſumma, ut quiſquis foret ad ſummum pontificatum aſſumptus, is teneretur pro integratione ſanctæ matris eccleſiæ, B cedente vel decedente eo, qui ſibi ex adverſo locum hunc vindicat, ſummo pontificatu ſe abdicare. Quas quidem conventiones etſi ſciremus malis quidem animis ſcandala eſſe, & occaſionem gravius peccandi, bonis vero non neceſſaria vincula; nos tamen, qui nec bonos nos uſquequaque negamus, nec profitemur omnino malos, in idem cum ceteris ſponte convenimus, ſcientes & bonos non debere refugere ad id multipliciter obligari, ad quod ſe ſemel intelligunt obligatos. Nam recta ratione dictante, & non bonos vel metu infamiæ vel aliis exterioribus vinculis adduci in id poſſe, ad quod interioris C dictamen non ſufficeret rationis: ita quod cum ceteris vovimus, ſubſcripſimus, & jurisjurandi adhibuimus religionem, ut conventa fidelitate implerentur. Quorum cum ad nos pertineat executio, qui ſumus in hunc locum non noſtris meritis, ſed divina diſponente gratia vocati, non veremur ne id ſponte facturi videamur, ad quod primo ſcilicet ſponte devenimus, & in quod denuo ſponte conſenſimus, cum admiſimus electionem; quodque tertio poſt aſſumtionem noſtram, non modo ſponte approbavimus, verum etiam ex integro votum emittentes, novi inſuper vinculo juramenti & propriæ ſubſcrip- D tionis auctoritate munivimus. Itaque de gratia Dei confiſi, noſtramque intentionem certi profitemur, nos id quod vovimus, quantum conventorum ratio poſtulabit, non tam ſponte, quam etiam cupide, & ſine ulla tergiverſatione facturos. Nam etſi ceſſionis via inconvenientia quædam habeat, quibus nulla poteſt conſuli ratione, tamen longe majus omni debet inconveniens judicari, ſi diutius ſchiſma perduret, quod hac ſola via eradicari poſſe jam creditur, quemadmodum gravibus & inveteratis malis non ſolent prodeſſe niſi extrema remedia. Quamobrem etſi E juſtiſſimam foveamus cauſam, & clariſſimo aptiſſimoque jure utamur; tamen & juri noſtro & cauſæ noſtræ cedere ſumus parati, arbitrantes eſſe hoc boni paſtoris hominiſque chriſtiani, ſive ut auferenti pallium demus & tunicam, ſive cum relictis etiam ceteris ovibus unam quæ aberraverat, ſequamur, ut in ovile revocemus. Quod ſi in gloriæ laudiſque ſtudio aliquid tribuendum eſt, quia utrimque ducimur, quoniam homines ſumus, nihil nos moveri negare non poſſumus, multo nobis glorioſius arbitramur, ſummum pontificatum hujus rei cauſa deponere quam tenere. Multo profecto laudabilius numquam habuiſſe, quam vel una die cupide ambitioneque tenuiſſe. Quem quidem ſi ea mente ſuſcepiſſe, ut deponeretur laudabile eſt, multo certe erit laudabilius, cum ratio temporis exiget, depoſuiſſe ſuſceptum. Sed ſit illi laus & gloria noſtra, qui eſt in ſe credentium vera ſalus, cujus adjuti gratia, & ſpe præmiorum adducti, gradum hunc quem timide conſcendimus, non modo facile, ſed libenter etiam ſumus dimiſſuri, ut eccleſiæ Dei tandem pax & unitas deſiderata ſequatur, præ cujus deſiderio omnis hora nobis tarda videtur, omnis jamdudum mora moleſta eſt; tantumque abſumus ut pigeat nos id voviſſe, unde coacti facere forſitan videamur, ut id etiam vinculum, quod ſponte tunc ſubivimus, nunc magnopere nos delectet, neque eo ſoluti eſſe vellemus. Timentes ne forte dum alias vias juſtiores probabilioreſque impenſo ſtudio quereremus, hanc quæ compendioſiſſima eſt vel negligeremus omnino quod non eſt animus, eaque eſt fiducia nobis in domino, vel quæ veriſimile eſt pluſquam ætatis noſtræ vel mali ipſius curandi ratio deſiderat, differemus. Itaque tanto nobis pulcrius ſalubriuſque fore judicamus, aſtrictos id nos facere, quod vel ſoluti libenter eſſemus tandemque omnino facturi; quanto turpius cuique eſt, atque in animam ſuam damnabilius obligatum quam liberum ab honeſtæ rei præſtatione deficere. Cum itaque per omnium ferme dignitatum eccleſiaſticarum gradus in hunc locum evecti ſumus, nihil tamen in tota vita obtigiſſe nobis excellentius judicamus, quam quod digni ſumus habiti, quibus ſummus pontificatus ita crederetur, ut omnium eſſet fides, reddendum eſſe a nobis in tempore hoc totum depoſitum, pro quo plerique forſitan fidem fallere non dubitarent. Nam etſi artiſſimæ ſunt harum conventionum leges, adverſus tamen eum, qui ſupra leges poteſtatem habet, vis legum obtuſa eſt. Quamobrem habemus magnas fratribus noſtris gratias, hujus tam præclari de nobis judicii, quod cum multos alios ſcirent ad adminiſtrandum ſummum pontificatum idoneos, ad eam tamen quæ difficillima omnium videbatur adminiſtrationem, nos potiſſimum delegerunt. Deo autem ſummas agimus gratias, quod qua mente, quo propoſito dignitatem hanc admiſimus, ea in nobis confirmantur in dies, ſentimuſque nos quotidie promtiores ad faciendum omnia, quibus pax chriſtianis & unitas reddatur eccleſiæ. Nam & hinc quoque nos bona ſpes habet, tum de nobis ipſis, tum de his rebus celeriter conficiendis, quod magis in dies

Digitized by Google

placet nobis hæc noſtra conditio, quæ cum aliis forſitan dura ex his legibus videatur, nobis certe ſummæ apparet libertatis, cum non jam nobis opus ſit quærere quibus artibus papatum teneamus, ſed quomodo eum honeſtius utiliuſque dimittamus. Neque enim, gratias Deo, ulla nos vel pœnitentia retrahit, vel ambitio forte ſollicitat. Ergo ſummo pontificatu ſic utimur, quaſi eum protinus dimiſſuri; ſic regimus tamquam diſtricto judici rationem non poſt longum reddituri. Ad alterum enim voto & juris jurandi religione tenemur. Alterius vero ætas noſtræ nos admonet, quæ cum jam longe provecta ſit, nihil debemus aliud ſperare, quam exitum, & meminerimus apud vitæ & mortis auctorem, reddendam a nobis omnium rationem. Itaque quid melius nobis evenire potuit, quam ut tanti meriti in hac brevi vitæ parte quæ reſtat daretur nobis occaſio? quid nobis honorabilius, quam ut ſummus pontificatus ita committeretur nobis, ut eum crederemur ad conſtitutum tempus fideliter reſtituturi? Quid denique jocundius, quam in nobis eſſe tantam facultatem reintegrandæ eccleſiæ, uniendique populi Chriſtiani, pro quo cedere alias dignitate, vel etiam, ſi opus ſit, vita in ſingulas horas ſingulaque momenta nos paratos offeremus? Eia igitur exſurgite, fideles Chriſtiani, ubicumque terrarum conſtituti, & hoc noſtrum propoſitum piis adjuvate precibus, divinas aures votis pulſate ſupplicibus, ut huic tanto malo finem tandem adhibeat, tollat ſchiſma, unitatem tandem advocet, pacem reddat eccleſiæ ſuæ ſanctæ, ut omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus, quorum cauſa nunc agitur, gratiam hic habere mereamini, & in futuro ſempiternam gloriam eo ipſo præſtante qui vivit & regnat per infinita ſæcula benedictus amen. Datum Romæ, &c.

RESPONSIO DOMINI BENEDICTI ad litteram dominorum cardinalium de parte Gregorii ſcriptam poſt ejuſdem Gregorii electionem.

Ut perſiſtant in propoſito unionis eccleſiæ procurandæ.

Anno 1407. Ex mſſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin

BENEDICTUS, &c. univerſis, qui in hoc pernicioſo ſchiſmate ANGELO CORRARIO, qui ſe Gregorium appellat, tamquam cardinales adhærent, pacis & veræ unionis affectum pariter & effectum.

Nuper videlicet XI. die menſis Januarii dicti Angeli veſtraſque recepimus litteras, vota, juramenta, promiſſaque & conventa ac concepta per vos circa tractatum unionis eccleſiæ ſanctæ Dei, per nos hactenus multifarie multiſque modis & viis tentatum, ſed ad finem nobis & cunctis Chriſti fidelibus præſtolatum, proh dolor! non deductum effectualiter, continentes: quarum tenore intellecto per ſingula, ac jocunditatis & exultationis in Domino materia multa, quæ nobis non indigne ſuccrevit aſſumta, illi gratias agimus, de cujus caritatis irriguo quarumlibet gratiarum cariſmata derivantur, qui corda veſtra ſic muneris ſui ſplendore illuſtrare dignatus eſt, ſicut veſtræ pollicitationis indicia proteſtantur, quod nobiſcum in affectu unionis proſequendæ & obtinendæ deliberaſtis concurrere. Ad hoc enim ſemper noſter aſpiravit affectus, ad hoc deſideria noſtra tendunt, ad hoc nos promtos offerimus, ut optata a cunctis fidelibus unio in Dei eccleſia ſubſequatur. Et ut domino Angelo vobiſque ac cunctis Chriſti fidelibus intentionis noſtræ propoſitum clarius innoteſcat, deliberatione præhabita cum venerabilibus fratribus noſtris S. R. E. cardinalibus dicto ANGELO litteras noſtras dirigimus in hæc verba: Benedictus, &c. *ut ſupra.* Unde vos requirimus & hortamur per viſcera miſericordiæ JESU CHRISTI, quatenus in hujuſmodi propoſito firmiter perſiſtentes, quæ de labiis veſtris proceſſerunt, in irrita non veniant; ſed opem ferentes ad actum ſic velitis partes veſtras apponere efficaces, nihilque, prout ſpopondiſtis, de contingentibus omittendo, quod per optatum unionis negotium ulterioris dilationis detrimenta non ſentiat, ſed Deo præſtante, cujus cauſa tractatur; ad finem deſideratum valeat breviter & feliciter pervenire. Nam quantum ad nos ſpectare dignoſcitur, ad ejus accelerationem volumus & optamus omni diligentia procedere, cum nobis poſt æternam ſalutem nihil fuerit vel ſit deſiderabilius in hac vita. Datum Maſſiliæ apud S. Victorem II. calendas Februarii pontificatus noſtri anno XIII.

LITTERA DOMINI BENEDICTI directa regi Francorum.

Mittit ei exemplum litterarum, quas a Gregorio XII. acceperat, & earum quas illi reſcripſit: hortatur ut unioni eccleſiæ operam velit dare.

Anno 1407. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

CARISSIMO in Chriſto filio CAROLO regi Franciæ illuſtri ſalutem, &c.

Quanto, fili cariſſime, excellentiam tuam ad bonum unionis eccleſiæ ſanctæ Dei novimus ſincero zelo fervere, tanto jocundius ea, quæ circa hanc conſequendam unionem in noſtris affectibus pia conſideratione dulceſcunt, devotioni tuæ cum gaudio intimamus. Nuper ſiquidem, die videlicet decima quinta hujus menſis Januarii, litteras Angeli Corrario, qui ſe facit Gregorium nominari, recepimus; continentiæ ſubſequentis: GREGORIUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei Petro de Lu-

na, &c. Quarum, perlecto tenore, nos, ut illibatæ intentionis noſtræ propoſitum, noſtris pro ſemper præcordiis inſiſtens, nunc opportunitate ſe offerente propitia, tibi & cunctis Chriſti fidelibus evidentius pateſiat, deliberatione præhabita cum venerabilibus fratribus noſtris S. R. E. cardinalibus, eidem Angelo litteras noſtras reſponſivas direximus in hæc verba. BENEDICTUS epiſcopus, &c. Unde ſerenitatem tuam paternis exhortationibus deprecamur, quatenus nobis filiali devotione congaudens, in proſecutione tanti negotii, more progenitorum tuorum memorandæ recordationis, quorum geſta magnifica univerſus orbis extollit, ſic velis, ſublatis quibuſcumque impedimentis, nobis favores tuos & auxilia præſtare, ut hujuſmodi unionis negotium facilius & celerius ad optatum finem perducere valeamus, tibique pro tantæ Clementiæ pio opere ultra humanæ laudis præconium, præmium æternæ retributionis accreſcat.

Datum Maſſiliæ apud S. Victorem II. cal. Februarii pontificatus noſtri anno XIII.

EPISTOLA BENEDICTI PAPÆ XIII. ad Ludovicum ducem Aurelianenſem.

Ipſi mittit quas a Gregorio XII. acceperat pro eccleſiæ unione litteras & eas quas ipſi reſcripſerat, ejuſque ad tantum negotium opem implorat.

Anno 1407. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

BENEDICTUS, &c. Dilecto filio nobili viro LUDOVICO duci Aurelianenſi ſalutem, &c.

Exigit tuæ nobilitatis magnitudo, & paternæ dilectionis affectus, quo te proſequimur, expetit, ut illa quæ in mente noſtra circa bonum eccleſiæ unionis pia conſideratione dulceſcunt, nobilitati tuæ gaudioſis affectibus reſeremus; hinc eſt quod nuper die videlicet XV. hujus menſis Januarii litteras Angeli Corrarii, qui ſe facit Gregorium nominari, recepimus continentiæ ſubſequentis, &c. *Ut in principio*, quarum tenore perlecto, ut magnitudini tuæ cunctiſque fidelibus intentionis noſtræ propoſitum, noſtris ſemper præcordiis inſiſtens, tibi jam cum apud nos eſſes aperte reſeratum, nunc opportunitate ſe offerente propitia clarius innoteſcat, declaratione præhabita cum venerabilibus fratribus noſtris ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalibus, dicto ANGELO litteras noſtras reſponſivas direximus: BENEDICTUS, &c. Unde nobilitatem eamdem intimis deprecamur affectibus, quatenus de tanto bono nobiſcum aſſumta lætitia congaudens, apud cariſſimum in Chriſto filium noſtrum CAROLUM regem Francorum illuſtrem, procures & per te ipſum nobis opem ad tanti proſecutionem negotii, & amotis impedimentis quibuſcumque, opportunos favores impendas, ut exinde ultra humanæ laudis præconium, præmium tibi divinæ retributionis acquiras. Datum Maſſiliæ, &c.

SEQUITUR RESPONSIVA ſacri collegii ad Gregorii cardinales.

Anno 1407. Ex mſ. ſancti Laurentii Leodienſis.

MIſeratione divina epiſcopi, preſbyteri & diaconi S. R. E. cardinales, univerſis & ſingulis pro cardinalibus ANGELI CORRARII, quem nonnulli in hoc miſerabili ſchiſmate G. nominant, ſe gerentibus, ſpiritum cogitandi quæ ſunt unitatis & pacis, & illa propitius exſequendi.

Vobis notum facimus per præſentes, quod receptis litteris veſtris XIV. die menſis Januarii per Robertum heremitam, & pariter litteris dicti ANGELI, quem vos GREGORIUM nominatis, lectiſque & intellectis ipſarum tenoribus, fuimus ultra quam dicere valemus, in Domino conſolati, firmam ſpem concipientes in eo, & in ejus miſericordia confidentes, quod ipſe eccleſiæ ſuæ compatiens, & populi Chriſtiani miſertus, corda veſtra tetigit, ea claritate ſui luminis illuſtrando; & propterea ſanctiſſimus dominus noſter, dominus BENEDICTUS divina providentia papa XIII. & nos, ut Dei gratiam & cauſam, ineffabile donum longo & ferventi deſiderio expectatum, recepiſſe non videremur in vanum, ſibi & nomini ſuo, qui facit mirabilia magna ſolus, laudes & gratias agimus, & agere non ceſſamus, quantum poteſt debilis & caduca mortalis infirmitas. Hoc enim quod tamdiu procuravimus, & fuimus tam diuturno tempore proſecuti, nunc per vos oblatum non renuimus, immo junctis amplectimur manibus, & cum omni humili & devota gratiarum actione recipimus & lætiſſimi acceptamus, vos certificantes, quod dominus noſter præfatus habita matura & frequenti deliberatione nobiſcum per ſuas apoſtolicas litteras, quarum tenorem hìc inſeri fecimus, dicto ANGELO, quem dominum veſtrum nominatis, cum omni caritate plene, gratanter, & pro unione eccleſiæ ſecurius & celerius conſequenda, multum judicio noſtro effective reſpondet. Nos etiam eidem reſcribimus, prout per litterarum noſtrarum copias hìc intercluſas poteritis apertius intueri, & in proſecutione tam divini & laudabilis operis unanimi voluntate, ut veſtræ litteræ proteſtantur, concurrimus. Si veſtræ caritati placet, date ad id, quantum erit vobis poſſibile, operam efficacem, quia idem dominus noſter & nos verſa vice ad nihil aliud vacamus & vacare intendimus toto conamine & ſummis præcordiis, quam quod quantocius in unum conveniamus locum, ut quod, Paraclito inſpirante, pura mente concepimus, impleamus operibus. Nam ſecundum veſtrum maximum oratorem, plu-

Digitized by Google

ris eſt conſiderate agere, quam conſiderare prudenter. Amputemus igitur pro Dei miſericordia omnem moram, quæ in magnis negotiis ſummi ſolet eſſe periculi, & malos conſuevit producere exitus. Spiritus-ſanctus vos conſtanter perſeverare faciat in opere cœpto. Amen. Tenor autem litterarum apoſtolicarum prædictarum talis eſt: BENEDICTUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei, Angelo dicto Corrario, &c. *Totum ut in editis. Sequitur* Datum Maſſiliæ, &c.

LITTERA CREDENTIALIS.

Anno 1407. *Ex mſ. illuſtriſſimi dom. Chauvelin.*

MIſeratione divina epiſcopi, presbyteri, diaconi, S. R. E. cardinales, cum deſiderio reverendo in Chriſto domino PETRO DE LUNA, quem nonnulli in hoc miſerabili ſchiſmate Benedictum XIII. appellant, pacis & unionis affectum pro extirpatione inveterati & horrendi ſchiſmatis.

Sanctiſſimus dominus noſter, dominus GREGORIUS papa XII. reverendos in Chriſto patres dominos ANTONIUM ejus nepotem Motonenſem, ac GUILLELMUM Tudertinum epiſcopos, theſaurarios ac referendarios, & dilectum in Chriſto ANTONIUM DE BUTRIO utriuſque juris doctorem Bononienſem, nuncios ſuos, ad reverentiam veſtram & nonnullos alios ad præſens dirigit, ejus intentionem aliàs veſtræ reverentiæ per ſuas noſtraſque litteras ſuper extirpatione hujus ſchiſmatis intimatam ſerioſe relaturos, quorum relatibus etiam ex parte noſtra reverentia veſtra adhibere velit credentiæ plenam fidem. Datum Romæ XXVI. Februarii, pontificatus præfati domini anno I.

EPISTOLA GREGORII PAPÆ XII. ad Carolum Francorum regem.

Petit ab eo ſalvum conductum pro nuntiis, quos ad Benedictum pro eccleſia unione direxerat.

Anno 1407. *Ex mſ. illuſtriſſimi dom. Chauvelin.*

GREGORIUS, &c. cariſſimo in Chriſto filio CAROLO regi Francorum illuſtri ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Intendentes quantum cum Deo poſſumus, prout per alias noſtras litteras ſerenitati tuæ intimaſſe meminimus, hoc inveteratum & lugubre ſchiſma de medio tollere, venerabiles fratres ANTONIUM nepotem Motonenſem, GUILLELMUM Tudertinum epiſcopos, theſaurarios ac referendarios, & dilectum filium ANTONIUM DE BUTRIO utriuſque juris doctorem, nuncios noſtros, pro celeri conſummatione negotii miſſos primo ad PETRUM quem nonnulli in præfato ſchiſmate Benedictum XIII. nominant, & illos qui pro ſuis cardinalibus ſe gerunt, ac deinde ad ſerenitatem tuam & nonnullos prælatos, principes & univerſitates, hujus rei cauſa in præſentiarum deſtinare providimus. Et quia forſitan poſſet contingere eoſdem vel alios noſtros nuncios dirigendos ad ipſum PETRUM, longiorem quam vellemus, reſidentiam peracturos, eamdem ſerenitatem tuam, quam remotionis hujuſmodi ſchiſmatis, ſicut ex litteris ejuſdem percepimus, arbitramur indubie zelatricem, paternis affectibus exhortamur in Domino, quatenus placeat ambaxiatores & nuncios ad ipſum Petrum & alios de quibus expedire videbitur, deſtinare, audituros quæ proponentur utrimque, ac daturos pro viribus operam, ut tam votiva concluſio, inſpirante Altiſſimo, cujus res agitur, ac interventu tui regalis ſtudii, pro ſalute Chriſtiani populi ſubſequatur. Et nihilominus pro prædictis & aliis quibuſcumque noſtris nunciis, eorum comitiva equitum & peditum, ſalvis valiſiis, navigiis, rebus, & bonis omnibus, tam per mare quam per terram, regalem tuæ ejuſdem ſerenitatis ſalvum conductum pro acceſſu, reſidentia, & reditu, quoties libuerit, ac unius anni ſpatio duraturum, & in forma pleniſſima per latorem præſentium deſtinare. Datum apud ſanctum Petrum tertio calendas Martii, pontificatus noſtri anno primo.

EPISTOLA CAROLI VI. Francorum regis ad cardinales Benedicti XIII.

Gratulatur eis de bono ad unionem eccleſiæ propoſito, mittitque eis litterarum, quas ea de re ad Benedictum ſcribit, exemplum.

Anno 1407. *Ex mſ. ſancti Laurentii Leodienſis.*

CHARLES par la grace de Dieu roy de Franche, à nos tres chiers & eſpeciauls amis les cardinauls du ſaint college de Rome, ſalut & entiere dilection avec perſeveranche continuelle ſans interruption à l'œuvre commancée de l'union & paix d'elle egliſe & chreſtienté.

Tres chiers & eſpeciaulx amis, nos avons receu les lettres que naguaires nos avez envoyez, eſquelles aſtoient encloſes celles que celuy qui naguaires avoit eſté eſleut en pape à Rome, & ceulx qui ſe dient eſtre ſon college, vos avoyent eſcriptes, & des reſponſes que faites leurs avez, leſquels avons vehuës & fait voir à grande & bonne deliberation, & auſſi celles que noſtre tres ſaint pere le pape nos a eſcriptes, eſquelles ſont inſerées celle que celuy de Rome luy a envoyés avec la reſponſe qu'il luy a faite. auquel noſtre ſaint pere eſcrivons & faiſons reſponſe en la maniere qui ſenſuit: Tres ſaint pere, nos avons rechut vos lettres, qui novellement nos aveis envoyez par maniere de bulle, eſquelles aſtoient inſerées de mot à mot celle que celuy qui ſe dit dierainement eſlut en pape à Rome, vos a eſcript, leſquelles

» en peu de temps paravant nos en avoit au-
» tant envoyés, & auſſi nos avoient eſcript
» ceulx qui ſe dient ſon college. Et avons veu
» à tres grant plaiſanche & delectation de cuer
» les choſes contenues eſdites lettres ou bulles,
» par leſquelles appert que vos & voſtre dite
» partie eſteis condeſcendus & auſſi les colle-
» ges d'un coſteit & d'aultre, qui ſur chu nos
» ont parheillement eſcript à ceſt ſaint voie &
» ceſſion du papat, laquelle pot mettre pays
» & union en noſtre mere ſaint egliſe, & en
» oſteir & extirpeir de tout che tres deteſtable
» & horrible ſchiſme, qui ſi longuement y at
» dureis en grande eſclandre des Chreſtiens,
» nos & tos ceulx de noſtre ſang & lignages
» & le clergerie de noſtre royalme avons ſi
» longement & fermement deſiré, & à ſi gran-
» de diligenche, paynes, labures & deſpens re-
» quize, demendée & porſuye par deverſe vo-
» ſtre ſainteteit, comme par devers ceulx del-
» le aultre partie, ainſy que bien ſçaveis; de
» laquelle choſe en verité, tres ſaint Pere, nous
» avons eu & avons greigneur joye & exulta-
» tion en noſtre couraige, que par lettres ne
» poriens exprimeir; & incontinent avons eſ-
» cript à voſtre ditte partie adverſe & à ſon dit
» college, comme nos eſcripvons à vos & au
» voſtre par ces preſentes en ſubſtance, en
» loüant & recommandant à Dieu tant come
» plus povons le tres bon & ſaint propouſe deſ-
» ſuſdit, lequel, ainſy que nous tenons certe-
» nement, procede de l'inſpiration de Dieu;
» & exhortant & requerrant vos & eulx de
» tot notre affection, que ſains dilations ſuper-
» flues & perdition de temps, ceſſaint toutes
» altercations, diſceptations & ambiguitez de
» paroles ou eſcriptures, ou frauduleuſes ca-
» villations ou diffidences, qui entre vos pour-
» roient entrevenir, & eſtre cauſe & occaſion
» de rompre ou delayer le bien de ceſte paix
» de toute chreſtienté, ainſi diſpenſe de prou-
» chin, come par la grace de Dieu nous la
» voyons preſentement, vous procedes en-
» ſemble d'une bonne plaine & ſincere foy &
» equité l'accompliſſement & perfection de la
» ditte paix par la ditte voye de ceſſion; &
» comment nous penſons brievement envoyer
» pardevers vos & eulx & ailleurs en aultre
» partie de la chreſtienté, ou meſtier ſera, nos
» ſolemnes meſſaiges o tout inſtructions & po-
» voir ſuffiſans pour pourſuir de par nos & l'e-
» gliſe de noſtre royalme ceſte beſongne à la
» fin & par la voye deſſus ditte. Et pource, tres
» ſaint Pere, que en vos dittes bulles ſont au-
» cunes paroles, par leſquelles pouroit ſem-
» bler à pluſieurs que vos vories encore entrer
» en la voye de juſtice & de diſcuſſion des droits
« vrays ou pretendus des parties, & tenir
» le temps ſans aucuns advis, ordonnances ou
» aultres matieres que l'en poiret dire eſtre
» preambules & requiſes neceſſairement à l'aſ-
» ſemblée de vous deux & de vos dites colle-
» ges, dont le principal porroit eſtre grande-

A ment retardé & eſpoir du tout empeſchié, «
que Dieu ne veille. Nos vos ſupplions de tout «
noſtre cuer & affection, & requerons par la «
piteuſe miſericorde de noſtre Sauveur Jesus «
Christ, & l'effuſion de ſon pretieux ſang, par «
la redemtion de l'umain lignage, que ceſſant «
du tout, & arier miſes toutes aultres voyes «
& telles difficultés ou eſlonges que l'on por- «
roit ſur ce pretender, vos procedes & vos ren- «
des ſi prompt par œuvre de fait à mettre à «
exſecution ladite voye de ceſſion, que tout «
le monde coigneuſe par évidence manifeſte, «
B la vraye & ſainte humilité & bonne volenté «
que vos aveis & deveis avoir à mettre payx «
& union en ſainte egliſe, & en la chreſtienté, «
à votre temps & au noſtre, ſans gueire plus de «
delays. Car ſi l'oportunité qui ad ce par la gra- «
ce de Dieu s'ouffre de preſent ſi convenable co- «
me nous le veons, ſe paſſe ſans effet fructueux, «
que Dieu ne vueille, le ſchiſme deſſus dit ſera «
taillé, & en adventure d'eſtre plus dure & «
enraciné que oncques mays, & s'en porroit «
enſuir innumerables inconveniens à l'egliſe «
& à toutes gens d'egliſe, generalement plus «
C que nous ne ſaurions exprimer. Et quant à «
nous, ſoyés certains, que nous employrons à «
ceſte ſainte œuvre, & y ferons diligemment «
& cordiaument tout le bien & avancement «
que nos porrons, & obvierons à tous les em- «
peſchement, retardement ou delays, que nos «
y porrons veoir ne cognoiſtre, quecunque «
ſe vueille efforcier de les y mettre. Tres ſaint «
Pere, les aultres choſes qui trop ſeroient lon- «
gues à eſcripre ſaureis plus à plain par noſ- «
dits meſſaiges, qui brevement partiront, ſi «
Dieu plaiſt, por aller devers vos premiere- «
ment, & apres devers l'aultre partie. Et quant «
D les meſſaiges de ceulx aultre partie, qui de- «
voient venir par devers voſtre ſainteteit, co- «
me eſcript nous aveis, y auront eſteit, nos «
le devrons bien ſçavoir, s'il vos plaiſoit, & «
nos vos ſupplions ſe aucune bonne acunte- «
ment aveis pris avec eulx, enſemble toutes «
aultres nouvelles qui entre deux ſurvien- «
dront en la matere. Tres ſaint Pere, nos vos «
prions au ſaint Eſprit, qu'il vos ayt en ſa ſain- «
te garde, & vos doint bonne vie & longe au «
gouvernement & pacifiement de ſainte egli- «
ſe. Donné à Paris, &c. «

Et porceque en nos dittes lettres & reſpon-
E ſe poyes clerement veoir & cognoiſtre au
long tout noſtre entention en ladite matie-
re, nos paſſons de plus longuement vos eſ-
crire ſur ce quant à preſent, & juſqu'à ce que
nos meſſaiges, dont mention eſt fait en nos
dittes lettres, yront par devers noſtre dit ſaint
Pere & vous, qui ſera briefment, ſe Dieu
plait, ou que aultres nouvelles oyrons eſpe-
cialement des meſſaiges dudit de Rome, qui
devoient arriveir brifvement devers noſtre
dit ſaint Pere, dont mult deſirons d'oyer aul-
tre certainité, & quel apointement aura eſté
preſent avec eulx. Si vos prions, tres chere

Digitized by Google

& ſpeciale amis, que ſur ce & aultre choſe qui ſurvendrons en ceſte ſainte & haulte matere, vous vueillez continuellement & diligemment certifier, afin d'y eſtre touſiours plus aviſeis, pour y faire de noſtre part ſelon que de tout noſtre cueur deſirons tout le bien & avanchement que nous pourrons, & à ce ne nos vueillies falir. Et quant à la cauſe de vos dites lettres faiſant mention de non s'offrir cependant faut par deça aulcunes nouvelleteis, noſdis meſſaiges vos y feront reſponſe plus plainement, que bonnement le pouriens faire par lettre, teille que par raiſon en devereis y eſtre contens. Donné à Paris le premier jour de Marche.

LITTERA FACIENS MENTIONEM de ordinatione regia & eccleſiæ Gallicanæ ſuper collatione beneficiorum, cujus executio prorogatur.

Anno 1407. Ex mſ. S. Laurentii Leodienſis.

CHARLES par la grace de Dieu roy de France, à tous ceulx qui ces Lettres verront, ſalut.

Avecques raiſon naturelle les anciennes eſcriptures nos enſeignant qu'il n'eſt mie ſeulement expedient, mais eſt choſe mult neceſſaire, que ce que aulcunes fois eſt ordené por la prudence de ceulx qui governent les policies, ſuppoſé que telles ordinances ſoient faites par gran & meure deliberation ſelon la diſpoſition des temps, qui lors convient ſoit ſouventesfois en autres formes. Car ſelon la ſentence des anciens, il loyt au ſaige de mirer ſon conſeil & la deliberation qu'il a prinſe en aucunes beſoignes, ou delayer l'execution d'icelle, ſelon ce que le temps le requiert, & ſoy ordonner, conduire & diſpoſer ſelon la qualité d'iceulx. Et porce combien qu'en l'an MCCCC & VI. deren paſſeit, nos en enſiwant les manires de nos prédeceſſeurs roys de France, conſiderant la gran auffliction que par l'eſpauze de près de xxx. ans a ſouſtenu noſtre mere ſainte egliſe, por occaſion de ce dolereux & deteſtable ſchiſme, qui par ledit temps y a eſteit & encore eſt; & deſirant de tout noſtre cure icelui ſchiſme eſtre oſté & extirpé; conſiderant auſſi que nonobſtant les grans & diligentes pourſuites, que por extirpeir & faire ceſſeir le ſchiſme deſſuſdit, avions & avons faites, depuis qu'il pleut à Dieu que nos eumes le gouvernement de noſtre royaume juſques alors, en envoyant pour ce par pluſieurs fois nos meſſages ſolemnes, tant devers noſtre ſaint pere le pape & ſon ſaint college, & devers ſon adverſaire de Rome, & ceulx qui de par lui ſe dient cardinaulx, comme devers pluſieurs roys, princeps & aultres ſeigneurs & communiteiz de neſcience & concevoyez aucune concluſion fructifieuſe ne s'en eſtoit encores enſuite; & por la grande & tres-ſinguliere affection que toſjours A avons euë & avons de mineir à bonne fin ceſte pourſuite, euſſent eſté aſſemblez par noſtre ordinance & mandement en ceſte noſtre ville de Paris les prelats, c'eſt-à-ſçavoir les archiveſques, eveſques & abbez de noſtredit royame & de noſtre Daulphiné de Vienne, noſtre chir & amé fils l'univerſité de l'eſtude de noſtre ditte ville, & pluſieurs aultres univerſitez des eſtudes aveucques pluſieurs aultres grans clercs & notables perſonnes, tant des engliſe de nos royame & Daulphiné deſſuſdit, comme aultres, que adviſeir & delibereir par quele B manire noſtre ditte mere ſainte egliſe poroit plus briefvement eſtre reduite à union, en laquelle congregation & aſſemblée, où furent moult ſovent noſtre tres-chir & amé ainſné fils le duc de Guienne, & nos tres-chir & tres-amez couſins & oncles le roy de Sicile & les ducs de Berry, de Bourgoigne, & de Bourbonnois, & pluſieurs aultres de noſtre ſang & lignage, eût eſté déliberé entre aultres choſes pour ce que à l'exhortation deſdits prelauls & univerſitez lors aſſemblées, comme dit eſt, en la ſale de noſtre palais à Paris, aſſiſe ſur la riviere de Seine, noſtre Procureur general adjoint avecques eulx, furent C dittes & propoſées par noſtre advocat aucunes, & regardant la conſervation des droits, franchiſes & libertez deſdites engliſes de noſtre royame & Daulphiné, & des perſones d'icelles, & concluons que ſur ce fut pourveu de remede convenable, que leſdits prelauts, univerſitez & aultres perſonnes aviſaſent quele remede y fieroit bon à mettre, & qu'ils orent aviſé & deliberé & conclus enſemble, que quant les engliſes cathedraulx, collegiaulx, & conventuaulx, comme aultres benefices electifs, tant reguliers comme D ſeculiers vacqueront, il fût pourvû de lors en avant, ſi comme les ſtatuts des conciles generales & les decrets des ſaints peres le veulent, par election des chapitres, convens & colleges, de perſonnes idonées & convenables; aux aultres benefices, par preſentations, collation & inſtitution de ceulx à qui de droit commun, privilege ou coutumes il appartient, ceſſans & rejettes du tout & nonobſtant queleſconques reſervations generales & eſpeciaulx, prohibitions & defenſes quelxconques, graces & expectations faites & à faire, & octroyées ou à octroyer par le E pape ou par ſon autorité, par interpoſition de droit ou aultrement; & que ladite egliſe de noſtre royame & Daulphiné deſſuſdits, & les perſonnes d'icelle demeurent en leur liberteis & franchiſes, ſelon les conſtitutions deſdits conciles generaulx & la diſpoſition du droit commun, juſqu'ad ce que par concile general canoniquement chelebré aultre choſe fuſt ſur ce ordonnée, à l'ordonnance duquel conſeil ils ſe ſoubmettoient; leſquels deliberations & concluſion ainſi prinſe entr'eux & à nous rapporteis, ils nous ſupplie-

Digitized by Google

rent mouſt inſtamment que nos les voſiſſions avoir agreables & confirmeir, & en icelles les conſerver & maintenir, & oſteir tous empeſchemens qui ſeroient faites à contraire. A laquelle ſupplication, euë premierement ſur icelle grant & meure deliberation avec pluſieurs princeps de noſtredit ſang & notables perſonnes, tant deſdits prelauts comme de noſtredit conſeil, nous condeſcendimes lors por certaines cauſes & conſiderations, qui ad ce nous meuvent, plus à plain contenuës en certaines nos lettres ſur ce faites, données le XVIII. jours de Fevrier oudit an MCCCCVI. deren paſſé; leſquels toutevoyes tant pour ce que ou temps deſſuſdit nous vindrent novelles, que noſtre ſaint pere & ſondit adverſaire ſe diſpoſoient à mettre union en noſtredite mere ſainte egliſe, comme pour ce oyes leſdites novelles, nos ordonnâmes certaine grande ambaſſade eſtre envoyée tant de par nos, comme de par leſdits prelaus & univerſité devers noſtre ſaint pere & ſon adverſaire deſſuſdit, pour les exhorter à ladite union, nos ne voulſimes mies lors eſtre publiées, ne miſes à execution, afin que par ce noſtredit ſaint pere & ſondit adverſaire ne fuſſent en aucune maniere irrités, & auſſi que par ce ne veniſt empeſchement en fait deſſuſdit, mains por ce & pour aultres cauſes qui ad ce nous meuvent, voulſiſmes ladite execution d'icelle eſtre differée. Et depuis à la requeſte de noſtreditte fille, qui fort nous preſſoit de avoir nos lettres deſſuſdittes, elles furent miſes par noſtre ordinance és mains de noſtre amé & feal chevalier, conſeiller & chambellan Johan de Montagu vidame de Lannoys, & grant maiſtre de noſtre oſteil, lequel par noſtre vouloir & commandement promit à noſtredite fille l'univerſité, que dedans le premier dimanche de careſme lors enſuivant, qui eſt ce jourd'huy, ainſi comme en nos aultres lettres ſur ce faites eſt contenu, il bailroit icelles lettres à noſtredite fille pour les faire publier, & eſtre executées ſelon leur forme & teneur, de par laquelle noſtre fille audit jourduy nos a eſté molt inſtamment requis, que nous lui vueillons faire bailler les lettres deſſuſdites; mains conſideré que ſi comme nous avons eſté & ſommes pleinement & deuëment informés, tant par pluſieurs lettres adjettans à nous & à noſdits cuſins & oncles, tant de par noſtredit ſaint pere & ſon ſaint college, & auſſi de pluſieurs cardinaulx, particulierement & ſemblablement de par noſdits meſſaiges, qui encore ſont de par-delà pour cette cauſe, & auſſi de par noſtre amé & feail conſeiller, chevalier & chamblan Johan le Meingre dit Boucicaut, mareſchal de France, & gouverneur de par nos de nos cité & ſeignorie de Gennes, comme par la relation de pluſieurs notables perſonnes venans de par-delà, noſtredit ſaint pere eſt en tres-bonne diſpoſition & fait mult grant

A diligenche par toutes voyes & manires adviſées par ſondit ſaint college, & ad ce convenable & neceſſaire de mettre union en ſainte egliſe, & meſment par la voye de ceſſion, & que ſemblablement ſondit adverſaire eſt aſſez ad ce diſpoſé, comme l'on dit, & que ledit ſaint college & pluſieurs deſdits cardinaulx, noſdits meſſaiges, & auſſi ledit marichal & gouverneur nos exhortent à moult grand inſtance par les eſcritures & meſſaiges, que acunes novellité ne ſoit faite par-deçà contre noſtredit ſaint pere l'egliſe de Rome, car ce ſeroit por empeſcheir ou rompre le B fait de ladite union, & ſieroit en avanture qu'il ne ſe peuſt en brief reparer. Sçavoir faiſons, que ces choſes conſiderées, & euë ſur ce tres-grande & meure deliberation en noſtre conſeil pour ce par pluſieurs aſſemblé & tenu, ouquel ont eſté ainſné fils le duc de Guyenne, & noſdits couſins, & oncles, le roy de Sicile, & les ducs de Berry, & de Bourgoigne, & avec eulx noſtre tres-cher & tresamé fils le duc de Bretaigne, pluſieurs aultres de noſtredit conſeil, & auſſi pluſieurs prelauts, chevaliers & autres perſonnes ſaiges & notables de noſtredit conſeil, avons deliberé C & ordenné, ordenons & deliberons par ces preſentes, pour le plus expedient & pour le bien & avenement de ladite union de noſtredite mere ſainte egliſe, & pour pluſieurs aultres cauſes raiſonnables, qui ad ce nous meuvent, que combien que noſdites lettres ayent eſté baillées à noſtredite fille, ſelon l'octroy qui leur en avoit eſté fait; néaumoins la publication & execution d'icelles ſoit ſuſpenduë, & icelle par la deliberation deſſuſdite ſuſpendons de noſtre certaine ſcience & auctorité royale par ces preſentes, juſqu'à la fête D de l'aſcenſion prochain venant, & defendons à tous nos juſticiers & officiers, tant de noſtredit royame, comme de noſtredit Dalphiné, ſur quanque ils ſe povent meſfaire envers nous, que ſuppoſé que pendant ledit terme de l'aſcenſion, ils ou aucuns d'eulx fuſſent requis de par noſtredite fille ou aucuns des ſuppoſts d'icelle, ou aultre quelxconques, de publier ou de faire publier leſdites lettres, ou les choſes contenuës en icelles, ils ne obtemperent en aulcune maniere, & ſemblablement & ſur ſemblables peines deffendons à tous prelauts, gens d'egliſe, & ſeculiers, & aultres nos ſubgiez de noſtre royame & Dal- E phiné deſſuſdit, de quelque préeminence ou auctorité qu'ils fuſſent, que ſuppoſé que noſtredite fille ou aucuns deſdits ſuppoſts d'icelle ou d'aultres ſe efforçaſſent de publier ou faire publier nos lettres deſſuſdites pendant le temps deſſuſdit.... forcloent toute audience, ne ne les oyent en ce en aucune maniere. Et oultre par la deliberation deſſuſdite, volons & nos plaiſt, que durant ledit temps juſqu'à ladite feſte de l'aſcenſion, noſtredit ſaint pere puiſſe pourvoir aux egliſes

ſes

ſes & benefices d'iceulx nos royame & Daulphiné, quelxques ils ſoyent, qui ont vacqué juſqu'à ores,& vacqueront durant ledit temps, ainſi comme il lui plaira, comme il a accouſtumé, nonobſtant noſdites aultres lettres & leſdites deliberations & concluſions prinſes par leſdits prelauts & aultres perſonnes oudit conſeil, & par nos confermées & ratifiées, comme deſſus eſt dit, & toutes les aultres choſes contenuës en icelles nos lettres, leſquelles nos avons & voulons & determinons avoir por exprimées en ces preſentes, & leſquelles nos ne voulons avoir ne ſortir aucun effet juſqu'au temps deſſuſdit. Si donnons en mandement & enjoignons expreſſement par ces meſmes preſentes à vous amés & feaulx gens tenant noſtre preſent parlement, que icelles nos preſentes lettres facent publier en noſtre cour de noſtredit parlement incontinent que elles leur ſeront preſentées; & ſemblablement mandons & envoyons comme deſſus à prevoſt de Paris, & à tous nos aultres juſticiers & officiers de noſtredit royame & Daulphiné, ou à leurs litenans, & à chacun d'eulx, que nos preſentes lettres deſſuſdites facent lire & publier ſolemnement par tous leurs lieux accoûtumez à faire cris en leur juridictions, & tous ceulx qu'ils trouveront non obéir à nos volontez & ordenance & deliberation deſſuſdites, ils puniſſent, c'eſt-à-ſçavoir les prelaux & gens d'egliſe, quelxque ils ſoient, par prinſe & explectement de leur temporel & aultrement, comme à nous deſobeiſſans, ains comme à cas appartiendra, & les autres ſi rigureuſement & tellement que ce ſoit exemple à tous aultres. En teſmoins de ce, nous avons fait mettre à ces lettres noſtre ſeel. Donné à Paris le IV. jour de Mars, l'an de grace MCCCC & ſept & le XXVIII. de noſtre regne.

A agitur, ſuperilluſtrante divina gratia, pervenire, intentionemque noſtram immutabilem per noſtras repetitas litteras patefactam, iterato per venerabiles fratres ANTONIUM Motonenſem nepotem, GUILLELMUM Tudertinum epiſcopos referendarios ac theſaurarios, & dilectum filium ANTONIUM DE BUTRIO V. J. doctorem Bononienſem, nuncios noſtros ad tuam & nonnullorum præſentiam pridie deſtinatos, reſerare providimus, ut tantum & tam deſiderabile cunctis fidelibus bonum unionis hujuſmodi ſequi poſſit in eccleſia Dei, ad quod ſuprema noſtra deſideria tendunt, B ac ipſis noſtris nunciis ad rem gerendam, exequendamque ſuper loco condecenti & idoneo, & tempore conventionis, numeroque ab utraque parte ad locum ipſum ducendorum declarandi & concordandi conceſſimus & rurſum tenore præſentium concedimus facultatem, ut omni mora, quæ maximis in negotiis ſemper conſuevit eſſe diſcrimini, ſublata de medio, Divinitate propitia, ſequi poſſet bonum inæſtimabilis unitatis hujuſmodi in eccleſia ſupradicta: nec curamus ad ea quæ in litteris tuis poſſent eſſe diſceptationis reſpondere pro voluntate noſtra firmiſſima, propter quam nullam ſecundum Deum C viam recuſamus. Sed te per aſperſionem ſanguinis Salvatoris omnium JESU CHRISTI obſecramus & etiam obteſtamur, ut in Deum oculos tuæ mentis, ac ad veritatem, omni terrena affectione ſepoſita, erigens, ſibi mundam offeras conſcientiam, ut ſaltem piis nobiſcum ad peragendum tam acceptiſſimum bonum pacis & unionis hujuſmodi concurras affectibus & effectibus, ut tandem gregi Dominico tantis & tam flebilibus perturbato temporibus reſurgat atque proveniat pax & D quies. Datum Romæ apud S. Petrum, idus Martii, pontificatus noſtri anno primo.

EPISTOLA GREGORII PAPÆ XII. ad Petrum de Luna.

Mittit ad eum ſuos nuncios ad conveniendum cum eo de modo unionis eccleſiæ, ad quam eum hortatur.

Anno 1406. Ex mſ. illuſtriſſimi viri domini Chauvelin.

GREGORIUS, &c. Petro de Luna, quem nonnulli ſibi in hoc miſerabili ſchiſmate adhærentes, Benedictum XIII. nominant, pacem & conſolationem unionis cordialiter affectare.

Litteras tuas grata mente ſuſcepimus, & quæ continebantur in illis, ac expoſita per oratores tuos ad noſtram præſentiam noviſſime deſtinatos intelleximus diligentia ſingulari, ſperantes fructum ſalutiferæ & deſiderabilis unionis, quam ſemper optavimus, etiam dum minori fungebamur officio, & poſt aſſumtionem noſtram ad apicem ſummi apoſtolatus, ſupremis affectibus ſemper quæſivimus & quærimus in Dei eccleſia, cujus res

---

EPISTOLA GREGORII PAPÆ XII. ad cardinales Petri de Luna.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1407. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

GREGORIUS, &c. univerſis qui in hoc miſerabili ſchiſmate PETRO DE LUNA, qui ſe Benedictum nominat, tamquam cardinales adhærent, pacem & unionis conſolatio- E nem.

Nuper litteras PETRI DE LUNA, qui ſe nominat Benedictum, voſque appellatis veſtrum dominum, ac litteras circa remotionem diuturni ac peſtiferi ſchiſmatis in primordio noſtræ aſſumtionis ad apicem apoſtolatus, ad noſtras & poſtea deſtinatas reſponſivas cordiali affectione percepimus, quarum continentiam & expreſſa per oratores & nuncios dicti domini veſtri circa rem hujuſmodi denotantes, eidem veſtro domino duximus circa præmiſſorum continentiam, in hæc verba, ne res protrahatur in longius,

reſpondendum, Gregorius, &c. *ut ſupra* A *proxime*. Obſecramus igitur vos & obteſtamur per viſcera miſericordiæ omnium Redemtoris, ut in Altiſſimum veſtræ mentis oculos, & ad veritatem, omni temporali affectione in diverſa mortales plerumque trahente poſtpoſita, purificatis mentibus erigentes, omnipotenti mundam conſcientiam offeratis, & circa votivam expeditionem omnium præmiſſorum juxta ſpem nobis per veſtras nunc oblatam placeat, & velitis intentis affectibus & effectibus operari, ut tam deſiderabile cunctis fidelibus bonum unionis, circa quod omnis noſtra ſemper invigilavit & vergit intentio, ſequi poſſit in eccleſia ſancta B Dei; a cujus concluſione certiſſimi ſitis actiones noſtras nullis temporibus ſubtrahemus. Datum ut ſupra.

EPISTOLA GREGORII PAPÆ XII. ad Carolum Francorum regem.

Se perſeverare in voluntate tollendi ſchiſmatis.

Anno 1407. *Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.*

GREGORIUS, &c. cariſſimo in Chriſto filio CAROLO regi Francorum illuſtri, S. & A. B. C

Litteras tuæ ſerenitatis reſponſivas ad noſtras paterna jocundaque mente nuper accepimus, quarum devoto tenori ſic præſentibus reſpondemus: In ſpe omnipotentis Dei vivimus, quod voluntatem unionis Chriſtianorum optatæ, & remotionis ſchiſmatis, quam ipſe nobis donavit, ſua miſeratione conſervabit, quantum celerius & efficacius effectum, prout in nobis erit, effecturam, quam litteris, ore ſæpius, ac noſtris nunciis manifeſtam facimus: cujus fervore, quanto celerius potuimus, nuncios ipſos tranſmiſimus, cum poteſtate concordandi de loco & tempore conveniendi, & congruis circumſtantiis, ſic quod D confidimus nullos nos divertere malignos impetus, immo omnes unionis amatores uberiori confovere lætitia hactenus habita, pro quo auctori Deo alacres reddimus gratias. Reſtat ut omnes qui poſſunt provideant, ne malæ artes interveniant, & pura mente honor quæratur divinus, cui totum debemus quod ſub noſtra poteſtate redigitur. Hic nempe honor debitæ unionis & pacis eſt finis, qui debite impletur, ſi veritati & caritati ceditur, ad quem finem nos venire delectat. Datum Romæ apud S. Petrum, E III. idus Aprilis, pontificatus noſtri anno primo.

COPIA LITTERÆ

directa per Ricium Roffenſem epiſcopum ad curiam Romanam ſuper via ceſſionis electa ad unionem eccleſiæ ſanctæ Dei.

Anno 1407. *Ex mſſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.*

QUia intelleximus nuper, quod dominus noſter & antipapa, de communi eorum conſenſu, per viam ceſſionis ex perfectione intendunt unitati & pacificationi eccleſiarum, propter quod merito ſunt laudandi; concedat tamen Deus, ne per aſtutias Gallici ſurripiant papatum ab Italia, in deſtructionem etiam ſanctuarii in Urbe, prout hactenus noſcitur factum fuiſſe. Sed ſi contingat quod hujuſmodi ceſſiones ex aliqua cauſa impediantur, honeſtum immo expediens erit, quod ſtatim dominus noſter convocet concilium generale, quia ad eum ſpectat, ut patet XVII. diſt. c. I. §. *Huic etiam*, & II. q. VII. *Nos ſi in conſpectu*; & juxta chronica Martini, in quibus legitur de Symmacho papa ſpoliato, cujus titulus fortius fuit per Laurentium ſuum adverſarium impugnatus de hæreſi, quam titulus Urbani propter metum: qui tamen convocavit concilium, cui de jure præſidebat. Ex quo ſequitur, quod antipapa & rex Franciæ cum adhærentibus tenentur venire vocati ad hujus concilium; & ſi non venirent, eſſent contumaces, & tota poteſtas eccleſiæ reveniret apud concilium antedictum, & tenerent quidquid ibi fieret de jure, & in primo edicto citatio ad ipſum concilium, & fierent comminationes ipſi regi Franciæ de ſua privatione, niſi deſiſteret a ſua defenſione pertinaci, & de exponendo regnum ſuum ſpoliis Chriſti fidelium, & de aſſignando regnum ſuum regi Angliæ ad fortificandum titulum ſuum ex abunde in eodem. Plus quam veriſimile eſt, quod nec ipſe rex Franciæ, nec ſua adhærentia expectabunt tam acerbos ictus, eo quod hæc & eis majora poteſt facere concilii generalis auctoritas, nec ſuas pertinacias poſſunt defendere, prout faciunt Græci, quia illi quaſi in extremitatibus Chriſtianitatis, iſti vero in corde & medio Chriſtianorum exiſtunt, nec erit multum difficile totum clerum ad hujuſmodi concilium convocare, quia quamplura fuere concilia, in quibus etiam agebatur de ſtatu eccleſiæ, ut de hæreſibus diverſis reprimendis, ut in libro conciliorum, celebrata citra numerum C. immo LX. epiſcoporum. Hic tamen non agitur, niſi de jure duarum mortalium perſonarum. Et licet in ipſo concilio dominus noſter ſuſpenſo petitorio, poſſet petere reſtitutionem, eo quod papa ſpoliatus ſive privatus debeat reſtitui, ut dicitur locis ſuperius allegatis, & ſecundum archidiaconum in dicto §. *Si tamen*, expedit, quod diſpenſative utrumque ſimul terminetur, prout ibi legitur & no. Nec obſtat XXIII. diſt. c. *In nomine Domini*, & LXXX. diſt.

Digitized by Google

c. *Si quis pecuniam*, & in q. I. *Patet*, quia loquuntur de illo qui temeritate propria, vel pecunia, vel tumultu populi abſque aliqua electione per cardinales facta, notorie ſe intruſit, nec aliter poſſunt intelligi propter prædictum §. & Archid. in dicto §. *Si qui*, dicit expreſſe, quod papa ſpoliatus debet ante omnia reſtitui, ſicut alius. Nec obſtat c. *Si duo* LXXX. diſt. quia loquitur quando a cardinalibus duo fuerunt electi, & neuter habuit duas partes, & ſic nullitas fuit votorum, ut in nota in Gloſſam. Secus tamen eſt in facto noſtro, &c. Hæc enim via tuta eſſet pro conſervatione ſanctuariorum in Urbe, quæ laïcis ſunt quaſi ſignum fidei noſtræ, ac etiam pro conſervatione totius patrimonii beati Petri. In via autem ceſſionis prædictæ, licet de ſui natura ſit meritoria, eo quod procedit ex radice perfectionis, quia tamen in ſubſtitutione futuri pontificis multæ poſſunt eſſe deceptiones, præſertim per eos, qui anhelant ut papatus locetur inter eos, extra locum proprium ad hoc deputatum. De iſtis & quampluribus aliis hanc materiam concernentibus, dimiſimus in receſſu noſtro de curia in manibus ſanctæ memoriæ domini Bonifacii & dominorum cardinalium unum Sextum de ſex foliis, & præſertim domini mei cardinalis Neapolitani adhuc viventis cum allegationibus in jure, prout in numero tunc concurrebant ſub correctione ſociorum & majorum meorum cardinalium. Inſuper ſi de conſenſu omnium cardinalium vel duarum partium fuit cardinalis S. Petri poſitus in cathedra ad adorandum, &c. tunc meo videre dominus URBANUS fuit bene electus, etiamſi fuiſſet metus ab extra ſufficiens & qui caderet in conſtantem; quia metus non impedit nec reſcindit, niſi metum paſſus ſequitur ipſum metum, ut notatur per Jo. Mo. quod metus cauſa c. I. & per illam poſitionem in cathedra, ipſi cardinales credebant potius diſplicuiſſe Romanis metum inferentibus, quam placuiſſe, eo quod non poſuerunt URBANUM qui fuit electus in cathedra, ſed alium. Et licet ipſi Romani clamarunt: *Volumus Romanum vel Italicum*; tamen credebant cardinales diſplicuiſſe ipſis Romanis per electionem hujus Italici, & forte propter odium antiquum inter Romanos & Neapolitanos. Quod ſi credidiſſent cardinales placuiſſe Romanis per electionem, citius ipſum verum electum quam alium poſuiſſent in cathedra ad adorandum, & ſic non ſequebantur metum. Ex quibus ſequitur meo videre cum ſubtili proſecutione, quod per hoc ſolum proprietas papatus & titulus Urbani ſufficienter abſque aliis eſſet probatus, etiam circumſcriptis nonnullis ipſius metus purgationibus, quæ ſequebantur, &c. Et ſic dominus noſter non poteſt timere de ſententia ipſius concilii, & maxime propter numerum epiſcoporum de ſua obedientia, &c. Hæc enim ſcribimus vobis in ſupradictum, in quem iſtam materiam publicare dominis meis cardinalibus, & ſi videatur etiam in ſermonibus coram papa & cardinalibus diſcretioni veſtræ relinquimus, quam conſervet epiſcopus ſanctus feliciter ut optamus. Londoniis anno Domini MCCCCVII.

COPIA GESTORUM IN MASSILIA per dominum Benedictum & ſuum collegium, & ambaſſiatores domini Gregorii.

Anno 1407. Ex mſſ. ſancti Laurentii Leodienſis & Chauvdiniano.

IN nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus-ſancti. Amen. Ad futuram rei memoriam per hoc præſens publicum inſtrumentum cunctis id viſuris & audituris pateat evidenter, quod cum pro extirpatione diuturni ac peſtiferi ſchiſmatis in eccleſia Dei vigentis, & aſſecutione ſanctiſſimæ unionis a cunctis Chriſti fidelibus præoptatæ, dominus ANGELUS Corrario, qui ab adhærentibus ſibi in hoc pernicioſo ſchiſmate GREGORIUS nuncupatur, in Urbe reſidens, & ſuum prætenſum collegium, illorum videlicet qui apud partem ſuam cardinales appellantur, egregios viros ANTONIUM nepotem, qui pro Motonenſi, & GUILLELMUM, qui pro Tudertinenſi epiſcopis ſe gerunt, nec non nobilem ANTONIUM DE BUTRIO utriuſque juris doctorem, nuncios & oratores ſuos ad SS. in Chriſto patrem & dominum noſtrum, dominum BENEDICTUM divina providentia papam XIII. in Maſſilia pro nunc reſidentem, & ſacrum collegium reverendiſſimorum in Chriſto patrum dominorum S. R. E. cardinalium deſtinaſſent, pro concordando de loco condecenti & idoneo, & tempore conventionis per utramque partem faciendæ, & de numero perſonarum a quolibet partium prædictarum ad locum ipſum ducendarum, & aliis quæ circa ea fuerunt neceſſaria; præfatiſque ſuis nunciis & oratoribus ad hoc mandatum & poteſtatem conceſſiſſent per ſuas litteras more ſuo bullatas & ſigillatas, quarum tenores de verbo ad verbum inferius ſunt inſerti, & gratia S. Spiritus per ante de loco, tempore & aliis præmiſſis, nec non & circumſtantiis nonnullis ad rem conficiendam pertinentibus, jam inter præfatos dominum noſtrum papam & ſuum collegium infraſcriptorum dominorum cardinalium, & nuncios & oratores præfatos eſſet laudabiliter concordatum, conventum, promiſſum & concluſum, & propterea forent nonnulla formata & in ſcriptis redacta capitula, hujuſmodi concordiam concernentia, quorum tenor etiam de verbo ad verbum inferius eſt inſertus. Tamdem die XXI. menſis Aprilis, anno a nativitate Domini MCCCCVII. indictione XIV. pontificatus domini noſtri papæ anno XIII. in loco infraſcripto congregatis, dicto domino noſtro papa

Digitized by Google

& reverendiſſimis in Chriſto patribus dominis GUIDONE Peneſtrinenſi, NICOLAO Albanenſi, Jo. Hoſtienſi, Jo. Sabinenſi, PETRO Tuſculanenſi, & BERENGARIO Portuenſi epiſcopis, P. tituli ſanctæ Suſannæ, GUILLELMO tituli ſanctæ Ceciliæ, & PETRO tituli ſanctæ Praxedis preſbyteris, nec non AMEDEO ſanctæ Mariæ novæ, LUDOVICO ſancti Adriani, & ANTONIO ſanctæ Mariæ in via lata diaconis cardinalibus, & dictis nunciis & oratoribus, ac nobis notariis & teſtibus infraſcriptis, prætacta & infra inſerta capitula ibidem exhibita fuerunt, lecta & publicata, per quorum lectionem & publicationem præfatus dominus noſter papa & ſuum collegium prædictorum dominorum cardinalium, ad perfectionem ſacratiſſimæ unionis, juxta oblata per ipſum dominum noſtrum papam dicto domino ANGELO, & ſibi ac per orbem ſcripta per litteras ſuas ſub bulla data Maſſiliæ apud ſanctum Victorem II. calendas Februarii, pontificatus ſui anno XIII. in quibus idem dominus noſter papa perſtitit, perſiſtit & perſiſtere, domino concedente, intendit, & ea cupit, ac affirmavit integre adimplere, pure, libere & ſimpliciter, & ex certa ſcientia, ſponte prædicta & infra inſerta capitula, ac omnia & ſingula in eis contenta conceſſerunt, firmaverunt & approbarunt, ac promiſerunt nobis notariis infra ſcriptis, tamquam publicis perſonis, vice & nomine omnium illorum, qui in hoc negotio tanguntur, & quorum intereſt & intereſſe poterit, legitime ſtipulantibus & recipientibus ipſa capitula & omnia in eis contenta, prout ad quemlibet prædictorum ſpectat, & ſpectare poterit, ſeu ſpectabit, in futurum tenere, obſervare & complere, & non contra facere, nec contra venire. Et ſubſequenter præfati domini nuncii & oratores nominibus & pro parte dicti ANGELI & ſui prætenſi collegii, ex mandato & poteſtate eis traditis per præfatas & infra inſertas litteras, ut præfertur, ad perfectionem ſacratiſſimæ unionis, juxta votum, promiſſionem & juramentum atque ſcripta dicto domino noſtro papæ & per orbem per præfatum dominum ANGELUM, in quibus ipſe perſtitit, perſiſtit, & perſiſtere, domino concedente, intendit, & ea cupit, ut affirmarunt, integre adimplere, pure, libere & ſimpliciter, ex certa ſcientia, ſponte prædicta capitula & omnia & ſingula in eis contenta conceſſerunt, firmaverunt & approbarunt, & promiſerunt nobis notariis infraſcriptis, tamquam perſonis publicis, vice & nomine omnium illorum, qui in hoc negotio tanguntur, & quorum intereſt vel intereſſe poterit, legitime ſtipulantibus & recipientibus ipſa capitula & omnia in eis contenta, prout ad quemlibet prædictorum ſpectat, & ſpectare poterit, ſeu ſpectabit, in futurum tenere, obſervare, & adimplere, & non contra facere, nec contra venire. Et inſuper dicti nuncii & oratores, nominibus & poteſtatibus quibus ſupra, convenerunt & promiſerunt ſolemniter ſtipulatione præmiſſa, ut eſt dictum, ſe curaturos ac facturos cum effectu, quod præfatus dominus ANGELUS & ſuum prætenſum collegium aſſertorum pro parte ſua cardinalium infra menſem Julii proxime ſecuturum, acta & geſta ſupradicta & infraſcripta per eos in præſenti inſtrumento contenta, cum ſuis clericis univerſis concedent, firmabunt, promittentque tenere, & obſervare, & complere, & non contra facere, nec contra venire, & de his dabunt in forma plena publicum & authenticum documentum; de quibus omnibus & ſingulis ſupradictis & infraſcriptis, tam præfatus dominus noſter papa & ſuum ſacrum collegium, quam dicti nuncii & oratores requiſierunt fieri & expediri unum, duo, vel plura, publicum vel publica inſtrumenta per nos notarios infraſcriptos. Tenor vero litterarum dicti domini ANGELI & ſui prætenſi collegii, talis eſt:

GREGORIUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei, venerabilibus fratribus ANTONIO Motonenſi, GUILLELMO Tudertino epiſcopis, referendariis ac theſaurariis, & dilecto filio ANTONIO DE BUTRIO utriuſque juris doctori Bononienſi, noſtris & apoſtolicæ ſedis nunciis, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Cum pro extirpatione diuturni ac peſtiferi ſchiſmatis, & conſecutione deſiderabilis unionis in Dei eccleſia ad PETRUM DE LUNA, quem nonnulli ſibi in præfato ſchiſmate adhærentes, BENEDICTUM XIII. nominant, & ad quoſdam alios, in nuncios noſtros vos præſentialiter deſtinemus, nos volentes ut de intentione noſtra ac poteſtate vobis tradita docere poſſitis, ſi & quando vobis expedire videbitur, has litteras fieri fecimus, per quas diſcretioni veſtræ de loco idoneo & condecenti, ac tempore conventionis per nos & ipſum Petrum faciendæ, ac de numero ab utraque parte ad locum ipſum ducendorum, cum dicto Petro concordandi, & quæ circa ea neceſſaria fuerint in præmiſſis; idque faciemus, auctore Domino, uſque ad ſatisfactionem condignam inviolabiliter obſervari. Datum Romæ apud ſanctum Petrum III. calendas Martii, pontificatus noſtri anno primo.

MISERATIONE divina epiſcopi, preſbyteri, ac diaconi S. R. E. cardinales cum deſiderio, reverendo in Chriſto domino PETRO DE LUNA, quem nonnulli in hoc miſerabili ſchiſmate BENEDICTUM XIII. appellant, pacis & unionis affectum. Pro extirpatione inveterati ac horrendi ſchiſmatis SS. dominus noſter, dominus GREGORIUS papa XII. reverendos in Chriſto patres dominos ANTONIUM ejus nepotem Motonenſem, & WILLELMUM Tudertinum epiſcopos, theſaurarios ac referendarios, & dilectum nobis in Chriſto ANTONIUM DE BUTRIO utriuſque juris doctorem

» Bononienſem, nuncios ſuos ad reverentiam » veſtram ac nonnullos alios ad præſens dirigit, ejus intentionem aliàs veſtræ reverentiæ » per ſuas noſtraſque litteras ſuper extirpatione hujuſmodi ſchiſmatis intimatas ſerioſiſſime relaturos, quorum relatibus etiam parte » noſtra reverentia veſtra adhibere velit credentiæ plenam fidem. Datum Romæ XXVI. » Februarii, pontificatus præfati domini noſtri » anno primo. Capitulorum vero ſeries ſequitur in hæc verba: In primis quod ambo &c. *ut in tomo 2. Anecdotorum noſtrorum* p. 1314.

Acta fuerunt hæc Maſſiliæ apud monaſterium ſancti Victoris in camera paramenti reſidentiæ præfati domini Benedicti, anno, indictione, menſe, die & pontificatu prædictis, præſentibus dominis FRANCISCO Narbonenſi camerario, PETRO Tholoſano referendario, THEOBALDO Biſuntino, Jo. Viennenſi archiepiſcopis, LUDOVICO Dertuſenſi, PETRO Ilerdenſi, BERTRANDO Vaurenſi, & cubiculario dicti domini noſtri papæ, RAYMUNDO Petragoricenſi, Jo. Vivarienſi, PAULO Lucenſi, & FRANCISCO Nicienſi epiſcopis, ac JOHANNE Montis Aragonum, HIERONYMO ſancti Johannis de Pinna, Oſcenſis diœceſis, AYMERICO ſancti Saturnini Tholoſani, & HENRICO S. Andreæ, monaſteriorum abbatibus, nec non honorabilibus & egregiis viris dominis, dominis fratre RAYMUNDO DE LESCURA milite ordinis hoſpitalis S. Johannis Jeroſolymitani, præceptore Cypri, Franciſco Daranda ordinis Cartuſienſis donato, Dominico Rani priore Cæſarauguſtano, decretorum doctore, Lazaro Martini decano Oſcenſi, ſacræ paginæ profeſſore, Stephano Chamberti ſacriſta Carpentoratenſi, eccleſiarum juriſperitis, Ludovico de Valterra legum doctore, ac Brancaſio Bauſale * mareſcallo præfati domini noſtri papæ, & Hugone domino de Albeſpino militibus, cum pluribus aliis notabilibus ac utriuſque juris peritis viris teſtibus, nec non nobis Petro Eximini de Pilaribus, præpoſito Ilerdenſi, Guillelmo Carbonella ſacriſta Barchinonenſi, & Petro de Ponte decano Caſtri-novi de Arrio, S. Pauli diœceſis, apoſtolicæ cameræ clericis, & Ægidio Juvenis Remenſis, Nicolao de Clemangis Bajocenſis, eccleſiarum cantoribus, ac Petro Soriani archidiacono Penicenſi in eccleſia Barchinonenſi, præfati domini noſtri ſecretariis, ac Juliano de Loba Tiraſonenſis, Gerardo Petri de Eſchenenſi * Laudunenſis eccleſiarum canonicis, & Antonio de Campis Dertuſenſis diœceſis, publicis apoſtolica auctoritate notariis, pro parte domini noſtri papæ & ſui collegii præfatorum ad præmiſſa vocatis ſpecialiter & rogatis. Pro parte vero dictorum dominorum nunciorum ſeu oratorum dicti domini ANGELI & ſui prætenſi collegii, fuerunt præſentes venerabiles & honorabiles viri Mathæus de Strata, notarius aſſertæ cameræ, & Georgius de Pala ſcriptores

* *al.* Bonfile.

* *al.* Eſcheren.

A abbreviatores litterarum dicti domini ANGELI, Blaſius de Catinis pro preſbytero S. Senorii de Venetiis, Johannes de Werſmim pro canonico ſancti Victoris Dulmenſis, Monaſterienſis diœceſis eccleſiarum ſe gerentes, & Baptiſta de Teſtis de Bononia pro notariis, & Guido de Buſco magiſter in artibus & bacalarius in decretis, clericus capellæ, Johannes de Magnavis de Bononia preſbyter, & Rodgerus de *Diick* litterarum dicti domini ANGELI ſcriptor, ac Nicolaus de Faganea, plebanus plebis ſancti Stephani in Camelico, Aquilegienſis diœceſis, & Hugo Johannis, B clericus Argentinenſis, pro teſtibus per præfatos nuncios & oratores, & pro parte & nominibus quibus ſupra, ad præmiſſa vocati ſpecialiter & requiſiti, pariter & rogati.

Ego Petrus Eximini de Pilaribus, bacalarius in decretis, præpoſitus eccleſiæ Ilerdenſis, cameræ apoſtolicæ clericus, publicus apoſtolica auctoritate notarius, præmiſſis omnibus & ſingulis, dum, ut ſupra ſcripta ſunt, agerentur & fierent, unà cum notariis ſubſcriptis præſens fui, eaque ſic fieri vidi & audivi. Ideo huic præſenti publico inſtrumento manu aliena fideliter ſcripto, ſignum C meum ſolitum appoſui, me hìc manu propria ſubſcribendo ſignavi rogatus & requiſitus in teſtimonium præmiſſorum.

EPISTOLA GREGORII PAPÆ XII. communi & conſilio Ancianorum civitatis Saonæ.

Gratias agit de oblata ſibi ſuoque collegio ſecuritate.

GREGORIUS, &c. dilectis filiis communi & conſilio Ancianorum civitatis Saonæ S. D & A. B.

Anno 1407. *Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.*

Venerunt nuper ad præſentiam noſtram dilecti filii oratores veſtri, qui laudabilis & ſineræ veſtræ intentionis propoſitum circa extirpationem lugubris ac peſtiferi ſchiſmatis, & conſecutionem deſiderabilis unionis in Dei eccleſia, & oblationes veſtra ex parte ampliſſimas erga ſecuritatem noſtram & venerabilium fratrum noſtrorum S. R. E. cardinalium & aliorum, & erga alia emergentia in præmiſſis nobis expreſſerunt diligentia ſingulari, ex quibus propoſitum ipſum filiale E duximus in Altiſſimo condignis laudum præconiis extollendum, acceptantes paternis & gratis affectibus oblationes hujuſmodi, tam liberaliter quam filialiter per vos factas, quibus uti intendimus in cujuſvis ingruentis neceſſitatis articulo, confidentia ſingulari, offerentes nos ad illa diſpoſitos per quæ & publicis & privatis veſtris negotiis poſſit veſtræ dilectionis integritas incrementis ſalutaribus confoveri: Exhortantes eamdem nihilominus, quatenus circa ordinationem & diſpoſitionem gerendarum rerum, quantum ad

vos poterit attinere, erga acceſſum noſtrum A & ipſorum fratrum & aliorum ad civitatem veſtram Saonenſem, & reſidentiam in illa, ſtudio ſingularis diligentiæ velitis, ut de veſtra intentione confidimus, providere, ac exequi quæ hujuſmodi materia poſtulabit, ut exinde veſtræ devotionis ardorem poſſimus in largitore bonorum omnium non immerito commendare. Datum Romæ apud S. Petrum, idibus Junii, pontificatus noſtri anno 1.

COPIA (a) LITTERÆ directæ domino de Thureyo per dominum noſtrum papam Benedictum XIII.

B

Ut Niceam ad eum accedat.

Anno 1407. Ex mſ. S. Laurent. Leodienſis & illuſtriſſ. dom. Chauvelin.

BENEDICTUS, &c. Dilecte fili, poſtquam nuper de receſſu noſtro, nec non propter peſtem de hac villa tibi ſcripſimus per expreſſum, duas ab ANGELO CORRARIO ejuſdem tenoris recepimus litteras, quarum copiam continet cedula præſentibus intercluſa, in quibus conjicere poteris qua via in factis eccleſiæ Angelus ipſe procedat. * Nos autem deliberatione præhabita, cum illis quos hic habere potuimus, Angelo prædicto reſcripſimus, prout etiam in fine dictæ cedulæ videbis plenius contineri. Nec propterea a concordatis recedere intendimus; ſed in aſſumpto propoſito perſiſtentes, verſus Niciam in nomine Domini, prout ſcripſimus, dirigimus greſſus noſtros, ut debitum ad quod obligamur Deo & eccleſiæ perſolventes, fraudibus poſſibilibus occurramus, quo convinci poſſent, ſi nobis ſub ſpe ſuæ reverſionis accedere negligentibus, ille cum ſuis in prefixis loco & tempore compareret. Quamobrem circumſpectionem tuam requirimus & hortamur, quatenus te circa præmiſſa taliter diſponas, quod per totum menſem præſentem Niciæ, prout apunctuatum extitit, perſonaliter ſis nobiſcum, ut ab inde ad executionem eorum quæ concordata ſunt, favente domino, procedere valeamus. Datum Maſſiliæ apud S. Victorem die 1. Auguſti, ſub ſigneto noſtro ſecreto.

** al. incedit.*

Præterea ad ea quæ ſcripſiſti ſuper adventu ambaſſiatorum dicti Angeli venientium de Pariſius, quid ulterius ſcribere debeamus non videmus, niſi quod eis copiam litterarum magiſtri eorum oſtendas, ut videant qualiter concordata & firmata negotia diſponantur. Et inſuper eos moneas, ſicut tibi videbitur, ut dominum ſuum inducant, ad exequendum ea quæ firmata ſunt, quantum ad ejus partem ſpectat, & de eis quæ ſuccedent, cum eis quæſumus continuo nobis reſcribas. Datum, ut ſupra. P. SARIANI.

(a) Hanc Benedicti epiſtolam deſcripſimus ex mſ. codice S. Laurentii Leodienſis, in quo extat poſt ejuſdem Benedicti aliam epiſtolam, alias à nobis editam tom. 2. Anecdot. pag. 1386. & duas Gregorii, quarum prima extat ididem pag. 1387. altera apud Rainaldum ad annum 1407. n. 8. & alteram ejuſdem Benedicti epiſtolam quæ habetur, tom. 2. Anecd. pag. 1380.

EPISTOLA BENEDICTI XIII. ad Johannem ducem Bituricenſem.

Scribit dominus B. principibus diligentiam per eum factam in facto unionis habendæ.

Anno 1407. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

BENEDICTUS, &c. dilecto filio nobili viro JOHANNI duci Bituricenſi, ſalutem, &c. Etſi tua, fili dilecte, & plurimorum aliorum chriſtianæ fidei profeſſorum mens ſolida perſuadet, quod ad fucatam relationum verſutiam non movetur, nec blandis ſermonibus ſupplantatur: quia tamen ſunt quandoque in plebe nonnulli, qui facili credulitati animos applicantes, plerumque ex veritatis errore ſiniſtra perſuaſione devicti, in devium prolabuntur; diſſimulandam rem non credimus, neque tacendam, quominus circa occurendam his diebus in factis eccleſiæ unitatis veritatem geſtorum planis ſermonibus ſinceriſque affectibus explicemus; ne hoſtis antiquus, qui ſæpe in angelum lucis ſe transſigurat, aliud cordibus fidelium imprimat, quam veritas patiatur.

C

1. Cum ergo ad eradicandum ſchiſma peſtiferum, a magnis citra temporibus in Dei eccleſia proh dolor exortum, profugandumque de medio chriſtiani populi ſeneſcentis erroris pervicaciam, ac procurandam, Deo auctore, eccleſiaſticam unitatem, etiam dum minor nos ſtatus haberet, ſed præcipue poſtquam nobis indignis ab Alto impoſitum extitit onus apoſtolicæ ſervitutis, tanto accuratius ardentiuſque, quanto rem ipſam ad nos principalius ſpectare cognoſcimus, omnem diligentiam nobis poſſibilem, Deo & compatientia teſtibus, adhibuerimus, vias & modos exquirendo multiplices, quibus melius poſſet, fructuoſa operatione intercedente, tam exitiale malum de medio chriſtianitatis radicitus exſtirpari.

D

2. Poſt varios tandem tentatoſque labores, incaſſum, malitia operante, deductos, apud duos in ſede apoſtolica intruſos, ipſiuſque ac Urbis nefarios detentores, PERRINUM DE TOMACELLIS videlicet, & COSMATUM DE CELINONA, quibus aperuimus vias rationabiles & honeſtas & ab ipſis aperiendas, quas nos obtulimus recepturos, prout fere cunctis fidelibus credimus fore notum. Noſtris in hac parte deſideriis ab eiſdem intruſis data repulſa, E ad optatam concluſionem nequivimus pervenire. Sed Deus judex juſtus eorum demerita ex alto proſpiciens, eos de terra ſubita & improviſa morte ſubtraxit. Quibus de medio ſic ſublatis & ſubtractis, hi qui apud partem illam pro cardinalibus ſe gerunt, ANGELUM CORRARIO, qui ſe facit a ſibi adhærentibus Gregorium nominari, in ſuum dominum, prædictorum Perrini & Coſmati ſucceſſorem illicitum ſurrogaverunt. Qui ſtatim nobis per ſuas, & multis catholicis principibus litteras

Digitized by Google

indicavit, ſe votis & juramentis aſtrictum pro danda pace in Dei eccleſia, & propterea velle convenire nobiſcum, ad promiſſa vota in actu effectualiter deducenda. Nos autem credentes indubie, virum iſtum ſecundum cor noſtrum, veris, ad ſalutarem rem peragendam, caritatis ſe vinculis aſtrinxiſſe; ipſum, ad tam pii operis conſummationem, dignum extimavimus habere conſortem, & tamquam totius duplicitatis expertem, inextimabilis boni nobiſcum fieri participem. Unde ſibi directis noſtris apicibus, ſub data Maſſiliæ apud S. Victorem ſecundo cal. Februarii pontificatus noſtri anno XIII. quæ pro vera pace in Dei eccleſia adhibenda expedire conſpeximus, ſemotis ambiguitatibus, duximus offerenda, & ſibi ac multis chriſtianis principibus intimare. Et quia, ut dictus ANGELUS ſcripſerat, conſilii ſui non erat, ut ejus verbo utamur, tempus terere, & apud nos pro tanti boni proſecutione moras graves ſuſtinere non poterat; dictuſque Angelus ſuos ad nos, pro concordando de loco ad conventionem opportuno, & aliis neceſſariis ad rem conficiendam, ſpoponderat nuntios deſtinare, quos nos libenter videremus, & caritative tractaremus, ſcriptis noſtris adjecimus. Deinde, nobis cum noſtra curia Maſſiliæ degentibus, Angelus ipſe ANTONIUM nepotem ſuum, qui pro Motonenſi, & GUILLELMUM qui pro Tudertinenſi epiſcopis ſe gerebant, ac ANTHONIUM DE BUTRIO utriuſque juris doctorem Bononienſem, quos tamquam ſibi caros & induſtrios ad hanc rem, ut dixit, explendam, elegerat nuncios ſuos, ad concordandum de loco conventionis & numero ab utraque parte ad locum ducendorum, & ad declarandum & gerendum ea quæ circa hæc oportuna forent, plena & libera facultate ſuffultos, ad noſtram præſentiam poſt dies aliquos deſtinavit, qui ultima die Junii applicuere Maſſiliam, & habitis inter nos & venerabiles fratres noſtros S. R. E. cardinales ex una, & nuncios prædictos nomine dicti Angeli & præfati ſui prætenſi collegii, ex altera partibus, colloquiis variis & tractatibus, factiſque diſcutionibus & collationibus de diverſis locis & circumſtantiis ad rem perficiendum neceſſariis, de articuliſque omnibus opportunis, prout talis & tanti negotii qualitas exigebat, tandem ab utraque parte extitit concordatum, locuſque Saonæ, propter qualitates in ipſo loco huic actui magis accommodas concurrentes, præmiſſis aliorum locorum diſcuſſionibus concorditer deliberate, & conſulto eſt electus unanimiterque receptus, in quo nos & noſtrum collegium, ac ipſe Angelus & ſuum prætenſum collegium, pro unione hujuſmodi exequenda, ac, dante Domino, obtinenda, in feſto S. Michaelis, vel ſi dictus Angelus certo caſu in hujuſmodi termino intereſſe non poſſet, in celebritate Omnium ſanctorum tunc futuris, nunc vero proxime lapſis, convenire perſonaliter deberemus; & exinde confecta fuerunt hinç inde, in forma authentica quamplurima publica documenta, multorum notariorum ſubſcriptionibus celebrata, quæ poſtea fuerunt per ipſum Angelum Corrarium verbo & ſcripto multiplici approbata, de quorum tenore per ſingula, cum jam fere cunctis per orbem conſtet fidelibus, longam texere narrationem ſuperfluum videretur.

3. Sed jam venientes ad factum; nos ad conſecutionem unionis hujuſmodi totis præcordiis anhelantes, ſperanteſque in illo, cujus res agitur, ad ea quæ agenda reſtabant, juxta concordiam habitam Maſſiliæ, ut præfertur, cunctis, prout tanti negotii arduitas exigebat, non ſine magnis laboribus & expenſis, expeditis, diſpoſitis & completis, quæ ante conventionem agenda contractus celebrati neceſſitas poſtulabat, ne aliquid negligentiæ in Dei negotio nobis poſſet aſcribi, quæ præfatus Angelus decreto in tempore, ſicut expreſſe ex forma initæ concordiæ tenebatur, an vellet in primo vel in ſecundo termino comparere: nos tamen volentes ſingula quæ inter nos & ipſum Angelum concordata & promiſſa fuerant, quantum ad nos pertinebat, realiter executioni mandare, cum prædictorum fratrum noſtrorum venerabili cætu, in primo termino, imo ante terminum feſti S. Michaelis præfati, juxta conventa prædicta, Saonam pervenimus, dicto Angelo cum ſuo prætenſo collegio aut aliquo ex eis, qui jam in cunctis, quæ ante conventionem per eos agenda vi contractus, ut præmittitur, incumbebant, defecerunt & minime comparendum cenſuerunt: de quo fuimus vehementi admiratione gravati. Nec mirum, cum pax quam confidenter Chriſtianam attendebamus, culpa dicti Angeli dilationum ſentiat detrimenta.

4. Nos autem adhuc credentes, quod Angelus ipſe, licet in præmiſſis primo termino defeciſſet, adhuc in ſecundo termino compareret; & quod in primo termino neglexerat, ſaltem in ſecundo ſuppleret, ipſum per unum menſem, quamquam adhoc nulla nos alia neceſſitas niſi animarum zelus arctaret, duximus expectandum: in quo termino, videlicet Omnium ſanctorum proxime lapſo, prædicti Angelus & ſuum prætenſum collegium, ſi æquitati initi contractus, prout promiſerant, adhærere volebat, comparere poterant & debebant, nec comparere curarunt, nec adimplere aliquid de præmiſſis, quamquam medio tempore, cum omni manſuetudine & caritate, ac inſtantia ſingulari, ipſum Angelum litteris ac frequenti nuntiorum noſtrorum inſtantia monuerimus, ne deficeret in promiſſis. Ipſe vero ad alia argumenta ſe convertens primo, deinde quorumdam oratorum ſuorum relatibus, conatus eſt ſuam apertam contumaciam atque buf-

A fariam fucatis coloribus excuſare, & ab itineris veraci nec dum finiti proſecutione ceſſando, ibi incidit in deficiendi periculum, ubi progrediendi depoſuit appetitum, dum poſt lapſum utriuſque termini conſtanter affirmat, ſe ad obſervationem concordatorum hujuſmodi non teneri, ut interim ſcripturarum ſuarum inhærens ornatui, & arte ludens rhetorica, menteſque ſimplicium curioſa & exquiſita verborum novitate demulcens, ipſorum animos detineat in ſuſpenſo, ne ſi, quam fugit, veritatis amica ſimplicitas ſcriptis inhæſerit, diſſolutis ſuarum nubeculis fictionum, veritatis radius cunctis fidelibus innoteſcat. B Nos autem ipſius veritatis ſimplicitate contenti, ejuſdem Angeli prætenſarum excuſationum figmenta, quæ nobis per ſuas litteras & nuncios intimavit, ſimul cum noſtrarum declarationum & reſponſionum brevi epilegio, mandavimus præſentibus intercludi, ut ex earum evidenti tenore diffugentium unionem palliata duplicitas, & ad eam efficaciter proſequentium puritatis ſinceritas poſſit facile comprehendi. Præmiſſa ideo ſic nobilitati tuæ diſponimus per ſingula reſervare, ne aliter credendum ſit æmulorum ſiniſtris a veritate ſermonibus. Et ne qui C de populo Chriſtiano tuæ devotioni ſubjecto, confictis informationibus ſeducantur; & quia dulcius munera divinæ gratiæ perveniunt, quotiens ſine magnis ſudoribus acquiruntur, poſt tantos labores pro parte noſtra ſuſceptos, poſt expenſarum ſarcinam, poſt tot graves contractus, poſt multa non facile numeranda diſcrimina, a tam ſancti operis non intendimus proſecutione ceſſare: ſed conſiderantes, quod minus bonum plerumque videri ſolet pax continuata per otium, quam reddita per laborem, propoſitum gerimus & habemus in votis, D quantum ipſe promiſit, a quo poſtulamur dirigi greſſus noſtros, ad executionem hujuſmodi divini operis fortius & ferventius laborare. Hortamur ergo te, fili dilecte, quatenus negotia eccleſiæ atque noſtra ſuſcipias in caritatis viſceribus recommiſſa taliter, ut exinde ultra humanum laudis præconium, æternum tibi præmium compares apud Deum, in quo te optamus bene valere. Datum Saonæ (a) pontificatus noſtri anno XIII.

E

EPISTOLA GREGORII XII. ad Petrum de Luna.

Deprecatur ut locum Saonæ ad conveniendum aſſignatum velit mutare.

Anno 1407. *Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.*

GREGORIUS, &c. PETRO DE LUNA, quem nonnulli in hoc miſerabili ſchiſmate Benedictum XIII. appellant, pacis & unionis affectum.

Scripſimus tibi nuper Viterbii exiſtentes: ſed quia ex certis conjecturis dubitamus litteras noſtras ad te delatas non fuiſſe, eas per præſentes iterari fecimus ſub eadem forma quæ talis tunc fuit. Recepimus litteras tuas ejuſdem tenoris, & ultimam hodie, quibus intelligimus, te non apprehendiſſe veras & legitimas cauſas pro mutatione loci Saonæ, breviter in litteris noſtris expoſitas: quarum diſtincta notitia, ſi tuæ claruiſſet menti, tantum bene de te extimamus, quod illas benigne acceptaſſes, & nobiſcum conveniſſes in commutatione loci præfati, ut decet virum prudentem, & in Deo ſuos motus dirigentem. Nos quidem ex his & aliis manifeſtis, ex debito commovemur, rectiſſimæ rationi innitentes ad dicti loci mutationem. Quare per paſſionem Domini noſtri te aſtringimus, ut velis caritative circumſpicere, & te de ſingulis pleniſſime informare, ut tua circumſpectio nobiſcum valeat providere, ne dum in loco Saonæ pax eccleſiæ quæritur, gravis diviſio relinquatur, & fidelium populorum ſub dominio eccleſiæ degentium, gravi ſub exterminio conditio exponatur. Et tanta eſt moleſtia de eodem loco apud partem noſtram, & majores ac tales informationes, ut anxie dubitemus ibi non poſſe compleri intentionem integræ & pacificæ unionis ut dictum...ſe offerunt, quæ prædicto loco obviant. Et ſi ſub pondere rationis recte avertis, videbis ex carentia galearum & aliis temporalibus defectibus penitus involuntariis, ingentem nobis adhæſiſſe difficultatem nos conferendi ad locum Saonæ, quæ ſola non nos retardaret, & nobis prævalidam honeſtatis ſecuritatem ſubtractam contra intentionem contractus. Cum igitur finis neceſſitatem imponat his, quæ ſunt ad finem, & proportionata debeant eſſe media, quæ ducunt in finem: imprudentiæ eſt inniti medio turbativo finis: difficultates vero & perplexitates quæ conferunt ad finem, non ſunt deſerendæ ſed implendæ, quales non fugimus: ſed omne arduum conferens ſequimur, & gratia Omnipotentis, ſub rectiſſima poſiti affectione cauſas invalidas & prætenſas non adjicimus: ſed quas caritas diligenter ſuſcipit. Fraterna igitur caritas pie te moveat, & congruis mediis ad finem concorditer gemamus optatum. Datum Viterbii VIII. calendas Septembris pontificatus noſtri anno primo.

EPISTOLA GREGORII XII. ad Januæ gubernatorem.

Inſtat pro mutatione loci Saonæ, & obſides offert germanum ſuum & unum ex natis ejus.

GREGORIUS, &c. dilecto filio nobili viro Johanni *Le Mengre*, dicto *Bouciquault*, gubernatori

Anno 1407. *Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.*

(a) Dixit ſuperius indictum fuiſſe terminum Angelo Corrario feſtum diem S. *Michaelis vel omnium ſanctorum, proxime lapſum:* ergo ſcripta eſt poſt feſtum omnium ſanctorum.

Digitized by Google

gubernatori Januæ, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Erecta tua nobilitas & quicumque Chriſticola perpetuæ beatitudinis ſperet præmia, ſi pro his, quæ ad pacem univerſalem cunctorum Chriſti fidelium matris, dominæ & magiſtræ dignoſcuntur exiſtere, integritate puriſſima expoſuerit ſe & ſua tam fideli quam æquanimi caritate. Ad cujus quidem pacis propoſitum, cum omnis noſtra intentio promtiſſima ſemper extiterit, ac ſtudiis ardentibus & propenſioribus prona & pervigil aſſidue vergat; & nobilitatem tuam, & reliquos ad tanti & tam ſalutaris proſecutionem negotii ab intimis noſtris excitamus præcordiis, oblationes ejuſdem nobilitatis in hac re & quibuſvis aliis opportunitatibus collaudantes, illis utemur, cum ſe caſus ingeſſerit. Et exoptantes toto cordis affectu horrendum ſchiſma de medio ſummoveri, petivimus jam pridem, ut in tuæ nobilitatis notitiam certiſſimi ſumus debuit perveniſſe, ob defectum galearum fidarum, cum quibus ad civitatem Saonæ, pro exſtirpatione ipſius peſtiferi ſchiſmatis, mens fuerat accedere, cum nulla præberetur occaſio ipſas conſequendi; pro quibus habendis ſcilicet, incaſſum tam nos quam venerabiles fratres noſtri S. R. E. cardinales ſtudia ſupremæ diligentiæ poſuimus; ut earum loco ac pro ſecuritate noſtra & noſtrorum, obſides tam Januenſium quam Saonenſium civium nobis & nonnulla alia aſſignarentur & fierent, quæ, & majora tui parte & per oratores regios, & per alios ſæpius nobis oblata fuere, prout in reſponſione noſtra Romæ apud S. Petrum oratoribus & nunciis Petri de Luna, quem nonnulli in hoc pernitioſo ſchiſmate Benedictum XIII. nominant, facta liquent; quæ effectu, quod non putabamus, caruerunt. Unde in admirationem & ſtuporem non mediocriter adducti ſumus, maxime cum honeſta, æqua & rationabilia fuerint poſtulata. Ac videntes rem ipſam petitam, honeſtati, æquitati & rationi congruentem fine fruſtratam ſuo, in tam ſalutaris ac divini proſecutione negotii mens condolet atque ſtupet; & præſertim attenta ſuperexcellentia tam ſublimis excellentiſque materiæ Deo & mortalibus exoptandæ, quod communitati locus Saonæ, ex rationabilibus cauſis, recte intuentibus evidentiſſime gravis & non idoneus exordialiter, ob defectum galearum hujuſmodi, & ſuſpicionem injectam potentatui plurimorum, non fuerit in locum alium idoneum & utrique parti accommodum, ut inſtantiſſime exquiri fecimus, rationabiliter commutatus; quod pro communi Chriſtianorum ſalute fieri ab intimis noſtris præcordiis affectuoſiſſime cupientes, ut poſſet negotium mutationis loci commodius, ratione propinquitatis, & celerius pertractari, ſumma cum vigilantia procuravimus ſine effectu habere terram & fortalitia Petræ-ſanctæ, oblatis de ſanguine noſtro dilectis filiis nobilibus viris PHILIPPO CORRARIO germano noſtro, & uno ex natis ejus, pro obſidibus, & arce noſtræ civitatis Caſtellanæ, cum validis promiſſionibus & cautelis, ne deperiret unionis deſiderabilis aſſequendæ in Dei eccleſia tantum bonum, erga cujus conſecutionem nec vacillantem aut mutatam fidem mentis noſtræ vel voluntatis propoſitum uſquam invenies: ſed nos indeficienti affectione diſpoſitos abſque ruga vel ſcirpi nodo; recta enim & ad verum tendentia finem proſequimur, [ac] ſedulo illa ſemper inquirere & inquiſita proſequi & complere, quæ tam ſalutaris materia & in tanto rerum pondere, prout tenemur & expedit, flagitabit; nec quiſpiam ab hac ſancta diſpoſitione, certiſſima ſit tua nobilitas & mens, nos alienos umquam inveniet aut immutatos, quidquid aliquorum loquacitas aut protulit vel proferre in contrarium connitatur. Sic ad rem ipſam affecti ſumus in quacumque loci mutatione, ſi, ut ſperamus, emergat omnis utriuſque partis gerendarum rerum difficultas metuſque ſubripientur de medio, & aderit pacem ipſam amantibus, optatæ ſalutis dies. Et ut hoc contingat, noſtram non fugit notitiam, eadem tua nobilitas poteſt, debetque equidem quamplurimum operari; ad quod eamdem totis affectibus excitamus, exinde ſempiternæ vitæ præmia ultra indelebilis nominis gloriam habituram. Unum tamen ſilentii taciturnitate pertranſire non poſſumus, in quo ex affectu unionis anxiamur immenſe, ut bonum ipſum protrahatur, propter non mutationem præfati loci, quæ ſi idonea & utrique parti accommoda fieret, impedientia finem ſublata eſſent, & ſequeretur ipſum unionis bonum in populo Chriſtiano. Datum Senis III. idus Octobris, pontificatus noſtri anno primo.

GREGORII XII. LITTERÆ ad Jacobum de Torſo, Johannem abbatem de Pratalia, & Franciſcum Juſtinianum nuncios ſuos.

Ut Benedicto rationes exponant quibus ad mutandum Saonæ locum movetur.

Anno 1407. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chanvelin.

GREGORIUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis Jacobo de Torſo Utinenſi notario, JOHANNI abbati monaſterii S. Mariæ de Pratalia Paduenſis diœceſis, nobili viro Franciſco Juſtiniani domicello Veneto ac hoſpitii noſtri magiſtro, noſtris & apoſtolicæ ſedis nunciis, S. & A. B.

Cum circa proſecutionem tractatus exſtirpationis horrendi ſchiſmatis, & conſecutionem Chriſtiano in populo deſiderabilis unionis omnis noſtra vergat intentio, & propterea ad PETRUM DE LUNA, qui ab eidem adhærentibus Benedictus XIII. nominatur, &

nonnullos alios, in nuncios noſtros vos dirigamus præſentialiter; nos volentes ut rationes & cauſas quæ mentem noſtram ab acceſſu ad civitatem Saonenſem merito retraxerunt & retrahunt; ſuaſerunt & ſuadent, & inducunt rationabiliter ad mutationem dicti loci, ut eo clarius ipſi Petro & aliis poſſitis exprimere, quo ſeriosius illarum continentiam in ſcriptis & per noſtras litteras redactam & intueri & docere poteritis, earumdem tenorem præſentibus duximus adnotandum, ſecundum quem mandamus & volumus vos procedere, & exprimere tam dicto Petro, quam aliis, ad quem vel ad quos vos vel aliquem deinde hujus rei cauſa declinare contigerit, hujuſmodi rationes & cauſas, juxta infraſcriptorum capitulorum exigentiam & tenorem. Volentes nihilominus, quod ſibi, ubi, quando, & quotiens vobis pro conſervatione noſtrorum honoris, nominis, ſtatus, veritatis, atque juſtitiæ videbitur convenire, expoſitis rationibus & cauſis ſupradictis, declarare & etiam proteſtari noſtro nomine in præſentia dicti Petri, & aliorum quorumlibet, per nos non ſtetiſſe, nec ſtare, quominus circa exſtirpationem dicti ſchiſmatis & conſecutionem deſiderabilis unionis prædictæ, effectualiter procedatur, & diſpoſitos circa illa ſemper intendere, quæ per prædictæ unionis effectus ſequi poſſit tam celeriter quam votive, cui ſemper parati & efficaces fuerimus, ſumus, & eſſe, Deo auxiliante, intendamus, ad obſervationem voti, promiſſionis & juramenti noſtrorum, factorum, approbatorum & publicatorum, & quæcumque alia in præmiſſis, & circa ea agere & exſequi valeatis, prout pro ſtatu & honore hujuſmodi proſpexeritis expedire; ſuper quibus vobis plenam & liberam concedimus tenore præſentium facultatem. Tenor vero dictorum capitulorum ſequitur, & eſt talis videlicet: Capitula ad Petrum de Lunam, quem ſibi adhærentes Benedictum XIII. nominant.

Primo fiat exhortatio ad eum, &c. *ut apud Raynaldum ad annum* 1407. *n.* 20. Datum Senis XI. calendas Novembris, pontificatus noſtri anno primo.

RESPONSIO

Facta per dominum Benedictum ſuper mutatione, directa univerſis.

Anno 1407. *Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chanvelin.*

BENEDICTUS, &c. Cum nuper, nobis Maſſiliæ reſidentibus, pro exterminatione nefandi & inveterati ſchiſmatis, ac unione in Dei eccleſia feliciter reducenda, inter nos & venerabiles fratres noſtros S. R. E. cardinales ex una, & certos ANGELI CORRARII, qui ſe fecit Gregorium nominari, oratores & nuncios, habentes ad hoc plenam poteſtatem ac ſpeciale mandatum, partibus ex altera; fuit hæc Saonæ civitas velut habilis, idonea

A ac utrique parti ſecura, pro conventione mutua, per nos & dominum Angelum facienda in feſto Michaëlis tunc inſtantis, vel ſi ipſe, certo caſu, non poſſet in dicto termino intereſſe, in ſolemnitate Omnium Sanctorum proxime præterita, certis adhibitis cautelis, promiſſionibus honeſtatis, & ſecuritatibus partem utramque ac bonum ſperatæ unionis concernentibus, conventis, ac mutuo conſenſu ad concordiam deductis, & ex poſt per ipſum ANGELUM CORRARIUM, verbo, ſcripto aut facto multiplici approbatis; & licet noſtri ex parte fuerint adimpleta & inviolabiliter obſervata, & in præſenti Saonæ civitate, in B primo & in ſecundo terminis perſonaliter cum fratribus noſtris S. R. E. cardinalibus præſentibus, in qua & de præſenti etiam reſidemus, non ſine magnis laboribus & expenſis; ipſeque ANGELUS CORRARIO, neſcimus quo ductus ſpiritu, in dictis terminis venire nobiſcum recuſaverit; & licet ex poſt certos ejus nuncios ad nos deſtinaverit, qui diverſas ſatis notorie cauſas impertinentes ſuæ abſentiæ proponentes, petierunt locum mutare, & obtulerunt ut alium locum acceptaremus ſub utriuſque dominio ponendum, vel quod nos unum locum, & Angelus ipſe alium C locum eligeremus in civitate propinqua, ſeu quod ſub alicujus dominio, ſumta hinc inde confidentia, locum mutuo aſſenſu eligeremus, & ſpecificando primam & tertiam vias per litteram, loca & dominia nominaverunt & obtulerunt in Italia, & in dicti Angeli obedientia & poteſtate exiſtentia, nullum locum ſeu dominium noſtræ obedientiæ nominando. Circa autem ſecundam viam, inter cetera loca nominarunt Portum-Veneris, vel Sarzanam pro nobis, & locum de Petra-ſancta pro ipſo Angelo obtulerunt. Cumque ab ipſis nunciis petierimus, ſi ad præmiſſa concordanda & firmanda aliqua eſſent ſufficienti poteſtate muniti, nobis obtulerunt & exhi- D buerunt certum ipſius Angeli Corrarii mandatum, quo cavetur, ut declinata hac civitate Saonæ, ſuper commutatione loci & locorum in Italiæ partibus de ſua obedientia habilis, idonei, & ſecuri aut accommodi; ſecurorum, habilium & accommodorum parti utrique poſſent convenire & concordare nobiſcum, & gratum haberet quidquid per dictos ſuos nuncios in præmiſſis factum foret, abſque alia promiſſione de obſervando quæ concordata forent, aut fidei aut juramenti interpo- E ſitione. Tenor autem dicti mandati & forma talis eſt.

GREGORIUS, &c. dilectis filiis Jacobo de Torſo Mutinenſi notario, JOHANNI abbati monaſterii beatæ Mariæ de Pratalia Paduanæ diœceſis, ac nobilo viro Franciſco Juſtiniano domicello Veneto ac hoſpitii noſtri magiſtro, noſtris & apoſtolicæ ſedis nuntiis, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Attendentes quod media quæ ad finem ali-

Digitized by Google

quem ordinantur, conferenda veniunt ad A finem ipſius, & illis non conferentibus, ſed impedientibus potius, prout in humanorum eventibus plerumque ſolet accidere, ratione mutanda cenſeri debent; & conſiderantes quod pro exſtirpatione inveterati ſchiſmatis & peſtiferi, locus Saonæ civitatis, pro conventione noſtra & Petri de Luna, quem ſibi adhærentes in eodem ſchiſmate Benedictum XIII. nominant, & aliorum de noſtra ſuaque poteſtate Maſſiliæ, & dilectis filiis commiſſariis noſtris ex una, & dicto Petro de Luna ex alia partibus electus aſſeritur, ex multis B modis ad eumdem finem non conferentibus, & ex multis aliis rationabilibus cauſis redditur incongruus, & inhabilis, & plurifariam ſuſpectus, prout per nuncios & litteras noſtri parte ſæpe & ſæpius tam ipſi Petro, quam complicibus nonnullis ejuſdem, & quampluribus aliis explicatum fuit, & propterea per nos, iiſdem & nonnullis aliis ſuadentibus cauſis, declinatus extiterit, & ab intimis noſtris præcordiis ſemper optaverimus & optemus ſchiſma ipſum exſtirpari, ac unionem emergere, & de veſtræ diſcretionis fidelitate, probitate, ac gerendarum rerum experientia ſum- C ſerimus & ſumamus in Altiſſimo fiduciam ſpecialem: diſcretioni veſtræ, non noſtro nomine, iterato, ubi, quando, quotiens expedire noveritis, declinandi locum ipſum civitatis Saonæ, & commutationem loci vel locorum in Italiæ partibus de obedientia noſtra habilis, idonei, ſecuri & accommodi; ſecurorum, habilium & accommodorum utrique parti petendi, & cum eodem Petro vel ejus commiſſariis uno vel pluribus, ad id ab eo ſpecialiter conſtitutis, de ac ſuper hujuſmodi commutatione loci vel locorum, D conveniendi & concordandi, ac omnia & ſingula quæ in præmiſſis, & circa ea vel eorum aliquod utilia vel opportuna fuerint gerendi & faciendi plenam ac liberam tenore præſentium concedimus facultatem; gratum & ratum habituri, quidquid per vos factum fuerit in præmiſſis, id quod faciemus, auctore Domino, uſque ad ſatisfactionem congruam inviolabiliter obſervari. Datum Senis XV. cal. Novembris, pontificatus noſtri anno primo.

Nos vero attendentes præmiſſi mandati inſufficientiam, tam ratione locorum in ſua E obedientia conſiſtentium, quam inæqualitate: ac etiam imparitatem quæ ex forma dicti procuratorii, ſi acceptaretur, evidenter ſequeretur, etiam propter qualitates locis eligendis adjectas; ac etiam quia de tempore præfigendo, in quo pluraliter loco vel locis concordandis convenire debemus, nulla mentio habetur, necnon propter repugnantiam mandati dicti Angeli, ad oblata, & ex aliis cauſis quæ ex tenore dicti mandati apparent & apparere poſſunt evidenter, quod ſuper datis & oblatis, ſeu eorum altero concordare non poteramus ſecure cum dictis nuntiis, nec firmiter, cum ipſi ſufficientem poteſtatem non haberent, ut præfertur. Perpendentes etiam in præmiſſis aliquid poſſe latere, cum omnem locum obedientiæ noſtræ ipſe Angelus Corrario, ex tenore dicti mandati declinet & excludat; & timentes quod, ſi cum dictis nunciis poteſtatem ſufficientem non habentibus concluderemus, nobis illud poſſet, prout & alias cum habentibus ſufficiens mandatum, cum magnis laboribus & expenſis per dilationes inutiles ducti ſumus, cum dictis ſuis nunciis tute & ſecure concludere nequivimus. Interim ne hoc ſanctum negotium, cujus conſummationi deſiderium mentis noſtræ intimis inhæret continue, in ſuas ſeu notorias altercationes infructuoſe ulterius deducatur in longum, deliberatione habita cum fratribus noſtris S. R. E. cardinalibus, de ipſorum conſilio de præſenti nos ſolemnes nuncios deſtinavimus ad ipſum Angelum Corrarium, cum plena poteſtate & ſpeciali mandato concordandi & firmandi noſtra ex parte, & fratrum noſtrorum prædictorum, quod nos & fratres noſtri prædicti, in confinibus utriuſque obedientiæ perſonaliter accedemus, ſcilicet ad Portum-Veneris, per ipſos nuncios prædicti Angeli pro nobis nominatum, ſi ipſe Angelus ad locum Petræ-ſanctæ infra tempus breve cum dictis noſtris nunciis concordandum, ſe venturum obligaverit, ut ſui nuncii verbo in noſtra & fratrum noſtrorum præſentia publice obtulerunt. Et eſt autem noſtra firma intentio & propoſitum irrevocabile, quod poſtquam firmata prædicta fuerint per dictos noſtros nuncios, & Angelum Corrarium antedictum, infra menſem ad dictum Portum-Veneris, vel alium terminum brevem, de quo concordatum fuerit, perſonaliter cum noſtris fratribus accedemus, facturi, auxiliante Altiſſimo, quantum nobis poſſibile fuerit, ut unio in Dei eccleſia feliciter ſubſequatur.

Si autem dictus Angelus Corrario prædicta firmare noluerit, vel poſtquam firmaverit, ad dictum locum Petræ-ſanctæ venire recuſaverit; in eo caſu & caſibus obligationem, qua efficaciter tenetur, in hac civitate Saonæ nobiſcum, lapſu dictorum terminorum non obſtante, convenire, eidem remittere nullatenus intendimus, nec ipſum Angelum ab alia quovis modo liberare. Et hæc dicimus & offerimus ac proteſtamur in præſentia nunciorum dicti Angeli Corrario exiſtentium coram nobis, & de hoc petimus fieri publicum inſtrumentum. Datum Saonæ IV. idus Novembris, pontificatus noſtri anno XIV.

Digitized by Google

COPIA LITTERÆ
per Gregorium intruſum Benedicto miſſæ.

Queritur de oratoribus regis Franciæ.

[a] Anno 1407. Ex mſſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin

GREGORIUS, &c. (a) PETRO DE LUNA quem nonnulli Benedictum XIII. appellant, pacis & unionis affectum. Dudum ſiquidem cogitavimus, & nobis opportunum ſatis videbatur, ut aliquid ad te ſcriberemus, pro aperienda atque tuenda veritate, quam quidem improbi nuper oratores Gallici in tenebras tendunt, & artificioſam atque mirabilem mendaciorum ac fictionum ſeriem prædicant. Quamquam enim elegerimus detrahentium verba atque improborum latrationes patienti animo atque ſilentio ſupportare, cum reſponſionibus detractorum ætas noſtra minime conterenda ſit; nunc, ut promiſimus, nobis expediens viſum eſt, quorumdam malignorum maledicta refellere, ne forte te etiam plurimoſque alios longinquos, atque non ita conſcios veritatis, falſidicorum aſſeveratio a via veritatis abduceret, & per opiniones fallaces errare perſuaderet; tantoque magis certamen præſens nobis licere videtur, quanto non pro privata re, ſed pro publica ac totam Chriſtianitatis religionem tangente, veritatem in lucem producere, quam qui oderint, maledicti. [b] (b) Pridie antequam oratores regis Francorum ad Urbem veniſſent, fama fuit ad Urbem venturos regios oratores ex omni Gallia electos, eoſque communis rumor pacem atque unionem afferentes, idque Dominus noſter firmiter ſeminabat: ſed longe noſtra nos fefellit opinio. Principio igitur cum hi nuntii in Urbem venere, ſe profitebantur attuliſſe viam ſtirpandi ſchiſmatis; quorum adventus Dominus noſter omni manſuetudine excepit cum bona ſpe celeris (unionis) & pacis. Sed ecce homines ſeditioſos, ſceleſtos, depravationem mentis mellitis verbis more diabolico ſimulantes, primum dominum noſtrum ad unionem hortantur, ad id dicunt ſe legatos eſſe, & quæcumque rei oportunitas pro hujuſmodi expeditione exiget, id effecturos promittunt, facultatem ampliſſimam exhibitam eis a principe ſuo Francorum rege oſtendunt. Deinde maledicti atque pernitioſi ſcandala tentant & ſeditiones, diviſionem atque ſchiſma inter dominum noſtrum & dominos cardinales experiuntur, Romanum populum & dominum exhortantur, & omnes penitus proditionum artes, quarum... nigri ſunt, in animo verſant; quodque auſi ſunt dicere in conſpectu dominorum cardinalium, opportunum eſſe hunc dominum noſtrum, & Avinionenſem, & ambos, in ig-

(a) Hujus epiſtolæ initium nomine Gregorii ſcriptum eſt, reliquum nomine ſuorum cardinalium.
(b) Hic loqui incipiunt, ut videtur, Gregorii cardinales.

A nem projicere. Beſtiales nuncii recte totum oppoſitum ejus rei quæſivere, pro qua ab eorum principe legati fuerant. Quotiens dominus noſter eos benigne affatus eſt, dicens: tractemus hanc rei materiam caritative atque mature: ſed ipſi quorum omnis ſeditio, omnis arrogantia, omne malorum genus mentes invaſerat, omnem penitus caritatis viam aſpernati ſunt, appellarunt dominum ut eorum galeas aſcenderet; quæ res ſi per eos manſuete tractata extitiſſet, faciliter effectum ſortita foret. Sed eſto, quod dominus noluerit eorum galeas aſcendere, quid ad hoc? an non æquum eſt, ut in conventionis loco B liber ſit, & non in poteſtate partis adverſæ? an non juſtum videtur, ut ubi de pari cauſa contenditur, æqua ſit partis utriuſque conditio? Nam ſi in conventionis loco ſit pars adverſa potentior, & ibi dominus noſter cogi poſſit, maximum crede periculum imminet, ne dum unioni intenditur, ſcandalum deterius oriatur, majuſque ſchiſma. Nam ſi oratores Gallici ſuperius nominati, in juriſdictione domini noſtri auſi ſunt velle in eum ſeditionibus machinari, quid putandum eſt eos effecturos, ſi dominus noſter in eorum manibus ſe confideret? Ob hoc igitur domi- C nus noſter quaſdam additiones ſeu nova capitula publicavit, in quibus nil aliud petitur, niſi ſecuritas domini noſtri in conventionis loco. Et quicquid ſanctius poſtulari poteſt, quam tam grande atque ſanctum opus non aliena violentia, ſed voluntate propria, atque electione proficere, ne detractorum atque improborum nequitia dominum noſtrum accuſet, quod dilationes aut occaſiones quærat, non perficere quod promiſit, cum ipſe omnibus viis & modis, quibus res ipſa commodius atque celerius expediri poſſit intendat, D cujus ſanctimoniam atque ſinceritatem, favente Deo, felix monſtrabit eventus. Ab Urbe diſceſſit, Senis eſt, ad locum conventionis properat, per extraneas terras omnino vagus & profugus; quod quamquam majeſtati & ſenectuti ſuæ minime conveniens ſit, cum tamen compellit ardens ad unionem appetitus. Hæc cum ita ſe habeant, tibi ſcribere curavimus, ut veritas tibi appareat, quæ ſi aliquando a quibuſdam peſſimis atque pernitioſis hominibus opprimitur; diu tamen latere non poteſt. Vale. Scriptum Senis decima Septembris. Dominus noſter quam plurimum E optat præſentiam domini ducis Bituricenſis, ſperans quod hæc unio per manus ſuas optime tractaretur.

LITTERA CONTINENS
colluſiones promiſſas & juratas inter duos contendentes de papatu.

REverendiſſime pater, omni recommendatione præmiſſa, noveritis me per cer- Anno 1407. Ex mſ. illuſtriſſimi dom. Chauvelin.

Digitized by Google

tos dies remanſiſſe in urbe Romana, poſt receſſum illius, qui GREGORIUS nominatur, & a nonnullis, meo judicio fide dignis, quamplurima audiviſſe, quæ concernunt ſtatum unionis eccleſiæ, quorum narratio longa eſſet & tædioſa: ſed elegi ex multis quaſdam apparentias, quas V. P. reſerare fore arbitratus ſum. A

Prima eſt, quod contendentes de papatu ſunt confœderati per promiſſum & juramentum, tractare materiam unionis per ſe & ſuos, & non per conſilium principum, aut aliorum de ſuo conſilio non exiſtentium.

Secunda eſt, quod ipſi Benedictus & G. tenent, quod ad ipſos, & non ad alios præciſe, ſpectat procurare & tractare unionem eccleſiæ, & nullomodo ad alios, niſi in quantum fuerint per ipſos requiſiti; in quo caſu tunc tenerentur eis ſubvenire, & aliunde nullo modo ſe intromittere. B

Tertia, quamvis ipſi contendentes convenerint & concordaverint de loco & tempore, & de circumſtantiis per juramentum aut promiſſum: tamen poſſunt locum mutare, terminum prorogare, juxta eorum voluntatem; & oppoſitum tenere & dicere, eſt eccleſiæ contradicere & pacem impedire.

Quarta, talem locum volunt habere in conventione, a quo, ſi non fuerint concordes, poſſint libere recedere, remanente etiam ſchiſmate ut eſt; quia majus eſt periculum ipſos cogere, quam eccleſiam ſic remanere, ut ipſi & eorum fautores aſſerunt. C

Quinta, in conventione aliquas vias tractare intendunt ante renuntiationem, quas reputant juridicas; quia & inter vias quas tractant & tractare intendunt, tres notantur; ſcilicet, reductionis, compromiſſi & ſucceſſionis; & ultima, ut fertur, eſt domino B. valde placabilis, videlicet, ut qui ſupervixerit, maneat papa, & unuſquiſque alterum conſtituat ſuum vicarium, habilitando & approbando quicquid alius fecerit. D

Ex quibus contendentes & eorum fautores, diligentiam quam fecerit rex & univerſitas Pariſienſis, reputant potius impedimentum pacis eccleſiæ, quam juramentum & ſuffragium.

Iſta P. veſtra R. ex multis auditis alicui & veſtræ providæ providentiæ indilate fore revelanda cogitavi; quia iſta ſcire nocere non poteſt, immo prodeſſe. Caritas Chriſti vos dirigat feliciter & longæve in agendis amen.

Scriptum Romæ die XIII. Auguſti. E

EPISTOLA CAROLI VI. REGIS Francorum ad Benedictum XIII.

Rex Francorum ſcribit domino B. quod niſi infra certum tempus det pacem eccleſia, erit neutralis.

A Noſtre tres ſaint pere le pape BENOIST XIII. de ſon nom CHARLES, &c. voſtre devot fils en JESUS CHRIST, vray chief & fondement de noſtre mere ſainte egliſe, piteuſement & miſerablement a ce temps diviſée, amour & reverence, & briefment obtenir en ycelle union & pais ferme.

Anno 1407. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chanvelin.

Tres ſaint pere, pour le tres grant fervent & continue deſir, que nous avons de veoir en noz jors paix & union en noſtre dite mere ſainte egliſe, lequel de jour en jour croiſt & abunde de plus en plus en noſtre cueur, jaçoit que cy en arrieres avons fait, pour venir à ladite union, toutes diligences à nous poſſibles, & envoyé pour ce non mie ſeulement par devers vous, tant telles & ſi ſolemnes legations & ambaxiates, comme bien en eſtes recors: mais auſſi par devers voſtre adverſaire à Rome, & par devers pluſieurs roys & princes & autres ſeigneurs, & communitez notables de l'une & de l'autre des obeiſſances; leſquelles diligences trop longues ſeroient, & neſt meſtier de vous eſcrire, car elles ſont notoires, & les ſavez aſſes. Et ce nonobſtant n'avons encore aucune congnoiſcence, que ladite matiere ſoit diſpoſée, ne ſi approchée comme elle peut & deuſt eſtre, ſe cheſcun euſt fait diligence telle, qu'il eſtoit tenu de faire. Nous conſiderans, & pour ce doutans forment, & non ſen cauſe, que ſe ce tres mauvais & deteſtable ſciſme, que ſi longement a duré en l'egliſe, ne prent fin & bien brief; il ſera en voie de ſoy plus enraciner, en grant deſolation de la chretienté & conſolation des anemis de la foy, & que l'une des principaux cauſe, entre pluſeurs autres, que ſi longement le fait durer, & qui le continue, eſt pour les pourſis, plaiſirs temporels & honneurs que vous & voſtre dit adverſaire & les autres contendens vos predeceſſeurs y avés eus, par l'obeiſſance preſtée & donnée à vous & aus aultres, nous qui plus longement ne povons ne ne devons, ſauf noſtre honneur & noſtre conſcience, veoir l'egliſe & le peuple chreſtien en tant qu'il nous touche, en telle & ſi miſerable affliction, ne diſſimuler les dilations faites & eſlognes, que nous avons veu trouver par pluſeurs, en la dite matiere; avons par tres grant & meure deliberation de pleuſeurs de noſtre ſang & lignage, prelas, barons, & aultres ſaiges & preudhomes de noſtre royaume, ayant Dieu devant les yeulx, ont conclu & determiné, & par la teneur de ces preſentes vous ſignifions, que ou cas que dedens

Digitized by Google

le jour de la feſte de l'aſcenſion noſtre Seigneur prochain venant, n'avons union en noſtre dite mere ſainte egliſe, un ſeul vray & ſans doubte pape & paſteur de l'egliſe univerſalle; nous, le clergé & aultres gens de noſtre dit royaume, & auſſi noſtre Dalphiné de Vienne, ſerons neutres & ne ſerons, preſterons, ne donnerons, ne ſouffrirons par aucuns de nos ſubjez eſtre donné de lors en avant aucune obeiſſance à vous ne à aultre, qui tiengne ou occupe le dit eſtat, juſques à ce quil y ait un ſeul vray pape & paſteur de l'egliſe univerſelle, comme dit eſt, & auſſi l'entendons faire ſignifier & ſcavoir par nos autres lettres patentes à voſtre dit adverſaire & à ſon college, & à pluſeurs roys, princes, prelas, barons, & communitez de l'une & de l'autre des dittes obeiſſances.

Donné à Paris le XII. jour de Jenvier l'an de grace M CCCC. & ſept. Et de noſtre regne XXVIII.

TENOR CEDULÆ

præſentatæ dominis cardinalibus de parte Gregorii paulo poſt eorum receſſum de Luca, pro parte ambaſſiatorum regis Franciæ.

Anno 1408. *Ex mſ. illuſtriſſimi dom. Chauvelin.*

1 REverendiſſimi patres & domini præſtantiſſimi, qui in parte quæ obedit hujus ſchiſmatis tempore domino ANGELO CORRARIO, qui in ſua obedientia Gregorius nominatur, vocamini cardinales, nos SIMON patriarcha Alexandrinus, PETRUS epiſcopus Meldenſis, & P. *Plau* magiſter in theologia, R. de Queſnoio in decretis, & alii ambaxiatores regis Francorum & eccleſiæ Gallicanæ, ac univerſitatis Pariſienſis, ad inquirendam & proſequendam pacem eccleſiæ, ad prædictum Gregorium & vos ſimul ac ſeparatim miſſi, ad veſtram reducimus memoriam, quomodo ſolemniſſime voviſtis & juraſtis contenta in inſtrumento publico inter vos concordato poſt mortem illius, qui inter vos INNOCENTIUS vocabatur, quando per vos agebatur de electione ſucceſſoris veſtri: in quo inſtrumento per totum mundum publicato, continetur expreſſe, quod pendente tractatu unionis, qui adhuc durat & durabit, iſte GREGORIUS non creabit, nec faciet aliquem cardinalem, niſi ex defectu ſteterit adverſæ partis, quod unionis præfatæ concluſio non fuerit ſubſecuta.

2. Continetur etiam in inſtrumento prædicto, quod vos etiam voviſtis & juraſtis, quod inchoare mediabitis, nihil de contingentibus neceſſariis vel opportunis quomodolibet vel utilibus omittendo; ſed omnia & ſingula tunc pro bono unionis deliberata, & in inſtrumento contenta attendere, obſervare ac exſequi, & effectualiter adimplere. Nunc autem iſtis non obſtantibus, ex multorum fide dignorum relatu ſumus ſufficienter informati, quod prædictus GREGORIUS ad creationem aliquorum cardinalium vult contra votum & juramentum ſuum ſic ſolemniter factum, procedere, & conatur per terrores & impreſſiones ſatis notorias ſuper hoc veſtrum conſenſum exigere. Et quia clare conſtat vobis & nobis, quod creatio cardinalium prædicta, ſi fieret, eſſet unionis & pacis eccleſiæ turbativa & impeditiva.

3. Conſtat inſuper ſatis vobis dominis, quod per prædictum dominum Gregorium clare ſtat, quominus tractatus pacis eccleſiæ ſequatur, utpote qui ad locum Piſarum, per ipſum pluribus vicibus repetitis oblatum, venire vel differt vel potius recuſat, nec ad alia loca ſibi oblata pro conventione venire voluit. Sed locum Saonæ per ſuos oratores & veſtros, ad hoc ſufficientem poteſtatem habentes, concordatum, & per ipſum acceptatum, ſine cauſa rationabili in termino præfixo venire recuſavit, & procuratorem ad renunciandum mittere, quamvis hoc facere promiſiſſet, ſicut per inſtrumenta ſuper hoc confecta luculenter apparet.

4. Item, vovit & juravit effectualiter renunciare juri ſuo & papatui, ſi & quando dominus Benedictus renunciabit & cedet, qui, ut palam & manifeſte coram omnibus ad hoc faciendum ſe per ſuos oratores obtulit, & dummodo cardinales noſtri effectualiter vellent, ſicut nunc parati ſunt, vobiſcum convenire & concordare, ſic quod ex veſtro collegio & ipſis ſequatur electio unici Romani pontificis, prout in inſtrumento publico, & per totum mundum publicato latius continetur. Ex quo evidenter apparet, quod de ſua perſonali conventione pro actu renunciationis exſequendo non fuit actum neque concordatum; ſed renunciationem prædictam poteſt & debet facere per alium in conventione utriuſque collegii, ut inde procedatur ad electionem unius indubitati Romani pontificis; quod tamen per nos in præſentia veſtra requiſitus facere recuſavit.

5. Et quia, patres reverendiſſimi, in quantum vos contenta in prædicto inſtrumento concernunt, per votum & juramentum eſtis eccleſiæ, quæ univerſitate fidelium conſiſtit, aſtricti & obligati contenta in prædicto inſtrumento efficaciter adimplere, & per conſequens regi noſtro & eccleſiæ Gallicanæ; nos ambaxiatores Chriſtianiſſimi regis Francorum & eccleſiæ Gallicanæ ſupranominati, cum quanta poſſumus humili inſtantia vos requirimus, quatenus cum prædicto domino Gregorio ſic efficaciter laborare velitis, quod nullo modo ad creationem cardinalium procedat, & ſi conſilio veſtro obtemperare noluerit, etiam, ut prædicitur, vos requirimus, quatenus ſicut Paulus Petro feciſſe legitur, ſibi in facie reſiſtatis.

6. Proteſtamur tamen inſuper, quod ſi creationi prædictorum cardinalium veſtrum

Digitized by Google

conſenſum præbere contigerit, quod abſit, A de impugnando canonice creationem prædictam, tamquam pacis eccleſiæ turbativam & impeditivam, contra votum & juramentum per terrores & impreſſionem notorios factam, non ſolum nobis, ſed vobis. Nam prædictus Gregorius in proſecutione pacis & unionis eccleſiæ Chriſtianiſſimum regem noſtrum & eccleſiam Gallicanam, qui nos miſerunt, damnabiliter impediendo, expreſſe prohibuit, & in ſcriptis, quod vos domini nobiſcum loqui non auderetis.

7. Proteſtamur etiam, quod per prædicta prædicto domino G. vel alteri cuicumque B injuriari non intendimus, ſed pro bono eccleſiæ univerſalis, veritatem dicere compellimur; quia, teſte Auguſtino, qui veritatem celat, iram Dei ſuper ſe provocat, & qui magis timet hominem quam Deum.

8. Proteſtamur etiam, quia libentius in veſtra præſentia prædicta prædixiſſemus & alia, ſed obſtante prohibitione dicti domini Gregorii, ne cum ignominia aliqua repulſam habere valeamus, ad veſtram præſentiam venire non audemus, ſed cedulam præſentem C per duos noſtros notarios ad finem debitum diſpoſuimus vobis facere præſentari.

CEDULA PRÆSENTATA

Oratoribus Benedicti in civitate Luca exiſtentibus per oratores regis Franciæ & univerſitatis Pariſienſis.

REverendiſſimi patres & domini Rothomagenſis & Tarraconenſis archiepiſcopi, & vos venerabilis pater generalis ordinis D fratrum Prædicatorum, & alii oratores domini noſtri papæ Benedicti XIII. nunc in civitate Lucana exiſtentes; nos SIMON patriarcha Alexandrinus, AMELIUS archiepiſcopus Turonenſis, PETRUS epiſcopus Meldenſis, & Petrus *Plau* magiſter in theologia, & Johannes Franciſci magiſter in artibus & licentiatus in decretis, nuncii regis & eccleſiæ Gallicanæ jam pridem miſſi ad dominum BENEDICTUM papam & ANGELUM CORRARIO de papatu ſecum contendentem, ad proſecutionem unionis ſanctæ matris eccleſiæ, & pacem ejuſdem habendam per viam mutuæ E renunciationis, ad quam ambo contendentes ſunt ſpecialiter & expreſſe per votum & juramentum ſolemniter factum aſtricti, ſervando fines mandati regii & eccleſiæ Gallicanæ, qui nos miſerunt, ſignificamus in perſonas veſtras prædicto domino papæ Benedicto & dominis cardinalibus ſui ſacri collegii, quorum etiam eſtis de præſenti nuncii, ea quæ ſequuntur.

1. Et primo, quod conventio perſonalis dictorum duorum dominorum pro renunciatione facienda, non eſt neceſſaria, nec fuit dictum, quod ipſi perſonaliter deberent eſſe in renunciatione, quando ad eam fuerunt, ut prædicitur, ſic ſolemniter aſtricti, ſicut apparet per inſtrumenta ſuper hoc clariſſime confecta.

2. Item, quod per hoc apparet evidenter, quod prædictus dominus Benedictus ſub velamen conventionis perſonalis, & loci vel locorum pro eadem conventione facienda, difficultatibus, unionem & pacem eccleſiæ differre vel quomodolibet impedire non poteſt, nec debet.

3. Item, quod hoc non obſtante, nos omnibus viis & modis, quibus potuimus, ut ejus voluntati, quantum ſine læſione cauſæ Dei poſſemus, ſatisfaceremus, laboravimus ut prædictus Angelus conveniret cum eo ad prædictam renunciationem faciendam & pacem eccleſiæ dandam, in loco ſeu locis eidem domino Benedicto gratis & acceptis; ſed Angelus Corrario prædictus nec per nos nec per alios ad hoc potuit induci.

4. Item, quod poſtquam iſte dominus papa Benedictus affectat conventionem perſonalem, quamvis non neceſſariam, ut prædicitur, ad renunciationem faciendam, & pacem eccleſiæ dandam, videtur regi & eccleſiæ Gallicanæ, qui nos miſerunt, quod prædictus dominus papa Benedictus poteſt & debet cum juramentis & ſecuritatibus & obſidibus, quæ pro parte domini Lucani offeruntur, & pro parte Florentinorum haberi poſſet, venire ſecure Lucam vel Piſas, & in uno iſtorum locorum convenire cum prædicto Angelo, qui paratus eſt hic in Luca vel civitate Piſana, ad pacem, ut prædicitur, dandam eccleſiæ perſonalem, convenire, &c.

5. Item, quod poſt dilationes & ſubterfugia multa clare videmus, quod iſte tractatus unionis, propter culpam & deffectum ipſius & adverſarii ſui, ut clare patet per prædicta, eſt omnino diſpoſitus ad rupturam, cum quanta poſſumus humilitate, regis nomine & eccleſiæ Gallicanæ, eidem domino ſupplicamus, ipſum nihilominus in perſonas veſtras, quantum efficacius poſſumus, & dominos ſui ſacri collegii requirendo, quatenus pro bono pacis eccleſiæ placeat ſibi ad civitatem Lucanam vel Piſanam unà cum dicto ſuo collegio accedere, mediantibus ſecuritatibus de quibus ſupra fit mentio, quas nos nomine regis & eccleſiæ Gallicanæ, quæ eſt minor pars obedientiæ dicti domini Benedicti, ſufficientes reputamus, ibique per mutuam renunciationem pacem eccleſiæ Chriſti fidelibus dare; & inſuper in caſu quo dictus dominus Angelus in dictis locis per eum oblatis convenire nollet, ſeu in dicta conventione quacumque occaſione aliquod impedimentum ſeu moroſa dilatio interveniret, ſupplicamus & requirimus, prout ſupra, quod dictus dominus papa Benedictus abſque conventione ejus perſonali, per alium

Digitized by Google

ad hoc ſufficientem poteſtatem habentem, prædicto domino Angelo ceſſionem offerat, & dicto modo cedat de facto, ut ceſſantibus quibuſcumque fruſtratoriis dilationibus & difficultatibus ſuperfluis, eccleſiæ Dei pax habeatur, alias de intimando ſibi & dominis cardinalibus ſuis ſuper hoc deliberata per regem & eccleſiam Gallicanam coram notariis hîc præſentibus ſolemniter proteſtamur. Actum & datum in Luca XVI. aprilis.

EPISTOLA CARDINALIUM ad Benedictum XIII.

Mittunt ei nuncium ad eum excitandum ad eccleſiæ pacem & unionem.

Anno 1408. *Ex mſ. illuſtriſſimi dom. Chauvelin.*

SAnctiſſime pater & clementiſſime domine, ſupplici & humili recommendatione præmiſſa. Ut nota ſint omnia veſtræ B. quæ in noſtro loco Liburnii inter nos & reverendiſſimos patres, qui pro parte alia cardinales nominantur, quos optime diſpoſitos invenimus ad unitatem eccleſiæ proſequendam, & quantum cum Deo fieri poterit obtinendam, pro extirpatione ſchiſmatis, & unione in Dei eccleſia feliciter reducenda, ac eradicandis erroribus jam apparentibus in aperto, ſedationeque multorum ſcandalorum occurrentium, quorum augmentum veriſimiliter formidamus, niſi celeriter occurratur: deſtinamus ad S. V. latorem præſentium, de præmiſſis tractatibus & de pertinentibus verbo & ſcripto plenarie informatum, eidem beatitudini fideliter & devotiſſime ſupplicantes quantum humilius poſſumus, ut eumdem dignetur V. S. benigne audire & benignius exaudire; hiſque quæ inter nos tractata ſunt & unanimiter concordata, Deo grata, juſtitiæ & rationi conformia, & de veſtra voluntate ut plurimum proſecuta, noſtriſque ſupplicibus, immo verius totius populi Chriſtiani deſideriis annuendo, opem, auctoritatem & conſenſum præſtare dignemini; & in executione nullo modo deficere; ac per ipſum latorem, ſicut expedire tantæ neceſſitati eccleſiæ ſponſæ veſtræ, S. V. decreverit, & pie annuere, & gratioſe ac celeriter reſpondere.

S. V. Altiſſimus dirigere dignetur ad bonum unionis eccleſiæ, & unionem in ea reducendam.

Scriptum Liburnii Piſanæ diœceſis, &c.

SEQUUNTUR EA QUÆ FUERUNT aviſata per dominos cardinales utriuſque collegii qui in Liburno convenerunt ſuper facto unionis procurandæ.

Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

PRimo cum evidenter conſtet de continuata pertinacia ac indiſpoſitione domini Gregorii ad omnem viam unionis habendæ, quod ulterius non eſt de neceſſitate re-

A quirendus, quia ſi requireretur, per dilationes vel per verbalem reſponſionem, quam non haberet in mente, impediret remedia, quæ ſunt excogitata pro unione habenda.

2. Item, attenta indiſpoſitione utriuſque contendentis de papatu & receſſu, eſt aviſatum pro utili unione habenda, quod eccleſia debet congregari per collegia cardinalium, ita quod quodlibet collegium convocet prælatos ſuæ partis, quia in tali cauſa juxta communes opiniones, eccleſia congregata eſt judex.

3. Item, quod congregentur iſta concilia per cardinales ad feſtum Purificationis B. Ma-
B riæ proxime futurum, & in uno loco, ſi poſſibile fuerit, convocentur ambæ partes, alias in duobus locis propinquis adeo ut facilius poſſit haberi acceſſus de uno ad alium.

4. Item, quod convocentur archiepiſcopi, epiſcopi, abbates & capitula eccleſiarum cathedralium ac univerſitates ſtudiorum.

5. Item, videtur aliquibus quod ſint vocanda capita quatuor ordinum mendicantium, Cœleſtinorum & Carthuſienſium.

6. Item, quod prædicta incontinenter regibus & principibus (nuncientur) & requirantur de auxilio, & quod mittant ſolemnes
C ſuos deputatos, & quod faciant quantum in eis fuerit, quod prælati & alii vocati veniant ad concilium, & quod dent ſecuritates in terris ſuis, omnibus venientibus ad dictum concilium, & quod non patiantur eos impediri per contendentes de papatu ſeu alterum ipſorum.

7. Item, quod dum vocabuntur prælati & prædicta intimabuntur principibus, & quodlibet collegium prædicta intimet ſuo papæ, & requirat, quod in loco & termino interſit, & quod vocationi quantum in eo fuerit, opem ferat, cum intimatione quod conci-
D lium ſeu eccleſia congregata diſponet de extirpatione ſchiſmatis & unione habenda, ipſius abſentia non obſtante; & dum vocabitur, in littera vocationis offerentur ſibi debitæ ſecuritates & libertates in veniendo, ſtando & redeundo.

8. Item, eſt intentio quod quælibet pars in concilio diſponat ſuum papam ad viam ceſſionis juratam, &c. & ſi diſponi non poſſit, vel ſit contumax, abjiciatur per concilium ſeu eccleſiam congregatam, tamquam ſchiſmaticus notorius, criminoſus de enormibus criminibus, incorrigibilis, eccleſiam ſcandaliſans, & ut hæreticus.

E 9. Item, poſt renunciationem amborum, ſi ad hoc induci poſſunt, vel poſt abjectionem, amborum cardinales utriuſque collegii, æquato & pari numero hinc inde convenientes in unum, & facientes unum collegium, ad electionem procedant unici paſtoris.

10. Item; eſt intentio quod licet a principio concilia teneantur diviſim, tamen poſt quam deliberaverint, conveniant in uno lo-

co

Digitized by Google

co ſimul in vinculo caritatis & pacis, & communicent quæ deliberaverint, & ex poſt fiat electio, ut ſuperius eſt dictum.

11. Item, modus tenendi concilium in qualibet parte videtur eſſe talis, quod unus cardinalis proponet mala ſchiſmatis ipſius diuturnitate, & quæ ſunt jurata & promiſſa per contendentes de via ceſſionis approbata ab omnibus fidelibus, & ſi poteſt haberi pax, & in caſu abſentiæ vel contradictionis petatur conſilium a vocatis prælatis & aliis ſuper illorum dejectione, ſecundum Deum & diſpoſitiones canonum & alias obſervata in Romana eccleſia.

12. Item, quod ex poſt cardinales qui cenſebuntur eſſe ibi pro Romana eccleſia, requirent vota & conſilia ſingulorum prælatorum & aliorum vocatorum, & in ſcriptis redigantur eorum dicta, & ultimo cardinales dicant opiniones ſuas & vota ſua, & omnia iſta fiant, & dicantur ſine contradictione vocum, & quiete ac libere, taliter quod appareat, quod non voluntarie, ſed ſpiritu ſancto dictante omnia fiant.

13. Item, quod habitis vocibus & opinionibus, unus cardinalium nomine totius concilii hujuſmodi & eccleſiæ congregatæ pronunciet, declaret, vel ſtatuat quæ fuerunt per totum concilium deliberata, ſeu per majorem partem ipſius, quia ſic fiebat olim in conciliis ſanctorum patrum, in quibus dicebatur communiter *ſtatuit ſancta Synodus* vel *ſanctum concilium*, &c.

14. Item quod in eodem concilio fiat & ordinetur quod omnes qui fuerint vocati, etiam ſæculares promittant ſervare quæ fuerint decreta & ordinata in concilio, & quod contradictores rebelles, etiam ſi fuerit ejectus a papatu, compeſcantur auctoritate concilii, per ſæculares etiam alias poteſtates.

15. Item, circa præmiſſa videntur præmittenda aliqua dubia quæ poſſunt occurrere, ad hoc ut eis reſpondeatur & ſatis fiat ſi fuerint.

16. Primo quia forſan dicetur ab aliquibus, quod cardinales non potuerunt vocare concilium, ſed potius quilibet qui gerit ſe pro papa, in parte ſua, & hoc videtur habere colorem per §. *Huic etiam* XVIII. di.

17. Item, poſſet fieri aliud dubium ſi papa in concilio peteret ſe reſtitui propter ſubtractiones & neutralitates ſibi factas. Talis petitio videretur habere colorem per §. *Item Symmachus* II. q. VII.

18. Item, poſſet moveri dubium, ſi papa compareret in concilio & peteret ſubtractos vel neutrales repelli a concilio, tamquam vocem non habentes, videtur hæc petitio etiam habere colorem per dictum §. *Hinc etiam* XVII. di.

19. Item, poſſet fieri dubium, quod licet papa legatur ejectus fuiſſe propter hæreſim a papatu, non tamen propter negligentiam ſchiſmatis; quia licet ſchiſma quandoque tranſeat in hæreſim, non tamen reperitur jure cautum de negligentia ſchiſmatis extirpandi.

20. Item, ſi dicatur quod papa ſit notorie pervicax & fractor voti & ſandalizans eccleſiam, ac incorrigibilis, & ſic poſſit abjici juxta gloſ. cap. *Si papa* XL. di. Illa gloſſa ſimpliciter poſita non eſt vera, & reprehenditur a nonnullis.

21. Item, videtur per modum aviſamenti, quod ſi contingat ante congregationem concilii, alterum de contendentibus decedere, illa pars cujus papa decederet, non procederet ad novam electionem, ſed expectetur concilium & ejus deliberatio.

22. Item, ſi ambo contendentes moriantur iſto intermedio tempore, quanto citius fieri poteſt collegia conveniant ad deliberandum quid eo caſu erit faciendum.

COPIA LITTERÆ
quam dominus cardinalis Leodienſis miſit domino Lucanenſi, ſtatim poſt receſſum ipſius domini cardinalis a civitate Lucanenſi.

Rogat ut ipſius per ditionem ſui libere tranſeant.

MAgnifice domine & amice cariſſime, ſincera ſalutatione præmiſſa, propter non incurrere voti & juramenti tranſgreſſionem, & ut Deum non offendamus, ipſius tranſgrediendo mandata, & ut veniendo contra conſcientiam a jure & ſcripturis ſanctis debite informatam, non ædificemus ad gehennam, unionemque deſideratiſſimam pro modulo noſtro in libertate proſequamur: propter etiam periculum perſonæ evitandum, & ut provideamus honori, & infamiam evitemus, juſto metu ducti a civitate veſtra nos abſentavimus. Ea propter familiam noſtram & ſuppellectilem noſtram, ut libere exire valeant, & per territorium veſtrum tranſire, magnificentiæ veſtræ recommendamus, rogantes ut eis ſeu in eis ullam violentiam fieri non permittatis, ſemperque nobis confidenter imponere velitis quæque grata, eadem pro viribus impleturis. Regratiamur inſuper eidem magnificentiæ veſtræ ſuper eo quod a vobis pluries bene tractati fuimus atque magnifice. feliciter & votive valeatis. Datum Vener. XI. Maii.

Anno 1408. *Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.*

EPISTOLA JANUENSIUM
ſacratiſſimæ regiæ majeſtati Francorum.

Laudant ejus pro eccleſiæ unione zelum, cui pro poſſe adhæſuros ſe promittunt.

GLorioſiſſime regum & excellentiſſime domine noſter, magnificos & venerabiles ſacratiſſimæ majeſtatis veſtræ legatos, re-

Anno 1408. *Ex mſ. illuſtriſſimi dom. Chauvelin.*

gumque ſereniſſimorum Angliæ & Caſtellæ A ſumma animorum congratulatione, quanta decet reverentia ac cura ſuſcepimus, & quidquid majeſtatis ejuſdem grato mandato ſub credentiæ litteris præfatorum regum parte, diſerto fati ſunt nobis eloquio, intelleximus diligenter: quod ut breviloquio recitemus, duo concluſive vidimus & collegimus continere. Primo namque ſicut Romam ſedandi gratia, immo evellendi penitus infelicis pudendique ſchiſmatis ſanctæ matris eccleſiæ deſtinantur, viam nobis patefacientes renunciationis amborum, novæque poſtmodum creationis alicujus in verum unicum indubitatumque ſummum pontificem, cui unani- B miter omnes chriſticolæ faveant, electum, atque diutino & maturo libratam utrimque ſapientum examine & decretam, ut pote compendioſam & ſalubrem, & quaſi unicam, viis ceteris non probatis veluti aut prolixis, aut incognitis, aut ſcandalum parituris. Secundo namque quod tanto tamque pio operi atque laudabili, quantum valemus, favoris & auxilii conferamus. Super quibus ſumme lætati, ſacratiſſimæ majeſtati veſtræ, ſicuti præfatis legatis unica voca depromſimus, humiliter reſpondemus, quod nihil potuit noſtris animis gratius nunciari, nulliuſque harmoniæ concentus noſtras aures dulcius nec C immerito demulcere. Quid enim, piiſſime princeps, vult feralis iſta diſcretio, niſi ridiculum totius Chriſtiani nominis, atque, niſi ſtatim ſuccurratur, exitium fidei orthodoxæ? Unde autem catholicis ſtrages & bella & multiplices undique paſſiones? Unde crucis hoſtibus magnæ victoriæ, a quibus majores natu unicæ matris ſanctæ benedictione protecti innumerabiles deportavere triumphos? In promtu enim cauſa eſt, ſchiſma unitatiſque remotio ab eccleſia ſancta Dei. Eia igitur, clementiſſime princeps, hanc curam domini inſtinctu ſuſceptam proſequamur. Hunc tantæ gloriæ titulum in omne ævum per- D manſurum majeſtas veſtra ſuſcipiat, nec ſumtus aut labores aut quicquam aliud majeſtatem ipſam a propoſito ſancto dimoveat. Non enim leviter magna parantur. Quid enim majus, quid dignius in quo eadem ſanctiſſima majeſtas invigilet, quam hoc opus in quo divina res agitur & humana? Hoc enim alma fides lacrymis aſperſa depoſcit, hoc jura volunt, hoc eſt omnium ſummum votum, hoc denique eſt quo nihil gratius, nihil acceptius fiat omnifico largitori. Quo circa etiam ſi quid ardoris regali decreto fervor devotus noſter valet adjicere, humiles orationes no- E ſtras internæ mentis affectu porrigimus, laudantes plurimum viam ceſſionis aſſertæ, tamquam ſolam & optimam, inſidiarumque laqueis tutam, atque omni impedimento vacantem. Ceterum ſi non digne pro ardua qualitate negotii, at quantum valet fidelis noſtra devotio, majeſtati præfatæ ad gratiarum aſſurgit humillimas actiones, quod tam felicis, tamque ſancti glorioſique operis, tamque altæ materiæ ad verum erga paternitatem noſtram dilectionis indicium, benigne dignata eſt, nos humiles ſubditos ejus facere expertes, ſuper quo ac aliis quibuſcumque quidquid Januenſis poteſt veſtra communitas auxilii & favoris impendere, ſicut jam ipſius legatis obtulimus, iterum eidem majeſtati ſacratiſſimæ prona offerimus mente. Eidem humiliter ſupplicantes, quatenus communitatem ipſam ſuam & nos recommiſſos clementer habendo dignetur in ſua gratia continere.

EPISTOLA BENEDICTI PAPÆ XIII. ad Gregorium VI.

Benedictus ſcribit Gregorio intruſo accuſando ejus contumaciam, quia non venit Saonam, & narrando de negatione ſalvi conductus nuntiis ſuis.

Anno 1408. Ex mſſ. illuſtriſſimi domini Chanvelin.

BENEDICTUS, &c. Angelo Corrario, qui in hoc pernitioſo ſchiſmate ſe facit nominari GREGORIUS, pacis & unionis affectum pariter & effectum.

Si te veritatem profiteri non pigeat, præſertim cum ſit notorium, clare non poteris ea quæ nobis tuis litteris intimando, etiam divulgaſti per orbem, ut ex utriuſque ceſſione pax daretur eccleſiæ, ac quod ſcriptis tuis per nos ad hanc ceſſionis viam offerendo dato reſponſo, & de conventione in civitate Saonæ pro executione oblatorum, hinc inde ſecuta concordia, convenire in ſtatutis terminis renuiſti, & quibuſdam interpoſitis per te excuſationibus frivolis, poſt dilationes varias ad te datas, poſt adventum noſtrum ad hunc locum, Chriſti caritas & fervor compaſſionis animarum bona fide ſimpliciter incedentes, non abſque noſtri & noſtrorum fatigatione & gravi perſonarum jactura, nos per plurium menſium intervalla, cum Chriſtianorum ſcandalo, detinuiſti cauteloſe per verba, &, quod referimus diſplicenter, denegatis multis, etiam nonnullis per te oblatis, quæ ad executionem concordatorum, ad unionem proficiendam erant quam plurimum utilia & opportuna, & de ulteriori tecum tractatu ſuper hujuſmodi unione proſequenda omnem ſpem tollendo, nuncios noſtros, prorogationem eiſdem ſalvi conductus & audientiam denegando, a tua præſentia vacuos remiſiſti. Hæc autem libenter ſilentio tranſiremus, niſi tua contumacia reciperet ex noſtra taciturnitate fomentum. Poſtquam autem apud te paſſa eſt frequens hæc noſtra inſtantia repulſam, propter quædam in nonnullis partibus, quibuſdam inſtigantibus, innovata, abſque perſonali noſtro & noſtrorum periculo in his partibus moram trahere non

Digitized by Google

valentes, cum apud te, ut clare cernitur, proficere non poſſemus, nolentes Deum tentare, imminente periculo, ad aliquem locum, ubi nos cum noſtro collegio nos valeamus hoc turbationis tempore reponere in ſecuro, de fratrum noſtrorum conſilio eorumque inſtantia pulſati, decrevimus declinare. Sed ne videamur, ſicut nec intendimus, quacumque adverſitate intercedente, hujuſmodi proſecutionem unionis dimittere ſic neglectam, de dictorum fratrum conſilio deliberaveramus nuncios noſtros plena poteſtate ſuffultos, qui ſi velles ad cor reverti, poſſent ad effectum oblatorum proficere efficaciter in agendis, hinc dimittere. Impedientibus tamen ambaxiatoribus chariſſimi in Chriſto filii noſtri Caroli regis Francorum illuſtris, in his partibus moram trahentibus, ſalvus conductus dictis nunciis neceſſarius obtineri non potuit. Quid autem ſuper hac re ſimus ulterius Deo auxiliante facturi, intendimus breviter univerſis Chriſti fidelibus intimare. Tu vero o homo, ſi ſcintilla compaſſionis animarum in te viget, quæ ſecundum Deum pro bono unionis agenda reſtant, conſidera, & ad ea quæ obligaris ex debito, pro Dei miſericordia te diſponas, reſecatis carnalibus deſideriis, quæ contra animas militare non ceſſant. Nos enim ad oblata per nos ſemper promtos reperies, præteritos defectus & contumaciam tuos, ſi bene egeris, in memoria non tenentes. Deum enim invocamus in judicem, & geſtorum notorietatem in teſtem, quod per nos non ſtetit, ſtat, aut ſtabit, quin vera unio in Dei eccleſia celeriter habeatur. Datum apud Portum-Veneris Januenſis diœceſis, Idus Junii* pontificatus noſtri anno XIIII.

* *f. Julii.*

BENEDICTI XIII. LITTERÆ,

Quibus concilium ad Perpinianum indicit in feſto Omnium-ſanctorum celebrandum.

Anno 1408. Ex mſ. Sancti Laurentii Leodienſis, & illuſtriſſimi domini Chauvelin.

BENEDICTUS, &c. venerabilibus fratribus archiepiſcopo . . . & epiſcopis, ac dilectis filiis electis, abbatibus, prioribus, decanis, præpoſitis, & ceteris eccleſiarum prælatis exemtis & non exemtis per . . . . . provinciam conſtitutis S. & A. B.

1. Cœleſtis altitudo conſilii, firmam retinens in ſua diſpoſitione cenſuram, ſacroſanctam Romanam eccleſiam, ad cujus regimen ſumus, licet inſufficientes, aſſumti, ſupra petram fidei ſoliditate fundavit, illud ei tribuens in apoſtolicæ confeſſionis fortitudine fundamentum, ut nec procella turbinis, nec prævalere poſſit adverſus eam ſpiritus tempeſtatis. Unde ipſa univerſalis mater eccleſia ſacroſancta uſque ad conſummationem ſæculi manentem ſecum retinet Salvatorem; ideo juxta canticum Salomonis, quem dilexit amplectitur, ut pro nulla rerum varietate vel temporum, ab unitate ſuæ fidei, pietatis, & veritatis propoſiti ſeparetur. Licet enim per mundanæ malignitatis curſum in varia diſcrimina inciderit, & perſecutiones innumeras pertulerit ac labores, numquam tamen eam gratia divina deſeruit, quominus robur ejus in qualibet tentatione proficeret, & inde ſpei ſuæ gaudium obtineret, unde recepit fidei fundamentum. In hac enim fidei ſoliditate firmati, nos apoſtolorum principis ſucceſſores, Chriſti, licet inſufficientibus meritis, ſuſcepimus vicariam, in ipſo Domino JESU CHRISTO figentes ancoram ſpei noſtræ, ut licet propter intruſionem nonnullorum, qui inconſutilem Dominicæ veſtis unitatem ſcindere ſatagentes, eccleſiam ipſam variis turbationibus & perſecutionum turbinibus vexaverunt, nos dolore triſtitiaque afflixerint: ſperamus tamen indubie, quod ſtatum ejuſdem eccleſiæ in unitate ſpiritus & pacis vinculo conſervabit ipſe qui non ſolum eam verborum expreſſione, ſed & ſui pretioſi ſanguinis effuſione fundavit, ut poſt veſpertinos fletus, gemitus & lamenta, quos emittere cogunt mala & diſcrimina, quæ execrandi ſchiſmatis, proh dolor! importuna duratio in Chriſtiano populo introduxit, quæ libet flere potius quam narrare, lætitia matutina ſuccedat; ipſaque eccleſia velut columba pulcherrima ipſius lætificata gemitibus, ſine ruga prorſus & macula candoris ſui pulchritudinem retineat illibata.

2. Dudum ſiquidem cum poſt noſtræ aſſumtionis primordia, ad procurandum ſciſſæ Dominicæ veſtis reintegrationem, & ſeneſcentis ſchiſmatis eradicandam, Deo auctore, perniciem, anxios labores noſtræ ſollicitudinis ſubiiſſet inſtantia, frequens nos turbatio impetiit, & difficultatum undique ingruentium tempeſtas involvit, & tandem inter varios & periculoſos eventus nos reperimus interceptos, & multos per annos notorio impedimento detenti, non potuimus in actum procedere, quem fervido pro bono Chriſtianitatis gerebamus in pectore. Cum autem placuit illi qui ſolo ſermone* reſtaurat univerſa, ut ſolutis vinculis detentionis noſtræ, in libertatem clauſos limites aperiret, ad repetendam inchoati laboris ſarcinam oculos direximus noſtræ mentis, & de fratrum noſtrorum conſilio ad PERRINUM DE THOMACELLIS in apoſtolica ſede intruſum, ſolemnes nuncios duximus deſtinandos: qui dicti Perrini præſentiam adeuntes, nonnullas vias ad unitatem eccleſiæ breviter conſequendam utiles & accommodas eidem Perrino in præſentia ſuorum anticardinalium, & multorum aliorum, noſtra pro parte publice obtulerunt, ipſum pro parte noſtra iteratis vicibus requirentes, quatenus alteram de dictis viis acceptaret, aut aperiret aliquam, ſi quam vellet, qui paratos nos offerebant viam rationabilem, ſi offerretur, acceptare, per quam vera unio in Dei eccleſia haberetur, pro qua

* *al. nutu.*

Digitized by Google

breviter & canonice conſequenda, ſtatui papali cedere & mortem etiam corporalem ſubire, ſi expediret, noſtræ intentionis eſſe, propoſuerunt expreſſe. Qui quidem Perrinus aliquam ex viis oblatis acceptare, aut aliam aperire penitus recuſavit, omnemque viam pacis abjiciens, dictis nunciis nunciavit* ut a præſentia ſua & curia recederent ſine mora. Quo infra biduum poſt dictæ negationis tam ferale reſponſum miſerabiliter vita functo, & noſtris nunciis ſub ſalvo conductu captis, & demum certa pecuniæ quantitate redemtis, quidam Cosmatus de Solmona in ipſius intruſionis vitium per anticardinales dicti Perrini ſuperſtites ſubrogatus, male adeptam præſidentiam retinere geſtiens, quamquam per dictos nuncios noſtros litteris & internunciis multis vicibus requiſitus, nec ſalvumconductum concedere, nec eos ad ſuam præſentiam venire permiſit: quin immo etiam cum ob hanc cauſam ad has partes Italicas nos tranſtuliſſemus, ut commodius poſſemus de hujuſmodi deſiderata ſecum unione tractare, licet ante ſuam intruſionem ſe daturum operam, ut felix hujus rei exitus haberetur, cum aliis anticardinalibus voto & juramento ſe aſtrinxiſſet, nihilominus nobiſcum tractare renuit, & dilationibus interpoſitis, hanc Dei cauſam duxit per varias illuſiones penitus in neglectum. Et tandem dicto ultionis mucrone perculſus, a die ſuæ intruſionis vix exacto biennio, clauſit miſerabiliter dies ſuos.

* al. mandavit.

3 Quo defuncto, præfati anticardinales ſatis celeriter proceſſerunt ad intrudendum Angelum dictum Corrario, qui ſe facit Gregorium appellari, qui poſtea nobis & fratribus noſtris S. R. E. cardinalibus tunc Maſſiliæ degentibus per ſuas litteras indicavit, ſe votis & juramento aſtrictum ad dandam pacem in Dei eccleſia per viam ceſſionis, & ad illam ſe totis affectibus aſpirare, eam nobis offerendo. Quibus per nos ſummo cum gaudio perceptis, ex iſtis principiis credentes indubie virum iſtum ſecundum cor noſtrum, veris caritatis affectibus ad tam pii operis conſummationem velle procedere cum effectu, directis ſibi noſtris apicibus, datis Maſſiliæ apud S. Victorem 11. calendas Februarii, pontificatus noſtri anno XIII. viam mutuæ ceſſionis pure, libere & ſimpliciter fiendæ obtulimus. Pro quorum celeri exſecutione, cum nunciis dicti Angeli plena ad hoc poteſtate ſuffultis, concordatum extitit & conventum, ut nos cum noſtro, & Angelus cum ſuo prætenſo collegiis certis terminis præfixis ad perſonam conveniremus in civitate Saonæ, ubi nos etiam terminos ipſos præveniendo cum dicto collegio noſtro perſonaliter affuimus.

4 Idem autem Angelus dicta pacta & promiſſa obſervare contemnens, nec in primo termino, nec in ſecundo comparere curavit; ſed poſt ultimum terminum lapſum, per ſuos ambaſſiatores quibuſdam frivolis rationibus declinando Saonam, & ad alia diffugia ſe convertens, nos inter cetera requiſivit, ut pro bono unionis ad hunc locum Portus-Veneris verſus Urbem ſitum in confinibus territorii Januenſis, a Saona per nonaginta milliaria diſtantem nos tranſferre vellemus, offerens ſe ad locum de Petra-ſancta Lucanæ diœceſis eo caſu venturum, ut ex vicinitate locorum facilior ad exſecutionem agendorum pateret facultas. Et licet opinio de ipſo prius concepta nos aliàs, prout manifeſte cernitur, feſelliſſet, tamen ne tantum bonum imperfectum remaneret, dictæ requiſitioni annuentes, etiam ante terminum concordatum cum dicto noſtro collegio venimus ad hunc locum. Dictus autem Angelus ad locum de Petra-ſancta per ſuos oratores, ut præfertur, oblatum, penitus venire recuſavit.

5 Poſt diverſas nunciorum noſtrorum inſtantias, tribus menſibus interim fere lapſis, ſe ad Lucanam contulit civitatem. Cujus adventu percepto, ſtatim noſtros ſolemnes nuncios ad ipſum Angelum de dictorum fratrum noſtrorum conſilio cum plena poteſtate deſtinavimus iterato, qui juxta eis commiſſa, publice ex parte noſtra requiſierunt eumdem, quatenus ad unionem eccleſiæ per viam mutuæ ceſſionis, prout hinc inde oblatum fuerat, diligenter & ſollicite vellet intendere: exhortantes eumdem, ut de his quæ pro promiſſorum conſummatione, & unionis concluſione neceſſario agenda erant, cum ipſis nunciis concordare, eorumque executionem accelerare placeret: offerentes nos ad præmiſſorum executionem, pro unione aſſequenda, pure, libere, efficaciter, & ſemotis fruſtratoriis dilationibus, proceſſuros. Quibus nunciis idem Angelus concluſive reſpondit, ſe ſolum de loco, in quo ambo perſonaliter conveniremus velle tractare, & quod de aliis neceſſariis ad unionem perficiendam tractare in dicto loco & non alibi proponebat. Et licet dicti nuncii noſtri multis rationibus reſponderent* prætactum per eos ordinem fore utiliorem & breviorem, quodque illis concordatis de loco executionis præmiſſorum, poſſent facilius & ſecurius poſtea concordare: videntes tamen dictum Angelum in præmiſſa reſponſione firmatum, ad tractatum primitus de loco conventionis ſupradicto, ut idem Angelus volebat, condeſcenderunt.

* al. perſuaderent.

6 Super qua materia dicti nuncii noſtri ultra loca Januæ, Saonæ, & alia nonnulla aliàs oblata, quædam civitati Lucanæ propinqua, ſecura & habilia obtulerunt, cum illis ſecuritatibus, de quibus Maſſiliæ inter partes pactum fuerat & conventum, aliis neceſſariis & opportunis ſuperadditis, ſi expediret. Obtulerunt inſuper limites obedientiæ noſtræ, ut ipſius Angeli, inter hunc locum Portus-Veneris & civitatem Lucanam conſtitutos, in quibus tamen limitibus dictus Angelus

Digitized by Google

meliora & ſecuriora loca habere dinoſcitur. Quæ oblatio etiam per ſæculares quantumcumque diſcordes de pace tractantes, vix aut numquam conſuevit refutari; quæ omnia dictus ANGELUS frivole declinavit.

7 Demum vero oratores Venetorum hæc videntes, ſuo & plurium aliorum regum, principum, & communitatum, nunciorum nomine, pro eadem conventione quædam loca habilia & idonea nominarunt in obedientia dicti ANGELI, & ſub dominio domini Lucani conſiſtentia, & nuncii noſtri liberaliter acceptarunt; ſed etiam illa idem ANGELUS refutavit, quamquam ut patet per inſtrumentum publicum, ad omnem locum idoneum infra Italiam in ſua obedientia conſtitutum ſe venturum alias obtuliſſet. Cumque videremus dictum ANGELUM a rationis tramite deviantem, ne cauſa Dei ulterioris dilationis incommoda pateretur, oblationi dicti ANGELI per ſuos oratores factæ noviſſime, per quam ſe venturum Piſas a Luca per decem milliaria diſtantem obtulerat, ſi nos Liburnum per LX. ab hoc loco remotum veniremus, duximus annuendum, ut exinde, conſiderata vicinitate locorum, quæ per nos & ipſum pro executione viæ ceſſionis hinc inde oblatæ, & proſecutione unionis concordanda erant, concordarentur, & tandem feliciter complerentur. Sed dictus ANGELUS, quamvis per noſtros nuncios ſuos anticardinales & dictos oratores fuiſſet ſæpe & ſæpius requiſitus, quod juxta oblata per eum ad Piſanam veniret civitatem, quam nuncii Florentinorum ad hoc poteſtatem habentes offerebant, venire finaliter recuſavit, & omni ſpe tractandi ulterius de hac materia ſublata, dataque repulſa, noſtros nuncios ulteriori ſalvo-conductu, cujus terminus penitus inſtabat, denegato, a ſua obedientia repulit, vacuoſque remiſit, prout de præmiſſis omnibus & ſingulis conſtat per publica & authentica documenta; & tandem ſuis anticardinalibus ne cum ipſis nunciis noſtris & regis Franciæ ambaſſiatoribus loquerentur, & ne ſe invicem congregarent, nec civitatem Lucanam ſine ipſius licentia ſpeciali exirent, ſub magnis pœnis prohibendo interdixit, & ſatis cito ad nonnullorum anticardinalium creationem, nonobſtantibus propriis voto & juramento, proceſſit. Anticardinales vero præmiſſa conſiderantes, & ipſum ANGELUM ad bonum unionis ex præmiſſis & aliis indiſpoſitum attendentes, ab eo receſſerunt, ſeque ad præfatam civitatem Piſanam tranſtulerunt.

8 Verum, quod referre piget & exprimimus cum dolore, conſiderantes quod humani generis inimico, pacis æmulo procurante, a dicto Angelo obtinere nequivimus ſuper materia unionis alium effectum. Et propter nonnulla etiam contra perſonam noſtram, ſtatum & honorem ſedis apoſtolicæ atque noſtrum, ut fide dignis relatibus accepimus, innovata & attentata, hic deinceps abſque perſonali periculo noſtro & noſtrorum moram trahere non valemus, nolentes Deum tentare, imminente periculo; de venerabilium fratrum noſtrorum cardinalium conſilio & eorum frequenti inſtantia pulſati, deliberavimus recedere, & nos cum collegio noſtro hoc turbationis tempore reponere in ſecuro. Sed ne videremur, ſicuti nec intendimus quacumque adverſitate intercedente, hujuſmodi proſecutionem unionis dimittere ſic neglectam, de dicto fratrum noſtrorum conſilio deliberavimus nuncios noſtros plena poteſtate ſuffultos hic dimittere, qui tam cum dicto ANGELO, ſi vellet ad cor reverti, quam cum ſuis prætenſis cardinalibus poſſent ad effectum oblatorum procedere efficaciter in agendis. Quia tamen impedientibus ambaſſiatoribus cariſſimi in Chriſto filii noſtri regis Francorum illuſtris, in his partibus moram trahentibus, ſalvus conductus dictis nunciis noſtris neceſſarius obtineri non potuit, licet non credamus hoc de dicti regis voluntate & conſcientia proceſſiſſe, eoſdem nuncios dimittere nequivimus ob prædictæ ſecuritatis defectum.

9 Præmiſſis itaque in animo ſæpius recenſitis, ad tanta diſcrimina relevanda dirigentes aciem noſtræ mentis, levamus oculos noſtros ad Deum, unde provenire nobis auxilium & humiliter petimus & devote ſperamus. Et quia in his adhibere remedium licet ad nos ex officii debito pertineat, intereſt tamen generaliter fidelium omnium nos cum eiſdem fratribus noſtris aliiſque viris prudentibus frequenti tractatu præhabito, prout tantæ neceſſitatis inſtantia exigit, de ipſorum fratrum conſilio, generale concilium, ſicut imitatione digna ſanctorum patrum conſuetudo laudabilis longævæ obſervationis nos inſtruit, juxta ſacrorum canonum inſtituta celebrandum in loco Perpiniani Elnenſis diœceſis, decrevimus convocandum, ut in eo tam circa præmiſſa & ea quæ exſtirpationem præſentis ſchiſmatis & unionis accelerationem concernunt, quam circa alia quæ ſalutem reſpiciunt animarum & eccleſiæ ſtatum pacificum & tranquillum, illa, Deo auctore, inveniatur proviſio, per quam, eradicato ſchiſmate, roborata fide, ſedatis diſcordiis, pace firmata, ac ejuſdem ſanctæ matris eccleſiæ ac Chriſtianæ religionis ſtatu debite reparato, tollat ſciſſuras, nobiſque remedia aperiat, idem ipſe qui novit, & facultatem tribuat ſicut poteſt, quod in præmiſſis juxta intenſum animi noſtri deſiderium ſibi miniſtrare poſſumus ad ſui nominis laudem & gloriam ſempiternam, & in præſenti ad animarum profectum, robur fidei, pacem & exaltationem populi Chriſtiani. Verum licet proſecutio tanti propoſiti majori tempore indigeret, tamen ex quibuſdam urgen-

Digitized by Google

tibus cauſis, præſertim acceleratione præfatæ A unionis, conceptum terminum perſtringentes, ut brevius feliciuſque negotium hujuſmodi, auctore Domino, optatum ſortiatur effectum, feſtum Omnium Sanctorum proxime futurum ad id duximus deputandum.

10. Quocirca univerſitati veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus vos fratres archiepiſcopi, epiſcopi, & dilecti filii electi, & abbates exemti & non exemti, quos etiam in vim præſtiti juramenti requirimus, & ceteri eccleſiarum prælati, omni negligentia relegata, cunctis, prout talis ac tanti negotii qualitas exigit, diſpoſitis & paratis, ſic medio tempore vos accingatis ad iter, quod in hu- B juſmodi decreto termino, quem vobis & aliis peremtorie aſſignamus, in præfato loco Perpiniani, vos noſtro conſpectui perſonaliter præſentetis, ad ea quæ in dicto concilio tractanda occurrent, ſolers & operoſum ſtudium impenſuri. Capitula vero eccleſiarum omnium tam cathedralium quam aliarum & conventus monaſteriorum, quibus per vos archiepiſcopum & epiſcopos cum omni celeritate volumus id mandari, ad idem concilium viros idoneos pro ſe mittant, quibus ad omnia, quæ in dicto concilio ſtatuentur, fient & ordinabuntur ac fuerint opportuna, C concedant plenariam poteſtatem, de qua ſufficienter conſtet per publica & authentica documenta, non obſtantibus quibuſcumque privilegiis ſeu indulgentiis quibuſvis perſonis, ordini, dignitati, ſeu collegio, ſub quacumque verborum forma vel expreſſione ab apoſtolica ſede conceſſis, per quæ poſſit effectus hujuſmodi mandati noſtri quomodolibet impediri, aut eidem in aliquo derogari. Circa perſonarum vero & evectionum numerum tali moderamine obſervato, ut nullus pompoſus aut inanis gloriæ quæſitor, ſed quilibet ſic veræ humilitatis cultor appareat, quod eccleſiæ ſibi commiſſæ nequaquam oneroſus exiſtat. Non eſt tamen noſtræ in- D tentionis per hæc ab iis quæ per nos ſuper ceſſione & unione dicto Angelo per litteras noſtras oblata ſunt recedere, aut illa quovis modo ſuſpendere ſeu prorogare: quin immo illa intendimus interim & continue efficaciter, quantum in nobis fuerit, proſequi & exequi toto poſſe. Datum apud Portum-Veneris Januenſis diœceſis, xvii. calendas Julii, pontificatus noſtri anno xiv.

EPISTOLA CARDINALIUM Gregorii XII. ad Carolum regem Francorum.

Duobus de papatu contendentibus, vias pacis recuſantibus, concilium generale cum cardinalibus alterius obedientiæ celebrandum proponunt, pro quo regis favorem aliorumque principum deprecantur.

CHriſtianiſſimo principi ac ſereniſſimo domino, domino Karolo Dei gratia Francorum regi, toti veſtri miſeratione divina epiſcopi, preſbyteri & diaconi, S. R. E. cardinales, in loco veſtro de Lyburno ſub veſtra regia protectione exiſtentes, recommendationem debitam & devotam, & in his quæ ad pacem ſunt Jeruſalem, regiam opem ferre.

Ex mſſ. S. Laurentii Leodienſis, & illuſtr. dom. Chauvelin.

Tranſire ſilentio aut tacere officio admodum nolumus, immo nequaquam poſſumus aut debemus, ne nos ipſi, quorum quotidiana inſtantia, teſte Apoſtolo, eſt & eſſe debet ſollicitudo omnium eccleſiarum, qui etiam jure levitico ſummi Sacerdotis coadjutores exiſtimus deputati, tam patentis erroris, cui univerſale damnum & præcipitium totius reipublicæ ſubjacet, non tantum ſimulatores conniventes, quantum ſocii participes videamur. Quoniam ut ipſa res per ſe notoria eſt, & a continuis malis in pejus ſemper excreſcentibus manifeſta, quantum eccleſia Dei a primordio hujus nefandiſſimi ſchiſmatis uſque in hos dies, cum ingenti animarum interitu, proh dolor! ſit attrita, oſtendit ruinæ immenſurabilis quantitas, docet excidium, reſtantis partis informitas, & deficientis, immo ruentis jam fidei magnitudo; ut non ſit dare in hoc ſacro myſtico corpore particulam, quam ab imo uſque ad verticem hic livor edax, hæc peſtis horrenda non carpſerit. Traxit nos, fatemur, Chriſtianiſſime principum, in cujus ſacratiſſimo conſpectu tam volentes, quam neceſſarii verba diffundimus, zelus domus Dei, cui vota noſtra ſacravimus; caritas innoxii populi, cui ſollicitudines noſtras iſta hora in tam eminenti caſu præſertim debemus, [non (a) abſque incommodis & periculis partes Italicas tranſalpinare, terras adire extraneas, & nos infra limites alterius obedientiæ, in tam diſcriminoſo tempore collocare: putantes aliquando divino fieri auxilio, non obſtantibus jam multorum defeſſis ætatibus, quibus quidam forſitan indulſiſſent, in bona patientia & conti- E nuatione certaminis, hanc unitatem noſtris deſideriis adæquare. Sed quia nos eos, hoc ipſi reſpiciunt, libenter pro more relinquimus. Nam de hoc non quærimus laudem, [a]

(a) Anſulis incluſa deſiderantur in cod. Chauveliniano; ſed poſt hæc verba *præſertim debemus*, ſic legit: *Conſtat, sereniſſime princeps, quod hi domini qui hodie de papatu contendunt,* &c.

A ſed intentum; non famam, ſed effectum. Patet namque ſatis ex rerum experientia, quantum per nos actum ſit, ut ad finem hujus extirpandi diſſidii de campo orthodoxæ fidei obnixis remediis veniremus. Conſtat proinde toti fere orbi terrarum, poſthabitis negotiorum ſingulorum progreſſibus, poſt varios diverſoſque labores,] quod hi domini, qui hodie de papatu contendunt, quamquam alterutrum ad convicinos terminos pervenerint, concordare de dando pacem eccleſiæ per viam ceſſionis, quæ tamquam expedientior ceteris antecellit animarum cladibus viſa eſt, nunc ex defectu loci, qui nullatenus, B cum per procuratorem & alias fieri ceſſio valeat, neceſſarius viſus fuit; nunc ex aliis occaſionibus pro cauſis, utinam abſque mutua colluſione inter eos, nequeunt. Conſtat inſuper, quod ex quo contendentes ipſi, tractatu pacis & unionis omnino dimiſſo, a locis in quibus de præſenti fuerant, alliorſum ad loca valde diſtantia ſe transferunt, finis ad quem tendebamus de manibus penitus evaneſcit; & ſic materia ipſa, qua nulla ſanctior eſt, per ſummam rerum deſperationem eo fortior incaleſcit, quo propius ad culmen victoriæ poſita, deducta eſt perverſo ingenio C in deriſum. [a] (a) unde veriſimillimum videtur, quod per hoc ipſum ſchiſma roboretur, quin immo in perpetuitatem irrepat, tamquam uſus qui plerumque convertitur in naturam. Quamobrem ex debito conſcientiarum remorſi, dirigentes ad tam exitiabile vulnus noſtræ compaſſionis intuitum, deliberavimus, ſumma rerum opportunitate ſuadente, immo & neceſſitate nos cogente, quemadmodum qui levioribus non proderint, manus ad fortiora mittere, & cum reverendiſſimis patribus dominis alterius collegii convenire. quorum opinionibus atque votis una cum noſtris plene concurrentibus, tam- D quam novo uno ſpiritu inſpiratis, ipſi nobiſcum & nos ſecum pro ultimo remedio ſecurim ad radicem poſuimus, generale videlicet concilium per ſuam obedientiam quilibet convocantes, ut infra feſtum Annunciationis in civitate Piſana, veluti loco aliàs per præfatos contendentes tamquam accommodo acceptato, ad retrudendum hanc monſtriferam belluam in antrum mortiferum, per amborum contendentium ceſſionem, & in caſu contradictionis, diffugii, vel contumaciæ, per debitam & canonicam ordinationem eccleſiæ congregatæ, prout per exemplar litterarum convocationis prælatorum, nec non litterarum, quas ſpecialiter domino noſtro papæ ſcribimus, præſentibus interclusum, ſi placet, videbitis contineri. Ad nos enim & eos, ſtantibus rebus prout ſunt, hujuſmodi convocationem non eſt dubium pertinere, maxime cum finis & conſideratio hujus ſacri concilii, ut ſcilicet ibidem ambo renuncient, cum intentione horum dominorum contendentium non concordet. Nunc autem, princeps ſacratiſſime, cum ad dirigendam hujuſmodi exſecutionis congeriem, ſumme expediat, cunctorum bonorum virorum, & ſignanter principum terræ juvamen atque præſidium pro bono negotii invocare; licet res ipſa ſancta per ſe cunctos invitet, ad ſerenitatem tamen veſtram peculiari quadam ſpe & ſingulariori conſideratione confugimus, tamquam ad illum, qui imitando continue clariſſima progenitorum veſtrorum exempla, quibus cetera noſtri ſæculi cedunt, & quorum conſiliis & potentiis ſchiſmata multa fuerunt quadam laurea, immo ſpeciali privilegio confutata, cum hoc totum maxime a veſtra ſerenitate dependeat, dignemini huic honeſtiſſimo operi, ſicut firmiter credimus, non deeſſe, ſed humeris veſtris ad fortiora potentibus, hoc ipſum fomentis regalibus adjuvare, & ad locum præfatum, ubi dicto tempore, Dei gratia favente, erimus, regales nuncios, qui nobis in hoc vice regia ſalutare conſilium tribuant, deſtinare. Etiam ſimiliter dignemini efficere, ſignanter cum regibus Caſtellæ, Arragoniæ, Siciliæ, Navarræ, Scotiæ, (b) Bohemiæ, & Hungariæ, ac [b] aliis principibus ſanguine aut alias confœderatione excellentiæ veſtræ conjunctis, quatenus ſolemniter ibi mittant, nec non prælatos ſuos & alios convocandos, quibus etiam extenſe ſcribimus, omnino venire diſponant, ut diſpoſitio veſtra tanto cunctis ſit gratior ac etiam fœcundior, quanto regalis conſilii ac prælatorum fuerit provida & ſalubri deliberatione concepta. Dignantes inſuper prælatos regni veſtri, quibus ſcribimus, & ad eos ob hanc cauſam deſtinamus, de veſtra innata caritate, qua ad finem tanti negotii ſerenitas ipſa a tenera ætate pia devotione flagravit, regalibus mandatis reſtringere, quod E præfatis loco & tempore debeant infallibiliter convenire, ut cauſa tam pia & ad finem proclivis reperiat, divinis faventibus auſpiciis, quod requirit. Ceterum, amantiſſime princeps, attendat veſtra regalis providentia vigilanter, ac etiam provideat, præfatoſque reges & principes reddat cautos, ne per iſtos, qui monſtrum in Dei eccleſia nutrire

(a) *In codice illuſtriſſimi domini Chauvelin ſequentia hic adduntur:* Conſiderate namque, princeps amantiſſime, quod dum fracto penitus & omiſſo unionis tractatu, ambo contendentes volentes taliter ſe ab invicem per longiſſima terrarum ſpatia ſeparare, dominus BENEDICTUS publicavit in ſuo receſſu a Portu-Veneris, in loco Perpiniani cum illis ſuæ obedientiæ in proximo feſto Omnium-ſanctorum concilium celebrare. Alter vero vocatus GREGORIUS ſimiliter in ſuo receſſu de Luca, ſub ſua bulla in proximo feſto Pentecoſtes in patriarchatu Aquilegienſi ſe idem facturum mandavit. Quis credat vero poſſibile, quod per concilium Perpiniani, ubi nulli aderunt, niſi pauci affectionem inordinatam domini Benedicti ſequentes, pax utriuſque obedientiæ in univerſali eccleſia tribuatur? Idemque fore cenſendum de concilio dom. Gregorii prælibati. Nonne hæc clariſſime demonſtrant, præfatos contendentes ad nihil aliud intendere, niſi ut per hoc ipſum roboretur ſchiſma, quin immo in perpetuitatem irrepat? Quamobrem ex debito, &c.

(b) Codex Chauvelinianus omiſſo *Bohemiæ & Hungariæ*, addit *atque Cypri*.

non verentur, & taliter Petri cathedram ambiunt
[a] (a) impudenter, nec non & eis adhærentes, non quæ Chriſti, ſed quæ ſua ſunt quærentes, huic ſancto operi tamquam Deo grato impedimenta præbeantur, nunc falſis dogmatibus, nunc mendoſis prædicationibus, nunc iniquis & injuſtis proceſſibus, &
[b] (b) conſtitutionibus temerariis, ſine fratrum conſilio, cum præcipitatione virtutum noverca editis. Credimus enim, quod de facto obices multiplices, quantum poterunt, interponent. Nos tamen de Deo & demum veſtro regali præſidio confiſi, omnibus his ſpretis, ad concepta intrepide procedemus; nec propter hoc tacebimus, aut etiam quieſcemus, donec egrediatur ut ſplendor juſtus ejus. Scriptum Liburnii Piſanenſis diœceſis, &c.

EPISTOLA CARDINALIUM ad Carolum regem Navarræ.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1408. Ex mſſ. S. Laurentii Leodienſis, & illuſtriſſimi dom. Chauvelin.

SEreniſſimo principi & domino, domino Karolo Dei gratia regi Navarræ, miſeratione divina epiſcopi, preſbyteri, & diaconi, S. R. E. cardinales ſalutem in eo per quem reges regnant, & eccleſiæ deſolatæ ſpiritum compaſſionis impendere.

Certi ſumus, princeps excellentiſſime, veſtram devotionem non latere, progreſſum his diebus duorum contendentium de papatu, neque ignorare quibus oſtentationibus quibus, palliationibus, quibuſve operibus, ad quem exitum cauſa unionis eccleſiæ ſanctæ Dei, ab eiſdem contendentibus finaliter ſit perducta: immo quod non ſine dolore revolvimus, niſi de remedio citiſſimo occurratur, prope in exitium coartata. Nos autem, quorum quotidiana inſtantia, teſte apoſtolo, eſt & eſſe debet ſollicitudo omnium eccleſiarum, velut illi qui jure levitico ſummi ſacerdotis coadjutores exiſtimus deputati; quorum maxime in hac rerum vertigine & ſupremo animarum periculo inter eſt potiſſime, contendentibus nedum tepeſcentibus, immo hoc peſtiferum ſchiſma cauſantibus, rebus tam gravibus obviare. Conſiderantes quod ex quo ipſi contendentes, ſub ludibrioſa occaſione difficultates locorum, fracto penitus & omiſſo unionis tractatu, voluerunt ſe taliter ab invicem per longiſſima terrarum ſpatia ſeparare. Dominus Benedictus in ſuo receſſu a Portu-Veneris publicavit ſe in loco Parpiniani, in proximo feſto Omnium ſanctorum, ad ſchiſma fortius confirmandum, ut multis videtur, ſuum concilium celebrare. Alter vero vocatus Gregorius, ſimiliter in ſuo receſſu de Luca, in proximo feſto Pentecoſten in provincia Aquilegienſi ſe idem facturum mandavit,
A quamvis nedum ipſi, ſed omnes clariſſime deprehendant, quod per concilium Perpiniani eſt impoſſibile, quod pax utriuſque obedientiæ in univerſali eccleſia tribuatur. Idemque cenſendum de concilio Gregorii prælibati. Quibus nos cognoſcentes manifeſte, quod ſecundum progreſſum contendentium prædictorum finis ipſe ad quem tendimus, de manibus penitus evaneſcit, & materia ipſa qua nulla ſanctior, per ſummam rerum deſperationem eo fortius incaleſcet, * quo propius ad culmen victoriæ poſita deducta eſt perverſo ingenio in deriſum. Quamobrem, princeps ſereniſſime, ex debito conſcientiarum
B noſtrarum remorſi, dirigentes ad tam exitiabile vulnus noſtræ compaſſionis intuitum, deliberamus ſumma rerum opportunitate ſuadente, immo & neceſſitate cogente, manus ad fortiora injicere, & cum reverendiſſimis patribus domini alterius collegii convenire. Quorum opinionibus atque votis una cum noſtris concurrentibus, in unum tamquam ex uno ſpiritu inſpiratis, ipſi nobiſcum & nos ſecum pro ultimo remedio ſecurim ad radicem poſuimus, generale videlicet concilium per ſuam obedientiam quilibet ad
C eumdem locum eumdemque terminum convocantes, videlicet xxv. die Martii proxime futuri in civitate Piſana, ad retrudendam hanc monſtruoſam belluam in antrum morſerum per amborum contendentium ceſſionem; & in caſu contradictionis, diffugii, aut contumaciæ, per debitam & per canonicam ordinationem eccleſiæ congregatæ, prout per copiam quam vobis mittimus litterarum convocationis prælatorum, nec non per litteras, quas ſpecialiter domino Benedicto ſcribimus, ſi placet, videbitis contineri. Nunc au-
D tem, princeps optime, cum ad dirigendam hujuſmodi executionis congeriem ſumme expediat, regum terræ juvamen atque præſidium pro tam ſacro negotio invocare, licet res ipſa ſancta per ſe cunctos invitet; qui reges, teſte B. Iſidoro, debent cognoſcere ſe de hoc debere reddere rationem, propter eccleſiam quam Chriſto tuendam ſuſcipiunt, veſtram ſerenitatem, de qua ſpecialiter confidimus, requirimus & hortamur per viſcera miſericordiæ domini Jeſu Chriſti, dignemini huic ſanctiſſimo operi non deeſſe, ſed hoc
E ipſum fomentis regalibus adjuvare, & ad locum præfatum, ubi dicto tempore, favente divina gratia, erimus, regales nuncios, qui nobis in hoc vice regia ſalutare conſilium & auxilium tribuant, deſtinare velitis. Inſuper prælatos regni veſtri, quibus ſcribimus, regalibus mandatis reſtringere, quod præfatis loco & tempore debeant infallibiliter convenire, ut diſpoſitio noſtra tanto cunctis ſit gratior ac etiam fœcundior, quanto regalis conſilii ac etiam prælatorum fuerit provida & ſalubri deliberatione concepta. Ceterum, amantiſſime princeps, attendat veſtra regalis

* *al.* evaneſcet.

(a) *al.* detinent in diviſione manifeſte.
(b) *al.* aut aliàs quovis quæſito colore.

Digitized by Google

lis providentia vigilanter, ac etiam provideat, ne per iſtos qui monſtrum in Dei eccleſia nutrire non verentur, & taliter Petri cathedram in diviſione detinent manifeſte, nec non & eis adhærentes, non quæ Chriſti, ſed quæ ſua ſunt quærentes, huic ſancto operi tamquam Deo grato impedimenta præbeantur, nunc falſis dogmatibus, nunc mendoſis prædicationibus, nunc iniquis & injuſtis & nullis proceſſibus, aut alias quovis quæſito colore. Credimus enim quod de facto obices multiplices, quantum poterunt, interponent: nos tamen de Deo & veſtro regali præſidio confiſi, omnibus eis ſpretis, ad concepta intrepide procedemus, nec propter hoc tacebimus, aut quieſcemus, donec egrediatur ut ſplendor juſtus ejus. Datum in loco Liburni Piſanenſis diœceſis ſub noſtrorum trium priorum ſigillis die XIII. Julii anno domini M CCCC VIII.

EPISTOLA CARDINALIUM regi Caſtellæ & Legionis.

Ejuſdem argumenti.

Ex mſſ. ſancti Laurentii Leodienſis & Chauvelimano.

SEreniſſimo principi & domino, domino (a) Jo Dei gratia regi Caſtellæ & Legionis, miſeratione divina epiſcopi, preſbyteri & diaconi S. R. E. cardinales, ſalutem in eo per quem reges regnant & unanimes in domo domini ambulare. (b)

Hæc eſt domus domini, princeps inclytiſſime, cujus decorem cum propheta divi principes, veſtri avus & genitor, tam pie, tam catolice dilexerunt. Hæc eſt domus domini, pro cujus integritate, ne per geminos ſponſos monſtruoſa in duobus capitibus macularetur infamia fideliter dimicarunt. Hæc eſt unica, quæ teſte Hieronymo, claves accepit, & extra quam non eſt ſalus, & pro tanto præmiſimus, princeps excellentiſſime. Certi enim ſumus devotionem veſtram, &c. *ut ſupra.*

EPISTOLA CARDINALIUM reginæ Caſtellæ.

Ejuſdem argumenti.

Ex mſſ. eiſd.

SEreniſſimæ principiſſæ & dominæ, dominæ CATHARINÆ Dei gratia Caſtellæ & Legionis reginæ, miſeratione divina epiſcopi, preſbyteri & diaconi S. R. E. cardinales, ſalutem in eo cui ſervire regnare eſt.

Conſiderantes devotionis & pietatis conſtantiam, quam inclytæ recordationis progenitores veſtri, ac etiam ſereniſſimi principis domini Johannis Dei gratia Caſtellæ & Legionis regis illuſtriſſimi nati veſtri, circa Deum, fidem catholicam, & eccleſiam omni tem-

(a) Johanni hujus nominis II. qui anno 1406. Henrico III. regi Caſtellæ & Legionis ſucceſſit.

(b) Ejuſdem tenoris eſt epiſtola directa Martino Aragonum regi in codice illuſtriſſimi domini Chauvelin.

A pore habuiſſe noſcuntur; ad vos & ipſum recurrentes, pro reparatione ac ſuccurſu communis matris noſtræ, ſanctæ univerſalis eccleſiæ, luſtris ſex jam peractis in tam lamentabili ruina proſtratæ, nunc eidem inclytiſſimo nato veſtro ſcribimus per has litteras noſtras ſubſequentis tenoris: *ſereniſſimo principi*, &c. aſſumta ergo de veſtra erga Deum devotione fiducia, celſitudinem veſtram rogamus, requirimus & hortamur in domino JESU CHRISTO, quatenus nunc intueri dignemini quod tempus advenit, in quo filio glorioſæ Virginis ſerviatis pro his quæ vobis ipſe tribuit, B videlicet per inclytum natum veſtrum, ac etiam progenitorum veſtrorum excitata exemplo, ſponſæ Chriſti in hoc articulo ſtudeatis conſilium & auxilium impertiri. Ita quod JESUS CHRISTUS qui pro redemtione veſtra proprium ſanguinem fundere & in crucis patibulo mortem ſubire dignatus eſt, qui hoc tempore vos diſpoſuit experiri... vobis poſt temporalis palatii gloriam æternæ vitæ dignetur ob hoc indulgere coronam. Datum, &c. *ut ſupra.*

C

EPISTOLA CARDINALIUM infanti Caſtellæ.

Ejuſdem argumenti.

Ex mſſ. eiſd.

ILluſtri principi domino F. infanti Caſtellæ, &c. miſeratione divina, &c. ſalutem & eccleſiæ ſponſæ Chriſti ſacro-ſanctæ matri noſtræ, proh dolor! taliter fluctuanti ſuccurſum celerem impendere.

Recolentes piam devotionem, qua pia regia & excellentiſſima domus Caſtellæ, a qua veſtram trahitis originem, ſacro-ſanctam D eccleſiam beneficiis foverit, variiſque obſequiis extiterit proſecuta, merito confidimus, quod in tam gravi neceſſitate eam nullatenus derelinquet. Ideo ſereniſſimo principi, & domino, domino Johanni Dei gratia Caſtellæ & Legionis regi nepoti veſtro, cum grandi fiducia duximus præſentialiter* ſcribendum ſub tenore ſequenti *Sereniſſimo principi*, &c. Cum itaque princeps, inclytiſſime, videatis ex præmiſſis tantam eccleſiæ imminere ruinam, paratamque pacem, ſi regalis potentia modo debito, ut petimus, manus ſuas effectualiter interponat; veſtram excellentiam, quam E Deus tot viribus inſignivit, tantumque ei potentiam contulit, in hac parte requirimus & hortamur per viſcera miſericordiæ JESU CHRISTI, & vos ad hoc opus ſacratiſſimum non deeſſe, ſed totaliter aſſiſtere, quod eccleſia merito gaudeat talem filium habuiſſe. Datum.

* *al.* principaliter.

Xxx

EPISTOLA CARDINALIUM
domino duci Bituricenſi.

ILluſtriſſimo principi & domino, domino J. regis Francorum filio, duci Bituricenſi & Alverniæ, comitique Pictaviæ miſeratione divina, &c. ſalutem in eo cui ſervire regnare eſt, & diſperſiones Iſraelis congregare.

Scandaloſa eccleſiæ diſperſio, princeps inclyte, ac horrendum inter chriſtianos diſſidium his diebus ſatis innotuit evidenter, quantum malignatus eſt inimicus in ſancto. Certi enim ſumus devotionem veſtram non latere, &c.

Ejuſdem ſunt tenoris epiſtolæ ſcriptæ ad Ludovicum ducem Borbonii, & illuſtri principi domino Roberto filio quondam regis Scotiæ, duci Albaniæ, cum epiſtola ad regem Navarræ in codice Chauveliniano.

PRIMA AVISAMENTA
dominorum cardinalium ſuper extirpatione ſchiſmatis & congregatione concilii generalis.

Anno 1408. Ex mſ. ſancti Laurentii Leodienſis.

SEquuntur ea quæ fuerunt aviſata per dominos cardinales utriuſque collegii, qui in Liburno convenerunt ſuper facto unionis procurandæ.

1. Primo, cum evidenter conſtet de contumacia & pertinacia ac indiſpoſitione domini Gregorii ad omnem viam unionis habendæ, & quod ulterius non eſt de neceſſitate requirendus, quia ſi requireretur, per dilationes vel per verbalem reſponſionem, quam non haberet in mente, impediret remedia quæ ſunt excogitata pro unione habenda.

2. Item, attenta indiſpoſitione utriuſque contendentis de papatu, & receſſu, eſt aviſatum pro utili unione habenda, quod eccleſia debet congregari per collegia cardinalium, ita quod quodlibet collegium convocet prælatos ſuæ partis; quia in tali caſu juxta communes opiniones, eccleſia congregata eſt judex.

3. Item, quod congregentur iſta concilia ad feſtum Purificationis B. Mariæ proxime futurum, & in loco, ſi poſſibile fuerit, convocentur ambæ partes, alias in duobus locis propinquis, adeo ut facilius poſſit haberi acceſſus de uno ad alium.

4. Item, quod convocentur archiepiſcopi, epiſcopi, abbates, & capitula eccleſiarum cathedralium, ac univerſitates ſtudiorum.

5. Item, videtur aliquibus, quod ſint vocanda capita quatuor ordinum mendicantium, Celeſtinorum & Carthuſienſium.

6. Item, quod prædicta intimentur regibus & principibus, & requirantur de auxiliis, A & quod mittant ſolemnes ſuos deputatos, & quod faciant, quantum in eis fuerit, quod prælati & alii vocati veniant ad concilium, & quod dent ſecuritates in terris ſuis omnibus venientibus ad dictum concilium, & quod non patiantur eos impediri per contendentes de papatu, ſeu alterum ipſorum.

7. Item, quod dum vocabuntur prælati, & prædicta intimabuntur principibus, quod quodlibet collegium prædictum intimet ſuo papæ & requirat, quod in loco & termino interſit, & quod vocationi, quantum in eo B fuerit, opem ferat cum intimatione; quod ſi non venerit, concilium ſeu eccleſia congregata diſponet de extirpatione ſchiſmatis & unione habenda, ipſius abſentia non obſtante; & dum vocabitur, in littera vocationis offerentur ſibi debitæ ſecuritates & libertates in veniendo, ſtando & redeundo.

8. Item, eſt intentio quod quælibet pars in concilio diſponat ſuum papam ad viam ceſſionis juratam &c. & ſi diſponi non poſſit, vel ſit contumax, abjiciatur per concilium ſeu eccleſiam congregatam tamquam ſchiſmaticus C notorius, criminoſus de enormibus criminibus, incorrigibilis, eccleſiam ſcandalizans, & hæreticus.

9. Item, quod poſt renunciationem amborum, vel, ſi ad hoc induci non poſſunt, abjectionem amborum, cardinales utriuſque collegii, æquato in pari numero hinc inde convenientes in unum, & facientes unum collegium, ad electionem procedant unici paſtoris.

10. Item, eſt intentio, quod licet a principio concilia teneantur diviſim, tamen poſtquam deliberaverint, conveniant in uno loco D ſimul in vinculo caritatis & pacis, & communicent quæ deliberaverint, & ex poſt fiat electio, ut ſuperius eſt dictum.

11. Item, modus tenendi concilium in qualibet parte videtur eſſe talis, quod unus cardinalium proponet mala ſchiſmatis, ipſius diuturnitatem, & quæ ſunt jurata & promiſſa per contendentes de via ceſſionis approbata ab omnibus fidelibus. Et ſi poteſt haberi, pax eſt: in caſu abſentiæ vel contradictionis petatur concilium, & vocatis prælatis & aliis ſuper illorum dejectione, & quod eis videtur faciendum ſuper facto illorum, E ſecundum Deum & diſpoſitiones canonum, & alias obſervata in Romana eccleſia.

12. Item, ex poſt cardinales qui cenſebuntur eſſe ibi pro Romana eccleſia, requirent vota & conſilia ſingulorum prælatorum & aliorum vocatorum eccleſiæ; in ſcriptis redigantur eorum dicta, & ultimo cardinales dicant opiniones ſuas & vota ſua, & omnia iſta fiant & dicantur ſine contradictione vocum, & quiete ac libere; taliter quod appareat, quod non voluntarie, ſed Spiritu-ſancto dictante, omnia fiant.

13. Item, quod habitis vocibus & opi-

Digitized by Google

A nionibus, unus cardinalium nomine totius concilii, ſynodi & eccleſiæ congregatæ, pronunciet, declaret, vel ſtatuat quæ fuerint per totum concilium deliberata ſeu per majorem partem ipſius, quia ſic fiebat olim in conciliis SS. Patrum, in quibus dicebatur communiter: *Statuit S. ſynodus, vel S. concilium.*

14. Item, quod in eodem concilio fiat & ordinetur, quod omnes qui fuerint vocati, etiam ſæculares, promittant ſervare quæ fuerunt decreta & ordinata in concilio, & quod contradictores & rebelles, etiam ſi papa fuerit ejectus a papatu, compeſcantur auctoritate concilii per ſæculares & ceteras poteſ- B tates.

15. Item, circa præmiſſa videntur prævidenda aliqua dubia quæ poſſunt occurrere, ad hoc ut eis reſpondeatur & ſatisfiat, ſi fierent.

16. Primo quia forſan dicetur ab aliquibus, quod cardinales non potuerunt vocare concilium, ſed potius quilibet qui gerit ſe pro papa in parte ſua, & hoc videtur habere colorem per v. *Huic etiam* 17. d.

17. Item, poſſet fieri aliud dubium, ſi papa in concilio peteret ſe reſtitui propter ſub- C ſtractiones & neutralitates ſibi factas, talis petitio videretur habere colorem per v. item *Symmachus* 2. q. 7.

18. Item, poſſet moveri dubium, ſi papa compareret in concilio, & peteret ſubſtractos vel neutrales repelli a concilio, tamquam vocem non habentes, videtur hæc petitio etiam habere colorem per dictum v. *Huic etiam* 17. d.

19. Item, poſſet fieri dubium, quod licet papa legatur ejectus fuiſſe propter hæreſim a papatu, non tamen propter negligentiam ſchiſmatis, quia licet ſchiſma quando- D que tranſeat in hæreſim, non tamen reperitur nunc, ſed tantum de negligentia ſchiſmatis extirpandi.

20. Item, ſi dicatur quod papa ſit notorie perjurus, & fractor voti, & ſcandalizans eccleſiam, ac incorrigibilis, & ſi poſſit abjici, juxta gloſſ. cap. *Si papa* 40. d. illa gloſſa ſimpliciter poſita non eſt vera, & reprehenditur a nonnullis.

21. Item, videtur per modum aviſamenti, quod ſi contingat ante congregationem concilii alterum de contendentibus decede- E re, illa pars cujus papa decedet, non procedet ad novam electionem, ſed expectetur concilium & ejus deliberatio.

22. Item, ſi ambo contendentes moriantur iſto intermedio tempore, quantocius fieri poteſt, collegia conveniant ad deliberandum quid eo caſu ſit faciendum.

CARDINALIUM

Utriuſque obedientiæ votum & juramentum præſtitum Liburnii aliquibus menſibus ante concilium Piſanum.

Miſeratione divina nos epiſcopi, preſbyteri & diaconi, S. R. E. cardinales utriuſque collegii, manibus noſtris propriis infraſcripti, in loco Liburnii commorantes, diœceſis Piſanæ, nomine noſtro & aliorum reverendiſſimorum in Chriſto patrum dominorum cardinalium utriuſque collegii abſentium, nobis adhærere volentium in hac parte, nec non generoſus & potens miles dominus Nicolaus de Robertis de Tripoli procurator & procuratorio nomine reverendiſſimorum in Chriſto patrum & dominorum, dominorum Petri baſilicæ XII. apoſtolorum preſbyteri vulgariter dicti Mediolanenſis, & Baltasaris ſancti Euſtachii diaconi, divina miſeratione S. R. E. cardinalium, a quibus ad infraſcripta plenariam poteſtatem habet, de qua poteſtate conſtat manu Johannis de Baccaglaciis de Bononia publici notarii. Attendentes proinde & conſiderantes attente, quantum exiſtat neceſſaria extirpatio hujus peſtilentis ſchiſmatis, diuturnitate temporis ultra quam expediret fidei & animarum ſaluti nocivi; maxime attenta * diſpoſitione notoria utriuſque de papatu contendentium, ob quam neceſſario oportuit nos ab eis corporaliter abſentare, & cogitare de validioribus remediis, quibus, ipſorum non obſtantibus voluntariis diſſentionibus & ſubterfugiis manifeſtis; unitatis vinculum in Dei eccleſia reformetur; ob quod ſequentes ſanctorum Patrum veſtigia & exempla, per quæ extitit aliàs eccleſia ſalubriter & virtuoſe in pacis vinculo reformata, multiplicium diſruptis errorum laqueis, & ſchiſmatum tendiculis venenoſis compreſſis, mutuo, unanimi & concordi conſenſu, ac matura deliberatione inter nos habita, providimus neceſſarium exiſtere, ut per utriuſque partis generale concilium, & per eccleſiam ad noſtrorum, in utriuſque contendentium defectum notoriamque deſidiam, vocationem, operante gratia ſancti Spiritus congregatam, provideatur tanto exceſſui, immo verius manifeſto errori, gregem dominicum inhumaniter laceranti, ſi de papatu contendentes per viam mutuæ ceſſionis, ab ipſis jurato voto & variis promiſſionibus roboratæ, pacem eccleſiæ non dederint, ab ipſo concilio vel alias cum effectu, ut in noſtris litteris, quas ad duos contendentes prædictos de papatu, & ad prælatos, reges & principes & alios fideles utriuſque obedientiæ præſentialiter deſtinamus, plenius eſt inſertum. Et quia in virtuoſis operibus non initium, pugnaque, ſed optatus finis & obtenta coronat victoria, ad

Anno 1408. Ex mſſ. S. Laurentii Leodienſis, & illuſtriſſimi dom. Chanvalin.

* al. indiſpoſitione.

Digitized by Google

quam per perſeverantiæ conſtantiam pervenitur, quæ tanto eſt in conſpectu Altiſſimi acceptior, quanto eſt validioribus vinculis roborata. Ea propter licet inter nos, operante gratia Altiſſimi, exiſtat firma conſtantia & immutabile propoſitum, ut quæ deliberata ſunt, & in prædictis noſtris litteris deſcripta, ſuum per omnia, in quantum in nobis fuerit, ſortiantur effectum; tamen ad certitudinem præſentium & proviſionem futurorum, & ut variationi, quod abſit, in tam neceſſario Dei negotio locus eſſe non poſſit, promittimus ad invicem unus alteri in communi & in particulari, immo verius Chriſto, cujus res agitur, & cujus corpus ſic enormiter laceratur, B. Mariæ Virgini ejus matri, beatis apoſtolis Petro & Paulo, quorum ſedes & ſanguine proprio fundata eccleſia vileſcit indecoris ambitionibus, eccleſiæ & omnibus Chriſti fidelibus fide plenaria, juramento & voto irrevocabili firmamus, quod viam mutuæ ceſſionis amborum de papatu contendentium, vel alterius alio mortuo, vel canonice ejecto, proſequemur eccleſiæ unionem & damnoſi ſchiſmatis extirpationem, & alias in ipſorum ſeu alterius contumaciam, ſeu contradictionem per deliberationem concilii generalis & eccleſiæ congregandæ procurabimus, attentis præmiſſis juratis & voto firmatis per ipſos duos de papatu contendentes, & nos provideri taliter, quod per canonicam electionem a nobis ambobus collegiis in unum convenientibus faciendam, provideatur eccleſiæ de unico vero & indubitato paſtore, nec a præmiſſis recedemus ſeu variabimus, immo potius præmiſſa diligenter proſequemur, quouſque perfecta unio habeatur, errore ſchiſmatis extirpato. Promittimus etiam ſolemniter ad invicem, quod ipſis contendentibus de papatu, vel eorum alteri corporaliter non adhærebimus, manente in ipſis vel ipſorum altero indiſpoſitione quæ eſt, niſi aliqui hoc facerent de noſtrarum * partium conſilio & aſſenſu, & tunc operam dantes ad ipſorum reductionem debitam & ſecuram obſervantiam eorum quæ promiſerunt, voto & juramento firmaverunt, vel ad ipſos diſponendum ſeu ipſorum alterum intendimus honorifice tractare. Adjicientes quod per talem tractatum & conventionem ineundam cum eodem, vel inter ſe ipſos præſentes, non poſſit concludi vel deliberari aliquid per majorem partem, nec etiam per omnes, in præjudicium ſeu diminutionem honoris, dignitatum, officiorum, beneficiorum, & ſtatuum quorumcumque vel cujuſcumque, quæ hodie habent & detinent nunc, vel detinebant ante calendas Maii proxime præteriti, omnium & ſingulorum dictorum dominorum, ſic invicem colligatorum & unitorum tam præſentium quam abſentium.

* al. noſtrorum præſentium ad invicem.

2 Pari promiſſione etiam ad invicem promittimus, quod ſi hoc pendente negotio & ejus proſecutione, alter dictorum contendentium diem ſuum clauderet extremum, illi noſtrûm qui illi adhæſerunt, ad electionem alterius nullatenus procedent, donec per eccleſiam de ſuperſtite fuerit ordinatum, vel ſuperſtes renunciaret ſponte. Quod ſi utrumque mori contigerit, ad electionem alterius nullatenus procedemus, niſi primo communicato inter nos conſilio, & de communi & concordi aſſenſu omnium noſtrûm vel duarum partium; in quo caſu etiam abſentes ex nobis requiri debeant, ſi infra decem dies nobiſcum commode poſſint convenire, vel per deliberationem concilii & eccleſiæ congregatæ aliud circa electionem per nos communiter faciendam, videretur utiliter faciendum.

3 Promittimus etiam ad invicem, quod ſi dicti domini cardinales ipſos contendentes ſequentes, ipſis contendentibus defunctis ſeu ipſorum altero, alium ſeu alios eligerent, vel ipſi contendentes cardinales crearent, vel etiam creaverint; cum talia forent & cenſerentur ad perpetuationem ſchiſmatis, & maniſeſtiſſimam illius fautoriam, illis nullatenus adhærebimus, nec pro pontifice ſeu pontificibus aut cardinalibus habebimus ullomodo, ſed adverſus tales exceſſus procurabimus per eccleſiam provideri. Et quod in præmiſſis omnibus & ſingulis dabimus ad invicem nobis ipſis in communi & particulari unus alteri auxilium, conſilium, & juvamen, bona fide, mutua & ſincera caritate, fideliter ſine dilatione & palliatione quacumque, præcipue contra quoſcumque qui impedimenta præſtare vellent in præmiſſis, vel nos in communi vel in particulari perturbare, lædere, ſeu perſequi verbo vel facto.

4 Eſt autem noſtra intentio, quod ſi pendente proſecutione præmiſſorum caſus aliqui inexcogitati occurrerent, quibus eſſet aliter occurrendum & providendum pro utilitate eccleſiæ & unione habenda, quod hoc facere valeamus, communicato ad invicem conſilio, de communi & concordi omnium noſtrum conſenſu. Acta fuerunt hæc in loco prædicto Liburnii Piſanenſis diœceſis & noſtris manibus ſubſcripta, & ſigillis noſtrorum cardinalium pendentibus roborata, ſub anno a nativitate domini M CCCC VIII. indictione I. & die penultima menſis Junii, præſentibus reverendis in Chriſto patribus dominis Simone patriarcha Alexandrino adminiſtratore eccleſiæ Carcaſſonenſis, & Petro epiſcopo Meldenſi, ac venerabilibus viris magiſtris Petro *Plau* in ſacra pagina profeſſore, Johanne Petri magiſtro in artibus & medicina, & religioſo viro fratre Luca de Reate monacho monaſterii Farfenſis, Leodienſis, Cabilonenſis & Sabinenſis diœceſis, teſtibus ad præmiſſa omnia & ſingula vocatis ſpecialiter & rogatis.

Digitized by Google

Ego Guido epiſcopus Peneſtrenſis S. R. E. cardinalis prædictis omnibus interfui, & conſenſi, ut in præſenti inſtrumento continetur, & in teſtimonium præmiſſorum præſentem ſubſcriptionem manu própria feci, & ſigillum apponi mandavi.

Ego Antonius epiſcopus Peneſtrenſis S. R. E. cardinalis Aquilegienſis prædictis omnibus interfui & conſenſi, ut in præſenti inſtrumento continetur, & in teſtimonium præmiſſorum præſentem ſubſcriptionem manu propria feci, & meum ſigillum apponi mandavi.

Ego Nicolaus epiſcopus Albanenſis S. R. E. cardinalis, prædictis omnibus interfui, ut in præſenti inſtrumento continetur, & in teſtimonium præmiſſorum præſentem ſubcriptionem manu propria feci, & meum ſigillum apponi mandavi.

Ego Conradus tituli S. Chryſogoni preſbyter cardinalis, dictus Melitenſis, prædictis omnibus interfui & conſenſi, ut in præſenti inſtrumento continetur, & in teſtimonium præmiſſorum præſentem ſubſcriptionem feci & ſigillum meum apponi mandavi.

Ego Petrus epiſcopus Tuſculanus S. R. E. cardinalis prædictis omnibus interfui & conſenſi, & ut in præſenti inſtrumento continetur, & in teſtimonium præmiſſorum præſentem ſubſcriptionem feci manu propria & ſigillum meum apponi mandavi.

Ego Franciscus tituli SS. quatuor Coronatorum preſbyter cardinalis, dictus Burdegalenſis, prædictis omnibus interfui & aſſenſum præbui, ut in præſenti inſtrumento continetur, in quorum teſtimonium me propria manu ſubſcripſi, & meum ſigillum apponi mandavi.

Ego Petrus de Tureyo tituli S. Suſannæ preſbyter S. R. E. cardinalis prædictis omnibus interfui & aſſenſum præbui, ut in præſenti inſtrumento continetur, & in teſtimonium præmiſſorum me manu propria ſubſcripſi, & meum ſigillum apponi mandavi.

Ego Jordanus tituli S. Martini in montibus preſbyter S. R. E. cardinalis, dictus de Urſinis, prædictis omnibus interfui & aſſenſum præbui, ut in præſenti inſtrumento continetur, in quorum teſtimonium me propria manu ſubſcripſi, & ſigillum apponi mandavi.

Ego Amedæus S. Mariæ novæ S. R. E. diaconus cardinalis, de Saluciis vulgariter nuncupatus, prædictis omnibus interfui & aſſenſum præbui; in quorum teſtimonium me manu propria ſubſcripſi, & ſigillum apponi mandavi.

Ego Rainaldus S. Viti in Macello S. R. E. diaconus cardinalis, de Branchaciis nuncupatus, prædictis omnibus interfui, & aſſenſum præbui; in quorum teſtimonium me propria manu ſubſcripſi, & ſigillum apponi mandavi.

A Ego Petrus Blavi S. Angeli S. R. E. diaconus cardinalis prædictis omnibus interfui, & aſſenſum præbui, & in teſtimonium præmiſſorum, me manu propria ſubſcripſi, & ſigillum proprium apponi mandavi.

Ex Oddo S. Georgii ad velum aureum S. R. E. diaconus cardinalis, de Columna nuncupatus, prædictis omnibus interfui & aſſenſum præbui, & in teſtimonium præmiſſorum me propria manu ſubſcripſi, & ſigillum apponi mandavi.

Ego Petrus S. Angeli S. R. E. diaconus cardinalis, prædictis omnibus interfui & aſ-
B ſenſum præbui, & in teſtimonium præmiſſorum me propria manu ſubſcripſi, & ſigillum apponi mandavi.

Et ego Guillelmus Souleti preſbyter Malleacenſis diœceſis oriundus, publicus apoſtolica & imperiali auctoritate notarius, prædictorum reverendiſſimorum in Chriſto patrum & dominorum, & generoſi militis domini Nicolai procuratoris prædicti, in loco prædicto Liburnii congregationi, promiſſionibus, juramentis & votis, ac omnibus aliis & ſingulis præmiſſis dum ſicut præmittitur per dictos dominos cardinales & procuratorem
C agerentur, dicerentur, promitterentur & fierent, una cum prænominatis teſtibus & aliis notariis hic ſubſcriptis, præſens fui, eaque ſic fieri vidi & audivi, & in notam recepi cum ipſis notariis, meque ſubſcripſi, & hoc præſens publicum inſtrumentum ex præmiſſis confectum alterius manu idonea fideliter ſcriptum, aliis negotiis præpeditus, ſigno meo ſolito ſignavi requiſitus, in teſtimonium præmiſſorum, & hæc verba in fine ſcripta videlicet, *unus alteri conſilium, auxilium & juvamen bona fide, mutua & ſincera caritate, fideliter, ſine dilatione & palliatione quacumque, præ-*
D *cipue adverſus quoſcumque qui impedimenta præſtare vellent in præmiſſis, vel vos in communi vel particulari*, remitti & legi debent in quinta linea ab inferiori numerando, ut ſignatum eſt, & omiſſa fuerunt ibi ſcribi, non vitio, ſed errore.

Ego Angelus quondam S. Thomæ Mononi de civitate Reatina, publicus apoſtolica & imperiali auctoritate ac cameræ apoſtolicæ notarius, litterarumque apoſtolicarum ſcriptor & abbreviator, prædictorumque reverendiſſimorum in Chriſto patrum & dominorum dominorum cardinalium & genero-
E ſi militis domini Nicolai procuratoris prædicti, in loco prædicto Liburnii congregationi, promiſſionibus, juramentis, ac votis, ac omnibus aliis & ſingulis præmiſſis, dum ſic, ut præmittitur, per dictos dominos cardinales & procuratorem agerentur, dicerentur, & promitterentur, & fierent, una cum prænominatis teſtibus & aliis notariis hic ſupra & infra ſcriptis præſens fui, eaque ſic fieri vidi & audivi, & in notam recepi cum ipſis notariis, meque ſubſcripſi, & hoc præ-

Digitized by Google

ſens publicum inſtrumentum ex præmiſſis confectum alterius manu idonea fideliter ſcriptum, aliis negotiis præpeditus, ſigno meo ſolito ſignavi requiſitus, in teſtimonium præmiſſorum. Et verba in fine ſcripta, &c. ut in præcedenti ſubſcriptione continetur, &c.

Et ego Jacobus de *Bienbant* clericus de Inſula, Tornacenſis diœceſis, publicus apoſtolica & imperiali auctoritate notarius, prædictorum reverendiſſimorum in Chriſto patrum & dominorum & generoſi militis, &c. *ut in præcedenti.*

Ego Johannes Bourriellieti dictus Franciſci preſbyter Eduenſis diœceſis, magiſter in artibus, & licentiatus in decretis, publicus apoſtolica & imperiali auctoritate notarius, Chriſtianiſſimique Francorum regis & illuſtris Ludovici Aquitaniæ ducis ejus primogeniti ſecretarius, prædictorum reverendiſſimorum dominorum, dominorum cardinalium & generoſi militis, &c. *ut ſupra.*

ADHÆSIO ALIORUM CARDINALIUM ad prædictum votum & juramentum.

Ex mſſ. S. Laurentii Leodienſis, & illuſtriſſimi dom. Chauvelin.

Miſeratione divina nos Angelus tituli S. Potentianæ, dictus Laudenſis, Petrus tituli XII. apoſtolorum dictus Mediolanenſis, Johannes S. Crucis in Jeruſalem dictus Ravennatenſis preſbyteri, & Balthazar S. Euſtachii diaconus dictus Bononienſis S. R. E. cardinales, manibus noſtris propriis infraſcripti, exiſtentes in eccleſia majori Piſana collegialiter cum reverendiſſimis in Chriſto patribus aliis dominis cardinalibus utriuſque collegii Piſis commorantibus; attendentes proinde & conſiderantes, ut novit fere populus univerſus, ærumnas graves omnibus deflendas chriſticolis, lamentabilemque ſciſſuram, quibus Dei eccleſia opprimitur, ob nimiam ambitionem retinendi principatum eccleſiæ. Duobus enim ſuper eo ambitione certantibus*, orti ſunt errores mortiferi, & corda diffidentia inter eos, quos in vera fide Chriſti caritas propagavit. Etiam inſurrexere inter populos Chriſtianos fremitus guerrarum, in gentes rancores, & odia, quos ipſa eccleſia debet ſopire. Secutæ ſunt nedum etiam exheredationes, immo etiam multorum, proh dolor! ſtrages, multæque proditiones animarum. Sane pridie penultima menſis Junii, anno infraſcripto, in loco Liburnii, Piſanenſis diœceſis, reverendiſſimi in Chriſto patres & domini, domini epiſcopi, preſbyteri & diaconi cardinales utriuſque collegii, ibi collegialiter exiſtentes, mutuo & unanimi aſſenſu, gratia ſpiritus ſancti inſpirati, convenerunt ad invicem, concordarunt, & promiſerunt, fide plenaria, juramento & voto irrevocabili firmaverunt, attenta indiſpoſitione notoria dictorum duorum contendentium de papatu, ſuper unione ſanctæ matris eccleſiæ providere, prout & quemadmodum in quibuſdam litteris infraſcriptis ſeu inſtrumentis publicis eorumdem dominorum cardinalium manibus propriis ſubſcriptis & ſigillis ſigillatis, & coram nobis de verbo ad verbum perlectis, plene & ſerioſe continetur. Quarum litterarum ſeu inſtrumentorum tenor ſequitur ſub his verbis: *Miſeratione Divina*, &c. Quibus omnibus & ſingulis contentis in dictis litteris nobis ſic de verbo ad verbum perlectis, ac matura deliberatione conſideratis, videnteſque ſanctas opiniones & affectiones eorumdem dominorum cardinalium, eiſdem adhærentes, & eas proſequi omnimode volentes, ipſa omnia & ſingula contenta in dictis litteris, ut ſupra ſcribuntur, promittimus Deo, B. Mariæ Virgini ejus matri, B. Petro & Paulo, quorum ſanguine fundata eccleſia damnatis ambitionibus vileſcit, eccleſiæ, omnibus ſanctis, & Chriſti fidelibus plena fide, juramento & voto irrevocabili confirmamus proſequi, tenere, & inviolabiliter obſervare abſque aliqua interruptione, nihil addito, nihil remoto, prout in dictis litteris & inſtrumentis ſerioſe & in præſenti inſtrumento de verbo ad verbum continetur, ſalvo tamen quod in ultimo capitulo dictarum litterarum ſeu inſtrumentorum, quod ſic incipit: *Eſt autem noſtra intentio*, &c. omnes & ſinguli domini cardinales præfati & nos cum ipſis voluimus & volumus, quod in fine illius capituli poſt illa verba: *Ac concordi omnium noſtrum aſſenſu*, ponatur, *Vel duarum partium omnium noſtrum*; quam etiam additionem ratam & gratam habemus, & eam bona fide promittimus obſervare. De quibus omnibus & ſingulis præmiſſis, nos dicti cardinales ſupraſcripti & quilibet noſtrum, requiſivimus & volumus per notarios infraſcriptos unum vel plura, publicum ſeu publica confici originalia inſtrumenta. In quorum omnium fidem & teſtimonium præmiſſorum præſentes litteras, ſeu præſens publicum inſtrumentum, manibus noſtris propriis ſubſcriptas, alias ſubſcriptum, ſigillorum noſtrorum mandavimus appenſionibus muniri. Acta ſunt hæc in eccleſia majori Piſana prædicta, ſub anno a nativitate domini M CCCC VIII. die trigeſima menſis Auguſti, indictione I. præſentibus reverendis patribus dominis Petro Meldenſi, Branda Placentino epiſcopis, Johanne abbate S. Juſtinæ de Padua, dominis Nicolao de Robertis de Tripoli milite, & Roberto de Queſneyo decretorum doctore canonico Rotomagenſi, teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter & rogatis.

* *al.* tractantibus.

Deinde ego Henricus eadem miſeratione epiſcopus Tuſculanus, dictus Neapolitanus, præfatæ ſacroſanctæ R. E. cardinalis, in ſacriſtia eccleſiæ B. Martini Piſanenſis, ubi dicti domini cardinales erant collegialiter congregati, videlicet die veneris quarta decima

menſis Septembris, anno ſupradicto, dictis litteris ſeu inſtrumentis originalibus, de quibus ſuperius eſt facta mentio, per me viſis, & coram me de verbo ad verbum in mei præſentia perlectis, attentis ſanctis propoſitis, affectionibus & voluntatibus aliorum dominorum cardinalium prædictorum, volens eorum ſequi intentionem, voluntatem & diſpoſitionem, ac totis viribus corde & animo proſequi; ex mea pura & libera voluntate, juravi, vovi & promiſi ſolemniter omnia & ſingula contenta in eiſdem litteris ſeu inſtrumentis, proſequi, tenere, & inviolabiliter obſervare, prout & quemadmodum ipſi domini cardinales ſingulariter promiſerunt, & in dictis litteris ſeu inſtrumentis ſerioſe continetur: ratam etiam & gratam habens additionem prædictam ubi legitur *vel duarum partium omnium noſtrum*. De quibus etiam omnibus & ſingulis volui, ut præfertur, fieri unum vel plura inſtrumenta per notarios infra ſcriptos, & hic me propia manu ſubſcripſi & ſigillum meum apponi feci in teſtimonium præmiſſorum. Actum loco, die, anno, & indictione prædictis, præſentibus prænominatis dominis PETRO epiſcopo Meldenſi, & Roberto * de Queſneio doctore, teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter & rogatis. *al. Huberto.

Ego HENRICUS epiſcopus Tuſculanus S. R. E. cardinali dictus Neapolitanus, prædictis omnibus & ſingulis interfui & aſſenſum præbui, promiſi, juravi, & in teſtimonium præmiſſorum me propria manu ſubſcripſi & ſigillum meum apponi feci.

Ego ANGELUS tituli S. Potentianæ preſbyter cardinalis, Laudenſis nuncupatus, omnibus ſupra ſcriptis & ſingulis interfui, conſenſum præſtiti, promiſi & juravi ac vovi, & in præmiſſorum teſtimonium me propria manu ſubſcripſi, & meum ſigillum apponi feci.

Et ego Guillelmus Souleti preſbyter Malleacenſis diœceſis oriundus, publicus apoſtolica & imperiali auctoritate notarius, prædictorum reverendiſſimorum in Chriſto patrum & dominorum, dominorum cardinalium in civitate Piſana, locis prædictis, congregationi, promiſſionibus, juramentis, & votis ac omnibus & ſingulis aliis præmiſſis, dum ſic, ut præmittitur, per dictos dominos cardinales agerentur, dicerentur, promitterentur & fierent, una cum infraſcriptis teſtibus & aliis notariis præſens fui, eaque ſic fieri vidi & audivi, & in notam recepi cum ipſis notariis, meque ſubſcripſi, & hoc præſens publicum inſtrumentum ex præmiſſis confectum, alterius manu idonea fideliter ſcriptum, aliis negotiis præpeditus ſigno meo ſolito ſignavi requiſitus & rogatus, & verba in fine ſcripta, videlicet *dominorum cardinalium utriuſque collegii abſentium nobis adhærere volentium in hac parte; nec non generoſus & potens miles dominus Nicolaus de Robertis de Tripoli procurator, & procuratorio nomine reverendiſſimorum in* A *Chriſto patrum* remitti & legi debent in XXV. linea ab inferiori parte numerando, ut ſignatum eſt, & omiſſa non fuerunt ibi ſcribere vitio, ſed errore.

Et ego Gaſpar quondam Theoderici *Schulbempflug* de *Baſſinhexin* clericus Warmienſis diœceſis, publicus apoſtolica & imperiali auctoritate notarius, &c.

Et ego Jacobus de *Brenbant* * clericus de Inſula Tornacenſis diœceſis, publicus apoſtolica, &c. *al. de Bribant.

ADHÆSIO LANDULFI cardinalis S. Nicolai, in carcere Tulliano.

B MIſeratione divina ego LANDULPHUS tituli S. Nicolai in carcere Tulliano dictus Barrenſis, ſacroſanctæ R. E. diaconus cardinalis, in ſacriſtia baſilicæ B. Martini Piſanenſis, ubi reverendiſſimi in Chriſto patres & domini epiſcopi, preſbyteri & diaconi cardinales utriuſque collegii erant collegialiter congregati, videlicet die quinta menſis Octobris, anno a nativitate Domini MCCCCVIII. litteris ſeu inſtrumentis originalibus, quarum ſeu quorum copiis præſentes ſunt annexæ, per me viſis & de verbo ad verbum coram me perlectis, attendens & conſiderans ſan- C ctum propoſitum ſanctaſque affectiones & voluntates dominorum cardinalium, volens toto affectu & animo eorum ſequi intentionem, voluntatem & diſpoſitionem, & eiſdem dominis cardinalibus adhærere, ex mea pura & libera voluntate juravi, vovi, & promiſi ſolemniter omnia & ſingula contenta in eiſdem litteris ſeu inſtrumento proſequi, tenere & inviolabiliter obſervare, prout & quemadmodum ipſi domini cardinales ſingulariter promiſerunt, juraverunt & voverunt, & in eiſdem litteris ſeu inſtrumentis ſerioſe continetur. De quibus omnibus & ſingulis præmiſſis ego LANDULPHUS cardinalis, D requiſivi & volui per notarios infraſcriptos unum vel plura, publicum vel publica conſici originalia inſtrumenta. In quorum omnium fidem & teſtimonium præmiſſorum præſentes litteras ſeu præſens publicum inſtrumentum, manu propria ſubſcriptas, alias ſubſcriptum, ſigilli mei mandavi appenſione muniri. Acta fuerunt hæc anno, die, menſe, & loco prædictis, indictione I. præſentibus reverendis in Chriſto patribus P. Meldenſi, JACOBO Laudenſi epiſcopis, & S. Angelo de Viterbio ſecretario domini cardinalis Aqui- E legienſis, teſtibus ad præmiſſa vocatis & rogatis.

Ego LANDULPHUS S. Nicolai in carcere Tulliano, S. R E. diaconus cardinalis Barrenſis, prædictis omnibus & ſingulis interfui, & aſſenſum præbui, promiſi, juravi & vovi, in teſtimonium præmiſſorum me propria manu ſubſcripſi, & ſigillum meum appoſui.

Et ego Guillelmus Souleti preſbyter Malleacenſis diœceſis oriundus, publicus apo-

Digitized by Google

ſtolica & imperiali auctoritate notarius, prædictorum reverendiſſimorum in Chriſto patrum & dominorum dominorum cardinalium in civitate Piſanenſi loco prædicto, congregationi, promiſſionibus, juramentis & votis, ac omnibus aliis & ſingulis præmiſſis, dum ſic, ut præmittitur, per dictum dominum cardinalem agerentur, dicerentur, promitterentur, & fierent una cum prænominatis teſtibus & aliis notariis infraſcriptis, præſens fui, eaque ſic fieri vidi & audivi, & in notam recepi cum ipſis notariis, meque hic ſubſcripſi, & præſens publicum inſtrumentum ex præmiſſis confectum, alterius manu idonea fideliter ſcriptum, aliis negotiis præpeditus, ſigno meo ſolito ſignavi requiſitus & rogatus.

Et ego Vevantius quondam Raynaldi de confratribus de Sarvano Cameracenſis diœceſis, publicus imperiali auctoritate notarius & judex ordinarius in loco civitatis Piſarum, &c.

Et ego Jacobus *de Brenbant* * clericus de Inſula, Tornacenſis diœceſis, publicus apoſtolica & imperiali auctoritate notarius, &c.

* *al.* Brebant.

ADHÆSIO CARDINALIS OSTIENSIS.

MIſeratione divina ego JOHANNES Oſtienſis epiſcopus, ſacroſanctæ R. E. cardinalis, in ſacriſtia S. Martini Piſarum, ubi reverendiſſimi in Chriſto patres domini epiſcopi, preſbyteri & diaconi cardinales utriuſque collegii erant collegialiter congregati, videlicet die XI. menſis Octobris, anno a nativitate Domini MCCCCVIII. litteris ſeu inſtrumentis originalibus, quarum ſeu quorum copiis præſentes ſunt annexæ, per me viſis & de verbo ad verbum coram me perlectis, attendens & conſiderans ſanctum propoſitum ſanctaſque affectiones & voluntates dictorum dominorum cardinalium, volens toto affectu & animo eorum ſequi intentionem, voluntatem & diſpoſitionem, & eiſdem dominis cardinalibus adhærere, ex mea pura & libera voluntate juravi, vovi & promiſi ſolemniter omnia & ſingula quæ in eiſdem litteris ſeu inſtrumentis ſerioſe continentur. De quibus omnibus & ſingulis prædictis ego JOHANNES cardinalis requiſivi & volui per notarios infraſcriptos, unum vel plura, publicum vel publica confici originalia inſtrumenta. In quorum omnium fidem & teſtimonium præmiſſorum præſentes litteras ſeu præſens inſtrumentum manu propria ſubſcriptas, alias ſubſcriptum, ſigilli mei mandavi appenſione muniri. Acta fuerunt hæc anno, die, menſe, & loco prædictis, indictione prima, præſentibus reverendo in Chriſto patre domino PETRO epiſcopo Meldenſi, & domino Roberto de Queſneyo decretorum doctore & canonico Rothomagenſi,

A teſtibus ad præmiſſa vocatis & rogatis.

Sequuntur in codice illuſtriſſimi domini Chauvelin litteræ neutralitatis facta per dominos cardinales alterius partis, tunc ſcilicet domino Gregorio adhærentes, quales editæ ſunt in Spicilegii tom. 6. pag. 192. in cujus fine hæc in mſ. codice leguntur : Originali ſupradicto ſigilla ſua imprimi fecerunt, Aquilegienſis, Melitenſis, de Brancachiis cardinales.

EPISTOLA ANTONII DE LUCA ſecretarii apoſtolici, ad cardinalem Mediolanenſem.

B

Dolet quod a pontifice Gregorio defecerit.

REverendiſſimo in Chriſto patri domino excellentiſſimo domino P. miſeratione divina tituli XII. apoſtolorum preſbytero cardinali Mediolanenſi domino meo honorandiſſimo.

Anno 1408. Ex mſ. S. Laurent. Leodienſis & illuſtriſſ. dom. Chauvelin.

1. Quid facis, reverende pater, in hoc novo diſſidio? quare vis eſſe partium? Res enim tota, ut video, ad meras partes adducta eſt, nec ea partium ſtudia magis nominanda ſunt in aliqua perturbata republica, quando plebs diſcedit a patribus, quam quæ
C ſunt hodie in eccleſia Dei miſera & afflicta, cum patres de ſacro collegio irati ab obedientia ſummi pontificis diſceſſerunt. Hæccine eſt unio, quam ſperabam, quam noſtris temporibus videre ſuper omnia cupiebam? Ad hanc unam rem, pater C. in Tuſciam ventum eſt, & urbs Roma digna poſſeſſio & ſedes eccleſiæ, veſtro nudata conſilio relicta, & in prædam vicini regis expoſita, non ut vetus ſchiſma tolleretur, ſed ut novum veteri adjungeretur? Eſt hoc quod agitabatur in conclavi, quod in electione maxime quærebatis? propter quod ſummam conſultationem in re omnium certe maxima hæſitaba-
D tis, ut ad priores miſerias nova calamitas adhiberetur? Eſt hic ille tam expectatus & deſideratus ab omnibus altiſſimarum cogitationum & conſiliorum veſtrorum finis, ut foret eccleſia non ſolum præda infantibus luporum, ſed & novum ludibrium oculis Chriſtianorum? O dedecus! ô dolorem! ô præſentis ætatis infamiam ſempiternam, cum per annos prope XXX. ſchiſma in eccleſia & univerſa Chriſtianitate ſuperbia & ambitione ſuſcitatum, peſtibus eiſdem nutriretur, & jam longo calamitatis uſu, ac etiam ipſa deſpera-
E tione concordiæ, homines hoc ita inveterato malo conſueviſſent, ut vix ſua mala ſentirent. Subito ſpes unionis oſtenſa & fama ubique vulgata, cum abierit in nihilum, animos fidelium dolore acerbo exulceravit. Intelligunt enim ſe eſſe deluſos, & cum ſe jam portum tenere exiſtimarent, neſcio qua procella in contrarium rapiente, longius retrovecti, & in mediis fluctibus iterum jactati, periculum majus & certius naufragium timent;

A ment: quorum culpa? Deus novit; ego enim non ſum, qui velim auctorem tanti ſceleris quempiam dicere. Sed quicumque ſit, ſi quidem habet ſanitatis parum, illi poteſt ſua felicitas eſſe jocunda? Quid enim dulce videri poteſt, quamvis ſine controverſia quicquid appetierit obtineat, publica humani generis execrationis notatio? humani dico generis: nam & hi qui nobiſcum in reliquis de religione non ſentiunt, hac una in re judicium hunc iidem actores tam ſceleratæ diſcordiæ non odire non poſſunt. Qui ſi ita etiam fortunatus eſt, ut cum nequitia ſua lateat, & ſic oculos hominum dolis & arte perſtrinxit, ut non ſit tantæ reus culpæ notatus, habet unde publicas hominum in ſuumque caput nominatim extractiones effugiat; non habet unde conſcientiam ſuam non pertimeſcat, ut ultionem divini judicii non formidet.

2. Vos vero qui de ſumma dignitate contenditis, de quorum duorum manibus pendet pax & ſalus eccleſiæ; ſi eſt in vobis crimen, ut jam eſt publico ſermone vulgatum, quod ego non nego, nec aſſero, quid tanta ambitione eſtis inflati, quid tanta temporalis potentiæ cupiditate tenemini? quid tantum efficaciæ in cordibus veſtris habent ſanguis & caro mortalis, ut propter tam commune bonum, propter quietem & pacem populi Chriſtiani deſcendere de faſtigio veſtro non poſſitis, cum ne loquar de ſanctis viris, qui propter caritatem & fidem omnia duriſſima tolerare voluerunt; de gentibus ſunt inventi, qui mori propter ſalutem publicam non recuſaverunt? Vos tergiverſantes, ut dicitur, alter alterum accuſatis; hic illum inſimulat inſidiarum, ille ab hoc fingi cauſam hanc palam aſſerit, ut quod ſponte ſua fugit, aliquo honeſto velamine declinare videatur: mali utique ſuaſores in aure peſſima conſilia inſtillare dicuntur. Itaque eo jam deducta res eſt, ut uterque veſtrum non ſolum improbatus ab univerſis; ſed etiam ſit deſertus a ſuis. Et cum eſſet prius unum ſchiſma, duæ partes, veſtris remediis effectum eſt, ut tria ſint ſchiſmata, partes quinque.

3. Tu vero, pater, ut ad te oratio mea revertatur, in quas harum jurabis, & tuum ſubſcribi nomen patieris? dico an ſummo pontifici, an diſſentienti collegio obtemperabis? Si pontificem deſeris, videris reus inobedientiæ & majeſtatis, ſi tuum & omnium gentium dominum Chriſti vicarium non ſequaris, ſi fratres tuos relinquis, videris a ſummo procurandæ unionis diſſentire [propoſito.] Neſcio quid apud te decretum ſit. Unum hoc ſcio, ad quam acceſſeris partem, auctoritatis plurimum & honeſtatis feres, eaque in opinione multorum ſanctior eſſe putabitur, quam probaſſe videberis tua præſentia atque judicio; nec in Romana republica majoris fuit tanto momenti pro juſtificatione civilis, qui fuit tanti, ut deorum judicio opponeretur, quam tu es hodie in hac ad extremum laborantis Romanæ eccleſiæ novitate. Multi enim magni & excellentes viri te unum obſervant, ex his quæ feceris conſilium ſuſcepturi. Quare nunc tibi eſt omnis excutienda profunditas ſapientiæ, omniſque illa maturitas amplectenda, quibus ſemper ſolitus es magnis in rebus & gravibus conſiderare & conſulere. Crede mihi, obſervaris, ut dixi; & quo acceſſeris, multi ibunt, qui opinantur per veſtigia tua errare non poſſe.

4. Eſt certe in omni re magna deliberatio difficilis; ſed eo difficilior, cum non ſolum pro te uno deliberas, ſed pro multis, quos B ignoras, qui judicium tuum ſecuturi ſunt. Fuit enim mea ſententia parum prudens, qui papæ conſului, ut cum adeundi eum cauſa litteras ſalvi conductus poſtulaſſes, ipſe eas tibi denegaret. Nam ſi verum eſt, veriſimile eſt litteras cardinali a ſummo pontifice dari non ſolere: non erat tamen in rebus tam novis attendenda priorum temporum conſuetudo. Quocumque enim modo adiiſſes, opinionem magnam juſtitiæ ſuæ feciſſes, & maxima pars hominum illos vocandos putaviſſet, qui ab eo receſſiſſent, quem tu adire poſt eorum diſceſſum valuiſſes. Potuiſſet etiam C multa tecum ſalubriter ſub unione communi & fratrum reconciliatione tractare; ſed habuit forte aliam in conſilio rationem, cujus ego ſum neſcius.

5. Sed ſi illius actor conſilii minus, quam ſummi pontificis ſtatui condecebat, proſpexit; tu non minus diligenter, quæ dignitati tuæ conveniant, conſiderabis; cumque omnis conſultatio ante omnia finem ſpectet, & quid hic habeat utilitatis, quid honeſtatis inſpiciat, non dubito te jam finem tui progreſſus ſapientiſſime providiſſe, eamque in ſententiam D inclinaturum, quam tibi honeſtam & mundo utilem fore cognoveris. Verum nonnulli ſumus, qui quamvis non mediocri cupiditate teneamur hæc omnia intelligendi; quia tamen non ſumus ita prudentes & acuti ingenio, & plerumque etiam non eo ducit ratio, ſed affectu impellimur, vobiſcum tanti negotii ſucceſſum conjectura comprehendere, & conſilio diffinire non poſſum. Magna nobis & inextricabilis videtur hæc novitas. Nam cum neceſſe ſit unum verum eſſe paſtorem, & unum legitimum eſſe collegium, quid fiet cum paſtorem ſuum collegium utrumque reliquerit? Dicet aliquis, unientur & vocabunt E generale concilium, & ambo velut hæretici deponentur. Via primum hæc per ſe eſt laborioſa & difficilis, & multa inſuper naſcentur impedimenta, multi fautores partium electi præmio fient. Interim illis privatis atque depoſitis, qui ab ipſis defecerunt collegia nova conficient, & erit mira quædam in univerſa Chriſtianitate confuſio. Sed una nos ſpes in tantis malis conſolatur, quod quocumque res cadat, pejore loco ſtare non poteſt, & in

Digitized by Google

extremis fortaſſe miſerebitur peccatorum Deus, & eccleſiam ſuam, qua laborante mundus affligitur, omnino perire non ſinet. Vincentiæ, VII. Julii.

Paternitatis tuæ devotiſſimus ANTONIUS DE LUCA ſecretarius apoſtolicus.

RESPONSIO AD PRÆCEDENTEM.

1. QUæris in exordio tuæ epiſtolæ, Antoni fili cariſſime, *Quid facies, reverendiſſime pater, in hoc novo diſſidio? quarum vis eſſe partium?* Huic tuæ inquiſitioni reſpondetur: Quod juſtum eſt proſequar. Nam qui juſtum ſequitur, partem non capit in cauſa, eo quod juſtitia communis eſt virtus; affectiones deſerit contendentium, qui præcepta juſtitiæ profitetur, & ſi pars litigiis imitatur juſtitiam, non ideo partem capit quicumque parti habenti juſtitiam ſeipſum conciliat. Dicemuſne Chriſti diſcipulos adverſus gentiles partiales fuiſſe, cum eorum idololatriam fugiendam deteſtandamque doctrinis prædicabant ſalutaribus, cum nitebantur ab eorum extirpare pectoribus occulta atque manifeſta piacula, in eorumque ſerere mentibus virtutum plantaria? Nulla permittit ratio, ut quis alicui dicatur partibilitate contrarius, cujus remedia procurat ſalutis. Dicemus inſuper partialem alicujus principem politiæ, quod perverſis pro facinoribus confert ſupplicia, qui & bonis, ſuadente juſtitia, ſua donat munera largitatis? Abſit hoc a rectorum judicio, ut ibi dicatur partialitas, ubi juris æquitas intercedit. Dicemus tandem contra ægrotum partialem exiſtere medicum, qui omni ſuæ artis induſtria a morbi paſſionibus liberare ſtudet infirmum? Non eſt partialis in medicina magiſter, qui proportiones humorum nititur rationabiliter adæquare, immo potius mandata juſtitiæ ſequitur, dum æqualitatis proponit jura ſervare. Jure igitur divino, morali ſimul ac naturali hæc firma & indubitata concluditur veritas, quod juſtitia poteſt eſſe participatio cum aliquo contra aliquem, vitio partialitatis remoto. Viam igitur juſtitiæ ſine partialitate libenter ingredior, non aſpiciendo qualiter partes egerint in præſenti diſſidio contendentes. Et ita, Deum invoco, meum ſemper fuit propoſitum, ac ante & poſt noviter generatum diſſidium juſtitiam amplecti, ejuſque ſemitas imitari deſiderans. Quod juſtum eſt igitur proſequar, dilectiſſime fili. Sed dicis: quod eſt illud juſtum quod imitari deſideras? Libera voce cunctis profiteor Chriſtianis inveteratum ac peſtiferum ab eccleſia Dei tollere ſchiſma, quod impræſentiarum periculoſius ac fortius eccleſiæ unionem aggreditur. Si non ſuffragiis virorum illuſtrium occurratur, creſcunt impiorum dentes, non paſcentes Chriſti eccleſiam, ſed mordaciter lacerantes, contra quorum per-

A fidam rabiem gladii ancipites temporaliter ſunt & ſpiritualiter acuendi, ut ſic fulgente ſapientia ac civili potentia eorum impietatibus reſiſtatur. Gladium tenet hoſtis, ut Dei eccleſiam perimat, & Chriſti utriuſque ſexus fideles impiorum latratus hominum formidabunt. Non eſt timenda carnalis affectio, quæ ſtatum eccleſiæ nititur ſuffocare. Crede mihi, vinculum carnis ac ſanguinis maximum ſchiſmatis eſt fomentum.

2. Hujus igitur ſcindenda eſt aut disjungenda congeries. Audi edictum regis tui: *Veni enim ſeparare hominem adverſus patrem*
B *ſuum, & filiam adverſus matrem ſuam, & nurum adverſus ſocrum ſuam, & inimici hominis domeſtici ejus.* Et ideo Petrus primus eccleſiæ paſtor, meruit a Chriſto dici beatus, quia caro & ſanguis fidei myſteria ſibi minime revelarunt. Non eſt igitur in facto eccleſiæ cum carnaliter ſentientibus pacis quærendum conſortium, ſed potius diſſidium procurandum, ut deſtructis impietatum colligationibus, deſiderata diu cunctis fidelibus eccleſiæ unitas revertatur. Videturne tibi parva res eccleſiaſticæ dignitatis integritas? Magna, inquam, ac de bonorum numero maximorum. Non
C enim corporeæ delectationis adoptionem appetit, neque utile fortiorum, ſed quod deformatum eſt, reverti deſiderat ad pulchritudinem honeſtatis. Quod autem honeſtum eſt, procul dubio aliud quam juſtum eſſe non poteſt. Hac igitur ſupputatione, una concluditur ratione, nedum juſtum, ſed juſtiſſimum fore præſens a Chriſti eccleſia peſtiferum tollere ſchiſma.

3. Cum igitur ab hac intentione recedit, a juſti ſine dubio ratione recedit, inter partes
D de papatu videlicet contendentes, ac cardinales utriuſque collegii, modo unicam catervam, nec differentiæ ſomno dignoſcitur. Illi promiſerunt, juraverunt, pariter & voverunt, ac in iſtam ſcilicet convenerunt ſententiam; a Dei eccleſia miſerabile tollere ſchiſma, quod facere, rei evidentia declarante, minime voluerunt. Nam unus in Aquilone thronum firmavit proprium, alius in medio ſitam conſtituit manſionem, ac per hoc ambo deſerentes radios Orientis, Solem juſtitiæ perdiderunt. Item videlicet utriuſque collegii cardinales in ſitu medio permanentes, univerſo
E nunciant orbi ſchiſma peſtiferum a fidelium pectoribus exſtirpandum. O generis humani redemtor & miſerator pie JESU, qua miſericordia catervam cardinalium per opportunum diſſidium a ſuis infirmis capitibus ſegregaſti, accedente unionis beneficio inter cardines, & in capitibus ſchiſmatis maleficio remanente? Hoc, inquam, noviter natum diſſidium, quod tu times, alta ſi mente conſideras, finem adducet ſchiſmatis, & diu deſideratam a grege fidelium eccleſiaſticam unionem, quod non caſu accidit aut eventu fortuito, ut arbitratur vulgus forſitan imperi-

Digitized by Google

tum; ſed divinæ providentiæ dignativa miſericordia extitit introductum. Quæ igitur, quæſo, partium regnum Dei ejuſque juſtitiam imitatur? nonne quæ totis præcordiis verbo ac opere eccleſiæ flagitat unionem? Jure igitur concluditur clarius, partem cardinalium quæ juſtitiam ſequitur, debere Chriſtianum quemlibet viriliter imitari. Hanc igitur viam obnixam juſtitiæ imitari, prævia matura deliberatione, diſpoſui. Hanc viam, fili cariſſime, tibi cunctiſque fidelibus imitandam & amplectendam tota mea cognitione ac affectione ſuadeo, cujus imitatores beatum patribus promiſſum præmium finaliter conſequentur. Hujus vitæ terminum, antequam a corpore ſpiritus exeat, nos intueri faciat æternum ſummi Patris Verbum, pro noſtra ſalute temporaliter humanatum. Vale, ac noſtri more Ambroſii tu nos dilige, quia nos te diligimus. Datum Bononiæ, &c.

EPISTOLA SCRIPTA regi Romanorum per cardinalem Mediolanenſem.

Hortatur ad ſubtrahendam obedientiam utrique contendentium.

Anno 1408. *Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.*

SEreniſſime & invictiſſime princeps, ac glorioſiſſime domine honorandiſſime, poſt affectuoſam & devotam ſalutem. Ex adventu religioſi viri fratris Mauricii lectoris ordinis Minorum, qui cum litteris veſtræ ſereniſſimæ Majeſtatis tam ſacro collegio reverendiſſimorum dominorum S. R. E. cardinalium, quam & reverendiſſimo domino cardinali ſancti Euſtachii legato apoſtolico directus ad has partes nuper applicuit, gaudium ſuſcepimus ſingulare, & eo uberiori gaudio præcordia noſtra impleta ſunt, dum ipſarum litterarum tenore percepimus, regiam majeſtatem cauſam catholicæ fidei ſanctæque matris eccleſiæ unicæ Chriſti ſponſæ, quam viriliter fuiſſe amplexam, ut nunc tamdem duorum de papatu contendentium ambitione repreſſa, turba gregis dominici dudum ſparſa & lacera, throno veſtri culminis ferente præſidium, ad unicum reducatur ovile. Quid enim glorioſius regiæ majeſtati poteſt obtingere, quam Redemtoris noſtri cauſam ſimul & univerſæ Chriſtianitatis communem ſalutem chriſtianiſſime promovere? ad quod eo fortius animamur ejuſdem majeſtatis auxilio propulſare, quo ſacræ dignitatis eminentia, potentia, & conſtantiſſima ſemper devotione erga ſanctam matrem eccleſiam ſuper ceteros orbis principes obtinet principatum. Nunc, invictiſſime princeps, oblata eſt occaſio longis hactenus ſæculis non audita, qua veſtræ majeſtatis culmen in terris gloriam incomparabilem reportabit. Et quia culpandos modos utriuſque de papatu contendentium jam totus ferme orbis audi-

A vit, non videtur expediens præſenti ſcripto repetere, quod & ipſa rei indignitas deteſtatur. Promiſerunt, juraverunt, & Deo voverunt unionem eccleſiæ, quam nihilominus, quamdiu potuerunt, in arcano pectoris perſecuti, nunc ſuis detectis fraudibus aperte fugiunt & abhorrent. Quo factum eſt, ut ſancta mater eccleſia ſalubribus ſibi provideri remediis, primum a throno veſtræ celſitudinis, deinde ab aliis Catholicis regibus & principibus obteſtetur: ad id namque ſumme neceſſaria eſt temporalis adjectio poteſtatis, ut utrique ubique locorum obedien-
B tia ſubtrahatur, ut dum caritative ſuum debitum renuunt adimplere, temporalis poteſtatis remedio compellantur. Quare veſtram majeſtatem affectuoſiſſime deprecamur, ut tamquam Chriſtianiſſimus princeps eccleſiæ matris ſuæ pias preces exaudiat, incœpta feliciter felicius mediet, & proceſſu continuo uſque in finem feliciſſime proſequatur; & ſicut ſumme neceſſarium eſſe noſcitur, velit prælibata majeſtas in regnis ſuis dictam obedientiam ulterius denegare. Nam hoc debet quicumque fidelis exequi juxta poſſe, ut peccati mortalis notam effugiat, & ne fautori
C ſchiſmatis adhærendo, qui dudum conditionem in electione præmiſſam & ſpecialiter adjectam renuit adimplere, ſchiſmatis morbum nutrit, & prorogat, unà ſecum hæreſim ſapere videantur. Nos autem in omnibus, quæ regiæ dignitatis veſtræ decus & gloriam concernunt, ad illa ac alia quælibet majeſtati veſtræ gratuita diſpoſiti ſemper erimus & parati. Recommendantes nos continuo throno veſtræ celſitudinis, quam Altiſſimus votivis ſucceſſibus feliciter dignetur. Datum Bononiæ.

D

EPISTOLA SCRIPTA ad quemdam conſiliarium Bohemiæ regis.

Ut pro eccleſiæ unione ſuam apud regem interponat operam.

Anno 1408. *Ex mſ illuſtriſſimi domini Chauvelin.*

MAgnifice domine, amice noſter cariſſime, memores caritatis & gratiſſimæ dudum ſocietatis veſtræ, dum eodem itinere viatoris officio fungeremur, quotiens de magnificentiæ veſtræ ſtatu nova jocunda perce-
E pimus, plurimum conſolamur, & eo uberius gauderemus interdum notas aliquas veſtræ ſalutis nuncias intueri. Dum enim ex relatu religioſi viri fratris Mauricii lectoris ordinis Minorum, qui cum litteris ſereniſſimi domini Romanorum regis collegio reverendiſſimorum dominorum noſtrorum, dominorum cardinalium directus, nuper ad has partes applicuit, de ſalute ſtatus veſtri percepimus, fuimus non mediocriter conſolati, Deum ſuppliciter exorantes, ut longæve

& feliciter vos in ſalubritate protegat & conſervet. Cum autem ex litteris prælibati ſereniſſimi domini regis lætanter viderimus ſanctum majeſtatis ſuæ propoſitum intendendi viriliter ad extirpationem horrendi ſchiſmatis, & accelerationem unionis ſanctæ matris eccleſiæ; ſperantes indubie veſtræ magnificæ caritatis affectum, ex zelo catholicæ fidei & ſincera devotione, quam erga ſanctam eccleſiam geritis, & habetis ad tanti boni conſummationem, devotis præcordiis aſpirare, veſtram magnificentiam, quantum poſſumus, obnixe deprecamur, ut in tanti boni proceſſu, quo nihil in terris univerſæ Chriſtianitati ſalubrius eſt futurum, velitis prælibati ſereniſſimi principis affectum & propoſitum eo ferventius in dies animare, ut incœpta per ipſum feliciter, Deo dante, cujus res agitur, potenter dirigat, & uſque ad conſummationem tam ſanctam & tam utilem proſequatur; in quo veſtra caritas opus Deo acceptum, Chriſtianitati proficuum, veſtro nomini glorioſum efficiet, & nobis pariter ſingulariſſime complacebit, paratis continue ad quæque conformia votis veſtris. Datum Bononiæ, &c.

EPISTOLA SCRIPTA

Regi Angliæ per dominum Mediolanenſem.

Hortatur ad ſubtractionem obedientiæ utrique contendentium.

Anno 1408. *Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.*

SEreniſſime princeps & excellentiſſime domine, amice noſter honorandiſſime, magnam diu fiduciam reſtituendæ pacis & unionis eccleſiæ, quæ jam per triginta annos afflicta & lacera Chriſti clamat auxilium, promiſſiones, juramenta & vota per dominum Gregorium Deo exhibita, devotioni noſtræ nunc uſque præbuerunt. Vidit veſtra ſerenitas bullas ſuper hoc jam ferme toto orbe diffuſas. Speravit univerſæ Chriſtianitatis affectio, quod duo de papatu invicem contendentes, ſicut mundo promiſerant, perſonaliter convenirent, & inde pacem & unitatem redderent tantis temporibus, proh dolor! exulantem. Sed quod dolenter referimus, quam contrarios produxit effectus ambitio temporalis, cujus miſeranda calamitate detenti, divini judicii metu contemto, ſanctam eccleſiam, ſuis jam diu fluctuantem erroribus, non curant dirigere; quin immo in exterminium & confuſionem irreparabilem deducere moliuntur. Dum enim unionis tractatum, quod diſſimulate fingebant, agere videntur, pridem dominus Gregorius ad cardinalatus gradum quatuor evocavit, cujus gratia detecto ſuæ ambitionis affectu, qui non attento quanta ſequeretur ex hoc in eccleſia Dei confuſio, momentaneis rebus dumtaxat innititur, illico reverendiſſimi domini cardinales, utpote fidei firmæ columnæ, non A valentes ulterius ſine magno conſcientiæ ſtimulo, hujus peſtiferi ſchiſmatis perſeverantiam ſuſtinere, eo in Lucana civitate dimiſſo, Piſas perſonaliter acceſſerunt, & habito poſtmodum cum dominis cardinalibus ultramontanis iteratis vicibus maturo colloquio, ſuper his quæ ad obtinendum celeriter mutuæ unionis affectum attinere videbantur, tamdiu in Dei nomine duo collegia hactenus diviſa & ſparſa, in unicum, ſolidum & ſincerum feliciter redierunt, intendentes cum tanta caritate & unanimitate procedere, quod jam tamdem ſperari poteſt præfatæ B unionis exſilium brevi temporis ſpatio revocari. Et quia veſtra ſerenitas luce clarius potuit experiri culpandos modos utriuſque miſerabiliter contendentium, quorum alter pertinaciæ ſtudium induit, alter in Catalonia profugus transfretavit. Videre etiam poteſt veſtra ſerenitas, quod præfati domini cardinales ſanctæ Dei eccleſiæ totiuſque Chriſtianitatis palantis in tenebris, viam veritatis amplexi ſunt, majeſtatem veſtram ut poſſumus deprecamur, ut ſuorum clariſſimorum progenitorum veſtigia, more regio exſequendo, attentoque non parvo regiæ majeſtatis honore, quæ chriſtianiſſima ſemper fuit, eccleſiam C provexit, & magnifice defenſavit, velit hac vice potenter exſurgere, & pro fide catholica una cum præfatis reverendiſſimis dominis cardinalibus, aliiſque Catholicis regibus & principibus viriliter laborare, ne duorum cœca cupiditate ſummi vicariatus officium diutius laceretur. Ad hoc ſumme neceſſaria eſt temporalis adjectio poteſtatis, ut utrique ubique locorum obedientia ſubtrahatur, & ſic dum caritative ſuum debitum renuit adimplere, temporalis poteſtatis remedio compellantur. Et ut veſtra ſerenitas aliorum principum & dominorum intentionem percipiat, D copias litterarum ſereniſſimorum principum dominorum Franciæ & Siciliæ regum illuſtrium, dominorum Cilræ & Goriciæ comitum, univerſitatis Pariſienſis, aliorumque, nuperrime ſuper hoc editarum per egregios & ſapientes viros, veſtræ majeſtati principaliter deſtinamus, rogantes eamdem, quantum poſſumus, ut præmiſſam veritatis viam pro ſua ſuorumque ſalute celeriter velit amplecti, & in regno veſtro dictam obedientiam ulterius denegare. Nam hoc debet quicumque fidelis exſequi juxta poſſe &c. *ut in ſecunda præcedenti, uſque* ſapere videantur E *incluſive.* Altiſſimus veſtram majeſtatem conſervet & dirigat continue cum fidelibus incrementis. Bononiæ.

EPISTOLA SCRIPTA

archiepiſcopo Cantuarienſi per dominum Mediolanenſem.

Ejuſdem argumenti.

REverende pater & amice noſter cariſſime. Scribimus principaliter ſereniſſimo principi & excellentiſſimo domino amico noſtro cariſſimo, domino regi Angliæ, ſuper negotiis unionis ſanctæ matris eccleſiæ, prout veſtra paternitas ex tenore litterarum noſtrarum præſentibus intercluſo clare & diffuſe poterit intueri. Et ideo non videtur expediens, ut præſentialiter cum P. V. ſermonem ulterius extendamus, niſi quod hactenus diſturbiis in quibus ſancta mater eccleſia unica Dei ſponſa duorum invicem contendentium opere detinetur, velitis hac vice unà cum aliis Catholicis prælatis & dominis, ad ferendum ſibi ſubſidium, ferventer aſſurgere, & viam amplecti veritatis, ut jam tamdem veſtro & aliorum Chriſti fidelium opere, Dominici gregis turba dudum ſparſa & lacera in unicum reducatur ovile. Altiſſimus P. V. conſervare dignetur feliciter & in agendis dirigere juxta vota.

EPISTOLA BENEDICTI XIII.

ad Petrum cardinalem S. Suſannæ.

Mandat ut accedat ad indictum Perpiniani concilium.

Ex mſ. ſancti Laurentii Leodienſis, & illuſtriſſimi domini Chauvelin.

BENEDICTUS epiſcopus ſervus ſervorum Dei, dilecto filio P. tituli ſanctæ Suſannæ preſbytero cardinali S. & A. B.

Nuper tempore noſtri receſſus de Portu-Veneris, ſicut ad tuam deveniſſe notitiam non ambigimus, de fratrum noſtrorum conſilio, generale concilium apud Perpinianum Elnenſis diœceſis, in feſto Omnium-ſanctorum proxime futuro celebrandum duximus auctoritate apoſtolica convocandum, noſtras ſuper hoc archiepiſcopis, epiſcopis, electis, & aliis eccleſiarum prælatis, ceteriſque qui ad concilium evocari conſueverunt, litteras in forma debita noſtra ſub bulla dirigendo. Et licet conſuetudo non habeat, quod venerabiles fratres noſtri cardinales ad concilium per litteras evocentur, cum a latere ſummi pontificis, cujus honorabilia ſunt membra, elongari non debeant, ſed quod ei aſſiſtant experientia doceat & neceſſitas id expoſcat. Tamen quia tua & aliorum fratrum noſtrorum S. R. E. cardinalium aſſiſtentia in tanto negotio carere nolumus nec debemus, pro tanto circumſpectioni tuæ per apoſtolica ſcripta in virtute ſanctæ obedientiæ diſtricte præcipiendo mandamus, quate-

A nus omni excuſatione ſepoſita, terminum etiam præveniendo præfatum, ut tecum & aliis fratribus noſtris de agendis in dicto concilio deliberare poſſimus, te noſtro conſpectui in dicto loco Perpiniani ſtudeas præſentare, in hoc taliter te habendo, quod cum honore eccleſiæ ad bonum unionis proſpere cuncta ſuccedant, gratumque Deo & nobis occurrat quod egeris in præmiſſis. Datum apud Cocumliberum Elnenſis diœceſis idibus julii, pontificatus noſtri anno XIV.

Jo. Pinchon.

Sub eodem tenore ſcribit NICOLAO Albanenſi epiſcopo in codice Chauveliniano. B

LITTERA AD DOM. BENEDICTUM

per quatuor cardinales.

Anno 1408. Ex mſ. illuſtriſſimi viri domini Chauvelin.

SAnctiſſime ac clementiſſime domine, ſupplici & humili recommendatione præmiſſa. Etſi uſque in præſens veritatem eorum, quæ per nos & alios cardinales pro nunc ab iſto loco abſentes, proſecuta & geſta fuere cum dominis in parte alia cardinalibus nominatis, pro ſchiſmatis extirpatione & unitate in Dei eccleſia reducenda, veſtræ ſanctitati non inſinuaverimus, ſupplicamus in admirationem ſeu in interpretationem aliam non deduci, cum tantum Dei negotium involutiones & intricationes multiplices habuerit, quæ brevi tempore abjici non potuerunt ſeu repelli. In hac tamen materia reperimus præfatos dominos in alia parte dominos cardinales nominatos, unanimes in omni virtuoſa actione conſtantes, proſequentes ſolum quæ habent divina mandata & canonicæ ſanctiones; in quo ſic eis aſſiſtit Spiritus-ſancti gratia, ut major pars prælatorum, regum, & principum, & notabilium communitatum ſuæ partis & obedientiæ cum eis conveniat & concordet. Ex quo Gregorius nominatus eſt nedum appellatus, immo a ſervitoribus laicis pro majori parte derelictus, ſic quod videtur quæ pacis ſunt quærere & ceſſionem offerre. Ex quo veriſimiliter ſperamus de pace eccleſiæ, niſi per partem noſtram proſecutio hujuſmodi ſanctæ viæ tam veriſimiliter præparatæ quomodolibet impediatur, quod abſit, & minime credimus, cum de voluntate ſanctitatis veſtræ dictam proſecutionem aſſumſimus. Alia particularia per nos geſta & tractata, & etiam quæ in futurum facienda videntur, curabimus, Deo auxiliante, ſanctitati veſtræ infra breves dies per ſolemnes perſonas inſinuare; & credimus quod erunt talia, quæ ſanctitati veſtræ grata erunt & accepta, ac omni populo chriſtiano, & etiam tunc explicari faciemus noſtram & abſentium intentionem ſuper materia concilii quod intenditis in feſto Omnium-ſanctorum in loco Perpiniani

A tenere, & utrum tale particulare concilium in ultimis quaſi terræ finibus, & multum a parte adverſa diſtantibus celebraturum, poſſit ad unitatem dandam eccleſiæ pertinere, dubitatur a multis. Sanctitatem veſtram conſervet Altiſſimus feliciter & longæve cum effectu optatæ unionis. Scriptum Piſis.

Veſtri humiles oratores.
G. Peneſtrinenſis
N. Albanenſis
P. Tuſculanenſis
P. S. Angeli
cardinales

B

SALVUS CONDUCTUS FLORENTINORUM limitatus.

Anno 1408. Ex mſ. S. Laurentii Leodienſis.

NOs priores artium & vexillifer juſtitiæ populi & communitatis Florentiæ tenore præſentium damus & concedimus liberam & plenam licentiam atque ſalvum-conductum univerſis & ſingulis in Chriſto patribus reverendiſſimis, & dominis dominis epiſcopis, preſbyteris, & diaconis cardinalibus, & collegio cardinalium, quod collegium apud quoſdam Gallicum nuncupatur, veniendi ad quæcumque loca, ſive illa ſint civitates, caſtra, villæ, eccleſiæ, vel monaſteria ſita intra fines noſtræ juriſdictionis ſemel, & pluries, C & totiens quotiens voluerint, ſeparatim, & conjunctim, & ibidem ſtandi indeque diſcedendi, atque ad ea redeundi, cum omni eorum comitiva, famulis, equis, mulis, jumentis, arnenſibus, ac rebus omnibus libere, licite, ſecure, non obſtantibus quibuſcumque rationibus vel cauſis aut impedimentis, quæ dici vel excogitari aliquo modo poſſint, ita quod præſens licentia aut ſalvus-conductus pleniſſimam obtineat ſecuritatem, & omni prorſus dubitatione & cavillatione careat: mandantes inſuper omnibus & ſingulis rectoribus & officialibus noſtris, ſub quibuſcumque nominibus & vocabulis, D ſubditis atque gentibus armorum, quatenus dictis reverendiſſimis dominis cardinalibus & cuilibet ipſorum cum omni eorum comitativa ſociis, famulis, equis, jumentis, navigiis, arnenſibus ac rebus omnibus in eundo, accedendo, ſtando, tranſeundo, diſcedendo, & redeundo dent & præſtent acceſſum, tranſitum & iter liberum atque ſecurum, ſine aliquo impedimento, moleſtia, vel novitate in perſonis vel bonis ipſorum vel alicujus eorum modo aliquo inferenda, & ſine ulla ſolutione pedagii, oneris vel gabellæ; & quod E prædicta omnia obſervent & obſervari faciant pure, libere, & bona fide, omni exceptione & cavillatione remotis. Cum his tamen ſalvis & exceptis, quod præfati reverendiſſimi domini cardinales non poſſint ſine noſtra licentia ad civitates Florentiæ & Piſarum venire, & in eis moram ducere. Volumus tamen quod poſſint & eis liceat conjunctim & diviſim per dictam civitatem Piſarum tranſitum facere, & in ipſa die uno aut duobus & non ultra ſtare: aliam inſuper juſtis rationibus & cauſis limitationem addentes quod nequeat ipſorum collegium cum collegio aliorum reverendiſſimorum in Chriſto patrum & dominorum ſe convenire in locis ditioni ſubjectis; ſed in eorum ſtet electione ſeparatim & aliter quam collegialiter ſe convenire cum præfato collegio Romano ſi voluerint: quam eorum conventionem nolumus quod a quoquam in noſtris finibus impediri poſſit, in tantum quod præſens ſecuritas ad aliquos cives vel ſubditos noſtros, qui in eorum comitiva eſſent pro aliquibus condemnationibus aut bannis pecuniariis aut perſonatibus nullatenus extendatur. Datum Florentiæ die XXI. Julii, indictione prima, MCCCCVIII.

Facta eſt collatio cum originali.

COPIA LITTERARUM

directarum principibus per dominos cardinales de parte Gregorii.

Subtracta Gregorio obedientia, orant ut ad concilium Piſanum oratores ſuos ſuaque ditionis prælatos mittant.

Anno 1408. Ex mſ. illuſtriſſimi dom. Chauvelin.

MIſeratione divina, &c. illuſtri & excellenti domino domino, ſalutem in Domino ſempiternam, & paratum promtumque animum ad ſacratiſſimæ eccleſiæ unitatis effectum habere, & pro ea firmiter & efficaciter operari.

Principum, ducum, marchionum, aliorumque dominorum & magiſtratuum quorumcumque, dignitatibus & officiis quibuſcumque pollentium proprium eſt judicium & juſtitiam facere, & de manu calumniantium vi oppreſſos eripere, & a civitate pro viribus injurias propulſare, quibus juxta beati Petri ſententiam, tamquam a Deo miſſis ad vindictam malorum, laudem vero bonorum obediendum eſt. Ut igitur in eos qui utrimque injurias inferunt miſſi ſublimatique ſunt, quanto majore & juſtiſſima indignatione pro Chriſti immaculata ſponſa, a qua in Spiritu regenerati ejuſque lacte educati, & grandævi in fide firmati, apertis paradiſi foribus, vitam qua primi homines ſorde peccati privabantur, conſequi merentur æternam, contra illos infimæ pravæque conditionis homines tenentur exſurgere, qui corpus Chriſti myſticum, hoc eſt Dei eccleſiam & tunicam Domini inconſutilem dividunt, qui Chriſti vineam exterminant, & conſultant ut nefandiſſimis momentanearum rerum ambitionibus praviſque cupiditatibus ſuis ſatisfacere valeant, omni pudore & Dei metu ſublato, non curantes Dominici gregis animas ſecum in æternam perditionem conducere, & cunctorum Chriſti fidelium pacem & quietem

Digitized by Google

turbare. Sane noviſtis, non ambigimus, cum toti ſit Chriſtianorum orbi notiſſimum, quot Petri navicula continuis fluctibus agitata, per xxx. annorum curricula, & quantas paſſa fuit tempeſtates, ad extremum fere deducta naufragium, quæ ejus flebili omiſſa hiſtoria, nimium fidelibus cognita, ut ad unitatem dignitatemque priſtinas tandem reduceretur, & pax deſideratiſſima in Chriſtiano populo pullularet, ſanctæ memoriæ domino INNOCENTIO papa VII. ſublato de medio, dominus GREGORIUS ut ipſius eccleſiæ unionem efficeret, per puræ & ſimplicis renuntiationis & ceſſionis viam ante & poſt ejus aſſumtionem votam, juratam, plurieſque promiſſam, domino PETRO DE LUNA parte ex altera Benedicto nominato, qui ſe ſimiliter obligaverat, cedente vel decedente, in publico inſtrumento, ſcripturis & ſolemnibus, & eorum bullis & noſtris litteris ſparſis per orbem luce clarius eſt, quod ad apicem fuit ſummi apoſtolatus aſſumtus. Et qualiter ambo de papatu contendentes, Deo vota ſua reddiderint, juramenta ſervaverint, & præmiſſa adimpleverint, veſtram caritatem latere non credimus, cum jam omnibus poſſit eſſe notiſſimum & rei exitus demonſtravit. Nam per tractus inanes, frivolaſque & ſuperfluas diſceptationes, altercationes, & varietates anno & menſibus conſumtis, hucuſque populum Chriſtianum illudendo, colludendoque invicem, denique occaſionibus captatis inanibus, a præfatæ unionis, ut præfertur, promiſſæ, juratæ & votæ tractatibus, tam impudenter quam turpiter diſceſſerunt, Chriſti grege mercenariorum more inter lupos expoſito, & de unione ipſa totaliter deſperato. Ac nos, quibus poſt papam ſalutis populi Chriſtiani major zelus & onus incumbit, videntes nobis ab eodem GREGORIO ſuis injuſtis & turpibus mandatis ora obſerari, ne de unione ipſa ulterius verbum faceremus, in vitas libertatemque noſtras evidentius imminere pericula, ut conſcientiarum noſtrarum exonerationi & præfatæ unioni, de qua poterat alias totaliter deſperari, conſuleremus, ab eo non ad unionem ipſam, ſed ad ſchiſma fovendum, bonaque eccleſ... diſſipandum, ſuoſque contra Deum & juſtitiam promovendum & ſublimandum intendente, momentanearum rerum cupiditate pravaque ambitione tracto, cœleſtium & æternorum penitus oblito, & ſupradictam ceſſionis viam a ſe tamquam juſtam ſanctamque totiens acceptatam & promiſſam, diabolicam palam aſſerente, & declinante tamquam a nutrice ſchiſmatis antiquati, quod de jure hæreſim ſapere minime dubitatur, cum deliberatione, ut pluribus ſcriptionibus jam ſumus teſtati, diſceſſimus. Noſque cum reverendiſſimis dominis dominis de collegio partis alterius junximus & univimus, pro pace & unitate danda populo Chriſtiano, viamque congregationis concilii generalis utriuſque obedientiæ ad civitatem Piſarum, diemque xxv. proximi menſis Martii celeberrimum feſto Annunciationis glorioſæ Virginis Mariæ, a qua cunctorum ſalus & redemtio inchoavit, unde, Deo favente, cujus res agitur, omni errore & ſchiſmate evulſo, unio in ipſa eccleſia ſubſequetur, elegimus ſecundum ſacrorum canonum inſtituta & eccleſiæ laudabilem conſuetudinem in talibus obſervatam; quæ omnia latius litterarum, quas ad obedientiæ noſtræ prælatos, eos ad concilium ipſum convocantes dirigimus, tenoribus, & oratorum noſtrorum abunde de cunctis expedientibus inſtructorum vivis relatibus luculentius poterit excellentia veſtra percipere. Expergiſcimini igitur, quoniam tempus eſt jam a ſomno ſurgere, & nobiſcum una exſurgat Deus, & diſſipentur inimici ejus, & fugiant qui oderunt eum a facie ejus. Erigite eccleſiam matrem veſtram, & nobilitatem ſpiritus vindicate, nobiſque in hac Dei cauſa aſſiſtite & favete, oratoreſque veſtros ſolemnes mittite, & prælatos dominii veſtri quos ducimus convocandos ad veniendum inducite, ac, ſi opus eſſet, quod minime remur, ut tenemini, modis debitis aſtringatis, ut tempore debito in eodem concilio legitime & inſtructi veniant, ad tam pium & ſanctiſſimum opus feliciter conſummandum, quæ per aſperſionem pretioſiſſimi ſanguinis Domini noſtri JESU CHRISTI, ut a tot modo liberetur anguſtiis, ſancta mater eccleſia nobiſcum una a vobis inſtantiſſimis precibus poſtulat & requirit, ſicuti omnino caritatem veſtram pure & libere facturam ſperamus. Nam ad ipſum concilium venientes aut ei faventes dominus Gregorius tamquam inimicus homo continuo tentare non deſinit, coloribus, fictionibus & mendaciis ſolitis, ubique diſſeminare zizania in eccleſiaſticæ unitatis diſturbium, ut ipſam eccleſiam ita laceratam & oppreſſam valeat retinere. Suis non poteſt afficere ſententiis vel mutare, cum per ſolemnia concilia collegiorum, magiſtrorum ſacræ theologiæ, juriſque canonici & civilis, concluſum & determinatum exiſtat, ipſis contendentibus de papatu tamquam antiquati ſchiſmatis nutritoribus obediendum non eſſe, ſed eis omnem obedientiam ſubtrahendam, & de eorum ſententiis ſeu cenſuris & aliis non curandum, vel de juribus ſedi apoſtolicæ reſpondendum, ut in noſtris litteris, quas per orbem dirigimus plenius continetur. Deus omnipotens excellentiam veſtram diu & feliciter in ſtatu infinita ſua benignitate conſervet. Datum in caſtro ſeu loco Liburnii Piſanenſis diœceſis.

Copia litterarum directarum ad univerſitates ſtudiorum per dominos cardinales de parte Gregorii.

Miſeratione divina, &c. Quamvis ſacroſancta mater eccleſia omni tempore viris litteratis & ſcientiarum floribus inſignitis permaxime noſcitur indigere, præſertim tamen his turbationum temporibus, quibus vacillat fides, dominatur avaritia, exquiritur ambitio, affectatur carnalitas, ſpernitur votum, jurisjurandi intemerata religio violatur, contemnitur caritas, excitantur mortifera odia, extollitur dominandi libido, conculcatur humilitas, unitas & concordia reſpuitur, ſciſſura & horrenda diviſio præoptatur, promovetur ignorantia, refutatur ſcientia, quæritur irrogari injuria, damnatur juſtitia, ſtolidorum miniſtrorum & juvenum conſiliis regitur orbis, virorum litteratorum & ſenum ſalubris doctrina penitus confutatur, creditur fabulis & noxiis perverſorum plus quam ſacris evangeliis & expoſitionibus ſanctorum doctorum, mendaciis & hypocriſiis frequenter inſiſtitur, per quod venenoſe & fraudulenter veritas obumbratur, omnibuſque excogitabilibus mundi vitiis inſeruntur, ut orthodoxa mater eccleſia ſine qualibet ruga aut macula a Domino ſublimata, ipſorum nefariis auſibus deturpetur; ex quibus electus Chriſti populus pretioſiſſimo ſuo ſanguine ſumma caritate redemtus, a via veritatis ſeducitur, hæreſibus involvitur, horrendis criminibus implicatur, ſciſſuris & diviſionibus dire affligitur, cædibus & bellis cruentis ſubjicitur, fame, peſtilentiis & omnium pœnarum genere multifarie trucidatur. His enim crebreſcentibus malis per ſingulos, viri ſcientiarum virtute pollentes talentum ſibi a Deo traditum non debent in terra fodere, nec lucernam ardentem ſub modio abſcondere, ſed ſupra candelabrum, ut omnibus qui in domo Domini ſunt luceat, collocare, arguendo, increpando, obſecrando in omni patientia & doctrina, murum firmiſſimum ſuis doctrinis & ſaluberrimis exemplis & informationibus in domo Dei ſe opponendo conſcendentibus ex adverſo. Sane noviſtis, non ambigimus, &c. *ut in præcedenti uſque ibi.* Expergiſcimini igitur, quoniam jam tempus eſt a ſomno ſurgere, & vobiſcum una exſurgat Deus, & diſſipentur inimici ejus, & fugiant qui oderunt eum a facie ejus. Erigite eccleſiam matrem veſtram, & quaſi in extrema neceſſitate nunc poſitam adjuvate, nobiſque in hac Dei cauſa veſtris conſiliis & doctrinis apud univerſum populum Chriſtianum ſuccurrite, verbiſque & opere aſſiſtite & favete. Alios quoque de valentioribus magiſtris & doctoribus univerſitatis veſtræ ſcientia præpollentes, Deumque A timentes ad concilium ipſum, per nos, ut præmittitur, convocatum, quorum conſiliis uti valeamus, tranſmittite; inducendo reges, prælatos & principes, quos ſimiliter per noſtras litteras convocamus, ut mittant, veniant tempore & loco prædictis ad præfatum concilium noſtrum, pro tam pio & ſanctiſſimo opere conſummando, quæ per aſperſionem pretioſiſſimi, &c. *uſque in finem, ut in præcedenti.*

LITTERA AD REGINAM FRANCIÆ.

B *Eccleſiæ per duorum contendentium de papatu colluſionem exponunt pericula, indictumque generale concilium ſignificant, ac ſuum regiſque favorem implorant.*

Sereniſſimæ principiſſæ dominæ dominæ Isabellæ Dei gratia Francorum reginæ, miſeratione divina epiſcopi, preſbyteri & diaconi S. R. E. cardinales, ſalutem & in regno temporali regni cœleſtis memoriam & amorem. *Anno 1408. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.*

Alma mater eccleſia hujus cœleſtis regni janua in ſuis afflictionibus, proh dolor! quas C ſuſtinet ob duorum ambitionem de papatu contendentium, a vobis ſua filia cariſſima ſuccurſum & medelam poſtulat & requirit. Afflictæ igitur matris veſtræ clamor, quæſumus, introeat aures veſtras. Calamitates enim ejus multiplicatæ ſunt ſuper numerum, quas citra infamiæ notam nullatenus diſſimulare debetis. Inſtant, videtis, tempora periculoſa, ut videlicet inconſutilis tunica Chriſti ſcindatur, rumpatur rete Petri, & catholicæ unitatis ſoliditas diſſolvatur. Hæc ſentimus gravia, ſed graviora timemus. Si enim inimici manifeſti communis matris noſtræ veluti Sarraceni, gentiles aut Judæi maledixiſſent, D ſuſtinuiſſet utique; ſed hi duo, qui erant eccleſiæ domeſtici commenſales, de quorum dilectione confidentius præſumebat, & ad quos dirigendos effuderat curam ſuam, facti ſunt hoſtes ejus in capite. Hæ ſunt cruces, ſereniſſima regina, quibus mater veſtra eccleſia ſacroſancta affligitur. Hæ ſunt anguſtiæ quas deplorat. Iſti namque ſunt duo ſenes, quos refert Danielis hiſtoria, qui populum regere videbantur, qui ſpecioſam Suſannam, id eſt eccleſiam occupare volentes, everterunt ſenſum ſuum, & declinaverunt oculos ſuos, ut non viderent cœlum, neque recor- E darentur judiciorum Dei. Credimus nempe veſtram regiam celſitudinem non latere progreſſum his diebus duorum contendentium de papatu, quibus aſſentionibus, quibus palliationibus, quibuſve operibus, & ad quem exitum cauſa ſacratiſſimæ unionis per ipſos finaliter ſit producta, immo, niſi de remedio citiſſimo occurratur, prope in exilium coarctata. Hinc conſiderantes quod ex quo ipſi contendentes, fracto penitus & omiſſo unionis

nis tractatu, ſe totaliter ab invicem per longiſſima terrarum ſpatia ſepararunt; finis ipſe ad quem tendimus, de manibus penitus evaneſcit, & materia ipſa, qua nulla ſanctior, per ſummam rerum deſperationem eo fortius incaleſcet, quo propius ad culmen victoriæ poſita, deducta eſt perverſo ingenio in deriſum. Unde ex debito noſtrarum conſcientiarum remorſi, dirigentes ad tam exitiabile vulnus noſtræ compaſſionis intuitum, deliberavimus, ſumma rerum opportunitate ſuadente, immo neceſſitate cogente, manus ad fortia mittere, & cum reverendiſſimis patribus dominis alterius collegii convenire, quorum opinionibus atque votis una cum noſtro concurrentibus in unum, tamquam ex uno ſpiritu inſpiratis, ipſi nobiſcum & nos ſecum, pro ultimo remedio ſecurim ad radicem poſuimus, generale videlicet concilium per ſuam obedientiam quilibet ad eumdem locum eumdemque diem convocantes, ſcilicet xxv. die Martii proximi futuri in civitate Piſana, ad retrudendum hanc monſtruoſam belluam in antrum mortiferum per amborum contendentium ceſſionem, & in caſu contradictionis, diffugii, aut contumaciæ, per debitam & canonicam ordinationem eccleſiæ congregatæ. Et ſuper his omnibus ad Chriſtianiſſimum principem dominum regem virum veſtrum more ſolito & debito recurrentes, per noſtras litteras eidem ſcribimus ad plenum, quas, ne afficiamus tædio aures veſtras, hic minime repetimus, credentes quod illæ communicabuntur veſtræ excellentiſſimæ majeſtati. Quamobrem veſtram excellentiam requirimus, & per viſcera miſericordiæ Jesu Christi obſecramus, quatenus veſtram ſollicitudinem ſuper his apud eumdem dominum regem interponere dignemini, & per veſtros faciatis interponi, excitata exemplo illius glorioſæ reginæ Heſter, quæ regem virum ſuum, licet gentilem, ad conſervationem ac etiam exaltationem eccleſiæ quæ erat illius temporis, prudentiſſime animavit; conſiderans quod illud malum in regem etiam redundabat. Per hæc enim, ſereniſſima regina, ut credimus, toti regno maxima tranquillitas imponetur, veſtraque devotio, poſt hujus vitæ temporalis decurſum in illo regno cœleſti æternum præmium accipiet. Scriptum, &c.

LITTERÆ AD PRIMOGENITUM regis Franciæ.

Ejuſdem argumenti.

Anno 1408. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

ILluſtriſſimo & excellentiſſimo principi & domino, domino Ludovico regis Francorum primogenito, duci Aquitaniæ, & Delphino Viennenſi, miſeratione divina epiſcopi, preſbyteri, & diaconi S. R. E. cardinales, ſalutem in eo qui in benedictionibus dulcedinis vos prævenit, & offerre eccleſiæ matri veſtræ primitias fructus novi.

Hæc eſt veſtra mater, princeps inclytiſſime, quæ vos jam natum iræ filium per fidem vitam & ſalutem conferendo regeneravit in Chriſto. Hæc eſt mater veſtra, quam lex omnibus diebus vitæ veſtræ imperat honorare, quæ in ſuis anguſtiis ſuiſque miſeriis vos acclamat; in quibus jam tempore peracto luſtrorum ſex, propter duos contra proprium juramentum de papatu invicem contendentes taliter eſt proſtrata. Etenim, princeps inclytiſſime, quod dolenter referimus, omnibus ſatis notum horum duorum contendentium progreſſus, quibus aſſentationibus, quibus palliationibus, &c. *ut in præcedenti uſque ad illa verba* canonicam ordinationem eccleſiæ congregatæ *incluſive.* Super quibus omnibus more ſolito ad Chriſtianiſſimum principem genitorem veſtrum recurrimus, & per litteras noſtras eidem ſcribimus ad plenum. Quamobrem veſtram excellentiam requirimus, & per viſcera miſericordiæ Domini noſtri Jesu Christi obſecramus, quatenus veſtram ſollicitudinem ſuper his interponere dignemini apud eumdem dominum regem ejuſque conſilium, & per veſtros faciatis interponi taliter, quod poſt terrenum principatum in æterno vobis gloriam immarceſſibilem præparetis. Scriptum, &c.

HÆC AFFIXA SUNT VALVIS ECCLESIÆ Piſana, ambobus collegiis unitis, mortuis cardinali Florentino, (a) & cardinali Leodienſi. (b) [a] [b]

Anno 1408. Ex mſ. illuſtriſſimi dom. Chauvelin.

1. COgunt nos aſſidue ſilentes veſtrarum dilectionum inſtantiæ, patres conſpicui & amici omnium veneratione digniſſimi, ut novitates hujus patriæ, in qua Deo meliorique auſpicatu ducibus tranſlati ſumus, obſervato rerum geſtarum ordine, ad veſtrarum caritatum, leviorum verborum cum recitatione & planiori loquendi modo, quam venuſtas artis expoſtulat, propter nuncii importunitatem, qui abire feſtinat, notitiam deducemus. Noverint igitur dominationes veſtræ, quod nuper menſe Julii, dum aſtrigeras per vias regionem vivorum longis & fatigabilibus, eo quod hæc via difficilis eſt & ardua, greſſibus peteremus, peractoque hoc itinere, quod ſucceſſive fueramus ingreſſi, ſimul in foribus portarum ambo tamen immenſo gaudio pervenimus, junximuſque nos mutuo, ut una pariter tanti Dei præſentiam adiremus, & cœli empirei introeuntes palatium, palatii deinde penetralia ad pedes ſedentis ſuper thronum præſentati, ſcabellum

(a) Angelo Acciaiolo epiſcopo Florentino ſacri collegii decano & S. R. E. cancellario. Obiit Piſis pridie idus Junii 1408.

(b) Johanne Ægidii præpoſito Leodienſi, qui menſe Julio Piſis fatſuo actus eſt.

illius ſumma cum veneratione cœpimus adorare. Erat enim hora fere tertiarum, tum ipſe Summus pontifex, major ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, cui datum eſt in cœlo & in terra a Patre merum & mixtum imperium, convocato generali ſuo conſiſtorio, indutus pontificalibus, & rubra veſte tincta de Boſram præſidebat, ſedebantque XII. ſæculi judices ſacri mundi cardines, inter quos & Paulus ſedem, quam Chriſto reconciliatus meruerat, poſſidebat; poſt quorum ſedilia ſtabant quatuor patres reverendiſſimi magiſtri palatii, quorum claritudine totum quod ubique ſituabatur reſplenduit, ſcilicet venerabiles quatuor mundi illuſtratores, doctoralibus laureis decorati. Poſt hos ſtabant & procuratores certorum ordinum Benedictus, Bernardus & ceteri viri monaſtici diverſarum regularum profeſſores. Stabant & in gyro quatuor ſeniores proceres ſine venalibus linguis, ſine cupiditate lucri illiciti, procurationis & poſtulationis officium exercendo, multo noſtris diſpares advocatis; inter quos unus & auctoritate maturior, cui etiam fuit facultas latior eloquendi. O bone Deus! quanta cum majeſtate verborum & geſtuum orſus ab alto, melliflui oris ſui eloquio ſic intonavit.

2. Beatiſſime Pater, ſic enim perſonam Filii alloquens, more noſtri conſiſtorii loquebatur, Rex regum, terrarum cœlique ſumma poteſtas, lugubre & inauditum cunctis ſæculis facinoroſum factum S. V. proponitur, pro parte fidelis veſtræ univerſitatis gentis Chriſtianorum, quæ degens in terris dicitur, ſic quod cum de anno a creatione mundi 5190. adhuc dira ſub ſervitute improbi hoſtis miſeri detinebantur, S. V. eis gratiam faciens ſpecialem, æthereo de thalamo, ut eos priſtinam in libertatem vocaret, deſcendit in terram, ubi etiam vos, ſanctiſſime Domine, natus homo cum hominibus converſatus fuiſtis, & ſex luſtris doctor eorum factus, qui libenter vera ſuſcipiunt, tam plebem Judaïcam, quam idolatras gentium turmas viam docuiſtis veritatis, tandemque ut ab ævo ſempiterno ſtatueratis, eam gentem genuſque humanum totum novo redemtionis genere in brachio miræ fortitudinis liberaſtis, nec vulgari aut vili tale pretio commercium hujus rei paratum eſt. Veſtra enim carne, quæ lacerata eſt, multis probris deturpata, in cruce moritura oblata, & undante ſanguine fuſo, extitit comparata. Hanc igitur gentem libertate, ut præfertur, donatam, irrevocabili veſtra lege in unitate fidei fundaſtis. Dictum enim a vobis legimus: *Eſtote unum, quia ego & Pater meus unum ſumus*. A qua unitate ne ſparſi ſe in partes dividerent, unicum, non duos ſummi paſtoralis officii ſucceſſores in cœlum aſcendens reliquiſtis; ob cujus etiam unitatis indicium hæc gens ſortita vocabulum, non binomine, ſed monomine a ſe & aliis nationibus Populus Chriſtianus appellatur. Sic etiam hinc reverenda veterum auctoritas, ſic tenuit longa per ordinem illa ſequens poſteritas, ſic etiam aliquantulum ætas recentior, non auſus ſum dicere illorum parentum, ſed avorum obſervavit. Ita eſt igitur, Pater ſancte, de jure communi. Ita eſt de veſtræ majeſtatis ſpeciali privilegio, in quo eſt jus veſtrum tamquam principis ſummi & unitas monarchiæ prærogativa non ſucceſſoribus deſignata, utique eſt incluſa. Ita ſimiliter eſt de conſuetudine, cujus initii memoria non exiſtit. Et quamvis aliquando ambitionis impatiens impietas hanc ſeditione ſua interrupit obſervantiam, numquam tamen contra eam ſuo rigore in annis præſcriptio potuit prævalere; quæ ſi etiam prævaluiſſet, in nullo tamen obſervantium aut eorum ſucceſſorum conatus meliorem produxiſſet in partem, cum actus qui fuerit in peccatis conditionis tam auctores quam eorum heredem confundunt potius quam emendant.

3. Hanc igitur, beatiſſime Pater, unitatem quorumdam in terris ambitione, avaritia & ſuperbia jam dudum, videlicet anno veſtræ Incarnationis MCCCLXXVIII. ſciſſam a ſummo uſque deorſum in duas partes ingentes, quanto cum ſcindentium animarum periculo ſententiæ condemnationis jam in capita illorum latæ teſtantur. Quidam duo noviſſimi, quorum unus ſe GREGORIUM nominat, homo vertiginis morbo laborans, multorum malorum patronus ſtolidus, alter lupus rapax & fera inſatiabilis, qui BENEDICTUM XIII. ſe appellat, ſciſſuram illam continuant. Horum condemnatorum in vitium ſuccedentes ambo viri ſine conſcientia, ſine verecundia, ſine miſericordia; in quibus nulla fides, nulla devotio; in quibus etiam animæ denudatæ virtutibus, extinctis caritatum fervoribus, odiorum diſſentionumque frigoribus riguerunt. Ecce etiam unum quod admirationem auget, uterque eorum exſanguis, uterque annoſitate conſtrictus, uterque morti contiguus, & utrique jam ſolum ſupereſt ſepulcrum. Hi etiam duo ſe putantes ſimiles Altiſſimo, in Aquilone duas partes dignitatis animo numquam inde deſcendendi, poſuerunt, in quibus ſedentes, vel ut ipſi ſuperbe dicunt, præcidentes hunc populum veſtrum, ad diviſiones aſſuefaciunt: quilibet unam partem ſecum trahens, fovent incœptum ſcelus ſchiſmatis, illud nutriendo, illud continuando non aliter quam opus laudabiliter inchoatum. In hoc enim illorum omnis verſatur intentio, omne pervigil ſtudium, & varii conatus. fatigationibus ornati, hinc nocturnarum conventionum conſilia, hinc tractatus ſubdoli, hinc mutuæ conſpirationes, hinc crebro novitates conflatæ mendaciis, hinc inſuper per mundi ignota climata conſiliarii & placidi aſſentatores largiſtuis pro-

miſſionibus attractabantur, & ne proſcripta peſte ad portum ſalutis deduci queat, etiam novi de antiquitate vulneris ſicarii conquiruntur, quorum jam abundans pluralitas palatium illius errorii occupans, in numeroſum gregem crevit collegii. Parcite pro nunc, parcite cœlicolæ, exaggerandus eſt in durioribus hic ſermo meus. Materia enim quæ ſequitur talis exiſtit, cui ſatyra digna merito impendenda.

4. In quo quidem collegio primus eſt Antonius Corrarii, nunc ſuus camerarius, olim cellulas mutitans, lupus cucullatus, qui poſtquam egreſſus, abjecta pelle veteri, dentes paſtoris famelici in miſerorum omnium corpore docet crudeliter deſævire, caularum etiam cuſtos creatus, pignora illi devoranda præmonſtrat, ſicque de eo qui ſe papam aſſerit, fecit ut voluit paſtorem poliphemum. Hic etiam ſectarum damnatarum conſervator eſt, & cum quibus ſuas ſacrilegas excitet ineptias, ſupremus Fratricellorum patriarcha. Secundum locum occupat quidam puer Gabriel, ſcelerum ſatis docilis ab eo, contra quem principaliter præponitur in mediato gradu, de recta linea in libro generationis deſcendens, jure ſcriptis cardinalatus ſibi vindicat dignitatem. Tertius frater Johannes Dominici, qui clauſtra ſanctimonialium frequentando, ſuper nova prole fœcundans, multas S. V. dedicatas virgines effecit matres filiorum lactantes, & arte ſuæ prædicationis vitam cœlibem & caſtimoniam pro lege uxoria docuit commutare; congeſtoque ſuæ turpitudinis lucro, divitias contra ſuæ profeſſionis regulam proprietarius poſſidens, ab illo egregio ſummo pontifice auro compenſatum pileum rubeum habere meruit. Neſcio ſi poterit retinere pro mercede. Urinale cliſten & gladium portans ſuccedit quartus in ordine vultu & moribus joculator, & ore dicatulus, prothonotarius Utinenſis, qui ſuæ ſedi tutus ſterquilinio ſordeſcens, omnium honeſtorum nares olentis ſuæ infamiæ putredine inficit & moleſtat, duabus clarus artibus, phyſica ſcilicet & carnifica, hinc phyſicus, inde notarius homicida; multos namque funeſtis ſcriptis ſuſtulit de medio. Sed ultra hæc, ut quidam Aquilegienſis ſedis primas enſe hoſtium moriendo caderet, procuravit. Tudertinus quintus homo ſeipſum neſciens, agreſtis, & officium ſuum ad quod quondam aſſumtus fuerat impertinens, potius nummos & beneficia cogitat, quam articulos fidei, aut ſymbolum Athanaſii. De Neapolitageo nunc ſuperſedeo, quia non video quam viam ipſe ſequitur: nam inter juſtum & iniquum in medio ambulans, neutram partem audens contingere, miſerrime claudicat, veſpertilionis adinſtar fabulæ, & ut Saluſtius quidem auctor ait, leviſſime tranſfuga, neque in hac, neque in illa parte fidem habens. Sic etiam in duabus naturis contrariis unum ſe cupit eſſe ſuppoſitum, contra legem hypoſtaticam hermafrodita monſtruoſus.

5. Sequuntur patres inferioris ſtantiæ, inter quos quidam ventroſus Paulus de Juvenaciis, qui in ventris ergaſtulo crebra ingurgitatione capones incarcerat & gallinas, & mane jam lucis orto ſidere primum in divinis actibus ſuſpirans, devote accipit, acceptoſque exhaurit calices ſalutares, inde impinguatus, incraſſatus, dilatatus. Sunt & huic ſuæ caſtitatis teſtimonia uxores quamplurimæ, filii, & nepotes. Inde Ferentinus promtus in partes contrarias, prius ſimulatus reprehenſor errorii perutilis, & quam temerarius, nunc ſuæ mutabilitatis inconſtantia, modo id laudat quod modicum ante ſua voce dilucide deteſtatus eſt. Qualis ſemper fuerit animo, hominibus futuris & præſentibus propalavit. Hujus immediatus & contiguus ſocius quidem indignus agitatæ linguæ referendarius, ſimili præſtigiatoriæ artis circulatione ludum exercens, pari paſſu ſui conſortis bene ſequitur veſtigia. Inde etiam abbas de Prataillia, qui quia bene multiplicavit ſanctæ unionis negotium, in aſſiſtentem aſſumtus, ſiniſtris illius ſpectabilis antiſati lacertis locatus eſt ad partem. Poſt hunc graditur Victor homo fictus a planta pedis uſque ad verticem, qui ut ſanctior ſuo pallore appareat, ad fucum quædam novo artificio ſic committit induſtrioſus hypocrita, & ſuccum croceum tetrarum herbarum, quo ſe omni mane perungit, exprimit intincturus. Hunc ſequitur Paulus Lelli, verus Lello, canus canis, qui nuper certorum verſuum rudem ſtruem inaniter latrando compoſuit, quam velut ſtipulam irarum ſuarum face incendens, quemdam benemeritum correctorem erroris, invectionum ſuarum flammis conatus eſt exurere. Stat & minax cerberus dicti errorii rapax janitor, Rutgherus Balhorii, qui ſemper latrat, gannit, mugit, grunnit, aut ululat mordentium adinſtar beſtiarum, cujus fauces ſemper hiantes nequaquam clauduntur, niſi ingentis auri copiis & munuſculis pretioſis. Hic eſt ille, inquam,* Balhordus, cui hodie ſerviunt erraticæ claves eccleſiæ, adeo quod numquam, niſi eo jubente, paradiſum claudunt aut reſerant: cui ſtrenue, ut ipſe dicit, militat enſis cæſaris, & duplex monarchiæ principatus ab ipſo eorum regiminis profuſe capiunt documenta. O ridiculum! jam enim ſolus, cui creditur, magiſter eſt in Iſraël, ſummus interpres legum & canonum, dicitque ſine ſocio quid juris in materia fidei amborum teſtamentorum Dei potens, veteris videlicet & novi. Ipſe eſt omnium gerendorum maximus arbiter, cujus ex ſententia in hac tempeſtate omnes pendent leges & prophetæ; qui etiam nunc antiquo adhæret Auguſto, nunc novo; nunc Wenceslao, nunc Ruperto; nunc neutri, ſed rapax errorio hoſti utriuſque imperii, quaſi

* Bartholdus.

arans in bove & in aſino, contra doctrinam Ariſtotelis nititur in eodem demonſtrationis genere articulum demonſtrare. Huic officio junctus eſt Petrus de Bruxellis, de Pariſienſi villa veniens, ex vico Scraminum, xv. peralentos & quatuor anteriores modos ſyllogiſmorum primæ figuræ in ſcarcello ſuo ſecum apportavit, non minus doctus, quam olim Amphitrionis comes Geta ſophiſmatibus onuſtatus, dum repatriat ab Athenis. Poſt hunc quidem quinque capitum Petrus Paulus, qui multarum ſcientiarum gloriatur titulis, aut omnino divinus aut omnino doctor indoctus. Eſt & quidam gibboſus Matthæus de Strata notarius, geſtans multa inſtrumenta plena verborum crudiculis, obmiſſas veritates & nugas appoſitas continentia; & ut ponam aliquos de gradu infimo, eſt & ibi Angelectus Romanus, homo vulgaris ſenſu & pluricapitis, qui merito ſibi *Kirchhof* beneficia... collegium & officia Corteſanorum privatorum.

6. Sequitur nunc ordo ſacer nepotum ſæcularium, inter quos primum locum obtinet ſtrenuus ille Paulus Corrarii, ſuperbiæ faſtu nihil differens a principe, protector terrarum eccleſiæ ſpectabilis, cujus in brachio ſita eſt ſalus illius providi pontificis. Hic novit melius dejectus in terram ſe ſui volutare equi ſub pedibus, quam in adverſantem dirigere militem. Frater hujus Franciſcus inclytus de ſua ſtrenuitatis audacia nequaquam ſperare poterit linguam, hiſtoriæ ſeriem, aut memoriam annalis recitandæ. Marcus furore turbidus, indignatione ſua timidus, minotaurum, aut cornutam chimeram ſeſe animo ferens, latrocinando prælatorum bona occupat, ſi pondus militaris loricæ ſufferre poterit, prædo indubitatus efficietur in poſterum. Ultimus Franciſcus Agnus Dei cognominatus, verus bubulcus de Valle-Joſaphat, incircumciſus ruſticus, clavam nodoſam geſtans in manibus, plagas minatur & verbera. Succedit eliminanda & exſtirpanda ſtolida multitudo hypocritarum & Fratricellorum, vulgus ſine nomine, conſpirationis ſuæ, qua ruina fidei petitur, conſtitutum optimi patris errorii ſub ducatu, læte tumultuans, incrementum in quotidiana accreſcentia capit, & novo exultat principe.

7. Ecce igitur, Pater beatiſſime, turma quæ illum erroneum ſequitur. Ecce conſiliarios circumſpectione laudabiles. Ecce illius collegium, poſſum dicere, tale quale Sardanapallo effeminato Aſſyriorum regi legimus aſtitiſſe. Ipſe autem, ut ceteros dignitate, ſic morum ſuorum turpitudine & vitæ purificatæ utique antecedit, & a prima ineunte ætate ſuperſtitionibus perverſis circumvolutus, ut fama communis eſt, ſemel de hæreſi convictus, latæ ſententiæ pœnas, niſi corrigendæ vitæ pœnitentiam aſſumſiſſet, nequaquam poterat evaſiſſe. Item fama eſt etiam, eo exiſtente patriarcha, ſæpe collegiſſe plures Fratricellos, qui coram eo in modum choreæ ſalientes, neſcio quid ſuæ ignotum religionis myſterium præcedentes, ipſum inter carmina quæ canebant, nomine ſuo crebre vocitabant: Angele, Angele geminantes. At ille alta ſede compoſitus membris, ſenſu illapſus in extaſim, ut quondam Apoſtolus, ſe raptum mendoſo apparatu figurabat, quem illi læto clamore inſequentes, Rapitur, Rapitur, immo raptus eſt Angelus ſaltando proclamabant. Hæc quamvis ſemiocculta ſint, tamen comperta pro veriſſimis habeo, etiam falſius illum & fictitius Petri cathedram ſuo dehoneſtaſſe aſſenſu. Item hic poſt aſſumtum officium, nihil niſi privationibus & tranſlationibus optimorum quorumlibet inſtitit, omniaque quæ alicujus offenſionis, deſolationiſve, aut demolationis, ſeu deſtructionis aliquam ſpem præ ſe ferunt, mira cum voluptate ſemper exercuit & exercet. O quot noctes duxit inſomnes, ut modos inveniret, quibus bona eccleſiæ poſſet dare aut perdere! Quot hodie agit vigilias, ut reliquiæ illorum bonorum, ſi quæ ſunt, ſine ſpe recuperarionis amittantur? & quaſi ſuo ſucceſſori mandans, agit ex induſtria, ut ad illum de his quæ pro conſervatione ſpiritualium addita ſunt præſidiis, nihil valeat pervenire. Nec minori cura aut ſtudio fatigatus eſt, antequam efficeret ut omnia ſpiritualia pro ludibrio, pro vilipendio haberentur; pro quo efficiendo tot ſine ratione commutationes, tot ſine cauſa privationum, tot ſine ordine excommunicationum ſunt ab eo ſententiæ fulminatæ, totiens etiam pontificalis mucro luxurians, injuſteque vires ſuæ violentiæ examinans, non ut debuit, ſed ut libuit, ſævitias ſuas exercuit in capita ſubditorum, totiens etiam reſumta ſemel & iterum ſpreta cenſura, ita ut omnino illa nulla ſit relicta effigies læſionis.

8. Nunc, Pater ſancte, minora recitata ſunt; quæ jam ſequuntur ſui ſcandali malo præponderant, piarum mentium conſcientias ſuo errore adeo vulnerantes, ut ſimul doctos & indoctos mira perturbatione confundant. Inclina ergo aurem tuam mihi, Domine. Attendite, patres conſcripti ceteri. Audite cœli quæ nunc loquar. Hic qui ſe ſummum audet nominare pontificem, heu! perjurus effectus, graviorum minorumque morum ſolemne violavit jusjurandi ſacramentum. Idem qui ſe Petri ſucceſſorem fore contendit, dum vota & promiſſiones æquo contemtu calcat, ſe probat eſſe & demonſtrat lapidem offenſionis & petram ſcandali. Nam ſuo hoc magnæ auctoritatis perjurio, per orbem omnes gentes perjurare docuit, & ſua fallacia ſimilium fallaciarum fabricandi tradidit documenta. Nam quod a prælatis agitur, factum a ſubditis trahitur in exemplum. Eloquarne an ſileam? Hic homo viam

Digitized by Google

ceſſionis quam canones approbant, quam ipſammet laudatam prius acceptaverat, quam tamquam unici hujus morbi medicam, fratrum ſuorum S.R.E. cardinalium concio amplexa eſt, auſus eſt polluto ore tamquam viam diabolicam, viam periculoſam, viam iniquiſſimam publica ſua in audientia damnare. Ecce etiam quomodo devotionem ſubſannat, & de cultu orationum truſatur, & ſancta jejunia & peregrinationes & eleemoſynas illudit, cum ipſe indicit populis jejunare & peregrinari, ut Deus placatus donet unionem, quam ipſe odit non minus quam hoſtem capitalem, pro qua etiam impedienda a cacodæmonibus, ab incantatoribus & ſortilegis auxilia implorat & expoſcit. Prima ætas numquam vidit ſimilia, noſtra jam exſecratur & deplorat, futura debitis irarum & reprehenſionum munimentis proſequetur. His etiam ſcelerum notis labefactatus, quæ coinquinatis manibus tangi prohibentur, ſacris ceremoniis auſu ſacrilego ſe immiſcet, & homo ſcandaloſus & notorius criminoſus divina tractat, immo potius prophanat, & quod ſummo horrore exprimo, miſſarum ſolemnia etiam coram populo, de cujus interitu cogitat, benedicit.

9. Quapropter, pater beatiſſime, eadem gens attrita, & jam triginta annis lacerata dicti ſchiſmatis diſturbio, ad ſanctitatis veſtræ pedes humiliter provoluta, ſibi contra dictorum pertinaciter agentium duritiem competentibus remediis ſupplicat provideri, & quoad hoc officium veſtrum nobiliter implorando, ut quandoque veſtra eccleſia, quam tam pretioſiſſimo pretio in unitate, ut præmiſſum eſt, fidei fundaſti, liberata funeſtiſſimæ peſtis a malo, ad ſanitatem ſalutiferæ unionis perducat. Ad cujus rei promtiorem expeditionem, hos duos reverendiſſimos patres & dominos, dominos A. Oſtienſem epiſcopum, & Jo. Leodienſem diaconum, ſanctæ veſtræ eccleſiæ diaconum, cardinales ambaſſiata ſolemni ad pedes ſanctitatis veſtræ tranſmiſit, tamquam veſtri officii inſtigatores, quibus rogat, uti eorum verbis veluti propriis dictis fidem dignemini credulam adhibere. Sed jam ad propoſitionem meam revertar. Nam per Gregorium ſi longiora hæc peſtis prorogetur in tempora, actum erit de ſtatu illorum temporum, omneſque ſimul perirent. quos ne pereant, vis ſanguine proprio mercatu, & numquam in tanta quaſſatio, cujus impulſu veſtro ſacro in palatio vel viſu vel auditu percepta eſt. Jam inde ſancti apoſtoli metu trepidant, dum ſedes ſuas in terris ſuo conſecratas cruore roſeo, ad manus prophanas ſacrilegorum veriſſime perſpiciunt eſſe venturas. Video & titubatione pallere martyres, qui pro noſtra fide igne læſi, ferro cæſi, pertulerunt plurima, cum nunc illam præcedentibus ſignis cernunt inire lineam eclipticam, amiſſuram

locus corruptus.

A ſui luminis claritatem. Simili metu video doctores concuti, qui tam ſæpe faucibus hæreticorum ſuis fructiferis laboribus fidem eruerunt, eam conſpicientes hypocritarum & Fraticellarum præſtigiis adulteratam, nulloque aut difficili conſilii remedio, vel eorum traditis doctrinis poſſe de manibus prædictorum extrahere. Inde pia etiam lamentatione ingemiſcunt, nec confeſſorum, ſanctarum viduarum aut virginum mentes a pavore tutæ ſunt, cum deſiderant fidem, ſpem & caritatem, & alias virtutes ſanctiſſimas, quarum fuerunt exemplares imagines ſuæ vitæ ſpeculo, nunc fictionum & ſimulationum obumbrari

B caligine. Quid ultra proponendo, quod numquam retroactis temporibus tam peregrina mœſtitia hæc loca lætitiæ plena ſuis gemitibus introivit? quia ego generaliter conſpicio omnes hos patres ſimul compunctione condolentes, cum aperte percipiunt plantationem veſtram illam dominicam tanta duorum colluſione prophanari.

10. O Pater optime, Rector potens, & Dominator clementiſſime, jam miſeras reſpice terras, cerne tuam Romam, quæ facta velut vidua, ſparſa canitie, amicta amaritu-

C dine, ſedens Aleph aleph ingeminat. En tua Italia, en tua Germania, en tua Anglia, en Galliæ trina diviſio, ſuis gravatæ matris Romæ lacrymis aguntur æquo participio: nec vanus aut ſimulatus dolor, immo cauſa ſui doloris ſuperior vix æquis lamentis poteſt a quoquam deplorari. Non enim latet S. V. quod inter omnes plagas laceras, quibus fides orthodoxa, per quam S. V. in terris a mortalibus devota pietate colitur, nunc exortorum, nunc eorum qui proprii & amici dicuntur dolorum ingentium flagellis afficitur, illa non minima eſt, immo maxima,

D quam ſua violentia infert ſchiſmatica manus, quæ ibi ſe in ictibus ſuis continuat, ubi cum per longa curricula crudelitate ſua non langueſcit, errores varios ſuſcitat, hæreſes damnabiles procreat, & auctores ſuos de articulis ſanæ fidei inſane ſentire inſtruit & informat. Nam licet ſchiſma in initio ab hæreſi colore & facie differat; dum tamen vergit in ſenium, hæreſis ſpeciem induit & naturam. Quid autem in eccleſia veſtra hæreſi pernicioſius, quid lethalius? nam quidquid hæreſis plaga incutit, immedicabile vulnus

E eſt, ipſiuſque ſupergreſſio irreparabilis eſt jactura, maxime ſi caput aggreſſa, illud occupat, non dubium inferiora membra faciliter invaſura. Hæc eſt enim illa contagioſa lepra, quam ſacra de Spiritu veſtro procedens ſcriptura, ſua auctoritate, immo veſtra eliminandam fore quam cito præcipit. quam eodem Spiritu per ora ſanctorum patrum divinitus promulgati ſacri canones, pœnis cumulatis diſtringunt, quam etiam legum digniſſimæ ſanctiones, non minorem ducentes auctoritatis originem ferro proſe-

Digitized by Google

quuntur & igne, quæ ubi largiori graditur licentia, omnia ſecum rapit, omnia more mundantis diluvii necat, & in præcipitium exutos mentibus homines propter truncata cadavera in pelagus damnationis ſecum trahit.

11. Cum igitur, pater beatiſſime, hi duo videlicet Benedictus & errorius illo pertinacior, manus ſuas in hanc plagam inferendam jam extenderunt, ut puta illi qui annoſum & inveteratum ſchiſma nutriunt, qui etiam dum regnandi cupiditate rapiuntur, de perpetuatione illius, quod ultimo non feciſſent, inſerto conſilium & conſternationem miſerorum receperunt, in quo adeo pertinaciter perſiſtentes eſſe conſpiciuntur, ut juxta cujuſdam doctoris ſententiam, potiores ſint mori quam corrigi. ſicque ut ſtabiliantur throni eorum, de ſubverſione ſtabilimenti eccleſiæ in dies ſine manumiſſione diſponunt. ſicque ut ſtabiliantur ſive infamia chriſtianæ religionis totam maſſam percuſſerunt. Quapropter ex parte dictæ petimus ut ſuccurrant genti humillimæ, quatenus ſanctitas veſtra eam & eas quas movet & movere intendit contra dictos duos malefactores & homines malorum conditionum, venerabili & circumſpecto viro veſtri palatii auditori committere dignetur; qui ſi narrata vera eſſe conſpexerit, ad æternam damnationem, illorum damnatione poſtpoſita, procedat, illoſque ineptos fore pronunciet, qua ſolum electi fruuntur, veſtra beatifica viſione, pronunciet quod & pro exſecutione maleficiorum Belzebuth ligatis manibus & pedibus de diſcumbentium conſortio ejecti in exteriores tenebras detrudantur. Et quia guerras, diſſentiones, ſimultates diligunt, relegentur in perpetuum exſilium in ſilvas deſertas, ubi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat, ut ſint in altercationibus dæmonum, qui hominibus tranquillitatem poſcentibus, cum potuiſſent, donare renuerunt. Item, quod S. V. mandet dicto auditori, ut etiam eam gentem interim & ante omnia ad quaſi poſſeſſionem, in qua etiam veſtra devotione & corporali introductione ſemper ante hæc tempora fuerunt, reſtituat & reponat. Rem juſtam, Pater ſancte, petunt, pacem repetunt, quam eis datam a vobis recolunt in loco ubi dicitis, *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis*. Jure igitur petunt quod eorum tam juſtæ donationis titulo ceſſit dominio. Injuſtum igitur eſſet, ut loquar cum veſtra gratia, cum poſſitis illam reſtituere, petentibus denegare. Item, quod ad ſtatim inhibeat, ne dicti duo agentes de quacumque juriſdictione aut adminiſtratione temporalium aut ſpiritualium ſe aliqualiter intromittant, eis etiam quolibet alienationis genere interdicto, & hoc ſub pœnis in jure expreſſis, & aliis multis arbitrariis, quas ipſo facto incurrant, juxta neceſſitatis indigentiam & facti imminentis opportunitatem, & cum poteſtate citandi illos duos perſonaliter, & per edictum in locis vicinis, quia ille tyrannus errorius non poteſt tute adiri, ut puta ille qui eos qui jura ſua proſequuntur, ſeu qui jura ſua appellationum remediis tutantur, incarcerat & injuſte caſtigat. Et ſi placeat, & ut placeat ex parte illorum pro quibus proponitur, rogo, ſic peremtorie ad feſtum Omnium-ſanctorum proximum inſtans, alias vero omnino perſonaliter & legitime, non obſtantibus in contrarium facientibus quibuſcumque. Sic fine facto advocatus ille quievit.

12. Statim quidem alius pater, utique honorandus vir, nomine procurator fiſcalis, quia audiverat quod de jure principis luculenter dictum fuerat, narrata & petita per dominum advocatum fieri inſtanter, inſtantius, inſtantiſſime exoravit. quæ omnia juxta petitionis ordinem a judice judicante fuerunt conceſſa & ſignata; ſuper quibus omnibus conceſſis idem procurator a ſcribis & protonotariis ſedis apoſtolicæ, quorum unus Lucas, alter Marcus vocabantur, ſibi fieri petiit publicum inſtrumentum.

13. Surrexit demum ſummus ille & æternus Pontifex, & in cameram paramenti, ſequentibus cardinalibus, ſe recepit. Reliqui vero patres glorioſi Innocentius Oſtienſis, Guillelmus & reliqui cauſarum auditores nos comiter receptos ſuis procurandos & blandis collocutionibus per aliquod temporis ſpatium detinuerunt. Venit etiam ad nos quondam Tudertinæ eccleſiæ præſul Guillelmus vir optimus. Hic factus notarius palatii, mira noſtro adventu exhilaratus lætitia, poſt longas reſponſiones interrogationeſque hinc inde habitas, nobis tractis ſecretiorem in partem, quæ ipſe dum cœlum aſcenderet, caſu ductus ſuper aſtra, in viam viderat, enarravit ſequenti ordine ſumens initium ſic cœpit: Cum nuper in civitate Piſarum vita mortali excederem, dubito an fortuna an fatis ſic ducentibus, viam incidi qua ducuntur mortiferi Acherontis ad antrum, & ecce dæmonum animarumque obrutarum miſeris prævalidæ legiones adventabant, ſtatim, ut Maro ait, mihi riguere comæ & vox faucibus adhæſit. Hæſi & ego totus, intraxiſſemque pedem, niſi a quodam mihi admodum noto, qui aderat, detentus fuiſſem. Et ecce quadrigam imminentis ſtaturæ conſpicio, in qua videlicet flammas ignea cathedra in alto quaſi pendens rutilabat. . . . .

. . . .

capiti vero ſedis titulus legebatur inſculptus: Errorius hypocrita, pater patrum hæreticorum omnium. Erat etiam hæc cathedra locata quatuor ſuper draconum flammantium tergoribus, quorum in eſcam, ut ab eo qui mecum ſtabat edoctus, dicti deſtinati ſunt quatuor carpidinales, Antonius videlicet,

Digitized by Google

Gabriel, eorum quidam Empidonæ medicus, & frater monachus Dominici. Stabant etiam duo miniſtri hinc & inde ipſius cathedræ ad latera: circa, pontificis indumenta geſtantes, unus videlicet Raguſinus mitram plumbo gravem, alter de Viterbia divinitus ſandalia nigra de pice tenacia. Jacebant & ibi coram caſula taurorum de corio, cujus fœtorem horrens non exprimo, & ſtolæ depictæ tabulæ in modum catenarum præapta ligamina, & ne ſingula reticeam, jacebat & ibi iniqua plenitudo tempeſtatis, deſignabatur de materia tonitrui & fulminis compoſita quædam myſticæ ſignificationis res ad inſtar pallii ſancti Petri. Auriga ſeu vector quadrigæ octo ante ſe agitabat frenatos cæſares, primitivæ eccleſiæ perſecutores, qui currum trahentes, nimia fatigatione laſſati, ilia multiplice pulſabant anhelitu, crebro ſpirantes fumum nebuloſum; inter quos inſigniores primi Nero & Julianus Apoſtata, deinde Decius, Domicianus, poſt hos Diocletianus cum Maximiano ſocio, demum Valerianus & Gaius Gallicula. Sed & ruebant per campos ſceleratæ, nullo autem ſervato ordine, phalanges. O.o. quanta monſtruoſa rerum ibi fuit facies! monſtrum inſedentes ingenti boatu & blaterationis ſuſurratione deſcriptum currum antecedebant, quilibet a ſingulari vultu, a rebus quæ partu genuit natura ſiniſtre formam & ſpeciem mutans, recepturi illum cujus erat cathedra; eorum videlicet principes expectabant, habentes ſinguli vexillas in manibus armorum ut in ſpatio deſignatæ ſunt impreſſione depictas. Hæc multitudo hæreticorum turmæ fuerunt, inter quos primus fuit Arrius, quem ſequebatur Macedonius, & illum Manichæus, quem Jovinianus, deinde Eutiches, ſic Neſtorius, ſic Sabellianus, ſic Elundianus, ſic & alii quam plures vocati ſuis nominibus. Illic etiam Paterini, Cathari, Speraniſtæ, Jeſnani, Apoſtolici Anglici, Priſcianiſtæ, Ebionitæ, Acephalitæ, Begardi, & Lollardi, Prædicatrices Baginæ, de montibus exiſtentes Montani, & lata multitudo, quorum aliqui Patris ab aliarum perſonarum eſſentia diverſificabant ſubſtantiam, aliqui Filium corpus induiſſe phantaſticum phantaſiabantur, ſomniatores improbi, & phantaſmata maledicta aliqui vendentes perſonas alias Spiritui-ſancto, quem Deum eſſe negabant, de perfectione numero ſubducebant. Aliqui ignari ſimiles arithmeticis, multiplicationis errantes in calculo, determinabant, quaternarium fabricabant; ſed illorum errores adjecti & commenſurati erroribus errorii, eſſe parvi & modici comprobantur, qui datus in ſenſum reprobum, nec Patrem, nec Filium, nec Spiritum-ſanctum, nec Trinitatem, nec unitatem, ſed neque Deum credit aliquem eſſe in rerum natura, & quicquid ſacra pagina docet, paganicum putat, & ſimile aliquid fabulis barbarorum aut vanis ſomniis Pharaonis. Et a fundamento fidei incipiens, quod ab unitate ſumſit exordium, jam contra ipſam unitatem diffinitam tulit ſententiam, & illi perpetuum imponere ſilentium totis viribus machinatur. Similiter etiam & per ſingulas partes transfigens, lapides ſanctuarii Dei diſpergit, civitatis munitæ muros perrumpit, & turrim militantis eccleſiæ in terram projicere jam incœpit, adeoque furor ſuus ſupergreſſus eſt, ut omnem ſtatum eccleſiaſticum contritum & redactum in pulverem, conetur in propriæ ruinæ cineres ſepelire.

14. Currum autem ſupradictum ſequebantur Urbanus VI. & Clemens VII. qui habebant æqualia cervorum quilibet duo cornua in frontibus. Eadem etiam eis erat extenſa & monſtruoſa moles corporis, quorum in ſuperficiebus horrendas ſetas per omnia pariles habuere. Habebant & caudas incompoſitas ambo veluti aſini de poſterioribus dependentes: quorum etiam roſtra narium erant non aliter diſpoſita, quam elephantum proboſcides, aprorum minaces dentes. Heu, heu! infelices facti quadrupedes incedebant ſufferrati, & a multitudine quæ ad videndum circumcirca confluebant, demonſtrabantur digitis deriſivis, ſicque ad uſum reſervantur hodie & per cuncta ſæculorum ſæcula ſpectaculi gentibus miſerandi. Quorum ſtatim poſt veſtigia ibant Pelagiani, qui liberum arbitrium divinæ gratiæ anteponunt, dicentes ſufficere voluntatem ſine opere ad implenda juſſa divina: quam opinionem per omnia nimium veneratur Errorius. Ultimo ibant Waldenſium cohortes, qui neſcio quam perfectionem ſomniantes, ſe illa adepta credebant hac in vita quaſcumque difformitates actuum committendo, immunes fore a peccatis, & ſic impeccabiles fieri. Hujus autem mundi tot difformia imprudenter contendebant hi novi duces foventes opinionem ſuam, cum ingenti tumultuatione præſtolabantur adventum. Sic etiam ibant alii poſt alios: omnium tamen ſola & unica erat intentio ducem futurum Errorium hypocritam, patrem patrum hæreticorum omnium, cum corpore & anima concomitari uſque ad intrinſecas clauſuras infernorum. Quibus ego Willelmus Tudertinus auditis & viſis, loca infauſta deſerui, meliorem viam reperi, hunc in locum, ut cernitis, angelo ducente, introivi. Sic ipſe quievit, & petita licentia abiit, de noſtro adventu, ut ipſe dicebat, nimium conſolatus. Altero autem die iterum vocati per nuncios magnos, Dei ad conſpectum iterum acceſſimus, receptique ad ſecretiorem cameram, ubi reſidebat inter majores ſuæ curiæ, veneranda ſuperis lumina fuimus intuiti, & quod plus fuit, labiorum noſtrorum oſculis dextram tetigimus, mundi Redemtorem collaudantem etiam vocem Verbi, quod cuncta creavit, in j....

Digitized by Google

noſtra audivimus perorantem. O amici noſtri, inquit, duos veſtros cohæredes intuemini, congaudete congaudentibus, congratulamini eis, congratulamini, quia omnino noſtro in conſortio ſunt manſuri. Hi ſunt viri fortes in prælio, qui hoſtis noſtri Errorii calumniam frivola multa conantem, quantum vires dabant, ſua reſiſtentia repudiarunt, qui nec minis illius ceſſerunt nec blanditiis, qui numquam manus ſemel miſſas ad aratrum, operis ſcilicet unionis, retraxerunt, ut retro reſpicerent, nec umquam illud deſeruerunt in tempore opportuno. Quare vos duos, fratres & amici noſtri, has coronas jocunditatis & lætitiæ, quas repromiſimus vigilantibus & ambulantibus in viis noſtris, accipite, & introite in conſpectu noſtro in exultatione, introite in gaudium Domini veſtri. Videte hac in aula ſacri pueri matris incendia, quæ variantur per diverſa opera ac multiplices gratias. Ite nunc cœli cives in templo noſtri palatii. Ite per ſydera. Venite felices, quibus omnis fortuna proacta eſt, in vobis omnino manſura eſt vita æterna & indeſinens, quia cunctos beatos beat nunc fruitio Deitatis, amen. Sancti omnes vobis optant longanimitatem, magnarum rerum veſtrarum proceſſibus conſtantiam, & pro ſalutatione æternum vale; & illud Virgilianum ſemper habere præ oculis: Tu ne cede malis, ſed eo audacior ito, quo te, non ut ipſe dicit, fortuna, ſed Deus vocat. Et illud Lucani: Succeſſus vigere veſtros inſtare ſemel illi quo vobis hodie militat mundus & æther. Datum in conſpectu Altiſſimi, qui nec loco nec tempore menſuratur, ante cujus oculos mille anni tamquam dies heſterna quæ præteriit.

15. Tertia die vidimus ibi INNOCENTIUM VII. pauperem nimis & pannoſa veſte ſemicontectum, cui plurima canicies inculta jacebat. Virgiliani Catonis ad morem, Heu! heu! qualis erat, quantum mutatus ab illo Innocentio, quem nuper in mundo viventem quaſi divinum ſæpe fuimus venerati. Lurida enim erat facie miſerabili, & per omnia talis qualis ab Apuleio deſcribitur Socrates, e peregrinatione repertus. Virgam etiam citatoriam geſtabat in manibus, uno pede claudus, ille in palatio factus curſor more epulonis, cortheſanorum menſas viſitabat & tabernas, ita in cœlo habitans, ut extra illud ſua melior foret conditio. Qui poſtquam nos aſpexit, præ pudore avertit faciem, & a tergo reſpiciens, alta voce, Hunc ſtatum patior exclamavit, eo quod duorum cardinalium creator fui, videlicet Angeli Corrarii & Tudertini, quos creaſſe me pœnitet, mundus odit, cœlum damnat, & tota rerum natura execratur. Sic ille illacrymans, ut latere poterat, ſecretiora in loca ſe recepit. Quarta vero die ab hac ſcriptura & ab omni opere quievimus, juſſu illius, qui eſt bonorum laborum omnium vera quies. Sigillis pro nunc non utimur, quia bona fides hac in patria exuberat, omnemque defectum Michaëlis archangeli præſentium latoris ſupplebit auctoritas veneranda.

QUARKEMBOLDUS pauperum vicecancellarius.

EPISTOLA P. R. M. V.

doctorum, ut ſuſpicor, Pariſienſium, ad Petrum Meldenſem epiſcopum regis Francorum ad eccleſiæ reintegrationem procurandam legatum.

Prolixiorem epiſtolam nomine eccleſiæ dirigendam Benedicto & Gregorio mittunt, eam ut emendet, ſi videbitur.

Anno 1408. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

IN nomine Dei & Salvatoris noſtri Domini JESU CHRISTI. Amen.

1. Patri & domino per omnia reverendo domino PETRO Meldenſi epiſcopo, ſereniſſimi regis Francorum ad ſanctæ matris eccleſiæ reintegrationem procurandam ſolemniſſimo ambaxiatori deputato, gaudium, ſalutem & pacem in eo qui diſcipulis ſuis dona caritatis infudit, & ab incœptis non diſcedere, uſquequo de filiis diſperſis in unitate gaudeat, ipſa matre eccleſia Dei ſponſa luſtris ſex de tempore moderno jam peractis, ob crudelem ambitionem filiorum hominum ſchiſmatica labe ſuborta dum fraudator pacis qui pro deſi.. no.. novit, fraudulenter in mundo ſeminavit zizaniam, ſicque fere omnes Chriſtiani ab unitate, proh dolor! ſegregati ſunt huc & illuc. Nos veſtri humiles & devoti ſicut placuit majeſtati divinæ ſic remanentes abſque ſummo pontifice . . . . . . ex poſt fuit quæſtio damnabilis unde mala quaſi inæſtimabilia proceſſerunt, uſque nunc viximus in CHRISTO JESU Domino noſtro futurorum bonorum auctore, glorioſo pontifice, vero capite, & ſponſo eccleſiæ, præcepta ejus licet peccatores, ut minus male potuimus, obſervantes. Nunc vero attentis his quæ nuper divulgata fuere per mundum, ad pacem Chriſti fidelium & concordiam bonam præparatoria in Domino ſperabamus firmiter quod ſub unico paſtore congregaremur univerſi, & quod pax generalis corda omnium tranquillaret. Et ecce cauſantibus malitiis hominum turbatio major, quia prout dolentes & anxii nuper audivimus, ho . . . . diſcuſſione agendorum accurrens, ſic in puſillanimes rei . . . . quod a tractatu receſſum eſt tanti boni ac ſacratiſſimæ unionis . . . . tunc omnino ſublata. Verum pater & domine reverende, nobis . . . . ab imo pectoris ingemiſcentibus nova quidam attulit . . . . aliam tribuens ad congruum remedium tantæ rei male . . . . actitate, ſcilicet quod domini utriuſque

Digitized by Google

utriuſque obedientiæ quorum dominationes . . . . obfuſcati pro tanto bono convenire, ut promiſerant, noluerint . . . . per gratiam Dei collegium unum unius propoſiti univerſ . . . . negotium eccleſiæ viriliter deducendum, & quod laborant . . . . . inceſſanter. Quod quidem a Spiritu ſancto revera . . . . .aperta eſt via concilii generalis per eos congrega . . . . per quam facilius ac tutius valde poterimus . . . . deſideratum gaudium pervenire. Proinde gratias . . . . clementiæ quas poſſumus, non quas debemus humiliter . . . . vera conſtantia & caritate divina firmati nunc . . . . a ſancto opere jam inchoato diſcedant. Hoc enim facere po . . . . tenentur ipſi glorioſi domini ſic uniti, poſtquam ſui c . . . . conſulti ut bene agant intelligere nolunt aut numquam eru . . . . de tempore noſtro. Damnabile enim eſſet & inexpiabile nimis . . . . duos complices mundus ſtaret in errore, & nequitiæ amborum i . . . . protraherentur. Et quia veſtræ P. affectus plurimum . . . ordiale . . . . per fide dignos intelleximus pro hujuſmodi cauſa continue laboravit, ſemper intentus ac ſollicitus, quod res ipſa deducatur ad effectum, eidem paternitati mittimus ſcripta ſequentia, moti zelo fervidæ caritatis, non audacia præſumtiva, ut reſecatis, additis, mutatiſve quæ veſtræ reverentiæ ac circumſpectioni, cum maturo conſilio uniacius, utilius & melius videbuntur, copiam eorum dignemini cum veſtris caritativis litteris ambobus dominis celeriter deſtinare . . . . . e corde compuncti malis inſtantibus ac periculis obviantes redire . . . . . nt ad tramitem concilii ac propoſiti ſanioris. Multum nempe afferet . . . . . . peragendo, ſi per ſe aut per procuratores cum ſufficienti mandato adeſſe vellent in futuro generali concilio, ea quæ promiſerunt ſolemniter impleturi. Sicque per hoc medium placarentur omnia, & infinita mala vitarentur. Quod ſi non proſint ipſa ſcripta ob illorum duritiam, tamen obeſſe non poterunt, Domino concedente, qui paternitatem veſtram nobis caram dirigere, regere & protegere dignetur ad ſui laudem & gloriam, votivum cauſæ . . . complementum veſtrique ſalutem cum honoris & gratiæ felicibus incrementis. Amen. . . . . communi deliberatione . . . . oppreſſo eorum qui durante . . . . undi nequitia neutri . . . . de papatu adhæſerunt, ... colatu degentes per eamdem P. reverendam bene moti

Sodales quatuor { P. & R. / M. & V. } veſtri oratores.

. . . . . . alis ad ambos dominos qui ſe dicunt fore papas, ut. . . . . qualiter ordo apponatur ut fiat pax eccleſiæ catholicæ . . . . illos tripliciter inducens, videlicet objurgative . . . ., ul in primis ſigillatim circa medium ac . . . . ſecundo blande commonendo eos cum terroribus . . . . bis & poſtmodum obſecrando & exhortando illos . . . .

2. Summi paſtoris Jesu Christi ſponſa mater eccleſia duobus preſbyteris ſenibus Petro & Angelo, alias per multos Benedicto & Gregorio nominatis, vane concertantibus, quis amborum mei dilecti vices gerens, caput omnium debeat eſſe in terris, ſpiritum ſanioris conſilii, ad ea quæ pacis tranquillæ ſunt, & unionis fidelium ſub paſtore unico totis viribus procuranda riteque peragenda.

3. Poſt deſolationis antiquæ reparationem mirificam, in ſacro ſanguine piiſſimi agni ſine macula, Filii Dei benedicti, qui veteris piaculi ſolvens noxam, deſuper abundanti gratia me ſibi in ſponſam myſtice copulavit; poſt fidei orthodoxæ plantationem glorioſam in Dominico agro per ſanctos apoſtolos & ſucceſſores eorum, ceteroſque patres reverendiſſimos, qui, virtute Dei cooperante, mundum illuminarunt doctrinis, meritis & exemplis; quid per eos inimicos & æmulos huic ſacræ fidei plurimum invidentes, fere cunctis nationibus orbis ex adverſo contigerit, quid poſtmodum in Græcia aliiſque regionibus circumvicinis totius Orientis, pro malo regimine illorum qui fidem ipſam aſtruere, ampliare, extollere & nutrire debebant, miſerabiliter acciderit; quid vero per multos annos poſt, invaleſcente humana ferocitate, in urbe Romana frequenter advenerit, ubi tot ſchiſmata in detrimentum fidei compacta fuere, demumque ibi domino Gregorio XI. vocato ad gloriam, uti placuit ſuo creatori, quid in eadem urbe, nedum per filios impios doloroſe contigerit, immo, quod moleſtius fero, & per nonnullos eorum qui baſes & columnæ domus Dei fuerant conſtituti, quique non ibi tantummodo, ſed etiam ubique terrarum facti ſunt mihi in opprobrium, trahentes funiculos vanitatis hinc inde cum impiis deſideriis ſuis, inturgenteſque aſtutiis, iniquitatibus & malitiis adinventis, necnon plebem Dei, quantum in eis eſt, ſuis malis exemplis deſtruentes. Noviſſime autem quid in Dei offenſam & grave ſcandalum omnium, vos duo preſbyteri ſenes diebus in veſtris feceritis, conſternata mente, lugubri facie, vultuque immutato cum amaritudine cordis rememorans, triſtis, gemens & anxia, pene doloribus afflicta ſuccumberem, ni confiſa piiſſimæ veritatis alloquio, dum oravit ad Patrem, ne fides intra me deficeret, militando hic in via miſericorditer ſublevarer.

4. Ad vos igitur duos ſenes, quos dolen-

Digitized by Google

ter inſpicio donis & gratiis divinis plus ceteris abuti, in religionis Chriſtianæ vilipendium & opprobrium ſempiternum ſtatus veſtri, mala & damna quæ perpetrantur occaſione amborum, & cordium veſtrorum malitias nequaquam ultra diſſimulans, perurget ſtimulus caritatis in hæc verba prorumpere, dicens cum propheta: *Filii hominum uſque quo gravi corde? Ut quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium?* Plaſmator hominis Deus æternus, pie condolens humanis miſeriis, filium proprium ſub velamine carnis dedit hominibus, ut faciens mirabiliter utraque unum, eos qui diſperſi erant congregaret, ſalutem quoque operaretur illis ut bonus paſtor, dirigendo ſcilicet eos benigniter in viam ſalutis & pacis, cum nimium oberrarent; paſcendo eos multipliciter gratiarum ac virtutum odoribus, cum efficacia operis ſanaque doctrina, cum diutius eſurirent; necnon protegendo illos miſericorditer, ne per incuriam evagantes, prædonis antiqui faucibus exponerentur lacerandi, cum a paradiſi deliciis perante longius exularent. Hæc quidem ſunt pietatis officia bonique paſtoris. Nunc vero, filii hominum, quid uſurpatis attendite, quid facitis videte, & de futuris penſate. Stabat olim grex Dominicus in unum, ſub unico paſtore dirigebatur, fovebatur, protegebatur. Invaleſcente autem quorumdam Romanorum nequitia, ſtatim maligno ſpiritu ſeminante zizaniam, grex ipſe tripartitus eſt abuſive, cum duorum veſtrorum prædeceſſorum unus hinc, alter illuc, quantum poſſibile fuit; de grege vero, qui debet eſſe unicus, uniuſque paſtoris, ſubſtraxerunt oviculas fraudulenter, non ut paſcerent illas, ſed mactarent, lanam inde recepturi, parte quadam ſine talium paſtorum regimine, uti Deo placuit, remanente. Quod hæc contraria ſint evidenter operibus Chriſti, nullus ſanæ mentis ignorat. Aggregat nempe bonus paſtor gregem ſuum, illi autem diſperſerunt, dirigendo oves, quantum in eis erat, in viam perditionis & erroris. Sed non erat vox hujuſmodi paſtorum audienda, qui raptores & mercenarii jugulare ſatagebant, non fovere; demumque perdere, non autem defenſare: horum prædeceſſorum veſtrorum inhærentes veſtigiis, cathedras etiam vobis erigere, in eiſdemque ſedere non abhorruiſtis, cum animi benivolentia corpori etiam grata & ſapida veri paſtoris officium lethaliter uſurpando. Et nihilominus cauſam eorum ſponte ſuſcepiſtis in vos, cum intentione bona, quod ſub uno paſtore gregem ipſum, prout neceſſe eſt, colligeretis in unum, ſicut expreſſo interveniente juramento promiſiſtis, & deinde ratificaſtis.

5. Quid autem feceritis ambo ſuper his teſtis eſt vobis conſcientia larga, & Deus ſcrutator animorum teſtis eſt, qui ab alto proſpiciens actus veſtros, & quomodo in lege ſua ambulaſtis, ut pius & miſericors, diſtulit ſententiam, mitigavit furorem, ac peccata veſtra diſſimulans, expectat emendam. Quid inſuper concluſeritis in fine, ut verbis utar Daviticis, ambo ſenes declinaſtis, proh pudor! a via recta, ſancta & electa, per vos conceſſa & approbata, ſimul inutiles facti eſtis, dum ex vobis non eſt qui velit facere tantum bonum, ſicut foret fideles unire in unum. Sed quod damnabilius eſt, rejecto Dei timore, vultis eos poſt dies veſtros in turbatione ac diſperſione manere, non curantes quomodocumque tunc agitentur negotia, dum tamen habeatis medio tempore fructum ventris & gloriam terrenorum. Propterea corrupti & abhominabiles facti, in ſtudiis & malis aſtutiis veſtris proceſſiſtis doloſe ad negotia filiorum bene peragenda, nunc quoque vos habetis execrabilius, cauſam Dei tam doloroſam tamque piam pro rebus tranſitoriis obmittendo. Et bene fauces veſtræ dolo & amaritudine plenæ ſunt, exuberantes mendaciis & colluſionibus, dum pacis viam aperientes, noluiſtis pacem diebus veſtris agnoſcere, nec dare populo Chriſtiano cum poſſetis. Per vos namque duos ſtat, immo per alterum veſtri, ſicut infra dicetur, quominus diviſio Chriſti fidelium ceſſet.

6. Unde hæc vobis, filii hominum lutei, miſerrimi, carnalia ſapientes, quæ Dei ſunt negligentes? Uſquequo gravi corde? Uſquequo depreſſi & aggravati nequitiis & malignitatibus, cum pro mundi gloria ſic Deum offenditis, proximum læditis, voſmet inhonoratis, famam propriam negligitis, ſtatum generis & patriæ vilipenditis, crudeliores effecti ceterorum paſtorum officium velle ſuſcipere, & contraria his quæ tali incumbunt officio perpetrare. Eſt-ne hoc defraudare, eſt-ne hoc uſurpare? Judicet inter gregem diſperſum & vos, qui paſtores hujus vos eſſe fingitis, Paſtor bonus & judex juſtus. Si ejus vicarii ſimul ambo creditis eſſe, cum ambo ſedeatis hinc inde peſtilenter incathedrati, ipſi vos ſeducitis cum adhærentibus vobis in tali opinione damnata. Certe unicum inſtituit loco ſui glorioſus Dominus ſoli Petro dicens, cum ad Patrem vellet aſcendere, *Paſce oves meas*. Dum autem quiſque ex vobis ſe tenet indubie fore ſummum pontificem in parte ſua, quam manifeſtus & intolerabilis error ſit iſte ad perdendas animas, ſi amplius traditionibus veſtris inſerviatur confidenter in hoc & ſibi provideant cuncti: nam ex inſtitutione divina, ſicut Deus unus, fides una, & baptiſma unum eſt; ita gregis Dominici paſtor non poteſt eſſe niſi unus, ſedes una, & collegium unum. Quis ergo ſit paſtor de præſenti, quis erit ille in futurum, pro vero neſcitur. Bene tamen ſcitur abſque dubio, quod ambo ſimul non eſtis ille. Sigillatim etiam bene ſcitur, quod neuter eſt ille, qui ſi unus veſtrum papa foret, officium hujuſmodi vi-

Digitized by Google

cariatus deberet citius velle dimittere, quam Dei ſponſam, quæ individua eſt, ſic velle manere in ſciſſura; compatiens & lacrymabiliter, ut mater infanti ſuo fecit præſente Salomone, quæ noluit diviſionem parvuli, & ideo finaliter adjudicatus eſt ſibi. Ut autem probationes & alia judicia omittamus de præſenti, hoc etiam manifeſte probatur ex aſſertione & teſtimonio utriuſque, ſcilicet unius ad alterum dicentis: Ego ſum ille, quod eſſe non poteſt, quia dum unus hoc dicit, negat alium hoc eſſe, & econtra. Adhuc quis, ſi foret unicus & indubitatus, nolletque ponere animam ſuam pro ovibus ſuis, non vere paſtor, ſed mercenarius depravans gregem eſſet merito cenſendus: quanto magis vos duo impudice tenentes quod non licet, repudiantes quoque deſerere, quod veſtrum non eſt, & hoc pro bono pacis Chriſtianorum, quo melius haberi non poteſt, debetis mercenarii & fraudatores animarum recte judicari. Filii hominum, bene eſtis gloriam mundi ſectantes, deſideria carnis adamantes, de gregis autem diſperſione, ut apparet, minime curantes, dum tamen percipiatis exinde fomenta pro magnitudinibus & deliciis veſtris; quod etiam habeatis de bonis crucifixi, quæ ex ſudore & labore multorum proveniunt omni die per manus collectorum in abundantia, unde poſſitis carni & ſanguini, multiſque flagitioſis hominibus ſubvenire, quæ quidem omnipotenti Deo oblata & in eleemoſyna data potius debentur ſanctis & piis uſibus applicari.

7. O paſtor bone, Domine Jesu, mi protector & auxiliator, quales paſtores in mundo ſic diu toleraſti! bene vident ambo quod errant, & multi erraverunt propter illos. Manifeſte etiam apparet, quod volunt adhuc in errore manere ſolum pro gloria vana, quod eſt de pejori, dum errata corrigere poſtponunt: ſuperaddentes quoque novos errores, in malitiis & vanitatibus ſuis gloriantur: quin immo potentes in iniquitate, vel te Deum non eſſe credunt, aut nimis præſumunt de miſericordia tua, cum ſeveritatem extremi judicii perimpendere non abhorrent. Non eget, Domine, populus tuus hujuſmodi paſtoris ſolatio, non ſunt tales amplius ſuſtinendi, qui lege tua & orthodoxorum patrum conſtitutionibus abutentes, quæ tibi Deo grata ſunt & animarum ſaluti expedientia, vanis concluſionibus reſtringunt, quæ vero placabilia aut delectabilia ſibi fuerunt, laxando ampliant, & ampliando ſuper illis diſpenſant quantum volunt & poſſunt ad laudem & gloriam eorum, ad exultationem generis & patriæ, ad oſtenſionem magnitudinis & potentiæ male & inique de nonnullis judicantes, ut philacteriis bene dilatatis fimbriiſque magnificatis, quilibet eorum per omnes valeat acclamari flexis genibus, Pater ſanctiſſime, ruentes ad oſcula pedum beatorum. Et

A ita ſufficit eis vivere, ſufficit eis gloriari quamdiu poſſunt, & tranſire per bona temporalia, de reſiduo non curantes.

8. Ecce filii hominum, ecce gloriam mundi, ecce vanitatem quarumlibet vanitatum & ignominiam amborum, ecce veſtrum officium paſtorale, quod viliter aſſumſiſtis & vobis uſurpaſtis, ac deteſtabilius exercetis in damnum multorum & grave periculum animarum. Cum enim ob diſperſionem hujuſmodi, cauſante ſolum iniquitate & ambitione nonnullorum tam prælatorum quam etiam clericorum aliorum de grege Dominico B ſic deſolato, ſic turbato, quidam uni, quidam alteri, quidam nulli, ſicut jam dictum eſt, adhæreant, proceſſus veſtros componitis, ſeu factos de novo confirmatis hinc inde; alter in alterius partem fulminando ſententias cum ſpiritualibus & temporalibus pœnis. Expertes rationis, ambo etiam hoc facitis in illos, qui neutri voluerunt adhærere: ita quod nullus evadere poteſt, quoad vos & crudelem opinionem veſtrorum, quominus ligatus ſit & involutus ſententiis veſtris, & per conſequens in periculo damnationis æternæ. Ecce, filii hominum, quale eſt officium ve- C ſtrum, quod omnibus eſt damnoſum. Avertat hoc Dei benignitas a populo ſuo, quem redemit ſanguine proprio multum care, quod propter vos & cauſam veſtram nefariam, Deo & hominibus exoſam, in tali ſit labyrintho derelictus. Audeo nempe dicere & teſtificari coram Deo & Christo Jesu Domino meo, quod de hujuſmodi proceſſibus filii non habent in aliquo parere cunctis bene adviſatis, nec etiam de quibuſcumque aliis ſententiis aut concluſionibus juridicis: dum tamen non fuerint in dolo vel malitia pertinaces & firmati. Quia merito paſſionis Dominicæ non D obſtantibus his per fidem rectam atque firmam cum ſanctis operibus & meritoriis ſalvari poterunt omnes hinc inde, ſolita pietate ac bonitate talis & tanti redemtoris.

9. *Filii hominum uſquequo gravi corde?* Uſquequo duplici animo, uſquequo mala voluntate? Quare non compatimini diviſioni huic miſerabili? quare non occurritis perditioni filiorum quam dicitis illos incurrere? quare non obviatis periculis & calamitatibus eorum? En attendite & videte ſi eſt dolor ſimilis ſicuti dolor meus. Inſpicite lacrymas, conſiderate languorem, ſubvenientes in proximo doloribus anxiæ matris. Etenim plus E quam triginta annis deſolata, ſine terreno gubernatore permanſi, apud magnates querelando, ejulando, plorando, gemendo pro diviſione filiorum, nec inveni conſolatorem præter Dominum & ſponſum meum, cui ſit laus, honor & gloria ſempiterna.

10. Heu me! filii hominum, heu miſerrimi ceterorum, ut quid diligitis vanitatem? ut quid pro tranſitorio & caduco faſtu ſæculi, ita ſenſus veſtri xorbitant a lege di-

Digitized by Google

vina, a ſacris inſtitutionibus patrum, a ſemita juſtitiæ & via recta? O quam male diligitis vanitatem, bona æterna perdendo! O quam male diligitis ſæcularia, populum Dei ſcandalizando! O quam male diligitis carnalia, ſalutem animarum veſtrarum poſtponendo! Quiſquis veſtrum inſequitur appetitum ſuum vanum, juſtitiam ejus aſſerens fore bonam & ſanctam in hac odibili cauſa veſtra, pro qua de longe certatis ad invicem, detinendo pecora gregis, judiciorum Dei rectorum minime recordantes; quiſquis divertit ſe ab itinere plano vitæ ſalutaris, carnis & ſanguinis illecebram damnabiliter inſequendo; quiſquis innititur prudentiæ ſuæ, quæ magis in hac parte dementia, vanitas & vilitas eſt cenſenda, rem autem publicam vult manere ſic in turbine deſolatam; immo quilibet, ut mœſtis oculis video, ſæculi hujus vanitati ſic adhæret, quærendo quæ ſua ſunt, & etiam quæ ſua non ſunt, ut vivat in gloria vana de tempore ſuo, quod de ſchiſmate pene irradicabili, ut tollatur, immo etſi perpetuetur, nullo modo curat.

11. Sunt-ne hæc geſta Romanorum pontificum, quorum ſedem unicam duo ſimul occupatis? & inſuper, quod ludibrius eſt neſaſque ſolum audire, cathedras ambo ac etiam thiaras, contra Dei voluntatem & legis ordinem, vobis impudenter feciſtis, de veſtro jure nequiſſimo confidentes; cathedras dico peſtilentiæ thiaraſque vanitatis & errorum, quibus utimini, nec erubeſcitis aliquomodo vos eſſe papam hinc inde, quilibet in ſede quam erexit, fallaciter mentientes; propterea ſi non advertitis ambo, manet ſententia Dei, ut reddat unicuique ſecundum opera ſua.

12. Nonne Paſtor bonus, generis humani Salvator & Redemtor, hic in via degens expreſſe docuit filios pacem & caritatem habere invicem, ac repetitis vicibus hoc peculiariter mandavit, cum aliàs non poſſit homo ſalvari? Quare ergo labem tantæ diviſionis non aboletis cum poſſitis? Quare ſchiſma jam inveteratum, pluſquam tricenarium inveterati dierum malorum ſinitis ultra vigere? Ut quid ſenes ita diligitis vanitatem, Chriſti vias gerere pariter ſimulantes? Ut quid Dei legem irritatis, & pro ſola gloria veſtra nominis Chriſtiani gloriam ſic vilipenditis? Grave utique eſt cor amborum, & omni impietate depreſſum, cum retroactis temporibus mundiali honore non ita reſplendentes, ut nunc, oſtendebatis vos inter ceteros mortales zelum permaximum habere ſingulariter ad diſperſionem hanc terminandam, quod ſcilicet fieret unum ovile & unus paſtor. Sed ſtatim monſtruoſo cathedrarum honore ſublimati, aut verius peſſimati, dum earum ſenſiſtis flagrantiam, ſanctum evanuit propoſitum; cumque deguſtaſtis modicum, immutatum eſt amborum deſiderium, carne & ſanguine, proh pudor! revelante.

13. O misera cupiditas, execrabilis vanitas & canities deteſtanda! quomodo ſic Dei laudem, proximi vitam, perſonæ famam, generis honorem, patriæ commendationem, omnium congratulationem, animæ propriæ ſalutem, & quod lamentabilius eſt, bonum commune fidelium reſpuitis, negligitis, & poſtponitis omnino? Heu quam ferrea mens! quanta dementia amborum, & inauditum crudelitatis genus! Nam etſi vitæ ſalutaris viam ſequi non poteſtis mole carnis & ſanguinis prægravati, pro republica ſaltem debent corda veſtra aliqualiter emolliri, & pro bono juſtitiæ crudelitas pietati cedere teneretur. Mirum certe eſt deflendumque nimium, quod talis vanitas excœcavit ambos ita repente, qui tales ac tanti reputati fuiſtis aliàs apud bonos & graves. Quando enim per machinationes & figmenta varia ſtare conamini pro veſtris deliciis in uſurpatæ dignitatis faſtigio, ad quam indigni eſtis meritis judicandi, famam negligitis propriam, ſicut jam dictum eſt, ad infima ruituri. Tanto enim vitio præſumtionis, uſurpationis ac crudelitatis veſtrum quis plus irretitur, ſcilicet ſedem Petri occupando; quanto plus refugit ea per quæ ad unitatem fidelium citius, placabilius & tutius pervenitur, ſine quibus hi qui vobis adhæſerunt, hinc inde cavilloſe decepti, pacificari non poſſunt ullomodo, attento quam maxime longi temporis curſu, quo duravit hæc diviſio mala; neque lucidius poteſtis vos manifeſtare non eſſe paſtores, immo verius gregis diſſipatores & mercenarii, quando non corpus & animam, uti bonus paſtor pro grege ſuo fecit; ſed jam ipſum honorem, quo ſic abutimini, relinquere ſpontanei differtis in ſalutem omnium, quem dimiſſuri eſtis forſan cras etiam inviti cum dolore. Quid acceptius Deo vel majus holocauſtum offerre poſſetis in hoc mundo, quam dare ſibi gloriam, non vobis, pacemque filiis adoptivis, qui propter cauſam veſtram tot annis in diviſione fuerunt, plane ſcilicet dimittendo id pro quo diſceptatis ad invicem, quod ſine morte gehennali ſimul tenere non poteſtis.

14. Infidelissimi hominum gravi corde quod male diligitis vanitatem adhuc non contenti, apprehenditis eam, & ruentes in fœdos amplexus ejus; dumque vos inſpicitis bene male incathedratos, velit Deus, nolit & totus mundus, tenere præſumitis de individuo ſaltem quilibet bolum ſuum in obedientia ſua, cum aliud facere nequeat, & pro ſe totum habere, ſceleratiores effecti ac deteriores ipſis militibus præſidis qui Jesum crucifixerunt. Hi nempe, licet maligni, tunicam ejus inconſutilem noluerunt ſcindere, grande myſterium præſignantes. Si Deus autem hanc veſtram nequitiam ulterius diſſimulet, ad finem quod bolum ipſum pro vo-

bis retinere poſſitis, & abinde non evelli, quæritis mendacium, quæritis diffugia, ſimulationes, cavillationes, concluſiones varias & reprobas, ſuffragante vobis falſo miniſterio quorumdam adulatorum, perverſorum, iniquorum, legis defraudatorum, aliorumque malignantium hominum, qui vobis aſſiſtunt ut capiant, & ſi pereatis non curant. O quam male didiciſtis litteras, quæ dum aliorum mentes illuminent, vos modico fumo vanitatis excœcarunt! cur ſuper his mentis oculos non aperitis? cur talia & ſimilia non cogitatis? quærere mendacium propheta hîc manifeſte improperat atque damnat: quanto gravius eſt ergo malitiis atque fictionibus uti, & in conſpectu omnium ſic evidenter mentiri, prout & feciſtis. O prudentes ſeniores mundi hujus, utique viri fallaces, perjuri, voti promiſſique fractores, quæ Dei ſunt non recte ſapientes! Quomodo ſic vana diligentes quæritis mendacium? Quomodo ſic pater mendacii vos in reprobum ſenſum induxit, ut in conſpectu Dei, qui veritas eſt cuncta proſpiciens, mentiri audeatis? Quomodo vos a caritate vera, quæ Deus eſt, ſeparavit? Quærit nempe caritas quæ ſunt Jesu Christi, vos autem pro gloria vana colenda ſic quæritis & componitis mendacia, ut illa quæ veſtra ſunt nequaquam omittentes, etiam quæ veſtra non ſunt uſurpetis, ſicut jam dictum eſt ſupra. O! ſi juxta vocem propheticam Deus perdere velit omnes qui loquuntur mendacium, quomodo erit vobis, quos non ſolum delectat id ex ore & opere proferre, immo corde meditari, de facto quærere & operari mala cum mendaciis non abhorretis aliquomodo? Quæritis ſemper fallere, quæritis animas defraudare, & cum novis erroribus protelare malitias, ſi ultra vos ſuſtineat iſte mundus, nec verecundamini ſic patenter in operibus manuum veſtrarum deprehendi peccatores.

15. O mi Petre de Luna, qui per aliquos Benedictus, & per multos nominaris maledictus, unde hoc tibi? Ab ineunte enim ætate dies tui laude communi & fama magna radiarunt. Unde hoc tibi nunc ſeneſcenti, cum lucidius virtutes & opera meritoria deberent in te quaſi luna plena clareſcere, & in aula Dei rutilare, ut quivis poſſit inibi recipere lumen? Unde hoc tibi, quod ſic in fine dierum tuorum miſerabiliter deficis, & vanitatibus obfuſcaris, turpiter maculans famam tuam? Tu promiſiſti frequenter dare pacem hominibus, ut teneris. Nunc vero pacem fugis, pacemque recuſas, pandens quam intentionem habuiſti. Recogita quid pro pace habenda feceris & dixeris pluribus in locis, nunc ſecrete, nunc palam, antequam aſcenderes cathedram vanitatis quam tibi erexiſti. Quid etiam poſtmodum feceris præpondera in animo, & intuere diligenter veram lucem, perambulans ſemitas bonæ juſtitiæ & æquitatis. Non vere figis ſpem tuam in Domino, Petre, nec bene firmas ſupra firmam Petram, excuſans te vanis concluſionibus, & pallians dedecus tuum aſtutiis tuis fraudulentis; ſed magis exemplo Judæorum cum Jesum comprehendere vellent, tu gladio temporali, hoc eſt machinis & armis ſine rubore procedis, qui de cælo petere debueras auxilium in agendis. Cur non attendis quid Paſtor bonus & pius tunc futuro vicario ſuo Petro, dum amputaſſet auriculam Malchi, dixerit increpando, quod ſcilicet gladium reponeret in locum ſuum, per hoc volens innuere, quod non ſic pervenitur ad cælos. Nonne tu es ille, qui cum aſcenderes ad honorem quem appetebas, refutationem & lacrymas fingens, aiebas promotoribus tuis ſic: Heu me, domini mei, quid facitis? Heu me! vos profecto deſtruitis eccleſiam ſanctam Dei, & nihilominus indignans jactaſti te poſtmodum, in tribulationibus & miſeriis conſtitutus ob tui culpam, quod ſi quandocumque fumus aſcenderet caput tuum, me Chriſti ſponſam unicam in tali ſtatu reponeres, quod de centum annis poſſem vix reſtaurari, minus bene ſentiens, quæ, qualis & quanta ſum ego. Multa quoque ignominioſa alia & deſpicabilia dicere non erubuiſti, qui doctor es litteras ſciens, litteriſque abutens in mei honoris vilipendium ac contemtum: quæ quidem in te bene retorta, denigrant multipliciter famam tuam. Super his & quibuſcumque aliis, Petre, volo te ſcire, quia non ego per te, neque pro te, ſed magis tu per me, ni reſipiſcas, deſtrueris. Attende ulterius, Petre, quid feceris Deo ſæpe volens accedere cum duplici corde in pluribus factis tuis, habendo ſcilicet unum in labiis, & aliud in mente, ſicut non ignoras. Finaliter vero, dum in Portu-Veneris eſſes, quod tergerverſari non poteſt, geſtando mel in ore & fel in corde, pacem tractabas ſimulanter per tuos in Lucana civitate cum adverſario, guerramque moliebaris ex adverſo. Cave igitur ne deterius tibi fiat, & in medio ſeniorum confundaris. Semper eſt enim Deus omnipotens judex, juſtus, omnia videns.

16. Tu autem, Angele mi Corrario, qui a paucis Gregorius, & a multis Errorius appellaris, vide & conſidera quid agis, recordare primordia tua, & ſi non recte quomodo tu ambulaſti coram hominibus, uſquequo latere non potuit ulterius vilis conditio tua: tu jam pene habens unum pedem in fovea, ſi mater omni tali veterano demum talem parere dignetur, ſic dies & actus tuos bis delirando terminare. O miſer ſenex! quomodo ſic a te caritatem abdicaſti? recordare noviſſima tua, & deſine peccare. Recordare vilem exceſſum trium prædeceſſorum tuorum ab hac vita; conſidera aliquantulum ſuper hoc quieſcens agere inantea perverſo,

Digitized by Google

& fac bene quamdiu cinis igniculum fovet. A Tu olim præbere conſueveras pabulum vitæ æternæ male ſanis, doctrina pollens, vita, moribus & exemplo: nunc vero tui Creatoris oblitus, in periculum damnationis tuæ viſibiliter inſanis, cum deberent in te virtutes ac bona meritoria potius augmentari. Quid tibi & aliis, Angele? quid agis aut quid intendis? es-ne tu ille ſathan vel angelus ſuus, qui, teſte Apoſtolo, ſæpe in lucis angelum ſe transformat, dum apparuiſti hominibus juſtus, bonus, ſanctus, pius, & angelus Dei, parans cunctis gaudium inæſtimabile, aperiendo ſcilicet viam ac producendo B materiam ſufficientem ad habendam generalem unionem, & pacificationem Chriſtianorum tam ardenti deſiderio concupitam? Et nihilominus adverſarium tuum per dulces litteras ad hoc induxiſti, quod forte non intendebas, ſperans, ſi hoc ille recuſaſſet, bravium ſolus capere ſoluſque reportare triumphum cum honore papali. Qualis autem nunc ſis, & qualis extitiſti opera tua nefaria luce clarius produnt. De his tamen flagitioſis operibus tuis non decet ulterius denigrare papyrum, ob vilem conditionem perſonæ tuæ ſceleratæ & inanitatem vitiorum quæ omne aliud malum excedunt. C Sicque merito dum honorem appetebas, quaſi inverecundus & effrons, honorem perdidiſti, eundo poſt viles concupiſcentias tuas. Heu! quis umquam talem fore talem crediḍiſſet? Numquam fuit tibi ſimilis hypocrita, ſicuti es, quia dum antea bonus Angelus appareres hominibus, te videns incathedratum, annulis adornatum & decoratum infula pontificali, conſcidiſti ſaccum tuum putridum, manifeſtans qualis eras, & inſuper te totum dediſti lætitiæ vanæ, deſideriis carnalibus, & gloria mundi fulcitus, D etiam viris hypocritis & amatoribus hujus ſæculi, ut ſimiles applaudant ſuo ſimili abſque rubore quocumque, & donec fex tua ſit penitus exinanita, bibant & ipſi peccatores tibi damnabiliter aſſiſtentes.

17. Quid ultra, filii hominum, uſquequo gravi corde? De renuntiando juri prætenſo amborum, ut congregari poſſent fideles in unum cum pace tranquilla, ſponte ambo juraſtis, ambo promiſiſtis, ambo concordaſtis, ſpem gaudii novi atque deſideratiſſimi, hoc eſt unionis filiorum, ambo pariter nuntiaſtis E cum litteris veſtris patentibus hinc inde per orbem. Unde exultaverunt nationes & regna, ubi colitur fides Chriſti. Et ob hoc ſpecialiter juvenes & virgines, ſenes cum junioribus pariter nomen Domini collaudabunt, tanti boni gratiam præſtolantes. Non tamen commota ſunt propter hoc viſcera ſuper eos quorum vos prætenditis eſſe patres, nec quis ex vobis parat ſe adhuc facere bonum, ut votivam concluſionem reciperem in Domino filiis adunatis, quæ tot annis langui ob diſperſionem hanc peſtiferam & damnandam.

18. Cur ſic inæſtimabile caritatis bonum fugitis, ſenes inſenſati, quod patentibus auribus, ſummiſque deſideriis expectabant cuncti in Domino Jesu Christo ſponſo meo unico, vivere cupientes ſub unico vicario ſuo, ut expedit ad ſalutem? Sed longe in primis velle ſimulabatis unionem & pacem, acclamantes ubique pax, pax; de prope vero exeuntes ad unam diætam, quaſi per ſex menſes convenire noluiſtis, immo de pace non curantes & inimici veritatis locum aptum vobis benivolenter reperire nequiviſtis, volenteſque in fine concluſiſtis & non erit pax, tranquillum ſtatum viatorum nequiter poſtponendo. Neſcio qua fronte ab initiato propoſito unionis ſanctiſſimæ verſus Orientem unus & verſus Occidentem alius diſcedere potuiſtis, niſi quia pacis æmulus hoc ſuggerens, facit ut calidius poteſt, ne caritas apud homines vigeat in terris per vinculum unitatis & pacis, qui male ſuperbiens inter angelos, non dignatus eſt illam tenere in cœlis. Nec advertitis ad hoc miſerabiles ſenes, apud voſmet ipſos dolo & malitia redundantes, ſed ſtulti effecti apud Deum, vituperoſe incidiſtis ambo in laqueum, quem minus bene prævideratis. Sic itaque per vos, & quantum in vobis eſt, ſpes hujuſmodi caritatis pro nunc eſt ſublata. Provideant circa hoc unanimiter illi qui debent & poſſunt, obviando rigido malignitatibus veſtris in timore Dei, poſtquam ſic imprudenter egiſtis. De negligentia tamen quorumdam non ſufficio admirari, & non ſine cauſa rationabili, quomodo ſic tardarunt in hoc quod eſt neceſſarium ad ſalutem de congruis remediis citius providere; etiam qualiter hi qui vobis adhæſerunt, tamdiu vos ſuſtinere potuerunt & nominare paſtores; qui niſi mentiar, debetis melius dici raptores, mercenarii, gregis diſſipatores & antichriſti formati, quamvis pagina ſacra teſtetur unum eſſe venturum. Vos de directo contrarii eſtis operibus Chriſti diſperſionem fovendo, pacemque fugiendo, ſicut opera veſtra declarant, & de aliquibus dictum eſt ſupra. De quibuſdam aliis vero non eſt dicendum per ſingula de præſenti, tam gratia honeſtatis quam etiam brevitatis: quia fidelium aures nimis adhuc ſunt repletæ de malitiis, cautelis, mendaciis, iniquitatibus, malis aſtutiis & ambitionibus veſtris. Ne tamen de colluſionibus factis ad invicem per vos omnino taceamus ſaltem in genere, en viderunt oculi noſtri facta hominum immutari, novaque miranda nec minus horrenda, hoc eſt rejuveneſcere duos ſenes preſbyteros, ſimulque ludere more parvulorum, ſed latebroſe, per iniquos & falſos relatores, convenientes in unum ſigillatim, vobiſcum juxta nequitiam utriuſque & aliud multis pectoralibus nuntiantes, qui vix intelligere potuerunt circa hanc materiam ſe fuiſſe deluſos. Senum tamen & juvenum diverſus eſt ludus, quia veſter no-

Digitized by Google

civus reipublicæ, ac ludificans eſt omnes gentes ; infantium autem jocundus eſt ac lætificans circumaſtantes.

19. Nec dicat unus veſtrum, quod ſit defectus alterius ſi pax non fiat ; quia ſine dubio poterat is dare operam efficacem ad habendam illam, etiam altero invito, immo & confuſo, ut infra dicetur ; poſſetque adhuc glorioſius ac virtuoſius quam per ante feciſſet, dum tamen bona voluntas appareret. Poſtquam enim convenire noluiſtis in aliquo loco, impleturi concordata, poterat & debebat unus alteri offerre ceſſionem, fiendam certa die per eum ſtatim in loco ubi erat, cum ſolemnitate debita, vel etiam inibi de facto hoc agere, aut per ſufficientem procuratorem ubilibet, quia tunc ſuperſtes ex vi promiſſorum & contentorum in litteris ſuper hoc factis, tenebatur hoc facere pari modo ; aliàs autem compulſus & impulſus poterat juſte confundi, & veluti ſchiſmaticus ac fraudator unitatis & pacis merito condemnari.

20. Ad impugnanda vero ſeu refellenda ea quæ pro zelo fidei & unionis cunctorum ſuperius deducta ſunt, nullatenus occurrere præſumant veſtri confabulatores hypocritæ, ſeu carnales amici flentes & ejulantes. Qui per ænigmata ſophiſtice dicentes malum bonum & bonum malum, concludere non verentur, quod tales patres, ſicut vos mendaciter fore dicunt, ad apoſtolicam dignitatem aſſumti, minime debetis humanis legibus ſubjacere, juramenta quoque per vos facta, etiam præſtita Deo, non ligant vos aliquomodo.

21. Sic itaque juxta appetitus veſtros noxios, abominabiles & corruptos, ut appareant & vobis complaceant quæ ſaluberrima ſunt Deo & hominibus grata, quantum valent excogitare, deprimunt, in tantum, quod ob hoc ſanguis humanus ſæpius eſt effuſus, quæ autem execrabilia & deteſtabilia ſunt in odium boni relaxant interdum, ac ſacra patrum eloquia ad intentum veſtrum retorquentes, animas, quantum in eis eſt, ad tartarea loca deducunt. Tales certe & quicumque alii hujus opinionis damnaticæ concludunt, minus bene ſyllogiſantes in tam ardua materia & doloroſa, ſalva omnium pace. Nam pro aggregando populum Dei in unum, conſiderato quod non poſſunt ita bene conſcientiæ hominum quietari mentesque ſerenari, etiam abſque promiſſione aliqua ſive juramento expreſſo tenemini ſub pœna mortis gehennalis, facere illa pure & ſimpliciter, quæ per veſtras litteras dudum toti mundo ſignificaſtis, nec ante Dei conſpectum in diſtrictu magni judicii vos defendere ſeu excuſare poterunt ſyllogiſmis ſeu vanis argumentationibus ſuis iidem obſequiales veſtri. Parum etiam juvabunt vos claves inutiles, quas vobis fabricaſtis ſummi pontificatus hono-

A rem amplexando. Quanto diſtrictius ergo obligamini ea facere cum juramento præſtito & voto ſolemni, quod feciſtis male ſuaſi, quod recuſaſtis illa pro tanto bono complere.

22. Dicite mihi, quæſo, filii hominum, quale gaudium omnibus, qualis honor vobis in terra, quale meritum in cœlis foret, quando per vos ceſſaret diviſio, per vos unirentur fideles, per vos tanta clades aboleretur a mundo ? O quanta gloria, ſed non vana ! O quanta veneratio ! O quanta prœmia cæleſtia & terreſtria vobis eſſent ! O quantis magnificentiis, quantis honoribus, quam B dignis laudibus veſtrum genus & patria dotarentur in ſæculo ! Ad hoc certe currere deberetis ſimul ambo. Quin immo etiam præcurrere, propter Deum & honorem nominis Chriſtiani, ad tantum bonum per vos feliciter conſummandum : ita quod alter alterum nequaquam expectaret, bravium cælicolarum exinde recepturi. Sed ad hoc dicunt ipſi adulatores & hypocritæ, vobis & aliis crudeles inimici : Heu ! quid facere vultis ? ut quid talia excogitaſtis ? unde hæc vobis ſuggeſta ſunt ? Nefas enim immo & diaC bolicum eſſet talia facere, & per hujuſmodi viam procedere, aut illam praticare tamquam reprobam & damnatam. Et nihilominus eſſet cauſa mali exempli in futurum, & per conſequens mortale peccatum. Nonne ſatis feciſtis ? nonne ſatis laboraſtis, faciendo quod in vobis erat ? Quid ultra facere debetis in hac cauſa, quando per vos non ſtet quominus non fuerit conſummata ? O quales doctores ! ô quales eccleſiaſtici viri ! ô quales hypocritæ ! maligni, ſeductores & antifraziani. De his profecto quæ dicunt voD bis, contrarium eſt ; verum ſi cum timore Dei plane velint concludere in præaſſumto, cum dicunt ſatis feciſtis, ſubjungant etiam, quod nimis feciſtis, dum nova ſcandala ſuſcitaſtis, mala malis accumulando, & nihil boni feciſtis. Sic itaque erit illorum argumentatio vera. Quæ enim licite devoviſtis, juraſtis & promiſiſtis, ſi non adimplere velitis abſque ulteriori diffugio, contra vos provocatis Dei juſtitiam, & ſimulantes vitare peccatum, telo multiplici veſtras animas jaculatis, incidentes in gravioris peccati laqueum, quaE le fuerit umquam per hominem perpetratum a magno tempore citra, & ipſi peccatores non evadent.

23. Quocirca, filii hominum, qui multa didiciſtis, legiſtis & vidiſtis, ad terminandam hujus veſtræ diſceptationis cauſam, recte ſapientes, attendite quod aura mundialis vos de cetero non inficiat. Sane intelligentes guſtate, quam bonum ſit & quam jocundum habitare fratres in unum, & videte longævi doloris tactum, noviſſima providentes. Expergiſcimini dormitantes, qui ſtratu deliciarum vitæ hujus nimium quieviſtis. Exuite

Digitized by Google

veterem hominem, preſbyteri ſenes, & diſcite melius agere, quam hucuſque feceritis, novum induentes in ſenectute bona, qui ſecundum Deum creatus eſt, ut veſtri oculi videre mereantur ſalutare ſuum, quod jam paravit Spiritus almus ante faciem omnium populorum, lumen ad revelationem gentium & gloriam plebis tuæ Iſraël. Attendite legem filii, & audite piam matrem; humiliate vos ſub potenti manu Dei, fraudem, ſimulationem, & dolum omnino deponite, blandimentis noxiis vitæ hujus efficaciter reſiſtendo. Pius enim & miſericors eſt Deus meus, præſtabilis ſuper malitiis veſtris, multuſque ad ignoſcendum. Non certe vult perdere quemquam: ſed omnes vult ſalvos fieri, dum tamen pravos actus omnino corrigere, dies quoque ſuos noverint in bono conſummare. *Parate* igitur *viam Domini*, *rectas facite ſemitas ejus*, inquit Iſaïas, *quia omnis vallis implebitur, omnis mons & collis humiliabitur, eruntque prava in directa, & aſpera in vias planas.* Et quia jam nequeunt fideles veſtram cervicem duriſſimam, nec hujus cauſæ monſtruoſæ debatum amplius ſuſtinere; immo ſub uno Chriſti vicario petunt omnes in pace reüniri, conſiderantes quod ex vobis non eſt qui deſolationi huic vere compatiatur, quamvis ſit perpetuationi proxima, ſi toleretur diutius, videntes inſuper quod pax generalis melius haberi non poteſt, quam per generale concilium prælatorum & aliorum, ad quos de jure vel conſuetudine ſpectat. Quod quidem veſtrum aliquis, ut videtur, congregare non poteſt bono modo, attenta diviſione trifaria de qua ſupra. Ob hoc veſtri collaterales, qui tot annis ſemper fuere contrarii, ad ſedandam quoque peſtem hanc valde negligentes & remiſſi, nunc impellente eos gratia Spiritus-ſancti convenerunt in unum. Et jam fœderati, unici, cupientes omnino de remediis congruis & utilibus providere, totis viribus ſe diſponunt, ut tenentur & poſſunt, una cum ceteris ad quos ſpectat unanimiter procedere cum timore Dei, & indeſinenter laborare, & taliter quod, miſerante ſua benigna clementia, tenebris effugatis, lux vera fulgeat omnibus, vanitas quoque & ambitio locum præbeant caritati. Idcirco feſtinate vos ambo, ſi timetis Deum, filii deſideratiſſimi, venite bono corde properantes ad civitatem Piſanam, ubi pro reformatione morum, & exterminatione diviſionis horrendæ, hoc proximo feſto Annuntiationis Dominicæ decretum eſt magnum & generale concilium aggregari: ut ſicut Deus omnipotens, qui parietes duos ſummo lapide angulari CHRISTO JESU Filio ſuo miſericorditer copulavit, dans illum mihi in ſponſum inæſtimabili caritate ſua, tunc initiavit humanæ ſalutis exordium in utero virginali, ſic ibi dignetur ſpecialis dono gratiæ ad ea quæ aſpiramus ſua magnalia demonſtrare, quæ ſibi grata fuerint bene peragere, & in omni bono concilium hujuſmodi terminare, ita quod reſecatis vitiis & virtutibus augmentatis, gaudere valeat ſemper in Domino populus Chriſtianus. Ad eam dico civitatem, quæ humilis & plana eſt devotiſſime greſſus veſtros dirigite, ſubmittentes colla jugo Chriſti, ſicut mites & humiles corde, & facite hanc miſericordiam plebi, ejus pacem volenti, pacemque oranti. Quia ſi promta devotione & cum manſuetudine vota & promiſſa veſtra compleveritis, a Domino conſecuturi eſtis miſericordiam, eritiſque revera beati, demumque in æthereis manſionibus terram poſſidebitis cum omnibus ſanctis ejus; in ea quidem civitate, quæ nunc pacifica eſt & tranquilla, ſi pacem bonam dederitis hominibus, quod vere poteſtis, ut præmiſſum eſt, ſi bene vultis, beatificaturi eſtis, ut veri pacifici, & per conſequens, teſte Matthæo, vocabimini filii Dei, qui filii hominum fuiſtis ſæpe nominati. In eadem quoque Piſana civitate, quam a ſordibus illius emundat flumen irriguum, ſi non a modo gravi corde, duplicive corrupto: ſed cum benedictione & timore Domini ſinceraque voluntate proceſſeritis in agendis, conformantes vos teſtimoniis CHRISTI JESU, ut ſimplici & mundo corde perambuletis vias rectas: vere beati eritis hic & in via, dehincque feliciter migraturi ad patriam, Deum videbitis in gloria perenniter congaudentes.

24. Verum quia prætendentes ambo quiſque penes ſe non habere ſuperiorem, neque judicem in terris, qui poſſit & valeat de hujuſmodi cauſa veſtra cognoſcere, pro Dei omnipotentis reverentia & amore, ut tantum malum in brevi tollatur e medio, vanitatem ac ſæcularia deſideria penitus abnegantes, cuſtodite rectum judicium, & facite de vobis juſtitiam bonam in azymis ſinceritatis & veritatis. Sic enim eritis beati, dijudicando voſmetipſos in prætenſis juribus veſtris quæ nullatenus poſſunt ſtare; nec judicabimini, teſte Paulo, ſed magis, prout & ipſi eſurientes & facientes juſtitiam, annuente Domino, gaudebitis & vos gaudio magno, ſempiternis deliciis ſaturati.

25. Agite præterea dulciſſimi, agite viriliter, in agendis aſſumere non pudeat vos legis diſciplinam & audite ſapientem. Quod ſi a modo non ſitis incredibiles timoris Domini, & ne acceſſeritis ad illum duplici corde, ne inſuper fueritis hypocritæ in conſpectu hominum, & non ſcandalizemini in labiis veſtris. Attendite in illis ne forte cadatis, & adducatis animabus veſtris inhonorationem, & revelet Deus abſcondita veſtra, & in medio plebis elidat vos, quoniam acceſſiſtis maligne ad Dominum. In his perſpicaciter adviſate, filii hominum cariſſimi, ex interioribus medullarum, & confortentur corda veſtra ſemper in Domino, qui licet

turpitudinem

Digitized by Google

turpitudinem amborum hucuſque ſuſtinuerit patienter, correctionem & emendam ſatis expectans, nunc tamen exulceratos, dono gratiæ, non dedignatur vocare vos in admirabile lumen ſuum. Quare ſine amatoribus hujus ſæculi in hac cauſa pia juſto judicate judicio, formidantes illam vobis infligi ſententiam, quam ſub Danielis æquo libramine duo ſenes preſbyteri in Suſannæ concupiſcentiam turpiter exardentes, juſto Dei judicio pertulere. Quamvis enim per triginta annos & amplius quaſi in opprobrium omni nationi, plurimum afflicta, agitata, & concuſſa per vos quam maxime & multos alios fuerim, hoc ſolum mihi reputans ad coronam, ſpei meæ anchoram ſingulariter figi in Domino JESU CHRISTO unico ſponſo meo dilectiſſimo, quem ſemper amo, in quem firmiſſime credo, & ad pacem quam inceſſanter anhelo, ipſe me de manibus veſtris concupiſcibilibus & quibuſvis aliis mihi adverſantibus potenter eripiet & illibatam conſervabit, uſquequo dum ipſe rex magnus, terribilis & excelſus cum poteſtate magna venerit in gloria & majeſtate ſua, & Deo Patri regnum tradiderit, pura & immaculata ſorori meæ triumphanti jungar in cœlis ad beatitudinem ſempiternam : vobis autem non diligentibus eum, neque timentibus, ni reſipiſcatis in brevi, dolor paratus eſt & confuſio ſine fine. Videte igitur, amantiſſimi, quomodo prudentes ut ſerpentes & ſimplices ut columbæ per omnia caute ambuletis, callidiſſimi hoſtis verſutias cum diſcretione pervigili retundentes. Nam vehementer execrans abhominationes veſtras Dominus meus & Deus meus, nequaquam vult eas diſſimulare ulterius, nec habere ſibi duos vicarios ſimul aut papas in terris; aliàs autem indignationem ejuſdem omnipotentis Dei & ſanctorum apoſtolorum Petri & Pauli, quam aliis ſæpe temerariis auſibus comminati fuiſtis, veſtrum quilibet ſe noverit incurſurum.

26. Demum obſecro vos, dilectiſſimi, & exhortor in Domino meo JESU CHRISTO per viſcera miſericordiæ ſuæ, & per caritatem illam inexplicabilem & infinitam, quam habuit & ſemper habet ad filios adoptivos, dum pro reparatione mei, crucis in ligno mori dignatus eſt, ſuam ponens animam ut paſtor bonus : ac etiam per adventum majeſtatis & gloriæ ſuæ; & per merita ſuæ caræ genitricis Virginis glorioſæ dominæ S. MARIÆ, omniumque beatorum, ne de cetero, veluti carnales aut puſillanimes quæratis mendacium, nec dilationem aliquam pro vanitatibus ſæculi retinendis; ſed via regia incedentes, coadunate diſperſos caritatis in vinculis, unitatis & pacis, quia tunc amicabiliter juſtitia & pax ſociabuntur in oſculo ſancto & læta facie obviabunt ſibi invicem miſericordia & veritas quæ Deus eſt, cum Patre & Spiritu-ſancto vivens & regnans & imperans in A ſæcula ſæculorum. Amen.

LITTERÆ UTRIUSQUE COLLEGII cardinalium, quibus Petrus tituli XII. *apoſtolorum cardinalis Marchiæ Anconitanæ & ducatus Spoleti adminiſtrator creatur.*

Anno 1408. *Ex mſ. S. Laurentii Leodienſis.*

MIſeratione divina epiſcopi, preſbyteri, & diaconi S. R. E. utriuſque collegii cardinales per Dei gratiam jam uniti, reverendiſſimo in Chriſto patri & domino domino P. miſeratione divina XII. apoſtolorum S. R. E. preſbytero cardinali apoſtolicæ ſedis legato, B ſalutem.

Summo unanimiter cordis cupientes deſiderio ſanctæ Romanæ eccleſiæ jam quampluribus tam in ſpiritualibus quam temporalibus ſubjectæ periculis, quantum in nobis fuerit, ſtatui providere, ac conſiderantes quod ipſa eccleſia in provincia Marchiæ Anconitanæ, necnon in ducatu Spoletenſi ad eamdem eccleſiam pleno jure pertinentibus, propter alienationes & occupationes nonnullarum civitatum, terrarum, caſtrorum, & aliorum bonorum provinciarum & ducatus eorumdem multipliciter in ſuo ſtatu deſtituta ſit, C & oculatim, niſi de remedio provideatur opportuno, funditus deſtituetur; quodque per veſtræ circumſpectionis induſtriam & ſtudium fructuoſum hujuſmodi civitates, terræ, caſtra, & bona, gratia vobis aſſiſtente divina, facilius recuperari, & manuteneri, ac regi poſſunt & defendi. Nos, ad quos id ad præſens pertinere dinoſcitur, animadvertentes quod pro nunc ſuper hoc utilius provideri nequeat, matura ſuper hoc deliberatione præhabita, vos omni forma & jure quibus melius & efficacius poſſumus & debemus, nomine dictæ eccleſiæ ad recuperandum per vos vel alium ſeu alios, civitates, terras, caſtra & bona ſupradicta, eaque pro ſtatu, honore, & D utilitate ejuſdem eccleſiæ manutenere dum regendum & etiam defendendum, necnon conventiones, compoſitiones & pacta quæcumque, de quibus vobis videbitur, cum eorumdem civitatum, terrarum, caſtrorum & bonorum detentoribus & occupatoribus, ſeu alias de jure vel de facto, aut alias quocumque colore ſeu titulo poſſidentibus ineundum & faciendum, ipſiſque detentoribus & occupatoribus & poſſidentibus, ſi expedierit, hujuſmodi civitates, terras, caſtra & bona, ſeu eorum aliqua in vicariatu in forma conſueta concedendum, & eos ad ſervitia E eccleſiæ prædictæ cum aliis armorum gentibus pro eadem eccleſia militantibus conducendum, ac etiam ad abſolvendum omnes & ſingulos detentores, occupatores, & poſſidentes hujuſmodi ab omnibus & ſingulis pœnis, bannis, & aliis condemnationibus tam temporalibus quam perpetuis quibuſcumque in eos auctoritate ſedis apoſtolicæ vel ejus officia-

lium quacumque ratione vel cauſa latis, eoſque, ſi neceſſe fuerit, ad ſtatum, ac dignitates, honores, jura, & privilegia præſentia, etiamſi eorum abſolutio, reſtitutio, & integratio hujuſmodi Romano pontifici dumtaxat reſervata fuerit, reſtituendum, reintegrandum tenore præſentium conſtituimus, ordinamus & etiam deputamus, plenam & liberam vobis ad hoc ac omnia & ſingula alia, quæ circa ea dictæ eccleſiæ neceſſaria, utilia, vel alias quomodolibet opportuna fuerint, poteſtatem & licentiam tribuendo, promittentes tam ſub dictæ eccleſiæ, quam cujuſlibet noſtrum hypotheca & obligatione bonorum prædicta omnia & ſingula, & quæ, ut præfertur, circa ea per vos vel alium ſeu alios veſtri nomine facta fuerint, firmiter & inviolabiliter obſervare, & facere, quantum in nobis fuerit, obſervari; & quod quamquam nos, Altiſſimo concedente, conclave pro proximo futuro ſummo pontifice eligendo intraverimus, ante omnia quilibet noſtrum jurabit, vovebit, & promittet, quod ille qui ex nobis ad ſummi apoſtolatus apicem aſſumtus fuerit, ea omnia & ſingula approbabit, ratificabit, ac auctoritate apoſtolica in forma meliori confirmabit, vel per primum ſummum pontificem, ſi forſan non ex nobis, ſed extra collegium noſtrum aliquis aſſumtus fuerit, procurabimus eadem auctoritate confirmari, nec umquam conſentiemus, quod per aliquem Romanum pontificem revocentur aut annihilentur quoquo modo. Die XXIX. Auguſti, indictione prima, MCCCCVIII.

REQUESTÆ UNIVERSITATIS Pariſienſis, adverſus Petrum de Luna.

Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

ANno 1408. *Univerſitas Pariſienſis ſuas dedit concluſiones adverſus Petrum de Luna, quas refert Odoricus Raynaldus in annalibus ad hunc annum num.* 40. *Iiſdem concluſionibus in mſ. Chauveliniano ſubjiciuntur ſequentes requeſtæ.*

REQUESTÆ.

PRIMA REQUESTA. Quod laceretur & frangatur prædicta littera admodum bullæ confecta tamquam injurioſa, ſeditioſa, fraudulenta, & regiæ majeſtatis offenſiva, cum proteſtatione ad majora procedendi fidem tangentia, & explicandi prædicta coram quibus oportebit loco & tempore.

SECUNDA REQUESTA. Fiat informatio circa iſtam litteram, capiantur & detineantur omnes ſuggeſtores, fautores, receptatores pro puniendo, corrigendo ſecundum caſum, de quorum numero plures ſunt in iſto regno, quos univerſitas nominabit tempore & loco.

TERTIA REQUESTA. Nullam litteram recipiat rex in futurum a dicto Petro.

QUARTA REQUESTA. Quod præcipiatur Univerſitati filiæ ſuæ, ut veritatem prædicet in iſto facto per totum regnum.

QUINTA REQUESTA. Revocetur epiſcopus S. Flori a legatione & detineatur. Inſuper detineantur magiſter Petrus de Cantella, Sancius Lupi, & decanus S. Germani Autiſſiodorenſis, & puniantur juxta demerita.

LITTERA ad regem Hungariæ.

Deſperata per contendentes de papatu eccleſiæ unione, concilium ſe generale Piſas indixiſſe ſignificant, pro quo favorem regium implorant, rogantque ut regni ſui prælatos ad illud mittat.

Anno 1408. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

SEreniſſimo principi & domino, domino SIGISMUNDO Dei gratia Ungariæ regi, &c. miſeratione divina epiſcopi, preſbyteri, diaconi S. R. E. cardinales ſalutem, & ad ea quæ unitatem fidelium & pacem eccleſiæ concernunt, regiam opem ferre.

Quantis dudum exulcerata doloribus, quantis fuerit laceſſita & conquaſſata flagitiis ſacroſancta Dei eccleſia, mater fidelium, unica Chriſti ſponſa, deploranda vulnerum acerbitas, quibus læſa vexatur & premitur, univerſo jam orbi manifeſtiſſime demonſtravit: quorum culpa vel verius ſævitia tantæ peſtis occaſio creverit, & extenſis pernicioſis radicibus dietim eo fortius & periculoſius confirmetur, cum jam orbis noverit, veſtra ſerenitas non ignorat. Ex quibus apud ſerenitatem veſtram non longa ſcripturarum pagina principaliter opus eſſe cenſemus. Cum enim, illuſtriſſime princeps, ſancta mater eccleſia jam triginta annorum ſpatio lacera & afflicta per manus duorum nunc certatim contendentium de papatu, qui promiſſionibus, juramentis & votis aſtricti, in eamdem ſententiam pari concurrere videbantur affectu, pacis & unitatis ſtatum debitum aſſequi videretur, maxime cum eorum multiplicitate litteræ tantæ ſinceritatis nunciæ diverſorum principum, comitatuum & populorum oculos fatigaſſent; heu! quod dolenter referimus, tantum potuit cæca & miſera temporalis ambitio, ut omni fidei religione ſupernique judicis metu poſitis in neglectum, tractatus proſequendæ unionis eccleſiæ per utrumque contendentium in ludibrium verſus ſit, eccleſia fluctuans certiori naufragio expoſita, & oves dominicæ, ſine duce, ſine auxilio, in luporum faucibus linquerentur. Quis umquam eorum actus tam ſceleſtos, tam improbos crediſiſſet, cum eorum vita præcedens tam exemplarem conſcientiam & ſanctimoniam prodidiſſet? Quis ulterius eis credet, qui fidem non tenuerunt hominibus, & votum Deo exhibitum tam perperam violarunt? Quid tamdem expectare po-

teſt eccleſia, niſi continuum diſſidium & A ruinam in moribus, cum tam peſtilens tamque horribile monſtrum deleatur e terris? Quo fit ut eadem mater eccleſia, patefactis vulneribus, filiorum imploret auxilium, pulſet & excitet corda fidelium, & cunctorum quos fidei zelus & fervor catholicæ religionis accendit, præſidium obteſtetur. Primum ad ſerenitatem veſtram confugiens, ut matri deſolatæ porrigatis dexteram, ac nutricem proſtratam erigendo, quantum in vobis fuerit, & ab improborum impreſſionibus liberetis, exemplo prædeceſſorum veſtræ regiæ majeſtatis, qui nullis umquam laboribus, impenſis, aut periculis, nedum indefeſſis ſtu- B diis, ad eam protegendam & ampliandam quomodolibet pepercerunt. Nos autem eamdem tantis obnoxiam calamitatibus intuentes, & plane experti nullum ulterius reſtare remedium, quo poſſet eadem eccleſia per manus ipſorum pacis & unitatis pulcritudinem obtinere, dictis contendentibus in reprobum ſenſum datis, cum annum & ultra in procurando loco conventionis utriuſque, & difficultatibus inextricabilibus conſumſiſſent, tamdem nullo in orbe loco eorum affectibus ſatisfaciente reperto, & ceſſionis via tam ſolemniter promiſſa & jurata effectualiter per eos, proh dolor! reprobata, ut pro- C miſſiones, juramenta & vota noſtra, ſicut tenemur, viriliter impleremus, dimiſſis utrimque capitibus de papatu certantibus, ſanctam & legitimam in Dei nomine quæſivimus unitatem, & de duobus collegiis hactenus diviſis & ſparſis, in unicum collegium cum ſinceritate & caritate regreſſi, hanc Dei cauſam, eo adminiſtrante, ſumus amplexi, depoſitis totis ſenſibus, ſtudiis, ac viribus noſtris, eam uſque ad conſecutionem unionis tam ſanctæ tamque deſiderabilis promovere, & ut ſalubrius neceſſitati eccleſiæ ejuſque futuro ſtatui valeat irrefragabiliter provideri, D generale concilium univerſalis eccleſiæ per ſpeciales litteras evocamus, ut nobiſcum in feſto Annunciationis glorioſæ Virginis Mariæ proxime futuro in hac Piſana civitate conveniat. Sperantes nunc tamdem tanta nobis unitatis ſinceritate & commoditate deſuper præparata, veſtraque majeſtate nobis & eccleſiæ matri ſuæ præſtante præſidium, exaltationem Catholicæ fidei, ſalutem animarum Chriſti fidelium, & regii culminis veſtri laudem & gloriam perpetuam obtinere. Quis igitur nunc temporis non aperiet eidem eccleſiæ viſcera caritatis? quis non provocabitur ex intimis? quis non accendetur E ad iram, ut a tam infeſtæ tyrannidis ſervitio liberetur? Abſit enim ut a tam ſalutari noſtri Redemtoris obſequio quiſquis ſe retrahat. Abſit ut relinquat arma rubigini. Abſit ut animum neget victoriæ, cum non deſit victoribus corona per gratiam & meritum in præſenti, & per gloriæ præmium in futuro. Quare veſtram regiam majeſtatem, in cujus fortitudine dexteræ plurimum ſalus pendet eccleſiæ, totis præcordiis obſecramus, ut ferventem zelum, quem ad unitatem & ſtatum gentis eccleſiæ veſtrorum exemplo majorum, qui primum regii diadematis decus & debitum reputarunt eccleſiam defenſare, dignetur feliciter proſequi, & clypeum defenſionis ejuſdem potenter arripere, ad ipſum generale concilium ſolemniter legationem, ut tantum decet principem, in tempore tranſmittendo, quo poſſit ipſa mater eccleſia, veſtræ majeſtatis aſſiſtente præſidio, tam feliciter informari, & ſuper inde prælatos regni veſtri, ad quos hujuſmodi vocationis litteræ diriguntur, regiis ſuaſionibus exhortari, quando etiam ubi opus exiſteret, ne quis a tanto bono ſe retrahat, modis debitis coërcere, ut ad hujuſmodi ſacræ convocationis præſentiam ſtudeant feſtinare. Nos enim ſanctum veſtræ majeſtatis affectum & effectum celerem in tabulis memoriæ, vita ſuperſtite, retinere diſpoſiti, quæcumque regii culminis veſtri decus & exaltationem concernunt, libenter offerimus promtis & ſinceris animis promovere. Super quibus omnibus reverendum in Chriſto patrem dominum archiepiſcopum Solacanienſem, de intentione noſtra pleniſſime informatum, ad ejuſdem ſerenitatis præſentiam deſtinamus, cujus relatibus tamquam noſtris placeat indubiam dare fidem. Datum Piſis die VIII. Septembris anno, &c.

LITTERA
ad imperatorem Romeorum.

Orant ut oratores ſuos ad concilium Piſenſe mittat.

SErenisſimo principi & domino, domino MANUELI PALÆOLOGO Romeorum imperatori & decertatori, miſeratione divina epiſcopi, preſbyteri & diaconi S. R. E. cardinales ſalutem, & ad ea quæ ad pacem ſunt Jeruſalem unanimiter aſpirare. *Anno 1408. Ex mſ. illuſtriſſimi dom. Chauvelin.*

Quam grata ſit ſummo Creatori noſtro unitas, multis & variis ipſius operibus, atque ſacræ ſcripturæ exemplis & auctoritatibus edocemur, præcipue dum ipſa unitas ſit ab homine primo, omnes per propagationem proceſſerunt. Sicque etiam in ipſius naſcentis eccleſiæ exordio videmus, in cujus inſtitutione ad commendandam unitatem, uni Petro Redemtor noſter commiſit eccleſiam, licet omnibus apoſtolis parem dederit poteſtatem. quæ quidem unitas eccleſiæ in multorum filiorum ſuorum per dilectionem conventione, in ſacramentorum Chriſti communione, in membrorum ad caput conjunctione conſiſtit: extra quam gratiam Dei habere non poſſumus, quæ proprie eſt donum

catholicæ unitatis; nec remiſſionem peccatorum, nec vitam ſpiritualem; ita ut ſacramentorum perceptio nihil proſit, miraculorum operatio nulla ſit, ipſa etiam martyrii ſuſceptio ſit inutilis, & peccatorum remiſſio haberi non poſſit: unde non multitudinem, ſed unitatem..... Unde Chriſtiani ſcindentes unitatem eccleſiæ, infideles merito reputantur, & paganis æquales, qui veluti ſchiſmatici eccleſiam Dei lacerant, & inde ſciſſam Dei tunicam per fruſta diſcerpunt. Quibus quam graves a Deo pœnæ inflictæ & inſtitutæ ſint, in novo & veteri oſtenditur teſtamento, & ſanctorum patrum multiplicibus inſtruuntur inſtitutis. Hæc itaque, ſereniſſime domine, diligentius recenſentes, & attendentes quanta perfidia, quantoque ſcelere contendentium de papatu jam longiſſimo ſpatio eccleſia ſponſa Chriſti mater noſtra diviſa permanſerit, & quantum in eis eſt etiam in poſterum permaneret, niſi per nos & alios fideles prævia gratia & inſpiratione ſuperna de optimo provideretur remedio: Nos utriuſque collegii cardinales, quorum quotidiana inſtantia, teſte Apoſtolo, eſſe debet, & eſt ſollicitudo omnium eccleſiarum, qui etiam jure levitico ſummi ſacerdotis coadjutores exiſtimus, ne tam patentis erroris, cui univerſale damnum & præcipitium totius reipublicæ ſubjacet, non tantum ſimulatores conniventes, ſed etiam ſocii & participes videamur, in unum nos univimus unitatis propoſitum, abjecta & poſtpoſita utriuſque contendentium ambitione improba & damnata, per viam juridicam & legitimam dare pacem eccleſiæ, videlicet per convocationem generalis concilii, in quo viſis & cognitis promiſſionibus, juramentis & votis tam ſolemnibus totiens repetitis utriuſque ipſorum, ſtatuatur quod debitum fuerit, & pax reddatur eccleſiæ, & unitas reviviſcat ad Dei laudem, orthodoxæ fidei augmentum, & honorem nominis Chriſtiani: quam quidem convocationem concilii fieri ordinamus in civitate Piſana in die Annunciationis beatæ glorioſæ Virginis Mariæ; ad quem terminum & locum per litteras & oratores noſtros univerſaliter requiri facimus patriarchas, archiepiſcopos, epiſcopos, alioſque prælatos eccleſiæ ubilibet conſtitutos, ut veniant, nec non reges & principes dominos & communitates, ut ſolemnes ambaxiatores mittant, ſicut in noſtris litteris hujuſmodi convocationis plenius continetur, quarum copiam tradi fecimus reverendo in Chriſto patri archiepiſcopo Solacanienſi exhibitori præſentium, per quem progreſſus negotiorum, quæ hactenus occurrerunt, noſtrumque propoſitum ſerenitati veſtræ latius referuntur, quam cum ſciamus ſummo deſiderio concupiſcere pacem eccleſiæ & concordiam populi Chriſtiani, ſicut celſitudinem veſtram decet, rogamus & obſecramus, ut, ſi fieri poſſit, ſolemnes oratores ſerenitas veſtra tranſmittat, qui dictis loco & termino adſint, & quæ agenda ſunt videant: quos quidem acceptiſſimos habebimus & libenter videbimus, offerentes nos ad ea quæ ſtatus & honoris veſtri amplitudinem concernunt. Datum Piſis, *ut ſupra.*

EPISTOLA NUNCIORUM regis Franciæ ad regem Hungariæ.

Quanta contendentes de papatu pro impedienda eccleſiæ unione fecerint enarrant, hortanturque ad obedientiæ ſubtractionem, & ad mittendos regni ſui prælatos ad concilium Piſanum.

Anno 1408. *Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chamvelin.*

Recolimus, illuſtriſſime princeps, alias nos noſtroſque collegas litteras ſereniſſimi principis & domini noſtri regis Francorum univerſis principibus & Chriſti fidelibus directas, veſtræ ſerenitati miſiſſe; per quas idem dominus rex majeſtatem veſtram & omnes alios Chriſticolas ad viam ſubtractionis obedientiæ, quam ipſe de maturo ſapientum conſilio elegerat, pia exhortatione conabatur inducere. Nos quoque pro ejuſdem rei effectu, majeſtati veſtræ pro parte præfati domini regis & noſtra conſcripſimus, addentes noſtris litteris, cum admiratione non modica, quomodo quidam veſtri oratores in civitate Senenſi, in qua tunc Gregorius reſidebat, nonnulla aſſerebant contra honorem ejuſdem domini noſtri regis, immo potius contra veritatem & ſanctiſſimam unionem, quam oppugnare aut directe aut indirecte, neſcimus quid aliud quam hæreſim ſapiat. Quamquam autem ad præmiſſa neque dictus dominus noſter rex, neque nos, qui ſui parte in Italiæ regione pro bono pacis & ſchiſmatis ſedatione, ad hoc ſumus ultimi, reſponſum efficax habuerimus; tamen quia nuper audivimus majeſtati veſtræ nonnulla fuiſſe ſuggeſta mendacia, utpote de Gregorii juſtitia, injuſtitia autem dominorum cardinalium, opportunum eſſe & ad nos ſpectare putavimus, hujus rei veritatem breviter veſtræ ſerenitati conſcribere, nec putet veſtra ſerenitas, nos adeo unionem diligere, ut pro ea velimus a veritate recedere, & ea aliis affirmare quæ vera non ſunt. Sic enim hodie res ſeſe habent, ut unio eccleſiæ nullis mendaciis, ſed ſola veritate pro ſui defenſione indigeat. Perſeverat Gregorius in ſuo perverſo propoſito, & ad ſchiſma perpetuandum intendens, quam uſque in illud tempus celavit hypocriſim ſuæ perverſæ mentis, injuſtitiam publice declaravit, omnes unionis tractatus abrupit, nobis ſalvum-conductum negavit, tamdem contra ſua juramenta & vota, volens certos unionis inimicos creare, cum in hoc ſibi ſanctiſſime diſſentientes do-

Digitized by Google

minos cardinales aut captivare, aut trucidare non potuerit, quoniam magnificus dominus Lucanus P. tantum facinus non permiſit, eiſdem cardinalibus ſub formidabilibus pœnis mandavit, ut amplius non convenirent nobiſcum, neque ipſi ad invicem convenirent, neque ſine ſua licentia civitatem Lucanam exirent; quod quid aliud fuerit, quam de unione nolle verbum fieri, ſerenitas veſtra dijudicet. Volens autem ſuum primum implere propoſitum, præfatis dominis cardinalibus non tantum non conſentientibus, ſed neque præſentibus, quatuor hypocritas & unionis oppugnatores, in cardinales, ſi hoc nomine appellari merentur, turpiſſime prophanavit. Sperantes autem præfati domini cardinales, cum id præſentes non poſſent, in eorum abſentia ipſius induratum mollire propoſitum, ad civitatem Piſanam ſe contulerunt, quam ipſe Gregorius & Benedictus pro eorum conventione ſæpius approbarant, & per plures eorum oratores, demum per reverendiſſimum patrem dominum cardinalem Burdegalenſem ſupplicari fecerunt, ut dignaretur animum flectere, & pacem eccleſiæ dare, ut voverat & juramento firmaverat. Poſtquam vero eorum ſupplicationes & preces hominem marmoreum flectere nequiverunt, eidem de multorum tam utriuſque juris, quam ſacræ paginæ doctorum, maturo conſilio obedientiam ſubtraxerunt, Liburnum acceſſerunt, & ibi ſe cum dominis cardinalibus alterius collegii tanta caritate junxerunt, ut ex duobus collegiis unum per Spiritus-ſancti gratiam ſit conflatum, & obtenta tamdem a Florentinis civitate Piſana, huc ſe invicem contulerunt, viamque convocationis concilii generalis in eadem civitate Piſana, loco utrique parti congruentiſſimo & maxime idoneo, in feſto Annunciationis dominicæ de proximo menſe Martii celebrandi, de maturo conſilio elegerunt. Quam quidem viam ſaluberrimam Gregorius & Benedictus de papatu contendentes, in ſuarum animarum præjudicium, & totius mundi diſcrimen, diſturbare nitentes, eorum particularia concilia, immo conciliabula potius indixerunt; alter, videlicet Benedictus, in regno Aragoniæ in loco Perpiniani, in feſto Omnium-ſanctorum præterito; alter, ſcilicet Gregorius, in exarchatu Ravennarum, aut in provincia Aquilegienſi, in feſto Pentecoſtes futuro. Tamdem Benedictus de Portu-Veneris, in quo erat, ad Perpinianum ſe contulit; Gregorius vero Senas acceſſit, ut dici poſſit, unus ad occidentem, alter ad orientem ſe contulit. [a] Senis (a) vero morante Gregorio, qui etiam ibidem aliquos, quos ſuæ voluntati ad ſuum defendendum errorem conformes putavit, prætenſos cardinales elegit. Præfati domini collegii Italici volentes experiri, ſi poſſent ullomodo ejus mollire duritiem, reverendiſſimos patres dominos Aquilegienſem & Mediolanenſem S. R. E. cardinales ad eumdem miſerunt, quos ut aſpis ſurda nullomodo audire voluit. Ipſi tamen cum renitentem movere & adhortari non poſſent, affixis patentibus litteris in valvis cujuſdam Senenſis eccleſiæ, per quas dictum collegium Italicum eumdem Gregorium requiſivit, ut in præfato ſtatuto termino ad idem veniret generale concilium celebrandum in civitate Piſana, Piſas ad alios dominos rediverunt. Ipſe autem Gregorius Ariminum (b) tamdem ſe contulit, in quo nunc eſt, ad impedimentum unionis faciens quidquid poteſt. [b] Habetis, ſereniſſime princeps, poſt ambaxiatorum veſtrorum reditum, totius rei geſtæ ſummatim veriſſimam ſeriem. Nunc advertite, quæſumus, quæ juſtitia Gregorii eſſe poſſit, & quæ dominorum cardinalium injuſtitia; ſi unionem petere, & pro ea efficaciter laborare injuſtitia eſt, confitebuntur cardinales cauſam favere injuſtam: ſi vero unionem fugere & ſchiſma perpetuare juſtitia eſt, confitebimur plane Gregorium habere juſtitiam. Certe, ſereniſſime rex, ſi iſti duo de papatu miſere contendentes ullum in ſe habent juſtitiæ fomitem, non ab invicem diſtantiſſima loca pro conciliis elegiſſent, non ipſi ab invicem ſeſe tanta regionum diſtantia ſeparaſſent, ſed aut ſtantes propinqui in uno loco conveniſſent, aut libere, ut voverunt, papatui renunciaſſent, aut ad id procuratores conſtituiſſent legitimos, aut cum ambobus collegiis de generali concilio conveniſſent, cum eorum concilia generalia & utramque obedientiam comprehendentia eſſe non poſſint. Nam nec ad concilium Benedicti, illi qui ſunt de obedientia Gregorii accedent, nec e contra. Quare, ſereniſſime princeps, avertat ſe veſtra ſerenitas a linguis mendacibus, veritatem inſpiciat, & in fervorem unionis ardeſcat, concurrat in obedientiæ ſubtractione cum domino noſtro rege, qui, ut vera fateri volumus, de majoribus veſtris attinentibus eſt, præfatis dominis cardinalibus utriuſque collegii nunc unici veſtros dignemini præſtare favores, & ad dictum generale concilium Piſis celebrandum veſtri regni prælatos tranſmittere, & ad idem faciendum veſtros adhærentes inducere, ut ſic tamdem unionem deſideratiſſimam mundus videat. Scriptum, &c.

(a) Lucæ adhuc morabatur Gregorius IV. idus Julii, quo litteras dedit ad univerſos fideles ad purgandum ſe de perjurii crimine: at vero die 25. ejuſdem menſis jam verſabatur Senis, ibidemque per tres menſes commoratus eſt.

(b) Ariminum menſe Novembri contuliſſe ſe videtur. Nam Senis erat adhuc 6. cal. Novembris, quo die litteras ad Lucam cardinalem dedit.

BULLA BENEDICTI PAPÆ XIII.

Qua Pariſienſem Univerſitatem ac regis in Italiam oratores citat ad comparendum coram ſe, & reſpondendum de ſibi objectis.

Anno 1408. Ex mſ. illuſtriſſimi dom. Chauvelin.

BENEDICTUS, &c. ad futuram rei memoriam. Inter curas innumerabiles, quibus ex debito paſtoralis officii jugiter angimur, illa nimirum nos angit, ut adverſus illos qui vineam Domini Sabaoth demoliri tamquam vulpeculæ ſub exſecrandis factionibus ſatagunt, prout ſecundum Deum commode poſſumus, procedamus. Sane hodie cum ſit publicum conſiſtorium, præſentibus venerabilibus fratribus noſtris S. R. E. cardinalibus in palatio apoſtolico, in quo tam prælatorum quam in ſacra pagina magiſtrorum, ac utriuſque juris doctorum inſignium, & aliorum quamplurium ſolemnium virorum tam ſæcularium quam regularium multitudo aderat copioſa, dilectus filius magiſter Ferdinandus *Bonet* procurator noſter fiſcalis propoſuit coram nobis, quod univerſitas Studii Pariſienſis, ſi ſic eam liceat appellare; SIMEON CRAMAUS, qui pro patriarcha Alexandrino & adminiſtratore eccleſiæ Carcaſſonenſis ſe gerit; VITALIS DE CASTRO MAURONO intruſus in eccleſia Toloſana; P. Frenelli, qui pro epiſcopo Meldenſi ſe gerit; P. *Plou*, Arnulfus de Fonte, Jo. Garſiæ fratrum ordinis Minorum profeſſor, Johannes Parvi, qui pro magiſtris in ſacra theologia ſe gerunt, Johannes Guioti miniſter Mathurinorum, Stephanus Mortanni, Gaufridus de Peruſio *Converte*, & Johannes Franciſci aliàs *Chauſe-fourrée*, contra fidem catholicam & apoſtolicæ ſedis ac Romanæ eccleſiæ poteſtatem & claves, diverſos errores aſſerere, & perſonam noſtram, qui eidem eccleſiæ licet immeriti præſidemus, variis criminibus, inique, perperam & falſo diffamare nituntur, ac diverſa impedimenta adverſus unionem eccleſiæ, cum tot noſtris & dictæ Romanæ eccleſiæ cardinalium ac ceterorum nos ſequentium laboribus, expenſis, & periculis procuratam, [faciunt] nunc clam, nunc palam, appellationes etiam interponunt ſeu interponi faciunt, & nonnulla alia enormia in divinæ majeſtatis offenſam, ſedis apoſtolicæ contemtum & pernicioſum exemplum, ac plurimorum ſcandalum committunt ac perpetrare & committere non verentur; quodque nonnulla ex præmiſſis adeo ſunt notoria, quod probatione non indigent, nec aliqua poſſunt tergiverſatione celari; & alia ſunt talia quæ de facili poſſunt comprobari. Nos igitur non volentes neque valentes, ſana conſcientia, & ſine manifeſta Dei offenſa, tam horrenda crimina & execranda facinora conniventibus oculis pertranſire, licet ſuper præmiſſis aliter poſſemus ſecundum rigorem juris pro-

A cedere, volumus rigorem ipſum manſuetudine temperare. Idcirco de eorumdem fratrum noſtrorum conſilio, ſuperius nominatos auctoritate apoſtolica præſentium tenore citamus, quatenus ipſi infra LX. dierum ſpatium a data præſentium computandorum, quorum XX. pro primo, & XX. pro ſecundo, & reliquos XX. pro tertio ultimo & peremtorio terminis aſſignamus, Univerſitas Studii prædicti, Simon, Vitalis, Petrus, P. *Plou*, Arnulfus, Jo. Garſiæ, Jo. Parvi, Jo. Guioti, miniſter Mathurinorum, Stephanus Mortani, Gaufridus de Peruſio *Converte* & Jo. Franciſci, B coram nobis vel commiſſario deputato vel deputando a nobis ſuper prædictis omnibus, univerſitas eadem prætenſa per ſufficientem ſyndicum & alii ſupradicti ſe perſonaliter præſentent, reſponſuri de fide, de qua vehementer ſuſpecti habentur; necnon ad procedendum ſuper præmiſſis omnibus & aliis quæ adverſus eos proponentur, continuandumque ac procedi videndum in notariis ſuo modo, & in his quæ judicialem requirunt indaginem, ſummarie, ſimpliciter, & de plano, ſine ſtrepitu & figura judicii, ſola facti veritate inſpecta, uſque ad definitivam C ſententiam incluſive, cum omnibus antecedentibus, concomitantibus & conſequentibus. Qui ſi veniunt, nos eiſdem exhiberi faciemus juſtitiæ complementum. Sin autem, eorum contumacia ſeu abſentia non obſtante, procedemus ſeu procedi faciemus ad declarationem & inflictionem pœnarum tam a jure communi, quam a conſtitutionibus, proceſſibus, & ordinationibus a nobis & aliis Romanis pontificibus prædeceſſoribus noſtris impoſitarum, & ad omnia prædicta & alia, prout juſtitia ſuadebit. Ut autem citatio hujuſmodi ad eorum notitiam deducatur, cartas D ſive membranas citationem hujuſmodi continentes, in valvis caſtri villæ Perpiniani Elnenſis diœceſis, ubi ad præſens cum noſtra curia reſidemus, & in eccleſia S. Johannis, quæ principalis in eadem eſt, affigi præcipimus, quæ vocationem ipſam ſuo quaſi ſonoro præconio & patulo indicio publicabunt, ut prædicti omnes & ſinguli, quos proceſſus ipſi contingent, nullam poſſint excuſationem prætendere, quod ad eos hujuſmodi citatio non pervenerit, & quod ignoraverint eamdem, cum non ſit veriſimile, quod ad ipſos E [poſſit] remanere incognitum vel occultum, quod tam patenter omnibus publicatur. Prædictum enim modum citandi eligendum decrevimus, cum ad citandorum eorumdem præſentiam, propter viarum pericula & alia diſcrimina varia, tutus minime pateat acceſſus; volentes & auctoritate prædicta & de poteſtatis plenitudine decernentes, ut perinde proceſſus citationum hujuſmodi eoſdem arctet, ac ſi eiſdem inſinuatus perſonaliter & ſolemniter extitiſſet, quacumque conſtitutione etiam in corpore juris clauſa per præ-

Digitized by Google

deceſſores noſtros Romanos pontifices in contrarium edita non obſtante. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ citationis, aſſignationis, conſtitutionis, & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis, &c. Datum Perpiniani Elnenſis diœceſis, XII. calendas Novembris, pontificatus noſtri anno XV.

EPISTOLA CARDINALIS Mediolanenſis, domino duci Mediolanenſi.

Hortatur ad ſubtractionem obedientiæ Gregorio faciendam.

Anno 1408. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

ILluſtris princeps, & excelſe domine, amice noſter cariſſime, poſt ſalutem. Quoniam illius res agitur, qui pro ſalute generis humani non renuit pretioſum ſanguinem ſuum in ara crucis effundere, ut illud de tenebrarum ergaſtulo redimeret & revocaret ad lucem, merito debet humana quælibet creatura cauſam ſui Redemtoris ferventer amplecti, & eo ferventius, eo animoſius rem tam ſanctam, tam piam, tam deſiderabilem promovere, quo potiori beneficiorum dono præventa, creatori ſuo arctius obligatur. Quantum autem inter ceteros principes catholicos & fideles illuſtris excellentia veſtra ſummo rerum opifici teneatur, qui illam populis dominam & gubernatricem inſtituit, illam fama & honoribus ſublimavit, docet collata vobis dignitatis auctoritas, & exuberans cœleſtis gratiæ largitudo, qua ſuffultus olim inclytæ memoriæ dominus genitor veſter Chriſtianiſſimus ſemper & celeberrimus in terris viguit, & ab hac luce vocatus ad cœleſtem patriam orthodoxæ fidei noſtræ cultor devotiſſimus convolavit. Cum itaque non parvum excellentiæ veſtræ debitum ergà ſanctam Dei eccleſiam, veſtram cunctorumque matrem fidelium revolvatur, in quo ſimul & animæ ſalus pendet; Nos quamquam a præfato veſtro celeberrimo genitore, veſtræ gubernationis officium cum ingenti commiſſum fiducia tenerrime amplectentes, non minus ferventer ex debito paſtoralis officii, nec minori debito legationis apoſtolicæ ſollicitudini noſtræ commiſſæ paternis affectibus anxiamur, ut animæ veſtræ ſalubriter conſulamus, & in his quæ tanto conveniunt debito, veſtra ſtudia, veſtram diligentiam excitemus. Vidit Vidit excellentia veſtra per bullas domini GREGORII, qui ſe XII. papam nominat, quibus promiſſionibus, juramentis & votis, ſeipſum aſtrinxerit, ad dandam unitatem & pacem eccleſiæ, quæ tanto jam tempore duorum hominum ambitione damnabili vulnerata, teterrimo morbo afficitur. Intelligere etiam potuiſtis quam fictis greſſibus ad unionis tractatum accedens, tempus diu fruſtra conſumſerit, tantis locorum & rerum difficultatibus interjectis, ut tandem nullo in Italia loco invento, qui frivolis conditionibus ſuis ſufficeret, cum novos & inextricabiliores quotidie modos adjiceret, occaſionem invenerit pravum mentis affectum, qui diu latuerat, exſequendi, & a tam ſancto tractatu ſedandi ſchiſmatis, ad quod electus eſt, proh dolor! recedendi. Et cum ejus corrupta conſcientia diutius occultari non poſſet, quatuor, quos affectionum ſuarum fautores noverat, contra promiſſiones, juramenta, & vota ſua, creaverit in cardinales ejuſdem eccleſiæ, ut in ea validioris morbi peſtem induceret, & dominandi cupidinem liberius adimpleret. Quis enim credere potuiſſet tantam hujus hominis improbitatem, cujus tam exemplaris & ſancta videbatur vita præcedens? Quis ei credet ulterius, qui fidem etiam hoſtibus ſervandam non tenuit, & votum Deo exhibitum violavit? Quis tandem diſſidiorum & malorum finis a Chriſti fidelibus poterit expectari, qui cum ſalutarem portum jam crederent inveniſſe, nova ſenſere vulnera, nova & certiora pericula duplicari, niſi Deus miſericors cauſam ſuam ex alto reſpiciens novum & mirandum diſſidium induxiſſet? quo factum eſt, ut domini utriuſque collegii cardinales, velut firmæ fidei columnæ, non videntes ullum ulterius reſtare remedium, quo poſſet per manus contendentium de papatu eccleſiæ unitas obtineri, dimiſſis utrimque capitibus, in felicem & ſinceram redierunt unitatem, diſpoſiti nihil intentatum omittere, nullo periculo, nulloque labore proſterni, ut ad tam neceſſarium bonum, Deo præſtante, perveniant. Nos autem ad has partes pro tanto bono ſalutis omnium Chriſti fidelium, conſcientia vigente, perventi, ne Chriſti cauſam in tanto fluctuantem diſſidio, & parata, proh dolor! animarum pericula connniventibus oculis tranſiremus, cum quatuor jam menſibus omnem poſſibilem operam dediſſemus, litteris & nuntiis iteratis ſæpius, quo poſſemus a dicto domino GREGORIO, cauſa ſuam adeundi præſentiam, ſalvum obtinere conductum, ut coram Deo foret ſecum [conferendo] exonerata conſcientia noſtra, & ſi ullis humanis vel divinis rationibus flecti poſſet, noſtrum debitum faceremus, hujuſmodi ſalvo conductu aperte denegato, cum nobis ulterius proficiendi ſecum ſpes nulla linqueretur, ad reverendiſſimos dominos confratres noſtros ſacri collegii cardinales in hoc ſancto unionis propoſito confirmatos acceſſimus, una cum eis debitum noſtrum Altiſſimo reddituri. Et iterum non attenta negatione ſalvi conductus hujuſmodi, ne dicti aditus via per modum aliquem intentata remaneret, in protectione Altiſſimi confidentes, & ſolo magnificæ communitatis Senenſium ſalvo conductu ſuſcepto, una cum reverendiſſimo domino cardinali Aqui-

legienſi, perſonaliter Senas acceſſimus, & ibi habitis magnificis dominis, prioribus, civitatibus interceſſoribus, & mediatoribus apud eumdem Gregorium, ut nos pro pace eccleſiæ venientes, & eam caritative ſequentes, pro quibus adimplendis juramentis & votis tam ſolemnibus ſe aſtrinxit, in tam neceſſaria Chriſti cauſa vellet audire. Quamquam præfati domini priores iteratis vicibus ad hoc obtinendum octo dierum ſpatio ferventer inſtiterint, nihilominus ille durius obſurdeſcens, & ad multiplicandum ſchiſma peſtiferum totaliter in reprobum ſenſum datus, cum ante noſtrum introitum, novem beſtias, [*] ut ipſe nominat, cardinales (a) creaſſet, vel verius profanaſſet, non erubuit pacis nuncios non audire, & ſe nunc toti mundo evidenter oſtendere pacis adverſarium, & Chriſtianæ concordiæ deſtructorem. Quid deterius ad novam prophanationem aſpirat, intendens alios, ut nominat, cardinales aſſumere, quibus jam pollicitatio facta eſt. Ex quibus nos omni ſpe vacui, quod hic obſcuratiſſimus hominum ab affectione miſera carnis & ſanguinis retrahatur, convocatis civibus ex melioribus & notabilioribus civitatis, proteſtationes fecimus opportunas, & demum litteram citatoriam ex parte utriuſque collegii, qua requiritur idem Gregorius, ut perſonaliter in concilio generali Piſis celebrando compareat, ſolemniter præſentari fecimus ſecundum canonicas ſanctiones. Et his peractis, a dicta Senenſi civitate receſſimus. Cum igitur ex dictorum contendentium ambitione miſerrima tantus in univerſa Chriſtianitate morbus irrepſerit, ut jam unicuique ſit de ſalute propria celeriter cogitandum; nos veſtram ac ſubditorum veſtrorum ſalutem, ex incumbenti nobis debito, paterna diligentia complectentes, in viſceribus caritatis vos duximus adviſandos, quod quicumque dictis de papatu contendentibus aut eorum alteri obedientiam quomodocumque præſtiterit, vel favorem, quamdiu a talis obedientiæ vel favoris exhibitione non ceſſet, in peccati mortalis macula detinetur, quia notorio ſchiſmatis nutritori, quales iſti contendentes deprehenſi ſunt, adhærendo, nutritioni ſchiſmatis adjicitur incentivum. Et ideo debent quicumque fideles a talium obedientia pernicioſa recedere, ne unà ſecum in præcipitium hæreſis deducantur. Vos igitur, illuſtris fili cariſſime, per viſcera miſericordiæ Domini noſtri Jesu Christi, per ſacræ fidei noſtræ myſteria, quæ tot ſanctorum patrum fuſo cruore firmata, duorum veneno mortalium, in totius Chriſtiani generis opprobrium vulneratur, per ipſam ſalutem veſtram de qua agitur, obſecramus, ut ab ipſius domini Gregorii omnimoda obedientia rece- A dentes, velitis eam in toto territorio veſtro ſubtrahere, mandareque, quod nulla de cetero participatio vel aſſiſtentia cum eo per veſtros ſubditos habeatur, omneſque ſubditi veſtri curiam ſuam ſequentes, ea dimiſſa, confeſtim ad lares proprios revertantur. Ex quibus nullus eccleſiaſticus nullum debitum apoſtolicæ cameræ ſibi aut ſuis adhærentibus tranſmittatur, ſed apud excellentiam veſtram fideliter reducatur & conſervetur, futuro ſummo & indubitato Romano pontifici poſtmodum aſſignandum. Sic etenim veſtræ ac veſtrorum ſaluti ſalubriter conſuletis, & erga ſanctam eccleſiam matrem veſtram, tanto B diviſam tempore, diſtractam & laceram, filialis devotionis obſequium impendetis; ut jam tandem ſuperatis languoribus, veſtro & aliorum fidelium ſuffulta præſidio, in priſtinam redeat dignitatem. Nunc igitur dum tempus urget exſurgite, & tam pro veſtro, quam univerſali commodo viriliter laborate, ut paratum fidelibus æternum præmium, in terris famam perpetuam vindicetis. Datum Florentiæ, &c.

C EPISTOLA PETRI DE CANDIA cardinalis Mediolanenſis, ad A. cardinalem Peneſtrinum.

Gratulatur ei quod propter juſtitiam ſit perſecutionem paſſus, narrat quid & ipſe viciſſim a Gregorio patiatur, ſuadetque ut pro ſubtractione obedientiæ ad Florentinos mittantur oratores.

Reverendiſſimo in Chriſto patri ac domino, domino A. epiſcopo Peneſtrino, S. R. E. digniſſimo cardinali Aquilegienſi, D patri ac domino meo ſingulariſſimo.

Anno 1408. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

Reverendiſſime in Chriſto pater ac domine, domine mi ſingulariſſime, humili ſemper recommendatione præmiſſa. Suſceptas nuper cum omni reverentia dominationis veſtræ litteras Piſis datas xv. inſtantis menſis, non ſine mentis amaritudine fateor perlegiſſe, dum veſtrorum fratris & nepotum captio & detentio primo aſpectu extitit patefacta, nec immerito dolore devotio mea paternæ turbationis mucrone compuncta eſt. Quis enim ſecundum humanitatem devotus E filius benigniſſimi patris & domini ſui non torqueatur adverſis? Habuit & dominatio veſtra more humano dignam dolendi materiam ex tam infeſtæ novitatis auditu, cauſa legitima non accepta. Sed dum ultra progrediens & litterarum continentia totam examinis cauſæ cognitionem acciperem, quod ſcilicet non eorum culpa, ſed innocentiæ certitudine comitati, propter ſanctam unionis cauſam, quam eadem dominatio pro Chriſto complexa eſt, indignæ perſecutionis vulnera patiuntur, concepti doloris acerbitas non mediocriter eſt linita. Ad hæc ſanctum

(a) Gregorius ab antiquis cardinalibus deſertus, ut ſuum papatum aſſereret, novos creavit cardinales novem die 14. Octobris 1408. quos recenſet Ciaconius.

Digitized by Google

ctum veſtræ mentis propoſitum in hoc Dei negotio conſtantius roboratum, non parvum contulit ſolaminis reſpiramen, dum vidi quod pro viſitatione multiplici, quam Deus hoc anno in perſonis & facultatibus erga dominationem veſtram exercuit, conſtantem & fortem animum conſervavit, illum eo validius roborare dignatus, quo ſecundum humanitatem habuit infeſta moleſtia intima penetrare. Deo itaque gratias ago, qui tantum cauſæ ſuæ pugilem non reliquit. Et ſi quid apud dominationem veſtram velit ſupplex meæ devotionis oratio, cum omni qua poſſum inſtantia audeo ſupplicare, ut in hoc ſancto ſolidata propoſito, magnanimitas ſolita, nullis terrenis eventibus terreatur, & pro Chriſto militans humanæ perſecutionis jacula non formidet. Quid enim Deo perfectius? quid fidelium animabus utilius, quam orthodoxæ fidei noſtræ defenſio, pro qua tot ſancti patres martyrio coronari voluerunt? Quod pietatis & miſericordiæ genus eſt dignius, quam oves Dominicas duorum ambitione diviſas, laceras & vagantes ad unicum ovile verique ac unici paſtoris notitiam revocare? Ut autem quæcumque perſonam meam tangunt velut devotus filius patri ac domino meo notificem; quamquam viſitatio mea veſtræ nuper digna nequeat comparatione cenſeri; cum ego in facultatibus, veſtra autem dominatio in perſonis & facultatibus patiatur, cum eadem reverentia ſignifico, quod Gregorius nuper ad requiſitionem, ut ſenſi, domini & ducis Mediolanenſis, dum Ar. preſbyterum majoris eccleſiæ Mediolanenſis de facto in archiepiſcopum nunciavit. Quo non contentus, omnibus aliis commendis, quas poſſidebam, de facto me privavit: ita quod hodie dicere poſſim, nullum in eccleſia Dei beneficium poſſidere, de quo gratias Altiſſimo refero, qui propter ſuſceptam hanc juſtiſſimam unionis cauſam dignatus eſt me contumelia & perſecutione dignum efficere, nec tamen, eo teſte, mens mea conſtans & fervida frangi poterit aut proſterni, ſed continue ferventius animabor, omne temporale commodum pro Chriſto libentiſſime contemturus; demum quia dominationis veſtræ litteræ ſubjungebant, ut ſuper mittenda præſentialiter ad communitatem iſtam ambaxiata, ſubtractionem obedientiæ a dicto Gregorio pro viribus curatura, meum dominationi veſtræ judicium aperirem. Ecce quod reverendiſſimis dominis meis pariter & reverentiæ veſtræ ſcripſi, iterum replicabo, quod videlicet nedum utile, ſed neceſſarium mihi videtur, quod ad præſens cum omni ſollicitudine laboretis; quia nunc tempus viſitationis noſtræ pervenit, nunc invenietis materiam diſpoſitiſſimam & paratam. Clamant omnes in Dei cauſa jam roborati, ut quid tempus diutius teritur? quid expectatur? quid differtur ulterius? Quod ſi pro tam ſalubri cauſa duo ex reverendiſſimis meis cardinalibus, unus videlicet Ultramontanus, alter Italicus ſimul acceſſerint, credo quod fructum optimum reportabunt. Sed quod interim cum omni ſollicitudine procuretur, ut magnificus Januæ gubernator ſuam ambaſſiatam hac de cauſa deſtinet feſtinanter, dum habemus priores propitios, & bonorum civium animos invenimus noſtris voluntatibus inclinatos. Tollite itaque moras, quia tempus ipſum dilationes refugit & abhorret. Valeat dominatio veſtra feliciter, quam Altiſſimus juxta vota conſervare dignetur. Datum Florentiæ.

Ejuſdem reverendiſſimæ paternitatis ac dominationis humilis & devotus ſervitor P. cardinalis Mediolanenſis.

EPISTOLA EJUSDEM ut videtur, ad eumdem.

Ut quam citius Florentinis mittantur pro ſubtractione a cardinalibus oratores.

Anno 1408. Ex mſ. illuſtriſſimi viri domini Chanvelin.

Reverendiſſime in Chriſto pater ac domine, domine mi ſingulariſſime, debita recommendatione præmiſſa. Poſtquam dominationi veſtræ per alias litteras ſcripſi, occurrit quod vir venerabilis dominus Bar. de Montegoncio pro parte reverendiſſimi domini mei domini de S. Euſtachio ad veſtram & aliorum dominorum meorum præſentiam deſtinatur, rogaturus cum effectu, quod duo ex dominationibus veſtris, omni expectatione ſecluſa, dignentur ad hanc accedere civitatem, ut obedientiæ ſubtractio, nunc quo tempus eſt, omnino concludatur. Nam, ut verum fatear, niſi res foret adeo diſpoſita, ut facillimum credam, duobus ex vobis huc venientibus, omnia feliciter obtineri, jam ab hac civitate profectus eſſem verſus Bononiam, ad reverendiſſimum dominum meum, dominum de S. Euſtachio prælibatum, acceſſum meum ad ſui præſentiam poſtulantem. Sed venerunt ad me cives hanc Dei cauſam proſequentes, præſentiam meam hic neceſſariam, tali pendente tractatu, & nullo alio pro veſtris dominationibus exiſtente, omnes unanimiter concludentes, & ex meo receſſu dubitantes, ne fervens & accenſa multorum intentio refrigeſcat. Quibus attentis, talem adventum diſpoſui præſtolari. Et ſi dominatio veſtra dignetur onus huc veniendi ſuſcipere, & reverendiſſimum dominum meum dominum de Thureio pro dominis meis Ultramontanis pariter ſecum habere, id ad meam & multorum gratiam ſingularem & incomparabilem utilitatem accedet. Spero namque quod vobis, ut prædixi, ſimul venientibus, ante meum ab hinc receſſum, omnia, Deo duce, feliciter concludentur. Feſtinate itaque pro Deo, dum tempus expoſtulat. Ego interim perſonam circum-

ſpectam & fidam, videlicet nobilem virum JOHANNEM DE BRUGERA, filium in Chriſto cariſſimum, Venetias deſtinavi, pro ſuſcipienda vera informatione ſuper his, pro quibus pridie ad veſtram & aliorum dominorum meorum præſentiam ſpecialiter deſtinavi. Miſi etiam ad præfatum reverendiſſimum dominum noſtrum de S. Euſtachio nuncium proprium, ut per ipſum cauſam expectationis meæ in hac civitate pro tanti boni concluſione cognoſcat, quam felicem concedere dignetur Altiſſimus, & dominationem veſtram ad vota conſervare. Datum Florentiæ.

APPELLATIO B. DE MONTICULO litterarum ſacræ pœnitentiariæ ſcriptoris & correctoris, a ſententia Gregoriana.

Anno 1408. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

VEllem pro communi ſalute mihi cauſas appellationis aut omnino non eſſe, ſicque a te pro juſtitia non oportuiſſe diſcedere, aut injuſtas eſſe, & me magis jure privatum abs te quam injuria. Vellem potius in eum me exiguum hominem incidiſſe errorem, qui meæ privationis cauſa fuiſſet legitima, quam te tantum monarcham ejus eſſe ſententiæ, ut ſponſa Chriſti in tanto non ſolum perſeverans diſſidio, ſed inſuper omnes qui ejus unitatem quærunt, tuis tamquam ſacrilegos damnes ſententiis. Ego enim me hujuſmodi eſſe naturæ cognoſco, ut aut caveam ne digna ſupplicio perpetiar, aut monitus ab errato deſiſtam. Tua autem cervix ea eſt, ut tibi una erroris plurimorum ſit cauſa, nec umquam velis non tantum amicis conſiliis monitus, verum etiam apertis contumeliis laceſſitus errata corrigere. Nec vero crede me hujuſmodi privationis dolore perculſum hæc in te verba conjicere; cum me neque ego, qui mihi conſcius ſum innocentiæ meæ, privatum putem; neque hi, qui veſtem Chriſti diſſciſſam, te repugnante, reſarcire nituntur, plus me quam ſeipſos privatum volent. Sed propter duo id facio, primum ut veritatem non taceam, alterum quod exprimo procedit, ut juſtitiam meæ appellationis oſtendam. Adhibe igitur aures, Gregori, & in teipſo conſidera numquid eorum quæ dicam mentiar. Si refellis, adhibebo in teſtes meæ veritatis reverendiſſimos patres, qui te infeliciter elegerunt, quos ſi ſuſpectos alleges, tamquam tibi contrarios, an etiam tuam ſcripturam allegabis ſuſpectam. Innumerabilia mihi teſtimonia meæ veritatis, quocumque me verto, aſſunt. Summatim igitur res omnes, quæ ad hanc rem pertinent, adusque hunc diem geſtas explicare tentabo. Antea quam de te electio facta eſſet, cum ceteris patribus in conclavi voviſti, & jurejurando firmaſti ſciſſam unire eccleſiam, & ſi te ad ſummum gradum contigiſſet aſcendere, renuntiare pro tanto bono papatui. Ad id verum non dico? relege quod A ſcripſiſti, ſi forte te memoria lapſum eſſe invenias, te non ſolum ANGELUM, ſed GREGORIUM etiam ſubſcripſiſſe, quatuordecim ſuper hoc publica documenta, & in eis contenta voto & juramento firmaſſe. Jam hoc planum eſt, negari non poteſt. Nonne etiam poſt aſſumtum diadema, in publico conſiſtorio, multis diverſarum nationum orbis terrarum præſentibus, adhærentibus, & præ gaudio lacrymantibus, in conclavi geſta, vota & jurata, firma & rata habuiſti, & tertio publice roboraſti jurejurando & voto? Nonne palam dixiſti, te non vanitatis, ſed caritatis via velle incedere? Nonne hæc continentes B litteras univerſo orbi miſiſti? An id memoria excidit? Si forte præteriit, in mentem revoco: ſi meminiſti, cur ab illa caritatis via declinas, per quam Salvator noſter gradiens, pro illa ſponſa, quam tu dimidiam facis, voluit in cruce pendere? Non pudet te ejus eſſe vicarium, cujus greſſus non tantum non ſequeris, ſed ejus etiam ſis inimicus operibus? Ille pacem teſtamento reliquit apoſtolis, tu ſchiſma non modo non aufers, ſed auges. Ille dixit: *Regnum meum non eſt de hoc mundo*; tu ut in hoc mundo regnes, non ſine infinitorum pene hominum ſcandalo inveteratam C peſtiferamque nutris diſcordiam, nec advertis quot quantorumque malorum ſis mater. Nam vix unum reperies, qui eccleſiaſticos ordines revereatur, ut decet; qui cenſuras eccleſiaſticas reformidet, qui non potius prædonibus confidat quam clericis. Jam tu & tuus ille rivalis Maledictus, cum vere non poſſim dicere Benedictus, cum quo tu & ipſe tecum tam aperte colluditis, ut omnes jam manifeſte veſtras mutuas artes intelligant, facti eſtis vulgi fabula. An ego falſa prædico? Non fuit colluſio cum tanto, ſed ficto fervore civitatem acceptaſſes Saonæ, ad quam ille ſecurus ſe contulit, ſciens te tandem ſe- D dem illam allegaturum ſuſpectam? Tu Senas profectus es, non ut illico, ut debes, Saonæ accederes; ſed ut ſimulatis timoribus ſuſpectam faceres. Tandem illius ad te, & tuis ad illum miſſis legatis, de loci mutatione tractatum eſt, concluſum vero minime. Ille ut ſe concordiæ amatorem prætenderet, ad Portum-Veneris mari ſeſe tute locum, ut idem prætenderes, contulit. Quot ibi, quantorum regum, quantarumque civitatum legati fuerint, qui inter vos duos de altero loco eligendo tractarent? Quid aliud egerunt tan- E dem, quam ut vacui de unione deſperantes redirent ad propria? O impudentes! ô ſceleſtos! ô ſacrilegos homines! duos, inquam, homines impudentes, ſceleſtos & ſacrilegos. Num non impudentia eſt, nunc affirmare, nunc negare; nunc velle, nunc nolle? Num ſcelus non eſt, a pace abhorrere, ſchiſma fovere, & tot mundi principes atque populos in dubio tenere? An non ſacrilegi eſtis, qui tunicam Chriſti individuam feciſtis dividuam?

Digitized by Google

qui civitates & oppida remanere in ſervitute permittitis? immo ut ſic inſervabiliter regnare poſſitis, in ſervitutem datis, qui omnium turbinum Chriſtianitatis eſtis occaſio. Si te, Gregori, non pudeat tuam tribum, quam majorum tuorum inſignes decoraverunt virtutes, tua maculare ſuperbia, at pudere te debuit clariſſimam tuam patriam mari terraque famoſiſſimam, potentiſſimam, omnibus denique omni virtute ſplendentibus opulentam, tuis inficere maculis. O pulcherrima civitas Venetorum, huncne filium peperiſti, qui te non modo non illuſtriorem fidei obſervantia faceret, ſed fidem fallendo aliquid tuæ claritati detraheret? Quam felix mater fuiſſes, ſi per hunc tuum filium fuiſſet odioſiſſimum ſchiſma ſublatum. Sed tu tantæ matris degener filius, cur ejus matris nunc imploras ſubſidia, quam innocentem ſempiterna fœdas infamia? Credisne eam contra commune bonum totius reipublicæ Chriſtianæ tibi inhibituram favores, quam manifeſte tuis deformas ſceleribus? Credis tuos concives contra juſtitiam, qua duce tam pulcrum quam amplum, tam ſtabile compoſuere dominium, pro te arma ſuſcepturos? Ea enim modeſtia vigent, ut nullis eos poſſis pollicitationibus flectere; ea ſapientia, ut tuam injuſtitiam aperte conſpiciant; eo denique animi robore, ut per honeſta nullis eorum periculis parcant. Sperare igitur debes potius eos te in hac cauſa deſerere, immo etiam te tuoſque ſequaces cum ſummis eorum periculis & impenſis perſequi, quam communi bono reſiſtere. An vero ipſam tuam quoque patriam unionem volentem dices ſuſpectam nimium? Nam omnes pacificos ſuſpectos, omnes ſchiſmaticos fideles habet. Allegaſti ſuſpectum ſereniſſimum Francorum regem, regem Chriſtianiſſimum, non ut quicquam de tali principe juſte potueris ſuſpicari; ſed ne te Saonam conferres, ne unionem faceres, ne pacem mundo redderes, ne ſchiſma funeſtum tolleres. Quas umquam ulli homini etiam pagano clariſſima domus Franciæ ſtruxit inſidias? Quod vero contra infideles numquam molita eſt, in te moliretur Chriſtianum, & gloriæ papali pro mundi ſalute renuntiaret papæ! Quis per inſidias aut violentiam unionem fieri poſſe putavit? Pax enim voluntaria eſſe debet non rapta; inſidiæ parantur fugacibus, violentia infertur rebellibus. Tu vero, ſi ſponte Saonam accedebas renunciaturus papatui, quas inſidias, quam vim poteras formidare? Allegaſti ſuſpectum Chriſtianiſſimum populum Florentinum, quod in civitate Piſana reverendiſſimos patres, quos tibi in creatione novorum tuorum prætenſorum cardinalium diſſentientes, in civitate Lucana aut crudeliter trucidaſſes, aut miſerabilius vinculis coarctaſſes, niſi tuo furori, niſi domini Lucani erga ſacroſanctam eccleſiam providentia & humanitas reſtitiſſet, cum debito honore recepit. Eumne populum ingrate ſuſpectum dicis, qui te per ejus loca tranſeuntem totiens tantis cumulavit honoribus? Florentinane civitas dici ſuſpecta meretur, quia pacem deſiderat, quia pacem quærens, & tuam ſævitiam fugiens, ſacratiſſimum recepit collegium? Non infamia eſt urbi clariſſimæ iſta tua ſuſpicio, ſed gloria. Nam ſi ſuſpecta non fuiſſet, exiſtimaretur ab optimis tuæ particeps fuiſſe verſutiæ. Præſtat clariſſimæ civitati falſo ſuſpectam dici, quam fuiſſe his patribus & Romanæ eccleſiæ matri ſuæ inhumanam atque crudelem. At tibi non humanitas iſta aut pietas fuiſſe videtur, qui ſubverſo rerum ordine humanos inhumanos, pios impios, virtutem vitium vocas. Voluiſſes hos patres non modo non receptos fuiſſe, verum aut inde fugatos exilium toto orbe terrarum pati, aut tuæ crudelitati de bono opere lapidandos torquendoſque remitti. Felix Florentia, ſi termines ut cœpiſti, quanta floribus gloria, ſi tuis favoribus, conſiliis atque auxiliis ſacroſancta redintegretur eccleſia. Tu enim quæ civitatem Piſanam locum ſanctiſſimæ unioni opportuniſſimum ſacro dediſti collegio, in qua ſancta ſynodus celebretur, & tandem unici verique paſtoris electio? Quot triumphos ducens, quibus laudibus per regum, principum, populorumque ora celebratur. Tu enim non locum tantum unioni dediſſe; ſed ipſam etiam unionem perfeciſſe cenſeberis. Tu civitatem Piſanam non collegio tantum, ſed toti mundo dediſti. Expecta igitur tibi a toto mundo accumulatiſſimas & haberi & referri gratias. Progredere ut cœpiſti, ſtudiis, favoribus, impenſis, quibus omnibus plurimum vales. Erige jam pene merſam gubernatoris negligentia Petri naviculam. Effice ut tuo in portu ſui remiges miſerabiliter ſciſſam pacis catena conjungant, & conjunctæ ſolidatæque de unico gubernatore provideant. Nec vero metue ullam Gregorianæ ſuſpicionis infamiam. Infamis eſſes, ſi te aut hujus ſuſpicionis metus, aut Gregorii ſive blanditiæ ſive minæ feciſſent a ſacro collegio alienam. Quicumque enim, Gregori, tibi amici ſunt, hoſtes eſſe unionis neceſſe eſt. Quod pulchre declarat creatio Lucæ facta amicorum tuorum & prætenſorum quatuor cardinalium, qui quam perdite pacem eccleſiæ impediverint, non tantum omnis mundus & Romana curia teſtis eſt, ſed etiam pro mercede tanti ſceleris abs te honor exhibitus. Tu enim eos tantum ad gradus honoris, non dicam dedecoris, promoves, quos tuæ nefariæ voluntati conformes exiſtimas. Eos autem qui abhorrent a ſchiſmate, paci indulgent, tuis inanibus privationibus inſectaris. Videſne quanta ſit iſta tua infamia? Credisne eos privatos eſſe, qui eccleſiam Dei tuis fallaciis motam totis erigere moliuntur conatibus? Sed quam accepta mundo erit iſta privatio? Quos autem privaſti? profecto bonæ

Digitized by Google

memoriæ dominos A. epiſcopum Oſtienſem, A & J. SS. Coſmæ & Damiani diaconum S.R.E. cardinales, qui cum ſuis præclariſſimis virtutibus, cum unionis pro qua deceſſerunt affectione, cum maxime illuſtri fama privationis injuſtæ, & in præſenti ſæculo celebres ſemper erunt, & in alio cum electis Dei gloriæ corona ſplendebunt. Privaſti inſuper reverendiſſimos patres dominos A. epiſcopum Peneſtrinenſem & P. Baſilicæ XII. apoſtolorum preſbyterum ejuſdem Romanæ eccleſiæ cardinales, illum non minus animi viribus, quam majorum nobilitate illuſtrem; hunc ſummum theologum ſummumque philoſophum, B utrumque virtutibus omnibus relucentem; utrumque tuis moribus adverſantem, quos ad te Senas, ſi forte reſipiſceres, ſi forte mentem meliorem haberes, pro pacis bono profectos non modo audire noluiſti; verum etiam cunctis curialibus ne ad eos accederent inhibuiſti. Privaſti reverendiſſimum patrem dominum B. S. Euſtachii diaconum cardinalem, tui venenoſi pectoris antidotum, qui ingenti animo roboratus, maximiſque virtutibus præditus, ſtricto enſe tuæ repugnat infamiæ. Hic plane tuos jamdiu cognovit mores, & tuas tortuoſas ſemitas quas ante vidit, Romanæ eccleſiæ providentiſſime C canet. Neque enim eſt paſſus urbem Boniam tua tuorumque nepotum ora ſubire rapacia. Privaſti ceteros reverendiſſimos patres in civitate Piſana, immo Florentiæ, unionis baſilicam pulcherrime fabricantes, quæ candidiſſimis & non facile ruituris in dies mirabiliter ſurget marmoribus. Architecti iidem ſunt patres miniſtri. Ceterum reges, principes, populi, qui materiam veluti calcem & lapides, baſilicæ conſtruendæ ſeſe exhibent. Non tu, perverſe, in hac miſſam cantabis baſilica, ſed futurus unicus Romanus Pontifex, qui eam intus & extra teget auro puriſſimo; nec ullus locus auro vacabit, D niſi qui tuorum clariſſimorum geſtorum continebit memoriam. Erunt enim omnia tua geſta tetris picta coloribus. In medio Lucifer aſpectu horrido, luminibus igneis ore patulo, dentibus ſanguineis, toto denique corpore fœdo. Te vero ejus ore meritas pœnas alias luentem, ſtantem XIIII. circum ſtabunt dæmonia, quot inſtrumenta publica ſubſcripſiſti nigris manibus, totidem patula inſtrumenta, in quibus ſcripta ſunt juramenta & vota, in te autem dira voce clamabunt: Quid agis, perjure, quid agis, E votifrage pontifex? Ad quorum vocem ceter acircumſtantia dæmonia reboabunt. Hæ tibi poſt mortem, quæ proxima eſt (neque enim, ut aſtra indicant, proximum aut attinget aut præteribit decembrem, celebrabuntur exequiæ. Has habebis inferias. Hic erit perpetuus tuæ memoriæ tumulus. Indulge igitur privationibus crebris, perſequere eos qui unionem volunt. Diſgrega Chriſti gregem, ſi non ſatis diſgregatus tibi eſſe videtur, hæc exiguo tempore fac ut libet. Conſule caros nepotes, quos poſſis tibi fautores allicere, in quos beneficia privatorum & officia in præmium perverſorum conſiliorum conferas. Ne dubita. Nam multos volentes & inſuper gratias agentes invenies. Numquam tuæ voluntati deerit ille tuus Berthoff. Numquam Petrus de Montello, numquam Nicolaus de Benevento, numquam Franciſcus de Madio, viri utique optime de te meriti. Numquam alii plures, quos nunc non prodo, non ut eos verear, ſed ut ſi emendare voluerint, ob hanc ſcriptionem, eorumque manifeſtationem, de venia non deſperent; quod ex me ipſo judico, qui tuo quondam errori favi; demum melius informatus mentem mutavi. Præfatos autem quatuor ex parte conſcripſi, quos credo una tecum in profundum malorum merſos, & in ſenſum reprobum datos. Quod ſi certo non ſit, & peccaſſe pæniteat, ipſis ceteriſque, qui melius ſentire velint, locus eſt veniæ, redeant, & in gregem bonorum ſe conferant, unionem cupiant, & pro ea etiam mori deſiderent, & utinam teque, Gregori, pæniteat, & mentem mutes, atque te his patribus aggreges. Tunc enim diceris Gregorius, quod nomen a gregando dictum eſt, & quod hactenus tuis moribus contrarium fuit. Nam cur Lucam acceſſiſti? Cur Senas retro petiviſti? Cur nunc Ariminum petis? Si pacem cum hoſte deſideras, non longe abi. Sed quid ego hæc inutilia verba fundo? putemne te qui pacis ſis hoſtis pacem quærere? Rectius igitur accommodatiuſque tibi Diſgregorius a diſgregando nomen aſſumſiſſes. Diſgregaſti enim a te pacem fugiens omnes pacificos, ſcandaloſos & ſchiſmaticos elegiſti. Me quoque ad pacificos profectum, cum eis conſtruendæ ſacræ baſilicæ intereſſe volentem, iniqua tua damnaſti ſententia, damnatumque privaſti officio. O meam præclaram damnationem! O illuſtrem privationem! cur me damnaſti? an quia unionem eccleſiæ volo? Cur me privaſti? an quia ad hos præſules clariſſimos unitiſſimi utriuſque partis collegii, qui templum pacis ſacratiſſimum ſtatuunt, humilis miniſter acceſſi? Quid aliud mihi ſcelus adnectas? quid damnatione aut privatione ſit dignum, niſi forte quod tibi quondam favi? Pænitet faviſſe contra veritatem. Sed viſne tibi verum dicam, & horum quæ ſcripſiſti ſcriptoris particulam corrigam? Rogatis *favi*. Rogatus in tuum favorem ſcripſi, mente ſemper alienus fui, quidquid ſcripſi, quid aliud quam ironia fuit? Peccaſſe autem confiteor, qui pro te etiam contra mentem amici rogantis cauſa ſcripſi, ſed id quoque peccatum delevit pænitentia. Ab hac igitur tua nequiſſima abſurdiſſimaque prætenſarum damnationum & privationis ſententia, ad omnipotentem

Digitized by Google

Deum & unigenitum Filium ejus dominum noſtrum JESUM CHRISTUM, cujus tu, cum ejus mandata contemnas, in inferno, niſi propoſitum mutes, juſto judicio cruciaberis; & ad ſacratiſſimam ſynodum futuram, cujus juſtam, ſi tu vixeris, formidabis ſententiam; ac ad futurum verum unicum & indubitatum Romanum pontificem, ad te ipſum quoque, ſi reſipiſcas umquam, & mentem mutes & non Diſgregorius ſis, ſed Gregorius eſſe incipias, provoco & appello, petens apoſtolos inſtanter, inſtantius, & inſtantiſſime. Datum Piſis apud ſacroſanctam baſilicam unionis, calendis Novembris anno MCCCC VIII.

EPISTOLA CARDINALIS Mediolanenſis, domino Hermolao Bragadino, civi Venetiarum.

Explicat qua ratione recens creatos cardinales appellaverit beſtias.

SPectabilis & egregie fili in Chriſto, amice noſter cariſſime, litteras veſtras Venetiis datas XXVII. menſis Octobris, ſecunda præſentis menſis per manus Secundani mercatoris accepimus; qui cum a vobis mandatum diceret hahuiſſe, ut litteras illas non alteri, ſed nobis in manibus aſſignaret, voluntatem veſtram fideliter adimplevit. Dum igitur earum continentiam legeremus, hanc in affectu ſententiam percepimus contineri, videlicet quod quarumdam noſtrarum copia litterarum illuſtri principi duci Mediolanenſi nuperrime tranſmiſſarum, ad illam inclytam pervenerat civitatem; & quoniam inter alia referebat, qualiter dominus GREGORIUS ante noſtrum in Senas introitum, per diem dumtaxat novem beſtias, ut ipſe nominat, in ſanctæ matris eccleſiæ cardinales aſſumſerat: ex hoc nonnulli dictæ civitatis nobiles ſcandalizati ſunt, & conqueſti dicentes: affines noſtri non beſtiæ, ſed homines, & bene nati noſcuntur. Cur ergo eos beſtiarum nomine, noſtris in litteris vocabamus? Ad quod illorum pace dixerimus, non videntur intelligere conſuetudinem ſcripturarum, quæ quandoque per ſimilitudinem, quandoque ſecundum proprietatem nominibus ponuntur. Dicitur enim Chriſtus mundi ſalvator quandoque Leo, quandoque lapis angularis, & cetera hujuſmodi nomina, quæ ut B. Auguſtinus refert, magis vera dicuntur per ſimilitudinem, & non ſecundum proprietatem. Quatuor etiam evangeliſtæ per Ezechielem animalium imaginibus deſcribuntur. In cujus prima viſione ita contexitur, & in medio ſimilitudo quaruor animalium: Et hic vultus eorum facies hominis, facies leonis, facies vituli, & facies aquilæ. Johannes etiam in Apocalypſi, *animal*, inquit, *primum ſimile leoni, ſecundum ſimile vitulo, tertium ſimi-*

A *le homini, & quartum ſimile aquila volanti.* Has etenim imagines quatuor evangeliſtis ſacri doctores adaptant, ut facies hominis Mathæo, facies leonis Marco, facies vituli Lucæ, & aquilæ facies Johanni; & hoc ſecundum ſimilitudines varias, quas de Chriſto ſuis in codicibus expreſſerunt. Non enim Marcus ſecundum naturam leo, nec bos Lucas, nec Johannes aquila; ſed ſecundum ſimitudinem, prout ſuperius eſt expreſſum. Ita & nomen beſtiæ in ſacris codicibus quandoque ſecundum naturæ proprietatem, quandoque ſecundum quamdam ſimilitudinem invenitur,
B quemadmodum in Geneſi legimus, *Dixit quoque Deus producat terra animam viventem in genere ſuo, jumenta & reptilia, & beſtias terræ ſecundum ſpecies ſuas.* Et infra inquit Jacobo, *Fera peſſima comedit eum. Beſtia devoravit Joſeph.* Sicque in aliis ſcripturæ locis variis ſecundum naturæ proprietatem beſtia nuncupatur. In prophetis autem hoc nomen ſecundum ſimilitudinem ſumitur, & maxime in Apocalypſi Johannis, quæ in ſacra ſcriptura ultimæ locum obtinet prophetiæ, ubi de beſtiis proponitur & declaratur, quarum
C una de mari, & altera de terra deſcribitur aſcendiſſe, per quas ab eccleſiaſticis doctoribus perſecutiones eccleſiæ deſignantur. Tria namque perſecutorum genera diverſis temporibus etiam paſſa eſt. Primum fuit Judæorum, ſecundum paganorum, tertium vero hæreticorum, qui quanto majores perſecutores fuere, tanto ſunt majores beſtiæ nuncupandi. Non credat igitur veſtra prudentia, nos adeo ignaros, ut aſſumtos ad prætenſum cardinalatum beſtias dixerimus, ſecundum naturæ proprietatem, ſed ſecundum ſimilitudinem, eo quod eorum aſſumtio non tol-
D lit ſchiſma peſtiferum, ſed potius auget & incendit, & ita hujuſmodi aſſumtio inimica dignoſcitur eccleſiæ ſanctiſſimæ unioni. Beſtia quaſi veſtia, mutata A. in E. quæ dici debet vaſtia a vaſtando; & ita ſecundum hanc ſimilitudinem iſti aſſumti ſunt, non ad proſequendum eccleſiæ unionem, ſed ad ipſum potius devaſtandam. Credite nobis, Hermolae cariſſime, ſobolis hæc ſucceſſio non finem quærit imponere ſchiſmati, ſed ipſam reddere nititur immortale. Hæc igitur fuit intentio, non ut naturam ab eis hominis tol-
E leremus, neque generis civilis nobilitatem; ſed ut effectum vitii promeremus unionis eccleſiaſticæ deſtructivum. Et o utinam eos vocare potuiſſemus agnos vel oves, in quibus per ſimilitudinem notatur non ſuperbiæ faſtus, non elationis ambitio, ſed humilitatis digniſſima virtus, unionis eccleſiaſticæ firmum fundamentum, quod Chriſtus eſt, qui in evangelio loquitur. *Diſcite a me quia mitis ſum & humilis corde.* Et ſequitur pacis & concordiæ vinculum. *Et invenietis requiem animabus veſtris.* Tunc eos felices dixiſſemus, ſi talem prætenſam dignitatem nullatenus ac-

ceptaſſent. Sed quia viam acceperunt continuandi ſchiſmatis, eos non agnos, non oves, non felices; ſed beſtias merito nuncupamus. O miſera humanæ conditionis ambitio, ut propter honoris ambitionem & facultatis caducam mercedem fidei relinquatur integritas, fidei poſtponatur ſacra religio, fidei, quantum in eis eſt, permittatur diviſio. In tanta temporis brevitate Deus per ſui miſericordiam eorum illuminet intellectus, inflammet affectus ſuæ caritatis incendio, ut ad eccleſiaſticam perveniant unionem cum aliis ipſam deſiderantibus & operibus indefeſſis proſequentibus toto corporis & mentis affectu. Tandem Deum oramus, noſter dulcis Hermolae, ut mentem veſtram in affectione eccleſiaſticæ ſtabiliat unitatis. Datum Florentiæ, &c.

SEQUUNTUR NOMINA EORUM qui ex parte provinciarum fuerunt electi pro concilio generali die VI. Novembris in præſentia domini cancellarii Franciæ.

PRO REMENSI PROVINCIA.

Epiſcopi.

Anno 1408. *Ex mſ. ſancti Laurentii Leodienſis.*

Belvacenſis.
Laudunenſis.
Tornacenſis.
Atrebatenſis.

Abbates doctores.

Sancti Eligii Noviomenſis.
Sancti Criſpini.

Priores conventuales.

De Criſpeyo.
De Abbatis-villa.

Omnes notabiles graduati.

Magiſter Johannes *Mauramie* pro eccleſia Remenſi.

Magiſter Petrus *Gauchon* pro eccleſia Catalaunenſi.

Decanus S. Audomari pro eccleſia Morinenſi.

Magiſter Johannes *Chairecon* pro eccleſia Cameracenſi.

Et ducet quilibet epiſcopus ſecum, ſi voluerit, unum vel duos canonicos de eccleſia ſua, & ſuas lucrabuntur cotidianas diſtributiones legatione durante.

PROVINCIA ROTHOMAGENSIS.

Epiſcopi doctores.

Lexovienſis.
Ebroicenſis.
Conſtantienſis.

Abbates doctores.

Montis ſancti Michaelis.
De Gemmetico.
Sancti Petri ſupra Divam.

Doctores.

Decanus eccleſiæ Rothomagenſis, & magiſter Robertus de Queſneyo.

Magiſter Iſambardus Martelli theſaurarius ſacræ Capellæ palatii Pariſienſis.

Magiſter Urſinus *de Flavande.*

Licentiati in utroque jure.

Magiſter Adam de Bandribos.
Magiſter Henricus de Calvo-monte.
Magiſter Guillelmus *Deſpuis.*

PROVINCIA SENONENSIS.

Archiepiſcopus Senonenſis.

Epiſcopi.

Nivernenſis.
Trecenſis.
Meldenſis.

Abbates doctores.

Sanctæ Genovefæ Pariſienſis.
Tironienſis.
Sancti Benedicti ſupra Ligerim.
Sancti Maximini Aurelianenſis.

Doctores in theologia & jure.

Provincialis Franciæ ordinis Minorum.
Magiſter Johannes *Cortecuiſſe.*
Johannes Luqueti.
Guido de Albiaco.
Radulfus de Albiaco & de Matiſcone.

PROVINCIA LUGDUNENSIS.

Archiepiſcopus Lugdunenſis cum duobus notabilibus graduatis.

Epiſcopi quilibet cum uno graduato.

Eduenſis.
Cabilonenſis.

Matiſconenſis ſi non vadat, mittet notabilem graduatum.

Abbates doctores in theologia & jure.

Virgiliacenſis.
Moliſmenſis.
Sancti Sequani.
Monaſterii S. Johannis de Reomo.
De Caſtellione.

Petrus de Monceiaco decanus Lugdunenſis, licentiatus in decretis.

H. *de Savoiſi* decanus Lingonenſis & licenciatus in utroque.

Johannes Guioti doctor in jure, canonicus Eduenſis.

Hugo Fabri licentiatus in decretis, canonicus Cabilonenſis.

Gaufridus de S. Amore cantor Matiſconenſis, licentiatus in utroque.

Provincialis Burgundiæ ordinis Minorum.

Digitized by Google

PRO PROVINCIA AUXITANA.

Epiſcopi.

Baſatenſis.
Tarbienſis.
Convenarum.
Lectorenſis.

Abbas Chimorræ.
Præpoſitus S. Juſtini in eccleſia Auxitana.

PRO PROVINCIA VIENNENSI.

Archiepiſcopus Viennenſis.
Quinque notabiles viri ſecum.

PROVINCIA TURONENSIS.

Archiepiſcopus Turonenſis.

Epiſcopi.

Dolenſis.
Redonenſis vel Nannetenſis.
Maclovienſis.
Trecorenſis.

Abbates.

De Nucariis.
Sancti Sergii.
Sancti Albini.

Radulphus de Parucia.
Decanus Cenomanenſis.
J. de Tegula.
Alanus de Vico.
Thomas *Giron.*
Andræas Cotini.
Dictus *Maugendre.*
Provincialis Turonenſis ordinis fratrum Minorum.

PROVINCIA BITURICENSIS.

Archiepiſcopus Bituricenſis.
Unus de ejus eccleſia.
Epiſcopus Albienſis.
Unus de ejus eccleſia, ſcilicet magiſter Jo. de Lacu.
Epiſcopus Ruthenenſis.
Michael de Albis.
Epiſcopus Lemovicenſis.
Magiſter Gaufridus de Perucia.
Epiſcopus Tutelenſis.
Præpoſitus de Bello-monte.
Epiſcopus Caturcenſis.
Abbas de Burgo-Dei.
Abbas *de Conches.*
Abbas S. Auguſtini.
Abbas de Caſa-Dei.
Dominus Petrus *Poulen.*

PROVINCIA BURDEGALENSIS.

Epiſcopi.

Xantonenſis.
Agennenſis.
Lucionenſis.
Abbas S. Maxentii.

A Decanus Pictavenſis.

PROVINCIA THOLOSANA.

Archiepiſcopus Tholoſanus.

Epiſcopi.

Mirapicenſis.
Lombarienſis.
Appamiatum.
Rivenſis.

Electus Vaurenſis.
Duo doctores.
Et duo doctores pro univerſitate Tholoſana.

B

PROVINCIA NARBONENSIS.

Archiepiſcopus Narbonenſis.

Epiſcopi.

Carcaſſonenſis.
Uticenſis.
Nemauſenſis.
Lodovenſis.
Anicienſis, licet non ſit de provincia.

Abbates.

Sancti Ægidii.
Craſſenſis.
C Anianæ.

Johannes Fayditi vel Jo. de Borno.
Fumanus Thomaſſii vel Petrus Aſtreboni.
Prior de Verima.
Dominus Guillelmus Benedicti vel ſacriſta Carcaſſonenſis.
Gaufridus de Pompadorio.

EPISTOLA MICHAELIS STENONIS
ducis Venetiarum ad cardinales.

D *Miſſum a rege Hungariæ Guillelmum de Prata ad reconciliandos cum papa cardinales ſcribit, nec poſſe interim eorum litteris reſpondere.*

REverendiſſimis in Chriſto patribus dominis epiſcopis, preſbyteris & diaconis permiſſione divina ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalibus. *Anno 1408. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.*

Reverendiſſimi patres, recepimus, & diligenter intelleximus litteras veſtras datas Piſis XXVIII. menſis Octobris proxime elapſi, continentes ut nobis placeat mandare officialibus & ſubditis noſtris, ut in omnibus terris & locis noſtris reverenter tractentur & E honorentur duo reverendiſſimi cardinales nominati in veſtris litteris, quos deſtinatis ad diverſas mundi partes pro bono unionis eccleſiæ ſanctæ Dei. Ad quas reſpondemus, quod his diebus proxime elapſis fuit ad præſentiam noſtram egregius ac ſpectabilis dominus GUILLERMUS DE PRATA comes de Porciliis, orator ſereniſſimi domini SIGISMUNDI illuſtris regis Hungariæ, ſignificans nobis quod ad curiam proficiſcitur, procuraturus nomine dicti regis reconciliationem veſtrarum reve-

rendarum paternitatum cum ſummo pontifice, & reducere utramque partem ad unum concilium congregandum. Rogavit ut nobis placeret mandare noſtro oratori ibidem exiſtenti dicta de cauſa, quod ſit ſecum ad quærendum & procurandum prædicta, aſſerens quod de brevi acceſſuri ſunt etiam oratores partium H. Bohemiæ & Alemanniæ. Qui oratori regio reſpondimus nos eſſe contentos complacere requiſitioni regiæ, & ſic præcepimus obſervari per oratorem noſtrum prædictum. Et prætcrea nobis non videtur, quod cum honore noſtro poſſimus pro præſenti dare reſponſum requiſitioni contentæ in dictis veſtris litteris, donec informati erimus de his quæ ſequentur per acceſſum dicti oratoris domini regis Hungariæ ad partes prædictas. Datum in noſtro ducali palatio die IX. menſis Novembris indictione II. MCCCCVIII.

MICHAEL STENO Dei gratia dux Venetiarum.

EPISTOLA HENRICI ANGLORUM REGIS ad Rupertum imperatorem.

Hortatur ut cardinalibus concilium celebrare volentibus faveat.

Anno 1408. Ex mſ. illuſtriſſimi dom. Chauvelin.

EXcellentiſſimo & ſereniſſimo principi RUPERTO Dei gratia Romanorum regi ſemper auguſto, fratri noſtro cariſſimo, HENRICUS eadem gratia rex Angliæ & Franciæ, & dominus Hiberniæ, ſalutem & fraternæ dilectionis continuæ claritatem.

Excellentiſſime princeps, fraterque cariſſime, poſt plurima nova nobis diverſimode nunciata de geſtis & factis domini GREGORII papæ XII. nec non & illius qui ſecum de papatu contendit, ac utriuſque collegii nuper in unam & eamdem mentis conſonantiam ſuper tollendo ſchiſmate concurrentis, ut dicitur; tamdem ex litteris reverendiſſimorum in Chriſto patrum dominorum S. R. E. cardinalium, & relatu reverendiſſimi in Chriſto patris domini F. cardinalis Burdegalenſis amici noſtri merito prædilecti, coram nobis ac dilecto filio noſtro primogenito principe Walliæ, nec non prælatis & proceribus regni noſtri quampluribus conſtituti, percepimus bonam & ſanctam intentionem, quam iidem cardinales ſemper hactenus habuerunt, prout ſe habere in præſentiarum oſtendunt, ad unionem eccleſiæ Dei, cujus occaſione dicuntur varia pertuliſſe gravamina, ſuis non parcendo laboribus nec expenſis; quodque prætextu continuationis prædicti ſchiſmatis contra votum & juramentum per ipſum dominum GREGORIUM, dum erat in minoribus conſtitutus, de cedendo papatui ſolemniter præſtitum, & poſt aſſumtionem ad apoſtolatus apicem per ſuæ manus ſubſcriptionem publice renovatum ac etiam confirmatum; jam dicti cardinales, de unanimi ipſorum aſſenſu, omnem ſubtraxerunt obedientiam ab eodem, ac pro generali concilio apud Piſas in feſto Annunciationis proxime jam futuro celebrando diſponunt, ad dictum ſchiſma penitus extirpandum, nullam aliam viam, per quam ad unionem eccleſiæ perveniri valeat, magis accommodam reputantes. Nos igitur ad prædicti domini cardinalis & litterarum prædictarum inſtantiam excitati, & conſcientia ducti, de conſenſu ſtatuum prædictorum, eidem domino ſummo pontifici litteras noſtras, juxta ſeriem copiæ per latorem præſentium ſerenitati veſtræ, ſi libeat, exhibendæ, tranſmittimus, plene confiſi, quod cum eccleſia & imperium mutuis in Deo ſuffragiis fulcire ſe debeant, ipſa veſtra ſerenitas ad viam illam inclinari dignabitur, a nobis ardentius affectatam, quæ ſanctæ matris eccleſiæ propenſius inducere valeat unitatem; quodque prælatos & principes ſui ſacri imperii ditioni ſubjectos, ac ceteros excellentiæ veſtræ benivolos & amicos efficaciter excitare curabit, ut intentioni veſtræ circa præmiſſa, quam credimus eſſe adeo placabilem, abſque difficultatis obſtaculo ſe conforment, ad gloriam & laudem illius, qui ut pacem emeret, ſanguinem ſuum fudit. Datum, *ut ſupra.*

EPISTOLA CARDINALIUM utriuſque collegii ad Carolum Francorum regem.

Ut ad futuram Alemanniæ dietam ſuos mittat oratores, qui unionis eccleſiæ negotium promoveant.

Anno 1408. Ex mſ. illuſtr. dom. Chauvelin.

SEreniſſimo ac chriſtianiſſimo principi & excellentiſſimo domino domino CAROLO Dei gratia regi Francorum veſtri miſeratione divina epiſcopi, preſbyteri, & diaconi utriuſque collegii, ſacroſanctæ R. E. cardinales, eadem gratia jam ad unionem uniti, ipſi eccleſiæ dudum laceratæ & feſſæ, ac reſurgere inchoantis, pro ejus unitatis decore, ut hactenus ſemper egiſtis, manus regias porrigere adjutrices.

Quæcumque hactenus egimus, ordinavimuſque relatibus & ſcriptionibus noſtris & oratorum veſtrorum hic exiſtentium, clare celſitudo veſtra percepit. Reverendiſſimus in Chriſto pater dominus L. S. R. E. cardinalis Barenſis, de cujus acceſſu hujuſmodi per nos deliberato, abunde Chriſtianiſſimæ caritati veſtræ ſcripſimus, hic de quinta menſis inſtantis diſcedens, verſus partes Alemanniæ ad illuſtriſſimum principem dominum RUPERTUM in novum Romanorum regem electum profectus eſt, & ad dominos Colonienſem, Moguntinum, & Trevirenſem archiepiſcopos, ſacri imperii electores, nec non alios principes

principes tam eccleſiaſticos, quam ſæculares. Poſt cujus diſceſſum nuperrime percipimus eumdem dominum electum die XXI. proxime decurſi menſis Octobris, *in Nuremberg* nonnullorum prælatorum & dominorum temporalium conventionem particularem tenuiſſe, in qua quia interfuerunt præfati domini electores, & major pars aliorum ſpiritualium & ſæcularium dominorum, nulla inde concluſione ſeu terminatione ſumta, res integra reſervata eſt dilatataque uſque ad diem dominicam poſt Epiphaniam immediate ſequentem, in qua die univerſaliter omnes Alemanniæ domini ſpirituales & temporales convenire debent, & inibi quid agendum ſit pro tota Alemannia, ultimam & totalem terminationem capere. Et quia in eventu terminationis hujuſmodi, Chriſtianiſſime princeps, negotium ſanctiſſimæ unionis eccleſiæ præcipue pendere putavimus, cum Alemannia tamquam magna Chriſtianorum pars in ſe videatur, in hac Dei cauſa non modicum habere momenti... Et licet ſperemus pro juſtitia & veritate terminationem ipſam emanaturam, tamen, ut ita ſine dubitatione ſequatur, ad videndum, agendum totis conatibus arbitramur. Quamobrem ſerenitatem veſtram totis præcordiis exoramus, ut oratores veſtros ſolemnes ſufficientes & pratticos ad ipſos dominum electum & electores placeat deſtinare, qui veſtræ celſitudinis nomine dictæ conventioni interſint, præfatam ſanctiſſimam unionis cauſam pro optato exitu promoventes, pro qua tanta charitate, ſollicitudine & tot ſumtibus laboratis, omnibuſque dominis partium illarum veſtris amicis ſcribere, ut cauſa & materia ipſa requirunt. Nullam enim opportuniorem legationem iſta mitti poſſe putamus, & quæ majorem fructum ſit Dei gratia allatura: & pro aliqua inſtructione mittendorum, mittimus domino Patriarchæ nonnulla quæ in facto conſiſtunt. Agite igitur, illuſtriſſime princeps, & quæ maxima hac tempeſtate pro reintegratione ſanctæ matris eccleſiæ, clariſſimorum majorum Chriſtianiſſimæ domus veſtræ perinclyta inſidentes veſtigia, peregiſtis, & eſtis, Deo propitio peracturi; hoc tam neceſſarium, quod tantopere quæſumus, ſicut indubia ſpe tenemus efficere celſitudo veſtra dignetur: quam ipſe Deus omnipotens feliciter augeat & conſervet ſemper promtiſſimis animis ad illius placita & grata paratum. Datum Piſis.

EPISTOLA EORUMDEM ad reginam Francorum.

Ejuſdem argumenti.

SEreniſſimæ principiſſæ dominæ, dominæ ISABELLÆ Dei gratia Francorum reginæ, miſeratione divina, &c.

Scribimus Chriſtianiſſimo principi & excellentiſſimo domino, domino CAROLO regi Francorum, ut veſtra reginalis ſerenitas per interclusam copiam poterit intueri. Totis igitur affectibus veſtram celſitudinem exoramus, ut circa oratorum miſſionem, quam uti neceſſariam tanta cum inſtantia poſtulamus, placeat apud eumdem dominum regem efficaciter, ſicuti penitus ſperamus, interponere partes veſtras, veſtræque ſublimitatis parte optime ſcribere tam principibus, prælatis, & dominis Alemanniæ vobiſcum conſanguinitate conjunctis, quam aliis quibus expedire videbitur, pro effectu ſacratiſſimæ unionis eccleſiæ ſanctæ Dei, ut dignis præconiis extollatur Chriſtianiſſima domus Franciæ, auctrix unitatis, ad decus eccleſiæ reſtitutum & pacem populo Chriſtiano. omnipotens Deus ſublimitatem veſtram feliciter augere & conſervare dignetur. Datum, *ut ſupra.*

COPIA LITTERÆ miſſæ dominis cardinalibus a rege Arragonum.

Miſſurus ſuos ad Perpiniani concilium procuratores, excuſat ſe a mittendis ad Concilium Piſanum.

Anno 1408. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chanvelin.

REverendi in Chriſto patres & amici cariſſimi, magno cum gaudio, lætaque fronte litteram veſtram recepimus, continentem multa, in quibus pro unione ſanctæ matris eccleſiæ noviter proceſſiſtis, nos attente rogantes, quatenus pro intereſſendo generali concilio, quod in civitate Piſana XXV. die Martii proxime venturi celebrare intenditis, noſtros procuratores dignaremur infallibiliter deſtinare. Recepimus, inquam, aliam litteram per illuſtriſſimum CAROLUM regem Franciæ ad veſtri requiſitionem & inſtantiam nobis miſſam, ſuper materia præjacenti: quibus ſub compendio reſpondemus, quod ſanctiſſimus in Chriſto pater dominus BENEDICTUS divina providentia ſacroſanctæ Romanæ ac univerſitatis eccleſiæ ſummus pontifex, nos, ut ſibi noſtros procuratores mitteremus confeſtim pro interreſſendo generali concilio, quod celebraturus eſt in brevi in villa Perpiniani ſuper facto unionis jam dictæ, noſtram celſitudinem eſt hortatus, & ſic obtulimus nos facturos, & peragemus de facto, Domino annuente. Ulterius ad dictum illuſtriſſimum regem Franciæ ſuper prædictis noſtros ambaxiatores in brevi mittemus, de noſtra intentione pleniſſime informatos, cum quo ſperamus, diſponente Domino, concordare. Quibus ſufficienter & bene ad ſervitium Dei & eccleſiæ honorem diſpoſitis, ad paternitates veſtras noſtros ambaxiatores mittemus, qui noſtri pro parte, ſic erga prædicta negotia ſe habebunt, quod ipſæ paternitates veſtræ debebunt de nobis rationabiliter contentari, & offerimus nos pa-

ratos ad cuncta veſtros honores concernentia, & veſtris affectibus placitura. Datum Barchinonæ ſub noſtro ſigillo ſecreto XIV. die Novembris, anno a nativitate domini M CCCC VIII.

Reverendiſſimis in Chriſto patribus dominis S. R. E. ſacro cardinalium collegio amicis noſtris cariſſimis.

EPISTOLA WENCESLAI REGIS Romanorum, ad cardinales.

Declarat miſſurum ſe regni ſui prælatos & oratores ad concilium Piſanum, modo excipiantur tamquam veri regis Romanorum oratores.

Anno 1408. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

REverendiſſimi patres, amici cariſſimi, quanta cordis affectione, quanto animi aviditate unionis ſanctæ matris eccleſiæ reintegrationem, hactenus aliquandiu præſtolatum, zelare noſcimini, teſtis eſt experientia, quæ per ſe loquitur; teſtis eſt & ſola ſcriptorum ac nunciorum veſtrorum crebra per vos nobis ceteriſque mundi principibus & fidelibus ſuper hoc tranſmiſſorum replicatio, quæ vos coram majeſtate noſtra ejuſdem unionis proteſtatur utique utiles promotores. Vos enim, ut ex tenore hujuſmodi ſcriptorum veſtrorum didicimus, in reſecandis tam pernicioſis peſtiferi ſchiſmatis contagiis, veluti fideles medicos abſque intermiſſione temporis ſollicitos, & in reducendis in ſanctæ unitatis corpore imbecilitate languentibus membris, priſtinæ ſanitati, vos redditis quam plurimum operoſos. Super quo ſinceritatem veſtram tanto altius commendamus, quanto vos per hoc non propria commoda, quin verius Chriſti fidelium jam cernimus lucra quærere animarum. ne autem ſollicitudinis noſtræ, quam ad unitatem & ſtatum eccleſiæ ſemper ultro gerimus, diligentia paternitatum veſtrarum notitiæ ſit forſitan incognita, ſeu aliquatenus peregrina: ecce ſcire placeat, quod receptis pridem ab honorabili Jeronymo de *Sydenberg* doctore decretorum ſacri palatii auditore, devoto noſtro dilecto, veſtris tam litteris quam relatibus curioſis, confeſtim illuſtres terrarum noſtrarum Sleſiæ principes, conſanguineos noſtros, ceteroſque regni Bohemiæ epiſcopos & prælatos ad nos accerſivimus, cum eiſdem de unione ſanctæ matris eccleſiæ ſalutifera conſilia inituri. Freti itaque eorum mature digeſtis conſiliis, prout ipſorum ſcripta dilucidant, juxta ſuaſionum veſtrarum hortamenta, ad generale concilium per vos ſuper feſto annunciationis glorioſæ virginis MARIÆ in civitate Piſana proxime venturo celebrari indictum, ſolemnes ambaſciatores de ſanguine noſtro decernimus tranſmittendos.* Nos enim paternitates veſtras in hoc fauſto propoſito juxta deſiderii

A veſtri vota, tamquam Romanorum & Bohemiæ rex, omni noſtra obedientia & potentia reciproce aſſiſtere volumus ſine dolo, pro ut ſuper his honorabilis magiſter JOANNES cardinalis de *Reyuſcam* familiaris, devotus, fidelis, dilectus patermitates veſtras latius informabit: cui in referendis hujuſmodi fidem noſtro nomine velitis credulam adhibere, ſingularem nobis in eo complacentiam oſtenſuri. Datum Wratiſlaviæ die XXIV. Novembris regnorum noſtrorum anno Bohemiæ XLVI. Romanorum vero XXXIII.

B WENCESLAUS Dei gratia Romanorum rex ſemper auguſtus & Bohemiæ rex.

Ad mandatum domini regis Jacobinus cancellarius Pragenſis.

*Nota. iſta clauſula intrabit litteram præcedentem ad ſignum.**

Ita tamen quod eminentiſſimæ paternitates veſtræ celſitudinem noſtram ſub patentibus litteris, ſigillis omnium dominorum cardinalium de congregatione veſtra circa eas appenſis, ante omnia aſſecurare debeant ſolida firmitate, quod eoſdem ambaxiatores noſtros ad concilium generale prædictum venientes decenter ſuſcipietis, caritative pertractabitis, ac ipſis tamquam veri & juſti Romanorum (a) & Bohemiæ regis ambaxiatoribus locum deputabitis, nec non cum conſilio & ſcientia ipſorum ſingula tam ſanctæ Romanæ eccleſiæ, quam noſtra & imperii ſacri negotia fideliter tractabitis, tractataque concludetis. Nos enim, &c. [a]

SEQUUNTUR VIII. CONCLUSIONES, *quarum dogmatiſatio utilis videtur pro exterminatione moderni ſchiſmatis.*

Ex mſ. S. Laurentii Leodienſis.

1 VEri cardinales in electione papæ vices gerunt univerſalis eccleſiæ Chriſtianæ. Patet quia per talem electionem conſtituitur papa verus vicarius JESU CHRISTI, & caput corporis ejus myſtici, quod eſt eccleſia: ſed hoc non poteſt facere niſi Chriſtus, vel ipſummet corpus myſticum, aut habentes in hoc poteſtatem ipſius ſeu auctoritatem.

2 Veri cardinales hujuſmodi eccleſiæ vices gerunt non ſolum in papæ electione, ſed etiam in iis quæ circa eam rite & legitime fiunt pro eccleſiæ unione. Patet quia electio papæ finaliter ordinatur ad unionem eccleſiæ. Nam ideo eligitur unus papa, ut in eo tamquam primo capite, ſub Chriſto ſit eccleſiæ unio. Et ideo propter unionem eccleſiaſticam eſt electio papæ, & non e contra.

3 Veri cardinales adjicientes in electione papæ juramentum ſeu votum de cedendo

(a) Hanc adjecit Wenceſlaus clauſulam, quia ab imperio fuerat deturbatus, Ruperto ejus in locum ſubrogato.

Digitized by Google

in caſu præſenti, ſcilicet pro tollendo tam diuturno & obſtinato ſchiſmate, & pro danda pace & eccleſiæ unione, hoc rite & legitime faciunt, non ſuo proprio aut privato nomine, ſed auctoritate & nomine totius eccleſiæ. Et ideo qui tali juramento & voto ligantur, toti eccleſiæ obligantur, a qua obligatione ſine totius eccleſiæ conſenſu non abſolvuntur. Patet ſatis ex præmiſſis: quæ omnia poſſent faciliter non ſolum divino & humano jure, ſed etiam naturali, ſeu ratione morali fundari.

Ex his tribus propoſitionibus inferuntur aliæ propoſitiones ſubſequentes. B

4 Quicumque tenent dominum Angelum, vocatum GREGORIUM, eſſe papam, & ejus prætenſum collegium eſſe veros cardinales, habent conſequenter tenere propoſitiones ante dictas de eis verificari, & ideo habent concedere dictum GREGORIUM per juramentum & votum factum, toti univerſali eccleſiæ & ſuos prætenſos cardinales pariter teneri, ut, quantum in eis eſt, ipſum faciant hoc juramentum & votum efficaciter adimplere, aliàs ab univerſali eccleſia reputandi ſunt perjuri & fractores voti.

5 Talis prævaricatio juramenti & voti C tam ſolemniter & in tam favorabili materia facti, non ſolum eſt graviſſimum mortale peccatum, quin immo ſi eſſet pertinax, reputandi forent non ſolum ſchiſmatici, ſed etiam hæretici, aut de hæreſi vehementer ſuſpecti.

6 Prætenſi cardinales ex obligatione juramenti & voti, & alias ex auctoritate juris divini & humani, ſi probabiliter videant dictum GREGORIUM, prout hactenus feciſſe videtur, frivolis excuſationibus & perículoſis delationibus dicti ſui juramenti & voti im- D pletionem ſubterfugere, debent & tenentur poſt debitam monitionem, ſe ab eo & ejus obedientia & communicatione ſubtrahere, & contra ipſum tamquam notorie ſchiſmaticum, & vehementer de hæreſi ſuſpectum, ac perturbatorem & illuſorem totius politiæ Chriſtianæ, procedere, & ad id faciendum alios fideles, & præcipue prælatos & principes inducere & monere; alioquin non poterunt excuſari a fautoria ſchiſmatis vel hæreticæ pravitatis.

7 Adhærentes dicto GREGORIO tamquam papæ, & præcipue majores prælati & prin- E cipes poſt debitam informationem, a cardinalibus, vel alias ſufficienter inſtructi de prædicta malitia ipſius GREGORII, tenentur ſe ab ejus obedientia ſubtrahere ſub pœna fautoriæ prædictæ.

8 Doctores ſtudiorum generalium, & præcipue theologi & juriſtæ, ac etiam prædicatores ad populum, debent & tenentur de præmiſſis fideles inſtruere, & in hoc commendandum eſt ſtudium Bononienſe, a quo

A nuper emanavit determinatio conformis ad præmiſſa.

ALIÆ CONCLUSIONES per Studium Bononienſe.

IN nomine Patris, & Filii, & Spiritus-ſancti. Amen. Primo prolata debita proteſtatione, quod ſi aliquid dixerimus, quod abſit, devians a traditionibus eccleſiæ, pro non dicto habeatur, ac ex nunc illud ex omni ſui parte revocamus. Ad quæſita per reverendiſſimum patrem dominum noſtrum legatum (a) ponimus concluſiones per univerſitatem venerabilium patrum & noſtrorum a ſacra theologia legitime approbatas. *Ex mſ. S. Laurent. Leodienſis & illuſtriſſ. dom. Chauvelin.* [a]

1. Schiſma antiquatum licet a principio ſit ſchiſma, ejus tamen per durationem & obſtinationem in fine tranſit in hæreſim, 24. q. 1. c. *Non affirmamus*, eadem cauſa & q. 3. *Inter ſchiſma*, & quod ibi notatur.

2. Stante ſchiſmate antiquato, per quod ſcandalizatur eccleſia ſancta, verus etiam apoſtolicus, voto & juramento aſtrictus ad certam viam pro tollendo ſchiſmate electam, pro eo quia alias de tollendo eo deſperatur, ubi non agit realiter & cum effectu quod in ſe eſt, & ad quod eſt aſtrictus, ſi ſe non corrigat, nutritor eſt ſchiſmatis, quod conſequenter deſcendit in hæreſim, quia quantum in ſe eſt, contra debitum caritatis, voti ac juramenti, abſque omni compaſſione nutrit populum & infantes excreſcentes ad duo capita & duas eccleſias, ad quod nota in juribus prællegatis 7. q. 1. *Novatianus* cum gloſſa ſeq. 24. q. 1. in ſumma & c. *Dicimus* in glo. 2. non obſtat quod gloſſæ illæ excipiunt papam, quia intelligi debent quando duo contendunt probabiliter de papatu recenti dubitantes, nec alter vel uterque adſtrictus eſt ad certam viam in ſchiſmate tollendo exſequendam. Ubi autem uterque aſtrictus eſt, maxime ex cauſa, quia alias operante temporis malitia & deſidia, non ſperatur unio de ſchiſmate, præſertim tam longo temporis tractu antiquato, ſi non dant pacem populo Chriſti, incurrunt ambo, quod dictum eſt, ſi rebelles exiſtant & incorrigibiles.

3. Etiam a vero apoſtolico nutriente incorrigibiliter & notorie ſchiſma maxime antiquatum, per quod ſcandalizatur eccleſia, ad quod tollendum aſtrictus eſt voto & juramento, tamquam ab hæretico recedere poſſunt & debent ſubjecti, & obedientiam ſubtrahere, ſi ex eorum obedientia palpabiliter vident nutrientem ſchiſma, in ſchiſma foveri & manuteneri, quia quantum in eis eſt, participant in crimine ejus & favent, & cum eo deſcendunt ad profundum malorum tanto gravius, quanto intelligentiores ſunt, ſapientiores & potentiores. Et hoc agere poſſunt

(a) Balthazarem cardinalem tituli S. Euſtachii.

Digitized by Google

nonobſtantibus juramentis, fidelitatibus, homagiis, aut quibuſcumque aliis obligationibus, quæ non aſtringunt ad peccatum, aut peccantem in peccato nutriendum vel juvandum, 15. q. 6. *Nos ſanctorum*, & c. *Nutritus* juxta declarationem Innocentii de doc. veritatis. Pars prima probatur 19. d. *Anaſtaſius*, & c. *Nulli* 79. d. *Si quis pecuniam*, 24. q. 1. *Schiſma* 2. q. 7. *Sacerdotes*, & quod ibi notatur.

4. Data negligentia cardinalium, ad quos ſpectat in congregando concilium contra papam etiam verum, contra votum & juramentum notorie & incorrigibiliter nutrientem ſchiſma, de quo ſupra; quorumlibet ſubditorum intereſt, & maxime conciliorum provincialium & principum, ne, cum papa nutriat ſchiſma induratum, maxime præcedente ſuſpicione de non danda pace, quæ concluditur ex geſtis præteritorum pontificum, ex recordatione & retractatione de accedendo Saonam, alia non facta præparatione reali, ad ſchiſma tollendum poſſunt humiliter exquirere papam etiam verum, ut ſchiſma tollat via jurata, & quam jurando & fovendo juſtam cenſuit. Et ſi pro viribus & realiter & cum effectu, non verbaliter tantum, non imperat * modum & viam ad implendum quod vovit & juravit, eo ſic debite requiſito, concluditur nutritor ſchiſmatis indurati & incorrigibilis, & conſequenter zelator hæreſis & diviſionis eccleſiæ ſanctæ, quæ unita debet eſſe in unico paſtore. Poteſt enim quilibet ſubditus ſuperiorem requirere & monere ad debitum implendum, & in mora & incorrigibilitate conſtituere de ſupplenda negligentia prælati, c. 1. de accuſa. *Veniens*, & quod ibi notatur. Et hoc in peccato, de quo poteſt accuſari, ut dicit gloſſa 40. d. *Si papa*, & ibi & in quo ſubditus tacendo cum eo peccato involvitur, ad quod 2. q. 7. *Paulus Petrum*, cum capitulis ſequentibus. (*a*)

* al. præparat.

[a]

Ex his infertur ad quæsitum.

Quod etiam verus papa a quolibet provinciali concilio prælatorum principalium provinciæ & clericorum qui intereſſe voluerint, convocatis ad hoc ſæcularibus principibus & dominis temporalibus provinciæ, ac principalibus viris notabilibus de populis qui intereſſe voluerint, requiſitus, ut det unionem per viam electam & juratam; ſi hoc non acceptet, & ſtatim cum poteſt non verbaliter, ſed realiter impleat cum effectu, nec aliam juſtam cauſam & neceſſario concludentem alleget, quare hoc non agit, vel viam non det aliam expeditam, per quam votum & juramentum impleat; requiſitus ſecundo a cardinalibus, ut faciat debitum ſuum, provincialia quæcumque concilia poſſunt & debent ſubtrahere obedientiam tamquam a nutritore ſchiſmatis & hæreſis, & incorrigibili, non obſtantibus quibuſcumque obligationibus, fidelitatibus, aut juramentis, quibus papæ aſtringuntur, ſint vel non de temporali juriſdictione eccleſiæ. Et hoc ne nutrientibus ſchiſma tam periculoſe antiquatum, in contemtum Dei, vilipendium ſponſæ Chriſti, & periculo animarum populi Chriſtiani, cum eis in profundum malorum demergatur.

Ex his infertur secundo.

Quod ſuppoſita tanta antiquitate tam perniciosi ſchiſmatis, & quod ambo, quia aliter deſperabatur de ſublatione ſchiſmatis, ſe obligaverunt ad certam viam voto & juramento, vel promiſſione, eis non implentibus juramenta, & incorrigibilibus manentibus, ſubditi, præſertim ſi vident ex obedientia ſchiſma magis indurari, peccant mortaliter, & tamquam nutritores ſchiſmatis & participantes in crimine, atque juvantes ſunt participes peccatorum & malorum quæ ex tam diro ſchiſmate ſequuntur, & animarum quæ damnantur.

Quod omnia dicta in papam procedunt in eo qui ſe gerit pro papa in Avenione, & tanto fortius, quanto pars ſua fuit quæ ſchiſma fecit, & quia minorem habet obedientiam, & partem noſtram ſpoliavit obedientia illa, & quia magis ingerendo ſe pro papa, magis * inclinatus eſt ad ſchiſma nutriendum, contra promiſſionem etiam ab eo antiquius factam, (*b*) proteſtando inſuper quod per ſupraſcripta nullum jus quæratur, nec quæſitum intelligatur illi qui ſe Benedictum nuncupat. * al. inveteratus eſt, & [b]

mccccvii. die xx. Decembris, nos frater Antonius de Vignacro de Bononia ſacri ordinis fratrum eremitarum S. Auguſtini, decanus reverendorum magiſtrorum collegii facultatis theologiæ, convocato, ut moris eſt, per Videllum noſtrum collegio theologorum, in quo intererant duæ partes & ultra collegii prænominati, de voluntate unanimi omnium, tamen proteſtantibus qui in principio ponuntur, prædictas propoſitiones approbavimus, & putamus atque putavimus fore veras, ſemper in omnibus ſubjicientes nos correctioni eccleſiæ ſanctæ Dei.

In Dei nomine. Amen. Viſis litteris, & exacta diligentia examinatis omnibus & ſingulis ſupradictis concluſionibus per honorabiles & eximios decretorum doctores ſacri

(*a*) In cod. Chauveliniano hic additur quod ſequitur: *Quidquid ſit de excuſationibus papæ in eundo Savonam, licet notorium ſit juramentum, & fama vigeat contra eum, ac vigens ſuſpicio, ut prædeceſſoris ſui vias ſequens dilatet cauſam, nec accedere velit ad implendum quod promiſit, ſicut tenet communis opinio; ex non acceſſu ad Savonam; ex tali tamen non acceſſu non convincitur incorrigibilis, cum poſſit moram purgare. Unde ad clare convincendum nova requiritur requiſitio, & cum effectu realiter non verbaliter tantum det præparatoria quæ poteſt dare, & quantum eſt in ſe impleat quod promiſit.*

(*b*) Quæ ſequuntur deſunt in codice Chauveliniano, in quo conſequenter hæc leguntur: *Hæc omnia dicimus ſubjiciendo correctioni eccleſiæ ſanctæ, ſi & in quantum approbentur per collegia utriuſque juris, & per reverendiſſimos patres de univerſitate theologorum, quibus corrigenda & emendanda ſubmittimus.*

Digitized by Google

collegii juris canonici civitatis Bononienſis, A collegium ſupradictum repræſentantes, ad hæc antea legitime vocatos per bidellum dicti collegii, de mandato mei Chilini *de Argille*, tunc prioris ſupradicti collegii, omnes ſupradictas concluſiones, matura deliberatione inter prædictos habita, unanimiter & concorditer approbarunt & firmaverunt, ipſas veras putantes, ſalva tamen proteſtatione, quæ in principio dictarum concluſionum ponitur, ſubjicientes ſe ſemper in omnibus correctioni eccleſiæ ſanctæ Dei. Et ita ego Chilinus *de Argille* prior dicti collegii, de mandato dictorum dominorum doctorum dicti B collegii, & in nomine dicti collegii, ſigillavi ſub anno Domini noſtri Jesu Christi MCCCC. VIII. die XXII. menſis Decembris quintæ decimæ indictionis.

Ego Nicolaus Arpinelli olim Nicolai de Rolta, publicus imperiali & communis Bononienſis auctoritate notarius Bononienſis, prædicto mandato per dominos doctores dicti collegii juris canonici, dicto domino Chilino de ſe ut ſupra ſcribendo dictis capitulis, ſubſcriptioni factæ per dictum dominum Chilinum priorem prædictum, & ſigillationi prædicti ſigilli dicti collegii, ut notarius dicto- C rum dominorum doctorum dicti collegii interfui, & de mandato dictorum dominorum doctorum dicti collegii in teſtimonium præmiſſorum propria manu me ſubſcripſi.

In Chriſti nomine. Amen. Anno MCCCCVIII. die I. menſis Januarii convocato collegio doctorum juris civilis & congregato in eccleſia S. Pancratii, in qua juraverunt duæ partes & ultra dicti collegii, viſis & examinatis concluſionibus ſupraſcriptis, ac etiam attentis & ponderatis approbationibus factis in eiſdem per venerabiles magiſtros ſacræ theologiæ, & ſucceſſive per egregios doctores de- D cretorum & ipſorum collegium, præfati doctores juris civilis unanimiter approbarunt dictas concluſiones, cum proteſtationibus in primo præmiſſis & repetitis, & nunc etiam ſe ſubjicientes determinationi eccleſiæ ſanctæ. Et ideo de eorum mandato & voluntate, ut prior dicti collegii, ſigillum conſuetum appoſui, & me hic propria manu ſubſcripſi. Ego Gaſpar de Rufinis legum doctor. Et ſimiliter mandaverunt notario dicti collegii, ut ſe in teſtimonium ſubſcriberet.

E Et ego Philippus Angelini olim Philippi de Marſiliis, publicus imperiali & communis Bononienſis auctoritate notarius Bononienſis, & nunc notarius dicti collegii, in fidem & teſtimonium omnium præmiſſorum publice me ſubſcripſi.

LITTERA UNIVERSITATIS Pariſienſis, ad cardinales utriuſque collegii.

Hortatur ad perſeverandum in bono propoſito dandi eccleſiæ pacem.

Anno 1409. *Ex mſ. illuſtriſſimi dom. Chauvelin.*

SAtis datum fuerat mortalibus, patres metuendiſſimi, ſi tales ſemper geſtaſſent animos rectores orbis, quales nunc geritis. Satis datum foret populo Chriſtiano, ſi votis veſtris ambitioſa mens contendentium & infauſta morem aliquem geſſiſſet. Sed in aborſum res vertitur. Nam omnibus pacem quærentibus, ſchiſmaticæ mentes moliuntur impedimenta. Eunt tamen quo furialis impetus calamitates. In eos tamen dolor graviſſimus redundabit. Et vos, ô veriſſimi pugiles Chriſtianæ pacis, qui & in falſis fratribus, & in regnantibus hypocritis, & in ingluvie ſchiſmatica plus quam ſcylleam rabiem eſtis experti, fortunam quam Deus dederit lætiſſimam habebitis, quia Chriſtum noſtrum ſecuti, eccleſiaſticæ perſecutionis videmini magnum diſcurſum omni diſcrimine plenum egiſſe, in eo perſeveratis, quo fortis & excelſus animus amplitudinis virtutis finem reperit glorioſiſſimum. Quid reſtat, niſi ut vobis dicamus: Donate & vos metas rebus ſervate ſecundis. Nam ſive hac, ſive alia via, ut ſpes eſt, dabit Deus finem veſtris laboribus. Itaque quo veritas trahit, quo caritas impellit, accedamus. Quidquid reliquum ſeu fortunæ ſubeſt, ferendo ſuperandum eſt. Ipſa quoque divina conſolatio a fidelibus in omnibus experta malis præſto erit, ſupplens illico quæ ferre non poteſt humana debilitas. Hoc tantum hortamur, ut in hoc extremo labore perſeverantes, non exiſtimetis hoc regnum aliquo caſu defuturum, quia principes noſtri, atque Gallorum populus, omnes denique regnicolæ ceteris rebus eccleſiæ pacis procurationem præpoſuerunt. Unum tamen inter cetera minatur periculum, in quo vos commonitos volumus, ut neutri contendentium obedientiam præſtetis, neque permittatis eorum aliquem auctoritate prætenſa concilium ingredi convocatum. Cetera quæ pro bono cauſæ Dei, exploſis humanæ perditionis fraudibus, agenda cenſemus, explicabunt reverendiſſimis paternitatibus veſtris Guillelmus *Boſratier* utriuſque juris doctor, conſiliarius, & magiſter requeſtarum hoſpitii domini noſtri regis, & Hugo *Cholet* miles cambellanus ejuſdem domini noſtri, quibus velitis in dicendis pro parte noſtra indubiam fidem adhibere. Dirigat mentes veſtras divinus Spiritus ad hoc munus deificum univerſæ Chriſtianitati ferendum. Scriptum Pariſius, &c.

Veſtri Rector & Univerſitas Studii Pariſienſis.

Digitized by Google

EPISTOLA CAROLI REGIS Francorum, ad Florentinos.

Commendat eis patres Piſis congregatos & congregandos.

CAROLUS, &c. magnificis & potentibus prioribus artium ac vexillifero juſtitiæ & populi communis Florentiæ amicis noſtris cariſſimis, ſalutem & circa eccleſiæ unionem in omnibus opem ferre.

Magnifici & potentes amici cariſſimi, auditis relatu plurimorum curialitatibus atque favoribus multiplicibus collegii, inducimur vobis grates rependere valde multas, ſed præcipue quod alias totis niſibus, ut ſubjungitur, pro conſecutione unionis eccleſiæ plurimum elaboratis. Quocirca, amici cariſſimi, vos precamur enixe, quatenus cum perſeverantia & continuatione hujus ſancti veſtri propoſiti in rejectione iſtorum peſſime meritorum, contendentium de papatu, ac obedientiæ neutralitate, ut bina vice hactenus eſtis polliciti, nobiſcum veſtra communitas, & nos, ſi uſquam aut umquam quipiam noſtrorum prædeceſſorum fuerint cum veſtris prædeceſſoribus amicitiæ benevolentia conjuncti, magis ac magis noſtræ eſt intentionis iſto reſpectu in poſterum ejuſdem veſtræ communitatis amatores ſemper fore. Ceterum, amici cariſſimi, ſuper victualium adminiſtratione pro pretio competenti moderatoque ipſis cardinalibus & aliis qui Piſas accedent facienda, animadverſuros vos eſſe precamur, & debite proviſuros, ut poteſtis, ſed maxime & maxime de ſecuritate perſonarum, cum, ut veſtræ circumſpectiones non ignorant, ex urbe mala peracta, ſchiſma, quod, proh dolor! in Dei nunc viget eccleſia, oborſum ſit. Datum, &c.

EPISTOLA DOMINI BARENSIS ad dominos cardinales.

De ſucceſſibus ſuis in Alemannia.

Sub finem 1408. aut initio 1409. *Ex mſ. illuſtriſſimi dom. Chauvelin.*

1. REverendiſſimi patres & domini & benefactores mei, poſt debitam & humilem recommendationem. A Tridento, quantum ad uſque tunc occurrerat memini me ſatis plene veſtris reverentiis ſcripſiſſe. Abinde autem nihil erat quod nuncium ad id notificandum exigeret ſpecialem, quoniam etſi per omnes civitates & oppida, mira cum veneratione, ſolemnibus proceſſionum, & occurſuum magiſtratuum & populorum apparatibus, fuerim ſemper receptus; bonum fuiſſet ad lætitiam mentium veſtrarum in Domino id ſignificaſſe; ſed quia non exigens diſtuli ad hucuſque, longum foret ſingula enarrare, quæ devotiſſimi magnates & populi Alamanni circa adventum meum ſtu-
A dioſe facere niſi ſunt. Aliqua tamen perſtringam compendio, ut ex paucis dominationes veſtræ reliqua contemplentur. Unum quippe ex meis aliquando capiendi hoſpitia & præparandi neceſſaria præmittebam, qui cum in præparatione hujuſmodi adventum meum & cauſas enarraret, continuo univerſus loci tam clerus quam populus pia devotione in Domino exultabat. Clerus autem ad proceſſionem, & primates ad occurſuum ſolemnia ſe parabant; cetera vero quæque plebs, quæ vere eſt in cunctis oppidis numeroſa, extra portam avide confluebat, quaſi divinum hominem,
B nuncium pacis cœlo demiſſum viſuros ſe arbitrarentur. Namque etſi dignitas cardinalatus propter raritatem in his partibus ſumma cum veneratione habeatur, augebat tamen eam, immo facit principaliter cauſa ſanctiſſimæ unionis Dei, quam procurare pro parte reverendiſſimarum veſtrarum dominationum ad partes has ſciebant me eſſe profectum. Propterea nec ubi populis tuta quies, ubique inter magnates diſcordiæ, ubique ſollicitudo timoris ſeu calamitas preſſionum: ita ut non ſolum propter fidei articulum, quem videntur accuratiſſime annotare; ve-
C rum etiam quia ex eccleſiæ unione quietem populis ipſis reddi, injurias tolli, fidelibus pacem reſtitui atque quietem. Igitur verbum pacificæ unionis libenter audiunt, effectum autem concupiſcunt. Neminem hucuſque reperi, qui ſtatim cum cauſam ſanctam veſtram, immo fidelium omnium, intellexerit, illam non laudaverit, adhæſeritque eidem, adverſam ut perfidioſam inimicamque ſaluti fidelium deteſtando. Quanta vero cura ſit, ut tamquam nuncius & procurator pacis ego ſine offenſione vel impedimento mandatum iter efficerem, & ſi vultus, ſi verba modoſque eorum intueri oculis non poſſitis, animis
D ſaltem ex hoc uno intelligere, ſupplico, dominationes veſtræ dignentur. Unaquæque ſiquidem terra me cum omni comitiva mea aduſque terram aliam militibus eorum atque nobilibus, armigeris ſociantibus, cautiſſime ſecurum ponere procuravit. Quid ultra? inter horridos montes & gentes feras in ipſo introitu Sueviæ duo barones inter ſe guerras mortiferas diffidebant, ſtatim cum illos tranſitus mei conſcios feci, unus ad mei ſecuritatem familiares ſuos miſit armatos, alius venit & quidem ferocior in occurſu, eam devotionem cum omni reverentia exhibens, ut
E ipſe miratus cognoverim ſanctum huic procurationi præire Spiritum, qui prava in directa dirigeret, & aſpera in vias planas. Namque non vos aut ego, ſed Deus facit hæc omnia. Ceterum ſi ſingula ſic ut geſta ſunt, percurrere ſeriatim voluero, opus ſe extenderet in nimis longum, quamquam præſens lingua vix poſſem exprimere.

2. Percurram igitur, importantiora legens ex plurimis. Prima mihi poſt Tridentum ci-

Digitized by Google

vitas Brixinenſis occurrit, ubi quamquam ubique cum proceſſionibus fuerim & populi concurſu receptus, ibi tamen ampliori honore, quo intelligentiores viros ibidem contigit reperiſſe. Pallio enim & eſculentorum potulentorumque muneribus receptus, ſolemniter in eadem progreſſus ſum, communibus dimiſſis aliis, quantum ſciebant poterantque devotionis, agentibus, ad oppidum Sprutenſe, in quo illuſtris duciſſa Auſtriæ novi electi regis Romanorum filia morabatur: quæ cum meum præſenſiſſet adventum, primum certos milites ac nobiles ad me obviam miſit, deinde ſub duobus ſucceſſivis palliis me ingredi ordinavit, excuſans ſe, quod niſi gravis utero foret, exiiſſet ipſa etiam in occurſum. Verumtamen eam in clauſtro ante portam eccleſiæ cum ſolemni comitiva reperi devotam reverentemque, ut rationabiliter annotaſſem. Prætereo hic plurima ceterorum oppidanorum circa devotionem ipſam relatu digniſſima, & cetera notabiliora percurro. Priori die ſecus lacum ad caſtrum quod *Haſbrug* in Teutonico nuncupatur, hora quaſi ſecunda noctis perveneram, verumtamen unum ex meis ad Conſtantienſem civitatem, quæ ex parte alia lacus ſita eſt, duxeram præmittendum, per quem notum ibidem feceram adventum meum.

3. Mane vero quod ſucceſſit, & ecce navis a Conſtantia ſolemniter præparata, quam cum electioribus comitivæ meæ ingreſſus ſum, ceteris cum equis in navibus aliis tranſportatis. Cum vero Conſtantiæ propinquarem, exiverunt magiſtri civium in ſcaphis, deinde primates cum reverentiis ſe obviam offerentes, ſicque ad portam civitatis delatus, ibi clerum totum cum utriuſque ſexus populo congregatum inveni, ſub pallioque receptus cum devotione populi & confluentia, non ſine preſſura proceſſi ad eccleſiam cathedralem. Inde ſervato more, ad locum manſionis ſociatus mirifice declinavi.

4 Poſtero autem die miſſam ſolemnem per omnes religiones & eccleſias nunciatam, feci me præſente in ipſa majori eccleſia celebrari, in qua duos egregios habui prædicatores, unum ſocium meum cariſſimum dominum epiſcopum Laudenſem, qui in latino ad clerum proponens, occurentis epiſtolæ cœleſtis oratoris *Semel fecit ſe offerendo dominus* JESUS ad Hebreos VII. quam mirum in modum ad ſententiam faciendæ unionis eccleſiæ, improbationiſque GREGORII & BENEDICTI, operumque eorum decrete & rationabiliter reduxit. Alius Alamannus vulgari lingua eloquenter de eiſdem, ſicut mihi fide digne relatum extitit, prædicavit. deinde ad prandium quoſdam abbates, canonicos, & primates habens quam plures, ſanctam cauſam veſtram intelligi illis dedi, priores & gardianos religioſorum ordinum advocavi atque magiſtros, quibus litteras generalium ſuorum of-

A tendens, quotidie prædicare veſtræ veritatem juſtitiæ induxi: ac ſic per diem totam ibidem moram trahens, ædificaſſe credo ſtructuram bonam in juſtitiæ veſtræ templo.

5 Mane autem ſuccedente, navis mihi, univerſitate diſponente, parata eſt, quam ingreſſus, equis per terram euntibus ad oppidum Scafhuſenſe, inde ad Baſilienſem civitatem perveni. Ibi facta ſunt mihi majora prioribus ad honorem. Namque quantus militum nobilium, quantuſque populi cum ſolemni clero concurſus fuerit cum pallio, quæve viſitatio eorum ad hoſpitii mei locum, quantave omnium geſtorum ſolemnitas non

B facile ſcripſerim. Sed ſuccedente die, populo ad majorem eccleſiam convocato, ſolemni ritu miſſam celebrari feci, in qua idem ſocius meus cariſſimus dominus Laudenſis epiſcopus, proponens *Ecce mitto angelum meum*, commiſſi mihi miniſterii a reverentiis veſtris illi æternæ redemtionis ſanctiſſimæ comparavit juſtam cauſam veſtram, per omnes partes explicans & alterius perfidam pravitatem. Similiter & alius in Teutonico prædicator. deinde in prandio magiſtros & conſules civium primateſque habui cum eccleſiaſticis plurimis illos curans verbo veſtræ reficere veritatis. Similiter & ordinum priores ac præſi-

C dentes informatos feci, omneſque viſi ſunt animis ſancto veſtro propoſito inhærere, perverſitatem de papatu contendentium deteſtantes.

6 Hic cum animo recenſerem, quod à Tridento, immo ab ipſis Italiæ finibus ulterioribus ad civitatem hanc Baſilienſem per xx. jam dies & ultra continua itineratione, per illuſtris ducis Auſtriæ territoria, interjectis admodum paucis aliis, pervenerim, accepiſſemque nonnullas terras habere ulterius, eſſeque ejus potentatum magnum, nec ab hinc ultra v. aut vi. milliaria Teutonicorum ſeorſum diſtare, cogitaremque ad cau-

D ſam veſtræ juſtitiæ plurimum pertinere, ſi ipſius ſublimitatem de ipſius cauſæ meritis informarem: Decrevi a directo itinere aliquantiſper divertere, & ad illum perſonaliter me conferre. Vix prius cum conſiliariis meis iſta decreveram, & ecce nuncius cum litteris reverendiſſimi in Chriſto patris & domini, domini mei B. ſancti Euſtachii legati Bononienſis, complementi ſancti hujus propoſiti procuratoris vigilis & laudabilis in æternum, per quas me idem dominus adviſatum reddebat, GREGORIUM impedimentum tranſitus Alamannorum ad veſtrum concilium procurare,

E ſuumque conciliabulum celebrare, provide fore cum illuſtri domino duce præfato remedium adhibendum. Confirmavit me igitur in ipſius propoſito tam veneranda monitio, ſapiens & curioſa domini mei prædicti, ipſiuſque mandatis obtemperans, a Baſilea conſilio magiſtrorum civium & optimatum per navim recedens, ad oppidum perveni, quod

Digitized by Google

in ſchiſmate adhæſerat Benedicto. Cum vero oppidani jam me venientem ſentirent, nullo ſub honore me recipere procurabant. Verum cum pro pace & unitate eccleſiæ me intellexerunt venientem, pallio confeſtim parato, cum clero & proceſſione, atque exultatione totius populi me ſolemniter receperunt. Inde acceſſum meum præfato illuſtri domino notum feci, qui apud notabile oppidum ſuum, Friburgum nomine, diſtans per tria Teutonicorum millaria, manebat. Redeuntes ab illo nuncii ſalvum conductum ejus reportarunt, etiam non petitum, quodque me libenti videret animo, de acceſſu tamen facerem pro meæ libito voluntatis. Paulo poſt duo, ejus conſiliarius miles & ſecretarius, ad me venerunt oratores, qui illum nocte ex ingruentibus cauſis equitaturum aſſeverabant, petentes etiam verbis, quæ ipſe idem, ut infra inſeretur, litteris poſtulavit. Continuo illis cauſam mei adventus expoſui, & dicto domino etiam per litteras meas ſcripſi, rogando, ut tantis rebus, quantis cum eo forem tractaturus, ceteras aliquantis per poſtponeret, & meum expectare dignaretur adventum. Qui nocte litteris meis receptis, ſine mora quoſdam milites alioſque armigeros ad me miſit, quorum comitiva ſecurus, ſerenitatem ſuam adirem.

7 Jam meridie venientibus illis confeſtim iter arripui. Et quia tria Teutonica milliaria quindecim ſunt latina, in tanta brevitate dierum, mulis ſalmigeris equitum celeritatem impedientibus, dies ceſſerat jam in noctem, quando ad duo latina milliaria a Friburgo oppido occurrentem cum magno Baronum, militum & armigerorum comitatu inveni, & poſt dignos applauſus, facibus innumeris noctis tenebris ſuperatis, ad eccleſiam, præcedente clero, proceſſionaliter primum, deinde ad ordinatum hoſpitium me reduxi, & inter ſic faciendum miram modeſtiam dicti domini annotavi. Namque nox erat & pluvia, & cum eccleſiam eſſem ingreſſus, in ea faciens cerimonias conſuetas, foris ipſe remanſit ſub dio expectans, ad hoſpitium cum imbrium patientia me reducens. Reddito autem terris ſole, pro reverendo in Chriſto domino epiſcopo Brixinienſi, qui de primis eſt conſiliariis ejus, miſi. Quo de ſingulis, quantum opus fuit, per ſeriem informato, cauſam veſtram intelligere & eidem viſus eſt animo adhærere. Poſt prandium autem ipſe illuſtris dominus ad hoſpitium ipſum perſonaliter cum conſiliariis ſuis advenit, quocum magna de omnibus reverentiarum veſtrarum geſtis & Gregorii locutio mihi fuit, poſtque multas ſuaſiones pluraque ſeparatim cum conſiliariis hinc inde facta conſilia, concluſio tandem iſta, quod intendit per omnia ſacro veſtro collegio circa unionem eccleſiæ inhærere, & ad concilium mittere, & futuro ſummo eligendo ponti-

A fici credere & parere. Ipſe quoque petitionem mihi fecit fieri ſecundum ſeriem copiatam, ut in inſtrumento inſertam. Quam ſiquidem petitionem ſuo ſigillatam ſigillo, & ſubſcriptam a ſecretario ſuo recepi, atque teneo ad cautelam. Ceterum ea recepta & accurate conſiderata, cum reverendis in Chriſto patribus ſociis & conſiliariis meis, plene cum omnibus dependentibus & connexis diſcuſſi eamdem. Et attento quod eſt incredibilis potentiæ, domini novi electi Romanorum regis gener, & magnum ceteris principibus & populis Alamanniæ exemplum, delibera- B vi concludere cum eodem ſecundum inſtrumenti publici ſeriem, præſentibus retro ſcriptam,

8 Sequenti ſiquidem mane illum ad principalem eccleſiam oppidi populoſi, cum ſolemni apparatu celebrandæ miſſæ multitudiniſque concurſu, ante miſſæ incohationem, eodem domino duce coram me humiliter genuflexo & petente, ut ſupra, aſtantibus multis baronibus, militibus & nobilibus, clero & populo inſpicientibus, juramento prius præſtito, & prædicto promiſſionibus factis, extitit abſolutus, ſtetitque in miſſa ſemper capite diſcooperto; & miſſa finita, C me ad hoſpitium uſque reduxit. litteras etiam ſuas fieri fecit damnationibus veſtris, pro ut in incluſa copia poteritis annotare, quas conſervo ſimiliter, & alias ſubditis, quarum unam mitto inter præſentes, cum habeam duplicatas, ut alia ad ſubditos deſtinetur.

9 Altera autem die magna cum comitiva ad *Briſachen* oppidum, quod eſt etiam ſuum, perſonaliter me conduxit: & inde mane poſtero cum equitum & peditum comitiva, uſque in Columbrienſe territorium, ubi nonnullos oppidanos procuratione dicti D domini reperi in occurſum. Inde a me quanta cum humilitate & reverentia receſſerit, colligite deprecor ex prægeſtis. Proceſſi itaque ad imperiale oppidum illud, ubi ante portas in morem ſolemnem clerum, magiſtros oppidanorum, & populi magnam partem inveni. Quatuor ex primatibus pallium deferentibus, ſicut etiam ex omnibus locis ſuperioribus extitit obſervatum, receptus ſum & mirifice honoratus.

10 Succedente die ad oppidum *Sclileghe* ſociatus optime a Columbrienſibus, ad uſque E tuimentum *Sclilche*, ubi alii nobiles ejuſdem oppidi præaviſati a Columbrienſibus occurrerant: a quibus receptus, ad oppidum ipſum, quod etiam imperiale eſt, proceſſi in vigilia feſti dominicæ nativitatis. Illorum quoque oppidanorum quam reverens ſit devotio, ex ſolo hoc actu poſſunt dominationes veſtræ colligere. Erant eo die immenſo frigore in glaciem aſtrictæ aquæ, & nubes deſuper ſolo aquilone compreſſæ, nivem minutiſſimam raramque diſtillabant, ita quod omnium membra pene rigebant. Cum per oppidum

ab

ab eccleſia ad hoſpitium ducere, contingeretque ut fluvium per ipſum oppidum defluentem tranſvadarem, cum pons eſſet inequitabilis, opus foret, duo milites quatuorque nobiles mulam regentes, deferenteſque pallium, a me inſtanter moniti & rogati, ut per pontem tranſirent, nullo pacto voluerunt devotum miniſterium linquere, ſed per aquam ad femoralia uſque attingentem, non ſine compaſſione animi mei, licet in domino collætarer de tanta affectione eccleſiæ uniendæ & reverentia ejus, cum gaudio tranſmearunt.

11 Porro feſto die ſequenti ſolemni in miſſa & apud eccleſiam principalem, coram omni populo per eloquentem unum fratrem ordinis Eremitarum totam cauſam veſtram cum deteſtatione perfidiæ & obſtinationis alterius feci clariſſime prædicari, habuique quoſdam de primatibus mecum in prandio, merita cauſæ veſtræ, immo fidelium omnium per fideles & idoneos interpretes aperiendo.

12 Ab inde quamprimum altera lux reddita terris fuit, præmiſſis ad Argentinam domino epiſcopo Laudenſi, & domino Roberto, & domino Johanne de Bononia doctoribus, ac magiſtro Johanne *Creit*, quoniam ante præmiſeram ſolum dominum Johannem de Bononia, qui ad me in dicto oppido ſero redierat, dicens Argentinenſes in exhibitione honoris, maxime clerus, propter ſententias GREGORII hæſitare, comitatus ab oppidanis ipſis, & in oppido Argentinenſis territorii, quod a civitate per milliaria Teutonica tria diſtabat, ſum etiam honorifice, ſicut prius, pro qualitate oppidi hoſpitatus. Non enim alius civitati propinquior idoneus erat locus.

13 Summo autem mane poſtero inde diſcedens circa meridiem, ad Argentinenſem civitatem perveni, & prope portam in quodam monaſterio, præparationis cauſa declinavi. Continuo duo, quos præmiſeram, ad me venerunt, aſſerentes in civitate diverſas eſſe ſententias, proceſſiones cardinalibus facere non conſueviſſe, rem omnem ſuper hoc tractatu in incerto pendere, donec provinciale ſit concilium celebratum, quod uti ſcitis in Francofordia in octava Epiphaniæ debet ſolemniter celebrari, & ſimilia, quæ mentem meam & eorum qui mecum ſunt commoverunt, nec rationes multiplices per illos quos præmiſeram allatas & concludentiſſimas, niſi taciturnitate, ad effectum aliquem admittebant, quamquam diſcrepationes in clero & populo plurimæ fuerunt & diverſæ. Advenientibus tamen Cordeſanis, & notis civibus aliquibus præcedentibus, ſalvus & diſpoſita comitiva mea in ordinem, in civitatem proceſſi, in qua numeroſum populum per magnam ſtratam undique confluentem inveni, & majorem etiam viſitavi. Inde ad hoſpitium meum me contuli præparatum. Et ecce magiſter Scabinorum & omnes magiſtratus ad me cum multitudine militum & nobilium advenerunt, excuſationes, quod debitum non fecerant allegantes. Puto quia viderunt res & ſtatum veſtros non abjectos, uti illis fuerat fortaſſe relatum. Sunt enim mecum equites numero centum; quibus, Spiritus-Sancti gratia miniſtrante, reſpondi ſanctum veſtrum propoſitum & acceſſus mei miniſterium reſerando; ita ut ſtatim converſi fuerint in aſſenſum, deinde ab ipſis ſui piſcibus & eſculentis & potulentis donatus; quos ad prandium invitavi in diem ſequentem benivole acceptantes. Poſt hos & ecce eccleſiæ majoris capitulum, quos, ut expedire viſum extitit, reprehendens, & merita veſtræ ſanctiſſimæ cauſæ illis aperiens, reduxi, ut illos pudere confiterentur; quamquam idem capitulum ſeſe plurimum, quod per eos non ſteterit, excuſaret; & in vero reperi per eos non ſteriſſe; ſed per alia capitula aliarum ſolemnium eccleſiarum, in quibus erat præpoſitus unus ſenior, cujus mentem ſathan ingreſſus fuerit, omnia bene diſponenda perturbans. Tandem idem eccleſiæ majoris capitulum emendationi neglectorum & non factorum ſe ſubmiſit, & concluſum fuit, quod miſſam ſolemnem in ipſa eccleſia facerem celebrari ſequenti mane, quo dies fuit Veneris Innocentium, quodque ad hoſpitium proceſſionaliter ſolemni more venirent, inde me ad eccleſiam perducturi.

14 Ipſis deinde recedentibus ſub concluſione hujuſmodi antedicta, ceteri de aliis capitulis advenerunt, & ſenex ille: quibus verbum faciens de juſtitia cauſæ veſtræ, prout ipſe Spiritus dedit, cum rationabili cordis reprehenſione, factis per eos quibuſdam rationibus & plene etiam confutatis, nequam ille ſpiritus de corde ſenis in verbo veritatis ejectus eſt, & omnes erubeſcere, ſinguli culpam recognoſcere incœperunt, ſupplicantes veniam, & cum emendare velint, poſſint cum majoris eccleſiæ capitulo intereſſe.

15 Et factum eſt quod ſequenti mane omnes religiones, omnia eccleſiarum capitula, cleruſque numeroſus proceſſionaliter ad hoſpitium ſe contulerunt. Venerunt etiam magiſtri ſcabinorum, & omnes magiſtratus convenerunt, multi barones, milites, & nobiles, & numeroſa populi multitudo, & me exeuntem ſub pallio receperunt, quod milites quatuor deferebant, quorum nepos domini archiepiſcopi Colonienſis unus erat, tres tandem milites tenebant. Unus præibat etiam cum capello, ceteri magnates & primas præibant. Quantus utriuſque ſexus populus per ſtratas & feneſtras manens, ad eccleſiamque procedens, commodiorem locum tempuſque ſcribendi exigeret. Quantus in mirabili illa eccleſia apparatus fuerit, ex aliis dominationes veſtræ concipiant. Miſſa autem ſolemniſſime inchoata, atque procedente in ritum,

dominus epiſcopus Laudenſis ſub propoſitione decantati evangelii *Fuit homo miſſus a Deo*, quantum dici poſſet, de veſtro ſancto propoſito & veſtris juſtiſſimis operibus prædicavit. Provincialis miniſter ordinis Minorum, qui ſinceri cordis & ferventis voluntatis eſt in cauſa veſtra, immo Dei, in Teutonico etiam pleniſſime prædicavit. Finita miſſa majore, dictis capitulis, & aliis, ſicque ordinibus religioſorum præcedentibus, ad hoſpitium me retuli; iiſdem magiſtratibus, baronibus, militibus, ac nobilibus ſociatus, cum quibus caritative in eo hoſpitio, videlicet cum principalibus pranſus fui. Quid tandem mihi ad honorem amplius fieri potuiſſet? Et quidem exiſtimo non levem rem hanc eſſe in ſtatera diſponendorum in concilio ipſo. Namque civitas potens eſt, & de primis Alamanniæ univerſæ. In his omnibus vicarius generalis domini Argentinenſis epiſcopi fuit, ipſiuſque domini epiſcopi recepi litteras tenoris videlicet ſubſequentis.

14. *Reverendiſſimo in Chriſto patri & domino domino L. cardinali Barenſi, domino meo ſingulariſſimo W.* (a) *epiſcopus Argentinenſis ad paternitatis veſtræ reverendæ mandata paratus, recommendatione præmiſſa. Reverendiſſime pater & domine mi ſingulariſſime, de adventu veſtræ reverendiſſimæ paternitatis ad civitatem Argentinenſem, intellexi, de quo multipliciter fui & ſum gaviſus, & toto cordis deſiderio affectavi veſtram benignam & reverendam paternitatem viſitare: ſed propter inopinatas cauſas ad præſens occurentes, & inſultus inimicorum partium mearum, non poſſem commode, nec valeo recedere de oppido* Zalome, in quo ſum pro cuſtodia aliorum locorum. Idcirco quantum poſſum & valeo deprecor affectuoſe, quatenus paternitas veſtra reverendiſſima ad præſens me dignetur habere excuſatum, quod perſonaliter non veni, prout affectabam. Si tamen omnino paternitas veſtra reverendiſſima mihi præcipiat, omnibus prætermiſſis, non obmittam ad R. P. properare, quam, &c.*

* f. Saverna.

15 Qualia uſque in hanc horam geſta ſunt, puto me pro parte notabiliora expoſuiſſe; cetera quæ imminent non attingam: ſentiens apud Coloniam a Theodorico *Nyem* relata, qui meas ſubinde receperat litteras, cum quibus à Piſis & domino Colonienſi ſcripſeram acceſſum meum. Venerabilis vir dominus abbas S. Juſtinæ Paduanæ, ſtatim verſus me, ad informandum de ſingulis, quæ ipſe repperit regreſſus eſt, quem apud Argentinam inveni: biduo ante prævenerat me expectans, cujus informatione & aviſationibus uſus ſum. Eſt enim providus & fidelis, & merito ponendus inter caros. Eo referente, percepi & aliis etiam fide dignis, quod octava Januarii dominus archiepiſcopus Moguntinus concilium ſuum facit, in quod quid in provinciali apud *Francoford* ſentire debeat, providebit. In illo itaque intereſſe, niſi alia melior ratio me moverit, diſpono. Non enim parva res erit ad juſtitiæ veſtræ certitudinem, ſi ibidem pro vobis fuerit ſtatutum. Propterea cras hinc, Deo auxiliante recedam, ſocium meum abbatem reducens, & cum apud Spiram fuero, quid ſuper progreſſu ulteriori facturus fuero, rebus ibidem melius cognitis, conſilio adhibito, deliberabo, eo inſpirante, qui numquam deſtituet cauſam ſanctam ſuam. Namque rex Romanorum proximior eſt ad civitatem Spirenſem, quam dominus Maguntinus. Non enim in Francofordia, uti ſentio, eſt ad præſens, ſed apud *Hildelberg*. Ideo providendum.

(a) Willelmus comes Dieſtenſis.

15 Litteras dominationum veſtrarum hic etiam recepi, apud Piſas XXIII. Novembris datas, cum copiis intercluſis, quas reverenter perlegens, & accurate conſiderans, juſſiones veſtras & aviſamenta curabo, quantum de ſuperna gratia dabitur adimplere. Novit dominus, noverunt & hi qui ſunt horum laborum participes mecum, ex quo a pedibus reverentiarum veſtrarum, maxime poſtquam Alamanniæ fines attigi, nullum temporis momentum infructuoſum permiſi decurrere circa mandati itineris & commiſſorum exſecutionem, ſicque curabo in futurum. Scribo magnificis & excellentibus dominis Florentinis in generali & ſub compendio nova hæc. Vos autem ſi videbitur ea poteritis ſerioſius reſerare. Datum Argentinæ.

LITTERA DUCIS AUSTRIÆ ad cardinales.

Promittit ſe eis ſuos ad concilium oratores miſſurum ac ditionis ſuæ prælatos ut ad illud veniant hortaturum.

Reverendiſſimi in Chriſto patres & domini, domini cardines eccleſiæ Dei veriſſimi, Fredericus Dei gratia dux Auſtriæ, &c. poſt devotam recommendationem in domino & reverentiam debitam in eodem. Dudum ſiquidem cum promiſſiones, juramenta & vota de papatu contendentium eorumdemque litteras de ceſſione facienda ob cauſam tollendi ſchiſmatis, & unitatem in Dei eccleſia reducendam, conſideraremus, exultavimus in Domino, gratias illi agentes, qui ſuper anguſtiis fidelium ſuorum miſertus, temporis plenitudinem venire fecit, quo tam exitiale malum de medio ipſorum fidelium tolleretur. Poſtquam vero intuitu pacis, ſuper fundum carnalium affectionum zizania ſeminante, cognovimus non teneri in promiſſorum, juramentorum, votorumque, ac Chriſticolis ſignificatorum obſervationem, & proinde corpus eccleſiæ in difformitate bicipiti ſub tanta Chriſtianorum perverſitate teneri, corde compuncti ſumus, quaſi Altiſſimus adhuc ſuper humana deme-

Anno 1408. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chanvelin.

Digitized by Google

rita virgam ultionis extendere non ceſſaſſet. Verum nova lux ſpei pacis in domino deinde illuxit, quando in templo fidei Chriſtianæ cardines ad tollendam ſciſſuram, ſancto inſpirati flamine, in caritatis vinculo convenerunt, ſicut fama prævium. Deinde adveniente pro parte veſtra reverendiſſimo in Chriſto patre & domino, domino L. S. Romanæ eccleſiæ cardinali Barenſi digniſſimo, apertius fuit nobis facta veſtri catholici propoſiti circa uniendam Romanam eccleſiam juſtitia nota. Ipſum itaque omni devotione & reverentia debita, nomine veſtro, & tanti boni cauſa, pro Romana eccleſia venientem recipientes, ab eodem ſpeciales gratias cupivimus, quas ejus benignitate nomine veſtræ unitatis, ſummam gubernationem ipſius eccleſiæ effectualiter continentes, obtinuimus, prout ipſe idem veſtris reverentiis reſerabit. Porro nos ita publicum bonum, ita Chriſtianæ fidei allicit firmamentum, quod in hoc ſancto propoſito eccleſiæ uniendæ, & reverentias veſtras ſequi, atque juſtitiæ veſtræ favere in omnibus poſſibilibus noſtris intendimus pleno animo & ſincero corde, quantum de jure poſſumus & tenemur, noſtroſque etiam procuratores ad generale concilium per vos indictum Piſas, tantummodo ſi legitime impediti non fuerimus, tranſmittemus, ſingulos in noſtra ditione prælatos atque communitates conſiſtentes, ad veniendum mittendumque ad id concilium veſtrum ſuo tempore effectualiter hortaturi, & quantum permittet modeſtia inducemus, reverentias veſtras ad continuationem tam ſancti & mundo neceſſarii veſtri circa uniendam eccleſiam propoſiti, uſque ad perfectionem ejus incluſive, dante Domino, devote & humiliter in Domino exhortando. Datum in oppido noſtro Friburgæ &c.

Reverendiſſimorum in Chriſto patrum dominorum ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalium collegio venerando amicis noſtris cariſſimis.

SEQUUNTUR

aliqua propoſitiones utiles ad extinctionem præſentis ſchiſmatis per viam concilii generalis.

Anno 1409. Ex mſſ. ſancti Laurentii Leodienſis & Chauveliniano.

1 IN unitate capitis Chriſti plene & perfecte conſiſtit unitas corporis myſtici totius eccleſiæ Chriſtianæ, juxta illud Apoſtoli: *Chriſtus eſt caput eccleſiæ*, & illud: *Omnes unum corpus ſumus in Chriſto.*

2 Licet papa in quantum Chriſti vicarius quodammodo dici poſſit caput eccleſiæ, tamen eccleſiæ unitas non neceſſario dependet aut originatur ab unitate papæ. Patet ex prima, & etiam quia nullo exiſtente papa, ſemper eccleſia remanet una, juxta illud Canticorum: *Una eſt columba mea*, & juxta illud ſymboli: *Unam ſanctam catholicam & apoſtolicam eccleſiam.*

3 A Chriſto capite ejus corpus myſticum, quod eſt eccleſia, originaliter & immediate poteſtatem habet & auctoritatem, ut ad ſuam unitatem conſervandam rite valeat ſeipſam aut generale concilium ipſam repræſentans congregare. Patet ex illo verbo Chriſti: *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ego in medio illorum ſum.* Ubi advertendum eſt, quod non dicit *in nomine Petri*, vel *in nomine papæ*, ſed *in nomine meo*, dans intelligere, quod ubicumque & a quocumque aggregentur fideles, dum tamen hoc fiat in nomine ſuo, hoc eſt in Chriſti fide, & pro eccleſiæ ſuæ ſalute, ipſe aſſiſtit eis tamquam infallibilis director & rector.

4 Non ſolum auctoritate Chriſti, ſed etiam communi jure naturali, præmiſſam auctoritatem ſive poteſtatem habet corpus myſticum eccleſiæ Dei. Patet, quia quodlibet corpus naturale naturaliter reſiſtit ſuæ diviſioni & deſtructioni; & ſi ſit corpus animatum, naturaliter congregat omnia membra, omneſque vires ſuas ad conſervandum ſuam unitatem, & repellendum ſuam diviſionem. Similique modo quodlibet corpus civile, ſeu civilis communitas, vel politia rite ordinata, adeoque corpus ſpirituale ſeu myſticum eccleſiæ Chriſtianæ, quod ordinatiſſime compoſitum eſt, propter quod eccleſiaſtica politia in Canticis deſcribitur *velut caſtrorum acies ordinata*, ſimili modo uti poterit ad ſuam unitatem conſervandam & quamlibet ſchiſmaticam diviſionem repellendam, tamquam ſuæ ordinatiſſimæ compoſitionis deſtructivam.

5 Præmiſſa auctoritate & auctoritativa poteſtate uſa fuit eccleſia primitiva. Patet, quia in actibus apoſtolorum quatuor leguntur concilia generalia congregata, & non habetur quod auctoritate Petri fuerint convocata, ſed communi conſenſu eccleſiæ, & in uno Jeroſolymis celebrato non Petrus, ſed Jacobus illius loci epiſcopus legitur præfuiſſe, & ſententiam protuliſſe.

6 Poſt incrementa naſcentis eccleſiæ primitivæ, præmiſſa auctoritas & poteſtas congregandi generalia concilia, rationabiliter limitata fuit & reſtricta, ſic ſcilicet quod ſine auctoritate papæ nulli liceret concilia hujuſmodi congregare. Patet ex juribus communibus, quæ habentur in decretis & decretalibus; & ratio fuit, ut honoraretur ſedes apoſtolica, & obviaretur hæreticis & ſchiſmaticis, qui quandoque ad libitum per potentiam principum ſæcularium concilia vocari & congregari procurabant ad ſuorum errorum fulcimentum.

7 Præmiſſa limitatio ſeu reſtrictio non tollit quin prædicta auctoritativa poteſtas ſemper abſolute remaneat in ipſa univerſali eccleſia. Patet, quia jura poſitiva non poſſunt ab eccleſia abſolute tollere illam poteſtatem quæ ei competit divino & naturali jure.

Digitized by Google

8 Non obſtante limitatione & reſtrictione præmiſſa, in certis caſibus eccleſia ſine auctoritate papæ poteſt generale concilium celebrare. Patet ex prædicta, & etiam quia quod eſt in favorem eccleſiæ introductum, non eſt in ejus damnum & grave periculum obſervandum. Sed prædicta limitatio ſeu reſtrictio, quæ in favorem eccleſiæ jure poſitivo legitur introducta, ut dictum eſt, poſſet in certis caſibus eidem graviſſime præjudicare, & ſpecialiter poſſunt tres caſus aſſignari. Primus eſt, ſi vacante ſede occurreret hæreſis vel alia eccleſiæ perſecutio, cui eſſet per generale concilium obviandum. Secundus eſt, ſi in caſu neceſſitatis vel manifeſtæ utilitatis vocandi concilium, papa eſſet furioſus, vel hæreticus, vel alias ad hoc inutilis aut inſufficiens, vel ſi ſuper hoc requiſitus concilium vocare recuſaret, aut damnabiliter negligeret. Tertius, ſi plures eſſent contendentes de papatu, ita quod nulli eorum tota obediret eccleſia, nec ad alicujus eorum aut amborum ſimul vocationem compareret, ſicut eſſe videtur in præſenti ſchiſmate. In his ergo & ſimilibus caſibus clare patet ex præmiſſis, quod abſque auctoritate papæ poſſet & deberet eccleſia generale concilium celebrare.

9 Jura poſitiva, quæ communiter dicunt quod abſque auctoritate papæ non eſt fas generale concilium congregari, debent civiliter intelligi; ſcilicet quando eſt unicus papa concorditer ab eccleſia receptus, ad congregandum hujuſmodi concilium, evidente utilitate, idoneus & apparatus. Patet ex prædictis, & ex doctrina Ariſtotelis in Ethicis, ubi loquitur de epicheia.

10 Pro ſedando præſenti ſchiſmate, abſque papæ auctoritate, immo ipſo contradicente, poteſt auctoritate univerſalis eccleſiæ generale concilium congregari, & non ſolum per dominos cardinales convocari, ſed etiam in caſu per quoſcumque fideles, qui vel auctoritativa poteſtate, vel caritativa monitione ſcirent, ſi poſſent, ad exſecutionem tanti boni cooperari. Patet ex præmiſſis, & etiam quia in tanta neceſſitate omnes fideles, & ſpecialiter majores & potentiores debent eccleſiæ ſuccurrere, & malis ejus tam evidentibus celerius occurrere. Poſſent autem ad præmiſſa rationes & auctoritates tam divini quam humani juris indici; ſed bene affectatis iſta ſufficiunt, & in fundamento prædicto poſſent ſæpe ædificari aliquæ aliæ propoſitiones magis particulariter reſpicientes concilium nunc in civitate Piſana convocatum, quas dimitto, quia ita clare ſequuntur ex præmiſſis, ut eas non ſit neceſſarium bene intelligentibus amplius declarare. In civitate Aquenſi prima Januarii anno MCCCCIX. per P. epiſcopum Cameracenſem.

EPISTOLA PETRI EPISCOPI CAMERACENSIS *ad cardinalem S. Angeli.*

Anno 1409. Ex mſſ. S. Laurentii Leodienſis, & illuſtriſſimi dom. Chauvelin.

REverendiſſime pater & domine mi metuendiſſime, humillima recommendatione præmiſſa. Scripſi nuper domino priori magnæ Carthuſiæ & magiſtro VINCENTIO ejus fratri cedulam ſupraſcriptas propoſitiones continentem, & ex certa cauſa V. R. paternitati alias declaranda. Et quia ſuper prædicta materia ab eis ſpero habere aliqua bona nova, deliberavi ab hoc loco ire uſque ad Taraſconem, & ibi eorum reſponſum expectare. Supplico veſtram reverendam paternitatem, ut præſentem cedulam velitis communicare dominis meis cardinalibus Peneſtrinenſi, Albanenſi, Oſtienſi, de Thureyo, & mihi de novis veſtris aliquid intimare. R. V. P. ad cujus beneplacita ſum paratus, conſervet Altiſſimus feliciter & votive. Scriptum in civitate Aquenſi IV. Januarii manu propria

Veſtri humilis ſervitoris PETRI epiſcopi Cameracenſis.

Reverendiſſimo in Chriſto patri & domino meo metuendiſſimo, domino cardinali S. Angeli.

CONCILIUM (a) AQUENSE ex Arelatenſi, Ebredunenſi & Aquenſi provinciis congregatum. [a]

FUERUNT ORDINATA QUÆ SEQUUNTUR IN FRANCIA.

Anno 1409. Ex mſ. ſancti Laurentii Leodienſis.

PRimo, quod prælati utantur libertatibus ſibi competentibus.

2. Item, quod non curetur de reſervationibus factis per dominum BENEDICTUM.

3. Item, quod ad beneficia electiva eligant capitula ſeu illi ad quos ſeu ad quæ ſpectat eligere.

4. Item, quod collativa conferant ordinarii.

5. Item, quod ordinarii ſuppleant negligentias exemtorum ſuæ diœceſis, ſi non habeant alium ſuperiorem a papa.

6. Item, durante hoc tempore delegati papales non procedant etiam in cauſis cœptis.

7. Item, quod cauſæ cœptæ coram delegatis papalibus, continuentur coram ordinariis a quibus non fuit appellatum, in ſtatu in quo erant coram delegatis prædictis.

8. Item, quod cauſæ pendentes coram delegatis papalibus non continuentur coram

(a) Hunc titulum qui in codice deerat, nos hic appoſuimus propter ea quæ leguntur in fine: nulli tamen dubitamus quin eadem in aliis Galliarum provinciis ſtatuta fuerint.

Digitized by Google

ordinariis, a quibus fuerat appellatum, ſed A coram ſuperioribus ipſorum.

9. Item, quod deficientibus ſuperioribus, ut quod fuerat appellatum ab archiepiſcopo non habente primatem, continuabitur cauſa, ut ſupra, in concilio provinciali.

10. Item, quod adveniente caſu prædicto, concilium provinciale committat ſeu deleget cauſam, ut ſic in ſuperioritatibus remaneat, in tali caſu ſemper penes ipſum concilium, & ſic ſemper appellabitur ad ipſum concilium.

11. Item, quod de appellantibus interpoſitis ad papam, omiſſo medio, cognoſcent B illi ad quos debuerat appellari, ut ſi omiſſo medio ſupra archiepiſcopo fuerat appellatum ad papam, de iſta cauſa cognoſcet archiepiſcopus omiſſus, ad quem debuerat appellari.

12. Item, quod pendente hoc tempore, appellatio interponenda ab archiepiſcopo ad papam, ut quia archiepiſcopus non habet alium ſuperiorem, interponatur ad concilium provinciale.

13. Item, quod concilium provinciale ad quod eſt appellatum, committat ut eſt dictum ſupra.

14. Item, quod de cauſis exemtorum non C habentium alium ſuperiorem a papa, cognoſcent ordinarii, quia alias cognoviſſent, niſi exemtio obſtitiſſet.

15. Item, quod a prælatis exemtis appellabitur ad illum, ad quem appellaretur, ſi non fuiſſet exemtus.

16. Item, quod electiones exemtorum confirmabunt ordinarii ſuperiores, qui confirmarent, ſi non fuiſſent exemti.

17. Item, quod concilia provincialia teneantur.

18. Item, quod ipſa concilia provincialia mandabit archiepiſcopus, vel ipſo abſente de cauſis epiſcoporum illius provinciæ, ſi ſit alias antiquior epiſcopus promotione il- D lius provinciæ, mandabit ipſum concilium.

19. Item, quod concilia provincialia monachorum teneantur de triennio ad triennium, prout jura volunt.

20. Item, eſt ordinatum quod in concilio generali agatur de tribus: primo & principaliter de unione ſanctæ matris eccleſiæ; ſecundo, de libertatibus eccleſiæ recuperandis; tertio, de unione eccleſiæ orientalis, hoc eſt Græcorum, & occidentalis, hoc eſt noſtræ.

21. Item, quod pendente hoc tempore, E pro abſolutionibus habendis in caſibus reſervatis, adeatur major pœnitentiarius; & ſi eſt caſus de quo non poſſit abſolvere, abſolvat ordinarius propter pericula animarum, prout feciſſet, ſi reſervatio non obſtitiſſet.

22. Item, fuit ordinatum quod de qualibet provincia vadant ad minus XII. perſonæ notabiles.

23. Item, de provincia Narbonenſi ſunt ordinati pro eundo ad concilium dominus archiepiſcopus Narbonenſis, dominus patriarcha Alexandrinus, qui tenet in commendam eccleſiam Carcaſſonenſem ſuffraganeam eccleſiæ Narbonenſis, & domini epiſcopi Uticenſis, Nemauſenſis & Lodevenſis, ſuffraganei eccleſiæ Narbonenſis, & tres abbates, ſcilicet de Craſſa, Anianæ & S. Ægidii.

24. Item, pro eccleſia metropolitana & tota provincia vadunt alii numero quinque, vel ſex ſolemnes viri graduati.

25. Ordinatum eſt quod dominus archiepiſcopus habeat in qualibet die quatuor francos pro expenſis, dominus patriarcha propter dignitatem ſuam recipiat qualibet die alios quatuor francos pro expenſis, & quilibet dominorum epiſcoporum recipiant pro die tres francos, & quilibet abbatum recipiat duos francos pro die, & quilibet aliorum recipiat pro die XX. ſolidos Pariſienſes, qui valent XXV. ſolidos Turonenſes.

26. Item, ordinatum eſt, quod quælibet provincia provideat ſuis, hoc eſt illis quos mittet.

27. Item, ordinatum eſt quod in iſtis expenſis contribuant omnes habentes beneficia in provincia, etiamſi ſint Cœleſtini, vel Carthuſienſes, vel Hoſpitalarii, ſeu alii quicumque, & etiam omnes gaudentes privilegio clericali.

28. Eſt ordinatum quod contribuendo in dictis expenſis ſint exemti tantum domini cardinales, cum ſint in concilio.

29. Item, domini Ciſtercienſes, quia dominus abbas Ciſtercienſis ſe obtulit, acceſſurus ad concilium expenſis ordinis Ciſtercienſis cum XII. abbatibus graduatis notabilibus ſui ordinis.

30. Item, eximuntur etiam clerici a contribuendo pro bonis temporalibus quæ habent, pro quibus contribuunt cum laïcis in collectis ſeu talliis.

31. Item, eſt ordinatum quod expenſæ prædictæ dividantur & leventur per diœceſim, & quod quilibet dominus epiſcopus levet in ſua diœceſi partem contingentem ſuam, & quod imploret brachium contra nolentes ſolvere ratam ipſos contingentem.

32. Item, eſt ordinatum quod in civitate Piſana quælibet provincia ſtet per ſe ſimul & non ſeparatim, nec mixtim cum alia.

33. Item, eſt apunctuatum quod quælibet provinciæ mittant bona hora pro habendo alogiamentum, pro omnibus ſuis, ſimiliter præparetur, quod ibi ſit magna multitudo gentium.

34. Item, aliqui prælati proponunt illuc mittere proviſiones, quia dubitatur de cariſtia.

35. Fuit concluſum & arreſtatum in concilio generali cleri trium provinciarum, videlicet Arelatenſis, Aquenſis & Ebredunen-

Digitized by Google

ſis, celebrato Aquis de menſe Januario, per dominos prælatos & totum clerum qui convenerunt ibidem, quod ſupraſcripta capitula ſerventur & teneantur quantum eos tangit, in tribus provinciis antedictis, conformando ſe concilio & eccleſiæ Gallicanæ.

EPISTOLA FRANCISCI archiepiſcopi Narbonenſis, ad cardinales.

De deliberatis in concilio Perpiniani.

Anno 1409. *Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.*

REverendiſſimis in Chriſto patribus & dominis meis, præcipuis dominis G. Peneſtrinenſi, N. Albanenſi, J. Oſtienſi, P. Anicienſi, P. de Thureyo, A. de Salutiis, & P. S. Angeli S. R. E. cardinalibus.

Reverendiſſimi patres & domini mei præcipui, debita recommendatione præmiſſa. Per relationem domini Boqueranni decretorum doctoris legentis Avenione, & pro parte univerſitatis ſtudii apud Perpinianum miſſi ad concilium, juxta mandatum apoſtolicum eis factum, qui Dominica proxime præterita de dicto concilio rediit, percepi quod poſt propoſita ea ſuper quibus per ipſum concilium deliberari petebatur, de quibus paternitates veſtræ reverendiſſimæ per magiſtrum Johannem Guyardi informatæ, ut teneo, ad plenum fuerunt, adviſatum fuit poſt aliquas conſultationes, quod pro faciliori agendorum expeditione eligerentur ex omni multitudine viri LX. boni teſtimonii, quorum deliberationi ſtaret totum concilium. Deinde quia difficulter illi convenire poterant, ſegniuſque expedirent negotia plures, fuit numerus ipſe ad xxx. redactus; ſed & iterum poſt aliquot dies etiam ipſi xxx. fuerunt ad x. dumtaxat reſtricti, videlicet reverendiſſimos patres dominos Tholoſanum & de Chalanco cardinales, dominos patriarcham Antiochenſem, archiepiſcopos Cæſarauguſtenſem & Tarraconenſem, cancellarium regis Caſtellæ, epiſcopos Valentiæ, Mimatenſem, & Condomenſem, ac generalem fratrum Prædicatorum. Et iſti omnes poſt ſua multiplicia tenta conſilia, & cum quibus voluerunt, collatione habita, remanſerunt in his concluſionibus, videlicet quod contra regem & regales proceſſus dudum facti non aggravarentur. Secundo, quod via ceſſionis pro pace eccleſiæ alias acceptata & oblata executioni demandetur. Tertio, quod pro ipſa executione fienda, papa, ſi debitas & ſufficientes ſecuritates habere poſſit, Piſis ſe transferat. Quarto, quod non habitis dictis ſecuritatibus, perſonas idoneas cum plena & irrevocabili poteſtate cedendi, alio cedente, illuc mittat. Et hæc deliberatio de voluntate totius concilii debebat heri, quæ fuit III. hujus menſis, dici & in ſcriptis dari papæ omnibus præſentibus qui ad concilium mandati fuerunt. Hæc eadem in effectu etiam mihi dixerunt die Lunæ proxime præterita dominus Johannes de Belloforti legum doctor, & Franciſcus Ruffini, redeuntes de Perpiniano, cum bullis promotionis domini Johannis Bertrandi ad eccleſiam Gebennenſem. An autem ita ſe res habeat ignoro; ſed relata & a quibus ſignifico. Cum autem alia ſupervenerint, illico ſcribam paternitatibus veſtris reverendis, quas conſervare dignetur benedictus Filius Virginis feliciter in longævum. Scriptum in Villanova die IV. Januarii.

Veſter totus FRANCISCUS archiepiſcopus Narbonenſis Romanæ eccleſiæ camerarius.

DATUM IN TARRASCONE PER ME P. *epiſcopum Cameracenſem* X. *Januarii.*

[a] Anno 1409. *Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.*

PRæſuppoſitis decem propoſitionibus (a) quibus ſtabilire viſus ſum concilium generale in civitate Piſana proxime congregandum, in eis fundari poſſe videntur aliæ propoſitiones quæ ſequuntur.

1. Duo domini contendentes de papatu dictum concilium tenentur approbare & ratificare, & quantum in eis eſt validare.

2. Dicti contendentes tenentur in præmiſſo concilio per ſe aut procuratores, vel nuncios idoneos & ſufficienter fundatos ad ea tractanda quæ expedient unioni eccleſiæ, comparere.

Patent dictæ duæ propoſitiones, quia cum occaſione dictorum duorum contendentium perſeveret ſchiſma tamdiu inveteratum, ipſi præ ceteris Chriſtianis principaliter tenentur ad ea quæ faciunt ad extirpationem ſchiſmatis prædicti, & ad accelerationem unionis eccleſiæ, cujuſmodi ſunt præmiſſa.

Nec in hac parte obviare debet utilitati publicæ univerſalis eccleſiæ, particularis ſubtractio vel neutralitas eis facta in aliquibus partibus, regnis ſive provinciis ſuæ obedientiæ, quam aliqui objiciunt, quia juxta communem jurium ſententiam ſeu regulam, expoliatis epiſcopis reſtitutio danda antequam ullum crimen eis objici poſſit, quodque induciæ poſt reſtitutionem præſtandæ ſunt antequam ad concilium convocentur. Hoc enim non obſtat. Nam in multis caſibus fallit regula de reſtitutione ſpoliatorum. Falluntur etiam qui textus jurium more Judaïco nimis litteraliter intelligendo, hic applicare conantur, contra illud Apoſtoli: *Littera occidit, ſpiritus autem vivificat.*

3. Utilius videretur pro acceleratione unionis prædictæ dictos contendentes per procuratores aut nuncios, quam per ſeipſos perſonaliter dicto concilio comparere. Patet ex difficultatibus jam expertis ſuper conventio-

(a) Hæ propoſitiones datæ ſunt Aquis anno 1409. Januarii prima die, eaſque deſcriptas ex mſ. S. Laurentii Leodienſis modo edidimus.

Digitized by Google

ne perſonali, & etiam quia multa generalia concilia in majoribus cauſis fidei leguntur celebrata ſine præſentia papæ perſonali.

4. Dicti contendentes tenentur in præmiſſo concilio ad finem unionis eccleſiæ viam ceſſionis efficaciter offerre. Patet ex promiſſionibus, juramentis, votis, & bullis eorum, ubique divulgatis, & etiam ex communi conſenſu fere omnium fidelium in hanc ſententiam concordantium.

5. Si dicti contendentes ad præmiſſa facienda ſufficienter evocati & moniti, ea facere obſtinate recuſent aut negligant, dictum concilium licite contra eos procedere poterit, tamquam contra principales fautores ſchiſmatis, & de hæreſi ſuſpectos, ac Chriſtianæ politiæ illuſores. Patet ex præmiſſis. Videtur tamen ad majorem cautelam expedire, eos ad præmiſſa facienda evocari & moneri, non ſolum ex parte cardinalium, ſed etiam auctoritate totius eccleſiæ ſeu generalis concilii eam repræſentantis.

6. In caſu præmiſſo prædictum concilium licite poſſet, rejectis dictis contendentibus, ad novam electionem ſummi pontificis procedere, ſeu procedendum eſſe decernere. Patet ex præmiſſis. Et notanter dixi dictum concilium hoc poſſe, propter aliqua dubia, quæ poſſent in hac parte moveri circa poteſtatem cardinalium, prout alibi tetigi.

7. In caſu præmiſſo, quamvis liceret, tamen non eſt clarum an expediret ad dictam novam electionem procedere. Patet, quia ſecundum doctrinam Apoſtoli, quam verbo & exemplo docuit, multa licent quæ non expediunt. Ideo in hoc caſu quamvis liceret dictam electionem facere, tamen forte non expediret, niſi clare pateret, quod tali electioni tota Chriſtianitas adhæreret, vel ſaltem talis aut tanta portio, quæ ſufficeret adhærentiam ſeu obedientiam dictorum contendentium tollere, & ſchiſma penitus extirpare; alioquin hoc eſſet antiquo ſchiſmati novum ſuperaddere, & ſic eſſet error forte periculoſior & pejor priore. Si autem ad tollendum hujuſmodi erroris periculum dicta electio aliquamdiu differretur, magna opus eſſet prudentia, ad dictam generalem adhærentiam interim procurandam, & ad unionem eccleſiæ tandem per novam electionem faciendam, ſuper qua re ad præſens loqui non præſumo.

8. In caſu quo fieret electio nova antequam clare appareret de adhærentia prædicta, ſaltim ad obviandum errori præmiſſo, providendum eſſet, quod noviter eligendus arctaretur ad viam ceſſionis, ſi eo cedente alii duo offerrent ſe ceſſuros. Patet quia ex hoc ſchiſma totaliter poſſet tolli, & alias poſſet irreparabiliter confirmari. Per hoc etiam oſtenderetur dictam electionem non ex carnali, ſed ex ſpirituali affectione proceſſiſſe. Unde merito poſſent fideles ad talis electionis adhærentiam facilius & ferventius inclinari.

9. In caſu præmiſſo, non obſtante proceſſu contra dictos duos contendentes, ad eos tamen reducendum in viam veritatis, præfigendus eſſet eis terminus, infra quem, ſi vellent efficaciter exſequi viam ceſſionis, provideretur eis de honeſto ſtatu & ſecuro auctoritate concilii generalis. Patet quia etiam non debet claudere gremium redeunti, & etiam quia talis proviſio poſſet eſſe occaſio citioris terminationis ſchiſmatis.

10. Si uno dictorum contendentium in dicta contumacia remanente, alter ad ea ad quæ tenetur, ut præfertur, in dicto concilio efficaciter ſe offerret, illo rejecto, videretur iſte merito auctoritate eccleſiæ in papam aſſumendus. Patet, quia prima facie videtur, quod quis probabiliter ſe reputans verum papam, non teneatur cedere, niſi quando ex ſua ceſſione ſequitur exterminatio ſchiſmatis & concluſio unionis: quæ tamen non ſequeretur in caſu iſto ex ceſſione iſtius. Quare rationabilius videretur, quod iſte in papam aſſumeretur, quam quod unus tertius ſibi invito ſubrogaretur, maxime quia dignum & juſtum eſt eum ex tam ſancto opere præmium reportare. Hoc etiam dicere, eſt utrumque dictorum contendentium ad debitum ſuum exſequendum ſuaviter excitare: quod omnino expedit, attenta hujus materiæ prolixitate; & hæc brevitatis cauſa ſine allegationibus dicta ſunt abſque temeraria aſſertione.

LITTERA MISSA BENEDICTO a Florentinis.

Hortantur ut eccleſiæ pacem conferre contendat, veniatque ad indictum Piſis concilium.

Anno 1409. *Ex mſ. illuſtriſſimi dom. Chauvelin.*

1 Beatiſſime in Chriſto pater & domine, domine noſter ſingulariſſime, nullius rei gratior apud mortales eſſe debet oratio, quam ea quæ ad pacem ſpectat, ſi eo tempore habeatur, cum prævaleſcentibus diſcordiarum malis, nequeant ulterius homines in ipſis durare. Nihil eſt enim naturæ hominis magis aptum, quam pax & concordia. Nemo eſt inſuper qui æquioribus auribus ſit audiens, quam apud parentes bonus piuſque filius. Quæ cum ita ſe habeant, haudquaquam dubitamus, cum veri ſimus & devotiſſimi ſanctitatis veſtræ filii, hac tempeſtate & his eccleſiæ perturbationibus, vos ad ea quæ ad reintegrationem chriſtianam reſpiciunt, hortari, & eo libentius audaciuſque loquemur, quia, ut noſtis, nullo umquam tempore concordia in populo Dei adeo fuit neceſſaria, neque magis anxiis votis deſiderata. Et eſt id quod quærimus, cupimuſque benignitatem veſtram eſſe facturam tale, ut, ni decipiamur, ſit etiam ex tam miſerabili

Digitized by Google

deflendaque ruina, in qua cum magna animarum pernicie eſt collapſa, procul dubio erecturum, & cum veſtra ſalute gloriaque non parva ipſam ad unitatem atque dignitatem priſtinam reducturum. Quid autem hoc ſit, quo ſumus ad ſcribendum adducti, paucis expediemus. Vos hæc æquo animo accipiatis, & cum diligentia conſideretis.

2 Quanto hæc civitas deſiderio ſemper flagraverit reconciliationem Chriſtianorum aſpicere, res geſtæ a nobis teſtantur, & vos & quibus omnis cura eſt pacis eccleſiæ, non latere putamus. Eo quidem deſiderio impulſi, cum videremus tot labores, tot ſumtus, ac pericula beatitudinem veſtram & pleroſque Chriſtianos principes religioſos, ſæcularesque, ac nonnullos fideles populos incaſſum ſubiiſſe, & omnia remedia uſque in hanc diem fruſtra eſſe tentata, civitatem noſtram Piſarum reverendiſſimis in Chriſto patribus & dominis cardinalibus utriuſque collegii conceſſimus, ipſis hoc a nobis ſummopere petentibus, ut in ea univerſalem ſanctamque ſynodum Chriſtiani populi congregarent; quod eo libentius fecerimus, quia hac regia via, & quâ alias laboranti eccleſiæ ſubventum eſt, videbamus eos ingredi velle, & ipſos tam paribus animis tantoque fervore nulli ſuo labori ac periculo parcentes, hanc ſanctam rem peragendam ſuſcepiſſe, ut ipſam animorum ſuorum conventionem atque deſiderium potius a Deo quam ab homine eſſe judicaremus. Statutus eſt igitur xxv. dies Martii futuri, quo Annunciationis glorioſiſſimæ Virginis Mariæ etiam feſtum celebratur, a reverendiſſimis dominis cardinalibus, quo debeat die Piſis concilium congregari, ut dignationi veſtræ omnibuſque fidelibus principibus atque populis per ipſorum litteras ſignificatum fuiſſe, & convocationem factam accepimus. Unde & unitatis deſiderium, & ſingularis atque vera dilectio, quam ad beatitudinem veſtram gerimus, nos impulere ad has litteras conſcribendas, manſuetudinemque veſtram hortandam, ut ob paſſionem Domini noſtri Jesu Christi, & eccleſiæ ſuæ ſalutem, & Chriſtiani populi conſolationem, dignemini in veſtigia Redemtoris noſtri, cujus vicem in terris gerere profitemini, currere, humilitatis ſcilicet & manſuetudinis quæ nobis reliquit, & ad hanc ſanctam ſynodum, quæ Piſis eſt celebranda, venire. Ad quod faciendum, pace veſtra ſit dictum, porro debet beatitudinem veſtram adducere promiſſorum veſtrorum fides, quæ inde eſt, ut placuit veteribus, appellata, quod fiat quod fiendum. Debet etiam veſtri jurisjurandi religio, quo nullum eſt vinculum majus, nullum arctius, nullum ſanctius, quo Deo hominibuſque beatitudinem veſtram aſtrinxiſtis, pro Chriſtianorum pace, libere ſponteque juri veſtro ceſſurum fore.

3 Hæc vero quantam vim apud vos habere debeant, quantum fuit vobis penſanda, quantum debeant dies noctesque mentem veſtram inquietam reddere, ut lethali huic eccleſiæ vulneri medicamentum afferatis, quantum in ore omnium fuit Chriſtianorum, non noſtrum eſt in præſentiarum referre. Nam ea veſtræ ſanctitati animadvertenda cogitandaque relinquimus. Sed illud breviter aſſumemus, quod ſi nullum veſtrum extaret promiſſum, nullum jusjurandum, ſacrum tamen veri paſtoris officium, quo debetis obnixe ſtudere, ut ſi dominicus grex diviſus atque diſcerptus ſit, in unum reducatur, atque reintegretur, profecto debet inducere manſuetudinem veſtram, ad delendam, per crucem etiam & quodvis acre martyrium, ſi aliter non poſſit, hanc tetram eccleſiæ maculam, pernicioſiſſimamque ſciſſuram tollendam.

4 Nos ſiquidem beatitudini veſtræ pollicemur, eas eſſe libertates ſecuritateſque præſtituros, ultra præſentem ſalvum conductum, quem ad vos his litteris alligatum mittimus, quæ honeſtæ erunt, & benignitatem veſtram, omneſque qui vos ſequentur tutos reddent, quamquam eadem libertate in noſtris civitatibus, lociſque eſſe poteſt, abſque quod ulla vobis publica fides daretur, qua in noſtriſmet oppidis. Si igitur, ut ſperamus, veneritis, videre perſpicue videmur uberrimos atque ſanctiſſimos deſideratæ unionis fructus ſubſecuturos. Nam cum ſciamus egregiam eſſe voluntatem veſtram, atque ferventiſſime concupiſcere, ut pax vera celeriter atque canonice in ipſam eccleſiam reducatur, & eamdem mentem cognoſcamus divinitus his duobus ſacroſanctis collegiis, quorum unum eſt cor, eademque voluntas ineſſe, non poterit alius eſſe finis.

5 His ita ſe habentibus, quoniam is qui anxie nimis ab eccleſia expectatur, pacis ſcilicet & reintegrationis domus Dei. . . . Eia igitur, pater piiſſime, exſurgite, & præcingite vos, & ſanctam unà cum his duobus ſacro-ſanctis collegiis induite humilitatem. Accelera & veni, & mitte auxilium tuum de Sancto, & oves afflictas Chriſti ex fovea hac confuſionis atque erroris, in quam inciderunt, liberate. Non ambigimus oculatiſſimam prudentiſſimam ſanctitatem veſtram facile perſpectum ire hunc unitatis effectum eſſe ſubſecuturum, ſi huic intereſſe concilio, prout ſpe concipimus, decreveritis: cujus rei perfectio ab omnibus fere vobis aſcribetur, eritque apud vos pars magna laudis hujus egregii ſanctique facinoris, quo nullum profecto majus jam multis ſæculis, nullum divinius geſtum fuiſſe dici poterit, & quod ampliori prœmio apud Deum dignum ſit judicandum. Venite igitur in nomine ejus, cujus exemplum ſequi debetis, qui de cælo in terram deſcendere dignatus eſt, & exinanivit ſemetipſum formam ſervi accipiens,

Digitized by Google

accipiens, ut populum ſuum liberaret a morte perpetua, & pacem atque ſalutem Chriſtianis dabitis; & ut Dominus noſter priuſquam in cœlos aſcenderet, pacem diſcipulis reliquit; ſic vos priuſquam in requiem ſempiternam migretis, pacem, Chriſti exemplo, populo ſuo relinquatis. Cujus rei perficiendæ neſcimus quidem quando majorem melioremve occaſionem Dominus ſit beatitudini veſtræ præbiturus. Denique, ſanctiſſime pater, ut ſcribendi finem faciamus, veſtram ſuppliciter manſuetudinem deprecamur, ut benigne & æquo animo hæc accipiatis. Deus enim qui renes & corda hominum perſcrutatur, teſtis eſt hæc depromta eſſe ex ferventi deſiderio unitatis, quo tenemur, atque ex ſincera devotione, quam ad beatitudinem veſtram gerimus, cui obnixe & ſuppliciter nos & populum noſtrum & chriſtianam pacem commendamus. Datum Florentiæ.

FORMA SALVI-CONDUCTUS

a Florentinis tranſmiſſi domino Benedicto ad inſtantiam dominorum cardinalium partis ſuæ.

Anno 1409. *Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.*

CUm hoc ſit quod generale concilium pro danda pace eccleſiæ ſit celebrandum in noſtra civitate Piſarum, hinc eſt quod nos priores artium & vexillifer juſtitiæ populi & communis Florentiæ, tenore præſentium damus & concedimus plenam licentiam, libertatem, atque ſalvum-conductum ſanctiſſimo in Chriſto patri & domino, domino BENEDICTO XIII. ac etiam reverendiſſimis in Chriſto patribus & dominis, dominis cardinalibus, qui ſecum eſſent, & omni ſuæ & ſuorum cardinalium curiæ, ſociis & comitivæ, & generaliter omnibus, cujuſcumque ſtatus & conditionis exiſtant, ſecum venire volentibus, veniendi conjunctim, ſeparatim & diviſim ad quaſcumque noſtras civitates, terras, caſtra, loca, portus & inſulas, maritimo ſeu terreſtri itinere, noſtræ juriſdictionis, ſemel & pluries, totiens & quotiens ipſe & dicti ſui cardinales voluerint, & quando eis placuerit, durante infraſcripto tempore, & in ipſis & ad ipſa ſeu altera eorum ſtandi, diſcedendi, atque redeundi cum omni ejus & dictorum dominorum cardinalium, & omnium ſecum venire volentium curia, ſociis & comitiva, equis, jumentis, bonis, navigiis, & rebus ſuis quibuſcumque, non obſtantibus quibuſcumque impedimentis, repugnantiis, contradictionibus, aut aliis quibuſcumque, quæ dici vel excogitari, aut contra objici poſſent, vel poſſe dicerentur, cujuſcumque generis vel qualitatis illa eſſent, aut ſub quibuſcumque vocabulis nuncupentur. Mandantes inſuper omnibus & ſingulis rectoribus & officiariis noſtris, quicum-

A que illi ſint, & ſub quovis nomine cenſeantur, ac etiam noſtris gentibus armorum tam equitibus quam peditibus, & aliis quæ non tenerentur noſtris ſtipendiariis, ſi quæ in noſtris finibus aut locis, portubus aut inſulis morarentur, quatenus præfatum beatiſſimum dominum, dominum BENEDICTUM & ejus reverendiſſimos dominos, dominos cardinales, ſi qui ſecum venirent, & quemlibet eorum, & omnes ſecum venire volentes, cum omni ipſorum curia, ſociis & comitiva, libere permittant ad quæcumque noſtra loca, portus & inſulas venire, ſtare, recedere atque
B redire: præbentes dicto ſanctiſſimo patri & domino, & cuilibet ſupranominatorum iter, tranſitum, & reditum liberum & ſecurum, cum dictis eorum, & cujuſlibet eorum equis, mulis, rebus, navigiis, & arnenſibus quibuſcumque, abſque aliquo impedimento reali vel perſonali, modo aliquo inferendo, ſine ulla ſolutione pedagii, oneris, vel gabellæ. His tamen conditionibus adjectis, quod præſens ſecuritas & ſalvus-conductus non extendatur ad aliquos rebelles, exſules communis Florentini, vel ad aliquos obligatos pro debito procuratorio communi Florentino, vel alicui univerſitati, vel collegio, vel ſin-
C gulari perſonæ, vel perſonis ſubditis communi Florentino. Hoc tamen addito, quod nullam armorum gentem ſecum ipſe, vel alter pro eo in noſtris civitatibus, terris, caſtris, & villis poſſit habere. præſentem quidem ſalvum-conductum, libertatem atque ſecuritatem vim & robur habere volumus anno uno & uno menſe infraſcripto die initiatis, quia ſic per nos & noſtra collegia ſolemniter deliberatum fuit. Datum Florentiæ die XIII. Januarii, indictione II. MCCCCVIII. Volumus autem præſentem ſalvum-conductum valere ſimiliter pro omnibus & ſingulis ſuis
D oratoribus, nunciis, ſeu procuratoribus, cujuſcumque gradus aut dignitatis exiſtant, cum decenti comitiva & honeſta uſque in numero centum equitum ſive armorum gentibus, tamen, ſi, quod abſit, dictus beatiſſimus dominus perſonaliter ad dictum locum Piſarum non veniret. Datum Florentiæ, *ut ſupra.*

EPISTOLA CAROLI REGIS Francorum, ad Venetos.

E *Hortatur ut ad concilium Piſanum mittant, & neutri contendentium faveant.*

CAROLUS, &c. magnificis & potentibus duci & concilio Venetorum, amicis noſtris cariſſimis, ſalutem & unionem eccleſiæ gnaviter proſequi, ut eſt poſſe.

Anno 1409. *Ex mſ. illuſtr. dom. Chauvelin.*

Amici cariſſimi, non eſt opus horum male meritorum contendentium de papatu corruptam, ſi non dixerimus nequiſſimam, ad unionem eccleſiæ voluntatem refricare. Cunctis enim ſatis patet & evidenter eſt notum,

quam ob cauſam, ut veſtræ devotioni perductum eſſe cenſemus, concluſimus ex prælatorum, univerſitatum ac aliorum eccleſiaſticorum & litteratorum virorum regni & Delphinatus noſtri conſilio, neutrales nos reddere, & nulli contendentium prædictorum quoquo modo in poſterum obedire. Cumque, amici cariſſimi, pro extirpatione vigentis ſchiſmatis & unione, Chriſto duce, conſequenda, cardinales utriuſque collegiorum a diu degant Piſis, veluti vos putamus non latere, ibidemque de proximo certa dieta, certumque concilium per utramque obedientiam debeant celebrari, quo nos magnam & ſolemnem ambaxiatam mittere decrevimus, & illo, ut ſentimus, quam multi ex altera obedientia ſunt venturi, amicitiam veſtram toto precamur affectu, quatenus memoriæ veſtræ reducentes laudes & gloriam, quas ex his quæ tempore ſchiſmatis Alexandri III. veſtri prædeceſſores retulerunt, dehincque perpetuo habituri ſunt, velitis Piſas ad dietam & concilium, ut præfertur, cum ceteris quoſpiam de veſtris deſtinare, qui rejecto carnali & patrio affectu in hac parte, quærant dumtaxat quæ ſunt Chriſti, nec aures præbeant, ſi quis forſitan inducere aut induci facere ſatageret, ad concilium particulare faciendum. Sub neutro quippe hujuſmodi contendentium vivo fieri quoquo pacto poteſt, honore utriuſque obedientiæ plane ſalvo. Quod ſi hoc modo vos geſſeritis, ut cœpiſtis, in ſempiternum nomenque veſtrum laudeſque manebunt, deque contrario, quod abſit, contrarium referetis. Datum Pariſius.

LITTERA WENCESLAI

regis Romanorum & Bohemiæ, ad univerſos regni ſui fideles.

Prohibet ne quis Gregorio papæ ullo modo obediat.

Anno 1409. *Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chanvelin.*

Wenceslaus Dei gratia Romanorum rex ſemper auguſtus & Bohemiæ rex, univerſis Chriſti fidelibus ſalutem in Domino, & ad illam quam magnopere affectamus, eccleſiaſticam unionem pariter anhelare.

Quamvis omnium regum proprium officium eſſe videatur, judicium & juſtitiam colere, & eripere de manu calumniantium vi oppreſſos; ad Romanum tamen principem cunctis temporalibus poteſtatibus divina diſpenſatione prælatum inconcuſſe pertinere dignoſcitur, eccleſiæ in ſuis neceſſitatibus & turbationis temporibus opportunum auxilium exhibere. Cum igitur per multorum annorum curricula antedicta Dei eccleſia Chriſti ſponſa uſque ad hæc tempora, diverſis, quod dolenter referimus, diviſionum & contentionum fuerit intricationibus involuta; ex quibus quanta mala provenerint quemlibet Chriſticolam credimus non latere, eorum præcipue nunc de papatu contendentium, qui eam contra juramenta & vota ſua Deo & hominibus præſtita, univerſoque orbi ſuis litteris publicata, in præfata lacrymabili diviſione retinere ſatagunt & contendunt, eſt temeritati ab univerſis Deum timentibus reſiſtendum. Quod attendentes nos, qui matris noſtræ calamitatibus merito compatientes, ad ipſius reintegrationem pro cunctis malis ſedandis ſummo conatu ſemper aſpiramus, quam etiam procurare totis viribus nullatenus deſiſtemus. Conſiderantes quoque quod reverendiſſimi in Chriſto patres, domini cardinales utriuſque collegii, amici noſtri cariſſimi, pacis & unionis eccleſiæ Dei veriſſimi zelatores, poſtquam varios modos pro unione ejuſdem eccleſiæ, fulti diverſorum doctorum & peritorum conſiliis, prout ex litteris eorum & plurium fide dignorum teſtimoniis accepimus, attentaſſent, apud præfatos hodie contendentes nihil omnino proficere potuerunt: propter quod ad extremum hujus morbi devenientes remedium, ipſos in ſua obſtinacia & pertinacia reliquerunt, & ab eis perſonaliter ſeparati, & in unum convenientes collegium, majeſtatis noſtræ & univerſorum principum & cunctorum Chriſti fidelium præſidium obteſtantur, ſuppliciter exorantes, ut dictis contendentibus ſic in reprobum ſenſum datis, omnis penitus obedientia ſubtrahatur, nec eis de juribus ſedis apoſtolicæ aliquatenus reſpondeatur, ut hac ſaltem via inducti, cogantur accelerare ad Chriſtiani populi pacem & Dei eccleſiæ unitatem. Nos igitur eorum ſalubria remedia cum multa maturitate, ut certi ſumus, inventa eximie commendantes, eorum deliberamus requiſitionibus juſtis annuere, & ipſorum nos affectibus pro tam ſancto & pio exſequendo bono, efficaciter in omnibus confirmare. Inhibemus itaque omnibus & ſingulis principibus tam ſpiritualibus quam ſæcularibus, ceteriſque cathedralibus, ac collegiatarum eccleſiarum prælatis, canonicis & miniſtris, necnon abbatibus, abbatiſſis, præpoſitis & commendatoribus monaſteriorum, ac etiam archidiaconis, decanis & plebanis eccleſiarum parochialium, cunctiſque aliis officiariis & ſubditis noſtris, & regni noſtri Bohemiæ, quibuſcumque nominibus nuncupentur, præſentibus firmiter & diſtricte, ne quiſpiam de cetero aliquas litteras, gratiam vel juſtitiam continentes Gregorii Romani & delegatorum ſuorum, vel ſibi adhærentium recipere aut exſequi audeat vel permittat, aut ei jura ſeu obventiones quaſcumque reſpondeat quovis modo, tamdiu quouſque unio in ſancta matre eccleſia non veniret adoptata, prout indignationem noſtram, ac corporis ac rerum ſuarum diſpendia affectat evitare. Mandamus igitur omnibus & ſingulis officiis, burgraviis, magiſtratuum conſulibus,

Digitized by Google

juratis, & comitatibus civitatum, oppidorum & villarum, virtute præſentium, ſerioſe, quatenus ſingulos mandatis noſtris hujuſmodi ſic pro bono univerſalis eccleſiæ emanatis non obtemperantes, aut eis ſe quomodolibet opponentes arreſtare, arreſtatoſque ad noſtram ſtudeant præſentiam deſtinare, aliter non facturi noſtræ gratiæ ſub obtentu ac pœna memorata. Datum Montibus Cathinis XXII. Januarii, regnorum noſtrorum Bohemiæ XLVI. Romanorum vero XXXIII.

EPISTOLA CARDINALIUM BENEDICTI ad eumdem Benedictum.

Anno 1409. Ex mſſ. S. Laurentii Leodienſis, & illuſtriſſimi dom. Chanvelin.

1. SAnctiſſime pater & clementiſſime domine, ſupplici ac humili recommendatione præmiſſa. Redemtor noſter militantem eccleſiam ſupra petram ſolidam in ara crucis ſuo cruore fundans, ſic ipſam decrevit unam exiſtere, & in unitatis vinculo permanſuram, ut extra illius unitatis vinculum veritas & juſtitia non exiſtant, nec proſint quæque videntur in umbra virtuoſa opera, etiam mors pro Chriſti nomine ſuſcepta: quod non ſolum illos contingit, ſed etiam eos maxime quibus incumbit ex debito commiſſi officii & profeſſione ſolemni, tanto diſſidio, ſi negligant, finem imponere, & illius laqueos totius corporis eccleſiæ infectivos radicitus exſtirpare. Merito quidem; quia etſi tales erga Deum fidem tenere videantur, non tamen erga corpus ejus myſticum, quod eſt militans eccleſia, cujus damnabiliter membra patiuntur dividi, & damnabilius diviſionem augeri in dies caliginoſos memoratu non dignos. Proſequentibus autem hujus tanti ſceleris exſtirpationem ex corde toto & ſincero, quo eccleſiæ fundator diligendus eſt & colendus, ſic aſſiſtit virtus Altiſſimi, & victrix ejus dextra pro nobis pretioſo ſanguine cruentata, ut verborum lenociniis, ne dicamus verius, mordacibus, quæ ſine offenſa Dei proferri nequeunt, opus non ſit, adverſus quos prævalere nequeunt conatus hominum, nec portæ inferi, ut veritas atteſtatur.

2. Verum, pater ſancte, ut eorum pateat pura & ſincera veritas, quæ nuper in litteris veſtræ ſanctitati per nos directis, inſerta ſunt & narrata, de quibus, ut apparet, per litteras veſtras nobis per venerabilem virum magiſtrum Johannem Guiardi archipreſbyterum Pictavenſem præſentatas, veſtra ſanctitas plene informata non fuit. Eſt verum quod tribus ex nobis de veſtro mandato in Liburnio exiſtentibus, una cum aliis deputatis, uno die Dominico de mane omnes ipſi deputati convenerunt cum quatuor alterius partis dominis cardinalibus in domo domini Burdegalenſis, & ultra octo cardinales, convenerunt ibi perſonæ duodecim notabiles & inſignes, motaque ibidem extitit via unioni non con-

A veniens, illaque repulſa per unum ex quatuor cardinalibus pro veſtra parte deputatis, per eumdem aperta fuit via univerſalis concilii utriuſque partis & obedientiæ in uno loco celebrandi, cui nullus ex deputatis contradixit.

3. Soluto illo termino, veſtri retulerunt gratiarum uberes actiones, illum diem & quæ in eo dicta & acta fuerant, multipliciter commendantes; demum approbata per omnes, etiam per illos qui prius illi adverſari videbantur, via aperta utriuſque partis concilii, actum fuit ut veſtræ ſanctitati prædicta B notificarentur, quia & continebatur in inſtructionibus datis, ut ſi quid utile aperiretur unioni conveniens, illico vobis nota fierent; quod & factum extitit, & relatum per majorem partem eorum qui deputati una cum tribus ex nobis fuerant, quod ea quæ repulſa & aperta de via utriuſque partis concilii extiterunt, veſtræ ſanctitati accepta erant & merito grata. Et idem retulit magiſter Simon Salvatoris. * Qua relatione habita, fuerunt tenti termini per dies ſucceſſive plures ſuper dicta via univerſalis concilii. Et quia quatuor domini cardinales partis alterius petebant, ut nos ſine ſanctitate veſtra in univerſali con- C cilio conveniremus; fuit tunc per unum ex nobis de omnium voluntate reſponſum, quod noſtra erat intentio una cum ſanctitate veſtra in ipſo concilio convenire, quam ſciebamus diſpoſitam juxta nobis relata, ad viam ipſius univerſalis concilii acceptandam. Nullo autem modo ibidem vel alias inter nos dictum fuit, quod ad ſanctitatem veſtram pertineret univerſale utriuſque partis concilium convocare in hoc caſu, quia nec cum veritate, obviantibus facti vel juris evidentibus cauſis, dici poterat ſeu defendi, & in hoc pendebant conſilia, & non in articulo requiſitionis fiendæ GREGORII, de quo per prius deliberatum D fuerat, & ſine quacumque altercatione concluſum, quando reverendiſſimus pater dominus cardinalis de Chalanco & alii deputati a loco Liburnii receſſerunt, tribus ex nobis ibidem exiſtentibus inſalutatis, ſalvo quod dominus de Chalanco nobis dixit, ſe ad nos cito reverſurum; quibus nulla fuit credentia impoſita, quia nec patiebatur eorum admodum ſubitus & admirandus receſſus, nullamque litteram vidimus, nec referri audivimus, quod veſtra ſanctitas capi deberet, ſeu aliam violentiam pati. Et ſi cauſa timoris fuiſſet, extra terminos Januenſium poterant E plura eligi loca vobis & curiæ ſecura, abſque eo quod ad loca tam remota, deſerto unionis tractatu, & proſecutione neceſſaria in evidentem deſperationem poſita, direxiſſetis ſic feſtinanter greſſus veſtros.

** al. Sanctoris.*

4. Ante vero receſſum veſtrum a Portu-Veneris, venit ad tres ex nobis in Liburno ſacriſta Magalonæ cum litteris veſtræ ſanctitatis credentialibus, ipſis explicans, quod

Digitized by Google

eratis contentus de via aperta generalis concilii partis utriuſque, & quod illam perſequeremur materiam, & eratis diſpoſitus pro illa proſequenda aliquos ex veſtris dimittere, habitis pro illis a gubernatore Januenſium litteris de ſecuritate; de præmiſſiſque ſunt teſtes plures, quibus pro affirmativa deponentibus, eſſet potius fides adhibenda, quam numero pluribus, qui conarentur aſtruere negativam. Ad quid enim, ſi hæc vera non eſſent, fingere oporteret, cum materia univerſalis utriuſque partis concilii, ad quod tendimus, adeo alias in facto & jure ſit clariſſimis fulcimentis fundata, ut iſta adminicula velut levia non requirat convocatio particularis concilii in Perpiniano tenendi, per quod, ut eſt evidens, unio dari non poteſt, nec ſchiſma exſtirpari; ob quamcumque intentionem facta ſit, ſine cauſa veritati præmiſſorum non obviat, licet ex intentione poſſet effectui obviari.

5. Quod autem admirentur aliqui, quod nos quinque vel ſex, ut in præfatis litteris, ad talia proceſſerimus, veſtra ſanctitate inconſulta; cum debita reverentia reſpondemus, quod juxta nobis per veſtros relata, nedum nos ſex, ſed immo plures numero & majorem partem Romani collegii facientes una cum abſentibus nobiſcum concurrentibus, ac toto collegio dominorum cardinalium partis alterius, uno dumtaxat excepto, viam ſumus univerſalis utriuſque partis concilii proſecuti. Quod autem de loco, termino & vocationis modo, ſine veſtra conſcientia concordavimus, hoc non temeritate, ſeu præſumta audacia factum eſt, ſed potius neceſſitate ſalutis urgente, & utilitate fidei & eccleſiæ, quæ legi & ſervituti non ſubſunt, expoſcente, cum etſi in his veſtrum poſtulaviſſemus aſſenſum, oportuiſſet & Gregorii requiri beneplacitum, quod quantum fuiſſet diſpendii, non ſolum ratione temporis & dierum inutiliter & damnoſe labentium, ſed etiam quia numquam fuiſſemus concordes ad invicem, ut præteritorum docet experientia manifeſta, & ſic res ipſa, ut fuere præteritæ, in impedimentum unionis notorium & perpetuationem ſchiſmatis evidentiſſime deveniſſet.

6 Habet enim communis deputatio, quod ſi veſter & Gregorii in his poſtulatus eſſet aſſenſus, & diſpoſitio in omnibus expectata, numquam ad unionis deſideratum perveniretur effectum. Hoc enim docet præteritorum experientia manifeſta: quia etſi in illis plura fecerit veſtra ſanctitas, quam Gregorius antedictus; majora tamen & efficaciora fieri potuerunt ac debuerunt, & quædam obmitti quæ facta ſunt, & non fuiſſent mala occurrentia ſubſequuta. Et propterea utilius fuit & neceſſarium hoc compendio per nos & dominos cardinales partis alterius, quibus in cauſa intruſionis & ſchiſmatis non

A modica a canonibus traditur auctoritas, hoc Dei negotium ſanctum & canonicum concludere, quam alio longo & nocivo diſpendio ſchiſma perpetuare, & errores fovere, in fidei & eccleſiæ manifeſtatiſſimum detrimentum.

7 Notum eſt enim cunctis fidelibus & maxime in divina & canonica lege peritis, quod unitati eccleſiæ, quam univerſale concilium repræſentat, poteſtas a Chriſto tradita eſt, ex qua etiam in verum Romanum & indubitatum pontificem, ſi in fide erret, ſchiſma faciat, vel alias adverſus veritatem evangelii moliatur, poteſtatem habet: in tantum,
B ut ejus ſententiam & particularis ſui concilii, teſte Auguſtino, cui in ſententia conſentit B. Gregorius, revocet & annullet. Multo fortius cauſam duorum contendentium de papatu, eccleſiam ſine remedio in ſchiſmate tenentium, poteſt juxta traditiones canonicas diffinire. Hoc enim univerſale concilium ſic ex tritico in agro Domini ſeminato conſtituitur, ut inſertam zizaniam non repellat, nec ſeparet judicio indiſcreto; cum hoc Chriſtus prohibuerit, talem ſeparationem apoſtolis interdicens.

C 8 Ex quibus infertur clariſſime, quod ad hoc, ut in hoc caſu univerſale dicatur concilium, ſui potentia, auctoritate, & viribus unitatis in Dei eccleſia reducens vinculum eſt omnino neceſſarium, ut utriuſque partis prælati in unum conveniant, cujus convocationis ad bonum pacis & caritatis cœtus concurrentis tanta eſt fortitudo, tantuſque vigor, ut qui perantea in una parte vel alia vel etiam in utraque, quod zizaniorum nomine cenſebantur, ſint juxta B. Gregorium, ut Cypriani non contradicat auctoritas in caſu pertinaciæ loquens, converſi in triticum
D & in ejus annotati acervum. Sic enim olim ſancti patres tenuerunt univerſalia & ſancta concilia, in quibus omnes vocati & admiſſi fuere, etiam qui adverſarii credebantur; eſtque effectum, ut unitatem fidei, caritatis & pacis proſequentes, qui prius cenſebantur adverſarii, fuere catholicis adunati, damnatis aliis qui in ſua pertinacia permanſerunt.

9 Propterea ſacri canones & ſancti patres Chriſtum ſequentes, ut pax eccleſiæ ſalva eſſet, & errantes ad veritatem facilius reduci valerent, ſeparationis concilia damnave-
E runt, dicente B. Auguſtino, illa eſſe inania & pernicioſa atque ſacrilega, quia iniqua* & ſuperba ſunt, & plus perturbant bonos infirmos, quam corrigant animoſos malos. Et licet vocationis modus ſit adeo canonicus, decretis patrum conveniens, concordans, ac determinatus a probatis, & fere a cunctis collaudatus, ut rationabiliter impugnari non valeat vel elidi, ut in concilio, ſi neceſſe fuerit, luce clarioribus rationibus oſtendetur: tamen ut per caſum fortiorem evidenter oſ-

* al. impia.

Digitized by Google

tendatur juſta & canonica vocatio, ſi prælati partis utriuſque, ſive veſtræ ſanctitatis, ſive Gregorii ac noſtra vocatione univerſaliter convenirent, ut tam notorio fidei & eccleſiæ ſcandalo, & inde evidenter ſecutis erroribus, quibus nulla alias adhibetur proviſio, veſtra ſanctitate & Gregorio vocatis, ſubvenirent, & debito modo fidei & eccleſiæ providerent, juxta majorum & ſanctorum patrum geſta dictaque, & ſacrorum determinationes canonum, ſanctum & univerſale cenſeretur concilium, poteſtatem & auctoritatem, de quibus ſupra actum eſt, habens. Qui autem hoc impugnat univerſale concilium, ſeipſum, etiam ſi verus papa exiſteret, juxta beatos Auguſtinum & Gregorium, quibus & aſſentit B. Ambroſius, damnat, pertinacem oſtendit, incorrigibilem, & abſque alia probatione convictum, taliter quod juxta B. Cyprianum epiſcopi poteſtatem habere non poſſit nec honorem, qui ſic pertinaciter, notorie, & contumaciter unitati eccleſiæ adverſatur, ut illa quæ ex tali impugnatione, & quæ ſunt præcedentibus fortiora & deteſtabiliora concludi poſſunt & inferri, ad præſens ſilentio committimus, eoſdem effectus pariens in non veniendo vel non parendo, contumacia merito & præcipue in hoc caſu damnata.

10 Quæ pro tanto veſtræ ſanctitati ſcribimus, ut dignetur & velit conſiderare lamentabilem fidei & eccleſiæ ſtatum, animarum pericula, quæ pereunt noſtris ex dilationibus catervatim, quibus noſtræ, ut formidabiliter dubitandum eſt, ducatum dabunt, niſi alia quam hactenus fecerimus, virtuoſiſſime faciamus, ac meritum quod permaximum vobis eveniet, ſi ultra iſtud ſchiſma non porrigetur in dies, ſed potius per renunciationem debitam multiplicibus vinculis & irrevocabilibus nexibus roboratum tollatur de medio, & contra pericula eminentia quo ad Deum & mundum, ut de infamiis & oblocutionibus velut levioribus taceamus. Et in hoc imminenti utriuſque partis concilio velitis convenire in loco & termino ordinatis, ut alias per noſtras litteras, quibus ad propoſitum reſponſum non fuit, ſupplicavimus, & multa inſtantia requiſivimus pro tantorum malorum & aliorum imminentium evitatione, & unitatis vinculo in Dei eccleſia reducendo: renunciaturus papatui in propria perſona, ſeu per procuratorem idoneum habentem adhoc ſufficiens & ſpeciale mandatum, quia & hoc in vim cedulæ juratæ conclavis dicimus, prout & alias diximus, bono unionis eccleſiæ expedire, & in ipſius vim ſolemniter, ut alias factum extitit, requirimus inſtantiis iteratis.

11 Circa enim Gregorium, qui vix hodie habet ubi caput reclinet, a ſuis fere derelictus, ſi renunciare noluerit, taliter providebitur, quod ſui occaſione ſchiſma in Dei eccleſia poſt veſtram renunciationem nullatenus remanebit. Hoc autem concordatum alias juratum & oblatum petitur, bene quidem, & omnes exceptiones ſubmovens pro tam neceſſario Dei negotio, honorabilem ad modum pro fine felici, ſancto & toto orbi profuturo; & ſi urgeat in contrarium caro, vincere debet ſpiritus; ſi domeſtici inſtent deceptivis blanditiis, eos zelus domus Dei procul repellet: & ut hoſtes abjiciat, non perturbent ſeu dilatent viarum diſcrimina, pericula aliquando nimis aſtute per aliquos ſed patenter ſupervacue allegata. Quis autem nocebit pro pace eccleſiæ renunciare volenti? certe nullus, cum ſolum pax quæratur, non renunciare volentis accuſatio, damnatio vel jactura.

12 Eſtque caſus in quo ab offenſa Dei, ruina eccleſiæ & periculis animarum non excuſabunt quævis pericula, etiam mortis interitum allatura, ſi propter illa ceſſio quæ debita eſt, obmitteretur ſeu dilataretur, quod abſit, & nihilominus ſecuritatem veſtram vobiſcumque venientium, vel procuratoris & aliorum, quos ad affectum præmiſſum & alias duxeritis deſtinandos tam in eundo, ſtando, & redeundo ſufficienter providimus tam cum ſereniſſimo rege Francorum, gubernatore Januenſium, Januenſibus & Florentinis, quod merito poteſt & debet veſtra ſanctitas contentari, ut plenius noſtri ex parte eidem veſtræ ſanctitati reſerabit venerabilis vir magiſter Johannes Guiardi archipreſbyter Pictavenſis, cui in præmiſſis, & quare ad veſtram ſanctitatem non acceſſimus, ut aliis eidem injunctis, dignetur veſtra ſanctitas fidem indubiam adhibere; quam dirigere dignetur Altiſſimus feliciter ad reducendum unitatis vinculum in eccleſia ſancta Dei. Scriptum Piſis die xxv. Januarii, anno a nativitate domini MCCCCIX.

G. Peneſtrinenſis.		S. R. E. cardinales.
J. Oſtienſis.		
P. Tuſculanus	epiſcopi.	
A. De Saluciis.		
P. S. Angeli	diaconi.	

JOHANNIS DUCIS BURGUNDIÆ.

Hortatur ad mittendum ad concilium Piſanum.

JOHANNES dux Burgundiæ, comes Flandriæ, Artheſii & Burgundiæ Palatinus, &c. *Ex mſ. illuſtriſſimi dom. Chauvelin.*
Diu penſantes, menteque ob id ingemiſcentes, ſpectabiles viri, hinc non minus dolendi quam longe vigentis ſchiſmatis protractionem damnoſam, inde duorum contendentium obſtinationem firmatam, cunctiſque pene exoſam chriſticolis ambitionem notoriam, utriuſque obedientiæ cardinales cum litteris cum ambaxiatoribus ſuis inſinuavere

Digitized by Google

domino meo regi mihique, quatenus ad concilium menſe Martio proxime futuro Piſis, favente Dei clementia, celebrandum, ſuper accelleranda unione tam deſiderata quam neceſſaria eccleſiæ ſanctæ Dei, & ad quam univerſorum animi, mundanis poſthabitis, aſpirare tenentur; tales tamque notabiles volumus deſtinare legatos, ut materiæ, qua major aut ardua magis nuſquam ſe offert noſtris tractanda diebus, & congruant, & profectui eſſe poſſint. Quæ omnia ſane adhortationis eſſe cunctiſque cunctorum fidelium viribus exequendæ, dominus meus præfatus & ego advertentes, tamquam hi qui totis potentiæ noſtræ nervis hunc ſacrum meritoriumque laborem amplectimur, ſimul & principes, hujuſque regni clerus, noſtros ad prænominatum concilium ambaxiatores deſtinare ſolemnes unanimi irretractabilique determinamus conſenſu, quos adveniente tempore certum eſt illuc proficiſci debere, uti principes alioſque quamplurimos & communitates quamplures utriuſque ad prædictum ituros concilium, certis documentis accepimus. Quocirca vos rogamus in viſceribus Jesu Christi, ac in vinculo fervidæ caritatis & hortamur, ut pro parte veſtra notabiles & ſelectos ad ipſum concilium delegare velitis, univerſos ſinguloſque cujuſque partis ad tantum accedentes negotium cum omni manſuetudine, favore atque ſecuritate tractantes. Qua ex re non modicam gloriam, ſed potius laudem & honorem præcipuos veſtræ ſpectabilitati nullatenus accreſcere formidamus, cum vobis una cum principibus & ceteris communitatibus in præmiſſis adhibentibus operam diligentem, unio in eccleſia, Deo juvante, ſperanda ſit. Scriptum* Pariſius.

LITTERA SUBTRACTIONIS,
Collationis beneficiorum, &c. facta per Florentinos.

Ex mſſ. ſancti Laurentii Leodienſis, & illuſtriſſimi domini Chauvelin.

IN Dei nomine. Amen. Anno domini ab ejus incarnatione MCCCCVIII. (a) indictione II. die XXVI. Januarii. Cum hoc ſit quod magnifici & excelſi domini, domini priores artium & vexillifer juſtitiæ populi & communis Florentiæ, una cum officiis gonfaloneriorum (b) ſocietatum populi & duodecim bonorum virorum dicti communis, &c. ipſi magnifici domini priores artium & vexillifer juſtitiæ populi & communis Florentiæ, vigore poteſtatis, auctoritatis, & baliæ, (c) & omni modo, via, & jure, quibus magis & melius potuerunt, præviderunt, ordinaverunt, & diſpoſuerunt, quod deinceps durante ſchiſmate antedicto, non derogando alicui alii proviſioni præſenti anno ſuper materia bene- A ficiorum factæ, ſed illas confirmando, nullus cujuſcumque ſtatus, conditionis, vel dignitatis exiſtat, clericus vel laicus, civis vel ſubditus audeat vel præſumat aliquod beneficium vel dignitatem, etiamſi fuerit dignitatis vel cardinalatus, archiepiſcopalis vel epiſcopalis, vel alterius cujuſcumque qualitatis vel præeminentiæ vel dignitatis exiſtat, magnum vel mediocre vel parvum, ſub quovis nomine nuncupetur, etiamſi eſſet hoſpitale, vel aliquod officium, præeminentia; ſuperioritatem clericorum ſæcularium vel regularium cujuſcumque ordinis vel religio- B nis exiſtat, quod quomodocumque vacare contingeret, in civitate, comitatu vel diſtrictu Florentiæ, aut in aliquo loco, ubi commune præfatum habeat juriſdictionem vel præeminentiam aliquam, aut in aliquo alio quocumque loco impetrare, per ſe vel per alium, directe vel indirecte, a domino Gregorio XII. aut a quovis alio, ſi quis forte in ejus locum durante ſchiſmate antedicto aſſumi, aut ab ejus ſive eorum legatis, delegatis, vel ſubdelegatis commiſſariis, nec etiam eis collata etiam proprio motu a prædictis acceptare per ſe vel per alium, nec prope- C rea aliquem poſſeſſorem prædictorum in ſua poſſeſſione aliquo modo vexare vel moleſtare, nec propterea uti aliquibus litteris, gratiis, privilegiis, vel proceſſibus ſupradictis, beneficiis, dignitatibus, officiis, adminiſtrationibus, vel præeminentiis, aut ſuper quibuſcumque aliis impetratis vel conceſſis, quæ ſuum non fuiſſent conſequutæ effectum, vel quorum notitia ante præſentem deliberationem non perveniſſent ad dominos per litterarum apoſtolicarum præſentationem, vel in his quæ per reſcripta juſtitiæ appella- D tionum jam impetrata penderent, vel ſequerentur ex eis in civitate aut comitatu Florentiæ, vel quæ in futurum durante præſenti ſchiſmate impetrarentur vel concederentur, & prædicta omnia quæ ſupra de civibus & ſubditis expreſſa & proviſa ſunt, intelligantur expreſſa & proviſa de advenis & forenſibus quibuſcumque, quoad beneficia, dignitates, & præeminentias, officia quæcumque & qualiacumque exiſtentia, vel quæ conferri ſeu concedi conſueverunt in civitate, comitatu vel diſtrictu Florentiæ vel in locis quibus commune Florentiæ quampiam habet juriſdictionem vel præeminentiam, & ſi quid E contra fieret aut attentaretur directe vel indirecte, nihil valeat aut teneat, aut executionem aliquam mereatur, ſed contra facientes vel attentantes pro vice qualibet, qua contra facerent vel venirent per ſe vel per alium, incidant in pœnam mille florenorum, applicandam communi Florentiæ, quam unuſquiſque rector communis Florentiæ teneatur & debeat, quando ad ejus notitiam fuerit delatum per quemcumque, eligere ſub pœna florenorum quingentorum eiſdem de

(a) Qui annus poſt Paſcha erit MCCCCIX.
(b) Gonfalonerii ſunt vexilliferi & duces.
(c) Ideſt ballivatus.

Digitized by Google

ſuo ſalario auferendorum per camerarios cameræ communis Florentiæ, quotieſcumque contra fecerint. Et de his quæ exegerint habeant duos ſolidos pro qualibet libra pro ipſorum diſtrictu. Et nihilominus tales ſic impetrantes vel acceptantes, vel quibus aliqua talis conceſſio vel gratia talis fuiſſet, quæ executionem ante præſentem proviſionem non habuiſſet, vel cujus notitia ante præſentem deliberationem non perveniſſet ad duos, per litterarum apoſtolicarum præſentationem; vel quæ per reſcripta juſtitiæ appellationem jam impetratura præcederent vel ſequerentur ex eis in civitate aut comitatu Florentiæ, vel quæ qualitercumque fient in poſterum, compellatur deſiſtere & ab omni ipſarum gratiarum, impetrationum vel conceſſionum uſu, & ab omni eo quod directe vel indirecte attentaretur contra præſentem diſpoſitionem ſub pœna prædictis.

2 Item, ſi quocumque modo aliqua beneficia, officia, dignitates etiam archiepiſcopales, epiſcopales, vel alia cujuſcumque dignitatis vel qualitatis exiſterent, & ſub quovis nomine nuncupentur, etiam ſi dignitates cardinalatus exiſterent, quæ ſpectarent ad ſolius papæ collationem vel proviſionem, ſeu quæ reſervatæ dicerentur, & quæ & quos inferiores ordinarii non poſſent conferre ſine ſpeciali mandato papæ vel ſedis apoſtolicæ, vacare contingeret in dicta civitate, comitatu vel diſtrictu Florentiæ, vel ubi commune Florentiæ habeat dominium vel præeminentiam aliquam, quæ ſit ſine rectore vel legitimo officiali ſeu adminiſtratore, durante dicto ſchiſmate, remanerent; domini priores artium & vexillifer juſtitiæ populi & communis Florentiæ cum officiis gonfaloneriorum ſocietatum populi & duodecim bonorum virorum dicti communis teneantur & debeant providere & ordinare, quod interim in eis & quolibet ipſorum divina officia celebrentur, adminiſtrentur, & gubernentur per illum vel illos quos deliberaverint; & quod fructus, redditus & proventus expendantur in neceſſitatibus dictorum beneficiorum & adminiſtrantium ibidem, prout per eos fuerit deliberatum. Reſiduum vero conſervetur & deponatur apud illum vel illos, penes quem vel quos per dictos dominos & collegia fuerit deliberatum, aſſignandum cui de jure fuerit aſſignandum, quando Dei gratia eccleſia reformata erit ſub unico & vero paſtore.

3 Item, cum hoc ſit, quod, Dei gratia mediante, univerſale generale ſanctum concilium in civitate Piſarum pro extirpando miſerabili ac deteſtando ſchiſmate, pro pace atque unitate in ſanctam Dei eccleſiam inducenda, de proximo celebrari debeat; & cum hoc ſit, quod ſupra dicti magnifici domini, domini priores artium & vexillifer juſtitiæ, cum ipſorum collegiis decreverint at- A que deliberaverint in civitate Florentiæ quamdam particularem congregationem facere quorumdam prælatorum & profeſſorum ſacræ paginæ, ac etiam quorumdam prudentum & doctorum virorum pro aliquibus negotiis utiliter pertractandis pro bono ipſius ſanctæ unitatis, & pro declaratione veritatis in hoc deflendo ſchiſmate. Ac etiam volentes præfati magnifici domini, domini priores artium & vexillifer juſtitiæ, obviam ire ſcandalis & diſſentionibus atque periculis, quæ veriſimiliter durante hac pernicioſa eccleſiæ ſciſſura evenire poſſent, & maxime conſideratis & attentis ordinationibus antedictis, B deliberaverant, quod omnes clerici & religioſi, tam ſæculares quam regulares, tam in dignitatibus conſtituti, quam etiam alii qui habitant & morantur in civitate, comitatu vel diſtrictu Florentiæ, vel in locis in quibus dictum commune habet aliquam juriſdictionem vel præeminentiam, vel etiam quicumque inde oriundi, volentes ad dictum ſanctum concilium ire, vel qui tenerentur vel deberent accedere. Et inſuper qui vocarentur ad ſupradictam particularem congregationem, ut ſupradictum eſt, faciendam, C poſſint & valeant libere, licite, impune, & omni metu ſepoſito, ad dictum ſanctum concilium generale Piſis celebrandum, atque dictam congregationem ire, ſtare, ac redire; in ipſis concilio & congregatione libere proponere, dicere, conſulere & allegare omnia quæ eis ſecundum Deum & veritatem & rectam ac bonam conſcientiam videbuntur & placuerint; ac etiam ne dictum concilium & congregatio aliqua ex parte differri, aut ratione aut occaſione aliqua impediri queat, propterea providerunt atque ſtatuerunt, D quod deinceps contra eoſdem volentes aut debentes ad dictum concilium & congregationem accedere, aut quoſcumque alios clericos ſæculares vel regulares, ſeu laicos civitatis, comitatus, diſtrictus, vel ex aliquo ex locis in quibus dominium aliquod aut præeminentiam habeant, aut inde ſint oriundi, vel in ipſis habitantes, cujuſcumque gradus, dignitatis, præeminentiæ, vel conditionis exiſtant, ac ſub quovis nomine nuncupentur, ſupradictis de cauſis aut aliis & occaſionibus quibuſcumque, non poſſint directe vel indirecte, publice vel occulte, aut aliquo E quæſito colore, procedi aut attentari aliquid in perſona, beneficiis, dignitatibus, officiis, & gradibus, & præeminentiis, aut bonis ipſorum vel cujuſcumque ipſorum, cujuſcumque dignitatis vel etiam præeminentiæ exiſteret, etiamſi papali aut alia quavis præfulgeret dignitate aut commiſſione vel ſuperioritate; nec aliquis proceſſus vel ſententia privationis beneficiorum, dignitatum, officiorum, præeminentiarum vel graduum, aut ſententia excommunicationis & ſuſpenſionis, interdicti vel alterius cujuſcumque pœ-

Digitized by Google

A næ temporalis vel ſpiritualis contra eos vel aliquem ipſorum prolati aut lati, vel qui aut quæ in futurum, durante ſchiſmate antedicto proferrentur aut fierent, valeant vel teneant, aut executionem aliquam directe vel indirecte habere poſſint. Nec per aliquem contra eos de talibus ſententiis, pœnis, proceſſibus & cenſuris poſſit aliquid in judicio vel extra peti, objici, vel opponi, vel aliqua denunciatio fieri ſub pœna prædicta inferenda contra facienti & prædicta non obſervanti ut ſupra, & applicanda ut ſupra. Et nihilominus quicquid contra factum fuerit, B ſit irritum & inane, & nullam executionem in judicio ſæculari aut eccleſiaſtico vel extra judicium habere poſſit. Ac etiam domini priores artium & vexillifer juſtitiæ pro tempore exiſtentes, teneantur & debeant in quorum favorem latæ eſſent tales ſententiæ, pœnæ, & cenſuræ, vel facti dicti proceſſus, aut in futurum durante dicto ſchiſmate proferrentur vel fierent, & executores prædictorum cum effectu cogere & cogi facere vigore eorum juramenti, ad decidendum & renunciandum omnibus & ſingulis ſupradictis ſententiis, pœnis, cenſuris & proceſſibus qui- C buſcumque, ac etiam ad ſolvendum pœnam in quam contra faciendo incidiſſent.

4 Ac inſuper deliberaverunt, quod ſi contingeret quod aliqui ex prælatis vel clericis ſupradictis, qui ſecundum traditiones ſacrorum canonum, vel conſuetudines & pias obſervantias de accedendo ad generale concilium obſervatas, ire tenerentur & deberent, aliqua occaſione ad dictum generale concilium debito tempore accedere, & in eodem intereſſe recuſarent, quod domini priores artium & vexillifer juſtitiæ populi & communis Florentiæ, pœnis ſupradictis & aliis re- D mediis opportunis teneantur & debeant eos compellere & cogere ad dictum concilium accedendum, & in eo, ut expediens erit, interveniendum. Et nihilominus dicti prælati ſeu clerici contra facientes in pœnam præfatam incidiſſe intelligantur, quæ applicetur & exigatur, ut ſupra.

5 Acta fuerunt dicta omnia ſtatuta, proviſa, deliberata & ordinata per ſupradictos magnificos dominos, dominos priores artium & vexilliferum juſtitiæ populi & communis Florentiæ, & ipſorum partico ad fa- E bas nigras & albas, & ſervatis ſervari debitis & conſuetis, ſub die XXVI. menſis Januarii MCCCCVIII. indictione II.

6 Item, eodem anno, indictione II. die & loco, & incontinenti poſt prædicta, præfati magnifici domini priores artium & vexillifer juſtitiæ, moti bonis & honeſtis rationibus & cauſis, & maxime ut in cautione abundarent, non quia neceſſarium eſſe diceretur, & ex ipſorum humanitate & urbanitate, & quod prædicta ſupra expreſſa majorem auctoritatem habere viderentur, prædicta omnia & ſingula in præſentia ipſorum ac venerabilium virorum gonfaloneriorum, ſocietatum populi, & duodecim bonorum virorum communis prædictæ, de verbo ad verbum, ut ſupra legitur, habetur & ſcriptum eſt, per me Petrum notarium & cancellarium ita etiam legi fecerunt, & deinde facta propoſita pro parte ipſorum magnificorum dominorum priorum & vexilliferi, quod ſi eis viderentur prædicta ſecundum morem & ſtatuta communis Florentiæ, redderent eorum fabas nigras, vel ſi cui videretur contrarium, redderet albas pro no. Unde facto inter ipſos magnificos dominos priores artium & vexilliferum juſtitiæ, ac etiam inter ipſorum officia gonfaloneriorum, ſocietatum populi, & duodecim bonorum virorum communis, ſolemni & ſecreto ſcrutinio, ſecundum ordinamentum communis Florentiæ, & obtento partico ad fabas nigras & albas, ipſi magnifici domini, domini priores artium, & vexilliferi juſtitiæ, ac prædicta venerabilia officia gonfaloneriorum & duodecim bonorum virorum, prædicta omnia & ſingula ſupra contenta approbaverunt & ratificaverunt, & voluerunt in omnibus vim & robur habere, atque exſecutioni mandari, ſecundum prædictorum continentiam, diſpoſitionem & affectum.

DOMINO MALATESTÆ de Malateſtis.

Ex mſ. S. Laurentii Leodienſis.

MAgnifice ac potens domine mi ſingulariſſime, ac ſanctæ matris eccleſiæ conſtantiſſime pugil, niſi nos inter levigata Romæ verba recenſueritis, miramini etiam de meo ad partes iſtas acceſſu, ſi cauſam legitimam non exererim. Audiatis igitur oro ſuppliciter, nec fabulari articulo dictum concipite. Venetis certe maritimi miniſterii, terreſtris regiminis ac divini cultus laus abundans nec immerito per totius orbis conſenſum aſcribitur. Verum cum nauclerius in longævo forte miniſterio abuſus, naviculam ſibi commiſſam in littora ſcopuloſa nedum colliſerit, verum etiam ſeipſum cum ſibi commendata populi multitudine ad naufragium deduxiſſe videatur, volui potius nudus naufragium evadere, quam veſtitus ſub ſpe futuræ tranquillitatis ac portus repetendi, ſubmergi. Veniſſe igitur fateor iſtuc, ad exquirendum Deo prævio reliquos bonos antequam novum aliquod peregrinum viagium aggrediar. Reverendiſſimi namque patres & domini mei utriuſque collegii cardinales digniſſimi certum gratum peregrini Petri habuerunt adventum, promittentes navalem examini probiſſimo ita diſciplinam committere, quod eliciatur navarchus unicus nedum mihi, ſed toti populo Chriſtiano gratus & ſalutifer adeo futurus, quod omnibus tunc provincias

provincias univerſas orbis transfretare volentibus, naviculæ per expertam gubernatorum confidentiam tutus pateat ingreſſus. Quod quidem ſpe, qua mihi ipſi ex multorum principum ac magnificorum Florentinorum ad hoc ſanctum opus pie & unanimiter intendentium concurſu ſpoponderim, omnibus perſuadens hic mandatis cunctis & honoribus veſtris obnoxius moror, & cum diligenti fide laboro, ut hactenus experta pericula non de cetero ſubeam. Det igitur Deus gratiam nobis, ut celeriter gubernatorem toti populo Chriſtiano ſalutiferum habeamus, quo tuti per ſibi commiſſam navem fluctus omnes evaſuri, quietis æternæ portum valeamus attingere, ad quem poſt vitam, quam vobis felicem & longævam auguror, vos noſque omnes Deus ipſe ſua miſericordia perducat, amen. Datum Piſis manu propria XIII. Februarii.

Veſtræ M. fidus ſervitor Petrus de Giralfredinis de Pona, cum debita recommendatione apoſtolicus ſecretarius.

CONVENTUS PRÆLATORUM FLORENTINORUM

Ad ſubtrahendam ſeu ſubtractam a Gregorio XII. obedientiam approbandam & confirmandam.

Ex mſſ. S. Laurentii Leodienſis, & Chauveliniano.

Conſiderantes magnifici & excelſi domini priores artium & vexillifer juſtitiæ populi & communis Florentiæ, nec non & ipſorum honoranda collegia, quod nihil eſt in hac vita mortali diligentiori cura inquirendum, nihil magis neceſſarium ad animarum ſalutem, ad Dei honorem, & ad militantis eccleſiæ liberationem, quam his duris & miſerabilibus temporibus, & in hac deflenda & abominanda a cunctis fidelibus eccleſiæ ſanctæ ſciſſura, in hoc pernicioſiſſimo errore, quo periculoſe nimis grex Chriſti diviſus eſt, ea procurare quæ ad pacem ſunt, atque ſanctam & veram unitatem populi Chriſtiani, & ad extirpandum ex ipſa Chriſtiana religione monſtruoſum ipſum & peſtiferum ſchiſma, quod fere triginta annis ad magnam animarum perniciem in ipſius eccleſiæ corde miſerabiliter hæſit. Et cum ipſi magnifici domini & eorum collegia, cum his qui ſub eorum ditione continentur, ipſius eccleſiæ membrum ſint, & omnia uſque in præſentem diem cum cordis puritate & animorum ſinceritate ob eorum debitum fecerint, non ſumtibus, non laboribus, non periculis, nulli denique rei parcentes, quæ proficua & ſalutaria ad ipſius eccleſiæ pacem judicarent, apud eum multis variis, honeſtis & efficacibus rationibus & modis inſtando, qui ſe GREGORIUM XII. appellat, quæ omnia ſigillatim exprimere longiſſimum eſſet, & cum omnis eo- A rum labor uſque in præſentem diem incaſſum fuerit, nihilque eorum ſancti conatus profecerint apud ipſum dominum GREGORIUM, ſed omnem prorſus ſpem amiſerint poſſe eum reducere ad ſanctam & neceſſariam unitatem Chriſtianam, quam Deo & hominibus promiſit, juravit & vovit, niſi fortiora remedia adhibeantur: ac etiam conſiderantes præfati magnifici domini & eorum collegia, quemadmodum S. Spiritu inſpirante, ut pie credendum eſt, duo ſacroſancta collegia reverendiſſimorum dominorum cardinalium, videlicet collegium illud quod B Gallicum apud quoſdam appellatum eſt, & aliud quod Italicum, ab eorum capitibus, ſcilicet a præfato domino GREGORIO, & ab eo qui ſe BENEDICTUM XIII. appellat, diſceſſerunt, prorſuſque deſperati poſſe eos de papatu contendentes, ad reintegrandam eccleſiam adducere, in unum ſe conjunxerunt in tanta unitate, ut vere de eis dici poſſit, quod cor unum ſint & anima una. Nec non penſantes ipſi domini priores & ſua collegia, quod domini cardinales indefeſſis ſtudiis, prout Deo promiſerunt, & ex ipſorum debito ſunt aſtricti, rebus cunctis mortalibus ſpretis, procuraverunt, procurantque recta C & ſancta voluntate Chriſtianam pacem, & maxime regia via, ea ſcilicet qua aliàs eccleſiæ perturbationibus ſubventum eſt, videlicet per generale & ſanctum concilium totius Chriſtiani populi, quod celebrandum ipſi domini cardinales mandaverunt in civitate Piſarum, eiſdem ad hoc ſanctum negotium peragendum a Florentino populo conceſſa. Advertentes præterea, & ſecum diligenter conſiderantes quamdam eiſdem dominis prioribus requiſitionem factam per ipſos reverendiſſimos dominos & patres, dominos D cardinales, cujus hic eſt effectus, quod Florentinus populus, quemadmodum obligatus eſt, ipſe & reliqui Chriſtiani, ſecundum Deum & ſacrorum canonum diſpoſitiones, poſtquam aliter haberi eccleſiæ pax nequit, ad hoc ut hoc ſchiſma tollatur, omnem obedientiam auferre debet præfato domino GREGORIO, tamquam a Chriſtianæ religionis vaſtatore & nutritore inveterati in ipſa eccleſia ſchiſmatis, & propterea crimine hæreſis affecto. Aſſerentes quoque ipſi domini cardinales hoc præterea ideo faciendum eſſe, E ut omni metu ſepoſito, liberius eccleſiæ prælati poſſint ſanctiſſimo generali concilio intereſſe, & labenti eccleſiæ in miſerandam ruinam, priuſquam funditus deleatur, gratia, Dei juvante, opem ferre. quam quidem petitionem ac alia quæque ſupra narrata animis volventes præfati magnifici domini priores, ac etiam habentes ante oculos Deum, & ſecundum ejus voluntatem incedere in his gravibus & magnis negotiis volentes, ac etiam ſtudere, quantum eis divina bonitate permittitur, Chriſtianæ reconciliationi, ni-

Digitized by Google

hilque omittere, quod auxilium aliquod laboranti eccleſiæ poſſit afferre, ne ſub ſpecie boni in aliquo decipiantur, & ne quicquam, quod contra ſanctas inſtitutiones eccleſiæ ſit, per errorem faciendo & omittendo, committatur, decreverunt velle in iſtis eorum conſilium ſequi, quos ſciunt Deum timentes eſſe, & qui noverunt quomodo in divinis rebus ſit incedendum, quidve divino & humano jure liceat vel non liceat, & quibus cura eſt Florentini populi in ſpiritualibus ſecundum eccleſiæ ordinationem commiſſa. Quapropter ipſi magnifici domini priores in palatio reſidentiæ domini epiſcopi Florentini, infraſcriptos reverendos patres & dominos archiepiſcopum, epiſcopos, prælatos, abbates, profeſſores ſacræ paginæ, religioſos, & utriuſque juris doctores congregari fecerunt, & ipſis ſic congregatis, ipſi magnifici domini priores & vexillifer juſtitiæ ſupradicta & alia ad rem facientia narraverunt, & ab ipſis conſilium poſtulaverunt, utrum ſecundum Deum, bonam conſcientiam & jus poſſent & deberent juxta petitionem dominorum cardinalium omnem obedientiam auferre a domino GREGORIO. Qui ſiquidem infraſcripti omnes ad requiſitionem ipſorum magnificorum dominorum priorum juraverunt in manibus reverendi patris in Chriſto domini epiſcopi Florentini, ſe in hac materia ea dicturos eſſe atque conſulturos, omnibus aliis poſtpoſitis, quæ ſecundum Deum, bonam & rectam conſcientiam, & ſecundum Dei ordinationem, jus & veritatem eſſe * crediderint. (al. ineſſe.) Unde ſubſecutum eſt, quod hodie hac præſenti die infraſcripti omnes, exceptis tantum tribus, qui inferius deſcribentur, habitis prius tamen inter ſe omnes aliquibus diebus magnis & longis diſputationibus, tractatibus & allegationibus, & allegatis omnibus ſacris canonibus, decretalibus, gloſſis, auctoritatibus ſanctorum doctorum eccleſiæ, ac juribus omnibus ad partem affirmativam atque negativam facientibus, ipſiſque diligenter diſcuſſis & examinatis, & interpretatis fideliter, pure atque canonice, ac facto præſentis ſchiſmatis plene examinato & diligentiſſime conſiderato, inſpirati, ut pie credendum eſt, Sancto Spiritu, atque gratia Dei & Redemtoris noſtri JESU CHRISTI, ob cujus eccleſiæ ſalutem congregati ſunt & laboraverunt, atque glorioſiſſimæ Virginis reginæ cælorum MARIÆ, omnes & quilibet de per ſe unanimiter interrogati, ſingulatim per me Petrum notarium & cancellarium infraſcriptum dixerunt, conſuluerunt, declaraverunt, determinaverunt, quod ſecundum Deum, bonam, puram & ſanctam conſcientiam, ſecundum ſanctas eccleſiæ inſtitutiones, veritatem & jura, pro bono univerſali ſanctæ matris eccleſiæ, & pro inducendo in populum Chriſtianum ſanctam & immaculatam pacem & veram unitatem, & pro ſchiſmate tollendo, magnifici domini priores & eorum veneranda collegia, cum univerſo clero & populo Florentino, & omnibus cujuſcumque ſtatus, qui ſub eorum juriſdictione continentur, poſſunt & debent, atque aſtringuntur ſub mortali peccato, omnem obedientiam, aſſiſtentiam, auxilium atque favorem ab domino GREGORIO ſubtrahere & amovere, tamquam a nutritore univerſalis & inveterati ſchiſmatis in eccleſia Dei, & diſſipatore gregis dominici, & eccleſiæ ſanctæ Dei ſubverſore, & tamquam a violatore obligationis, juramente & voti, quam & quod Deo & Chriſtianis omnibus ſolemniter fecit, ut publicis documentis in conclavi & poſt factis, continetur & habetur. Et me Petrum notarium & cancellarium infraſcriptum, tamquam perſonam publicam, ipſorum declaratione rogaverunt, quatenus de hac ipſorum determinatione, ad perpetuam rei hujus memoriam, publicum conficiam inſtrumentum. Et quo prædicta majorem obtineant firmitatem, unuſquiſque infraſcriptorum propria manu ſe ſubſcripſit, & præſentem paginam propriis ſigillis munivit.

(a) Ego ALAMANNUS archiepiſcopus Piſanus omnia ſupraſcripta approbo & confirmo, ideo propria manu me ſubſcripſi & ſignavi meo ſigillo ſecreto. Hoc eodem modo infraſcripti ſe ſubſcripſerunt. [a]

Dominus JACOBUS epiſcopus Florentinus.

Dominus LUDOVICUS epiſcopus Wlteranus.

Dominus PETRUS epiſcopus Aretinus.

Frater BERNARDUS de Gianſglaziis, generalis Vallis-umbroſæ.

Frater HONOFRIUS de Florentia, prior eremi Camaldulenſis.

Frater BERNARDUS de Florentia abbas monaſterii S. Michaelis de Podio Bonizi, theologiæ profeſſor.

Frater THOMAS de Firmo theologiæ profeſſor, generalis Prædicatorum.

Frater ANTONIUS de Pecto ordinis Minorum generalis.

Frater MATTHÆUS de Bononia theologiæ profeſſor, generalis Carmelitarum.

Frater FELIX abbas monaſterii S. Salvatoris de Septimo.

CAPPONE de Capponibus de Florentia, præpoſitus Florentinus & Aretinus.

JOHANNES de Albicis canonicus Florentinus.

BONOSUS Florentiæ de Federigis canonicus Florentinus.

DERENINUS de Pecoris canonicus Florentinus.

FRANCISCUS de Ancellenſibus canonicus Florentinus.

JOHANNES de Riccis canonicus Florentinus.

(a) Subſcriptiones deſunt in codice Chauveliniano.

Digitized by Google

Frater Nicolaus *de Roſcel* decretorum doctor. A
Johannes abbas S. Floræ de Aretio.
Jacobus de Campo utriuſque juris doctor.
Frater Laurentius de Boronteis decretorum doctor.
Albertus de Albicis de Florentia.
Nicolaus abbas S. Mariæ monaſterii.
Baldassar abbas monaſterii de Paſſignano.
Domnus Bastianus abbas S. Salvatoris Camaldulii.
Hieronymus Gilii de Florentia decretorum doctor.
Laurentius abbas monaſterii S. Petri. B
Lazarus prior plebis de Balneo.
Frater Gaspar abbas monaſterii S. Trinitatis.
Richardus abbas S. Pancratii.
Antonius abbas S. Pauli de Razulo.
Albertus de Albicis ordinis Prædicatorum magiſter.
Michael P. *Thim* profeſſor theologiæ.
Frater Leonardus theologiæ profeſſor.
Frater Andreas Thomæ profeſſor theologiæ.
Frater Jacobus de Piſis profeſſor theologiæ. C
Frater Michael Johannis profeſſor, &c.
Frater Michael de Fegehino profeſſor, &c.
Frater Lottus ordinis Minorum inquiſitor.
Magiſter Johannes Georginii de Bononia miniſter Fr. Minorum.
Frater Matthæus de Parma miniſter provinciæ Romaniæ.
Magiſter Johannes Johannis de Florentia profeſſor.
Frater Jacobus Fei profeſſor.
Frater Bartholomæus de Bononia profeſſor. D
Antonius de Maſſa profeſſor.
Frater Benedictus de Teſtis profeſſor.
Frater Valentinus Urcal. profeſſor.
Frater Hieronymus de Faventia baccalaureus.
Bartholomæus abbas de Puppio.
Johannes prior S. Fabiani de Prato.
Frater Antonius Petri prior generalis Armenorum.
Frater Michael abbas.
Frater Johannes Petri abbas.
Frater Laurentius de Florentia profeſſor. E
Frater Simon de Tornaquantis profeſſor.
Frater Gabriel de Spoleto profeſſor.
Frater Antonius de Rignano profeſſor.
Frater Zenobius de Florentia prior provincialis Provinciæ.
Magiſter Bartholomæus de Piſis.
Frater magiſter Jo. de Sedoggiis.
Frater Antonius Salvi de Florentia baccalaureus.

Frater Nicolaus de Caſſis baccalaureus.
Frater Jo. Leonardi profeſſor.
Frater Jo. de Sicilia.
Frater Lucas Hiſpanus ordinis S Salvatoris ſub conſtitutionibus B. Brigidæ, gubernator monaſterii Paradiſi.
Frater Antonius de Alexandris profeſſor.
Frater Perius de Roma profeſſor.
Frater Antonius de Paſſignano profeſſor.
Frater Dominicus Bartholi de Florentia prior canonicus.
Domnus Simon Matthæi.
Frater Zenobius abbas.
Simon Jeremiæ canonicus Piſanus.
Petrus canonicus Piſanus.
Frater Dominicus Rioſtri de Florentia baccalaureus.
Frater Thomas Jacobi de Regno.
Frater Antonius Simonis baccalaureus.
Julianus Cucchi.
Lucas canonicus S. Mariæ majoris.
Philippus de Corſinis doctor.
Stephanus Bonacurſi doctor.
Laurentius de Ridolphis doctor.
Rossus Andreossus doctor.
Bartholomæus de Poplechis doctor.
Torellus de Torellis doctor.
Richardus *Delbene* doctor.
Johannes P. Ruſtan. doctor.
Marcellus de Strozzis.
Franchiscus de Marchiavellis doctor.
Dominicus P. Mini doctor.
Petrus de Beccanugis doctor.

Ego Petrus S. Mini, S. Dominici civis & notarius Florentiæ & magnifici communis Florentiæ cancellarius, imperiali auctoritate judex ordinarius, prædictis omnibus dum agerentur præſens interfui.

EPISTOLA FLORENTINORUM ad dominum Gregorium papam XII.

Declarant ſe ei ſub certis conditionibus obedientiam ſubtraxiſſe.

1. Nemo eſt tam expers rationis, ſanctiſſime ac beatiſſime in Chriſto pater, qui inficiari poſſit omnes qui Chriſtianam religionem profitentur, rebus cunctis mortalibus poſthabitis, non debere, etiam ſi opus fuerit, vitam morti exponendo, eccleſiæ ſanctæ Dei pacem quærere. Quid enim, ſi terrena ſapere voluerimus, & cœca nimis inanium caducarumque rerum cupiditate teneri, magis neceſſarium, magis utile, magis divinum miſeræ & afflictæ nimis eccleſiæ excogitari poteſt, quam peſtifero ſchiſmate ſublato, non duas, proh dolor! ſed unam eccleſiam aſpicere, & hanc pulcherrimam Chriſti ſponſam, quam ipſe pretioſiſſimo ſanguine ſuo conſtituit, non in partes duas ſectam & duobus capitibus deformatam; ſed integram & unico redimitam capite; & in ea eſſe pul- *Anno 1409. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.*

chritudine, qua eam Dominus noſter exornavit? Nos igitur cum divina bonitate non inferius membrum ipſius eccleſiæ ſimus, nulla in re debere nos enixe magis atque diligentiori cura laborare judicamus, quam dare pro viribus operam ut tam ingens malum, tam ſæva tempeſtas, quæ ſanctiſſimos ac pulcherrimos eccleſiæ parietes diſturbat, evertit, & miſeranda ruina deformat, penitus tollatur, tranquilla & ſerena pax Chriſtianis reſtituatur. Hoc igitur ſanctum deſiderium noſtrum, hæc egregia voluntas, quæ nobis divinitus inſerta eſt, eo populum noſtrum deduxit, ut nihil durum æſtimet, nihil laborioſum, quod ad Chriſtianæ religionis reintegrationem cederet. Hinc ſubſecutum eſt, ut non ſumtus, non labores, non pericula pro hac tam neceſſaria re declinaverimus. Nota ſunt hæc beatitudini veſtræ, propterea ea exprimere obmittimus. Deo nota ſunt, cui ut placeremus, ad hæc facienda devenimus, & ipſe nobis eſt teſtis, ſinceris animis & recta mente Chriſtianam a nobis pacem procuratam eſſe.

2. Experti tamen ſumus novem legationes noſtras quas ad beatitudinem veſtram infra biennium, & duas alias præſtantiſſimorum civium noſtrorum ad adverſarium veſtrum, qui ſe BENEDICTUM XIII. appellat, tranſmiſſas rogatu veſtro, nihil uſque in præſentem diem profeciſſe. Nihil etiam valuit quod tam benigne, tam multa florenorum millia infra tam parvum temporis ſpatium pro unitate conſequenda, ex beneficiis quæ in noſtris finibus ſunt, colligi ſumus paſſi. Nihil valuerunt infinitæ propemodum ſupplices exhortationes noſtræ, nihil preces quas apud vos porreximus, nihil tam uberes, tam amplæ oblationes noſtræ, quibus non ſolum facultates noſtras, ſed ſanguinem quoque pro eccleſiæ ſalute benignitati veſtræ obtulimus; nihil potuit quod Florentinam, Piſanam & alias civitates & oppida noſtra non ſemel tantum concedere pro tractatu unitatis obtulimus; nihil denique alia opera noſtra profuere: cujus rei culpa apud quem ſit nolumus indicare. Deus enim hoc ipſe indicabit. Quid igitur, cum omnia fruſtra Florentinus populus tentaverit, conatus ſit, & veraſimplicitate egerit, quæ ad gregem Dominicum reintegrandum proficua judicaret, facere debebat, an ſanctum obmittere principium? non vere. Scriptum eſt enim, non qui incœpit, ſed *qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit.*

3. Cum ergo ſanctum & univerſale concilium a reverendiſſimis dominis cardinalibus celebratum iri cognoverimus, & ab ipſis rogaremur, ut in urbe noſtra Piſana eis permitteremus ſacrum concilium celebrari; non tantum hoc aſſentiri voluimus, ſed ne divinam majeſtatem offenderemus, aut contra ſanctæ eccleſiæ inſtituta faceremus, do- A ctorum hominum in ſacris litteris, Deumque timentium conſilium ſequi decrevimus, a quibus tandem nobis conſultum fuit, ad ipſos dominos cardinales, cum ita ſe eccleſiæ conditio haberet, univerſalis concilii convocationem ſpectare, neque nos ſine gravi Dei offenſa, cum Chriſtiani ſimus, poſſe ipſorum ſanctam petitionem non implere. Valuit igitur plus apud nos Dei cauſa, quam ulla hominum gratia, neque timuimus propterea periculo quopiam humano nos ſubmittere; ſed in Deo ponentes fiduciam noſtram, B ad ipſam civitatem concedendam pro ipſa ſancta ſynodo devenimus, ne ob commodi loci defectum, hæc ſancta & neceſſaria ad Chriſtianam pacem concilii convocatio impediretur, aut ratione aliqua differretur. Quo facto, per egregios oratores noſtros ſupplicavimus beatitudinem veſtram, ut dignaremini exemplo Redemtoris noſtri, qui exinanivit ſemetipſum, formam ſervi accipiens, factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis, humilitatem induere, & non ad mortem eundo, quam etiam nequaquam C recuſare pro ſalute Chriſtiani populi debetis; ſed ad ſacram & univerſalem ſynodum præfatam accedere, quoniam & via renuntiationis papatui quæ tractabatur, in totum ſublata eſſet, & concilium illud quod congregandum mandaveratis, non poterat ex duabus eccleſiis quæ conſtitutæ ſunt unam facere, renuiſtis id quidem, ut noſtis.

4. Quamobrem volentes divinæ inhærere voluntati, & ab lege ſua non diſcedere, cum crebro a reverendiſſimis dominis cardinalibus, atque a quibuſdam magnis principibus Chriſtianis, nonnulliſque ſanctis hominibus D moneremur, labi nos in perniciem animarum noſtrarum, ſi quam obedientiam ſanctitati veſtræ præſtaremus, poſtquam non juramentis, non votis, quibus Deo & Chriſtianis omnibus vos obligaſtis, non ſupplicationibus totius ferme populi Chriſtiani adduceremini ad pacem & unitatem ſanctiſſimam Chriſtianæ religionis. Perturbavit nos ſane admodum talis hæc admonitio, & undique nobis angor & anguſtiæ erant, patri & capiti noſtro & in ſpiritualibus domino obedientiam amovere cor noſtrum acri dolore vulnerabat. Ex altera parte metus divini ju- E dicii, & caritas quam ad ſalutem animarum gerimus, quam ſalutem omnibus ſcimus eſſe rebus anteponendam, alia ex parte pene incredibiliter nos anxios reddebat. Hac in perturbatione nobis exiſtentibus, nihil melius eſt viſum, quam id videre, quod ſecundum ſacras eccleſiæ inſtitutiones, & Dei voluntatem a nobis eſſet faciendum.

5. Convocari ergo fecimus omnes prælatos, profeſſores ſacræ paginæ, & decretorum legumque doctores, nonnulloſque religioſos ſanctoſque viros in locis ditioni noſtræ ſubjectis degentes, a quibus unanimiter, jure-

Digitized by Google

jurando tamen prius in manibus Florentini epiſcopi præſtito, determinatum fuit, quod niſi a vobis deſciremus, & omnem obedientiam auferremus, animas noſtras mortali peccato occidebamus; quod quam luctuoſum, quam grave, quamvedurum nobis videretur, non facile exprimeremus. Sed prius quam ad hoc, ad quod neceſſitate, quæ nulli eſt legi ſubjecta, induceremur, tentandum eſſe rurſum per oratorem noſtrum virum egregium ac peritiſſimum dominum STEPHANUM BONACURSUM, an vos adducere poſſemus ſupplicationibus & oblationibus illis beatitudini veſtræ factis, ut pro pace eccleſiæ danda, ad univerſale concilium Piſis celebrandum veniret. Ex qua quidem noſtra legatione, ut noſtis, nullus eſt effectus ſubſecutus. Quid faceret ergo, ſancte pater, populus Florentinus, videns & ſciens quod in mortem æternam ſe præcipitaret, Deum tam graviter offenderet? Eamne obedientiam præſtaret, quæ inveteratum ſchiſma nutriret, quæ paci Chriſtianæ inimica eſſet? In his tamen difficultatibus duriſque rebus, & in hac neceſſitate, in quam devenimus, quod mitius fuit humaniuſve delegimus. Subtraximus a vobis enim obedientiam omnem, prout per particulare concilium, quod in noſtra civitate tenuimus, determinatum fuit, non tamen aliter, quam ſolet prudens & pius filius, qui urgente neceſſitate, & legitima cauſa ſubſiſtente, impellitur flens gemenſque graviter, patrem relinquere, & ejus imperium & obedientiam, ac ſi ignotus eſſet, non attendere. Verum has adjecimus conditiones, quod hæc obedientiæ ſubtractio, non ante ſextum & vigeſimum diem futuri proximi menſis Martii locum habeat; ac etiam declaravimus, quod ſi infra hoc tempus manſuetudo veſtra dignata fuerit ad præfatum univerſale ſanctum concilium accedere, ſeque libere & ſponte determinationi ipſius ſynodi ſubmittere, atque determinationi præfatæ ſtare vos obligabitis; vel ſi decreveritis infra præfatum vigeſimum ſextum diem per vos vel legitimum procuratorem veſtrum, cum pleno & irrevocabili mandato, ad prædictam renuntiationem papatui in manibus reverendiſſimorum patrum & dominorum cardinalium Piſis exiſtentium, aut alterius cujuſcumque ſpeciale mandatum ad prædicta habentis ab ipſis dominis cardinalibus; tunc & in his caſibus hæc ſubtractio obedientiæ pro nihilo habenda eſt, ac ſi facta non eſſet.

6. Tandem ut finem ſcribendi faciamus, teſtis eſt nobis, beatiſſime pater, teſtis eſt conſcientia noſtra, quam ardenter exoptemus, ut ita vos geratis, quod minime neceſſarium ſit hanc ſubtractionem obedientiæ locum habere. Vos igitur pro ſalute animæ veſtræ & omnium Chriſtianorum, per plagas illas ſanctiſſimas redemptoris noſtri Domini JESU CHRISTI, per pretioſiſſimum ejus ſanguinem, quo eccleſiam ſanctam fundavit, per illum ſanctum lignum crucis, in quo ipſe pendens, mortem & ſuperbiam deſtruxit, & pacem humano generi dedit, vos oramus atque obteſtamur, ut exſurgatis in manſuetudine & humilitate, & huic ſancto & univerſali concilio, ſuæ vos determinationi ſubjiciendo, intereſſe dignemini, aut aliam ſanctam, quam ſupra retulimus renuntiationis viam amplecti, ut tandem indubitata & vera pax eccleſiæ ſanctæ reddatur. Nos vero beatitudini veſtræ, illi honeſtæ & ſocietati quam nobiſcum habere decreveritis, omnem rationabilem libertatem & ſalvum conductum, quem poſtulaveritis, ut liberius ad ipſam civitatem Piſarum accedere valeatis, & generali concilio intereſſe tenore præſentium pollicemur. Datum Florentiæ.

AD MAGNIFICOS VIROS DOMINOS Florentinos, poſt ſubtractionem factam Gregorio.

Anno 1409. *Ex mſ. S. Laurent. Leodienſis.*

MAgnifici & potentes domini, amici noſtri cariſſimi, poſt ſalutem.

Cunctos inter populos qui ſub profeſſione Chriſtiana cenſentur, veſtram communitatem de zelo, ſacro Dei cultu, juſtitia, ſingularique in ſuis actibus gravitate ſemper audivimus nec immerito commendari, ex quo quidem agro virtutum a bonis veſtris ſeminatis veteribus, & uſque ad vos noviſſimos diligentiore cultu, non ſolum odorem bonæ famæ progreſſum probabilem æſtimamus, ſed & fructus pacis, libertatis ubertatem, potentiæ magnitudinem, ac divitiarum copiam veſtro ſingulariter populo perveniſſe: adeo ut digne dici poſſit: Populus eſt veſter cui Deus benedixit. Audiveramus enim, ſed ex ore reverendiſſimi patris domini A. (a) S. R. E. epiſcopi Peneſtrinenſis cardinalis Aquilegienſis digniſſimi, nuper a veſtra Florentina civitate redeuntis, læto animo percepimus & jucundo, quantum ab antiquis non deviantes, ſed potius perſeverantes, devotionis affectum ad ſanctam Romanam eccleſiam per opera manifeſta in perpetuum memoriæ retinenda, veſtræ nuper virtutes oſtenderunt quantumque cum diligentia & gravitate celebratis ſolemniter comitiis & conſiliis veſtris, necnon ad concilium prælatis & aliis famoſiſſimis clericis, qui veſtro in territorio ſunt reperti, ſolertiſſime convocatis, pro effectu ſanctæ præfatæ eccleſiæ toti populo Chriſtiano optatæ unionis, maturaque omnibus deliberatione penſatis, veſtram & omnium veſtrorum devotionem a domino GREGORIO deteſtandi ſchiſmatis pertinaciſſimo fautore divertentes, divina inſpirante clementia, in favorem ejuſdem unionis, noſtris jugi ardore ad ipſam flagrantibus vota unanimiter, ex- [a]

(a) Antonii.

Digitized by Google

ceptis pauciſſimis numero & qualitate, laqueo ſatanæ irretitis, conformia penitus reddidiſtis. Digne quidem omnes veſtræ præteritæ actiones laude multiplici, ſed laudum inexplicabilem cumulum hæc quæ in præſentiarum feciſtis opera mortales inter omnes gloriæque promiſſione æternæ apud cunctipotentem, cujus res agitur, vendicarunt. Nos vero penſantes quanto dignior ſit res maturis digeſta conſiliis, quodque plerumque conſiliorum prolixitas operibus brevitatem largitur, in agendiſque ſuccenditur quod dilatatur in otio, quamvis ardore quodam ab ipſo Jesu Christo nobis infuſæ caritatis citiorem ad concluſionem fuiſſemus incenſi; veſtram tamen hanc ſanctam operam eo majoribus attollimus laudibus, quo magis digeſtam totique populo Chriſtiano futuram in Domino confidimus: gratiarum actiones quas poſſumus veſtræ magnitudini referentes, ac Dominum Jesum Christum continuis orationibus propulſantes, quatenus veſtram rempublicam felicibus extollat, augeat & conſervet auſpiciis juxta vota, nihilominus univerſaliter & ſpecialiter nos favoreſque noſtros veſtro ſtatui continuis temporibus obnixius offerentes. Demum, magnifici domini, amici noſtri cariſſimi, quamvis ea quæ hactenus feciſtis, ſpem nobis in dies pinguiorem ſpoponderint, confidenter tamen veſtram magnificentiam requirimus & hortamur in Domino, rogantes affectuoſe, quatenus ea quæ circa ea ſancta cœpta pro bono unionis præfatæ minus completa ſuperſint, ad perfectionem veſtra prudentia jugi & ſolerti cura, prout ſperamus, faciat perduci ad magnificos dominos Senenſes & alios conterminos & circumvicinos cum ſcriptionibus, cum orationibus, omnibuſque aliis veſtræ prudentiæ viſis honeſtioribus modis hortari, quatenus ſe in operibus veſtris ſanctis aperto oculo ſpeculantes, ad itidem faciendum ſe diſponant. Quicquid enim per alios veſtris interceſſionibus & exemplis factum fuerit, ad laudum præconium vobis majus cedet. Nos vero & litteris & vocibus vivis, quantum cum Deo poterimus, eos & cunctos alios forte dormientes curabimus ad hoc pium & toti populo Chriſtiano ſalutigerum opus excitare: parati ſemper ad veſtra & veſtræ reipublicæ beneplacita, augmenta, & honores unanimi & promto corde. Datum Piſis, ſub priorum noſtrorum ſignetis, die xi. Februarii, ii. indictione, mccccix.

AD MAGNIFICOS DOMINOS SENENSES hortatoria, quod idem faciant.

Magnifici domini amici noſtri cariſſimi, poſt ſalutem. Inter alias dotes quibus ab Altiſſimo veſter inſignitus eſſe populus prædicatur, pro non minori quidem devotio, quam inconcuſſibilem ad ſanctam matrem eccleſiam Romanam ſemper habuiſtis, vobis aſcribitur. Nunc itaque temporibus exigentibus, ſi ad ejuſdem, proh dolor! tamdiu in ſciſſura vigentis unionem ſanctam, vobis & toti populo Chriſtiano ſalutiferam, vocati, antiquatæ veſtræ devotionis favores præbueritis, non dubitamus quod perpetuum laudum inter mortales præconium, ac æternam gloriam apud altiſſimum Dominum noſtrum Jesum Christum, cujus res agitur, vendicabitis. Quanto namque divina opera majores quam terreſtres cupiditatibus intenti labores pariant fructus, veſtro judicio ſubjicimus. Credentes indubie a cunctorum creatore datam notitiam, quatenus levorſum ad damnationem, & dextrorſum ad ſalutem æternam iter valeatis diſcernere. Pſeudo audivimus apud vos fuiſſe prophetas, qui pro parte domini Gregorii deteſtandiſſimi ſchiſmatis ſanctæ matris eccleſiæ nutritoris, novis & exquiſitis coloribus falſiſque prædicationibus populos veſtros præſtigiare moliuntur, quo de lucidiſſima dextraque ſalutis via ad ſiniſtram, videlicet opaciſſimam damnationis æternæ ipſi præcipitati vos omnes ſeducant. Habetis & a dextra noſtram devotionem Sancti Spiritus ignea caritate perfuſam, necnon magnificorum dominorum fratrum noſtrorum & amicorum communis Florentinorum, pluriumque ſereniſſimorum principum, ac famoſiſſimorum ſacræ paginæ ac legis tam canonicæ quam civilis profeſſorum ſententias, quæ omnes ad veram & ſalutarem viam exemplis efficaciſſimis vos invitant. Nos igitur veſtræ non minus quam noſtræ totiuſque populi Chriſtiani ſalutis cupidi, per aſperſionem ſanguinis noſtri creatoris, ac per antiquatam veſtram devotionem præfatam requirimus & hortamur, vos in eodem creatore affectuoſe precantes, quatenus veſtrûmmet non immemores, ad unionem prætactam veſtræ matris eccleſiæ vota una nobiſcum tamquam veri Chriſticolæ velitis & placeat dirigere. Ex hac enim pacis amœnæ dulcorem, potentiæ amplitudinem, ac libertatis ubertatem, necnon omnibus præponendam animarum ſalutem æternam, quam ipſe Deus cunctipotens omnibus eum imitantibus promiſit, conſequemini; ubi ſchiſma, ſi diutius, quod abſit, foveatur, nonniſi ruinam, omneque ſupplicium ac execrabilem corporis ſtragem & damnationem animarum toti orbi pollicetur. Demum ad veſtram magnificentiam de noſtra unanimi intentione ad plenum informatus R. P. D. Ludovicus epiſcopus Wlteranus præſentium exhibitor proficiſcitur, cujus verbis tamquam ex ore proprio noſtro prodeuntibus, ac omni veritate refertis placeat fidem indubiam adhibere. Datum, *ut ſupra.*

Digitized by Google

EPISTOLA

ad ſereniſſimum Francorum regem per magnificos dominos priorem, vexilliferum juſtitiæ populi & communis Florentinorum.

Declarant ſe ſubtraxiſſe obedientiam Gregorio papæ.

Anno 1409. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chanvelin.

SEreniſſime atque glorioſſime princeps, & pluſquam metuendiſſime domine, domine noſter ſingulariſſime, quot labores jam in procuranda eccleſiæ unitate, poſtquam dominus Gregorius in ſummum pontificem aſſumtus fuit, pertulerimus, quot ad eum legationes hac pro re miſerimus, quam ſupplicibus verbis ipſum ad reintegrationem Chriſtianæ religionis adducere conati ſimus, quam ingenti pecunia eum propterea juverimus, qualia etiam idcirco ſecum quantaque egerimus, quoniam longam exigerent orationem, ſilentio præterire decrevimus. Satis enim nobis eſt, majeſtati veſtræ ſignificare, quod fruſtra omnia uſque in hanc diem tentavimus, & quod nihil noſtri ſancti conatus apud eum profecerunt. Quam ob rem viſum nobis expediens fuit ipſius eccleſiæ unitati, ut reverendiſſimis in Chriſto patribus & dominis cardinalibus utriuſque collegii hæreremus, qui, ut ſublimitati veſtræ notum eſt, ab eorum capitibus diſceſſerunt, prorſus deſperati ipſos de papatu contendentes ad ſanctam & neceſſariam Chriſtiano populo unitatem poſſe adducere, quoſve cernebamus pure & ſancte unitatem ipſam quærere. Hinc igitur eſt ſubſecutum, quod eis Piſanam civitatem pro ſancta & univerſali ſynodo congreganda conceſſimus, multis nos propterea periculis ſubjiciendo, quæ omnia ſubire non recuſamus, tum ut divinæ bonitati placeremus, tum ut huic tam magnæ, tam ſalutiferæ, tamque ſanctæ rei non deeſſemus. conati etiam ſumus pluribus noſtris legationibus ipſum dominum Gregorium adducere, ut ad hoc ſacrum & univerſale concilium vellet accedere; ſed nihil apud eum, qui in hodiernum uſque diem aures veritati clauſit, hæc vim habuere. Quare tandem cum a pluribus doctis & ſanctis viris admoniti eſſemus, non debere nos ei qui eccleſiam Dei vaſtaret, & in ipſius perniciem inveteratum ſchiſma nutriret, aliquam obedientiam præſtare, quoniam hoc faciendo mortali peccato animas noſtras occideremus, a præfato domino G. obedientiam omnem ſubtraximus, non tamen ſine conſilio cujuſdam particularis concilii, quod in noſtra civitate congregavimus, quorumdam prælatorum atque multorum ſacrarum litterarum utriuſque juris doctorum, qui centum & ultra fuere. Sed huic obedientiæ ſubſtractioni has conditiones adjecimus, A quod non ante ſextum & vigeſimum diem menſis Martii proxime venturi, hæc locum haberet, ac etiam ut pro nihilo haberetur ac ſi ſubſtracta non eſſet, ſi infra dictum tempus ad præfatum ſanctum concilium ipſe Gregorius acceſſerit, & ipſius determinationi ſe ſubmiſerit, vel per ſe, aut per ſuum legitimum procuratorem, papatui antequam præfatus vigeſimus ſextus dies labatur, renunciaverit. Quam noſtram determinationem majeſtati ſerenitatis veſtræ idcirco notam facere decernimus, ut cognoſcat nos veros atque devotiſſimos filios veſtros ſublimitatis B veſtræ veſtigia imitari, & ea impleviſſe, ad quæ dignatus eſt nos hortari, & per litteras & per egregios oratores majeſtatis veſtræ, cui nos humiliter commendamus. Datum Florentiæ.

CAPITULA DOMINI NOSTRI papæ ad Florentinos.

Anno 1409. Ex mſ. illuſtriſſimi dom. Chanvelin.

IN nomine domini & glorioſiſſimæ genitricis Domini noſtri Jesu Christi Mariæ ſemper virginis Dominæ noſtræ.

C Primo ambaxiatores ſanctiſſimi in Chriſto patris & Domini noſtri, domini Gregorii divina providentia papæ XII. dilectis filiis ſuis prioribus artium, & vexillifero juſtitiæ populi & civitatis Florentiæ, ceteriſque civibus ejuſdem civitatis, apoſtolicam benedictionem & paternam ſalutationem exhibeant pro parte ſanctitatis ejuſdem.

Deinde dicant quod ſanctiſſimus Dominus noſter prædictus ſuſcepit ambaxiatam quamdam parte prædictorum dilectorum filiorum ſuorum, per nobilem & egregium doctorem oratorem eorum, dominum Stephanum de Bonacorſis in hoc effectu.

D Primo quidem cum filiali reverentia viſitavit prædictum dominum noſtrum papam parte dictorum priorum & vexilliferi juſtitiæ & totius populi Florentiæ.

Secundum ipſius ſanctitati communitatem & populum Florentinum commendavit.

Tertio ipſi obtulit ipſam communitatem & populum in rebus poſſibilibus & honeſtis.

Quarto ſupplicavit & precatus eſt ſanctitatem ſuam, ut dignaretur ad concilium Piſas per utrumque collegium convocatum accedere, ut pax & unio in eccleſia ſequeretur.

E Quæ quidem omnia & multa circa illa ſerioſe & eleganter in publico ſuæ ſanctitatis conſiſtorio narravit. Ubi benignam, ſerioſamque audientiam per dominum noſtrum ſuſcepit. Et quamquam multa quæ expedientia viſa ſunt, per præfatum dominum noſtrum & oratorem prædictum hinc inde pluribus mediis, reſponſionibus, replicationibuſque ventilata fuerint, velut notum eſt multis aſtantibus, & prout dictus eorum egregius ora-

tor poterit referre, tamen ad dilectum filiam ſuam communitatem Florentiæ dominus noſter papa ſuos deliberavit transmittere oratores, ſuam intentionem reſponſuros ſuper prædictis, præterea & quædam alia narraturos ut infra.

Primo quidem viſitationem ſuſcipit tamquam a dilectis filiis ſanctitatis ſuæ & ſanctæ matris eccleſiæ, & eis paterno affectu regratiatur.

Similiter quoque eorum recommendationem ſuſcipit, eiſque ut ſupra regratiatur.

Tertio, de oblationibus dictæ dilectæ filiæ ſuæ communitatis prædictæ paterno affectu & toto poſſe regratiatur, & certificat prædictam communitatem & dilectos filios ſuos cives univerſos populi & civitatis ejuſdem, quod ad nihil aliud ſuſcipit oblationes ſuas, nec illis uti vult, niſi ad ea quæ ſint proficua paci unicæ & immaculatæ ſanctæ Dei eccleſiæ ſponſæ, & opportuna unioni populi Chriſtiani, & ad ea quæ proficiant reipublicæ & commodo ſpirituali & temporali civitatis prædictæ, quæ ſint inſuper illi poſſibilia, juridica, æqua, honeſta, & prædictæ communitati honorifica; dilectos filios prædictos paterne hortans, quatenus B. Petri ſedis honorem conculcare nolint, tamquam catholici filii: ſed & ſi qui conculcare præſumſerint, ea potentia, quæ ſibi a Domino tradita eſt, ad reprimendam malitiam reſiſtere velint. In hoc enim putat tam Deo gratum, quam hominibus honeſtum & debitum exhortari.

Quarto, dominus noſter papa miratur quod dicta communitas inſtet, quod Piſas accedat. Scit enim in ipſa civitate Florentiæ multos fore ſacrarum ſcripturarum juriumque peritos, multos præterea prudentes, proboſque cives, unde ignorari non debet nec poſſet, quod concilium Piſas convocatum nullum eſt, quia præter, immo contra legitimam auctoritatem convocatum.

Quod etiam concilium taliter Piſas convocatum nullum eſt, quia naturæ concilii contradicit. Concilium enim a communi intentione dictum eſt, unde cum hoc non communi, ſed particulari intentione vocatum eſt, concilium eſſe non poteſt.

Non poteſt præterea eſſe concilium, quia concilium quaſi conſilium dictum eſt. Unde quotieſcumque prius terminatio ſit quam conſilium, concilium evacuatum eſt. Nunc autem quia manifeſtum eſt, eos qui Piſas ſe evocaſſe concilium dicunt, prius dominum noſtrum papam exſpoliaſſe obedientia, & plurimos concitaſſe, ut præfatum dominum noſtrum de facto obedientia exſpoliarent, antequam concilium ſive conſilium judicaverit ipſum exſpoliandum; certum eſt ipſos auctoritatem concilii præoccupaſſe, & evacuaſſe concilii naturam, quia cum electio facta eſt, ſuper eodem conſilium fruſtra eſt. Non utique conſilium poteſt eſſe electio, ſed conſilii finis. Unde cum conſilium ſit eorum quæ ſunt ad finem, quomodo fieri poteſt, ut electio antecedat conſilium; aut ſi electio manifeſta fuerit, quomodo eſſe potuit poſt electionem conſilium.

Ordo præterea & judicii natura perverſa eſt per illos qui Piſis ſunt, quoniam judicium ante latum eſt, quam de competente judice terminatum ſit. Et ſi certum judicem fore illiuſmodi concilium quod vocaverunt, admitteretur; manifeſtum eſt eos qui Piſis ſunt, prius ſententiam contra dominum noſtrum papam tuliſſe, cum per orbem publice antiquati ſchiſmatis fautorem damnando & hæreticum, & obedientia quam poſſederat per xxx. annos & ultra exſpoliando, alioſque ut exſpoliarent incitando, prout notorium eſt, antequam ſuus judex, ſi tamen judex dici poteſt, nedum actus opportunos præmiſerit, ad ſententiam legitime ferendam; ſed etiam antequam judicandi cauſa ſederit, & quod abſurdiſſimum eſt, etiam antequam adſit judex quem expectant.

Et quamquam dicant, quod ideo eorum eſt concilium generale, quia ad illud utriuſque obedientia concurret; reſpondetur, quod neque de jure, neque de facto eorum concilium poteſt eſſe univerſale. De jure canones atteſtantur; de facto manifeſtum eſt multos utriuſque obedientiæ ad ipſorum conciliabulum non eſſe venturos.

Advertat igitur, requirit & monet ſanctiſſimus dominus noſter papa, tot proborum civium prudentia, qualiter eorum opinioni faveant, qui nec de jure nec de facto valent ſanctæ eccleſiæ pacem exhibere modis quibus tentant.

Advertat ceterum attente, requirit & monet SS. dominus noſter, tot proborum civium prudentia, quomodo & conſulunt & eum deprecantur, ut Piſas accedat, & eorum ſe concilio ſubmittat, aut illorum concilium approbet, qui conventuros ad concilium illiuſmodi, non ideo vocaverunt, ut conſulant, ſed ut determinata ante concilium approbent, nec eos, ut auditis partibus & eorum diſcuſſis juribus judicent, vocaverunt; ſed ut iniqui judicii approbatores & executores fiant.

Advertant quomodo eis faveant, qui pacem velle dicunt, & cum pacifici haberi poſſunt, jurgia quæ non expediunt excitant. Paratus eſt enim dominus noſter papa ſervare ſponte vota per eum jurata, immo paratus eſſet & eſt potius, mortem, ſi expediat, velle ſubire, quam juramenta frangere & vota.

Advertant quomodo illis faveant, qui papam cogere volunt, ut cedat juri ſuo, cum ceſſio non valeat & expediat, quod voluntaria ſit non coacta.

Advertant quomodo illis faveant, qui cum univerſale velle concilium dicunt, & univerſale

ſale de jure & de facto habere poſſunt; potius particulare quærunt habere, contradicente domino noſtro papa, quam univerſale habere, ipſo cum ſuis adverſariis convenire volente, & univerſale congregare communi omnium conſenſu concilium.

Advertat eorum prudentia, quomodo illis faveant, qui ſibi ipſis palam contradicere deprehenduntur. Dicunt enim quod dominus noſter papa non vult unionem, & cum ipſe velit, & operam, quantum in ipſo eſt, exhibeat, ut fiat, ipſi contradicunt; & quod voluntarie & pacifice vult, ipſi ſuis ſagacibus jurgiis deſtruere moliuntur.

Dicunt velle quod cedat, & dum ipſe paratus ſit juxta promiſſa ſua ſponte cedere, ut pax Romanæ & univerſali reddatur eccleſiæ, ipſi vim inferunt: & ſic quod ſponte facere vult, & quod ſponte fieri poteſt, & ſponte fieri debet, eorum violentia inficit & invalidat.

Dicunt quod concilium, etſi ſpectaret ad eum, quod adverſa pars numquam ſuo concilio vellet intereſſe, univerſale eſſe non poſſet, & quia univerſale expedit concilium pro pace eccleſiæ; propterea modum ſervari oportet, ne propter hoc pax impediatur eccleſiæ. Nunc autem dominus papa attendens, quod licet concilium per ipſum convocatum de jure univerſale ſit, tamen ne facti defectus, quantum in ipſo eſt, unionem populi impediat & pacem eccleſiæ, contentus fuit & eſt, quod relictis juris apicibus, fiat communi omnium partium conſenſu congregatio & concilium unum, per quod pax eccleſiæ ſanctæ reddi, & unio populo Chriſtiano valeat. Ipſi vero qui univerſale concilium expedire dixerunt, nequaquam ei quod de jure & de facto eſt univerſale aſſentiunt, ſed ne univerſale fiat contradixerunt hucuſque. Et ne illud quod univerſaliter fieri poteſt & debet, omnium communi aſſenſu fiat, toto poſſe laborant, particulare deteſtantes & particulare quærentes, juris veritatem & ſanctiones importunas inquirentes, & noviſſimis jurium interpretationibus ſuam molientes deducere voluntatem.

Advertat inſuper attente, requirit & monet Florentinorum catholica prudentia, ſi dominus noſter papa bene faceret, ſi excuſabilis in diſtricto judicii examine redderetur, ſi ſedem B. Petri inſtitutione divina cunctis prælatam ſedibus, his qui ſe utriuſque collegii cardinales inſcribunt, ſubderet, & futuris præberet audaciam cardinalibus, qui ipſius judicio ſubmittuntur, judicem apoſtolicum ad judicium trahere, qui ſoli Deo & nulli hominum ſubeſſe dignoſcitur, cujus cauſam & culpam a populo, ab auguſto, & a clero Deus juſtus & omnipotens eximens, ſuo tantum voluit reſervare judicio.

Advertat etiam catholicorum prudentia filiorum, ſi papa tenetur aut debet beati apo- A ſtolorum principis Petri ſedis ſtabilitatem impelli trahique permittere, & impellentibus trahentibuſque aſſentiendo, occaſionem præbere, viamque reclaudere, per quam ſedes prædicta præſumatur concuti, in cujus ſtabilitate & firmitate univerſa fides fundata eſt, & poteſtas quieſcit eccleſiæ. Cum enim XII. apoſtoli erant, ſoli Petro per Dominum non fruſtra dictum eſt: *Ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo domum meam.* Et iterum ut fidei ſtabilitatem in eo demonſtraret principaliter inſtituiſſe, inquit: *Petre, rogavi pro te, ut fides tua non deficiat.* Nec abs re putandum eſt ſedem B. B Petri cunctis ſedibus fore prælatam, quia cum ſedere mobilitatem ſedentis excludat, & ſedere poteſtatis & judicantis ſit, & Petrus a petræ immobilitate dictus ſit, valde diſſonum eſt & protervum, eccleſiaſticam poteſtatem in tanta ſtabilitate fundatam commovere, & quodammodo inexcuſabilis redditur, qui fidei firmitatem, & eccleſiaſticæ poteſtatis venerationiſque quietem concitare audet, vel quod concutiatur aſſentit. Heu! quam magna impietas, quam inſolens texitur periclitatio eccleſiæ, ut propter unius odium, vel ad ſatiandam plurium ambitionem, fideles diſcant fundamentum fidei concutere C volentium tradere poteſtati.

Circumſpiciat attente prudentia Florentinorum, & facile deprehendet, quis aut qui ſint antiquati ſchiſmatis fautores, & novi ſchiſmatis ſuſcitatores, vel per quem aut quos ſtat ſeu differtur, quominus pax vera reddatur eccleſiæ, & vera unio fiat.

Dicant qui ſui erant, ſi dominus papa GREGORIUS verus umquam papa fuit, numquid poterat eſſe ſchiſmaticus, cum proprie ſchiſma ſit, quando fideles dividuntur a papa; vel ſi ſchiſmaticus papa ſit, & antiquati ſchiſmatis fautor defendendo jus papatus & ſuum.

D Et ſi ſit, quare non ita dominus BONIFACIUS, & dominus INNOCENTIUS, cum tempore ipſorum ſchiſma novum dici non poterat, ſed antiquatum?

Et ſi illi etiam fautores ſchiſmatis fuerunt, quare de manibus illorum cardinalatum ſuſceperunt, ad nutriendum ſchiſma inveteratum, & ad fovendum ſchiſmaticos?

Et ſi dominus GREGORIUS numquam fuit papa, quare ipſi cardinalatum uſurpant?

Et ſi dominus GREGORIUS hæreticus eſt, quia dubium ſibi jus papatus ſervavit, quare non ſic ipſi, qui pari ratione dubium ſibi jus E cardinalatus ſervantes ſervaverunt?

Dicent, licet in dubio dubium jus ſervare, quouſque terminatum fuerit ſuper dubio, aut aliter inter partes dubias pro unitate conventum fuerit, & ſufficit toto poſſe inſudare, ut dubium terminetur jure vel pacifica conventione, quare non fiat illi licitum ſicut & fuit eis?

Vult dominus noſter papa realiter renuntiare, ſicut juravit & vovit, ut veram pacem veramque unionem eccleſia habeat & populus Chriſtianus. Diſcutiatur ergo ſolerter, & ſagaciter ventiletur, ſi dominus noſter papa a juſtitia & æquitate divina & naturali diſcedit. Et cum vera pax & juſtitia oſculatæ ſint, & pax vera abſque æquitate eſſe non valet, ſi dominus noſter a juſtitia & æquitate diſcedit, hoſtis pacis eccleſiæ habeatur: ſi vero juſtitiæ & æquitati divinæ & naturali ipſe hæret, alii vero ab omni juſtitia & æquitate diſcedunt, ipſi eodem judicio habeantur innoxii.

Videatur inſuper, ſi ipſe aliquid proprium quærit, unde merito ſuſpicari valeat, quod pacem eccleſiæ impediat, cum ipſe paratus ſit, ut ſupradictum eſt, propter veram unionem papatui renuntiare.

Inquirat orbis, qui ſcit multos etiam cives Florentiæ non ignorare, utrum nonnulli Piſis exiſtentium & aliqui qui ſe cardinales dicunt, multis illicitis promiſſionibus & viis papatum quæſierint & quærant.

Inquirunt illi unionem, juſtitiam & æquitatem divinam & naturalem confundere non verentes, ut papatum & magiſtratum in eccleſia, quocumque modo fiat, acquirant. Et ſecundum juſtitiam & æquitatem divinam & naturalem dominus noſter papatum relinquere procurat, & propterea damnandus eſt, & ipſi ſanctificandi erunt? O hominum immenſa juſtitia!

Attentis igitur prædictis, & quod dominus noſter paratus eſt operam cum effectu exhibere promiſſa ſua ſervando, & cetera quæ expediunt pro dicta unione exſequendo, quæ ſint ſecundum juſtitiam & æquitatem divinam & naturalem, & non ſint in conculcationem apoſtolicæ ſedis & fidelium ſuorum. Nam aliter divina majeſtas, quæ in ſede B. Petri quieſcit & fulget, ſuper terram læderetur, & dignitatum ordo, qui ab ipſo Rege regum & Domino dominantium inſtitutus eſt, confuſus perverteretur, & præterveniendi magnum exemplum & occaſio præberetur ſubditis adverſus Chriſtum Domini, quibus nullo modo aſſentire debet aut vult, nec intendit inſuper aſſentire aliquo modo, quod fideles a ceteris mirabiliter conculcentur, ne divina juſtitia injuſtorum oppreſſione lædatur, quod foret piaculum grande, & maximum dedecus apoſtolico throno inde redundaret.

Dilectos filios ſuos communitatis & populi Florentini cives univerſos requirit & hortatur in Domino, & per miſericordiam Domini obſecratur ſanctiſſimus dominus noſter papa, quatenus cum illis qui Piſis ſunt, & cum adverſario intercedere placeat, & taliter partes interponere ſuas, quod ad unum locum communem a partibus non prælectum, & venientibus ſtantibuſque tutum, A qui illas habeat circumſtantias, quas canones & æquitas dictant, cum ipſo convenire velint, in quo fiat communi partium conſenſu congregatio & univerſale concilium, ubi paratus eſt intereſſe, & unionem cum effectu, promiſſa ſervans populo, dare, quantum in eo erit. Sperat enim, ſi veſtra interceſſione hoc fiat, fructus optatus pacis a Domino dabitur populo, votivus & expeditus, & rejectis ſcopulis juris & periculoſis involutionibus, quæ propter illa multorum Chriſticolarum animabus imminerent, reſecabuntur corporibus innumerabilibus diſcrimina quæ parantur, laudem jubilumque B pacis poterit divinus populus decantare Domino cum Pſalmiſta: *Ecce quam bonum & quam jucundum habitare fratres in unum*. Tunc florens civitas præter merita quibus florebat vere in excelſis, in terris florens prædicabitur & glorioſa.

Hæc enim dominus noſter papa paterno affectu, & cum grandi fiducia prædictis filiis ſuis exigit. Scit enim quanta poſſunt circa hæc, & præcipue cum illis qui Piſis ſunt; & ipſos quæ poſſunt facturos ſperat, attento maxime quorumcumque fidelium debito & C proficuo, & attento quantum zelum erga unionem Chriſtiani populi & pacem ſanctæ matris eccleſiæ oſtenderunt.

Sperat inſuper prudentiam ſuam taliter ſe habituram, quod omni populo propalabitur, ipſos non unionem propter privatum commodum & loca ſua dilexiſſe; ſed propter unionem loca quælibet illi apta & æqua pariter diligere; non enim propter loca res, ſed propter res loca quærenda ſunt.

Et ne ſuſpicari valeat, quod ad dilatandam & ſubterfugiendam unionem dominus D noſter papa mutationem loci quærat, contentus eſt dominus noſter papa, quod adverſarii ſuæ ſanctitatis unum virum eligant, qui ipſis placuerit, & ipſe ſimiliter unum eliget pro parte ſua.

Et quoniam dominus noſter papa quod ſupradictum eſt tota intentione peroptat, intendit virum eligere, cunctis rationibus diviſionem Chriſtiani populi, & ſchiſma Deo abominabile, & hominum exterminium odientem, & eccleſiæ ſanctæ pacem & unionem fidelium diligentem, non ſolum prop- E ter publicam utilitatem & commodum; verumetiam propter privatam; cui ſanctitas ſua injungere deliberat, ut locum eligat cum omni ſolertia & æquitate, rejectis cunctis cavillationibus & dilationibus. Et ideo cariſſime requirit & hortatur in Domino, prædictos dilectos filios ſuos, ut inſtare velint cum adverſariis ſanctitatis ſuæ, ut ſimiliter faciant.

Dolet inſuper paterno affectu dominus noſter cum prædictis filiis ſuis, de modis ſervatis Florentiæ his diebus adverſus ſanctitatem ſuam. Et primo dolet, quod concilium

Digitized by Google

quod congregaverunt ad deliberandum utrum eidem domino noſtro papæ deberet per ipſos totaliter auferri obedientia, fuit ex perſonis ut plurimum paſſionatis contra juſtitiam ſuæ ſanctitatis, & quorum plurimi aſſenſerant conſpirationibus & terminationibus contra ſuam ſanctitatem factis.

Deinde dolet de modo ſervato in formando & proponendo punctum, ſuper quo conſilium quærebatur. Modus quidem proponendi punctum, & quærendi conſilium, ſicut ſuæ ſanctitati relatum eſt, hic fuit: Vexillifer juſtitiæ in hæc vulgaria verba ſurrexit: *Stando ne i termini del ſciſma come egli ſtanno, noi domandiamo ſe ſecundo iddio e la bona conſcienzia, & ſecundo la ragione ſiamo obligati a dare in tutto la obedienzia al miſero papa Gregorio perche in coteſto non vogliamo ſolo attendere la conſcienzia ma eciandio le ragioni, ne vogliamo piu la parte affirmativa che la negativa; ma ſtare intendiamo ſecondo ragione alle voſtre determinazioni.* Voces apparentes honeſtatis fuerunt; ſed ſi intentio & verba honeſtati conſonabant, non diu per proferentem infraſcripta abſconſum fuit. Inquit enim: *Et acciochè ciaſchuni ſiano liberi nel parlare, & da niuno timore ſuggetti noi vi notifichiamo che gli e determinato per noi che niuno boulle apoſtoliche ſiano obedice ſotto la noſtra ſignoria ſiano obele per privazione de beneficii o per deceſſione de prelati. Ancora determinato habiamo che niuno denaro per collectori ſiano portati al miſero papa Gregorio.* Ex quibus ſatis comprehendi poteſt, quod conſilium ad utramque partem poſtulatum, ſolum illis qui obedientiam auferendam conſiliaturi erant, liberum factum eſt, immo ſatis aperte ſuaſum, aliis vero hæc libertas data eſt. Hæc ſuaſio præſtita libere pro veritate conſulendi, quod videlicet domini deliberationi ſe opponerent, ſi obedientiam dicerent non auferendam. Quis enim neſcit naturale fore hominibus, etiam amicos abſentes faciliter culpare, quos præſentes redarguere non auſerint. Quanto magis, ſi agnoſcant veritatem, cum dixerint, magiſtratibus diſplicere? Quis neſcit quod multi conſiliarii inveniuntur, qui vultum principis & actus ante examinant, ut quid applauſerint perpendant, quam rem diſcutiant, ut conſulant veritatem. Sat ſufficere debebat ad hæc mala prona ut plurimum conſulentium malitia. Verum ne propter ignorantiam peccarent, domino papæ jam oblatam eſſe per dominium Florentiæ poteſtatem apoſtolicam exercendi juriſdictionem in terris ſuis, & debitos apoſtolicæ cameræ proventus, palam dictum fuit. Quid ergo illi auferendum conſulere ſupererat, niſi ſolum papæ nomen, cum jam directo & utili dominio dominus noſter papa Gregorius eſſet exſpoliatus per eos. Dixerunt inſuper: *Ancora habiamo determinato che veruno generale de gli ordini de Mendicanti non poſſa eſſere offeſo ſotto la noſtra* A *ſignoria.* Sed ſi libera dari volebat conſiliariis ad utramque partem facultas; quare non ſaltem additum fuit illis verbis: *Et determinato habiamo che a veruno de Mendicanti che vogliano vel conſigliate tenere la obedienzia de papa Gregorio, niuno de generali poſſa fare novitanei noſtri terreni.* Sed quanta cum honeſtate ulterius proceſſum fuerit verba referant. Dixerunt enim: *Gli e ſtato chiamato per voi il venerabile patre maeſtro Luca a coteſta congregazione e non e venuto, ben fara devenirve domam meglio haurebbe fatto ſe vi foſſe venuto oggi.*

B Viſum erat ſupradictis verbis nomen papatus relictum fuiſſe domino noſtro papæ Gregorio; nunc autem cum dictum ſit: *Gli e ſtato chiamato il venerabile patre, &c.* dominium Florentiæ non habere in cardinales eos quos fecit cardinales dominus noſter papa, per ipſorum verba aſtantibus manifeſtum fuit; quod nihil aliud apud eos qui audiverint refert, quam quod ex tunc dominum noſtrum Gregorium papam non habebant in papam.

Quibus dictis, relatum eſt domino noſtro papæ per cancellarium veſtræ communitatis: C Dilecti filii ſui priores artium & vexillifer juſtitiæ populi & civitatis veſtræ legere fecerunt inſtrumentum confectum ſuper tollendo ſchiſmate, tempore quo ad ſummum pontificatum dominus noſter Gregorius evectus eſt. Deinde præceptum fuit omnibus aſtantibus, ut redirent in craſtinum.

Hoc quidem ſumme placuit & placet domino noſtro papæ Gregorio, videlicet quod inſtrumentum illud lectum fuerit, & ſæpius perlegatur: quoniam diſpoſitus eſt quodcumque apparet in inſtrumento ipſo D juratum, votum, & promiſſum integre & realiter obſervare. Et utinam adverſariorum ſuorum jura & debita a fidelibus debite diſcuterentur & cernerentur, ſicut jura ſanctitatis ſuæ indebite ventilata ſunt. Et utinam eorum ipſi cogerentur juramenta & vota ſervare, ſi nollent, ſicut ipſe realiter & ſponte paratus eſt, ſua juramenta & vota ſervare, quoniam pacem celerem & bonam ſine peccato & dilatione experiretur ſancta mater eccleſia.

Ceterum relatum eſt domino noſtro papæ, E quod in craſtinum congregatis prædictis omnibus dictum fuit illis per cancellarium prædictum in hunc effectum: Ut omnes ſuper materia ſint magis docti & clari, volunt domini mei, quod dominus Laurentius de Ridolfis primo loquatur pro utraque parte, nihil determinando. Poſt quæ ipſe dominus Laurentius tractatum quemdam, quem contra veritatem & juſtitiam domini noſtri papæ confecerat, recitavit: in cujus narratione licet quicquam concluſive non fuerit viſus aſſerere; tamen conatus fuit, quantum potuit, ut argumenta impugnantia contra defenden-

tia juſtitiam & veritatem vellicando præva-lere viderentur.

Poſtquam vero ille conticuit, ut relatum eſt, ſurrexerunt multi & præcipue quidam qui interfuerant, quando de unione tractatum fuit inter dominum noſtrum papam & adverſarium ſuum, in multis malitioſis adinventionibus deducere conati ſunt, dominum noſtrum papam cum adverſario ſuo intrinſece de ſchiſmate non tollendo fuiſſe concordem. Secundo dicebant per dominum Gregorium tractatum unionis fuiſſe fractum. Idem aſſerebat ille qui ſe dicit cardinalem de Thureio, & multas alias cavillationes per dominum noſtrum papam & adverſarium ſuum ſervatas fuiſſe ad impediendam unionem, magnis fictionibus probare nixus eſt. Deinde facta aliquali reflexione, multi alii pulpitum aſcendentes, approbaverunt totalem obedientiam removeri debere a domino noſtro papa.

His omnibus ponderatis, videre videtur SS. dominus noſter in principio diſputationis illius, videlicet utrum ſibi deberet auferri totalis obedientia, an ne, licet non fuerit præmiſſa laudabilis & conſueta proteſtatio, tamen aliqualem conſuetudinem fuiſſe ſervatam, videlicet quod quidam ſurrexit, & quæſtionem propoſuit, & per quemdam alium argutum fuit ad partem utramque. Sed cum ſoleant concluſiones poni, ille tacuit quod per alios quoſdam & per quem alias concluſum fuerat. Cum ſoleat inſuper ſolus unus concluſiones ponere, & quantumcumque veriſſimæ ſint, major pars aſtantium, etiam qui ſuper cathedram ſedet, pro elucidanda veritate concluſiones impugnare: exceptis tribus, quorum unus, ut relatum eſt, dixit ſibi non videri quod obedientia deberet auferri ſuæ ſanctitati, nec tamen aliter auſus eſt contradicere; alius vero inquit, melius eſt bene mori quam male vivere, & quod habebat dominum Gregorium in verum papam. Alius obtulit ſe velle in fornacem ignis ardentis introire, ſi aliquis ex adverſariis domini noſtri papæ Gregorii ſimiliter introire vellet in teſtimonium veritatis. Nullus injuſtas concluſiones auſus eſt impugnare, nec inventus eſt inter tot illorum, qui divinas veritates cavillare conſueverunt, zelo ſtudioſitatis & exercitio intellectus, vel ut videantur ceteris ſapientiores, qui ſi non zelo veritatis, aliqua ſaltem hujuſmodi cauſa apoſtolicam juſtitiam, & principis apoſtolorum ſedem & thronum defenſare voluerunt, & ſapientia ad fallacias & ſophiſmata refellenda uſi fuerint, quam a Domino receperunt, ſed ad ſua deſideria coacervabant ſibi magiſtros prurientes auribus.

Verum quot vera & honeſta ibi propoſita & præſuppoſita fuerint, faciliter diſcutere volentibus innoteſcet. Præſuppoſitum enim ibi fuit dominum noſtrum papam GREGORIUM cum adverſario ſuo de ſchiſmate non

A tollendo fuiſſe concordem, & inde dictum eſt ipſum fautorem ſchiſmatis fuiſſe & hæreticum. Negatur propoſitio; antecedens probent ipſi qui aſſeruerunt, vel ſi probare non poſſunt, quod numquam poterunt, quia verum non eſt, unde ex antecedente hoc falſo concluſio vera? Et quamquam ſufficiat domino noſtro papæ negaſſe verum eſſe quod falſum eſt: tamen ut magis adhuc falſitas deprehendatur, & clare videri poſſit, quod ſua ſanctitas non fuit, nec concors eſt cum adverſario de non tollendo ſchiſma; quod dominus papa pluries dixit, iterum replicat,

B quod paratus eſt in uno loco communi cum ſuo adverſario convenire a partibus non prælecto, & venientibus & ſtantibus tuto, qui illas habeat circumſtantias, quas canones & æquitas dictant, in quo fiat communi partium conſenſu congregatio & univerſale concilium. Ibi paratus eſt intereſſe, & unionem cum effectu, promiſſa ſervans, populo dare, quantum in eo erit. Et ſi ille adverſarius ſuus venire recuſaverit, paratus eſt etiam abſque adverſario ſuo cum illis qui Piſis ſunt convenire in loco, prout ſupradictum eſt, & ſua juramenta & vota integraliter obſervare. Ex

C quo ſatis clare patet, quod cum illo concors non fuit, nec eſt de ſchiſmate non tollendo, prout aſſertum fuiſſe in illo conſilio ſuæ ſanctitati relatum eſt.

Audivit inſuper ibi dictum fuiſſe ſanctitatem ſuam fregiſſe tractatum unionis. Ad quod ipſe reſpondet, quod tunc non unionem multi tractabant, ſed conſpirationes & ſubverſionem veritatis, & deſtructionem perſonæ ſuæ. Quod vero hoc verum ſit, quot ſcandala e veſtigio pullulaverint contra ſuam veritatem & perſonam, opus probat.

Advertens igitur præfatus dominus noſter papa GREGORIUS, cum quanta animoſitate

D & injuſtitia in illo conſilio, quod tamen deliberatio præceſſerat, actum fuerit adverſus ſanctitatem ſuam, præter, immo contra omnem juris ordinem & æquitatem, dolet non de communitate & civium univerſitate, ſed de quibuſdam qui ſive ignorantia, ſive malignitate, ſive odio, cujus tamen parti ſui cauſam illis datam ignorat, ſive injuſto amore allecti, ſive iniquo pretio, aut illicitis promiſſionibus vendicati, veritatem & judicium ſubverterunt in offenſam omnipotentis Dei & apoſtolicæ ſedis, & perſonæ ſuæ ſanctitatis opprobrium, ſancientes contra principis apoſtolorum ſuc-

E ceſſorem, & exequentes quod contra minimum clericum & ſubditum ſuum facere de jure & æquitate non poterant, nec debebant.

Ut videant inſuper dilecti filii ſanctitatis ſuæ cives Florentini, qualis & quanta honeſtas ſervata fuerit adverſus ſanctitatem ſuam, advertant attente requirit. Quæ enim lex præcepit, quæ æquitas ſuaſit, ut concilium illud ad inſtantiam adverſantium ſibi congregarent, & cum ſanctitas ſua non diſtet a civi-

Digitized by Google

tate Florentiæ ultra quam per tres dietas, nihil ſibi notificatum extiterit.

Quæ lex præcepit, quæ æquitas ſuaſit, ut ex tot adverſantibus ſibi & complicibus, illorum admiſſi fuerint in concilio, & ſanctitas ſua minime requiſita fuerit, ut ſi unum ſaltem minimum vellet mittere, poſſet ipſos de ſua veritate & juſtitia informare?

Forte ad excuſandas excuſationes in peccatis dicent, vocatus fuit ad concilium prædictum cardinalis ſuus, & noluit intereſſe. Sed quomodo vocatus eſt dicatur. Intereſſe voluit tamquam legatus apoſtolicæ ſedis, & illo modo noluit admitti. Quid aliud hoc referebat, niſi quod aut legatus nolens opprobrium apoſtolicæ ſedis & perſonæ ſuæ, ideo intereſſe recuſaret, & ſic honeſtum vocationis colorem ſibi vendicaſſe niſi fuerint; vel quod ſi tamquam non legatus intereſſet, magis videretur patriæ voluntati & legi per eos jam ordinatæ aſſentire velle videri; & ſic ipſam injuſtam tamquam juſtam approbare legem, quam domini noſtri papæ GREGORII poteſtati credere, & ipſam patrio dominio præponendo defenſare.

Verum Deus omnipotens, qui abſcondita cordium conſilia manifeſtat, noluit ipſos longe ſuam honeſtatem abſcondere poſſe. Miſerunt enim ad ſanctitatem ſuam oratorem ſuum, narrantem quæ ſtatuta fuerunt poſt conſilium hujuſmodi, & certa, ſicut ſupradictum eſt, petentem. Sed quare non ſic antea?

Sed ut honeſtum adderent honeſtati, terminum dierum trium orator ipſe ſtatuit domino noſtro ad reſpondendum. Si vero infra dictum terminum dominus noſter papa non reſponderet, dominos ſuos aliter proviſuros aiebat. Præviſi fuerant adverſantes domino noſtro papæ per hebdomadas, ut conſuetum eſt ut plurimum. Triduo longior terminus furibus & homicidis & aliis reis & damnandis ad mortem ſolet indulgeri, & apoſtolorum principis ſucceſſoris veritas, juſtitia, & poteſtas tanta ignominia, tantoque dedecore præſumitur conculcari. O bone JESU, qui dixiſti fideli tuo Petro: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eum, & tibi dabo claves regni cælorum, & quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cælis; & quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis*, attende & miſerere.

Nec licet tam abominabilis injuſtaque fuerit prædicti præfixio termini, adhuc eo modico differri potuit. Nam miſſæ ſunt litteræ cunctis qui in curia ſanctitatis domini noſtri erant ſubditis prædictæ communitatis, magnas injungentes pœnas, niſi a prædicta ſtatim diſcederent curia; quæ litteræ datæ ſunt Florentiæ XVIII. Februarii. Die vero eodem, oratore Florentinorum diſcedente a præſentia domini noſtri: O magna honeſtas! ô honeſte expectata reſponſio!

Quoniam vero dominus noſter papa GREGORIUS magnam, immo maximam offenſam in omnipotentem Deum, in apoſtolicam ſedem, & in ſeipſum ſuſcepiſſe viſus eſt, dilectam filiam ſuam communitatem Florentiæ ſuoſque cives hortatur, requirit & monet in Domino, ut velint & operam adhibeant, quod quia contra juſtitiam & æquitatem de facto exſpoliatus fuit obedientia quam poſſederat per XXX. annos & ultra, in prædicta civitate & dominio ſuo, de facto reſtituatur in ipſa; quoniam exſpoliatus eſt de facto, ante omnia debet reſtitui.

Sperat enim ſanctiſſimus dominus noſter papa GREGORIUS, immo certus eſt, quod niſi ſeducti fuiſſetis per quoſdam, numquam hoc ſcandalum eveniſſet. Certus inſuper eſt, quod ſi ſanctitatis ſuæ volueritis veritatem & juſtitiam, juxta veſtrum debitum, audire, de ipſa plene informati malignantium fallaciis confuſis, veritas & juſtitia domini noſtri papæ Gregorii apud vos glorioſa venerabitur.

DIFFICULTATES

adverſus concilium Piſanum propoſita, & ante ejus celebrationem ſolvendæ.

Ex mſ. illuſtriſſimi dom. Chauvelin.

QUia in concilio univerſali poſſent duo de papatu contendentes, ſeu ipſorum alter, vel ipſorum ſequaces movere dubia, & dare exceptiones quæ ſequuntur: Ideo ſuper illis eſt habenda ante diem concilii matura deliberatio.

1 Et primo forſan dicetur & excipietur, quod cardinales non potuerunt de jure vocare concilium, ſed potius ille qui gerit ſe pro papa in parte ſua. Et hoc videtur habere colorem per §. *Huic etiam* XVII. di. & omnia jura illius diſtinctionis. Et ſi huic dubio clare non ſatisfiat, non cenſebitur eccleſia congregata, nec eſſe ibi concilium, ſed potius conciliabulum, & ſic nullius auctoritatis, juxta cap. *Multis* XVII. di.

2 Item, poſſet moveri aliud dubium, ſi quilibet qui pro papa ſe gerit, petat ante omnia reſtitutionem propter ſubtractiones & neutralitates ſibi factas. Talis petitio videtur habere colorem per §. *Item Symmachus* II. q. VII.

3 Item, poterunt dicere prima facie contendentes, quod poſito quod cardinales poſſint vocare concilium, vocatio iſta eſt nulla: quia ſpoliatus epiſcopus ex quacumque cauſa vocari non poteſt de jure ad concilium, niſi primo fuerit reſtitutus, nec de aliquo crimine agi contra eum, ut volunt jura per expreſſum III. q. I. & II. q. II. & iſta eſt una exceptio, quæ prima facie videtur juridica per dicta jura, & in qua BENEDICTUS ſe fundavit tempore alterius ſubtractionis; & niſi iſti dubio ſufficienter reſpondeatur,

Digitized by Google

concilium nullius effectus redderetur.

4 Item, poſſet moveri dubium: Si Benedictus vel Gregorius in concilio peterent ſubtractos vel neutrales repelli a concilio, tamquam ibidem vocem non habentes. Iſta petitio videtur habere colorem per §. *Huic etiam* xvii. diſt. & quia ſubtracti ſeu neutrales ſpoliantes per hoc papam, cenſentur eſſe inimici juxta jura vulgata, & ſic veniunt in concilio ut pars, non autem ut judices vel vocem habentes. Et iſtud dubium eſt forte.

5 Item, ſi in concilio oſtendatur aliquid contra alterum vel utrumque contendentium, propter quod deſierit eſſe papa, ut puta hæreſis cum pertinacia; tunc eſt planum quæ agere poſſit & debeat concilium, juxta c. *Anaſtaſius* xix. di. & c. *Acacius* cum gloſſa xxiv. q. i. Si autem non probetur aliquid vel dicatur propter quod alter ipſorum papa eſſe deſierit, etiamſi probaretur hæreſis ſive pertinacia, videtur quod concilium non poſſit ipſos abjicere a papatu per c. *Ejectionem* lxxix. di. xl. di. *Si papa*, & c. *Incautum* xxi. di. cum ibi notatis per gloſſ. Et in iſto dubio multa ſunt conſideranda & aviſanda.

6 Item, poterit moveri dubium, quod licet iſti duo contendentes ſint negligentes in extirpatione ſchiſmatis, vel non ſervent juramenta & vota; ex hoc ſchiſmatici non ſunt nec eſſe poſſunt, ex quo membra ſibi obedientia a ſua communione non abjiciuntur, per c. *Non vos* xxiii. q. v. & per diffinitionem quam ponit B. Thomas 2. 2. ubi tractat de Schiſmate, & idem Alexander de Hales liv. ii. ad fin. ubi etiam tractat de Schiſmate.

7 Item, poſſet moveri dubium, quod licet iſti contendentes ex præmiſſis poſſent dici ſchiſmatici; tamen per hoc ille qui papa verus eſſet, non deſiviſſet ipſo facto eſſe papa, nec papatum amiſiſſet prætextu qui habetur in c. i. in fin. de Schiſmate. Et ſic talis qui non defuiſſet eſſe papa, licet ſchiſmaticus, à concilio non videtur poſſe dejici.

8 Item, ſi dicatur quod iſti ſunt ſchiſmatici, & ſchiſma inveteratum tranſit in hæreſim, hoc non videtur habere locum, niſi oſtendatur, quod aliquam in ſchiſmate confingunt hæreſim. Et dicit Hieronymus in c. *Inter ſchiſma* xxiii. q. iii. & præcipue quia duobus contendentibus de papatu, quorum quilibet credit penes ſe eccleſiam, ſchiſma non tranſit in hæreſim, juxta notam per gloſ. xxiv. q. x. in prin.

9 Item, poſſet moveri aliud dubium, quia poſito quod diceretur, quod iſti ex enormibus criminibus & notoriis ſcandalizant eccleſiam, de quibus ſunt incorrigibiles, ex hoc ſunt dejiciendi, ſicut pro hæreſi, juxta gloſ. c. *Si papa* xl. di. Illa gloſſa uſquequaque non eſt vera, & reprehenditur, juraque allegata ibidem non probant intentionem gloſſæ.

10 Maxime quia ex hæreſi largo modo ſumta papa non dejicitur, niſi ſit hæreſis contra fidem & articulos fidei, ut notatur per gloſ. lxxix. di. *Si quis pecunia.* & multi doctores ſolemnes illam gloſſam ſequuntur.

Quare niſi prædictis dubiis clare ſatisfiat, concilium de facili poſſet impediri & dividi, & ſic nullus bonus ſequeretur effectus.

11 Item, eſt aviſandum quis modus agendi ſervabitur in concilio contra utrumque contendentium in ipſorum vel alterius contumaciam: caſu ſcilicet quod non compareant, vel ſi compareant, renunciare nolint per ſe vel procuratores, videlicet utrum procedatur per accuſationem, inquiſitionem vel denunciationem.

12 Item, ſi deliberetur per accuſationem, quis accuſator; ſi per inquiſitionem, quis promotor; ſi per denunciationem, quis denunciator, & qui teſtes erunt producendi, & quæ litteræ ſeu inſtrumenta ad probandum contendentium culpam, delictum, & negligentiam.

13 Item, poſſet moveri dubium, ſi contendentes non veniant, & quilibet ipſorum habeat multos ſequaces & adhærentes, quid fiendum tunc per concilium: quia ſi poſt concilium cardinales utriuſque collegii eligunt aliquem in papam, erunt tria ſchiſmata & tria capita in eccleſia de facto; & ſic majus ſchiſma. Et ideo oportet, quod in iſto bene aviſetur & plene provideatur, ne ex ſchiſmate alia ſchiſmata oriantur.

14 Item, quia dominus Benedictus & Gregorius ordinaverunt, quod teneant concilia ſuæ obedientiæ, utrum per hoc poſſint impedire de jure vocationem faciendam per cardinales. Videtur prima facie, quod ſic; quia cardinales non poſſunt convocare, niſi in ipſorum defectum, & ipſi nunc videntur ſupplere defectum.

15 Item, videtur competere domino Benedicto legitima exceptio, ſi vocetur ad locum, qui ſit extra ſuam obedientiam, per jura vulgata ii. q. vi. cap. i. & ii. cum ſimilibus.

16 Item, poterit dicere dominus Benedictus in concilio, quod ipſe acceptavit viam ceſſionis, & ad locum Saonæ conventum acceſſit, & non ſtetit per eum, ſed per Gregorium, quominus pax daretur per viam ceſſionis; & hoc eſt notorium.

17 Item, poteſt dicere quod ex poſt venit ad Portum-Veneris, & requiſivit adverſarium per nuncios & litteras de ceſſione facienda, & obtulit loca etiam obedientiæ Gregorii: quæ omnia fuerunt per Gregorium refutata; & hoc eſt verum.

Ex his videtur poſſe concludere, quod in facto ſchiſmatis non poteſt ſibi imputari negligentia, dolus, vel contumacia, & ſic concilium nihil poteſt facere contra eum.

18 Nec obſtat ſi dicatur quod imputan-

Digitized by Google

dum eſt ſibi, quia non obtulit ſe renunciaturum per procuratorem propter diſcordiam locorum vitandam, quia poteſt hoc excuſare; quia in renunciatione facienda per procuratorem, poteſt intervenire fraus tacitæ renunciationis ſeu occultæ, quæ etiam non intimata parti, renunciationem redderet nullam, juxta notam in c. *Ex parte decani*, de reſcript. de procura. mandato, & de renuncia. c. *Cum illuſtis*, in cle. & ibi gloſſa ordinar.

19 Item, poterit excuſare, quia adverſarius publice dixit, quod ad renunciationem faciendam non procederet per procuratorem, & ita fruſtra offerret quod adverſarius acceptaturus non eſſet. B Ex quo videtur quod nullatenus ſibi valeat imputari, pro eo quod non obtulit ſe renunciaturum per procuratorem, maxime quia in cauſa tam ardua non tenetur procuratorem conſtituere, juxta cap. *Querelam*, de procura.

20 Nec obſtat ſi dicant, quod domino Benedicto poteſt imputari duratio ſchiſmatis, eo quod repente receſſit a partibus iſtis, & ad longinquas partes, non diſpoſito de facto unionis; quia poterit hoc excuſare, videlicet quod fecit neceſſitate compulſus, & propter metum juſtum, qui cadit in conſtantem virum; & hoc eſt ſatis notorium.

21 Item, videtur quod ex eodem metu poſſit ſe excuſare ad hoc quod non veniat ad locum concilii, cum tranſire ipſum oporteat per terras ſubtractorum & neutralium, & ſic inimicorum ſuorum, qui eum perſequuntur, etiamſi darentur litteræ de ſalvoconductu; & ita videtur quod convocatio quæ fiet ſit nulla, & quæ fient per concilium erunt irrita.

22 Item, videtur quod ex præmiſſis ſi requiratur, ut aſſenſum præbeat concilio, quod ipſe poteſt recuſare rationabiliter, nec diſſenſus in tali caſu habebitur pro conſenſu, nec habebit locum, quod notatur per Jo. de Conſti. c. primo ſuper verbo *Rationabilia*, & per Archid. xviii. di. in prin. per glof. lxv. di. c. primo; & ſic videtur quod concilium nullas vires habebit.

23. Item, videtur quod ipſe Gregorius juſte poſſit contradicere huic vocationi, & concilium totum recuſare, quia cardinales utriuſque partis vocant ad concilium & admittunt ſubtractos ab obedientia utriuſque, & quia utrumque perſequuntur & ſpoliant. Et iſta cauſa recuſationis & contradictionis videtur juſtiſſima, juxta jura vulgata iii. q. i. quaſi per totum; & poterunt ipſi dicere rationabiliter: Inimici noſtri conſtituuntur judices.

24 Item, ſi dicatur quod concilium ordinabit, quod dominus Benedictus cedat, poterit reſpondere, quod paratus eſt, ſi alter cedat. Et ſi dicant quod cedat, etiam altero continuante, quia contumax abjicietur per eccleſiam, poterit reſpondere, quod adver- A ſarius abjicietur verbaliter & non realiter, & ſic remaneret eccleſia incerta in ſchiſmate: quo remanente, ipſe dominus Benedictus non tenetur cedere. Immo ſi cederet, peccaret, juxta notam iii. c. *Quam periculoſum*, vii. q. i.

25 Item, Iſtæ eædem exceptiones & rationes videntur competere Gregorio, caſu quo dominus Benedictus eſſet contumax.

Præmiſſæ cauſæ & multæ aliæ, quæ poterunt ſuboriri forte majores, reddunt exitum iſtius cauſæ valde difficilem & periculoſum, niſi prudenter advertant, & omni affectione depoſita ſecundum Deum procedatur.

ANONYMI EPISTOLA
ad cardinales Piſis congregatos.

De mutando Piſarum loco pro concilio celebrando.

IN nomine Dei omnipotentis, cujus Trinitas, videlicet Pater, Filius, & Spiritus-ſanctus, in unitate perfecta, glorioſiſſima & æterna vivit & regnat.

1 Mandatum eſt, reverendiſſimi patres & domini: *Honora matrem tuam.* Cujus quidem honoris C exhibitionem non ſolum in exteriori reverentiæ cultu, ſed etiam in ſubventione circa incumbentes opportunitates attendendam fore Dominus ac Redemtor noſter Jesus Christus Phariſæorum calumniæ reſpondens, terminat ſic: Deus dixit ſic: *Honora patrem tuum & matrem tuam.* Et *Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri aut matri, munus quodcumque eſt ex me tibi proderit, & non honorificabit patrem ſuum aut matrem ſuam, & irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem veſtram.* Super quo beatus doctor Hieronymus ita inquit: Ho- D nor in ſcripturis non tantum in ſalutationibus & officiis deferendis, quantum in eleemoſynis ac muneris oblatione ſentitur. *Honora*, inquit Apoſtolus, viduas quæ vere viduæ ſunt. Hic honor donum intelligitur. Et in alio loco: *Presbyteri digni habentur duplici honore, maxime qui laborant in verbo & in doctrina*, & per hoc mandatum jubemur, ut bovi trituranti os non claudatur, & dignus ſit operarius mercede ſua. Quantum enim mater dignior eſt, tantum ſibi major a filiis honor debetur. Quoniam autem eſt dignior E corpore ſpiritus, ſpirituali matri quam corporeæ majori honore tenemur. Corporea namque mater ad eſſentiam vitæ corporeæ expedit, in qua juxta B. Job ſententiam, continue morti ſubjicimur, in qua multis replemur miſeriis, & numquam manentem aſpicimus ſtatum, ſed de utero ad tumulum in inſtanti transferimur, in patre ſuſcipientes putredinem, vermeſque pro matre atque ſorore amplectentes, cui ſi pro miſero mem-

Digitized by Google

brorum ergaſtulo & repugnante menti lege, quæ ab adoleſcentia prona eſt ad malum, quæ ab ipſa matre accepimus, divino obligamur mandato jureque naturæ, quantum nos obligatos debemus conſiderare, honorem exhibere ſpirituali matri, quæ nobis expendit ut renaſcamur in Chriſto, & eſſentiam vitæ adipiſcamur cæleſtis, ubi angelorum choris intereſſe, cum beatiſſimis ſpiritibus gloriæ conditoris aſſiſtere, præſentem Dei vultum cernere, incircumſcriptum lumen videre, nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuæ munere lætari, qualia & quanta ſint gaudia mens conſiderare & lingua explicare non ſufficit.

2 Non ſatis vero fore, quam a carnali ſuſcipimus parente generationem, ut ex hac corruptibili, quæ eſt mors potius dicenda quam vita, ad immenſam, ineffabilem æternamque cæleſtis regni gloriam advolemus: Sed regenerationem oportere magiſter Veritatis Nicodemum inſtruens, his cenſet verbis: *Amen, amen, dico tibi, niſi quis renatus fuerit denuo, non poteſt videre regnum Dei. Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo poteſt naſci homo, cum ſit ſenex? Numquid poteſt in ventrem matris iterato introire & renaſci? Reſpondit Jeſus: Amen, amen, dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Quod natum eſt ex carne, caro eſt; & quod natum eſt ex Spiritu, Spiritus eſt.* Quæ etenim mater illa ſit, quæ nos pariat & regeneret in cælo, Galatis Apoſtolus inſinuat: *Illa autem quæ ſurſum eſt Jeruſalem libera eſt, quæ eſt mater noſtra. Scriptum eſt enim: Lætare, ſterilis, quæ non paris. Erumpe & clama quæ non parturis, quia multi filii deſertæ, magis quam ejus quæ habet virum.* Hæc autem mater noſtra quot quantiſque calamitatibus laboret Job dixiſſe videtur: *Utinam appenderentur peccata mea in quibus iram merui, & calamitas quam patior, in ſtatera: quaſi arena maris hæc gravior appareret, unde & verba mea dolore ſunt plena, quia ſagittæ Domini in me ſunt, quarum indignatio ebibit ſpiritum meum, & terrores Domini militant contra me.* Quot autem filios uſque adhuc miſeratiores invenerit, quorum ſaltem affectus profuerit effectui, proh dolor! res oſtentat, ita ut dicere poſſit adverſus proprios filios in utroque homine: *Eſurivi, & non dediſtis mihi manducare; ſitivi, & non dediſtis mihi potum; hoſpes eram, & non collegiſtis me; nuda, & non operuiſtis me; infirma & in carcere, & non viſitaſtis me.* Eſuriem namque paſſa eſt, & ſitivit non una die & nocte, ſed pluſquam triginta annorum curriculis ſemper in gemitibus fuit, propter flendum ſchiſma. Panis & vini materialis & juſtitiæ, hoſpes eſt læſus ab hoſpite, ſtratus eſt in lacu miſeriæ & in luto fecis, quodque ſi dixerit conſolabitur me lectus meus & relevabor, loquens mecum in ſtratu meo, tenebis me per ſomnia, & per viſiones horrore con-

A cutiens veſte laniata, frigus materiale ſpiritualeque per omnia membra illapſum, totum corpus tanta frigiditate complevit, ut omni vitæ calore rejecto, non remanſerit in ea anhelitus, nec ſpiritus vitæ, qui eſt caritas Dei & proximi. Infirma, juxta illud Iſaiæ: Omne caput languidum & omne cor mœrens. A planta pedis uſque ad verticem non eſt in eo ſanitas. Vulnus & livor & plaga tumens, non eſt circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo. In carcere tali, quod de ea verificatum eſt illud Jeremiæ: *Occidit rex Babylonis*, quod interpretatur rex confuſionis, *filios Sedechiæ*, quod interpretatur filios
B juſtitiæ Domini, vel juſtificantis Dominum, *in oculis ejus, & omnes nobiles Juda*, quod interpretatur omnes nobiles confitentis vel juſtificantis Deum. *Oculos quoque Sedechiæ eruit, & vinxit eum compedibus, ut adduceretur in Babylonem.* ubi vere juſtitia & juſtificatio, confeſſio & glorificatio Domini reperietur, niſi in ſancta Jeruſalem quæ eſt mater noſtra? Quis autem inventus eſt in caris & notis ejus, qui in tantis gemitibus & anguſtiis conſolentur eam? qui inventus fuerit ſine macula, qui poſt aurum non abierit, qui
C non ſperaverit in pecunia & theſauris ejus: certe beatus erit vir ille, & laudabimus eum, quia fecit mirabilia in vita ſua. Poteſt quippe mater noſtra vere dicere: *Amici mei & proximi mei adverſum me appropinquaverunt & ſteterunt, & qui juxta me erant de longe ſteterunt, & vim faciebant qui quærebant animam meam.*

3. Hæc itaque attendens, reverendiſſimi patres & domini, Carolus filius & ſervus ſanctæ matris eccleſiæ, & agnoſcens ſe multiplici ratione obligatum, quodammodo ſe
D inexcuſabilem judicaret divini violatorem præcepti, ſi tantum diſtuliſſet pro ſacra unione laborare, ſufficientiores tamen cernens inſtare, diſtulit veritus præſumtionem. Interea quoque cum membra magna capiti deſervirent, ne ipſum nimium a parvorum obſequio vacaret, laborare viſum eſt paci Longobardiæ in ſtatu dominorum Mediolani, papæ, & Mantuæ, quos patres eorum ſub ſua gubernatione reliquerant. Dum vero Mediolani foret, requiſitus per Antonium Spalatinum a domino Gregorio papa, videns ſe modicum prodeſſe eccleſiæ redeun-
E do, multum vero deſcendendo patriæ illi & dominis obeſſe, ſupplicavit ſe excuſatum haberi, addens ſe & quæcumque relicturum, ſi videretur eccleſiæ profuturus.

4 Videns tamdem laborantes unioni quodammodo deſiſtere, requiſitus iterum, hortato primum domino papa, ad unionem tamdem rediit Ariminum, diſpoſitus ſanctæ matris eccleſiæ & dominæ ſuæ in omnibus & per omnia commodis & obſequiis. Ut autem otioſum rediens iter non ageret, Venetos hortatus eſt, ne pro unione laborare ceſſarent, quos

Digitized by Google

quos optime diſpoſitos invenire viſus eſt, gaſuum deliberantes tranſmittere oratorem, operaturum quod unum & non plura concilia fierent. Dominum quidem papam, poſtquam rediit Ariminum, requiſitus ab eo quod ipſe reciperet, ibi hortatus fuit ad unionem cum effectu, quantum in illo fuit: quod ſi non intenderet unioni, ſupplicavit ne illuc accederet. Orator autem collegii obedientiæ Romanæ dominus SIMEON Carolum hortatus fuit, quod nollet favores ullos impendere domino GREGORIO perjuro, fautori antiquati ſchiſmatis, nec vellet eum Arimini ſuſcipere. Cui reſpondit, quia omnino diſpoſitus erat & eſt partem jus faventem fovere, ei videbatur expediens de his quæ in facto acciderant informari, quoniam in hoc ex facto jus oriebatur: & interea non ægre ferri rogabat acceſſum papæ Ariminum, quoniam utilis eſſe potius poterat, quam inutilis. Et medium pacificum præſtantius perſuadebat ad eccleſiæ pacem, quam involuto jure novas diſſenſiones parere. Ne vero dominus papa Peruſium diverteretur, quia illuc profecturus dicebatur, quod eccleſiæ paci non profuturum cogitabat, ad Burgum ſancti Sepulcri properavit, & ipſum ſociavit Ariminum, Ariminumque, cives & ſe obtulit ad utilitatem & pacem Domini noſtri JESU CHRISTI fidelium. Pervento ſiquidem domino papa Ariminum, indulta ſenio quiete, ipſum papam hortatus fuit ad congregandum diſperſas oves in ovili uno, quia ejus præcipue tamquam paſtoris intererat. Papa vero juſtificato deſiderio, & mediis per eum ſervatis, conqueſtus eſt per vos omnem ſibi præcluſam fuiſſe foreque viam, quam intenderat & intendebat pro pace eccleſiæ. Inter quæ dominus B. legatus Bononiæ miſit ad Carolum, alludendo ſibi de adventu papæ Ariminum, quia ſperabat paci profuturum, illumque ad ipſam hortatus fuit; præſertimque papæ ad ceſſionem perſuadendo. Cui pro optata ſibi valde unione Carolus ſe toto poſſe acturum obtulit, & univerſale concilium, viam divina diſpoſitione paratam commendavit, commendatque; & ad illud & non particularia rogavit dominum B. ut ſacrum veſtrum cœtum hortaretur in loco partibus & concilio tuto & condecenti conventurum. Poſtquam enim papam hortatus fuit ad unionem, & ille ſe ſponte liberaliterque ipſam velle dixiſſet, eum ad concilium univerſale cum ſuis adverſariis convenire deprecatus fuit. Cui cum papa reſpondiſſet, ad ſe de jure ſpectare convocare concilium; replicavit Carolus unionem ſponſæ Dei expedire, cui nimis contentiones obſuerant. Denique ut concluſionem Carolus experiretur de locis tractando, Piſas dominus GREGORIUS omnino reſpuit, tamquam a parte prælectas, nolens ſuis juri & dignitati derogari. Dixit inſuper non liberas concilio, ut decebat; ſed tamen aliis lo- A cis per Carolum nominatis aſſenſit. Inde gaviſus fuit reſponſo, non titubans potius a ſacro cœtu veſtro obtenturum, quam obtinuiſſet a domino papa, quia abſens audierat zelum veſtrum circa unionem. Tamen dominum cardinalem tunc legatum Bononienſem, & Malateſtam fratrem ſuum exoravit, ut ratiocinatis aſſenſum deprecarentur, & ſuos diſtulit oratores mittere, ne introire videretur in labores eorum. Sed audiens negativam per dominum Jacobum de Iſolanis, per ipſos oratores experiri deliberavit, & exclamando inſuper, doluit & dolet ſanctæ Dei ſponſæ matris & dominæ ſuæ vituperio, in B qua non ſolum duo capita apparent, ſed illa inſimul certare, & illa cum humeris, & cum illis humeros cernitur. Exclamans itaque Dei ſeveritatem placari & ejus patientiam exſurgere, deprecatur non inſpiciendo principum peccata, ſed inopum miſeriam & gemitum pauperum. Mortem inſuper fidelibus pro vita optandam potius his miſeris diebus fore dicit, patrum exempla obſervantibus, quam gentis ſuæ opprobrium pati.

2 Excuſat igitur ſe, ſi bis negata repetit, quia ad hoc honeſtum ſuadet, allicit utile, C & opportunitas cogit, ſpeſque ipſum reddit audacem. Nam cum Dominus dicat: *Petite & accipietis, quærite & invenietis, pulſate & aperietur vobis*, quoniam nullo modo credere poteſt in ſacro cœtu veſtro, uno ſaltem carere amico, quia diligit omnes, & amor reciprocus naturaliter eſt, quoſlibet ſe amicos habere putat, cum omnes vos unius voluntatis eſſe audierit, & per veſtras ſcripturas inſpexit. Et quia populus Dei amicus ſuus ad eum venit de via, non per viam, nec in via, quia quicquid dicatur, nondum D in via, nec per viam unionis eſſe videtur. Carolus vero non habens quid poneret ante illum, venit ad amicum deintus ſacrum cœtum veſtrum, quem cum ſervus ſit, amicum vocavit, quia amor æquat omnia. Et media nocte ad eum veniſſe dicit, tres petens panes ſibi pro amico commodari, id eſt tempore maxime poteſtatis malorum, quia ſol obſcuratum eſt, & luna lumen non præbet, & ſtellæ de cœlo ceciderunt, & ſolum in regno militantis eccleſiæ judicium tribulationis, quæ per crucem deſignatur, apparet. Pa- E nes pro ſaturitate amici petiti ſunt & petuntur, æquitas voluntatis, æquitas loci, & æquitas temporis. Æquitatem voluntatis neceſſariam probat, quia ſine æquitate bona voluntas haberi nequit, & *gloria in excelſis* canentibus angelis, pax nonniſi hominibus bonæ voluntatis annunciatur in terris. Alter petitur panis æquitatis loci, quæ attendi debet, ut perſonarum non inficiatur dignitas, æqualitas ſit laboris, venientibus iter tutum, conſiliantibus plena conſulendi libertas, a timore ſecura, a ſeductione præmiiſque longinqua. Et ſi alias fuiſſent communes Piſæ,

Digitized by Google

quia aperte præter & contra aliorum conſenſum ad concilium electæ fuerunt, communes non videntur, quoniam juri & dignitati eorum, qui electioni illi non aſſenſerunt, ſi aſſentirent, derogari appareret. Dominum autem Gregorium liquet vocatum fuiſſe Piſas etiam cum comminationibus; ſic Piſas etiam fuiſſe electas per vos ad concilium, præter aliorum conſenſum. Unde apparet eo aſſentiente dignitatem infici, quia dignitatis & poteſtatis veneratio inficitur, ſi minori major ſe ſubjicit, impreſſus timore vel viribus. Loca quidem, ad quæ ſi partes acceſſerint, propoſuit & proponit, ſcilicet Bononiam, Forlivium & Mantuam, quæ non ſunt a partibus præelecta, unde non juri derogatur ipſarum nec dignitati, & ad quorum aditum iter tutum quibuſvis partium manifeſtum eſt. De Arimino namque, quamvis ſit tutiſſimum, liberrimumque, & diu eſt ſanctæ matris eccleſiæ & devotum, nullam vel parvam mentionem propoſuit facere: nullam, inquit, quia nihil pro ejus electione proponere, nec in aliquo inſiſtere intendit, quod unioni quomodolibet obſtare valeat: parvam vero, quia nec omnino nominare voluit, nec illud quod eccleſiæ eſt, quodque pro eccleſia gubernat, & ultra ſeipſum ſancta mater eccleſia ſua, ſi non offerret, ignoraret ſuis promtiſſima honoribus & obſequiis jugiter fore, ſicut & ſunt. Sed quia dominus Gregorius papa illuc primus acceſſerat, ex indecentia & non apparenti æquitate ſuſpicabatur ei qui dicitur dominus Benedictus, & unito veſtro ſacro cœtui parum acceptum. Verum circa hoc non ſilendum deliberat reverentiis veſtris, quod ſi divina inſpirante gratia, locus ille Arimini paci eccleſiæ & populi Chriſtiani commodus appareret, ſecundum quamlibet diſpoſitionem & conſenſum partium promtiſſimum offert. Atque propterea ſi pro ſecuritate & concilii libertate viſum fuerit alteri partium expediens, filium ſuum, quem ſibi reputat unigenitum, Galeottum obſidem offert, nedum in Galliis, ſed ſi oportuerit, ubique uſque ad ultimum terræ. Propoſita nempe loca tantum eſſe concilio vel fieri poſſe ſecura dicit, quantum eccleſia univerſalis deliberabit. Ait inſuper incongruum fore ſpiritualem eccleſiam poteſtati ſubeſſe temporali, & multum differre, ſi temporalis a ſpirituali juriſdictionem ſuſceperit & potentiam, an ſi ſpiritualem tantum in loco concilii poſſe & velle oporteat, quantum ſæculari placuerit. Nec ſibi contradicere putetur, quia propoſuit Mantuam, licet ſit imperiali juriſdictioni ſubjecta, & immediate gubernetur a domino temporali: quia imperium dependet a papa, & quia imperator filius eſt eccleſiæ, defenſor & advocatus; & quia qui Mantuam gubernat, vaſſallus eſt propter comitatum Gonzagæ, & aptus ipſius regimini, ſecundum omnem diſpoſitionem univerſalis eccleſiæ, ipſi propter hoc tradere. Etenim quia forſan Carolo poſſet opponi, quod domino Gregorio non prohibitum eſt, quod Senis & Lucæ prohibitum fuit, ut procederet contra S. R. E. cardinales, aſſerentes quia pro ſancta eccleſiæ unione laborabant, ipſiuſque ſchiſmatis antiquati fautoris latebras detegunt, adverſanturque ipſius iniquo propoſito. Ait Carolus, Contradicit papa. Numquid ergo obliviſci debet ſacrum illud principis æterna memoria commendandum? quod B. Hieronymus in additione Eccleſiaſticæ Euſebii Cæſarienſis Hiſtoriæ actum Nicææ in ſacro concilio refert his verbis: Sed in eo concilio admirabile factum principis non puto reticendum. Etenim cum ex omnibus pæne locis epiſcopi conveniſſent, &, ut fieri ſolet, diverſis ex cauſis inter ſe jurgia quædam detuliſſent, & interpellabatur frequenter, & magis ad hoc, quam ad id pro quo ventum fuerat, animos dabant. At ille videns quod per hujuſmodi jurgia cauſa ſummi negotii fruſtraretur, & diem certam ſtatuit, qua unuſquiſque epiſcoporum, ſi quid querimoniæ habere videretur, deferret. Et cum reſediſſet, recepit a ſingulis libellos, quos ſimul omnes in ſinu ſuo continens, nec in eis quid contineretur aperiens, ait ad epiſcopos: Deus vos conſtituit ſacerdotes, & poteſtatem vobis dedit de nobis quoque judicandi. Et ideo nos a vobis recte judicamur. Vos autem non poteſtis ab hominibus judicari, propter quod Dei ſolius expectate judicium, & veſtra jurgia, quæcumque ſunt, ad illud divinum reſerventur examen. Vos etenim nobis a Deo dati eſtis dii, & conveniens non eſt, ut homo judicet deos, ſed ille ſolus de quo ſcriptum eſt: *Deus ſtetit in ſynagoga deorum, in medio autem deos diſcernit*. Quia actus qui facti ſunt, non ad concilium facti ſunt.

3. Ariminum non reddunt de jure concilii ſuſpectum partibus: quoniam præcipue ſi a propoſito loco concilii ſui concordaret ſe conventurum cum aliis Arimini, intentionem ſuam mutare dominus Gregorius videretur; alii vero ipſius approbare nequaquam. Si tamen partibus eccleſiæ paci aptum videtur, ita illud & ſe offert, ut nihil propter hanc omnino reſervet; quorumlibet obedientiæ loca æque diſtare aſſerit; ſi orbis figura & venturorum menſuretur iter. Replicat inſuper cujuſlibet eorum concilio libertatem, aptitudinemque: & præcipue quia in quibuſlibet poteſt corruptela compeſci; quoniam non ſolum de poteſtate diſcuti præcipua videtur intentio; ſed de paſtore a quibuſlibet concorditer acceptando, juſſus eſt locorum circumſtantias canonis diſpoſitioni concordare: videlicet quod ubi adeſt univerſalis poteſtas eccleſiæ, ibi non licet mere & libere ſubjectam fore temporalibus. Decet inſuper electores ut conſiliarii papæ ſint a metu tuti, & a favore corruptionis alie-

Digitized by Google

ni, æquum & utile eccleſiæ propoſuiſſe putans mutationem, id eſt loci, ſperans ſe jam obtenturum ſaltem a Domino, mutationem temporis petit, quia aliter partes in unum concilium convenire non poſſe demonſtrat evidentia. Quæſtioni reſpondetur de inconſtantia clericorum reprehendenda, quæ non eſt inconſtantia, quando propter proximorum ſalutem conſilium reformatur in melius per exemplum veſtrarum reverentiarum: quia ab eo quem quilibet veſtrum papam reputavit, & in cujus juraſtis manibus, quem toties publice adoraſtis ſuper terram, diſceſſiſtis. Nec notam mutabilitatis & inconſtantiæ & juramenti tranſgreſſionem timendam veſtrûm cuilibet eſſe viſum eſt, propter hujus unionis bonum. Hoc per B. Auguſtinum dicentem: Ecce in conſpectu Dei & veſtro muto conſilium. Hoc per canonem *Alma mater eccleſia*. Hoc principem apoſtolorum, qui pedes quos lavari ſibi a Domino negavit primum, myſterium ſalutis intelligens immediate permiſit. Hoc per Dominum qui incommutabili prædeſtinatione contingentes concordat effectus. Et per Salomonem, tempus ſcindendi & tempus conſuendi. Nam utique ſi licet filiis propter dilectionem Dei patri objurgari & ipſum odiſſe, multo magis cum non diſcedat a via æquitatis, decet cum ipſo convenire, etiam ſi devius fuiſſet. Exemplum de Noë habetur, qui benedixit Sem & Japhet, quia avertentes vultum pudenda patris operuerunt, & maledixit Canaam qui aſpexit & riſit.

4. Objicitur forte ſi mutaretur locus Piſarum, B. ſe læſum dicere poſſet, & propterea recuſare ad concilium ipſe & ſui accedere; unde præter inhoneſtatem populi tot auferentur, quot ipſo cum ſuis non veniente diſſentirent, & ideo cum propoſiti mutatio loci honeſto contradicat & publico officiat bono, propoſitum mutari malum eſſe. Atque humanus intellectus faciliter errat, niſi ſibi objecta diſcuſſerit phantaſmata. Et quoniam varia circa loci competentiam incompetentiamve repræſentata ſunt, & maxime de adventu ejus qui dicitur dominus BENEDICTUS, cauſas imaginari convenit, quæ ipſum Piſas adducant vel divertant a Piſis. Aut enim apud ſe certus eſt papam eſſe, aut certus eſt quod papa non eſt, aut dubius utrum papa ſit, quod tamen Carolus non credit, ſciens veſtram intentionem, & eum qui dicitur dominus Benedictus ignorare non putans, ſi jus ſuum indubitatum ſibi præſens ita proponere concilio æſtimaverit, ut papatus per univerſum concilium ſibi vendicet poteſtatem, quocumque accederet & libens. Et ſi jus ſuum propter abſentiam lædi penſaret, hoc etiam licet ſenis ſit, exilem metus cauſam & laborem itineris expavere, quia non eum juvenilis naturæ calor fortem & infatigabilem reddit: tamen cum voluntatis ardor ſoleat calorem ſuperare naturæ, juveneſcente in homine ambitione, quæ ut plurimum in ſeneſcentibus juveneſcit, BENEDICTUS ſenex præpotens valde adverſus metum & laborem exiſtens, ſi Piſas accedat, nec propter metum, nec propter laborem alio accedere recuſaret. Si tuendi aut dilatandi dominii cauſa Piſas accedat, & veniet locorum quovis Benedictus. Et ſi recuſaverit Piſas venire, imitari nolens Domini & ejus magiſtri humilitatem, quomodo poteſtatem gerat in terris, ſi non caritatis ardore, ſed inanis amore gloriæ Piſas etiam renuntiaturus acceſſerit: utique quocumque propoſitorum locorum & ultra libenter accedet, quia ambitioni hujuſmodi nihil grave, nihilque ſatis periculoſum apparet, ſed lene nimis. Cum enim ſitis & ardor habendi omnem ſuperet concupiſcentiam, ſuperatur ab illa, & ultimum terribilium propter eam parvipenditur, & omnipotentis Dei poteſtas vilipenditur. Si vero certus eſt ſe papam non eſſe, & maligno trahatur ſpiritu Piſas, ut alterius jura uſurpet, velut proprium pudorem abſcondat, exemplis & rationibus probari poteſt alio venturum. Quod ſi non, cum inopportunum ſit impios intereſſe concilio juſtorum, & ut uſurpatori facultas minime tribuatur propter abſentiam ſuam nequaquam differenda eſt pax eccleſiæ. Si quoque illum Dei Spiritus converteret, ſciens ſe tot annis idolum ſedem apoſtolicam invaſiſſe, cum quælibet potentia minima ſit ad ſatisfaciendum divinæ offenſæ quæ infinita eſt, ſibi minimum cerneret ſi trans Gades accederet. Hoc etiam Cananeæ, cœci, & Mariæ Magdalenæ probatur exemplis. Si Piſas dubius de jure ſuo venerit, præeligens certe innocentiæ quam dubii papatus poſſeſſionem, ultra quæcumque propoſitorum locorum iret, cum naturale ſit inſuper odire ignorantiam ad repellendum iſtam ignorantiam, quæ neſciendi tantummodo cauſa obeſt. Sed gehennæ culpa longius accedere deberet, quod Pitagoræ, Platonis, & Apollonii exemplis deducitur, qui remotiſſimas peragravere provincias propter ſcientiæ amorem. Ad quemcumque etiam dictorum locorum iret, nedum Piſas, ſi ambigeret abſens jus dubium poſſe tueri, ut confuſionem evaderet, ut non de jure ſuo dubitare viſus contra ſe juris faceret præſumtionem. Volens quidem indubitatum ſibi jus ſervare dominus Benedictus, ad locum ad quem vocatus non fuerat, & non Piſas, acceſſurus veriſimiliter eſſet, ne juriſdictionem facere videatur in eos quos negat habere: quia aliud eſt ad locum communi conſenſu non vocatum ire, quam ad locum ab adverſario prælectum venire vocatum. Ambiens vero fovere dominium, prout apparet ex ſervata, qualiſcumque ſit, poſſeſſione tot annis, cum poſſeſſionem diligat, & exſpoliationem pavere putandum ſit, nequaquam veriſimile eſt

ſe in rebellium ſuorum manibus poſiturum, nisi aliquid lateat ad locum acceſſuris, in quo parem cum adverſariis poteſtatem habere poſſit; quoniam ſibi teſtis eſt conſcientia ſua, ſi hæreticus eſt, quia etiam quantumcumque infideles ſint, non diffitentur divinæ oculos juſtitiæ ubique præſentes, ubique illos offendere ſcit. Cumque Dei clementia per diviſionem & diſtantiam locorum a juſtitia non diſtinguatur, cujuſcumque loci non debet pudere ad veniam, quia non puduit ad culpam, & ubique debet Dei miſericordiam ſperare implorando, quia ubique eſt. Si autem non fuerit hæreticus, ſciens papam ſola hæreſi poſſe privari, debet aliò accedere, ne vocatus accedens videatur ſe hæreticum aſſentire. Nam humilitatis cauſa mentiens, ſi non erat antea, peccator efficitur, nec ita caveri debet arrogantia, ut veritas relinquatur. Adeſt inſuper alia ratio: nam ſi pontificem ſe putaret ille qui dicitur BENEDICTUS, ad loca immediate eccleſiæ ſubjecta libentius accedere deberet, quam ad aliena, etiamſi longe pulchriora, magiſque amœna & opulenta forent. Nam ab experto videtur unumquemque loca ſibi ſubjecta libentius viſere, libentiuſque inhabitare, quam ea quæ alterius juriſdictioni ſubjiciuntur. Quod ſi dicatur, quoniam propoſita loca nequaquam ſibi ſubjecta ſunt, certe negari non poteſt, quod neutralia ſunt, quoad obedientiam, ut ita dicatur, contendentium de papatu: verumtamen eccleſiæ de jure & de facto ſubdita fore contradici non poteſt. Si vero dicatur Mantuam & Ariminum obedientiæ domini Gregorii papæ ſubjecta, nequaquam negatur. Sed ut ſupradictum eſt, ſi partibus commoda paci eccleſiæ videantur, hoc pacto oblata ſunt & offeruntur, ut nihil ibi ſervetur partium juſſioni diſſonum. Si igitur propoſita loca, cum eccleſiæ ſint, aliorum locis non præponit, paſtor non eſt & chriſtus Domini, qui proprias oves abhorret. Ex his igitur quæ ſupraſcripta ſunt, liquet multas fore rationes, per quas ille qui dicitur dominus BENEDICTUS ad quemlibet propoſitorum locorum accedere deberet, etiamſi Piſas non. Unde ſi ad communem partibus locum & non præelectum accedatur per reverentias veſtras, manifeſtum eſt, non propter illud concilium ruiturum, nec unionem impediri. Verumtamen hoc diſſeruiſſe Carolo ſupervacaneum videretur, quantum circa præſentiam ejus qui dicitur Benedictus ſpectaverit, niſi quia forte putare poſſet eum procurare illi auferendam loci æquitatem, qui ad pacem vocatur eccleſiæ & populi Chriſtiani unionem. Nam ſemper opinatus eſt illum nequaquam Piſas acceſſurum, quod & noviſſime ſibi a pluribus fide dignis aſſertum eſt.

5. Nec inſiſtendum ultra videtur circa pericula illa reſponſionis exhibitæ Rodulfo cancellario fratris ſui Malateſtæ de Penſauro, in

A qua dicebatur, quod præter inconſtantiæ notam, valde mutatio loci concilio obeſſet, & per conſequens impediret unionem, quoniam multi Piſas accederent, qui audita mutatione loci ad propria retrocederent. Hoc enim licet non putaret, ſed ſemper a certo tenuerit & teneat multo plures ad concilium univerſale acceſſuros, ſi ſciverint communi omnium partium conſenſu congregari, quam ſi diviſim & ad diverſa loca vocati ſint. Quis enim neſciat quod ſpes certa intentum obtinendi voluntatem excitat & corroborat? Quis inſuper ignorat unionem voluntatum concordiam & pacem eſſe; diſcordiam vero habituale ſchiſma fore & originem ſchiſmatis B actualis? Jam quidem per hoc unio nedum ſperari poſſet, verum facta videri, indeque ſcrupula juris cuncta ſucciſa, & eminentium ſcelerum evulſa radix quælibet, & novæ hæreſis pullulatio. Præterea cum univerſalis diviſio fieri non poſſet in eccleſia Dei, niſi aut in intellectu canonum ſchiſma fiat aut de facto, & hoc rebellantibus capiti membris, licet quod jus dictat intelligant: quoniam ſecundum ſententiam B. Auguſtini, contraria contrariis curantur, oportet quod in utroque concordia fiat, ut morbus diſciſſionis cure- C tur, qui per utriuſque diſcordiam exortus eſt. Attendendum eſt inſuper per reverentias veſtras & cunctorum fidelium diſcretum examen, ſi ceſſionis via præelecta eſt tamquam ſecurior, & a veſtris dubiis magis aliena, ceterum tamquam magis caritativa, quia per eam non detegitur injuſtitiæ multorum verecundia, qui etiam propter ignorantiam peccaverunt, quod prudentia veſtra talem adhibeat modum, per quem fiat, ut ſuum intentio ſortiatur effectum, & non inducat oppoſitum ejus quod videtur intendi. Nam ſi modus ſervatur, per quem ſecundum jus dubitari poſſit utrum ceſſio valeat, cui metus D infertur, poteratne verus & indubitatus papa a cunctis haberi? Si vero nullus metus infertur, ſed ſponte partes communi conſenſu convenerint, & juramenta ſervent, quis ſperare non poteſt, immo certus eſſe non debet, quod unio indubitata ſequatur, & unus verus atque indubitatus papa a cunctis acceptabitur? Neque ceterum minus caritati opponitur alterius violare jus quam juſtitiæ pudorem detegere. Et ſi dicatur, dubium eſt; advertite ſupplicatur, quod dubius de jure alieno, nequaquam de ſuo certus eſt, quodque caritas exigit unumquemque dubitan- E tem de jure ſuo, ita illud ſervare teneri, quod non rapiat quod ſuum eſſe non novit. Recte judicatum eſt per quamlibet partium concilium fieri univerſale ad peſtiferum & lethale ſchiſma mactandum, tamquam viam a ſanctis patribus conſuetam in ſimilibus, a ſacriſque canonibus approbatam, per quam nulla excluditur via voluntatis aut juris. Nunc autem quis non ſenſatim apprehendat, quod ſi a

Digitized by Google

qualibet partium diviſim convocentur patres, quin immo altera comminante & prohibente ne accedant ad alteram, & ſi unum de jure concilium fuerit, plura oporteat fore de facto. Quis inde jam non circumſpiciat inſpiciatque, non vetus mactari ſchiſma, ſed quod æque juſteque, breviter & faciliter, ſi volueritis, interficietur, ſi nolueritis, reviviſcet? Verum cum ſcandalorum mater prava voluntas prægnans ſuſpicetur, filium pariet patre pejorem.

6. At ſi iterum objiciatur, illum qui dicitur BENEDICTUS, neque ad Piſas, neque ad quemquam propoſitorum locorum acceſſurum, & propter hoc univerſale concilium B ſaltem de facto locum vendicare non poſſe; hoc non putat Carolus quemquam prudentem affirmare. Nam quia quod petitur æquitatem in ſe continet, ſi Dei mandatis & judiciis contradicere nolit, æquitati minime contradicet. Non enim ignorat ille, quantæ auctoritatis David propter Deum fuerit; de quo Dominus ad prophetam: *Inveni hominem ſecundum cor meum.* Et alibi: *Semel juravi in ſancto meo, ſi David mentiar, ſemen ejus in æternum manebit.* Cujus David verba ſunt ad Deum: *Omnia mandata tua æquitas.* Et rurſus: *Cognovi, Domine, judicia tua.* Ut quid ergo C dubitari poteſt quod qui æquitatem ſpernit, omnia Dei mandata & judicia ſpernit? nec illiuſmodi idcirco ſequendam voluntatem, ſed refellendam. Poterit forſan prætendere propoſita loca ſibi, ſeu concilio, vel utrique pariter inepta. Cauſas aſſignet, & alia proponat quæ magis ſeu ita æqua ſint, & magis aut tantum ad illa tutus ſit acceſſus quibuſlibet partium ad illa accedere volentibus; in quibus ſit tuta & libera manſio, & quæ canonum diſpoſitionibus amplius aut tantum conformia ſint. Quis tamen crediderit, cum ipſe primum ſciverit veſtras reverentias cum domino Gregorio fore concordes conveniendi in uno loco, in quo communi conſenſu par- D tium congregatio fiat, & univerſale concilium convocetur, ipſum nequaquam illuc conventurum. Nam ſi Deum non vereatur, minime ambigi debet eum ſaltem humanam maximam vereri confuſionem, quam ſi eò non accederet, non utique ſe evaſurum, cum prudens habeatur & expertus ſit, credere poſſet. Verum ſi tanta fuerit, quod putandum non eſt, obſtinatione circumventus, quatenus, volente domino Gregorio & vobis inſimul convenire, ipſe noluerit, legis ditio & naturæ potius imitanda cenſetur, quam illius E qualiſcumque voluptas. Dictant quidem leges & natura mala & noxia quæcumque evitari, majora vero præſertim: nunc autem exiſtente triplici, ut taliter referatur, in eccleſia contentione, ad unionem venire volentibus, quanto magis inſimul concordes extiterint, tanto minus ab illis unio diſtat. Illos quidem quiſque ſibi uniendos optare amplius debet,

A qui divinæ æquitati propinquiores exiſtunt. Nam non ſolum in unum convenire pax eſt; ſed ſi æque conveniatur. *Convenientibus enim nobis in unum*, juxta Vas electionis, *jam non eſt Dominicam cœnam manducare*, ſed corpus Chriſti ſecundum divinam inſtitutionem conficere, & illo ſecundum canonicam diſciplinam participare, hoc eſt cœnam manducare Dominicam. Cum ergo modus conveniendi in unum ſecundum æquitatem & communi conſenſu convocandi concilium, via ſit abſque æmulatione pacifica, quieta abſque turbine ſcandalorum, omni carens iniquitate, libera ſine motu, ab omni turpitudine aliena, tuta ſubjectis, prælatis honorifica, nullum circumveniens, neminem conculcans, expedita abſque præcipitatione, concluſio unionis, per quam, ſi partes convenerint, non promti affectus poteſt ambitio reprehendi, dum propter zelum unionis unuſquiſque veſtrûm propriam voluntatem ſuperaſſe probatur. Hæc igitur via tamquam triumphi cauſa ab omnibus diligi debet. Non enim caritatem Dei & proximi potius quam propriam quis diligere probari poteſt, niſi propter Dei dilectionem & proximi propriam abnegaverit voluntatem. Eſt inſuper via propoſita & petita per Carolum ſuavi humilitate plena, abſque adulatione imitantibus eam, & ſine proximi detractione, grandique redolet caritate, cuncto hypocriſis colore carens.

7. Ut igitur Carolus jugiter petat, jugiter quærat, jugiter pulſet, honeſtum ſuadet, allicit utile, inopia cogit; indeque quod aperiatur & exaudiatur ſpes ipſum reddit audacem. Cum enim honeſtum & morale convertantur, quod morale eſt, honeſtum eſt. Beati quidem Ambroſii verba ſunt, morale eſt omnibus, ut qui fidem exigunt, fidem aſtruant. Quod itaque veſtris reverentiis honeſtum eſt, honeſtum ſuadet ut petatur a vobis. Exigitis namque a domino Gregorio, ut relicto loco concilii ſui & concilio ſuo, Piſas accedat, & juri ſui papatus renuntiet. Et hæc omnia propter fidem & commodum fidei. Grande eſt hoc; quis dubitat cum magna petat impendere parva? Minus eſt certe quod a vobis petitur, videlicet ut mutato loco Piſarum congruo tempore, vel quam brevius ratio quærit, ad alium locum accedatis communiter eligendum, ad quem communi partium conſenſu univerſale concilium convocetur; morale ergo & honeſtum eſt vobis qui fidem exigitis, ſi non majori, ſi non æquali, ſaltem minori exemplo veſtri fidem adſtruere. Morale & inſuper honeſtum eſt, vos qui fidem in juramenti & voti obſervatione a domino Gregorio exigitis propter unionem, fidem obſervatione veſtri juramenti & voti propter unionem adſtruatis. Juraſtis quidem & voviſtis nonnulli ex vobis, certum eſt, nihil de contingentibus omittere, ut ſacra unio ſequatur, ſaltem quantum in vobis eſſet. Qui

Digitized by Google

voviſtis & juraſtis locum quidem Piſarum non mutare, certum eſt non eſſe de genere neceſſariorum, contingentium vero ſic. Allicit utile, quamvis enim quoddam appareat utile, bonum & delectabile, quod quia honeſto contradicit, bonum non eſt, licet infectæ voluntati bonum appareat. Et ideo hoc nequaquam quæri debet, nec quod quæratur debet allicere. Quando vero utile & delectabile honeſtum bonum eſt, & quæri & appeti debet, quia naturaliter omnia bonum appetunt. Recte etiam tunc utile allicit ad quærendum. Quid vero utilius quærere, quam illud quod cunctis fidelibus prodeſſe poteſt, & nullis obeſſe, niſi illis forte, qui hominum ſubſtantiis & carne ſuam ſaturant eſuriem, illiſque pariter qui hominum detractiones & ſanguinem ſitiunt, & in ipſis moliuntur debacchari. Quid præterea utilius, quidve delectabilius, quam perfecti deſiderii optatum conſequi effectum? & quid magis ad quærendum allicere debet? Cogit inopia, quia propter defectum eorum quibus natura eget, ut ſe ſuſtentet & proximos, inopia vim naturæ infert, quoniam aufert quod natura poſtulat. Ideo naturam provocat, ut vi exquiſita procuret vim quæ ſibi illata eſt repellere. Exiſtente ea vero tam exilis potentiæ, quod neque propriis viribus valeat, neque opem ſibi alius ferat, cogit inopia non ſolum petere, non ſolum quærere, verumetiam pulſare, quod etiam conceditur neceſſitate imminente, quamquam ſine impetu & violentia quadamque importunitate fieri non poſſit. Unde & ſervos inſpicimus urgente eos opportunitate negotiorum principis vel ſui ipſorum, licet dormitet princeps, licet ſint pueri ſecum clauſi in cubiculo, oſtium pulſare. Unde Dominus ut majorem exhibeat licentiam pulſandi, non principis nomine, ſed amici parabolam affert. Inopia ergo Carolum cogit pulſare: nam cum inopia proprie ſit, dum eo eget quod nec ſibi ſufficit, nec aliis largiri poteſt; egente vero eo non ſolum panibus tribus propter ſe, ſed etiam propter quoſcumque fideles; neque habente unde ſe & amicum reficiat, qui non ſolum fame veræ unionis patiuntur inopiam, verum apertiſſime pereunt, quamvis petierit, quamquam quæſierit, ut pulſet cogit inopia. Cum enim major ſit cauſa quam effectus, major omni inopia eſt, quæ omnis quaſi noſtræ inopiæ cauſa eſt. Ex quibus omnibus ſpes ipſum reddit audacem; audacem quippe ſe dicit, quia licet pium ſit quod optat, tamen ultra virium ſuarum omnium competentem & conformem qualitatem aggreſſus eſt opus, hoc autem urgente caritate, quæ omnia credit, omnia ſperat. Quid enim ſperare non debet, dicente Veritate: *Cum vos qui mali eſtis, noſtis bona dare filiis veſtris, quanto magis Pater veſter cœleſtis dabit Spiritum bonum petentibus ſe?* Nihil vero aliud in hoc quærit, quam Spiritum bonum, Spiritum videlicet illum, qui Deus eſt, & oculorum viſio & pax, per quem pax annuntiari diſcipulis ſuis præcipitur dicens: *In quamcumque domum intraveritis, primum dicite: Pax huic domui.* Illum humiliter ſupplicat in voluntates veſtras & aliorum Dei filiorum miſericorditer inſpirari, ut divino afflante Spiritu, bonæ efficiantur voluntates, ut pax vera illabatur in illis. Spes enim, etſi non mereatur ſuſcipere, & ideo audax poſtulando ſit, audacem pulſare facit, quia ea quærit & optat, quæ requiſiti negare non debent, ſi non ratione amicitiæ petentis & quærentis amici, ſi non proximorum dilectionis, nec, quod his omnibus majus, divinæ caritatis amore, propria ſaltem. Eia ergo ſurgite, reverendiſſimi patres & domini, licet oſtium veſtrum clauſum ſit, & pueri veſtri vobiſcum ſint in cubili, ſurgite ſupplicatur, & in cubili amplius obdormire nolite. Surgite, & ſi gravitas humana impediet, juxta beati doctrinam Auguſtini ſub pedibus veſtris ſcabella vobis facite, terræ faſtigia conculcando; quanto namque majora ſunt, tanto magis ſuper illa ſcandendo ſurgite. Præterea cum veritas ſanciat: *Qui ſe humiliat exaltabitur*, humiliando vos ſurgite, recludite oſtium, & ſi non dederitis ei, eo quod amicus veſter ſit, ſaltem ex improbitate date ei quotquot habet neceſſarios. Audite Dominum quid dicat: *Miſereor ſuper turbam, quia ecce jam triduo ſuſtinent me, nec habent quod manducent.* Miſereamini & vos ſuper turbam Chriſtianorum: quia ecce jam triginta annis & ultra ſuſtinent, nec habent quod manducent. Et certe ſi dimiſeritis eos jejunos in domum ſuam deficient in via. Quamquam vero CAROLUS petierit, quæſierit, pulſaverit, ne omnino obtinendi quotquot panes neceſſarios pro animæ habet ſaturitate, modum omittat. Illos ſibi dari per vos omnes patres reverendiſſimos, qui Piſis congregati eſtis, obſecratur in Domino, & adjurat per illud ſanctiſſimum & ineffabile myſterium, per quod Trinitas in unitate, & unitas in Trinitate veneranda eſt, & per illud ſanctiſſimum & ineffabile myſterium, per quod ex puriſſima carne glorioſiſſimæ ſemper Virginis MARIÆ Verbum caro factum eſt, & cum creator ſit, creaturæ uniri dignatus, & Deus & homo factus eſt Chriſtus, & per labores, ſudores, opprobria, paſſionem & mortem, quæ JESUS CHRISTUS paſſus eſt, ut diſperſas oves ad militans revocaret ovile, ut ſub ſe cœleſti capite cum angelis unirentur in gloria. Et quoniam per Dominum omnia facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, & ipſe inſtruit: *Sine me nihil poteſtis facere*; atque ne ſpes deficiat, cum docuerit impoſſibilitatem humanam, ipſe promittit, *quodcumque petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis.* Carolus ſuppliciter deprecatur divinam miſericordiam, in nomine Domini noſtri JESU CHRISTI, ſanctæ

Digitized by Google

matris eccleſiæ ſponſi cœleſtis, ut benefaciat vobis, & meminerit teſtamenti ſui, quod ad Abraham, Iſaac, Jacob locutus eſt ſervorum ſuorum fidelium, & det vobis cor omnibus, ut colatis eum, & faciatis ejus voluntatem corde magno & animo volenti. Adaperiat cor veſtrum in lege ſua & in præceptis ſuis, & faciat pacem & reconcilietur vobis, nec vos deſerat in tempore malo. Incircumſcriptam inſuper Altiſſimi miſerationem exorans, quatenus amodo miſertus gregis ſui, illum ad ſe convertat, & a peccatis ejus vultum dignatus avertere, quod ſub uno paſtore ſubjecit, diſperſum ſub uno paſtore uniat & conſervet ad ædificationem corporis Chriſti, donec occurramus omnes in unitatem fidei & agnitionis Filii Dei in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Et donec poſt humanam terrenoſque labores electos ſuos ſub ſe veriſſimo capite & paſtore, cum angelis ſuis unum corpus effici voluerit, & triumphare juſſerit in æternum.

BENEDICTI PAPÆ XIII. ad cardinales.

Eos & omnes qui adverſus eum procedebant excommunicat, & beneficiis ac dignitatibus privat.

Anno 1409. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chanvelin.

1. BENEDICTUS, &c. venerabilibus fratribus G. Peneſtrinenſi, N. Albanenſi, Jo. Oſtienſi, & P. Tuſculanenſi epiſcopis, ac dilectis filiis P. tituli S. Suſannæ preſbytero, AMEDEO S. Mariæ-novæ, & P. S. Angeli diaconis cardinalibus, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Si adverſus eccleſiam catholicam hæretici garriunt, ſi tyranni, ſi eam perfidi perſequuntur, hæc velut ante præviſa fidelium mentium muniunt non concutiunt fundamentum. Habent enim ut plurimum tentationum hujuſmodi experimenta proventum, in quibus invaleſcit fidei noſtræ robur, probata fidelium caritas fructibus meritorum fœcundatur uberius, & ſpiritus inconfuſibilis continuis ducitur profectibus ad coronam. Sed ſi videat ſponſa Chriſti infeſtos ſibi fieri, in quibus ſperaverat homines pacis ſuæ, qui comedunt panes ſuos; ſi propugnatores ſuos in bello defenſionis, quod adverſus integritatis ſuæ perſecutores inſtruit, non ſolum deſertores effici, verum etiam transfugas; non immerito veteris querelæ verba reſumit, piis ad fideles Chriſticolas ſuſpiriis ingemiſcens, quod adverſus eum pugnent filii degeneres, quibus improperans, ab eis quos enutriverat beneficiis & exaltaverat honoribus, proclamat ſe contemni. Videmus ſiquidem, vigente hoc turbine impacati temporis, & debemus in hac lucta, quam pro ſalute Chriſtiani populi experimur, nonnullos quos eccleſia deberet habere pro muro, tamquam A ſolutas vel depulſas macerias non conſtare, quoſdam cum mercenariis declinare, alios latere cum furibus, plures diſſimulare cum fictis, & filios qui juvaſſe debuerant, in matris parricidium conſpiraſſe, quos tamen paternæ dilectionis affectu optamus a tam horrendo lapſu retrahere, ut non cogamur eos pro demeritis juſto damnare judicio; ſed dum extat locus veniæ, ipſos volumus ad paterni favoris gremium & ſemitam reducere veritatis.

2. Apoſtolicis ergo monitis, ô filii, aures, quæſumus, intentas adhibete, ac filialis accommodate promtitudinis intellectum, nec videantur dura & amara quæ ſcribimus; ſed B ipſa animos veſtros, conſiderato ſcribentis affectu, molliant, & in ſalutiferæ monitionis conſideratione dulceſcant. Nuper ſiquidem litteras veſtras recepimus, quarum repetita ſeries ſub celato verborum ſacrorum velamine, quædam cum pace loquendo aliter quam ſe veritas habeat, expreſſa nonnulla juris; alia vero facti errores plurimos continebant. Scripſiſtis etenim vos proſequi de mandato noſtro concilii generalis viam, cujus convocationem ad vos & illos quos vobis participes adjunxiſtis, aſſeritis pertinere, per verba tumentia nos ad cauſam, ut ſcribitis, pro- C vocantes. Unde poſt multa quibus in aliis noſtris litteris brevi ſatis epilogo comprehenſa reſpondimus, pro nunc ſolum nos ad illa convertimus, quæ videmini comminando ſubjungere, quod niſi veſtris monitis & requiſitionibus annuamus, contra nos ad electionem, immo verius intruſionem antipapæ novi & infeliciſſimi procedetis.

3. Verum quia vobis jam per noſtras præfatas litteras veritatem geſtæ rei continentes, intimavimus noſtræ intentionis propoſitum, & quæ pro felici agendorum ad conſequendam, concedente Domino, veram eccle- D ſiæ unionem in ſacro generali concilio, quod celebravimus de fratrum noſtrorum conſilio, & eodem ſupplicante & approbante concilio, per nos concluſa ſunt publicavimus, & prædictos juris & facti in veſtris litteris contentos errores deteximus ſatis clare, ac per noſtros ſolemnes nuncios, quos ad vos & ad partes ipſas deſtinamus, plena ſuper agendorum executione poteſtate ſuffultos, qui ſolum pro receſſu ſalvoſ-conductus præſtolantur, iterum ad ſcripta per vos noſtra reſponſa dirigimus. Unde ulteriora verba pro nunc depromere non curamus, ſed ſo- E lum providere circa illa, quæ in confuſione eccleſiæ & toties Chriſtianitatis redundantia, ſi fierent, quod abſit, earumdem litterarum veſtrarum totius textura cumulata repetiit, quæ utinam earumdem litterarum artifex maturius diſcuſſiſſet, ne producta fuiſſent in lucem, quæ confinxit ejuſdem artificis invectiva, nec de vobis videtur id eſſe veriſimiliter præſumendum. Nonne eſſet mirabilis, immo & miſerabilis in perſonis tam gra-

Digitized by Google

vibus inauditæ præſumtionis audacia, quæ propriæ ſalutis prodiga, & in ejus detrimentum armata, obedientiæ, quæ victimis eſt præſtantior, ſemitis relegatis, viros tam doctos & tam excellentes ab eccleſia & in eccleſia ſublimatos, ſic efficeret abuſuros ſcientia, ſic pro tantis beneficiis receptis ingratos redderet, ſic in malorum profundum impelleret finaliter deſcenſuros, ut ipſi inconſutilem Domini tunicam, cui crucifixorum manus pepercerunt, eccleſiæ videlicet unitatem tam inhoneſte ſcindere, tam turpiter, tam impie, & tam infideliter obſtinata elatione attentarent iterum diſcerpere, quod non valent. Hoc enim non eſſet unire eccleſiam, ſed pro gravi deſolatione fidelium & magno præſagio & prænuncio antichriſti, manifeſtæ in templo Dei abominationis idolum infideli præſumtione & damnata inſolentia collocare, & nedum ſuo ſchiſmata & hæreſes libenter, ut veſtro parceremus pudori, ſilentio tegeremus.

4. Sed quia, ut præmittitur, per diverſa mundi climata deſtinaſtis, nos volentes Dei populum nobis creditum a tam periculoſis erroribus præſervare, licet jam per conſtitutiones apoſtolicas in jure clauſas, & alias a nobis contra talia attentantes editas ſalubriter ſit proviſum, etiam pro Chriſtianæ fidei tuitione contra vos & alios talia attentantes in virtute Altiſſimi aſſurgentes, de fratrum noſtrorum conſilio & præfati ſacri collegii ſupplici requiſitione pulſati, ipſo etiam approbante, circumſpectionem veſtram paternis monitis, & ſalutaribus requiſitionibus exhortamur in Domino, quatenus ut veſtræ dignitatis profeſſioni conformes nobis & nunciis, quos, ut præmittitur, deſtinamus, aſſiſtatis, conſiliis, auxiliis, & favoribus opportunis, ad veram unionem eccleſiæ debite proſequendam, voſque inſuper & veſtrum quemlibet ſub debito fidelitatis, quo nobis & eccleſiæ Romanæ aſtricti eſtis, requirimus, vobiſque in virtute ſanctæ obedientiæ diſtricte præcipiendo mandamus, quatenus a prædicto nefando intruſionis, quam vos electionem dicitis, propoſito penitus deſiſtatis; & nihilominus ne proceſſum quemcumque ſeu declarationem aliquam, cum nullo jure eam facere poſſitis, ſuper prædictis vel ea concernentibus ſeu alias contra nos facere præſumatis ſeu attentetis; ne ad electionem vel poſtulationem, proviſionem, ſeu verius intruſionem cujuſcumque in apoſtolica ſede procedatis, vel ſuper hoc vota vel prænominationes ullas detis aut faciatis; & ne de eligendo vel potius intrudendo aliquem in papatum, cum quacumque vel quibuſcumque perſona vel perſonis colloquium vel tractatum aut deliberationem ullo modo habeatis aut faciatis, nec ad aliquod papatorium pro dicta poſtulatione, electione, ſeu verius intruſione facienda verbo vel ſcriptura, vel alias qualitercumque cum prædictis, quos vobis, ut prædicitur, participes adjunxiſtis, aut aliis quibuſcumque, vel ſine eis, univerſaliter vel ſigillatim procedatur, vobis de certa ſcientia & expreſſe auctoritate apoſtolica diſtrictius inhibemus, decernentes irritum & inane, ſi ſecus ſuper his a quoquam quavis auctoritate, vel potius temeritate ſcienter vel ignoranter hactenus attentatum fuit, vel in poſterum contigerit attentari.

5. Quod ſi noſtris ſpretis monitis, requiſitionibus, vel mandatis; vos culpabiles ſeu contumaces reddideritis in prædictis, ad proceſſuum declarationem contra nos vel intruſionem hujuſmodi, quam vos electionem dicitis, procedentes, ut tam execrabilis præſumtionis audacia, ſicut eſt juri conſonum, in ſuæ temeritatis initio, virga correctionis & juſtitiæ conteratur; volumus & auctoritate prædicta decernimus, quod in ipſo inchoationis exordio ſtatim cum ad tam damnatæ perfidiæ proceſſus declarationis contra nos ſeu electionis, immo verius intruſionis actum, ſeu executionis, conventionis, & prolationis . . . . . præſumſeritis proſilire, etiam ante conſummationem hujuſmodi prolationis vel actus privationis, depoſitionis, excommunicationis & alias infraſcriptas pœnas & ſententias vos incurrere ipſo facto. Vos enim & veſtrum quemlibet & alios quoſcumque vobiſcum & ſine vobis ad talia procedentes, vobiſque aſſiſtentes, & dantes auxilium, conſilium vel favotem, cujuſcumque ſtatus, gradus, præeminentiæ, dignitatis, ſeu conditionis exiſtant, etiam ſi cardinalatus, patriarchali, archiepiſcopali, epiſcopali, aut alia quacumque præfulgeat dignitate, excommunicationis ſententia, a qua nullus poſſit, niſi in mortis articulo, præterquam a nobis vel ſucceſſoribus noſtris canonice intrantibus, abſolutionis beneficium obtinere, innodamus, & ab omni cardinalatus, patriarchatus, archiepiſcopatus, epiſcopatus dignitate, honore, ſtatu, & commodo, ac titulo & executione ordinum deponimus, & depoſitos eſſe decernimus, judicamuſque ſchiſmaticos & blaſphemos, ac vos & eos omnibus beneficiis, officiis, honoribus, dignitatibus, & prælaturis perpetue privamus, ac reddimus inhabiles ad habenda; omnemque perſonam præſentem & futuram, cujuſcumque fuerit præeminentiæ, aut ſtatus, ſeu dignitatis, eccleſiaſtici ſeu mundani, quæ ſcienter & deliberate, vos vel veſtrûm aliquem pro cardinalibus habuerit, aut tenuerit, aut ad cardinalatum admiſerit, aut in pontificem Romanum elegerit, nominaverit, aſſumſerit, vel receperit, ſeu dederit in his vel ad hæc conſilium, auxilium, vel favorem, ipſo facto excommunicationis ſententiæ decernimus ſubjacere, a qua abſque licentia Romani pontificis non poſſit abſolvi, nec per apoſtolicæ ſedis majorem pœnitentiatium, aut quemcumque

Digitized by Google

cumque alium, eadem ſede vacante, præterquam in mortis articulo, ut eſt dictum, eumque prælatione, dignitate, ſtatu & honore eccleſiaſticis omnino privamus. Nihilominus omnes qui vobis & aliis prædictis in ſchiſmate & rebellione perſiſtentibus favorem vel auxilium præbuerint, excommunicationis ſententia innodantes.

6. Alia autem circa præmiſſa per nos facta in noſtris proceſſibus & litteris, bulla noſtra munitis contenta, hac noſtra conſtitutione perpetuo valitura ratificamus & approbamus, confirmamus, & etiam innodamus, eademque de novo facimus de fratrum conſilio B prædictorum; & ut tanta malitia non inveniat ſucceſſorem, & punitæ tranſgreſſionis exemplar retrahat alios ab offenſa, ac in oblivione veritas veniens non vagetur incerta, ſtatuimus & etiam decernimus, ut & ipſa inviolabiliter obſerventur, & ſimiles exceſſus & culpæ pœnis ſimilibus puniantur, non obſtantibus quibuſcumque conſtitutionibus & ordinationibus, privilegiis, libertatibus, gratiis, indulgentiis, ac immunitatibus apoſtolicis a nobis vel prædeceſſoribus noſtris Romanis pontificibus editis & conceſſis quibuſcumque, & qualitercumque, & ſub quacumque forma vel expreſſione verborum, etiamſi de illis & totis eorum tenoribus de verbo ad verbum ſpecialis & expreſſa eſſet mentio facienda, & quamcumque clauſulam derogatoriam contineant, quam & quas de noſtra certa ſcientia & plenitudine poteſtatis tenore præſentium revocamus, in quantum poſſent prædictorum effectum ſuſpendere, impedire, vel ſibi in aliquo derogare, ſeu in aliquibus a ſede apoſtolica ſit indultum, quod excommunicari, interdici, ſuſpendi, ſeu privari non poſſint, per litteras apoſtolicas, non facientes plenam & expreſſam ac de verbo ad verbum de indulto hujuſmodi ac eorum perſonis & locis, nominibus propriis, ordinibus, ſeu dignitatibus mentionem, & aliis contrariis quibuſcumque. Datum Perpiniani Elnenſis diœceſis, III. nonas Martii, pontificatus noſtri anno XV.

EPISTOLA CAROLI REGIS Francorum, ad cardinales utriuſque collegii.

Hortatur ad pacem eccleſiæ proſequendam, ſeque eum agniturum promittit pontificem, quem illi canonice elegerint.

Anno 1409. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

CAROLUS Dei gratia Francorum rex, dilectis fidelibus amicis noſtris cariſſimis ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ utriuſque collegii cardinalibus, ſalutem, & ſalutifero operi per vos laudabiliter & magnifice incœpto finem ſaluberrimum breviter imponere.

Inter cetera, dilecti & fideles amici cariſſimi, quæ nobis Deus ſua ineffabili clementia A dignatus eſt in terris committere, nullum magis fidei orthodoxæ neceſſarium, magiſque noſtro regio nomini decens & congruum eſſe credimus, quam eccleſiæ ſacroſanctæ ſponſæ ſuæ rebus feſſis pro viribus ſuccurrere, quam eamdem a calamitatibus, ærumnis, & oppreſſionibus, maxime his temporibus, quibus, duorum contendentium de papatu nequitia prævalente, lethaliter conteritur, liberare. Unde noverunt pene Chriſtiani omnes, immo jam nulla natio extra non ignorat, voſque ſatis cognoviſſe arbitramur, quanta ſinceritate animi, quantiſque laboribus & ſtudiis, hoc exitiale & inveteratum ſchiſma jam ſex luſtris & ultra ſpatio totum Chriſtianum populum contaminans, conati ſumus viis rationabilibus evellere, uti vos parte pro veſtra feciſſe non ambigimus. Tandem poſt graves varioſque labores circa hujuſmodi ſchiſmatis exſtirpationem devote tentatos & adhibitos, poſt requiſitiones, ſummationes ſæpius iteratas eiſdem contendentibus noſtra parte factas, poſt denique exſpectationes, proh dolor! inutiles, dierumque & annorum plurium conſummationes, noti C ſunt præfatorum contendentium doli manifeſti, nota ſubterfugia, notæ fraudes & colluſiones; quibus malis nos obviare, & languoribus eccleſiæ, ſicuti veſtro incumbit officio, providere cupientes, uno Sancti-Spiritus, ut pie credimus, ſpiramine tacti, in civitate Piſana conveniſtis, quo jam multarum regionum plurimi archiepiſcopi, epiſcopi, abbates, priores, doctores, & alii viri ſolemnes etiam noſtrorum regni & Delphinatus, veſtris ſuadentibus pariter & requirentibus litteris, concurrerunt.

D Nunc igitur, dilecti & fideles amici cariſſimi, cum res eccleſiæ magna pro parte veſtris in manibus poſita ſit, omniſque catholicorum læta ſpes aſſequendæ pacis in vos remaneat; cumque magna nunc ſe offert opportunitas, ut his diebus aut per renunciationem vel deceſſum ipſorum contendentium, ſeu alterius eorumdem, vel per eorum legitimam abjectionem, rite de paſtore pacifico provideatur, attentis veſtris incœptis proceſſibus, & fidelium præſenti congregatione, in qua Spiritum-ſanctum abeſſe non credimus, vos per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, E per quantum ſalutem Chriſtiani populi quærere tenemini, rogamus, requirimus, & hortamur, ut hac vice, dum eccleſia fidelium tam magnifice, tamque ſolemniter congregatur, cum maturitate & viis congruis adeo procedatis, quod ſchiſmatis divulſis erroribus, pax Chriſti fidelium, quam tantopere videre præſtolamur, reſtauretur: quod ſi caſu præmiſſo aliquem cujuſpiam ſtatus vel ordinis eligi in paſtorem, Spiritu-ſancto cooperante, contigerit, talem electionem per principes & prælatos Chriſtianitatis approbandam, gratam & acceptam habendam æſtimamus, prout

Digitized by Google

noſtræ intentionis eſt, pro nobis regnoque A & Delphinatu noſtris gratam & acceptam habere, & rite per vos eligendo, vobiſque auxilium & favorem quales poterimus exhibere. Sic enim mature deliberationibus præhabitis, cum cariſſimis conſanguineis noſtris Siciliæ & Navarræ regibus, avunculo & conſanguineo ducibus Bituriæ & Burgundiæ, comitibuſque & aliis viris de noſtro magno conſilio, faciendum decrevimus. In cujus rei teſtimonium præſentes litteras ſigillo noſtro ſigillari fecimus. Datum Pariſius in menſe Martii, anno Domini MCCCCVIII. regni vero noſtri XXIX.

EPISTOLA GREGORII PAPÆ XII. ad civem & mercatorem Lucanum.

De mutuo ab eo præſtito cameræ apoſtolicæ.

Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

GREGORIUS, &c. dilecto filio civi & mercatori Lucanenſi, ſalutem & apoſtolicam benedictionem.

Cum nuper tu de propriis pecuniis, ad requiſitionem dilecti filii camerarii noſtri, pro certis neceſſitatibus cameræ apoſtolicæ relevandis, gentibus ejuſdem cameræ in promta C pecunia VI millia florenorum auri de camera, boni & juſti ponderis, titulo gratuiti mutui duxeris aſſignanda. Nos id ratum habentes atque gratum, mutuumque ipſum recognoſcentes, ac tibi propterea volentes de ſufficienti providere cautela, omnia bona ejuſdem cameræ præſentia & futura, ſive in pecuniis numeratis, ſive in rebus aliis fuerint, uſque ad integram ſatisfactionem prædicti mutui, necnon damnorum, expenſarum & intereſſe, quæ ſi forſan tibi loco & tempore D conventis de mutuo ipſo non ſatisfaceret, incurrens tibi tuiſque heredibus tenore præſentium efficaciter obligamus, tibique quod hujuſmodi mutuum in aliquam utilitatem dictæ cameræ fuiſſe converſum probare minime tenearis concedimus, ac non numeratæ pecuniæ, & omnes alias & ſingulas exceptiones juris & facti, quæ tibi ad exſequendum ſatisfactionem de præmiſſis quomodocumque poſſent obeſſe aut contra te opponi vel adduci, remittimus per præſentes, & inſuper promittimus, quod tibi de hujuſmodi mutuo in & ſuper bonis prædictæ cameræ uſque ad duos annos proxime futuros in Romana E curia, ubicumque illam adeſſe contigerit, integre ſatisfiet. Datum, &c.

EPISTOLA CONCILII PISANI ad Bucicaldum.

Mittit ad eum epiſcopum Cameracenſem.

Anno 1409. Ex mſ. illuſtriſſimi domini Chauvelin.

SAcrum generale concilium Piſis pro eccleſiaſtica unitate in Dei nomine congregatum.

Magnifice & potens amice cariſſime, confidentes uberius in affectione præcipua, quam a diu nobilitas veſtra impendere non deſiſtit, B ad pacem eccleſiæ Dei meritoriis actibus procurandam, reverendo in Chriſto patri Cameracenſi epiſcopo, apud veſtram magnificentiam parte noſtra principaliter deſtinato, quædam referanda commiſimus, in quibus ei credula fide data, precamur eadem magnificentia ſe præbeat favorabilem ac benignam, quod vobis ad gloriam venire confidimus & meritum apud Deum. Datum Piſis, ſub ſignetis duorum priorum cardinalium alterius ſigilli abſentia ordinatis, die XXII. &c.

Magnifico & potenti amico noſtro cariſſimo domino Jo. *Le Meingre* dicto *Boucicaut*, mareſcallo Franciæ & gubernatori regis Januenſi.

RESPONSIO *facta per reverendiſſimos patres dominos S.R.E. cardinales pro unitate ſanctæ Romanæ eccleſiæ proſequenda, & ut ſperant, in Deo feliciter concludenda, in civitate Piſana degentes, prudenti & circumſpecto viro Rodulfo ſecretario ac nuntio & ambaſſiatori viri magnifici domini Malateſtæ de Penſauro ad quædam capitula petita per eum, ſequitur & eſt talis.*

Anno 1409. Ex mſ. bibliothecæ regiæ.

PRimo dicti domini cardinales ad primum capitulum, videlicet, præmiſſa debita recommendatione, de affectione & de fide ingenti, & intentione optima quam ſemper & habuit & habet præfatus dominus Malateſta circa ſanctam unionem & dictum veſtrum ſacrum collegium.

1 Reſpondent quod regratiantur dicto domino Malateſtæ de affectione & bona ac ſincera intentione quam habet ad unitatem ſanctæ matris eccleſiæ. Nam per effectum operis conſtat eis, quod labores & impenſas ſuſtinuit pro proſecutione dictæ ſanctæ unionis, & certificant eum, quod ad ipſum habent ſingularem fidem & confidentiam, quantam habent ad quemcumque alium magnum dominum Italiæ.

Secundo ad capitulum ſecundum, videlicet *Dixi pro parte fideliſſimi ſervitoris veſtri domini mei Malateſtæ, quomodo magnificus frater ſuus dominus* CAROLUS *ſibi pridem inti-*

Digitized by Google

mavit, quod pro unione conſequenda eidem videretur unicam tantum fore viam indubitatam, & ſine aliquo ſcrupulo enervativam penitus omnis ſcandali, & cujuſcumque dubitationis de mentibus fidelium, videlicet quod fiat unicum & generale concilium; in quo concurrat voluntas dicti domini Gregorii pariter & veſtra. Alias ſi plura concilia in diverſis locis indicta fierent, ut ordinatum eſt, viſibiliter & neceſſario multa ſcandala, diviſiones, ac hereſes ſuborirentur exinde; & ſic ubi pacem quærimus, multiplex diſcordia ſequeretur, ſicque erit error poſterior pejor priore.

2 Reſpondent & dicunt ſic, quod veritas eſt, quod pro bono negotii, & ut in eo certius procedatur, & ad ſerenandas conſcientias omnium, utile & expediens eſt, quod non teneantur plura concilia, quia ſunt ſolum ad impediendum ſanctum negotium de quo agitur. Ipſi ergo conjunxerunt ſe ſimul, & fecerunt unicum & unitum concilium pro proſecutione ſanctæ unionis; & habitis inter eos multis deliberationibus, & diverſis & repetitis conſiliis pro unica & ſola via dandi pacem eccleſiæ, elegerunt convocare concilium generale, & elegerunt locum convenientem infra Italiam, ſcilicet Piſarum, qui locus per contendentium quemlibet fuerat oblatus, ut patet per publia inſtrumenta. Nam primo dictum locum obtulit BENEDICTUS in Maſſilia nepoti & aliis ambaſſiatoribus domini Gregorii. Et ambaſſiatores domini Gregorii locum eumdem in loco de Portu-veneris publice obtulerunt domino Benedicto, ad quam electionem etiam domini cardinales utriuſque collegii conſenſerunt, & præcipue collegium Italicum hoc procuravit de mandato dicti domini Gregorii, per organum magnifici militis comitis Campaniæ, qui ad hunc effectum miſerunt Portum-Veneris ad dominum Benedictum & ſuum collegium. Et ideo dominus Gregorius habet quod quærit. Nam Piſanus locus, ut prædicitur, eſt electus de communi conſenſu, ut ipſe vult: & nedum de communi conſenſu; ſed ad procurationem ejus ſolius, ut patet ex reſponſione ſua facta in Luca, & ex bulla quam ſuper hoc domino Benedicto tranſmiſit, cujus bullæ particula ſequitur in hæc verba, videlicet, » Itaque nobis illa via magis placebat & placet, ut ſub uno aliquo domino, in quo utraque pars tuta foret, hujuſmodi foret conventio perſonalis. Hæc enim via omnia impedimenta excludit, omnes ſcopulos repellit, omnes amputat difficultates, pro cujus executione Florentinorum & Senenſium loca habilia & decentia tam maritima quam terreſtria, & inſuper civitatem Lucanam tibi pro parte noſtra fecimus offerri, & præcipue civitatem Piſanam, qui locus ſic eſt idoneus, ut nullus magis valeat reperiri, diviſus flumine, per galeas, ſecundum quod tu optare videris, acceſſibilis, abundans victualibus, capax multitudinis, tutus ab omni reſpectu, ſic accommodus, ut ad iſtam conventionem fabricatus videatur, « Dei ſpatio nos per terram ita per mare ad eum locum convenientes pacem Chriſtianitati reddere poſſumus. Itaque ad iſtum locum per utrumque electum dicti domini cardinales mandaverunt concilium generale, vocaverunt ſolemniter & canonice utrumque contendentium ad dictum locum & præfixum diem. Et ita intimaverunt per eorum ſolemnes nuncios & litteras publicas, & apertas omnibus prælatis, regibus, principibus, ducibus, nobilibus, & notabilibus communitatibus totius Chriſtianitatis. Itaque concludunt quoad iſtum articulum, quod per eos non ſtetit nec ſtat, quin concilium generale fiat, ſicut fieri debet in unico loco dumtaxat. Veniat igitur dominus Gregorius ad dictum concilium, ſi dicto loco adeſſe diſponit, ſicut debet, ad quem ipſe & Benedictus, de cujus re ſimiliter agitur, ſpecialiter ſunt vocati.

3 Ad tertium articulum, videlicet, *Item, dicit præfatus dominus Carolus ſibi a certo innotuiſſe, multos principes & communitates concurrere ad hanc viam, tamquam præ ceteris meliorem; inſtetiſſe quoque cum præfato domino Gregorio, eidem ſupplicantes, ut ſibi placeret concurrere cum ſuo concilio in uno loco veſtris cum reverendis paternitatibus veſtroque concilio. Subjungens idem dominus Carolus, quod ſi altera partium veſtrarum R. P. videlicet, & præfati dicti Gregorii ſe retraxerint a prædicta electione dicti unici loci communiter fienda, veriſimiliter hoc eventurum aſſerit, quod ab illa parte quæ recuſabit, omnis obedientia totaliter ſubſtrahetur cum vilipendio, detrimento, & infamia maxima ejuſdem partis, cum manifeſte convinceretur nolle unionem per modum juſtum & æquum, attenta maxime promiſſione utriuſque facta de non omittendo aliquid de contingentibus recuſare aut electionem dicti unici loci eſſet omittere, & ſic contra promiſſa venire.*

4. Reſpondent dicti domini cardinales, quod de fide, legalitate, & probitate & pura intentione dicti domini Caroli circa unitatem eccleſiæ dicti domini confidunt, ſicut de ſpeciali & ſingulari filio eccleſiæ Romanæ, & pro tanto quidquid dicat vel faciat, domini reputant eum in omnibus bono zelo procedere. Sed poſſibile eſt quod dominus Gregorius vellet eum circumvenire ſi poſſet; ſed cum Dei auxilio ſperant dicti domini, quod ipſe eſt talis, qui non permittet ſe decipi vel ſeduci; & quia dicitur in dicto articulo quod poſſet multum imputari ad vilipendium, detrimentum & infamiam illius partis, quæ non acceptaret certum locum eligendum, cum manifeſto convinceretur eos nolle unionem, & per conſequens ab illa

parte ſubtraheretur omnis obedientia, attento quod multi principes & communitates concurrunt ad hanc viam.

5. Reſpondent dicti domini cardinales, quod poſſibile eſt quod aliqui domini & communitates, qui non ſunt plene informati de facto & de circumſtantiis, ad informationem ſeu ſuggeſtionem dicti domini Gregorii, contentarentur, & placeret eis, ſi poſſibile eſſet, quod fieret mutatio ad unicum locum de communi partium voluntate; ſed domini certificant dictum dominum Carolum & dominum Malateſtam, quod ipſi habent nova de majoribus regibus & principibus Chriſtianis & de majoribus prælatis totius eccleſiæ, quod ipſi acceptant, laudant, approbant viam iſtam receptam per dominos cardinales de concilio generali celebrando in Piſis, & veniet ad dictum locum & tempus quot venire poterunt, legitimo impedimento ceſſante. Et qui erunt legitime impediti, mittent procuratores plene inſtructos cum ſufficienti mandato. Et erunt in tanto numero, quod bene admirabitur uterque iſtorum contendentium. Et nihilominus credunt dicti domini cardinales, quod omnes qui pro nunc approbant mutationem loci, quando erunt informati de poſſibilitate juris & facti, malitioſa cautela per quam iſtud procuratur per dominum Gregorium, recognoſcent veritatem, & concurrent cum majori & ſaniori parte regum, principum, comitatuum, cleri & populi Chriſtiani & cum tota eccleſia auctoritative, canonice, & ſufficienter unita. Et ut dicti domini ſint de ſingulis informati tamquam ſpeciales eccleſiæ filii, domini eis notificant, ipſoſque cum pura veritate informant, quod in caſu de quo agitur, quando ſcilicet ſunt duo contendentes de papatu, ut eſt in caſu præſenti, concilium generale eſt judex ordinarius & ſuperior utriuſque. Nam clarum eſt quod propter dubium, unus non eſt ſuperior altero, nec ambo ſimul, cum non poſſint eſſe duo capita, & eſſet contra articulum fidei: *Et in unam ſanctam*, &c. Nec alter ipſorum per ſe habet in iſta materia aliquam juriſdictionem, nec convocandi, nec ordinandi, nec aliquid ſtatuendi. Nam alias quilibet eſſet judex in cauſa propria de titulo ſui papatus. Ita quod oportet de neceſſitate quod ſit dare tertium qui judicet inter alias, & nullus alius eſt, niſi univerſalis eccleſia, quæ eſt ſuperior & mater utriuſque, quam repræſentat generale concilium in hoc caſu. Nam nullus eorum habet integram obedientiam. Ita quod eccleſia univerſalis non eſt nec eſſe poteſt apud aliquem eorum, & per conſequens neuter poteſt convocare concilium, quod ſit generale totius eccleſiæ. Opponuntur etiam contra eorum quemlibet fautorios ſchiſmatis, & quæ aſſeruntur notoria ex dictis & factis eorum. Opponuntur enormia & gravia crimina notoria facti permanentis, de quibus pluries & ſolemniter moniti fuerunt incorrigibiles, pertinaces, obſtinati. Et crimina ſunt talia, quæ enormiter ſcandalizant totam eccleſiam, immo ſunt in ſubverſionem, niſi occurratur, totius ſtatus eccleſiaſtici. Iſtis vero præſuppoſitis, quæ ſunt luce meridiana clariora, quæ præcidenda lingua phrenetica audebit aſſerere, quod ipſi vel eorum alter in iſta materia poſſit vel debeat eſſe judex, nec per conſequens auctoritative convocare concilium generale, cum multi opinentur eos jam eſſe præciſos?

6 Præterea clarum eſt, quod iſti duo ſunt principales BENEDICTUS & GREGORIUS, de quorum facto agitur: ita quod de neceſſitate juris oportet eos requirere & provocare ad cauſam, & aſſignare eis locum ſecurum. Et iſtud jam eſt factum per dominos cardinales. Nam dominus Gregorius hunc locum recuſare non poteſt. Nam omnis locus in hoc articulo recuſatur, vel quia non eſt idoneus, vel inhabilis, vel quia non eſt tutus, vel quia non electus per partes. Quo ad idoneitatem vel habilitatem loci Piſarum non eſt inſiſtendum, primo quia notorium eſt, ſecundo etiam ultra alia loca mundi Gregorius commendavit locum Piſarum, ſicut eſt rei veritas. Item ex tunc ſe poſuit bis in manibus Florentinorum, in quorum dominio eſt ipſe locus. Similiter dominus BENEDICTUS, qui reputavit hunc locum, non poteſt eum acceptare ſuſpectum, & pro ut communiter dicitur, & habentur litteræ a diverſis perſonis fide dignis, dominus Benedictus perſonaliter veniet ad iſtud concilium ad locum præfinitum: ſi inveniat locum mutatum, factis juſtificationibus & rationabilibus proteſtationibus ſuis, recedet, & ſic concilium ruet ex toto, & ipſe prætendet ſe excuſatum.

7 Præterea reges & principes, communitates, prælati, clerus, & populus totius Chriſtianitatis utriuſque obedientiæ, ſunt ſolemniter vocati ad iſtum locum & terminum, & à pluribus habetur reſponſio quod venient vel mittent. Si inveniant locum mutatum, tamquam deluſi & fruſtrati; ſi venerint, recedent; & ſi per prius ea ſciverint, non venient, & arguent nos probabiliter varios, mutabiles & inconſtantes, & per conſequens concilium ruet, ut ſupra. Et credant dicti domini Carolus & Malateſta, quod multi venient Piſas, qui propter rationabiles & juſtas cauſas non tranſibunt magis profunde in Italiam. Sunt & multa alia ex quibus manifeſte convincitur, quod dominus Gregorius & ſui, qui vellent divertere & impedire iſtud ſanctum negotium, procurant iſta diverticula. Quis ſanæ mentis non videat quod quicquid agitur per dictum Gregorium & ſuos, eſt ad divertendum iſtud ſan-

Digitized by Google

ctum concilium, per quod ſolum poteſt ſedari ſchiſma & uniri eccleſia, & quod malitioſe & nequiter procuratur ad impediendum tantum & tam optatum bonum, ita per Dei gratiam diſpoſitum & propinquum, & ſub fallaci ac diſſimulata cautela petunt ſeu peti faciunt loci mutationem? Quæ enim eſt ratio, quod dictus Gregorius non venit ad locum, nedum per eum acceptatum, ſed tam publice & ſolemniter oblatum, & copioſe laudatum, niſi ut ſub verborum pampinis fruſtretur negotium? Nam ſi nunc, quod abſit, concilii congregatio impediretur, non eſſet ſpes quod de tempore noſtro poſſet iterum congregari. Et ad iſtud tendunt iſti ſeductores populi Chriſtiani & maxime bonorum virorum & ſimplicium devotorum, tractando & procurando per vias exquiſitas quod divertatur negotium & concilium non teneatur.

8 Item, ad quartum capitulum videlicet: *Item, dicit in quantum R. P. V. ad hoc condeſcenderint, idem dominus* Carolus *offert ſe præſtaturum obſides & omnem aliam cautelam ſibi poſſibilem; putatque ad hanc cautelam & promiſſionem concurrere etiam dominium Venetorum, quod præfatus dominus Gregorius in dicto loco communiter eligendo pro dicto univerſali concilio ſe præſentabit, & quod facta concordia loci inter vos & ipſum, non erit tam diſcordia de modo & tempore, quin immo plena concordia.*

9 Reſpondent dicti domini cardinales, quod ipſi habent tantam confidentiam & plenam ſecuritatem de fide, legalitate & omni probitate dicti domini Caroli filii talis patris, cui ſucceſſit nedum in terra, ſed fide probitate & moribus, quod ſi mutatio loci fieri quoquo modo poſſet, ipſi nollent obſides, nec aliam ab eo cautelam, niſi ſolum ſimplex verbum tam fidelis & notabilis domini, & idem etiam repetunt de inclyto dominio Venetorum, de quo numquam fuit auditum, quod promiſſionem eorum ruperit ſeu eorum fidem violaverit, vel maculaverit, ſed ex ſupra ſcriptis & infraſcriptis apparet de mutatione loci quod nullatenus eſt agendum.

10 Item, ad quintum capitulum videlicet: *Item, affirmat præfatus dictus Carolus quod in quantum reverendæ dominationes veſtræ contentæ remanerent de concordia dicti unici loci, præfatus dominus Gregorius etiam contentaretur dictum concilium fieri in altero iſtorum locorum, videlicet Bononiæ, Forlivii & Mantuæ.*

Reſpondent dicti domini per ſupra dicta, quod mutatio dicti loci eſſet deſtructio totius negotii.

11 Item, ad ſextum capitulum videlicet: *Si in quantum per veſtram reverendam dominationem objiceretur, quod ratione electionis factæ per dominum Gregorium de ſuo concilio* A *celebrando in patriarchatu Ravennate vel patriarchatu Aquilegienſi, oſtenderetur vos ire ad locum deputatum per dictum dominum Gregorium. Reſpondetur per eumdem Carolum: affirmatur dominum Gregorium ante publicationem dictæ concordiæ, notificaturum & publicaturum per orbem alium locum pro dicto ſuo concilio, præter loca ſupra nominata, ita quod nec in loco electo per vos videlicet pro veſtro concilio, nec in loco deputato ſeu deputando pro ſuo, fiet dictum univerſale concilium. Sed tantum in illo loco, qui de partium concordia fuerit communiter electus & deputatus.*

12 Reſpondent dicti domini ut ſupra, B quod non eſt neceſſe agere de mutatione alicujus alterius loci, præcipue, quia dominus Benedictus & ſui loca quæ mutari contingerent poſſent rationabiliter recuſare.

13 Item, ad ſeptimum capitulum videlicet: *Item præfatus dominus Carolus conſiderans prædicta, & ſciens quantum præfatus frater ſuus dominus Malateſta, eſt fideliſſimus & devotiſſimus ſervitor veſtrarum reverendarum dominationum, requiſivit & hortatus eſt ipſum Malateſtam, ut interponeret ſe, & operetur cum dominationibus veſtris, ut vobis placeat condeſcendere ad dictam electionem unici* C *loci fiendam pro unico univerſali & indubitato concilio.*

14 Reſpondent domini, quod ipſi confidunt plene de dicto domino Malateſta, & poſſunt, volunt & debent de eo veraciter confidere, quia ejus conſilio reputant & confidunt ſe non poſſe errare. Confidunt etiam de dicto Carolo propter ejus probitatem & fidem, & recolendam memoriam ſui patris & totius ſui magnifici generis.

15 Item, ſuper octavo capitulo, videlicet *quod præfatus fideliſſimus ſervitor veſter* D *intentus continuo & vigilans circa omnia quæ adverteret proficuum afferre poſſe huic ſanctæ unioni, conſiderans ſupra allegata, & maxime concurrere ad hoc voluntatem quampluri morum principum & ditionum, ut etiam in parte vobis notum eſſe poterit ex referendis reverentiis veſtris per oratores ſereniſſimi regis Hungariæ & illuſtris dominii Venetorum, ut venturos putat, credens hanc viam optimam fore & perfectivam deſideratæ unionis, remotivamque penitus ſchiſmatis, ſcandalorum, diviſionum, &c. ut jam dixi, ſupplicat humiliter & devote reverendas paternitates veſtras per* E *paſſionem* Jesu Christi, *quod ſi poſſibile eſt, & vobis videatur juridice poſſe fieri, placeat & dignemini inclinare & humiliare vos ad hanc communem & concordem electionem dicti unici loci, ne contra vos annotari poſſit aliquid omiſſum de contingentibus, ne juri honorique veſtro objici poſſit, vel aliquid in contrarium modo aliquo allegari.*

16 Reſpondent dicti domini ut ſupra, quod teſte Deo & eorum conſcientiis, quod ſi quoquo modo eſſet poſſibile ſine eviden-

ti perditione & deſtructione, ac claro impedimento concilii generalis, quantum eſſet eis honeſte poſſibile ſine præjudicio eccleſiæ, ipſi conformarent ſe votis & requiſitionibus dicti domini Caroli & conſiliis dicti domini Malateſtæ. Sed per præmiſſa patet, quod nullo modo poſſunt mutare locum; & etiamſi facerent, quod abſit, non eſſet concilium generale. Placet etiam eis de adventu ambaſſiatorum illuſtriſſimi regis Hungariæ & inclyti domini Venetorum. Nam ſperant in veritate, quæ eſt ipſe Deus, & in prudentia dictorum ambaſſiatorum, quod poſtquam erunt per dictos dominos veraciter informati de juſtis & rationabilibus motivis eorum, rejectis falſis informationibus, ſi quas forſitan habuerunt, conformabunt ſe rationabili opinioni dictorum dominorum cardinalium: Et ita ſperant quod faciet quilibet Chriſtianus, ſi per eos fuerit informatus. Et propterea dicti domini pro Dei miſericordia rogant & requirunt dictos duos dominos ab antiquiſſimo ex propagata progenie peculiares eccleſiæ filios, quod ipſi velint eis aſſiſtere, ipſoſque juvare ad proſecutionem tam ſancti, pii & meritorii operis, pro ipſorum animarum ſalute, pro indelebili fama & gloria ſempiterna. Nam, teſte Deo, domini cardinales non agunt pro aliquo proprio peculiari & temporali intereſſe, ſed pro tollendo ſchiſmate, & dando pacem eccleſiæ, & ſalute tot animarum, quæ omni die ſunt in ſtatu perditionis. Et certificant dictos dominos, quod ipſi non faciunt, nec facere intendunt quamcumque partem in favorem alterutrius eorum; ſed ſunt communes mediatores in cauſa præſenti ad dandum pacem & unitatem eccleſiæ. Et propterea elegerunt etiam iſtum locum, ut non magis viderentur favere uni quam alteri, maxime quia, ut ſupra tactum eſt, ambo de iſto loco conſenſerunt. Et quia dictus dominus Gregorius de præſenti eſt in terra dicti domini Caroli, domini rogant eum & quantum poſſunt cordialius obſecrant, quod ipſe velit inducere dictum dominum Gregorium ad veniendum ad iſtum locum in dieta præfixa & ad dandum pacem & unitatem eccleſiæ. Et rogant etiam dictum dominum Malateſtam, quod quantum eſt ei poſſibile, velit aſſiſtere & juvare cum dicto domino Carolo conſanguineo ſuo, pro felici & votiva concluſione prædicta. Et declarant dicti domini in eorum conſcientiis, quod dictum dominum Gregorium & ſuos omnes tractabunt cum tanta benevolentia, reverentia, caritate, dulcedine & amore, cum quanta ſcient & poterunt.

17 Et offerunt ulterius, quod ſi concilio, poſtquam hic fuerit congregatum, aliud videbitur utilius & magis expediens circa exſtirpationem ſchiſmatis fiendum, ſtabunt conſilio & ordinationi dicti concilii, cum nunc ex variatione eorum concilium ex toto impediretur, & gravia ſcandala ſequerentur eccleſiæ.

18 Neque, quamvis nonnulla acta ſunt pridem quam dominus Gregorius Ariminum acceſſerit, & antequam mutationes loci & multifarii concilii in unum tutum apud eos dominos qui Piſis erant, dictos unitum collegium, ſupplicaverim mediis quibuſdam, ab illis exorſus ſum, ſuperfluam repetitionem evitaturus. Implicata quippe ſunt omnia in reſponſione hac quam detulit in ſcriptis exhibitam illi ab eis Rodulfus de Giancontis, ſecretarius magnifici domini Malateſtæ Penſauri fratris mei. Hanc nempe ideo propoſui, licet poſt adventum domini Gregorii facta fuerit, mihique præſentata, quoniam in alia oratione (a) ſequenti quæ ante acceſſum prædictum per me geſta fuere, narrantur. [a]

ACTA ET TRACTATA

Inter Carolum de Malateſtis & cardinales Piſis exiſtentes pro extinctione ſchimatis.

IN nomine SS. Trinitatis & individuæ unitatis Patris & Filii & Spiritus-ſancti, & glorioſiſſimæ genitricis Domini noſtri JESU CHRISTI MARIÆ ſemper Virginis Dominæ noſtræ. Amen. Informatio geſtorum cum reverendiſſimis & reverendis ac venerabilibus patribus Piſis exiſtentibus, congregatis pro univerſali concilio.

Eadem namque die, qua oratores CAROLI exhibuerunt coram reverendiſſimis dominis Piſis exiſtentibus orationem illam quæ incipit *Mandatum eſt, &c.* Ipſe CAROLUS Piſas appulit, nec illa die per ipſum quicquam actum eſt, niſi quia ſignificavit per reverendum patrem dominum Cervienſem, ſe illuc acceſſiſſe cauſa pacis eccleſiæ, audientiam deprecans tempore congruo & illis commodo. Sicque conceſſuros libenti animo reſponderunt, ordinatoque tempore, die illa coram ſuis reverentiis benigne receptus, aſtitit in ſacriſtia S. Martini, ubi mos eſt illis congregari. Idque effectualiter poſtulavit, quod in oratione prædicta habetur diffuſius. Unde poſt quaſdam reſponſiones commendativas domus & perſonæ ipſius CAROLI, & quaſdam perſuaſiones factas ad eorum intentum, ſe pratticaturos cum eo collegiatim, vel per quoſdam ipſorum ad hoc deputandorum, petita per ipſum ſpoponderunt, & ſic factum eſt.

Nam his quidem per oratores ſuos & per ſe ipſum juxta gratiam a domino conceſſam effectualiter narratis, & ſibi benigna audientia præſtita per reverendiſſimos patres dominos Gallicos & Italicos, & poſtulatis in-

(a) Sequens oratio Caroli Malateſtæ, quæ extat in bibliotheca regis Chriſtianiſſimi, eadem eſt cum epiſtola anonymi ad cardinales ſuperius edita pag. 966.

Digitized by Google

duciis ad reſponſionem exhibendam, velut ipſi conſcii ſunt, dati fuerunt ſibi auditores, ſecum pratticaturi circa petita per eum, videlicet reverendiſſimi patres & domini Albanenſis, Aquilegienſis, de Tureio, & Mediolanenſis.

Coram quibus iiſdem replicatis, ſi non immemor eſt, in domo habitationis domini Albanenſis, omiſſis præfatione & commendatione facta circa progenitorum ſuorum fidem & legalitatem erga ſanctam matrem eccleſiam habitam diu & jugiter, ſicque per fratres ſuos & ipſum, per dominum Aquilegienſem facta poſtmodum proteſtatione, quod quicquid dicebat parte duorum ſuorum cardinalium & ſui, non cauſa reſponſionis, ſed collationis & pratticæ cujuſdam dicere intendebat. Nam quidquid per Carolum diceretur, ſeu circa petita tractaretur, intendebant ſui domini illic aſtantes & ipſe ceteris ſuis dominis, qui non aderant, fideliter & ſerioſe referre, & demum prædicto Carolo cum deliberatione atque conſenſu cunctorum dominorum ſuorum & ſui, ſperabat reſponſum exhiberi juſtum & æquum, ex quo prædictus Carolus tamquam fidelis ſanctæ matris eccleſiæ filius contentaretur & merito.

I. Gratia collationis cujuſdamque tractatus, ut ſupra dixerat, reſpondebat, quod petita per Carolum dominis ſuis atque ſibi videbantur impoſſibilia de jure & de facto: & ſi eis aſſentirent, contra juſtitiam facerent & æquitatem.

II. Videbatur namque impoſſibile per eos aſſentiri poſſe petitis de jure, quoniam ipſi nolentibus duobus dominis contendentibus de papatu ſervare eorum promiſſa, vota & juramenta, immo inſimul, ut ſatis notorium eſt, colludentibus, & nedum ſervantibus ſciſſionem eccleſiæ tantum; ſed, quod omnino peſſimum erat, omnibus aſtutiis & poſſibilibus ſagacitatibus operibuſque ſacram unionem molientibus impedire & deſtruere, pluribus experti mediis, nec proficientes, tandem tamquam ultimum remedium generale concilium compulſi ſunt indicere & convocare.

III. Hoc ideo in civitate Piſarum inducere deliberaverant, & congregare, ut nullus contendentium juſte aut juſtitiæ apparentis captato colore ad illum accedere declinare valeret; præſertim cum per utrumque eorum, licet non eodem forte tempore, ſicut patere poterat, per utriuſque publica documenta, locus ille propoſitus fuerat commendatus, utpote idoneus, ad ſacramque perficiendam unionem accommodus.

IV. Ulterius vero, quia locus ille viſus eſt ſibi plurimum aptus, & commodus unioni & concilio. Nam exigente præſenti caſu ſchiſmatis, duas de diverſis obedientiis partes inſimul ad tractandam & cum Dei auxilio perficiendam unionem convenire debere, eos videlicet qui erant Romanæ obedientiæ & eos qui erant Gallicæ, locus utrique aptus exigebatur ad conveniendum in unum. Conſtat vero Piſas hujuſmodi eſſe, cum ſit in extremitate Italiæ & in confinio Ripariæ Januenſis, quæ per illuſtrem Francorum regem gubernatur.

V. Dicebat inſuper ad eundem locum utrique obedientiæ conventuris conciliaturiſque tam per terram quam per mare tutum, patentem & commodum acceſſu eſſe, locus ille eſt etiam capax, fertilis & amœnus inter Italiæ loca.

VI. Et cum nonnulli principes potentes impedire ſatagant ſacram unionem, locum erat expediens eligere, ſub potenti tutamine conſtitutum. Hujuſmodi autem Piſas eſſe liquebat, quoniam ſub potenti brachio & regimine magnificæ & potentis comitatus Florentiæ gubernatur.

VII. De hac præterea & maxime quælibet partium confidere poterat & debebat, tam Italica, quam Gallica; maxime quia pro ſacra unione valde ſe obtulerat & laboraverat, & locum illum pro ſacra præſenti unione commodaverat liberaliter valde.

VIII. Conſiderant præterea, dicebat, reverendiſſimi domini mei & ego, quia dictum eſt de ſecuritate loci, quod tutius eſt in manibus unius communitatis eſſe, & ſub ejus fide, quam unius domini. Nam cum plurium exigatur conſenſus in regimine communi, difficilius magiſque enorme plurium eſſet aſſenſum inducere, quam unius. Quia vero ubi majus eſt periculum, ibi cautius eſt agendum, debent qui præſunt eccleſiæ, maxime advertere, ne univerſalem eccleſiam ſub unius ditione & arbitrio ſubmittant.

IX. Poteſt autem atque debet, inquiebat, de prædicta magnifica communitate confidere pars Italica. Nam & patria & fide ab illa non diſcrepat.

X. Alia quidem e Gallica parte. Nam eorum fidem multis temporibus experti ſunt, & inſuper tot pecuniæ & eorum mercantiæ & perſonæ ſub ditione Gallicorum conſtitutæ ſunt, ut nequeant Gallici veriſimiliter ſuſpicari, illos quicquam in eorum moleſtiam tentaturos.

XI. Eſt autem locus Piſarum valde accommodus ad acceſſum domini Benedicti, quoniam poteſt illuc accedere tute, & cum commodo ſui corporis & parvo labore: quæ omnia valde indulgeri debent grandævis ætate.

XII. Mirari inſuper ipſos dicebat, cur dominus Gregorius locum illum declinare præſumeret, nec cauſam videre ſciebant, niſi ſolum ad ſubterfugium, ut hactenus conſueverat. Nam etſi ineptitudo loci opponebatur; ipſa eadem erat, quam ipſe ſua bulla canonizaverat tantum. Nec ſuſpicionem al-

legare poterat dominii Florentinorum. Nam in ſuis manibus & poteſtate paulo ante ſe poſuerat libere, & ſemper fuerat honorifice & optime per ſua territoria receptus & tractatus, & per ſuos cives & gentes aſſociatus, & ad loca conductus quæ voluit.

XIII. Unde circa primam partem inferebat, quoniam defectu contendentium ad ſacram unionem tractandam & perficiendam compulſi fuerunt ſacrum univerſale convocare concilium: cumque illud rationibus ſupradictis & aliis multis quæ allegari poſſent, indixerint in civitate prædicta: cumque ſtatutum concilii præfati tempus adveniſſet, jamque per Dei gratiam multitudo non parva ex omni fere natione illuc perveniſſet, tam prælatorum venerabilium, quam ambaxiatorum ſereniſſimorum & illuſtrium principum, communitatum atque magnatum, tam ratione auctoritatis quam numeri ſufficientis, Piſis dici poterat in rei veritate congregatum jam eſſe univerſale concilium, quod poteſtate & auctoritate univerſalis eccleſiæ fungebatur.

XIV. Dictante itaque jure, quod ubi major auctoritas & poteſtas adeſt, minor ceſſet; dicebat ipſe quoniam univerſalis concilii auctoritas & poteſtas, nedum ſupra cardinalium auctoritatem & poteſtatem eſt, ſed ſupra papæ poteſtatem & auctoritatem. Inde ergo quoniam domini mei cardinales uniti collegii & ego concilium convocavimus, & per Dei gratiam jam hic adſit, functi ſumus officio noſtro, & ceſſat auctoritas noſtra minor, adſiſtente majore.

XV. Impoſſibile igitur eſt de jure, quamquam domini mei cardinales, aiebat, honorabilius membrum ſint ceteris in eccleſia Dei poſt papam, ipſos nedum locum pro ſacro concilio mutare, & de alio diſponere, ſed nec minimum actum validum exercere. Cum ad univerſalis concilii diſpoſitionem ſpectet, & noſtra inter cetera computentur vota privata.

XVI. Adeſt iterum, dicebat, alia impoſſibilitas de jure. Nam poſtquam provocavimus ambos contendentes de papatu ad locum iſtum, quem nulla ratione aliquis declinare poteſt, cum jam quiſque eorum pro unione facienda illum propoſuerit & commendaverit, ſi locus mutaretur, actus citationis eorum ad ſacrum hoc concilium nullius redderetur roboris, & ſic uterque excuſatus eſſet de jure, ſi coram hoc ſacro concilio non compareret. Ipſis vero non comparentibus coram hoc ſacro concilio, & in ſua obſtinatione relictis, non unio, ſed unionis diſſolutio, & ſchiſmatis hujus protractio, vel forte, ut ita dicatur, perpetuitas ſequeretur.

XVII. Si præterea locus mutaretur, cum jam per nos convocati ſint ad locum iſtum tam clerici quam laïci, qui debent de jure intereſſe & admitti concilio, & a pluribus eorum habeamus eos per ſe vel ſuos procuratores huc fore venturos, ſatis inhoneſtum foret contra ſpem ſibi miſſam, abſque eorum conſcientia mutare locum.

XVIII. Poſſent inſuper non abſque cauſa conqueri per dominos meos, inquiebat, & alios hic congregatos ſibi injuſtitiam fieri, ſi abſque ipſorum fieret indicti & acceptati jam per eos mutatio loci. Cum enim non ignoremus ipſos huc eſſe venturos, & ad concilium debeant & poſſint intereſſe de jure, injuſtitia ſibi fieret, ſi ipſis non præſtolatis, ſaltem per congruum temporis ſpatium, hoc quod tanti ponderis eſt, & quod jam probaverunt, mutaretur.

XIX. Poſſet iterum de injuſtitia & iniquitate ſibi facta conqueri dominus BENEDICTUS. Satis enim, cum ſe verum putet pontificem, injuſtum eſt, ut in loco obedientiæ adverſarii ſui & non ſuæ concilium convocatum ſit. Majoris, quod illuc ipſe citatus & provocatus ſit. Nec putare debere concilium, dixit, dominos meos cardinales obedientiæ ſuæ hic aliqualiter aſſenſiſſe, niſi pro eo tantum, quod ſemel ipſe locum Piſarum propoſuerat, ut cum adverſario ſuo ad ſedandum ſchiſma conveniret.

XX. Quantum itaque majorem querimoniæ cauſam præberemus, aiebat, domino BENEDICTO, ſi adverſario nobis adſentientibus, & coadjuvantibus, non ſolum ultra id quod intra obedientiam illius traheretur ipſe dominus Benedictus & tota pars ipſius; verum uſque ad illius ferme patriæ lares. Conſtat enim quodlibet propoſitorum locorum quaſi in Venetiarum dominii finibus eſſe.

XXI. Quæ inſuper, dicebat, honeſtas, æquitas foret ex parte noſtra & aliorum patrum hic congregatorum, locum mutare, cum intra xv. dies vel circa expectentur hic nonnulli reverendiſſimi domini mei cardinales, nec non venerabiles prælati & ambaxiatores; inter quos ſunt oratores ſereniſſimorum regum Bohemiæ, Angliæ, Hungariæ, Poloniæ, Portugalliæ & ſacri electorum imperii Moguntinenſis, & Colonienſis.

XXII. Præterea ſi æquitas attenditur, major æquitas eſt quod unus ſolus, videlicet dominus GREGORIUS fatigetur, quam BENEDICTUS qui ſe papam putat, & a multis papa reputatur, & tot centena prælatorum, qui Piſas accedentes, valde fatigati ſunt itineribus longis & expenſis plurimis, abſque quod quæratur ipſos ulterius quaſi inſupportabiliter fatigare.

XXIII. Fieret etiam, dicebat, magna incommoditas & inſupportabilis iniquitas fere dominis meis Gallicis, ſi ultra Alpes ducerentur, qui propriis relictis laribus, cum maximo eorum diſpendio & periculo, zelo unionis ducti, in manibus Italicorum qui contrarii

Digitized by Google

contrarii fuerant ſibi in fide pontificatus, non metuerunt ſe ponere.

XXIV. Ulterius, inquiebat, Carolum, quem ſciebat fidelem filium ſanctæ matris eccleſiæ, tamquam ad quemlibet catholicum ſpectat, ſolerter prudenterque advertere debere, ne aſtutiis domini Gregorii & ſuorum quorumdam ſequacium ſeductus, ea proponat & petat inſtanter, quæ ſi admitterentur & fierent, non unionem afferrent, ſed potius ſubverſionem unionis.

XXV. Etenim dominus Gregorius a modo, dicebat, non poſſe ulterius ſubterfugia evadere, quin aut papatum ſibi expediat relinquere, aut æternam confuſionem incurrere, niſi aut hoc ſacrum concilium dividat, vel diſſolvat.

XXVI. Fallaci igitur honeſtatis modo adinvento, videlicet conveniendi omnes in uno tertio loco, & ibi communi conſenſu congregandi concilium, aiebat, nos fallere credit. In hoc modo non unionem proſequi, ſed impedire, vel ſi poterit, penitus deſtruere procurat.

XXVII. Primo itaque putat, ſi locus mutetur, dominum BENEDICTUM indignari debere, & inde occaſionem ſumere non conveniendi nobiſcum in hoc ſacro concilio & renunciandi. Scit enim quod quotieſcumque dominus Benedictus ſacro adeſſet concilio, male poſſit evadere ne cederet, attentis ipſius promiſſionibus & juramentis. Scit inſuper quod ſi dominus Benedictus cederet aliquo modo, aut ceſſionem aut perpetuam confuſionem ipſum protendere vel penitus effugere non valere. Scit etiam dominum Benedictum ſemper dixiſſe non eſſe ſuæ intentionis accedere velle ad aliquam terram Italiæ, quæ non ſit penes mare; proinde loca proponere facit, ad quæ impoſſibilitatem eſſe cogitat dominum Benedictum aliqualiter eſſe venturum. Et ſic denique credit per hanc viam ſacram differre unionem vel devaſtare, ſi ſibi credentes & non de aſtutia perpendentes invenerit.

XXVIII. Inquiebat etiam, neſciunt domini mei & ego agnoſcere qua honeſtatis ſeu opportunitatis fropte dominus GREGORIUS petat mutationem loci, ut in eo unum univerſale concilium celebretur in quo ipſe ſua promittit ſervare promiſſa vota & juramenta.

XXIX. Nam ſi ſua vult ſervare vota & juramenta, ea ſcit ſervare teneri ſicut vovit & juravit. Scit autem quod eo tempore quo juravit in conclavi, una cum aliis dominis meis ibi adſtantibus, non fuit noſtræ intentionis quod expediret ad obſervationem voti & juramenti, & ad unionem eccleſiæ univerſale concilium; quod ſuæ etiam intentionis nullomodo fuerit, aptiſſime liquere poteſt per ſuas juramenti confirmationes, & bullas, aliaſque publicas ſcripturas, in quibus nec aliqua ipſarum factam eſſe de concilio congregando mentionem patet. Unde cum ſolum poſtquam domini mei Gallici & nos a contendentibus diſceſſimus, & poſtquam nos viderunt unitos, & ſciverunt congregaturos univerſale concilium, unuſquiſque eorum ſuum diverſis locis & temporibus congregandum ſtatuerit; manifeſtum eſt hoc tantum ſubterfugii & impediendæ unionis cauſa feciſſe. Videbant enim & vident per hanc viam, quam, domino dante, ſuſcepimus, & ipſo adjuvante proſequemur, non poſſe per ipſos, niſi illam impediant, amplius ſacram differri impedirique unionem.

XXX. Quid enim expediens eſt ſibi concilium, aiebat, ſi vult cedere prout vovit & juravit? Poteſt namque cedere per procuratorem. Et ſi vult cedere, ſed non niſi in manibus aut conſpectu concilii, accedat huc, ubi univerſale concilium congregatum eſt, ubi honorifice & caritative ſuſcipietur, & cedat, vel per ſuum cedat procuratorem idoneum. Quod ſi neque hoc voluerit, mittet ad ipſum ſacrum concilium in competenti & honorabili numero cardinales & alios prælatos, cum ſufficientiſſimo mandato, nomine ſacri concilii univerſalem repræſentantis eccleſiam, uſque ad præſentiam ſuam, ad recipiendum prædictam ceſſionem & renunciationem de manibus ſuis. Quid vero ſibi expedit aliud concilium, quam hoc quod rite congregatum eſt in ſufficienti numero, & de omni natione, in quo utraque obedientia convenit in unum.

XXXI. Advertunt etiam, dicebat, domini mei & ego, quod ſi petitis aſſentiremus, magnum tempus labi neceſſe eſt, antequam per orbem hæc nota fierent, & antequam illi quibus notificatum eſſet, accedere poſſent. Et hoc ſolum eſt quod GREGORIUS quærit, ut patres hic congregati, alii laboribus, alii paupertate, alii neceſſitatibus eccleſiarum ſuarum & ſuis fatigati & coacti, indiſcuſſa & indemnata malitia contendentium, & non proviſo opportunitati unionis, ad propria expediat remeare. Et quoniam hoc eſſet diſſolutio hujus ſacri concilii, & per conſequens unionis, non ſumus diſpoſiti aſſentire, nec debere dicebant Carolum talia tentare, immo ſi facere vellemus toto poſſe prohibere.

XXXII. Aiebat etiam præter ſpiritualia pericula, incommoda, & jacturas, quæ propter hanc longam moram obvenirent, ſequeretur ex ea totalis deſolatio & dilapidatio bonorum temporalium & ſtatus S. R. E. Nam ex una parte rex uſurpat, & ex alia Gregorius diſpergit & alienat. Hæc autem neque nos neque quiſquis ſanctæ eccleſiæ fidelis ſit & ſubjectus velle debet aut tolerare.

XXXIII. Quibus attentis, aiebat, ſe omnino compulſos fuiſſe negativam præbere venerabilibus oratoribus ſereniſſimi regis

Hungariæ & incliti domini Venetiarum, qui ad eos acceſſerant ſimilia poſtulantes, nec non reverendiſſimis oratoribus ſereniſſimi ſecundi electi Romanorum regis, qui nuper huc propterea acceſſerant, & adhuc Piſis erant.

XXXIV. Unde licet non finalis reſponſionis cauſa hæc diceret, tamen quia putabat & dubitat Carolum fruſtra a modo laborare circa talia inſiſtendo, concludens rogabat & hortabatur Carolum ex parte dominorum ſuorum cardinalium uniti collegii & univerſaliis concilii illic congregati, univerſalem repræſentantis eccleſiam, per fidem & devotionem, quam debet ſanctæ matri & dominæ ſuæ eccleſiæ, & quam ſui progenitores illi ſemper geſſerunt & ſervaverunt, quatenus vellet unionem & pacem dare populo Chriſtiano & eccleſiæ ſanctæ Dei, quoniam poterat ſi volebat, videlicet modum ſervando, quod dominus Gregorius, qui erat in domo ſua & in ejus poteſtate, Piſas accedat, & renunciet ſicut promiſit, vovit & juravit, vel ſtans ubi eſt vel per procuratorem.

XXXV. Offerimus inſuper, dicebat, domini mei & ego, & non dubitamus ſacrum concilium pariter conſenſurum, volente domino Gregorio hæc adimplere quæ dixi, bene & honorabile ſtatui perſonæ ſuæ, fratris atque nepotum ſuorum providere. Et ſi quid Carolo per ipſos circa hoc in genere aut in ſpecie faciendum videbatur, rogabat cariſſime & inſtanter, quod eos placeret reddere aviſatos, quoniam ſibi ad ſingularem complacentiam redundaret: quod ſi nollet ita publice eis referre, contentarentur domini ſui & ipſe per quemcumque & quomodocumque Carolo videbitur aviſari private vel palam.

XXXVI. Hæc ipſo finiente, reverendiſſimi Albanienſis & de Thureio inconſtantiam notoriam & aſtutias maximas circa profecutionem unionis duorum contendentium de papatu plurimum arguentes, nihilque de eorum promiſſionibus fore ſperandum, niſi exinde fallacias & dolos inquiebant. Propterea dicebant, credimus patres ſacro ſtantes concilio, nullomodo petitis per Carolum conſenſuros; & ſi vellent, multis omnino putamus impoſſibile foret. Et inde non auderemus, quiſque dicebat, hoc illis ullo modo proponere, verentes ne putarent nos illos illudere velle aut fallere.

XXXVII. Poſtremo dominus Mediolanenſis hæc omnia affirmans, adjecit in hunc effectum ad Carolum: Certe domini mei & ego putamus nullum prudentem virum viam certam, paratam & celerem ad ſuum obtinendum obtentum, pro incerta & nondum parata & celeri, ſed nec incepta & longiſſima via dimittere debere, neque niſi per aliquem prudentem amico ſuo conſulere quod relinqueret. Patens eſt enim ultra rationes optime inductas per dominos meos ex facti evidentia, viam per nos Dei inſpiratione inchoatam, certam, paratam & celerem fore ad ſacram unionem, divino cooperante auxilio; cito perficiendam; viam vero propoſitam per Carolum non inceptam, nec paratam, immo longiſſimam. Unde dominis meis & ceteris patribus hic pro ſacra unione congregatis, illam nulla ſcirem ratione conſulere vel proponere. Verum cum ſua ſupportatione dictum ſit, non deſino admirari, cur tam inſtanter per Carolum hujuſmodi via petatur, cum non ignorem eum virum catholicum & ſanctæ matris eccleſiæ devotum atque fidelem.

XXXVIII. Deinde iterum ſubjunxit: Domini mei, cum veſtri reverentia & correptione, volo ſciſcitari a Carolo, utrum recordetur, anne, dum Mediolani eramus pluries inſimul de hac ſacra unione conferendo, & de modis per quos ad ipſam perveniri poſſet ratiocinando, & præcipue poſtquam divulgatum extitit de colluſionibus amborum contendentium de papatu, & de eorum ſubterfugiis, & prava intentione erga ſacram unionem & pacem & publicum bonum populi Chriſtiani, in hoc mecum, ſi recolo, convenit, quod ultimum remedium & potiſſimum erat, quod ambo collegia, dimiſſis contendentibus, convenirent in unum, & convocarent concilium, & ſecundum quod concilio videretur, ſuper unione providerent. Et poſtquam in hoc conſtantem, pluries ſecum conferendo, ipſum Carolum reperi, iterum petii in caſu quo utrumque collegium hoc faceret, ſi viam illorum ſequeretur, & eis faveret; qui, ſi bene memini, reſpondit quod ſic. Unde ſi ſic eſt, toto corde, ac toto ipſum mentis affectu deprecor, quod propter reverentiam domini noſtri Jesu Christi, qui ſibi ſanctam eccleſiam ſui pretioſiſſimi ſanguinis effuſione deſponſavit, & propter obligationem, quam quiſque fidelis ſuæ matri debet eccleſiæ ſanctæ, & propter eam quam ipſe debet ex beneficiis per ſuos præceſſores & ſeipſum a domina ſua ſancta eccleſia ſuſceptis, & propter intentionem & promiſſa quæ ab ipſo ſuſcepi, velit dominis meis vobis & aliis qui hoc ſacrum negotium tam pie ſuſcepiſtis, & cum tot periculis, laboribus & diſpendiis, favere & interponere cum affectu partes ſuas, ita & taliter, quod ſancta mater & domina ſua ſuo opere optata unione & pace fruatur. Ex hoc enim præter æternum præmium, quod propter tam pium ſanctumque opus a domino merebitur, apud homines perpetuum & glorioſum præconium in ſæculo conſequetur, & domus ſua in temporalibus exaltabitur plurimum.

XXXIX. Si vero, quod abſit, quodque mihi fere credere apparet impoſſibile, conſiderans diuturnam fidem & legalitatem,

quam erga ſanctam eccleſiam ſui præceſſores & ipſe huc uſque geſſerunt, hoc facere neglexerit vel noluerit, certus ſit, vix pro tanta negligentia tantoque piaculo apud Deum ſalvabitur. Magnum dedecus ipſe & domus in ſæculo conſequetur, & quidquid laboris aut diſpendii in commodum ſanctæ matris eccleſiæ & dominæ ſuæ paſſus eſt, totum, ſi hoc non egerit, inficietur & perdet. Nam in cauſa erit ſanctæ eccleſiæ totalis deſolationis ex nunc. Nec hoc non poſſe, ſe excuſare valebit, cum dominus Gregorius in ejus ſit manibus & poteſtate; neque hoc facere non teneri, cum juxta patrum decreta & ſanctiones, quiſquis fidelis obligetur ſchiſmaticos ſchiſmatiſque fautores, pro ut eſt dominus Gregorius, per brachium ſæculare compeſcere, & in carcerem trudere, ſi opus extiterit.

XL. Denique concludens ait: Hæc certe non dixi improperationis, ſeu contentionis, vel diſputationis cauſa; ſed quod ex debito & præſertim officii mei teneor, quemcumque fidelem in ſalutiferis animæ ſuæ, & publicis ſanctæ eccleſiæ commodis admonere & exhortari, & præter ceteros erga ipſum hoc agere me obnoxium puto, cum S. R. E. ipſe ſuique patres diu fuerint devoti particulareſque filii, & quoniam inſuper cum ipſo converſatus ſum, & amicitiam contraxi ſingularem atque domeſticam. Unde ſi tacerem, nimis me putarem errare. Rogo igitur Altiſſimum, ut mentem ſuam ad hæc & alia ſibi placita dirigere & confirmare dignetur.

His auditis, CAROLUS effectualiter ſic reſpondiſſe videtur. Omiſſis gratiarum actione circa commendationem fidei progenitorum ſuorum & ſui, & qualibet alia præfatione.

Ad primum. Quod neutrum iſtorum petiviſſet aut peteret, ſi quod dicebat ſic eſſe cognoſceret. Scit namque quod impoſſibilia de jure fieri non debent, & impoſſibilia de facto fieri non poſſunt. Et propterea ſtultus eſt, qui impoſſibilia de facto petit, & impius qui impoſſibilia de jure petit, & iniquus qui ea petit fieri, quæ contra æquitatem ſunt.

Ad II. Primo namque proteſtatur, quod non venit diſputandi cauſa de jure partium Piſas, neque principaliter aliquam partium accuſandi ſeu excuſandi, niſi quantum conferre poſſe videretur ſibi pro concordando partes, quod maxime neceſſarium eſt univerſo populo Dei, & non contentionibus novas parere contentiones, inveterataſque nutrire. quicquid tamen ſit, rebus ſic ſtantibus, concilium valde approbat, quod unicum atque univerſale fieri petit, ut unio fiat & univerſalis reintegratio, & non particulare, ne diviſio major fiat, & modus per quem ad unionem perveniri juridice & conſuete poteſt, videlicet concilium dividendo, deſtruatur.

Ad III. IV. & V. Reſpondere ſuperfluum apparet, quia de competentia & incompetentia loci Piſarum in petitione ſua ſatis diſſertum putat & concluſum, quod propoſita loca per eum ſint magis æqua, tuta & libera partibus.

Ad VI. Primam partem fateri dixit, ſecunda vero quam vera eſſet notum erat. Nam & cum magnificum commune Florentiæ tanta cum ſuſpicione Piſas gubernet, quomodo poteſt exteris ibi plenam dare tutelam?

Ad VII. Tres dixit eſſe partes, unam ejus qui dicitur BENEDICTUS, aliam domini GREGORII, aliam eorum qui fuerant obedientiæ ipſorum. Quod vero dominus Benedictus poſſit aut non poſſit de prædicta communitate & dominio Florentiæ confidere, ignorat. Unum tamen ſcit, ſe audiviſſe nullo umquam tempore voluiſſe Piſas accedere, niſi fortalitiæ prædictæ civitatis eſſent depoſitæ in manibus ſibi fidis. Quod ſi verum eſt, certum eſt ipſum non plene de prædicta communitate confidere. De domino vero Gregorio ſcit, quod valde conqueſtus eſt dominii Florentiæ, ſuis cuncta adverſariis auxilia præſtitiſſe in ipſius vilipendium exterminiumque. Præterea paſſos fuiſſe & feciſſe publice ipſum fautorem ſchiſmatis & hæreticum prædicari.

Ad VIII. Omiſſis pluribus objectis quæ fieri poſſent, ne contentiones, quas odit, potius quam pacem pro qua venit, dicatur movere, dixit quod numquam hoc fœdere propoſita ſunt loca, ut ſub unius vel duorum tantum ſit ditione univerſalis eccleſia & partes contendentes. Sed loca propoſita ideo Piſis prælata ſunt, quoniam in illis nullius ſub poteſtate ſæcularis clerum & partes expedit eſſe, niſi ſui ipſius & unius duorum, trium, decem, centum, mille, & quotquot & quorumcumque partes inſimul convenerint & voluerint, & cum locorum illorum tria eccleſiæ ſanctæ ſint, videlicet Bononia, Forlivium & Ariminum, de illis ad beneplacitum abſque contradictione diſponere valent. Similiter vero de Mantua, quia ſibi propter hoc abſque reſervatione oblata eſt & offertur. Verum quia de ſecuritate locorum tangitur, dixit quod ſecuritas ſi attendatur penes locorum incolas, quilibet propoſitorum locorum tutior eſt Piſis. Si autem attendatur penes exterorum incurſus, nullus prædictorum locorum, ſtante civium fide erga ſanctam eccleſiam, ſicut eſt, minus tutus eſt Piſis, cum quilibet ſit inexpugnabilis. Sed nulli dubium eſt, quod Mantua præcipue & Bononia tutiſſima eſt ab omni hoſtium invaſione.

Ad IX. Dixit, ſi conventio & congregatio ipſorum qui Piſis ſunt, ſufficiens erat de jure & de facto ad faciendam pacem eccleſiæ & uniendum populum, ſufficit: ſi autem non, locus exigitur, non uni tantum parti, ſed omnibus non ſuſpectus.

Digitized by Google

Ad X. Supra dixit, quod aliud expedire videtur ad pacem eccleſiæ & unionem populi Chriſtiani, quam quod qui Piſis convenerunt de illo loco poſſint confidere. Nam ſoli nequeunt de jure & de facto ſine aliis pacem veram & reintegrationem facere. Et propterea expedit locus ceteris etiam ſecurus. Et ſi dicatur quod ibi ſunt ex utraque obedientia, admittitur, quod de olim utraque obedientia; ſed manifeſtum eſt, ibi non eſſe utramque obedientiam, ſed unam quæ ex duabus facta eſt, & ab illis diviſa non unionem, ſed triviſionem facit.

Ad XI. Dixit ſatis circa hoc dictum fuiſſe in petitione.

Ad XII. Non ſubterfugii cauſa, quod ſibi valde exoſum eſt & damnoſum, inter ceteros fideles quæſiviſſe mutationem loci. Dicebat: etiamſi dominus Gregorius hac cauſa quæreret, quod non eſt putandum, ſed ſolum propter debitum æquitatis & juris; & quia videt ſi hoc fiat, veriſimiliter & abſque dubio pax bona & vera ſequetur ſanctæ matris eccleſiæ, & unio populi Dei: alias, deteſtabilis diviſio & confuſio. Ait inſuper fateri mutatum non eſſe loci ſitum, quem dominus Gregorius ſua bulla canonizaverat tantum, ſed mutatam & detectam eſſe voluntatem gubernantium locum illum ſatis manifeſtum eſſe dixit.

Ad XIII. & XIV. Supra dixit non acceſſiſſe illuc cauſa diſputandi de partium culpa. Similiter dicit ſe nolle nec oportere diſputare de poteſtate concilii, & utrum congregatio illa concilium ſit, & univerſalis eccleſiæ habeat auctoritatem. Nam canones patrum & jura non noviter edita, nec a perſonis in hoc ſuſpectis terminant circa hoc ſufficienter, quibus quantum in ſe eſt acquieſcit.

Ad XV. Dicit, quod non dubitabat patres Piſis pro ſacro concilio congregatos, conſenſuros libentiſſime mutationi loci, dummodo ipſi reverendiſſimi vellent, immo ſi non prohiberent; quia cognoſcere poterant aperte, quod ex hoc ſequebatur vera pax & unio populi Chriſtiani, remotis cunctis ſcopulis juris & impedimentis factis. Nec credendum erat ipſos proprios reliquiſſe lares propter unionem, & deinde reſpuerent oblatam.

Ad XVI. Duos fuiſſe citatos dixit, videlicet dominum Gregorium & dominum Benedictum. Si vero cum domino G. prout petebatur, convenire aſſentirent, citationem illam non expedire amplius manifeſtum erat, & certum hoc non nocere unioni, immo ampliſſime proficere; quia præſtantiſſima erat via concordii viæ rigoris juris. Ceterum, aut dominus B. pariter convenire vellet, & etiam eadem de ipſo erat ratio; aut non, & tunc terminus ſtatutus ex eo quod non ſuſpendebatur, fluebat, & poterant ipſo comparente in loco citationis infra terminum ſtatutum, jus ſibi adminiſtrare. Si vero non compareret infra terminum, tunc de duobus poſſent alterum eligere, & ipſum tamquam contumacem judicare, ea qua fungebatur auctoritate & poteſtate; nihil tantum differre, quouſque unum de communi conſenſu domini Gregorii & ſui, ut petebatur, congregatum eſſet concilium ad opportunam & majorem cautelam, & etiam una cum domino G. & ſuis, de domino Benedicto & ſequacibus ſuis, ſecundum formam juris providere. Hoc autem neque dilatio erat, neque unioni præjudicium. Nam infra tempus conceſſum citatis ad comparendum, poterat de modis conveniendi in unum & forma tractari atque concludi: quod tempus aliter tamen præſtolari expediebat, antequam poſſet ſententia ferri: & ſi aliquo modico differretur ultra ſtatutum terminum, non tamen propter hoc citatus excuſabatur, ſeu abſolvebatur a contumacia; ſed quotidie magis ejus pertinacia & contumacia accuſabatur & damnabatur a jure. Unionis ergo per hoc diſſolutio, nec ſchiſmatis hujus protractio nec perpetuitas ſequeretur, ſed oppoſitum.

Ad XVII. & XVIII. Quemlibet prudentem virum & non malum dixit putare debere, quod convocati ad concilium, ſicut principaliter vocati ſunt ad unionem, ita principaliter de omnibus contentari, quæ unioni conferant & optare. Cum vero manifeſtum ſit concordiam inter vos & dominum Gregorium plurimum proficere unioni, de hac quoſlibet contentiſſimos fore non eſt ambigendum, qui non fuerint pacis hoſtes & æmuli. Honeſtum quidem eſt & juſtum, ut qui pacem quærunt, potius per concordiam quærant & partium ſpontaneum aſſenſum, quam per juris ſcrupulos, rigorem, lites, & jurgia: præcipue in his quæ de eccleſiæ cauſa & hominum conſcientiis aguntur. Præterea non magis inhoneſtum & injuſtum foret abſque conſcientia & conſenſu accedentium mutare locum, ut pacifice & abſque juris dubiis & facti, unio ſacra fieret, quam ſi ipſis inſciis & non aſſentientibus, propter contingentem utilitatem, videlicet epidemiæ, belli & hujuſmodi. Nec tamen inde tot evidentia bona ſanctæ matris ſequerentur eccleſiæ ſicut ex hoc. Præterea multi actus facti ſunt, ipſis inſciis & non præſtolatis, non minoris forte ponderis, qui quamvis dicantur facti, forte, immo quaſi certe majorem ſaltem de facto cum multis juris anfractibus parient diviſionem in principio, licet Dominus Deus ad ſuum beneplacitum diſponet in fine, quomodo vero ignorant homines. Amen.

Ad XX. Quamvis de hoc ſatis diſſertum ſit in petitione ſua, dixit tamen quod non petierat abſolute dominum Benedictum ad propoſita loca accedere, licet illa valde commendaverit, ſed quod vel ad illa accedat, vel quod æque bona vel meliora proponat;

tamen adhuc dixit quod dominus Benedictus ad loca eccleſiæ accedere non deberet recuſare, ſi ſe papam reputat. Exemplum habetur de præteritis pontificibus, qui pro commodo & opportunitate minori ſtatus eccleſiæ etiam temporalis, majores ſuſtulere labores. Et ut non longius quæratur, multi debent recordari de domino Urbano V. & domino Gregorio XI.

Ad XX. Dixit, ut ſupra, verum etiam propoſita loca tuta eſſe partibus & concilio ab omni invaſione & violentia.

Ad XXI. Ait ut ſupra ad XVII. & XVIII. hoc addito, quod prædicti nec eorum domini haberent juſtam querelæ cauſam, quia eis non petitur auferri commoda & honores, quæ ex ſacro concilio & ſacra unione ſibi proveniunt. Inſuper ad rem certam accederent unionis & pacis ſanctæ matris eccleſiæ & totius populi Chriſtiani, ubi nunc ad contentiones, rixas, & ambiguitates accedunt. Quis igitur ſapiens crederet ipſos lamentari, ſibi paratam pro ambiguitate unionis certitudinem, & pro labore quietem, & pro onere honorem, & pro incommodo commodum? Inſuper tam breve ſpatium eſt xv. dierum, quod ante præterient, quam inter ipſos & dominum Gregorium capitula concludantur. Et ſic etiam non erunt ab hac concluſione abſentes.

Ad XXII. Nolebat, dixit, de majoritate & obedientia partium diſputare, ſed hoc omiſſo, dixit, quod velut in ſua petitione continetur, ſi vocatorum prælatorum numerus attendatur & diſtantia locorum propoſitorum & Piſarum, plures numero valde, plures prælatorum a Piſis diſtant, quam a quocumque propoſitorum locorum. Tamen de hoc in petitione latius habetur.

Ad XXIII. Fatetur, ait, ſed cum non poſſit publicum bonum eſſe abſque privato incommodo, potius certum eſt publicum privato debere præponi: præſertim cum publicum commodum maximum eſt, & privatum incommodum ſatis tolerabile. Inſuper quis ignorat quod negligens & inſipiens mercator eſt, qui ſi transfretavit, licet conductæ non ſint mercantiæ ad portum pro quibus navigavit, ſi expediat laborem & expenſas ſufferre non paucas, potius vacuus domum redire voluerit, ut cito veniat, quam ſi differat, ut onuſtus optatas merces, quamquam ſero & fatigatus, perducat ad propria? Subjunxit etiam ſubridendo reverendiſſimos dominos Gallicos non debere majoris tædere laboris, quia a parte Romana triumphum & victoriam expectant, cum via ceſſionis per ipſos inventa & ſemper & maxime proſecuta fuit, nec poſſunt dicere, quod trahantur ab Italicis, immo ipſi vexillum ante ferunt. Nos vero illos in hoc imitamur a tergo quocumque ierint.

Ad XXIV. XXV. XXVI. Fatetur, dixit, ſe A adhæc teneri, quæ dicunt diligenter advertere, & quod male immo peſſime faceret, oppoſitum faciendo. Sed dixit quod ſperabat a bonitate Altiſſimi, quod ſi dominus Gregorius & ſui hæc decipiendi cauſa & deſtruendi unionem propoſuiſſent adverteret, & tunc prius deberet velle mori, & Domini Dei gratia mori vellet, quam talia non ſolum tractare, verumetiam aliqualiter aſſentire. Nec adeſt etiam cauſa, quare hoc tractare deberet, aut aſſentire, cum ſuæ ſit per divinum munus intentionis ſemper fidelem ſervum eſſe ſanctæ eccleſiæ matris & dominæ ſuæ. B Unde ex commodis ipſius, quid aliud quam commoda, ſperare poteſt aut debet, & ex incommodis & jacturis quid aliud quam incommoda & jacturas. Dixit inſuper tempore plurium pontificum, & a quibuſlibet, ſui & ipſe fuerat bene tractatus, & ſic a quocumque foret, ſperare debebat, & ſperabat in poſterum, ipſo permanente in debita fidelitate, ſicut intendebat. Et quicumque credere velit, credat, quod dummodo vera pax & ſacra unio fieret ſanctæ eccleſiæ & populi Chriſtiani, nullum habet hoſtem quem recuſaret ut pontifex fieret. Dixit etiam quod nullus reperire poterit dicens, quod ipſe aliquam gratiam C aut munus aliquod importune receperit ſeu petierit a domino Gregorio, poſtquam fuit papa. Unde infert quod talis credulitas ab ipſis & ab omnibus debet ſuſpicio exſulare. Sed quod evidentiſſimum in oppoſitum eorum quæ dicta ſunt eſt, dicit quod ipſe non fuit de hoc prius tentatus a domino Gregorio; ſed viam conveniendi in unum cum domino B. ſi vellet, & ſuis reverentiis, ipſe propoſuit domino Gregorio primum, deinde ipſis, nullam videns viam per quam habilius ad concordiam partium veniretur. Cernebat enim quantum excidium univerſali eccleſiæ ſequeretur ex diſcordia; quantum vero commodum & D proficuum ex concordia trium inter ſe partium contendentium, quocumque etiam juris colore aut veritate pars una adverſus alias contenderet.

Ad XXVII. Satis faciliter comprehendi poſſe inquit, quomodo rationes illæ procedebant, tam ex his quæ in petitione ſua continentur, quam ex his quæ ſupra proxime dixit. Addit etiam cur dominus Gregorius hanc viam quæreret, ne dominus Benedictus Piſas accedat, cum vere omnibus manifeſtum ſit, eum illuc nulla ratione fore venturum. Ante enim quam contra eum tantum actum fuiſſet, E antequam domini Florentiæ pro reverentiis veſtris detecti fuiſſent, manifeſtum eſt quod noluit Piſas accedere, Piſarum fortalitiis exiſtentibus abſolute in manibus eorum, quorum ſunt. Quantum ergo nunc minus accederet?

Ad XXVIII. & XXIX. Dixit ſe ignorare, ſicut ſupradixit, quod dominus Gregorius principaliter hoc quæſierit, hoc vero ſcit,

Digitized by Google

quod requiſitus aſſenſit. Verumtamen ſi dominus G. poſtquam res ſic proceſſerunt, & in his terminis ſunt, quærit concilium univerſale fieri pro ſacra eccleſiæ ſanctæ unione, credit quod expediens ſit, quod & bene faciat, & male faceret, ſi non ſic quæreret. Ad id vero quod dictum eſt per reverentias ſuas, ſatis manifeſtum eſt, quod domino Gregorio jurante & vovente in conclavi, cum eſſet cardinalis, & poſtquam fuit papa ipſo confirmante quæ voverat & juraverat, non fuit facta, quod ſciatur, publica mentio de concilio, nec pro unionis eſſentia ſimpliciter oportebat congregari, ſed ſi dominus Gregorius & dominus Benedictus fuiſſent concordes de renuntiando & cedendo & modis circa futuri paſtoris electionem; quamquam in omni eventu nihil nocere potuiſſet aut poterat ſacri concilii congregatio propter unionis celſitudinem & confirmationem, & propter multa decidenda dubia eorum quæ verſabantur, & quæ agitari oportere veriſimile erat inter eccleſias & prælatos. Diffiteri enim nequaquam poſſe certum eſt, multas inter eccleſias contentiones & lites fuiſſe diu poſt celebrata concilia, quæ licet papa dirimere poſſit, tamen volens patrum ſanctorum veſtigia ſequi, quiſquis fuerit indubitatus papa cum eccleſiæ conſilio dirimet. Nunc autem eo magis, quo eccleſia tanto tempore ſub contraria obedientia ſciſſa permanſit, ex quo inveteratum eſt odium inter partes, & per conſequens difficilius eſt diffidentium animos ad pacificam unionem revocare, & ſi revocati fuerint, faciliter parvus deſpectus & diſcordia, quæ inter unum contra alium adverſæ partis oriatur, ſufficit priſtinam memorare diſcordiam. Et ſi inter plures partium cujuſlibet adverſus alios multæ lites & diſcordiæ ingentes, quamvis etiam juris diſpoſitione ſedentur, non ſedentur de communi partium conſenſu & deliberatione, faciliter ſuſcitari poſſet inter partes error novus pejor priore, & diſcordia quodammodo impoſſibilis ad ſedandum. Verum quis neſcit quod fere innumeri prælati in eodem concurrunt titulo? Nonne tot intitulati cardinalatus in patriarchatibus, archiepiſcopatibus, epiſcopatibus, abbatiis, prioratibus & quolibet genere prælationum; nonne in quolibet magiſtratu & generalatibus Mendicantium, quis ita ſapiens quoque conſulet hæc ſine partium & totius eccleſiæ conſenſu & deliberatione terminari, ut vera unio fiat & duret? Sed quid dicetur de diſcordiis urgentibus inter principes ſæculares, quibus ut provideretur, jam alias exiſtente uno omnibus indubitato paſtore, ſacrum univerſale concilium congregatum fuit.. Nunc autem numquid non duo ſunt de Romano contendentes imperio? Numquid non duo de regnis Siciliæ & Hungariæ? Certe ergo cum negotium unionis omnes tangat, docent leges quod ab

A omnibus debet approbari. Verum ſi hæc ceſſarent, negari non valet, quod non exiſtente domino Benedicto concorde cum domino Gregorio, unio fieri non poteſt, niſi per concilium generale, ſalvo niſi Dominus ipſe mirabiliter faciat. Hoc autem quia non eſt in poteſtate hominum, non debet tractari per homines; excepto etiam niſi per violentiam ſive propria voluntate una pars alteri ſe ſubjiciat. Utrumque vero iſtorum quantum ſit factibile, credibile & ſperandum judicet quiſque non ſtultus aut non hoſtis manifeſtæ veritatis; quod autem hoc verum ſit, B non perſuadetur, ſed demonſtratur. Cum enim non ſint concordes de modo cedendi, aut alia via ad unionem dominus Benedictus & dominus Gregorius, eſto quod dominus Gregorius cederet & dominus Benedictus non; certe vel dominum B. in titulo papatus abſque omni obedientia relinquere oporteret, & ſic non fieret unio: aut diceretur quod omnes ſibi obedirent, & hoc quantum facerent illi qui ſunt Romanæ obedientiæ & nonnulli de ſuis plusquam manifeſtum eſt; aut illum ejicere oporteret a titulo & poſſeſſione obedientiæ, & hoc vel per ſententiam domini Gregorii, vel per aliam. Si autem C ſententiæ domini Gregorii tantum acquieſceret, & pareret pars Gallica, ſatis apertum eſt: Si vero non per ipſius ſententiam, per quorum ſententiam? ſi per alterius vel aliorum quam concilii generalis ſententiam, deberet ſive poſſe ejici aliquo juris colore. Dicat ſi quis dicit non expedire concilium generale pro unione, dummodo Gregorius cedat. Præterea ſi quis juris diſpoſitionem & veritatem inſpexerit, & cognitam gratis noluerit negare, fatebitur rectitudini & certitudini unionis expedire, volente maxime uno convenire cum aliis ex his qui in papatus tituli poſſeſſione eſt, illius præſentiam & auctoritatem antequam cedat ad abſolvendum, D diſpenſandum & habitandum. Ex his igitur & pluribus aliis moti ſereniſſimus rex Romanorum & ſereniſſimus rex Hungariæ, illuſtreque & inclytum dominium Venetiarum, videntes univerſale concilium expedire & oportere pro ſacra unione juſte & recte perficienda celebrari; & ſcientes quod a tribus convocatum fuerat; inſpicienteſque quod hoc erat addere triviſionem diviſioni, & non ſacram facere unionem, ſaltem de facto; atque attendentes æquitatem, & putantes quaſi de facto impoſſibile quod una pars ad alterius vellet concilium & citationem accedere, E ſicut per oratores prædictorum principum diſcere potuerunt, cum domino Gregorio tractaverunt, ut in uno univerſali concilio vellet communi partium conſenſu congregando convenire, & ibi ſua vota & juramenta ſervare, & modum effectualem unioni præbere, a quo habito reſponſo quod contentabatur; ſed nolebat in loco ad quem citatus

Digitized by Google

fuerat, & qui parti ſuæ & ſibi foret ſuſpectus accedere, mutationem loci & unius non plurium conciliorum ex communi conſenſu faciendam procuraverunt. Ipſe vero demum, licet inutilis & minimus inter tantos, tamen aſtrictus debito & propter recepta beneficia, ſanctæ matri eccleſiæ dominæ ſuæ, quæ ſupradicta ſunt attendens & conſpiciens, ſicut in ſua petitione etiam dixit, quod quia non ſolum periculum & damnum plurimum, ſed fere totalis jactura ſequeretur univerſi populi Chriſtiani, hoc tentavit, procuravit, & petiit mediate pluries, & nunc immediate, ut conſpiciebant. Hæc autem quis credat ipſum procurare deſtruendæ unionis cauſa ſeu differendæ, cum exinde non conſequeretur meritum, nec honorem, nec delectationem. Nec ſibi propter hoc quicquam oblatum aut datum eſt per dominum Gregorium ſeu aliquem ſuorum.; verum ſi tam peſſimum ſe, dixit, quiſquam ſuſpicari poſſet, cum tamen nullam occaſionem inſpiciat quomodo credi debet hoc vel poteſt de illis ſereniſſimis principibus, & illuſtri inclytoque dominio, qui loci mutationem, & unius & non plurium conciliorum congregationem fieri inſtiterunt inſtanter. Non igitur, intulit, hoc petiit dominus Gregorius ad deceptionem: & ſi petit locum tutum & æquum ſibi & parti ſuæ; & ſi dicat nequaquam velle ſe fideles ſuos a concilii honore & commodo fore privatos, nec velle etiam fideles ſuos in manibus & poteſtate ſuorum ponere adverſariorum. Sed quia nihil ſibi Carolo niſi oppoſitum probaretur per alias quam audiverit rationes, viſum eſt diſſonum juſtitiæ & æquitati propterea propter juſtitiam & æquitatem, ut vera pax & ſacra unio fiat, & non deteſtanda majorque nova diviſio, hoc petiit, petebat, & petit. Dixit inſuper quod ſi dominus Gregorius tantum unionem odiebat, & ceſſionem diffugiebat, nihil aliud tantum quæreret, quam quod plura fierent concilia, juſtitiæ captato colore, & non unum. Sed cum unum aſſentiat fieri, & nihil ut illi interſit concilio pro ſe ſuiſque petit, abſurdum hujuſmodi oppoſitum oſtendit. Ipſi vero ſi hoc negaverint, domini Gregorii juſtificant cauſam, & ſe in alterius reprehenſione quodammodo damnabunt.

Ad XXX. & XXXI. Ait cauſam dixiſſe, quare petitur unum univerſale concilium & non plura, ſaltem de facto fieri, & omnia iterum repetit, non deſtruendæ unionis, ſed deſtruendæ diviſionis cauſa; & non dilatandæ unionis cauſa, ſed perficiendæ & accelerandæ. Quis enim præter certitudinem juris & facti, quæ ex via concordiæ & voluntariæ unionis erit univerſæ eccleſiæ, negare audebit, quod facilius per concordiam pars, ut ita dicatur, domini Gregorii cum his qui Piſis ſunt & aliis, ſi voluerint alii, reducantur in unitate, quam per violentiam? Quis iterum extendere ſciet brachium potens, per quod pars domini Gregorii, ſi omnem foveat injuſtitiam, ſub obedientia partis Piſanæ reducatur invita? Verum eſto quod ſit imperator ſeu princeps alius potentiſſimus partis illius totaliter obediens & devotus, numquid facilius, ipſis nolentibus, eos ad unionem cum parte Piſis exiſtente reducet, quam ipſis aſſentientibus & volentibus? Dicitur quod tempus magnum labetur; ſed quæritur, in quo majus & quomodo fieri poteſt, ut corpus longo affectum & extenuatum morbo, parvo reſtauretur in tempore, vel ſi contra naturæ voluerit curſum & conſuetudinem reſtaurari, utrum citius ſanabitur vel mactabitur? Dixit ſe tamen audiſſe a domino Gregorio nolle modis quibus petunt cedere, propter ſupradictas rationes, & ne ſibi fideles conculcentur & confundantur contra omnem juſtitiam & æquitatem. Præterea non eſſet major dilatio quam duorum menſium, ſi fiat quod petitur, quam ſi negetur. Nam antequam tempus citationis præterierit, & antequam concilium Piſanum congregatum fuerit in plenitudine ſua & judicaverit, jam menſis tranſactus erit a principio indicti concilii per dominum Gregorium. Addatur ergo menſis, ſolum unius dilatio erit. Et ſi duo addantur, quod ſufficere videtur, duorum erit dilatio menſium, & præcipue quia pars Piſas vocata veniſſe debebit tunc, & ſimiliter quicumque venire deliberaverint ad concilium domini Gregorii intra tres menſes a principio ſtatuti termini, ad concilium veniſſe putandum eſt.

Ad XXXII. Inquit pluries ſe conceſſiſſe, & iterum fateri, quod nullus fidelis ſervus ſanctæ matris eccleſiæ, nec ipſe inter ceteros ea tolerare, multoque minus tractare deberet, quæ in deſolationem S. R. E. ſuique temporalis ſtatus redundarent. Unde ipſe inter ceteros Romanæ & univerſalis eccleſiæ fideles & ſervos viam concordiæ & voluntariæ unionis tota mente & toto poſſe inquirere tenetur, & intendit proſequi, divina proſequente clementia, utpote viam per quam omnis pax & exaltatio ſtatus ſpiritualis & temporalis ſanctæ eccleſiæ redundabit. Sicque ex adverſo ceteri fideles & ipſe minimus tenetur & intendit viam diſcordiæ & majoris quam nunc ſit, abominabilis diviſionis tota mente & toto poſſe deteſtari, & ne ſequatur quantum in eo eſt evitare, utpote periculum & anguſtiam ſanctæ eccleſiæ ſpiritualis, ſtatus temporaliſque dilapidationem & exterminium. Ad id vero quod dicunt viam propoſitam dilatione indigere, & dilationem hujuſmodi dilapidationem & deſolationem utriuſque ſtatus eccleſiæ fore, ait, ſalva reverentia, manifeſte apparet oppoſitum. Nam rationibus ſupradictis & pluribus aliis aperte probari poteſt, quod ſi dominus Gregorius cum ipſis conveniat ad voluntarium unionis modum, certius & brevius unio ſequatur, quam qua-

Digitized by Google

cumque alia rigoris ſeu violentiæ forma, ſe- A cundum præſentem poſſibilitatem & rerum contingentiam. Præterea inſpiciatur quod per viam diſcordiæ & judicii, ſi brevior ſomnietur, neceſſe eſt ut totalis dilapidatio bonorum eccleſiæ ſequatur. Nam cum qualibet pars, ſive credat, ſive credere ſimulet, ut decipiat, violentiam ſibi inferri cognoſcet, ſi juſtitiam fovebit. Et ſi non ſimulabit, opus ſibi fore violentiam ſibi illatam vi repellere, & cum violentia per potentiam ſæcularem inferatur, & cum ſecundum jus aut juris colorem, ſpiritalem ſtatum oporteat temporali præponi, qui in ſecuritatem & obedientiam B ſpiritualis eſt, neceſſe habebit ſæculare brachium ſibi propitium quiſque vindicare contendentium: quod & hucuſque fieri experientia docet. Dum enim rarus inveniatur gratis ſæculare exhibens brachium in utilitatem eccleſiæ vel prætenſæ, quilibet quodlibet etiam vile & exiguum ſibi eorum comparat, & hoc totum non ſine ſcandalo & detrimento ſanctæ Romanæ eccleſiæ ſubjectorumque ſuorum. Qui habet, tradit, vel ut ſpirituale reformet, vel protegat temporale quod reſtat, cum non putet per ſe poſſe tueri, qui nondum poſſidet, promittit, ut acquirat dilapidatum antequam habeat, vel fiat de ſummo C pontifice ſummus fidei promiſſorumque violator. An forte diſpenſare ſe cogitabit gratis & ex propoſito peccans, & in contradictione peccandi & abſolvendi ſe perſeverans. Tacendum de ſpiritali jactura, cum nullus auſerit prælatorum excedentes caſtigare ſubjectos, ne ad alios diffugiant oppoſitos, licet inſuper plures amodo ſint & futuri ſint ſimoniaci, quam prælati, non omnes forte ut nummos præbeant, ſed obedientiam & favorem. Hæc quidem omnia in prælatis, licet ſimonia non cadat in vero pontifice, ſed forte balaatica, qui mercedem ſuſcepit, ut populum Dei peccare doceret. Verum ſi concor- D diæ vias unio ſacra ſequatur, horum nullum expedit, & quamvis dilatio aliqualis in unione & reintegratione actuali appareat, non erit in habitu tamen, cum ſchiſma habituali diviſione incipiat, & ſedari ſimiliter neceſſe ſit per habitualem unionem, priuſque cum inter partes fuerit, unionem eſſe dici valet & provideri ad conſervandum & reintegrangrandum temporalem ſtatum eccleſiæ faciliter. Non enim putandum eſt, quod princeps quiſquam, cum ſenſerit inter reverentias ſuas & dominum Gregorium concor- E diam fore, audeat terras ſanctæ eccleſiæ invadere. Immo ſi invaſerit, de concordia cogitabit potius quam de invaſionis perſeveratione: & ſi noluerit, quis populorum ſibi adhærebit? Verum iſta interim ad futura cavendum pericula & perdita readquirendum quotquot partibus videbitur ſuper hæc communi conſenſu proponi. Ne tamen hæc ſuſpicentur eum dicere, ut unus ipſe ſit ex illis, ex nunc tali honori onerique renuntiat.

Ad XXXIII. Dixit quod non putabat principes prædictos indignari, ſi propter bonam pacem ſanctæ eccleſiæ, & meliorem, certiorem, & faciliorem reintegrationem & unionem populi Chriſtiani, mutato concilio in melius, quod ante negaverant, ipſi nunc facerent, cum quicquid prædicti quæſierint, non quæſierint, niſi propter pacem & bonum ſanctæ matris eccleſiæ & totius populi Dei. Et quamquam duorum ex prædictis principibus oratores diſceſſerint ab incœpto per ipſos ſancto propoſito, nec invideant multiplicatis interceſſoribus, hoc etiam ſcit, quod diſcedentibus oratoribus prædictorum, ab ipſis exhortatus fuit & exoratus, ut circa incœpta per ſuos dominos & ipſum Carolum vellet viriliter & ferventer inſiſtere, tamquam pro re ſumme utili & neceſſaria ſanctæ matri eccleſiæ & Chriſtianis omnibus a majori uſque ad minorem, & quod de hoc ipſe Carolus valde ſuis dominis complaceret. Scit etiam quod licet oratores Romanorum regis ſemel negativam ſuſceperint, inſtare pluries ſuper hoc intendunt, quod ab ipſorum didicit ore; quem etiam pluries exhortati & deprecati ſunt, ut ipſe omnem poſſibilem & efficacem in his adhibeat operam, inde maxime ſuo domino placiturus.

Ad XXXIV. & XXXV. Inquit ſe non dolere de labore ſuo præterito vel futuro propter ſe, etiamſi non conſequatur finem optatum. Sciebat enim ſe ad majora propter ſana & commoda ſanctæ matris eccleſiæ dominæ ſuæ teneri. Et ſi caſſus appareat omnis ſuus labor, laborare non tædet, nec deſinet laborare, ne umquam conſcientia ſua & homines accuſare valeant coram juſto judice, quando manifeſtabuntur conſilia cordium & abſcondita tenebrarum, ipſum vidiſſe jacturam, deſolationem, & quantum in hominibus eſt, ultimum exterminium ſanctæ matris eccleſiæ & divini populi, & non obſtitiſſe quantum potuit. Nec etiam dolet, ſi appareat ſe ex hoc non conſequi honorem. Sciebat namque ſe non tantum mereri honorem, ad majorem vero teneri laborem. Verumtamen dolet, & plus quam dolet ſervus & filius uſque a progenitoribus & proavis ejus malo & excidio ſanctæ matris & dominæ ſuæ, quod imminere manifeſtum eſt, niſi aliter cleri principes geſſerint in futurum, quam contentioſe inter ſe agentes egerint vel geſſerint in præteritum. Et quod maxime dolendum eſt, acturi potius pejuſque judicantur; & quidquid fuerit, dixit ſe diſpoſitum toto poſſe agere, quicquid cognoſcat aut ſibi oſtenderetur ipſum debere & teneri vel poſſe facere de jure pro vera pace & ſacra unione ſanctæ matris eccleſiæ & populi Chriſtiani, dominum Gregorium exhortando humiliter & inſtanter & opportune atque importune ad hoc & omnia alia circa eum & contra eum faciendo,

Digitized by Google

faciendo, quæ de jure debet & tenetur. Tamen ſatis contentabatur ſe non pro finali reſponſione ſuſcepiſſe quæ a ſuis reverentiis audierat. Sperabat enim quod maturius inſipientes quæ ad pacem forent, & non ad contentiones & æmulationes deliberarent. Et ſic eis humiliter & toto cordis ſupplicabat affectu, & quod dignarentur per obligationem, qua coram Altiſſimo obnoxii ſunt, & ſe obnoxios agnoſcunt, vel viam propoſitam acceptare, vel meliorem proponere & proſequi, quæ ſit quieta, æqua & juſta & pacifica; & non jurgiorum mater, ſed ſcandalorum extinctiva, & per quam ſacra unio de jure & de facto effectualiter fiat. Supplicabat inſuper, quod ſi quid in propoſita via difficultatis aut dilationis appareat, velint librare, remotis omnibus odiis & rancoribus a mentibus ſuis, cum his quæ ſequentur, ſi potius per viam rigoris & violentiæ partes inceſſerint, quam per viam concordiæ & voluntariæ unionis. Oblationes ſe fideliter relaturus dixit, quamvis modicum ſperaret per illas poſſe proficere ex his quæ audierat a domino Gregorio, niſi ſuæ reverentiæ aſſentirent his quæ petita ſunt, & quod eos ſemper publice aviſaret vel clam de cunctis quæ cernere poſſet ſacræ unioni & veræ paci conferre ſanctæ matris eccleſiæ.

Ad XXXVI. particulam dominorum Gallicanorum, videlicet *Hoc ipſo finiente*, dixit ſe de culpa partium incompetentem judicem & non idoneum teſtem fore. Nam abſens & longe diſtans fuit, dum de mutua conventione tractabatur inter dominum Gregorium & dominum Benedictum, & quod hoc ſciebat, ſe diverſa immo oppoſita a diverſis audiviſſe, de quibus parum indagare curaverat, putans quicquid in vero eſſet, magis eccleſiæ concordiam tractare proficuum eſſe, quam ſuper contentionibus & partium inculpis inſiſtere, præcipue cum non videret in ſæculo judicem ad reprimendam puniendamque malitiam perverſorum idoneum & potentem. Verum quicquid fuerit, non credendum putabat dominum Gregorium propoſitis aſſenſiſſe ad cautelam & deceptionem. Poterat enim manifeſte nihil propoſitum fuiſſe, quod veriſimiliter patres Piſis congregati renuere deberent. Illis vero aſſentientibus, poſtquam jam ipſe acquieverat, vel in eodem perſiſteret vel non: quod ſi ſic, quæ exinde deceptio poterat ſuſpicari? Si vero non, parum ſibi erat, quantum de inconſtantia & ſubterfugio accuſatus fuerat abſque eo quod ſibi expediens agnoſceret, toto orbi quæ ſibi objecta fuerant adeo facere nota, quod nulla amplius ratione vera eſſe negare nequiret, nec ulla tergiverſatione diffugere. Certe ſtultiſſimus eſt, qui adverſarios juſtificat, ſeipſum condemnando, ut illos decipiat, ſeipſum decipiendo. De hoc tamen ſi dubitabant, Carolus obſidem ſe offerebat, & inſuper omnem aliam cautionem præſtare

A ſibi poſſibilem, quod dominus Gregorius quæ ipſe Carolus obtulerat, integre ſervaret. Et propterea putabat ipſos audere debere hæc patribus Piſis congregatis proponere, & pro his cum ipſis ut fiant inſtare. Quoniam bona ſunt manifeſta & utilia ſanctæ eccleſiæ & univerſo populo Dei. Nec putabat propter paucos labores & expenſas incumbentes ſibi ex aliquali mora patres illos petita negaturos, ſi publico moventur commodo, etiamſi privato. Quis enim voluerit tot factas pro unione impenſas, tot labores perpeſſos caſſos relinquere pro minimis qui reſidui exigantur pro vera pace & ſacra conſequenda unione? C Quis inſuper, ſi conſiderat quantum proficient eorum proventus & commodi ex hoc, putabit illos expendere nolle parum ut maximum inde ſuſcipiant lucrum, quamvis nec Deum nec eccleſiæ rempublicam venerentur? Dicebat præterea, quod ſi qui inopes expenſas tolerare nequirent, quoniam has propter eccleſiæ commodum ſupportabant, congruum videbatur, quod ab apoſtolica camera talibus provideretur. Et quoniam partem proventuum cameræ dominus Gregorius D percipiebat, partem vero aliis; congruum erat quod portionem ſibi contingentem pars quælibet ſolveret, & ſic impoſſibilitas illa ceſſaret, vel quod ille qui eligeretur in pontificem ſolveret.

Ad XXVII. Confeſſus fuit ſe malum & imprudentem eſſe, ſi conſuleret ſeu peteret, quod via certa, parata & brevis ad unionem pro incerta & longiſſima dimitteretur. Et quia viam quam incœperunt videtur via ſibi certa celerque ad triviſionem, incerta vero de jure, & de facto quaſi impoſſibilis ad unionem. Via quidem propoſita per eum certa ad unionem de jure & de facto, & brevis ſe- B cundum rei naturam. Propterea pro hac inſtat tam ſollicite & accurate, tamquam ſervus ſanctæ matris eccleſiæ, bonum illius optans, & pacem, contrariumque odiens. Quis enim non perpendat aperte quod dominus Benedictus cum ſuis ſequacibus non eſt pariturus concilio Piſano, nec ſimiliter dominus Gregorius cum ſuis? Unde ſi non concordant ſaltem cum altero illorum, nonne certum eſt, quod alium eligi expediat per eos, qui non faciliter omnium, ſi forte plurium, obedientiam habebit. Et ſic a cer- E to de facto augebitur diviſio, quam non niſi per violentiam ſedari credendum eſt. Et cum dubius ſit eventus belli, & cum, ſicut ſupradictum eſt, non appareat potentia, quæ ſit alios ſuperare potens, dubium eſt utrum per viam illam diebus noſtris unio fieri valeat, immo quaſi debet a certo judicari, quod non. Nam & per viam novæ electionis omnis ſpes concordiæ, quantum in hominibus eſt, præſcinditur & aufertur. Et omnis modus per quem ſuperborum colla a ſua valeant perverſitate cohiberi. Tollitur quo-

Digitized by Google

que ſpes futura mutuæ ceſſionis, quæ cum tam difficilis fuerit, ut executionem mereri non potuerit inter duos, multominus ſperari poterit inter tres, & præſertim ſi iſte noviter eligendus plurium, ex his qui utrius duorum obedientiæ fuerunt conſenſum ſuſceperit & favorem. Et ſi via compromiſſi difficilis erat inter duos; ita quod quaſi pro impoſſibili relicta fuerit, multo difficilior erit addito tertio. Viam inſuper ſacri concilii univerſalis diviſim tractam quaſi etiam rereparari impoſſibile erit, & unionem ipſo concilio tripartito nedum in præſenti, ſed in futuro parere poſſe. Exſulat inſuper per viam hujus novæ electionis omnis ſpes Romanum uniendi imperium. Cum enim duo pariter contendant pro illo; ſi alter ab uno reprobabitur, illum ipſe reprobabit, adhærenſque alteri, capto juſtitiæ colore, favebit. Sicque alius aget econtra. Regum regnorumque & provinciarum quas ſolet eccleſia ſedare contentiones & diſcordias ſuſcitabit fovebitque. Unde ſic fomes miniſtrabitur igni univerſum Dei populum ſpiritualiter & temporaliter voraturo. Non ſic autem, ſi concordia inter ipſos & dominum Gregorium fiat. Sequetur quidem primo abſque juris ſcrupulo vera pax & certa reintegratio ſanctæ eccleſiæ & populi Chriſtiani in clero, & deinde in ſæcularibus. certum quippe eſt, quod vel dominus Benedictus concordabit cum domino Gregorio & illis qui Piſis ſunt, vel non; & ſic propoſitum habetur. Si non, cum concilium domini Benedicti terminaverit ipſum cedere debere & renunciare papatui, domino Gregorio cedente & renunciante; ipſum cedere oportebit & renunciare, vel a ſuis relinquetur; & ſic unio de jure & de facto erit. Si vero dicatur ſequaces domini Benedicti non relinquent ipſum, minime etiam eo cedente; dixit hoc non eſſe veriſimile; ſed dato quod ita, quiſquis poſt dictam concordiam papa fuerit, Romanum ſi volet imperium faciliter uniet. Cum enim utrique de imperio contendentes Romanæ ſemper fuerint obedientiæ per xxx. annos & unum, non adeſt color aut veriſimile, quod quis eorum ad dominum confugeret Benedictum, cui nullus umquam adhæſit, ſed totaliter etiam qualitercumque erga eos per Romanum præſulem actum fuerit, utrique illi ſe ardenter & jugiter oppoſuerunt. Unde dum papam illum eligendum, exiſtente prius domino Gregorio concorde cum his qui Piſis ſunt, utrumque ipſorum diffiteri nequibunt: neceſſe erit quemlibet ipſius adquieſcere voluntati atque ſententiæ. Similiter quoque de regno contendentes Hungariæ, pari exiſtente ratione. Similiter etiam de regni Siciliæ contentione. Manifeſtum quidem eſt in præſenti dominum LUDOVICUM devotum & fidelem eſſe reverendiſſimorum dominorum Piſis exiſtentium, & dominum LA-

A DISLAUM domini Gregorii. Unde ſi conveniet dominus Gregorius cum dominis qui Piſis ſunt, & unus ipſo cedente eligatur, neuter prædictorum de regno Siciliæ contendentium veriſimiliter contradicet, poteritque contradicere illius diſpoſitioni qui hoc modo erit electus. (a) Ubi colorata juſtitiæ [a] apparentia alius eorum poſſeſſionem tuetur & titulum. Alius vero titulo poſſeſſionem quærit, & ſic perſeverat augeturque contentio & bellum inter eos, & non fit pax. Unde etiam ſperare poſſit ſubſidium ad reſiſtentes coercendum & rebelles. Ita quod manifeſte B judicari poteſt, quæ via potior eſt, an illa per quam totum juris theologici canonici & civilis corpus, ſecundum favorem contendentium revocatur in ſciſſuram, inſuper irreparabilis contentio de facto inter clericos & clericos & inter laicos ſuſcitatur, etiam quæ paratæ ſunt confirmantur. An via concordiæ, per quam quantum in eo quod circa hoc verſatur, tollitur omnis ſciſſura, & contentio tam divinæ quam poſitivæ ſcripturæ, & per quam fit vera pax & concors unio de facto, vel ſaltem exhibetur potentiæ modus per quem eccleſia compeſcere rebelles poterit & in viam juſtitiæ invitos dirigere.

C Ad XXXVIII. Dixit ſe plane fateri, nolente domino Gregorio facere debitum, ut ferebatur, & ſi non dixiſſet iterum diceret, ſed quod placeret reverentiæ ſuæ reminiſci unius inter ceteras concluſionis, quam ſibi dederat in ſcriptis, conſulendo de modis qui ſibi videbantur tenendi, ut veridica & vera unio fieret, quam miſit reverendiſſimo domino Benedicto, in qua dixit quod haberetur magna advertentia, quomodo quid tractaretur contra & in præjudicium Romani pontificis, cum divina ſcriptura, ſacri canones, D legeſque civiles valde ſibi faverent, ejuſque poteſtatem cunctis nimium venerandam injungerent. Unde nolente domino Gregorio facere debitum, nec volente per modum juſtum & æquum cum ſuis reverentiis convenire, ad præbendum verum, juſtum, & æquum & effectualiter modum unioni, paratus erat, quod reverentia ſua dicebat ipſum ſemel obtuliſſe, exſequi. Sic rogabat econtra reverentiam ſuam ut conſulti recordarentur, & volente domino Gregorio, prout ipſe Carolus obtulerat & offerebat, ſuum E exſequi debitum, & non diſcedere ab æquitate & juſtitia, immo ultra ſuam obligationem facere pro pace ſanctæ matris eccleſiæ & reintegratione vera populi Chriſtiani, nollet ipſe & alii odio vel ultione, ſi forte ultionis prætenderent cauſam Dominum JESUM CHRISTUM perſequi ab re & abſque ſal-

(a) In margine hæc leguntur. Hic videtur eſſe defectus, etiam in originali. Nam quæ ſequuntur cum præcedentibus non continuantur, niſi aliud medium poneretur. Et credendum eſt quod aliquid omiſſum ſit, forte ad hunc effectum: Sin autem dominus Gregorius & qui Piſis ſunt non concordaverint, quomodo illi reges concordabunt. Ubi colorata &c.

Digitized by Google

tem opportunitate in vicario ſuo & apoſtolorum principem in eo quem ipſe dominus Mediolanenſis & collegæ ſui Romanæ obedientiæ habuerant in ipſius ſucceſſorem. Et præſertim quoniam hoc fieri non poterat ſeu tentari præſentatio præter divinam & apoſtolicam offenſam, abſque gravi præjudicio & manifeſta jactura populi divini. Verum offerebat ſe facturum & acturum, quantum dominus daret ſui clementia, pro vera pace ſacraque unione quicquid poterat, & quicquid ſibi oſtenderetur ipſum poſſe aut debere de jure nihil omittendo, & ſibi & omnibus quibus debebat favendo, ad bonum & unionem veram eccleſiæ ſacroſanctæ. Satis ſibi putans iis hoc ſæculo datum, nec aliud petens quam ſuum facere debitum coram domino, qui potens eſt depoſitum ſervare, & complicatum cum maxime proderit reddere.

Ad XXXIX. Dixit quod certe peſſime faceret, ſi quid tractaſſet vel tractaret in præjudicium ſanctæ eccleſiæ matris & dominæ ſuæ cum nulla ratione deberet, & tanto amplius damnandus foret, quanto culpabilior redderetur, ab antiquata fide & devotione delirando. Sed quia bonum & utile procurare putat, & niſi reverentiæ ſuæ ab aliquali ſint paſſione quaſſatæ, hoc idem eos manifeſte putare credit: ideo quod petiit, petit, & eo quod inſtetit inſtanter, inſtat, ne jure damnabilis fiat. Certum, inquit, ut ſupra, contra dominum G. paratum fore quicquid debet de jure facere, & ſic dicit etiam facturum.

Ad XL. Regratiatus fuit reverentiæ ſuæ pro tanta caritate & monita ſua reverenter & humiliter, quantum poterat & dicebat ſuſcipiebat. Quantum autem jus æquitaſque ſuaderent, illa exſequi erat inſitum in corde ſuo. Et quoniam ſe faciliter inter inſipientes erraturum, niſi dirigeretur a Domino, qui eſt Via, Veritas, & Vita, dubitare debebat, & propterea cum ſua reverentia exorabat Altiſſimum, ut mentem ſuam in beneplacitis ſuis dirigere & conſervare dignetur.

Inſuper adjecit quod ſupplicabat humiliter & devote quantum poterat, etſi multa in utraque via dubia apparebant ponderanda, quamvis inſipientiæ ipſius Caroli nihil dubii nihilque jacturæ appareret ad unionem veram & juridicam conſequendam, ſi cum domino Gregorio concordarent, velut oblatum eſt; quod placeret ſuis reverentiis, quibuſcumque remotis rancoribus animorumque paſſionibus, ſolum omnipotentis Domini noſtri Jesu Christi, ejuſque immaculatæ & dilectæ ſponſæ reverentiam atque caritatem habendo, ſuper omnia in cordibus eorum diligenter prudenterque librare, quantum via concordiæ certior, juſtior, brevior, & facilior erat via diſcordiæ, & quantum eccleſiæ ſanctæ & omni populo Dei utilior. Et ſi ſic quod ſit, ſupplicabat eis quanto obligatiores erant

A ad reddendam rationem, quantum plura ceteris ſuſceperant a domino, & quantum præ ceteris ab ipſo gubernandi gregis ſui ſuſceperant curam, & quantum hoc præ ipſo Carolo majoris exiſtentes intellectus limpidius cognoſcebant, quatenus vellent viam concordiæ pacificam & unitivam, cum eis offerretur, amplecti.

His itaque dictis effectualiter replicarunt, quod ipſi audierant, quæ Carolus dixerat, eaque diligenter atque fideliter ceteris reverendiſſimis dominis ſuis referrent. Et cum ipſe Carolus audiſſet etiam quæ ipſi dixerant, nec credere poſſent quod aliud ultra quam dixe-
B rat non haberet, rogabant quod vellet ea proponere, quæ ſibi poſſibilia forent juſta & æqua, & libentibus animis exequerentur.

Quibus breviter replicavit, ſe nihil ultra quam dixiſſet habere, eoſque minime credere debere, etiam ſi proſenetarum more in ceteris negotiationibus amici prærogativam quæreret, certe nullum ipſe amicum ſanctæ eccleſiæ proponeret matri & dominæ ſuæ. Sero igitur illo poſt hæc vale inter ſe facto diſceſſerunt ab invicem.

Poſt hæc per nonnullos dies inter ſe contu-
C lerunt plura effectualiter, ſecundum quæ narrata ſunt. Nam & ipſi ſua replicabant argumenta & repetebant. Carolus vero illa refellebat, ut ſupra, nec propterea ceſſabant per ſe, & varios, variiſque & multiplicibus modis atque vicibus tentare utrum aliud Carolus reſervaſſet exprimendum. Ipſe vero cum nihil aliud haberet quam dixiſſet, in ſuo perſeverabat propoſito, pacem & non æmulationes dicens ſanctæ eccleſiæ expedire.

Verum cum inter ratiocinia pluries concluſiſſent in eorum excuſationem, quod non
D debebant de jure mutare locum Piſarum. Inquiebat Carolus, ſe non veniſſe Piſas litigandi diſputandique cauſa, cum lites & diſputationes non jurgia & æmulationes ſolerent ſedare; ſed plurimum generare, dum præſertim de poteſtate partium & eorum culpa innocentiave principaliter agit, opus erat, (a) rei exigente qualitate. Attamen dicebat [a]
ſe quaſi indubie putare, ipſos teneri ad quemlibet propoſitorum locorum accedere, & ad quemlibet alium ejuſdem partibus ſecuritatis & æquitatis. Dato quippe quod dominus
E Gregorius nolens Piſas accedere, nec ſuum ſervare votum & juramentum, niſi alium propoſitorum ſuæ reverentiæ accederent, ſibi bene ſtaret; & ſi alium locum accederent, paratus eſſet ſuum ſervare votum & juramentum; & dato quod exinde perjurus fieret & voti fractor. (b) Verum tamen non [b]

(a) In margine ponitur hæc nota: forte hic deficit negatio non ſecundum mentem loquentis, qui conveniens medium ad concordiam quæſivit.

(b) In margine alia manu ſic legitur. *Hic eſt defectus, credo tamen quod velit dicere*, poſito quod dominus Gregorius ex eorum propoſito poſſit convinci, tamen ex hoc ſchiſma de facto tolletur, nec unio de facto ſequeretur.

Digitized by Google

unio videretur propter hoc quamquam ille damnaretur (a) tolli de facto. Nonne vos etiam voti & juramenti veſtri fractores eſſetis, ſi viam poſſibilem ad unionem perficiendam omitteretis? Nonne & peccati ipſius efficeremini participes, ſi ille vobis complacentibus ſibi de re poſſibili non injuſta nec iniqua ſua promiſſa ſervaturus eſſet? Si vero non dejeraturus, nonne ipſi, licet ille principaliter peccaret, ſcandali proximi privati etiam maximique eccleſiæ publici, & durationis antiquati ſchiſmatis, eſſetis culpabiles atque rei. Advertere deprecabatur ipſos eorummet proceſſum. Non enim in illo ex prævaricatione domini Gregorii dominum Benedictum abſolvendum judicabant; neque ex prævaricatione domini Benedicti dominum Gregorium. Sed quamquam alter nollet unam viam ſequi, alium ad omnem aliam poſſibilem & rationabilem teneri ex ſuo voto & juramento dixerunt. Et ſi non ſequeretur omnem aliam viam rationabilem poſſibilem, licet adverſarius ſuus contra debitum & juramentum unam ex rationabilibus reſpuiſſet, illum fidefragum & antiquati ſchiſmatis nutritorem aiebant.

Sed quod majus eſt, non exiſtente ſchiſmate, ſi unicus verus & indubitatus pontifex Romanus, incumbente opportunitate, ſacram & univerſalem ſynodum Piſis congregaſſet, interim quoque pontificali ſedi Marchia & Romandiola rebellarent, nullaque ſuaſione ad obedientiam redire volent, niſi dominus papa cum ſacra ſynodo ad alterum propoſitorum locorum accederet, ad quem tute poſſet accedere & morari, haberentque centum millia equitum papa cum omni ad ſuperandum illos expeditione parata, ſatis manifeſtum apparet utrum deberet bonus paſtor vicarius domini noſtri Jesu Christi cum univerſa ſynodo ad quemlibet dictorum locorum accedere, ut illi ultro ad gremium redirent, & debitam fidelitatem ſanctæ matris & dominæ ſuæ, licet graviſſime fefelliſſent? An minime accedere & experiri illos armorum debellari potentia, cum rapinis, ſtrage & ſceleribus quæ conſueverunt, & præſertim in devictos parere bella? Quanto igitur nunc magis, cum deſint currus & equites, omniſque ſufficiens bellicus apparatus ad hoſtes conſtringendos, & pro hujuſmodi acceſſu ſequitur concordia inter ipſos & dominum Gregorium ſibique fideles, ex qua non ſolum duæ hæ provinciæ, ſed decies amplius invicem reintegrantur?

Inſtabant ergo illi pro duorum altero, vel quod dominus Gregorius Piſas accederet, vel quod exiſtentes Arimini, etiam non cedente domino Benedicto, ipſe per ſe in manibus ſui concilii renunciaret & cederet, dicentes hoc ad perpetuam gloriam illius civitatis & univerſæ domus de Malateſtis. cauſa quoque erat hæc, quia ſi dominus Gregorius cederet & renunciaret Arimini, ibi ipſe papatui habebatur civiliter defunctus. Dictantibus ergo ſacris canonibus quod ubi pontifex decederet, ibi futuri fieret electio, omnes ibi convenire profuturi electione pontificis opus erat. Et quoniam hæc verba Italicorum erant, addebant, quod ſi Carolus ambigeret, ne Gallici iis aſſentirent, certi erant illos nequaquam diſſenſuros. Nihilominus ſi hoc promittere vellet, ſperabant hoc parte ſui ipſum certificare ſi vellet.

Reſpondebat Carolus ſe non propriam gloriam & civitatis Arimini quærere, ſed divinam & eccleſiæ ſanctæ ſuæ pacem & reintegrationem, & quod per ea quæ percipere potuiſſet a domino Gregorio, non ſperabat quod ipſe ullo modo cederet per procuratorem, neque Piſas vellet accedere multis rationibus, quarum aliquas ſubſtantialiter ſupra dixerat. Et credere certe poterant, ſi vellent, quoniam veritas hæc erat, quod pro ſacra unione diſpoſitus erat, quantum dominus ex alto donaret, totis ſuis viribus laborare. Nec vellet vere, ſi alibi cum majori commodo partium & majori quiete ſanctæ eccleſiæ fieri poſſet, quam Arimini. Ideo hanc ſciens per divinam gratiam ſuam fore intentionem, aliqualiter admirabatur eos credere ipſe amplius propter hujuſmodi gloriæ oblationem pro unione laboraturum aut curaturum quam abſque tali obligatione feciſſet. Mirabatur inſuper non parum cur non ſic Ariminum vel ad quemcumque propoſitorum locorum ſibi amplius placeret, accederent, ut ibi unum ſacrum concilium celebraretur, in quo dominus Gregorius renunciaret, & eligeretur abſque contradictione, ſaltem ipſius & ſuorum, unus pontifex, ſicut abſque concilio accedere volebant.

Ad hoc replicabant qui dixerant illa, quod facilius duceretur collegium, quam concilium; & quod cardinales Gallici videntes quod Carolus tantum operatus fuiſſet, quod dominus Gregorius renuntiaret, merito inclinarentur ad accedendum Ariminum. Sed non ita libenter accederent, ex ſua mera voluntate, diſponente jure quod ſub prædicto caſu deberent accedere, declinare nequirent.

Ad quæ iterum Carolus dicebat, non putare, ſalva honeſtate, & debito propter oportunitates varias ſanctæ eccleſiæ, & propter etiam contentiones & periculum & diſſenſionem quæ in electione futuri pontificis contingere poterat, concilium ante electionem poſſe vel debere diſſolvi. Et propterea videbatur ſibi ita ipſos cum concilio poſſe & debere Ariminum accedere, antequam cederet dominus Gregorius & alius eligeretur ſicut poſt hæc; nec minus debere reverendiſſimos Gallicos ante ceſſionem accedere quam poſt; & præcipue ſi certificati fuerint domi-

(a) Etiam hic in margine additur: *Credo quod melius ſtaret oriri vel fieri; aut hic deficit verbum* ſchiſma.

Digitized by Google

num Gregorium renunciaturum omnino, ſi admitterent quod concilium univerſale celebraretur in altero propoſitorum locorum, vel in alio loco tuto partibus & univerſali concilio.

His vero non obſtantibus, quæritabant inſtanter, ſi ſuum valerent cum Carolo obtentum obtinere, & putare videbantur ipſum alia in commiſſione habuiſſe a domino Gregorio, quæ propter ipſius Gregorii prærogativam pandere diſtuliſſet, & differret uſque ad receſſum, ſi videret omnino quæ poſtulaverat interim obtinere non poſſe. Ipſe autem non habens aliud quam obtuliſſet, nec credens unionem fieri poſſe, cognita eorum qui inter partes erat conditione, niſi oblatis & petitis annuerent. Inſtabat quod verum erat, videlicet certe ſe nihil aliud quam dixiſſet ſubſtantialiter & in commiſſo habuiſſe.

Videntes quoque Carolum in his quæ dixerat perſeverare, dixerunt domini illi reverendiſſimi, qui a principio dati fuerunt ad tractandum ſecum ſacræ unionis negotium, ſe velle eum declarare, quid parte domini Gregorii promittebat faciendum in facto ceſſionis. Ipſis vero ille inquit, quodcumque de jure tenebatur dominum Gregorium eſſe facturum. In hoc abſque ſubterfugio & realiter; dicebant illi: Hoc nimis generale eſt. Nam ſi non aliter ſpecificabitur hoc potius ad ſubterfugium & dilatandum vel impediendum unionem dici parte domini Gregorii ſuſpicandum eſſe, quam ad ipſam perficiendam, doctis ipſis ab experto.

Ex alia quidem dicebat parte Carolus ſatis hoc quod dixerat parte domini Gregorii ſibi apparere, & hoc ipſos quietari debere de jure; quoniam nullus poteſt honeſtatem & id quod ſufficiebat quærere debebat ab altero. Si enim jure debiti aliquid a domino Gregorio quærebatur, ſatis erat quod ipſe dicebat, ſuum velle ſervare debitum. Et de hoc ſufficiens ſecundum ſui poſſibilitatem cautio præſtabatur. Præterea quantum ad unionis ſufficiebat effectum, juxta domini Gregorii potentiam, hoc intellectu, quod dominus Gregorius non poterat immediate eccleſiam reintegrare, niſi quatenus in eo & ſuis fidelibus foret, fidejubente quidem pro ipſo Carolo, in cujus ſecundum ſæculum brachio ejus dominus Gregorius erat perſona, ipſo Carolo volente in Galliam & quocumque vadens, ſe ſub eorum potentia conſtituere, parum dubitare habebant de domini Gregorii inconſtantia & fallaciis, & quod ſuum ipſe debitum non ſervaret. Si vero attendebatur honeſtas, non erat valde honeſtum dominum Gregorium ad novam coartari obligationem, ſi ſuam ipſe obſervare volebat, & illius obſervatio ad unionem non impediendam ſufficiebat. Magis quidem honeſtum erat, faciente domino Gregorio debitum ſuum, alios etiam ſe ad debitum coartare ſuum. Quod namque ſufficiat dominum Gregorium ſuum ſervare votum & juramentum ad unionem non impediendam, patet. Nam ſi dominus Gregorius ſuum non ſervaret juramentum, fovere ſchiſma certum eſt, indubium eſt ipſo ſua ſervando juramenta quantum ſibi incumbit, ex illo vero auferendi ſchiſma non eſſe culpabilem.

Dixit inſuper Carolus quod ſi diceretur per ſuas reverentias: quis judicabit quid debitum ſit dominum Gregorium facere ad ſua juramenta & vota ſervandum, cum uſque nunc ſemper ipſe dixerit ſe ſervaſſe & ſervaturum fore; & tamen omiſſo quod alii non fateantur, immo diffiteantur expreſſe hoc ipſum feciſſe? verba hæc abſque effectu & ambiguitas hæc eccleſiæ ſanctæ reintegrationi & paci obfuerunt.

Reſpondebat, quod dominus Gregorius per ea quæ ab ipſo perceperat, contentus erat concilium communi conſenſu congregandum hoc videre & terminare. Et hoc ipſe Carolus paratus erat promittere & fide jubere dominum Gregorium obſervaturum. Ulterius perceperat ore ipſius domini Gregorii, quod ſi concilium communi conſenſu congregatum decerneret ipſum ultra ſua vota & juramenta aliquid facturum pro unione, paratus erat exequi quantum in eo foret uſque ad mortem.

Quoniam autem Carolo videbatur protendi practicam, non cum opportuno effectu, dubitabat ne temporis ſpatium cum detrimento ſanctæ eccleſiæ voluntas & non neceſſitas vendicaret. Inſtabat igitur pro concluſione. Quo intermedio factum eſt, ut ad ipſius habitationis domum ſui humilitate accederent reverendus dominus A. Piſanus archiepiſcopus & reverendus dominus Cameracenſis & alius dominus Gallicus, cujus nominis Carolus non recordatur & venerabilis ſacræ theologiæ profeſſor ordinis Prædicatorum magiſter Thomas, miſſi a capitibus nationum pro univerſali concilio congregatorum. Verba quidem fuerunt reverendi domini Cameracenſis in hunc effectum, omiſſa quacumque præfatione & pulcro cujuſdam collationis ordine.

Primo namque Carolum commendabat de aſſumto labore pro tam pia cauſa ſanctæ matris eccleſiæ, in quo ſuorum parentum fidem opere renovabat. Ex hoc referebat ſibi gratias parte concilii univerſalem repræſentantis eccleſiam.

Secundo commendans, prout ſibi placuit, quædam geſta per Carolum, dicebat patres ſacri concilii valde ſperare pacem eccleſiæ reddi a Domino, mediante ipſius Caroli perſona, & hoc ex gratia conſueta, quam Dominum in cauſa ſua ſibi non ſperabant auferre, ſed augere. Sperabant inſuper, ſi umquam aliorum cauſis prudenter & ſolerter Carolus geſſerat, nunc maxime totis viribus

Digitized by Google

laboraturum in cauſa divina & ſanctæ eccleſiæ, cujus Carolus erat a cunabulis filius peculiaris, & ad hoc, quamquam non oportere putarent, Carolum quantum valebant hortabantur.

Tertio inquiebat, quod ex eo maxime ſperabat eccleſiæ pacem reddi, quoniam non dubitabant Carolum magnam ſervare fidem & devotionem erga ſanctam eccleſiam matrem ipſius & dominam. Cum igitur dominus Gregorius eſſet in manibus ſuis, rogabant eum parte Domini noſtri Jesu Christi & ſuæ ſanctæ ſponſæ hortabantur & monebant, requirebant, injungebant, quatenus vellet, quoniam poterat, pacem, quæ in manibus ſuis erat, reddere eccleſiæ hoc modo: videlicet perſuadendo cum domino Gregorio tantum efficaciter, quod abſque alia hæſitatione vellet cedere; quod ſi nollet ſponte, ſicut quilibet fidelis tenetur, per edicta ſacrorum canonum, ipſum cohiberet tamquam fautorem antiquati ſchiſmatis & hæreticum, ut ſic opere ſuo ſancta eccleſia pace potiretur, & ipſe Carolus maximis in utraque vita præmiis & gloria.

Aiebant quarto concilio ſacro relatum fuiſſe, Carolum tractare mutationem loci & concilii, & quamquam credere non poſſent, Carolum hoc niſi bono zelo quærere, non poterant non admirari, cum pro iſto tantum Piſas acceſſiſſe: verum ipſum aviſabant talem petitionem nimium unioni obeſſe, & quod ſacrum concilium talem admittere petitionem erat impoſſibile. Primo namque non debebat admitti de jure nec de æquitate. Deinde impoſſibilis erat de facto, & hæc multis effectualiter rationibus ſupradictis quantum poterat deducebat, quæ ad evitandum ejuſdem replicationem non replicantur. Iterum concludebat ſacrum concilium rogare Carolum, ut vellet alium proponere modum, offerens ſacram ſynodum, utpote optime diſpoſitam ad ſacram unionem, in cunctis ad illam conferentibus promtam, nec non etiam ipſius contemplatione tamquam inter ceteros præcipui ſanctæ matris eccleſiæ & filii & ſubditi, quem libenter de tanto opere viderent optatam gloriam reportare.

Poſt hæc archiepiſcopus Piſanus hæc quæ ſupradicta ſunt affirmans, adjiciebat ejuſmodi mutatione loci magnificæ communitati Florentiæ, ſi fieret, in magnum opprobrium tendere in magnamque diſplicentiam, & in maximum ſuorum civium diſpendium, & ſtatus ſui periculum. Inferebat ergo, ſi cuncta alia ceſſarent, numquam propter iſta ſacrum concilium debere mutationi hujuſmodi aſſentire. Quoniam prædictæ magnificæ communitatis conſilio, ope & opera ſacra illa ſynodus fuerat principaliter, immo quaſi ſolum tam feliciter & magnifice congregata, per quam ſacra unio debebat ſperari, & ſperabatur, Deo favente, ventura. Nam aliter univerſalis eccleſia de injuſtitiæ & ingratitudinis macula merito deprehenderetur.

A

Deinde reverendus ille Gallicus, cujus nominis Carolus non recordatur, omnia affirmabat, maximum præcipue faciens fundamentum ſibi ſuper experta, ut dicebat, per ipſum domini Gregorii inconſtantia & verſutiis multis, quibus ſacra unio fuerat hactenus impedita, & adhuc per viam iſtam, ut firmiter putabat, impediri quærebatur, & propterea non aſſentiendum petitionibus ſuis aſſerebat.

B

Poſtremo reverendus magiſter Thomas de Firmo ordinis Prædicatorum, illa ipſa effectualiter aſſerens inquiebat, prædictam mutationem loci certe futuram fore omnimodam diſſolutionem ſacri illius concilii & per conſequens ſanctæ unionis, quod ullus fidelis nec quærere nec aſſentire debebat, propterea ſuadebat, rogabat, hortabatur, inſtabat, ut dominus Cameracenſis fecerat.

His auditis, Carolus dixit ſe humiliter, quantum poterat, regratiari reverendiſſimis, reverendis & venerabilibus patribus & dominis Piſis pro ſacro concilio congregatis, nec non reverentiis ſuis pro tanta curialitate exhibita in viſitando ipſum per tantas dominationes & paternitates uſque ad ſui habitaculum: quæ licet gratioſiſſima fuerit, tamen ad ſui reputabat confuſionem, viſitantium & viſitati qualitate ponderata. Inſuper & gratias referebat de commendatione valde ſua merita præcellenti. Ceterum de paternis exhortationibus ad ſacram unionem, ad quam promovendam & proſequendam ſe ultra cognitionem & vires fatebatur obligatum, toto corde & poſſe, quantum annueret largireturque Altiſſimus, ſeparatum offerebat & promtum, atque ſi pro pace & commodo ſtatus ſanctæ eccleſiæ Romanæ matris & dominæ ſuæ, & cujuſcumque principis Chriſtianorum, umquam obligatum ſe laborare cognovit, & quantum ſua fragilitas paſſa eſt laboravit; nunc maxime toto corde & opere pro ſacra unione laborare teneri ſe obligatum agnoſcebat & profitebatur, tanto maxime, quanto publicæ Chriſtianorum rei & cujuſlibet privato commodo ſpiritali temporalique ſacra unio cernebatur conferens & opportuna. Inde quamvis etiam in minimis ſe inſufficientem conſpiceret & imbecillem, tantoque amplius in maximis. Tamen in eo ſperans, de quo ſcriptum eſt: *Diſperſit, dedit pauperibus, qui potens eſt omnem gratiam abundare facere in omnibus nobis*, diſpoſitum ſe offerebat pro ſacra unione laborare, quantum ab eo per quem facta ſunt omnia, & ſine quo factum eſt nihil, ſua validaretur imbecillitas; ſicque reverentias patrum Piſis congregatorum humillime & inſtantiſſime, quantum poterat, rogabat, hortabatur, ſibique ſuadebat, quatenus vellent promovere ſacrum unionis opus, ad quod ſe veniſſe toti

C

D

E

Digitized by Google

mandaverant orbi, remotis quibuſlibet rancoribus, odiis, injuriarum paſſionibus, & ultionum ſiti, nec præeminendi libidine & ambitionibus dominandi. Namque ſperabat, ipſis ſic facientibus, pacem a Domino reddi eccleſiæ ſuæ ſanctæ, & populo fidelium tranquillitatem. Aliter namque pacem reddi, mediante homine, deſperabat; quia juxta illud B. Auguſtini: *Qui fecit te ſine te, non ſalvabit te ſine te.*

Ad tertium dixit, quod vere magnam tenebatur ſervare fidem erga dominam & matrem ſuam ſanctam Romanam eccleſiam, & ſic ſervari diſpoſitus erat, quantum Altiſſimus largiri dignaretur. Verum ad illud quod dicebant, quod CAROLUS poterat pacem reddere eccleſiæ ſi volebat, cogendo dominum Gregorium, qui in manibus ejus erat, ad renunciandum papatui, ſi non vellet ſponte; dicebat, quod ſicut in jure habebatur, papa omnia poterat, & tamen quidam papa de ſe ipſo, potentiam ſui interpretando, dixit: Illud dicimur poſſe, quod de jure poſſumus. Nolens itaque ſui domini juriſdictionem & poteſtatem, offerebat ſe velle totum facere pro ſacra unione, quod de jure debebat & poterat, & nihil ulterius ſe poſſe interpretabatur, ſive velle debere, niſi vel quantum jura ſibi mandabant, vel ſibi licere permittebant.

Inſtantias quoque admonitioneſque, quibus ipſum hortabantur & ſibi injungebant, ut vellet dominum Gregorium cohibere quod cederet, dixit ſe humiliter & reverenter ſuſcipere ſicut decebat; verum hoc nequaquam expedire cernebat. Nam dominum Gregorium ſponte cedere velle, dummodo pax vera eccleſiæ & reintegratio ex ſua ceſſione ſequeretur, obtulerat reverendiſſimis patribus & dominis datis ei auditoribus, & ſic denuo offerebat. Et ſi forte hæc dicta ſuſpicarentur aliqua fraude, ſe ſicut alias, ita nunc offerebat in Galliam & in quemcumque locorum pergere pro obſide, ut quæ promiſerat ſervarentur; reum quidem ſe fore ſacrorum canonum pœna, quæ non cohibentes ſchiſmaticos ſæculari etiam afflictione, ſi expediret, decernebat quantum in eo eſſet, propoſuerat & proponebat effugere. Et ſi Dominus parem cum voluntate ſapientiam & potentiam circa hoc præſtitiſſet, non tamdiu de ſchiſmate tollendo viguiſſet opus & labor, nec amodo ſupereſſet. Ceterum non minus illud dominicum colere proponebat: *Nolite tangere chriſtos meos, & in prophetis meis nolite malignari;* præcipue cum dominum Gregorium chriſtum Domini non deprehendat a juſtitia & æquitate alienum, in his quæ ad unionem conferant veram, indubitatam & ſacram. Nihil vero ſibi debere glorioſum magis reputare, quam divina valeat adorare præcepta, & ſanctorum editiones patrum venerari. Nihil quoque magis

A culpabile, magis inane, magis tremendum, quam hominibus potius placere, quam Deo, & veritatem divinæ juſtitiæ famoſa hominum gloria commutare, & ut juſtus videatur ab hominibus & prædicetur, maledicat ei quem credit Domini noſtri JESU CHRISTI vicarium, & beati apoſtolorum principis ſucceſſorem.

Ad quartum inquit, verum eſſe mutationem perquiſiſſe & quærere loci, non impediendæ veræ ſanctæque unionis cauſa, ſed ut vere unio ſpontaneum, verum & indubitabilem ſortiatur effectum, omni præditum divinæ humanæque dulcedine caritatis. Nam ſi poſ- B ſibile foret quamlibet partium jus fovere, & ad quamlibet convocationem concilii ſpectare ordinario jure, ſicut quilibet aſſerit, divinam veneratur quilibet caritatem, ſi juri præponat ſuo univerſale commodum eccleſiæ ſanctæ. Inſuper ſi præter commodum proximi juris ſui gloriæ cedat, ne pudor proximi detegatur. Præterea cum ipſi dicant dubitandum, quis contendentium jus foveat? & propter hoc quemlibet alteri cedere debere in jure ſuo, multo fortius quilibet aſſentire debet, quod unum communi conſenſu congregetur concilium, ut exinde vera & indu- C bitata unio ſacra Chriſtianorum fiat de jure & de facto, quam ut unuſquiſque velit ſibi jus competens vel prætenſum conſequi, cum manifeſte cernere poſſit, immo quaſi ſe reddere certum, quod unio non ſequetur exinde de facto, ſed tertia triviſio pluſquam dubitabilis de jure, & quantum de hominibus eſt impoſſibilis ad tollendum de facto; & pluſquam impoſſibilis ad tollendum de jure. Quoniam vero dixerant mutationem loci impoſſibilem, dixit ſe fateri de plano, quod impoſſibile ſimpliciter impoſſibile eſt, & nemo tenetur ad illud. Veruntamen hoc impoſſibile non putat de facto & de jure, etiam quo- D quo modo ſimpliciter: quod ſi putaret, nuſquam rogaſſet pro mutatione ipſa, nec rogaret. Addit inſuper, quod quædam impoſſibilia erant natura, quæ tamen poſſibilia effici poterant, quia obſtaculo aſſiſtente fieri non poterant: quo remoto, ſic illud removeri non exiſtente impoſſibile. V. G. exiſtente impedimento in quodam organo ſeu membro, multoties, ſicut clare patet, illud ad ſuas operationes redditur impoſſibile, quod remoto impedimento habile redditur. Similiter & potius mens humana, quæ cum ſuis obumbrata voluptatibus, nec lumen verita- E tis inſpicere, nec quod bonum eſt velle poſſibile eſt, niſi impedimento remoto: quodlibet quidem obſtaculum removeri, præterquam in obſtinatis cordibus, poſſibile fore nemo diffiteri poteſt. Dicebat igitur quod certi eſſent, ipſum Carolum, quantum Dominus largiretur, omnino diſpoſitum, non obſtinatum fore, ſed ſemper paratum rectitudini acquieſcere rationis; & propterea ipſos rogabat, ipſiſque toto affectu ſupplicabat,

Digitized by Google

quatenus ſi aliis quam audiiſſet rationibus deducere vellent, quod ipſe petebat injuſtum fore, ſeu impium vel enorme, ſibi placeret edicere verbo vel ſcriptis: ſin autem, cum ſatis putaret eos cognoſcere vel agnoſcere potuiſſe atque poſſe, ea quæ propoſuerat ſacram allatura unionem, veram & certam, & omne commodum eccleſiæ ſanctæ; vellent, amotis ambitionibus & odiis quibuſcumque, quæ impoſſibilem huc uſque petitam mutationem loci & congregationem communi conſenſu ſacri collegii effeciſſe videbantur, ſuis humilibus petitionibus acquieſcere, quas non propter privatum amorem & odium, quæ ſolent a veritate divertere; ſed ſolum propter omnipotentis Dei honorem, & ſponſæ ſuæ quietem, totiuſque Chriſtiani populi ſalutem & pacem porrexerat, dignarentur. Si autem induratum eſſet cor eorum, quod Dominum Deum avertere deprecabatur Carolus, non eccleſiæ tempeſtate, quam exinde ſequi videbat, dolebat tantum, quantum ipſorum culpa & pœna futura. Sciebat namque naviculam B. Petri apoſtoli tanto altius extolli, quanto majoribus fluctuabat undis, nec dominum obliviſci poſſe ſponſæ ſuæ ſciebat, dicente propheta: *Si obliviſci poteſt*, &c. nec propter ſe tantum dolebat etiam, quantum propter eos. Si enim affligeretur in ſæculum propter ſua demerita, pœna minus affligeretur æterna. Et ſi quid propter ſacram unionem laboraverat minus debito, ſi ultra quam potuiſſet ſe feciſſe cernebat, gratiaſque reddere tenebatur Altiſſimo, ſi quod voluit & licuit fecit. Agnoſcere quidem fatebatur patrem qui in cœlis eſt, & qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos homines, contra eorum voluntatem non ſalvare, juxta illud B. Auguſtini; *Qui fecit te ſine te, non ſalvat te ſine te.* Concludendo ergo quod nullam aliam viam hac meliorem rationibus ſupradictis proponere ſcivit vel ſciebat. quod ſi ipſi meliorem agnoſcerent, ſupplicabat quatenus proponere placeret & proſequi, quantum enim in eo erat, paratum ſe offerebat in hoc. Sin autem, humiliter deprecabatur, ut nollent quantum in eis erat populum domini deſtruere & eccleſiam ſacroſanctam perturbare & ſcandalizare, cum per viam propoſitam poſſent unire & pacificare ſi vellent; & ſi non, ſed quam incœperant proſequerentur, certe niſi valde fallatur, videre videtur ipſos quantum in eis antiquatum ſchiſma nedum foturos eſſe, ſed perpetuaturos duplicaturoſque, & quodlibet quid hactenus propter præſens ſchiſma & ſcandalum ſecutum eſt innumerabilius multiplicatum.

Ad quintum dixit certe apud quemcumque ſapientem & probum virum eſſe debere, mutationem loci, cum exinde rationibus ſupradictis & aliis patenter inſpici poſſet, pa- A cificam, veram, ſacram & indubitatam unionem ſecuturam fore, non ad magnum ſuorum opprobrium, magnificæ communitatis Florentiæ, nec ad magnum ſuorum civium diſpendium, nec ad magnum ſui ſtatus periculum tendere, ſed nec ad minimum cujuſcumque iſtorum. Nam ſi honor, & quod magis attendendum eſt, inſpiciatur in quo principaliter meritum conſiſtit humanum, nequaquam dubitari valet, majus ei deberi præmium & honorem, qui publicum commodum ſemper privato commodo præponit, quam ei qui poſtponit. De duobus ergo cum ſit alterum neceſſarium, videlicet quod B magnifica communitas Florentiæ unionem proſecuta fuerit propter publicum eccleſiæ commodum principaliter, vel propter ſuum principaliter, divinam quidem juſtitiam, cui nihil occultum eſt, quæ novit abſcondita tenebrarum & occulta inſpicit cordium, ſua præferre libra eos qui commune prædiligunt bonum privato, manifeſtum eſt illis quod ampliora reddere præmia debet. Igitur prædicta communitas, ſi præmium quærit, majus minori præponere debent, & quicumque communitatem diligunt illam. Inſuper ſi honor ſæculi attendatur, vel a ſapientibus, etſi pauci fuerint, vel a multitudine inſipientium C quærendus eſt. Si namque a ſapientibus, quis ſapiens non magis a ſæculo uſque nunc honorificavit publicum bonum privato præponens, quam econtra. Præterea quid dicetur, ſi Florentini triviſioni aſſentient, quæ e veſtigio futura eſt, niſi locus mutetur, potius quam loci aſſentire mutationi voluerint? Unde enim ipſos magis unionem dilexiſſe, & omnia quæcumque fecerunt propter unionem feciſſe probabitur, quam ſi fumo inani & commodis omnibus renuntiaverint, dummodo veræ valeant proficere unioni? Numquid forte propter pacem eccleſiæ, an prop- D ter ejus anguſtiam Piſas obtulerunt & dederunt? Si quidem ponderetur diſpendium & utilitas, longe major apparebit utilitas, quæ Florentinis adveniet propter mutationem loci, quam detrimentum & diſpendium quod ſequi valeat inde. Diſpendium enim & detrimentum propter mutationem loci temporaliter evenire poteſt, vel quia ſi alibi unio fiat quam in ſuis locis, cum multas eccleſiæ terras habeant, dubitant ne ita faciliter eccleſia & futurus pontifex illas ſibi concedat, ſicut ſi in ſua ditione unio fiat, vel quia cum præſentialiter a rege LADISLAO moleſtentur, E non ita promta & ſubita ſubſidia quibus indigent ab eccleſia ſperant, ſi alibi unio fiat, ſicut in ſua poteſtate: & hoc duplici ratione, vel quia fœdus cum unito concilio traxerint, ſeu differri ſummi pontificis electionem dubitant, quam ſuis profuturam, maxime, ſi cito fiat, opportunitatibus ſperant, vel quia lucrum videantur amittere, quod ex gentium magno concurſu ante & poſt tractationem

tionem futuri ſacerdotis attendunt, necnon etiam propter ſperatas impetrationes officiorum & beneficiorum in Romana curia, quibus propter mutationem loci carere dubitant, ſeu ſaltem illa conſequi difficilius poſſe. Verum ex adverſo conſiderandum erat, quod quanto majus donum majuſque beneficium eccleſia ſuſcipiebat a Florentinis, quanto liberalius & tanto amplius illos diligere tenebatur, & promta ad ſua commoda reddebatur, affirmante ſententia Veritatis: *Qui plus recipit, amplius diligere debet.* Non ergo dubitare debent eccleſiam & futurum pontificem ipſis minus conceſſuros fore, cum viderint loca ſua illos dediſſe liberaliter, non venaliter, quam ſi non liberaliter, ſed propter expectationem præmii. Si etiam lucrum cum damno calculatur quod Florentini percepturi ſunt, vere modus propoſitus & petitus, non ſolum eis non debet diſplicere, ſed illum toto poſſe perquirere & proſequi. Nam ſi lucrari ſperant ex adventu multorum in eorum territorium propter concilium iſtud, & beneficiorum obtentu, abſque dubio cum magis ſint mercatores ubique terrarum, & magnum undique commodum percipiant propter pacem, parvum vero vigentibus guerris; cumque propter unionem maxima ubique pax fieri ſperetur, maxima vero jurgia atque bella propter triviſionem quæ ſecutura eſt, niſi petitioni iſti aſſentiant, amplius lucrabuntur ex univerſali commodo, ſi non fiat concilium in terris ſuis, quam ſi in terris ſuis concilium fiat cum univerſali Chriſtianorum diſcordia & incommodo innumerabili. Ceterum quemadmodum effectualiter dixerat reverendiſſimis dominis quatuor auditoribus, ſi dominus Gregorius concors fuerat cum eis qui Piſis ſunt, non eſt putandum quod rex LADISLAUS amplius contra Florentinos bellum proſequatur, præcipue prohibitus ab univerſali eccleſia, cum omnem colorem ultra ipſos invadendi amittat, & omnem ſpem ſuam conſequendi intentum, videns uniri eccleſiam, & contra ipſius unitæ voluntatem ſciens ſe nihil poſſe proficere. Verum præſuppoſito, quod bellum proſequi voluerit, poteſt dominus Gregorius quadraginta lanceas tenere, ad expenſas terrarum eccleſiæ quæ ſibi obediunt, ipſo quidem cum illis, & per conſequens cum Florentinis exiſtente concorde. Hæ lanceæ in auxilium converterentur ipſorum; ipſis vero diſcordantibus, in ſui hoſtis commodum & eorum detrimentum. Putabatque Carolus Florentinos potius eccleſiæ egere ſuffragio, eorum prout eſt conditione penſata, quam eccleſiæ ipſis commodum ſit neceſſe eſſe præſtare ſubſidium. Satis quidem manifeſtum eſſe, ſi ſic eccleſia conſiſtat, illos qui Piſis ſunt eorum potius indigere ſuffragio, quam quod illis valeant ſuffragari. Si quoque ad electionem tertii pervenerint, aucta eccleſiæ diſſenſione, non perpendit quovis modo ab eccleſia ſperare poſſunt auxilium, nec a futuro pontifice, quoniam immo potius neceſſe eſſe ipſos illi vel auxilium præſtare opportunum, vel ab ipſis derelictum fore, & ſuo opere tertium, ut ita dicam, pontificem electum in ſua cauſa ſuccumbere. Electus namque quiſcumque fuerit, ſi non prius inter illos qui Piſis ſunt & Florentinos & dominum Gregorium concordia fuerit, eccleſiæ ſtatum temporalem, quæ adhuc pro majori parte in manibus domini Gregorii eſt, non poſſidebit, nec faciliter valebit acquirere; unde nec potens erit illis præbere auxilium temporale. Cumque duos habuerit ſecum in cleri regimine contendentes, nequaquam audebit clericos ſibi parentes gravare; non dixerit tantum propter Florentinis auxiliari, ſed propter ſui imminentes opportunitates, & quod potiſſimum erit, propter juſtitiæ cultum, ne ad adverſarios fugiant. Porro utrum quæ proxime dicta ſunt magis profutura Florentinis ſint, quam lucrum quod ex congregatione hujuſmodi percepturi ſint, etiamſi duplicaretur, ſatis eſt patens. Nec minus ſi propter hoc ſui ſtatus periculum vel incurrat vel evadat. Unde intulit, quod tamquam grati, ſi non propter aliud, quam propter Florentinorum meritum, honorem & incommodum petitis aſſentire debebant & tenebantur. Inſuper eis notificabant, quod eo per Florentiam tranſeunte, de his omnibus cum magnificis dominis prioribus artium & ſuis collegiis contulit; dumque videre viſus fuit ipſos magnam aſſumſiſſe ſpem ſua onera, pericula & jacturas tolli ſeu minui propter novam Piſis electionem pontificis, in hæc eis verba vulgaria orſus eſt: *Magnifici Padri e ſignori miei, mi pare vedere che la voſtra citta avrebbe biſogno che la chieſa ſanta foſſe proveduta d'un paſtore huomo adulto e virile, che per ſe foſſe ſufficiente & poſſente a ſollevare le noſtre anguſtie, dubii . . . . ſe voi non mutate propoſito per voſtro onore* . . . . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . Et demum de multis hinc inde diſcuſſis reſponderunt, quod valde contentabantur de loci mutatione, dummodo dominis qui Piſis erant placeret: & ipſo poſtulante & ſupplicante quod illos rogatos mitterent, reſponderunt, quod vere libenter facerent; ſed timebant, ne domini qui Piſis erant, indignarentur ſuſpicantes, ne eis propter hoc curialiter licentiam impertiretur, ut exinde concilium diſſolveretur & unio. Verum deinde Deum rogabant, ut gratiam præſtaret in oculis ipſorum ad faciendam ſacram unionem, de qua ſumme gratulabantur, quovis modo fieret, propterea ipſum inſtanter rogabant, ne ab incœpto propter ſacram unionem labore deſiſteret, ſed viriliter inſiſteret, ſpe-

tantes non defuturum ipſi divinum auxilium.

Ad VI. Ait ad ea quibus affirmabat aliorum dicta, ſicut ſupradictum eſt. Dum vero fundamentum ſic faciens de inconſtantia præcipue domini Gregorii inſerebat, &c. dixit dominum Gregorium non ſic dicere, ſed quidquid fuerit in facto, etiamſi fuiſſet velut ipſi domini qui Piſis erant, dixerant, cum juxta Domini ſententiam, *duodecim ſunt horæ diei*, & in undecima fieri poſſit quod non factum eſt in aliis, & ſolvere jubet procuratorem ſuum venienti in noviſſima denarium ſicut & primis, neque debebant circumvenire ſeu repellere dominum Gregorium, volentem per ceſſionem, & omnem aliam viam juſtam & rationalem, quantum in eo erat, pacem exhibere veram, concordem & bonam. Se etiam valde ſtupere dicebat, quomodo tantam facere videbantur difficultatem de loci mutatione, propter aſſertam per eos expertam domini Gregorii inconſtantiam. Si enim quod petitur, recta rationis libra penſetur, quomodo cogitari poteſt, quod dominus Gregorius petat quod unum communi conſenſu concilium fiat, ut ſit univerſale tam de facto quam de jure locum petat partibus omnibus communem & tutum, ſi ipſe non intendat concilio illi intereſſe? Si namque hæc petitio exaudiatur, quare putandum eſt, ut ipſe locum parti ſibi fideli & tempus petat, in quo convenire & conciliari cum aliis tute & habiliter valeant? Quare inſuper quod ſuam & communem concilium auctoritatem habeat, quod eſt ipſum indubitabile ſacrum & potens ad judicandum & exequendum facere, ſi non velit concilio intereſſe? An ſibi parum eſt quod aliorum judicari ſe videat auctoritate, niſi ſuam contra ſe præbeat auctoritatem? Quare etiamſi concilio intereſſe noluerit, dubitandum eſt, quod ipſe non exſequatur debitum ſuum. Et ſi concilium etiam ſua auctoritate congregatum in loco tuto fuerit, quomodo credendum eſt, quod dominus Gregorius velit aut auſerit ſic, aut poſſit ſuæ ſe opponere voluntati & ſententiæ? Si autem petitioni aſſentiatur & ipſe interſit concilio ſacro & indubitato, quod certe putandum eſt, quis ſapiens quaſi certam, immo præſentem non inſpiciat unionem? Sicut inſuper dominis auditoribus obtulerat, quod dominus Gregorius ad petitum concilium accederet, & ſua ſervaret vota & juramenta & promiſſa, & ultra quidquid juſtitia & æquitas ſuadebat faceret pro ſacra unione. De uno offerebat ſe obſidem iturum in Gallias & quocumque terrarum. Verum his omiſſis, dato quod dominus Gregorius non accederet, ſive, ſi accederet, cedere nollet quemadmodum promiſerat, voverat & juraverat; certi eſſe poterant, quod apud partem domino Gregorio fidelem, ſuam juſtificarent cauſam, & eos qui in ſua remanſerant obedientia, vindicarent. Et ſatis comprehendere potuerunt ex

A his quæ venerabiles oratores ſereniſſimorum regum Romanorum & Hungariæ & illuſtris dominii Venetorum ſibi retulerant. Sin equidem crederent ipſi Carolo, triviſionem pro unione facerent, & multos inducerent in errorem pejorem priore, omnes autem ſaltem incertos, quid circa hoc credere quidve ſectari deberent. Quid enim iſtorum magis proficiat aut magis officiat populo Domini cogitent ipſi & judicent, divinum judicium præponentes omnium hominum odio & cupidini. Cogitent inſuper, rogabat, quid nocere poteſt mutatio loci, niſi quod parum
B augeat illis qui Piſis ſunt laboris & expenſæ. Cogitent alia ex parte, ſi non fiat, ſcelera, labores, & jacturas, quæ in univerſa ſequentur eccleſia. Et cogitent pro certo vereque ipſi atque quicumque fuerint, qui publica eccleſiæ damna & jacturas potuerit evitare & non fecerit, ſicut a culpa, ita a pœna non erunt immunes. Et ſi dicatur, ſicut per aliquos jam prædictum eſt, quod pro ſubterfugio dominus Gregorius petit iſta, non credens eos aliquo petitis modo aſſentire; porro nimis inane & nimis ſtultum eſt pro ſubterfugio ab adverſariis quærere, quæ in ipſorum
C ſunt poteſtate acceptare, & faciliter, vel ſaltem non valde difficulter exſequi poſſunt. Ne putent quod ipſe Carolus tamquam ſervus S. R. E. in facto reintegrationis & pacis ſuæ aſſentiret, quod decipulæ pararentur, & multo minus ipſe eſſe vellet qui decipulas venderet.

Ad VII. Quoniam hæc tam per reverendiſſimos dominos auditores, quam ipſos reverendiſſimos dominos quatuor, necnon per ipſummet cum ipſo Carolo diſſerta fuerint, ſuperfluum dixit ſibi videri ſuper diſſertis am-
D plius diſputare. Sicut tamen aliorum ſuaſionibus, rogationibus, hortationibus reſpondendo obtulerat, iterum offerebat breviter, Domino dante & cooperante, ſe cuncta facturum pro reintegratione & pace ſanctæ matris eccleſiæ, quæ poterit, ſciet, & debebit; ſic verſa vice eos qui Piſis pro concilio congregati erant, rogabat, hortabatur, & illis toto corde ſupplicabat, quatenus aſſumtum laborem & factas expenſas nolint pro parvis quæ ſupereſſent amittere, & pacem eccleſiæ pro parcimonia, lucro & otio venundare. Et etiamſi dominus Gregorius multo pravior fuiſſet quam dicebant, illud quod ſcrip-
E tum eſt attenderent: *Noli vinci a malo, ſed vince in bono malum.* Nolint, ſupplicabat multo amplius, cum poſſint juſte & æque, aut neſcire aut nolle pacem dare in eccleſia, qua nimium eget; ſed contra omne ipſius commodum agere diſcordiam.

Auditis itaque per eos reſponſionibus, petierunt inſimul ſeorſum loqui, & parvam poſt moram dixerunt, quod ſicut reverendiſſimi domini & ipſi eum exhortati fuerunt ſuper proſecutione unionis, iterum atque ma-

Digitized by Google

gis, ſi poterant, exhortabantur, quoniam licet plurimis rationibus perſuaſiſſet mutationem loci, omiſſis rigoribus juris quibuſcumque, cognoſcebant hæc quaſi fieri poſſe, ſaltem per multos, etiamſi vellent, eſſe impoſſibile. Manifeſtum quidem eſſe dicebant multos ex patribus congregatis Piſis impeditos, alios ſenio, alios languoribus, alios egeſtate. Exemplumque adduxerunt de domino Peneſtrino Gallico & aliis quibuſdam, quorum nominibus non recordatur, qui propter prædicta non poſſent concilio intereſſe, ſi locus mutaretur. Non debere igitur velle hoc dominum Gregorium, neque ipſum Carolum, neque debere ipſos aſſentire dicebant, & propterea rogabant, *ut ſupra*.

Dixit ſe ſuo [judicio] ſatis ſupra dixiſſe. Supplicabat, quod eis ut fructum qui ſequetur ex uno, & malum quod ſequetur ex altero librare vellent. Inſuper æqua lance diſcernere, quid magis veræ & indubitatæ unioni profuturum ſit, an quod univerſali concilio non interſint hi quos mutato loco dicunt intereſſe nequire; an quod dominus Gregorius non interſit cum omnibus ſuis fidelibus. Ponderent etiam, ſi æquum eſt domino Gregorio non complacere de loco ſibi & ſuis tuto volenti juri ſui papatus cedere, ut aliis paucis reſpectu ſui & ſuorum complaceant. Qui tamen propter minimum reſpectum papatus beneficium ad remota orbis accedere conarentur, ſi ſeniores eſſent ſive inopia aut languore amplius torquerentur. Adjecit præterea, quod loquens cum multis ex his qui fuerant obedientiæ Romanæ, dicentibus quod etiam ſi Italici aſſentire vellent mutationi loci, Gallici potius ab illis diſcordes diſcederent quam aſſentirent, pluries intra ſe conferendo, cum manifeſte certam unionem ex hoc fieri non dubitari credat ab eis, cumque & ipſi zelatores unionis non minus Italicis appareant, cogitavit cur ipſi renuerent quod appetere videbantur. Nec ſciebat alias inſpicere cauſas, niſi quia forte dubitant, vel per quoſdam zizaniæ ſeminatores ſibi ſuggeſtum eſt, quod ſi tota obedientia Romana convenerit, & dominus Gregorius cum eis, tunc primo petet ſuper jure papatus ſui per concilium terminari, & cum plures valde ſint numero, & præcipue cum intra ſe diviſi ſint, timent Gallici non confundi, & ſic timentes decipi non aſſentiunt. Verum ne propter hoc tantum deficiat bonum, immo ne propter tantum bonum quod ex petitis veniendum eſt vero aſſentiendo innumerabile ſequatur ſcelus & ſcandalum, ipſos certos reddit quod dominus Gregorius non tentabit, & de hoc vult ipſe fidejubere & certificare eos ſe obſidem exhibendo, ut prius obtulit. Vult inſuper omnes fortalitias quas ipſe Carolus gubernat tradere in manibus ipſorum in abundante cautela, quod hæc omnia quæ promiſerit ſervabuntur. Nec pavere debent,
A quod ipſe eos decipiat; nam quamvis inſipiens ſit, cur credere valent quod Dominum Deum ſuum, ſanctam matrem eccleſiam dominam ſuam, in ſui & univerſorum fidelium ſcandalum & detrimentum, decipere velit, ut præter demeritum & dedecus, perſonam & omnia quæ poſſidet perdat. Cur etiam pavere vellent, quod dominus Gregorius ipſum Carolum decipiat, cum in ſuis ſecundum ſæculum manibus & poteſtate ſit? Neque tam ſtultus eſt, quod non agnoſcat, quod potius & prius ſe deciperet, quam ipſum Carolum.

B Hoc igitur audito & facto, invicem adhuc collocuti dixerunt ſe valde libenter audiviſſe quæ dixerunt, quod multa audiverant ſuper iſta materia, quæ numquam audierant, & præcipue de ſecuritate, quod dominus Gregorius cederet, & quod cuncta ſerioſe referrent reverendiſſimis ſuis uniti collegii & capitibus nationum, qui ad tractandum hoc negotium electi fuerant a ſacro concilio & eos miſerant, & non dubitabant eos cuncta facturos illis poſſibilia pro ſacra unione, & quod certe omnia facienda eſſent, niſi probata eſſet verſutia de papatu contendentium & eorum
C ſubterfugia, quibus hactenus uſi fuerunt. Inſuper propter cauſas quas ſupradixerant, quaſi impoſſibile fore ſacrum concilium mutationi petitæ aſſentire, & propterea poſtquam dominus Gregorius nolebat cedere, melius & habilius foret ipſum Piſas accedere: quod ſi nollet, cederet per procuratorem, & quodcumque iſtorum faceret, ſuam optimam intentionem probaret effectu, & ſacrum concilium ſibi in ſuis & ſuorum commodis & honoribus nunc & perpetuo obligaret. Et hoc non loquebantur abſque cauſa. Dicebant etiam hoc adverſus Carolum, ſi tantum operaretur quod ille faceret. Ceterum ut melius
D & certius illis qui eos miſerant referre valerent ſuper voluntate domini Gregorii in modo cedendi, ecce dicebant: Nos ſcimus pravam intentionem domini Benedicti in cedendo. Cum ergo concilium eſſet congregatum, dominus Benedictus non cederet; quid ergo faceret ſi dominus Gregorius non cederet, dicens: Ergo non teneor cedere, non cedente adverſario meo. Petebant ergo velle informari, ſi dominus Gregorius cedere intendebat, ſi locus mutaretur, etiam domino
E Benedicto non cedente.

Dixit quod cuncta ſaltem effectualiter & ſerioſius reverendiſſimis dominis auditoribus dixerat; utrum autem ipſi concilio retuliſſent ſua cuncta quæ dixerat ignorabat, licet credere debuiſſet quod ſic. Quod autem concilium illud circa poſſibilia faceret pro ſacra unione ſufficere dixit, neque aliud petierat aut petebat ab eis, de verſutia quidem & inconſtantia domini Gregorii, & de ſecuritate ſatis dicto nihil addere intendebat. Quod enim Piſas accederet dominus Gregorius

Digitized by Google

neque juſta neque æqua petitio videbatur, rationibus quas ſcripto & verbo jam dixerat, & multis aliis efficacioribus longe. Verum quamvis hæc tentare præſumeret, cuncta putabat officia perdi. Similiter autem quod per procuratorem cederet. Nec debebat ſuo videre nequam eſſe adverſus dominum Gregorium, ipſum videlicet & fideles ſuos a concilio privando, ne incumbentibus publicis & privatis eccleſiæ commodis interſint, qui eos ſicut ceteros, ſi non amplius, ſaltem tantum tangunt, dicente jure, quod omnes communiter tangit, ab omnibus debet communiter approbari; ſed ipſe dominus Gregorius volebat bonus eſſe, & cedendo juri papatus ſui quantum in eo erat pacem reddere eccleſiæ ſanctæ: quod quidem cedente domino Gregorio, ſuis ſe offerebant commodis & honoribus & ſuorum. Licet eo cedente, ſatis hoc juſtum cenſetur & æquum, nuſquam tamen hoc petiviſſe aut petere ſe dixit, nec quidquam ſibi ſuper hujuſmodi injunctum fuiſſe a domino Gregorio affirmabat. Satis autem jam ſibi dixerat Carolus fore putabat, ſi quod debebat & poterat, faceret propter ſacram unionem, quod facere nec inde quærere humanum manus propoſuerat, quantum Dominus donare dignaretur. Ad petita autem per eos ſuper ceſſione, dixit quamquam abunde collegiſſe potuiſſent ex dictis jam per eum parte domini Gregorii, quod effectualiter erat ipſum velle & omnia & ſingula ſervare quæ promiſerat, voverat & juraverat, & quicquid inſuper tenebatur de jure, ulterius quidem quicquid juſtitia, æquitas ſuadebit pro parte eccleſiæ & vera unione ne ipſum forte facturum. Quamvis ipſe nihil ulterius facere teneatur, & nihil ulterius ab eo quærere videatur honeſtum; tamen non parte domini Gregorii, ſed habens fiduciam in Domino Deo & in bona diſpoſitione domini Gregorii circa hoc promittit ex ſeipſo & fidejubet, quod ſi petitis jam per eum aſſentirent, quidquid illiuſmodi concilium ſacrum terminabit dominum Gregorium facturum pro ſacra unione, abſque contradictione faciet, non ſolum uſque ad ceſſionem incluſive, etiam domino Benedicto non cedente, verumetiam uſque ad mortem, nec iſta, quid aut quomodo loquatur ignorans, dicit. Ipſe enim pluries ab ipſius domini Gregorii ore percepit. Rogabat igitur & ſupplicabat, ut immenſum bonum, quod fieri facile poterat, non commutaretur in immenſum malum quod imminebat in foribus pro facili re. Ipſi quoque his finitis cuncta ſe fideliter relaturos, & quidquid boni poſſent operaturos dixerunt, ſperantes quod ipſe Carolus a ſacro concilio talia reportabit, quibus merito poterit contentari. Verumtamen ſi concilium ſuum deliberaverit non aſſentire petitis, eis ſupplicabat quatenus quæ dixerant, ipſi in ſcriptis darent. Inſuper & ſi quas alias rationes haberent eorum concludentes animo, quod petitis nequaquam aſſentire deberent, aut etiam non tenerentur. Ipſos namque certificabat, quod quantum cognoſceret, paratus erat non eſſe pertinax, ſed ſemper acquieſcere rationi, & ſimiliter de eis ſperare debebat, & de hoc eis ſupplicabat.

Hoc quidem nondum ſermone completo, ecce nuncius ex parte reverendiſſimorum dominorum auditorum nuncians horam adeſſe, in qua cum Carolo ſimul intereſſe convenerant, & quod propterea congregati in domo domini Aquilegienſis, ſi de domo tamen bene recordatur, ipſum expectabant. Cui ipſe dixit ſe paratum fore, neque propter aliud diſtuliſſe, quam quod occupatus fuerat cum reverendiſſimis dominis a capitibus nationum miſſis, de quorum tranſmiſſione ipſos ignorare non credebat. Tunc magiſter Thomas unus ex illis ait, ſe putare præſtantius ipſos primo dictos dominos informare de his quæ cum Carolo contulerant, quam cum eis prius Carolus loqueretur. Et hæc omnia propter commodum unionis. Cui Carolus ait ſe de omnibus contentum; quæ ad unionem conferre poſſent. Sic itaque illis diſcedentibus, & pene oſtium habitationis Caroli egreſſis, alius nuncius ſupervenit dicens, reverendiſſimos dominos ſuos Carolum ipſum præſtolari, & quod niſi ſecum die eadem convenire poſſet, cum hora tranſiret, veſperaſcente jam die, circa alia quæ eis incumbebant unicuique opus erat verſari. Tuncque equum aſcendit, dumque pene prædicti ad reverendiſſimos dominos attigiſſent, ipſe domum in qua convenerant ingreſſus eſt, & jam incipienti equum deſcendere occurrit quidam dicens ei, præfatos dominos ipſum rogare, ne moleſte ferret, ſed differret in craſtinum mane loqui ſecum. Porro ipſe ſtatim dominum epiſcopum Cervienſem miſit quomodo vocatus acceſſerat domum, ſi præciperent domum reverteretur, acceſſurus ad illos cum poſſet audiri. Nihilominus de ſua expeditione rogabat. Ille quidem parvam poſt morulam rediens acceſſum illis tunc nuncians, quodque ignoraſſent eum domum illorum attigiſſe dicebant; quod ſi noviſſent, nequaquam retrocedere poſtulaſſent.

Acceſſit igitur, & ipſos octo congregatos invenit, atque alium ſimul, quem non noverat; ſed per ea quæ a domino Mediolanenſi audivit, Meldenſis erat. Dominus Albanenſis, ſi bene recordatur, dixit vere domini ſui libenti animo Carolo complacerent, libenterque vellent, dummodo poſſent, quod ipſe in his quæ tractabat & in cunctis aliis honorem reportaret & votivum intentum; quodque propterea multoties ipſi & alii domini ſui contulerant. Noviſſime etiam patrum quos ad eum miſerant audita relatione, & quamquam iſta non diceret pro finali reſponſione, tamen quantum ſuam tangebat

Digitized by Google

perſonam, videns Carolo videri nihil fieri A poſſe ſine mutatione loci, dolebat ipſum cernere, ſi fideliter tamen, incaſſum laborare. Nuſquam enim rem hanc, utpote omnibus aliis magis exoſam ſacro auderet concilio proponere, ne ſacræ unionis haberetur hoſtis, & quod vellet ſacrum illudere concilium, & diſſolvere putaretur. Verum ſi alium cogitaſſet modum, ut proponere vellet, quoniam dominos ſuos & univerſum concilium ad omnia alia ſibi poſſibilia pro ſacra unione & votis ſuis promtos experiretur. Inquiebat inſuper, quod eis difficillimum videretur B credere, immo quaſi impoſſibile, quod aliud quam dixiſſet uſque huc non haberet; & quod ſi ipſi videretur, per eos aliquid offerendum aut faciendum domino Gregorio & ſuis ut cederet per ſe in manibus concilii ſacri, vel per procuratorem, vel in manibus procuratorum concilii ſacri. Certus autem erat quod domini ſui & univerſum concilium in ſua relinquerent diſcretione, facturi quidquid erga dominum Gregorium videretur faciendum ipſi Carolo. Dicebat etiam ſperandum eſſe a dominis ſuis & ſperare ſacram unionem ſequi, mediante ipſo Carolo. Nam attentis obſequiis quæ domino Gregorio exhibuerat C opere & verbo, ipſum videlicet recipiendo ab omnibus quaſi ab omnibus derelictum & repulſum, & ſua jura defendendo, non erat dubitandum, quod Carolus videns loci mutationem impoſſibilem, nec univerſali concilio gratam, non conſulat, non inſtet apud ipſum, quod noſtris petitionibus cum ipſius domini Gregorii & ſuorum proficuo & honore annuat, & ſic ſacra unio fiat: præſertim ſi tam bonæ intentionis eſt, velut aſſerit; quod tamen ſibi & aliis dominis ſuis difficillimum apparebat. Si autem non aſſentiat; tunc etiam D non erat dubitandum, quod Carolus cernens ipſius deceptionem & malitiam, univerſalis eccleſiæ pacem & bonum potius diligeret quam cum damno & jactura eccleſiæ ipſius domini Gregorii ineptam ambitionem. Et propter hoc ipſum, velut tenetur, arctabit & coget. Ideo hortabatur & coget, &c. Modus rogationis omittitur, quia ille fuit qui alias. Demum concluſit: non obſtantibus quæ dixi, domini mei & iſti alii domini ſuam dicent intentionem.

Tunc dominus de Turreyo acutiſſime dixit, E quod nullomodo erat tractandum de mutatione prædicta, quia diſſolveretur concilium & unio totaliter deſtrueretur, ſi verbum ſuper hoc fieret. Aliis vero omnibus quæ dixerat dominus Albanenſis applauſit. Similiter quidem & alii duo, unus tamen ex dictis quatuor ait: vos ſcitis domini mei, quod aliquis veſtrum voluit verbum ſuper hoc facere cum capitibus nationum, & ſcitis quod tam moleſte tulerunt, quod dubitamus eorum indignationem nimis fore damnoſam ſacræ unioni & perſonis noſtris: & ideo non eſt amplius loquendum de hoc. Nihilominus vertentes ſe ad alios quatuor, inquierunt: Dicite vos qui miſſi fuiſtis a nationibus, & melius noſcere debetis eorum intentum. Hi vero quatuor hoc idem dixerunt effectualiter, nec ita mite locuti ſunt, ſicut ante fecerant, quando in domo habitationis Caroli fuerant.

His cum magna diſplicentia intellectis, quoniam videre videbatur futurum e propinquo jacturam & deſolationem totius populi Chriſtiani dolere quantum valebat, Carolus ait: Et ſuper hoc nihil aliud dicere ſcire, quoniam dixerat ſatis ſuper his quæ poterat circa hæc, & intendebat, & verbis ſuperflua addere verba tamquam inane quid nolebat: eoque maxime apparebat ipſos divertiſſe quo nolebant. Ad ſuam tantum memoriam reducebat reverenter, quod novum ſuſcitabant ſchiſma, peſſimam hæreſim pariturum. Et cum ea quæ tentabant propter unionis opportunitatem dicerent ſe agere, unionis firmitatem, quam in unius paſtoris reverentia dominus noſter Jesus Christus conſtituerat, totum unitatis eccleſiæ robur mobile & tremulum facientes deſtruebant. Cum ergo hoc evitandum eſt, ipſi noſcere debebant, & quantum jus canonicum & civile hæc deteſtatur, præcipue cum aliter ſacra & indubitata unio fieri valeat. Et ſi unum quodque collegiorum quod deliberaverunt attentaverit proſequi, videlicet quem dixerunt ſuum paſtorem deponentes, membra capiti rebellabunt abſque opportunitate & utilitate aliqua, præter eam quod ſchiſmati augebitur ſchiſma. Verum tamen cum nec dolere in ipſius Caroli poteſtate ſit, nec poſſe proficere ſibi appareat, & propter ejus abſentiam & vicina illis regia Caſtra terræ quas pro Romana gubernabat eccleſia, non ſine periculo ſint, nullo præſertim fratrum ſuorum in patria exiſtente, rogabat, ſupplicabatque pro ejus expeditione, quam non nihil proficuam univerſali putabat eccleſiæ in conſervatione temporalis ſtatus. Hoc idem quatuor a nationibus miſſis dicens, & addens quod rogabat eos, quatenus ſicut ſibi intentionem exhibuerant, ſaltem in ipſius Caroli excuſationem quæ dixerat fideliter referre vellent. Inſuper & ei dare in ſcriptis rationes, quibus urgebantur de non mutando locum, quoniam paratus erat ſemper certis acquieſcere rationibus in his quæ cognoſceret, velut ſupra dixerat.

Tunc replicarunt allegantes nedum fore impoſſibile locum mutare, ſed de mutatione loci tractare ſine concilii & unionis diſſolutione. Ipſum vero expediri ſtatim a dominis ſuis procurarent. Sic & alii quatuor. Verum magiſter Thomas dixit Carolum non debere ignorare, quod ea quæ præcipue tantum important pondus, non ita faciliter & in brevi ſpatio deſcribenda erant. Et quo-

Digitized by Google

niam Carolus ſuum frequentare videbatur diſceſſum, licet putaret ſacram ſynodum rationes quas poſtulaverat, ſufficientibus committere patribus ordinandas, & in ſcriptis exhibendas, non tamen putabat ante ſuum diſceſſum ei ipſas tradi poſſe, ſed adhibita poſſibili diligentia per fidum illi nuntium tranſmitterent, quod ægre non ferre rogabant, fere quoque dixerat iſtud & dominus Meldenſis poſt tergum unius dominorum quatuor miſſorum, qui juxta eum ſedebat, ſe extendens. Satis plane dixit magiſtro Thomæ: non dicatis dari ſibi in ſcriptis quidquam ſuper hoc, quoniam domini mei cardinales deliberaverunt nihil ſibi dari. Hoc quoque quamvis dicere ſecrete voluiſſet vel oſtendiſſet aſtutiæ quadam, tamen Dei gratia totum Carolus audivit, & ex illa hora ſpem amiſit amplius quid ſuper hoc in ſcriptis habere, quod poſtmodum experte eſt in facto. Surrexerunt igitur omnes, & dum ſua curialitate & humilitate dominus Mediolanenſis ipſum ſociaret jam prope oſtium cameræ, ipſis duobus exiſtentibus, in hæc verba prorupit: Antiquitus & diu fuimus dominus Gregorius & ego conſtituti in minoribus valde domeſtici & amici cariſſimi. Rogo ergo quamquam nuncius magnus ſis, dicas ſibi mei parte, quod perventis nobis ad ſenium expedit cogitare animas ſalvare noſtras. Relinquamus ergo dignitates iſtas, quæ magis vanitati quam ſaluti proficiunt. Cedat ipſe papatui, & ego volo cardinalatui cedere. Eamus ad S. Nicolaum de lettore ſervituri Deo, & ibi ſibi paratus ſum ſervire per annum & ultra. Hæc omnia junctis manibus in modum orandi eum maxima efficacia dicere videbatur dicens: Rogo te, Carole mi, dicas ſibi hoc mei parte.

Ad hæc Carolus ait; o Domine mi, quam bene verba veſtra ſonare videntur; ſed cum dominus Gregorius velit papatui cedere, nec petat vos renunciare cardinalatui, nec quod ſibi ſerviatis in monaſterio, quare quod minus eſt ſecum non vultis in loco partibus tuto convenire, & ipſe ibi papatui cedet, & vos perſiſtetis cardinalis, & vera unio & ſacra pax reddetur eccleſiæ ſanctæ?

Ad hæc ait: certe, Carole, ipſe non cederet. Guſtui namque ſuo tam dulciter ſapit ſuper pontificatus cathedram ſedere, quod numquam niſi compulſus deſcenderet.

Tunc Carolus: Si tam dulce eſt ſuper cathedram B. Petri ſedere, quod hi qui numquam ſederunt, tanta vexantur rabie, quod eccleſiam & univerſum populum domini deſtruere non curant, ut citius ſedeant, quare iſtum tantum quiſque culpat, etiamſi aliquali mora fuiſſet deprehenſus? Quis namque magis reprehendendus eſt, vel ille qui dulce guſtaverit ferculum, ſi nullius concupiſcentia labatur, vel ille qui in non expertam delectationem exarſerit? Et cum poſſet unuſquiſque quem dominus elegit, unicus verus & indubitatus fore pontifex, ſi petitis aſſenſeritis vos & alii, certe valde ſtupendum eſt quomodo unicuique tam infeſta ſit ambitionis voluptas, ut non valeant per paucos dies præſtolari. Sed cum omni reverentia loquendo, ſimiles mucipularum fiant, quæ propter frequentiam catulos ſuos pariunt cœcos. Sed ecce juſtum & æquum eſt, ut peccata Chriſtianorum inveniant eos. Etiam in hoc dixit non deſineret admirari, quare non experientia comprobare vellem utrum dominus Gregorius cedere vellet, ſicut oblatum eis erat. Nihil enim ſic nocere poterat experientia hæc. Nam ſi dominus Gregorius cederet, ſuum haberent intentum; ſi non, omnes Chriſticolas de ſua malitia certos redderet.

At ille: dicis hoc forte propter me, conſcius ipſe ſibi: verum modicum de papatu curo per Dei gratiam, & ſit pontifex quicumque voluerit, dummodo unio fiat, parum curo, licet, quantum in me eſt, bonum paſtorem optarem eccleſiæ.

At Carolus non amplius propter eum hæc dixerat verba, ſed propter unumquemque magis & minus, velut magis & minus in hoc noxii forent, & ſe de unoquoque ſigillatim putare quod unuſquiſque de aliis ſingulis putabat, & ſubridens licet corde triſtis propter jacturam populi divini & properam, ad ceteros ait: Creditis, domini mei, quod dominus meus Mediolanenſis cathedram illam libenter aſcenderet? illi vero riſerunt, & ipſe Carolus: Certe in hoc credo quod vos omnes credere puto. Et his dictis ad ſuum rediit hoſpitium.

Dum hæc autem viciſſim tractarentur, dominus Aquilegienſis tractavit cum Carolo, quod tamquam frater & amicus ſuus inſpiciens ipſum ex jam cœptis honorem accepturum. Cumque ſibi aperuiſſet ipſum Carolum non parum dubitare de electione futuri pontificis, cum ratione Gallicorum ſibi pontificem quærentium, tum ratione Florentinorum, quos dubitabat etiam eis potius quam ſanctæ eccleſiæ optare pontificem. Et propterea non ſolum propter ceſſionem, verum etiam propter ſecuram canonicam & liberam electionem, ipſum inſtare pro loco extra Florentinorum fines, cogitaverat quod ſi Carolus tantum cum domino Gregorio operaretur, quod ipſe Arimini cederet, cum ceſſio illa loco mortis civilis haberetur, non poſſent declinare Gallici & quicumque hujus forent opinionis, quod electio futuri pontificis fieret Arimini. Ex qua omnis ſuſpicio Carolo ceſſare debebat, & certificari quod futuri pontificis electio, certa erit & libera. Inſuper ad perpetuam famam domus ſuæ & ipſius hoc futurum erat, quod in ejus, ut ita dicatur, domo ſchiſma quod per XXXI. annos duraverit & ultra ſedatum ſit. Nulli enim principi Chriſtianorum (cum multi appete-

Digitized by Google

rent) hoc datum fuit. Rogabat ergo, quatenus ſibi conceſſam gratiam agnoſceret, & ipſa uti non negligeret. Propterea pontifex ille futurus, cum concilii opus ſit, congregare illud incumbet ſibi, nec alibi quam ibi congregare ipſum velle aut poſſe commode putandum eſt, & ſic eccleſiæ ſanctæ ſerviet, quod electio & concilium ipſo operante in domo ſua erunt libera. Hoc idem frater ſuus Malateſta Penſauri dominus dixit.

Ipſe quidem domino Aquilegiæ inquit, jam dixiſſe ſe totum acturum & curaturum pro ſacra unione, quod dominus poſſe concederet & debere noſcet. Ultra autem poſſe ſi ſe offerret, ſtultus foret; ſi tentaret, pluſquam ſtultus; ultra autem quam ſibi videatur debere, malus foret ſi facere auderet. Hoc autem dixit domino Malateſtæ fratri ſuo. Sed addidit ſe non parum mirari de eo, & quod certe id erat quod a cunabulis noverat, nec crederet ipſum alterum fore, nec crederet ipſum ſæculi pompam ſuo magis diligere debito, & quod ſuo debito non faceret, propter pompam nemo ſperaret ipſum eſſe facturum.

Dum eſſet invitatus etiam a domino Mediolanenſi & a prandio recederet, prope ſcalam conſtitutum cum domino Mediolanenſi, rogavit quod domino Gregorio ambaſſiatam faceret, quæ ſupra dicta eſt.

Iterum vero ipſi ille reſpondit, ut ſupra: ſed addidit vos vultis quod dominus Gregorius papatui cedat, quod non parum eſt: Et vos non vultis juri veſtro congregandi concilium cedere & locum mutare, quod reſpectu ejus quod petitis parum aut nihil eſt. Nihilominus quod injunxiſtis fideliter referam.

Poſtquam autem cum illis dominis octo in præſentia domini Meldenſis Carolus contulerat, acceſſit ad eum magiſter Thomas die quadam, dicens cum magna diſplicentia videre ipſum ſine concluſione unionis, vel ſaltem ſine optima ſpe unionis diſcedere. Primo namque conſiderabat bonum unionis in ſe, quantum rei obligatus, necnon propriæ ejus perſonæ, & cum diu ipſius Carolus notus & benevolus, & beneficia tam a domino genitore ſuo quam a civibus Arimini & ab ipſo Carolo non pauca ſuſceperit. Unde poſtquam diſceſſerat a dominis ſuis, plurimum cogitavit quomodo fieri poſſet quod prædictis & pluribus aliis rationibus optabat, videnſque mutationem loci impoſſibilem, nec fieri poſſe unionem, niſi dominus Gregorius cederet, ſperabat quod ſi Carolus domino Gregorio offerret aliquid honorabile & utile ſuæ perſonæ & ſuis, ipſe acceptaret. Cogitaverat cum pro honore perſonæ domini Gregorii, ſi Piſas vellet accedere, quod aliqui ex cardinalibus, & ſi bene Carolus recordatur, videtur ſibi quod dixerit de Italicis & Gallicis irent uſque Ariminum obviam ſibi, qui cum honorabili numero prælatorum ipſum Piſas honorifice ſociarent, ubi etiam honorifice receptaretur, & ibi cederet, & eccleſia & futurus pontifex illi provideret de aliqua legatione honorabili; inſuper ſtatui fratris & nepotum ſuorum opportune & honorifice, & quoniam ſciebat dominum Gregorium, cum de ſua ceſſione tractaretur, aliqua a collegio ſuo poſtulaſſe pro ſuis affinibus, dicens non eſſe decens ſuos non remunerari ab eccleſia, ſi cederet papatui, ſperandum erat omnino ipſum aſſentire debere, ſi hæc ſibi offerrentur. Et ſi nollet Piſas accedere, quamvis melius ageret ſi veniret, & rem magis concilio gratam univerſo, cederet Arimini in manibus venerabilium patrum, quos concilium tranſmitteret in condecenti numero & reverentia, juxta quod mittentium & ejus ad quem mittentur honor exigeret, cum juridico & pleno mandato, ad recipiendum nomine & vice ſanctæ matris eccleſiæ univerſalis ceſſionem prædictam, & ad promittendum ſibi nomine & vice prædicta, quod ea quæ ſibi promiſſa fuerint, ut ſupra dictum eſt, integraliter ſibi & ſuis ſervarentur. Conſiderare namque debebat, ad quid ex voto & juramento ſuo tenebatur, & quantum prodeſſet eccleſiæ & ſibi & ſuis: ex adverſo quidem quot mala ſequebantur eccleſiæ, quot ſibi & ſuis pericula. Cernere quidem poterat, niſi hoc faceret, ſe omni eccleſiæ exoſum, atque ab omnibus derelictum. Concludens igitur diſerte ornateque Carolo perſuaſit intercedendum propter hoc apud dominum Gregorium, ut ſibi præmium & gloriam magnam apud Deum & homines vendicaret.

Ad hoc Carolus ait, quod regratiabatur ſibi de his quæ domeſtice ſecum contulerat, & verſa vice tamquam notus & filius ſuus diſpoſitus erat ſecum amicabiliter conferre & domeſtice, dolebat namque valde cernere quod cernebat, licet verecunde referret, ipſum referre compelleret veritas, videbatur ſibi quoque videre omnes excuſationes ſuper mutatione loci ſibi factas frivolas & inanes eſſe. Ideo videbantur ſibi potiſſimæ cauſæ quare locus non mutabatur, non illæ quas dixerunt, ſed aliæ quas ne dominos Piſis exiſtentes irritaret, neve putarent ipſum odii cauſa, ſeu inter eos ſcandalum ſuſcitandi dixiſſe, tacuit coram eis; nunc vero inſtante opportunitate tamquam patri & amico familiariter pandere deliberaverit, quod hæc ſibi videntur, incipiendo a Gallicis, quoniam eos numquam conſenſuros dicebant Italici, primo namque quia interpretando eorum voluntatem in melius conſiderabat, quod vehementer titubarent, ne pars domini olim Urbani congregarentur omnes inſimul. Sciebant enim, eſto quod utraque pars integraliter cum altera conveniret, partem domini Urbani ſuam excedere tantum, quod ſi duo eſſent ex ipſis in concilio, quinque ad minus

Digitized by Google

forent ex noſtris. Cumque ſciant inter eos ſchiſma vigere fortius valde, & propterea dubitabant de violentia, primo ne Italici vellent ante omnia ſuper jure contendentium de papatu terreri, deinde dato quod hoc ſibi dum tolleretur, dubitant ne circa beneficiorum moderationes in quibus cum noſtris concurrunt ſuccumbant. Sed alia cauſa eſſe poteſt, quam pudibunde referebat ex parte dominorum Gallicorum. Nam ſi tantum papatum ambierunt, ut plures ex noſtris dixerunt, unde factum ſit ſchiſma non judicandum eſt, ſed cavendum a noſtris juxta illud Domini: *Eſtote prudentes ut ſerpentes & ſimplices ſicut columbæ*, ne quod circa XXXII. annos experti fuerunt, obtinere per directum non valuerunt & per indirectum, vel ſaltem ſubſtantialiter obtinere procurent, & propterea ſumſerint occaſionem impoſſibilitatis mutandi locum, ne obedientia Romani pontificis inſimul integra valeat convenire & concordare. Putant quidem ſi Romana obedientia concors fuerit, nuſquam velut illi, neque in papatu neque in papatus adminiſtratione, diebus præſertim his, potentes fore: unde ſi in unum convenerint, dum appareat eis illos faciliter concordaturos. Cumque inſpiciant, diſcordia loci inter illos vigente, nuſquam inter eos concordare poſſe, quod de loco concordent non aſſentiunt, quin immo impedire ſatagunt. Cogitantes vel propter illorum diſcordiam ad ſanctuarium Domini hæreditate poſſidendum reverti ſicut hactenus: vel ſi non potuerint, & in unum obedientiæ Romanæ eos aſſentire opus ſit, gratis & liberaliter oſtendant largiri velle, quod obtinere non poſſint, & tantum obtinere effectualiter, quod aliis largirentur apparenter. Quis enim tam inſipiens eſt, qui non videat, ſi fideles Gregorii non conveniant, & concordaverint cum aliis qui Piſis ſunt, quiſcumque fuerit Piſis pro pontifice electus, omnino, quamquam fuerit Italicus natione, fide & voluntate oportebit a Gallicis dependere. Et ſi noluerit, in cauſa papatus ſuccumbere opus habebit, neque ad ſiniſtram neque ad dextram declinare, niſi quantum ſeu voluerint, ſeu aſſenſerint Gallici. Si ceterum ad partem Italicam ſuam Carolus vertebat conſiderationem, videbat, heu! quoſdam tanto odio, quoſdam tanto ultionis debacchatos ardore, quod nollent dominum Gregorium cedere & eccleſiæ pacem reddi, ſed potius non triſchiſma fieri, ſed centiſchiſma, dummodo dominus Gregorius cum ſuo ſcandalo & ſuorum cedere oporteat, vel quod a papatu ejiciatur tamquam ſchiſmaticus & hæreticus. Quoſdam vero jam ſibi videri viſos cathedram aſcendiſſe, ex promiſſionibus quas ſuſceperant & cautelis quas adhibuerant, tantum tædebat ad horam nedum per dies moræ ſcandendi. Inſuper tantum dubitabant ne mutatione illa,

A & majori in electione adhibita libertate, a ſuo propoſito evaneſcerent, quod prius, proh, dolor! cœlum & terram ruere aſſentirent. Audiſſe inſuper dicebat, ſi promiſſionum obſervatio circa multos ſervata non implicaret contradictionem, tot futuros paſtores tam de collegio Italicorum, quam de his qui erant prælati extra collegium quod pene tot eis oves ſubjectæ forent. Hoc etiam non paucos ſperare ex eorum proprio ore & geſtu didicerat. Hinc igitur iſti non ſolum ſupradictis cauſis, quaſcumque alias fingerent cauſas, loci mutationem & alios impedire ſufficientes erant; ſed ſi Dominus Deus annueret omnem con- B fundere unionem, atque alios ad unionis ſeducere turbationem: in his, inquit, mentem ſuam cum ipſo familiariter effudiſſe juvabat. Addens quod certe non ſolum qui tam ineptis voluptatibus & ambitionibus eccleſiam ſanctam deſtruebant; ſed quicumque juxta poſſe, aut prece, aut pretio, aut formidine juncti non reſiſtebant, magnam in diſtricto examine apud omnipotentem, ſapientiſſimum & juſtiſſimum judicem, cui nihil cordium occultum eſt, pœnam eis vendicabant. Ad dicta quidem per eum reſpondebat, quod quicumque vellent fingere ſibi poterant, quod aliud habuiſſet in mandatis C a domino Gregorio, quam illa quæ dixerat; ſed veritatem dixerat & non credebatur; & ſi credebatur, non credi fingebatur; & hæc omnia in detrimentum ſanctæ matris eccleſiæ & in augmentum ſchiſmatis redundabant. Et quod veriſſime a domino Gregorio, nec ab aliquo ſuorum quidquam petere habuerat in mandatis, ipſo cedere diſponente, nec ſi aliquid offerrent acceptare, & quod nullomodo credebat dominum Gregorium ceſſurum per viam illam, & præſertim quoniam pluries audierat ab ipſo, quod potius mori volebat, quam propter moleſtiam hoc D temporale cederet præmium. Et quod ſponte, ſi permitteretur, cedere intendebat in hoc propter honorem Dei & eccleſiæ pacem. Dicebant etiam Carolum, etſi ipſe oppoſitum aſſeveraret, eum tamen hoc credere. Si namque dominus Gregorius præmium quærebat æternum, neſciebat qua ratione æternum pro temporali ſeu amittere ſeu commutare vellet. Si vero temporale, hoc dupliciter quæreret, vel honore vel gazis. Si honore, vel quod tamquam virtuoſus coleretur, vel tamquam dominus magnus & potens exi- E miaque poteſtate venerandus. Quod cum detur, iſtorum quis negabit, de primo quod potius liberaliter cedat, quam mercede, & quod præmium potius poſt actum expectet, quam quærat ante, ſi de aliis quod dicebat ipſe Carolus, offerri illi poterit quod circa potentatum & gazarum venerationem papatui æquipolleat ſuæ perſonæ perſoniſque ſuorum; etiam non parum admirari inquiebat, quod ipſe tam prudens Carolum rogaſſet,

quod

Digitized by Google

quod offerret domino Gregorio legationem, & non dicebat quam, & ſuper omnibus aliis generaliter loquutus fuiſſet, nihil ſpecificando. Quid enim diceret dominus ſuus dominus Gregorius papa, ſi iſta ſic ſuæ proponeret ſanctitati? Numquid dicere poſſet: quid hoc tentaſti ſine mei licentia; inſuper, quid mihi refers? Quid igitur ad hæc reſponderet Carolus, a ſua quærebat reverentia.

Ille vero hoc audito, breviter & effectualiter perſuadebat ut ſupra, dicens nullo modo hanc practicam omittendam fore, & quod ſperabat ipſam eſſe unionem parituram; quodque ſatis videbatur honeſtum, Carolum tam nude ad dominum Gregorium ſuper hoc non redire, & quod cogitaret ſuper hoc, & in craſtinum clare & particulariter ſuum videre diceret.

Ad iſta Carolus ait, ſe non iſta præſtolari, quia non propter hoc venerat, ſed tantum reſponſionem a reverendiſſimis dominis qualem ſibi exhibere vellent; & reverti, & reſpondere vel non, beneplacito relinquebat ſuo: ex quo ille videns Carolum, ſatis lætus diſceſſit, credens forte, licet noluiſſet exprimere, Carolum tandem ſuper hoc practicaturum, videns circa poſtulata per eum nihil omnino referre poſſe.

Die quidem ſequenti reverſus fuit ad eum prædictus magiſter Thomas cum quadam cedula, in qua continebantur quædam quæ videbantur ipſi magiſtro offerenda per Carolum domino Gregorio, patierat * pro ſuis attinentibus a ſuo collegio, in caſu quo cederet, & quod habito reſpectu ad præſentem rerum diſpoſitionem, & ea quæ petiverat, iſta illi offerenda videbantur.

* *f.* qui petierat.

Primo, ſi vellet Piſas accedere, quod unitum collegium, ſacrum concilium, & domini Florentini illi & ſuis bonos ſalvos-conductus & in pleniſſima forma concederent.

Secundo, pro reverentia ſtatus eccleſiaſtici & perſonæ ſuæ, de obviaturis providerent, ut ſibi dixerat prius.

Tertio, quod honorifice & caritative ab univerſo concilio recipietur.

Quarto, quod cum ceſſerit, provideatur ſuæ perſonæ de legatione Fori-Julii & Marchiæ Triviſianæ per totum tempus vitæ ſuæ; & ſi in curia voluerit prope futurum pontificem morari, venerabiliter tractetur inter cardinales ceteros, & de tot ſibi provideatur beneficiis, quod vitam ducere valeat honorabilem.

Quinto, cum ſuum collegium ad ſui inſtantiam promiſerit nepotibus ſuis providere in patrimonio de Monte-Flaſcone, de Corneto, de Urbe-vetere, & in Romandiola de Foro-Pompilio, Forlivio, & Faventia, & quod eis provideatur de terris illis alias ſibi in patrimonio oblatis. Verum cum dubitet, ne dominus legatus Bononiæ aſſentire noluerit, quod eis terræ illæ Romandiolæ traderentur, rogabat Carolum, quatenus cogitare & dicere vellet, quid illi æquivalens ſancta mater eccleſia concedere poſſet, ſi dominus legatus non aſſentiret, de quo valde erat dubitandum. Inſuper cogitaverat intra ſe, cum Caroli ſororem in uxorem habeat Johannes Galeaz, ne ipſe Carolus libenter tractaret alteri quam cognato ſuo Faventiam dandam fore. Hæc quidem dicebat ex ſe, ut tantum ſequeretur bonum, cogitaſſe; tamen ſi Carolo videretur amplius quam dixerat, domino Gregorio & ſuis per unitum collegium & ſacrum concilium debere auferri, rogabat quod ſibi tamquam amico ſuo pandere vellet, promittens, quod ſi voluerit hujus tractatus promotor videri, ipſe nihil parte ipſius dicet de eo quod aviſatus fuerit ab eo parte ipſius Caroli, ſed tamquam a ſeipſo tractabit, & quod effectum Caroli optatum res ſortiatur toto poſſe & fideliter laborabit.

Ad hoc inquit Carolus, quod ignorabat quid inter dominum Gregorium & ſuum collegium tractatum fuerit, & quod ipſe magiſter Thomas bene ſciebat ipſum, quando hæc tractata dicuntur, fuiſſe Mediolani, & quod quicquid fingeretur, non ſperabat hanc viam poſſe unionem producere, nec abſque cauſa loquebatur. Sed per ea quæ manifeſte didicerat tentans a domino & ſuis, verum quidem conſiderabat illam eſſe viam certam ad unionem quam propoſuerat, ſi domini qui erant Piſis, vellent illam acceptare: quia, ſicut jam dixerat, vel dominus Gregorius ſervaret quod promittebat, & ſic unio certa, indubitata & ſacra; vel non, & ſic confuſus & ab omnibus derelictus ejicietur. Et quamvis alias dixiſſet, iterum dicebat ſe nequire comprehendere, dicant quod voluerint, quo jure, qua æquitate, qua honeſtatis fronte negabant aſſentire petitis. Et ſicut dixerat, ſi propoſita nolebant acceptare, æque bona, vel meliora & magis æqua proponerent loca, & tunc ſi Gregorius non acceptaverit, erunt excuſati. Dolebat, ſed nihil ultra valebat, quam referre fideliter domino ſuo papæ, dum ejus præſentiam adibit, quæ ſuper hæc dicta ſibi fuerint. Non enim practicare quidquam in his auderet, cum contra omnem ſuam foret impoſitionem. Hoc tamen non tacebat, quod ſi dominus Gregorius vellet pro munere temporali proprio & ſuorum eis aſſentire, pro nihilo putabat hæc poſſe concordari inter eos, quamvis non poſſent eis dari terræ illæ Romandiolæ. Nam de duobus alterum fieri poſſet, vel enim eis per eccleſiam tot denarii ſuper impræſtitis Venetiarum, quod ex eis perciperent æquivalentem introitum terrarum illarum, detractis expenſis pro ipſarum cuſtodia opportunis, vel aliæ æquivalentes darentur. Et quod vere, ſi de propriis quas pro Romana quam gubernat eccleſia illis dari expediret, contentabatur dummodo vera unio fieret in populo Do-

mini. Hæc male libenter Carolus dixit ſecum contuliſſe propter duo. Primo quidem ne videntes iſtis ipſum aurem præbere, putent quidquid oſtendat, non tractare ſuper hoc abſque conſenſu & commiſſione domini Gregorii. Secundo & maxime ne putantes hoc abſque eo quod petitis aſſentiant putent unionem fieri poſſe. Sed nolint primum credere rogabat, quoniam vere hujuſmodi credulitas falſa erat; nec velint ſperare quod unio fieri poſſit cum concordia partium, niſi vel Dominus omnipotens mutet mentium voluntates, vel niſi locus domino Gregorio & ſuis tutus concedatur. Et alia quidem parte dixerat, quæ dixerat dixit, ut ſi cum domino Gregorio convenirent, quid illi poſſent, & quomodo ſibi & ſuis providere ſciant, cum Carolum pluries interrogaverint domini auditores per ſe & alios; deinde ipſe magiſter Thomas cum ſuis collegis, & tandem per ſeipſum de proviſione quæ ſibi domino Gregorio & ſuis per eos fienda videretur, ſi cederet.

Reverſus vero poſtea cum apparenti licentia, dixit ſe hæc quæ cum ipſo Carolo contulerat, cum dominis ſuis collegii uniti contuliſſe. Sperabatque ipſum ab eis gratum & votivum accepturum reſponſum; & ſi bene recordatur Carolus, ipſe idem ait, quod domini prædicti convenerunt omnes in unum propter ſuæ expeditionis cauſam, quodque eum in loco S. Martini expectabant.

Igitur vel per ipſum vel per alium, quod nihil ad ſubſtantiam refert, vocatus acceſſit ad locum in quo convenerunt omnes qui Piſis erant uniti collegii, præter vulgariter dictum dominum Pictavenſem, aliter vero Peneſtrinum, qui tunc defuit, & dominum vulgariter dictum Neapolitanum, ſi bene recordatur, capta occaſione ſenii & languoris. Cumque coram ſedentibus ipſe ſederet, ſuo videre dominus Albanenſis ex parte omnium effectualiter dixit, quod attenta perfectione unionis quam Carolus tractabat, quamque ipſi toto corde dilexerant & diligebant affectu, & uſque ad mortem proſequi, quantum in eis erat, forent diſpoſiti. Inſuper & fidelitate ſuorum progenitorum & præcipue genitoris illius, quam a longo tempore erga ſanctam matrem eccleſiam ſervaverant, necnon ipſius fide & labore, quæque propter zelum tam pii operis ſumſerat, multotiens domini ſui cardinales ſanctæ Romanæ eccleſiæ, atque ipſe una cum eis cogitaverat, exiſtente impoſſibilitate aſſentiendi petitis per ipſum, rationibus quas pluries ſecum contulerant, modos invenire, per quos optata per eos & illum ſacra unio effectum ſortiretur, ſed & ipſe inde honorem acquireret. Et cum vidiſſent ipſum Carolum circa ea quæ petierat inſtare tantum, nec alios voluiſſe proponere modos, valde doluerant, tamquam propter impoſſibilitatem annuendi deſperati. Nuper

A quidem cum acceſſiſſet ad eos magiſter Thomas ordinis Prædicatorum, & quædam illis oſtendiſſet capitula, quæ cogitaſſe dixerat, & cum ipſo etiam Carolo contuliſſe, ne tantum bonum ex ipſorum cauſa deficeret, neve ipſe Carolus ſanctæ matris eccleſiæ filius ſua fruſtratus intentione abiret, contenti erant aſſentire, quod omnino domino Gregorio & ſuis facienda promitterentur, & ſervari promittebat, ſicut in prædictis capitulis continebatur. Inſuper non dubitant quod ſacra ſynodus univerſalem repræſentans eccleſiam, his omnibus aſſentiret, & quod domino Gregorio & ſuis ſervarentur quæ promitteret ſolemni

B ſtipulatione. Rogabant ergo Carolum multis obſecrationibus & adjurationibus, quæ cum ſupra dictæ ſint, omittuntur, quatenus ita inſtare vellet, quod per hunc modum ſacra fieret unio. Sciebant namque quod ſciret & poſſet ſi vellet, neque dominus Gregorius his quæ offerebantur diſſentire deberet, neque & ſui. Magna quidem erant quæ pollicebantur, & ultra hoc perpetuis temporibus ipſe dominus Gregorius & ſui ſanctam ſibi obligabant eccleſiam ad gratias & beneficia potiora, quoniam per ipſos pax reddeba-

C tur eccleſiæ tanto tempore per alios ſciſſæ & afflictæ. Hæc Carolum tentare debere dicebat, primo honorem Dei, & populi Chriſtiani ſalutem ſi inſpiciat & commodum; deinde ſi privatum meritum & gloriam hic & in alia vita, etiam quoniam dominum Gregorium diligere videtur, quem ſuum vocaverat & vocabat, quem ex hoc manifeſte videbatur magnum fore meritum & præmium quæſiturum. Nec ſuſpicaretur ipſe Carolus, quod ex hac obligatione ullam ſimoniæ incurreret maculam. Poterat quidem, immo ſecundum

D ſacra decretalia decens erat per ſummum ſacerdotem providere prælato, qui ad evitandum ſcandalum & bellum beneficio cedebat ſuo. Multo igitur fortius per univerſalem eccleſiam & futurum pontificem provideri decebat, immo debitum erat, domino Gregorio, ſi propter tantum ſcandalum evitandum tanto renunciaverit beneficio. Ulterius ſi videretur per eos aliquid ultra domino Gregorio offerendum, rogabat ipſum parte dominorum ſuorum & ſui, ut vellet illis pandere ante ſuum diſceſſum, quoniam diſpoſiti

E erant nihil de poſſibilibus eis negare domino Gregorio & ſuis tamquam benemeritis, dummodo diſponeret velle abſolute cedere, quod debebat propter ſuum juramentum & alias multiplices rationes facere. Et ut Carolus cerneret manifeſte optimam diſpoſitionem, & quantum optabant ipſum honorem ſuſcipere ex aſſumto unionis tractatu, licet foret omnibus qui ad hoc ſacrum concilium venerant, & præſertim dominis omnibus ultramontanis, Francigenis & Anglicis & multis hujuſmodi, qui per mare venerant, & cum maxima difficultate opus haberent ſibi equos

Digitized by Google

& alia opportuna fere eis reperiri impoſſibilia, mutando locum, ad quem non poſſent per aquam pervenire, contenti erant ſi dominus Gregorius nollet Piſas accedere, nec renuntiare per ſuum procuratorem, neque in manibus procuratorum ſacri concilii, præeligens propter mundanam pompam cum incommodo & diſpendio eccleſiæ locum mutari, quam eccleſiæ complacere, & ipſam ſibi perpetuo obligare, per xx. milliaria vel xxx. ad plus ultra Piſas infra terram ad locum congruum accedere, dummodo ſecuri forent, quod ipſe accederet & cederet, ſicut ipſe Carolus dixerat eis, ſi ad petita loca potuiſſent ire. Quoniam ergo videre poterat Carolus quod nihil de contingentibus per dominos ſuos & ipſum omittebatur propter ſacram unionem perficiendam, concludebat rogans, obſecrans & adjurans, &c. Deinde vertens ſe ad dominos adſtantes, dicebat ſe dixiſſe, quod ei injunxerant, quantum ſciverat, ſecundum quod ipſorum ultimæ intentionis eſſe comprehendere poterat. Nihilominus rogabat unumquemque eorum, quatenus omiſſa per eum ſupplere & minus bene dicta corrigere placeret.

Deinde dominus Aquilegienſis affirmans dicta per eum, ait ſe aliquid dicere velle propter meliorem unionis effectum, & ipſius tractandæ certius medium, non vero ſupplendi emendandive cauſa.

Primo quidem videbatur ſibi, ſi dominus Gregorius nolit Piſas accedere, ſed omnino locum mutari, & quamvis concilium congregatum Piſis ſit ſufficiens ad negotium unionis perficiendum, & alia eccleſiæ ſanctæ incumbentia, tam de jure quam de facto, ſi dominus Gregorius petit aliud concilium convocari, ſicut per ipſum Carolum petitum videtur. Quare hæc cum ſui domini & ipſe, ſicut alias dixere, neſcirent apprehendere ſinceritatem animi domini Gregorii, nullam inde inſpicientes opportunitatem. Quærendum itaque videbatur a Carolo & ab ipſo certificari debere, antequam locum & concilium mutent, ne in unionis detrimentum hoc quæratur per dominum Gregorium & ſuos. Poſſet namque cogitare mutare locum, prorogare concilium, & ad nullum demum ceſſionis pertingere finem; ſed cum aliis coloribus novas juſtificationis ſuæ exquirere fallacias. Ex quibus alterum putaret, vel quod impoſſibilitate fatigati ſecederent patres, & ſic unio deſolata, vel quod ipſe juſtificatus appareret. Vel, ſi tantum machinari valeat, quod tota obedientia domini olim Urbani unita congregaretur, petere forte putat, quod primo & ante omnia ſuper jure papatus diſcutiatur, vel forte amplius, quia quod dicit dominum Urbanum fuiſſe in plena poſſeſſione univerſalis obedientiæ, & per nonnullos, nulla legitima lata ſententia, ipſum ſua obedientia fuiſſe fruſtratum, tamquam ſucceſſorem in pontificatu domini Urbani poſtulabit, ſicut de facto expoliatus fuit, ita de facto primò & ante omnia reſtituatur, & per viam hanc putat inter obedientiam Romanam & partem Gallicam, quam unitam quaſi cernit, novam ſuſcitare diſſenſionem, & abolitum fere ſchiſma in pejus priore indeteriorare. Poſtquam igitur hæc videre videbantur, dicebat quod nullo modo hanc fraudem pati volebant nec debebant in tantum eccleſiæ dedecus & incommodum, & propterea certificari volebant ſi locus mutaretur, & ſi aſſentirent quod unum communi conſenſu congregaretur concilium, ne dominus Gregorius aliquid ſuper jure papatus ſui & obedientia ſibi reſtituenda petat. Scire quidem dicebat dominos Gallicos iſtis numquam conſenſuros, neque ipſi aſſentire intendebant, ne jam facta inter eos unio & concordia in diviſionem & ſcandalum pervertatur.

Inſuper dubitavit, ne dominus Gregorius quæreret, quod concilium terminaret antequam cedat, utrum ſit hæreticus vel non; & propter hanc diſcuſſionem vel ſchiſma in concilio, vel concilii diſſolutio fiat, vel quod ipſe papa judicetur & remaneat papa. Hoc autem minus quam primum ſuſtinere diſpoſiti erant. Igitur certificari petebant ſuper his antequam locum concilii & concilium mutent.

Inſuper vertens ſe ad ceteros dominos aſtantes, dicebat: Domini mei, puto bonum de locis ad quæ ire poſſimus & deliberavimus Carolum certificare, ut melius & certius tractare poſſit: cumque illi dicerent bonum eis ſimiliter videri, ipſe dixit de S. Miniate, vel Piſtorio, eos deliberaſſe, & quod ſperabat dominos ſuos obtenturos talem ſecuritatem a dominis Florentinis fieri domino Gregorio ſi vellet ad prædicta loca accedere, quod merito contentari poterit, ſperabat etiam depoſitionem fortalitiorum alterius iſtorum locorum, ad quem dominus Gregorius accedere deliberaret, ſe obtenturos in manibus fidorum partibus fieri.

Dicebat etiam non parum dubitandum, quod dilatio temporis quæ petebatur a domino Gregorio, ut pars ſua cum aliis valeat convenire, in deſolationem concilii & unionis redundare poſſit, & propterea volebant ſcire quantum differri concilium petebatur.

Verum ſi dominus Gregorius recte vellet incedere, ſicut Carolus dicebat, ut ipſe Carolus perpendere poſſit, quanta cum caritate erga ipſum dominum Gregorium domini ſui incedere velint, inquiebat quod ſi in curia ſtare vellet, quantum in eis erat procurarent cum ceteris dominis cardinalibus apud futurum pontificem honorabilius & gratioſius tractari. Præterea ut inde ſuos honoraret, unde haberet quod vivere honorifice ipſe poſſet, provinciam Marchiæ Anconitanæ ſub ſuo regimine dari promittebant per totum tempus vitæ ſuæ.

Et quoniam dominum Gregorium forte A puderet inter dominos cardinales ſedere, ſuper quos ſemel tamquam papa inſedit; ſi nollet in curia morari, ei promittebant provideri de legatione, quam magiſter Thomas dixerat, ut cum honore ſuam ducere valeret vitam & quiete. Conſiderabant enim ipſum magis in legatione illa, quam alibi, quietam ducturum vitam, quoniam patriæ illi finitimus erat & notus.

Concludebat tamdem, ſi locus mutaretur, & de tempore concilii congregandi cum ipſo convenirent, ipſos omnino certificari velle dominum Gregorium ceſſurum abſque ulla B contentione ſive hæſitatione aut ſubterfugio.

Cumque nullus prædictorum dominorum ulterius addidiſſet, ſed quiſquis quaſi effectualiter affirmaſſet dicta per duos, & exhortando quæ illi, ſermonem conſummaſſet ſuum, reſpondens Carolus primo ad dicta domini Albanenſis, in ſubſtantia dicebat:

Poſt gratiarum actiones de approbata fide progenitorum ſuorum, & de commendato labore ipſius, ad quem tamen ſe obligatum, divina illuſtrante gratia, cognoſcebat: gratias iterum referebat de cogitationibus ſumtis C per eos propter ipſius honoris affectum, maxime quidem tamquam ex fidelibus minimi, quod ſacram unionem toto poſſe & ingenio proſequi deliberaſſent. Ceterum fatebatur magiſtrum Thomam de Firmo ad eum acceſſiſſe cum cedula quadam, quam ipſe viderat, & quam eis illum oſtendiſſe confeſſi ſunt, atque de his quæ in ea continebantur offerenda fore & petenda a domino Gregorio, ipſos fore contentos. Inſuper fatebatur ſe pro bono unionis quædam reſpondiſſe prædicto magiſtro ſuper contentis in cedula illa, & ſuper offerendis domino Gregorio & ſuis; D ſed certi eſſent, quod vere quicquid circa illa contulerat, præter omnem commiſſionem ſibi injunctam a domino Gregorio fecerat. Et licet amodo tantum dixerit replicaveritque ſuper dictis ſuis, ut nauſeaverint auditores, tamen quia opportunitas veritatis pro pace ipſum cogere videbatur, quæ pluries replicaverat, iterum dicere nec pudebat nec tædebat. Credere ergo dominationes ſuas deprecabatur, quod omnes oblationes & quæcumque alia pauca ſunt & inania, ut unio fiat ſpontanea & libera per dominum E Gregorium per viam ceſſionis, niſi aſſentiant quod unum communi conſenſu in altero propoſitorum locorum concilium congregetur, & niſi æque bonum & tutum partibus alium proponant locum. Et ſi dixerint, quod duo bona & tuta propoſuerint, dicebat quod dominus Gregorius nuſquam putabat confidere accedere ad loca dominorum Florentinorum, aut velle, & hoc quia ab ipſius ore & ſuorum pluries audiverat, quod in opprobrium ſedis apoſtolicæ & perſonæ ſuæ & ſuorum fidelium, contra omnem divini & humani juris modum & debitum, ipſum multifariam & ſuos fideles lædere procuraverant atque læſerant, & propterea numquam accedere debere vel ſub eorum ditione & poteſtate. Hoc inſuper ipſi faciliter ſatis verum eſſe diſcere potuerunt ex his, quæ oratores domini papæ Florentinis non multis elapſis diebus expoſuerant, quæ ipſos nequaquam ignorare ambigebat. Neſciebat ipſe Carolus aliquam reconciliationis cauſam inter dominum papam & Florentinos poſt hæc initam aut contractam fuiſſe, oppoſitum quippe ex his quæ viderat comprehenderat: & propterea ſupplicabat eis toto poſſe, & qualibet ſanctimoniæ obſecratione, quatenus poſtquam loci mutationi & concilii unius congregationi aſſentire videbantur, nollent pro modico, immo pro minimo labore itineris & difficultate, ſacrum unionis vere pacificæ & indubitatæ bonum impediri, immo deſtrui, & in majus pejuſque priore ſchiſma verti: dolebat quidem, ſi propoſitum non mutarint, ſancti populi Dei excidio. Dolebat & ſanctæ matris eccleſiæ turbine: ſed quia ſciebat neceſſe eſſe ut ſcandala veniant, etiam quod væ erit homini illi per quem ſcandalum venerit, non aliud poterat, nec licere videbatur ſibi, quam dicta ſibi domino ſuo papæ fideliter referre, & quod unio fiat & pax ſanctæ eccleſiæ, quantum Dominus dederit, toto poſſe operari: nec penſarent, quod hoc diceret quia nollet dominus Gregorius cedere. Non enim locum pro ceſſione æquum & commodum peteret, vel ut ipſe cederet, vel confundi ipſum neceſſe eſſet, ſi ipſum remanere papam vellet. Nec putent quod dicat, quod offerre dubitet, timens aliquam ſimoniæ maculam, ſi quæ ipſi offerebant domino Gregorio, renunciaret. Sciebat namque rationibus allegatis per ipſum dominum Albanenſem, & nonnullis aliis, ipſum propter oblationes illas ſimoniacum minime fieri; ſed manifeſte putabat fruſtra offerri, quæ offerri volebant. Et quoniam de impoſſibilitate accedendi ad loca petita & aliis conſequentibus ſatis alias dixerat, dicere amplius non videbatur opus exigere.

Ad dicta per dominum Aquilegienſem inquiebat, ſe totiens ſuper his ſecum contuliſſe, quod recitare non erat expediens: non tamen omittebat, quod nulla inerat ſibi cauſa, per quam domino Gregorio volenti fallere ſanctam matrem eccleſiam dominam ſuam, ſi cerneret, favere ſeu aſſentire deberet. Et licet inſipiens foret, certe omnes inſipientiæ limites excederet, ſi ſe & ſua traderet, ſicut obtulerat & offerebat, in manibus ipſorum, in certitudinem quod dominus Gregorius promiſſa per ipſum Carolum ſervaret, niſi de hoc certus foret.

Dicebat ipſos excogitare poſſe quod eis libebat, ſed vere ipſe nullius fallaciæ perpendere potuerat nec poterat, & ſi perpendiſſet

Digitized by Google

in ſui ipſius perſonæ & bonorum ſuorum detrimentum non ſufferret: multo quidem minus in ejus animæ perditionem. Et quamvis dici poſſet, quod dominus Gregorius nullam alicui injuriam inferret, ſi ſuo vellet uti jure in concilio juxta regulam juris: *Nemini injuriam facit, qui utitur jure ſuo*: tamen quia viam ceſſionis inventam & propoſitam per dominos Gallicos ad evitandum judicii dubium dominus Gregorius acceptaverat, & ſe etiam ad illam propter pacem eccleſiæ ſolemni voto & juramento obligaverat, ſciens intentionem domini Gregorii: Volebat ipſe Carolus fidejubere, quod ſi petitis aſſentirent, cederet abſque eo quod jus papatus ſui proſequeretur. Et propterea non expediebat ipſos ex hac titubatione loci tuti & congregandi concilii petiti modum differre, ſeu mutare, ſeu auferre.

Dicebat ſe valde mirari ipſos petere dominum Gregorium non poſſe ſe purgare de oppoſita ſibi hæreſi coram concilio, cum excuſatio ab infamia liceat unicuique & defenſio ſuæ innocentiæ de jure divino, naturali & gentium; & quod videre videbatur ipſe Carolus, quod nullam propter aliam cauſam petebant hæc, niſi forte, ſi dominus Gregorius ſufficienter purgaret ſe coram ſacra ſynodo, ipſi condemnati vel confuſi remanerent.

Ad hæc ſtatim Aquilegienſis replicavit: Non diximus hoc quia judicium concilii timeamus, ſeu effugere velimus, quoniam abſque dubio credimus cuncta acta per nos contra eum legitime & debite acta fuiſſe; nec quod velimus quod ipſe non excuſet ſe; ſed bene dicimus, quod ſua nocentia vel innocentia agitetur per viam judicii, quoniam eſſet ſcandalum & ſchiſma ſuſcitare, quia unuſquiſque ſuum vellet honorem tueri, nolimus aſſentire. Et ſi ipſe vult quod per viam judicii procedatur, compareat hic coram ſacro collegio, ubi jam citatus eſt, & adminiſtrabitur ſibi juſtitia.

Ad hæc Carolus: Quare ergo non ſic alibi ſicut hic; ſi tutus eſt, ita hic velut alibi foret, verum ut videatis quod non quæratur velle ſcandalum pro pace ſuſcitare, dicebat, Volo promittere & fidejubere, quod facta ſufficienter per dominum Gregorium excuſatione ſua, nihil ſuſcitabitur contra vos.

Inquiebat quod audita referret domino ſuo papæ, & cum ipſo operaretur, ſecundum gratiam quam Altiſſimus ſibi concedere dignaretur, toto poſſe & bona fide, quod dominus Gregorius accederet Piſtorium, ſi fieret ſufficienter tutus, ipſe & ſui ad concilium venire volentes: verumtamen in hoc modicum ſperabat poſſe proficere rationibus quas dixerat, ſic quod eis ſupplicabat, quatenus nollent in hac ſpe perſiſtere, ſed dignarentur inclinari aſſentire petitis, ſi unionem volebant & diligebant.

Aiebat quod nulla temporis dilatio quæ-
A rebatur, niſi quæ opportuna foret, & quoniam unio potius per viam pacificam & partibus acceptam quæri debebat, quam aliter; æquitas circa partium commoditatem ſervari debebat. Sciebant namque ipſi quantum temporis lapſum erat poſt primum concilii ſui terminum, & quot venerant, quantumque, ut alii quos venire ſperabant accedere poſſent, oportuerat ipſos ſuum prolongare concilium, ſciebantque primum terminum indictum per dominum Gregorium ſuis ad ſuum concilium veniendum. Et propterea ſi divinam & naturalem legem & æquitatem nolebant attendere, debebant circa dominum
B Gregorium modos ſervare, quos, ſi in eodem caſu eſſent, circa ipſos ſervari vellent.

Dicebat vere ipſos valde ſuo videre commendandos fore de grata proviſione, quam perſonis domini Gregorii & ſuorum facere diſpoſuerant poſt ceſſionem ſuam, & quod omnia, Domino concedente, diligenter referret ipſi & ſuis.

Inquiebat concluſive, quod dominus Gregorius cederet, quando & quomodo concilium congregatum, ut petitur, terminaret abſque contradictione; & hoc promittere nolebat ipſe Carolus, & pro domino Gregorio fidejubere: Nam cum domino Gregorio
C loquens, & volens ſuper ſua ceſſione ſciſcitari, dixit, quod vere quicquid adulatores ipſi ſuggererent, certus erat ipſe Carolus, quod numquam unio fieret, ipſo remanente papa. Et propterea de duobus alterum præeligere ſibi expediebat, vel papatum cum deſolatione eccleſiæ, & tandem ſui & ſuorum; vel pacem eccleſiæ cum ceſſione, & merito & bono ſui & ſuorum. Ipſe vero reſpondit, quod pacem eccleſiæ potius volebat, quam papatum: & ſi Dominus tantum concederet, quod in concilio petito ſi reperiret...... totum mundum de hoc cum opere certificaret, & quod certe numquam illius concilii
D terminationi contradiceret. Mirabatur quoque Carolus, quomodo mentes ipſorum, quos prudentes reputabat, titubare valerent, quod dominus Gregorius modos exquirere auderet, ſi concilio intereſſet, ad ceſſionem fugiendam vel evitandam. Notum quippe illi erat univerſam quaſi eccleſiam inclinatam & diſpoſitam fore, quod ipſe ſuuſque adverſarius cedere deberent & cederent, & quoniam viſum fuit eis vias inveniſſe ad ſubterfugiendam vel evitandam ceſſionem, pluribus ex ſuis etiam fidelibus exoſam ſe noſcit;
E unde nec dubitandum erat ipſum cauſam odii contra ſe ipſum augere velle, nec debebant ipſi ex frivola hac dubii occaſione modum ad unionem petitum ſeu differre, ſeu non exſequi.

His ita dictis, inter ſe mutuo conferebant, ſi melius foret aliquos cum pleno mandato uniti collegii & concilii univerſalis Ariminum tranſmittere cum ipſo Carolo, infor-

Digitized by Google

matos plene de eorum intentione. Cumque pluribus eorum viſum fuiſſet, quod non, Carolum conſulere placuit, quid ſibi ſuper hoc utilius appareret. Ipſe vero conſiderans, quod partium animos inter ſe diſtare cernebat, ne odii inter eos augeretur fomes, præmiſſa excuſatione ſuæ inſufficientiæ ad conſulendum tanto negotio, dixit differendam fore miſſionem propter partium honorem, & ad tollendum omne rancoris futuri poſſibile augmentum. Ipſe enim cum ſui beneplacito, poſtquam concluſive expeditus erat, ad dominum ſuum papam feſtinaret, & comparata ejus intentione ſuper tractatis, ſi modicam inter eos differentiam reperiret, infra quindecim dies ad plus perſonaliter rediret, vel perſonam tranſmitteret, juxta poſſe quam putaret idoneam. Si vero dominus Gregorius oblatis per eos aſſentire dignaretur, ipſis ſtatim nuntiaret, & tunc tranſmittere poterunt. Rogabat quoque eos, ad tollendam omnem moram, quatenus interim eligere placeret eis patres utique venerabiles, idoneos, & quantum eorum conſiderationi poſſibile erit, juſtos, æquos & pacificos, jurgia odientes & ſcandala. Nam aliter noviſſima eccleſiæ prioribus pejora fierent, & hos tranſmittere cum pacifica commiſſione & ſufficienti mandato. Inſuper una cum dominis Florentinis providere ſuper modo acceſſus domini Gregorii & ſuorum, & ſuper ſecuritatibus opportunis præſtandis ſibi atque ſuis, ſi judicaverit accedere; quod tamen, ut alias dixerat, parum ſperabat, & illos ſuos ſi venturos ſcriberet, plene doctos mandaret. Supplicabat, atque eis obſecrabat, ne vellent pro modica itineris difficultate & temporis intervallo, in omnem eventum quietem ſanctæ matris eccleſiæ & omne ejus commodum, quod ex concordia inter eos & dominum Gregorium, ſi fieret, futurum erat, perdere. Demumque licentiam petiit ab eis ad patriam remeandi.

Illi autem proviſuros ſe obtulerunt de mittendis, ut petebat, & ſecuritatibus, & concedendo illi licentiam receſſus, rogando, obſecrando, adjurando, ut ſupra, dicentes eum poſſe ſi vellet.

Tandem diſcedenti, nec aliter reverentiam exhibenti, niſi uti conſuetudo eſt magnis dominis exhibere ſæcularibus, dixit unus ex eis: non vis oſculum pacis dominis iſtis exhibere. Tunc Carolus: domini mei vos bene ſcitis me non convenire vobiſcum quis paſtor ſit: nihilominus quia quicquid dixeritis, credere debeo vos unionem diligere & velle, ex quo unionem ſpero, habitum in ſpe futuri actus venerari paratus ſum, & tunc antequam diſceſſiſſet, ab eo obtenta jam licentia a domino Gregorio ipſos venerandi, juxta quod ſuæ diſcretioni videretur, acceſſit ad eorum oſculum, ſecundum ordinem venerabilitatis, quem inter ſe ſervabant, & ſic diſceſſit, nihil effectualiter amplius cum eis agens. Neque ſilendum eſt, quod Carolus putat quod poſtquam Piſis fuit, pridie quam fieret eorum ſeſſio, quidam frater Angelus de Reate, ſecretarius, ut ferebatur, uniti concilii, exploravit ſi cum aliis concilio in illo Carolus ſedere vellet, dicens ſe ſcire honorabilem locum ſedere volenti cedere decretum fuiſſe per eos qui concilio præerunt. ipſe quidem reſpondit ſe velle libenter, dummodo, quod pro pace univerſalis eccleſiæ quærebat proponere, coram concilio illo permitteretur. Ille vero dixit, quod non putabat permitti, quoniam non erat moris ſæculares aliquid in ſacro concilio proponere: ipſe autem reſpondit ſe ergo conſedere nolle, ſi proponere non licebat quæ eccleſiæ quieti & commodo utilia cernebat & tractare venerat, ne ad conſentiendum eorum terminationibus ſediſſe videretur. Poſt hæc magnificus dominus Malateſta de Penſauro frater ſuus his ſimilia dixit. Cui cum ſimiliter reſpondiſſet, illi dixit ſe voluiſſe informari quoniam & ipſe ſedere, ſi vellet, requiſitus erat, & quod reperiat moris non eſſe in ſacro concilio alicui quidquam proponere licere, niſi prælatis & oratoribus; & cum ſedere deliberaſſet, volens notabiliſſimam rem videre, quam numquam forte viſurus erat, ſtatuerat intra ſe conſuetudinem ſervare, & nihil penitus proponere, & ad hoc Carolum alliciebat. Ad quem Carolus ait quod potius viſus cerimoniæ concilii privari volebat, quam quod licere non videbatur ſibi præſens & tacens aſſentire videretur.

Diſceſſit igitur a Piſis & Florentiam venit, dominiſque & eorum collegiis acta Piſis ſubſtantialiter retulit; quos viſus eſt per eorum reſponſa plene ſuper ea informatos reperire. Sed quamquam exhortatus fuerit eos multis rationibus, quarum pars efficacior ſupra dicta eſt, quæ petebat ratione manifeſta publicæ Chriſtianorum rei utilitate, & eorum privatæ, per eos aſſentiri & promoveri debere, hoc effectualiter reſponſum obtinuit, quod libenter voluiſſent eum a reverendiſſimis dominis cardinalibus uniti collegii & ſacro concilio obtinuiſſe quod optabat, poſtpoſitis in quibuſcumque eorum privato honore & commodo. Verum quia dominis illis non videbatur aſſentire aliter quam feciſſent, ſalvo honore & debito ipſorum, non videbatur eis illos ulterius cogere poſſe, nec volebant; nec videbatur eidem domino Gregorio cum juſtitia ſeu æquitate renuere poſſe Piſas accedere, ſive ſaltem S. Miniatum aut Piſtorium, præſertim ſe volentibus, velut domini illi obtulerant, dominum Gregorium tutum ſufficienter reddere, & ipſum, ſi ad ſua accederet loca, bene honorificeque tractare. Et propterea concludentes rogabant, obſecrabantur, adjurabant ut alii effectualiter.

Ad hæc Carolus reſpondit ſicut circa ſimilia dixerat dominis Piſis exiſtentibus. Ad-

Digitized by Google

didit tamen quod ſupplicabat eis, ne propter vanum timorem juſtum Dei judicium incurrerent, & contra eos in ultionem provocarent. Quidquid enim dicerent, ſciebat Carolus, ſi veram eccleſiæ pacem & ipſorum utriuſque verum commodum privato quodam apparenti commodo & honori præmittere vellent, Dominum Deum non parvam eis dediſſe facultatem eccleſiam ſanctam tot annis ſciſſam reintegrandi, & divinum uniendi populum, & ſuis occurrendi periculis & expenſis. Sufficiebat quoque ſibi hæc illis dixiſſe & ſuam circa hoc purgaſſe conſcientiam. Diſpoſitus tamen erat quidquid poterat pro ſacra unione operari, & quod dominus Gregorius Piſtorium accederet, licet æquam declinandi cauſam haberet, propter illa quæ contra eum tam impetuoſe & opprobrioſe fecerant, & quamvis modicum ſperaret ipſe Carolus in hoc proficere poſſe, & licentia obtenta, die alia diſceſſit.

Deinde quidem continuatis dietis Ariminum appulit XXVI. Aprilis, & horam circa veſpertinam domino ſuo obſequium reverentiæ conſervatum exhibens, juſſus in criſtinum redire, & quæ egerat exponere, paruit. Mane autem facto in unica hora ad palatium domini Gregorii perveniens, illum in camera ſui paramenti ſedentem reperit, omneſque dominos cardinales ſuos circumſtantes, qui Arimini ſecum venerant, inter quos dominus Tudertinus tunc aderat, atque dominus Corario prædicti domini papæ nepos. Præceptus igitur a domino ſub quæ dixerat, audierat & reſponderat Piſis & Florentiæ, quantum ei a domino datum fuit, poſſe recordari atque explicare, fideliter nunciavit, partem tantum illam oblationum particularium domino Gregorio & ſuis faciendam ſilentio pertranſiens. Videre namque viſus erat jubere honeſtatem prius illis domino Gregorio privatæ nunciandas fore, quam palam. Dicebat cum coram aſtantibus multa bona offerri domino Gregorio & ſuis, ſi vellet accedere & cedere, vel tantum cedere ut petebant. Tandem vero dicebat: Sancte pater & domine mi, ſuperfluum eſt & reprehendendum putaretur, ſi verbum perſuaſionis ſeu exhortationis ſanctitati veſtræ ſuper unione eccleſiæ ſanctæ proferre accederem, cum longe ſit excelſior prudentia veſtra ſenſu meo. Quantum unio ſanctæ eccleſiæ conferat longe melius me cognoſcitis. Non ignoratis inſuper quæ eccleſiæ proficua fuerint, quanto ardore vobis incumbat inquirere, perſequi, & exſequi. Concludam tantum in verbo veritatis æternæ, *Niſi abundaverit juſtitia veſtra plus quam Scribarum & Phariſæorum*, *amen*, *amen dico vobis*, non dabitis pacem eccleſiæ, *nec intrabitis in regnum cælorum*.

Circa autem veſperas diei illius ad dominum Gregorium acceſſit, præſentibuſque domino ANTONIO cardinali & camerario, & domino PAULO nepotibus ſuis, & quantum minus male valuit, cuncta explicite & ſerioſe retulit, quod particulariter & abſolute per eum fieri domini qui Piſis erant poſtulabant, quomodoque certificari de hoc petebant. Pariter quoque retulit oblationes quas ſuæ perſonæ & ſuis faciebant, & certitudines quod promiſſa ſervarent oblata.

Ipſe quidem, his auditis, cogitare viſus, aliquantulum tacuit, deinde lacrymans, inquit, juxta verbum Suſannæ: Anguſtiæ ſunt mihi undique. Si enim egero quæ iſti petunt, cauſa ſum deſolationis omnium qui fideles fuerunt prædeceſſorum meorum & mei, & præſertim eorum qui fuerunt mihi fideles, meæ etiam propriæ perſonæ & meorum proditor eſſem: Si vero non egero, maximum in eccleſia ſcandalum facient. Dicebat ulterius, quod certe peſſime faciebant, nolendo tam juſtis & æquis petitionibus aſſentire, ex quo pax reddita fuiſſet eccleſiæ, & quod perpendere poterant omnes, quod odium quod in eum gerebant, & ambitio papatus, quem multi eorum cupiebant, tot malorum cauſa erat & fuerat. Verum quid aliud poſſet neſciebat, niſi ſuam diligentiam facere, & poſtquam illi volebant, quod unum communi conſenſu fiat concilium in loco tuto, diſponebat ſuum accelerare acceſſum ad locum, ad quem ſacrum indixerat concilium; ibique diſpoſitus erat juxta gratiam quam ſibi daret Altiſſimus, ſacram unionem proſequi, & alia eccleſiæ ſanctæ commoda tractare, & terminationibus concilii illius, quod juridicum erat, acquieſcere, ipſaſque quantum in eo eſſet executioni mandare. Neque enim credere poterat, quod Dominus Deus ipſum juſtam cauſam foventem, & qui eccleſiæ ſanctæ commodum proſecutus fuerat & proſequi intendebat, non foveret. Impoſſibile ceterum apparebat ei quod populus Chriſtianus, & præcipue qui fuerant fidei domini Urbani & ſuorum ſucceſſorum per tot annos, videntes adverſariorium ejus iniquitatem & dolos tam male, fraudulenter & inique rem iſtam ſanctæ eccleſiæ duci paterentur & permitterent.

Reſpondebat Carolus, credendum eſſe ipſum anguſtiari præ ceteris, tanto amplius, quanto magis cognoſcebat imminentia ſcandala, futuraſque jacturas eccleſiæ, quanto etiam ſanctitati ſuæ incumbebat populum domini ſibi præ ceteris commiſſum ab omni incurſu & fraude liberare. Ipſique in tot anguſtiis & perplexitatibus involutum, a quolibet præſertim fidelium ſuorum compatiendum fore fatebatur.

Inquit, quod de duobus alterum eſſet, vel Piſis exiſtentes & Florentini ipſum ſufficienter tutum redderent, & ſuos fideles, ſi Piſtorium ſeu ad S. Miniatum accedere inclinaret, vel non: ſi ſic, non poterat perpendere Carolus qua ratione ſanctitas ſua conculcatio-

Digitized by Google

nis & deſolationis ſuorum olim & tunc fidelium, etiam ſuæ perſonæ & ſuorum perditionis eſſet cauſa. Verum ex adverſo, cum illi ſibi ſuiſque ſufficientem offerant ſecuritatem, ſi ipſa renueret ſimpliciter & ab experto, non videatur quod illi tutelam & cautionem ſuper libertate concilii non ſint per effectum tribuere diſpoſiti quam offerant ſufficientem, Ad ſubterfugium imputabitur ſibi omnis quam ingeſſerit ratio, impoſitum, & diviſio quæ inter plures ſuorum fidelium & ipſum orta eſt, quia videre viſi ſunt, eum ſubterfugia cum fallacibus juſtificationibus ne cederet quæſiviſſe, ampliabitur. Sicque conculcationis & deſolationis ſuorum & per conſequens ſui augendo cauſam, augmenti effectus cauſa fiet. Si quoque aſſentire non renuerit Sanctitas ſua, & illi idoneam & ſufficientem cautionem ſeu noluerint ſeu præſtare non poterunt, tunc ejus non accedendi ad locum patefiet juſta cauſa & dolus adverſariorum, ſive non æqua poſtulatio & excuſatio ipſorum, cum nec ad loca tuta & æqua accedere voluerint, & cum ſua ſanctitas ad locum non æquum accedere humilietur, ſufficientem ei & ſuis non præbeant ſecuritatem. Hanc igitur aiebat ſuo videre viam eſſe calumniatores confundendi & ſe juſtificandi, ſuos ſimiliter juſtificandi fideles & exaltandi: aliam quippe calumniatores juſtificandi ſuos, & ſuorum fidelium plurimos ab ipſius repellendi obedientia, & inter ſe ipſos dividendi. Demumque viam eſſe poſſe, niſi ſolus Deus Dominus obviaverit, omnimodi opprobrii & conculcationis ſuæ perſonæ & omnium qui in ſua fidelitate perſeverabunt. Dixit quod vere per ea quæ propriis oculis viderat, & propriis palpaverat auribus, niſi ſanctitas ſua cum his qui Piſis erant concors fuerit, majus longe quam putetur ab hominibus ſcandalum populo Chriſtiano fieret, & in eccleſia Dei.

Inquit quod juſtum & æquum viſum fuit ſibi & utile eccleſiæ ſanctæ quod petitum fuerat, & videbatur, & propterea ut obtineretur laboraverat, atque plene admittebat nullam intellexiſſe rationem, quamvis qui Piſis erant congregati multas reddidiſſent, propter quas non debuiſſent aſſentire petitis. Fatebatur etiam quod in multis illorum cauſa futuri maximi ſcandali erat odium partium in mentibus eorum adverſus perſonam ſuam & ejus qui dicebatur dominus Benedictus; ſed adhuc potior in quibuſdam ambitio papatus; apud quidem alios ſpes promiſſorum, quæ nonnullos vendicaſſe apud expertos rei manifeſtum erat, apud vero alios ignorantia facti, ſeu quædam, forte non abſque omnimoda occaſione ſaltem apparenti, concepra ſuſpicio contra eum & adverſarium ſuum. Apud autem alios metus expenſarum & recordia quædam timore laboris exorta: apud quoque ceteros hebetudo quædam animo-

A rum & vilitas, qui cum bonum cernerent, promovere non curabant, putantes apud Altiſſimum & homines ſatis ſibi fore majores, & multitudinem cernerent contradicere palam, ſeu illis ſe opponere non audebant. Verumtamen conceſſis eorum erroribus & malitia, ſupplicabat toto corde quod ipſorum multam malitiam & errores ſuæ juſtitiæ plenitudine convincere vellet, memorans ſanctitatem ſuam illud apoſtoli, *Noli vinci a malo, ſed vince in bono malum*, nec excuſatam cum reverentia putabat ſanctitatem ſuam illos dimittere in eorum ſuperbia
B & adinventionibus abire, non ſolum quidem qui horum principalis cauſa erant quæ ſibi offerebant, ſed innocentes plurimos & omnem Dei populum in maximas jacturas & ſcandala trahebant, niſi ipſe ſuæ humilitatis & prudentiæ occurreret abundantia. Replicavitque verba Domini, quæ jam mane eodem dixerat. *Amen, amen dico vobis, niſi abundaverit juſtitia veſtra plus quam Scribarum & Phariſeorum*, non dabitis pacem eccleſiæ, *nec intrabitis in regnum calorum.*

Ait ſuam ſanctitatem facere poſſe quod ſibi libebat, cum reverentia tamen de his
C quæ titubat ipſam adviſabat, videlicet accelerationem acceſſus ſui ad partes Forojulii, accelerationem futuram eſſe maximi futuri ſcandali, non exſtirpandi forte diebus ſuis. Credere quidem poterat ſanctitas ſua ipſi Carolo, ſi placebat, non daturo in hoc mendacium. Per ea enim quæ dum erat Piſis comprehendere potuerat, multi erant qui ſollicitabant per publicos proceſſus ſanctitatem ſuam & adverſarium ſuum ejici, & opportunitatem ad honeſtandum negotium quod
D optant quærunt. Cumque viderint ſanctitatem eamdem diſceſſiſſe, calumnias exaſperabunt in eam, jus ſuum dilatantes, dicenteſque: Ecce viam ad conveniendum pro ſacra unione exequenda, atque ex hoc jam adepti viſi coram ſuis aſtantibus quod cupiebant, proceſſus urgebunt, & poſtquam de tractatu unionis in facto illos palam inſtruere poterunt, eum perjurum, fautorem antiquati ſchiſmatis, & hæreticum aſtruent, neminemque noſcent excuſare eum poſſe, cum cedendi tractatum quemlibet infecerit, nec alium proſequatur, per quem unio fieri
E poſſibile ſit. Perpendere quidem patule dicent poteſt orbis univerſus, quod non niſi ad ſubterfugiendum ceſſionem & decipiendum fideles illiuſmodi concilium indixit & proſequitur. Certus namque eſt dominum Benedictum & ſuos ad illud acceſſuros non fore. Similiter neque majorem partem fidelium qui ad hoc verum & ſacrum concilium acceſſerint & acceſſura eſt, & propterea ipſum cum pauciſſimis ſuis confluentibus non poſſe unionem per concilium illud facere, cum certiſſimus ſit, certi quilibet eſſe debeant, quod non accedebat illuc ad unionem perficiendam,

Digitized by Google

ciendam, ſed quantum in eo fuerit deſtruendam. De concilio quidem domini Benedicti qualem unionis fructum attuliſſet patebat, unde inferrent quod uterque eorum jam præciſus eſt, & notorie incorrigibilis, gravemque jacturam eccleſiæ imminere, ſi ſedem apoſtolicam diutius vacare ſinatur. Et exinde occaſione ſumta, concorditer procedent ad ſententiam diffinitivam celeriter, & poſtmodum ad tertii, ut ſic dicatur, pontificis electionem. Quo facto, quod jam factum eſſe, domino Gregorio Forojulium accedente, Carolo videre videbatur, cum reverentia petebat, quando & quomodo putabat fieri unionem poſſe? & ſi diceret forte quod alias dixerat, ſe paratum acquieſcere terminationi concilii ſui, quod vere & juridice univerſalem repræſentat eccleſiam, & eccleſiæ univerſalis auctoritate fungebatur, petebat dato quod ſic eſſet, quid in facto concilium illud proficeret unioni, & quid circa hoc conſulere poterit aut diffinire. Si enim conſultum fuerit, & conceſſo etiam quod juridice terminatum, quod dominus Urbanus, præceſſoreſque ſui & ipſe veri fuerint pontifices, & quod diligentiam debitam adhibuerint pro unione exequenda; iterum terminent ipſum tamquam verum pontificem ab omnibus venerandum fore, ceterum terminent aliorum congregationes non concilia, ſed conciliabula fuiſſe, irritent, damnent eos & acta per eos, petebat a ſanctitate ſua, ſi alios credebat hujuſmodi acceptare ſententiam, dicens Carolus ſe certiſſimum eſſe quod non, & propterea certiſſimus erat, quantum humana fragilitas de aliquo certificare poterat, humana conſideratione, concilium ſuum per viam illam de facto unionem facere non poſſe. Inſuper ſi diceret quod dabitur modus in illo concilio reintegrandi obedientiam quæ fuit domini Urbani, dato quod ſic fiat, quod tamen fieri quodammodo impoſſibile Carolus putabat, animadvertebat quod pars illa fuit per multos annos, abſque ulla diviſione, multa principum proſperitate & potentia fulta, & tamen ſchiſma minime ſublatum fuit, quin immo quotidie auctum & inveteratum: unde etiam per viam illam concilium ſuum unionem producere parum ſperandum erat. Præterea dato quod ipſe Gregorius una cum concilio ſuo omni poſtpoſita excuſatione, ubicumque in orbe terrarum fuerint adverſarii ejus, utrique, videlicet qui dicitur Benedictus, & uniti collegii, terminaverit accedere, ibique ſuum debitum quodlibet adimplere plene & perfecte, non putabat tamen Carolus, quod ſi qui Piſis ſunt electionem alterius jam fecerint, ſtante, quam in facto expertus eſt, modica erga Dominum Deum reverentia & caritate, inſuper urgente in proximos odio & privati honoris & commodi mundani ambitione proterva, non credit, licet unio fieri deberet, ipſam tamen fieri. Movebant quidem præſertim animum ſuum rationes iſtæ. Nam dominus Gregorius, adverſariis ejus non cedentibus, cedere debere atque teneri non credebat ſuum conſulere concilium aut diffinire. Quod ſi huic viæ dominus Gregorius jam concœperat terminaveratque, ſuo concilio illam terminante, aſſentire; longe præſtantius penſabat Carolus certitudini unionis & ipſi domino Gregorio fore, Piſtorium accedere, quam feſtinare ſuum concilium celebrare, ut talem exſequatur terminationem, poſtpoſitis quidem aliis rationibus publicis & privatis. Hæc propter certitudinem unionis apparebat præferenda, videlicet primo cedere quam alius eligatur, quam poſt. Si enim primo ceſſerit, dubia non eſt electio ex cauſa ſui, ſiquidem antequam cedat alius eligatur, ſua ceſſio poſt factam electionem illam, niſi de facto tantum certificare non poteſt; valeat quidem licet pontifex cedere, non poteſt ſibi ſubſtituere pontificem; & ſi mala ſeu inepta fuerit electio, illiuſmodi ceſſio poſt facta ineptitudinem illius auferre poterit multo minus, ſive validare. Si dicatur diſpenſari poſſe electionem illam per eum prius quam cedat, quis dicet hoc certum eſſe de jure, an dubium potius eſt, ac cuilibet juri canonico diſſonum & oppoſitum? Præterea quis credet electum illum & electores hujuſmodi poſtulare diſpenſationem, vel gratis oblatam acceptare velle? At ſi dicatur, Ille talis poſtquam fuerit electus cedere poterit; dicebat quod bene faceret, ſed ratione multiplici, & præſertim præteritorum experientia, & præſentium qualitate ponderata, non putabat, quod ſi tertius eligatur, niſi invite, umquam cedet. Aut enim cogitatur eligendum eligi debere cum modo, ut cedat aliis cedentibus, quiſquis electus fuerit, cum voto ſolemni & juramenti cautione, quantum magis de jure valide fieri queat; & tunc vel credebatur illos qui Piſis erant hujuſmodi electionem facturos eſſe, vel non; detur quod ſic, tunc qua ratione habilior modus reperiatur, tres inſimul conventuros fore & ceſſuros quam duos? Si namque difficultas negotii cauſa impedimenti fuit, aucta cauſa difficultatis, addi impedimentum neceſſarie erat. Qualis enim fuerat difficultas conveniendi inſimul duos, & modum reperiendi ad cedendum, opus teſte erat. Si negotii difficultas, & non partium voluntas cauſa fuit impedimenti, ſi quoque voluntas, credendumne eſt humanæ menti liberum citius ceſſurum fore, quam eos qui per vota ſolemnia & juramenta valida ad cedendum obligatos fore toti patebat orbi; vel forte credendum erat, ſi tertius ille majorem ſibi ceteris favorem inſpiciat, citius quam ceteri ceſſerint cedere? Quod autem electio illa non fieret cum obligatione ad cedendum, his rationibus ipſe Carolus movebatur. Primo quidem putabat, quod ſi vole-

bant qui Piſis erant eorum concilium juridicum & indubitatum aſſerere, velut aſſerebant, eorum terminationes, tam circa ejectionem, quam circa electionem fore validas, indubitatas & irrefragabiles omnimode fore cunctis fidelibus conarentur oſtendere, & inde non cum obligatione illiuſmodi electionem facturos fore, ſi quidem bono moverentur zelo. Dubitandi maxima inerat ipſis cauſa, ſi cum modo cedendi debere elegerint, ne forte ſi noluerit ille ſervare promiſſa, opus eis, ſic dato quod jus foveant, illum iterum tamquam alios velut perjurum antiquati ſchiſmatis fautorem & hæreticum ejectum & præciſum declarare, & ad quarti electionem pervenire; unde quartiſchiſma pro triſchiſmate fieret. Concludebat ergo de primo ad ultimum, quod ut in principio hujus particulæ propoſuit, videlicet accelerationem ad concilium ſuum Forojulii, accelerationem poſſe eſſe, immo futuram eſſe credebat accelerationem tertii ad nomen papatus eligendi; quo facto, de unione diebus ſuis [illegible]rum, quin immo minime forte erat ſperandum. Et ideo ſuppliciter Gregorium deprecabatur ſuum modum adhibere, per quem tam proximum, maximum, peſſimumque ſcandalum non fiat in eccleſia ſancta Dei.

Dixit nedum per ſanctitatem ſuam, ſed per quemlibet fidelem recto animo incedentem hoc ſperandum fore. *Prope enim eſt Dominus invocantibus eum*, ſed præſertim *omnibus invocantibus eum in veritate*. Et propterea ſi recta ambulavit & ambulabat mente, nihil erat & quod formidare deberet. Si autem non, reverenter ſuam ſanctitatem memorabat, quamvis præſumtuoſus nimis eſſet ſibi, quod ſi homines decipi quandoque poſſibile ſit, Dominum Deum decipi ſemper impoſſibile eſt, nec credat quod Deus ultionum Dominus non vindicaret adhuc injuriam ſponſæ ſuæ dilectæ, ſive in eum, ſive in adverſarios ejus, quiſquis injuriæ hujuſmodi adverſus eam cauſa fuerit.

Inquit quod certe neque incutiendi ſibi timorem cauſa, neque quemquam blaſphemandi, ſed quia ſi veritatem ſileret, erga ſantatis ipſius, quem ſibi dominum ſpiritualem & temporalem cognoſcebat, nimis noxium ſe putaret, pandere proponebat, quod præcipue potuerat ex opinionibus eorum qui Piſis erant. Sciebat quidem multos ſanctitati ſuæ ſuggeſſiſſe, congregatos Piſis multum inter ſe diſcordes fore, verum tamquam fidelis perceptor & relator ſuam reddebat ſanctitatem certam, quod ſi non certificaret populum Chriſtianorum aliter quam illuc uſque feciſſet, ſe potius pacem eccleſiæ & unionem divini populi diligere quam papatum, quaſi cunctos ſibi adverſantes reperiet etiam uſque ad majorem numerum eorum, quos ſibi fideliſſimos reputabat. Se quidem vidiſſe dicebat eos qui obedientiæ fuerant domini Urbani, magis in-

A feſtos, & adverſos contra ſanctitatem ſuam quam alios longe. Sed & omnes tamen contra eum & adverſarium ſuum unanimes cognoverat. Et licet in aliis particularibus minus concordes eſſent, contra tamen eos ambos nuſquam diſcordes erant. Per ea inſuper quæ viderat, certe nullus eorum hoſtem habebat, quem non vellet prius in pontificem eligi, & quantum ſibi incumberet, in pontificem eligere, quam alter eorum pontifex remaneret. Et licet multas inter eos diſcordias comprehendiſſet, maxime ambitiones papatus, & prærogativas quas quiſque a benivolo ſibi ſperabat papa futuro, tamen in ejiciendo eos, B quoſlibet plus quam concordes repererat. Et certe quiſquis fabulabatur oppoſitum, ſeu non informatus falſum dicebat, ſeu adulationis ope fomentum quærens, maxima ſuæ ſanctitati adſtruebat mendacia.

Tunc dominus Gregorius ait ſe totum ſtupefactum fore ex his quæ Carolus dicebat. Videbatur namque ſibi ipſum mutatum opinionis eſſe poſtquam Piſas iverat. Nam antea modum propoſuerat æquum & juri conſonum, & modum illum juſtum & æquum tam ſibi quam aliis pluribus bonis rationibus perſuaſerat. Ipſe vero quamvis attenta juris diſ- C poſitione aliter procedere debuiſſet, & rebellium ſuorum inductis a jure remediis præſumtionem cohibere, & caſtigare, tamen aſſenſit, nec ab illa opinione mutatus erat, & promiſſa per eum ſervare intendebat, nec ſui erat culpa, ſi alii juſtis petitionibus & æquis aſſentire nolebant. Unde ſtupebat Carolum exhortari ipſum aſſentire debere iniquæ eorum & fallaci petitioni in detrimentum ſui & ſuorum fidelium; eſto quod illi a juſtitia & æquitate deviaſſent & deviarent. Et interrogabat Carolum ſi conſulebat ei quod Piſas accederet.

Ad hæc reſpondit Carolus, quod mutatus D non erat ab opinione ſua, nec crederet ſanctitas ſua ipſum quæ dixerat dixiſſe, aut quia rationibus illorum convictus, propter veritatis reverentiam, ſua opinione mutata, dicta mutaverit ſua: aut quia prece allectus, aut quia pretio ſeipſum venumdaverit, aut quia timore percuſſus, potius multitudinis quam veritatis favore hærere intendat. Neque enim Domino Deo præveniente & cooperante, tantæ obſtinationis eſſe propoſuerat, quod ſi convictus ratione foret, rationi non acquieſceret & veritati quam cognoſceret. Neque etiam tantæ ſuperbiæ erat, quod con- E victum non puderet amplius mendacium defenſare, quam ſe a veritate victum fateri. Ceterum neque adulationibus perverſus erat. Nullo inſuper pretio, ullaque pretii ſpe venumdaverat ſe, neque tantum multitudine congregationis eorum territus erat, quod veritatem Domino Deo faciente, non præferret humano favori, & quod ſperabat ſanctitatem ſuam ejus conſtantiam majorem experiri,

Digitized by Google

quam eorum qui in facie ſibi adulabantur, Domino quidem annuente, ſperabat ſe numquam ſuam ſanctitatem relicturum, niſi juridice oſtenderetur ſibi ipſum ſuis demeritis præciſum eſſe & ejectum. Non inſuper videbatur ſibi ſua variaſſe dicta, immo paulo ante confeſſus fuerat & iterum fatebatur, quod apparebat ei qui Piſis erant contra omnem juſtitiam & æquitatem negaſſe petita, quidquid in oppoſitum arguiſſent. Sed quæ inquierat ſanctitati ſuæ, ideo dixerat, quoniam pax ſanctæ eccleſiæ & unio populi Chriſtiani tanto majorem ab ipſo exigebat clementiam, quanto adverſariorum ſuorum ſuperabundaverit iniquitas & injuſtitia. Non enim aliter ſuperari malitia a virtute poteſt; nec putaret per ea quæ comprehendere poſſet, aliter de ſuis hoſtibus triumphaturum fore, & quietem redditurum eccleſiæ. Et propterea ſanctitati ſuæ bis dixerat: *Niſi abundaverit, &c.* Et dicebat quod non hortatus fuerat ſanctitatem ſuam aſſentire illis cum ſui & ſuorum detrimento. Sed licet illi inepte peterent quod Piſtorium iret, ſuæ ſupplicaverat ſanctitati, & ſupplicabat, quod illorum defectui ſua benignitate occurreret. Et hæc omnia propter Domini honorem & ſibi commiſſi populi caritatem. Multum quoque etiam ſibi apparebat differens, ſi ſupplicaſſet & ſupplicaverat ſanctitati ſuæ quod Piſas iret, vel ſi ſupplicabat quod accederet Piſtorium. Piſis namque citatus fuerat, quo ſi accederet, juriſdictionem eis, quam non habebant, facere videretur, cum illis quos in eum juriſdictionem non habere ſciebat, aſſentiret, & coram ſuo throno vocatus accederet. Unde non ſolum ſe, ſed pontificale culmen ſubjiciens ſubditis, inficiebat illud; maximam inſuper opinionem genuiſſet in poſteris adverſus omnem juris diſpoſitionem aſſentire viſus, quod cardinales poſſent concilium congregare, & ad illud citare papam; pluribus necnon rationibus aliis, quæ per ejus ſcripta apparebant, dicebat ſe non ſupplicaſſe nec ſupplicare quod Piſas ad illorum concilium citatus iret.

Præterea quoniam non ſolum per ea quæ clandeſtine perceperat, verum per ea quæ manifeſte viderat, & multis tam aliorum quam eorum qui ſecum ierant manifeſta eſſe putabat, non credebat ſanctitatis ſuæ perſonam tutam Piſis eſſe, poteſtate civitatis illius exiſtente velut erat in favorem congregatorum Piſis promta; multo quidem minus concilium. Nec quoque putabant, quod ſumta ſuſpicionis rationabili excuſatione apparenti, propter detrimentum ſui ſtatus ſuæque civitatis reive publicæ excidium evitandum, domini Florentini fortalitia & poteſtatem civitatis Piſanæ in manibus non ſuſpectorum partibus, & eccleſiæ univerſalis traderent. Verum ex adverſo conſiderabat quod concilium Piſtorio congregatum, non privatum ſed commune eſſe oportebat, quia communi conſenſu & auctoritate congregari alii aſſentiebant, nec amplius ſuæ præjudicabat ſanctitati ipſum Piſtorii congregari communi partium conſenſu & auctoritate, quam ſi Boloniæ & ceteris locis quibus ſic congregandum eſſe aſſenſerat, qui Piſis erant aſſentirent congregari. Credebat etiam per ea quæ ſibi oblata fuerant, quod domini Florentini Piſtorium & fortalitias ejus in manibus non ſuſpectorum, partibus, & eccleſiæ univerſalis deponent ad hunc actum celebrandum, ex quo tuta erit perſona ſua & concilium tutum & liberum. Si quidem non deponent; tunc orbi patebit, quidquid ex parte ſui impleſſe debuerat, eum feciſſe; illos vero minime. Innoteſcet ceterum orbi humilitatis ejus abundantia, & ſuorum ſuperbia adverſantium, & multimode fallacia exquiſita: unde fortes animo efficerentur multi, convenirentque ad notoriam perverſorum malitiam ſuperandam. Deque duobus alterum fieri neceſſe ipſi Carolo videbatur, ſi non obſtante illorum qui Piſis erant non æqua petitione, Piſtorium humiliaverit ire, vel exhibita ſibi & ſuis tutela ſufficienti cautione unio fiet, vel apud Dominum Deum & homines juſtificatus erit penitus, cum nihil obmiſiſſe de his quæ tenetur ad unionem perficiendam, & ultra Deus noverit & hominibus patens erit. Sicque a Domino Deo per ſe & homines eccleſiæ ſuæ ſanctæ & ſanctitatis ſuæ cauſa fovebitur, ad optimumque dirigetur. Et cum multi propter ſuſpicionem captam in eum ei opponantur, & ipſi tamquam malefactori detractent, & bonis operibus conſiderantes eum, glorificabunt Dominum & ſuæ venerabuntur ſanctitatis bonitatem. Supplicabat igitur ſanctitati ſuæ, ne vellet propter modicum permittere tot fidelium errare mentes, & peſſimum ſchiſma tot inveteratum annis plurificari, intendi & extendi, cum ſuæ ſanctitatis maxima ignominia & forte demerito. Deprecabaturque ſanctitatem eamdem quatenus animadvertere placeret, quale quantumque excidium divino fieret in populo, ſi non concordabat ſe cum iis qui Piſis erant, & ſi ſe paſtorem reputat, ut credebat Carolus, penſet quod de minima ove perdita rationem cogetur reddere a Patrefamilias.

His auditis, dominus Gregorius replicavit, illos velle ſe reos qui fuerunt & ſunt ſibi fideles in eorum manibus & poteſtate poni, & quod abſolute cedat concilio in manibus eorum & poteſtate poſito, & quod cognoſcebat hanc eſſe deſolationem ſui & ſuorum, dicens ſi abſolute ceſſerit, quid fieret de cardinalibus ſuis, quid de rege Romanorum & de rege Ladiſlao, & de rege Ungariæ, & de aliis ſuis curialibus & fidelibus, quos ſciebat propter eorum conſtantiam erga eum illis exoſiſſimos eſſe, & concludebat valde apud Dominum Deum ſe errare credere, & maximam agere impietatem, ſi ſui & ſuorum per-

ditionis cauſa foret, ut aliorum ſatiaret impiam voluntatem, & quod propterea nolebat Deum & ſuos & conſcientiam ſuam taliter lædere, ſed potius mortis periculo ſe ſubmittere, ſperans in Domino, quod ipſum & ſuos fideles adjuvabit.

Ad hæc Carolus ait, quod qui Piſis erant, promiſerant ipſum & ſuos bene & caritative tractare, quodque hæc & cetera particulariter promiſſa ſibi, ipſo cedente, ſervabuntur. Volebat promittere & ſe obligare unitum collegium inſuper acturos & curatoros fore cum effectu, quod ſacra ſynodus ſolemniter hoc idem faceret, etiam quod futurus pontifex promiſſa illa ſervabit integre & inviolabiliter. De cardinalibus vero ſuis & de aliis particularibus, niſi velut retulerat, nihil tractaverat. Sciebat namque ſanctitas ſua, quod nullam habuerit licentiam ſeu poteſtatem ab eo tractandi ſuper aliquo cum eis, ſi non aſſentiebant prius ad aliquem propoſitorum locorum accedere pro unico & communi concilio celebrando. Noluit igitur mandato & licentiæ contradicere: verum opinabatur per ea quæ comprehendere valuiſſet, quod cernentes qui Piſis erant ipſius maximam humilitatem & libertatem multa mereri, ipſo cedente propter ſacram unionem eccleſiæ contentarentur, dominum B. nepotem ſuum cardinalem remanere, & forte camerarium, quamvis hoc ſibi difficilius videretur propter duos collegii illius hoc officium prætendentes. De aliis vero quibuſdam, quos non malos reputabant, forte hoc aſſentient: de duobus quidem videlicet dominis vulgariter dictis Raguſienſi & Senenſi, nullomodo credebat, quoniam peſſimos viros reputabant, & eos & eorum quemlibet cauſam fuiſſe deſtruendæ unionis, & omnis ſcandali, publice & communiter Piſis ferebatur, & propterea cunctis pluſquam exoſos eſſe palpaverat. Principes autem qui ſuæ ſanctitatis fideles fuerant, ſecuros de ſuo ſtatu fieri decentiſſimum erat. Alias quidem quando via ceſſionis tractata eſt, recordabatur ipſe Carolus dictum fuiſſe ad omnem futuri ſcandali inter partes fomitem extinguendum, optimum fore, quod ea quæ dominus Urbanus & ſui egerant aut ſucceſſores in obedientia ſua firma & rata haberet univerſalis eccleſia: ſimiliter quoque quæ ille qui dictus fuit dominus Clemens ſucceſſorque ſuus. Namque aliter neceſſe foret... juris papatus, ad quam delendam ceſſionis viæ partes aſſenſerunt, ſuſcitare, vel quæ partium jus proſecuta fuiſſet auctoritatem executione non pari approbando terminare, eſto quod ſublata fuiſſent ſtrepitus & figura judicii. De ſuis quoque curialibus dixit putandum eſſe, quod benigne tractarentur. Verum adjiciebat dato quod ſuos cardinales alii nollent cardinales remanere, & ſuos curiales in officiis eorum, numquid hoc unionem impedire debebat univerſi populi Chriſtiani? Audie-

A rat nempe a ſanctitate ſua pluries, ut faverent ei ad ſacram unionem perficiendam ſuos feciſſe cardinales. Primos autem, ne inter eos qui adverſus eum jam conſpiraverant, & decipulas non ceſſabant ſuis tendere pedibus, ſolum ſe abſque concilio reperiret & favore. Alios quoque, ne rebellatis adverſus eum cardinalibus ſuis, ipſe ab eis cum tribus derelictus cum ipſis tantum tribus remaneret. Audierat etiam a ſua ſanctitate, quod viros humiles, & quam meliores ſciverat elegerat ad eccleſiam ſanctam Dei uniendam & reformandam, omni penitus ſpe humani favoris

B ejecta. Conceſſo igitur hoc, cum cardinales iſtos fecerat propter unionis favorem, & ſanctæ eccleſiæ quietem, rogabat ſanctitatem ſuam Carolus, quod non in detrimentum propoſiti ipſos feciſſe reperiatur. Putabat etiam ipſos debere velle ſuæ dignitati cedere, ne propter hoc ſanctæ eccleſiæ impediatur commodum & tranquillitas; videntes præcipue ipſius exemplum, qui poſt Dominum Deum ſuus, & magiſter, & pontificali quæ major erat ſuis dignitati renuntiabat, ut quiete & commodo fruatur eccleſia. Si autem nollent, cum mala in hoc deprehendatur eorum ambitio, potius eccleſiæ com-

C modum coli a ſanctitate ſua ſupplicabat, quam ipſorum prava voluptas. De ſuis vero cardinalibus ſimiliter dicebat, concludens in reſponſione hac, quod ſi videbatur ſanctitati ſuæ annuere petitioni eorum qui Piſis erant, cum opportunum foret tractare de ſecuritate ſui acceſſus Piſtorium, & concilii tute ibi celebrandi, futurique pontificis libera electione, poterat immo decens erat de ſtatu ſuorum cardinalium futuro tractare, necnon de ſecuritate ſtatus principum qui fuerant conſtantes in obedientia ſua, & de aliis ſuis ſequacibus & fidelibus.

D Ad hæc dixit dominus Gregorius, quod ſe & ſuos, ſicut dixerat, in poteſtate rebellium ſuorum, & in ipſorum perniciem manifeſte tradere non intendebat. Tractandi quidem ea quæ dicebat Carolus modum non inſpiciebat, qui ſibi & ſuis non obeſſet nimium. Nam tempus aderat indicti per eum concilii, & ſemper titubaverat quando Carolus Piſas iverat, ne per verba ſine fructu ab illis duceretur, ut ſub concordii velamine agerent quæ diſpoſuerant: ipſe autem & ſui pacem ſperantes, præparationem concilii, & acceſſum ad concilium negligens, ſeu ſaltem diſ-

E ferens, & ſic inciderat in eo in quo timuerat incidere. Nam ſub ſpe acceſſus ipſius, credens quod illi tam juſtas & æquas petiones non negarent, non providerat ſibi de galeis & opportunis navigiis, ut valeat ad concilium accedere, cum ei non ſit tutum per terram iter. Unde factum erat, quod cum multi venire diſpoſuiſſent ad concilium ſuum, non videntes apparatum ejus, a dominio diffidentes quod concilium celebrare debeat, acce-

Digitized by Google

dere tardabunt, vel forte non venient, & ſic ſuum dilationibus & verſutiis multis deſtruxere concilium, cum maximo eorum conciliabuli favore. Nolebat igitur totaliter ipſorum pravam intentionem ſuum deſtruendi concilium, quantum in eo erat, votum conſequi; & propterea deliberabat omni labore & periculo neglecto, infra ſtatutum tempus ad locum concilii ſui indictum accedere, nec ulterius per pratticas tendere, cum vix ſibi tempus ſupereſſet reperire ſe vadendi in loco quem dixerat. Statuti temporis in principio, in quo ſaltem per menſem ante attingere debuiſſet, exigente conſuetudine, nec minus opportunitate negotii imminentis. Aiebat inſuper quod a principio, uſque nunc ſub fallacia unionis, hoſtes ſibi laqueos extenderunt, & quod oratores Gallici oſtendendo unionem tractare, cardinales ſuos ei rebellare & ab ipſo diſcedere ſubduxerunt, quod poſtea completum eſt per oratores Florentinorum, ſub eadem fallacia & antea factum fuiſſet, niſi ſuis cardinalibus tractandi quidquam, & ſimul conveniendi ſine ipſo, cum de ſeditionibus illiusmodi perpendit, inhibuiſſet. Dicebat tamen quod licet ab Arimino diſcederet, & concilium celebraret, paratus erat, ſi qui Piſis erant propoſitum mutaverint, & petitis aſſenſerint, ad quemcumque propoſitorum locorum accedere, & promiſſa ſervare, & quod nullomodo ad terras Florentinorum accedere volebat, de quibus confidere minime poterat nec debebat ulla ratione. Hiſque ſubjungebat, licet qui Piſis ſunt crederent eum ſub altitudine oblationis & cautionis ſibi fiendæ per ſuum, quem dicebant unitum collegium, & concilium faciliter decipere; non tamen per divinam gratiam tantæ erat inſipientiæ, quod ignoraret quomodo valide futurus pontifex poſſet obligari ad ſervandum promiſſa illa. Unde conſcius periculi proprii & ſuorum, nolebat nec debebat velle, cum valeret & deberet juridice & æque evitare, illud ſubire gratis.

His finitis, Carolus ait, ſibi apparere potiſſimam eſſe cauſam futuri excidii Chriſtianæ plebis, quidquid ſua ſanctitas dixerit, quod omne quærebat ſubterfugium ne cederet, licet plurimos fingeret honeſtatis colores. Si namque qui Piſis erant petitis aſſenſiſſent, ſi juſtæ erant rationes & æquæ quas reddiderat, cum ad ceſſionis concluſionem perventum fuiſſet, ipſas eaſdem aſſignaſſet, & ſi iſtæ ad juſtam executionem admittendæ ſunt, ita & illæ fuiſſent, ne videlicet cedere deberet, cernens palam ſui ſuorumque periculum, neque enim plus eccleſia poſſet futurum obligare pontificem, ubicumque foret petitorum locorum quam Piſtorii. Petebat igitur a ſanctitate ſua, ſi hæc olim mente geſſerat, quare toties circa petitorum obtentum laborare permiſerat fruſtra. ſupplicabatque humiliter ſanctitati ſuæ, quatenus amore Domini noſtri

A Jesu Christi, ſi quietem eccleſiæ ſanctæ, ſe mediante, optabat reddi, omnem poſſeſſionis papatus a ſe abdicaret cupiditatem, & animadvertere placeret centuplum in æterna vita ſe recepturum pro hac tranſitoria & multum poſt tempus neceſſario amittenda gloria, & illum voluntarie relinqueret propter Dominum. Inſuper quæ bona ex quiete & unione populi divini ſequerentur omnia in præmium & gloriam ipſius redundare. Ex adverſo quot mala in ejus ignominiam, amaritudinem & jacturam. Quidquid enim contra dicerent adulantes ſibi, nulla ratione cernere valebat, quod & alias dixerat, unionem

B fiendam, ipſo non cedente, & quoniam nonnullos oblocutores fari auſos fuiſſe ſciebat, ſuam amplius mereri ſanctitatem ſanctam eccleſiam bene gubernando, boniſque reformando prælatis, quam ſe ipſam pacificando per ceſſionem in manibus pravorum, ſicut hactenus fuerat, relinqueret. memorabat ſanctitas ejus cum ſupplici reverentia, quod videbatur ipſi Carolo datum fuiſſe ſanctitati ejus a Domino Deo immenſis ſcandalis & exitiali fore jacturæ univerſi populi Chriſtiani, antequam evenerint, occurrere poſſe.

C Si autem papatum prædilexit, quidquid fabulatores fingant, quod detur illi ſubmerſum ejus culpa populum liberare, & laceratam eccleſiam reſtaurare & reformare, omnino non credit. Poterat namque unico actu plura nunc ſibi populoque ei ſubjecto mereri atque prodeſſe, quam omiſſo hoc, ſi centum annis virtutibus ſtuderet in poſterum. Vidiſſe enim aiebat in codicibus S. Romanæ eccleſiæ plures ſummos ſacerdotes ipſam optime rexiſſe, doctrina & morum exemplo excellentes; nec tamen iſti mortem propter

D Dominum evitarunt, ut populo ejus vivendo proficerent. Tantæ enim humilitatis fuerunt, quod ſemper ſe indigne præeſſe putarunt, nec umquam præſumſiſſe auſerunt, adeo quod dignos ſe crederent populo Domini prodeſſe, valere, & quod Dominus populum ejus non immenſe amplius illis dilexerit, & dilecturus ſit uſque in finem. Neque etiam tam modicæ fuere fidei, quod neſciant quod Dominus ſponſæ ſuæ quam ſibi pretioſo ejus ſanguine dedicavit, non provideat de opportunis præſulibus, ſive boni ſive diſcoli

E humano appareant judicio, & quamvis hominibus datum ſit homines ad prælaturas vocare, quod licet quandoque recta, quandoque iniqua, quandoque inſcia mente homines exſequantur; tamen Dominus eſt qui numquam valet errare, cujus diſpoſitione diſpenſationeque homines hominibus præferuntur, & propterea morti ſe ultro obtulerunt, quod nequaquam feciſſent, ſi adulationibus & falſis ſatanæ ſuggeſtionibus acquieviſſent, atque ſi Domino Deo ſuo minus moriendoque quam vivendo noviſſent ſe placituros, & quam quam plures eorum

Digitized by Google

qui optime populum regebant, & tamen gubernationem populi moriendo ſponte reliquerunt, multi tamen ſummo ſacerdotio quam aliis prælataris indigni, immo peſſimi e veſtigio in principatibus ſecuti fuerunt, non fuerunt illi ſuo fruſtrati merito, nec eorum præmium minutum. Manifeſte quidem Carolo apparebat diabolicam ſuggeſtionem eſſe, cum valeret occurrere, ſanctam eccleſiam prius ſcindendi in novam ſciſſuram, vetere permanente, occaſionem aliis præbere, ut ipſam in melius, quam a centum annis fuerat, reformet, etiamſi ipſius gubernationi intenderet, præponere viros qui ſibi idonei viderentur & optimi. Nam ſub ſpe incerti commodi futuri, certum inferebat eſſe incommodum & detrimentum. Propterea ſi hæ aſcenderant in corde ſuo cogitationes, rogabat ab ipſo tamquam peſſimas & univerſo domini populo, nec non ipſius animæ officioſas evelli, & ea ſupplicabat ſanctitatem ſuam tota mente amplecti, quibuſcumque privatis abjectiſque, quieti & unioni ſanctæ matris eccleſiæ fuerint profutura.

Propter hæc igitur quæ Carolus dixerat, aliqualiter viſus eſt dominus Gregorius contriſtari, & ait quod vere apparebat Carolum maximum peccatum acquirere, judicando ea mentis ſuæ fuiſſe & eſſe, quæ non fuerant nec erant. Nam numquam propoſuerat nec proponebat potius papatum velle, quam eccleſiæ ſanctæ quietem & unionem populi Chriſtiani: neque rationes illas aſſignaverat, ad quærendum ſubterfugium ne cederet: quoniam pacem & unionem veram videns ſequi ex ceſſione ſua cedere ſemper paratus fuerat atque erat. Et dicebat quod ſi Carolus ſciret mentem ſuam, non putabat ipſum tantum cum perſuaſionibus plurimis quas ſibi fecerat inſtitiſſe ut cederet, quoniam opus ei non erat illa perſuadere ad quæ anhelabat tota mente, dummodo reperire valeret modum per quem cedendo non maximum augeretur in eccleſia ſcandalum, maximaque in eos qui fuerunt ſibi fideles jactura. Siquidem ſecum perſonaliter convenire voluiſſet adverſarius ſuus antequam ceſſiſſet, intendebat ſecum concordare de modo adhibendo, per quem futuri pontificis canonica & indubitata ſequeretur electio, ne fieret error noviſſimus pejor priore; ipſo quidem minime ſecum conveniente, arbitratus fuerat opus eſſe ſacri concilii congregandi, quod & fecerat, & quamvis jure ſibi competere hujuſmodi concilium convocare & celebrare cognoſceret, tamen ad petitionem principum ſibi fidelium & ipſius Caroli inclinaverat ſe, omiſſo juris ſibi competentis rigore, ex quo opus illis unionis exigere videbatur, unum communi conſenſu congregari concilium in loco partibus tuto & æquo, & quoniam concilium ſic congregari aſſenſerat, ad illud utique conveniſſet,

A nec cedere renuiſſet; ſed omiſſis jurgiis privatis, quæ inter eos qui Piſis erant, & præcipue qui ſui fuerant cardinales & ipſum agitabantur, ad obviandum ſanctæ eccleſiæ ſcandalis, & proprio ſui & ſuorum periculis, attentis odiis & inimicitiis, quæ a ſuis olim cardinalibus contra ipſum & ſuos fideles exorta fuerunt, clam & palam, nec non obprobriis nimiis & injuriis attentatis & illatis in ſe & ſuos: duobus per ſacram illam & liberam ſynodum provideri, ipſo omnino cedere volente, antequam cederet, petiviſſet. B Primo quidem quod futuri pontificis canonicæ & indubitatæ electioni providerent. Secundo quod eligeretur talis, qui ſuſpectus non eſſet partibus juſta & evidenti cauſa; ſed de ejus perſona poſſent partes merito confidere. Hæc autem ſibi tam juſta videbantur, quod certus quaſi erat illa obtinere, præſertim ſi concilium liberum foret, quod nequaquam eſſe poterat in ditione Florentinorum. Sciebat namque Carolum ſcire, ſi non diſſimulabat, quomodo poterat confidere Florentinis. Sciebat & eorum aſtutias, infeſtamque voluntatem ad obtinendum quod vole- C bant, blanditiis, pretio & minis. Sciebat quod aliqui ex ſuis olim cardinalibus, qui intentioni ejus & captivitati, ſi fieri potuiſſet, aſſenſerant, immo quod fieret inſtanter laboraverant, ad papatum anhelabant, quibus non parvam favoris ſpem Florentini tradiderant, quæ Carolus non ignorare ſciebat. Ex quo ſi exhiberet Florentinis quod cupiunt, obtinendi facilitatem & commodum in Deum, in ſe & ſuos graviter peccare putaret. Quomodo enim, ſi aliquis ex illis eligeretur, quæcumque ſibi & ſuis promitterentur, etiamſi concilium ſe obligaret, confidere poſſet ipſe D & ſui quod ſervarentur? quomodo inſuper majus commodum ad obtinendum eorum cupiditatem contra ſe & ſuos illis præſtare valeret, quam ſi in una terrarum ſuarum, quæ in medio potentiæ eorum eſt concilium fieri aſſentiret? An ignorare dicebat Carolum Florentinos miſiſſe ad ſe deducendum plures ex curialibus ejus, oblationibus, contumeliis, & minis; ſubditis vero ſuis per publica edicta mandaſſe, quod niſi ab eo ſtatim diſcederent, confiſcatis illorum facultatibus cunctis, perpetua ab omni electorum dominio exſularet? Dicebat ſi ergo in Ari- E mino terræ ſanctæ matris eccleſiæ & ſibi fideliſſima & tutiſſima tantum contra eum auſi fuerant, quid facerent in Piſtorio vel S. Mimate? Nimis quidem hæc ignorare craſſa ignorantia fuerit, nimiſque impia pietas in ſe & ſuos fideles, & propter hoc non ad ſubterfugiendam ceſſionem, nolebat, ad illa accedere loca, & quæ dixerat propterea dixerat, quidquid Carolo cogitare placeret, ſeu de mente ſua judicare. Si namque aſſentiſſent petitis qui Piſis erant, aiebat mentem ſuam comprehendiſſet per Dei gratiam uni-

Digitized by Google

verſa eccleſia manifeſte, & quod non plus dilexiſſet papatum retinendo illum, quam pacem eccleſiæ ſanctæ & unionem populi Chriſtiani juri ſuo cedendo & papatui renunciando, experientia docuiſſet. Nam ſicut dixerat, jam exiſtente in libertate plena & debita de jure, ſacro concilio congregato velut quæſierat, obtentis juſtis petitionibus ſupradictis, ſecuri fuiſſent adverſarii in futuro, quia modus datus extitiſſet, quod nullus eligi poſſet, qui juſta ex cauſa ſuſpectus eſſet partibus. Securus erat ipſe, ſecuri principes, qui propter fidem ipſi ſervandam hoſtes effecti fuerant illorum. Securi forent curiales ſui & præſertim ille, qui in defendendo veritatem & juſtitiam ſuam, & in texendo contra eos proceſſus & publicando, licet ſui mandato, illis diſplicuerunt nimis, qui juſtam timoris cauſam habent maximam præ ceteris, propter minas illatas eis præ ceteris, & ſic juribus cedere ſuis & papatui renunciare potuiſſet, & feciſſet abſque conſcientiæ ſuæ ſcrupulo, nullamque habuiſſet querimoniæ cauſam, quotquot ſibi fideles fuerant, quod eos propter ignorantiam ſeu malitiam ſeu deſidiam tradidiſſet aut vendidiſſet in manibus inimicorum ſuorum. Subjungebat quoque quod neſciebat conſpicere quare Carolus crederet, quod ipſe tantum papatum diligeret, manifeſtum quidem erat quod papatum non quæſiverat, nec aliquem rogaverat ex his qui in conclavi ſui fuerant electores, quod ipſum in papam eligerent, & quando acceptavit, non cum intentione retinendi papatum acceptaverat, & ſic juravit, quod & poſtmodum confirmavit. Manifeſtumque erat, quod ex papatu iſto numquam receperat, niſi labores, irriſiones, opprobria, contumelias, blaſphemias, minas, inſidias, & omnia fere malorum genera. Nullam diem viderat ſecundum orbem quietis animi, nullam ſolatii corporis. Sunt igitur, dicebat, iſta tam effectuoſe optanda, ſi ea quærere vellet, inquiebat, quæ orbis erant, nonne melius fuerat ei antequam ad ſtatum iſtum fuiſſet aſſumtus; ſed conſiderata conditione ſua, quotquot ſibi adverſabantur, conſiderataque ætate quæ naturaliter quietis eſt avida, quanto magis nunc cum tot & tanta ſibi ſuiſque in ſtatu mundi hujus pollicita ſunt. Inferebat ergo, ſi aſpectum mundi & ſuorum conſanguineorum affiniumque opes diligeret, quæ ſibi promittebantur acceptaret; ſed quia nolebat ſuos fideles & ſeipſum, immo ſanctam matrem eccleſiam contra omne debitum juris necare & obruere, & conſentiendo quod concilium congregaretur in territorio Florentinorum, & præſertim in medio potentiæ ſuæ, eſſet necare & obruere ſanctam matrem eccleſiam, ſe, & ſuos fideles, propterea deliberabat nullomodo talibus aſſentire, ſed ſuam ſpem ponere in Domino & potius mortem pati.

A Conticentibus igitur pauliſper cunctis, dominus Gregorius dicens, ex quo non videbatur Carolo, quod illi territorium Florentinorum egredi vellent, nec ipſe debebat nec valebat ad loca Florentinorum accedere, & præſertim quia erant in centro dominii ſui; petiit a Carolo ſi modus reperiri valeret alius per quem vera & non violenta unio fieri poſſet, dicens ſi bonus reperietur, ſe plus unionem quam papatum diligere oſtenderet.

B Ad hæc Carolus dicebat, quod videbatur ſibi comprehendiſſe, ipſum nequaquam per procuratorem cedere velle, neque in manibus procuratorum, neque concordare inſuper poſſe ſe & adverſarios de loco in quo conveniant, & communi conſenſu celebrent concilium. Nullum igitur medium aliud conſpiciebat factibile cognita partium voluntate.

ACTA (a) [a]

C CONCILII PISANI anni MCCCCIX.

Ex mſ. S. Laurentii Leodienſis.

SESSIO I.

Sancta Synodus propter celebritatem feſtivitatis hodiernæ, quæ fuit pretium redemtionis noſtræ, & propter prolixitatem longæ proceſſionis, & ut omnes præſenti die ac nocte vacent & intendant devotioni D & orationi, ut Deus per ſui miſericordiam perficere dignetur, quod in ſpe ejus gratiæ feliciter inchoatur, ad laudem & gloriam ſui nominis, pacem, reintegrationem & unitatem eccleſiæ ſuæ ſanctæ ordinat, quod prima ſeſſio concilii generalis hic per Dei gratiam congregati, ſit cras de mane die martis XXVI. præſentis menſis Martii in iſto eodem loco in ſolis ortu, ita quod omnes convocati conveniant, & nomine dictæ ſanctæ ſynodi & omnium quorum intereſt peto, per omnes notarios hic aſſiſtentes fieri publica inſtrumenta, & ſic ab omnibus notariis fieri petiit & rogavit.

E Gregorius X. in generali concilio Lugdunenſi.

Fideli & devota profeſſione fatemur, &c.

Legitur in concilio Toletano XI. & habetur 5. q. 4. c. *In loco* quod eſt ultimum.

In loco benedictionis, &c.

Ut lectum & recitatum eſt, ut in generali concilio Lugdunenſi continetur, tenet, & profitetur, & firmiter credit hoc ſanctum & univerſale concilium, & omnia alia quæ de

(a) Vide obſervationem præviam ad acta, quæ hoc præceſſerunt concilium.

ſumma Trinitate & fide Catholica, ſacramentis eccleſiæ, & eccleſiæ unitate hactenus docuit & prædicavit, docet & prædicat ſancta Catholica eccleſia, firmiter tenens omnem hæreticum vel ſchiſmaticum cum diabolo & angelis ejus æterni ignis incendio participandum, niſi ante finem hujus vitæ catholice fuerit incorporatus & reintegratus eccleſiæ.

Sancta Synodus ordinat, quod ſecunda ſeſſio concilii generalis hic per Dei gratiam congregati, ſit cras de mane in ſolis ortu, videlicet die Mercurii xxvii. præſentis menſis Martii in iſto eodem loco, ita quod omnes convocati conveniant.

Sessio II.

Sancta Synodus ſeu hoc ſacrum generale concilium dominum Petrum de Luna Benedictum XIII. nominatum, & dominum Angelum Corrario Gregorium XII. nuncupatum de papatu contendentes, & quantum in eis eſt eccleſiam Dei notorie in ſchiſmate tenentes, legitime requiſitos & vocatos, & provocatos in cauſa ſchiſmatis & fidei ad hoc præſens ſanctum generale concilium, & omnia in eo agenda, non venientes ſeu legitime comparentes per ſe vel per alios, non termino ſtatuto ſatisfacientes, licet expectati poſt terminum per duas ſeſſiones, reputat, & decernit, & declarat in cauſa ſchiſmatis & fidei contumaces, ponitque in contumacia & defectu, & ordinat in eorum contumaciam ad ulteriora debere procedi, & prætendit fore, ordinans ſeſſionem aliam fieri die lunæ poſt dominicam in albis, quæ erit xv. dies futuri menſis Aprilis, ad quem diem ordinat præſens ſanctum concilium dominum cardinalem Tudertinum domino Gregorio adhærentem, & dominum Johannem Sabinenſem epiſcopum, S. Adriani & ſanctæ Mariæ *in Via lata* de Fliſco & de Chalanco vulgariter nuncupatos S. R. E. cardinales Benedicto adhærentes, de benignitate expectandos fore cum intimatione, quod ſi prædicti duo contendentes, & præfati domini cardinales non comparuerint in dicto termino, ad ulteriora procedere, eorum contumacia non obſtante. Ordinat nihilominus præſentem ordinationem in valvis præſentis eccleſiæ cathedralis affigi publice, ne de præmiſſis valeant ignorantiam allegare.

Univerſis & ſingulis, ſacra mandante ſynodo, tenore præſentium intimatur, quod hac die ſabbati penultima hujus menſis Martii in eccleſia cathedrali Piſana celebrata devote & ſolemniter miſſa pro unione ſacroſanctæ eccleſiæ ordinata, dictis in cantu litaniis & devotis orationibus, ac expletis aliis in talibus conſuetis, auditis quidem propoſitionibus & petitionibus deputatorum, advocatorum, & procuratorum ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ iniquis de papatu contendentium A auſibus laceſſitæ, proh dolor! immo diutiſſime laceratæ, per quas recenſito quod accuſata contumacia infraſcriptorum contendentium proxime lapſis in proceſſu hujuſce cauſæ deſcriptis terminis, petitum fuit eoſdem contendentes, etiam & adhærentes eis cardinales, & alias ad hujuſmodi concilium legitime vocatos reputari, decerni & declarari contumaces jam bis & nunc tertio prorogata ſeu continuata dies inſtat, in qua contendentes ipſi ac cardinales eis adhærentes & ceteri vocati comparere tenentur, accuſataque tandem legitime hac ipſa die contumacia præ- B dictorum, & petito eos contumaces reputari, decerni & declarari, ipſa ſancta ſynodus ſeu ſacrum generale concilium antedictum præfatis contendentibus & aliis legitime, ut ex proceſſu conſtat, ad valvas eccleſiæ vocatis & aliis ſervandis ſervatis, unanimi conſenſu & voto ſuper prædictorum contendentium & aliorum contumacia, reputavit, decrevit & declaravit per organum reverendiſſimi in Chriſto patris & domini domini * G. epiſcopi Præneſtini Pictavenſis vulgariter nuncupati, ſicut continetur in cedula cujus tenor de verbo ad verbum eſt talis: Sancta ſynodus, &c. C ideo ut ſi prælegitur ſerioſe. Super quibus quidem reputatione, decreto & declaratione præfatæ hujuſce eccleſiæ deputati petiverunt fieri unum vel plura publica inſtrumenta in proceſſu hujuſmodi cauſæ reaggravanda. Datum ubi & diebus quibus ſupra, anno a Nativitate Domini mccccix. indictione ii.

* Guidonis.

Sessio III.

Sancta & univerſalis ſynodus auditis, intellectis, & conſideratis omnibus & ſingulis ſupradictis, & quolibet tempore volens ma- D ture atque cum gravitate procedere, & eo attento potiſſime, quia fide digna relatione perceperat aliquos dominos cardinales, & quamplures valentes prælatos, ac nonnullorum prælatorum procuratores & nuncios in itinere eſſe ad ipſum ſacrum concilium venientes, & Piſas infra nonnullos dies applicare debere, cum quibus conſiderabat agenda omnia laudabilius & conſultius proceſſura, præſentem ſeſſionem hodiernam uſque ad diem xxiv. præſentis menſis Aprilis prorogavit, & continuare ſtatuit & decrevit, ordinans hujuſmodi continuativam prorogationem per cedulam in modum edicti ad val- E vas hujus eccleſiæ cathedralis Piſanæ affigi debere, ne de ipſa prorogatione contendentes prædicti & quatuor cardinales ſupra nominati valeant quomodolibet ignorantiam allegare.

Univerſis & ſingulis, ſacra mandante ſynodo, tenore præſentium intimatur, quod in eccleſia Piſana eadem ſynodo ſeu ſacro concilio generali congregato, cantata per dominum Bartholomæum epiſcopum Aletienſem miſſa B. Mariæ Virginis, dictis litaniis

niis

Digitized by Google

niis in cantu, & aliis ſervandis ſervatis, hac die lunæ de mane XV. hujus menſis Aprilis, quo pendebat terminus ad procedendum ad ulteriora contra Angelum Corrario GREGORIUM, & contra Petrum de Luna BENEDICTUM nuncupatos, de papatu perperam contendentes, ad quam etiam dominos Tudertinum Angelo, & Auxitanum, de Fliſco & de Chalanco cardinales Petro de Luna contendentibus prædictis adhærentes expectandos, in ultima ſeſſione decretum fuit, poſt auditos ambaxiatores ſeu nuncios illuſtris domini RUPERTI in regem Romanorum electi, præcipue facta per dominum advocatum & procuratores, ſeu promotores deputatos petitione, de novo contra Angelum & Petrum contendentes declaratos contumaces in præſenti decerni & declarari, quorum dictorum contendentium per ſe vel per alium non comparentium, ſeu huic termino & ſeſſioni non ſatisfacientium prius contumacia extitit accuſata, eadem ſancta ſynodus volens continuo non per rigorem, ſed cum debita manſuetudine procedere maxima, quia relatione fide digna accepit aliquos dominos cardinales & plures valentes privatos eſſe in via ad hanc ſacram ſynodum venientes, ſeſſionem præſentis XV. diei & actum ſeu actus ad ipſam diem pendentes contra contendentes & eis adhærentes præfatos uſque ad XXIV. diem ejuſdem menſis continuantes prorogavit, ordinans atque mandans præſentem continuationem & prorogationem in valvis ejuſdem eccleſiæ Piſanæ per præſens publicum edictum affigi, ne de hujuſmodi prorogatione contendentes & eis adhærentes prædicti poſſint quomodolibet ignorantiam allegare, cum intimatione quod ſi in dicta XXIV. die non comparuerint, nihilominus procedetur ad ulteriora, prout præfatæ ſanctæ ſynodo iſti videbitur, eorum ſeu cujuſlibet eorum contumacia non obſtante. Datum Piſis, die prædicta lunæ XV. Aprilis, II. indictione, anno Nativitatis Domini MCCCCIX.

SESSIO IV.

Lunæ XV. Aprilis, ad quam diem continuatum fuerat concilium in ultima ſeſſione præcedente, fuit concilium de mane congregatum in eccleſia metropolitana civitatis Piſanæ, ubi primo devote fuit miſſa de beata Virgine ſolemniter celebrata in plano cantu, per quemdam epiſcopum, dominis cardinalibus & aliis prælatis ibidem exiſtentibus, & ſedentibus in ſedes ſibi aſſignatas, ſecundum tempus ordinationis eorumdem: ita tamen quod domini cardinales erant & ſedebant in uno ſcamno quaſi præſidentes, & habentes dorſum ad altare, vultus autem ad epiſcopos & alios coram eis aſſiſtentes. Omnibus etiam dicta miſſa durante indutis ſuis veſtibus & cappis communibus. Qua miſſa celebrata per illum epiſcopum cum mitra aurifrigiata & ſine paſtorali baculo, nulla etiam benedictione facta ſolemni, ſed ea ſola quam ſimplex ſacerdos facere conſuevit in fine miſſæ. Tunc omnes cardinales & alii prælati exuerunt ſuum habitum, & ſe induerunt cappis ſericis ſeu pluvialibus cum ſingulis mitris, ſcilicet albis & ſimplicibus.

Poſtmodum ſtatim incœpit cantor quidam iſtam antiphonam: *Exaudi nos, Domine, quoniam benigna eſt miſericordia tua, ſecundum multitudinem miſerationum tuarum reſpice nos, Domine;* cum Pſalmo & *Gloria Patri*, ſecuta ſtatim oratione per unum cardinalium dicta. Deinde dixit diaconus, *Orate;* quo dicto, omnes proſtrati oraverunt ſub ſilentio quaſi per ſpatium dicendi pſalmum *Miſerere mei Deus.* Oratione facta, prædictus cardinalis legit cum cantu quamdam orationem, ſcilicet iſtam: *Deus, qui diverſitatem gentium in tui nominis confeſſione adunaſti, da ut renatis fonte baptiſmatis una ſit fides mentium, & pietas actionum. Per Dominum.* Subſequenter dicta proſtratione durante, decantata fuit letania, in qua multæ fiunt preces & rogationes ſpeciales materiam præſentem tangentes & reſpicientes, ut ſic: *Ut eccleſiam tuam ſanctam & omnes eccleſiaſticos ordines in ſancta religione Chriſtiana regere, dirigere, & ſanctificare digneris, Te rogamus,* &c. Item, *Ut omnes inimicos eccleſiæ humiliare digneris, te rogamus,* &c. *Ut hanc ſanctam ſynodum dirigere,* &c. Finita autem letania, prædictus dominus cardinalis dicit orationes propter hoc ſpecialiter factas. Quibus finitis, clamat diaconus: *Erigite vos*, & ſtatim alius diaconus cardinalis legit evangelium indutus tunica. Quo dicto, iterum ſequitur quædam oratio per primum cardinalem dicenda. His vero peractis, præceptum fuit ut omnes exirent, præter eos qui poterant & debebant ibidem intereſſe, quod fuit executioni demandatum.

Deinde quidam nominatus magiſter Conradus de Suſato petiit audientiam, ut in præſentia concilii proponeretur intentio domini RUPERTI regis Romanorum, quam habebat ad unionem ſanctæ Dei eccleſiæ. Cujus petitione audita, domini cardinales quaſi præſidentes ibidem, ut ſupra præmiſi, miſerunt notarios ad ſingulas ſedes aliorum prælatorum & procuratorum, ad petendum ſua vota ſuper audientia prædicta concedenda vel deneganda, in qua concedendam omnes conſenſerunt, & ſic eis conceſſa fuit. Tunc non ille magiſter Conradus, ſed dominus epiſcopus Verdenſis collega prædicti Conradi aſcendit cathedram, ubi fecit quamdam arengam aſſumens thema *Pax vobis.* Quo aliquantulum deducto, dixit ſe eſſe miſſos ad concilium præſens pro parte ſereniſſimi & illuſtriſſimi principis RUPERTI regis Romanorum ſemper auguſti, &c. Et deinde præmiſſis quibuſdam proteſtationibus & excuſationibus, dixit: Intendo difficultare & impugnare acta & agen-

da in dicto concilio. Plura dubia quaſi objective, & quæſtiones propoſuit, requirendo finaliter mutationem loci dicti concilii, & multa alia, de quibus conſtare plenius poteſt per tenorem & copiam dictorum propoſitorum.

Hac igitur propoſitione ſic facta, domini cardinales præſidentes per organum domini cardinalis Peneſtrini dixerunt præfatis dominis ambaſſiatoribus, quod ſe retraherent, & concilium ſuper ſua requiſitione deliberaret. Quo facto, concilium deliberavit, & eiſdem reſpondit, quod mandatum, ſi quod a rege Ruperto haberent ſuper præmiſſis proponendis, exhiberent, & quod ſuas petitiones, dubia, ac quæſtiones ac propoſita in ſcriptis traderent, ut plenius ſuper eiſdem poſſit eiſdem ſatisfieri, & plenius valerent informari & dominus eorumdem. Et licet hujuſmodi reſponſionem prima facie non acceptarent præfati nuncii, ſed potius recuſarent tradere & procuratorium & ipſa dubia ſive objecta: tandem rationibus convicti, præmiſſa tradere conſenſerunt & promiſerunt. Et tunc dictum fuit, quod in prima futura ſeſſione dicti concilii reſponderetur & ſatisfieret eorum dubiis & quæſtionibus per eos propoſitis. Et ulterius fuit ordinatum, quod de ſingulis provinciis aliqui deputarentur ad videndum ipſa dubia. Et ſimiliter domini cardinales aliquos ex eis ad hoc deputarent qui haberent conferre, & deliberatione facta, providere de condecenti reſponſione prædictis nunciis facienda.

Hoc ſic concluſo, ſtatim generalis advocatus concilii pro & nomine procuratoris & promotoris cum concilio deputati publice requiſivit, quod duo contendentes, & cardinales eiſdem adhærentes numero quatuor, quorum tres domino Benedicto, ſcilicet de Chalanco, de Fliſco & Auxitanus, & Gregorio unus adhærent, evocarentur in valvis eccleſiæ comparituri in hoc ſacro concilio, &c. Cum debite citati & vocati fuiſſent, accuſando eorum contumaciam, niſi legitime per ſe vel procuratores idoneos comparerent. Qua requiſitione facta, duo cardinales vel tres vel quatuor archiepiſcopi & epiſcopi una cum notariis, ut teſtibus, venerunt ad valvas eccleſiæ, & inde poſtmodum reverſi, retulerunt quod ſolemniter & debite vocaverant prædictos, de quibus & pro quibus nullus comparuit. Et tunc ad promotoris inſtantiam reputati ſunt contumaces per concilium. Poſtmodum per unum de dominis cardinalibus dictum fuit, quod plures erant prælati & domini ac viri ſolemnes ad concilium venturi, quorum præſentia erat concilio profutura, & ideo ſi videbitur expedire, dies ſeſſionis concilii continuaretur & prorogaretur uſque ad XXIV. dicti menſis Aprilis, & interim legerentur propoſita nunciorum dicti regis Ruperti, & ordinaretur de

A reſponſione eadem die facienda, ut eſt dictum. Et ſic fuit ordinatum & concluſum de conſenſu in concilio aſſiſtentium.

Sessio V.

Mercurii XXIV. menſis Aprilis fuit quinta ſeſſio concilii generalis in eccleſia majori, ubi celebrata primo miſſa ſolemniter de Angelis per quemdam epiſcopum modo ſupra præmiſſo in proxima præcedenti ſeſſione, & aliis ſolemnitatibus præmiſſis, vocati fuerunt duo contendentes, ſed non cardinales eis adhærentes, ſcilicet in valvis eccleſiæ eo modo quo ſupra præmiſſum eſt, & quia nullus ex
B eis vel pro eis comparuit, accuſata & adjudicata eorum contumacia extitit, promotore inſtante. Et poſtmodum licet ordinatum fuiſſet in proxima præcedenti ſeſſione, quod nunciis regis Ruperti ſuper dubiis ſuis & eorum propoſitis hodie reſponderetur; quia tunc præcedente tempore de Piſa hoſpite inſalutato receſſerant, dimiſſa per eos quadam appellatione clam & occulte; præfatis eorum dubiis hac die reſponſum non extitit, & etiam quia factis duorum contendentium viſis & auditis, reſponſio clarior poterat ad prædicta dubia haberi. Igitur hac die pro
C fundanda hujus ſacri concilii intentione, lecta fuit quædam prolixa ſcriptura (a) per modum libelli & articulorum contra ipſos contendentes, facta eorum continens, & publice propoſitæ concluſiones, ad quas tendit promotor hujus concilii inferendo. Et inſuper quamvis facta in dicta ſcriptura contenta & narrata dicerentur eſſe notoria, nihilominus ad majorem eorum pacificationem adviſatum fuit fore expediens, quod procederetur ad eorum probationes; ad quas recipiendas eligerentur aliqui notabiles viri per nationes vel provincias, prout videbitur expedire. Quibus peractis, continuata fuit ſeſſio ad
D diem Lunæ inde proximo ſequente. [a]

Sessio VI.

Martis XXX. & ultima die menſis Aprilis fuit ſexta ſeſſio ſanctæ ſynodi univerſalis in eccleſia Piſana, in qua ſupervenerunt plures Anglici epiſcopi, abbates, doctores, & alii cum magna comitiva ſæcularium dum miſſa cantaretur. Qua celebrata, & aliis ſolemnitatibus ſolitis adimpletis, primus dictorum Anglorum in ordine, ſcilicet Saliſberienſis, ſtatim cathedram aſcendit, incipiens ſermonem ſuum per hoc thema: *Juſtitia & judicium præparatio ſedis ejus.* Quod quidem
E thema deduxit prolixe, inducendo concilium & prælatos ad inſequendum voluntatem divinam, & non propriam vel humanam, & ut omnem carnalem affectionem & appetitum dominandi abjicerent, ſenſus ſuos ſubjicientes rationi ac diſpoſitioni divinæ, qua-

(a) Extat hæc ſcriptura in Spicilegii tom. 6. in actis quintæ ſeſſionis concilii Piſani.

Digitized by Google

tenus omni ſemota carnali affectione, odio, favore, timore & amore, ſtuderent providere eccleſiæ & ſedi apoſtolicæ de paſtore, qui in vera caritate vellet Chriſtum ſequi & utilitati ſubditorum intendere. Finaliter completa propoſitione dixit per hæc verba: » R. patres & domini, ex parte ſereniſſimi & illuſtriſſimi principis regis Angliæ, &c. dominorum prælatorum & cleri totius regni venimus ad concilium, cum bona & ſufficienti ac neceſſaria poteſtate faciendi & conſentiendi ea, quæ per hoc ſanctum concilium vel majorem ac ſaniorem partem ipſius videbuntur facienda, noſque offerimus facturos quicquid pro bono & utilitate eccleſiæ poterimus. Poſtmodum ſupplicavit concilio, quod vellent regratiari domino patriarchæ & aliis de regno Franciæ, ſpecialiter autem domino gubernatori Januæ, & univerſitati Pariſienſis ſtudii de gratiis, libertatibus & donis ſibi & aliis venientibus ad dictum concilium, ob ipſius concilii reverentiam & favorem multipliciter factis & impenſis.

Hoc facto, quia propoſitio dicti domini epiſcopi Saliſberienſis longa fuit, nihil de principali proceſſu actum fuit nec extitit, præter hoc quod illico aſcendit cathedram advocatus fiſcalis, ubi propoſuit, quod licet in proxima ſeſſione præcedenti deliberatum fuiſſet, hac die nominari debere nomina dominorum commiſſariorum electorum ad recipiendum teſtes, litteras, inſtrumenta, &c. cauſam contra dictos contendentes tangentia; tamen quia plures viri ſolemnes, inter quos nominant Anglicos & nuncios electorum imperii tam ſæculares & eccleſiaſticos nondum propter tardum eorum adventum potuerunt ſuper hoc deliberare & debite informari potuiſſe. Ideo quia eadem die dicta nominatio non poterat expediri, petiit continuationem hujus diei fiendam, ſi placeret concilio, uſque ad diem ſabbati ſequentis, quæ erit IV. menſis Maii. Subjungens inſuper quod tam epiſcopus Verdenſis pro ſe & ſuis complicibus alias publice in concilio, prout ſupra tactum eſt, propoſuiſſet multa adinventa falſa, ſcandaloſa & injurioſa, quæ non credebantur procedere de mente & conſcientia regis RUPERTI, in regem Romanorum, ut dicebat, ſecundo electi, cujus oratores ſe eſſe dicebant. Ad quæ quidem propoſita hodie foret reſpondendum per ordinationem concilii, prout eiſdem oratoribus fuerat oblatum; quia cum de ſynodo ſancta abſque licentia receſſerant, pœnas juris incurrendo, de quarum proſecutione proteſtatus eſt, ordinatum fuit, quod reſponſio hodie fienda ad illa talia qualia dubia differretur in primam futuram ſeſſionem, petita prius per ſingulos eorum ſuper hoc deliberatione. In hac ſeſſione concilii generalis comparuit dominus patriarcha, in qua præſedit ſedens in medio duorum antiquorum cardinalium, non tamen miſſa durante, quia tunc ſedit poſt dominum camerarium Narbonenſem archiepiſcopum, ſed ſtatim miſſa dicta, & indutus pluviali & mitra alba tranſivit ad locum præſidentis.

SESSIO VII.

Sabbati IV. menſis Maii fuit ſeptima ſeſſio ſacri concilii univerſalis in loco ſolito, ubi primo miſſa de S. Spiritu per quemdam epiſcopum celebrata, & aliis ſolemnitatibus ſynodi factis, prout ſupra in IV. ſeſſione dictum eſt, quidam ſolemnis doctor de ſtudio Bononienſi, Petrus de Anchorano vocatus, aſcendit pulpitum dictæ eccleſiæ, quod eſt quaſi in medio ejuſdem, & ibidem propoſuit reſponſiones ad quæſtiones (a) & dubia per ambaſſiatores regis RUPERTI ſuperius nominati alias motas & factas, omnibus præſentibus qui voluerunt intereſſe, nemine rejecto, improbando primo factum ipſorum nunciorum ſeu oratorum, & oſtendendo quod dicta dubia moveri non debuerant. Secundo repetiit ſuccincte effectum dictorum dubiorum, quaſi ea ſummando. Tertio fundavit intentionem concilii ex adverſo. Quarto, reſpondit ad dictas quæſtiones & eorum rationes. Deinde per advocatum fiſcalem petitum fuit, quod nominarentur qui audituri & recepturi erant teſtes, inſtrumenta, probationes, &c. ſuper factis contra dictos dominos contendentes propoſitis in præcedenti ſeſſione, & ipſorum factorum notorietate, prout alias per concilium fuerat appunctuatum; qui tunc nominati fuerunt, & cum eiſdem ad petitionem dominorum cardinalium duo ex eis fuerunt nominati, qui de conſenſu concilii in dicta receptione intereſſent. Quibus omnibus ſic nominatis per concilium de omnium conſenſu conceſſa fuit eiſdem commiſſio ad præmiſſa faciendum. Poſtmodum dictum fuit, quod ſi videretur expedire, & placeret concilio mitterentur aliqui ad LADISLAUM regem Siciliæ ab aliquibus nuncupatum, petituri ut huic concilio nullum præſtaret impedimentum, ſed faveret, &c. Super quo tunc nihil extitit deliberatum, nec concluſum. Sed continuata fuit dies hujuſmodi concilii ad diem Veneris proximam ſequentem, quæ erat decima dies dicti menſis Maii, & interim reciperentur probationes.

SESSIO VIII.

Die Veneris decimâ menſis Maii fuit octava ſeſſio in loco & hora ſolitis, ubi miſſa ſolemniter celebrata, &c. advocatus fiſcalis unà cum promotore, &c. nomine dicti procuratoris petiit & requiſivit unionem duorum collegiorum rite, juſte & canonice fuiſſe & eſſe factam pro bono tam pii negotii, ſic-

(a) Hæc dubia & ad eadem reſponſiones extant ſeparatim in mſ. codice S. Laurentii, & in Spicilegio tom. 6. in quinta ſeſſione concilii Piſani.

Digitized by Google

que decrevit declarari, approbari & pronunciari per ſanctam ſynodum. Secundo, petiit convocationem hujus concilii per dominos cardinales utriuſque collegii factam fuiſſe rite, juſte, canonice & legitime, loco ac tempore competenti, habili, tuto, libero, & idoneo, & ſecuro, ac convenienti, & ſic decretum pronunciari & approbari. Tertio, quod ipſa ſancta ſynodus decernat, declaret & pronunciet hanc ſanctam ſynodum eſſe generale & univerſale concilium, repræſentans univerſalem eccleſiam catholicam, ſibique competere tamquam ad unicum judicem ſuperiorem in terris, cognitionem, deciſionem, & omnimodam determinationem hujus cauſæ contra iſtos duos de papatu contendentes, & ut dicitur colludentes, cum omnibus pertinentibus, emergentibus, incidentibus & connexis, & eam tangentibus. Quarto, quod cum terminus datus ad producendum, recipiendum & examinandum teſtes fuiſſet nimis brevis, maxime cum infra eumdem terminum inciderint tria feſta, ſcilicet dominica, feſtum (a) B. Johannis apoſtoli, & apparitio B. Michaelis, quatenus daretur alius terminus ad hoc faciendum competens & idoneus. Hoc dicto, ſubjunxit dictus advocatus, quod ſi hæc concilio placerent, hoc exprimerent: ad quod multi alta voce ſtatim reſponderunt, placet. Nihilominus poſtea per notarios, teſtibus eiſdem aſſiſtentibus, & etiam per alios ad hæc deputatos ſigillatim inquiſita fuerunt vota ſingulorum ſuper præmiſſis: & repertum fuit omnes in præmiſſis conſentire, paucis exceptis, videlicet tribus aut quatuor. Deinde hac inquiſitione facta & relata, quidam doctor de juſſu &c. aſcendit pulpitum, qui nomine quo ſupra petiit, requiſivit & poſtulavit, quod dicta ſancta ſynodus decerneret, pronunciaret & declararet licuiſſe, potuiſſe & debuiſſe ſe ſubſtrahere ab obedientia dictorum contendentium a tempore quo deſierunt proſequi unionem eccleſiæ per viam mutuæ ceſſionis, juxta præceptum Domini per prophetam dicentis: *Recedite a tabernaculo impiorum, ne ſimul involvamini in peccatis eorum.* &c. Et ſubjunxit, quod ſi concilio placeret, hoc dicerent: quo dicto, reſponſum fuit alta voce per conjunctam multitudinem, *Placet, Placet.* Dicunt tamen aliqui, quod ſuper iſto fuit contradictio quorumdam cardinalium, inter quos audivi nominare Peneſtrinum. His peractis, dominus patriarcha tunc præſidens & ſedens in medio dominorum cardinalium, ſurrexit de ſede ſua, & tunc aſcendit pulpitum, aſſiſtenteque domino epiſcopo Saliſberienſi, qui primus eſt inter Anglicos, cœpit idem patriarcha legere cedulam continentem in effectu decretum, declarationem, pronunciationem & approbationem ex parte ſanctæ ſynodi factam de omnibus & ſingulis per promotorem & advocatum petitis, aſſignando terminum ad octavam diem ſequentem, quæ erit XVII. Maii, ad producendum, & examinandum, & recipiendum dictos teſtes, & aliàs ad procedendum, prout juris eſſet, continuata fuit ſeſſio concilii proximo futura. Pronunciatio autem talis eſt.

» Sancta ſynodus, habita plena & matura deliberatione, decernit, pronunciat, & declarat unionem & conjunctionem factam de duobus collegiis dominorum S. R. E. cardinalium fuiſſe & eſſe legitimam & canonicam, ipſamque ſua auctoritate roborat, approbat & confirmat pro bono tam ſancti & pii negotii, ac evidenti & eminenti neceſſitate univerſalis eccleſiæ catholicæ, extirpationis ſchiſmatis, ac unionis & reintegrationis ipſius eccleſiæ, & etiam hanc ſanctam ſynodum per dominos cardinales utriuſque collegii ad tantum bonum ſimul unitos & congregatos tempore congruo, & in loco tuto & habili & idoneo, ſecuro & libero, rite, debite & canonice convocatam. Declarat inſuper, pronunciat & decernit per Dei gratiam hic eſſe generale concilium repræſentativum totius univerſalis Catholicæ eccleſiæ rite, juſte & rationabiliter fundatum & congregatum, & ad hoc generale concilium, tamquam ad unicum ſuperiorem & judicem in terris pertinere hujus cauſæ & omnium propoſitorum contra dominos BENEDICTUM & GREGORIUM nominatos contendentes, ſeu, ut aſſeritur, colludentes de papatu, cognitionem, examinationem, deciſionem, & omnimodam determinationem, ac omnium & ſingulorum ad dictam cauſam pertinentium, quoquomodo dependentium, incidentium ſeu emergentium ex præmiſſis. Item, ſancta ſynodus, habita matura & plena deliberatione ex cauſis præmiſſis, pro ſecunda dilatione ad producendos teſtes ſtatuit terminum ab hodie ad octo dies, quæ erit XVII. menſis Maii, & ad illum diem aſſignat proximam ſeſſionem.

SESSIO IX.

Die Veneris XVII. menſis Maii fuit IX. ſeſſio concilii, in qua poſt miſſam & alia conſueta, ad petitionem promotorum fuit pronunciata per patriarcham ad hoc de conſenſu ſingulorum de concilio deputatum quædam cedula ſuper expeditione hujus diei, factis primo per advocatum petitionibus, & ſecuto conſenſu ſingulorum de concilio ſuper eiſdem petitionibus. Fuit etiam petitum, quod ut melius & cum majori concordia poſſit procedi, ſi contigerit in poſterum, durante concilio, aliquos, cujuſcumque ſtatus exiſtant, ſituatos eſſe vel fore in aliquibus majoris vel minoris ordinis, &c. quod hoc non poſſit generare præjudicium, vel jus novum adquirere, ſed cuilibet remaneat ſua prærogativa illæſa, quod concorditer conceſſum eſt. Tenor autem cedulæ talis eſt.

» Sancta & univerſalis ſynodus hic in Chri-

[a] Vulgo dictum S. Johannis ante Portam Latinam.

Digitized by Google

» ſti nomine congregata, declarat, pronunciat & decernit ex juſtis & rationabilibus cauſis a Petro de Luna, qui Benedictus XIII. & Angelo Corrario, qui Gregorius XII. dicebantur, improbe contendentibus de papatu, & ab ipſorum cujuſlibet obedientia licuiſſe recedere libere & impune, videlicet a præfato Benedicto ab eo tempore, quo viam ceſſionis per eum ſolemniter juratam realiter proſequi, & eam affectualiter adimplere damnabiliter omiſit: & a præfato Gregorio ex eo tempore, quo viam ceſſionis per eum juratam & ſolemni voto firmatam & promiſſam realiter proſequi & damnabiliter adimplere prætermiſit.

» Inſuper eadem ſancta ſynodus ex cauſis quibus ſupra pronunciat, ſtatuit, ordinat, & decernit præfatis contendentibus de papatu, & ipſorum cuilibet, qui canonice requiſiti & vocati in præſenti cauſa ſchiſmatis & fidei, fuerunt declarati legitime contumaces fore a cunctis Chriſti fidelibus omnimodam obedientiam ſubſtrahendam ex nunc & inantea ab omnibus pro ſubſtracta haberi, & ita obſervandum decernit, pronunciat atque mandat.

» Proceſſus autem & ſententias, condemnationes, privationes, nihilitates, conſtitutiones, & cenſuras quaſcumque per ipſos contendentes in ipſorum alterum in præjudicium unionis eccleſiæ, aut proſecutionis ejuſdem contra ſubſtractos aut in poſterum ſubſtrahendos factos & in poſterum fiendos hæc ſancta ſynodus decernit & declarat caſſos exiſtere, & nullius eſſe roboris vel momenti, & eoſdem caſſat & annullat, quatenus de facto proceſſerunt, aut in futurum procedent.

» Item, eadem ſancta ſynodus in favorem fidei, & pro ſchiſmatis exſtirpatione, ac lacerata eccleſia unienda & pacificanda, decernit, pronunciat & declarat, omnes cujuſcumque ſtatus, etiamſi cardinalatus præfulgeant dignitate, qui in cauſa præſenti ſunt aut eſſe poſſunt judices ſeu conjudices in concilio, etiam eſſe poſſe legitimos teſtes, eorumque tam teſtimoniis, quam ſententiis fidem eſſe indubiam adhibendam.

» Item, cum propter diverſitatem & prolixitatem articulorum in præſenti cauſa productorum poſſet teſtium examinatio diſpendioſe protelari, propterea ſancta ſynodus decernit, pronunciat, & declarat, quod domini commiſſarii ſeu examinatores ad hoc per ſanctam ſynodum deputati, poſſint dictos articulos declarare, ſpecificare, & in eiſdem addere, detrahere & mutare, ac etiam novos articulos de novo recipere, & ſuper eis teſtes examinare, & interrogatoria facere, prout utilitati & accelerationi cauſæ viderint expedire, & mittere etiam extra locum concilii, maxime Florentiam, ad recipiendum & examinandum teſtes, & ex prædictis cauſa cognita & deliberata, dat, ſtatuit & decernit, tertiam dilationem ad probandum, & teſtes producendum, & ad ulteriora procedendum, prout eidem ſanctæ ſynodo videbitur expedire, diem Mercurii proximam, quæ erit XXII. hujus menſis, ad quam diem ſtatuit & ordinat proximam ſeſſionem. «

Dum vero peterentur vota ſingulorum ſuper præmiſſis, omnibus in eiſdem conſentientibus, contradixit unus Anglicanus cortiſanus de ſervitoribus (a) Errorii, cui propter contradictionem petitum eſt, an mandatum haberet eſſendi in concilio: quo reſpondente, quod nullum habebat mandatum, ſtatim cum confuſione ejectus de concilio, & tamdem ad ſciendum quis eſſet, & cauſam adventûs & contradictionis, & unde veniret, miſſus eſt in carcerem. [a]

Sessio X.

Mercurii XXII. menſis Maii fuit decima ſeſſio concilii generalis, ubi miſſa per dominum Turonenſem archiepiſcopum celebrata, & aliis ſolitis ſolemnitatibus adimpletis, petitum fuit a ſingulis de concilio per aliquos ad hoc deputatos, & etiam per advocatum & promotorem, an placeret concilio quod domini epiſcopi Cameracenſis & Atrebatenſis irent ad dominum gubernatorem Januæ & Januenſes, videlicet Cameracenſis ex parte concilii, & Atrebetenſis ex parte collegii pro certis negotiis, &c. quod omnibus placuit.

Poſtmodum per præfatos advocatum nomine promotoris petitum extitit, quod cum dati fuiſſent plures termini ad producendum, recipiendum & examinandum teſtes ſuper articulis & eorum notorietate alias propoſitis in concilio contra duos contendentes, & domini ad hoc deputati multos recepiſſent & examinaſſent, ipſique duo contendentes citati fuiſſent ad videndum & audiendum eorum publicationem, quatenus ad hoc vocarentur, qui ſi non comparerent, aut eorum alter per ſe vel alium, accuſabant eorum contumaciam. Et ipſa adjudicata, petierunt dictas atteſtationes publicari, de qua petitione & requiſitione petierunt inſtrumenta, &c. Qua petitione facta, de beneplacito & aſſenſu concilii duo ex dominis cardinalibus, & cum ipſis domini archiepiſcopi Januenſis & Piſanus, una cum notariis & teſtibus iverunt ad valvas eccleſiæ vocatum præfatos contendentes. Quibus reverſis, petito per promotorem, quod de hujuſmodi vocatione, &c. fieret relatio; unus ipſorum dominorum cardinalium retulit pro ſe & aliis qui cum ipſo fuerant, quod præfatos contendentes vocaverunt ad præmiſſa, quorum nullus aut eorum nomine pro ipſis comparuit. Et tunc reputati ſunt contumaces per patriarcham præſidentem.

[a] Errorium vocat Gregorium XII. propterea quod ſubſtracta ei obedientia, errans vix ſciret ubi reclinaret caput.

Digitized by Google

Deinde per advocatum & promotores præfatos petitum extitit, quod in prædictorum contendentium contumacia publicarentur atteſtationes teſtium per dominum archiepiſcopum Piſanum, ſi placeret concilio. Quod omnibus placuit. Et tunc idem dominus archiepiſcopus cathedram ad hoc deputatam aſcendit, ubi narravit quod cum domini commiſſarii ad hoc per concilium deputati multos teſtes recepiſſent, & examinaſſent in cauſa ſchiſmatis & fidei contra duos perperam contendentes de papatu, ipſiſque pro contumacibus reputatis, ſibi fuiſſet injunctum, quod eaſdem atteſtationes publicaret. Primo dixit ſe publicaturum eas generaliter, deinde ſpecialiter. In genere namque dixit quod omnes articuli contra præfatos contendentes propoſiti & maxime ſubſtantiales ſunt prolati, veri, notorii & publici. In ſpecie autem dixit, quod ut melius clarius & lucidius appareret, de ipſorum ſingulorum probatione, ſinguli articuli legerentur per unum de notariis qui ipſas atteſtationes redegerant in ſcriptis, & in fine ſingulorum articulorum publicaret idem dominus archiepiſcopus per quos teſtes articulus probatur. Iſte articulus in prima ſui parte probatur verus & notorius per quindecim teſtes, de quibus tres ſunt cardinales, unus patriarcha, ſex epiſcopi, unus abbas, tres doctores juris, & unus licentiatus in decretis. Secunda pars ejuſdem articuli probatur vera & notoria per quindecim teſtes, quorum tres ſunt cardinales unus patriarcha, quinque epiſcopi, unus abbas & quatuor legum doctores, & unus licentiatus in decretis. Tertiæ pars quæ incipit: *Et tunc illico* probatur vera & notoria per IX. teſtes, quorum unus eſt cardinalis, unus patriarcha, tres epiſcopi, unus abbas, duo doctores & unus licentiatus in decretis. Deinde ſtatim notarius legit ſecundum articulum. Quo lecto dixit dictus dominus archiepiſcopus Piſanus: Iſte ſecundus articulus probatur verus & notorius per octo teſtes, quorum tres ſunt cardinales, unus epiſcopus, unus electus ad eccleſiam cathedralem, duo doctores, unus licentiatus in decretis. Poſtmodum notarius cœpit legere tertium articulum & ſecuta fuit publicatio eo modo quo nunc ſupradictum eſt, & ſimiliter factum fuit de ſingulis articulis ſequentibus uſque ad vigeſimum articulum incluſive. Et quia propter magnum numerum aliorum articulorum ſequentium non potuit hodie perfici publicatio, petiit idem dominus archiepiſcopus publicationem reſiduorum differri atque in craſtinum, ſi placeret concilio. Et hoc omnibus placuit. Sicque receſſerunt domini de concilio.

SESSIO XI.

Jovis XXIII. Maii fuit XI. ſeſſio concilii, in A qua poſt miſſæ celebrationem & alia conſueta, perfecit dominus Piſanus publicationem teſtium, quam heri inchoaverat, ſcilicet uſque ad ultimum articulum qui eſt XXXVII. Deinde lecti fuerunt per eum quinque novi articuli ab aliis ſuper additi per dominos examinatores, qui hæc poterant vigore ſuæ commiſſionis, ſuper quibus etiam teſtes receperant & examinaverant, publicavit eorum depoſitiones eo modo quo de aliis præmiſſum eſt. Quibus peractis, advocatus concilii pro & nomine promotoris etiam petiit & requiſivit formaliter iſto modo: Reverendiſſimi B patres, audiviſtis ſufficientem & plenam relationem factam & hic in veſtrum & totius ſanctæ ſynodi præſentia recitatam per reverendum patrem dominum archiepiſcopum Piſanum, de mandato reverendiſſimorum in Chriſto patrum dominorum cardinalium Laudenſis & S. Angeli ſenioris, & dominorum prælatorum, & aliorum commiſſariorum & examinatorum in præſenti cauſa per hanc ſanctam ſynodum deputatorum, & ex eorum authentica & ſufficienti relatione clare conſtat omnia & quæcumque propoſita & producta contra duos BENEDICTUM & GREGO- C RIUM contendentes, immo verius colludentes de papatu eſſe publica manifeſta & notoria, ita quod non poſſint aliqua tergiverſatione celari, propterea peto, ſupplico & requiro nomine, & pro parte promotoris & procuratoris, ad perſecutionem cauſa præſentis per hanc ſanctam ſynodum deputatorum, per eamdem ſanctam ſynodum pronunciari, decerni, & declarari omnia & ſingula in dicta petitione contenta eſſe vera, publica, manifeſta, & notoria, & ſuper eis tamquam veris ſufficienter probatis, publicis, manifeſtis & notoriis, ad ulteriora procedendum, prout tam magnæ neceſſitati eccleſiæ D ac pertinaciæ, contumaciæ & obſtinationi dictorum BENEDICTI & GREGORII hæc ſancta ſynodus viderit expedire.

Poſtmodum petita fuit deliberatio concilii per dictum advocatum, an ſcilicet placeret, quod ad audiendum determinationem ſanctæ ſynodi ſuper dictis petitis & requiſitis, & interim ad deliberandum ſuper eis aſſignaretur terminus ad diem ſabbati proximam, quod placuit concilio. Et tunc per dictum archiepiſcopum fuit pronunciatum in hunc modum: Sancta ſynodus, audita dicta relatione ſtatuit terminum ad deliberandum E & audiendum determinationem ſacri concilii ſuper dictis petitis & requiſitis ad diem ſabbati proximam, quæ erit XXV. menſis præſentis Maii, & ad ulteriora procedendum prout ſanctæ ſynodo videbitur, ad quam diem ſtatuit proximam ſeſſionem, & ordinatum quod ipſi duo contendentes citarentur, fuitque tunc citatorium in valvis eccleſiæ appoſitum in una cedula.

Eadem die poſt prandium fuit congrega-

Digitized by Google

tio generalis dominorum de concilio in eccleſia S. Martini ſuper forma ferendæ ſententiæ interlocutoriæ, ſuper notorietate articulorum, &c. Et fuit data quædam cedula, quæ per ſingulas provincias viſitata fuit & correcta. In fine concilii venit quidam, & præſentavit dominus cardinalibus quaſdam bullas clauſas a PETRO DE LUNA eiſdem tranſmiſſas, quas nullus de ſua obedientia quondam voluit recipere; ſed dominus cardinalis Mediolanenſis eas recepit, inſtigante domino patriarcha, ut videretur tenor earum per quas in effectu prohibet cardinalibus, ne procedant ad quemcumque tractatum alium eligendi in papam, & magnam narrationem ponit, tandem ferendo ſententias latas, eo ipſo, contra non parentes dictis litteris, excommunicationis, depoſitionis, degradationis, inhabitationis, &c. Et ulterius per eaſdem ratificat, approbat, & confirmat alias bullas & conſtitutiones per eum contra ſubſtrahentes vel appellantes a ſede apoſtolica latas, editas, & emanatas, & multa alia continebant, de quibus, earum tenore audito, multi lætati ſunt, quia per eas apparebat eum fuiſſe vocatum ad præſens concilium. Item, conſtabat de ipſius pertinatia, obſtinatione & contumacia. Item, per eas apparebat quod fruſtra amplius expectaretur, &c. Immo plus ſecundum plurimorum judicium operabantur ad ejus convictionem, quam multorum teſtium probationes.

SESSIO XII.

Sabbati xxv. Maii vigilia Pentecoſtes domini fuit xii. ſeſſio concilii. Primo miſſa de B. Virgine per epiſcopum Saonenſem celebrata, dictiſque & peractis aliis precibus & ſolemnitatibus aſſuetis, ad petitionem advocati fiſcalis, &c. duo domini cardinales diaconi, una cum quibuſdam aliis prælatis notariis & teſtibus iverunt ad valvas, eccleſiæ vocatum ipſos contendentes, quorum dominorum cardinalium relatione facta, ſcilicet quod nemo eorum per ſe vel per alium comparuit, reputati ſunt contumaces, & per dominum patriarcham pronunciatum extitit ut ſequitur: Sancta ſynodus, attenta eorum de quibus agitur notorietate, de qua per factorum evidentiam, depoſitiones teſtium, & alia documenta legitime conſtat, habita ſuper his matura deliberatione, pronunciat, decernit, & declarat, crimina, delicta & exceſſus, & alia ad deciſionem neceſſaria in proſecutione præſentis cauſæ deducta, contra Petrum de Luna & Angelum Corrario de papatu contendentes per promotores ſeu procuratores per hanc ſanctam ſynodum deputatos fuiſſe & eſſe notoria, & tamquam ſuper notoriis fuiſſe & eſſe ad ulteriora procedendum, & ſicut in cauſa in qua imminet ſcandalum, & periculum notorium eſt in mora. Poſtmodum fuit petitum an placeret quod domini cardinales eligerent aliquas perſonas idoneas mittendas apud Senas & Lucam pro bona, juſta & utili cauſa. Inſuper quod placeret concilio quod domini commiſſarii ad examinandum teſtes alias deputati poſſent recipere quaſcumque probationes uſque ad finem cauſæ. Ulterius quod ad diem Mercurii proximam aſſignaretur proxima Seſſio ad deliberandum & determinandum de die ad quam citarentur duo contendentes ad audiendum jus & definitivam ſententiam. Quæ omnia placuerunt.

SESSIO XIII.

Mercurii xxix Maii fuit xiii. ſeſſio concilii, in qua poſt miſſam & alias ſolemnitates & orationes ſolitas, magiſter Petrus *Plaoul* aſcendit pulpitum eccleſiæ, & dixit quod habebat explicare opinionem matris ſuæ, univerſitatis ſcilicet Pariſienſis, & aſſumſit thema *Congregabuntur filii Juda & Iſrael, & ponent ſibi caput unum*, Oſee c. 1. in fine. Et ſecundum Hebræos eſt principium ſecundi cap. quod deduxit multum notabiliter, ut patet per proceſſum ſuum, in cujus fine dixit quod per hæc quæ dixerat, nolebat univerſitas Pariſienſis ſibi attribuere auctoritatem aliquam ſeu prerogativam ſingularem. Non enim ſola eſt univerſitas regni Franciæ, immo & Angliæ & Alamanniæ & Italiæ & aliarum nationum, cum de omnibus mundi partibus ibidem conveniant ſtudentes. Unde ſi quid boni faciat ipſa univerſitas aut dicat, ſive fecerit aut dixerit, honor debet attribui non ſolum Gallicis, ſed omnibus prædictis. Opinio autem univerſitatis fuit, quod iſti duo contendentes de papatu ſunt ſchiſmatici, pertinaces & veri hæretici, termino hæreſis ſtricte & proprie ſumto. Hujus etiam opinionis dixit eſſe univerſitates Aurelianenſem & Andegavenſem. Quo facto, unus epiſcopus & unus magiſter in theologia Anglicus & unus alius de ſtudio Tholoſano aſcenderunt pulpitum. Et tunc dominus epiſcopus dixit omnes magiſtros in theologia, qui ad hoc ſacrum concilium convenerant fuiſſe congregatos, & contuliſſe ſolemniter ſuper hac materia. Qui omnes nemine diſcordante fuerunt opinionis prædictæ. numerus vero dictorum magiſtrorum quos nominavit erat centum & quinque, qui omnes erant magiſtri, exceptis ſex vel octo, qui erant tantum licentiati & bachalarei formati. De numero prædicto erant xxiii. magiſtri de univerſitate Pariſienſi, alii de aliis ſtudiis. Deinde ſubjunxit dictus epiſcopus, quod hujus opinionis erat univerſitas Bononienſis, & ſimiliter univerſitas Florentiæ, ubi congregati fuerunt ſuper hoc centum viginti ſex doctores, qui concorditer hoc idem concluſerunt. His dictis advocatus concilii petiit pro promotoribus inſtrumentum de præmiſſis opinionibus & relationibus. Et ſimiliter dixit,

Digitized by Google

quod cum iſta ſeſſio fuiſſet ordinata, ad aſſignandum diem ſuper diffinitione hujus cauſæ & negotii, ad quam diem aſſignandam forent etiam citandi duo contendentes, quod adtenta natura cauſæ & periculo dilationis, aſſignaretur terminus octo dierum, ſcilicet ad diem Mercurii proximum, qui erit dies quinta Junii, fieretque citatio, & apponeretur ad valvas eccleſiarum, & in aliis locis publicis civitatis Piſanæ, contra dictos contendentes, &c. Inſuper quia ſuper quibuſdam novis articulis fuerant aliqui teſtes producti, ſi placeret, publicarentur die ſabbati proxima, ſcilicet prima Junii. Quæ omnia placuerunt concilio.

Sessio XIV.

Die ſabbati prima menſis Junii in vigilia S. Trinitatis fuit XIV. ſeſſio, in qua poſt miſſam & alia conſueta per dominum archiepiſcopum Piſanum, aſſiſtentibus ſibi tribus epiſcopis, fuit ſummatum, & in brevi recitatus effectus ſingulorum articulorum contra duos contendentes productorum, & per quot teſtes ſinguli articuli probati ſunt veri, & etiam non ſolum per teſtes, ſed multi per bullas vel inſtrumenta, ſeu alia documenta.

Sessio XV.

Mercurii quinta die Junii, ſcilicet in vigilia conſecrationis corporis Chriſti fuit XV. ſeſſio, in qua divinis officiis prius more ſolito celebratis, advocatus concilii aſcendens pulpitum eccleſiæ Piſanæ, nomine promotorum, & pro ipſis propoſuit qualiter ſtatutum & ordinatum fuerat in ultima præcedenti ſeſſione, quod hac die vocarentur & citarentur peremtorie ad valvas eccleſiæ duo contendentes improbe de papatu: & quod niſi comparerent, aut alter eorum, accuſabat eorum contumaciam, ad quam convincendam mitterentur per concilium duo cardinales & alii prælati, ſicut alias in ſimilibus actum eſt, ad valvas ipſius cathedralis eccleſiæ convocatum duos contendentes. Quorum relatione facta, requirebat eos reputari contumaces, & in ipſorum contumaciam ſententiam diffinitivam ferri contra ipſos. Secundo propoſuit quod alia ſeſſio, ſi placeret concilio, aſſignaretur ad diem lunæ proximam ſuper aliquibus aliis. Tertio quod nullus recederet de concilio ſub pœna excommunicationis & aliis pœnis juris abſque legitima ratione: quæ omnia placuerunt. Quo dicto, iverunt duo cardinales ad valvas eccleſiæ cum aliis prælatis ad proclamandum, &c. quorum relatione facta, patriarcha Alexandrinus & duo alii patriarchæ, ſcilicet Antiochenus & Jeroſolymitanus aſcenderunt pulpitum dictæ eccleſiæ. Qui quidem Alexandrinus de conſenſu concilii expreſſe protulit ſententiam in ſcriptis ſedendo, cujus tenor ſequetur inferius. Deinde proteſta- A tus eſt dictus advocatus, quod propter aſſignationem ſedium factam multis in hoc concilio exiſtentibus, non intendebat ſynodus alicui præjudicare, ſed ſingulis eccleſiis & perſonis ſuas libertates & prærogativas reſervare. Lecta vero ſententia, cantatum fuit *Te Deum laudamus*, & ipſo finito, verſiculus cum collecta, & pulſatæ fuerunt omnes campanæ primo in majori eccleſia, deinde in aliis eccleſiis dictæ civitatis, & conſequenter per ſuburbia, & alias villas & eccleſias ſucceſſive continuando. Ita quod infra tres vel quatuor horas poſt prolationem ſententiæ pulſatæ B fuerunt campanæ in Florentia, quæ diſtat a Piſis XLIIII. milliaria. Et notandum quod ad hoc ut plures & major ac copioſior multitudo adeſſet in ipſa prolatione, clamatum fuit & præceptum cum tuba de juſſu poteſtatis Piſanæ, quatenus omnes & ſinguli de dicta civitate feſtivarent ſolemniter diem iſtam uſque ad meridiem, &c. quod factum fuit.

Sequitur tenor sententiæ.

Chriſti nomine invocato, ſancta & univerſalis ſynodus univerſalem eccleſiam repræſentans, & ad quam cognitio & deciſio hujus C cauſæ noſcitur pertinere, Sancti-Spiritus gratia in hac majori eccleſia congregata, ibique pro tribunali ſedens, viſis & diligenter inſpectis omnibus & ſingulis productis, probatis, & agitatis, in præſenti cauſa unionis eccleſiæ & fidei & ſchiſmatis contra Petrum de Luna Benedictum XIII. & Angelum Corrario Gregorium XII. olim appellatos, quæ in præſenti proceſſu hujus cauſæ plenius continentur, ac quibuſcumque aliis ipſam ſanctam ſynodum ad infraſcriptam diffinitionem moventibus & inducentibus, habita prius inter ſeipſos & demum cum copioſa multitu- D dine magiſtrorum in ſacra theologia atque utriuſque juris doctorum pluries & pluries diligenti collatione, & tandem deliberatione matura, omneſque pariter hanc in ſententiam reperiens unanimiter concordare, omni modo, via & jure quibus magis & melius poteſt, in prædictorum contendentium ſeu verius colludentium de papatu, & cujuſlibet eorum contumaciam in his ſcriptis pronuntiat, decernit, diffinit & declarat omnia & ſingula crimina, & exceſſus, & alia cuncta neceſſaria ad infraſcriptam deciſionem præ- E ſentis cauſæ deducta per providos viros magiſtros Henricum de Monte Leone, Johannem de Scribanis, & Bartholdum *de Wildinghen* promotores, inſtigatores & ſollicitatores ſeu procuratores deputatos ad proſequendum præſentem cauſam pro hujus deteſtandi & inveterati ſchiſmatis exſtirpatione, ac unione & reintegratione ſanctæ matris eccleſiæ, contra & adverſus prælibatos Petrum de Luna Benedictum XIII. & Angelum Corrario Gregorium XII. de papatu damnabiliter contendentes ab aliquibus nuncupatos,

tos, in petitione in ipſa ſacra & univerſali ſynodo præſentata & exhibita, fuiſſe & eſſe vera atque notoria, ipſoſque Angelum Corrario & Petrum de Luna de papatu, ut præfertur, contendentes & eorum utrumque fuiſſe & eſſe notorios ſchiſmaticos, & antiquati ſchiſmatis nutritores, defenſores, fautores, & approbatores, & manutentores, pertinaces, necnon notorios hæreticos, & a fide devios, notoriiſque criminibus enormibus perjurii & violatione voti irretitos, univerſalem eccleſiam ſanctam Dei notorie ſcandaliſantes, cum incorrigibilitate, contumacia & pertinacia notoriis, evidentibus & manifeſtis, & ex his ac aliis ſe reddidiſſe omni honore & dignitate etiam papali indignos, ipſoſque & eorum utrumque propter præmiſſas iniquitates, crimina & exceſſus, ne regnent vel imperent aut præſint, a Deo & ſacris canonibus fore ipſo facto abjectos & privatos, ac etiam ab eccleſia præciſos; & nihilominus ipſos Petrum & Angelum & eorum utrumque per hanc definitivam ſententiam in his ſcriptis privat, abjicit, & præſcindit, inhibendo eiſdem, ne eorum aliquis pro ſummo pontifice gerere ſe præſumat, eccleſiamque vacare Romanam ad cautelam inſuper decernendo.

Et inſuper omnes & quoſcumque Chriſticolas, etiamſi imperiali, vel regali, vel alia qualibet præfulgeant dignitate, declarat ab eorum & cujuſlibet eorum obedientia, non obſtante quocumque fidelitatis juramento, aut alio quovis vinculo, quo illis vel illorum alteri tenerentur aſtricti, fore perpetuo abſolutos: inhibendo eiſdem Chriſti fidelibus, ne prædictis de papatu contendentibus, ſeu eorum alteri, quomodolibet obediant, pareant & intendant, aut conſilium, auxilium vel favorem ipſis præſtent, aut eos recipiant vel receptent, ſub pœnis excommunicationis & aliis a ſanctis patribus & ſacris canonibus inflictis, promulgatis & ordinatis; quique ſi parere contemſerint, huic ordinationi & ſententiæ, ipſos & eorum fautores, defenſores, adhærentes & ſequaces, etiam per ſæculares poteſtates fore compeſcendos & compeſci debere juxta præcepta divina & ſacrorum canonum diſpoſitiones, eadem ſancta ſynodus pronuntiat & diffinit.

Ac inſuper omnes & ſingulos proceſſus & ſententias excommunicationis vel alterius cenſuræ & pœnæ, privationes quoque ordinum & dignitatum, etiam cardinalatus, beneficiorum, & officiorum, ac graduum quorumcumque, qualiacumque ſint, & quomodocumque nuncupentur ſeu nominentur, contra dominos cardinales per dictos Petrum de Luna & Angelum Corrario factos, latos & fulminatos, fuiſſe & eſſe nullos, caſſos & irritos; nullas, caſſas, & irritas, ac nullius roboris, efficaciæ, vel momenti, & quatenus de facto proceſſerunt, eatenus annullandos, caſſandos & irritandos; & annullandas, caſſandas & irritandas, ſicque & etiam ad cautelam, quatenus expediat omni modo & jure, quibus melius poteſt, annullat, caſſat & irritat.

Et inſuper omnes promotiones, immo verius profanationes quorumcumque ad cardinalatum per dictos contendentes de papatu, vel eorum utrumque attentatos, per dictum Angelum a die tertia Maii, & Petrum antedictum a die XV. Junii anni proxime præteriti MCCCCVIII. fuiſſe & eſſe nullas, caſſas, irritas & inanes, & quatenus de facto proceſſerunt, de facto annullandas, caſſandas & irritandas, & ſic & etiam ad cautelam quatenus expediat omni modo & jure quibus melius poteſt, præfata ſancta ſynodus per hanc definitivam ſententiam caſſat, irritat & annullat.

Ad providendum adverſus proceſſus, conſtitutiones & ſententias in præjudicium unionis, & alias per Petrum de Luna & Angelum Corrario olim contendentes de papatu, ſeu colludentes præfatos, factas & latas contra dominos reges & principes, patriarchas quoque, archiepiſcopos & epiſcopos, ac alios eccleſiarum prælatos, univerſitates ſtudiorum, & communitates, ac ſingulares perſonas eccleſiaſticas & ſæculares, & circa promotiones per ipſos olim contendentes factas ad dignitates quaſcumque, & ulterius ad procedendum ſuper aliis bonum univerſalis eccleſiæ tangentibus ſancta ſynodus ſtatuit diem Lunæ proximam pro ſeſſione futura, quæ erit decima menſis præſentis.

Sessio XVI.

Lunæ x. menſis Junii fuit XVI. ſeſſio, & ante camdem locutum fuit cum dominis cardinalibus ſuper materia dictæ ſchedulæ, de qua in die præcedenti: unde de illa nulla facta fuit mentio in hac ſeſſione, ſed ſtatim miſſa & aliis divinis officiis celebratis more ſolito, advocatus concilii aſcendit pulpitum, & propoſuit quod cum ſententia diffinitiva fuiſſet lata contra duos olim contendentes de papatu, quia parum eſſet ipſius ſententiæ prolatio, niſi demandaretur executioni, ideo petiit, quod ſi placeret concilio, domini cardinales deputarent aliquos ad compilandum proceſſus, & ſententiam deferrent, & exſequerentur per univerſum orbem. Item, quod Errorius accedebat ad patriarchatum Aquilegienſem, & ibi intendebat tenere ſedem ſuæ peſtilentiæ, propter quod dominus patriarcha dicti loci, qui ſemper catholice & ſincere obediverat eccleſiæ, & in facto unionis multum laboraverat, optabat litteras deſtinari ex parte concilii ad dominos & communitates ipſius patriarchatus, ad ipſum Errorium impediendum. Quare petebat, quod ſi placeret concilio, domini cardinales litteras ibidem juxta intentionem & materiam opportunas mitterent. Et iſta ut petita ſunt

Digitized by Google

placuerunt concilio, & conceſſa ſunt.

Item, quia dominus cardinalis de Chalanco receſſerat, & diu poſt convocationem concilii moratus fuerat cum Petro de Luna olim vocatum Benedictum XIII. propter quod vocatus fuerat, & ſuſpectum ſe reddiderat de fautoria ipſius Petri ſchiſmatici & hæretici, maxime quia vocatus fuerat ad concilium, & in ipſo concilio fuerat ipſius cardinalis accuſata contumacia, ut patet in quarta ſeſſione: ideo ad purgandum præmiſſa, dominus cardinalis Albanenſis excuſavit coram concilio dictum dominum cardinalem de Chalanco, dicens in effectu, quod dominus cardinalis de Chalanco cum dicto Petro de Luna remanſerat, non ut ſibi in ſua malitia faveret, ſed potius ut laboraret ad eum inducendum ad unionem eccleſiæ effectualiter proſequendam, & quia reducere non potuit, receſſit ab eodem Petro de Luna, &c. Cujus excuſatio præſente dicto cardinali de Chalanco ſaltem tacite admiſſa fuit per concilium, & adjunctus fuit, & receptus in ſuo loco cum aliis cardinalibus.

Dicta die in veſperis fuerunt multi prælati & alii de natione Franciæ congregati in domo Carmelitarum ſuper modo futuræ electionis, & ibi venerunt nuncii univerſitatis Pariſienſis, nitentes omnino inducere illam congregationem ad conſentiendum quod penitus ſtaretur ordinationi cardinalium ſuper futura electione, hoc addito, quod ſi & umquam opus eſſet, hoc fieret auctoritate concilii. Dicebant etiam quod niſi ſic fieret, periculum diviſionis & impedimenti totius negotii poſſemus incurrere, maxime quia aliæ nationes jam dicebant quod Gallici modis omnibus quærebant & procurabant habere papam Gallicum. Verum eſt tamen quod dicebatur communiter inter Gallicos, alias nationes ad hæc dicenda fuiſſe inductas per aliquos Gallicos, ut ſic indirecte ſequerentur cedulam patriarchæ alias factam ſuper hujuſmodi materiam electionis. His tamen non obſtantibus, major pars & quaſi omnes de dicta congregatione fuerunt opinionis, quod dictæ cedulæ non ſtaretur; ſed in craſtino ſingulæ provinciæ ſuper hoc deliberarent, ac referrent poſt prandium ſuas deliberationes. Deliberatum fuit etiam quod deputarentur aliqui, qui adirent alias nationes extraneas ad pacificandum eas, & proponendum motiva Gallicorum petentium electionem fieri auctoritate concilii, & ad minus per duas partes utriuſque collegii, vel per compromiſſum, alias electio non videbatur eſſe de jure pacificativa conſcientiarum, &c. ad certificandum eos quod non quærimus papam Gallicum, ſed pacem & unionem & ſerenationem univerſalis eccleſiæ & conſcientiarum fidelium, & ſecuritatem electionis, ſic quod nihil poſſet contra eam impingi, vel alio modo impugnari, ſeu etiam calumniari, &c.

Seſſio XVII.

Jovis XIII. dicti menſis celebrata fuit XVII. ſeſſio concilii, in qua poſt miſſam & alia divina officia, advocatus concilii aſcendit pulpitum eccleſiæ modo ſolito, & tunc propoſuit, quod cum juxta conſtitutionem *Ubi majus periculum*, poteſtas ſive dominus temporalis, in cujus diſtrictu electio ſummi pontificis eſt facienda, teneatur præſtare juramentum, prout in dicta conſtitutione cavetur: idcirco capitaneus & poteſtas civitatis Piſanæ, quod nobili communi Florentinorum, in cujus dominio eſt ipſa civitas Piſana, illuc præſentialiter advenerant, præfatum juramentum præſtituri. Item, dixit dictus advocatus, quod ibidem erant legendæ quædam cedulæ per patriarcham Alexandrinum. Tertio, cum inſtante electione ſummi pontificis fundendæ ſunt preces ad Dominum, &c. ſi placeret concilio, in craſtino fieret generalis proceſſio & ſolemnis de eccleſia ſancti Martini ad majorem eccleſiam, in qua intereſſent omnes cardinales, patriarchæ, archiepiſcopi & alii prælati reveſtiti & induti cum mitris & pluvialibus ſuis, & ſimiliter omnes alii, ſi habere poſſent. Et hoc ultimum bene placuit concilio. His dictis, receptum fuit juramentum prædictorum capitanei & poteſtatis. Poſtmodum tres patriarchæ ſuperius nominati, ſcilicet Alexandrinus, Antiochenus, & Hieroſolymitanus aſcenderunt pulpitum, quorum primus legit ſuam cedulam, formam quæ ſequitur continentem.

» Quia hujus peſtiferi ſchiſmatis tempore, domini cardinales in hoc ſacro concilio exiſtentes, quidam fuerunt a diverſis olim contendentibus de papatu creati, & nunc, Deo dirigente, procedendum eſt ad electionem unici & indubitati papæ; hoc ſacrum concilium univerſalem eccleſiam repræſentans, vult, conſentit, diſponit & ordinat, quod ipſi ſic a diverſis creati, ad electionem prædictam procedant, ſi & umquam opus eſt, hac vice auctoritate concilii, nec per hoc poteſtati dominorum cardinalium circa electionem Romani pontificis intendit in aliquo derogare, vel aliquod innovare. Hortatur tamen prædictos cardinales, quod ipſi cum caritate ad electionem unius paſtoris procedant ſic unanimiter, quod de quacumque diſcordiæ ſcintilla notari non debeant. «

Et iſta eſt cedula, quam ipſe patriarcha fecerat, cui multipliciter alias fuerat contradictum, & ſic tranſivit contra deliberationem omnium provinciarum regni Franciæ, etiam non ſcrutatis votis in concilio, ſecundum quod erat in aliis conſuetum fieri. Verum eſt tamen, quod aliqui dicebant dominos cardinales, præſentibus quibuſdam prælatis, dum miſſa celebraretur, in iſta ſeſſione exiſtentes, retro altare juraſſe ſe electuros unum indubitatum papam, in quem omnes con-

Digitized by Google

ſentirent, aut ſaltem duæ partes utriuſque collegii. Nihilominus tamen hoc non placuit pluribus in concilio exiſtentibus, ſed fuerunt plures ſcandalizati. Item, poſtea legit idem patriarcha unam aliam cedulam ſuper annullatione proceſſuum & ſententiarum, &c. per olim contendentes factorum, latorum & in præjudicium unionis eccleſiæ, & ipſam proſequentium. Item, legit unam aliam cedulam ſuper annullatione bullarum per dictos olim contendentes conceſſarum, quæ non eſſent ſufficienter exhibitæ, &c. quarum cedularum tenor primæ ſequitur.

Omnes & ſingulos proceſſus, ſententias excommunicationis, ſuſpenſionis, interdicti, & maledictionis, ſeu alterius cujuſcumque cenſuræ, ſeu pœnæ, conſtitutiones papales, inhabilitationes, privationes ordinum, dignitatum, beneficiorum, officiorum, ac graduum quorumcumque tam eccleſiaſticorum quam ſæcularium, contra proſequentes unionem ſanctæ matris eccleſiæ, videlicet tam contra principes, patriarchas, archiepiſcopos, epiſcopos, & alios viros eccleſiaſticos, cujuſcumque ordinis vel ſtatus exiſtant, quam contra ſæculares perſonas cujuſcumque conditionis, etiamſi imperiali, regali, vel alia præeminenti poteſtate, nec non relaxationes & abſolutiones juramentorum fidelitatis, confœderationum & homagiorum, ac etiam contra civitates, univerſitates ſtudiorum, collegia eccleſiaſtica vel ſæcularia, communitates villarum, caſtrorum, terrarum, ſeu diſtrictuum, atque ſingulares perſonas per Petrum de Luna quandocumque, & per Angelum Corrario a die tertio Maii anni Domini MCCCCVIII. de papatu olim damnabiliter contendentes, immo verius colludentes, factos ſeu factas vel latas, vel de ipſorum ſeu alterius eorum mandato, hæc ſancta ſynodus decernit ac declarat nullos ſeu nullas fuiſſe & eſſe, & quatenus de facto proceſſerunt caſſat & annullat, vultque eſſe nullius roboris vel momenti, & pro infectis haberi.

Sequitur tenor ſecundæ bullæ.

Item, ſi aliquæ bullæ ſeu litteræ ſub eorum aut alterius eorum titulis ſeu nominibus expeditæ reperiantur ſeu exhibeantur a dictis diebus, videlicet per Petrum de Luna a quocumque tempore, & per Angelum Corrario a die tertio Maii, vel ante contra proſequentes unionem ſupradictam, ſi illæ non ſunt ante dictos dies præſentatæ vel exhibitæ ſub teſtimonio ſufficienti, capitulis vel eccleſiis, ſeu prælatis vel aliis, quibuſcumque diriguntur ſeu ſcribuntur, conſimili modo ſint nullæ & nullius roboris vel momenti, & pro infectis habeantur.

His peractis, ambaſſiatores regis Aragonum petierunt audientiam, quæ fuit eis conceſſa. Et tunc cancellarius dicti regis, licet incœpiſſet loqui, de ſua ſede ejectus, tum ad inſtigationem & clamorem multorum de concilio aſcendit pulpitum eccleſiæ, & tunc cœpit proponere, quod die præcedente petierat a dictis dominis cardinalibus audientiam publicam, ad hoc quod omnibus ibidem præſentibus, & etiam toti mundo, ſi fieri poſſet, nota fieret intentio ſereniſſimi domini ſui regis Aragonum. Et quia domini cardinales reſponderant, quod hodie ſuper hoc deliberarant cum concilio, petiit dictam audientiam ſibi dari, ſi concilio placeret. Quibus dictis, reſponſum eſt in multitudine, *Placet*. Deinque cum ad ulteriora procederet, petitum fuit eorum mandatum: qui reſponderunt illud ſecum non habere, ſed eſſe in eorum hoſpitio. unde pro mittendo illud quæſitum, exierunt eccleſiam, ne tum propter moram nimiam generarent faſtidium expectantibus. Dictus cancellarius petiit audiri, & interim afferretur mandatum prædictum, quod ſtatim ipſo habito exhiberent. Et tunc cum difficultate conceſſa fuit ei audientia. Et ſic iterum aſcendit pulpitum, ubi alta & intelligibili voce propoſuit eorum ambaſſiatam. Primo, præmittendo excuſationem, eo quod harenga nulla uteretur; tum propter tempus, quod non bene patiebatur, quia jam tarde erat; tum quia noviter venerant & vexati erant, &c. Tum etiam quia in materia de qua loqui habebant, non verbis hominum, ſed potius Dei & veritatis utendum erat. Item, ſubjunxit quod non reciperetur pro moleſto, ſi aliquibus forſitan uteretur modis aut verbis non convenientibus his, quæ agitata fuerant per reverendiſſimas paternitates dominorum ibidem exiſtentium; quoniam attenta obedientia, quam dominus rex Aragonum & multi alii principes exhibuerant domino Benedicto papæ, nec adhuc erat informatus de his quæ acta erant, oportebat quod uterentur verbis conformibus intentioni dicti regis, quouſque alias eſſent ipſi ambaſſiatores informati. His igitur præmiſſis, expoſuit primo, quod rex Aragonum Chriſtianiſſimus fuerat ſemper & eſt multum affectatus ad bonum unionis eccleſiæ univerſalis, & quod pluries laboraverat & laborare paratus eſt ad eam, tamquam verus Catholicus & fidelis eccleſiæ filius. Obtulitque pro parte dicti regis, ipſum facturum quidquid poſſet ad bonum dictæ unionis, & taliter, quod omnes deberent quietari. Dixit etiam, quod ſi reperiretur modus per quem iſti contendentes deſiſterent, &c. videbatur & credebat hoc eſſe utile & bonum pro ipſa unione, & pacificativum totius chriſtianitatis. Secundo, petiit, requiſivit & obſecravit, quod de agitatis in præſenti congregatione per reverendiſſimas paternitates dominorum prælatorum ibidem exiſtentium, inſtrueretur, ut dictum regem poſſet debite & ad plenum informare. Tertio requiſivit, quod cum ambaſſiatores domini BENEDICTI veniſſent Piſas in honeſta & nobili

Digitized by Google

comitiva, qui exponere volebant aliqua, quæ poſſent eccleſiæ univerſali proficere, vellent ipſi domini prælati audientiam publicam eiſdem concedere. Finaliter proteſtatus eſt, attento quod non erat informatus de his, quæ geſta fuerant per ipſos reverendos patres, quod per ſui præſentiam non intendebat eiſdem conſentire, nec aliquo modo approbare. Finito propoſito dicti cancellarii regis Aragonum, habitaque incontinenti deliberatione ſuper reſponſione eiſdem ambaſſiatoribus facienda per advocatum fiſcalem, de mandato dominorum cardinalium & conſenſu concilii facta fuit reſponſio talis in effectu, videlicet quod primo concilium ſacrum regratiabatur domino regi Aragonum de bono affectu & intentione, &c. Secundo ad primum petitum, ſcilicet quod informarentur de actitatis & geſtis, &c. Et reſpondit, quod libenter ex parte concilii deputarentur & darentur aliqui ſolemnes viri, qui de præmiſſis eos ad plenum informarent. Tertio ad ſecundum petitum, ſcilicet quod audientia eſſet danda illis nunciis Petri de Luna, reſpondit quod cum jam tarda eſſet hora, tunc audiri non poterant, ſed darentur commiſſarii, qui viderent eorum mandatum, quo viſo, darent eis audientiam, ſi danda eſſet, aut alias facerent quidquid faciendum eſſet. Quibus dictis, petiit dictus advocatus an placeret concilio, quod domini cardinales eligerent & deputarent aliquos ad præmiſſa faciendum. Cui reſponſum eſt in turba, *Placet*. Et ſic finita fuit dicta ſeſſio.

SESSIO XVIII.

Die ſabbati XV. Junii fuit miſſa ſolemnis in majori eccleſia celebrata per dominum archiepiſcopum Lugdunenſem, & ibi prædicavit eleganter epiſcopus Novarienſis, miſſus ad concilium per * Faſtinum canis, cujus thema fuit: *Eligite meliorem, & eum ponite ſuper ſolium.* Iſta die venit dominus cardinalis Barrenſis. Eadem die in ſero intraverunt domini cardinales conclave, quod erat in domo archiepiſcopali Piſana, & erant numero XXIII. cardinales, ſcilicet X. de obedientia Benedicti, & XIII. de obedientia Gregorii. De obedientia olim Benedicti ſunt cardinales Pictavenſis, Albanenſis, Vivarienſis, Anicienſis epiſcopi; de Thureyo, de Hiſpania presbyteri; de Saluciis, S. Angeli ſenior, de Chalanco & de Barro diaconi cardinales. De obedientia vero Gregorii olim ſunt Aquilegienſis, Neapolitanus, Burdigalenſis, Laudenſis, Melitenſis, de Urſinis, Mediolanenſis, de Brancaciis, Barrenſis, de Columna, Ravennas, Bononienſis, & ſancti Angeli junior.

* Sic legit codex mſ.

Mercurii XXVI. die Junii anno Domini MCCCCIX. circa horam nonam in mane, dominus PETRUS DE CANDIA Mediolanenſis nuncupatus, de ordine fratrum Minorum, natione Græcus, magiſter in ſacra theologia Pariſienſi, electus fuit in ſummum pontificem, & ejus publicatio publicata in domo archiepiſcopali Piſana concorditer, nemine reclamante, qui vocatus eſt Alexander V. Quæ quidem electio nunciata fuit in civitate Lucana dicta die circa horam meridiei, per quemdam ſervientem armorum papæ.

SESSIO XIX.

Lunæ prima die menſis Julii fuit XIX. ſeſſio concilii generalis, præſidente papa, & ibi fuit in ſervitio divino longe major ſolemnitas, quam in ſeſſionibus præcedentibus. Dominus cardinalis de Thureyo celebravit miſſam, & in fine papa fecit benedictionem. Poſtmodum cantata fuit letania, & alia conſueta, & in letania in illo verſu, *Ut hanc ſanctam ſynodum*, &c. præmiſſum eſt, *Ut domnum apoſtolicum, & ſanctam ſynodum, & omnes eccleſiaſticos ordines*, &c. Poſt letaniam papa dixit orationes conſuetas, & incepit *Veni creator Spiritus*, &c. & omnia alia fecit, quæ in aliis præcedentibus ſeſſionibus faciebant epiſcopi cardinales. Similiter illud *Orate*, quod conſueverat proferri per quemdam ſimplicem capellanum vel diaconum, ac etiam illud *Erigite vos* protulit unus diaconus cardinalis. Et notandum quod domino papæ aſſiſtebant & miniſtrabant omnes diaconi cardinales induti dalmaticis albis & mitris, una cum quibuſdam aliis prælatis & officiariis. Poſt expeditionem vero divinorum, dominus cardinalis de Chalanco aſcendit pulpitum eccleſiæ, aſſiſtentibus ſibi tribus epiſcopis, legit & publicavit decretum electionis domini noſtri papæ, per quod approbat eumdem papam concorditer, nemine reclamante, per omnes cardinales fuiſſe electum. Et deinde ſingulorum cardinalium ſubſcriptiones propriis manibus factas legit, per quas dictam electionem approbabant domini cardinales, & eumdem pro vero papa tenebant, ac tenere intendebant.

Hoc facto, papa fecit unam notabilem collationem, cujus thema fuit: *Fiat unum ovile & unus paſtor.* Et deduxit ponendo tria quæ requiruntur in paſtore reſpectu ſubditorum, ſcilicet prudentia, juſtitia, & clementia; & tria requiruntur in ſubditis erga prælatum, ſcilicet fidelitas obedientia, & obſequium. Item, tria quæ communiter requiruntur in paſtore & ſubditis ad Deum, ſcilicet fides, ſpes & caritas. Finita collatione papæ, cardinalis Bononienſis aſſiſtentibus ſibi duobus vel tribus epiſcopis, una cum advocato concilii, exiſtens in pulpito eccleſiæ, legit unam cedulam approbativam omnium proceſſuum & aliorum quæ acta & geſta fuerant per cardinales a die tertia Maii anni Domini MCCCCVIII. uſque ad primam diem hujus concilii, necnon omnia facta in concilio uſque in præſens, ſupplendo inſuper ad cautelam omnem

A defectum, ſi quis forſan interveniſſet in præmiſſis. Et hoc generaliter nulla expreſſione facta in ſpecie; qua lecta, fuit per advocatum petitum, an placeret. Ad quod per paucos fuit reſponſum, placet, nulla tamen declaratione præmiſſa. Item, lecta fuit per dictum cardinalem Bononienſem una cedula, per quam in effectu papa cum concilio univerſali removendum fore decernebat omne impedimentum appoſitum in beneficiis domini cardinalis de Chalanco, & ipſum impedimentum amovebat. Et petito an placeret, fuit ab aliquibus paucis reſponſum, placet, B quibuſdam aliis aperte contradicentibus, aliis tacentibus, & nonnullis murmurantibus. Deinde legit dominus cardinalis aliam cedulam plures articulos continentem, primo quod papa de ambobus collegiis dominorum cardinalium facit unum collegium. Alius articulus quod papa intendit laborare circa reformationem eccleſiæ, tam in capite quam in membris, ſicut juraverat cum aliis dominis cardinalibus, de quorum numero tunc erat, & volebat quod nationes eligerent certos deputatos, viros moribus, ætate C & ſcientia providos, provectos & approbatos, qui de hoc cum ipſo domino papa & cardinalibus tractarent. Tertio quod ipſe dominus papa ante receſſum dominorum cardinalium, qui venerant ad concilium, intendebat eos ſingulariter conſolari, ſic quod ſinguli cum lætitia poſſent ad propria reverti. Item, quod ſinguli in ſuis terris & locis informarent reges, & principes, & populum de juſtitia proceſſus facti contra olim contendentes, & de eorum canonica ejectione, necnon & de legitima & concordi electione papæ. Item, quod papa intendebat mittere D ſuos nuntios ad univerſas mundi partes, qui, ſi placeret concilio, mitterentur non ſolum ex parte ſui, ſed etiam concilii. Et hoc placuit concilio.

Dominica VII. die Julii dominus papa celebravit miſſam in eccleſia Piſana, in qua interfuerunt cardinales prælati & alii multi de concilio induti, ſcilicet prælati modo ſuo ſolito, id eſt pluvialibus & mitris albis. Miſſa finita, venit papa una cum cardinalibus & prælatis multis ante eccleſiam in alto ſcalfaudo, ubi coronatus fuit per decanum diaconorum, ſcilicet dominum cardinalem de E Saluciis: deinde omnes abbates mitrati ibidem exiſtentes, epiſcopi, archiepiſcopi, patriarchæ aſcenderunt equos ſuos indutos albo, cardinales ſimiliter & papa; & procedentes iverunt proceſſionaliter equeſtres per villam, ita quod abbates præcedebant, epiſcopi & ceteri ſequebantur. Poſt patriarchas veniebant cardinales iſto modo; ſcilicet quod cardinales epiſcopi præcedebant, preſbyteri cardinales ſequebantur, & poſtea veniebant diaconi cardinales, poſtremo ſequebatur eos papa indutus pontificalibus & thyara cum tribus coronis coronatus procedendo. Diſceſſit cardinalis de Saluciis a dicta proceſſione, & una cum capitaneo Piſano ivit ad certum locum, ubi erant aliqui Judæi, qui ſuam legem, ſcilicet Moſaycam, præſentaverunt ſibi in quodam rotulo, quem recepit, & reverſus præſentavit eam papæ; qui recepit de manibus dicti cardinalis, & eam poſt tergum ſuum projecit dicens: *Legem recipio, ſed ceremonialia reſpuo* vel ſimilia verba. Papa autem ad domum ſuam reverſo, deſcendit equum, quem una cum ſuis ornamentis habuit capitaneus prædictus, quamvis plures ſtipendiarii vellent & niterentur illum occupare, tamquam expoſitum & conceſſum occupanti.

SESSIO XX.

Mercurii x. die Julii fuit xx. ſeſſio concilii generalis, ubi miſſa de S. Spiritu per archiepiſcopum Januenſem primo celebrata, & aliis divinis officiis more ſolito perfectis, quidam doctor Florentinus aſcendit pulpitum eccleſiæ, & fecit arengam domino noſtro papæ & concilio ex parte priorum artium & vexilliferi juſtitiæ communitatis Florentiæ, & primo papam laudavit, & ſecundo congratulationem expoſuit de electione unici veri & indubitati paſtoris, & tertio magnificum commune Florentinum obtulit ad beneplacita papæ, cardinalium & omnium prælatorum & quorumcumque aliorum, qui ad concilium generale convenerunt, exponendo quidquid habent. Scilicet Florentini pro tuitione dictorum advenientium, & non ſolum eorum bona, ſed pro eis offerendo ſe etiam uſque ad mortem. Hoc facto, quidam alius doctor ad generale concilium noviter miſſus per Senenſes, aſcendit dictum pulpitum, & propoſuit quod cum ipſe fuiſſet miſſus ad dominum noſtrum papam per Senenſes, & eidem expoſuiſſet ſuam legationem, de mandato ipſius domini papæ habebat proponere coram concilio, & recepit duo themata, primum fuit, *Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam*, quod deduxit ad laudem papæ, & expoſuit adhærentiam Senenſium, qui quodammodo ſequendo illum Errorium, & in tenebris ambulantes, audita electione domini noſtri papæ poſt ejectionem contendentium, obedientiam, quam eidem Errorio exhibuerant, ſibi ſubſtraxerunt, & ipſi domino noſtro, cujus veri tituli lucem viderunt, offerunt, ac eidem tamquam veri eccleſiæ filii exhibent, & ſemper exhibebunt & exhibere intendunt. Secundum thema fuit *Vos eſtis genus electum, gens ſancta, regale ſacerdotium*, &c. quod applicuit ad laudem concilii multum eleganter & facunde; & tandem dixit quod gratulando domino papæ, inimici ſui ruunt & quotidie exterminantur. Nam ex eis multi de novo ſuccubuerunt. Et ut dixit, ipſo volente cathedram

Digitized by Google

aſcendere, recepit litteras a Senenſibus, quod uſque ad Urbem quaſi præparatum eſt iter ſecurum, & aditus ſecurus & pacificus. Obtulitque finaliter dictos Senenſes, ſcilicet priores artium & capitaneum ac vexilliferum juſtitiæ Senenſis, totumque commune ejuſdem ad ſervitia, &c. domini papæ. His peractis, dominus cardinalis de Chalanco dictum pulpitum aſcendit, & legit unam cedulam in effectu revocatoriam & annullativam omnium proceſſuum, ſententiarum, cenſurarum, &c. factorum & latorum, ſive factarum & latarum per duos nuper contendentes de papatu, & etiam ſuorum prædeceſſorum a tempore introducti ſchiſmatis in alterutram partium, &c. Item, legit unum alium articulum, approbantem omnes diſpenſationes ſuper matrimoniis per prædictos in ſuis obedientiis factas. Quarum cedularum tenores ſequuntur in hæc verba.

» In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis,
» Patris, & Filii, & Spiritus-ſancti. Amen. Nos
» ALEXANDER divina providentia papa V. con-
» ſiderantes quod tam per Petrum de Luna
» BENEDICTUM XIII. & Angelum Corrario
» GREGORIUM XII. a nonnullis nominatos, nu-
» per de papatu contendentes, quam per do-
» minos quondam Bartholomeum archiepiſ-
» copum Barrenſem URBANUM VI. Petrum To-
» macellum BONIFACIUM IX. Coſmatum IN-
» NOCENTIUM VII. & Robertum de Gebennis
» CLEMENTEM VII. nominatos, dictorum nu-
» per contendentium prædeceſſores, durante
» præſenti ſchiſmate, & occaſione ejuſdem,
» nonnulli proceſſus, ſententias excommunica-
» tionis, privationis, irregularitatis, inhabili-
» tationis, ſuſpenſionis & interdicti, ac alias
» cenſuras eccleſiaſticas in ſe continentes in &
» contra diverſas perſonas, regna, juriſdictio-
» nes, communitates, collegia, loca & diſtri-
» ctus, & territoria fuerint & ſint hinc inde
» facti & promulgati, ac propter antiquitatem
» dicti ſchiſmatis; & etiam quia multi nota-
» biles doctores utriuſque juris & magiſtri in ſa-
» cra pagina ſcripſerunt pro & contra, ac pu-
» blice & ſolemniter determinaverunt, quod in
» dubium vertatur a multis, quis a tempore di-
» cti ſchiſmatis fuerit verus Romanus ponti-
» fex, ſeu quis veri vicarii JESU CHRISTI fun-
» geretur officio, ad exonerationem conſcien-
» tiarum utriuſque obedientiæ, quæ jam per
» Dei gratiam ad unum ovile ovium redactæ
» ſunt, omnes & ſingulos hujuſmodi proceſ-
» ſus & ſententias, qui vel quæ occaſione &
» prætextu ſchiſmatis & adhærentiæ utriuſque
» partis ſeu viæ neutralitatis aſſumtæ vel intro-
» ductæ hinc inde, ut præmittitur, lati, de-
» creti, vel fulminati fuerunt, quos omnes &
» ſingulos hic pro expreſſis habere volumus,
» hoc ſacro approbante concilio, ex noſtra &
» certa ſcientia tollimus & abolemus, ac pro
» ſublatis & abolitis in perpetuum haberi vo-
» lumus, neminem præfatis ſententiis aut pro-

A ceſſibus eſſe ligatum, vel involutum decla- “
rantes. Et nihilominus ex abundanti, & ad “
cautelam, ac ſi & quatenus indigeant, quoſ- “
cumque ſub dictis proceſſibus comprehenſos, “
& a dictis ſententiis & cenſuris abſolvimus, “
pro abſolutis haberi decernimus & declara- “
mus, etiam ſuper irregularitatibus, ſi quas “
per præmiſſa, vel occaſione præmiſſorum “
contraxerunt, diſpenſantes. “

Sequitur alia cedula.

Item, omnes & ſingulas diſpenſationes “
factas per contendentes, vel eorum alterum, “
ſeu eorum prædeceſſores ſuper matrimoniis “
ac pluralitatibus beneficiorum, quæ ſunt ſor- “
B titæ effectum, & aliis caſibus, qui forum “
conſcientiæ reſpiciunt, eorum durante obe- “
dientia, ex certa noſtra ſcientia ratificamus “
& approbamus. “

Poſtmodum aſſignata fuit prima futura ſeſſio ad diem Lunæ proximam, quæ erat xv. dicti menſis Julii, petito prius ſuper dictis cedulis a concilio, an placeret, prout erant prolatæ. Ad quod reſponderunt, placet.

Die Lunæ xv. Julii non ſedit concilium propter infirmitatem papæ, & forte verius propter hoc quod nondum erat plene deliberatum ſuper reformationibus, &c. & continuata fuit Seſſio ad diem Sabbati xx. diem dicti menſis de mandato domini noſtri papæ. C

Sabbato xx. die Julii non fuit Seſſio alias ad hanc diem aſſignata, ſed prorogata fuit de mandato domini noſtri papæ ad diem Mercurii proximam, eo quod nondum erat plene deliberatum ſuper reformationibus eccleſiæ, maxime ſuper articulo tangente collationes beneficiorum, & electiones, ac hujuſmodi. Niſi enim eſſet iſte articulus, nulla aut ſaltem modica reperiretur turbatio, &c. Sed fuit continuata ad diem Mercurii ſequentem, qui fuit xxiv. Julii, &c. nihil fuit actum ſed fuit per dominum noſtrum continuata ſeſſio ad diem Sabbati ſequentem xxvii. Julii. D

SESSIO XXI.

Sabbato xxvii. Julii fuit xxi. ſeſſio, in qua fuit præſens rex LUDOVICUS, qui, dum miſſa per dominum P. epiſcopum Cracovienſem celebraretur, ſedit cum dominis cardinalibus, ſcilicet poſt primum eorum; ſed poſt miſſam inde receſſit, & fuit collocatus prope cathedram papæ: dictis ante ſervitiis & orationibus ſolitis, dominus cardinalis de Chalanco aſcendit pulpitum eccleſiæ, & ibi legit E plures articulos, de quibus pro meritis fuerat per prius tractatum & concordatum, cui cardinali aſſiſtebant epiſcopi Piſanus & epiſcopi Placentinus. Sequuntur articuli prædicti.

Sanctiſſimus dominus noſter Alexander “
papa V. ſacro approbante concilio, omnes “
& ſingulas promotiones, tranſlationes, con- “
firmationes, collationes & quaſcumque pro- “
viſiones, quibuſvis perſonis huic ſacro con- “
cilio & ejus determinationi adhærentibus, “

A » de quibuſcumque prælaturis, dignitatibus, beneficiis eccleſiaſticis, curatis vel non curatis, conſecrationes epiſcoporum & ordinationes clericorum per ipſos contendentes de papatu & aut eorum alterum, ſeu eorum prædeceſſores aut eorum mandato vel auctoritate, temporibus & locis, in quibus eiſdem realiter & libere præſtabatur obedientia, dum tamen anto ſententiam definitivam & alias canonicæ factæ ſint, & publice & pacifice tempore ſententiæ poſſederint, ex certa noſtra ſententia & motu proprio ratificamus & approbamus, & ratas haberi volumus atque firmas, & etiam ſi oporteat de novo providemus. Ubi autem aliquis caſus emergeret, per quem appareret aliquem huic concilio adhærentem gravatum per alterum ex contendentibus a die iij. Maii, quoad Angelum Corrario, & a die xv. Julii quoad Petrum de Luna, placet concilio quod dominus noſter provideat, ut ſibi juſtum videbitur. Item, placet quod dominus noſter provideat in facto archiepiſcopi Januenſis, quoad vicarium per Petrum de Luna in ejus benificio.

» Item, electiones, poſtulationes, earum admiſſiones, confirmationes, mutationes, conſecrationes clericorum, ordinationes, præſentationes, inſtitutiones, collationes, & privationes, quaſvis proviſiones ac diſpenſationes quibuſvis perſonis huic ſacro concilio & ejus determinationi adhærentibus, de quibuſcumque beneficiis eccleſiaſticis & prælaturis per electores, confirmatores, patronos, ordinarios, & quoſcumque proviſores ad hoc poteſtatem & auctoritatem habentes, canonice factas temporibus & locis ſubtractionis & neutralitatis, in quibus hujuſmodi contendentibus obedientia non præſtabatur, dummodo alias canonice factæ ſint, hoc ſacro approbante concilio, ratificamus & approbamus, ac ratas manere volumus atque firmas, ac omnem ſuſcipere roboris firmitatem, reſervationibus non obſtantibus quibuſcumque, declarationibus tamen & decretis hoc capitulum concernentibus in aliis ſeſſionibus lectis in ſuo robore permanentibus.

» Item, ut unione & pace in Dei eccleſia per ipſius gratiam in capite confirmata, pax & tranquillitas ſubditorum perfectius, & litium anfractus, quarum dubii ſunt eventus, conſultius evitentur, hoc ſacro approbante concilio, decernimus & declaramus, quod omnes ſingula beneficia eccleſiaſtica, dignitates, perſonatus, vel officia curata, vel non curata titulo ordinario aſſecuti, & poſſeſſionem pacificam jam adepti, dum tamen canonice & alias quam per prævaricationem adhærentium huic ſacro concilio & ejus determinationi aſſecuti fuerint, beneficiis hujuſmodi libere & pacifice gaudeant, nec in jure, titulo, ſeu poſſeſſione ſuis hujuſmodi quomodolibet inquietentur & turbentur, ſeu graventur, etiam ſi ſpecialiter vel generaliter beneficia prædicta ſedi apoſtolicæ fuerint reſervata. «

Per præmiſſa vero ſeu aliqua præmiſſorum non intendimus derogare ordinationibus circa præmiſſos articulos factis in ultima congregatione prælatorum, & aliorum eccleſiaſticorum virorum Pariſius, nec etiam ex præmiſſis vel aliquo præmiſſorum volumus aliquod præjudicium generari venerabilibus fratribus noſtris cardinalibus, vel alicui ipſorum huic concilio ſacro & ejus determinationi nunc adhærentium, in beneficiis alias per ipſos & quemlibet ipſorum canonice poſſeſſis, B proviſo tamen quod per præmiſſa nullum præjudicium generetur fratri noſtro cardinali Albanenſi, juri quod habet in archidiaconatu (a) Luxovienſi. «

Item, ſacro approbante concilio, decernimus fore procedendum contra obedientes & adhærentes pertinaciter, ſeu fautores Petri de Luna & Angeli Corrario nuper de papatu contendentium & colludentium, per hoc ſacrum concilium de ſchiſmate & hæreſi notoriis per diffinitivam ſententiam condemnatorum, modis quibus eſt ſecundum ſacros canones contra contendentes & fautores hæreticæ pravitatis procedendum. «

C Item, hoc ſacro approbante concilio decernimus, per nos vel ſucceſſorem noſtrum ex certis magnis & arduis cauſis hoc ſacrum concilium moventibus, iterum generale concilium eccleſiæ fore convocandum hinc ad triennium, videlicet anno quo dicetur MCCCC. XII. in menſe Aprilis, in civitate ſeu loco habili & decenti; qui locus declarabitur per annum ante tempus concilii per nos vel ſucceſſorem noſtrum. «

Item, ſacro approbante concilio, decernimus & declaramus, quod ſi cardinalis de D Fliſco infra duos menſes proximos perſonaliter ad nos venire, & obedientiam nobis præſtare & determinationi hujus ſacri concilii adhærere voluerit, benigne recipiatur cum integritate ſtatus & honoris atque beneficiorum, quæ xv. Junii MCCCCVIII. obtinebat. «

Item, omnes diſpenſationes factas per epiſcopos diœceſanos in partibus neutralibus ſuper defectum ætatis patientibus, cauſa aſſequendi & obtinendi beneficia, dignitates aut prælaturas. Item, omnes abſolutiones & habilitationes in foro pœnitentiali, tam per contendentes, quam per dictos ordinarios, pendente ſchiſmate factas, ſuper caſibus E ſanctæ ſedi apoſtolicæ reſervatis, ex certa noſtra ſcientia, hoc ſacro approbante concilio, ratificamus & approbamus. «

Die VII. Auguſti. «

Sanctiſſimus dominus noſter, ſacro approbante concilio, ordinat, quod bona immobilia eccleſiæ Romanæ, ſeu aliarum eccle- «

(a) In Spicilegio & in aliis concilii Piſani actis cum ex bibliotheca regia anni 1612. tum ex Wolfembutelenſi 1697. editis legitur *Lucionenſi*.

Digitized by Google

» ſiarum nullatenus per ipſum vel alios præ- A
» latos alienentur ſeu ypothecentur uſque ad
» proximum concilium, in quo ſuper hoc ar-
» ticulo maturius poterit deliberari.
» Item, dominus noſter eodem approbante
» concilio, ordinat & mandat celebrari con-
» cilia provincialia per metropolitanos, & ſy-
» nodos per ſuffraganeos ſuper formam juris
» & concilii generalis, quia ex eorum omiſ-
» ſione multa inconvenientia ſequuntur.
» Item, dominus noſter, eodem approbante
» concilio, ordinat & mandat celebrari capi-
» tula monachorum nigrorum & canonico- B
» rum regularium ſecundum formam concilii
» generalis, & conſtitutiones felicis recordatio-
» nis Honorii III. & Benedicti XII. Et quia limi-
» tatio provinciarum facta per Benedictum XII.
» non poſſet de præſenti, obſtante temporis
» malitia, obſervari, ordinat dominus noſter
» quoad dicta capitula celebranda ſtandum
» juri antiquo, durante impedimento prædi-
» cto, videlicet ut provincia communis & vul-
» garis poſſit per ſe capitulum provinciale ce-
» lebrare, ex quo commode non poteſt cum
» alia convenire.
» Item, dominus noſter, eodem approbante C
» concilio, diſponit non facere tranſlationes
» de invitis, niſi parte vocata & audita, & de
» conſenſu majoris partis cardinalium, niſi ex
» cauſis juſtis & rationabilibus.
» Item, dominus noſter, ſacro approbante
» concilio, decernit quod per dominum no-
» ſtrum cum cardinalium conſilio deputentur
» nuncii ſolemnes, & mittantur ad reges &
» principes, & cunctos fideles, ad publican-
» dum & proſequendum auctoritate domini
» noſtri papæ & ſacri concilii acta in hoc ſa-
» cro concilio.
» Item, dominus noſter auctoritate Dei, D
» apoſtolorum Petri & Pauli & ſua, concedit
» omnibus, qui in hoc ſacro concilio interfue-
» runt, & ejus determinationi adhærent, ab-
» ſolutionem plenariam a pœna & culpa ſemel
» tantum. Item, quilibet de prædictis infra
» duos menſes, poſtquam ad ejus notitiam con-
» ceſſio hujuſmodi pervenerit, poſſit dictum
» beneficium abſolutionis aſſequi in forma ec-
» cleſiæ. Item, & conceſſit omnibus prædictis
» in mortis articulo. Item & familiaribus eo-
» rumdem qui in concilio interfuerunt.
» Item, ſanctiſſimus dominus noſter, cum E
» conſilio concilii intendit reformare eccle-
» ſiam in capite & in membris, & jam multa
» per Dei gratiam ſunt expedita, quæ ipſum
» dominum noſtrum & favorem prælatorum
» aliorumque inferiorum concernunt, reſtant-
» que alia quæ propter receſſum prælatorum
» & ambaſſiatorum de præſenti expediri non
» poſſunt; propterea dominus noſter, ſacro
» requirente & approbante concilio, dictam
» reformationem ſuſpendit & continuat uſque
» ad proxime jam indictum jejunium, & præ-
» ſens concilium abſolvit.

EPISTOLA ROBERTI PRIORIS Celſinienſis, ad abbatem & conventum Cluniacenſem.

De quibuſdam geſtis oratorum Petri de Luna in concilio Piſano.

REverendi patres & domini metuendi, humili recommendatione præmiſſa. Vobis ſcripſi omnia acta in hoc ſacro generali concilio Piſano a principio uſque ad XIII. menſis Junii. Miſi etiam vobis copias in forma appunctuatorum concluſorum ſeu ſententiatorum in dicto concilio, excepta copia geſtorum dicta die XIII. Junii, quorum copiam [non] miſi vobis. Die vero Veneris XIV. Junii hora veſperorum in præſentia plurium dominorum cardinalium, & nobilium prælatorum, & aliorum ambaxiatorum hic exiſtentium, fuit latum mandatum ſeu poteſtas per PETRUM DE LUNA datum ſuis oratoribus, continens in effectu, quod dabat eis poteſtatem ad tractandum de ſecuritatibus convenientibus & loco idoneo in quo conveniret per ſe vel procuratorem, ad tractandum de uniqne eccleſiæ per viam ceſſionis incluſive, quaſi ſimili modo, ſicut fecit in Roma anno præterito & in Luca; & hora aſſignata pro audiendo quæ dicere vellent, fuit lecta coram eis ſententia ejectionis duorum contendentium per ſacrum concilium lata. Eadem lecta publice, interrogati per eum qui eam legerat, ſi erant oratores Petri de Luna, reſponderunt quod erant oratores ſanctiſſimi domini ſui BENEDICTI papæ XIII. quæ reſponſio fuit multum notata. Poſtmodum vero excuſaverunt ſe ambaxiatores de longa ſua mora, quam fecerant in comparendo in dicta hora eis aſſignata, in qua diu extiterunt expectati, allegantes, quod dum eſſent in via veniendi equites, capitaneus Piſarum eis ſignificari fecerat quod non exirent hoſpitium quouſque eis aliqua nuntiari feciſſet: ſubjungentes quod dictus capitaneus ad eos miſerat ſuum vicarium qui Piſis intraverat, quod erant certa capitula concordata inter dominos Florentinos & ipſos dominos Piſis exiſtentes; & inter cetera oſtenderat eis tria capitula, quæ continebant, quod ſi qui venirent huc cauſa impediendi, non haberent ſalvum conductum; item, quod impedientes punirentur per ipſos dominos hic præſentes & ipſos Florentinos, & tertium capitulum eis oſtenſum continebat fere idem in effectu: ita quod Tarraconenſis laqueus noluit nominare cardinales, nec concilium: ſed dominos ad hunc locum ſeu congregationem: quibus habita deliberatione reſponſum eſt in effectu, quod audiverant ſententiam ſacri concilii, qua ambo contendentes erant ejecti, ut hæretici, & ſciebant pœnas juris, &c. Secundo quod capitula non poterant nec debebant per ipſos præſentes

Anno 1409. Ex mſ. bibliotheca regia.

Digitized by Google

præſentes infringi, ſicut nec volebant. Si tamen pro reductione dictorum duorum contendentium, vel utilitate publica ſeu bono unionis volebant aliquid boni dicere, poterant, quia illud non eſſet contrarium capitulis. Tunc habita aliquali deliberatione inter eos & cum nunciis regis Aragonenſis, dixerunt quod non viderant capitula, cujus * oppoſitioni in ſua expoſitione aſſeruerant, & quod ipſa volebant ea videre & deliberare. Et tunc fuit eis dictum quod in craſtinum eſſet miſſa de Spiritu-ſancto more ſolito, & quod domini eſſent impediti in mane. Et nihilominus manſerunt in ſua dilatione, & receſſerunt ad hoſpitium. In craſtinum intráverunt galeam, & receſſerunt hoſpite inſalutato, & manſerunt nuncii regis Aragonum petentes informari de geſtis in dicto concilio. Dicta autem die eorum receſſus, ſcilicet xv. Junii circa occaſum ſolis intraverunt domini cardinales in palatio domini archiepiſcopi Piſanenſis. Poſtmodum ſupervenit cardinalis Tudertinus, qui cum eis intravit pro electione Romani pontificis celebranda, & ibi fuerunt uſque ad xxvi. dicti menſis Junii, qua die circa horam nonam de mane fuit publicata electio Petri de Candia, magiſtri in theologia Piſis, natione Græci, de ordine Minorum, vulgariter nuncupati cardinalis Mediolanenſis, in ſummum pontificem, nuncupati Alexander V. Hic heri intravit unus nuncius Caſtellæ, qui nondum eſt auditus; neſcio ad quid venit. Super reformatione eccleſiæ multa ſunt prolocuta inter nationes, ſed nulla concluſa. Adhuc Januæ vobis ſcribam quam citius potero. Scriptum Piſis dicta die xxvi. Junii.

* f. quæ ejus.

EPISTOLA ROBERTI PRIORIS Celſinienſis, ad abbatem Cluniacenſem.

De quibuſdam geſtis in concilio Piſano.

Anno 1409. *Ex Autographo.*

Reverendiſſime pater ac domine metuendiſſime, humili recommendatione præmiſſa. Poſt alia nova nuper ſcripta, ſubſequentium novorum ſeries ſequitur. Nam in die ſabbati xv. menſis Junii domini cardinales, decem ſcilicet noſtri, & xiii. partis alterius, intraverunt conclave in domo archiepiſcopi Piſani, immediate poſt dormitionem de ſero, cum non remanſiſſet illi Angelo Corrario olim de papatu contendenti, niſi unicus cardinalis ſuus, qui vocabatur de *Tonde*, videlicet die ſabbati hora ſerotina intravit civitatem Piſanam, ut cum ceteris eſſet in conclavi, & in craſtinum poſt prandium illuc intravit. In conclavi autem domini cardinales ſteterunt per decem vel undecim dies, videlicet uſque ad diem Mercurii de mane, qui fuit xxvi. Junii. Pendente autem deliberatione conclavis, inter dominos prælatos de concilio generali fuit magna altercatio, u- A trum videlicet domini cardinales deberent cogi ad obſervandum præciſe decretalem *Ubi majus*, ut videlicet poſt octavam diem non haberent niſi panem unum & aquam; vel utrum ſervaretur quædam extravagans moderativa illius conſtitutionis *Ubi majus* edita per Clementem VI. qua cavetur, quod etiam lapſa octava die, uti poſſint uno ferculo, in quo fructus non computantur, licet unus cardinalis alteri ſuum ferculum communicare non poſſit. Et finaliter in hoc debato fuit concluſum multis rationibus, præſertim per dominos Florentinos, quia B juraverant dictam decretalem *Ubi majus* facere obſervari cum moderatione Clementis VI. videlicet quod illa extravagans ſervaretur. Et ita fuit factum. Copiam ejus mittam vel portabo, ſi non habetis. Aliud debatum extitit, utrum concilium deberet arctare & terminum præfigere dominis cardinalibus, infra quem eligerent paſtorem, alioquin concilium aliter provideret; ſed deliberatione majoris partis reſedit, quod non arctarentur nec monerentur, ſed libere permitterentur uti libertate ſua & jure ſuo, & ita factum eſt. Item, pendente toto decemdio, cum C ambaſſiatores Petri de Luna jam receſſiſſent, ut dixi, & remanſiſſent domini ambaſſiatores regis Aragonum, inter quos eſt dominus Geraldus *de Sernilhon* miles, maritus ne..tis Petri de Luna, & Caſtellani regis; idem *de Sernilhon* præſentavit domino patriarchæ noſtro, quod ipſi habebant poteſtatem offerendi cum effectu renuntiationem pure & præciſe præfati Petri de Luna, etiam ad p.... dente, & quod admittetur antequam ultra procederetur. Reſponſum eſt, quod domini cardinales erant in conclavi, & non poterant retardari, D nec eis verbum fieri; ſed poſtquam elegiſſent, cetera quæ opportuna eſſent fierent. Et quamvis patriarcha non poſſet vice concilii reſpondere: tamen dixit hoc ſibi videri, & promiſit dicto domino Geraldo, quem tunc cum patriarcha loquentem videram in clauſtro S. Martini, quod hæc exponerentur concilio. Poſt autem finitum eorum ſolatium, dominus patriarcha intravit ſacriſtiam, ubi eramus ſaltem quadraginta congregati de concilio, inter quos erat dominus Lugdunenſis, & nobis retulit oblationem prædictam, etiamſi Angelus non cederet. Et revera dominus Lugdunenſis clementiſſime ac E ſapienter cunctorum judicio locutus eſt; ſed negotium in ſtatu remanſit hucuſque. Neſcio quid fiet. Die autem præfata Mercurii quæ fuit xxvi. Junii, cum poſt miſſam ſtaremus in choro eccleſiæ cathedralis, ſupervenit quidam doctor, qui intravit civitatem Piſanam ſero præcedenti cum ſex equis; fecit per aliquos mediatores exponi, quod ipſe venerat ambaxiator regis Caſtellæ ſeu Hiſpaniæ, & portabat litteras dominis cardinalibus, quas quia porrigere non poterat, ipſis ſtantibus in

Digitized by Google

conclavi, volebat aliqua exponere concilio, propter quæ petebat audientiam, & in brevi, quia dicebat periculum eſſe in mora. Finaliter concilium deliberavit, quod in craſtinum, ſcilicet heri de mane concilium eidem daret audientiam, & quod interim doceret de mandato & de poteſtate & memorialibus ſuis. Qua reſponſione per concilium facta, dum ſurgeremus, ſupervenerunt nova de conclavi, quod dominus cardinalis Mediolanenſis, frater Minor, olim nominatus magiſter PETRUS DE CANDIA, de quadam ſcilicet inſula Græcorum oriundus, famoſiſſimus ſcilicet magiſter in theologia, & qui olim rexerat ducem Mediolanenſem, & qui adhuc tutor erat ſuper inventis, electus erat in papam. Quibus auditis, omnes acceſſerunt ad impendendum reverentiam. Pulſatæ ſunt campanæ per totam civitatem, & fuit portatus ad eccleſiam cathedralem, & ibi inthronizatus, & omnes domini cardinales receſſerunt ad domos ſuas, ipſo revertente ad domum archiepiſcopi, qua utitur pro palatio, & fuerunt in electione omnes domini cardinales utriuſque collegii concordes, nemine diſcrepante. Et revera fuit electio multum libere facta, & conclave die ac nocte fuit ſtrenuiſſime cuſtoditum & ſine tumultu: ita quod nec nutu, nec verbo domini cardinales poterant ſcire quod extra fiebat, nec illi qui erant extra ſcire poterant quod intus fiebat. De nocte in mœniis civitatis fiebant excubiæ ſollicite. In civitatellis ſemper erant circa quingenti homines armorum. Dominus magiſter Rodii aſſociatus pluribus militibus die ac nocte ſtabat in viridariis domus archiepiſcopalis in tentoriis, & ibi jacebat inter conclave & ſepta domus. Poteſtas & capitaneus civitatis diligenter invigilabant circa cuſtodiam, præſertim per circuitum extra ſepta conclavis, & communiter erant centum homines armorum quando ſol occubuerat, nullus audebat appropinquare ſepta conclavis, niſi cuſtodes, niſi ad diſtantiam quinquaginta ulnarum, quia ita erat proclamatum ſub pœna ultimi ſupplicii. Dominus camerarius jacebat intra ſepta conclavis in una camera vere multum notabilis. Potenter & manſuete domini Florentini cuſtodiunt diſtrictus ſuos. Sero autem facto in die præfatæ electionis, dominus papa retinuit in camerarium ſuum dominum Narbonenſem ſicut prius, & dominum vicecancellarium noſtrum, ſcilicet Vivarienſem, retinuit in vicecancellarium, ſicut prius, & dominum Anicienſem in pœnitentiarium ut prius, rejectis aliis qui fuerunt de parte iſta. Et ſciatis quod dominus de Thureyo inter omnes dominos cardinales habet apud eum majorem audientiam, & credo quod tantam habebit, quantam habuit cum domino CLEMENTE. Iſte autem dominus papa appellatur ALEXANDER V. Quando domini cardinales me præſentaverunt ibi ſibi, licet nullum rogaſſem eorum, ex gratia magnam relationem fecerunt de me, ſpecialiter dominus Peneſtrinus, dominus Albanenſis, dominus de Thureyo, dominus Anicienſis, & dominus Neapolitanus. & poſt exhibitam reverentiam, ego expoſui ſibi quomodo ego veneram huc deſtinatus per vos pro vobis & toto ordine veſtro, qui in diverſis mundi partibus & regnis membra numeroſa & celebria obtinens, durante ſchiſmate grandia paſſus eſt tam in ſpiritualibus, quam temporalibus detrimenta. Supplicabam tria, primo quod confirmare dignaretur omnia privilegia noſtra; ſecundo, quod reparare dignaretur gravamina nobis illata, durante ſchiſmate, per contendentes dictos de papatu; tertio, quod cum iſtud ſit magnæ præſidentiæ, celebritatis & regularis obſervantiæ, ſicut cunctis notum eſt, & tam latam poſſideat ditionem, ſic ut inter alios mundi prælatos multa indigebatis, vos & veſtrum monaſterium & ordinem ſemper favore benivolo in munificentiis, beneficiis & gratiis proſequeretur, more ſui prædeceſſoris domini NICOLAI IV. qui in ulnas ſuæ protectionis monaſterium ſuſcipiens & ordinem, multis & magnis privilegiis ipſum munivit. Poſtquam autem finieram verba mea, idem dominus papa ſtans benigne & læta facie reſpondit, quod ipſe erat paratus adimplere poſſe ſuo quæcumque per me petita, & quod quando vellem, venirem confidenter, quia in omnibus & in ſingulis faceret taliter, quod ego contentarer. Item, herimet dominus patriarcha ſupplicavit, quod ſibi daretur archiepiſcopatus Remenſis, & domino Bituricenſi conferretur eccleſia Carcaſſonenſis cum patriarchatu, & magiſtro Guillelmo Boſraterii, archiepiſcopatus Bituricenſis. Ab alia parte dominus cardinalis de Baro ſupplicavit, quod priori ſancti Martini conferretur epiſcopatus Mimatenſis, & prioratus ſancti Martini conferretur eidem domino cardinali. Et revera omnia iſta protinus fuerunt in propinqua diſpoſitione, præſertim cum iſti ſupplicantes ſint ambaxiatores domini noſtri regis. Sed demum contemplatione domini Gaufredi de Perucia, qui petit epiſcopatum Mimatenſem, dominus cardinalis de Baro ſuperſedit a ſupplicatione ſua. Hodie vero ratione illarum promotionum tentum eſt conſiſtorium ſecretum in domo archiepiſcopali, & factum eſt ut ſequitur, quia videlicet dominus papa & domini cardinales, præſertim dominus Præneſtinus, qui licet intereſſe non potuerit perſonaliter, ſcripſit in conſiſtorio . . . . . . igitur quia non videbatur expedire, quod plus tractaretur de promotionibus, quam de reformatione ſtatus eccleſiæ, nullam promotionem fecerunt hac die, ſed ordinavit quod in die lunæ ſequenti fieret una ſeſſio, & teneretur univerſalis ſynodus, in qua papa primo præſideret.

Digitized by Google

A Item, videtur expedire quod vos & conventus ſcribatis domino papæ inter cetera, quod non conferat beneficia veſtra in manibus ſæcularium quorumcumque, præſertim conventualia, quantumcumque vacent in curia, nec perſonis aliis quam ordinis noſtri, & allegetis rationes quæ vos movent. Item, noveritis quod nos ſumus ſexdecim, inter quos eſt dominus Viennenſis & dominus Cameracenſis, & alii ſeptem epiſcopi, dominus abbas Ciſtercienſis, Caſæ-Dei, Verziliacenſis, & ego feci apponi dominum priorem Rodii, qui eſt ſolemnis doctor & magnus dominus, & ego, qui ex parte eccleſiæ B Gallicanæ fuimus deputati, ad deliberandum ſuper capitulis & articulis reformationis ſtatus eccleſiæ univerſalis tam in capite quam in membris, unde ſuper illis deliberavimus per quatuor vel quinque dies, pendente conclavi, & dominus Aptenſis, dominus Ciſtercienſis, & ego acceſſimus ſuper illa materia ad nationem Anglorum & Germanorum, & vere dominus Saliſberienſis, qui eſt doctor celebris, inter ceteras querimonias exemptorum, multum conqueritur de malo regimine Ciſtercienſium in regno ſuo Angliæ: ſed dominus abbas ſe excuſavit propter ſchiſma. C multa alia inter nos perlocuti fuimus. Poſt regreſſum omnes domini collegæ mei me elegerunt ad dictandum & concipiendum articulos & capitula hujus reformationis, ſecundum deliberationem jam inter nos verbaliter habitam: quod & feci, & ſunt XLV. articuli. Et heri poſt impenſam reverentiam domino papæ, domini prælati eccleſiæ Gallicanæ & univerſitates convenimus in baptiſterio eccleſiæ cathedralis, qui locus eſt celeberrimus, & tam in materia quam in forma videret vos ſtupidum & admirantem. Numquam enim, ut credo, homo mortalium vi- D dit tam celebre opus ad talem uſum vel majorem deputatum, marmoribus, jaſpidibus & ſculpturis ac artificio mirifico redimitum. Ibi igitur congregavimus nos, & ibi legi articulos præfatæ reformationis, & ibi fuerunt aliqua, licet pauca, correcta; & fuit traditus rotulus aliquibus ad plenius deliberandum, & hac nocte debemus eſſe inſimul iterum ſuper illo, & cras dominus Vivarienſis, cui negotium eſt commiſſum, audiet nos de omni gente & natione ſuper illis reformationibus, quoniam dominus papa multum deſiderat E nos celeriter expedire antequam abhinc recedat, quia in brevi tempore eſt receſſurus & coronabitur in Piſis, vel in Florentia quæ diſtat ab hinc per quindecim magnas leucas, vel in Bononia quæ diſtat per duas dietas cum dimidia. Item, ille doctor qui petierat audientiam pro parte regis Caſtellæ, videns quod non poterat docere de mandato regis, quia nec venerat ex parte illius, ſed ſolum dominis cardinalibus, portavit litteras ex parte infantis Caſtellæ, impetratas pro Petro de Luna, in quibus rogabat, quod tractaretur locus conventionis pro ceſſione mutua, & darentur cautiones; audiens etiam, ut dicebatur, neſcio ſi ſit verum, quod venerunt nova, quod ſolemnes ambaxiatores ex parte regis Caſtellæ veniebant & de pa . . . . ad iſtud concilium cum plena poteſtate faciendi omnia quæ rex Franciæ faceret, & quod ſua fraus detegebatur, tacet nunc & dolet, quia intravit civitatem. Item, ille intruſus Angelus Corrario cum vellet tenere ſuum concilium in patriarchatu Aquileienſi, tantam perſecutionem paſſus eſt per patriarcham Aquileienſem, quod quaſi vagator & profugus venit ad Venetiam, ſed Veneti noluerunt eum recipere, & mandaverunt ſub magnis pœnis omnibus de terra ſua, in qua ſunt plus quam ſexviginti caſtra, quod nullus reciperet eum, & aufugit cum valde paucis in quodam modico caſtello cujuſdam ſcutiferi, in quo eſt valde miſerabiliter. Item, Lancelotus qui tenebat obſidionem in civitate Aretina, audiens quod rex Hungariæ ab una angulo invadebat regnum ſuum, & audiens quod de regno Franciæ veniebant in Lombardiam ultra decem millia equitum, receſſit ab obſidione cum ſuo exercitu, & ivit ad defendendum regnum ſuum. Item, noveritis quod dominus prior Cantuarienſis bene contentatur de vita & honeſtate religioſorum veſtrorum in Anglia; ſed magnam & admirabilem conquerimoniam mihi fecit de vita & diſciplina regulari omnium monachorum veſtri ordinis in toto regno Franciæ conſtitutorum, ubi itinerando Anglici repererunt plures prioratus; & maxime conqueritur de prioratu Nivernenſi, & de prioratu Cari-loci, & breviter de ceteris, dicens quod religioſi noſtri nec ſint Latini nec litterati, nec incedunt in habitu; & ſi incedant cum habitu, eſt totus diſlaceratus & vilis; non portant camiſias ſtamineas, ſunt incompoſiti in geſtu, & minus oſtendunt de religione quam mere cultores agrorum, de quo ambaxiatores regis Angliæ ſunt male contenti; nec habent veſtimenta ſacra apta. Et dicunt quod rex ipſorum vel transfert alibi vel capit jura monaſteriorum aliorum: ſed quando de aliquo membro veſtro ei dicitur, quod eſt de ordine Cluniacenſi, ſtatim propter ſanctitatem quæ ſibi refertur de monaſterio Cluniacenſi & ordine, ſuperſedit, & benigne ſupportat; & quod idem dominus prior dubitat quod ſi ambaxiatores referant regi illa quæ viderint, quæ ſunt contraria bonæ opinioni quæ volabat per regnum Angliæ: quod duo inconvenientia inde vobis naſcantur; primum quod rex non adimplebit quod ſignificaſtis per archidiaconum; ſecundo, quod rex faciet ſubmitti membra veſtra alteri capiti. Multum etiam conqueritur, quod priores veſtri ordinis in iſto regno non reſident. Multa alia dixit, quæ longa eſſent enarrare;

Digitized by Google

ſed excuſavi vos & ordinem per tria quæ taceo, & fuit contentus cum promiſſione quam feci de reformatione. Multum deſiderat vobiſcum loqui ſuper hoc. Bene contentatur de archidiacono Cluniacenſi, dicens quod eſt bonus homo, & libenter & devote celebrat miſſam ſuam, ſed de monachis domini S. Flori male contentatur. Item, rogavit me quod excuſationem quam prætenderam ſibi, & promiſſionem, ego ſimiliter exponerem ambaxiatori regis ſui, & ipſe libenter eſſet mecum, & ita concluſimus quod fiet. Et ego dixi quod ego dixi ſibi quod volebam eum rogare, quod ipſi in receſſu viſitarent monaſterium Cluniacenſe. Reſpondit quod non credit quod hoc poſſit fieri, ſed poſſe ſuo ipſe ſaltem viſitabit vos. Et credatis quod ipſe eſt notabilis perſona in litteratura & moribus, & magnæ experientiæ vir, ut alias latius dicam; & multum zelat rempublicam, & eſt æque bene reddituatus, ſicut unus magnus epiſcopus. De pecuniis mittendis & de veſtris negotiis videtis quid habetis agere. Veſtram reverendiſſimam paternitatem feliciter & longæve conſervet Altiſſimus eccleſiæ ſuæ ſanctæ. Scriptum Piſis die XXVIII. Junii.

Veſter humilis
ROBERTUS.

Superſcriptio.

Reverendiſſimo in Chriſto patri & domino domino divina providentia abbati Cluniacenſi, digniſſimo domino ſuo metuendiſſimo.

Et infra.

Quia vero nuncius non receſſit quam cito ardebam, ideo ſequuntur nova quæ inde ſequuta ſunt uſque ad præſentem diem. Nam die dominica ambaxiatores regis Aragonum prædicti receſſerunt de civitate Piſana in quadam galea, hoſpite inſalutato, & non loquuti fuerunt in receſſu cum aliquo, niſi cum domino Vivarienſi; cui dixerunt, ut audivi a quibuſdam, quod non intendebant credere, &c. ſicque receſſerunt. Die vero lunæ ſedit ſynodus in eccleſia cathedrali domino papa præſidente. Ubi expletis quæ ad divinum officium pertinent, dominus papa fecit unam arengam ſive collationem cujus thema fuit: *Fiet unum ovile & unus paſtor.* Et deduxit illud eleganter, verbis tamen communibus. In deductione non fuit oblitus moralizare, illud videlicet quod magi obtulerunt regi æterno tria munera aurum, thus, & myrram. In auro ut oſtendatur regis potentia, &c. & per dominicam ſepulturam intellexit obedientiam, qua quaſi inhumati debent vivere ſubditi, obedientes ſummo ſacerdoti. Rogavit etiam concilium quod juvaret eum in omnibus peragendis. Obtulit eis quod ipſe faceret tantum omnibus & ſingulis, quod ipſi redderentur conſolati. Ad ipſa promiſit libenter intendere circa reformationem ſtatus eccleſiæ, & quod ipſe deputaret certos A dominos cardinales, & rogabat concilium quod ipſum deputaret certos alios, & ſimul de omnibus conferrent, & poſtea referretur in publico, & ibi ſtatueretur. Item, cum dominus cardinalis de Baro factus preſbyter nuper per dominum Peneſtrinum & Albanenſem, ipſe dominus papa dedit ſibi titulum, quem ipſe prius habebat, videlicet XII. apoſtolorum; & nunc eſt preſbyter cardinalis XII. apoſtolorum. Sed antequam iſtam promotionem faceret, dominus cardinalis de Chalento, & voluntate & juſſu dominorum papæ & cardinalium, aſcendit cathedram marmo- B ream, ſitam in medio eccleſiæ, cum quatuor epiſcopis in pontificalibus conſtitutis, & ibi legit decretum electionis populis & ſubſcriptionem dominorum cardinalium, & fuit reperta concors, nemine diſcrepante. Deinde eo deſcendente cum ſua comitiva, illam aſcendit advocatus concilii cum procuratoribus, & ibi petiit ex parte concilii, omnes proceſſus & acta per dominos cardinales & concilium ab anno citra approbari; quod fecit dominus papa de conſenſu concilii. Poſtremo aliis deſcendentibus, aſcendit cathedram dominus cardinalis Bononienſis; & C quia non omnes poterant audiviſſe quæ papa dixerat, reſumſit aliqua, & rogavit quod omnes & ſinguli in ſuis diœceſibus clero & populo publicarent acta. Finaliter quia certum erat quod alterum de duobus collegiis erat non vere, &c. & ignorabatur quod, &c. licet certum eſſet ipſum verum papam, quia electus erat ab omnibus, & ſic a veris, ne ſi contingeret ipſum papam mori, ſemper remaneremus in primum errorem in electione ſucceſſoris: ideo de mandato papæ præfatus dominus Bononienſis pronunciavit unam cedulam, in qua continebatur, quod papa motu proprio promovebat ad cardinalatum D omnes & ſingulos illos qui veri cardinales non erant, & cardinales in hac curia vulgariter appellabantur, & de duobus illis collegiis unum verum collegium efficiebat. Et credo inter ceteros fuiſſe cauſam motivam hujus promotionis cardinalium ratione reipublicæ. Item die Martis ſequenti, ſcilicet hodie, tentum eſt conſiſtorium ſecretum, in quo tranſlati ſunt ſequentes: patriarcha noſter ad Remenſem eccleſiam, Bituricenſis ad Carcaſſonenſem cum patriarchatu Alexandrino, Boſraterii de Mimata Bituris. Et om- E nes acceptaverunt, ſi placeat regi. Magna eſt contentio de ordinationibus Franciæ. Scriptum II. Julii.

RESPONSIONES

ad ſcripta per priorem Celſiniarum de Piſis, cum aliquibus additionibus.

ET primo eſt ſciendum quod fuerunt nobis miſſa per eum aliqua adviſamenta

Digitized by Google

proloquuta per aliquos de concilio Piſano ſuper reformatione eccleſiæ univerſalis & ſunt XIII. capitula. Primum bene tangit nos, quia contra exemtionem. Ultimum etiam bene tangit nos, quia agitur de portione debita per dioceſanos aſſignanda vicariis noſtris. Secundum capitulum in parte tangit omnes promovendos: quia confitetur commune ſervitium debitum. Et revera non eſt ita, ſecundum obligationem quam faciunt promovendi ad dignitates, ut latius inferius oſtendetur: alia capitula non videntur nobis contraria, ſed multa alia ſunt omiſſa, in quibus eſſet bene providendum.

1 Et primo quia ordinarii multum abutuntur in interdicto particulari apponendo pro cauſis pecuniariis, etiam modicis, in diminutionem divini cultus & ſcandalum multorum, etiam quandoque pro quinque ſolidis: quod circa hoc dignetur providere & ordinare, quod non poſſit apponi interdictum particulare per eos pro cauſis pecuniariis, ad inſtar papæ Bonifacii VIII. qui ſtatuit in quadam extravagante, quod interdictum non poſſet apponi dicto caſu per ordinarios generale tantum: ſed non ordinavit de particulari.

2 Item, etiam quia ordinarii multum abutuntur in procurationibus recipiendis, ſecundum conſtitutionem, *Vas electionis*, & viſitationes per nonnullos ſæpe fieri, plus ad quæſtum quam ad utilitatem eccleſiarum, locorum, & etiam animarum videntur, & ex hoc multum gravantur eccleſiæ; & quia tempore dictæ conſtitutionis dictæ eccleſiæ multum abundabant, & de præſenti ſunt diminuti reditus pluſquam de medietate, quod reducerentur ad medietatem ad inſtar Urbani papæ V. quando fecit reductionem de medietate decimæ, & etiam in aliquibus locis procurationum ad tempus tantum, ut conſtat per copiam bullæ quæ mittitur per latorem præſentium. Et hoc eſſet ſanctiſſimum opus.

3 Item, etiam quod provideretur, quod eccleſiaſtica ſacramenta ſine quæſtu quia . . . . . hodie, niſi interveniente pecunia non conceduntur, etiam ordines.

4 Item, quod reſtringerentur abuſus ordinariorum circa emolumentum ſigilli, præſertim in beneficiis conferendis, & præſentationibus faciendis, & aliis ſpiritualibus concedendis, novit Deus qualis quæſtus eſt hodie.

5 Etiam eſſet providendum, quoad reſervationes generales & ſpeciales, quas papa facit frequenter de bonis prælatorum & aliarum eccleſiaſticarum perſonarum decedentium, de quibus nulla fit mentio in aviſamentis miſſis: quia ex hoc enormiter læduntur eccleſiæ, & collatores, & ſubcollatores ultra modum abutuntur.

6 Item, quod circa exonerationem eccleſiarum etiam provideretur, remittendo A omnia arreragia per perſonas eccleſiaſticas quacumque cauſa de toto tempore præterito debita, licet ſit proviſum per curiam ſæcularem, & etiam quoad ſpolia recipienda. Sed honeſtius eſſet, quod per papam remitterentur.

7 Item, quia in ſecundo capitulo, quando dicit, ſalvo jure cameræ apoſtolicæ debito, & quod ante lapſum annum dictum ſervitium cameræ apoſtolicæ debitum ſolvere minime teneantur, &c. Eſt bene advertendum quia videtur approbare, quod omne ſervitium ſit debitum. Et revera ſecundum obligationem quam faciunt prælati in camera, non eſt debitum ſed gratuitum: quia C quando conſtituuntur procuratores ad obligandum per prælatos pro communi ſervitio, inter cetera ponuntur verba ſequentia: *ſpecialiter & expreſſe ad offerendum & promittendum gratis & ſponte ipſius conſtituentis nomine, & pro ipſo, pro ſuo communi ſervitio cameræ apoſtolicæ & ſacro collegio dominorum cardinalium, videlicet ſummam talem & quinque ſervitia conſueta pro familiaribus & officiariis domini noſtri papæ & dominorum cardinalium prædictorum.* Et quando dicti prælati ſunt præ- D ſentes, in obligatione ponuntur ſimilia verba, quia iſta eſt forma cameræ; & revera non debetur, niſi in vim obligationis. Et audivimus ab antiquis, quod iſtud fuit introductum a tempore quo curia fuit tranſlata ad partes iſtas, quia ante nihil ſolvebatur. Propterea confitendo ſic, debitum eſt multum præjudiciabile omnibus promovendis, & eccleſiis.

8 Item, quia ex dicto communi ſervitio multum & enormiter læduntur eccleſiæ propter magnam taxam, ſi tamen reperiretur aliquod medium quod reducerentur generaliter ad medietatem, eſſet aliud ad inſtar do- B mini Urbani ſanctæ memoriæ, qui reduxit decimas ad medietatem. Et hoc eſſet aperiendum & tractandum.

9 Item, eſſet aperiendum & tractandum quod domini cardinales non haberent aliqua beneficia etiam conventualia; ſed quod aliter provideretur eis decenter pro ſtatu eorum, quia juſtum eſt & rationabile. Et primo etiam domino noſtro, & quod ceſſarent omnes exactiones, & videtur aliquibus ſi indiceretur una media decima vel integra, ſi erat E neceſſe, per dominum noſtrum, pro ſtatu ſuo & dominorum cardinalium, quæ aſcendet ad magnam ſummam, deberet ſufficere, ſine quibuſcumque aliis exactionibus. Nam ſecundum aſſertionem domini theſaurarii quondam domini Urbani ſanctæ memoriæ papæ V. in regno Franciæ ſolum aſcendebat ante reductionem decimæ ad medietatem XVIII. centum millia florenorum. Quid ergo de aliis regnis? Sed poſtmodum eſt inde diminuata, & eſt credendum quod perſonæ eccleſiaſticæ in aliquo non contradicerent,

ſi indicebatur per papam, quia etiam ſæculares eam volunt habere. Et iſtud eſt proprium papæ, quia de jure poſitivo & etiam de jure divino, ſecundum opinionem B. Thomæ de Aquino, dominus noſter poteſt indicere decimam jure ſuo, quæ decima ſolum ſine alio, etiam ſine beneficiis vacantibus & cum ſervitio & ſpoliis & aliis exactionibus deberet ſufficere pro domino noſtro, & pro omnibus dominis cardinalibus, ad tenendum decenter ſtatum eorum, & ultra haberent patrimonium eccleſiæ, & medietatem communis ſervitii, ſi diminuebatur ad medietatem. Propterea hoc eſſet multum aperiendum & tractandum & ſubſiſtendum omnibus viis & modis quibus poterit, quia ſic eſſent multum relevatæ eccleſiæ & proviſum papæ & dominis cardinalibus, & præcluſa via dominis ſæcularibus quoad decimam exigendam. Sed hoc non eſt aperiendum, ſed tacendum.

10 Item, quantum ad extentionem, de qua facta eſt mentio in primo capitulo nobis miſſo, concluſio non eſt multum mala, ſi non revocabantur exemptiones, ſed tantum darentur judices, licet neutrum nobis placeat; ſed multa ſunt nobis ſpecialia, quæ forte non ſunt in aliis, quia Cluniacenſe monaſterium ab ipſo ſuæ fundationis exordio ſedi apoſtolicæ in jus proprium eſt oblatum, ut patet per multa indulta apoſtolica, de quibus mittimus aliquas memorias, & etiam copiam epiſtolæ Petri Venerabilis contra Bernardum, & ſufficientes rationes ibi contentas pro exemtione, quæ ſunt multum efficaces, &c.

11 Item, quantum ad ultimum capitulum quod facit mentionem de portione congrua aſſignanda vicariis noſtris per ordinarios, nihil eſt inde advertendum, quia iſtud eſſet nobis multum præjudiciabile, nam aſſignaretur per dictos ordinarios tanta portio, quod modicum nobis remaneret, & eſſet contra intentionem fundatorum epiſcoporum, qui dictas eccleſias nobis contulerunt, ut latius videbitis contineri in quadam epiſtola Petri Venerabilis contra Bernardum, cujus copiam vobis mittimus; & referimus nos ad rationes ibi contentas, & miramur de dictis ordinariorum, ſi ipſi volunt quod aſſignetur major portio vicariis noſtris quam aſſignetur vicariis ipſorum in propriis eccleſiis, quare, &c.

12 Item, eſt ſciendum quod per magiſtrum Johannem Mercerii civem Matiſconenſem, qui vadit Venetiam pro domino Burgundiæ, & debet facere tranſitum Piſis, qui receſſit de Matiſcone in feſto apoſtolorum Petri & Pauli proxime præterito, ſcripſimus vobis & miſſimus octoginta ſcuta; & ſic eſt vobis ſatisfactum integre, uſque ad XVII. diem menſis Septembris incluſive, computando a prima die qua receſſiſtis de prioratu Celſiniarum, non deducendo tempus moræ quam feciſtis in Cluniaco, computatis XXX. francis per nos ſolutis domino Nicolao nomine veſtro, & ſic non debetis conqueri de nobis, quia præmiſſa adimplevimus & ultra.

13 Item, fiat impetratio omnino in cauſa appellationis ſuper nominatione beneficiorum regularium, & introducta cauſa in curia Romana. Poſtquam habebimus papam mittatur adjornamentum.

14 Item, fiat diligentia de arreragiis nobis in illis partibus debitis recuperandis & de aliis de quibus videbitur.

LIBELLUS SUPPLEX

Oblatus papæ in concilio Piſano, continens articulos reformationis faciendæ, cum ſummi pontificis ad eos reſponſione.

Anno 1409. Ex mſ. S. Laurent. Leodienſis.

1 PRo pace & felici redintegratione ſanctæ matris eccleſiæ, & debita reformatione nonnullorum gravaminum, quæ univerſalem Dei eccleſiam in ſe & ſuis membris ab aliquibus annis citra multipliciter oppreſſerunt, prælati & procuratores abſentium de imperio, de regno Franciæ, Angliæ, Bohemiæ, Poloniæ & Provinciæ, &c. ſupplicant in ſingulis per ejuſdem beatitudinis juſtitiam miſericorditer provideri.

2. Et primo, ut divina gratia dirigente, juxta veſtræ beatitudinis deſiderium & cunctorum fidelium votum, Chriſtianus populus ſub vobis vero & indubitato paſtore, eo fidelius & ſalubrius dirigatur, quo hujus ſacri concilii intemerata veritas, & duorum improbe contendentium hæretica pravitate dejectio, veſtræque ſanctitatis canonica electio clarius patefieret, dignetur eadem ſanctitas proceſſus in ſacro concilio factos regibus & principibus univerſis diligentius nuntiare, ac ſententiam adverſus contendentes juſte latam executioni debitæ demandare, & reductionem regnorum & provinciarum & locorum inobedientium dextera ſollicitudinis procurare. ad quæ implenda & feliciter dirigenda præfati prælati & procuratores conſilia & auxilia ferunt humiliter toto poſſe, cum videant ex temporis dilatione, cauſante adverſariorum malitia, pericula plurima generari.

3. Et quia, cauſante improbæ ambitionis audacia, prædicta juris remedia ſufficere non videntur ad obviandum ſchiſmatibus, quæ occaſione electionis Romani pontificis in futurum poſſent provenire, propter quod noſtris in temporibus univerſalis eccleſia gravem & inauditam paſſa eſt ſciſſuram; providendum videtur per ſanctitatem veſtram, ſacro approbante concilio, de remedio convenienti contra ſchiſmata quæ poſſent evenire, ſi electio celebrata de Romano pontifi-

Digitized by Google

ce dicatur nulla propter metum ſeu impreſſionem, pecuniam, tumultum popularem, aut aliam cauſam, ſuper quo dignetur veſtra ſanctitas efficaciter providere.

4. Item, quia ſtatus eccleſiaſticus, qui in ſortem hereditatis Domini eſt electus, virtutum ac morum excellentia debet cunctos attrahere in ſalutem, dignetur eadem ſanctitas reformationi morum ac ſtatuum univerſalis eccleſiæ tam in capite, quam in membris per ſe vel deputandos vigilanter intendere, & univerſo gregi commiſſo, quoad hoc ultra juris communis diſpoſitionem, ſi pro qualitate rerum & temporum videbitur, ſalubria monita miniſtrare: quæ omnia, auxiliante Deo, præfati ſupplicantes gratanter ſuſcipient, & implere curabunt humiliter juxta poſſe, cum per hæc propitiabitur Altiſſimus, & veſtræ ſanctitatis juſtitia & obedientia potiſſimum augebuntur.

Modos autem particulares, qui reformationi præmiſſorum incumbunt, non inſerimus in præſenti, ſed ad veſtræ ſanctitatis judicium, & R. dominorum cardinalium prudentem experientiam laudabiliter relinquimus.

Verum quia juris ordo confunditur, ſi ſua unicuique juſtitia non ſervatur, dignetur attendere ſanctitas veſtra, ut cum debita reverentia & humilitate loquamur, quantum a SS. patrum inſtitutis & antiquis juribus aberratum extitit per ſuperiorum uſurpationem & inferiorum tolerantiam, in pleriſque quæ eiſdem inferioribus in præmium deberent potius quam in pœnam venire, modis & articulis qui ſequuntur.

5. Primo, quia quandoque Romani pontifices voluntarie aliquos prælatos & alios beneficiatos de eccleſiis ſuis & beneficiis ſuis tranſtulerunt invitos ad illas eccleſias & beneficia, quod ceſſit in præjudicium non modicum & gravamen dictorum beneficiorum & eccleſiarum, ac ipſorum prælatorum & beneficiatorum, & ſcandalum plurimorum; ſupplicant præfati, quatenus ſanctitas veſtra non faciat nec admittat.

6. Item, quia Romani pontifices ab aliquibus annis citra reſervaverunt ſibi omnes dignitates epiſcopales, & abbatiales, & majores dignitates eccleſiarum collegiatarum etiam regularium, & majores in eccleſiis cathedralibus poſt epiſcopales; & inſuper conceſſerunt indifferenter & ſine numeri limitatione gratias expectativas ad quæcumque beneficia eccleſiaſtica, & ultra hoc multos alios modos induxerunt, per quos applicuerunt omnimodam diſpoſitionem beneficiorum eccleſiaſticorum; ex quo impedita fuit & abſorpta ex toto actualis poteſtas capitulorum, collegiorum & conventuum, nec non archiepiſcoporum, epiſcoporum, ceterorumque prælatorum & patronorum eccleſiaſticorum, quoad electiones, confirmationes, collationes, præſentationes & inſtitutiones per eos faciendas; quod videtur obviare & repugnare ſtatutis conciliorum generalium & decretis ſanctorum patrum, bono politiæ eccleſiaſticæ, nec non debitæ & regulatæ ordinationi, & hierarchiæ eccleſiaſticæ, intentioni fundatorum & devotioni, & inſuper eſt res generalis ſtatus eccleſiæ turbativa atque confuſiva, ac executionis principalis officii papalis impeditiva, & a veſtigiis ſanctorum patrum exorbitans: quod maxime procedit quoad gratias expectativas ad beneficia eccleſiaſtica vacatura, cum ſint damnatæ auctoritate concilii generalis, nimirum quia per eas ingeritur votum mortis alienæ, præbetur occaſio machinandi in mortem alterius, & ad hoc viam aperit, nec non & beneficia vacatura per minas & terrores, per dona & promiſſiones, cujuſmodi ratione naturali ac publicæ utilitati papæ poteſtas & auctoritas eſt ſubjecta; & præſertim quia per dictas gratias & ipſarum occaſione provenerunt illaqueationes, intruſiones, mendicitates, & alia innumera inconvenientia plenius, ſi opus fuerit, declaranda. Unde ſupplicant præfati, quatenus dominus noſter papa, qui pro tempore fuerit, libere permittat, ſecundum juris communis diſpoſitionem, eligere, confirmare, præſentare, inſtituere, conferre & alias providere, quotienſcumque dignitatum, beneficiorum, & officiorum eccleſiaſticorum quorumcumque vacatio occurrit, ordinarios videlicet, ad quos de jure, conſuetudine, præſcriptione, vel privilegio id alias competere dignoſcitur. Cupientes quod detur bonus ordo tam in electionibus & confirmationibus fiendis de prælaturis, dignitatibus & aliis beneficiis electivis, quam in modo providendi de beneficiis eccleſiaſticis, nobilibus graduatis, & aliis perſonis idoneis, præſertim univerſitatum ſtudiorum.

7. Item, curia Romana multum & fuſe concedit conſervatorias etiam perſonis & ſtatibus, quibus dandæ non ſunt, ac etiam concedendo quod trahantur extra eorum domicilia, ultra limites ſtatutos. Quare ſupplicatur, quod amodo circa hæc ſtricte teneantur termini juris, nec ultra illos in hoc aliquid concedatur, etiamſi illi, quibus conceduntur conſervatoriæ, ſint exemti.

8. Item, exponunt præfati quod Romani pontifices ab aliquibus annis citra induxerunt ſeu ſibi reſervaverunt primas annatas fructuum prælaturarum & beneficiorum vacantium, nec non communia & minuta ſervitia, & de facto ſpolia & bona dimiſſa a viris & prælatis eccleſiaſticis occupaverunt, decimas impoſuerunt pro libito voluntatis, prælaturas diutius in manibus ſuis tenuerunt, fructus pro tempore vacationis obvenientes percipiendo, nec ob hoc aliqua onera ſupportare voluerunt, dicentes eſſe in deductionem eorum, quæ dicebantur deberi cameræ apo-

Digitized by Google

ſtolicæ, quæ repugnant juri eorum & rationi, ac ſtatutis conciliorum generalium, SS. patrum. Iſta ſunt exempla pernitioſa & quamplurimum ſcandaloſa, accedunt in detrimentum eccleſiarum & monaſteriorum, tam in ſpiritualibus quam temporalibus, gravia detrimenta inferunt eo præſertim, quia per hoc monaſteria & eorum loca nimis deformantur, ipſorum bona nedum mobilia pretioſa vili pretio, ſed etiam immobilia quandoque in perpetuum, quandoque ad longum tempus, contra jura alienantur, per quæ etiam animus monaſteriorum diminuitur, cultus divinus defraudatur, devotio fundatorum ceſſat, viri eccleſiaſtici in opprobrium cleri mendicare compelluntur, hujuſmodi eccleſiæ & monaſteria mole debitorum onerantur; propter quod oportet frequenter bona monaſteriorum dari creditoribus in ſolutum, prælati eccleſiaſtici metu ſententiarum in divinis ſervire impediuntur: ex hoc eſſe proveniunt jurium perditio, ac totius ſtatus eccleſiaſtici nota ſubverſio. Unde ſupplicant præfati, quatenus dominus noſter papa, qui pro tempore fuerit, & Romana curia de cetero abſtineat ab omnibus & ſingulis exactionibus ſupraſcriptis, & aliis quibuſcumque; & fructus beneficiorum libere permittat percipi per illos, ad quos alias de jure, privilegio, & conſuetudine dinoſcitur pertinere.

9. Item, verum eſt quod aliqui Romani pontifices ab aliquibus annis citra, reſervaverunt ſibi procurationes debitas prælatis eccleſiaſticis ratione viſitationis, perceptionem earum interdicentes, per quod impediebatur fructus ſpiritualis, qui poterat provenire de viſitationibus, abnuebatur libertas viris eccleſiaſticis alias viſitandis ſolvendi in victu vel pecunia numerata, & multa inconvenientia ex hoc proveniſſe dignoſcuntur: Unde ſupplicant, quatenus dominus noſter papa, qui pro tempore fuerit, procurationes hujuſmodi de cetero non reſervet nec percipiat, ſed illas percipere libere permittat per illos ad quos viſitatio hujuſmodi dignoſcitur pertinere.

10. Item, quia multæ eccleſiæ & monaſteria in partibus ſupradictis adeo mole aſſertorum debitorum cameræ apoſtolicæ, collegio dominorum cardinalium & familiaribus ſunt oppreſſa, quod impoſſibile eſſet eis de hoc ſatisfacere; & ob hoc contingit frequenter viros eccleſiaſticos propter metum ſententiarum in celebratione divinorum impediri, & quandoque ipſorum aliqui ſcientes ſeu ignorantes ſe ſic ligatos, nihilominus divinis ſe immiſcent, cenſura eccleſiaſtica contemta vel neglecta. Unde ſupplicant præfati, quatenus omnia dicta arreragia ſeu debita de cetero nullatenus exigantur, ſed omnino remittantur; quodque proceſſus & ſententiæ, quorum occaſione hujuſmodi latæ fuerunt,

A penitus tollantur & ligati abſolvantur, quantum opus eſt, & cum eis ſuper irregularitatibus, ſi quas contraxerint, diſpenſetur.

11. Et quia non debet naſci injuriarum occaſio unde jura naſcuntur, conquerendo humiliter exponunt ſæpedicti ſupplices, quod Romani pontifices ab aliquibus annis etiam quaſlibet cauſas ad ipſos per ſimplicem querelam vel appellationem quamlibet, quæ de ſui natura & de jure communi deberent committi, examinari & decidi in partibus, commiſerunt examinandas & decidendas in curia Romana, quod cadit in turbationem juriſdictionis eccleſiæ, quam papa tenetur unicuique ſervare, B nec non in præjudicium non modicum litigatorum, adeo quod oportet frequenter, quod habentes juſtam cauſam cedant juri ſuo & redimant vexationem ſuam. Unde ſupplicant præfati, quatenus ſanctitas veſtra hujuſmodi cauſas ad partes committat vel remittat, ſecundum juris diſpoſitionem.

12. Item, quia ex multiplicatione regularum cancellariæ, quæ ut plurimum ſunt ignotæ etiam peritis & litteratis quibuſcumque, & ſæpe juri communi adverſæ, multæ intruſiones, lites, intricationes, & alia inconvenientia C quamplurima quotidie proveniunt, & in futurum ſunt diſpoſita evenire: Supplicant præfati, quatenus hujuſmodi regulæ omnino tollantur, in quantum juri communi contrariantur; & quod lites & cauſæ beneficiales & aliæ ſecundum juris communis diſpoſitionem ordinentur & decidantur, & regularum quæ manebunt debita publicatio fiat.

13. Item, licet de jure communi & ratione quacumque pronunciatur male appellatum, & bene proceſſum & ſententiatum, cauſa debeat remitti ad judicem a quo eſt D appellatum, etiam pro executione ſententiæ diffinitivæ; nihilominus curia Romana totum ſibi retinet, nec hujuſmodi remiſſionem facit. Unde ſupplicant præfati, quatenus ipſa & ejus auditores, quoad hoc juris communis diſpoſitionem obſervent.

14. Item, licet de jure canonico poſſit ad ſedem apoſtolicam, omiſſo medio, appellari: quia tamen ex hoc frequenter, & præſertim curia in remotis exiſtente, contingit partes laboribus & expenſis onerari; ſupplicatur, quod curia exiſtente extra montes, partes quæ erant ultra montes teneantur gradatim, & E non omiſſo medio appellare, ſecundum diſpoſitionem juris civilis, & e contra ſervetur, curia forſan extra montes tranſlata, quoad eos qui ſunt citra montes.

15. Item, provideatur de judicibus non ſuſpectis, coram quibus exemti poſſint convenire in locis tum inſignibus infra diſtantiam a jure permiſſam; vel conſtituantur de conſenſu exemtorum judices in ſingulis diœceſibus;

Digitized by Google

ceſibus, ad quos habeatur recurſus in talibus opportunis.

16. Item, quod capellani honoris, quorum multiplicatio & frequenter perſonarum incongruitas in Romanæ curiæ tranſit opprobrium, non fiant a modo, niſi de perſonis notabilibus & actualiter ſervientibus, & ad id ordinetur circa receptionem familiarium domini noſtri papæ & dominorum cardinalium, ſaltem quoad illos qui non ſunt veri commenſales, vel officiales ſedis apoſtolicæ, & de numero condecenti.

17. Et quia factæ ſunt multæ exemtiones a paucis citra temporibus, & ſæpe venali, ut fertur, commercio, ex quibus inconvenientia ſequuntur innumera, quæ vix calamo ſcribi poſſent, & præſertim impunitas delictorum & audacia illa quaſi ſuper hæc data venia perpetrandi. Supplicant igitur præfati, quod iſta a modo non fiant, & quod factæ per Petrum de Luna & Angelum Corrario in odium proſecutionis unionis, revocentur in diſtrictu.

18. Item, quod dominus noſter papa, qui pro tempore fuerit, non alienet villas, caſtra, ceteraſque terras diſtrictus, & jura ad Romanam eccleſiam vel alias inferiores eccleſias pertinentia, niſi juſta de cauſa & rationabili, & de conſenſu eccleſiæ univerſalis. quod ſi contrarium factum fuerit, irritum ſit & nullius firmitatis, & in quantum de facto factum fuerit, revocetur.

19. Item, quod dominus noſter papa, qui pro tempore fuerit, non det pignori nec hypothechæ bona quæcumque immobilia eccleſiæ Romanæ, vel aliarum eccleſiarum inferiorum, ſine juſta cauſa & rationabili, & de conſenſu collegii dominorum cardinalium, vel majoris partis ipſorum: & illorum quorum intereſt. quod ſi contrarium fecerit, nullius firmitatis ſit, & in quantum de facto fuerit factum, revocetur.

20 Item, quod dominus noſter papa mandet celebrari concilia provincialia per metropolitanos & ipſorum ſuffraganeos, ſecundum formam juris & concilii generalis, cum ex ipſorum omiſſione multa inconvenientia provenire dinoſcantur.

21. Item, mandet ſimiliter capitula monachorum nigrorum & canonicorum regularium de cetero de triennio in triennium celebrari ſecundum formam concilii generalis, & conſtitutiones felicis recordationis dominorum Honorii III. & Benedicti XII. & deputari in ſingulis provinciis ſemel præſidentes ſeu executores, qui auctoritate apoſtolica hujuſmodi capitula convocent & celebrent, ac jura ſuper hoc edita executioni demandent.

22. Et quia limitatio provinciarum facta per Benedictum XII. qui quandoque duas vel tres provincias vulgares in unum conjunxit, non poſſet de præſenti, obſtante temporis malitia, obſervari; ſtatuat dominus noſter, quo ad hoc ſtandum eſſe juri antiquo, impedimento durante antedicto, ut videlicet provincia communis & vulgaris poſſit pro ſe concilium provinciale celebrare, ex quo commode cum alia propter impedimentum aliquod non poteſt convenire.

Responsio ad i. capitulum. Sanctiſſimus dominus noſter Alexander papa V. ſalva ſemper poteſtate & præeminentia dignitatis ac poteſtatis papalis, ſalvis etiam privilegiis, libertatibus eccleſiarum, quibus non intendit in aliquo per ſequentia derogare, poteſtatem apoſtolicam ac libertatem eccleſiaſticam ſingularum eccleſiarum, quantum in ipſo eſt, conſervare illæſas ad ſupplicationes infraſcriptas reſpondet, ut ſequitur.

Responsio ad ii. capitulum. Sanctiſſimus dominus noſter conformans ſe votis ſupplicantium, intendit, prout ex debito officii ſibi injuncti tenetur, totis viribus circa præmiſſa laborare, & ea executioni demandare, regratiaturque ſupplicantibus de eorum devotis & caritativis oblationibus; exhortans eos, quatenus in præmiſſis exſequendis velint cum eo operam præbere efficacem.

Responsio ad iii. capitulum. Dominus noſter libenter providebit, ut ſupplicatur, & deputati ſunt reverendiſſimi patres domini cardinales Albanenſis, Aquilegienſis, de Thureyo, & Burdegalenſis, qui vocatis aliquibus notabilibus prælatis, magiſtris & doctoribus de hoc ſacro concilio, ordinabunt conſtitutionem ſuper præmiſſis neceſſariam.

Responsio ad iv. capitulum. Cum dominus noſter reformationem fecerit in parte, ut patet ex ordinationibus infraſcriptis, & plenius reformare intendat in capite & in membris, ut ſupplicatur; propterea deputabit aliquos notabiles viros, qui ſe informabunt, prout ſtatui eccleſiæ & neceſſitati temporis viderint convenire; & referent domino noſtro, qui plene reformabit reformanda ſecundum gratiam ſibi datam.

Responsio ad v. capitulum. Dominus noſter non intendit facere tranſlationes de invitis, niſi ex cauſis ingentibus, & parte ſuper illis vocata, & de conſilio & aſſenſu majoris partis dominorum cardinalium.

Responsio ad vi. capitulum. Domino noſtro placet, quod in eccleſiis cathedralibus & majoribus monaſteriis vacantibus deinceps fiant electiones canonicæ, quas libenter confirmabit, dummodo non peccent in materia vel forma, in omnibus reſervata ſibi confirmatione electionum uſque ad triennium, quo tempore debet celebrare concilium generale.

Majora monaſteria cenſeantur, quorum fructus pro ſtatu totius monaſterii communi æſtimatione ſummam ccc. florenorum cameræ excedunt. Minores abbatiæ confirmentur auctoritate apoſtolica per ordinarios.

De reservationibus inferiorum. Ad articulum de reſervationibus inferiorum bene-

ficiorum reſpondetur, quod dominus noſter ordinabit viros notabiles, qui viſitabunt reſervationes beneficiorum, & tollent iniquas & exceſſivas, & modificabunt. Et idem de aliis regulis cancellariæ, & per hoc eſt reſponſum ad XI. capitulum.

Ad articulum de multitudine gratiarum expectativarum reſpondetur: Placet domino noſtro, quod prælati & alii collatores, patroni eccleſiaſtici habeant facultatem conferendi & præſentandi uſque ad certum numerum beneficiorum, ſcilicet uſque ad quartam partem numeri collationum ſeu præſententionum quæ ad eos ſpectant, gratiis expectativis apoſtolicis non obſtantibus. Ita videlicet quod poſtquam duo apoſtolici fuerint proviſi in virtute gratiæ expectativæ, ordinarius facultatem habeat conferendi ſeu præſentandi auctoritate apoſtolica tertium beneficium vacans, & ſic ſucceſſive, donec numerus quartæ partis ſit conſumtus.

Responsio ad VII. capitulum, VIII. & IX. Ut toti clero & populo Chriſtiano appareat cum quanta caritate dominus noſter intendit procedere in præmiſſis, licet onera importabilia ſibi incumbant, retentis pro ſe & ſacro collegio atque familiaribus a tempore ſuæ creationis, communibus & minutis ſervitiis, & annatis beneficiorum auctoritate apoſtolica conferendorum, dummodo valor communis beneficii XXIV. florenorum cameræ excedat, non intendit etiam uti reſervatione & perceptione ſpoliorum, neque fructuum medii temporis, neque procurationum. Vult tamen quod obſervent viſitantes terminos juris, & quod ſuper beneficiis dominorum cardinalium non recipiantur procuratores, propoſitione eum tangente dumtaxat. Item, arreragia ſeu reſidua domino noſtro pro portione eum contingente dumtaxat debita de præmiſſis uſque ad tempus ſuæ creationis liberaliter remittit dominus noſter.

Responsio ad X. capitulum. Dominus noſter conformabit ſe diſpoſitioni juris communis in præmiſſis taliter, quod ſupplicantes merito debebunt contentari.

Responsio ad XI. capitulum. Reſponſum eſt ſupra in VI. capitulo, articulo ſecundo.

Responsio ad XII. capitulum. Dominus noſter concedit in criminalibus.

Responsio ad XIII. capitulum. Dominus noſter conformabit ſe juri communi.

Responsio ad XIV. capitulum. Dominus noſter vult plenius ſuper hoc deliberare.

Responsio ad XV. capitulum. Conceditur ut ſupplicatur, & confert poteſtatem ordinariis libere auctoritate apoſtolica procedendi tam in civilibus, quam in criminalibus contra quoſcumque aliter aſſumtos.

Responsio ad XVI. capitulum. Dominus noſter non intendit tales exemtiones facere, & caſus particulares declarentur, & ipſe libenter providebit.

Responsio ad XVII. & XVIII. capitula. Dominus noſter non faciet alienationes vel hypothecationes de bonis immobilibus eccleſiæ Romanæ vel aliarum eccleſiarum uſque ad generale concilium, in quo maturius ſuper his deliberabit.

Responsio ad XIX. XX. & XXI. capitula. Dominus noſter concedit ut ſupplicatur.

GREGORIUS PAPA XII.

ad ſchiſmatis extinctionem offert celebrari generale concilium ex tribus obedientiis.

In nomine sanctissimæ & individuæ Trinitatis, et gloriosissimæ genitricis Domini nostri Jesu Christi Mariæ semper Virginis, et totius curiæ cælestis. Amen.

REPLICATIO.

Ex mſ. Crucigerorum Leodienſium.

Circa eas reſponſiones, quas retulit egregius vir dominus Garſias de Turribus de Valentia factas ſibi apud nonnullos dicti domini Benedicti papæ, ad ea quæ eidem tulerat parte Caroli de Malateſtis minimi ſervi ſanctæ matris & univerſalis eccleſiæ, pro unionis tractatu, &, Domino faciente, ejus effectu.

Primo conceditur, experientia, proh dolor! efficaciter probante, tantam quorumdam fore malitiam, quorumdam autem ignorantiam & perplexitatem, quorumdam vero vecordiam & puſillanimitatem, quod niſi Dominus Deus ſui miſericordia Chriſtianæ calamitati ſubvenire dignetur, videlicet, aut mirabili ſua poteſtate impiorum corda coercendo, aut corrigendorum mentes humiliando, nulla ſpes veræ reintegrationis & unionis adeſt populo Chriſtiano.

Sed quia nemo divinæ bonitatis opem expectando, debet differre ex debito caritatis proximorum miſeriis ſubvenire, quin immo, quam majores cognoverit, illis ſolertius ſubvenire tenetur. Is præcipue, qui vicem Domini noſtri Jesu Christi agit in terris, cujus miſericordia ſuper omnia opera ejus, papa Gregorius paratus eſt cum ipſo dicto Benedicto & ſibi obedientibus tractare, proſequi, & Domino auxiliante concludere, quæcumque putaverit ſeu profutura ei oſtenſa fuerint veræ reintegrationi ſanctæ eccleſiæ & unioni populi Chriſtiani, & nedum cum ipſo, verum cum omnibus aliis ſuæ juſtitiæ & veritati adverſantibus. ſicque hortatur prædictum nuncupatum Benedictum, quod ſuam quam offert bonam voluntatem extendere & ampliare velit, quemadmodum ipſe papa Gregorius paratus eſt, non ſolum circa ſanos mente, ſed ægrotos. Sententia quidem Domini eſt: *Non eſt opus valentibus medicus, ſed male habentibus. Euntes ergo diſcite quid eſt? miſericordiam volo, & non ſacrificium.*

Licet enim diviſionem diviſioni addiderint, prætenſo unionis zelo, & laniatis diſtra-

ctiſque ſacris canonibus, errorem adinvenerint pejorem priore, non tantum ipſos extra gremium ſanctæ matris eccleſiæ conſtitutos, ſic deſerendos fore videtur papæ Gregorio, attento quantæ foret jacturæ tot principes, tantamque plebem divinum profitentes nomen, permittere in præcipitium baratri ruere: quamquam decepti orbatum ducem inſequantur.

Ut quidem media apta veræ unioni, quantum Domino favente & faciente, nullatenus ex parte papæ Gregorii deficiant, modos iſtos proponit.

Quia duo præcipue videntur neceſſaria ad ſacram ſanctæ Romanæ eccleſiæ reintegrationem, & veram populi Chriſtiani unionem:

Primo, quod habeatur unicus & indubitatus paſtor, quamvis nullum dubium canonicum ſit de eo.

Deinde, quod ab omnibus recipiatur, & illi ſpontanea exhibeatur obedientia ab omnibus.

Quamquam multum interſit inter concilium mixtum ex Catholicis & ſchiſmaticis, quod fieri potuit habilius & magis canonice ſine turbatione, ante turbationem Piſis factam, & concilium quod nunc poteſt fieri ex catholicis & ſchiſmaticis, eo quod tunc erant catholici plures ſchiſmatici, cum quibus catholicis eſt ineunda ſynodus, ut habetur XXIV. quæſtione III. *Cum quibus*. Nihilominus papa Gregorius credidit poſſe auctoritate apoſtolica admittere ad concilium ſchiſmaticos, quod & voluit, & cum eis providere effectualiter & pro integratione unionis Chriſtianorum, nulla via rationabili excluſa. Sed iniquitas impedivit. Vult enim & appetit nunc, quod auctoritate apoſtolica indubitate congregetur, his non obſtantibus.

Nullum quantum apud homines eſt penſata diverſitate, magis cernitur medium, quam quod concilium generale congregetur ex catholicis & ſchiſmaticis, his quidem rationibus. Nam recte conſiderantibus nulla eſt certior auctoritas & poteſtas terminandi dubia apud univerſitatem Chriſtianorum in præſenti, quam hujuſmodi univerſalis congregationis. Et hæc quando ſecundum canonum auctoritatem, ſanctorumque patrum alias conſuetudinem congregata fuerit, & quia renunciatio & ceſſio non valet ſimpliciter unionem facere. Et multa poſſent dubia oriri circa indubitati paſtoris electionem faciendam, quæ non poſſent quavis alia auctoritate tam indubie & effectualiter terminari, quantum fieret per poteſtatem hujuſmodi concilii debite & indubitate congregati: propterea ut unicus & indubitatus paſtor habeatur, videtur papæ Gregorio opportunum fore concilium hujuſmodi congregari.

Secundo, quia opportunum videtur ad ſacram ſanctæ Romanæ eccleſiæ reintegrationem, & veram populi Chriſtiani unionem, quod unicus paſtor ab omnibus recipiatur, & illi ſpontanea exhibeatur ab omnibus obedientia, nullaque ſit planior & patentior via, quod unicus paſtor ab omnibus recipiatur, & illi ſpontanea exhibeatur ab omnibus obedientia, quam via hujuſmodi concilii generalis: propterea hujuſmodi concilium univerſale congregari opportunum præcipue videtur. Patent hæc, prima ex notoria ipſius veritate; ſecunda, quia ſi communiter in unum conſentiant ſponte, vel ſaltem ex majori parte tam ratione, quam auctoritatis plurium reverentia, quin immo Spiritus-ſancti, quia debite erit eccleſia ſancta congregata, cogentur acquieſcere. Unde minime dubitandum eſt, quod illum non recipiant omnes, & ſpontaneam illi non exhibeant obedientiam. Quod ſi aliter fieret, experientia teſte, nec ab omnibus reciperetur, nec illi ſpontanea exhiberetur obedientia; propter quod quamvis eccleſia ſancta dividi nequeat, non tamen ſacra & optata ſanctæ Romanæ eccleſiæ reintegratio fieret, & vera populi Chriſtiani unio.

Modus autem videtur papæ Gregorio utilis & opportunus ad congregandum hujuſmodi generale & indubitatum concilium, quod communi, ſi fieri poſſet, omnium trium congregetur conſenſu, & auctoritatem ſinguli præbeant, quam habent vel prætendunt habere.

Communis conſenſus & auctoritas trium exigitur, ut ab omnibus indubitata teneatur auctoritas hujuſmodi concilii; quia nequaquam dubitabile eſt, quod in altero trium poteſtas papatus ſit, & plena auctoritas eccleſiam congregandi.

Modi duo videntur opportuni pro ordinata hujuſmodi univerſalis concilii congregatione: quia ad ipſius ordinationem quatuor ſunt neceſſaria, videlicet modus, locus, tempus, & ſecuritas. Modus reſpectum habet ad principales & ad principalibus obedientes; ſcilicet ſi perſonaliter principales adeſſe voluerint, vel per eorum procuratores, quod modus talis inveniatur, qui omnibus ſit æquus & communis, deinde ad vindicandam utilitatem prædictæ eccleſiæ Romanæ ſpiritualem & temporalem.

Graves quidem jacturas ex ſuo diſceſſu catholicis ovibus ſibi a Domino commiſſis, & præſertim illis, quæ uſque nunc in ſui obedientia perſtiterunt, papa Gregorius imaginatur claris rationibus eventuras, eo ſpecialiter tam longe abeunte, relinquendo ipſas in perſecutionibus non parvis, & maximo pavore futurarum: quæ quodammodo in foribus adſunt, propter quod de mercenarii redargutione reprehendi forte non immerito poſſet, ſi veniente lupo, licet non fugiens, ſed tamen recedens, relinqueret oves, deinde veniret lupus, & raperet, & diſpergeret

quod uſque adhuc congregatum remanſit ovile.

Præterea BALTASAR, qui ſe JOHANNEM nominare præſumit, facilius terras Romanæ eccleſiæ uſurparet, & qui favorem auxit ſibi ſeu ex muneribus, ſeu ex timore, quanto illi augeretur dominium temporale prædictis rationibus uſurpationis obedientiæ ſpiritualis, major facultas præberetur, quæ quantæ forent jacturæ in ſpiritualibus & temporalibus ſanctæ Romanæ & univerſali eccleſiæ, quemlibet non inſanæ mentis fateri neceſſe eſt. Ad fugiendum ergo damna eccleſiæ Romanæ, recedere de Italia & tam longe accedere contradiceret.

Ad vindicandam autem utilitatem prædictæ eccleſiæ, putat utile fore conventionem ipſorum adinvicem fieri in Italia: nam quia propinquiores erunt tertio adverſario, facilius poterit tractatus veræ unionis ventilari, & Domino faciente concludi.

Et ſi ex defectu ſuo ſteterit, quin unio optata non ſequatur: quia patentius videbunt ſubditi eccleſiæ ipſius pravitatem, & ipſorum duorum bonam intentionem, ab ipſo recedent; quod non in parvam ipſius confuſionem redundabit & veritatis favorem, non ſolum coram Italis, ſed etiam coram ceteris Chriſtianis.

Ceterum ſi alter ipſorum remaneret papa, vel alius per renunciationem ipſorum eligatur, labor ceſſabit, ſaltem quo ad majorem partem, temporalia bona eccleſiæ adquirere. Expertum quidem diu fuit, propter abſentiam Romani pontificis, ſtatum ipſius dilapidatum & ſæpius perditum, & per ipſius præſentiam recuperatum. Tam igitur propter damnum evitandum, quam propter utile vindicandum, papæ GREGORIO videtur potius ipſum & dominum BENEDICTUM convenire debere in Italia, quam extra, dato quod poſſibilitas & modus conveniendi idoneus & æqualis utrique foret.

Et ſi dictus BENEDICTUS voluerit ad partes Italiæ accedere, offert papa GREGORIUS illi duas civitates, quas habet juxta mare, ut ad alteram ipſarum, quam maluerit, poſſit venire. Nomina civitatum ſunt Ariminum & Fanum, loca ſatis ampla, & tuta, & bene munita per divinam gratiam ab omni hoſtili incurſu. Et quam iſtarum eliget, faciet in manibus ſuis libere aſſignari, ut poſſit ibi tute & libere ſtare, donec tractatus ſacræ unionis durabit, & inde recedere pro libito voluntatis. Et ſi Ariminum eliget, ubi præſentialiter eſt papa, GREGORIUS ipſum evacuabit, & ſibi libere dimittet, & ad alium locum illi propinquum accedet, ut poſſint facilius de ſacra unione tractare, & Domino concedente concludere. Et quia arcem non habet, faciet ſibi conſignari quatuor vel quinque arces caſtrorum, quæ in circuitu ejus ſunt. Et ad majorem tutelam pro obſide dabitur ſibi, ſi voluerit, GALEOTUS filius legitimus Malateſtæ fratris Caroli, quem ipſe CAROLUS nutrivit, & pro filio tenet, quia caret filiis. Et ſciat prædictus BENEDICTUS, quod filii quondam nobilis militis Galeotti de Malateſtis nullum alium filium legitimum habent. Et ſi adhuc aliam voluerit cautelam, omnem ſibi poſſibilem offert.

Et quia dubitandum eſt, quod quamvis circa hæc omnia uterque ipſorum ſit bene diſpoſitus, BALTASAR adhuc in ſua obſtinatione perdurabit: Propterea videretur papæ GREGORIO bonum & utile, quod potentibus Chriſtianorum notificaretur utriuſque bona intentio tam clare & aperte, quod poſſent manifeſte perpendere eos non quærere quæ ſua ſunt, ſed quæ JESU CHRISTI, & exhortari eos atque deprecari, quod vellent divinæ eccleſiæ favere, & juſtitiam cauſæ ipſius & tranquillitatem atque commodum cuilibet privatæ affectioni præponere, convocando ipſos ex parte amborum cum proteſtatione, ſi fuerit expediens, ante tribunal æterni & ineffabilis Judicis in die tremendi judicii, ſi juſtitiæ & æquitati ſanctæ eccleſiæ & Chriſtiani populi neglexerint favere: cum eis data ſit poteſtas & validum brachium ad vindictam malorum, laudem vero bonorum.

RESPONSIO DOMINI CAROLI ad relata ſibi per dominum epiſcopum Cervienſem parte domini Alexandri.

PRimo ad partem benedictionis dictus dominus meus reſpondet, quod illam nec reſpuit, nec recipit. Non enim reſpuit, quia ſi papa eſtis, dominus ſuus eſtis, a quo reverenter illa acceptari debet, & tunc ipſe reciperet devote, ſicut a ceteris retro pontificibus. Sed nec recipit, quia nondum ſibi conſtat vos eſſe papam. De oblationibus autem regratiatur quantum poteſt. Dicit tamen in hac re, quod dominus genitor ſuus eum & fratres reliquit in obedientia Urbani ſexti, quem tenuit eſſe verum pontificem, & ſic ipſi illum, deinde ſucceſſores ejus, videlicet Bonifacium, Innocentium & Gregorium in veros ſummos pontifices habuerunt. Poſtea vero quamquam res ad præſentem terminum ducta ſit, dicit nondum ſibi clarum fuiſſe iſtum eſſe fautorem ſchiſmatis, & incorrigibilem, & hæreticum: immo ab eo ſemper intellexit diſpoſitum velle adimplere quæcumque promiſerat. Et ſcitis vos, domine, quod dominus meus, quando hic fuit, ita ipſum eſſe futurum pro pace & unione ſanctæ matris eccleſiæ, & quod ne dici poſſet ipſum ſimpliciter velle præminere concilio, contentus erat quod unum omnium communi partium conſenſu congregaretur concilium; pro eo obtulit, & ulterius eum intendere omnia quæ determinationi concilii

Anno 1409. *Ex mſ. bibliotheca regia.*

Digitized by Google

viderentur. Si autem conſtitiſſet de ſua incorrigibilitate, non adhæſiſſet ſibi; ſed ſtatim ſecutus fuiſſet quod debitum fidei exigebat, ſicut catholici alii fatentur bene. Quod cognoſcit eum non penitus feciſſe quod poterat & debebat ad uniendum eccleſiam, ſicut nec ab iſta parte, loquendo cum reverentia, viſum eſt ſibi actum eſſe; non tamen intelligit adhuc eum deliquiſſe in tantum quod incorrigibilis reputari debeat & hæreticus condemnari, niſi oppoſitum ſibi demonſtretur. Stat ergo ſic dubius & cum mente tenebris plena, & ideo ex toto corde cupiens inſtrui ac informari quid veritas dictet, ſicut ad hunc finem pluries peti fecit, excellentiæ veſtræ facit iterum ſupplicari, quatenus de geſtis hucuſque & concluſis hic dignemini facere eum clarum fieri, ſicque habeamus copiam omnium actorum & proceſſus & finem, &c. quibus veritate juſtitiaque comprehenſa, illam fideliter ac devote ſequetur. Si enim hæc eſſet res confuſa ſibi, & non cognoſcere poſſet aliter quid agere deberet, poſſet dicere quod crederet & teneret quod pluries tenuerat. Ecce ſi in ſymbolo quæratur: Credis in Deum? Credis in Filium a Patre genitum, in Spiritum-ſanctum ab utroque procedentem, &c. reſpondere poſſum: Credo & teneo quod ſancta mater eccleſia, & mihi ſufficeret. Sed in hoc poſtquam Deus tantum ſibi conceſſit, quod videt & percipit cauſam dubii, & rem eſſe talis naturæ, quod poteſt ejus veritatem intelligere; videretur errare multum, ſi non curaret informari. Sed nec hoc tantum dominus meus dicit pro ſeipſo, quin hortetur dominationem veſtram, ut hæc omnia patentia fiant ceteris. Scit enim ipſe a certo quod multi & multi ex populo Chriſtiano dubitant hoc tempore, ſimiliter mentes habentes tenebroſas, ut nec cognoſcant, quod non ſunt de veritate informati, quid tenere debeant ſive ſequi. Credatis quod de talibus, quod omni vice qua venient ita perplexi ad obedientiam veſtram, plorantes & lacrymis pleni venient, dicentes id Davidicum: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi*, quis eſt pontifex, & *dominus tuus*. Dimittanturque temporales corporum vexationes, quæ veriſimiliter, niſi Deus ipſe provideat, ſunt timendæ mortalibus. Sed in mentibus adhuc ipſorum graviores moleſtiæ & paſſiones ipſos torquebunt. Agite igitur, domine, & moveat pios mentis veſtræ oculos caritativa gratia ſic fluctuantes, compaſſio ad aſpiciendum ipſos, ſic providendo, ſi juſtitiam habetis, ut per participationem actorum proceſſus & hujuſmodi omnes informentur, ut per hunc modum veritatis via agnita, illam ſicut debebunt poſtea mente tranquilla ſequantur. Nec miremini, ſive moleſtum habeatis, domine, ſi dominus meus per ſe hanc petat informationem, prius quam accedat ad obedientiam veſtram. Si A enim illum recognovit in papam, & modo faciliter eum relinqueret, non cognita veritate, quid de vobis in ipſo per ejus adhæſionem conſtantiæ ſperare poſſetis? Sed debito incedendo modo credere debetis, quod quando cognoverit vos dominum papam, faciet pro vobis tunc, nulli parcendo labori ſive periculo. Et quamquam oblationes non renuat, tunc dicit tamen ſatisfacturum ſibi, quod vos cognoſcat dominum ſuum, cui ſervire gratia erit, & vos ipſum cognoſcatis in ſervum veſtrum.

Ad partem concordii reſpondet, quod B dominus meus quouſque dominus Gregorius fuit Arimini, numquam deſtitit operari totum ſuum poſſe ad illum reducendum ad omnia quæ poſſent prodeſſe unioni, nec aliud conſequi potuit. Deinde ante creationem quemadmodum cogitavit viam alias intimatam. Nunc vero rebus ſic exiſtentibus, non videt qualiter ad talem concordiam devenire poſſet, niſi per unum modum. Sed antequam illum exponam, dominus meus ita præmittit; hactenus ipſe vos ſemper dilexit, & ſi affectio ad habendum ſibi gratum papam debet eum aliqua occaſione movere, certe C recenſitis omnibus de collegio, nullus ex ipſis eſt ſibi magis notus, cum quo habuerit majorem converſationem, & in quo confidentiam & ſpem certiorem teneat habere poſſe quam vos. Propterea in affectu loquendo potius optaret vos in papam quam alium, duæque rationes ad hoc ipſum inducunt. Prima, quia ſemper ipſum dilexiſtis, & a vobis adhuc, certum ſe tenet, diligitur; ideo in honoribus quibuſcumque & commodis cum D.V. crederet ſe obtinere bonum locum, &c. D Secunda ratio, quia ſoluerunt pontifices habere affines, ut nepotes & hujuſmodi, avidos habere ſtatum; & poſſet eſſe quod alius talem haberet, qui ſibi invidens de ſtatu ſuo, procuraret omni modo, ut ille ſibi auferretur; & daretur eidem. Nunc autem de vobis conſiderans, cum tales non habeatis attinentes, de quibus oporteat dubitare, cognoſcit tutum in hac parte poſſe quieſcere. Plus ergo quo ad iſta faceret pro ipſo quod eſſetis. Hoc itaque præmiſſo, ſupplicat dominus meus, ut ſubdenda patienter intelligere dignemini, quæ a ſola caritate procedunt veſtri perpetui E meriti & gloriæ utriuſque. Dicit ergo ſe recordari, quod in domo domini Aquilegienſis & coram ipſo, & ſimiliter in domo veſtra complacuit vobis ipſum habere in prandio, ibi ad ſcalas quouſque non ex debito, ſed benigna curialitate veſtra, dignatus fuiſtis ipſum aſſociare, dominatio veſtra habuit ſibi dicere, quod utinam dominus Gregorius renuntiaret, quoniam ſi per hoc induci poſſet ad cedendum, contentus eratis ſecum accedere ad S. Nicolaum de littore, & ibi ſemper ſecum morari ſibi ſervitutus. Nunc autem miſiſtis dicendo, quod vobis non crevit

Digitized by Google

ambitio, ſed bene affectio ad proficiendum eccleſiæ. Hoc ipſe credit, & ſcit quod ſemper vixiſtis hucuſque cum maxima laude, ut firmam habeat opinionem vos cuncta faciliter moturos pro caritate erga fideles. Quapropter cum omni reverentia vobiſcum videat habere locum faciendi vos advertere, quod tempus habetis, videtur ſibi & viam, per quam ſtatim poteſtis vos pacem dare populo Chriſtiano. Nam ſi ceditis, alii ſine contentione cedent, & quando hoc fuerit, fuerit cauſa veſtri; & quo etiam ad mundum hic dominatio veſtra tantam acquiſierit famam, & gloriam & honorem, ut poſt Dominum Chriſtum nullus umquam hactenus fuerit, nec forte futurus ſit, qui vos in illis exceſſerit, immo nec etiam ſit æquandus. Sed & ſequi poſſet quod reeligeremini in papam. Apud Deum vero pro tanto pio actu, pro tam ſanctiſſima caritate, centuplum eritis accepturus. Certe quiſquis papa eſt, cum homo ſit, faciliter errare poteſt; & licet gloria papatus fulgere videatur, tamen juxta illud B. Gregorii, gravius inde judicatur, ex quo plus ceteris accepit. De Domino exemplum habetis humilitatis, & verba ſunt Apoſtoli, quod *cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo. Semetipſum autem exinanivit formam ſervi accipiens, propter quod Deus exaltavit illum, & dedit illi, &c.* Et illud Davidicum: *Vivit Dominus, quoniam quanto magis exaltavit, tanto magis humiliavit me.* Sicut enim hoc ille pro ſalute omnium & mortem pati voluit; ſic & vos, clementiſſime domine, humiliter vos dignemini & illud relinquere pro ſalute fidelium, quod ſi non aliud, mors rapiet tandem, quæ nulli parcere novit; ut & quies, pax & ſalus omnium per operam veſtram, humilitatem & caritatem acquiratur, propter quam & Deus etiam vos in centuplo exaltabit. Dicitis velle prodeſſe eccleſiæ. Adeſt tempus indigentiæ, & quomodo magis poteſtis, quam ipſam laceratam integrare. Pro certo attenta commendatiſſima vita dominationis veſtræ hactenus obſervata, non ſine cauſa Deus providit, ut ad hanc facultatem veneritis. Non advertatis, domine, quia dicitis Petrum de Luna cito reducendum ad vos, &c. Scit enim dominus meus etiam a perſona, cui magnam ſicut debet, adhibet fidem, quod dominus Petrus prius efficeretur ſclavus domini Gregorii, quam ad aliquid condeſcenderet placiturum illis qui fuerunt ſui cardinales. Quare dictus dominus ſimilis in hoc eſt B. Thomæ, qui antequam crederet, manum voluit vulneri imponere. Sic & iſtud ipſe prius aſpicere volet, quam credere poſſit. Demum ſi videro ſibi non placere, & ex ſuis reſponſis non intendere talem non incipere viam dicam: Vos dixiſtis de concordia, & illud relinquere domino meo, ipſe autem propoſuit videre ſuum. Nihil autem ipſe cognoſcit pro tali concordia aliud, quam alterum modum, videlicet quod dominatio veſtra Gregoriuſque conveniatis in uno loco. Et ſi placet hoc, poteſtis in una ex terris ejus, vel fratrum, in quibus Gregorius ſecurum ſe tenere debet. Expertus eſt enim alias ex reſidentia facta Arimini, ſimiliter & dominatio veſtra; quod ſi dubium haberetis, ecce remedia ſunt, ut dare obſides & alia facere de quibus hic alius ſermo fuit. Forte enim quia potens eſt Deus omnem facere abundare gratiam, Spiritus S. cum veneritis inſpirabit utrumque, ut hanc inter vos & inveniatis pacem & concludatis. Aliud uſque nunc dominus meus non videt, qui ut dubia iſta de mentibus hominum abolerentur, illæque ſerenatæ remanerent, pro publico bono privatum relicturus, contentus certe remaneret, nedum perdere ſtatum omnem, ſed etiam remanere nudum. Hoc eſt verum, & in fine ſic apparebit, quod numquam ipſe poſtquam de hoc ſe intromiſit, aliquid intendit propter ſpecialitatem commodi quod optaret; uno modo ſe habuit circa hæc in publico & privato locutus. Et licet bene tentatus fuerit ut peteret, ſicut diminutionem cenſus & alia, numquam voluit, & ſi tempus aptum haberet, & illud bene cognoſceret, aliquid procurare, nec etiam acceptare. Solum profecto motus & hoc operatus eſt ad finem unionis, pro qua uſque ad mortem incluſive non dubitaret quæcumque & facere & pati & operari.

REPLICATIO DOMINI ALEXANDRI ad ambaſſiatam factam ſibi per dominum epiſcopum Cervienſem, parte Caroli de Malateſtis.

Anno 1409. Ex mſ. bibliotheca regia.

ET ut ipſe epiſcopus Cervienſis retulit, dominus ALEXANDER in hunc effectum reſpondit, verum fuiſſe, & in domo domini Aquilegienſis & in domo ſua, quando Carolo prandium Piſis dedit, ipſum dixiſſe: ſi Gregorius renunciare vellet, quod ipſe cardinalatui renuntiaret, & cum ipſo promittebat ire ad S. Nicolaum de littore ad ſerviendum ſibi, & faciendum pœnitentiam ſimul ſecum; ſed quod tunc unus cum Carolo fuit, qui ſic reſpondit: Aliud eſt papatui, aliud cardinalatui renuntiare. Deinde dixit, quomodo nunc locum habere poſſit *mecum renuntiare*, quod Carolus petit, Gregorium & Benedictum qui dicebantur & pro hæreticis ſunt damnati, & ego electus fui non ſolum a toto collegio, ſed etiam a concilio papa, in quo papatu ita bonum jus habeo, ſicut umquam alius certus & indubitatus papa in præteritum habuit. Ita quod pro faciendo hæreticos renunciare conveniens non eſt, neque neceſſe quod ego renunciem. Poſtea chronicam Martinianam aſſumſit, legens ubi de Alexandro III. continebatur, qui tempore ſuo duos

adverſarios habuit ſicut ipſe: quorum ſi bene recordatur, alterum continet chronica in fruſta fuiſſe cæſum, & male etiam alterum finiviſſe, Alexandro in ſede victorioſo remanente, qui quouſque ſibi vitam dedit Omnipotens, univerſalem obtinuit obedientiam a Chriſtianis. Et ita lecto, junctis manibus hæc verba dixit: Epiſcope mi, Dominus Deus ſcit quod hunc papatum ego numquam concupivi, neque quæſivi, neque in eo ſpem habui. Ab ipſo proceſſit quod fuerim creatus de mirabili cunctorum concordia, & ſpero quod ipſe me juvabit, & ipſi me recommendo. Ad partem proceſſuum, quorum copiam dominus epiſcopus poſtularat, reſpondit ſe multum contentari quod copia Carolo traderetur, & quod non ſolum ipſe ſed quilibet rex, princeps & communitas Chriſtianorum dictam haberent copiam intendebat, pro eorum claritate, præcipiendo domino Meletenſi quod domino epiſcopo faceret dictam copiam exhiberi.

LITTERA CAROLI

ad egregium doctorem dominum Marcum vulgariter miſſa, & ſic in Latinum ducta.

Anno 1410. Ex mſ. bibliotheca regia.

AMbaſſiatam hanc incluſam, domine Marce mi, vobis ecce per gerulum eques deſtino, quam reverendiſſimis dominis illis per vos mei cordis eſt dari; ſumto ejus exemplari, ea cum oratione pariter quam alias illis Piſas tranſmiſeram exhortatoriam, ne ad tertii procederent electionem, velut intueri valebitis, nec alteri ejuſdem originale cuiquam oſtendite. Iſti quidem annexa ſcriptura, indecens ſic conſpici facit: coagulant quippe quinterni tres ſcripturam binam, cujus ſecundæ exordium diſpoſui mutare. Igitur ne diverſimode apud alios a mente mea habeatur exemplar, primæ tantum, quæ in illis eſt, volentibus quibuſvis tradatur; alterius neque orationis: tamen apud vos copia ſit illius quæ incipit, *Deus omnipotens*, definit *ubi per me geſta Piſis exordiuntur*, ut tractare & ratiocinari ulterius valeatis, in ejus executionem quod intendo, & juſtificationem. Illos quidem remittite quinternos tres quos ſcripſit Petrus Turius; origo autem ſunt, & dilatio quæ infeſta foret ſacræ opportunitati, tranſſumi ne tulit. Equidem voti foret per vos verbo referri ambaſſiatam, ſed tamen magis ſcriptis, quam dilationem ut mente apprehendatis afficere. Et ſi ſimul præſentiam reverendiſſimorum illorum reperire non valebitis, pluribus pariter congregatis perorate, & ſigillatim ceteris, ſeu copiam exhibere ſcripturarum, ſufficere quidem reor. Verba quoque aut cum oraveritis aut exhibueritis ſcripta ſervate. Ora quoque illorum notate & ſigna, quodve eorum intenti perſenſeritis fore vel autumari valebitis plene nuntiare. Quod ſi electionem differre non poſſe aſſererent, ne ſereniſſimus LUDOVICUS rex ſciens ipſos proſequi viam hujuſmodi eos deſtitueret; dicite audiſſe me illum in principibus ſæculi prudentem juſtumque, unde nec arbitror ſic. Nam putanti ſibi bonum fore jus, proderit amplius pontificem fieri unicum & indubitatum, quam eccleſiæ ſanctæ diviſio. Cum enim in cauſa judex eccleſia ſancta fuit & ſacerdos, opulentius juſtitiæ valebit prodeſſe judex, cujus nec judicium nec poteſtas ſubſannetur, quibus puto intentum adipiſci ſperaturum. Si vero bonum aliter proſpiciat, nec minus hoc optaturum odire, & ſi electionis mora periculum diſpendiumve eccleſiæ arguerit, poſſibilem pontificis morbum & carcerem, quod jam eveniſſe conſtat, proponite econtra; cumque nec illum tunc actu potuiſſe eccleſiæ curæ præeſſe, nec alium eligi dederint jura, ſciant poſſibile occurri ſic & occurrendum fore eccleſiæ jacturæ, cum præcipue minor dilatio exigatur, quam vel febris ſive longus carcer exigere valeret & exegerit olim. Iterum vero ſi objiciant perventa per orbem fama necis dicti apud eos pontificis, & intentionis electionem differri, cauſa exiſteret illis obedientiam ſubtrahendi. Expoſitum inquite arbitrandum; quotiens enim ad fidelium attigerit cor in eorum certam pacem & unionem differri electionem, amplius placere illis putandum, quam ſi cum electionis novæ ſolertia novam maturent diviſionem. Bonus præterea effectus ex hoc ſperandus, malus vero minime, faciente quidem domino Gregorio quod debet; ipſis vero ita modica dilatio cauſa certæ reintegrationis & pacis erit, differentibus eis. Renuente autem illo, juſtum meritum & favorem apud Deum hominesque vindicabunt. Verum non ambigo tamen dominum Gregorium remota occaſione quod debet acturum. Rogo itaque dubium hujuſmodi non eorum mentes diſſecare propter eum qui creavit eos. Credulitatis etiam tranſmitto litteras in vos, ad reverendiſſimos illos exhibendas, orandi tempore profuturas. Itaque ſacræ & optatæ pacis expeditionem toto poſſe curate, cum quibus, quomodo & quando veſtræ videbitur diſcretioni. Eſtote ſolers, nec minus mora exulet quævis, ſi electionem decreverint, ſciam.

Digitized by Google

[a] ORATIO (a) NOMINE CAROLI de Malateſtis miſſa cardinalibus Piſis congregatis.

Proponit eis viam ad pacem & unionem eccleſiæ procurandam, ad quam eos hortatur.

Anno 1409. *Ex mſ. bibliotheca reg.*

DEus omnipotens ac redemtor noſter Dominus JESUS CHRISTUS quemadmodum æternæ gloriæ locum conſtituerat in pace, &c. *Sequitur oratio prolixiſſima ad cardinales, exhortans eos ad pacem & unionem eccleſiæ procurandam, ſub cujus finem hæc leguntur.* Quoniam igitur CAROLUS modicum humanam fovere juſtitiam divini populi juſtitiæ, paci & unioni favere experiebatur, ſed inde deſolationem publicam privatamque magis cernebat intendi & extendi; propterea occurrere, quantum in ipſo diſponebat divina clementia, Piſas accedens, a vobis poſtulavit, quatenus dignaremini in loco a partibus prælecto, ipſis tuto, & univerſali concilio cum domino GREGORIO & domino BENEDICTO, ſi vellet, convenire, in quo univerſale concilium communi conſenſu partium congregaretur. Quin etiam dominus GREGORIUS offerebat ſe velle cuncta per eum promiſſa, vota & jurata ſervare, & ultra quæcumque juſtitia & æquitas diſponebant ipſum pro unione facturum. Circa enim hæc latius, ut ſatis manifeſtum eſt, ſtetit & inſtetit pluribus diebus & vicibus. Quia vero vobis hic exiſtentibus annuere non placuit, ſed potius petere quod dominus Gregorius huc accedere vellet, vel per procuratorem renunciare, vel in manibus aliquorum prælatorum, qui Ariminum accederent concilii nomine, cum opportuno & pleno mandato: vel ſi neutrum horum vellet, quoniam impoſſibile erat vos Alpes tranſire ad alterum propoſitorum locorum accedere, contenti eratis, ſi vellet, ad S. Miniatem vel Piſtorium accedere circa terminum ſui indicti concilii ſecum & cum ſuis illuc convenire. Volebatis tamen quod omnino & abſque ulla contentione ſeu exceptionis aliquo genere, etiam non renunciante domino Benedicto, ipſe abſolute renunciaret & cederet. Offerebatis tamen his caſibus velle ipſum & ſuos honorifice & caritative tractare, latiſſime circa hæc Carolum exhortantes, ut ſecum vellet inſtare, & multa ſpondentes per ipſum domino Gregorio, ſicut vos ſcitis & ipſe Carolus. Et quia hæc prædicto domino Gregorio acceptare non placuit, dicente ſe nullo modo ſecundum Deum & æquitatem humanam implere teneri aut debere. Nam Piſas nolebat nec debebat accedere pluribus ra-
A tionibus alias allegatis, quæ cauſa brevitatis omittuntur: nec ſimiliter per procuratorem vel veſtrorum in manibus procuratorum, quia nolebat, nec aſſentire debebat, quod a congregatione beneficiis & honore ſacri univerſalis concilii ipſe & ſui fideles excludantur. Nec ipſe ille eſſe volebat, qui ſuis fidelibus inconſultis, ipſos in poteſtate ſuorum adverſariorum & hoſtium poneret, in juſtitiæ conculcationem & æquitatis, & ſuorum devotorum exterminium manifeſtum. Dicebat enim præſentialiter commune Florentiæ mihi & meis fidelibus adverſari publice & hoſtem fore. Inferebat ſe ſatis dolere,
B quod nolebatis in communi loco partibus tuto, & ſecum, & cum ſuis convenire, ex quo ſacra unio inveniebatur. Verum ex quo nolebatis, feſtinabat ad locum pro ſuo conſilio terminatum, etiamſi deberet mori, accedere, & ſui concilii in omnibus adquieſcere votis & concluſionibus. Cui cum Carolus e contra reſtitiſſet, & quamquam non omnimode conſonas æquitati, velut coram vobis pluries dixerat, veſtras petitiones inſpiceret: tamen ad illas, vel ipſorum alteram obtinendam per tot dies inſtetit opportune importune, per quot ipſe dominus Gregorius manſit Arimini poſt ſuum reditum
C illuc. Videns tandem per viam hanc nihil potuiſſe proficere coram vobis & ipſo, atque advertens immenſas jacturas & ſcandala quæ imminebant, ſi per viam judicii & non concordiæ res Chriſtianorum publica ventilatur, aliam viam excogitare coactus eſt juxta infra ſcriptum effectum.

1 In nomine SS. Trinitatis & unitatis Patris & Filii & Spiritus-ſancti, & ſanctiſſimæ & glorioſiſſimæ genitricis domini noſtri JESU CHRISTI MARIÆ ſemper Virginis dominæ noſtræ. Hi ſunt modi qui videntur mihi Carolo poſſibiles ad reintegrandum populum Chri-
D ſtianum, & dandam pacem ſanctæ matri eccleſiæ, attenta & experta contradictione voluntatum trium partium, in quibus eccleſiæ ſciſſura viget, cedente & renunciante domino Gregorio & ſimiliter domino Benedicto, vel domino Gregorio tantum, exiſtente quidem eccleſia communi modo loquendo in quatuor partes diviſa, videlicet inter dominum Gregorium & illum qui dicitur dominus Benedictus, & collegia Piſis exiſtentia, quæ quamvis ſe dicant & titulent unum & unitum collegium, conſtat tamen ea duo
E originaliter eſſe, & unumquodque ſubdiviſionem feciſſe a ſuo capite diſcedendo.

2 Modus reintegrationis & unionis talis eſſe videtur, quod quilibet, id eſt dominus Gregorius & dominus Benedictus, & quodlibet dictorum collegiorum Piſis congregatorum, conſtituant tres pro quolibet, vel ſex, vel novem, qui habeant voces quorumlibet cardinalium ſeu prætenſorum cardinalium, qui ſupereſſent numero dictorum eligendorum

(a) Hæc oratio per dominum Carolum cardinalibus & aliis Piſis exiſtentibus antequam electus eſſet Alexander fuit deſtinata, ſed cum jam cardinales conclave eſſent ingreſſi, tunc non eſt præſentata, immo poſt mortem Alexandri Boniæ eſt primo exhibita.

Digitized by Google

rum & electorum, & hi omnes eligendi cum electi fuerint, conveniant in uno loco tuto & idoneo, & ſecundum modum traditum & terminatum a jure intrent conclave, ubi ſervent mores juris, uſquequo eligant & elegerint communi concordia omnium, vel ſaltem duarum partium, cuilibet dictarum partium unum in verum ſummum pontificem. Non poſſint eligere tamen dominum Gregorium, nec aliquem ex ſuo collegio, neque aliquem qui fuerit curialis, nec aliquem qui ſe ingeſſerit pro parte ſua contra dominum Benedictum, vel aliquod prædictorum collegiorum Piſis congregatorum, poſt aſſumtionem prædicti domini Gregorii ad apoſtolatus apicem. Similiter non poſſint eligere dominum Benedictum, nec aliquem ex ſuo collegio, nec aliquem qui fuerit curialis, nec aliquem qui ſe pro parte ſua geſſerit contra dominum Gregorium, nec contra prædicta collegia. Similiter non poſſint eligere aliquem ex prædictis collegiis, nec ex eorum curialibus, nec aliquem qui ſe ingeſſerit pro parte ipſorum contra dominum Gregorium ſeu contra dominum Benedictum, & hæc omnia intelligantur poſt creationem domini Gregorii in papam, videlicet de fautoribus quarumlibet partium. Ex principalibus vero nullus ullomodo eligi poſſit, videlicet dominus Gregorius, & quicumque de ſuo collegio eſt; & dominus B. & quicumque de ſuo collegio eſt, & quicumque de collegiis Piſis exiſtentibus fuerit. Et ut clarius dicatur quomodo intelligi debeat duas quorumlibet partes debere eſſe concordes, intelligatur in hunc modum; videlicet ſi eligendi per prædictas partes ſint tres numero, duo ex dictis tribus debeant eſſe concordes. Ita ergo conveniente domino B. ſicut veriſimile eſt, electores ſi tres per quamlibet dictarum partium eligantur, erunt duodecim: ſi vero ſex, erunt viginti quatuor: ſi vero novem, erunt triginta ſex. Debeant itaque ex tribus domini Gregorii duo eſſe concordes in electione cum aliis. Similiter autem duo ex tribus domini Benedicti. Similiter autem duo ex tribus cujuſlibet dictorum collegiorum Piſis congregatorum. Si vero fuerint ſex, quatuor ex qualibet parte modo ſupradicto. Si enim fuerint novem, ſex ex qualibet parte modo ſupradicto. In caſu vero quod dominus Benedictus cum domino Gregorio & prædictis collegiis convenire noluerint, ſerventur inter dominum Gregorium & collegia prædicta modi ſupradicti.

3 Hi autem modi ſervandi videntur non volentibus a juſtitia & æquitate diſcedere, & non volentibus ultiones & ſcandala ſuſcitare. Primo namque exiſtente dubio qui ſint veri cardinales, ſi fiat electio per duas partes omnium qui ſe dicunt cardinales, non poteſt eſſe dubium utrum electus in ſummum pontificem eſſet canonice electus. Præterea

A quod maxime attendi debet in tractatu pacis, partes eſſent tutæ a dubiis ultionum, eſſent inſuper quietæ, quia nullam ab altera ſuperatam fuiſſe puderet. Servaretur etiam honeſtas partium, quia æqualitas ſervaretur uniuſcujuſque partis erga aliam, nec contendiſſe probarentur propter privatam ambitionem & commodum, publicum bonum præponendo privato. Si vero aliter fiat, quomodo fieri poteſt, cum quilibet partium prædictarum ſe publice & maxime offenderint. Si aliquis ex læſis vel qui læſerint fuerit aſſumtus in papam, quomodo is qui fuerit B illi hoſtis ſe tutum putet, qualemcumque promiſſionem aut ſecuritatem acceperit, cum difficillimum aut impoſſibile ſit ſummum ligare pontificem? Si vero objiceretur Carolo cum dicat, quod per hunc modum certa & canonica electio fiat unius veri & indubitati paſtoris; ecce ſi dominus Benedictus huic viæ noluerit aſſentire, cum ſe verum & indubitatum pontificem dicat, & a multis reputetur, aut videatur reputari: illo non aſſentiente, ſui etiam contradicent huic viæ: quomodo ergo per viam iſtam verus habebitur paſtor & indubitatus? Reſpondetur & primo quod non eſt putandum quod tam C manifeſte vellet ipſe & ſui a via diſcrepare vera.

4 Præterea alia adeſt ratio. Per hanc viam præſupponitur, quod dominus Gregorius omnino cedat & renunciet. Triplici ergo cauſa tenetur dominus Benedictus cedere. Prima eſt quia promiſit, vovit, & juravit, fuit electus ſicut apparet. Alia ratio eſt, quia manifeſtum eſt ipſum pluries promiſiſſe cedere, ſi & in quantum dominus Gregorius cederet. Tertia eſt quod per ſuum concilium terminatum fuit, quod ſi & quando dominus Gregorius ceſſerit, ipſe debeat & teneatur cedere velut apparet. Et hanc terminaD tionem, ſupplicante humiliter concilio ſuo, quod dignaretur acceptare & approbare, ſic fecit. Terminationem ergo ſuam & concilii ſui nullum adeſt veri ſimile quod velit infringere, nec ulla adeſt ratio per quam illam poſſit revocare. Et ſi, quod abſit, revocare voluerit vel infringere, non eſt veriſimile quod qui ſui ſunt velint contra ipſorum terminationem illi favere in revocatione tam impia in qua ſe & ſuos damnaret ex publica ſententia ſui & ſuorum proprio ore promulgata.

5 Eſt adhuc alia cauſa, ſi non optat menE dax publice videri, quia dixit unionem diligere & proſequi toto mentis affectu. Cum ergo viderit unionem in facto ſuum concilium non produxiſſe, viam hanc debet ſequi, vel iſta proponere meliorem. Si ergo vobis eccleſiæ principibus Piſis exiſtentibus apparet tantum jus fovere, quod veſtra auctoritate poſſitis & potuiſtis dominum Benedictum ejicere & damnare, quanta vobis au-

Digitized by Google

getur auctoritas, ſi propria ſententia ejus & ſuorum ſequacium ipſum damnatis, adjuncta etiam poteſtate & auctoritate domini Gregorii & ſuorum ſequacium, quæ juridictione & numero apud multos non minima eſt. Certe præter certitudinem magna cauſa, magnus color, magna multitudo, magnus favor acquiritur unioni.

6 Ex prædictis igitur multiſque aliis debet putari quod dominus Benedictus & ſui hanc viam acceptabunt; quam ſi acceptaverint, vera fiet reintegratio & unio ſacra divini populi, & pax ſancta in eccleſia militante: ſi autem non, nihil ex hoc perdi periculum eſt, certi vero lucri adhibetur cauſa. Debet ceterum dominus Gregorius hanc viam acceptare, vel aliam meliorem proponere, parcat ſanctitas ſua, ſi non vult plus quam mendax deprehendi & pluſquam perjurus. Nam cum ſæpe & apud plurimos dixerit velle cedere & renunciare, dummodo videat exinde veram unionem & pacem ſequi populo Chriſtiano, & dummodo per ſuam ceſſionem & renunciationem pars ſibi fidelis non confundatur aut periclitetur, quoniam per viam hanc, canonice & pacifice cedente ipſo, futuri paſtoris electioni providetur, & cujuſlibet partium honore, æquitate & ſecuritate etiam providente quantum in homine eſt, de futuro bono paſtore, quia per viam hanc amoris & odii cauſa removetur & pretii prona commoditas ad peccandum per quæ omnia ſæpe contingit in elevatione paſtoris exorbitari. Quod ſi dixerit, quod Deus avertat, ideo nolle hanc viam acceptare, quia ſi dominus Benedictus non ceſſerit, vera reintegratio non ſequeretur & unio, animadvertat ſupplicatur, quod dominus Jesus Christus numquid omnes redemturus eſſet effectualiter; ſed ſufficienter Verbum caro factus eſt, & ſub Pontio Pilato paſſus & mortuus. Numquid ſi bonus paſtor non omnes ſimul oves paſcere poterit, plurimas volet fame perire? Non debet etiam ambigi veſtras reverentias propoſitas vias acceptare, vel proponere meliorem quæ ad pacem ſit Jeruſalem & ad abundantiam diligentibus eam.

7 Nullo enim modo credendum eſt, eos qui fuerint obedientiæ Gallicæ, viam ceſſionis per eos repertam fuiſſe propoſitam, & potiſſime proſecutam oblitos eſſe, cujus ſub compendio cauſam viſum eſt fuiſſe & juſtificationem, ut certa tam de facto quam de jure unio pacifica & caritativa ſequeretur in populo Dei. Dubitabatur namque quia ex facto jus oriebatur, de teſtium veritate dicenda, cum unumquemque diceretur alteri affectum parti, immo partialem eſſe. Nunc vero quid? Numquid aliquis reperietur qui non ſit vobiſcum aut cum illis? Et ſi de ſubornatione timebatur tunc, quot nunc ſunt qui non deponant in proprio facto, vel qui

A ſint a multa immunes ſubornatione. Si dicebatur tunc quia nemo bonus judex in cauſa propria, quis nunc judex reperietur in cauſa aliena? Si tunc dubitatur quod concilium univerſale non poſſet congregari, ex eo quod ſi præſul Romanus convocaſſet, Gallici nollent ad ejus mandatum accedere: ſi vero Gallicus, ſimiliter nec Romani. Nunc autem, quod certe nos docet experientia, quod ſi tunc unum de jure factum fuiſſet, duo de facto fuiſſent, aut nullum. Nunc vero hoc lucrati ſumus, quia tria dicuntur univerſalia & ſacra a diverſis concilia eſſe de jure, B quia unaquæque pars ſuum dicit ſacrum & univerſale concilium.

8 Tria quoque de facto ſunt univerſalia nomine, ſed non relictæ plures ſunt perſonæ in uno quam in alio. Dicebatur tunc quia ſi duo capita concilio præfuiſſent, admirabile monſtrum, pulcherimam immaculatæ Dei ſponſæ faciem deturpaſſent, cum tamen & ipſi ſic convenire potuiſſent ad actum illum, ut alteri non fieret præjudicium ex præeminentia & principatu alterius, ſicut & vos conveniſtis. An forte diſtantia localis deformitatem aufert, ſi præfuiſſent in uno loco uno corpori duo capita. Nunc vero aut C unum corpus Chriſti Domini dicitur aut plura, qui audet dicere, plura dicat: ſi vero unum tantum, licet loco diſtent, uni corpori tria incumbunt, & levius ſupportatur. Si tunc unus tantum præfuiſſet, dicebatur viſum fuiſſe ante latam ſententiam, quam diſcuſſum de jure partium. Nunc vero non ſic, quia cum alter veſtrum præeſt in occidente, alter in meridiano, & alter in ſeptentrione, veritatem unuſquiſque coram præſide dicere timuiſſet: nunc vero nequaquam, ſed parcendum eſt, quia caritas Dei & proximi aucta eſt valde ab illo tempore atro, ceſſionis viam caritas exhortabatur dominos Gallicos D proponere, ne partium detegeretur injuſtitia, maxime cum multi eſſent abſque dubio, qui juſtitiæ ſe oppoſuiſſent vel opponebant potius zelo juſtitiæ Dei & eccleſiæ ſanctæ, quam alia malitiæ cauſa agebant.

9 Igitur dubitantibus doctoribus & diverſa ſentientibus, rudes qui ex zelo fidei errabant, impium apparebat confundere, & præcipue quia impoſſibile erat cunctos factum noſſe ex quo jus oriebatur, aſſenſerunt eis effectualiter dominus Gregorius & dominus Benedictus & unicum collegium. Pro- E bant ſcripturæ authenticæ. quomodo ergo contradicent? An alii ſuis promiſſionibus, voto & juramento? An alii ſuis ſententiis & concluſionibus? Nequaquam utique credendum, niſi forte Deus mutatus ſit, cum ſcribatur: *Non ſit tibi Deus recens, nec adorabis Deum alienum*, aut forte mutatum eſt domini mandatum quod proprio edidit ore de dilectione proximi, aut forte mutatus ſit proximus poſtquam ipſe ſtatuit unumquemque proximum

Digitized by Google

eſſe & præſertim qui crediderunt in filium Dei. Si vero non mutatus eſt Deus, non mutatus eſt proximus, non mutatum eſt mandatum de caritate proximi, eadem eſt diſciplina, & major ſi major opportunitas adeſt. Imminet reverendiſſimis patribus Italicis alia obligatio, forſitan cum appareat pluribus inſtrumentis ejuſdem tenoris.

10 Verba hæc inſuper præfati domini cardinales voverunt, juraverunt & ad invicem promiſerunt, quod per ſuas litteras infra menſem a die inthronizationis prædictæ collegialiter intimabunt de electione facta necnon de voluntate & promiſſione ſua quoad unionem proſequendam. Et omnia ſupradicta omnibus præfatis dominis, prout & ſicut facere teneretur qui erat electus, aut etiam inchoata mediabunt, proſequentur, & firmabunt quantum in eis erit, nihil de contingentibus neceſſariis vel opportunis quomodo libet ſeu ubilibet omittendo. Quæ omnia & ſingula promiſerunt inter ſe ad invicem, & viciſſim ut ſupra attendere, obſervare, facere, exequi & effectualiter adimplere, bona, pura & ſincera fide, omni dolo & fraude ceſſantibus. Et ſic quilibet ipſorum juravit manu tactis ſacroſanctis evangeliis coram eis præſentialiter poſitis obſervare, adimplere, exequi, prout ſuperius continetur; quodque a prædictis promiſſione, voto, obligatione, ac juramenti præſtatione, & ejus obſervatione ac omnibus & ſingulis ſupradictis nullus eorum abſolutionem petet ſeu impetrabit, per ſe vel alios, & impetratis impetrandis non utatur, & ſibi conceſſam nullatenus acceptabit. Nec data poteſtate alteri per ipſum, faciet ſe abſolvi, ſeu etiam ſecum in altero diſpenſari; ſed volet perpetuo dicto vinculo remanere obligatus. Verba autem voti & juramenti domini Gregorii ad quæ hæc referuntur hæc ſunt, *& ad omnem aliam viam rationabilem, per quam prædictum ſchiſma tollatur & unionis ſequatur integritas in eccleſia Chriſtianorum.*

11 Ideo nec credendum eſt ipſos propoſitas non acceptare vias, vel quod meliorem non proponant, per quam veriſimilius & facilius unio fiat. Si namque dominus Gregorius ideo perjurus eſt, fautor ſchiſmatis antiquati, & conſequenter hæreticus, quia viam ceſſionis malitioſe produxit & ſubterfugit, non eſt putandum quod domini Italici velint eſſe perjuri & fautores ſchiſmatis antiquati; immo quod Deus avertat, novi ſuſcitatores ſchiſmatis, & conſequenter hæretici, non acceptando de propoſitis viis rationabilibus unam per quam ſequatur integritas in eccleſia ſancta. Dato etiam quod dominus Gregorius unam viarum quas juravit non acceptaverit, & male fecerit, nonne vos, reverendiſſimi Italici, alias omnes rationabiles promovere, & alias omnes rationabiles propoſitas vobis per quemcumque ſequi tenemini, per quas integritas ſequatur Chriſtianorum? Et ſi unam omittatis, numquid qui in una perjurus fuerit, omnium factus eſt reus?

12 Si dicatur, tanto tempore inſtetimus, nihilque huc uſque profecimus. Et ſi uſque ad extremum punctum inſtetiſſetis, & optime in extremo puncto aliquid omiſeratis, quomodo excuſabimini coram juſto judice, cum juraveritis mediare, proſequi, & finire, quantum in vobis erit, nihil de contingentibus neceſſariis vel opportunis quomodolibet vel ubilibet obmittendo? Contingentia enim ſatis juxta ſanum voventium & jurantium ſenſum intelligi debent omnia emergentia, quæ ad unionem conferant, licet etiam non fuerint tunc tractata explicite & deliberata per voventes & jurantes; cum vero votum & juramentum ad finem reintegrationis Chriſtianorum factum fuerit, neceſſaria intelligi debent quæcumque unionem producunt, & ſine quibus reintegratio fieri non poteſt. Opportuna quoque quæ effectum reintegrationis adducant; utilia quidem quæ cum majori fidelium commoditate & proficuo. Maxime igitur & pluſquam opportune per quoſlibet fideles, præcipue quidem per eos qui principantur eccleſiæ militanti, & præter communem obligationem tenentur per vinculum voti & juramenti nihil de contingentibus, neceſſariis vel opportunis quomodolibet ſeu utilibus omittere, immo omnem viam tractare & ſequi per quam ſchiſma tollatur & unionis ſequatur integritas in eccleſia Chriſtianorum. Conſiderandum eſſe videtur ſi viæ per eos incœptæ veram inducturæ ſint reintegrationem Chriſtianorum veriſimiliter, vel potius ſi antiquum nutrituræ ſchiſma & novum pejus priore paraturæ.

13 Præterea eſto quod per judicium rectum & ſatis de jure clarum ſchiſma tollatur, utrum veriſimile ſit, quod per viam judicii de facto tollatur? Satis namque faciliter non per cogitationem, ſed per certam experientiam videri poteſt & manifeſte palpari, ſi via cujuſlibet partis attenditur. Fecit dominus BENEDICTUS concilium ſuum, & ad ipſum non acceſſit dominus Gregorius, nec pars ſua, nec vos Piſis congregati. Judicium ipſe & ejus concilium tulit. Renuit dominus Gregorius, renuiſtis & vos & ſubſannaſtis utrique. Convocaſtis vos Piſis concilium, non acceſſit dominus Gregorius, nec dominus Benedictus, provocaſtis utrumque inferendæ privationis & damnationis minis. Accuſaſtis contumaciam, proceſſiſtis terminos ſtatuendo, prorogando, expectando, nec alter eorum venit. Demum veſtram tuliſtis ſententiam, nec creditur aut putatur quod minimus eorum veſtræ ſit ſententiæ pariturus. Convocavit dominus GREGORIUS concilium ſuum, quod pœne incœptum eſt, ex quo

Digitized by Google

certus fructus minime judicari poteſt. Verum tamen haud dubium cogitari poteſt, quod niſi aliud proponat, tractet & concludat in ſuo quam factum ſit in aliis, modicum reintegrationi & paci ſanctæ matris eccleſiæ proderit. ſic & alia.

14 Dicat quicumque velit ex partibus, debet unuſquiſque adquieſcere veſtro judicio. Verum & bonum eſſet, ſi fieret. Sed ſic fiet quemadmodum factum eſt triginta annis & uno. Conceditur quod ſufficit & prodeſt judicium, quando inveniuntur adquieſcentes rectitudini illius; ſed quando non, quid in facto prodeſt? mementote omnes, quod ideo principaliter per xx. annos & ultra deteſtata fuit via judicii, quia ultra rationes quæ ſupradictæ ſunt, dicebatur aperte quod quantumcumque judicium rectiſſimum latum fuiſſet in cauſa ſchiſmatis, quæ inter Romanam partem & Gallicam vertebatur, pars contra quam judicatum fuiſſet, nequaquam acquieſceret, & propterea quod per viam judicii non apparebat veriſimile, quod ſchiſma tolleretur.

15 Ceſſionis via inventa fuit per Gallicos, & tandem acceptata per illos qui erant Romanæ obedientiæ. Nunc vero o utinam tanta eſſet in hominibus bonitas aucta, quod eſſent pariturі judicio, vel quod reperirentur princeps vel principes potentes & juſti, qui nolentes partes acquieſcere juri, ſua poteſtate compeſcerent. Sed qui ſunt illi qui poſſint ſi velint; aut velint ſi poſſint? Cum ergo clariſſime comprehendatur, quod juſtitiæ & judicio unius partis, etiam quamvis rectiſſimum fuerit, abſque eo quod dubium ſit, duæ aliæ partes minime conſentient, immo ab illo diſſentient illi opponentes & totaliter contradicentes; non videtur hæc via judicii ſic agitati contingens, opportuna ſeu neceſſaria, vel utilis ad reintegrationem in eccleſia Chriſtianorum; maxime, quod Deus avertat, quia apertiſſime videtur, quod niſi vos, reverendiſſimi patres & domini, ab illa deſiſtatis, tres fient papæ, ut ita dicatur & ſic antiquus error non tolletur, ſed fiet unus noviſſimus pejor valde priore.

16 Dicetis forte alii noluerunt tollere ſchiſma, ſed inſimul colludere, contra eorum promiſſa vota & juramenta antiquatum ſchiſma nutriere: debemus ergo rem ſacræ unionis ſic indiſcuſſam relinquere & indefenſam? certe ſi ſic eſt, non; ſed debuiſtis & debetis cum modo juridico & poſſibili, quantum in vobis eſt, procurare, quod nefandum & peſtiferum ſchiſma tollatur, & ſacra unionis reintegratio fiat in eccleſia Chriſtianorum, quod juravit dominus Benedictus, & dominus Gregorius, juraſtis & vos. Sed inſipiens eſt medicus, qui ferro aut cauterio utitur, cum poſſit placido unguento ſanare. Inſipientiſſimus autem, qui videt unguentum proficere, & ferrum officere, & utitur ferro, & unguentum ſpernit. Credite reverendiſſimi patres & domini, credite, quia ſi propoſitas vias ſive alteram ipſorum acceptatis, vel meliorem proponetis & proſequimini, quæ ſit æqua & pacifica, vel dominus Gregorius vel dominus Benedictus acceptabunt, vel non; ſi ſic, ſacra unio, vera reintegratio & glorioſiſſima pax fiet in eccleſia ſancta & populo Dei: ſi vero, quod Deus avertat, dominus Benedictus non acceptaverit, & dominus Gregorius ſic, tum ſolus remanebit dominus Benedictus, quod Deo domino non contradicente, quod minime dubitandum eſt, unio ſacra ſequetur. Si autem nec dominus Gregorius, quod Deus avertat, certe ſimiliter ipſe tam ſolus remanebit, quod ſacra omnino unio quin fiat præteriri non poterit. Et ſi quiſque partium dicat, quare uſque nunc non derelinquunt partes foventes juſtitiam ſequaces eorum? certe ſi veritas concedatur, hoc ideo, quia de jure partium dubitant, & quia nulla eſt, quæ non reperta ſit multotiens ſibi ipſi contradicere, & multa contra adverſarios ſuos objeciſſe, quæ quandoque frivola, quandoque calumnioſa deprehenſa ſunt, etiam per publicas ſcripturas, quandoque vero tamquam falſa reprobata. Adeſt inſuper alia ratio, quia miſeri & infelices quomodocumque ſubjecti viderunt partes adverſantes ſuæ, cum unaquæque tamen proponeret unionem, nihil aliud quærere, nihil aliud intendere, quam ut adverſarios ſuos ſuperet, conculcet & confundat.

17 Objicietur forſan licet ſæcularibus, immo tenentur ſchiſmaticos non ſolum laïcos ſed clericos laici vi & armis compeſcere & manum in eos exercere violentam, in carceres trudere, & atrocibus affligere pœnis. Reſpondetur, ſed nonne magis allicere decet & cum pace ad eccleſiæ reducere unitatem? Ferrum pro ultimo remedio leges conſulunt ſtatuuntque. qui ſunt inſuper qui nunc a ſchiſmatis delicto immunes ſunt? Parcant omnes ſi verum fateri non erubeſcerent, quilibet iſtarum trium partium principales tales adhibuere modos, quod cum juraverint ceſſionis & cujuſlibet alterius modi viam tenere juſtam & renuntiabilem, per quam ſchiſma tollatur, & ſequatur integritas, aut negligentia eorum, aut odio, aut ambitione ſchiſma prorogatum eſſe non diffiterentur; & per conſequens nec eos non fuiſſe antiquati ſchiſmatis fautores. Si dicant quod omnes viam ſecundum juris rigorem ſecuti ſunt debitam, certum eſt quod duæ ſunt viæ, judicii & concordii. Si una integre ſervata eſt & alia omiſſa, cum ſit juſta, utilis & neceſſaria, quomodo omiſſio illa, quæ vel per ignorantiam craſſam & ſupinam eſt, vel ex odio oritur, ipſos & unumquemque ipſorum a perjurio & favore ſchiſmatis excuſabit? quam viam, quam operam, quam diligentiam adhibuit aliquis ex principalibus trium partium

ad captandam concordiam inter eos dicat.

18 Poſtquam conveniſtis in unum unita collegia, unumquemque ſuæ intentionis victoriam exquiſiſſe ardenter manifeſtum eſt. Neſcitur vero quod quiſquam concorditer unionem aut proſecutus vel ex ſe ipſo ſaltem expertus fuerit, cum tamen quicumque veſtrum judex fuerit in cauſa hac. Secundum ſacras ſanctiones & eorum votum & juramentum & apparens propoſitum debuiſſet viam concordii vigori præponere juris & viæ judicii. Inquit enim apoſtolus: *Ad verecundiam veſtram dico, ſic non eſt inter vos ſapiens quiſquam qui poſſit judicare inter fratrem & fratrem ſuum, ſed cum fratre in judicio contenditur. Et hoc apud infideles. Jam omnino quidem delictum eſt in vobis, quod judicia habetis inter vos: quare non magis injuriam accipitis? quare non magis injuriam patimini? Sed vos injuriam facitis & fraudatis, & hoc fratribus. An neſcitis quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt?* Quis eſt ex vobis, qui vellet ſecundum merita & demerita judicari? Si nullus adeſt, audiat Dominum: *Nolite judicare & non judicabimini.*

19 Et ſi dicatur per alteram partium trium, judicium nos ſumere opportunitas coegit & non voluntas, quoniam nobis alii abſque jure adverſabantur & adverſantur. Deus dominus ſcit, qui eſt cognitor cordium. Verum tamen audiant illi conſilium ejus, de quo ſcribit propheta. *Et vocabitur nomen ejus admirabilis, conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſaculi, princeps pacis.* Inquit quoque ipſe admirabilis conſiliarius. *Eſto conſentiens adverſario tuo dum es in via, ne forte tradat te adverſarius judici, & judex tradat te miniſtro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi non exies inde donec reddas noviſſimum quadrantem. Audiſtis quia dictum eſt antiquis, oculum pro oculo, dentem pro dente, ego autem dico vobis, non reſiſtere malo. Si quis te percuſſerit in dextram maxillam, præbe illi & alteram. Et ei qui vult tecum in judicio contendere & tunicam tollere, dimitte illi & pallium. Et qui te angariaverit mille paſſus, vade cum illo alia duo: qui autem petit a te, da ei; & volenti a te mutuare ne avertaris. Audiſtis quia dictum eſt antiquis: diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis diligite inimicos veſtros, bene facite his qui vos oderunt, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos, ut ſitis filii patris veſtri qui in cœlis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos. Si enim diligitis qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne publicani hoc faciunt? Et ſi ſalutaveritis fratres veſtros tantum, quid amplius facietis?*

20. Attendite quod prælati non ſolum ad præcepta, ſed ad conſilia Domini obligantur: quia jugum perfectionis impoſitum eſt ſuper eorum colla, & ipſorum intereſt eſſe

A perfectos. Et quoniam multiplicatio delictorum & reſpectus perſonæ in quam delinquitur & perſonæ delinquentis, majorem pœnam meretur & difficilius veniam; ſi quis ex altera partium hoc dixerit, concedatur. Sed memorent ſupplicatur, quod nullus in eccleſia, officio & dignitate major fuit Petro: non papa, quia Petri ſucceſſor quilibet vocatus eſt; non cardinales, quia nullus eorum, etſi poſt B. Silveſtrum vocatus eſt domini papæ frater aut filius, non tamen in eccleſia majori dignitate vel poteſtate fulget quam papa? Nec papa, ſicut ſupradictum eſt, majori

B quam Petrus. Et tamen dum Petrus a Domino quæreret: *Domine, quotiens peccaverit in me frater meus, dimittam ei uſque ſepties? Dixit illi* Jesus, *non dico tibi uſque ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties.* Super quo doctores dicunt, quod dicendo ſeptuagies ſepties, totiens Dominus intelligi voluit, dimittendum peccatum fratri ſuo in ipſum peccanti, Petrum & ſucceſſores ſuos per eos, quotiens in ipſos peccaverint fratres eorum; in cujus figuram uſque huc amplo & nuſquam anterius clauſo pallio Romanus pontifex operitur. Et ſic quamvis multi ſint reſervati caſus

C in ipſo, tamen de quolibet ſimplex ſacerdos in articulo mortis poteſt abſolvere, quia quæ ſemel aperuit crucifixus Dominus brachia, numquam ad eum accedentibus claudere voluit ad ſalutem.

21. Sed dicetur: non redeunt. Non ſufficit ſimpliciter paſtori, ſi per ſe oves non redeant ad ovile. Nam bonus paſtor, norma, dominuſque paſtorum, inquit Scribis & Phariſæis murmurantibus, quod ipſe publicanos & peccatores recipiebat: *Quis ex vobis homo qui habeat centum oves, & ſi perdiderit unam*

D *ex illis, nonne dimittit nonaginta novem in deſerto, & vadit ad illam quæ perierat, donec inveniat illam, & cum invenerit eam, ponit in humeros ſuos gaudens, & veniens domum, convocat amicos & vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia inveni ovem quam perdideram? Dico vobis quod ita gaudium erit in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, quam ſupra nonaginta novem juſtos, qui non indigent pœnitentia.* Et ſi dicat quilibet partium contra alteram, quia maximum eſt peccatum ſcandalizari eccleſiam, & præcipue per eos qui amplius debent ſervare illam & cuſtodire. Promiſit Petrus apoſtolorum prin-

E ceps non relinquere Dominum, etſi omnes eum reliquerint; & non ſolum Dominum reliquit, non ſolum in eo ſcandalizatus eſt, ſed negavit, & quod non noviſſet hominem deteſtatus eſt & juravit; & tamen ſic ſcribit Apoſtolus: *Primo Dominus reſurgens viſus eſt Cephæ, poſt hoc undecim.* Saulus non ſolum eccleſiam ſcandalizavit, ſed ipſam fuit perſecutus, & ipſam quantum in eo erat perimere totaliter conabatur. Et ſicut, inquit, Auguſtinus, non cum aliquo ſuo merito bo-

no, immo cum ſuis multis demeritis malis a Domino vocatus eſt, & vas electionis & doctor gentium conſtitutus. Et ſi iratus eſt Dominus ſervo ejus, quia noluerit dimittere conſervo ſuo, ſicut Dominus ejus dimiſerat ei, & dixit: *Serve nequam, omne debitum dimiſi tibi, quoniam rogaſti me, nonne ergo & te miſereri oportuit conſervi tui, ſicut & ego tui miſertus ſum?* Et tradidit eum tortoribus quoad uſque redderet univerſum debitum; quanto magis quiſque veſtrum ſe tradendum tortoribus dubitare debet, ſi non remiſerit ex corde fratribus ſuis, maxime ſi ſeveritas illa, immo plus quam perverſa crudelitas, non ſolum ſit eccleſiam ſanctam Dei ſcandalizatura, ſed quantum in hominibus erat periclitatura totaliter. Et ſi Pater veſter cœleſtis eſt ſic facturus cuilibet, qui privatus privatum propter certum debitum tenens ſuffocavit, quanto magis unumquemque veſtrum aſperrime puniet, ſi propter incertum debitum, ſed certum odium & ſuperbiam, univerſam ſuffocabit eccleſiam? Aut ſi non propter hoc, ſed propter juſtitiam principatuum veſtrorum, qui tamen non veſtri ſunt, ſed Regis regum & Domini dominantium.

22. Attendite igitur, ſancti domini univerſi, ſanctæ matris eccleſiæ principes filiique, ne humani principatus juſtitiæ cultum; immo potius idolatriam colatis. Nam quicumque ſtatuam ſuam erigit, cupiens ſe coli in templo Domini, & non prodeſſe ſubjectis, in quorum utilitatem Dominus adoratur & colitur, idolum eſt abominandum. Attendite ne veſtri principatus juſtitiam præponatis divino honori, eccleſiæ commodo, pietati, naturæ, Chriſtianæ religioni, & venerandæ ſacerdotii diſciplinæ. Mementote quod verba Veritatis ſunt: *Qui ſe humiliat, exaltabitur; & qui ſe exaltat, humiliabitur.* Sed ſi forte quilibet veſtrûm dicat: Tarde veniſtis, & præcipue vos, reverendiſſimi domini Piſis conſtituti, dicentes quia jam ſumus conclave intraturi: vel ſi intraviſſetis, magis Carolum de negligentia proponendi hanc viam vobis placeret arguere; dignum ſe ante omnia multa pœna fatetur, & côrreptioni debitæ ſe obnoxium offert & promtum. Noceat tantum ſibi delictum ſuum, ſupplicat, & non eccleſiæ ſanctæ Dei & univerſo populo ſuo. Utinam celeritas eligendi dominum Benedictum, & celeritas eligendi dominum Gregorium antequam pars adverſa fuiſſet requiſita, & ejus expectata voluntas, utrum cum aliis voluiſſet convenire vel non, non plus nocuiſſet reintegrationi Chriſtianorum, quam nocuiſſet eligendi dilatio. O quotiens a minore veſtrûm uſque ad majorem tantæ pœnituit feſtinantiæ! O quotiens Carolus hoc didicit a pluribus ex vobis, dum Piſis vobiſcum intereſſet; nec immerito, quia quantum conſiderare valet humana fragilitas, ſi gravitas prudens inconſultam feſtinantiam ſuperaſſet,

A aut nunc eccleſia pace potiretur, vel ſi qua fallacia latitaſſet, jam amiſiſſet ſui operis vires, & miſeri Chriſtiani ab ineffabili perplexitatis anguſtia, qua nunc torquentur, & in qua nunc perire titubant, redderentur immunes.

23. Tentare Deum eſt, quæ experta ſunt nocere, & peſſimum parere fructum, jugiter & iterum experiri præſumere. Ulterius dicatur, quod eccleſiam vacare paſtore maximum eſt periculum, & quod omnis eſt nimis periculoſa dilatio. Advertite, reverendiſſimi patres & domini, ſupplicatur humiliter per illa viſcera Domini noſtri Jesu Christi, per quæ,
B cum Deus impaſſibilis eſſet, paſſus eſt ut gregem ſuum diſperſum congregaret in unum. Dato quod in conclavi eſſetis, & jam conveneritis inſimul, nemine diſcordante de uno eligendo, utrum per viam illam citius & certius verum, unicum & indubitatum ſibi paſtorem de jure & de facto recipiet populus Chriſtianorum. An ſi differatis quouſque experiamini, quod communi omnium conſenſu unus eligatur, vel ſaltem domini Gregorii & ſuorum fidelium; vel ſi noluerit ad minus notum fiat vere & non ficte ſuis, quod per ipſum ſolum ſtat quominus uniatur eccleſia, cum ad ipſius ceſſionem expediat dominum
C Benedictum cedere vel omnino confundi. Et quouſque domino Gregorio tam rationabiles & æqui modi proponantur, ipſo abſolute cedente, quod ipſe nec ſe nec ſuos per modos illos qui proponentur dicere poſſit oppreſſos injuſte & conculcatos & relictos abſque eorum ſecuritate.

24. Ex hoc quidem, reverendiſſimi patres & domini, conſiderate, Carolus deprecatur, quod concordii & pacis via, ſi lente graditur, citius unionis bravium attingit. Penſate quod Apoſtolus docet: *Neſcitis quod hi qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt,*
D *ſed unus accipit bravium; ſic currite ut comprehendatis.* An forte veſtras paternitates expectare tædebit pauliſper, donec cum domino Gregorio fratres veſtri ad eamdem imaginem & ſimilitudinem creati, qua vos ipſi creati eſtis, & eodem redemti ſanguine, & eamdem vobiſcum gloriam expectantes vobiſcum convenerint, vel ſi noluerit ipſe dominus Gregorius, illi de veſtra juſtitia doceantur, & non diſcrepent a nobis in ſententia, qui non diſcrepant a vobis in fide? Et ſi dica-
E tis: tantam paſſi ſumus injuriam, ad eos qui pro nomine ejus ſanguinem effuderunt, & clamabant ad eum: *Uſquequo, Domine ſanctus & verus, non vindicas ſanguinem noſtrum, & non judicas de his qui habitant in terra?* Audite Dominum dicentem: *Requieſcite, adhuc tempus modicum, donec impleatur numerus fratrum & conſervorum veſtrorum.* Et ſi dicatur: Nullus veniet. Certe ſi viderint fratres veſtri vos viam pacis æquam potius amplecti, quam viam judicii, quam uſque adhuc voluntariam ſuſpicati ſunt, non vos derelin-

Digitized by Google

quent multi, ſed favebunt, ſi principes ſui etiam inhibuerint, nolentibus illis in via æquitatis convenire vobiſcum. Numquid forte ignoratis quod ſapientium eſt plumbeo pede & lento incedere gradu ad ea quæ reprehendi valent, reſtaurari vero nequaquam? Animadvertite itaque, ſi ad electionem acceleratis unius, quod non ſolum unionem non facitis, ſed trivifionem.

25. Nec vos decipiat, quod omnes ſint veſtram ſecuturi ſententiam, niſi manifeſtam judicii veſtri inſpexerint rectitudinem, & quam omnino videre non poterunt, etiamſi vos illis putabitis oſtendiſſe, niſi palpaverint, quod per eos, quos in ſuos principes coluerunt, concordia defuerit & unio Chriſtianorum. Parcant omnes o ſuis principibus ſic ex abrupto annuentibus quibuſdam, infelix felicitas & glorioſa deſidia, qui cum de minimis etiam teneantur informari, nec ſimplici aſſertioni aures præbere, de his quæ ad maximum reipublicæ Chriſtianorum commodum ſpectant & propriam concernunt ſalutem, prius judicant quam dignentur audire. o perplexitati compatiendum illorum, qui quanto amplius de negotiis iſtis audiverint, & partium ſecreta palpaverint, tanto quibuſlibet minus credunt & tanto amplius ſcandalizantur in illis, & ſive ad dexteram, ſive ad ſiniſtram ierint, penitus non diſcernunt. Sed cum quilibet partium dicat ſuum eſſe ſacrum & univerſale concilium; ſi quis eorum, quod Deus avertat, verbo & non opere hæc omnia facienda probaverit, & ad excuſandas excuſationes adjecerit; pudor foret tot partium, immo univerſalis eccleſiæ immutare ſententiam. Numquid ignorat, quod Domini, qui de ſeipſo dixit: *Quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita*, ſententia fuit. *Adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur.* Et ipſe idem *qui in ſui diſpoſitione non fallitur*, in mille dies Ninive non ſubvertit, juſtam ſententiam ſua dignatus eſt mutare clementia. Præterea canone ſic decernitur: *Alma mater eccleſia plerumque nonnulla rationabiliter ordinat, & conſulte, quæ ſuadente ſubjectorum utilitate, poſtmodum conſultius ac rationabilius revocat, in meliusve commutat.* Quis veſtrum ignorat, quod poſitivæ leges ſive per papam, ſive per concilium, ſive per ſenatum, ſive per plebem editæ ſint, ad reipublicæ & ſubjectorum utilitatem ſtatutæ ſunt, & ſecundum temporum variationes & contingentia rerum, poſſunt & debent propter reipublicæ utilitatem ab illis qui ipſas ediderunt reformari, prætermitti, & aboleri? Quis ignorat Chriſtianus, immo quis negare poteſt in facto, cum neganti notoriam experientiam fides minime adhibenda ſit, quod neutrum indictorum conciliorum, niſi eorum propoſita & ſtatuta mutentur, poteſt pacificam & veram reintegrationem parere Chriſtianorum?

26. Propterea cum nullus videatur potens judicii executor in alios, quis non palam videat, quod novum ſchiſma pariunt & vetus perpetuant? Concilia, cleri cum pace dictum ſit, & eorum humili ſubjectione, executorem non habent, & viam ſibi præcludunt, per quam poſſint habere, ſtante inter principes ſæculares diviſione. Solet clerus ipſos ad pacem hortari, & ſpirituali cenſura ipſos ad pacem cohibere. Et ſic illis contra prævaricantes rebelles clericos gladius ſubvenit ſæcularis. Nunc vero nonne videtis, quod mutuæ caritatis relatio, quæ ſolet clericis & laïcis prodeſſe, in utriuſque jacturam & deſolationem pervertitur? quia ſchiſma diviſiones ſæcularium & maxime in imperio nutrit & novas generat in cuncto populo Chriſtiano, quæ non ſolum inter gentem & gentem, inter regnum & regnum; ſed ſunt civilia & plus quam civilia: quia niſi avertat Omnipotens, & vos a veſtra duritia relevemini, ſurget pater in filium, & filius ſurget in patrem, & conjux in uxorem, & in conjugem uxor, frater in fratrem, ſanguis in ſanguinem, & attinens in attinentem, & ne aliquod calamitoſi belli deficiat genus, homo quanto fidei magis zelator extiterit, tanto intra ſe majori flagellabitur pugna; quoniam pacem ſi diligat, non poterit invenire; & cum ſibi bellandi opus inſtabit & urgebit, prius intra ſe, quis inter veſtras contentiones juſtitiam foveat, & cui adhærere teneatur bello mentali terminare cogetur. Et ſic quemquam Chriſtianum clerus ad bellum ſpirituale & temporale, ad extrinſecum & intrinſecum excitabit. Hoc abſit a modo ſancti Dei & cleri hodierni ſanctitate, quia non eſt conſonum vitæ & honeſtati clericorum.

27 Conſiderate igitur, ſacri patres, quod ſi clerus ſuas præſentes ſententias in melius mutaverit, non eſt ob hoc pudendum; ſed omnino pudendum foret, ſi deprehenderentur prædicare menti diſſona verba, aut cum pacem & unionem diligere quilibet dicat, cum inter eos ſciſſura ſit, ſi tantæ fuerint impudentiæ, quod pro unione inter eos triviſionem faciant, & cum his infinita mala & ſcandala univerſo populo ſibi commiſſo, in injuriam Dei & deſolationem proximi. Conſiderate itaque diligenter, librate in mentibus veſtris, quod niſi vias propoſitas aut acceptetis, aut reformetis & proſequamini, ſive meliorem inveniatis, proponatis & exequamini: & niſi quilibet ex principibus ſaltem humiliet in conſpectu fratris ſui animam ſuam, & niſi pacem pluſquam judicium dilexerit, & miſericordiam ſuper ultionem, quod jactura & deſolatio, ipſas facientibus vobis quantum in vobis eſt, imminent univerſo populo Dei. Spem certe pacis, veſtra proſequentes judicia, pariter cum ipſa interimitis pace, & nefanda bella, bellorumque origines impiorum ſuſcitatis undique. Si enim

Digitized by Google

Dominus ad radices infructuoſæ arboris ſecurim mittere jubet, quanto magis putatis ad ejus radicem, quæ peſſimos parit fructus?

28 Occurrat ergo tot futuris piaculis ſacra clementia ſacerdotum, & conſueta cleri humilitas celebranda. Aſſint in oculo pietatis eorum depopulationes agrorum, rurium incendia, urbium deſolationes, oppreſſorum gemitus, ſingultus captivorum, eſurientium ſuſpiria, anxietas ſitientium, egentium pudor, nudorum tremulum, vulneratorum anguſtiæ, morientium ſtridor, parentum lamentum & fletus, quando a dulcibus amplexibus proprios in jugula hoſtium natos vident evelli, viduarum calamitas, deprædatio pupillorum. Aſſint futura furta, ſtupra, inceſtus, violatio virginum, homicidia animarum & corporum, prodimenta, blaſphemiæ, ſacrilegia, execrationes, nova hæreſum pullulantia germina, dirutiones templorum & violationes, neces ſacerdotum, & quod magis eſt, dirutio & excidium unici templi Domini non manufacti, videlicet militantis eccleſiæ. Et ut breviter concludatur, aſſint coram vobis univerſa genera ſcelerum, quæ propter clericorum deteſtandam diſcordiam eventura ſunt. Jam de dilecta Domini, propter quam formam ſervi ſuſcepit, factus pro ea obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis, illud propheticum videtur impletum: *Vox in excelſo audita eſt, ploratus & ululatus multus, Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolari quia non ſunt.* Si pſalmiſta dicit, quod Deus fortis, patiens & longanimis non iraſcitur per ſingulos dies, nonne ipſe immediate ſubjungit: *Niſi converſi fueritis, gladium ſuum vibrabit; arcum ſuum tetendit & paravit illum, & in eo paravit vaſa mortis, ſagittas ſuas ardentibus effecit?* Quicumque enim parturit injuſtitiam, concepit dolorem & peperit iniquitatem, nonne ſibi ipſi *lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foveam quam fecit? Convertetur dolor ejus in caput ejus, & in verticem ipſius iniquitas ejus deſcendet.*

29 Numquid cum veſtra ſacra ſacerdotum generatione exſurget glorioſus princeps Conſtantinus imperator, nondum fidelis monarchiam tenens imperii, elephantiæ lepra percuſſus, & damnabit eam? Abſit: huic enim cum univerſi medicorum & magorum agmina ſubvenire non poſſent, capitolii principes hoc decreverunt conſilium, piſcinam infantium occiſorum ſanguine repleri debere: in quo ſanguine calido ſtatim ut nudus deſcenderet Auguſtus, mox poſſent vulnera lepræ illius curari. Miſſum eſt igitur & de rebus & de patrimonio regis tria millia & eo amplius adducti ad urbem Romam, pontificibus capitolii traditi ſunt. Die autem conſtituto, egrediente Conſtantino de palatio, & ad hoc eunte in capitolium ut ſanguis innoxius effunderetur, occurrit ei multitudo innumerabilium mulierum, quæ omnes reſolutis crinibus nudatiſque pectoribus, dantes ululatus & gemitus coram eo, ſe in platea fundentes lacrymas ſtraverunt. Percunctatus itaque qua de cauſa hæc multitudo mulierum iſta faceret, didicit has eſſe matres filiorum eorum, quorum effundendus ſanguis tamdiu eſſet, quouſque piſcina repleretur, in qua medendi cauſa ipſe lavandus aſcenderet & ſanandus. Tunc imperator exhorruit facinus, & ſe tantorum homicidiorum reum fieri apud Deum exiſtimans, quantorum fuerit noxius puerorum, juſſit ſtare carrucam. Erigens ſe igitur imperator, & convocans univerſos, dixit: Audite me, commilitones, ſic ſæpe noſtra contra hoſtes certamina in præliis ſtetiſſe nuncupantur, ut reus eſſet legibus & capitali ſententia puniretur, quicumque aliquem occidiſſet infantem. Nunc itaque quod in hoſtium filiis cuſtoditum eſt, in filiis noſtrorum civium exercebimus? ne ſimus legibus rei, qui pugnando fideliter, de omni gente meruimus eſſe victores. Quid juvat barbaros ſuperaſſe, ſi a crudelitate vincamur? Nam viciſſe extraneas nationes bellatorum virtus eſt, vincere autem vitia & peccata, virtus eſt morum. In illis autem præliis hoſtibus fortiores exiſtimus; hic nobis ipſis fortiores ſumus: vincimus enim nos ipſos, dum a mala nos voluntate excludimus, & quod inconſulte deſideramus, conſulte & utiliter exſecramus. Hoc autem facimus, quando voluntates Deorum noſtris anteponimus, & divinis deſideriis obviantes, noſtris deſideriis repugnamus.

30 In hoc ergo certamine victos nos eſſe hac ratione gaudeamus, ut agnoſcamus contra noſtram ſalutem nos noluiſſe pugnare. Nam qui conatur perpetrare quod malum eſt, captivare utique ſtudet bonitatem. Cum ergo fuerit in iſto certamine, victoriam obtinet victus: quoniam victoria perditionem invenerat, & malam captivitatem incurrerat poſt triumphum, ſi tamen triumphus dici poteſt, quando ab impietate pietas vincitur, & juſtitia ab injuſtitia ſuperatur. Vincat ergo nos pietas in iſto congreſſu. Bene autem omnium adverſantium poterimus eſſe victores, ſi a ſola pietate vincamur. Omnium etenim ſe eſſe verum dominum comprobat, qui verum ſe ſervum oſtenderit. Si Dominica minante ſententia, ſervus negligens tam acriter punietur de infoſſo talento, quis putas ex vobis quibuſlibet, cujus æmulatione & contentione, ſive malitia, ſeu deſidia, vel inſipientia tot ſcandala & mala evenerint, rationem reddet in die illa tremenda, quando vix juſtus erit ſecurus? prætermittantur cetera, dicat quam rationem reddet de animabus morientium in excommunicatione, & peccatis mortalibus abſque confeſſione, & contritione, & pænitentia. Heu! quam turbabitur ille, qui horum cauſa fuerit conſenſu vel opere, a facie patris orphanorum & judicis viduarum.

Digitized by Google

viduarum. Quam terribilis ſibi videbitur vox illa irrevocabilis & ſevera, quando rex gladium bis acutum tenens in ore, ſedebit ſuper throno majeſtatis ſuæ, & horrendam ſententiam proferet, dicens: *Diſcedite a me, maledicti, in ignem æternum; eſurivi enim, & abſtuliſtis unde manducarem: ſitivi, & abſtuliſtis unde biberem: hoſpes eram, & deſtruxiſtis ubi quieſcerem. Nudaſtis me, infirmaſtis me, incarceraſtis me, & volentes me viſitare prohibuiſtis.* Et hæc omnia mihi feciſtis, non in uno de minoribus meis, ſed a majore uſque ad minorem univerſi populi mei in animabus atque corporibus ipſorum.

31 Audite, ſacerdotes, verbum quod factum eſt ad Jeremiam a Domino, dicens: *Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſraël, bonas facite vias veſtras & ſtudia veſtra, & habitabo vobiſcum in loco iſto. Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes templum Domini, templum Domini, templum Domini eſt. Ecce vos confiditis vobis in ſermonibus mendacii, qui non proderunt vobis; furari, occidere, adulterari, jurare mendaciter, libare hominibus* ſuperioribus, *& ire poſt deos alienos quos ignoratis. Et veniſtis & ſtetiſtis coram me in domo hac, in qua invocatum eſt nomen meum, & dixiſtis liberati ſumus, eo quod fecerimus omnes abominationes iſtas. Numquid ergo ſpelunca latronum facta eſt domus iſta, in qua invocatum eſt nomen meum in oculis veſtris? Ego ſum, ego ſum, ego vidi, dicit Dominus.* Ite, ſancti ſacerdotes Domini, ad ſacerdotium Judæorum, ubi habitavit nomen Domini a principio, & videte quæ Dominus fecerit ei propter malitiam populi Iſraël. *Et nunc quia feciſtis omnia opera hæc, dicit Dominus: Et locutus ſum ad vos mane conſurgens & loquens, & non audiſtis me. Et vocavi vos, & non reſpondiſtis: faciam domui huic, in qua invocatum eſt nomen meum, & in qua vos habetis fiduciam, & loco quem dedi vobis & patribus veſtris, ſicut feci eis, & projiciam vos a facie mea, ſicut projeci omnes fratres veſtros.* Ne vobis adveniat, cavete quod Dominus malis promittit agricolis, inquiens: *Dico vobis quia auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus.* Juxta enim prophetam, *hæc dicit Dominus: Lavamini, mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis, quieſcite agere perverſe, diſcite bene facere.* Et quia gaudium ſine pace eſſe non poteſt, ut gaudium Domini in vobis ſit, & gaudium veſtrum impleatur, rogat univerſum ſacrum clerum Carolus ſervulus ejus, rogat & vos, pacem habete, *& gaudete in Domino ſemper. Iterum dico gaudete, modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus. Dominus enim prope eſt. Nihil ſolliciti ſitis, ſed in omni oratione & obſecratione, cum gratiarum actione, petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum. Et pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda & intelligentias veſtras in Chriſto Jeſu. Perfecti eſtote, ſicut Pater veſter cæleſtis perfectus eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos. Exhortamini, idem ſapite, pacem habete, & Deus pacis & dilectionis erit vobiſcum. Gratia Domini noſtri* JESU CHRISTI, *& communicatio ſancti Spiritus ſit cum omnibus vobis. Amen.*

EPISTOLA CAROLI MALATESTÆ ad cardinales Bononiæ exiſtentes.

Hortatur eos ad pacem & unionem eccleſiæ procurandam.

REverendiſſimi patres & domini, minimus ſervus S. R. E. ſupplicat humiliter & inſtanter reverendiſſimis dominationibus veſtris per viſcera miſericordiæ Domini noſtri JESU CHRISTI, qui eccleſiam ſanctam dedicavit, deſponſavitque ſibi, in laboribus, paſſione, morte & ſanguine ſuis, & per merita glorioſiſſimæ genitricis ejus MARIÆ ſemper Virginis dominæ noſtræ, & per merita omnium electorum & electarum ſuarum, in quibus ſancta Jeruſalem militans ædificata eſt & protegitur. Cum tempus opportunum Dominus præparaverit, & præſtaverit facultatem, velitis fidelium conſcientias titubantes & obſcuras ſerenare, & reddere eccleſiæ ſanctæ quietem, & unionem populo Dei. Rationes enim quæ movent animum ſuum præſtantius putare unionem ſacram pacifice fieri, quam per judicium & violentiam. (Quot enim ſcandala, quot enim mala, quot ſcelera judicium peperit pro unione & pace quæſita, dominationes veſtræ non ignorant & fideles univerſi, quia experti ſunt & experiuntur.) Modos etiam per quos, Domino faciente, fieri valeat, in his ſcripturis (a) per me reverendiſſimis dominationibus veſtris ecce præſentat. Alias quidem eadem ſcriptura etſi ſero injunxerat vobis exhiberi per manus reverendi in Chriſto patris & domini PAULI, epiſcopi Cervienſis & egregii legum doctoris domini Johannis de Petra-Longa judicis curiæ generalis Romandiolæ, cum Piſis eratis; quæ præſentari non potuerunt, quoniam in conclavi jam eratis, nec cum inſtanter deprecati fuiſſent cuſtodes, quorum intererat vobis tradi, obtinere valuerunt. Fuit enim tunc de tarditate miſſionis redargutus. Modo autem noſcens hunc caſum mortis eventæ, (b) quam celerius valuit per me dignum duxit exhiberi. Nam videre videtur R. V. in ſimili caſu exiſtere ejus in quo eratis Piſis antequam conclave intraſſetis. Deprecatur quoque ſuppliciter omnipotentem & clementiſſimum Dominum, ut dignetur ſui miſericordia cor-

Anno 1410. *Ex mſ. bibliotheca regia.*

[a] [b]

(a) In prolixiſſimo ſermone, quo eos ad pacem eccleſiæ procurandam hortatur, incipitque ab his verbis *Deus omnipotens, &c.*

(b) Alexandri V. qui obiit tertia Maii anni 1410. poſtquam præfuiſſet menſibus 10. diebus 8.

da veſtra dirigere in beneplacito ſuo, & ad quietem & pacem ſanctæ matris eccleſiæ.

EPISTOLA ORATORIS CAROLI de Malateſtis, ad eumdem Carolum.

De actis Bononiæ cum legato apoſtolico poſt mortem Alexandri V.

Anno 1410. *Ex mſ. bibliotheca regia.*

MAgnifice & excelſe domine mi ſingulariſſime, juxta mandata M. V. ſentito per me a redeuntibus de Bononia, & tendentibus verſus partes Lombardiæ, de morte Alexandri, frequentavi iter, & acceſſum meum quanto plus potui, & die Dominico de mane recedens de Quiſtalio, Bononiæ hora XXIII. appuli, ubi ſtatim me coram reverendiſſimo legato præſentavi, & ſub credentialibus litteris M. V. prælibatæ, eadem injuncta per eamdem M. expoſui; inchoans a parte illa videlicet, quod ut tolleretur antiquatum ſchiſma pro ſalute animæ & præmio apud Deum maximo conſequendo, & honore maximo quo ad mundum, interponere vellet partes ſuas, allegatis primo rationibus per M. V. mihi impoſitis: demum ad certum habito de morte Alexandri, addidi rationes per M. V. ultimato impoſitas, videlicet qualiter magnificentia antelata ſciebat cardinales de ipſo contentos male eſſe; aliqui livore ducti, aliqui non bene, ut conveniens ſibi viſum fuit, tractati, & quod poſſibile foret unum aſſumi in papam ſecundum ipſos, qui domino legato æmulus foret, ex quo facta ſua contingeret non bene tractari vel terminari, & quod pro Deo vellet ad hoc advertere & operari ne procederetur ad novam electionem, & quod vellet differre & aliqualiter practicari & efficaciter operari, ut tolleretur hoc peſtiferum ſchiſma, quod facere bene poterat ſi volebat, attento potiſſime quod obedientia non habetur a partibus illis quæ non obediunt, quas ſibi nominavi, & quod non plus obedientiæ de novo eligendus habebit, quam habuit hic ſecundum ipſos electus Alexander, &c. omnibus quam melius ſcivi rationibus allegatis, & per M. V. impoſitis, & eidem domino legato expoſitis; ad expoſita reſpondit quod libenter hoc faceret, ſi modum videret poſſibilem. Cui reſpondi quod modus quem magnificentia prælibata aviſaverat & mihi impoſuerat erat bonus, &c. Ad quod reſpondit, quod via convocationis concilii erat nimis longa, & quod etiam via renuntiationis, quam putabat bonam, ſi locum habere poſſet, quam nullo modo comprehendere poſſibilem videbat, quam viam renuntiationis imaginatus fuerat, impoſſibilis erat, attento, inquit ipſe ſuo utens vocabulo, quod Errorius, quem Gregorium M. V. in verum & ſummum pontificem tenet, erat in manibus regis Ladislai, quem nullo modo a ſe dimitteret; quod hac via ſperandum non erat,

A & quod cardinales hic exiſtentes nullo modo ſtarent, quin ad electionem procederent, quoniam ſi papam non haberent, non videt quomodo cardinales haberent unde viverent. Item, quia omnes curiales hic præſentialiter moram trahentes, hinc abirent, quod eſſet in maximam ipſorum cardinalium verecundiam & vilipendium. Item ſubjunxit, quod Romam quam ad præſens tenent, ſi papam non haberent, perderent, quod foret majus detrimentum quod pati poſſent. Item dixit, quod regi Aloysio, quem cum maximo apparatu de proximo venturum dicit, eſſet maximum damnum; adeo quod B fruſtratus eſſet ſua intentione, quoniam ſub hoc nomine, ſcilicet papæ, facta ſua acturus eſt. Finaliter poſt longam ſuper materia diſputationem, concluſit: Dominus tuus dicat & mihi proponat modos mihi poſſibiles & honeſtos, ego non diſcedam ab eo quod mihi dicet, & iſtud ad certum teneat. Ad partes illas quas propoſui magis ipſum ſtringentes, &c. & quod poſſibile foret quod ſibi æmulus eligeretur, &c. quas ſibi tetigi, & ſibi parte M. V. expoſui, reſpondit quod M. V. verum dicit, & quod experto teſtimonium veritatis reddere poteſt, & jam ab omnibus cardina- C libus ſingulariter rogatus eſt, ut ſuam vocem dare velit in electione ſecundum ipſos veri pontificis; & quod nullus eſt, qui adhuc dixerit, quod ſibi vocem ſuam dare vellet ut eſſet papa; & quod cognoſcit ipſe quod inter alios ſtare poſſet, quoniam omnes cognoſcit, nec ſe ad minus aliis reputat, licet ſibi poſſit impingi, quod non ſit magnæ conſcientiæ, tamen in aliis alios cardinales vel aliquos ex ipſis excedere putat. Unum bene ſcit, quod plus pro eccleſia operatus eſt ceteris aliis cardinalibus: Sed vadat res quomodo velit, aut ſibi gratus eligatur & bene erit, aut D æmulus, & forſitan melius pro anima ſua, & quod fuit & eſt in tantis anfractibus, quod neſcit in quo loco ſit. Adducit etiam rationem, per quam ſe movet, quod non videt quomodo ſtari poſſit ſive papa noviter eligendo, quoniam dubitat Bononienſes, quibus dedit intelligi quod hic curiam haberent, ex qua perciperent utilitatem magnam & præcipue ſperant percipere, contra ipſum commoveri tamquam fruſtratos intentione ſua, & ſibi per cardinalem jam per ante oblata. Item, dixit per cardinales jam tentatum fuiſſe cum domino Imolenſi, ſi volebat ſibi locum dare ſecurum, quod illuc accederent pro E celebranda electione novi paſtoris, de quo ſtatim præfatus dominus Imolenſis præviſum reddit dominum legatum. Quare putat tantum fuiſſe tentatum, forſitan timentes impreſſionem, de qua tamen dominus legatus dixit non fore ambigendum. Hæc ſunt, magnifice domine mi, quæ habui a præfato legato ſuper impoſitis a M. V. prælibata, quæ juxta mandata magnificentiæ antelatæ nun-

Digitized by Google

cianda duxi, Unum, magnifice domine mi, ſuper materia loquens ſecum, reſpondendo rationibus ſupraſcriptis, & per ipſum dominum legatum adductis, ex quibus concludebat omnino neceſſariam fore novi paſtoris electionem, dicebam quod interim unus per collegium ſuum deputaretur, qui eccleſiam gubernaret. Ad hoc reſpondit, quod nomen papæ eſt illud quod totum operatur. Quæſivit idem dominus legatus, ſi dominus tuus optat, ſumma ope hoc negotium attingere, cogitet modos poſſibiles mihi, & ego exequar, & pro Deo non ponat tantam temporis tarditatem, quoniam hæc & ſimilia temporis intermiſſionem non patiuntur. Ideo, magnifice domine mi, ſi aliquid aliud mandare libet ſuper materia exponendum vel tentandum, poteſt mandare mihi, & executioni mandabo, juxta magnificentiæ veſtræ voluntatis intentum. Nam dixit dominus legatus, quod ſi magnificentia veſtra deliberaret, quod Bononiam evacuaret, quod faciet infallanter, & ad certum teneat hoc.

RESPONSIO AD EPISTOLAM præcedentem.

Anno 1410. Ex mſ. bibliotheca regia.

Recepi litteram veſtram, ad cujus partes diſtincte, Domino præbente, reſpondeo, & quæ dixero non munus humanum, nec ſpes munerum, neque ea quæ hujuſmodi ſunt cogunt dicere. Non inſuper humanus pudoris timor, aut quæ poſſidere viſus ſum amittendi trepidatio, verum Domini tantum timor, reverentiæ caritas & zelus quietis domus ejus, quicumque credere velint credant, quicumque vero non, improbent, ſi valuerint, & me teſtificentur in hoc quia maluerint ratione orbis, quam pretio aut venditum aut emtum. Deſtinaſtis mihi litteram, cujus copiam remitto vobis, ut ſigillatim reſponſiones percipiantur uberius. Principium litteræ veſtræ hoc erat, in quo narratum eſt quidquid primo dicendum injunxerat.

Dixiſtis primo: *Magnifice & excelſe domine mi ſingulariſſime, juxta mandata M. V. ſentito, &c.* ut ſupra uſque *Omnibus quam melius ſcivi rationibus allegatis, & per V. M. impoſitis, & eidem domino legato expoſitis.* Dicenda hæc per vos mandavi ſincere, nec aliter aut propter aliud quam dictum ſit. Ea quidem quoniam intimata non petunt reſponſionem. Nunc autem ea quibus replicandum apparet, diſtinxi velut dictum fuit deſuper ſingulas concluſiones ſignaculis diſtinguendo quibus reſponderi opus poſtulare arbitratus ſum.

Ad particulam primam, ſcilicet *ad expoſita, reſpondet quod libenter hoc faceret, ſi modum videret poſſibilem. Cui reſpondi quod modus quem magnificentia prælibata aviſaverat, & mihi impoſuerat erat bonus.*

Erraſſe me fateor, ſi impoſſibile aut inutile eccleſiæ ſupplicabam. *Ad quod reſpondit quod via convocationis concilii erat minus longa.*

Ad particulam *Ad quam reſpondit*, jam alias ſimiliter oppoſitum fuiſſe dico, quando unicum concilium fieri communi conſenſu partium in loco tuto petii, nec tamen experientia docente viſum eſt celerius & perfectius unionem factam fuiſſe, quam ſi voluiſſent petitis aſſentire. Verumtamen modus alius circa ſacram unionem perficiendam abſque concilii congregatione poſſibilis mihi videtur in iſta forma, cui dominum Gregorium conſenſurum non dubitat. Addit etiam quod ſperat omnipotentem qui in altis habitat, & intuetur abyſſum, eccleſiæ ſuæ ſanctæ ſponſæ proviſurum quieti, & quod celerius forte quam humana ſapientes arbitrentur, implebit illud propheticum, *Judicabit in nationibus implebit ruinas, conquaſſabit capita in terra multorum.* Omnipotens quidem & infallibilis Deus eſt, nec eſt qui poſſit ejus reſiſtere voluntati.

Et quod etiam via renuntiationis, quam putabat bonam, ſi locum habere poſſet, quam nullo modo comprehendere poſſibilem, &c. ut ſupra uſque ad illa verba *in manibus regis Ladiſlai, quem nullo modo a ſe dimitteret, quod de hac via ſperandum erat.*

Ad particulam *Et quod etiam*, ſcit quod ſatis ſaltem eis erit, ſi quod valuerint egerit pro ſacra unione perficienda, tantoque majores eis juris vires & ſubſidia vindicabunt, aliis adverſariis eorum juſtis & æquis nolentibus aſſentire, & quod pax eccleſiæ reddatur contradicentibus; ſed non abſolute putat quod ſua dominatio aſſerit ſic eſſe.

Ad particulam *Et, quod cardinales hic exiſtentes nullo modo ſtarent, quando ad electionem procederent*, inquit quod quamquam principibus & poteſtatibus orbis arbitrium multotiens concedatur, ad licita & illicita perpetranda, executio tamen nocendi ad tempus exhibetur cum moderamine divinæ & infallibilis providentiæ; & ſicut remunerationis bonorum non obliviſcitur Deus, ita nec malorum ſupplicii.

Ad particulam *Quoniam ſi papam non haberent, non videt quomodo cardinales haberent unde viverent*, reſpondit juxta Domini ſententiam: *Reſpicite volucres cæli, quæ non ſeminant neque metunt, neque congregant in horrea, & Pater veſter cæleſtis paſcit illas; nonne vos plures eſtis illis?* Verum inſpexit per ſingulos annos jejunium quadrageſimale ſolemnitatem reſurrectionis Domini noſtri Jesu Christi præcedere. Inſuper ſanctos apoſtolos jejuniis & orationibus inſudaſſe, ut acciperent Spiritum-ſanctum. Neſcit enim qua ratione quis Chriſtianus aut dominationes eorum ſperare valeat gaudere cum ſanctis, ſi tribulationes hujuſmodi noluerint ſuſtinere cum illis, dicente Apoſtolo: *Si ſocii paſſionum fueritis, eritis & conſolationum.* Et dicente Domino: *Nonne hæc oportuit pati Chriſtum,*

& ita intrare gloriam ſuam. Quid ergo homines, quorum quilibet *ſi dixerit quia peccatum non habet, mendax eſt, & ſeipſum ſeducit.* Ipſe autem peccatum non habuit, nec inventus eſt dolus in ore ejus. Et ſi forte dixerit ipſos velle potius divinæ ſubjacere miſericordiæ, quam humano manifeſte privari ſubſidio, dicit quod certus eſt, etſi aliquando ſimulare videantur, unumquemque qui eis nunc favet, abundantius amminiculatur illis, dum inſpexerit illos ſincere & pure eccleſiæ laborare quieti & populi Chriſtiani, quam ſi viderint privatas ambitiones publicæ Chriſtianorum rei præponere. Nec ſupplicat dominationi ſuæ & aliorum qui noluerint per deambulatoria hujuſmodi circumire, quod Deo hoſtes & hominibus exoſi efficiantur.

Ad particulam *Item quia omnes cardinales hic præſentialiter moram trahentes hinc abirent*, ait quod non putat, niſi de jurgioſis & ſcandaloſis, quorum converſationem eccleſiæ Apoſtolus prohibet. Scit namque quod ſi quæ Dei ſunt quærunt, non diſcederent. Si autem quæ hominum, ſimiliter cum manifeſte eis ſperandum ſit, eccleſiæ proventus ex unione ipſius augendos & non minuendos fore. Solos igitur illos admittit receſſuros fore, qui emti ſunt ut male faciant, male lucrentur, & male lucrum faciant, & maledicant, & univerſam poſſetenus deſtruant eccleſiæ quietem.

Ad particulam *Quod eſſet in maximam ipſorum cardinalium verecundiam & vilipendium*, non putat, ſi mali recedant a bonis propter veritatem faciendam & bonum, bonis verecundiam eſſe, ſed ipſis malis; nec propter hoc a publica utilitate proſequenda diſcedere deberi. Quod ſi relinquerent ea quæ quietis eccleſiæ ſunt, ne ipſi relinquerentur a malis; tunc eis aperte pudendum eſſe cenſeri deberet.

Ad particulam *Item ſubjunxit quod Romam, quam ad præſens tenent, ſi papam non haberent perderent, quod eſſet majus detrimentum quod pati poſſent;* reſpondeo, ſi eccleſia in hoc triſchiſmate permanebit, amittet Romam, & plus quam Romam.

Ad particulam *Item dixit, quod regi* LOYSIO, *quem cum maximo apparatu de proximo venturum dicit, eſſet maximum damnum, adeo quod fruſtratus eſſet intentione ſua, quoniam ſub hoc ſcilicet papa facta ſua acturus erat*, inquam de duobus alterum eſt; ſeu ſereniſſimus rex LUDOVICUS juſtitiam fovet in regno, ſeu non. Si ſic, nihil majus ſibi proficuum, quam ut judex ſibi accommodetur juſtus & potens, & cujus judicium propter ambiguitatem juriſdictionis merito declinari non valeat. Hæc autem melius fieri nequeunt, quam ſi juſtus unicus & indubitatus paſtor eligatur. Potentem namque illum ad executionem judicii facere manifeſtum eſt, & ejus non ambiguam ſententiam, cum fuerit ei juriſdictio non ambigua. Si non juſtitiam fovet, quo jure hominum cum detrimento eccleſiæ potius ſavendum eſt, quam immaculatæ Dei ſponſæ cum juſtitia & judicio veritatis. Verumetiam tanta bona audivi etiam de illo ſereniſſimo principe, quod ſi expediret, publicum bonum favori privato præponeret. Multo ergo magis cum publicum ſuo profit privato. Scio itaque quod tam juſtus eſt, quod niſi quod juſtum fuerit quæreret, nec ei ineſt titubare futurum pontificem jus ipſi negaturum, præcipue cum talem concordem electionem in virum a Deo electum perventuram eſſe putandum eſt; & ſi jus non habere viſus in lite ſuccumberet, ſperandum ei eſt, pontificem dum videbit optimam ſuam voluntatem, & quod noluiſſet propter ſperatum commodum & quietem ſanctæ matris eccleſiæ impedire, & provideret ſuæ ſereniſſimæ perſonæ de ſtatu condecenti; & ſic credo quod potius eligere debeat certam virtutem, certum, tutumque præmium & gloriam hic & ubique, quam ſpem victoriæ ex bello quæ incertiſſima eſt; & ſine ſcelere in negotio hoc quæri non valet, & ſi ex parte adverſarii deficiet, Dominum Deum propitium ſibi & homines feciſſe gloriabitur.

Ad particulam *Finaliter poſt longam ſuper materia diſputationem concluſit: Dominus tuus dicat & mihi proponat modos mihi poſſibiles & honeſtos, ego non diſcedam ab eo quod mihi dicet, & iſtud ad certum teneat;* dico quod modos propoſui per ſcripturam quam miſi vobis, quæ incipit *Deus omnipotens*, qui viſi ſunt mihi poſſibiles, æqui, juſti, & breves, inſpecta præſenti conditione, & quos firmiter credo dominum Gregorium non renuere. Faciat ergo dominatio ſua ex parte ſua quod offert, debet & poteſt ſupplico; & cum longe ſapientior me ſit, ſi non boni aut incommodi fuerint eccleſiæ ſanctæ quos propoſui modi, meliores ipſe & alii quorum magis quam mei intereſt, proponant, & propinquantur, dummodo ſanctæ eccleſiæ reddatur quies & vera tranquillitas.

Ad alias partes per aliam litteram in brevi reſpondebo vobis.

EPISTOLA ORATORIS CAROLI de Malateſtis ad eumdem Carolum.

De geſtis a ſe cum legato Bononienſi poſt mortem Alexandri V.

1 MAgnifice & excelſe domine, domine ſingulariſſime, die mercurii hora tardiſſima appulit Franchus caballarius magnificentiæ veſtræ, quæ fuit dies ſeptima inſtantis menſis, & mihi breve veſtrum detulit magnificentiæ antelatæ cum intercluſa copia ambaxiatæ, exponenda collegio dominorum cardinalium, & cum quinternis duobus ſeparatim ligatis, exhibendis dominorum cardinalium collegio, & aliis tribus a parte

Anno 1410. Ex mſ. bibliotheca reg.

Digitized by Google

ligatis, & apud me remanere debentibus; quæ omnia ad integrum de manibus ſuis recepi, & ut appareat quæ jubet magnificentia præfata, nec juxta omnem poſſibilitatem adimpleſſe, ecce ſignifico M. prælibatæ reverenter, quod die Jovis octava menſis me contuli ad palatium, ubi congregari ſunt ſoliti, & reppeti illos reverendiſſimos dominos cardinales ad ſanctum Franciſcum perrexiſſe, pro celebrandis exequiis eorum pontificis, quæ ſingulis diebus celebrantur, quibus etiam interſunt pro majori parte eorum. Unde illo mane, ut eos putabam, juxta ſolitum ibidem in ſacriſtia S. Franciſci congregari, minime fuerunt congregati. Unde pro illa die Jovis, quia nec de ſero congregaverunt, propter feſtum quoddam quod fieri contigit in eccleſia S. Michaelis de Boſco, quo fere pro majori parte omnes poſt prandium ſolatiatim acceſſerunt, & ſic per totam illam diem Jovis nihil fieri poſſibile fuit.

2 Die vero iſta Veneris hodierna nona præſentis menſis, poſt finitas exequias, ubi me reperii, ipſis in ſacriſtia Minorum congregatis numero XI. ambaſſiatam interclusam juxta mandata magnificentiæ veſtræ jam die Jovis de mane mente redactam, licet illam fieri non fuerit poſſibile, ratione ſuperius allegata, ore explicavi de verbo ad verbum, ut dominatio veſtra juſſit. Illamque in ſcriptis redactam eiſdem tradidi cum ambaxiata magna & Piſas per magnificentiam jam tranſmiſſa, prius tamen eiſdem V. D. præſentata credentiali littera, & ut M. V. mandat de modis quos tenuerunt V. M. ut ſervus obediens referam. Ecce cum qua reverentia ſcribo. Nam primum per me, ut eſt moris, ſupliciter litteraria credentiali præſentata, me ad partem & extra ſacriſtiam dictorum fratrum exire voluerunt. Jam littera prædicta, præſente me ab uno in alterum delata, ut puto ex delatione quam alter alteri facere vel exhiberi voluit, ad epigramma multum advertentes. Poſt quæ ad ipſos me vocari juſſerunt, & ipſorum unus antiquior reſponſum præbuit in hac forma videlicet, quod laudabant magnificentiam veſtram, quoniam niſi ex bono zelo moveri dominationem veſtram ſciebant ad tale & tantum bonum.

3 Verum quia ſcriptura magna erat, & in tam brevi reſpondere nequibant, ſed cum inſimul eſſent, quoniam ibidem, ut prædixi, non omnes convenerant, & omnibus ipſis ad invicem collatis ad libertatem, reſponſum præberent, & cum reliquis dominis cardinalibus collegii conferre volebant, quia hoc tale quid eſt, quod totum collegium reſpicit; quod audiens ſupplicavi, ut pro Deo quam citius poſſent reſponſum præberent, & mihi tempus ſtatuere placeret pro ab ipſis obtinendo reſponſo. Ad quod reſponderunt, quod bene mihi notum facerent; quod tamen ab ipſis non expectans ſollicitabo omni qua potero ſollicitudine & cura ab ipſis obtinere reſponſum. Quod illico V. M. prælibatæ nunciari curabo per proprium nuncium ut M. D. V. mandat, ut de cunctis veſtra magnificentia exſiſtat ſeu reddatur aviſata, & mandare poſſit quod libet executuro juxta omnem poſſibilitatem ad nutum magnificentiæ antelatæ. Dicitur autem, magnificentiſſime domine mi, hic in curia apud majorem partem cardinalium, quod propter ambitionem cardinalium procedent ad electionem eorum novi paſtoris, quoniam ut alias M. D. V. ſcripſi, unuſquiſque iſtorum dominorum putat eſſe ille qui eligi debeat in ſummum eorum antiſtitem, & tanta inter eos prattica viget, quod vix credi poſſit, ut habui a multis curialibus & etiam a reverendiſſimo domino legato Bononienſi, qui a multis ut ſuam velit dare vocem infeſtatur. Nullum adhuc reperiens, propter aliqua hinc retro ab ipſo recepta beneficia pro ipſum creando in papam, qui vocem ſuam dare eidem fuerit pollicitus, dubito, vel proprius loquens concipio; quod dilatio quam mihi dant cardinales, non ſit multum fraudulenta, & reſpondere differant, quod tempus eveniat ſuum pro creatione novi præſulis conclave intrandi.

4 Adhuc non venerunt cardinales qui extra ſunt, eis tamen ſcriptum eſt ut veniant; & dominus Bononienſis legatus quem interrogavi, qui magis inclinabiles eſſent ad pratticam quæſitorum per M. V. in facto unionis, reſpondit quod omnis ille qui deſtitutus foret ſpe aſſumi ad papatum, fænerabilis foret, inter quos nominavit ultramontanos omnes, & dominum Aquilegienſem. ipſe vero ut penitus excluſum ſe tenens dixit, quod multum foret contentus, quod talia ventilarentur, & quod unio ſequeretur. multum tamen difficile reputat propter rationes allegatas. In brevi jam M. V. per me ſcriptum unum ſubjungens, quod deprecatur M. V. quod hæc quæ dicit apud eamdem retinere velit, quoniam V. M. jam dixiſſe recolit de factis reverendiſſimi domini domini Laudenſis, & ita per vos in publicis nunciatum eſſe, & taliter quod ad aures domini Laudenſis perventum eſt, ex quo ſcandalum non parvum ſecuturum eſſe non ambigit, & jam ſecutum eſt, & ita me multum, ut ſcriberem magnificentiæ prælibatæ, oneravit. Inſtabo itaque tam cum ultramontanis, quam cum Aquilegienſi & aliis quos profuturos putabo ad obtentum eorum quæ magnificentia veſtra tentat. Scribi facio in littera curſiva ambaſſiatam Piſis factam, ut de ea aliis optantibus paſſim copiam exhibere, &c. ut magnificentia veſtra mandat. Multum difficultatis, magnificentiſſime domine mi, inter cetera hic eſt de Gregorio quoque ipſo, ſtante in manibus regis LADISLAI, quod poſſit inde recedere, & per ipſum ju-

rata vota & promiſſa ad locum obſervaturus accedere.

5 Ad quæ reſpondi dicens, quod de hoc non debet dubitari, quoniam quando ad hæc reſpondebitur velle attendi, modus talis qui placebit, ad prædicta attendentibus habebitur, quo contentari merito debebunt, pur. . . . quod una vice ad hoc diſponatur. Dicunt inſuper, quod ipſi domino Gregorio non erit poſſibile de manu regis ſe eximere, quoniam cauſa ſua ipſius regis deterior efficeretur. Hæc quæ, magnificentiſſime domine mi, uſque modo acta ſunt, quæ in futurum ſequentur, veſtræ magnificentiſſimæ dominationi nunciare quantotius potuero curabo. Optarem tamen, magnificentiſſime domine mi, hic habere nuncios per quos ſcribere poſſem congruentia quæque, de quo magnificentiſſima dominatio veſtra provideat uti libet, reddo aviſatam. Huc magnificentiſſimus frater veſter dominus Malateſta Penſauri die Mercurii de ſero die ſeptimo inſtantis appulit. Audio quod quædam juravit & promiſit in manibus collegii, quæ tamen adhuc ſentire nequivi: ſed ſi ſenſero & cum ſenſero veſtræ magnificentiæ intimare curabo. Hic ordinatur conclave & ſtruitur in palatio reſidentiæ quondam ipſorum pontificis, in ſala magna ſuperiori, ubi tempore populi congregabatur concilium, nunc erat capella legati Bononienſis. Dominus tamen legatus Bononienſis mihi dixit, quod in publico & niſi quando expediens & fructiferum foret, nolebat ſuper quæſitis per veſtram magnificentiam ſe modo aliquo detegere. Quoniam ſi ſe detegeret, plus noceret quam prodeſſet, quoniam pro factis magnificentiæ veſtræ ab aliis multum ſuſpectum ſe haberi dicit. Magnificentiæ veſtræ me recommendo ex corde. Adibo de per ſe ſingulariter omnes cardinales, quicquid potero operabor, nihil omittens de materiam contingentibus juxta M. V. nutum, & ſimiliter cum venerint qui extra ſunt, faciam. Datum Bononiæ die Veneris IX. Maii MCCCCX. hora decima ſeptima.

IN CHRISTI NOMINE. Amen.

EXPONENDA METUENDO DOMINO, domino B. per collegium cardinalium Bononiæ commorantium in ſuum pontificem electo ſuper materia unionis.

Anno 1410. Ex mſ. bibliotheca regia.

ET primo cum ſuper materia prædicta haberetur ſermo cum præfato domino, domino electo parte magnifici domini, domini Caroli de Malateſtis, & maxime circa renuntiationem juris papatus, &c. per ipſum dominum, dominum electum dictum fuiſſet, quod via renunciationis ſibi nullatenus placebat, quoniam bene ſciebat magnificum dominum Carolum præfatum non renunciaturum, nec relicturum civitatem Arimini, &c. nec ſe ſpoliaret, &c. ad quæ præfatus magnificus dominus mandat reſponderi ſibi parte ejuſdem in hac forma, videlicet, quod in caſu, quo antelatus dominus metuendus velit promittere & promittat mundi principibus ſolemniter & per publicas & ſuas patentes litteras ſub bulla in ſolemni forma & valida munitas renunciare ſive cedere juri ſui papatus infra terminum, & per ipſos principes acceptata promiſſione, reſpondeatur, quod ſi idem metuendus dominus electus juxta per ipſum publicata ſeu per ſuas patentes litteras ſuper renunciationem dicti juris papatus promiſſa non attenderet ſive obſervaret, quod præfati domini principes omnes ſuas vires exponent contra antelatum metuendum dominum electum, ad convincendum ipſum ad dictam renunciationem ſive ceſſionem dicti ſui juris papatus; & hæc cedentibus ſcilicet dominis, domino Gregorio papa XII. & domino Benedicto ſive Petro de Luna, vel altero ipſorum, etiamſi alter cedere nollet: ita quod ſufficiat ipſorum, ſive alterius ipſorum, ſcilicet domini Gregorii ſive Petri de Luna ceſſio, renunciatio juris ipſorum papatus, & hoc caſu per præfatum dominum metuendum dominum electum ſecuto pollicito ſive ut ſupra ſuper renunciatione ſui papatus juris promiſſo, & adimpleto per actus; & ita ſe offert prælibatus magnificus dominus, dominus Carolus promittere quod relaxabit & penitus derelinquet civitatem Arimini, & illa ſe denudabit in totum, & pro hujuſmodi obſervatione promittit ſe intraturum carceres & illic manſurum, quo uſque vera & actualis renunciatio ſequatur per magnificum dominum, dominum electum præfatum. Et illa, ut ſupra, actualiter renunciatione juris ſui papatus ſecuta & efficaciter adimpleta, promittit prælibatus magnificus dominus, dominus Carolus civitatem prædictam Arimini libere & abſolute derelinquere & penitus relaxare, ejuſque dominio penitus ſe privare, denudare, & ſpoliare, & ad illam inhabitandum nullatenus redire. Et per præmiſſa poteſt manifeſte comprehendere præfatus metuendus dominus, dominus electus, quod non aliter ſuadet magnificus dominus, dominus Carolus eidem, nec conſilium impartitur domino electo, quam ſibimet conſulat & ſuadeat.

Et ſi prædicta non placerent, ecce proponitur alius modus, videlicet quod per præfatos dominos, ſcilicet metuendum dominum, dominum electum, & dominum, dominum Gregorium & dominum Benedictum, ſive Petrum de Luna, eligatur unus pro quolibet & ſic tres in totum; vel duo pro quolibet, & ſic ſex in totum; vel plures & tot de quot fuerint ipſi domini in concordia: quibus detur plenum, liberum, & abſolu-

Digitized by Google

A tum mandatum validum, ſufficiens, irrevocabile in valida & ſolemni forma, vigore cujus mandati & arbitrii eiſdem prædictis dominis electis per præfatos metuendum dominum, dominum electum Baldaſarum, dominum Gregorium & dominum Benedictum detur poteſtas libera & abſoluta ſuper congregatione concilii, & tam de tempore illud congregandi & loco in quo congregari debeat, quam etiam de modis tam circa illud, quam quæcumque alia certa illud contingentia, emergentia & dependentia quæque aut connexa; tam circa dictam congregationem, quam circa difficultates quaſcumque occurrentes tunc, B & quæ occurrere poſſent. Et ſi prædicti domini electi a præfatis metuendo domino, domino Baldaſari electo, domino Gregorio, & Benedicto ſeu Petro de Luna non eſſent concordes, quod tunc poſſint & valeant illi conſtringi & artari ad ſe concordandum per illos modos, vias, & formas circa electionem ſummi pontificis per decretales: *Ubi periculum* de electione l. VI. Et ſi juſti modi ſupraſcripti non placerent, & alii modi meliores viderentur, tunc illi proponantur & diſcutiantur, & pratticentur, & ſequantur.

C Super factis M. Johan-Galeaz dicatur domino electo parte M. domini, domini Caroli de Malateſtis, quod ſi præfatus dominus electus vult ſtare promiſſis jam factis inter ipſum & M. Johan-Galeaz ex parte una, & M. Paulum de Urſinis nomine præfati metuendi domini electi, & tunc cardinalis S. Euſtachii ut obtulit & promiſit ſe promiſſis ſtatutum, ut ſupra, per reverendum patrem dominum Cervienſem, paratus eſt præfatum magnificum Johan-Galeaz artare ad ſtandum promiſſis illis, ut ſupra, ſervatis per prælibatum dominum electum. D Quod autem antelatus M. D. Johan-Galeaz exeat Vallem Amonis, & illam non inhabitet, dicit præfatus magnificus dominus Carolus, quod ſuadere & hortari poterit illum, ſcilicet prælibatum M. Johan-Galeaz, ut inde diſcedat; ſed ipſo nolente annuere ſuaſionibus præfati magnifici domini, non videt præfatus dominus Carolus, quod cum honeſtate poſſet ipſum urgere vel aſtringere ad evacuandam dictam Vallem Amonis, ſibi non ſervatis jam hinc retro quæ promiſſa ſervanda fuerunt præfato magnifico Johan-Galeaz per præfatum dominum electum & prius E cardinalem ſancti Euſtachii. Ipſe enim bene cognoſcit, quod ſi conſtringere & artare vellet præfatum M. Johan-Galeaz ad ſtandum promiſſis & evacuandum Vallem Amonis, quod idem M. Johan-Galeaz ſemper poſſet & honeſte replicare, quod non fuerunt ſibi ſervata promiſſa in dictis publicis inſtrumentis contenta.

AMBAXIATA

Pro parte M. domini mei, domini Caroli ad eum qui dicitur papa Johannes in Bononia electum, commiſſa mihi epiſcopo Cervienſi Venetiis, ubi tunc erat dictus dominus meus Carolus.

DOmine, dominus meus CAROLUS rogat dominationem veſtram, quod ſi quid proponeret dominationi veſtræ, in quo vobis diſpliceret, velitis habere patientiam. Primo, quia ad id ipſum vos hortatur, quod ſi eſſet in conditione veſtra poſitus, ipſe libenter faceret. Secundo, quia res iſta quam quæſiturus ſum, vobis ipſam exſequentibus, ad perpetuum veſtræ dominationis honorem & gloriam redundabit. Tertio, quoniam cum ſitis ipſo potentior, demum poteritis facere voluntatem veſtram. Hac proteſtatione præmiſſa, dictus dominus meus dicit, quod ſicut clare videtis, reintegratio eccleſiæ non eſt facta, & ſi in terminis præſentibus dimittatur, quotidie graviora eminebunt mala & exterminia populo Chriſtiano. Cum autem dominationis veſtræ caritas compati maxime debeat eidem, ejus quoque pericula pro poſſe repellere: multotiens quoque ſibi dixeritis dicendo quod pluries miſeritis, quod ad dictam redintegrationem faciendam præfata dominatio veſtra omnem ſuum exponeret conatum, nihil omittendo tam de procurandis cum dominis cardinalibus, quam de aliis opportunis, quod poſſet dictæ reintegrationi prodeſſe, & modo tempus acciderit, in quo per vos ſolum, abſque alieno, veſtrum requirendo, conſenſu, præfata poterit eccleſia reintegrari. Dominus meus dicta duo facit veſtræ dominationi proponi, ex quorum altero, quod per vos acceptatum fuerit, videtur ſibi eccleſiam prædictam poſſe indubie reintegrari.

Anno 1410. *Ex mſ. regia bibliotheca.*

Primo, quod dominatio veſtra, ne tantum deficiat bonum, dignetur adeo ſibi humiliare, quod adverſariis veſtris renunciantibus, dignetur etiam ipſa renunciare: hoc enim ſi feceritis, dominus meus ſperat certiſſime ſequi debere præfatam reintegrationem, quam ſemper tanto affectu dixiſtis optare. In præſenti quoque ſæculo acquiretis honorem & gloriam, in futuro autem, maxime apud Deum, meritum in ſalute animæ veſtræ. Quod ſi hoc non placet, aliud proponit dominationi præfatæ, videlicet quod tempus concilii, quod ſecundum deliberationem Piſis factam hinc ad biennium congregari debet, brevietur ad minus ſpatium, quod fieri poſſit & commodius, ſed de communi omnium partium conſenſu convocetur, & congregetur in loco idoneo & ſecuro: cujus determinationi vos & alii ſubmittamini. Iſtud ſaltem videtur dicto domino meo, quod excuſare non debeatis, quoniam

Digitized by Google

cum eccleſiæ major quaſi pars vobis obediat, A ſicut dicitur & ipſe credit, poteſt dominatio veſtra ſperare ſe habituram magnum favorem ab ea in dicto concilio. Offert inſuper dominus meus præfatus, ſi alterum prædictorum modorum cum effectu acceptabitis, ſe acturum pro vobis omne id quod fuerit ſibi poſſibile vobis gratum, dummodo non ſit contra juſtitiam, neque ſtatum ſanctæ matris eccleſiæ.

EPISTOLA PAULI EPISCOPI Cervienſis ad Carolum de Malateſtis. B

Rationem reddit de actis in legatione ſua cum Baltaſaro in papam electo.

Anno 1410. Ex mſ. bibliotheca regia.

MAgnifice & excelſe domine, mi ſingulariſſime, juxta mandata M. V. fuimus ad præſentiam hujus domini electi: cui expoſuimus, quæ exponi mandavit dominatio prælibata: ad quæ expoſita particulariter reſpondit. Et primo ad partem renunciationis reſpondens, dixit quod verum eſt, quod dixit ſe renunciaturum, ſi unio ſequi poſſet, & quod volebat caſu illo hanc promiſſionem fore ſecretam, attento maxime, quod ſi foret notoria talis promiſſio, ſe ſubjiceret periculo C perdendi omnem obedientiam quam habet. Nam obedientes audientes illum debere renunciare, conciperent illum de ſuo jure dubitare, & per conſequens aut obedientiam ſibi retraherent, aut neutrales efficerentur. Ad id autem quod dixit de dominatione veſtra, ſi desereret civitatem Arimini, reſpondit quod illud non dixit per modum ambaxiatæ, ſed per modum cujuſdam ratiocinii vel colloquii, &c. & quod nedum dominationem prælibatam deſerturam civitatem prædictam Arimini diceret & optaret, D ſed decuplo vellet dominationem veſtram poſſeſſuram, ac etiam id potius vellet de eo quod habet dominationi veſtræ & fratrum veſtrorum conferre ad nutum, quam una minima particula ejus quod tenet dominatio antelata eamdem carituram. Ad ſecundam autem partem, videlicet quod ſi prima via eidem non placeret, per dominationem veſtram ſibi proponebatur hic modus, videlicet quod ipſe & dominus G. & dominus de Luna vel dominus B. eligerent, quilibet ipſorum pro cujuſlibet ipſorum parte, duos vel E tres pro quolibet, vel tot quot ipſi eſſent in concordia, quibus daretur per ipſos arbitrium & libera poteſtas & irrevocabilis ſuper congregatione concilii, & de tempore & modo & loco, &c. reſpondit, quod jus ſuum habens certum & indubitatum, nolebat in dubio ponere per commiſſionem in alias perſonas, & ſe poteſtate quam habebat & jure ſuo privare; ſed quod paratus erat, prout deliberatum fuerat in concilio Piſano, tempore tunc ſtatuto concilium convocare in loco tuto, ſcilicet in Bononia, datis caſtris, rochis & fortalitiis in manibus dominationis veſtræ pro tutela & ſecuritate ad concilium accedendi, &c. Ad quod concilium G. ut dixerat, accedere poterat, & Bononiam pro loco concilii proponebat, ex eo quod illam eamdem V. D. inter alias in Piſis propoſuerat, dum eadem hortaretur de mutatione loci, &c. Ad quod replicavimus, quod ſi quod dicebat non erat commune, nec cum reverentia acceptabile dictum, quia quod concilium ipſe convocaret, ad quod G. cum ſuis accedere aiebat poſſe, hoc non erat dicere, niſi quod ipſe eſſet papa, & alii duo contendentes de papatu, non, & quod putari non debebat, ſcilicet dominum G. & Petrum de Luna, ſive dominum B. ad ſui convocationem concilii acceſſuros. Nam ipſis accedentibus, nihil aliud eſſet niſi confiteri tacite ipſum dominum electum eſſe verum papam, & ipſorum jure tacite ſe ipſos excludere. Ad quæ reſpondit, quod non vocabat dominum G. &, ut ſuo utamur vocabulo, Corrarium, ut ad ſuum concilium accederet: ſed quod ipſe poterat ſuos convocare, & idem una cum ſuis ad concilium accedere, &c. Ad quæ replicantes diximus, quod iſtud nihil erat dicere, quam ex eo quod.... ad locum per ſe ſtatutum accederet dominus G. erat inducere, quod idem tacite fateri videretur, ipſum dominum electum eſſe verum papam, quod non eſt putandum modo aliquo dominum G. acturum. Præterea hic ſunt duo contendentes vel tres, & quod ad ſedandum hunc errorem debebat ſumi partitum unum commune, & tale per quod nulla partium ſuſpicari poſſet de præjudicio juris ſui, nec etiam detractio honoris alicujus partium. Ad quæ dixit, quod G. ſequelam nullam habebat, niſi regnum Apuliæ, & quod novus electus mortuus erat, & quod erat ſpes habendi obedientiam totius Alemanniæ, & quod rex Hungariæ & regina Sueciæ ſibi præſtabant obedientiam, quod per litteras nobis oſtendi faceret, & paraverat legatum, ſcilicet dominum Barenſem cardinalem, quem deſtinare intendebat ad partes Hiſpaniæ, ubi putabat obedientiam obtinere: qua obtenta, Petro de Luna in obedientia ſolum reſtabat Aragonia: ita quod dicere poterat ſe quaſi habere obedientiam univerſalem: unum ſubjungens, M. D. mi, quod ex affectione, quam diutius geſſit & gerit ad D. V. potius optaret habere M. V. & carere obedientia regis Hungariæ & reginæ Sueciæ, ac aliorum, quam aliorum habere obedientiam, & carere D. V. obedientia, quaſi ſecum haberet pro indubitato ponit acquiſitionem omnium, quibus ad præſens caret eccleſia, & multum ſe in hac materia.... & publice erga D. V. late loquutus eſt.

Super factis M. Johan-Galeaz, reſpondit quod ſtare promiſſis paratus eſt in omnibus

&

Digitized by Google

& per omnia, ut capitula continent & dictant, & ſi quod dubium occurreret, illud declarandum contentus eſt per M. prælibatam. De ſolutionibus autem hic retro fiendis pro proviſionibus præteritis, dixit finaliter ad multa, ſe id totum acturum, quod M.V. deliberabit. Cum hoc quod M. Johan-Galeaz pro modo uſque quo iſta diſturbia Romandiolæ ceſſant, non ſtat in Valle Amonis, ſed per illud tempus quod M. V. videatur, Arimini moram trahat. Ad quod primo in expoſitione ambaxiatæ ſubſequentis replicavimus, quod M. prælibata bene ſuadere & hortari poterit, ſed quod arctare eum non poteſt, nec cum honeſtate ipſum urgere. Conſideratis ceſſationibus ſolutionum; vel verius fruſtrationibus, & verbis ſibi datis pro factis, ipſum in vilipendium deducendum, & quod non putabamus ipſum aliquo modo inde abſenturum. Ad quæ reſpondit, quod nullo modo valebat promiſſionem ſolutionum facere dicto M. Johan-Galeaz, qui inſidiari & tractatum tenere contra ipſum non abhorret, nec ceſſat, quæ M. V. magnifico domino noſtro omnia indicare curavimus, ſuper quibus quid acturos nos mandet M.V. prælibata reſponſum expectamus. Ad breve autem quod recepi ego PAULUS epiſcopus Cervienſis de manu currerii M. V. reſpondeo reverenter, quod hodie accedo Ferrariam, infra triduum rediturus, ubi toto conatu exequar quod V.M. jubet, cui nos recommittimus ex corde. Datum Bononiæ die xx. Junii MCCCCX.

EPISTOLA PAULI EPISCOPI Cervienſis ad Carolum de Malateſtis.

De actis cum Johanne XXIII.

Anno 1410. Ex mſ. bibliotheca regia.

MAgnifice & excelſe domine mi ſingulariſſime, juxta mandata M. V. fui ad præſentiam iſtius metuendi domini, domini vocati JOHANNIS XXIII. cui circa factum unionis cuncta expoſui, & finaliter ad partem illam, videlicet de quærendo ſecrete cum parte altera, ſcilicet domino G. & Petro de Luna, dummodo primo idonee V. M. cauta reddatur de obſervando per ipſum promiſſa, &c. Reſpondit ſe contentari per M. prælibatam quæri quid vobis videtur quærendum circa materiam prædictam, quoniam paratus eſt promittere M. antelatæ de obſervando per ipſum promiſſa. Formam autem promiſſionis explicavit per illum modum, qui poſſibilis ſit ſe ſecuturum, & M. V. reſponſurum dumtaxat & non alteri perſonæ, quoniam facta ſua in publicum prodiri abhorrebat, propter obedientiæ munus ſibi impenſum, & ne iſtud, ſi ſciretur apud plurimos, eidem præjudicium pararetur in perditionem dictæ obedientiæ. quin immo modos tenere tales aſſerit, per quos ſibi ab iis qui obedientiam non præſtant, A illam præbeant; quoniam in Hiſpaniam miſſurus eſt de proximo dominum Barenſem, & unum doctorem legatum civem Bononienſem, & unum alium ad partes Alamanniæ, ſcilicet cardinalem NICOLAUM DE ALDROVANDIS, militem & legum doctorem jam deſtinaſſe aſſeruit pro obtinenda obedientia generali in dictis partibus Alamanniæ, & noviter conſequenda in partibus Hiſpaniæ prædictis. Ad partem ſecundam, ſcilicet loci concilii celebrandi, ſcilicet de civitate Bononienſi, &c. reſpondit quod illum proponebat, attento quod eadem civitas Bononienſis poſita B fuit, &c. Ad quæ reſponſum fuit juxta mandata M. prælibatæ, quod civitas Bononienſis non eſt in illis eiſdem terminis, in quibus erat tempore concilii prædicti Piſis celebrati, &c. Circa quam partem dixit: Dic mihi pro Deo, in quo eſt differentia inter ſtatum civitatis Bononienſis, quo ad præſens tempus, & ſtatum dictæ civitatis Bononienſis, conſiderato tempore tunc. Ad quæ reſpondi, quod meo judicio clare hoc demonſtrari poterat & colligi. Nam tunc temporis quando primo propoſita fuit civitas Bononienſis, aut alter ex pontificibus erat verus pontifex, ſcilicet aut C G. & B. Et ſi ſic, tunc ſuperiorem habebat dominatio ſua; aut nullus ipſorum erat verus pontifex, & tunc concilium vel univerſalem eccleſiam habebat dominatio ſua in ſuperiorem. Unde ex quocumque capite res capiatur, dominium Bononiæ civitatis non erat ſuum. Nunc ipſe papa JOHANNES vocatus ſuperiorem non cognoſcit in dicta civitate Bononienſi; unde comprehendere manifeſte poterat dominatio ſua, qua tum honeſtate poterat locus prædictæ civitatis Bononienſis proponi pro concilio, &c. Ad tertiam partem pro concludendo de modo, tempore & loco in caſu, quo concordia prius de loco non haberetur, D quod eligerentur aliqui, qui ſuper hoc poteſtatem haberent de modo, tempore, &c. diſponere, &c. Reſpondit, licet in confuſo, quod de loco dicti concilii congregandi, prius per ipſum loqui expediebat cum dominis cardinalibus & aliis prælatis, & li. dixit prius per me propoſita urbe, tamquam loco communi & idoneo & apto, &c. Intervenientibus tamen cautionibus & ſecuritatibus idoneis præſtandis partibus & quibuſcumque ad illud concilium accedere debentibus, &c. Ad ultimam partem reſpondit, & generaliter ſub E nube, quod breviter quæcumque ſibi poſſibilia paratus erat facere, non tamen oſtendens animum fixum habere ad materiam; immo videtur mihi, quod animum ſuum aliis, ut ita loquor, involutum habens, non multum attendat ad materiam iſtam. Hæc ſunt M. D. D. mi, quæ ſuper expoſitis a præfato metuendo domino reportavi & habui. Inſtrumentum autem authenticum ſuper præſentatione ambaxiatæ factæ dominis cardinalibus mittam per Philippum Fortiguerram ad M. V. Acce-

Digitized by Google

dere debet per te M. D. filii veſtri & mei M. A & excelſi domini, domini Mantuani, tamquam per perſonam magis fidam. M. V. me ex toto corde recommendo. Datum Mantuæ die xv. Julii anno MCCCCX.

PUBLICUM INSTRUMENTUM

De exhibitis nomine Caroli de Malateſtis ſacro cardinalium collegio diverſis modis, ad procurandam ſchiſmatis extinctionem.

Anno 1410. Ex mſ. bibliotheca reg.

1 IN Chriſti nomine. Amen. Anno a Nativitate ejuſdem MCCCCX. indictione III. B tempore pontificatus SS. in Chriſto patris & domini, domini GREGORII divina clementia papæ XII. in die Martis XIII. menſis Maii de mane hora tertiarum vel circa, congregatis & inſimul coadunatis in ſacriſtia loci fratrum Minorum de Bononia infraſcriptis reverendiſſimis in Chriſto patribus & dominis apud plurimos cardinalibus Bononiæ moram trahentibus, videlicet domino JOHANNE epiſcopo Oſtienſi, dicto Vivarienſi, vicecancellario apud iſtud collegium & illud ſequentes; domino ANGELO tituli S. Potentianæ preſbytero cardinali, dicto Laudenſi; dom. FRAN- C CISCO tituli ſanctorum quatuorCoronatorum, dicto Burdegalenſi; domino CONRADO, JORDANO tituli S. Martini in Montibus, ſive tituli S. Laurentii in Damaſo preſbytero cardinali de Urſinis; domino JOHANNE tituli S. Crucis in Jeruſalem preſbytero cardinali, dicto Ravennate; domino ANTONIO tituli S. Marci preſbytero cardinali, dicto Tudertino; domino RAYNALDO tituli S. Viti in Macello diacono cardinali, dicto de Brancachiis; do- D mino LANDOLFO tituli S. Nicolai in carcere Tulliano, dicto Barrenſi, diacono cardinali; domino ODDONE tituli S. Georgii ad Velum aureum, dicto de Columna, diacono cardinali; domino PETRO tituli ſancti Angeli diacono cardinali, vocato cardinali S. Angeli; domino ANTONIO tituli S. Mariæ in Via lata diacono cardinali, dicto de Celancho. In qua ſacriſtia ſingula die de mane convenire & congregare ſe conſueverunt, propter mortem eorum pontificis vocati ALEXANDRI. Prædicti domini cardinales, ut ſupra, poſt finitas exequias, ad quas per ipſos ſingula die celebrandas habebatur ad dictam eccleſiam S. Fanciſci acceſſus; ibidemque in dicta ſacriſtia poſt E dictas finitaſque pro illa die exequias, & maxime die XIII. ſupraſcripta, per ipſos publica dabatur audientia quibuſcumque illos adire volentibus, eorumque negotia tractabantur & tenebantur conſilia, conſtitutus ſapiens & egregius legum doctor dominus Marcus de Veruculo orator & nuncius magnifici & potentis domini, domini CAROLI DE MALATESTIS, juxta eidem impoſita & injuncta a præfato M. D. ſuo, ut dixit, & exponens aſſeruit præfatus dominus Marcus nomine & vice antelati domini ſui CAROLI ſervitoris & filii ſanctæ matris eccleſiæ, coram præfatis reverendiſſimis, ut ſupra, dominis, dominis cardinalibus in dicta ſacriſtia loci S. Franciſci, ſive fratrum Minorum de Bononia inſimul congregatis, ſimulque collectis, produxit ſcripturam infraſcripti tenoris, cujus tenor ſequitur de verbo ad verbum, ut infra videlicet.

2 IN NOMINE SS. Trinitatis & individuæ unitatis Patris & Filii & Spiritus-ſancti, & glorioſæ genitricis Domini noſtri JESU CHRISTI MARIÆ ſemper Virginis, dominæ noſtræ, per quam vera unio & pax inter Deum & hominem facta eſt, & inter diverſa hominum idiomata, in unitate veræ fidei caritatis. Amen. Hi ſunt modi, qui videntur mihi CAROLO poſſibiles ad proſequendum & perficiendum ſacræ unionis tractatum, Domino jubente, qui omnipotens & miſericors eſt & præſtabilis ſuper malitiam populi ſui, volentibus omnino, qui Bononiæ ſunt, reverendiſſimis dominis ad alterius electionem procedere. unus quidem eſt, quod inter omnes fiat idem juramentum & votum ſolemne, quod factum eſt tempore electionis domini G. & addatur ad omne ſubterfugium tollendum, quod ſi alii duo, videlicet dominus G. & dominus B. voluerint & acceptaverint per procuratorem cedere, quod ille ſimiliter teneatur; & ne ſubterfugiendi ſimiliter occaſio inveniatur, unuſquiſque ipſorum ex nunc procuratores inveniat, & faciat plures ſolemniter & irrevocabiles, & ſub eadem obligatione & majori, ſi de jure fieri poteſt, qui præceptum & poteſtatem habeant, vice & nomine principalis cedere & renunciare, cum amborum procuratores ceſſerint, vel unus tantum ſi alter noluerit, ſi & in quantum alii ſimiliter per ſe ipſos vel per procuratores eorum renunciare acceptaverint, & renunciarint infra tempus congruum. Et ſi ambo non ceſſerint, ſi alter eorum cedere per ſe vel procuratorem voluerit, ſimiliter eligendus teneatur & juret. Sufficit enim quod alter eorum tantum ceſſerit ad unionem perficiendam; ſtante eorum voto & juramento, & renunciationibus in eorum conciliis factis. Dicitur enim de pluribus procuratoribus, ne alter eorum, ſi non acceptaverit, vel ad petitionem illius tacitam cedere ſeu renunciare papatui renuerit, aut diſtulerit, vice & nomine principalis nequeat ſubterfugiendo, ut tempus labatur terminatum & expreſſum, & ſic abſolutus ille, qui eum procuratorem conſtituit, videatur, & ut volentem acceptare, ſi dixerit non reperiri excuſationis occaſio apparens ad involvendum mentes fidelium, omnimode auferetur. Ceterum ſi alii duo noluerint cedere per procuratorem, ſed per ſe ipſos, vel alter eorum, ſi alius noluerit, & velit perſonaliter in loco tuto & æquo & tempore congruo, cum hoc qui eligendus eſt vo-

Digitized by Google

veat & juret & ſe obliget modis ſupradictis, quilibet eorum cum eis vel eo qui voluerit, ut ſupra dictum eſt, convenire. Et ut ſubterfugium circa hoc etiam eſſe nequeat, ex nunc cum ſolemnitatibus & obligationibus irrevocabilibus, ut ſupra dictum eſt, & cum majoribus, ſi fieri poſſunt, de jure eligat quilibet ipſorum aliquos, & tot taleſque, quod non ſit veriſimile omnes eos non acceptare. Sint inſuper viri, quantum Dominus humanæ fragilitati eorum dabit de hominibus poſſe judicare, prudentes, atque Chriſtianæ unionis & pacis zelatores, æqui, humiles, qui non adverſarios conculcare, ſed eis in omni juſtitia & æquitate parati aſſentire ſint, & iſtis tribuant plenam & omnimodam poteſtatem, omni juris remedio & validitate roboratam. Si eligendus ille infra tempus terminatum inter eos non convenerit cum alio, vel cum aliis volentibus convenire, propter aliquam diſcordiam de loco, de tempore, vel modo conveniendi, poſſe cum aliquibus eodem modo & eadem poteſtate ab illo ſeu illis electis convenire in aliquo loco libero, & ibi tractare & terminare, prout majori parti ipſorum videbitur, & terminationi eorum acquieſcere debeat abſque ulla exceptione, præterquam violentiæ & impreſſionis manifeſtæ. Non intelligatur tum violentia ſeu impreſſio facta, ſi ipſi ex utraque vel ex qualibet parte pariter tractantur & artantur, donec concordes fuerint, velut in conclavi cardinales. Inſuper ne iſti ad petitionem illius qui elegerit eos, potius hominem quam Dominum Deum omnipotentem colere & timere volentes, ſubterfugiis inhærentes, de impunitate gloriari valeant, quietem ſanctæ eccleſiæ & unionem populi Chriſtiani impediendo, ſi infra tempus terminatum non fuerint concordes cum aliis partis adverſæ, vel ſi non ſubjiciant ſe artari, ſicut in conclavi ſecundum diſpoſitionem juris debent ſe ſubjicere cardinales & artari permittere; tunc ipſo facto incurrant omnem pœnam tam a jure, quam ab hominibus inflictam & promulgatam ei, qui ſuum occiderit pontificem. Occidunt enim pontificem, cum nullum certum haberi volunt, & ulterius univerſum Domini populum, cum ipſum non uniri cauſa ſint, & promittant electores eorum numquam abſolvere eos, niſi in caſu mortis, nec aliqualiter cum eis diſpenſare.

3 Teneantur etiam dicti electi cum acceptaverint, immediate vovere & jurare ſolemniter, ſicut ſui principales juraverunt bona & ſincera fide incedere, nec ab aliquo quod juſtum fuerit & æquum cum ſuis collegiis diſcordare, & cum aliis qui ab aliis vel aliquo electi fuerint; & ſi non ſervaverint, numquam abſolutionem ab obligatione quæ proxime dicta eſt, ſive diſpenſationem petere. Inſuper poſſe de fidei fractione & infamia ab omnibus notari, abſque eo quod eis liceat

A contradicere, ſive aliquam excuſationem facere. Item, teneatur quilibet qui electus fuerit prædicta vincula infra duos menſes poſtquam fuerit electus, prædicta omnia aliis duobus dominis & omnibus principatibus Chriſtianorum notificare per publicas litteras & validas. Et ſi ambo vel alter acceptaverit vel reſcripſerit, ſeu tranſcripſerit ſe contentari infra duos menſes alios, tunc teneatur & debeat prædicta proſequi, & infra congruum temporis ſpatium concludere. Spatium vero mihi congruum apparet aliorum

B quatuor menſium. Et ſi non concluſerint, tunc trium menſium ad plus conveniendi inſimul ad diſcordias terminandas electi ſpatium habeant. Poſtquam vero convenerint, modus circa eos ſervandus mihi apparet, qui ſervatur in ſummi pontificis electione. quia ſi cedere & renunciare conſenſerint, vel ſaltem duo ex eis per procuratores, & procuratores eorum de modo prædicto, & cum eadem plenitudine poteſtatis terminare debeant & terminent, ſuper diſcordiis quibuſlibet quæ verterentur inter procuratores modis quibus dictum eſt inter principales diſ-

C cordes terminari debere.

4. Alius modus eſt, ſi primus non videtur bonus, vel illi aſſentire non placuerit, videlicet quod quilibet eorum per votum ſolemne & juramentum & ceteras alias obligationes, quæ ſupradictæ ſunt, ſe obligarent aſſentire, & quantum ex parte ſua eſſet efficaciter facere, quod unum communi conſenſu & auctoritate qua quilibet trium fungitur concilium congregaretur ſaltem infra annum in loco æquo & partibus tuto: quod concilium a prædictis tribus, vel ſaltem a duobus, ſi alius nollet, poteſtatem plenam

D haberet terminandi ſicut vellet ſuper ſchiſmate iſto, & terminationi illi tamquam veræ & juridicæ quilibet aſſentire teneatur abſque exceptione; & ex nunc quilibet eorum, velut ſupradictum eſt, ad terminandum omnes differentias, quæ de modo, tempore & loco congregandi concilium inter eos, vel inter duos, alio congregare nolente, ut dictum eſt, oriri poſſent, quas omnes prædicti terminare debeant & teneantur, ut ſupra. Teneantur inſuper per obligationes prædictas, quiſquis eorum electus fuerit, aliis

E duobus dominis per authenticas litteras hoc notificare infra duos menſes ad plus. Et quia humana his diebus peſſimis malitia potius mundanum favorem admittere, quam divinum viſa eſt trepidare, & amplius orbis ſupplicium quam divinum evitare ſollicita eſt, & quæ apud mundum eſt abhorret confuſionem, abhorretque minime quæ a Deo in æternum omnibus manifeſtabitur. Ut iis quantum deſuper dabitur occurratur, teneatur quilibet, per votum ſolemne & juramentum & ceteras alias obligationes, quæ ſupradictæ ſunt, ſe obligare. Quod ſi

Digitized by Google

infra tempus dictum non ſervaverit integre A & infallibiliter, omni prætermiſſa exceptione, cautela, ſubterfugio & calumnia, & omni in oppoſitum interpretationis adinventione, etiamſi in dubiis ad eum interpretari, ſpectare & competere declararet, a poteſtate Dei & jure poſitivo conceſſa, ſive a poteſtatis plenitudine quæ B. Petro & ſucceſſoribus ſuis conceſſa fuit ab eo qui dixit apoſtolis ſuis, *data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra*, omnia & ſingula quæ ſupra dicta ſunt, liceat omnibus qui ex collegio ejus ſunt, vel tempore obligationis præmiſſæ ſervandæ & non ſervatæ integræ erunt. Inſuper omnibus præ- B latis & principibus & univerſo Chriſtianorum populo ab eo diſcedere, & alteri vel aliis duobus dominis ſervantibus quæ ſupradicta ſunt, inhærere, & illis favere uſquequo manifeſte & abſque ulla ſubtergiverſatione ſuum fecerit & impleverit debitum modis ſupradictis, abſque eo quod nullam incurrant pœnam temporalem ſive ſpiritualem; non obſtante quacumque juris in oppoſitum diſpoſitione, & clauſulam hanc omnimodo, quo melius & validius, ſi valet, facere teneatur. Quam quidem licentiam ex nunc irrevocabiliter tribuat & numquam revocare C juret. Inſuper ex nunc promittat, ſi aſſumtus fuerit, per irrevocabile juramentum ſtatim poſt ſuam aſſumtionem anathematizare omnes & ſingulos tam prælatos quam alios cujuſcumque conditionis ſeu dignitatis fuerint, qui non adhæreant ſervanti promiſſa, & illi vel illis toto poſſe faveant, & ſi non anathematizaverit ſeu excommunicaverit expreſſe, determinet anathemati & excommunicationi illiuſmodi quoſcumque ſubjacere ipſo facto, qui non adhæſerint & faverint ſervanti promiſſa, abſque ullo proceſſu aut ſolemnitate juris & abſque ulla alia ſententiæ lectione promittat ceterum per obliga- D tiones ſupradictas numquam ſuper aliquo cum aliis diſpenſare.

5. Et ſi dicerent quod jus quod eis certum eſt in dubium revocare nolunt, dico quod apud ceteros non eſt certum, & quicquid dicant, certus ſum nec apud eos certum eſſe. Et ſtante dubio præſertim quod eſt, inſpiciant ſupplico tractatum eximiæ ſcholæ Pariſienſis ſuper via voluntariæ ceſſionis & pacis ſanctæ eccleſiæ conditum. Inſpiciant inſuper tractatum domini Petri de Anchorano, cui in ceteris non parvam conſultationi exhibuere fidem, qui incipit *Reverendiſſimo in Chriſto* E *patri*, & finit *in ſæcula ſæculorum. amen*, & præſertim in §. dixi *ſecundo quod in eligendo hanc viam, &c.* Ubi inter cetera hæc ſunt verba: *Sicut dixi ſupra apoſtolus perſuadet Corinthiis, ut injuriam & fraudem patienter ferant, potius quam repetendo fratres ſcandalizent.* Et paulo poſt. *His exemplis liquido oſtenditur, quod ſecundum legem perfectionis non armis, non contentioſis judiciis, etiam propria nobis ablata repoſcere prohibemur; quanto magis primatum in terris omittere debemus, cujus procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis uſurpatione damnabili vindicamus, ait B. Auguſtinus tranſſumtive* XII. q. I. c. Si primatum. *Cum enim omnis Chriſti actio noſtra ſit inſtructio, qui ejus exempla & præcepta non ſequitur, magis diaboli, quam Chriſti membrum eſſe convincitur, & potius infidelis quam fidelis eſſe monſtratur* XXXVIII. diſt. Nullus. *Contra tales ait Dominus: O vos ſacerdotes qui fallitis nomen meum, offerentes ad altare meum panes pollutos, non eſt mihi voluntas in vobis.* LXXXI. diſt. oportet. *Qui igitur talem deſideraverit principatum in terris cum ſcandalo fidelium & ſubverſione catholicæ eccleſiæ, inveniet confuſionem in cœlo, ait canon* XL. diſt. quicumque.

6. Item, cum obſtinata mente populus catholicus ſciſſus eſt in duas partes, & ſpes unionis omnino deficiat, niſi per hunc ceſſionis modum, malum eſt juri ſuo cedere; ſed valde deterius & crudelius contendere cum tanto ſcandalo, ubi nulla eſt ſpes profectus, nec dicitur quis bonos deſerere propter malos, quia mali dici non poſſunt, qui ſecuti majores & in lege domini inſtructos, ſic perſeverant in opinione ſua. Ad hoc optime quod notatur XXIV. q. I. c. Ubi gloſ. *Singularis*: Sic ergo ſi totus papatus eſſet in obſtinatione, cedere tenetur VII. q. I. c. *Cum autem.* c. *ſe*, & c. *Niſi cum pridem*, §. *Prægravi.* Ibi ne plus temporalem honorem quam æternam videatur affectare ſalutem. Ita cum pars, quam cedendo poteſt Deo lucrifacere, qui magis gaudet ſuper uno peccatore, &c. L. di. *Tua ſanctitas*, ut ſic ſit eadem ratio partis ad totum L. quæ de tota ff. *De rei ven.* Ex his infero quod dicebam, quod eligendo voluntarie viam ceſſionis, videntur Chriſtum & ſanctorum ejus veſtigia imitari. Hæc ex tractatu Petri.

7. Præterea ſi iſtis opponant & majus certiuſque jus eis competere dicant, & competere poſſet, ſi ſic loqui fas eſt, in jure pontificatus, quam B. Petro apoſtolorum principi, advertant deprecor, nihil homini jure proprium eſſe, præſertim poſt parentum lapſum. Et ſi non cecidiſſent a jure quod ſuæ datum fuerat naturæ, neque ipſi proprie tantum quidquam jactare ſuum valuiſſent, quantum Deus unigenitus. Nihil quippe habebant, nec ipſam naturam, quod non recepiſſent. Ipſi autem natura divina, quæ proprie & independens eſt, ſuum eſſe Deo æquale erat & eſt, & tamen juxta apoſtolum, *cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens.* Hac igitur mei parte immo verius omnium fidelium, reverendiſſimos patres illos & dominos (*a*) obſecrat &

(*a*) *Al.* dominos illos apud diverſos dictos ſummos pontifices & quemlibet illorum obſecro, adjuro per omnes adjurationes, &c.

Digitized by Google

adjurat per omnes adjurationes & obſecrationes, per quas fidelis fidelem obſecrare & adjurare poteſt, & ante tribunal veri judicis & infallibilis convocare in die tremenda & reddendæ rationis, quatenus hoc in eis ſentire velint, quod in CHRISTO JESU; & velint, omni diabolica & humana voluptate rejecta, unionem quæ per pacificam viam fieri valet, pacifice proſequi & abſque effuſione ſanguinis, pro cujus ſalute dominus noſter JESUS CHRISTUS proprium ſanguinem non horruit effundere. Et ſi modi iſti, quos in propria, ut transmitto, forma, & ſic præſentari volo cum teſtibus & rogatione valida, minus boni apparuerint, æque bonos ſive meliores proponant & ſequantur, dummodo quies vera de jure & de facto ſanctæ eccleſiæ, & unio ſacra reddatur populo domini, qui ſui miſericordia præſtare dignetur ſermonibus his rectitudinem & ſonum bonum, ut accepta ſint verba mea in conſpectu principum.

7 Quam quidem dictam ſcripturam præfatus dominus Marcus nomine quo ſupra tradidit & libere relaxavit in manibus præfati domini, domini JOHANNIS epiſcopi Oſtienſis, dicti cardinalis Vivarienſis, vicecancellarii appellati apud præfatos dominos cardinales & ſequentes eorum collegium, a me prius, tamen notariis infra ſcriptis & teſtibus infra annotatis & infra ſcriptis una mecum ad mei & ipſorum cujuſlibet claram intelligentiam dicta ſcriptura viſa & lecta; ſupplicanſque præfatus dominus Marcus nomine & vice præfati ſui humiliter & devote præfatis reverendiſſimis, ut ſupra cardinalibus, quatenus dignentur, & eis placeat modos contentos & deſcriptos in dicta ſcriptura pro tollendo & exſtirpando ſchiſmate jam diutius in Dei eccleſia durato & vigente, videre, intueri, & examinare, quoniam modi contenti in dicta ſcriptura, & omnia contenta in eadem pro quiete & pace danda ſanctæ matri eccleſiæ & unione populo Dei præfato, M. domino ſuo videntur æqui, juſti & rationabiles, prout in dicta ſcriptura latius continetur. Et ſi contenta in dicta ſcriptura ut ſupra, producta nomine præfati domini M. D. ſui non videntur æqua juſta, & rationabilia pro danda quiete eccleſiæ ſponſæ Chriſti & unione populo; tunc per alios juſtos modos & rationabiles qui eis videantur, pro Deo exoravit & ſupplicavit dominus Marcus nuncius & orator prædictus nomine præfati M. D. ſui contentos & deſcriptos in ſupradicta ſcriptura & in ſcriptura unius ejuſdemque tenoris cum ſupraſcripta ſcriptura hic & hoc præſenti inſtrumento introſerta, & per me una cum teſtibus infra ſcriptis diligenter diſcuſſa, examinata & auſcultata, ante præſentem actum ſive præſens inſtrumentum confectum dimiſſis præfatis reverendiſſimis cardinalibus unius ejuſdemque tenoris per me notarium & teſtes infra ſcriptos reperta concordare, vel per alios modos juſtos & rationabiles, qui præfatis reverendiſſimis ut ſupra dominis cardinalibus juſti, æqui & rationabiles videantur, operari pro Deo velint præfati reverendiſſimi domini cardinales ita & taliter, quod quies & pax ſequatur ſive detur in Dei eccleſia & unio fidelium populi Dei & prædicta, ut ſupra prædictus dominus Marcus produxit, propoſuit, ſupplicavit, & narravit, nomine præfati M. D. ſui omnimodo, via, jure, & forma ſecundum ſibi, ut aſſeruit, injuncta & mandata, quibus melius ſcivit & potuit, in forma ſupra ſcripta: rogans idem dominus Marcus nomine quo ſupra me Johannem notarium infra ſcriptum, quatenus de prædictis & ſingulis unum & plura ejuſdem tenoris publica conficere debeam inſtrumenta. Actum Bononiæ in ſacriſtia S. Franciſci, ſive fratrum Minorum de Bononia, præſentibus reverendo in Chriſto patre & domino, domino PAULO epiſcopo Cervienſi, egregio legum doctore, domino Baptiſta filio Matthæi de Burgo S. Sepulcri, domino Thoma de Mamardis, domino Fortebono filio Johannis Forteboni de Ceſana, ambobus ſtudentibus in jure civili & Bononiæ commorantibus; qui omnes teſtes dixerunt & aſſeruerunt ſe noſcere reverendiſſimos, ut ſupra, dominos cardinales, & ſupra dictum Marcum nuncium & oratorem prædictum, ut ſupra omnibus teſtibus ad prædicta omnia & ſingula vocatis habitis & rogatis.

Et ego Johannes de Venetiis civis Cremonenſis & habitator terræ S. Johannis in partita magnificorum & potentium dominorum de Malateſtis, imperiali auctoritate notarius ſupra ſcriptus, productioni, propoſitioni, ſupplicationi, narrationi, traditioni & relaxationi, & omnibus & ſingulis ſupradictis, dum ſic, ut præmittitur, agerentur, & & fierent, una cum teſtibus prænominatis interſui & ea omnia & ſingula in hanc formam publici inſtrumenti rogatus redegi & ſcripſi, ſignum meum conſuetum apponens in teſtimonium præmiſſorum.

INFORMATIO

Miſſa regi Romanorum & Hungariæ, de geſtis inter Carolum de Malateſtis & Johannem papam XXIII.

In nomine ſanctiſſimæ & individuæ Trinitatis & unitatis Patris & Filii & Spiritus-ſancti, & glorioſæ genitricis Domini noſtri JESU CHRISTI, MARIÆ *ſemper Virginis, dominæ noſtræ, reginæ omnis unitatis & pacis, omniſque plenitudinis gratiæ & gloriæ. Amen.* Anno 1411. Ex mſ. bibliotheca regia.

Informatio ad ſereniſſimum regem Romanorum & Hungariæ pro tranquillitate S. Romanæ eccleſiæ, & ipſius vera reintegratione & re-

Digitized by Google

formatione optima, Domino grata, omnique Chriſtiano neceſſaria populo.

PRimo, quamvis ſuperfluum cenſeat & præſumtuoſum videatur, minimum hominem cauſam & quietem ſanctæ matris eccleſiæ immaculatæ Domini ſponſæ, regiæ commendare clementiæ, cæſar; tamen quia res poſtulat, audet CAROLUS cauſam quietemque ipſius ſanctæ eccleſiæ tot conquaſſatæ jacturis commendare totis viribus ſuæ sereniſſimæ pietati, & hoc præſumere Carolum divina caritas & audita ſuæ benignitas majeſtatis impellunt.

Secundo, humillime recommendare CAROLUM ſervulum minimum ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ & ſacri Romani imperii, pedibus cæſareæ majeſtatis, & ſe offerre promtum ad honorem & bonum ipſius poſſibilibus obſequiis.

Tertio, quod CAROLUS prædictus animadvertit quemlibet ſervum quanto diutius ampliuſque beneficia ſuſcepit de manu domini ſui, quantove voluntarie & ex debito ſubditus eſt, ſervireque diſpoſuit & tenetur; tanto magis obligatur inquirere, & effectualiter quantum in ipſo eſt procurare omnia honori atque utilitati domini accommodata ſui; & ſi quid minus utile ac nocivum ſuo inſpexerit domino imminere; tenetur non laboribus, non minantibus ſuppliciis indulgere, ut illa toto removeat conatu, quibus & obviare toto poſſe debitum eſt. Attendens itaque ipſe ſervus ſanctæ eccleſiæ ultra debitum quo quiſque fidelis debitor eſt ſanctæ matri Chriſtianorum eccleſiæ, ſe non ſolum in propria perſona, ſed in ſuis olim dominis patre & progenitoribus ſervum eſſe, propterque aſſumtam voluntarie ſubjectionem, & indeſinenter divina gratia hucuſque protractam; propterque multiplicia ab ipſa ſancta eccleſia ſuis patribus ſibique exhibita beneficia, recognoſcens ſe multifariam & multum obligatum nimis, errare merito putaret, ſi tranquillitatem ſanctæ Romanæ eccleſiæ & quæcumque illi conferentia non procuraret ſincera mente totoque poſſe. Similiter quoque ſi nocituris quibuſlibet negligeret obviare. Quantum ergo ſui fragilitas poteſt apprehendere, aperte cernens ipſe CAROLUS nihil magis utile tranquillitati & commodo ſanctæ eccleſiæ profuturum, quam reintegrationem & indubitatam veramque unionem populi Chriſtiani, nihilque magis diſpendioſum & periculoſum fore quam ſchiſma, quin immo triſchiſma deſolativum ſacerdotalis regni generans Chriſtianorum, dicente Veritate, quæ errare non poteſt: *Omne regnum in ſeipſum diviſum deſolabitur, & domus corruet ſupra domum.* Quem Veritatis effectum modo experimur videre. Videtur eidem CAROLO graviter nimiſque erraſſe, magnoque juſte animadvertenda ſupplicio fore, ſi non procuraſſet, quan-

A tum ſibi divina adſtitit clementia, quod triſchiſma, abominatio Deo Domino & angelicæ humanæque rationi, partum non fuiſſet. Unde quia illi viſum fuit, nihil tam paci utile, quam quod partium diviſæ voluntates convenirent in unum, & hoc minime fieri poſſe, niſi per juſtitiam & æquitatem convenirent; quaſique palam intuens, quod tertium concilium triſchiſma producturum foret, hoc removendum arbitratus eſt, & quærendum quod unicum & indubitatum concilium fieret & non plura, in hocque maxime corroboratus & confortatus animo fuit

B idem CAROLUS, dum ſenſit ſerenitatem ſuam hoc idem procurare per ſpectabilem militem dominum Guillelmum de Prata, tunc oratorem ſuæ celſitudinis. Et quamvis diceretur per plurimos, quod ex eo unio videbatur facta, quod duo collegia unita erant, & plurimi ex duabus partibus uniti in unius conventione concilii; non tamen videbatur prædicto CAROLO ſic eſſe; ſed potius quod illud eſſet facturum ex duabus partibus unam aliam tertiam, ex quo ſchiſma inveteratum coaleretur, & aliud tertium prodiret, & error noviſſimus fieret pejor priore. Propterea itaque Piſas miſit oratores, deinde ipſe ac-

C ceſſit illuc ſupplicans & petens, quod unum vellent domini ibi congregati concilium de communi conſenſu partium fieri, & non plura, per quod ſchiſma vetus omnino videbatur extingui debere. Petebat autem in executione hujus tria, videlicet quod locus daretur congruus a partibus non prælectus, & tempus congruum, in quo partes quælibet convenire valerent, & tutela eſſet partibus omnibus idonea & ſufficiens, & ſic quantum Dominus illi dedit, æquitatem circumſpiciens illam tripliciter concedi petiit. Nam æquitatem ſupplicabat loci, æquitatem tem-

D poris, & æquitatem libertatis concilii; quibus vero rationibus perſuaſerit hoc, & quibus negantes ſe juſtificaverint, & quæ parte domini Gregorii obtulerit, poterit regia ſapientia per hæc ſcripta ſpeculari; quidquid tamen fuerit, humanis exigentibus demeritis, ad privationem domini G. & domini B. pervenerunt, & demum aſſumſerunt quem nominaverunt dominum ALEXANDRUM, & ſic factum extitit triſchiſma: conſideravit quidem CAROLUS, nec ideo deſiſtendum fore

E a tractatu vere pacificæ & certæ unionis de jure & de facto. Miſit igitur reverendum patrem dominum Cervienſem ad illum qui dictus fuit ALEXANDER, ſupplicando quatenus vellet hoc ipſum in ſe ipſo ſentire, quod & in CHRISTO JESU, *qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens;* placeretque in ſe ſentire, quod domino GREGORIO per eumdem Carolum perſuaſerat eſſe ſentiendum, ſicut uberius habetur in geſtis Piſis, videlicet quod præſtantius

Digitized by Google

erat amodo ipſi domino G. ſeni ſumum pa- A
palis dignitatis relinquere, pacem dare eccleſiæ, Deo in monaſterio ſervire, & iis animam lucrari quam propter ſummum illiuſmodi totam eccleſiam in tenebris conſervare, maxima jactura animæ propriæ & totius populi Chriſtiani. Sed neque hoc proficere viſum eſt, ſicut per miſſa & reſponſa in his ſcriptis poterit intueri ſerenitas ſua. Obiit quidem conſummata in brevi dignitate ſua, & quam ſponte noluit relinquere, mors coëgit ut amitteret. Cum autem Carolus ſenſit obitum ſuum, iterum aggreſſus eſt pacem B
eccleſiæ ſanctæ procurare cum reverendiſſimis dominis, qui erant Bononiæ, antequam conclave intrarent, & præſertim cum eo qui nunc dicitur dominus Johannes. Miſſæ quidem reſponſiones ejus & replicationes in his ſcriptis apparent. Tandem vero certos propoſuit modos quos ſupplicavit cum ſolemni proteſtatione ab illis dominis acceptari, ſi boni videbantur; ſi non, humiliter & obnixe rogabat ipſos meliores vel æque bonos producere & proſequi. Sed nihil hoc iterum valuiſſe viſum eſt, proceſſumque extitit ad ſublimationem domini Johannis. Quo facto, ipſe C
Carolus miſit ad illum poſt ſuam aſſertam electionem, iterum ſupplicans pacem ſua opera eccleſiæ ſanctæ dare, & memorans eumdem, quod alias indeficienter promiſerat, cum ſuis tunc reverendiſſimis fratribus toto poſſe operari pro pace. Nunc autem quoniam ipſi præ ceteris incumbebat & debebat, poteratque, nulla aliorum culpa valebat excuſari, ſi pacem non redderet, quam reddere debebat & poterat. Hæc tamen latius indicantur per ſcripturas reverendi patris domini Cervienſis & domini Marci de Veruchulo, D
quas ſupplico ſerenitatem ſuammet non pigeat legere, & præcipue ubi figura manus apponitur notandi ſignaculum. Fruſtra tamen hæc nullum ſortita effectum unionis tentata fuiſſe videntur. Vere numquam fere menſis pertranſiit otioſus, quo a tractatu pacis Carolus reſiliret. Ille vero non ea quæ pacis erant & æquitatis quærens, ſolum atque indefeſſe victoriam quærebat, & nullis blanditiis & oblationibus ad ſui obedientiam allicere Carolum prædictum potuit memorans amicitias inter ipſos initas, & indeſinenter ſervatas, a tempore quo cubicularius fuerat feli- E
cis recordationis domini Bonifacii, & poſtquam fuit cardinalis, & poſtmodum legatus, uſque ad tempus illud quo divina diſpenſatione ad papatum fuit aſſumtus; quarum quidem amicitiarum non intendebat obliviſci, nec minuere propter dignitatem, ſed augere. Quæſivit igitur ille continuo multiplicatis aſtutiis velle videri pacem quærere, nec quoque pacem fatebatur, niſi papam remanere unicum certus foret, ſicut de jure ſe eſſe & indubitatum papam aſſerebat. Nihil omiſit, quod non offerret omnibus Italis, quæ ſecunda ſuis votis fore imaginabatur, hocque exteris feciſſe fertur, cuncta quippe ei parum offerre viſum eſt, dummodo favorem illius cui offerebat, ſuo profuturum regnandi propoſito ſperaret. Sicque utriuſque conſummatum eſt tempus deſiderio. Nam ille ſperabat muneribus Carolum ad ſui obedientiam provocare: Carolus vero pacem ſanctæ eccleſiæ cum æquitate & juſtitia & certitudine reddi poſtulabat, veris quantum ex alto donabatur perſuaſionibus. Nihil valuit illi munera offerre orbis Carolo, nihil Carolo illi divinum meritum & gloriam utriuſque hominis perſuadere. Videbantur illi cuncta infeſta, quæ poteſtati derogarent ſuæ. Sed tandem noſcens Carolum arma parare, & nihil multifariis blanditiis & oblationibus cernens ſuum felicitaſſe votum, ad hanc pervenit hypocriſis ſpem. Dixit enim cuidam ſimplici viro, qui bonus in partibus illis habetur a plurimis, & vocatur Bonajutus, quod intendebat concilium a prædeceſſore indictum proſequi, & ſi deberet vilis clericus remanere, propter ipſum non deficeret quin pax redderetur eccleſiæ. Hoc idem Bonajutus retulit parte illius Carolo, affirmans ſe omnino credere, quia cum lacrymis tam pie in ſui & aliorum multorum præſentia hoc obtulerat, quod multos ad lacrymas compulerat. Adjecitque quod nihilominus dixerat, per alium immediate ipſum ſecuturum certiorem Carolum de ſua optimata facere voluntate. Ad quem Carolus reſpondit, quod Domino Deo gratias agebat, & quod vere optimum erat novum, dummodo verbis non diſcreparet intentio, de quo valde dubitabat, propter illa quæ de illo fuerat expertus. Dicebat etiam quod non quærebatur quod ille remaneret clericus, ſed de majoribus poſt dominum futurum papam cardinalibus, in caſu quo cederet ſuæ dignitati propter pacem & veram unionem populi Chriſtiani. Et dicebat quod ſi hoc ille faceret, vel alii adverſarii ſibi aſſentirent, & ſic vera pax & unio ſequeretur cum ſuis æterno præmio & gloria; vel alii diſſentirent, & ſic victor glorioſus cum aliorum confuſione perſiſteret. Obtulit inſuper, ſi hoc ille agere vellet, Carolus ſibi aſſiſtere circa illud toto poſſe, & cuncta quæ illius fuerint boni & gloriæ procurare. Poſt paucos quidem dies acceſſit ad Carolum egregius doctor juris dominus Petrus de Rochaconciata, qui cum magnifico domino Penſauri Malateſta fratre ſuo morabatur, & ex parte ſupraſcripti qui dicitur Johannes poſt multa generalia circa materiam iſtam dicta, ad has demum concluſiones pervenit ſub hujuſmodi effectu, quod ipſe dominus Johannes cogitaverat, quod ad magnam infeſtationem, quam faciebat ſibi Carolus, vel movebatur ex rectitudine conſcientiæ tantum, vel quia honorem ex tractatu unionis ſperabat, ſi in qua laborabat ſequeretur, vel propter utrumque. Et licet cognoſ-

Digitized by Google

ceret, ſe non teneri ad ea quæ offerebat, immo abſurdum videretur, quod ipſe unicus & indubitatus papa cum adverſariis ſuis damnatis hæreticis a Deo & univerſali eccleſia in ſacro concilio Piſano vellet convenire & aſſentire, quod certum ſuum jus cum illis, qui nullum habent, revocari videatur in dubium. Tamen quia diſpoſitus ſemper fuerat & erat toto poſſe complacere ipſi Carolo, quodcumque trium affectaret, vel ſi duos ſimul modos diſpoſuerat proponere & proſequi, per quos Carolus intenta haberet.

Erat enim contentus concilium quod vocaverat declarare celebrandum, & celebrare in loco in quo omnes adverſarii ſui poſſent ſi vellent cum obedientibus convenire.

Erat contentus habilitare voces ſuorum adverſariorum, quibus carent ex quo excommunicati ſunt & hæretici, contradicentes terminationi ſacroſanctæ univerſalis eccleſiæ.

Erat contentus locum concilii tutum facere, & ut Carolus inſpiceret quod ſincere intendebat incedere, & cum maximo honore ipſius Caroli, volebat quod ſi octo magnates eligerent ad tutelam concilii, velut moris eſt, Malateſtam Penſauri, & ipſum inter dictos octo eligere; & ſi ſeptem, ipſos duos inter ſeptem; & ſi ſex, ipſos duos inter ſex; & ſi quinque, ipſos duos inter quinque, & ſi quatuor ſimiliter, & ſi tres ſimiliter, & ſi duos, quod ambo eſſent, & ſi unus ipſe Carolus ille eſſet. Ex quo percipere poterat, quam ſincere incedebat, & quantum de domo ſua confidebat, & præcipue de perſona ipſius Caroli, quantumque promtus erat ipſos exaltare & honorare.

Et ut amplius Carolus cognoſcere poſſet quantum ipſius honoris exaltationi præfatus dominus promtus eſſet, inquiebat prædictus dominus Petrus, quod dominus ſuus papa Johannes erat diſpoſitus, quandocumque concilium eſſet congregatum, dicere coram prælatis, regibus, principibus & univerſo concilio, quod ad ea condeſcendiſſet ad quæ condeſcendebat, niſi propter immenſam & continuam dilectionem, quam erga ipſum Carolum continue geſſerat, cujus præcipue intuitu & prece faciebat.

Concludebat igitur & rogabat Carolum, quod ſibi placeret velle hunc modum proſequi. Nam juſtus erat & æquus, & cui partes deberent aſſentire, & ex eo unio ſequeretur, quam tanto deſiderio Carolus videbatur optare, cum maxima exultatione totius domus ipſius Caroli, & præſertim ſuæ perſonæ.

Ad hæc Carolus antequam reſponderet interrogavit prædictum dominum, ut magis clare reſpondere valeret, ſi dictus dominus Johannes contentabatur. quod adverſarii etiam convocarent concilium prædictum auctoritate quam habebant, vel non exſpoliati omni poſſeſſione ſe prætendebant habere.

A Ad hoc reſpondit, quod non, quia non erat decens, quod ipſi juridice privati omni poſſeſſione, aliqua uterentur poſſeſſionis juriſdictione.

Iterum interrogavit ſi contentabatur, quod adverſarii ſimul, vel quicumque ex ipſis vellet accedere, accederet tamquam papa apud obedientes ſibi, quouſque per concilium terminaretur de modis ſedandi ſchiſma per viam judicii. Et ſi contentabatur, quod videbatur honeſtum & æquum, quod quilibet cuſtodes & officiales concilii pro ſui tutela & concilii libertate & æquitate ponere poſſet, ſicut ipſe ſolus volebat.

B Ad hæc reſpondit expreſſe, quod nullus iſtorum aſſentiretur umquam rationibus ſupradictis.

Tunc Carolus reſpondit, quod regratiabatur multum domino mittenti illum de præcipua affectione & dilectione quam gerere videbatur erga totam domum de Malateſtis & perſonam ſuam. Inſuper regratiari non erat ſufficiens, quod ipſum minimum ſervulum ſanctæ matris eccleſiæ inter ceteros Chriſtianos offerebat velle prænimia honorificari gloria, qua principes & majores decet glorificari, non ipſum; & quod dominus C ſuus bene ſciebat, quod ipſe non tamquam principalis, ſed tamquam minimum eccleſiæ membrum unionem per viam juſtam & æquam quærebat; quod hoc notificaret domino G. cujus erat obediens, & ad quem principaliter ſpectabat, ſaltem pro una parte, & quidquid ab ipſo perciperet reſponſionis, prædicto domino notificaret: verum non ratione reſpondendi, quia nullum papatus jus nec juriſdictionem ſibi Carolo competere ſciebat, & propterea cum omnis foret inanis reſponſio, quam ſine voluntate domini ſui faceret, collationis gratia aliquid diceret.

Non igitur ratione concludendi, quia ad D ipſum non ſpectabat, ut prædixerat, ſed cauſa conferendi dicebat, quod videbatur ſibi Carolo videre dictum dominum Johannem quærere per modos quos proponebat ſibi ſoli ante omnia velle pontificatus poſſeſſionem acquirere. Certum quidem eſt nullam eſſe majorem pontificatus poſſeſſionem, quam habere univerſalis eccleſiæ plenam obedientiam. Ipſe vero volebat quod ad ſui vocationem tantum tota congregaretur eccleſia: inſuper conſtituere cuſtodes & alios concilii officiales; præterea ſolus in habitu & veneratione papali concilium introire, ulterius voces E habilitare ſolus cujuſlibet obedientiæ, aſſentientibus ſuis adverſariis in illa quam nunc poſſident obedientia. Ex quibus ſi his quæ volebat, ſui aſſentirent adverſarii, non inſpiciebat Carolus opus eſſe ulterius de jure papatus diſcernere, cum per hæc aperte conceſſum eſſet ſibi ſoli poſſeſſionem & juriſdictionis adminiſtrationem competere. Unde ergo & ſuperfluum foret propter diſcernendum

Digitized by Google

nendum litem papatus eccleſiam congregare, & quod hæc quæ dixerat nihilominus nunciaret G. ut ipſe cujus intererat principaliter reſpondere poſſet quæ vellet. Dubitabat tamen, immo certus erat quaſi, quod iſti modi non viderentur ipſi domino G. juſti neque æqui. Atque licet dominus ſuus vellet Carolum tam ſublimiter honorare, & quamvis Carolus propter ſui privati honoris ambitionem dominum G. ad hæc hortaretur, non credebat ipſum dedecus ſuum velle propter falſum ipſius Caroli honorem. Et propterea quoniam ex hoc non putabat unionem ſequi, recordatus quod alios propoſuerat modos, quos partibus æquos putabat, rogabat ipſum dominum Petrum, quatenus dominum qui miſerat ipſum deprecaretur, ut vellet ipſos videre, & ſi boni ſibi viderentur & æqui, ipſos vel alterum ipſorum acceptare; & ſi non meliores vel æque bonos proponere & proſequi ſincere. Ulterius petiit eumdem dominum Petrum, ſi volebat modos domini ſui ipſi tradere in ſcriptis, ut poſſet illos ſtudioſius intueri: qui negavit dicens, nolle ſuum mandatum præterire. Et poſtquam multis argumentis nixus eſt, modos quos parte mittentis eum denunciaverat perſuadere, nihilque aliud quam reſponſum ſibi factum poſſet obtinere, dixit ſe ignorare modos, quales fuerint modi per Carolum domino ſuo miſſi. Similiter dixit, quod dominus ſuus ignorabat, & quod aderat pridem, quando Bonajutus dixerat domino ſuo de modis iſtis, dicens parte Caroli quod eſſe debebat inſtrumentum in quo modi iſti continebantur apud cancellarium ſuum, videlicet Fr. Vivianum, & quod dominus ſuus dixerat nullum habere cancellarium, qui hoc nomine vocaretur. Cumque nihilominus apud omnes ſuos ſecretarios perquiri feciſſet, apud neminem reperit. Tunc Carolus dixit, quod quæ dominus ſuus diceret, non putabat ipſum modos illos ignorare, verum Bonajutus ex ſua erraverat ſimplicitate. Nam Carolus non dixit inſtrumentum eſſe apud Fr. Vivianum cancellarium, ſed apud illorum vicecancellarium dictum dominum Vivarienſem. Verumtamen ne dominus ille poſſet ſemper aſſertam ignorantiam excuſare, illos dicto domino Petro de Rochacontrata tradidit in infraſcripta forma.

IN NOMINE SS. TRINITATIS & individuæ unitatis Patris & Filii & Spiritus-ſancti, & glorioſiſſimæ genitricis Domini noſtri Jesu Christi Mariæ *ſemper Virginis dominæ noſtræ, per quam vera unio & pax inter Deum & hominem facta eſt, & inter diverſa hominum idiomata in unitate veræ fidei & caritatis. Amen.*

1 HI ſunt modi qui videntur mihi Carolo poſſibiles & æqui ad proſequendum ſacræ unionis tractatum, Deo jubente, qui omnipotens & miſericors eſt & præſtabilis ſuper malitiam populi ſui.

Unus quidem modorum eſt, quod volentibus domino G. & domino B. cedere & renunciare, vel altero eorum tantum, dominus Johannes ſimiliter velit. Et volentibus domino Johanne & domino B. dominus G. ſimiliter velit. Et quoniam duplex eſt modus cedendi, unus quidem eſt per ſe, alius eſt per procuratores legitimos, ut tollatur, quantum dominus dederit, omne ſubterfugium, omniſque cautela impediatur, ex nunc dominus Johannes & dominus G. eligant unuſquiſque pro parte ſua procuratores idoneos & unicuique illorum tribuat unuſquiſque pleniſſimum & ſufficientiſſimum procuratorium, & mandatum irrevocabile, validatum omni robore juris poſſibili, per quos poſſint omnes inſimul & diviſim cedere & renunciare. Et ſi omnes renuerent & differrent poſt congruum & conventum tempus, habeat unuſquiſque de per ſe ex procuratoribus prædictis prædictarum partium tam plenum & irrevocabile mandatum, quod poſſit per ſe ſolum, cedente uno tantum ex procuratoribus alterius dictarum partium vice & nomine ſui principalis ſolemniter & quantum ſufficit de jure, cedere etiam teneatur nomine ſui principalis; & hujuſmodi renunciationem & ceſſionem quilibet ex principalibus acceptare & ratificare & approbare, & cum affectu executioni mandare teneatur, nec illius executioni contradicere, nec illam impedire de jure vel facto per ſe vel alium quovis modo, ſeu quovis quæſito colore poſſit. Nec miretur quiſquam quod dicatur de eligendo procuratores ex nunc. Petitur enim ne forte, quod abſit, principales dicerent velle convenire perſonaliter cum adverſariis ſuis, vel cum uno tantum, & per ſeipſum cedere & renunciare, interveniente que poſtea juſta ſeu ſimulata cauſa ſeu occaſione ſibi excuſationem vindicarent: ex qua perfectio veræ & indubitatæ unionis impediretur omnino, vel ſaltem tardaretur cum maximo diſcrimine animarum fidelium, & cum maxima jactura corporis. Et ne ſubterfugium circa hoc eſſe queat, ex nunc cum ſolemnitatibus & obligationibus irrevocabilibus, ut ſupradictum eſt, & cum majoribus, ſi fieri poſſunt de jure, eligat quilibet ipſorum aliquos, & tot taleſque, quod non ſit veriſimile omnes eos non acceptare. Sint inſuper viri, quantum dominus humanæ fragilitati eorum dabit, de hominibus poſſe judicare, prudentes atque Chriſtianæ unionis & pacis zelatores, æqui, humiles, qui non adverſarios conculcare, ſed eis in omni juſtitia & æquitate parati aſſentire ſint, & iſtis tribuat plenam & omnimodam poteſtatem, omni juris remedio & validitudine roboratam, ſi principales aut alter eorum infra tempus terminatum inter eos

non convenerint ſeu convenerit, cum alio ſeu aliis volentibus convenire, propter aliquam diſcordiam, de loco, de tempore, vel modo conveniendi, poſſe cum aliquibus eodem modo, & eadem poteſtate ab illo ſeu illis electis, convenire in aliquo loco libero & ibi tractare & terminare, prout majori parti ipſorum videbitur, & terminationi eorum acquieſcere debeat quilibet principalis abſque ulla exceptione, præterquam violentiæ & impreſſionis manifeſtæ. Non intelligatur tamen violentia ſeu impreſſio facta, ſi ipſi ex utraque vel qualibet parte pariter tractantur & artantur donec concordes fuerint, velut in conclavi cardinales. Inſuper ne iſti ad petitionem illius qui elegerit eos, potius hominem quam Deum omnipotentem colere & timere volentes, ſubterfugiis inhærentes, de impunitate gloriari valeant, quietem ſanctæ eccleſiæ & unionem populi Chriſtiani impediendo, ſi infra tempus terminatum non fuerint concordes cum aliis partis adverſæ, vel ſi non ſubjiciant ſe artari, ſicut in conclavi ſecundum diſpoſitionem juris debent ſe ſubjicere cardinales & artari permittere; tunc ipſo facto incurrant omnem pœnam tam a jure quam ab hominibus inflictam & promulgatam ei qui ſuum occiderit pontificem. occidunt enim pontificem, cum nullum certum haberi volunt, & ulterius univerſum domini populum, cum ipſum non uniri cauſa ſunt, & promittant electores eorum numquam abſolvere eos, niſi in caſu mortis, nec aliqualiter cum eis diſpenſare teneantur etiam dicti electi, cum acceptaverint immediate vovere & jurare ſolemniter, ſicut ſui principales juraverunt, bona & ſincera fide incedere, nec ab aliquo quod juſtum fuerit & æquum cum ſuis collegis diſcordare, & cum aliis qui ab aliis vel ab alio electi fuerint; & ſi non ſervaverunt, numquam abſolutionem ab obligatione quæ proxime dicta eſt ſive diſpenſationem petere. Inſuper poſſe de fidei fractione & infamia ab omnibus notari, abſque eo quod eis liceat contradicere, ſive aliquam excuſationem facere. Item, teneatur quilibet principalium per prædicta vincula infra duos menſes prædicta omnia aliis duobus dominis & omnibus principalibus Chriſtianorum publicare per publicas litteras & validas. Et ſi ambo, vel alter acceptaverint vel acceptaverit, reſcripſerint ſeu reſcripſerit ſe contentari infra alios duos menſes; tunc teneatur & debeat prædicta proſequi & infra congruum temporis ſpatium concludere. Spatium vero mihi congruum apparet, aliorum quatuor menſium; & ſi non concluſerint, tunc trium menſium ad plus conveniendi inſimul ad diſcordias terminandas electi ſpacium habeant. Poſtquam vero convenerint, modus circa eos ſervandus mihi apparet, qui ſervatur in ſummi pontificis electione. Quod ſi cedere & renunciare conſenſerint, vel ſaltem duo ex eis

A per procuratorem, & procuratores eorum de modo cedendi ſeu aliter diſcordaverint; eligendi modo prædicto & cum eadem plenitudine poteſtatis terminare debeant & terminent ſuper diſcordiis quibuſlibet, quæ verterentur inter procuratores modis quibus dictum eſt inter principales diſcordes terminari debere.

2 Alius modus eſſet, ſi primus non videretur bonus, vel illi aſſentire non placuerit, videlicet, quod quilibet eorum per votum ſolemne & juramentum & ceteras alias obligationes, quæ ſupradictæ ſunt; ſe obligaret aſſentire, &, quantum ex parte ſua eſſet, efficaciter facere, quod unum communi conſenſu & auctoritate qua quilibet trium fungitur concilium congregaretur, ſaltem intra annum, in loco æquo & partibus tuto: quod concilium a prædictis tribus, vel ſaltem duobus, ſi alius nollet, poteſtatem plenam haberet terminandi ſicut vellet ſuper ſchiſmate iſto, & terminationi illi tamquam veræ & juridicæ quilibet aſſentire teneatur, abſque exceptione, & ex nunc quilibet eorum velut ſupradictum eſt, viros eligeret, &c. ut ſupradictum eſt, ad terminandum differentias omnes, quæ de modo, tempore, & loco congregandi concilium inter eos vel inter duos, alio congregare nolente, ut dictum eſt, oriri poſſint: quas omnes prædicti terminare debeant, & teneantur, ut ſupra. Teneatur inſuper per obligationes prædictas quiſquis eorum aliis duobus dominis per authenticas litteras hoc notificare intra duos menſes ad plus. Et quia humana his diebus peſſimis malitia potius mundanum favorem amittere, quam divinum viſa eſt trepidare, & amplius orbis ſupplicium quam divinum evitare ſollicita eſt, & quæ apud mundum eſt abhorret confuſionem, abhorretque minime quæ a Deo in æternum omnibus manifeſtabitur, ut iis quantum deſuper dabitur occurratur, teneatur quilibet eorum per votum ſolemne & juramentum & ceteras alias obligationes, quæ ſupradictæ ſunt, ſe obligare, quod ſi infra tempus dictum non ſervaverit integre & inviolabiliter, omni prætermiſſa exceptione, cautela, ſubterfugio, calumnia, & omni in oppoſitum interpretationis adinventione, etiam ſi in dubiis ad eum interpretari, ſpectare & & competere declararet, a poteſtate Dei & a jure poſitivo conceſſa, ſive a poteſtatis plenitudine, quæ B. Petro & ſuis ſucceſſoribus conceſſa fuit, ab eo qui ſuis dixit apoſtolis: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra*, omnia & ſingula quæ ſupradicta ſunt, liceat omnibus qui ex collegio ejus ſunt, vel tempore obligationis præmiſſæ ſervandæ & non ſervatæ integri erunt. Inſuper omnibus prælatis, principibus, & univerſo Chriſtianorum populo ab eo diſcedere, & alteri vel aliis duobus dominis ſervantibus quæ ſupradicta ſunt inhærere, & illis favere uſ-

Digitized by Google

quequo manifeſte & abſque ulla tergiverſatione ſuum fecerit & impleverit debitum modis ſupradictis, abſque eo quod ullam pœnam incurrant temporalem ſive ſpiritualem, non obſtante quacumque juris in oppoſitum diſpoſitione, & electam hanc omnimodo quo melius & validius fieri valet, facere teneatur. Quam quidem licentiam ex nunc irrevocabiliter tribuat & numquam revocare juret. Inſuper ex nunc promittat per irrevocabile juramentum ſtatim anathematizare & & excommunicare omnes & ſingulos tam prælatos quam alios cujuſcumque conditionis ſeu dignitatis fuerint, qui non adhæreant ſervanti promiſſa, & illi vel illis toto poſſe faveant. Et ſi non anathematizaverit ſeu excommunicaverit, decernat anathemati & excommunicationi illiuſmodi quoſcumque ſubjacere ipſo facto, qui non adhæſerint & faverint ſervanti promiſſa abſque ullo proceſſu aut ſolemnitate juris, aut abſque ullo alio ſententiæ latore, promittat ceterum per obligationes ſupradictas numquam ſuper aliquo cum illis diſpenſare. Et ſi dicerent quod jus quod eis certum eſt in dubium revocare nolunt, dico quod apud ceteros non eſt certum, & quicquid dicant certus ſum neque apud eos certum eſſe, & ſtante dubio præſertim quod eſt, inſpiciant ſupplico tractatum eximiæ ſcholæ Pariſienſis ſuper via voluntariæ ceſſionis & pacis, &c. *Ut in ſupra in inſtrumento anni* 1410. *die* 13. *Maii pag.* 1183. *uſque ad illa verba.* ut accepta ſint verba mea in conſpectu principum.

3 Poſt vero per non nullos dies acceſſit ad Carolum dominus Dyvus de Penſauro doctor juris, orator prædicti fratris ſui Malateſtæ de Bononia ad dictum Malateſtam primo miſſus, qui dixit parte domini ſui, videlicet dicti domini Johannis, quod primum vinculum caritatis, quod cum Carolo ipſe contraxerat, ſemper ejus animo ſtatuerat indiſſolubile fore, & non niſi vita abeunte diſſolvi, quod multis approbavit indiciis præteritorum experientia, futurorum veriſimilitudine: unde, & dominum ſuum adjunctum dicebat, & dolere Carolum, quem ſemper præ ceteris dilexerat, & in quo ſpem geſſerat ſingularem, & quem ſuæ intentionis fuerat & erat toto poſſe ſublimare & honorare, ceteris fere omnibus Chriſtianis & eorum principibus & magnatibus in obedientia ſua exiſtentibus, ſolum ſibi contradicere & illi ſe opponere, de quo non tantum propter ſeipſum dolebat, quantum propter ipſius Caroli honoris ſtatus detrimentum., quod ex ſua opinione ſibi cernebat imminere. Dolebat inſuper ſumme, quoniam audierat Carolum arma parare: non quia bellum formidaret, ſciens ſe potentem inimicum; ſed quia undique ſe nimis conſpiciebat amiſſurum, quomodocumque res exitum ſortiretur. Nam ſi ipſe ſuccumberet, quod non pu-

A tabat, ſperans ſe juſtam fovere cauſam, propriam pateretur jacturam, de quo Carolus ſumme dolere debebat, tamquam de ſuo amico præcipuo, parato ſemper ſibi in omnibus complacere. Siquidem ipſe Carolus dolebat ſui excidio. Nam ſuum quaſi putabat, & ſic unicuique videbat non niſi infelicem victoriam eſſe, & concludebat ſi per exhibitionem tutelæ, ſeu per juſtum aliquem modum complacendi ipſe dominus Malateſta putaret dictum dominum Johannem poſſe ſibi Carolum reconciliare, rogavit quod placeret reddere proviſum: quoniam paratus B erat nihil ſibi poſſibile propter hoc omittere. Hæc igitur retulit effectualiter tam pro parte dicti domini Johannis, quam fratris ſui ſupradicti prædictus dominus Dyvus.

4 Ad illa autem Carolus reſpondit contractam cum illo amicitiam ſe ſemper ſervaſſe, & poſtquam cardinalis factus fuerat, teſtis extitit experientia quod ſemper fuerat ſervus ſuus. Nunc autem quidquid feciſſet, ſuus erat amicus, & opere oſtenderet ſi res poſtularet Carolus ipſe ſe magis & verius diligere, quam ipſe eum: nec miraretur, ſi dicebat ſe nunc amicum & non ſervum, quia debitum eſt inimicos diligere. Non decet C quidem duobus dominis ſervire & ideo non vocat ipſum dominum. de affectione quam oſtendebat, & offerens gratias, ſe ſperare dicebat in divina bonitate & miſericordia, ſe probaturum opere, quod ipſe illum non minus in ſui ſalutem diligebat, quam ille Carolum ad gloriam & commodum orbis. Diligebat namque ipſum caritate non ficta; ſed tranquillitatem matris & dominæ ſuæ amplius diligebat. Excidium illius dolenter inſpiceret, ſed dolore graviori jacturam ſanctæ eccleſiæ & deſolationem divini patiebatur populi. Porro ſuum propter hoc non formidabat futurum excidium. Licet enim ſe D multis reatibus ſupplicio noxium fateretur, non tamen minuere reatum, ſed nec ſupplicium ſciebat, ſed indignationem ſibi majorem vindicare ab omnipotente judice juſto, ſi rectitudinem juſtitiæ & conferentia quieti ſanctæ eccleſiæ proſequi delineret propter privati ſupplicii timorem, aut propter ſpem mundani gaudii. Sciebat enim eſſe neceſſe ut ſcandala evenirent; ſed væ futurum illi per quem ſcandalum venerit. Non quærebat ipſe Carolus ſuſcitare ſcandalum, ſed ſuſcitatum extinguere; & propter hoc omne privatum commodum derelinquere. Similiter E rogabat illum ut vellet; & ſic ſui ipſius & amicorum ſuorum & totius eccleſiæ periculum evitaret, non cum ſui damno, ſed cum maximo detrimento & gloria cœleſti & terrena. Hoc modo nulloque alio cum ipſo Carolo contractam poterat amicitiam ſervare & augere.

5 Dicebat tamen Carolus prædicto domino Dyvo, ſe non parum mirari, quod do-

Digitized by Google

minus ſuus tot bona nunciaverat ipſi per eum, & nihil reſponderat, ſcilicet ſi vellet acceptare modos propoſitos; vel ſi non, quare meliores vel æque bonos non propoſuerit.

6 Tunc ille poſtquam conatus fuit jus illius in papatu variis diſputationibus juſtificare, dixit ſe aliqua audiiſſe de aliqua ſcriptura per C. ad dominum JOHANNEM miſſa; quid tamen illa fuiſſet ignorabat. Ut igitur nullus dimitteretur ignorantiæ locus eoſdem modos, quos ante per plures dies illi domino dominus Petrus tulerat, iterum per dictum Dyvum miſit, deprecans dictum dominum quid ſibi reſpondere placeret.

7 Et ut videat ſereniſſima providentia regia Carolum non adeo præſumtuoſum fuiſſe, quod novos per ſe ſubſtantialiter modos inierit, ſcire putat Carolus clementiam ſuam, modum ceſſionis primo præ ceteris ab eximia univerſitate Pariſienſi fuiſſe approbatum, & hanc viam magis certam magis caritativam & meliorem omnibus aliis multis aſſeruere rationibus. Illam poſtmodum collegium Gallicanum, inter quos erat ille, qui dicitur dominus B. & juraverunt, ut doceri poteſt per publicum inſtrumentum. Similiter etiam collegium Romanæ eccleſiæ tempore electionis domini Innocentii, & poſt mortem ejus tempore electionis domini G. Hoc etiam ipſe juravit & vovit, & per inſtrumentum publicum & ipſius bullas ad multas orbis partes miſſas hanc viam dominus B. approbavit in concilio ſuo cum certis circumſtantiis.

8 Itaque tamquam viam approbatam, & a duobus partibus acceptatam, antequam factum fuiſſet novum ſchiſma CAROLUS illam propoſuit.

9 Secundus modus quem propoſuit, eſt modus concilii. Hic approbatus eſt per ſacrorum patrum conſuetudinem & per ſacros canones, quod patens eſt. Inſuper per tractatum eximiæ univerſitatis Avenionis. Nihil igitur novi deductum eſt per ipſum Carolum in viam concilii, niſi quod lis pendere videtur manifeſte, & dubitatio eſt de jure papatus, ad tollendum dubium utrum concilium auctoritatem certam habuerit, & per conſequens ejus judicium. Circumſtantiam illam apponi ſibi viſum eſt bonum, propter certam faciendam unionem cum æquitate & ſinceritate, ut per illas omnis via ſubterfugii & impedimenti contra ſacram unionem auferatur. Verumtamen ſua concluſio eſt, quod ſi meliores iſtis modi proponantur, ad proſecutionem & profectum, illos quantum ex alto dabitur, totis viribus promtus eſt ſuæ ſerenitati, cujus præ ceteris intereſt, primo parere & aſſiſtere, deinde ceteris omnibus nedum magnatibus, ſed minimis Chriſtianorum.

10. Supplicat ergo devote & humillime clementiæ ſuæ per viſcera miſericordiæ Domini noſtri JESU CHRISTI, & per humilitatem A beatiſſimæ Virginis MARIÆ, per quam meruit ejuſdem fieri mater qui illum creavit & redemit, qui & a tot periculis liberavit, atque ad ſublime culmen Romani evexit regni; quatinus omni privata voluntate abjecta, divinum viriliter proponat honorem, & fidelium ſacro-ſanctæ matris eccleſiæ opportunitatibus & quieti provideatur. Novit enim optime regia ſapientia, quod, quantum ſenſus capit humanus, duobus his diebus maxime eccleſia indigere videatur, quorum unum ſine altero facere, aut parum aut nihil prodeſſe videtur.

B 11. Indiget quidem unione; & hæc ſi ſine certitudine fiat, quid proderit? aut quomodo vera & certa fieri valebit, niſi de concordia partium, & ſpecialiter illorum, quorum principaliter intereſt? & quomodo poſſunt veri animi concordes eſſe, ſi æquitas exulat, & ſi potentior debiliorem omnino voluerit ſuperare & conculcare? Ubi enim non eſt æquitas, pax animorum eſſe non poteſt; & ubi pax animorum non eſt, ibi caritas & unio eſſe non poteſt, ſine quibus Domino Deo placere non poſſumus, qui eſt caritas & unitas.

C Vel ſi per viam concordis ceſſionis non deveniretur ad unionem, per quam viam certior fieri valebit, quam per viam concordis concilii, quæ judicium certum reddit, & ab omni judicis ſuſpicione alienum, & ab omni cautela declinandi juriſdictionem judicantis.

12. Dictum eſt alio indiget Chriſtianus populus, ſcilicet reformatione eccleſiæ univerſalis, proh pudor! Patet ſerenitati ſuæ quantum deformis ſit, & præcipue in prælatis eccleſiæ, ad quos Dominus dixit: *Vos eſtis lux mundi. Non poteſt civitas abſcondi* D *ſupra montem poſita, neque accendunt lucernam & ponunt ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo ſunt.* Et certum eſt reformationem veram fieri non poſſe, niſi concilium ſit tutum & liberum. Nunc autem advertat ſerena ipſius circumſpectio, quomodo liberum poteſt eſſe concilium, ſi illum timuerunt papam remanere, quem impugnare neceſſe fuerit? ſi eccleſiæ reformatio intendatur, maxime quidem nec tutum erit, nec liberum, ſi in terris ſuæ ſubditis poteſtati temporali & ſpirituali concilium fiat. Et ut ſerenitas ſua credat ipſum non dicere E hoc ſine cauſa, hæc ſunt verba quæ a quodam, qui licet ex obedientia domini Johannis, ſic tamen unionis zelatorem ſe oſtendit, ad ipſum Carolum miſſa fuerunt.

13. Dominum JOHANNEM, quamvis illi obediat, non minus ægre fert ipſe, quam Carolus, cum ipſe ſit homo notorie infamatus de homicidio & aliis criminibus etiam, cum omni die ſcandaloſa operetur; & ſi ipſe haberet ſolium ſine freno, ipſe cum ſua crudelitate & nequitia deſtrueret totum mun-

Digitized by Google

dum. Et ad Carolum verba dirigens, inquit: Ita quod non immerito vos opponitis ſibi verbo & opere, quia veſtra & ſtatui veſtro intereſt, & dicitur vobis nota eſſe. Tertio dicit, quod frenum quod ipſe habet, eſt quia eccleſia non eſt integra, & timet exinde propter ejus demerita, quod in futuro concilio non deponatur, ut detur pax eccleſiæ univerſali. quoniam Pariſienſes jam nonnulli incœperunt tangere iſtum paſſum, cujus cauſa ipſe quærit facere concilium in loco ſibi fido, & ubi ipſe habeat utrumque gladium. Et cum propoſuiſſet ubi concilium fieri deberet, nonnulli, ut Francigenæ, dixerunt quod fieret ultra montes in Sabaudia, vel in Francia; aliqui, licet pauci, in Alemannia; ipſe vero dixit, quod fieret in confinibus Italiæ, pro commodiori & utiliori commodo omnium: & in hoc ſolus fuit, nominando locum tutum & liberum, videlicet Veronam vel Paduam. Alii, ut Romani, dixerunt de Roma, & de Roma ſe finaliter concordaverunt, contradictione cum quadam facta: allegantes qui concordabant, quod Roma eſt communis patria, & ob iſtam cauſam ipſe vadit Romam, ut ibi publicet dictum locum pro futuro concilio faciendo. Et dicit prædictus, quod nullum videt remedium, ut ponatur iſti frenum, niſi concilium fieret in loco tuto & libero, ubi domini ſanctæ eccleſiæ prælati, & ambaxiatores regum & principum, dominorum & univerſitatum valeant & poſſint pro ſalute Chriſtianitatis libere & tute loqui; & ad hoc conſequendum eſſet remedium, quod iſte dominus, quem vos ſequimini, videlicet dominus G. diſponeret ſe pro communi bono corporis Chriſti myſtici, & pro honore ſuo recuperando, dare pacem eccleſiæ & ſibi per hunc modum, ſi ſibi videtur, videlicet quod ipſe peteret & diceret quod vult cum ſuis intereſſe concilio, ita tamen quod fiat in loco ſecuro & communi: in quo ſi in aliquo ipſe forte defecerit, vult ſtare juri, &c. Et hoc caſu ſi hoc vult facere, ſperat quod ipſe & ſui remanebunt cum honore. Et dicit, quod bene reperientur prælati boni & virtuoſi, & etiam ex parte nonnullorum regum & principum, qui dicerent, ſi erant in loco tuto & libero, quod eccleſia uniatur hinc inde, non obſtantibus quibuſcumque; & quod pro tanto bono, ut ceſſet omnis ſuſpicio, eligatur unus pacifice & quiete, qui ceteris præponatur in ſchiſmatis remedium. Et ſi iſte homo crudeliſſimus ultra & ſupra Neronem nollet ſponte cedere, habebitis intentum: alias dicit invenietur modus, quod ipſe in concilio deponetur, non obſtante quod dicatur, quod papa non poteſt accuſari niſi de hæreſi; & dicit quod eo ipſo quod papa abjicit a ſe corpus Chriſti myſticum, ſe partem faciens, deponendus eſt. Et in hoc dicit quod Pariſienſes concordant, & ſpecialiter in odium perſonæ. Et iſtum modum dicit quod dimittatis ſupra illos ad quos tangit, quia bene invenietur modus & vera cauſa. Hæc omnia non ſunt verba Caroli, ſed illius.

14. Hæc illius qui de obedientia dicti domini JOHANNIS verba fuere, quæ ideo ſuo culmini nunciantur per Carolum, ut præviſa ab iis qui facti notitiam ab experto habent, ut melius providere valeat eſſe & quieti ſanctæ eccleſiæ, ut pote ei ad cujus officium præ ceteris ſpectat principibus, cum Romanus rex ſit filius, advocatus & defenſor eccleſiæ. Et utinam ſua clementia apprehendere poſſet, vel vere illi referrentur quomodo res deductæ fuerunt & quotidie deducuntur, & prælatorum opera noſce poſſit: quia aperte videret, quod Spiritus Domini non habitat in illis. Non niſi enim carnalibus vacant, non verentes quod Dominus inquit: *Non habitabit amplius Spiritus meus in homine, quia caro eſt.*

15. Et ut amplius ſua ſerenitas notitiam tractatus habeat cujuſlibet, quot circumventionibus rem ſanctæ eccleſiæ conculcare ſatagunt, nonnulli modum alium propoſuerunt, videlicet bonum eſſe unumquemque contendentium, ut ita dicatur, ſuam congregare de per ſe partem, & poſtea in loco in quo concordaverint, convenire; & ſic concilium congregari: aſſignantes hanc rationem, quod non eſt juſtum neque æquum, quod ille qui habet majorem auctoritatem & poſſeſſionem, æqualis fiat in conventione & congregatione cum his, qui minores ſaltem in poſſeſſione ſunt.

16. Supplicat ergo ut clementia regia dignetur intueri, quot hic fallaciæ latent, & quam periculoſa hæc via ſit, non ſolum partibus, ſed univerſo eccleſiæ bono.

Primo namque ſequeretur hoc inconveniens, quod ubi queritur quod judicium ſit certum, fieret obliquum duplici ratione veriſimiliter. Et prima eſt cum quilibet ex contendentibus, ut ita dicatur, alios dicat unionem impediviſſe propter ambitionem, & cum quilibet ſemel malus, ſemper præſumatur malus; veriſimile eſt, quod quiſquis eorum ambitioſus, nihil relinquat cum parte ſua operari, ut papa remaneat, & promiſſionibus munerum non parcet propter hoc, ut antequam ad judicium conveniat cum adverſariis ſuis, prælatos ſuæ partis ſibi benevolos ad concilium ducat, & odioſos adverſariis faciat. Ex his enim duobus manifeſtum eſt plerumque homines a virtute divertere.

17. Et ſi reſpondeatur quod hoc facere poſſent, dato quod commune, ut Carolus petebat, congregaretur concilium, videlicet beneficia offerre & odia ſeminare.

Replicatur, quod non tam faciliter nec tam occulte poſſent hæc tractari & fieri, & quia fieri non poſſent occulte, provideri poſſet, & tractare & acceptare multi timerent, verentes ſupplicium & confuſionem.

Digitized by Google

18. Secundo, ut prius dictum eſt, ſequeretur ſuſpicio judicis. dato enim quod nullus hoc quæreret, quælibet partium ſuſpecta redderetur, & per conſequens ille qui ſuccumberet, forte declinaret judicium, allegans judicem ſuſpectum non irrationabilibus argumentis.

Et ſi reſponderetur, quod hæc ratio eſſet, conceſſo quod conciliaretur, ut petitur.

Replicatur quod non, ratione in replicatione prædicta.

19. Tertio, ubi unio quæritur, ab augendo diviſiones animorum incipietur, quia unuſquiſque partem cognoſcit ſuam, & animo in illa confirmatus videtur.

Replicatur quod verum eſt, quod unuſquiſque partem cognoſcit ſuam, & animo in illa confirmatus eſt, & propterea quia diviſionem tolli quæritur, illud auferendum eſt, quod diſſenſionem animorum eſt apertum augere; non illud ſuſcitandum, quod augendi cauſa ſit diſſenſiones animorum, & non auferendi. Et circa hoc attendendum, quod per viam iſtam multa poſſent inconvenientia ſequi.

20. Primo augeretur partialitas in mentibus, ut dictum eſt: nam valde differt quod diviſim vel communiter congregaretur. Si enim vocati accedunt, videntes principales in hoc quod principaliſſimum eſt, concordes eſſe quodammodo, æquanimæ unionis ſigno confortati unanimes procedent, diſcoli vero conterrebuntur, non videntes poſſe ſchiſma ſine periculo ſeminare, & abſque manifeſta nota. cujus oppoſitum foret, ſi principales viderent ſciſſos animo, & aptos nullis parcere muneribus regnandi ſpe. Inſuper habilitas tractandi & ſpes ſecreta ſervandi, cauſa forent ſeditioſos magis accendere.

21. Ceterum per experientiam inſtruimur, quod ſi communiter a duobus vel tribus litigantibus vocantur ſuper contentione laturi judicium, unumquemque pudebit, ſi cujuſvis eorum qui vocaverunt, deprehendatur jus lædere, ut alteri faveat. E contra vero ſi unuſquiſque diviſim vocet illum, qui ex parte unius vocatus fuerit, pudebit ſi non tueatur toto poſſe honorem vocantis & commodum, dato quod non plenam inſpiciat fovere juſtitiam. Unde aperte videri poteſt, quantum differat a juſtitiæ rectitudine & unionis opportunitate inter judicium eorum, qui ad judicium ferendum unanimes procedent, & communiter vocati, communiter juſtitiam partium & commodum ſervare propoſuerint; & inter eorum judicium, qui diviſim vocati, privatum vocantis commodum aliorum commodo præferre diſpoſiti, ad ferendum judicium acceſſerint.

22. Eſt tertium inconveniens, quod ſi concilium aliquid judicare ſanciret ſuper ea quæ a partibus geſta & promulgata fuerunt, expediet teſtes produci & examinari; ſed cum

A nullus poſſit induci teſtis, qui non ſit de aliqua partium, ſi diviſim antequam conveniant fuerint congregati, pars quævis, quæ ſciverit ſe minus juſte proceſſiſſe, teſtes ſubornabit, & inſtruet quomodo conveniant tempore interrogationis; quod quidem faciliter facere poterunt habentibus eos in ſua ditione, & non prius examinatis communiter, quam ſecreto & private inſtructis. Hæc autem non ſic faciliter ſi non prius private quam communiter in ſua ditione teſtes habuerint. Si enim tentabunt quos in ſua poteſtate non habebunt ſubvertere, non eſt veriſimile teſtes

B ſubornationi tam faciliter aſſentire, & mirum foret ſi non periculoſa tentatio deprehenderetur.

23. Et quoniam unione & reformatione dictum eſt eccleſiam indigere videri, advertat, ſupplico, ſerenitas ſua, quod via hæc cauſa eſſe poſſit irreparabilis deſtructionis utriuſque, quantum in hominibus potentia bonum impediendi permiſſa eſt.

24. Primo namque, ut prædictum eſt, juſtitiam in facie hominum conculcari facilius eſt per viam hanc, quam per aliam, quia veriſimilius & facilius eſt teſtes ſubornare,

C & judices ad obliquum judicium ferendum ſeducere, quod quamvis fiat, non unio fiet, ſed illa ſic facientium augebitur iniquitas, donec veritas reveletur.

25. Alia ratio eſt, quod magis diſcordes animo conciliaturi fient, & propterea aut convenient, aut non: ſi convenient, difficilius concordabunt, & propterea magis concilium produci neceſſe erit. Oportebit enim ipſos cum ſuis dominis primo convenire, deinde tractare de loco, tempore, & modo conveniendi; & cum non parva fuerit diſtantia inter eos, minima quæ orietur diſcordia

D inter eos, non parum exiget temporis antequam nunciis eundi & redeundi facilitas adſit. Et poſt hæc dato quod concordent, ut conveniant, tempus non parvum labi interim oportebit; ſed poſtquam convenerint, longius expediet tempus, ut magis diſcordes conveniant. Interim vero prælati & principes ſumtibus gravabuntur, & quoſdam inedia, imperfecto opere unionis, vel ſaltem reformationis, compellet abire. Quidam vero hinc honeſtate orbis imperfecta unione abire pudebit. Inde vero avaritia ſeu inopia victus juxta illud poetæ, facient cedere. Patres cen-

E ſere parati: ſi regnum, ſi templa ſibi jugulumque ſenatus, exſiliumque petit. Et ſic fiet unio & reformabitur eccleſia.

26. Alia ratio, dato quod conveniant, cum ſatis evidenter quivis ex principalibus dixerit ſuos adverſarios multa commiſiſſe enormia propter ambitionem regnandi, non eſt via illa eam ſuſpicionem tollendi; ſed veriſimile eſt, quod quicumque per nefas regnare voluerint, videntes quod per fas regnare non licet, vel ſi forte regnum, quam

Digitized by Google

vis juridicum fuerit, amittere titubet, fœdus cum ſuis iniet prælatis, principibus eorum ſervandi ſtatum & augendi, ut ſui fidem ſervent, & ipſos ſubliment. Et tunc ſupplicat Carolus ſapientiam intueri cæſaream, quomodo mediantibus membris infectis, qui cum infectis principibus & ambitioſis convenerint, poterit eccleſia in capite & membris reformari. Et hæc tractandi habilitas tollitur, ſi ante conveniant, quam in effectum cordis eorum diviſim congregatos habeant.

Tollitur inſuper amiſſio temporis & impenſæ damnoſæ.

Et ſi quis partium dixerat non curare, quod cautelæ removeantur prædictæ, ſignum certum eſt quod illis uti proponit.

26. Poſſet inſuper pro minimo poſtquam unaquæque partium congregata eſſet, diſcordia oriri de loco, ſive modo inſimul congregandi, & ſic negotium infici, & tunc unaquæque juſtificata cauſa ſua iterum alios damnaret, & contra illos procederet. Et ſic via ceſſionis & concilii bis tentata & infecta:, quod deprecor, quantum in humanis ſenſibus eſt, remedium remaneret ſchiſma & triſchiſma tollendi diebus noſtris?

28. Hæc igitur omnia ſupplicabat humillime & totis viribus Carolus cæſaream libram ponderare; & ſi examini committantur, viris non ambitioſis & amore ac odio victis diſcutienda committere placeat, ſanctæque matris eccleſiæ opportunitatem ſuæ ſereniſſimæ clementiæ commendat, quam Dominus omnipotens deprecatur talem ſuæ præbere ſanctæ ſponſæ, qualem ipſius bona & ineffabili ſui providentia prælegit, proficientes & in hoc corroborare, & in culmine ſervare dignetur.

29. Supplicat ceterum, ut conſiderare dignetur præter meritum & gloriam, quam acquiret, ſi ſua ope quies reddatur eccleſiæ, quod ipſe ex certa unione certus, divina favente clementia, imperator fiet, quod eſſe non poteſt, ſtante dubio papatus.

30. Præterea, quoniam forte ſua ſerenitas audivit, & ſi non, noſcere dignetur, quod ipſe Carolus bellum contra eum, qui dicitur dominus Johannes, non propter amorem alicujus privatæ perſonæ, nec propter odium, nec propter munus, aut ſtatus ſui exaltandi ſpem; ſed ſolum propter divinum honorem & zelum domus ejus ſanctiſſimæ. Ratio fuit, quia ille homo propter ambitionem cauſa fuit triſchiſmatis, contra omnem ſpem ipſi Carolo exhibitam. Inſuper propter hanc eamdem ambitionem cauſa fuit & eſt, ipſum ſchiſma cujus fuit cauſa nutrire cum productione antiquati, atque propter ſpem quam habet in favore orbis, quem ſibi favere experitur, & præcipue in partibus Italiæ, maxime autem in Bononia, non curat neque vult æquis & juſtis petitionibus aſſentire, ut unio acceptabilis, certa & univerſo populo Chriſtiano optima fiat; ſed magis quotidie ſanctam ſcandalizat eccleſiam, & quantum in eo eſt ad præcipitium temporale ſpiritualeque trahit. Unde ipſe Carolus animadvertens opportunum fore remedium, arma in quibus ipſe confidit de manu ejus auferre, bellum incœpit, non in gladio ſuo confidens; ſed in eo ſperans, qui omnipotens eſt, & in quo qui ſperat non confunditur in æternum, ut quies ſanctæ eccleſiæ, quæ pacifice haberi non potuit, largiente Domino exercituum ſancto Iſraël, converſo gladio in auctorem triſchiſmatis & bellorum vindicetur. Hujus quidem, ut ſerenitas cæſarea ſententiam habeat proteſtationis factæ Bononienſis, hæc eſt copia.

PROTESTATIO NOMINE CAROLI de Malateſtis.

Facta de bello ab ipſo indicto Johanni XXIII papæ, recuſanti vias pacis & unionis eccleſiæ.

IN Chriſti nomine. Amen. Anno a Nativitate ejuſdem milleſimo CCCCXI. indictione IV. Arimini tempore SS. in Chriſto patris & domini, domini Gregorii divina providentia papæ XII. & die XVI. menſis Aprilis, Cum ſapiens & juriſperitus vir Petrus de Rabaninis honorabilis civis Ariminenſis, ut nuncius, procurator, & orator, & ambaxiator magnifici & potentis & excelſi domini domini Caroli de Malateſtis de Arimino, Arimini, &c. pro ſancta Romana eccleſia vicarii generalis, inceſſabilis ſollicitationis & procuratoris exſtirpationis inveterati ſchiſmatis perſonaliter ſe debeat transferre & de proximo iturus ad civitatem Bononienſem dicturus, expoſiturus, & narraturus reverendiſſimo domino domino apud plurimos cardinali Neapolitano & civitatis Bononienſis aſſerto legato, necnon magnificis & excelſis dominis dominis Ancianis, & vexillifero juſtitiæ & populi civitatis, atque ipſi populo & communitati Bononienſi, quamdam ambaxiatam, narrationem, expoſitionem, & declarationem, juxta ſibi impoſita & injuncta per præfatum magnificum dominum dominum Carolum, quamplura, varia & diverſa continentem; cui ſi annuerent, quod utinam pro ſalute & quiete danda eccleſiæ ſanctæ Dei & populo Chriſtiano, hæc proteſtatio ceſſet omnino. Si autem non annuerent, & eidem repulſa ad quæſita, petita, & narrata daretur, fiet proteſtatio. Idcirco præfatus magnificus potens & excelſus dominus, dominus Carolus de Malateſtis volens ac intendens occurrendis & neceſſario fiendis in poſterum per dictum ejus oratorem ſalubriter & debite providere, ex nunc prout ex tunc, & ex tunc prout ex nunc omni modo via juris & forma, quibus melius de jure potuit, juridice fieri poteſt, fecit, conſtituit, ordi-

Digitized by Google

navit, & creavit ſupradictum ſapientem & jurisperitum virum dominum Petrum de Rabannis præſentem ibidem, volentem, & acceptantem, & præſens mandatum in ſe & ſuper ſe ſponte ſuſcipientem, ſuum & legitimum procuratorem, actorem, factorem, ambaxiatorem, oratorem & ejus certum nuncium ſpecialem, ſpecialiter, nominatim, & expreſſe, ad dicendum, denunciandum, proteſtandum & declarandum in ſcriptis aut oraculo vivæ vocis, procuratorio nomine antedicti magnifici domini Caroli, dicto domino afferto legato prædicto & apud nonnullos cardinali prænominato, dictiſque magnificis dominis dominis Ancianis, vexillifero, communi & populo civitatis Bononienſis, & cuilibet eorum communiter & diviſim, ſeu alteri ipſorum ſecundum quod dicto procuratori & ambaxiatori viſum fuerit expedire, in hæc verba & ſecundum quod inferius annotatur, videlicet: Ego Petrus de Rabannis civis Arimini, tamquam procurator, nuncius, orator, & homo habens ad hæc mandatum & commiſſionem à magnifico & excelſo domino meo domino Carolo de Malateſtis, vobis & cuilibet veſtrûm dico, proteſtor, atque declaro, quod poſito pro conſtanti, quod dominum meum tædeat venire ad ſimilem actum, ipſe non valens reperire pacem & unionem ſanctæ matris eccleſiæ per modum pacificum & tranquillum & quietum, diſpoſitus eſt cum auxilio & favore Omnipotentis per omnem modum ſibi poſſibilem ipſam recuperare de manibus illorum; qui conculcarunt juſtitiam & multiplicarunt errorem, & ſimiliter de manibus quorumcumque qui eſſent fautores & defenſores ad manutenendum hunc novum errorem. Proteſtor inſuper ſi præfatus magnificus dominus meus faceret aliquam novitatem contra iſtam magnificam civitatem Bononienſem & comitatum ejuſdem, ipſe non faciet propter odium aut pretium receptum ab aliquo, nec animo acquirendi aliquam terram ſeu locum directe vel indirecte; ſed ſolum prædictorum occaſione, notificando, certificando, & promittendo huic magnificæ communitati, & cuilibet alteri loco tam comitatus quam extra, quod quotiens ipſi aut alteri eorum ſe ſeparabunt ab obedientia iſtius hominis, qui apud aliquos dicitur papa Johannes, & ab omni ſua obedientia & favore, ipſe non offendet, immo toto poſſe auxiliabitur & favebit, ſive velint ſe regere in libertate & ſub nomine populi, ſive quocumque alio titulo aut regimine placuerit, dummodo, ſicut dictum eſt ſupra, non præſtent obedientiam aut favorem directe vel indirecte dicto nominato papæ Johanni, qui fuit fautor & auctor iſtius tertii ſchiſmatis, & ita hucuſque videtur obſtinatus in ſuo peſſimo propoſito permanere. Dans & concedens dictus conſtituens dicto ſuo procuratori & oratori plenum, liberum & generale mandatum in prædictis circa prædicta & in quolibet prædictorum; promittens dictus conſtituens dicto ſuo procuratori & mihi notario infraſcripto, tamquam publicæ perſonæ præſenti, ſtipulanti & recipienti nomine & vice omnium & ſingulorum quorum intereſt vel intererit in futurum, ſe firmum & ratum habiturum quidquid per dictum procuratorem & oratorem factum, geſtum, dictum, ſeu procuraturum fuerit in prædictis, circa prædicta, vel in altero prædictorum, ſub hypotheca & obligatione bonorum ſuorum. Actum in civitate Arimini, in conciata S. Columbæ, in domibus palatii & reſidentiæ præfati magnifici domini Caroli, præſentibus ſapienti & juriſperito viro domino Jacobo de Certalco, quondam domini Johannis, prudenti & circumſpecto viro Gr. Thomeo de Biccochiis de Carpala, nobilibus viris, Cæſare quondam domini Galæoti de Agalantibus, Leonardo quondam Roelli de Roellis, & Ranaldino quondam Laurentii, omnibus habitatoribus & civibus civitatis Arimini teſtibus, & aliis ad prædicta vocatis & habitis.

Et ego Nicolaus quondam magiſtri Guiduccioli de Arimino imperiali auctoritate notarius & judex ordinarius, prædictis omnibus interfui, rogatuſque prædicta ſcribere, ea ſcripſi, & publicavi, ſignumque meum appoſui.

COPIA CEDULARUM IN CONCILIO Perpiniani traditarum per dominum papam Benedictum XIII.

Anno 1415. Ex mſ. illuſtriſſimi abbatis Rotelin.

CUm per ſereniſſimum dominum Sigismundum regem Romanorum fuerit ſupplicatum domino noſtro papæ Benedicto XIII. quod ipſe qui propter antiquitatem & ſcientiam & negotiorum experientiam debet præ ceteris iſta ſcire, velit viam vel vias aperire per quam vel per quas poſſit in Dei eccleſia breviter unio haberi; prædictus dominus noſter papa, reſpondet quod ad providendum ſaluti animarum, & ad obviandum erroribus & ſchiſmatibus, qui ſunt & oriri poſſunt, via ſecurior & ſalubrior eſt viæ juſtitiæ, quam ipſe ſemper obtulit & offert, quæ faciliter videri poteſt. Si tamen præfatus dominus rex & alii ad prædictam viam condeſcendere nolunt; ſed in via renunciationis perſiſtunt, dominus noſter reſpondet, quod amoto obſtaculo Piſano, ſicut continebatur in ſchedula tradita per epiſcopum Zamorenſem, prout alias obtulit, nullam aliam viam excludendo, paratus erat propter Dei ſervitium & ipſius eccleſiæ unionem renuntiare papatui, proviſo tamen prius ſufficienter, quod reges & principes Chriſtianitatis aſſumendo ſeu eligendo in poſterum ad papatum tamquam vero Chriſti vicario obediant, & quod

Digitized by Google

quod futura electio fiat canonice, & in loco ſecuro ſtatim poſt ejus renunciationem, ſuper quorum practica placet domino noſtro aliquas perſonas aſſignare, quæ ſimul cum aliquibus per dictum regem Romanorum aſſignandis præmiſſa videant & concordent. F. Rouvera.

Tenor vero cedulæ oblatæ per epiſcopum Zamorenſem, de qua ſupra fit mentio, ſequitur & eſt talis.

1 Nos talis & talis, &c. ambaſciatores & nuncii miſſi per concilium nunc reſidens Conſtantiæ provinciæ Moguntinæ, habentes poteſtatem ad infra ſcripta, prout conſtat de eadem per inſtrumentum publicum tenoris ſequentis. (*Inſeratur.*) Anhelantes ad unionem eccleſiæ pervenire, reducenteſque ad memoriam proceſſum, acta, eventamenta, ſententias & pronunciationes dudum Piſis contra dominum Petrum de Luna in ſua obedientia Benedictum XIII. nominatum, cardinales & principes & alios ſibi obedientes & adhærentes factos, facta & latas anno a nativitate Domini MCCCCIX. & inter cetera ſententiam ſeu pronunciationem anno prædicto, die tali, menſis talis promulgatam, tenoris & continentiæ ſubſequentis. (*Inſeratur.*) nomine ſupradicto dicimus, recognoſcimus, annuntiamus, & declaramus prædictos proceſſus, acta, eventamenta, & ſententias, ſeu pronunciationes, nullos & nulla fuiſſe, & eſſe, & ad majorem cautelam, ſi & in quantum indigent, caſſamus & annulamus, & pro caſſis & nullis haberi volumus & habemus.

2 Poſt hæc dominus noſter papa ſuper habenda practica & exſecutione dictæ viæ ceſſionis, quæ tota eidem domino regi Romanorum acceptabilis videbatur, certas aſſignavit perſonas ad tractandum & concordandum cum perſonis aliis per dictum regem Romanorum aſſignatis, & tandem habitis inter dictas perſonas aliquibus prolocutionibus, cum perſonæ hinc inde deputatæ ſuper præmiſſis non concordarent, ne plus debito negotium differretur, idem dominus noſter papa ſuper dicta via ceſſionis eidem regi Romanorum cum una cedula XXVI. Octobris anni ſupradicti exhibita, practicas duas aperuit & obtulit tenoris ſequentis,

3 Sequitur practica ſuper via renunciationis aperta per dominum noſtrum papam Benedictum, ad inſtantiam illuſtriſſimi principis domini Sigismundi Romanorum regis, cum proteſtatione quam ſemper fecit idem dominus noſter papa, quod nullam aliam viam vel practicam intendit excludere, per quam poſſit ſchiſma tolli, & eccleſia debite uniri, videlicet quod dominus noſter papa Benedictus ceſſione per ipſum facta, eligat hac vice Romanum pontificem. quæ quidem via rationem habere videtur. Nam totum

A fundamentum quod prætenditur ad juſtificandum viam ceſſionis eſt propter dubietatem. Si dubietas eſt, ex conſequenti inſurgit dubietas circa jus eligendi papam, videlicet quæ ſint illæ perſonæ ad quas, ceſſione per dictum dominum facta, pertineat poteſtas eligendi ſummum pontificem. Nunc eſt ſic, quod penes dominum noſtrum videtur eſſe jus eligendi ſummum pontificem. Quæ quidem juris certitudo non redditur dubia vel incerta ex dubio juris aliorum. Nuſquam enim factum eſt, quod actio alicujus alias certa reddatur dubia ex dubia replicatione adverſarii. Quod autem apud dominum noſtrum, ceſſione facta, reſideat certum jus eligendi papam probatur, quia jus cardinalatus indubii, quod habuit tempore indubii papæ ſecundum adverſariorum opinionem, apud ipſum reſidere videtur poſt dictam ceſſionem papatus, & hoc ſive dicamus, quod cardinalis aſſumtus in papam non amittit ipſo jure jus cardinalatus, cum ipſum non potuerint ligare aliqua jura poſitiva facientia vacare priora beneficia, per conſecrationem pontificis; ſive dicamus quod poſito quod ipſo jure vacaſſet cardinalatus: quia tamen propter prætenſum dubium papatus petitur via ceſſionis, poſt factam ceſſionem papatus, recuperat dignitatem priſtinam cardinalatus. Et prædicta multa juri & rationi conſona, ut apparet, per jura & opiniones, quæ ſi audire placuerit, poterunt explicari & ad propoſitum applicari. Et iſta videtur brevis & utilis ad conſequendam veram unionem eccleſiæ, & per quam tolluntur multa dubia & pericula, quæ in aliis practicis oriri poſſent.

4 Si tamen practica ſupradicta non placet, dominus noſter ad oſtendendum ſincerum affectum, quem ſemper geſſit & gerit ad pacem eccleſiæ conſequendam, aperit cum proteſtationibus ſupradictis, practicam ſequentem, quod de conſenſu præfati domini noſtri papæ, domini cardinales compromittant de electione futura, quæ poſt ceſſionem domini noſtri imminet fienda, in certos compromiſſarios, in numero de quo concordabitur. Qui quidem compromiſſarii poteſtatem habeant faciendi omnes vel eorum major pars dictam electionem, & conſimiliter illi domini qui in alia obedientia ſe cardinales faciunt nominari, in perſonas alias compromittant, dantes eiſdem conſimilem poteſtatem cum approbatione congregationis Conſtantienſis. Qui quidem compromiſſarii tam iſti quam illi ponantur in loco ſecuro & ſub tuta & fideli cuſtodia, de qua fuerit concordatum, incluſi quilibet ad partem ſuam: diſpoſito quod deliberatio utrorumque compromiſſariorum concurrat ad unam & eamdem perſonam aſſumendam ad papatum. Poſtea vero dicti compromiſſarii, videlicet utrique ad partem ſuam & per ſe ante actum electionis faciat ſcribi inſtru-

mentis authenticis deliberationem per ſe habitam de eligenda illa perſona. In qua quidem deliberatione concurrant vota omnium vel majoris partis compromiſſariorum cujuſlibet prædictarum duarum partium, & per aliquas medias perſonas utrique parti notificari faciant inſtrumenta dictarum deliberationum. Quibus quidem notificationibus factis, compromiſſarii alterius partis eligant perſonam concordatam antequam fiat ceſſio, & poſtea fiat ceſſio; qua ceſſione facta, ſtatim eligant compromiſſarii prædictorum cardinalium domini noſtri papæ dictam perſonam concordatam. Statim poſt hæc fiat præſentatio utriuſque electionis ſeparatim, tamen ipſi electo. Qui quidem electus acceptet papatum; & exinde pro vero Romano pontifice habeatur. Et ad hoc ut prædicti compromiſſarii non poſſint negotium dilatare, ſervetur in eis reſtrictio contenta, in capite *Ubi majus periculum* §. *Verum* de elect. lib. VI. Hoc addito, quod cum ipſi electores juxta tenorem dicti c. & §. pervenerint ad victum panis & vini, & aquæ tantum, ut in dicto §. continetur, & ſic perſeveraverint per decem dies quod non elegerint papam, ex tunc non miniſtretur eis niſi panis & aqua. F. Rovera.

5 Poſt quarum practicarum apertionem & oblationem, nihil circa eas pro parte dicti regis Romanorum, nec pro parte eorum, qui aſſerebant ſe eſſe miſſos a dicta congregatione Conſtantienſi, fuit dictum vel propoſitum dicto domino noſtro papæ, nec perſonis ad hoc per eum deputatis, ſed obtinentes ab eo diem certam, videlicet xxx. prædicti menſis Octobris, ad proponendum aliqua quæ ſe velle proponere aſſerebant, certi ex dictis prætenſis nunciis dictæ congregationis pro parte ejus; & certi alii pro parte dicti regis Romanorum, in præſentia ejuſdem domini noſtri papæ die prædicta palam aſſiſtente multitudine gentium copioſa, præmiſſis aliquibus præfationibus dominum noſtrum papam prædictum monuerunt, rogaverunt, & requiſierunt, quod ſuo juri papatus renunciare & cedere dignaretur. quibus pro parte ejuſdem domini noſtri papæ fuit ibidem reſponſum, quod ob ſalutem fidelium animarum, & ad evitandos errores, & ut vera unio in eccleſia ſequeretur, opportebat ipſum debite providere; & quod niſi ſic fieret, non ſatisfaceret Dei ſervitio, bono univerſalis eccleſiæ, oblationibus per ſe hactenus factis de via renunciationis, quæ modum & finem unionis habent annexos, neque ſacris canonibus, per quos via renunciationis ſuis caſibus ideo commendatur, quia fit ob finem boni quod ſequitur ex eadem, nec debito ſui officii, cum providere ſuper hoc ad eum ſpectet ex jure & prærogativa apoſtolicæ ſedis: immo ad hoc compellunt ipſum divina jura pariter & humana;

A fuitque ſubjunctum in dicta reſponſione, quod dominus noſter papa, ut bonus paſtor, ad ſatisfaciendum ſupradictis, poſt oblationem quam fecit dicto ſereniſſimo regi Romanorum de via ceſſionis papatus, prout in præinſerta cedula continetur, duas ſuper ea obtulit practicas, ad providendum quod per alteram unio univerſalis eccleſiæ habeatur, & non veniant majora ſchiſmata vel errores, de quibus veriſimiliter dubitatur. Tandem pro parte domini noſtri papæ fuerunt rogati, hortati, moniti & inſtantiſſime requiſiti ſupradicti nuncii dictæ congregationis & præfatus ſereniſſimus rex Romanorum in perſo- C nis eorum, qui ibi erant nomine ſuo, quatenus præfatas practicas, vel alteram earum acceptarent, vel cauſas dicerent, aut dubia moverent cur acceptandæ non eſſent. Nam paratum ſe exhibebat & promtum dictis eorum ſatisfacere & dubia declarare; & ſi aliqua eſſent in dictis practicis rationabiliter corrigenda, emendanda, addenda, vel mutanda, illa volebat & ſe offerebat corrigere, emendare, addere, mutare. Qui quidem prætenſi tam nuncii dictæ congregationis quam D miſſi per dictum ſereniſſimum regem Romanorum, nihil de ſuis vel dominorum eos mittentium intentionibus & conceptis ſuper dictis practicis vel materia unionis eccleſiæ dicere vel aperire volentes, reiteratis ſibi pro parte domini noſtri papæ monitionibus, rogationibus, exhortationibus & requiſitionibus antedictis, ab ejus præſentia receſſerunt.

6 Et pro breviori expeditione dicti negotii ob Dei ſervitium & animarum ſalutem, placet eidem domino noſtro deſignando numerum compromiſſariorum, de quibus fit mentio in practica per ipſum oblata, ad hoc condeſcendere, videlicet quod compromiſ- B ſarii de ſuo conſenſu per dominos cardinales eligendi ſint ſex, eligendi autem per illos dominos qui in alia obedientia ſe cardinales faciunt nominari, ſi de totidem pars alia non contentetur, ſint octo vel decem, aut ſi voluerint XII. Propterea volens idem dominus noſter ad deſignationem loci venire, de quo ſecundum dictam practicam eſt concordandum, offert locum & loca idonea infra ſuam obedientiam aſſignare cum ſufficientibus ſecuritatibus. Quæ loca ſi pars alia acceptare noluerit, licet multis attentis, ea E non debeat refutare. nihilominus tamen placet eidem domino noſtro condeſcendere ad acceptandum Maſſiliam cum S. Victore, Niciam cum Villafranca, vel Saonam, non obſtante quod ſint in alia obedientia conſtitutæ; dum tamen de ſufficientibus ſecuritatibus ſit proviſum. F. Rovera.

7 Verum quia ad dicti domini noſtri auditum pervenit, quod aliqui ei inſidiantes & æmuli ex ejus verbis ſive ſcriptis pravos ſenſus & alienas extorquentes ſententias, linguaſque ſuas acuentes in malum, aſſeruerunt

Digitized by Google

quod aliqui dicta ſeu ſcripta domini noſtri papæ a veritate & doctrina fidei catholicæ deviant, dubitetque an ſereniſſimus rex Aragonum aſſeverationem prædictam audiverit, idcirco, ut alias, dominus noſter papa proteſtatur expreſſe, quod ſi aliqua talia, quod abſit, umquam verbo vel ſcriptis dixerit, vel in futurum dicere ipſum contingeret, illa caſſat, revocat, & annullat, & vult pro caſſis, revocatis & annullatis haberi, ipſamque ſacroſanctæ eccleſiæ determinationi ſubmittit, offertque ſe paratum, ſi ſibi intimentur ſeu deſignentur illa quæ prætenduntur, ſeu in poſterum prætenderentur a veritate & doctrina fidei catholicæ deviare, ſi tamen talia dixit, ſeu in poſterum per eum dici contingeret, quod non putat, mentem ſuam ſuper ipſis taliter declarare, quod evidenter apparebit, & revera ſic eſt intentionis ſuæ, non fuiſſe nec eſſe deviare a recta fide ſeu catholica veritate.

8 Dominus noſter papa Benedictus XIII. pro habenda & conſequenda unione in Dei eccleſia obtulit primo in Perpigniano viam juſtitiæ, quam viam vel aliam rationabilem numquam excluſit, nec intendit excludere. Ubi vero non acceptaretur via juſtitiæ, ſed in via renunciationis perſiſteretur, dominus noſter, amoto per prius obſtaculo Piſano, ſicut continetur in cedula tradita per epiſcopum Zamorenſem, prout alias obtulit, nullam aliam viam excludendo, paratum ſe obtulit propter Dei ſervitium, & ipſius eccleſiæ unionem renunciare papatui, proviſo per prius ſufficienter, quod reges & principes Chriſtianitatis aſſumendo ſeu eligendo in poſterum ad papatum tamquam Chriſti vero vicario obedirent, & quod futura electio fieret canonice in loco ſecuro ſtatim poſt ejus renunciationem.

9 Tenor vero cedulæ oblatæ per epiſcopum Zamorenſem, de qua ſupra fit mentio, eſt iſte qui ſequitur. Nos talis & talis ambaſſiatores & nuncii miſſi per concilium nunc reſidens Conſtantiæ provinciæ Moguntinæ, habentes poteſtatem ad infra ſcripta, prout conſtat de eadem per inſtrumentum publicum tenoris ſequentis (*Inſeratur*) anhelantes ad unionem eccleſiæ, &c. *ut ſupra.*

10 Et prædictam renuntiationem idem dominus noſter obtulit cum una de ſequentibus practicis, videlicet quod idem dominus noſter papa ceſſione facta, eligeret hac vice Romanum pontificem. Nam ubi prætenditur per partem alteram dubietas papatus, etiam inſurgit dubietas cardinalatus, ſed ipſe ſolus poteſt dici ſecundum utramque partem indubius cardinalis, ſciſicet a ſanctæ memoriæ domino Gregorio indubitato papa factus. Igitur ad eum ſpectat electio.

11. Si tamen practica ſupradicta non placeret, obtulit aliam, videlicet quod de conſenſu præfati domini noſtri papæ domini cardinales compromitterent de electione futura, quæ poſt ceſſionem domini noſtri immineret fienda, in certos compromiſſarios numero ſex, qui quidem compromiſſarii poteſtatem haberent faciendi omnes, vel eorum major pars, dictam electionem; & conſimiliter illi domini, qui in alia obedientia cardinales ſe faciunt nominari, in perſonas alias compromitterent, dantes eis conſimilem poteſtatem, cum approbatione congregationis Conſtantiæ, & quod perſonæ illæ in quas ipſi ſic nominati cardinales compromitterent, ſi de totidem pars alia non contentaretur, ſint octo, vel decem, aut ſi voluerint duodecim. Qui quidem compromiſſarii tam iſti quam illi ponerentur in loco ſecuro, & ſub tuta & fideli cuſtodia, de qua foret concordatum, incluſi quilibet ad partem ſuam, diſpoſito quod deliberatio utrorumque compromiſſariorum concurreret ad unam & eamdem perſonam aſſumendam ad papatum. Poſtea vero dicti compromiſſarii, videlicet utrique ad partem ſuam & per ſe actum electionis facerent ſcribi in inſtrumentis authenticis, deliberationem per ſe habitam de eligenda illa perſona. in qua quidem deliberatione concurrerent vota omnium vel majoris partis compromiſſariorum cujuſlibet prædictarum duarum partium, & per aliquas medias perſonas utrique parti notificari inſtrumenta dictarum deliberationum. Quibus quidem notificationibus factis, compromiſſarii alterius partis eligerent perſonam concordatam antequam fieret ceſſio, & poſtea fieret ceſſio. Qua ceſſione facta, ſtatim eligerent compromiſſarii prædictorum cardinalium domini noſtri papæ dictam perſonam concordatam, & ſtatim poſt hæc eodem tempore fieret præſentatio utriuſque electionis ſeparatim, tamen ipſi electo; qui quidem electus acceptaret papatum, & exinde pro vero Romano pontifice haberetur. Et ad hoc ut compromiſſarii non poſſent negotium dilatare, ſervaretur in eis reſtrictio contenta in cap. *Ubi majus periculum*, §. *Verum.* de elect. lib. VI. hoc addito, quod cum ipſi electores juxta tenorem dicti paragraphi perveniſſent ad victum panis & aquæ* tantum, ut in dicto cap. continetur, & ſi perſeveraſſent per x. dies, quod non elegiſſent papam, ex tunc non miniſtraretur eis niſi panis & aqua; offerens idem dominus noſter locum & loca idonea infra ſuam obedientiam aſſignare cum ſufficientibus ſecuritatibus: quæ loca ſi pars alia acceptare nollet, licet multis attentis ea non deberet refutare, nihilominus tamen placebat eidem domino noſtro condeſcendere ad acceptandam Maſſiliam cum S. Victore, Niciam cum Villa-franca, vel Saonam, non obſtante quod ſint in obedientia alia conſtitutæ, dum tamen ſufficientibus ſecuritatibus eſſet proviſum.

* In edit. legitur *vini & aqua.*

12. Poſt quarum practicarum apertionem

A & oblationem, nihil circa eas pro parte prætenſi regis Romanorum, nec pro parte eorum qui aſſerebant ſe eſſe miſſos a dicta congregatione Conſtantiæ fuit dictum vel propoſitum dicto domino noſtro papæ, ſed ruptis tractatibus de Perpiniano receſſerunt. Deinde fecerunt tractatus ſuos cum rege Aragonum, qui ſeductus, ut credit, malis perſonis & ſiniſtris informationibus, fecit fieri requiſitiones dicto domino noſtro valde injuſtas, & tendentes ad evidens periculum eccleſiæ in effectu, continentes quod papa ſtatim renuntiaret, & quod poſtea fieret electio per illos ad quos exſpectaret; & in altera requiſitionum continebatur, quod renuntiaret, & quod dicta electio fieret per concilium generale, ad quod, ut dicebatur, expectabat, quod apud intelligentes interpretabantur, hoc nihil aliud velle dicere, niſi quod papa dimitteret papatum, & deinde negotium diſponeretur ad voluntatem & ſub poteſtate dicti aſſerti imperatoris, ſive ſequeretur unio, ſive non. Quibus requiſitionibus papa reſpondit, ſe ad requiſita non poſſe condeſcendere ſine offenſione Dei. Et demum habuit recedere a Perpiniano, & ponere ſe in caſtro Paniſcolæ, ad quod prohibiti ſunt prælati per dominum regem venire, & alia eventamenta ſunt facta ſatis inhoneſta & valde impedientia proſecutionem unionis. Quibus omnibus non obſtantibus, dictus dominus noſter papa deliberavit, quod ſi aliqua ſupradictarum practicarum illi de parte adverſa non acceptent, ipſe dominus noſter papa ad magis exonerandam conſcientiam ſuam, & ut Deus & mundus cognoſcant, quod non ſtetit, nec ſtat per eum, quin unio vera in eccleſia Dei habeatur, & Deus in extremo judicio requirat de manibus illorum qui turbarunt ſeu impedierunt, & turbant ſeu impediunt pacem eccleſiæ, eſt paratus renuntiare juri ſuo veriſſimo, quod habet in papatu, ſi illi qui in parte alia dicunt ſe cardinales, & alii de congregatione Conſtantiæ acceptaverint, & efficaciter ad executionem, quantum ad eos exſpectabit, deduxerint practicam ſequentem.

13. Et per dominum noſtrum papam cum conſenſu dominorum cardinalium, & etiam approbante ſuo ſacro concilio, quod continuatur ubicumque ipſe eſt, eligantur certæ perſonæ, & per illos dominos, qui in alia parte dicunt ſe cardinales cum conſenſu dictæ congregationis eligantur totidem perſonæ, vel plures, ſi plures voluerint, quæ omnes perſonæ ſic electæ habeant convenire in loco uno ſecuro, & intrare conclave ſub tuta & fideli cuſtodia, quas perſonas dominus noſter papa de plenitudine poteſtatis, tollendo proceſſus & ſententias, quantum ad actum electionis requiratur, habilitabit meliori modo & forma quibus poterit, in quantum claves eccleſiæ ſe extendunt, quibus omnibus per dominum noſtrum papam cum conſenſu dominorum cardinalium, & approbatione ſui concilii, dabitur poteſtas eligendi ſummum pontificem poſt ceſſionem dicti domini noſtri papæ, ſic quod illud quod omnes vel major pars perſonarum cujuſlibet partis faciet, ſit firmum & validum; & ſi perſonæ electæ per illos de parte adverſa acceptaverint, ſimpliciter poteſtatem per dominum noſtrum papam eis, ut ſupra continetur, conceſſam, procedant omnes ſimul facta ceſſione dicti domini noſtri, quæ tunc fieri habeat & non ante, quando prædictæ perſonæ omnes erunt

B clauſæ in conclavi ſub ſufficienti cuſtodia, & juraverint & alias ſe obligaverint procedere fideliter cum effectu in negotio, prout fuerit concordatum. Si autem dictæ perſonæ alterius partis acceptaverint poteſtatem pro ſe & in quantum, quod tunc perſonæ iſtius partis proteſtentur publice vel ſecrete, quod in quantum dictæ perſonæ alterius partis innitantur poteſtati catholicæ, in tantum cum ipſis intendunt procedere & ſimul eligere: in quantum autem innituntur poteſtati non veræ, non intendunt cum ipſis eligere, ſed tantum ſuæ veræ poteſtati inniti, & ſecundum

C illam procedere & eligere verum papam.

14. Et ut negotium acceleretur, dominus noſter papa, ſi detur per illos ad quos expectabit modus, quod ſecure poſſint ire, ſtare, & redire, dabit plenam poteſtatem certis perſonis Deum timentibus, quæ accedant ſtatim habitis ſecuritatibus ad dictam congregationem Conſtantiæ, vel ad alium locum, ſi in alio loco fuerint perſonæ habentes poteſtatem a dictis aſſertis cardinalibus, & a dicta congregatione, quod perſonæ per dominum

D noſtrum papam mittendæ vel major pars eorum, poſſint concordare de uno vel duobus locis inferius deſignandis, pro expeditione prædictorum, & de ſecuritatibus & cuſtodia fideli conclavis, de numero perſonarum, quæ eligere habent, & de modo conclavis ac de tempore conventionis & incluſionis, necnon de ſecuritatibus ſufficientibus pro domino noſtro papa & ſuis, ſi perſonaliter vellet in dicto loco eſſe, & ſi nollet aut eſſet infirmitate impeditus, pro ſuo vel ſuis procuratoribus: quæ omnia per dictas perſonas concordata & obligata dominus noſter papa,

E quantum ad eum ſpectabit, adimplebit.

Loca de quibus poterunt concordare ſunt ſequentia: Maſſilia cum monaſterio S. Victoris, Niciacum loco & porta de Villa-franca, locus de Monacho, cum aliquo alio propinquo, Saona, Piſæ cum Liburno, civitas Vitula cum aliquo alio loco propinquo.

Digitized by Google

EPISTOLA RAYMUNDI ABBATIS Cluniacenſis, ad concilium Conſtantienſe.

Excuſat ſuam a concilio abſentiam ob ſenectutem & infirmitatem.

Anno 1416. *Ex Autographo.*

SAcroſanctæ generali Conſtantiæ ſynodo in Spiritu-ſancto congregatæ, devoti oratores RAYMUNDUS eccleſiæ Cluniacenſis humilis miniſter, totuſque conventus ejuſdem loci, reverentiam & obedientiam cum honore.

Perpendimus grande & multiplex bonum, ob deſiderandam cujus aſſecutionem benedicta congregatio veſtra & ſuum canonice ſortita eſt initium, & conſtanter, rite & virtuoſe procedens, Chriſto duce, felicem præſtolatur exitum. Perpendimus ſane & per tenorem priſcæ convocationis apoſtolicæ didicimus glorioſam in unum conveniſſe multitudinem veſtram, ut diutinum peſtiferumque ſchiſma, & quodvis perverſum dogma, ſeu pullulantem hæreſim in agro Dominico funditus exſtirparet, utque pene confuſum, proh dolor! myſticum corpus eccleſiæ ad debitum ſuæ integritatis atque reformationis ordinem in capite & membris ipſius revocaret. Hæc opera eſt felixque ſollicitudo veſtri ſacratiſſimi cœtus. Et vere felix cuicumque Deus tam laudabili ſalubrique negotio coaſſiſtere & cooperari præſtiterit. Has ob res, ego Cluniacenſis eccleſiæ miniſter prædictus ſategeram dudum, & arrepta via conatus fui apud veſtrum ſanctæ conventionis conſortium me transferre, veſtri quidem ſancti operis & curæ participio me feliciſſimum exiſtimaturus, ſi quo tendebam tunc adveniſſe potuiſſem. At grandis ſenectæ obfuit illico expertius comprobata debilitas, quam cœpti itineris fatigatio, indeque proveniens gravis ægritudo ſimul oppreſſit. At vero non diminutam conſtat, quin potius in corporis & propriæ debilitatis augmentum proceſſiſſe, mei amplius quam ſeptuagenarii ſenectutem. Supereſt incommoditas temporum, ſterilitas agrorum, dolendi & lacrymabiles tumultus impacifici finium iſtorum, guerrarum impetus, currentis nunc temporis frequentiores ſtrepitus armatorum, & quorumdam prorſus impudentium, nedum agris depopulatis inops vulgus exheredando ad nihilum funditus redigere, quin etiam adverſus caſtrorum & fortalitiorum cacumina violentius inſurgere, atque radicitus evertere ſingula, niſi jugis ac indefeſſa cuſtodia ſedulius obſiſtat. Cujus rei inſolentiam nuper in grave iſtius monaſterii diſpendium pertulimus. Cum igitur quædam generalis exhortatio, requiſitio, monitio, ac in virtute obedientiæ præceptio mandatumque abſentium ab eadem ſancta ſynodo prælatorum, ut in eodem concilio conveniant, per quaſdam litteras ſub plumbo & bulla quidem ſacræ ſynodi dudum emanaſſe contigerit, prout fertur: idcirco eamdem ſanctam ſynodum, veſtræque ſanctæ multitudinis benedictum cœtum ſupplices & humiles depoſcimus, quatenus prædicta ſterilitatis, guerrarum & diſturbiorum incommoda cum fragili ſenio ad mei miniſtri ſupradicti Cluniacenſis eccleſiæ abſentiam legitime excuſandam ſuſcipere dignemini, attendentes, quod etiam ab ipſius ſanctæ ſynodi exordio, pro me & meo monaſterio ac Cluniacenſi ordine in eodem ſancto conſortio veſtro atque generali concilio affuerunt jugiter viri quidam juris utriuſque divini & humani doctores, quorum aſſiſtentiam in eodem concilio vicariatumque & procurationem pro me ac prædictis monaſterio & ordine uſque in finem ejuſdem concilii continuandam eſſe decrevimus & decernimus per præſentes: eiſdem & cuilibet eorum in ſolidum, videlicet domnis Roberto *de Eſchaudeſoles* decretorum doctori priorique Celſiniarum, Johanni de Vinzellis magiſtro in theologia de Ymnimonte, Lamberto de Stipite de Bertreriis, Petro de Corrozello B. Mariæ Deauratæ de Tholoſa, & Petro Alboti de Tarnayo ordinis noſtri Cluniacenſis prioribus, doctoribuſque decretorum: dantes & concedentes poteſtatem vice & nomine noſtro atque pro nobis in eodem generali concilio comparendi, & ibidem ad opus ſanctæ unionis ac reformationis eccleſiæ incedendi, jura, libertates & privilegia univerſalis eccleſiæ, noſtrorumque monaſterii & ordinis prædictorum tuendi & defendendi: vices quoque noſtras in his & aliis quibuſcumque, prout moris eſt & pertinet ad generalia concilia plene abſentiam prædictam excuſando, penitus exercendi. Quæ quidem omnia vice & nomine noſtro agenda, ut præmittitur, per noſtros hujuſmodi procuratores & nuncios ſpeciales, atque gerenda in eodem concilio ex nunc promittimus rata & grata habere, nec quomodolibet a ſalubribus diſcrepare ſtatutis aut ſtatuendis in eodem generali concilio: quin immo ea tenere & cuſtodire, ac in dictis noſtris monaſterio & ordine facere toto niſu inviolabiliter obſervari. Datum in noſtro monaſterio Cluniacenſi prædicto, ſub ſigillis noſtris, anno Domini MCCCCXVI. die decima menſis Auguſti. R. Clun. J. *Ginavet.*

EPISTOLA PRIORIS MAJORIS & conventus Cluniacenſis, ad clerum Gallicanum in concilio Conſtantienſi exiſtentem.

Significant novi abbatis electionem, quam petunt a concilio confirmari.

Anno 1416. *Ex Autographo.*

REverendiſſimi patres & domini metuendiſſimi humillima recommendatione

præmiſſa. Cum, volente & permittente Deo, reverendus in Chriſto pater dominus RAYMUNDUS dudum abbas & paſtor noſter ac hujus noſtri Cluniacenſis monaſterii, ex præſenti ſæculo ad Dominum migraverit : unde nos & id ipſum monaſterium totuſque Cluniacenſis ordo vehementer & non immerito condolemus tanto viduati paſtore, qui tamquam forma religionis & ſpeculum devotionis per vitæ ſuæ curſum extitit. Nos inde proceſſimus ad novi abbatis & paſtoris electionem, venerabilemque patrem dominum ROBERTUM priorem Celſiniarum, decretorum doctorem, tamquam idoneum elegimus in abbatem noſtrum & hujus Cluniacenſis monaſterii, cujus perſonam exiſtentem apud vos & præclariſſima merita ſufficienter agnoviſtis. Supplicamus igitur, quatenus nunc, vacante ſede apoſtolica, a qua locus ipſe Cluniacenſis immediate dependet, vices gratiæ & favoris veſtri impendere dignemini, ut idem dominus noſter poſſit & valeat, ut nobis opus eſt, celerius confirmari. Alioquin gravis jactura incommoditaſque periculoſa multiplicis diſpendii inſtanter imminet noſtræ ſatis numeroſæ fratrum congregationi, & huic Cluniacenſi cœnobio, quod Romani pontifices & ſedes apoſtolica quaſi cameram ſuam & proprium thalami locum ſoluerunt jugiter operoſius confovere : quod & nunc in parte iſta etiam dignentur reverendæ paternitates veſtræ favore proſequi gratioſo : quas Altiſſimus conſervare dignetur. Scriptum Cluniaci die xv. Septembris.

Humiles veſtri oratores
Prior major & conventus monaſterii Cluniacenſis.

Superſcriptio.

Reverendiſſimis reverendiſque ac venerabilibus in Chriſto patribus patriarchis, archiepiſcopis, epiſcopis, abbatibus, ceteriſque venerabilibus circumſpectiſque viris nationis Gallicanæ in generali Conſtantienſi ſynodo conſtitutis dominis noſtris honorandiſſimis.

ADDENDA ET EMENDANDA

In ſubſcriptionibus, quæ in concilii Conſtantienſis ſeſſione vigeſima leguntur. Tom. 12. conc. pag. 183.

POſt Nicolaum archiepiſcopum Gneſnenſem, legitur in mſ. regiæ bibliothecæ, *Petrus epiſcopus Ripenſis pro rege Daciæ, Sueciæ, & Norvegiæ.* Cujus loco in editis habetur *Petrus archiepiſcopus Rigenſis*, &c.

Robertus epiſcopus Sariſberienſis, &c. Mendoſe in editis dicitur archiepiſcopus.

Johannes epiſcopus Siletícenſis, &c. In mſ. dicitur *Slericenſis.*

Poſt Jacobum Adrienſem in mſ. collocatur *Johannes epiſcopus Ravetenſis.*

A *Johannes epiſcopus Vaurenſis pro provincia Toloſana, & aliorum procurator*; quæ poſtrema verba deſunt in editis.

Georgius epiſcopus Tridentinus. In mſ. dicitur *Georius.*

Nicolaus epiſcopus Aſſiſinarum pro ſe & dominis Bertholdo epiſcopo Meſſanenſi, & Andrea Nucerino. In editis deeſt *epiſcopus* & *epiſcopo.*

Poſt Blaſium epiſcopum Cluſinum in mſ. legitur *Johannes epiſcopus Silvanectenſis & ambaſſiatores univerſitatis Pariſienſis.*

Andreas electus Poznanienſis, &c. In editis B deſideratur *electus.*

Aſtorgius electus Milicenſis, procurator domini archiepiſcopi Syndrantinenſis & ſuorum ſuffraganeorum, pro quo in editis, *Aſtrogius Militenſis, procurator dominorum archiepiſcopi Sympratinenſis & ſuorum ſuffraganeorum.*

Matthæus abbas Clarevallis, ambaſſiator eccleſiæ Gallicanæ, &c. In mſ. deſideratur *ambaſſiator eccleſiæ Gallicanæ.*

Guillelmus abbas ſancti Pauli de Cormeriaco, Turonenſis diœceſis, magiſter in theologia. In C editis corrupte legitur *de Cornuto*, & omittitur *magiſter in theologia.*

Johannes abbas Urſicampi, Noviomenſis diœceſis, magiſter in theologia: quæ poſtrema verba fruſtra quæres in editis.

Guillelmus abbas S. Salvatoris de Aniana, &c. Mendoſe in editis *de Mane.*

Johannes abbas de Precibus ordinis Ciſtercienſis, Venetenſis diœceſis, magiſter in theologia. In editis nuncupatur *Guillelmus*, nec dicitur *magiſter in theologia.*

Nicolaus abbas S. Mariæ de Columba ordinis Ciſtercienſis, Placentinæ diœceſis. In editis male D collocatur a linea *Placentinenſis diœceſis*, &c. forte quia extat in Gallia abbatia ſanctæ Mariæ de Columba in diœceſi Lemovicenſi. Sed extat etiam ejuſdem nominis & ordinis abbatia in diœceſi Placentina.

Guillelmus abbas de monaſterio de Cellis, &c. Corrupte in editis *de Tellis.*

Dominus Stephanus de Galliaco decretorum doctor, canonicus & archidiaconus Leſatenſis, in eccleſia Toloſana procurator capituli. In editis omittitur *decretorum doctor*, & corrupte legitur *Loſatenſis.*

Magiſter Jordanus Morini, magiſter Guillelmus Pulcrinepotis, ambaſſiatores regis Franciæ. E In editis legitur *Pulcenepot.*

Petrus Cauchon ambaſſiator domini ducis Burgundiæ. In editis pro *Cauchon* legitur *Canthon.*

Leo de Noſereto licentiatus in legibus, &c. In editis dicitur *de Naſteco.*

Johannes Ponceti licentiatus in decretis & baccalarius in legibus, procurator epiſcopi Lembenenſis (forte *Gebennenſis*) *& abbatis S. Pauli Biſuntini.* In editis omnino corrupte legitur hæc ſubſcriptio hoc modo: *Johannes Ponceti licentiatus in decretis, & Bartholomeus in legibus, procuratores epiſcopi Lamberienſis.* Deinde

Digitized by Google

a linea *abbas S. Pauli Biſuntinenſis.*

Antonius Nicoſt pro epiſcopo Gratianopolitano, &c. In editis pro *Nicoſt* legitur *Moeſſi.*

Abbas Steyn pro rege Norvegiæ, &c. In editis *abbas Stoxii*, &c.

Frater Angelus abbas monaſterii de Runa, &c. In editis *de Buna.*

Paulus Ladannea pro univerſitate Cracovienſi. In editis *Paulus Ladaura.*

Michael Boloſonis pro capitulis Viennenſi, Narbonenſi, Vivarienſi, & Eduenſi. In editis pro *Eduenſi* habetur *Ebredunenſi.*

Willelmus Portel pro epiſcopo Ruſſenſi, Armicanenſi, & Affranenſi. In editis *Guillelmus Prothos pro epiſcopo Ruſenſi, Aricanenſi & Africanenſi.*

Johannes Grece Regina pro abbate in Oberdens, Pragenſis diœceſis, ordinis S. Benedicti. Editi, *Johannes Gretz Regina pro abbate Mobedeus, Pragenſis*, &c.

Frater Antonius de Peretto generalis ordinis Minorum pro toto ordine. In editis legitur *de Pecorto.*

Jacobus Conradini pro epiſcopis Cremonenſi. In editis *Gremenſi*, &c.

Johannes Femoſinus pro præpoſito Choriſolerenſi Ro. Pragenſis diœceſis, ordinis Præmonſtratenſis. In editis *pro præpoſito Thoalorenſi*, &c.

Egidius Petri canonicus Colimbrienſis & Viſenſis. In editis, *canonicus Columbricenſis pro epiſcopo Columbricenſi, Colimbrienſi & epiſcopo Viſenſi.*

Elzigus archidiaconus Scharenſis pro epiſcopo Scharenſi. In editis *Elzinus archidiaconus Starenſis pro epiſcopo Starenſi.*

Laurentius Gewda. In editis *Gnoda*, &c.

Theodericus Cruceberg. In editis *Theodericus Cintemberg*, &c.

Siffridus abbas in Evvaugen ordinis Sancti Benedicti, Auguſtenſis diœceſis. In edit. *Siffridus de Evagen ordinis S. Benedicti, Auguſtenſis diœceſis, abbas S. Petri Cabilonenſis.*

Johannes de Perona canonicus & procurator capituli eccleſiæ metropolitanæ Turonenſis. In editis deeſt *metropolitanæ.*

Galterius Gaſſel decretorum doctor, procurator magiſtri & totius ordinis ſancti Johannis Jeroſolymitani. Editi, *Galterus Graſſe procurator & magiſter totius ordinis S. Johannis Hieroſolymitani, utriuſque juris doctor.*

Petrus de Holzbaren. In editis *Petrus Holtzkyrchen*, &c.

Petrus Techingher pro ſe & abbate Fuldenſi, ordinis S. Benedicti, Herbipolenſis diœceſis.

Petrus Cethimhier pro ſe & abbate Fuldenſi, ordinis ſancti Benedicti, & præpoſito Nurembergenſi, Patavienſis diœceſis. pro quibus in editis legitur *Petrus Tetinger pro ſe & abbate Fuldenſio, & præpoſito Nurembergenſi, Patavienſis diœceſis.*

Eberardus abbas de Lenitz. In editis *in Lenienz*, & *in Lantz*: nam bis repetitur.

A

Aimericus de Arciis, in edit. *de Atriis, procurator præpoſiti Montis-Jovis, & ordinis & abbatis Savigniaci*, in edit. corrupte *& ſupra ordinis & abbatis Sanginaci.*

Jacobus Craſſeti corrupte dicitur procurator capituli *Munatenſis* pro *Mimatenſis.*

Berengarius Maſerandi, in editis *Miſerondi.*

Simon Bechute procurator epiſcopi Vaſionenſis & abbatis S. Eugendi Jurenſis, corrupte in editis *S. Engeri Turenſis*, ubi etiam dicitur *Simon Belute.*

Johannes de Vincellis procurator, &c. *& abbatis S. Rigaudi* corrupte in editis *S. Regnandi.*

B

Stephanus epiſcopus Dolenſis, procurator ducis Britanniæ. In editis deeſt *procurator ducis Britanniæ.*

Johannes de Pontleyo, in editis *de Ponlexo*, &c. *& procurator Remen.* in editis *præceptor de Reverſo.*

Frater Antonius de Peiero generalis ordinis Minorum, in editis *Ant. de Pecotto.*

Paſquerius, &c. *S. Ricarii in Pontivo*, &c. corrupte in editis *in Pontio.*

Johannes Hugonneti licentiatus in decretis, ambaſſiator univerſitatis Avinionenſis, & pro certis abbatibus. In editis dicitur *Johannes Ugoenti.*

C

Johannes de Trembleio decretorum doctor, apoſtolicæ ſedis prothonotarius, procurator capituli Ebredunenſis. In edit. deeſt *decretorum doctor.*

Petrus Gaietani, &c. in editis *Petrus Ginecovi.*

Jacobus de Graminariis de Paduâ, &c. In editis *Jacobus de Gramineis, de Graumicis.*

Oliverius Le Guenec, in editis *Longuenet*, &c. *& abbatum de Buſayo de Motareio*, in editis *de Malareyo : de Begar, & Remen. S. Benedicti, & ordinis Ciſterciẽſis, Venetenſis, Nannetenſis*, corrupte in editis *Ravennatenſis, & Trecorenſis diœceſ.*

D

Tierricus de S. Deodato, &c. *Xantonenſis*, in edit. *Xanctenſis.*

Werneius Militis decanus eccleſiæ Hambergenſis, editi *Bambergenſis, Bremenſis diœceſis.*

Willelmus Votis in utroque jure baccalaureus, canonicus eccleſiæ Gratianopolitanæ, procurator epiſcopi Petragoricenſis & capituli eccleſiæ Gratianopolitanæ. Quæ poſtrema incipiendo a *procurator* deſunt in editis.

E

Cedulæ ſuper approbatione capitulorum per diverſos datæ.

Ego Willelmus Purcellis reverendiſſimi patris domini MICHAELIS *archiepiſcopi Armachani, primatis Hiberniæ, ac reverendi patris* THOMÆ *epiſcopi Oſſorienſis procurator, nomine dominorum meorum prædictorum procuratorio ratifico, approbo, & juro ut in forma.* In editis extat, ſed valde corrupte.

Guillelmus de Spelunca canonicus Vallenſis, in editis *Nolenſis, miſſus nomine illuſtriſſimæ*

dominæ, dominæ JOHANNÆ *Navarræ, Angliæ* A *reginæ, & nomine ſuo proprio.*

Blaſius epiſcopus Cluſinus & procurator infraſcriptorum dominorum epiſcoporum, videlicet Peruſini, Corthonienſis, Vigilliarum, Maſſinæ, Caſertanenſis. In editis deeſt *Vigilliarum, Maſſinæ, & Caſertanenſis.*

Robertus prior Celſiniarum, in editis *Celſinorum.*

Ego Simon Quatadrion, edit. *Quadriorum,* &c.

Thomas Bonocaux, in editis *Bonorant,* &c. *approbat,* &c. *ut in forma.*

B *Marinus epiſcopus Aprutinus, & procurator pro reverendiſſimo in Chriſto patre domino Johanne* (in editis *Petro*) *S. Mariæ in Coſmedim diacono cardinali de Venetiis.*

Item, pro domino archiepiſcopo Brundiſino, Johanne epiſcopo Firmanenſi.

Item, pro domino B. epiſcopo Walvenſi, & pro domino Nicolao abbate S. Nicolai de Auſimo.

Ego Ermegaudus de Caſeriis licentiatus in legibus, archipresbyter Narbonenſis, & prior de Capiteſtagno Narbonenſis diœceſis, procurator & nomine procuratorio univerſitatis ſtudienſis utriuſque juris ſtudii Montis-peſſulani Magalonenſis diœceſis, & ambaſſiator ejuſdem, & C *nomine meo proprio, juro tenere & ſervare articulos, pacta, & conventiones factos, factas & facta per ſereniſſimum regem Romanorum & ambaſſiatores hujus ſacri concilii Conſtantienſis cum domino rege Aragonum & aliis,* &c.

Antonius de Zvvavenarde clericus procurator præpoſiti, decani, & capituli eccleſiæ ſancti Salvatoris Habebacenſis, decani & capituli B. Mariæ Curtracenſis, Tornacenſis diœceſis.

Die Mercurii quinta menſis Februarii, &c. ut tom. 12. concil. pag. 1539. uſque ad hæc verba, *Elſius ſæcularis,* pag. 1540. D. deinde D in mſ. ſequitur.

Abbas Ottoburenſis S. Benedicti ordinis.

Abbas Ritmenſis. Johannes abbas monaſterii de Boſcodono Ebredunenſis diœceſis.

Epiſcopus Aſſis pro ſe & tribus epiſcopis & uno abbate.

Johannes abbas de Fontibus pro provincia Eboracenſi de Anglia.

Epiſcopus Emonenſis pro abbate S. Georgii de Venetiis.

Abbas S. Maxentii Pictavenſis pro eccleſia regni Franciæ & Delphinatus.

E *Abbas Clarevallis Lingonenſis diœceſis pro ſe & ut ambaſſiator eccleſiæ Gallicanæ.*

Abbas S. Salvatoris Anianenſis pro ſe & provincia Narbonenſi.

Abbas de Columba pro ſe & abbatibus de Strata, de Brundulo, de S. Thoma, SS. Nazarii & Celſi Veron.

Abbas de Bello in Anglia.

Epiſcopus Tudertinus pro ſe & abbate de Marſiano & abbate S. Benedicti de Ergabo.

Abbas S. Johannis de Parma pro ſe & abbate S. Mariæ de Organis.

Abbas S. Gildaſii de Nemore.

Dominus Otto de Militibus præpoſitus eccleſiæ Herbipolenſis, pro ſe & epiſcopo Herbipolenſi.

Johannes Abbundi pro ſe & epiſcopo Aſtenſi & duce Franconiæ.

Lambertus de Gelria pro ſe & regno Ungariæ.

Bertholdus Rucke præpoſitus Lubicenſis pro ſe & epiſcopis Tarbacenſi, Oſibienſi & Turon.

Petrus Storg in theologia doctor pro univerſitate ſtudii Lubicenſis.

Johannes epiſcopus Warmienſis procurator Pomezamienſis, Culmenſis & Sumbrenſis epiſcoporum.

Georgius Praſperger pro epiſcopo Ratiſponenſi.

Jo. Creſte licentiatus in utroque pro duce Guillelmo Bavariæ, comite Hollandiæ, Hannoniæ & Zelandiæ.

Magiſter Albertus de Nuremberga, pro ſe & epiſcopo Bambergenſi.

Philippus de Lompreſſa litterarum apoſtolicarum ſcriptor, pro ſe & Bartholomæo abbate monaſterii ſancti Laurentii extra muros Tridentin.

Cutzo de Svvola, auditor ſacri palatii cauſarum apoſtolici, & Albertus Farentrarum, pro ſe & archiepiſcopo Pragenſi.

Johannes & Arnoldus Foricheim litterarum apoſtolicarum ſcriptores, pro ſe & electo Getenſi.

Michaël Gedal rector parrochialis eccleſiæ in Loſen-Wrat diœceſis pro præpoſito Morthcalenſi ordinis Præmonſtratenſis, Conſtantienſis diœceſis.

Nicolaus de Prato, pro ſe & epiſcopo Ultranenſi.

Nicolaus de Ballionibus prior generalis ordinis ſancti Sepulcri Dominici.

Geminianus de Prato auditor pro ſe.

Pandulfus de Almanno, pro ſe & abbate S. Trinitatis Veronenſis, ordinis Vallis-Umbroſæ.

Abbas Lancherin.

Baſilius de Cruſis procurator domini epiſcopi Vitani.

Fridericus epiſcopus Fulginas pro domino Petro abbate Montis-Caſinenſis, & domino Jacobo epiſcopo Spoletano, epiſcopo Nucerino, & pro domino Nicolao de Trincis de Fulginio.

STATUTA

Digitized by Google

STATUTA SYNODALIA eccleſiæ Ambianenſis.

EDITA A JOHANNE AVANTAGE epiſcopo Ambianenſi.

Ex ſchedis Mabillonii.

CUm ſolum illud bene actum cenſeatur, quo vita hominum corrigitur, nullique dubium exiſtat quin ex decretis & legibus, ſtatutis & conſtitutionibus, humana coërceatur audacia, & appetitus noxius ad juris tramitem reducatur. Ideo nos ſubditorum noſtrorum mores in melius reformare cupientes, nonnulla ſtatuta decrevimus promulganda, quæ quidem ſub ſeptem titulis debite ſtatuta volumus, & ſtatuimus ab omnibus ſubditis noſtris irrefragabiliter obſervari.

Primo igitur tractabitur de ſtatu, vita & converſatione perſonarum eccleſiaſticarum, rebus & privilegiis earum.

Secundo de eccleſiis & earum privilegiis, rebus, & ornamentis.

Tertio de officio & poteſtate rectorum & capellanorum, & de regimine eccleſiarum & animarum.

Quarto de divinis officiis, & aliis ad ea pertinentibus.

Quinto de pœnitentia, matrimonio, ordine, chriſmate & aliis rebus ſacris.

Sexto de excommunicatione & interdicto.

Septimo denique de diverſis conſtitutionibus agetur.

1 Statuimus & ordinamus quod prælati & aliæ quæcumque perſonæ eccleſiaſticæ tam ſæculares quam religioſæ, quæ de jure vel conſuetudine ad noſtram ſanctam ſynodum venire ſunt aſtrictæ, ad eamdem ſingulis annis veniant, ceſſantibus impedimentis, & legitimis excuſationibus nonobſtantibus quibuſcumque: venire vero contumaciter negligentes excommunicationis ſententiam incurrere volumus, ipſo facto. Ceterum cum non ſit dubium ad nos & ſucceſſores noſtros ſynodi noſtræ diſpoſitionem plenariam pertinere, prælatos & alias perſonas eccleſiaſticas quaſcumque ſuper diſpoſitione ſynodi tam ſuper ſedibus & habitibus portandis, quam aliis eamdem ſynodum concernentibus, recuſantes noſtris juſtis & rationabilibus obtemperare præceptis, ſeu occaſione præmiſſarum brigas, vel diſſentiones moventes, excommunicationis ſententia innodamus, abſolutione ſententiarum ejuſmodi nobis & ſucceſſoribus noſtris ſpecialiter reſervata.

2 Ne autem unde virtus ſive boni exemplum ſuboriri deberet, pernicies vel ſcandalum ſubſequatur, tam in via quam in civitate Ambianenſi, in progreſſu, congreſſu & regreſſu, modeſte, ſobrie, honeſte ac

A temperate ſe gerant, in honeſtis hoſpitiis ſeu domibus hopitando, jejunio ſtomacho dictam ſynodum intrent, ſuperpelliceo, & almuciis, ſive capucio cum ſtola in collo, vel cappa nigra honeſta & rotunda induti, alioquin reputentur in eadem ſynodo nequaquam comparuiſſe.

3 Impediti quoque legitimas excuſationes ſuas mittant per procuratorem, habentem mandatum ſufficiens, tam ad ipſas proponendas & jurandas, quam ad omnia facienda, quæ ipſi (ſi intereſſent) facere tenerentur. Et ne aliqui ſua contumacia, ſeu verius malitia glorientur, diſtricte præcipimus & B mandamus, quatenus decani omnia nomina abſentium ſuorum decanatuum ante receſſum ſuum tradant officiali in ſcriptis, & ſtatuta definita & præcepta in eadem ſynodo ſub ſigillo curiæ noſtræ recipiant, ac in ſingulis capitulis decanatuum ſuorum uſque ad ſynodum ſequentem ſic ſolemniter publicent, quod a quocumque ſuper hoc non poſſit ignorantia allegari. Si vero præmiſſa & ipſorum quælibet non duxerint adimplenda, pœnam decem ſolidorum incurrant, noſtræ eleemoſynæ applicandam: ſed ſi (quod abſit) dicta ſynodo durante in civitate noſtra C Ambianenſi aliquis ſubditus noſter, qui ad eamdem ſynodum venerit, crimen vel aliquod maleficium duxerit perpetrandum, tanto exinde gravius puniatur, quanto major exſtiterit temeritas, præſumptio, vel offenſa, cum aliis temporibus parum religioſus credatur, qui iſto ſacro tempore divinam animo irreverente offendendo majeſtatem ſic ſe patenter voluit oſtendere criminoſum.

De ſtatu, vita & converſatione perſonarum eccleſiaſticarum; rebus, & privilegiis earumdem.

CAPUT PRIMUM.

D 1 Cum ſingulæ perſonæ habitus gerere debeant ſuo ſtatui condecentes, & clericos, ſi ſe veſtibus illicitis ornent, emendari oportet, & non emendati ſuper hoc ſint carceri mancipandi; ſtatuimus & ordinamus quod curati, preſbyteri, & aliæ eccleſiaſticæ perſonæ veſtibus longis & latis, caputiis honeſtis, ſimpliciſque coloris utantur. Juppones (a) quoque, houppelandas, (b) vilanos, (c) & alia veſtimentorum diverſorum genera præter tunicam, ſupertunicale, mantellum, houciam, vel epitogium (d) non portent, ſeu E veſtimenta quæcumque virgata, partita vel diſciſſa aut ſuperiorata de fuſtana, panniſque ſericis vel aureis, ſeu aliis quibuſcumque, ſed lanificio dumtaxat. Contrarium facientes ipſa veſtimenta perdant, per manum decanorum ſuorum pauperibus eroganda. Et

[a] Juppo eſt ſagum militare.
[b] Pallii ſeu tunicæ ſpecies Picardis *Hoppelande.*
(c) F. veſtis ruſtica.
[d] Pallium quod ſuper togam olim ferebant.

Digitized by Google

ſi in hoc decani deliquerint, per manum decani vicinioris eorumdem emendetur, & pauperibus erogetur. Clerici vero conjugati cum pœnam non deferentis habitum & tonſuram & pericula non ignorent, continue veſtes & tonſuram deferant clericalem, ne culpa vel negligentia eorumdem in noſtrum & eccleſiæ noſtræ vituperium, ſuorum vero corporum & animarum promtum cedere periculum dignoſcantur; nec mirentur ex quo ſuper hoc ad honorem ipſorum & commodum fuerint adeo ſolemniter & ſalubriter præmoniti; & ſi ipſius extiterint contemtores, in voluntariis caſibus non ſic promte ſubveniatur eiſdem, quantum eſſet in neceſſariis faciendum.

2 Abbates vero & religioſi quicumque veſtes & habitus deferentes inhoneſtos contra ſuorum monaſteriorum inſtituta, ipſos perdant etiam, ipſo facto, erogandos pauperibus, ut eſt dictum: quos ſi damnabiliter retinere præſumſerint, nobis & ſucceſſoribus noſtris tranſgreſſionis hujus abſolutio reſervetur.

3 Quia commercia & negotia ſæcularia ſunt perſonis eccleſiaſticis interdicta, ſtatuimus & ordinamus, ne in ſacris promoti, vel beneficia eccleſiaſtica obtinentes, mercaturas ſeu mercimonia quæque exerceant cauſa lucri. Tabernas ne teneant vel faciant ſuo nomine teneri. Procuratores, baillivi, ſeneſchalli, vel receptores quorumcumque principum vel dominorum ſæcularium non exiſtant. In curiis ſæcularibus non ſint notarii, procuratores vel advocati, præterquam in cauſis propriis eccleſiaſticis conjunctarum vel miſerabilium perſonarum, quæ commode advocatos habere non poſſent. Contrarium vero facientes data, conceſſa, vel acquiſita occaſione præmiſſorum ſua non faciant, nec in ipſis jus aliquod vel dominium acquirant, ſed eadem infra menſem decanis reſtituere teneantur, per ipſos in eleemoſynam convertenda, & nihilominus ſuper hoc canonice punientur.

4 A crapula & ebrietate debent viri eccleſiaſtici ſpecialiter continere; & quia præmiſſa communius in tabernis quam alibi exercentur, firmiter inhibemus ne prælati, curati, ſeu beneficiati quicumque, vel in ſacris conſtituti, in tabernis bibant vel comedant, ſeu convivantes in ipſis aſſociare præſumant, niſi itinerando, & cauſa neceſſitatis. Quod ſi contrarium fecerint pro qualibet vice pœnam quinque ſolidorum incurrant, per eleemoſynarium noſtrum pauperibus erogandorum. In bibendo vero & comedendo ſint ſobrii & temperati; in prandio & in cœna menſam ſuam benedicant cum verſiculis. *Oculi omnium in te ſperant*, vel *Edent pauperes*, gratias reddant Altiſſimo cum verſu, *Confiteantur omnia opera*, & *Miſerere mei Deus*, vel *Laudate Dominum omnes gentes*; & quia animæ defunctorum, quorum beneficiis & eleemoſynis vivimus, orationibus & aliis ſuffragiis a pœnis purgatorii liberantur (quibus in hoc ſæculo nullæ pares) ſtatuimus & ordinamus, ut viri eccleſiaſtici, religioſi, & ſæculares una cum pſalmis prædictis poſt gratias tam in prandio quam in cœna cum devotione dicant pſalmum illum *De profundis*, cum oratione *Fidelium*, & verſu *Requieſcant in pace*, cum & ipſum pſalmum dicere vel facere dici non conſueverint ſæculares. Ceterum cum ebrietas hominem quaſi beſtialem efficiat, ipſumque penitus carentem exercitio judicii rationis reddat, nedum promtum ad crimina, ſed quaſi inſenſatum, fatuum, & furioſum, quantum poſſumus diſtrictius præcipimus & inhibemus, ſub pœna ſuſpenſionis ab officio & beneficio, ut viri eccleſiaſtici prædicti ab ebrietate tamquam a veneno peſtifero cum omni modeſtia ſtudeant abſtinere, & ne ſtatum noſtrum ludibrio fieri contingat, ebrietaſque cum ſit quaſi malorum omnium incentiuum, decanis noſtris præſentibus & futuris diſtricte præcipimus & mandamus, ut viros eccleſiaſticos in ſuis decanatibus conſtitutos, qui poſt publicationem præſentis ſtatuti noſtri ebrii publice fuerint adinventi, officiali noſtro denuntient: quos convictos vel confeſſos volumus & ſtatuimus pro qualibet vice in carceribus noſtræ curiæ in pane & aqua per octo dies teneri, & interim manere ab officiis ſuſpenſos & beneficiis, ut a facinore tam damnato animam, corpus, & bona miſerabiliter depravante, culpabiles emendentur, coerceantur, & abſtineant ceteri metu pœnæ.

5 Inter cetera curis continuis & ſolitis meditationibus tempus attendendum mortis fidelis cujuſlibet Chriſtiani, cum in ſtatu in quo tunc extiterit, infallibiliter judicetur in eccleſia triumphante per juſtum judicem, qui non fallitur, neque fallit, *cujus actio noſtra eſt inſtructio*: ac ipſius quantum poſſumus debemus judicia imitari. Qua propter cum de ſalute decedentis in peccato mortali non ſit aliquatenus ſperandum, nec orandum pro damnatis, nam virtus hujuſmodi Dei juſtitiæ repugnaret: ſtatuimus & ordinamus quod ſi quævis perſona eccleſiaſtica vel ſæcularis cujuſcumque ſtatus vel conditionis exiſtat; non receptis in ægritudine eccleſiaſticis vel ſaltem confeſſionis & pœnitentiæ ſacramentis, ab hac luce migraverit, prece, pretio, vel favore, ſive quibuſvis aliis mediis, occaſionibus, ſive cauſis, corpus ipſius ſive cadaver ſeu funus non tradatur eccleſiaſticæ ſepulturæ, niſi prius per informationem legitimam per decanum loci factam officiali noſtro legitime conſtiterit, ſigna pœnitentiæ evidentia in morte apparuiſſe in eo, & talia quod per ipſa contritio cenſeatur non immerito conſtare, curatuſque parochialis vel vicarius ſuus a prædicto officiali mandatum litteratorie receperit ſuper iſto.

Digitized by Google

6 Decedentes vero in conflictibus voluntariis, ex propoſito & deliberate factis, ſi de parte extiterint invaſorum, cum conflictus ejuſmodi deteſtentur jura tam divina quam humana, carere decernimus eccleſiaſtica ſepultura, niſi per nos vel ſucceſſores noſtros ſuper hoc extiterit diſpenſatum.

Perſonas vero eccleſiaſticas, quarum exceſſum in hoc caſu ſtatus ſui comparatio deteſtabiliorem & abominabiliorem reddit, voluntarie damnate confligentes contra canonicas ſanctiones, ac in eiſdem conflictibus decedentes, (ut eſt dictum) eccleſiaſtica ſepultura privamus, & nedum locis profanis, ſed in fimis, ſterquiliniis, & locis aliis vilibus volumus & ſtatuimus ſepeliri. Præfatos quoque tradentes eccleſiaſticæ ſepulturæ contra noſtram conſtitutionem præſentem, ab officio & beneficio eo ipſo volumus eſſe ſuſpenſos, ſpemque de abſolutione non habere, nec eamdem ſibi concedi quouſque cadavera ſic contra noſtram prohibitionem ſepulta, a dictis cœmeteriis fecerint exhumari.

7 Laicos vero de facto corpora prædictorum ſepelientes in eccleſiis vel cœmeteriis, vel facientes ſepeliri, excommunicationis ſententiæ decernimus ſubjacere; a qua non poſſint abſolvi, niſi per nos vel ſucceſſores noſtros, & de antea cadaveribus (ut dictum eſt) realiter exhumatis, ac de injuria & contemptu ſatisfactione præmiſſa conſtiterit.

Præterea nullus ſacerdos locagium recipiat, vel pacta de mercede habenda, pro aliquibus prophanis ſive ſæcularibus operibus exercendis; ſed nec aliqua opera inhoneſta exerceat, ſeu quibuſlibet aliis ſe immiſceat contra ſacerdotalem honeſtatem.

Sane in locis in quibus poſt ſonitum campanæ vel buccinæ de nocte laicis ſine lumine ire prohibetur, clericos hujus conſtitutionis auctoritate eamdem prohibitionem volumus obſervare, alioquin pœnæ propter hoc laicis impoſitæ eos decernimus ſubjacere, quam per archipreſbyteros, vel preſbyteros capellanos locorum illorum noſtro nomine ab ipſis clericis exigi & levari volumus ac mandamus: quam ſi rite & legitime requiſiti ſolvere renuerint, eamdem pœnam dupliciter per eos ſolvere per cenſuram eccleſiaſticam compellantur; idemque de banno fructuum præcipimus obſervari, ut per hoc laicorum vitetur ſcandalum & clerici ab illicitis arceantur.

8 Nullus in ſacris promotus vel beneficiatus, magnum cultellum, vel arma invaſoria in noſtra civitate & diœceſi audeat deferre, niſi cauſa juſti timoris, vel propter corporis proprii tuitionem; quod ſi fecerint aliqui, ſubjaceant ultioni.

9 Diſtricte præcipimus ut nullus ſacerdos vel clericus, curatus vel non curatus, anniverſariis quæ pro mortuis celebrantur ſe immiſ- A cere præſumat, niſi ad hoc fuerit ſimiliter requiſitus, quodque aliquis parochus ſacerdos vel etiam alius non curatus ſuper hoc faciendo requiſitus, plures non advocet capellanos, quam rogatus fuerit ab eo qui anniverſarium fieri poſtulabit. Sacerdos autem vel clericus qui ſe anniverſariis immiſcuerit non vocatus, ipſo facto, ſe noverit ab officio ſuo ſuſpenſum, & idem dicimus de ſacerdote parochiali qui plures vocabit quam fuerit requiſitus. Ad hæc ſacerdos vocatus ad anniverſarium aliunde veniens vel etiam capellanus curatus illius parochiæ in qua anniverſarium fieret, vel rector, nonniſi unum ſo- B lum clericum pro ſua ſocietate ſecum ducat; preſbyter vero de ipſa parochia, in qua anniverſarium fieret vocatus, nullum clericum ſecum ducat. Caveant autem etiam ne vocati ad anniverſaria venire contemnant, venientes autem partes ſuas piſcium vel carnium, vel hujuſmodi alii non portent; ſed nec agapas id eſt convivia pauperum vel ſua in eccleſiis faciant. Hæc enim ſunt a ſacris canonibus & bonis moribus aliena: pro anima vero illius cujus obtentu reficiuntur, hoſtias & preces Deo devote offerant, & poſtea manducent, C nam ſecundum apoſtolum, *Non eſt magnum ſi ii qui ſpiritualia ſeminant, carnalia metant.* juxta illud pſalmorum, *ſumite pſalmum & date tympanum* (*pſalmum*) id eſt ſpiritualia (*tympanum*) id eſt temporalia. Annualia ſive anniverſaria in hebdomada ſancta, in ſeptimana paſchali, vel pentecoſte, in vigiliis feſtivitatum beatæ MARIÆ, diebus Dominicis, feſtivitatibus ſive feſtis fieri prohibemus, alioquin ſacerdotes qui talibus diebus ad præmiſſa converterint, graviter punientur. Poſtremò in virtute ſanctæ D obedientiæ præcipimus, ne quiſquam verbo & facto aliquos inducere vel retrahere præſumat, ne anniverſaria fieri ſolita in eccleſiis in quarum cœmeteriis corpora defunctorum pro quibus fiunt, ſepulta ſunt, ibi faciant.

10 Clericus aliquis cum taxillis publice vel occulte ludere non præſumat. Clerici vero in ſacris ordinibus conſtituti vel beneficium eccleſiaſticum habentes, qui in platea vel in loco publico publice cum taxillis ludere præſumſerint ipſo facto ab executione ſui ordinis ſint ſuſpenſi; ludere in præmiſſis caſibus E intelligimus illum qui tranſverſat, vel qui ludi eſt particeps, vel lucrum exinde conſequitur, ſive damnum: præmiſſam pœnam extendi nolumus ad ludentes ſocialiter & cum perſonis honeſtis, non ambitionis vel avaritiæ cauſa.

11 Quicumque clericus in adulterio, vel furto, præſertim in ſacrilegio fuerit deprehenſus, ipſo facto noverit ſe ſuſpenſum, & numquam in eccleſia quam per ſacrilegium violavit, beneficium abſque diſpenſatione obtineat, aliter nihilominus juxta delicti qualitatem legitime puniendus.

Digitized by Google

12 Præcipimus quod nullus clericus habens beneficium eccleſiaſticum, vel etiam in ſacris ordinibus conſtitutus, jurare præſumat, ſine noſtra vel officialis noſtri licentia ſpeciali, pro alieno debito, furto, vel cauſa, ſed nec coram quocumque Domino, officiario, judice, vel baillivo temporali jurare vel reſpondere præſumat. Super publicatione tamen teſtium & ſuper propriis vel eccleſiarum ſuarum cauſis jurare poſſint. Laicus autem vel etiam clericus qui ſcienter dejeraverit, & poſt competentem monitionem curiæ noſtræ infra quatuor dies non ſatisfecerit ſeu non impleverit quod juravit, ipſo facto ſit excommunicatus: a qua ſententia non abſolvatur, niſi per nos, vel per alium cui hoc duxerimus committendum; & ſi poſtmodum per quadraginta dies vel amplius excommunicationem hujuſmodi ſuſtinuerit, pro qualibet quadragena a nobis vel officiali noſtro in LX. ſolidis turonenſibus puniatur. Si vero clerici in ſacris ordinibus conſtituti vel beneficiati, hujuſmodi ſententiam poſt præmiſſos quadraginta dies trium menſium ſpatio animo ſuſtinuerint indurato, beneficiati ſuis beneficiis ipſo lapſu temporis noverint ſe privatos, clericos vero in ſacris ordinibus conſtitutos, qui beneficia eccleſiaſtica non habuerint, perpetuo reddimus inhabiles abſque noſtra aut apoſtolicæ ſedis ſpeciali diſpenſatione ad eccleſiaſtica beneficia obtinenda: laici vero ſint infames, nec ad teſtimonium, vel ad alios actus legitimos vel publica officia admittantur. Nullus tamen ſacerdos aliquem parochianum ſuum perjurum vel infamem denuntiare præſumat, ſine noſtra vel officialis noſtri licentia ſpeciali.

13 Quamvis difficilius exſtirpentur diutius radicata, circa eradicationem tamen tanto eſt curatius inſiſtendum, quanto fructus vel propagines perículoſiores exiſtunt. Cum igitur ſolum dicere ſit horror quam periculoſus & deteſtabilis concubinatus Deo & hominibus exiſtat in viris eccleſiaſticis, & maxime curatis vel vicariis miſſas celebrantibus, ſeu adminiſtrantibus eccleſiaſtica ſacramenta, monitioneſque charitative factæ ſuper hoc in ſancta ſynodo ultime præterita, quod dolentes referimus, non ſolum non profuerint, ſed potius videantur tribuiſſe audaciam delinquendi, virgaque & baculus conſolationem non dederunt, ſed per conſequens jam non reſtat niſi ferrum apponere ad ſcindendum tantum vulnus; & ne animæ & corpora tanti ſceleris voragine miſerabiliter conſumantur, ſtatuimus & ordinamus, quod ſubditi noſtri clerici & laici concubinas tenere aliquatenus non præſumant, & tenentes eaſdem ejiciant indilate, vel ſaltem tardius infra menſem cum intentione & propoſito ipſas nequaquam reaſſumendi. Contrarium vero facientes, eo ipſo, decernimus & beneficiis & of- A ficiis ſuſpenſos, quam pœnam, ſi per tres menſes ſuſtinuerint, ipſos excommunicationis ſententia innodamus; & ſi in ſententia ejuſmodi per tres alios menſes remanſerint damnabiliter involuti, ipſos beneficiis ſuis volumus eſſe privatos; & ſi per tres alios menſes in ſuo damnabili propoſito duxerint perſiſtendum, eoſdem per unum annum volumus in carceribus dure & ſtricte teneri, & nihilominus eſſe inhabiles ad quæcumque officia, vel beneficia eccleſiaſtica obtinenda. Non beneficiatos vero concubinas recipientes de novo, vel habentes quaſdam, nequa- B quam abjicientes infra tempus prædictum, decernimus per annum inhabiles ad habendum beneficia vel officia (ut dictum eſt) & ſi per tres menſes in ſuo perſeveraverint crimine vel delicto, ipſos excommunicamus; quam ſententiam ſi per tres alios menſes ſuſtinere præſumſerint, pœna carceris (ut præmiſſum eſt in beneficiatis) decernimus puniendos. Si vero a carceribus hujuſmodi liberati, recidivaverint in crimen deteſtabile ſupradictum, eoſdem volumus & decernimus ad carcerem perpetuum condemnari, ad panem triſtitiæ, & aquam doloris, ut commiſſa defleant, & deflenda ulterius non com- C mittant. Laicos vero vel clericos conjugatos, ſi concubinas de novo receperint, vel infra menſem non ejecerint jam aſſumtas, excommunicationis ſententiam volumus incurrere ipſo facto, nobis & ſucceſſoribus noſtris abſolutionem reſervantes. Omnibus vero ſubditis noſtris diſtricte præcipimus & mandamus, quatenus ſinguli, ſi curatos ſuos, vicarios, decanos, vel alios concubinarios ſciverint, eoſdem infra menſem denuntiare teneantur decano vel officiali prædictis. Omnibus vero bono zelo nobis, officiali, vel D decanis noſtris denuntiantibus quaſcumque perſonas eccleſiaſticas, religioſas vel ſæculares, exemptas vel non exemtas noſtræ diœceſis publice tenere concubinas, viginti dies in forma eccleſiæ de injunctis ſibi pœnitentiis miſericorditer relaxamus: ſcientes vero & non denuntiantes, infra menſem (ut dictum eſt) eos ab ingreſſu eccleſiæ, quouſque eoſdem denuntiaverint, volumus eſſe privatos: nullus autem in tantam temerariæ prorumpat præſumtionis audaciam, quod pœnas ſupraſcriptas contemnens in concubina- E tu maneat obſtinatus. Creſcente enim contumacia, creſcemus & pœnam, & ſi eccleſia (quod abſit) non haberet ulterius quod ageret in inobedientes & rebelles ſic deſcendentes in profundum malorum, nos cogeret conſcientia curiæ tradere ſæculari.

14 In virtute obedientiæ præcipimus, ne aliquis monachus ſolus abſque uno ſaltem monacho ſocio in villis ſeu eccleſiis commoretur, & ne religioſi aliqui quantumcumque privilegiati, confratres vel benefactores ſuos in cœmeteriis ſuis ſepeliant tempore generalis

Digitized by Google

vel ſpecialis interdicti, vel illos qui habitum illius religionis aſſumſerint, & ad religionem ipſam dimiſſis propriis bonis & familiis tranſierint, ſed nec confratres ſuos vel alios quoſlibet excommunicatos vel interdictos, aut etiam quoſcumque alios, quibus jura prohibent eccleſiaſticam ſepulturam, in cœmeteriis ſuis vel eccleſiis ſuis ſepelire præſumant. Cœmeteria vero in quibus contra hujuſmodi conſtitutionem aliqua defunctorum corpora fuerint tumulata, reconcilianda erunt; idemque fiat ſi corpus hæretici, ſchiſmatici, vel pagani in cœmeterio ſepultum ſit, oſſibus illorum, ſi diſcerni ab oſſibus fidelium potuerint, inde prius ejectis.

15 Quia publicæ utilitatis intereſt, ne crimina remaneant impunita, ſub excommunicationis pœna præcipimus, ut ſi quis clericus homicidium, ſacrilegium, incendium, raptum, rapinam, furtum, vel adulterium, & ejuſmodi in noſtra diœceſi manifeſte deprehenſus fuerit commiſiſſe, vel aliquem atrociter (niſi ſe deffendendo & vim repellendo fecerit) vulneraſſe, vel mutilaſſe, capiatur per gentes noſtras, vel per archipreſbyterum, vel illis abſentibus, per rectorem vel capellanum illius eccleſiæ in cujus parrochia talia commiſſa fuerint; & captus ad officialem noſtrum per clericos adducatur, adjunctis ſibi aliquibus laicis, ſi opus fuerit, ad repellendum violentiam, ſi forte inferri per aliquos timeatur.

16 Interdicimus ne clerici clericaliter viventes ratione patrimonii ſui, vel perſonarum, vel etiam perſonæ eccleſiaſticæ, vel religioſi aliquatenus per laicos taillentur, aut eis exactiones ſeu aliqua onera extraordinaria imponantur; quod ſi factum fuerit, taillantes aut imponentes, & conſilium, opem, & auctoritatem in hoc præſtantes, per cenſuram eccleſiaſticam deſiſtere compellantur; ſed nec præmiſſæ perſonæ de ſuis rebus propriis ſolvere teneantur pedagium ſive teſtam. Sane Honorius papa tertius excommunicationis ſententiam protulit contra ſtatutores, ſcriptores ſtatutorum contra eccleſiæ libertatem editorum, necnon & contra poteſtates, conſules, rectores, & conſiliarios illos qui ſecundum ea præſumſerint judicare, vel in publicam formam redigere judicata.

17 Hanc autem ſententiam excommunicationis illos incurrere declaramus, qui contra privilegia & libertates clericorum & eccleſiarum ſtatuere, ordinare, præcipere, aut interdicere, expreſſe vel indirecte, per ſe vel per alios præſumunt, ne quis in eccleſiarum vel clericorum clibanis panem capiat, vel in molendinis eorum molat, aut ne quis aliquod commercium cum eis habeat, vel quomodolibet participet aut loquatur, aut eis de decimis, primitiis, oblationibus, vel aliis juribus ſpiritualibus non reſpondeat, aut quod nihilominus quinque vel decem ſolidis, panem, vinum, farinam, pannos, lumen, vel hujuſmodi, ſive minus quam valorem quinque vel decem ſolid. in his offerunt, aut his ſimilia agunt, & qui talia per gentes ſeu officiales ſuos facta requiſiti deffendunt cum effectu; a qua excommunicationis ſententia nullatenus abſolventur, donec de damnis & injuriis propter hoc illatis ſatiſfecerint competenter. Diſtricte igitur præcipimus, ne aliquis conjurationes, colligationes, confraternitates, aut alias quaſcumque obligationes, fide, juramento, ſeu qualibet alia firmitate interpoſita, facere præſumat contra eccleſias, vel eccleſiaſticas perſonas, ſeu contra eccleſiaſticam libertatem, ſi præmiſſas pœnas voluerit evitare.

De eccleſiis & earum privilegiis, rebus, & ornamentis.

CAPUT II.

1 Miſſarum celebrationem non alibi quam in ſacratis locis Domino abſque magna neceſſitate fieri debere liquet omnibus, quibus ſunt veteris & novi teſtamenti nota præcepta; ideoque præcipimus, ut omnes eccleſias regentes eccleſias & altaria non conſecrata conſecrari procurent.

2 Prohibemus ne deinceps quiſquam eccleſias, capellas, oratoria, hoſpitalia, & alia pia loca in diœceſi noſtra ædificet, vel altare aliquod in locis illis erigat, ſine noſtra licentia ſpeciali: altaria quoque per ſomnia & inanes quaſdam revelationes hominum conſtrui prohibemus. Nos enim talia loca præter noſtram & ſucceſſorum noſtrorum licentiam conſtructa interdicto eccleſiaſtico decernimus ſubjacere; ſed & altaria portatilia ita lata & ſpatioſa fiant quod calix & hoſtia poſſint ſuper illis convenienti diſtantia collocari.

3 Quia nonnulli in ſuarum diſpendium animarum capellaniarum fundationes in eccleſiis noſtrarum civitatis & diœceſis obtinentes, eaſdem non deſerviunt, pro ut juxta fundatorum intentionem, & dictarum capellaniarum inſtitutionem tenentur; nonnullique ambitione moti, nedum unam, ſed duas vel plures capellanias in eadem eccleſia obtinent, ignoraturque fundatio & inſtitutio capellaniarum ejuſmodi: immo nonnullæ ex ipſis dicuntur auctoritate ordinaria nequaquam inſtitutæ fuiſſe, & quod amarius eſt, & plangendum, redditus earumdem aliquoties nedum impignorari, quin potius diſtrahi & alienari dicuntur: ſtatuimus & ordinamus quod univerſi & ſinguli capellanias in noſtris civitate & diœceſi obtinentes, quæ a quadraginta annis circiter fuerunt ordinatæ, fundationem dictarum capellaniarum, inſtitutionem & ordinationem ipſarum, tituloſque quibus eas obtinent infra menſem decanis noſtris, in quorum decanatibus hujuſmodi

Digitized by Google

capellaniæ exiſtunt, tradere & exhibere teneantur: quod ſi non fecerint, ipſos a fructibus dictarum capellaniarum decernimus, eo ipſo, fore ſuſpenſos; & ſi per duos menſes ulterius id facere neglexerint, ipſos decernimus dictis capellaniis privatos. Habentes vero capellanias fundatas & inſtitutas a xl. annis jam elapſis, onera tam in miſſis, quam aliis ad quæ ratione capellaniarum hujuſmodi obligantur, teneantur manifeſtare decanis ſupradictis (ut dictum eſt) infra menſem: alioquin dictam pœnam ſuſpenſionis incurrant; quam ſi per duos menſes ſuſtinuerint, eiſdem ſint privati (ut de aliis eſt dictum.) Decani vero omnia & ſingula ſuper facto capellaniarum hujuſmodi eiſdem tradita officiali & ſigillifero noſtris ſub ſuis ſigillis tranſmittant fideliter interclusa.

4 Res prophanas vel ſæculares, utpote veſtes, ſaccos, dolia cum vino vel ſine vino, & alia ejuſmodi poni in eccleſiis prohibemus, niſi neceſſitas magna emineat, & poſita præcipimus amoveri, arcis operis, & confraternitatum & luminarii, dumtaxat exceptis. Horrea quoque & cameras in eis fieri inhibemus, & facta præcipimus amoveri.

5 Pallam, corporalia non de ſerico, aut de tincto, aut de operibus variato, ſed ſolum de ſimplici albo panno lineo fieri jubemus: præcipientes ut munda & bene compoſita & pſicata ſint: debet autem habere quatuor in longitudine plicas, in latitudine vero tres.

6 Inhibemus ut nullus clericus, vel laicus calices, libros, veſtes ſacras & alia eccleſiaſtica ornamenta, per ſe vel per alium, vendere, diſtrahere, pignorare, obligare, vel alias quomodolibet alienare præſumat abſque noſtra licentia ſpeciali: qui vero contra fecerint clerici in ſacris conſtituti, excommunicationis ſententiam incurrant, ipſo facto. Qui autem tales res in pignus ſcienter receperint, eas illi eccleſiæ cujus ſunt libere reſtituere teneantur, nulla recuperata pecunia ab eadem, ſed & quicumque clericus vel laicus, regularis vel ſæcularis, res hujuſmodi pro quocumque debito, cujuſcumque rectoratus vel capellaniæ ſeu eccleſiæ, propria auctoritate capere præſumſerint, præter pœnam excommunicationis, quam ipſum incurrere declaramus, ipſo facto, a debito ipſo cadere; ſed nec eccleſias, vel res, vel quælibet eccleſiaſtica beneficia ad collationem ſeu ordinationem noſtram pertinentia, vel res, vel poſſeſſiones, vel jura earum aliquis fidejubendo, vel alio modo obliget pro debitis alienis, nec etiam abſque noſtra licentia pro ſe ipſo; quod ſi fecerit, ad ſolutionem talium debitorum ſucceſſor ejus, vel eccleſia minime teneatur, niſi creditor aperte probaverit pecuniam ipſam in eccleſiæ utilitatem fuiſſe converſam.

7 Sub pœnam ſuſpenſionis ab officio prohibemus, ne capullæ (a) baptiſatorum ponantur in aliis quam eccleſiaſticis uſibus, ut videlicet inde fiant ſuperpellicea vel cortinæ ejuſmodi & alia quæ ad cultum & functionem eccleſiaſticam pertinere noſcuntur.

8 Volumus atque ſtatuimus quod excommunicentur publice in eccleſia diebus Dominicis, candelis accenſis, campanis pulſatis, omnes illi & ſinguli qui aliquibus exiſtentibus in conductu curiæ noſtræ Ambianenſis injuriam aut violentiam de cetero inferent aut impedient, vel moleſtabunt eos per ſe vel per alium, quominus quiete ad curiam accedant pro juſtitia habenda, & ab eadem recedant, vel qui banna faciunt, ne aliquis debeat in foro eccleſiaſtico litigare, etiam hoc ſingulis diebus Dominicis & feſtivis præcipimus publicari.

9 Item excommunicentur qui jura eccleſiaſtica diminuunt aut juriſdictionem eccleſiaſticam impediunt per ſuam malitiam, qui volunt eccleſias defraudare ſuo jure, & contradicunt ne jura eccleſiaſtica, decimæ & alia jura parochialia ſibi a ſuis ſubditis integraliter exſolvantur.

10 Ne domini & judices ſæculares & baillivi vel officiarii ſeu nuntii curiæ ſæcularis in eccleſiis vel cœmeteriis vel eccleſiarum atriis cauſas, lites, contentiones, ſeu placita audiant, penitus prohibemus; ſed nec ſententias ibi proferant, nec præcepta, banna edita, ſubhaſtationes, venditiones, vel executiones faciant, nec aliquos ad quamcumque pœnam corporalem condemnatos per loca ipſa deducant, tales enim ſententiæ & proceſſus reprobantur a jure.

11. Sed nec aliqui congregationes, conciones, concilia, parlamenta, vel choreas facere, vel cantilenas dicere, vel aliqua ludibria ſeu inhoneſta ibi agere præſumant. In dictis quoque locis & infra ſpatia vel adhærentia a jure privilegiata, patibula, furcas & ſimilia poni & poſita teneri, & quælibet alia inhoneſta fieri diſtricte inhibemus.

12. Sub excommunicationis pœna præcipimus, ne quiſpiam laïcorum vel officiariorum curiæ ſæcularis aliquem hominem, vel bona ſeu res ejus de eccleſia vel ejus atrio, cœmeterio, hoſpitali vel domo religioſa, quantumcumque gravia maleficia perpetraverit, amoveant violenter, ſine noſtra vel officialis noſtri licentia ſpeciali, niſi publicus latro fuerit, vel nocturnus depopulator agrorum, ſeu qui homicidium vel mutilationem membrorum, vel furtum, ſeu violentias in eccleſiis vel cœmeteriis commiſerit, & in ejuſmodi etiam caſibus noſtram vel noſtri officialis habeat licentiam ſpecialem.

13. Quoniam quidquid habent clerici, pauperum eſſe debet, diſtricte præcipimus omnibus rectoribus & curatis, ut in ſuis ec-

(a) Capulla videtur eſſe diminutivum a cappa quæ erat baptizatorum veſtis.

Digitized by Google

cleſiis hoſpitalitatem teneant congruentem, A præviſo tamen quod eccleſias ipſas in prandiis, cœnis, vel albergio, & ſimilibus vel quibuſlibet aliis gravaminibus, laïcis, vel quibuſlibet perſonis non ſubmittant, aut de novo illis eas quoquo modo tributarias vel cenſuales faciant, ſi condignam voluerint effugere ultionem; ſed nec de eccleſiis, aut rebus, aut negotiis eccleſiaſticis, laïcorum judicio contra eos qui exceſſus per ipſos commiſſos judicibus ſæcularibus emendatur, ſeu ordinariam juriſdictionem fugientes, aut voluntate quoquo modo diſponant. Laïcos autem ſeu alios qui in præmiſſis, aut in talliis, B collectis, quæſitis indebite ſervitiis, vel ſimilibus eccleſias vel eccleſiaſtica bona quomodolibet gravare, aut eccleſiaſticas perſonas ad hoc quoquo modo compellere præſumſerint, niſi legitime moniti a talibus deſtiterint, aut jam commiſſa emendare diſtulerint, excommunicationis ſententiæ volumus ſubjacere.

locus intricatus.

14. Statuimus quod ſi res vel pignora alicujus eccleſiæ vel clerici vel perſonæ eccleſiaſticæ, abſque judicis eccleſiaſtici auctoritate violenter captæ, vel capta fuerint vel detenta, captores & detentores hujuſmodi moneantur ter a rectore loci ſeu capellano, C vel curato, quod ea libere & integre reſtituant. Quod ſi forte ſic mŏniti facere contemſerint, ipſos, quos ex tunc in his ſcriptis excommunicavimus, excommunicatos per rectores ſeu capellanos eoſdem publice præcipimus nuntiari; & ſi pignoratio vel violentia hujuſmodi per dominos temporales aut eorum auctoritate facta fuerit, requirantur & ipſi conſimili modo moneantur per eoſdem rectores & capellanos, ut res & pignora hujuſmodi libere & integre abſque ſumtuum retentione reſtitui faciant cum effectu, alioquin ipſos eidem excommuni- D cationis ſententiæ decernimus ſubjacere. Quod ſi forte in eadem duritia perſtiterint, ceſſetur a divinis in parrochia vel parrochiis, in quibus hæc commiſſa fuerint, & etiam in quibus iidem domini morabuntur, ſecundum antiquam conſuetudinem & ſtatutum. Simili quoque modo ceſſari præcipimus, ubicumque clericus per laïcalem potentiam captus tenebitur, abſque noſtra licentia ſpeciali, ſi petitus & requiſitus non fuerit reſtitutus.

15. Interdicimus ne rectores & beneficiati E de pecunia ratione eccleſiarum ſuarum acquiſita emant poſſeſſiones ſeu redditus perpetuos ſuo nomine vel etiam alieno, ſed ad opus eccleſiarum ſuarum, & earum nomine confici faciant inſtrumentum, alioquin tamquam fures & ſacrilegi punientur. Nullus autem laïcorum ſub excommunicationis pœna bona decedentium clericorum occaſione eccleſiæ acquiſita occupet ac detinere præſumat; ſed ad utilitatem perpetuam eccleſiæ conſerventur. Ad hoc inhibemus ut rectores & beneficiati in ædificiis & reparationibus eccleſiarum ac domorum, in libris quoque & ornamentis, & aliis ad divinum cultum neceſſariis, juxta facultates ipſarum eccleſiarum ſtudeant, cum opus fuerit, taliter ſe habere, quod eorum exemplo parochiani & alii ad hoc merito excitentur, præcipue cum ipſi de jure ad talia poſſint cogi. Omnibus ſacerdotibus noſtræ diœceſis interdicimus, ne quiſquam eorum cum calice ligneo, vel vitreo, vel de aurichalco, vel de ſtanneo, vel de plumbo, vel de electro, intra diœceſis noſtræ fines ulterius celebrare præſumat: habeat igitur unaquæque eccleſia calicem argenteum cum patena.

16. Rectoribus & curatis omnibus præcipimus, ut in ſuis eccleſiis habeant thecas ſeu vaſa ærea, ſtannea, vel argentea, in quibus honeſte poſſint euchariſtiam cuſtodire, & cum opus fuerit, ad infirmos deferre.

17. Diſtricte præcipimus omnibus archipreſbyteris, ut in eccleſiis ſuorum archipreſbyteratuum viſitationes fieri faciant, ſi libros, ſuperpellicea, & alia ornamenta eccleſiaſtico competentia, & domos neceſſarias & decentes habeant; & ſi quos clericos vel laicos ſeu religioſos in hoc contumaces invenerint vel rebelles, nobis ſtudeant intimare, ut ad hoc per nos congruis remediis urgeantur.

De poteſtate rectorum & capellanorum, & de regimine animarum.

CAPUT III.

1. Præcipimus ut in unaquaque eccleſia ante vel poſt, vel ſupra quodlibet altare ſit imago, vel ſculptura, vel pictura, expreſſe deſignans & cuilibet intuenti manifeſtans, in cujus ſancti nomine & honore ſit ipſum altare conſtructum.

2. Statuimus, monemus, atque præcipimus omnibus rectoribus & capellanis, curatis eccleſiarum noſtrarum civitatis & diœceſis Ambianenſis, ut in ſuis eccleſiis infra menſem a die recitationis præſentis conſtitutionis computandum, reſidentiam faciant perſonalem & hoſpitalitatem ibi teneant, prout facultates eccleſiarum ſuarum commode poterunt ſupportare; alioquin præſentis conſtitutionis auctoritate ab ipſis beneficiis noverint ſe ſuſpenſos, niſi de noſtra abſtinuerint licentia ſpeciali. Præcipimus quoque, ne aliqui vicarios in eccleſiis ſuis pro ſe conſtituant, nec ad ſtudia vadant, nec peregre proficiſcantur, neque diœceſim noſtram cauſa alibi moram trahendi ſeu intentione egrediantur, nec alienæ juriſdictioni ſe ſubjaceant, abſque noſtra licentia ſpeciali.

3. Præcipientes hoſpitalitatem in eccleſiis obſervari, interdicimus ut nullus eccleſias accenſet, vel ad firmam det ſeu concedat, abſque noſtra licentia ſpeciali: ſed & ſi quis ex aliqua rationabili cauſa accenſandi, ſeu ad

Digitized by Google

firmam dandi licentias a nobis obtinuerit; A non tamen alicui ſæculari perſonæ vel officium aliquod in quacumque ſæculari curia gerenti accenſare, ſeu ad firmam dare præſumat; alioquin contractum ipſum nullas vires habere decrevimus, & ipſum ad firmam dantem a beneficio duximus ſuſpendendum; contractus vero ad firmam dationis jam initos & celebratos revocamus, & omnino viribus vacuamus.

4. Diſtricte præcipimus omnibus rectoribus, archipreſbyteris, curatis, & aliis, ne propter debitum proprium vel eccleſiæ ſuæ, propria auctoritate denegare præſumant quibuſcumque perſonis ingreſſum eccleſiæ vel B alia eccleſiaſtica ſacramenta; nullus eorum inſuper cauſas matrimonii vel pignorum, aut alias audire præſumat.

5. Fidelium teſtamenta & ultimas voluntates jura volunt celeriter & pie ac laudabiliter executioni demandari. Cum igitur fide dignorum relatu ad noſtram notitiam ſit deductum, quod executores teſtamentorum, tam virorum eccleſiaſticorum, quibus competit teſtamenti factio, de conſuetudine vel jure; quam etiam aliorum ipſa quoad ad eleemoſynas & legata ad pias cauſas nedum exſequi differunt, renuunt & contradicunt, ſed C frequenter dilacerant, dilaniant, & diſrumpunt, ſeu malitioſe & fraudulenter occultant. Quapropter ſtatuimus & ordinamus, quod curati univerſi & ſinguli noſtrarum civitatis & diœceſis, in ſingulis capitulis decanorum referant teſtamenta, quæ in ſuis parrochiis confecta extiterint ab alio capitulo citra, & ſi ſcire valeant nomina heredum & executorum, & illos etiam per quos teſtamenta recepta extiterint, atque in ſcriptum redacta, per parochos ſuos in perceptione ſacramentorum, dum in ægritudine conſiſtent, moneant & inducant ad teſtamenta facienda, eleemoſynaſque, & pia legata, prout D devotioni ſuæ occurret. Decani vero teſtamenta hujuſmodi infra menſem officiali noſtro denuntiare teneantur, & tam ipſi quam curati præſentis noſtri violatores inſtituti ac ſtatuti pro quolibet teſtamento in pœnam decem ſolidorum eo ipſo incidant, qui noſtræ eleemoſynæ applicentur. Executores quoque, qui in ſe executionis onus hujuſmodi aſſumſerint, quanto citius potuerit, aperiri faciant hujuſmodi teſtamenta, ac infra annum a tempore obitus computando, quantum in ipſis fuerit, executionem faciant eorumdem, ac de eadem rationem reddere teneantur. E Nec circa hoc teſtatores ſuis piis intentionibus fraudentur, ſeu fraus aliqua committatur circa executionem ejuſmodi, ſive dolus, quem præſumi volumus vehementer, ſi infra annum (ut eſt dictum) executio non fuerit adimpleta. Perſonæ autem eccleſiaſticæ de bonis immobilibus acquiſitis per eas de fructibus beneficiorum ſuorum teſtari vel diſponere non præſumant, niſi tantum quod eiſdem competit de conſuetudine vel de jure. De bonis vero mobilibus ordinent ac diſponant, prout hactenus in noſtra diœceſi fuit facere conſuetum. Curati etiam & vicarii eorumdem parochianos ſuos ſollicite admoneant & inducant quoties ipſos in ſuis ægritudinibus viſitabunt, ut decimarum & aliorum jurium eccleſiaſticorum male ſolutorum vel retentorum per eos, & aliorum injuſte & indebite ablatorum in principali, & per caſus & obligationes ſingulares fieri reſtitutionem demandent; cum per clauſulam generalem quæ in teſtamentis conſuevit apponi ſuper emenda forefactorum, modicus ſequi conſueverit effectus, & illæſum remaneat ac immutabile ſtatutum, *Peccatum non remittitur, niſi reſtituatur ablatum;* quam exhortationem fieri decrevimus & mandamus ſanis dum confitentur, & recipere volunt euchariſtiæ ſacramentum, cum quis in caſu periculoſo non tantum de alio quocumque debeat confidere, quam de ſeipſo facit. Ceterum tabelliones qui teſtamenta defunctorum publicare & compellere (quod tamen ad relicta ad pias cauſas) poſt competentem monitionem diſtulerint, excommunicationi ſupponantur. Præcipimus quoque & præceptum fuiſſe hactenus declaramus, ut teſtamentorum ſeu quarumlibet ultimarum voluntatum executores, titulo emtionis vel quovis alio, nihil omnino propria auctoritate de bonis retineant teſtatoris, niſi forte ab illo legatorie ſibi expreſſe fuerit conceſſum. Qui vero contra fecerint, pretium amittant, ſi cauſa emtionis dixerint ſe retinere; ſi vero ex alia cauſa, judicis arbitrio puniantur.

6. Statuimus ut heredes vel ſucceſſores defuncti, qui juraverat ſolvere vel reddere pecuniam, vel res alias ſeu legata, moneantur, ut ſicut ille juraverat, ipſi cuncta adimpleant, & ad hoc, ſi neceſſe fuerit, per cenſuram eccleſiaſticam (ſicut juſtum fuerit) compellantur.

7. Divinationes, ſortilegia, faſcinationes, per ſomnia, auguria & alia quæcumque ſimilia ſuperſtitioſa remedia, ſive in precationibus & conjurationibus, ſive in votis quos veneficia ſeu caracteres vocant, aut etiam in quibuſcumque ſuſpendendis vel ligandis conſiſtant, tamquam damnata ab omnibus fidelibus noſtræ civitatis & diœceſis obſervari aut fieri, eiſque fidem adhiberi penitus prohibemus.

8. Nullus ergo paganorum morem ſecutus, ad divinos, ſorciarios, magos, vel augures pro vita vel morbo vel pro morte hominum ſeu animalium, vel pro rerum amiſſione, aut contra grandines & tempeſtates, ut aut a viro, vel muliere magis ametur, aut pro quolibet alio remedio vel conſilio ſuperſtitioſo ab illis expetendo recurrat, aut eos in

Digitized by Google

in domum ſuam, quaſi ut foris malum mittant, A vel ut maleficium inveniant, introducat. Nullus etiam per ſortes, quas ſanctorum ſeu apoſtolorum vocant, aut cujuſcumque ſcripturæ inſpectione divinationis ſcientiam profiteatur, aut futura promittat, quælibet maleficia in tabulis vel codicibus, ſeu in aſtrolabio requirat. Nulla mulier ſe nocturnis horis equitare cum Diana dea paganorum, vel cum Herodiade, ſeu Bizazia, & in innumera mulierum multitudine profiteatur. Hæc enim dæmoniaca eſt illuſio. Nemo in herbarum collectionibus calumniam, incantationes, aut alias obſervationes, præter Dominicam B orationem & ſymbolum fidei, adhibeat, nec in brevibus ſuſpendendis vel ligandis aliquid præter illa ſcribat: dæmonium tamen ſuſtinentibus poterit herbas ſine incantatione habere, dies quoque Ægyptiaci, conſtellationes, lunationes, kalendæ Januarii, initia menſium, dies, menſes, annus, curſus lunæ, ſolis, & ſyderum ſuperſtitioſe obſervari non debent, credendo ſcilicet in illis virtutem ſeu neceſſitatem ineſſe: quoniam ſuperiora non ſunt cauſæ rerum, ſed ſigna; ſed nec in præmiſſis diebus ſeu temporibus, in menſe, C vel epiſtolæ, vel lampades in domibus ſunt parandæ, vel per vicos & plateas cantores & chori ducendi; nulla etiam tempora ſunt fauſta vel infauſta æſtimanda, ut quis in eis nolit vel velit aliquid invocare, nec ad volatum vel cantum, fumum, vel ad motum alicujus membri, aut ad alicujus animalis appetitum aliquid eſt proſpere notandum vel non pronoſticandum.

9. Interdicimus etiam ne quis per duodecim cœli ſigna naſcentium in illis mores, actus, eventus, aut effectus prædicere præſumat, ut ne pro domo fabricanda, aut conjugio ſociando, vel hujuſmodi illa conſervet. D Quicumque autem generales prohibitiones quas in miſſarum ſolemniis diebus Dominicis per ſacerdotes fieri præcipimus, contra præmiſſa fecerint, ingreſſus eccleſiæ, etiam eccleſiaſtica ſacramenta eis omnino interdicantur, & ſi neceſſe fuerit, excommunicationis interdicto innodentur, aliiſque juris pœnis arceantur.

10. Quia plurimi ſe eſſe quæſtores hoſpitalium, eccleſiarum, locorum religioſorum & piorum falſo mentientes, falſas litteras portant, atque etiam falſa & ad ultimum E ſigna ſibi imponunt, nonnulli quoque ſanctuaria ſe deferre prætendentes, abuſiones multas committunt in religionum & in eccleſiarum & locorum quorum nomine quæſtus exercent infamiam & ſcandalum populorum. Idcirco volentes circa hoc remedium quale poſſumus adhibere, noſtris omnibus & ſingulis rectoribus & curatis, in virtute ſanctæ obedientiæ præcipimus, ut de cetero nullum quæſtorem in ſuis eccleſiis ſine noſtris & apoſtolicis litteris, nec etiam cum litteris noſtris vel apoſtolicis litteris admittant, nec eos ſanctuariis ſeu reliquiis, crucibus, vel caſellis, ſeu cedulis uti ſinant, niſi ut id ipſum ſpecialiter noſtræ vel apoſtolicæ litteræ continebunt, nec in plebis deceptionem & ſcandalum eos aliquas dicere permittant. Remiſſiones quoque & indulgentias per alios quam per dominum papam, aut per dominum Rhemenſem, ſeu per nos conceſſas recitari nullatenus permittant ab eiſdem quoque quæſtoribus, occaſione faciendi quæſtam, nihil omnino exigere aut ex pacto oblatum recipere præſumant. Iſtud autem notum fieri volumus univerſis, omnes quæſtas & quæſtiones prohibitas eſſe per felicis memoriæ dominum Nicolaum papam quartum, per quas terræ-ſanctæ negotium impeditur. Qui vero falſis litteris uti invenientur, capti ad nos ducantur.

11. Præcipimus quod nullus archipreſbyter vel quivis alius abſolvere præſumat, præterquam in articulo mortis, quoſlibet tranſgreſſores noſtrarum conſtitutionum ab aliqua excommunicationis, ſuſpenſionis vel interdicti ſententia, abſque noſtra licentia ſpeciali. Nos enim abſolutionem talium declaramus eſſe nullam. Concedimus tamen ſpecialiter omnibus rectoribus, ſacerdotibuſque parochialibus, quod parochianos ſuos abſolvere poſſint ſecundum formam eccleſiæ ab excommunicatione, quam aliqui eorum parochiani incurrerunt, vel in poſterum forte incurrent mercando, vendendo vel emendo, præterquam victualia, excepto blado, in diebus dominicis vel feſtivis, contra ſententias a noſtris prædeceſſoribus promulgatas, injuncta talibus pro culpæ modo pœnitentia ſalutari. Si quid autem ab abſolvendis recipi contigerit, illud in ornamentis & uſibus eccleſiæ ſuæ parochialis decernimus convertendum. Hanc etiam abſolutionem officialis curiæ noſtræ facere poſſit. Eidem quoque officiali concedimus, ut eos qui clandeſtina matrimonia contraxerint, quique talibus contractibus ex certa ſcientia interfuerint, ab excommunicationis ſententia in tales a noſtris prædeceſſoribus auctoritate concilii provincialis promulgata, abſolvere poſſit, ut eos etiam qui pro eo quod divinum turbarunt officium, nolentes exire eccleſiam, prout ita deceret, excommunicationis ſententiam incurrerunt, etiam illos qui contra prædeceſſorum noſtrorum ſententias in feſto natalis B. Johannis Baptiſtæ non verentur ſtulta opera exercere; quos abſolvere curati & rectores ſibi noverint interdictum; & rectores & curatos tantum, qui pro eo quod ad ſynodum non venerunt, ſuſpenſionis & excommunicationis ſententiam incurrerunt, eidem inſuper officiali concedimus, quod tam malefactores minores 14 annis, quam mulieres & etiam infirmos in mortis periculo, ac etiam

Digitized by Google

perpetua corporis impotentia debilitatos, ita ut ad ſedem apoſtolicam accedere non poſſint, qui propter manuum injectionem in clericos vel eccleſiaſticas perſonas in canonem promulgatæ ſententiæ inciderint, tum propter ætatis cauſam, quam propter ſexus fragilitatem, tum propriam perpetuam impotentiam, ab hujus excommunicationis ſententia poſſit abſolvere vice noſtra. Idem quoque officialis abſolvere poſſit eos qui ſcienter dejeraverint, & poſt competentem monitionem infra decem dies non ſatisfecerint, quos per conſtitutionem noſtram excommunicationis vinculo conſtat eſſe ligatos.

12. Diſtrictius inhibemus, ne aliquis ſacerdos non habens parochiam, ſive animarum curam, celebret matrimonia, corpora defunctorum ſepeliat, baptizet, confeſſiones audiat, euchariſtiam & alia ſacramenta eccleſiaſtica populo miniſtret, ſine noſtra aut illius cui animarum cura in loco illo commiſſa eſt, niſi in caſibus quibus ei committere licet, ſicut infra in ſecunda conſtitutione tractatus de pænitentia ſcriptum eſt, licentia ſpeciali; cum conſtet abſolutiones & remiſſiones ab eo abſque licentia hujuſmodi, tamquam a non ſuo judice, niſi dumtaxat in caſu neceſſitatis, nullius fore momenti. Nemini etiam licet falcem ſuam in meſſem mittere alienam propter illud: *Ingreſſus es ut advena, numquid ut judices?*

13 Sed nec aliquis ſacerdos in alterius eccleſia vel parochia diebus dominicis vel aliis ſolemnibus, nec etiam in diebus lunæ, nec in feſtis animarum, miſſas publicas & privatas celebrare præſumat, donec capellanus curatus miſſam celebraverit, niſi de ipſius capellani licentia vel rectoris, cum & per canonicas ſanctiones nulli ſacerdoti liceat miſſas peculiares ſive privatas dicere, per quas populus a publicis miſſarum ſolemniis, quæ hora tertia canonice fiunt, abſtrahatur, nec abſque epiſcopi licentia, ſaltem tacita vel generali, miſſas publicas celebrare, vel baptizare, vel aliquid aliud agere.

14. Adhuc nullus ſacerdos quicumque requiſitus abſolvere mortuos in aliquo cœmeterio diebus dominicis & lunæ, nec in feſtis animarum, donec ſacerdos parochialis vel rector abſolutionem ſuam generaliter vel ſpecialiter fecerit; ſed nec tunc ſolemniter, ſed tantum ſimpliciter cum ſtola & aqua benedicta abſolvat; ſed nec aliquis extraneus ſacerdos admittatur ad celebrandum, niſi prout a jure cautum eſt.

15. Diſtricte præcipimus omnibus ſacerdotibus, cujuſcumque conditionis exiſtant, ne res alienas, ſeu damna data, ſeu forte facta ſibi aut aliis reſtituant vel emendent in pecunia aſſignata, ſed reſtituere vel emendare non differant, nec ſibi vel ſuis retinere præſumant, ſed ſine mora & fraude integraliter reſtituant, quibus eſt reſtitutio facienda; alioquin quando receperint, cum verecundia publice reſtituere & tantumdem de ſuo pauperibus erogare cogantur. Nullus quoque ab infirmis donationem bonorum ſuorum recipiat, prout inter inſtructiones (ubi de pænitentia agitur) eſt præmiſſum.

16. Quoniam quæ medicamenta morbis, hæc jura & conſtitutiones adhibent negotiis, idcirco rerum magiſtra experientia ſuadente, novis negotiorum morbis nova quippe antidota præparamus. Statuimus igitur, ut nullus rectoriæ ſeu vicariæ eccleſiæ alicujus curam recipere in diœceſi noſtra a quocumque, vel etiam tenere præſumat, niſi a nobis illius eccleſiæ curam receperit animarum. Nullus quoque prior ſeu rector alicujus eccleſiæ, ſive ſit regularis ſive ſæcularis, in eccleſia ſua aliquem capellanum ponat ad curam animarum ibi exercendam, ſine noſtro conſilio & aſſenſu, niſi in caſibus infra in prima conſtitutione tractatus de pænitentia ſcriptis. In eccleſiis vero parochialibus, in quibus populi habitant, populus per monachos non regatur, nec per eos animarum cura exerceatur. Nulli etiam religioſi eccleſiis, capellaniis, ſeu beneficiis noſtræ diœceſis novos imponant cenſus, nec veteres augeant, nec proventus, nec partem proventuum, vel bona ſeu jura alicujus eccleſiæ, capellaniæ, ſeu beneficii, ſuis vel ſuorum prioratuum, ſeu monaſteriorum, vel membrorum illorum uſibus applicare, nec illas in prædiis, procurationibus ſeu proventibus gravare præſumant, nec quaſlibet portiones, ſeu permiſſiones ſolitas, ſeu aliquas quibuſcumque ſacerdotibus vel clericis quomodolibet diminuant ſeu defraudent; ſed nec eccleſias, capellanias, proventus, ſeu beneficia eccleſiis ſæcularibus quomodocumque & per quoſcumque aſſignari ſolita, cum vacaverint, propriis ſeu beneficiorum, vel prioratus ſeu monaſterii, vel membrorum illius uſibus quomodolibet applicare, vel etiam quibuſcumque perſonis conferre præſumant. Decedentibus inſuper ſeu cedentibus capellanis, rectoribus, vicariis, ſeu quibuſcumque beneficiatis, quorum præſentatio ad eos pertinere dignoſcitur, bona illorum mobilia vel immobilia, vel etiam ſe moventia, nullatenus occupare, ſeu de illis diſponere vel ſe intermittere quoquomodo præſumant, quin illa ad decedentium ipſorum capellanias, eccleſias, vel titulos, ſeu eorum ſucceſſores pertinere noſcantur. Si quid vero hactenus contra præmiſſa fecerint, niſi legitime requiſiti talia revocaverint, vel reſtituerint cum effectu quod egerint, irritum habeant; & inſuper tam ipſi quam qui ſcienter talia ab eis receperint, niſi infra præmiſſorum duorum menſium ſpatium totaliter ſic recepta dimiſerint, excommunicationis ſententiæ ſe noverint ſubjacere. Si quando igitur aliqua beneficia, ad quæ ipſi debent præſentare perſonas, vacare contige-

Digitized by Google

rit, illos nobis vel ſucceſſoribus noſtris ad ea præſentare ſtudeant, quos litterarum ſcientia, morum gravitas, vitæ honeſtas, famæ claritas, & origo legitima probabiles reddant.

17. Nullus preſbyter, donatus cujuſcumque religionis, qui profeſſionem ſeu obedientiam fecerit regularem, ſive etiam habitum religionis ipſius ſuſceperit, ſive interdum ſuſceperit curam animarum in diœceſi noſtra, ſine ſpeciali licentia noſtra recipere & exercere, vel habens retinere præſumat; ſed & ſi aliquis curatus ſeu a nobis beneficiatus diœceſis noſtræ efficiatur donatus vel converſus cujuſcumque religionis, curam vel beneficium hujuſmodi infra trium menſium ſpatium a tempore converſionis ſeu donationis vel hujuſmodi dimittere teneatur, alioquin contra facientem excommunicationis vinculo innodamus, & inſuper curas quas teneret, vacare declaramus ipſo facto.

18. Rationi convenit & congruit, ut ubi majus imminet periculum, citius & cautius provideatur. Jam, proh dolor! quorumdam clericorum noſtrorum dire, crudeliter & inhumaniter per nonnullos ſæculares judices ſuæ ſalutis immemores, inhumaniter & injuſte mortis cruciatui traditorum ſanguis clamat ad nos de terra, & nedum de perditis judicibus ac ipſorum fautoribus, miniſtris, ſed de nonnullis decanis noſtris præſentibus & præteritis, graviſſimam querimoniam exponendo, quod non judicum judicio vel in juſtitia, ſed potius tyrannorum fraude vel malitia, decanorumque aliquorum incuriis, dolis, verſutiis, vel negligentiis, vel nullatenus vel non cum debita inſtantia & ſollicitudine requiſiti fuerint mortui, ſint occiſi, ſint trucidati & peremti, mortemque forſitan ſic per non ſuos judices per violentiam judicum ſæcularium, per tyranniam, illa tamen non æquanimi animo tolerantes, de ſalute animæ, prout tantæ neceſſitatis articulus exigebat, cogitare nullatenus potuerint. Quapropter tam peſtiferi morbi volentes de noſtra diœceſi fomenta radicitus exſtirpare, decanis noſtris præſentibus & futuris ſub pœna maledictionis æternæ diſtricte præcipimus & mandamus, quatenus cum ad notitiam venerit eorumdem, quoſcumque clericos ſeu perſonas eccleſiaſticas, religioſas vel ſæculares, cujuſcumque ſexus, captos, vel detentos per juſtitiam ſæcularem & pro crimine maxime capitali, pro quo mors vel mutilatio membri poſſet veriſimillime dubitari, in quocumque fuerint ſtatu, ſive de die, ſive de nocte, etiamſi in divinis officiis, in menſa, in lecto, vel ſtudio intereſſent, omnibus poſtpoſitis, abſque mora vel dilatione quibuſcumque, ad eoſdem petendos & requirendos accedant. Super hoc, quod ſecluſa tamen quacumque via, omnem curam, ſollicitudinem & diligentiam adhibeant, quæ debebit & poterit rationabiliter adhiberi; &

A talem quod apud Deum, nos & eccleſiam noſtram merito excuſabiles habeantur, meritoque cenſeantur non lupo veniente fugere, & ovem dimittere deſolatam, ſed tamquam boni paſtores pro ovibus ſuis animam ponere velle. Et quia decani noſtri in omnibus & ſingulis locis decanatus non poſſunt eſſe præſentes, & qui male agunt, lucem odiunt, locaque publica fugiunt, & per devia ſe occultant atque latitant frequenter, omnibus clericis & perſonis eccleſiaſticis, religioſis & ſæcularibus noſtræ diœceſis, præſentibus & futuris, per hoc præſens ſtatutum noſtrum B concedimus facultatem talem & conſimilem, qualem noſtri decani obtinent, pro clericis captis vel aliis perſonis eccleſiaſticis repetendis in abſentia decanorum prædictorum, vel eiſdem circa hoc perperam agentibus vel remiſſe: & cum non ſit dubium illos participes criminum exiſtere, qui cum poſſunt, facinori deſuerunt obviare: decanos citra reſpectum perſonarum eccleſiaſticarum prædictarum deinceps culpabiles ſeu negligentes notabiliter vel remiſſos, ab officio & beneficio deponimus & privamus, & tamquam reos homicidii declaramus ad carcerem perpetuum C condemnandos, ut cum factum non habeat remedium jam commiſſum, ac de periculo agatur corporum & animarum, metus pœnæ obdormitos efficiat vigilantes, & ſic quod nullus hactenus de cetero contingat, periculis viam claudat. Ut autem quicumque judices ſæculares noſtræ diœceſis a morte clericis noſtris damnabiliter inferenda promtius & citius retrahantur, præter alias pœnas contra tales a ſacris canonibus promulgatas, ipſos interim excommunicationis ſententia innodamus, cum quibuſvis fautoribus eorum, D & confeſſos, convictos & condemnatos privamus perpetuo eccleſiaſtica ſepultura. Filios quoque vel nepotes ipſorum ſeu quoſcumque conſanguineos uſque ad quartam generationem inhabiles pronuntiamus & declaramus ad quæcumque officia vel beneficia in noſtra curia Ambianenſi obtinenda, & ut tam nos quam prædeceſſores noſtri reputemus per clericos ſic lamentabiliter interfectos illud verbum terribile: *Vindica ſanguinem noſtrum, Domine*, noſtris auribus continue intonari.

De divinis officiis & aliis ad ea pertinentibus.

E

CAPUT IV.

1. Præcipimus quod in ſingulis eccleſiis noſtri epiſcopatus omni die ad veſperas & nocturnos de beato Johanne-Baptiſta, & de ſancto in cujus nomine principaliter eccleſia, in qua divinum officium dicitur, conſtructa eſt, fiat commemoratio ſpecialiter, & eorum feſta ſolemniter celebrentur.

2. Omnibus ſacerdotibus præcipimus, ne filiis illegitimis ſibi ad altare miniſtrantibus

Digitized by Google

divina officia celebrare præſumant : inſuper (A) omnibus curam gerentibus præcipimus, ne horas canonicas vel aliud quodque eccleſiaſticum officium ſine ſuperpelliceo in eccleſiis dicere vel celebrare præſumant.

3. Statuimus & ordinamus, ne aliqua mulier, cujuſcumque ſtatus ſit, dum miſſarum ſolemnia celebrantur, in cancellis prope altare ſedere præſumat; quod ſi monita deſiſtere noluerit, ad eccleſiaſtica ſacramenta nullatenus admittatur.

4. Jubemus omnibus religioſis & ſæcularibus curas & populos regentibus noſtræ diœceſis, ut libros eccleſiaſticos habeant, ut eum modum & ritum in adminiſtrandis ſacramentis (B) eccleſiaſticis, necnon in diurnis & divinis officiis teneant & obſervent, quem tenet & obſervat noſtra eccleſia Ambianenſis. Decens quoque eſt, ut hiſtoriæ ſeu legendæ illorum ſanctorum, quorum corpora in noſtra diœceſi requieſcunt, in unaquaque noſtræ diœceſis cura habeantur : illud tamen diſtricte præcipimus, ut quælibet eccleſia in qua corpus alicujus ſancti requieſcere dicitur, illius hiſtoriam habeat ſeu legendam.

5. Diſtricte præcipimus, ne quiſquam ſacerdotum noſtræ diœceſis, miſſam celebraturus audeat ſibi amictum imponere, niſi (C) primo legitima camiſia aut illa deſinente ſuperpelliceo ſit indutus. Sed nec in officio divino aliquis utatur ſuperpelliceo ſeu camiſia, quibus ſecundum profeſſionem ſuam in quotidiano uſu utitur & communi. Nullus etiam aliquo ſacro indumento prætermiſſo celebrare præſumat.

6. Nullus ſacerdos ſecundo nubentes benedicere præſumat, ſive vir tranſeat ad ſecundas nuptias ſive mulier; hoc enim non eſt iterabile ſacramentum. Si tamen vir vel uxor qui in primis nuptiis benedictionem non receperint, ad ſecundas nuptias tranſierint & (D) contraxerint cum illis, qui alias benedicti non fuerint, jus prohibet tales nuptias benedici; licet autem conjuges qui benedictionem receperint ſe carnaliter non cognoverint, alter eorum ad ſecunda vota tranſierit, benedici non debet.

7. In eccleſia conſecrata, ſanguinis vel ſeminis effuſione, aut incendio, vel violentia polluta, priuſquam per nos fuerit reconciliata, prohibemus divina celebrari myſteria. Sed & ſi in cimeterio conſecrato hæc contingant, vel ſi excommunicatus, vel ſi infidelis ibi ſepultus ſit, tunc tamen ante reconciliationem (E) per nos factam, nullus in cimiterio ſepeliatur. Eamdem adhuc ſi etiam pollui prædictis modis contingat, nec in capellis aut cimiteriis eidem contiguis celebrari poterit, vel etiam ſepelire; ſecus autem, ſi ei contigua non exiſtant. Porro ſi cimiterium eccleſiæ contiguum pollui contingat, non ob hoc eccleſia cenſebitur etiam polluta.

8. Preſbyteris & clericis præcipimus maximum honorem deferre eccleſiaſticis ſacramentis, & ut hoc faciant laici ſæpius exhortentur ipſos, & maxime ſacratiſſimo corpori Domini noſtri Jesu Christi. Quicumque viderint illud deferri, illud adorent quouſque tranſierit, & honorent quantum potuerint, quia omnibus qui preſbyterum deferentem corpus Domini ad infirmos aſſociabunt, maxime de nocte cum luminari decenti eundo & redeundo, decem dies ex injunctis ſibi pœnis miſericorditer relaxamus.

9. Altaribus etiam ſacris honor & reverentia debita exhibeatur. Linteamina altaris & maxime corporalia ſæpe abluantur, ob reverentiam & præſentiam Salvatoris noſtri Jesu Christi, & totius curiæ cæleſtis, quæ cum eo præſens adeſt, quoties Domini myſteria in eccleſia celebrantur.

10. Panis ad celebrandum ultra duos vel tres menſes ad plus nullatenus cuſtodiatur, ſed ſemper de novo & recenti (ſi fieri poteſt) miniſtretur. Ultra octo dies ſub pœna canonica corpus Chriſti pro infirmis reſervatum non ſervetur, ſed poſt miſſam, ſcilicet poſt receptionem corporis & ſanguinis a preſbytero qui celebrat & ante ablutionem, corpus Chriſti pro infirmis reſervatum capiat & comedat reverenter, licet plures ſint hoſtiæ, & ſtatim tot hoſtias quas in miſſa conſecraverit, ſive plures reponat in pixide, & reportet ad ſacrarium ubi conſuetum eſt conſervari lumine præcedente, ibique includatur cum clave, quam nullus habeat niſi preſbyter, qui in eccleſia miniſtrat ſacramenta. Idemque ſit de clave ſuper qua ſanctum chriſma oleumque infirmorum reponuntur.

11. Caveant inſuper ſacerdotes & maxime curati, quod omnia vaſa & quæcumque ad divinum cultum ſpectantia munda teneant & decora, quantumque potuerint, ut a populo in majori devotione habeantur, & hoc fieri ſub pœna decem librarum ipſis præcipimus & mandamus.

12. Ubicumque deferatur corpus Chriſti, ſemper præcedat cereus ardens vel candela.

13. Nullus ſacerdos duas miſſas eodem die præſumat celebrare, niſi neceſſitate compulſus, & antequam celebret dicat matutinas de die & beatæ Mariæ cum prævia contritione ad minus, & ſemper, ſi fieri poteſt, contritus & confeſſus.

14. Semper clericus deſerviens altari dum divina celebrantur, induatur ſuperpelliceo, & tonſuram habeat clericalem.

15. Nullus ſacerdos tergat manus ſuas poſt ablutionem cum linteaminibus altaris vel cortinis, quia indecens eſt & abſurdum; ſed ſemper habeat duo vel plura manutergia circa altare ad tergendum & deſiccandum manus ſuas lotas, unum videlicet ante confeſſionem, & aliud poſt communionem, quæ qualibet ſeptimana fiant munda.

Digitized by Google

16. Statuimus ut nullus bis in die audeat celebrare miſſam cum duplici introitu, niſi in neceſſitate, videlicet quando habet ſuccurſum in quo ſunt fontes & cimiterium; tunc diebus Dominicis & feſtivis ſolemnibus, pro infirmis, ſeu propter purificationem mulierum, aut propter nuptias, bis in die poterit celebrare; & ſi fuerit adeo pauper, quod non poſſit capellanum habere: vel niſi ſuper hoc per noſtras patentes litteras habeat poteſtatem, eo ipſo noverit ſe ſuſpenſum, & ſi per octo dies ſuſpenſionem prædictam ſuſtinuerit, pœna debita punietur.

17. Statuimus quod omnes illi qui habent ſuccurſus cum matribus eccleſiis, quorum redditus triginta librarum Pariſienſium ſummam attingunt, capellanum ſecum habeant, qui ipſos in miſſarum celebratione & ſacramentorum adminiſtratione juvent; & ſi curatus abſens fuerit, loco ſui vicarium alium ponere teneatur: ita ut alii pro capellano parochiæ & ſuccurſum deſervient ſicut debent, & qui contra fecerit, pœnam canonis non evadet.

18. Diſtricte præcipimus omnibus decanis & preſbyteris, ut omnes apoſtatas, & omnes vicevicarios qui bis in die celebrant, quos volumus & declaramus eſſe excommunicatos, a ſuis parochiis totaliter expellant, nec eos in iiſdem plus ſinant morari: quod ſi ſecus fecerint, nec id nobis nec officiali noſtro detexerint, adeo acriter procedemus contra eos, quod pœna docente ſcient quantum crimen ſit ſuo ordinario minime obedire.

19. Tertiam miſſam nullatenus ſub pœna ſuſpenſionis celebrare præſumat. Ne quis vero pro pecunia aut adulationibus magnatum una die celebrare plures miſſas præſumat, quod non neceſſitatem, ſed ambitionem reputamus, ſub interminatione divini judicii, niſi in die natalis Domini vel die Paſchæ, prohibemus, & qui contra fecerit, eo ipſo ſit ſuſpenſus.

20. In ſacramento altaris diligenter attendat ſacerdos, quod plus apponat in calicem de vino quam de aqua; & ſi aquam omiſerit, ſi fieri poteſt ſine ſcandalo, cum adverterit, in calice aquam ponat. Si forte peracto canone & conſecratione peracta, nec aquam nec vinum repoſuerit in calice, ſtatim apponat utrumque & hoſtia conſecrata ſeorſim reverenter conſervetur: hoſtia autem nova, ſicut fieri ſolet, cum calice conſecretur, & in perceptione & communione prima & ſecunda ſumatur, niſi pro neceſſitate altera ſervetur.

De pœnitentia, matrimonio, ordine, chriſmate, & aliis ſacramentis.

Caput V.

1. Præcipimus ut rectores & curati ſtatim audita morte alicujus ſui parochiani, vel ſuæ parochianæ, abſolvant animam illius cum pſalmo *De profundis*, *Kyrie eleyſon*, & *Pater noſter*, & verſ. *A porta inferi*, & cum oratione *Inclina Domine aurem tuam*, vel alia competenti.

2. Nullus ſacerdos, cui a nobis cura animarum commiſſa non fuerit, parochianum alterius ad confeſſionem admittat abſque noſtra licentia & aſſenſu, niſi forte parochiali ſacerdote in ægritudine conſtituto, ſeu ad confeſſionem audiendam parochianorum ſacerdos ſufficere non poſſit: in quibus caſibus concedimus, quod hoc poſſit de parochi licentia, & etiam in gravis articulo neceſſitatis.

3. Quamvis omnes fideles in tribus anni temporibus, videlicet in Natali, in Paſcha, & in Pentecoſte ad communionem corporis & ſanguinis Domini ſint monendi, præcipimus ut clerici ſaltem bis, laici vero ſemel in anno capellano ſeu rectori in cujus parochia degunt, vel alicui de ejus licentia ſua confiteantur peccata, & ſaltem in paſchate euchariſtiam recipiant, niſi de licentia ſui abſtinuerint confeſſoris: alioquin a rectoribus & capellanis ita viventes ab ingreſſu eccleſiæ & ſacramentis eccleſiaſticis excludantur, & morientibus eccleſiaſtica ſepultura denegetur. Inſuper in virtute ſanctæ obedientiæ præcipimus rectoribus & capellanis curas regentibus, ut clericos & laicos qui præmiſſa facere non curaverint, ſed in hoc peccato pertinacius perſtiterint, nobis vel officiali noſtro notificent, & eorum nomina in ſcriptis aſſignent, & ex hoc canonice puniantur. Ut autem in hoc cautius procedere poſſint, præcipimus ut nomina omnium qui eis peccata ſua confeſſi non fuerint ſingulis annis ſcribant.

4. Quoniam circa majora peccatum vertitur, idcirco circa ea cautius eſt agendum. Interdicimus ergo, & in virtute ſanctæ obedientiæ præcipimus omnibus rectoribus & curatis, & quibuſcumque aliis noſtræ diœceſis confeſſiones audientibus, ne de caſibus epiſcopalibus & jure vel conſuetudine ad nos pertinentibus ſe quomodolibet intromittant, ſed ad nos & pœnitentiarium noſtrum illos remittere fideliter curent. Ne autem aliquis prætextu ignorantiæ ſe in talibus valeat excuſare, aliquos ex illis hic duximus exponendos.

Primo quidem mittendi ad epiſcopum commutationem votorum poſtulantes & votorum poſtulatores, ac poſt votum caſtitatis retrahentes.

2°. Contrahens matrimonium primâ vivente uxore, & continens, & religionem intrans & ſacrum ordinem ſuſcipiens invita uxore propria, poſt carnalem copulam ſubſequutam.

3°. Confeſſus ſe credidiſſe hæreticam pra-

vitatem, & ſe hæreticos receptaſſe, & cum eis participaſſe & eis faviſſe.

4°. Simoniacus quocumque genere ſimoniæ præterquam mentalis.

5°. Ab epiſcopo alieno ſine epiſcopi proprii licentia ordinatus vel tonſuratus.

6°. Homicidium committens facto, præcepto, conſilio, conſenſu, exhortatione, & quolibet alio modo.

7°. Concipiens filium a non viro, quem vir credens filium ſuum nutrit, & in præjudicium ſuorum ſibi hæredem inſtituit, vel inſtituere intendit.

8°. Vir qui mortem conjugis, & uxor quæ mortem viri efficaciter machinantur.

9°. Preſbyter celebrans ſcienter in eccleſia vel parochia interdicta, & ſecundas nuptias benedicens.

10°. Clericus vel laïcus ſcienter aliquod corpus excommunicati vel a tempore interdicti non excommunicati in cimiterio ſepeliens.

11°. Excommunicatus a canone in illis caſibus in quibus epiſcopus abſolvere poteſt, & etiam irregularis in illis caſibus in quibus epiſcopus diſpenſare poteſt.

12°. Matrimonium clandeſtinum contrahens, & omnis qui ſcienter interfuerit ſecundum antiqua ſtatuta eccleſiæ Ambianenſis, excommunicationis vinculo ſunt ligati.

13°. Falſarius litterarum apoſtolicarum ſive epiſcopalium ſive officialium ſeu publicorum inſtrumentorum.

14°. Sacerdos ſcienter celebrans in altari non conſecrato, vel ſine ſacris indumentis celebrans, etiam non jejunus, etiam non ordinatus in preſbyterum miſſam celebrans, & non ordinatus in diaconum ſolemniter & publice in eccleſia evangelium legens, & non ordinatus in ſubdiaconum ſolemniter cum indumentis ſubdiaconorum epiſtolam in miſſarum ſolemniis legens.

15°. Clericus jurans tactis ſacroſanctis evangeliis, & perjurans, & quicumque dubitat utrum aliquod juramentum ſit ſervans vel non.

16°. Ubicumque eſt ſolemni pœnitentia injungenda, non dicimus hoc de publica.

17°. Incendiatores, & confractores eccleſiarum, domorum, frugum & meſſium, & nocturni depopulatores agrorum, & famoſi latrones, qui in itineribus inſidiantur.

18°. Per ſaltum, aliquo ordine prætermiſſo, vel etiam furtive & contra prohibitionem promotus, & rebaptizatus, ut reordinatus & reconfirmatus.

19°. Excommunicatus, ſuſpenſus, vel interdictus miſſam ſcienter celebrans vel officium ſuum ſolemniter ſicut prius agens, & qui excommunicatus vel interdictus ordinem vel beneficium ſuſcepit.

20°. Deflorator virginis vi oppreſſæ, vi raptæ.

21°. Opprimens ſive perimens prolem ſuam ſtudioſe vel negligenter ante partum vel poſt.

22°. Coiens cum moniali ſacrata vel non, virgine vel non.

23. Quomodolibet abutentes chriſmate, vel hoſtia, vel re ſacra.

24°. Rapinam vel ſacrilegium in eccleſia committens.

25°. Scienter baptiſans proprium filium, vel etiam filium uxoris ſuæ, ab alio viro vel criminoſo, præterquam in articulo neceſſitatis & tunc aliis deficientibus; & etiam eum tenens in cathechiſmo vel confirmatione, ſecundum quod in tertia inſtructione, ubi de matrimonio agitur, ſunt præmiſſa.

26°. In eccleſia maxime conſecrata luxuriam committens, & humanum ſemen quoquo modo ſibi emittens.

27°. Scienter coiens cum Judæa vel Saracena vel pagana, vel e contrario.

28°. Verberans patrem, vel matrem, vel eis enormes injurias irrogans.

29°. Sortilegi, divini, malefici, incantatores, augures, dæmones pro quacumque cauſa invocantes per ſodomiam vel ſimilia facientes aruſpices.

30°. Contrahentes matrimonium poſt ſponſalia cum aliis juramento interpoſito contracta, illis per eccleſiam non diſſolutis.

31 Violatores eccleſiæ vel cimiterii.

32 Committens vel commiſcens cum brutis.

33 Inceſtum committens cum quibuſlibet conſanguineis vel affinibus.

34 Sacerdotes vel miniſtri quorum culpa vel negligentia aliquid inhoneſtum circa ſacramentum altaris evenerit.

35 Cognoſcens conſanguineam uxoris ſuæ ſive ſponſæ, & cognitam a conſanguineo ſponſæ ſuæ ante contractum matrimonium & conſummationem & ſponſalia, ſive poſt.

36 Procurans quocumque modo ſive in ſeipſo ſive in alio ſterilitatem.

37 Blaſphemans publice Dominum, vel matrem ejus, vel ſanctos, vel falſum teſtimonium proferens; & laicus tranſgreſſor juramenti, cum tamen poſt tranſgreſſionem ſatisfecit de eo quod juraverit facere vel privare.

38 Sacerdos coiens cum ea quam baptizavit, vel cujus confeſſionem audivit, & etiam quilibet coïens cum ea quæ qualibet ſpirituali affinitate eſt ſibi conjuncta.

39 Contrahens matrimonium cum ea quam cognovit per adulterium, ſuperſtite legitima uxore, vel e contrario, ſecundum ea quæ inter inſtructiones, ubi de matrimonio agitur, ſunt præcepta.

40 Mulier cujus vir diu abſuit, & de illius morte certitudo non habetur, contra prohibitionem eccleſiæ matrimonium cum alio contrahens; idem eſt e contra.

Digitized by Google

6 Generaliter autem peccatores ad nos mittendi ſunt pro quolibet enormi crimine parochiam ſcandalizando, & ubicumque difficultas & ambiguitas inciderit propter imperitiam confeſſoris vel propter caſus etiam novitatem; & etiam quandocumque contigerit caſus aliquis in quo de jure vel de conſuetudine noſtræ diœceſis ad nos mittendi ſunt, ut per nos ſi fieri potuerit, expediantur vel ad ſedem apoſtolicam tranſmittantur.

7 Inferiores autem mutandi vel mitigandi ſeu interpretandi pœnitentias a nobis injunctas ſibi omnino noverint licentiam interdictam.

8 Ceterum ſi committens aliquod e præmiſſis a confeſſore monitus & inductus nihilominus ad nos pro pœnitentia venire noluerit, ſi ejus peccatum occultum fuerit, quam citius commode poterit confeſſor ſuper hoc conſilium noſtrum expoſcat; ſi vero manifeſtum fuerit, ad nos preciſe venire cogatur, niſi forte adeo ſenex vel corpore debilis ſit, ut venire non poſſit; & tunc id ipſum ſacerdos nobis ſignificari procuret, aut niſi ſit in mortis articulo conſtitutus. Porro is cui generaliter vices noſtras commiſimus vel in poſterum committemus quoad pœnitentias injungendas, nullam habet de jure in præmiſſis ſpecialibus caſibus poteſtatem, talia enim mandato non committuntur generali. Nos tamen animarum ſalutem prout eſt procurare cupientes, in & ſuper expreſſis caſibus eam quæ nobis competit ſibi ſpecialiter committimus poteſtatem, præter quam in primis viginti caſibus ſupradictis; ſed in aliis ſuprascriptis caſibus ſi circumſtantiæ eos graves valde difficiles & enormes reddiderint, illos ad nos remittere teneantur, quoniam etiam caſus de jure ad ſedem apoſtolicam pertinentes ſibi ſpecialiter denegamus.

9 Inhibemus ſacerdotibus & rectoribus ne matrimonia inter aliquos qui non ſunt ætate nubiles ſive ambo, ſive alter tantum deficiat in ætate, vel etiam ubi dubitatur utrum matrimonium teneat annon, vel ſi de hoc mota fuerit dubitatio, ſolemniſare in eccleſia præſumant ſine noſtra vel officialis noſtri licentia ſpeciali.

10 Denuntiamus & declaramus quod quicumque clandeſtina matrimonia contra juris prohibitionem etiam in caſu licito per verba contrahunt de præſenti, tam ipſi contrahentes quam etiam omnes laici & clerici ac religioſi qui preſbyteri non ſunt, qui ſcienter & ſponte non caſu fortuito tali matrimonio interfuerint, præſentis conſtitutionis auctoritate excommunicantur: præſbyteri vero ſuſpenſionis per triennium incurrunt ſententiam ipſo facto. Inhibemus igitur & inhibitum eſſe declaramus ne matrimonia clandeſtine contrahantur; ſed ſi contrahenda fuerint, ſacerdotes publice, ter ſcilicet per tres dies Dominicos vel feſtivos proponant in eccleſiis competenti termino præfinito, ut infra terminum qui voluerit & valuerit legitimum impedimentum opponat, & ipſi ſacerdotes nihilominus per ſe ipſos fideliter & diligenter inveſtigent, utrum aliquod impedimentum obſiſtat. Quod ſi apparuerit, vel eccleſia de ipſo probabilem habuerit conjecturam, contractus matrimonii interdicatur expreſſe, donec quod ſuper hoc fieri debet declaretur. Sacerdos vero qui tales conjunctiones inhibere contemſerit, quilibet regularium qui eis intereſſe præſumſerint, per triennium ab officio ſuſpendatur, gravius nihilominus puniendus, prout culpæ ipſius qualitas poſtulabit, ſed & illius qui talem copulam præſumſerit eccleſia eos tamquam publicos concubinatores reputabit: verumtamen ſi clandeſtine contrahentes, poſtea in facie eccleſiæ voluerint publice, ab eccleſia recipiendi erunt, & approbanda tamquam a principiis in conſpectu eccleſiæ contracta, niſi vel conſanguinitas vel legitimum impedimentum appareat, ita videlicet quod publice coram ſacerdote & aliis pluribus perſonis confiteantur ſe matrimonium contraxiſſe, vel de novo matrimonium in eccleſia contrahant & de præſenti. Quod ſi poſtulaverint detur benedictio nuptialis, injuncta eis prius per ſacerdotem pœnitentia competenti, pro eo quod clandeſtine contraxerint.

11 Nullus autem ſacerdos ignotas perſonas de remotis partibus venientes matrimonialiter copulare præſumat, ſive ambo ignotæ fuerint, ſive altera illarum tantum; nec etiam matrimonium faciendum denuntient in eccleſia abſque noſtra vel officialis noſtri licentia ſpeciali; ſed nec ſacerdotum aliquis alienum parochianum ad matrimonium contrahendum recipiat, ignoto proprio ſacerdote. Si vero ſponſus & ſponſa de diverſis parochiis fuerint, matrimonium poterunt contrahere, & benedictionem nuptialem recipere in quacumque maluerint eccleſia, dum tamen veras litteras vel tutos nuntios ſuorum preſbyterorum oſtendant, exponentes quod in eccleſiis (quarum ſunt parochiani) matrimonium de ipſis nuntiatum legitime fuerit contrahendum, quodque ipſi preſbyteri nullum ſciant vel audierint impedimentum quominus inter dictos contrahentes matrimonium poſſit eſſe. Licet autem aliqui tranſtulerint domicilium ſuum in alienam parochiam, nihilominus tamen denuntiatio matrimonii contrahendi fiet in prima eccleſia, in cujus parochia dicti morati ſunt, & etiam in illa in qua tranſtulerint domicilium ſuum & morantur, præcipue ſi noviter tranſtulerint. Eis autem qui recepta fide ſponſalium matrimonium cum alia contrahunt, non detur benedictio nuptialis, prout inter inſtructiones, ubi de matrimo-

Digitized by Google

nio agitur eſt præmiſſum.

12 Statuimus atque præcipimus quod pro beneficiis eccleſiaſticis, ſeu ordinibus obtinendis, vel pro juſtitia reddenda, aliquid ex pacto non detur, alioquin dans ſeu ſolvens quod dedit & tantumdem de ſuo proprio perdat, recipiens vero illud quod recepit, & tantumdem de ſuo proprio perdat, ac tantumdem a die ſolutionis & receptionis infra menſem dare, ſolvere & reſtituere teneatur, alioquin præſentis conſtitutionis auctoritate excommunicationis ſententiam poſt lapſum ejuſdem menſis ſe noverit incurſurum.

13 Præcipimus ut nullus illegitime natus ad primam tonſuram vel quoſlibet eccleſiaſticos ordines vel eccleſiaſtica beneficia ſe ingerat ſeu præſentet, vel præſentare faciat, abſque legitima diſpenſatione: qui vero contrarium fecerit, & qui talem ſcienter præſentaverit, præter pœnam juris ipſum excommunicationis vinculo innodamus. Illegitimi quoque beneficia eccleſiaſtica abſque ſufficienti diſpenſatione obtinentes, ipſo facto, ipſis beneficiis noverint ſe privatos.

14 Rectoribus eccleſiarum ſeu capellaniarum præcipimus, ut nuntios idoneos, clericos videlicet, mittant ante paſcha ad eccleſiam cathedralem, ad chriſma & ſanctum oleum deferendum, qui cum debita reverentia illa deferant & cuſtodiant, ne ſiniſtra manus illa contingere poſſit; nec unus nuntius niſi pro tribus aut quatuor eccleſiis ad plus deferat, ſed nec unus rector ab altero recipiat novum chriſma prius, antequam novum recipiant. Vetus ſuper fontes infundant & ampullas ſeu vaſcula olei & chriſmatis ſuper eoſdem fontes abluant diligenter. Si autem contigerit oleum vel chriſma alicui deferri, ſtatim ad archipreſbyterum vel ad vicinas eccleſias mittant, & ſi ab eis habere non potuerint, vel abſque periculo exſpectare; ſi aliquid reſidui fuerit, admiſceatur illi reſiduo chriſmatis vel olei aliud oleum non conſecratum, & ex eis faciat quod incumbit, quoniam ſacrum trahit ad ſe non ſacrum.

15 Illud quoque diſtricte præcipimus omnibus ſacerdotibus, ut euchariſtiam, fontes, chriſma, & ſanctum oleum fideliter diligenter & devote cuſtodiant, ea ſub fidis clavibus collocantes, ne manus nefaria ad ea poſſit extendi: qui vero incaute in loco clavibus non firmato, & diligenter & firmiter non cuſtodito, ea reliquerit, tribus menſibus debet ab officio ſuſpendi: & ſi per ejus incuriam & negligentiam mus vel aliud animal illud comederit, ultra prædictos tres menſes XL. diebus pœniteat arbitrio confeſſoris. Si vero aliqua enormia ſeu nefaria inde fieri contigerit, graviori ſubjaceat ultioni; de quo inter inſtructiones ubi de euchariſtia agitur, eſt præmiſſum.

16 Prohibemus ne aliquis noſtræ diœceſis ab alieno epiſcopo ſe permittat vel faciat ſine noſtra licentia tonſurari in clericum vel ordinari: alioquin ſuſcepti ordinis executione carebit; ad quam nequaquam reſtituetur, niſi peracta congrua pœnitentia de tranſgreſſione hujus & contemtu.

De excommunicatione & interdictione.

Caput VI.

1 Statuimus quod ſi clerici vel laici fuerint excommunicati vel interdicti, & eorum occaſione ſive culpa eccleſia fuerit interdicta, vel a divinis in ea ceſſatum, nequaquam abſolvantur, donec eccleſiæ ſuper damno, quod ex hoc paſſa eſt, fuerit ſatisfactum. Illud etiam ſtatuimus, ut quicumque clericus vel laicus publice excommunicatus vel nominatim interdictus, jubente capellano vel ejus vicario de eccleſia dum divina aguntur officia, monitus exire noluerit, interdictus, & ipſo facto ſit excommunicatus: excommunicatus vero ex alia excommunicationis ſententia præſentis conſtitutionis auctoritate noverit ſe ligari; & inſuper ſacerdos officium dimittat, niſi jam canonem incœperit, quia tunc debet perficere officium jam incœptum: verum alii omnes exire debent eccleſiam, præter ipſum preſbyterum celebrantem & unum vel duos clericos, qui eidem preſbytero deſerviant. Illud autem ſciendum eſt, quod ſicut non licet excommunicato intra eccleſiam audire divina, ſic nec extra illam, puta extra fores patentes. Canone autem completo & corpore & ſanguine Domini ſumtis, non eſt in miſſa excommunicato præſente ulterius procedendum; ſed ſi eccleſia temporalem juriſdictionem in illo loco habeat, poteſt illum expellere violenter: vel ſi non habet, poteſt etiam requirere dominum temporalem, qui illum expellat. Et talis excommunicatus propter talem rebellionem & contumaciam debet iterum excommunicari. Si autem occultum eſt, illum qui eſt intra eccleſiam, eſſe majori excommunicatione ligatum, & ibi aliquis ſciens ſecrete illum eſſe excommunicatum, monendus eſt ab illo ſecrete, ut exeat; qui ſi exire noluerit, monens exeat caute de eccleſia, ita quod alii ignorantes illum eſſe excommunicatum, hoc perpendere non poſſint. Tum enim ipſe occulte illum vitare debet, ut ſaltem verecundiæ rubore confuſus, pro latenti exceſſu ſatisfacere compellatur. In publico vitare illum non debet, ne per hoc illius occulta excommunicatio aliis nota ſit vel fiat. Idemque dicendum eſt, ſi ſolus ſacerdos pro certo ſciat aliquem majori excommunicatione eſſe ligatum. Nec enim debet illum publice nec manifeſte in eccleſia vel extra vitare, niſi hoc poſſit per teſtes vel alio modo legitime comprobare, tunc enim poteſt & debet eum vitare publice, ſi clericus non ſit, excommunicatione

Digitized by Google

nicatione per eccleſiam publicata. Sed ſi ſacerdos non poſſit hoc legitime probare, quia forte ipſe ſolus vel cum uno tantum ſocio vidit, vel ille in ſecreto hoc ſibi dixit, debet monere ſecrete : ita quod a nemine cognoſcatur, ſed ea fiant quæ inter inſtructiones ubi de pœnitentia agitur ſunt ad præmiſſa. Sed & ſi dicatur ſacerdoti in eccleſia vel extra, quod aliquis parochianus ſuus ſit excommunicatus, quia percuſſit clericum vel alia de cauſa, licet hoc plures aſſerant, non tamen debet eum in eccleſia vel extra vitare ; ſed & quamvis aliqui probare velint coram ſacerdote talem excommunicatum eſſe, ipſe tamen non habet poteſtatem ſua auctoritate probationes recipiendi. Excommunicatos autem & interdictos nominatim per totam noſtram diœceſim ab omnibus regularibus & ſæcularibus, exemtis & non exemtis, præcipimus in divinis officiis & ſacramentis eccleſiaſticis evitari, quia nulli poſſunt in hoc apoſtolico privilegio ſe tueri. Qui vero contra fecerint, vel tales ad eccleſiaſticam ſepulturam receperint, aut celebrare in eccleſia interdicta præſumſerint, eccleſiæ in quibus talia fiunt ſubjaceant interdicto, ſalvis templariorum & hoſpitalariorum privilegiis, quibus a ſede apoſtolica eſt indultum, ut ſemel in anno ad eccleſiaſticum officium admittantur in eccleſiis interdictis, ita tamen quod tunc non ſepeliantur ibi corpora defunctorum. Qui vero interdicti, vel in eccleſiis interdictis ſcienter divina officia celebrare præſumſerint, irregularitatem incurrant, etiamſi ſint religioſi quicumque exemti, & inſuper ſuis beneficiis ſint privandi.

2 Cum vero civitas, caſtrum vel villa interdicta eſt, omnibus parochianis illius loci negantur ibi omnia ſacramenta eccleſiaſtica præter baptiſma parvulorum & pœnitentiam morientium, & corporum ſepulturam : & ideo permiſſum eſt eccleſiarum miniſtris tempore talis interdicti, non pulſatis campanis, voce ſubmiſſa, januis clauſis, excommunicatis & interdictis excluſis, ſemel in hebdomada miſſam celebrare cauſa conficiendi corpus Domini, quod non debet decedentibus in pœnitentia denegari. recipientibus etiam ſignum crucis & aliis peregrinis non eſt tempore talis interdicti pœnitentia (cum eam poſtulaverint) deneganda. Clerici etiam decedentes cum interdictum perſeveraverit, ſine campanarum pulſatione, & ceſſantibus omnibus ſolemnitatibus tempore talis interdicti, in cimiterio eccleſiæ cum ſilentio tumulentur. In conventualibus quoque eccleſiis tempore talis interdicti, duo vel tres ſimul valeant horas canonicas potius legere, quam cantare, januis clauſis, interdictis & excommunicatis excluſis, & voce ita depreſſa, quod excommunicati exterius audire non poſſint. Sane clerici qui cauſam non præſtiterint interdicto alicujus loci, A dominum vel hominem ejuſdem loci interdicti, ſi ad alia loca interdicta venerint, vel ſe tranſtulerint, licite poſſunt vel divina officia audire, & etiam celebrare. Cum autem a nobis vel a curia noſtra aliqua eccleſia noſtræ diœceſis ob culpam ſeu defectum parochi ſeu rectoris, ſeu capellani ejuſdem eccleſiæ ſuppoſita fuerit interdicto, volumus & concedimus de gratia ſpeciali, ut tunc nihilominus conferantur ibidem omnibus parochianis ejuſdem eccleſiæ omnia eccleſiaſtica ſacramenta, per alios ſacerdotes tamen, licentia a nobis prius ſpecialiter obtenta. Miſ- B ſam tamen vel alias horas canonicas, nullus omnino ibi aut in parochia ipſa dicat, & ſi forte tunc aliquis parochianus deceſſerit, ſine campanarum pulſatione, & ceſſantibus aliis ſolemnitatibus quæ fiunt intra eccleſiam in exequiis mortuorum, admittatur infra eccleſiam, & poſtmodum in cimiterio tumuletur ; & hoc per alios, ut diximus, ſacerdotes. Nam priorem, rectorem & capellanum præfatos omnino abſtinere præcipimus a præmiſſis, & generaliter ab executione ſui officii in eccleſia & parochia ipſa. Parochiani C etiam eccleſiæ a nobis expreſſa cauſa interdictæ, accedentes ad alias eccleſias non interdictas, poſſunt ibi de noſtra premiſſione audire divina : Si vero propter cauſam domini temporalis aliqua eccleſia fuerit interdicta, conſulimus ut populus alibi divina audiat, ipſi tamen domino ſpecialiter prohibemus. Quod ſi ob culpam ipſius populi ſeu aliquorum de populo fuerit interdicta, expreſſe interdicimus, ne alibi divina officia celebrare præſumant.

3. Licet periculoſum ſit excommunicatum communioni ſe jungere fidelium, ac D melius ſit omnia mala pati, quam malo conſentire participando cum ipſis ; ad noſtrum pervenit auditum fide dignorum relatu, quod nonnulli excommunicationis ſententia innodati, in eadem nedum per annum, ſed per plures annos remanere damnabiliter non formidant, ſuæ temeritatis audaciam aſſumentes ex eo quod paſſim admittantur excommunicati ad divina, nec ſibi participatio ſacramentorum ſeu communio fidelium aliquatenus denegatur, non denunciantur excommunicati, ut deberent, diebus dominicis & feſtivis, nec ipſorum nomina redi- E guntur in ſcriptis : unde jam quaſi ad hoc deventum eſt, quod de excommunicationis ſententia non curatur, & inter excommunicatos & non excommunicatos nulla differentia habetur. Volentes igitur morbo tam peſtifero convenientem adhibere medelam, curatis & rectoribus eccleſiarum parrochialium noſtræ diœceſis diſtricte præcipimus & mandamus, quatenus nomina excommunicatorum & cujuſlibet excommunicati, & cauſam excommunicationis, & annum, & diem, & ejus ad cujus inſtantiam excommunica-

Digitized by Google

tus eſt, dum mandata ſuper hujus monitionis ſententia receperint, in uno libro per modum regiſtri, & per menſes in ſcriptis redigant ſigillatim & diſtricte, ac eoſdem denuntient ſive deferant quocumque, palam & publice, alta voce & intelligibili, diebus dominicis & feſtivis, eoſdem ad divina aliquatenus non admittant; ſed ſi eccleſiam intraverint, eoſdem mandent & præcipiant exire. quod ſi facere recuſaverint, fiat ut in conſtitutione immediate præcedenti eſt expreſſum. Et nihilominus ſi tales excommunicati aliqua publice officia obtinuerint, moneantur ſuperiores & domini eorum, ut ipſos ab iiſdem officiis amoveant, excommunicatione ejuſmodi durante. Quod ſi facere recuſarent, procedatur contra eos ſecundum canonicas ſanctiones. Et quia morbus nimius (quod dolentes referimus) in noſtra diœceſi incœpit apparere, firmiter inhibemus, ne capitula collegiata, vel conventus, ex quo ſibi conſtiterit prælatos ſuos excommunicatos, aliquatenus obediant, fermariique, coloni, ſubditi, vel debitores ſibi aliquid non perſolvant, nec cum ipſis participent; ſed eoſdem evitent in omnibus, ut tenentur. Adminiſtratoreſque dignitatis, officii vel beneficii in ſpiritualibus & temporalibus ad illum ad quem, beneficio vacante, ſpectaret, ſtatuimus & declaramus pertinere, ac ſibi, excommunicatione ejuſmodi durante, de fructibus & redditibus eccleſiæ vel monaſterii hujuſmodi reſponderi, reddique & perſolvi, & tam ipſos, quam quoſcumque alios beneficiatos, ſi per annum in excommunicatione ſteterint, poſtquam fuerint excommunicati, ac ſibi, ejuſmodi excommunicatione durante, de fructibus, redditibus eccleſiæ, vel monaſterii hujuſmodi reſponderi, publice denunciari volumus, & declaramus ſuis beneficiis, officiis, & adminiſtrationibus privari. Si vero per biennium in ejuſmodi ſententia perſtiterint animo indurato, declaramus ipſos dictis beneficiis, officiis & adminiſtrationibus ipſo jure privatos, fructuſque beneficiorum hujuſmodi percipiendo, contrectare alienum, & furtum & rapinam; clericos quoque non beneficiatos extra annum in excommunicatione perſiſtentes (ut eſt dictum) decrevimus per annum integrum inhabiles; & ſi per biennium, perpetuo ad beneficia eccleſiaſtica obtinenda. Laïci vero ſi per annum unum in excommunicatione ſteterint, tamdiu etiam ſepultura eccleſiaſtica ſint privati: nihilominus lapſo primo anno, citentur ſuper articulis fidei reſponſuri, & contra ipſos contumaces, ceſſante gratia, procedatur ſecundum canonicas ſanctiones.

4. Præcipimus rectoribus & capellanis eccleſiarum omnibus ſub pœna excommunicationis, quam nos & officialis noſter, vel alius auctoritate noſtra mandamus confirmari, & mandabimus in futurum, poſtpoſitis odio, gratia vel timore fidelium obſervent, & quantum in eis fuerit, ab aliis faciant obſervari. Si quis autem ex capellanis ſeu rectoribus a nobis ſeu officiali noſtro mandatum receperit, quod excommunicet vel interdicat; ante omnia moneat ipſum, teſtibus adhibitis, & lecto ſibi mandato quod receperit, primo, ſecundo & tertio per legitima intervalla, & quarto ad malitiam convincendam, ut ſatisfaciat de eo pro quo excommunicatus vel interdictus mandatur. Quod ſi ille facere noluerit, ipſum excommunicet vel interdicat ſub his verbis: *Cum ego tale mandatum a tali receperim, ut talem per excommunicationis vel interdicti ſententias compellam ad faciendum tale*, quod ſub hac forma ponitur tota forma mandati. *Et cum legitime ſuper hoc monuerim, ipſe vero obedire contemſerit facere quod mandatur, idcirco volens, ut teneor, obedire, ipſum auctoritate Dei omnipotentis Patris & Filii & Spiritus-ſancti, & beatorum apoſtolorum Petri & Pauli, & omnium ſanctorum, & mandati præmiſſi, exigente ipſius contumacia, ipſum excommunico in hujuſmodi ſcriptis*, vel *ſuppono eccleſiaſtico interdicto*, vel *ei ingreſſum eccleſiæ interdici, tamdiu excommunicatum vel interdictum denuncio, donec fecerit quod mandatur.* Hanc autem ſententiam ſcriptam legendam proferat & promulget. qua ſententia recitata, ſcribatur ſic: *Lata fuit hæc ſententia in tali loco, coram tali populo*, & quo *menſe & die, talibus præſentibus ad hoc ſpecialiter vocatis & rogatis.* Si autem in genere velit ſententias ipſas ferre, ita dicet. *Cum ego Petrus rector vel capellanus talis eccleſiæ, monuerim generaliter in tali eccleſia primo & ſecundo & tertio, & etiam quarto ad malitiam cognoſcendam, & ut quicumque fecerit talem injuriam, vel ignem appoſuerit, vel tale furtum fecerit, ſatisfaceret infra talem diem jam elapſum, & nullus ſatisfacere curaverit; ideo eum vel eos qui talia fecerunt, in his ſcriptis excommunico, vel ſuppono eccleſiaſtico interdicto.* Et talem proferens in quemcumque ſententiam, tenetur exemplum hujus ſententiæ excommunicato vel interdicto infra menſem poſt diem latæ ſententiæ, tradere requiſitus: ſuper quam requiſitionem fieri debet publicum inſtrumentum, vel litteræ teſtimoniales, ſigillo authentico ſigillatæ ſive conſignatæ. Qui vero aliter quam præmiſſum eſt, ſententias excommunicationis vel interdicti tulerit, graves pœnas in jure ſcriptas incurrit. Nullus ergo nimium ad ferendum tales ſententias feſtinet, ſed ſemper coram teſtibus monitio trina præcedat in ſcriptis, & proferantur cauſæ propter quas feruntur, & expreſſe in eis conſcribantur; & de ſententiis excommunicationis, ſuſpenſionis & interdicti, & de abſolutione a majori vel minori excommunicatione, vel etiam ab anathemate inter inſtructiones, ubi de animarum regimine agitur, plenius eſt expreſſum. Si vero manda-

tum receperit, ut aliquem excommunicatum vel interdictum denunciet, tunc nulla monitio neceſſaria eſt, ſed utatur his verbis: *Ego talis, auctoritate & mandato talis, denuntio talem excommunicatum vel interdictum.* Ceterum ſi ab aliquo delegato, vel ſubdelegato, vel conſignatore mandatum ſimile receperit, vel quod aliquem citet, vel ſimile: ſi ille ſic delegatus a papa, vel ejus legato, auctoritatem viderit, obediat & obſervet formam prædictam. Si vero non viderit, non obediat; ſed curiam noſtram conſulat, idemque faciat, ſi ex cauſis probabilibus de illius juriſdictione dubitat. Si vero ſit ſubdelegatus a ſubdelegato, vel etiam a delegato legati, non obediat. Nullus autem rector ſeu curatus ſententiam excommunicationis vel ſuſpenſionis in quemquam ſua auctoritate proferre præſumat.

5. Illud autem ſtatuimus, quod is cui a nobis vel a curia noſtra litteratorie mandatur, ut aliquem excommunicatum vel interdictum debeat nunciare, niſi littera ipſa infra octo dies a data ipſius litteræ computandos ſibi præſentata fuerit, ad executionem mandati hujuſmodi minime teneatur. Si vero in mandato recepit, ut aliquem vel aliquos ad certum diem citet, non aliter teneatur exequi, quam mandatur, niſi ſaltem per quatuor dies ante diem qua ille comparere jubetur, littera ipſa ſibi extiterit præſentata, die ipſa in ipſis quatuor diebus minime computata. Is autem qui ejuſmodi denunciatorias vel citatorias litteras præſentabit, nomina citandorum vel denunciandorum, & diem qua comparere tenentur, & ad cujus inſtantiam ſunt citati vel denunciati, capellano ſeu rectori ſcripta tradere ſtudeat, priuſquam ab eo litteram receperit ſigillatam. Ut autem in talibus cautius agatur, præcipimus quod omnes rectores & curati propria ſigilla habeant, quibus ſigillent litteras noſtras vel officialis noſtri, per quas eis aliquid demandatur in ſignum recepti & executi mandati. Citationes autem ſine difficultate & gratis facient & ſigillabunt.

6. Illud etiam præcipimus, quod poſtquam aliquem de parochianis veſtris a nobis, vel officiali noſtro, vel a quolibet alio, pro alicujus querela, vel etiam a jure, vel per conſtitutiones noſtras publice excommunicatum, interdictum vel ſuſpenſum monueritis, illum non recipiatis poſtmodum ad divina, nec ad eccleſiaſtica ſacramenta, quantumcumque ſatisfecerit conquerenti, ſeu de eo propter quod excommunicationem, interdictum vel ſuſpenſionem incurrerit, donec vobis conſtiterit per noſtras vel officialis noſtri litteras ipſum fuiſſe ſecundum formam eccleſiæ ab his ſententiis abſolutum. ad hæc quamvis aliqui noſtra vel curiæ noſtræ auctoritate excommunicati vel interdicti, in mortis articulo conſtituti, per nos vel per alium ſacerdotem abſoluti ſeu reconciliati fuerint, prout inter inſtructiones ubi de animarum regimine agitur, dictum eſt, interdicimus omnibus ſacerdotibus ſub pœna ſuſpenſionis ab officio, quam contra facientes incurrere declaramus ipſo facto, ne talium corpora abſque noſtra licentia vel officialis noſtri inhumentur. Illi autem, in quibus ſigna pænitentiæ apparuerint, ſed viventes abſoluti non fuerint, poſſunt juxta cimiterium ſub terra ſepeliri, & poſtmodum cum debebunt abſolvi, exhumabuntur, & in cimiterio ſepelientur. Si vero in eis nulla pænitentiæ ſigna apparuerint, debent longe a cimiterio poni, & in arca lignea ſuper terram, puta ſuper murum, vel arborem patenter. Debent autem defuncti abſolvi per eum, per quem ſi viverent eſſent abſolvendi, & abſolutio fiat cum pſal. *Miſerere mei Deus*, cum oratione dominica, & aliis quæ in vivorum abſolutione ſolent dici, quæ diximus, ubi de animarum regimine agitur.

De diverſis conſtitutionibus.

CAPUT VII.

1. Cum exactum ulterius exigi bona fides non patiatur, nullique fraus debeat patrocinari; ſtatuimus & volumus, omnes illos qui retinent ſcienter contra voluntatem debitorum inſtrumenta ipſorum debitorum, de quibus plene ſatisfactum eſt, eos excommunicationis ſententiam incurrere ipſo facto.

2. Cum uſurarum crimen utriuſque teſtamenti ac juris pagina deteſtetur, præcipimus quod nullus omnino uſuras aut aliquos contractus illicitos in fraudem uſurarum ſimulatos in civitate & diœceſi Ambianenſi exercere præſumat. Nos enim in quoſlibet, qui poſt trinam monitionem capellanorum parochialium, ſeu rectorum præmiſſarum civitatis & diœceſis contra hoc facere attentaverint, excommunicationis ſententiam promulgamus, a qua abſolvi non poſſint, donec reſipuerint & plene reſtituerint ſic extorta, nec eorum oblationes in eccleſia recipiantur, nec in cimiteriis ſepeliantur, nec clerici talium obſequiis interſint, nec pro eis orent.

3. Quoniam nonnulli iniquitatis filii variis & diverſis modis diverſis litteris abutuntur in grave ſcandalum & perniciem plurimorum; idcirco tantis nos volentes occurrere periculis, ſtatuimus atque præcipiendo mandamus, ut nullus clericus vel laïcus, religioſus vel ſæcularis, noſtræ diœceſis, ſeu quicumque infra noſtræ diœceſis limites quomodolibet per ſe vel per alium litteras ſeu ſigilla noſtra, ſeu curiarum noſtrarum, vel etiam litteras apoſtolicas, aut legatorum vel delegatorum, vel ſubdelegatorum ſedis cujuſque, vel curiæ Remenſis, quomodolibet uti per ſe, vel per alium falſare præſumat, aut eis quomodolibet abuti, ac per alios vel per

Digitized by Google

ſe falſatis, etiam ſi ſint vel fuerint judices, A ſive procuratores, ſeu etiam advocati, & alii quicumque; alioquin in omnes & ſingulos contra facientes in his ſcriptis excommunicationis ſententias promulgamus.

4. Ne autem abuſores hujuſmodi prætextu ignorantiæ ſe valeant excuſare, conſtitutiones felicis recordationis Innocentii papæ tertii & Gregorii papæ noni, de ejuſmodi abuſionibus tractantes præſenti conſtitutioni de verbo ad verbum ſubnectendas duximus.

5 Conſtitutio Innocentii hæc eſt. *Nonnulli gratia ſedis apoſtolicæ abutentes, litteras ejus ad remotos judices impetrare nituntur, ut reus* B *fatigatus laboribus & expenſis, liti cedere, vel importunitatem actori redimere compellatur. Cum autem per judicium injuriis aditus patere non debeat, (quas juris obſervantia interdicit) ſtatuimus ne quis ultra duas dietas extra ſuam diœceſim ad judicium trahi poſſit, niſi de aſſenſu partium fuerint impetratæ, vel expreſſam de hac conſtitutione fecerint mentionem. Sunt & alii qui ſe ad novum genus mercimonii convertentes, ut vel ſopitas poſſint ſuſcitare querelas, vel novas immittere quæſtiones, fingunt cauſas ſuper quibus a ſede apoſtolica litteras impetrant abſque dominorum mandato;* C *quas vel reo (ne propter eas laborum vel expenſarum diſpendio moleſtetur) aut actori (ut per ipſas adverſarium indebita moleſtatione fatiget) venales exponunt. Cum autem lites reſtringendæ ſint potius quam laxandæ, hac generali conſtitutione ſancimus, ut ſi aliquis ſuper aliqua quæſtione de cetero ſine ſpeciali mandato domini litteras apoſtolicas impetrare præſumſerit, & litteræ illæ non valeant, & ipſe tamquam falſarius puniatur, niſi forte de illis perſonis extiterit, a quibus non debet exigi de jure mandatum.*

6. Item Gregorii conſtitutio hæc eſt. D *Quia nonnulli diverſis modis litteris apoſtolicis abutuntur, ſtatuimus ut quicumque obtentas ſub nomine ſuo litteras aliis ejuſdem nominis tradunt, qui quos volunt fatigant indebite per eaſdem, & qui eas tali modo recipiunt, quique illos contra quos nihil habent quæſtionis, faciunt in judicium evocari, aut litteras ipſas ad futuras trahunt controverſias, quæ nondum fuerant tempore impetrationis exortæ; ſeu quemquam ſuper uno negotio vel etiam malitioſe ſuper pluribus perſonalibus actionibus, quæ ſub uno judice poſſent tractari commodius, per varias litteras coram diverſis judicibus trahunt, ut laboribus fatigatus & ſumtibus, vel compellatur* E *componere, vel cedere juri ſuo; aut reus actorem eodem tempore ad diverſa loca, vel indeterminate ad villam, quæ commune cum pluribus ejuſdem provinciæ villis habet vocabulum, citari procurat, ut dum non comparuerit, excommunicetur quaſi contumax, & ſic eum a ſua intentione repellat: earumdem litterarum commodo careant, & adverſariis in moderatis expenſis ac damnis, quæ propter hoc eos pertuliſſe conſtiterit, condemnentur.*

Quia vero coram nobis abuſores hujuſmodi, qui in multorum perniciem inhumanam debacchantur, pœna debita caſtigare oportet, præcipimus univerſis rectoribus & curatis, ut quando ab aliquo delegato mandatum receperint, quo aliquos citent, aut excommunicatos denuntient, hujuſmodi litterarum atque apoſtolici reſcripti tenores ſcribant, qualitates etiam tam ſigilli, quam bullæ, & alias circumſtantias opportunas diligenter deſcribant, ut quando expedierit illa videre poſſimus.

7. Anteceſſorum noſtrorum veſtigia proſequentes, præſenti conſtitutione requirimus, & hic publice monemus quaſlibet ſæculares & eccleſiaſticas perſonas temporalem juriſdictionem in diœceſi noſtra habentes, quod mandatum, bannum, ſtatutum, ſeu ordinationem, quæ in præjudicium juris & juriſdictionis noſtræ & eccleſiaſticæ poteſtatis, directe vel indirecte, feciſſe ſeu mandaſſe dicuntur hominibus & ſubditis noſtris, ne videlicet in curia noſtra ſeu extra officiali noſtro aliquem citent vel trahant, citari vel trahi faciant, aut citati vel tracti reſpondeant, pœnam ſi quam exegerint comminando vel imponendo, infra duorum menſium ſpatium a publicatione præſentis conſtitutionis computando, ſtatutum, mandatum, bannum, ſeu ordinationem hujuſmodi, omnino effectualiter revocent, ita ut ad quos notitia prohibitionis pervenerit, eis revocatio innoteſcat; quique ulterius verbo vel facto, directe, vel indirecte juriſdictionem noſtram & eccleſiæ quoquo modo, per ſe vel per alios occupare, invadere, turbare, vel impedire præſumunt: alioquin eos qui mandatum, bannum, ſtatutum, aut ordinationem præmiſſam fuiſſe, vel fieri mandaſſe noſcuntur, & infra prædictum tempus revocare diſtulerint, vel ulterius juriſdictionem noſtram & eccleſiæ, verbo vel facto, directe & indirecte, quoquo modo, per ſe vel per alios, occupare, invadere, vel turbare præſumſerint, ex nunc prout ex tunc excommunicamus generaliter in his ſcriptis.

8. Vos quoque, qui pro executione mandati, banni, ſtatuti & ordinationis præmiſſorum, vel alia qualibet occaſione clericos, vel laïcos, qui aliquos ad noſtram curiam citari ſeu trahi fecerint, interdicti aut excommunicationis vel alias ſententias & proceſſus contra eos obtinuerint, aut ibi in judicio contenderint, aut etiam officialis judicium, baillivum, vel nuntios noſtros qui hujuſmodi ſententias tulerint, vel proceſſus fecerint, compellere per captionem perſonarum, vel rerum ſuarum vel propinquorum ſuo vel alio quocumque modo ad deſiſtendum vel obtinendum abſolutiones, vel ſententiarum vel proceſſuum revocationes, vel abſolutiones, vel revocationes hujuſmodi faciendas, eos etiam qui in cauſis ad forum noſtrum pertinenti-

Digitized by Google

bus excommunicationes aliquas contra quaſcumque perſonas vel bona facere præſumſerint, capientes, & qui capi mandaverint vel procuraverint, vel executiones ſeu ſimilia fecerint, niſi infra menſis unius ſpatium cum debita ſatisfactione præmiſſa revocaverint, & cum effectu deſtiterint, in his ſcriptis eadem excommunicationis ſententia innodamus: addentes inſuper quod contra tales faciemus inquiri, & quos contra præmiſſa deliquiſſe invenerimus, excommunicatos nominatim publice denuntiare faciemus, & pro ſingulis XL. diebus quibus moram fecerint, pœnam contra excommunicatos editam exigemus, & inſuper ad privationem feudorum, bonorum, privilegiorum, & libertatum, quæ a nobis & eccleſia Ambianenſi obtinere noſcuntur, contra eos tamquam contra infideles & perjuros & ingratos procedere curabimus, prout juri convenire noverimus. Ne autem circa hæc quæ neceſſaria ſunt omittamus, ne quis ignorantiam poſſit prætendere in præmiſſis, duas conſtitutiones felicis recordationis domini Gregorii papæ decimi præſenti conſtitutioni de verbo ad verbum duximus ſubnectendas, quarum prima hæc eſt.

9. *Abſolutionis beneficium ab excommunicationis ſententia vel quamcumque revocationem ſuſpenſionis ſeu etiam interdicti per vim vel per metum extortum, præſentis conſtitutionis auctoritate omnino viribus vacuamus. Ne autem ſua vindicta & violentia conſtet audacia, eos qui abſolutionem ſeu revocationem hujuſmodi vi vel metu extorſerint, excommuicationis ſententia declaramus ſubjacere.*

10. Item alia hæc eſt.

Quicumque pro eo quod adverſus reges, principes, barones, nobiles, baillones, & quoſlibet miniſtros eorum, & quoſcumque alios excommunicationis, ſuſpenſionis ſeu interdicti ſententia fuerit promulgata, licentiam dederint alicui occidendi, capiendi, ſeu etiam in perſonis aut bonis ſuis aut ſuorum gravandi eos qui tales ſententias protulerint, ſive quorum ſunt occaſione prolata, vel eaſdem ſententias obſervantes, ſeu taliter excommunicatis communicare nolentes, niſi licentiam ipſam de integro revocaverint, vel ſi ad bonorum captionem occaſione ipſius licentiæ ſit proceſſum, niſi bona ipſa fuerint infra octo dierum ſpatium reſtituta, aut ſatisfactio pro eis impenſa, in excommunicationis ſententiam incidant ipſo facto. Eadem quoque ſententia ſint innodati omnes qui auſi fuerint prædicta licentia data, vel aliquid præmiſſorum, ad quæ committenda licentiam dari prohibemus, alias committere ſuo motu. Qui autem in eadem ſententia noſtra fuerit duorum menſium ſpatio, tunc ab ea non poſſint niſi per ſedem apoſtolicam abſolutionis beneficium obtinere.

11 Illud quoque ſub excommunicationis pœna prohibemus, ne quiſquam laicorum noſtræ diœceſis clericos ſeu eccleſiaſticas perſonas trahere vel trahi facere præſumſerit ſuper quibuſcumque perſonalibus actionibus, criminalibus vel civilibus, coram quocumque domino, judice, vel baillivo, ſeu quolibet alio temporali ſæculari juriſdictionem habenti: clerici vero contra hoc ſcienter facientes, excommunicationis ſententiam incurrant, ipſo facto; ſed nec ipſi de facto coram talibus & ſuper talibus actionibus ſuis a clericis ſive a laicis tracti in ipſos conſentire aut rationem eis ſuper his reddere ſub eadem excommunicationis pœna, præter alias pœnas in jure ſcriptas, aliquo modo præſumant. Nos autem ſententias condemnationis, & proceſſus quoſlibet, ſeu per eos ſive eorum auctoritate vel mandato ſuper talibus habitos, irritos decernimus & inanes. Si vero domini, judices, baillivi præmiſſi & alii quicumque quomodolibet, directe vel indirecte, per ſe vel per alios, tales in ſe conſentire, aut coram ſe reſpondere, compellere aut ab eis aliquid extorquere præſumſerint; ipſi domini, baillivi, judices, & quivis alii excommunicationis ſententiæ, ipſo facto, ſe noverint ſubjacere, a qua abſolvi non poſſint niſi prius de ſuo duplicius reſtituant quod a talibus habuerint: nec remiſſio eorum ab iis facta ipſos extorquentes aliquatenus valeat excuſare. Sub anathematis quoque pœna interdicimus clericis beneficia eccleſiaſtica ſcienter obtinentibus, & in ſacris ordinibus conſtitutis, vel laicis, ne contra eccleſias vel eccleſiaſticas perſonas in cauſis decimarum vel provinciam, vel ob[illegible]ionem patrocinari præſumant.

12 Injuncti nobis officii cura ſollicitat, commiſſa præterea nos impellunt, ut tam præſentis innovatione ſtatuti, quam debitarum adjectione pœnarum, noſtris atque Ambianenſis eccleſiæ indemnitatibus conſulamus; ne nos qui alios in ſua juſtitia fovere tenemur, jus noſtrum proinde negligere videamur. Quia igitur nonnulli bona & jura noſtra & Ambianenſis eccleſiæ ſpritualia, eccleſiaſtica, & temporalia modis vanis occupare, & occupata detinere Dei timore poſtpoſito non verentur; alii vero feuda, retrofeuda, bona, & jura quæ a nobis & eccleſia memorata tenere debent, aliis perſonis recognoſcere vel ſubmittere non formidant; idcirco præcipimus ipſis occupatoribus & detentoribus, ut bona & jura noſtra & eccleſiæ Ambianenſis a tempore legitimæ præſcriptionis aut circiter, abſque noſtra, vel anteceſſorum noſtrorum licentia, & aſſenſu multo occupata ac detenta, plene integre, & effectualiter reſtituere; ipſis vero cognitoribus ſubmiſſorum dictorum feudorum ac retrofeudorum, ut recognitiones & ſubmiſſiones a dicto tempore circiter quomodolibet factas totaliter & cum effectu revocare hinc ad inſtans feſtum reſurrectionis Dominicæ non omittant. Requirimus inſuper &

DDdddiij

monemus eos qui recognitiones & ſubmiſ- A ſiones hujuſmodi, per ſe vel per alios quoquomodo receperint, aut recipi fecerint, ſeu conſenſerint, omni fraude ceſſante, infra idem tempus illa reſignare, reſtituere, dimittere, repudiare, & remittere non omittant; de quibus reſtitutione, revocatione, reſignatione, ſeu repudiatione infra viginti dies poſt præfatum feſtum reſurrectionis immediate ſequentes, ſufficienter nos certificare procurent per legitima documenta. Ad hoc interdicimus omnibus & ſingulis a nobis & eccleſia Ambianenſi quæcumque vota eccleſiaſtica, vel mundana, jura, feuda, B vel retrofeuda, quomodolibet tenentibus ſeu poſſidentibus, ne de cetero in totum vel in partem quoquomodo vel titulo alienare, transferre, recognoſcere, vel ſubmittere quibuſcumque perſonis eccleſiaſticis vel mundanis, collegiis, vel univerſatibus ſeu villis ſine noſtra aut ſucceſſorum noſtrorum licentia ſpeciali, præſumant. Nos enim in eos & ſingulos, qui quæ præmiſimus in præſtatutis terminis non adimpleverint, & qui a modo jura, bona, feuda, & retrofeuda, hujuſmodi in totum vel in partem quomodolibet occupare, detinere, alienare, transferre, re- C cognoſcere & ſubmittere; & qui recognitiones, ſeu ſubmiſſiones hujuſmodi ſcienter recipere præſumſerint, ex nunc ut ex tunc in perſonas ſingulares excommunicationis, in collegia vero ſeu univerſitates interdicti, in his ſcriptis ſententias promulgamus; & inſuper occupationes, detentiones, alienationes, tranſlationes, recognitiones & ſubmiſſiones ipſas revocamus & totaliter annullamus. Rurſus in tantæ ingratitudinis pœnam, bona, jura, feuda, & retrofeuda ipſa olim occupata, detenta, alienata, tranſlata, recognita vel ſubmiſſa, poſt lapſum dictum terminum, niſi quis præmiſſa adimpleverit; D quæ vero deinceps occupari, detineri, alienari, transferri, recognoſci, vel ſubmitti contra hanc noſtram prohibitionem contigerit, ex nunc publicamus & confiſcamus illa nobis, & eccleſiæ applicantes ad privationem aliorum feudorum, bonorum noſtrorum, privilegiorum & libertatum quæ a nobis & eccleſia ipſa tenere noſcuntur, contra tales nihilominus, prout expedire noverimus, proceſſuri; eidemque ſubjacere excommunicationis ſententiæ declaramus eos qui bona immobilia, feuda noſtra, juriſdictiones, libertates quarumlibet eccleſiarum noſtræ diœce- E ſis, quoquomodo occupare, uſurpare, aut occupata detinere præſumſerint, niſi infra duorum menſium ſpatium a præſentis publicatione conſtitutionis comminando taliter occupata ſeu detenta cum omnibus fructibus & proventibus inde perceptis, & qui percipi potuerint plene & integre reſtituerint eccleſiis illis ſeu eccleſiaſticis perſonis, ad quas pertinere noſcuntur, vobis univerſis, & ſingulis eccleſiarum rectoribus & curatis præcipientes, quod præſentem conſtitutionem diebus dominicis poſt noſtram ſynodum immediate ſequentibus, in miſſarum ſolemniis omnibus circumſtantibus diligenter exponere ſtudeatis; & ſi forte quiſquam recuſaverit, hac excommunicatione ligatum noveritis, nec illi nec alicui de domo ſua. ſepulturam in morte, vel aliqua eccleſiaſtica ſacramenta in vita miniſtrare, vel ad divina officia admittere præſumatis.

13 Quia (ſicut intelleximus) plerique indocti, & quorum vita & mores incogniti ſunt, docere volunt, magiſtri eſſe qui diſcipuli non fuerunt, diſtricte inhibemus, ne quis in civitate vel diœceſi noſtra docere vel ſcholas tenere in quacumque facultate præſumat, abſque noſtra licentia ſpeciali. Alphabetum tamen, pſalterium tantum, officium eccleſiaſticum, & Donatum ſeu partes unuſquiſque & ubique libere docere poſſit.

14 Statuimus quod curati omnes [redditus] ſuarum eccleſiarum in ſuis miſſalibus ſcribere vel aliis litteris notare non omittant, qui de eis ſine noſtra licentia (cum hoc juraverint) alienare non præſumant. Item, omnia inſtrumenta eccleſiarum ſuarum ponant in loco tuto, ut poſt obitum eorum ea poſſint a parochianis vel eorum ſucceſſoribus inveniri, & iſtud coram omnibus dicere non omittant.

16 Præcipimus & mandamus quod ſacerdotes exhortentur populum, ut addiſcant orationem Dominicam *Pater noſter*. *Credo in Deum* & ſalutationem Angelicam, & pueros ſuos addiſcere faciant patres & matres, & ſacerdotes, vel clericus gratis doceat pueros *Pater noſter*, *Ave Maria*, *Credo*, & ſaltem omnes confiteantur implicite articulos fidei, quos credere debent.

17 Statuimus quod nomina eorum qui non faciunt ſe ad ſacros ordines promoveri, qui in ſuis locis reſidentiam non faciunt, qui aliis locis deſerviunt, qui ad noſtram ſynodum non veniunt, nobis in ſcriptis ſub pœna excommunicationis tradant decani antequam recedant.

18 Quia plerumque contingit quod clerici ſuper injuriis perſonalibus coram judicibus ſæcularibus evocati, illas injurias clericis vel laicis irrogatas judicibus memoratis emendant voluntarii, tam ſuper maleficiis quam perſonalibus actionibus, in præjudicium eccleſiaſticæ libertatis; diſtrictius inhibemus, ne aliquis clericus tales emendas de cetero facere præſumat; & ſi hoc fecerit, eo ipſo ſit excommunicatus de facto illo, ſuper quo vocatus fuerit, ſit convictus, & nobis tamquam convictus tenebitur de illo facto emendare, & exigentes excommunicationis ſententia innodamus.

19 Præcipimus omnibus capellanis atque

Digitized by Google

rectoribus ut præſentes inſtructiones & conſtitutiones habeant & obſervent diligenter, & a ſibi ſubditis faciant obſervari; quaſque, quatenus tangunt laicos in diebus Dominicis in ſuis eccleſiis coram clero & populo, prout erit poſſibile & opportunum, legant & exponant; quatenus vero clericos tangunt, charitative clericis illas intiment, ne quis eorum per ignorantiam ſe in illis valeat excuſare.

20 Pœnas autem in trangreſſores præmiſſarum conſtitutionum, quibus certæ pœnæ additæ non ſunt, quæ quidem pœnæ in jure expreſſæ non ſunt, noſtro arbitrio reſervamus.

21 Reſervamus etiam nobis poteſtatem interpretandi, declarandi, immutandi, addendi, & minuendi in præmiſſis, quidquid, quoties & quando viderimus expedire.

STATUTA SYNODALIA capituli Ambianenſis.

DIe Veneris 26. Octobris an. 1464. ſynodus celebrata fuit, in qua fuerunt præſentes domini, capitulum, necnon curati dominis ſubditi, demtis curatis de Novavilla, & de *Creuſes*, qui contumaces reperti ſunt. In eadem ſynodo fueruut lecta ſtatuta ſynodalia: quibus lectis, domini per organum domini decani monuerunt eos ſingulos ibidem præſentes ſub pœnis in dictis ſtatutis contentis, ut concubinas, ſi quas habent in ſuis domibus, illas ejiciant: alioquin ad delationem pœnas prædictas incurrant.

Statuta ſynodalia per nos decanum & capitulum eccleſiæ Ambianenſis edita & facta ſub pœnis infra deſcribendis, diſtrictive per noſtros ſubditos, mores eorum in melius reformare cupientes, tenenda & obſervanda, ut ex decretis, legibus, ſtatutis, & conſtitutionibus humana refrænetur audacia, modo & forma ſequentibus.

Et primo nos decanus & capitulum eccleſiæ cathedralis Ambianenſis prædicti, omnes gratias quibuſvis perſonis ſub quacumque verborum forma, niſi a ſede apoſtolica vel legatis ipſius proceſſerint, tam ſuper reſidentia curatorum, commiſſionibus capellanorum a quibuſcumque quæſtoribus factas, penitus revocamus, niſi in litteris ſuper hujuſmodi gratiis tempus ſit adhuc duraturum. Volumus tamen quod infra menſem nobis afferantur, alias nullius ſint valoris.

2°. Statuimus ut ſinguli preſbyteri nobis ſubditi die ſynodi in pulſatione primæ in dicta eccleſia compareant, & poſt pulſationem primæ ipſi curati ad capitulum noſtrum ſeu locum capitularem & inibi coram nobis ſinguli curati & curatorum vices gerentes ſe habeant præſentare, etiam ſynodo celebrata non receſſuri abſque licentia noſtra.

3°. Item præcipimus, ut omnes preſbyteri nobis ſubditi ad ſynodum venientes, in eundo & redeundo honeſte ambulent, & honeſta quærant hoſpitia, & in eis ſe circumſpecte habeant, ne ſtatus clericorum vertatur populo in opprobrium & contemtum, ſub pœna arbitraria delinquentibus ſuper hoc per nos infligenda.

4°. Item præcipimus ſacerdotibus nobis ſubditis, ut jejuni & induti ſuperpelliceis & ſtolis intrent capitulum noſtrum, in quo tenetur ſynodus, & cum habitu decenti.

5°. Item præcipimus diſtricte, ut quilibet curatus ſtatuta ſynodalia penes ſe habeat, vel ſi de licentia per vices gerentes deferri faciat, hoc idem vices gerentes facere non omittant.

6°. Statuimus etiam & præcipimus, quod ſinguli curati, preſbyteri & eorum vicarii nobis ſubditi, nuncios noſtros vel alios, noſtras ſeu commiſſarii noſtri litteras deferentes expediant indilate, viſis litteris ab eis receptis; & antequam parti notificent aut executionem mandati faciant, ſed expectent exequi per omnia poſt receſſum ejuſmodi nuntiorum ſeu litterarum portitorum ſub pœna viginti ſolidorum, niſi de conſenſu portitorum.

7. Præcipimus dictis curatis, ut ipſos portitores totis viribus favoriſent & prænuntient, eiſque ſine diſſimulatione conſilium, auxilium & favorem præſtent, ne portitoribus ejuſmodi damna vel injuriæ inferantur; alias ſecundum caſus occurrentiam punientur.

8. Cauti ſint preſbyteri ne cum excommunicatis communicare præſumant, niſi in caſibus a jure permiſſis, nec in ipſorum præſentia celebrent, nec eos excommunicatos vel aggravatos liberoſque ipſorum, ſi decedant, eccleſiaſticæ ſepulturæ tradant, uxoreſque eorum non purificent.

9. Item præcipimus ne preſbyteri nobis ſubditi parvulum de quo dubitatur an baptizatus fuerit, ſi ſic deceſſerit, audeant eccleſiaſticæ tradere ſepulturæ ſine noſtra vel commiſſarii noſtri licentia ſpeciali; vel ſi ex facto, vel forma verborum dubium illud provenerit, ad nos accedant, & referant, vel ſerioſe reſcribant.

10. Item, ſingulis diebus Dominicis perturbatores juriſdictionum eccleſiæ, & noſtram impedientes juriſdictionem, ſpecialiter qui litteras a nobis ſeu commiſſario noſtro emanatas deferentes, ſeu earum portitores arreſtant vel arreſtari procurant, excommunicatos ipſo facto denuntient.

11. Item, nedum ſicut in præcedenti ſtatuto cavetur, verum etiam omnes & ſingulos qui litteras quaſcumque a nobis ſeu commiſſario noſtro emanatas injurioſe laceraverint, combuſſerint aut aliter annihilaverint, ſeu quovis modo earum executionem impediverint via facti, una cum participibus, fautoribus & conſiliariis, auctoritate præſentis

ſtatuti, excommunicationis ſententiam volumus & decernimus incurrere ipſo facto.

12. Caute ſe habeant presbyteri cum quæſtoribus de quibus nobis ſæpius mala referuntur, ut eis non permittant prædicare, nec alia dicere, quam ea quæ in ſuis litteris continebuntur, nec ab eis aliquid recipiant, ut admittant ad prædicandum; alias quæſtores ipſos & presbyteros graviter puniemus, nec ad prædicandum quæſtus faciendi gratia, granorum, vinorum, aut aliarum rerum quarumcumque admittant, niſi ſibi legitime & litteratorie conſtiterit ipſos fratres prædicatores nobis fuiſſe præſentatos & admiſſos.

13. Item & quotieſcumque de pollutione eccleſiæ & cimiterii dubium fuerit, propter qualemcumque ſanguinem humanum inibi effuſum, ſive ſemen, ſive inhumationem indebitam, curati ſive presbyteri ipſi nobis ſubditi cognitionem hujuſmodi in ſe non aſſumant, ſed illud nobis referant diligenter.

14 Item inhibemus omnibus & ſingulis presbyteris nobis ſubditis, ipſos ſub pœna excommunicationis monentes, primo, ſecundo, tertio, & quarto ex abundanti, ne faciant larvas ſeu carivaria * ſuper matrimoniis faciendis, aut etiam, exigant ſeu extorqueant pecunias, ſeu aliquid aliud a contrahentibus, ſeu aliis ipſorum nominibus quovis modo recipiant, aut oblatum ſuſcipiant. Immo a talibus larvis ſeu carivariis deſiſtant & abſtineant: in contrarium vero facientes ſententiam excommunicationis ferimus in his ſcriptis & promulgamus, injungentes prædictis curatis nobis aut commiſſario noſtro per ipſos curatos indilate revelari, atque per ipſos inhibitionem ejuſmodi ſeu ſtatutum ſingulis diebus dominicis in ſuis pronis publicari.

* *vulgo charivari.*

15 Item, inhibemus omnibus & ſingulis presbyteris nobis ſubditis, ne abſque licentia & mandato expreſſe a nobis obtento, concubinas aliquas purificent, ſeu ad purificationem admittant.

16 Item, cum nonnulli curati & vices gerentes nobis ſubditi, ſint negligentes in denuntiatione & publicatione excommunicatorum aggravatorum in ſuis parochiis commorantium, quod in detrimentum illorum cum quibus converſantur, cedit, ſtatuentes volumus & ordinamus, quod etiam diligentiam adhibeant denominando omnes excommunicatos, aggravatos & reaggravatos, ac eorum familias indicatas, ſi hoc eorum mandata contineant.

17 Item, præcipimus quod quilibet presbyter lumen in ſua eccleſia de nocte habeat, & de die ſaltem lampadem ardentem ante corpus Chriſti.

18 Item, præcipimus diſtricte quod baptiſma cum reverentia & honore celebretur, & cum magna cautela, maxime in diſtinctione & prolatione verborum, in quibus tota virtus ſacramenti conſiſtit, ſcilicet: *Ego te baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Amen.*

19 Statuimus inſuper & ordinamus, quod viri eccleſiaſtici nobis ſubditi, concubinas tenere aliquatenus non præſumant, & tenentes eaſdem ejiciant indilate, animo, intentione & propoſito ipſas nequaquam reaſſumendi, aut cum eis converſandi: contrarium facientes a divinis officiis ſuſpenſos decernimus; & ſi ipſam ſuſpenſionem in ſe ſuſtinuerint, & in ea damnabiliter remanſerint involuti, ad ſuorum beneficiorum privationem, ut juris erit, procedemus.

20 Item, diſtricte præcipimus, quod præfati presbyteri quolibet die Dominico exhortentur parochianos ad diſcendam *orationem Dominicam, Credo in Deum* cum *Ave Maria*, & doceant decem præcepta.

21 Item, ordinamus quod quilibet curati ſeu capellani in pleno prono ſuarum eccleſiarum quolibet die Dominico denuntient & moneant parochianos ſuos, quod debite ſuas decimas ſolvant ad quas tenentur de jure; alias non ſolventes incurrant notam excommunicationis.

22 Item, volumus & præcipimus quod quilibet presbyter, dum in die Dominico ad celebrandam miſſam accedit, interroget plebem ſuam ſi parochianus alius parochiæ inibi ſit, qui proprio presbytero contemto miſſam intendit ibi audire; & ſi talis ibidem inventus fuerit, moneatur ut recedat; & ſi noluerit recedere, nobis, ut de contemtu puniatur, referant debite.

23 Item, præcipimus ſub pœna arbitraria, quod omnibus diebus Dominicis & feſtis ſolemnibus in pleno prono, dum divina celebrantur, etiam in confeſſionibus audiendis & teſtamentis conficiendis moneatis charitative parochianos veſtros; quatenus habeant fabricam eccleſiæ Ambianenſis in eleemoſynis, legatis & piis donis recommendatam. Quod eccleſia prædicta, proh dolor! maximis & ſumptuoſis indiget reparationibus; in qua quidem eccleſia multæ ſunt indulgentiæ ipſis benefactoribus conceſſæ.

24 Item, monemus omnes & ſingulos curam animarum habentes nobis ſubditos, quatenus, prout & quemadmodum tenentur adſtricti, reſidentiam perſonalem faciant in ſuis curis ſub pœna canonica.

25 Volumus quod talis monitio tollat effectum jam ſecutum aliarum monitionum, ſi quas aliquibus fecimus & fieri mandavimus, ut ſuper locum ſuæ curæ reſidentiam facerent perſonalem, quique jam inobedientes & remiſſi fuerint, in pœnas incident canonicas.

26 Item, inhibemus & prohibemus omnibus & ſingulis curatis noſtris cum quibus de gratia ſpeciali de non reſidendo ſuper locum ſuæ curæ diſpenſabimus, ne nobis præſentent

ſentent aliquem preſbyterum ad deſerviendum parochianis ſuis, niſi homo bonæ vitæ & converſationis honeſtæ competenter litteratus fuerit, & non privilegiatus ſaltem tali privilegio, per quod noſtram poſſit evadere correptionem ſi male adminiſtraverit in dicta cura : aut aliud beneficium habuerit in quo reſidere teneatur, niſi fuerit cum eo diſpenſatum.

27 Item monemus omnes & ſingulos curatos nobis ſubditos, ne admittant ad benedictionem nuptialem, inhumationem aut purificationem, extraneos diœceſanos & qui matrimonia ſua fecerunt extra epiſcopatum Ambianenſem, & ſine licentia noſtra; alioqui ſi ſub velamine alicujus diſpenſationis eoſdem non diœceſanos ad benedictionem nuptialem, inhumationem, ſeu purificationem admiſerint, contra eos procedemus, ut juris fuerit & rationis.

28 Item, monemus antedictos curatos nobis ſubditos, ne patiantur mercimonia exerceri in cœmeteriis diebus Dominicis, vel feſtis ſolemnibus: & contra facientes nobis notificent, ſub pœna antedicta.

29 Inhibemus etiam ſub pœna excommunicationis & alia pœna noſtro arbitrio infligenda, ne choreæ, ludi palmæ, & ceteri ludi ad pietatem non tendentes, & mercata in cœmeteriis & eccleſiis nequaquam teneantur aut exerceantur : contrarium facientes præcipimus nobis deferri.

30 Item, præcipimus ſtricte injungentes omnibus capellanis capellanias perpetuo fundatas habentibus, & in futurum habituris, quod faciant ſervitia divina propter quod fundatæ ſunt dictæ capellaniæ in jam dictis capellis, ſi ædificiorum ſtructura patiatur : Et ſi prædictæ capellæ demolitæ fuerint, vel redditus earum non ſufficiant ad ſervitium faciendum juxta ordinem & voluntatem fundatorum, ad nos accedant nobis talia notificare, ut remedium conſequantur opportunum: ſi ipſi ſecus fecerint, nos contra ipſos procedemus ad executionem pœnarum a jure ſtatutarum.

STATUTA SYNODALIA eccleſiæ Aurelianenſis.

Ex mſ. bibliothecæ S. Victoris.

HÆC SUNT PRÆCEPTA SYNODALIA AURELIANENSIS DIOECESIS.

I. Die dominica præcedente ſynodum ſacerdotes, qui capellanum non habent in ſuis parrochiis, diligenter inquirant publice in eccleſia, ſi qui ſunt infirmi in parrochia. Feria ſubſequenti antequam iter arripiant, eos viſitent, non etiam requiſiti, & faciant quidquid neceſſe fuerit ad ſalutem animarum.

II. Diſtricte præcipitur ut jejuni intrent ſynodum. In jejunio enim debet fieri & oratione.

III. Diſtricte etiam præcipitur ſacerdotibus, ut induti albis & ſtolis intrent ſynodum, quæ celebratur tempore paſchali: illam vero quæ celebratur Octobri, in ſuppelliciis, cantis & ſtolis.

IV. Præcipitur diſtrictius, ut omnes presbyteri, maxime curam animarum habentes, veniant ad ſynodum; & ſi gravi infirmitate detenti, aut alia neceſſitate inevitabili venire non potuerint, ſuum capellanum mittant, aut clericum loco ſui, qui poteſtatem habeant jurandi in animas excuſandorum, quia legitimo impedimento ſint detenti.

V. Inhibetur preſbyteris, ne cauſas ducant ad ſynodum, aut alia negotia quæ non pertinent ad ſynodum, & ne tunc ſibi minuant cum debent intereſſe ſynodo; & quod ad campanæ pulſationem, omni occaſione poſtpoſita, locum in quo debet celebrari ſynodus, intrare feſtinent.

VI. Præcipitur ut in eundo & redeundo a ſynodo honeſte ambulent preſbyteri, & honeſta quærant hoſpitia, & in eis circumſpecte ſe habeant, ne ſtatus clericorum vertatur populo in opprobrium & contemtum.

VII. Præcipitur in virtute obedientiæ, ut maximus honor & reverentia debita ſingulis ſacramentis ſanctæ eccleſiæ præcipue a ſacerdotibus & clericis exhibeantur, & ut laïci exhibeant, frequenter ſacerdotes moneant & exhortentur.

VIII. Statuimus, quod per totam diœceſim Aurelianenſem in feſto Inventionis ſanctæ Crucis & Exaltationis ſolemne fiat feſtum, & fiant octavæ ſolemnes, ſicut in majori eccleſia Aurelianenſi fieri conſuevit.

I. *De Baptiſmo.*

IX. Baptiſmus cum honore & reverentia celebretur, & cum magna cautela, maxime in diſtinctione & prolatione verborum, in quibus tota virtus conſiſtit ſacramenti, & ſalus puerorum, ſcilicet nominando puerum & dicendo: *Ego baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus-ſancti. Amen.* Et in Romano ſub hac forma doceant ſacerdotes frequenter laïcos debere baptizare pueros in neceſſitate, & etiam patrem & matrem pueri in ſumma neceſſitate.

X. Forma autem verborum prædicta ab eo qui baptizat, integre, ordinate & continue ſine interpoſitione proferatur.

XI. Pro baptiſmo nihil omnino exigatur; ſed ſi quid offeratur, gratis exhibeatur.

XII. Fontes ſub ſera clauſi cuſtodiantur propter ſortilegia. Chriſma ſimiliter & oleum ſanctum ſub clave ſerventur.

XIII. Semper ſacerdos interroget laïcum, cum in neceſſitate baptizaverit puerum, quid dixerit & quid fecerit, & ſi invenerit laïcum

Digitized by Google

diſcretum & modo debito puerum baptizaſſe & formam verborum integre protuliſſe, baptiſmum probet eſſe factum; ſin autem, baptizet puerum.

XIV. Si vero dubium fuerit ſub qua forma verborum puer baptizatus fuerit, tunc ſacerdos omnia faciat, & mergens puerum dicat: *Si baptizatus es, non te baptizo; ſed ſi non es baptizatus, ego baptizo te in nomine Patris & Filii & Spiritus-ſancti. Amen.*

XV. Ad levandum puerum de fonte tres vel quatuor ad plus recipiantur; quod amplius eſt, a malo eſt.

II. *De confirmatione puerorum.*

XVI. Sacerdotes ſcientes adventum epiſcopi, moneant frequenter populum ad confirmationem puerorum, & ad audiendum ſermonem epiſcopi, & per hoſpitia ſingulorum, ſi opus fuerit, diſcurrant, propter iſtam monitionem faciendam per ſe vel per ſuum capellanum vel clericum.

XVII. Poſt baptiſmum vero debet ſuſcipi ſacramentum confirmationis. Quod ſi confirmandus adultus fuerit, debet prius confiteri, & poſtea confirmari.

XVIII. Sæpe dicatur laïcis, ne diu expectent adventum epiſcopi ad confirmationem; ſed ducant pueros ad eum, ubi audierint eum prope adeſſe; & quod poſſunt nomina mutari pueris in confirmatione, ſi velint; & ſecum deferant bandellos latos, longos & mundos.

XIX. Jejuni etiam, ſi fieri poteſt, hoc ſacramentum recipiant, & tunc non celebrent ſacerdotes, niſi in caſu neceſſitatis; tunc celebrent ſummo mane.

XX. Nullus ſacerdos confirmare aut conſecrare virgines audeat. Solius eſt enim epiſcopi confirmare, virgines conſecrare, ordines dare, eccleſias dedicare.

III. *De altaribus.*

XXI. Summa reverentia & honor maximus ſacris altaribus exhibeantur, & maxime ubi ſacroſanctum corpus Domini reſervatur & miſſa celebratur.

XXII. Linteamina altaris & indumenta ſæpe abluantur propter præſentiam & reverentiam Salvatoris noſtri & totius curiæ cæleſtis, quæ cum eo præſens adeſt, quotiens miſſa celebratur.

XXIII. Calices unde infirmi communicantur, decorentur, & mundi cuſtodiantur, ut devotius communicent infirmi.

XXIV. Ampullæ vini & aquæ in miniſterio altaris mundæ & integræ habeantur. Similiter ampullæ chriſmatis & olei ſancti.

XXV. Non permittant preſbyteri diaconos deferre infirmis ſanctum corpus Domini, niſi in magna neceſſitate, & cum ſacerdos abſens fuerit. Sed ſemper ſacerdos cum magna reverentia & maturitate deferat in pyxide eburnea bene clauſa propter caſum, cum lucerna & campanula præcedente, dicendo ſeptem pſalmos pœnitentiales cum letania pro infirmo, eundo & redeundo. Et ſi via longa fuerit, addat xv. pſalmos graduales & alias orationes. Sic enim debitum perſolvent pro infirmo, ut audientes invitent ad exhibendam Deo reverentiam & honorem.

XXVI. Diligenter inquirant ſacerdotes quando veniunt ad infirmos, utrum poſſint maſticare, & poſt maſticationem recipere & retinere; & ſi intelligant per ipſum infirmum vel per alium, quod non poſſit, non miniſtretur ſibi corpus Chriſti.

XXVII. Frequenter moneantur laïci communiter, ut ubicumque viderint ſanctum corpus Domini noſtri Jesu Christi deferri infirmis, ſtatim genua ſua flectant ad terram, tamquam Domino & creatori ſuo, & junctis manibus, quocumque tranſierit, orent.

XXVIII. Et cum creatura non habeat quid pro meritis ſuo redemtori & ſalvatori retribuat, de conſilio majorum & ſeniorum Aurelian. eccleſiæ, vos monemus & præcipimus & hortamur, ut ſinguli veſtrum & univerſi moneant ſingulis diebus dominicis & feſtivis parrochianos veſtros, quod cum ipſi viderint corpus Chriſti deferri ad infirmos, quod ipſi poſt genuum flectionem ſuum creatorem aſſocientur, quouſque perventum fuerit ad domum ægroti, & ſacerdos redierit ad eccleſiam ſacroſanctam.

XXIX. Nos autem de Dei omnipotentis miſericordia, & victorioſiſſimæ ſanctæ Crucis virtute, & B. Virginis Mariæ, omniumque ſanctorum meritis confidentes, omnibus qui eundo & redeundo ſalvatorem Dominum noſtrum Jesum Christum fuerint aſſociati, decem dies de injunctis ſibi pœnitentiis miſericorditer relaxamus. Iſtam indulgentiam ſingulis diebus dominicis & feſtivis in eccleſiis veſtris publice inter miſſarum ſolemnia nuncietis.

XXX. Præterea in pulcriori parte altaris cum ſumma diligentia & honeſtate ſub clave ſanctum corpus Domini cuſtodiatur.

XXXI. Nulli permittatur clerico ſervire altari, niſi in ſuperpelliceis & cappa clauſa.

IV. *De celebratione miſſæ.*

XXXII. Nullus ſacerdos audeat bis in die celebrare, excepta die nativitatis Domini & ſancto die Paſchæ. Nam valde felix eſt, qui poteſt unam digne celebrare, niſi cauſa ſolemnitatis immineat, videlicet ſi celebraverit de die, & poſtea moriatur aliquis in parrochia ſua, vel forte ſupervenerit aliqua perſona in dignitate eccleſiaſtica conſtituta, videlicet epiſcopus, vel archidiaconus, vel princeps. hoc tamen addito, quod ſi ſacerdos perfuderit in prima miſſa, hoc eſt expalmaverit, quod ipſe non præſumat celebrare. Si autem in aliquo caſuum prædictorum velit

bis celebrare, in prima miſſa vinum perfuſionis non ſumat, ſed illud conferat alicui viro bonæ conſcientiæ. Qui contra iſtud ſtatutum bis celebrare præſumſerit, noverit ſe pœnam canonicam incurſurum: pœnam aliam relaxamus.

XXXIII. Præterea ſtatuimus, ut nullus legat epiſtolam ſolemniter vel alio modo, niſi ſit ſubdiaconus. Iſtud ſtatutum volumus intelligi, ubi poteſt commode & de facili ſubdiaconus haberi.

XXXIV. Nullus antequam matutinas dixerit canonicas & primam, præſumat aliqua neceſſitate celebrare.

XXXV. Ad horas B. Mariæ Virginis ſemper dicatur tertius verſus Maria *mater gratiæ*, & cantetur cum nota in eccleſia, quando cantatur cum nota in eccleſia Aurelianenſi, & cum devotione, non in ſurgendo & calciando.

V. *De confeſſione.*

XXXVI. Sacerdotes circa confeſſionem maximam adhibeant curam & cautelam, ſcilicet ut diligenter inquirant peccata uſitata ſigillatim, inuſitata non niſi a longe, per aliquam circumſtantiam, ſic tamen, ut illis qui inuſitata peccata fecerint, detur materia confitendi.

XXXVII. Ad audiendam confeſſionem commodiorem locum ſibi in eccleſia eligant ſacerdotes, ut communiter ab omnibus videri poſſint; & in locis abditis aut extra eccleſiam nullus ſacerdos recipiat confeſſionem, niſi in magna neceſſitate vel infirmitate.

XXXVIII. In confeſſione ſacerdos habeat vultum humilem, oculos ad terram, nec faciem reſpiciat confitentis, maxime mulieris, cauſa debitæ honeſtatis.

XXXIX. Compatienter audiat quicquid confitens dixerit, in ſpiritu lenitatis, & ei pro poſſe ſuo pluribus modis perſuadeat, ut integre, nude & vere confiteatur; aliter dicat ei nihil valere.

XL. Verumtamen crebris & ſalubribus monitis talibus pœnitentia hæc indicatur, quod de peccatis ſuis pœniteant.

XLI. Præterea qui dejerant coram nobis vel officiali noſtro vel mandato noſtro citentur, & qui comedunt carnes in quadrageſima, ad epiſcopum remittantur.

XLII. Sacerdotes majora majoribus reſervent in confeſſione, ſicut homicidia, ſacrilegia, peccata contra naturam, inceſtus, ſtupra virginum, injectiones manuum in parentes, vota fracta, ſortilegia.

XLIII. Sunt autem tria, in quibus nullus habet poteſtatem abſolvendi, niſi dominus papa vel ejus vicarius, ſcilicet injectio manuum in clericos vel quoſlibet religioſos, incendia eccleſiarum & locorum religioſorum, poſtquam iſti denunciati ſunt publice excommunicati, nec non & aliorum locorum privatorum, poſtquam fuerint ab epiſcopis diœceſanis excommunicati & nunciati excommunicati, & ſimonia. Nihilominus talium rei remittendi ſunt ad epiſcopum.

XLIV. In dubiis ſemper ſacerdos conſulat epiſcopum aut ſapientes viros, quorum conſilio certificatus, ſolvat ſecurus aut liget.

XLV. Audita confeſſione, ſemper ſacerdos interroget confitentem, ſi velit abſtinere ab omni peccato mortali: aliter eum non abſolvat, nec injungat ei pœnitentiam, ne inde confidat; ſed moneat ut interim agat quicquid boni facere poterit, ut Deus cor illius illuſtret ad pœnitentiam.

XLVI. Injungendis pœnitentiis parvis ſibi caveant ſacerdotes, ſecundum enim quantitatem culpæ & poſſibilitatem confitentis debet eſſe quantitas pœnitentiæ: alioquin quod minus eſt requiretur ab eis.

XLVII. In furto, uſura, rapina, fraude, valde caveant ſibi ſacerdotes, ne aliquas injungant pœnitentias, ſcilicet miſſarum & eleemoſynarum, nec alias, niſi prius ablata reddiderint. Non enim dimittitur tale peccatum, niſi reſtituatur ablatum.

XLVIII. Nullus miſſas quas injunxerit celebret, nec tricenarium, nec annuale.

XLIX. Frequenter preſbyteri moneant populum, ut veniant ad confeſſionem, & præcipue in principio quadrageſimæ venire generaliter ad confeſſionem. Si autem non venerint parrochiani ad confeſſionem infra Ramos palmarum, nihilominus eorum confeſſiones audiantur, & ad communionem admittantur in paſcha Domini.

L. Præcipitur diſtricte ſacerdotibus, ut tales ad nos vel archidiaconos ſuos tranſmittant infra quindenam paſchæ, pœnam condignam pro ſua negligentia recepturos. Nobis vel archidiaconis ſuis talium negligentium nomina ſcribant preſbyteri infra quindenam ſuperius nominatam. Hoc autem intelligimus, niſi ſacerdoti conſtiterit de legitimo impedimento.

LI. Moneantur etiam patresfamilias & matresfamilias ſimiliter, quod ſuas mittant familias ad confeſſionem infra terminum prænotatum.

LII. Ubi autem ſunt plures ſacerdotes, quilibet eorum habeat in ſcriptis nomina quos recipit ad confeſſionem, ut ſic inter ſe conferentes videant qui confeſſi fuerint, & qui non confeſſi fuerint, ut non confeſſi dictam pœnam non valeant evitare.

LIII. Præterea in confeſſionibus audiendis preſbyteri non convocent ſibi adjutores in aliis diœceſibus commorantes, aut etiam religioſos, ſive in aliis diœceſibus commorentur, ſive non, exceptis Prædicatoribus & Minoribus civitatis Aurelianenſis, qui miſſi fuerint per diœceſim a ſuis ſuperioribus. decernimus eos ad hujuſmodi officium exercendum admittendos.

LIV. Prӕterea ſtatuimus, ut capellani nullatenus ad firmas accipiendas admittantur, niſi prius archidiaconorum ſuorum aſſenſu requiſito & obtento.

LV. Item, ſtatuimus quod ſi notorium ſit aliquas mulieres ſe proſtituere, moneantur domini ædium, in quibus commorantur, ſpecialiter & nominatim, primo, ſecundo, tertio, per preſbyteros ſuos parrochiales in bonorum virorum præſentia, per quos monitio, ſi neceſſe fuerit, valeat comprobari, ut hujuſmodi mulieres de ſuis ædibus expellant. Quod ſi facere contemſerint, nominatim ſingulis diebus Dominicis & feſtivis excommunicentur, & nihilominus talium excommunicatorum nomina officiali noſtro mandentur ſive inſinuentur.

LVI. In confeſſione ſibi caveant ſacerdotes, ne inquirant nomina perſonarum cum quibus peccaverunt confitentes, ſed circumſtantias tantum & qualitates.

LVII. Nullus ira, vel odio, vel etiam metu mortis audeat in aliquo revelare confeſſionem ſigno vel verbo, generaliter vel ſpecialiter, ut dicendo ſcio qualis es; & ſi revelaverit, abſque miſericordia debet degradari.

LVIII. Omnes præcipiant inſtituta jejunia obſervari, ſcilicet jejunium quadrageſimale, quatuor temporum, vigiliarum, ſcilicet natalis Domini, aſſumtionis beatæ Mariæ Virginis, B. Johannis Baptiſtæ, beatorum Petri & Pauli, B. Matthæi apoſtoli, Simonis & Judæ apoſtolorum, B. Andreæ apoſtoli, B. Laurentii, & omnium Sanctorum, in majori letania, ſcilicet in feſto B. Marci evadgeliſtæ, in tribus diebus Rogationum. Si vero aliqua de prædictis vigiliis die Dominica evenire contigerit, die ſabbati præcedenti jejunium indicatur, & abſque omni peccato, ex debito enim tenemur facere talia jejunia.

VI. *De matrimonio.*

LIX. Matrimonium cum honore & reverentia celebretur, & in facie eccleſiæ, non cum riſu & jocoſe, ne contemnatur. Et antequam fiat matrimonium, ſemper in tribus diebus Dominicis aut feſtivis a ſe diſtantibus, quaſi tribus edictis inquirat ſacerdos a populo ſub pœna excommunicationis de legitimitate ſponſi & ſponſæ, qui debent conjungi in matrimonio, & ante fidem datam de contrahendo, & ante hæc tria edicta nullus audeat matrimonium celebrare.

LX. Prohibeant frequenter preſbyteri laïcis, ne dent ſibi mutuo fidem de contrahendo, niſi coram ſacerdote & in loco celebri, ſcilicet ante januas eccleſiæ, ſi contrahere volentes poſſint ibi commode convenire.

LXI. Semper in nuptiis prohibeantur per excommunicationem ſortilegia fieri. Malefici quoque & celantes conſanguinitatem, votum, ordinem, affinitatem, diſparem cul-

A tum, compaternitatem, & alia impedimenta matrimonii, excommunicentur: quæ compaternitas quatuor tantum a matrimonio excludit perſonas, ſcilicet compatrem, commatrem, filium vel filiam patrini, de quibus contrahitur compaternitas, fratrem ſcilicet & ſororem ſpiritualem.

LXII. Nullus ſacerdos in caſu dubio audeat perficere matrimonium inconſulto epiſcopo; ſed ſemper ad eum referat omnes matrimonii dubietates.

VII. *Nova conſtitutio matrimonii.*

B LXIII. Cum tam in Lateranenſi quam provinciali conciliis inhibitum ſit, ne matrimonia per verba de præſenti contrahantur, vel ſolemnitas adhibeatur, bannis non editis, juxta morem eccleſiæ. Et ne per ignorantiam laïcorum & ſimplicitatem, & quandoque per malitiam ſacerdotum frequenter contrarium attentetur; inde eſt quod poſt matrimonium contractum per verba de præſenti, circa impedimentum plena probatione deficiente, multi in nefaria copula remanent copulati. Unde ſtatuimus ut preſbyteri inhibeant publice in eccleſiis parochianis ſuis, ne ipſi abſque preſbyterorum ſuorum præſentia matrimonia ſeu ſponſalia contrahant, C & ne ipſi preſbyteri interſint hujuſmodi matrimoniis contrahendis, videlicet per verba de præſenti, donec banna in eccleſiis fuerint edita, juxta morem & formam eccleſiæ. Et ne ipſi preſbyteri clandeſtina matrimonia celebrare præſumant, vel alienos parochianos benedicere ſine preſbyteri ſui licentia ſpeciali, de qua conſtet per vivam vocem, vel ſigilla authentica non ignota. Si preſbyter contra fecerit, per triennium ſit ſuſpenſus: laici vero qui interfuerunt, excommunicationi ſubjaceant, ipſo facto, donec per ſuperiorem fuerint abſoluti. Et ne contrahentes per verba D de præſenti contra inhibitionem de malitia ſua commodum valeant reportare; præcipimus, ſi aliqui taliter contraxerint, tantum differatur talium benedictio nuptialis, quod non celebretur abſque archidiaconorum, vel epiſcopi, vel officialium eorum licentia ſpeciali.

LXIV. Eidem pœnæ ſubjaceant qui ante legitimam ætatem maſculum vel feminam matrimonio copulant, vel hujuſmodi matrimoniis intereſſe præſumunt. Pœna nihilominus gravior imponenda, ſi ſuperiori viſum fuerit expedire.

E LXV. Prohibetur diſtricte ſub pœna ſuſpenſionis, ne ullus ſacerdos aut capellanus exigat aliquid ante benedictionem nuptialem, ſive pro teſtimonio ferendo, ſive pro matrimonio celebrando, occaſione ferculorum quæ debentur pro nuptiis. Celebrato autem matrimonio, recipiat fercula ſua, & exigat, ſi neceſſe fuerit.

LXVI. Prohibeant ſacerdotes in eccleſia

Digitized by Google

publice ſub pœna excommunicationis, ne alter conjugum tranſeat aut recipiatur ad religionem, niſi per epiſcopum.

VIII. *De unctione.*

LXVII. Cum ſumma reverentia deferatur oleum ſanctum ad infirmos, & eos inungant ſacerdotes, cum magno honore & orationum celebritate, quæ ad hæc ſunt ordinatæ, & nihil inde penitus exigant, ſive a paupere ſive a divite; ſed ſi quid gratis datum fuerit, gratis accipiatur.

LXVIII. Ad ſacramentum extremæ-unctionis moneant ſæpe ſacerdotes populum, non tantum divites & ſenes; ſed etiam pauperes & juvenes omnes, maxime a quatuordecim annis & ſupra, ut omnes communiter ſe paratos exhibeant cum fuerit neceſſe.

LXIX. Doceant frequenter ſacerdotes populum hoc ſacramentum licite poſſe iterari & ſæpe recipi, ſcilicet in qualibet magna infirmitate vel neceſſitate, unde metus eſt mortis, & poſt receptum poſſe licite reverti ad opus conjugale eum qui convaluerit de infirmitate.

IX. *De libris eccleſiaſticis & pœnitentiis.*

LXX. Librum qui dicitur manuale habeant ſinguli ſacerdotes parochiales, ubi ordo continetur extremæ-unctionis, & catecheſim baptiſmi & hujuſmodi; habeant etiam ſinguli ſacerdotes canones pœnitentiales & ordinarium officiorum eccleſiæ, ſecundum modum & uſum qui obſervatur in majori eccleſia.

X. *De teſtamentis.*

LXXI. Prohibetur ſacerdotibus, ne teſtamenta ſua ordinent per manum laïcalem. Ipſi quoque prohibeant laïcis frequenter ne teſtamenta ſua faciant ſine præſentia ſacerdotis: quod ſi fecerint ſine præſentia ſacerdotis, non valebit, neque tenebitur teſtamentum.

XI. *De reditibus eccleſiarum.*

LXXII. Præcipitur ſacerdotibus, ut omnes reditus & poſſeſſiones eccleſiarum ſuarum ſcribant in miſſalibus ſuis in principio libri vel in fine.

LXXIII. Prohibetur penitus preſbyteris & parochianis, ne de his quæ ſunt eccleſiæ, aut preſbyteri, aliqua alienent ab eccleſia, niſi per conſilium epiſcopi vel archidiaconi ſui.

XII. *De interragiis.*

LXXIV. Prohibetur diſtricte ſacerdotibus, ne pro interragio corpus ſepeliri differatur; ſed poſt ſepulturam, ſi quid datur gratis, accipiatur & exigatur ſecundum conſuetudines approbatas.

LXXV. Quicumque de novo reædificaverit in cimiterio, excommunicetur, & tribus diebus continuis vocetur excommunicandus; & niſi ſe ad juſtitiam obtulerit, & fidem dederit quod veniet ad diem ſibi aſſignatam, & diem adverſario nunciaverit, excommunicetur, & excommunicatus nullo modo abſolvatur, præterquam in articulo mortis, & tunc data cautione quod ſtabit judicio ſanctæ eccleſiæ.

LXXVI. Fimus vel immunditiæ non permittantur in cimiteriis adunari.

LXXVII. Prohibeant ſacerdotes ſub pœna excommunicationis in cimiterio vel in eccleſiis choreas duci.

XIII. *De citationibus.*

LXXVIII. Preſbyteri ſuper citationibus & vocationibus faciendis non credant his qui fidem dederint, niſi citationem oſtenderint ſuper excommunicationibus ferendis, ſive litteris non credant.

LXXIX. Sententias majorum ſuorum exequantur audacter, latas diſtricte ſervent, nemini parcentes timore vel amore, nec a denunciatione ceſſent, quouſque ſuper hoc mandatum receperint ſpeciale.

LXXX. Præterea ex plurimorum preſbyterorum relatu didicimus, quod citationibus impetratis, illi qui eas impetrant ſacerdoti eas poſtponunt oſtendere malitioſe, ut prima facie præſumitur, eas oſtendere differentes, uſque ad penultimum diem citationis occurrentem. Ut igitur malitiis talium valeamus obviare, volumus & præcipimus, quod ſi citatio octo dies aut plures contineat, quod niſi infra triduum a tempore impetrationis computandum eam oſtenderint ſacerdoti, citationem ſacerdos nullatenus exequatur; & ſi forſan minus tempus obtineat, ſacerdos eam nullatenus exequatur, niſi eidem tempeſtive oſtendatur.

XIV. *De prægnantibus mortuis.*

LXXXI. Mortuæ mulieres in partu ſcindantur, ſi infans vivere credatur: tamen ſi bene conſtiterit de morte ipſarum.

LXXXII. Sacerdotes audito parochianorum ſuorum obitu, ſtatim abſolvant eos.

LXXXIII. Item, inhibeatur ne fiant reſignationes eccleſiarum in manu abbatum vel quorumlibet patronorum, niſi in manu epiſcopi vel ipſius vices gerentis.

LXXXIV. Non permittatur prædicatoribus ſuper arcas celebrare, nec pulſare per vicos campanas, nec loqui in eccleſia, nec præſentare reliquias; ſed tantum deferant brevia, & ſacerdotes pro eis loquantur, & ſi voluerint prædicationis officium aſſumentes.

LXXXV. Exhortentur ſæpe preſbyteri populum ad dicendum orationem Dominicam, & *Credo in Deum*, & ſalutationem B. Mariæ Virginis.

LXXXVI. Moneant ſæpe populum ſacerdotes & maxime mulieres, ne faciant vota ſua, niſi cum magna deliberatione & aſſenſu

virorum ſuorum & conſilio ſacerdotum.

LXXXVII. Nullus ſacerdos aut capellanus teneat in domo ſua occaſione aliqua mulierem aliquam, niſi ſit mater ejus vel ſoror.

LXXXVIII. Prohibetur penitus univerſis ſacerdotibus ludere cum deciis, intereſſe ſpectaculis, & choreis aſſiſtere, & intrare tabernas cauſa potandi, & intrare domos alienas ſine comite clerico vel laïco, aut diſcurrere per vicos & plateas, & ne habeant cappas alatas & veſtes inordinatas, maxime houcias & hergandos omnino prohibetur.

LXXXIX. Nullus clericus vel regularis recipiat decimam de manu laïci, niſi per manum epiſcopi.

XC. Nullus clericus fidejubeat pro Judæo vel fœneratore, nec obliget aliquo modo ornamenta eccleſiæ, vel libros Judæis, vel quæcumque alia eccleſiæ, niſi pro neceſſitate eccleſiæ: & tunc conſilio parochianorum fiat obligatio, non Judæis, ſed Chriſtianis.

XCI. Nullus recipiatur ad prædicandum, niſi ſit authentica perſona ab epiſcopo vel archidiacono miſſa.

XCII. Nullus clericus faciat jusjurandum patronis antequam fuerit epiſcopo præſentatus.

De miniſtratione panis.

XCIII. Sacerdos miniſtrans diligenter attendat, quod hoſtia ſit integra, & quod habeat circulum integrum, & quod vinum non ſit acetoſum.

XCIV. Si per negligentiam ſacerdotis evenerit, quod abſit, ut ſacerdos cantans miſſam panem vel vinum oblitus fuerit, cum hoc cognoverit, ſi hoſtia defuerit, aſſumat illam, & mittat ſuper corporale, & incipiat conſecrationem a *Qui pridie quam pateretur.* Si autem vinum defuerit, quod conſecrari debeat, cum hoc cognoverit, mittat vinum in calicem, & incipiat conſecrationem a *Simili modo poſteaquam cœnatum eſt*, uſque in finem.

XCV. Si cum aqua tantummodo cantare contigerit, cum hoc expertus fuerit, mittat vinum in calicem, & incipiat ut ſupra diximus a *Simili modo.* Quod ſi cantaverit de vino ſine aqua, & expertus fuerit, mittat aquam in vinum & reincipiat: *Oremus præceptis ſalutaribus moniti*, &c. & dicat orationem Dominicam & *Libera nos quæſumus Domine.*

XCV. Si per negligentiam evenerit, ut peracto canone, peracta conſecratione, nec vinum nec aqua reperiantur in calice, ſtatim debet infundi utrumque, & ſacerdos reiterabit conſecrationem ab illo loco canonis: *Simili modo poſtea quam cœnatum eſt:* ita tamen, ne illas duas cruces obmittat, quæ ſingulariter fiunt ſuper panem. Quod ſi de vino ſine aqua, vel de aqua ſine vino fiat conſecratio, vinum reputabitur pro conſecratione aqua non reputabitur, & ita negligentia de vino major reputabitur, & minor * eſt pœnitentia danda. *ſ. major.

XCVI. Quod ſi de ſanguine domini ſuper corporale ceciderit, recidendum eſt illud corporale, & in loco reliquiarum ſervandum. Si ſuper pallam altaris ceciderit ſimiliter fiat. Si ſuper albam, ſi ſuper caſulam, ſimiliter fiat. Si ſuper aliquod veſtimentum, comburenda pars illa eſt, & cinis in ſacrario reponendus. Si ſuper terram ceciderit, lingendus, & tergendus eſt locus, ſive terra, ſive lapis ſit & pulvis, in ſacro loco reponendus.

XCVII. Si in ipſum ſanguinem muſca, aranea, vel aliquid tale ceciderit, quia vix ſine vomitu & periculo mortis ſumi poteſt, igne cremandus eſt, & ſanguis domini ſumatur.

XCVIII. Super illud quod intus ceciderit, prius debet in calice vino ſæpius perfundi, & poſtea ſuper piſcinam debet comburi, & illam ablutionem ſumat ſacerdos.

XCIX. Quod ſi de corpore Domini ſuper pallam ceciderit, vel ſuper aliquod veſtimentum, non ſcindatur, ſed vino abluatur, & ab ipſo miniſtro ſumatur. Quod ſi datum infirmo rejicitur, prout diligentius poterit ſuſcipiatur, & contritum in vino ſumatur. Si vero ſumi non poteſt integrum, eo quod ab ore alterius rejectum eſt, reus hujus negligentiæ & qui cum eo particeps fuerit culpæ, pœnitentiæ ſubjacebunt & diſciplinæ.

C. Diligenter inquirant ſacerdotes quando veniunt ad infirmos, utrum poſſit maſticare, & poſt maſticationem percipere & retinere; & ſi intelligat per ipſum infirmum vel per alium, quod non poſſit, non miniſtretur ei corpus Domini.

CI. Si per negligentiam ſacerdotis aliquid de ſanguine Domine diſtillaverit, lingua lambatur, tabula radatur. Si non fuerit tabula, ut non conculcetur, locus conradatur, igne conſumatur, & cinis intra altare condatur & ſacerdos XL. diebus pœniteat.

CII. Si ſuper altare ſtillaverit calix, ſorbeat miniſter ſtillam, & tribus diebus pœniteat. Si ſuper aliud linteum altaris ſtilla pervenerit, quatuor diebus pœniteat. Si uſque ad tertium linteum, novem diebus pœniteat. Si uſque ad quartum, XX. diebus pœniteat, & linteum quod tetigerit ſtilla, tribus vicibus miniſter abluat calice ſuppoſito, & aqua ablutionis ſumatur, & juxta altare recondatur.

CIII. Si per ebrietatem & voracitatem euchariſtiam evomuerit, XL. diebus pœniteat, clerici vel monachi ſive diaconi ſive presbyteri ſeptuaginta diebus pœniteant, epiſcopi nonaginta.

Expliciunt præcepta ſynodalia cathedralis eccleſiæ Aurelianenſis.

Sequuntur paulo recentiori caractere, ſed

Digitized by Google

qui accedit ad annos 400. *ſtatuta Stephani Senonenſis archiepiſcopi edita in concilio provinciali apud Meledunum celebrato anno domini* MCCXCIX. *die Jovis ante feſtum B. Vincentii, qualia edita ſunt apud Labbeum anno* MCCC. *Deinde eadem manu ſtatuta Philippi archiepiſcopi, edita in concilio Pariſienſi anno* MCCCXIV. *die Martis ante tranſlationem B. Nicolai. Poſtea ſimili caractere alia ſtatuta domini epiſcopi Milonis facta anno domini* MCCCXIV. *in æſtivali ſynodo cum aliis publicata.* (*a*)

STATUTA MILONIS EPISCOPI

Aurelianenſis anno MCCCXIV. *in ſynodo autumnali edita.*

I Quoniam propter quorumdam ſimplicitatem, qui cum debent verba de futuro proferre in ſponſalibus contrahendis, verba proferunt de præſenti, per quæ difficultates emergunt, tædia in judiciis, parteſque fatigantur laboribus & expenſis, neſcientes recitare judicibus per quæ verba contraxerunt, utrum præſentis vel futuri; ad evitandum hujuſmodi tædium & periculum animarum, ſtatuimus, ut in ſponſalibus contrahendis ſacerdotes his verbis utantur: *Martinus, promittis tu Bertæ quæ hic eſt, quod tu eam accipies in uxorem ſecundum eccleſiæ conſuetudines & ſtatuta, ſi ſancta eccleſia conſentiat.* Et ille dicat: *Promitto.* Et vice verſa interrogetur: *Berta, promittis tu Martino, qui hic eſt, quod tu eum accipies in maritum ſecundum eccleſiæ conſuetudines & ſtatuta*, & illa dicat: *Promitto*, & tunc tactis inter ſe manibus, in ſignum fidei dationis ſacerdos dicat: *In nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti.* Cum autem fuerint ante valvas eccleſiæ die benedictionis nuptialis, factis bannis, ut moris eſt, tunc proferantur verba de præſenti, ſecundum quod inter ſponſas fieri conſuevit.

II. Item, præcipimus ut archipreſbyteri ſingulos rectores eccleſiarum & capellas tenentes, ſive ſint religioſi, ſive ſæculares, quos quam cito ſciverint excommunicatos, ex tunc moneant, quod infra duos menſes poſt monitionem hujuſmodi faciant ſe abſolvi. Quod ſi non fecerint, ex tunc illi archipreſbyteri, quilibet in ſuo archipreſbyteratu eccleſias ſeu capellas talium qui non fuerint abſoluti, vice noſtra & auctoritate ſeſiant ac tamdiu fructibus beneficiorum ſuorum hujuſmodi eos privent, donec ipſi fecerint ſe abſolvi; & ſi poſt monitionem ſibi factam, excommunicationem per dimidium annum ſuſtinuerint, ex tunc in ſcriptis nomina deferantur, ut contra eos, prout rationabile fuerit, procedatur.

III. Item, ſtatuimus, ut litteræ, quas habent preſbyteri de acquiſitione jurium & redituum eccleſiarum ſuarum, ſub ſigillis authenticis tranſcribantur, tranſcripta penes ſe retineant: originalia vero de conſcientia noſtra ſeu archidiaconi & archipreſbyteri loci in loco tuto & honeſto deponant & conſerventur.

IV. Item, ſacerdotes moneant parrochianos ſuos, ut jejuni veniant ad confirmationem, quæ poſt baptiſmum ſuſcipi debet ab epiſcopo, prius tamen, ſi adulti fuerint, ſuis ſacerdotibus confeſſati.

V. Item, cum ſæpe contingat bona utenſilia preſbyteratuum eccleſiarum per negligentiam miſerabiliter pertrahi, & ad nihilum plerumque reverti, ſtatuimus, ut quotiens aliquis rector in aliqua eccleſia de novo fuerit inſtitutus, faciat triplex inventarium ſuper bonis dicti preſbyteratus, de quibus inventariis rector dictæ eccleſiæ unum, archipreſbyter loci unum, & gajarii ſeu proviſores dictæ eccleſiæ tertium penes ſe fideliter ſervabunt. Et quotieſcumque eccleſiam ſuam aut per mortem aut per ceſſionem dimiſerit, tenebitur relinquere dictæ eccleſiæ quinquageſimam partem groſſorum redditúum ipſius eccleſiæ unius anni tantummodo, vel valorem, in augmentatione utenſilium dicti preſbyteratus totaliter convertendum, dum tamen idem rector ſaltem per unum annum perceperit dictos fructus.

VI. Item, quoniam aliquoties in examinationibus leproſorum ſimilitudinem & falſitatem per interpoſitionem perſonarum fieri contingit, ſtatuimus & præcipimus, quod quotieſcumque aliquis ſuſpectus fuerit de infectione morbi lepræ, cum ejus ſumtibus, ſi unde habeat; ſi non habeat, duo probi viri de parrochia cum parrochiæ ſumtibus jurati coram ſacerdote & gajariis eccleſiæ mittantur cum illo ſuſpecto ad examinationem faciendam; qui dictum ſuſpectum ad dictam examinationem ducant, & eum fideliter examinari faciant, nobiſque litteras teſtimoniales afferant, ne colluſionem de cetero contingat fieri de præmiſſis.

VII. Item, ſtatuimus, quod quilibet ſacerdos de cetero ſupertunicale clauſum habeat, ſcilicet ſine punctis, alio non uſurus, niſi forſitan equitando, vel in domo ſua, & vacando circa rem familiarem. Qui vero contra fecerit, prout culpæ qualitas exegerit, punietur.

VIII. Item, ſtatuimus, quod nullus curatus capellanum habeat in eccleſia aut capella, niſi prius conſtiterit de ordinatione ejuſdem, per litteras ſui ordinatoris, aut noſtras, ordinationem ipſius approbantes.

IX. Item, interdicimus ſub pœna ſuſpenſionis & excommunicationis, & etiam publice inhibemus, ne quis ſacerdos cujuſcumque conditionis aut ſtatus exiſtat, in oratoriis ſeu capellis, in quibus non eſt capella-

(*a*) Id eſt cum ſtatutis Philippi archiepiſcopi quæ præcedunt.

Digitized by Google

nus perpetuus inſtitutus, & nec dos ſufficientium redditum aſſignata, divina audeat celebrare abſque noſtra licentia ſpeciali.

X. Sequuntur hic feſta, quæ licet non ſint per totam diœceſim a clero & populo communiter feſtivata, in quibus tamen ob Dei & ipſorum ſanctorum reverentiam in foro eccleſiaſtico minime litigatur. Feſtum S. Guillelmi, quod eſt decima die menſis Januarii, feſtum S. Floſculi & Blaſii, quod eſt in craſtino purificationis; feſtum S. Nicolai quod eſt in Maio; feſtum S. Mamerti in Maio, (Feſtum S. Petri Coelestini xix. die Maii, *paulo recentiori* manu) feſtum B. Liphardi, quæ eſt tertia Junii; feſtum S. Aniani quod eſt xiv. die Junii; feſtum S. Aviti, quod eſt xvii. Junii; feſtum S. Eligii, quod eſt in craſtino nativitatis S. Johannis Baptiſtæ; feſtum æſtivale S. Martini, feſtum S. Evurtii, quod eſt in vigilia nativitatis Mariæ Virginis; feſtum hiemale S. Mamertis, quod eſt xiii. die Octobris; feſtum S. Verani, quod eſt in vigilia hiemalis B. Martini; feſtum S. Aniani, quod eſt xvii. die Novembris; feſtum S. Catharinæ; feſtum S. Eligii in craſtino B. Andreæ; feſtum conceptionis B. Mariæ, quod eſt in die viii. Decembris.

XI. Ecce nova ſtatuta ſynodalia quæ ſub pœna excommunicationis diligentiſſime præcipimus obſervari. Primo monemus ſub pœna excommunicationis & viginti librarum, quod capellani ſtatim recipiant litteras curiæ Aurelianenſis, & eas exequantur, nec partibus ſignificent; quando litteræ contra ipſos fuerint præſentatæ, donec fuerint ſigillatæ.

XII. Item, monemus ſub pœnis prædictis, quod pro regiſtrando & tollendo de regiſtris nihil recipiant.

XIII. Item, quod eccleſiaſtica ſacramenta benedictiones, & ſepulturas eccleſiaſticas impendant ſine præcedentibus pactionibus, ſecundum ſtatuta alias edita; nec aliquid percipiant ultra quod ſtatutum eſt ab antiquo pro eiſdem.

XIV. Item, quod uſurarios manifeſtos denuntient debere carere eccleſiaſtica ſepultura, & quod eos non admittant ad eccleſiaſticam ſepulturam ſub pœna centum librarum piis uſibus per manus domini epiſcopi applicandarum, & nihilominus excommunicatos eoſdem in eccleſiis ſingulis diebus publice nuntient.

XV. Item, ſub pœna prædicta quod curati habeant certum & unicum ſigillum ſub nomine eccleſiæ, altero non utendo in executione curiæ Aurelianenſis.

XVI. Item, omnes & ſinguli clerici beneficiati, qui per annum in excommunicatione ſcienter perſtiterint, ipſo jure ſint privati.

XVII. Item, monemus omnes & ſingulos rectores eccleſiarum, ne ſi ſciverint aliqua teſtamenta in ſuis parrochiis fuiſſe facta, quæ non ſint executa, infra menſem nobis revelent.

XVIII. Item, præcipiatur curatis, quod parrochianos ſuos, qui excommunicati ultra annum præſtiterint, moneant, quod faciant ſe abſolvi, alioquin contra ipſos tamquam ſuſpectos de fide procedetur.

XIX. Item, denuntient excommunicatos omnes illos, qui per metum, vim, atque minas juſtitiæ ſæcularis, abſolutionis ſuæ beneficia obtinent & impetrant.

XX. Item, moneant omnes juratos, ut teſtamenta per eos recepta infra menſem poſt receptionem afferant ad ſigillum, nec antea parti petenti reſtituantur.

XXI. Item, monemus omnes & ſingulos beneficiatos, ut ipſi infra annum a ſui beneficii ſuſceptione, ad ordinem quem requirunt eorum beneficia, faciant ſe promoveri, alias ipſis beneficiis ipſo jure ſint privati.

XXII. Item, omnes gratiæ de non reſidendo, quæcumque ſint, revocantur.

XXIII. Item, omnes perturbantes juriſdictionem eccleſiaſticam ſint excommunicati, quicumque ſint, quorum abſolutionem ad nos tantummodo reſervamus.

XXIV. Item, ſtatuimus, quod omnes rectores eccleſiarum parrochialium infra menſem in præſentia notarii domini epiſcopi, aut etiam per alias publicas perſonas faciant & procurent fieri inſtrumenta ſeu inventaria omnium redituum, bonorum, poſſeſſionum, jurium, & redibitionum quarumcumque eccleſiis ſuis & ſibi debitarum ratione eccleſiarum, & etiam de omnibus mobilibus pertinentibus ad preſbyteratum ſuum, vocatis gagiariis eccleſiarum ſuarum & aliis quorum poterit intereſſe, prout melius fieri poterit & debebit.

XXV. Item, inhibemus omnibus & ſingulis ſub pœna prædicta, ne aliquis abutatur litteris apoſtolicis contra tenorem decretalis *ſtatutum*. Quod ſi contrarium facere præſumſerit, excommunicationis ſententiam incurrat.

XXVI. Item, monemus ſub pœna excommunicationis omnes & ſingulos tenentes bona S. Lazari & domorum Dei, ut infra menſem reſtituant ſeu revelent, nec in poſterum occupare vel uſurpare præſumant.

Sequitur concilium provinciale Pariſiis celebratum anno MCCCXXIII. *die ſabbati poſt feſtum B. Mathiæ apoſtoli, editum apud Labbeum, cujus ad Calcem hæc ſequuntur.*

I. Item, preſbyteros, qui ad noſtram præſentem ſynodum non venerunt, ut tenentur, & in habitu conſueto, qui tamen non ſunt legitime excuſati, ſua contumacia exigente, ſuſpenſionis vinculo innodamus: quam ſententiam ſi per ſex dies ſuſtinuerint animo indurato, ſententiam excommunicationis ex nunc, quam in ipſos prout ex tunc ferimus in his ſcriptis, eoſdem volumus ſubjacere.

II. Item,

Digitized by Google

II. Item, gratias a nobis ſeu vicariis noſtris quibuſcumque conceſſas de non reſidendo in ſuis eccleſiis ſeu beneficiis revocamus, & ex cauſa monentes canonice primo, ſecundo & tertio, & hoc edicto peremtorio pro omnibus omnes ut ſingulas ipſas eccleſias ſeu beneficia infra tres ſeptimanas a præſenti die computandas, quarum primam ſeptimanam pro primo termino, ſecundam pro ſecundo, tertiam pro tertio & ultimo præfigimus, perſonaliter accedant, reſidentiam facturi in dictis eccleſiis ſeu beneficiis, ut tenentur : alioquin ipſos ſic monitos, & præmiſſis non parentes, cum effectu ſuſpenſionis & excommunicationis ſententia, ſecundum qualitatem & conditiones ſuarum perſonarum, in his ſcriptis innodamus.

III. Item, nulli clerici vel preſbyteri noſtrarum civitatis & diœceſis, qui debent eſſe aliis tamquam ſignum ad ſagittam, & bonæ vitæ exemplum, per mala opera ſua, & maxime per fetidum peccatum luxuriæ ſeipſos & alios pertrahant ad infernum : ſuper quibus nos volentes, ut tenemur, opportunum remedium adhiberi, omnes & ſingulos preſbyteros & clericos noſtræ diœceſis, concubinas in domibus ſuis publice tenentes & alibi, monemus primo, ſecundo, tertio, quatinus infra octo dies expellant penitus & dimittant eas, numquam de cetero publice recepturi. Quod ſi ſecus facere præſumſerint, in preſbyteros ſuſpenſionis, in clericos excommunicationis ſententiam proferimus in his ſcriptis.

IV. Item, monemus una vice pro omnibus & ex cauſa omnes clericos beneficiatos noſtrarum civitatis & diœceſis, quod infra ſex dies omnino deponant & amoveant caligas rubeas, virides, ſcatatas, & croceas, ſeu albas, & almucias de cendeto ſeu de velveto; ac comas ſeu barbas prolixas, & quod caligas nigras ſeu alias honeſtas, & tonſuram honeſtam, elapſis ſex diebus ex tunc in antea deferant. Alioquin in contravenientes ſententiam ſuſpenſionis & excommunicationis, ſecundum qualitates & conditiones perſonarum ſuarum, ferimus in his ſcriptis.

STATUTA SYNODALIA facta anno viceſimo.

I. INjungimus vobis preſbyteris ſub pœna canonica, ne aliquem audeatis baptizare in aulis vel domibus privatorum, ſed ſolum in eccleſiis veſtris, niſi in neceſſitate, & niſi baptizandi ſint filii regum & principum, prout in nova * conſtitutione cavetur. Clementina.

II. Item, injungimus vobis, & diſtricte præcipimus, quod de ſacra Euchariſtia a modo annis ſingulis feria quinta poſt octabas Pentecoſtes in eccleſiis veſtris ſolemne feſtum faciatis : pro qua ſolemnitate magnæ remiſſiones & indulgentiæ ſunt conceſſæ aſſiſtentibus in officiis ipſius feſtivitatis, videlicet centum dies in matutinis, & centum in veſperis, & pro qualibet hora quadraginta dies. Similiter per octabas. Et inſuper vobis diſtricte præcipimus, quatenus omnes & ſinguli dictum feſtum die Dominica præcedenti dictam quintam feriam, annuncietis parochianis veſtris, ipſos ſalutaribus monitis inducentes, ut communicent, ut per veram & puram confeſſionem, & ſedulas orationes, & alia devotionis & pietatis opera taliter ſe ſtudeant præparare, quod hujus ſacramenti pretioſiſſimi mereantur fieri participes, & quod poſſint ipſum recipere reverenter; & quod illa die ceſſent ab omni opere ſicut in Pentecoſte.

III. Item, injungimus vobis quatenus religioſos & quoſcumque alios, qui prædicabunt in eccleſiis veſtris, diligenter requiratis, ut ipſi in ſuis prædicationibus informent & inducant audientes eorum prædicationes, & maxime in feſtis ſolemnibus, ad ſatisfaciendum & ſolvendum decimas, ad quas eccleſiis veſtris parochialibus tenentur, & idem faciatis cum ipſorum audictis confeſſiones.

IV. Item, inhibemus vobis ſub pœna canonica, ne aliquos quæſtores permittatis in eccleſiis veſtris prædicare, cum iſtud ſit expreſſe inhibitum in jure; ſed ſolummodo permittatis eis indulgentias, ſi quas habent, inſinuare, nec etiam ipſos admittatis ſine litteris domini epiſcopi.

V. Item, injungimus vobis, ſi aliqui excommunicati exire nolunt de eccleſiis veſtris poſtquam ipſos monueritis, ipſos teneatis & denuncietis publice excommunicatos & interdictos auctoritate apoſtolica & a ſententia canonis, a quibus ſententiis non poſſunt abſolvi, niſi per ſedem apoſtolicam, prout in nova conſtitutione cavetur.

STATUTUM SYNODALE

Factum per dominum Johannem epiſcopum Aurelianenſem anno MCCCXXXV. *in ſynodo Pentecoſtes.*

CUm juriſdictio eccleſiaſtica qualibet die impediatur per judices ſæculares & turbetur, præſertim in perſonis clericorum conjugatorum & non conjugatorum, non deferentium tonſuras & veſtes clericales, præcipimus omnibus curatis noſtræ diœceſis, ſub pœna ſuſpenſionis & excommunicationis, quas contra ipſos ferimus in ſcriptis, quatinus diligenter moneant in eccleſiis ſuis ſingulis diebus dominicis & feſtivis, & inducant infra menſem parochianos ſuos clericos conjugatos & non conjugatos, ut de cetero tonſuram & veſtes deferant clericales, ut ipſi liberius poſſint gaudere eccleſiaſtica liberta-

Digitized by Google

te, & quod per eccleſiam ab oppreſſionibus judicum ſæcularium facilius defendantur. Scientes quod ſi qui curatorum prædictorum in executione hujuſmodi mandati, fuerint reperti negligentes vel remiſſi, per nos vel officialem noſtrum ad alias pœnas contra ipſos procedemus graviores.

STATUTA SYNODALIA ecclesiæ Cameracenſis.

Ex mſ. abbatiæ Grimbergenſis.

De pertinentibus ad synodum.

DIſtricte præcipimus, quod prælati, perſonæ, ſive patroni, & duæ partes ſacerdotum parochialium, qui ſunt mente diſcretiores, & ad labores corporum viribus aptiores, ad arbitrium & electionem decanorum ſuorum ad ſynodum veniant, veniendoque, morando & redeundo honeſte ſe habeant. Iter veniendi non nimis cito arripiant, nec a ſynodo illicentiati recedant. Jejuni intrent ſynodum.

Modus intrandi ſynodum.

Preſbyteri ſint induti ſuperpelliceo cum ſtola, decani cum alba & ſtola, abbates in albis & chori cappa cum baculo paſtorali.

Inhibemus etiam ſub pœna excommunicationis, ne quis moretur in ſynodo, ad quem non pertinet, nec ſynodum negotiis impertinentibus aut aliàs turbare vel impedire præſumat.

De expenſis.

Decani & preſbyteri ad ſynodum venientes, electis ad hoc de conſenſu capellanorum ſuorum duobus proviſoribus idoneis & peritis, faciant adeo moderatas expenſas, quod preſbyteri remanentes, qui parochiis aliorum deſervire tenentur, per exceſſum expenſarum & ſumtuum non graventur.

Inſtructio ad computandum.

Item, præcipimus quod decani noſtri venientes ad ſynodum bene muniti & inſtructi de computis ſuis ad computandum compareant adeo tempeſtive, quod pro defectu eorum, non oporteat illos, quos tangit hujuſmodi negotium, in eodem computo nimiam moram trahere: alioquin ipſi per quos moram hujuſmodi fieri contigerit, expenſas quæ fient propter hoc, de ſuo proprio ſolvere tenebuntur.

Scriptio nominum & locorum a quibus leges capiunt.

Item, decani in computis ſuis ſcribant loca & nomina eorum a quibus leges quaſcumque recipiunt, & cauſas ob quas eas recipiunt, niſi ex hoc timeatur oriri ſcandalum, ſeu periculum corporis imminere.

A

Nomina uſurariorum & excommunicatorum.

Item, decani omnium uſurariorum manifeſtorum & excommunicatorum per annum & diem, totius ſui decanatus nomina & cauſas excommunicationis in cedula deferant anno quolibet ad ſynodum vel ad computum.

Nomina presbyterorum obeuntium.

B

Item, decani referant ad ſynodum nomina preſbyterorum omnium, qui illo anno in ſuis decanatibus obierunt, & in ſynodo abſolvantur, & preſbyter quilibet in reditu ſuo unam miſſam de *Requiem* cum toto ſervitio mortuorum pro eiſdem dicere teneatur.

Pœna non venientium ad ſynodum, qui venire tenentur.

Item, prælatas perſonas, ſeu patronos & ſacerdotes, ut tenentur, non venientes ad ſynodum, qui non fuerint canonice impediti, aut legitime excuſati, ſeu quibus non detulerimus, niſi infra menſem ſuper hujuſmodi inobedientia emendam nobis ſeu officiali noſtro Cameracenſi præſtiterint competentem,

C

ex tunc a divinis ſuſpendimus, & ſuſpenſos auctoritate ſynodali nunciamus.

De Baptiſmo.

Baptiſmus honorabiliter & caute celebretur, cum aperta diſtinctione & forma verborum, in quibus conſiſtit ſacramentum, id eſt ſalus ſeu virtus baptiſmi, quæ talis eſt:

Petre, ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus-ſancti. Amen. quæ verba dicantur ab eo qui baptizatum mergit, & dum

D

immergit; & ut caveatur periculum baptizandi, non immergat caput pueri in aquam, ſed baptizans ſuper verticem pueri ter infundat aquam cum bachino, vel alio mundo vaſe & honeſto.

Juxta fontes inſtituatur piſcina aperta, ubi laventur manus eorum qui tenuerunt puerum, & vas lavetur quo infuſus fuit puer. Super piſcinam autem illam ponatur cooperculum.

Renovetur aqua fontium quotiens neceſſe fuerit, & vetus amoveatur, & nova benedicatur & chriſmetur; ſed antequam nova apponatur, fontes diligenter mundentur pro-

E

pter reverentiam ſacramenti.

Inſtructio baptizandi.

Item, doceant preſbyteri viros & mulieres formam & verba baptiſmi in propria lingua, quibus valeant in neceſſitate infantem baptizare, etiam parentes, ſi alius defuerit; & poſtmodum deferatur puer ad ſacerdotem, qui diligenter interroget quid baptizator dixerit, aut quid fecerit. Et ſi invenerit omnia rite facta & dicta, faciat puero ea quæ ſolent

Digitized by Google

fieri poſt immerſionem. Si autem invenerit, aut dubitaverit puerum non eſſe rite baptizatum, baptizet eum ſub hac forma: *Petre, ſi non es baptizatus, ego te baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti.*

Et doceant presbyteri, quod ſi pater & mater infantis infantem ſuum in neceſſitate baptizaverunt, non propter hoc dimittant, quin ſe habeant ut conjuges ſicut ante.

Item, ſi caput infantis naſcentis extra appareat, & timeatur de morte ejus, antequam perfecte naſcatur, infundat aquam qui aderit, ſuper caput infantis naſcentis dicens: *Infans, ego te baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Amen.* Si autem pervenerit vivus ad ortum legitimum, de novo baptizetur ſub hujuſmodi verbis: *Puer, ſi non es baptizatus, ego te baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Amen.*

Quid faciendum eſt de muliere mortua in partu, & ejus partui.

SI MULIER mortua fuerit in partu, non negentur ei aliqua jura Chriſtianitatis, ſed in eccleſia deferatur, in cimiterio tumuletur, niſi aliquid obſtiterit; quia pœnam non debemus ei vertere in culpam. Si certum ſit quod pariens mortua fuerit, teneatur os ejus apertum, & cum magna cautela uterus ejus aperiatur, ut infans vivus, ſi poſſit fieri, educatur, & baptizetur: ſi autem mortuus reperiatur, extra cimiterium tumuletur.

Quot debent levare puerum.

AD levandum puerum de fontibus, quatuor perſonæ laicæ & ſæculares, duo ſcilicet maſculi, & duæ feminæ in patrinos & matrinas, ſive pueri levandi ſunt, ſive maſculi, ſive feminæ, admittantur. Et ſi præſentibus placuerit, quatuor aliæ ſæculares, in ſacris ordinibus conſtitutæ, ſeu religioſæ in religione approbata profeſſæ, cum ſupradictis aſſumantur.

Excommunicatio de pluribus.

PRÆCIPIENTES ſub pœna excommunicationis ne plures perſonæ in patrinos ſeu matrinas admittantur: quibus injungatur quod orationem dominicam, ſymbolum apoſtolorum & *Ave Maria* doceant eos quos de fontibus levaverunt.

Fontes ſub operculo & ſera cuſtodiantur cum ſollicitudine diligenti. Chriſma & oleum ſacrum, & oleum infirmorum in ampullis metallinis certis titulis diſtinguantur, & deſuper diligenter obſtruentur. Si autem oportuerit chriſmati, oleo ſancto vel oleo infirmorum, aliud oleum apponi, caute & diligenter miſceatur, appoſitum cum chriſmate, oleo ſancto & oleo infirmorum.

De confirmatione.

HORTENTUR presbyteri ſubditos ſuos, ut pueros ſuos ſeptennes & ſupra, adducant ad epiſcopum, confirmandos, cum munda & decenti capillatura, lotis frontibus, & cum bendellis, modis aptis de ſpiſſa tela, & tertia die reducant ad eccleſiam confirmatos, ut ibidem frontes eorum laventur a presbyteris cum cinere vel ſale; & bendella eorum comburentur, & aqua lotionum frontium, cum cinere bendellorum, in piſcinam reponantur. Unus ſolus teneat & liget confirmandum; non pater, nec mater; qui ſi pluries fuerit confirmatus, graviter puniatur.

De Pœnitentia.

SACERDOTES moneant ſubditos ſuos, ut omnes a quatuordecim annis & ſupra, præcipue in quadrageſimali tempore & ante dominicam in ramis palmarum, ad confeſſionem frequenter veniant, & ſaltem ſemel in anno confiteantur proprio ſacerdoti, ideſt presbytero parochiali. Qui ideo magis proprie dicitur eſſe proprius ſacerdos, quia non ſolum confeſſiones audit & abſolvit; ſed etiam adminiſtrat alia eccleſiaſtica ſacramenta. Confiteantur autem nullatenus alterius peccata, ſed duntaxat ſua, & præcipue omnia mortalia, diſtincte, cum circumſtantiis & aggravationibus, quæ notantur hoc verſu.

Quis, quid, ubi, per quos, quotiens, cur, quomodo, quando.

Et hoc erit in habitu humili & corde contrito. Venialia autem ſaltem in ſumma confiteantur eiſdem. Qui ſacerdotes cum attenta diligentia in eccleſia, loco aperto, poſt ſolis ortum & ante ſolis occaſum, niſi neceſſitas aliud popoſcerit, in ſuperpellicio vel cappa rotunda, cum ſtola, ſedendo, vultibus & oculis in terram demiſſis, manſuete audiant confeſſiones eorumdem, ipſis pœnitentias peccatis ſuis contrarias injungendo, ut ſcilicet pro peccato luxuriæ jejunium & abſtinentiam; pro peccatis ſpiritualibus, meditationes & orationes & ſimilia; pro furto & detentione rei alienæ, primo reſtitutionem aut ſatisfactionem integram, & nihilominus aliam congruam pœnitentiam pro eiſdem.

In actu confeſſionis nec confitens nec ſacerdos verba confabulationis, aut alia quæ ad ſalutem non pertineant confitentis immiſcere præſumat.

Caſus epiſcopo reſervandi.

Reſervamus nobis majora peccata: videlicet peccata contra naturam in viro ultra vigeſimum annum; homicidia, incendia, ſimoniam, hæreſes, apoſtaſias, ſacrilegium ultra quadraginta ſolidos, inceſtus cum patre, matre, filio, filia, ſorore, fratre & cum religioſis mulieribus profeſſis: injectiones manuum violentas in parentes ex deliberatione factas, ſortilegia in ſacramentis, vide-

licet de euchariſtia, vel chriſmate. Oppreſſiones parvulorum voluntarie procuratas, negligentias parentum in igne vel aqua natos perdentium, perjuria ſolemnia & fidei fractiones ſolemnes in curia Cameracenſi. Votorum ſolemnium tranſgreſſiones, maleficia impedientium coitum, procurationes ſterilitatum, vel abortivorum, propinationes veneni, magnas blaſphemias Deo factas, caſus eorum qui falſificant litteras curiæ noſtræ vel abutuntur eiſdem. Omnes excommunicationes tam a nobis quam a canone latas, exceptis inferius nominatis & expreſſis, & omnia alia peccata illis graviora. A

Caſus pœnitentiariis per decanatus commiſſi.

Committimus pœnitentiariis noſtris generalibus per decanatus deputatis, peccata contra naturam in omni ætate a mulieribus perpetrata, & in viris ultra viceſimum annum.

Pollutiones manuum in omni ætate. Perjuria & fidei fractiones, quæ non fuerint facta in curia Cameracenſi; votorum non ſolemnium tranſgreſſiones, injectiones manuum in parentes, ubi non fuerit gravis læſio vel deliberatio; ſortilegia quæ non fuerint de euchariſtia & chriſmate; injectiones manuum parvulorum in clericum uſque ad vigeſimum annum; oppreſſiones parvulorum non voluntarias, ſed caſuales; clandeſtinas nuptias, inceſtus, exceptis patre & matre, filio, filia, fratre & ſorore. Omnia adulteria, hoc ſalvo, quod ſi clandeſtinæ nuptiæ, inceſtus & adulteria per duos teſtes, aut plures, qui his interfuerunt, [innotuerint] aut alias per communem famam vel infamiam, prius ſuper his eccleſiæ, vel noſtram juriſdictionem exercentibus ſatisfaciant. Injectiones manuum mulierum in clericum vel ſacerdotem, ubi non eſt enormis læſio, quæ tamen probari poſſit, ut prædictum eſt, prius læſo & eccleſiæ * ſatisfaciat. Sacrilegia uſque ad quadraginta ſolidos, in tantum quod debita reſtitutio fiat eccleſiæ de eiſdem; omnia peccata in quibus habent poteſtatem.

* f. ſatisfiat.

Caſus presbyteris parochialibus deputati.

Curatis & eorum vices gerentibus committuntur inordinatus concubitus cum mulieribus, mollities, peccata contra naturam in ætate puerili, in viris uſque ad quartum decimum annum, & in mulieribus uſque ad vigeſimum quintum. Adulteria ex parte una provenientia. Damnificationes & furta, dummodo fiat reſtitutio quam cito facultas ſe obtulerit; ſacrilegium uſque ad decem ſolidos, dummodo fiat reſtitutio eccleſiæ; levis injectio manuum in parentes, ſortilegia in rebus minimis & communibus, ubi non eſt horror & turpitudo; perjuria privata in quibus nullus damnificatur; ſtuprum virginum, aborſus non procurati, ſed caſuales.

De caſibus nobis & pœnitentiariis noſtris reſervatis.

Curatis & eorum vices gerentibus, excepto mortis articulo, interdicimus omnem poteſtatem pertinentem ad pœnitentiarios decanatus, ſive ad epiſcopum, ſub forma rigoris.

Sacerdotes confeſſiones mulierum cum quibus peccaverunt, fautores & mediatores non audiant, donec ſaltem a peccatis inter eos patratis alias confeſſi fuerint competenter, & ceſſaverit infamia, ſi qua fuerit B propter hoc contra eos, ſed mittant eos ad honeſtos & idoneos confeſſores.

Quibus debent presbyteri parochiales confiteri.

Item, ſtatuimus quod in quolibet decanatu ad audiendum confeſſiones ſacerdotum, qui etiam ſint pœnitentiarii generales in ipſis decanatibus, quatuor preſbyteri parati ad hoc, diſcreti & idonei aſſumantur, a quibus, & non ab aliis, auctoritate noſtra a peccatis ſuis ſaltem mortalibus, injuncta eis ſalutari pœnitentia, abſolvantur.

C Ne autem miſſarum ſolemnia plus ſolito differantur, ſi preſbyteri non poſſunt quotidie audire confeſſores ſuos prædictos, eligant ſibi alium vel alios idoneos confeſſores, ita tamen quod poſtea quam cito poterunt adeant prædictos confeſſores ſibi deputatos, & eadem peccata ſaltem mortalia, quæ confeſſi fuerunt ipſis confeſſoribus ab eis ſic electis, & alia, ſi qua ſint, confiteantur prædictis confeſſoribus in ſingulis decanatibus deputatis.

Solemnis pœnitentia pro crimine publico.

Item, ſtatuimus quod ſi cui imponenda D eſt ſolemnis pœnitentia pro crimine publico, vel vulgariter quod totam villam commoverit, remittendus eſt ad nos, ut in die Cinerum ejiciatur ab eccleſia, & in die cœnæ recipiatur.

Item, ad tollendam inter parochiales preſbyteros & capellanos perpetuos noſtræ civitatis & dioceſis in eccleſiis parochialibus omnimodam materiam quæſtionis, ſtatuimus ut capellani perpetui in confratribus audiendis, preſbyteris parochialibus ſubveniant & ſuccurrant in his quæ ad opus parochiale pertinent eo tempore quo conſtabit dictos preſ- E byteros occaſione curæ ſeu curiæ noſtræ Cameracenſis eſſe impeditos, vel infirmitate proprii corporis eſſe detentos; dum tamen infirmitas hujuſmodi xv. dierum numerum non excedat, ſalvis nihilominus ordinationibus a nobis & prædeceſſoribus noſtris factis ſuper capellanis, qui per nos aut prædeceſſores noſtros ordinate conſiſtunt.

Digitized by Google

Monitio ad credulitatem.

Item, ſacerdotes moneant ſubditos ſuos, ut perfecte dicant *Pater noſter*, *Ave Maria*, *Credo in Deum*; & ſaltem dicant bis, in mane ſcilicet & in veſperè; & injungant iſta ſcientibus nomine pœnitentiæ, ut ea diſcant ignorantes.

Item, ſtatuimus quod habens tonſuram clericalem addiſcat & ſtudeat quotidie dicere ſeptem pſalmos.

Item, quod acolythus horas glorioſæ virginis MARIÆ quotidie dicat.

B Item, quod exiſtens in ſacris ordinibus, ſive ſit beneficiatus, ſive non, horas canonicas, videlicet de die, & B. MARIÆ Virginis dicere quotidie non omittat.

Inſtructio in fide.

Item, ſtatuimus quod curati eccleſiarum ſingulis diebus dominicis, vel ſaltem ſemel in menſe ſuos parochianos ammoneant, ut ſuos filios inſtruant ad fidem addiſcendam, videlicet *Ave Maria*, *Pater noſter*, *Credo in Deum*.

Nomina non confitentium.

C Item, præcipimus omnibus preſbyteris parochialibus civitatis & diœceſis Cameracenſis, ut nomina parochianorum, qui eis non confitentur ſua peccata, nec euchariſtiam recipiunt, ſaltem ſemel in anno, niſi id de conſilio proprii ſacerdotis omittant, infra menſem poſtquam ad eorum notitiam pervenerint, nobis referant aut reſcribant.

Res per furtum acquiſita.

Preſbyteri ſuis parochialibus inhibeant, ne qui rem furtivam vel furti ſuſpectam emere ſcienter præſumant. Quod ſi ſecus fecerint, ſciant ſe ad reſtitutionem teneri.

Licentia ad viandum.

D Item, preſbyteri ſuis parochianis præcipiant, quod illi qui procul ad nundinas aut peregre ſunt ituri, licentiam a ſuo ſacerdote accipiant ſumendi eccleſiaſtica ſacramenta in via, ſi neceſſe fuerit, & ſacerdos non eis denegare præſumat.

E Item, ſtatuimus quod preſbyteri & alii qui vice noſtra & auctoritate audiunt confeſſiones, confitentes moneant & inducant, quod ſaltem ſemel in anno peregre viſitent matrem ſuam Cameracenſem eccleſiam; & ſi forſan iidem & præcipue mulieres alias peregrinationes. * Ipſas & maxime mulieribus, quibus parcendum eſt propter ſexum, in peregrinationem ad dictam Cameracenſem eccleſiam unam vel plures, penſatis peregrinationibus pro promiſſæ laboribus & expenſis auctoritate noſtra commutent. Sacerdotes frequenter & diligenter inſtruant ſubditos ſuos de ſymbolo & articulo fidei.

* *ſuppl.* vover*int vel quid ſimile.*

De Euchariſtia.

Sacerdotes in veſtibus ſacerdotalibus mundis & benedictis accedant ad miſſam celebrandam. Manipulus habeat duos pedes ſub brachio de longitudine; ſtola ad minus ad paramentum albæ ſe extendat. Alba & caſula integræ & non diſſuſæ habeantur & obſerventur. Amictus integer ſit & ſæpe mundetur. Cingulum mundum, integrum, longum & benedictum habeatur. Preſbyteri ſub alba ſint induti ſuperpellicio vel tunica linea, quæ gallice dicitur *Sarcos*. Non cantent ſine calceamentis vel caligis, cum caligis attingentibus ſuper genua.

Celebrans in mortali peccato ſcienter.

Noverint ſacerdotes, quod ſi cum conſcientia peccati mortalis ad celebrandam miſſam acceſſerint, & celebraverint, ad minus ter peccant mortaliter. Primo quod præſumunt indigne accedere; ſecundo quod indigni conficiunt & contingunt euchariſtiam, & tenent ſacra vaſa; tertio quia indigne manducant corpus Chriſti & ſanguinem bibunt.

Altare ad celebrandum ad minus paretur duabus pallis benedictis, duo corporalia ad neceſſitatem unius altaris ad minus habeantur, quæ ſint mundiſſima & benedicta, & aptæ plicaturæ.

Pannus cum quo calix extergitur, cum veneratione cuſtodiatur in calice, vel ſuper altare, ſicut reliquiæ. Ceteri panni quibus patena & calix involvuntur, mundi cuſtodiantur.

Miſſale ſuper involutum camiſia linea & munda altari ſuperponatur, & habeat ſudariolum vel manutergium dependens, quo preſbyteri, nares, faciem & os detergant.

Loca circa altare ab aranearum telis & pulveribus & ceteris immunditiis ſæpius circummundentur. Cortinæ convenientes, quæ alæ dicuntur, a lateribus altaris utriuſque appendantur, nec * tempore ab aliquo retrahantur. Cortina conveniens ſurſum ſuper altare extendatur, quæ contegat & defendat altare ab incommodis immunditiarum deſcendentium.

* *f.* temere.

Calix & patena, in quibus conficitur corpus Chriſti, ſint argentei vel aurei integri; & calix ſit cum firmo pede, non titubans.

Nullus ſacerdos ſine clerico celebrare præſumat; qui clericus deſuper habeat lineam tunicam, vel ſuperpellicium, vel cappam rotundam, & calciatus incedat. Clericus autem vel ſacerdos non faciant aperturas ſub aſcellis in tunica linea, vel ſuperpelliceis, quibus ejiciantur brachia ſine manicis tunicæ lineæ vel ſuperpellicei in miniſterio altaris. Ampullæ vini & aquæ integræ & mundæ intus & exterius obſerventur; & ſigno notabili diſtinguantur vaſa vini a vaſis aquæ.

Digitized by Google

Vinum ampullæ de tertio in tertium diem ad minus renovetur; vinum rubicundum, ſi commode poſſit haberi, ad celebrandum miniſtretur.

Piſcina qua lavat ſacerdos manus poſt conſecrationem, munda teneatur & cooperiatur.

Exterſorium poſt illam lotionem mundum habeatur, & reverenter alba tela vel cortina linea vel ſerica tegatur, & cum corporali abluatur ab aliquo ſacerdote vel perſona religioſa. aqua ablutionis in piſcinam ſacram mittatur.

B Idem faciat de exterſorio calicis, ipſum quando vetus vel minus honeſtum fuerit, ſuper piſcinam ſacram comburatur, & cinis in piſcinam retondatur.

Item, habeat ſacerdos proprium manutergium, quo manus tergat ante celebrationem, vel ante contactum ſacrorum, ut euchariſtiæ, chriſmatis & olei ſacri.

Clericus autem non tergat manus ſuas ad prædictum manutergium vel exterſorium, ſed habeat aliud manutergium.

Sacerdos ſit diligens in electione hoſtiæ conſecrandæ, ut ſit integra, ſolida, non nimis vetuſta; & in appoſitione vini & aquæ, diſcernat odore, quod ſit utrumque, vel ab alio faciat guſtu diſcerni.

De aqua apponantur duæ guſtæ vel tres.

Sacerdos autem attente & diſtincte legat in canone, quæ dicenda ſunt.

Sacerdos non elevet hoſtiam ad levandum populo, niſi prius dixerit hæc verba: *Hoc eſt enim corpus meum*, & tunc pulſetur campana magna ex una parte tribus vicibus, ut fideles qui audierint, ubicumque fuerint adorent.

Si ſacerdos cum venerit ad conſecrationem vel ad perceptionem nihil in calice invenerit; innuat quod afferatur ei vinum cum aqua, quibus appoſitis, dicat verba canonis ab illo loco: *Simili modo poſtquam cœnatum eſt*, &c. uſque ad finem, & faciat ſignacula, quæ ex tunc fieri ſolent ſuper ſanguinem. Illa autem quæ facta ſunt ſuper euchariſtiam non reiteret. Quod ſi aquam non invenerit, & guſtaverit, non reiteret ſacramentum ſanguinis, ſed tranſeat cum conſueto modo. Ille autem per cujus negligentiam hoc evenerit, jejunet tribus diebus a ſe diſtantibus in pane & aqua. Si quid de ſanguine ceciderit ſuper corporale vel ſuper pallam altaris, pars corporalis vel pallæ intincta ſanguine, ter diligenter abluatur, & aqua ablutionis a preſbytero jejuno, vel perſona religioſa & jejuna ſumatur, & poterit dictis pannis uti ſicut prius poſt ablutionem prædictam.

Si ſanguis ſuper alium pannum ceciderit, pars intincta abſcidatur & comburatur, & cinis in ſacra piſcina recondatur. Si ſuper lignum & lapidem vel terram ſolidam ceciderit, illa pars, ſi commode fieri poſſit, a

A ſacerdote ablinguatur, & poſtmodum radatur, & raſura combuſta in ſacram piſcinam ponatur.

Item, ſi in ſanguine muſca, vel aranea, vel aliquod abominabile ceciderit, quod vix ſine periculo vel vomitu non poterit ſumi, caute abſtrahatur, & ſuper patenam vel alium calicem abluatur vino, & poſt ſanguinis ſumtionem ſolitam, illa lotio beſtiæ in piſcina reponatur & beſtia ſuper piſcinam comburetur.

Si corpus Domini ſuper pallam ceciderit, bis lavetur vino vel aqua, & a preſbytero ſumatur. Si ſuper aliud veſtimentum ceciderit, pars illa abſcidatur & comburatur, & cinis in piſcinam projiciatur.

Calix ad communicandum infirmos mundus & integer habeatur, & coopertus cuſtodiatur; & ſi facultas ſuppetat, fiat argenteus.

Pixis in qua corpus Chriſti reſervatur, vel ad infirmos defertur, ſit eburnea vel argentea, vel ad minus cuppa bene elimata; & ſemper pannus lineus albus vel ſericus & mundus infra pixidem ponatur, ſuper quem C corpus Chriſti in pixide collocetur.

Cum infirmus communicari voluerit, prius viſitet eum preſbyter ſine corpore Domini, ſi commode fieri poſſit, & diligenter audiat confeſſionem ejus, & poſt ad eccleſiam redeat; & cum iturus erit ad communicandum infirmum, prius aliquanto ſpatio pulſetur campana aliquo certo ſigno ad hoc diſtincto, ut fideles ad eccleſiam conveniant; qui ſacerdotem deferentem Dominum ſuum, & omnes reverenter & ordinate ſubſequantur, & orationes ſuas, quas ſciunt, dicant devote pro infirmo, eundo & redeundo. Sa- D cerdos autem eat & redeat dicendo ſeptem pſalmos; & ſi via fuerit longior, addat quindecim pſalmos, & lætaniam, & ceteras orationes.

Incedat autem ſacerdos ad communicandum, cum lucerna & campanula præcedentibus. Expectent autem fideles donec infirmus communicetur, & redeant uſque ad eccleſiam poſt ſacerdotem, ſemper deferentem corpus Domini, ne populus in redeundo nihil adoret. Si qui autem maligni hanc proceſſionem perturbaverint, per cenſuram E eccleſiaſticam compellantur. Deferatur autem corpus Chriſti venerabiliter & ſolemniter, poſito decenti cooperculo ſuper calicem, cruce ſuperpoſita, panno & fimbriis ſericis adornatis. Si infirmus frequenter vomitum levi occaſione patiatur, non conferatur ei corpus Chriſti, ſed credat quia ſpiritualiter accepit. Ante autem quam ſacerdos communicet infirmum, dicat ei: ſi credit, quod ſub illa ſpecie panis, ſit corpus Chriſti natum de Virgine, paſſum in cruce, & reſuſcitatum tertia die: quod ſi confeſſus fuerit verbo vel ſigno, communicet eum, ſi

Digitized by Google

altera non obſtiterit cauſa. Si autem communicatus evomuerit, partes caute & diligenter colligantur quæ reperiri poſſunt, & cum vino a ſacerdote vel ab aliquo fideli ſumantur. reſiduum vomitus comburatur, & ponatur in terram juxta altare vel alibi in ſacro loco, ubi commode poterit poni. Cum autem corpus Domini defertur, fideles coram quibus defertur, ſi commode fieri poſſit, genua flectant, pectus tundant, & inclinato capite, junctis manibus adorent. Equitantes autem non dedignentur deſcendere equum, ut adorent eum qui pro ipſis deſcendit de cœlis.

Præcipimus ut nullus ſacerdos audeat celebrare miſſam, niſi prius dixerit matutinas canonicas & primam.

Item, præcipimus omnibus & ſingulis presbyteris, quod euchariſtiam ſeu hoſtias conſecratas pro infirmis ſervatas, renovent in hyeme & æſtate, ſecundum quod honeſtum fuerit; aliter ipſos de inhoneſtate abominabili graviter puniemus.

Corpus Chriſti ſuper altare in honeſto loco vel armariolo ſub clave ſollicite cuſtodiatur. Similiter chriſma, oleum ſacrum, & oleum infirmorum, ſed in alio loco.

Item, doceant ſacerdotes ſubditos ſuos, ut cum venerint ad communicandum die Paſchæ, vel alia die jejunii, devoti & confeſſi accedant, & nulli extraneo ſe immiſceant, niſi viator & peregrinus, & hoc de licentia ſui ſacerdotis.

Hoſtiæ non conſecratæ, quæ dicuntur Panis benedictus, nulli dentur.

Pueri autem non communicentur, niſi antequam diſcretionem fidei habere dinoſcantur, ut intra circiter decennium.

Item, præcipimus ut die Paſchæ & ceteris diebus, quibus fideles communicantur, tot hoſtiæ conſecrentur, ut non oporteat frangi quando fideles communicantur.

Inhibemus ne aliquis ſacerdos bis in die miſſam celebrare præſumat, niſi in magna neceſſitate & urgenti, videlicet in diebus Paſchæ, Pentecoſtes & Omnium-ſanctorum, quibus ſolet copioſa multitudo populi communicari. Item, propter carentiam alterius presbyteri, ſuccurrendo abſenti, impedito, vel infirmo. Item, ſi magna perſona ſuperveniat, videlicet archidiaconus, & dominus loci, vel alia conſimilis perſona. Item propter præſens funus: item propter inſtantes nuptias: item ut conficiatur corpus Chriſti propter infirmos, ſi inſtat viaticum ſibi præbere: item propter duas miſſas, ſi concurrunt in die: item propter duas eccleſias commendatas vel annexas,* dm cum eum volumus in hoc concurrere, videlicet carentiam ſacerdotis, & quod priori miſſa perfuſionem & ablutionem manuum non ſumſerit ſacerdos, ſed infundat in ſacram piſcinam. Illos autem qui bis in die, niſi in caſibus ſupradictis, ſine noſtra licentia ſpeciali celebrare præſumſerint, anathematis vinculo innodamus.

* f. duplicem caſum tum.

Item, excommunicamus curam animarum habentes, qui ſine noſtra licentia ſpeciali deſervire præſumunt in duabus eccleſiis ſeu capellaniis, niſi una eccleſia dependente ab altera. Capellani enim non habentes ſufficientes redditus, & presbyteri mercenarii valeant in duabus eccleſiis non parochialibus deſervire, dum tamen non celebrent bis in die, niſi in caſibus ſupradictis, & quod loca ſua ſibi debito ſervitio non fraudentur.

Præcipimus autem decanis, quod ſi commode poſſint habere presbyteros non beneficiatos, quod eos ponant in ſuccurſibus deſerviendis; & ſi presbyteri in eccleſiis per archidiaconum inſtituti, voluerint perſonaliter in ſuis eccleſiis deſervire, volumus quod omnibus præponantur, pretium ſolitum & debitum recepturi.

Item, inhibemus quod presbyteri & capellani non celebrent in capellaniis nondum confirmatis, niſi qui canonice fuerint ibi inſtituti, & in poſſeſſionem corporalem per loci archidiaconum miſſi: contra facientes autem, in excommunicationis ſententiam incidant, ipſo facto.

Item, ſtatuimus quod nullus apoſtata ſcienter ad celebrandum divina officia in aliqua eccleſia admittatur.

Nullus fidelis arcendus a communicatione, niſi excommunicatus vel interdictus, aut aliquo notorio crimine notatus, videlicet publicæ meretrices, mimi, hiſtriones.

Item, omnes qui faciunt ſortilegia de corpore Chriſti, vel de chriſmate, ſeu de quocumque alio ſacramento, excommunicamus, & a presbyteris præcipimus excommunicatos nunciari.

Item, inhibemus ne presbyter, ſi ſit notorius fornicator, videlicet ipſa rei evidentia concubinam domo, menſa & lecto tenens, vicinis hæc ſcientibus, ſeu filiis inde natis vagientibus, hæc atteſtantibus, miſſam celebrare audeat, cum ſit ſuſpenſus quoad ſe, & quoad alios celebrando irregularis efficiatur.

De Matrimonio.

Matrimonium cum honore & reverentia celebretur in facie eccleſiæ; non cum riſu vel jocoſe, ne contemnatur.

Inhibeant presbyteri parochiales ſubditis ſuis, ne ſponſalia contrahant, aut dent fidem de matrimonio inter eos pariter contrahendo, niſi coram presbytero ſaltem alterius contrahere volentium, vel illius in cujus ipſi contrahere volentes, vel eorum alter parochia commoratur; & hoc fiat in loco publico, eccleſia videlicet, cimiterio, vel capella, & coram pluribus aliis fide dignis. Et ſi aliter contraxerint ſponſalia, niſi infra octo dies ea iterent coram altero de presbyteris ante-

Digitized by Google

A dictis, non procedat preſbyter ulterius ad bannorum proclamationes, nec matrimonii ſolemniſationem ſine noſtra & officialis noſtri licentia ſpeciali; & qui hoc ſcienter facere præſumſerit, ipſo facto ſe noverit ſuſpenſum.

Inſuper excommunicamus, & denunciari in generali excommunicatos præcipimus omnes illos & illas, qui poſt affidationem, ſive clandeſtinam, ſive in manu preſbyteri factam, ante ſolemniſationem matrimonii ſe carnaliter cognoverint, & illos qui clandeſtine nuptias fieri procuraverint, ſeu ipſis præſumſerint intereſſe.

Item, excommunicamus omnes qui clandeſtinas nuptias contrahunt, & preſbyteros qui hujuſmodi clandeſtinas nuptias celebrant. Clandeſtinas autem nuptias vocamus, quibus non præceſſerunt tres banni, in eccleſia propria infra miſſam ſolemniter tribus diebus ſolemnibus a ſe diſtantibus more ſolito proclamati, vel de quibus per nos vel per officialem noſtrum non extitit diſpenſatum.

Item, excommunicamus omnes qui contra matrimonium falſa impedimenta propoſuerunt, vel verba celaverunt ſcienter, amore, præcepto, odio vel favore, vel aliqua alia quacumque cauſa; & præcipimus eos excommunicatos propter hoc frequenter a preſbyteris nunciari. Quod ſi nemo bannorum proclamationi ſe oppoſuerit, & loci preſbyteri veriſimilem, aut veram contra matrimonium habeant conjecturam, nobis aut officiali noſtro Cameracenſi inconſultis ſuper hoc, ad ſolemniſationem matrimonii non procedant; & ſi contra hoc fecerint, excommunicationis ſententiam ſe noverint incurriſſe.

Impedimenta autem matrimonii ſunt frigiditas, ſeu impoſſibilitas coeundi naturalis per defectum caloris; accidentalis, per maleficium; habitus religionis cum profeſſione, ordo ſubdiaconatus & ſupra; cognatio conſanguinitatis, affinitas, compaternitas, votum ſolemne factum in manu epiſcopi, vel alterius ex parte alterius ad hoc deſtinati; conditio ſervilis, diſpar cultus paganiſmi vel judaïſmi, vis, coactio, violentia, error perſonæ, honeſtas, publicæ honeſtatis juſtitia, putà ſi unus fratrum deſponſaverit aliquam puellam ſeptennem & ſupra, eo mortuo, frater ejus vel conſanguineus in quarto gradu, non poteſt eam habere in uxorem.

Preſbyteri autem pro ſacramento matrimonii, vel aliorum ſacramentorum eccleſiaſticorum nihil exigant vel recipiant, niſi forſan vel gratis offeratur, vel ex liberali & non oneroſa conſuetudine debeatur.

Item, ſtatuimus quod matrimonium non celebretur nec ſolemniſetur, niſi de mandato noſtro ſpeciali, vel officialis noſtri, in diebus qui ſunt inter primum ſabbatum adventus Domini, & craſtinum Epiphaniæ; & inter ſabbatum ſeptuageſimæ, & craſtinum octavarum Paſchæ; & inter ſabbatum immediate præcedens Dominicam in Rogationibus, & craſtinum Trinitatis. In ſabbato autem & in craſtinis antedictis matrimonium licite celebratur.

Item, præcipimus quod nullus preſbyter aliquam mulierem in die, qua inter ipſam & virum matrimonium fuerit ſolemniſatum, ad purificationem ſeu meſſiationem admittere præſumat, niſi de noſtra aut officialis noſtri licentia ſpeciali.

Item, præcipimus omnibus preſbyteris civitatis & diœceſis Cameracenſis, ut ipſi in B parochiis ſuis diligenter requirant ſi ſint aliqui conjuncti matrimonialiter in caſu illicito, & contra canonicas ſanctiones; & ſi quos tales invenerint, nobis eorum nomina infra menſem, poſtquam ad eorum notitiam pervenerint, referant vel reſcribant.

Item, inhibemus in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub pœna ſuſpenſionis, decanis noſtris Chriſtianitatis, ne de cauſis matrimonialibus & aliis quibuſvis ſe aliquatenus intromittant, niſi de ſpeciali commiſſione noſtra, C vel officialis noſtri Cameracenſis; præcipientes omnibus preſbyteris ſubditis noſtris, ne decanis, niſi prius facta fide de ſpeciali commiſſione hujuſmodi, pareant vel intendant, ſalvis informationibus ex eorum officio faciendis, non in figura judicii inter partem & partem, ſed ad litem ceſſandi, vel perſonas eccleſiaſticas vel eorum bona repetendi, aut inſtructa negotia nobis vel officiali noſtro referendi; ſuper quibus nihil penitus immutamus. Decani contraria facientes, ipſo facto ſe noverint ſuſpenſos; & nos nihilominus proceſſus factos coram eis, & ſententias hujuſmodi ab eis ſuper inhibitione latas, decer- D nimus irritas & inanes.

Item, ne matrimonia clandeſtina debito effectu defraudentur propter teſtes excommunicatos, tam auctoritate concilii provinciæ Remenſis, quam ſynodalis, pro eo quod illis matrimoniis clandeſtinis interfuerunt, ſtatuimus, & ſtatuendo declaramus, quod depoſitiones talium teſtium valeant, & robur obtineant firmitatis, dummodo a nobis vel officiali noſtro Cameracenſi, vel ejus locum tenente, ante depoſitiones eorum ad cautelam fuerint abſoluti.

E *De ſacris ordinationibus.*

Præcipimus omnibus clericis habentibus eccleſias parochiales, capellanias, præpoſituras, vel alias animarum curas, ut ad ſingula ſacrorum ordinum tempora ſe offerant ante dies ordinum, ſic apto tempore examinandi, ut nos poſſimus inquirere de idoneitate & ſufficientia eorumdem, & infra tempus debitum, ſecundum quod onus beneficii requirit, ſe faciant ad omnes ordines promoveri, & perſonaliter reſideant in eodem, & ad hæc juramentis propriis ſe aſtringant.

Item,

Digitized by Google

Item, præcipimus ſacerdotibus parrochialibus, quod infra menſem a tempore ſuæ primæ reſidentiæ, curam animarum eccleſiarum ab epiſcopo recipere non poſtponant, & infra menſem alium ſuper hoc decanis ſuis faciant certam fidem; alioquin pro anno illo foranei reputentur.

Item, excommunicamus omnes qui illicentiati ab alienis epiſcopis, ſeu a nobis, ſe fecerint ad tonſuram clericalem & alios ordines promoveri.

Item, & illos qui per ſaltum in ſacris ordinibus fuerint promoti: inhibentes decanis noſtris, ne tales ponant in ſuccurſibus deſerviendis, nec ab archidiaconis in poſſeſſionem corporalem admittantur, licet a patronis præſentati, niſi cum eis ſuper hoc a nobis fuerit diſpenſatum.

Item, inhibemus ne parochialis eccleſia conferatur alicui, qui viceſimum quintum annum non attigerit, quoniam talis collatio nulla eſt ipſo jure.

Reſignationes curarum fiant in manus epiſcopi, & aliàs non valeant.

Item, præcipimus quod preſbyteri parochiales & capellani perpetui in eccleſiis & capellaniis ſuis continue perſonaliter reſideant, ſpatio duorum menſium, tam pro diebus continuis, quam interpolatis, numerando pro abſentia a dictis eccleſiis & capellaniis, eis dumtaxat indulto; alioquin foranei cenſeantur, & ſuarum eccleſiarum & capellaniarum fructus nobis & locorum archidiaconis applicentur.

De extrema unctione.

Cum reverentia, aquâ benedictâ & cruce præcedentibus, per ſacerdotem deferatur oleum ſacrum ad infirmos, & diligenter dicantur ſeptem pſalmi, letania & orationes ad hoc inſtitutæ. Ille autem qui inungit, inungendo reverenter & diſtincte proferat hæc verba ad oculos: *Per iſtam unctionem & ſuam ſanctam & piiſſimam miſericordiam, indulgeat tibi Deus quicquid deliquiſti per viſum*; ad aures *per auditum*; ad nares *per odoratum*; ad os *per guſtum*; ad manus *per tactum*; ad pedes *per greſſum*, ſemper repetendo *Per iſtam unctionem*, ut ſupra.

Manus ſacerdotis deforis inungantur; manus autem aliorum deintus.

Ad ſacramentum extremæ unctionis ſæpe preſbyteri moneant ſubditos ſuos indifferenter a XIV. annis & ſupra, ut ſinguli, cum neceſſe fuerit, inungantur; nec pauperes pro egeſtate ſe excuſent. Si non poteſt infirmus habere multitudinem candelarum, vel indumenta linea, quæ cum reverentia in hoc ſacramento exhiberi ſolent, nec propter hoc dimittat ſacerdos inungere, ſed ſufficiat candela una.

Inuncti vero cum ſtupa diligenter in locis inunctis extergantur, & ſtupæ comburantur, & cinis in ſacro loco ponatur: docentes ſacerdotes, quod hoc ſacramentum licite iterari poteſt in qualibet gravi & periculoſa infirmitate.

Iſtud ſacramentum utile eſt ad tria, quæ notantur his verſibus:

Ungor in extremis, ut fiat gratia major;
Et morbus levior, & mea pœna minor.

Suſcepturi quodcumque ſacramentum, prius conſcientiâ mundentur: honor & reverentia a preſbyteris, clericis & laïcis ſacramentis ſupradictis omnibus impendantur.

[*De clericis.*]

Clerici tonſuram rotundam & competentem habeant, & eam ſaltem ſepties in anno radi faciant, veſtibuſque honeſtis utantur in forma & colore & pretio honeſtatem decentibus clericalem. Veſtibus regulatis & partitis ſub pœna ſententiæ latæ non utantur, niſi ſuper hoc a nobis fuerint diſpenſati. Deauratis frenis, pectoralibus, & calcaribus non utantur.

Clerici autem in ſacris ordinibus conſtituti, præcipue diaconi & preſbyteri, clauſum ferant indumentum & honeſtum; & ſi ſecus fecerint, ipſos in decem ſolidos Turonenſes, totiens quotiens contravenerint, teneri volumus, noſtram juriſdictionem exercenti & locorum archidiaconis applicandos.

Statuimus ſimiliter, quod preſbyteri curati civitatis & diœceſis Cameracenſis, pileos publice in capitibus ſuis deferant, ut ab aliis ſacerdotibus dinoſcantur.

Clerici in ſacris promoti, epiſtolam & evangelium in veſte eccleſiaſtica cantent ſive legant, nec ſe immiſceant officiis artificioſis, ſeu miniſteriis ſæcularibus, nec turpibus, illicitis & prohibitis quæſtibus, & negotiis ſimilibus; videlicet ne ſint campſores, tabernarii, carnifices, nec proxenetæ*, qui vulgariter dicuntur *curtiers* vel *ampliers* in curia laïcali, vel hujuſmodi, quæ ſine peccato vel ſcandalo modernis temporibus non exercentur; a quibus negociationibus vel quæſtibus niſi poſt tertiam monitionem, quam eis a locorum preſbytero fieri præcipimus, omninò deſtiterint, eos in talibus, vel etiam in veſte & habitu non clericali, eccleſia non defendet.

* mſ. Proxenetæ.

Diſtricte præcipiendo inhibemus, ne aliqui preſbyteri, tam curati quam alii, in domibus ſuis feminas habeant, exceptis dumtaxat matre, amita, ſorore; cum quibus, ſeu pro quibus nullas ſecum habeant pediſſequas, de quibus ſiniſtra poſſit ſuſpicio ſuboriri. Nec invitent parochianos ſuos cum uxoribus eorum ſecum ad prandium; nec invitati ad prandium vel cœnam, ad eorum declinent hoſpitia preſbyteri, ubi poſſet aliqua ſuper hoc infamia aut ſcandalum ſuboriri.

Non divertant etiam ad tabernas, nec inter ſcurrarias ſedeant, nec domunculas fre-

Digitized by Google

quentent, quæ ſcunæ vocantur; nec interſint ludibriorum ſpectaculis, joculatoribus & choreis, nec talia in eccleſiis & cimiteriis fieri aut exerceri permittant; eccleſiaſque frequentent, & præcipue diebus Dominicis & feſtivis eas frequentare, & in eis, prout eis eſt datum deſuper, cantare & legere non poſtponant.

Preſbyteri & capellani in domibus locorum beneficiorum ſuorum moram trahant, & eas retineant competenter; alioquin decani de bonis beneficiorum, ſive vacent, ſive non, eas competenter faciant retineri, & ſemel in anno defectus hujuſmodi inveſtigent.

Item, preſbyteri decimas a laïcis non, niſi de noſtra licentia, recipiant; nec grangias, ſeu terras alienas, aut bona ad cenſam ſeu firmam recipiant, cum id ſpecies negotiationis exiſtat.

Item, ſtatuimus quod ubicumque a præſidentibus juſtitiæ ſæcularis certa pœna pecuniaria ſtatuitur contra laïcos excedentes, clerici pro ſimilibus exceſſibus eadem pœna, & ultra in duobus ſolidis teneantur; & alias, ſecundum conditionem delinquentis & perſonæ, cui injuria inferetur, ad qualitatem & quantitatem delicti punientur, prout officialis Cameracenſis, aut decanus loci in quo delinquentes moram trahunt, de hoc duxerint decernendum.

Item, decanis prædictis noſtram committimus poteſtatem, ut ubi inter laicos ſuper inimicitiis treugæ datæ fuerint, compellant per cenſuram eccleſiaſticam, & invocando, ſi neceſſe fuerit, auxilium brachii ſæcularis, clericos de parentela, & quorum intereſt, ad conſentiendum dictis treugis, dandum & tenendum eaſdem.

Item, excommunicamus omnes preſbyteros & clericos in ſacris ordinibus conſtitutos, qui bragentias intrabunt ſæcularium dominorum, & eos qui jam intraverunt eaſdem, niſi infra menſem exeant ab eiſdem; qui & ſi per menſem in ſe ſuſtinuerint excommunicationis ſententiam antedictam, ex tunc pro illo anno beneficiorum ſuorum eccleſiaſticorum fructibus ſint privati.

Item, præcipimus quod in monaſteriis & prioratibus monachorum, debitus perſonarum numerus obſervetur; & ſi hoc omiſſum fuerit, præſidentes ad quos pertinet, pœna canonica puniemus.

Item, ſtatuimus quod nulla perſona religioſa, ſola extra monaſterium, in curtibus commoretur.

Item, ſtatuimus ut omnes preſbyteri nobis ſubjecti, propter culpam ſuam excommunicati, durante excommunicatione ipſa, ſuorum beneficiorum eccleſiaſticorum fructus amittant, & nobis & locorum archidiaconis applicentur.

Item, quia intelleximus quod plures ſacerdotes furtive eccleſias parochiales in dioe-

A ceſi Cameracenſi ſunt ingreſſi, abſque eo quod a nobis, vel vices noſtras gerente, ſeu prædeceſſoribus noſtris curam receperint eorumdem: item, aliqui per archidiaconum loci, vel auctoritate ſua non ſunt miſſi in poſſeſſionem eccleſiarum corporalem, quas obtinent; præcipimus quod omnes decani Chriſtianitatis noſtræ diœceſis ſuper his diligenter inquirant, & quos tales invenerint, nobis eorum nomina infra menſem, poſtquam ad eorum notitiam pervenerint, referant & reſcribant.

Item, præcipimus quod preſbyteri parochiales, vel eorum vices exercentes, diebus

B dominicis & feſtivis ſolemnitatibus, præcedente campanarum pulſatione, divinum officium cantent ſolemniter die ac nocte. Item, & quod ſingulis diebus dominicis pro ſolemnitate diei intra eccleſiam, & qualibet feria ſecunda pro animabus in cimiterio ante miſſam cum clero & populo eis ſubditis, prout conſuetum eſt, proceſſionaliter incedant, dicendo diebus Dominicis unum reſponſorium de Trinitate, & ſi ſit feſtum, de ſancto cujus feſtum evenerit. Feria autem ſecunda *Miſe-*

C *rere mei Deus* & *De profundis*, cum omnibus aliis conſuetudinibus. Si vero feria ſecunda tempus nocivum vel aliud hujuſmodi [aut] cimiterium interdictum fuerit, fiat proceſſio intra eccleſiam; & ſi feſtum ſolemne eadem feria evenerit, fiat proceſſio die immediate ſequenti.

Item, capellani perpetui in parochiis in quibus capellaniæ ſuæ conſiſtunt, reſidentiam corporalem faciant, & cum curatis locorum in eccleſiis parochialibus veſperis & matutinis miſſis diebus Dominicis & feſtivis interſint, ſecundum conſcientiam a Deo ſibi collatam cantando & legendo.

D Nomina autem rebellium preſbyteri ſeu decani nobis vel officiali noſtro nuncient vel reſcribant.

Item, prohibemus ne laïci unà cum clericis in choro ſeu in cancello intereſſe præſumant, dum ibidem divina celebrantur, niſi nobiles exſiſtant, & tales qui ibidem conſueverunt preſbyteros in divinis adjuvare.

De reverentia, juriſdictione & libertate eccleſiarum, cimiteriorum & perſonarum eccleſiaſticarum.

E Inhibemus ne in cimiteriis & eccleſiis placita ſæcularia teneantur, nec exerceantur ludi joculatorum & hiſtrionum, forum rerum venalium, bannaque ſeu edicta juſtitiæ ſæcularis proclamentur.

Interdicti & excommunicati in eccleſiis, dum prædicatur, intereſſe ibidem poſſunt; ſed prædicatione finita, incontinenti recedant.

Item, principimus preſbyteris parochialibus & capellanis, quatenus divinis officiis in eorum eccleſiis & capellis celebratis, tam

Digitized by Google

ante prandium quam poſt, eccleſias & capellas ſuas claudant, & clauſas ac mundas teneant, niſi cauſa honeſta, & inevitabilis ratio popoſcerit aperiri.

Item, ſtatuimus, quod in parochiis, in quibus oves vel arietes nutriri contingat, curatis eorumdem & patronis decimæ lanarum & vellerum pro rata temporis ſolvantur, non obſtantibus conſuetudinibus & ſtatuto contrariis quibuſcumque: fraudem vel dolum in eis perpetrantes, excommunicamus; a qua excommunicatione, niſi per nos aut officialem noſtrum dumtaxat, non poſſunt abſolvi.

Item, ſtatuimus, ut quicumque poſſeſſiones clericorum invadunt injuſte & bona mobilia ipſorum rapiunt, niſi infra quinque dies, poſt præſumptionem hujuſmodi, ea efficaciter reſtituerint cum integra ſatisfactione parati, & nobis condigna emenda, ex tunc ipſos, ipſo facto, excommunicamus.

Item, ſtatuimus, ut nullus laïcus excepto domino & patrono loci, niſi reliquerit eccleſiæ duos ſolidos annui reditus, in eccleſia ſepeliatur.

Item, ſtatuimus, quod ubicumque obſidentur eccleſiæ vel cimiteria adverſus eos qui ibidem refugii cauſa fugiunt, ita quod non poſſit acceſſus haberi pro deferente vitæ neceſſaria ad eoſdem, moneantur per locorum preſbyteros obſeſſores, ut recedant, & ab obſeſſione deſiſtant, & eos libere ire permittant, alioquin ceſſetur a divinis, & obſeſſores, ipſo facto, ex tunc excommunicamus, & propter præſentiam hujuſmodi ad eccleſiam confugientium, etiamſi majori excommunicatione innodati fuerint, preſbyteri ibidem celebrare non omittant.

Item, ſtatuimus ut quicumque maleficium perpetrat in cimiterio vel in eccleſia, per quod atrociter ſanguis effundatur in ipſis eccleſia vel cimiterio, ad x. libras Pariſienſes nobis pro pacta reconciliationis teneatur, & ſi dictas x. libras non poſſit ſolvere, id quod non poterit, parochiani loci teneantur ſolvere.

Item, intelleximus quod quidam prælati, preſbyteri, & beneficiati calices, libros & alia ornamenta ſeu utenſilia eccleſiarum beneficiorum ſuorum pro debitis ſuis debitoribus ſuis obligare præſumunt de facto, licet de jure talis obligatio non valeat, propter quod divinorum celebratio impeditur, in animarum ſuarum periculum, eccleſiarum & beneficiorum ſuorum præjudicium & gravamen, & in ſcandalum plurimorum: quare decanis noſtris mandamus, quatenus inhibeant ipſis ſub pœna ſuſpenſionis, ne quis eorum calices, libros & ornamenta ſeu utenſilia eccleſiarum, ex cauſa prædicta de facto accipere præſumat.

Denuntiamus inſuper obligationes tales, ſiquidem de calicibus ſacris, & ornamentis ſeu utenſilibus prædictis de facto fieri contigerit, non valere; & nihilominus talia facientes ſeu attentantes eſſe graviter puniendos.

Cum per juſtitiam laïcalem exceſſus puniri non debeant clericorum, nec ab eis levari emenda de eiſdem, cum hæc ad ſolos judices eccleſiaſticos, non ſæculares, pertinere noſcantur: Nos juxta tenorem provincialis concilii, & tam temporali quam noſtra auctoritate monemus omnes & ſingulos noſtræ dioceſis & civitatis Cameracenſis, juſtitiam ſæcularem exercentes, ne pro prædictis, ſeu occaſione eorumdem levent aliquid de bonis hujuſmodi, nec exquirant vel exigant quoquomodo; & ſi ſecus fecerint, ipſos excommunicationis ſententia auctoritate noſtra innodamus.

Cum nonnulli tam clerici quam laïci noſtræ dioceſis & civitatis Cameracenſis, conſpirationem, ſocietatem, caritatem, confraternitatem, & communitatem fecerint, ut intelleximus, aut facere nitantur, quod ſi aliquis de ſua ſocietate, caritate, confraternitate vel communitate ſeu de ſuis ſubditis aut de ſuo territorio conveniatur in foro eccleſiaſtico, aut contra eum procedatur, etiam in caſu in quo poterit de jure vel de conſuetudine ibidem conveniri, quod non ad ſumtus communes eorum defendantur, propter quod interdicta eccleſiaſtica non eſt dubium impediri: nos juxta tenorem dicti provincialis concilii, ac ipſius & noſtra autoritate, ut prius, monemus omnes & ſingulos, tam clericos quam laïcos, civitatis & dioceſis prædictarum, quod ſi talia fecerint, ea revocent infra menſem, & de cetero de talibus abſtineant; nec talia committant & talibus non utantur; alioquin ipſos excommunicamus ex tunc ipſo facto.

Item, præcipimus quod preſbyteri omnia bona & reditus tam ad ſe quam ad ſuas eccleſias pertinentia, in miſſalibus ſuis diſtincte conſcribant, alienata renovent, nec de dictis bonis quicquam vendere aut alienare ſine noſtra licentia præſumant, quoniam talis venditio & alienatio non valerent.

Item, præcipimus quod bona immobilia de bonis eccleſiarum acquiſita, eis eccleſiis remaneant, nec ea quiſquam filiis naturalibus, nepotibus & conſanguineis dare aut aſſignare præſumant, ſeu quicquam de bonis eccleſiaſticis acquirere, quod ſub aliquo colore vel mercimonio tranſeat ad velle; & quod ſecus factum fuerit decernimus irritum & inane.

Item, ſtatuimus quod cimiteria in quibus excommunicatorum corpora ſepeliri contigerit per præſumtionem propinquorum eorumdem, vel alias contra eccleſiaſticum interdictum, reconcilientur per appoſitionem aquæ ab epiſcopo benedictæ, ſicut in deliberationibus & reconciliationibus eccleſiarum vel cimiteriorum fieri conſuevit.

Digitized by Google

Item, ſi qui in cimiterio ſcienter ædificaverint, a preſbyteris excommunicentur.

Curati parochiales ſuos parochianos hortentur præcipue in principio ſuarum infirmitatum, ut confiteantur ſuo curato, & viaticum de conſilio ejus recipiant, ac ſua teſtamenta conficiant, debita ac forefacta faciendo ſolvi, & quædam piis locis erogari.

Item, ſtatuimus ut nullus executor intromittat ſe de bonis executionis ultimæ voluntatis cujuſvis defuncti, ſeu ſe immiſceat eiſdem, niſi prius facta littera in præſentia plurimorum, de inventariis bonorum defuncti, quæ videlicet quanta & qualia ſint: contra facientes ad pœnam condignam nobis ſolvendam teneri volumus.

Item, ſtatuimus quod executores teſtamentorum ſuper legatis & aliis ex parte defuncti in cauſam tracti, ſi in dolo, vel in culpa lapſi inveniantur manifeſte; de ſuo, non de bonis executionis adverſario litis expenſis refundere teneantur.

Concedimus preſbyteris, parochianis & capellanis perpetuis, qui in ſolo eccleſiæ vel capellaniæ ſuæ de bonis undecumque acquiſitis, nova ædificia conſtruxerint, quod pro modo valoris medietatis ædificiorum prædictorum poſſint ſuas ultimas voluntates ordinare, & quod ipſa ædificia uſque ad valorem prædictum valeant obligare æſtimatione valoris hujuſmodi tempore mortis eorumdem ſuper hoc faciendi.

Item, cum plures plura bona ad diverſas pecuniarum ſummas ex teſtamento fidelium datas, conceſſas & legatas ad opus capellaniarum ſeu beneficiorum eccleſiaſticorum inſtruendorum, & emolumenta quæ provenerunt ex illis, ſibi tenere præſumſerint & præſumunt: præcipimus quod preſbyteri tales & eorum nomina nobis nominent, & revelent ſeu officiali noſtro, qui per cenſuram eos compellat eccleſiaſticam, ſi neceſſe fuerit, ad reſtitutionem omnium prædictorum, ut in uſus ad quos deputata & ordinata ſunt, convertantur.

Item, præcipimus ut preſbyteri teſtamenta ſua non per laïcos, ſed ſaltem in præſentia alicujus preſbyteri ordinent ſub teſtimonio competenti, niſi neceſſitas ad hoc arctet aliter eos; & inſuper, ut laïci teſtamenta ſua ſine ſui præſentia ſacerdotis, ſi præſentia ipſius commode haberi poſſit, facere non præſumant. Quos laicos, & alios ſubditos ſuos preſbyteri admoneant, ut teſtamenta ſua, dum adhuc ſunt compotes & mentium & corporum, condere non omittant, & ad faciendas eleemoſynas tam fabricæ Cameracenſis, quam eccleſiis propriis & pauperibus, eos precibus & monitis inducant.

Item, ſtatuimus ut quilibet pro ſalute animæ ſuæ de rebus ſibi debitis, cauſa ſuæ ultimæ voluntatis, vel alias diſponere valeat libere & quiete. In omnes qui contra hujuſmodi teſtamentum fecerint, aut venerint directe vel indirecte, tacite vel expreſſe, clam vel palam, vel ne hæc fiant conſilium & auxilium præbuerint vel favorem, in his ſcriptis excommunicationis ſententia proferetur.

Item, ſtatuimus quod ſinguli preſbyteri in ſuis parochiis moneant auctoritate ſynodali publice, in facie eccleſiarum ſuarum, omnes qui teſtamentum & diſpoſitiones & ultimas voluntates defuncti receperint exequendum, ut infra annum, ſi commode poſſit fieri, dictas executiones perficiant & compleant de conſilio proprii ſacerdotis, alioquin eos excommunicationis ſententia innodamus.

De exequiis mortuorum.

Statuimus ut ſi curati eccleſiaſtici decedant intra feſtum nativitatis S. Johannis Baptiſtæ, & feſtum Magdelenæ, fructus maturos ſeparatos a ſolo ſuos faciant.

Item, ſi terris eccleſiæ ab ipſis excultis, decedant inter dicta feſta, volumus ut ſumtus culturæ earum reddantur mandato eorumdem; reſiduum vero fructuum eccleſiæ, cedant nobis & archidiacono loci, ſalvo ſemper ſervitio eccleſiæ. Si inter feſta beatæ Mariæ Magdalenæ & Purificationis B. Mariæ Virginis deceſſerint, omnes fructus pro tempore ſequenti cedant, ut ſupra; ita quod pro rata perceptorum & percipiendorum fructuum, ad deſerviendum eccleſiæ, uſque ad ſequens feſtum nativitatis B. Johannis Baptiſtæ, quælibet pars partem ſeu portiotem eam tangentem apponat. Si autem inter feſtum Purificationis & feſtum nativitatis S. Johannis Baptiſtæ deceſſerint, omnes fructus faciant ſuos, ita quod de illis deſerviatur eccleſiæ per conſilium decani loci. Quod quidem ſtatutum & alia de materia hujuſmodi facientia mentionem, ad capellanos ſeu capellanias volumus extendi.

Item, ſtatuimus quod nullus preſbyter funus alienæ parochiæ defuncti ſepelire præſumat. Quod ſi ſecus fecerit, & oſſa defuncti & omne emolumentum, quod occaſione ſepulturæ recepiſſe cognoſcetur, reſtituere proprio curato tenebitur; & nihilominus eum graviter puniemus, niſi defunctus ſalvo jure parochiali ibidem elegerit ſepulturam, aut ſi fuerit de longinquis partibus peregrinus.

Diſtricte præcipimus ut preſbyteris & capellanis defunctis camapanæ pulſentur ſolemniter & divinum officium celebretur; quod in craſtino octavarum paſchæ celebretur in omnibus eccleſiis parochialibus anniverſarium omnium confratrum eccleſiæ B. Mariæ Cameracenſis.

Item, ſtatuimus quod ſacerdotes audito obitu ſuorum parochianorum, abſolvant eos

Digitized by Google

cum pſalmo *De profundis* & collecta; poſtmodum dicant vigilias, & alia quæ defunctis debentur; & hoc quando ipſi parochiani excommunicati non deceſſerint, aut ſi excommuicatorum copiam non potuerint habere, per ſuos curatos in forma eccleſiæ abſoluti, ſed ſigna pœnitentiæ tantum apparuerint in eis pro abſolutione impetranda, etiam ad excommunicatum eumdum.

Corpora defunctorum de nocte in domibus cuſtodiantur; ſed ſi ad eccleſiam deferantur, omnibus excluſis, oſtia claudantur.

Uſurarii niſi de uſuris, & excommunicati, niſi pro quo excommunicati fuerint ſatisfecerint nobis, & parti adverſæ, ſaltem per cautionem competentem, ab eis vel eorum heredibus receptam, per preſbyterum loci ſi ſatisfaciendum fuerit; ſi vero non ſatisfaciendum fuerit, per receptum de ſtando mandato eccleſiæ juramentum, nullatenus abſolvantur, nec tradantur eccleſiaſticæ ſepulturæ ſi decedant. Volumus autem ut infra menſem, cum accepta fuerit, per ipſum curatum nobis hujuſmodi cautio remittatur.

Item, ſtatuimus quod capellani perpetui ſacramentum a curatis locorum ſuorum in infirmitatibus ſuis euchariſtiam accipiant; & ſi decedant, in capellis ſuis ſepeliantur, niſi ex devotione, ſalvo jure parochiali, alibi elegerint ſepeliri.

Item, ſtatuimus ut nullus ſuſtinens ex culpa excommunicationem per annum & diem, latam in ipſum, auctoritate noſtra quacumque per preſbyterum abſolvatur, in morte non tradatur eccleſiaſticæ ſepulturæ; alioquin contra faciens noverit ſe ſuſpenſum.

Quia nonnulli terras parochiæ, eccleſiarum & capellaniarum ſub melioratione ad cenſam recipere formidant a rectoribus & capellanis eorumdem, pro eo quod, ſi ipſos rectores & capellanos ante terminum cenſæ decedere & reſignare contingat, eorum ſucceſſores dictam cenſam & conventiones ſuper eis factas retractare poſſunt, ſi velint, & penitus annullare. Item, quod cenſuarius, melioratione dictarum terrarum, ſi quam fecerit, eſt ea omnino defraudatus, propter quod plures terræ beneficiorum eccleſiaſticorum quotidie pejorantur. Idcirco ſtatuimus quod ſi quis preſbyter & capellanus terras ſui beneficii in parte vel in toto alicui ad cenſam conceſſerit, ipſeque cenſuarius eas per ſuam induſtriam, laborem & expenſam melioraverit, ac ipſum concedentem ante terminum cenſæ decedere ac reſignare contingat, ſucceſſor ipſius decedentis vel reſignantis conventiones a ſuo prædeceſſore cum dicto cenſuario ſuper dicta cauſa habitas, tenere & adimplere, ac ipſam meliorationem ad decretum proborum, ab ipſis ſucceſſoribus & cenſuario eligendorum, eidem cenſatori reddere & reſtituere ante omnia teneatur, pro ut idem eligendi ſeu electi duxerint ordinandum.

De vigiliis & aliis jejuniis totius anni.

Dies immediate præcedentes feſtivitates jejunia habentes vocantur vigiliæ, quia antiquitus mariti cum uxoribus & filiabus ſuis ad eccleſiam illis diebus conveniebant, & ibi cum cereis & luminaribus per totam noctem vigilabant; & quia contingebat in his vigiliis corrumpi virgines, & ad multa maleficia exercenda majorem opportunitatem haberi, ideo vigiliæ & jejunia ſunt tranſlata, & iſta jejunia adhuc vigiliæ nuncupantur, antiquum morem, & non nomen, variando.

Sunt autem XI. vigiliæ ſingulis annis in diœceſi Cameracenſi, ab univerſis ætatem habentibus jejunandæ; ſcilicet Aſcenſio, Pentecoſtes, nativitas B. Johannis Baptiſtæ, Petri & Pauli apoſtolorum, Laurentii martyris, aſſumtio B. Mariæ, Matthæi apoſtoli, Simonis & Judæ apoſtolorum, Omnium Sanctorum, Andreæ apoſtoli, nativitas Domini.

Si vigiliæ Dominicis diebus evenerint, ſabbatis præcedentibus jejunantur.

Item, tenentur jejunare in die S. Marci evangeliſtæ, ſi dominica non fuerit; ſi vero dominica fuerit, feria II. ſequenti, niſi aliud obſiſtat, ut habetur capitulo ſequenti de feſtis.

Item, tenentur jejunare feria II. feria III. & feria IV. ante aſcenſionem Domini.

Item, teneantur jejunare jejunia IV. temporum, quorum primum eſt feria IV. feria VI. & ſabbato inter Pentecoſten & Trinitatem, & fit in æſtate, quæ eſt fervida, ut ſimus ferventes in caritate. Secundum jejunium quatuor temporum fit feria IV. feria VI. & ſabbato poſt exaltationem S. Crucis & fit in autumno, in quo tempore eſt fructuoſum, ut in nobis proveniant & abundent bonorum operum fructus. Tertium jejunium quatuor temporum fit feria IV. feria VI. & ſabbato poſt feſtum Luciæ & Autberti, & fit in hieme, in quo cadunt folia & moriuntur herbæ, ut in nobis defluant vitia & moriantur. Quartum jejunium quatuor temporum fit feria IV. & feria VI. & ſabbato poſt diem Cinerum, & fit in vere, in quo omnia virent, ut in nobis vireant opera virtutum, ſine quibus nihil eſt perfectum.

Fiunt autem hæc jejunia per dies præfatos, quia magis pœnitentiales quam alii dies hebdomadæ ab eccleſia denotantur. Et tres ſunt dies, ut quicquid corde, ore & opere contra unum in ſubſtantia & trinum in perſonis deliquimus, per hæc jejunia quatuor temporum his tribus diebus expiemus. Quando A. E. F. G. ſunt litteræ dominicales, jejunium quadrageſimæ ante nativitatem Domini incipit VI. idus Novembris. Supereſt hujuſmodi quadrageſima, & a religioſis jejunatur. Item, omnes ætatem habentes te-

Digitized by Google

nentur jejunare ex præcepto eccleſiæ quadrageſima ante paſcha.

De feſtis.

Præcipimus majora feſta ab omnibus ſubditis noſtris diligenter obſervari; in quibus non debent nec poſſunt preſbyteri licentiare ſubditos ſuos pro accomodatione carrucarum, vel equorum vel animalium ad hæc deputatorum pro ſe vel pro aliis quibuſcumque, videlicet omni die Dominica, in circumciſione Domini, in epiphania Domini, in purificatione B. MARIÆ, in annunciatione Dominica; in paraſceve autem per totum divinum officium, in die paſchæ, feria II. in paſcha, in die Philippi & Jacobi, in inventione S. Crucis, in aſcenſione Domini, in die Pentecoſtes, feria II. ſequenti, in die ſanctæ Trinitatis, in die S. Sacramenti, in nativitate S. Johannis Baptiſtæ, in paſſione Petri & Pauli apoſtolorum, in die Magdalenes, in die Jacobi apoſtoli & Chriſtophori, in die Laurentii, in die aſſumtionis S. MARIÆ Virginis, in die Bartholomæi apoſtoli, in die nativitatis B. MARIÆ Virginis, in exaltatione S. Crucis, in die Matthæi apoſtoli, in die Michaelis Archangeli, in die Simonis & Judæ, in die Omnium Sanctorum, in die Martini epiſcopi hyemalis, in die Catherinæ virginis, in die S. Andreæ apoſtoli, in die Nicolai hyemalis, in die Thomæ apoſtoli, in die nativitatis Domini, in die Stephani prothomartyris, in die Johannis evangeliſtæ, in die patroni eccleſiæ, & in die dedicationis.

Feſta autem ſequentia vocamus minora, in quibus licet arare & carrucare, videlicet in converſione S. Pauli, in cathedra S. Petri, in die S. Lucæ evangeliſtæ, in die S. Nicaſii, in die ſanctorum Innocentium feria III. & feria IV. in Paſcha & Pentecoſte.

Statuimus autem quod ſi feſtum annunciationis Dominicæ ſabbato in Ramis palmarum occurrerit, ibidem ferietur & celebretur, ſed ultimæ veſperæ fient de tempore, & memoria tantum fiet de S. MARIA per antiphonam, verſum & collectam. Si vero dominica in Ramis palmarum vel deinceps uſque ad diem paſchæ evenerit, ferietur & celebretur feria III. poſt *quaſi modo*, niſi fuerit annotinum paſcha, quod tunc uſque ad feriam v. ſequentem differetur.

Item, feſtum Marci evangeliſtæ, ſi in die paſchæ vel deinceps uſque poſt octavas paſchæ occurrerit, ſtatuimus quod ferietur & celebretur feria IV. poſt *quaſi modo*, & fiat jejunium cum letania majore, proceſſio ipſa die. Si autem aliqua alia die evenerit, fiat feſtum evangeliſtæ ipſa die Dominica, & jejunium & proceſſio cum letania majore fiat feria II. ſequenti, quæ non ferietur.

Si feſtum B. Ambroſii in hebdomada paſchali evenerit, fiat officium ſancti feria III.

A poſt *quaſi modo*; ſi autem Dominica in Ramis palmarum vel deinceps, uſque ad diem paſchæ evenerit, fiat feria VI. ante Ramos palmarum. Item, ſi aſcenſio Domini & inventio S. Crucis eodem die occurrant, officium feſti S. Crucis fiat feria VI. ſequenti, ſed non ferietur. Si feſtum B. Andreæ apoſtoli dominica prima adventus Domini evenerit, fiat feria II. ſequenti, & non ferietur, & vigilia ſive jejunium fiat ſabbato præcedenti, & feſtum B. Eligii feria III. ſequenti immediate.

B Si feſtum Purificationis in Dominica ſeptuageſimæ evenerit, ibidem ferietur & celebretur & fiat ſabbato præcedenti; & ſi feſtum B. Agnetis in ſeptuageſima evenerit, fiat feria VI. præcedenti. Eodem modo fiat de aliis ſanctis, ſi neceſſe fuerit.

Quinque ſunt feſta mobilia, videlicet ſeptuageſima, quadrageſima, paſcha, rogationes, & pentecoſtes, quæ ideo mobilia dicuntur, quia certum locum non habent in calendario, quorum notitia ſic habetur.

C Dies paſchæ celebratur ſemper tertia Dominica primæ lunationis, quæ eſt poſt nonas Martii, accipiendo lunationes ſecundum veterem aureum numerum. Dominica decima præcedente diem paſchæ ſeptuageſima celebratur. Dominica ſeptima præcedente diem paſchæ prima dominica quadrageſimæ ſive dies Brandonum. Dominica ſexta ſequente diem paſchæ dominica in rogationibus celebratur, & ſequenti feria v. eſt aſcenſio domini, dominica VIII. ſequenti diem paſchæ celebratur dies pentecoſtes, intelligendum diem paſchæ & alios dies dominicos incluſive.

D Adventus domini ſemper in dominica propinquiore feſto B. Andreæ apoſtoli, ſive dominica præcedat ſive ſequatur; & ſi feſtum apoſtoli ſit die dominica, eadem die incipiant adventus domini, & debet transferri feſtum apoſtoli ſicut ſupra dictum eſt.

De minoribus feſtis duplicibus.

E Præcipimus ut feſta beatorum apoſtolorum & evangeliſtarum, item SS. confeſſorum Gregorii, Auguſtini, Ambroſii epiſcoporum & Hieronymi preſbyteri, in ſingulis eccleſiis civitatis & diœceſis Cameracenſis, ſub officio duplici annis ſingulis celebrentur, ſecundum quod in nova conſtitutione ſummi Pontificis ſuper hoc edita plenius continetur.

De indulgentiis.

Nos omnibus vere pœnitentibus & confeſſis, qui matrem ſuam eccleſiam noſtram Cameracenſem devote viſitaverint, quadraginta dies, quotiens hoc fecerint, de injunctis ſibi pœnitentiis miſericorditer relaxamus.

Item, ſtatuimus quod preſbyteri parochiales diligenter exprimant ſuis ſubditis in facie

Digitized by Google

eccleſiarum ſuarum, conſtitutionem provincialem per quam benefactoribus pauperum parochialium ſuorum, tam à domino reverendo Remenſi archiepiſcopo, quam ab omnibus ejus ſuffraganeis XL. dies indulgentiarum conceduntur, qui dies faciunt ſummam quadringentorum & octoginta dierum.

Item, omnibus & ſingulis deferentibus funera, & maxime pauperum, de domibus ad eccleſiam, & de eccleſia ad foſſam ſive cimiterium; ſeu qui miſſæ & ſepulturæ eorum intererint, x. dies indulgentiarum auctoritate ſynodali concedimus.

Item, omnibus & ſingulis flectentibus genua, & dicentibus *Pater noſter*, dum in miſſa audierint nominare hoc nomen, Jesu, ſeu hoc nomen, Maria, ſeu hæc verba: *Verbum caro factum eſt*, auctoritate prædicta, x. dies indulgentiarum auctoritate noſtra concedimus.

Item, ſtatuimus quod concomitantes de die preſbyterum corpus Chriſti deferentem eundo x. dies, & redeundo alios x. dies indulgentiarum auctoritate noſtra concedimus; concomitantes autem, ſi de nocte, indulgentias volumus habere duplicatas.

Item, concomitanti preſbyterum eumdem cum ſacramento extremæ unctionis infirmorum, ſi de die concomitetur eundo v. dies, redeundo v. dies indulgentiarum concedimus auctoritate prædicta. Si autem de nocte taliter concomitati fuerint, eis indulgentiam concedimus duplicatam.

Item, omnibus vere pœnitentibus & confeſſis, qui officio & obſequiis preſbyterorum & capellanorum intererint, x. dies indulgentiarum concedimus.

Item, omnibus qui proceſſionibus devote faciendis diebus dominicis & die Lunæ intereſſe voluerint, & aliis diebus in quibus proceſſiones fieri conſueverint in eccleſiis ſuis parochialibus, pro qualibet proceſſione cujuſlibet diei x. dies indulgentiarum concedimus.

Item, omnibus vere pœnitentibus & confeſſis, qui ob reverentiam ſacerdotii, nobis vel alicui ſacerdoti inſurgent, totiens quotiens hoc reverenter & devote fecerint, x. dies indulgentiarum concedimus auctoritate ſynodali.

Item, omnibus ſacerdotibus, qui devote prædicationi in capitulo decanorum faciendæ interfuerint, xx. dies de injunctis ſibi pœnitentiis miſericorditer relaxamus.

Item, omnibus ſubditis noſtris vere pœnitentibus & confeſſis, qui primæ miſſæ novorum ſacerdotum interfuerint, & pro nobis & pro noſtris & eccleſiæ noſtræ negotiis devote oraverint, xx. dies de injunctis ſibi pœnitentiis miſericorditer relaxamus.

De executoribus mandatorum Synodalium.

Conſtitutionem concilii Lugdunenſis præ- A cipimus per preſbyteros ſeu eorum vices gerentes, in facie eccleſiarum ſuarum ſaltem ſemel in menſe coram populo in lingua materna publicari de verbo ad verbum, quam inferius duximus apponendam, quæ talis eſt.

Quicumque pro eo quod in reges & principes, barones, & nobiles, ballivos vel quoſlibet miniſtros eorum, aut quoſcumque alios excommunicationis, ſuſpenſionis, ſeu interdicti ſententia fuerit promulgata, licentiam alicui dederint occidendi, capiendi, ſeu alias in perſonis aut bonis ſuis temporalibus vel ſuorum gravandi eos qui tales ſententias tulerint, ſeu quo- B *rum occaſione fuerint prolatæ, vel eaſdem ſententias obſervantes, vel taliter excommunicatis communicare volentes, niſi licentiam ipſam re integra revocaverint, aut ſi ad bonorum captionem proceſſum eſt, occaſione ipſius licentiæ, niſi bona ipſa infra* VIII. *dierum ſpatium fuerint reſtituta, vel ſatisfactio pro ipſis impenſa, in excommunicationis ſententiam incidunt, ipſo facto; eademque ſententia ſint innodati omnes qui auſi fuerint prædicta ſententia data uti, vel aliquo præmiſſorum, ad quæ committenda licentiam dari prohibemus, alias committere ſuo motu. Qui autem in eadem ſententia permanſerint duorum menſium ſpa-* C *tio, ex tunc ab ea non poſſint, niſi per apoſtolicam ſedem abſolutionis beneficium obtinere. Datum Lugduni, calendas Novembris, pontificatus noſtri anno* III.

Item, conſtitutiones SS. Patris domini Bonifacii VIII. eodem modo præcipimus ab omnibus preſbyteris parochialibus vel eorum vices gerentibus, ſaltem quater in anno, in facie eccleſiarum ſuarum in lingua materna nunciari & exponi.

De pedagiis.

D Quamquam pedagiorum exactiones tam de jure canonico quam civili, regulariter & merito ſint damnatæ: tanto tamen diſtrictius, ne ab eccleſiis & perſonis eccleſiaſticis talia exigantur, prohiberi oportet, quanto, ſi fiat, major inde tranſgreſſionis reatus incurritur, & offenſa evidentior comprobatur. Cum igitur eccleſiæ eccleſiaſticæque perſonæ ad eos ipſarum non ſolum jure humano, quin immo & divino, ſæcularium perſonarum exactionibus ſint immunes: conſtitutiones felicis recordationis Alexandri pa- E pæ IV. prædeceſſoris noſtri, qui ſtatuit eccleſias & eccleſiaſticas perſonas ad pedagia & guidagia penitus non teneri, nec ad exhibendum & ſolvendum talia pro rebus ſuis propriis, quas non cauſa negotiandi deferunt, vel deferri faciunt, ſeu tranſmitti: volentes propter multorum abuſum pœnæ adminiculo adjuvare; adjicimus diſtrictius inhibendo contraria conſuetudine quorumcumque, quæ dicenda eſt corruptela verius, non obſtante, ut nec collegium, nec univerſitas, nec aliqua etiam ſingularis perſona, cujuſ-

Digitized by Google

» cumque ſit dignitatis, conditionis aut ſta-
» tus, aut præfatis eccleſiis ſeu perſonis pro per-
» ſonis ipſis a rebus prædictis talia exigant vel
» extorqueant per ſe vel per alium, ſuo no-
» mine vel etiam alieno, aut eas ad hujuſmo-
» di perſolvenda compellat. Qui vero con-
» tra fecerint, ſi perſonæ fuerint ſingulares, ex-
» communicamus. Si autem fuerit collegium
» vel univerſitas civitatis vel caſtri, ſeu loci
» alterius cujuſcumque; ipſa civitas, caſtrum
» vel locus interdicti ſententias, ipſo facto, in-
» currant, nec ab excommunicatione hujuſ-
» modi abſolutionem vel interdicti relaxatio-
» nem obtineant, donec exacta plenarie re-
» ſtituerint, & de tranſgreſſione ſatisfecerint
» competenter.

Item alia de impedientibus juriſdictionem eccleſiaſticam.

» Quoniam, ut intelleximus, quorumdam
» juſtitiariorum, ballivorum, judicumve ſæcu-
» larium ac temporalium dominorum in qui-
» buſdam partibus præſumtuoſa temeritas ſic
» excrevit, ut terris eorum ſive diſtrictibus
» litteras apoſtolicas impetrantes, vel ad ju-
» dices ordinarios eccleſiaſticos recurrentes
» ſuper cauſis, negotiis ſeu quæſtionibus quæ
» ratione perſonarum aut rerum de jure vel
» de antiqua conſuetudine ad forum eccle-
» ſiaſticum pertinent, obtinere non poſſunt
» in eiſdem per eoſdem ordinarios judices,
» vel per apoſtolicas litteras juſtitiæ comple-
» mentum; quin potius ſuper illis retrahe-
» re ad judicium ſæculare, vel alite cauſa,
» ſeu quæſtione deſiſtere compelluntur: nos
» juſtitiam noſtram & noſtræ ſponſæ neglige-
» re nolentes, qui alios in ſua juſtitia confo-
» vemus obtinere, ſtatuimus ne quis impe-
» tratores litterarum noſtrarum, vel alios in
» foro eccleſiaſtico litigantes, ſeu litigare vo-
» lentes, ſive ambæ partes hoc voluerint, ſive
» una, actoris videlicet, aut rei, ſuper cauſis
» quæ ad forum eccleſiaſticum ſolum ſpectant,
» vel etiam ſolius actoris, in illis quæ ad utrum-
» que forum ratione perſonarum, negotio-
» rum vel rerum de jure vel de antiqua con-
» ſuetudine pertinere noſcantur, per ſe vel per
» alium ad deſiſtendum, vel in foro ſæculari
» de quæſtionibus hujuſmodi litigantium, per
» eorumdem judicum eccleſiaſticorum, vel
» impetrantium, aut litigantium, ſeu volen-
» tium litigare, aut propinquorum, nec non
» ipſarum rerum illorum, aut eccleſiarum ſua-
» rum captieon, modiſve aliis quibuſcum-
» que compellat, ſeu compelli faciat vel pro-
» curet; nec per ſe alioſve impediat, quomi-
» nus coram judicibus eccleſiaſticis delegatis
» ſeu ordinariis querelantes, de cauſis quæ, ut
« præmiſſum eſt, ad cognitionem pertinent
» eorumdem, poſſint libere obtinere juſtitiam,
» nec ad prædicta facienda det conſilium, au-
» xilium vel favorem. Si quis vero contra præ-
» ſumſerit, excommunicationi ſe, ipſo facto,
» noverit ſubjacere; a qua niſi cauſa tam ju-
A dici, cujus cognitio fuerit impedita, vel ju- «
riſdictio uſurpata, quam parti, quæ & tur- «
bata in proſecutione ſui juris fuerit, de juſti- «
tia damnis & expenſis & intereſſe prius per «
eumdem integre fuerit ſatisfactum, nulla- «
tenus abſolvatur. «

Conſtitutio.

Clericis laicos infeſtos oppido tradit an- «
tiquitas, quod præſentium experimenta tem- «
porum manifeſte declarant, dum ſuis fini- «
bus non contenti, nituntur in vetitum, ad «
illicita frena relaxant, nec prudentes atten- «
dunt, quam ſit eis in clericos eccleſiaſticaſve «
perſonas & bona interdicta poteſtas, eccle- «
B ſiarum prælatis, eccleſiis eccleſiaſticiſque per- «
ſonis regularibus & ſæcularibus imponunt «
onera gravia, ipſoſque talliant, & eis colle- «
ctas imponunt, ab ipſis ſuorum proventuum «
vel bonorum dimidiam decimam, aut vice- «
ſimam, vel quamvis aliam portionem aut «
quotam exigunt vel extorquent, eoſque mo- «
liuntur multifarie ſubjicere ſervituti ſuæque «
ſubmittere ditioni; & quod dolentes referi- «
mus, nonnulli eccleſiarum prælati eccleſia- «
ſticæque perſonæ trepidant ubi trepidandum «
non eſt, tranſitoriam pacem quærentes, plus ti- «
C mentes majeſtatem temporalem offendere «
quam æternam, talium abuſibus non tam te- «
merarie quam improvide acquieſcunt, & apo- «
ſtolica auctoritate ſeu licentia non obtenta. «
Nos igitur talibus iniquis actibus obviare vo- «
lentes, de fratrum noſtrorum conſilio aucto- «
ritate apoſtolica ſtatuimus, quod quicumque «
prælati, eccleſiaſticæque perſonæ, religioſæ vel «
ſæculares quorumcumque ordinum, condi- «
tionum, ſtatuum, collectas vel talliam, de- «
cimam, viceſimam ſeu centeſimam ſuorum «
& eccleſiarum proventuum vel bonorum «
D laicis ſolverint vel promiſerint, vel ſe ſolutu- «
ros conceſſerint, vel quamvis aliam quanti- «
tatem, portionem aut quotam ipſorum pro- «
ventuum vel bonorum æſtimationis vel va- «
loris ipſorum ſubauditorii, mutui, con- «
ventionis, ſubſidii vel doni nomine, ſeu quo- «
vis alio titulo, modove quæſito colore, abſ- «
que auctoritate ſedis ejuſdem; necnon im- «
peratores, reges ſeu principes, duces, comi- «
tes vel barones, vel etiam poteſtates, capita- «
nei, vel officiales, vel rectores, quocumque «
nomine cenſeantur, civitatum, caſtrorum, «
E ſeu quorumcumque locorum, conſtitutorum «
ubilibet, & quivis alii cujuſcumque præemi- «
nentiæ, conditionis & ſtatus, qui talia impo- «
ſuerint, exegerint vel receperint, aut apud «
ædes ſacras depoſita eccleſiarum vel eccle- «
ſiaſticarum perſonarum ubilibet arreſtave- «
rint, ſaiſaverint ſeu occupare præſumſerint, «
vel arreſtari, ſaiſari vel occupari mandave- «
rint; aut occupata, ſaiſata, yel arreſtata rece- «
perint; necnon omnes qui ſcienter in prædi- «
ctis dederint auxilium, conſilium vel favo- «
rem, publice vel occulte, eo ipſo ſententiam «
excommunicationis incurrant.

Uni-

Digitized by Google

» Univerſitates quoque, quæ in his culpabiles fuerint, eccleſiaſtico ſupponimus interdicto; prælatis & perſonis eccleſiaſticis ſupradictis in virtute ſanctæ obedientiæ & ſub pœna depoſitionis diſtricte mandantes, ut talibus abſque expreſſa licentia dictæ ſedis, nullatenus acquieſcant; quodque ſub prætextu cujuſcumque obligationis, promiſſionis & conceſſionis factarum hactenus vel faciendarum in antea, poſtquam hujuſmodi conſtitutionis prohibitio ſeu præceptum ad notitiam ipſorum pervenerit; nihil ſolvant, nec ſupradicti ſæculares quoquo modo recipiant; & ſi ſolverint, vel prædicta receperint, in excommunicationis ſententiam incidunt, ipſo facto. A ſupradictis autem excommunicationis & interdicti ſententiis nullus abſolvi valeat præterquam in mortis articulo, abſque ſedis apoſtolicæ auctoritate & licentia ſpeciali; cum noſtræ intentionis exiſtat tam horrendum ſæcularium poteſtatum abuſum nullatenus ſub diſſimulatione tranſire, non obſtantibus quibuſcumque privilegiis ſub quibuſcumque tenoribus, formis vel modis, aut verborum conceptione conceſſis imperatoribus, regibus, & aliis ſupradictis, quæ contra præmiſſa nullatenus volumus alicui vel aliquibus ſuffragari.

De judicibus delegatis & ſubdelegatis.

Statutum quod circa judices a ſede apoſtolica deputatos nuper edidimus, cum quædam contenta in eo, quæ pro communi utilitate credebantur inducta, ſicut experientia docuit, tendere dinoſcantur ad noxam; ſanctione præſenti, quam irrefragabiliter obſervari mandamus, ſuadente utilitate, in melius duximus reformandum. Statuimus igitur ut nullis, niſi dignitates prædictas aut perſonatus obtinentibus, ſeu eccleſiarum cathedralium canonicis Cameracenſis diœceſis, auctoritate litterarum ſedis apoſtolicæ, vel legatorum ejuſdem, [cauſæ] committantur aut audiantur alibi quam in civitate vel locis ſingulis, ubi poſſit commode copia peritorum haberi. Cum vero ejuſdem civitatis ſeu diœceſis fuerint actor & reus, extra ipſas cauſa non committatur, nec conveniatur aliquis eorumdem, qui ab ipſo contra aliquem de ſua diœceſi, vel ab aliquo contra eum aut ejus capitulum, ſeu contra univerſitatem civitatis, villæ, aut caſtri fuerit actio dirigenda, vel niſi actor eamdem civitatem ſeu diœceſim intrare non audeat, aut ſui adverſarii potentiam merito perhorreſcens, cum infra ipſas nequeat invenire ſecure, in his quippe caſibus * contra dictas civitatem vel diœceſim poſſit contra prædictos cauſa * omitti. Nullus tamen eorum ultra dietam unam a fine ſuæ diœceſis valeat conveniri, ſcilicet in duobus ultimis caſibus, niſi impetrans de dicto terrore, quod in litteris commiſſionis exprimere teneatur, primo judici fidem faciat, ſaltem per proprium juramentum. Judex vero nullatenus in cauſa procedat, ſed partes a ſua juriſdictione dimittens, impetrantem eumdem in expenſis legitimis alteri parti condemnet. Quando autem idem actor & reus civitatis & diœceſis fuerint diverſarum; ſi autem in civitate vel diœceſi rei, judicem habere recuſet, ipſum non in ſua, ſed in alia civitate vel diœceſi libere impetrare valeat, reumque trahere ultra unam dietam, ſicut in caſu alio præmittitur, minime ſit remotus. In nullo quoque caſuum prædictorum judex extra civitatem vel diœceſim, in quibus fuerit deputatus, citet partes, nec de cauſa ſibi commiſſa cognoſcat, niſi ad id expreſſius acceſſerit eorumdem aſſenſus, neque alibi quam infra illos, & perſonis dumtaxat deſignatis ſuperius committat quomodolibet vices ſuas.

*f. extra.

*f. committi.

Inſuper ut gratis & cum omni puritate judicium coram ipſo procedat, nullum munus vel quicquam aliud, niſi forſan eſculentum vel poculentum mera liberalitate oblatum, quod paucis poſſit conſumi diebus, vel niſi cum ipſum propter cauſam ſibi commiſſam contigerit extra domicilium ſuum proficiſci, moderatas expenſas recipere ab eiſdem partibus qualitercumque præſumat, proviſurus attente, quod in his expenſis modum nequaquam excedat, nec plus ab una parte quam ex alia exigat, cum commune gerat negotium utriuſque, quandoque cauſæ ſibi commiſſæ utilitas vel neceſſitas non exegerit occaſionem propter habendas expenſas proficiſcendi extra domunculam, non aſſumat: ſed ubi notabiliter fuerint pauperes litigantes, tunc pro expenſis nihil prorſus exigat ab eiſdem.

De aſſeſſore aſſumendo.

Aſſeſſorem autem, ut quandoque faciunt aliqui fraudulenter, niſi eo indigeant, quod conſcientiæ relinquitur, eiſdem, ſibi nequaquam adjungant; alioquin de ſuo proprio teneatur providere eidem. Si quis autem indigeat, ipſum neutri parti ſuſpectum aſſumens, eidem de competenti ſalario providere, moderando ab eo faciant a partibus communiter provideri.

De notariis.

Notarius vel notarii in cauſis ſibi commiſſis ſcribentur, qui ut plurimum in exigendo ſalario metas rationis excedunt, ut [quod] ad ipſius ſpectat officia, prudenter refrenent, nec cum ipſis, aut cum aſſeſſore præfato lucrum participet ullo modo. Si quid autem contra conſtitutionem præſentem receperit, ad ipſius reſtitutionem integram teneatur, nulla eorum quibus reſtitutio facienda fuerit, remiſſione ullatenus profutura eidem.

Digitized by Google

De teſtibus producendis.

Pro ferendo quoque teſtimonio, prætextu cujus aliqui aliquos fraudulenter interdum a judicibus vocari procurant, ut eos laboribus & expenſis fatigent, aut extorqueant aliquid ab eiſdem, nullum ullatenus convocet, niſi quando conditio & ſtatus tunc requirent; ſed nec tunc, niſi quando a producendo competenter vocatis pro teſtimonio veniendo, ſtando, & redeundo faciat miniſtrari expenſas. Quidquid autem contra præmiſſa vel eorum aliquid contigerit attentari, ſit ipſo jure irritum & inane.

De gubernateriis impetrandis.

Hac conſtitutione perpetuo valitura ſtatuimus, ut conſervatores, qui aliquibus, ut a manifeſtis injuriis & violenriis tueantur, eiſdem plerumque a ſede apoſtolica conceduntur, de cetero deputari non poſſint, niſi epiſcopi vel eorum ſuperiores, vel abbates, dignitates & perſonatus in cathedralibus vel collegiatis eccleſiis obtinentes, nullusque deputati ſibi conſervatoris eſſe valeat conſervator, niſi aliquis regibus & reginis, qui ſicuti dignitatis altitudine præeminent, ſic prærogativa gratiæ ipſos convenit anteferri, dumtaxat exceptis, deinceps conſervatorem habeant eum, qui ſub ipſius juriſdictione, dominio vel diſtrictu eccleſiaſtico vel temporali conſiſtat. Conſervatores autem hujuſmodi extra civitatem ſeu diœceſim, in quibus fuerunt deputati, vel alibi quam in civitate, ſeu locis inſignibus, ubi poſſit copia peritorum haberi, contra quoſcumque procedere, aut aliquos ultra unam dietam a fine diœceſum eorumdem trahere non præſumant. Vices quoque ſuas, citationibus & ſententiarum denuntiationibus dumtaxat exceptis, quas per alios valeant exercere, nulli committere poſſint, niſi hoc eis competierit ex beneficio litterarum; ſed nec tunc, niſi infra civitatem aut diœceſim, in quibus deputati fuerint, & perſonis tantum quæ ſuperius ſunt expreſſæ.

Ut autem conſervatores limites ſibi traditæ poteſtatis, quos frequenter excedunt, metu pœnæ diligenter obſervent, decrevimus ut ſi de aliis quam de manifeſtis injuriis & violentiis ſcienter ſe intromiſerint, ſeu ad alia quæ judicialem indaginem exigunt, ſuam extenderint poteſtatem, eo ipſo per unum annum ab officio ſint ſuſpenſi: pars vero quæ hæc procuraverit fieri, ſententiam excommunicationis incurrat, a qua non poſſit abſolvi, niſi ei, quem ſic fatigavit indebite, prius ſatisfaciat integraliter de expenſis.

Officium autem quorumcumque conſervatorum ipſo jure quoad non cœpta negotia per obitum concedentis volumus expirare,

Circa munera vero & expenſas aſſeſſorum & notarios & perſonas teſtimonio convocandas, illa præcipimus in hujuſmodi con-

A ſervatoribus per omnia obſervari, quæ in delegatis judicibus conſtitutio a nobis ſuper hoc edita obſervanda decrevit. Quotquot autem contra præmiſſa vel eorum aliquid attentari contigerit, omnino decernimus irritum & inane.

Ne exhibeatur obſequium eccleſiaſticum perſonis.

Eos qui temporale dominium obtinent, cum ſuis ſubditis, ne prælatis aut eccleſiis ſeu perſonis eccleſiaſticis quicquam vendant, aut emant aliquid ab eis, neque ipſum bladum B molant, coquant panem, aut alia obſequia exhibere præſumant, aliquando jura interdicunt, cum talia in derogationem libertatis eccleſiaſticæ facere præſumant, eo ipſo, excommunicationis ſententiæ decernimus ſubjacere.

Statutum concilii Remenſis provinciæ, anno Domini MCCCI. *ſecunda die Mercurii ante Clementem.*

In primis igitur ſtatuimus & decernimus auctoritate concilii, quod ſi in aliqua civitate vel in aliquo loco noſtræ Remenſis provin- C ciæ contingat, quemquam clericum detineri per laïcalem juſtitiam, per quam dictus clericus fuerit ab epiſcopo loci illius, vel officiali, vel decano rurali, ſeu ex parte alicujus eorum legitime requiſitus, ceſſetur a divinis in loco captionis & detentionis, quouſque fuerit competenter reſtitutus.

Item, ſi clericus per juſtitiam laïcalem capiatur in aliqua diœceſi, & extrahatur ab ea, & ad aliam ducatur; ceſſetur ſimiliter a divinis, & in loco ubi fuerat captus, & in loco ipſius capientis, per quem fuit deductus, quouſque ad dictam diœceſim fuerit reductus & D ſufficienter reſtitutus.

Item, cum per juſtitiam laïcalem non debeant puniri exceſſus clericorum, nec ab ea levari emenda de eiſdem, cum hæc ad ſolos judices eccleſiaſticos, non ſæculares, pertinere noſcantur; monemus auctoritate prædicta omnes & ſingulos noſtræ provinciæ, ne pro dictis, ſeu occaſione eorumdem levent aliquid, vel recipiant, vel exigant, quoquo modo: alioquin contra facientes excommunicationis ſententia auctoritate prædicta innodamus.

E Item, cum nonnulli ſcabini, rectores, gubernatores, judicatores communitatum, locorum, ſeu territoriorum noſtræ Remenſis provinciæ, prout intelleximus, conſpirationem aut conjurationem facere nitantur, quod ſi aliquis de ſua communitate, vel de ſuis ſubditis, ſeu de ſuo territorio, conveniatur in foro eccleſiaſtico, aut contra eum procedatur in caſu in quo poteſt de jure ſeu de conſuetudine ibidem conveniri, quod eum ad ſumtus communes defendant, propter quod juriſdictionem eccleſiaſticam non eſt dubium

Digitized by Google

impediri; monemus omnes & ſingulos jam dictæ provinciæ, quod ſi talia fecerint, revocent ea infra menſem, & quod de cetero a talibus abſtineant, nec talia committant, & talibus non utantur, alioquin excommunicationi ſubjaceant ipſo facto.

Item, cum nonnulli temporales domini ſuis inhibeant ſubditis, ne quis eorum alium trahat in foro eccleſiaſtico, in caſu a jure ſeu conſuetudine permiſſo, quin immo contra ſic facientem & contrahentem procedunt frequenter ad captionem perſonæ trahentis & bonorum ejuſdem amicorum trahentis, ac bonorum ipſorum; nos ne talia faciant prohibentes, contra facientes excommunicationis vinculo innodamus, & denunciamus a canone excommunicatos.

Item, cum nonnulli abbates hujuſmodi provinciæ inter ſe ordinaverint, & conſpirationem fecerint, quod ſi contingat aliquem epiſcopum contra abbatem aliquem velle procedere ſibi ſubditum, vel alias puniendum, quod ad defenſionem ejuſdem contribuent, & ad ſumtus communes omnium defendentur, quod non eſt dubium fore in præjudicium juriſdictionis ſui epiſcopi, & contra juramentum ſuæ profeſſionis, per quam ſuo epiſcopo eſt aſtrictus, & contra eccleſiaſticam libertatem; monemus tales, quod hæc revocent infra menſem, & a talibus ſe abſtineant; alioquin excommunicationi ſubjaceant ipſo facto.

Item, quod ſi excommunicati publica ſententia excommunicationis, per biennium & amplius animo ſuſtinuerint indurato, vocentur ad proximum concilium tamquam ſuſpecti de hæreſi, & in eodem concilio contra tales, ut juſtum fuerit, procedatur; quæ omnia redigi fecimus in ſcriptis, & in ipſo concilio ſolemniter promulgari. Præcipientes diſtrictius & mandantes auctoritate prædicti concilii, univerſis & ſingulis provinciæ Remenſis, quatenus quæ taliter pro defenſione libertatis eccleſiaſticæ & ipſarum eccleſiarum ſtatu pacifico duximus ordinanda, prout ſuperius continetur, ſervent & teneant illibata.

Statutum concilii Remenſis provinciæ, anno Domini MCCCII. *ſancta die Veneris ante Circumciſionem.*

In primis igitur ſtatuimus & decrevimus auctoritate concilii, ne quævis ſæculares & religioſæ, exemtæ & non exemtæ perſonæ excommunicatos & interdictos nominatim publice ad divina, neve corpora defunctorum talium ad eccleſiaſticam ſepulturam admittant; alioquin talibus ab ipſis canonibus eſt ingreſſus eccleſiæ interdictus. Ut tam ſalubria ſtatuta publicentur frequenter, adjicientes auctoritate præſentis concilii, quod omnes & ſinguli cujuſcumque ſtatus, dignitatis, profeſſionis aut conditionis exiſtant, qui talibus divinis celebrandis & ſepulturis faciendis intereſſe præſumſerint, vel qui opem in his auxiliumve præſtiterint & favorem, poſt menſem a tempore publicationis præſentis in ſingulis diœceſibus Remenſis provinciæ faciendæ, excommunicationi ſubjaceant ipſo facto: ſimili ſententia percellentes omnes & ſingulos qui matrimonia clandeſtina fecerint, ſeu contraxerint, aut procuraverint fieri, ſeu ipſis præſumſerint intereſſe.

Quia nonnulli ſervientes temporalium dominorum & juſtitiæ laïcalis, aſſerentes pro ſuo libito, clericos tam non uxoratos quam uxoratos, qui tamen cum unica & virgine contraxerint, eſſe publicos mercatores, tallias & collectas imponunt eiſdem & extorquent ab invitis, quamquam clericaliter vivant, nullis ſe mercimoniis implicantes, ac moniti auctoritate ordinariorum locorum ut deſiſtant, recuſant parere, quamquam offeratur eiſdem, ut facta fide coram ipſis ordinariis, quod dicti clerici non ſint tales manifeſti mercatores, tallias & collectas hujuſmodi permittant levare, ipſi tamen judicis & partis officio fungentes cognitionem ſuper hoc ſibi vindicant & aſſumunt. Et quia de his, ut aſſerunt, ſibi conſtat, bona dictorum clericorum mobilia capiunt, vendunt, & detrahunt in magnum præjudicium & gravamen ipſorum. Pro modo etiam omnium facultatum ipſorum clericorum, licet in minimo ſolum eos aſſerant mercatores, tallias & collectas imponunt & extorquent ab eis: Nos vero attendentes præmiſſa fieri contra libertates & conſuetudines eccleſiaſticas novas, notorias & antiquas, talia amodo fieri prohibemus; alioquin poſt menſem a tempore publicationis prædictæ, omnes illos & ſingulos qui talia amodo fieri procurant, mandare, aut facta ſuo nomine rata habere, auxilium, conſilium, opem vel favorem clam vel palam præſtare præſumſerint, auctoritate prædicti concilii, monitione tamen competenti præmiſſa, excommunicamus in his ſcriptis.

Item, quia non caret nota hæreticæ pravitatis in contemtum poteſtatis & clavium ſanctæ matris eccleſiæ, excommunicationis ſententiam quamvis catholicam in ſe ſuſtinere, præſertim per annum & amplius: volens cancri huic vulneroſo ne ſui contagione corrumpat alios, & pernicioſo ſeducat exemplo, ignitum quod ſupereſt injicere ferrum; ſtatuimus auctoritate præſentis concilii, ut tales qui taliter excommunicationem in ſe latam ſuſtinuerint, careant eccleſiaſtica ſepultura, niſi ſaltem in extremis ſe pœnituerit, & ad condignam ſatiſfactionem venerint & emendam.

Item, cum excommunicati per biennium & amplius ad præſens concilium ſint vocati, peremtorie & perſonaliter reſponſuri, ſuper tanto exceſſu, qui notam ſeu ſpeciem

Digitized by Google

hæreſis non evadit; qui non venerint, nec apparuerint per idoneos reſponſales, ipſos omnes & ſingulos reputamus contumaces, purgationem eis omnibus & ſingulis, quos ſic ſuſpectos habemus de hæreſi indicentes canonicam; ad quam præſtandam ſecundum juris formam, ipſos & ſingulos eorum ſuis ſingulis diœceſanis termino ſuper hoc competenti præfigendo eiſdem ab ordinariis ſupradictis, decernimus teneri.

Diligenti deliberatione habita, honeſtate conſiderata, & ut ſuperfluitatibus abſtineatur, ſtatuimus ut omnes & ſingulæ perſonæ eccleſiaſticæ Remenſis provinciæ in ſingulis conviviis ſint contentæ potagio & duobus ferculis ſine fraude, niſi magnitudo perſonarum ſupervenientium aliud requirat, & tunc cum prædictis poterunt uti aliquo intermedio ferculo; ita quod ſi in conviviis hujuſmodi, reges, duces, comites, barones & alios excellentes contigerit intereſſe, præſenti ſtatuto minime ſint aſtricti. Si quis vero contra præmiſſa vel aliquod præmiſſorum attentaverit vel attentare præſumſerit, pœna puniatur condigna. Quæ omnia redigi fecimus in ſcripturis, & in ipſo concilio ſolemniter promulgari: præcipientes diſtrictius & mandantes auctoritate dicti concilii univerſis & ſingulis perſonis provinciæ Remenſis, quatenus quæ taliter pro defenſione libertatis eccleſiaſticæ, & ipſarum eccleſiarum ſtatu pacifico duximus ordinanda, prout ſuperius continentur, ſervent & teneant illibata.

De litteris curiæ differendis.

Sacerdotes ſuperiorum ſuorum mandata ſine dilatione & periculo portitorum ipſorum mandatorum diligenter & fideliter exequantur; & mandata noſtra ſeu curiæ noſtræ Cameracenſis; & propria habeant ſigilla & unica quæ appendeant in ſignum completæ executionis mandatis ipſis vel faciendis reſcriptionibus ad eadem; nec aliquid exigant, niſi ſolum denarium in forti moneta pro ſigillo. Nullum excommunicatum pro abſoluto habeant, niſi eis de abſolutione facta fuerit certa fides. Et cum aliquem abſolverint, dicant: *Miſerere mei Deus*, abſolvendis coram eis ante oſtium eccleſiæ flexis genibus conſtitutis. Cum vero miſſam celebraturi erunt, alta voce proclament quod omnes excommunicati eccleſiam exeant, donec miſſa fuerit celebrata. Et quia plerumque preſbyteri & capellani propter metum proprii corporis, non audent nominatim monere ſingulariter perſonas hujuſmodi quod exeant, ſtatuimus quod ſingulis diebus Dominicis & feſtivis preſbyteri in ſuis eccleſiis excommunicent & denuntient omnes & ſingulos excommunicatos illos auctoritate ſynodali, qui ſciunt ſe eſſe ligatos ſententia excommunicationis & publice denuntiatos, niſi poſt monitionem a preſbyteris &

A capellanis ante miſſarum ſolemnia exierint eccleſiam, oratorium, vel capellanias; nec excommunicatos hujuſmodi ſacerdotes poteſtatem habeant abſolvendi, ſed eos remittant ad ſuos ſuperiores abſolvendos. Si autem tales nec ſic eccleſiam vel oratorium aut capellanias exire renuerint, preſbyteri vel capellani in eorum præſentia celebrare non præſumant, propter periculum quod ipſi incurrerent ipſo facto, niſi forſan hujuſmodi excommunicati ad eccleſiam confugerint, ut ab inimicis tuerentur, ut ſupradictum eſt titulo de libertate eccleſiarum. Sacerdotes autem B ſemel ſaltem in menſe in facie eccleſiarum ſuarum publice excommunicent & excommunicatos denuntient omnes qui directe vel indirecte, clam vel palam, publice vel occulte impediunt & perturbant juriſdictionem eccleſiaſticam, & præcipue curiæ Cameracenſis, minas inferendo, inhibendo, præcipiendo, bona capiendo & perſonas litigantes percutiendo, fratrum, conſanguineorum, & amicorum, aut alias vexando, damnificando, factis etiam quæſitis fraudulenter, falſis executionibus quoquo modo: intimantes C eiſdem, quod niſi reſipuerint, nos contra eos nominatim ad excommunicationis & aggravationis, ac interdicti ſententias & ſubtractionem eccleſiaſticorum ſacramentorum procedere nullatenus omittemus.

Item, ſacerdotes excommunicent & excommunicatos denuntient omnes illos & ſingulos, cujuſcumque ſint conditionis, dignitatis vel ſtatus, qui conſpirationem faciunt contra ſuos prælatos & preſbyteros, & eorum libertates & jura, verbo vel facto, publice vel occulte.

Item, ſtatuimus quod ubicumque portitores litterarum noſtræ curiæ Cameracenſis, D aut etiam ipſæ litteræ, & inſuper ubicumque clerici tam beneficiati, quam non beneficiati, & ubicumque bona eccleſiaſtica clericorum beneficiatorum violenter capiuntur & detinentur, & ubicumque captores moram trahunt, tam in locis ubi capiuntur perſonæ, portitores litterarum, vel bona hujuſmodi; quam etiam in locis ubi detinentur ſeu auferuntur, omnino a divinis ceſſetur, nec ſine noſtra aut officialis noſtri licentia organa reaſſumantur ibidem.

Item ſtatuimus, ut cum portitor litterarum curiæ noſtræ ad quemvis executorum E ipſarum accedet; ſi ibidem executor videt periculum imminere, ipſum portitorem non offendat, nec procedat, nec alias revelet, ſeu revelari faciat parti adverſæ: immo ſi ſciat aut credat inſidias poni, vel periculum imminere dicto portitori per partem adverſam, ſeu ipſe procurator litteras ipſas ſibi præſentatas ſtatim ſigillet, & tradat ſigillatas ipſi portitori, retento dicti mandati in ſuis tabellis aut pergameno breviculo ſeu tenore, nec mandatum ipſum parti adverſæ inſinuet vel

Digitized by Google

inſinuari permittat, aut procuret, donec idem portitor poterit per duas vel per tres leucas poſt ſigillationem & traditionem prædictam, eſſe reverſus a dicto loco; alioquin contrafacientes ex tunc ſuſpendimus ipſo facto.

Item, ſtatuimus quod nullatenus citatorum curiæ noſtræ numerum octo perſonarum excedat.

Item, præcipimus omnibus ſubditis noſtris, ne aliquam faciant citationem contra aliquem de mandato curiæ Cameracenſis, niſi per competentem terminum ante diem citationis, ſecundum quod diſtantia locorum requirit.

Item, ſtatuimus quod ubicumque publice per dominos temporales, ballivos, præpoſitos, majores ſervientes, aut laïcalem juſtitiam eorumdem proclamatur, & edicuntur expreſſe banna & præcepta, ſeu fuerint inhibitiones contra juriſdictionem curiæ noſtræ Cameracenſis & poſſeſſionem juriſdictionis ejuſdem, ceſſetur a divinis.

Et ſi preſbyteri pro executionibus mandatorum noſtrorum aut curiæ noſtræ Cameracenſis, vel pro obſervatione ſeu executione præſentium ſtatutorum, aut retentione ſeu defenſione jurium ſuorum parochialium, nec a laïcis minis impetratis vel factis, quod juſto metu, qui nunc in conſtantem virum cadit, perterriti, in propriis parochiis morari non audeant, perſonæ earumdem volumus ut apud Cameracum cauſa ſtudiorum & ſecuritatis, præmiſſis durantibus, moram faciant, ut ſcholares: & ſi alias non habeant unde vivant, ſi in præmiſſis culpa nec dolus proceſſerit ab eiſdem, per nos & locorum archidiaconos de vitæ neceſſariis providebitur competenter.

Item, inhibemus ſacerdotibus & aliis eccleſiarum prælatis, ne mandata executorum, vel judicum a ſede apoſtolica deputatorum, niſi prius diligenter viſo authentico, etiam de falſitate non ſuſpecto, aliquatenus exequantur mandata; nec etiam exequantur citando vel vocando in his ſubditos noſtros, vel procedendo alias contra eos extra civitatem vel diœceſim Cameracenſem, niſi in litteris domini papæ, virtute quarum proceſſus tales petuntur fieri, hanc clauſulam, *Non obſtante tali conſtitutione*, expreſſe viderint contineri.

Item, præcipimus quod clerici, ſive religioſi ſive alii fuerint, foro & juriſdictioni ſeu cohercitioni dominorum temporalium nullatenus ſe ſupponant, in his ſpecialiter quæ nos contra ad forum eccleſiaſticum de jure, uſu vel conſuetudine pertinere: [judicamus] quod ſi ſecus fecerint, excommunicamus eoſdem.

Item, ſtatuimus quod ubicumque malitioſe vel violenter impediatur ſynodus, ſeu capitulum decanorum, in locis ubi conſueverunt fieri, ceſſetur a divinis, & impedientes, ipſo facto, excommunicamus.

Item, præcipimus ut ſubditi noſtri vel alii mandata curiæ Remenſis, ſine placito noſtro aut officialis noſtri Cameracenſis, aut etiam ipſius conſenſu, prout in conſtitutione aliàs continetur, nullatenus exequantur.

Item, ſtatuimus quod curati parochiales ad decanorum ſuorum evocationem venire & congregari teneantur ſub pœna decem ſolidorum, quam pœnam a non venientibus ceteris de decanatu curatis venientibus volumus applicari: præcipientes decanis, quod ipſi tales ad ſolvendam dictam pecuniam, ſi neceſſe fuerit, per cenſuram eccleſiaſticam inducant & compellant.

Si quis clericus in noſtra diœceſi aliquod crimen commiſerit, occaſione cujus bona mobilia ipſius clerici per nos pro emenda poſſint aut debeant arreſtari, ſequeſtrari, ſeu etiam confiſcari: ſi laicalis juſtitia bona hujuſmodi ſaiſiverit ſeu levaverit, niſi ad noſtrum vel officialis noſtri, vel decani, aut preſbyteri loci mandatum; nobis vel officiali noſtro aut decano prædictis, vel alii ex noſtra vel officialis noſtri prædicti parte ibidem deſtinato, hæc nomine noſtro deliberentur integre, ex tunc omnino ceſſetur a divinis ibidem. Et quia conſtat tales ipſa bona contra dictum mandatum in ſaiſina ſeu ſequeſtratione aut levata detineri facientes, noſtram juriſdictionem eccleſiaſticam impedire, ipſos auctoritate canonis excommunicationi decernimus ſubjacere, & nos volumus eſſe excommunicatos, & a preſbyteris in facie eccleſiarum ſuarum publicari, a qua excommunicatione niſi per nos aut officialem noſtrum non poſſint abſolvi.

Præcipitur cuilibet preſbytero, qui ſciverit in ſua parochia aliquem clericum tam grave delictum perpetraſſe, ut incontinenti, quam cito poterit, bona mobilia talis clerici delinquentis in manu noſtra ponat, quodque nobis & officiali noſtro aut decano loci hæc, quam citius poterit, ſignificare non poſtponat.

Item, præcipimus quod quæſtuarii non permittantur quoquo modo in eccleſiis vel extra, in vicis & plateis prædicare, vel ſua negotia exponere, niſi hoc ex noſtrarum habeant beneficio litterarum; nec admittantur quæſtuarii, qui litteras deferunt a noſtra forma communi conceſſas quæſtuariis deviantes. Ipſi autem preſbyteri, vel eorum vices gerentes, exponant & promoveant eorum negotia bona fide.

Item, ſtatuimus quod decani noſtræ Chriſtianitatis quæſtuariis litteras ad quæſtam faciendam concedere non præſumant, ſub pœna ſuſpenſionis: quas ſi conceſſerint, eas irritas nunciamus.

Item, ſtatuimus quod decani, ſeu preſbyteri curati, vel eorum vices gerentes, futuros

Digitized by Google

proventus eorumdem quæſtuariorum in eccleſiis ſuis percipiendos, emere vel ad firmam recipere non præſumant.

Item, quæſtores quæſtas ſuas non faciant, nec eas preſbyteri recipiant diebus ſolemnibus, quibus populus communicare conſueverit, videlicet in feſto Paſchæ, Pentecoſtes, Omnium ſanctorum, Natalis Domini, dedicationis eccleſiæ, & patroni loci.

Item, præcipimus decanis noſtris, ut quæſtores cum litteris noſtris ſeu curiæ noſtræ Cameracenſis permittant ire libere per ſuos decanatus ad quærendum fidelium eleemoſynas, dum tamen non impediatur divinum officium per eoſdem: alioquin contrarium facientes graviter puniemus.

Item, quicumque decanorum noſtrorum ſeu preſbyterorum a modo leges nobis & archidiacono locorum debitas in ſuis decanatibus ſeu parochiis ſcienter occultaverint, ſeu fraudem fecerint in eiſdem, quominus integre & legitime perſolvantur nobis & archidiacono locorum, niſi infra menſem poſt occultationem & fraudem hujuſmodi ſatisfecerint, ſeu revelaverint, a nobis ſe ex tunc noverint ſuſpenſos.

Item, ut cenſura eccleſiaſtica magis timeatur, ſtatuimus ut omnes excommunicati a nobis & officiali noſtro, pro ſuis abſolutionibus obtinendis, ad nos vel ad curiam noſtram Cameracenſem accedant, aut procuratorem ſufficienter inſtructum mittant pro poteſtate abſolvendi eoſdem, præterquam in mortis articulo, nec a quibuſlibet aliis penitus admittentur.

Item, ſtatuimus ut quicumque excommunicatus a nobis aut officiali noſtro, abſolvatur a ſuo curato in articulo mortis; ſi convaluerit, niſi infra menſem poſt convaleſcentiam nobis & parti adverſæ ſatisfaciat de offenſa, in priſtinam ſententiam noverit ſe incurſurum, & ſacerdotes tales denuncient excommunicatos, ſecundum quod a partibus adverſis fuerint requiſiti.

Item, ſtatuimus & præcipimus omnibus preſbyteris, curatis, & eorum vices gerentibus, ut ipſi omnes & ſinguli ſtatutum contra impeditores libertatum, ſeu juriſdictionis eccleſiaſticæ, & præcipue civitatis noſtræ Cameracenſis, tam auctoritate ſynodi, quam provincialis concilii editum; nec non & conſtitutionem felicis recordationis domini Bonifacii papæ VIII. quæ ſic incipit: Quoniam, ut intelleximus, quorumdam juſtitiariorum, &c. *ut ſupra*, diebus Dominicis ſemel in ſingulo menſe, vel ſaltem ſexies in anno, in facie eccleſiarum eorumdem alta & intelligibili voce, coram clero & omni populo, in lingua materna publicent & exponant: alioquin ad pœnam decem ſolidorum Turonenſium, ad opus noſtrum & archidiaconi locorum ab ipſo deficiente infra annum ſuo decano ſub pœna ſuſpenſionis, quam, ſi hoc non impleverint, incurrant ipſo facto, ſolvendorum.

Item, fraudi aliquorum obviare cupientes, prohibemus ne quis preſbyter ſeu executor, mandatum noſtrum omni feria ſexta ante Paſcha, in vigilia vel in die Paſchæ, in vigilia & in die Pentecoſtes, in vigilia & in die nativitatis Domini, tunc poſt præſentatum de excommunicando aliquo, aliquatenus exequatur.

Item, revocamus omnes gratias & litteras generales non perpetuatas, cujuſcumque formæ ſeu tenoris exiſtant, quibuſcumque perſonis & ex quacumque cauſa a nobis vel officiali noſtro Cameracenſi conceſſas, etiam quantumcumque in eis contineatur: Non obſtante revocatione generali vel ſpeciali auctoritate noſtra facienda.

Item, revocamus omnes commiſſiones decanis noſtræ Chriſtianitatis, & preſbyteris civitatis & diœceſis Cameracenſis, & aliis ſubditis noſtris, a nobis cognoſcendi de cauſis matrimonii, & de ſponſalibus matrimonium tangentibus quoquo modo.

Item, revocamus omnem poteſtatem ſeu licentiam, ſi quam nos aut officialis noſter conceſſimus juſtitiariis ſæcularibus quibuſcumque laïcis, ſuper arreſtatione, captione & detentione clericorum & eccleſiaſticarum perſonarum, & bonorum eorumdem.

Item, pœnitentiarios a nobis ſeu auctoritate noſtra conſtitutos, & poteſtatem eis commiſſam revocamus.

Præſentia autem ſtatuta, præcepta, mandata & inhibitiones a ſubditis noſtris ſub pœna viginti ſolidorum Turonenſium, & aliis pœnis ad noſtrum arbitrium aut officialis noſtri Cameracenſis, ad opus noſtrum & archidiaconi locorum, quotienſcumque contra fecerint, præcipimus inviolabiliter obſervari.

Item, præcipimus ſub pœna viginti ſolid. Turonenſium, ut omnes decani noſtri Chriſtianitatis infra menſem, & preſbyter parochialis infra nativitatem Domini tunc immediate ſequentem, præſentia ſtatuta, præcepta & inhibitiones habeant, quibus eos ex toto uti volumus & mandamus ſub pœnis antedictis.

Preſbyteri parochiales ad capitula generalia decanorum ſuorum, & ad eorum convocationem veniant & interſint, & pareant ordinationibus eorumdem. Et decani in ſingulis capitulis ſuis partem de ſtatutis ſynodalibus legi faciant, & ſic de capitulo in capitulum, donec omnia in anno fuerint plene lecta.

Digitized by Google

Hæ sunt additiones statutorum synodalium sedis Cameracensis.

Et additiones ſuper titulum notantur ordine alphabeti.

Anno Domini MCCCXI. ſabbato in feſto B. Remigii in capitulo Octobris, in ſynodo Cameracenſi celebrata in eccleſia B. Martini de Caſtello in Cameraceſio. Reverendus in Chriſto pater ac dominus P. Dei gratia Cameracenſis epiſcopus, de ſtatutis antiquis ſynodalibus diminuit, addidit & diſtraxit, ut ſequitur.

Primo, in titulo *de baptiſmo*, addimus poſt illa verba: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Amen:* Nec addantur, nec inſerantur aliqua verba alia.

Item, in eodem titulo in paragrapho *ad levandum puerum*, poſt illa verba: *In ſacris ordinibus conſtituta*, amovemus iſta verba: *Seu religioſa in religione approbata profeſſa.*

Item, in titulo *de confirmatione*, poſt illa verba: *Non pater, nec mater*, addimus iſta verba: *Iſtud ſacramentum non eſt iterandum.*

Item, titulo *de caſibus presbyteris parochialibus reſervatis*, in paragrapho *Sacerdotes confeſſionem*, poſt illud verbum: *Non audiant*, addimus iſta verba: *Niſi in articulo neceſſitatis.* Cetera verba dicti paragraphi uſque ad paragraphum amovemus.

Item, in eodem titulo in paragrapho qui incipit: *Item, ſtatuimus quod in quolibet decanatu, &c.* taliter amovemus ſtatuendo quod quilibet curatus poſſit eligere ſibi idoneum confeſſorem, qui ipſum abſolvat a peccatis ſibi confeſſis, exceptis caſibus nobis & pœnitentiariis noſtris reſervatis.

Item, in titulo *de euchariſtia*, in paragrapho: *Item, inhibemus ne aliquis ſacerdos, &c.* poſt illa verba, addimus iſta verba: *Sub pœna excommunicationis;* & de fine paragraphi prædicti amovemus verba quæ ſic incipiunt: *Illos autem qui bis in die*, &c. uſque ad finem dicti paragraphi.

Item, in eodem titulo in paragrapho qui ſic incipit: *Item, ſtatuimus quod nullus apoſtatam*, amovemus illa verba quæ ſic incipiunt: *Illi qui diebus dominicis & in ſolemnitatibus*, &c. uſque in finem dicti paragraphi.

Item, in titulo *de matrimonio*, in paragrapho: *Item, ſtatuimus quod matrimonium non celebretur*, &c. amovemus illa verba: *Niſi de mandato noſtro vel officialis noſtri ſpeciali.*

Item, in titulo *de vita & honeſtate clericorum*, in paragrapho, *Veſtibus virgulatis*, volumus paragraphum ita eſſe: Veſtibus virgulatis pariter & aliis inhoneſtis clerici non utantur, niſi a nobis cum eiſdem fuerit diſpenſatum. quod ſi beneficiati fuerint, vel in ſacris ordinibus conſtituti, ſententiam excommunicationis incurrant ipſo facto. Alii vero clerici ad pœnam XL. ſolidorum Turonen-

A ſium nobis teneantur. Cetera vero dicti paragraphi amovemus totaliter.

Item, in titulo *de reverentia & juriſdictione eccleſiarum*, ſub paragrapho: *Item, ſtatuimus ut qui maleficium perpetrant*, &c. circa finem dicti paragraphi poſt illa verba: *Parochi eccleſiarum*, addimus iſta verba: *Si ſint in culpa.*

Item, in titulo *de teſtamentis*, in paragrapho: *Item, ſtatuimus quod ſinguli presbyteri*, &c. apponimus iſta verba: *De conſilio proprii ſacerdotis, juxta diſpoſitionem teſtatorum.*

Item, in eodem titulo in paragrapho: B *Item, ſtatuimus omnibus presbyteris curatis:* in fine dicti ſtatuti amovemus iſta verba poſita: *Incurrunt ipſo facto in loco*; & loco illorum ponimus: *Graviter punientur.*

In titulo *de juriſdictione eccleſiarum & cimiteriorum*, ut ſupra in paragrapho: *Statuimus quod cimiteria excommunicatorum*, &c. amovemus illa verba: *Interdictorum & abortivorum.*

Cum laïcis diſponendi de rebus eccleſiæ nulla ſit tributa poteſtas, ſtatuimus quod ſi abbates, priores, conventus & perſonæ eccleſiaſticæ contingant poſſeſſiones, redditus C perpetuo vel ad vitam aliquibus perſonis vendere, aut alio modo ordinare, vel alienare, quod pro hujuſmodi alienationibus tenendis & obſervandis, ſe coram dominis temporalibus, ſeu officiariis ſuis nullo modo ſe obligent, ſeu ſuper hoc ad eoſdem recurrant, nec ad dona vel ad pœnam quamcumque ſuper his, vel bonis ſuis capiendis vel levandis per dictos temporales ſe obligent, & etiam hujuſmodi alienationes faciant ſecundum canonicas ſanctiones, cum omni debita juris ſolemnitate, decreto & confirmatione noſtris intervenientibus: quod ſi ſecus attentare præſumſerint, declaramus a- D lienationes irritas, & omnes contrarium facientes excommunicamus, & jam factas irritas nunciamus.

Item, ſtatuimus quod ſi aliqua eccleſia noſtræ diœceſis interdicto particulari ſit interdicta, quod in capella ejuſdem contigua interdictum hujuſmodi obſervetur.

Statuimus quod ſi contigua non exiſtat, intentio tamen noſtra eſt, quod ſi per ſtatuta ſynodalia in eccleſia parochiali ceſſetur, quod in omnibus eccleſiis & capellis ejuſdem parochiæ ceſſetur, etiamſi dictæ eccleſiæ vel capellæ ejuſdem contiguæ non exi- E ſtant.

Item, ſtatuimus quod quotienſcumque continget ceſſari in noſtra diœceſi a divinis, cauſas ceſſationis, nomine eorum quorum cauſa ceſſatur, & alias circumſtantias curati, ſeu vices eorum gerentes locorum in quibus ceſſatur, infra octo dies decanis ſuis, & decani infra XV. dies nobis vel officiali noſtro referant vel reſcribant; alias ad pœnam XX. ſolid. Turon. quotienſcumque contra fe-

Digitized by Google

cerint, nobis ſolvere teneantur.

Item, ſtatuimus quod ſi in eccleſia noſtræ diœceſis contingat, quod abſit, aliquos exceſſus enormes & deteſtabiles committi, ſcilicet homicidia in eccleſiis, incendia eccleſiarum, vel ab immunitate eccleſiæ extrahere violenter, curati in quorum parochia talia acciderint, decano loci infra octo dies a tempore notitiæ, & decanis infra xv. dies poſtmodum nomina malefactorum, factum hujuſmodi, qualiter poſſimus informari, nobis vel officiali noſtro referant; quod ſi ſecus fecerint, ipſos graviter puniemus.

Item, in titulo *de matrimonio*. Quod ſi ſponſalibus & matrimoniis aliquis ſe oppoſuerit, curati locorum ſeu eorum vices gerentes, quibus oppoſitiones hujuſmodi fieri contigerit, opponentes & contrahere volentes coram officiali noſtro citent, pro hujuſmodi oppoſitionibus terminandis, & non coram decanis noſtris, alioquin contrarium facientes ſuſpendimus a divinis.

Item, titulo *de matrimonio*. Statuimus, quod ſi duo contrahere volentes matrimonium, ſint oriundi de diverſis decanatibus noſtræ diœceſis, curatus alterius eorum litteras teſtimoniales ſuper matrimonio celebrando ſcribat decano ſuo. Si vero ſint ejuſdem decanatus, curatus alii curato litteras prædictas mittere poterit. Quod ſi oriundus de diœceſi noſtra contrahere voluerit, cum aliqua perſona de diœceſi aliena, curatus dirigat litteras matrimoniales decano ſuo, & decanus officiali noſtro, pro quibus concedendis, curatus duos ſolidos Turonenſes, & decanus totidem recipient, & non ultra. Quod ſi ſecus fecerint, ad intereſſe pariter & reſtitutionem duplicem partibus teneantur.

Expliciunt ſtatuta

INCIPIUNT MONITIONES DICTI EPISCOPI CAMERACENSIS.

Cum tam ex nobilitate principali noſtri comitatus Cameracenſis, quam ex conceſſione imperatorum in ſolidum liceat nulli alii monetam infra limites noſtri comitatus Cameracenſis facere cudi vel fabricari: nos quoque pro noſtro tempore & prædeceſſoris noſtri ſoli & in ſolidum pro ſuis temporibus fuerimus in poſſeſſione pacifica a tempore cujus contrarii memoria non exiſtat, faciendi cudi & fabricari monetam hujuſmodi infra limites prædictos, monemus omnes & ſingulos nobis ſubditos cujuſcumque ſint ſtatus aut conditionis primo, ſecundo, & tertio, & peremtorie, ne monetam aliquam ſub nomine alio, quam ſub noſtro & caractere noſtro infra limites prædictos quomodolibet fabricent, aut fabricam recipiant ſeu approbent, aut utantur eadem qualicumque cauſa ejuſdem approbandæ; alioquin contrarium facientes excommunicamus, ipſo facto, in his ſcriptis; & nihilominus pœnas quas fabricantes monetam falſam & adulteram, ac utentes eadem debent incurrere, ſe noverint incurſuros.

De teſtamentis.

Item ſtatuimus, quod quilibet curatus nomina decedentium in parochia ſua, nomina executorum, & tempus deceſſus cujuſlibet ipſorum decano Chriſtianitatis dicti loci notificet competenter infra menſem a tempore deceſſus numerando, decani vero infra tres menſes a tempore quo certificati fuerint per curatum, nobis aut officiali noſtro ſeu ſigillifero, aut a nobis ſuper hoc deputando notificent competenter; alioquin omnes & ſinguli decani qui in præmiſſis aut præmiſſorum aliquibus negligentes fuerint & remiſſi, ipſo facto teneantur ſolvere pro emenda centum ſolidos Turonenſes, pro quolibet defectu. Curati vero xx. ſolidos ejuſdem monetæ, nobis & archidiacono loci applicandos.

Item, diſtricte præcipimus & injungimus omnibus decanis noſtris Chriſtianitatis, quod quilibet in decanatu ſuo diligenter inquirat, ſi ſint aliquæ capellæ minus ſufficienter dotatæ, aut non admortificatæ competenter; & ſi celebretur in capellis aliquibus per epiſcopum non confirmatis, & de nominibus eorum qui talibus deſerviunt contra inhibitionem ſynodalem, ut infra natalem Domini nos & officialem noſtrum ſuper præmiſſis omnibus & ſingulis certificare procurent, vel eos graviter puniemus.

Item ſtatuimus, quod nullus curatus capellanum mercenarium habeat de alia diœceſi, ſine noſtra, aut officialis noſtri licentia ſpeciali: aliter de factis & exceſſibus noverit ſe teneri.

Item, ſtatuta facta per capitulum noſtrum Cameracenſe, ſub quacumque forma verborum edita ſede vacante, auctoritate noſtra confirmamus, & ipſa præcipimus obſervari quamdiu noſtræ placuerit voluntati, abſolutionem ſententiarum in eiſdem latarum ſtatutis, reſervantes.

Item, revocamus omnes gratias & litteras generales non perpetuatas, cujuſcumque formæ ſeu tenoris exiſtant, a quibuſcumque pœnis, & ex quacumque cauſa, a prædeceſſoribus, a capitulo Cameracenſi ſede vacante, a nobis quoque & a vicariis noſtris ſeu officiali noſtro Cameracenſi conceſſas, etiam quantumcumque in eis teneatur, non obſtante revocatione generali vel ſpeciali, ſeu auctoritate noſtra facienda.

Item, revocamus omnes commiſſiones decanis noſtris Chriſtianitatis & preſbyteris civitatis & diœceſis Cameracenſis, & aliis ſubditis noſtris quomodolibet conceſſas, cognoſcendi de cauſis matrimonialibus, & ſponſalia ſeu matrimonialia tangentibus quoquomodo.

Item

Digitized by Google

Item, revocamus poteſtatem ſive licentiam, ſi quam nos aut officialis noſter conceſſit juſtitiariis ſæcularibus quibuſcumque laicis ſuper arreſtatione, captione & detentione clericorum & eccleſiaſticarum perſonarum & bonorum eorumdem.

Item, pœnitentiarios a nobis ſeu auctoritate noſtra conſtitutos & poteſtatem conceſſam revocamus. Præſentia autem ſtatuta, præcepta & mandata & prohibitiones a ſubditis noſtris ſub pœna viginti ſolidorum Turonenſium & aliis pœnis ad noſtrum arbitrium & officialis noſtri Cameracenſis, ad opus noſtrum & archidiaconi locorum, quotieſcumque contra fecerint, præcipimus inviolabiliter obſervari.

Item, præcipimus ſub pœna viginti ſolidorum Turonenſium, ut omnes decani noſtri Chriſtianitatis infra menſem, & preſbyteri parochiales civitatis & diœceſis Cameracenſis infra quindenam immediate ſequentem, præſentia ſtatuta, præcepta & inhibitiones habeant, quibus eos uti volumus, & ex toto mandamus ſub pœnis antedictis.

ADDITIONES A REVERENDO PATRE PETRO CAMERACENSI EPISCOPO ANNO DOMINI MCCCX.

Item, in titulo de reverentia & juriſdictione eccleſiarum & libertate eccleſiaſticarum perſonarum & cimiteriorum. Ut eccleſiæ, & cimiteria ſanguinis & ſeminis effuſione polluta, & ſi qua pollui contingeret in poſterum, diabolo inſtigante, ſub tanta diu non remaneant fœditate ſtatus, ut ſi ille ſeu illi quorum facto ſeu culpa polluta ſunt, vel fuerint in futuro, infra menſem reconciliationem dictam eccleſiarum vel cimiteriorum non procuraverint cum effectu, poſtquam fuerint ſuper hoc per curatum eccleſiarum prædictarum vel cimiteriorum legitime requiſiti, canonico tamen impedimento ceſſante, excommunicationis vinculo ſint innodati, & excommunicati publice & nominatim nominentur ſeu nuncientur. Verumtamen ſi ille, vel illi quorum facto ſeu culpa eſt dicta pollutio, vel contigerit fieri, noſtræ non ſint juriſdictioni ſpirituali ſubjecti, aut propter paupertatem ſuam dictam reconciliationem procurare non valeant cum effectu, parochi dictarum eccleſiarum & cimiteriorum teneantur reconciliationem ipſorum efficaciter procurare infra duos menſes, poſtquam ſuper hoc a ſuo curato fuerint legitime requiſiti. Et ſi negligentes fuerint vel remiſſi, ex tunc infra dictam parochiam ceſſetur a divinis; & ſi quos tunc de dictis parochianis mori contigerit, ſine noſtra vel officialis noſtri licentia non tradantur eccleſiaſticæ ſepulturæ, donec dictam reconciliationem procuraverint cum effectu: curati vero, in quorum parochia præmiſſa contigerit fieri, ſimiliter eiſdem cito provi-

A dendum & obſervandum, ſicut præmittitur, ſollicite, ne poſſint de negligentia reprehendi.

Titulo de pœnitentia.

Sacerdotes curati vel vices eorum gerentes, & alii qui vice noſtra confeſſiones audiunt, eos qui propoſitum non habent abſtinendi a peccatis, nequaquam abſolvant ſine pœnitentia, eos non relinquant tamen, ſed cum hoc eos moneant caritative, ut interim agant quicquid boni poſſunt, ut Deus eorum corda ad veram contritionem & pœ-
B nitentiam illuſtret.

Titulo de matrimonio.

Propter ſimplicitatem quorumdam preſbyterorum, qui quandoque ſuos ſubditos, in ipſorum præſentia, & ipſis preſbyteris verba proferentibus, ad matrimonium contrahendum inducunt & admittunt per verba conſenſum exprimentia de præſenti, cum potius debeant admittere eos ad ſponſalia inter eos contrahenda per verba tantummodo de futuro. Ex qua ſimplicitate plerumque multa incommoda, & animabus
C damnoſa provenire noſcuntur; ſtatuimus & præcipimus in virtute ſanctæ obedientiæ omnibus preſbyteris in noſtris civitate & diœceſi Cameracenſi conſtitutis, quod de cetero in ſponſalibus ſeu fidedationibus utantur dumtaxat verbis talibus vel conſimilibus: *D. Petre vis promittere per fidem tuam quod Bertam qua hic eſt accipies in uxorem, ſi impedimentum canonicum non obſiſtat,* Et econverſo. his dictis accipiat manus contrahere volentium & dicat. *Tu promittis quod dictam Bertam accipies in uxorem, ſi impedimentum*
D *canonicum non obſiſtat*, & ſic e contrario.

Item eodem titulo.

Statuimus ne quis preſbyter aut capellanus benedictionem in ſecundis nuptiis audeat celebrare; quodque ſacerdotes mulieres non purificent, præter quam in mortis articulo, niſi jacuerint per menſem poſt nativitatem ſui partus.

Item in eodem titulo.

Prohibemus ne ſacerdotes ſeu capellani aut vicarii eorumdem, mulieres jacentes de
E partu damnato coitu nefario vel fornicario & manifeſto, ad purificationem recipiant, ſine noſtra vel officialis noſtri Cameracenſis, aut decanorum locorum civitatis Cameracenſis excepta licentia ſpeciali. Qui contra hoc facere præſumſerit, excommunicationis ſententiam, eo ipſo, incurrat; & nihilominus per officialem noſtrum aut decanum loci graviter, prout culpa ipſius exegerit, puniatur.

Item titulo de exequiis mortuorum.

Inhibemus preſbyteris parochialibus & ca-

Digitized by Google

pellanis ſub pœna ſuſpenſionis & excommunicationis, ne quis eorum ſuſpenſos, excommunicatos ſeu interdicto eccleſiaſtico ſuſpectos, aut alios in mortali peccato notorio exiſtentes, tradant eccleſiaſticæ ſepulturæ, niſi in mortis articulo ſigna pœnitentiæ apparuerint in eiſdem.

Item titulo de libertate eccleſiarum & cimiteriorum.

Eccleſiæ pollutæ ſanguinis aut ſeminis effuſione reconcilientur per nos vel de mandato noſtro ſeu officialis noſtri, ſive eccleſiæ vel cimiteria fuerint dedicatæ, ſive non; & quouſque fuerint reconciliatæ nullus ibidem ſepeliatur.

Item eodem titulo.

Si cimiterium fuerit pollutum ſanguinis vel ſeminis effuſione, propter hoc eccleſia non eſt polluta; ſed ſi eccleſia fuerit polluta aliquo prædictorum, cimiterium erit pollutum, ſi eccleſiæ fuerit contiguum; non autem ſi ab eccleſia ſit remotum; & quouſque fuerit reconciliatum, nullus ibidem tumuletur.

Item eodem titulo.

Cum alias ſtatuimus quod capellani perpetui ſacramenta ſua a curatis locorum ſuorum in infirmitatibus ſuis accipient; & ſi deceſſerint, in capellis ſuis ſepelirentur, niſi quis ex devotione alibi, ſalvo jure parochiali, eligerent ſepulturam. Statutum hujuſmodi intelligimus & ſtatuendo declaramus, quod ſi emolumentum ratione exequiarum talium capellanorum aliis quam curatis locorum ex conſuetudine competat, per ſtatutum dictum nolumus nec intendimus dictæ conſuetudini in aliquo derogare.

De reverentia jurisdictionis & libertate eccleſiarum, cimiteriorum & eccleſiaſticarum perſonarum.

Quia plerumque accidit, ut quando aliqui confugiunt ad eccleſias ſeu monaſteria, aut cimiteria cauſa immunitatis ac libertatis eccleſiarum ſeu monaſteriorum aut cimiteriorum hujuſmodi inimici ſeu perſecutores talium confugentium aut alibi ad certa dicta loca juriſdictionem exercentes quandoque violant eccleſias, monaſteria ſeu cimiteria hujuſmodi & ab eis ipſos confugientes extrahunt, quandoque verbo, per ſubſtractionem victus & aliorum pro ipſis confugientibus neceſſariorum, aut modo alio, dictos confugientes inducunt ſeu compellunt ut exeant immunitatem ſeu libertatem hujuſmodi. Statuimus una cum aliis pœnis ſuper his ſtatutis, ut in locis in quibus de cetero talia perpetrari contigerit, quocumque etiam colore quæſito, & ubi violatores & perpetratores hujuſmodi moram traxerint ceſſetur

A a Divinis, nec ſine noſtra aut officialis noſtri licentia organa reſumantur ibidem.

Item, ſtatuimus quod nulli extranei & ignoti tamquam mercenarii capellani, ad deſerviendum in officio ſacerdotii in civitate & diœceſi Cameracenſi de cetero admittantur, niſi conſtet per litteras ſuorum ordinariorum ut alias legitime quod ſunt vitæ laudabilis & honeſtæ converſationis, & quod in ſacerdotii ordinem canonice ſint promoti.

Item titulo libertatis eccleſiaſticæ.

Cum aliqui juſtitiarii ſeu ſervientes ali-
B quos bonis ſuis cedentes ſeu cedere volentes, aut alios fori eccleſiaſtici obligantes, ſuper quorum cognitio ad forum eccleſiaſticum pertinet de conſuetudine vel de jure, per captionem bonorum ſuorum & corporum, adinvenientes quandoque non cauſam pro cauſa, compellunt ad deſiſtendum a proſecutione ſuæ litis; & quandoque etiam occaſione delictorum, pro quibus facta eſt ceſſio cedentes hujuſmodi capiunt & carceri mancipant, non obſtante ceſſione facta, eaque ſpreta & contemta, in derogationem libertatis eccleſiaſticæ ſic excommunicationem a
C canone latæ ſententiæ incurrendo ipſo facto: nos omnes & ſingulos tales, ac dantes eis in hoc auxilium & juvamen, auctoritate canonis denuntiamus excommunicatos, mandantes omnibus & ſingulis eccleſiarum rectoribus & eorum vices gerentibus in noſtro epiſcopatu conſtitutis, quatinus ſingulis diebus Dominicis & feſtis, campanis pulſatis, candelis accenſis, ipſos denuntient excommunicatos, ad abſolutionem talium, quorum abſolutionem nobis ſeu officiali reſervamus,
D nullatenus procedentes, niſi in mortis articulo, ſine noſtra licentia ſpeciali.

Item titulo de executione mandatorum.

Inhibemus decanis noſtris Chriſtianitatis ne pro ſigillo ſui decanatus quibuſque litteris apponendo, ultra ſex denarios Turonenſes fortis monetæ recipiant.

Item titulo de matrimonio.

Pro bannis proclamandis ſeu faciendis & ſuis litteris teſtimonialibus concedendis, tam decani quam ſacerdotes non ultra tres ſoli-
E dos Turonenſes recipiant.

Item, ſtatuto ubi dicitur: nec aliquid preſbyteri exigant, niſi ſolum denarium Turon. in forti moneta pro ſigillo, addimus: & clerici parochiales ſimiliter denarium Turonenſem fortis monetæ pro pœna & labore in executione facienda, dumtaxat recipiant.

Titulo de executione mandatorum ſynodalium.

Cum ut cenſura eccleſiaſtica magis timeretur, ſtatuimus ut omnes excommunicati

Digitized by Google

a nobis vel officiali noſtro, pro ſuis abſolutionibus obtinendis, ad nos vel ad curiam noſtram Cameracenſem accedant, aut procuratorem ſufficienter inſtructum mittant poteſtatem abſolvendi habentem eoſdem, præter quam in mortis articulo, a quibuſlibet aliis adimentes, quia tum, ſicut intelleximus, nonnulli propter paupertatem & inopiam eorumdem excommunicati decedunt, ſtatuimus quod decani Chriſtianitatis locorum, in ſuis decanatibus Cameracenſis civitatis excepta de regiſtris, quæ ſibi mittuntur, & de aliis quæ ad ſuum officium ſpectant, dumtaxat... excommunicatos poſſint abſolvere eoſdem, decanis quoad hæc ex abundanti vices noſtras committentes.

Titulo de feſtis.

Statuimus & omnibus ſubditis noſtris eccleſiaſticis in virtute ſanctæ obedientiæ præcipimus, injungentes, ut cum apud eam exuberare debeat devotio fidelium, quæ noſtra eſt apud Deum mediatrix & impetratrix promtiſſima gratiarum; feſtum conceptionis glorioſſimæ Virginis MARIÆ octava die menſis Decembris, cum matutinis & miſſa, ceteriſque divinis obſequiis devote celebrent. Et præcipimus dictum feſtum tamquam feſtivum & ſolemne, ſub pœna excommunicationis reverenter obſervari ab omnibus Chriſtianis.

STATUTA NOVA

Statuta hæc ſunt noviter facta in ſynodo Cameracenſi celebrata in majori eccleſia anno Domini MCCCXII. *die Mercurii in feſto S. Lucæ evangeliſtæ.*

QUoniam legitur in canone: quicumque ex Deo eſſe videntur, arma militaria non ſumant, ſtatuimus ut nullus clericus cujuſcumque generis arma deferat, ſine noſtra aut officialis noſtri licentia ſpeciali, alias ad quinquaginta ſolidorum pœnam teneantur, & arma nihilominus amittant.

Item, ſtatuimus quod ſinguli preſbyteri in ſcripturis habeant nomina ſuorum parochianorum excommunicatorum, qua de cauſa excommunicati ſunt, utrum pro judicato, vel contemtu, vel aliter; & nomina illorum ad quorum inſtantiam ſunt excommunicati, diem etiam quo primo denunciantur, & ſingulis annis per menſem ante ſynodum decanis referant parochianos ſuos excommunicatos per annum, vel ad pœnam XX. ſolidorum Pariſienſium teneantur, & decani ad ſynodum reportent ſecundum antiqua ſtatuta, alias nomine pœnæ ad XL. ſolidos Pariſienſes teneantur.

Item, ſtatuimus ut ſinguli preſbyteri alta
A voce & intelligibili in facie eccleſiarum ſuarum ſingulis diebus Dominicis & feſtivis parochianos ſuos excommunicatos denuncient nominatim & diſtincte, ut rubore confuſi, ad unitatem ſanctæ matris eccleſiæ citius revertantur, & eorum nomina habeant in cedula vel quaterno; alias quotiens omiſerint, in quinque ſolidis Turonenſibus teneantur.

Item, ſtatuimus quod decani in ſuis litteris abſolutionis nomina exprimant, a qua ſententia abſolvunt, & ad quorum inſtantiam tales abſoluti excommunicationis ſen-
B tentiam incurrerunt; aliter preſbyteri decanorum litteras excommunicatorum nullatenus exſequantur.

Item, ſtatuimus quod ſi aliquem contigerit excommunicatum fore pluribus ſententiis, & ab una fuerit abſolutus, nihilominus pro alia excommunicatus nuncietur.

Item, in titulo primo in paragrapho *item prælatos*, poſt illa verba, *Et ſacerdotes*, addimus: capitula & collegia & quoſcumque alios, qui ad noſtram ſanctam ſynodum venire tenentur de conſuetudine vel de jure,
C *& ſequitur* ut tenentur non venientes.

Item, in titulo de exſequutione ſtatutorum ſynodalium in paragrapho *item ſtatuimus quod ubicumque portatores litterarum* poſt illa verba *organa reſumantur* ibidem addimus illa verba: ſi poſtquam a nobis ſeu officiali noſtro aut decano rurali vel deputato ab ipſis ſeu altero eorum requiſiti fuerint, non reſtituantur.

Item, quantumcumque contingit nos concedere licentiam ex certis cauſis aliquibus curatis ſeu capellanis de reſidendo in eccle-
D ſiis vel capellis ſuis, intentio noſtra eſt quod domus eorum ſubſtententur & directæ teneantur. Quod ſi non fecerint, volumus quod decani locorum de fructibus dictarum eccleſiarum aut capellaniarum faciant dictas domus & teneant directas, & quod in his faciendis vigilent diligenter.

STATUTA FACTA ANNO MCCCXVI. PRIMA DIE MENSIS OCTOBRIS. IN ECCLESIA CAMERACENSI.

E Quoniam pro funeralibus quæ in exequiis defunctorum apportantur, antequam fiant exequiæ, a nonnullis fiunt illicitæ pactiones, eccleſiis atque perſonis eccleſiaſticis damnoſæ, inhibemus præcipendo in virtute ſanctæ obedientiæ & ſub pœna excommunicationis, ne de cetero pactiones fiant de ipſis funeribus, antequam ipſæ exequiæ factæ fuerint, & corpus pro quo fiunt traditum ſit eccleſiaſticæ ſepulturæ.

Item, denunciamus excommunicatos a canone omnes illos qui ſervant & ſervari faciunt ſtatuta edita & conſuetudines intro-

Digitized by Google

ductas contra eccleſiæ libertatem.

Item, ſtatuimus deſcriptores ſtatutorum ipſorum, nec non ſcabinos, rectores, & conſiliarios locorum, ubi de cetero hujuſmodi ſtatuta & conſuetudines editæ fuerint & obſervatæ, nec non eos qui ſecundum ea præſumſerint judicare [excommunicatos eſſe.]

ANNO DOMINI MCCCXVII.

DIE SABBATI IN FESTO B. REMIGII.

Reverendus in Chriſto pater P. Dei gratia Cameracenſis epiſcopus tenens ſuam ſynodum in eccleſia ſua Cameracenſi fecit & addidit hoc ſtatutum.

Quoniam ſicut experientia docuit, nonnulli ſacerdotes, immo verius deceptores, in alia meſſe falcem ſuam immittere non verentes, in noſtris civitate & diœceſi ſine noſtra vel curatorum ipſorum civitatis & diœceſis licentia, in ejuſdem eccleſiis & eorum parochiis præſumunt temeritate propria audire confeſſionem, & miniſtrare eccleſiaſtica ſacramenta contra ſacrum canonum inſtitutum, cum ſibi confitentes abſolvere nequeant vel ligare, vel ipſa eccleſiaſtica miniſtrare. Nos tantæ temeritati & animarum periculis occurrere cupientes, ſtatuendo prohibemus ne quicumque ſacerdos ſine noſtra vel prædictorum curatorum licentia audire confeſſiones, vel ipſa ſacramenta miniſtrare præſumat, niſi in mortis articulo, ubi non poſſet haberi copia curatorum. Si quis autem hoc facere præſumſerit, excommunicationis vinculo ſit ligatus, ſalvis autem auctoritatibus & privilegiis apoſtolicis, quorum volumus eſſe defenſores.

Item, denuntiamus excommunicatos omnes hæreticos, credentes & fautores eorumdem, & omnes ſchiſmaticos.

Item, omnes illos qui juriſdictionem eccleſiaſticam & libertatem eccleſiæ impediunt, & qui in his impediendis præſtant auxilium, conſilium, vel favorem.

Item, denuntiamus excommunicatos a canone omnes illos qui temporale dominium obtinentes, ſuis ſubditis interdicunt ne prælatis aut clericis ſeu perſonis eccleſiaſticis quicquam vendant, aut emant aliquid ab eiſdem, neque eis bladum molant, coquant panem, & alia obſequia exhibere præſumant.

Item, denuntiamus excommunicatos a canone ſynodali omnes illos qui civitatem noſtram Cameracenſem, caſtra, villas, nemora, prata, molendina, vinaria, & alia loca & jura ad noſtram temporalem menſam pertinentia violenter invadunt, & injurioſe occupant, & illos qui eiſdem in præmiſſis, aut aliquo præmiſſorum auxilium, conſilium, vel favorem præſtant, & terras eorumdem ſubpoſitas eccleſiaſtico interdicto.

Item, denuntiamus excommunicatos a canone ſynodali omnes illos qui in noſtro

A comitatu Cameracenſi incendia domorum vel ſegetum faciunt, & omnes illos qui eiſdem in præmiſſis præſtant auxilium, conſilium vel favorem, & eorum terras ſuppoſitas eccleſiaſtico interdicto.

Item, denuntiamus excommunicatos a canone ſynodali omnes illos qui in noſtro comitatu Cameracenſi agricultores euntes & redeuntes ad agriculturam, & in ipſa euntes, & animalia quibus arant, & ſemina quæ portant ad agrum, hoſtiliter capiunt, vulnerant, & interficiunt; & omnes qui eiſdem in præmiſſis conſentiunt, præſtant auxilium, conſilium vel favorem.

B Præcipimus omnibus curatis in virtute ſanctæ obedientiæ noſtrarum civitatis & diœceſis, ut prædictas denuntiationes publice faciant in vulgari ſingulis diebus Dominicis & feſtis, cum ibi erit major populi multitudo. Negligentes pœna canonica feriantur.

Dignum eſſe dinoſcitur, ut quos timor Dei a malo non revocat, ipſos tamen coërceat eccleſiaſticæ ſeveritas diſciplinæ, præcipue clericos, quos eccleſia Dei ſibi filios prout ſpeciales, ipſos libertatibus; privilegio inter

C alios ſuos filios præmunivit, ac ſuis propriis inſigniis voluit inſigniri, ſi ipſam matrem contemnant, ſi ipſius immunitates infligant, ſi ipſius matris privilegio in contemtum ipſius uti volunt, per quæ amicorum, ac omni alio ceſſante ſubſidio, a morte etiam ſæpiſſime liberantur; quid mirum ſi eos qui ſeipſos ab ejus immunitatibus exemerunt abſque cauſa, a communione ſua & ſuorum filiorum fidelium ſegreget & expellat? Cum igitur nonnulli clerici de ſuis exceſſibus & delictis, coram dominis & juſtitiariis temporalibus obligant & eligunt reſpondere, & abſque ſui judicii eccleſiaſtici licentia, eorum

D juriſdictioni & correctioni voluntarie ſe ſubmittunt, & cum eis de delictis & exceſſibus tranſigunt & componunt, ut correctionem eccleſiaſticam poſſint effugere, a qua miſericordiam & veniam debent humiliter implorare, quod cadit in totius cleri vituperium & eccleſiaſticæ libertatis præjudicium & contemtum, contra ſanctiones canonicas noſcitur eſſe factum. Nos ſuper his occurrere prout debemus & poſſumus juris remediis cupientes, ſtatuimus & firmiter inhibemus ne de

E cetero quivis clericus gaudere debens privilegio clericali, coram laïcali juſtitia, præcipue in delictis, reſpondeat, aut juriſdictioni temporali ſe voluntarie ſubmittat. Qui vero contrarium fecerit, excommunicationis ſententiam ipſo facto ſe noverit incurſurum.

Sunt nonnulli tam clerici quam laïci ſcienter coram officiali Cameracenſi ex officio citati ſuper ſuis exceſſibus & præventi, qui cum decanis ruralibus poſt citationem & proceſſum dictæ curiæ, tranſigunt vel componunt; & his non contenti litteras quitationis ab ipſis decanis ſub anteriori data fraudulenter

Digitized by Google

impetrant, ſicque proceſſus inchoatus elidi-tur, curia decipitur, & in præjudicium decani & archidiaconi ſumtibus inanibus & gravibus oneratur: Nos igitur prædictis decanis & partibus inhibemus, ne talia committere audeant vel præſumant. Qui autem contrarium ſcienter fecerint in præmiſſis, ſuſpenſionis presbyteri, excommunicationis alii [pœnam] incurrant ipſo facto,

Licet per conſtitutionem Clementinam jam dudum fuerit inhibitum ne quis, niſi in eccleſiis, in quibus ſint fontes ad hoc ſpecialiter deputati, aliquem audeat baptizare, liberis regum & principum dumtaxat exceptis, ut cum adjectione prædicta conſtitutio magis in reverentia teneatur, hæc eadem auctoritate ordinaria inhibemus, ſtatuentes ut qui de cetero contrarium fecerit, ſententiam excommunicationis incidat ipſo facto.

Item, excommunicatos a canone nuntiamus religioſos, cujuſcumque ordinis vel conditionis exiſtant, tam peremtorie quam non peremtorie, qui cum cathedralem vel matricem eccleſiam ſtatuta ſynodalia vel provincialia de ceſſando viderint aut ſciverint obſervare, contra tenorem illius Clementinæ conſtitutionis quæ incipit: *Ex frequentibus*, *&c.* in ſuis eccleſiis & monaſteriis publice celebrant, excepta moderatione illius conſtitutionis *Alma mater*.

Item, excommunicatos nuntiamus a canone, interdictos & excommunicatos, qui a celebrantibus moniti competenter ut exeant, exire noluerint, ſed ibidem remanere præſumſerint, per ſedem apoſtolicam abſolvendos.

Item, præcipimus omnibus curatis Cameracenſis diœceſis, ut ſtatuta & denuntiationes in præſenti ſynodo factas, legant ſingulis diebus Dominicis, cum ipſos divina celebrare contigerit in ſuis eccleſiis parochialibus, populo ibidem congregato publicent, & in lingua materna exponant ſub pœna x. ſolidorum Pariſienſium, quotiens in negligentia de non publicando fuerint reprehenſi.

Ut abbates, priores, decani, presbyteri, ac omnes alii, qui ad ſanctam ſynodum Cameracenſem venire tenentur, & pro temporibus tenebuntur, reddantur in poſterum certiores qua die debebunt ad dictam ſynodum comparere, ſicque cum deliberatione pleniori de ſibi ad hoc opportunis valeant providere, ſtatuimus, & in hac ſancta ſynodo ordinamus, ut de anno in annum in feſto B. Remigii in capite Octobris dicta ſancta ſynodus de cetero teneatur: quam quidem diem omnibus & ſingulis tam de diœceſi quam extra, ad dictam ſynodum venire debentibus de jure, conſuetudine, vel alio quoquo modo præfingimus ad comparendum, præſentandum ſeu audiendum, conſentiendum ea quæ in dicta ſynodo ſtatuimus fieri, publicari, vel ordinari de anno in annum contigerit, pro terminis aſſignamus, ita quod aliis vocationibus vel citationibus de cetero non ſit opus, niſi per reverendum in Chriſto patrem dominum Cameracenſem epiſcopum, ſeu ejus vicarios, dictam ſynodum ad aliam diem aſſignari contigerit vel transferri.

Quia plerumque nonnulli curati Cameracenſis diœceſis vel vices eorum gerentes, & clerici variis ſigillis utuntur, nunc uno ſigillo nunc alio, executionem, reſcriptionem & alias litteras quas quandoque officiali aut ſigillifero curiæ Cameracenſis dirigunt ſigillando, propter quæ ſæpiſſime ſuper agnitione dictorum ſigillorum dubitationes & altercationes in dicta curia ſunt ſubortæ, ut ſic dictæ dubitationes & altercationes ad certitudinem reducantur, & in cauſis in dicta curia ventilandis, de cetero ſanius procedatur, ſtatuimus & ordinamus, ut unuſquiſque curatus proprium ſigillum ſub nomine ſuæ parochialis eccleſiæ habeat infra menſem, & eo ſolo utatur in prædictis executionibus, reſcriptionibus & aliis litteris ſigillandis, quas tam ſuper executionibus mandatorum curiæ Cameracenſis, quam ipſarum quas per ſe [vel] clericum ſuum vel aliter contigerit ſigillare. Si autem quemquam ipſorum eccleſiam ſuam contigerit ex cauſa permutationis vel alias dimittere, ſigillum hujuſmodi ſuo relinquat ſucceſſori. Quiſquis autem contrarium fecerit, pœnam xx. ſolidorum Pariſienſium eo ipſo ſe noverit incurſurum, domino Cameracenſi applicandorum & per decanum loci levandorum.

Præcipimus omnibus & ſingulis decanis Chriſtianitatis, diœceſis Cameracenſis, ſub pœna ſuſpenſionis firmiter injungentes ut impreſſionem omnium ſigillorum, quibus utuntur curati ſibi ſubditi in ſigillandis executionibus mandatorum dictæ curiæ Cameracenſis, ac aliis litteris, quas frequenter dictæ curiæ tranſmittunt officiali vel ſigillifero, infra inſtans feſtum B. Martini tranſmittere non omittant.

Querimonias quamplurimorum Cameracenſis diœceſis recepimus. Inter alia continent, quod nonnulli curati parochialium eccleſiarum, ac eorum vices gerentes prædictæ diœceſis pro executionibus mandatorum curiæ Cameracenſis, faciendis ſcripturis, ac ſigillis ſuis, non ad modum rationis, ſed ad libitum voluntatis, pecuniam majorem quam deceat indebite exigunt & extorquent, in ſcandalum dictæ curiæ & dictorum conquerentium præjudicium & gravamen. Nos vero talibus immoderatis exactionibus, prout poſſumus & debemus, viam concludere cupientes, ac eiſdem curatis & vicariis pro ſuis pœnis & laboribus, moderate tamen, ſubvenire volente, ſtatuimus & ordinamus, ut unuſquiſque eorumdem pro qualibet execu-

Digitized by Google

tione mandatorum dictæ curiæ, infra metas ſuæ parochialis eccleſiæ facienda, uno denario pro ſigillis, uno denario pro reſcriptione, ſi fiat, & per eum ſcribatur, duos denarios pro ſcriptura & unum pro ſigillo; pro procuratione vero, ſi per eum ſigilletur & ſcribatur, ſex denarios. Si vero eidem ſcriptura tradatur ſigillanda, pro ſigillo duos denarios, pro receptione vero juramenti de calumnia vel deciſorii, ut continetur affirmat & negat, vel confitetur dumtaxat in ſubſtantia, pro ſcriptura & ſigillo VI. denarios, pro executione vero teſtimonii & ſcriptura ſuper depoſitione eorumdem & aliis ſcripturis, ſuper quibus non eſt impoſita taxatio pro octo lineis, quarum quælibet octo vocabula integra contineat, monoſyllabis in dicto vocabulorum numero minime computatis, inhibemus eiſdem vel eorum cuilibet, ne ultra taxationem hujuſmodi aliquid audeant de cetero recipere vel præſumant. Si quis vero eorumdem contra hoc facere præſumſerit, totiens quotiens ſuper hoc reprehenſus fuerit, pœnam decem ſolid. Pariſienſium incurrat, ipſo facto, domino Cameracenſi epiſcopo applicandorum.

Excommunicatos a canone nunciamus omnes, qui in tempore interdicti defunctorum corpora in cimiteriis, niſi in caſibus a jure conceſſis, & qui excommunicatos publice vel nominatim interdictos, aut uſurarios manifeſtos ſcienter præſumſerint ſepelire.

Item, excommunicatos a canone nuntiamus omnes qui a perſonis eccleſiaſticis, quos non negotiandi cauſa deferunt, ſeu deferri faciunt, pedagia aliqua ſuo vel alieno nomine exigunt vel extorquent.

De cauſis, c. *Si.*

Item, excommunicatas a canone nunciamus omnes perſonas quæ ſcienter in gradibus a jure prohibitis, vel in ſacris ordinibus conſtitutæ, aut in religionibus profeſſæ contrahere non verentur.

De conſanguinitate ac affin. c. I.

Item, denunciamus excommunicatum a canone religioſum, tam exemtum quam non exemtum, qui in parochiis alienis ſacramentum unctionis extremæ, aut matrimonium ſcienter ſolemniſare præſumſerit, parochialis preſbyteri non habita licentia ſpeciali, per ſedem apoſtolicam dumtaxat abſolvendum. Eos vero qui hoc fieri procuraverint, aut in his auxilium vel conſilium præſtaverint, aut in his ſcienter interfuerint, excommunicationis ſententia innodamus.

De privilegiis, cap. I.

Item, excommunicatos a canone nunciamus omnes excommunicatos publice aut interdictos, [qui] dum miſſarum ſolemnia celebrantur, moniti ut de eccleſiis exeant, remanere præſumſerint, per ſedem apoſtolicam dumtaxat abſolvendos.

Eadem vero ſententia ſint ligati, qui eis ut exeant inhibere præſumunt.

De ſent. excom. c. *Gravius.* c. *Qui excommunicati.*

Præcipimus in virtute obedientiæ, & ſub pœna excommunicationis omnibus & ſingulis preſbyteris eccleſiarum noſtrarum civitatis & diœceſis Cameracenſis, ut ſtatuta in hac ſancta ſynodo facta, per denuntiatores in eccleſiis ſuis ſingulis diebus Dominicis, cum ibi fuerit major multitudo populi, publice facians promulgari; negligentes autem pœnam x. ſolid. Turonenſium, quotiens negligentes fuerint, [incurrant] per decanos noſtros levandorum.

In titulo de reverentia & juriſdictione & libertate eccleſiarum, anno Domini MCCCXIII.

Quia plerumque cum nonnulli domini, aut juſtitiarii ſæcularium noſtræ diœceſis, plus ſectantur motum animi, quam judicium rationis, perſonas eccleſiaſticas ad ſolvendum debita, ſuper quibus coram illis contra ipſos eorum exhibentur litteræ vel probationes, quibus judicantur damnabili præſumtione compellunt per captionem dictorum vel alias, cum eis nulla competat juriſdictio in hac parte. Nos huic præſumtioni peſtiferæ, quæ in noſtra diœceſi nimium invaleſcit, occurrere cupientes, ſtatuendo præcipimus, quod nulli domini aut juſtitiarii temporales talia præſumant facere de cetero. Si quis contra hoc ſalubre ſtatutum perſonas eccleſiaſticas ad ſolvenda debita contra ſtatuta canonica compellere præſumſerit, ipſo facto, ſententia excommunicationis ſit ligatus.

Ex querelis lacrymabilibus perſonarum eccleſiaſticarum, tam regularium, quam ſæcularium noſtræ diœceſis percepimus, quod nonnulli diabolico ſuccenſi ſpiritu, divinum judicium contemnunt, eccleſias frequenter deſtruunt, animalia interficiunt & rapiunt, & grangias & domos ſuccendunt, & nonnumquam perſonas eccleſiaſticas capiunt, & captas detinent pro ſuæ libito voluntatis; unde quia multum creſcentibus non opus eſt exemplo, ne de cetero fiant talia inhibemus, ſtatuentes quod ſi quis deinceps præmiſſa fecerit, vel fieri mandaverit, ipſo facto excommunicationis vinculo cum omnibus illis qui in his ut fiant dabunt auxilium, conſilium, favorem, ſit ligatus. Is etenim cujus nomine præmiſſa fiunt, ſi poſtquam ad ejus notitiam pervenerit, rata habuerit eadem, ſit ligatus ſententia excommunicationis.

Præcipimus etiam in virtute ſanctæ obedientiæ & ſub pœna ſuſpenſionis & excommunicationis omnibus & ſingulis curiæ noſtræ diœceſis, ut diebus Dominicis & feſtis, dum miſſarum ſolemnia celebrantur, inter offertorium & præfationem denuntient palam & publice excommunicatos omnes illos, qui litterarum noſtrarum vel officialis noſtri Cameracenſis, vel alias ad forum eccleſiaſticum recurrentes ſuper cauſis quæ ad idem forum jure vel antiqua conſuetudine pertinere noſcuntur, ad deſiſtendum coram nobis ad judicium eccleſiaſticum vel impetrantium aut litigantium, vel volentium litigare aut pro-

Digitized by Google

pinquorum ipſorum, ſeu rerum ipſarum, aut eccleſiarum ſuarum, & captionem, vel modis aliis quibuſcumque compellunt, ſeu compelli faciunt, vel procurant, per ſe ſeu per alios, quominus coram nobis vel officiali noſtro, vel judicibus eccleſiaſticis querelantur de cauſis, quæ, ut præmiſſum eſt, ad cognitionem noſtram pertinent vel officialis noſtri, poſſint libere juſteque obtinere; & qui ad præmiſſa facienda dant conſilium, auxilium vel favorem; a qua ſententia abſolvi non poſſunt, niſi nobis vel officiali noſtro ſeu judicibus, quorum cognitio fuerit impedita, vel juriſdictio uſurpata, quam parti quæ in proſecutione turbata fuerit ſui juris de injuriis, damnis vel expenſis & intereſſe prius per eumdem integre fuerit ſatisfactum, prout hoc in conſtitutione felicis recordationis domini Bonifacii papæ octavi plenius continetur.

Item, denuntiamus excommunicatos ut ſupra, qui equos & animalia perſonarum eccleſiaſticarum, tam regularium quam ſæcularium noſtræ diœceſis interficiunt, rapiunt & domos incendunt, & ipſas perſonas eccleſiaſticas capiunt, prout in noſtra conſtitutione quæ incipit: *Ex querelis lamentabilibus*, plenius continetur.

Item, denuntientur excommunicati diebus quibuſlibet Dominicis & feſtivis, ut ſupra, omnes judices ſæculares noſtræ diœceſis, qui perſonas eccleſiaſticas compellunt per litterarum ſuarum captionem vel aliter, ad ſolvendum debita, ſuper quibus coram illis contra ipſos exhibentur eorum litteræ vel probationes aliquæ inducuntur, prout in noſtra conſtitutione alias edita continetur.

Anno Domini MCCCXV. *titulo de executione ſtatutorum ſynodalium.*

Quia plerumque ex dilata executione mandatorum vel ſtatutorum noſtrorum ſynodalium ſcandala provenerunt, ſtatuimus, mandamus & præcipimus, ut ubicumque per ſtatuta noſtra ſynodalia ceſſandum fuerit a divinis, ceſſetur ibidem juxta ſtatuta prædicta, abſque alterius noſtri vel officialis noſtri Cameracenſis expectatione mandati.

In titulo de exequiis mortuorum, & ea tangentibus.

In paragrapho: *Sunt in terris eccleſiæ ab ipſis excultis*, &c. poſt verba, *Decedant inter feſta*, addimus iſta: *Vel in aliqua alia parte anni, dum tamen fructus aliquos non perceperint.*

Item, denuntiantur excommunicati auctoritate concilii provincialis....

Item, titulo de matrimonio.

Quia in quibuſdam partibus noſtræ Cameracenſis diœceſis, quod dolentes referimus, nonnulli tam viri quam uxores ſimul A matrimonialiter copulati, ad ſuggeſtionem diaboli, qui ſemper in hoc mundo parat diſcordias, & non ceſſat zizanias ſeminare, Chriſtique fideles ab unitate fidei ſeparare, ex qua volunt diſplicentia ſeu diſcordia ſua temeritate propria & abſque eccleſiæ judicio contra præceptum Domini & apoſtolicas ſanctiones ſeſe ab invicem ſeparare & dividunt de facto, divortium inter ſe ad ſui libitum celebrando, viri ſcilicet dimiſſis ſuis uxoribus propriis alias uxores, etiam viris aliis conjugatas; & uxores alios viros ſibi damnabiliter aſſociant & conjungunt, alter alteri B in domo, loco & aliis, quaſi vir & uxor conjugati, penitus adhærendo, & in Dei & eccleſiæ ſcandalum publice & luxurioſe vivendo. Nos ergo tantis in eccleſia Dei ſcandalis tantiſque erroribus & ſubditorum noſtrorum animarum periculis, prout ex debito tenemur officii, occurrere cupientes, ſtatuendo præcipimus, ne aliqui de cetero, tam viri quam uxores, abſque eccleſiæ judicio ſeſe ab invicem ſeparent aut dividant cauſa divortii inter eos faciendi. Qui vero contrarium fecerint, in excommunicationis ſententiam, quam in ipſos ferimus, incidant C ipſo facto.

Item, titulo de teſtamentis.

Quia in quibuſdam villis noſtræ diœceſis Cameracenſis, ſunt nonnulli laïci, tam judices quam non judices, aſſerentes & ſuſtinere nitentes ultimas decedentium voluntates ac eorum teſtamenta non aliter valere, tenere aut habere roboris firmitatem, niſi in prædictorum confectione ſcabini loci, aut ſaltem duo de ipſis præſentes interfuerint ad hoc vocati ſpecialiter & rogati, aſſerentes ſecundum uſum ſuum, quem prætendunt, quod D per alios teſtes quam ſcabinos probari non valeat ultima diſpoſitio teſtamentorum. Nos igitur attendentes, quod prædictus abuſus evidenter eſt contrarius rationi, quodque per prædictum abuſum, ſi non tolleretur, de cetero prædictas defunctorum voluntates ſæpe & ſæpius indebite contingeret irritari, ſtatuendo præcipimus & firmiter inhibemus, ne quis occaſione abuſus hujuſmodi prædicta defunctorum teſtamenta, aut eorum voluntates ultimas, aliter tamen rite factas, impedire aut impugnare præſumant. Qui vero E contrarium fecerit, in excommunicationis ſententiam incidat ipſo facto.

Item, eodem titulo.

Item, quia in quibuſdam locis & villis noſtræ Cameracenſis diœceſis, nonnulli laïcalis juſtitiæ aſſerunt & ſuſtinere nituntur, quod ſecundum uſum ſuum legata & donationes cauſa mortis, quas faciunt decedentes, non valeant, nec habeant roboris firmitatem, niſi teſtator de lecto mortis conſurgens, extra domum in qua jacet, per XL. pe-

Digitized by Google

dum ſpatium pedes vadat, & ibidem de bonis ſuis ordinet & diſponat. Sunt etiam aliqui laici judices aſſerentes quod non valent, nec tenent legata, donationes & eleemoſynæ defunctorum, niſi de datis & relictis teſtator in vita ſua, propria manu legatorum & donatorum propriam poſſeſſionem tradiderit & ſaiſinam, ad iniquitatem ſuam & malitiam tollendam quemdam abuſum nefandiſſimum pro conſuetudine prætendentium. Nos igitur attendentes quam piæ, quam favorabiles ſunt ultimæ voluntates, ex quantoque cupiditatis & malitiæ fomite ſumſerit fundamentum, ſtatuimus ut legata, donationes & eleemoſynæ defunctorum valeant & teneant, ſive in lecto mortis, ſive in domo facta fuerint, etſi de prædictis datis & legatis legatorum & donatorum in vita ſua poſſeſſionem non tradiderit vel ſaiſinam, dicto abuſu contrario non obſtante, dum tamen non ſuperſit alia cauſa legitima, propter quam poſſint & debeant impugnari: inhibentes ne quicumque judices occaſione dictorum abuſuum vel alicujus eorumdem, dicta legata aut legationes fraudulenter impediant aut impugnare præſumant. Qui vero contrarium facere præſumſerint, in excommunicationis ſententiam incidant ipſo facto.

Item, præcipimus & mandamus firmiter injungendo omnibus & ſingulis parochialium eccleſiarum curatis Cameracenſis [diœceſis,] ut hæc ſtatuta in hac ſancta ſynodo facta per nos, ſingulis diebus Dominicis in eccleſiis ſuis coram populo in materna lingua publicent & exponant. Qui vero in his exequendis repertus fuerit negligens vel remiſſus, pro ſua negligentia graviter ſe ſentiat puniendum.

Excommunicatos a canone nunciamus eos, qui exemti & non exemti interdicti tempore, in caſibus non conceſſis a jure, vel excommunicatos publice, vel nominatim interdictos, vel uſurarios manifeſtos ſcienter in cimiteriis fuerint auſi ſepelire.

Item, titulo de matrimonio.

Excommunicatos a canone nunciamus eos qui in gradibus conſanguinitatis vel affinitatis ad matrimonii conſtitutionem canonice prohiberi ſcientes, contrahere non verentur, quorum nomina per curatos locorum ubi moram trahunt, cum ad ipſorum notitiam pervenerint, notificari volumus abſque mora, ut contra tales, prout juſtum fuerit, procedere valeamus.

Item, titulo de ſententia excommunicationis.

Excommunicatos a canone nunciamus omnes & ſingulos religioſos, tam exemtos quam non exemtos, qui in civitate Cameracenſi, villis aut caſtris noſtræ Cameracenſis diœceſis, in quibus cathedralem vel matricem loci eccleſiam auctoritate ſtatutorum provincialium vel ſynodalium interdictum ſeu ceſſationem ſciverint obſervari in ſuis... *Hic laceratum eſt unum folium.*

. . . ab illo ſtatuto quod incipit. *Item, ſacerdotes excommunicent & nuntient excommunicatos omnes illos*, &c. illa verba *excommunicatos denuncient* ſubtrahimus, & poſt illa verba in fine dicti ſtatuti contenta: videlicet *publice vel occulte ſtatuendo* addimus hæc verba. Quos etiam extunc ipſo facto excommunicamus, nec non omnes & ſingulos conſilium, auxilium, mandatum, aut favorem dantes circa conſpirationem hujuſmodi, ſub qua & per quam intelligimus & declaramus contineri alligationes, confœderationes, ac durationes expenſarum ſeu caſuum contributiones.

Item titulo de executione ſtatutorum ſynodalium.

Nonnulli preſbyteri & capellani ſcientes ſeu ſcire debentes ſe teneri ad obſervationem ſtatutorum ſynodalium, ſtatuta hujuſmodi in cauſa ceſſationis non obſervant, ſed potius ſtatutis hujuſmodi ſpretis & contemtis, ignorantiam in hoc caſu affectantes ſeu fingentes, celebrare, ubi ceſſari debet, & aliter quam de jure eſt permiſſum, ſcienter præſumunt. Nos cupientes contra hæc ſtatuendo adhibere remedium optimum, tales ipſo facto, ex tunc a divinis ſuſpendimus; & ſi ſuſpenſi hujuſmodi per ſex dies non ſe abſtinuerint, excommunicamus eoſdem, & excommunicatos mandamus publice nunciari.

Item eodem titulo.

Abſolutionem ſeu relaxationem a ſententia excommunicationis, ſuſpenſionis ſeu interdicti, in dictis ſtatutis antiquis vel novis contenta, ſi quis eas incurrerit, nobis aut epiſcopo Cameracenſi ſeu ejus locum tenenti aut officiali Cameracenſi ſpecialiter, præterquam in mortis articulo, reſervamus.

Anno MCCCXI.

Ad publicandum in eccleſiis parochialibus Dominicis diebus feſtis ſub pœna x. ſolidorum Pariſienſium a preſbytero negligente recipienda, quod procurator reſidens in civitate ſeu ſuburbiis Camerac. pro qualibet aſſignatione diei XII. Pariſienſes dumtaxat pro ſalario recipiat ſine fraude.

Item, procurator foraneus veniens eques de quindena in quindenam quinque ſolid. Pariſienſes, pedes xxx. denarios Pariſienſes.

Item, procurator veniens eques de ebdomada in ebdomadam tres ſolidos & ſex denarios Pariſienſes, nec conveniant de majori ſalario, niſi pro officiali vel ſigillifero, petita ſuper hoc licentia & obtenta.

Item, procuratores deferentes litteras contumaciales ad monachos contumaces, ut de contemtu ſatisfaciant officiali, ſi pars contumax

Digitized by Google

tumax citata ad inſtantiam partis adverſæ ad videndum fieri taxationem expenſarum velit ſatisfacere de expenſis, non petantur nec recipiantur a perſonis ſic monitis majores expenſæ quam conſuetum ſit taxari in curia.

Officialis ſedis Cameracenſis vacantis omnibus decanis preſbyteris & capellanis in civitate & diœceſi Cameracenſi conſtitutis ad quos præſentes litteræ pervenerint ſalutem in Domino. Olim felicis recordationis ſummus pontifex Gregorius decimus uſurariorum voraginem qui animas detinent, qui animas devorant & facultates exhauriunt, ſalubriter cupiens refrenare, conſtitutionem Lateranenſis concilii quinti contra uſurarios editam, ſub divinæ maledictionis interminatione præcepit inviolabiliter obſervari. Attendens itaque quod quominus fœneratoribus affutura foret fœnerandi commoditas, eo magis eis eſſet adimenda fœnus exercendi libertas, generali conſtitutione ſancivit, ut nec collegium, nec alia univerſitas vel ſingula perſona cujuſcumque ſtatus aut dignitatis exiſtat, alienigenas & alios non oriundos de terris ipſorum publice pecuniarum (fœnus) exercentes, aut exercere volentes, & ad hæc domos in terris ſuis conducere vel conductas habere, aut alias habitare permitterent, ſed hujuſmodi uſurarios omnes infra tres menſes de terris expellerent, numquam aliquos tales admitterent.

Sancivit etiam, ut nemo det illis ad fœnus exercendum in pœnam transgreſſorum, ut qui contrarium fecerit præmiſſorum, ſi perſonæ eccleſiaſticæ, patriarchæ, archiepiſcopi, epiſcopi fuerint, ſuſpenſionis; minores vero ſæculares perſonæ, excommunicationis; collegium autem ſeu alia univerſitas interdicti ſententia ipſo facto ſe noſcent incurſuros; quam ſi per menſem animo ſuſtinuerint indurato, terræ ipſorum, quamdiu in eis iidem uſurarii morarentur, ex tunc eccleſiaſtico ſubjaceant interdicto. Adjecitque ut laici per ſuos ordinarios ab hujuſmodi exceſſu, ceſſante privilegio, per cenſuram eccleſiaſticam compeſcantur. Quia vero nec ſic quorumdam malitia contra Dei timorem conquievit, & parum ſit jura condere, niſi ſit qui ea teneat, vobis omnibus & ſingulis in virtute ſanctæ obedientiæ & ſub pœna ſuſpenſionis & excommunicationis, quas in vos ferimus in his ſcriptis, quod mandamus feceritis, firmiter duximus injungendum, quatenus dictam conſtitutionem, juxta quod ſuperius ſcriptum eſt, nec non & prædictam Lateranenſis concilii, qua cavetur ut uſurarii manifeſti, nec ad communicationem altaris admittantur, nec Chriſtianam, ſi in hoc peccato deceſſerint, accipiant ſepulturam. Quodque eorum oblationes nullus accipiat in veſtris eccleſiis, ſingulis diebus dominicis & feſtivis intra miſſarum veſtrarum ſolemnia publicare, & pœnas in tranſgreſſores dictorum conſtitutas canonum, quas in dictos tranſgreſſores notorios, quantum in nobis eſt, tenore præſentium publicamus, palam & publice promulgari, & ad notitiam ſingulorum, quos de præmiſſis ſuſpectos habebitis, proferre, & eorum auribus inculcare, ne cauſari poſſint, ignorantiam, veſtra non omittat deſidia, dictaſque conſtitutiones obſervent, & in locis veſtris per cenſuram eccleſiaſticam faciatis firmiter obſervari, dictoſque uſurarios in locis vobis ſubditis commorantes, in generali nec non in ſpeciali, & nominatim illos quos uſurarum lucris (quos utriuſque teſtamenti nimirum pagina deteſtatur,) aut per facti evidentiam, ſive rei ſeu confeſſionem eorum, vel alterius notorie & manifeſte vobis conſtiterit damnabiliter inſtitiſſe, & ad hoc inſiſtere, canonice moneri, ut infra XV. dies poſt receptam præſentationem, quorum quinque pro primo, alios quinque pro ſecundo & alios quinque pro tertio & peremtorio termino eiſdem aſſignamus, ab his & ſimilibus lucris deteſtabilibus & eorum exercitio ceſſent penitus & deſiſtant, extortaque ab eiſdem per uſurarum pravitatem, eis a quibus talia ſunt extorta, vel eorum heredibus integraliter reſtituant, & reddant ſine fraude infra terminum ſupradictum, nobiſque & eccleſiæ ſuper his præſtent emendam competentem, alioquin ipſos notos & manifeſtos, de quorum nominibus conſtiterit, quos ex tunc & ex nunc excommunicamus in his ſcriptis, in facie eccleſiarum veſtrarum ſingulis diebus dominicis & feſtis nominatim, palam & publice & alios in generali excommunicatos nuncietis, ſine alterius expectatione mandati, & ſine repreſentatione præſentium. Quod niſi feceritis, nomina dictorum collegiorum univerſitatum, ſingularium perſonarum, tranſgreſſorum, uſurariorum ſeu fœneratorum, monitorum & excommunicatorum, ſi qui ſint, in hoc inſtanti feſto B. Remigii in capite Octobris Cameraci fideliter referentur, ſi canonicam volueritis effugere ultionem: ita quod in his exſequendis, unus veſtrum alium ſeu alios non expectet. Datum anno Domini MCCCXCVI. feria III. poſt nativitatem B. Mariæ Virginis.

Item titulo de vita & honeſtate clericorum.

Statuimus quod omnes preſbyteri curati ſæculares civitatis & diœceſis Cameracenſis pileos publice & continue in capitibus ſuis deferant, ut ab aliis ſacerdotibus dinoſcantur.

Item in eodem titulo.

Statuimus ut omnes curati parochialium eccleſiarum civitatis & diœceſis Cameracenſis, dum in ipſa civitate fuerint, per vicos & plateas civitatis ejuſdem incedentes cappam rotundam, ſeu honeſtum tabardum de ſuper veſtimenta deferant. Si autem ſecus fe-

cerint, poſt duos menſes a tempore ſtatutorum præſentium in iſta, ſynodo promulgatorum, noverint ſe ſuſpenſos.

Item eodem titulo.

Statuimus quod nulli clerici veſtes deferant radiatas: alioquin ſi in maleficiis ſeu in aliquibus foreſactis fuerint deprehenſi, non defendant eos, ſed erunt extorres omnino ab immunitate eccleſiæ, quæ ad clericorum cautelam, & laïcorum violentiam coërcendi [gratia] dinoſcitur inſtituta.

Item, ſtatuimus, ut omnes preſbyteri nobis ſubditi, propter ſuam culpam excommunicati, durante excommunicatione ipſa, ſuorum beneficiorum eccleſiaſticorum fructus amittant, & epiſcopo Cameracenſi & locorum archidiacono applicentur.

Item titulo de juriſdictione & libertate eccleſiarum & cimiteriorum.

Statuimus ut obſeſſores cimiteriorum & eccleſiarum, & obſidentes confugientes ad ipſas eccleſias ſeu cimiteria, niſi exeant, ipſo facto, excommunicationis ſententiam incurrant.

Item titulo de vita & honeſtate clericorum.

Alias ſtatutum fuit, quod omnes preſbyteri curati ſæculares civitatis & diœceſis Cameracenſis, pileos publice & continue in capitibus ſuis ac per vicos & plateas civitatis ejuſdem incedentes, cappam rotundam vel honeſtum tabardum deſuper veſtimenta ſua deferant, alioquin noverint ſe ſuſpenſos: nos cum eis mitius agere cupientes, a dicto ſtatuto detrahimus hæc vocabula *continue* & eidem ſtatuto adjicientes poſt verba illa *honeſtum tabardum*, hæc verba: *ſeu rotundum & honeſtum habitum.* Pœnam autem in dicto ſtatuto contentam, videlicet, *noverint ſe ſuſpenſos*, revocamus: loco illius pœnæ aliam pœnam ſubrogamus, videlicet ſi ſecus fecerint, ipſos in v. ſolidos Turonenſes totiens quotiens convenerint teneri volumus domino Cameracenſi epiſcopo & locorum archidiaconis applicandos.

Item eodem titulo.

Statuimus ne clerici mitras ſeu cucufas in capitibus ſuis in choro deferant, dum ibidem divina celebrantur.

Item de exſecutione ſtatutorum ſynodalium.

Statuimus ut preſbyter ſeu exſecutor quicumque alienum parochianum excommunicans, ſeu excommunicatum denuncians ejuſdem parochianum, proprium ſacerdotem infra octo dies ſub pœna ſuſpenſionis ſuper hoc certificare non omittat.

Item, cum alias ſtatutum fuerit, quod omnes preſbyteri nobis ſubjecti, propter ſuam culpam excommunicati, durante excommunicatione, ſuorum beneficiorum fructus amittant &c. huic ſtatuto adjicietur: Præcipimus univerſis decanis noſtris Chriſtianitatis, quod nomina dictorum excommunicatorum, & quantitatem dictorum fructuum nobis infra menſem a tempore notoriæ, juramento ab ipſis præſtito, intimare non omittant.

STATUTA EDITA PER R. PATREM DOMINUM PETRUM EPISCOPUM CAMERACENSEM ANNO DOMINI MCCCXXIV.

Licet uſurarum crimen utriuſque teſtamenti pagina deteſtetur, & in concilio Lateranenſi fuerit contra manifeſtos uſurarios ſalubriter inſtitutum, quod hujuſmodi uſurarii manifeſti, nec ad communionem altaris, nec Chriſtianam, ſi in hoc peccato deceſſerint, accipiant ſepulturam, nec etiam oblationes eorum quiſquam accipiat. Sintque contra uſurarios præcipue manifeſtos, & in eorum odium conſtitutiones & canones multiplices promulgati; nonnulli tamen noſtrarum civitatis & diœceſis Cameracenſis, prout ad noſtrum fide digna relatio perduxit auditum, tantæ ſunt inſolentiæ & avaritiæ reatibus excœcati, quod non ſolum uſurariorum crimen exercent, immo in ſuis malitiis & inſolentiis gloriantes, pro manifeſtis uſurariis cupientes haberi, quædam ſigna tenent & habent ante domos ſeu feneſtras eorum, per quas quod ſint uſurarii divulgatur & eſſe cognoſcitur, ad inſtar tabernariorum, qui ante tabernam pro ſigno tabernæ circulum dolii tenere ſolent appenſum, aut qui menſam fœnebrem exercent publice. Nos igitur cupientes per aggravationem pœnarum tales & conſimiles inſolentias & præſumtiones pernitioſas exemplo de civitate & diœceſi noſtris Cameracenſ. penitus exſtirpare, & uſurarios ipſos ab uſurarum voragine cohibere, præſenti ſynodali ſtatuto decernimus & declaramus omnes tales uſurarios hujuſmodi ſigna tenentes, aut menſam fœnebrem exercentes, manifeſtos uſurarios judicandos, & fore contra ipſos tamquam contra manifeſtos uſurarios procedendum, ipſos & omnes alios uſurarios manifeſtos in civitate & diœceſi prædictis noſtris manentes excommunicamus, & excommunicatos præcipimus publice nunciari, & tamquam excommunicatos ab omnibus evitari: injungentes omnibus preſbyteris & capellanis ſub pœnis ſuſpenſionis & excommunicationis, ut prædictos uſurarios manifeſtos auctoritate præſentis ſynodalis ſtatuti publice denuncient in eorum officiis excommunicatos, & contra ipſos pœnas prædictas concilii Lateranenſis diligenter obſervent.

Item, quia ſunt aliqui uſurarii, qui non ſunt omnino manifeſti, uſuras tamen, licet occultè, & uſurarios contractus indifferenter exercentes, quos publica fama uſurarios

eſſe demonſtrat, eos ad eccleſiaſticam ſepulturam præcipimus non admitti.

Item titulo de teſtamentis.

Ad occurrendum negligentiis, fraudibus & malitiis quæ circa exequendas pias decedentium voluntates ſæpius committuntur, hoc ſynodali ſtatuto provida deliberatione duximus ordinandum, ut omnes & ſinguli noſtrarum civitatis & diœceſis Cameracenſis ultimarum voluntatum exſequutores, qui a teſtatoribus electi, onus exſecutionis duxerint aſſumendum, de bonis ad exſecutionem eis commiſſam pertinentibus, infra menſem a die obitus defuncti numerando, inventarium ſub manu publica, vel per juratum loci, vel ſaltem ſub fide dignorum teſtimonio fideliter facere teneantur, quibus omnia ſingula bona nominatim ſcribantur, & eorum valorem ſeu precia juxta æſtimationem per æſtimatores locorum, ſuper hoc juratos plenarie declarent, & hujuſmodi inventario ſic confecto, præfati exſecutores, ſi bona exſecutionis hujuſmodi ad centum librarum Turonenſium valorem aſcendant, per ſe vel per alium cum teſtamento ſeu ultima voluntate teſtatoris eorum officiali noſtro Cameracenſi vel ejus locum tenenti ſe infra menſem alium repræſentent, ac de ejuſmodi teſtamento & inventario copiam faciant; quam copiam penes curiam noſtram Cameracenſem volumus remanere, ut per hujuſmodi copiam informetur officialis prædictus ſuper fidelitate & diligentia ipſorum exſecutorum circa executionem prædictam, & ut negligentias & defectus eorum melius corrigere valeat & ſupplere, ac ipſos exſequutores inſtruere, qualiter ſe habere debeant in exſecutione prædictarum; quia ſi minoris valoris extiterint, decani noſtri Chriſtianitatis præmiſſa facere & complere teneantur. Volumus & etiam ſtatuendo præcipimus ut exſecutores ipſi infra annum a die mortis teſtatorum exſecutionem ipſam adimpleant, juxta ordinationem & voluntatem defuncti, ac officiali noſtro prædicto aut illi vel illis quibus duxerit committendum, de bonis dictæ exſecutionis receptis, ſolutis & erogatis per ipſos ac de geſtis & adminiſtratis per eos reddant fideliter rationem. Et ut præſens ſtatutum firmius obſervetur, eadem duximus ſubjungenda, ut omnes & ſinguli preſbyteri curati locorum, ubi teſtatores decedunt, vel eorum loca tenentes, exſequutores hujuſmodi ſuper dicto inventario, ut præmittitur, faciendo & ad curiam noſtram cum teſtamento deferendo auctoritate noſtra ſub pœna excommunicationis moneant diligenter, ac domino officiali noſtro per eorum litteras patentes inſinuent ipſorum teſtatorum & executorum nomina, ipſos exſequutores monuerint, & utrum monitioni paruerint de ipſo inventario faciendo.

Hoc igitur ſynodale ſtatutum, quo ad providendum piis decedentium votis & animarum ſaluti, eorum creditoribus legatoriis, piis locis, & pauperibus ac eorum heredibus, & omnibus qui in diſpoſitione defuncti ſunt emolumentum aliquod percepturi ſalubriter, & prout ad nos, de jure pertinet, duximus faciendum, præcipimus ſubditis noſtris ſub pœnis ſuſpenſionis & excommunicationis injungimus firmiter & inviolabiliter obſervandum.

Ceterum quod ex quorumdam fide dignorum miſerabili relatione didicimus, quod nonnulli noſtrarum civitatis & diœceſis tam curati quam capellani domos eccleſiarum, capellaniarumque ſuarum adeo male retineant, & ſuſtentant, quod aliquæ ipſarum protinus corruerunt, aliæ proximæ eunt in ruinam, aliæ vero non modicum indigent in pluribus ſuis partibus reparatione feſtina. Idcirco tantis eccleſiarum incommoditatibus occurrere volentes, ſtatuimus, ut omnes decani Chriſtianitatis infra annum, ipſas domos quæ minantur ruinam, reparari faciant, alias vero quæ penitus corruerunt, reædificari modo utiliori quo poteſt, ſi & pro ut ultra ſalarium deſervientium eiſdem eccleſiis, eccleſiarum & capellaniarum ipſarum ſuppetunt facultates: quod niſi fecerint pro viribus, & in præmiſſis negligentes fuerint & remiſſi, contra ipſos juxta modum negligentiæ ſuæ & culpæ procedemus. Ad perpetuam rei memoriam & futurorum cautelam nos vicarii generales venerabilis capituli eccleſiæ Cameracenſis, ſede vacante, ex ſpeciali commiſſione & poteſtate nobis ſuper hoc conceſſa a dicto capitulo, nunc locum epiſcopi Cameracenſis tenentibus, ratione ſedis vacantis anno MCCCXXIII. in die B. Remigii in capite Octobris, in dicta eccleſia ſacram ſynodum celebrantes, ſtatuimus, præcipimus, & ordinamus addimus & ſubtrahimus de conſilio & aſſenſu archidiaconi eccleſiæ prædictæ, ſeu vicariorum ſuorum in modum qui ſequitur.

Primo cum alias fuit ſtatutum, quod quilibet curatus civitatis & diœceſis Cameracenſis ſtatuta ſynodalia integraliter habeat, & nonnulli negligentes, immo verius inobedientes, dicta ſtatuta non habuerint, nec adhuc habeant; præcipimus quod quilibet dictorum curatorum ſtatuta ſynodalia habeat integraliter infra inſtans feſtum nativitatis Domini, & hoc ſub pœna XL. ſolidorum Pariſienſium, dicto capitulo vel futuro epiſcopo & archidiacono applicandorum & ſolvendorum.

Statuentes, quod ſi quempiam ipſorum curatorum eccleſiam ſuam ex cauſa permutationis, vel alias quoquo modo dimittere contigerit, ſtatuta hujuſmodi reſervet ſucceſſori. Si quis autem contrarium fecerit, pœnam LX. ſolidorum Pariſienſium, ut ſu-

Digitized by Google

pra, applicandorum, & per decanos Chriſtianitatis levandorum, eo ipſo, ſe noverit incurſurum.

Item, in titulo de matrimonio.

A ſtatuto quod ſic incipit: *Statuimus quod ſi duo matrimonium contrahere volentes de diverſis decanatibus oriundi*, &c. ſubtrahimus iſta verba: *Uſque ad intereſſe partis, & reſtitutionem duplicem partium teneantur*; quorum loco ſubrogamus iſta verba, videlicet: Pœnam XL. ſolidorum Pariſienſium incurrant, medietatem, ut ſupra, & parti denuncianti aliam medietatem applicandam, & nihilominus ad intereſſe ipſius partis teneantur.

Item, ſtatuimus quod quicumque fecerit ſe ad ſacros ordines promoveri, ad titulum ſui patrimonii, ſecundum quod hactenus eſt conſuetum, quod de cetero, quamdiu idem promotus vixerit, vel donec competenter fuerit beneficiatus, non poſſit dictum patrimonium ad titulum cujus ordinatus fuerit, alienare, vendere, vel extra manus ſuas ponere, cum bona & emolumenta provenientia ex dicto patrimonio habeat, levet & percipiat dictus promotus, & in ſuos proprios uſus ſine fraude convertat, niſi cauſam legitimam coram ſuo ordinario allegaverit, & per ipſum ordinarium cum ipſo diſpenſatum fuerit, quod dictum patrimonium vendere poſſit & alienare.

Item, ſtatuimus quod ſi contigerit domus curatorum & capellanorum impejorari propter negligentiam decanorum Chriſtianitatis, qui eos tenentur viſitare, dicti decani ob quorum defectum acciderit, & eorum beneficia teneantur dictas domos relevare vel reparari facere ſuis ſumtibus propriis & expenſis.

Item, ſequitur clauſula contenta in litteris felicis recordationis domini CLEMENTIS papæ V. ſuper reſtitutione comitatus & civitatis Cameracenſis facta epiſcopo, præpoſito, decano, cum capitulo Cameracenſi, adverſus commiſſiones, uſurpationes & occupationes prædictarum civitatis & comitatus, & annullationem & irritationem quorumcumque propterea conſequutorum, quæ ſequitur in hæc verba.

Item, inhibemus univerſis & ſingulis, cujuſcumque conditionis, præeminentiæ, dignitatis, ordinis vel ſtatus exiſtant, ne contra hujuſmodi noſtram retractationem, revocationem, annullationem, reſtitutionem, depoſitionem & abſolutionem, quicquam attentare præſumant; nos enim omnes & ſingulos, cujuſcumque præeminentiæ, dignitatis, ordinis vel conditionis exiſtant, qui contra hujuſmodi noſtram inhibitionem, revocationem, annullationem, detractionem, depoſitionem, reſtitutionem, abſolutionem attentare, nec non & omnes qui prædictas civitatem & diœceſim Cameracenſem quomodolibet in poſterum occupare præſumſerint, excommunicationis ſententiam, quam ex tunc prout ex nunc in contrarium facientes ferimus, incurrere volumus, ipſo facto, & in civitates & terras contrarium præſumentes, interdicti ſententias promulgamus; & nihilominus ex nunc decrevimus irritum & inane, ſi ſecus ſuper his contra hujuſmodi inhibitionem noſtram contigerit attentari, non obſtante ſi aliquibus a ſede apoſtolica ſit indultum, quod interdici, ſuſpendi, vel excommunicari non poſſint per litteras apoſtolicas non facientes plenam & expreſſam de verbo ad verbum de indulto hujuſmodi mentionem.

Item, præcipimus quod omnes decani Chriſtianitatis, & curati eccleſiarum civitatis & diœceſis Cameracenſis, hæc prædicta nova ſtatuta, præcepta & mandata, ordinationes & additiones, ſubtractiones & clauſulam prædictam, dicti decani videlicet infra decem dies, & dicti curati infra inſtans feſtum Omnium-ſanctorum habeant: quibus ſtatutis unà cum aliis uti volumus & mandamus. dictaque ſtatuta nova, additiones & ſubtractiones, nec non & clauſulam prædictam ſingulis diebus Dominicis & feſtivis in eccleſiis ſuis, cum major ibidem aderit populi multitudo, in lingua materna, ſub pœnis antedictis inſinuare, exponere, notificare & publicare procurent.

Statuta expliciunt ſynodalia.

Deo gratias.

EXCERPTA EX STATUTIS ſynodalibus eccleſiæ Carnotenſis.

Ex ſchedis Mabillonii.

ANno Domini MCCCLXVIII. ſcripta fuerunt hæc præcepta ſynodalia per manum domni J. Jacquelini preſbyteri & rectoris eccleſiæ de Maceriis in Piſiaco.

I. Præcipimus ut ſacerdotes jejuni intrent ſynodum, ut omnes preſbyteri ſint induti albis & ſtolis in ſynodo, exceptis clericis de choro, qui poterunt in ſynodo intereſſe. Ut eundo & redeundo honeſta hoſpitia quærant.

II. Ut ſacerdos ſub hac & eadem forma in Romano doceat laïcos in neceſſitate baptizare, etiam mulieres.

III. Ut pueri nati ſine dilatione deferantur ad baptiſmum, niſi cauſa rationabili differantur.

IV. Ut pro baptiſmo nihil exigatur. Oblatum recipi poteſt.

V. Fontes, ſacrum oleum, chriſma & euchariſtia ſub clave cuſtodiantur propter ſortilegia.

VI. Ut laïci audiant aſſiſtentes, & dicant

Digitized by Google

alta voce: *Ego te baptizo*, &c. in Romano. Ut tres vel quatuor patrini recipiantur, tam maſculi quam feminæ.

VII. Omnia illa quæ tangunt laïcos ſcribantur continue, & ſingulis menſibus publice in eccleſiis diebus Dominicis recitentur.

VIII. Ut confirmandi diu non expectent adventum epiſcopi, ſed veniant & adducant pueros ad eum, ubi ſcierint eum eſſe prope. Et ſi velint, poſſunt eis nomina mutare; & inhibeant ne bis confirmentur.

IX. Sacerdotes non permittant pueros deferre coronam, niſi conſtet eis, quod habuerunt ab epiſcopo. Et ſi ſint homines ſervilis conditionis, non habeant niſi de voluntate dominorum ſuorum.

X. Ut euchariſtia ultra octo dies non reſervetur. Ut calices unde infirmi communicent, decorentur & mundificentur, ut devotius communicent infirmi. Ut in miniſterio altaris, ſi fieri poteſt, ſemper vinum rubeum miniſtretur, ne propter ſimilitudinem vini albi ad aquam poſſit error contingere.

XI. Moneant preſbyteri parochianos ſuos, ne accedant ad altare poſt elevationem. Ut ſacerdotes deferant ad infirmos corpus Domini, non ſub cappis, ſed in calice & in pyxide munda.

XII. Ut non celebretur miſſa cum duplici vel multiplici introitu, nec duæ miſſæ niſi in neceſſitate, ut pote in maximis ſolemnitatibus, ubi unus ſolus ſacerdos eſt, & populi multitudo, & parochia diffuſa, vel comparente alicujus mortui corpore, proprium officium miſſæ celebrandum fuerit, & unus ſolus ſacerdos præſens fuerit.

XIII. Ut in pulcriori parte eccleſiæ juxta altare cum ſumma reverentia corpus Domini reſervetur, & pyxis in qua reſervatum fuerit, ab alia pyxide ſeparetur, ne error inde contingat.

XIV. Diaconi non præſumant infirmis euchariſtiam dare, vel confeſſiones recipere, vel pueros baptizare, niſi preſbytero abſente vel infirmo, vel aliàs neceſſitate impedito.

XV. Ut ſacerdotes ad audiendas confeſſiones communiorem locum ad eccleſiam eligant, ut communiter ab omnibus videri poſſint, non in locis abditis.

XVI. Nullus confeſſionem recipiat extra eccleſiam, niſi in neceſſitate vel infirmitate.

XVII. Ut majora peccata reſerventur epiſcopo.

XVIII. Ut homicidia, votorum tranſgreſſus, ſortilegia, ſtuprum virginum, injectiones manuum in parentes, oppreſſiones parvulorum, & perjuria de fide mentita, de falſariis litterarum judicibus interdicantur ordinariis ex communi auctoritate concilii provincialis, ſed ad eos quibus pertinet remittantur.

XIX. Ut ſemper ſacerdos interroget confitentem, utrum velit abſtinere ab omni mortali peccato, aliter non abſolvat, ne inde confidat; ſed tamen eum moneat, ut interim bonum quod poterit agat, ut Deus eum emendet.

XX. Ut in furto, rapina, uſura caveant, ne in fraudem injungant eleemoſynas vel miſſas, ne capitale non reddatur. Et nullus miſſas quas injunxerit, celebret.

XXI. Ut pro vivis nullatenus annuale celebretur mortuorum.

XXII. Ut frequenter moneant populum, ut in principio quadrageſimæ veniant ad confeſſionem.

XXIII. Ut ſacerdos in eccleſiis publice ſub excommunicatione prohibeat, ne alter conjugum ad religionem tranſeat, niſi de licentia & mandato epiſcopi.

XXIV. Prohibeant ſacerdotes ne pro debitis corpora mortuorum teneantur extra terram, ſub pœna ſuſpenſionis.

XXV. De ancillis vero & nutricibus Judæorum & ſervientibus eorumdem, ut publice excommunicentur, niſi infra terminum competentem ab eis receſſerint.

XXVI. De prædicatoribus. Etiam nullatenus recipiantur dicti prædicatores, niſi de mandato dominorum papæ vel epiſcopi, & cum litteris.

XXVII. Ne decimæ novalium mittantur laïcis.

XXVIII. Mulier non dormiat cum parvulis.

XXIX. Sacerdos non appareat in publico, niſi in cappa clauſa, vel in pallio, vel honeſto indumento, & de cappis manicatis, vel ſuper humeros criſpatis non habendis, ſub pœna ſuſpenſionis, nec caplatiis loco cappæ.

XXX. Sacerdos audito parochianorum ſuorum obitu, ſtatim abſolvat eos cum pſalmis, vel ad minus cum *De profundis* & *Pater noſter* & collecta, & reſiduum quam citius poterit faciat.

XXXI. Inhibetur ne fiant reſignationes eccleſiarum in manibus abbatum vel quorumlibet patronorum, ſed in manibus epiſcopi, vel prælati ſui.

XXXII. Exhortentur laïcos ſæpe preſbyteri ad diſcendum orationem Dominicam & *Credo in Deum*, & ſalutationem B. Mariæ Virginis.

XXXIII. Moneant preſbyteri populum, & maxime mulieres, ne faciant vota, niſi cum magna deliberatione virorum ſuorum, & conſilio ſacerdotum.

XXXIV. Nullus ſacerdos teneat in domo ſua mulierem aliquam, niſi ſit mater ſua vel ſoror ſua, ne occaſione earum aliqua ſit ſuſpecta.

XXXV. Nullus clericus fidem jubeat Judæo, nec obliget pro pignore ornamenta vel libros eccleſiæ, niſi pro evidenti utilitate eccleſiæ & cum conſilio parochianorum.

XXXVI. Nullus clericus faciat jusjurandum patronis antequam fuerit epiſcopo præ-

ſentatus, nec patronus ante recipiat.

XXXVII. De choreis & ludis quæ fuerint in vigiliis amovendis.

XXXVIII. Nullus regularis ad officium parochiale admittatur, niſi ſit ab epiſcopo receptus & inſtitutus ſicut alii curati.

XXXIX. Inhibeatur leproſis ne villas intrent.

XL. Ut tympana non portentur in eccleſia, & choreæ non fiant in eccleſia, nec in cimiterio pro quacumque ſolemnitate.

XLI. Prohibemus rectoribus eccleſiarum non preſbyteris, & etiam preſbyteris non reſidentibus perſonaliter ſub virtute juramenti B de obediendo nobis præſtiti, & ſub pœna amiſſionis totius firmæ annuæ, ne tradant eccleſias ſuas ad firmam ſeu annuam penſionem.

XLII. Inhibemus ne aliquis ſacerdos recipiat ab aliquo confitenti ſibi juramentum de non recidendo in peccatum ſuum, quia ſatis eſt ſi promittat firmiter a peccato ſe abſtinere.

XLIII. Statuimus ut quilibet decanus ſcribi faciat ſacrum canonem ad exemplar eccleſiæ Carnotenſis, & quando viſitabit, illum ſecum deferat, & diligenter inſpiciat in qua- C libet eccleſia ſibi commiſſa, quod omnes ſacri canones in omnibus & per omnia ei concordent.

XLIV. Inhibemus ſub pœna excommunicationis & amiſſionis bonorum, ne ſacerdotes curati & non curati de domo propria filium vel filiam, aut nepotem teneant de cetero propter ſcandala laïcorum.

XLV. Inhibemus ne laïcus vel monachus in miſſa legere publice permittatur, qui non fuerit per epiſcopum tonſuratus.

XLVI. De Judæis quorum perfidia plerumque ſimplices Chriſtianos fraudulenter D decipit, & malitioſe ſecum pertrahit in errorem, ſacro approbante concilio, duximus ordinandum, ut non niſi in civitatibus, caſtris & aliis locis inſignibus habitare præſumant.

XLVII. Inhibemus ne abbates vel monachi de cetero ſibi compatres vel commatres faciant, nec liceat eis ſuſcipere filiolos vel filiolas de baptiſmo.

XLVIII. Statuimus quod omnes rectores domorum Dei & leproſoriarum, quibus eſt cura animarum annexa ſeu commiſſa, te- E neantur venire ad ſynodum.

XLIX. Sacro approbante concilio, ſtatuimus ut canonicus regularis ad curam parochialis eccleſiæ inſtitutus, ſaltem unum alium canonicum regularem ſecum habeat, ſi ad hoc illius eccleſiæ ſufficiunt facultates, quas nos æſtimabimus, & abbates ſi in hoc fuerint negligentes, nos eos de mandato concilii puniemus.

L. Statuimus ne prior conventualis ultra ſummam ſexaginta ſolidorum ab aliquo A ſine licentia ſui abbatis vel noſtra, ſi abbas non fuerit, mutuo pecuniam recipiat; quod ſi forte fecerit, abjiciatur a prioratu, nec denuo valeat prioratum adipiſci, quouſque per nos fuerit reſtitutus. Eidem pœnæ ſubjaceat prior, qui quamcumque pecuniam receperit a Judæo.

LI. Statuimus ut in qualibet abbatia ſeu prioratu conventuali, monachos & novitios ac canonicos regulares, habitum religionis habentes, in arte grammatica minus ſufficienter inſtructos inſtruant juxta poſſe.

LII. Statuimus, quod mulier purificata, ſumens poſt miſſam panem benedictum, non flectat genua in gradu altaris, nec tundat pectus, nec dicat *Confiteor*, nec ſacerdos illi panem conferat; ſed ipſa eumdem panem propria manu ſua ſumat ſuper altare vel ſeorſum eccleſiam, ne credat accipere corpus Domini.

LIII. Statuimus, ut nullus qui propter quæſtas veniet, recipiatur ad publicum ſermonem faciendum, nec reliquias exhibeat, ſine teſtimonio litterarum domini papæ, vel diœceſani provincialis.

LIV. Statuimus ut abbates & abbatiſſæ, priores & prioriſſæ, & alii obedientiarii de ſingulis proventibus, reditibus & expenſis ſingulis annis computent in capitulo diligenter, & ſtatus abbatiarum vel prioratuum conventualium a tribus vel quatuor clauſtralibus cognoſcatur, & computum reducatur in ſcriptis, quod illi penes ſe habeant unum, & abbas vel prior alterum.

LV. Prohibemus ne quis in domibus vel in locis & terris eccleſiarum Lombardos vel alios advenas, qui vulgariter Cahourſini (a) dicuntur, manifeſtos uſurarios recipere præſumant, cum receptor hujuſmodi approbare videatur uſuram, quam utriuſque teſtamenti pagina deteſtatur.

SEQUUNTUR STATUTA ET ACTA in ſynodo per nos R. (b) Dei permiſſione epiſcopum Carnotenſem celebrata anno Domini MCCCXXV. *die Mercurii poſt feſtum B. Lucæ evangeliſtæ.*

I. PArochiales eccleſias & alia quæcumque beneficia ad manum noſtram ex quacumque cauſa poſita dearreſtamus & deliberamus, volentes quod illi ad quos pertinent, ipſis juribus & poſſeſſionibus uti libere valeant, noſtro & alterius cujuſlibet jure ſalvo.

II. Monemus omnes & ſingulos nobis ſubditos, quod in eccleſiis ſuis reſideant, prout juraverunt & tenentur, gratias quaſcumque

(a) Cahourſini mercatores erant Italici, propter fœnerationem uſurarum in Gallia famoſi, unde non ſemel a principibus noſtris proſcripti ſunt.

(b) Robertum de Joigniaco qui anno 1326. diem clauſit extremum.

Digitized by Google

de non reſidendo in eccleſiis parochialibus, etiamſi ad plures annos, vel ſub quacumque forma conceſſerimus, utilitate ipſarum eccleſiarum paſtatas, & alias quaſcumque gratias revocamus.

III. Non intendimus cum aliquo diſpenſare. ſi de non reſidentia in parochiali eccleſia per ſeptennium fuerit diſpenſatum, noſtræ intentionis exiſtit, quod ſi contingat nos ſuper non reſidentia in parochiali eccleſia cum aliquo diſpenſare, tamen curatus eccleſiæ a Dominica in Paſſione uſque ad *Quaſimodo*, teneatur exercendo curam ejuſdem in ea parochia reſidere.

IV. Item, quod obedientia curatorum vel aliorum ſubditorum noſtrorum & officiali noſtro obedientium, ut tenentur, eis debet ad terminum cedere non ad noxam.

V. Statuimus & inhibemus, ne per archidiaconos Carnotenſes vel eorum officiales contra dictos curatos & alios nobis ſubjectos, ſeu aliquem ex ipſis procedatu, citando, monendo, ſuſpendendo, excommunicando, vel alio quovis modo, pro eo quod ipſi curati & alii nobis ſubditi præceptis & inhibitionibus ſynodalibus & mandatis noſtris & officialis noſtri obedierint & obedient in futurum. Et ſi contrarium a quoquam præſumtum fuerit, toties quoties illud ex tunc, prout ex nunc decernimus irritum & inane, & totaliter amovemus.

VI. Item, quia abſentia curatorum & capellanorum curas regentium multum periculi eſſe exiſtit; ſtatuimus quod aliquis curatus vel capellanus curam regens parochiæ non citetur a quoquam, cauſa legitima clare & ſpecifice in citatoriis non expreſſa.

VII. Item, nullus capellanus ad deſerviendum parochiali eccleſiæ admittatur, niſi prius quoad illam eccleſiam per officialem noſtrum fuerit approbatus.

VIII. Item, præcipimus, quod curati habeant conſtitutiones & ſtatuta facta in concilio Senonenſi provinciali ultimo celebrato.

IX. Item, præcipimus ſub pœna LX. ſolidorum per nos in proprios uſus convertendorum, & præcipimus magiſtris eleemoſynarum & leproſariarum, ne miniſtrent eccleſiaſtica ſacramenta, neve ſuſcipiant publice excommunicatos & interdictos ad divina fingentes, quia neſciunt ipſos excommunicatos & interdictos, & poſſent ſuper hoc certificari per breves ſicut curati.

X. Item, præcipimus ſub pœna prædicta. fratribus & magiſtris hujuſmodi, quod veſtibus indecentibus & peperonis de cetero non utantur.

XI. Item, de presbyteris & clericis curatis qui tenent in hoſpitiis ſuis & alibi concubinas notorie, volumus quod antiqua ſtatuta ſerventur.

XII. Item, monemus omnes illos qui non habent præcepta ſynodalia, quod ea procurent habere infra tres menſes, alioquin graviter puniemus eoſdem.

XIII. Item, de capellanis Britonibus, qui in multis indebite converſantes, ſæcularibus negotiis involuti, una die ſine cauſa rationabili pluries celebrantes, & concubinas ſeu adulteras tenere publice noſcuntur, talia fieri prohibemus.

XIV. Item, præcipimus feſtum SS. Sacramenti altaris juxta provinciale concilium celebrari.

XV. Item, præcipimus ducem Bavariæ, qui ſe dicit regem Alamanniæ, & fautores ſuos, conſiliarios, ſingulis diebus denuntiari excommunicatos & interdictos, & incurriſſe pœnas in litteris apoſtolicis ſuper hoc confectis contentas.

XVI. Item, ſtatuimus quod illa ſtatuta de publicandis præceptis ſynodalibus juxta illud ſtatutum quod incipit: *Ut animarum periculo*. Item illud in quo fit mentio de illis qui malitioſe deferunt litteras excommunicatis contra illud ſtatutum quod incipit: *Item cum excommunicatis*. Item ſtatutum etiam contra illos qui malitioſe deferunt citationes, ut in ſtatuto quod incipit: *Contra malitiam*, per bonæ memoriæ dominum J. prædeceſſorem noſtrum edita publicentur & ſerventur, ut in eiſdem communicentur, alioquin non ſervantes pœnas in eiſdem contentas eo ipſo incurrent.

XVII. Item ſtatuimus, ne in leproſariis vel domibus Dei ſeu aliis capellaniis publice campanis pulſatis diebus Dominicis & feſtis aliquis celebrare præſumat, donec in eccleſia parochiali fuerit celebratum. Si quis tamen in ſecreto, excluſis extraneis, in locis prædictis celebrare voluerit hora præmiſſa, nobis placet.

XVIII. Item, prohibemus ne quæſtores aliqui admittantur, niſi cum litteris noſtris.

XIX. Item, archidiaconis & decanis ruralibus, quod nullus eis procurationem ratione viſitationis ſolvere præſumat, quin prius viſitationis officio a noſtro officiali impenſo

---

STATUTA SYNODALIA LUDOVICI epiſcopi Carnotenſis, edita anno MCCCLV.

Sequuntur ſtatuta & ſynodalia præcepta anno Domini MCCCLV. *per dominum Ludovicum permiſſione divina epiſcopum Carnotenſem edita.*

NOs vicarii & commiſſarii in hac parte a domino domino L. miſeratione divina Carnotenſi epiſcopo deputati in præſenti ſancta ſynodo monitiones, inhibitiones, revocationes, & præcepta quæ ſequuntur edidimus.

I. Quod fruſtra eſſent jura, niſi ea tenerentur, & eatenus a ſanctis patribus nonnulla ſtatuta provincialia & ſynodalia juri conſona

Digitized by Google

fuerunt facta, per quæ tam eccleſiaſtici quam commiſſi eis habent regi. Quæ quidem ſtatuta circa baptiſmata, matrimonium, & alia eccleſiaſtica ſacramenta, necnon circa regimen & ordinationem ſtatus eccleſiaſtici & mundani plura ſunt neceſſaria, quæ ſinguli abbates, decani rurales & eccleſiarum curati ſub certis pœnis in eiſdem contentis habere & ſervare tenentur; quæ etiam annis ſingulis ab omnibus haberi præcipimus & obſervari. Et quia experientia novimus, quod pauci ea habent & ſervant, ex quo plura illicita & inconvenientia committuntur, & debita omittuntur, non abſque gravi culpa B prædictorum: quin immo cum annis ſingulis ſancta ſynodus celebratur, nonnulli abbates, decani rurales, & eccleſiarum curati ad eam venire non curant, & eorum qui veniunt ſecum ad ea quæ aguntur vacant, alii per eccleſiam colloquendo, alii per villam ad mercaturas, & alia opera illicita & inhoneſta diſcurrunt, & illicentiati recedunt: neſcientes nec curantes quid in ſynodo fuerit ordinatum, adeo quod magis confuſio quam ſynodus dici poſſit, nec notitia haberi poteſt, qui præſentes fuerint vel abſentes, nec parentibus obedientia prodeſſe, C vel non parentibus contumacia poteſt obeſſe. Idcirco nos volentes talibus obviare & de remedio providere, monemus peremtorie in his ſcriptis omnes & ſingulos abbates, decanos rurales, & eccleſiarum curatos ſub pœna contumaciæ, quod omnes & ſinguli coram nobis vel mandato noſtro in curia noſtra compareant perſonaliter antequam recedant, ut ſcire poſſimus qui venerint, & qui non; alioquin omnes & ſingulos qui receſſerint, reputamus contumaces.

EXCERPTA EX COLECTIONE D *ſynodorum Carnotenſium, anno* MCCCLXVI. *a J. Jaquelino, de quo ſupra.*

I. PRæcipimus ut antequam verba ſacroſancta, in quibus virtus ſacramenti conſiſtit, ſcilicet *Hoc eſt corpus meum*, completa fuerint & finita, non ita elevetur hoſtia, ut a populo videatur, ne forte purus panis a populo adoretur.

II. Ut nulli permittatur clerico altari deſervire, niſi in ſuperpelliciis vel cappa clauſa.

III. Ut nullus ſacerdos antequam matutinas dixerit canonicas & primam, miſſam celebrare præſumat.

IV. Ut in altari in quo tabula mota fuerit vel fracta non celebretur, nec ſuper lapidem ſine capſa.

V. Ut dicant tantummodo præfationes in canone expreſſas, ſcilicet de Nativitate, Apparitione, jejunio, Reſurrectione, Aſcenſione, Pentecoſte, ſanctiſſima & individua Trinitate, S. Cruce, B. apoſtolis & de B. Virgine MARIA.

A VI. Ut matrimonium cum reverentia celebretur, & nonniſi ſtatutis temporibus, & præmiſſis tribus edictis in tribus feſtivis diebus, in quibus perquirant preſbyteri ſub excommunicatione a populo de legitimatione ſponſi & ſponſæ. Et ſi legitimi inveniantur, conjungantur ſine alia licentia vel expectatione, propter pericula quæ contingunt multiplicia.

VII. Prohibemus, ne principales perſonæ quæ contrahere debent matrimonium, aliquam fidem dent vel juramentum interponant de contrahendo matrimonio ſine ſacerdote: & ſacerdos qui præſens fuerit caveat & prohibeat, ne ibi conſenſus vel verba ſuper matrimonium interveniant, niſi de futuro, donec bannis factis, veniant ad portam eccleſiæ ad matrimonium perficiendum; quod ſi aliter fecerint, ſuſpendantur. Et recepturi nuptialem benedictionem prius confiteantur peccata ſua, tam ſponſus quam ſponſa, & ſemper in nuptiis prohibeantur ſortilegia fieri.

VIII. Ut nullus ſacerdos audeat aliquid exigere ante benedictionem nuptiarum, ſed celebrata benedictione ferculum recipiat, & exigat poſt ſi neceſſe fuerit.

IX. Ut cum ſumma reverentia ſanctum oleum deferatur ad infirmos, & nihil pro mercede exigatur, ſed gratis datum recipi poteſt.

X. Ut ſacerdos ad ſacramentum extremæunctionis omnes præcipue moneat a XIV. annis & ſupra, & doceat quod hoc ſacramentum iterari poteſt ſæpe in omni magna infirmitate, & quod poſt ſuſceptionem poteſt rediri ad commercium conjugale, & ad officia ſæcularia.

XI. Excommunicentur ſingulis Dominicis diebus qui docent & faciunt ſortilegia & uſurarii.

XII. Præcipiatur publice in eccleſiis, ut omnes conjugati, & alii in competenti ætate conſtituti jejunii diebus jejunent, alioquin niſi ſe rationabiliter excuſaverint, puniantur.

XIII. De confeſſionibus ſacerdotum, curatorum, & aliorum clericorum, ſcilicet in quocumque decanatu, ſtatuantur unus vel duo preſbyteri diſcreti quibus confiteantur, cum non poſſint omnes epiſcopo confiteri. Illi tamen non abſolvant de caſibus epiſcopo reſervatis.

XIV. Ut omnes parochiani diebus Do- E minicis a miſſa parochiali ſe non abſentent: & ſi hoc in conſuetudine habuerint, & bis vel ter admoniti ſe non emendaverint, interdicantur.

XV. In tabernis vero diebus Dominicis & feſtivis ante miſſam parochialem non admittantur, niſi tranſeuntes.

XVI. Preſbyteri quam cito ſcierint aliquem deceſſiſſe inteſtatum, ſignificent decanis & archidiaconis, & decani epiſcopo vel

Digitized by Google

vel archidiacono bis in anno, ſeu in feſtivis diebus Pentecoſtes & in ſynodo.

XVII. Habeatur in qualibet parochiali eccleſia ſigillum, in quo hoc ſolum contineatur: *Sigillum presbyteri de tali loco*, & nominet locum & nomen preſbyteri, & apponat ſigillum ſuum in litteris, quæ ex parte epiſcopi vel archidiaconi mittentur in teſtimonium & certificationem quod litteras receperit, & mandatum fecerit; alias ſigillum non apponat.

XVIII. Licet ſacerdos imminente mortis articulo parochianos ſuos excommunicatos juxta formam eccleſiæ poſſit abſolvere, ut non parvipendatur cenſura eccleſiaſtica, quæ conſuevit a pluribus vilipendi, ſtatuimus ut omnes excommunicati per nos aut officialem noſtrum, ſeu alios ordinarios noſtræ diœceſis poſt mortem, licet, ſicut præmittitur, dum vivebant fuerint abſoluti, nullatenus tradantur eccleſiaſticæ ſepulturæ, abſque ſuorum excommunicantium mandato ſeu licentia ſpeciali.

XIX. Cum plures ſint capellæ infra fines parochiarum, quæ tantum diſtant a parochialibus eccleſiis, quod tempore hiemis pluviis inundantibus, in Dominicis & aliis diebus non poſſunt parochiani ſine magna difficultate in ſua parochia congruo tempore divinis intereſſe; ſtatuimus quod capellani ibidem deſervientes, ſtatuta ſynodalia habeant, & publicent, quibus continget eos divinum officium celebrare ſub pœna prædicta, & in capellis exiſtentibus in villis nullatenus publice celebretur diebus Dominicis & feſtivis, donec parochialis ſacerdos præcepta denuntiaverit, ut moris eſt.

XX. Præcipimus ſub pœna excommunicationis, quam ferimus, ne ſæculares judices in eccleſiis, cimiteriis, aut aliis locis de cetero ſua placita teneant, cum frequenter contingat ibidem cauſas ſanguinis agitari, & abſurdum ſit crudele ibi judicium exerceri, ubi eſt tutela refugii conſtituta.

STATUTA SYNODALIA eccleſiæ Cenomanenſis anno MCCXLVII. emendata.

Ex veteri codice monaſterii ſancti Germani a Pratis.

INCIPIT LIBER SYNODI SECUNDUM USUM ECCLESIÆ CENOMANENSIS.

Die Dominica præcedenti ſynodum ſacerdotes, qui capellanos non habent in ſuis parochiis, diligenter inquirant publice in eccleſia, ſi qui ſint infirmi in parochia. Feria ſubſequenti, ſeu antequam iter arripiant, eos viſitent etiam non requiſiti, & quicquid neceſſe fuerit ad ſalutem animarum procu-

A rantes, nihilominus viſitationem eorum.... quam facere ſolent per capellanos vicinos in aliis eccleſiis remanentes.

Præcipitur ut omnes veniant ad ſynodum, maxime curam animarum habentes; & ſi inevitabili neceſſitate detenti fuerint, mittant capellanum ſuum aut clericum loco ſui; & in eundo & redeundo honeſte ambulent, & honeſta quærant hoſpitia, & in eis circumſpecte ſe habeant, ne ſtatus clericorum vertatur in opprobrium populo & contemtum: & qui ex cauſa remanſerit, eam decano, & decanus epiſcopo ſtudeat intimare.

B Præcipitur ſacerdotibus ſub pœna ſuſpenſionis, quod a tempore pulſationis ſynodi, omni occaſione poſtpoſita, jejuni & induti ſuperpelliciis & ſtola cum libro ſynodali majorem eccleſiam vel locum ſynodi intrare feſtinent: ceteri autem perſonatum habentes vel vicarium, ſuperpelliciis tantum, & abbates cappis ſint induti.

Incipit prima pars.

De Trinitate. De Incarnatione. De ſacramentis, ſcilicet de baptiſmate cum particulis ſuis. De confirmatione. De pœnitentia cum particulis ſuis. De ſacramento altaris C cum particulis ſuis. De conjugio cum ſuis particulis. De extrema unctione. De ordinibus. Ne venalia proſtituantur eccleſiæ ſacramenta. De ſeptem vitiis capitalibus. De ſobrietate. De jejuniis. De feriis.

De Trinitate.

In fide Trinitatis & Incarnationis & ſeptem ſacramentorum, & in ſeptem operibus miſericordiæ, quæ ſeptem vitiis capitalibus opponuntur, populum tam majorem quam minorem ſacerdotes ſtudeant inſtruere diligenter. De Trinitate docere tenentur ad mi- D nus, quod Pater & Filius & Spiritus-ſanctus ſunt tres perſonæ; & illæ tres perſonæ ſunt unus Deus, & una perſona non eſt alia.

Dicatur autem ſæpe laïcis, ut citra iſtum vel alios articulos fidei, aut citra ſacramenta non quærant rationem, vel quomodo, vel quare ita ſit; quia tanta eſt ſubtilitas fidei, quod ea quæ ſubſunt fidei, non poſſunt intellectu comprehendi, nec expedit: quia fides non habet meritum, cum humana ratio probet experimentum. Credant igitur omnia firmiter ſine hæſitatione, quæcumque catholica fides aſſerit, quamvis non in- E telligant, majorem fidem adhibentes teſtibus fidei, quam oculis carnis, qui poſſunt decipi. Teſtes fidei ſunt apoſtoli, martyres, confeſſores, virgines, quorum plurimi pro teſtimonio fidei diverſis cruciatibus ſunt afflicti & probati inventi ſunt; quia & in vita eorum & poſtea, propter eorum tormenta, divina potentia mortuos ſuſcitavit, cæcos illuminavit, contractos erexit, & ſanavit infirmos.

Digitized by Google

De Incarnatione.

Circa fidem Incarnationis docere debent preſbyteri, & maxime infirmos quando communicant, veri Dei Filium pro redemtione humani generis carnem aſſumſiſſe in beata Virgine, de carne ejuſdem Virginis non humana, ſed ſancti Spiritus operatione; & qui prius erat Deus tantum, factus eſt in ea verus homo & verus Deus: & eumdem de Virgine natum eſſe, virginitate integra manente in conceptione, partu, nativitate: unde propheta, *Deſcendet ſicut pluvia in vellus.* Pluvia enim deſcendens in vellus, vel extracta a vellere, illud non corrumpit, ſed mundius facit. Et eumdem conſputum, alapis cæſum, flagellatum & multipliciter irriſum, in cruce mortem viliſſimam ſuſtinuiſſe. Eumdemque ad inferos in anima deſcendiſſe, ut animas ſanctorum ibidem detentas educeret; & in corpore jacuiſſe in ſepulcro; & eumdem in eadem carne glorificata tertia die a mortuis reſurrexiſſe: per quem nos omnes in carne quam gerimus, reſurgemus; boni in carne glorificata, mali in carne corrupta: unde Apoſtolus: *Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur.* Et eumdem quadrageſimo die ad cœlos aſcendiſſe, & quinquageſimo Spiritum-ſanctum apoſtolis, ſicut prædixerat, miſiſſe. Et eumdem venturum ad judicium, & redditurum unicuique ſecundum opera ſua, bonis vitam æternam, malis autem ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis ejus.

De baptiſmo.

De baptiſmo docere debent preſbyteri, quod in ſacramento baptiſmi conſiſtit ſalus omnium; in ſuſceptione baptiſmi conſiſtit ſalus puerorum, quia ſine baptiſmo non ſalvantur. Qui vero habent uſum liberi arbitrii, in propoſito & ardenti voluntate ſuſcipiendi illud, ad hoc laborando quantum in ſe eſt, ſine ſuſceptione ſalvari poſſunt adulti.

Baptiſmus cum omni reverentia & honore celebretur, & cum magna cautela, maxime in diſtincta prolatione verborum, in quibus virtus ſacramenti conſiſtit, ſcilicet: *Ego baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus-ſancti. Amen.* Et in Romano ſub hac forma doceant preſbyteri frequenter laïcos debere pueros baptizare, etiam patrem & matrem pueri in ſumma neceſſitate. Laïci tamen puero non imponant nomen. Forma autem verborum prædicta ab eo qui baptizat integre, ordinate, continue, ſine interpoſitione aliqua proferatur. Interrogetur autem laïcus, qui puerum baptizavit, diligenter a ſacerdote, quid dixerit, quid fecerit; & ſi invenerit eum modo debito baptizaſſe, allato puero ad eccleſiæ fores, nomen ei imponatur & ſuppleatur quod deeſt, pabulum ſalis benedicti, & aurium linitio cum ſaliva: exor-

A ciſmi tamen ſuper puerum non dicantur. Super fontes autem fiant omnia quæ ſolent fieri, ſola immerſione excepta. Si vero dubium fuerit in qua forma verborum puer fuerit baptizatus, item * ſacerdos omnia faciat, dum tamen immergens dicat: *Si tu non es baptizatus, ego baptizo te in nomine Patris,* &c. Et iſtud ideo apponitur, ne baptiſmus, qui ſemel tantum recipi debet, videatur aliquatenus iterari. quod & de ſacramento confirmationis tenendum eſt docendus. Ad elevandum vero puerum de ſacro fonte tres tantum patrini recipiantur.

* *f.* iterum.

B

De confirmatione.

De confirmatione doceant ſacerdotes, quod ſi digne recipiatur, in ea Spiritus-ſanctus recipitur, in bono confirmans eum qui recipit, & roborans contra diabolum & peccata. Jejuni debent eſſe, & contriti de peccatis, & ea confiteri ſi tempus habent, vel poſtea quam cito poterint: aliter enim indigne ſuſcipiunt, ſi prius erant in mortali.

Sacerdotes ſcientes venturum epiſcopum ad dedicationem eccleſiarum vel cimiteriorum, citra ſe uſque ad duas leucas moneant

C populum ſuum diligenter, etiam per hoſpitia, ſi opus fuerit, ut omnes conveniant coram epiſcopo ad audiendum ſermonem, maxime qui conſilio epiſcopi indigent; & confirmandi bendellos ſecum deferant latos, mundos & ſatis longos. In craſtino vero preſbyteri veniant, populos cruce præcedente, & tunc celebrent ſummo mane.

De pœnitentia.

De pœnitentia, quæ conſiſtit in contritione, confeſſione & ſatisfactione, doceant ſa-

D cerdotes, quod ſicut puero non eſt ſalus ſine baptiſmo, ita adulto, qui fœdus baptiſmi violavit, non eſt ſalus ſine pœnitentia ad minus contritionis. In propoſito & ardenti voluntate confeſſionis & ſatisfactionis ſalvari poſſunt adulti: ſed vera pœnitentia liberat hominem a diabolo, mundificat a peccato, & reconciliat Deo.

Præcipitur quod ſacerdotes epiſcopo vel pœnitentiariis ſuis ſemel ſimiliter in anno confiteantur: permittit & epiſcopus quod poſſint interim aliis ſacerdotibus confiteri.

E Clerici antequam ordines recipiant, epiſcopo vel pœnitentiariis diſcretis confiteantur, ne forte per ſimplicitatem confeſſoris irretiti irregularitate ordinentur.

Theodorus. Sacerdos autem quilibet ſi inebrietur per ignorantiam, ſeptem dies pœniteat in pane & aqua: ſi per negligentiam, quindecim dies: ſi per contemtum, quadraginta dies. ſi diaconus, triginta dies pœniteat. Reliqui clerici miniſtri juxta ordinem ſui ſacerdotis puniantur judicio.

Beda. Si quis vero ea die qua euchariſtiam ſumſit, per voracitatem aut ebrietatem vo-

Digitized by Google

mitum fecerit, gravius puniatur.

Theodorus. Si quis in evangelio, vel pſalterio, vel rebus aliis furta vel deperdita inquirere præſumſerit, quadraginta dies pœniteat.

Ex concilio generali. Doceatur maxime ante quadrageſimam, quod omnis utriuſque ſexus fidelis, poſtquam ad annos diſcretionis pervenerit, a principio quadrageſimæ, vel etiam ante, omnia peccata ſua fideliter confiteatur, ſaltem ſemel in anno, proprio ſacerdoti, & injunctam ſibi pœnitentiam ſtudeat pro viribus adimplere. Si quis autem alieno ſacerdoti juſta de cauſa ſua voluerit confiteri peccata, licentiam prius poſtulet & obtineat a proprio ſacerdote, cum aliter ille non poſſit eum ſolvere vel ligare. Sacerdos autem ſit cautus & diſcretus, ut more periti medici ſuperinfundat vinum & oleum vulneribus ſauciati, diligenter inquirens & peccatoris circumſtantias & peccati.

De confeſſione & pœnitentia.

Ad audiendam confeſſionem eminentem locum eligant ſacerdotes, ut communiter poſſint videri; nec in locis abditis extra eccleſiam recipiant confeſſiones, nec diaconis committant aliquorum confeſſiones, etiam parvulorum.

In confeſſione habeat ſacerdos vultum humilem & oculos in terram, ne indiſcrete vel frequentius reſpiciat faciem confitentis, maxime mulieris, & patienter audiat quod dixerit in ſpiritu lenitatis, & ei pro poſſe ſuo plurimis modis perſuadeat, ut confiteatur integre, nude, vere & aperte, & dicat ei aliter non valere. In confeſſione ſibi caveant ſacerdotes, ne inquirant nomina perſonarum cum quibus peccaverunt confitentes, ſed circumſtantias tantum quæ poſſunt aggravare peccatum. Caveat ſacerdos omnis, ne verbo aut ſigno aut alio quovis modo prodat aliquatenus peccatorem, ſed ſi prudentiori conſilio indiguerit, abſque ulla expreſſione perſonæ caute requirat, quoniam qui peccatum in pœnitentiali judicio ſibi detectum præſumſerit revelare, eum non ſolum a ſacerdotali officio decrevimus deponendum, verum etiam ad agendam perpetuam pœnitentiam in arcto monaſterio detrudendum.

Ex concilio generali. Quia per experientiam certam didicimus pro fornicatione, vel etiam pro majoribus peccatis fere nullam vel minimam pœnitentiam pœnitentibus injungi a ſacerdotibus ignorantibus ſeu negligentibus canonica inſtituta, præcipimus quod ſacerdotes ſtudeant inquirere diligenter & peccata uſitata & uſitatas circumſtantias peccati, maxime gulæ, luxuriæ & cupiditatis, quibus genus humanum corrumpitur frequentius & fœdatur.

De vitio gulæ.

Vitium autem gulæ in exceſſu juxta potum attenditur, quod maxime fit in quinque. Inquirant igitur a pœnitente utrum aliquando exceſſum fecerit, quærendo cibos nimium ſumtuoſos vel nimium delicatos, ſicut dives qui epulabatur quotidie ſplendide, & Judæi qui carnes in deſerto concupierunt. Item, utrum peccaverunt nimia ciborum & vilium ſumtione, ſicut Sodomitæ quorum peccatum fuit ex abundantia panis. Item, utrum ſumendo convivio aviditate, ſicut Eſaü. Item, utrum cum nimio apparatu, ſicut filii Heli. Item, utrum ante horam, ſicut Jonathas: quod ſi fecerit, moneatur a talibus abſtinere, & ut curare contratria contrariis ſtudeat diligenter. Hi ſiquidem ſunt ſatellites Nabuzardan, qui interpretatur princeps cocorum, qui Jeruſalem, ideſt fidelem animam funditus deſtruxerunt.

Beda. Inquiratur utrum pœnitens aliquando ebriatus fuerit, & ſi per ebrietatem vomitum fecerit, tres dies pœnitere debet ſine carne, vino & camiſia. Si autem ſine vomitu fuit ebrius, pro ſingulis ebrietatibus quæ turbant ſtatum mentis, ſolent aliqui etiam periti in jure injungere ſingula ad minus jejunia in pane & aqua, etiam privatis perſonis.

Beda. Si quis per nequitiam alium inebriaverit, quadraginta dies pœniteat: quod ſi ex conſuetudine habeat, communione privetur, donec digne pœniteat, & emendare promittat. Qui cogit hominem ut inebrietur humanitatis gratia, acerrime puniatur vel corrigatur, & ſeptem dies pœniteat.

De peccato luxuriæ.

Circa peccatum luxuriæ quæratur utrum pœnitens acceſſerit ad prægnantes mulieres, ſeu viduas vel alias, & quæratur numerus illarum cum quibus peccavit: ſi neſciat numerum, ſaltem æſtimationem dicat quam credit. Quæratur etiam de vicibus, & quanto tempore in peccato fuerit, & quo loco, ſacro videlicet vel non ſacro; puta in eccleſia vel in cimiterio. De perſona, utrum ſacerdos, diaconus, ſubdiaconus, vel monachus. De tempore, utrum in ſolemnitatibus præcipuis: quod ſi fecerit, honeſtum videtur ut in vigiliis ſanctorum feſtorum quæ violavit, jejunet omnibus diebus vitæ ſuæ in pane & aqua, vel ſaltem redimat competenter.

Si ſolutus laicus cum ſoluta concubuerit, tres annos pœniteat ſecundum canonum rigorem, ſecunda, quarta & ſexta feriis, cibis jejunando communibus; ſi cum vidua, quatuor annos. Sed quia fragilitas noſtri corporis tanti rigoris non patitur manere cenſuram, hujus pœnam commutent vel temperent ſacerdotes in orationibus vel eleemoſynis, vel aliis ſatisfactionibus, quando & prout vide-

rint expedire : & quando ſæpius & negligentius ea peccata commiſerit, tanto majus tempus addatur ; & modus pœnitentiæ ſecundum hoc moderamen intelligatur in omnibus pœnitentiis pro quocumque crimine imponendis.

De proſtantibus pœnitenti periculum oſtendatur. Semper enim forte conjugatæ vel moniales vel a parentibus eorum cognitæ, vel leproſis ſæpius ſe ſupponunt ; per quod accedentes ad eas incurrunt ſæpius morbum lepræ. Si aliquis ad tales acceſſerit, maxime ignotas, tutum eſt ei infligere pœnam pro adulterio imponendam.

De adulterio.

Quæratur utrum ad conjugatas acceſſerit, cum quot, quo loco, quo tempore. Si conjugatus ſolutam cognoverit, ille ſeptem annis pœniteat, quia fœdus conjugii violavit, & illis quinque, ſecunda & quarta & ſexta feria jejunet, habito moderamine prænotato. Si autem conjugatus conjugatam cognoverit, cum conſtet majus eſſe peccatum, major ei pœnitentia injungatur.

De defloratione virginum.

Quæratur de virginibus defloratis : quot autem defloravit, tot debet maritare ſi poteſt, vel alias pauperes mulieres loco earum, vel ſaltem ipſas corruptas, ſi indigeant, ſuſtentare, vel ingreſſum religionis, ſi voluerint, procurare, injuncta pœnitenti nihilominus pœnitentia, quæ pro ſimplici fornicatione eſt ſæpius annotata : ſin autem, quia eis viam aperuit ad pecandum, timeat quod omnibus peccatis quæ illæ per carnis lubrica perpetrabunt, communicabit.

De ſanctimonialibus.

Quæratur ſi cum ſanctimonialibus peccaverit, & eodem modo ut ſupra : quod ſi fecerit ad epiſcopum debet mitti.

De inceſtu ſpirituali.

Mulierem quæ a proprio ſacerdote cognita eſt, vel ab alio qui ejus confeſſionem audivit, vel eam baptizavit, propter enormitatem criminis, maxime ſi ſcandalum inde fuerit, ad epiſcopum eſſe mittendam. Sed volentes in hac parte linguas compeſcere detractorum, qui forte dicerent nos iſtud injungere in gravamen & odium ſacerdotum, pœnam injungendam volumus ſacerdotibus declarare. Femina ſoluta quæ cum ſpirituali fornicata fuerit, omnia derelinquat, & res ſuas pauperibus tradat, & converſa in monaſterio, Deo uſque ad mortem ſerviat. Cum autem per fragilitatem ſexus rigor ille non valeat animo obſervari, provideant ſacerdotes quibus tales confeſſæ ſunt, ut vino correptionis oleum diſcretæ miſericordiæ conjungentes, ſic temperent pœnitentiam, ne immenſitate ponderis pœnitentes obruan-

A tur ; neque pro relaxatione indebita igni purgatorio crudeliſſime relinquantur. Nobis autem videtur tutum eſſe, ut tales quamdiu vixerint, arctæ debeant pœnitentiæ ſubjacere. Si autem conjugata fuerit, gravius eſt peccatum, & gravius puniendum ; non jugum matrimonii impediret.

De inceſtu naturali & regulari.

Quæratur ſi ad conſanguineas ſuas acceſſerit vel uxores conſanguineorum ſuorum, vel ad cognitas ab eis, & in quo gradu, proximo videlicet vel remoto, & de aliis ut ſupra : & tales ad epiſcopum mitti debent. Item, quæ-
B ratur ſi mulierem indebito modo cognoverint, & ſi cognoverint, quæratur quomodo & quotiens, &c. Quæratur ſi in puerperio, ſi tempore menſtruorum, quod in lege prohibetur, mulierem cognoverint : eſt enim periculum corporale patris & matris, ſcilicet periculum elephantiæ menſtruorum tempore commiſceri : eſt & prolis periculum, quia ex corrupto ſemine corruptus naſcitur ſexus, & ſemper fere, ut aſſerunt phyſici, vel gibboſus vel contractus, vel hujuſmodi.

Ex Romano pœnitentiali.

C Si quis cum muliere in puerperio concubuerit, decem dies pœniteat in pane & aqua. Eadem pœnitentia poteſt ei injungi qui modo indebito uxore ſua utitur : in uſu etiam naturali eadem pœna poteſt ei injungi, qui ſcienter ad mulierem menſtruatam accedit. Mulier vero ſi viro volenti accedere ad eam non revelaverit morbum ſuum, eamdem pœnitentiam ſubeat : & ſi revelaverit, & vir nihilominus acceſſerit ad eam, mulier minus eſt in culpa.

Item, quæratur ſi ad mulierem prægnantem acceſſerit, & utrum mulier cognita abortivum fecerit, & tunc ſi ob iſtam cau-
D ſam evenerit, ad epiſcopum tranſmittatur.

Item, quæratur ſi cum mulieribus tantum peccavit : ſi dicat cum alio ſe peccaſſe, quæratur cum qua re, & de aliis circumſtantiis ut ſupra.

De pollutione nocturna.

Quæratur utrum dormiendo aliquando contigit ei pollutio : quod ſi ex ebrietate vel præcedenti cogitatione illicita evenerit, magis eſt timendum.

De peccato mollitiei.

Quæratur utrum pollutio ei contigerit
E etiam vigilando per ſe ſolum : ſi dixerit ſic, quæratur utrum ei placuerit ; & ſi hoc, quæratur utrum aliquid fecerit, per quod hujuſmodi pollutio compleretur. Si dicat ſic, quæratur quid fecerit & quomodo. Cum autem peccatum mollitiei adulterium vincat, conſulimus quod cum ſeptem annis pœnitentiæ, ſingulis ſeptimanis ſingulæ diſciplinæ injungantur.

Digitized by Google

Item, quæratur utrum mulierem laſcive A aſpexit, concupivit, tractavit, oſculatus ſit. nam ſecundum canones, ſi quis lingua laſcivus fuerit, triduana ei pœnitentia injungatur.

Si quis obtractavit pectus puellæ vel turpitudinem, ſi laicus ſit, tres dies pœniteat: ſi clericus vel diaconus, ſi monachus vel ſacerdos, a divino officio ſuſpenſus viginti dies pœniteat. Scriptum eſt enim, *neque tetigeris vel obtractaveris pectus vel turpitudinem feminarum.*

Item, quæratur utrum aliquando pro aliquo ſollicitavit, vel peccato alterius conſenſit, conſilium, auxilium vel conſenſum B impendit; utrum conjugatam vel aliam; utrum pro conjugato alio, quomodo & quando, ut ſupra. Sollicitatores mulierum pro alio, ſive conſentientes peccato aliorum, ſecundum quod magis vel minus peccaverint puniantur: & quandoque non minus peccant quam illi qui peccatum operantur.

Quomodo communiendi ſunt pœnitentes contra peccatum carnis.

Contra peccatum carnis ſolent muniri pœnitentes ſic, ut dicat ei ſacerdos ſemper labora, & cogita vitare malam ſocietatem & op- C portunitatem peccandi, quod eſt vitare loca & perſonas cum quibus vel per quas peccare poſſumus vel ſolemus, *quar l'aiſe fait le laron.*

De ſortilegiis.

Quæratur utrum ſortilegia fecerit: quod ſi fecerit, de ſacramentis eccleſiæ vel dæmonibus immolans vel dæmonia invocans, ad epiſcopum mittatur. Si peccaverit ad faſcinum, vel qualeſcumque præcantationes fecerit, excepto ſymbolo & oratione Dominica, vel alia oratione canonica, & qui cantat, & cui cantatur, tres quadrageſimas pœ- D niteat.

De cupiditate, & quomodo, & quibus facienda reſtitutio.

Quæratur a pœnitente utrum habuerit rem alienam injuſte, videlicet per furtum, rapinam, uſuram: & ſi hoc, caveat ſacerdos ne miſſas vel eleemoſynas pro reſtitutione injungat. Eſt enim regula, quod non niſi domino facienda eſt reſtitutio, ſi de facili poſſit inveniri. Ad hoc ut fur vel raptor poſſit abſolvi, mortuo, vel non invento vero domi- E no, reſtituendum eſt proximioribus perſonis, ut uxori, quod juſtum fuerit, vel filiis, vel patri, vel matri, & illis præcipue qui conſtituti ſunt heredes teſtamenti, ſi qui ſunt, vel eis qui ab inteſtato ſuccedunt. Si vero verus dominus eſt, vel non poſſit inveniri cui debeat reſtitui, tunc demum ad conſilium eccleſiæ eroganda ſunt pro illis qui jus in rebus male habitis habuerunt; quod & ſimiliter de inventis faciendum eſt. Non autem ſufficit circa male habita reſtitutio ſola, ſed condigna injungi debet pœnitentia pro peccato. Quando certus eſt verus dominus & inventus, injungendum eſt læſori ut ei ſi poteſt ſatisfaciat immediate, ſi audeat revelare; ſin autem, mediante ſacerdote vel alio bono viro, nemine nominato; vel compenſet læſor per ſervitia quæ poterit animo reſtituendi. Si vero grave ſit damnum, & læſor non poſſit ſolvere, debet petere veniam perſonaliter a damnificato, ſi audeat; alioquin hoc faciat aliquo bono viro mediante, nemine nominato, & ipſe ſatisfaciat jejuniis & orationibus & corporalibus diſciplinis, habens in propoſito quod omnia reſtituet, ſi ad fortunam venerit pinguiorem.

De eo qui alieno damno conſenſit.

Quæratur ſi alieno damno conſenſit, vel ſimplicitate vel negligentia, non impediens lædentem cum poſſet, vel lædendum non præmuniens. Quod ſi fecerit, diſtinguendus eſt: quod ſi conſenſit tantum, non videtur teneri ad reſtitutionem damni; ſed ad ſatisfactionem pœnitentiæ pro negligentia: inducat tamen læſorem prout poterit ad ſatisfaciendum læſo. Si vero præbuerit conſilium vel auxilium vel favorem in damnum alterius, vel partem habuerit, damnum tenetur reſtituere in ſolidum, niſi quantum noverit ab aliis eſſe ſolutum.

Item, quæratur utrum illi qui injuſte rem ſuam detinebat damnum intulerit: quod ſi fecerit, ſi æquale fuerit, poterit ſuſtineri, de dolo tamen pœniteat; ſi majus eſt, quod ſupereſt reddat.

Item, quæratur utrum ille ſtupri cauſa aliquid habuerit ab conjugata; & ſi hoc, marito reddat; ſi a perſona religioſa, eccleſiæ ſuæ reddat; ſi ab ancilla de rebus domini ſui, ipſi domino eſt reddendum. Diligenter attendat ſacerdos cujus officii ſit pœnitens. nam ſi mercator vendens vel emens ad menſuram, prohibendus eſt ne habeat pondus & pondus, menſuram & menſuram; & ſi habuerit, vel falſo menſuraverit, tenetur reſtituere, ſi ſciat quibus. Similiter de omni male acquiſito reſtitutio facienda eſt, ut dictum eſt. Si autem neſciat quibus propter minutias multas, ſatisfaciat eccleſiæ vel eccleſiaſticis quorum illos credit parochianos, vel pauperibus, tamen ad conſilium eccleſiæ. Similiter de aliis officiis faciendum eſt ſuo modo.

Theodorus. Si quis per neceſſitatem furatus fuerit pecus vel cibaria per famem, vel veſtes per nuditatem, pœniteat hebdomadas tres: ſi reddiderit, non cogatur jejunare. Si quis furtum capitale commiſerit, videlicet quadrupedia tulerit, vel capſas effregerit, ſeptem annos pœniteat ſecundum canones; & quod furatum eſt reddat. Si vero de minoribus ſemel aut bis furtum fecerit, reddat quod tulit, & unum annum pœniteat.

Digitized by Google

Quomodo familia uſurarii poſſit uti male acquiſitis. A

Dicendum eſt filiis fœneratorum & omnium raptorum, quod de hujuſmodi arctiſſime debent vivere prout poſſunt, & reddere damnificatis, etiam inſciis dominis: & ſi pinguior eis obvenerit fortuna, reddere debent etiam de proprio quantum poſſunt & ad eos pervenerit. Conſulatur militibus quod largas eleemoſynas & ſpontaneas faciant, veſtiendo pauperes, eccleſiis conferendo; quod ſanctius videretur, ſi damnificatis daretur vel potius redderetur. B

Item, quæratur utrum pro cupiditate aliqua peccaverit, vel fidem violaverit, vel eccleſiam vel cimiterium; quod ſi hoc, ad epiſcopum mittatur.

De ira.

Quæratur utrum ex ira alicui conviciatus fuerit, vel in triſtitiam mentis inciderit, quæ mortem operatur æternam, vel aliquem odio habuerit: quod ſi fecerit, moneatur diligenter ut deponat rancorem. Debita vero vel querelam non tenetur remittere; ſed petere poteſt pacato animo coram judice.

Ex concilio Rothomagenſi. Si quis alium per C iram percuſſerit & ſanguinem effuderit; ſi laïcus eſt, viginti dies pœniteat: ſi clericus, triginta. Illi autem qui gradum habuerint ſublimiorem, amplius puniri debent; diaconus ſex menſes, preſbyter unum annum.

De invidia.

Quæratur utrum per invidiam doleat vel doluit de utilitate proximi, vel de ejus infortunio lætus fuerit: vel utrum per invidiam alicui detraxerit, & maxime ei qui præeſt. Si quis detraxerit ei qui præeſt, ſeptem dies D pœniteat.

De acedia.

Quæratur utrum pœnitens otioſus fuerit in his quæ pertinent ad ſalutem, id eſt negligens & indevotus; & talis timeat illam ſententiam: *Maledictus homo qui opus Dei facit negligenter.*

De pœnitentia, quod ſit portabilis.

Sacerdos debet eſſe ſollicitus, ut pœnitenti onus importabile non ponat, licet re- E cipere pœnitens ſit paratus: ſed ſic pœnitentiam temperet, ut a ſtudio non cogatur ceſſare ſcholaris, a fabrica faber, ab agro agricola, vel alius laborioſus ab opere licito & competenti, ut a cura domus ſeu familiæ, ut eis providere non poſſit, nec curſor a curſu, ut ſequi dominum non poſſit. Item vero pro peccato occulto pœnitentiam publicam non injungat, nec peccatores occultos faciat publice pœnitere.

De compenſatione pœnitentiarum.

Sciendum eſt quod omnibus qui ex juſta cauſa viderentur non poſſe ſine magno gravamine frequenter in arcta dieta jejunare, poſſunt redemtiones vel compenſationes adhiberi per orationes, per eleemoſynas, vel per abſtinentiam a carnibus vel piſcibus, per diſciplinas vel hujuſmodi ſecundum ſtatum perſonarum, vel animo, vel in quadrageſimalibus cibis: propter viam aut peregrinationes, facilius quam propter aliud eſt relaxatio indulgenda vel commutatio. Similiter propter ſocietatem, non tamen quamlibet: ſed ſi accedat ad menſam alienam, vel aliquis ad ſuam, cui debet ſe conformare, & ſi ſine gravi damno vel ſcandalo nequiverit evitare, vel pro ſolemnitate diei, ſi divinis interfuerit. Conſulimus & monemus ne ſacerdos miſſas injungat confitentibus: ſed ut cupiditatis notam fugiat in hac parte, fructus qui ex tali injunctione ſolet ſacerdotibus provenire, conſulatur pauperibus erogare.

De confeſſione & pœnitentia infirmorum.

Ab infirmis in mortis periculo conſtitutis pia eſt inquirenda peccatorum confeſſio, non pœnitentia injungenda eſt; tamen eis intimandum, ut convertantur & doleant de peccatis ſuis univerſis & ſingulis, non tantum timore pœnæ quam peccando meruerunt; ſed quia Deum Patrem & creatorem & redemtorem ſuum offendere præſumſerunt. Inducantur tamen infirmi ut acerbitates ægritudinis quas ſuſtinent, quaſi flagella pii patris, quamdiu ei placuerit, cum gaudio tolerare laborent. Si autem convaluerint, ſtatim ad ſacerdotem accedant, ut tunc eis pœnitentia competens injungatur.

De his qui mittendi ſunt ad epiſcopum.

Sacerdotes in confeſſione majora majoribus reſervantes, mittant ad epiſcopum pœnitentes de homicidio, de perjurio ſeu fide mentita. Item de injectione manuum in parentes, ſive in clericos vel quoſcumque religioſos. Item, de incendio, & ſimonia. Item de litterarum falſitate. Item de inceſtu tam naturali quam legali & ſpirituali, videlicet qui conſanguineam ſuam cognovit, & conſanguineam uxoris, vel conſanguinei uxorem, & qui cognovit filiam ſpiritualem, ſcilicet filiolam, vel qui ejus confeſſionem audivit. Item de lapſu carnis cum monialibus. Item de violatione cimiteriorum vel eccleſiarum. Item de hæreſi: item de ſchiſmate: item de ſortilegiis factis de ſacramentis eccleſiæ: & omnes etiam qui ad hoc conſilium vel auxilium præſtiterunt. Item, mittendi ſunt ad epiſcopum qui abortivum coeundo vel alio modo facere præſumſerunt, & qui ad hoc conſilium vel auxilium

Digitized by Google

impenderunt. Item clerici qui furtum commiſerunt. Item clerici quocumque modo irregulares facti ſint, qui bis ſe permiſerunt baptizari, vel qui interfuerunt. Item, qui ſine prima tonſura aliquem ordinem ſuſceperunt. Item, qui ſuſcipiendis ordinibus ſaltum fecerunt. Item, qui quocumque modo per ſe vel per alium homicidium perpetraverunt, vel judicio ſanguinis interfuerunt, & qui auctoritatem, conſilium vel auxilium, vel conſenſum in aliquo præbuerunt, unde mors hominis vel membrorum mutilatio ſequeretur, ſive occaſio fuerit aliqua, ſive cauſa. Item, qui litteras ſcribit, dictat aut legit, vel aliquod adminiculum præſtat ut aliquis mutiletur vel occidatur. Item, clerici ſeu preſbyteri qui in ſuſpenſione vel excommunicatione promoti ſunt, vel divina celebraverunt. Item, ſacerdos vel miniſter cujus negligentia aliquid circa ſacramentum altaris inhoneſtum quocumque modo evenerit, ad conſilium epiſcopi ſunt mittendi. Quia quidam preſbyteri, quos conſcientiæ reatus accuſat, timentes quod ſi parochiani ſui vel ipſi fratribus Prædicatoribus vel Minoribus confeſſi fuerunt peccata ſua, fingentes mendaciter contra ipſos dicunt quod confeſſiones confitentium detegere non verentur, ſub pœna emendæ vel alterius graviſſimæ pœnæ diſtrictius inhibemus ne dictos fratres ſuper detectione confeſſionum audeant infamare.

Peccata notoria de quibus ſcandalum in populo generatur, decano ſignificent ſacerdotes, & decanus archidiacono vel epiſcopo, niſi forte per eos ſint ſopita, timentes ne pœnam incurrant, ſi per alios ad epiſcopum ſcandalum deferatur.

De ſacramento altaris.

De ſacramento altaris doceant ſacerdotes, quod ex virtute verborum quæ Dominus dixit in cœna ſuper panem & vinum, & ex virtute ordinis ſacerdotalis, ſive bonus ſive malus ſit ſacerdos, cum debita materia contingit, quod per prolationem verborum ſuper panem & vinum cum intentione conficiendi, ubi erat prius purus panis, eſt verum corpus Chriſti de Virgine natum, in cruce paſſum, ad dexteram Dei collocatum; impaſſibile vero quale fuit in via, ſed glorificatum, quale eſt in patria: & ubi erat prius purum vinum, eſt verus ſanguis Chriſti qui de latere ejus fluxit. Sub utraque forma tamen eſt totus Chriſtus: quia nec vere corpus eſt ſine ſanguine, nec vere ſanguis ſine corpore, nec corpus ſine anima, nec utrumque ſine divinitate; & ſacramentum hoc eſt cibus & refectio animæ viventis per gratiam, & damnatio animæ mortuæ in peccato: quia qui manducat indigne, judicium ſibi manducat & bibit.

Ut ſemel in die celebrare ſufficit.

Innocentius papa. Nullus audeat bis in die miſſam celebrare, aut cum duplici introitu, niſi in magna neceſſitate, ſive corpore humano præſente in die ſolemni, vel quadrageſimali, & in die paſchæ; quibus caſibus propter neceſſitatem bis poterit celebrare. Celebraturus autem miſſam ſecundam, vinum perfuſionis non ſumat, ſed miniſtro bonam habenti conſcientiam conferat.

De his quæ circa ſacramentum altaris ſunt attendenda.

Sacerdos vel miniſter qui in altaris miniſtrat officio, diligenter attendat, ut ad conficiendam euchariſtiam ad miſſam, & ad communicandos infirmos, formas panis quam pulcras, quam decentes, quam honeſtas poterunt quærere non omittat, ne per informitatem formarum aliorum devotio minuatur. Attendat igitur quod hoſtia ſit integra, & integrum habeat circulum: & quod vinum non ſit acetoſum, & quod aquam non omittat. Si autem aquam omiſerit, quando advertit, apponat eam ſi fieri poteſt ſine ſcandalo. Si vero per negligentiam evenerit quod perlecto canone & peracta conſecratione corporis, nec vinum nec aqua reperiatur in calice, debet ſtatim infundi utrumque, & hoſtia ſic conſecrata ſeorſum reverenter obſervetur: hoſtia autem nova, ſicut fieri ſolet, ante calicem apponatur, & reincipiatur canon miſſæ *Te igitur*: poſt canonem vero prior hoſtia ab ipſo ſacerdote ſumatur. Caveant ſacerdotes ne panis vel vinum remaneat ſupra altare infra miſſam, præter ipſa quæ ab ipſo ſunt conſecranda; & ſi quid forte remanſerit, ſecurius eſt propter fatuam quorumdam conſcientiam, ut ab ipſo ſacerdote ſumatur, vel ab alio aliquo mundam conſcientiam habente. Unde non eſt tutum hoſtiam eligere ſuper pallam, quia poſſet ibi aliqua fractio remanere, quam aliquis fatuus intelligeret conſecratam. Quod autem ad illos qui ſciunt conſecrationem non fieri niſi communicetur intentio, non eſt de talibus diſputandum.

Præcipitur preſbyteris quod quando incipiunt canonem miſſæ *Qui pridie*, tenentes hoſtiam, nec elevent eam, ſed ante pectus teneant donec dixerint, *Hoc eſt enim corpus meum*, & elevatam tamdiu eam teneant, quod ab omnibus poſſit videri, tunc pulſetur campana. Hoc autem dictum eſt ne purus panis adoretur a populo, ſi ante prolationem verborum hoſtia elevetur. Poſt totalem vero ſumtionem corporis & ſanguinis Domini, preſbyter aliquantulum ab exſpuendo abſtineat; & ſi abſtinere non poſſit, in loco mundo hoc faciat, quod non poſſit conculcari.

Digitized by Google

De periculis circa altaris ſacramentum.

Si quid de ſanguine Chriſti ceciderit ſuper corporale, ſugenda eſt pars intincta, & ipſum corporale panno aliquo involutum pro reliquiis eſt ſervandum. Si ſupra pallam vel ſuper aliquod ſacrum indumentum ceciderit, pars intincta ſugatur, & poſtea ſcindatur, & conſuta panno mundo ſervetur pro reliquiis, ita tamen quod ſuper pannum cedula conſuatur, continens: Super hoc linteamen ſtilla cecidit ſacramenti. Si ſupra aliquod commune veſtimentum ceciderit, pars intincta prius ſcindatur, & poſt ſugatur & comburatur, & cinis in ſacrario reponatur. Si autem ſuper lapidem, lignum, terram ceciderit, lingendus, tergendus & radendus eſt locus ille, & pulvis in ſacrario reponendus. Si autem de corpore Chriſti ſuper pallam ceciderit vel aliquod aliud ornamentum, pars ſuper quam ceciderit abluatur, & ablutio a ſacerdote ſumatur, vel ab alio bonæ conſcientiæ. Si vero ſuper lapidem vel terram ceciderit, locus radatur, & pulvis in ſacrario reponatur.

Bernardus. Si muſca vel aranea, vel aliquid tale in ipſum calicem ceciderit, quod ſine vomitu aliquando vel ſine periculo corporis ſumi poteſt, ſanguis ſumatur, & ſuperfuſo vino ipſum quod cecidit abluatur, & ablutio a ſacerdote ſumatur, vel ab alio bonæ conſcientiæ; & poſtea id quod cecidit in ſacrario comburatur. Quod ſi fides ipſa illud quod cecidit ſumere quempiam fecerit, Deo gratias.

Sacerdotes die octavo ſemper renovent ſacramenta, euchariſtiam & fontem benedictum, ne eorum vetuſtate aliqui ad indevotionem moveri valeant.

Ex concilio Lateranenſi. Inhibetur presbyteris, ne hoſtias non ſacratas dent pueris, niſi loco panis benedicti die Paſchæ, & tunc ſtatim utantur, nec extra eccleſiam portent.

De communione Paſchæ.

Doceant ſacerdotes populum, ut tales ſe exhibere procurent, quod ſaltem in die Paſchæ digne communicare valeant & communicent. Legitur enim in libro Numerorum, quod ſi quis mundus fuerit, & non fecerit Paſcha, hoc eſt non communicaverit, anima peribit de populo. Et ſi hoc de mundo dicitur qui non communicat, multo fortius de immundo, qui tantum propter immunditiam ſuam abſtinere debet quamdiu talis eſt, & nullatenus communicaturus.

De communione infirmorum.

In eccleſiis ſuis dicant ſæpe presbyteri, ut quam cito viderint aliquem infirmari, presbyterum incontinenti ad audiendam infirmi confeſſionem, & ad communicandum advocare procurent; nec expectent noctem ad vocandum presbyterum, ſi de die contigerit aliquem infirmari.

Singuli ſacerdotes ſingulos habeant calices, in quibus communicentur infirmi, qui decori ſint & mundi, ne immunditia horrorem inducat infirmo, ſed potius in eis infirmi devotio excitetur.

Item, ſi quid de corpore Chriſti in ore infirmi remanſerit, vel inde exierit quod ab eo recipi non poſſit, aliquam formam panis habens, ab ipſo ſacerdote convenienter debet conſumi, vel comminutum in calice cum modico vino alicui habenti bonam conſcientiam dari. Si autem infirmus adeo fuerit coartatus, quod ſub magna forma corpus Domini recipere non poſſit, ſub minima forma detur ei in calice imminutum, & cum modico vino infirmi ſtilletur in ore, maxime ſi propter adſtantes timeatur, ne eis ſine viatico decedere videatur infirmus. Videtur tutum, ut quilibet ſacerdos infirmum in extremis laborantem abſolvat de omnibus quibus eum abſolvere poteſt.

Item, cum presbyteros ad communicandum infirmos contigerit evocari, omni dilatione & occaſione poſtpoſitis, ad eos accedant, & corpus Chriſti cum magna reverentia & maturitate deferant in pyxide idonea & bene clauſa propter caſum, nec ad hoc diaconos mittant: ac eundo & redeundo ſeptem pſalmos pœnitentiales, vel ſaltem letaniam dicant. Moneant etiam parochianos, & diligenter inducant, ut cum presbyterum deferre contigerit corpus Chriſti, creatori ſuo cum manuum junctione & genuum flexione dum tranſit, orantes devotius ſtudeant inclinare. Eis ſiquidem qui corde contrito presbyterum cum corpore Chriſti devote duxerint & reduxerint, decem dies de condigna pœnitentia miſericorditer relaxamus, & hoc volumus in eccleſia ſæpius publicari.

Ex concilio generali. Statutum eſt in concilio generali, & diſtricte injunctum medicis corporum, ut cum eos ad infirmos vocari contigerit, ipſos ante omnia moneant & inducant, quod medicos advocent animarum, ut poſtquam infirmo fuerit de ſpirituali ſalute proviſum, ad corporalis medicinæ remedium ſalubrius procedatur. Si quis autem medicorum conſtitutionis hujus tranſgreſſor extiterit, tamdiu ab ingreſſu eccleſiæ arceatur, quouſque ſatisfecerit competenter. Ceterum cum anima corpore ſit multo potior, ſub anathemate prohibetur, ne quis medicorum pro corporali ſalute aliquid ægroto ſuadeat, quod in animæ periculum convertatur.

De conjugio.

De ſacramento conjugii doceant ſacerdotes, quod omnis voluntaria ſeminis emiſſio eſt mortale peccatum tam in mare, quam in femina, niſi per legitimum matrimonium excuſetur:

Digitized by Google

excuſetur: ſed fides habet coïtum inter marem & feminam legitimo conjugio excuſari, ſi tamen modo debito miſceantur.

Quomodo debent fieri ſponſalia.

Conjugii matrimonium affectantes fidem licite dare poſſunt de matrimonio contrahendo, ſi ſancta eccleſia poterit ſuſtinere: hoc tamen non fiat ſine præſentia ſacerdotis. Numquam tamen conſentiant contrahentes per verba de præſenti, donec ſint ante fores eccleſiæ, quando debet nuptialis benedictio celebrari. Excommunicent preſbyteri in eccleſiis ſuis illos, qui bannis tantumdem factis, per verba de præſenti ad invicem conſentiunt, antequam fieri debeat benedictio nuptialis, niſi ex permiſſu epiſcopi ſpecialiter concedatur alicui & cum cauſa.

Ex concilio generali. Cum pluries inhibitum fuerit, ne perſonæ matrimonium contrahentes per verba de præſenti conſentiant, antequam ad benedictionem nuptialem veniant ante portam eccleſiæ; & ex iis conſtitutionibus nullus aut rarus fructus hucuſque provenerit; ſtatuimus quod tam perſonæ ſic contrahentes, quam illi qui ad hoc conſilium præſtiterint & auxilium, excommunicationis emendam ſolvere teneantur.

De bannis. Ex concilio generali.

Clandeſtina conjugia penitus inhibemus, prohibentes ne quis ſacerdos talibus intereſſe præſumat: ac præcipimus, ut cum matrimonia fuerint contrahenda, ea proponant preſbyteri in eccleſiis ſuis competenter, videlicet per tres dies dominicos vel feſtivos, ſub pœna excommunicationis indicentes, ut qui ſciunt legitimum impedimentum, opponere non differant vel omittant. Ipſi etiam presbyteri per ſe nihilominus inveſtigent, utrum aliquod impedimentum obſiſtat. Cum autem probabilis apparuerit conjectura vel dubitatio contra carnalem copulam contrahendam, contractus impediatur expreſſe, donec per epiſcopum vel ejus allocatorem, quid ſuper eo fieri debeat, fuerit diffinitum: ceteri autem de talibus nec cognoſcere poſſunt, nec judicare. Si quis vero clandeſtina matrimonia inire præſumſerit in gradu prohibito, etiam ignoranter, ſoboles de tali conjunctione ſuſcepta prorſus illegitima cenſeatur, de parentum ignorantia nullum habitura ſubſidium, cum illi taliter contrahentes, non expertes ſcientiæ, ſed affectatores ignorantiæ videantur. Pari modo proles illegitima cenſeatur, ſi ambo parentes impedimentum ſcientes legitimum, præter omne interdictum, id eſt ſi bannis in conſpectu eccleſiæ factis, contrahere præſumſerint. Sane parochialis ſacerdos, qui conjunctiones prohibitas celebrare præſumſerit, aut quilibet preſbyter etiam regularis, qui eis præſumſerit intereſſe, per triennium ab officio ſuſpendatur, gravius puniendus, ſi culpæ qualitas poſtulaverit. Eis etiam qui clam præſumſerint copulari, licet in gradu conceſſo, condigna pœnitentia injungatur.

De impedimentis matrimonii.

Copulam carnalem impediunt conſanguinitas & affinitas, diſpar cultus, publicæ honeſtatis juſtitia, votum ſolemne, coactio, error perſonæ, error conditionis, minor ætas, delicti enormitas, compaternitas, quæ tantum excludit ſex perſonas, compatrem videlicet & matrem, filiolum & filiolam, fratrem & ſororem ſpirituales. Sciendum tamen eſt, quod in quinto gradu conſanguinitatis & affinitatis, & ſupra, poſſunt ambo licite matrimonialiter copulari. Si quis autem ad impediendam legitimam copulam malitioſum impedimentum objecerit, non effugiet eccleſiaſticam ultionem. Semper prohibeant ſacerdotes in nuptiis ſub pœna excommunicationis ſortilegia fieri: & alter conjugum ad religionem non tranſeat aut recipiatur, niſi per epiſcopum.

De concubinis.

Prohibeant ſacerdotes, ne laïci publice teneant concubinas. Et qui poſt admonitionem trinam præſumſerit retinere, tam ipſe quam ipſa ab ingreſſu eccleſiæ arceantur, gravius puniendi per majores, ſi perſeveraverint.

De extrema unctione.

De ſacramento extremæ unctionis doceant ſacerdotes, quod, ſicut dixit beatus Jacobus, per eam venialia dimittuntur, & quandoque alleviatur infirmus, quandoque etiam ad veram contritionem, & æterni gaudii conſiderationem per eam incitatur. Doceant ſacerdotes omnes hoc ſacramentum debere recipere tam divites quam pauperes, ſenes & juvenes, maxime poſtquam decimum quartum annum compleverint; & poſſe licite iterari ſine periculo operis conjugalis, quotiens infirmis metum contigerit imminere. Quando enim fuerit requiſitus ſacerdos, ſanctum oleum honeſte deferat, & cum reverentia illud impleat ſacramentum.

De ordinibus.

De ſacramento ordinis doceant, quod ſacramentum euchariſtiæ non conficit quis niſi ſacerdos, nec confert quis ſacrum ordinem niſi epiſcopus, & eam habent virtutem ordines quam eccleſia profitetur.

Cum quater in anno regulariter ſoleant ordines celebrari, ſcilicet in jejuniis ſolemniter inſtitutis, ſtatuimus, & perpetua ac peremtoria citatione diſtricte præcipimus, ut omnes parochialem habentes eccleſiam, quamdiu non ſunt preſbyteri, ad ordines ſaltem prædictis temporibus veniant ſucceſſive, ſeque præſentent idoneos & habiles cum ef-

Digitized by Google

fectu. Quod ſi quis jam plene receptus ad eccleſiam, hæc non fecerit, futuros ex tunc eccleſiæ ſuæ reditus & proventus ipſius eccleſiæ ſuæ neceſſitatibus applicamus, & ſuos in tantum efficimus, ut ſint ei penitus alieni, pœna nihilominus perjurii remanente per epiſcopum infligenda, niſi quis legitime ſe doceat excuſatum, vel epiſcopali injunctum licentia ſpeciali.

Ne venalia proſtituantur eccleſiæ ſacramenta.

Ex concilio generali. Cum vitium pullulare novimus avaritiæ & vitium ſimoniæ, ut quidam preſbyteri eccleſiaſtica ſacramenta vendere videantur, confeſſionem, euchariſtiam, benedictionem nuptialem, ſepulturam ſubditis denegando tacite vel expreſſe, quouſque ſuper conſuetudinibus parochialibus, vel debitis aliis ad voluntatem eorum ſibi fuerit ſatisfactum; ſub pœna magnæ emendæ diſtrictius inhibemus, ne cum ſacramenta immineant exhibenda, ante ſacramentorum ipſorum exhibitionem plenariam aliquid exigant a ſubjectis, neque plegios petant; ſed cum ea gratis exhibuerint, tunc jura parochialia & alia conſueta & debita licite petant, & plegia accipiant, & pactiones faciant, prout juſtum fuerit, & viderint expedire.

De ſeptem vitiis capitalibus, & operibus miſericordiæ.

Suadeant ſacerdotes omnibus ſeptem principalia vitia fugere, & pluſquam mortem timere temporalem, quæ ſolum corpus interimat, dicta vitia corpus & animam mittere in gehennam, videlicet gulofitatem, luxuriam, vanam gloriam ſive ſuperbiam.... Suadeant etiam operibus miſericordiæ inhærere, quæ ſunt paſcere eſurientem, potare ſitientem, nudum veſtire, hoſpitem ſuſcipere, viſitare infirmum, conſolari incarceratum, ſepelire mortuum; quæ teſtatur Veritas in evangelio, qui iſta facere neglexerint, venientes ad judicium audient terribilem vocem: *Ite maledicti in ignem æternum*, a quo liberemur per Filium Dei. Amen.

De fugienda prava jurandi conſuetudine.

Item, cum blaſphemias Redemtoris, quæ plus abundant in noſtris quam alibi ...... per ejus membra ſingula, tamquam porci, veriſimile credi poſſit ut plus igne ſacro noſtri quam alii torreantur; frequenter moneant ſacerdotes populum majorem & minimum, & maxime humiles ribaldos & rhedarios, qui morbo illo frequentius invaduntur, a juramentis hujuſmodi & perjuriis maxime penitus abſtinere.

De ſobrietate.

Doceant populum ſacerdotes verbo & exemplo ſobrie vivere, ab ebrietate & crapula abſtinere, invitationes fugere ad potandum: firmiter injungentes dominis tabernarum, ne in domibus ſuis vel locis circumadjacentibus vicinorum ſuorum vel aliorum de eadem parochia causâ potationis ſtudeant conventicula congregari, oſtendentes eis, quod potatio eſt innumerabilium occaſio peccatorum. Si quis autem tertio admonitus, huic ſalubri ſtatuto acquieſcere noluerit, tam ipſe quam familia ejus ab ingreſſu eccleſiæ arceantur.

De jejuniis.

Præcipiant ſacerdotes omnibus adultam ætatem habentibus, inſtituta jejunia obſervare, ut jejunium quadrageſimale, quatuor temporum, vigiliarum nativitatis Domini, aſſumtionis beatæ Mariæ, B. Johannis Baptiſtæ, apoſtolorum Petri & Pauli, Matthæi, Simonis & Judæ, B. Andreæ, B. Laurentii, vigilia Omnium-ſanctorum, & in letania majori, ſcilicet in feſto S. Marci evangeliſtæ, & in tribus diebus Rogationum. Si qua de taxatis vigiliis die dominica evenerit, indicendum eſt jejunium die ſabbati præcedenti. Sub pœna excommunicationis inhibeant ſacerdotes, maxime in tempore quadrageſimæ præcedenti, ne quis in dominica prima quadrageſimæ carnes manducare præſumat, nec aliquid aliud, niſi ea quibus in quadrageſima licite utuntur Catholici & fideles.

De feriis.

Pronuntiandum eſt laicis, ut ſciant tempora feriandi per annum, ſcilicet omnem Dominicam a veſpera uſque ad veſperam. Feriandi vero per annum ſunt iſti dies: nativitatis Domini, S. Stephani, S. Johannis evangeliſtæ, Innocentium, S. Silveſtri; octava Domini, epiphania Domini, nativitas B. Mariæ, Annuntiatio, Purificatio, Aſſumtio, dies paraſceve, ſanctum paſcha cum duobus ſequentibus diebus, nativitas Johannis Baptiſtæ & decollatio ejus, duodecim apoſtolorum Petri & Pauli, Andreæ, Jacobi, Thomæ, Philippi & Jacobi, Bartholomæi, Matthæi, Simonis & Judæ, Laurentii, & præcipue ſanctorum Gervaſii & Protaſii, in quorum honore matrix eccleſia fundata eſt: Michaelis; dedicatio cujuſlibet oratorii; omnium ſanctorum, SS. pontificum Juliani, Martini, Nicolai, Mariæ Magdalenes, & illæ feſtivitates quas ſingulariter preſbyteri in ſuis parochiis ab antiquo collaudaverunt cum populo, quæ vicinis tantum circummorantibus indicendæ ſunt, non generaliter omnibus. Reliquas vere feſtivitates per annum non ſunt cogendi ad feriandum, ſed monendi ut juxta morem antiquum obſervent. Inhibeant preſbyteri carnificibus in villis mediocribus, ne carnes lanient aut vendant die dominica a principio miſſæ uſque ad finem.

Digitized by Google

De exhibitione evangelii.

Ex concilio apud S. Medardum.

Decernit ſancta ſynodus, ut a ſeptuageſima uſque ad octavam paſchæ, ab adventu uſque ad octavam epiphaniæ, necnon & jejuniis quatuor temporum, & letaniis majoribus, & in diebus dominicis, & in diebus rogationum, niſi de concordia & pacificatione, nullus ſuper ſancta evangelia jurare præſumat: & in iis diebus non debent ſacerdotes reliquias laicis exhibere, nec umquam pugilibus ad jurandum, cum monomachia ſecundum canones reprobetur: quibus etiam in ipſo duello ſine pœnitentia decedentibus negandum cimiterium: quod & de excommunicatis volumus obſervari, & de quibuſlibet mortuis in mortali.

INCIPIT SECUNDA PARS.

De devotione orantium. De canonicis horis. De libris eccleſiaſticis. De ornamentis altaris. De altari & ejus miniſterio. De præfationibus. De calice reponendo. De cuſtodia chriſmatis, ſacri fontis & reliquiarum eccleſiæ. De rebus eccleſiæ non alienandis. De cauſis eccleſiæ. Ne eccleſia aut cœmeterium aliqua deformitate vel profanatione ſordeſcant. De devotione orantium.

Cum cor quærat Deus non loquelam, ſive cantent, ſive legant preſbyteri; ſive pſalmos orando proferant, in mente ſemper habeant quod in conſpectu Dei ſemper aſſiſtentes, ſuum & ſibi commiſſum gerunt negotium, quod coram eo poſtulant, qui non exaudiet ora loquentium, ſi cogitationes alias evagentur, vel indigni fuerint poſtulantes.

De canonici horis.

Diſtricte præcipitur, ut ſacerdotes divinum officium nocturnum pariter & diurnum diſtincte & aperte, quantum Deus dederit, celebrent & devote. Honeſtum etiam eſſet, quod ſtantes canonicas horas dicerent, maxime in diebus feſtivis, ut alii videntes laborem & devotionem, glorificent Deum Patrem qui in cœlis eſt. Dicant preſbyteri, & abbates injungant monachis qui ſunt in prioratibus, ut quotidie dicant divinum officium, ſi duo ſunt aut plures. Et ſi ſolus eſt aliquando monachus, officio ſacerdotis intereſſe procuret: & ſi aliter fecerit, dicat preſbyter decano, & decanus cognita veritate ſubtrahat eis portionem quam percipiunt in eccleſia, donec per nos vel officialem noſtrum ſuper hoc ſit proviſum. Preſbyteri parochiales a feſto Remigii de nocte ſurgant, & ſummo ad matutinas mane miſſam celebrent uſque ad paſcha, maxime in eccleſiis in quibus adjacet parochianorum maxima multitudo, ut qui circa terrena negotia ſunt intenti, ante ingreſſum laboris miſſam poſſint audire, ſi voluerint. Nullus antequam matitunas cano-

A nicas & primam dixerit, miſſam celebrare præſumat aliqua neceſſitate.

De libris eccleſiaſticis.

Librum qui dicitur manuale habeant ſinguli preſbyteri parochiales, ubi continetur ordo ſervitii, baptiſmi, catechiſmi, extremæ unctionis & hujuſmodi, & libros alios in quibus poſſit competenter divinum officium tam diurnum quam nocturnum celebrari. Item, cum membra capiti ſe debeant conformare, volumus & mandamus, ut quilibet parochialis ſacerdos calendarium & ordinarium habeant Cenomanenſe, & in feſtis & officiis ſuis,
B & in aliis quibus poterunt, uſum matris eccleſiæ ſtudeant obſervare. Item, injungimus ut omnes parochiales preſbyteri librum habeant ſynodalem, & in eo frequenter & ſollicite inſpiciant & ſtudeant diligenter, ut ſuper officiis ſuis more debito exequendis, & in præceptis ſynodalibus notitiam habeant pleniorem.

De ornamentis altaris.

Linteamina altaris & veſtimenta ſacerdotalia munda & nitida conſerventur: nimis enim abſurdum videtur in ſacris hujuſmodi ſordes negligere, quæ dedecent etiam in pa-
C rochianis: & cum lavanda fuerint, nonniſi per preſbyterum, vel diaconum, vel honeſtam matronam, vel virginem, ſine appoſitione aliorum pannorum, prout decuerit, abluantur.

De concilio Clementis papæ. Corporalia vero ſæpe preſbyter abluat, vel ſaltem diaconus indutus ſuperlicio, in vaſe mundo ad hoc ſpecialiter deputato, & omnes ablutiones, ſi fieri poteſt, in piſcina reponantur, vel ad minus prima; ceteræ in baptiſterio. Munda ſemper habeant ſecus altare manutergia, & ad minus tria, unum ad primam ablutionem, ſecundum poſt evangelium, tertium poſt ſa-
D cramenti ſuſceptionem, quartum pendeat in miſſali, vel potius in cervicali, ad tergendum os & nares ſacerdotis, & frequentius abluantur.

De altari & ejus miniſtris.

Præcipitur quod in altari in quo tabula mota fuerit, vel enormiter fracta, ſacerdos non celebret donec reconſolidetur altare, & iterum conſecretur; nec ſuper lapidem portabilem celebretur ſine capſa. Ampullæ ſcilicet vini & aquæ pro miniſterio altaris ſint
E mundæ, integræ, vitreæ vel ſtanneæ, ſive argenteæ. Ad ablutionem manuum vas grandius deputetur. Provideant etiam ſacerdotes quod piſcinas habeant juxta altaria decentes, mundas, ablutionibus curſum liberum exhibentes; nec ſine coopertorio relinquentur.

De præfationibus.

Invenimus decem præfationes ſequentes, in ſacro catalogo tantummodo recipiendas,

Digitized by Google

unam in paſcha quæ ſic incipit, *Te quidem omni tempore*, aliam in aſcenſione, ſcilicet: *Qui poſt reſurrectionem ſuam*; tertiam in pentecoſte, ſcilicet *Qui aſcendens ſuper omnes cælos*; quartam de trinitate, ſcilicet *Qui cum unigenito*; quintam in feſtis B. Mariæ, ſcilicet *Et te in veneratione B. Mariæ*; ſextam in feſtis Crucis, ſcilicet *Qui ſalutem humani generis*; ſeptimam de apoſtolis, ſcilicet *Te Domine ſuppliciter exorare*; octavam, in nativitate Domini, ſcilicet *Quia per incarnati Verbi*; nonam in epiphania Domini, ſcilicet *Qui cum unigenito*; decimam in quadrageſima, ſcilicet *Qui corporali jejunio*.

De calice apponendo.

Calix poſt miſſam panno mundiſſimo involvatur, nec cum eo miniſtri calicem intus tergant, ſed alio ad hoc ſpecialiter deputato, qui cum ſatis decens non fuerit, vel vetuſtate attritus, in ſacrario comburatur.

De cuſtodia & chriſmatis cura.

Statuimus ut per omnes eccleſias fontes, oleum ſanctum & euchariſtia ſub fideli cuſtodia clavibus adhibitis conſerventur, ut non poſſit ad illa temeraria manus extendi. Si vero is ad quem ſpectat cuſtodia, ea incaute reliquerit, tribus menſibus ab officio ſuſpendatur; & ſi per ejus incuriam nefandum aliquid inde contigerit, gravius puniatur. In concilio * ſtatutum eſt, quod antiquæ reliquiæ a modo extra capſam nullatenus extendantur, nec exponantur venales: inventas autem de novo nemo publice venumdare præſumat, niſi prius auctoritate Romani pontificis fuerint approbatæ. Præcipitur ſacerdotibus, ut divino officio celebrato, populo regreſſo ad propria, eccleſias ſuas firmare ſtudeant diligenter.

*Lateranenſi.

De rebus eccleſiæ non alienandis.

Præcipitur ſacerdotibus ut omnes reditus eccleſiæ ſcribant in miſſalibus ſuis, & de rebus eccleſiæ vel preſbyteri nihil alienetur niſi per epiſcopum. Statuitur quod ornamenta eccleſiæ non obligentur pignori, niſi pro neceſſitate eccleſiæ, vel conſilio parochianorum. Præcipitur preſbyteris ut immobilia de bonis eccleſiæ acquiſita ſuis tantummodo relinquant eccleſiis, de jure enim aliud facere non poſſunt. Domus autem utenſilia & ſupellectilia a preſbyteris ſucceſſoribus relinquentur. Nullus clericus vel laicus, vel religioſa perſona recipiat decimam de manu laicali, niſi per epiſcopum. Prohibetur diſtricte ne aliqua eccleſia domino terræ corvagium vel aliquid tale conferre præſumat, donec epiſcopi ſui ſuper hoc habeat conſilium, & ejus auctoritate fiat quod fuerit faciendum.

Ex concil. Turonenſi.

De recredentia rerum eccleſiæ.

Præcipitur ſacerdotibus, ut cum res eccleſiæ ab aliquo captæ violenter vel detentæ fuerint, moneant detentorem ut reddat vel recredat, & ſacerdos vel decanus captionem recipiat, niſi detentor coram officiali vel epiſcopo partibus aſſignet terminum competentem. Si vero recredere vel reddere noluerit, & de detentione conſtiterit, locus in quo res eccleſiæ detinetur interdicto ſupponatur, ſi locus eſt de dominio detentoris; alioquin compellat detentorem per cenſuram eccleſiaſticam, admonitione præmiſſa.

A

De eccleſiaſticis curiis.

Nullus abbas vel eccleſiaſtica perſona de perſonalibus injuriis vel eleemoſynis eccleſiæ factis audeat litigare, niſi de conſenſu epiſcopi, coram judice ſæculari. *Ex concilio Turonenſi.* Quia exemtionibus ſive ceſſionibus actionum, quæ in eluſionem ſæcularis juriſdictionis frequenter fiunt, multa ſolent ſcandala provenire, prohibemus diſtrictius ne de cetero fiat ceſſio vel venditio actionum, niſi ubi quis de jure tenetur alii cedere actiones: & hoc præcipimus ſæpius publicari.

B

De immunditia eccleſiæ.

Firmiter inhibetur ne ſupellectilia ſacerdotis propria ſeu aliena in eccleſiis admittantur, niſi propter hoſtiles incurſus, aut incendia repentina, ſeu alias urgentes neceſſitates ad eas oporteat refugium haberi; ſic tamen, ut neceſſitate ceſſante, ad loca priſtina reportentur. Item, imagines vetuſtate deformatæ linteamina ſacra vetuſtate attrita ſacris uſibus inutilia comburantur in loco mundo, & pulvis juxta parietem eccleſiæ recondatur, qui poſſet intuentes in errorem.... Item, prohibeant ſacerdotes ſub pœna excommunicationis in cimiterio vel eccleſiis choreas duci. Moneant etiam ne aliter fiant quoniam ut dixit Auguſtinus: melius eſt diebus dominicis vel feſtivis fodere, quam choreas ducere. Quam grave peccatum ſit in loco ſacro choreas vel balationes ducere, perpendi poteſt ex pœnitentia ſecundum rigorem canonum talibus injungenda; de quibus Beda: ſi quis balationes ante eccleſias ſanctorum fecerit, emendatione pollicita, tribus annis pœniteat. Nullus de novo ædificare in cimiterio permittatur, nec domus aliqua ſi diſrupta fuerit per annum durante ruina, aliquatenus reparetur.

C

D

INCIPIT TERTIA PARS.

E

De vita & honeſtate presbyterorum cum ſuis particulariis. De inſtitutione perſonarum. De firmariis & capellanis. De quæſtis. De leproſis. De teſtamentis. De executionibus mandatorum. De excommunicatis. De abſolutione. De officio decanorum. De poteſtate presbyterorum. De vita & honeſtate presbyterorum.

Contineant, & ſancte vivere ſtudeant univerſi, præſertim in ſacris ordinibus conſtituti, cum voto continentiæ tacite ſint adſtricti: matrimonium enim contrahere nequeunt,

Digitized by Google

nec uti contracto; nec cuiquam licitum eſt fornicari. Specialius autem regulares expreſſo videlicet voto ad continentiam obligantur. Caveant igitur omnes ab omni libidinis vitio, & maxime illo propter quod ira Dei venit in filios diffidentiæ; ut in conſpectu Dei puro corde & mundo corpore valeant miniſtrare. Quocirca diſtrictius inhibemus, ne ullus clericus in ſacris conſtitutus, aliqua occaſione teneat in domo ſua vel alibi mulierem vel perſonam aliquam, de qua mala poſſit ſuſpicio ſuboriri, unde populus ſcandalizaretur. Qui vero poſt Galonis ſententiam inde latam, focariam vel mulierem aliquam cum ſcandalo publice retinere præſumſerit, ſciat ſe excommunicationis vinculo innodatum. Et ſi celebraverit ſic ligatus, irregularis effectus eſt, ut ſine diſpenſatione non poſſit a modo celebrare.

Si capellanus vel firmarius ſuper lapſu carnis fuerit de cetero diffamatus, adeo ut non poſſit innocentia legitime comprobari, omnia mobilia ejus epiſcopo remanebunt, & eo vivente in diœceſi remanebit; & perſona eccleſiæ ad arbitrium epiſcopi punietur.

Ex concil. Turonenſi.

Prohibetur diſtricte ſacerdotibus ne ſecum prolem habeant quam in ſacro ordine genuerunt, ut ſcandalum evitetur.

De veſtitu & habitu clericorum.

Clerici beneficiati in ſacris ordinibus conſtituti, clauſa deſuper deferant indumenta, nimia brevitate vel longitudine non notanda. *Ex concilio metropolitano.* Qui vero conſtitutionis hujus tranſgreſſor extiterit, per ſuperiorem puniatur; & veſtis aperta portata in publico pauperibus erogetur.

Item, inhibemus expreſſius ne preſbyteri indumentum ſcutatorium, quod dicitur herga, vel aliud laicale indumentum deſuper deferre præſumant: & ſi quis contra hoc inventus fuerit facere, vel detectus, indumentum amittet, vel aliter puniemus graviter eumdem.

Ex concilio generali. In ſacerdotio conſtituti vel perſonatibus cappas clauſas deferant non manicatas, niſi forte ad tempus, juſti cauſa timoris frigoris: fibulas omnino non ferant clerici, nec corrigias auri vel argenti ornatum habentes, nec annulos, niſi quibus competit ex officio dignitatis: pannis rubeis vel viridibus, necnon manicis aut ſotularibus conſutitiis, ſeu roſtratis, ſellis, frenis, pectoralibus & calcaribus deauratis non utantur,

Ex concilio Turonenſi. Statuimus ut condonati domus cujuſlibet religioſæ ſignum aliquod in eminenti loco deferant ad arbitrium epiſcopi, vel religioni congruentia indumenta, ut per hoc ab aliis diſtinguantur, & ſicut religioſi ab eccleſia defendantur, & ad hoc per ſuos preſbyteros compellantur.

Ex concil. Turonenſi.

Diſtricte præcipitur ne preſbyteri vel clerici, neque religioſi cultellum portent cum cuſpide, niſi juſta cauſa timoris.

De ſobrietate clericorum.

A crapula & ebrietate omnes clerici ſe abſtineant diligenter: unde vinum ſibi temperent, & ſi vino.... nec ad bibendum quempiam invitent cum ebrietas inducat & mentis exſilium, & libidinis provocet incentivum. Si quis autem ſuper his ſe culpabilem exhibuerit, niſi commonitus à ſuperiore ſe correxerit & ſatisfecerit competenter, ab officio & beneficio ſuſpendatur.

Item, cum in conviviis frequentibus & ſuperfluis quæ ſimul faciunt preſbyteri, ſcandalizentur laici, volumus, conſulimus & præcipimus, quod a talibus ſe temperent ſacerdotes; & ſi aliquem vel aliquos voluerint invitare, amicabiliter eum vel eos ſine ſtrepitu & ſine ſcandalo, ferculis non ſuperfluis ſtudeant procurare, & ſuperflue expendenda pauperibus erogare.

De clericis ſæcularibus.

Clerici officia vel commercia ſæcularia non exerceant, maxime inhoneſta. Mimis, hiſtrionibus & joculatoribus non intendant, & tabernas prorſus evitent, niſi forte cauſa neceſſitatis in itinere conſtituti. Ad aleas & taxillos non ludant, nec ea domibus ſuis habeant congruenter, & ſe in officiis eccleſiaſticis & aliis bonis ſtudiis exerceant diligenter.

Statutum Sidonii. Clerici beneficiati ſeu in ſacris ordinibus conſtituti, non ſint advocati pro pretio ſeu in fraude pretii: in curia laicali, nec loco laicorum curiam teneant, nec eorum balliis illicitis vel ballivis aſſocientur. Nuſquam etiam contra parochianum ſuum advocatus exiſtat preſbyter, vel perſonam nec ullam partem chirurgiæ ſubdiaconus vel diaconus vel ſacerdos exerceat, quæ aduſtionem vel inciſionem inducit: nec quiſquam purgationi aquæ ferventis vel frigidæ ſeu ferri candentis ritum cujuſlibet benedictionis aut conſecrationis impendat.

Ex concilio generali. Nullus clericus ſententiam ſanguinis dictet aut ſcribat aut proferat, nec ſanguinis vindictam exerceat, aut ubi exerceatur interſit: ne quiſquam clericus litteras ſcribat aut dictet pro vindicta ſanguinis deſtinandas.

Moneant parochianos ſuos preſbyteri diligenter, ut pueros ſuos tam mares quam feminas ad eccleſiam mittant, ubi prebyteri per ſeipſos vel per capellanos ſuos aut clericos doceant *Pater noſter, Ave Maria* & *Credo in Deum* ſi fieri poteſt. Suadeant item ſacerdotes, ut qui filios habent clericos, eos inſtrui faciant diligenter, & ſcholas attentius frequentare, quia illiterati non ſunt ad eccleſiaſtica beneficia admittendi.

De inſtitutionibus perſonarum.

Cum electio vel præſentatio pertineat ad

patronum, ad prælatum vero collatio; non A conferat eccleſiam alicui patronus, ſed præſentandum eligat & præſentet: Et bonum eſſet quod ſub hac forma vel ſimili; *Cum ad eccleſiam talem liberam & vacantem, in qua jus patronatus habemus, talem clericum latorem præſentium elegerimus, vobis eum præſentamus ad eam.* Electum ad eccleſiam vel capellam præſentet loci patronus, archidiacono deinde epiſcopo: coram, ſi fuerit admittendus, tria jurare tenetur, quæ ut memoriter teneantur, hic inſequuntur ad plenum. Primum eſt tale. *Ego N. ad eccleſiam talem electus & præſentatus, juro me nihil dediſſe vel promiſiſſe,* B *per me vel per alium datum eſſe vel promiſſum, me ſciente, pro iſta eccleſia habenda; & ſi ad notitiam meam devenerit aliquid datum eſſe vel promiſſum propter hoc, ſtatim eccleſiam reſignabo: ſic Deus me adjuvet & hæc ſancta.* Et tunc ei dicatur: *Recipio te ad talem eccleſiam, in nomine Patris & Filii, & Spiritus ſancti, amen.* Sequitur ſecundum. *Ego N. juro quod tibi, pater venerande, N. Dei gratia Cenomanenſi epiſcopo, tuiſque miniſtris & ſucceſſoribus tuis canonice inſtituendis, fideliter obediam in omnibus quæ mihi legitime duxeritis injungenda:* C *ſic Deus me adjuvet & hæc ſancta.* Tertium. *Ego N. juro quod bona & jura eccleſiæ talis quamdiu eam tenuero, pro poſſe meo defendam & ſervabo; & quæ ſunt illicite alienata pro poſſe meo de bonorum conſilio revocabo, ſic Deus me adjuvet & hæc ſancta.* Tunc ei dicitur: *Ego curam animarum talis eccleſiæ tibi committo, ut in die judicii pro me & pro te, quantum ad tuum pertinet officium, rationem reddere tenearis.* Iterum ei dicatur: *In virtute obedientiæ quam juraſti, tibi præcipio quod in eccleſia tua reſidentiam facias perſonalem continue;* D *& ſi non es presbyter, ad ordines venias ſucceſſive, niſi tecum aliter per epiſcopum fuerit ordinatum.*

Ex concilio Turonenſi. Nullus clericus patronis faciat juramentum antequam epiſcopo ſit præſentatus: præſentato autem dum receptus fuerit, diſtrictius injungatur quod ad patronum redeat, & debitum faciat juramentum, quod tale eſt: *Juro ſuper ſancta Dei evangelia, quod præſentationem de me factam ad eccleſiam talem a te tali, & non ab alio, adoptabo; & ſi quas portiones habes, vel habere conſueviſti in dicta eccleſia, nihil tibi de eis* E *per me deperibit fraudulenter, nec per alium me conſentiente: ſic Deus me adjuvet & hæc ſancta.* Sed ne reſignationes fiant in manus abbatum vel quorumlibet patronorum, ſed in manu epiſcopi tantum, diſtrictius inhibetur.

Cum quis in minoribus ordinibus ad parochialem [præſentatur] eccleſiam, cuſtodiat archidiaconus ſicut ante; & dum promotus fuerit in ſubdiaconum, ſe inſtituendum, & conſueta ſacramenta facturum epiſcopo repræſentet.

De firmariis & capellanis.

Statuimus ut firmarii ſeu capellani quibus eccleſiæ committuntur, obedientiam juramento promittant, quamdiu eccleſiam rexerint, obſervandam: quod niſi fecerint, penitus expellantur. Quia vero nonnulli parochiales eccleſias aſſecuti præter conſcientiam epiſcopi vel archidiaconi, a vicariis vel firmariis eorum adeo magnas [ſummas] exigunt, quod iidem vicarii vel firmarii non poſſunt de reſiduo ſuſtentari; ſtatuimus quod de cetero in tradendis eccleſiis ad firmam, & penſionibus imponendis epiſcopi vel archidiaconi, vel per bonos alios loco ejus, de redituum eccleſiæ quantitate, vocataque perſona fiat firmæ taxatio, ut de reſiduo vicarius vel firmarius ad ſui ſuorumque ſuſtentationem quindecim libras Turonenſes habeant præter firmam. Si autem talis fuerit parochia, quod propter ſui diffuſionem aut plebis multitudinem, duorum egeat officio ſacerdotum, ad eorum ſuſtentationem XXII. libras Turonenſes dimittere teneatur: & ſi plures exegerit, juxta epiſcopi diſpenſationem eorum ſuſtentationi congrue conſulatur, & hoc ſalvis conſtitutionibus de veteribus non augendis, a noſtris prædeceſſoribus promulgatis, niſi quantum probari poterit redditus excreviſſe, duximus ſtatuendum. Item, firmiter inhibemus ne firmariis committantur eccleſiæ, quarum redditus & proventus tam exiles exiſtunt, ut earum augmentatio exigatur. Hoc idem dicimus de illis eccleſiis quarum fructus & proventus XV. libras Turonenſes non excedunt, in quibus volumus proprias perſonas deſervire; vel omnes fructus relinquere ſervienti. Nullus curam animarum habens vel non ſacerdos eccleſiam ad firmam recipiat, nec ſacerdos etiam niſi de licentia epiſcopi vel archidiaconi, dum tamen archidiaconus ſollicitudinem ſuper hoc adhibeat competentem, ut de ordinatione ipſius legitime conſtet ei: quod de quolibet ignoto volumus ſimiliter obſervari, antequam in diœceſi Cenomanenſi officium presbyteri exequatur.

De quæſtis.

Ex concilio generali. Nullus recipiatur ad quærendas eleemoſynas in eccleſiis ſine litteris domini epiſcopi, niſi parochianus eccleſiæ vel de vicina natus. Nullus recipiatur ad prædicandum, niſi fuerit authentica perſona, vel ad hoc ab epiſcopo deſtinata. Quæſtores quoque eleemoſynarum tantum ea dicant populo, quantum in litteris domini papæ vel epiſcopi continetur. Sacerdos loci populum ſibi commiſſum diligenter inducat ad eleemoſynas erogandas pietatis intuitu, non animo extorquendi.

Inhibemus decanis ne cartulas quæſtarum mittant presbyteris, niſi ſub forma quam ſigillo noſtro viderint ſigillatam, nullo ad-

Digitized by Google

dito vel mutato: nec eos preſbyteri recipiant, niſi ſigillo noſtro vel decani fuerint ſigillatæ.

De leproſis.

Ut leproſis auferatur occaſio evagandi, & ſcandalum de eorum frequentia inter ſanos, eis inhibeant ſacerdotes, ne leproſos extraneos ultra unam noctem ſuſcipiant hoſpitio, nec villas intrent, caſtella, nec civitates: & qui eis injuriatus fuerit in præmiſſis, nullam inde juſtitiam reportabunt. Sacerdotes populum moneant diligenter, ut leproſis ſuis provideant ſecundum conſuetudinem & ſi neceſſe fuerit eos compelli, poſtulent per decanum.

De teſtamentis presbyterorum.

Præcipiatur ſacerdotibus, ut teſtamentum ſuum, quod de mobilibus licet eis facere, rationabile tamen, numquam per manum faciant laïcalem; & ipſi frequenter prohibeant laïcis ne teſtamenta ſua faciant [ſine] præſentia ſacerdotis. Utenſilia quæ prius invenerint preſbyteri in eccleſia vel capella, tamquam eccleſiæ propria ſucceſſoribus, etſi nulla vel pauca invenerint, de iis quæ per eos undecumque fuerint acquiſita relinquere tenentur. Ad ſuſtentationem ipſius eccleſiæ tam de minimis quam de magnis inhibeant ſacerdotes infirmis, & publice in eccleſia, ne quis plus quam tres gagiarios conſtituat, alioquin nihil capiet in ejus teſtamento qui neglexerit inhibere.

Statuimus quod infra decem dies a die obitus teſtatoris, ad nos vel officium noſtrum decanum, gagiarii vel ii ad quos pertinent accedant, ſecum teſtamentum, ſi ſcriptum fuerit, delaturi; vel ſi ſcriptum non fuerit, per eorum ſacramentum, quod teſtator depoſuerit probaturi, ut tunc præfati teſtatoris voluntas in formam publicam redigatur: hoc autem de illis intelligimus, qui ſummam centum ſolidorum Cenomanenſium excedunt.

Incipiant gagiarii defuncti exequi voluntatem infra menſem, & pro poſſe ſuo continue exequantur; & ſi circa hoc conſtiterint negligentes, decanis injungimus, ut diligenter & fideliter exequantur.

Item, quia quidam preſbyteri cum amicis defunctorum paciſcuntur, ut quartam vel quintam de bonis defuncti partem habeant, eis reſiduum relinquentes, nec curant in aliquo voluntatem exequi teſtatoris; firmiter injungimus & diſtricte, ut ad exequenda defuncti rationabilia teſtamenta caritative procedant, benefactum ſibi debitum tanta moderatione levantes, ut ex protervitate eorum ſeu cupiditate nullum ſcandalum oriatur.

De executionibus mandatorum.

Super citationibus coram ordinariis faA ciendis, credant preſbyteri & decani his qui fidem dederunt de mandato, & judici de citatione certificare procurent. De excommunicationibus vel abſolutionibus numquam ſine litteris credant, ſententias audaciter ferant, latas diſtricte obſervent, nec timore parcant alicui, vel amore gratis antequam certificent, exequantur quæ in ſuis parochiis infra quartam partem longe fuerint exequenda, & qui reſcribere non poterunt, ſigilla ſua litteris mandatoris apponant.

Quia nonnulli litteris apoſtolicis abutuntur, volentes ipſorum fraudibus obviare, B ſtatuimus ut qui mandatum alicujus delegati receperit de citando, non faciat quod mandatur, niſi in mandato contineantur expreſſe nomina judicis, locorum, diœceſis & perſonarum; & niſi authenticiter oſtendatur, vel ejus tranſcriptum ſub ſigillo authentico & voto & facto ſancto, vel locus in citatorio comprehenſi ignoti fuerint citatori, nec de ipſis certificari poſſit inquiſitione diligenti adhibita citare ſuperſedeat, donec nobiſcum vel officiali vel decano habuerit conſilium, ad quod habendum præcipimus quod feſtinet: & ne exequi interim compellatur ſedem C appellet apoſtolicam, ſciens [quod ſi] propter hujus incertitudinem percitantis incuriam citatos contigerit damnum aliquod incurrere, exiſtimationem damni, prout juſtum fuerit, eis reſtitui faciemus.

Statuimus etiam ut judices in noſtra diœceſi a ſede apoſtolica non aliter in cauſis procedant, citando, vel aliquid faciendo, niſi authentico prius exhibito & inſpecto ab ipſo auctore, ſi præſens fuerit, jurante coram ipſis, vel coram allocato eorum, quod reſcriptum de mandato ipſius exiſtit impetratum, & quod actionem, quam proſequi intendit, D habet, ut credit & credebat, contra eum quem ad judicium poſtulat evocari, nec eum vexabit alias coram aliis judicibus, iſta lite pendente; ſicque commendat jus ſuum ut exequi valeat coram ipſis, honeſtis tamen perſonis & gravibus, de quibus nulla poteſt ſuſpicio ſuboriri, remitti poterit hujuſmodi juramentum. Item quod quibuſdam a ſede apoſtolica conceſſum eſt aliquid ad juſtitiam & pietatem, nonnulli in injuſtitiam convertentes, per litteras apoſtolicas parochianos ſuos vel alios coram remotis judicibus in cauſam malitioſe trahendo vexare præſumunt, ut E quod de jure non poſſunt, per fatigationes & expenſas valeant extorquere, ſub gravi pœna injungimus, quod tam preſbyteri quam clerici ab hujuſmodi moleſtationibus & malitioſis vexationibus deſiſtant, ſcituri pro certo, quod ſi contra hoc fecerint; malitiam eorum prout juſtum fuerit puniemus.

De excommunicatis.

Preſbyteros excommunicatos a nobis vel officiali noſtro, ſingulis diebus Dominicis de-

Digitized by Google

nuntient, & ab omnibus arctius evitari, exponentes populo periculum de participatione cum excommunicatis. Communicantes cum eis poſt denuntiationem diligenter inquirant, & eis de quibus conſtiterit quod communicaverunt, ingreſſum eccleſiæ interdicant. Rotulum etiam habeant, in quo excommunicatorum nomina ſuæ parochiæ conſcribantur: & ſi ex diverſis cauſis aliquis ſit excommunicatus, hoc totum ſcribatur, & in denuntiatione dicatur. Quicumque jam latam excommunicationis ſententiam impetrarit publicari, infra decem dies procuret eamdem publicari, & in ſignum factæ publicationis, litteram det ſingularem, ne ſi diutius ſuppreſſa fuerit, non poſſit poſtea opponi, ſed eo invito abſolvatur quandocumque petierit ſic ligatus. Si quis vero per quadraginta dies excommunicari ſuſtinuerit, renuntiet preſbyter excommunicato, ſi ſit de noſtra diœceſi, vel per juſtitiam ſæcularem ad gremium redire ſanctæ matris eccleſiæ compellatur, etiamſi eo non abſoluto compoſitum fuerit inter partes.

Item, conſtitutum eſt, ut poſtquam aliquis excommunicatus in ſua malitia per viginti dies & amplius perſeveraverit, ex tunc preſbyter ejus interdicat familiam ejus, & eis divina deneget, donec de excommunicati abſolutione liqueat manifeſte. Et quia multi excommunicati ſunt a canone vel concilio, vel epiſcopo ipſo facto, qui ignorant & a pluribus ignorantur in caſibus quos ignorare non debent, eos prima Dominica cujuſlibet menſis præcipimus in eccleſia publicari.

Excommunicati ſunt a canone, qui in clericos vel quoſcumque religioſos manus injiciunt violentas; qui incendunt eccleſiam vel cimiterium; qui litteras domini papæ falſant, vel ad hoc adminiculum præſtant, vel falſas ſcienter penes ſe ultra quindecim dies reſervant; vel qui falſis utuntur, etiam ignoranter, ſi craſſa ſit eorum ignorantia & ſupina, & ad Galonis ſententiam recurrunt; talium abſolutio ſedi apoſtolicæ reſervatur; hoc excepto, quod de levi manuum injectione poteſt epiſcopus abſolvere, & etiam incendiarios, antequam fuerint per eccleſiam publicati.

Item, excommunicati ſunt auctoritate provincialis concilii omnes illi qui parochianos noſtros jus ſuum in foro eccleſiæ proſequentes, vel proſequi intendentes, facto vel verbo impediunt, quominus id libere faciant; qui minas vel terrores ſeu vexationes eis vel eorum amicis inferunt, vel inferri faciunt, qui bona ſua vel amicorum ſuorum vel capiunt, vel aliquid in fraudem prædictorum attentant, & illi ad quorum inſtantiam talia fuerint attentata, & ipſi per epiſcopum ſunt abſolvendi.

Item, excommunicati ſunt per epiſcopum in ſynodo qui jura minuunt epiſcopalia, vel libertates infringunt eccleſiæ, vel ad hoc conſilium vel auxilium præbent; & publici uſurarii, & ſortilegia de ſacramentis eccleſiæ facientes; qui malitioſe procuraverunt abortum; qui ad conjungendum, vel disjungendum falſo matrimonia, vel ad exheredandum aliquem ſcienter deponunt teſtimonium falſitatis; forbanniti qui perſonis eccleſiaſticis mandant diffidationes, receptores eorum, & qui eis conſilium vel auxilium præbent. Qui in ſacris ordinibus conſtituti & beneficiati in civitate vel diœceſi Cenomanenſi ludunt cum deciis cauſa lucri: qui procurationem accipiunt, niſi cauſa viſitationis ad locum accedant: & hi per epiſcopum poſſunt abſolvi.

De abſolutione.

Devote & cum gravitate eſt abſolutio impendenda. Decani quibus hoc frequenter demandatur, caveant in primis quod plegios accipiant competentes de emenda, & eorum nomina penes ſe ſcripta retineant, providentes ne propter defectum plegiorum vel impotentiam, ſupplere de ſuo cogantur; & ad hoc idem attendant preſbyteri, ſi ſibi fuerit alicujus abſolutio demandata. Sæpe contingit, ut excommunicationis littera, poſt obtentum abſolutionis beneficium, remanente apud eum qui impetravit eamdem, fraudulenter objiciatur iterum excommunicatio jam ſublata, & tamquam excommunicatus evitatur & repellitur abſolutus. Contingit etiam in multorum perniciem ut penes creditorem poſt ſolutionem debiti, inſtrumento remanente, iterum petitur jam ſolutum quandoque ſcienter ab eo cui mutuatum extitit, & quandoque per ignorantiam ab herede. His perfidiæ actionibus occurrentes ſtatuimus, ut in abſolutionibus impendendis tam excommunicationum quam gravationum litteræ deſtruantur; nec aliter abſolvendus, nec debitor ſatisfacere compellatur, niſi actor vel creditor ſolventem vel abſolutum inſtrumento muniat competenti.

Cum aliquis excommunicatus pro defectu eſt ab eccleſia abſolvendus, ſuper hoc pars adverſa certificetur, & tunc receptis plegiis de emenda & præſtito juramento quod juri parebit, de cauſa illa propter quam fuit excommunicatus, ſolemniter abſolvatur, verberando eum cum pſalmo pœnitentiali, ſcilicet *Miſerere mei Deus, &c.* in fine *Kyrie eleiſon, Pater noſter, Et ne nos, Sed libera. Salvum fac ſervum tuum Domine, Domine exaudi, Dominus vobiſcum.*

Oratio.

Præſta, quæſumus Domine, huic famulo tuo N. dignum pœnitentiæ fructum, eccleſia tua ſancta, a cujus integritate deviarat peccando: admiſſorum reddatur innoxius, veniam conſequendo. Per Chriſtum, &c.

Et

Et ego auctoritate Dei Patris omnipotentis, & beatæ MARIÆ, *& beatorum apoſtolorum Petri & Pauli, & omnium ſanctorum, & domini epiſcopi, vel officialis, vel decani, te abſolvo ab iſta excommunicatione, de qua ſatisfeciſti, in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Amen.*

Sciendum eſt quod excommunicatus etiam a domino papa, a quolibet ſacerdote abſolvi poteſt in articulo mortis, ſatisfactione præmiſſa, ſibi pro offenſa vel abſoluto prius indicata, ſi pro re judicata fuerat excommunicatione innodatus; ſi tamen de hoc habeat facultatem, recepto ab eo juramento, quod quam cito habebit opportunitatem, excommunicatoris ſui adibit præſentiam, mandato ipſius pariturus. Si autem infirmus offenſam emendare non poterit, vel ſolvere judicatum, inducendus eſt heres, ut hoc faciat, & per judicem, non per pœnitentiarium compellendus.

De officio decanorum.

Statuimus ut decani quamlibet ſibi ſubjectam eccleſiam viſitent annuatim perſonaliter & prioratus: & ſi procurationes voluerint omittere, nullatenus tamen viſitationem omittant. Et dum viſitant, officium teſtium ſynodalium exercentes, inquirant ſummarie de notoriis criminibus & ſcandalis ejuſdem loci, tam clericorum quam laicorum: & quod per ſe corrigere non poterunt, epiſcopo referant infra menſem, ut ſecundum eorum relationem ad plenam inquiſitionem deſcendat epiſcopus & corrigat, ut viderit expedire. Inquirant etiam utrum eccleſiis vel prioratibus impoſitæ novæ fuerint proviſiones ab abbate, vel aliquo alio, abſque conſenſu epiſcopi; & quod invenerint, epiſcopo renuntient fideliter abſque mora. Et hanc inquiſitionem extendi volumus ad exemtos, de quorum privilegiis fuerit dubitatum: & qui ea oſtendere noluerint ſicut debent, pro exemtis nullatenus habeantur, nec inquiſitionibus ſupradictis... vero aliis in judiciis.

Ad officium decanorum pertinere cenſemus, ut dominos ſæculares, qui dominicis diebus & feſtis beatæ MARIÆ nundinas ſtatuunt congregare, moneant & compellant, ſi neceſſe fuerit, monitione præmiſſa, ut eas ad dies alios ſtudeant aſſignare, cum in diebus prædictis non poſſint ſuſtineri ſine periculo animarum. Univerſis decanis præcipimus, in virtute obedientiæ diſtrictius injungentes, quatenus eorum quilibet preſbyteros ſibi ſubjectos quater in anno ad ſuam vocent præſentiam, ubi & quando viderint expedire, ut ibi ſingulos libros ſuos ſynodales perfectos & correctos afferant, & in eorum congregatione legat unuſquiſque aliquam libri particulam quam decanus juſſerit injungendam; ita ut in quatuor vocationibus ſupradictis totus liber legi valeat & exponi. Eos A autem qui ad vocationem decani cum libro non venerint ſynodali, remittat decanus epiſcopo ſuſpenſos ab officio, niſi legitime fuerint excuſati.

De conſtitutione presbyterorum.

Sciant decani preſbyteros parochiales interdicere poſſe, & arcere ab ingreſſu eccleſiæ tabernarios & eorum familiam, recipientes in tabernis conventicula potatorum de eadem parochia, & eos qui tenent publice concubinas, & condonatos religioſorum locorum, videlicet domus Dei & leproſariæ, qui B ſignum condonationis deferre recuſant; & communicantes excommunicatis, & familiam excommunicati, ſi plus quam per viginti dies in ſententia fuerit obſtinatus. Monere etiam poſſunt & excommunicare eam in caſu recredentiæ, cum res vel homo eccleſiæ detinetur, prout hæc omnia colligi poſſunt ex prædictis, in locis de iſta materia facientibus mentionem. Permittimus etiam ut interdicere poſſint ingreſſum eccleſiæ, & eccleſiaſtica ſacramenta denegare per conſequens poſt octavas paſchæ omnibus illis, qui ſolvendo negligentes fuerint, & denarium beatiſſimi C Juliani non reddiderint, vel alios paſchales denarios, ne pro quatuor vel quinque denariis litigando incurrant ipſi grave diſpendium vel ſubjecti: unde ſi quis preſbyter aliquam talem ſententiam tulerit, eam non revocet decanus neque ſuperior, ſed eam faciant uſque ad ſatisfactionem condignam firmiter obſervari.

Nova conſtitutio.

Romana eccleſia, &c. . . . . nec appellationis articulo prætermiſſo, nec alias etiam cum minime appellatum conſtitit, Remenſis archiepiſcopus vel ejus officialis de D cauſis clericorum tamquam judices laici in ipſos iidem clerici de facto conſentiant abſque diœceſanorum ſuorum voluntate cognoſcant, neque ſuffraganeorum Remenſis eccleſiæ ſubditos ipſorum delegationem ſuſcipere, vel ſententias & præcepta exequiant in cauſis per appellationem ad eos teſtimonium, niſi aliud in his tribus de conſuetudine obtineat prohibere compellant. Nec etiam ſuffraganeorum ipſorum officiales vel archidiaconos, archipreſbyteros, alioſque inferiores prælatos ſuffraganeis eiſdem ſubjectos ſuffraganeorum ipſorum ſuper ſalariis advo- E catorum & procuratorum in cauſis quæ in Remenſi ventilantur curia cogant querelantibus in ſua præſentia reſpondere. Contrahentes vero aliarum diœceſum ſuper contractibus initis in diœceſi Remenſi ab eiſdem ubi inveniantur ibidem trahere coram ſe non debent invitos, licet in poſſeſſionem bonorum quæ ibi habent, etiam cum alibi copiam ſui faciant, ſi eorum auctoritate citati comparere contemnant, poſſunt miſſionem fa-

Digitized by Google

cere contra eos : vel ſi forte malitioſe ſeipſos occultent, ne citatio perveniat ad eoſdem, decernere faciendam impoſitionem bonorum, quæ in alia diœceſi obtinere noſcuntur: ſed tunc loci diœceſanus ad denuntiationem ipſorum faciet hujus remiſſionem. Nec clericos ſuos mittant ad ſuffraganeorum diœceſium.... promendis vel cognoſcendis contractibus coram ipſis, nec in eorumdem ſuffraganeorum ſubditos, pro eo quod vocati ab eo nolunt querelantibus in ſua reſpondere præſentia, eccleſiaſticam exercere cenſuram.

Sequuntur dies feriandi per annum in diœceſi Cenomanenſi.

Januarius. Circumciſio Domini. Epiphania Domini. Beatiſſimi Juliani.

Februarius. Purificatio B. Mariæ Virginis. Mathiæ apoſtoli.

Martius. Annuntiatio B. Mariæ Virginis.

Maius. Philippi & Jacobi. Inventio ſanctæ Crucis.

Junius. Gervaſii & Prothaſii. Nativitas B. Johannis-Baptiſtæ. Petri & Pauli apoſtolorum.

Julius. Viſitatio B. Mariæ Virginis. Mariæ Magdalenæ. Jacobi apoſtoli.

Auguſtus. Transfiguratio Domini. Laurentii martyris. Aſſumtio B. Mariæ Virginis. Bartholomæi apoſtoli. Decollatio B. Johannis Baptiſtæ.

September. Nativitas B. Mariæ Virginis. Exaltatio S. Crucis. Matthæi apoſtoli.

October. Michaëlis in monte Tumba. Simonis & Judæ apoſtolorum.

November. Feſtum Omnium-ſanctorum. Martini archiepiſcopi Turonenſis. Catharinæ Virginis. Andreæ apoſtoli.

December. Nicolai epiſcopi. Conceptio B. Mariæ Virginis. Thomæ apoſtoli. Nativitas Domini. Stephani protomartyris. Johannis Evangeliſtæ. Innocentium. S. Silveſtri.

Sequuntur feſta mobilia.

Dies paraſceves. Feſtum paſchæ cum tribus diebus ſequentibus. Dedicatio eccleſiæ, lunæ poſt Quaſimodo. Item, dedicatio cujuſlibet particularis eccleſiæ. Aſcenſio Domini. Pentecoſtes cum duobus diebus ſequentibus ad minus. Feſtum conſecrationis corporis Chriſti. Item, in qualibet parochia feſtivitates ſanctorum in quorum honore eccleſia eſt fundata. Ceteræ feſtivitates ſanctorum non ſunt cogendæ, ſed monendæ, ſecundum morem antiquum obſervari.

Explicit.

CE SONT LES ESTATUTS ET CONCILES provinciaux & ſynodaux, qui ſont à lire ès ſix Dimanthes ordonnés. Premierement, le Dimanche de l'Avent, le Dimanche après l'Epiphanie, le premier Dimanche de Carême, le Dimanche de la Paſſion, le Dimanche après la Pentecôte, le Dimanche après la mie-Aouſt.

PRemierement, nous admoneſtons par la vertu du concile provincial tenu à Chateau-Gontier, tous ceux, ſoient baillifs, lieutenans, ſénéchaux, ou autres officiers des ſeigneurs temporeux, qui ont fait publication & deffences, ou en apert ou en privé, que l'un ſubget ne traite l'autre en cour eccleſiaſtique, ou mettre aulcuns des cauſes dont l'Egliſe peut connoître, tant de droit que de couſtume; que dedens deux moys enſuivant après l'amonition, revoquent & annullent teles publications, inhibitions & deffences, aultrement ils ſeront denotez excommuniez. Et ſi aulcuns avoient ſoûtenus leſdites monitions autrefois faites, nous les publions pour excommuniez.

Item, nous ammoneſtons tous couſtumiers, leneurs, detrehuz paſſaiges & autres exactions, tant ſur mer que ſur terre, que ne mettent les mains en cleres; preſtres, ou aultres perſonnes eccleſiaſtiques pour aucune coutume, payage, ou autres actions, à cauſe de leurs biens, qui ſont menex par eau ou par terre. Et ſi aulcuns ne s'en ſont abſtinez, après les monitions autrefois faites, nous les denoncions pour excommuniez de l'autorité deſdits conciles provinciaux & ſynodaux.

Item, nous ammoneſtons tous juges ſeculiers, que ne connoiſſent des cauſes eſpirituelles, ſur peine d'excommunie; & ſi dedans un mois après l'ammonition faite, n'ont ceſſé, nous les denonçons pour excommuniez de l'autorité deſſuſdite.

Item, nous denonçons pour excommuniez tous ceulx & celles qui mettent les mains en preſtres & en cleres, tant de l'autorité du droit, que des ſaints conciles.

Item, nous deffendons à tous ceulx qui ſont citer frauduleuſement l'un l'autre, ou tranſportent leurs actions à privilaiges frauduleuſement, pour travailler leurs debteurs, attendu qu'ils ont bonne juſtice devant l'ordinaire, que doreſnavant ils ne facent tele abus; autrement s'il ne s'en ceſſent dedans un moys après la lecture de ce préſent concile, ils encourent ſentence, & les publions pour excommuniez.

Item, nous faiſons aſſavoir, que tous ceulx qui mettent les mains en eveſques, abbez, abbeſſes, ou ceulx qui ont mis le feu en leurs maiſons ſciemment, ſe ils ſont cleres be-

Digitized by Google

neficiez, ils ſont privez de leurs benefices; s'ils ſont lays, leurs enfans ſont privez de prendre la premiere tonſure; & les enfans juſqu'au tiers degré, & de toutes ordres de preſtre & benefices par toute la province de Tours.

Item, nous denonçons pour excommuniez, tous ceulx & celles, qui ſe efforcent de mettre hors de lieu ſaint ceux qui ſe ſont rendus audit lieu pour franchiſes, & qui ſont aucune violence, tumultes, noiſes, ou ſcandales en l'egliſe ou lieu ſaint, par quoi le divin ſervice peut être empeſchié.

Item, nous denonçons pour excommuniez tous ceulx & celles, qui empêchent les oblations deuës aux curez, & qui deſtourbent les bons Chreſtiens à faire leur oblation ſelon leur devotion, où ils ont de coutume en leurs egliſes parochiales.

SUMMA
CONCILII CONSTANTIENSIS addenda ad pag. 1225.

Ex mſ. illuſtriſſimi domini Jolli Floridi ſummi regii procuratoris.

Cum magnum & horrendum ſchiſma quod cœpit in Urbe poſt obitum Gregorii XI. anno 1378. jam annis triginta perduraſſet, & ſecundum opinionem Gallorum per tumultum & oppreſſionem Romanorum electus fuiſſet Bartholomæus archiepiſcopus Barrenſis, qui ſe Urbanum nominavit, & deinde per eoſdem cardinales, qui ab eo receſſerant, aſſerentes eum per metum electum, fuit electus Robertus cardinalis Gebennenſis, Clemens VII. dictus, originem ſumſit illud magnum & famoſum ſchiſma, cui nullum ſimile, neque temporis diuturnitate, neque cauſa, nec rei dubietate, neque regnorum & provinciarum poteſtate. Clementi obediebant omnis Gallia, ab Alpibus incluſive uſque ad oceanum Britannicum, præter Flandriam, Hannoniam, Brabantiam, & Leodium. Item omnes Hiſpani, præter Portugallenſes. Item Scotia, Cyprus, Rhodus, Majorica & inſulæ Hiſpaniarum, & tamdem Janua. Urbano verò cetera regna & provinciæ, ut pote Italia cum ſuis inſulis, omnis Allemannia, Hungaria, Polonia, & Anglia. Urbanus ſedit Romæ, Clemens Avenioni. In parte Romana uſque ad concilium fuere quatuor, Urbanus VI. Bonifacius IX. Innocentius VII. & Gregorius XII. In parte Avenionenſi duo tantum, Clemens VII. qui ſedit fere annos XVI. & Petrus de Luna de Aragonia. Cum autem prædictum ſchiſma annis triginta duraſſet, & dicti Benedictus & Gregorius cedere promiſiſſent & juraſſent, aſſignato loco Savonæ ad conveniendum pro ceſſione, inſtante tempore conventionis tot & tantas

A præſtandarum ſecuritatum difficultates uterque per colluſionem invenit, quod non convenerunt: quibus per cardinales utriuſque obedientiæ conſideratis, ab eis receſſerunt. Et Petrus de Luna, dictus Benedictus, fugit in Aragoniam ad Perpinianum de Portu-Veneris propter metum regis Francorum, qui ei ſubtraxerat obedientiam. Angelus vero, dictus Gregorius, retroceſſit Senas. Tunc prædicti cardinales utriuſque obedientiæ convenerunt, & concorditer Piſanum concilium celebrarunt, in quo Benedictus & Gregorius depoſiti fuerunt, & electus in papam cardi- B nalis Mediolanenſis Petrus de Candia ordinis Minorum, qui Alexander V. eſt dictus. Verum Petro de Luna omnes Hiſpaniæ, præter Portugalliam; Angelo vero regnum Siciliæ, Neapolitanum, & Carolus Malateſta cum terris quas tenebat, & omnes duces Bavariæ, atque archiepiſcopus Trevirenſis & terræ illi ſubjectæ obediebant, dicta depoſitione non obſtante. Rex tamen Siciliæ Ladislaus poſtea illum Gregorium repulit, & venit ad obedientiam Johannis XXIII. per certa pacta inter eos inita. Et quia electione Alexandri Piſis celebrata, aliud concilium fuit per Alexandrum, concilio approbante, con- C tinuatum per triennium in loco per pontificem declarando, prædictus Alexander anno nondum revoluto Bononiæ obiit. Electus fuit Balthasar Coxa cardinalis S. Euſtachii, Bononiæ legatus, qui Johannes XXIII. eſt dictus: quam electionem fama eſt fuiſſe vitioſam, & quantum ad merita perſonæ certam. Qui Johannes ſubſecutus decretum Piſani concilii, inſtante tempore convocavit generale concilium Romæ ad calendas Aprilis MCCCCXI. Sed tam propter loci diſtantiam, quam propter viarum pericula, cum undi- D que prope Romam bella eſſent, nec foret tutus acceſſus, nullus acceſſit. quæ impedimenta, ut dicebatur, idem Johannes procurabat & fovebat, ne fieret concilium. Demum Roma capta, curiaque repente fugata per Ladiſlaum Siciliæ regem, non ſine latiſſima culpa dicti Johannis papæ, ipſoque cum curia ſua exeunte, Florentiæ ſereniſſimus princeps Sigismundus Romanorum & Ungariæ rex, miſit ad eumdem papam legatos, poſtulans ſibi dari auctoritatem convocandi generale concilium, & eligendi locum & tempus.

E Cardinales autem videntes quod ſolus papa refugiebat concilium generale, tantum inſtarunt apud eum, quod miſit ad curias in Italia cardinales de Chalanto & Florentinum, cum poteſtate eligendi locum & tempus concilium celebrandi de conſilio & conſenſu dicti regis; & ita die Lunæ penultima Octobris MCCCCXII. in eccleſia ſancti Stephani, loci qui dicitur Viglus aliàs Rumam Mediolanenſis diœceſis, poſt octodecim dierum conſultationem, civitatem Conſtantienſem provinciæ Moguntinæ, pro celebrando concilio

Digitized by Google

delegerunt, ad cujus initium declararunt futurum in calendis Novembris ſequentis anni.

Et poſt idem Johannes XXIII. in civitate Laude cum rege Romanorum conveniens, hujuſmodi loci electionem ratam habuit, & per litteras datas Laude VI. idus Decembris, anno quarto concilium indixit dicto loco & tempore inchoandum: in quibus litteris univerſos & ſingulos patriarchas, epiſcopos, electos, & ceteros eccleſiarum & monaſteriorum prælatos requirit, hortatur & monet, in virtute & juramenti præſtiti & ſanctæ obedientiæ, mandando eiſdem, quatenus perſonaliter, reges vero, principes, duces, marchiones, & reliquos, qui concilio intereſſe, vel qui prodeſſe debent quoquomodo per viſcera caritatis J.C. intimatum fuerit, hortatur quatenus pro pace eccleſiæ & omnium Chriſtianorum tranquillitate, etiam perſonaliter, vel ſi perſonaliter non poſſint, per ſolemnes oratores debito tempore in dicta civitate convenirent, ut ſic congregata fidelium multitudine copioſa, quæ in dicto concilio agenda forent, Deo auctore & adjutore ordinarentur ſalubriter. Hanc concilii indictionem & loci electionem tam pontifex quam imperator prælatis & principibus intimarunt, & imperator in ſuis litteris dixit, *ſe cum apoſtolicæ ſedis legatis locum concilii elegiſſe.*

Poſt decretam convocationem concilii, papa cum ſua curia in principio quadrageſimæ rediit Bononiam, & menſe Auguſto ſequenti obiit LADISLAUS rex Siciliæ, qui Romam cum patrimonio & terras eccleſiæ, præſertim in Thuſcia occupaverat. propter quod papa volebat adire Urbem, ad illam & terras eccleſiæ recipiendas. Sed cardinales timentes, quod ſi illuc veniſſet, non reverteretur ad concilium, & concilium non fieret, nec procuraretur unio & reformatio eccleſiæ; uni reſtitere, & omnes concordes inſtiterunt verbis & ſcriptis, quod negotia eccleſiaſtica & ſpiritualia, videlicet concilium in perſona ageret, temporalia vero per vicarios & legatos: quibus libenter annuit.

Die I. Octobris MCCCCXIV. Johannes XXIII. ex Bononia ad concilium venit, & Ferrariam navi delatus, cum Veronam perveniſſet, N. S. Ceciliæ preſbyterum, & F. SS. Coſmæ & Damiani diaconum, S. R. E. cardinales Conſtantiam præmiſit, ut ea cum oratoribus regis Romanorum & civibus ordinarent, quæ pro receptione ſanctiſſimi domini noſtri, & celebratione concilii forent neceſſaria: qui XVIII. menſis Octobris Conſtantiam pervenere.

De licentia & mandato Romanorum regis, per Colloſſenſem archiepiſcopum ejus oratorem, Conſtantiæ publice convocato concilio, civitates, officiales civitatis promiſerunt & juraverunt infraſcripta capitula, Jo. de Prendebenis de Monte-Politiano, & Barth. de Sante de Piſis nomine papæ acceptantibus.

A In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus-ſancti. Primo magiſtratus & officiales & cives principales, eorum & totius univerſitatis civitatis Conſtantienſis nominibus, & ſyndici ad hoc eligendi, promittent & jurabunt, quod recipient S. D. N. papam cum honorificentia & cerimoniis conſuetis Romano pontifici exhiberi, & eum tenebunt & tractabunt ut verum & unicum papam & ſummum pontificem, & defenſabunt ipſum in libertate ſua, ita quod ſemper & omni tempore licebit ei ſtare in dicta civitate & ab ea recedere, non obſtante quocumque impedimento.

B Item, promittent quod D. N. papa per ſe & ſuos officiales ſuam juriſdictionem libere exercebit: ita quod tam ipſe, quam officiales ſui ad hoc deputare libere poterunt, miniſtrare juſtitiam inter omnes & ſingulos curiam Romanam ſequentes, tam in ſpiritualibus, quam in temporalibus.

Item, quod dicti magiſtratus reverenter recipient & tractabunt dominum papam, cardinales, & omnes alios curtiſanos & Romanam curiam ſequentes.

C Item, promittent dicti magiſtratus, quod ſi aliquis eorum juridictioni ſubjectus contra aliquem ex curtiſanis ſeu curiam Romanam ſequentibus, vel qui eſſent ibi cauſa concilii, delinquerent vel excederent, ipſi facient vel fieri facient celerem juſtitiam, & ſimiliter facient officiales D. N. papæ, ſi aliquis ex curtiſanis ſeu Romanam curiam ſequentibus excederet contra civem, vel aliquem eorum juriſdictioni ſubjectum.

Item, quod dicti magiſtratus obſervabunt & obſervari facient omnem ſalvum conductum, quem D. N. papa, aut ejus camerarius, ſeu apoſtolicam cameram regens faciet cuicumque perſonæ, nec illum infringent, aut violabunt aliqua cauſa vel occaſione, ſeu quovis quæſito colore, dummodo non ſit rebellis aut hoſtis civitatis.

D Item, promittent dicti magiſtratus pro eorum poſſe per eorum territorium & obedientiam ſuam vias ſecuras & apertas, ita quod omnes venientes ad concilium ſeu ad curiam, aut recedentes ab ea, libere & tute, abſque alicujus offendiculo poſſint recedere vel venire, &c.

E Die XVIII. papa ingreſſus monaſterium prope mœnia urbis Conſtantienſis pervenit, & XXIX. urbem eſt ingreſſus.

Indicta prima ſeſſione concilii ad diem tertiam Novembris, papa repentina quadam perturbatione & doloribus correptus, coactus eſt ad cameram redire, qua propter dilata eſt ſeſſio ad diem XVI.

In prima ſeſſione in primis celebrata miſſa de Spiritu-ſancto per Jo. epiſcopum Candidæ de Urſinis, & cantatis letaniis, & aliis orationibus ſpecialiter ordinatis, papa habuit ſermonem, ſumens exordium *Verita-*

Digitized by Google

tem diligite Zachar. 8. & auctoritatibus novi & veteris teſtamenti hortatus eſt omnes ad meditandum & ſolerter inſiſtendum ſuper ordinandis his quæ ad eccleſiæ pacem & ſtatum pertinent; & deinde per F. SS. Coſmæ & Damiani cardinalem diaconum in eminenti thalamo, ubi papa ſedebat, lecta eſt cedula, continens quod alias pro executione eorum quæ decreta fuerant in concilio Piſano, convocatum fuerat generale concilium per litteras cujus tenor inſerebatur. Et lectus fuit. Et quod Dei adjutorio cum S. R. E. cardinalibus & curia venerat conſtituto tempore, & quia res ardua erat, nec propriis viribus aliquid præſumendum, ſed Dei adjutorio confidendum, ideo a cultu divino inchoantes, ordinatam fuiſſe miſſam ſpecialem, datæque indulgentiæ illam celebrantibus, exhortatique prælati, ut illam ſingulis hebdomadis celebrarent: exhortati etiam omnes habentes peritiam litterarum, ut diligenter conſiderarent quæ tractanda forent in concilio, & ſpecialiter contingentia errores Johannis Wiclef, necnon concernentia reformationem & optatam tranquillitatem eccleſiæ. ut etiam modus in proceſſu ſervandus notus foret, in eadem cedula erat inſertus & lectus fuit tenor canonis Toletani, quod incipit *In loco benedictionis* &c. Deputati etiam fuere in eadem cedula miniſtri & officiales concilii, videlicet quinque notarii, qui curam haberent ſpecialem videndi omnes ſcripturas, quæ in concilio fierent, & ordinatis ſe ſubſcriberent, & hi nomine papæ & alii quatuor nomine concilii, qui primis ſubalternarent, unum ex baronibus Romanis de Urſinis concilii cuſtodem, quatuor decretorum doctores votorum ſcrutatores, quorum unus fuit auditor cameræ, unus auditor Rotæ & unus ſcriptor apoſtolicus, alius vero canonicus Romanus, cum quibus duo ex notariis & duo ex ſcribis ſemper adeſſent; quatuor advocati concilii & fuerunt Petrus de Anchorano, Simon de Peruſio, Raphael Fulgoſius, & Ardiconus de Novaria. Duo procuratores & promotores concilii, & quatuor ordinatores ſedere debentium. Lecta ſchedula, & interrogati omnes per eumdem cardinalem an ſupradictæ ſynodo placeret, & reſponſum *Placet*, & unus ex procuratoribus petiit per protonotarios deputatos de prædictis publica confici inſtrumenta.

Cum Joh. Dominici XIX. Novembris Gregorii XII. nomine ad concilium veniſſet, & inſignia Gregorii valvis hoſpitii ſui affixiſſet, his nocte amotis, diſceptatum eſt an reſtitui deberent, & variatis votis, demum reſolutum, niſi ipſe acceſſerit, non repetenda, nec affigenda in aliena obedientia.

In congregatione prælatorum fuit propoſitum quod confirmarentur acta concilii Piſani, in quo ejecti fuerunt pontificatu Petrus de Luna Benedictus XIII. & Angelus Corrario Gregorius XII. in ſuis obedientiis nuncupati & omiſſum velut ſupervacaneum, ex quo illi non derogabatur, & quod poſſet afferre impedimentum unioni & reformationi. omiſſum etiam fuit propoſitum quod decerneretur non valere ea quæ papa facit die aſſumtionis ſuæ in officiorum & prærogativarum datione, ac beneficiorum collatione, & reducere officiales curiæ ad numerum & obſervandum ea quæ erant ante ſchiſma, & nihil deliberatum.

Prætendens archiepiſcopus Biſuntinus ex privilegio eccleſiæ ſuæ conceſſo, papam in prima viſitatione teneri ſibi per tres paſſus occurrere, papa id recuſans, Placentino & Aquileienſi cardinalibus cauſam commiſit.

Rex Romanorum qui die XXIV. Decembris Conſtantiam venerat, die XXIX. papa cardinalibus & prælatis congregatis, legi fecit per eum geſta pro unione eccleſiæ, quæ lectio ad tres horas duravit. Deinde propoſuit admittendos oratores & nuncios Benedicti & Gregorii; expectandos prælatos & oratores regum Franciæ, Angliæ, & aliorum principum; & deputandum aliquos ex cardinalibus, prælatis, doctoribus & magiſtris, cum quibus ea quæ ad reformationem ſtatus eccleſiæ & ſacri imperii valerent tractare, ſuper quibus papa ad deliberationem concilii ſe retulit.

Ex eo quod Romanorum rex quemdam Martinum oratorem ad concilium ducis Mediolani prænuncium obvium habens, verbis terruerat, dicens: *Quid hic agis Martine?* Et illo reſpondente: *Ad majeſtatem tuam venio.* Rex vero replicarit: Explorator adveniſti, niſi pontificis reverentia me teneret, *laqueo juberem te ſuſpendi*, & deinde eum carceribus mancipaverit; a multis reclamatum eſt, non fore liberum concilii locum, minuſque futura libera patrum vota. Qua propter multis ſe rex excuſavit, ſubjiciens hæc minora reformationem eccleſiæ & Romani imperii non impedire, propter quæ erat concilium congregatum, & demum conceſſa omnibus libertas veniendi, recedendi, & vota dandi, &c. etiam nonobſtante rebellione imperii Dei contemplatione, cujus res agebatur. Et quia omnes conquerebantur de domorum ac victualium caritate & penuria, quatuor per regem Romanorum, & quatuor per cives Conſtantienſes ſunt deputati, qui communi concilio domorum penſiones, & victualium pretia, prævia diſcretione, moderarentur.

Die XII. Januarii MCCCCXV. archiepiſcopus Moguntinus armatus & veſtitus veluti [coloris] rubei veſtibus, cum CC. armigeris præcedente vexillo cum ejus armis & de latere enſis ingreſſus eſt Conſtantiam, cui obviam occurrerunt cardinalis Barrenſis magiſter hoſpitii papæ, & Bertoldus de Urſinis.

Digitized by Google

Eadem die Fr. Johannes Dominici tituli S. Marci, a Gregorio ad concilium tranſmiſſus eſt Conſtantiam, altercantibus votis & variantibus, an admitti deberet ut cardinalis, ex eo quod a concilio Piſano fuerat depoſitus, & cum rex Romanorum ad eum extra urbem veniſſet, ſciſcitaturus an aliquid boni afferret pro unione eccleſiæ, cum diceret hac de cauſa veniſſe, & bonam ſpem daret, admiſſus eſt ut cardinalis.

Die Jovis VII. Februarii, dum in congregatione Gallicana proponeretur, an per nationes procedi deberet in agendis in concilio, an vero per voces ſive capita, fuit obtentum quod per nationes, ſicut fuerat determinatum per nationes Germanicam & Anglicanam, quod optimam ſpem dedit unionis eccleſiæ.

Per regem Romanum fuit promiſſum oratoribus Benedicti XIII. & regis Aragonum, quod arx Villæfrancæ, quo erant venturi Benedictus & rex, tractaturi cum rege Romanorum de unione eccleſiæ, traderetur per comitem Sabaudiæ in manus illorum & ſubditi, remiſſo eis juramento, eiſdem Benedicto & regi Aragonum præſtarent fidelitatis juramentum, dummodo oratores ipſi promitterent quod reſtitueretur & juramentum remitteretur.

Secunda ſeſſio habita eſt die 2 Martii 1415. in qua Johannes XXIII. obtulit ceſſionem papatus, ſi & quando Petrus de Luna Benedictus XIII. & Angelus Corrario Gregorius XII. in ſuis obedientiis nominati, papatui quem prætendunt, ſimpliciter cedant.

Cum cardinalis S. Angeli XIV. Martii portam civitatis Conſtantiæ verſus Italiam recreationis vel potius tentandi cauſa, an liber pateret exitus, egredi vellet, non eſt permiſſus egredi, quod occaſionem dedit papæ reclamandi violatos ſalvos conductus, nec locum eſſe liberum. Cum rex Romanorum papæ excuſaſſet cuſtodiam portarum, ea ratione, ne illis intrati prælati recederent, non animo violandi ſalvum conductum, cum rex ipſe nec prædeceſſores ſui umquam proditores fuerint, idque factum de conſilio & aſſenſu plurimorum ex patribus concilii, Saliſberienſis & Rigenſis epiſcopi profeſſi ſunt ſe ex his fore quorum conſilio id factum fuerat. Excanduit papa quod tales deliberationes eo inſcio fierent.

Cum in congregationibus diſceptaretur an prælatis pauperibus danda eſſet licentia recedendi, fuit concluſum, quod his qui forent in concilio opportuni non daretur licentia; ſed de communi eis provideretur, non opportunis daretur licentia.

Cum per tres nationes Germanicam, Italicam & Gallicam, decretum fuiſſet non diſſolvendum nec transferendum concilium, conſtituendoſque per papam procuratores ad renunciandum; timens papa ſe ab his

A cogi, nocte quæ ſecuta eſt diem Jovis XXI. Martii, mutato habitu, navi per Rhenum Scaffuſam ſe contulit. Cum per nationes ordinandum fuiſſet habendam ſeſſionem abſente pontifice, domini Cameracenſis & Florentinus cardinales ſtatuerunt, intereſſe ſub ſpe quod papa grata & rata habiturus foret quæ in ea rite & recte geſta forent. Venetiarum vero & Aquilegienſis negarunt ſe interfuturos, nonnulli excuſarunt infirmitatem; De Columna vero, S. Angeli, & de Comitibus, clara luce de Conſtantia Scaffuſam venerunt.

Poſt receſſum papæ habita eſt III. ſeſſio die B 25 Martii, & in ea decretum ac declaratum ſynodum eſſe rite & recte convocatam, initiatam, & celebratam: quod per receſſum papæ & prælatorum non cenſeretur diſſoluta, quod non deberet diſſolvi uſque ad exſtirpationem ſchiſmatis, eccleſiæ reformationem in fide & moribus, in capite & in membris, quod concilium non transferatur ad alium locum, niſi ex cauſa deliberanda in concilio, quod prælati non recedant, niſi ex cauſa examinanda per deputatos & de illorum licentia.

C Cum papa ex Scaffuſa *Briſach* ſe contuliſſet poſt fugam ex *Briſach*, & Burgundiam fruſtra tentatam, fuit ex *Briſach* ſub cuſtodia de mandato concilii ad *Friburg* reductus.

In congregatione pro parte cardinalium fuit petitum, quod ipſi pro una natione computarentur, & quod in litteris quæ pro parte concilii ſcriberentur, fieret de ipſis mentio, quod minime impetrarunt.

Rex Romanorum in concilio ſedebat dalmatica & pluviali veſtitus, diademate coronatus, ſceptrum, pomum aureum, ac enſem D per tres proceres geſtari faciens.

Die XXX. Martii habita eſt ſeſſio IV. in qua decretum fuit quod ſynodus in Spiritu-ſancto legitime congregata concilium faciens, eccleſiam catholicam repræſentat, poteſtatem a Chriſto immediate habet, cui quilibet cujuſcumque ſtatus vel dignitatis, etiam papalis, obedire tenetur in his quæ pertinent ad exſtirpationem ſchiſmatis, & reformationem generalem eccleſiæ in capite & in membris; quod papa, Romana curia, & officia publica, vel eorum officiarios de civitate Conſtantiæ non transferet, cum decreto irritante, E quod tranſlationes prælatorum, privationes, monitiones, cenſuræ & alia quæcumque contra adhærentes concilio in illius præjudicium, ſunt nulla & irrita ipſo jure; quod eligerentur tres qui cognoſcerent de cauſis recedere volentium, quod non creentur novi cardinales, nec pro cardinalibus habeantur, qui non eſſent cardinales publice reputati & tenti in receſſu papæ e Conſtantia.

Quinta ſeſſio habita fuit die ſabbati VI. Aprilis, & in ea repetita decreta prioris ſeſſionis, aliquibus verbis additis. Cum enim di-

Digitized by Google

cebatur quod omnes obedire tenentur in his quæ pertinent ad exſtirpationem ſchiſmatis, &c. additum eſt, quod quicumque cujuſcumque conditionis, ſtatus, dignitatis, etiamſi papalis, qui mandatis, ſtatutis, ſeu ordinationibus ſeu præceptis hujus ſacræ ſynodi, & cujuſcumque alterius generalis concilii legitime congregati, ſuper præmiſſis ſeu ad ea pertinentibus factis vel faciendis, obedire contumaciter contemſerit, niſi reſipuerit, condignæ pœnitentiæ ſubjiciatur, & debite puniatur, etiam ad juris ſubſidia, ſi opus fuerit, recurrendo. Item, declaravit quod Johannes papa & omnes prælati & alii ad concilium vocati, & in eo exiſtentes in plenaria libertate fuerunt & erant, & id teſtificari dictum ſacrum concilium coram Deo & hominibus.

Sexta ſeſſio habita eſt XVII. Aprilis, & in ea approbatum procuratorium ſuper ceſſione papatus per Johannem XXIII. faciendum, & decretum dictum papam teneri ad faciendum dictum procuratorium, & per concilium denominati, qui deberent procuratores conſtitui. Deputati legati ad requirendum papam ſuper procuratorio faciendo, & requirendum quod veniret ad concilium, & offerrent ſecuritates debitas, & quod ſuper ſederetur a proceſſu, donec haberetur reſponſio, & a citatione ceſſaretur, ſi promiſſa impleret. Quod vicecancellarius ſignet ſupplicationes conſiſtoriales de juſtitia, partibus auditis; alias procederetur contra eum, prout juris fuerit. Dati commiſſarii contra Johannem *Hus*, qui etiam reciperent relationem dominorum cardinalium Cameracenſis, S. Marci, & Florentini de proceſſu facto ſuper condemnatione librorum & articulorum tam 45. in Pariſienſi & Pragenſi, quam 260. in Oxonienſi ſtudiis facta, necnon ſuper condemnatione memoriæ Jo. *Wicleff*, ac confirmanda ſententia lata in concilio Romæ ſuper condemnatione & combuſtione librorum ejuſdem, ac decreta citatio contra Hieronymum de Praga, & cum dictus Hieronymus per cedulas valvis eccleſiarum affixas ſe obtuliſſet, obtrectatoribus crimen hæreſis ſibi objicientibus publice reſponſurum, dummodo advenienti ſibi ſalvus conductus daretur, in citatione datus eſt ſalvus conductus ſub his verbis: A violentia, juſtitia ſemper ſalva, omnem tibi ſalvum conductum noſtrum, quantum in nobis eſt & fides exigit orthodoxa, tenore præſentium offerimus, & plenius aſſignamus. Facientibus famoſos libellos contra exiſtentes in ſacro concilio indicta eſt pœna excommunicationis & carceris, litteræ inſuper decretæ principibus & aliis referentes geſta & acta concilii.

Septima ſeſſio habita eſt die Jovis 2. Maii & eſt decreta citatio contra Johannem XXIII. quæ ſubſcripta fuit per quatuor notarios quatuor nationum, & ſigillis quatuor prælatorum dictarum quatuor nationum munita.

Cum rex Romanorum bellum indixiſſet FEDERICO Auſtriæ duci, ex eo quod noctis tempore abduxiſſet papam a concilio, & per eum non ſtetiſſet, quin per talem fugam fuiſſet diſſolutum concilium; & ex eo quod multos epiſcopos, abbates, eccleſiaſticos, ac etiam dominos temporales nobiles, viduas, orphanos hæreditariis bonis ſpoliaſſet; cumque juraſſet rex ſe numquam facturum pacem vel treugam cum eo, fuit diſceptatum, an ſi dictus Federicus peteret veniam & ſtare vellet judicio & ſimplici verbo regis & concilii, rex eſſet perjurus, ſi eum ea forma reciperet in gratiam, & concluſum quod non, quia his verbis ſimpliciter reciperet eum ad miſericordiam, & tamquam hominem captivum & dominum ejus captivum; & ſic his conditionibus Federicus receptus eſt in gratiam regis. Formula vero concordiæ talis eſt.

Nos FEDERICUS, *&c. recognoſcimus, quod cum in ſereniſſimi principis* SIGISMUNDI *indignationem inciderimus, venimus propria in perſona ad conſpectum dicti domini regis Conſtantiam, & nos, perſonam noſtram, territoria, homines, civitates, fortalitia, & quidquid habemus & tenemus, nihil excepto, ad ſuam regalem gratiam dedimus, & poſuimus, & damus & ponimus taliter, quod ipſe nobiſcum cum eiſdem facere & dimittere poſſit pro ſuo regalis debito voluntatis; quodque etiam ſi qualibet perſona vel perſona eccleſiaſtica vel ſæculares, nobiles & ignobiles in quacumque dignitate vel gradu conſtituta, nemine excepto, contra nos habent occaſiones pro quacumque cauſa, nulla excepta, hoc totaliter poſuimus & dedimus in arbitrio dicti domini regis, ſic & taliter quod quidquid ipſe dominus rex juſſerit, dictaverit, aut ordinaverit pro ſua voluntate per nos erga quemlibet faciendi, quod illud facere, adimplere, & finire debemus, & volumus abſque omni dilatione & contradictione. Debemus etiam facere & procurare papam Johannem ad Conſtantiam, aut alibi quo dominus rex voluerit, præſentare, aut facere præſentari ad manus & poteſtatem dicti domini regis & ſacri concilii quod præſentialiter Conſtantiæ celebratur. Speramus juxta verbum regium deſuper nobis factum, quod dictus papa Johannes & omnes qui ſecum Conſtantiam aut alium locum deputandum venerint, ſuarum vitæ & rerum ad eos pertinentium, quas ſecum ad locum hujuſmodi duxerunt, ſint ſecuri. Et ſi dictus dominus papa Johannes depoſitus fuerit vel ceſſerit, tunc in voluntate prædicti concilii ſtabit, quomodo eidem de ſuo ſtatu provideatur. Nos enim volumus & debemus in oſtagio Conſtantiæ manere, quouſque dictus Johannes papa Conſtantiam, aut alibi, quo prædictus D. N. rex deputaverit, pervenerit, ut ſupradictum eſt. & quouſque Johannes & ſinguli officiales, cives, incolæ, munitiones civitatum & territoriorum in Sue-*

Digitized by Google

via, partibus Rheni, civitatibus Tyrolis, circa Atheſim & valle dicta in Tal prædicto domino regi & imperio ſacro fidelitatem promiſerint & juraverint ad ſancta Dei evangelia ipſum reſpicere, etiam ſibi obedire, donec omnia & ſingula præmiſſa per nos totaliter & effectualiter perfecta fuerint & adimpleta; in quo etiam prædicti D. N. regis ſimplicibus litteris, verbis, aut intimationi, abſque alia probatione debent contentari, aut quouſque idem D. N. rex eoſdem fidelitatum, promiſſionum, & juramentorum hujuſmodi per ſe vel per ſuas litteras nunciaverit abſolutos; & in caſu quo præmiſſa in toto vel in parte non fecerimus vel adimpleverimus, ſeu quomodolibet contravenerimus, quod Deus avertat, ex nunc prædicta civitates, munitiones, territoria & homines prædicto D. N. regi & ſacro imperio totaliter devolvantur, & deinceps eidem tamquam juſto ordinario & naturali domino ſuo ſubjicientur & obedient, noſtri & cujuſlibet alterius contradictione non obſtante, omnibus dolo & fraude totaliter ceſſantibus.

Octava ſeſſio habita eſt die ſabbati IV. Maii, in qua damnata eſt doctrina Johannis *Wicleff*, & articulorum ejus 45. aliquos ſcilicet tamquam notorie hæreticos & a ſanctis patribus reprobatos, alios non catholicos, ſed erroneos; alios ſcandaloſos & blaſphemos, quoſdam piarum aurium offenſivos, nonnullos ut temerarios & ſeditioſos. Declaratum eum fuiſſe hæreticum, damnata ejus memoria, & prohibitum ſub cenſuris, ne illius libri legerentur, mandatumque illos cremari.

Nona ſeſſio die lunæ XIII. Maii, & in ea reproducta citatio contra Johannem papam decreta, & dati commiſſarii in cauſa inquiſitionis contra eum numero XI. inter quos erant duo cardinales & tres rotæ auditores, alii prælati. Deputati etiam fuerunt commiſſarii ad audiendum cauſas ad ſynodum per appellationem vel querelam deductas uſque ad ſententiam excluſive.

FEDERICUS burgravius Nurembergenſis, & Rigenſis ac Biſuntinus archiepiſcopi, cum DC. armigeris miſſi ſunt XVII. Maii ad deducendum JOHANNEM papam ex Friburgo ad caſtrum Cellæ per duo milliaria a Conſtantienſi civitate diſtante, a rege Romanorum & concilio. Et deinde quatuor prælati, unus ex ſingulis nationibus, ad cuſtodiendum eum. Qui ad eum pervenientes, non exhibita ei reverentia ut papæ, cum jam per concilium ſuſpenſus fuiſſet a juriſdictione, fecerunt ſibi conſignari ſigillum annuli piſcatoris, & regiſtra ſupplicationum, & cum vellent ſibi adimere omnes familiares, ipſeque cœlum ſuſpiciens ingemuiſſet & lacrymaſſet, rogavit ut dimitterent ei nonnullos, quos etiam ſtudens Bononiæ habuerat ſibi inſervientes, ægre obtinuit ſibi aliquos dimitti.

Miſſi ſunt etiam ad eum quinque cardi-
A nales, qui denuntiarent & ei intimarent, quod ſi acquieſceret ſententiæ concilii, abſtinerent ab examine ſuper vituperoſis & ſcandaloſis articulis, nedum papæ, ſed etiam apoſtolicæ ſedi, ſi ſuper illis reciperentur teſtes. Qui ſe acquieturum obtulit omni concilii determinationi. Hi non permiſſi ſunt a cuſtodibus, ut deoſcularentur pedes, ſed tantum manus & os.

Decima ſeſſio habita eſt ſubſequenti die poſt nonam, videlicet die Martis XIV. Maii, & in ea lata ſententia ſuſpenſionis a juriſdictione papali contra Johannem XXIII. his
B verbis: *In nomine, &c. Quia nobis legitime conſtat dominum Johannem papam XXIII. a tempore quo fuit aſſumtus ad papatum uſque nunc, papatum ipſum & politiam eccleſiæ in ſcandalum notorium ipſius eccleſiæ male adminiſtraſſe, rexiſſe, & gubernaſſe, vitaque ſua damnabili, ejuſque nefandis moribus, populis exemplum malæ vitæ præbuiſſe & præbere, & & inſuper eccleſias cathedrales, monaſteria, prioratus conventuales, & cetera beneficia eccleſiaſtica pretio appretiato ſimoniace & notorie diſtribuiſſe, bonaque & jura Romanæ & aliarum eccleſiarum plurium notorie dilapidaſſe:*
C *quodque caritative monitus a præmiſſis deſiſtere noluit, ſed continuo perſeveravit, eccleſiam Dei in præmiſſis notorie ſcandalizando. Ea propter per hanc noſtram ſententiam pronuntiamus, decernimus, declaramus dictum dominum Johannem papam ab omni adminiſtratione papali ſpirituali & temporali cauſis præmiſſis fore ſuſpendendum, & ſuſpendimus, criminaque præmiſſa contra eum ſuper mala adminiſtratione ſimoniaca, & dilapidatione notoria, ac ejus mala vita eccleſiam ipſam ſcandalizante, prout præmittitur, propoſita notoria exiſtere, ac de & ſuper eis tamquam de & ſuper notoriis procedendum fore & procedi debere ad finem ejiciendi eum a papatu, prout jure fuerit, decla-*
D *ramus. Quocirca vos & quemlibet veſtrum, &c.*

Undecima ſeſſio fuit die ſabbati XXV. Maii, & in ea deputati quatuor protonotarii, unus ſcilicet pro ſingula natione, & octo notarii, duo ſcilicet pro natione: quibus data eſt facultas redigendi in publicam formam quæcumque dicenda, agenda, actitanda, petenda, & quæcumque ad ſacrum concilium pertinentia, conſcripta, decreta, ordinata, pronuntiata, & quomodolibet diffinita, &c.

Intimato Johanni papæ termino ad pro-
E ferendam ſententiam, reſpondit ſe pro Dei eccleſia & ejus unione plura feciſſe, etiam antequam fuiſſet in papam electus, & ante concilii inchoationem, in quo etiam obtulit liberam papatus ſui ceſſionem, & quod turpiter inde receſſerat recognoſcebat, maluiſſetque illa die ſine animæ ſuæ præjudicio mortuus eſſe, quam ita turpiter receſſiſſe; quod contra proceſſum ſacri concilii nullam defenſionem facere volebat, ſed prout cedula manu

Digitized by Google

manu ſua, &c. *Vide inſtrumentum integrum in conciliis editis.*

Duodecima ſeſſio fuit die Mercurii xxix. Maii, in quo facta eſt relatio per commiſſarios, & lata ſententia depoſitionis contra Johannem papam XXIII. facto prius decreto, quod non procedatur ad electionem papæ, ſi contingeret ſedem vacare; & deinde poſt ſententiæ decretum, quod nemo contendentium reeligatur ad papam, & quod quatuor generales judices deputati deberent vocare prælatos abſentes ad ſynodum, & punire non venientes, prout eis de jure & ſecundum Deum videretur expedire.

Decima tertia ſeſſio fuit xv. Junii die ſabbati. In ea promulgatum decretum, quod nullus preſbyter ſub pœna excommunicationis, communicet populum ſub utraque ſpecie panis & vini.

Decima quarta ſeſſio fuit die Jovis quarta Julii, in cujus principio rex Romanorum veſtitus regalibus, receſſit de ſua ſolita ſede, & tranſivit ad aliam ſedem poſitam in fronte aliarum, prout præſidens pro tunc in concilio, Jo. Dominic. tit. S. Sixti cardinali Raguſino & Carolo de Malateſtis domicello Ariminenſi, procuratoribus Gregorii XII. ſedentibus juxta regem, & in quodam banco reſpiciente verſus congregationem ſynodi.

Lectæ fuerunt litteræ Gregorii XII. ſub data Arimini 3. idus Martii anno 9. quibus data eſt facultas JOHANNI tituli S. Sixti preſbytero cardinali, apoſtolicæ ſedis legato, JOHANNI patriarchæ Conſtantinopolitano, WERNERO archiepiſcopo Trevirenſi, ejuſdem ſedis nuncio, necnon LUDOVICO comiti Palatino Rheni, & CAROLO de Malateſtis domicello Ariminenſi connotantibus & auctoriſantibus generale concilium, in quantum congregatum per regiam majeſtatem, non autem per Balthaſarum Coxam, Johannem XXIII. in ſua obedientia nuncupatum.

Item, aliæ litteræ ſub eadem data, quibus data eſt facultas Carolo de Malateſtis conveniendi, aut illis cum quibus ſuæ providentiæ videretur expedire, modis congruis tractandi, practicandi, & concludendi quæ ſibi viſa forent utilia & neceſſaria pro canonica & certa electione unici futuri pontificis.

Quarum litterarum vigore per Johannem Dominici cardinalem, cui Carolus Malateſta demandaverat vices ſuas, lecta eſt cedula admiſſionis dictæ approbationis, quia abundans cautela pro bono ad certitudinem nemini nocet, ac decretum ac declaratum duas obedientias unitas & conjunctas fore in uno corpore, & ſucceſſive abolitæ & caſſatæ cenſuræ hinc inde latæ, decretæ & promulgatæ, ac proceſſus quicumque, omnes quoque & ſingulas perſonas dictarum obedientiarum in ſtantibus dignitatibus & officiis, quæ alias canonice ſeu rationabiliter tenerent, poſſi-

A derent & exercerent, ad abundantem cautelam concilium habilitavit, & cum eis quatenus opportunum foret diſpenſavit.

Lecto deinde mandato Gregorii in perſonam Caroli Malateſtæ ad cedendum papatui, ſub data 6. idus Martii anno 9. & petenti Carolo declarari a ſacro concilio, utrum pro unione eccleſiæ Dei expediens videretur, pro nomine prædicti papæ fieret Conſtantiæ ceſſio antequam Nicæam accederet, & experiretur an Petrus de Luna cedere vellet an non. Fuit determinatum utile fore ceſſionem Conſtantiæ fieri.

Decrevit deinde ſynodus, quod ſede va- B cante, non procederetur ad electionem Romani pontificis, nec electo obediendum ſine conſenſu concilii, irritam decernendo, &c. ſuſpendendo pro bono unionis eccleſiæ omnia jura poſitiva in conciliis generalibus edita, in quantum hujuſmodi decretum impedirent, & quod electio ſummi pontificis fieret modo & forma per concilium ordinandis, & quod concilium non diſſolveretur donec facta eſſet electio.

Declaratum etiam fuit quod ordinatio C facta, quod Gregorius XII. reeligi non poſſet in papam, non fuit facta propter ejus inhabilitatem, ſed pro bono pacis eccleſiæ, & futuris ſcandalis evitandis, ac ratificata quæcumque per Gregorium XII. in ſua obedientia canonice geſta: reſervans concilium quod providebit, ubi duo vel plures in eodem titulo diverſis in obedientiis concurrunt recepti & admiſſi in cardinales ſex cardinales Gregorii XII. inter quos fuit Gabriel tituli S. Clementis, qui poſtea fuit Eugenius papa IV. Statutum quoque fuit quod officiales Gregorii gauderent eorum officiis, & ordina- D tum quod nullus ſine licentia diſcederet.

Quibus peractis, Carolus Malateſta procurator Gregorii exordiens: *Facta eſt cum Angelo multitudo*, & nomine Gregorii renunciavit papatui, & concilium approbavit renuntiationem. Deinde ordinatum quod requireretur auctoritate concilii PETRUS DE LUNA ad cedendum: quod ſi non fecerit, ſynodus eumdem Petrum declaravit eſſe notorium ſchiſmaticum, antiqui ſchiſmatis fautorem, approbatorem & pertinacem hæreticum, a catholica fide devium, promiſſio- E num & juramentorum ſuorum tranſgreſſorem, & eccleſiam Dei ſcandalizantem, &c. *Vide in editis concilii Conſtantienſis, fine hujus ſeſſionis.*

Decima quinta ſeſſio fuit die ſabbati VI. Julii, & in ea damnatus Johannes *Hus* tamquam hæreticus & traditus curiæ ſæculari. Damnata eſt etiam illa propoſitio, *Quilibet tyrannus poteſt & debet licite & meritorie occidi, &c.*

Edita etiam conſtitutio contra invaſores & ſpoliatores accedentium & recedentium a concilio.

Digitized by Google

Decima ſexta ſeſſio die Jovis XI. Julii, & in ea quatuor judicibus alias deputatis fuit data poteſtas citandi ſub pœna privationis illos qui clandeſtine receſſerunt a concilio.

Quod litteræ juſtitiæ expedirentur per vice-cancellarium nomine & ſigillo ſynodi. Quod præſidentes nationum haberent poteſtatem dandi licentiam recedentibus. Mandatum camerario, quod cardinalibus ceteriſque indigentibus de bonis cameræ provideret. Mandavit etiam regiſtrari inſtrumenta de ratificatione ſententiæ contra Johannem *Hus*.

Decima ſeptima ſeſſio fuit die lunæ XV. Julii. SIGISMUNDUS rex poſt miſſam ſtetit ante altare, genibus flexis, in veſte non imperiali, &c. *ut in editis in recitatione letaniæ*. In ea ſeſſione expedita bulla legationis Angeli Corrarii vel Gregorii XII.

Decima octava ſeſſio fuit die ſabbati XVII. Auguſti, & in ea data facultas judicibus deputatis cauſas decidendi cathedralium, majoribus tantum exceptis. Decretum quod adhiberetur fides bullæ concilii, & quod committentes falſam contra bullam concilii, puniantur ſicut falſarii litterarum apoſtolicarum.

Fuerunt etiam deputati ambaſſiatores in Italiam ad Gregorium olim papam, & ad principes Italiæ ſuper factis & negotiis eccleſiæ.

Decima nona ſeſſio XXIII. Septembris, in qua plurima decreta facta.

Vigeſima ſeſſio die Jovis XXI. Novembris, & in ea decretum monitorium contra FEDERICUM ducem Auſtriæ, quod epiſcopum Tridentinum ſpoliaſſet.

MCCCCXVI. die XXX. Januarii fuit congregatio ad audiendum relationem ambaſſiatorum miſſorum ad Petrum de Luna & regem Aragonum. Fuerunt recitata & jurata capitula concordatorum.

Die penultima Maii fuit ſeſſio XXI. in qua habito ſermone per epiſcopum Laudenſem contra Hieronymum de Praga, cui Hieronymus aſcendens quemdam bancum replicavit. Quo audito, lata eſt ſententia condemnatoria contra eum tamquam relapſum.

Die Jovis 15. Octobris fuit ſeſſio XXII. & in primis decretum quod advenientibus oratoribus regis Caſtellæ, oratores regis Aragonum cederent locum, & irent ad finiſtram, poſt oratores regis Angliæ.

Deinde lectæ litteræ convocationis concilii juxta conventionem & capitula quæ prius fuerant miſſa ſub data 2. nonas Februarii 1416. Quibus lectis, per oratores regis Aragonum facta eſt unio & adhæſio patribus prius in concilio Conſtantienſi congregatis, fuit decretum quod dicti oratores & alii venturi oratores ejuſdem regis, durante concilio, haberent vocem tantæ auctoritatis, quantæ eſſent voces omnium prælatorum, eccleſiaſticarum perſonarum regnorum ipſius regis.

Item, quod reges Caſtellæ, Portugalliæ, Navarræ haberent eamdem gratiam, ſi voluerint, ipſis tamen ſervantibus capitula concordata Narbonæ, & deinde per oratorem & patres concilii fuerunt acceptata & jurata dicta capitula.

Seſſio XXIII. V. Novembris contra Petrum de Luna.

Seſſio XXIV. XXVIII. Novembris contra Petrum de Luna.

Seſſio XXV. XIV. Decembris, oratores comitis Fuxi.

Seſſio XXVI. XXIV. Decembris, oratores regis Navarræ.

Seſſio XXVII. XX. Februarii anni MCCCCXVII. in FEDERICUM ducem Auſtriæ.

Seſſio XXVIII. III. Martii in eumdem ducem.

Seſſio XXIX. VIII. Martii in Petrum de Luna.

Seſſio XXX. X. Martii in Petrum de Luna.

Seſſio XXXI. ultima Martii contra Philippum comitem Virtutum, & de eccleſia Bayonenſi.

Seſſio XXXII. contra Petrum de Luna.

Seſſio XXXIII. XII. Maii contra Petrum de Luna.

Seſſio XXXIV. contra Petrum de Luna.

Seſſio XXXV. idem. Seſſio XXXVI. idem.

Seſſio XXXVII. XXVI. Julii in Petrum de Luna.

Seſſio XXXVIII. XXVIII. Julii plura decreta.

Seſſio XXXIX. varia decreta.

Seſſio XL. de futuro pontifice.

Seſſio XLI. electio Martini V. papæ, & alia.

Seſſio XLII. XLIII. XLIV. XLV. ultima.

ADDENDA

ad ſtatuta (*a*) ſynodalia Odonis epiſcopi Pariſienſis, edita apud Labbeum concil. tom. 10.

Ex mſ. S. Victoris.

I. PRohibeant ſacerdotes publice laïcis ſub anathemate, cum Judæis commercia facere, mutuo ab eis pecuniam ad uſuram vel aliquid accipere, eis vendere vel mutuo dare, vel ab ipſis emere; quorum enim diſpar eſt cultus, nullus debet eſſe animorum conſenſus.

II. Inſuper laïcis prohibeatur ſub pœna excommunicationis, ne præſumant diſputare cum Judæis de fidei Chriſtianæ articulis.

(*a*) In veteri codice Pariſienſi S. Victoris 994. continentur Odonis epiſcopi Pariſienſis ſtatuta ſynodalia, abſque auctoris nomine, in quibus poſt hæc verba: *Nullus clericus faciat jusjurandum patronis, antequam fuerit epiſcopo præſentatus*, adduntur omiſſa in editis ſequentia ſtatuta, & nihil amplius.

Digitized by Google

III. Item, omnes illos Chriſtianos, qui cum A Judæis cohabitant, & annua ſtipendia ab eis accipiunt, ipſis in domibus eorum ſerviunt, excommunicatos haberi, & a ſacra communione arceri præcipimus.

IV. Item, confeſſor non debet ad ſingula peccata terrere confitentem, ſed elicere aſpidem de caverna, perſuadendo per exempla David, S. Petri, Magdalenæ & Latronis, & hujuſmodi, tandem terreat & injunctâ pœnitentia ſpem ſpondeat, ſi tamen vitaverit reſiduum, ad quod juxta Auguſtinum neceſſe eſt fugere occaſiones & opportunitates pec- B catorum.

V. Non reſpiciat confeſſor vultum pœnitentis, præſertim mulieris, niſi forte in tranſitu, ſed cito & verecunde, ut percipiat ſigna contritionis, nec requirat nomina perſonarum, cum quibus confitens peccavit, niſi forte in caſu, ut poſſit ſuum parochianum obſtinatum, vel ſuam parochianam per ſe vel per alios ſui criminis comites ab obſtinatione peccati deterrere; ita tamen quod perſonam ſibi confeſſam in nullo reddat notabilem. Ita etiam quærat ſi confitens volue- C rit ſponte alium nominare; de alieno parochiano forſan debet aliquas circumſtantias ejus ordinario intimare.

VI. Non dicantur duo introitus ſub uno canone, quia in nullo officio eccleſiaſtico ſit talis monſtruoſa mixtura, ſed celebrata integra miſſa una, poteſt ſacerdos extracta clauſula * addere plures, prout tempus exigit, vel ipſius devotio vel audientium.

*ſ. caſula.

VII. Item, nullus bis in die miſſam audeat celebrare, niſi grandi neceſſitate, ut in Natali Domini, ubi non eſt ſacerdos alius; nam D ſi tres ſunt, ſinguli debent ſingulas celebrare. Tamen dominus papa & epiſcopi non ſic.

VIII. Item, quando celebrata miſſa, ſupervenit ex inopinato cadaver, ſi deſit coadjutor, debet idem pro defuncto celebrare: quia non eſt corpus humanum ſepulturæ ſine miſſa tradendum, ſi ſit congrua celebrandi hora, & niſi poſt communionem receperit ſacerdos ablutionem ſeu explanationem. Nam poſt receptionem ablationis, nullus debet celebrare, quia ibi purum vinum eſt vel aqua, ſed non in piſcina projici, ſed ab alio jejuno ſumi debet prima ablutio, quia E ibi remanet aliquid de ſanguine.

IX. Si ſit ſacerdos celebraturus (nam ſi feſtum habens propriam miſſam ſupervenit in die inofficiata, id eſt habente proprium officium) debet unam miſſam integram decantare, illam ſcilicet quæ celebrior videbitur, conſiderata loci & temporis ratione; poſtmodum ſubjungere officium alterius miſſæ. Tertius caſus vel deinceps bis in die celebrandi nobis interim non occurrit, niſi forte aliquis habeat eccleſiam ſimul & capellam, quod non eſt diu de facili tolerandum, niſi habeat coadjutorem. Item in defectu Viatici poteſt bis celebrare aliquis.

STATUTA EDITA PRO ECCLESIA Bituricenſi.

M. Domini gratia Aurelianenſis, & Willelmus Altiſſiodorenſis epiſcopi, univerſis præſentes litteras inſpecturis, ſalutem in Domino. Cum ad nos ſuper quibuſdam negotiis Bituricenſis eccleſiæ mandatum apoſtolicum deſcendiſſet, in fine litterarum ipſarum fuit hoc capitulum ſub hoc tenore annexum: *Corrigentes & reformantes auctoritate noſtra in eadem eccleſia quæ correctionis & reformationis officio inveneritis indigere, contradictores cenſura eccleſiaſtica, appellatione poſtpoſitâ, compeſcendo.* Nos ergo ſecundum formam capituli auctoritate apoſtolica procedentes ſuper his, quæ corrigenda & reformanda invenimus, ordinavimus in hunc modum.

I. Clericus ſuccentoris injungat omni die invitatorium in veſperis. Cancellarius vel qui loco ejus fuerit more ſolito lectiones ſimiliter injungat. Ille cui injunctum fuerit neceſſe habebit recipere & exequi per ſe vel per alium. Si contra venerit, ſi canonicus fuerit, ſolvat pœnam duorum denariorum Pariſienſium, vicarius unum denarium Pariſienſem, minor clericus unum denarium Pariſienſem, vel ſtabit ante altare retro aquilam tamdiu donec a cantore vel ejus mandato ad locum ſuum revocetur.

II. Univerſis & ſolis canonicis qui matutinis intererunt dabuntur duo Pariſienſes diſtribuendi ad *Benedictus*. Quicumque fecerit in miſſa defectum, ſi ſacerdos fuerit, puniatur in duodecim Pariſienſibus, diaconus in ſex, ſubdiaconus in quatuor.

III. Nullus canonicus ſuam reſidentiam feciſſe computetur in die in qua non interfuerit matutinis aut miſſæ majori aut veſperis, niſi forte infirmus fuerit, aut valetudinarius, aut minutus, aut niſi eadem die intraverit civitatem, aut exierit non reverſurus eadem die; hoc non mutato quod archiepiſcopus habebit unum canonicum qui facit reſidentiam ſecum per diœceſim, & duos cum viſitat provinciam, vel cum vadit Romam.

IV. De blado quadrageſimæ nullus percipiat, niſi per viginti unum diem fuerit reſidens, ſicut ſuperius dictum eſt.

V. Omnibus horis tractim cantentur pſalmi, & cum pauſationibus debitis, nulluſque rideat inhoneſte in choro, vel ſigna, vel nutus faciat inhoneſtos, neque ita loquatur cum ſocio, quod a tertio poſſit audiri quamdiu horæ cantantur.

VI. Omnes tam canonici quam vicarii,

Digitized by Google

& alii clerici de choro, cappas habeant uſque ad terram, & numquam ſine ſuperlitio ſint in eccleſia, ſi cappam apertam habuerint; ſi vero cappas clauſas habuerint, non poterunt eſſe ſine rochetis, vel ſuperlitiis, & omnes habeant honeſtas tonſuras.

VII. Illi qui cenſas habent, jurent quod illas reddant terminis aſſignatis in domibus quæ ſunt de eccleſia locandis, canonicus præferatur laïco vel clerico qui non erit de choro, ſi tantum velit dare quantum alius bona fide, & nullo modo locentur perſonæ inhoneſtæ in clauſtro vel extra clauſtrum. Inhoneſtæ mulieres ejiciantur de clauſtro.

VIII. Quamdiu horæ cantantur in choro, non cantetur in circuitu chori cum nota. Item cum cantatur major miſſa in choro, nullo modo celebretur in circuitu, nec poſt majorem miſſam.

IX. Item, nullus vicarius, vel etiam clericus canonice induat ſe ad miſſam celebrandam cum cantatur prima in choro, donec pſalmus, *Quicumque vult*, fuerit terminatus.

X. Quater in anno celebretur generale capitulum. In craſtino apoſtolorum Philippi & Jacobi, in craſtino Inventionis S. Stephani, & in die anniverſarii S. Guillelmi, & in craſtino Dominicæ qua cantatur *Reminiſcere*; & quidquid ibi canonice ſtatutum fuerit, de eis quæ poſſunt ſtatui, inviolabiliter obſervetur, non obſtante abſentia alicujus vel aliquorum.

XI. Incipiantur pſalmi per unam ſeptimanam in una parte chori, & in altera parte per aliam.

XII. Nullus poterit intrare chorum in vigiliis anniverſariorum poſt primum pſalmum completum, neque ad miſſam poſt epiſtolam. Item canonicus tenebitur eſſe in choro ad totas vigilias, vel ad totam miſſam defunctorum.

XIII. Nullus audeat aſtare vel ire per clauſtrum abſque indumentis ad chorum pertinentibus a matutinis uſque ad majorem miſſam, & ab hora nona uſque poſt completorium, niſi in quadrageſima, vel niſi equitando, vel niſi tranſeundo & exeundo clauſtrum.

XIV. Hebdomadarii recipiant denarios qui pro pœnis ſuperius ſtatutis levabuntur, ita quod unuſquiſque recipiet eos in ſua ſeptimana, & ponentur in pixide quadam diſtribuendi poſt annum clericis de choro. Retinuimus enim omnimodam poteſtatem interpretandi verba obſcure dicta, omiſſa ſupplendi, & coërcendi eos qui contra præſcripta venient inſtituta. Actum in capitulo Bituricenſi, anno ab incarnatione Domini MCCXIV.

STATUTA

eccleſiæ Biterrenſis, anno 1297. edita in capitulo generali.

Ex ſchedis Colbertinis.

ANno Domini milleſimo ducenteſimo nonageſimo ſeptimo, in generali capitulo kalendis Maii, capitulum Biterrenſe fecit infraſcripta ſtatuta, quæ perpetuo voluit inviolabiliter obſervari.

I. In primis quia propter ſervitores altarium aliqua ſcandala in Biterrenſi eccleſia contigerunt; idcirco præfatum capitulum ordinavit & ſtatuit, quod de cetero prædicti ſervitores altarium in propriis perſonis ſerviant: quod ſi non fecerint, diſtributionibus vini & denariorum illa die qua defecerint, priventur, niſi juſta de cauſa abſtineant de licentia præpoſitorum vel alterius eorumdem. Unus tamen ſervitor poſſit pro ſervitore alio, ſi voluerit, deſervire.

II. Item, ordinavit & ſtatuit quod cum miſſa major in altari majori celebrabitur, in elevationibus Corporis Domini quæ fiunt in aliis altaribus, campanæ non pulſentur.

III. Item, ordinavit & ſtatuit, quod cum miſſarum majorum ſelemnis *Sanctus* cantatur aut *Agnus*; cantentur ſimiliter verſus ſicut in Biterrenſi eccleſia olim fieri conſuevit.

IV. Item, ordinavit & ſtatuit, quod nullus beneficiatus ipſius eccleſiæ diſcalciatus & ſine caligis de cetero intret chorum.

V. Item, ordinavit & ſtatuit, quod in feſtis novem lectionum duo choreatii regant chorum.

VI. Item, ordinavit & ſtatuit, quod in feſto Purificationis B. Mariæ fiat proceſſio cum cappis ſericis.

VII. Item, ordinavit & ſtatuit, quod hebdomadarii & alii ſacerdotes ad ſervitium eccleſiæ deputati non celebrent de cetero in civitate Biterrenſi extra eccleſiam cathedralem, niſi de licentia præpoſitorum, vel alterius eorumdem. Quod ſi fecerint, diſtributionibus denariorum & vini illa die priventur.

VIII. Item, ordinavit & ſtatuit, quod in feſto paſchæ Domini uſque ad feſtum Omnium-ſanctorum ſcopetur eccleſia ſingulis ſeptimanis.

IX. Item, abluantur veſtes ſacerdotales & manutergia, exceptis ablutionibus, quas debet facere fieri dominus ſacriſta per operarium in feſto B. Johannis-Baptiſtæ, & in aſſumtione B. Mariæ.

FINIS.

INDEX

Digitized by Google

INDEX
RERUM ET VERBORUM
HUJUS VOLUMINIS.

A.

ABbatibus ad concilium venientibus quatuor permiſſæ equitaturæ, 577. e.
Abbates & monachos decet humilitas, ne excedant in ſumtibus, 100. c. Habitus inhoneſtos ferentes, ipſos perdant pauperibus erogandos, 1227. b. Veſtibus ordini ſuo congruis utantur, 140. c.
Abbates obſervent ſtatuta, 131. c. In dormitorio dormiant, 120. c. Nec pannis aut coopertoriis coloratis utantur, 120. c.
Abbates monachis neceſſaria miniſtrent, 120. c. Mutuum non accipiant, 140. c. Computa faciant coram tribus aut quatuor monachis, 1364. c. 401. e.
Abbates non poſſunt fieri in baptiſmo patrini, 1363. d.
Abbates in Epiſcopi jura conſpirantes excommunicantur, 1325. b. Prohibita eis venatio & joci, 8. b. Indigni abjiciendi & digni eligendi, 8. b. Negligentes deponantur, 100. d.
Abbatiſſæ religioſum habitum habeant, 121. d. Sæcularem ornatum vitent, 121. e. 122. a. Reſideant, 6. b. Claves monaſterii apud ſe ſervent. 122. b.
Abbatiæ minores per ordinarios confirmentur, 1130. e.
Ablutio calicis in miſſa non cuilibet danda, 109. b.
Abortus mulieris ut puniendus, 33. e.
Abortivum voluntarie facientis pœnitentia, 39 c.
Abortum potionibus procurantes decem annis jejunent, 36. a.
Abortivi in cimeterio non ſepeliendi, 420. c.
Abrincenſis epiſcopus Johannes *Hautfrint*, 414. b.
Abſarenſis epiſcopus Lamfredus, 85. b.
Abſolutionis in confeſſione forma, 395. c. d. 396. a. an danda infirmo obmuteſcenti, 15. e.
Abſolutiones quædam epiſcopo reſervatæ, 1242. b. & ſeqq. Corrigi nolentibus non ſunt impendendæ, 1361. e. Per vim extortæ, ſunt irritæ, 302. b. Eas vi & metu obtinentes excommunicati, 1265. d. Abſolutio ab excommunicatione à quo debeat fieri, 1352. d. Et quomodo. d. 1227. d. 1400. b. & ſeqq.
Abſoluti in mortis articulo ab excommunicatione, eccleſiaſticæ non tradantur ſepulturæ abſque licentia excommunicantium 1369. b. Abſolutionis excommunicatorum litteræ nomina excommunicatorum & cauſas excommunicationis enuncient, 1342. a.
Abſolutio generalis in Paſcha, 418. e.
Abſolutio defunctorum, 1250. a. 1313. a.
Abſolutio mortuorum, ſtatim ab obitu audito, 1282. d. 1362. d.
Abſolutiones in cœmeteriis non faciendæ antequam presbyter parochianus ſuam fecerit abſolutionem, 1343. d.
Abulenſis epiſcopus Sancius, 85. d.
Acacius epiſcopus C. P. excommunicatur, 192. a. b.
Acceptabilis epiſcopus Camerinus, 79. a.
Accuſatio ſuſpecti de crimine non recipienda, 409. c.
Accuſatio frequenter litigantis ægre recipienda, 49. c.
Accuſanti falſis criminibus epiſcopum aut presbyterum aut diaconum, nec in fine danda communio, 49. b.
Aceranus epiſcopus Bartholomæus, 80. a.
Achinus epiſcopus Aſſiſinus, 61. d.
Acolytus quotidie officium B. Mariæ recitet, 1297. a.
Aconenſis epiſcopus Jocius, 312. e.
Actanenſis epiſcopus Gregorius, 312. e.
S. Adalardus abbas Corbeienſis, 11. e. 12. c.
Adam quando peccavit, 331. a. b. Guſtum fructus vetiti jejunio quadraginta diebus purgavit, 321. e. Fuit ſalvatus, 321. e.
Adam epiſcopus de ſancto Aſaph. 86. b.
Adam de Bandribos licentiatus in utroque jure, 884. a.
Adarenſis epiſcopus Johannes, 81. b.
Ademaderius epiſcopus Oſcenſis, 289. e.
Ademarus Epiſcopus Baionenſis. 84. b.
Ademarus epiſcopus Sanctonenſis, 84. b.
Adtienſes epiſcopi Gabriel, 82. d. Jacobus, 1219. e.
Adventus Domini quo die incipiat, 1316. e.
Adulfinus epiſcopus, 63. b.
Adulſi epiſcopi Leodienſis ſtatutum. 308. a.
Adulteri pœnitentia, 30. d. 37. e.
Adulteri pœnitentiam publicam agant, 130. e. Ad epiſcopum mittendi, 26. a.
Advocati uſurariorum & hæreticorum cauſas non defendant, 102. b.
Advocati non ſint clerici beneficiati in curia laïcali, 1394. c.
Advocatus non ſit presbyter contra ſuum advocatum, 1394. c.
Advocatus eccleſiæ imperator, 1202. a.
Æduenſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 884. d.
Æduenſis epiſcopus Ageno, 61. b.
Ægidius epiſcopus Avenionenſis Benedicti XIII. ad regem Carolum nuntius. 486. e. 488. d.
Ægidius epiſcopus Ebroicenſis, 83. d.
S. Ægidii abbas deſignatus ad concilium Piſanum, 886. b.
Ægidius de Campis ſacræ paginæ profeſſor, regis ad Papam legatus, 461. b. 487. c. 505. c. 521. c. 525. a. 557. c. 633. d. 636. c. 637. a. 641. d. 650. b. 652. e. 653. a. 654. a. 657. a. 661. e. 668. e. 670. a. 671. e. Coram papa & ducibus perorat de viis ad pacem eccleſiæ procurandam, 492. & ſeqq. Ejus ad Benedictum XIII. oratio, 489. a. & ſeqq. Benedicti ad eum reſponſio, 489. e. & ſeqq.
Ægidius Petri canonicus Colimbrienſis & procurator epiſcopi Colimbrienſis in concilio Conſtantienſi, 1221. c.
Aenenſis epiſcopus Petrus, 80. b.
Africam occupant Saraceni, in qua fuerunt olim 444. epiſcopi, 176. c.
Agapitus papa deponit C. P. epiſc. 192. b.
Agathenſes epiſcopi Bernardus, 61. c. Gerardus, 50. d. Stephanus, 57. c.
Aginnenſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 885. e.
Aginnenſes epiſcopi Remundus, 69. b. 70. c. 159. W. d. 161. a. d. 167. a.
Aglardus epiſcopus Nemauſenſis, 50. d.
Agricultores qui invadunt, excommunicantur, 1344. a.
Agrior Abbas Johannes, 313. c.
Aimericus archiepiſcopus Rotomagenſis, 414. b.
Aimericus Arvernorum epiſcopus, 67. d.
Aimericus abbas S. Saturnini Toloſani, 753. b.
Aimericus de Arciis procurator abbatis Savig in concilio Conſtantienſi, 1222. a.
Aimo archiepiſcopus Tarentaſienſis, 85. a.
Alamannus archiepiſcopus Piſarum, 540. c.
Alardus epiſcopus & abbas S. Pauli Romæ, 61. a. 62. d.
Alarſius ſeu Alaſius epiſcopus Gardanus, 80. c.
Alathenenſis epiſc. J. 63. c.
Alatrinenſis epiſcopus Johannes, 61. e.
Albanenſis cardinalis altercatur cum Pampelonenſi, 504. d. e.
Albanenſis epiſcopus creatur legatus ad tractandum de reconciliatione Græcorum, 209. d. 212. d. 215. c.
Albanenſes epiſcopi Bonifacius, 60. c. 62. a. Henricus, 87. a. Nicolaus, 536. a. 644. b. 751. a. 801. b. 818. b. 819. a. 915. b. 981. c.
Albenſis archiepiſcopus Andreas, 83. b.
Albenſis epiſcopus Benzo, 61. e.
Albericus epiſcopus Laudenſis, 83. a.
Albericus epiſcopus Reginus, 82. c.
Albero epiſcopus Virdunenſis, 73. d.
Albertus epiſc. Bethleem, 82. b.
Albertus epiſcopus Narnianenſis, 61. b.
Albertus Ferentrarum procur. archiepiſcopi Pragenſis, in concilio Conſtantienſi, 1224. c.
Albertus de Nuremburga procurator epiſcopi Bambergenſis in concilio Conſtantienſi, 1224. b.
Albertus primicerius Virdunenſis, 73. e.
Albertus de Albicis magiſter ord. Prædicat. 941. a. b.
Albertus comes Chiniacenſis, 74. b.
Albienſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 885. d.
Albienſis epiſcopus Amelius, 57. c.
Albiganenſis epiſcopus Lauterius, 83. a.
Albigenſes dicti Piphili, 74. e. Matrimonium damnant, 74. d. Quomodo puniendi, 75. a.
S. Albini abbas deſignatus ad concilium Piſanum, 885. c.
Aldiones & libellarii, 9. d. Ad aleas non ludant clerici, 1394. c.
Alericus epiſcopus Bobienſis, 82. d.
Alermus electus Meldenſis, 144. d. 146. e.
Aletienſis epiſcopus Bartholomæus, 108. e.

Digitized by Google

Aletrinus epiſcopus Leo, 78. d.
Alexander Papa III. 87. b. 90. c. 91. c. 285. c. 923. b. Concilium Romæ celebrat, 78. a.
Alexander papa IV. 161. a. 162. d. Hortatur archiepiſcopum Burdigalenſem, ut concilium convocet, in quo de modo reſiſtendi Tartaris, deliberetur, 168. d.
Alexandri V. electio 1113. c. e. & ſeqq. 1115. a. 1188. d. A toto collegio & toto concilio facta, 1140. c. Publice declaratur, 1103. c. Papatum nec ambivit nec concupivit, 1141. a. Ante ſuam creationem Gregorio ſi vellet cedere, obtulit & ipſe cedere cardinalatui, & ſe cedere cum ipſo ad S. Nicolaum *de Littore*, 1138. c. 1140. d. Electionis ejus decretum legitur in eccleſia Piſana, 1120. b. Ejus coronatio, 1105. d. Ei Judæi offerunt legem ſuam, 1106. a. Gratulantur Florentini & Senenſes. 1106. c. d. Perorat in concilio Piſano, 1104. d. 1119. d. Semper vixit cum magna laude, 1139. a. Reformationem eccleſiæ in capite & in membris meditatur, 1105. b. Annulat omnes proceſſus & ſententias per duos contendentes de Papatu & eorum prædeceſſores latas in alterutram partem, 1107. b. & ſeqq. Item confirmat diſpenſationes ſuper matrimoniis conceſſas, 1108. b. Confirmat etiam collationes & proviſiones beneficiorum & ordinationes factas per contendentes de Papatu & eorum prædeceſſores, 1109. a. b. Novum generale concilium indicit ad annum MCCCCXII. 1110. c. Eum hortatur Carolus de Malateſtis ad cedendum, 1139. b. & ſeqq. Ejus obitus, 1162. c. 1163. b. 1189. a. 1406. c.
Alexander archiepiſc. Viennenſis, 52. a. c.
Alexander epiſcopus Jurenſis, 82. c.
Alexandrinus patriarcha Simon *de Cramans*, 771. c. 773. d. 867. c. 880. c.
Alfanus archiepiſcopus Salernitanus, 60. c. 62. d.
Alphanus epiſcopus Capuanus, 79. c.
Algerius ſecretarius Ludovici VI. Regis, 70. b.
Algiſus archiepiſcopus Mediolan. 82. d.
Algrinus cancellarius Ludovici VII. 71. d.
Alienationes bonorum eccleſiæ prohibitæ, 287. b. & ſeqq. 307. a. 1129. c. Et nullæ, 1334. c. Etiam bonorum eccleſiæ Romanæ, 1111. a.
Alienatio in gratiam eccleſiæ poteſt fieri, 125. b.
Alienordis filia Willelmi ducis Aquitaniæ data uxor Ludovico juniori. 69. d.
Aliphanæ archiepiſcopus Eraſmus, 63. b.
Aliphonæ epiſcopus Archis, 61. c.
Alizanus epiſcopus Balduinus, 80. b.
Allodetius epiſcopus Callenſis, 79. a.
Almaricus de Ordeo-monte, 466. c.
Almaricus de Ordeo-monte cancellarius ducis Aurelianenſis, 523. d. 524. a.
Almoravius epiſc. Calaguritanus, 289. e.
De Alode, 11. c.
Aloiſius rex 1164. a. 1167. e.
Altaria non ſint nimis parva, 112. d. His debitus honor impendatur, 1248. b. Altare ſit integrum, 418. d. nec celebretur in eo, cujus tabula fracta eſt, 1390. d. mundis linteis ſit coopertum 2. a. Super illud poni poſſunt reliquiæ & ſacra evangelia & ſacra pixis, 2. a. Super altare ſit imago Sancti cujus in honore eſt conſecrata eccleſia, 1238. c.
Altaris ad celebrandum miſſam ornamenta, 1298. c. Sint munda, 1275. d. Uti & vaſa, 112. b. Et loca vicina, 1298. d.
Altaria portatilia qualia eſſe debeant, 1234. e.
Alverricus archiepiſc. Bituricenſis, 71. c.
Alvicius epiſcopus Gebennenſis, 85. a.
Amalfitanus archiepiſc. Dionyſius, 80. a.
Amalricus Cardinalis, 62. c.
Amalricus de Ordeo-monte, 491. c. 505. c.
Amandus epiſcopus Vigilienſis, 80. d.
Amantius diaconus Cardinalis, 68. d.
Amatus epiſcopus Narnienſis, 79. b.
Amatus epiſcopus Olorenſis, 88. c. 90. b.
Ambaxiata Caroli de Malateſtis ad Johannem XXIII. ad procurandam per epiſcopum Cervienſem eccleſiæ unionem, 1174. a. & ſeqq.
Ambianenſis eccleſiæ fabrica eleemoſynis fidelium commendanda, 1272. d.
Ambianenſis cardinalis accuſatus apud Regem de via ceſſionis ab eo dimiſſa purgatur, 531. c. 533. e. 540. a. 543. d.
Ambianenſes epiſcopi Fulco, 69. a. Godefridus, 61. b. 67. d. Johannes *Avantages*, 1225. a. Theobaldus, 83. c.
Ambianenſis eccleſiæ ſtatuta ſynodalia, 1225. a.
Ambianenſis capituli ſtatuta ſynodalia, 1269. b.
Ambitio quantum malum, 628. a. Vitiorum eſt origo, 697. a. 699. c.
S. Ambroſii feſtum, 1315. c.
Amedeus Cardinalis, 981. c.
Amedeus cardinalis S. Mariæ novæ, 751. a.
Amedeus de Saluciis cardinalis, 801. c. 915. b. 930. d.
Amelinus epiſcopus Petrus, 79. b.
Amelius archiepiſcopus Turonenſis, 773. d.
Amelius epiſcopus Albienſis, 57. c.
Amelius epiſcopus Ucetienſis, 50. d.
Amelius de Brolio auditor ſacri palatii, 461. d.
Amictus ſuper camiſiam aut albam imponatur, 1247. c.
Amici non ſunt qui blandimentis adulantibus palpant, ſed qui fortiori conſilio redarguunt, 709. a.
Amiternus epiſcopus Lodoicus, 62. d. e.
Amoris illiciti pœnitentia, 31. a.
Ampurienſis epiſcopus Cometa, 82. b.
Anagninus epiſcopus Aſael, 7. d. e.
Ananarſenſis archiepiſc. Stephanus, 312. d.
Anconitanæ marchiæ adminiſtratio commiſſa Petro cardinali XII. Apoſtolorum, 858. b. & ſeqq.
Anconitanus epiſcopus Willelmus de Vineis, 430. b.
S. Andreæ feſtum, 1316. a.
S. Andreæ abbas Henricus, 753. c.
Andreas archiepiſcopus Albenſis, 83. b.
Andreas Bahaſinenſis archiepiſcopus, 86. d.
Andreas epiſcopus Boſanenſis, 80. c.
Andreas epiſcopus Nucerinus, 1220. a.
Andreas electus Poznanienſis, 1220. a.
Andreas Thomæ theologiæ profeſſor, 941. b.
Andreas Grangerii cauſarum patronus, 461. a.
Andegavenſis epiſcopus Radulfus, 84. a.
Andrenſis epiſcopus Richardus, 80. d.
Andronicus primogenitus Palæologi, 252. c. 253. d. 257. b. 259. e. Eum hortatur Gregorius X. ad antiqui ſchiſmatis reliquias abolendas, 239. d. e. Atque ut ad ſolidandam unionem Latinorum & Græcorum promtus exiſtat, 251. b. & ſeqq. Eumdem hortatur Nicolaus papa III. ut conſolidandæ unioni Græcorum & Latinorum operam navet, 263. a. & ſeqq.
Andulfus epiſcopus Fertranenſis, 61. e.
Angeli quando creati, 330. a. b. creati fuere boni, ibid. c. Horum caſus, 330. d. e.
S. Angeli cardinalis Petrus, 644. b.
Angelus Corrarii cardinalis creatus ab Innocentio VII. 834. e. Eligitur papa Gregorius XII. 722. d. e. 725. a. b. 756. e. Electus renovavit juramentum de ceſſione factum ante electionem, 432. e. 783. c. Sed recalcitrat, 432. a. Et Saonam convenire recuſat. 783. c. Exoſos omnes habet de ceſſione ei loquentes, 433. a. Ab omnibus deſeritur, 433. b. A paucis dictus Gregorius, A multis Errorius, 850. d. Increpatur, 851. a. Hypocrita dicitur, 850. e. Invitatur ad Concilium Piſanum, 855. e. In quo ipſe & Petrus de Luna declarantur contumaces, 1079. b. & ſeq. A patriarcha Aquilegienſi & à Venetis rejicitur, 1118. a. b. *Vid.* Gregorius XII.
Angelus de Viterbio ſecretarius Aquilegienſis cardinalis 806. d.
Angelus cardinalis S. Potentianæ, 803. c. 805. c. 1170. b.
Angelus Acciaiolus cardinalis epiſcopus Florentinus, 826. c.
Angelus abbas de Runa, 1221. a.
Angelus provincialis miniſter ord. Minorum, nuncius apoſtolicus ad Palæologum, 248. b. 249. c. 205. c. 253. a. 260. b. 262. d. 263. c. 265. b. d. 267. c.
Angelus de Reate ſecretarius uniti collegii, 1060. a.
Angliæ regina Johanna, 1223. a.
Angliæ regis nuncii ad Benedictum XIII. ut ſe geſſerint, 556. d.
Anglici epiſcopi & doctores accedunt ad concilium Piſanum, 884. d.
Anglonenſis epiſcopus Robuam, 81. c.
Anianæ abbas Guillelmus, 1220. c.
Anianæ abbas deſignatus ad concilium Piſanum, 886. c.
Anicienſis epiſcopus papæ pœnitentiarius, 115. c.
Anicienſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 886. b. Anicienſis epiſc. P. 915. b.
Anima à Deo creatur, non propagatur ex alia anima. 320. c.
Animæ quem locum occupabunt poſt extremum judicium, 408. c.
Anniverſaria, 1230. a & ſeqq. Quibus diebus non facienda. 1230. c.
Anniverſarium confratrum B. Mariæ Cameracenſis, 1312. c.
Annuale mortuorum pro vivis non celebretur, 1362. a.
Annunciationis B. Mariæ feſtum, 1315. d.
Annus Domini gratiæ revocatur, 131. c.
Anſelmus epiſcopus Cumanus, 83. a.
Anſelmus epiſcopus Melitenſis, 79. c.
Anſelmus epiſcopus Lucienſis, 61. c. 63. a.
Antiochenus patriarcha CLIII. epiſcopos ſub ſe habet, 189. c.
Antiphonale, 2. a.
Antipolitani epiſcopi Fulco, 84. d. Mainfridus, 67. c.
S. Antonii [de Padua] feſtum, 132. d.
Antonius Corrarii papæ camerarius Fraticellorum patriarcha, 829. a. b.
Antonius cardinalis & camerarius nepos Gregorii XII. 1061. c.
Antonius epiſcopus Peneſtrinenſis cardinalis, 801. a. 946. d.
Antonius cardinalis Tudertinus, 1179. c.
Antonius cardinalis S. Mariæ in via lata, 751. a.
Antonius de Chalanco, cardinalis, 1179. d.
Antonius epiſcopus Cajetanus, 312. a.
Antonius epiſcopus Monthonenſis, 433. a. 746. a. 750. c. 752. b. c. 757. c.
Antonius Spalatinus, 968. c.
Antonius abbas S. Facundi, 686. b. c.
Antonius abbas S. Pauli de Razulo, 941. b.
Antonius *Nicoſt*, ſeu Moeſſi pro epiſcopo Gratianopolitano in Concilio Conſtantienſi, 1221. a.
Antonii de Luca, ſecretarii apoſtolici epiſtola ad Cardinalem Mediolanenſem qui à Gregorio defecerat, 808. b.
Antonius Petri prior generalis Armenorum, 940. d.
Antonius de Pecto generalis ord. Minorum, 940. d.
Antonius de Perotto generalis ordinis Minorum, 1221. b.
Antonius *Coſte* procurator generalis ordinis Prædicat. 503. d.
Antonius de Alexandris Theologiæ profeſſor, 942. a.
Antonius de Butrio, doctor utriuſque juris, 737. b. c. 750. c. 752. c. c. 757. c.
Antonius Maſſa theologiæ profeſſor, 941. d.
Antonius de Paniſſeriis legum doctor, 647. a.
Antonius de Paſſignano profeſſor, 941. c.
Antonius Salvi de Florentia baccalaureus, 941. c.
Antonius Simonis baccalaureus, 942. b.
Antonius de Zwavenarde procurator capituli Habebacenſis in concilio Conſtan-

Digitized by Google

tienſi, 1223. c.
Apamienſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 886, a.
Apicrenſis epiſcopus P. 63. a.
Apollonius varias peragravit provincias amore ſcientiæ, 974. d.
Apoſtata ad celebrandum non admittatur, 1302. e. Sed expellant eum à ſua parochia decani & presbyteri, 1249. c.
Apoſtoli falſi compeſcendi, 294. c.
Appellationes non fiant omiſſo medio, 1128. d. e.
Appellatio à judice ſuſpecto, 49. d.
Appellatio B. de Monticulo ſacræ pœnitentiæ ſcriptoris a ſententia Gregoriana, 875. b.
Aprutini epiſcopi Martinus, 1223. b. Petrus. 61. c.
Aptenſes epiſc. Leodegarius, 67. e. Petrus, 84. d. Stephanus, 87. d.
Aqua ſemper in calice miſceatur, 15. d.
Aquam in ſacrificio ponunt Græci, 354. a.
Aquam in calice non ponunt aliqui Armeni, 257. d.
Aqua benedicta fiat diebus dominicis, 3. b.
Aquæ ferventis aut frigidæ judicium non fiat, 1394. d.
Aquenſis archiepiſcopus Bernardus, 84. d.
Aquenſes epiſc. Hubertus, 83. a. W. 84. b.
Aquilegienſis cardinalis Antonius, 945. d.
Aquilegienſis cardinalis invitat cardinales Benedicti ad unionem eccleſiæ, 723. c. & ſeqq.
Aquinas epiſcopus Rainaldus, 80. a.
Ar. epiſcopus Barchinonenſis, 173. a.
Aragonum regis Jacobi conſtitutio adverſus Hæreticos, 123. a.
Aragonum reges Ildephonſus, 125. a. Martinus, 633. e. 641. e. 670. d. Petit creari duos cardinales regni ſui, 631. c. 632. c. Ceſſionis viam papæ non audet proponere, 632. b. Benedictum XIII. urget tandem ut cedat, 1215. a. b.
Aragonum regis tractatus in curia Romana pro pace eccleſiæ, 630. d. & ſeqq. Ejus Ambaſſiatores in concilio Piſano perorant, 1101. e. & ſeqq. Recedunt hoſpite inſalutato, 1119. c.
Aranea, ſi in calicem ceciderit, quid faciendum, 1284. b. 1300. e. 1383. c.
Arbitrium liberum, 361. d.
Archidiaconi ordinentur diaconi, 67. b. 68. d.
Archipresbyteri ordinentur presbyteri, 67. b. 68. d.
Ardenna, 16. e.
Arditio epiſcopus Mutinenſis, 82. e.
Arduicus epiſcopus Aguſtenſis, 85. d.
Arduinus epiſcopus Fanenſis, 61 d. 63. b.
Arduinus epiſc. Tudertinus, 62. d.
Arechis epiſc. Aliphonæ, 61. e.
Arelatenſes archiepiſcopi Raimbaldus, 56. e. 57, b. Raimundus 84. c.
Aretinam obſidionem ſolvit Lancelottus, 1118. b.
Aretinus epiſcopus Petrus 940. e.
Aretinus S. Floræ abbas Johannes, 941. a.
Argentinenſis epiſcopus Guillelmus comes Dieſtenſis, 907. b.
Argentinæ quomodo exceptus fuit Ludovicus cardinalis Barenſis 905. c. & ſeqq.
Arianorum hæreſis, 339. c. 346. b.
Aribertus abbas Romanenſis, 82. c.
Ariminenſis epiſc. Joſcelinus, 79. b.
Ariminum ſe recipit Gregorius XII. 969. c.
Ariminum Benedicto offert Gregorius XII. ad tractandum de unione eccleſiæ, 1135. e.
Ariolorum pœnitentia, 32. c.
Arma non deferant clerici, 1341. d. Multo minus presbyteri, 14. d.
Armachanus archiepiſc. Michaël, 1222. a.
Armenorum catholicon Mekquitar, 312. c.
Armenorum prior generalis Antonius Petri, 941. d.
Armenorum reges Chertdalius, 383. a. Conſtantinus, 312. c. Elyn, 315. b. Hecon, 315. b. Johannes, 351. e. Leo, 310. d.
Armenorum fides, 412. e.
Armenorum fides de Incarnatione Chriſti, 334. a. & ſeq. 336. c. & ſeqq. 339. b. & ſeqq. De Chriſti deſcenſu in inferno, 341. e. & ſeqq. 343. b. & ſeqq. De proceſſione Spiritus-Sancti, 314. b. quam quomodo in ſymbolo enunciant, 315. d. e. Fides de peccato originali, 318. e. De pueris ſine baptiſmo decedentibus, 321. a. b. 325. a.
Armenorum fides de animis defunctorum, 321. d. & ſeqq. 323, d. De ſtatu animarum poſt mortem, 325. c. 327. c. De inferno, 322. e. 326. e. 334. e. De dæmonibus, 329. e. De Purgatorio, 331. c. & ſeqq. De peccato Sodomiæ in ſacerdote, 368. c.
Armenis negat auxilium Benedictus XII. niſi abjurent errores, 310. d. Errorum Armenorum libellus, 311. a.
Armeni congregant concilium & reſpondent libello errorum, ipſis objectorum, 311. a.
Armenorum errores continentes libri, 410. a. & ſeqq.
Armenorum error de Baptiſmo, 378. b. An agnoſcant baptiſmum eccleſiæ Latinæ, 390. a. & ſepq. An credant Deum mendacem, 411. c. d. e. Dioſcorum habent pro ſancto, 318. a. Non recipiunt S. Leonem, 316. e. 318. a. Iis varii errores falſo attributi, 391. a. & ſeqq. 392. a. & ſeqq. Eos excuſat Daniel monachus, 311. a. Accipiunt à Latinis ſacramenta, 393. e. Communicant in Epiphania, cœna Domini, Sabbato ſancto & in paſchate, 394. d. Eorum jejunia, 393. b. d.
Arnaldus archiepiſcopus Trevirenſis, 85. d.
Arnaldus epiſcopus Barcinonenſis, 280. c.
Arnaldus epiſcopus Bigoritanus, 44. b.
Arnaldus epiſc. Cæſar-Auguſtanus, 172. d.
Arnaldus epiſc. Magalonenſis, 57. d.
Arnaldus epiſc. Toloſanus. 57. d.
Arnaldus epiſcopus Valentinus, 172. d.
Arnaldus epiſcopus Urgellenſis, 85. b.
Arnaldus Trencardi abbas S. Crucis Burdigalenſis, 87. a. 90. b.
Arnaldus abbas S. Petri vivi obtinet privilegium, 66. e.
Arnaldus de Caſtro-novo magiſter Templi in Aragonia, 278. d.
Arnaldus *de Corbie*, miles regis cancellarius, 459. b.
Arnoldus *Foricheim*, litterarum apoſtolicarum ſcriptor, procurator electi Gerenſis in Concilio Conſtantienſi, 1224. c.
Arnolfus dux. 53. a.
Arnulfus Caputaquenſis epiſcopus, 80. b.
Arnulfus epiſcopus Cuſentinus, 61. d.
Arnulfus de Fonte ordinis Minorum profeſſor, 867. c.
Arnuſtus archiepiſcopus Narbonenſis, 49. e. 50. b. c.
Arpinus epiſcopus Paliniacenſis, 81. a.
Arraldus epiſcopus Carnotenſis, 64. b.
Arranenſis epiſcopus Bartholomæus, 80. c.
Arſius epiſcopus Convenarum, 84. b.
Artmannus epiſcopus Toloſenſis, 50. d.
Arturius epiſcopus Gebennenſis, 85. a.
Aruſpices, 25. a, Eorum pœnitentia, 32. c.
Aſael epiſcopus Agninus, 74. d.
S. Aſaph epiſcopus Adam, 86. b.
Aſculenſis epiſcopus Johannes, 80. c.
Aſſiſini epiſc. Achinus, 61. d. Nicolaus 122. a. Rufinus, 69. a.
Aſtorgius electus Melicenſis, 1220. b.
Ateſtenſis epiſcopus Rofredus, 61. b.
Atiminus Tolonenſis epiſc. 67. e.
Atrebatenſis epiſcopus Lambertus, 65. e.
Atrebarenſis epiſcopus miſſus Januam à concilio Piſano, 1090. c.
Ato cardinalis S. Marci, 64. e.
Atto epiſc. Novarienſis, 63. e.
Atto epiſcopus Reatenſis, 61. a. 62. d.
Avari pœnitentia, 32. e.
Audientes pœnitentium gradus, 33. b. 36. c.
Avellanenſes epiſcopi Gottefridus, 62. e. R. 80. a.
Avenionenſes epiſcopi Ægidius, 486. e. Petrus, 84. e.
Avenionenſis epiſcopus miſſus ad Carolum regem à papa, 458. d.
Avenionenſis civitas interdicta, 675. a.
Avenionenſis villa ſecuritatem dat Benedicto XIII. 647. & ſeqq.
Augerius epiſc. Regenſis, 67. d.
Augurienſis epiſcopus Baſilius, 312. e.
Auguriorum pœnitentia, 43. a. 45. e.
Auguſtenſis epiſcopus Arduicus, 85. d.
Auguſtinus epiſcopus Guaterfordenſis, 86. d.
S. Auguſtini Lemov. abbas deſignatus ad concilium Piſanum, 885. e.
Aviſamenta cardinalium ſuper exſtirpatione ſchiſmatis & concilii generalis congregatione, 795. c.
Auraſicenſis epiſc. Berengarius, 67. d.
Aurelianenſis eccleſiæ ſtatuta, 1272. d.
Aurelianenſes epiſc. G. 143. c. Guillelmus, 144. d. 146. d. Helias, 71. c. Johannes, 1290. d. M. 1422. a. Rainerius 64. b.
Aurelianenſis dux Ludovicus, 604. a. 681. c. 683. a. 684. b. e, 685. d.
Aurelianenſis, Bituric. Burgundiæ ducum legatio ad Benedictum XIII. papam, 477. b. & ſeqq.
Aurelianenſis dux confitetur peccata ſua papæ Benedicto XIII. & ab eo recipit ſacram communionem, 495. c.
Auſumanus epiſc. Gentilis, 79. a.
Auſonenſis eccleſia an ſit tributaria eccleſiæ Narbonenſis, 49. e.
Auſonenſes epiſcopi Idilcharius, 50. c. Petrus, 85. b. Willelmus, 57. d.
Auſtriæ dux, princeps potentiſſimus, 902. c. Fredericus, 419. c.
Autgarius Lutevenſis epiſcopus, 50. d.
Autiſſiodorenſes epiſcopi Gaufridus, 64. c. Guido, 146. b. Guillelmus, 276. e. 1422. a. G. 143. c. W. 83. d.
Autiſſiodorenſis electus G. 91. a.
Azo epiſcopus Fullienſis 61. c. 63. a.

B.

BAhaſinenſis archiepiſcopus, 86. d.
Bajocenſis epiſcopus Guillelmus, 414.
Baionenſis epiſcopus Ademarus, 84. b.
Balationes in eccleſia facientes ſevere puniantur, 1392. d.
Bajulus circa hæreticos negligens deponatur, 124. a.
Balbenſis epiſc. Dominicus, 61. a. 62. d.
Balduinus epiſcopus Alizanus, 80. b.
Balduinus Noviomenſis epiſcopus, 559. a.
Balduinus comes Flandrenſis, 59. a.
Balduinus imperio C. P. violenter ſpoliatus, 247. d.
Balneantis ſe cum mulieribus pœnitentia, 35. a.
Balneoregis epiſc. Ingo, 61. d. Iſidorus, 63. b.
Baltazar cardinalis legatus Bononienſis, 798. b. 894. b. 902. d. Epiſc. Bononienſis, 803. c Suis privatus beneficiis, 879. b. Gratulatur Carolo Malateſtæ de adventu Gregorii XII. Ariminum, 969. d. Fit papa Johannes XXIII. 1171. e. 1406. e. Quid reſponderit ad petitiones epiſcopi Cervienſis nomine Caroli de Malateſtis, 1175. b. & ſeqq.
Baltazar abbas monaſt. de Paſſignano, 941. a.
Bambergenſis epiſcopus Otto ſeu Odo, 85. Pro bannis proclamandis & litteris teſtimonialibus ultra tres ſolidos Turonenſes nihil exigatur, 1340. d.
Bandelli confirmandorum, 1272. 1275. c. d.
Baptiſmus ſalutis principium, 1371. d. Remittit peccatum originale & actuale, 377. b. Per immerſionem ſimul & infuſionem, 1292. c. d. Baptiſmi forma, 418. a. 1274. d. 1292. a. 1333. b. Quomodo proferenda 1371. d. In Romano doceatur Laïcos, 1360. e.
Baptiſmus in domibus privatis non conferatur, niſi filiis regum & principum extra

Digitized by Google

neceſſitatem, 1289. e. 1345. b. Temporibus ſuis ſecundum canones tradendus, 26. e. Extra Paſcha & Pentecoſten non conferatur, 4. a. 19. b. In Epiphania, 120. a. Baptizandi ſine dilatione pueri, 1360. e.

Baptiſmus infirmis à quocumque presbytero conferri poteſt, 27. a.

Baptiſmus ſub dubio quomodo conferendus, 1272. a. 1275. a. 1293. a. Parvuli de quorum baptiſmo dubitabatur eccleſiaſticæ non ſunt tradendi ſepulturæ, 1270. d.

Baptiſmum conferre negligens, ut puniendus, 38. e. Gratis conferatur, 3. a. 14. e. 27. a. 1274. a. 1360. e.

Baptiſmus non poteſt iterari, 108. 205. b. d. Tamen baptizatus infans in utero matris, iterum baptizetur, 1293. b. In baptiſmate obſervanda, 108. a. Inſtructio, 1292. e. Baptizari aliquis recte poteſt abſque chriſmate, 372. e. In baptiſmo poſſunt haberi tres patrini, 1372. a. Non tamen monachi & abbates, 1363. d.

Baptizatorum capulæ, 1236. a.

Baptiſmum in neceſſitate confert laïcus, 1274. e. Sed nomen non imponat, 1371. e. Baptizans filium in neceſſitate, pater uti matrimonio non impeditur, 1293. a.

Baptiſmi forma apud Armenos, 373. a. 374. d. e. 376. a. Ritus, 375. b. & ſeq. Variæ unctiones, 376. c. Baptizatos confirmant & euchariſtia reficiunt Armeni etiam pueros, 373. a. ſeqq. Eorum fides de pueris ſine baptiſmo decedentibus, 321. a. b. 325. a.

Baptiſmus Armenorum non melior baptiſmo eccleſiæ Romanæ, 391. An iſtum agnoſcant, 390. a. & ſeqq. Errores de baptiſmo imputati Armenis refelluntur, 373. c. & ſeq. 374. b. & ſeq. Non rebaptizant ab hæreticis baptizatos, 377. Multo minus ab aliis, 359. a.

Baptizari filios ſuos faciunt Saraceni ut poſt mortem non exeant de ſepulcris ſuis, 333. d. e.

Baptiſmus in vino, 358. a.

Baptiſmales eccleſiæ reſtaurandæ, 9. c. Et per presbyteros ordinandæ, 8. e.

Baptiſterium eccleſiæ Piſanæ opus inſigne, 1117. e.

Baptiſmales fontes, 1274. e.

Bar. de Montegoncio, 874. c.

Barba prolixa clericis prohibita, 1289. d.

Barchinonenſes epiſc. Al. 278. c. 280. c. Az. 173. a. Berengarius, 289. e. Bernardus, 85. b. Guadaldus 57. d. Theudericus, 50. e. 51. e.

Barenſis archiepiſcopus Rainaldus, 81. a.

Barenſis cardinalis fit presbyter cardinalis XII. apoſtolorum, 1120. a. Mittitur in Hiſpaniam, 1178. a.

Barenſis cardinalis Landulfus, 865. b. & ſeq.

Barenſis archiepiſcopus Bartholomæus de Prinhano, 427. b. 1107. b. Factus papa Urbanus VI. 427. b. e. 1405. c. Conſecratur, 427. e. Ab eo cardinales accipiunt beneficia, & de ejus electione ſcribunt ad principes, 428. a. Ab eo recedunt, 428. a. Hortantur Urbanum ut papatui renunciet, 428. b. 435. a. & ſeq. Quod ille recuſat, ibid. Scribunt adverſus ejus electionem ad principes, 428. c. Quos Urbanus cardinalatu privat aliis creatis, 428. d. Quæ regna ei adhærent, 429. a. In eum conſpirant 8. cardinales, & Luceriæ incarceratur à Carolo rege Siciliæ, 429. b. In Clementinos excandeſcit, 429. d. Januæ reſidet per annum, 429. d. Cardinales de Petra-mala & de Ravenna privat beneficiis, 429. e. Ejus obitus, 430. a. V. Urbanus VI.

Bartholomæus epiſcopus Aceranus, 80. a.

Bartholomæus epiſcopus Arranenſis, 80. c.

Bartholomæus epiſcopus Groſſetanus, 260. b. 262. c. 263. e. 265. b. d. 267. d.

Bartholomæus abbas de Puppio, 941. d.

Bartholomæus abbas S. Laurentii extra muros Tridentinos, 1224. b.

Bartholomæus de Bononia ordinis Minorum vir doctus Innocentii V. nuntius ad Græcos, 258. e.

Bartholomæus de Senis miniſter Syriæ ordinis Minorum Nicolai III. nuncius ad Palæologum Imperatorem, 260. b. 262. c. 263. c. 265. b. d. 267. e.

Bartholomæus de Bononia profeſſor theol. 941. d.

Bartholomæus de Piſis magiſter, 941. e.

Bartholomæus de Poplechis doctor, 942. b.

Bartholdus, 830. d.

Bartholdus de Urſinis, 1410. e.

Bartholdus *de Wildenghen* promotor concilii Piſani, 1096. c.

S. Baſilius, 330. d.

Baſilius archiepiſcopus Iconienſis, 312. d.

Baſilius de Malmeſcia qui eſt epiſcopus Iconienſis, 312. d.

Baſilius archiepiſcopus Siſſi, 312. d.

Baſilius archiepiſcopus Tarentinus, 81. b.

Baſilius epiſcopus Augurienſis, 312. e.

Baſilius epiſcopus de Curia catholicon, 313. b.

Baſilius epiſcopus *de Partepert*, 312. e.

Baſilius archipresbyter de Athana, 313. d.

Baſilius de Cruſis procurator epiſcopi Vitani in concilio Conſtantienſi, 1224. d.

Baſilius lector de *Magnequar*, 313. b.

Baſilius publicus notarius, 313. b.

Baſilius imperator Græcorum, 351. e.

Baſtianus abbas S. Salvatoris Camaldulii, 941. a.

Bathonienſis epiſcopus Rainaldus, 86. b.

Bavariæ dux Guillelmus, 1224.

Bavariæ dux qui ſe regem Romanorum dicit ſingulis diebus Dominicis denunciandus excommunicatus, 1366. b.

Begardi prædicare non permittantur, 114. e.

Beguini & Beguinæ hæretici, 305. e Mantellos nec conjuncta portent, &c. 306. a. Theologicos libros in vulgari non legant, 306. c.

Bellicenſis epiſcopus Rainaldus ſeu Rantaldus, 85. b.

Bello ſacro quomodo poſſit ſubveniri, 185. a. b. Ab eo ſeptem cauſæ Chriſtianos avocant, 182. a. Adverſus Saracenos improbatur, 178. b. & ſeq. Improbantium rationibus reſpondetur, 128. d. & ſeqq.

In bello infantem qui occiderat, capitali ſententia plectebatur, 1160. a.

Ad bellum tempore neceſſitatis vadunt presbyteri Armenorum, 384. e.

Bellicampi abbas Durandus, 74. b.

Belli-prati abbas Odo, 74. a.

Belvacenſes epiſcopi Drogo, 58. e. Simon de Nigella, 298. b.

Belvacenſis epiſcopus miſſus ad regem Romanorum & duces Alemanniæ pro procuranda eccleſiæ pace, 714. b.

Belvacenſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 883. c.

Benedictus IX. papa, 624. c. 712. e.

Benedictus papa XII. libellum errorum mittit ad Armenos, 312. b. Eis auxilium denegat, niſi abjurent ſuos errores, 310. d.

Benedictus XIII, 977. a. Cum eſſet legatus in Gallia, colloquia habuit cum rege de pace & ſchiſmatis ſedatione, 485. d. e. Ejus in electione plures cardinales volebant intruſum eligi in papam, 472. a.

Benedicti XIII. bulla ad Carolum Francorum regem, cui ſuam ſignificat electionē, 483. e. 486. e. Cui reſtitiſſe ſe aſſerit, 485. a. b. & ſeq. Statim poſt ſuam aſſumtionem epiſcopum Avenionenſem & Petrum Blavi mittit ad Carolum VI. regem, 458. d. De ejus electione tam celeri multi turbantur, 559. c. De ea conſulit rex Carolus VI. Johannem de Varennis, 559. c. Cui non reſpondit, niſi conſulto ſummo Pontifice, 560. a. Benedicti XIII. ad eum reſponſio, 561. e. Electioni de ſe factæ aſſenſiſſe ſe declarat ut poſſit procurare eccleſiæ pacem & unionem, 561. d. e. Ea regi minus fuit grata, 562. c.

Benedicti XIII. bulla ad Carolum regem ut ſuos ei mittat celeriter legatos quibus liberius intentionem ſuam aperiat, 472. e. Petitque legatos regii ſanguinis, 550. c. Ad eum directi principes legati, 604. a. Duces ad ſuam menſam invitat, 510. e. 511. a. 512. a. Procraſtinat dare ducibus reſponſa, 500. a. & ſeqq. 503. d. Eis ſecreto loqui petit, 490. d. Et ſeparatim, 494. d. e. Ejus collatio cum duce Burgundiæ, 495. b. d. Quid pro eccleſiæ unione fecerit, 495. e. Dominos duces ad colloquium cum paucis admittere rogat, 404. a. Ejus reſponſiones captioſæ & fallaces, 515. b. Ejus ſcedula ad duces Burgundiæ, 522. b. Et ad alios duces, 526. c. Dilationes in omnibus quærit, 523. a. Bis petit nuncios regii ſanguinis, 528. d.

Benedicto XIII. ceſſionis via conſulitur in congregatione prælatorum coram rege, 461. d. e. Quam ante papatum multum laudavit, 713. b. Nam ante electionem dicebat quod ſi eſſet papa & haberet mille papatus, cederet libenter, 718. d. Ante ſuam aſſumtionem in papam jurat pro unione eccleſiæ ſe laboraturum uſque ad ceſſionem, 603. b. Cedente Gregorio multis tenetur rationibus cedere, 1146. e. Notorie refutat viam ceſſionis, 715. b. 717. e. Et declinat ab ea, 739. e. Eam urgetur acceptare, 511. b. c. 523. e. 525. b. Verum eam recuſat ne peccet, inquit, mortaliter. 606. a. Aſſerebat perjuros eſſe, qui viam ceſſionis & ſubtractionis ſuadebant, 718. a. Mentitur regem Galliæ proſequi viam ceſſionis, ut poſſit habere papam Gallicum, 607. a. Per reges Hiſpaniæ, Arragoniæ, Navarræ & Angliæ requiritur ut cedat, 714. a. 717. c. Urget Aragonum rex ut cedat, 1215. a. b. Via ceſſionis ab eo electa, 503. a. Acceptata, 678. b. At renunciando, petit ut electio papæ ad eum ſolum devolvatur, 1109. e. 1213. e.

Benedictus XII. ducibus à rege Francorum ſibi miſſis aperit excogitatam à ſe ad pacem viam ſed reprobatam, 491. d. & ſeq. 493. b. 504. b. & ſeq. Eligit viam compromiſſi, 604. b. Concilium generale celebrare proponit, 683. a. 927. a. Plura pro unione eccleſiæ fecit quam Gregorius, ſed majora & efficaciora facere debuit, 927. e. Nuncios mittit ad Petrum de Tomacellis, 782. c. Quos ille rejicit, 783. a.

Benedicto fit ſubtractio in concilio Pariſienſi, 600. a. Et à cardinalibus, ibid. d. Per vicarium archiepiſcopi Biſuntini, 601. c. & ſeq. A regina Jeruſalem, 602. d. & ſeqq.

Benedictus XIII. acceptat capitula ſibi per regem Franciæ oblata pro bono pacis eccleſiæ, 634. a. 636. e. Quæ eſſent illa capitula, 638. c. & ſeq. Ejus ad oratores regum Franciæ & Aragonum oratio, 634. c. Teſtatur ſe confidere in regem Franciæ, 634. e. Conſentit ſe & ſuum palatium in cardinalium cuſtodia poni, 642. a. Hanc refutat, 642. c. Sed cuſtodiam regis Francorum optat, 643. a. Securitas ei data per cardinales, 644. a. & ſeq. Per cives civitatis Avenionenſis, 647. a. & ſeq. Excuſat datos ſibi à rege cuſtodes, 657. b. Sed petit dari ſibi Ludovicum ducem Aurelianenſem fratrem regis, 688. b. Ejus reſponſio ad ultima regis capitula, 66. c. & ſeqq. Ab eo requiritur ut ſuper miſſa ſibi capitula amplius ſe explicet, 661. c. & ſeqq. Secunda ſecuritas ei data per cardinales, 670. d. & ſeqq.

Benedicto XIII. miſſi nuncii regum Franciæ, Angliæ & Caſtellæ ut ſe geſſerint, 556. d.

Benedictus declarat ſe perſtare in voluntate extinguendi ſchiſmatis, 751. b. c. Et ad omnem viam procurandæ unionis eccleſiæ idoneam paratum, 685. a. & ſeq. De papatu jam certare non curat, 699. d. Terracinenſem epiſcopum mittit ad Bonifacium papam Romanum, 607. c. Ejus cum eo colluſio, 607. c. Nutrit ſchiſma, 607. e.

Benedicti XIII. nuncii ad Bonifacium poſt

mortem

Digitized by Google

mortem ejus capti a Caſtellano S. Angeli, 690. d. Quinque millium florenorum ſumma ſe redimunt, ibid. Ab Innocentio VII. non recipiuntur, 692. d. e. Conqueritur quod unionem eccleſiæ procurare refugiat, 693. a. & ſeqq.

Benedictus XIII. Carolo VI. regi intimat geſta pro unione eccleſiæ per ſuos nuncios apud Bonifacium IX. & Innocentium VII. 686. e. & ſeqq. Scribit Johanni duci Bituricenſi diligentiam a ſe factam pro eccleſiæ unione, 756. a. & ſeqq. Pacem eccleſiæ ſe avere declarat, 595. b. Quid ſibi faciendum a Roberto Eremita poſtulat, 595. c. Suadet ut cum adverſario conveniat coram principibus, 595. e. Quam viam acceptat, 597. a.

Acta Maſſiliæ inter Benedictum XIII. & nuncios Gregorii pro exſtinctione ſchiſmatis, 750. b. & ſeqq. Requiſivit adverſarium de ceſſione facienda, & obtulit ei ad ceſſionem loca illius obedientiæ, 964. c. Saonam accedit, 758. b. 764. a. Aſſentit accedere ad Portum-Veneris, ſi Gregorius accedere velit ad Petram ſanctam, 766. c. Eum de pertinacia accuſat, 780. c.

Benedictus Piſas non vult accedere, niſi civitatis fortalitiæ in manibus fidis traderentur, 1096. b. 1010. c.

Benedictum ad pacem eccleſiæ dandam hortantur cardinales Gregorii cedere papatui parati, 720. a. & ſeqq. 775. b. c. Ei ſcribunt quatuor cardinales de pace danda eccleſiæ, 818. b. & ſeqq. Ipſi etiam ſcribunt cardinales de deliberatis inter ſe & quoſdam cardinales alterius collegii, 925. e. & ſeqq.

Benedictus XIII. cardinales & eos omnes qui in eum Piſis procedebant, excommunicat & privat dignitatibus & beneficiis, 984. b. & ſeq. Univerſitatem Pariſienſem & nuncios regis citat ad comparendum coram ſe, & reſpondendum de ſibi objectis, 867. a. & ſeqq.

Benedictus merito de cardinalibus conqueri poſſet, ſi Piſarum locum ad celebrandum concilium indictum mutarent, 1000. b. & ſeqq.

Benedictus XIII. a cardinalibus derelictus fugit Perpinianum, 781. a. 1405. b. Eo concilium indicit in feſto Omnium-ſanctorum, 781. d. 786. d. & ſeqq. 865. d. Petrum cardinalem S. Suſannæ invitat ad illud, 817. d. ſimiliter & Nicolaum Albanenſem, 818. b.

Benedictus congregat concilium Perpiniani, 890. d.

Benedictus & Gregorius Piſis declarantur contumaces, 1089. b. Schiſmatici & hæretici judicio omnium univerſitatum in concilio exiſtentium, 1094. c. Sententia adverſus eos prolata, 1096. b.

Benedictus fautor ſchiſmatis, 715. c. Pro ſedando ſchiſmate ad Deum non recurrit, 573. e. Ejus pravi mores, 828. c.

Benedictus XIII. acta concilii Piſani petit annullari, 1209. b. 1213. c. In caſtrum Paniſcolam ſe recipit, 1215. b. Ad eum ne accedant prælati rex Aragonum prohibet, ibid. Aperit Sigiſmundo viam ad pacem eccleſiæ, 1208. d.

Benedicto XIII. qui obediebant poſt depoſitionem, 1406. b.

Epiſtola eccleſiæ nomine ſcripta Benedicto & Gregorio de papatu contendentibus, 842. a.

Benedicto ſcripta a Florentinis epiſtola, 918. d.

Benedictus Carolo regi Francorum mittit acceptas a Gregorio XII. litteras, 734. e. Item, ad Ludovicum ducem Aurelianenſem, 735. c.

Benedictus remittit injurias & damna ſibi illata tempore ſubtractionis, 681. e. & ſeqq.

Benedictus cardinales Gregorii hortatur ad eccleſiæ pacem proſequendam, 734. a. & ſeqq.

Benedictus de Portu-Veneris cardinalis, 433. a.

Benedictus cardinalis ſanctæ Pudentianæ, 64. e.

Benedictus archiepiſcopus Ebredunenſis, 67. c.

Benedictus archiepiſcopus Terraconenſis, 172. d. 279. b.

Benedictus epiſcopus Simphronienſis, 61. d.

Benedictus epiſcopus Sueſſanus, 61. c. 63. a.

Benedictus de Teſtis theologiæ profeſſor, 941. d.

Beneficia non vacent, 76. d. 100. a. Ad ea qui præſentandi, 1244. e. Non ætatis defectum habentes, 113. d. Qua ratione ſuſcipienda, 3. d. Beneficia patrum non poſſunt obtinere filii, 97. c.

Beneficia habentes ſacros ſuſcipiant ordines, 113. c. 1288. b. 130[illegible] c. Beneficium cum animarum cura habentes, infra annum presbyteri fiant, 113. c. Patrimonium crucifixi ne male expendant, ibid.

Beneficiorum pluralitas prohibita, 97. b. 99. b. 115. d.

Beneficiorum collatio quomodo facienda tempore ſchiſmatis, 742. d. tempore ſubtractionis, 621. a.

Beneficia regularia ſæcularibus non conferenda, 1117. a. Ne quidem cardinalibus, 1122. d. e.

Beneficiorum reſervationes, 1125. e. translationes, 1125. d.

Beneficium non vacans conferens, careat poteſtate illa vice conferendi, 98. b. c.

Beneficia eccleſiarum redintegranda, 99. a.

Beneficiatus nullus chorum intret diſcalciatus, 1424. c.

Benefranus epiſcopus Rainaldus, 80. a.

Beneventanus archiepiſcopus Voldericus, 60. e. 62. c.

Beno cardinalis ſancti Martini, 64. e.

Benzo epiſcopus Albenſis. 61. e.

Berardus epiſcopus Eſculanus, 61. b. 62. e.

Berengarius cardinalis ſancti Clementis, 61. e.

Berengarius Gerundenſis cardinalis, 643. b. 658. d.

Berengarius epiſcopus, 57. b.

Berengarius epiſcopus Auraſicenſis. 67. d.

Berengarius epiſcopus Barcinonenſis, 289. e.

Berengarius epiſcopus Conſeranenſis, 57. e.

Berengarius epiſcopus Dertuſanus. 305. c.

Berengarius epiſcopus Frandinus, ſeu Forojulienſis, 67. d.

Berengarius epiſcopus Gerundenſis, 57. e.

Berengarius epiſcopus Ilerdenſis, 85. b.

Berengarius epiſcopus Portuenſis, 751. a.

Berengarius epiſcopus Terraconenſis, 85. b.

Berengarius epiſcopus Vicenſis, 305. c.

Berengarius de Almanara, 278. d.

Berengarius de Cardona magiſter templi in Aragonia & Catalonia, 289. e.

Berengarius Romæ hæreſim abjurat, 59. c.

Bergamenſis epiſcopus Galo, 82. d.

Bermundus comes Quiquenſis, 402. d.

Bermundus epiſcopus Seſtrenſis, 84. d.

Bernardus abbas Caſſinenſis cardinalis, 241. c. e. 242. b. Ei Gregorius X. gratulatur de felici ejus ab Imperatore reditu, & de treugis per eum procuratis, 244. a. b.

Bernardus archiepiſcopus Aquenſis, 84. d.

Bernardus archiepiſcopus Terraconenſis, 85. b. 278. c.

Bernardus epiſcopus Agatenſis, 61. c.

Bernardus epiſcopus Barchinonenſis, 85. b.

Bernardus epiſcopus Biterrenſis, 50. d.

Bernardus epiſcopus Comonenſis, 57. d.

Bernardus epiſcopus Nolanus, 80. a.

Bernardus epiſcopus Olorenſis, 84. b.

Bernardus epiſcopus Parmenſis, 82. c.

Bernardus abbas Cellæ Trecenſis, 64. a.

Bernardus abbas ſancti Mauritii, 52. c. d.

Bernardus abbas ſancti Michaelis de Podio Bonizi, 940. d.

Bernardus de Gianoglaziis, generalis Wallis-Umbroſæ, 940. c.

Bernoz epiſcopus Virinenſis, 86. b.

Berolanenſis epiſcopus Placitus, 61. e.

Berta ſoror Ludovici Imperatoris dat ſancto Medardo Vicum caſtellum, 58. c.

Bertholdus, 880. a.

Bertholdus epiſcopus Conſtancienſis, 85. d.

Bertholdus epiſcopus Meſſanenſis, 1220. a.

Bertrandus epiſcopus Sabinenſis, 644. b.

Bertrandus epiſcopus Vaurenſis, 753. b.

Bertrandus de Baſlada epiſcopus Vaſatenſis, 68. a.

Bertholdus *Ruch* præpoſitus Lubicenſis procurator epiſcopi Tarbacenſis, &c. in concilio Conſtantienſi, 1224. a.

Bertolfus abbas ſancti Eucharii, 73. e.

Bertrandus *Geneſte* archidiaconus Conſeranenſis, 461. e.

Bertrandus Rodulfi ord. minorum procurator in Romana curia., 686. b.

Bethleem epiſcopus in provincia Viennenſi, 460. e.

Bethleemitanus epiſcopus Albertus, 82. b.

Bigoritanus epiſcopus Arnaldus, 84. b.

Biterrenſes epiſcopi Reinardus, ſeu Bernardus, 50. d. 84. c. Stephanus, 57. c.

Biterrenſis eccleſiæ Statuta, 1424. a.

Biſuntini archiepiſcopi præſentia in concilio Conſtantienſi, 1410. b.

Biſuntini archiepiſcopi Oliverius *de Vergy*, 601. e. Theobaldus, 353. b.

Biſuntinæ eccleſiæ ſubtractio à Benedicti obedientia, 601. b. & ſeqq.

Bituricenſis archiepiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 885. d.

Bituricenſis archiepiſcopus transfertur ad ſedem Carcaſſonenſem, & fit Alexandrinus Patriarcha, 1120. d.

Bituricenſes archiepiſcopi Alverricus, 71. c. Guarinus, 84. a.

Bituricenſis eccleſiæ reformatio, 1422. b.

Bituricenſis eccleſiæ Statuta, 1422. a.

Bituriæ dux Johannes, 604. a. 684. e. 685. d. Eum conſulit Carolus VI. poſt mortem Clementis VII. de unione eccleſiæ, 480. e. Ejus præſentiam optat Gregorius XII. 768. e.

Bituricenſis, Burgundiæ, & Aurelianenſis ducum legatio ad Benedictum Papam XIII. 479. b. & ſeqq.

Bituricenſis ducis oratio ad Papam Benedictum, 488 b. Qui eum & alios Legatos ad ſuam menſam invitat, 488. b. 489. a. 504. a. Eis ſecreto loqui petit, 409. d. A papa petit cedulam in conclavi ſubſignatam à cardinalibus, quam ægrè exhibet, 491. a. & ſeqq. Ducibus viam ad pacem a ſe excogitatam aperit Benedictus XIII. a rege reprobatam, 491. d. & ſeqq. 493. b.

Bituricenſis dux cardinalium ſententiam de via ceſſionis a rege excogitatam poſtulat, 494. c.

Blaſius epiſcopus Cluſinus, 1220. a. 1223. a.

Bobienſes epiſcopi Alericus, 82. d. Opizo, 61. e.

Bohemiæ rex Wenceſlaus, 923. d.

Bona ecclſiarum non ſunt invadenda, 75. c. nec alienanda, 307. a. 1310. d. Eorum alienationes nullæ ſunt, 1334. c.

Bona clericorum occaſione eccleſiæ acquiſita nullus laïcus occupet, 237. e.

Bona epiſcoporum & aliorum prælatorum defunctorum ad ſucceſſores pertinent, 136. d.

Bona immobilia de bonis eccleſiæ acquiſita eccleſiæ remaneant, 1310. d.

Bonagratia de S. Johanne ord. minorum nuncius Gregorii X. ad Palæologum imperatorem, 223. c. 227. d. Ejus labores extollit Gregorius, 237. c.

Bonajutus vir ſanctus a Johanne XXIII. miſſus ad Carolum de *Malateſtis*, 1190. b. 1193. c. d.

Bonaventura de Magello ordinis minorum nuncius Gregorii X. ad Palæologum imperatorem, 223. e.

Digitized by Google

Bonegtadenſis archiepiſcopus Patriarcha V. 62.
Sancti Bonifacii editio de redimendis peccatis, 48. d.
Bonifacius papa, 191. c.
Bonifacius papa VIII. 308. d. Ejus conſtitutiones quater in anno materna lingua legendæ, 1318. c. Ei ſcribit concilium Remenſe, 298. a.
Bonifacius papa IX. 430. b. Jubilæum ad annum XXXIII. reducit, 430. b. Feſtum Viſitationis inſtituit, 430. b Bonifacius papa IX. ſcribit Carolo regi Francorum de ſchiſmatis extinctione, 451. c. Ejus ad regem epiſtolæ, 472. d. Indigne fert quod rex Franciæ in ſuis litteris eum non papam, ſed proprio nomine appellet, 591. d. Eum hortatur Robertus Eremita ad ceſſionem, 592. b. Conſulit ſuæ partis prælatos, 592. c. Qui cenſent ut principibus chriſtianis offerat pacem, 593. a. Sed poſtea agentibus ejus conſanguineis mutavit ſententiam, 593. c. & ſeqq. Nullam ad unionem eccleſiæ viam vult amplecti, 567. d. Legati ad eum Benedicti quid propoſuerint, 703. b. Eos audire recuſat, 783. a. Ejus colluſio cum Benedicto XIII. 607. c. Obit morte ſubitanea, 432. b. 783. a.
Bonifacius epiſcopus Albanenſis, 60. c. 62. a.
Bonifacius epiſcopus Novatienſis, 83. a.
Bonifacius de Menatis doctor, 557. b.
Bonifacius de Yrona legatus Urbani IV. ad Manuelem Palæologum, 201. a.
Bononienſes epiſcopi Balthaſar, 803. c. Johannes, 82. c.
Bononienſem civitatem offert Johannes XXIII. ad celebrandum concilium, 1178. b.
Bonoſus de Federigis canonicus Florentinus, 940. c.
Bonus ſenior cardinalis ſanctæ Mariæ, 64. c.
Boqueranus decretorum doctor, 915. d.
Borbonii dux Ludovicus, 795. b.
Boſanenſis epiſcopus Andreas, 80. c.
Boſcodoni abbas Johannes, 1223. d.
Boſo cardinalis, 67. c.
Boſtraterius de Mimata transfertur ad ſedem Bituricenſem, 1120. d.
Botuntinus epiſcopus Johannes, 81. a.
Brabo epiſcopus Vigilenſis, ſeu Viglenſis, 83. b.
Bragenſias dominorum ſæcularium non intrent clerici, 1307. d.
Branda epiſcopus Placentinus, 804. c.
Brandeburg. epiſcopus Siſridus, 86. a.
Breviaria habeant presbyteri, 116. c.
Briecenſis, ſeu Bithenenſis epiſcopus Rao, 81. a.
Briocenſis epiſcopus Gaufridus, 84. a.
Britones capellani pluries in die celebrant, & concubinas habent 1366. a.
Brixius epiſcopus Lumbrienſis, 86. d.
Brunduſinus archiepiſcopus Willelmus, 81. b.
Bruno archiepiſcopus Colonienſis, 54. d. c. 55. d. 56. a.
Brunus epiſcopus Signinus, 64. c.
Bucicaldus Mareſcallus, 465. 481. d. 482. c. 483. c. Ad eum mittitur a concilio Piſano Cameracenſis epiſcopus, 988. c.
Bulla aurea, 269. b.
Buffilus Bruncaſſius de Neapoli mareſcallus, curiæ Romanæ, 651. c.
Bulgarorum converſio, 192. d.
Burdigalenſes archiepiſcopi Franciſcus, 801. c. 1179. c. Gaufridus 69. d. 70. c. 71. c. Gerardus, 152. a. 155. d. 159. d. 161. a. d. 167. a. W. 84. a.
Burgalenſis epiſcopus Omerus, 86. b.
Burgidei abbas deſignatus ad concilium Piſanum, 885. c.
Burgundiæ dux Philippus, 604. a. 684. c. 685. d. Andegavis tractat de pace ducis Britanniæ, juſſu Caroli VI. regis, 481. a. 482. c.
Burgundiæ, Bituricenſis & Aurelianenſis ducum legatio ad papam Benedictum 479. b. & ſeqq.
Burgundiæ dux collationem privatam habet cum Benedicto XIII. de via ceſſionis ab eo facienda, 495. b. d. & ſeqq.

C

CAbilonenſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 884. d.
Cabilonenſes epiſcopi Engelbertus, 85. a. Oliverius *de Martreuil*, 601. c. Petrus, 57. d.
Cædes ut punienda, 11. b.
Cæleſtinorum Avenionenſium eccleſia inchoatur, 589. d.
Cæſarauguſtani epiſcopi Arnaldus, 172. d. S. 123. b. 289. c.
Cæſareæ Cappadociæ archiepiſcopus Marcus, 312. d.
Cæſarienſis archiepiſcopus Heraclius, 82. a.
Caſiſus epiſcopus Cuperſanenſis, 81. a.
Cahourcini mercatores Italici uſurarii, 1464. c.
Cajetanus epiſcopus Antonius, 312. a.
Cain an vere occiſus, 411. c.
Calagurritani epiſcopi Almoravius, 289. c. Rodericus, 85. c. V. 278. c.
Calcei, ſeu ſotulares ſint ſine roſtris, 100. b.
Calix ligneus & vitreus, 2. a. 381. c. Terreus aut ligneus, 380. a. Non ſit ligneus, vitreus, aut de auricalco, plumbo, ſtanno, aut de electro, 1238. a. Sed argenteus, 1298. d. Aquam in calice miſcent Armeni, 386. c. c. Sed olim non miſcebant, 387. a.
Calix poſt miſſam panno involvatur. 1391. b.
Calicem non tangat fœmina, 2. a. Pro debitis non eſt obligandus, 1309. d. c.
Calix ad infirmorum communionem, 1384. a. Qualis ſit, 1300. b. Sit mundus, 1275. d. 361. b.
Callenſis epiſcopus Alloderius, 79. a.
Calmoſiacenſis abbas Roticus, 74. b.
Camaldulii abbas Baſtianus, 941.
Camando epiſcopus David, 313. a.
Cameræ eccleſiaſticæ ſervitia communia non ſunt debita, ſed gratuita, 1122. a. b.
Cameracenſis civitatis ſubtractio a Benedicto XIII. 610. Item ſcabinatus & communitatis Cameracenſis, 611. d. Cleri & capitulorum totius civitatis Cameracenſis, 610.
Cameracenſis epiſcopus jus habet cudendæ monetæ intra limites ſui comitatus, 1335. d. c.
Cameracenſis epiſcopus miſſus Januam a concilio Piſano, 1090. c.
Cameracenſes epiſcopi Ingrannus, 55. c. Petrus, 911. c. 912. 916. b. 1026. d. 1305. a. 1343. a. Ejus ſtatuta, 1337. c. 1356. a. Rogerus, 83.
Cameracenſis præpoſitus Walterius de Bello viſu, 610. c. 611. c.
Camerini epiſcopi Acceptabilis, 79. a. Hugo, 61. b. 63. a.
Campanas Græci non habent, 190. b.
Campanariæ non vendantur, 113. a.
Campanarii ſine camiſia in ſuperiori non ſerviant in divinis, 128. c.
Campanienſis epiſcopus Nerſes, 312. c.
Cancellariæ Romanæ regulæ tollendæ, 1128. b. c. 1113. a.
Candens ferrum non benedicat ſacerdos, 116. d.
Candidæ epiſcopus Johannes, 1408. c.
Canigonenſe monaſterium, 56. d. c.
Cannenſis epiſcopus Johannes, 81. a.
Canonem ſcribi faciant decani ad exemplar eccleſiæ cathedralis, 1363. b.
Canones qui contemnit, fidem tenere non probatur, 708. d.
Canonicorum vita communis, 55. b.
Canonici faciant ſe ordinari ad ſacros ordines, 113. c. In inferioribus ordinibus conſtituti aut uxorem dimittant, aut beneficium, 99. c.
Canonicorum regularium capitula provincialia, 1129. c.
Cantuarienſi archiepiſcopo ſcribit Petrus cardinalis Mediolanenſis, ut unioni eccleſiæ ſuam apud regem & alios Angliæ prælatos impendat operam, 817. b.
Cantuarienſis prior homo litteratus & moribus probis, 1119. b.
Cantus & chori mulierum in atrio eccleſiæ prohibendi, 4. c.
Capellæ in locis non exemptis ſine facultate epiſcopi non condantur, 304. c. In capellis & oratoriis non ſufficienter dotatis divina ne celebrentur, 1287. a. In capellis in villis exiſtentibus, diebus feſtis non celebretur ante miſſam parochialem, 1364. c. Decani chriſtianitatis inquirant ſi capellæ ſint ſufficienter dotatæ, competenter admorizatæ; & ſi celebretur in eis per epiſcopum non confirmatis, 1336. b. c.
Capellani curatorum, 1286. c.
Capellanum mercenarium de aliena diœceſi curati non accipiant ſine epiſcopi licentia, 1336. c. 1340. a. Aut ſaltem officialis, 1365. c.
Capellani in ſuis capellaniis non celebrent nondum confirmati, 1302. b. Perpetui in ſuis capellis reſideant, & cum curatis feſtis diebus officium celebrent, 1308. c. A curatis locorum in extremis accipiant ſacramenta, 1313. c. Et ſepulturam, 1379. c.
Capellani honores quales eſſe debeant, 1129. a.
Capellani Britones pluries in die celebrant, & concubinas habent, 1366. a.
Capitalia crimina, 42. a.
Capitula ſæcularium perſonarum officium divinum rite celebrent, 138. a. 141. b.
Capitula generalia monachorum, 913. d. Et canonicorum regularium celebranda, 1111. b. De triennio in triennium 1129. c.
Capitula generalia Decanorum ruralium, 1332. c. In his legantur ſtatuta ſynodalia, 1332. c.
Capitulum generale quater in anno celebretur in eccleſia Bituricenſi, 1423. d.
Capone de Caponibus præpoſitus Florentinus & Aretinus, 940. c.
Captivantis hominem pœnitentia, 34. a.
Captæ res eccleſiæ reddantur, 1391. c.
Captivatores clericorum excommunicentur, & terræ eorum ſupponantur interdicto, 128. a.
Capuani archiepiſcopi Alfanus, 79. c. Hilbrandus, 60. c. 62. c.
Capulæ baptizatorum, 1236. a.
Caput-Aquenſis epiſcopus Arnulfus, 80. b.
Carabet abbas *de Civorim*, 313. c.
Carcaſſonenſes epiſcopi Gimera, 50. d. Guifredus, 57. c. Adminiſtrator Simeon Cramault, 800. c. 867. c.
Carcaſſonenſem ad ſedem cum patriarchatu Alexandrino transfertur archiepiſcopus Bituricenſis, 1120. d.
Carcaſſonenſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 886. b.
Cardinales eccleſiæ, 8. c. Honorabilius eccleſiæ membrum poſt papam, 999. d. Sunt eccleſiæ columnæ, 507. b. Eorum defectus, 584. c. & ſeqq. Inſana ambitioſimum purpura tegere, 584. c. Cardinalium exordium humilitas: creverunt apud eos honor & divitiæ, & decrevere virtutes, 585. a. In his beneficiorum inſatiabilis cupido, 585. b. c. Iis non conferenda beneficia eccleſiaſtica, 1122. d. c.
Cardinalium autoritas in electione papæ, 892. d. Iis in conclavi poſt octavam diem miniſtratur ſolum panis & aqua, 1114. a.
Cardinales, vacante ſede, ne ad electionem procedant hortatur Johannes dux Bituricenſis, 712. a. Eos ad procurandam ec-

Digitized by Google

cleſiæ unionem hortatur Johannes de Varennis, 583. b. & ſeqq.
Cardinales hortantur Benedictum ad dandam eccleſiæ pacem, 775. b. c. Ipſe cardinales Gregorii ad idem hortatur, 734. c. & ſeqq.
Cardinales ad extinguendum ſchiſma, eligunt viam ceſſionis, 615. e.
Cardinalium ſententiæ de via ceſſionis, 467. b. & ſeqq. 513. e. 515. a. 525. d. In ea perſeverant, 530. & ſeqq. Præſertim cardinalis Auſchienſis, 538. a. Peneſtrinus, 538. c. De Vernhia, 538. a. & ſeq. 540. d. De Giffono, 540. e. Vivarienſis, 542. c. Neapolitanus, 545. c. Jeroſolymitanus, 546. d. Thureius, 547. c. Saluciarum, 548. b.
Cardinalium votum de procuranda ſchiſmatis extinctione, 803. c. & ſeqq. 864. b. Ante papæ electionem promittunt ceſſionem pro bono pacis, ſi eligantur, 432. d. Nihilque ſe omiſſuros, ut ſacra unio ſequatur, 978. e. Eis gratulatur Carolus VI. rex de bono ad eccleſiæ unionem propoſito, 738. d. Mittitque eis litteras quas ea de re ſcribit ad Benedictum, ibid. e.
Cardinales utriuſque collegii hortantur Carolum VI. regem Franciæ ut ad futuram Alemanniæ diætam ſuos mittat oratores, qui unionis eccleſiæ negotium promoveant, 888. d.
Cardinales ſecuritatem dant Benedicto, 644. a. & ſeqq. Ab eo obedientiam ſubtrahunt, 600. a. & ſeqq.
Cardinales Benedicti ſcribunt ad cardinales Gregorii gratulantes eis de proxime futura pace, 736. b. & ſeqq.
Cardinales Bononiæ exiſtentes ad dandam eccleſiæ pacem hortatur Carolus de Malateſtis, 1162. b. & ſeqq.
Cardinales utriuſque collegii apud Liburnum ſimul in unum coeunt, 865. c. Eorum deliberatio poſt duorum contendentium receſſum, 776. a. & ſeqq. Scribunt Caſtellæ & Legionis regi de celebrando pro unione eccleſiæ utriuſque collegii concilio, 793. c. Item reginæ Caſtellæ & Legionis, 793. e. Item infanti Caſtellæ, 794. c. Item, Martino regi Aragonum, 793. e. Item, duci Bituricenſi, 795. a. & aliis, 795. b.
Cardinalium utriuſque collegii aviſamenta ſuper exſtirpatione ſchiſmatis & congregatione concilii, 795. c.
Cardinalium utriuſque collegii votum de proſequenda via ceſſionis ad dandam eccleſiæ pacem, 799. b.
Cardinales ſcribunt Benedicto quæ inter ſe & cardinales fuerint agitata pro unione eccleſiæ, 925. c. & ſeqq.
Cardinales parati accedere ad ſanctum Miniatem & Piſtorium, ad excipiendam ceſſionem Gregorii in concilio, 1143. d.
Cardinales Gregorii indicunt concilium generale Piſas, 789. d.
Cardinalium ſedes in concilio Piſano, 1081. e.
Cardinales Piſis congregatos excommunicat, ac dignitatibus & beneficiis privat Benedictus XIII. 984. b. & ſeqq.
Cardinales in concilio Conſtantienſi petunt computari pro una natione, quod eis negatur. 1412. c.
Cardinalium collegium Albanenſem epiſcopum creat legatum ad tractandum de reconciliatione Græcorum, 208. b. 212. d.
Cardinales collegialiter non debent congregari, niſi annuente papa, 470. b.
Cardinales a Gregorio XII. creatos pro cardinalibus non habent Florentini, 958. b.
Cardonæ vicecomes Remundus, 173. b.
Cativaria in matrimoniis prohibita, 1271. b.
Carmelitarum generalis Matthæus, 940. d.
Carmina diabolica ſuper mortuos prohibenda. 4. d.
Carnotenſes epiſcopi Arraldus, 64. b. Gaufridus, 70. b. 71. c. Johannes, 83. d. M. 146. d. Ludovicus, 1366. d. Robertus de Joigniaco, 1364. d. e. Simon, 276. e.
Carnotenſis Decanus R. 143. c.
Carnotenſis eccleſiæ ſtatuta ſynodalia, 1360. d.
Carnotenſis cantoris adverſus interfectores lata ſententia, 144. c. 146. e.
Carnotenſe capitulum transfertur Meduntam, 144. a. 145. e.
Carniſprivium lautis conviviis non præveniant monachi, 100. c.
Carnes Dominica non venduntur a principio miſſæ uſque in finem, 1388. c.
Carolus Martellus, 179. b.
Carolus-Magnus, 179. b. 183. a 185. c. 195. a. 772. d. Ejus ſollicitudo circa religionem, 17. e. Capitulare, 12. b. Epiſtola ad Garibaldum epiſcopum Leodienſem de cura paſtorali, 19. d.
Carolus IV. Imperator, 623. d.
Carolus V. rex Francorum, 631. a. 713. a. Poſt electionem Clementis mittit ad principes nuncios, 549. a.
Carolus VI. rex Francorum, 644. b. 713. a. Ejus epiſtola ad cardinales poſt mortem Clementis VII. 436. a. 480. b. Epiſtola ad cardinales in conclavi exiſtentes, 482. d. Suos ei Ambaſſiatores mittit Benedictus XIII. ſtatim poſt ſuam aſſumptionem, 458. d. Ipſe vero ſuos viciſſim legatos Benedicto mittit, 487. c. Congregat prælatos & alios ad deliberandum de via pacis dandæ eccleſiæ, 438. b. 459. a. & ſeqq. Ejus epiſtola ad Benedictum XIII. papam, 487. d. Et ad cardinales, 487. e. Petit a Benedicto XIII. exemplum juramenti a cardinalibus in conclavi præſtiti ante ejus electionem, 473. b. & ſeqq. Proponit cardinalibus modos aliquos ad procurandam eccleſiæ pacem, 1144. d. & ſeq. Duces Bituricenſem, Burgundiæ & Aurelianenſem mittit ad papam pro pace eccleſiæ, 437. a. Ejus epiſtola ad ſuos ad papam legatos, 642. a. Ei Benedictus XIII. intimat geſta per ſuos nuncios apud Bonifacium IX. & Innocentium VII. 686. e. & ſeqq.
Carolus Benedicto XIII. ſignificat, quod niſi pacem dederit eccleſiæ, neutralis erit, 770. a & ſeqq. Alios reges & principes excitat ad faciendam duobus de papatu contendentibus ſubtractionem, 864. b. Florentinos hortatur ad faciendam eam papæ Romano, 627. & ſeqq. Zelum ejus pro unione laudant Januenſes, eique ſe adhæſuros declarant, 779. a. & ſeqq.
Carolum Francorum regem orant cardinales, ut ad futuram Allemaniæ diætam ſuos mittat oratores, qui unionis eccleſiæ negotium promoveant, 888. d. Multum laboravit pro ſchiſmatis extinctione, 437. b. c. Neglectis regni ſui negotiis, rebus eccleſiæ invigilat, 473. a.
Carolus VI. varias miſit ad reges alios legationes ad procurandam eccleſiæ pacem, 714. a. b. 741. e. Venceſlaum imperatorem ad pacem eccleſiæ procurandam hortatur, 622. b. & ſeqq. Ea de re ſcribit regi Aragonum, 890. d. Gratulatur Cardinalibus de bono ad eccleſiæ unionem propoſito; mittit eis litterarum quas ea de re ad Benedictum ſcribit, exemplum, 738. d. Cardinales Piſis congregatos hortatur ad pacem eccleſiæ proſequendam, promittitque eum ſe agniturum papam quem illi canonice elegerint, 986. d. & ſeqq. Illi ejus implorant protectionem, 790. c. Eos Florentinis commendat, 899. a. & ſeq. Hortatur Venetos, ut mittant ad concilium Piſanum, & neutri contendentium faveant, 922. e.
Carolus poſt Alexandri mortem mittit ad cardinales Bononiam ad tractandum de pace eccleſiæ, 1189. b. Bulla Benedicti papæ XIII. ad Carolum regem, 472. e. Scriptæ ei duæ epiſtolæ a Bonifacio papa IX. 472. d. Ipſi ſcribit Gregorius XII. ſe perſeverare involuntate tollendi ſchiſmatis, 747. c.
Carolus rex Navarræ, 670. b.
Carolus rex Navarræ ad exemplum & hortationem regis Franciæ decernit ſubtractionem a Benedicto XIII. papa, 619. d. & ſeqq. Ei ſcribunt cardinales de concilio Piſano per cardinales utriuſque collegii celebrando, 791. e.
Carolus rex Siciliæ, 237. c. 242. c. 243. d. 261. b. 447. d. Ab eo ſalvum conductum petit Nicolaus III. papa pro nunciis Palæologi ad propria redeuntibus, 275. c.
Carolus rex Siciliæ incarcerat Urbanum papam VI. 429. b. Obſidet Luceriam, 429. d.
Carolus princeps Tarentinus, 608. d.
Carolus *de Lebret*, 481. c.
Caroli de Malateſtis oratio miſſa cardinalibus Piſis congregatis, 1143. a.
Carolus de Malateſtis quantum laboraverit pro unione & pace eccleſiæ, 968. d. 1143. b. & ſeqq. A duobus collegiis unitis acceſſitus accedit, 1051. c. & ſeqq. Coram eo multa offeruntur Gregorio ſi cedat, 1052. a. Piſas venit tractaturus cum cardinalibus de mediis extinguendi ſchiſmatis, 996. c. Ab iis curialiter habitus, 1028. b. Iis oſculum præbet, ſed de licentia Gregorii XII. 1059. d. e. Offertur illi ſeſſio honorifica in concilio, quam ille recuſat, niſi ſibi liceat aliquid proponere, 1060. a. b. Unionem eccleſiæ ex concilio Piſano ſequi non poſſe contendit, 1018. d. e. Viam ad pacem incertam & longam proponit cardinalibus, 1004. a. Qui olim approbaverat unionem duorum collegiorum, ibid. e.
Carolus de Malateſtis accedit Florentiam, & cum Florentinis tractat de concilio celebrando, 1060. c. d. Redit Ariminum, atque acta Piſis narrat Gregorio XII. 1061. b. & ſeqq. Eum hortatur ad unionem, 1061. d. e. & ad dandam eccleſiæ pacem, 969. c. Ut ad concilium univerſale cum adverſariis ſuis conveniat, 959. e. Galeottum filium ſuum offert obſidem cardinalibus, ſi locum concilii velint mutare, 971. d.
Carolus Malateſta deterret Gregorium ab acceſſu Fori-Julii, 1064. c. Demonſtrat concilium ab eo indictum, eccleſiæ pacem & unionem non poſſe procurare, 1065. c. Suadet ut Piſtorium potius accedat, quam concilium ſuum celebret, 1066. a.
Carolus de Malateſtis offert Ariminum & in carceres intrare, ſi Johannes XXIII. velit cedere ad procurandam eccleſiæ unionem, 1172. c. d. Ejus inſtantia ad procurandam pacem & unionem eccleſiæ apud legatum Bononienſem, 1163. c. & ſeqq. Ei gratulatur Balthazar Bononienſis legatus de adventu papæ Ariminum, 969. d. Ejus orator rationem ei reddit de geſtis Bononiæ cum legato poſt mortem Alexandri, 1163. a. & ſeqq. 1168. e. & ſeqq. Cardinalibus Bononiæ congregatis poſt mortem Alexandri V. proponit modos procurandæ unionis eccleſiæ, 1180. b. & ſeqq. Nova tentamenta adhibet cum Balthazaro electo in papam pro unione eccleſiæ, 1171. e. & ſeqq. 1174. a. & ſeqq. Proponit ei vias & modos ad procurandam eccleſiæ pacem, 1193. c. & ſeqq. Concilium trium obedientiarum celebrari ſuadet, 1188. a.
Carolus de Malateſtis regem Romanorum & Hungariæ informat de geſtis inter ipſum & Johannem XXIII. 1187. a. & ſeq. Mittit ad Johannem XXIII. ad tractandum de pace eccleſiæ, 1189. c.
Carolo de Malateſtis indiſſolubili caritatis vinculo conjunctum ſe profitetur Johannes XXIII. 1197. d. 1198. b. c. Offert ei munera, ut ad ſuas partes eum attrahat, 1190. a. Sed Carolus ſolus ei contrarius, 1197. d. Arma parat in eum, 1197. e.
Carolus Malateſta arma parat in bellum quod indicit, 1205. d. 1206. b. & ſeqq. Nova ejus ſententia de via exſtinguendi ſchiſmatis, 989. a. Omnes adhibuit vires,

Digitized by Google

ut Gregorium induceret ad unionem, 1138. b. Erga Alexandrum V. præcipue fuit affectus, 1138. c. d. Hortatur cardinales Bononiæ exiſtentes ad procurandam eccleſiæ unionem, 1162. b. & ſeqq. Venetos hortatur, ut pro unione eccleſiæ laborare non ceſſent, 968. c. Bonus ejus zelus, 990. d. e. Eum deprecantur Florentini, ut eccleſiæ unioni procurandæ inſtaret, 1044. e. Habens in manu ſua Gregorium XII. poterat eum cogere ad dandam eccleſiæ pacem, 1027. a. b. Ejus epiſtola ad Marcum egregium doctorem, 1141. c.

Carolus Malateſta Gregorii XII. in concilio Conſtantienſi procurator, 1417. b. Ejus nomine renunciat papatui, 1417. d. & ſeqq.

Cartuſienſium opinio ſuper via ceſſionis, 474. a.

Cartuſienſium prior propoſitus ad papatum, 550. b.

Caſæ-Dei abbas deſignatus ad concilium Piſanum, 885. e.

Caſertinus epiſcopus Porfirius, 80. a.

Caſinenſis abbas Bernardus Ayglerius cardinalis proceſſum cum Græcis habitum nunciat regi *Siciliæ*, 241. c. Mittitur a Gregorio ad Palæologum, 242. c. tractaturus de treugis inter ipſum & regem Siciliæ, 242. d. e. Ei gratulatur Gregorius X. de felici reditu, & de treugis per eum procuratis, 244. a. b. Ipſi mandat, ut nunciis Palæologi ad concilium venientibus occurrat, 257. a.

Caſſinenſis abbas Petrus, 1224. d.

Caſtellæ reges Henricus, 613. b. 670. b. 793. c. e. Johannes, 793. c. e. 794. d. Regina Catharina, 793. e. Infans F. 670. b. 794. e.

Caſtellæ rex novum ad Benedictum mittit legatum, 617. b. Urget eum ad dandam eccleſiæ pacem, 619. b. c. Ejus nuncii ad Benedictum XIII. ut ſe geſſerint, 556. d. Congregat regni ſui prælatos & alios ad deliberandum de medio procurandæ eccleſiæ pacis, 616. b. Eligitque, omnibus fruſtra tentatis, viam ceſſionis, 616. d. Ejus ambaſſiator a concilio Piſano petit audientiam, 1114. e. & ſeq.

Caſtellæ regis nuncius fictus in concilio Piſano, 1117. e.

Caſtellenſes epiſcopi Herimannus, 61. a. 62. e. Petrus, 61. e. 62. e. 79. b. Rainerus, 79. a.

Caſtellionenſis abbas deſignatus ad concilium Piſanum, 884. d.

Caſtitatem violans monachus, ad omnia officia inhabilis, 120. e. 131. b. Quibus pœnis puniatur, 121. a.

Caſtrenſis epiſcopus Petrus, 79. b.

Caſus reſervati, 1333. c. Alicui idoneo committantur, 420. e. Nulli ſunt in pueris & puellis minoribus XIV. annis, 421. a. Qui ſint in diœceſi Cameracenſi, 421. b. & ſeqq.

Caſus commiſſi pœnitentiariis per decanatus, 421. d. Presbyteris parochialibus, 420. b. 1295. d.

Caſus epiſcopo reſervati, 1250. d. 1277. d. & ſeq. 1294. e. 1380. d.

Caſus papæ reſervati, 110. b. 1277. e.

Catalaunenſis epiſcopus Rotgerus, 59. a.

Catharenſis epiſcopus, 81. a.

S. Catharinæ feſtum, 113. b.

Catharina regina Caſtellæ & Legionis, 793. e.

Cathedralis eccleſia ſaltem ſemel in anno viſitanda, 1297. e.

Cathedralis eccleſiæ uſum teneant eccleſiæ parochiales, 1390. a.

Cathedralium eccleſiarum in epiſcopos exceſſus, 299. a. & ſeq.

Catholicon primas Armenorum, 312. b. e. Quomodo eligitur, 398. a. & ſeq. 399. a. & ſeq. Quomodo ab imperatore confirmatur, 399. e. Poteſtatem ſuam habet a Deo, non ab imperatore aut rege, 400. a.

Catholicus Tuaïmenſis archiepiſcopus, 86. e.

Caturcenſis epiſcopus Gerardus, 84. a.

Caturcenſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 885. d.

Cavellicenſes epiſcopi Bernardus, 50. c. Pontius, 84. c.

Cauſæ clericorum ad judicia ſæcularia non trahantur. 9. b. Sed ad epiſcopum deferantur, negligente epiſcopo, ad regem, 75. d.

Cauſas per ſimplicem querelam & appellationem ad ſe attrahunt Romani pontifices, 1128. a.

Cauſæ non debent agitari niſi in civitatibus & magnis locis, 118. e.

S. Ceciliæ cardinalis Guillelmus, 644. b.

Celebrinus archiepiſcopus Toletanus, 85. c.

Cellarum abbas Guillelmus, 1220. d.

Cellæ Trecenſis abbas Bernardus, 64. a.

Celſiniarum prior Robertus, 1218. b.

Cenſius epiſcopus Fuſcanenſis, 79. b.

Cephaledienſis epiſcopus Guido, 81. d.

Ceritaniæ comes Guifredus, 56. e.

Cervienſis epiſcopus Paulus, 1175. b. & ſeqq. 1177. c. 1186. b. 1188. d.

Ceſanas epiſcopus Leonardus, 82. d.

Ceſſatio a divinis decanis Chriſtianitatis nuncianda, & ab iis epiſcopo, 1334. e.

Ceſſionis via quam utilis, 445. b. c. & ſeq. Eam Clementi papæ conſuluit Petrus de Luna cardinalis, 446. a. b. 497. e. Tempore Clementis VII. propoſita, 549. c. Ad eam ſe voto adſtrinxit Clemens VII. 549. d. Inventa fuit per Gallicos, 1151. b. Eam prima approbavit univerſitas Pariſienſis, deinde alii, 1199. b. c. Fuit in concilio Pariſienſi electa, 603. e. In conſilio regio & congregatione prælatorum conſulitur Benedicto XIII. 462. d. e. Eam approbant & laudant omnes cardinales, 507. d. 529. c. 557. e. 615. d. e. Amplectendam eſſe cenſebant duæ partes cardinalium, 549. e. Illi adhærent firmiter, 558. d. In ea perſeverant, 530. c. & ſeq. 535. a. & ſeq. Eam optant communitates & civitates Italiæ, 714. a. Suadet & urget Johannes de Varennis papæ capellanus, 567. a. e. Ipſam eligit rex Caſtellæ, 606. d. Ad eam papam hortantur reges Caſtellæ, Franciæ & Angliæ, 616. e. Et iterum rex Caſtellæ, 617. c. & ſeq. Item & archiepiſcopus Toletanus, 618. c. Ad eam Benedictum XIII. hortatur & urget rex Aragonum, 1215. a. b. Quam illi proponere non auſus, ejus conſcientiæ relinquit, 632. b. Eam approbant Januenſes, 779. e.

Ceſſionis pratticandæ ſeu faciendæ modus, 449. e. & ſeq. Eam recuſat Benedictus XIII. 551. a. b. c. Et quidem notorie, 715. b. 717. e. 739. c. Qui ſuadentes eam perjuros eſſe aſſerebat, 718. a. Eam acceptat, 678. b. atque in concilio offert, 579. a. Ceſſio Petri de Luna oblata in concilio Piſano per Geraldum *de Sernilhou*, 1114. c. Etiamſi Angelus non cederet, 1114. d.

Ceſſionem ante ſuam aſſumtionem in conclavi juravit Gregorius XII. 722. b. Quam poſtea diabolicam & iniquam prædicat, 833. a. Cedere ſi vere voluiſſet, quam facile id facere potuiſſet, 1002.

Chalanci cardinalis (Antonius) 1179. d. Benedicto adhærens, 1079. d. 1081. a. Cardinales exiſtentes Liburni deſerit, 926. d. Recedit a Benedicto & aggregatur concilio Piſano, 1099. a. b. Eique ſua reſtituuntur beneficia, 1105. a. Publice legit decretum electionis Alexandri V. 1104. c.

Chartæ eccleſiarum in loco tuto ſervandæ, 1286. a.

Chartaric rex, 51. d.

Cheridatus rex Armenorum, 353. a.

Chiniacenſis comes Albertus, 74. b.

Chirurgiam non exerceant clerici in ſacris ordinibus conſtituti, 1394. d.

Choreæ in eccleſia non fiant, & ab eis abſtineant ſacerdotes, 115. c. In cimiteriis & aliis ſacris locis non agendæ, 1236. c. 1282. a. 1363. a. 1392. c. Sacerdotibus prohibitæ, 1283. a. Et clericis, 1307. a. Modeſtia in choro commendatur, 1422. e. In choro cum presbyteris non ſedeant laïci, 1308. d. Multo minus mulieres, 420. a.

Chriſma cum alio oleo aliquando mixtum, 1293. e. Apud Armenos quomodo conficiatur, 371. e. & ſeq.

Chriſmatis vas non ſit vitreum, ſed de metallo, 112. b.

Chriſma & oleum ſacrum per idoneos clericos ante paſcha accipiatur, 1255. c. Unus non niſi pro tribus aut quatuor eccleſiis afferat, ibid. Vetus ſacris fontibus infundatur, 1255. b. Tamen urgente neceſſitate poteſt adhiberi, 1255. d.

Chriſma ſub ſera ſervetur, 5. a. 1255. d. e. 1301. b. 1360. e. 1391. e.

Chriſtianitas a ſeptem hoſtibus impugnata, 175. b.

Chriſtianus archiepiſcopus Moguntinus, 85. d.

Chriſti duplicem naturam agnoſcunt Armeni, 344. e. & ſeq. Et quidem inconfuſam, 408. c.

Chriſtus in extremo judicio apparebit in forma humana, 408. c. d. An depoſuerit ſuperflua naturæ, 410. e. Ejus deſcenſus ad inferos, 328. a. Reſurrexit die dominico, 347. c. Quomodo tertia die, 348. d. e. Quomodo in cœlos aſcendit, 350. e. 352. e.

Ciborum diſcretio apud Armenos, 364. b.

Cilicia unita eccleſiæ Romanæ, 354. e.

Cimiteria claudantur, in ea pecora non intrent, 112. d. Ab iis ſæcularia & profana arceantur, 1308. c. 1382. a. In eis placita non exercenda, 1369. c. Nec ludi & mercimonia, 1273. c. In his non ædificetur, 1281. c. Ædificantes ſunt excommunicati, 1311. a.

Cimiterium pollutum, pollutam non facit eccleſiam, 1339. b. Statim reconciliandum, 1337. c. & ſeq. Ut in eo quis ſepeliatur, 124. e.

Cimiteria in quibus excommunicati, hæretici, ſchiſmatici aut pagani ſepulti ſunt, reconcilianda, 1233. a. 1310. e. Maleficium in cimiterio perpetrantes ut puniendi, 1309. c.

Cinerum die ejiciendi ab eccleſia publice pœnitentes, 1296. d.

Circumciſionis feſtum apud Armenos, 410. b.

Cirorim abbas Carabbet, 313. c.

Ciſtercienſis abbas cum duodecim ordinis ſui abbatibus graduatis interfuit concilio Piſano, 914. c. De Ciſtercienſibus conqueritur epiſcopus Saliſberienſis in concilio Piſano, 1117. d.

Citationes quomodo faciendæ, 301. e. 1281. b. c. 1329. a. Generales prohibitæ, 301. d. Citati coram officiali, qui fraudulenter cum decanis ruralibus tranſigunt, redarguuntur, 1344. e.

Citantur ad valvas eccleſiæ quatuor cardinales adhærentes Benedicto & Gregorio, 1083. d. Item duo contendentes de papatu, 1084. a. 1090. e. 1093. d. 1095. a. d. e. Citatio decreta contra Johannem XXIII. 1413. e. Citationes numerum octonarium non excedant, 1329. a.

Citenſis epiſcopus Udo, 86. a.

Civitatenſis epiſcopus Robertus, 80. c.

Clarevallis abbas Matthæus, 1210. b.

Claromontanus epiſcopus, 671. d.

Claves monaſterii ſervent apud ſe abbatiſſæ, 122. b.

Clauſtri abbas Rannulfus, 74. a.

Clauſtrum nullus canonicus obambulet, niſi cum veſtibus chori, 1423. d.

S. Clemens papa, 701. c. Papatui renunciavit, 572. e. Etſi a S. Petro electus, 605.

Clemens papa III. 184. a.

Clemens IV. 218. e. 221. c. 126. d. Ardens ejus ad unionem Græcorum deſiderium, 199. c. Ejus ad patriarcham eadem epiſtola, 199. b. Ad Michaëlem Palæologum, 200. b. Ejus legatos benigne excipit, 200. c. 210. a. 221. e. Quid faciendum ipſi & ſuis

Digitized by Google

ſuis incumbat, ut ad ſinum eccleſiæ Romanæ redeant, aperit, 203. e. & ſeqq. 222. a. Exigit ab eo agnitionem primatus eccleſiæ Romanæ, & confeſſionem fidei quam tenet, 204. b. & ſeqq. 211. a. b. Promittit ei concilium generale, 212. b. 222. e. Collegium cardinalium inſtituit Albanenſem epiſcopum ad tractandum de unione Græcorum, 208. b. 212. d.

Clemens papa V. 712. e.

Clemens papa VI. 313. e. Nuncios mittit ad Armenos, 312. a.

Clemens VII. 437. b. 542. d. 549. a. 631. a. 713. 718. c. 838. b. Ex ſanguine regio, 454. d. 455. a. Ejus electio, 1405. c. Qui ei favebant & obediebant, 1405. d. Ante mortem pacem eccleſiæ dare cogitabat, 589. c. Ei ceſſionis viam propoſuit Petrus de Luna cardinalis, 446. a. b. Ad eam ſe voto adſtrinxit, 549. Plurieſque renunciare promiſerat ante mortem, 471. d. Ejus obitus, 484. e.

Clemens *Polougier* bachalaureus ſacri palatii, 503. c.

Clerici antequam ordines ſuſcipiant, confiteantur epiſcopo vel pœnitentiariis, 1372. c. Clerici alterius epiſcopi ſine dimiſſoria non ordinandi, 6. c. Invito epiſcopo ad alium non ſe transferant, 49. b.

Clericalem tonſuram habentes quotidie ſeptem pſalmos recitent, 1297. a. Bis ſaltem in anno communicent, 307. a. Deferant tonſuram & veſtes clericales, ut eccleſiaſtica gaudeant libertate, 1290. c. Alioquin clericus non portans tonſuram, in cauſis non audiatur, 128. d.

Clericorum veſtes & tonſura, 1289. c. d. Quales eſſe debeant, 1226. d. e. In eis modeſtia commendetur, 100. b. 289. a. 290. d. 306. b. 1333. e. 1393. c. Veſtes radiatas non deferant, alioquin extorres ſint ab immunitate clericorum, 1355. a.

Clericus non ſerviat altari niſi in ſuperpelliceo & cappa clauſa, 1248. c. 1276. c. Mitras ſeu cucufas in capitibus deferat in choro, 1355. d.

Clericis quæ vitanda, 307. c. d. His prohibita negociatio, 128. c. Sæcularia negotia non exerceant, 1306. d. 1364. c. Fœneratori non ſerviant, 102. a. Non ſint illiterati, 1394. e. Ludi alearum, deciorum & globulorum iis prohibiti, 129. a. 1230. d. Non interſint duellis, torneamentis & furum ſuſpendiis, 116. e. Arma non deferant, 116. d. 1229. e. 1341. d. Nullus clericus vindictam ſanguinis exerceat, aut ubi exercetur interſit, 1394. d.

Clerici concubinas ejiciant, 117. b. Concubinas habentes ut puniendi, 285. c. & ſeqq. In ſacris ordinibus conſtituti feminam in domo non teneant, 128. e. 129. a. 393. a. b. A crapula & ebrietate abſtineant, 1227. d. 1228. c. 1394. a. In tabernis non comedant nec bibant, nec convivantes in ipſis aſſocient, 1227. d. Non frequentent tabernas nec ſcurnaria nec domunculas, quæ ſcunæ dicuntur, 1306. e. Ad menſam ut ſe gerant, 1227. e. Eorum convivia qualia eſſe debeant, 1327. b.

Clerici vagantes non ſuſcipiendi, 9. c.

Clerici de nocte ſine lumine non incedant, 1229. d. Spectaculis & choreis non interſint, 1307. a. Non intrent bragentias ſæcularium dominorum, 1307. d.

Clericus ſacrilegus puniendus, 1230. e. Simoniacus ab officio & beneficio ſuſpendatur, 99. e. Conjugati veſtes & tonſuram clericalem ferant, 1227. a. Uxorem propriam relinquenti quæ pœnitentia, 31. b.

Clerici uxorati beneficium non habeant, 99. c. nec eccleſiæ præpoſituras, ballivias, ibid. In ſacris ordinibus conſtituti, ab officio & beneficio ſuſpendantur, 99. d.

Clericus non faciat juramentum patrono antequam fuerit epiſcopo præſentatus, 1362. e. Clerici ribaldi ſeu goliardi tondeantur, 138. c. Clericorum vitia quæ corrigenda, 197. c. Eorum exceſſus a laïcis non puniendi, 1310. a. In aliquo deprehenſi crimine, per judices laïcos morti non addicantur, 1245. c. & ſeq. Pro exceſſibus magis puniantur quam ſæculares, 1307. b.

Clerici non tallientur, nec eis exactiones imponantur, 1233. c. 1326. b. Ad ſolvenda debita per dominos laicos cogi non poſſunt, 1348. b. Emendam in eos levare non poſſunt judices laici, 1324. d. Majori ſub Pharaone quam nunc fruebantur libertate, 574. a.

Clerici ſæcularium jugo non ſe ſubjici patiantur, 1237. a. 1329. e. Litigare coram ſæcularibus judicibus non compellantur, 9. b. 118. c. d. 1266. a.

Clericorum privilegia violantes excommunicandi, 1404. d. Clericus accuſatus, in ſua provincia & non alibi judicetur, 49. d. Si ſit reus, unde ejus bona confiſcari debeant, ſi confiſcatio fiat a laicis, ceſſetur a divinis, & confiſcantes excommunicentur, 1330. b. c. Sed clerici delinquentis bona ſtatim in manu epiſcopi ponantur, 1330. d.

Clericorum captivatores excommunicentur, & terra eorum ſupponatur interdicto, 128. a. 301. a. 1348. d. Clericus ubi captus a laicis fuerit, ibi ceſſetur a divinis, 1237. d. Ei minas faciens, ni reſipiſcat, excommunicetur, 128. b.

Clericorum percuſſoris pœna, 12. a. Excommunicetur, 279. b. 282. a. Clericos occidentes ut puniendi, 281. a. Excommunicentur, 174. a. Et ubi ſunt occiſi, ceſſetur a divinis, 133. e. 173. c.

Clericorum aut bonorum eccleſiæ raptores excommunicentur, 105. b. Clericis vendi bladum aut panem coquere interdicentes ſunt excommunicati, 1343. d. Item eos diffidantes, 279. d. 309. d. 415. a. Clericis laici ſemper infeſti, 1320. a.

Clericorum reditus, 8. e. Quidquid habent eſt pauperum, 1236. e.

Clericorum decedentium bona acquiſita ex rebus eccleſiæ, ad eccleſiam pertinent, 1237. e.

Clericum de aliena parochia non ſuſcipiat presbyter, 16. a.

Cluniacenſe monaſterium ab exordio ſedi apoſtolicæ oblatum, 1123. c. Eſt quaſi camera & proprii thalami locus ſedis apoſtolicæ, 1219. c. Grave fert diſpendium, 1217. e.

Cluniacenſi ordini plura privilegia confert Nicolaus IV. 1116. b. Quæ confirmari ab Alexandro V. petit prior Celſinienſis, ibid.

Cluniacenſes Angliæ laudat prior Cantuarienſis, ſed de Gallicis valde conqueritur, 1118. c. Eos in Anglia honorat rex Anglorum, 1118. d.

Cluniacenſium priores non reſident, 1118. e.

Cluniacenſis ordinis beneficia ſæcularibus non conferenda, 1117. a.

Cluniacenſi abbati acta concilii Piſani mittit Robertus prior Celſiniarum, 1112. b.

Cluniacenſes abbates Raymundus, 1217. a. Robertus, 1219. b.

Cluniacenſis conventus epiſtola ad concilium Conſtantienſe, 1218. e.

Cluſini epiſcopi Blaſius, 1220. a. 1223. a. Johannes, 61. c. Leo, 79. b.

Colardus *de Tanques*, 479. d.

Collatio privata inter Benedictum XIII. & ducem Burgundiæ, 495. d. & ſeqq.

Collecta facienda ad reſiſtendum Tartaris, 170. d. 171. c.

Collegii cardinalium epiſtola ad S. Ludovicum regem Francorum, 214. b. Legati regii ad collegium cardinalium poſt Clementis VII. mortem, 481. e. & ſeq. 483. c.

Collegiorum duorum cardinalium unio in concilio Piſano declaratur canonica & legitima, 1086. e. 1088. a. & ſeqq.

Colluſiones duorum contendentium de papatu, 769. a. & ſeqq. 789. b. 791. c. 876. c. Inter Benedictum XIII. & Bonifacium IX. 607. e. Inter Benedictum XIII. & Gregorium XII. 844. b. 959. a. b. 1406. a. Hanc negat Gregorius, 760. a. b.

Colonienſis archiepiſcopus Bruno, 54. d. e. 55. d. 56. a.

Columbæ in diœceſi Placentina abbas Nicolaus, 1220. c.

Colutius clarus ſcriptis, 629. a.

Comberus epiſc. Maurinenſis, 63. b.

Cometa epiſcopus Ampurienſis, 82. b.

Commatres cum compatre non poſſunt contrahere matrimonium; contrahentium pœnitentia, 35. c.

Commercia cum Judæis prohibita, 1420. e.

Communia ſeu ſynagoga uſurariorum, 103. d.

Communio, quibus diebus fieri conſuevit, 1331. a. Fiat ſemel in anno, 108. e. Scilicet in Paſcha, 1218. c. 1383. d. Cui præmiſſa confeſſio, 109. d. Communicandis in Paſcha tot conſecrentur hoſtiæ, ut non ſit neceſſe eas frangi, 1301. d.

Communio clericorum bis in anno, 307. a. Ter in anno, 4. b. 1250.

Communio Armenorum in Epiphania, cœna Domini, Sabbato-ſancto & Paſchate, 394. d. Cui præmittunt confeſſionem, 395. a.

Communio ſub utraque ſpecie prohibetur, 1417. b. Poſt communionem non ſtatim ſputum ejiciendum, 1382. e. Poſt communionem per triduum ſanguinem non minuunt Armeni, 386. a.

Communio gratis miniſtranda, 14. e.

Communio infirmorum, 1284. 1383. e. Apud Armenos, 396. e. 409. c. In ea quid obſervandum, 1300. c.

Communio in articulo mortis, 395. e. Puer ante decennium non communicetur, 1301. c. A communione qui arcendi, 1302. c.

Comonenſis epiſcopus Bernardus, 57. d.

Compoſtellanus archiepiſcopus Petrus, 85. c.

Compromiſſi incommoda, 604. b. & ſeq.

Compromiſſariorum ſententia novum jus non tribuit, ſed declarat antiquum, 623. c.

Computa in monaſteriis exacte facienda, 140. b. Coram aliquot monachis, 1364. e.

Conceptionis B. Mariæ feſtum ſub præcepto celebretur, 1341. b. c.

Conceptionis *B. Mariæ* octava, 580. d.

Conchenſis abbas deſignatus ad concilium Piſanum, 885. e.

Concilium numquam convocatur ſine auctoritate ſummi pontificis, 189. e. 910. Et per virtutem imperatorum, 189. d. Aliquando concilium ſine papa convocat imperator, 192. d. Sine auctoritate papæ congregari poteſt in tribus caſibus, 911. a. Concilium congregare poſſunt cardinales contra papam verum ſchiſma nutrientem, 895. a. Concilia in caſu neceſſitatis poſſunt convocari a laicis, 911. d. Convocare non poſſunt contendentes de papatu, 992. a.

Conciliis adeſt Chriſtus infallibilis director & rector, 910. b.

Concilium generale ſupra papam, 441. a. Si erret, 928. a. b. Ei omnes obedire debent, etiam papa, 1412. d. 1413. a. In his quæ facti ſunt poteſt errare, 623. a. Judex eſt contendentium de papatu, 991. d.

Concilium unicum, non plura ad exſtinguendum ſchiſma congregandum, 989. a. b.

Concilium generale ad procurandam eccleſiæ unionem, hortante rege, celebrare proponit Benedictus, 683. a. & ſeq.

Concilium novum Johanni electo in papam proponitur a Carolo de Malateſtis, ad

Digitized by Google

procurandam eccleſiæ pacem, 1174. e.
Concilium ex tribus obedientiis conflatum ad tollendum ſchiſma ſuadet Carolus de Malateſta, 1188. a.
Concilia provincialia tenenda, 913. c. & per metropolitanos celebranda, 1111. a. 1129. d. Quorum ſtatuta a ſuffraganeis epiſcopis publicanda, 300. d. Abbates & priores ad concilium non venientes, octo diebus ſuſpenduntur ab ingreſſu eccleſiæ, 137. b. Item per menſem, 139. c. Canonici per octo dies quotidianas retributiones non accipiant, 141. c.
Concilia ſeu capitula generalia monachorum de triennio in triennium, 913. d.
Concilia ſub apoſtolis congregata, 910. c.
Concilium Adanenſe, 317. e. 348. d.
Concilium Andegavenſe, 288. e.
Concilium Armenorum adverſus proceſſionem Spiritus-ſancti, 314. d.
Concilium Burdigalenſe, 88. c. 90. b.
Concilium Calchedonenſe, 316. b. e. 355. a. d. Damnatum in concilio Manaſgardenſi, 315.
Concilium Cenomanenſe, 126. b.
Concilii Conſtantienſis ſumma, 1405. e. Illud Johannes XXIII. indicit, 1407. a. b. Ut illud perſonaliter adeat inſtant cardinales, 1407. c. d. Illud tamquam congregatum ab imperatore auctoriſat Gregorius XII. 1417. d. Per papæ fugam non diſſolvitur, 1412. b. In eo per nationes proceditur, 1411. b. Cardinales non poſſunt impetrare computari pro una natione, 1412. c. Illius officiarii, 1409. c. In eo victus & domorum pretium moderatum, 1410. e. Ejus prima ſeſſio, 1408. e. & ſeq.
Concilium Conſtantinopolitanum, 316. c.
Concilium Epheſinum, 316. b. c.
Concilium Florentinum pro tollendo ſchiſmate improbat Gregorius XII. 956. e. & ſeqq.
Concilium Francofordienſe, 905. d.
Concilium Gallicanum pro unione eccleſiæ, 742. a. Pro ſubtractione obedientiæ facienda Benedicto XIII. 714. b. c.
Concilium Lemovicenſe, 89. c.
Concilii Lugdunenſis ſub Gregorio X. indictio, 218. d. 1317. e.
Concilium Manaſgardenſe, 317. b. c. 355. d. 364. a. 386. c. d. In eo condemnatur concilium Calchedonenſe, 315. a.
Concilium Moguntinum, 907. e.
Concilium Nicænum, 396. d. 397. c.
Concilium Pariſienſe pro ſubtractione obedientiæ facienda Benedicto XIII. 600. a. 601. d. Eligit viam ceſſionis ad dandam eccleſiæ pacem, 603. e.
Concilium Perpinianenſe, 817. d. 819. a. 890. d. 1208. c. A Benedicto indictum, 865. d. In feſto Omnium-ſanctorum, 781. d. Ejus acta, 915. c.
Concilium Piſanum, 433. c. d. 825. b. 861. d. 1409. e. Ejus convocatio, 865. c. Ei de qualibet provincia Galliæ intereſſe debent duodecim perſonæ, 913. e. Ad illud cardinales hortantur principes, ut ſuos mittant prælatos, 822. b. & ſeqq. Item univerſitates, ut viros doctos mittant, 823. e. Ut ad illud mittant Veneti hortatur Carolus rex Francorum, 922. e. Ad illud accedunt Anglici epiſcopi, abbates & doctores, atque in eo perorat epiſcopus Saliſbérienſis, 1084. d. e. Illi aggregatur cardinalis de Chalanco, 1099. a. b. Difficultates adverſus illud ante ejus celebrationem ſolvendæ, 962. c. & ſeq. Illi intereſſe tenentur duo de papatu contendentes, 916. b. & ſeq. Saltem per procuratores, ibid. e. Et in eo cedere papatui, 917. a. Ad illud invitatur Gregorius XII. 950. d. Qui illud nullum eſſe contendit, 951. c. & ſeq. Variis diverticulis diſſipare tentat, 992. e. Eccleſiæ unionem non poſſe generare contendit Carolus de Malateſta, 1018. d. e. Loci concilii mutationem impoſſibilem probat epiſcopus Cameracenſis, 1027. c. d. e.
Concilium Piſanum canonicum & univerſale declaratur & approbatur, 1088. b. & ſeqq. Preces in eo dictæ, 1082. a. & ſeq. His qui illi interfuerunt conceſſa indulgentia plenaria, 1111. d. Quid ſingulis diebus ſit pro expenſis miniſtrandum, 914. b. Illi ut faveatur, hortatur Johannes dux Burgundiæ, 931. a. & ſeq. In eo perorant regis Aragonum legati, 1101. e. & ſeq. Qui recedunt hoſpite inſalutato, 1119. c. In eo deponuntur Gregorius XII. & Bened. XIII. 1406. a. Ibidem eligitur Alexander V. 1103. e. 1406. b. An expediat in eo novum papam eligere, 917. c. Annullat omnes proceſſus & ſententias per duos contendentes de papatu, in alterutram partem, 1107. a. & ſeqq. Confirmat diſpenſationes ſuper matrimoniis conceſſas, 1107. b. 1108. b. Approbat omnia quæ per cardinales acta erant ante concilium, 1104. e. Cameracenſem epiſcopum mittit ad Buticaldum 988. b. Ejus proceſſus ad principes mittendi, 1124. c. d. Ejus acta, 1078. c. Ubique promulganda, 1111. c. Ea annullari petit Benedictus XIII. 1209. b. 1213. c. Acta varia quæ illud præceſſerunt, 425. a. Concilii Piſani acta a pluribus conſcripta, 425. b. & ſeq.
Concilium in Quarqueton damnat Pelagianam hæreſim de peccato originali, 319. a.
Concilium Remenſe anni MCCCI. 1324. b. anni MCCCIII. 1325.
Concilium Romanum anni MXCIX. quo die celebratum, 65. b. Illi interfuerunt epiſcopi Remenſis provinciæ, 65. c. Adverſus Græcorum errores celebratum fuit, 65. d.
Concilium Romæ indictum a Johan. XXIII. 1406. c.
Concilium Siſienſe, 317. c. 348. d.
Concilium provinciale apud S. Severum in capite Waſconiæ, 92. b.
Concilium Turonenſe, 281. e. Auctoritate papæ emendatum, 282. e.
Concilium Vaſatenſe, 88. b.
Ad Concilium venientibus quot equituræ permiſſæ, 577. e.
Concilium a Gregorio XII. indictum eccleſiæ unionem non poſſe procurare, 1065. b.
Concluſiones perutiles ad exſtinctionem ſchiſmatis, 892. d. & ſeqq.
Concubinas ejiciant clerici, 117. b. Multo magis ſacerdotes, 1272. a. Alioquin puniantur, 285. c. 1231. d. 1365. e. Sacerdos eſt ſuſpenſus quoad ſe, & irregularis quoad alios, 1302. d. Clerici excommunicati, 1289. c. Denunciandi, 1232. d. Concubinas retinentes & eæ ipſæ ab ingreſſu eccleſiæ arceantur, 1386. c. Nec ad purificationem admittendæ, 1271. d.
Concupiſcentia, unde? 335. b.
Condruſtenſis pagus, 15. e.
Confeſſio annua ſacerdoti proprio facienda, 108. e. Id eſt curato, 1294. b. 1373. a. Vel habenti auctoritatem delegatam, 114. b. Ab annis quatuordecim & ſupra obligat, 1294. b. Bis a clericis; ſemel in anno a laicis rectori in cujus parochia degunt, fiat, 1250. b. Sacerdotes faciant epiſcopo vel pœnitentiariis, 1372. d.
Confiteri quibus debeant presbyteri parochiales, 1296. b. Confeſſores curatorum ſtatuantur unus aut duo, 1368. d. Idoneum ſibi eligant, 1333. e.
Ad Confeſſionem invitandi fideles initio Quadrageſimæ, 4. b. 1278. c. 1362. a. Nomina eorum qui non confitentur ſemel ſaltem in anno, epiſcopo deferenda, 1297. c. Ideoque confeſſiones excipientes debent eorum nomina ſcribere quorum peccata audierunt, 1278. d.
Confeſſio a ſacerdote quomodo excipienda, 1294. c. d. 1373. c. Caute, 1277. b. In loco patenti, 109. e. 1277. c. 1361. d. 1373. c. Non extra eccleſiam, ibid. c. Cum prudentia, 111. e. 1421. a. b. Non reſpiciendo vultum pœnitentis, 1277. c. Circumſtantias, non perſonas cum quibus peccatum eſt, inquirendo, 110. e. 1279. b. Sed nec peccata ſcribat in litteris apertis, 111. b.
Confeſſionem pauperum promte audiant ſacerdotes, 115. c. Mulierum cum quibus peccaverint non audiant, 422. c. 1296. a. Confitentur Armeni omnia peccata ſua ſingulariter, 396. b.
Confeſſionem facientes non abſolvantur, niſi propoſitum habeant a peccatis abſtinendi, 1338. a.
Confeſſionem alterius parochiani nullus audiat, 111 a. 1250. a. Sed neque adjutores ex aliena diœceſi advocari debent, 127. Confeſſiones audientes ſine facultate epiſcopi vel curati, ſunt excommunicati, 1343. c.
Confeſſionis ſecretum, 110. d. Illud violans ut puniendus, 1373. d. Deponitur, 395. c. 1279. b.
Confeſſio communioni præmiſſa apud Armenos, 396. a.
Confeſſio peccatorum ante ordinationem, 366. c. Et quidem epiſcopo vel pœnitentiariis, 1372. c. Ante benedictionem nuptialem, 1368. b.
Confeſſio infirmorum, 15. e. Ante mortem, 420. b.
Confeſſionem negligentium nomina ad epiſcopum mittenda, 1278. c.
Confeſſiones non audiant diaconi, niſi impedito ſacerdote, 1361. d. Ne quidem puerorum, 1373. c.
In confeſſione miſſæ non ſunt injungendæ pro pœnitentia, 110. e. 1362. a.
Confirmare ſolius eſt epiſcopi, 1275. e. Aliquando confirmatio per ſimplices ſacerdotes collata, 379. a. 383. d. Eam per epiſcopos & ſacerdotes conferunt Armeni, 377. d. Ejus apud eos forma, 373. a. 377. d. Hanc ut ſacramentum agnoſcunt, 378. d.
Confirmatio cum baptiſmo collata, 379. a. Poſt baptiſmum eſt conferenda, 1275. b. Diu non debet differri, 1275. c. 1361. e. Recipienda cum epiſcopus diœceſim viſitat, 417. b. Quomodo eſt recipienda, 1294. a. Ei præmittenda confeſſio, 108. c. 275. c. 1286. a. 1377. b. Recipienda a jejunis, 1275. c. 1286. a. 1372. b. Confirmati poſt triduum frons eſt lavanda, 1294. a.
Confirmatio non poteſt iterari, 108. d. 1333. b. Confirmatus pluries graviter puniendus, 1294. a. In confirmatione poteſt nomen mutari, 1361. a.
Conjugati certis temporibus ab uxoribus abſtineant, 4. c. 35. b. 38. d. 44. d. Eorum converſatio, 36. b.
Conjugum alter ne tranſeat ad religionem niſi per epiſcopum, 1281. a. 1369.
Conjugium cum commatre eſt adulterium, 25. e.
Conjurationes contra eccleſiaſticas perſonas ut puniendæ, 1234. a.
Cono cardinalis S. Anaſtaſiæ, 64. e.
Cono epiſcopus Serdinenſis, 85. a.
Cono cancellarius Romaricenſis, 74. a.
Conradus cardinalis S. Chryſogoni, 801. b.
Conradus cardinalis, 1179. c.
Conradus archiepiſcopus Salleburgenſis, 86. a.
Conradus epiſcopus Ponenſis, ibid.
Conradus de Suſato miſſus a Ruperto imperatore ad concilium Piſanum, 1082. d.
Conrardus comes Salvagii, 74. b.
Conſeranenſes epiſcopi Berengarius, 57. c. Navarrus, 92. a.
Conſecratio corporis Chriſti apud Armenos per verba Chriſti, 380. b. Et apud Latinos, 1367. d. Ante conſecrationis verba prolata non elevetur hoſtia, ibid.
Conſervatores qui eſſe poſſunt, 1323. b. & ſeq.
Conſpiratores excommunicandi, 134. b.
Conſpirationes facientes in juriſdictionem eccleſiaſticam excommunicantur, 1324. e. 1328. c. Conſpirantes in epiſcopum

Digitized by Google

abbates excommunicantur, 1325. b.
Conſtantia ad Rhenum civitas eligitur ad celebrandum concilium, 1406. c.
Conſtantienſes cives promittunt recipere Johannem XXIII. ut verum & unicum ſummum pontificem & ut talem decet, 1408. a. Promittunt ei liberum ſuæ juriſdictionis exercitium, 1408. b. c. Promittunt etiam obſervare omnes ſalvum conductum, 1408. d. Promittunt reddere omnes vias ſecuras, ibid. Conſtantiam ingreditur Johannes XXIII. 1408. c.
Conſtantienſis epiſcopus ad concilium Piſanum deſtinatus, 883. c.
Conſtantienſis in Normannia epiſcopus Guillelmus *de Thieville*, 414. b.
Conſtantienſis ad Rhenum epiſcopus Bertholdus, 85. d.
Conſtantinopolitanus patriarcha Johannes, 1417. c.
Conſtantinus catholicon Armenorum, 315. b. 317. c. 412. c.
Conſtantinus epiſcopus Calernenſis, 86. c.
Conſtantinus epiſcopus nullatenſis, 313. a.
Conſtantinus epiſcopus de Quildalina, 86. c.
Conſtantinus abbas *de Leſernat*, 313. c.
Conſtantinus ſacriſta, 313. d.
Conſtantinus rex Armenorum, 312. c.
Conſtantini lepra, 1159. Exhorruit effuſionem ſanguinis tot infantum, 1160. a.
Conſtitutio concilii Lugdunenſis, 1318. a.
Conſtitutio Alexandri IV. de pedagiis, 1318.
Conſtitutiones Bonifacii VIII. quater in anno populo legendæ in lingua materna, 1318. c.
Conſtitutiones in conciliis editæ ſingulis annis legendæ, 288. c.
Conſtitutiones epiſcopales publicè legendæ, 1269. a.
Conſuetudines pro lege habeantur, 54. a.
Contendentes de papatu redarguuntur, 809. b. Eis conventio perſonalis non eſt neceſſaria, 773. c. Eorum protervia, 844. a. & ſeq. Perverſitas, 814. a. Fallaciæ & doli, 1003. d. Colluſio, 821. c. 986. c. Ad exſtinctionem ſchiſmatis nihil fecerunt, 1152. c. Nituntur impedire eccleſiæ unionem, 997. d. Ambo debent deponi, 718. b.
Continentiam vovent omnes ſacris ordinibus decorati, 1392. c.
Continentiam quando ſervare debent conjugati, 44. d.
Convenarum epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 885. a.
Convenarum epiſcopus Arſius, 84. b.
Converſi ut ſe gerant, 35. d.
Converſi prædicare non permittantur, 114. c.
Convivia clericorum ſeu eccleſiaſticarum perſonarum qualia eſſe debeant, 1327. b.
Convivia presbyterorum ſint temperata, 1394. b.
Coquanenſis epiſcopus Paulus, 313. a.
Corbeienſis abbas S. Adalardus, 11. c.
Corbinenſes epiſcopi Deodatus, 61. d. c. Duatus, 63. c.
Corepiſcopus *Suarzloh*, 53. b.
Cormeriaci abbas Guillelmus, 1220. b.
Cornolienſis epiſcopus Henricus, 82. c.
Coronam non portent pueri niſi ab epiſcopo acceptam, 1361. b.
Coronatio Alexandri V. papæ, 1105. d.
Coronenſis electus Johannes, 312. a.
Corporalia ſint mundiſſima, 2. a. Sæpius ſunt lavanda, 1248. b. Et quo modo, 112. c. 1390. c.
Corporale ſanguine intinctum pro reliquiis haberi debet, 1383. a.
Corpus Chriſti ſi ceciderit quid faciendum, 1284. c. 1300. b. Ubicumque deferatur, ſemper lumen præcedat, 1248. d.
Cortinæ a latere altaris & ſuper altare, 1298. d.
Corvagium domino terræ non conferat eccleſia, 1391. c.
Coſmas cardinalis factus papa Innocentius VII. 432. c. 692. a. & ſeq. 756. d.
Coſmas de Cellinona factus papa Innocentius VII. 756. d.
Cracovienſis epiſcopus P. 1108. d.
Craſſenſis abbas deſignatus ad concilium Piſanum, 886. b.
Credendum verbo & opere, 17. b. & ſeq.
Cremonenſis epiſcopus Umfredus, 82. d.
Creſcentius diaconus cardinalis, 60. d. 62. c.
Crimen objiciens & non probans ut puniatur, 49. c.
Cryſopolitanus archiepiſcopus Hugo, 62. c.
S. Criſpini abbas deſignatus ad concilium Piſanum, 883. c.
Criſtæ abbas Milo, 74. a.
Crotonias epiſcopus Philippus, 81. c.
Crux Chriſti in ſecundo ejus adventu glorificata apparebit, 325. c.
Crucis figura in tumulis non ponatur, 172. c.
S. Crucis feſtum ſolemne fiat in tota diœceſi Aurelianenſi, 1274. c.
S. Crucis Burdigalenſis abbates Arnaldus, 87. a. 90. c. Fulco, 90. c.
Cruce ſignati pro Terræ-ſanctæ recuperatione multi reges & principes, 245. c.
Cruce ſignati tenentur perſonaliter transfretare, 245. d.
Cucufas in capite deferant in choro clerici, 1355. d.
Culciatenſis epiſcopus Almozavius, 289. c.
Culernenſis epiſcopus Conſtantinus, 86. c.
Cultellum cum cuſpide non portent clerici, 1394. a.
Cumanus epiſcopus Anſelmus, 83. a.
Cuperſanenſis epiſcopus Caſiſus ſeu Caſinus, 81. a.
Cura animarum a ſolo epiſcopo recipienda, 1244. b. 1245. a. 1305. a. Curatorum examinatio antequam eis committatur regimen animarum, 422. d. Indignum cura paſtorali præſentans epiſcopo, puniatur, 98. a.
Curam animarum habentes infra annum presbyteri ordinentur, 113. c. Iis ſufficienter provideatur, 417. d. Curatus cujus reditus XXX. libras Pariſienſes attingunt, habeat capellanum ſeu vicarium, 1249. b.
Curati quæ debeant docere parochianos, 1272. b. Orationem dominicam, ſalutationem B. Mariæ, & ſymbolum, 1362. d. Excommunicatos qui libertates eccleſiæ impediunt, publice denuntient ſaltem ſexties in anno, alioquin puniantur, 1331. c. Propter proprium debitum ne denegent eccleſiæ ingreſſum aut ſacramenta, 1239. a.
Curatus eligat ſibi confeſſorem idoneum, 1333. c. Confiteatur deſignatis ſibi ab epiſcopo presbyteris, 1368. c.
Curati uſum eccleſiæ cathedralis obſervent, 1390. a.
Curati ad vocationem decanorum ſuorum congregari tenentur, 1330. a.
Curatorum capellani, 1286. c. Vicarios pro ſe non conſtituant ſine epiſcopi licentia, 1238. c. Sacramenta & ſepulturam conferant capellanis perpetuis, 1339. c. Habeant ſtatuta ſynodalia, 1358. d. e. Proprium eccleſiæ ſuæ ſigillum habeant, 1346. b. c. Reditus ſuæ eccleſiæ deſcriptos habeant in miſſalibus, & inſtrumenta tute cuſtodiant, 1268. c.
Curatorum decedentium bona, 1312. b. c.
Curati cappam rotundam ſeu honeſtum tabardum deferant, 1354. c. 1355. c.
Curati pileos deferant, 1306. c. 1354. c. 1355. c.
Curati plures in una parochia, 187. c.
Culentini epiſcopi Arnulfus, 61. d. Ruffus, 81. c.
Cutzo de Swola auditor cauſarum palatii apoſtolici, 1224. c.
Cyrillus Alexandrinus, 344. d.

D.

DAimbertus archiepiſcopus Senonenſis, 66. a. De eo querimoniæ, 66. c.
S. Damaſcenus, 382. c.
Daniel epiſcopus de Themeſca, 312. c.
Daniel ordinis Minorum lector Siſſi, 313. b.
Daniel monachus excuſat Armenos, 311. a.
David epiſcopus Camando, 313. a.
David epiſcopus Taronenſis, 312. c.
David abbas *de Perger*, 313. c.
Decani ordinentur presbyteri, 67. b. 68. d.
Decanorum ruralium poteſtas, 1402. a. & ſeq.
Decanorum Chriſtianitatis officium, 1401. c. & ſeq. Non occultent leges epiſcopo aut archidiacono debitas, 1331. b. Presbyteros & clericos luſores ad epiſcopum accuſent, 113. c.
Decanorum ruralium capitula generalia, 1332. d. In his legantur ſtatuta concilii III. & ſtatuta ſynodalia, 113. c. Decanorum capitulum impedientes excommunicentur, 1329. c.
Decimæ, 9. a. 27. d. c. Datæ xenodochiis, 55. c. De manu epiſcopi recipiendæ, 1283. a. Non a laïcis, 1307. b. 1391. c. Decima alterius non accipienda, 4. a. Decimæ novalium non dentur laïcis, 99. b. 1362. c.
Decimæ exacte ſolvendæ, 10. d. 24. c. 55. c. 105. c. 1240. a. 1272. b. 1290. b. Non in domo, ſed in agro ſolvendæ, 130. c. Et per conſilium epiſcopi diſpenſandæ, 6. c. Quomodo, 26. c.
Decimæ eccleſiaſticæ in Francia quantum conferebant, 1122. c.
Decimas poteſt papa indicere, 1123. a. Decimæ ovium & avium, 1309. a.
Deciorum ludus clericis prohibitus, 1400. a.
Defectus in miſſa ut ſupplendi, 1283. c. Et emendandi, 1299. d. & ſeq. ſeu expiandi, 1383. a. b.
Deflorans virginem debet eam maritare, 1375. b.
Defunctorum ſuorum obitum ut audierint curati, eos abſolvant & vigilias mortuorum pro eis dicant, 1313. a.
Defunctorum corpora pro debitis extra terram non teneantur, 1362. b.
Denarius S. Juliani & Paſchalis apud Cœnomanos, 1402. c.
Deodatus epiſcopus Corbinenſis, 61. c.
Deodatus archipresbyter de Tharſo, 315. d.
Depoſitum non accipiant moniales ſine facultate epiſcopi, 137. c. 140. c.
Deprædatores bonorum eccleſiæ ſunt excommunicandi, 134. d.
Dereninus de Pecoris canonicus Florentinus, 940. c.
Dertuſenſes epiſcopi A. 278. c. 289. d. Berengarius, 305. c. D. 173. a. Ludovicus, 753. b. P. 123. b. Pontius, 85. b.
Deſiderius epiſcopus Morinenſis, 83. c.
Deſiderius cardinalis S. Ceciliæ, 60. d. 62. b.
Detentores clericorum excommunicati, 301. a.
Dei eſſentiam videbunt ſancti, 323. c. & ſeqq.
Dextrarii tempore tribulationis prohibiti, 172. b. Eos abbates & monachi non equitent, 100. c.
Diaconos ſolus ordinare poteſt epiſcopus, 404. a. Non niſi in magna neceſſitate corpus Domini deferant infirmis, 1275. c. 1384. c.
Diaconi euchariſtiam infirmis non deferant, niſi abſente aut impedito ſacerdote; ſed neque confeſſiones audiant aut baptizent, 1365. d.
Diaconos nullus audeat accuſare, 11. c. Falſis criminibus accuſanti nec in fine danda communio, 49. b.
Diæta Nurembergenſis pro unione eccleſiæ, 889. a.

Digitized by Google

Didacus epiſcopus Segobienſis, 635. c.
Dienſis epiſcopus Hugo, 88. b. c. 90. b.
Diffidantes clericos qua pœna puniendi, 291. b. & ſeq. Diffidatores clericorum excommunicentur, 279. d. 309. d. 414. d. e. &c.
Dimiſſoriæ litteræ, 6. c.
Dionyſius archiepiſcopus Amalfitanus, 80. a.
S. Dionyſii abbas Sugerius, 70. b. 71. c.
Dioſcorum pro ſancto habent Armeni, 318. a.
Diſcordia ſchiſma habituale, & origo ſchiſmatis, 976. b.
Diſcretio erga pœnitentes eſt adhibenda, 41. b. & ſeq.
Divinationes prohibitæ, 1241. a. Divinationum pœnitentia, 43. a. 45. a.
Divortium propria auctoritate facientes, excommunicantur, 1350. a. b.
Divus de Penſauro, doctor juris, orator Malateſtæ, 1197. c. 1198. b.
Dodo epiſcopus Reatinus, 78. d.
Dolenſis epiſcopus Stephanus, 1222. b.
Dolenſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 885. b.
S. Dominici feſtum, 132. d.
Dominicus Gradenſis patriarcha, 60. e.
Dominicus epiſcopus Balbenſis, 61. a. 62. d.
Dominicus Herbolii de Aragonia ordinis Carmelitarum doctor, 461. b.
Dominicus Bartholi de Florentia prior canonic. 942. a.
Dominicus P. Mini doctor, 942. c.
Dominicus Rioſtri de Florentia baccalaureus, 942. b.
Dominicus dies colendus, 24. c. A veſpera ad veſperam, 1388. c. Eo die officiis divinis quilibet intereſſe debet, 106. d. Fiat aqua benedicta, 3. c. Verbum Dei populis nuncietur, 3. b. Carnes non emant aut vendant a principio miſſæ uſque in finem, 1388. e. Nec aliquis in tabernis admittatur ante miſſam parochialem, 1368. e. Eo die cauſas non judicet epiſcopus, 49. b. Nec exercenda tortura ad mortem, 420. b.
Donationes eccleſiis factas non impediant laici, 104. b.
Donati religioſorum ſignum ſuæ donationis deferant, 1402. a. Veſtem ſibi congruentem ferant, & ſicut religioſi ab eccleſia defendantur, 1393. c.
Dormitorium lampadem nocte accenſam habeat, 101. d.
Dracozanenſis epiſcopus Nicolaus, 80. c.
Drogo epiſcopus Belvacenſis, 58. e.
Drogo epiſcopus Oſnaburgenſis, 55. d.
Duatus epiſcopus Corbinenſis, 63. c.
Dublinenſis archiepiſcopus Laurentius, 86. c.
Duellum ſacri canones prohibent, 1229. a. 1389. a.
Dunelmenſis epiſcopus Hugo, 86. c.
Durandus abbas Bellicampi, 74. b.

E.

Eberardus abbas de *Lenitz*, 1221. e.
Ebredunenſes archiepiſcopi Benedictus, 67. c. Petrus, 84. d.
Ebrietatem vitent clerici, 1394. a. Multo magis ſacerdotes, 27. b. Ebrii pœnitentia, 33. a. 45. c. 46. c. 1372. e. 1374. c. Ebrii clerici carceri mancipentur cum pane & aqua per octo dies, 1228. c.
Ebroicenſis epiſcopus ad concilium Piſan. deſtinatus, 883. e.
Ebroicenſes epiſcopi Ægidius, 83. d. Robertus *de Brucourt*, 414. b.
Eccleſia corpus Chriſti, 696. a. Eſt una, 185. e. Cujus caput ſummus pontifex, 187. a. & ſeq.
Eccleſiæ Romanæ primatus, 206. a. & ſeq.
Eccleſia Catholica non eſt eccleſia Armenorum, 356. b. & ſeq.
Eccleſiis factas oblationes ſeu donationes laici non impediant, 104. b. Nec in militiam ſunt expendendæ, 64. d. Nec alienandæ, 4. c. 1391. d. In miſſalibus ſcribendæ ſunt, 1310. c.
Eccleſiarum immunitates violantes ut compeſcendi, 294. d. & ſeq.
Eccleſiarum bona non ſunt invadenda, 75. c. Ea rapientes excommunicentur, 105. b. 135. d. & ſeq. 287. e. & ſeq. 1237. b. 1309. b. 1343. e.
Eccleſiam vexantes excommunicati ſunt, 284. b. c. 415. a. Laici de cauſis eccleſiæ non cognoſcant, 1404. d. In presbyteros & clericos manus non imponant, ibid.
Eccleſiaſtici in ſacris conſtituti aut beneficia obtinentes mercimonia non exerceant, 1227. b. Sed nec alia negotia ſæcularia, 1227. c. Eccleſiis exenia non imponenda, 9. a. Eccleſiam pro debitis nullus obliget, 112. d.
Eccleſiæ ad firmam non dandæ, 112. e. 1238. e. 1313. d. & ſeq. Parochiales eccleſias aut alias locantes excommunicantur, 288. a. b.
Eccleſia non eſt conſtituenda cenſualis, 112. e.
Eccleſiæ paſtor ſecum habeat clericum, 129. a.
Eccleſiæ & altaria ſine epiſcopi licentia non ædificanda, 1234. c. Eccleſiæ dedicandæ gratis, 3. a. Scopantur ſingulis ſeptimanis, 1424. e. Poſt officium ſunt claudendæ, 1309. a. Earum utenſilia conſervanda, 1286. b. Vaſa ad uſus ſæculares non adhibenda, 116. d. Nec alienanda, 1235. c. & ſeq. 1310. d.
Eccleſiæ dotes non auferendæ, 54. a.
Eccleſiarum immunitas, in eis rei non capiendi, 1236. d. e. Eccleſiarum violatores & fractores excommunicati, 127. a. In his ludi prohibiti, 112. e. Non recipiantur profana, 1235. b. Non ſint arcæ, 420. c. Maleficium in eis perpetrantes ut puniendi, 1309. c.
Eccleſiæ quomodo polluantur & reconcilientur, 112. e. 1337. c. Eccleſia polluta pollutum reddit cimiterium ſi ſit contiguum ei, 1339. b.
Eccleſiæ reſtaurandæ, 99. a. 1238. a.
Eccleſiæ Ambianenſis fabrica eleemoſynis fidelium commendanda, 1272. d.
Egilolf abbas, 53. b.
Egubinus epiſcopus Rodulfus, 61. c. 63. b.
Eilardus epiſcopus & abbas Sancti Pauli, 62. d.
Elborenſis epiſcopus Robertus *de Noyers*, 671. a.
Electio epiſcoporum & abbatum libera, 71. a.
Electiones reſtituendæ, 1130. e.
De electione papæ conſtitutio, 60. b.
Elias epiſcopus Aurelianenſis, 71. c.
S. Eligii Noviomenſis abbas deſignatus ad concilium Piſanum, 883. c.
S. Elizabeth feſtum, 113. b.
Elogenſis epiſcopus Marinus, 83. b.
Elvangenſis abbas Siffridus, 1221. d.
Elzigus ſeu Elzinus archidiaconus Scharenſis, procurator epiſcopi Scharenſis in concilio Conſtantienſi, 1221. c.
Elnenſes epiſcopi Raimundus, 57. e. W. 84. e.
Embriacenſis epiſcopus Peregrinus, 81. d.
Endicus hæreticus, 338. c.
Engelbertus epiſcopus Cabilonenſis, 85. a.
Engoliſmenſes epiſcopi Lambertus, 69. b. 70. c. 71. c. Robertus, 148. a.
Epiſcopatus unus in eccleſia, 696. c.
Epiſcopatus multo plures in oriente, quam in occidente, 189. e.
Epiſcopi ordinentur, 6. b. Eorum poteſtas, ibid. His ſubditi ſint præpoſiti cardinalium eccleſiarum, 8. e. Eis obediendum, 13. b. Suffraganei ſubjecti ſint metropolitanis, 6. a. Ad religionem non tranſeat alter conjugum niſi per epiſcopum, 1386. b.
Epiſcopus cauſas non judicet die dominico, 49. b. Ei prohibita venatio, 8. d. Et joci, ibid.
Epiſcopi diœceſim debent viſitare, 135. b. Nec tamen presbyteros gravent, 8. d.
Epiſcopus alterius parochiam nec retineat, nec ordinet ipſo invito, 49. d.
Epiſcopi & presbyteri peccantes non amittunt poteſtatem conſecrandi, 384. b.
Epiſcopos nullus audeat accuſare, 11. c. Falſis criminibus accuſanti nec in fine danda communio, 49. b. Non debent ab hominibus judicari, ſed a ſolo Deo, 972. c. Epiſcopi graviter peccantis pœnitentia, 43. e. 44. b.
Epiſcopum occidentes aut percutientes ut puniendi, 280. d.
Epiſcopi abſentes a concilio ſubſcribunt, 50. e.
Epiſcopo defuncto quæ ſuffragia impendenda, 53. d. Eo mortuo conſtituatur procurator, qui bona eccleſiæ vacationis tempore adminiſtret, 286. c. & ſeq. Ejus bona eccleſiaſtica ad ſucceſſorem pertinent, 69. c. 71. c. 136. d.
Epiſcoporum electio & ordinatio apud Armenos, 400. b. Eos apud Armenos ſolus conſecrat catholicon, 403. a. Quomodo, 403. e. 404. c. Epiſcopi ordinandi capiti manum ſancti Gregorii apoſtoli ſui imponunt Armeni, 405.
Epiſcoporum & presbyterorum poteſtas apud Armenos, 396. e.
Epiſcopi apud Armenos quare deponuntur, 404. e.
Epiſtolam in miſſa nullus legere præſumat niſi ſubdiaconus, 1277. a.
Equi quot permiſſi ad concilium venientibus, 577. e.
Erach Cæſar Armenorum, 359. d.
Eraſmus epiſcopus Feſulanus, 61. b.
Eraſmus epiſcopus Signienſis, 61. e. 63. b.
Ermengaudus epiſcopus Regienſis, 57. c.
Ermengaudus de Caſeriis archipresbyter Narbonenſis, &c. 1223. b.
Errorius appellatus Gregorius XII. 1090. a. e. 1106. d. Incidit in manus Ladislai regis, ab eo non dimittendus, 1163. e. 1170. e.
Eſculanus epiſcopus Berardus, 61. b. 62. e.
Eſdras catholicon Armenorum, 317. b. 355. d.
Eſinus epiſcopus Rainaldus, 79. a.
Eſyn rex Armenorum, 315. b.
Eterantinus epiſcopus, 81. e.
Ethon ſeu Ethymus rex, 412. a. c.
Euchariſtiæ conſecratio apud Armenos per verba Chriſti, 380. b. Realem Chriſti præſentiam in Euchariſtia tenent, 382. a. d.
De Euchariſtia quid credendum, 1381. d. e. Circa ſacramentum altaris quid debeat obſervare ſacerdos, 1382. b. & ſeq. Euchariſtiæ materia qualis eſſe debeat, 1283. Ejus efficacia, 374. a. Effectus, 385. e. 386. a. b. In nos operatur remiſſionem peccatorum, 385. b. Rarius non ſumenda, ſed cum debita præparatione, 28. c. Saltem ſemel in anno accipienda, 108. e. Eam non neget ſacerdos propter occulta peccata, 109. d.
Euchariſtiam evomens aut negligens ut pœniteat, 31. e. 46. c. 1284. e. 1301. a. 1383. a. b.
Euchariſtia in itinere deferenda, 39. a. e. Euchariſtiam ſecum deferat presbyter, 16. b. Euchariſtia de terra protervi domini de Ambazia ablata in pœnam proterviæ, 277. d.
Euchariſtia ad viaticum reſervata, 2. a. Diligenter eſt ſervanda, 112. d. 1255. d. e. Et honeſte, 1238. b. Sub clavi, 129. e. 1360. e.
Euchariſtia ſuper altare in armariolo conſervetur, 1301. b. In pulcriori altaris parte, 1276. d. In pyxide, 1361. d. Singulis ſeptimanis renovetur, 1248. b. 1361. b. 1383. c. Singulis quindenis, 129. e. Menſibus, 418. d. Non ſit muſcida aut putrida, 112. c. Euchariſtiam ad conficiendam panis ultra tres menſes non ſervetur, 1248. b.
Euchariſtia quomodo ad infirmos deferenda,

Digitized by Google

da, 108. e. 109. a. 1384. Qua in veſte, 128. c. Sine lumine & campana non ferenda, 129. c. Euchariſtiam ad infirmos deferentem aſſociantibus conceſſi dies indulgentiarum decem, 1248. a. 1384. d.

Euchariſtiam infirmis non deferant diaconi niſi urgente neceſſitate, 1275. e. Sed per laicos aut feminas non deferatur, 3. a.

S. Eucharii abbas Bertolfus, 73. e.

Eudici hæreſis, 346. b.

Eudo epiſcopus Lehonenſis, 84. a.

Everacus epiſcopus Leodienſis, 54. b. 55. d.

Eugubinus epiſcopus Offreductus, 79. a.

Eulogiæ poſt miſſam diebus feſtis accipiendæ, 4. c.

Eunuchizantis ſe pœnitentia, 32. a.

Eunuchus a Philippo baptizatus, 378. c.

Euſtachius de Atrebato ordinis Minorum, S. Ludovici legatus ad collegium cardinalium, 208. d. 214. d.

Exactiones tollendæ, 10. a.

Exactiones pedagiorum prohibitæ, 1318. d.

Exactiones clericis non imponendæ, 1233. c. d. 1326. b. & ſeq. Maxime in ſacerdotes & abbatias, 101. a.

Exactio curatorum emendatur, 1346. c.

Exceſſus enormes in eccleſia perpetrati decanis chriſtianitatis nuncientur, 1335. a.

Excommunicatio. Plura de ea, 1256. b. & ſeqq.

Excommunicatio a canone, 1399. d. Ea parce utendum, 137. e. Frequens improbatur, 197. c. Nec ferenda nimis feſtinanter, 1260. e. Nullus excommunicandus in vigilia & die Paſchæ, Pentecoſtes & Natalis Domini, 1332. a.

Excommunicationis forma, 1260. b. Promulgata debet in ſcriptis dari excommunicato, 1260. d.

Excommunicati de eccleſia ſunt ejiciendi dum miſſa celebratur, 4. d. 1227. d. 1240. e. 1328. a.

Excommunicati presbyteri beneficiorum ſuorum fructus non percipiant, 1307. e. 1355. b. c.

Excommunicati ab epiſcopo vel officiali, ad eos abſolvendi remittantur, 1331. c. Qui juſſi de eccleſia exire nolunt, ad papam abſolvendi mittuntur, 1345. c. Sicut & excommunicati & ſuſpenſi celebrantes, 129. d. Abſolutio quomodo fiat, 1262. b. 1327. d. 1400. b. & ſeq. Excommunicatorum nomina in litteris abſolutionis enuncientur, 1342. a. Excommunicatus abſolutus in articulo mortis, ſi convaluerit, ſatisfaciat; alioquin relabatur in excommunicationem, 1331. d. Excommunicatum pro abſoluto non habeant ſacerdotes, niſi de abſolutione conſtet, 1327. d. Excommunicationis revocationem per vim extorquentes excommunicentur, 117. b.

Excommunicati ſingulis dominicis publice ſunt nominatim nunciandi, 1271. d. 1327. e. 1342. a. 1344. b. 1399. a. Excommunicati etiam in aliis diœceſibus denuncientur, 127. c.

Excommunicans alienum parochianum, proprium ejus ſacerdotem monere debet infra octo dies, 1355. e. Excommunicatorum nomina curati debent habere in regiſtro, 1258. e. Et ea ad ſynodum deferre, 1292. a. Cauſas etiam excommunicationis apud ſe habeant & ad ſynodum deferant, 1341. e.

Excommunicati obſtinati cogantur redire ad eccleſiæ unitatem, 131. a. 142. b. Excommunicati per annum puniantur, 125. b. 293. a. b. 1259. d. e. 1285. d. e. 1287. e. 1288. a. Eorum familia interdicatur, 1399. d. Excommunicationem ſuſtinentes per biennium animo indurato, ſuſpecti ſunt de hæreſi, 1325. c. 1327. a. A presbytero non abſolvantur nec ſepeliantur, 1313. c. 1326. e. Sed & omnes excommunicati in cimiterio non ſepeliendi, 420. c. 1313. b. 1325. e. Etiam pœnitentes, niſi abſolvantur, 1261. e. 1262. a. Sed nec eorum filii ſunt ſepeliendi, nec uxores purificandæ, 1270. c.

Excommunicati in mortis articulo abſoluti non tradantur eccleſiaſticæ ſepulturæ abſque ſuorũ excommunicantium mandato, 1369. b. E cimiterio ejiciantur, 94. e. Et cimiteria, in quibus eorum corpora ſunt ſepulta, debent reconciliari, 1310. e.

Excommunicatus celebrans arctæ cuſtodiæ detrudatur, 128. b.

Excommunicatio apud Armenos, 368. e. Quomodo ſolvitur, 369. a. & ſeqq. A regno cœleſti excludit, 369. d.

Exemti ad divina excommunicatos & interdictos non admittant, 302. e.

Exemtiones factæ per Petrum de Luna & Angelum Corrario ſupprimantur, 1129. b.

Exequiæ antequam fiant pro funeralibus, nullæ fiant pactiones, 1342. e.

Eximinus archiepiſcopus Terraconenſis, 305. c. 309. c.

Expectativis gratiis modus inferendus, 1131. a.

Extrema unctio, 16. a. Omnibus poſt annos quatuordecim conferenda, 1281. b. 1305. e. 1368. c. 1386. d. Ejus effectus, 1386. c. Ad tria utilis, 1306. a. Gratis conferatur, 1281. a. 1368. c. In lineo indumento recipienda, 1305. e. Cum multitudine candelarum, 1305. e. Extremæ unctionis ſtupæ, 1305. e.

Extrema unctio poteſt iterari, 108. d. 1306. a. Et poſt acceptam licitum eſt ad opus conjugale reverti. 1281. b. 1367. c. 1386. d.

Extrema unctio apud Armenos neglecta, 379. a. 384. a.

F.

FAcundi [ſancti] abbas Antonius, 686. b. e.

Falſariorum pœnitentia, 33. c. Excommunicantur, 1262. e. Conſtitutio Innocentii III. contra falſarios, 1263. b. Item, Gregorii IX. 1263. d.

Falſis criminibus accuſanti epiſcopum, presbyterum vel diaconum nec in fine danda communio, 49. b.

Familiaritas fratrum & ſororum prohibeatur, 419. e.

Fanenſes epiſcopi Arduinus, 61. d. Munaldus ſeu Mimaldus, 79. b.

Fatuorum ludi a divinis officiis eliminentur, 423. e.

Faventinus epiſcopus Johannes, 82. c.

Felix papa, 192. a.

Felix epiſcopus Leſmorienſis, 86. d.

Felix abbas S. Salvatoris de Septimo, 940. d.

Feminas in domo non habeat ſacerdos, 1. a. 1362. e. 1394. a. Niſi ſit mater aut ſoror, 1283. a.

Feminarum cohabitatio aliis clericis prohibita, 128. e. 129. a.

Feminæ euchariſtiam infirmis ferre non debent, 3. a. Calicem non tangant, 2. a. Ad altare non accedant, ibid.

Fœneratorum filii intuitu mutui accepti ad præbendas non admittendi, 98. a.

Feneſtraria in monialium clauſtris, 122. c.

Ferdinandus cardinalis duodecim apoſtolorum, 661. d. 669. b.

Ferdinandus Tiraſonenſis cardinalis, 643. b. 658. d.

Ferdinandus infans regis Caſtellæ, 620. d. 621. d.

Ferdinandus *Bonet*, procurator fiſcalis Benedicti XIII. 867. b.

Ferentini epiſcopi Jacobus nuncius Innocentii V. ad Græcos, 252. b. Rodulfus, 78. d.

Ferri igniti judicium, 75. b.

Ferrum candens ſacerdos non benedicat, 116. d.

Feſtorum celebratio, 3. b. 24. d. A veſpera uſque ad veſperam, 4. c. Quænam præcepto obſervanda, 106. e. 132. e. 1388. d. 1403. b. & ſeq.

Feſta in quibus non litigatur in foro, 1287. a. In quibus vacatur a labore, 1315. a. In quibus licet arare, 1315. c.

Feſta celebrare homines ſuos permittant nobiles, 118. b. His diebus dandæ poſt miſſam eulogiæ, 4. c.

Feſta nova improbata & eorum multiplicitas, 196. a. In eis multiplicantur peccata, ibid.

Feſta duplicia minora, 1316. d.

Feſta mobilia, 1316. b. 1403. d.

Feſtum Natalis Domini ſexta Januarii, 354. a. 357. d.

Feſtum SS. Sacramenti, 1289. e.

Feſtum Trinitatis noviter inſtitutum, 419. c.

Feſtis in præcipuis divina publice celebrari permittantur interdicti tempore, 304. c. d.

Feſta quando celebrant Armeni, 394. b. & ſeq.

Feſulani epiſcopi Eraſmus, 61. b. Lanfrancus, 79. e. Tranſmundus, 63. a.

Fidejuſſores in baptiſmo, 19. b.

Fides quid? 18. b. Fides quam tenet eccleſia Romana in dubium non revocanda, 206. c. Ejus ſimplex expoſitio, 204. b. & ſeq. Fides Catholica & oratio Dominica ab omnibus tenenda, 16. e. Fidei præcipui articuli, 1370. d. e. Fidei ratio cedat, 1370. d. Fidei teſtes, 1370. e. Sine operibus inanis eſt, 108. e. Fidem qui contaminant, neceſſario deſerunt caritatem, 201. d.

Fidei formula a Græcorum imperatore exigenda, 228. b. De fide diſputare publice laicis illicitum, 123. c.

Filii non poſſunt ſuccedere in patrum beneficiis, 97. c.

Firmarii ſeu capellani obedientiam promittant, 1396. a. Iis competens reditus aſſignetur, 1396. a. & ſeqq. Ad firmam nullus animarum curam habens eccleſiam recipiat, 1396. d. Ad firmas accipiendas non admittantur capellani, 1279. a. Eas non teneant presbyteri, 1307. b. Ad firmam non dandæ eccleſiæ, 1238. e. 1363. b.

Firmanenſes epiſcopi J. 62. d. Johannes, 1223. b. Petrus, 79. a. Udalricus, 61. b. 62. c.

Flagitiorum mater & nutrix impunitas, 162. b. 164. a.

Flandriæ comes Balduinus, 59. a.

Fliſco cardinalis, 1110. d. Adhærens Benedicto XIII. 1079. d. 1081. a.

Florentinorum commendatio, 946. c. Gregorio XII. non debent eſſe ſuſpecti, 878. a. Ab eis ſemper optime tractatus, 999. a. Novem legationes ad Gregorium XII. & duas ad Benedictum XIII. infra biennium fecerunt, 983. c. Eos hortatur Carolus VI. rex Francor. ad faciendam papæ Romano ſubtractionem, 627. e. & ſeq. Subtrahunt obedientiam Gregorio XII. 939. c. & ſeq. Qua ratione & quando id fecerint, 945. c. Subtractionem ſuam ſignificant regi Francorum, 949. a. Vetant beneficia impetrari a Gregorio XII. 932. a. b. Creatos ab eo cardinales non agnoſcunt, 958. b.

Florentini quantum laboraverint ad extinguendum ſchiſma, 949. b. Carolum de Malateſtis deprecantur, ut inſtet unioni eccleſiæ procurandæ, 1034. e. Eorum epiſtola ad Gregorium XII. papam, 942. d. Qui eis quædam capitula mittit, 950. c. Et Florentinorum locum pro concilio recuſat, 1056. a. Ut pote qui ſibi ſint infeſti, 1074. b. & ſeq.

Florentinorum ad Benedictum XIII. epiſt. 918. d. Ei ſalvum conductum mittunt, 921. Piſarum civitatem offerunt cardinalibus ad celebrandum concilium, 919. b. Ad illud invitant Gregor. XII. ibid. e. Eis patres Piſis congregatos & congregandos commendat Carolus VI. rex Francorum, 899. a. & ſeq. Dant cardinalibus ſalvum conductum limitatum, 819. b. In concilio Piſano ante papæ ele-

Digitized by Google

ctionem præſtant juramentum per conſtitutiones præſcriptum, 1100. a. b. Gratulantur Alexandro V. & ei ſe & ſua offerunt, 1106. c.
Cum Florentinis bellum habet Ladiſlaus rex, 1133. d.
Florentini archiepiſcopi Angelus Acciaiolus, 826. e. Jacobus, 940. c. Julius, 79. c. Petrus, 534. a. Robertus, 80. c.
Floriacenſis abbas deſignatus ad concilium Piſanum, 884. b.
Folmarus comes de *Caſt*, 74. b.
Fontes baptiſmales, 4. a.
Fontes baptiſmales ſub clave teneantur, 1293. c. 1360. c. 1391. c. Eorum aqua renovetur & benedicatur, 1291. d. Singulis octo diebus renovanda, 1385. c. Prope eos ſit piſcina, 1292. d.
De Fontibus in Anglia abbas Johannes, 1223. d.
Formundus epiſcopus Verulanus, 78. d.
Fornicationis pœnitentia, 30. b. 37. d. 38. b. 43. c.
Forojulienſis epiſcopus Berengarius, 67. d.
Forum venalium rerum in cimiteriis non fiat, 1308.
Franciæ reges eccleſiæ Romanæ defenſores, 534. c. Et protectores, 635. a. Numquam erraverunt in fide, aut falſum papam agnoſcendo, 470. e. Nulli ſuſpecti, 877. d. Franciæ domus laus ex S. Gregorio, 702. a. 703. e.
Franciæ reges Carolus V. 631. a. Carolus VI. 985. c. Henricus, 58. b. e. Lotharius, 55. c. Ludovicus, 208. b. Ludovicus VI. 69. b. Robertus, 58. b.
Franciæ Regina Iſabella, 889. e.
Franciæ regis nuncii ad Benedictum XIII. ut ſe geſſerint, 556. d. & ſeq.
Franciæ clerus exactionibus eccleſiaſticis gravatus, 574. a.
Fractores eccleſiarum excommunicati, 127. a.
S. Franciſci feſtum, 132. d.
S. Franciſci tertia regula a Nicolao tertio approbata, 306. d. Eam profeſſi ut ſe gerere debeant, ibid.
Franciſcus cardinalis quatuor Coronatorũ, 801. c. Burdigalenſis dictus, 1178. c.
Franciſcus archiepiſcopus Narbonenſis, papæ camerarius, 753. b.
Franciſcus epiſcopus Imolenſis, 635. e. 640. d. 643. c.
Franciſcus epiſcopus Nicienſis, 753. b.
Franciſcus Agnus nepos Gregorii XII. papæ, 831. c.
Franciſcus de Ancellibus canonicus Florentinus, 940. e.
Franciſcus Daranda ordinis Carthuſienſis, 753. c.
Franciſcus de Cano legum doctor, 647. c.
Franciſcus de S. Clemente miles, 651. d.
Franciſcus Juſtiniani nuncius Gregorii XII. 762. e. 764. e.
Franciſcus de Machiavellis doctor, 942. c.
Franciſcus de Madio, 880. a.
Franciſcus de Pavo miles, 690. d.
Franciſcus Ruffini, 916. a.
Franciſcus *de la Turre*, 241. e.
Frequentinus epiſcopus Jaquintus, 80. c.
Friburgum ducitur Johannes XXIII. papa ſub cuſtodia, 1412. c.
Fridericus epiſcopus de Fulginis, 1224. d.
Fridericus epiſcopus Metenſis, 85. d.
Friderici ducis Auſtriæ epiſtola ad cardinales, 908. d. Papæ a concilio Conſtantienſi fugienti favet, 1414. a. Sigiſmundi regis Romanorum indignationem incurrit, 1414. a. Cui ſe ſuaque omnia ſubmittit, 1414. b. & ſeq.
Fridericus Auſtriæ dux ſpoliat epiſcopum Tridentinum, 1419. e.
Fridericus I. imperator reconciliatur eccleſiæ, 78. b. Aquis abſorbetur, 181. b.
Fridericus II. imperator, 177 b.
Fridericus comes de *Viann*, 74. b.
Fridericus Burgravius Nuremburgenſis, 1415. d.
Friſingenſis epiſcopus Wolframmus, 53. b.
Froterius epiſcopus Nemauſenſis, 57. c.
Frotlandus epiſcopus Silvanectenſis, 59. a.
Fulco epiſcopus Ambianenſis, 59. a.
Fulco epiſcopus Antipolitanus, 84. d.
Fulco epiſcopus Maſſilienſis, 84. c.
Fulco abbas S. Crucis Burdigalenſis, 90. e.
Fulginenſis epiſcopus Fridericus, 1224. d.
Fulli enſis epiſcopus Azo, 61. c. 63. a.
Fulradus abbas S. Quintini, 11. e. 12. c.
Fundationes capellarum exhibendæ decanis, 1234. e.
Fundatorum voluntates adimplendæ, 1273. d.
Fundani epiſcopi Johannes, 78. c. Marius, 61. b. 63. b.
Funenſis epiſcopus Paulinus, 79. c.
Furti pœnitentia, 30. c. 34. c. 46. a. b. 47. c. Excommunicatione punitur, 49. b. Furto res acquiſitæ non ſunt emendæ, 1297. d.

G.

G. Cardinalis de Agriſolio, 536. c.
G. vicecomes Melodunenſis, 524. a.
Gabriel cardinalis, 829. b.
Gabriel epiſcopus Adrienſis, 82. d.
Gabriel de Spoleto profeſſor, 941. e.
Gagiarii infra menſem exequantur voluntatem defunctorum, 1597. d.
Gagiarii non plus quam tres conſtituantur ad exequendas ultimas voluntates mortuorum, 1397. c.
Gajetæ epiſcopus Leo, 61. a. 62. d.
Galeottus filius Malateſtæ, 1136. a. Illum obſidem cardinalibus offert, ſi mutare velint locum concilii, 971. d.
Gallenſis epiſcopus Hugo, 61. d. 63. b.
Gallicis præſulibus falſo imponitur, quod velint papam Gallicum, 1099. e.
Galo ſeu Gaulus epiſcopus Bergamenſis, 82. d.
Galo epiſcopus Leonenſis, 67. d.
Galterius Cornutus archiepiſcopus Senonenſis, 137. b.
Galterius epiſcopus Meldenſis, 64. b.
Galterus *Gaſſet* doctor decretorum, procurator magiſtri ordinis S. Johannis Jeroſolymitani in concilio Conſtantienſi, 1221. d.
Gambulenſis epiſcopus V. 82. a.
Garcia epiſcopus Tiraſonenſis, 280. c.
Gardanus epiſcopus Alarſius ſeu Alaſius, 80. c.
Garibaldo epiſcopo Leodienſi ſcripta Caroli magni epiſtola, 19. d. 21. d. Ejus epiſtola ad ſuæ diœceſis presbyteros, 20. d.
Garmaſienſis epiſcopus Goradus, 86. a.
Garſentinus epiſcopus Mantuanus, 83. a.
Garſias epiſcopus Vaſatenſis, 84. b.
Garſias de Turribus de Valentia, 1132. b.
Gaſpar de Ruſinis legum doctor, 897. d.
Gaufredus cardinalis S. Mariæ in Aquiro, 661. d. 669. c.
Gaufridus *de Boyl* diaconus cardinalis, 643. c. 658. d.
Gaufridus archiepiſcopus Burdigal. 69. b. 70. c. 71. c.
Gaufridus epiſcopus Autiſſiodorenſis, 64. c.
Gaufridus epiſcopus Briocenſis, 84. a.
Gaufridus epiſcopus Carnotenſis & legatus, 70. b. 71. c.
Gaufredus de Perucia epiſcopus Mimatenſis, 1116. d.
Gaufridus epiſcopus Pariſienſis, 64. b.
Gaufridus epiſcopus Taurinenſis, Innocentii V. nuncius ad Græcos, 252. b.
Gaufridus epiſcopus Termulanus, 80. c.
Gaufridus abbas Majoris monaſterii, 126. b.
Gaufridus de S. Amore, cantor Matiſconenſis, 884. e.
Gebennenſes epiſcopi Alvicius ſeu Arturius, 85. a. Johannes Bertrandi, 916. a. Robertus, 1405. c. Qui fit papa Clemens VII. 428. d.
Gehardus epiſcopus Patavienſis, 53. b.
Gelaſius papa, 192. a.
Gelduinus archiepiſcopus Senonenſis, 58. e.
Gelduinus comes, 59. b.
Gemmeticenſis abbas ad concilium Piſan. deſtinatus, 883. e.
S. Genovefæ abbas deſignatus ad concilium Piſanum, 884. b.
Gentilis epiſcopus Auſimanus, 79. a.
Gentilis de Rectorio ordinis Minor. nuncius apoſtolicus ad Palæologum, 248. b. 249. c. 250. c. 253. c.
Gentius epiſcopus Tuſcanenſis, 79. b.
Georgius ſeu Geotius epiſcopus Tridentinus, 1220. a.
Georgius archidiaconus C P. Palæologi ad papam legatus, 244. c.
Georgius *Praſperger* procurator epiſcopi Ratiſponenſis in concilio Conſtantienſi, 1224. b.
Georgius *de Marle*, ſeneſcallus Provinciæ, 651. c. 652. d. 653. b. 657. b.
Geraldus epiſcopus Ilerdenſis, 289 c.
Geraldus epiſcopus Siſtaricenſis, 67. e.
Geraldus epiſcopus Sueſſionenſis, 58 e.
Geraldus Alamanni de Cervilione miles, regis Aragonum ad papam legatus, 633. d. 636. c. e. 638. a. 641. d. 657. e. 662. a. c. 669. c. 672. a. Ambaſſiator regis Aragonum ad concilium Piſan. 1114. c. Ejus uxor neptis Petri de Luna & regis Caſtellæ, ibid.
Geraldus *Lencot* præpoſitus Gerundenſis, 635. e. 640. c. 643. c.
Geraldus *Bagoul* doctor, 461. e.
Geraldus de Caſtro-Morono doctor, 461. c.
Gerardus archiepiſcopus Burdigal. 152. a. 159. d. 161. a. d. Scribit S. Ludovico regi de exceſſibus comitis Engoliſmenſis in epiſcopum & clerum Engoliſmenſem, 155. d.
Gerardus archiepiſcopus Sipontinus, 80. d.
Gerardus Agathenſis epiſcopus, 50. d.
Gerardus epiſcopus Paduanus, 83. a.
Gerardus epiſcopus Reatinus, 63. b.
Gerardus epiſcopus Roſſellanus, 61. c. 63. a.
Gerardus epiſcopus Sabinenſis concilium celebrat Melfitanum, 283. a.
Gerardus epiſcopus Teatinus, 61. d.
Gerardus epiſcopus Tullenſis, 55. d.
Gerbadi epiſcopi Leodienſis inſtructio paſtoralis, 16. c.
Germanicenſis epiſcopus Gregorius, 312. e.
Germarus epiſcopus Ipporienſis, 83. a.
Gerundenſes epiſcopi, 123. b. Bn. 280. c. 289. c. Berengarius, 57. e. Guillelmus, 205. c. Petrus, 57. b. 173. a. P. 278. c. Raimundus, 85. b. Servus-Dei, 50. b. d. 51. d.
Gibuinus epiſcopus Laudunenſis, 58. e.
Giffonius cardinalis, 540. d.
Gilo archiepiſcop. Senonenſis, 142. e. 276. e. Stampas convocat concilium, 139. a.
Gilo Nivernenſis epiſcopus, 276. c.
Gimera epiſcopus Carcaſſonenſis, 50. d.
Girardus archiepiſcopus Ravennas, 82. c.
Girardus epiſcopus Caturcenſis, 84. a.
Girardus abbas Joſaphatenſis, 70. b.
Girardus Boſandi ducis Burgundiæ conſiliarius & nuncius Caroli VI. regis, 601. c.
Girberga ſoror Ottonis I. imperatoris, & regina Franciæ, 55. e.
Giſlibertus epiſcopus Tuſcanenſis, 61. d.
Giſſo epiſcopus Urbinas, 79. a.
Glandatenſis epiſcopus Raimundus, 84. d.
Godefridus epiſcopus Ambianenſis, 61. b. 67. d.
Godefridus epiſc. Peruſinus, 61. b.
Godefridus præpoſitus Trevirenſis, 73. d.
Godefridus Bullonius, 179. b. 180. c.
Goliardi clerici tondeantur, 138. c.
Gondiſalvus *Foren* miles, 643. c.
Gonſaldus epiſcopus Segobienſis, 85. e.
Gontarius Magalonenſis epiſcopus, 50. d.
Gonterus ſecretarius regius, 714. c.
Goradus epiſcopus Garmatienſis, 86. e.
Gorzienſis abbas Iſembaldus, 74. a.
Goſvinus comes de *Facermont*, 74. b.
Gottifredus epiſcopus Avellanenſis, 62. e.
Gradenſes patriarchæ Dominicus, 60. e. Henricus, 83. b.

Digitized by Google

Græcorum ſchiſma, unde ortum, 717. c. Quæ ejus cauſæ, 190. d. In tribus conſiſtit, 194. e. Quare dicuntur Schiſmatici potius quam Latini, 190. b. Græci ex Latinis procreati matrimonia contrahentes, non poſſunt ſacros ordines ſuſcipere, 284. d. Græci presbyteri Latinis celebrare prohibentur, 285. a. b.

Græcorum unionem quam ardenter deſideraverit Clemens IV. 199. c. Compendioſam ad eam viam mittit Michaeli Palæologo, 199. e. 200.

Græcorum unionis conſolidationem procurare nititur Innocentius V. 252. c. & ſeq. Cardinalem ad eos legatum mittere deſiderat Nicolaus III. 272. c. Eorum patriarcham & alios prælatos hortatur Nicolaus III. ut fidem profiteantur, primatum eccleſiæ Romanæ agnoſcant, & ſchiſma abjurent, 264. c. & ſeq.

Græcorum prælatos hortatur Gregor. papa X. ad ſchiſma totaliter abolendum, 240. d. Eorum patriarcham ad conc. Lugdunenſe invitat, 227. b.

Græcorum reconciliatio in conciliis agitanda, 913. d. Formula juramenti ab imperatore in ſua reconciliatione præſtandi, 213. a. Item a prælatis Græcis, 213. c. 270. c. Schiſma publice abjurat Palæologus, 259. c. Græcorum prælati debent petere abſolutionem a cenſuris, 272. a. Et confirmationem ſui ſtatus; ibid. De eorum profeſſione fidei conficienda inſtrumenta, 271. c. d. Ab eis exigitur fidei confeſſio, primatus eccleſiæ Romanæ recognitio, & ſchiſmatis abjuratio, 269. c. 270. b. Item decantatio ſymboli cum adjectione *Filioque*, 269. e. 271. b. Eorum ritibus favet eccleſia Romana, 270. a.

Græci in Sicilia jubentur in ſymbolo addere *Filioque*, 283. c.

Græcorum fidei profeſſio in concilio Lugdunenſi, 238. d.

Gratiæ Dei neceſſitas, 361. c.

Gratiæ expectativæ improbantur, 1126. a. Iis modus inferendus, 1131. a.

Gratianopolitani epiſcopi Hugo, 67. d. Johannes, 85. a.

Gratianus epiſcopus Tudertinus, 79. b.

Gravinenſis epiſcopus Robertus, 81. c.

Gregorius Armenorum apoſtolus, 347. b. 348. c. 353. e. 362. d. Ejus manum ſuper caput ordinandi epiſcopi imponunt Armeni, 405. c.

Gregorius Theologus, 339. c. 340. c.

Gregorius papa VII. 64. c.

Gregorius papa VIII. 184. a.

Gregorii IX. conſtitutio contra falſarios, 1263. d.

Gregorius papa X. 244. c. 249. a. 250. b. 251. c. 284. a. Peregrinabatur in oriente cum papa creatus eſt, 217. b. Ejus epiſtola ad Michaelem Palæologum, ibid. Ad patriarcham Græcorum, 226. b. Concilium Lugdunenſe quare congregaverit, 226. c. Ad illud invitat patriarcham Græcorum, 227. b. Regem Siciliæ hortatur ad inducias belli cum Palæologo faciendas, ne tractatus unionis Græcorum impediatur, 129. c. & ſeq. Providet de ſalvo conductu apocriſariis Palæologi ad ſedem apoſtolicam, aut ad concilium generale venturis, 233. d. 235. b. c. 238. a. 256. b. Gratulatur Palæologo de ejus zelo ad unionem cum eccleſia Latina, 234. de quo tamen aliqui dubitant, 234. b. c. Hortatur ut in eo perſeveret, 234. e. Mittit ſuis nunciis formulam profeſſionis fidei & recognitionis primatus eccleſiæ Romanæ, 227. d. & ſeqq Abbati Caſinenſi mandat, ut nunciis Palæologi imperatoris ad concilium venientibus occurrat, 237. a.

Gregorius X. hortatur Andronicum primogenitum Palæologi imperatoris, ad abolendas antiquas ſchiſmatis reliquias, 239. d Item & Græcorum prælatos, 240. d. & ſeqq. Siciliæ regem hortatur, ut Græcorum nuncios a concilio redeuntes benigne ſuſcipiat, 241. c. Palæologo gratulatur de profeſſione fidei, quam ejus nuncii fecerunt in concilio Lugdunenſi, 238. c. & ſeq.

Gregorii X. conſtitutio contra obtinentes abſolutiones vi vel metu, 1265. d. Item contra uſurarios, 1353. a. In civitate Aretina rediens a concilio Lugdunenſi defunctus, 245. b.

Gregorius XI. papa, 842. d. 1213. Ejus obitus, 426. c. 434. b. 1405. c.

Gregorius papa mittit legatum ad Armenos, 315. b.

Gregorii XII. ante papatum vita laudabilis, 870. b. Ejus elogium, 725. a. Ceſſionem in conclavi juravit, 722. b. 875. e. 876. a. Ejus electio Ruperto imperatori ſignificatur, 721. e. & ſeq. Et regi Franciæ, 727. e. & ſeq. Cui ad reddendam eccleſiæ pacem ceſſionem papatui offert, 728. a. Eodem modo ſcribit Magdeburgenſi epiſcopo, 728. e. Et multo glorioſius reputat ſummum pontificatum deponere, quam tenere, 732. a.

Gregorius XII. mittit Petro de Luna nuncios ad conveniendum de loco apto & de modo dandæ eccleſiæ pacis, 746. a. & ſeq. Scribit & Carolo regi ſe perſeverare in voluntate tollendi ſchiſmatis, 747. c. Singulari bulla univerſis Chriſti fidelibus declarat paratum ſe eſſe ad ceſſionem, ut eccleſiæ ſolidam pacem procuret, 730. c. & ſeq. Cardinales Benedicti hortatur ut exſtinguendo ſchiſmati laborent, 726. c. & ſeq.

Gregorius XII. a Carolo VI. rege Francorum petit ſalvum conductum pro ſuis ad Benedictum XIII. nunciis, 737. e. & ſeq. Approbat locum Saonæ ad conveniendum, 758. a. 764. e. Ad illum die ſtatuto non accedit, 758. c. e. Quin immo accedere recuſat, 759. a. 764. b. Defectu galearum excuſat ſe quod non accedat Saonam, 760. c. 761. b. Libertatem illi defore in Saona cauſantur ejus cardinales, 768. b. Securitatem ei mittunt cives Saonæ, 754. d. Optat præſentiam ducis Bituricenſis, 768. e. Saonæ locum commutari petit, 760. a. & ſeq. Petit obſides a civibus Januæ & Saonæ, 761. c. Petram-ſanctam ad conveniendum petit, 761. e. Offert germanum & nepotem obſides, 762. a. Offert alia loca ad conveniendum, ſuæ obedientiæ omnia, nulla adverſarii, 764. c. Queritur de oratoribus regis Franciæ, 767. a. & ſeq. Recuſat aſcendere galeas eorum, 768. a.

Gregorius XII. offert Benedicto Piſarum locum ad conveniendum inter ſe de exſtinctione ſchiſmatis, 989. e. 992. c. Poſtea recuſat locum dominii Florentinorum, 1056. a. Omnia ſibi ad pacem & unionem oblata recuſat, 1143. e.

Gregorio ſubtrahunt obedientiam Florentini, 939. c. & ſeq. 950. a. Idque ei ſignificant, 942. d. & ſeq. Mittit capitula ad Florentinos, 950. e. & ſeq. Orat Florentinos, ut pro ſe intercedant apud cardinales Piſis congregatos & Benedictum XIII. 955. e. & ſeq. Fuit a Florentinis ſemper optime tractatus, 999. a. Ipſi ſunt infeſti, 1074. b. & ſeq.

Gregorius XII. & ejus cardinales tenentur adimplere votum in conclavi juratum de cedendo papatui, 893. b. Hoc votum impedientes peccant mortaliter, 893. c. Et ſunt fautores ſchiſmatis, 893. d. Cardinales debent ſe ab ejus obedientia ſubtrahere, ibid. Ejus juramentum de non creandis cardinalibus, 771. d. Eo non obſtante ad creationem cardinalium procedit, 772. a. Quatuor creat, 815. e. 865. b. 870 a. 878. d. Novem item creat cardinales, 871. b. e. Quos beſtias vocat cardinalis Mediolanenſis, 871. b. 881. d. 785. d. Volenti creare cardinales ut ſibi per ſacrum collegium reſiſtatur orant legati Francorum regis, 772. e.

Gregorius petit alium ad conveniendum locum valde diſtantem a Saona, 784. a. Ad locum ſecundo per eum oblatum venire recuſat, 784. b. Lucam accedens, ibidem etiam de unione tractare recuſat, 784. d. Sed & oblatos alios ad tractandum locos acceptare recuſat, 784. e. Etiam in ſua obedientia ſitos, 785. a. Piſas accedere proponit Benedicto, quod poſtea recuſat, 772. b. 785. b. c. Ejus pertinacia in ſchiſmate, 238. a. 775. e. 780. c. d. 795. c 864. e. Cui fovendo laborat, 821. d. Dicitur vaſtator chriſtianæ religionis, & fautor ſchiſmatis, 938. d. Ejus inconſtantia, 1028. a. Pelagianorum errorem ſequitur, 838. c. Ipſe & Benedictus ſacrilegi, 876. e. Pravi ejus mores, 828. c. Vitia ei attributa, 831. e. & ſeqq. Ejus amici unionis inimici, 878. d. Unionis amicos privat beneficiis, 879. a. b. Divinam debet vindictam expaveſcere, 879. d.

Gregorius invitatur ad concilium Piſanum, 950. d. Ad illud citatur, 871. c. Impedit tranſitum prælatorum ad concilium Piſanum, 902. d. Piſas recuſat, ut minus liberas & a ſuis adverſariis præelectas, 969. c. Ab eo exigebant cardinales, ut relicto ſuo concilio, Piſas accederet & renunciaret papatui, 978. d. Nam ſi cedere vere vult, ut vovit, quam facile eſt ei ceſſionem facere, 1002. b. c. Sed & cardinales xx. milliaria aut xxx. ultra Piſas accedere parati ſunt, dummodo illuc accedat & cedat, 1053. a. Ceſſio illi honorifica & proficua, 1052. c. & ſeq. Cedenti multa promittuntur, 1052. a. & ſeqq. Cardinales offerunt providere ei, fratri ejus & nepotibus ſuis, 1003. c. Offertur & honorabilis legatio, & fratri & nepotibus ejus proviſio de aliquibus bonis beneficiis, 1046. a. 1049. d. 1055. a. Illi etiam offertur provincia Marchiæ Anconitanæ toto vitæ tempore, 1054. e.

Gregorius conſtanter recuſat Piſas aut Piſtorium accedere, 1070. e. & ſeq. 1072. d. & ſeq. Quærit ſubterfugia ne cedat, plurimos honeſtatis fingens colores, 1073 d. Carolus de Malateſta inſtat ut cedat, 1074. a. & ſeqq. Quærit diverticula ad diſſipandum concilium Piſanum, 992. e. Et certe ſua intererat diſſolvere concilium Piſanum, 1001. a. b. Proponit loca ad quæ Benedictus non venturus eſſet, 1001. c. d. Ipſe & Benedictus ad ſubterfugiendum indicunt concilia in locis remotiſſimis, 1002. a. In exarcatu Ravennenſi concilium indicit, 865. d. Urgetur ut accedat Piſas, aut Arimini exiſtens cedat papatui, 1023. e. Nec Piſas accedere, nec per procuratorem Arimini vult cedere, 1024. b. Sed & noluit omnino renunciare per procuratorem, 965. a.

Gregorius & Benedictus declarantur contumaces, 1089. b. 1090. c. Eorum proceſſus contra ſubtractos & alios declarantur nulli & irriti, 1089. c. Sententia adverſus eos prolata, 1096. b.

Gregorius XII. ab omnibus fere derelictus, 818. d. A cardinalibus derelictus fugit Senas, 1406. a. Vix habet ubi caput reclinet, 929. e. Dictus Errorius pater patrum hæreticorum, 836. e. 837. e. 838. d. Ad patriarchatum contendit, ut ibi ſedem figat. Concilium ad dominos & communitates hujus loci ſcribit adverſus eum, 1098. e. Suum concilium celebrare volens, a patriarcha Aquilegienſi & a Venetis rejicitur, 1118. a. b.

Gregorius Ariminum ſe confert, 866. b. 969. c. In poteſtate Caroli de Malateſtis, 1038. a. Qui poterat eum cogere ad pacem, 1027. a b. Ipſi refert Carolus Malateſta acta Piſis cum cardinalibus, 1061. c. & ſeq. Quæ lacrymans audit, 1062. a. & ſeq. Suum concilium accelerare meditatur, 1062. c. Offertur ei ſecuritas accedere volenti ad S. Miniatum vel ad Piſaurum, 1062. e. Eum deterret Carolus ne accedat Forum-Julii, 1064. c. Eum hortatur Carolus Malateſta, ut Piſtorium

Digitized by Google

potius accedat, quam ſuum celebret concilium, 1066. a. Declarat cardinales Piſis congregatos, etſi inter ſe diſcordes, in eo tamen ejiciendo eſſe maxime concordes, 1068. a. b. Etſi non mutatus ſuadet Gregorio ut Piſtorium accedat, 1068. d. & ſeq. Tuto ibi ſe poſſe celebrare concilium, 1070. a.

Gregorio XII. qui obediebant poſt depoſitionem, 1406. b. Ei ſola Apulia obedit, 1176. b. Offert celebrari concilium ex tribus obedientiis ad ſchiſmatis exſtinctionem, 1132. d. & ſeq.

Gregorii inſignia valvis Johannis Dominici affixa Conſtantiæ tolluntur nocte, nec reſtituuntur, 1409. e.

Gregorius XII. concilium Conſtantienſe tamquam congregatum ab imperatore auctoriſat, 1417. d. In eo renunciat papatui, 1417. d. & ſeq. 1418. a. & ſeqq. Ipſi commiſſa legatio, 1419. b. Directi a concilio Conſtantienſi ambaſſiatores, 1419. c.

Gregorio & Benedicto de papatu decertantibus epiſtola eccleſiæ nomine ſcripta, 842. a.

Gregorius de Luca cardinalis, 433. a.

Gregorius catholicon Armenorum, 317. c. 355. c.

Gregorius epiſcopus de curia catholicon, 313. b.

Gregorius epiſcopus Actanenſis, 312. e.

Gregorius epiſcopus Germanicenſis, ibid.

Gregorius epiſcopus *Maſgaeim*, 313. a.

Gregorius epiſcopus Roſenſis, 86. c.

Gregorius epiſcopus *Tartuyn*, 313. a.

Gregorius epiſcopus Verſellenſis, 62. a.

Gregorius abbas S. Severi in Waſconia, 90. a.

Groſſetani epiſcopi Bartholomæus, 260. b. 262. c. 263. e. 265. b. d. 267. Martinus, 79. c.

Guadaldus epiſcopus Barchinonenſis, 57. d.

Guaderfordenſis epiſcopus Auguſtinus, 86. d.

Gualterius epiſcopus Magalonenſis, 67. d.

Guarinus archiepiſcopus Bituricenſis, 84. a.

Guichardus Delphini magiſter Baliſtariorum, 465. b.

Guido Cremenſis antipapa, 78. b.

Guido cardinalis Præneſtinus epiſcopus Pictavenſis, 1080. b.

Guido archiepiſcopus, 60. e.

Guido archiepiſcopus Senonenſis, 83. d.

Guido archiepiſcopus Viennenſis, 67. c.

Guido epiſcopus Autiſſiodorenſis, 144. d. 146. b.

Guido Cephaledienſis epiſcopus, 81. d.

Guido epiſcopus Neocaſtrenſis, 81. c.

Guido epiſcopus Peneſtrinenſis, 751. a. 801. a.

Guido epiſcopus Saonenſis, 83. a.

Guido de Charitate epiſcopus Sueſſionenſis, 298. b.

Guido epiſcopus Vulturnenſis, 61. c.

Guido Romanus miniſter provincialis ordinis Minorum, nuncius apoſtolicus ad Palæologum imper. 248. b. 249. c. 250. c. 253. c.

Guido de Albiaco doctor, 884. c.

Guido de Tremoilla, 466. c. 512. c. 521. d. 524. a.

Guido de la Gueſpa caſtellanus Empuriæ, 173. a.

Guillelmus cardinalis S. Ceciliæ, 644. b. 671. e. 751. a.

Guillelmus S. Stephani in Cælio monte cardinalis, 644. b. 671. e.

Guillelmus *de Vergy* archiepiſcopus Biſuntinus, 601. e.

Guillelmus epiſcopus Aurelianenſis, 144. d. 146. d.

Guillelmus epiſcopus Autiſſiodorenſis, 276. e.

Guillelmus epiſcopus Bajocenſis, 414. a.

Guillelmus *de Thieville* epiſcopus Conſtantienſis, 414. b.

Guillelmus epiſcopus Gerundenſis, 305. e.

Guillelmus epiſcopus Ilerdenſis, 305. c.

Guillelmus de Caromonte epiſcopus Lexovienſis, 414. b.

Guillelmus Pampuliæ epiſcopus, 62. a.

Guillelmus epiſcopus Petragoricenſis, 69. c. 70. c.

Guillelmus epiſcopus Pictavenſis, 69. c. 70. c.

Guillelmus *Mauger* epiſcopus Sagienſis, 414. b.

Guillelmus epiſcopus Tudertinus, 750. c. 752. b. e. 787. c. Vir optimus, 836. c. 838. d. Gregorii XII. nuncius ad Benedictum XIII. 737. b. e. 746. a.

Guillelmus Xantonenſis epiſcopus, 69. b. 70. c. 71. c.

Guillelmus abbas Anianæ, 1220. c.

Guillelmus abbas de Cellis, 1220. d.

Guillelmus abbas S. Pauli Cormeriacenſis, 1220. e.

Guillelmus abbas de Precibus, 1220. c.

Guillelmus *Malzas* prior pœnitentiariorum domini papæ, 503. e.

Guillelmus Pulcri-nepotis ambaſſiator regis Franciæ ad concilium Conſtantienſe, 1220. e.

Guillelmus Spelunca miſſus a Johanna regina Navarræ, Angliæ, &c. ad Conſtantienſe concilium, 1222. e.

Guillelmus *Portel* procurator epiſcoporum Ruſſenſis, Armicanenſis & Afranenſis in concilio Conſtantienſi, 1221. b.

Guillelmus *Boiſratier* doctor utriuſque juris, 898. e.

Guillelmus *Deſpuis* licentiatus in utroque jure, 884. a.

Guillelmus de Gardino doctor, 461. a.

Guillelmus Bonnaterii licentiatus in legibus, 461. d.

Guillelmus dux Aquitaniæ & comes Pictaviæ, 69. d.

Guillelmus dux Bavariæ, 1224. b.

Guillelmus vicecomes Meleduni caſtellanus 466. c.

Guillelmus de Prata comes de Porciliis, orator Sigiſmundi regis Hungariæ, 886. e. 1188. b.

Guillelmus buticularius, 70. b. 71. c.

Guillelmus de Cauteriis conſiliarius regius, 461. c.

Guillelmus *de Bruges* duciſſæ Brabantiæ conſiliarius, 659. e.

Guillelmus de Tignonvilla miles, regis ad papam legatus, 633. d. 636. b. 637. a. 641. c. 649. b. 650. b. 651. c. 652. a. 654. a. 657. a. 661. e. 666. e. 672. a.

Guillelmus de Vienna miles, ducis Burgundiæ conſiliarius & regis nuncius, 602. c.

Guillelmus *Martel*, 481. d.

Guifredus archiepiſcopus Narbonenſis, 56. c. 57. b.

Guifredus epiſcopus Carcaſſonenſis, 57. c.

Guifredus comes Ceritaniæ, 56. e.

Gulæ peccato pœnitentia injungenda, 1374. e. Per gulam quinque modis peccatur, 1374. a.

Gulſanus epiſcopus Senenſis, 78. d.

Gundiſſalvus *Forcen* miles, 651. c. 652. d.

Gunibertus epiſcopus Pauſinonenſis, 61. e.

Gunterus Colli regis ſecretarius, 465. d.

H.

H. *De Savoiſi* decanus Lingonenſis, 884. e.

Habitus clericorum qualis eſſe debeat, 1226. d. e.

Habitus inhoneſtos deferentes abbates & religioſi, ipſos perdant pauperibus erogandos, 1227. b.

Hæreticus, quis? 708. c. Hæreſi nihil pejus, 834. e. Hæreticorum cauſas non defendant advocati, 102. b. Hæretici puniendi, 294. b. Non tamen niſi canonice convicti, 125. e. Hæreticos recipientium domus ſunt deſtruendæ, 123. d. e. De hæreſi infamatus ad nullum publicum officium aſſumatur, 123. d. Hæreticis bailivæ non dandæ, 106. c. Sed pro diffamatis ſunt habendi, ibid.

Hæreticos inquirendi data a rege facultas, 124. b. Hæretici inventi nuncientur epiſcopo & judici laico, 124. c.

Hæretici epiſcopis denunciandi, & ſingulis dominicis excommunicandi, 130. b. 343. d. Bajulus circa hæreticos negligens deponatur, 124. a. Hæretici ad fidem redeuntes inunguntur, 370. c.

Hæretici filii ſolis dicti apud Armenos, 409. e.

Hageno epiſcopus Æduenſis, 61. b.

Haſbanienſium pagus, 16. e.

Hecon rex Armenorum, 315. b.

Helenenſis epiſcopus Riculfus, 50. d.

Hemma abbatiſſa, 50. c.

Henricus epiſcopus Tuſculanus, cardinalis Neapolitanus, 804 e.

Henricus Gradenſis patriarcha, 83. b.

Henricus archiepiſcopus Senonenſis, 144. d. 145. d. 146. d.

Henrici epiſcopi Albanenſis ſententia lata in favorem Sanctæ Crucis Burdigalenſis, 87. a.

Henricus epiſcopus Cornolienſis, 82. c.

Henricus epiſcopus Tullenſis, 73. d.

Henricus epiſcopus Ypoligienſis, 62. a. 63. c.

Henricus abbas S. Andreæ, 753. c.

Henricus de Monte-Leone promotor concilii Piſani, 1096. e.

Henricus de Calvo-monte licentiatus in utroque jure, 884. a.

Henricus rex Anglorum hortatur Rupertum imperatorem, ut cardinalibus concilium celebrare volentibus faveat, 887. c.

Henricus rex Caſtellæ, 670. b.

Henrici regis Caſtellæ ſententia de via ſedandi ſchiſmatis, 553. a. Ejus ſubtractio ab obedientia Benedicti XIII. 613. b.

Henrici regis Francorum induſtria a preſſuris liberatur S. Medardi monaſterium Sueſſionenſe, 58. b.

Henricus dux *de Limburg*, 74. a.

Henricus comes *de Namur*, 74. b.

Henricus comes *de Salme*, ibid.

Henricus comes *de Montelegre*, 621. e.

Herabiet abbas S. Romani, 313. c.

Heraclius archiepiſcopus Cæſarienſis, 81. a.

Herfordenſis epiſcopus Robertus, 86. b.

Herga indumentum ſcutatorum, 1393. d.

Heribaldus epiſcopus Urgellenſis, 57. d.

Hericus epiſcopus Regenſis, 84. d.

Herimannus epiſcopus Caſtallenenſis, 61. a. 62. e.

Herimannus dux, 56. a.

Hermolao Bragadino civi Venetiarum epiſtola Petri Mediolanenſis, 881. b.

Herveus epiſcopus Sueſſanus, 80. a.

Herveus *Cadoret* pœnitentiarius domini papæ, 503. e.

Herveus *le Cocq* conſiliarius, 481. d.

Hideboldus epiſcopus Mimigardefordenſis, 55. d.

Hieronymus abbas S. Johannis de Pinna, 753. b.

Hieronymus de Eſculo ordinis Minorum, nuncius Gregorii X. ad Palæologum imperatorem, 223. c. 227. d. 233. c. 248. b. 249. b. 250. c. 253. c. Ejus labores extollit Gregorius X. 237. c.

Hieronymus *de Ocon* monachus Sublacenſis, cubicularius Benedicti XIII. papæ, 666. a.

Hieronymus *Sydenberg* doctor decretorum, ſacri palatii auditor, 891. d.

Hieronymus Gilii decretorum doctor, 941. a.

Hieronymus de Faventia baccalaureus, 941. d.

Hieronymo de Praga datur ſalvus-conductus, *ſalva juſtitia*, 1413. d. Ut relapſus condemnatur, 1419. d.

Hildebrandus monachus diaconus cardin. 60. d. 62. c.

Hillebrandus archiepiſcopus Capuanus, 60. e. 62. c.

Hilduinus comes, 59. b.

Hillinus

Digitized by Google

Hillinus archiepiſcopus Trevirenſis, 74. c.
Hillini archiepiſcopi Trevirenſis privilegiũ pro Romaricenſi eccleſia, 71. d.
Hiſpanias ad Clementis VII. obedientiam attraxit Petrus de Luna, 495. e. In Hiſpaniam mittitur cardinalis Barenſis, 1178. a.
Hiſtrionibus non intendant clerici, 1394. b.
Hizingrimus epiſcopus Ratiſponenſis, 53. b.
Homicidii pœnitentia, 30. a. 39. b. 42. e. & ſeq. Homicidæ in eccleſiis non recipiendi, 6. d. ſed ad epiſcopum remittendi interim pœniteant, 15. c. ei de pœnitentia rationem reddituri, 25. b.
Homicidæ clericorum ubi ſunt a divinis ceſſetur, 133. e. Mulier quæ filium ſuum occiderit ut pœniteat, 44. e.
Homiliarum liber, 2. a.
Honor in ſcripturis pro eleemoſyna & muneris oblatione ſumitur, 966. d.
Honorius papa III. 195. a.
Honufrius de Florentia prior Eremi Camaldulenſis, 940. d.
Horas canonicas diurnas & nocturnas devote celebrent presbyteri, 1389. c. Canonicas & officium B. Mariæ quotidie recitet exiſtens in ſacris ordinibus, 1297. b. Eas in eccleſiis ſine ſuperpelliceo nullus celebret, 1247. a.
Hormiſdas papa, 192. b.
Hortanus epiſcopus Paulus, 79. b.
Hoſpitalia pauperum in monaſteriis reſtaurentur, 120. d.
Hoſpitalitas a clericis obſervanda, 1237. a. 1238. d. e.
Hoſpitari per vim in domibus religioſis militibus & bailliviis illicitum, 125. d.
Hoſpitalis magiſter, 123. b.
Hoſpitalarii idoneos habeant capellanos, nec ſua extendant privilegia, 105. d.
Hoſtiæ quomodo faciendæ a ſacerdote, 134 a.
Hoſtia conſecranda qualis eſſe debeat, 1283. c. 1299. c. Hoſtiæ elevatio non facienda ante conſecrationem, 109. a.
Hoſtiæ non conſecratæ pueris non dentur, 1383. d. Sed nec ulli, 1301. c.
Hoſtienſis epiſcopus Johannes, 751. a. 807. c.
Hozelinus epiſcopus Pariſienſis, 59. a.
Hubaldus archiepiſcopus Piſanus, 82. b.
Hubaldus epiſcopus Hoſtienſis, 78. c.
Hubertus Silvæ-candidæ epiſcopus, 60. c. 62. b.
Hubertus epiſcopus Aquenſis, 83. a.
Hugo archiepiſcopus Cryſopolitanus, 62. c.
Hugo archiepiſcopus Januenſis, 82. c.
Hugonis archiepiſcopi Lugdunenſis epiſtola ad Daimbertum Senonenſem archiepiſcopum, 66. a.
Hugo epiſcopus Camerinenſis, 61. b. 63. a.
Hugo epiſcopus Gratianopolitanus, 67. d.
Hugo epiſcopus Dienſis, 88. c. 90. b.
Hugo epiſcopus Dunelmenſis, 86. c.
Hugo epiſcopus Gallenſis, 61. d. 63. b.
Hugo epiſcopus Lingonenſis, 64. c.
Hugo epiſcopus Numantinus, 63. a.
Hugo epiſcopus Ruinenſis ſeu Ruthenenſis, 85. e.
Hugo epiſcopus Terracenſis, 78. c.
Hugo epiſcopus Trecenſis, 64. a. b.
Hugo Albus decanus Tullenſis, 74. a.
Hugo Fabri canonicus Cabilonenſis, doctor, 884. e.
Hugo comes Engoliſmenſis excommunicatus, & ejus familia ſuppoſita interdicto, 149. b. e. 154. e. 168. a. Ejus exceſſus enormes in epiſcopum & clerum Engoliſmenſem, 150. c. d. e. 151. c. 152. c. 156. a. & ſeq. 157. b. 158. b. 159 a. b. 160. b. 162. b. 163. a. & ſeqq. 166. b. & ſeqq. 167. b. Eos ut puniri juſſerit S. Ludovicus, 168. e.
Hugo camerarius, 70. b. 71. c.
Hugo conſtabularius, 70. b. 71. c.
Hugo *Cholet* miles cambellanus, 898. e.
Humberti de Romanis liber de tractandis in concilio Lugdunenſi anno MCCLXXIV. 174. b.
Humbertus de Romanis loca ſacra viſitat, 177. b.
Humanenſis epiſcopus Jordanus, 79. a.
Hungariæ regum decus eccleſiam defendere, 862. a.
Hungariæ rex Sigiſmundus, 860. b.

J.

JAcobus catholicon Armenorum, 389. b. 391. b. d. 392. b. e. 397. e.
Jacobus archipresbyter Siſi, 313. d.
Jacobus epiſcopus Adrienſis, 1219. e.
Jacobus epiſcopus Ferentinas, 252. b.
Jacobus epiſcopus Florentinus, 940. c.
Jacobus epiſcopus Laudenſis, 806. d.
Jacobus epiſcopus Oſcenſis, 280. c.
Jacobi epiſcopi Sabinenſis conſtitutiones confirmatæ in conc. Terraconenſi, 132. a. 173. c.
Jacobus epiſcopus Senogallienſis, 74. a.
Jacobus epiſcopus Spoletanus, 1224. d.
Jacobus de Vitriaco, 183. a.
Jacobus de Torſo Gregorii XII. papæ nuncius, 762. c. 764. e.
Jacobus Conradini procurator epiſc. Cremonenſis in conc. Conſtant. 1221. b.
Jacobus Craſſeſi procurator capituli Mimatenſis in concilio Conſtantienſi, 1222. a.
Jacobus *Vincent* provincialis ordinis Prædicatorum in Provincia, 503. e.
Jacobus de Campo J. U. doctor, 941. a.
Jacobus *Fel* theologiæ profeſſor, 941. c.
Jacobus de Piſis theologiæ profeſſor, 941. b.
Jacobi Aragonum regis conſtitutio adverſus hæreticos, 723. a.
Jacobus *Coſſon* conſiliarius regius, 461. c.
Jacobus de Iſolanis, 97. a.
Jannes Ponceti procurator epiſcopi Lomberienſis in concilio Conſtantienſi, 1220. e.
Januam depopulantur Saraceni, 179. c.
Januarii calendæ paganicæ, 45. b.
Januenſes archiepiſcopi Hugo, 82. c. Ubertus, 61. d.
Januenſes Caroli VI. regis Francorum zelum laudant pro unione eccleſiæ, eique ſe adhæſuros promittunt, 779. a. & ſeq.
Jaquetus *de Blaru* regis conſiliarius, 466. c.
Jaquintus epiſcopus Frequentinus, 80. c.
Jaſpertus epiſcopus Valentinenſis, 280. c.
Iconienſis archiepiſcopus Baſilius, 312. d. 389. b.
Idelherus epiſcopus, 51. d.
Idilcharius epiſcopus Auſonenſis, 50. e.
Idolis immolatum comedens ut puniatur, 36. c.
Idruntinus archiepiſcopus Jonathas, 81. b.
Jejunium in competenti ætate obſervandũ, 1368. d.
Jejunia per annum quæ obſervanda, 1279. e. 1314. b. 1388. b. Jejunium adventûs, 1314. c. Quatuor-temporum, 4. b. 24. d. 1314. c. & ſeqq. Tribus ante Aſcenſionem diebus, 1314. c. In feſto S. Marci, ibid. Nativitatis, 391. c.
Jejunii dies dicti vigiliæ, 1314. a.
Jejunium a Carolo-magno indictum pro publicis neceſſitatibus tempore peſtis, famis & belli, 21. e. 22. a. Cum abſtinentia a vino & carne, 22. b.
Jejunantes extra tempus refectionis bibere non debent, 22. d. e. Jejunium orationibus aut eleemoſynis redimere debent infirmi, 22. b.
Jejunia Armenorum, 393. b. d.
Jejunium quale apud Armenos, 364. d. e. 365. a. Jejunium ſabbati-ſancti olim cum ovis & caſeo ſolvebant Armeni, 348. d. Apud eos qui a jejunio diſpenſentur, 365. a.
Jejunus celebret ſacerdos, 418. a.
Jerenus epiſcopus Strumbinus, 81. d.
Jeruſalem datur dignitas patriarchalis in concilio CP. 189. d.
Jeroſolymitanus epiſcopus Petrus, 82. b.
Igniacum monaſterium, 563. e.
Ildephonſus rex Aragonum, 125. a.
Ilerdenſes epiſcopi B. 123. b. Berengarius, 85. b. G. 173. a. 278. c. 280. c. Geraldus, 289. e. Petrus, 753. b. Electus, 686. b. e.
Illegitimi ſacrorum ordinum & beneficiorum eccleſiaſticorum incapaces, 1255. b. Ad altare parentibus non miniſtrent, 1246. e.
Illitterati prædicare non permittantur, 114. e. Non debent eſſe clerici, 1394. e.
Imago ſeu figura ſancti in cujus honore conſecrata eſt eccleſia, ſit ſuper altare, 1238. e.
Imagines habentes perſequuntur Saraceni, 388. e.
Imaginum cultus apud Armenos, 388. d. e.
Imagines vetuſtate detritæ comburantur, 1392. c.
Immunitas eccleſiaſtica ubi violatur, ceſſetur a divinis, 1339. d. e. Ejus violatio ut punienda, 11. b.
Imolenſis epiſcopus Franciſcus, 635. e. 640. d. 643. c.
Imperatores olim appellati reges, 6. a.
Imperator advocatus eccleſiæ, 971. e. 1202. a.
In imperio quæ emendanda, 199. b. c.
Impignorationes bonorum eccleſiæ immobilium non faciendæ, 1129. c.
Impoſitiones eccleſiis non faciendæ, 9. a. 1404. c.
Incantationes prohibitæ, 35. e.
Incantatores ut pœniteant, 44. e.
Incarnationis myſterium, 1371. a. & ſeq.
Incendiarii pœnitentia, 34. b. Incendiarii excommunicati, 1344. a. 1349. b. A ſolo papa poſſunt abſolvi, 126. e.
Inceſtuoſi ut puniendi, 6. c. 38. a. Inceſtum ſpiritualem committens cogatur omnia relinquere & dare pauperibus, vel religionem intrare, 1375. d.
Inceſtûs ſpiritualis pœnitentia, ibid.
Inceſtûs naturalis pœnitentia, 1376. a.
Incontinentes & ſodomitæ, 25. d. 45. c. d.
Indulgentia plenaria conceſſa iis qui interfuerunt concilio Piſano, 1111. d.
Indulgentiæ conceſſæ viſitantibus eccleſiam cathedralem, 1316. e. Facientibus eleemoſynam pauperibus, 1317. a. Deferentibus funera mortuorum & iis qui interſunt eorum exequiis, 1317. a. Comitantibus corpus Chriſti ad infirmos delatum, 1248. a. 1276. c. 1317. b. 1384. d. Dicentibus orationem dominicam dum in miſſa audiunt nomen JESU & MARIÆ, &c. Comitantibus presbyterum deferentem extremam unctionem ad infirmos, 1317. c. His qui interſunt proceſſioni, 1517. d. Devote feſtum Euchariſtiæ celebrantibus, 1290. a.
Infantem opprimentis pœnitentia, 31. e. Mulier non dormiat cum parvulis, 1362. c.
Infirmis danda a curatis tria monita, 1311. a. Prius quærant medicum animarum, quam corporum, 420. b.
Infirmi viſitandi, 3. a. A curatis antequam veniant ad ſynodum, 1369. e. Infirmo obmuteſcenti an danda abſolutio, 15. e.
Infirmis euchariſtiam non deferant diaconi, niſi urgente neceſſitate, 1275. e. 1354. b.
Infirmis quomodo deferenda euchariſtia, 108. e. 109. a. Qua in veſte, 128. c. In pixide eburnea bene clauſa, &c. 1276. a. Et munda, 1361. c. Ad eos communicandos qualis ſit calix, 1300. b. Mundus, 1361. b. Eis non ferenda euchariſtia ſine lumine & campana, 129. e.
Infirmorum communio, 1284. c. 1383. e. Quomodo fiat, 130. b. c. Eis ſi neceſſe ſit, euchariſtia comminuta cum modico vino porrigatur, 1384. a. b. His qui cibum non poſſunt retinere, non danda euchariſtia, 109. c. Infirmorum loco non ſumat ſacerdos euchariſtiam, 109. b.
Infirmorum communio apud Armenos, 396. c.

Digitized by Google

Infirmorum pœnitentia, 1380. c. Jejuniũ redimere debent orationibus aut eleemoſynis, 22. b.
Inſulanus epiſcopus Petrus, 80. b.
Ingo epiſcopus Balneo-regis, 61. d.
Ingrannus epiſcopus Cameracenſis, 55. e.
Ingrannus abbas, ibid.
Ingrannus comes, 59. a.
Innocentius papa III. 184. a. Ejus conſtitutio contra falſarios, 1263. b.
Innocentius IV. 285. a.
Innocentius V. hortatur Palæologum, ut nuncios mittat ad tractandum de pace cum imperatore CP. & rege Siciliæ, 246. d. & ſeqq. Reſpondet Palæologo ſuper multis de quibus eum requiſierat, 244. c. & ſeq. Ejus inſtructio data ſuis nunciis ad Græcos, 253. c. 257. a. d. Exigit a Palæologo ut ſchiſma abjuret publice, 257. d. Hortatur eum ut unionem Græcorum factam in concilio Lugdun. corroboret, 249. e. Ejus zelus pro Græcorum unione, 250. a. 252. c. 257. b. Prælatos Græcorum hortatur ut perſiſtant in fidei profeſſione & recognitione primatus eccleſiæ Romanæ, 250. e. Andronicum Palæologi primogenitum hortatur, ut ad ſolidandam unionem Græcorum & Latinorum promtus exiſtat, 251. b. & ſeq.
Innocentius papa VII. 692. a. Ejus electio, 432. e. Epiſtola ad Johannem ducem Bituricenſem, 702. e. Eccleſiæ pacem & unitatem optat, 703. a. & offert, 705. e. Johannis Bituricenſis ducis ad eum epiſtola, 706. b. & ſeq. Cum Benedicto de pace & unione tractare recuſat, 783. b. c. Ejus obitus, 432. c. 727. c. Qualis poſt mortem, 839. c.
Innocentius Oſtienſis, 836. c.
Inquiſitores hæreticæ pravitatis, 294. b.
Inquiſitor mendicantium, 424. a.
Inſtructio de fide ſingulis menſibus facienda, 1297. b.
Interdictum exacte ſervandum, 127. d. Etiam a monachis, 1232. c. Et quomodo, 297. b. Servetur in capella proxima eccleſiæ interdictæ, 1334. d. Ejus tempore divina publice non celebrent exemti, 302. e. Sed ſanis poteſt adminiſtrari ſacramentum pœnitentiæ, 303. e. & ſeq. Singulis diebus miſſæ celebrentur in eccleſiis & monaſteriis ſubmiſſa voce & januis clauſis, 304. c. Interdicti tempore divina etiam publice celebrari permittuntur in præcipuis feſtis, 304. c. d.
Interdictis negantur omnia ſacramenta, præter baptiſma puerorum, pœnitentiam morientium, & corporum ſepulturam, 1257. d. Semel in hebdomada in locis interdictis miſſa januis clauſis, &c. poteſt celebrari, 1257. d. Sed neque peregrinis & cruce ſignatis pœnitentia denegari, 1257. d. In conventualibus eccleſiis duo vel tres poſſunt horas legere, 1257. e.
Interdictum non ſervantes religioſi excommunicantur, 1345. b. Interdictum pro cauſis pecuniariis tollendum, 1121. c. Non relaxetur, niſi poſt factam læſo ſatisfactionem, 105. c. 138. d. De interdicto plura, 1256. b. & ſeq. 1258. a. & ſeq.
Interdictum frequens improbatum, 196. b.
Inventaria utenſilium eccleſiæ tria, 1286. b.
Inventionis S. Crucis feſtum, 1316.
Inveſtituræ laïcales prohibitæ, 67. a.
Jocius epiſcopus Aconenſis, 82. a.
Joci presbyteris & monachis prohibiti, 8. d. Loquentes per jocum contra fidem & ſacramenta ut tractandi, 424. a.
Johanna regina Navarræ & Angliæ, 1223. a.
Johanna regina Siciliæ, 549. a.
S. Johannis Baptiſtæ feſtum celebrant principes, 506. a.
Johannes Os-aureum accepit a Romana eccleſia ritum ponendi aquam in calicem, 354. a.
S. Johannes Damaſcenus, 563. d. e.
Johannes papa XXI. 261. b. 263. c. 268. d. e. Ejus litteræ ad Palæologum, 275. e.
Johannes XXII. papa, 712. e.
Johannes Strumenſis antipapa eccleſiæ reconciliatur, 78. b.
Johannis XXIII. electio, 1189. b. 1406. e. Fuit olim cubicularius Bonif. IX. deinde cardinalis, tum legatus, tandem papa, 1189. e. Ipſi electo mittitur epiſc. Cervienſis ad tractandum cum eo de via procurandæ eccleſiæ unionis, 1174. a. & ſeq. 1177. d. & ſeqq. Cardinalem Barenſem mittit in Hiſpaniam, alios in Alemanniam, 1178. a. Ejus obedientia, 1406. b. Ei obedit rex Hungariæ & regina Sueciæ, 1176. d. Et ſperat obedientiam quaſi univerſalem in brevi, 1176. d. e.
Johannes XXIII. infamatus de homicidio & aliis criminibus, 1200. e. 1201. e. Timet deponi in concilio, 1201. a. Concilium Romæ celebrare cogitat, 1201. b. Illud convocat, 1406. c. Et clam impedit, 1406. d.
Johanni XXIII. proponitur novum celebrandum concilium ad procurandam eccleſiæ unionem, 1174. e. Civitatem Bononienſem ad hoc proponit, 1178. b. & ſeq. Fingit concilium velle ſe celebrare & cedere, 1190. b. & ſeq. 1191. a. b.
Johannes XXIII. indiſſolubili caritatis vinculo conjunctus Carolo de Malateſtis, 1197. d. Nullum non movet lapidem, ut eum & alios ad ſuas partes alliciat, 1189. d. Mittit ad eum Petrum de Rochaconciata ad tractandum de pace eccleſiæ, 1190. e. & ſeq. Sic proponit modos conciliandæ pacis eccleſiæ, ut ſolus unicus papa agnoſceretur, 1192. d. e. De geſtis inter eos informatur rex Romanorum, 1187. a. & ſeq. Ad quem Johannes XXIII. legatos mittit, 1406. d. Ei bellum indicit Carolus de Malateſtis, 1206. b. & ſeq.
Johannes XXIII. indicit concilium Conſtantienſe, 1407. a. Miſit Conſtantiam cardinales duos ad præparanda neceſſaria pro concilio, 1407. d. e. Ipſe ingreditur Conſtantiam, 1408. e. Mente perturbatus & doloribus correptus, primam concilii Conſtantienſis ſeſſionem in aliũ diem transfert, 1408. e. In prima ſeſſione habet ſermonem ad patres, 1408. e. Fugit de concilio, 1412. a. Offert ceſſionem, 1411. c. Sub cuſtodia ex Briſaco Friburgum reducitur, 1412. c. Requiritur ut ad concilium liber veniat, facturus ceſſionem, 1413. b. e. Ipſe & omnes prælati fuerunt in concilio liberi, 1413. b.
Johannes XXIII. per deputatos præſules a concilio Friburgo deducitur ad caſtrum Cellæ, & ibidem reſignato annulo piſcatoris cuſtoditur, 1415. d. Quinque cardinalibus ſibi a concilio miſſis declarat ſe acquieſcere omnibus, quæ de eo ſtatueret concilium, 1416. a.
A Johanne XXIII. ſcandala commiſſa, 1416. b. Ejus ambitio, 1205. e. Fautor eſt tertii ſchiſmatis, 1207. e. Sententia ſuſpenſionis a juriſdictione papali in eum pronunciatur, 1416. a. b. Eum pœnitet quod turpiter de concilio receſſerit, 1416. e. Deponitur, 1417. a.
Johannes patriarcha CP. 1417. c.
Johannes cardinalis S. Anaſtaſiæ, 644. b. 671. e.
Johannes cardinalis SS. Coſmæ & Damiani, 879. a.
Johannes cardinalis tituli ſancti Cyriaci in Thermis, Venetiarum dictus, 532. d.
Johannes cardinalis S. Marci, 60. d. 62. b.
Johannes cardinalis S. Mariæ in Coſmedin, 1223. b.
Johannes Ægidii propoſitus Leodienſis fit cardinalis, 432. c. 433. b. 826. c. 833. d.
Johannes Dominici cardinalis, 829. c. Nomine Gregorii XII. venit ad concilium Conſtantienſe, 1409. e. 1417. b. c. In quo receptus ut cardinalis, 1411. a.
Johannes cardinalis Ravennas, 1179. c. 1219. c.
Johannes cardinalis *de Reynſcam*, 892. a.
Johannes epiſcopus Oſtienſis, cardinalis Vivarienſis, vicecancellarius, 1185. b.
Johannes de Oſna catholicon Armenorum, 355. d.
Johannes archiepiſcopus Turonenſis, 278. e.
Johannes archiepiſcopus Viennenſis, 753. b.
Johannes *Hautfrine* epiſcopus Abrincenſis, 414. e.
Johannes epiſcopus Adarenſis, 82. b.
Johannes epiſcopus Alatrinenſis, 61. c.
Johannes *Avantage* epiſcopus Ambianenſis, 1225. a.
Johannes epiſc. Aſculenſis, 80. c.
Johannes epiſc. Aurelianenſis, 1190. d.
Johannes epiſc. Bononienſis, 82. c.
Johannes epiſc. Botuntinus, 81. a.
Johannes epiſc. Brixienſis, 82. d.
Jo. epiſcopus Candidæ de Urſinis, 1408. e.
Johannes epiſc. Cannenſis, 81. a.
Johannes electus Carinenſis, 312. a.
Johannes epiſc. Carnotenſis, 83. d.
Johannes epiſc. Cluſinus, 61. c.
Johannes epiſc. Faventinus, 82. c.
Johannes epiſc. Firmanenſis, 1223. b.
Johannes epiſc. Fundanus, 78. c.
Johannes Bertrandi promotus ad eccleſiam Gebennenſem, 916. a.
Johannes epiſc. Gratianopolitanus, 85. a.
Johannes epiſc. Hoſtienſis, 751. a. 807. c. 1179. b.
Johannes Lavellanus epiſc. 81. a.
Johannes epiſc. Leodienſis, 308. b.
Johannes de Bavaria epiſcopus Leodienſis, 430. b.
Johannes epiſc. *de Liace*, 312. e.
Johannes epiſc. Licturenſis, 80. a.
Johannes epiſc. Lucenſis, 84. c.
Johannes epiſc. Magalonenſis, 84. b.
Johannes epiſc. Maranenſis, 82. e.
Johannes epiſc. Marſicanus, 80. b.
Johannes epiſc. de Mathekar, 312. e.
Johannes epiſc. Meldenſis, 276. e.
Johannes epiſc. Melficenſis, 81. a.
Johannes epiſc. Metenſis, 126. d.
Johannes epiſc. de Monte-moron, 80. c.
Johannes epiſc. Norvicenſis, 86. b.
Johannes epiſc. nullatenſis ſeu nullius diœceſis, 313. a.
Johannes alter epiſc. nullatenſis, ibid.
Johannes epiſcopus Parmenſis, 61. a.
Johannes epiſc. Pictavenſis, 84. a.
Johannes epiſcopus Portuenſis, 60. c. 62. b. 64. e.
Johannes epiſc. Potentinus, 81. b.
Johannes epiſc. Sabilenſis, 1079 d.
Johannes epiſcop. Sabinenſis, 60. e. 62. d. 751. a.
Johannes epiſcopus Sarnengis, 80. b.
Johannes epiſc. Senenſis, 61. c.
Johannes epiſc. Silvanectenſis, 1220. a.
Johannes epiſc. Sleticenſis ſeu Sileticenſis, 1219. e.
Johannes epiſc. Suanæ, 61. b. 63. a.
Johannes epiſc. Sutrinus, 79. b. 311. d.
Johannes epiſc. Terracinenſis, 61. a.
Johannes epiſc. Tiburtinus, 60. e. 62. d.
Johannes epiſc. Trebenſis, 61. e.
Johannes epiſcopus Trecenſis, 276. e.
Johannes epiſc. Tuſculanus, 64. e.
Johannes epiſcopus Vaurenſis, 1220. a.
Johannes epiſc. Vivarienſis, 753. b.
Johannes epiſcop. Warmienſis procurator trium epiſcoporum in concilio Conſtantienſi, 1224. b.
Johannes abbas *de Agner*, 313. c.
Johannes abbas de Boſcodono, 1223. d.
Johannes abbas de Fontibus in Anglia, 1223. d.
Johannes abbas S. Floræ de Aretio, 541. a.
Johannes abbas S. Juſtinæ de Padua, 804. e.
Johannes abbas *Kaylcoin*, 313. c.
Johannes abbas Montis Aragonum, 753. b.

Digitized by Google

Johannes abbas *de Pelor*, 313. c.
Johannes Petri abbas, 941. d.
S. Johannis de Pinna abbates Hieronymus, 753. b. Petrus, 640. d.
Johannes abbas de Pratalia nuncius Greg. XII. 762. c. 764. c.
Johannes abbas de Precibus, 1220. c.
Johannes abbas Urſicampi, ibid.
Johannes Alfundi procurator epiſc. Aſtetenſis & ducis Franconiæ in conc. Conſtantienſi, 1224 a.
Johannes de Albicis canonicus Florentinus, 940. c.
Johannes de Ancorano concilii Conſtantienſis advocatus, 1409. d.
Johannes Arnaldi profeſſor in theologia, miſſus a duce Bituricenſi ad Innocentium VII. 702. c.
Johannes ordinis Minor. legatus Michaëlis Palæologi ad ſedem apoſtolicam, 218. c.
Jo. Belaſtro ordinis Minorum mandat Gregorius X. ut cum Græcorum nunciis laboret unioni eccleſiæ, 241. a.
Johannes de Belloforti legum doctor, 916. a.
Johannes *Bertrand* regis ad cardinales legatus, 483. c.
Johannes de Bordis archidiaconus Pariſienſis, 465. c.
Johannes *des Bordes* notarius apoſtolicus, 487. c.
Johannes *Chaireſon* graduatus eccleſiæ Cameracenſis, 883. d.
Johannes *Courtecuiſſe* doctor, 884. c.
Johannes *Creſte* procurator Willelmi ducis Bavariæ, &c. in conc. Conſtantienſi, 1224. b.
Johannes prior S. Fabiani de Prato, 941. d.
Johannes Garſiæ ordinis Minor. profeſſor, 867. c.
Johannes *Gay* magiſter ſacri palatii, 503. d.
Johannes Georglinii ordinis Min. miniſter, 941. c.
Johannes *Gretec* procurator abbatis Oberdenſis in concilio Conſtantienſi, 1221. b.
Johannes Guiardi archipresbyter Pictavenſis, 925. d. 930 c
Johannes Guioti miniſter Mathurinorum, 867. c.
Johannes Guioti doctor, 884. c.
Johannes Hugoneti licentiatus in legibus, 1222. b.
Johannes de Huſſaria prior Auguſtinenſium Pariſienſium, 461. b.
Johannes Johannis de Florentia profeſſor, 941. c.
Johannes Leonardi profeſſor, 942. a.
Johannes Luqueti doctor, 884. c.
Johannes de Matiſcone doctor, 461. c.
Johannes Parvi magiſter in theologia, 867. c.
Johannes de Perona procurator capituli eccleſiæ Turon. in concilio Conſtantienſi, 1221. d.
Johannes de Riccis canonicus Florentinus, 940. c.
Johannes Romani cubicularius Benedicti XIII. 666. a. 669. c.
Johannes P. *Ruſtan* doctor, 942. c.
Johannes de Sadone legum doctor, 647. c.
Johannes de Scribanis promotor conc. Piſani, 1096. c.
Johannes Tirelli prior de Burgofonte ord. Carthuſienſis, 669. c.
Johannes de Trembleio decretor. doctor, procurator capituli Ebredunenſis in concilio Conſtantienſi, 1222. c.
Johannes de Varennis rogatus a rege, ut quid de tam præcipiti Benedicti XIII. electione ſentiat, aperiret ſibi, 559. c. Petit a Benedicto quid regi ſit reſponſurus, 562. a. & ſeq. Mittit papæ formulam unionis, 563. b. & ſeq. Facultatem petit ſcribendi ejus adverſario, 564 b c. Salutaria Benedicto dat monita, 565. a. & ſeq. Ceſſionis viam urget, 567. a & ſeq. Pacem eccleſiæ turbans & impediens pro antichriſto eſt habendus, 568. a. & ſeq.
Johannes de Varennis legatus pro pace eccleſiæ, 575. b. Per priorem Igniaci mittit Benedicto XIII. viam ad pacem, 576. b. Inſtat apud Benedictum pro via ceſſionis, 581. b. Hortatur cardinales ad reformandam eccleſiam in capite & in membris, & ad procurandam eccleſiæ unionem, 583. b. & ſeq. Ex zelo ſæpius ſcripſit papæ, ſed parum profecit, 588. d. 589. c.
Johannis de Varennis epiſtolæ, 559. a. & ſeq.
Johannes de Vinzellis magiſter in theologia, prior de Ynanimonte, miſſus a Remundo Cluniacenſi abbate ad concilium Conſtantienſe, 1218. b.
Johannes de Vincellis procurator abbatis S. Rigaudi, 1222. a.
Johannes rex Armenorum, 351. c.
Johannes dux Bituriæ, 526. c. 604. a. 684. c. 799. a. Ei Benedictus ſignificat factam a ſe diligentiam in facto unionis habendæ, 756. a. & ſeq. Ei ſcribit Innocentius VII. 702. c. Innocentium VII. hortatur ad pacem eccleſiæ dandam, 695. d. & ſeq. 706. b. & ſeq.
Johannes dux Burgundiæ hortatur ad mittendum ad concilium Piſanum, 930. c. & ſeq.
Johannes princeps Tuſculanus Saracenos ab Italia expellit, 176. c.
Johannes magiſter domus catholicon, 313. b.
Johannes comes de Sacro-cæſare, 466. c. 524. a.
Johannes dominus Ambaziæ & de Calvomonte gravat monaſterium B. Mariæ de Ponte-levio, 277. a. Excommunicatur, 277. b. & ſeq. Satisfacit, 278. c.
Johannes *Bertaut* regi a ſecretis, 436. c.
Johannes *de Boiſſay* magiſter requeſtarum, & regis ad Cameracenſes ambaxiator, 610. b. 612. a.
Johannes de Brugeria vir nobilis, 875. a.
Johannes *de Bueil*, 466. c. 499. d.
Johannes de S Clemente miles, 651. d.
Johannes *d'Eſtouteville*, 481. a. d.
Johannes Famoſinus, 1221. c.
Johannes de Fontanis miles, legatus ducis Aurelianenſis ad papam, 661. c.
Johannes Galeas, 1050. a. 1173. c. & ſeq. 1176. c.
Johannes *le Maingre* dictus *Boucicaut* Franciæ mareſcallus, 436. c. 743. c. Ei Januæ gubernatori ſcribit Gregorius XII. papa pro mutatione loci Saonæ ad conveniendum pro eccleſiæ unione, 761. c.
Johannes Martini cancellarius ſigilli ſecreti Henrici regis Caſtellæ, 621. c.
Johannes *de Melly* cauſarum patronus, 461. c.
Johannes *de Montagu* vicedominus *de Lannois*, 743. c.
Johannes de Monte-acuto regis conſiliarius, 466. c.
Johannes Morini ambaſſiator regis Franciæ in concilio Conſtantienſi, 1220. d.
Johannes de Petra-longa judex curiæ generalis Romandiolæ, 1162. d.
Johannes *Rathencon* domicellus, 647. b. 649. b.
Johannes de Sanctis ſecretarius regis Aragonum, 636. d.
Johannes de Via admiraldus, 465. a.
Johannes Hacon ordinis Prædicatorum apud papam accuſatur tamquam perverſam docens doctrinam, 503. a. & ſeq. Octo ejus propoſitiones, ibid. c. Quas improbant & damnant octo præcipui fratres Prædicatores, 503. b. & ſeq.
Johanni Hus dati commiſſarii, 1413. c. Tamquam hæreticus traditur curiæ ſæculari, 1418. c. 1419. a.
Johannes Wiclef, 1409. b. Ejus libri damnati, 1413. d. 1415. b.
Jonathas archiepiſcop. Hydruntinus, 81. b.
Jonathas epiſcopus Seranus, 78. d.
Jordanus de Urſinis cardinalis S. Martini in Montibus, 801. d. 1179. c.
Jordanus epiſcopus Humanenſis, 79. a.
Joſaphatenſis abbas Girardus, 70. b.
Joſcelinus epiſcopus Ariminenſis, 79. b.
Ipporienſis epiſcopus Germarus, 83. a.
Iracundi pœnitentia, 32. d. 1379. b.
Irene imperatrix, 192. d.
ab Irregularitate ſolus papa abſolvit, 418. b.
Iſaac Armenorum catholicon depoſitus, 354. a.
Iſabella regina Franciæ, 889. c. Ejus protectionem implorant cardinales ſchiſmatis tempore, 824. b. & ſeq.
Iſambardus Martelli doctor, 884. a.
Iſembaldus abbas Gorzienſis, 74. a.
Iſidorus epiſcopus Balneo regienſis, 63. b.
Itinerantes facultatem a ſuo parocho accipiant recipiendi in via ſacramenta, 1297. d.
Jubilæum ad annos XXXIII. reduxit Boniſacius papa IX. 430. b.
Judæi non niſi in civitatibus & locis inſignibus habitent, 1363. d. A Chriſtianis veſte diſtincti, 132. d. Eis non ſerviant Chriſtiani, nec obſtetrices aut nutrices, 102. a. Servientes ſunt excommunicati, 1421. a. Eis non cohabitent mulieres Chriſtianæ, nec eorum filios nutriant ſeu lactent, 132. d 279. c. 1362. b. Pro eis nullus fidejubeat clericus, 1283. b. 1362. c. Eis non exponantur ornamenta eccleſiaſtica, 115. d. Commercia cum Judæis prohibita laicis Chriſtianis, 1420. c. Prior accipiens a Judæis pecuniam deponatur, 140. c. Cum Judæis non diſputandum de fidei Chriſtianæ articulis, 1420. c. Cum eis non conferant illiterati ſacerdotes, 116. a. Ab eis non ſumatur medicina, 116. b. 118. c.
Judæi Alexandro V. offerunt legem ſuam, 1106. a. Contra eos poſſunt adduci teſtes fideles, 105. d.
Judæus non poteſt fieri Saracenus, 125. c.
Judices delegati & ſubdelegati, 1321. c.
Judices non ſint ſuſpecti, 1128. c.
Judices ſæculares cauſas clericorum non judicent, 9. b. 1266. a. & ſeq.
In judicio extremo Chriſtus apparebit in forma humana, 408. c. d.
Judicia peregrina prohibita, 49. c.
Judicium nullum ſine accuſatore ferendum, 50. a.
Judicium ferri igniti, 75. b.
Judicium aquæ frigidæ aut ferventis, vel ferri candentis non fiat, 1394. d.
Judith abbatiſſa Romaricenſis obtinet judicium adverſus Matthæum ducem Lotharingiæ, 71. c.
Juhellus archiepiſcopus Turonenſis, 126. b.
Julius epiſcopus Florentinus, 79. c.
Ivo comes, 59. a.
Jurandi conſuetudo prava eſt emendanda, 1387. d.
Jurari pro modica cauſa non debet, 119. b.
In juramento tria obſervanda, 119. a. c.
Juramentum clericis prohibitum, 1231. a. & ſeq.
Juramentum de non recidendo in peccatum non faciendum, 1363 b.
Jurare ſuper evangelia quibus diebus non licet, 1389. a.
Juramentum cardinalium in conclavi pro electione papæ poſt mortem Clementis VII. 447. b. 615. a.
Juramentum ante papæ electionem per conſtitutiones præſcriptum præſtant Florentini in concilio Piſano, 1100. a. b.
Juramentum illorum qui tempore Benedicti XIII. receſſerunt de palatio Avenionenſi, 690. a. & ſeq.
Juramenta puniantur, 172. c. c.
Juramentum & perjurium ut puniendum, 1231. b. c.
Juriſdictionem eccleſiæ defendentes parochi, ſubſidium ab archidiaconis, ſi egeant, accipiant, 1329. c.
Juriſdictioni laicali ſe ſubjicientes clerici, excommunicantur, 1344. d. & ſeq.
Juriſdictionem eccleſiaſticam non turbent laici, 117. a. Alioquin excommunicen-

Digitized by Google

tur, 118. d. 303. a. 311. a. 1236. a. 1288. b. 1319. b. 1399. c. 1404. b. Singulis dominicis ſunt denunciandi, 1270. d. e. 1328. a. b.
In juriſdictionem eccleſiaſticam conſpirantes excommunicantur, 1324. e. Domini temporales prohibentes ſubditos trahi ad forum eccleſiaſticum excommunicantur, 1325. a. Contra juriſdictionem eccleſiaſticam ubi fiunt banna, ceſſetur a divinis, 1329. b.
Juſtæ in monaſteriis non faciendæ, 132. b.
S. Juſtinæ de Padua abbas vir providus, 907. e.
S. Juſtinæ de Padua abbas Johannes, 804. c.
Juſtitia omnibus facienda, 13. c. 14. c.
Juvavenſis archiepiſcopus Odulpertus, 53. a.
Juvenſis epiſcopus Alexander, 82. c.

K.

K*Aylcoyn* abbas Johannes, 313. c.

L.

LAcrymarum efficacia, 48. e.
Ladiſlaus rex Siciliæ, 1019. e. 1032. e. 1070. e. 1086. d. Bellum habet cum Florentinis, 1033. d. Gregorium XII. reſpuit, 1406. b. Eum ſuis habet in manibus, 1163. e. 1170. e. 1171. a. Ladiſlai regis obitus, 1407. c.
Lambertus epiſcopus Atrebatenſis, 65. e.
Lambertus epiſcopus Engoliſmenſis, 69. b. 70. c. 71. e.
Lambertus epiſcopus Maurianenſis, 85. a.
Lambertus de Cukura ordinis Minorum, S. Ludovici legatus ad collegium cardinalium, 208. d. 214. d.
Lambertus de Gelria procurator regni Hungariæ in concilio Conſtantienſi, 1224.
Lambertus de Stipite prior de Bertreriis, miſſus ab abbate Cluniacenſi ad concil. Conſtantienſe, 1218. b.
Lamfredus epiſcopus Abſarenſis, 83. b.
Lamfredus Pompilienſis epiſcopus, 82. c.
Lampas ſit ſemper ardens ante corpus Chriſti, 1271. e.
Lampas nocte ardeat in dormitorio monialium, 101. d.
Lancelottus ſolvit obſidionem Aretinam, 1118. b.
Landulfus Barenſis cardinalis S. Nicolai in carcere Tulliano, 806. b. & ſeq. 1179. d.
Landwardus epiſcopus Mindenſis, 55. d.
Lanfrancus epiſcopus Feſculanus, 79. c.
Larinenſis epiſc. Petrus, 80. c.
Larvæ in matrimoniis prohibitæ, 1271. b.
Latrones, 6. d. Ut puniendi, 7. c.
de Latrone quid ſentiunt Armeni, 342. c. d. & ſeq.
Laudenſis epiſcopus Angelus, 803. c. 805. e.
Laudenſes epiſcopi Angelus cardinalis, 1179. b. Albericus, 83. a. Jacobus, 806. d.
Laudunenſes epiſcopi Gibuinus, 58. e. Rogerus, 83. c.
Laudunenſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 883. c.
Lavellanus epiſcopus Johannes, 81. a.
Laurentius archiepiſcopus Dublinenſis, 86. c.
Laurentius abbas monaſterii ſancti Petri, 941. b.
Laurentius de Baronteis decretorum doctor, 941. a.
Laurentius de Florentia profeſſor theologiæ, 941. e.
Laurentius de Ridolphis doctor, 942. b. 958. e.
Laurentius Suggerii magiſter militiæ S. Jacobi, 621. e.
S. Laurentii extra muros Tridentinos abbas Bartholomæus, 1224. b.
Lauſanenſis epiſcopus Rogerius, 85. b.
Lauterius epiſcopus Albiganenſis, 83. a.
Lazarus prior plebis de Balneo, 941. b.
S. Lazari & domorum Dei bona reſtituenda, 1288. d.
Leacenſis epiſcopus Johannes, 312. e.
Lectionarium, 2. a.
Lectorenſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 885. a.
Legata eccleſiis in uſus proprios non convertantur, 141. e.
Legatio commiſſa Angelo Corrarii, 1419. b.
Legatio Roberti Eremitæ ad utrumque contendentem, 591. Cedenti Bonifacio centum millia ducatuum offert, 594. d.
Legati Bononienſis multi vocem in electione papæ poſtulant, 1164. c. 1170. b.
Legenda ſancti cujus in honore conſecrata eſt eccleſia habeatur, 1247. b.
Legionis rex Johannes, 793. c.
Legionis regina Catharina, 793. e.
Lehonenſis epiſcopus Eudo, 84. a.
Lemovicenſis epiſcopus Seibrandus, ibid.
Lemovicenſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 885. d.
Lenitz abbas Eberardus, 1221. e.
S. Leo papa, 354. b. Eum non recipiunt Armeni, 316. e. 318. a.
Leo III. papa, 195. a.
Leo IX. papa, 701. c.
Leo cardinalis S. Damaſi, 60. d. 62. b.
Leo epiſcopus Aletrinus, 78. d.
Leo epiſcopus Cluſinus, 79. b.
Leo epiſcopus Gajetanus, 61. a. 62. d.
Leo de Noſereto licentiatus in legib. 1220. e.
Leo Tuſcus ſcripſit de cauſis ſchiſmatis Græcorum, 191. e.
Leo imperator iconomacus, 192. c.
Leo rex Armenorum opem eccleſiæ implorat adverſus Sarracenos, 310. d.
Leodegarius epiſcopus Aptenſis, 67. e.
Leodegarius epiſcopus Vivarienſis, 67. d.
Leodegarius epiſcopus Wapincenſis, 67. e.
Leodienſis cardinalis cur a Gregorio receſſerit, 778. c. Petit a domino Lucanenſi ut per ipſius ditionem ſui libere tranſeant, 778. d.
Leodienſes epiſcopi Adulfus, 308. a. Everacus, 54. b. 55. d. Johannes, 308. b. Johannes de Bavaria, 430. d. Radulfus, 85. d.
Leodienſis civitatis ſubtractio ab obedientia utriuſque contendentium, 659. b. & ſeqq.
Leodienſis eccleſiæ S. Martini fundatio confirmatur, 54. b.
Leon abbas *de Quernerguecen*, 313. c.
Leon archipresbyter palatii regis Armenorum, 313. c.
Leonardus epiſcopus Ceſanas, 82. d.
Leonardus epiſcopus Trecellenſis, 83. b.
Leonardus theologiæ profeſſor, 941. b.
Leonenſis epiſcopus Galo, 67. d.
Lepram ſæpe incurrunt luxurioſi, 1375. a.
Leproſorum examen, 1286. c. Villas non intrent, 1363. a. Per urbes non permittantur vagari, 1397. a. Eorum rectores debent venire ad ſynodum, 1363. d.
Leproſoriarum miniſtri ſacramenta non adminiſtrent excommunicatis, 1365. d.
Leratinus epiſcopus, 81. c.
Leſernat abbas Conſtantinus, 313. e.
Leſmorienſis epiſcopus Felix, 86. d.
Letania major, 4. b.
Lexovienſis epiſcopus Guillelmus de Caromonte, 414. b.
Lexovienſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 883. e.
Libellarii, 9. d.
Libellus ſupplex oblatus papæ in concilio Piſano, continens articulos reformationis faciendæ, cum ſummi pontificis ad eos reſponſione, 1124. b.
Libellos famoſos facientes excommunicandi, 134. e.
Libellos famoſos contra exiſtentes in concilio facientes excommunicantur, 1413. e.
Libertate majori clerus ſub Pharaone fruebatur, quam nunc, 574. a.
Libertates eccleſiæ conſervandæ, 1268. d. Non violandæ, 1233. e. Eas impedientes ſunt excommunicati, 1343. d. 1400. a. Publice denunciandi ſunt, 1340. b. c.
Liberum arbitrium, 361. d.
Liburni ſimul in unum coeunt cardinales utriuſque collegii, 865. e.
Licturenſis ſeu Litrenſis epiſcop. Johannes, 80. a.
Limburg dux Henricus, 74. a.
Lingonenſis epiſcopus Hugo, 64. c.
Litienſis caſtrenſis epiſcopus Petracius, 81. b.
Litigare de propriis injuriis nullus abbas præſumat coram judice ſæculari, 1392. a.
Lites die dominico non ſunt judicandæ, 49. b. Neque in cimiteriis & atriis eccleſiæ, 1236. c.
Litium minoris momenti non obſervetur judiciorum ſolemnitas, 141. e.
Lites hominum ſuorum liberorum non ſuſcipiant exemti, 305. b.
Litteræ de ſimplici juſtitia duodecim denariorum pretio concedantur, 124. d.
Litterarum epiſcopalium portitores ſi capiantur, ceſſetur a divinis ubi detinentur, 1328. d.
Liturgia S. Athanaſii, 380. d. S. Baſilii & S. Chryſoſtomi, 380. e.
Lodiucus epiſcopus Nucerinus, 61. a. 62. c.
Lodius epiſcopus Martinenſis, 82. c.
Lodovenſis epiſcopus Odombellus, 56. c. 57. c.
Lodovenſis epiſcopus deſignatus ad concil. Piſanum, 886. b.
Lombarienſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 886. a.
Lomicenſium pagus, 16. e.
Lotharius rex Francorum, 55. e.
Lotharingiæ dux Matthæus Romaricenſi eccleſiæ ſatisfacit de illatis injuriis, 73. c.
Lotio manuum poſt communionem, 1248. e.
Lottus ordinis Minorum inquiſitor, 941. c.
Lucana & Piſana civitates contendentibus ad conveniendum oblatæ, 774. d.
Lucas Hiſpanus gubernator monaſterii Paradiſi, 942. a.
Lucas canonicus S. Mariæ Majoris, 942. b.
Lucas de Reate monachus Farfenſis, 800. e.
Lucenſes epiſcopi Anſelmus, 61. c. 68. a. Johannes, 84. c. Petrus, 753. b. Willelmus, 78. d.
Lucionenſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 885. e.
S. Ludovicus baſis inconcuſſa eccleſiæ, 156. d. Eum cardinales hortantur ut reconciliationi Græcorum ſollicite intendat, 214. b. & ſeqq. Ejus zelus pro ea, 208. b. & ſeq. Arbiter a Palæologo eligitur, 209. a. 214. e.
S. Ludovico regi Francorum exceſſus Hugonis comitis Engoliſmenſis in ſe & clerum ſuum ſignificat Robertus epiſcopus Engoliſmenſis, 153. b. 166. b. Item Gerardus archiepiſcopus Burdigalenſis, & epiſcopus Sanctonenſis, 155. c. Item epiſcopi provinciæ Burdigalenſis, 167. b. & ſeq. Exceſſus illos ut juſſerit puniri, 168. e.
S. Ludovicus convocat prælatos ad deliberandum de mediis reſiſtendi Tartaris, 171. a. 172. a. e.
S. Ludovicus captus & mortuus in terra ſacra, 181. c. d.
Ludovicus cardinalis S. Adriani, 751. a.
Ludovicus cardinalis Barenſis miſſus in Alemanniam ad promovendum unionis eccleſiæ negotium, 888. e. Narrat quanto cum honore & reverentia receptus fuerit ab Alemannis, 899. e. & ſeq. Brixiæ, 901. a. Conſtantiæ, 901. c. Baſileæ, 902. a. Friburgi ab Auſtriæ duce, 903. a. & ſeq. 909. a. Columbarii, 904. c. *Sclileghe*, 904. e. Argentinæ, 905. c.
Ludovicus epiſcopus Carnotenſis, 1366. d.
Ludovicus epiſcopus Dertuſenſis, 753. b.
Ludovicus epiſcopus Wolteranus, 940. e. 948. e.

Digitized by Google

Ludovicus rex, 1108. d. 1142. a. 1167. c.
Ludovici VI. regis charta data epiſcopis provinciæ Burdigal. 69. b.
Ludovicus Junior ante patris mortem ſublimatus in regem, 69. c. 70. b.
Ludovicus rex Siciliæ, 602. d. 1019. e. Reſtituit obedientiam Benedicto XIII. 432. b.
Ludovicus rex Siciliæ & Jeruſalem, 602. d.
Ludovicus primogenitus regis Franciæ, dux Aquitaniæ & delphinus Viennenſis, 803. b. 825. e.
Ludovicus dux Aurelianenſis, 526. e. 604. a. 662. a. 666. e. 681. c. 683. a. 684. b. e. 685. d. Eum pro ſua cuſtodia petit Benedictus XIII. 658. b. Ipſi acceptas a Gregorio XII. litteras mittit Benedict. XIII. 735. c.
Ludovicus dux Borbonii, 795. b.
Ludovicus Sacri-cæſaris Franciæ mareſcallus, 436. c.
Ludi tempore tribulationis prohibiti, 172. b. e.
Ludi clericis prohibiti, 129. a.
Ludi in eccleſia prohibiti, 112. e. 115. e. Et in cimiteriis, 1308. c.
Ludi deciorum ſacerdotib. prohibiti, 1283. a. Et clericis, 1400. a.
Lugdunenſi archiepiſcopo Benedictus XIII. mittit ſuam ad regem epiſtolam, 680. b.
Lugdunenſis archiepiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum. 884. c. Miſſam ſolemnem celebrat in concilio Piſano ante electionem papæ, 1103. d.
Lugdunenſis archiepiſc. Hugo, 66. a.
Lumbrienſis epiſcopus Bricius, 86. d.
Lunenſes epiſcopi Anſelmus, 63. a. Petrus, 79. a.
Luterinus epiſcopus Raynaldus, 80. c.
Lutevenſis epiſcopus Autgarius, 50. d.
Luxuriæ pœnitentia, 1374. d. & ſeq.

M.

MAclovienſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 885. b.
Magalonenſes epiſcopi Arnallus, 57. d. Gontarius, 50. d. 67. d. Johannes, 84. b.
Maginandus epiſcopus Arbiuenſis, 62. e.
Magnaburgenſi archiepiſc. G. ſcribit Gregorius XII. paratum ſe cedere papatui ad dandam eccleſiæ pacem, 728. e.
Maguntini archiepiſcopi faſtus in ingreſſu Conſtantiæ, 1410. e.
Mahometi ſecta a quo introducta, 696. d. Incœpit propter duos contendentes, 717. c. Per gladium peribit, 182. e.
Mainardus epiſcopus, 59. a.
Mainfridus Antipolitanus epiſcopus, 67. e.
Maio epiſcopus Catharenſis, 81. a.
Majoris-monaſterii abbas in Angliam profectus, 289. a.
Majoris-monaſterii abbas Gaufridus, 126. b.
Makzinitar catholicon Armenorum, 389. b. d.
Malateſtæ de Malateſtis ſcripta epiſtola, 936. e.
Malateſta de Penſauro, 975. e. 988. d. 1060. b. 1171. b. Frater Caroli de Malateſtis, 1190. e.
Malefici pœnitentia, 30. e. 32. a.
Manaſſes comes, 59. b.
Mancius ſeu Mancinus archidiaconus cardinalis, 60. d. 62. b.
Mandata judicum a ſede apoſtolica deputatorum quomodo recipienda, 1329. d. De mandatorum exſecutionibus, 1398. a. & ſeqq.
Manegaldus abbas S. Michaelis, 74. a.
Manichæorum hæreſis, 346. b.
Mantuanus epiſcopus Garſentinus, 83. a.
Manuale habeant presbyteri parochiales, 1251. e. 1390. a.
Manuelem Palæologum imperatorem orant cardinales, ut ſuos oratores mittat ad concilium Piſanum, 862. d.
Manuum lotio poſt miſſæ communionem, 1248. e.
Manutergia tria ſecus altare, 1390. c.
Maranenſis epiſcopus Joaphus, 82. e.
Marchiæ Anconitanæ adminiſtratio commiſſa Petro cardinali duodecim Apoſtolorum, 858. b. & ſeq.
S. Marci feſtum, 1315. e. Eo die celebratur jejunium, 1314. c.
Marcus archiepiſcopus Cæſareæ Cappadociæ, 312. d.
Marcus nepos Gregorii XII. papæ, 831. e.
Marco egregio doctori ſcribit Carolus de Malateſtis, 1141. c.
Marcus de Veruculo orator Caroli de Malateſtis, 1179. c. 1185. e.
B. Mariæ officium devote cantetur, 1277. b.
B. Mariæ veneratio ſabbato, 106. e.
Mariæ aſſumtio in cœlum cum corpore, 551. a.
B. Mariæ feſtum conceptionis, 1341. b. c.
Mariæ reginæ Jeruſalem & Siciliæ ſubtractio ab obedientia Benedicti, 602. d.
Marinus Clogenſis epiſcopus, 83. b.
Marius epiſcopus Fundenſis, 61. b.
Marſicanus epiſcopus Johannes, 80. b.
Marſienſis epiſcopus Pandulfus, 61. a. 62. d.
Marſus epiſcopus Zacharias, 78. d.
Martinus papa, 192. c.
Martinus cardinalis S. Laurentii in Lucina, 661. d.
Martinus epiſcopus Aprutinus, 1223. b.
Martinus epiſcopus Fundenſis, 63. b.
Martinus epiſcopus Groſſetanus, 79. c.
Martinus epiſcopus Miſnenſis, 86. a.
Martinus epiſcopus Nepezinus, 79. b.
Martinus epiſcopus Oſcenſis, 305. c.
Martinus rex Aragonum, 633. e. 636. c. 641. e. 670. d.
Martinus comes Valentiæ, 621. e.
Martinus orator ducis Mediolanenſis ad concilium Conſtantienſe, 1410. c.
S. Martini Leod. eccleſiæ collegialis fundatio confirmatur, 54. d.
Martinenſis epiſcopus Lodius, 82. c.
Maſgacim epiſcopus Gregorius, 313. a.
Maſſilienſes epiſcopi Fulco, 84. c. Raimundus, 67. e.
Mathuranenſis epiſcopus Michael, 81. c.
Mathekarenſis epiſcopus Johannes, 312. e.
Mathematicus, 33. d.
Mathildis mater Ottonis I. imperatoris, 55. e.
Matrimonii forma, 111. e. Quibus diebus celebrari non poſſit, 1303. e. Et quomodo, 1368. a. b. In facie eccleſiæ eſt contrahendum, 111. b. Non fiat niſi in ætate competenti, 1253. d.
Matrimonium inter duos diverſarum parochiarum, 1254. c. & ſeq. 1335. c. 1359. a.
Matrimonio præmittenda tria edicta, 111. b. c. 1279. d. 1385. c.
Matrimonii impedimenta, 1279. e. 1305. d. 1385. a. Matrimonio falſa opponentes impedimenta ſunt excommunicati, 1303. c. Matrimonii dubia ad epiſcopum referenda, 1290. a. Matrimoniis factæ oppoſitiones officiali deferantur, citenturque coram eo & opponentes & contrahere volentes, 1335. b. Contrahentes in gradu conſanguinitatis excommunicantur, 1351. d. Non contrahendum cum illis quos baptizaverint, 116. b. Perſona ignota ad contrahendum matrimonium non recipienda, 111. d. Pro contrahendo vel impediendo non danda pecunia, 112. a. Ante celebratum nihil exigat ſacerdos, 1280. e.
Matrimonium contrahentes per verba de præſenti antequam fiat benedictio nuptialis, 1385. b.
Matrimonia clandeſtina prohibita, 111. c. 1280. c. 1303. a. 1326. a. 1355. c. d. Qui iis interſunt excommunicantur, 1253. e. Ex iis naſcens proles illegitima cenſetur, 1385. e.
Matrimonio illegitimo qui intereſt ſacerdos, triennio ſuſpenditur ab officio, 1385. e. Laici non præſumant conferre matrimonium, 111. d. Matrimonia illicita epiſcopo deferenda, 1304. b.
In Matrimoniis prohibita charivaria ſeu larvæ, 1271. b.
Matrimonii actus non eſt peccatum, niſi pro ſola delectatione carnis compleatur, 335. d. Ante matrimonii ſolemnitatem carnaliter ſe cognoſcentes ſunt excommunicati, 1303. e.
Matrimonialibus de cauſis nullus paſtor, vicarius aut decanus cognoſcat, 130. c.
de Matrimoniis nova conſtitutio, 1280. b. & ſeq.
Matrimonium damnant Albigenſes, 74. d.
Matrimonium quomodo contrahant Armeni, 406. d. e. Contrahunt in quinto affinitatis gradu, 407. b. Viros & mulieres aliquando ſeparant, & alteri nubere permittunt, 407. c. d. Sed duas ſimul uxores non habent, 407. e. Viri conjugati poſſunt apud Armenos fieri ſacerdotes, 403. c.
Matthæus epiſcopus Nonenſis, 83. c.
Matthæus epiſcopus Trecenſis, 83. d.
Matthæus abbas Clarevallenſis, ambaſſiator eccleſiæ Gallicanæ ad concilium Conſtantienſe, 1220. b.
Matthæus de Bononia generalis Carmelitarum, 940. d.
Matthæus de Parma miniſter provinciæ Romaniæ, 941. c.
Matthæus dux Lotharingiæ ſatisfacit eccleſiæ Romaricenſi de illatis ei damnis, 73. c.
Matthæus de Strata notarius, 831. b.
Matutina & prima ante miſſam recitanda, 1301. b.
Maurinenſis epiſcopus Combertus, 63. b.
Maurianenſis epiſcopus Lambertus, 85. a.
S. Mauritii abbas Bernardus, 52. c. d.
Mauritius lector ordinis Minorum, legatus regis Romanorum ad collegium cardin. 813. c. 814. e.
Maurus abbas S. Sabbæ, 65. a.
S. Maxentii abbas deſignatus ad concilium Piſanum, 885. e.
S. Maximini Aurelian. abbas deſignatus ad concilium Piſanum, 884. b.
S. Maximini Trevir. abbas Sigerus, 73. e.
Mazzius epiſcopus Narnienſis, 79. b.
Mechicarim magiſter apud Armenos, 320. c.
S. Medardi abbas Rainaldus, 58. c.
S. Medardi abbas legatus regis ad Carolum regem Navarræ, 629. d.
S. Medardi monaſterium preſſuras patitur per annos ſeptem, a quibus Henrici regis induſtria liberatur, 58. b.
Mediolanenſis cardinalis Petrus, 798. b.
Mediolanenſes archiepiſcopi Algiſus, 82. d. Petrus, 803. c. 881. b. 1406. b. Hortatur Gregorium ad deponendum papatum, ipſe depoſiturus cardinalatum, 1043. d. Mediolanenſem ducem ad ſubtrahendam Gregorio XII. obedientiam hortatur, 869. b. & ſeq. Fit papa Alexander V. 1103. e.
Mediolanenſis archiepiſcopatus datus Ar, presbytero a Gregorio XII. 873. c.
Meduntam transfertur capitulum Carnotenſe, 144. e. 145. e.
Meinardus epiſcopus Urbinenſis, 61. b.
Mekquitar catholicon Armenorum, 312. c.
Meldenſes epiſcopi B. 145. c. Johannes, 276. c. Petrus, 771. c. 773. d. 800. e. 804. e. 80[illegible]. b. 806. d. 840. b. 867. e. Simon, 83. d. Walterus, 59. a. Electus Alermus, 144. d. 146. d.
Meldenſis epiſcopus deſignatus ad conciliũ Piſanum, 884. b.
Melfenſes epiſcopi Johannes, 81. a. Radulfus, 79. c.
Melitenſis epiſcopus Anſelmus, 79. e.
Mendicantium ordines minuendi, 196. d.
Mendicantium inquiſitor, 424. a.
Menevenſes epiſcopi Petrus, 86. e. Richardus, 86. b.
Mentiri & fingere eorum eſt qui opes quærunt & lucra deſiderant, 626. d.
Mercatura diebus feſtis & locis ſacris non

Digitized by Google

exercenda, 420. e. Neque in cimiteriis, 1273. b.
Meretrices extra civitates & oppida ejiciantur, 106. a. Eas a ſuis ædibus expellant domorum domini, 1279. a.
Meſrobius epiſcopus de *Sorcanant*, 313. a.
Meſſanenſes epiſcopi Bertholdus, 1220. a. Nicolaus, 81. d.
Metenſes epiſcopi Fridericus, 85. d. Johannes, 126. d. Stephanus, 73. d. Thiedericus, 55. d.
Metenſis decanus Philippus, 73. e.
Metropolitanis ſubjecti ſint ſuffraganei epiſcopi, 6. a.
S. Michaelis abbas Manigaldus, 74. a.
S. Michaelis in periculo maris abbas ad concilium Piſanum deſtinatus, 883. e.
S. Michaelis in periculo maris abbas Petrus, 633. e. 635. d. 636. b. 637. a. 641. c. 649. b.
S. Michaelis de Podio-Bonizi abbas Bernardus, 940. d.
Michael archiepiſcopus Armachanus, 1222. e.
Michael epiſcopus Mathuranenſis, 81. c.
Michael epiſcopus Oximenſis, 85. c.
Michael epiſcopus Pampilonenſis, 289. e.
Michael epiſcopus Scardonenſis, 83. c.
Michael abbas, 941. d.
Michael Boloſanis procurator capituli Viennenſis in concilio Conſtantienſi, 1221. a.
Michael Johannis theologiæ profeſſor, 941. c.
Michael de Fegehino theologiæ profeſſor, 941. c.
Michael *Piquier* ordinis Minorum, 461. b.
Michael P. *Thim* theologiæ profeſſor, 941. b.
Michael Palæologus, 252. c. 253. d. 257. b.
Michael Palæologus apocriſarios mittit ad S. Ludovicum, ut apud ſedem apoſtolicam inſtet pro reconciliatione Græcorum, 208. e. Invitatur ad concilium generale, 224. b. Formula juramenti quod præſtare debebat in reconciliatione cum eccleſia Rom. Græcorum imperator, 213. a. Ei ſcribit Gregorius pro reconciliatione Græcorum, 217. b.
Michaelis Stenonis ducis Venetorum epiſtola ad cardinales, 886. d.
Milicenſis epiſcopus Aſtorgius, 1220. b.
Militibus hoſpitari in monaſteriis per vim illicitum, 125. d.
Millenariorum apud Græcos error, 321. e.
Milo archiepiſcopus Senon. 1285. a.
Milo epiſcopus Taurinenſis, 83. a.
Milo epiſcopus Tiburtinus, 78. d.
Milo abbas de Criſta, 74. a.
Mimaldus epiſcopus Fanenſis, 79. e.
Mimatenſes epiſcopi Gaufredus de Perucia, 1116. a. Boſraterius tranſlatus Biturim, 1120. d.
Mindenſis epiſcopus Lantwardus, 55. d.
Minorum generalis Antonius, 940. d.
Minores fratres benigne ſuſcipiendi & audiendi, 114. d. Eis & Prædicatoribus permittatur confeſſiones audire, 1278. e.
Mirapicenſis epiſcopus deſignatus ad conc. Piſanum, 886. a.
Miſnenſis epiſcopus Martinus, 86. a.
Miſſam ſaltem ter in anno celebrent ſacerdotes, 307. b.
Miſſa non dicatur niſi a non ligatis & præmiſſis matutinis, 114. a. Et matutinis B. Mariæ, 1248. Ante matutinas & Primam recitatam, 418. 1277. a. 1301. b. 1367. e. 1390. a. Neque ſtatim poſt pollutiones nocturnas aut diurnas, 418. Dicatur a jejuno, 109. b. 418. a. Nec niſi in locis ſacris, 26. e. 1234. b. Neque in eccleſia polluta ante reconciliationem, 1247. d. e. Neque ſuper arcam aut ſuper aſſeres, 98. d. Neque ſuper tabulam motam aut fractam, 1367. e.
Miſſam celebrantis quales debeant eſſe veſtes ſacræ, 1298. a. In veſte communi non celebranda, 2. a. Neque ſine caligis, 129. b. Nec cum calice ligneo aut vitreo, 2. a. Neque ſine clerico, 116. c. honeſte veſtito, 1298. e. In ea celebrans communicet, 1. b.
Miſſam ſummo mane a feſto S. Remigii ad Paſcha celebrent presbyteri parochiales, 1389. e.
Miſſam diebus dominicis & aliis ſolemnibus diebus nullus celebret antequam curatus ſuam celebraverit, 1243. c.
Miſſam diebus dominicis & feſtivis audiant ſervi, 5. a. & alii, 106. d. 1368. e. Parochialis tota audienda, 419. e. etiam ab his qui habent capellas, 130. a. Ad eam alterius parochianus non admittendus, 4. b. 1272. c.
Miſſa in alterius parochia ſine ejus licentia non cantanda, 4. b.
Miſſa in leproſarico & domibus Dei ſeu capellaniis publice non dicenda diebus dominicis & feſtis ante miſſam parochialem, 1366. c.
Miſſas duas de die non celebret ſacerdos, 116. e. 133. c. 1248. d. 1421. e. Quando duas celebrare liceat, 1249. a. 1276. e. 1301. d. e. 1361. c. 1382. a. 1421. e. Miſſam de defunctis & unam de die poteſt dicere ſacerdos ubi neceſſe, 116. d. 1421. d. Sed adulatione magnatum nullus plures celebret, 1249. niſi in Paſchate & Natali Domini, ibid. Miſſæ in nativitate Domini tres non dicantur, ſi ſint tres presbyteri, qui eas poſſint ſingulatim celebrare, 1421. d.
Miſſas bifaciare aut trifaciare illicitum, 98. d.
Miſſa ſub duplici introitu non dicenda, 1361. c. 1382. a. 1421. c.
in Miſſa vinum ab aqua diſcernat odore ſacerdos, vel ab alio diſcerni faciat guſtu, 1299. c. Adhibeatur vinum rubeum, 1361. b. Et plus de vino quam de aqua apponat in calice, 1249. d. Immo ſolum duæ vel tres guttæ in calice infundantur, 1299. c.
in Miſſa verſus ſuper *Sanctus* & *Agnus Dei* cantari non permittantur, 117. a. Ad elevationem corporis Chriſti pulſetur major campana, 1299. c. Sed cum miſſa major celebratur in majori altari, ad elevationem corporis Chriſti quæ fit in aliis altaribus non pulſentur campanæ, 1424. c. Poſt conſecrationem ſacerdos lavet manus, 1299. a.
Miſſam dicens presbyter & non conſecrans peccat mortaliter, 109. c. Non celebret cum hoſtia jam conſecrata, 109. c. Nec det pueris aut aliis hoſtias non conſecratas pro corpore Domini, 109. c. Sacerdos in miſſa ſumat ipſe corpus Chriſti, nec detur alteri, 109. b. Nec communicet pro infirmo, 109. b. In miſſa conſecrant mali ſicut & boni, 387. c.
Miſſam dicens in peccato mortali ter peccat mortaliter, 1298. b. Miſſam celebrans excommunicatus carceri mancipetur, 128. b. A ſolo papa abſolvendus, 116. a. 129. d. Miſſam excommunicatis nullus cantet, 4. d.
Miſſa major cum cantatur in choro, nullus in circuitu celebret, 1423. b. Nullus celebret dum cantatur prima in choro, ibid. Hebdomadarii non celebrent extra cathedralem eccleſiam, niſi de licentia præpoſitorum, 1424. d.
Miſſæ primæ novorum ſacerdotum qui interſunt conceſſæ indulgentiæ, 1317. e.
Miſſam non permittantur celebrare ignoti ſacerdotes, 116. e.
Miſſa de defunctis pro vivo non dicenda, 113. a.
Miſſas pro pœnitentia non injungat ſacerdos, 1380. b. Aut ſi injunxerit, ipſe eas non celebret, 1278. b.
Miſſæ defectus quomodo ſupplendi, 1249. d. e. 1283. c. 1299. d. & ſeq.
Miſſa dum celebratur, prope altare mulier non ſedeat, 1247. a. Multo minus miniſtret, 113. a.
Miſſæ miniſtrans clericus ſuperpelliceo indutus tonſuram portet, 1248. c. 1367. d.
Miſſæ parentis ſui illegitimus non miniſtret, 1246. e. Laicus aut monachus legere in miſſa non permittatur, niſi ſit tonſuratus, 1363. c.
Miſſæ ritus apud Armenos, 381. b. Non celebrant in quadrageſima, niſi ſabbato & dominica, 393. c. Et ſeptimana ante ſeptuageſimam, 394. a.
Miſſale & plenarium quid differant, 1. b.
Miſſi dominici, 13. a.
Mitras in capite deferant in choro clerici, 1555. d.
Moguntini archiepiſcopi Chriſtianus, 85. d. Roculfus, 12. c.
Moiſmos abbas Thoras, 313. c.
Mollitiei pœnitentia, 1376. e.
Monachorum debitus numerus in monaſteriis & prioratibus teneatur, 1307. d. In arte grammatica inſtruantur, 1364. a. Eis neceſſaria dentur, 110. c. Nulli duo officia aſſignentur, 119. d. Eos decet humilitas, 100. e. Servos non habeant, 120. d. Aulas frequentare non debent, 698. c. Eis ludi prohibiti, item choreæ & tabernæ, 121. c. Venatio & joci, 8. d. Familiaritas mulierum, 121. b. Non ſint compatres, 420. d. Sine ſocio non egrediantur, 122. Qui propria temeritate egreſſus fuerit, careat voce in capitulo, & ultimus ſit omnium, 122. a.
Monachus ſolus in villis non habitet, 1232. e. Nec extra monaſterium in curtibus, 1307. e. Ante carniſprivium lautius non vivant, 100. c. Iis in veſtibus quæ vitanda, 121. c. Omnes etiam abbates in dormitorio dormiant, 120. c. Epiſcopis obediant, nec ſe ſacris miniſteriis immiſceant, 69. a. Ad ſæcularia judicia non trahantur, 9. b. Vagantes non recipiendi, 9. c.
Monaſterienſis epiſcopus Hideboldus, 55. d.
Monaſterii ingreſſus feminis prohibitus, 122. b.
Monaſteria reformanda, 8. b. 113. c. Secundum regulam vivant, 6. b.
Monaſterium Altifontis, 87. c. Blavimenſis, 68. a. Canigonenſe, 56. d. e. Igniacum, 563. e. SS. Medardi, Sebaſtiani & Gregorii, 58. b. Pontis-Levii, 277. a. S. Petri Vivi, 66. c. S. Severi, 87. b. & ſeq. Silvæ majoris, 68. a.
Monetæ cudendæ jus habet epiſcopus Cameracenſis infra limites ſui comitatus, 1335. d.
Monetæ ubi fiunt indebitæ ceſſetur a divinis, 131. d.
Monetam falſam fabricantes excommunicentur, 131. e.
Monialis cum amicis & parentibus ſine ſocia non loquatur, 122. d. In dormitorio dormiat, & in refectorio comedat, 137. c. 141. a. Veſtibus utatur honeſtis, & extra monaſterium non vagetur, 77. a. b.
Monialibus egreſſus e clauſtro prohibitus 122. c. Exire & pernoctare extra monaſterium illicitum, 137. d. Earum in monaſteriis oſtia ſuſpecta ſunt obſtruenda, 137. d. Cameræ deſtruantur, 137. c. 141. a. Non habeant ancillas, 120. d. Depoſitum non accipiant ſine epiſcopi licentia, 137. c. 140. e.
Monitorium in Fridericum ducem Auſtriæ, 1419. c.
Monopolitanus epiſcopus Stephanus, 79. c.
Montis Aragonum abbas Johannes, 753. b.
Monticorbinenſis epiſcopus Roſridus, 10. c.
Montis-Marani epiſcopus Johannes, 80. c.
B. de Monticulo ſacræ pœnitentiæ ſcriptoris appellatio a ſententia Gregoriana, 875. b.
Morimondi abbas Renardus, 74. a.
Morinenſis epiſcopus Deſiderius, 83. c.
Morticinia comedentis pœnitentia, 39. b. 47. b.
Mortuorum abſolutio, 1250. a. Mortuos ſtatim abſolvant ſacerdotes ut eorum obitum audierint, 1282. d. 1361. c.
Mortuorum presbyterorum nomina ad ſy-

Digitized by Google

modum deferenda, ut pro eis oretur, 1292. b.
Mortuos inordinate lugentes ut puniendi, 35. d.
Morientium curatorum bona, 1312. b. c.
Morientes in voluntario conflictu careant eccleſiaſtica ſepultura, 1229. a. Clerici in ſterquilinio ſepeliantur, ibid.
pro Mortuis oratio, 362. b.
Mortuos quomodo curant Armeni, 362. b. & ſeq.
Mothonenſis epiſcopus Antonius, 433. a. 737. b. c. 746. a. 750. c. 752. b. c. 757. e.
Mulierum in monaſterium ingreſſus prohibitus, 122. b. Earum familiaritas monacho vitanda, 121. b.
Mulieres poſt partum ſtatim poſſunt eccleſiæ reconciliari, 116. b. ſed non commiſceri viris, ibid.
Mulieres in domo ſua presbyter habitare non ſinat, 27. b.
Mulier altari non miniſtret, 113. a.
Munaldus epiſcopus Fanenſis, 79. b.
Murolienſis cardinalis epiſtola ad regem Carolum VI. 536. e.
Muſca ſi ceciderit in calicem quid fieri debeat, 1300. e. 1383. e.
Mutinenſis epiſcopus Ardilio, 82. c.
Mutuum non accipiant abbates aut priores, 140. c.
Mutuum ultra LX. ſolid. non accipiat prior, 136. d. e. Ultra quadraginta ſolidos accipiens prior, deponatur, 140. d.

N.

NAmurcenſis comes Henricus, 74. b.
Nantigiſius epiſcopus Urgellenſis, 50. c. d. 51. d.
Narbonenſi eccleſiæ an tributaria ſit eccleſia Auſonenſis, 49. e.
Narbonenſis archiepiſcopus papæ camerarius, 1115. e.
Narbonenſis archiepiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 886. b.
Narbonenſes archiepiſcopi Arnuſtus, 49. e. 50. b. c. 51. d. Franciſcus, 753. b. Guifredus, 56. c. 57. b. Pontius, 84. b.
Narianenſis epiſcopus Albertus, 61. b.
Narnienſis epiſcopus Amatus, 79. b.
Natalis Domini feſtum die 25. decembris, 351. d. 352. c. Sexta januarii, 354. a. 357. d. Seu in Epiphania, 391. c. 394. d. e.
Navarri epiſcopi Conſeranenſis & apoſtolicæ ſedis legati ſententia adverſus burgenſes S. Severi, 92. a. & ſeq.
Navarræ rex Carolus, 629. d. 670. b. 791. e. Regina Johanna, 1223. a.
Neapoleoni mandat Gregorius X. ut Græcorum nuncios benigne ſuſcipiat, 242. a.
Neapolitanus cardinalis Henricus, 804. e.
Neapolitanus archiepiſcopus Sergius, 80. a.
Neceſſaria fratribus miniſtrent abbates, 120. c.
Negotiatio clericis in ſacris ordinibus conſtitutis prohibita, 128. c.
Nemauſenſis epiſcopus deſignatus ad conc. Piſanum, 886. b.
Nemauſenſes epiſcopi Aglardus, 50. d. Froterius, 57. c.
Neocaſtrenſis epiſcopus Guido, 81. c.
Nepezinus epiſcopus Martinus, 798.
Nerſes catholicon Armenorum, 355. e.
Nerſes Glanenſis catholicon Armenorum, 336. e. 340. a. 344. c. 379. a.
Nerſes epiſcopus Campanienſis, 312. e.
Nerſes epiſcopus de Orni archiepiſcopum Manaſgardenſem ſe mentitur, 389. a. 391. a.
Nerſes de *Poſenant* magiſter, 313.
Neſtorius in ſynodo Epheſina damnatus, 355. c.
Neutralitas, 432. a.
Neutralitatem amplexaturum ſe minatur Carolus rex, niſi contendentes dent eccleſiæ pacem, 770. e. Eam tempore ſchiſmatis Venetis ſuadet, 923. a.
Nicienſis epiſcopus Franciſcus, 753. b.
Nicolaus papa II. 60. c. 62. a.
Nicolaus papa III. 289. d. Hortatur Palæologum ad tractandum de pace inter ipſum, imperatorem C P. & regem Siciliæ, 261. a. & ſeq. Cardinalem optat legatum ad Græcos mittere, 272. c. Hortatur Andronicum ut conſolidandæ unioni Græcorum & Latinorum operam impendat, 263. a. & ſeq. Item patriarcham & prælatos Græcorum, 264. c. & ſeq. Dat ſuis ad Græcos nunciis facultatem audiendi confeſſiones, & excommunicandi ubi neceſſe fuerit, 266. d. Memoriale ejus ad nuncios, 267. e. Seu inſtructio data nunciis ſuis ad Græcorum imperatorem, 274. e. Petit a rege Siciliæ ſecurum conductum pro nunciis imperatoris Græcorum ad propria redeuntibus, 275. c. Hortatur eum ad faciendas cum Palæologo treugas, 276. a. & ſeqq. Ejus zelus pro conſolidanda Græcorum & Latinorum unione, 259. c. Regulam tertiam ſancti Franciſci approbat, 306.
Nicolaus IV. erga Cluniacenſe monaſteriũ beneficus, 1116. b.
Nicolaus de Aldrovandis cardinalis, 1178. a.
Nicolaus archiepiſcopus Meſſanenſis, 81. d.
Nicolaus epiſcopus Albanenſis, 536. a. 644. b. 751. a. 801. b. 818. b. 819. a. 915. b.
Nicolaus Aſſiſinarum epiſcopus, 1220. a.
Nicolaus epiſcopus Dracozanenſis, 80. c.
Nicolaus epiſcopus Sipræthonius, 79. a.
Nicolaus epiſcopus Trecenſis, 144. d. 146. d.
Nicolaus abbas de Columba Placentinæ diœceſis, 1220. c.
Nicolaus abbas monaſterii S. Mariæ, 941. a.
Nicolaus abbas ſancti Nicolai de Auſimo, 1223. b.
Nicolaus de Bullionibus prior generalis ordinis S. Sepulcri Dominici, 1224.
Nicolaus magiſter ordinis Prædicatorum, 503. d.
Nicolaus de Prato procurator epiſcopi Ultranenſis in concilio Conſtantienſi, 1224. c.
Nicolaus de Benevento, 880. a.
Nicolaus de Caſſis baccalaureus, 942. a.
Nicolaus *de Roſeol* doctor decretorum, 941. a.
Nicolaus de Robertis de Tripoli generoſus miles, 798. b. 804. c. 805. e.
Nicolaus Colorius *de Calleville* eques miſſus a Carolo VI. ad regem Caſtellæ, 553. a. 556. b. 557. e.
S. Nicolaus de Littore, 1138. e. 1140. d.
Nivelo epiſcopus Sueſſionenſis, 83. c.
Nivernenſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 884. b.
Nivernenſes epiſcopi Gilo, 276. e. Obaldus, 83. d. Electus G. 146. d.
Nobiles permittant homines ſuos feſta celebrare, 118. b. Uſurarios non patiantur, ibid.
Nocturnæ vigiliæ nocte dicantur, 1. b.
Nolanus epiſcopus Bernardus, 80. a.
Nomen in confirmatione poteſt mutari, 1275. c. 1361. a.
Nomina eorum qui non faciunt ſe ad ordines promoveri decani tradant epiſcopo, 1268. d.
Nonæ & decimæ, 27. d.
Nonenſis epiſcopus Matthæus, 83. c.
Norvicenſis epiſcopus Johannes, 86. b.
Notfridus epiſcopus Senenſis, 63. a.
Novalium decimas ſolvant laici, 99. b.
Novarienſis epiſcopus elegantem habet orationem in concilio Piſano ante electionem papæ, 1103. d.
Novarienſes epiſcopi Alto, 62. a. 63. e. Balduinus, 59. a. Bonifacius, 83. a. Reinoldus, 83. c.
Novitiis in monaſterio non danda adminiſtratio, 131. c. Expleto probationis anno profeſſionem faciant, 119. d.
Nucarienſis abbas deſignatus ad concilium Piſanum, 885. e.
Nucerini epiſcopi Andreas, 1220. a. Lodiucus, 61. a.
Numantinus epiſcopus Hugo, 65.
Numanus epiſcopus Willelmus, 61. b.
Nundinæ diebus dominicis & feſtis B. Mariæ non ſunt celebrandæ, 1401. d.
Nuptias præcedat confeſſio, 1368. b.
Nuptialis benedictio alieno parochiano non conferenda, 1273. b. Pro ea nihil exigendum, 112. a. 1368. b. Secundæ nuptiæ non benedicuntur, 1247. a. 1338. d. Secundæ & tertiæ a ſolutis poſſunt repeti, 206. a. Eas tamen contrahentes ſubjaceant pœnitentiæ, 36. a. Eas adulterium reputant Armeni, 366. a.
Nuptiæ illicitæ, 24. a. 34. d. e.

O.

OBaldus epiſcopus Nivernenſis, 83. d.
Obertus epiſcopus Terdonenſis, 83. a.
Oblationes altaribus factæ non ſunt rapiendæ, 68. b.
Obſidentes eccleſias excommunicentur, 1309. c.
Occidentes aut percutientes epiſcopum ut puniendi, 280. d. Item, clericos, 281. a.
Octavianus hæreſiarcha, 78. b.
Odalriſius Walvenſis epiſcopus, 78. d.
Odardus *de Chazeran* regis conſiliarius, 466. c. 524. a.
Odardus de Molinis regis conſiliarius, 466. c. 505. d.
Odelricus epiſcopus Sequentinus, 85. c.
in Odium alterius nullus altare denudet, &c. 113. a.
Odo de Columna cardinalis, 802. a. 1179. d.
Odonis epiſcopi Pariſienſis ſtatutis addita, 1420. d.
Odo epiſcopus Thercacenſis, 84. c.
Odo epiſcopus Valentinus, 85. a.
Odo abbas Belli-prati, 74. a.
Oddo comes, 59. a.
Odombellus epiſcopus Lodovenſis, 56. e. 57. c.
Officialis infamatus ſuper venditione juſtitiæ & ſacramentorum deponatur, 97. e.
Officium divinum ut ordinandum, 1422. c. Ut celebretur, 1246. e. Certis eſt horis dicendum, 1. b. Et decenter, 196. b. Nocturnum & diurnum celebrent presbyteri ſtantes, 1389. d. In ſingulis eccleſiis ut in cathedrali celebretur, 1247. b. In prioratibus ubi ſunt duo monachi vel plures celebretur, 1389. d. Deficiens officio divino ut puniendus, 1422. d.
Officium B. Mariæ devote cantetur, 1277. b. Quotidie recitetur ab acolythis, 1297. a.
Offreductus epiſcopus Eugubinus, 79. a.
Oleo ſancto & oleo infirmorum aliud oleũ aliquando mixtum, 1293. e. Caute cuſtodiatur, 1255. d. e.
Olivarius *de Martreuil* epiſcopus Cabilonenſis, 601. e.
Oliverius *Le Guiner* ſeu *Longuenec* procurator plurium abbatum in concilio Conſtantienſi, 1222. c.
Olorenſes epiſcopi Amatus, 88. e. 90. b. Bernardus, 84. b.
Olricus epiſcopus Spirenſis, 86. a.
Onerus epiſcopus Burgalenſis, 86. b.
Opizo epiſcopus Bobienſis, 61. e.
Oppreſſio infantis ut punienda, 31. e. 35. c.
Opprimentis pauperem pœnitentia, 32. b.
Oratio mane & veſpere quotidie ab omnibus fiat, 1297. a.
Orationes pro defunctis, 332. b. & ſeqq. 362. b.
Oratio dominica ab omnibus tenenda, 17. a. Eam & ſymbolum populos doceant presbyteri, 26. d. 1268. e. 1282. e.
Oratores regis Aragonum in concilio Conſtantienſi locum cedunt oratoribus regis Caſtellæ, 1419. e.
Oratoria in locis non exemtis ſine epiſcopi licentia non condantur, 304. e. Non ſuf-

Digitized by Google

ſufficienter dotata careant divinis officiis, 1286. e.
Ordines quater in anno celebrentur, 1386. e. Ordinandorum ætas, 423. c. Et examen, ibid. 366. d. Nullus ordinetur ſine titulo, 423. c. Ordinatus ad titulum patrimonii, ipſum patrimonium non alienet, niſi aliquo beneficio fit donatus, 1358. b. Initiandi ordinibus ſacris faciant votum ſolemne caſtitatis, 423. c. d. 1392. e.
Ordines a proprio, non ab alieno epiſcopo accipiendi, 1256. a. Clericis alterius epiſcopi ſine ejus dimiſſorio non conferendi, 6. c. 1305. a.
ad Ordines faciant ſe promoveri qui obtinent beneficia, 1304. e. Facta epiſcopo confeſſione, 1372. b. Ad ordines ſacros non promoveantur ſpurii, 408. a. Ordines per ſaltum accipientes excommunicati, 1305. b.
Ordines ſacros confeſſione peccatorum præveniunt Armeni, 366. c. Apud eos quo modo conferantur, 401. b. & ſeq.
Ordinationes gratis faciendæ, 8. e. 1455. a.
Originale peccatum infernali pœna plectitur, 205. d.
Ornamenta altaris ſint munda, 1275. d.
Ornamenta eccleſiæ munda ſint, 1390. b. Per ſacerdotem, diaconum aut honeſtam matronam vel virginem laventur, 1390. b. Ad uſus ſæculares non ſunt adhibenda, 116. d. Non ſunt alienanda aut impignoranda, 1235. c. & ſeq. 1309. d. e.
Oſcenſes epiſcopi Ademaderius, 289. e. Ja. 278. c. 280. c. Martinus, 305. Stephanus, 85. b.
Oſculum impudicum ut puniendum, 45. c.
Oſnaburgenſis epiſcopus Drogo, 55. d.
Oſſorienſis epiſcopus Thomas, 1222. e.
Oſtia ſuſpecta in monaſteriis monialium obſtruantur, 137. d.
Oſtienſes epiſcopi A. 833. d. 879. a. Humbaldus, 78. c. J. 915. c. 950. d. Jo. 981. c. Johannes, 1179. b. 1185. b. Petrus, 60. c. 62. b.
Otto ſeu Odo epiſcopus Bambergenſis, 85. d.
Otto epiſcopus Novarienſis, 62. a. 63. a.
Otto epiſcopus Thercacenſis, 84. c.
Otto de Militibus præpoſitus Herbipolenſis, 1224. a.
Otto I. imperator, 54. e. 55. c.
Otto rex, 55. c.
Oudardus *du Moulins* regis legatus ad papam, 487. e. 491. a. 521. d. 525. a.
Ovis & caſeo ſolvebant olim Armeni jejunium ſabbati-ſancti, 348. d.
Oximenſis epiſcopus Michael, 85. c.

P.

Paduanus epiſcopus Gerardus, 83. a.
Pœnitentiæ partes & effectus, 1372. d.
Pœnitentes publici ejiciendi ab eccleſia in die cinerum, 1296. d.
Pœnitentia ſolemnis pro crimine publico, 1296. d. Pro gravitate peccati injungatur, 1278. b. Et peccatis oppoſita, 1294. d. Sit prudens & portabilis, 1379. e.
Pœnitentes carnem non manducent & vinum non bibant, 4. a. A carnibus & vino & medone abſtineant ſaltem tribus in hebdomada diebus, & ſicco cibo utantur, 43. a. Quibus diebus eis pœnitentia relaxetur, 43. a. b. In præcipuis feſtis, 48. a.
Pœnitentiæ redemtio, 1374. e. Seu compenſatio, 1380. a. Pſalmis plurimis & precibus eſt redimenda, 48. d. Pœnitentia in pane & aqua quot pſalmis redimenda, 47. d. & ſeq. Item, eleemoſynis, 48. a. Eam mutare aut minuere quis poſſit, 1251. b. Pœnitentium reconciliatio, 3. c.
Pœnitentia infirmorum, 1380. c.
Pœnitentiariis per decanatus commiſſi caſus, 1295. b.
Pœnitentiam non dimittunt Armeni ante communionem, 395. e.
pro Pœnitentia miſſas non injungat confeſſor, 1380. b.
Pœnitentia adulterii, 1375. b. Publicam agant adulteri, 130. e.
Pœnitentia deflorantis virginem, 1375. c. Ebrietatis, 1374. e. Furti, 1377. d. e. & ſeq. Gulæ, 1374. a. Inceſtus ſpiritualis, 1375. d. Inceſtus naturalis, 1376. a. Invidiæ, 1379. c. Iræ, 1379. b. Luxuriæ, 1374. d. & ſeq. Pollutionis ſeu mollitiei, 1376. e. Sortilegii, 1377. c. *Vide* Confeſſio.
Palæologus [Michael] imperator Græcorum legatos ad Clementem papam IV. mittit, quos ille benigne excipit, 200. b. c. Et ad Urbanum IV. 200. e. Unionem Latinorum & Græcorum prius volebat fieri, quam de dogmatibus fidei tractaretur, 201. b. 202. c. Fidei ſymbolum ei mittit Clemens IV. cujus confeſſionem & primatus eccleſiæ Romanæ ab eo & ſuis exigit, 204. b. & ſeq. 211. a. b.
Palæologo gratulatur Gregorius X. de ejus zelo ad unionem cum eccleſia Latina, 234. a. De quo tamen aliqui dubitant, ibid. b. c. Hortatur ut in eo perſeveret, 234. e. Pro Palæologi nunciis ad papam venientibus ſalvum conductum a rege Siciliæ poſtulat Gregorius X. 232. e. & ſeq. 233. d. 235. b. c. 236. b. 238. a.
Palæologi apocryſariis ad concilium venientibus abbas Caſinenſis occurrere jubetur, 237. a. Ei gratulatur Gregorius X. de fidei profeſſione ab ejus nunciis facta in concilio Lugdunenſi, 238. c. & ſeq. Ut perſonaliter abjuret ſchiſma rogatur, 254. d. e.
cum Palæologo ut belli inducias faciat regem Siciliæ hortatur Gregorius X. papa, 229. d. & ſeq. Ei reſpondet Innocentius V. ſuper multis de quibus eum interrogaverat, 244. c. Ipſum hortatur ut factam in concilio Lugdunenſi unionem Græcorum corroboret, 249. e. Ut nuncios mittat ad tractandum de pace cum imperatore CP. & rege Siciliæ, 246. d. & ſeq. Ab eo exigit ut abjuret publice ſchiſma, 257. d. Id quod præſtat, 259. a.
Palæologum hortatur Nicolaus III. ad conſolidandam unionem Græcorum & Latinorum, 260. a. Ut mittat nuncios ad tractandum de pace ipſum inter & imperatorem CP. & regem Siciliæ, 261. a. & ſeqq. Ejus nunciis ſecurum conductum a rege Siciliæ petit, 275. c.
Palæologus petit excommunicari eos qui ſibi contrarii erant, 273. d. e. Ei directæ Johannis XXI. litteræ, 275. e.
Palæologus promittit Terræ-ſanctæ ſubſidium, 245. b.
Palæologus cum ſoldano Babylonis jurat amicitiam, 246. a.
Paliniacenſis epiſcopus Arpinus, 81. a.
Palumbo epiſcopus Suranenſis, 61. a. 62. d.
Pampilonenſes epiſcopi Michael, 289. e. Petrus, 85. c.
Pampuliæ epiſcopus Guillelmus, 62. a.
S. Pancratii abbas Richardus, 941. b.
Pandulfus epiſcopus Marſienſis, 61. a. 62. d.
Pandulfus de Almanno procurator abbatis S. Trinitatis Veronenſis, 1224.
Panis ad conficiendam euchariſtiam ultra tres menſes non ſervetur, 1248. b.
Panormitano archiepiſcopo Gregorius X. mandat, ut inſtet apud regem Siciliæ pro ſecuro conductu nunciis Palæologi ad concilium generale venientibus concedendo, 237. e.
Papa caput eccleſiæ, 187. a. 396. e. Pater patrum, 572. d. Ejus auctoritas, 397. c. & ſeq. 400. d. e. 401. a. Ad eum maxime pertinet vigilare ſuper populum Chriſtianum, 174. e. Contra hæreticos & ſchiſmaticos providere, 175. a. Ei reſervantur majora negotia, 183. c. Ad eum poteſt appellari, 206. b.
Papatum olim propter martyrium optabant homines, nunc propter gloriam & honorem, 567. b.
Papa poteſt renunciare papatui, & renunciare tenetur pro ſedando ſchiſmate, 624. b. Ad faciendam duobus de papatu contendentibus ſubtractionem alios reges & principes hortatur rex Francorum, 864. b.
Papa amplo & nuſquam clauſo anterius pallio utitur, 1154. b.
Paradiſi felicitas, 707. c. In eo gloriæ diverſi gradus, 324. d. e.
Parentinus epiſcopus Strumbinus, 81. b.
Parentum percuſſor ut puniendus, 34. a.
Pariſienſes epiſcopi Gaufridus, 64. b. Hozelinus, 59. a. Odo, 1420. d. P. 146. d. R. 143. c. Rainoldus, 144. d. 276. e.
Stephanus, 70. b.
Parlamentum adverſus Tartaros a S. Ludovico indictum, 172. a. e.
Parmenſis epiſcopus Bernardus, 82. c.
Parochiali eccleſiæ præſentatus, ab epiſcopo debet examinari, 99. a. Neſciens idioma patriæ rejiciendus, ibid. Non conferatur, niſi ei qui vigeſimum quintum annum attigerit, 1305. b.
Parochiales presbyteri dominicis & feſtis diebus divinum officium celebrent die ac nocte, 1308. b. Scientias ſeculares non addiſcant, 97. e.
Parochia una duobus non dividatur, 3. d.
Parochiæ plures in quibus multi ſunt curati, 187. e.
Parochi habeant vicarios ſeu capellanos, 141. d. Parochiales eccleſiæ per laïcos non adminiſtrentur, 134. b.
Parochiæ paſtor ſcholarem habeat ſibi in divinis ſervientem, 129. a.
Parochiali presbytero ſufficiens detur reditus, 98. e. In his quæ vitia emendanda, 197. b.
Partepert epiſcopus Baſilius, 312. d.
Partialis non dicendus qui ſequitur juſtitiam, 811. b. & ſeq.
Paſchalis papa II. 88. d. 90. d. e. 91. b.
Paſſignani monaſterii abbas Balthazar, 941. a.
Paſſionis Domini cum fit lectio, omnes genuflectant ad verba quæ *mortem ejus* pronuntiant, 172. c.
Paſtores mali, 40. e.
Paſtor tenetur per ſe oves ad ovile reducere, 1154. c. d.
Patavienſes epiſcopi Gebardus, 55. b. Theobaldus, 86. a.
Patriarcham Græcorum ad concilium Lugdunenſe invitat Greg. X. 227. b. c.
Patrini in baptiſmo fieri non debent abbates & monachi, 1333. b. 1363. d. In baptiſmo quot eſſe poſſint, 1275. a. 1293. d. Non ſint amplius quam tres, 108. c. 1372. a. Aut quatuor, 1361. a. Filiolos inſtruant, 28. a. Eos doceant orationem dominicam & ſymbolum, 5. a. Et ſalutationem angelicam, 1293. d.
Patronus conferens non vacans beneficium, careat poteſtate conferendi, 98. b. c. Indignum cura paſtorali præſentans epiſcopo puniatur, 98. a.
Paulinonenſis epiſcopus Gunibertus, 61. c.
Paulinus epiſcopus Sunenſis, 79. c.
S. Pauli de Razulo abbas Antonius, 941. b.
S. Pauli Romæ abbas Alardus, 61. a. 62. d.
Paulus epiſcopus Cervienſis, 1186. b. 1188. d. Egregius legum doctor, 1162. d. Miſſus a Carolo de Malateſtis ad Johannem electum papam, ad procurandam eccleſiæ unionem, 1174. & ſeq. Tractat cum Johanne XXIII. de mediis dandæ eccleſiæ pacis, 1175. b. & ſeq. 1177. d. & ſeq.
Paulus epiſcopus C.P. 192. c.
Paulus epiſcopus Coquanenſis, 313. b.
Paulus epiſcopus Hortanus, 79. b.
Paulus epiſcopus Salpitanus, 81. a.
Paulus Samoſatenus, 338. b.
Paulus nepos Gregorii XII. 435. a. 831. b. 1062. a.

Paulus

Digitized by Google

Paulus Ladannea procurator univerſitatis Cracovienſis in concilio Conſtantienſi, 1221. a.
Paulus de Juvenaciis, 830. a.
Paulus Lelli, 830. c.
Paulus de Urſinis, 1173. c.
Pauperibus promti ſint ſacerdotes ad audiendam confeſſionem, 115. e.
Pauperum cura, 3. b. Eis erigenda xenodochia, 8. c. Pauperum hoſpitalia in monaſteriis reſtaurentur, 120. d. Pauperum eſt quicquid habent clerici, 1236. e.
Pauſationes in pſalmis cantandis, 1422. e.
Pacem ſi deſideremus, Deus pacis placandus eſt, 574. b.
Peccator reſurgere poteſt a peccato, & majorem adipiſci gratiam, 360. e.
de Peccato originali, 328. a. Quomodo contrahitur, 335. b. Inferni pœna plectitur, 205. d. De eo fides Armenorum, 318. c. & ſeq. De eo Pelagianorum hæreſis, 319. a.
Peccatum grave pœnitentia non expiatum, a regno Dei excludit, 370. a.
Peccata capitalia, 42. a. Eorum pœnitentia, 42. b. & ſeqq. Ipſorum remiſſio fit per epiſcopos & presbyteros, 36. c.
Peccata ſeu caſus dubii ad peritiores remittantur, 110. c.
Peccata papæ reſervata, 110. b. Epiſcopo, 110. a. 1294. e. Ea non ſcribenda in litteris apertis, 111. b. Pro occulto non imponatur publica pœnitentia, 1379. e.
Peccatorum remiſſionem operatur in nos euchariſtia, 385. b. Peccatum qui non tollit cum poſſit, jubet, 703. e.
Peccatorum remiſſio per pœnitentiam apud Armenos creditur, 365. c. d. Omnia in confeſſione remittunt, 367. d. e.
Pedagiorum exactiones inhibitæ, 1318. d. Ab iis immunes eccleſiaſticæ perſonæ, 1318. e. Ab eis pedagia exigentes excommunicantur, 1347. c.
Pelagiani, 838. c. Eorum hæreſis de peccato originali, 319. a. Quam damnat concilium in Quarqueton, ibid.
Pelor abbas Johannes, 313. c.
Peneſtrinenſes epiſcopi Antonius, 801. a. Guido, 751. a. 801. a. G. 915. b. 919. a. 930. d. 981. c.
Peneſtrinus epiſcopus cardinalis, 538. d.
Peneſtrinenſis epiſcopus A, privatus ſuis beneficiis, 879. a.
Penſaurenſis epiſcopus Petrus, 61. c. 63. a.
Penſiones monachis vel monialibus non dentur, 120. b.
Peregrinus epiſcopus Embriacenſis, 81. d.
Peretrini epiſcopi A. frater & nepos detenti pro cauſa unionis eccleſiæ, 872. c.
Perger abbas David, 313. c.
Perjuri clerici ut puniendi, 292. c. & ſeq.
Perjuri ad epiſcopum accedant de pœnitentia rationem reddituri, 25. b. Quæ eis aſſignanda pœnitentia, 30. c. 39. d. 44. b. c. 1231. b. c. Manum perdant, 7. a. Perjurio non excuſatur coactus jurans, 119. b.
Petius de Roma profeſſor, 942. a.
Permenſis epiſcopus Johannes, 61. a.
Pertinus de Thomacellis factus papa Bonifacius IX. 756. d. Ejus obitus, 783. a.
Perſecutionum tria genera, 882. c.
Perſecutionem a quibus paſſi ſunt Chriſtiani, 175. b.
Perſecutio Sarracenorum quam gravis, 175. c.
Peruſinus epiſcopus Godefridus, 61. b.
Peruſinus epiſcopus Vivianus, 79. b.
Peſtis, 23. a.
Petio epiſcopus Triventinus, 80. b.
Petracius epiſcopus Litienſis Caſtrenſis, 81. b.
Petragoricenſes epiſcopi Guillelmus, 69. c. 70. c. P. 159. d. 161. a. 164. c. 167. a. Raymundus, 753. b.
S. Petri Vivi abbatis querimoniæ de Daimberto archiepiſcopo Senonenſi, 663. c.
S. Petri Vivi abbas Arnaldus, 661. c.
S. Petri ſupra Divam abbas ad concilium Piſanum deſignatus, 884. a.
Petrus cardinalis archiepiſcopus Mediolanenſis, 803. c. Vir magnæ auctoritatis, 809. e. Ducem Mediolanenſem hortatur ad ſubtrahendam Gregorio XII. obedientiam, 869. b. & ſeqq. Hortatur regem Romanorum, ut utrique contendentium ſubtrahat obedientiam, 814. b. Item regem Anglorum, 815. c. Et archiepiſcopum Cantuarienſem, 817. a. Quemdam regis Bohemiæ conſiliarium hortatur, ut pro pace eccleſiæ ſuam ad regem operam interponat, 814. d. Ei ſcribit Antonius de Luca, dolens quod à Gregorio pontifice defecerat, 808. b. Ejus reſponſio ad Antonium de Luca, 811. a. Litteras ei ſalvi conductus denegat papa Gregorius, 810. b. Ejus epiſtola Hermolao Bragazino civi Venetiarum, 881. b. Vir doctus & pius ſuis beneficiis privatur, 873. c. 879. a. Ejus epiſtola ad A. Peneſtrinum cardinalem, 872. c. Ei gratulatur de perſecutionibus pro juſtitia paſſis, 872. d. e. Creatur adminiſtrator Marchiæ Anconitanæ & ducatus Spoleti, 858. b. Fit papa Alexander V. 1103. e. 1406. b. & ſeq.
Petrus de Luna ante papatum legatus Boloniæ & in Angliam, 455. b. Fuit ab ineunte ætate bonæ famæ, 849. d. Ante ſuam promotionem laudabat ceſſionem, 849. e. Aſſumtus finxit lacrymans ſe acceptare nolle, dicens, Vos deſtruitis eccleſiam, 850. b. Famam ſuam quantum denigrat, 850. c. d. In conclavi jurat ſe omnes vias poſſibiles ad exſtinctionem ſchiſmatis uſque ad ceſſionem ſecuturum, 615. a. Eligitur papa Benedictus XIII. 430. c. Ejus electioni opponit ſe univerſitas Pariſienſis, 430. d. & rex, ibid. Eum hortantur cardinales, ut pro bono pacis ceſſionis viam eligat, quam recuſat, 431. a. Carolus rex veniens Avenionem, cogit eum cedere, 431. e. Ei ſubtrahitur obedientia, 432. a. Reſtituitur, 432. b. In ſua perſeverat contumacia, 432. c. Petit a rege nuncios regii ſanguinis, 438. a. 448. c. d. Ceſſionis viam tamquam neceſſariam Clementi declaravit, in conclavi juravit, & poſt electionem promiſit, 446. a. b. Ei Gregorius XII. mittit nuncios ad conveniendum de loco ad dandam eccleſiæ unionem, 745. a. & ſeq. Sed potius fieret ſclavus Gregorii, quam ſuis condeſcenderet cardinalibus, 1139. e. Ad concilium Piſanum oratores ſuos mittit, 1112. c. & ſeq. Recedunt hoſpite inſalutato, 1113. b. Bullam mittit ad concilium Piſanum, quam nullus ex ſua obedientia voluit recipere. Papam excommunicat & omnes ſibi adverſarios in concilio, 1093. a. b. Ejus ceſſio pura offertur per Geraldum *de Servilhon* in concilio Piſano, 1114. c. Ipſe & Angelus Corrario in concilio Piſano judicantur contumaces, 1079. b. & ſeq. Requiſitus ut cedat papatui, idque recuſans, declaratur fautor ſchiſmatis & hæreticus, 1418. d. *V.* Benedictus XIII.
Petrus Thomacellus factus papa Bonif. IX. 430. b. 1107. c. Legati ad eum a Benedicto nuncii, 687. a. Qui proponunt ei ad exſtinguendum ſchiſma conventionis viam, quam ille refutat, 688. a. & ſeqq. Ejus obitus, 690. c.
Petrus Armenorum catholicon, 351. e.
Petrus de Luxemburgo cardinalis ſanctiſſimus, 509. d.
Petrus Blavi, 528. b. c. Papæ referendarius, 458. d. Miſſus a Benedicto XIII. ad Carolum regem Franciæ, 437. d. 438. c. 483. d. 486. e. Cardinalis S. Angeli, 644. b. 671. e. 713. b. 802. a. 915. b. c. 936. d. 981. 1179. d.
Petrus de Thureio S. Suſannæ cardinalis, 801. d. 915. b. 981. Eum ad concilium Perpinianenſe invitat Benedictus XIII. 817. d.
Petrus cardinalis duodecim Apoſtolorum, 798. b.
Petrus cardinalis S. Chryſogoni, 64. e.
Petrus cardinalis S. Praxedis, 751. a.
Petrus cardinalis S. Petri ad Vincula, 44. b. 671. c.
Petrus archiepiſcopus Compoſtellanus, 85. c.
Petrus archiepiſcopus Ebredunenſis, 84. d.
Petrus archiepiſcopus Terraconenſis, 173. c. 279. b. c. 416. a.
Petrus archiepiſcopus Toloſanus papæ referendarius, 753. b.
Petrus archiepiſcopus Toletanus, 621. d.
Petrus epiſcopus Aënenſis, 80. b.
Petrus epiſcopus Amelinus, 79. b.
Petrus epiſcopus Aprutianus, 861. c.
Petrus epiſcopus Aptenſis, 84. d.
Petrus epiſcopus Aretinus, 940. c.
Petrus epiſcopus Avenionenſis, 84. c.
Petrus epiſcopus Auſonenſis, 85. b.
Petrus epiſcopus Cabilonenſis, 57. d.
Petrus epiſcop. Cameracenſis, 916. b. 1333. a. 1343. a. Ejus ſtatuta, 1337. c. 1356. a.
Petrus *d'Ailly* epiſcopus Cameracenſis, 911. e. Ejus epiſtola ad cardinalem S. Angeli, 912. a. Eum ad Bucicaldum mittit concilium Piſanum, 988. b.
Petrus epiſcopus Caſtellanus, 61. a. 62. e. 79. b.
Petrus epiſcopus Caſtrenſis, 79. b.
Petrus epiſcopus Firmanus, 79. a.
Petrus epiſcopus Gerundenſis, 57. b. 173. a.
Petrus epiſcopus Jeroſolymitanus, 82. b.
Petrus Ilerdenſis electus, 686. b. e.
Petrus epiſcopus Ilerdenſis, 753. b.
Petrus epiſcopus Inſulanus, 80. b.
Petrus epiſcopus Larinenſis, 80. c.
Petrus epiſcopus Lucenſis, 753. b.
Petrus epiſcopus Lunenſis, 79. a.
Petrus epiſcopus Meldenſis, 800. e. 804. e. 805. b. 806. d. Regis legatus ad Gregorium papam, 771. c. 773. d. Ad procurandam eccleſiæ reintegrationem, 840. b.
Petrus Frenelli epiſcopus Meldenſis, 867. c.
Petrus epiſcopus Menevenſis, 86. e.
Petrus epiſcopus Oſtienſis, 60. c. 62. b.
Petrus epiſcopus Pampilonenſis, 85. c.
Petrus epiſcopus Penſaurenſis, 61. c. 63. a. 79. c.
Petrus epiſcopus S. Pontii Thomeriarum, 686. b. e.
Petrus epiſcopus Portuenſis cardinalis Florentinus, 534. a. 644. b.
Petrus epiſcopus civitatis Roderici, 85. d.
Petrus epiſcopus Senecenſis, 67. d.
Petrus epiſcopus Signinus, 78. d.
Petrus epiſcopus Teleſinus, 80. b.
Petrus epiſcopus Theanenſis, 79. c.
Petrus epiſcopus Tiraſonenſis, 305. c.
Petrus epiſcopus Tolonenſis, 84. c.
Petrus epiſcopus Tuſculanus, 751. a. 801. c.
Petrus epiſcopus Venuſinus, 81. b.
Petrus epiſcopus Vulturnenſis, 61. c. 63. a.
Petrus abbas Caſinenſis, 1224. d.
Petrus abbas S. Michaelis in periculo maris, regis legatus ad papam, 633. c. 635. c. 636. b. 637. a. 641. c. 649. b. 650. b. 653. a. 654. a. 657. a. 661. e. 666. e. 670. a.
Petrus abbas S. Johannis de Pinna, 640. d. 643. e.
S. Petri abbas Laurentius, 941. b.
Petrus Alboti prior de Tarnato doctor, miſſus a Cluniacenſi abbate ad conc. Conſtantienſe, 1218. e.
Petrus Blancheti magiſter requeſtarum, & regis ad Cameracenſes ambaſſiator, 610. b. 612. a.
Petrus de Cornuo prior Carmelitarum Pariſienſium, 461.
Petrus *Corrigier* provincialis ordinis Prædicatorum in Aragonia, 503. d.
Petrus de Corrozello prior B. Mariæ Deauratæ, miſſus a Cluniacenſi abbate ad concilium Conſtantienſe, 1218. b.
Petrus *de Criſtas* legatus Urbani IV. ad Manuelem Palæologum, 201. a.
Petrus heremita hortatur Urbanum II. pa-

Digitized by Google

pam & principes Chriſtianos ad bellum ſacrum, 183. a.
Petrus *Louppe de Ayala* orator regis Caſtellæ ad Benedictum XIII. 558. b.
Petrus de Monciaco decanus Lugdunenſis, 884. d.
Petrus Morini ordinis Minorum provinciæ Aragonum miniſter, regis Aragonum ad papam legatus, 633. d. 636. c. e. 638. a. 641. d.
Petrus Paulus vir doctus, 831. a.
Petrus de Moras legatus Urbani IV. ad Manuelem Palæologum, 201. a.
Petrus *Plaouſt* doctor, 461. b. 800. e. 867. c. 1094. b. Legatus regis ad Gregorium papam, 771. e. 773. d. Item ad Leodienſes, 659. c.
Petrus de Rabanninis juriſperitus & orator Caroli de Malateſtis, 1206. c. 1207. b.
Petrus de Rochaconciata egregius juris doctor, miſſus a Johanne XXIII. ad Carolum de Malateſtis, 1190. e. 1191. c.
Petrus *Storg* doctor, procurator univerſitatis Lubicenſis in concilio Conſtantienſi, 1224. a.
Petrus *Techingher* procurator abbatis Fuldenſis in concilio Conſtantienſi, 1221. e.
Petrus *Zacalin* legum doctor, regis Aragonum ad papam legatus, 633. e. 636. c. e. 638. a. 641. d. Ejus ad papam oratio, 634. a.
Petrus *d'Ailly* doctor, 461. a.
Petrus de Beccanugis doctor, 942. c.
Petrus *de Candouc* legum doctor, 647. c.
Petrus de S. Cruce legum doctor, 687. c.
Petrus *Gauchon* graduatus eccleſiæ Catalaunenſis, 883. d.
Petrus canonicus Piſanus, 942. b.
Petrus comes Autiſſiodorenſis coronatus imperator C. P. 195. a.
Petrus de Balayſone domicellus, vicarius villæ Avenionenſis, 647. b.
Petrus *Beaublé* legatus ducis Aurelianenſis ad papam, 661. c. 666. e. 672.
Petrus *Blanchet* regis conſiliarius & ad Leodienſes ejus legatus, 659. c.
Petrus *de Bueil* regis in Turonenſi provincia bajulus, 597. c.
Petrus *Cauchon* ambaſſiator ducis Burgundiæ ad conc. Conſtant. 1220. c.
Petrus de Anchorano ſolemnis doctor Bononienſis, 1086. b. 1183. d.
Petrus de Bruxellis, 836. a.
Petrus de Gayco regis conſiliarius, 460. c.
Petrus de Giralfredinis de Pona, 937. b.
Petrus de Montello, 880. a.
Petrus de Navarra, 479. c. 481. c.
Petrus de Queraldo vices gerens magiſtri Templi in Aragonia, 173. a. b.
Petrus Lupi de Mala cancellarius major regis Caſtellæ, 621. e.
Petrus cancellarius Romaricenſis, 74. c.
Philippus archiepiſcopus Senonenſis, 300. a. 1285. a.
Philippus epiſcopus Crotonias græcus, 81. c.
Philippus Corrario germanus Gregorii XII. 762. a.
Philippus decanus Metenſis, 73. c.
Philippus Peruſinus ordinis Minor. nuncius Nicolai III. papæ ad Palæologum imperatorem, 260. b. 262. d. 263. e. 265. b. d. 267. c.
Philippus de Corſinis doctor, 942. b.
Philippus imperator Conſtantinopolitanus, 242. c. 243. d. 447. c.
Philippi I. regis Francorum diploma pro monaſterio Cellæ Trecenſis, 63. d.
Philippus II. rex Francorum, 184. a.
Philippus Longus rex Francorum, 712. e.
Philippus dux Burgundiæ, 526. c. 604. a. 684. e. 685. d.
Philippus Fortiguerra, 1178. c.
Philippus de Lombreſſa litterarum apoſtolicarum ſcriptor, 1224. b.
Philippus de Maceriis, 589. d.
Philoſophiam a Græcis habuerunt Latini, 190. b.
Phocas imperator, 191. c.
Pictavenſes epiſcopi Guido cardinalis, 1080. b. Guillelmus, 69. c. 70. c. Johannes, 84. a.
Pictavenſi capitulo ſignificat Robertus epiſcopus Engoliſmenſis latam in comitem Engoliſmenſem excommunicationis ſententiam & interdicti in uxorem, quam rogat promulgari & obſervari, 149. d. & ſeqq. Mandatum capituli de promulganda dicta ſententia, 151. b.
Pignorationes ſeu repreſaliæ prohibitæ, 302. c.
Pileos deferant curati, 1306. c. 1354. e. 1355. c.
Pinnæ abbas Petrus, 643. c.
S. Pinuſius, 41. c.
Piphili dicti hæretici Albigenſes, 74. c.
Pipinus rex Franc. 7. d. 712. d.
Piſarum archiepiſcopi Alamannus, 940. c. A. 1026. d. 1127. d. Hubaldus, 82. b.
Piſanus archiepiſcopus ex cathedra legit teſtium depoſitiones in concilio Piſano contra duos contendentes de papatu, 1091. a. & ſeq. 1092. a. & ſeq.
Piſarum locus idoneus & tutus ad celebrandum concilium, 992. c. A regibus, principibus & majoribus prælatis approbatus, 991. a. b. Illum ad celebrandum concilium cardinalibus Florentini offerunt, 919. b. Ad quod invitant Gregorium, ibid. e. Ad celebrandum conciliũ eligitur, 989. c.
Piſani concilii indictio, 789. d. 792. b.
Piſas accedere proponit Gregorius XII. Benedicto, quas poſtea recuſat, 785. b. d. Piſas accedere non vult Benedictus, niſi civitatis fortalitia in manibus fidis tradantur, 1006. b.
Piſaurenſis ſeu Piſcarienſis Petrus, 79. c.
Piſcinæ circa altare, 1390. d. e.
Piſcis mortuus in flumine inventus non edatur, 36. c.
Pitagoras varias peragravit provincias propter amorem ſcientiæ, 974. d.
Pitoniſſæ excommunicatæ, 105. e.
Pixis ad ſervandam euchariſtiam qualis eſſe debeat, 1306. b.
Placentini epiſcopi Branda, 804. e. Tedbaldus, 79. c.
Placita in cimiteriis & eccleſiis non fiant, 9. d. 1308. e.
Placitus epiſcopus Berolanenſis, 61. e.
Placitus epiſcopus Iterolanenſis, 63. e.
Plato amore ſcientiæ plures peragravit provincias, 974. d.
Plenarium quid, 1. b.
Pluralitas beneficiorum damnata, 99. b. 115. d.
Pollutionis pœnitentia, 45. d. e. 1176. e.
Pompilienſis epiſcopus Lamfredus, 82. c.
Ponenſis epiſcopus Conradus, 86. a.
Pontes, 10. c.
Pons Avenionis conflagrat, 505. a.
Pontis-Levii monaſterium, 277. a. Illud gravat Johannes dominus Ambaziæ & Calvi-montis, 277. a.
Pontius archiepiſcopus Narbonenſis, 84. b.
Pontius epiſcopus Cavellicenſis, 84. c.
Pontius epiſcopus Dertuſanus, 85. b.
Pontius epiſcopus Sanctonenſis, 159. d. 161. a. d. 167. a.
Pontius epiſcopus Sanctonenſis ſcribit ſancto Ludovico de vi illata epiſcopo & clero Engoliſmenſi ab Hugone comite, 155. d. Item ad præceptorem Templi in Pictavia, conquerens quod ejus fratres non ſervarent interdictum, 158. a.
S. Pontii Thomeriarum epiſcopus Petrus, 686. b. e.
Pontius epiſcopus Tricaſtinus, 67. d.
Populonienſes epiſcopi Regino, 63. b. Tegruno, 61. d.
Porfirius epiſcopus Caſertinus, 80. a.
Portio congrua aſſignanda vicariis, 1123. d.
Portitores litterarum de periculo ſibi imminente moneantur, 1328. e.
Portitores litterarum eccleſiæ ſi rapiantur, ceſſetur a divinis ubi detinentur, 1328. d.
Portuenſes epiſcopi Berengarius, 751. a. Johannes, 60. c. 62. b. 64. d. e. Petrus, 534. a. 644. b.
Poſſeſſiones eccleſiæ non alienentur, 1391. d. Eas eccleſiæ invadentes excommunicantur, 1343. e.
Poſſeſſio triennalis firma ſit, 54. a.
Potatio innumerabilium occaſio peccatorum, 1388. a.
Potentinus epiſcopus Johannes, 81. b.
Præda bonorum eccleſiæ ubi fuerit ceſſetur a divinis, 127. a. 135. a. 136. a. 173. d.
Prædicationi intereſſe poſſunt interdicti & excommunicati; prædicatione finita exeant, 1308. e.
Prædicatorum generalis Thomas, 940. d.
Prædicatores inquiſitores hæreticæ pravitatis benigne ſuſcipiendi, 254. b.
Prædicatores & Minores benigne ſuſcipiendi & audiendi, 114. d. Eis permittitur confeſſiones audire, 1278. e.
Prædicatores non recipiantur abſque litteris papæ aut epiſcopi, 1283. b. 1362. c. Prædicare non præſumant illitterati ſacerdotes, 114. c. e.
Prædicatores non permittantur ſuper arcas celebrare, &c. 1282. c.
Præfationes x. 1367. c. 1390. e.
Prægnantes mortuæ ſcindantur, 1282. d.
Prælatorum vita examinanda, 197. a. Sæpius ſunt viſitandi, ibid. Eorum pompa tollenda, ibid. Non ſolum ad præcepta, ſed etiam ad conſilia obligantur, 1153. e. Prælatus negligens ad majora non promoveatur, 101. b. Prælati aut canonici flagitia committentes excommunicantur 101. b. Prælatis pauperibus in conc. Conſtantienſi utilibus providetur, 1411. e.
Prænestino epiſcopo cardinali gratulatur Petrus a Caudia cardinalis Mediolanenſis, quod perſecutiones patiatur propter juſtitiam, 872. d. e.
Præneſtini epiſcopi Guido, 1080. b. Umbertus, 64. e.
Præpoſiti cardinalium eccleſiarum ſunt epiſcopis ſubjecti, 8. e.
Præſentatus ad eccleſiam parochialem, animarum curam debet recipere ab epiſcopo, 135. b. Præſentato in minoribus ordinibus conſtituto ad curam animarum quid faciendum, 135. e. *Tria debet jurare*, 1395. a.
Prataliæ abbas, 830. b.
Prataliæ abbas Johannes, 762. e. 764. c.
de Precibus abbates Guillelmus, 1220. c. Johannes, ibid.
Presbyteri bonæ famæ debent eſſe, 25. c. Cellam prope eccleſiam habeant, 1. b. Quæ debeant ſcire, 419. a. Eorum ſit veſtis talaris, & quando ad celebrandum accedunt rocheto induantur, 128. c. Eorum habitus ſit modeſtus, 115. b. Indumentum ſcutatorum, quod dicitur herga, neque aliud laicale non deferant, 1393. d. In ſimplicibus tunicis eccleſiam non intrent, 128. e.
Presbyteris ornamenta & vaſa neceſſaria, 15. b. Ea propriis manibus abluant, 1. b. Ad alios uſus non adhibeant, 11. b. Sine caligis celebrare non præſumant, 129. b.
Presbyter ad unam ordinatus eccleſiam, ad aliam non tranſeat, 27. b. Beneficia quomodo acquirat, 3. d. Plura non poſſideat, 3. d. 15. a. 1302. b.
Presbyteros mercenarios non habeant vicarii perpetui, 115. d. Presbyter non deſerviat cum patre ſuo, vel poſt patrem immediate, 115. e. Presbyteri habeant breviaria, 116. c. Clericum ſecum habeant cum quo pſalmos cantent, 2. b. Nocte ſurgant & curſum horis certis decantent, 1. b. 1387. d. Et quidem in eccleſia, 26. b.
Presbyter ſemper ad miniſterium ſuum paratus ſit, 15. b. Miſſas religioſe peragat, 1. b. Miſſam ſolus non cantet, 2. b. Nec in veſte communi, 2. a. Nec niſi jejunus & niſi communicet, 1. b. *Layes manus*

post communionem, 2. b.

Presbyteri parochiales a feſto S. Remigii uſque ad Paſcha de nocte conſurgant & ſummo mane miſſam celebrent, 1389. c. Diebus feſtis & dominicis evangelium prædicent, 3. b. 26. c. Exhortationes ad plebem debent habere, 15. d. Doceant populos ſibi ſubditos, 114. b. Quæ debeant eos docere, 1272. b. Diebus dominicis aquam benedicant, 3. c. Alterius parochianum ad miſſam non ſuſcipiant, 4. a.

Presbyteri pro principe orent, 26. c. Item pro ſuo pontifice, ibid. Infirmos non negligant, 15. c. Presbyterum euchariſtiam ad infirmum deferentem aſſociantibus conceſſæ indulgentiæ, 1276. c. Pænitentibus dignam imponant pænitentiam, 27. c. Et viaticum infirmis tradant, 27. c. Et unctionem, ibid. d. Pænitentiam bene adminiſtrent, 3. d. Sacramenta gratis adminiſtrent, 14. c. Presbyteri parochiales quibus debeant confiteri, 1296. b.

Presbyteri ad menſam ut ſe habeant, 116. c. Pauperes & peregrinos ad ſuam invitent, 3. b. In conviviis ut ſe gerant, 15. a. Reſideant, 14. d. In itinere ſine ſtola non incedant, 4. c. Sine chriſmate ſancto & euchariſtia alicubi non proficiſcantur, 16. b. Venientes ad ſynodum honeſta quærant hoſpitia, 1270. a. Jejuni & induti ſuperpelliciis ſynodum intrent, ibid. Presbyterorum mortuorum nomina ad ſynodum deferenda, & pro eis oretur, 1292. a. b. Statuta ſynodalia penes ſe habeant, 1270. b. Ea ſingulis menſibus legant, 107. c. Decimas non a laïcis, ſed ab epiſcopo recipiant, 1307. b.

Presbyteros nullus audeat accuſare, 11. c.

Presbyterum falſis criminibus accuſanti nec in fine danda communio, 49. b.

Presbyteri furtive ingreſſi beneficium, ad epiſcopum deferantur, 1307. e. Quales eorum mores, 3. a. Non ſint negotiatores, 15. e. Non fidejuſſores, 16. a. 27. b. Non lites excitent, 27. c. Ad ſæcularia judicia non accedant, 27. b. Non jurent, 27. c. Non ſint uſurarii, 15. d. Arma non ferant, 3. b. 14. d. 27. c. Nec clerici, 116. d. Eis prohibita venatio, 8. d. Canum & avium jocis non inſerviant, 3. b. 8. d. In tabernis non bibant, 3. b. 14. d. Eas edendi aut bibendi cauſa non intrent, 27. c. Eis prohibitæ fibulæ argenteæ, 128. d. Ad nuptias non eant, 4. d. Feminas in domo ſua non habeant, 1. b. 14. b. 27. b. 115. b. Præter matrem, ſororem & amitam, 1306. e. Nec ad prandium eas invitent, 1306. e.

Presbyteri concubinarii ab altari removeantur, 67. b. Prolem quam in ſacro ordine genuerunt ſecum non habeant, 1393. b. Capitalia crimina committentes deponantur, & ſint inter audientes, 36. e. 42. c.

Presbyter miſſam dicens & non conſecrans peccat mortaliter, 109. c. Nec celebret cum hoſtia jam conſecrata, ibid. Presbyteri mali revera conſecrant in miſſa ſicut boni, 387. c. Presbyteri ignoti non permittantur celebrare, 116. c. Eccleſiæ poſſeſſiones non vendant, 4. c. Acquiſita ab eis ad eccleſiam pertinent, 3. e. Scribant in miſſalibus reditus ſuarum eccleſiarum, 115. d.

Presbyter eccleſiam ſuam ædificet, 26. b.

Presbyteri curati ſua habeant ſigilla, 215. d. e. Clericum de aliena parochia non ſuſcipiant, 16. a.

Presbyteri Armenorum tempore neceſſitatis ad bellum vadunt, nec propter hoc fiunt irregulares, 384. e.

Prima hora ante miſſam recitanda, 1301. b.

Primatus eccleſiæ Romanæ, 206. a. b. 224. a. 254. c.

Principum ſæcularium eſt extirpare ſchiſma, 714. d.

Priores negligentes deponantur, 100. d.

Prior mutuum ultra ſummam LX. ſolidor. abſque abbatis licentia non accipiat, 1363. c.

Prioratus nec laicis nec clericis dentur ad firmam, 100. c.

Prioratum emere illicitum, 97. d.

Prioratus ad vitam venditus cauſa meliorandi, ibid.

in Prioratibus conventus reſtituantur, 138. b. 140. a. Et divinum officium, ibid.

Privilegia eccleſiarum obſervanda, 54. a. 124. e.

Proceſſionem Spiritus-ſancti quomodo annuntiant in ſymbolo Armeni, 315. d. e. Proceſſionem Spiritus-ſancti a Filio acceperunt ab eccleſia Romana, 315.

Proceſſio diebus dominicis, 1308. b. Proceſſio in cappis in feſto Purificationis, 1424. d. Proceſſiones & orationes inſtitutæ adverſus Tartaros, 171. a. b.

Procurationes in monaſteriis & aliis eccleſiis prohibentur, 295. c. & ſeq. Earum abuſus, 1121. d.

Procurationum reſervationes improbatæ, 1127. c.

Procuratores ſtatuendi poſt mortem epiſcopi aut alterius prælati, qui vacationis tempore eccleſiæ bona adminiſtrent, 286. c. & ſeq.

Procuratorium Johannis XXIII. ad faciendam ceſſionem, 1413. b.

Proprietas in monaſteriis tollatur, 119. e. Denarii ex miſſis provenientes in uſus communes expendantur, 120. a. Pro victu non dentur pecuniæ, 120. b.

Proprietarii quibus allodia & curtes ſub certa penſione dantur, &c. 131. c.

Proprietarius ad omnia officia redditur inhabilis, 131. b. Eccleſiaſtica careat ſepultura, 120. a.

Proteſtatio Caroli de Malateſtis de bello a ſe indicto Johanni XXIII. papæ. 1206.

Pſallatur cum pauſis & graviter, 141. c.

Pueri docendi ſunt *Pater noſter*, *Ave Maria* & *Credo*, 1394. c. Et eis non danda euchariſtia, 109. c.

Puppii abbas Bartholomæus, 941. d.

Purgatorium, 205. b.

Purgatorii fides apud Armenos, 331. e. & ſeq.

Purificationis B. Mariæ feſtum, 1316. a. In eo fiat proceſſio in cappis ſericis, 1424. d.

Purificatio mulierum, 1304. a. 1364. b. Non fiat, niſi jacuerint per menſem a nativitate partus, 1338. d. Purificatio mulierum quæ ex fornicatione pepererunt non fiat, 1338. e. Alienæ mulieri non conferenda, 1275. b.

Q.

QUadrageſimæ initio invitandi fideles ad confeſſionem, & pœnitentia injungenda, 4. b. 1278. c. 1362. a. 1373. a.

Quadrageſimæ prima dominica qui carnes comederit excommunicetur, 1388. c.

Quadrageſimæ tempore carnem manducans ad epiſcopum remittatur, 1277. d.

Quadrageſimæ tempore miſſam non celebrant Armeni, niſi ſabbatis & dominicis, 393. e.

Quadrageſima ante nativitatem Domini a religioſis jejunatur, 1314. e.

Quæſtuarii prædicatores vitiis obnoxii, 197. d. Ideo non admittendi, 98. e. 1211. a. 1236. d. 1290. c. Sine litteris epiſcopi, 115. a. 132. e. 1366. d. 1396. e. Aut papæ, 1241. e. Decani Chriſtianitatis eis litteras non dent, 1330. e. Quæſtuariorum proventus ad firmam non accipiant clerici, 1330. e. Quæſtas ſuas non faciant diebus ſolemnibus, quibus populus communicare conſuevit, 1331. a.

Quæſtuarii muniti debitis litteris permittantur eleemoſynas quærere, dum non perturbent divinum officium, 1331. a. Non permittantur reliquias exhibere ſine litteris papæ aut epiſcopi, 1364. b.

Quarkemboldus pauperum cancellarius, 840. a.

Quemerqueçon abbas Leo, 313. c.

Querelæ de abbate S. Severi, 92. c.

Queſſedan abbas Stephanus, 313. c.

Quildalinæ epiſcopus Conſtantinus, 86. c.

S. Quintini abbas Fulradus, 11. e. 12. e.

R.

RAdo abbas S. Vedaſti cancellarius Caroli-magni, 11. e. 12. c.

Radulfus epiſcopus Andegavenſis, 84. a.

Radulfus epiſcopus Leodienſis, 85. d.

Radulfus Melfenſis epiſcopus, 79. c.

Radulfus epiſcopus Sebaſtenus, 82. a.

Radulfus comes Viromanduorum dapifer, 70. b. 71. c.

Radulfus de Albiaco & de Matiſcone doctor, 884. c.

Radulfus de Gimonte cauſarum patronus, 461. c.

Radulfus de *Karadoc* doctor, 461. b.

Raimbaldus archiepiſcopus Arelatenſis, 56. e. 57. b.

Raimundus archiepiſcopus Arelatenſis, 84. c.

Raimundus epiſcopus Aginnenſis, 69. d. 70. c.

Raimundus epiſcopus Elnenſis, 57. e.

Raimundus epiſcopus Gerundenſis, 85. b.

Raimundus epiſcopus Glandatenſis, 84. d.

Raimundus epiſcopus Maſſilienſis, 67. e.

Raimundus epiſcopus Palentinus ſeu Valentinus, 85. c.

Raimundus epiſcopus Petragoricenſis, 753. b.

Raimundus epiſcopus Urgellenſis, 305. c.

Raimundus epiſcopus Uticenſis, 84. b.

Raimundus abbas Cluniac. excuſat ſuam a concilio Conſtantienſi abſentiam ob ſenectutem & infirmitatem, 1217. a. & ſeqq. Mittit legatos ad concilium Conſtantienſe, 1218. b. Ejus obitus, 1219. a.

Raimundus abbas de Rivipullo legatus regis Aragonum ad papam, 633. d. 636. c. 638. a. 641. d. 657. e. 662. a. 669. c.

Raimundus de Capella S. R. E. ſubdiacon. 91. d.

Raimundus vicecomes de Cardona, 173. b.

Raimundus Berengarii ordinis Minorum, nuncius Gregorii X. ad Palæolog. imperatorem, 223. c. 227. d.

Raimundus Bernardus Flamingi miles, 647. b.

Raimundus de Columberiis domicellus, 649. b.

Raimundus de Turrena, 482. b. 483. d.

Raimundus de Laſcura miles ord. hoſpitalis S. Jeroſolymitani, 753. c.

Rainaldus de Branchaciis cardinalis, 801. c.

Rainaldus cardin. S. Viti in Macello, 1179. c.

Rainaldus archiepiſc. Barenſis, 81. a.

Rainaldus epiſcopus Aquinas, 80. a.

Rainaldus epiſcopus Bathonienſis, 86. b.

Rainaldus epiſcopus Belicenſis, 85. b.

Rainaldus Benefranus epiſc. 80. a.

Rainaldus epiſc. Eſinus, 79. a.

Rainaldus epiſc. Luterinus, 80. c.

Rainaldus abbas S. Medardi, 58. c.

Rainardus epiſc. Biterrenſis, 50. d.

Rainerus archiepiſc. Spaletinus, 83. c.

Rainerus epiſc. Aurelianenſis, 64. b.

Rainerus epiſc. Caſtellanus, 79. a.

Rannulfus abbas de Clauſtro, 74. a.

Rantaldus epiſc. Belicenſis, 85. e.

Rao epiſcopus Bithecenſis ſeu Briecenſis, 81. a.

Raphael Fulgotius advocatus concilii Conſtantienſis, 1409. d.

Rapinam nullus emat, 118. b.

Raptores bonorum eccleſiæ excommunicentur, 127. b. 134. d. 135. d. 279. b. 1349. b.

Raptoribus virginum quæ imponenda pœnitentia, 33. c.

Ratiſponenſis epiſcop. Hitingrimus, 53. b.

Digitized by Google

Ravennenſes epiſcopi Johannes cardinalis, 1179. c. Girardus, 82. c. Wibertus, 64. d.
Ravenenſis epiſcopus Johannes, 1219. e.
Realitas corporis Chriſti in euchariſtia apud Armenos, 382. a. d.
Reatinus cardin. ad ſchiſmatis exſtinctionem affectus, 44. 451. c.
Reatini epiſcopi Atto, 62. d. Dodo, 78. d. Gerardus, 63. b.
Recollectio mentis presbyteris commendatur, 1389. c.
Reconcilianda cimiteria in quibus excommunicatorum corpora ſunt ſepulta, 1310. c.
Reconciliatio eccleſiæ pollutæ neceſſaria ut in ea celebretur, 1247. d. Similiter cimiterii polluti ut in eo quis ſepeliatur, ibid. e. Ideo ſtatim facienda, 1271. b. 1337. c. & ſeq. Fiat ab epiſcopo vel officiali, 1339. a.
Reditus ſuarum eccleſiarum ſcribant presbyteri, 115. d. In ſuis miſſalibus, 1268. c. 1310. c. Litteras de redituum requiſitione habeant presbyteri aut capellani, 141. d. Eorum habeantur inſtrumenta ſeu inventoria, 1288. c. Nec eos alienent, 1281. d.
Redonenſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 885. b.
Reformanda eccleſia in tribus, 578. d.
Reformatione indiget eccleſia, præcipue in prælatis, 1200. c. d. A pueris eſt incipienda, 18. d. e. Facienda in capite & in membris, 1111. e. Agitatur in concilio Piſano, 1117. b. 1119. e. 1121. a. Eam petit concilium Piſanum, 1125. a. Ad eam deputati in concilio Piſano, 1117. a.
Reformatio monaſteriorum, 119. c.
Regenſes epiſcopi Augerius, 67. d. Ermengaudus, 57. c. Hericus ſeu Henricus, 84. d.
Regino epiſc. Populonienſis, 63. b.
Reginus epiſc. Albericus, 82. c.
Reginenſis archiepiſc. Thomas, 81. c.
Reginaudus epiſc. Pariſienſis, 144. d.
Reginaldus de Ruffiguiaco miles ambaſſiator Benedicti XIII. ad Carolum regem, 486. e.
Reginaldus *de Roye* regis conſiliarius & camerarius, 436. c. 479. d. 481. d. 483. c.
Reginaldus *de Trie*, 479. d. 481. d.
Regiſtratio gratis exhibenda, 1287. c.
Regulæ cancellariæ Romanæ tollendæ, 1128. b. c. 1131. a.
Regularis ad officium parochiale non admittatur, niſi fuerit ab epiſcopo receptus, 1363. a.
Regulares curam animarum habentes ſubſint epiſcopo, nec ad clauſtrum poſſint revocari a ſuis abbatibus, 76. c.
Regularis canonicus ad curam eccleſiæ parochialis inſtitutus, ſocium canonicum regularem habeat, 1363. e.
Reinardus epiſcopus Cavellicenſis, 50. c.
Reinoldus epiſcopus Noviomenſis, 83. c.
Reinerius prior conventus Viterbienſis ordinis Prædicatorum, nuncius Innocentii V. ad Græcos, 252. b.
Renardus abbas Morimondi, 74. a.
Reinoldus epiſcopus Pariſienſis, 276. e.
Religionem non intret conjugatus abſque licentia epiſcopi, 1362. b.
Religioſi antequam recipiantur, confiteantur, 420. d.
Religioſi ſacramenta in aliena parochia adminiſtrantes, excommunicantur, ad ſedem apoſtolicam pro abſolutione mittendi, 1347. d.
Religioſi non ſervantes interdictum excommunicantur, 1345. b.
Religioſi veſtes inhoneſtas ferentes, ipſas perdant pauperibus erogandas, 1227. b. Apud eos quæ emendanda, 196. c.
Reliquiæ ſuper altare poſitæ, 2. a. Extra capſam nec exponantur nec vendantur, 1391. c.
Reliquiæ ad jurandum pugilibus non exhibendæ, 1389. a.
Remenſis archiepiſcopus fit Alexandrinus patriarcha, 1120. d.
Remenſes archiepiſcopi Robertus *de Courtenai*, 298. c. Samſon, 74. b. Vodalricus, 55. d. Wido, 58. e. Willelmus, 83. c.
Remenſis abbas deſignatus ad concilium Piſanum, 884. d.
Reparationes beneficiorum, 1307. a. 1358. b. 1359. c. Etiam a curatis & capellanis non reſidentibus, 1342. d.
Repreſaliæ prohibitæ, 302. d.
Requeſtæ univerſitatis Pariſienſis adverſus Petrum de Luna, 859. d.
Reſervationes beneficiorum, 1125. c. 1131. a.
Reſervationes fructuum annatarum, &c. improbatæ, 1126. c. & ſeq. Earum abuſus, 1121. c.
Reſervata epiſcopo peccata, 1294. c. 1361. e.
Reſidentia, 130. a. 1238. d. 1268. c. 1272. d. e. 1288. b. 1305. c. 1395. d. Commendatur, 1289. a. 1364. e. 1365. a. Reſidere non cenſetur canonicus, niſi qui interfuerit matutinis, aut miſſæ majori, aut veſperis, 1422. d. Reſidentiam qui duobus in locis debent, alterum beneficium reſignent, 99. b. De blado quadrageſimæ nullus percipiat, niſi per viginti & unum diem fuerit reſidens, 1422. e. Non reſidentes curati & capellani ædificia ſuorum beneficiorum reparare tenentur, 1342. d. Non reſidentes excommunicantur, 1289. b.
Reſignationes beneficiorum quibus faciendæ, 1282. d. Curarum fiant in manus epiſcopi, 1305. b. 1362. d. 1395. c.
Reſtitutio ablatorum, 1243. e. 1266. d. Cui facienda, 1377. d. & ſeq. Pœnitenti injungenda, 1278. b.
Reſurrectionem mortuorum negare eſt fundamentum plurimarum hæreſum, 294. a. Reſurrectionem non agnoſcunt Filii ſoli hæretici, 409. e. In ea erit ſexuum diſcretio, ſed non nubent neque nubentur, 409. b.
Reges olim imperatores appellati, 6. a.
Regum proprium eſt officium colere juſtitiam, 923. d. Et eccleſiam afflictam defenſare, 986. a. Ad eos deferantur cauſæ eccleſiaſticæ quas epiſcopus negligit, 75. d. 76. a. Reges poſſe deponi cenſet
Richardus epiſcopus Andrenſis, 80. d.
Richardus epiſcopus Nenevenſis, 86. b.
Richardus epiſcopus Urbevetanus, 79. b.
Richardus abbas S. Pancratii, 941. b.
Richardus abbas de Sprinchirbach, 73. c.
Richardus abbas de Vallibus, 74. a.
Richardus legatus, 66. e.
Richardus *d'Elbene* doctor, 942. c.
Richardus rex Angliæ, 184. a.
Richerius archiepiſcopus Senonenſis, 64. b.
Ricius epiſcopus Roffenſis: ejus epiſtola contra ceſſionem, 748. c.
Riculfus miſſus dominicus Moguntinus archiepiſcopus, 12. c.
Riculfus epiſcopus Helenenſis, 50. d.
Rituale ſeu manuale habeant ſacerdotes, 1281. c. Alios libros ad officium divinum pertinentes habeant curati, 1390. a.
Rivenſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 886. a.
Rivipulli abbas Raymundus, 633. d. 636. c. 638. a. 641. d. 662. a. 669. c.
Robertus Gebennenſis creatus papa Clemens VII. 428. d. 1107. c. 1405. c. Quæ regna ei adhæſerunt, 429. a. Ei adhæret univerſitas Pariſienſis, ibid. Ad eum accedunt cardinales de Petra-mala & de Ravenna, 430. a. Obit, 430. c.
Robertus *de Corchon* cardinalis, 97. a.
Robertus archiepiſcopus Viennenſis, 84. d.
Robertus *de Courtenay* archiepiſc. Remenſis, 298. a.
Robertus de Joigniaco epiſcopus Carnotenſis, 1364. d. e.
Robertus epiſcopus Civitatenſis, 80. c.
Robertus *de Brucourt* epiſcop. Ebroicenſis, 414. b.
Robertus *de Noyers* epiſcopus Elborenſis, 671. a.
Roberto epiſcopo Engoliſmenſi negatus civitatis ſuæ Engoliſmenſis ingreſſus, 148. e.
Robertus epiſcopus Engoliſmenſis Gerardo archiepiſcopo Burdigalenſi ſcribit de vi ſibi illata a comite Engoliſmenſi, 152. b. Item, S. Ludovico regi, 153. a. Significat capitulo Pictavenſi latam a ſe in comitem Engoliſmenſem excommunicationis ſententiam & interdicti in comitiſſam, quam rogat promulgari & obſervari, 149. d. & ſeqq. 160. a. Gratias agit P. epiſcopo Petragoricenſi de oblato ſibi ſubſidio, & quanta patiatur exponit, 164. c. & ſeq. Simili modo gratias agit electo Ebroicenſi de collato ſubſidio, 165. d. Quæ facta fuerit ei a comite ſatisfactio, 148. e.
Robertus epiſcopus Florentinenſis, 80. c.
Robertus epiſcopus Gravinenſis, 81. c.
Robertus Herfordenſis epiſcopus, 86. b.
Robertus epiſcopus Saliſberienſis, 1219. c.
Robertus epiſcopus Tricaricenſis, 81. b.
Robertus *de Eſchaudeſoles* decret. doctor, prior Celſiniarum, legatus abbatis Cluniacenſis ad concilium Conſtant. 1218. b. 1223. a. Ejus epiſtola ad abbatem & conventum Cluniacenſem, 1112. a. Audientiam habet ab Alexandro V. 1116. a. Fit abbas Cluniacenſis, 1219. b.
Robertus de Frota auditor ſacri palatii, 461. d.
Robertus de Queſneio decretorum doctor, 804. e. 805. b. 884. a.
Robertus eremita, 736. b. Miſſus ad papam, 711. b. Legatus regis Angliæ ad duos de papatu contendentes, 591. b. Mittitur a Benedicto ad regem Aragon. Maſſiliam, 591. c. Cum rege ad Benedictum redit, ibid. Mittitur Romam ad Bonifacium, 591. c. Colloquium ejus cum papa, 591. d. Eum hortatur ad ceſſionem, 592. b. 594. a. Suum conſulit collegium & conſilium, 592. c. Reſpuit ceſſionis viam, 594. b. c. Robertus cedenti offert centum *millia ducatuum*, 594. c. Revertitur Avenionem, 594. c. Benedicti cum eo colloquium, 595. c. Quid ei ſit faciendum exponit, 595. d. Benedicti ad eum reſponſum, 596. d. & ſeq.
Robertus rex Francorum, 58. b.
Robertus filius regis Scotiæ, 795. b.
Robertus Cordelerii regis conſiliarius & ad papam legatus, 599. e. 600. a. 642. a. 649. b. 651. c. 652. d.
Robertus de Donis conſiliarius regius, 461. c.
Robuam epiſc. Anglonenſis, 81. c.
Rodericus archiepiſc. Terraconenſis, 289. d. 297. c.
Rodericus epiſcopus Calagoritanus, 85. c.
Roderici epiſcopus Petrus, 85. d.
Rodulfus epiſcopus Eugubinus, 61. c. 63. b.
Rodulfus epiſcopus Ferentinus, 78. d.
Rodulfus epiſcopus Virdunenſis, 126. d.
Rodulfus comes, 59. a.
Rodulfus camerarius, 59. b.
Rodulfus cancellarius Malateſtæ de Penſauro, 975. e. Factæ ei reſponſiones a cardinalibus Piſis congregatis, 988. d.
Roffenſis epiſcopus Ricius, 748. a.
Rofredus epiſcopus Ateſtenſis, 61. b.
Rofridus epiſcopus Monticorbinenſis, 80. c.
Rogationes, 4. b.
Rogerius epiſcopus Cameracenſis, 85. c.
Rogerus epiſcopus Catalaunenſis, 59. a.
Rogerus epiſcopus Laudunenſis, 85. c.
Rogerius epiſcopus Lauſanenſis, 85. b.
Rogerus epiſcopus Tullenſis, 126. d.
Rogerius epiſcopus Vicenſis, 80. d.
Rolandus epiſcopus Sutrinus, 61. a. 62. d.

Roma

Roma a Ladiſlao rege capta, 1406. d.

Romana eccleſia omnium caput, 191. c. Mater & magiſtra omnium eccleſiarum, 283. b. Ejus primatus, 206. a. & ſeqq. 224. a. 254. c. 259. a. Romanam eccleſiam agnoſcunt Armeni, 392. d. e. Numquam erravit a fide, 201. c. Ejus fides non eſt in dubium revocanda, 223. a.

Romani mortuo Gregorio XI. ruſticos armatos ad cuſtodiam Urbis ante electionem papæ advocant, 426. d. Nobiles Urbe ejiciunt, nec eorum quemquam ad conclavis cuſtodiam remanere permittunt, 426. e. Petunt a congregatis cardinalibus cum violentia papam Romanum aut Italicum, 427. a. Portas conclavis effringunt, & petunt Italicum, 427. b. Cardinales compellunt eligere papam Italicum, 426. c. & ſeq.

Romanus cardinalis S. Suzannæ, 64. e.

Romanus epiſcopus Tripolitanus, 82. a.

Romanenſis abbas Aribertus, 52. c.

S. Romani abbas *Herabiet*, 913. c.

Romaricenſi eccleſiæ de illatis damnis ſatisfacit Matthæus dux Lotharingiæ, 75. c.

Romaricenſis abbatiſſa Judith, 71. e.

Romualdus archiepiſcopus Salernitanus, 80. b.

Roricus abbas Calmoſiacenſis, 74. b.

Roſſellani epiſcopi Gerardus, 61. c. 63. a. Gregorius, 86. c.

Roſſus Androſſus doctor, 942. b.

Rothomagenſis archiepiſcopus Aymericus, 414. b.

Rubilocenſis epiſcopus Vodalfridus, 53. a.

Rufinus epiſcopus Aſſiſinas, 79. a.

Ruffitus de Brancaciis Romanæ curiæ mareſcallus, 486. c.

Ruffus archiepiſc. Cuſentinus, 81. c.

Runæ abbas Angelus, 1221. a.

Rupertus imperator, 830. e. 888. c. Electus, 1081. a. 1082. d. Diætam Nurembergæ celebrat pro unione eccleſiæ, 889. a. Ei ſignificatur electio Gregorii papæ XII. 721. e. Ipſum hortatur Henricus rex Angliæ, ut cardinalibus concilium celebrare volentibus faveat, 887. c. Ejus nuncii ad concilium Piſanum recedunt hoſpite inſalutato, 1084. b.

Rutgherus Balhorii, 830. d.

Ruthenenſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 885. d.

S.

S. Sabbæ abbas Maurus, 65. a.

Sabbato B. Mariæ veneratio, 106. e.

Sabinenſes epiſcopi Bertrandus, 644. b. Gerardus, 283. a. Jacobus, 132. a. Johannes, 60. e. 62. d. 751. a. 1079. d.

Sacerdos proprius cui facienda eſt confeſſio eſt parochus ſeu curatus, 1294. b. Sacerdotes ſemel in anno confiteantur epiſcopo vel pœnitentiariis, 1372. d. Saltem ter in anno celebrent, 307. b. Alienus ad celebrandum non admittendus, 1243. d.

Sacerdotes mercenarii non ſint, 76. b. Nec ſint ſine animarum cura, 76. c. Libros habeant ad canonicas horas recitandas neceſſarios, 99. d. Habeant propria ſigilla, 1327. d. Eorum veſtes ſint modeſtæ, 290. d. Non teneant in domo ſua feminas, niſi matrem aut ſororem, 1362. c. Antequam ad ſynodum veniant, viſitent infirmos, 1369. e. Eorum peccata majora, 698. e. Sacerdotes impudici apud Armenos deponuntur, 366. c. 367. a. *Vide* Presbyteri.

Sacramenta ſeptem, 205. d. e. Eorum efficacia a Chriſti paſſione, 361. b. Non ſint venalia, 1387. b. Sed gratis adminiſtrentur, 5. a. 114. a. 121. d. 1287. d. 1303. e. Alieno parochiano non miniſtranda, 293. c. Sacramenta in aliena parochia adminiſtrantes religioſi excommunicantur, a ſolo papa abſolvendi, 1347. d.

Sacramenta apud Armenos, 383. a. & ſeq. Ea ab aliis qui eccleſiæ Romanæ uniti ſunt Armeni recipiunt, 359. d.

SS. Sacramenti feſtum, 1289. e. 1366. a. Indulgentiæ eo die conceſſæ, 1290. a.

Sacrarium, 2. b.

Sacrilegii pœnitentia, 32. c. 33. b.

Saganenſis epiſcopus de Corſica, 82. b.

Sagienſis epiſcop. Guillelmus *Mauger*, 414. b.

Saladinus brevi totam Terram-ſanctam recuperat, 181. b.

S. Saturnini abbas Aimericus, 753. b.

Salernitani archiepiſcopi Alfanus, 60. e. 62. d. Romualdus, 80. b.

Saliſberienſis epiſcopus perorat in concilio Piſano, 1084. d. In eo conqueritur de Ciſtercienſibus, 1117. b.

Salmenſis comes Henricus, 74. b.

Salomon epiſcopus Tridentinus, 83. b.

Salpitanus epiſcopus Paulus, 81. a.

Salſeburgenſis archiepiſcopus Conradus, 86. a.

S. Salvatoris de Septimo abbas Felix, 940. d.

Salvator Yriſſoni ſyndicus civitatis Avenionenſis, 647. b.

Salutatio angelica ſæpius dicenda, 1282. e.

Salvus conductus pro legatis Palæologi ad ſedem apoſtolicam venturis, 233. d. 235. b. c. 236. b. 238. a.

Salvus conductus Benedicto XIII. tranſmiſſus a Florentinis, 921. e.

Salvus conductus Florentinorum limitatus datus cardinalibus, 819. b.

Salvus lector Lucanenſis ordinis Prædicatorum, nuncius Innocentii V. ad Græcos, 252. b.

Samſon archiepiſcopus Remenſis, 74. c.

Sancius epiſcopus Abulenſis, 85. d.

Sanctimonialis matrimonium contrahens ſeparetur, 31. c.

Sanctonenſes epiſcopi Ademarus, 84. b. Pontius, 155. d. 158. a. e. 159. d. e. 167. a.

Sanguis Chriſti ſi ceciderit quid faciendum, 1284. a. c. d. 1299. d. Si in ſanguinem muſca vel aranea ceciderit, ibid. b.

Sanguinem ſuum comedentis pœnitentia, 40. a.

Sanguinis ſententiam non proferat clericus, nec interſit ubi exercetur, 1394. d.

Saonenſes epiſcopi Guido, 83. a. Johannes, 61. b. 63. a.

Saonæ locus ad conveniendum ab utroque contendentium approbatus & acceptus, 757. c. 758. a. Saonæ cives ſecuritatem omnem offerunt Gregorio papæ XII. 754. d. Qui locum commutari petit, 760. a. & ſeq.

Sapor rex Perſarum, 398. b. d.

Sarraceni a Chriſtianis veſte diſtincti, 132. d.

Sarraceni faciunt baptizari filios ſuos, ut poſt mortem non egrediantur de ſepulcris, 333. d. e.

Sarracenorum perſecutio quam gravis fuerit, 175. e. Quot invaſerunt nationes, 176. c. Januam depopulantur, 179. c. Dominantur Armenis in majori Armenia, 388. e. Unde ſe ſubſtraxerunt ab imperio Romano, 191. a.

Sarracenus non poteſt fieri Judæus, 125. c.

Sarraceni a Chriſtianis victi, 179. e. De eis multæ regiones recuperatæ, 184. c.

Sardonenſis ſeu Scardonenſis epiſcopus Michael, 83. c.

Sariſberienſis epiſcopus Robertus, 1219. e.

Sarhenſis ſeu Sernenſis epiſcopus Johannes, 80. b.

Scandalum. Ille eſt deſtructor qui facit res ſcandali, & eſt magiſter erroris, non veritatis, 718. e.

Schiſmatis brevis narratio, 548. e. Quam deteſtandum malum, 568. a. & ſeq. 602. e. 729. a. 730. d. 803. c. d. 823. a. b. 863. a. 1159. a. b. Schiſma bellorum exordium, 614. e. Schiſma antiquatum tranſit in hæreſim, 894. b.

Schiſmaticos ſive laicos ſive clericos an vi & armis compeſcere liceat? 1152. c.

Schiſma facientes debent per principes coerceri, 573. c. Schiſma exſtirpare pertinet ad principes ſæculares, 714. d. Nec ſedatur niſi per eos, 624. e. 626. a.

Schiſmati ſedando debet papa invigilare, 193. e.

Sedando ſchiſmati neceſſe ante omnia eſt examinare unde ſchiſma venit, 577. b. Deinde reformanda eccleſia, ibid. b. e. Concilium Lugduni aut alibi celebrandum, 577. d. Ad quod invitentur abſque pompa reges & principes, 577. d. e. Qui præterea ad illud invitandi, 578. a. Convocationis litteræ quid debeant continere, 578. b.

Schiſmatis ſedationi propoſitæ in concilio Carolo regi Franciæ plures viæ, & diſcuſſæ, 439. a. & ſeq. Viæ quædam inutiles, 622. e. Illi exſtinguendo ut laborent cardinales Benedicti hortatur Gregorius XII. 726. e. Ad illud exſtinguendum quantum laboraverint Florentini, 949. b.

Schiſmatis fautor Benedictus XIII. 715. c. Schiſmatis fomentum carnis & ſanguinis vinculum, 812. a.

Schiſmatis tempore ut ſe gerendum in beneficiorum collatione, 912. d. & ſeqq. Et abſolutione peccatorum, 913. e.

Schiſmatis Græcorum quæ cauſæ, 190. d. De his ſcripſit Leo Tuſcus, 191. e. In eccleſia quam fuerit damnoſum, 192. e. Sedando Græcorum ſchiſmati quædam utilia, 194. b. & ſeq. Schiſmatis abjuratio perſonalis petitur a Palæologo & ejus primogenito Andronico, 254. d. e. Et a prælatis Græcorum, 255. a.

Schiſma inter Sarracenos de Ægypto & Sarracenos de Africa, 193. b.

Schiſmaticus tribus modis dicitur, 190. c.

Scientiæ amore plures peragravere provincias, Plato, Pythagoras & Apollonius, 974. d.

Scientias ſæculares non addiſcat curam animarum habens, 97. e.

In ſcientiis acquirendis quæ obſervanda, 199. a.

Scholæ inſtituendæ, 419. e. Eas aperire ſine epiſcopi licentia nullus præſumat, 1268. b.

Scripturæ libros vulgari idiomate habere illicitum, 123. e.

Scripturæ litterarum eccleſiaſticarum pretium quodnam ſolvendum, 1347. b.

Sduanus abbas, 56. c.

Sebaſtienſis epiſcopus Simeon, 312. d.

Securitas data Benedicto XIII. per cardinales, 644. a. & ſeq. Per villam Avenionenſem, 647. a. & ſeq.

Segobienſes epiſcopi Didacus, 635. e. Gonſaldus, 85. c.

Seibrandus epiſcopus Lemovicenſis, 84. a.

Senecenſis epiſcopus Petrus, 67. d.

Senenſes hortantur cardinales, ut ſubtrahant ſe ab obedientia Gregorii, 948. a. & ſeq.

Senenſes gratulantur Alexandro V. 1106. d.

Senenſes epiſcopi Gulfanus, 78. d. Johannes, 61. c. Notfridus, 63. a.

Senes debent eſſe exemplo, 709. c.

Seneſcallus Engoliſmenſis excommunicatur ob clauſas epiſcopo Roberto civitatis portas, 148. e.

Seneroculfus miſſus dominicus, 12. c.

Senogalienſes epiſc. Jacobus, 79. a. Theotrus, 61. d. Viſodonus, 63. b.

Senonenſis archiepiſc. deſignatus ad conc. Piſanum, 884. b.

Senonenſes archiepiſcopi Daimbertus, 66. a. Galterius Cornutus, 137. b. Gelduinus, 58. e. Gilo, 138. e. 139. a. e. 142. e. 276. e. Guido, 83. d. Henricus, 143. c. 144. d. 145. d. 146. d. Milo, 143. c. 1285. a. Philippus, 300. a. 1285. a. Richerus, 64. b. Stephanus, 1285. a.

Sententia lata adverſus interfectores cantoris Carnotenſis, 144. c. 146. e.

Sententiæ a prælatis prolatæ diligenter ſunt exequendæ, 129. b.

Sepeliri non debent defuncti ante oblatum pro eis ſacrificium, 1421. d. Laicus in eccleſia non ſepeliatur, niſi duos relin-

quat ſolidos, 1309. b. Sepulturam a ſuis curatis & ſacramenta accipiant capellani perpetui, 1339. c. Alieno parochiano non eſt conferenda, 1273. b. 1312. d. Sepeliendi non ſunt in cimiterio abortivi & excommunicati, 420. c.
Sepulturæ eccleſiaſticæ non tradantur uſurarii & excommunicati, 1313. b. 1325. c. Seu exiſtentes in peccato mortali notorio, 1339. a.
Sepelientes tempore interdicti aut excommunicatos aut uſurarios excommunicantur, 1347. a. 1351. d. Sepultura antequam fiat nullæ pro funeralibus fiant pactiones, 1281. c. 1342. e. Gratis eſt impendenda, 3. a. 114. a. Sepulturam violantis pœnitentia, 31. d.
S. Sequani abbas deſignatus ad concilium Piſanum, 884. d.
Sequentinus epiſcopus Odericus, 85. c.
Serdinenſis epiſcopus Cono, 85. a.
S. Sergii abbas deſignatus ad concilium Piſanum, 885. c.
Sergius papa, 56. d. 712. e.
Sergius archiepiſcopus Neapolitanus, 80. a.
Sergius epiſcopus de Curia catholicon, 313. b.
Servitia cameræ apoſtolicæ conceſſa non debita, ſed gratuita, 1122. a. b. Quando inſtituta, ibid. d.
Servitores altaris in propria perſona ſerviant, 1424. b.
Servitores in monaſteriis habeantur, 138. b. 140. b.
Servus Dei epiſcopus Gerundenſis, 50. b. d. 51. d.
Seſtrenſis epiſcopus Bermundus, 84. d.
S. Severi abbates Arnaldus, 90. b. Gregorius, 90. c. Suavius, 90. d.
S. Severi civium inſolentia, 92. d. & ſeq.
Siciliæ reges Carolus, 237. e. 261. b. 429. Ladiſlaus & Ludovicus, 1019. c. 1406. b. 1407. c. Et Jeruſalem, 602. d. Regina Maria, 602. d.
Siciliæ regi petit Gregorius X. ſalvum conductum pro nunciis Palæologi ad concilium generale venturis, 235. d. Eum hortatur Gregor. X. ut Græcorum nuncios a concilio redeuntes benigne ſuſcipiat, 241. c.
Sifridus Brandeburgenſis epiſc. 86. a.
Siffridus abbas Elvangenſis, 1221. d.
Sigerius abbas S. Maximini Trevir. 73. c.
Sigillum regium nulli niſi in curia committendum, 125. a.
Sigilla propria habeant curati, 115. c. 1287. c. 1327. d. 1346. b. c. 1369. a.
Sigillum eccleſiæ parochialis, 1369. a.
Sigillorum quibus utuntur curati impreſſionem officiali mittant decani Chriſtianitatis, 1436. d.
Sigillo pro apponendo litteris quid ſolvendum, 1347. a. Ultra ſex denarios Turonenſes pro ſigillo ſuo apponendo non exigant Chriſtianitatis decani, 1340. d.
Sigillorum ordinariorum abuſus reſtringendus, 1121. d.
Sigiſmundus imperator, 1419. b. Ejus protectionem pro concilio Piſano implorant cardinales, 860. b. & ſeq. Petit a Benedicto XIII. ut aperiat viam aliquam ad dandam eccleſiæ pacem, 1208. d. Mittit legatos ad Johan. XXIII. papam, 1406. d. Poſtulat a Johanne XXIII. auctoritatem convocandi concilii & eligendi locum & tempus, 1406. d. In eo curat legi quæ pro eccleſiæ unione & pace geſſerit, 1410. b. In concilio ſedet dalmatica & cappa indutus, &c. 1412. c. Item veſtibus regalibus, 1417. b. Martinum oratorem ducis Mediolanenſis ad concilium Conſtantienſe duris verbis excipit & incarcerat, 1410. c.
Signini epiſcopi Brunus, 64. e. Eraſmus, 61. e. 63. b. Petrus, 78. d.
Silvæ-candidæ epiſcopus Humbertus, 60. c. 62. b.
Silvanectenſis epiſcopus legatus regis ad Benedictum XIII. papam, 487. c. Ejus ad papam oratio, 490. c.
Silvanectenſes epiſcopi Frotlandus, 59. a. Johannes, 1220. a.
S. Silveſter papa, 349. a.
Simeon *Bech* archiepiſc. 391. a.
Simeon archiepiſcopus Sebaſtienſis, 312. d.
Simeon epiſcopus Veſtanus, 80. d.
Simeon orator obedientiæ Romanæ hortatur Carolum Malateſtam ne faveat Gregorio, 969. a.
Simeon *de Cramaud* Alexandrinus patriarcha, 800. e. 867. c. Epiſcopus Pictavenſis, Carcaſſonenſis, & archiepiſc. Remenſis, cardinalis, 712. e. Regis Franciæ legatus, 771. c. 773. d. Miſſus ad regem Caſtellæ a Carolo VI. 553. a. 556. b.
Simon de Nigella epiſcopus Belvacenſis, 298. b.
Simon epiſcopus Carnotenſis, 276. e.
Simon epiſcopus Meldenſis, 83. d.
Simon de Alvernia Urbani IV. legatus ad Manuelem Palæologum, 201. a. 202. c. 209. d.
Simon de Pariſius archidiaconus Vindocinenſis in eccleſia Carnotenſi, regis Siciliæ cancellarius, 231. d.
Simon Jeremiæ canonicus Piſanus, 942. a.
Simon *Bechute* procurator epiſcopi Vaſionenſis in concilio Conſtantienſi, 1222. a.
Simon de Peruſio concilii Conſtantienſis advocatus, 1409. d.
Simon de Tornaquantis profeſſor, 941. e.
Simon Matthæi, 942. a.
Simonia damnata, 98. a. 423. b. Pro ſacris ordinibus, 399. d.
Simoniacus ab officio & beneficio ſuſpendatur, 99. e.
Simorræ abbas deſignatus ad conc. Piſan. 885. a.
Simphronienſes epiſcopi Benedictus, 61. d. Nicolaus, 79. a.
Sipontinus epiſcopus B. 63. b.
Sipontinus archiepiſc. Gerardus, 80. d.
Siſſi archiepiſc. Baſilius, 312. d.
Siſtaricenſis epiſc. Geraldus, 67. e.
Slericenſis epiſcopus Johannes, 1219. e.
Sobrietas commendatur, 1387. c. In clericis, 1394. a.
Sodomitæ pœnitentia, 33. c. 36. b. 38. a. c. 44. a. 45. a.
B. Mariæ de Solaco eccleſia confirmata monaſterio S. Crucis Burdigalenſis, 87. a. & ſeq.
Soranus epiſcopus Jonathas, 78. d.
Sorcanant epiſcopus Meſrobius, 313. a.
Sortes ſanctorum, 33. a.
Sortilegi, 24. e. 25. a. Sunt excommunicati, 105. e. 1240. d. e. Diebus dominicis denunciantur, 1368. a.
Sortilegiorum varia genera, 1241. a. & ſeq. Eorum pœnitentia, 45. a.
Spectacula clericis prohibita, 1307. a. Et ſacerdotibus, 1283. a.
Spinis altare circumdatum, 113. a.
Spirenſis epiſcopus Olricus, 86. a.
Spoletani ducatus adminiſtratio commiſſa Petro cardinali XII. Apoſtolorum, 858. b. & ſeq.
Spoletani epiſcopi Fridericus, 1224. d. Rainerus, 85. c. Traſiricus, 79. a.
Sponſalia coram presbytero & teſtibus contrahantur, 1302. c. Quomodo fieri debeant, 1385. a. c. Sub quibus verbis, 1338. c. Sponſalium forma, 1285. c.
Sprinchirbach abbas Richardus, 73. c.
Spurii ad ordines non promoventur, 408. a.
Statuta provincialium conciliorum a ſuffraganeis epiſcopis publicanda, 300. d. Et lingua materna explicanda, 1351. c.
Statuta capituli ſede vacante ſunt exacte obſervanda, 1336. d. Et alia, 1352. b. c. 1365. c.
Statuta contra libertates eccleſiaſticas ſervantes ſunt excommunicati, 1342. c.
Sterilitas terræ, 22. c.
Sancti Stephani in Cœlio monte cardinalis Guillelmus, 644. b.
Stephanus archiepiſc. Ananarſenſis, 312. d.
Stephanus archiepiſcopus Senonenſis, 1285. a.
Stephanus epiſcopus Agathenſis, 57. c.
Stephanus epiſcopus Aptenſis, 57. d.
Stephanus epiſcopus Biterrenſis, 57. c.
Stephanus epiſcopus Dolenſis procurator ducis Britanniæ in conc. Conſtantienſi, 1222. d.
Stephanus epiſcopus Metenſis, 73. d.
Stephanus epiſcopus Monopolitanus, 79. c.
Stephanus epiſcopus nullatenſis, 313. a.
Stephanus epiſcopus Oſcenſis, 85. b.
Stephanus epiſcopus Pariſienſis, 70. b.
Stephanus epiſcopus Trapiſanenſis, 313. a.
Stephanus epiſcopus Trojanenſis, 61. d.
Stephanus epiſcopus Vigintimilienſis, 83. a.
Stephanus abbas de *Quiſſedan*, 313. c.
Stephanus Bonacurſi doctor, 942. b. Miſſus a Florentinis ad papam, 945. a. 950. c.
Stephanus de Galliaco decretorum doctor archidiaconus de Lezato, 1220. d.
Stephanus Lemovicini ord. Prædicat. pœnitentiarius eccleſiæ Romanæ, 671. a.
Stephanus cancellarius Ludovici regis, 70. b.
Stephanus comes, 58. b.
Stephanus Caprioli, 647. c.
Stephanus magiſter, 313. b.
Stratas publicas frangentes conjiciantur in vincula, 105. c.
Strumbinus epiſcopus Jerenus ſeu Parentinus, 81. d.
Studia in monaſteriis, 1364. a.
Suarzloh corepiſcopus, 53. b.
Suavius abbas S. Severi, 90. d.
Subdiaconus ſolus poteſt epiſtolam in miſſa ſolemniter legere, 1277. a.
Subſcriptiones epiſcoporum abſentium, 57. c.
Subtrahi debet obedientia a papa nutriente ſchiſma, 894. c.
Subtractio a Gregorio XII. non ſolum utilis, ſed etiam neceſſaria, 873. c. Eam ſuadet Petrus archiepiſc. Mediolanenſis, 869. b. & ſeq.
Subtractio obedientiæ facta Gregorio XII. a Florentinis, 874. c. 945. a. 950. a.
Subtractionem a Benedicto XIII. decernit Carolus rex Navarræ, 629. d. Et concilium Pariſienſe, 600. a. 601. d. *Ejus cardinales*, 600. d. *Vicarius archiepiſcopi* Biſuntini, 601. b. & ſeqq. Regina Jeruſalem, 602. d. Civitas Leodienſis, 659. d.
Subtractio a Benedicto XIII. & a Gregorio XII. approbatur in concil. Piſano, 1089. a.
Subtractionis revocatio per regem Franciæ, 677. c. & ſeq. 680. e.
Sueſſani epiſcopi Benedictus, 61. c. 63. a. Herveus, 80. a.
Sueſſionenſes epiſcopi Geroldus, 58. c. Guido de Caritate, 298. b. Nivelo, 83. c.
Suffragia pro defunctis, 332. b.
Sugerius abbas S. Dionyſii, 70. b. 71. c.
Sunenſis epiſcopus Paulinus, 79. c.
Supellectilia in eccleſiis non admittantur, 1392. c.
Superbi pœnitentia, 32. e.
Superpellicium quo quis quotidiano uſu utitur, in eccleſia non deferat ad officium 1247. c.
Superſtitiones paganicæ initio Januarii, 33. d. e.
Superſtitiones ut puniendæ, 131. a. Contra ſuperſtitiones, 25. b. 113. b.
Supertunicale clauſum portet ſacerdos, 1286 d.
S. Suſannæ cardinalis P. 751. a.
Suſceptores in baptiſmo debent ſcire ſymbolum & orationem dominicam, 20. a. b. 24. a.
Suranenſis epiſcopus Palumbo, 61. a. 62. d.
Sutrini epiſcopi Johannes, 79. b. 311. d. Rolandus, 61. a. 62. d.
Symbolum ab apoſtolis compoſitum, 17.
Symbolum omni die dicunt Armeni, 310. c.
Symboli decantatio cum additione Filioque a Græcis exigitur, 269. c. 271. b. Nominatim in Sicilia, 283. c.

Digitized by Google

Symbolum ante baptiſmum reddendum, 19. b. Cum oratione dominica, 4. a. 26. d.
Synagogæ fœneratorum prohibitæ, 103. d.
Synodi per epiſcopos celebrandæ, 1111. a. Ad eas qui venire debeant, 1291. b. Illis interſint omnes animarum curam habentes, 1370. a. Rectores domorum Dei & leproſoriarum, 1363. d. Omnes presbyteri, 1274. a. Nec ſibi minuant cum ſynodum intrare debent, 1274. b. Synodi tempus ſignificari debet iis qui ad illam venire tenentur, 1435. c.
Synodo quomodo debeant intereſſe ſacerdotes, 107. d. Ante eam quid præſtare debeant presbyteri, 1273. c. Illam intrent jejuni, 1274. a. Induti ſuperpelliciis & ſtolis, ibid. 1291. b. c. 1360. d. Abbates ſynodum jejuni intrent cum ſtolis & cappis, 1370. b. Ad illam venientes quam bene & honeſte ſe gerant, 1225. a. Impediti procuratorem mittant, 1226. a.
A Synodo abſentes ut puniendi, 1288. c. 1292. b. Intereſſe negligentes excommunicati, 1225. c. d. Abſentium nomina tradantur officiali, 1226. b.
Synodum impedientes excommunicantur, 1329. c. Et eam perturbantes, 1291. c. Expenſæ ad ſynodum, 1291. d. Computa ad ſynodum deferenda, ibid. Statuta in ea edita promulgentur, 1226. b. Ea ſub pœna xx. ſolidorum habeant decani Chriſtianitatis & curati, 1332. 1337. b. 1358. d. e. 1360. b. 1390. b. Singulis menſibus legenda, 107. c. Immo ſingulis dominicis publice legenda, 1348. a. Et materna lingua exponenda, 1345. c. d.
Synodales libros penes decanum quater in anno legant presbyteri, 1401. c.

T.

TAbardum honeſtum deferant curati, 1354. c. 1355. c.
Tabernas non frequentent presbyteri, 3. b. Nec clerici, 128. d. 1227. d. 1283. Nec ſcurnarias nec domunculas quæ ſcunæ dicuntur, 1306. c.
Tactus illiciti pœnitentia, 34. d.
Tarbienſis epiſcopus deſignatus ad concil. Piſanum, 885. a.
Tarentaſienſis archiepiſcopus Aimo, 85. a.
Tarentinus archiepiſcopus Baſilius, 81. b.
Taronenſis epiſcopus David, 312. c.
Tarſenſis archiepiſcopus *Vartan*, 312. d.
Tartari Terram-ſanctam, Hungariam & Poloniam invadunt, 169. b. 170. c. Eis reſiſti a fidelibus hortatur Alexander papa IV. 169. b. Propterea collecta facienda, 170. d. 171. c. Adverſus eos proceſſiones & orationes inſtitutæ, item jejunia & eleemoſynæ, 171. a. b. Cum eis confœderatio prohibita, 171. d. Adverſus eos qui præficiendi ſunt exercitus duces, 171. e. Tartari devicti, 171. b.
Tartuyn epiſcopus Gregorius, 313. a.
Taurinenſes epiſcopi Gaufridus, 252. b. Milo, 63. d.
Taxillorum ludus prohibitus, 1230. c. 1394. c.
Teatini epiſcopi Atto, 61. a. Gerardus, 61. d.
S. Teclæ feſtum, 132. d.
Tedaldus epiſcopus Placentinus, 79. c.
Tegruno epiſcopus Populonienſis, 61. d.
Teleſinus epiſcopus Petrus, 80. b.
Templarii habeant idoneos capellanos, nec extendant ſua privilegia, 105. d. Non ſervant interdictum in Engoliſma, 157. c. 158. a. & c.
Templi magiſter H. 123. b.
Terdo abbas, 52. b.
Terdonenſis epiſcopus Obertus, 83. a.
Termulanus epiſcopus Gaufridus, 80. c.
Terracenſis epiſcopus Hugo, 78. c.
Terracinenſis epiſcopus Johannes, 61. a.
Terraconenſes archiepiſcopi Benedictus, 172. d. 279. b. Berengarius, 85. b. Bernardus, 278. c. 279. c. 280. c. Eximinus, 305. c. 309. c. Petrus, 173. c. 279. b. 416. a. Rodericus, 289. d.
Terraconenſis electus G. 123. b.
Tertranus epiſcopus Andulfus, 61. c.
Teſtamenta in præſentia ſacerdotis facienda, 1287. d. 1311. d. 1377. b. Ut ſint valida non exigunt ſcabinorum præſentiam, 1350. c. d. Nec ut extra lectum fiant, 1351. a. b.
Teſtamentum per manus laïcorum non faciant presbyteri, 1311. d. 1397. b.
Teſtari non poſſunt perſonæ eccleſiaſticæ de bonis immobilibus acquiſitis de fructibus beneficiorum ſuorum, 1239. c. Utenſilia quæ invenerint & acquiſierint, relinquant eccleſiæ, 1397. c.
Teſtamenta ad ſigillum afferenda, 1288. a. Infra decem dies a morte teſtatoris epiſcopo deferantur, 1397. c. Eorum exſecutioni invigilandum, 142. c. e. 297. c. 1239. b. 1285. a. 1311. a. & ſeq. Exſecutores ut ſe gerere debeant, 1357. a. & ſeqq. 1397. c. Nomina decedentium & tempus obitus nuncient decanis, & ab his officiali, 1336. a. Ante annum ſunt exſequenda, 1312. a.
Teſtamentum condere non poteſt uſurarius, 101. c.
Teſtimonium laici adverſus clericum non recipiatur, 49. c.
Teſtimonia publice lecta in concil. Piſano adverſus contendentes de papatu, 1091. a. & ſeq. 1092. a. & ſeq.
Tetbaldus comes, 59. a.
Teuzo epiſcopus Urbeveranus, 61. c.
Textores appellati Albigenſes hæretici, 74 c.
S. Thadæus apoſtolus, 396. d.
S. Thadæus Armenorum apoſtolus, 405. c.
Theanenſis epiſcopus Petrus, 79. c.
Themeſcæ epiſcopus Daniel, 312. c.
Theobaldus archiepiſcopus Biſuntinus, 753. b.
Theobaldus epiſcopus Ambianenſis, 83. c.
Theobaldus epiſcopus Patavienſis, 86. a.
Theobaldus præpoſitus Romaricenſis, 74. a.
Theodoricus archiepiſc. Trevirenſis concilium celebrat, 126. d.
Theodoricus *Nyem*, 907. d.
Theodorus magnus curiæ imperatoris Græcorum diſpenſator, nuncius ejus ad papam, 244. c.
Theologicos libros in vulgari non legant Beguini & Beguinæ, 306. c.
Theologus lector ſit in eccleſiis cathedralibus & monaſteriis, 423. c.
Theotius epiſcopus Senogallienſis, 61. d.
Thercacenſis epiſcopus Odo ſive Otto, 84. c.
Theudericus epiſcopus Barchinonenſis, 50. c. 51. c.
Thidericus archiep. Trevirenſis, 55. d.
Thiedericus epiſcopus Metenſis, 55. d.
Thomas archiepiſc. Reginenſis, 81. c.
Thomas epiſc. Offorienſis, 1222. c.
Thomas abbas *de Moirmos*, 313. c.
Thomas de Firmo generalis ordinis Prædicatorum, 940. d. 1026. d. 1028. b. 1040. b. 1042. c. 1045. d. 1049. c. 1052. a. 1055. c.
Cardinalis de Thureio, 874. c. Eum invitat Benedictus ut accedat Niceiam, 655. b. Probat colluſionem inter duos contendentes de papatu, 959. a. b.
Tianenſis epiſcopus Arduinus, 63. b.
Tiburtini epiſcopi Johannes, 60. c. 62. d. Milo, 78. d.
Tiraſonenſes epiſcopi F. 173. a. 278. c. Garcias, 280. c. P. 289. c. Petrus, 305. c.
Tironienſis abbas deſignatus ad concilium Piſanum, 884. b.
Toletanus archiepiſcopus per Terraconenſem provinciam cum cruce tranſire non permittatur, 293. c.
Toletanus archiepiſcopus Benedictum papam hortatur ad pacem eccleſiæ dandam cedendo, 618. c. & ſeq. Ea de re ad ipſum ſcribit, nec ei reſpondit, 619. b.
Toletani archiepiſcopi Celebrinus, 85. c. Petrus, 621. d.
Tolonenſis epiſcopus, 84. c.
Tolonenſis epiſcopus Atiminus, 67. c.
Toloſanus archiepiſcop. deſignatus ad concilium Piſanum, 886. c.
Toloſani archiepiſcopi Arnaldus, 57. d. Petrus, 753. b. Vitalis de Caſtro-Maurono, 867. c.
Tonſura cui debeat dari, 416. b. Illegitimis non conferenda, 1255. b. A proprio, non ab alieno epiſcopo accipienda, 1256. a. Tonſuram clericalem ab alieno epiſcopo illicentiati accipientes, ſunt excommunicati, 1305. a. Tonſuram clericalem habens quotidie ſeptem pſalmos recitet, 1297. a.
Tonſuram clericalem deferant ſacerdotes, 115. c. Et clerici conjugati, 1227. a. Et quidem congruentem, 290. d. 307. c. 1289. d. Septies in anno renovandam, 1306. b. Ut eccleſiaſtica gaudeant libertate, 1290. c. Alioquin tonſuram non portans clericus, in cauſis non audiatur, 128. d.
Tornacenſis epiſcopus deſignatus ad conc. Piſanum, 883. c.
Torneamenta prohibita, 76. b. Tempore tribulationis, 172. b. c. In eis moriens chriſtiana careat ſepultura, 76. b.
Torrellus de Torrellis doctor, 942. b.
Tortura diebus feſtis non exercenda, 420. b.
Trajectenſis epiſcopus Baldricus, 55. d.
Tranſiricus epiſcopus Spoletinus, 79. a.
Tranſlatio beneficiorum improbata, 1125. d. 1130. d.
Tranſlationes de invitis non faciendæ, 1111. c.
Tranſinundus epiſcopus Feſulanus, 63. a.
Tranſubſtantiatio apud Armenos, 381. d. c. 382. b. & ſeq.
Trapiſanenſis epiſcopus Stephanus, 313. a.
Trebenſis epiſcopus, 63. c.
Trebenſis epiſcopus Johannes, 61. c.
Trecellenſis epiſcopus Leonardus, 83. b.
Trecenſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 884. b.
Trecenſes epiſcopi Hugo, 64. a. b. Johannes, 276. c. Matthæus, 83. d. Nicolaus, 144. d. 146. d. 147. c. N. 143. c.
Trecorenſis epiſcopus deſignatus ad conc. Piſanum, 885. b.
Trevia ſeu treuga Dei, 68. c. Quando incipiat, 75. c. Obſervetur, 124. d. 125. c.
Treugæ inter imperatorem Græcorum, imperatorem CP. & regem Siciliæ, 270. b.
Trevirenſes archiepiſcopi Arnaldus, 85. d. Hillinus, 71. c. Theodoricus, 126. d. Thidericus, 55. d. Wernerus, 1417. c.
Tricaricenſis epiſcopus Robertus, 81. b.
Tricaſtini epiſcopi Pontius, 67. d. W. 84. c.
Tridentinus epiſcopus a duce Auſtriæ ſpoliatus, 1419. c.
Tridentini epiſcopi Georgius ſeu Georius, 1220. a. Salomon, 83. b.
Trinitatis feſtum noviter inſtitutum, 418. c.
Tripudia, choreæ & ludi in eccleſia non fiant, 115. c.
Triſtanus de Boſco regis conſiliarius & nuncius, 599. c. 600. a.
Triventinus epiſcopus Potio ſeu Petio, 80. b.
Trojanenſis epiſcopus Stephanus, 61. d.
Trutani qui dicantur, 196. c.
Tuaimenſis archiepiſcopus Catholicus, 86. c.
Tudertinus cardinalis creatus ab Innocentio VII. 839. c.
Tudertinus cardinalis adhærens Gregorio XII. 1079. d. 1081. a.
Tudertinus cardinalis, 1061. c.
Tudertinus cardinalis intrat conclave Piſis, 1113. b. c.
Tudertini epiſcopi Antonius cardin. 1179. c. Arduinus, 61. d. Gratianus, 79. b. Guillelmus, 750. c. 752. b. c. 757. c. 836. c. 838. d.

Digitized by Google

Tullenſes epiſcopi Gerardus, 55. d. Henricus, 73. d. Rogerus, 126. d.

Tullenſis decanus Hugo Albus, 74. a.

Tumulis crux non inſculpatur, 172. c.

Turonenſis archiepiſc. deſignatus ad conc. Piſanum, 885. b.

Turonenſis archiepiſcopus in conc. Piſano, 1090. b.

Turonenſes archiepiſcopi Amelius, 773. d. Johannes, 278. e. Juhellus, 126. b.

Tuſcanenſes epiſcopi Gentius ſeu Cenſius, 79. b. Giſlebertus, 61. d.

Tuſculani epiſcopi Henricus, 804. c. Johannes, 64. e. Petrus, 751. a. 801. c. P. 819. a. 930. d. 981.

Tyrenſis archiepiſc. Willelmus, 82. a.

V.

VAcare diu beneficia non debent, 100. a.

Vacatio ſedis apoſtolicæ diuturna quomodo poſſit vitari, 196. e.

Vagantes clerici aut monachi non recipiendi, 9. c.

Valdo abbas, 52. b.

Valentiæ comes Martinus, 621. e.

Valentini epiſc. Arnaldus, 172. d. A. 278. c. Odo, 85. a. Raimundus, ibid. c. R. 289. e.

Valentinus *vrceal* theol. profeſſor, 941. d.

Vallium abbas Richardus, 74. a.

Varcham de Nigroponte ineptus magiſter Armenorum, 412. c.

Vartan archiepiſc. Tarſenſis, 312. d.

Vaſa ſacra munda teneantur, 1248. c. d. Ea propriis manibus abluant ſacerdotes, 1. b. Ea ad uſus profanos non adhibeant, ibid. Non oppignerent, 3. c.

Vaſatenſis epiſcop. deſignatus ad concilium Piſanum, 885. a.

Vaſatenſes epiſcopi Bertrandus de Baſtada, 68. a. Garſias, 84. b.

Vaurenſes epiſcopi Bertrandus, 753. b. Johannes, 1220. a.

Vaurenſis electus deſignatus ad concilium Piſanum, 886. a.

Ubertus epiſcopus Januenſis, 61. d.

Ucetienſes epiſcopi Amelius, 50. d. Raimundus, 84. b. Udo, 57. d.

Udo epiſcopus Citenſis, 86. a.

Udulricus epiſcopus Firmanenſis, 61. b. 62. e.

S. Vedaſti abbas Rado, 11. e. 12. c.

Venatio epiſcopis, presbyteris & monachis prohibita, 2. d.

Venceſlai regis Romanorum epiſtola ad cardinales de mittendis oratoribus ſuis ad concilium Piſanum, modo decenter recipiantur ut veri regis Romanorum oratores, 891. b. & ſeq.

Venetia inſignis civitas, 877. a. b.

Venetorum laus, 877. b. c. Numquam fidem violaverunt, 993. d. Tempore Alexandri III. magnam in exſtinctione ſchiſmatis gloriam ſunt conſecuti, 923. b. Diſpoſiti ad procurandam eccleſiæ unionem, 969. a. Eos hortatur Carolus rex Francorum, ut ad conc. Piſanum mittant, & neutri de papatu contendentium faveant, 922. e. Gregorium XII. apud ſe recipere nolunt, 1118. b.

Venetiarum dux Michael *Stenon*, 886. d.

Venuſinus epiſcopus Petrus, 81. b.

Verdenſis epiſcopus ad concilium Piſanum miſſus a Ruperto imperatore, proteſtatur de agendis, 1082. c. Dubia proponit & petit loci mutationem, 1083. a. Ad ejus dubia reſponſuri deſignantur aliqui cardinales & doctores, 1083. b. c. Multa falſa & ſcandaloſa proponit in concilio Piſano, 1085. d. Ad ea reſpondetur, 1086. b.

Veritatem qui celat, iram Dei in ſe provocat, 773. b.

Verulanus epiſcopus Formundus, 74. d.

Veſtanus epiſcopus Simeon, 80. d.

Veſtes ſacræ ad miſſam celebrandam quales eſſe debeant, 1298. a.

Veſtes clericorum quales eſſe debeant, 1226. c. In his modeſtia commendatur, 100. b. 240. d. 1284. c. Et honeſtas, 1333. c. 1362. c. 1393. d. e. Veſtem laicalem non deferant presbyteri, 1393. d.

Veſtes monachorum quales, 121. c. d.

Viæ quædam ad ſchiſma ſedandum inutiles, 622. e.

Viaticum, 2. a. Infirmis miniſtrandum, 15. c. In fine pœnitenti non negetur, 30. b.

Vicarios habeant parochi, 141. d. Quibus portio ſufficiens aſſignanda, 129. d.

Vicarii perpetui non habeant mercenarios, 115. d.

Vicenſes epiſcopi Bn. 123. b. Berengarius, 505. c. Rogerius, 80. d. R. 173. a. b. 278. c. 280. c. 289. d.

Vicus caſtellum S. Medardo ablatum & reſtitutum, 58. b. c.

Viennenſis archiepiſcop. deſignatus ad concilium Piſanum, 885. a.

Viennenſes archiepiſcopi Guido, 67. c. Johannes, 753. b. Robertus, 84. d.

Vigiliæ dictæ jejunii dies, 1314. a.

Vigilienſes epiſcopi Amandus, 80. d. Probo, 83. b.

Vigintimilienſis epiſcopus Stephanus, 83. a.

Villafranca arx comitis Sabaudiæ tradita Benedicto & regi Aragonum, ut in ea conveniant cum rege Romanorum de eccleſiæ pace tractaturi, 1411. b.

Vincienſis epiſcopus W. 84. d.

Viciſſe extraneos bellatorum eſt virtus, viciſſe vitia & peccata virtus eſt morum, 1160. b.

Vini abſtinentia in jejunio, 22. b.

Vinum ad celebrandum quale eſſe debeat, 1299. a.

Violantes libertates eccleſiaſticas ut puniendi, 1404. e.

Violatores eccleſiarum excommunicati, 127. a.

Virdunenſes epiſcopi Albero, 73. d. Rodulfus, 126. d. Wicfredus, 55. d.

Virdunenſis primicerius Albertus, 73. e.

Virginitatis votum non exigendum, 306. e.

Virgines benedicere ſolius eſt epiſcopi, 1275. c.

Virinenſis epiſcopus *Bernox*, 86. b.

Viromanduorum comes Radulfus, 70. b. 71. c.

Viſitatio eccleſiarum fiat, 1238. b.

Viſitare diœceſim debent epiſcopi, 135. b.

Viſitantibus diœceſim data inſtructio in concilio Remenſi, 416. d.

Viſitator audiat confeſſiones ſuorum, 420. d.

Viſitationis feſtum a Bonifacio IX. inſtitutum, 430. c.

Viſodonus epiſcopus Senogalienſis, 63. a.

Vitalis de Caſtro-Maurono epiſc. Toloſanus, 867. c.

Vivarienſis epiſcopus papæ vicecancellarius, 1115. e.

Vivarienſes epiſcopi Jo. 753. b. Johannes vicecancellarius, 1179. b. 1185. b. Leodegarius, 67. d.

Vivianus epiſcopus Peruſinus, 79. b.

Vizeliacenſis abbas doctor deſignatus ad concilium Piſanum, 884. d.

Uldericus archiepiſc. Beneventanus, 62. c.

Ulphanus archiepiſc. Salernitanus, ibid.

Ulricus comes de Aira, 74. b.

Umbertus epiſcopus Præneſtinus, 64. e.

Umbriaticenſis epiſc. Peregrinus, 81. d.

Umfredus epiſc. Cretonenſis, 82. d.

Unctio capitis epiſcoporum apud Armenos, 379. c. Et pollicis, ibid.

Unctio manuum presbyterorum apud Armenos, 379. b.

Unctio frontis epiſcoporum & presbyterorum Armenorum defunctorum, 379. c.

Unctio hæreticorum ad fidem redeuntium, 370. c.

Unctio extrema ei qui annos XIV. attigerit conferenda, 1303. e. Et Quomodo, 1305. d. *Vide* Extrema unctio.

Unionem eccleſiæ impedire ſapit hæreſim, 864. e.

Univerſitas Pariſienſis poſt mortem Clementis VII. quatuor petit a rege, 481. b. & ſeq. Opponit ſe electioni Benedicti XIII. 430. d. Scribit ad cardinales, ut ſuadeant ei ceſſionem, 430. e. Et regi Franciæ, 431. d. Ejus requeſtæ adverſus Petrum de Luna, 859. d. Prima invenit viam ceſſionis ab omnibus poſtea approbatam, 1199. b. c. Hortatur cardinales utriuſque collegii, ut perſeverent in propoſito dandæ pacis eccleſiæ, 898. a. & ſeq. Eam citat Benedictus XIII. ad comparendum coram ſe reſponſuram de objectis apud Perpinianum, 860. a. & ſeq. Ejus nuncii deliberant de modo faciendæ electionis in concilio Piſano, 1099. c. Ejus epiſtolæ ad duces regii ſanguinis & ad cardinales, 510. a. b.

Unrocus comes miſſus dominicus Caroli-magni, 12. e.

Vodalfredus epiſc. Rubelocenſis, 53. a.

Vodalricus archiepiſc. Remenſis, 55. d.

Voldelricus archiepiſcopus Beneventanus, 60. e.

Vomens euchariſtiam ut pœniteat, 1284. e.

Vota cum magna deliberatione facienda, 1282. e.

Votum virginitatis inconſulto ordinario non exigendum aut recipiendum, 306. e.

Vota non faciant mulieres, niſi de conſenſu virorum & conſilio ſacerdotum, 1362. e.

Votum non poteſt mutari, 33. c.

Urbanus papa II. 90. d. 91. b. Promovet negotium Terræ-ſanctæ, 183. e.

Urbanus papa IV. 209. d. 221. c. 226. a.

Urbanus papa V. 1121. d. 1122. d.

Urbanus VI. 838. b. Ejus electio, 1405. c. Approbatur, 749. c. Ejus jus in papatu valde coloratum & a majori parte propugnatum, 439. e. 441. c. Citatur a cardinalibus in Anagnia exiſtentibus, ut papatui cedat tamquam non legitime electus, 434. e. & ſeq. Ejus obedientia, 1405. d.

Urbevetani epiſcopi Richardus, 79. b. Teuzo, 61. c.

Urbinates epiſcopi Giſſo ſeu Guiſſo, 79. a. Meinardus, 61. b.

Urgellenſes epiſcopi Arnaldus, 85. b. Heribaldus, 57. d. Nantigiſius, 50. c. d. 51. d. P. 278. c. 280. c. 289. d. Raimundus, 305. c. Willelmus, 57. d.

Urſicampi abbas Johannes, 1220. c.

Urſinus de *Flavande* doctor, 884. a.

Uſurariorum ſynagogæ ſeu communia, 103. d.

Uſurariorum ſcholæ prohibitæ, 105. a.

Uſura damnata, 3. c. 117. e. In presbyteris, 13. e. 15. d. In curiis prælatorum, 197. b.

Uſurarii hæreticis deteriores, 102. d. Non recipiantur in terris eccleſiæ, 1364. c. Eorum cauſas non defendant advocati, 102. b. Teſtamentum condere non poſſunt, 101. e.

Uſurarios inquirant prælati, 102. e. Eorum nomina in matricula ſcripta, 103. a. Ad ſynodum deferantur, 1292. a. Contra eos decretum officialis Cameracenſis, 1353. a. & ſeq.

Contra Uſurarios conſtitutio Gregorii X. 1353. a.

Uſurarii converti volentes male acquiſita in manu prælatorum reſignent, 102. c.

Uſuræ pœnitentia, 32. b. 130. d. 1351. b. & ſeq.

Uſurarii excommunicantur, 1262. d. 1368. c. Item eis ſervientes, 103. c.

Uſurarii conjux ab ejus ſe menſa ſeparet, 104. d.

Uſurarii chriſtiana careant ſepultura, 117. c. 1287. d. 1313. b. Denuncientur ſingulis dominicis, 103. a. Carnes eorum corrodant canes, 103. b. Abbates & ſacerdotes uſurarios in fine vitæ ad habitum aut ſepulturam ſuſcipientes excommunicentur a ſolo papa abſolvendi, 103. c.

Uſurariorum

Digitized by Google

Uſurariorum filii quomodo poſſunt uti male acquiſitis, 1379. a.
Uſum cathedralis eccleſiæ obſervent parochi, 1390. a.
Uticenſis epiſc. deſignatus ad concilium Piſanum, 886. b.
W. archiepiſcopus Burdigalenſis, 84. c.
W. epiſcopus Aquenſis, 84. b.
W. epiſcopus Autiſſiodorenſis, 83. d.
W. epiſcopus Elenenſis, 84. c.
W. epiſcopus Gambulenſis, 82. a.
W. epiſcopus Tricaſtinus, 84. c.
W. Vincienſis epiſcopus, 84. d.
Walterius epiſcopus Meldorum, 59. a.
Walterius de Bello-viſu præpoſitus Cameracenſis, 610. c. 611. c.
Walterus de Brienna comes, 59. a.
Walvenſis epiſc. Odalriſius, 78. d.
Wapincenſis epiſc. Leodegarius, 67. c.
Wenceſlaum regem Romanorum ad pacem eccleſiæ procurandam hortatur Carolus VI. rex Francorum, 622. b. & ſeq.
Wenceſlaus rex Bohemiæ & Romanorum venit Remos tractaturus cum rege de pace eccleſiæ, 431. c. Vetat ne quis ſuorum obediat Gregorio XII. 923. d. & ſeq.
Wenceſlaus imperator, 830. c.
Wernerus archiepiſc. Trevirenſis, 1417. c.
Wernerus Militis decanus eccleſiæ Hambergenſis, 1222. d.
Wibertus epiſcopus Ravennatis invaſor ſedis apoſtolicæ, 64. d.
Wicfredus epiſcopus Virdunenſis, 55. d.
Wido archiepiſc. Remenſis, 58. c.
Wido epiſcopus, 63. a.
Wifredus princeps & marchio, 50. c.
Willelmus archiepiſc. Brunduſinus, 81. b.
Willelmus archiepiſc. Remenſis, 83. c.
Willelmus archiepiſc. Tyrenſis, 82. a.
Willelmus de Vineis epiſcop. Anconitanus, 430. b.
Willelmi epiſcopi Argentinenſis epiſtola ad Ludovicum cardinal. Barenſem, 907. b.
Willelmus epiſc. Auſonenſis, 57. d.
Willelmus epiſc. Autiſſiodorenſis, 1422. a.
Willelmus epiſc. Lucenſis, 78. d.
Willelmus epiſc. Numanus, 61. b.
Willelmus epiſc. Urgellenſis, 57. d.
Willelmus Purcellis procurator archiepiſc. Armachani in conc. Conſtant. 1222. c.
Willelmus Votis canonicus Gratianopolitanus, procurator epiſc. Petragoricenſis in concilio Conſtant. 1222. d.
Willelmus princeps Normannorum, 58. c.
Willelmus comes, 59. a.
Uvius cardinalis S. Mariæ trans Tiberim, 60. d.
Wolframmus epiſc. Friſingenſis, 53. b.
Wulturnenſes epiſcopi Guido, 61. c. Petrus, ibid. 63. a.
Wulteranus epiſc. Ludovicus, 940. c.
Uxores duas habentes excommunicantur, 1350. a. b.

X.

XAntonenſis epiſcopus deſignatus ad concilium Piſanum, 885. c.
Xantonenſis epiſcopus Guillelmus, 69. b. 70. c. 71. c.
Xenodochia erigenda, 8. c.

Y.

YPoligienſis epiſcopus Henricus, 62. a. 63. c.

Z.

ZAcharias catholicon Armenorum, 355. c.
Zacharias epiſc. Armenorum, 408. a.
Zacharias epiſc. Marſus, 74. d.
Zamorenſis epiſcopi regis Caſtellæ legati propoſitio facta coram rege Francorum, 674. c.
Zenobius abbas, 942. a.
Zenobius de Florentia ordin. Prædicator. prior provincialis Provinciæ, 941. c.

ERRATA.

Pagina 21. *linea* 4. relicta, *lege* relecta. *Pagina* 25. *linea penult.* filiaſtum, *lege* filiaſtrum. *Pag.* 37. *linea* 2. ſelerter, *lege* ſolerter.
Ibid. lin. 34. pœniteat. In xx. annis, *lege* pœniteat xx. annis. *Pag.* 60. *lin.* 1. ſalvotoris, *lege* ſalvatoris. *Pag.* 63. *linea ultima*
regimi-, *l.* regimine. *Pag.* 64. *l.* 43. eccleſiarium, *l.* eccleſiarum. *Pag.* 69. *l.* 19. data Burdigalæ in epiſcoporum conventu, *l.* data
epiſcopis provinciæ Burdigalenſis. *Pag.* 92. *l.* 18. obſervarent. *dele* punctum. *Pag.* 112. *l.* 2. conferendo, *l.* conferendis. *Pag.* 124.
l. 36. negligendos, *l.* applicandos. *Pag.* 128. *l.* 3. reſtituerit, *l.* reſtituerint. *Pag.* 129. *l.* 42. cum eo, *l.* cum ab eo. *Pag.* 142. *lin.*
53. MCCXLIII. *l.* MCCXLVII. *Pag.* 168. *l.* 59. quinquagintas, *l.* quingentas. *Pag.* 170. *l.* 1. voluncas, *l.* voluptas. *Pag.* 175. *lin.* 25.
ſeptimi, *l.* ſexti. *Pag.* 186. *l.* 40. ex amore, *l.* ex timore. *Pag.* 191. *l.* 13. tertia, *l.* tria. *Pag.* 194. *l.* 4. extant, *adde* diviſi. *Pag.*
202. *l.* 17. inſtituturos, *l.* inſtituros. *Pag.* 209. *l.* 6. depocens, *l.* depoſcens. *Pag.* 232. *l.* 38. devotionis, *l.* devotioni. *Pag.* 273.
l. 11. qui, *l.* quæ. *Pag.* 278. *l.* 7. proceſſurum, *l.* proceſſuros. *Pag.* 283. *l.* 48. innoxios, *l.* in noxios. *Pag.* 285. *l.* 19. Latinos,
lege Latinis. *Pag.* 291. *l.* 4. approbationi, *l.* approbatione. *Pag.* 321. *l.* 39. aliquis, *l.* aliqui. *Pag.* 322. *l.* 24. ſigno, *lege* ligno.
Pag. 332. *l.* 24. vel hac, *l.* vel in hac. *Pag.* 334. *l.* 2. ut etiam, *l.* utinam. *Pag.* 341. *l.* 15. mirabitis, *l.* mirabilis. *Pag.* 342. *l.* 56.
opinionis, *l.* opiniones. *Pag.* 344. *l.* 1. divitates, *l.* diverſitates. *Pag.* 356. *l.* 28. rebaptizant, *l.* non rebaptizant. *Pag.* 359. *l.* 13.
remiſſionum, *l.* remiſſionem. *Pag.* 368. *l.* 56. communicant, *l.* excommunicant. *Pag.* 374. *l.* 63. baptiſmum, *l.* baptizatum. *Pag.*
380. *l.* 23. *accipite, &c.* lege *accipite, &c. bibite.* Ibid. *l.* 43. coeſſentiale, *l.* coeſſentialem. *Pag.* 429. *l.* 16. MCCCLXXVIII. *l.* MCCC.
LXXXVIII. *Pag.* 444. *l.* 18. appuiſſante, *l.* appaiſante. *Pag.* 466. *l.* 11. MCCCLXXX. *l.* MCCCXCV. *Pag.* 470. *lin.* 14. ſi nihil, *leg.* ſe nihil.
Ibid. l. 44. debamus, *l.* debeamus. *Pag.* 473. *l.* 38. confectam, *l.* confictam. *Pag.* 475. *l.* 39. moveantur, *l.* moneantur. *P.* 486. *l.* 45.
adhibere, *adde* velis. *Pag.* 510. *l.* 23. trois, *l.* tous. *Pag.* 551. *l.* 6. volentes, *l.* valentes. *Pag.* 563. *l.* 3. per abbatem, *l.* per priorem.
Pag. 587. *l.* 60. clam non, *l.* clam nunc. *Pag.* 590. *l.* 36. dicet, *l.* decet. *Pag.* 592. *l.* 1. utque, *l.* ut quæ. *Pag.* 597. *l.* 24. expeditio-
nem, *l.* expeditiorem. *Pag.* 663. *l.* 36. dominum Deum, *l.* dominum ducem. *Pag.* 695. *l.* 2. profitantur, *l.* profiteantur. *Pag.* 697.
l. 43. Romæna, *l.* Romana. *Pag.* 715. *l.* 5. principio, *l.* principes. *Ibid. l.* 39. gereratur, *l.* generatur. *Pag.* 716. *l.* 6. diſcous, *lege*
diſcolus. *Pag.* 726. *l.* 54. quis, *l.* quos. *Pag.* 733. *l.* 13. noſtæ, *l.* noſtra. *Pag.* 754. *l.* 40. ſineræ, *l.* ſinceræ. *Pag.* 779. *l.* 26. voca,
l. voce. *Pag.* 780. *l.* 16. Gregorius XI. *l.* Gregorius XII. *Pag.* 826. *l. ult.* fatfuo nctus eſt, *l.* fato functus eſt. *Pag.* 850. *l.* 41. ter-
gerverſari, *l.* tergiverſari. *Pag.* 877. *l.* 37. habet, *l.* habes. *Pag.* 879. *l.* 29. Boniam, *l.* Bononiam. *Pag.* 882. *l.* 48. ipſam, *l.* ipſum.
Pag. 891. *l.* 17. præſtolatum, *l.* præſtolatam. *Pag.* 904. *l.* 29. damnationibus, *l.* dominationibus. *Pag.* 905. *l.* 1. ducere, *l.* duce-
rer. *Pag.* 940. *l.* 13. juramente, *l.* juramenti. *Pag.* 951. *l.* 1. dilectum, *l.* dilectam. *Pag.* 972. *l.* 47. appraobre, *l.* approbare. *Pag.*
991. *l.* 19. veniet, *l.* venient. *Pag.* 1017. *l.* 4. inſipientes, *l.* incipientes. *Pag.* 1023. *l.* 58. exiſtentes, *l.* exiſtens. *Pag.* 1037. *l.* 30.
reſpectum, *l.* reſpectu. *Pag.* 1043. *l.* 17. aſtutiæ, *l.* aſtutia. *Ibid. l.* 20. experte, *l.* expertus. *Ibid. l.* 34. lettore, *l.* littore. *P.* 1044.
l. 41. aperuiſſet, *l* apparuiſſet. *Pag.* 1045. *l.* 46. rei, *l.* ei. *Pag.* 1050. *l.* 23. auferri, *l.* offerri. *Pag.* 1063. *l. penult.* recordia, *l.* ve-
cordia. *Pag.* 1072. *l.* 56. petiones, *l.* petitiones. *Pag.* 1075. *l.* 4. prælaturit, *l.* prælaturis. *Pag.* 1076. *l.* 52. terræ, *l.* terra. *P.* 1085.
l. 44. tam, *l.* jam. *Pag.* 1088. *l.* 41. Matii, *l.* Maii. *Pag.* 1093. *l.* 7. dominus, *l.* dominis. *Ibid. l.* 19. inhabitationis, *l.* inhabilita-
tionis. *Pag.* 1118. *l.* 23. ab una, *l.* ab uno. *Pag.* 1145. *l.* 13. aliquod, *l.* aliquem. *Pag.* 1146. *l.* 21. eum, *l.* cum. *Ibid. l.* 35. fuit,
l. cum fuit. *Pag.* 1152. *l.* 48. renuntiabilem, *l.* rationabilem. *Pag.* 1164. *l.* 45. ſive, *l.* ſine. *Pag.* 1166. *l.* 2. minus, *l.* nimis. *Ibid.*
l. 37. quando, *l.* quin. *Ibid. l.* 59. valeat, *l.* valeant. *Pag.* 1169. *l.* 4. nec, *l.* me. *Pag.* 1194. *lin.* 13. impediatur, *lege* impendatur.
Pag. 1205. *l.* 47. bellum, *adde* cœpit. *Pag.* 1226. *l.* 2. jejunio, *l.* jejuno. *Pag.* 1295. *l.* 19. ultra, *l.* infra. *Pag.* 1302. *l.* 24. con-
firmatis, *l.* confirmati. *Pag.* 1312. *l.* 34. portiotem, *l.* portionem. *Pag.* 1319. *l.* 33. alite, *l.* a lite. *Ibid. l.* 53. capticon, *l.* captio-
ne. *Pag.* 1330. *l.* 57. noſtræ, *l.* noſtri. *Pag.* 1346. *l. penult.* volente, *l.* volentes. *Pag.* 1348. *l.* 6. focians, *l.* faciant. *Pag.* 1389.
l. 27. lequelam, *l.* loquelam. *Pag.* 1412. *l.* 49. Romana curia, *l.* Romanam curiam. *Pag.* 1421. *l.* 39. ablationem, *l.* ablutionem,
& *l.* 47. ablutionis.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Google